THOMAE VVALDENSIS

ANGLICI CARMELITAE,
THEOLOGI PRAESTANTISSIMI,
DOCTRINALIS ANTIQVITATVM FIDEI
ECCLESIÆ CATHOLICÆ,

Tomus Tertius.

IN QVO DE SACRAMENTALIBVS, aduersus Vuitcleuistas, & Hußitas, eorumq; recentiores assectas, doctrina exactißimè elucet, & continetur.

CVI NON MODO' MAIORES SVMMAE capitum accesserunt, verùm etiam in eo restituendo ac recognoscendo ea cura ac diligentia adhibita est, vt iure optimo alius censeri possit.

CVM GEMINO INDICE: ALTERO quidem Capitum, altero verò rerum memorabilium.

VENETIIS, Apud Iordanum Zilettum,
M D LXXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Epistola Nuncupatoria.

SAPIENTISSIMO AC CIRCVNSPECTISSIMO

D. Stephano Poncherio, Senonum Archiepiscopo prudentissimo, & Galliarum, Germaniarumq; primati merito suo laudatissimo. F. Ioannes Rocchus inter Theologiæ professores minimus, & Carmeli Meldunensis Prior immeritus, obseruantiam, & Salutem.

SIQVANDO aliàs, hac maxime tempestate, sponsa illa Christi domini nostri formosissima, sine macula, & sine ruga, sacrosancta videlicet Ecclesia, opus habet fide, prudentia, & authoritate, quæ in te vel summa sita sunt, primatum sapientissime: quibus aduersum Vuitcleuistarum, & qui ex illis orti sunt, Lutheranorum, hæresim pernicioſissimam defensa, sarta, tectaq; maneat... Siquidem iuxta propheticos threnos, & iustissimam lamentationem: Manum suam misit impotentissimus, & planè vesanus hostis iste vterq; ad omnia desiderabilia eius. Nihil enim illi dereliquit intactum, nihil inconcussum, nihil intaminatum. Non sacramenta, non sacramentalia, non templa, non ædes sanctas, non vota, non preces, non cantus, non ornamenta, non horum omnium ministros, clerum & monachos: non deniq; quicquid in ea pulchrum, aut decorum: Orationes enim execratur, benedictiones, & dedicationes ridet, crucem & imagines eijcit, vigilias suggillat, religionem eleuat, charitatem mutuam in meritorum communicatione subsannat. Hæc autem omnia religiosissimus pater, & Theologus doctissimus, ac Carmelitarum candidissimus F. ac magister Thomas Vualden. Carmelitani sodalitij quondam in maiore Britania antistes prouincialis, incredibili solertia, & admirabili prudentia, summorum, & sanctissimorum catholicæ fidei doctorum, ac procerum authoritate, ab inuidissimis hæreticorum morsiculis defendit, ac integra matri suæ, quæ & nostra, restituit: idq; adeò in hoc uno opere, quod è mandato, & sub præsidio amplissimæ dignitatis tuæ, Archiepiscope Christianissime, in lucem modò emittendum curauimus. Præ-

Digitized by Google

ter quod extant & alia tria: duo in Husſitas, quæ vbicunq; lateant, aliquando, Deo auſpice, è ſitu, & puluere eruemus, cœliq; aſpectu donabimus: & tertium de Sacramentis, quod properanti ſtudio confrater noſter, & contheologus Ioannes Ottho imprimendum curauit. At quia de alijs aliàs, nunc de præſenti loquamur, quod ſacroſanctæ Theologiæ Pariſien. facultas recognitum & diligenter examinatum ſciuit, approbauit, & in lucem exire permiſit. Quocirca indefeſſis præconijs tuam, pater optime, ſapientiam commendare, & totis animis admirari non uerebor, qui zelo laudabili, ad fidei conſeruationem animatus, in publica nuper ſynodo Lutheranam hæreſim damnaſti: cognoſcensq; hoc opus ad illius confutationem appoſitiſsimum, imperaſti nobis dedititijs tuis ipſum emittere maturemus. Cui imperio lubentiſsimè paruimus: idq; quamplurimis de cauſis. Primùm, quòd Chriſtianæ pietati, & catholicæ fidei, ac perſuaſioni, pro qua non minus, ac pro aris, & focis conſtantiſsimo cuiq; Chriſtiano certandum eſt, per hoc opus optimè conſultum iri videbam. Deinde quòd Carmeli noſtri gloriæ non parum acceſſurum conſpicabar, ſi præter morem noſtrum, tantæ, tamq; ſalutiferæ doctrinæ authorem bonis (vt aiunt) auibus euolare videamus. Præter morem dico. Nam patrum noſtrorum primarium videtur inſtitutum bene agere, bene dicere, beneq; ſcribere: ſua tamen perpetuum premere, & nequaquam oſtentare, vt pater ille cœleſtis, qui in abſcondito videt, reponat quam parauerit mercedem. Ne tamen omnium vtilitati tantum theſaurum inuidiſſe culper, in publicum emiſi. Tum, vt celſitudini tuæ, pater magnificentiſsime, morigerum me ſignificem, tetramq; ingratitudinis notam deuitem: Tu enim mihi quodcunque hoc regni tu ſceptra Deumq; concilias. Tua, inquam, magnifica liberalitas ad Theologiæ lauream me peruexit, atq; ſinu adhuc paterno fouet. Ac demum vt animo meo obtemperem. Exiſtimabam enim quamplurimum & meriti apud Deum, & nominis apud mortales modicitati meæ acceſſurum, ſi mea accuratione tam ſacras lucubrationes ſtudioſiſsimus quiſque legeret. Hæc votorum ſumma eſt. Vale pater ampliſsimè, & deditium hunc tuum, opusq; hoc tuæ dexteritati præſcriptum, protege. E Carmelo noſtro Meldunenſi ad Natalem dominicum. M. D. XXIII.

EPISTOLA,

Digitized by Google

EPISTOLA, SEV BREVE APOSTOLICVM MARTINI V. PONT. MAX. APPROBANS, ET COMMENDANS OPVS.

F. Th. Vuald. de ſacramentis, hortans q̃ ad illud de ſacramentalibus.

¶ *DILECTO FILIO THOMÆ VVALDEN. ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo, prouinciali Angliæ, ſacræ Theologiæ magiſtro.*

DILECTE fili, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Placuit primò nobis opus, quod edideras contra Huſſitas hæreticos, teque fuimus hortati, vt id quod reſtabat in materia de Sacramentis, ſimili perficeres ſtudio & diligentia: quod te feciſſe gaudemus, & tuum ſtudium vtile & ſalutare Eccleſiæ commendamus. Recepimus enim nuper de manu dilecti filij Ioannis, ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo, magiſtri in ſacra pagina, latoris præſentium, volumen ſecundum de Sacramentis: quod per ſolennes viros videri & examinari fecimus, ſicut primum: quod pariter fuit ab omnibus commendatum. Ex quo deſideramus, vt volumen tertium de Sacramentalibus, cùm illud perfeceris, nobis mittas. Cæterùm vt damnatas concluſiones Vuitcleff ſecuriùs valeas confutare, mittimus tibi *bullam* de damnatione librorum prædicti hæretici. Et cupientes quantum poſſumus, erga te propitiare Dei gratiam, pro cuius cauſa laboras, benedictionem noſtram dedimus tibi, & omnibus fratribus tuæ prouinciæ.

Datum Romæ apud ſanctos Apoſtolos annulo piſcatoris. VIII. die Auguſti, pontificatus noſtri Anno decimo.

EXAMINATIO ISTA INCOEPIT XV. Calend. Iulij, & durauit vſque ad decimum Calendas Auguſti: quo die præſentabatur Papæ, præſentibus Cardinalibus prælatis in conſiſtorio per commiſſarios Dominum N. presbyterum Cardinalem ſancti Petri ad vincula: & Dominum Bernardum Epiſcopum Cauellacenſem, Doctorem in Theologia.

Digitized by Google

EPISTOLA F. THOMAE VVALDENSIS, DIRECTA SVMMO Pontifici Martino Papæ Quinto, post approbationem operis de Sacramentis.

MARTINO Diuina Prouidentia Papæ Quinto, uniuerſi Gregis Carmelitarum ſeruorum apoſtolicæ ſedis minimus, frater Thomas Waldenſis, quicquid eſt, expreſſis labijs, & ſacris ſemper ueſtigijs inhærere. Dudum ab Apoſtolorum throno uerbum ammonitionis accepi: quod iuxta principium Ezechielis aduertens, uidi: Et ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber: & expandit illum coram me: qui erat ſcriptus intus & foris, talem Apoſtolicæ dignationis continentiam repræſentans: Recepimus uolumen ſecundum de Sacramentis, quod per ſolennes uiros uideri & examinari fecimus, ſicut primum, quod pariter fuit ab omnibus commendatum. Ex quo deſideramus, ut uolumen tertium de Sacramentalibus cum id perfeceris, nobis mittas. Verbum hoc ab alto miſſum eſt, uerbum penitus glorioſum. In cuius auditu mens decidit, impotens ferre uerbum gloriæ, impar uiribus meritorum. Quia quis gloriatur, quòd à maieſtate ſit oppreſſus? Quis audiuit extuliſſe ſe unquam primum Apoſtolum, quòd in transfiguratione uerbi, gloriam uerbi, quam ferre non potuit, accepit & cecidit? Infirma mea, ego reputo, ſummus Pater elegit, ut confundat fortia: ſi ſic, non in fortibus uerbis meis, uel ſenſibus, quæ reuera non habeo, ſed libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Et erit, ſi multiplex infirmitas, gloria multiplex. Quam ſi enumerem, quanta putas inops gloria, quòd uolumen eius ſecundum recepit Apoſtolus? Quanta item additur, quòd examinari fecerit ipſum per uiros ſolennes? Sed tertia ſuperat omnem ſpem, quòd pariter erat ab omnibus commendatum. Quid iam teſtæ reſtat fragili ferre quartam? Ex quo deſideramus, ut uolumen tertium de Sacramentalibus, cùm id perfeceris, nobis mittas. Claræuallenſis Abbas Bernardus ad Henricum Senonenſem reſcribens ait. Placuit præſtantiæ ueſtræ nouum aliquid à nobis dictatum requirere. Grauamur pondere dignitatis, ſed dignationis munere gratulamur. Et blanditur petentis fauor, & petitionis terret exactio. Quid enim nos ſumus ut ſcribamus epiſcopis? Vnde dare, inde & negare compellor, quod poſtulor. Scribere tantæ altitudini ſupra me eſt: & eidem non obedire, contra me eſt. Vtrobique periculum, ſed in ea parte maius imminere uidetur, ſi non obediero. Hàc itaque exiens, quæ minus offenſiua apparet, facio quod iubetis. Si ſic grauatur Bernardus ſcribere ad epiſcopum: quid facturus eſt exiguus & puſillus Thomas ſcripturus ad Papam? Sed & multò grauius experitur periculum, ſi non obediat Thomas Apoſtolo, quàm Bernardus ſi non epiſcopo. Et Paulum audio dicentem: Vhæ mihi ſi non euangelizauero. Et ego inter hæc pericula ſaliens obedire curabo, dicens: Domine factum eſt ut imperaſti, & adhuc locus ſupereſt. Supereſt inquam tractare de ieiunijs, de indulgentijs, & iuribus, & immunitatibus eccleſiaſticis: de fide quoque & hæreſibus, & reliquis multis: quæ omnia in hoc uolumine, ne modum excederet, tractare non potui. Etenim nec de hac ſcriptura quærentibus reſpondere ſufficio. Sunt enim qui exiſtimant hæreſes ſingulas ad principia capitulorum non debere præfigi, hac occaſione prætenſa, ne uel diſcant innocentes, & imperiti, quod excogitare non poterant: uel ne ad tantum gradum hæreſis honoretur. Sed ad primum. Grauius multò eſſet, ſi non eſſent præmoniti unde fugerent innocentes. An non erat tunc innocens protoplaſtus, cùm oſtenderet ei Deus lignum, cuius fructus eſum inhibuit. De ligno, inquiens, ſcientiæ boni & mali ne comedas? Et addidit. Quocunque die comederis, morieris. Nec ego (quantum ad ſecundum) honorem hæreſi timeo, dum in propoſitione tractatus præpono, quando ſeditioſa thuribula audio iuſſu domini producta in laminas, & altari affixa, dicente domino: Cernant ea pro ſigno, & monimento filij Iſrael. Nume. 16. In quem locum Homil. 9. Origenes. Iſta batilla ærea, id eſt, hæreticorum uoces adhibeamus ad altare Dei, ubi diuinus ignis eſt, ubi uera fidei prædicatio: meliùs ipſa ueritas ex falſorum comparatione fulgebit. Si enim (ut uerbi gratia dicam) ponam dicta Marcionis, aut Baſilidis, aut alterius cuiuslibet hæretici: & hæc ſermonibus ueritatis ac ſcripturarum diuinarum teſtimoniis uelut diuini altaris igne confutem, nonne euidenter eorum ex ipſa comparatione apparebit impietas? Nam ſi doctrina eccleſiaſtica ſimplex eſſet, & nullis extrinſecus hæreticorum dogmatum aſſertionibus cingeretur, non poterat tam clara, & tam examinata uideri fides noſtra.

Septimi uo luminis fas rago.

Sed

Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet oppugnatio, ut fides nostra non otio torpescat. Propter hoc denique (ut Apostolus dicit) oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos: hoc est dicere: Oportet hæreticorum batillis altare circundari, ut certa, & manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cùm enim fides ecclesiastica uelut aurum cœperit resulgere, & prædicatio eius ut argentum igne probatum intuentibus resplenduerit, tunc maiore cum turpitudine, & dedecore hæreticorum uoces obscuriore utilitate sordebunt. Hæc ille. Sic ergo hæreses antecedere facio, ut ecclesiasticorum uerborum sequatur exercitus. Et inde securiùs pugno, non quasi aerem uerberans: Sicque cum Apostolo curro, non quasi in incertum. Non habebunt Witcleuistæ unde mendaciter dicant: non scripsit Witcleff, quod iste redarguit. Tantum si sententiæ illius non obuiet, ex cuius ore uicariè exit gladius bis acutus: & cuius ego in terram cadens dexteram sentiam, quam benedicens imponet, qui scribere quæ uiderim imperauit. Conseruet hunc apostolatum Christus Iesus in diem suum.

Amen.

EX-

Digitized by Google

EXTRACTVM E' REGISTRO concluſionum ſacræ facultatis Theologiæ in vniuerſitate Pariſienſi.

DECREVERVNT Decanus, & facultas Theologiæ ſcholæ Pariſienſis, librum hunc à præclariſſimo Doctore Thoma Vualdenſe ſtudioſe compoſitum, vtilem admodum eſſe, dignumque, vt edatur: quandoquidem ad eneruandas Lutheranas calumnias, atque hæreſes Reipublicæ Chriſtianę perniciosiſſimas plurimum conducit: quod Notarij eiuſdem Facultatis ſigno manifeſtum eſt ſatis, his ſubſcribendo, anno Chriſtiano milleſimo quingenteſimo viceſimotertio, Idibus Decemb.

De mandato domini Decani ex ordinatione ſacræ facultatis.

I. Tauuel.

ELENCVS CA-

Digitized by Google

ELENCVS CAPITVM HVIVS

LIBRI, ATQVE ADEO, INDEX RERVM OMNIVM quæ in toto hoc de Sacramentalibus opere, differuntur.

DE orando Deum in communi. Tit. 1. fol. 13.

De hæresibus antiquorũ, & Witcleuistarum contra orationes sacras, & Deo acceptas. C. 1. f. 13

Quòd uita hominis ab omni orandi officio suspensa, mentis uel oris, est uita imperfecta non catholicè christiana. Cap. 2. fo. 14.

Quòd bona uita habet bonas orationes, sicut & bona opera: quia orationibus opera procurantur. Cap. 3 fo. 16.

Deus prius orando inuocatur, quàm uitæ iustitia in bonis operibus habeatur. Cap. 4. f. 18

Qualiter comparantur oratio & operatio. Ca. 5. f. 20

Quòd bona uita cedit orationi, tanquàm minus maiori. Cap. 6. fo. 22

Ne tollantur orationes sanctæ ad confidendum meritis proprijs, ut secundum ea Deus præmiet necessariò sic merentes. Cap. 7. f. 23

Non audiendus est Witcleff, qui docet hominem in propria iustitia uitæ suæ sperare. Cap. 8. f. 25

Quòd operibus nostris non meremur, sed gratia Dei nobiscum. unde Deus ea non attendit cum præmiat, sed gratiam quàm donauit. Cap. 9. f. 27

Plus confidendum precibus, quàm alijs meritis in conspectu iudicis, & quæ sunt Christianorum preces uocales. Cap. 10. f. 29

Ad argumentum Witcleff de necessitatione Dei per preces hominum. Cap. 11. fo. 30

Ad argumẽtum Witcleff contra orationes ne alia bona opera omittantur. Cap. 12. f. 32

Ad argumentum Witcleff, q̃ quia Deus est omniscius propter suam misericordiam dabit uiuenti iustè, sine oratione: & quòd liceat orare alijs uerbis, quàm expressè ordinatis in oratione dominica. Cap. 13. f. 33

Ad argumentum Witcleff contra orationes, propter prolixitatem earum. Ca. 14. f. 35

Ad argumentum Witcleff de prolixitate orationis propter multiloquium. Cap. 15. f. 36

DE orationibus altis, & canticis regulariter in ecclesia usitatis. Tit. 2. f. 37

De orationibus altis, & cantibus in ecclesia, q̃ fiunt catholicè. Cap. 16. f. 37

Cantus ecclesiastici sunt instituti à Christo ordinante Apostolos cõcinere, & primo de hæresibus contra cantus. Cap. 17. f. 38

De institutione cantuum, Psalmorum, & Hymnorum per primis ecclesias ab apostolis, & q̃ ab eis trahebatur in alias usq; ad præsens. Ca. 18. f. 40

Quòd cantus ecclesiastici sint artificio regulati debitè. Cap. 19. f. 42

DE orando Deum canonicis horis per ecclesiam institutis. Tit. 3. f. 43

Quòd Apostolica auctoritate statuenda fuit orandi forma in clero cum alternatione Psalmorum, Antiphonarum, Lectionum, & Hymnorum. Cap. 20. fol. 43.

Ecclesia Christi primæuis fuit ad certam orandi formam astricta, & demum Ecclesiastico creuit in officio. Cap. 21. f. 45

Quòd clerici & sacerdotes ad certum usum officij teneantur ex præcepto Cap. 22. f. 47

Quòd clerici, & sacerdotes non liberè omittant officium ecclesiæ ad orandum horis statutis. Cap. 23. fo. 49.

Horæ orandi ecclesiasticæ qualiter cœperunt distinguí. Cap. 24. f. 51

De dicendo Matutinas ad mediæ noctis uigilias. Cap. 25. f. 52.

Quòd Religiosi surgunt ad orandum media nocte Christi consilio, & exemplo. Cap. 26. f. 54

Religiosi, & clerici obseruare debent horas publicas die ac nocte, secundum morem ecclesiæ, in qua degunt. Cap. 27. f. 56.

DE Sacramentalibus, & ritibus principalibus missæ. Tit. 4. f. 58

De institutione missæ. Cap. 28. f. 58

De sacris uasis, & uestibus, quibus sacerdos intret ad missam. Cap. 29. f. 61

De sacro altari, corporali, & calice, & thuribulis, & phialis non uiolandis, nec in usus publicos assumendis. Cap. 30. f. 62

De introitu missæ cum cãtu Psalmi, thurificatione, Kyrieeleison, Gloria in excelsis Deo, Dominus uobiscũ cum collectis per Christum. Ca. 31. f. 64

De lectione epistola, alleluia, & q̃ Euangelium stãdo audiatur, de offertorio, Simbolo, de præparatione calicis, & de miscendo aquam cum uino. Cap. 32. fol. 99

De oratione commendante oblationẽ, de osculo et prædicatione ad plebem, de nominib. non recitãdis nunc palam & cathecumenis emittendis. Cap. 33. fol. 68

De lotione manuum sacerdotis, & q̃ stet orans uersus orientem. Cap. 34. f. 69

De hortando populũ ad orandũ, de collecta secreti, sursum corda, Gratias agamus, de præfatione missæ & solenni silentio in missa fidelium. Cap. 35 fo. 71

†† De

De unico canone per ecclesiã distincto per quatuor portiones iuxta apostolicũ institutum. Cap.36.f.72.
De prima parte canonis in secundò silentio. Te igitur cle.pater,Memento domine.Communicantes,et memoriam uenerantes:& ne hæreticorum nomina in missa recitentur. Cap.37.f.74
De parte canonis:Hanc igitur;Qui pridie,Simili modo & calicem,& eleuatione eucharistiæ in conspectu plebis, Cap.38.f.77
De prece,Vnde & memores;Supra quæ propitio ,& Supplices te.&c. Cap.39.f.78
De Memẽto pro defunctis.Nobis quoq; peccatoribus Per quem hæc omnia.ut terminetur canon cum oratione dominica. Cap.40.f.80
De oratione dominica cum sua præfatione post secundum silentium,& oratione sequente pro pace:& Pax domini cum pacis osculo,Et Agnus Dei in fine tertij silentij. Cap.41.f.82
De communione corporis & sanguinis Christi in natura sua:ut ieiuni communicent,& sacerdos prius se communicet ex utroq; quàm alios,sicut Christus fecit. Cap.42.f.84
Quòd sacerdos postquam seipsum, communicet alios, quibus detur liquor communis,à quo ipse abstineat sit sit iterum celebraturus. Ca.43.f.85.
De quarta parte missæ.s.gratiarum actione cum oratione sacerdotis Amẽ,& Deo gratias. C.44.f.86.
De sacramentalibus precibus,& ritibus baptisterij. Tit.5.f.88
Quòd ritus eucharistiæ baptismi & aliorum à Christi consuetudine & Apostolorum donantur ecclesiæ sine scripto,propter hæreticos & execratos. Cap.45.f.88
De obseruantijs baptismi, in quo Christus plus aqua simplici requisiuit,& de patrinis qui offerant baptizandum. Cap.46.f.89
Quod ritus baptismales seruentur ut possint,& hoc regulariter.Primo de traditione nominis cum crucis signatione in fronte. Cap.47.f.91
De exorcismo salis,& impositiõe salis,& exufflatione salis cum crucis signatione:de mysterio apertionis oris cum effæta:de iunctione symboli & orationis dominicæ.s.Pater noster.Credo. Cap.48.f.93
Quod constituatur baptizandus ad fontem sanctum , & abrenunciet Sathanæ. Cap.49.f.95
Quòd baptizandus ungatur in pectore in scapulis. & de professione credendi. Cap.50.f.96
De consecratione sacri fontis, & trina immersione habentis caput primò ad orientem, cuius uertex post baptismum chrismate inungatur. Cap.51.f.97.
De ueste candida,quã accipit baptizatus , et lampade ardente in manu,& q traditur patrinis, uel parentibus in custodia ad septennium,& cum commendatione symboli. Cap.52.f.99
Contra nouellos hæreticos q paruuli de necessitate salutis baptizantur aqua sensibili. Ca.53.f.100
Ad argumenta hæreticorum prohibentium paruulos baptizari in fide parentum pro eis uouentium. Cap.54.f.102.
De sacramentalibus precibus,& ritibus sacramenti confirmationis. Tit.6.f.104.
De cõfirmatione baptizati post sacrum fontem si ei adsit episcopus,& q communicet corpus Christi,& audiat euangelium in complementum misteriorum. Cap.55.f.104
De consecratione sancti chrismatis. Ca.56.f.105.
Quod hi ritus sacramentales non paruipendantur ut noui , sed honorentur ut Apostolici , quamuis ad punctum in eorum literis non sint expressi.Cap.57 fo.107.
De sacramentalibus precibus & ritibus sacramenti ordinis. Tit.7.f.108
De sacramentalibus ordinis,ubi primo probentur ordinãdi,& excludãtur fœminæ propter sexum Cap.58.f.108.
Ad argumentum Witcleff probantis fœminas sacerdotes fieri,quia de lege Dei à sacerdotio proprio in ecclesia sunt exortes. Cap.59.f.110
Quod sacerdos simplex non ordinat sacerdotem,nec secundum Dei legem & ecclesiæ sanctiones hoc põt,si episcopus non fuerit. Cap.60.f.111
Ad primum argumentum Armachani, quod simplex sacerdos potest ordinare presbiterum uice episcopi. Cap.61.f.113.
Ad secundum argumentum Armachani & Witcleff de æqualitate potestatis ordinis. Cap.62.f.114
Ad tertium argumentum Armachani & Vvitcleff pro defectu episcopi ad ordinandum.& increpatur uterque q de protestatione suæ fidem excludit ecclesiæ. Cap.63.f.116
Quod minister altaris est ordinandus ordinatione per ecclesiam instituta , sacris indutus , tonsus , inuocationi subiectus episcopi , & impositioni manuum eius , & crucis signationi. Cap. 64. fol.117.
De obseruantijs in ordinatione sacerdotis,de cõsecratione tripharia,de manuum osculo , & acceptione potestatis ad remittendum peccata,& de præfatione episcopi. Cap.65.f.119.
De sacra obseruantia præsentandi episcopo sacerdotẽ cum ad altare ingreditur,in quo signatur castimonia clericorum,quam hodierni Vvitcleuistæ contaminant. Cap.66.f.120
Quod in tota ecclesia sanctorum deest Vuitcleff auctoritas uel exemplum de coniugio sacerdotum & ordinatione bigamorum. Cap.67.f.122
De Sacramentalibus ritibus,& precibus Sacramenti pœnitentiæ. Tit.8.fo.125.
De sacramentalibus precibus & ritibus pœnitẽtiæ.s. manus impositione cum prece absoluentis. Cap.68. fo.125.

De

De ritu absolutionis, quo dicitur absoluo te, & quòd prius sacerdos absoluit, ut absoluatur in cœlis indubiè. Cap.69.fo.126

De ritu confessionis faciendæ sacerdoti solitariè, et priuatim, q̃ sit legi Christi propinquior, & quòd manifestè cunctis edicta. Cap.70.fo.128

Quòd confessio auricularis fit tanquã ex Apostolica regula plus, & prius laudata, quam publica: & de ritu interrogationis faciendæ in ea per presbyterum. Cap.71.fo.129

Quòd ptãs sacerdotalis ad remittẽdũ peccata est donũ Spiritus sancti, tã in sancto uiro, quã in presbytero peccatore: dum fit in ecclesiæ unitate. Ca. 72.f.131

DE clericis & religiosis. Tit.9.fo.134

Quòd clerici in ecclesia sunt excellenter, & per antonomasiam ecclesiastici, & per ordinationem, partes ecclesiæ. Cap.73.fo.134

Quòd clericus aut alius fidelis, est pars aut membrũ ecclesiæ ex susceptο officio, nec ex uitæ uel actuum merito. Cap.74.f.135

De sacris ritib. & obseruãtijs in solẽni institutiõe religiosorũ, & euangelicè perfectorum. Ca.75.f.136

Quomodo sacræ obseruantiæ claustralium modernorũ conformentur antiquis. Cap.76.fo.139

De oblatione, & ritu sacræ inductiõis inuenũ antequã bibant calicẽ principis huius mundi. Cap.77.f.140

Ad calumniam Witcleff contra sanctam obedientiam qua subditus religiosus subiicit se prælato facere quidquid iubet. Cap.78.fo.141

De sancta obedientia, ad cuius iugum uocandi sũt parυuli, & de ætate profitentis. Cap.79.fo.144

Quòd die solenni professio indissolubilis ritè fiat, in qua supra alios meretur professus aureolã, & primã innocentiã post baptismum: & q̃ lege apostolica orationibus solennibus cõsecratur. Cap.80.f.145.

QVomodo comparantur pastores secundi ordinis ad religiosos sub prædicto Tit.9.f.148

Quòd presbyteri, & pastores secundi ordinis, sunt opitulatores, & cooperatores summorum præsulum ui institutionis suæ in ecclesia. Cap.81.fo.148

Dialogus religiosi, & clerici curati, quomodo comparantur adinuicem: hic isti, ut honore præstans, & ecclesiastico officio: ille iterum isti uitæ merito, & studio contemplandi. Cap.82.fo.151

AD blasphemias: & contumelias contra sacras religiones sub prædicto. Tit.9.f.161.

Quòd religiosi ordines perfectorum non sunt factitij à puro homine, sed à Christo homine, instituti. Cap. 83.f.161.

Quòd a conuersatione beatæ uirginis, & apostolorum in cœnaculo deinceps est introducta schola religionis perfectorum in claustro. Cap.84.f.162.

Quòd diuina auctoritate moniti sancti patres curauerunt uniuscuiusq; religionis relinquere successores Cap.85.f.164.

Ad blasphemiam Witcleff de religione perfecta sol uenda: qui sine uerecundia apostasiam consulit, & commendat. Cap.86.f.165

Quòd non licet religioso propositum dimittere quod accepit, quia nisi religiosus saluus esse non potest. Cap.87.f.166.

Ad contumelias Witcleff de religiosis perfectis. Cap. 88. f.169.

Ad contumelias Witcleff de nouitate religionum. Cap. 89.fo.170.

Ad argutias Witcleff contra religionẽ perfectã, primò quia fit contra honorem parentũ; secundò quia non est perfectior religione uulgi. Tertiò quia est ea imperfectior auctoritate, leuitate, seu facilitate, et necessitate. Cap.90.f.171

De leuitate. i. facilitate, & auctoritate religionis Christi uulgaris supra perfectam. Cap.91.f.172

Ad argutias Witcleff de libertate, quam Christus dedit in uestibus religiosorum, claustralis, atq; sensibilibus signis. Cap.92.fo.174

DE suffragijs ecclesiarum, clericorum, & religiosorum participandis, & concedendis. Tit.10. f.175.

Clerus, & religio unũ opus perfectum faciunt ad bonum ecclesiæ, quorum concessio participationis meritorum fundatur in Christo. Cap.93.f.175.

Apostoli concesserunt fieri participes suffragiorum suorum homines. Cap.94.f.177

Episcopi & religiosi dotati cõcedunt cõicationes hmõi charitatis, & requirunt ab alijs. Cap.95.f.179

Ad obiectum Witcleff contra concessiones participij præcum, & piorum operum, quia nesciunt utrum sint damnandi. Cap.96.fo.180

Ad tres obiectiones Witcleff contra concessionẽ participij spiritualium operum pro præfatis, pro conditione implicita Dei uoluntatis, & quia concedunt post obitum. Cap.97.f.182

Ad regulas hæreticas Witcleff, q̃ Deus prius cõcedit participationes meritorum tẽporaliter quãm homines, & homo nulli potest concedere, nisi seipsum dignificet apud Deum. Cap.98.fo.184

Ad calumniam Witcleff, q̃ religiosi conferũt spiritualia sua suffragia sub spe quæstus. Cap.99.f.286

Qualiter participant Christiani meritis mutuis. Cap. 100.f.188.

Quòd sanctos pauperes debent fideles præcipuè carnalium suorum habere participes. Ca.101.f.190

Quòd fide sunt certi de suo participio cum sanctis qui communicant cum eis carnalibus. Cap.102.f.192

Ad obiectum Witcleff, q̃ religiosi deberent instare pro participio suffragiorum à populo, sicut laici instant apud eos pro suffragiorum ipsorum participio. Cap.103.f.195

Fructuosius & efficacius exaudiuntur, uiri officio & perfectione sublimes in ecclesia, quam etiam undè iustè uiuentes in seculo. & ideo in arduis potius expetendi. Cap.104.f.196

Digitized by Google

DE orationibus generalibus & spälibus. Tit. 11. fol. 198.
De orando oratione speciali, & quòd oratio specialis prodest amplius ei, pro quo oratur, quam oratio tantummodo generalis. Cap. 105. ibid.
Quòd oretur specialiter pro defuncto, quanuis orans ignoret statum eius, & quod amici eius instent apud sanctos orare pro eo. Cap. 106. f. 200
Quòd apud Deum, & sanctos, satisfaciant amici eius ut oretur pro mortuo & specialiter adiuuetur. Cap. 107. fol. 201.
DE orando sanctos. Titu. 12.
De orando sanctos contra impietatem Witcleff. Cap. 108. fol. 204.
Quod Christus secundùm quod homo, est ut refugium nostrum orandus à singulis, sine quo nulla uenit salus à Deo. Cap. 109. fol. 206.
Quod cæteri sancti sint orãdi, quamuis Christus sit potißimus mediator, & optimus. Cap. 110. f. 207.
Quod sancti Angeli, & beati sunt præcibus inuocandi, sicut in litanijs solet ecclesia. Cap. 111. f. 209
Quod sancti iam beati, sunt orandi, non obstante obiectione duplici hæreticorum quia. s. iam obierunt, & quod continuè intercedunt. Cap. 112. f. 210.
Ad obiectum hæreticorum nouellorum ne orentur sancti, quia in Apocalypsi Ioãnis omnis oratio & adoratio fiebat sedenti in throno, non sanctis alijs, non etiam homini Iesu Christo. Ca. 113. f. 212
Quod sancti orationibus inuocati sũt magni amici dei, domestici, & intercessores ad impetrandum potentes. Cap. 114. f. 213
Ad dictum Witcleff hæreticum, q̃ nõ ualet oratio alicuius sancti, nisi is, pro quo orat, sit tunc iustus per obseruantiam mandatorum, & tũc ualebit ipso sancto nolente. Cap. 115. f. 215.
Vt diligenter oremus sanctos, ne sine eorum intercessione saluari non possimus, & q̃ solus ille orat frustra qui mereri contemnit. Cap. 116. f. 216
QVaLiter adorentur sancti, & eorum reliquiæ. Titu. 13. fol. 218.
Contra libellum Witcleff, & Guillelmi Sartoris q̃ solus Deus secundum diuinitatem est orãdus, quia solus est fideliter adorandus. Cap. 117. ibid.
Quod Angeli, & sancti beati, & nondum beati, possunt in se licitè adorari, sed cultu dulię circa deum. Cap. 118. fol. 219.
Quod creaturæ in Deo adorantur cultu diuino, sicut humanitas Christi, imago eius, Crux, & reliquiæ. Cap. 119. f. 221.
Qualiter sanctæ reliquiæ pro seipsis uenerandæ non sint, sed pro sanctitate contracta, & tunc per se uel in suis principiis contemplatæ. Ca. 120. fo. 222.
Quod adoratio aut honor excellens defertur sanctæ rei, nõ propter qualemcunque modũ diuinæ præsentiæ in illa, sed propter effectum aliquem gratiæ singularis. Cap. 121. fo. 224.
DE canonizando sanctos. Titu. 14. fol. 225.
De canonizatione sanctorum rectè fienda per testes, per iudicem competentem, & per miracula. Cap. 122. ibid.
Quòd in forma Christi canonizantur sancti eius per testes uitæ. Cap. 123. f. 227
Quòd item canonizantur sancti probatis miraculis, quæ ultra modum displicẽt Vitcleuistis, sicut olim Saracenis, Arrianis, & Paganis. Cap. 124. f. 229.
Qualiter miracula apud sanctorum memorias probant, & iudicant eos sanctos, & Dei amicos. Cap. 125. fol. 230.
Qualiter uera probentur Dei miracula, & cultũ Dei commendent: & quod quum meritis bonæ uitæ succedunt, tunc probent eos sanctos, per quos fiunt. Cap. 126. fol. 232.
Qualiter necesse est sanctos canonizari nobis adhuc continuè per ecclesiam: & de eis, qui canonizantur à scripturis, & à Deo. Ca. 127. f. 233.
De exhumatione, & solenni translatione sanctorum, & eorum ossium, ad loca solennia. Ca. 128. f. 235
De solenni dedicatione corporum sanctorum, & ossiũ, & repositione eorum in capsis, ædiculis, aut scrinijs preciosis. Cap. 129. f. 236
Quòd hos honores exhibentes sanctis, nõ colimus eos ut Deos, sed ut Dei amicos, & nostros, apud Deum patronos. Cap. 130. f. 237.
Ornare uel cõdere sepulchra preciosa sanctis Dei mortuis, est à lege Dei pietas approbata, sed semper impijs & hæreticis detestata. Cap. 131. f. 239.
Quod Christus uoluit semetipsum, matrem suam beatißimam, & Sanctum Ioannem Baptistam in sepulchris congruis poni, & in eis à deuotis populis adorari. Ca. 132. f. 240
DE peregrinando ad sanctorũ tumulos. Tit. 15. fol. 241.
De deuota peregrinatione fidelium ad templum domini olim approbata, sicut modo ad loca sacra nativitatis, crucis, & ad cunabula saluatoris. Ca. 133. ib.
Quòd religiosa sit peregrinatio deuotorum fideliũ ad sanctorum tumulos perornatos. Cap. 134. fo. 242.
Quòd sanctorum memoriæ, & cætera loca sacra sint, & catholicorum peregrinationibus, rerum oblationibus, personaliter uisitanda. Cap. 135. fo. 244.
Propter nouem causas catholicè uisitantur quædam loca sancta præ alijs locis, nec hoc ipsis præiudicat Cap. 136. fol. 246.
Quòd sancti Dei magnum ferunt præsidium ciuitatibus, & territorijs, in quibus habẽt memorias: & q̃ eos honorantibus ualidi sunt patroni. Ca. 137. 247
DE festiuitatibus sanctorum, & Christi, celebrandis. Titu. 16. fol. 248
Quòd sanctorum Christi martyrum, Angelorũ, & hominum festi dies pißimè celebrẽtur. Ca. 138. ibid.
Quòd dicẽdi sũt dies festi sanctorũ, & sũt à nobis tũc orandi, non aũt pro eis orandum. Cap. 139. fo. 250

De

De celebrando festiuè diem dominicum sine mundanis operibus, nisi propter necessitates imminentes leuissimis, nõ a diuinis laudib. abstractiuis. C. 140. f. 252
Ad antiquam hæreticorum argutiam De obseruatione dierum, & temporum: & q celebrantur festa inducta a Christo, & Apostolis, & eorum uicariis, ut Pascha Pentecoste, cœna domini cum confectione chrismatis Cap. 141. f. 254
Qualiter obseruãdi sint festi dies domini, & sanctorũ cũ plenis cœtibus populorum in Ecclesia, in historiis lectionibus, Psalmis, Hymnis, & Canticis, eo q cœlestes sancti pro nobis orant, & festis nostris congaudent. Cap. 142. fo. 255
DE fabricis ecclesiarum Titu. 17. fo. 257
Quòd hæretici spernunt ecclesias fabricãdas Deo & sanctis, & conueniunt ad speluncas, & syluas. & catholici præcipuè in ecclesia Deum orant. Cap. 143. ibi.
Quòd Deus utiq; Christus tanquam sibi sacratas habet basilicas, propter quas ab innocentiæ statu nõ recessit. Cap. 144. fo. 258
Contra blasphemiam Witcleff dicentis principium esse diabolicum in fabricis splendidis Ecclesiarum, cum sit opus latriæ Deo summe gratum. Ca. 145. fo. 260
Quòd Christus cuncta penè agens in domibus basilicarum, domos gratis habet, & ad earum structuras attendit. Cap. 146. fo. 262
Quòd aliquantò præsentior est dominus Deus oranti in ecclesia per gratiam, quàm oranti alibi extra ipsam. Cap. 167. fo. 263
DE apparatu Ecclesiæ. Titu. 18. fo. 265
Quòd in splendentibus ecclesiis non confidamus cum hæreticis: ornemus tamen eas splendidè ad honorem Dei, picturis, libris, uasis, & amictibus prætiosis. Cap. 148. ibid.
DE religiosorum domibus. Tit. 19. f. 266.
De fabricandis domibus religiosis, & Ecclesiasticis altis secundum moderamen: & de Apostolis: q non omnino carebant eis Christus & Apostoli. Cap. 149. ibid.
De ornatu sacrarum imaginum in ecclesiis, & de earũ uiolatoribus. Cap. 150. fo. 268
Quòd satis differenter Christiani colunt imagines à cultoribus idolorum. Cap. 151. f. 270.
Quòd cultus sacrarum imaginum non est contra præceptum: Non facies tibi sculptile. Ca. 152. f. 272
Quòd imagines apud Christianos sunt signa utilia superstitione carentia, & literæ laicorum. Cap. 153 fo. 274.
Quòd imago artificialis aptior est cultui humano, quàm imago nudi hominis uel naturæ intellectualis. Cap. 154. fo. 275.
Quòd imago trinitatis in ecclesiis poni solita aduersatur hæreticis, & quare Iudæi non sic colebãt imagines quas fecerunt. Cap. 155. fo. 277
Quòd hæretici colunt dæmones & qualiter Christiani colunt sanctorum imagines. Cap. 156. f. 279
Ad argumenta Witcleuistarum contra imagines, Cõfundantur omnes, qui adorant sculptilia, & q fideles uocant dominum, & sanctos eius imagines. cap. 157. f. 281.
DE adoratione sanctæ crucis. Tit. 20. f. 283
De cruce Christi lignea, quòd sit à fidelibus adoranda. Cap. 158. ibid.
De festiuitate ecclesiastica sanctæ crucis q eius officiũ non sit plenum idololatriæ. Cap. 159. f. 284
Quòd non sola crux prima Christi sit colenda, sed et signacula eius: & illæ cruces sunt exaltandæ in ecclesiis coram prælatis, & in regum catholicorum diadematibus. Cap. 160. f. 285
DE peregrinando ad imagines. Tit. 21. f. 287
Quòd licitè adeunt fideles imagines & loca sancta quædam præ alijs propter maiorem dei uirtutem in eis, uel gratiam potiorem. cap. 161. ibid.
DE dedicatione ecclesiarum. Ti. 22. f. 289
Quòd a primæuis fidei erant ecclesiæ dedicandæ, & ipsarum dedicatione obseruatia annua celebrandæ. Cap. 162. ibid.
De ritibus dedicationis ecclesiæ, de crucis signaturis, & cereis, de ingressu præce, et alphabeti inscriptione Pontificis, & cantu cleri, & quid hæc designent Cap. 163. f. 290.
DE reliquijs sanctorum, in dedicatione inferendis. Tit. 23. f. 292
De inferendo, & collocando reliquias in dedicatione ecclesiæ, uel altaris: quæ item ad dedicationem requirantur adesse. Cap. 164. ibi.
Quare patrum reliquiæ ueteris legis nõ inferebantur templo, & altaribus: & de ueneratione earum: modo quanta cura geratur. Cap. 165. f. 293.
DE benedictione cerei Paschalis. Tit. 24. f. 294
De benedictione cerei Paschalis, & luminum & item candelabri. Cap. 166. ibi.
De benedictione panis, & aquæ, & primitiuorum fructuum, ciborumq; mensæ. Cap. 167. f. 295
De exorcismis salis & aquæ, quomodo sint de fide scripturæ, & de utilitate huius aquæ taliter benedictæ Cap. 168. f. 296.
De sanctificatione armorum. Cap. 169. f. 298
Epilogus totius libri. Cap. 170. f. 299
Oratio, & peroratio Auctoris.

Explicit Titulorum Capitulorumquè totius de Sacramentalibus operis, Tabula.

Digitized by Google

INDEX LOCVPLETISSIMVS

OMNIVM, QVAE IN HOC REVERENDI PATRIS FRATRIS THOMAE WALDEN.

Theologi præstantissimi uolumine de Sacramentalibus aduersus antiquorum, & Vvitcleuistarum hæreses, continentur, iuxta ordinem literarum accuratè digestus.

A

Beundum q̄ non sit ante finē missæ. fo.86. col.4.nu.6
Abgaro regi misit effigiem sui Christus. fo.268.col.3.nu.6
Ablingere, ut ablingit uitulus, quid sit. fol.36.col.3.nu.9.
Abrenuntiationis actum, q̄ ubiq; solemniter exhibeat occidentalis ecclesia. Et unde ad eam peruenerit. fol.95.col.1.nu.2
Abrenuntiare diabolo,& omnibus operibus eius, ac pompis, quòd Christus nos præcipiat, ostenditur. fol.95.col.2.nu.4.
Absoluunt sine remissione peccatorum hæretici. fol.133.col.1.nu.7.
Absolutio quòd priùs fiat in terra,quàm in cælo, contra Witcleff. fol.126.col.4.nu.4.
Acholij uictoria eius oratione & deuotione impetrata,narratur. fol.213.col.3.nu.6
Actio nostra in die dominico qualis debeat esse. folio 252.col.1.nu.6.
Actus apostolorum,quòd pro magna consuetudine ecclesiæ legi incœperit à dominico Paschæ, secundùm Augustinum. fo.47.col.2.nu.14
Actus idem in distinctis suppositis atq; causis, quàm disparis sit meriti, ostenditur. fol.148.columm. 1.numer.18.
Actus sunt suppositorum. fo.34.col.4.nu.4.
Admonitio pulchra de præscitis & prædestinatis. fol.180.col.4.nu.4.
Adoratio latria quid. fo.218.col.4.
Adorandi duplex ratio. fol.221.col.3.nu.1.
Adorandæ,uel colēdæ quæ creaturæ. fo.224.c.2.n.1
Adorandi sanctos mos antiquissimus.fol.237. colum. 3.num.1.
Adorare quid. fo.219.col.4
Adorare sanctos,quanuis hominum meritis, & humilitati adscribatur, quomodo discretè tamen agendum sit. fo.219.col.4.nu.3.
Adoratio propriè dicta. fol.217.col.4.nu.7
Adoratio priscorum. fol.217.col.4.nu.8
Aduentitium quid sit. fo.161.col.3.
Aduocati officium. fol.206.col.2.
Aedificare sepulchra pretiosa, quòd non sit peccatū. Et quos ornantes monumenta, & sepulchra ædificantes redarguit Christus. fol.239.col.1.nu.3
Aerij,& Montani hæretici confutantur. fol.147. colum.4.nu.1.
Aeriani hæretici. fo.201.col.2.nu.1.
Aetas intrandi claustrum, & profitendi religionem. fol.144.col.4.nu.4.
Agnus Dei,& Agni figura. fol.82.col.2.nu.11.
Agon,& certamen Christiani. Et quomodo unctio fiat ad agonem. fol.96.col.3.nu.3
Agricolæ,& Vitalis translatio,& dedicatio.fo.236 col.2.num.3.
Alarici pium facinus recensetur. folio.247. colum.1.num.3.
Alba,secundum sacerdotis uestimentum.Et quid significet. fol.61.col.1.nu.6.
Alia est ratio uitæ alia chatedræ. fo.11.col.2
Aliquid est altero melius dupliciter. folio 21. columm.1.
Alphabeti Latini,& Græci super pauimentum ecclesiæ dedicandæ descriptio. fo.290.col.4.nu.6
Altare sanctum,& ad ipsum pertinentia ornamenta, ut corporale, calix.&c. unde a Christianis omnia fuerint uendicata. fo.62.col.4.nu.1.
Altare spiritaliter sumptum,quid denotet. fol.62. col.4.nu.2.
Ambitio & uana gloria ex opere bono. fo.121.col. 1.nu.4.
Ambrosius quomodo sacris reliquijs de monumento translatis,sacras ædes concesserit,apostolorum more,& constitutione. fo.236.col.2.nu.1
Ambrosius quid de se dicat,cùm martyres uisitaret. fol.154.col.4.nu.7.
Ambrosium quid mouerit,ut imbueret uirginem magis præcessorum exemplis, quam regulis suis, & præceptis. fol.6.col.4.nu.5.
Amen,sæpe in missa prolatum,quid significet, & quo modo interpretatur. fo.64.col.1.nu.13
Amictus,primum sacerdotis indumentum, & quid re præsentet. fol.61.col.1.nu.5
Amor Dei,quòd omne onus efficiat esse leue.fol. 148 col.4.nu.2.
Andreas,& socius eius discipuli Ioannis. Et quomodo Christus eos ad eius discipulatum uocauerit. fol.165.col.3.nu.9.
Angeli,q̄ missæ semper assistant. fo.79.col.4.num.6.

Angeli,

Digitized by Google

Angeli, quòd in aliquibus ab ecclesia doceantur. folio 10.col.2.nu. 17.
Angelos quomodo colebant, fidelis populi Dei more, priores Christiani. fo.219.col.4.nu.1.
Anglicanæ ecclesiæ unde psallendi regula emerserit. fo.42.col.3. nu.5.
Animum quòd plus attendat dominus quam opus. fol. 14.col.3.nu.14.
Anna oratrix, de qua in lib regum, quare debuit orare secretè. Et sacerdotes templi quare sonanter orent. fol.37.col.1.nu.3
Anna prophetissa quæ prolixè orabat, quomodo euangelica laude sublimatur, & præce nouæ natiuitatis dominicæ ob id efficitur. fo.37.col.1.nu.7.
Antropophormitæ hæretici. fo.281.col.2.nu.6
Antiphonarum & hymnorum in ecclesiis institutio. fo.40.col.3.nu.8.
Antiphonæ unde cæperint oriri. folio. 43. col.4. numer.5.
Antistes quid sit, & unde dictus. fol. 114. col. 4. numero 6.
Antistes, quomodo post trifariam manuum sacerdotis consecrationem, osculatur ordinatos. Et quid hoc significet. fo. 119.col.3,nu.6
Antonius magnus eremita, & propheta, quòd ad eremum Aegypti apostolicam regulam sibi, & suis tulerit non suam. fo.162.col.4.nu.9
Apertionis mysterium per Effeta recensetur. fo. 93. col.2.nu.10.
Apophoreta triumphalia. fo.236.col.2.nu.2
Apostoli, seu ecclesiæ primitiuæ principes, quòd non euaserint auaritiæ, quæstus, & commodi notam. fo.8.col.3.nu.6
Apostoli, quòd sicut sunt uicarij Christi, & legati, ita minores presbyteri in curis ecclesiarum suarum legatione funguntur episcopi. fol.147. col.4. numer.5
Apostoli quomodo distinctas sibi parochias, & plebes habebant, quibus cooperatores fiebant secundi gradus discipuli. fo.147.col.4.nu.11
Apostolorum subministratores a domino fuisse institutos, ut eis obsequerentur, & ab eorum arbitrio omne ipsorum ministerium dependeret, ostenditur. fo. 147.col.4.nu.15.
Apostolorum esse regulam, quam omnes ordines sequi cupiunt, non a tali patrono factitiam, sed ab Apostolico exemplari secundùm uiuentium capacitates electam, ostenditur. fo.162.co.4.nu.8
Apostoli, Martyres, & ipse dominus noster Christus, & angeli eius quomodo nobis festa sua concelebrẽt & quasi bestiæ immolatitiæ fiant pro nobis. fo.255 col.2.nu.9.
Apostoli statim post ascensionem Christi, quomodo ad superius, & altum cœnaculum conueniunt. fo.266 col.4.nu.2
Apostolus quare non dixerit, Misericordiam consecutus sum quia fidelis eram, sed, ut fidelis essem. fo.18.col.3.nu.7.
Apostoli Christi, quomodo de Christo studiosè, requirunt, ut doceat eos orare. fo.13.col.1. nu. 2.
Apostolus quare assiduè legi præponat fidem. fo.18. col.3.nu.8.
Apostolus quare suspendat coniugibus officium cõcubendi. fo.22.col.4.nu.2
Apostolum præcepisse tonsuram, & nudam debere clericum seruare coronam, ex decreto Aniceti Papæ ostenditur. fo.117.col.4.nu.3.
Apostolorum si qui ante euangelium uxores habuerunt, quomodo postea assumpti in Apostolatum, officium reliquerint coniugale. fol. 122.col.4. numer. 1.
Apostoli, quòd circunducebant mulieres pias, non ducebant fo.122.col.4.nu.3
Apostolici uerbi (unius uxoris uirum) duos peruersos fuisse olim interpretes, demonstratur. fo.122.col. 4.numer.10.
Apostoli quòd fuerint principes. fol.134. column. 1.num.4.
Apostoli quare dicti ecclesia primitiuorum. fol.134 col.1.nu.6
Aqua, & uini commixtio in calice notatur, & quæ sit huius admixtionis ratio. fo.66.col.3.nu.9
Aquarij hæretici unde dicti. fol. 66. columna. 3. numer. 10.
Aqua cur calici admisceatur. fol. 66. columna 3. numer. 12.
Aqua simplex quòd non solùm requiratur ad baptismi perfectionem contra Witcleff. fol. 89. columna 4.nu.5.
Aqua munda quomodo exhibeatur in baptismate. fo. 96.col.3.nu.5
Aqua benedicta, à Marcello pontifice quantum ualuerit, ostenditur. fo.296.col.4.nu.4
Aqua sale consperſa, & sacerdotis benedictione sufulta, quantam uim habeat, ostenditur. fol. 296. col.4.nu.5
Arbitrium esse super gratiam dicunt pellagiani. fol. 13.col.1.nu.9.
Architectus sapiens quis dicatur, secundum Ambrosium. fo.2.col.1.nu. 11
Argenti modij pauperibus missi. fol.190 colum.2. nu.2.alias 6.
Argumenti subtilis conuersio aduersus Witcleff. fol. 89.col.4.nu.2
Argumentum efficax contra Witcleff. fo.131. col. 4.nu.9.
Argutia & repagulum Witcleff generale contra sanctos ritus, & sacramentales, uel religiosas obseruantias. fo.9.col.2.nu.1.
Ariani, quomodo uno & eodem spiritu, quo Witcleuistæ, contra orationes mediæ noctis religiosorum infremunt. fo.54.col.3.nu.14

Digitized by Google

Arma quomodo ſanctificari olim ſolita contra Wiscleff. fo.298.col.3.nu.1.
Armachani ad primum argumentum ſolutio, dicentis ſimplicem ſacerdotem poſſe ordinare epiſcopum. fol.113.col.3.nu.2.
Armachani & Witcleff ad ſecundum argumentum de æqualitate poteſtatis, ſolutio. fol.114.colu.4. nume.1.
Arra pacis Eccleſiæ. fol.125.col.4.
Arrogantiæ tertia ſpecies quæ ſit. fol.24.col.2.
Arrogantia Witcleff & Lutheri eius aſſeclæ. fol. 4.col.2.
Arrogantium omnium moris eſſe, ut ſecundùm ſeipſos præpoſterent alios. fol.161.col.2.nu.2.
Athletarum unctio deſcribitur. fol.96.colum.3.numero 2.
Auguſtini dictum ſuper illum locum Orantes nolite multùm loqui ſicut ethnici. fol.18.colum.3.numero 4.
Auguſtinus, & Iſidorus, quid de cantibus eccleſiæ dicant. fol.40.col.3.nu.14.
Auguſtinus quomodo repererit ſecundùm antiquatam conſuetudinem eccleſiæ pro ſingulis diebus dominicæ reſurrectionis euangelia ſecundum ſingulos euangeliſtas ſuis ſignata diebus fol.47.col.1. num.11.
Auguſtinus quomodo obſeruat lectionum, & cantiũ rationes de Quadrageſima, de Pentecoſte, & aliis anni feſtis. Item & de ſanctis. &c. fol.47.col.2. num.13.
Auguſtinus quomodo regulam generalem præſcripſerit circa uſus obſeruantiales Eccleſiæ. fol.47.col. 2.num.17.
Auguſtinus, quomodo in multis, quæ ad eccleſiæ ritus & mores pertinent, ſemper amplexabatur Ambroſii ſententiam. fol.56.col.3.nu.12.
Auguſtinus quid dicat de Monica eius matre. Et quomodo faciat contra Lutherum. fol.80.colum.2. num.5.
Auguſtinus officioſa, & ſollicita perquiſitio de baptiſmo & ritibus eius. fol.107.col.1.nu.4.
Auguſtinus, & Hieronymus quomodo pleno ore condemnauerint nuptias clericorum. fol.120.col.4. nu.10.
Auguſtinus lætatur pro feſtiuitate diei Apoſtolorũ petri et Pauli, triſtatur tamen aliquantulum pro pauca populi congregatione. fol.255.colum.2.nume.3.
Auguſtini improbatio cõtra eos, qui dicunt præſcitum non poſſe ſaluari. fol.182.col.4.nu.2.
Auguſtini laus. fol.250.col.2.nu.2.
Auguſtini inſtructio circa cultum Crucis. fol.285. col.4.nu.4.
Auguſtinus, quomodo propter terram ſanctam a Hieroſolyma allatam dedicarit eccleſiam, in qua & Paralyticus fuit curatus. fol.299.col.2.nu.5.
Aureola profitentium religionem. fol.145.col.3. num.2.
Auriculariter quòd ſit confitendum, non publicè, uſu, & auctoritate apoſtolica, cõtra Witcleff. fol.129. col.3.nu.1.
Auctor inuehitur in Witcleff hæreticum, quòd prætextu defenſoris fidei, non uocatus, in medium prodierit, & ſe turbis ingeſſerit pacificis. fol.5.col.2. num.4.
Auctoris reſponſio ad argumentum Witcleff inferentis ad ſuæ falſæ doctrinæ fundamentum illud Matthæi, Non omnis, qui dicit mihi Domine Domine &c. fol.22.col.4.nu.11.
Auctoris dictum contra neceſſitatem fatalẽ Witcleff fo.30.col.3. nu.5
Auctor inuehitur contra Witcleff proteruum, cõparantem catholicos oratores ſacerdotibus Baal: ſi contingat propter plebem orare clamosè. fol.37 col.1.nu.5.
Auctoris parentes recenſentur. fol.80.colum.2.nume.6.
Auctor inuehitur in Witcleuiſtas. Et quomodo ſint plebs Caath, quibus non licet nuda ſacra proſpicere. fol.88.col.3.nu.7.
Auctoris reſponſio ad argumenta hæreticorum, prohibentium paruulos baptizari fide parentum pro eis uouentium. fol.102.col.3.nu.1.
Auctoris oratio, & peroratio. fol. ult.

B

Balthaſar regis ultio, ob abuſum uaſorum tẽpli, recenſetur. fol.62.co.4. nu.7
Baptiſma ſanctum, q̃ omnia prorſus delicta deleat fo.126.col.4.nu.7
Baptiſmales ritus deſcribuntur. fol.89.colum.4.nume.6.
Baptiſmalis ritus de abrenuntiando Satanæ, & pompis eius, quomodo per apoſtolum Paulum fluxerit per orbem. fol.95.col.2.nu.8.
Baptiſmatis figura. fo.107.col.1.nu.3.
Baptiſmum quòd non poſſit adipiſci quis ſine renuntiatione Satanæ, contra quoſdam. fol.95.col.2. nume.6.
Baptiſmus aquæ noſtris naſcentibus, quòd tam ſit neceſſarius, quàm erat neceſſaria circunciſio Ioanni, Abrahæ, Iſaac, & cæteris patribus. fol.102.col. 3.nu.5.
Baptiſmus flaminis, & cordis conuerſio, quod ſit idem fol.125.col.1.nu.2.
Baptiſmus exterior, & impoſitio manus ſacerdotis, quantum ualeant. fol.125.col.1.nu.6.
Baptiſmus, quomodo poſſit etiam ab hæreticis miniſtrari: & quòd non eſſet reiterabilis. fol.125.col. 1.nu.9.
Baptiſtæ Domini capitis inuentio narratur. fol 248 col.3.nu.6.
Baptiſtæ quidam in utero ſanctificari paruulos fideliũ men-

Digitized by Google

mentientes. fol.100.col.4.nu.7.
Baptiſtæ nouelli ab auctore reprehenduntur. fo.102 col.3.nu.8.
Baptizandus quomodo conſtituatur ad fontem ſanctũ. fol.95.col.1.nu.1.
Baptizandus antequam immergatur, quare Orientem uerſus reſpiciat. fol.97.col.4.nu.5
Baptizandus quomodo ter debeat immergi, & non ſemel tantum, ut quidam erronei ueteres dixerunt. fol.97.col.4.nu.6.
Bardeſani Armenij impietas notatur. Et Effrem pietas circa cãtilenas in laudem triumphatorum martyrum compoſitas. fol.255.col.2.nu.5
Barnabas, quòd non contempſerit Pauli religionem, quanuis ſocietatem eius facta diſſenſione deſeruerit. fol.165.col.3.nu.10.
Baſilicas conſtruere, quòd ſit latriæ cultus. fol.260 col.2.nu.2.
Baſilicæ, quòd ſoli Deo dedicentur, non ſanctis. fol. 260.col.2.nu.3.
Baſilicam, quam Iulianus Cæſar ædificauit, quomodo diuina prouidentia non ſuſceperit. Et quare. Et multa de ædificandis eccleſiis. fol.260.co.2.nume.4.
Baſilicas quomodo inter Chriſtianos condendas, & ornandas ſpiritus Dei per prophetas ſuos inſtituerit. fol.165.col.2.nu.2
Baſilij, & Gregorij Nazianzeni ſtudia deſcribuntur. fol.175.col.4.nu.1.
Beati, cum ſint conditione, & ſtatu liberrimi, quomodo à diuinis laudibus celebrandis, certis item uerbis, & horis uacare non poſſint. fol.49.co.3.nu.6.
Beda quid dicat ſuper illud Iacobi, Fides ſine operibus otioſa eſt. fol.14.col.3.n.6
Bellum, quod interdum ſit licitum. fol.298.colum.3. num.3.
Benedictio omnis, quod ſit à Chriſto. fo.79.colum.1 nu.8.
Benedictionis traditio ſpecialis, quod in ſynagoga permanſit, & in eccleſia celebratur in nuptijs. fo.294 col.3.num.2.
Bigamus, ſeu potius Digamus, quod repellatur à dignitate, & ſacerdotio, & ab eleemoſyna eccleſiæ. fol. 108.col.3.nu.8.
Brutorum riſus, & colloquia. fo.258.col.3.nu.8.
Boemorum impietas tangitur. fol.168.col.4
Byſſina ueſtis prima ſacerdotis legalis. Et quid ſignificet ſecundùm Dionyſium. fol.61.column.1.nume.3.

C

Calicis uſus unde deſumptus. Et illius præparatio, & honeſta cuſtodia ad quem pertineat. Et de illius forma inuariabili, & nomine. Et quid denotet. fol.62.col.4.nu.1.
Candelabri benedictio. & de illius myſtico intellectu. fol.294.col.3.nu.5
Canendi per loca diuerſitas, unde cœperit. fol.47.co 1.nu.1.
Canonizati per Paulum recenſentur. fol.233.col.4. num.3.
Canonizationes ſanctorum, quomodo eſt neceſſarium ut continentius celebrentius. folio.233.colu.4. num.6.
Cantus eccleſiaſtici, quod inſtituti ſint à Chriſto ordinante apoſtolos concinere, contro Witcleff. fo.38. col.4.nu.1
Cantus uocales quomodo tàm ſententia, quàm auctoritate Chriſti ſuccreuerunt in eccleſiis in triplici ſpecie ſua, ſcilicet, pſalmis, hymnis, & Canticis. fol.40. col.3.nu.11.
Cantus eccleſiæ, & Pſalterium cum melodia cantilenarum ſuauium ab eccleſia frequentatum ad quid proficiunt. fol.40.col.3.n.12.
Cantum regularem in hymnis, & pſalmis, quomodo in Occidentalem eccleſiam Ambroſius ſecundum Orientis exemplum intulerit. fol.42. colum.3. num.4.
Cantus tres nocturni, & quartus laudum, quare in feſtis ſolenniter celebrentur. fol.51.colum.1.numero 4.
Cantus quales conceſſerit Lactantius Chriſtianis in eccleſia. fol.56.col.3.nu.6.
Cantus ſancti, & cantores eccleſiæ ab Ambroſio probantur. fol.56.col.3.nu.7
Cantuum, hymnorum, & pſalmorum à primitiua eccleſia ad nos traductio. fol.40.co.3.nu.1.
Caput, q maiorem gratiam refundat, contra Witcleff. fol.195.col.1.nu.2.
Cardinales quomodo ordinant ſummum pontificẽ. fo. 143.col.2.
Carmelitæ, quomodo caſtitatem perpetuam uouerunt. Et quare Carmelitæ appellati. fol.270.col.2.nume.8.
Carmelitæ dormire debent in tunica cãdida cum ſcapulari. fol.139.col.
Carmelitæ, cur fratres Mariæ dicti. fol.162.col.4. num.2.
Carmelitarum ordinis uetuſtas. fol.170.colu.2. num.4.
Carmelitarum ordinis in celebrando mos. fo.68.col. 4.nu.3.
Carmelitarum regula. fol.136.col.4.nu.12. & fol. 142.col.1. & 144.col.2.
Caſſiodorus, quomodo ex fide Romanorum, quam prædicauit Paulus, didicit trahere populos ad ſanctorum corpora uiſitanda. fol.254.colum.4.numero 6.
Caſula (quam Græci Planetam uocant) ſeptimum ſacerdotale indumentum, unde dicatur. Et quid per hanc intelligatur. fo.61.col.1.nu.14.
Cataphrygarum error circa ordinationem mulierum. fol.108.col.3.nu.3.

Catechi-

Cathechizationis antiquitas. fol.91.col.2.nu.11.
Cathecumenorum emissio. fol.68.col.4.nu.12.
Cathecumenus,& catechizare quid sit. fol.91.col. 2.nu.10.
Cathecumenus sit baptizandus. fol.91.col.2.nu.6.
Cathari hæretici antiq̃. Et qũo ab his rapuit Wicleff, q̃ sancti non sint orandi. fol.204.col.1.nu. 1.
Catholicus quis dicatur. fol.91.co.2.nu. 5.
Catholici quomodo imagines colant sacras,non tamen sine rebus. fo.274.col.2. nu.2.
Causæ uniuersales,quòd prius à Deo institutæ fuerint quàm priuatæ,seu particulares. fol.116. colum. 2.nu.1.
Causæ quædam(unde ad memorias,& loca sanctorum currant religiosi fideles præparochialibus, & minutis ecclesiis,quibus incumbunt)recensentur.fol. 246.col.1.nu.1.
Cayni qui,& unde dicti. fol.233.colum.4.nu.2.
Cæcus illuminatus. fol.236.col.1.
Cæsarei non dicentur ob dotem catholici. f.8.col.1.
Cælestinus uixit anno d.426. fo.64.col.3.
Celebrans,quare statuitur ad medium altaris habens faciem ad orientem. fol.69. col. 4.nu.5.
Celeuma sanctũ,quomodo docuerit apostolus.Et quid sit Celeuma. fol.40. col.3.nu.5.
Cerei ardentis à baptizato acceptio. fol.99.col. 2. nu.3.
Cerei duodecim quomodo ponantur ante crucis signa in dedicatione ecclesiæ.Et ad quid.Et de circuitione pulsatione,percussione,& apertione ecclesiæ.&c. Et quid hæc omnia denotent. fol.290.col.4.nu.4.
Cerei,& luminis benedictio q̃ debeat fieri in sacra uigilia,& quare fol.294.col. 3.nu.1.
Cereus paschalis quid denotet.Et de infixione frustulorum incensi in eo. fol.294.col.3.n.4.
Charitas fraternitatis,q̃ unionem singulorum in meritis faciat,ostenditur.fol.196.colum.3. nume.6.
Charitatis excellentia describitur.fol.135.colum.4. num.3.
Charitatis bona. fol.166.col.4.num.12.
Charta meritorum Christi nobis concessa.fol.176.co. 1.num.5.
Chebboleth quid sit. fol.72.colum.4.num.2.
Chorus quid.Etunde dicatur. fol. 42.col.3.num.2.
Chrismatis consecratio quare fiat in die cœnæ domini. fol.254.col.1. nu.4.
Chrismatis unctio, quomodo fiat post trinam immersionem in uertice:Et quæ sit ratio. fol.97.colum. 4. num.8.
Chrismatis consecratio,& quomodo fiat.fol. 105.co. 4.nu.1.
Chrismatisin consecratione quæ obseruentur.fol.105 col.4.nu.3.
Chrismatis usus descriptio. fo.105.col.4. nu.4.
Christiana religio,q̃ ideo non sit contemnenda, quia erat religio Pharisæorum, sicut nec sacerdotium Christianorum,quia erat & Iudæorum.fol.165.colu.3.nu.3.
Christiani honestati semper esse,& fuisse congruum,ut in uestitu,& signis extrinsecis diuersæ professionis & status fiat agnitio,ostenditur. fol.174.col.1. num.2.
Christiani qualiter participent meritis mutuis,multorum exemplis demonstratur. fo.188.col.2.nu.1.
Christiani,q̃ omnibus pauperibus sint debitores,maximè uero sanctis. f.190.col.2.nu.7.
Christiani,q̃ nec præsumendo de meritis, sanctorum contemnere debeant suffragia,nec tanti faciant eorum preces,ut merita sua negligant.f.216. colum. 3.nu.3.
Christiani,quomodo uenerentur,& adorent imagines, sed non seruiant eis cultu diuino.fol.279.colu. 3. num.7.
Christiani,quomodo non postulant aliquid ab imaginibus,sed à Christo,& sanctis apud imagines.f.287 col.4.nu.1.
Christiani duplex gradus prouectus.Primus pœnitere delictorum.Secundus,sanctos obsecrare suppliciter fol.207.col.3.num.6.
Christianis,quæ fuerint priscis temporibus obiecta, et qualibus iniurijs premebatur Christianitas.f.88. col.3.nu.6.
Christiano,si quæratur,quid credẽdum sit,quod ad religionem pertinet,quid erit ei satis secundum Augustinum. fo.5.col.4.nu.7.
Christianus cur quis nuncupetur.Et quòd Christus dicatur unctus. f.89.col.4.nu.4
Christus,q̃ Cæsaris nomini attulerit reuerentiam, iubens nominatim Cæsari dare,quæ Cæsaris erant. fol.7.col.2.nu.2.
Christi fidem q̃ non minus neget,qui uerba sacra sensu meretricis adulterat,quàm ille,qui respuit,& nullatenus admittit. f.3.co.2.n.4
Christus quare non pseudo prædicatores, sed fideles præpositos in doctores figit in ecclesia.fol.4. col.1. nume.6.
Christus totus in corpore suo,q̃ uideatur scala Iacob. f.4.col.1.nu.14.
Christus,q̃ notatus fuerit ambitus à Pharisæis,et scribis. f.8.col.3.nu.2.
Christus quare nudatus pristinis uestibus,fuerit indutus Chlamyde coccinea. f.8.col.3.nu.3
Christus quare tolerauerit Iudam. fol.9.col. 2. numero 4.
Christus,q̃ malum toleret,ne bonum destruatur, aut deseratur. f.9.col.3.nu.5
Christus quid in Pharisæis redarguerit. Et quomodo oporteat maiora facere,& minora non omittere. fol.9.col.3.nu.6.
Christus, quòd per ecclesiam suam uenerit ad gentes, & per ecclesiam loquatur gentibus.fol.10. colum. 2.num.2.

Digitized by Google

Christi dictum in Cruce, scilicet, Pater ignosce illis. &c. quòd non ad crucifixiores tantum, sed ad Paulum postea sæuientem pertinuerit. f.10.colu.2.num.3.

Christo, & Petro similes prælatos exigunt Witcleuistæ, ut eis obediant. f.10.col.2.nu.12.

Christus saluator noster, eiusq; mater, Apostoli, et discipuli pluries orasse legũtur. f.22.col.4.nu.8.

Christus, quare dederit trinam illam de oratione cautelam, petite, quærite, pulsate. f.32.col.2.nu.3

Christus omnium præscius, quòd clamorem importunum oratoris expetat, contra Witcleff. fol.37.col.1.nu.11.

Christus an docuerit quandoq; discipulos continere, et simul consonanter orare. f.38.col.4.nu.7

Christus cur uoluit quòd non omnia scriberent. f.117 col.3.

Christus usquequo nõ regnet in corpore suo, q; est Ecclesia. f.45.co.2.nu.10

Christus nõ aspernatus usum Iudæorum, quomodo regulariter gratias dixerit, cùm prandret. f.45.col.2.nu.14.

Christus quomodo antequam ad alia opera descẽderet semper oraturus intrabat in templum, in exemplum nostri. f.49.col.3.nu.2.

Christus Deus, sol uerus, & dies uerus, q; omni hora, di noctuquè à Christianis frequenter sit adorandus, & precibus orandus. f.51.col.1.n.7

Christus, q; uerbo, & facto à prima electione apostolorum, usque ad uiciniam passionis docuerit fideles nocturnas frequentare uigilias continuè. f.52.col.3.nu.9.

Christus quomodo trãs torrentem pergens, ad orationẽ mediæ noctis pergit. f.54.col.2.nu.6.

Christus, Apostoli, patres omnes testamenti ueteris, & nouelli, quomodo horam mediæ noctis supra modum orationibus commendẽt, & psalmis. f.54.col.2 num.2.

Christus, & sanctus apostolus, quòd sacras uigilias antiquas usque in nos trãsmiserint. fol.54.colum.3.nume.11.

Christus homo, quomodo mediat inter Deum, & nos. fol.207.col.3.nu.3.

Christus, quòd multa reliquerit suis apostolis pro suis captu temporis in melius reformãda. & f.58.col.4.nu.5.

Christi apostoli, quos diuinos duces appellat Dionysius qũo nobis leges dederint de sacris ritibus & obseruantijs, & sacramẽtalibus ordinibus. &c. siue scriptis, siue non scriptis. f.58.col.4.nu.7.

Christus oraturus quare auulsus fuerit à cœtu apostolorum. f.58.col.4.n.10

Christus cur non omnia docuit apostolos. f.59.co.3.

Christus idem quòd unctus. f.89.col.2.

Christus, quomodo, & quando ter obtulit corpus suũ. f.68.col.1.nu.16.

Christi in cõsecratione, quare sit tacitum de aqua. f.66 col.3.nu.11.

Christus, utrum stando consecrauerit. fol.70.col.1.nu.9.

Christus licèt consecransderit, quomodo tamen stãdum sit alijs. f.70.col.1.nu.10.

Christus q; in eucharistia tangatur, uideatur, & comedatur. f.84.col.3.nu.5.

Christus, q; sumpserit corpus, & sanguinem suum in cœna. f.85.col.3.nu.1.

Christus Põtifex, quomodo instituerit apostolos sacerdotes perfectos. f.85.col.3.nu.5

Christi unctio. Et quo Chrismate fuerit unctus. fo.89.col.4.nu.3.

Christus quomodo ante Spiritum sanctum descendit in aquas. Et qua ratione. f.97.col.4.nu.3

Christum in quibus imitari non possumus. fol.97. col 4.nu.4.

Christi dominatus, quando fuerit primò exaltatus. fo.102.col.3.nu.6.

Christus quare dixerit apostolis, Prædicate omni creaturæ. f.102.col.3.nu.7

Christus Chrisma, & unguentum. f.105.co.4.nu.7

Christus oleum effusum est. Et quomodo à Christo dicantur Christiani. f.105.col.2.nu.8.

Christi olim dicti reges, & iusti. f.105.col.4.nu.9.

Christus caput & summus Pontifex, q; apostolos suos ordinauerit presbyteros, & ipsi præfecerunt episcopos. f.111.co.4.n.6.

Christus quare dimiserit mulierem de adulterio ream, & non absoluerit. f.126.col.4.nu.12.

Christus quomodo fuerit suis parentibus obediens, dũ adhuc ad ætatem legitimam doctoris non peruenit. f.142.col.1.nu.13.

Christus, q; omnem religionem tenuerit, & instituerit. f.161.col.2.nu.4.

Christus dominus specialiter unctus, qũo à seipso tanquam à capite perfectionis traduxit regulam sanctitatis in posteros. f.164.col.3.nu.2.

Christi patientia, & potentia ostenditur. f.169.col.2.nu.2.

Christi exaltatio. f.103.col.2.

Christus qualiter religionem perfectam in apice suæ religionis instituerit. f.172.col.4.nu.4.

Christus, q; meritorum suorum suos participes fecerit, contra Witcleff ostenditur. f.175.col.4.n.3.

Christi clementia exprimitur. f.176.co.1.nu.4.

Christus quomodo orauit pro non euenturis, quæ tamẽ euenire poterant. f.190.col.2.n.5.

Christus quod sit aduocatus hominum, & mediator. f.205.col.4.nu.1.

Christi ante aduentum, quomodo eramus intra Dei præsentiam per naturã, sed extra præsentiam eius quo ad gratiam. f.205.col.4.nu.2.

Christus quòd sit orandus humanitus, & interpellandus contra Witcleff, & Guillelmum Sartorem fol.

Digitized by Google

fol.206. col.1.nu.3.
Christus homo q̃ mediat inter Deum & nos.fol.207. col.3.nu.3.
Christus homo q̃ adoretur etiam in membris suis mysticis,ostenditur,contra hæreticos.fo.212.col.1.nu.1.
Christus,q̃ sit mediator noster inter Deum, & hominẽ, & sic adeundus,& orandus. fo.212.col.1.nu.2
Christus,qũo sit adorandus. fol.217.col.4.num.1.
Christi humanitas adoranda. fol.221.col.3.nu.4.
Christi humanitas,q̃ non tantum adoranda est,sed & præsepe,& lignum crucis,& cunctæ memoriæ Saluatoris. fol.222.col.4.nu.3.
Christi humanitas,nubes.Et omnes angeli,& sancti dicuntur etiam nubes. fo.207.col.3.nu.4.
Christi canonizatio per Petrum. fo.225.col.4.nu.3.
Christus quomodo se,& apostolos apud patrem canonizauerit. fo.233.col.4.nu.1.
Christus,q̃ à fœminis in sepulchro sæpe fuerit peregrè uisitatus contra Witcleff. fol.241.co.1.nu.1.
Christus q̃ uoluerit in sepulchro adorari,contra Witcleff ostenditur. fo.241.col.1.nu.6.
Christi memoria,quòd recentior habeatur, quum eius beneficia recolimus in beatis ostenditur. fol.248. col.3.nu.2.
Christus quomodo festa nostra celebrat,Angeli quoq; & spiritus cœlestes quòd dies festos agãt pro nobis intercedant.&c. fo.255.col.2.nu.7.
Christus quod non uitauerit domum propter recessum à statu innocentiæ. fol.258.col.3.nu.9
Christus quare fuerit passus sub dio,in excelso ligno,et non sub tecto. fo.262.col.3.nu.3.
Christus,quomodo ad noui religionem sacramenti altam domum requisiuerit,& amplam. fol.266.col. 4.nu.1.
Christus quomodo uult crucem suam exaltari in cælo. f.282.col.2.nu.4.
Chrysostomi dictum aduersus eos,qui dicunt,Non possum,& quasi uidentur accusare conditorem.f.122 col.4.nu.7.
Chrysostomus qũo humili prece rogauit non iam sanctum uirum, sed peccatorem notorium pœnitere de lapsu. f.204.co.1.nu.6
Cingulum tertium,quo sacerdos induitur.Et quid significet. f.61.col.1.n.7
Circuncisus,quod sicut non nascitur de circũciso,sic nec baptizatus nascitur de baptizato.fol.102.colu.3. num.3.
Cistertiensis domus gloria. f.179.col.2.n.2.
Clamor internus est quasi anima clamoris uocalis.fol. 38.col.3.
Clamor cordis est intentio magna cogitationis. ibidem.
Clausträles boni,quod dæmonibus,& hæreticis terribiles fiunt,ut spiritualium castrorum acies ordinata. f.172.col.4.nu.6
Clerici,& prælati catholici,q̃ non debeant turbari,neque relinquere ecclesiam,ẽt si ab Witcleuistis hæreticis uocentur Cæsarei. f.7.col.2.nu.1.
Clerici secularis bona quæ sint,describuntur.f.161.co. 1.nu.2.
Clerici Gregorij,& Basilij monachi unum opus.f.175. col.4.nu.2.
Clero quæ sint obseruanda. f.8.col.3.n.4.
Clericus quãtum distet à præsule & de diuersitate officiorum in maiori & minori ordine sacerdotum ex Gregorio. f.151.co.1.n.20.
Cleri secularis bona narrantur. f.151.col.3.
Cœnaculum cœnæ domini ubi fuerit. fol.162.col.4. nume.3.
Cœnaculum quid sit.Et quomodo in eo Apostoli morabantur,elegerunt Mathiam,acceperunt Spiritumsãctum. f.266.col.4.n.3.
Cœnæ domini festum Apostoli tempore celebratum.f. 254.col.1.nu.2.
Cœnæ domini mysteria recensentur. fol.254.colum. 1.num.3.
Cœnobitarum uita.Et unde dicantur Cœnobitæ,& Cœnobia.Et quis hanc uitam fecerit primus.f.161.co. 2.nu.6.
Cogitatio,q̃ de radice mentis surget in ramum operationis. f.14.col.3.nu.17.
Collobium diui Iacobi memoratur. Et à quo illorum usus sumpserit initium presbyteris,& Diaconis. Et quomodo postea Collobia in Dalmaticas commutata sunt. f.61.col.1.nu.13.
Collecta,quæ est communis oratio missæ,quare sic nuncupetur. f.64.co.1.nu.9.
Columbæ quare super aquas resideant.fol.206.col.1. num.4.
Columna,ad quam alligatus dominus.Et quid de ea dicat Beda. f.61.col.1.n.10.
Comedere quod non liceat in ecclesia.fol.84.colum.3. num.10.
Communicantes,& memoriam uenerantes.f.74.colu. 3.num.12.
Communicantes quòd sint ieiuni. f.84.col.3.nu.9
Communicationis ritus describitur.fol.84.colum.3. nume.1.
Communionis figura ostenditur.Et de lectione Euangelij. f.104.col.3.nu.5
Communionis symbolicæ primus gradus recensetur.f. 188.col.2.nu.9.
Comparatio clericorum secularis,& religiosi.fo.151. col.1.nu.1.
Competentes qui dicantur. f.93.co.3.nu.12.
Concilium Toletanum de Hymnis, & alijs cantibus ab hominibus factis,aduersus eos, qui dicebant reprobari debere tanquam non existentes ex scripturis sanctorum Canonum,uel apostolica traditione. fo. 43.col.4.nu.3.
Concilium Carthaginense circa scripturas,quæ debent legi in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarũ. Et quid de passionibus martyrum.f.43.col.4.nu.9

Conci-

Digitized by Google

Concilij Toletani, cui præsidebat Isidorus, decretum, ut unus ordo orandi, atque psallendi &c. per omnẽ Hispaniam, atque Gallatiam conseruaretur. f. 47. col. 2. nu. 16.
Concilium Nicænum (in quo proiectus est Arius mundi stipula, & inhibitæ sunt non tantùm clericorum nuptiæ, sed & introduci fœminas suspectas in domos eorum) adducitur. f. 122. col. 4. nu. 8
Concilium Carthaginense, de euertendis altaribus, & basilicis, in quibus nullum corpus, uel reliquiæ alicuius martyris probarentur conditæ. f. 292. col. 1. nu. 3.
Concinendi disciplinam exquisitè tradidit Augustinus f. 42. col. 3. nu. 3.
Concordia ecclesiæ hæreses pellit. f. 4. co. 1. nu. 10.
Confessionem criminis benedictam a domino, & a diabolo interdictam, insequitur Witcleff. f. 128. col. 3. nu. 1.
Confessio auricularis, q̃ sit sacerdoti facienda, contra Witcleff. f. 128. co. 3. n. 3.
Confessio specialis, quòd sit soli facienda presbytero, Et quare. Et de eius necessitate latissimè. f. 129 col. 4. nu. 5.
Confessionis uocalis necessitas probatur. f. 131. col. 4. num. 1.
Confitendum est auriculariter non publice. f. 129. c. 4
Confitendi consuetudo auriculariter, cur fuerit introducta. f. 130. col. 1.
Confessionem cur Deus instituit. f. 132. col. 1.
Confidendum quòd non sit constitutis in ecclesia in splẽdore ecclesiarum, sed in uera fide, & sancta conuersatione. f. 265. co. 1. n. 1
Confidendum, quòd non sit in meritis proprijs. &c. fo. 3. col. 4. nu. 1.
Confidendum q̃ sit in gratia, non in meritis. f. 24. co. 1. nu. 4.
Confirmandi modus recensetur. f. 104. co. 3. nu. 4
Confirmationis sacramentum uenerabile, qũo peracto solemni baptismo debeat subsequi, si episcopus adsit. f. 104. col. 3. nu. 1
Confitendi soli presbytero necessitas innuitur. f. 128. col. 3. nu. 6.
Coniugatorum miseræ seruitutes describuntur. f. 120. col. 4. nu. 5.
Coniuges per adulteria separatos, quomodo post pœnitentiam reconciliari suadeat Augustinus. fol. 126. col. 4. nu. 8.
Consecrata à domino, quando possint in opera pietatis conuerti. f. 62. co. 4. nu. 8.
Consilia, quòd sint in lege euangelica. f. 2. co. 1. nu. 5
Consilia seu uoluntaria, & non legitima obseruãta per Dauid. f. 136. col. 4. nu. 6.
Consonantia literarum fratrum ad epistolas Pauli. f. 177. col. 3. nu. 4.
Constantiense Concilium, & testes contra Witcleff de missæ institutione. f. 86 col. 4 nu. 9
Constantini impietas circa sanctorum miraculis coruscantium reliquias. f. 239. co. 1. nu. 1.
Constantinus Imperator, quæ sanctorum corpora leuauerit. f. 236. col. 2. nu. 5
Constantinus Imperator disponens res clericorum uni cuique ciuitati, prospexit, ut clerus sufficientia emolumenta perciperet. f. 7. col. 3. n. 8.
Constantinus Papa qũo Philippum Cæsarem hæreticũ superauerit picturis. f. 274. col. 2. nu. 5
Consuetudo matris ecclesiæ in baptizandis paruulis, q̃ nequaquam sit spernenda. f. 102. colu. 3. nu. 9
Contemplatiuæ uitæ laus, quæ Theoria nuncupatur. f. 21. col. 1. nu. 11.
Continentiæ uotum, quomodo ab omni sacrè ordinato profitetur. f. 120. col. 4 nu. 2.
Continentiæ honestas, quantum ponderis continebat apud Romanos Flamines, aut uirgines uestales, ostẽditur. Et quid de Hierophantis Athenienſium. fol. 122. col. 4. nu. 9.
Continuatio quomodo augeat meritum orationis. f. 30. col. 3. nu. 7.
Conuocare populum, quòd tantum sacerdotum est, contra Witcleff. f. 68. col. 4. nu. 6
Corda leuare cum manibus qui dicantur. Et quis cor tantùm leuat, & non manus. Et quis manus, & non cor. f. 16. co. 3. nu. 12
Cornelij centurionis oratio & ieiunium. f. 32. co. 2. n. 2
Cornelius centurio ob prolixam orationem apostolorũ principis aduentum consequitur f. 37. co. 1. nu. 8
Cornelij Papæ, & martyris uirtus describitur. f. 227. col. 3. nu. 2.
Cornelius Tacitus mendaciorum loquacissimus, qũo improperauerit Iudæis, Deum ipsorum caput Asini factum. f. 270. col. 2. nu. 2
Corona Simonis Magi describitur. fol. 145. col. 4. nume. 6.
Coronæ quantitas ex Concilio Toletano. f. 145. col. 4 num. 7.
Corpora defunctorum, maximè instorum, atque fidelium, quòd non sint contemnenda, nec abijcienda. fo. 235. col. 1. nu. 2.
Corpus Christi secundum naturam sumitur. fol. 23. col. 2.
Corpus Christi tempore Hieronymi quomodo sumebatur. f. 22. col. 4. nu. 5
Corpus Christi post consecrationem, non panis est. fol. 77. col. 1. nu. 6.
Corpus Christi, quòd sub speciebus uideatur. f. 77. col. 2. nu. 11.
Corpus, & sanguis Christi, q̃ sint uerè in Eucharistia. f. 66. col. 3. nu. 13.
Corpus Christi, quomodo per species alienas uideatur. f. 84. col. 3. nu. 6.
Credens Deo, quod aliter eius fidem recipere non queat, nisi credat in sanctos eius. fol. 4 colum. 1. nume. 9.

Digitized by Google

Credere, quid sit secundum Augustin. f.14.col. 3. nu.12.
Crucis faciendæ in missa ratio. Et utrum sigillatim panis, & unum accipiant singulas cruces, an simul una cruce duo signentur. f.74.col.3.nu.2.
Crucis signum, q̃ sit memoriæ mandandum f.79.col.1. nu.9.
Crucis signum in fronte baptizati f.91.co.2.nu.12
Crucis frequens signatio quare fiat in fronte baptizandi. f.93.col.2. nu.8
Crucis inuentio ab Helena facta describitur. f.282. col.2.nu.6.
*Crucis officium, q̃ non sit idololatriæ plenum.*fo.282. col.3.nu.1
*Crucis præconia recensentur, & beneficia.*f.284.col. 3.nu.2.
Crucis inuentionis festum quomodo debeamus percolere. f.284.col.3.nu.4
Crucis signum q̃ sit uenerandum, & colendum, contra Wilcleff, & Claudium Taurinensem quondam episcopum. f.285.col.4.nu.1
Crucis signo quomodo omnia, quæ secundum nos perficiuntur. f.285.col.4.nu.2
Crucis signum quid operetur. f.286.col.1.nu.5
Crucis signum quomodo debeat leuari in processionib. ecclesiasticis &c. in uexillis ac diadematibus orthodoxorum regum. f.286.col.1.nu.8
Crux, q̃ portitorem præcedat, & sequatur incensum, quid significet. f.105.col.4.n.5
Crux, Christi, quomodo sit apparitura in nubibus. Et de illius adoratione. f.224.col.2.nu.3
Crux domini q̃ fuerit gemina. f.283.col.2.nu.1
Crux, de qua gloriatur apostolus, q̃ fuerit lignea. Et quomodo huius reuerentia displicet Wicleuistis hæreticis. f.283.col.3. nu.2.
Crux Constantino uisa. & quomodo coram se portari fecerit, & militaribus uexillis impresserit. f.286. col.1.nu.7.
Crux quomodo nos muniat. f.290.co.4.nu.3
Culpa quò maior, q̃ eò maiora sint quærenda suffragia contra Witcleff. f.196.col.3.nu.1
Cura q̃ sit exhibenda specialiter defunctis sine acceptione boni, uel mali. f.200.col.1.n.3
Curatis obiici solita narrantur. f.151.col.1.nu.5.
Cyprianus quid dicat contra hæreticos, & schismaticos. f.10.co.2.nu.6

D

Almatica, sextum sacerdotis indumẽtum. Et quomodo sit facta. & quod fuerit indumentum Leuitarum. f.61.col.1.nu.11
Damascenus qũo resoluat omne ambiguum de adoratione sculptilibus. & qui dicantur benè adorare sculptilia, & qui malè. f.281.col.2.nu.2.
Damonis, & Pythiæ Pythagoræorum præclarum facinus recensetur. f.188.col.2.nu.2
Dandum q̃ sit omnibus sine morum discussione, non tamen ob malas artes. f.190.col.2.nu.5
Daniel, quomodo non inchoauerit soluere regis problema, nisi deuotæ precis spatio impetrato. Et quare Ananiam, Azariam, & Misael iunxerit ad preces. f.49.col.3.nu.4.
Danielis, & trium puerorum simul & Machabæorum glorioſa prædicatio: quòd illi de mensa regis contaminari noluerint: isti uero quia escas, quibus Christiani nunc licitè utuntur attingere, noluerint. &c. f.107.col.1.nu.6.
Dedicatio ædium sacrarum. f.289.col.2.nu.2.
Dedicationis ecclesiæ celebritas, unde sumat exordiũ. f.290.col.4 nu.1.
Dedicationum ecclesiarum solennitates, q̃ per singulos annos sint solenniter celebrandæ ex Felicis Papæ decreto. f.289.col.3.nu.5
Defuncti q̃ sint suffragiorum capaces contra Witcl. f.80.col.2.nu.3.
Defunctorum in missa memoria, quòd fuerit ab apostolis instituta. f.80.col.2.nu.4
Defuncti q̃ membra sint ecclesiæ. f.80.col.2.n.10
Demon laborem orationis est nobis plus infestior solito. f.2.col.4
Deo quantò plus cupimus adhærere, q̃ tantò plus famulos eius, qui ipsi ardentius obsequũtur, interpellare debemus. f.196.col.3.nu.3
Deo gratias in fine missæ. f.86.col.4.nu.8
Deo soli q̃ fiat sacrificium, licèt sub memoria martyrum. f.74.col.3.nu.17.
*Deprecationis uocalis, aut sonoræ differentia.*f.22.co. 4.nu.11.
Deprecatio diuina, q̃ non sufficiat. Et quare sit surgendum nocte, & media nocte, secundum Ambrosium. f.54.col.2.nu.5.
Descriptio accedentis ad baptismum, & Anadochi seu patrini. &c. f.91.col.2.nu.8
Desperandum de nullo dum uiuit. f.192.colum.2. num.2.
Deus gratiam suam non merita nostra coronat. f.28. col.2.
Deus cum sit promior ad ueniam, quàm ad uindictam, tolerat minora bona. f.9.colum.2.nu.3. & 131. col.3.
Deus, quod utramq; naturam ad honorem suum mundari desideret. f.9.col.3.nu.8.
Deus, q̃ quandoque dat initium fidei non orãtibus, perseuerantiam autem in bona uita, non nisi orantibus. f.18.col.3.nu.3.
Deus Christianorum quod neque catholicis precibus offendatur. f.16.col.4.nu.210
Deus omniscius dat nobis instituta uitæ propter rationabilem precem. &c. non precem rationabilem propter uitam primo. f.18.col.3.nu.6.
Deus, qui auctor est realis, quod requirit cogitationẽ orantem, uel uocem, sicut & uitam sanctitatiæ cõplacentem. f.22.col.4.nu.9.

Deus

Deus uerbum, quòd requirat orantis uerba. f.29. col. 2.nu.9.
Deus ut bonum faciamus, quid ad gloriam eius requira. à nobis. f.29.col.2.nu.10
Deus q̃ posit impediri, aut sanctorum precibus retineri, ne usque ad quantum culpa iustitia postulat, ipse sæuiat. f.30.col.3.nu.1
Deus igni comparatur. Et quando Deus dicatur esse præsens, & quando absens. Et in quibus dicatur inhabitare, & in quibus non. f.207.col.3.nu.5.
Deus uerbum, quomodo per humanitatem suam homines rogat homo factus, & per Apostolos, & sanctos. f.206.col.1.nu.6.
Deus, q̃ uelit peti, ut nos capaces donorum eius fiamus. f.33.col.3.nu.4
Deus, q̃ diligat in oratione ualidè instantes & importunè auidos petitores. f.36.col.1.nu.3
Deus ambulans dictus. f.77.col.2.n.12
Deus, quòd sit pronior semper ad miserendum miseris, quàm ab puniendum proteruos. f.129. colum.4 nu.8.
Deus, quòd secundùm mensuram operum meritoriarum præmiabit hominem sic merentem, ut dicunt Witcleuistæ, quod sit Pelagiana hæresis. f.24.col. 1.nu.5.
Deus, quòd non prius cóncedat participationes meritorum temporaliter, quàm homines, multis auctoritatibus, & exemplis, ostenditur, contra Witcleff. f.184.col.4.nu.1.
Deus, quòd sit inexpertus malorum. f.184.col.4.nu.2
Deus etiam quod peccatores, & pro peccatoribus audiat. f.215.col.2.nu.3
Deus quomodo egit miracula in præsentia corporis diui Vincentij, ad iudicandum eum sanctum. f.230. col.2.nu.4
Deus, qui non arctat uirtutem suam ad locum, quomodo tamen limitet ad locum, ubi operetur sic, q̃ non alibi operetur. f.246.col.1.nu.2
Deus, quomodo regulariter iubet pro lege communi, ut quos inuocamus in nomine domini præstent auxilium. f.247.col.1.nu.1
Deus solus cultu latriæ colitur. f.237.col.3.nu.2.
Deus, an sit magis præsens in ecclesiis, quam in cæteris locis non sacris. f.263.col.3.nu.1.
Deus, quod ubi manifestat gratiam suam uberius, illic est eius propitiatio cariùs expetenda. f.263.col.3. nu.2.
Deus pater ut homo uisus, contra Wilcleff. f.277.col. 3.nu.1.
Deus quomodo in una ecclesia, aut cruce, uel imagine manifestat uirtutem suam, quam non facit in alia. f.287.col.4.nu.2.
Diabolus quomodo cum meretrice hæresi Witcleff sibi coniuge desponsata, cupit quasi per Euam efficere, quod per seipsum non præualet. fol.54.colum.3. nu.9.
Diaconissæ unde dictæ. f.108.col.3.nu.6.
Dies sanctorum quare nolint persequutores fidei duci ad memoriam. f.250.col.2.nu.1.
Dies martyrum quomodo celebrat Cyprianus, non ut Witcleuista. f.250.col.2.nu.3.
Diebus martirum, & aliorum sanctorum, quomodo ipsi sunt à nobis tunc orandi, non autem pro eis orandum. f.250.col.2.nu.4
Dies beatorum martirum, & confessorum Christi, quibus de seculo transierunt, quare natales uocitẽtur. f.250.col.2.nu.5
Dies festi domini, & sanctorum, q̃ sint fideliter obseruandi, quid moneat. f.255.col.2.nu.1
Differentiã assignat Hieronimus inter antiquos Christianos, & idololatras f.270.col.2.nu.3
Differri potest officium, non auferri. folio 51.colum.4.
Digami, quare arceantur ab ordine sacro. f.122.co.4. nu.11.
Dionisij confessoris reliquiæ Mediolani translatæ. f.235.col.2.nu.6.
Diotrepes, uel potius Diotrephes hæresiarcha tempore diui Ioannis euangelistæ. f.111.col.4.nu.2.
Diploma literarum de participatione meritorum. fo. 177.col.3.nu.1.
Discumbendum q̃ non sit prius, quàm oratio ad Deum præmittetur, disciplina Christianorum antiqua ostẽditur. Et de gratiarum actione post conuiuiũ. f.295 col.4.nu.5.
Doctores sancti, q̃ possint falli de homini iniquitate, nõ de fidei ueritate. f.6.col 4.nu.2
Doctrina humana, quàm parum ad diuinam faciat. f. 5.col.4.nu.8.
Doctrinæ humanæ professor q̃ omni studio debeat eius mentem aptare diuinis. f.5.col.4.nu.9
Dominicum diẽ quare sanxerint apostoli. Et quare sic appellatus. Et quomodo tali die stantes oramus, & ab operibus terrenis abstinemus. &c f.252.co. 1.nu.3.
Dominicus dies, quando cœperit habere festiuitatem suam. f.252.col.1.n.1
Dominus, quod statim in initio fidei sit inuocandus. f.18.col.2.nu.10.
Dominus plus animum attẽdit, quàm opus. f.16.col.1
Dominus uobiscum. salutatio ad plebem secundũ morẽ apostolorũ &, Pax uobis, secundum morem Christi, unde fuerit desumpta. f.64.col.1.nu.1
Dominus uobiscum, in fine missæ. f.86. col.4. nu.5
Dominus desponsaturus ecclesiam, quomodo primo omnium iubet eam abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius. f.95.col.1. nu.3.
Dominus, quòd super Petrum ædificauerit ecclesiam. f.147.col.4.nu.8.
Dominus Christus est. & Deus. Et de eius adoratione. f.224.col.2.nu.7.

Digitized by Google

Dominus Iesus quomodo præcipuè in Synagoga docebat, & operabatur uirtutes in sabbato, & quare. f.263.col.3.nu.5.

Dona spiritussancti recensentur, quæ ad inuocationem sacerdotis in confirmatione infunduntur. f.104. col.3.nu.2.

Dona spiri:ussancti, quòd sine charitate possint dari. f.131.col.4.nu.8

Dona sua obtestantiũ uanitas describitur. f.68. col.4. nu.11.

Donatio constantini, q̃ non excæcauerit ecclesiam, ut dicebat Witcleff. f.6.col.4.nu.1

natistæ, quos semper sequitur Witcleff, dicentes sa

Docramenta non esse sancta nisi per sanctos dentur, quomodo cogũt sumentes, spem suam in homine ponere. f.25.col.2.nu.12

E

ECclesia omnis, quare unctione chrismatis cõsecretur f.105.col.4.nu.10.

Ecclesia diebus Augustini qualiter non cesserit ritib. baptismalibus quin interrogarent, & responderent & facerent cætara sacerdotes, & susceptι. &c. f.107.col.1.nu.1.

Ecclesia, in ea cur aliqua seruantur, quæ scripta non sunt. f.60.col.1.

Ecclesia, quæ fundatur in Christo, quomodo claues ab eo regni cælorum accepit in Petro. f.131.col.4. nu.4.

Ecclesia quid. Et quid de illa dicat Origenes. f.131.co. 4.nu.10.

Ecclesia Petri apostolica, q̃ sit per hmõi orbem una, & non numerata cum alijs. et una cum singulis. f.147 col.4.nu.9.

Ecclesia prædestinata quæ dicatur. & multa de ecclesiasticis recensentur. f.134.col.1.nu.2

Ecclesia docetur per pulchram allegoriam directè contra latrantes hæreticos, dicentes non esse orandam Christi humanitatem, neque sanctos. f.206. col.1. nu.5.

Ecclesia Christi cur à primæuis memorias martyrnm celebrauerit. f.248. col.3.nu.3.

Ecclesia triumphans describitur. f.262.col.3.nu.1.

Ecclesia pro domo in nouis scripturis semper intelligenda. f.263.col.3.nu.3

Ecclesia quomodo plerunq; mari comparatur secundũ Ambrosium, & benè. f.38.col.4.nu.10.

Ecclesia quòd in primæuis erat informis, & quomodo paulatim creuerit species operis eius ad perfectũ. f.45.col.2.nu.9

Ecclesia adhuc penè iudaizans, non dedignata prout tunc usum capere Iudæorum quomodo lectionem legis, & prophetarum pro quodam usu officij domini sabbatis nondum dominicis celebrauerit. f.45 col.2.nu.12.

Ecclesia, quod certas horas habeat disputandi, prædicandi, operandi, feriandi, & inter eas orandi primas, ad singula officia commodè deputatas. f.49. col.3, nu.1.

Ecclesia, q̃o certas horas laudum Christi præfixit iuxta modulum scripturarum. f.49.col.3.nu.6

Ecclesia primæua q̃o prius consecrauit fontem quàm baptizandum immitteret. f.97.col.4.n.2.

Ecclesiæ concordia, quòd hæreses pellat. f.4. col.1. nume.10.

Ecclesiam quod contemnant insani. f.10. colu.2.nume.13.

Ecclesiæ est credendum. f.4.col.4.

Ecclesiæ gloria. f.10.col.2.nu.15

Ecclesiæ quare sint diuersæ. f.10.col.2.n.16

Ecclesiæ Mediolanẽsis usus in die cœnæ secundum Ambrosium. & de cereis accendendis in Pascha. & de uersu, Hæc dies. &c. f.47.col.2.nu.15

Ecclesiæ præceptis etiam extra Canonem, q̃ parendum sit. f.91.col.2.nu.2.

Ecclesiæ per scripturas commendatio, & auctoritas fo.91.col.2.nu.3.

Ecclesiæ interpretationi resistere, quòd sit nefas. fol. 116.col.2.nu.4.

Ecclesiæ gradus quatuor describuntur. f.134.col.1. num.1.

Ecclesiæ quis honor habitus. f.258.col.2.nu.4

Ecclesiæ in dedicatione, quomodo sit multiplex crucij signatio. Et quare. f.290.col.4.n.2

Ecclesiarum materialium fabrica, q̃ sit res eximiæ pietatis, cultus Dei summus. &c. f.260.col.2.nu.5

Ecclesiastici, qui secundum excellentiam dicti. f.134 col.1.nu.3.

Effigies quomodo adoranda. f.288.col.1.nu.6

Elias primus hominum uirgo perpetuus, & Maria inter fœminas. f.170.col.2.nu.9.

Eliæ pallium. f.174.col.1.nu.5

Elias cum Maria comparatur. f.170.col.2.nu.6

Elias quomodo in cœnaculo habitauerit, quod est alta domus. f.266.col.4.nu.5.

Elisei prophetæ reliquiæ quomodo Rauennam translatæ, & aliæ, aliò. f.293.col.2.nu.2

Emendationis uirorum carnalium probatio. f.192. col.2.nu.9.

Encænia quid. Et unde dicatur. f.289.col.2.nu.3.

Engaddi locus, ubi balsamus crescit. Et quomodo interpretetur. f.105.col.4.nu.12

Enos interpretatur uir, uel homo. Et quomodo incœpit inuocare nomen domini. f.18.col.4.nu.14

Enos, qui uir interpretatur, uel homo, quomodo fuit primus, qui Deum inuocaret, & eius imaginem coleret. f.268.col.3.nu.7.

Ephod quid sit. f.117.col.4.nu.8

Epiphanius cur imaginem discidit. f.281.col.2.nu.5.

Episcoporum necessitas ab Augustino innuitur. f.117 col.4.nu.6.

Episcoporum uitia ex Cypriano tanguntur. f.10. col. 2.nu.9.

Digitized by Google

Episcoporum officia, quæ presbyteris exercere non licet describuntur. f.111.col.4.n.10

Episcopos solos uerbi Dei prædicando auctoritate potestatiua pollere. f.117.col.4.n.3

Episcopus quare tangit aures, & nares baptizandi, & non os f.58.col.4.nu.9

Episcopus, quomodo in consecratione sui accipit supra caput scripturas, sacerdos uerò minor, non ita, sed solas manus ordinandis. f.117.col.4.nu.10

Episcopus, presbyter, & diaconus, q̃ non sint meritorum nomina, sed officiorum. f.151.col.1.nu.3

Epistola multorum episcoporum ad Bonifacium Papã octauum pro Carmelitis, per quam eorum antiquitas probatur. f.170.col.2.nu.15

Epistolæ quorundam antiquorum concedentium communicationes charitatis, & requirentium ab alijs. f.199.col.2.nu.1.

Eremicolæ martires. f.168.col.4

Errantes, q̃ quærunt sibi socios, quos regnantes refugiunt. f.204.col.1.nu.4

Errata Witcleff, describuntur. f.13.col.1.nu.8

Erratum Witcleuistarum, curantium opus exterius, & orationem munditiæ interioris ducentium pro nihilo. f.69.col.4.nu.4

Error triplex circa illud dictum Petri in Act. (Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisq; uestrum,) describitur f.129.col.4.nu.4

Errores capitales Vuitcleff, quos inducit quasi necessarios ad summam scripturæ ueritatem. fo.5.col.4 nu.4.

Errores Vuitcleff describuntur. fo.10.col.2. nu. 14.

Error Vuitcleff. f.84.col.3.nu.3.

Error quorundam circa fidelium filios iam à mundis parentibus genitos. f.100.col.4.nu.4

Error quorundam antiquus, q̃ non esset orandum nisi in ecclesia, diluitur. f.257.col.1.nu.2.

Errores duo extremi contendentium in materia de locis orationum probandis, explicantur. f.257.col.1.nu.3.

Esau quomodo adoratus à Iacob. fo.221.columm.3. num.3.

Et simili modo. &c. f.77.col.2.nu.9

Euangelia quòd spernantur, si facta ecclesia spernantur. f.10.col.2.nu.7

Euangelium spiritualia, aut suffragia uendere quid sit ostenditur. f.186.col.4.nu.7

Euangelium quomodo stando debeat audiri à plebe ex decreto Athanasii. f.66.col.2.nu.5

Eucharistia quæ contineat. f.77.col.1.nu.4.

Eucharistia est Teleta summa. f.217.col.4.nu.5

Eunuchorum genera tria. f.121.col.4

Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum quomodo uenerit peregrè adorare in Ierusalem. fo.241.col.1 nu.3.

Eusebrosius Pamphiliæ episcopus quomodo quando accedebat ad sacrificandum Christi misteria, colobio sancti Iacobi induebatur. fol. 61. columm. 1.nu.12.

Excelsa, quæ dicantur. f.246.col.1 nu.4

Excusabiles qui sint à peccato infidelitatis. fo.10. col. 2.nu.1.

Execrati qui dicantur. f.88.col.3.nu.4

Exequiæ defunctorum, quòd antiqua consuetudine ecclesiæ sint ab apostolis acceptæ. f.296.co.4.nu.4

Exeunti ab hac uita sine arra pacis matris ecclesiæ, q̃ periculum damnationis immineat. Et quæ sint arræ pacis ecclesiæ. f.125.col.1.nu.4

Exorcismi ueteris legis recensentur, contra Vuitcleff. f.296.col.4.nu.1.

Exorcismus exufflatio in baptismo ab Aug. notatur. f.91.col.2.nu.15.

Exorcismus quomodo requiratur in baptismo. f.93.colum.2.nu.1.

Exorcismus quid sit. f.93.col.2.nu.2. & 296. col. 4. nu.2.

Exorcismus q̃ fuerit a Christo commissus, & ab apostolis tractus. f.93 col.2.n.3

Exorcismus, quid sit, ostenditur. fol.39. col um. 2. num.2.

Ex proprietas proprij ablatio. f.8.col.3

Exufflatio quæ fit a sacerdote in baptismo, un de traxerit ortum. f.93.col.2.nu.9

F

Falli de hominũ iniquitate non de fidei ueritate possunt doctores sancti. f.6.co.4.n.2

Famuli Dei, quòd sint adeundi, & interpellandi à spõsa Christi populo Christiano, cõtra Vuitcleff. f.196 col.1.nu.4.

Faciens, plus quam præceptum sit q̃ uincat eos, qui tantum imperata fecerunt. f.2.col.1.nu.6

Fausti Manichæi calumnia contra patrum sacrificia. f.165.col.3.nu.2.

Fausti Manichæi error circa crucem. Et quomodo feliciores quodammodo erant Manichæi in fide crucifixi, quàm Vuitcleuistæ. f.285.col.4.nu.3

Felicitas imperatorum in quo. f.18.col.2

Feminalia, quæ in antiqua lege ad operiendam carnem turpitudinis ponticficis, & filiorum eius fieri mandabantur, quid designabant. f.122.col.4.nu.5

Feriæ cleri, & unde dictæ. f.252.col.1.nu.4

Festa sanctorum quomodo celebrari solita latis canticis, & melodicis artibus. fol. 255. colu. 2. nu.4.

Festus dies, quo Christus solus, non cum discipulis ascẽdit. f.69. col.4.nu.1

Festiuitates multæ in ecclesiæ ad quid constitutæ. fo. 248.col.3.nume.4.

Fideles quomodo sanctorum patrum, & scripturarum traditione cõmoti, per Litanias sacras sanctos exorant. Et unde dicantur Litaniæ. Et in quo differat Litania ab Exomologesi. f.209.col.3.nu.1.

Fidei principium est uerum Dei donum. f.16.col.4

Fides precibus præuenitur. f.16.col.4

Digitized by Google

Fideles parentes, quomodo uitium suum transfundant in prolem, à quo olim purgati fuerunt per baptismum. fo.102.col.3.nu.4.

Fides quòd non sit opinatio, sed res certa. f.194.col.2.nu.1.

Fides uera quæ dicatur. fo.233.col.4.nu.4.

Fides, quòd ipsa est, quæ orando impetrat, quod lex imperat. f.18.col.4.nu.16

Fieri, sumitur in scripturis pro componi. f.44.col.2

Figura memoriæ panis cælestis. f.79.col.1

Fila chordæ citharæ, quare dicantur fides. f.247.col.1.nu.4.

Fimbria in ueste Christi. f.165.col.3.nu.6.

Finis omnium, quòd pendeat de statu, & consummatione ecclesiæ. f.233.col.4.nu.7

Fœmina q̃ in ueteri testamento nusquam sacerdotio donata est nec ministrare permissa. f.110.col.1.n.1

Fœminæ diuidantur à uiris in ecclesia. f.47.col.4

Fœminæ quod nusquam reperiantur fuisse sacerdotes. f.108.col.3.nu.5.

Fons baptismi in medio ecclesiæ ostenditur à Deo, & Christo. f.91.col.2.nu.14

Fontis consecratio quomodo exigitur fieri antequàm baptizatum abluat sacerdos. Et quare. f.97.col.4.num.1.

Forma q̃ sit sumenda ab operibus Christi, non identitas usurpanda. f.69.col.4.nu.2

Fractio specierum panis. f.82.col.2.nu.8

Fratres omnes Christiani. f.177.col.3.nu.6

Fraternæ orationes q̃ expiationem obtineant scelerũ, & impetrent charitatem. f.192.co.2.nu.7

Frontem non habere, quid sit. f.91.col.2.nu.13

Fructibus primitiuis benedicere, q̃ dignitati sacerdotis incumbat. Et quare. f.295.col.4.nu.2

Fructuosi sancti dictũ circa orationem, quam quis petebat à se fieri pro eo. f.198.col.3.nu.2.

Futurorum necessitas secundum Witcleff. f.13.col.1.nu.4.

G

Gamaliel, Pauli magister, & legis doctor, ex Pharisæorum concilio. f.165.col.3.nu.8

Gastrimargia quid secundùm Chrysostomum. f.150.col.1.nu.1.

Gelasius Papa, q̃ non instituerit præfationem primam f.71.col.3.nu.12.

Gentilium error circa mortuorum hominum cultum. fo.237.col.3.nu.6.

Gerualii & Prothasii translatio. Et quomodo cæcus tunc fuerit illuminatus. f.235.col.2.nu.5

Gloria ecclesiæ. f.11.col.4

Gloria in excelsis hymnum cælitus factum, quis statuerit dicendum in ecclesia. f.64.col.1.nu.7

Gloria, Glorificare, quid. f.219.col.4.nu.5

Gradus ad communionem, quot sint secundum Origenem f.104.col.4.nu.5

Gradus tres benedictionis panis in corpus Christi, & quæ harum sit maxima. f.295.col.4.nu.4

Gratia diuina, q̃ magis operetur in sacerdotibus, quã humana, ostenditur. f.131.col.4.nu.11

Gratia omnibus facta. f.182.col.4.nu.5

Gratiam suam, q̃ coronet, seu præmiet in nobis Deus, non merita nostra. f.27.col.4.nu.2

Gratiarum actiones quæ dicantur. f.72.col.4.nu.8

Gratias cur egerit Christus. f.77.col.2.nu.8

Gregorij uerba cuidam domicillæ sic dementatæ, ut nulli antiquo, sed sibi soli crederet. f.4.col.1.nu.12

Gregorius quid dicat super illud Ezechielis ubi mensarum labia metiebantur palmo. &c. fol.9.colum.3.num.10.

Gregorius prædicatores sanctos appellat. f.232.col.2.nu.5.

Guillelmi Albi facinus recensetur. f.186.col.4.nu.5.

Guillelmi Sartoris propositiones hæreticæ circa orationem, & earum confutatio. f.204.col.1.nu.5

Guillelmus hæreticus, q̃ falsum dixerit de Christo, q̃ ipse cuilibet trium statuum ecclesiæ inter quos sunt clerici nubendi legem constituerit, conuincitur. fo.122.col.4.nu.6.

H

Habitatio Christi domuncula non propria, sed à Martha & Lazaro assignata. f.139.colum.1.nume.3

Habitus religiosorum quorundam. f.155.col.3

Habitus monachalis defensio, contra Wuitcleff. f.174.col.1.nu.1.

Habitus sanctificatio, & ad quid ualeat. f.174.col.1.nu.3.

Hæc dona, hæc munera, Canonis uerba. f.77.col.1.nu.3.

Hanc igitur oblationem. &c. f.77.co.1.nu.1

Hæresis contra cantica describuntur, & earum auctores. fo.38.col.4.n.3

Hæresis Lollardorum de non baptizandis paruulis. f.100.col.4.nu.1.

Hæresis Witcleuistarũ, de non colendis ecclesiis, & basilicis, unde traxerit ortum. f.262.col.3.nu.4

Hæresis de uiolãdis imaginibus, unde cæperit formam uiolentiæ. f.268.co.2.nu.1

Hæresis uetus philosophorum de non orando Deum propter eius præscientiam, quia. f. omnia præscit. Quam uidetur sustinere Witcleff, & docere. f.33 col.2.nu.1.

Hæresum causæ. f.116.col.2.nu.2.

Hæreticam attentionem contra sacros cantus, unde acceperit Wuitcleff. f.38.col.4.n.2

Hæretica gens infida, ioculatoribus & mimis assimilatur. f.3.col.2.nu.6

Hæretici procaces, q̃ facilius in tutorum, & defensorũ uoces erumpant, quàm catholici. f.5.col.2.nu.5

Hæretici uiri prima notitia quæ sit. f.10.col.2.nu.5.

Hæretici & aduersarij cantuum laudum Christi narrãtur. f.38.col.4.nu.5

Digitized by Google

Hæretici, quomodo lupis comparantur. fol. 54. col. 3. num. 8.
Hæretici moderni quomodo excedant Dathanitas. fo. 110. col. 1. nu. 4.
Hæretici, schismatici, aut alij pessimi Christiani, in quibus sint à catholicis redarguendi, & prohibendi, & in quibus non. f. 131. col. 4. nu. 6.
Hæretici quo possint sacramẽtaliter absoluere, sine tamen remissione peccatorum. f. 131. co. 4. nu. 7.
Hæretici omnes quo publicum fugiunt, & susurrant in cauernarum angulis. f. 257. co. 1. nu. 5
Hæreticis antiquus mos, super nomine Cæsaris exasperare catholicos. fo. 7. col. 2. nu. 3.
Hæreticorum nomina, quòd non sint in missa recitanda. f. 74. col. 3. nu. 11.
Hæreticorum mos cunctos diffamare præpositos, & ecclesiæ ministros. f. 131. col. 4. nu. 3.
Hæreticorum miracula pro nihilo habenda. fol. 233. col. 4. nu. 5.
Hallelnia, quo tempore Paschali cantatur per totam ecclesiam ab antiquo. Et quis introduxerit in Romanã ecclesiam. f. 66. col. 2. nu. 4.
Haymo, quid de psalmis, hymnis, & canticis dicat. fol. 45. col. 2. nu. 15.
Helena inuenta cruce, quid adorauerit. Et quid de illa dicat Ambrosius, & alij. f. 224. col. 2. n. 5
Helena, quòd fuerit stabularia, & Anglicana. f. 282. col. 2. nu. 7.
Helenæ præpropera uisitatio loci salutaris laudatur. fo. 241. col. 1. nu. 8.
Helias quòd penè totam uitam in orando consumpserit. f. 22. col. 4. nu. 7.
Hierarchia quid. f. 111. co. 4. n. 9.
Hieronymus uixit anno. D. 410. f. 64. col. 3.
Hieronymus quomodo ad instinctum Damasi Papæ sũ correxerit ecclesiæ, aptans lectiones, & cantus locis sacris. f. 47. col. 1. nu. 9
Hieronymus ad Eustochium quid de oratione dicat. fo. 16. col. 3. nu. 16.
Hieronymus quomodo sacræ uirgini Eustochio in' iunxerit regulam noctu surgendi ad orandum. f. 52. co. 3. num. 6.
Hieronymus quid dicat de cantu, exponendo locum illum Apostoli. loquentes uobismetipsis in psalmis. &c. f. 56. col. 3. nu. 5
Hieronymus, quòd fuerit monachus ostenditur. f. 162. col. 4. nu. 10.
Hieronymus quomodo adorauerit præsepe, & incunabula Saluatoris. Et quid de beata Paula dicat. fol. 222. col. 4. nu. 2.
Hilarius quid dicat super illud dictum Dauidis. Media nocte. f. 54. co. 2. nu. 4.
Historiata sepultura, quæ dicatur, & ad quid fiebat. fo. 272. col. 2. nu. 2.
Homines Dei, q uera pietate aeream potestatem omni pietate contrariã, exorcizando eijciunt, nõ placãdo, contra Porphyrium. f. 296. col. 4. nu. 3
Homini quàm sit detestabile in sua uirtute confidere, ostenditur. f. 25. col. 2. nu. 7.
Homo cur non adoretur ut imago Dei. fo. 275. col. 4. num. 1.
Homo quomodo in statu innocentiæ operatus fuisset. 258. col. 2. nu. 7.
Homo, q possit alicui concedere participationes meritorum, etiam si seipsum non dignificet apud Deum, aduersus Witcleff. f. 184. col. 4. n. 3
Homo sacrificium iam factum, semper Deo pertinet, & quomodo si alteri donetur, iniuriam Deo facit. f. 166. col. 4. nu. 2.
Homo, quo sit hortandus ad instandum ad modum angelorum, & fortiter ad orandum aliquantulum cogendus. f. 32. col. 2. nu. 6.
Honorare, quid sit. f. 220. col. 4.
Honorandi q sint sancti, ut amici Christi, & filij, & hæredes Dei. f. 213. col. 2. nu. 1.
Honoranda q non sint omnia à Deo sacra, Deus tamen in omnibus honorandus. f. 219. co. 4. nu. 6
Horæ ad orãdum per scripturas expressæ, q nocte, die q sint seruandæ. f. 56. co. 3. nu. 8.
Horæ omnes canonicæ à Hieron. enumerantur. fo. 56. col. 3. nu. 9.
Horæ matutinalis, & uespertini officij, qualiter succreuerint. f. 51. col. 1. nu. 1
Horarum canonicarum distinctio secundùm Cyprianum, & Isidorum. f. 49. co. 3. n. 7
Hostiæ exaltandæ, & leuãdæ rõ. f. 77. col. 2. nume. 10.
Humanitas Christi adoranda. f. 222. co. 2.
Hymni, & antiphonæ non reijciẽdi, eò q de nouo humanitus essent facti. f. 49. col. 4. n. 2
Hymnorum ecclesiasticorum auctores. f. 40. colu. 3. nume. 10.
Hymnos canendi antelucanos in Dei laudem antiquus mos ab Eusebio narratur. Et quid sit Semnion. f. 40 col. 3. nu. 9.
Hymnus, quid sit propriè. f. 38. co. 4. nu. 6.
Hymnus post communionem. Et de quarta parte missæ f. 86. col. 4. nu. 1.
Hymnus, q specialiter Deo dicatur. f. 217. col. 4. nu. 6

I

Iacob, & Rachelis sepulchrum ubi fuerit, recenseatur. f. 293. col. 2. n. 4
Iacob Patriarchæ translatio ab Ægypto. fo. 235. col. 1. nu. 1.
Iacobus, quomodo primus in ecclesia in Ierusalem inchoauit officium, non sabbatis tantùm, sed omni feria fixum, legens, & designans officium de carminibus prophetarum. f. 45. col. 2. nu. 13.
Iconoclastæ, qui imagini fragi dicuntur hæretici, in septima generali synodo in Nicæna facta damnantur. f. 268. col. 3. n. 4
Idololatriæ ortus describitur. f. 274. col. 2. nu. 1
Idolorum cultores, in quo delinquunt. Et quomodo fideles

deles non sic colant imagines. f.270.col.2.nu.4.
Idolum quid. Et quid simulacrum. Et quomodo simulacra, & Idola sint ab omni adorante cauenda. f.270 col.2.nu.1. & fo.281.co.2.nu.1.
Iesus quomodo fuerit peregrinus. f.241.col.1.nu.2.
Ignorantia docta. f.200 col.1.n.1.
Imaginem suam mittit dominus Abgaro regi. f.268. col.3.nu.6.
Imaginem sculptam ꝙ non denegauerit Saluator infideli Cæsari. f.272.co.2.n.5
Imagines uenerandæ cum suis prototypis. f.224.col.2. num.2.
Imagines, ꝙ ab antiquo fuerint in ecclesia admissæ, ostenditur. f.268.col.3.nu.5
Imagines, quòd sint media delectandi in Deo. f.274.co. 2.num.3.
Imagines similiores, quòd sint pulchriores aspectui uenerantis, sed periculosiores. f.275.col.4.nu.3.
Imagines quare honoremus, & qua ratione, & quãdo dulia, & quando latria. f.279.col.3.nu.6.
Imaginis æreæ miraculum. f.288.co.1.n.4
Imaginum sanctarum uenerationem Papa Gregorius 88. Synodo Romæ congregata, confirmat, & earum uiolatores anathematizat. Et idem facit Stephanus Papa 92. Et alij. f.268.col.3.nu.3.
Imaginum structura ad quid quandoque ualeat. f.272. col.2.num.3.
Imaginum cultus, ꝙ non semper prouocet ad idololatriam, ostenditur. f.272.col.2.n.4
Imaginum usus quomodo Iudæis ueteribus fuerit sublatus. Et quare. f.281.col.2.nu.7.
Imago, & pictura, ꝙ sit idiotis quasi scriptura. f.274. col.2.nu.4.
Imago ornata, quàm nuda, ꝙ ad religionem inducendã aptior sit, ostenditur. f.275.col.4.nu.2
Imago Solis, & currus, ab Eliæ curru à Gentilibus excogitatus, & fictus. f.274.col.2.nu.2.
Imperator est intra ecclesiam non supra. f.7.co.4.
Imperator filius ecclesiæ dicitur. Et dicitur intra ecclesiam, non supra ecclesiam esse. fol.7. col.2.nu.4
Imperatorum in quo felicitas. f.16.col.4.n.19.
Inaures sponte traditæ. f.265.co.1.nu.5.
Incensum quòd offertur in alteri unde ortum habet. f.64.col.3.
Incẽsum ecclesiæ ad altaris ingressum, unde habuerit ortum, & quid denotet. f.64.co.1.n.4.
Incensum quomodo habeat oblationis typum. & c. f.80 col.2.nu.2.
Infantes, quòd non sint arcendi à professione, & claustro. f.144.col.4.n.3
Infantium ac multorum gemitus sunt orationes. fol. 29.col.3.
Inimicus, & defensor fidei quis dicatur. f.5.co.2.n.3.
Iniuria personalis ꝙ remittitur ab homine, ut Deus remittat. f.126.col.4.nu.5.
Inobedientia, primum, & maximum uitium ad ruinam. fol.142.col.1.nu.10.
Institutores rituum missæ, quod non sint recentes, ostenditur. f.64.col.1.nu.2.
Institutores missæ falso creditι. f.26.col.4.nu.10.
Institutum Gangrensis concilij in fauorem sanctæ peregrinationis ad sanctorum corpora, & reliquias martyrum. f.243.col.1.n.8
Instrumenta sancta qualiter sint tractanda. f.62. col. 4 num.4.
Integritas regularis. f.157.col.3.
Interrogatio de fide quomodo fieri debeat ante baptismum. f.96.co.3.n.4.
Interrogatio de peccatis laudatur. fol.129.colu.4. nume.7.
Intra quorum nos &c. Et per quem. &c. Canonis particulæ. f.80.col.2.n.12
Introitus missæ. Et quomodo in eo totus populus una cum clero gaudet in domino. &c. fol. 66. colum.2. nume.1.
Inuocare nomen domini, & adorare dominum, ꝙ est unum atque idem secundum Origenem. Et ꝙ sicut inferimus Deo patri primo omnium orationes, ita & domino nostro Iesu Christo. f.18.col.3.n.13
Inuocatio quid sit. f.18.co.3.nu.12
Ite missa est in fine missæ. f.86.col.4.nu.7.
Ioannes euangelista ab apostolis eorum intercessor institutus. f.207.col.3.nu.7.
Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus. f.270.col.2. num.5.
Ioannes Constantinopolitanus episcopus quare auxerit primus in nocturnis hymnis orationes. f.50.col. 3.nu.13.
Ioannes, qui & Marcus dictus, à ministerio suo à Paulo obiectus. Et quare. f.147.co.4.n.13
Ioannis, & Petri apostolorum comparatio. f.151. col.1.nu.16.
Ioannis euangelistæ obitus in ecclesia. Et quid suis discipulis super omnia cõmẽdauerit. f.263.co.3.n.4.
Ioannis baptismus in Iordane in Ennon iuxta Salim ui cum, ꝙ non fuerit sine grandi misterio, ostẽditur. Et de satione Salis. f.93.col.2.num.6.
Ioculatores. f.3.col.4.
Ioseph somnia, quomodo in Christo cõsummata. f.221 col.3.nu.2.
Ioseph ossa, qũo post mortem prophetauerunt ad probãdum eum sanctum Dei. f.230.col.2.nu.2.
Ironia. f.3.col.4.
Iudæi, Gentes, Massiliani, & Witcleff, qũo peccauerũt in fide de fide. f.14.col.3.nu.8.
Iudæi quomodo etiam auriculariter confitebantur. fo. 129.col.3.nu.2.
Iudæi, quare non sic celebrant imagines, quas fecerũt. f.277.col.2.nu.6.
Iudæi quomodo adorabant opera manuum hominum contra Witcleff. f.276.col.3.nu.1.
Iudæi perfidi, & hæretici, quòd non iocundentur in festis

Digitized by Google

stis ecclesiæ, sed potius confundantur. f.289.co.2. num.4.
Iudæorum nouiter conuersorum superba hæresis. f.25 col.2.nu.2.
Iudeorum error, & pœna. f.86.col.4.nu.3.
Iudas, q dispensator gratiæ fuerit, ostenditur. f.134. col.4.nu.7.
Iudas eucharistiam sumens, quomodo per eam saluari potuisset, si noluisset. f.85.co.4.n.6.
Iudicandum q non sit ante tempus, quis prædestinatus aut quis præscitus. f.180.col.4.n.3
Iulianus Imperator à Christi clericis tyrannidem suam exordiens, quòd eos domibus, & priuilegijs suis spoliauerit. f.7.col.3.nu.7
Iulianus, Iudæi, & Witcleuistæ, q sint terni raptores, in eisdem terniæ blasphemiæ massa concordes. fol.7. col.3.nu.10.
Iulianus Witcleuistarum Cæsar, & Christianorum apostata, quomodo sanctos contempserit. f.248. col. 3.nu.5.
Iulianus quomodo cruce se munierit, & dæmones repẽte disparuerunt. f.286.col.1.n.6
Iulianus apostata, qũo ad decus paganicum ampliandum transtulerit Christianorum ritus canendi, & psallendi in ecclesia, & horas Canonicas in templa funesta. f.51.col.3.n.5.
Iustificari quòd non possit quis uiuentium in conspectu Dei. Et quid super hoc dicat hilarius. fo.27.col. 4.num.5.
Iustitia uitæ Witcleff, & opera meritoria, in quibus confidere hominem consulit, explodunter. fol.27. col.4.nu.6.
Iustitia omnis humana, quòd iniustitia esse conuincitur si districtè iudicetur. f.29.col.2.nu.2.
Iustus homo, sanctus aut quare nõ debeat meritum suũ allegare dum orat, secundum optimam Ambrosii rationem. f.27.co.4.n.4.

K

Krie eleison, quare dicant Latini Græcè, & Græci Latinè. f.64.col.1.nu.5.

L

Lachrymis quòd non irascatur Deus. f.29.col.2. nume.6.
Lætitia Christi plena in consummatione beatorũ, fo.80. col.2.nu.11.
Laicus, quòd indigeat sacerdote pro remissione peccatorum habendi, ostendit Origenes. f.125.colum. 1. num.11.
Laico quando in missa sedere liceat. f.71.co.2
Lampetij hæretici error antiquus circa religiosos, quẽ renouat Witcleff. f.166.co.4.n.9
Lapides sanctuarij, qui dicantur ex Paschasio. Et qũo non sapit esse Christi consilium, conuentus, & claustra effugere. f.165.col.3.nu.11
Latria quid sit. Et quomodo tantum Deo debeatur. fo. 217.col.4.nu.3.
Latriæ species describuntur. f.217.col.4.nu.4.
Laudata, quòd non semper sint præstantiora. fol.151. col.1.nu.5.
Laudare quid. f.220.co.4
Laudes psalmorum quomodo sint temporis creatoriex oluendæ, ubi dies terminum, nox sumit initium, exemplo auium, secundum Ambrosium. fol.51.co. 1.num.6.
Laudes Christi, uerbera sunt perfidorum. fol.39. colum.1.
Lectio in missa. Et quomodo sit duplex, uel legis, uel apostolica. Et si ambæ concurrant, quæ earum antecedat. f.66.co.2.n.2
Lectiones, Hymni, uel cantus. &c. quòd non debeant in commune duci iuxta uniuscuiusque sensum. Et quid super hoc dicat super Concilium Maleuitanum f.43.col.4.nu.8.
Lectiones euangeliorum, & epistolarum in missa, qũo ante Hieronymum annua obseruatione iungebantur f.47.col.1.nu.10.
Lectionis gloria, q non sit prætermittenda. Et quid de ea dicat Rabanus. f.43.col.4.nu.6.
Lege non iubente quod multa sunt facienda, sed liberæ charitate, & quomodo ea sunt in nostris officijs gratiosa. f.136.col.4.nu.10.
Legisperiti reprobatio & Mariæ Magdalenæ orationi cõtinuè uacantis ad ueniam receptio, a Beda describitur. f.25.col.2.nu.10.
Leo Imperator imagines destruit, & earum ueneratio nem interdicit. Et de multiplicibus earum uiolatoribus. f.268.col.3.n.2
Leporius sacerdos sanctus, quomodo monasterium religiosorum construxerit, basilicam, & Xenodochium. f.266.col4.nu.6.
Lex, & ordinantia Iesu Christi, q consilium, & mandatum complectatur. Et de probatione supererogationis. f.2.col.1.n.8.
Libera nos à malo. ultima dominicæ orationis uerba. f.82.col.2.nu.6.
Liber à Deo, quòd sit seruus omnis turpitudinis. f.45. col.1.nu.4.
Libertas duplex. f.45.col.3.
Libertates falsæ Witcleff describuntur. Et qũo uincat Mahometum perfidum, qui praua libertate prouocauit sectam Saracenorum. f.45.col.1.nu.5.
Libertatis nomine q multi homines tempore Pauli erraverunt, & qũo alia est libertas a Deo, & alia à peccato, secundùm eundem. f.45.col.1.nu.3.
Licet de altario uiuere. f.187.col.2.
Linguam habere domitam, q ad bonam uitam pertinet. Et quid de hac dixerit Augustinus. fol.16. colu.3. nume.13.
Liquor quomodo sit sumendus post Eucharistiam. fol. 85.col.3.nu.2.
Lira doctoris dictum. s. non unctas manus sacerdotum in lege. carpitur. f.119.co.2.n.2

Digitized by Google

Literæ fraternitatum sigillatæ, quòd non sint nouæ. Et quomodo hoc ab antiquo peruenerit ad ecclesiam ostenditur. f.188.col.2.n.10
Loca tria Iudæis sancta. f.246.col.1.n.3
Locus libri regum explicatur. f.141.col.4.nu.3
Lollardorum diuersorum, dicentium se nihil præter scripturas sacras recipere. &c. q̃ sit omnino fugiẽdum. f.3.col.1.nu.1.
Loqui multum quid sit. f.36.col.2.
Lotio manuum sacerdotis ad extremitates suas priusquàm sacra Christi contrectet, quid significet. f.69.col.4.nu.3.
Lucas, q̃ fuerit pictor. Et quomodo Saluatoris, & matris eius imagines depinxerit. f.281.co.2.nu.4.
Lucij Ariani crudelitas narratur, etiam aduersus Eremicolas martyres. f.166.co.4 nu.11

M

Macedones, & Achaici, quot modis erant debitores sanctorum, de quibus Paulus ad Roman.15. f.195.col.1.nu.5
Machabæorum quomodo celebramus diem, & honoramus basilicas. f.293.col.2.nu.3.
Magister Petrus notatur. f.66.col.3.n.14
Magistrorum iussa discutere, & ad nostrum arbitrium eligere potiora, q̃ non sit nostrum, contra Witcleff. f.47.col.1.nu.3.
Maiora oportet facere & minora non omittere. fol.9. col.4.
Maius quomodo custodire iubemur sollicitè, ut id q̃ minus est omnimode confideamus. f.9.co.3.nu.9.
Manuum sacerdotis consecrario. Et quomodo tria concurrant ad illarum consecrationem. Et quæ sint. fo. 119.col.2.nu.1.
Manichæorum perfidorum error, dicentium legem ueterem aliam a lege Dei. f.161.col.2.nu.3.
Manichæus Witcleff magister, q̃ eadẽ insania captus sit, qua illi. s. eum solum accepisse sensum scripturarum. f.4.co.1.nu.2.
Manichæus, quare à Felice, & suis sectatoribus fuit creditum, q̃ esset paraclitus. Et quid de hoc dicat Augustinus. f.5.col.4.nu.2.
Manipulus quartum sacerdotis uestimentum, & quid repræsentet. f.61.co.1.n.8.
Marcus primus Alexandriæ pontifex f.47.co.1.n.7
Maria, q̃ non uereatur à pastoribus addiscere, contra Witcleff. f.64.col.1.nu.8
Maria sepulchrum domini, & cætera loca sancta uisitauit, & Ascensionis uestigia. f.242.col.1.nu.7.
Maritorum miseriæ narrantur. f.120.col.4.nu.7
Martyres, quòd sint ciuitatum turres. fol.247.col. 1.num.6.
Martyres, qui & confessores & quare soli recitentur in canone. f.80.col.2.nu.8
Martyrologium, & quis illius auctor extiterit. & qui etiam interpres. f.74.co.3.nu.15.
Martyrum historiæ, quòd sint solenniter legendæ, & sermones solemnes ad populum. f.255.col.2.nu.8.
Martyrũ memoriæ quare Christiani frequentent, quatuor causæ significantur. f.244.col.4.n.3
Martyrum Christi memoriam quotidianam quomodo in celebratione missæ habebant antiqui patres quidam sic, quidam sic. &c. f.80.col.2.n.9
Martyrum series quare iuxeperit pleno Canone ad certum numerum deputari. f.74.col.3.nu.14.
Massiliani, & Witcleuistæ, quàm malè seipsis conueniant. f.14.col.3.uu.5
Massilianorum hæresis per extremum opposita hæresi Witcleuistarum. Et quomodo Euchitæ ab Augustino dicuntur, ab orando sic appellati. f.14.col.3. num.3.
Masselelis, atque Theodosii seruorum Dei uictoria orationibus sine bello adepta narratur. f.213.co.3.n.5
Mathematici, & Manichæi ab Augustino improbantur in ijs, quæ ad confessionem attinent. f.128. col. 3.nu.2.
Mathematicam non docuit paraclitus. f.6.col.1.
Maximini Arianorum presbyteri uerba cùm esset in conflictu cum Augustino, describuntur. Et q̃ eadem Witcleuista cum suo auctore pronuntiat. fo.3.col. 1.nu.2.
Mediatoris officium. f.206.co.2.
Melius in se, melius nobis, q̃ semper sit attendendum. f.32.col.2.nu.4.
Membra ecclesiæ, quæ, & quomodo sint. f.136.col.4. nu.1.
Membra alterius quòd simus. f.135.col.4.nu.4
Membri scandalizantis proiectio. f.135.co.4.nu.5
Membrorum mutua officia, & protectio. fol.135.col. 4.num.2.
Memento etiam domine. & c. pro defunctis. fo.80.col. 2.num.1.
Memoriæ panis cælestis figura. f.78.col.4.nu.2
Memoria sanctorum non parum utilis ut quis exaudiatur. f.76.col.4
Mereri quòd non possit quis regnum cæloruta simpliciter, sed ex gratia Dei, aut uoluntate largitoris: f. 24.col.1.nu.6.
Merita nostra, quòd non attendat Deus, sed bonitatem suam. f.27.co.4.n.3
Merita nostra quòd licitè communicemus. fo.176. col. 1.num.6.
Meritorum Christi charta nobis concessa. fo.176.col. 1.num.5.
Meritum congrui & condigni. f.24.col.4.
Meritum operis surgit & affectu mentis. f.16.co.1.
Meritum unum quomodo sit nostrum participatione charitatis. f.188.col.2.n.4.
Miles Christianus quomodo munire debeat sanctis precibus & cogitationibus æque sanctis cum arma sumit. f.298.col.3.nu.2
Michæa, & Habacuc translatio. fo.235. colum.4. num.3.

Mini-

Minister altaris, quomodo in ipsius ordinatione subijci tur inuocationi episcopi, & manuum eius impositio ni per crucis signationem. f.117.col.4.nu.5.
Ministri apostolorum qui fuerint, recensentur. f. 147. col.4.nu.12.
Ministri moderni in clero, & ecclesiarum præpositi, q sine omni nota iniuriæ ecclesiastici appellẽtur, & an tonomaticè ecclesiæ. f.134.co.1.n.5
Miracula quibus uisa sunt magna. fol. 244.colum. 4. nume.1.
Miracula prisca recensentur. f.244.col.4.nu.2.
Miracula, quæ uera dicantur, & credantur esse facta, ipso Deo in illis operante. f.232.col.1.nu.1.
Miracula in Christi morte. f.230.col.2.nu.3
Miracula sanctorum ad quid ualuerunt. fo.230.col.2. num.4.
Miracula quomodo torqueant, & crucient hæreticos, & perfidos. f.229.co.1.nu.3
Miracula priscorum sanctorum narrantur. fo.229.co lum.1.nu.4.
Miracula naturalia recensentur. f.288.col.1.nu.3
Miraculis ad fidem astruendam opus est. fol.229. col. 1.nu.2.
Miraculorum detestatores qui. f.229.col.1.n.1
Miraculorum effectus. f.229.col.1.n.5
Miraculorum scrutatores, quid debeant aspicere. fol. 232.col.2.nu.4.
Miraculum, an sit uerum, uel fictum quomodo deprehẽ datur. f.232.col.1.nu.2.
Misericordia Dei quòd tanta sit erga sanctos, ut quasi eorum precibus nelit retineri, ne faciat. fo.30. col. 3.num.2.
Missa, unde dicta. f.68.col.4.nu.13.
Missa quando sit secundum Augustinum. fol. 71. col. 3.num.14.
Missa quod sit audienda tota. f.71.co.3.nu.15.
Missa quòd sit in prophano nec audienda, nec celebran da, ex Fœlicis Papæ decreto. f.263.col.3.nu.6.
Missæ institutio. f.88.co.2.
Missæ præstantia. Et quomodo omnium solennitatum Christi in terris hæc sit maxima. f.58.co.3.nu.1.
Missæ ante finem quòd non sit abeundem. fo.86.col.4. num.6.
Missæ institutores falsò creditι. f.88.col.2
Missa figuratio in mysterio carnæ domini. fol. 58. col. 4.nu.8.
Mitræ, Tiaræ, & tonsura clericorum. fol.217.colu.4. nu.2.
Modi à peccatis mundandi. f.126.co.2
Monachi æquiparantur martyribus à Hieronymo in ep, quòd die, noctuque psallunt domino. fol.52.co. 3.num.5.
Monachus qualis debeat esse. f.136.col.4.n.5.
Monasticorum præconia à Chrysostomo recensentur. f.139.col.1.nu.1.
Mortuis quomodo prosint uirorum suffragia. f.201. col.2.nu.3.
Mos præmittendi salutationem angelicam pro adinte rio in exordio prædicandi, unde emanauerit. fo.16. col.3.nu.5.
Moyses, quòd uicerit plagam à Deo paratã, non Deum fo.30.col.3.nu.3.
Muliebris sexus totus, quod officio regiminis anima rum cedat, necesse sit, contra Witcleff. fol.110.co. 1.num.11.
Mulier semel docendo, quomodo subuertit omnia. fol. 110.col.1.nu.10.
Mulieres, q lex diuina exortes effecerit ministerij sa cerdotalis, contra Witeleff. f.110.co.1.nu.8
Mundandi à peccatis modi narrantur. fol.125.col.1. num.8.
Mundus multiplex. f.198.col.1.nu.5
Munus, quid sit. f.134.col.1.nu.7.
Mysteria sacramentalia quemadmodum sint tradita. f. 88.col.3.nu.2.
Multiloquium in oratione cùm sit uitandum, q tamen eloquium sit necessarium secundùm doctrinam Chri sti, & ualde utile. f.18.co.3.n.5

N

Atura rerum, quòd non propter seipsas, sed pro diuinis gratijs sunt colendæ. f. 224. col. 2. num.6.
Necessitas fatalis ab auctore arguitur. f.30.co.2.n.5
Nembrot hereſiarcha. f.13.co.2
Nepotianus à diuo Hieronymo laudatur, pro ornatu, quem curauit ecclesiæ. f.265.co.1.n.4
Nicodemum quomodo uocauerit Christus à secta Pha risaica. f.265.co.3.nu.7
Niniuitarum oratio describitur, & quomodo exaudi ti fuerint de cœlis. f.29.col.2.nu.5.
Nobis quoque. Et partem aliquam. etc. quare dicantur in missa à sacerdote. f.80.col.2.nu.7.
Nominis impositio. f.82.col.2.
Nomina patriarcharum & apostolorum cur recitentur in missa uel canone. f.76.co.2.
Nomina sanctorum, à quibus sint Canoni inserta. f.74 col.3.nu.16.
Nomina, pro quibus celebratur, q non recitentur. fol. 68.col.4.nu.10.
Nominis in baptismate impositio. f.91.col.2.nu.7. & fo.96.col.3.nu.7.
Non omnia a Domino & ab apostolis tradita, sunt scri pta. f.8.col.3.nu.5.
Non mereamur nisi ex gratia dei. f.25.co.1.
Non omnia tacita omittenda uel credenda. fo. 67. colum.4.
Noua hæreticorum instantia. f.19.co.2.
Noui testamenti laus. f.91.col.4.
Notabile contra prolixum esse Witcleff. fo.30.col.3. num.5.
Nouorum inuentores describit Cassiodorus. fo.4.co.1 num.11.

Digitized by Google

Nubecula Eliæ uisa, quid significet. f. 170. col. 2. nu. 7
Nuditas diuersa ostenditur. f. 284. col. 3. nu. 3
Nuptiæ professentium uirginum. f. 145. col. 4.
Nuptiæ, q fuerint à Deo institutæ, ostenditur. f. 164 col. 3. nu. 6.
Nuptiarum diuersitas describitur. f. 164. col. 3. nu. 5

O

OBediendum quòd sit præpositis, etiam dyscolis. f. 10. col. 2. nu. 10.
Obediendum in quibus est, & non est, patri. f. 142. col. 1. nu. 11.
Obedientia difficilis est. f. 144. col. 4
Obedientia Philippensium triplicata commendatur. f. 141. col. 4. nu. 5.
Obedientia uoluntatis Dei magis inter regni cælorum inuenietque sui nominis inuocatio f. 21. col. 4.
Obedientia uera quæ sit. f. 141. col. 4. nu. 7
Obedientia, quòd sit uirtus difficillima. f. 144. col. 4 num. 1.
Obedientia simplex q sit super omnia pretia pretium dignissimum. f. 141. col. 4. nu. 8
Obedientiæ commoda, seu bona. f. 141. col. 4. nu. 6.
Obedientiæ limites describuntur. f. 141. col. 4. nu. 8
Oblationes trium patrum, Abel, Abrahæ, & Melchisedec, quomodo erant figuræ sacræ Christi Eucharistiæ. f. 79. col. 1. nu. 4.
Oblationes tres, quas obtulit dominus, describuntur. f. 85. col. 3. nu. 3.
Obligare se ad certum modum canendi officium repugnare Christianæ libertati dicet Witcleff. f. 45. col. 1. nu. 1.
Obsecratio à sacerdote cum silentio post præfationem. & unde fuerit desumpta. f. 71. col. 3. nu. 13
Obsecratio quid sit. & quomodo Psalmus obsecrationem, cãtus Antiphonarum postulationem, collectæ orationem, & Hymni gratiarum actionem resonent in diuinis f. 43. col. 4. nu. 4
Obseruanda sero. f. 8. col. 4.
Occultandi misterij ratio describitur. f. 88. col. 3. n. 3.
Occultandorum mysteriorum prouidentia narratur. f. 88. col. 3. nu. 5.
Occidentales, q non solum in primæuis ecclesiæ ut nũc tondebantur, sed & Græci, & Asiani monachi. fol. 145. col. 3. nu. 4.
Offertorium, & offerenda in ecclesia. & de cãtu psalmorum tempore, quo fiebat. f. 66. col. 3. nu. 7
Officiandi usus in primæuis ecclesiis, quomodo ex religiosis S. Marci emerserit. f. 47 col. 1. nu. 5
Officium missæ dominicæ in albis unde desumptum fuerit. f. 47. col. 2. nu. 12
Oleum unctionis, quod Chrisma dicitur quomodo contineat in se plures materies aromaticas. Et quid figuret. f. 105. col. 4. nu. 6
Omne nimis uitiosum. f. 35. col. 1
Oneris additio, q leuitatem præbeat quandoq; ferenti ostenditur contra Witcleff. f. 172. col. 4. n. 1
Opera uitæ cuncta, q sint oratione continua munienda, exemplo Ieremiæ, dicentis, Leuemus corda cum manibus. f. 16. col. 3. nu. 11
Opera uacua quæ sint. f. 232. col. 3
Operaturi quomodo eramus in paradiso. f. 258. col. 2. nu. 6.
Opinionem bonam uel malam, quòd nihil ita faciat crescere, sicut uulgus. f. 151. col. 1. nu. 7
Oramus stantes die dominico. f. 252. co. 4
Orandi q sint sancti diligenter, & quare. Et an orans possit pro oratione aliquid recipere. f. 216. col. 3. nu. 1.
Orandi quòd sint Martyres, Patriarchæ, prophetæ, angeli, Maria, sancti; omnes, contra Witcleff. f. 209 col. 3. nu. 2.
Orandi usum, q Christus instituerit, & ad eius obseruantiam suos obligauerit discipulos, & post eos cũctos fideles. f. 45. col. 2. nu. 6
Orandi prolixè & continuè, rationes quædam. f. 35. col. 1. nu. 4.
Orandi disciplina pro plebe ex Cypriano deducitur, ubi ad cultum Dei non ab eis exigitur altus sonus. & quomodo alia est regula clericorum, ubi laus dei sonora requiritur. f. 37. col. 1. nu. 4
Orandi usum simpliciter à Christo acceptum, quomodo paulatim augebant apostoli, adijcientes ei & Symbolum. & c. f. 45. col. 2. nu. 11
Orando, qnòd non simus narratores, sed rogatores, & desideratores. f. 33. col. 3. nu. 2
Orandum cur sit media nocte. f. 55. co. 1.
Orandum quòd sit pro patronis, siue fideliter, & amãter, etiam si nesciamus si sint in cælo, an in purgatorio. f. 200. col. 1. nu. 2.
Orandum quare sit uoce, & uerbis. f. 29. col. 2. nu. 11.
Orandum quid cẽseat ecclesia pro horis canonicis sub pœna contemptus. f. 56. col. 3. nu. 10.
Orandum quòd sit pro Papa, ut Christus pro petro orauit. f. 74. col. 3. nu. 5
Orandum quòd sit pro regibus, & ijs, qui in sublimitate sunt constituti. f. 74. col. 3. nu. 8
Orandum quòd sit pro omnibus Orthodoxis. f. 74. col. 3. nu. 9.
Orandum quod sit sine hæsitatione. f. 192. col. 2. nu. 6.
Orandum quòd sit mutuo. f. 195. col. 1. nu. 1
Orantes ruè, & congruenter, quomodo nihil aliud oramus, quàm quod in dominica oratione positum est. f. 33. col. 3. nu. 6.
Orare sicut oporteat, quod nesciamus, sed spiritus postulat pro nobis, & postulare nos facit. f. 13. col. 1 nu. 1.
Orare semper quid sit. Et qui hæretici malè senserint de orando. f. 14. col. 3. nu. 4
Orare sine intermissione, quid sit. fo. 14. col. 3. nume. 11.
Orare semper, & sine intermissione, de qua oratione deberet intelligi. f. 16. col. 3. nu. 3

Digitized by Google

Orare ueraciter quid sit secundum Gregorium. f.29. col.2.nu.4.

Orare, q quandoque nos fortiter cogat dominus, mittens nos in alta pericula, ut coegit discipulos orare f.32.col.2.nu.7.

Orare quòd licèt alijs uerbis, quàm expressè ordinatis in oratione dominica, contra Witcleff.f.33.col.3. nu.5.

Orare continuè, quòd sit remedium contra peccata cõtinua. f.35.col.1.nu.5

Orare diutiùs, q non sit orare in multiloquio. & quomodo Christus in orando pernoctauerit, & prolixius orauerit. f.36.col.1.nu.2.

Orare in arduis qui idonei. f.196 col.3.nu.2

Orare quomodo debeat sanctus omni consilio pro uiro peccatore, ut uoluntate bona conuertatur in Deum. f.216.col.3.nu.5

Orare, & adorare, quomodo differant. f.217. colum. 4.nu.2.

Oratio inter cultus diuinos prima erat. f.20.col.2

Oratio inter sacra generalissima. f.12.col.4

Oratio uersiculi, Deus in adiutorium meum intende. &c. q incessabili uigilantia fundenda sit, secundum Cassiodorum. f.16.col.3.nu.17

Orationis instantia, quòd sit necessaria. f.16.c.4.n.18

Oratio q sit triplex secundum Witcleff, mentalis uocalis, & uitalis. f.14.col.3.nu.3

Oratio mentalis, quòd transcendat orationem uocalem & uitalem. f.14.col.3.nu.9

Oratio mentalis quæ sit secundùm Augustinum. f.14. col.3.nu.10.

Orationis mentalis uis. f.14.col.3.nu.15

Oratio uitalis, quòd sine mentali non sit meritoria. f. 14.col.3.nu.16.

Orationes infantium ac mutarum sunt gemitus. f.29. col.3.

Orationes, q non sint adeò præferenda, ut uita sancta & iusta contemnatur. f.16.col.3.nu.1

Oratio, quare omnino præponitur operi. f.18.col.4. num.15.

Oratio cur necessaria. f.19.col.1

Oratio debita tam uocis, quàm animi, quòd orationem actus semper amplectatur. & illi præferatur. f.20. col.4.nu.2.

Orationis conditiones. f.21.col.2

Oratio, cui non causa conclamat & lingua, actus, & sermo, uita & cogitatio, q non sit perfecta. f.20. col.4.n.3.

Oratio uocalis ambit omnes alias orationes. f.21.c.3.

Oratio scutum magnum est. f.35.col.3

Orationem duæ sunt species. f.37.co.2

Oratio uocalis, q sit omnibus præferenda, & quare. f.21.col.1.nu.5.

Orationem comparat Bernardus operi, & præfert eã. f.21.col.1.n.6.

Oratio uitalis, q non sit oratione mentis perfectior, probatur. f.21.col.1.nu.

Oratio, quod sit opere melior. f.21.col.1.nu.8

Orationibus mediis quomodo nos oporteat ad Trinitatem reduci, ut ei appropinquemus magis, & ei adsimus secundum Dionysium. f.21.col.1.nu.10

Orationis excellentia, quod turbet frequentiam coniugalem. f.22.col.4.nu.1

Orationes, q impediantur officio coniugali iuxta apostolum Petrum. f.22.col.4.nu.3

Oratio, quod sit melior opere coniugali. f.22.col.4.nume.4.

Orationes sanctorũ, ut Moysi, Danielis, & Tobiæ, Deo offerantur. f.22.col.4.nu.6.

Oratio sola, q possit hominem saluare, & iudicem flectere. f.29.col.2.nu.3

Oratio crebra commendatur ab Ambrosio. f.30. col. 3.nu.11.

Orationes quod non sint eo prætextu omittenda, ne alia bona opera dimittantur & qui debeant propensius orationi indulgere. f.32.col.2.nu.1.

Oratio Publica, q sit succincta, & quare. & quid de orationibus fratrum in Aegypto dicant Augustinus, & Cassianus. f.32.col.2.nu.5

Oratio nostra uocalis, ne sit uacua meriti quomodo restat desiderare quod proderit. f.33.col.3.nu.3

Orationum prolixitatem damnat Witcleff.f.35.col.1 nu.1.

Orationis prolixitas non omnis uitãda. f.35.col.1.n.2

Orationis extensio, & sancta precis prolixitas laudatur contra Witcleff. f.35.col.1.nu.4

Oratio quàm sit preciosa. & quæ sit eius dignitas, & uirtus secundum Chrysostomũ. f.35.col.1.nu.7.

Orationem arguit Witcleff propter multiloquium. f.36.col.1.nu.1.

Orationem continuam, & diuturnam esse homini utilè ad assequendum quod optat, docet Chrysostomus. f.36.col.1.nu.4.

Orationes a'tas & cãtus ecclesiæ, officia diurna, horas que canonicas, & studia modulationum in choro increpat Witcleff. f.37.col.1.nu.1

Orationis clamosæ uitia describuntur. f.27.col.1.nu.2

Oratio commendans oblationem apud ecclesiam, quæ sit. f.68.col.3.nu.1.

Oratio, Orate pro me. &c. f.71.col.2.nu.1

Oratio Christi & secreta. f.71.col.3.nu.4

Oratio secreta, & quomodo terminat eam alta uoce sacerdos, & quare. f.71.col.3.nu.7

Orationes Canonis septem. f.72.col.4.nu.4

Orationes quæ sint. f.72.col.4.nu.6

Orationis Christi, & ecclesiæ conformitas. f.72.col.4. nu.9.

Oratio sacerdotis ad Deum patrem per Christum in silentio, describitur. f.74.col.3.nu.1

Oratio dominica, q non fuerit instituta dici per Gregorium, sed per apostolos. f.82.col.2.nu.2

Oratio dominica, quòd sit quotidie dicenda. f.82. colum.

colum. 2. nume. 4.
Orationes communionis præuia. f. 84. col. 3. nu. 8.
Oratio pro alijs, quòd sit Deo accepta. & qualis oratio ante Deum sit dulcior. f. 177. col. 3. n. 7
Orationes sanctorum, q̃ omnino sint utiles in hac uita contra Witcleff ostenditur. f. 180. col. 4. n. 2
Orationis beneficium, q̃ sit à sanctis uiris maximè appetendum. f. 195. col. 1. nu. 3
Oratio specialis, quòd plùs prosit ei, pro quo fit, quàm generalis, cæteris paribus, multis exemplis palàm fit. f. 198. col. 1. n. 2
Orationis specialis præeminentia utilitatis super generalem. f. 198. col. 1. nu. 6
Orationis efficacia, & effectus. f. 198. col. 1. nu. 8.
Orationes pro defunctis, q̃ auctoritate Christi fiant. f. 201. col. 2. nu. 2.
Orationis dominicæ forma, & tenor. f. 201. colum. 2. num. 5.
Orationibus sanctorum miracula facta recensentur. f. 213. col. 3. nu. 4.
Oratio pristorum. f. 219. col. 3.
Orationes pauperum, quomodo ambiebat Ambrosius, & quare. f. 213. col. 3. nu. 7
Oratio alicuius sancti, q̃ ualeat, etiã si is, pro quo orat non sit iustus, contra Witcleff. f. 215. co. 2. nu. 1
Oratio sanctorum, q̃ prosit his, quorum uita est inualida ad uitam capiendam æternam. f. 215. col. 2. nu. 4.
Oratio, & ieiunium Cornelij centurionis notatur. f. 32. col. 2. nu. 2.
Orationes fraterna, q̃ expiationem obtineant scelerũ, & impetrent charitatem. f. 192. col. 2. nu. 7
Oratio Pontificis ad fores ecclesiæ dedicandæ. f. 290. col. 4. nu. 5
Oratoris improbi perseuerantia collaudatur à Domino. f. 35. col. 1. nu. 3.
Oratorum q̃ non sit eadem paritas ostenditur. f. 195. col. 1. nu. 4.
Ordinare presbyterum, q̃ solis episcopis pertineat, contra Witcleff. f. 111. col. 4. nu. 1
Ordinare, aut Chrismare, uel dedicare basilicas, q̃ non sit potestas ordinis, sed dignitatis sacerdotij cõsummatæ. f. 114. col. 4. nu. 4
Ordinati, quomodo, & quibus uerbis à Pontifice prolatis accipiant potestatem ad remittendum peccata f. 119. col. 3. nu. 7.
Ordinatus à non episcopo, q̃o non habeatur pro ordinato, & ut ritè ordinetur, q̃ ad suũ currere debeat episcopum. f. 113. col. 3. nu. 4
Ordines quomodo fuerint multi in primitiua ecclesia contra Witcleff. f. 66. col. 3. n. 8
Ordo docendi principatus, & summa potestas describitur. f. 10. col. 2. n. 18
Ordo episcopalis, q̃ omnes inferiores ordines, & eorũ potestates in se contineat. f. 147. col. 4. nu. 6
Ordo perfectorum religiosorum q̃ non possit dici q̃ fuerit à puro homine factitatus. f. 161. col. 2. nu. 5
Oremus quomodo dicatur in missa. & ad quid. f. 64. col. 1. nu. 11.
Organum diuinæ uocis quando fiat homo. f. 40. col. 3. nu. 6.
Orientis prærogatiuæ describuntur. f. 69. col. 4. nume. 6.
Origenes notatur ab Epiphanio. f. 13. col. 1. nu. 6.
Origenes ostendit præstantiam orationis, & operis. f. 30. col. 3. nu. 8.
Origenes, quid pro custodia diei festi, quod Witcleuistæ contemnunt, notanter dicat. f. 255. col. 2. n. 2
Origenis locus de sacerdotibus. f. 110. col. 1. nu. 3.
Ornatũ ecclesiæ cur sexto describat lib. & in quo consistat. f. 1. col. 1
Origenis dictum de castitate eorum, qui indesinens sacrificium debent offerre. f. 122. col. 4. nu. 4
Origenis expositio super illud apostoli, & erit tempus cum inuocabitis me, ego autem non exaudiam uos. f. 18. col. 3. nu. 11.
Ornatum Asinæ & pulli per Apostolos Christi. f. 1. col. 2.
Osculandi mutuò ritus unde fluxerit. f. 82. co. 2. n. 10

P

Pacis osculum sacerdotis, & ministrorum se inuicè refertur. f. 68. col. 4. nu. 2
Pagani multi, quare nolint fieri Christiani secundum Augustinum. f. 25. col. 2. nu. 3
Pagani, qui precum sanctorum suffragia ambierunt, recensetur. f. 179. col. 2. nu. 4
Palium, & Palij, concessio primatibus. & de illius origine, & de quorundam præsulum præeminentia. f. 61. col. 1. nu. 15.
Panis, uinum, carnes, aut fructus, q̃ non habuerint primò suam benedictionem præter auctoritatem domini ab episcopis introductam f. 295. col. 4. n. 1
Panis q̃ non maneat post consecrationem, nec panis dicatur, sed corpus appelletur. f. 82. col. 2. nu. 5
Panis indiuisibilis diuiditur. f. 84. col. 3. nu. 2
Panem nostrum quando oramus quotidiè dari nobis, quid intendendum est secundum Chrysostomum. f. 295. col. 4. nu. 3.
Papa dictio, quomodo interpretatur. f. 74. co. 3. nu. 6
Papa, quare debeat esse primus in deprecatione præcũctis fidelibus. f. 74. col. 3. nu. 7.
Paracletus q̃ non doceat mathematicam. f. 5. c. 4. n. 3.
Parentes quòd sint honorandi. & quando contemnendi. f. 171. col. 4. nu. 1
Parentum pro liberis spensionis origo. f. 96. col. 3. nu. 6.
Participare meritis sanctorum, quid sit. f. 188. col. 2. nu. 7.
Participatio meritorum post obitum quòd sit possibilis f. 182. col. 4. nu. 6.
Paruuli fidelium, q̃ sint etiam baptizandi aqua sensibili. f. 100. col. 4. nu. 6.

Digitized by Google

Paſcha'is feſtiuitatis præclara officia tangit Ambroſius. f.294.col.3.nu.3
Paſchæ,& Pentecoſtes feſta quomodo ab apoſtolis inſtituta dum uiuerent, & ſicut inſtituerant dedicata. f.254.col.1.nu.1
Paſtores,& Magi, q peregrè primi uenerint adorare Saluatorem. f.241.col.1.n.4.
Pater noſter in miſſa. f.82.col.2.n.1
Pater,quòd quatuor modis per ſcripturas diuinas uocetur. f.142.col.1.nu.14
Pater qui ſit dicendus.& quare epiſcopus ſolus rectè uocetur,Pater.& multa de ſuperioribus,& inferioribus ibi. f.148.col.1.nu.16.
Patres antiqui,et ſacerdotes eccleſiæ,quomodo ex officio antiquo audierunt confeſſiones pœnitentium, abſoluebant in remiſſionẽ peccatorum,& cũ peccatoribus diſpenſabant. f.126.col.4.nu.11
Patres ſancti,qũo ſint laudabiles,q ſanctitatis ſuæ cõſuetudinem,& regulam ſuis ſucceſſoribus dereliquerunt. f.164.col.3.nu.1
Patres ueteres,& nouelli,ſupremi,& infimi,ſancti et peccatores,q anhelauerint ſuffragia, oſtenditur. f.179.col.2.nu.3.
Patriarcharum,& apoſtolorum nomina, cur in Cano ne recitentur. f.74.col.3 nu.13
Patrini quot eſſe debeant. f.89.col.4.n.8
Patrinis cur tradatur baptizatus f.99.col.2.nu.4
Patrinus,qui & Anadochus ſecundum Dionyſium. & quod ſit eius officium. f.89.col.4.nu.7
Paula laudatur à Hieronymo ſancto de ipſius peregrinatione aſſidua ad ſanctorum memorias.f 242.co.4.nu.3.
Pauli ſamoſatæi hæreſis ab euſebio narratur. f.43.col.4.nu.1.
Pauli aſſiduitas orandi per ſingulos dies,& noctes,notatur. f.54.col.2.nu.3.
Pauli regula,qũo commendat,ut cantemus,& pſallamus totis præcordijs. f.56.col.3.nu.3
Pauli ueſtimenta.& quid de illis dicat Hieronymus. f.174.col.1.nu.4.
Paulo ſine eccleſia quòd non ſit credendum.f.4.col.1.nu.5.
Paulus quid uelit,cum ſuadet continentiam uirginalẽ & uidualem. f.2.col.1 nu.4
Paulus quando ſuperædificauerit aurum probatiſſimæ charitatis. f.2.col.1.nu.10.
Paulus poſt Aſcenſionem domini de cœlo uocatus,eccleſiæ credidit. f.4.col.1.nu.3
Paulus cùm eſſet ſubtilis philiſophus,quare noluerit Corinthios inducere ad intelligentiam ſcripturarũ per dialecticam. f.5.col.4.nu.5.
Paulus & Silas, q media nocte in carcere hymnum Deo canebant.& de duobus beneficijs Dei,quæ cantibus apoſtolorum euenerunt. f.38.col.4.nu.9
Paulus, quòd ordinauerit cantum. f.40.colum.3 nu.2.
Paulus,q uocaliter cantare docuerit. f.40.col.3.n.4
Paulus qua ratione diem diſtribuebat. f.54.co.4.
Paulus quos habuerit miniſtros,cooperatores, & adiutorem. f.147.col.4.uu.14.
Paulus,cur ad Hebræos ſe apoſtolum non ſcripſit. fo.148.col.1.nu.17.
Paulus,q non receſſerit a ſecta Phariſæorum, ſed ſuperſtitione eorum abiecta,in eorum ritu, religione & nomine ſe eſſe gaudebat. f.165.col.3.n.4
Paulus,quomodo Epicureis,& Stoicis philoſophis nũtiator nouorum dæmoniorum dicitur, & quare. f.170.col.2.nu.1.
Paulus q notam auaritiæ non euaſerit.& quomodo de hac ſe purgauerit. f 186.col.4.nu.2
*Paulus quomodo placuit omnibus.f.*186.co 4.nu.3.
Paulus quomodo concedit Corinthios eſſe participes meritorum ſuorum moriendo & uiuendo. f.188.col.2.nu.3.
Paulus pro quibus pauperibus poſtulare non erubuerit. f. 190.col.2.nu.3
Paulus purus homo,quomodo ſecurauit fideles ſocios factos,& participes meritorum apoſtolicorum contra Witcleff. f.192.col.2.nu.9
Paulus quomodo hoſpitium ſibi præparari mandauerit.& q fuerit celebre,et amplum,contra Witcleff f.266.col.4.nu.4.
Paulus quid fecerit,cum circumiens Diana Athenienſium,reperiſſet inter ea aram,in qua erat ſcriptum, Ignoto Deo. f.281.col.2.nu.3
Paulus apoſtolus qũo conſtituerit uocales cantus ex ercẽdos maximè pſalmorum,hymnorum, & ſpiritualiũ canticorum per famatiſſimas eccleſias Corinthiorum, Coloſſenſiũ,& Epheſiorũ. f.40.co.3.n.7
*Paulus qũo modernum ritum in myſterijs ſacræ miſſæ iam factum uniuerſalem per orbem,prout à Chriſto & ab apoſtolis ipſe accepit,tradebat eccleſiis f.*58 col.4.nu.11.
Pauperes ſancti,& religioſi præ cæteris nutriendi. f.190.col.2.nu.2.
Pauperes,& inopes ſpiritu, q ad Deum pertineant. & qui ſunt pauperes ſpiritu ſecundum Auguſtinum. f.23.col.4.nu.3
Pauperibus quibus præcipuè ſubueniendum. f.151.col.1.nu.14.
Paupertatem quantum præceperit Chriſtus perfectis ſuprà perfectionem mandatorum. f.171.co.4.n.4.
*Paupertas pernicioſa eſt,meritorũ penuria.f.*217.c.2
Paupertas quæ,& quando reddat hominem perfectũ f.151.col.1.nu.9.
Pauperum duo genera,ſ.pauperum ſanctorum,& uulgarium egenorum. f.190.col.2.nu.1
Pacis oſculum. f.68.col.4
*Pax in diebus noſtris.& Pax domini.&c.f.*82.col.2 nu.7.
Pax uobis à ſacerdote,ſeù epiſcopo prolatum. f.86.col.4.nu.2.

Digitized by Google

Pax ecclesiæ, quòd peccata dimittat. f.125.col.1.n.5.
Peccatorum retentio, q̃ fiat uirtute clauium, sicut earundem uirtute fit remissio. f.126.col.4.n.9.
Peccatorum q̃ sint disquirendæ circunstantiæ. f.129. col.4.nu.6.
Peccatum ad mortem irremissibile & quando tale dicatur secundum Augustinum. f.192.col.2.n.4
Peccatum quibus modis soluatur. f.128.col.3.n.5
Pelagij errore maculatus Witcleff notatur. f.25. col. 2.nu.11.
Pelagiani, q̃ destruunt orationes ecclesiast. hæreticè prædicãtes gratiã dari pro merit. f.13.col.1.nu.7.
Pelagij hæresis circa baptismum paruulorum. f.100. col.4.nu.2.
Pennæ alterius ad alterum sub firmamento directæ, quas Ezechiel commemorat, quid signent. f.188. col.2.nu.11.
Pepuziani hæretici assignantes mulieribus dominari, & sacra ministrare. f.108.col.3.nu.4
Peregrinari quid sit. f.241.col.1.nu.1
Perfectionis gradus, & perfectũ esse. f.151.c.4.n.18
Perpetuum quid. & quomodo debeat intelligi. f.177. col.3.nu.3.
Perseuerantia bona usq; in finem, q̃ non nisi orãtibus datur. f.16.col.3.nu.7
Perseuerantia in sancta uita, q̃ diebus ac noctibus debeamus petere, & rogare. f.16.col.3.nu.6
Per dominum &c. finis orationis. & per Christũ, quomodo præmittantur in fine collectæ. & quare. f.64 col.1.nu.12.
Per omnia secula seculorum. cur altè dicatur. f.71. col.3.nu.6.
Petendum quid sit primò in oratione. f.18.col.4.n.17
Petiliani hæretici diabolica superbia. & quid de eo dicat Augustinus. f.196.col.3.nu.7
Petrus canonizat Christum. f.227.col.3.
Petri primatus ostenditur. f.147.col.4.nu.3
Petrus solus coniugem habuisse certò scitur. f.122. col.4.nu.2.
Petrus, & Paulus traduntur confessi. f.129.co.4.n.3
Petrus, q̃ tàm primatum, quàm Capitaneitatem in signo sensibilis uerbi acceperit. f.134.col.1.nu.8
Petrus cur attonsus, & cur alij. f.145.col.4.nu.5
Petrus, & Paulus quomodo prædicauerint Christum uirum, de Deo nihil exprimentes. & quare. f.212. col.1.nu.3.
Petrus quomodo probauerit potestatem simul miraculi primus post Christum in Simone Mago, ad laudem euangelij. f.230.col.2.nu.6
Petri & Pauli corporum leuatio, contra insanos, qui negantur Romæ fuisse Petrũ, aut prosedisse. f.236. co.2.nu.4.
Petrus, & Paulus qũo in suis memorijs ultra supremos Gentilium Deos auxiliabãtur Romanæ reipub. & suis rebus. f.247.col.1.nu.2
Pharisaicum supercilium de confidendo in propria iustitia operum, q̃ sit dimittendum, & ad orationis hominis Publicani officium attendendum. f.25.col. 2.nu.13.
Pharisæi uerba orantis ad disciplinam Witcleff docẽtis, conferuntur. f.25.col.2.nu.4.
Pharisæus quare à domino damnatur, & Publicanus exaudiatur. f.23.col.4.nu.2
Pharisæorum fimbriæ spinosæ. f.165.col.3.nu.5
Philippus euangelista. & quare sic appellatus. f.258. col.2.nu.5.
Philosophi non sunt citandi catholico sed sancti. f.6. co.4.nu.6.
Picturis sanctis aut reliquijs quòd communicet Deus uirtutem, non autem numen. & quid sit Numen. f. 288.col.1.nu.5.
Pœna per sacerdotem taxatio contra Witcleff. f.126 col.4.nu.10.
Pœnitentia triplex. f.128.col.3.nu.4
Pœnitentiæ sacramentum. & quid de eo dicat hæreticus Witcleff, arguendo. f.125. col.1.nu.1.
Pœnitentiæ sacramentum quod sit reiterabile. f.125. col.1.nu.7.
Pompæ diaboli quæ sint. f.95.col.2.nu.7
Polycarpus martir, quomodo tendens ad martirium, in oratione sua de singulis memoriã fecerit. f.198. col.1.nu.3.
Populus quid orare debeat, quando sacerdos conuertit se ad populum, dicendo Orate pro. &c. f.71.col 2.nu.2.
Postulationes quæ sint. f.72.col.4.nu.7.
Potestas ligandi et soluendi, q̃ non Petro tantũ, sed in Petro ecclesiæ data erat. f.10.col.2.nu.4
Potestas ordinis, q̃ sit æqualis, quomodo debeat intelligi. f.114.col.3.nu.3.
Præceptis salutaribus moniti audemus dicere. uerba posita ante orationem dominicam. f.82.col.2.n.1
Præceptorum diuinorum inuersio. f.272.col.2.nu.3
Præceptum antiquorum. q̃ semper sit congruent ius nõ solum de fide, sed in quolibet tractatu sanctæ uitæ. f.6.col.4.nu.4.
Præcursoris iubilus in occursu Saluatoris. & quid sit Iubilus. f.29.col.2.nu.8
Prædicandi, sine orandi ratio. f.74.col.4
Prædicatio nouis sacerdotibus ab antistite facta. fo. 119.col.3.uu.9
Prædicatio quomodo inter celebrandum post pacis osculum fiat secundum Dionisium. f.68.col.4.nu.4
Prædicatio tabularum quid sit. f.82.col.2.nu.9
Prædicare, q̃ non omnibus sit cõcessũ. f.68. col.4.n.8
Prædicata à Christo, & apostolis, quod non sint omnia scripta. f.116.col.2.nu.3.
Prædicatores q̃ debeant à præpositis ecclesiarum examinari. f.68.col.4.nu.9
Præfatio in missæ officio ad quid fiat à sacerdote in ingressu precis solennis. f.71.col.3.nu.10.
Præfatio in ordinatione presbyteri adducitur, ad probandum

Digitized by Google

bandum presbyteros, & pastores secundi ordinis esse opitulatores, & cooperatores summorum prælatum. f.147.col.4.nu.2
Prælati licet iniusti, quòd sint ecclesiæ membra. f.135 col.4.nu.6.
Prælatorum merita. f.151.col.1.nu.4
Præsciti, quòd possint emendari, & salui fieri. f.192. col.2.nu.3.
Præscitum non posse saluari, quomodo probent hæretici. f.182.col.4.nu.1
Præscitus q̃ sit nullus dum uiuit. f.180.col.4.nu.6
Præsulibus quæ deceant. f.198.col.1.n.7
Pragensium Witcleuistarũ error circa officium missæ. f.58.col.3.n.3
Precandi, seu orandi ordo. f.74.col.3.n.3
Precationes, seu obsecrationes, quæ dicantur. f.72. col 4.nu.5.
Preci quòd sit insistendum, cum recta agimus, secundum Gregorium. f.29.col.2.nu.1
Precum solennium uerba superædificata, quòd à uerbis euangelij non sint diuersa, nec à fundamẽto Apostolorum aliena, sed consona. f.2.col.1.nu.16.
Presbyteri, q̃ non nisi ab Episcopis fuerint creati, etiã in primitiua ecclesia. f.111.col.4.nu.7
Presbyteris manus q̃ ungatur sicut episcopis. & quare. & unctio capitis quare ad Episcopum specialiter pertineat. f.119.col.2.nu.4
Professio religionis, q̃ sit secundum baptisma, delens omnia peccata, & lumen conferens. & unde meruerit hanc prærogatiuam, ut secundum baptisma numcupetur. f.145.col.4.nu.8
Professio quomodo apostolica lege orationibus solennibus consecratur. f.145.col.4.nu.9
Professor simplicis mandati, & Professor consilij quã tùm distent. f.136.col.4.nu.3
Prophetare uirtutes facere, & dæmonia eijcere, quomodo possint etiam mali. f.230.col.2.nu.7
Propositum q̃ non liceat nobis mutare, licèt dignitatẽ propositi perdiderimus. f.166.col.4.nu.8
Prouerbium in rectos à fœminis. f.110.col.1.nu.9
Prudens homo quis dicatur. & q̃ prudentia sit futurorum prouidentia. f.182.col.4.nu.3
Psallendi disciplina monachorum, quam commendat Ambrosius, q̃ non dissonet cultui Christiano. f.56. col.3.nu.2.
Psallẽdi usus, unde inolescere cœperit. f.47.col.1.n.8
Psalmista, quare dixerit, media nocte surgebam. &c. f.54.col.3.nu.12.
Psalmodia q̃ cum magna delectatione sit agenda. & quomodo refert à Dei laudibus uitiosos cantus excludere. f.56.col.3.nu.4
Psalmodiã ecclesiæ unde inceperit Hieronymus. f.64. col.1.nu.2.
Psalmorum decãtatio in missa nõ est recenter adiecta. f.64.col.2.
Psalmus, & himnus, an sint idem. f.40.col.3.nu.3
Publiæ fœminæ factum contra Iuliani Cæsaris apostatæ impietatem. f.38.col.4.nu.4
Puerorum laus ore deprompta, q̃ fuerit oratio perfecta. f.29.col.2.nu.7
Pugna Christiana est in duobus actibus & precibus. f.31.col.4.

Q

Quarta pars missæ. f.86.col.4.n.1
Quæstiones Witcleuistarum circa suscipientem ordinem, & circa ordinantem, recensentur. f.108. col.3 nu.1.
Quæstuę gratia an religiosi conferant literas communicationis meritorum. f.186.col.1. nu.1. & per totum.cap.
Qui pridie. f.77.col.1.nu.5
Qui nos spernit, me spernit, quibus dictum sit à domino. & quid super hoc dicat Cyprianus. f.10.col.2. nu.4.5. & 6.
Quomodo frustra roges pro indigno. f.216.col.3.n.4

R

Rabanus, quid dicat super dictum Christi, munda prius quod intus est. &c. f.9.col.3.nu.7
Rationale pontificis. f.117.col.4.nu.9
Regeneratus q̃ non regeneret filios carnis sed generet &c. f.102.col.3.nu.2
Regum & pontificum capita quomodo oleo sacro profundant. f.119.col.2.nu.3
Regula quædam notanda, pro cauenda & abijcienda doctrina Witcleff hæretica. f.25.col.2.nu.9
Regulæ duæ Christianorum perfectorum & inferiorũ contra Witcleff. f.162.col.4.nu.5
Regularis integritas quid sit. f.151.col.1.n.15
Religionis professio, q̃ sit latria exhibita Deo, probatur. f.166.col.4.nu.1
Religionis præconia. f.166.col.4.nu.13
Religio sancti Marci. f.47.col.4.
Religio omnis Christiana, q̃ ortum habeat à cruce, contra cuius cultores nociferatur cum Iudæis Witcleff. f.169.col.2.nu.1
Religio etiam si noua sit, & ita calumniosè ab Witcleff dicatur, q̃ non sit iniuria, ostenditur. f.170. col.2.nu.2.
Religio q̃ sit in Christo fundata, & antiqua Dei hæreditas, contra Witcleff. f.170.col.2.nu.3
Religionis obseruantia, q̃ non sit contra bonorẽ parentum aduersus Witcleff. f.171.col.4.nu.1
Religio perfectorum quæ sit. f.171.col.4.nu.3
Religionem perfectam a Christo domino Deo & homine per apostolos & euangelistas institutam, & actam esse probatur. f.162.col.4.nu.7
Religio quare schola uirtutũ dicatur. f.162.co.4.n.4
Religio q̃ contra dæmones bellum assumpsit acerrimũ, & ille aduersus illam. f.151.col.1.nu.11
Religio duplex. f.136.col.4.nu.4
Religio uoluntariorum, quod anteponatur, & excedat in numero religionem simplicium mandatorum.

Digitized by Google

f.136.col.4.nu.7.
Religionis à teneris ingressus laudatur.fo.140.col.2.nu.1.
Religionis dissuasores arguuntur. f.140.col.2.nu.2
Religionis perfectorum schola in claustro unde fuerit traducta. f.162.col.4.nu.1
Religio specialis Israel,non tam armis,& manu, quã sanctis orationibus hostes prosternere.f.30.col.3.nu.10.
Religiosi,& clerici,quid alteri alteris deferant.f.151 col.1.nu.22.
Religiosus uir, & fortis, quomodo prophetæ monitu debeat regulariter surgere, & media nocte præcipuè uigilare. f.52.col.3.nu.4
Religioso uiro,q in conuentu sit simpliciter amplectenda precum obseruantia media nocte, cæterisque publicis.& quòd idem dicendum sit dè omni clerico. f.56.col.3.nu.1.
Religiosorum clandestinæ orationes ex Hieronymo notantur. Et qũo antiquior usus hoc habebat in usu, q habet modo. f.139.col.1.nu.2
Religiosorum uita,& conuersatio, quomodo multum optabatur à iam episcopo Chrysostomo.f.151.col.1.nu.10.
Religiosorum quorundam habitus describitur,& sermo.&c.& de alijs eorum obseruantijs.f.151.col.1.nu.13.
Religiosorum uana excusatio. f.151.col.1.nu.17
Religiosorum laus. f.151.col.3.nu.21
Religiosorum esse prædicare,demonstratur.f.195.col.1.nu.6.
Religioso q non liceat religionis propositum, quod semel accepit dimittere. f.166.col.4.n.4
Religiosus uir quomodo ante professionem sit de familia Christi,non autem de ministris.& quid si promissit,& recedat. f.166.col.4.nu.3
Religiosi,& fideles Christiani,quibus sint odor mortis in mortem,& fætentes merdæ, & apostemata, & uenenum. f.169.col.2.nu.4
Reliquiæ sanctorum. f.292.col.2
Reliquiæ patrum legis ueteris,quare templo non inferebantur,& altaribus. f.293.col.2.nu.1
Reliquiæ sanctorum,quòd debeant esse coopertæ,& à tactu uulgi fidelium remotæ. f.293.col.2.nu.6.
Reliquiæ sanctorum usuales quæ locis sanctitatem reddunt,recensentur. f.293.col.2.n.7
Reliquiæ cur honorandæ. f.223.col.1.nu.5
Reliquiæ qũo sint inferendæ,& collocandæ in dedicatione ecclesiæ,uel altaris. f.292.col.1.nu.1.
Reliquiæ sanctorum quomodo debeat uenerari contra Witcleuistas. f.292.col.1.nu.2
Reliquiæ cur honorandæ. f.224.col.1.
Reliquiarum aut rerum sanctarum triplici consideratione distinctio. f.222.col.4.nu.1
Respicere post aratrum, qui dicantur.f.166.col.4.nu.6.
Responsio ad Armachanum,dicentem secundum sacerdotem in lege constituere summum Pontificem &c. f.111.col.4.nu.8.
Responsio ad Witcleuistas,qui causantur,q populus ignoranter adorans imagines,incidit in idololatriã f.281.col.2.nu.8
Resistendum quòd sit Witcleff,& alijs hæreticis fortiter à religiosis,& Christianis sacerdotibus.f.169.col.2.nu.5.
Responsoria q sint grauitatibus lectionum adhibenda & qui primò statuerint ea. f.43.col.4.nu.7.
Responsorium,quod Graduale uocant,quomodo sequatur post lectionem. f.66.col.2.nu.3
Retentio peccatorum uirtute clauium. f.127.col.4
Reuereri,Honorare,Laudare,Glorificare,Adorare, quomodo differant. f.219.col.4.nu.4.
Ritus sacros et sacramentales obseruantias quomodo iubemur reuerenter,ut traduntur,tenere.&c.f.91 col.2.nu.1.
Ritus sacramentales,quod sint antiqui, licèt non omnes scripti. f.107.col.1.nu.2
Romam peregrè proficisci,laudat. f.244.col.2.nu.5
Romanorum fides,quam præcipuè monstrabant circa uisitationem sepulchrorum martyrum. &c. laudatur. f.242.col.4.nu.4.

S

Sabbati celebratio sub præcepto figurata est.f.252 col.1.nu.5.
Sabbati una. f.252.col.3.
Sacerdotes nostri temporis quid notare debẽt. f.123.col.4.
Sacerdotes omnes quodammodo Christiani,q membra sint unius sacerdotis. f.110.col.1.n.2
Sacerdos cur in missa tantum extremitate manuum lauet. f.70.col.2
Sacerdos seu celebrans cur statuitur ad medium altaris habens faciem ad orientem. f.70.col.4
Sacerdos Willelmus uxoratus. f.120.col.4.nu.4
Sacerdos summus,q sacerdotes minores instituat; sacerdos autem minorem sibi non ordinet.f.113 col.3.nu.3.
Sacerdos ordinandus,q ab ordinatore suo uestibus debeat indui. f.117.col.4.nu.1
Sacerdos simplex sacerdotem non creat.f.111.col.4.nu.5.
Sacerdos in quibus sit domini uicarius,ostenditur. fo.126.col.4.nu.3.
Sacerdos quare orat salem ponens in ore baptizandi, & salinam in aure. f.93.col.2.nu.7
Sacerdos quare nominetur ante matrem à diuo Paulo f.108.col.3.nu.2.
Sacerdotibus quod non sit liberum canere, uel dicere quod uelint in choro,aut omittere quod nolint. f.47.col.1.nu.4.
Sacerdotis ordinandi ad altare adductio, & eiusdem episcopo præsentatio.& quid hoc significet.f.120 col.4.

Digitized by Google

col.4.nu.1.
Sacerdotis inferioris,& episcopi distinctio in ecclesia temporibus sancti Petri,& Euangelistæ Marci satis notanda. f.47.col.1.nu.6.
Sacerdotis officium circa solennia sacræ missæ,unde sumit initium. f.61.col.1.nu.1.
Sacerdotis ad introitum pro celebratione missæ quare resonat omnis chorus in uoce exultationis.&c. f. 64.col.1.nu.1.
Sacerdotis orantis in missa cautio. f.74.col.3.nu.10.
Sacerdotium quàm grande,& sanctum.f.151.col.1. nu.19.
Sacerdotum contemptores,q peiores sint,quàm Dathan & Abiron. f.110.col.1.nu.5
Sacerdotum,Pontificum.s.& minorum arguere paritatem,quia olim omnes uno nomine sacerdotes,aut in commune presbyteri uocabantur,quàm parum faciat,ostenditur. f.114.col.4.nu.5
Sacerdotum in consecratione manuum impositio super hostiam in patena,& calice,quid designet. f.119. col.3.nu.5.
Sacramentũ dominici corporis,q non sit communis cibus,sed sanctum sanctorum &c. f.78.col.4.n.3
Sagarelli hæretici error,quòd ecclesia consecrata non plus ualeat ad orandum,quàm stabulum porcorum &c.& quomodo cum eo conuenit Witcleff.f.257. col.1.nu.1.
Salis exorcismus.& quare dabatur cùm baptizabantur plures adulti in primitiua ecclesia. f.93. col. 2.nu.4.
Salis exorcizati mysteria,atque bona describuntur.f. 93.col.2.nu.5.
Saliua quare tangantur nares & aures baptizandi.& de eius efficacia. f.93.col.2.nu.11
Saluator,q specialiter orauerit pro Petro,& postea etiam pro apostolis. f.198.col.1.nu.4
Salutatio perfectiua quid. f.119.col.3.n.10
Samuel quòd fuerit sacerdos,probatur.f.147.col.4. nu.10.
Sangnis,q etiam sub specie panis sumatur.f.85.col.3 nu.4.
Sancti defuncti,quòd sint honorandi,non adorandi.f. 236.col.4.nu.4.
Sancti quòd ubique sint honorandi. Et qũo secundum ueritatem non possint deesse sepulchro,contra Witcleff. f.239.col.1.nu.2
Sancti uarij,q uaria conferant. f.255.col.2.n.8
Sancti qualiter aliqua ratione possint orari ut orent quanuis ab orando non cessent,contra Guillelmum album hæreticum. f.210.col.4.nu.2
Sancti uiri,quòd possint suis precibus Deo resistere,et quòd Deus possit ab hoc,quod statuit,sanctorũ precibus retineri,contra Witcleff.f.213.col.3.nu.2.
Sancti,quòd non sit qualitercunque salutandi,sed honorandi,& magnificè uenerandi,imò congruentius adorandi. f.219.col.4.n.2
Sanctitas triplex describitur. f.110.col.1.nu.6
Sanctorum oratio quàm efficax quàmque potens sit coram Deo. f.213.col.3.nu.3
Sanctorum intercessio demonstratur contra Vuitcleff qui sanctorum orationes pro nobis contemnit.f.30 col.3.nu.4.
Sanctorum memoria,quod non sit parum utilis ut quis exaudiatur. f.74.col.3.nu.18
Sanctorum cum sanctis comparatio ex Chrysostomo. f.151.col.1.nu.12.
Sanctorum preces quantum possint apud Deum.f.213 col.4.nu.8.
Sanctorum honorandorum ordo describitur. f.219. col.3.nu.7.
Sanctorum primus,& præcipuus honor quis sit.f.225 col.4.nu.1.
Sanctorum inter homines sepultorum utilitas.f.247. col.1.nu.5.
Sanctos interpellandi quanta ratio.f.209.col.3.nu.3
Sanctos quomodo nõ colimus ut Deos,neq; pro diis eos habemus,sed ut dei amicos. f.237.col.3.nu.3
Sanctũ sanctorũ Christus,& altare,Christi corpus hostia,Christus ipse sacerdos æternus.f.79.col.1.n.7
Saul,quod noluerit obedire Samuelis imperio,culpatur.& multa de obedictia,quæ superioribus,& prælatis etiam dyscolis debetur. f.141.col.4.n.4
Saul in regni primordio quod cæperit psallere cum prophetis,quid denotet. f.49.col.3.n.3
Saulus oratione triduana iam facta,Ananiæ commendatur de cælo. f.37.col.1.nu.9.
Scala Iacob. f.5.col.1.
Scarabei more quomodo clamauit Christus. f.224 col.2.nu.4.
Scientia bonæ fidei. f.216.col.3.nu.2
Scomma in uicarium perpetuum relatum.f.177.col.3 nu.2.
Scripta quomodo non omnia,quæ nobis tradita ab apostolis. f.69.col.4.nu.7
Scripta quod non sint omnia,quæ ad sacramenta pertinent contra Vuitcleff,& eius sequaces.f.88.col.3. nu.1.
Scriptoris catholici opus quale debeat esse.f.126.col. 4.nu.6.
Scripturæ commendant ecclesiam. f.91.col.4
Sebboleth quomodo interpretetur. f.72.col.4.n.1
Sectæ quatuor,in quas inuehitur Vuitcleff,& fætentes dicit,quæ sint. f.169.col.2.nu.3.
Seminandum est uerbum Dei passim. f.182.col.3
Sensus quomodo in Eucharistia falluntur.f. 84.co.3. nu.4.
Septem communicant fratres,& communicare studẽt laicis. f.177.col.4
Septenarij perfectio. f.147.col.4.nu.7
Sepulchra mortuorum qũo dicuntur uel memoriæ,uel monumenta,& quare.& quomodo has sanctorum memorias depraua Vuitcleff. f.242.col.4.n.2

Sepul-

Digitized by Google

Sepulchra Histriata. f.273.col.3
Sepulchri dominici ornatus describitur. Et quomodo illuc multi fideles deuoti ad adorandum confluebãt f.240.col.1.nu.1.
Sepulchri Christi forma. f.262.col.3.n.2
Sepulchrum Mariæ in medio uallis Iosaphat. f.240. col.1.nu.2.
Sepulchrum Ioannis Baptistæ, & quomodo ossa eius fuerunt cremata. & de crebro illuc fidelium cõcursu. f.240.col.1.nu.3.
Serapis Aegyptiorum Deus, qui prius & Apis appellatus. f.237.col.3.nu.5.
Seruitus uoluntaria, q̃ sit abiectior, quàm coacta. f.120.col.4.nu.6.
Sibylla pagana quid in laudem sanctæ Crucis exclamauerit. f.282.col.2.n.5.
Signum crucis quomodo apparebit in cælo, quum dominus ad iudicandum uenerit. & cur Christus cum cruce ueniet. f.283.col.2.nu.3.
Silentij commendatio. f.139.col.1.nu.4.
Silentium primum in missa. Et quid denotet. f.71.col. 3.nu.3.
Silentium secundum in missa. & quid notatur per ipsũ. Item & de tertio silentio. f.71.col.3.nu.5
Silẽtium Pythagoricum notatur ex Ambrosio. f.139 col.1.nu.5.
Simulatio est duplex iniquitas. f.3.col.3.
Solis imago, & currus ab Eliæ curru à Gentilibus excogitatus et fictus. f.270.col.2.n.1
Solitudo claustralis. f.144.col.4.nu.2
Somniculosorum & lethargicorum Hæreticorum error circa sacras noctis nigilias. f.52.col.3.nu.2
Spiritualis perfectionis omnium religionum in ecclesia urbis terrarum uarietas, unde descenderit. fol. 164.col.3.nu.3.
Spiritu agi optandum. f.12.col.3.
Spiritussanctus, q̃ uariè afficiat hominem, demonstratur. f.277.col.3.nu.3.
Spiritussanctus quòd per partes non detur. f.119.col. 3.nu.8.
Stantes oramus die dominico. f.212.col.4
Standum q̃ sit interdum laico tempore celebrationis. f.70.col.1.nu.11.
Stare quid sit. & qui dicantur stare. f.299.col.1.nu.2
Statuarij, & Idololatræ hæretici ab Ezechiele demonstrantur. f.279.col.3.nu.4.
Stephani oratio, q̃ fuerit a Deo exaudita pro Saulo. f.215.col.2.nu.2.
Stephani Caninoxatio. f.227. col.4.nu.1. & fo.235. co.1.nu.4.
Stola, quæ & orarium dicitur, quintum indumentum. & quid denotet. f.61.col.1.n.9
Stola immortalitatis denotata per uestem cãdidam baptizato traditam. f.99.col.2.nu.2
Suffragia fratrum religiosorum. f.177.col.3.nu.5
Suffragia deuotorum quòd prosint patronis defunctis iam damnatis ad damnationem mitiorem. folio 201.col.2.num.4.
Summi Pontificis in lege ueteri consecrationis ritus describitur. & in quo distabat ab alijs sacerdotib. ostenditur. f.114.col.4.nu.2
Superædificare super fundamẽtũ Christi licet. f.2.co.4
Superædificia quæ sint. f.2.col.1.nu.12
Superædificia quòd liceat alijs construere post prædicationem apostolorum, duntaxat in doctrina, & fide. f.2.col.1.nu.13
Supererogationis probatio. f.2.col.3.
Superhumerale iungendum esse rationali, quid denotet. f.16.col.3.n.2
Sursum corda, ad q̃id dicat sacerdos in missa ante præfationem. f.71.col.3.nu.8
Symbola secundum Dionysium, quòd sint panis, & uinum, quæ altari superponuntur. f.77.col.1.n.2
Symboli acceptio. & quid sit. f.99.col.2.nu.5
Symboli, & orationis dominicæ secundum usum Christi, & apostolorum antiquã a fidelibus obseruatio. f.45.col.2.nu.7.
Symboli, & orationis dominicæ iniunctio, atque traditio. f.93.col.3.n.13
Symboli articulos quare cõmiscuerit sigillatim cum immersionib. Ambrosiana ecclesia. f.97.col.4.nu.7
Symbolum quare prius fuerit datum, & non oratio. f.18.col.3.nu.9.
Symbolum ut sequatur post orationem dominicam, quomodo obseruat ecclesia: licèt in uia generationis ad fidem primò habeant fideles discere Symbolum, & pòst orare secundùm Augustinum. f.45.colu.2.nu.8.
Symbolum quo in missa sequatur post euangelium. & q̃ ecclesia nunc utitur Symbolo Nicæno, antea uero utebatur apostolico. & quid de eo dicat Isidorus f.66.col.2.nu.6.
Symphonia quid sit. f.42.col.3.nu.1
Synagoga. f.258.col.4
Syriæ, atque Aegypti reges contendentes de regno, quo auxilium, & amicitiam Ionathæ expetebant. & quid hoc signat. f.188.col.2.nu.8

T

Taboritæ Pragensium, quid pro completa missa pronuntient. f.2.col.1.nu.3
Tactus nudus quod non faciat rem adorabilem. f.223 col.1.nu.4.
Talio charitatis. f.188.col.2.nu.5
Taxatur Witcleff q̃ prohibet superedificare nomini Christi, & eius fundamento legitimo aurum & argentum. &c. f.2.col.1.n.9
Teclam à Christo Deo sacratam esse, & professam fuisse uirginitate perẽni sub manu Pauli, q̃ omnes scripturæ resonent. & quid de uirginitate dicat Faustus. f.172.col.4.nu.3
Te igitur clementissimè. &c. ut est in Canone missæ, exponitur. f.72.col.4.nu.3

Digitized by Google

Te petimus.& ſupplices te rogamus.&c.f.79.col.1.nu.4.
Templa, idola,lucis &c. ſi poteſtate data euertuntur, quomodo non poſſint in uſus priuatos, & proprios conuerti. f.62.col.4.nu.9
Templi ædificatorem quomodo Chriſtus dilexerit. f.258.col.2.nu.3.
Templum commune patri,& filio. f.258.col.2.n.2
Tempora quæ obſeruanda. f.254.col.1.n.5
Teſtamenti noui laus. & quomodo tenenda eſt nobis Chriſtiana religio, & eccleſiæ eius communicatio, quæ catholica eſt.&c. f.91.col.2.nu.4
Theodoſii uictoria. f.214.col.3.
Theodoſius princeps Auguſtæ memoriæ ab Ambroſio ſanctus enuntiatur. f.228.col.1.nu.3
Timotheus,& primæui,quomodo tenebant formam baptizandi cum renuntiatione Satanæ, ex apoſtolica traditione. f.95.col.2.nu.5
Tonſura quid ſit in clericis. f.117.col.4.nu.4.
Tõſura clericalis.& quid deſignet. f.145.col.3.nu.3.
Trinitatis in tribus hominibus figura oſtenditur. f.277.col.3.nu.2.
Trinitatis imaginem,quomodo gratia rei demonſtrandæ uidere habent ſimplices. f.277.col.3.n.5
Trinitati q̃ non adſint omnia,ſed ipſa omnibus adſit. f.21.col.1.nu.9.
Trinitatis adoratio per Kyrieelyſon denotatur.f.64.col.1.nu.6.
Trinitas quòd probetur,cùm ter Sanctus canitur. f.71.col.3.nu.11
Triticum,& Lolium,de quibus in euangelio, quid denotent. f.9.col.2.nu.2
Tubæ duæ argenteæ ductiles deſcribuntur.& ad quid f.68.col.4.nu.7.

V

Vacua opera quæ dicantur. f.232.col.2.nu.3.
Valdenſes hæretici. f.204.col.1.nu.3
Valdenſium errorem,q̃ feſta ſanctorum non ſint celebranda,quomodo ſequitur Witcleff,& confutatur f.248.col.3.nu.1.
Vaſa ſacra qualiter conſeruanda.& quomodo nunquàm exire iubentur de templo,ſed ſemper eſſe in ſanctis. f.62.col.4.nu.5
Verbum Dei,quòd ſit paſſim ſeminandum.f.180.col.4 nu.5.
Verba humanitus adinuenta,& manus impoſitio quæ ſunt arra pacis eccleſiæ,&c. f.125.col.1.n.10.
Vere dignum & iuſtum eſt,quomodo à ſacerdote canitur in miſſa. f.71.col.3.nu.9
Veſtes domini,& ſacerdotis celebrantis deſcribuntur f.61.col.1.nu.2.
Veſtigia pedum Chriſti,q̃o ab apoſtolis adorata.& quid de eis dicat Sulpitius f.241.col.1.nu.9
Veſtimenta eccleſiaſtica q̃o debeant eſſe ſacrata, & honeſta,& in templo. f.62.col.4.nu.6.& f.63
Veſtis candida baptizati, qua induitur poſt ſanctum lauacrum,& chriſmatis inunctionem,quid denotet f.99.col.2.nu.1.
Viduarum electio.& quare eligebantur ut diaconiſſæ. f.108.col.3.nu.7.
Vigilandum q̃ ſit media nocte,q̃o ſolerter moneat,inſtet,& hortetur Ambroſius. f.54.col.3.nu.10
Vigilantius hæreticus,qui & Dormitantius a Hieronymo appellatur quem ſequitur Witcleff quomodo fuerit primus,qui contra uigilias ſacras diſputauerit. f.52.col.3.nu.1
Vigilantius hæreticus de ſemine cõuenarum natus.& unde Conuenæ dictæ. f.204.col.1.nu.2
Vigilantius & eius ſequaces,qui dicebant ſanctos poſt obitum non poſſe orare pro uiuis, confutantur. f.210.col.4.nu.1.
Vigilia una q̃o tres horas habeat. & ſic nox habet quatuor uigilias,quas à tempore Chriſti obſeruauit eccleſia. f.51.col.1.nu.3.
Vigiliæ quatuor deſcribuntur,quas ſtationes Iſidorus appellat. f.51.col.1.nu.2
Vigiliæ tres nocturnæ mediæ noctis ab initio Synagogæ iuſſione domini per trinas ſemper horas à ſe diſtantes,quas in exemplum traduxit mater eccleſia, deſcribuntur ab Auguſtino. f.54.col.3.nu.15
Vigiliam corporalem qualiter nobis exemplarit Chriſtus,frequẽter in oratione pernoctans,totamq; noctem ducens in ſomnem. f.52.col.3.nn.8
Vigilias noctium continuas quomodo fecerit Paulus orando.&c. f.54.col.2.nu.2
Vincentij cuiuſdam error circa baptiſmum.f.100.col.4.nu.3.
Virginitas quare maiori præmio coronetur. f.2.col.1 nu.7.
Virginum profitentium nuptiæ. f.145.col.3.n.1
Virginum bona receſentur. f.151.col.1.nu.8
Virtus rara noſtra.& multa peccata. f.28.co.3
Virtutes omnes quomodo ad ſpi.ſ.pertinent. f.104.co.3.nu.3.
Virtutes non omnes uni dantur & cur. f.160.co.4
Virtutum cœleſtium picturæ. f.274.col.1.
Vita in præceptis,q̃ ſit bona,ſed inutilis ad cumulum præmij. f.136.col.4.nu.2
Vita omnis bona,q̃ eſt ſanctis precibus præeunda. f.16.col.3.nu.4.
Vita ſancta,& oratio,q̃ ſic ſint commixta, ut ſe ſemper amplectantur mutuò. f.16.col.3.nu.8
Vita hominis actuoſa,quòd antecedenter,& conſequẽter ſit precibus inuoluenda. f.16.col.3.nu.14
Vita æterna q̃ detur pro meritis,ſi cum meritis numeremus & gratiam, ſine qua nec ipſa ſunt merita, quia nec Dei dona, f.27.col.4.nu.1
Vitalis oratio quòd non ſit ſine oratione mortali.f.14.col.3.nu.13.
Vitia epiſcoporum. f.10.col.4
Viuere quod liceat de altario,oſtenditur.f.186.col.4 nu.4.

Digitized by Google

Viuere quòd rectè nouit, qui rectè nouit orare. f.16. col.3.nu.9.
Viuere qui fecit, docuit & orare. f.21.col.4. num.10
Vnctio in baptismo. & quomodo à primæuis sit seruata ecclesiæ. f.96.col.3.nu.1.
Vnctio Christi. f.90.col.2
Vnctio atletarum. f.96.co.4
Vnguntur Christiani. f.106.col.2.
Vnde & memores &c. f.78.col.4.n.1
Vnguenti ex quatuor speciebus aromatum confectio. & quomodo nil plus balsamo nostro designet. f. 105.col.4.nu.11.
Vnitas episcopalis ecclesiæ probatur à Cypriano. f.147.col.4.nu.4.
Voluntas plena confitendi q̃ sit necessaria uerè pœnitenti. f.125.col.1.n. 3.
Voluntas Dei in lege. f.182.col.4.nu.4
Voluntatis professio quando ex incremento fidei est. f.2.col.1.nu.15.
Vota parentum, q̃ prosint liberis. & quanta uis sit in uotis parentum. f.140.col.2.nu.3
Vota etiam inconsultè facta, quomodo non sine magna formidine temerantur. f. 166. colum.4.num.6 aliàs 5.
Votum parentelæ, an sit consequuturum effectum, ostenditur. f.140.col.2.nu.4
Votum q̃ libertatem auferat. f.130.col.4.nu.8
Votum simulatum quomodo obliget. f.120.col.4.n.9
Vouere Deo quòd liceat, contra Witcleff f.136. col. 4.nu.1.
Vox cãtus in ecclesia qualis esse debeat. & quibus magis prodesse posset uox submissa, quàm alta. f.40. col.3.nu.13.
Vox sonora, uel alta, in laude Dei plena, quod sit Deo placita. f.42.col.3.nu.6
Vtilitas cantus. f.41.col.4.
Vtilitates nostræ omnes, q̃ sint in medio conferendæ ut adiuuemus alterutrum. &c. f.188.col.2.n.6
VVitcleff, qũo utendo fallaci, & amphibologico argumento, dissipet orationes sacras uigilias noctis, missas, & aliorum sacramentorum solennes preces. &c. f.2.col.1.nu.14
VVitcleff, q̃ more bestiæ in apocalipsi descriptæ, gerat cornua testamentorum uelut agnus, sed loquitur uelut draco. & quid de hoc dicat Augustinus. f.3. col.1.nu.3.
VVitcleff corrumpit scripturas, & Dei leges præsumptionibus suis pessimè uitiat. f.3.col.2.nu.5
VVitcleff fugiendus qui ijsdem deliramẽtis fallit suos sectatores fatuos. quib. & Manichæus fefellit suos f.5.col.4.nu.1.
VVitcleff directè contra apostolum docet. f.6.colum.3 nu.6.
VVitcleff insanum, & perfidum, non esse sequendum de dotatione ecclesiæ, de sacramento altaris, de religione perfectorum supra Augustinum sciolum. f.6. col.4.nu.3.
VVitcleff ad intelligentiam scripturarum iubet ample cti philosophos & prætermittere sanctos. & quòd philosophi non sunt citandi catholico, sed sancti. f.6.col.4.nu.6.
VVitcleff hæreticus, q̃ non solum præsentes uocet Cæsareos, sed & sanctos antistites, & patres Augustinum, Ambrosium, Hilarium. &c. ut sit conformis Iuliano & Pelagio hæreticis. f.7.col.2.nu.6.
VVitcleff probauit, quòd fecit aduersus clericos Iulianus. f.7.col.3.nu.9
VVitcleff arrogantia notatur, quòd solus acceperit sensum scripturarum. f.4.col.2.nu.1
VVitcleff superbissimus auctoritatem uendicat exponendi sensum Christi. f.4.col.1.nu.4
VVicleff atrocis hæretici superbia inæstimanda, qui ab uniuerso orbe uendicat sibijsi credentiam, & denegat eam sanctis. f.4.col.1.nu.7.
VVicleff plenè contradicit dictis Pauli ad Philemonẽ f.4.col.1.nu.8
VVitcleff superbus se singulis anteponit, & sibijpsi credit, & sanctos glorioſos cunctos dijudicat. f.4. col.1.nu.13.
VVitcleff in quo defendit ecclesiam, auctor ostendit ironicè. f.5.col.2.nu.2
VVitcleff uox, dicentis se nolle præpositis obedire. f. 10 col.3.nu.11.
VViteleff hostis ecclesiæ, ut fidem Christi apertiùs obruat, quomodo absconsè contra orationis formam sua tela deuibrat. f.13.col.1.nu.3.
VVitcleff, quòd catholicum simulet uul.u uerbi, sed fructu uerbi fauet erroribus, & tegit hæreticos. f. 13.col.1.nu.10
VVitcleff, quòd intendat præferre, uel æquare nudã uitam sine oratione, oranti mente & ore. f.14.col. 3.nu.2.
VViteleff, quòd in maiorem lacum deceptionis inciderit, quàm primæui fideles, qui dictum Paulima lè acceperant de iustificatione plena per fidem. fo. 14.col.3.nu.7.
VVitleff carpitur, quòd sanctas preces à finibus sanctæ uitæ, & operibus sanctis remoueat. f.16.col. 3.nu.15.
VVitcleff carpitur ab auctore, quòd subobscurè loquatur, atq; captiosè. f.18.col.3.nu.1.
VVitcleff quod non euadat Pelagianorum errores, præferendo bonam uitam sanctis orationibus, quibus ipsa uita per gratiam debuit impetrari. fo. 18. col.3.nu.2.
VVitcleff processus de oratione, quomodo sit impræguatus ambiguis, & turgeat æquiuocis. f.20.col. 4.nu.1.
VVitcleff imitatur Iouinianum magistrum. f.20.col. 4.nu.4.
VVitcleff, quòd eo maledicti uinculo uinctatur, quo innectitur omnis, qui in seipso spem ponit. f.25. col.

col.2.nu1.
VVitcleff doctrina quòd doctrinæ Christi Iesu sit cõtraria, demostratur. f.25.col.2.nu.5.
VVitcleff falsa doctrina de oratione uitali, & spe, & confidentia de propria iustitia, conuicitur. f.25.col.2.nu.6
VVitcleff quomodo nititur doctrina sua retrahere homines a iugitur deprecando Deum, & ab eleemosynam largiendo. f.25.col.2.nu.8.
VVitcleff, qui blasphemat deuotos excitare Deũ qui nõ dormitat, neq; dormit, cõfutatur. f.37.c.1.n.10
VVitcleff, qui conatur propellere cantus ab ecclesia, Augustini authoritate redarguitur. f.38.co.4.n.8
VVitcleff sub titulo suæ liberatis falsissimæ, quomodo pene dissoluat totam ecclesiam. f.45.col.1.nu.2.
VVitcleff hæreticus, qui tantum iactat leges Christi, qualiter Christi leges conatur euertere, sub titulo libertatis effrenationis barbaricæ. f.47.col.1.nu.2
VVitcleff qui matutinas, & sacras noctis, uigilias damnat sanctorum auctoritatibus confutatur. f.52.col.3.nu.3.
VVitcleff tanquàm mendax & stolidus in scripturis deprehenditur. f.52.col.3.nu.7
VVitcleff, qui dicebat non esse surgẽdum media nocte ad orandum, quomodo Pauli, & aliorũ sanctorum auctoritatibus confutatur. f.54.col.2.nu.1.
VVitcleff triformis proteruia circa horas canonicas, condemnatur. f.56.col.3.nu.11.
VVitcleff, Orphanus, uel Taborista Pragẽsis, quomodo sint hostes altaris f.72.col.4.nu.10.
VVitcleff cum suis sequacibus quomodo non habeat catholicam ecclesiam. f.74.col.3.n.4.
VVitcleff error circa corpus Christi. f.77.col.2.nu.7
VVitcleff blasphemi quæstio contra præsentiã Christi corporalem in hostia. f.84.col.3.nu.7
VVitcleff confutantur circa batismi obseruantias. f.89.col.4.nu.1.
VVitcleff obiectio, quòd non sit in potestate sacerdotis scribere baptizandum in sacris memorialibus. &c. Et auctoris ad eandem responsio. fol.91.col.2.nu.9.
VVitcleff, qui dixit sufficere baptismum flaminis sine lauacro, sine sale, &c. carpitur. f.107.col.4.nu.5.
VVitcleff blasphemia in episcopos de mundano honore quem eis imponit, quando honorantur sublimiter, confutatur. f.110.col.1.nu.7.
VVitcleff alter Diotrepes, seu potiùs Diotrephes. f.111.col.4.nu.3.
VVitcleff argumentum, quòd simplex sacerdos subpleat episcopi uices in ordinando presbyteros f.113 col.3.nu.1.
VVitcleff peruersum dogma non oportere ordinatũ per unum simplicem sacerdotem timere de presbyteratu. &c. confutatur. f.113.col.3.nu.5.
VVitcleff, quomodo sacerdoti nuptias permittat. f.120.col.4.nu3.
VVitcleff argumentum contra ritus pœnitentiales, & potissimum contra illud, Absoluo te. &c. f.126.col.4.nu.1.
VVitcleff, quomodo Pharisæorum inuidorum more dubitat super potestate Christi in ecclesia. f.126.col.4 nu.2.
VVitcleff obiectio, quòd non sint confitenda peccata, nisi solis sanctis, non autem peccatoribus. Et ad eandem responsio. f.131.col.4.nu.2.
VVitcleff, quòd sit perfidus Donatista (qui meritis hominum sacramentorum alligat potestatem (ostenditur. f.131.col.4.nu.5.
VVitcleff, qui blasphemat contra religiosos, ab auctore confutatur, f.136.col.4.nu.8.
VVitcleff fremens furia contra religiosorum obedientiam, qũo dicat religionis præpositos diabolos. f.141.col.4.nu.1.
VVitcleff organum esse zabuli, ostenditur. f.141.col.4.nume.2.
VVitcleff quomodo falsè dicat religiosorum ordines aduentitios, aut factitios à puro homine. f.161.col.3.nu.1.
VVitcleff arguitur mẽdacij in eo q̃ dicat, plùs trecentis annis post Christũ religionem perfectorum sumpsisse initium f.162.col.4.n.6
VVitcleff, quõ spiritu Petiliani fingit se nescire monasticum ordinem in Christo fundatum. f.164.col.3 nu.4.
VVitcleff blasphemia, religiosi iure sint soluendi, quòd sint sectæ Pharisæorum, Essenorum, & Sadducæorum, quas Christus soluit, confutatur. f.165.col.3.nu.1.
VVitcleff fugiendus tanquã Satanæ consiliarius, qui audet apostasiam suadere, & approbare claustralibus. f.166 col.4.nu.7.
VVitcleff aduersus religionẽs perfectas contentio, & ad eam responsio. f.171 col.4.nu.5
VVitcleff qui uirginitatem Deo dicatã, & Christo professam damnat, & doctrinam dæmoniorum dicit, dãnatur. f.172.col.4.n.5
VVitcleff de participio meritorum obiectio, & ad eã responsio. f.176.col.1.nu.7.
VVitcleff, qui negat concessiones participij precũ, & piorũ operũ aliquid prodesse. confutatur. f.180.col.4.nu.1.
VVitcleff calumnia, quod religiosi cõferũt spiritualia propter quæstum, reprobatur. fol.186.col.4.nu.1.
VVitcleff, & eius collegæ quomodo cum Donatistis habent commune, prædicare alijs paupertatem, dũ diuitias colligunt perditorum. f.186.colum.4.nu.6.
VVitcleff, quàm impiè dixit contra Deum iure euangelij pascendos esse pauperes publicos, sanctis dimissis f.190.col.2.nu.4.
VVitcleff qui dicit fideles homines non posse alios facere

Digitized by Google

cere participes meritorum suorum, retunditur. f. 196.col.3.nu.5.
VVitcleff obiectio contra specialem orationem, & ad eam responsio. f.201.col.2.nu.6
VVitcleff, qui dicit, q̃ stultum foret alium intercessorẽ præter Christum inquirere, confutatur. f. 207. col. 3.nu.2.
VVitcleff qui negat rectè Canonizationem fiendam per testes, per iudicem competentem, & per miracula, confutatur. f.225.col.4.nu.2
VVitcleff, qui dicit omnia miracula esse illusiones diaboli, confutatur. f.230.col.2.nu.1
VVitcleff, quare tàm inimicatur sanctorum miraculis, ostenditur. f.230.col.1 n.8.
VVitcleff, quòd mentiatur contra Deum & sanctos, quum dixit, q̃ miracula nihil probant. f.232.col.2 nu.6.
VVitcleff, qui dicit, sepulchra, & tumulos perornatos esse tripliciter illusionis obiecta, & sic religiosa peregrinatione non uisitanda confutatur. f.242.c.4. nu.1.
VVitcleff, qui dicit Christum parum curasse de templi ædificio sumptuoso, confutatur. f.258.col.2.n.1
VVitcleff blasphemia, s. principium esse diabolicum in splendidis ecclesiarum fabricis damnatur. f.260. col.2.nu.1.
VVitcleff, qui penè simul sacra obruit uniuersa, & nihil uult in nomine domini benedictum, confutatur. f.289.col.2.nu.1.
VVitcleuistæ hæretici, docentes, & tradentes, solas Christi præceptiones in scripturis expressas, à fidelibus adimplendas, quòd sint fugiendi. f.2.col. 1. nu. 1.
VVitcleuistæ, quòd sola uerba sacramentalia pro completa missa, uel baptismo pronuntiãt. f.2.col.1.n.2
VVitcleuistæ hæretici, quòd sint peruersores patuli scripturæ ecclesiæ, atq; imperij subdentes ecclesiæ ordines Cæsareis titulis, & in dedecus Cæsaris nomen gloriæ suæ ad exteros obliquè deriuantes. f.7 col 2.nu.5.
VVitcleuistæ quòd de beãt dici apostatæ à principe suæ hæreseos, non Cæsarei. f.7.col.3.nu.11
VVitcleuistæ, quòd de ritibus, & moribus honestis, quos in celebrandis sacramentis, aut in sacris dispẽsandis ad laudem Dei inuenit ecclesia, dicant prælatorum auaritiam sapere, & ambitum sacerdotum. f.8.col.3.nu.1.
VVitcleuistæ, & Hussitæ hæretici quòd sint fugiendi, non tanquam fidei defensores, sed oppugnatores. &c. f.5.col.2.nu.1.
VVitcleuistæ fingentes Christi pauperiem honorare, quomodo nolint modernis clericis, & sanctis Christi credere, sed Christo soli. f.10.col.2.nu.8.
VVitcleuistæ hæretici, quod sint Nembrot similis. f.13.col.1.nu.5.
VVitcleuistæ, quomodo quorundam hæreticorum more transformet hominum animos simplici dupliciter, & dupla simplicitate. f.13.col.1.n.11
VVitcleuistæ hæretici, quomodo clament in multiloquijs Ethnicorum. f.37.col.1.nu.6
VVitcleuistæ hæretici paganis assimilantur, qui in more perdendi uanam, & uagam licentiam, suam prædicant libertatem. f.58.col.3.n.2.
VVitcleuistæ. qui modum celebrandi missam, quo utitur ecclesia orbis terrarum, nolunt recipere, quia ipsum non legant in euangelio, aut apostolorũ scriptis esse Pelagianis similes & hæreticos esse conuincuntur. f.58.col.3.nu.4.
VVitcleuistæ omnes quomodo sunt Cainitæ, & maledicti cum Iudæis. f.86.col.4.nu.4.
VVitcleuistæ, quomodo imitantur Persium Deorum templis apparatum negantem. f.265.col.1.nu.3.
VVitcleuistæ deponentes Christi imaginem à templo ex admissone imaginis Cæsaris in numo, confutantur. f.272.col.2.nu.6.
VVitcleuistæ quomodo rationem contra sacras Christianorum imagines non traxerunt ex euangelica scriptura, sed Socratica. f.279.col 3.nu.2.
VVitcleuistæ, qui dicunt lumina nec in ecclesiis ardere oportere, confutantur. f.294.col.3.nu.6.
VVitcleuistæ, qui nolunt stare, & tenere traditiones, quas Apostolus mandat non deserere, ab auctore carpuntur. f.299.col.1.nu.1.
VVitcleuistarũ turpitudo recensetur. f.257.c.1.n.4.
VVitcleuistarum schisma tripertitum de orãdo Christum. f.207.col.3.nu.1.
VVitcleuistarum audacia; & superba hæresis notatur. f.58.col.4.nu6
VVitcleuistarum hæresis, habilitantium omnes, quos appellant fideles, ad prædicandum in ecclesia uerbum Dei omino excluditur f.68.col.4.nu.5.
VVitcleuistarum hæresis circa batismum ecclesiasticum f.100.col.4.nu.5.
VVitcleuistarum extrema sæuitia in Boëmia, recensetur f.166.col.4.nu.10.
VVitcleuistarum errores f.279.co.3.n.5
VVitcleuisticum documentum, quòd homo confidat omnino in iustitia uitæ suæ in operibus, meritis & uirtute sua, quàm grauidum sit coram Christo Iesu, & quomodo omni Pelagiano ueneno, & sanie Donatistarum totum tabescat f.25.col.2.nu.14.
VVitcleuistica hæresis, quæ damnat imagines, quomodo dæmones adorat in suorum phantasmatum idolis f.279.col.3.nu.3.

X

Xenodochium Leporij recensetur. Et quid sit Xenodochium f.268.col.2.nu.6.

Z

Zona sacerdotis quid denotent. f.61.col.1. nume.4.

FINIS.

PRAESTAN-

Digitized by Google

PRAESTANTISSIMI THEOLOGI, THOMAE VVALDENSIS, CARMELITARVM IN ANGLIA PROVINCIALIS,

IN DECEM DOCTRINAS, QVAS OPERI HVIC SVO de sacramentalibus contra VVitcleuistas, præmisit.

PRAEFATIO.

DOCTRINAM saluatoris nostri Dei, ornent in omnibus. Ad Titum. 2. Tota substantia credendorum de Deo, & filij eius generatione perenni, de Angelis, de orbibus cælestibus, de singulis creaturis, de uirtutibus & donis, de eius incarnatione et uniuersis gestis ex tempore, de salubri sacramentorum historia, de legibus, & statibus, & præposituris ecclesiæ: in ipsa doctrina Saluatoris fundamenta strauit tutissima. Quid igitur adhuc restat, nisi ut iuxta Apostolum, hanc doctrinam homines modulis suis exornent, castis actibus, precibus sanctis, ieiunijs, psalmis, & spiritualibus hymnis: diebus autem feriatis, materialibus fabricis, genuflexionibus, deuotis osculis, cultibus uestium benedictionibus sacerdotum, & talibus pluribus, quæ tẽporum successione sancti studebant adijcere: ne doctrinam Saluatoris nudam, & sine grandi cultu susciperent: sed ut res occurrit in omnibus perornarent? De doctrina hac, secundum suam substantiã in præhabitis quinque libris prolixè satis, suggerente Christo actitauimus. De ornatu autem eius, in hoc sexto tractabimus qualiter productis rebus die sexto, tuba cælestis epilogat, Igitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum. Ornatus siquidem doctrinæ Saluatoris, quæ de Deo, de rebus & sacramentis diuinis præcessit: in orationibus mentalibus & uocalibus ad Deum, est, & sanctos eius se recipientibus. Officijs adhæc ecclesiasticis, sacris missarum, & aliorum sacramentorũ, amictibus, uenerationibus item imaginum, fabricis & consecrationibus ecclesiarum, peregrinationibus ad loca sancta, uenerationibus reliquiarum, obseruantijs ieiuniorum, uigiliarumq; sanctarum, & celebritatibus festiuitatum sanctarum: cum similibus: quas omnes Witcleff quia nescit probare, nec improbare, condemnat quia. s. in doctrina Saluatoris eas ipse non prospicit. Sufficit ad cassandã iniquam sentẽtiam, censorium uerbum Apostoli, quo licentiat, & monet sanctos, ut Christi doctrinã ornent in omnibus. In nullo enim exceptionem admittit, qui de omnibus iubet, sciens quòd ibi meritum uenerantis excrescit, ubi supra quam iubetur, conatum non modo iussionis, sed piæ deuotionis accumulat. O bone Iesu nunquid uidebantur redarguẽdi discipuli, quibus mandaueras adducere tibi asinam, & pullum: quia superaddebant iussis tuis decentem sessionis ornatum, imponentes super eos uestimenta sua, & teipsum de supersedere fecerunt? Legi singulos Euangelistas, & sacros expositores multos diligenter aspexi: nondum tamen reperi Christum mandasse eis, quod sibi iumentum uestibus adornarent, sed tantum ut adducerent. Reuera ergo nec delinquunt ecclesiæ sacerdotes, si cũ rudem quemlibet ad sacramenta baptismi, confirmationis, aut cuiusuis ordinationis adducunt, uestibus suarum precum supra uerba sacramentorum adornent, quo sessorem Iesum aptius mereantur suscipere. Sic enim dicit HIERON. in commentario de his pullo & asina. Postquam apostolicas suscepere uestes, pulchriores facti, dominum merentur habere sessorem. Vestis autem apostolica, uel doctrina uirtutum, uel editio scripturarum intelligi potest: sicut ecclesiasticorum dogmatum uarietas, quibus nisi anima instructa fuerit, sessorem habere dominum non meretur. Hæc ille. VCT. Reminisci ergo debes de cætero, ꝙ uestes, quibus ornantur bestiolæ simplices, uel doctrina uirtutum, uel editio scripturarum, uel æquè potest intelligi uarietas dogmatum, & obseruantiarum ecclesiæ. Et hæ non simpliciter uestes, sed apostolicæ uestes dicuntur. Quibus nisi anima instructa fuerit, & ornata, sessorem Christum habere non merebitur. Sed si obseruantiæ recipiendæ sunt (inquis) cur non recipimus obseruantias ueteres? Quia sic ait Propheta, ꝙ nouis superuenientibus, uetera proijcientur. Et in figuram huius ponebant Iudæi uestes conculcãdas sub pedibus, super iumentum Apostoli. Vnde in expositione Matthæi ANSEL. Vide quod super iumentum ponebant Apostoli uestimenta sua,

Ornatũ ecclesiæ cur sexto describat libro, et in quo consistat.

Contra Luthrũ quoque.

Nota ornatum asinæ et pulli per Apostolos

Obiectio. Leuit. 26

Responsio.

sed sub pedibus iumenti cæteraturba Iudaica posuit uestimenta sua: quia mandatis Apostolorũ instruimur Christiani, & ornamur: legis autem mandata conculcamus, dum carnales obseruationes, & circumcisionem reprobamus. Hæc ille super illud: Imposuerunt uestimenta sua. AVCT. *Ergo sine uarietate ornatus Ecclesiæ in obseruantijs & pijs dogmatibus, temerarius Witcleuista Christũ sessorem promereri non poterit. Vnde* AVG. *super illud Psal. 141. Tu cognouisti semitas meas: Vis (inquit) ut ducat te per ipsas semitas? Esto mitis, esto mansuetus: noli esse ferox, noli esse superbus, noli excussa & erecta ceruice incedere, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Cum.n. fueris mitis, cum fueris mansuetus, insidebit dominus, & diriget te per uias rectas. Hæc ille.* AVCTOR. *Si igitur mitis asina domini essent Witcleuistæ, nõ excussa ceruice sicut pullus ferox, apostolicas uestes excuterent. Nec ex hoc satisfacient Christo, quòd se præbent illi nudos nectores, secundùm nudam doctrinam Saluatoris, dum per temeritatem mentis, uestes recusant ecclesiæ, ne ornent eam in omnibus. De cuiusmodi fugiendis grande præceptum donat Apostolus.* 1. *ad Timotheum scribẽs. Hæc doce, & exhortare. si quis aliter docet nõ acquiescens sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est doctrinæ, superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas uerborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & quia ueritate priuati sunt, existimant quæstum esse pietatem. Sequitur tandem ibi. Tu autem homo Dei hæc fuge. ca. 6. Quòd sub interminatione hæc fugere docet, & acquiescere sermonibus domini nostri Iesu Christi, adijciens & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, doctrinam & traditionem Ecclesiæ uoluit intelligi. Vnde in eundem locum, in magna expositione* AMBROSIUS, *Discrepantes a disciplina catholica; præcepit spernendos, maximè qui conuicti, et correcti, nolunt acquiescere, sed perturbatione mẽtis, prauisque contentionibus delectantur, & pascuntur. Elatus autem uinci se non patitur, quippe tum ad fauorem quærendum in conflictum prorumpat.*

Quod à mansuetis, & à bonis uiris ui tandem est. Contentio enim nunquam est sine lite, Et parum esset si lis sola oriretur, sed cooriuntur blasphemiæ & inimicitiæ, quod à Dei seruis alienum est, ab ijs autem, qui corrupti mente, & ueritate priuati sunt, utile iudicatur. Hæc ille. AVC. *Ecce quòd Apostolus fugiendos docet discrepantes omnes à disciplina catholica, maximè qui uicti & correpti nolunt acquiescere. Tu inquiens homo Dei hæc fuge, discede ab huiusmodi, scribit* AMBR. *Quando tamen fugiendum est, & ad quantum, doctrinæ Christi significare solent in istiusmodi paginarum exordijs, scribente Psalmographo de eo, Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus.*

Witcleff nudam sequitur salutoris doctrinam ut inquit auctor: quod etiam prætendit Lutherus

Et ducet te per uias suas.

1. Tim. 6.

Amb. To. 5

Psa. 59

DE

De uitandis Vvitcleuiſtis.

DOCTRINA I.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtæ hæretici, docentes, & tradentes, ſolas Chriſti præceptiones in ſcripturis expreſſas, à fidelibus adimplendas, quòd ſint fugiendi.*
2 *Witcleuiſtæ, quòd ſola uerba ſacramẽtalia pro completa miſſa, uel baptiſmo pronuntiant.*
3 *Tarboritæ Pragenſium, quid pro completa miſſa pronuntient.*
4 *Paulus quid uelit, cum ſuadet continentiam uirginalem, & uidualem.*
5 *Conſilia, quòd ſint in lege euangelica.*
6 *Faciens plus, quàm præceptum ſit, quòd uincat eos qui tantummodo imperata fecerunt.*
7 *Virginitas, quare maiori præmio coronetur.*
8 *Lex, & ordinantia Ieſu Chriſti, quod conſilium & mandatum complectatur. Et de probatione ſupererogationis.*
9 *Taxatur, quod prohibet ſuperædificare nomini Chriſti, & eius fundamento legitimo, aurum, et argentum. &c.*
10 *Paulus quando ſuperædificauerit aurum probatiſſimæ charitatis.*
11 *Architectus ſapiens quis dicatur ſecũdùm Ambroſium.*
12 *Superædificia quæ ſint.*
13 *ſuperædificia quòd liceat alijs conſtruere poſt prædicationem apoſtolorum, duntaxat indoctrina, & fide.*
14 *Witcleff quomodo utendo fallaci, & amphibologico argumento, diſſipet orationes ſacras, uigilias noctis, miſſas, & aliorum ſacramentorum ſolennes preces. &c.*
15 *Voluntatis profeßio, quando ex incremento fidei eſt.*
16 *Precum ſolennium uerba ſuperædificata, quod à uerbis euangelij non ſint diuerſa, nec à fundamento Apoſtolorum aliena, ſed conſona.*

IVGE primò, homo Dei, Witcleuiſtas hæreticos tradentes, & docentes quæ diximus, ſolas Chriſti præceptiones in ſcripturis expreſſas, à fidelibus adimplendas quas Witcleff nomine legum Chriſti, ut ſecretius fallat, ediſerit: inferens ſemper uerbum odibile, quòd præter ordinantiam Chriſti indocuntur, aut ſupra eius ordinantiam conſtruuntur. Et ob hoc quidam Witcleuiſtæ † ſola uerba ſacramentalia pro completa miſſa, uel baptiſmo pronunciant: quidam euangelium, Ante diem feſtum paſchæ, ſicut † Taboritæ Pragenſium cætera omnia recuſantes, quia traditiones ſint hominũ. Doctrina eccleſiæ Chriſti iubet diſcedere ab huiuſmodi. Aut dicant nobis quid uelit Paulus † cum ſuadet continentiam uidualem, & uirginalem, prima ſua epiſtola ad Corinth. Vnuſquiſque proprium donum habet, alius ſic, alius uero ſic, dico autem innuptis, & uiduis, bonum eſt illis ſi ſic permaneant: quòd ſi ſe non continent, nubant. Item ad finem capitu. Si dormierit uir eius, liberata eſt, cui uult nubat, tantum in domino: beatior autem erit ſi ſic permanſerit, ſecundum meum conſilium. In utroque caſu continentiæ, de lege Chriſti præceptum nullum fuit: ideo ſecundum indulgentiam dicit, non ſecundum imperium. Et de continentia uirginum. De uirginibus (inquit) præceptum domini non habeo, conſilium autem do. Cum igitur in una lege Chriſti aliud eſt præceptum, aliud item conſilium: beatior item erit ſecundùm Apoſtolum, qui præcepto ſuperoptat conſilium: quomodo tu dicis pũaricatrices legis Chriſti, & ſuper ordinantiam eius facere, quæ cum poſſunt de lege, non nubunt, ſed præeligunt continere, quod nulla lex præcipit, quo beatores fiant: ita ut quod uoluntariè faciunt, maius præmium conſequatur: Qualiter idem Apoſtolus commendat obedientiam Philemonis, in epiſtola ad eundem dicens. Confidens de obedientia tua tibi, ſciens quoniam ſuper id, quod dico, facies. Si ſuper id quod dicit Apoſtolus, quomodo non ſupra legem & ordinantiam Ieſu Chriſti interrogatio tua foret? Vnde ſuper eundem textum in comunentario ſuo HIERONIMVS. Porrò ſi ſcit ille qui poſtulat, pluſquam rogaui, rogatum eſſe facturum, ideò minora petit, ut habeat rogatus maiorem ex uoluntaria præſtatione, mercedem. Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit, quantò magis faciet ob dilectionem? Vnde & meritò Apoſtoli uoce laudatur, quòd mandata eius opere præueniat, & poſſit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi domine. † Plus enim faciens, quàm præceptum eſt, uincit eos qui tantummodò imperata fecerunt, & iubentur dicere: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoque maiori præmio coronatur, quia præceptum domini non habet: & ultra imperata ſe tendit. Hæc ille. AVCTOR. Quanta planitie uerborum ſanctorum, deiicitur Witcleff, qui nihil ſpondet ſe uoluntate facturum ſupra præceptum Chriſti

Idem Lutherus facit

ca.7.

ibidem Arg. quòd ſint conſilia in lege euãgelica.

ca.vltimo.

Hie.To.9

Pſ.118

Luc.17

1.Cor.7

si expressum, uocem hoc ordinantiam Iesu Christi. Hic sanctus Paulus contrario modo subtrahit imperium, ut Philemon maiorem haberet ex uoluntaria prestatione mercedē: ut plus faciens imperato, uincat eos qui tantùm imperata fecerunt: & uirginitas (inquit) maiori premio coronatur: quia domini preceptum nō habet. Quomodo ergo non est humana electio supra id quod iubetur erecta, potissimè coronanda? Parcat tamen mihi fidelitas, quòd uadens cū aduersario in uia, tam illi consensi in uerborum abusu† Reuera autem lex & ordinantia Iesu Christi utrumque complectitur, consilium & mandatum: & quicquid quis perficit bonæ uoluntatis industria, citra præceptum, supra ordinationem Iesu Christi facit: dicente Apostolo ad Galath. 3. Hominis testamentum confirmatum nemo spernit, aut superordinat, quia & hoc ipsum quod ordinata charitate nudo mandato superædificat, Christus ordinauit cum liberè fieret, amplius coronandum. Alioquin dicenti, Euge serue bone, non dicerer ei, qui ait, Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Sic iterum alteri, duo talenta, tradidisti mihi &c. Ordinantiam autem Christi lucrum non superat, sicut nec tradicium, quamuis traditum numeretur expresse: lucrum autē crescat ex spontanea uoluntate reddentis† Quid prohibes uir iniquè superædificare nomini Christi, & eius fundamento legitimo, aurum, & argentum, & lapides pretiosos: & tibi non putas illicitum superædificare lignum, fœnum, & stipulam in fasciculis Lollardinis, per omnes ecclesiæ angulos, dito cremio condamnatis? Legi Christi (quam prædicatoris Apostolis, Christus fixit. Comedite & bibite quæ apud eos sunt: Dignus est enim operarius mercede sua:) autum prorobatissimæ charitatis superædificauit Apostolus. quòd non est usus hac potestate: nè scandalum ponerem euangelio. Quid nunc? nunquid fecit ipsis placitum super ordinantiam Christi? Nam ipse Apostolus planè dicit: ita & dominus ordinauit ijs qui euangelium annunciant, de euangelio uiuere. Apud hos tamen uidelicet Corinthios, abundantiori charitate pollebat, nè faceret. Quomodo hoc super ordinantiam Iesu Christi? Iste item sanctus Apostolus superædificauit argentum eloquentiæ, præter ea quæ locutus est dominus, cum ait. Nam cæteris ego dico, non dominus, si quis frater infidelem habet uxorem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Nunquid præter ordinantiam Iesu Christi, Apostolus ipse hoc dixit, non dominus? In hoc loco annotationum suarum Hieron. consilium do, quod mihi uidetur utile esse. Hæc ille. Avctor. Haymo ait q

Matt. 5

8

Gal. 3.

Matt. 25

Super erogationis probatio.

Contra Liberum ēt. 1. Cor. 3

9

Luc. 10. & Mat 10 1. Tim. 5. 1. Cor. 1.

10

1. Cor. 9

Hie. To. 9.

A in euangelio suo dominus non ita dicit, ut habet Euangelista Marcus * Thabithacumi, quòd est interpretatum (inquit) puella dico tibi, surge: ubi Beda lib. 3. super Lucam ca. 6. Diligens lector inquirat, quare uerax Euangelista dictum Saluatoris exponens, interposuerit de suo, tibi dico, cum in domini sermone, quem ipse posuit non plus sit dictum quam puella, surge? Hæc ille. Qualiter ergo Paulus aut Marcus in christum non blasphement, qui sic supra ordinantiā christi argentum suum ædificant? Respondet forsan Witcleuista, superædificare licebat Apostolis cum quibus loquutus est Christus, non autem alijs. Cur ergo non alijs superædificare prohibebat apostolus, sed permisit in eadem. 1. ad Corint. ca. 3. Vt sapiens architectus fundamentum posuit: alius autem superædificat: unusquisque uideat quomodo superædificet? & ibidem in expositione solenni Ambros. Sapiens ar-

11 chitectus † est, qui iuxta disciplinam auctoris collocat fundamentum. i. qui secundum tradi-

B tionem Saluatoris euangelizat. Alius autem su-

12 perædificat. Superædificia sunt, quæ post prædicationem Apostolorum, à superuenientibus traduntur, aut à malis, aut à bonis doctorib. unusquisque autem uideat quemadmodum superædificet. i. ædificia congruant fundamento; nè si obliqua fuerint, & friuola, ruinam faciant fundamento manēte incolumi. Quia etsi malè docuerit, Christi nomen permanet, quod est fundamentum: doctrina autem mala peribit, sicut dicit Dominus: Omnis plantatio quam nō plantauit pater meus cælestis eradicabitur. Hæc ille.

13 Avct. † Ergo super ædificia construere, alijs licet post prædicationem Apostolorum, duntaxat in doctrina & fide: sed ibi unusquisque uideat quemadmodum superædificet. i. quemadmodū congruat fundamento, quòd est Christus. Non dicit quòd hoc dicant uerba Christi in Euangelio. Sufficit enim quòd non dissimilis artificij sit qui superædificet, artifici fundatori. Vnde in annotationibus Hieronymus. Huius artis est qui ædificat, licet minori sit in opere, cuius ille, qui posuit fundamentum. Non ergo unusquisque homo super fidem suam, ei ædificat, sed quilibet doctor: quia nec parietes per se aliquando possunt erigi: nisi fuerint ab operatore destructi. Hæc ille. Avctor. Hucusque tractatum, de superædificando legi, & fidei Christianæ, produximus: ut euidens cunctis fiat, quomodo amphibolico, & planè fal-

14 laci argumento totiens usus est Witcleff, † quotiens concluſit legi Christi, blasphemiam, quia supra ordinantiam Christi, hic, aut iste, ordinem talem, uel ritum construxit, aut preces. Sub quo simulacro, orationes sacras, uigilias noctis

Matt. 5. *Thabitacumi.

Super ædificare super fundamentum Christi licet.

Amb. To. 5

Hie. To. 9

noctis,horarum canonicarum asſiduitates, ma- 4 A
ximè ſacræ miſſæ,& aliorum ſacramentorum ſo
lennes præces quaſlibet diſſipat,cõtinens ſe nu
dis uerbis,ut dicit,& ritibus ſaluatoris. Cum ta 5
men in his publicis ſolennijs non unuſquiſque fi
delis commentabatur quod uoluit, quia forſan
habens zelum,non haberet ſcientiam:ſed nec q
Epi.10 libet doctor, ut concedit HIERON. ſed uice
totius eccleſiæ,unus magiſter,aut pauci, iuxta
fundamentum legis Chriſti,has ſolennitates, p̃-
claras ſuperædificare ſtudebant,ut ordinationes
Chriſti,noſtris meritis facerent dulciores, ſecũ 1
Pſ.118 dum illud Pſalmiſtæ. Voluntaria oris mei, bene
placita fac domine: Ne diceret ſola neceſſaria
legi tuæ. Vbi in Pſalm. 118. HILARIVS. Volun-
Hilarius. 15 tatis † profeſſio,ex incremento fidei eſt,cum in
his,quæ moderata lex nobis eſt, noſmet ipſos
uoluntariæ deuotionis ſtudio continemus. Hæc
igitur uoluntaria ut Deo ſint placita, Propheta 2
orat:quia illa ex præſcripto legis geruntur, ip- B
ſa ſeruitij ſui neceſsitate peraguntur. Hæc ibi.
16 AVCTOR. Diceremꝰ tamen uerba ſuperædifi
cata præcum ſolenniam,non à uerbis euangelij
eſſe diuerſa,nec à fundamento Apoſtolorum eſ
ſe aliena,ſed conſona. Quòd ſi Witcleff iſtud
Eph.2. non ſufficit,dicente Apoſtolo,Si quis loquitur
quaſi ſermones Dei,non quòd omnino ſint ſer-
1.Pet.4 mones Dei ſcripſit:dicat cur aliud uerbum,quã
Dei uerbum ſcriptum,euangelizando pronun-
ciat ipſe Paulus dicens: Si quis uobis euangeli-
Gala.1 zauerit præter quod ac. epiſtis,anathema ſit?
Non (inquit) prædico aliud. Ecce qua iniuria
uult Witcleff, nihil niſi euangelium Chriſti eſſe
quod prædicat,& omnino inſtitutiones humanas,præter ordinantiam Chriſti,uoluit,ac cenſuit eſſe ſolennes ſacramentorum preces, quas a ſuis primordijs omnis eccleſia præordinauit.

C 3

De uitandis Lollardis.

DOCTRINA II.

SVMMA.

1 *Lollardorum diuerſorum dicentium ſe nihil præter ſcripturas ſacras recipere.&c. quòd ſit omnino fugiendum.*

2 *Maximini Arrianorum presbyteri uerba,cũ eſſet in conflictu cum Auguſtino deſcribuntur. Et quòd eadem Witcleuiſta cum ſuo auctore pronuntiat.*

3 *Witcleff quòd more beſtiæ in Apocalypſi deſcriptæ,gerat cornua teſtamentorum uelut agnus, ſed loquitur uelut draco. Et quid de hoc dicat Auguſtinus.*

4 *Chriſti fidem quod non minus neget,qui uerba ſacra ſenſu meretricis adulterat,quàm ille, qui reſpuit,& nullatenus admittit.*

5 *Witcleff corrumpit ſcripturas,& Dei leges præſumptionibus ſuis peſſimè uitiat.*

6 *Hæretica gens infida,ioculatoribus, & mimis aſſimilatur.*

V item homo Dei fuge conſequenter hoc unum,& commune, quò ad has rationes uitandas, diuerſorium Lollardorum.† Nihil enim (inquiunt) præter ſcripturas ſacras accipimus:quicquid iſtis apponitur aut ſubtrahitur,eſt blaſphemum. Fuge toxicum,in teſta blanda uerbum, ſed fructum ferens ſpinoſum:non enim ad reuerentiã ſcripturarũ,ut uerba ſignant,hoc ſuggerit: ſed ad ſuæ hæreſis tegimen quod conſculpſit:& hoc quidem ab Arrianis principibus deriuauit. Vnde in conflicto Maximini† Arrianorum presbyteri cum auguſtino, uerba Maximini ad eundem ſunt hæc. Si aliquid rationabile dixeris,neceſſe ẽ ut ſequar:ſi quid enim de diuinis ſcripturis protuleris,quod commune eſt cum omnibus,neceſſe eſt audiamus. Hæ uero uoces quæ extra ſcripturam ſunt, nullo caſu à nobis ſuſcipiuntur. Præterea cum ipſe dominus moneat nos,& dicat. Sine cauſa colunt me,docentes mandata,& præcepta hominum. Hæc ille Arrianus. Conformiter Witcleuiſta cum ſuo auctore pronunciat. Sed nonne tu dicis in trialogo,non hoc eſſe ſcripturam,quò ad ſenſum ſiniſtri auditoris uerba conſonant,ſed quò ad ſenſum ſpiritus ſancti,ſine dolo reſpondent? Qualiter ergo uis tibi credi,cum uerba ſcripturæ protuleris, cum ſenſum illi deſponſas hæreticum? Videris forſan tuis,& per te deceptis hominibus, integram proferre ſcripturam, cum talem ſimilem mentiris eſſe, non ipſam?† Et ſecundùm Ioannem Euangeliſtam Apoca. 3. qui de uobis tunc plebem admonuit, cornua geris teſtamentorum uelut agnus ſed loqueris uelut draco. Quem paſſum proſequens Auguſtinus in expoſitione ſua ſuper Apocaly.* ſermone. 11. ſic inquit. In lectione quæ modo recitata eſt, fratres chariſſimi, audiuimus Ioannem dicentem. Et uidimus aliam beſtiam aſcendentem de terra:quod eſt mare,hoc eſt,terra,& habebat duo cornua ſimilia agno. i. duo teſtamenta agni,quod eſt eccleſia:& loquebatur ut draco. Hæc eſt illa,quæ ſub nomine Chriſtiano agnum præfert, ut Draconis uenena latenter infundat: hæc eſt hæretica eccleſia: agni enim ſimilitudinem non initeretur, ſi apertè loqueretur: nunc Chriſtianitatem per hypocriſim fingit, quo ſecurius incautos decipiat. Propterea Dominus: Cauete(inquit)

Hæc ſequitur Lutherus. li.1. Contra Maſſimin. in princ. 106 Eſa.29 & Matt.15

*Aug.To.9 * tractatu*

Vide

Mat.7 à pseudo prophetis, & reliqua. Sequitur, Bestia ergo cum duobus cornibus facit, ut simulachrũ bestiæ adoretur. i. ut populus adoret diaboli ad inuentionem. Hæc ille. AVCTOR, O perditum hominem, ò adhuc in carne uiuentem certa damnatione præuentum, si hanc bestiam nõ modò non consequitur: sed si non fugiat, & quantum potest, loquendi si instet necessitas, cũ Christo procul alloquitur. Quicquid enim Witcleff his agni cornibus efficit, hoc uult ut populus diaboli adinuentionẽ adorent. Vis nosse mysterium: attende loquelam: Cornua testamentorum diuinorum prætendens, uocem habet Draconis: illius qui flumen mittit post fœminam: & qui in uerbo ecclesiæ, fidem, & ministros eius, cum cultu parat ut sorbeat. Benè quippe dicit Augustinus, quòd agni similitudinem non imitaretur, si apertè loqueretur: nec minus tamen peccat quòd simulat: quia simulatio ipsa non æquitas, sed duplex est iniquitas:

ibidem

Simulatio est duplex iniquitas.

4 nec minus negat Christi fidem † qui uerba sacra sensu meretricis adulterat, quam ille qui plane respuit, & nullatenus admittit: prout beatus

Leo Pont. LEO in epistola decretali ad Turibium episcopum, capitu. 15. scribit de hæreticis. Ideò ad ecclesiam catholicam cum tanta conueniunt frequentia, ut & quos possint, suos faciant, & legis seueritatem, dum sensus nostros mentiuntur, effugiant. Faciunt hoc Priscillianistæ, faciunt hoc Manichæi: quorum cum istis, tam sæderata sunt corda, ut in solis nominibus discreti, sacrilegijs autem suis, inueniantur uniti. Quia & si uetus testamentum, quod & isti se suscipere simulant, Manichæi refutant, ad unum tamen finem utrorumquè tendit intentio: cum quod illi abdicando impugnant, isti prædicando corrumpunt. Hæc ille. AVCTOR. Elegans & miro modo beati uiri præclara est sententia: ad unum utrunquè tendit intentio: quia quòd illi, scilicet Manichæi, abdicando impugnant, isti prædicando corrumpunt. Iudicio ergo meo

Witcleff corrumpit scripturam

mi Witcleff, corrumpendo sensum scripturæ, scripturas negaueras, & eò pœnalius quòd eius per hypocrisim falsum osculum spopondisti: quòd non fecerat Manichæus. Non credunt for

5 san plurimi q̃ sis falsarius. Quot† locis monstrauerius, corruptiones scripturarum per te immissas, & ipsas Dei leges, præsumptionibus

6 tuis pessimè uitiatas? Vt quia dicit Euangelista,

Io.1. omnia per uerbum facta, esse uitam in Deo: tu dicis simpliciter quodlibet esse Deum. Dominus item dicit in Euangelio. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire regnum Dei: Tu, corruptione hæretica, dicis illam intelligi aquam de latere Saluatoris, ut aquam baptismalem ab hac necessitate seclu-

A das. Dominus dicit in euangelio, panem esse ueraciter corpus suum; Tu dicis intelligendum panem esse ueraciter panem tuum. Quia item dominus dicit quòd Leuitæ nihil possiderent inter alias tribus: ideo ais Christi clericos nihil possessuros rei immobilis: cum tamen econtrario, Leuitici ultimo iussit, ut possessio consecrata ad ius pertineat sacerdotum. Et quia Christus dicit secundùm Lucam. Omnis ex uobis qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non põt meus esse discipulus: Tu dicis arctari ad istam paupertatem, quoslibet sacerdotes, & clericos Christiano. Manichæi uero, & Iulianus Apostata, omnes utriusque sexus fideles. Vterque uestrum, textum Christi corrumpit: abundantius tu, quam illi. Sed si ista non moueant: quid dices, aut quam excusationem obtendes, quod ipsas Dei scripturas non tantùm corrumpis ad sensum, sed ne uincaris falsarij, peruertis ad literam? Tu dicis electionem Matthiæ factam

B post spiritus sancti missionem: scriptura uero quòd ante, sed post Ascensionem. Tu dedisti Diabolo millenarium annorum, quibus soluetur in exercitium saluandorum: Christus & scriptura tantum tres annos & dimidium. Tu dicis quòd media nocte populus exiuit de Aegypto: scriptura dicit quòd non exierant propter exterminatorem Angelum usque mane. Tu dicis, quòd statim post Ascensionem, fuit Paulus electus in Apostolum, & statim transiuit prædicare per populos: Scriptura dicit, quòd ibi fuit electus in apostolum, ubi spiritus sanctus iussit segregare sibi Saulum, & Barnabam, in opus ad quod assumpsit eos post Ascensionem Christi, secundùm computum Bedæ circiter duodecim annos. Tu etiam dicis, quòd Christus in

C persona, nullam fecit orationem, nisi illam dominicam, Pater noster: Scriptura asserit aliã post cœnam, in monte, Abba pater omnia sunt possibilia tibi, si uis, transfer calicem hunc à me: & hanc, ita aliam dico, ut tu censes alias orationes à dominica oratione, dicendas, tertia parte sermonum. Ecce hominem iam habentem in se, mentem legis, & diligentiam scripturarum. Ecce, qui prædicat non furã dum furatur, non mœchandum mœchatur: qui tantis uocibus scripturas exclamat, tot corruptelis, & † falsis notis oppilat. Infida enim gens hæretica, plus uniuersis catholicis, sibi de fide Christi, & scripturarum ueritate, blanditur: sicut ioculatores, & mimi semper inferunt, se nihil facturos fallacia, siue dolo. Velim ego ut parcant uerbis, & factis exhibeant, quòd sint discipuli scripturarum. Vnde MAXIMINVS hæreticus Arrianus, sicut ait in altercatione cũ Augustino, lib. 1.* ad finem. Omnia quæ proferun-

Act.1.

Apo.11. 12.

Exo.12.

Act.13

Matt.6

Mar.14. Ironia

Ro.2

Ioculatores

*Aug. To.6 *ca.20*

Digitized by Google

feruntur a ſanctis ſcripturis, plena uenerationе ſuſcipere debemus: nec enim in noſtrum magiſterium deuenit diuina ſcriptura, ut a nobis emendationem accipiat: atquè utinam & digni inueniamur, ſcripturarum diſcipuli approbari. Et reſpondet illi Auguſtinus in fine, adductis teſtimoniis ſcripturarum. His itaquè, & huiuſmodi teſtimoniis, quæ omnia quærere & colligere longum eſt, ſi pacificè acquieſcas, eris quod orare, & optare te dicis, diuinarum ſcripturarum diſcipulus, ut de tua fraternitate gaudeamus. Hæc ibi. Hoc ipſo reſpondeatur & Witcleff: quia in una hæreſi, hos duos, interrogatio diſputatoris inuenit.

¶SANCTIS DOCTORIBVS, ET eccleſiæ catholicæ habendam eſſe fidem, etiam in quibuſdam, quæ Chriſtus expreſsè non dixerit.

DOCTRINA III.

S V M M A.

1 *Witcleff arrogantia notatur quòd ſoli illi acceperint ſenſum ſcripturarum.*

2 *Manichæus, Witcleff magiſter, q eadem inſania captus ſit, qua ille, ſcilicet, eum ſolum accepiſſe ſenſum ſcripturarum.*

3 *Paulus poſt Aſcenſionem Domini de cælo uocatus, eccleſiæ credidit.*

4 *Witcleff ſuperbiſſimus auctoritatẽ uendicat exponendi ſenſum Chriſti.*

5 *Paulo, ſine eccleſia, quòd non ſit credendum.*

6 *Chriſtus quare nõ pſeudoprædicatores, ſed fideles præpoſitos in doctores figit in eccleſia.*

7 *Witcleff atrocis hæreſici ſuperbia inæſtimanda, qui ab uniuerſo orbe uendicat ſibiipſi credẽtiã, & denegat eam ſanctis.*

8 *Witcleff planè contradicit dictis Pauli ad Philemonem.*

9 *Credens Deo, quòd aliter eius fidem reçipere non queat, niſi credat in ſanctos eius.*

10 *Eccleſiæ concordia, quòd hæreſes pellat.*

11 *Nouorum inuentores deſcribit Caſſiodorus.*

12 *Gregorij, uerba cuidam domicellæ ſic dementatæ, ut nulli antiquo, ſed ſibi ſoli crederet.*

13 *Witcleff ſuperbus ſe ſingulis anteponit, & ſibiipſi credit, & glorioſos ſanctos cunctos dijudicat.*

14 *Chriſtus totus in corpore ſuo, quòd uideatur ſcala Iacob.*

AVDITVR ab Witcleff & eius ſectatoribus, dictum plerunq; hunc eſſe ſenſum domini, quem ipſe elicit de uerbis Chriſti, & Apoſtolorum, nec eſſe de ſenſu tali, credendum modernis: ſed nec ſanctis prioribus qui habebant antiquam cõ ſuetudinem ad peccandum, quaſi dicerent, igitur ad mentiendum. Tu autem homo Dei hæc fuge, ſciens ut hanc procacitatem eius, in doctrina ſecunda primi libri notaui, quod non eſt una quam uiſa, uel concepta pompa elatior, uel ſeductiuior error fidei Chriſtianæ. Nam quòd ipſe ſolus à tot annis ſenſum ſcripturarum accepit, id quis crederet Chriſtianus? Manichæus magiſter eius hac item inania captus eſt. Vode inducit. AVGVSTIN. 12. contra Fauſtum ca. 1. eum dicentem ſic, Fidei confeſſio eſt, ut Chriſtum ſine teſte, & argumento credere. Nempe ipſi nos docere ſoletis, idcirco nihil eſſe curioſius exquirendum, quia ſimplex ſit, & abſoluta Chriſtiana *ſeduliras. Quomodo ergo nunc fidei ſimplicitatem deſtruitis, ludicis eam & teſtibus fulciẽdo, & hoc Iudæis? & paulopoſt Qua propter nos teſtimoniis de Saluatore noſtro, nullis egemus: exempla tantum uitæ honeſtæ, & prudentiam, atque uirtutem, in prophetis quærimus. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ergo ſyllogiſmo uitauit prophetas ut teſtes, quo Witcleff Chriſti ſanctos, & hoc ipſe uoluit ſuperare Matthæum. Quo contra AVGVST. 28. li. contra Fauſtum capit. 4. Quis (inquit) tam demens, qui hodie credat eſſe epiſtolam Chriſti, quam *protulerat Manichæus, & non credat facta, uel dicta eſſe Chriſti, quæ ſcripſit Matthæus? Aut etiam de Manichęo utrum iſta ſcripſit dubitat, de ipſo quoquè Matthæo, non potius id credat, quod credit, & inuenit eccleſiæ, quæ ab ipſis Matthæi temporibus, uſquè ad hoc tempus certa ſucceſſionum ſeric, declaratur; & credat neſcio cui ex tranſuerſo uenienti de Perſide, poſt ducentos, uel amplius annos uenienti, & ſuadenti, ut ſibi potius, quod Chriſtus dixerit, fecerit q; credatur, Cum ipſe Paulus poſt Aſcenſionem domini de cælo uocatus, ſi non inueniret in carne *Apoſtolus, quibus communicando, & cum quibus conferendo euangelium, eiuſdem ſocietatis eſſe appareret eccleſia illi, omnino non crederet ſed cum cognouiſſent eum hoc annunciantem, q etiam ipſi annunciabant, & in ſua communione, atq; unitate uiuentem, accedentibus per eũ & talibus ſignis, qualia & iſti operabantur: ita eum domino commendante meruit auctoritatem, ut uerba illius hodie ſic audiantur in eccleſia, tanquam in illo Chriſtus (ſicut ipſe eſt uerisſimè dixit) loquutus audiatur: & Manichæus credit ſibi dẽ putat ab eccleſia Chri, loquẽti cõtra ſcriptu-

Arrogãtia Witcleff & Lutheri.

To. 6

To. 6

credulitas

protulerit.

Paulus eccleſiæ credidit.

Apoſtolos.

ras,

ras, tanta, & tam ordinata auctorite firmatas: per quas ei præcipuè commendatum est, ut quisquis illi annunciauerit, præterquam quod accepit anathema sit. Hæc ille. AVCTOR. Hic † superbissimus Witcleff auctoritatem uendicat exponendi sensum Christi, quem habuit de uita exproprietaria clericorum, de sacra Eucharistia, de sacris ritibus in ecclesia, & cæteris sine numero. Hoc (inquit) fecit Christus, hoc Apostoli in ecclesia primitiua, & cæteri sancti. Quod quid igitur dixerint citeriores sancti, non est eis credendum, nisi de quanto in uerbis scripturæ se fundauerint: quasi dicat de fundatione mea non dubium: de fundatione, Augustini, Ambrosij, Hieronymi, Hilarij, & cæterorum patrum, an bene, an aliter fecerint, cautius disputandum. Nonne audiui eum dicere: nolite credere Witcleuistis, quia auctoritas Christi est infinito præstantior? Quis ergo fidelis non crederet Christo domino nostro, omnium Witcleuistarum consuetudine prætermissa? Nusquam hoc dicit, sed magis nobis credite habentibus Christi sensum, aliorum sanctorum contradicentium consuetudine prætermissa. Ecce † Paulo credi non debuit ab ecclesia primitiua, nisi sensus suos tunc patrum sensibus conformasset, sic nec Augustino, ut ipse de se scribit, non Gregorio, non Ambrosio, nisi unusquisque fuisset in sensu suo conformis sensui Christi, & scripturæ, quem pro tractu temporis patres ecclesiæ sapiebant. Et sine scrupulo credi debet etiam contra sanctos Dei, isti iam uenienti post Apostolos, non modo ducentis, sed mille quadringentis ferme annis cuidam ex transuerso de Periside sed longe à terræ Britannicæ finibus: ad certificandum non cõtra auctoritatem ecclesiæ orbis terrarum, supra omnes sanctos, à tempore Apostolorum, quid Christus in euangelio censuit, quid Apostoli docuerunt? Proh alta stultitia seductorum, & insatuata dementia, quòd non uident tam apertè, tam stolidè præsumentem. Cur stultissimi non circa uerba eius & doctrinam, dubia erigunt quæ circa dicta aliorum ipse docuit erigenda? Cur non dicunt ipsi & eius sectatoribus, Proba quæ dicis in scripturis sanctis: proba illic esse fundata purè, nec per hæreticum sensum extorta? Captiui homines cur tam citò sequuntur, dum ululant lupi sæuissimi? Idcirco autem pij fideles spiritu Christi instructi, pastores suos potius audiunt, non audientes uocem fatuam alieni. Propterea † enim Christus, non pseudopræ dicatores, sed fideles præpositos, in doctores cõuenienter figit in ecclesia: quia nec eis item destituit synagogam quæ sine temporum interuallis, ueros sensus scripturarum exponant: & discernere doceant populos suos, pseudoprophetas au-

Paulo sine ecclesia non credendum.

fugere, & adhærere probatissimis, dicêre HIERONY. in commentario super Esaiam lib. 2. textu, Et prudentem eloquij mystici. Dicendum primùm iuxta. 70. quòd inter cæteras gratias spirituales, etiam auditor prudens, in ecclesia necessarius sit. Alij enim datur prophetia, alij discretio spirituum: unde & constituti erant in populo Iudæorum sacerdoteles gradus, qui prophetas pseudoque prophetas discernerent: hoc est intelligerent, qui de Dei spiritu loquerentur, & qui de contrario. Hæc ille. AVCTOR. Crede mihi qui hunc spiritum non sectatur ex corde integro, hic bestijs traditur illudendus à Domino. Nec † cesso à corde clamare superbiam inæstimandam atrocis hæretici, qui ab uniuerso orbe, uendicat sibiipsi credentiam, & denegat eam sanctis. Dicit enim in speculo Ecclesiæ, si auctoritas Christi sit in infinitum præstantior, quam consuetudo eorum, quis fidelis crederet non auctoritati Christi, demum eorum cõsuetudine prætermissa? Ergo Christum uult à suo corpore separare, & à templo suo propellere, quod sunt sancti, secundum Apostolum, & sanctorum omnium consuetudinem à scriptura. Et quomodo ergo sancti Christi, an non etiam Antichristi? Quomodo iam credituri sumus Christo capiti, eius corpori diffidentes? Scribæ, & Pharisæi, iam melioris conditionis sunt his omnibus sanctis Christi: quia de eis dicit Christus turbis. Omnia quæcunque dixerint uobis. *Matt. 23.* seruate, & facite. Nonne modo sanctis Iesu, aut eorum dictis, uel factis proposita negatione Witcleff oppositam dicat sententiam, non omnia (inquiens) quæcunque uobis dixerint sancti Christi, seruate, uel facite, sed soli auctoritati Christi, fidem date, ipsorum, uel in dictis, uel in factis, consuetudine prætermissa? Videte si ista forma docendi fuit Apostoli Pauli, quando cõmendauit Philemonem, pro eo q̃ non credidit Christo tãtum, sed etiam omnibus sanctis eius: Gratias (inquiens) ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, & fidem quam habes in domino Iesu, & in omnes sanctos eius. † Planè contra dicit Witcleff, admirando quis fidelis non haberet fidem auctoritati Christi, & nõ omnibus sanctis eius, sed eorum consuetudine prætermissa. Beatus autem HIERO. Exponens prædictum locum in commentario. Ad expositionem (inquit) huius loci, de Exodo sumamus exemplum. Credidit populus domino, & Moysi seruo eius: una atque eadem credulitas in Moysem refertur, & in Deum, ut populus qui credebat in Deũ æquè credidisse scribatur in seruum. Hoc † autem non solum in Moyse, sed in omnibus sanctis est, ut quicunque credit Deo, aliter eius fidem re-

Eccleſia credendum.

Hier. To. 5 Esa. 3.

1. Cor. 12.

Ad Philemo. ca. unic.

Hier. To. 9

Exo. 14.

Hier. To. 9

Exo. 14.

cipere

cipere non queat, nisi credat & in sanctos eius. Non est in Deum perfecta dilectio, & fides, quæ in ministros odio, & infidelitate remurmurat. Sequitur infra. Non errabit in discretione sanctorum, qui cum in Deum, & in sanctos eius æqualem habuerit charitatem, & fidem, ipsius fidei communionem debet habere non disparem: ut sicut, & diligit, ita fidem, & dilectionem opere consumet. Hæc ille. AVCTOR. Euidenter igitur Witclef militat contra fidem, qui consulit sanctis Christi, subtrahere Christi
10 fidem. Hæc † est ut dixi superius. ca. 22. libri primi. To. 1. sola machina Christiana, quæ cunctas hæreses semel aboleuit, ipsa, scilicet, professio, concors sanctorum patrum, secundum suorum temporum interualla, reddentium testimonium Christi uerbis, & consuetudini primitiuæ. Quid mirum igitur si ut lupus canes exhorret, sic inuidiosus hæreticus patres a fide populorũ exterminet etiam ipsius Christi uerbis, & ipso gladio uerbi Dei, cunctos iugulet? Consonanter his dicit in libro de institutione diuinarum literarum* ca. 11. CASSIODORVS. Sunt nonnulli
11 qui putant esse laudabile si quid cõtra antiquos sapiant, & aliquid noui ut periti uideantur, inue
12 niant. † Hæc ille. AVCTOR. Mira delusio sensum humanorum, q̃ statim non obuiant dicenti talia, nulli antiquo esse credendum, & sibi tamen in loquendo esse credendum. † Cuidam domicellæ sic dementatæ scribit lib. 7. registri epistola. 33. GREGOR. Considerare debuisti glosa filia, quanta multitudo fidelium in matris Ecclesiæ sinu consistat: quatisq; uirtutibus sacerdotes, qui in ista fide defuncti sunt corruscarunt, uel quanta ad corpora sua miracula faciant: atq;
1 illos non diiudicare, sed plus tantis uiris ac sacerdotibus, quàm tibi credere debuisti. Hæc ille. AVCTOR. Consideratis his, superbus † Wit
13 cleff se singulis anteponit, & nec miraculorum potestate terretur, nec antiquorum fide tenetur:
2 sed plus omnibus, & sibi ipsi credit, & glorioſos sanctos cunctos diiudicat. Et ô uos deceptæ gẽtes, audite: In ciuili aut domestico quouis negocio,
3 si de antiquitate quæratur, non noui tyrones sed ueterani producantur in testes: ita faciat modo Witcleff, si uelit sibi de antiquitate, iam credi, q̃ ipse habeat sensum Christi, plana non caligino sa patrum uerba ducat secum in planitiem
5 ueritatis: quia ut iam dixit HIERONI. Non est in Deum perfecta fides, quæ in ministros eius, odio uel infidelitate, remurmurat. Videtur
14 † mihi iuxta fidem, CHRISTVS totus in corpore suo esse scala Iacob: quam uidens habet ad caput lapidem reprobatum iam olim, factum in caput anguli: per cuius quidem scalæ uarios gradus, Angeli ascendunt, & descendunt, super filium hominis: descendunt nempe per eum, testes eius, prophetæ sancti, ad testificandum filiũ incarnandum. Ascendunt illuc, per sanctos, & Apostolos, quùm uideamus eum iam natum passum, & glorificatum. Quid igitur prohibet nobis, per hos gradus Sanctorum, in Christum ascendere? Ipse nobis iter astruit, a fide. Intelligit ferè similiter AVGVS. hunc passum. 12. libro contra Faustum ante medium: In illo, id est, Christo, scala est à terra, usq; in cælum, à carne usque in spiritum: quia in illo carnales uelut ascendendo, spirituales fiunt: ad quos lacte nutriendos, etiam ipsi spirituales descendunt quodammodo, quum eis non possunt loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Sic enim ascenditur, & descenditur super filium hominis. Filius enim hominis sursum, in capite nostro, quod ipse est saluator: & filius hominis deorsum, in corpore suo, quod est ecclesia, ipsum & scalam intelligimus: quia ipse dicit. Ego sum uia. Ad ipsum ergo ascenditur, ut in excelsis intelligatur, & ad ipsum descenditur, ut in membris suis paruuli nutriantur: & sic per illum ascenditur, & descenditur. Hæc ille.

Idem habet Leon. to. 1 serm. 2 Concordia scripsæ hæ rejus gestis.

Cassiod. c. 11. Nouũ in nostris.

Greg. To. 2

Ioan. 1.

Aug. To. 6

Ioan. 14

QVOD SE FALSO DEfensores fidei orthodoxæ iactent Vvitcleuistæ.

DOCTRINA IIII.

SVMMA.

1 *Witcleuistæ, & Husitæ hæretici, quòd sint fugiendi, non tanquam fidei defensores, sed oppugnatores: etiam si in plerisquè locis plangant factam lapsam ecclesiæ, & hæreses introductas à presbyteris, occasione hac, uel illa.*

2 *Witcleff in quo defendit ecclesiam, auctor ostendit ironicè.*

3 *Inimicus & defensor fidei, quis dicatur.*

4 *Auctor inuehitur in Witcleff hæreticum, quòd prætextu defensoris fidei, non uocatus, in mediũ prodierit, & se turbis ingesserit pacificis.*

5 *Hæretici procaces, quòd facilius in tutorum, & defensorum uoces erumpant, quàm catholici.*

SVt item homo Dei, anditurus es in plerisque locis Wicleuistas, & Husitas hæreticos, plangere fidem lapsam ecclesiæ, & hæreses introductas à præsbyteris, occasione hac, uel illa. Vnde dicent, se defensuros fidem ecclesię usque ad mortem. Fuge hæc. Non moueant te uerba ipsa, uel familia: uario nanque tempore, cœtibus dominorum

norum,& populorum,columnas se tales fidei defensores spondebant in Anglia,Sed tunc clericis orthodoxis,ut nunc etiam citra, constanter innotuit,ꝙ eorum Auctor Witcleff,cuius ipsi uocem,ut cogniti,cognoscebāt defensorem se scribens,oppugnatorem factis exhibuit: cuiusmodi defensorem imprecatur, Psalmista, ut destruat Deus.Psal.8. secundum translationem Romanam.Destruas inimicum, &* defensorem. ubi HIERON.in maiori breuiario. Hæreticum scilicet,qui cum nequitia sua impugnet ecclesiam, defendere tamen eam simulat.Hæc ille. AVCT. Attende † si uis scire perspicue,ubi de pauperta te sacerdotum,omnem facit instantiam, & dotem dicit reuersuram ad dominos: ibi prouisionem clericis nullam facit de certo, & illis ipsos dominos statim constituit successores, ad uotū populi,pro quocunque mortali. Videte in quo descendit ecclesiam sacratissimum corpus Christi in sacramento,secundum essentiam commutat in panem putrescibilem: baptismo, & cæteris sacramentis, sicut necessitatem, sic adimit solennitatem:ut planè nihil in Christiano uiro ponat superesse Pagano. Ecce fidei defensorem, ac diligenter inspice singula,si non per eum commutentur in peius.Iste defendit ergo fidem, more ethnicorum illorum,contra quos scripsit AMBROSIVS ad imperatorem Valentinianum, dicens.Aurum si diligentius manu tractas, foris præcium,intus metallum est. Volue quæso atquè excute sectam gentilium: preciosa & grandia sonant,ueri effœta defendunt:Deum loquuntur:simulachra adorant. Hæc ille. AVCT. Et nunquid uidetis quod iste grandia uerba,sed ueri effœta defendit: fidem loquitur, sed propria simulachra adorat. Resumo igitur adhuc ego in sensu Psalmistæ prædictum uersiculum: Destruas inimicum, & huiusmodi defensorem, AVGVST. † Quem nisi hæreticum? Nam ipse est inimicus, & defensor,qui fidem Christianam cum * oppugnat, uidetur defendere. AVCTOR. Reuera talem defensorem Christianitas nostra non exigit, quem in conflictu orto, Paganus ex maiori parte concordem: Christianus sentiret in maiori parte diuersum † At sæue, & turbulente hæretice, quis te uocauit in medium? Nullæ tuis temporibus partes erant de fide:tu primum ibi litigium suscitasti,tu non uocatus, te turbis ingessisti pacificis. Et quam quam esses defensor,nō tamen eo esses fidelior: quia non bene credulis unquàm,sed titubātibus solis,possis esse defensor,sicut habet AVGSTI. in sermonibus de tēpore sermone. 71.* de resurrectione, qui incipit.Per hos dies. AVGVST. Qui nouit quomodo ista defendat, doctior est, nō fidelior:*habes fidem, non habes facultatē,

Psal.8. *vltorem* *Hiero.* *Amb.* *Aug.To.8.* *oppugnet* *Aug.To x.* *Ser.19.* *habet*

A & copiam,& doctrinam defendendi,sed* habes ipsam fidem: Ille autem qui nouit defendere fidem,titubantibus est necessarius, non credentibus. In defensione enim fidei,curantur uulnera dubitationis, uel infidelitatis. Qui ergo fidem defendit bonus medicus est, sed in te non est infidelitatis morbus.Quùm ille nouit curare quod tu non habes. Nouit ille ponere medicamentum,sed in te non est uitium: quia non est opus sanis medicus, sed malè habentibus. Hæc ille. AVCTOR.Reuera ergo,† non tàm facile catholici uiri, quàm procaces hæretici, in tutorum,& defensorum uoces,erumpunt,Ipse nempe Iulianus Pelagianus hæreticus,spopondit se tueri ueritatem fidei,de libertate arbitrij, contra Augustinum, & Ecclasiam. Libro autem 2. contra eundem,cap.22.ait AVGVST. Absit à me ista B (quam mihi obiicis)arrogantia,ut me istam causam contra uos,unum pro omnibus agere pollicerer. Quòd tu tamen inter Pelagianos, non erubescis dicere: maioris tibi esse apud Deum gloriæ,destitutam ueritatem tueri.Multum abiecti,& uere distituti sunt,multum abste pendent, sed hanc intolerabilem arrogantiam esse iudicant,quate & ipsis Pelagio,scilicet, & Cælestio uestrum omnium doctoribus anteponis: quasi iam & illi cesserint, & tu remanseris qui destitutam tuearis,quam ueritatem putant.Hæc ille.

habet fidem habet facultatē defendendi fidē, alius non habet. *Matt.9.* *Aug.To.7*

¶QVOD STVLTE CONFIDANT Witcleuistæ in artibus, quas sibi arrogauit Witcleff.

DOCTRINA V.

SVMMA.

C

1 *Vuitcleff fugiendus, qui iisdem deliramentis fallit suos sectatores fatuos,quibus & Manichæus fefellit suos.*

2 *Manichæus,quare à Fœlice, & suis sectatoribus fuit creditum quòd esset paraclitus. Et quid de hoc dicat Augustinus.*

3 *Paraclitus,quòd non doceat mathematicam.*

4 *Errores capitales Witcleff,quos inducit quasi necessarios ad summam scripturæ ueritatem.*

5 *Paulus cum esset subtilis philosophus,quare noluerit Corinthios inducere ad intelligentiā scripturarum per dialecticam.*

6 *Witcleff directè contra Apostolum docet.*

7 *Christiano,si quæratur quid credendū sit,quòd ad religionem pertineat,quid erit ei satis secundū Augustinum.*

8 *Doctrina humana quàm parū ad diuinam faciat.*

9 *Doctrinæ humanæ professor, quòd omni studio debeat eius mentem aptare diuinis.*

Resonant

1 RESONANT † Wicleuistarum uoces in auribus modernorum, q̃ auctor illorum Wicleff mirabili pollebat noticia legisdei, præcunctis patribus suis pro eò q̃ in dialecticis, physicis, & metaphysicis, cunctos transcendit: unde & necessaria est singulis aliis postpositis, doctrina eius, ecclesiæ. Tu, dico, homo Dei, fuge hæc. Similibus deliramẽtis fefellit suos sectatores fatuos, Manichęus: quia. S. docuit eos cursum solis, & Lunæ, & syderum: quæ ut dicebant, non docuit eos Paulus: unde in actis contra Pælicem, *libr. 2. Au
*Aug. To. 6. lib. 1. ca. 9
2 gustino Fælix dicit † quia uenit Manichæus, & per suam prædicationem docuit nos initium, medium & finem: docuit nos de fabrica mundi, & quare facta est, & unde facta est, & qui fecerũt: docuit nos quare dies, quare nox: de cursu Solis, & Lunæ, quæ in Paulo non audiuimus: nec in cæterorum Apostolorum scripturis: ob hoc credimus quòd ipse est paraclitus. AVGVST. dicit Quia dixisti, quòd Manichęus docuerit uos B initium medium, & finem, & quomodo uel quare factus sit mundus, de cursu Solis, & Lunæ, & de aliis quæ commemorasti, non legitur in Euangelio, dominum dixisse: mitto uobis paraclitum, q̃ uos doceat, de cursu solis & Lunæ: Christianos
infrà, ca. 11. Mathematicã non docet Paulus
3 † enim facere uolebat, non mathematicos. Sufficit autem, ut homines de his rebus, quantum in
Ia. 16. schola didicerunt, nouerint propter usus humanos. Christus autem uenturum paraclitum dicit, qui inducat in omnem ueritatem: sed non ait initium, medium, & finem: nõ ait Solis, & Lunæ cursus. Aut si putas hanc doctrinã, ad illam ueritatẽ pertinere, quã per Spiritũ sanctum, Christus promisit: interrogo te quot sint stellæ. Si accepisti spiritũ illum de quo dicis ad quẽ pertinet docere 7
ista, quę ego dico, ad doctrinam, & disciplinam Christianã nõ pertinere, oportet, ut denuncies, & respondeas mihi. Debitorem enim te fecisti, ut si quid de talibus interrogauero, respondeas, si non respondeas, non in te appareat spiritus ille C de quo dictum est, inducet in omnem ueritatẽ: si illa est ueritas, quò ista pertinẽt? Hæc ille. AVCTOR. Quid potuit ad ista respondere stultiaugus ille Fœlix, qui potuit ideò putare Manichęũ paraclitum, quia docuit illum ut dicit, de differẽtijs temporum, de cursu Solis, & Lunæ, & syderum? Ab hac seductione quantũ putas abest Wit
4 cleff? † quùm in fine tertij trialogorum dicit, omnino expediens ad intelligentiam scripturarum, q̃ uiator in recta logica, & physica, sit instructus, in uniuersalibus suis: in metaphysica de quidditate temporis, & aliorum accidentium: de hoc, quòd omne quod fuit, uel erit, est in magno tempore semper spiritus: de esse ideali, quo quilibet est Deus: de materiali essentia pe-

Apetua. Hi sunt errores eius in logica, physica & alijs scientijs, capitales: & ideo hos induxit quasi necessarios ad scripturam: cum tamen necessariò ad summam scripturæ ueritatem pertinere non possent, etiam si uerę essent: quemadmodum AVGVST. supra dicit. Quæ ego dico ad doctrinam & disciplinam Christianam nõ pertinere. Aut si omnino pertinent, quomodo sine istis, immo studijs, & scholis oppositis, AVGVST. AMBROS. HIERONYMVS. & HILA. scripturas intelligere potuerunt? Hæc ergo † de causa beatus Paulus cum foret subtilis philosophus, & biennio disputaret Ephesi, in schola cuiusdam tyranni, noluit tamen Corinthios inducere ad intelligentiam scripturarum, per dialecticam, nè ponderarent ibi philosophiam, supra scripturam. Ego (inquiens) in infirmitate, & timore, & tremore multo, fui apud uos: & sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis. Vbi *Hier. To. 9*
HIERONY. in annotationibus, Quia dialecti ei erant Corinthij, noluit apud eos disputatione uti: ne hoc quoque illis aliqua nona philosophia uideretur, sed magis illis uirtutes, ac miracula demonstrauit. Hæc ille. AVCT. Directè ergo † contra Apostolum docet Wicleff introitum in scripturam, uolens omnino uideri philosophiam suam nouam: conatus illicere animos incautorum, specie nouitatis. Sic decipi possunt, qui decipi tecum maluerunt, quàm cum Christo concipere. Crede mihi, nec tuam philosophiam contra Christum concipimus, nec quamlibet aliam, ad ueritatem scripturæ rimandam, necessariam esse concẽdimus, sed ipsam solam, quam ibi influit Iesus Christus, si- *Aug. To. 9*
cut & AVGVST. in Encheridio suo ad † Lau *cap. 9.*
rentium * capitu. 4. docet. Cum (inquit) quæritur quid credendum sit, quod ad religionem pertineat: non rerum natura ita rimanda est, quemadmodum ab eis quos physicos Græci uocant: nec metuendum est, quemadmodum ab eisdem, ne aliquid de ui & numero elementorum, de motu atque ordine, & defectibus syderum, de figura cæli, de generibus, & de naturis animalium, fruticum, lapidum, fontium, fluminum, montium: de spatijs locorum, & temporum: de signis imminentium tempestatum: & alias scientias de his rebus, quas illi uel inuenerũt, uel inuenisse se existimãt, Christianus * ignoret. Quia nec * ipsa omnia repererunt tanto excelentes ingenio, flagrantes studio, abundantes ocio: & quædam coniectura humana inuestigantes, quædam uerò historica experientia perscrutantes: & in eis quæ se inuenisse gloriantur, plurima opinantes, potiùs quàm scientes. Satis est Christiano rerum * cæterarum

ignorat
ipsi
Creatarũ.

causas,

causas,siuè cælestium siuè terestrium, siuè uisibilium,siuè inuisibilium,non nisi bonitatem intelligere creatoris,qui est unus & uerus Deus, nullamque naturam esse,quæ non aut ipse sit,aut ab ipso:eumque esse Trinitatem,patrem,scilicet,& filium,à patre genitum,& spiritum sanctum ab eodem patre procedentem,sed unum, eundemque spiritum patris & filii. Hæc ille. Satis est Christiano,inter creaturarum causas agnoscere quid nobis confert, quod Witcleff de prolixo suo esse domini, & sua materiali essentia, cum aliis trusellis,ad intellectum prodidit scripturarum:quæ ipse potius opinans,quam sciens,ad offuscandum Christi fidem,de erroribus antiquorum extraxit?Sanè inter*Titonij regulas,Augustinus ista numerat,aut peritus Cassiodorus facilè fallebatur, qui libro suo de institutione diuinarum scripturarum, uniuersarium Witcleff, aut quidditatis magni sui temporis immemor, & aliorum accidentium,multos fecit esse theologos. vnde Origenes has artes liberales exiguũ quid iuuare dicit,ad scientiam de diuinis.Homilia.6.super Iosue & insuper: ideò consimilier Augustino,hoc fermentum a sacrificio uerbi diuini,& scientia legis, tollendum insinuat, super Leuiticum Homilia.5.ORIG.†Dominus in euangeliis,humanam doctrinam Pharisæorum, qui tradebant traditiones, & præcepta hominum, fermentum appellat,cum dicit discipulis, obseruate à fermento Pharisæorum,similiter ergo humana doctrina est,uerbi causa,grammatica ars, uel rethorica, uel dialectica,ex qua doctrina ad sacrificium*quoddam,hoc est in iis,quæ de deo sentienda sunt,nihil suscipiendum est. Sermo uero lucidus & loquentiæ splendor ac disputationis ratio,ad ministerium uerbi dei decentius iubetur admitti. An non super hoc fermentum habebat uerbi Dei sacrificium positum ille qui dicebat. Corrumpunt bonos mores colloquia praua?Hæc ille. AVCT.Vult Origenes Dei legem,& eius scientiam his artibus lucidari decentius,non eas superponi,ut earum regulis diuinas leges inficiat. Vnde†& omni studio debet professor eius,mentem aptare diuinis.Hoc nempe est initium præsumptionis,quo frequenter plures laborant,qui cum statim ab his artibus ueniunt,se putant bene doctos theologos: quæ arrogantia plures propagare solet hæreticos. In eadem Homelia.ORIG. Si sit aliquis naturæ florentis & ardentis ingenii,non continuo aptus uidebitur ad susscipienda uera dei mysteria:sed requiritur ẽt, ut à prophanis actibus,& immundis operibus separetur,& ita demum eruditionis capax fiat, si prius capax fuerit sanctitatis.Similis hic in Numeris legimus scriptum: ubi dominus carnes cęlitus dedit filiis Israel,& dicit: Sanctificamini in crastinum ut manducetis carnes, hoc ostendens quòd nisi sanctificati essent prius, & mundi effecti, carnes eis non daret Deus.Hæc ille.

*Titom. Aug.lib.3. de doc.christia.ca.30. To.3

Orig.To.1. Doctrina humana parum ad diuinam facit Matt.16

*quidem

1.cor.15.

Orig.To.2

Nu.11

NON ESSE CREDENDVM WITcleff asserenti omnes ecclesiæ doctores, à tempore donationis Constantinianæ excæcatos fuisse.

DOCTRINA VI.

SVMMA.

1 *Donatio constantini,quòd non excæcauit ecclesiam,ut dicebat Witcleff.*

2 *Doctores sancti, quòd possint falli de hominum iniquitate,non de fidei ueritate.*

3 *Witcleff insanum, & perfidum, non esse sequendum, de dotatione ecclesiæ, de sacramento altaris,de religione perfectorum supra Augustinum.*

4 *Præceptum antiquorũ,quod semper sit congruentius non solum de fide,sed in quolibet tractatu sanctæ uitæ.*

5 *Ambrosiũ quid mouerit ut imbueret uirginẽ magis præcessorum exemplis, quàm regulis suis, & præceptis.*

6 *Witcleff ad intelligentiam scripturarum iubet amplecti philosophos,& prætermittere sanctos & quòd philosophi non sunt citandi catholico, sed sancti.*

1 VIs item†ferre poterit orthodoxus,fidem ecclesiæ tantis temporibus, uitiatam,ut à tempore dotationis Cæsareæ usque ad Witcleff, omnes sancti patres à religione domini magis ac magis, continuè declinauerunt, & sic ecclesia tam longæuis excæcata temporibus, errauit de fide, de sacramento altaris & de pauperie clericorum? Cum aliis fuge hæc homo Dei. Præsumptio hæreticorum confingit ista,superbissimè iudicans omnes cæcos,Augustinum,Hilarium,Ioannem, & Hieronymum,& quoslibet sanctos patres,donec in nostrum hemisphærium lux Witcleff mẽdosa prosiliit.Et isti,Christi Iesu mendacem faciunt prophetiam.Ego rogaui pro te,ut non deficiat fides tua.Breuiter dico, omnes quotquot uenerunt hæretici,sunt hoc laqueo deprehensi. Quia cum arguuntur contra dictamen fidei ecclesiæ prædicare,quę ab initio tradita per successiones presbyterorum, & plæbium, usque ad hæc tempora nostra,in ecclesia Dei,circumquaque diffusa durauit: ipsa eorum insania cadens in laqueum patentis mendacii,fingit omnes sanctus priores errasse,& ecclesiam fuisse deceptã.

Donatio cõstantini excæcauit ecclesiam.

Hoc

Digitized by Google

Hoc modò Donatus fidem ecclesiæ incarcerauit in Aphrica: hoc item modo Berengarius ecclesiam totam concluſit in Francia: ſed ſanctus
2 AVG. breui uſus, & firma ſententia † Si ueſtra (inquit) uera, & noſtra falſa ſunt, falli potuimus cum orbe terrarum, de hominum iniquitate, nõ de fidei ueritate. Hæc ille lib. 3. contra Petilianum ad Fidentium AVCT. Ecce nũc Witcleff. Auguſtinus falli potuit cum plurib. orbis terrarum, de hominis iniquitate, non autem de fidei
3 ueritate. Nolite ſequi † inſanum Witcleff, & perfidum, de dotatione eccleſiæ, de ſacro altaris, de religione perfectorum, ſuprà Auguſtinum ſciolum, & putare Auguſtinum in Chriſti fide decepturn: quia falli potuit Auguſtinus cum orbe terrarum, de hominum iniquitate, non autẽ de fi-
4 dei ueritate. Nec † tamen de fide, ſed in quolibet tractatu ſanctæ uitæ, congruentius eſt ſemper antiquorum præceptũ: prout in principio ſecundi libri de ſancta uirginitate practizauit, AMBR. dicens: Qm̃ infirmi ad monendum ſumus, & impares ad docendum (debet.n. is qui docet, ſupra eum qui docetur *extolli) ne uel ſuſceptum deſeruiſſe munus, uel nobis amplius arrogaſſe uideremur, exemplis potius, quàm præceptis, putauimus imbuendam: licèt amplius proficiatur exemplo. Quoniam nec difficile quod iam factum eſt exiſtimatur, & utile quod probatum, & religioſum, quod hæreditario quodam paternæ uirtutis uſu, in nos eſt ſucceſſione transfu-
5 ſum. Hæc ille. AVCT. Videtis † quid mouit Ambroſium ut imbueret uirginem, magis præceſſorum exemplis, quam regulis ſuis & præceptis: quia quod ante nos, per ſanctos patres factum eſt, aut inſtitutum, hoc ſtatim homini exiſtimatur utile, probatum, & religioſum eſſe, & quodam paternæ uirtutis uſu, nos eſſe ſucceſſione transfuſum. Sed quid trepidant catholici, ſanctum & probatum eſſe, quod eſt patrum exemplum? Expecto ego audire, Witcleff impingere
6 tantam mendam deceptionis philoſophis, quã tam non ueretur Chriſti ſanctis aſcribere. † At credere poteſt, ſe uelle magis reperiri philoſophum, quam fidelem. Nam ut ſupra ſcribit, horratur in tractatu de fide, prætermittere ſanctos & conſequenter ad intelligentiam ſcripturarũ, iubet amplecti philoſophos. Ex quanta ergo parte eſt ipſe dogmatiſta catholicus, dicente nihilominus ſapiente, q iuſtum deduxit dominus per uias rectas: & oſtendit illi regnum Dei: & dedit illi ſcientiam ſanctorum, ne diceret philoſophorum. Et iterum, ipſa ſapientia. In plenitudine ſanctorum detentio mea. Oſtenſurus dominus iuſto ſuo, regnum Dei, in fide eccleſiæ, dedit illi ſanctorum ſcientiam, ut eum duceret per uias rectas. Iſte autem Witcleff duce-

Aug. To. 7 falli de hominũ iniquitate, nõ de fidei ueritate poſſũt doctores ſancti.

*Aug. To. 7 *12.*

**auctoribus.*

**ſcientia.*

**ca. 14.*

**non tollere.*

Philoſophi non ſunt ciuili catholico, ſed ſancti.

1. Sap. 10. lect. 4

A cum per erroneam philoſophiam Empedoclis, & metaphyſicam Ariſtotelis: nec mirum, quia in cœtu ſanctorum, deficerent ipſi teſtes, Sicitẽ egerat Iulianus hæreticus, contra quem AVG. lib. 4. ca. 12. Habes nè adhuc quod contra nos de ſecularium literarum *auctoritatibus garrias? ſed ſi contra epiſcopos, eloquiorum diuinorum præclariſſimos tractatores, pro iſto (quem a te Deus auertat) errore, quæſiturus es: quid dicas, quouè modo, illorum ſanctitati reſiſtas? Quid tibi erit Tullius, ut non eum in hac *ſapiẽtia, de ſipuiſſe, ac deliraſſe contendas? Tace ergo de illius generis libris, & noli nos aliquid inde contumelioſe docere conari: ne quorũ te inaniter ſubleuari credis, eorũ teſtimonijs cõprimaris. Hæc ille. Et idcirco *ca. 27. Obſecro te (inquit Auguſtinus) non honeſtior ſit philoſophi gẽtiũ q̃ noſtra Chriſtiana, quæ una eſt uera philoſophia, quandoquidem ſtudium, uel ſcĩæ amor, ſignatur hoc nomine. Hæc ille. AVC. Ita obſecro te Witcleff, non ſit honeſtior logica, aut phyſica, quàm noſtra Chriſtiana ſanctorum tractatio. Nec dicas Chriſti fidem, per mille annos ante natiuitatem tuam, in patribus defeciſſe: & philoſophiam gentilium incorruptam, a tempore Ariſtotelis, diu ante Chriſtum, hactenus permanſiſſe.

B

¶ NON ESSE VOCANDOS CLERICOS Cæſareos, tametſi id nominis pudendum non eſt.

DOCTRINA VII.

SVMMA.

1 *Clerici, & prælati catholici quòd nõ debeant turbari, neque relinquere eccleſiam, ĕt ſi ab Witcleuiſtis hæreticis uocantur Cæſarei.*

C 2 *Chriſtus, quòd Cæſaris nomini attulerit reuerentiam, iubens nominatim Cæſari dare, quæ Cæſaris erant.*

3 *Hæreticis antiquus mos, ſuper nomine Cæſaris exaſperare catholicos.*

4 *Imperator, filius eccleſiæ dicitur. Et dicitur intra eccleſiam, non ſupra eccleſiam eſſe.*

5 *Witcleuiſtæ hæretici, quòd ſint peruerſores patuli ſcripturæ, eccleſiæ, atque imperij, ſubdĩtes eccleſiæ ordines Cæſareis titulis, & in dedecus Cæſaris nomen gloriæ ſuæ ad exteros obliquè deriuantes.*

6 *Witcleff hæreticus, quòd non ſolùm præſentes nocet Cæſareos, ſed & ſanctos antiſtites & patres, Auguſtinum, Ambroſium, Hilarium, &c. ut ſit conformis Iuliano, & Pelagio, hæreticis.*

Digitized by Google

7 *Iulianus Imperator à christicolis iniuriis tyrannidē suam exordiens, quòd eos dominibus, & priuilegiis suis spoliauerit.*

8 *Constantinus Imperator disponens res clericorū unicuique ciuitati, prospexit, ut clerus sufficientia emolumenta perciperet.*

9 *Wiclef probauit, quod fecit aduersus clericos Iulianus.*

10 *Iulianus, Iudæi, & Wicleuistæ, quòd sint terni raptores, in eisdem terna blasphemiæ massa concordes.*

11 *Wicleuistæ, quòd debeant dici apostatæ a principe suæ hæreseos, non Cæsarei.*

1 CLamant † impij Wicleuistæ, & in pa-
gnis suis scribunt, clericos, & prælatos catholicas, esse Cæsareos. Tu aũt homo Dei noli turbari, tanq̃ ideo relicturus ecclesiam: sed fuge proteruiam. Iniuriã duplicant, & hæresim suam non minuunt: quia contumeliam clericis intentant, de nomine Cæsaris, & Cæsari derogant in contumeliam clericorum. Nouerint contemptores, nomen Cæsaris glorioſum, ſub deſcriptione cuius, & huius nominis atteſtatione certiſima, Rex gloriæ, carnis ſumpſit initia: qui electos ſuos antè deſcri-
Matt.22 *Act.25* 2 pſerat in æternitate. Huic nomini Chriſtus attulit reuerentiam, iubens nominatim, Cæſari dare quæ Cæſaris erant. Huic item Paulus non modi cum detulit, cum Cæſarem appellauit. Hunc primitiuæ Eccleſiæ ſancti, quanuis paganum, & pſecutorem ſanctorum, ſic decreuerunt accipere, quaſi inſtitutum eis, à domino. Vide TERT. in ſuo apologetico cap. 34. Quod ego amplius de religione, atque pietate Chriſtiana in imperatore: quem neceſſe eſt ſuſpiciamus, ut eũ quẽ dominus noſter elegit, ut meritò dixerim, noſter eſt magis Cæſar à noſtro Deo conſtitutus. Et infrà, Si homo ſit, interest homini Deo credere: ſatis habet appellari imperator: Grande, & hoc nomen eſt quod à Deo traditur negatibus illum imperatorem: qui Deum dicit. Hæc ille. AVCTOR. 3 Antiquus eſt mos hæreticis ſuper nomine Cæſaris, exaſperare catholicos, & quando poſſunt pro ſe ad ſanctorum inuidiam, quãdo hoc non poſſunt, impatientia ſtrangulari, Cæſaris ſemper nomen obtendunt iniuriæ, prout Arrianos notat AMBROS. libro. 7. epiſtolarum, epiſtola contra Auxentiam. Semper nede Cæſare, ſeruulus Dei, inuidia commouetur, & hoc ad calumniam ſibi arceſſit impietas ut imperiale nomen obtendat: & poſſint dicere, quòd eorum non habeant ſacrilegium, quorum imitantur magiſterium. Hæc ille. Sed infranerſus finem epiſtolæ moderatur, AMBROS. reuerentiam debitam Cæſari, cum Eccleſia Chriſti, & priuilegio clericali. Accipiant (inquiens,) obedientiæ magiſtrum, cui nos inhærenus, dicentes iſs: qui nobis de imperatore inuidiam faciunt. Soluimus quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo: tributum Cæſaris eſt, non negatur: Eccleſia Dei eſt, Cæſari utique non adijcitur: quia ius Cæſaris non poteſt eſſe Dei templum. Quod cum honorificentia imperatores dictum nemo poteſt negare, quid eſt honorificentius, quàm ut imperator filius Ec- 4 cleſiæ † eſſe dicatur, quod cum dicitur, ſine peccato dicitur, cum gratia dicitur imperator, intra Eccleſiam non ſupra Eccleſiam eſt. Bonus enim imperator quærit auxilium Eccleſiæ, non 5 refutat. Hæc ille. AVCT. Monſtrant † ergo Wicleuiſtæ hæretici, ſe patulos peruerſores, peruertunt enim ſcripturam, peruertunt Eccleſiam, imperiumque peruertunt, dum Eccleſiæ ordines ſubdunt Cæſareis titulis, & in dedecus Cæſaris, nomen gloriæ ſuæ, ad exteros obliquè deriuant, dicent, ſed dotationes, & dotationis B ſuæ munera uos transformant, unde & nomen in uos cum forma conueniant. Non in nos tantum † ſed in eunctos ſanctos antiſtites, quos 6 hæc dona Cæſaris tetigerunt, hanc ſtruis contumeliam nominis, ut uocitentur Cæſarei. Et erit Syluester Cæſareus, Marcus, Iulius, Liberius, Damaſus, Ciricius, Anaſtaſius, omnes Cæſarei, ſacerdotes. Sed quos dices eos fuiſſe, quibus ante iſtos, & hunc Cæſarem, poſſeſſionibus ſuis reſentis, agrorum, & dotatorum, & rerum immobilium diuitis redundabant? Dixi tibi in libro. 4. de Vrbano ſancto qui hoc inſtituit fieri. Cui in eadem rerum forma ſucceſſerunt Pontianus, Antherus, Fabianus, Cornelius, Lucius, Stephanus, Syxtus, Dionyſius, Pœlix Eutichianus, Caius, Marcellus, Euſebius, Melchiades: omnes ſancti patres & omnes fere martyres, & ſine cæſare, & ante Cæſarem poſſeſſores, & ante Syluestrum unà cum ſacerdotibus, & clericis qui tunc inſtaurabant eccleſias, dotem quam poterant retinebant. Si iſti non a donis cæſaris poſſent eſſe Cæſarei, iam prouide iſtis nomen, & Eccleſiæ Chriſti per tuam blaſphemiam ſacerdotes tripharios, & clericos tripertitos. Adde, & his ſanctos patres, Auguſtinum, Ambroſium, Hilarium, Ioannem, quos omnes, quia miniſtrauerunt donaria Cæſaris, audeas appellare Cæſareos, iſique conformis Iuliano magiſtro tuo, Pelagiò hæretico, quem propter falſas imputationes ſuas inuitauit AVGVSTIN. ut tot ſanctos patres ſimili cauſa cogente diceret Manichæos, libro. 3. contra Iulianum, capit. *13, Si (inquit) per ſanctos Antiſtites Dei, memorabileſque doctores,

Matt.22

Tertullia.

lib.4. tomi primi

Amb.To.3

Aug.To.7.

*17.

Digitized by Google

res:Irenæum, Cyprianum,Retitium,Olympiũ, Hilarium, Ambroſium, Gregorium, Baſilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, conſtuprauerunt Eccleſiam Manichæi:dic mihi Iuliane quæ te peperit utrum caſta,an uerò meretrix in lucem quam deſeruiſti per uterum gratiæ ſpiritualis enixa eſt:an ut dogmata Pelagiana defendas,cõiugis Chriſti,& tuæ matris uiſcera, inſtinctu nepharii,non erroris,ſed furoris infamas. Vſq; adeò. n. contra uetuſtam pulchritudinem Saræ,non inuenit q̃ nouitia deformitas mentiatur:ut tot epiſcoporum,glorioſorum,catholicorum, in tanta ſniarum ſuarum manifeſtatione, conſenſum in quibus* ſint ne Manichæi, necne, non audierunt Manichæorum blaſphemia crimi netur.Hæc ille. AVCT. Hac ipſa ſerie orationis,& rationis eius retenta, paululum noſtris terminis intromiſſis arguatur, Witcleff Si per ſanctos antiſtites Dei, memorabileſque doctores, tam orientalis quàm occidentalis eccleſiæ, Cypriamum, Aurelium, Hilarium, Ambroſium, Gregorium, Nazianzenum, Baſilium, germanumq; eius Gregorium, Nicenum Martinum, Nicolaũ, Epiphanium, Ioannem Chryſoſtomum, Innocentium,& Fulgentium, ſummoſquè pontifices, quos ſupra recoluimus conſtuprauerunt eccleſiam Manichæi ſint ſacerdotes Cæſarei: dic nobis Witcleff, quæ te peperit, utrum caſta an meretrix:an ut falſa dogmata tua defendas, matris tuæ uiſcera, inſtinctu furoris infamas. Vſque adeò non inuenit quid nouitia tua deformitas mentiretur, niſi tot epiſcoporum glorioſorum catholicorum, in hac dotatione conſenſum, Cæſareorum blaſphemia crimineretur. Omnes iſti de dote Cæſaris quam acceperint, uixerunt & miniſtrauerunt eccleſiis. Omnes ergo iſti patres innumeri, criminantur, blaſphemantur, condemnantur preuaricatores euangelii & ſacerdotes Cæſarei, ex ore unius nouelli ſatellitis, prætextu huius Euangelici: Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cum ante iſtos peruenit quàm ſtolidus, quàm ignarus, putas uincendus eſt legib. nec ſtupeat. Et quid ſuperiori lib. 5. ubi de ſacramento ordinis ſcripſeram, probaui eos omnes a Cæſare Iuliano, Cæſareos, pro eo quòd eius apoſtaticam pernerſitatem in hoc errore ſequũtur, & aliis. Iam † & Manichæos & Iudæos eſſe ſimili ratione conuincam: unde ipſe Iulianus ab ipſis Chriſti clericis tyrannidem ſuam exordiens, eos bonis, & priuilegiis ſpoliauit, retorquens in eos hoc idem quo iam Witcleff urgetur, contra noſtros. CASSIODORO ſcribente lib. 6. tripertitæ hiſtoriæ, capitul. 7. Clericis (inquit) omnia priuilegia, honores conſuetudineſquè ſubtraxit, & leges poſitas pro eis ſoluit. Ipſoſquè curiæ tradidit, ſimul & uirgines, atq; uiduas, quæ pro penuria inter clericos paſcebãtur, iuſſit exigi, ea quæ dudũ à publico accepiſſe uidebantur. † Conſtantinus. n. Imperator diſponens res clericorum unicuiq; ciuitati proſpexit, ut clerus ſufficientia emolumenta ꝓcipere t:& hoc lege firmauit: q̃ hactenus mortuo Iuliano ſeruatur. Hæc ille. AVCTOR. Ecce † qđ Iulianus fecit, Witcleff probauit, utique hac una auctoritate contentus: Qui non renunciauerit &c. Quia q̃ Witcleff de ueteri lege pro paupertate Leuitarum aſſumpſit, ſi reſpondeatur ſolli legi congruum fuiſſe, non gratiæ: nihil habet quod ſumat contra clericos, niſi quod Iulianus accepit. Niſi quis renunciauerit &c. Et in hoc fatebatur iuſtitiam habere Iulianum,& uerum ſenſum euangelii Ieſu Chriſti: ſicut quidam dixit hęreticus Donatiſta quem alloquens AVGVST. hoc uerſu pſal. 36. *Qui ceciderit non conturbabitur. Recito (inquit) preces ad apoſtatam imperatorem cui dixiſti, quòd iuſtitia ſola apud eum locum habet. An forte apoſtaſia Iulianiana, pars euangelii tibi uidetur? Ecce mendacem te teneo quid de me dixiſti quod credi debeat. Hæc ille. AVCTOR. Dicas ſacerdos à poteſtate die Witcleff Cæſareę: ſi apoſtaſia Iuliani tyrannizantis in clericos: pars euangelij tibi uidetur, nunquid in hac re ſola iuſtitia apud eum locum habet,& apud Conſtantinum iniuſtitia? Atqui euangelium non dicit, Niſi quis clericus aut ſacerdos: ſed abſolute, Niſi quis renunciauerit omnib. non poteſt meus eſſe diſcipulus: ideò apud Iulianum tuum completa iuſtitia locum habuit, quia ad eam paupertatem compulit, nõ tantùm clericos, ſed & quoſlibet Chriſtianos, ſic ſpolians omnes, ſicut & prius clericos ſpoliauit inferens ſemper ſic ſtatuiſſe magiſtrum eorum: quòd niſi quis reliquiſſet omnia, non poſſet eius eſſe diſcipulus. Permiſitque Iudæis hoc idem facere Chriſtianis: quos fouit, liberos quoque fecit, & eis ob inuidiam Chriſtianorum Hieroſolymam tradidit, ubi Caſſiodorus ſcribit. Qui iam alumni facti perfidi Iuliani antiquum furorem, ad rapinas bonorum fidelium innouare cœperunt in ſynagogis ſuis, ſub nomine Nazaræorum, ſicut & Iulianus ipſe ſub nomine Galilæorum: ut dolenter ſcribit HIERONIMVS. libr. 1. commentariorum ſuper Amos, textu, Super tribus ſcelcribus Edom, & ſuper quatuor non conuertam. Quod de Eſau & Iacob diximus, referamus ad Iudæos, & populum Chriſtianum. Illi etenim terreni & ſanguinarii perſecuti ſunt fratrem ſuum Iacob qui eos ſupplantauit & abſtulit primogenita eorum & perſecuti ſunt in gladio, ita ut ſubſtantias, poſſeſſioneſquè credẽtiũ, publicè rapę,

*Sunt quidem Manichei nec non audierunt.

Cæſarei dicuntur ab detentatione.

Lu. 14.

Caſſiodo.

*Cum ceciderit nõ conturbabitur. Pſa. 37. Aug. To. 8 Concione ſecunda

Lu. 14

Hier. To. 5 Amos. 1.

rent, quod in Apostolorum actibus legimus. Et violauerunt * matrē suam, & iura naturæ: obliti que sunt matris suæ Rebeccæ, quæ interpretat patientia, & simul eos generauit in Christo: & antiquum furorem & iracundiam tenentes, usque hodie in synagogis suis, sub nomine Nazaræorum, blasphemāt populum Christianum: & dummodo nos interficiant, uolunt igne combuti. Hæc ille. AVCTOR. Ecce raptores terni in eiusdem ternæ blasphemiæ massa concordes, Iulianus, Iudæi, Witcleuistæ. Sub nomine Galilæorum spoliat Iulianus fideles, sub nomine Cęsareorum Witcleuistæ. Addamus his tribus sceleribus Edon, Manichæos: ut Deus secundum prædictam prophetiam super quatuor non conuertat ipsos hoc errore detentos: sic Augustinus redarguit lib. de moribus ecclesiæ cap. *65. AVG. Quid calumniamini q̄ fideles iam baptismate renouati procreare filios, agros & domos pecuniamque ullam possidere non debeāt? Permittit hæc Paulus. Et infra* cap. 66. Qui lucem scripturarum vanis umbris obnubilare conamini nolite iam dicere catechuminis licere uti cōiugibus, fidelibus autem non licere: Catechumenis licere habere pecuniam, fidelibus non licere. Nam & multi sunt, qui utuntur, tanq̄ nō utentes. Hæc ille. AVCTOR. Gaudeant Witcleuistæ † tot se iam habituros in errore consortes: sed ut à potiori quoque nomen accipiant, quia Iuliano Cæsari in Christianorum potissime clericorum expropriatæ conueniunt omnes etiā Witcleuistæ: à principe suæ hæresos non Cæsarei, sed Apostatæ dici debent.

Act. 2. & 4 misericordiam.

*Aug. To. 1 *35*

**eodem.*

Veritatis.

Expropriatas, ꝓprij ablatio.

ORNATVS ET RITVS SOLENNES ecclesiæ ritè esse institutos.

DOCTRINA VIII.

SVMMA.

1 *Witcleuistæ, quòd de ritibus, & moribus honestis quos in sacramentis celebrandis, aut in sacris dispensandis ad laudem Dei inuenit ecclesia, dicunt prælatorum auaritiam sapere, & ambitum sacerdotum.*

2 *Christus, quòd notatus fuerit ambitus à Pharisæis, & scribis.*

3 *Christus, quare nudatus pristinis uestibus, fuerit indutus chlamyde coccinea.*

4 *Clero quæ sint obseruanda.*

5 *Tradita à domino, & ab Apostolo, quòd non omnia sint scripta.*

6 *Apostoli, seu ecclesiæ primitiuæ principes, quòd non euaserint auaritiæ, quæstus, & commodi notam.*

A Xacerbauerent † item Witcleuistæ eo quia Dei frequenter populum cōmo 1
uentes in prædicationibus & priuatis tractatibus quod omnes honesti ritus & mores, quos in sacramentis celebrandis aut in sacris dispensandis ad laudem Dei inuenit ecclesia, prælatorum auaritiam sapiunt, & ambitum sacerdotum: inde docēt populos sperne re dies festos, ornatus ecclesiæ, sacras orationes in missis assignatas officijs, sanctificationes uestium, habitus sacrorum usibus applicitos, & quicquid ad eximium Dei cultum, sanctorū peritia, suggerente Deo, constituit, in auaritiā clericorum peruertunt. Tu autem homo Dei hæc inter omnia mala fuge, sciens primò seruo suffi cere, si sit sicut dominus eius. † At nunquid impij 2
Pharisæi & scribæ cum sacerdotibus ludæorū, hoc crimen ambitus terreni impij obiecerunt in Iesum, dicentes eum prædicare, signa ostēdere, ut se regem statuat Iudæorum? Qđ Romani B
milites pluries audiendo tandem ad illudendum assumpserunt dicentes ei, Aue rex Iudæorū; pro ut notat HIERON. in commentario † super 3
Matthæum in eundem locum. Milites (inquiēs) quia rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei Scribæ & sacerdotes crimen obiecerunt, q̄ sibi in populo Israel usurparet imperium: hunc illudentes faciunt, ut nudatum pristinis uestib. induant chlamydem coccineam pro tuffo limbo, quo reges utebantur ueteres, & pro diademate imponant ei coronam spineam pro sceptro regali dent calamum, & adorēt quasi regem. Hæc ille. AVCTOR. Iam Pharisæos istos non eterni mus: sed loco ipsorum hæretici surrexerunt, qui ēt sicut Pharisæi à diuisione dñr. Ipsorum Scribæ, Christi scripturas legentes, ipsorumq̄; Lollardici sacerdotes funesta sacra tradentes, iam non contra sponsam Christi, corpus Christi, sicut illi contra Christum, machinas construunt & easdem. Eandem auaritiæ notam in Christū, C
ut regnet: & in ecclesiam, ut insatiabiles quæstus assumat, aspergunt. Sequuntur magistros suos discipuli dociles. Quomodo autem impunationem istam possent rectores ecclesiarum euadere relquis docebit? Dicent forsan, ut solent, Tenete nudas obseruantias, quas Christus probauit, & primitiua ecclesia. Inserrogo ego ubi eas inue- 4
niam, si non hæ sunt, quas tradidit ecclesia? † Dicent, In euangelio & scripturis. Sed ubi euangelium dicit, aut scriptura Canonica, q̄ tantum hunc modum celebrandi, uel baptizādi, aut psallendi Christus seruauit, Euangelista dicente in 5
eodem † euangelio multa fecisse IESVM, quæ non sunt scripta in libro hoc? & Paulo item dicēte, Tenete traditiones quas tradidi uobis, siue p sermonem, siue per epistolam? Qua fronte igitur

Ioan. 13

Ambitus notatur Christus. Matt. 27

Hie. To. 9.

Obseruanda sere.

Ioan. 21

Nō omnia, dominò & ab Apostolo tradita, sūt scripta 2. Thess. 2.

Digitized by Google

tur imperiti iſti compellẽt eccleſiam ad hoc ſo A cõpoſitum Apoſtoli aſtutia intelligerent, ut qđ
lum ſeruandum, quod ſcriptum inueniunt, quan egit nõ p̃ contemptum, ſed p̃ auaritiam egiſſe
do nulla ſcriptura dicit hoc ſolũ, & nihil aliud probaretur. Hæc ille. AVCT. Nolite ergo in
feciſſe, uel dixiſſe Chriſtum, non alios Apoſto miniſterijs ueſtris turbari ſancti Præſules, nolite
los: immo multa alia eos ſtatuiſſe confirmat, q̃ ſacerdotes Chriſti aut religioſi uiri & prædica-
cùm eccleſia ſeruat, ritè obſeruat: & ipſi temere tores egregij: Non ſic circumferamini omni uẽ
dimittentes, contra Chriſti monita & Apoſtolo toſo uerbo ſuſpicionis hæreticis: ut ſacrãles ora
rum eius, damnationis ſuæ focos accumulant. tiones & ritus, quos ſanxit eccleſia, dimittatis.
Sed nedum ad hoc, quod interrogo, ſatisfacit Qui iudicat unũquenque noſtrum, qua conſcia 1.cor.4
dicens: Tenete nudas obſeruantias primas Chri rem formet, dñs eſt. Sed proinde minimum eſt
ſti, & ſanctorum. Non enim dico Chriſtum eas uiris catholicis, ut ab hãtico iudicẽt uel ab hu
conſeruaſſe, & tamen auaritiæ notam, quam no mano die: qa q̃dquid qualitercunq; fecerit apud
bis imponitis, non euaſit. Nec dices de Apoſto impiũ Wiclcuiſtã, auaritiæ, uel alterius mali
lis: nec tamen euaſerunt & ipſi. Vnde iudex qui ſuſpicioſa imputatione nõ carebit. Igit̃ erat (ut
6 dam † Paganus ſcribens contra Chriſtianos li dixi) qđ Apoſtolus de eo ſcribens ait, qđ ſit ſup 1.To 6.
bellum, dicit Apoſtolos Chriſti piſcatores fuiſ bus nihil ſciens, ſed languẽs circa pugnas uerbo
ſe & pauperes: & ideo talem ſeminaſſe doctri rum, ex q̃bus lites, blaſphemiæ & ſuſpiciones
nam notiſſimi quæſtus: prout tradit Lactantius malę, & conflictationes hoĩum mente corrupto Ad Tit 1
lib. 5. diuinarum Inſtitutionum ca. 2. * Bene (in- B rũ. Et ut alibi dicit. Oĩa munda mundis: coinqui
quiens) quòd nihil dicit aut nihil intellexit: tan natis aũt & infidelibus nihil mũdũ: ſed & coinq
tum enim abeſt a diuinis literis repugnãtia, quã natæ ſunt eorũ mens & conſcia, cum ſint alumi
tum ille abfuit à fide & ueritate: præcipuè quia nati & incredibiles ad omne opus bonum repro
Petrum, Paulumq́ue lacerauit, cæteroſq́; diſci bi, oẽs homines ex ſeipſis metiẽtes: Deus aũt ſo Aug. To. 8
pulos, tanquam doctrinæ ſeminatores, quos lus ẽ, cui dici põt: Tu cognouiſti ſemitas meas. Pſ. 138
tamen rudes & indoctos fuiſſe teſtatus eſt. Nam Vnde AVG. in expoſitione illius Pſalmi. Quis au
quoſdam eorum piſcatoriæ artificio feciſſe q̃- tem nouit uias iſtas hominis, fratres mei? nullus
ſtum cùm ægrè ferret, q̃ illam rem non ARIſto uerè, niſi ille, cui dictum eſt, Tu cognouiſti ſemi
phanes aut Ariſtarchus commentatus ſit &c. Et tas meas. Omnia.n. facta humana ante oculos
ſequitur in ca. 3. Non igitur quæſtus & commo hominum, incertum eſt quo corde fiant. Quam
di gratia religionem iſtam commẽtati ſunt, q̃p multi impij, metientes nos ex ſemetipſis, dicũt
pe qui præceptis & re ipſa, ipſam uitam ſequu de nobis, q̃ iſta in eccleſia quærimus: honores,
ti, quæ & uoluptatibus caret, & omnia quæ ha laudes, utilitates t̃pales? Quam multi dñt p̃pter
bentur in bonis, ſpernit. Hæc ille. AVCT. Ecce hoc me loq̃ uobis, ut acclametis & laudetis me,
principes eccleſiæ primitiuæ poſt Chriſtum no & hunc hẽre me finem, & hanc intẽtionẽ cũ lo-
tantur ex ſola prædicatione, nota quæſtus & cõ quor? Et qũo eis oſtendam non ea intẽtione me
modi, cum tamen pauperrimi uiri cuncta ſper loqui? Reſtat ut dicam, Tu cognouiſti ſemitas
nerent, quæ haberi poſſent in bonis. Nec apud meas. Qũo.n. illi ſciunt q̃ nec uos ſcitis? Neque
gentiles tm̃, ſed etiam apud Chriſtianos Corin- C enim ego meipſum iudico, qui enim iudicat me
thios Paulus ad hoc purgandum, ſolebat in ſta dominus eſt. Hæc ille.
re ſollicitus, & miro modò, cum nec quicquam
ab ipſis acciperet? ſed qa magno dolo eũ putare ¶SIGNA EXTERIORA ET CERE-
poſſent hoc facere, & ipſi tã grata merita, maio monialia non eſſe tollenda eo quòd ſignata
ri q̃ offerebant munere compenſarent: p̃p hoc ſint potiora.
ſe purgare uolens interrogat, Ego non grauaui
uos, ſed ut aſtutus dolo uos cepi. Vbi in expoſi DOCTRINA. IX.
2.cor.12. tione ſolenni AMBROS. Oia quæ poſſent ex Amb.To.5
aduerſo proponi non tacet, ut ſe purget p̃ oĩa: SVMMA.
qa nihil p̃ circumuentionem egit apud eos, ſed
in ſimplicitate ſemel ſibi p̃ſpiciẽs his duplici ge *Argutia, & repagulum generale Witcleff con-*
nere, ut & apud Deum p̃uideret, & hic cẽſũ eo- 1 *tra ſanctos ritus, & ſacramentales, uel religio*
rum non quæreret: ſibi aũt hoc ſufficeret quod *ſas obſeruantias.*
à dño promiſſum eſt in futurum. Fortè.n. ſuſpi- *Triticum, & Lolium, de quibus in euãgelio, quid*
carẽtur illũ contẽpſiſſe, qa parua erant q̃ offere 2 *denotent.*
bant̃, ut maiora conſequeret̃, & circumſpiciens *Deus cùm ſit pronior ad ueniam, quàm ad uindi-*
merita ſua, nõ pecuniã refutaret: ſed numerũ, in 3 *ctam, tolerat minora bona.*

Lactantius lib. cui titulus De ira Dei in fine cap. * Quæ igitur temeritas erat ad audere diſſerere quod nihil ne ipſe intellexerat? Et bene qđ aut nihil dixit, aut nihil intellexit.

Digitized by Google

Christus, quare tolerauit Iudam.

5 *Christus, quòd malum toleret, ne bonũ destruatur, aut deseratur.*

6 *Christus, quid in Phariſæis redarguerit. Et quomodo oporteat maiora facere, et minora non omittere.*

7 *Rabanus quid dicat ſuper dictum Chriſti, munda prius quod intus eſt, & deinde id, quod deforis eſt, munda.*

8 *Deus, quòd utranque naturam ad honorẽ ſuum, mundari deſideret.*

9 *Maius quomodo ſollicitè cuſtodire iubemur ut id quod minus eſt, omnimodè compleamus.*

10 *Gregorius quid dicat ſuper illud Ezechielis ubi menſarum labia metiebantur palmo. &c. quomodo maiora præponderat, ſed minora non abiicit.*

1 †Vpereſt adhuc una fundamentalis argutia noſtri Witcleff, contra ſanctos ritus, & ſacramentales, uel rel gioſas obſeruantias repagulum generale, quam uolo cognoſcat & cognitam fugiat homo Dei. Solet enim dicere irreligioſe, Illi præponderãt ritu ſignorum, & traditiones humanas, expreſsis in lege dñi, & obſeruantia mandatorum: Melius ergo eſt ſine ſignis introductis ad onus eccleſiæ, obſeruare purè traditiones Chriſti & Apoſtolorum: quia ſignata per ſe ſufficiunt ſine ſignis, ſicut per tonſam coronam, ſignatur nuditas temporalium bonorum in clericis; p albam, munditia carnis in presbytero: per mitram, diligens ſtudium utriuſq; teſtamenti in epiſcopo: p cappam latam, latitudo charitatis, in religioſo. Sed in his ſignis ſeminantur ſpiſſa mendacia. Tollantur ergo, quæ ſic præponderantur obſeruantiæ mandatorum: tollantur baſilicæ eccleſiarum, in quarum fulgore plus nimium gloriãtur: tollantur dedicationes earum, tollantur preces canonis in miſſa, ritus ordinandorum, baptiſmi, pœnitentiæ, & omnium ſacramentorum. AVC. Quis huic argutiæ Lollardinæ fidelis aũres ſuas exponat, quam de abyſſo hæreticæ mentis ſuæ ſine probatione catholicæ legis immo Chriſti iuſſioni planè contrariam, exſufflat? Ecce ſerui patrifamilias, lolio deprehenſo in agro tritici, dixerunt, Vis, imus colligimus illud? reſpondit, Non: ſed ſinite utraque creſcere uſque ad meſſem, nè forte extirpantes zizania eradicetis ſimiliter & triticum. Iſtud triticum

2 eſt ſacer ritus † ſacramentalis, aut ueſtis ſacra, uel præclara baſilica ad Dei cultum facta, ſi præponderetur diuino cultui, ipſa præponderantia lolium eſt, nè triticum ſacri ritus aſpernas. Ne præponderantiam fugias iubet Chriſtus: imò potiùs ſinite utraque creſcere, ſacrum cum execrato, decus pirtutum cum uitio, quouſque ueniet meſſis, diuinæ ſcilicet inſpirationis, aut euangelicæ prædicationis, quæ culpam creſcentem demetat in gladio uerbi Dei, & ſacra conſtruat.

3 † Plus ergo pater amabilis quod honeſtum eſt, diligit, quàm quod inhoneſtum eſt abhorreat: pro cuius incolumitate ſeruanda, tolerandum iudicat in honeſtum: ſic tolerauit, Iudam in diſpenſatione, quem ſciuit plus furto ſuo, quàm pauperibus indulgere. Non enim quandoque cũ ſæuo Witcleff † officium diſpenſationis deſtruxit, non loculos diſſipauit: ſicut nec officium prædicationis, quam ille per ſuã hypocriſim maculauit, præponderans in eo ſuam auaritiam honori Dei, & animarum ſaluti. † Si ergo malum tolerat Chriſtus, ne bonum deſtruatur aut deſeratur, qs bonum minus, cum maiori bono non efficiet ordine ſeruato, cum præponderatione maioris? Lege euangelium Chriſti per loca donec uenias ad octauum, Væ: Phariſæorum, ubi redarguens illos, q̃ præponderarent iuramentum in aurum templi, templo: in donum altaris, altari: non iuſſit templum tolli uel aurum, uel altare, uel donum, ſed præponderationem peccatricem redarguit, & docuit aurum eſſe ſanctum & uenerandum ex templo, & donum ex altari: & per hoc uel in altari præſtantius iuramentum. Increpat eos item, quòd cálices & paropſides diligenter mundarent, cum ipſi eſſent intus pleni rapina: non iuſſit rumpere calices, aut non de cætero mundare paropſides: ſed ſignata ſignis adaptans munda (inquit) prius q̃ intus eſt. Culpa item grauiter, quòd decimabãt mentam, anethum, & oẽ holus, relinquentes iudicium & miſericordiam, quæ ſunt grauiora legis. Et quid cenſuit? Nunq̃d dimittere iſtas decimationes, quas ſic præpõderarunt grauioribꝫ legis? Planè non: Dicit enim, hæc oportuit facere, & illa nõ omittere. Exhac practica Saluatoris attendent Chriſti fideles, ſi præponderet quis fulgentem eccleſiam, aut preciоſam crucem, aut precem ſolennem aut cantũ ſuauem, grauioribꝫ legis Chriſti, neutrum contẽnere: ſed pondera reformare habens ſemper præ oculis, q̃ hæc oportet facere, & illa non omittere honorem Dei, ſi præcipuè cogitans, & licitos ritus, & ſigna exteriora ordinata petficiens. ſicẽ & Chriſtus, qui iuſſit orare patrem in abſcõdito, ſigna tamẽ † exteriora mandauit, dicens: uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem ueſtrum, qui eſt in cælis. Mundemus igitur prius q̃ intus eſt non tantum, ſed etiam per exteriorẽ cultum in preciоſis ueſtibus, ſacris ædificiis, picturis, & ualis, etiam quod foris eſt, ut honoretur Deus in omnibus. Sic. n. Chriſtus ait, munda prius quod intus eſt & deinde id quod deforis ẽ, munda. Super quod in expoſitione Matthæi RABA. Hoc eſt munda prius cor & conſcientiam à concu-

Matt. 23.

Matt. 13

Mat. 6.

Rabanus

Prouior ad uenia quã ad uindicta Deus tolerat minora bona.

Maiora oportet facere, & minora non omittere.

Digitized by Google

7 concupiscentia† & prauis desideriis, a fraude & dolo, quàm foris sis ostendens per opera sancti tatem. Stulti, nonne qui fecit ꝙ foris est, etiã id quod intus est fecit? Qui (inquam) naturam hominis fecit, utramque mundari desiderat. Hoc contra Manichæus, qui animam tantùm a Deo, carnem uerò putant à Diabolo creatam. Hæc ille. AVCT. Nec hoc tantùm contra Manichæos, sed sequentius contra Witcleff, qui non mundauerit corpus corporalibus signis quia sufficit animam mundari signatis: cùm tamen Deus ad
8 honorem suum utranque† naturam mundari de sideret, qui fecit. Stulti (inquit) nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit? Et quamuis corpus minus est, anima uerò maius: & quanquam quidam præponderant corpus animæ, non ideo iubet corpus abiicere: sicut dicit Christus in euangelio? Nonne corpus plus est q̃ esca, & anima q̃ uestimentum? nec tamen p̃ponderantes escam corpori, aut animæ uestimẽtum iubet abiicere regulariter uestimentũ & escam.
9 †ita quoque maius sollicitè custodire iubemur: ut id ꝙ minus est, omnimode compleamus: sciẽtes illud esse Sapientes, Qui* minora contemnit, paulatim decidit. & illud Palladii, Vbi exteriora non coluntur agrorum, interiora non uacant periculis: ideo super illud Ezechielis. Vbi mensarũ labia metiebantur palmo, Homilia* 31. GREG.
10 Pensandum† quippe, ꝙ in palmo digitus maior ac minor tenditur: quid uerè in maiori ac minori digito, nisi magna & extrema actio designatur? Palmum uero mensæ in labio habeant, quatenus in doctorum suorum prædicatione auditor euigilet. Et sic ex eorum admonitione opera magna faciat, ut agere & minima non omittat: sic minimis intentus sit, ut piger in agendis maioribus non sit. Vnde per euangelium ueritas dicit. Væ uobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum, & cyminum, & relinquitis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam, & fidem; hæc oportuit facere & illa non omittere. Per iudicium quippe & misericordiã & fidem, maior digitus operationis ostenditur: per mentham uerò anethum & cyminum, digitus procul dubio minimus figuratur. Hac ergo oportuit facere & illa non omittere: quia si opus nostrum palmo metiri uolumus, sic necesse est, ut tendatur minimus, quatenus maior digitus non* abstrahatur. Hæc Witcleff AVCT. Ecce maiora præponderat Gregorius, sed minora non abiicit: immo sic magna opera faciat (inquit) ut agere minima non omittat. Ita semper usque ad hæc tempora fuit & est doctrina catholica.

Matt. 26

Matt. 6.

*modica Eccle. 19. Palladius Gre. To. 1. ho. 21 Ezech. 23

*attrahatur.

A ¶ NON SOLVM PRAELATOS, ECclesiæ in primitiua Ecclesia, sed etiam in omni tempore audiendos esse.

DOCTRINA X.

SVMMA.

1 *Excusabiles qui sint a peccato infidelitatis.*
2 *Christus, quòd per Ecclesiam suam uenerit ad gentes, & per Ecclesiam loquatur gentibus.*
3 *Christi dictum in cruce, s. Pater ignosce illis &c. quòd non ad Crucifixores tantùm, sed ad Paulũ postea sæuientem pertinuerit.*
4 *Potestas ligandi & soluendi, quòd non Petro tãtum, sed in Petro ecclesiæ data erat.*
5 *Hæretici uiri prima notitia quæ sit.*
6 *Cyprianus quid dicat contra hæreticos, & schismaticos.*
7 *Euangelia quòd spernantur, si facta ecclesiæ spernantur.*
B
8 *Witcleuistæ fingentes Christi pauperiem honorare, quomodo noluerint modernis clericis & sanctis christi credere, sed Christo soli.*
9 *Episcoporum uitia ex Cypriano tanguntur.*
10 *Obediendum quod sit Præpositis, etiam discolis.*
11 *Witcleff uox dicentis se nolle præpositis obedire.*
12 *Christo, & Petro similes prælatos exigunt Witcleuistæ, ut eis obediant.*
13 *Ecclesiam quòd contemnant insani.*
14 *Errores Witcleff describuntur.*
15 *Ecclesiæ gloria.*
16 *Ecclesiæ quare sunt diuersæ.*
17 *Angeli, quòd in aliquibus ab Ecclesia doceantur.*
18 *Ordo docendi Principatus, & summas potestates describitur.*

C

Forsan non omnes hæretici tam planè stultescent, sed dicent (occultius tamen idem) quòd sanctis antiquis bene credunt, & quod fidem habeant documentis maxime illorũ, qui in primitiuis docebant ecclesiis. Præsentis autem temporis epis & clericis non tenentur fidem dare docentibus, aut eorum stare decretis: quia dote Cęsarea, & aliis consuetudinib. sunt subuersi. Tu dico homo Dei hæc fuge, noscasq; iõ dixisse Christum Matthæi. 15. suis discipulis, pro gentib. ad quas misit illos p̃dicare uerbum suum: Si sermonem meũ seruauerint, & uestrum seruabunt: & ne dicerent hæretici, sed non uestrum, qui hodie estis sacerdotes: immo cunctorum clericorum, sermonẽ Christi in eodem discipulatu loquentium: sicut dicit Chrysostomus. Ea quæ loquutus est

Matt. 15

Scribis

Scribis Christus de ædificantibus sepulchra mortuorum, non tantùm illis tunc præsentibus, sed post modum nascituris dicit: quia si solis illis hæc dixisset, dicta fuissent, non autem scripta: dicta propter illos, scripta propter istos, Homilia. 42. imperfecti. Multò magis qui ad potestatem uerbi pertinent, in ecclesia omnibus nùc sacerdotibus in forma Christi promerentibus pertinet quod dicit, Si sermonem meũ seruauerint, & uestrum seruabunt. Sicut illud quod sequitur, Nunc autem excusationem non habẽt de peccato suo, sicut AVGVSTIN. ibi super Ioã. 89. præmittens illos ad quos nõ uenit Christus.

1 Respondeo (inquit) illos habere † excusationẽ nõ de omni peccato suo, sed de hoc peccato, quo in Christo non crediderunt ad quos non uenit, & quibus non est loquutus: sed non in eo sunt numero ij, ad quos in discipulis uenit, & quibus est loquutus per discipulos, quòd & nunc facit: nã per ecclesiam suam uenit ad gentes,, & per ecclesiam suam loquitur gẽtibus. † Ad hoc enim pertinet quod ait, Qui uos recipit, me recipit, & qui uos spernit, me spernit. An uultis (inquit) Apostolus Paulus, experimentum accipere eius, qui loquitur in me Christus? Hæc ille. AVCTOR.

3 Et ita sicut quod Christus in cruce dicit, † Pater ignosce illis, non ad crucifixores tantùm, immo etiam ad Paulum pertinuit postea sæuientem, secundum Augustin. in lib. de symbolo ante mediũ.

4 Et sicut quòd potestas ligandi † & soluendi non Petro tantùm, sed in Petro, ecclesiæ data erat, auctor est Augustinus super Ioannem Homilia ultima ita non dubium est, cunctis dictum esse sacerdotibus, pro aduersantibus sermones Christi. Qui uos spernit, me spernit. Quomodo enim sint sermones Christi in ore eorum, qui nec sermonem Christi seruauerũt? † Et hæc prima notitia uiri hæretici, si sacerdotes contemnit, si clericos Christi, & ecclesiam eius spernit: quòd spernat & Christum. Vnde uenerabilis senex Cyprianus lib. contra hæreticos & schismaticos CYPRIANVS.

6 † An esse sibi cum Christo uidetur, qui aduersum sacerdotẽ Christi facit? Qui à clerici eius societate se secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem rẽpugnat, hostis altaris, aduersus sacrificiũ Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, in obsequiis seruus filius impius, frater inimicus: qui contemptis episcopis & Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, 9 precem alteram, illicitis uota uocibus facere, dominicæ hostiæ ueritatem per falsa sacrificia prophanare. Nec scit, quoniam qui contra Dei ordinationem nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur: sicut Chore & Dathan, & Abiron, qui contra Moysen & Aaron sacerdotes sacrificandi licentiam uendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compaginibus ruptis in profundũ suum patuit, stantes, atquè uiuentes, recedentis soli hiatus absorbuit, Nec tantum eos, qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percusit, sed & cæteros ducẽtos quinquaginta eiusdem furoris participes & comites, qui * coagulati cum eisdẽ simul ad audaciam fuerãt exiens à domino ignis propera ultione consumpsit: ostendens contra Deũ fieri, quicquid improbi fuerint, ad destruendam ordinationem Dei, humana uolũtate conati. Hæc ille. AVCTOR. Et postea dicit illis peiores hos lapsos in fide, qui Christum coram persecutore atterriti pœnis, negauerint. Vides igitur quantum crimen est in fidem, contẽnere sacerdotes: non tamen deerunt eis excusationes in peccatis, Primò solent dicere, Sed de fidelibus hoc tenet, & in hoc (inquiũt) sequitur dominum nostrum Iesum Christum: in his autẽ quæ contrariè agunt, quis obedire iubebit? Quæso ego, quæ sunt aut qualia requiris, ut sequantur? Nunquid pro dote contendis, quam Christus nõ habuit, ideo reijcis iam habentes? Quomodo ergo non benefecerint, qui scripta euangelia † cõtempserint, cùm scriptoribus ficte Christo soli adhærentes, qui euangelium non scripsit? sicut habet Augustinus, retractationum lib. 2. * capitulo. 42. super lib. de consenso Euangelistarum, AVCVST. Primus (inquiens) liber aduersus eos scriptus est, qui tanquam maximè sapientem Christum uel honorant, uel honorare se fingunt & ideo nolunt euangeliis credere, quia non ab illo illa conscripta sunt: sed ab eius discipulis, quos existimãt dioinitatẽ, qua crederetur Deus, errore tribuisse. Hęc ille. AVCTOR. Ita Wicleuistæ putantes modernos clericos & sanctos 8 Christi, iam † mille annis & amplius, errore dotem ecclesiæ occupare, fingentes Christi pauperiem honorare, illis nolunt credere, sed Christo soli, sicut isti hæretici, nec Christi discipulis. Qualiter iam, excusare uos potestis & eis excusationem abripere? Christus non scripsit, scripserunt Apostoli, quod si non, in hoc christo cõtrarij: Christus non possedit prædia, hi possident: qualiter nec hi à contrarietate tali salui, ante dotationem Cæsaream sacerdotes omnes & episcopi, quos iam supra hortatur tã ualidè Cyprianus in epistola, quã ad lapsos scribit: dicẽs CYPRIANVS. † Episcopi plurimi, quos & hortamento oportet esse cæteris & exemplo uidentur diuina procuratione cõtempta, procuratores rerum secularium fieri derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas ,puincias oberrantes negociationis quęstuosę nundinas aucupari, esuriẽtibus in ecclesia fratribus, habere argẽtũ largiter uelle, fun-

dos

Trifo. To. 2

Excusabiles à peccato infidelitatis.

Aug. To. 9

Matt. 10. Luc. 10. 2. Cor. 13

Matt. 27 Luc. 23.

Aug. To. 5.

Cyprianus

Qui uos spernit me spernit.

Nu. 16

Euangelia spernuntur si facta ecclesiæ spernuntur.

* cap. 16

Aug To 1

Episcoporum cura

Digitized by Google

dos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicā tibus fœnus augere. Hæc ille. AVCTOR. Et
Aug. To.7 10 replicat† Augustinus modum & uices in libr. 7
Quidam prepositis suam disco li. De baptismo contra Donatistas, ne etiam talibus communicatio negaretur. Ecce auari, raptores, desertores suæ plebis, negocioſi, fraudulenti, & nundinas aucupantes episcopi, & tamen ipsorum contemptor uocatur a Cypriano hostis altaris, sacrificio Christi rebellis, pro fido perfidus, pro religioso sacrilegus, filius impius, frater inimicus. Quare? Quia contemptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis Dei episcopis quoniam dicit eos esse oberrantes per prouincias, & furientibus fratribus habere argentum largiter uelle; reputauit tamen Christi hostes & sacrilegos, qui constituerent aliud altare & sine eis precem aliam facere uellent: admirans que, si sibi cum Christo esse uideatur, qui aduersus Christi sacerdotes tacit, & à cleri eius societate
Wicleff 11 se secernit.† Agnosco tamen eius uocem, qui dicit: quis me iubet obedire uni Diabolo inceden ti uiam Christo contrariam: & non magis eo derelicto sequi dominum nostrum Iesum Christum? Hæc ille. Vox Witcleff hæc est. Et si uis quære dialogum Augusti. si hoc idem ContemAug. To.9 ptus non dicat de conflictu uitiorum & uirtutū cap. 4. ubi in rubrica. Contemptus dicit. Quis tu
Vbi peres. es ut peioribus* obtusis, deterioribus famulatū exhibeas? Te magis quàm illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio uel industria coæquari. Obtempera igitur magis domini imperio, & non sit tibi cura de aliquo. Subiectio respondet. Si domini obtemperandum est imperio, humano subdi necesse est magisterio. Ipse
Lu. 10. enim dicit, Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Ita (inquis) oportet: sed si talis, qui imperat, esset qualis debet esse, non est
* imperat Ro. 13. talis per quem Deus* imperaret. Sed Apostolus contra: non est potestas, nisi à Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quales enim esse debeant ii, qui imperant non est à subditis discutiendum: & quidem primis ecclesiæ pastoribus dominus dicit, Scitis quod reges gentium dominantur eorum, uos autem non sic: sed qui uult
Matt. 20 Lu. 22. in uobis esse maior, erit omnium seruus. Et tamen non omnes tales futuros præuidet, subiectorum omnium personas in discipulis assumens præmonuit, dicens, Super cathedram Moi
Matt. 23. si sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dicunt uobis facite, quæ autem faciunt facere nolite. Hæc ille. AVCTOR. In hoc amputata est Witcleuistarum excusatio: quia cum dicunt, si esset talis Papa, aut talis episcopus, uel sacerdos, qui imperaret aut doceret, ut erat Petrus, uel Hilarius sequeremur eum, sed iam quid isti Papæ & Pe-

A tro? Ita Witcleff cōtumax dicit: ita & hoc CONTEMPTVS assumpsit: sed redarguens eum cū suo Witcleff, auctore Christo, SVBIECTIO. Qui uos spernit, me spernit: qa si sermonē meū seruabunt, & uestrum seruabunt. Et quid dicitis,
12 †Witcleuistæ, quid Papæ & Petro? Da nobis talem Papam, aut talem presbyterum, & audiemus eum, Et cur fideles non ita dixerunt Petro & Paulo: Quid Petro isti cum Christo? Da nobis talem Christum & audiemus eum. Cur insanissimi Witcleuistæ; Quid Witcleff cum Petro? Da nobis talem Petrum, & audiemus eum.
Io 15 Christo & Petro similes Witcleff exigit
Sed minor cæcitatem & surditatem uestram, q dominum non auditis imprecantem uobis octa
Matt. 23 uum. Væ. Matthæi. 23. Væ uobis Pharisæi & Scribæ hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & dicitis, si fuissemus in diebus patrū nostrorum, non essemus socii eorum: ita, & uos qui dicitis, si fuissemus in diebus Petri & Pauli
B audiuissemus eos, non essemus socii Simonis Magi aut Alexandri ærarii. Si in diebus Augustini, Ambrosii Hieronymi, audiuissemus eos: non essemus socii Manichæi, Vigilantii, Auxentii, aut sæui Pelagii. Audite quod Christus uobis dicit, Itaque testimonium estis uobis, quod filii estis eorum qui prophetas occiderunt, filii hæreticorum ueterum, qui illis patribus repugnarūt: quia iam eorum per ora doctorū prolatis sen-
Chri. To.2 tentijs, repugnatis. Vnde Homilia 42. imperfecti, Chrysostomus. Cum audieritis aliquē beatificantem antiquos doctores, probate qualis est circa suos doctores: si enim illos, cum quib. uiuit, sustinet & honorat: sine dubio illos, si cum illis uixisset, honorasset, si autem suos contemnit, si cum illis uixisset, illos cōtempsisset. AVC.
C Cæca igitur responsio Witcleuistarum est, non esse sacerdotes tales sequendos, nisi sequantur dominum nostrum Christum, nam quia alia est
Alia est ratio uitæ alia cathedræ. ratio uitæ, alia cathedræ: sequela cathedræ non est uitanda propter uitam, dicente Christo, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, nolite facere. Sed adhuc audite. Multi summi pontifices in Romana sede succedunt, & uario sacerdotū sanctorum cœtu circuncincti: nam non semper ijdem commanent: multi post eos sunt episcopi sanctæ uitæ, multi etiam sacerdotes in ecclesia qui & orthodoxi sunt. Cur illos non auditis instruentes uos in recta fide? An omnes infideles sunt, qui Witcleuistæ non sunt? Omnes Græci, Illyrici, Hispani, Galli, & Indi, si sint. Hungari, Daci, Germani, Italici, Poloni, & noui sacri germinis Letuani catholici, & demum Anglici, Hibernici, Scoti, tot sancti penè innumeri sacerdotes, terrarum episcopi, & omnes cæci sunt & infideles, & tota ecclesia orbis terrarum a Ioanne cognomento impiæ uitæ, necesse habet quere-

re

re quid uelit Christus in Euangelio de corpore suo in sacra Eucharistia, de dotalitiis spōsę suę, de necessitate futurorum, de ritibus sacramentorum, & alia: & sic penitus destitutam ritè fidei institutis, reliquit Christus sponsam suam ecclesiam orbis terrarum, ut adhæreat meritrici? Satis esset pro perenni supplicio tam immanis ambitio. Miseri & seducti, est ne tantilli uobis, Christum (ut dicitis) credere caput, & corpus eius sacrum diuellere? Symbolum inchoare cum Credo in Deum: & contrasymbolum terminare eū, Nego ecclesiam catholicam? Sed credo plus quàm totam illam turbam, paucam Witcleff hæreticam, uelut arguit inuincibiliter magistros uestros in hoc scelere Donatistas lib. 3. contra Cresconium * cap. 53. AVGVSTINVS. Ipse dominus ait, Prædicabitur hoc euangelium in uniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet finis. † Nisi fortè etiam in tātùm uos præcipitat insana superbia, ut hoc quod prædictum est, de parte Donati putetis incipiendum, non ex illis ecclesiis, quas Apostoli plantauerunt, quibus non communicat pars Donati? An & ipsas, ut mundum impleat, rebaptizare conabitur cum catholica per cuncta crescente, illa etiam ipsa in Aphrica quotidie minuatur? O insana peruersitas hominum? Laudari te credis de Christo credendo quem non uides, & damnari te non credis de ecclesia, negando * quam uides. Cùm illud caput in cælo sit, hoc corpus in terra? Agnoscis Christum in eo, quod scriptum est: Exaltare super cælos Deus, & non agnoscis ecclesiam in eo, quod sequitur, Et super omnē terram gloria tua? Agnoscis Christum in eo, quod scriptum est, Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea &c. usque, Super uestem meam miserunt sortem: Et non agnoscis ecclesiam in eo quod paulò pòst sequitur, * Commemorabūtur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius uniuersæ patriæ gentium? Agnoscis Christum in eo quod scriptum est, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis: Et non agnoscis ecclesiam in eo, quod præsenti tempore testatur psalmus ipse. Dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine, usque ad terminos orbis terræ. Corā illo decidēt Aethiopes, & inimici eius terrā lingēt. Reges Tharsis & insulę munera offerēt: reges Arabū & Sabba dona adducēt: adorabūt eum oēs reges terrę: oēs gētes seruiēt illi? Agnoscis Christū ubi dicit ad Iudæos, Non est mihi uoluntas in uobis, dicit dominus omnipotens, nec accipiam sacrificia de manibus uestris: quia utique Christi aduentus abstulit illa omnia sacrificia Iudæorum: & non agnoscis ecclesiam in eo, quod sequitur. Quoniam ab

Nota.

Aug. To. 7 * cap. 64 Matt. 24

Ecclesiā cō temnunt in sanitis.

* quod

* Reminiscē tur. Psal. 21

Psal. 71

Malach. 1.

A ortu Solis usque ad occasum, glorificatum est nomen meum in gentibus? Hæc Augustinus. AVCTOR. Vides quantus horror est profiteri Christum: & corpus eius, sponsam eius nouam nuptam eius Ecclesiam, diffiteri? Sed dicitis, pro consuetudine peccandi, deserit deus homines, & fidem suam reuelat fidelibus. Sed quāto tempore (dicite) deseruit Deus Ecclesiam? Nunquid mille ducentis annis, & ut soletis dicere, à tempore Vrbani, qui intulit dotem, reliquit Christus Ecclesiam suam, abscondens fidem suam ab Epiphanio, Alexandro, Athanasio, Hilario, Martino, Nicolao, Sixto, Laurentio, Syluestro, Augustino, Ambrosio, Hieronymo, Gregorio, Githberto, Beda, Pulgentio & omnibus generaliter

14 usque ad Witcleff, qui † primus abstulit orbi dotationem. Ecclesiæ, necessitatem baptismi, religiones, perfectas, & præsidentiam apostolici præsidis, contra legem Christi, in tantùm ut oēs episcopi sancti, & Christi martyres, qui non de

B his pœnitent, & fiunt, de secta Witcleff, sunt eo ipso damnati? Hæc audetis dicere, hæc scribere, O Witcleuistæ miseri cum ueteri Donato, sicut iam scripsit Augustinus? Nunquid in tantùm uos præcipitat humana superbia, ut fidem Christi post tot annos à parte Witcleff putetis incipiendam, & non ab ecclesiis, quas Apostoli plantauerunt, maximè à Romana, pro cuius Antistite rogauit Christus, ut non deficeret fides eius? Si autem cōsumaces permanseritis; proditi Lu. 22. te testes, aut libros qui uobiscum testentur & damnent patres tanti seculi, qui omnes contra illum scripsisse testantur & factum producite, instō, proferte eos, imitō, qui damnent, post eos. præsentem ecclesiam, quam non accipitis. Hanc dico Christi ecclesiā super terram, quam tā dedignanter respuitis: hanc ecclesiam Christi per orbem terræ diffusam, pro qua probanda, scripturas assumpsit Augustinus supra, cuius caput in cæ Ecclesia gloriosa.

15 lo & corpus in terra: Et demum † super omnem

C terram gloria tua, supple, est ecclesia, & conuertentur ad Deum uniuersi fines terræ. Et à flumine usq; ad terminos orbis terræ. Et adorabūt eū omnes reges terræ. Hæc (inquam) ecclesia militās super terram cur à uobis pro recta fide cōsequēda nō petitur? cur amplexāda synagoga Witcleff? Hæc quæ ipsum Witcleff nō nouit, sed fidē à Christo usque nunc bene nouit; pro uili contēnitur, Pene extra hominem factus stupeo, sed pompa supersedeo. Nolo hoc uerbo Christi furentem prouocare superbiam. Sordida secta Witcleff, qua fronte dedignaris ab ecclesia fide imbui, à qua doctrinam ueritatis accipiunt ciues cæli, principes paradisi? Hoc fortè nescisti inter omnia mysteria legis hoc hactenus ignorasti. Sed audi Paulum dicentem ad Ephe. Eph. 3.

Errores Wiclef

Psal. 71

3. Mihi minimo sanctorum omnium data est gratia inter gentes euangelizare. Sequitur ut innotescat principatibus, & potestatibus in celestibus per ecclesiam multi formis sapientia Dei. Audi exponentem August. lib. quæstionum noui & ueteris testamēti. ca. 67. de lectione Esaiæ.

16 AVGVS. Idcirco †. n. diuersæ sunt ecclesiæ, ut qa non omnia singulæ* possunt, possunt simul. Omnes sunt Christi: quia ipse est caput corporis ecclesiæ, ex quo totum corpus subsistit, i. ex quo omnia in cælis & in terra habent originem. In hac ergo, quæ in terris est ecclesia, omnium ecclesiarum facta est mentio, quia cum huic sacramentum creatoris prædicatur, etiam cælestibus huius intimatur doctrina. Inferioribus enim cū insinuatur, necesse est, ut audiant & superni. Vnde & Apostolus, Mihi (inquit) minimo omnium sanctorum data est hæc gratia inter gentes, euangelizare inuestigabiles seu incomprehensibiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio mysterij absconditi à seculis in domino, qui uniuersa creauit: ut innotesceret principatibus, & potestatibus, in cælestibus: per ecclesiam, multiformis sapientia Dei: per hanc igitur ecclesiam superni docentur: quia ueritas, ut ait,

17 de terra orta est. Hæc ille. AVCTOR. Ecce Paulo † datum est notificare supernis principatibus mysteria Dei abscondita: sed per ecclesiam multi formis sapientiæ Dei, non per unam personā multiformis perfidiæ Witcleff. Sic quoq; Hieronymus in commentario exponit hunc locum, & recitat eum Haymo in expositione dicens HAIMO. Vt ergo ista multiformis sapientia Dei manifestaretur principatibus, & potestatibus in cælestibus, quas beatus HIERONYMVS Angelicas uirtutes uult intelligi cælo residentes, filius Dei ueniens in mundum reuelauit eam Apostolis suis: & per ecclesiam, hoc est, in ecclesia prædicantes Apostolos suos, manifestauit Angelicis uirtutibus. Dicit nanque beatus Hierony. quòd quædam sunt Angelicæ dignitates, quæ mysteria superius memorata ad purum non intellexerūt, donec completa est passio Cristi: & *Apostoli per omnes gentes cœpissent p̄dicatione sua, gentiles trahere ad fidem. Quod p̄bari potest per hoc, quod Angeli admirando dixerunt, illo ascendente ad cœlos propria uirtute. Quis est iste qui uenit de Edom? Hæc ille. AVCTOR. Ambrosio uidetur hunc locum exponere de spiritibus errorum in cœlestibus, ad modū loquendi eiusdem Apostoli alibi. Spiritualia ne

A quitiæ in cælestibus. Neutra autem harum diuidet: sed cōcordantiam ex hoc loco inducere possunt sine diploide uanissimorum Witcleuistarū qui per hanc Ecclesiam Christi ubique militantem in terris fidem rectam Christi dedignantur addiscere: per quam, & superni principatus in cælis, & erraticæ potestates, diuerso licet tramite, doctrinam ueritatis instabant audire. Nec moueat aliquos, q̄ idem AVGV. super Genesim ad literam exponens eundem textum Apostoli, dicit innotescentiam illam factam Angelis in speculo uerbi: quia & hoc uerum est: sed quod ibi in principio remotè eis innotuit, iam in Ecclesiæ prædicatione propalatum est innotescēs distinctius per effectum, Quod idem statim subdit. AVGV. ibidem afferens Apostoli alium textū è prima ad Timotheum. 3. Quòd autem non in Deo tantum innotescit Angelis quod absconditum est, uerum etiam hic eis apparet, cum efficitur, atque propalatur, idem Apostolus testis est.

B Et sine dubio (inquit) magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est in gentibus, assumptum est in gloria. Hæc ille. ca. 19. AVCTOR. Etenim hoc loco admirari non desino uæsanam superbiam istius Witcleff. Noluit enim doceri immo scribit esse impossibile, ut docere eum possit etiam orbis terræ: & iō relictis omnib. sanctis & quicquid unius est † Ec-

18 clesiæ triumphantis, uolat ad Christum & tamē Principatus & summas Potestates in cœlestib. noluit Deus: cum possit erudire de singulis in se ipso, sed ēt per Christum: nec in Christo solo, sed etiam per Paulum: nec per Paulum solum, sed etiam per ecclesiam, non modò triumphantem in cœlis, sed adhuc peregrinantem in terris, periclitantem cum perfidis, luctantem cum peruersis hominibus, & certamen quotidianum experientem, sicut modo cū acerbis hæreticis

C

(.?.)

DOCTRINARVM DECEM quas huic toto de Sacramentalibus operi Auctor præmisit.

FINIS.

INVOCA-

¶INVOCATIO AVCTORIS ex uerbis Sanctæ Iudith. in Cap. 13. sic dicentis.

CONFIRMA me domine Deus Israel, & respice in hac hora, ad opera manuū mearum, ut sicut promisisti, Hierusalē ciuitatē Ecclesiæ catholicæ tuę erigas: & hoc; quod credēs per te fieri posse cogitaui, perficiam. Et quia summus ille tyrannus retentos pedibus in abyssō hæresum exprobrat fidelibus tuis, q̄ credant uitas Augustini, & aliorum Sanctorum peccatrices, & doctrinas eorū apocryphas, quod est legē Christi postponere, & hæc apocrypha anteferre, & antiquum dierum relinquere: ad te ipsum antiquum dierum omnium, in omni probatione aut expressione ueritatis, oculos pios cōuerto, ut tu sis mecum alpha, & omega, principium & finis omnis scripturæ meæ de te ipso: ut à scripturis tuis sanctis lineam determinationis assumam, in teq; cōuertam circuli curuaturam. Doce me domine Deus magne, & mirabilis, quod de tuis sacris in tuo spiritu sum scripturus: ut non eam post spiritum meum sicut arreptitius Witcleff suos instruxit, ut facerent: contra clamāte. AVGVST. sermone. 27. super Psal.* 117. Non. n. qui spiritu suo aguntur, sed quotquot spiritu Dei aguntur, ij, fili sunt Dei. Non quia ipsi nihil agunt sed nè nihil boni agāt, à bono aguntur, ut agant. Nā tāto magis efficitur quisq; filius bonus, quā tō largiùs ei datur à patre spiritus bonus. Hæc ille. AVCT. Non ergo à spiritu meo, sed à sanctis expositoribus qui semper ab Apostolorum temporibus successiuè finem tuæ legis concorditer descripserunt, sensum legis assumā: & in spiritu tuo sancta uerba legis educam. Tunc enim scripturæ tuæ non erunt extortæ, aut uiolentiam passæ, si præcedentium patrum lineas, punctaq; certatim obseruem: simul, & totius ecclesiæ famatam consuetudinem longæua fide plebibus annuntiatam. Hoc quia Witcleff præuaricatus est pactum, idcirco lapsus est præceps: uerba legis Dei fecit sua, & à finistra suspitione peccantium clericorum, Dei cultum prædicauit infamem. Si quidem minister pollutus est, mundum eius ministerium ab immunditia uitæ discernā: ut de eis sim quos per Ezechielem dominus monuit, ut doceant populum, quid sit inter Sanctū, & pollutum, & inter mūdum, & immundū. Nec simul cum euangelicis porcis, margaritas cultus ecclesiæ suæ, Witcleff conculcare permittam: ut omnes constantes simus in traditione ecclesiæ, A quasi unum caput habentes secundum Apostolum, donec occurramus in unitatem fidei, & agnitionem filij Dei. Super hoc in expositione, AMBRO. Tandiu dicit manere ordinationem, quamdiu cuncti destinati ad uitam, unius sint fidei, in agnitionem Christi: Sequitur. Vt ultra nō simus paruuli neque fluctantes, & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominū, in astutia ad remedium erroris. Fundatos & stabiles esse nos uult in disciplina fidei catholicæ, quam Petrus Apostolus, reuelante Deo, professus est. Nec uentilari nos aberrantes per diuersa rum hæresum pestilentiosas asseuerationes, nequitia humana adinuentas, ut per has fallētis inimici, sub ueri nomine, error possit asseri. Hoc enim remedium est falsitatis: ut, sub prætextu ueritatis, inducat errorem, & non solum sub ueri nomine: sed & ne (sicut ante acceptam fidē, sensu humiles uagabamur) per diuersos errores, fideles facti, discurramus, fragiles & dubij. De spe promissa commonet, quia iam Christiani facti fundati esse debent, quia ambiguitas in fide nostra non est. Hęc ille. AVCT. Quia uerò inter sacra ecclesiæ Christi, oratio generalissima est, q̄ item omnibus sacris, & sacramentis nunquam deest, ideo de oratione primitus differendum. Circa cuius tractatum, ne hac uel illac contingat errare: cum magistris ecclesiæ, ad orationis Auctorem oraturus accurro: dicens, ut illi, Domine doce me orare. Tanti enim operis limini sacra ingredi non præsumam, nisi tuam gratiam prius orem, qualiter de oratione, & qualitatibus eius te docente, definiam. Absit adhuc, & iterum, & semper absit à me spiritus ille Witcleff, ut eum sequar iam scripturis impulsus. Est enim non ab Austro à quo uenit Deus, sed ab Aquilone subsibilans, unde panditur omne malum. Hunc oro ut fugiam: peto, quæro, pulso, ut à longè prospiciens illum uitem. Teneo me cum Beda Christi famulo deprecāte in prologo libri quarti super Lucam. BEDA. Quapropter ipse quartum expositionis euangelicæ librum incipiens à lectione, in qua superbiæ spiritus in digito Dei eiicitur, tuam Christe clementiam suppliciter imploro: ut spiritus tuus bonus ducat me in uiā rectam: & eum qui ab Aquilone est longè fac à me, quatenus à me electis malignis, scruter mandata Dei mei, reuelatisque mentis oculis ad considerandā tuæ sacro sanctæ legis mirabilia, de uotus lector ingrediar.

Spiritu dei agi optādū.

*Aug. To. 8 *118.*

Ezech. 34

Matt. 7.

Eph. 4.

Amb To. 5

Oratio inter sacra Ecclesiæ generalissima est.

Lu. 11 Matt. 6

Hiero. 1.

Beda

DE HAERESIBVS ANTI-

QVORVM ET VVITCLEVISTARVM CONTRA ORATIONES SACRAS DEO PLACENTES, ET ACCEPTAS.

CAPVT I.

SVMMA.

1 *Orare sicut oporteat, quòd nesciamus, sed Spiritus postulat pro nobis, & postulare nos facit.*
2 *Apostoli Christi quomodo de Christo studiosè requirunt, ut doceat eos orare.*
3 *Witcleff hostis ecclesiæ, ut fidem Christi apertiùs obruat, quomodo absconsè contra orationis formam sua tela deuibrat.*
4 *Futurorum necessitas secundum Witcleff.*
5 *Witcleuistæ hæretici, quòd sint Nembroth similes.*
6 *Origenes notatur ab Epiphanio.*
7 *Pelagiani quòd destruant orationes Ecclesiasticas, hæreticè prædicantes gratiam Dei dari pro meritis. Et Witcleff non solum gratiam, sed & gloriam.*
8 *Errata Witcleff describuntur.*
9 *Arbitrium esse supra gratiam dicunt Pelagiani.*
10 *Witcleff quòd catholicum simulet vultu verbi, sed fructu verbi fauet erroribus, & tegit hæreticos.*
11 *Witcleuistæ, quomodo quorundam hæreticorum more transforment hominum animos simplici duplicitate, & dupla simplicitate.*

Cur auctor de oratione differendū statuerit vt de in fine suæ inuocationis: ibi enim propositi sui rationem reddit.

DOMINE doce me orare. Summarum rerum hæc una conditio semper fuit: ut uix humanis uiribus, sed diuina tantùm ope queant attingi. Quod de orandi fastigio uerum esse tantò facilius arbitror, quanto clarius intonat auribus nostris ipse † Apostolus: Spiritus adiuuat infirmitatē nostram. Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis, & postulare nos facit, & hoc gemitu inenarrabili, quo ipse facit nos gemere, ut exponit ecclesia. Hanc orationem † postulandam à spiritu, uoce hominis siue mēte, iam magna ex parte in uita sancta fundari Apostoli Christi, uidētes quasi apicē sanctitatis abesse, de Christo studiosè requrūt, & dicunt, Dñe doce nos orare. Vt autē hostis ecclesiæ † Christi Witcleff fidem Christi apertiùs obruat, ꝫ hanc oōnis formam quasi ꝫ animantem spiritum totius sanctitatis humana sua tela deuibrat: absconsè tñ, ut assolet, & Psalmista conqueritur, Abscōderūt superbi laqueūmihi, dicēs in 1. ca. libelli de oratione, Ordinauit auctor noster, ut homo non solū oret in uoce, & mēte: sed oīno in iusto opere, siue uita, quia Deus est auctor realis, qui nō requrit cogitationē, uel uocē, sed oīno uitā suæ institiæ cōplacentē. Hæc Witcleff. AVCT. Audacter dicit: Deus non requirit & quos nō requrit? De tali fideiussore dicit Psalmista: Propter qd irritauit impius. Deum? Dicit .n. in corde suo: non requret. Sed intueamur quid dicat: Ordinauit (inquit) auctor noster, ꝙ homo non solū oret. Dicit non solū ad tegēdū sibi sophisma: qa si Deus non requrat cogitationē orā tē, uel uocē, ergo nec ordinauit orationem cogitationis, uel oris. Hoc solum qđ instituit, requrit: & qcqd requrit fieri, hoc prius ordinauit, ut fieret, ne eēt calumniā serui pigri ad dñm, Tollis ꝙ non posuisti, & metis qđ non seminasti. Hoc antecedens, Deus nō requrit cogitationē orantis, et uocē, sed oīno uitam: uult esse ꝟñs, hoc in casuali, ꝙ auctor naturæ ordinauit oīno, ut homo nō oret uoce, aut mēte, sed ope. Et pp hoc infert tertia parte sermonum, serm. 49. Confidat homo in merito proprio: quia ad mensura illius, Deus † necessario p̄miabit. Hæc est totius huius hæresis de nō orādo, radix & origo, misera necessitas futurorū, habito. n. hoc medio, ꝙ Deus merita nr̄a coronat, ex hoc conficitur, ꝙ homo in meritis proprijs confidat. Sed ut uiam antiq̄ contineā, fundamenta eius extrahere conabor ī lucē: sicut dñs ait in Michea, Detrahā in uallē lapides eius, & fundamēta reuelabo, & oīa sculptilia illius concidentē. † Primū fundamētū huius hæresis inter hoīes a Nēbrothitis effluxit: Gen. 10. ꝙ in uirtute sua confiderent: ut hēt Sapiens Eccle. 16. Nō exorauerūt p̄ peccatis suis antiqui gigātes, qui destructi sunt cōfidētes suæ uirturi, & nō pepercit peregrinationi illorū. De qb. iē libro primo antiqu. Ioſephus. Fecit (inqt) eos esse elatos ad iniuriam, atq; contēptū, Nēbrot filius Cā, filii Noe: & cū eēt audacior, & manu fortissimus suadebat eis, ut non Deo ascriberēt, ꝙ hominib. p illū fœlicitas eueniret, sed ꝙ hoc eis p̄pria uirtute præberetur, & cognato gñs sui ad cān tyrānidis adduxit, solus ipse p̄sumēs, homines à dei timore reuocare & spē suā in p̄pria uirtute

Vvitcleff

Mat. 6

Futurorū necessitas

Mich. 1.

Gen. 10. Nēbroth Eccl. 16

Ioseph Iudeus.

uirtute reponere. Hæc ille. AVCTOR. Aduerti te dictum Witcleff; nihil apponamus. Quod dicit Witcleff, Confidat homo in merito proprio: quod & Nembrothitæ fecerunt, Destructi sunt (inquit Sapiens) confidentes suæ uirtuti: & suadebat (inquit Iosephus) quòd fœlicitas propria uirtute præberetur hominibus. Quæ maior fœlicitas, quã illa de qua Witcleff autumat, ꝙ ad mensuram proprij meriti Deus necessariò dabit præmium? Et quid his concludit uterque? Non orandum Deum mente uel uoce, sed utendum cuilibet propria sua uirtute. Nec hic suffocatus est error, sed ualuit in Iudæis usque ad tẽpus fidei primitiuæ: qui pari modo de suis uiribus superbissimè præsumentes, nec ipsum diuinum adiutorium postulare curabant. De quibus libro suo de fide & operibus, * ante medium, AVGVST. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia, Et ideo uerum est, quòd legem accipientes homines, qui de suis uiribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium uincendarum malarum concupiscentiarum, recta fide impetrantes, pluribus grauioribusque delictis, etiam lege præuaricata onerati sunt. Hęc ille. AVCT. Notate quæ se inferunt, catenam attendite. Homines de suis uiribus præsumebant, & nec diuinum adiutorium recta fide impetrabãt. Asserto primo, secundum regulariter sequitur: nec uidi quenquam dicere primũ sine secundo, eo quòd præsumptio sui, surgit statim in contemptum Dei. Et qui de uiribus propijs, & meritorum qualitate confidit, qualiter alium extra se orandum putabit? Reptilis demũ erat hæc hæresis, & post istos partim † Origenẽ, prout notat uetus pater Epiphanius in epist. ad Ioannem Constantinopolitanum, quam transtulit ipse, HIERO. & inter eius epistola colloca tur. EPIPHANIVS. Quis sustinebit ergo Origenis ineptias, ut nõ grauius aliquid loquar, & similis efficiar uel ipsi, uel discipulis eius, qui audent in periculo animæ suæ asserere quodcunque eis in buccam uenerit: & magis iubere Deo, & non ab eo uel orare, uel discere ueritatem. Hæc ille. AVCTOR. Nescio quomodo iubeat Deo, quàm si agentibus meritis Deus ad mensuram sic merentibus, necessariò præmiabit. Interuenerunt Pelagiani, qui istam hanc hæresim susceperunt ne sine eis perueniret ad Witcleff. De quibus libro hæresum ad quod uult Deũ ca. 88. AVGVST. Destruunt etiam orationes, quas facit ecclesia, siue pro infidelibus & doctrinæ Dei resistentibus, ut conuertantur ad eum: siue pro fidelibus, ut augeatur eis fides, & perseuerent in ea. Hæc quippe non ab ipso Deo accipere, sed à seipsis homines habere contendunt, gratiamque Dei, qua liberamur, ab impietate, dicentes secundum nostra merita dari. Quod quidem Pelagius in episcopali iudicio Palæstino damnari metuens, damnare compulsus est: sed in posterioribus suis scriptis hoc inuenitur dicere, & docere. Hæc ille. AVCTOR. Semper † uides esse coniunctas hæreses. Destruunt Pelagiani orationes ecclesiasticas: quia gratiam Dei hæreticè prædicant, dari pro meritis: Witcleff uerò non tantùm gratiam, sed & gloriam. Confidat homo (inquit) in merito proprio, quia ad eius mensuram Deus necessariò præmiabit. Accurrens forsitam Witcleuista festinus irruit, ut magister suus ab hoc Pelagiano puteolo, saltem quibus potest occasionibus extrahatur: ipse Witcleff (inquit) orare commendat in aliis: & eodẽ libello ipse dicit nõ negare, quin multũ ualeat deprecatio iusti assidua: hẽt. n. usus ecclesia, dicit, non omnimodè cõtemnẽdos. Nõ uult aũt orationes nudas sine bona uita, nec usus tales, ut euangeliũ acceptari: quæ singula à recta fide non deuiant. Sed & ego cum dño Iesu meo finẽ hæretici uerbi aspiciens, ulterius uerbi mentem intueor. Scribæ quod exteriùs tacuerunt, interius clamauerunt, Hic blasphemat: idcirco Euangelista subiungit, ꝙ Iesus ut uidit cogitationes corũ &c. ut Matthæi. 9. Ita quod calidus hæreticus exterius laudasse uidetur, intus dissimulat. Nec tñ cor hominis intueri me fateor, quod Iesum Christo ex eius Deitate est ꝓpriũ: sed qđ homini datũ est, in aliis eius dictis & sectatorũ eius exemplis intẽtionẽ dogmatis manu palpo conceptã. Aliter dic mihi cur † omnẽ sanctã uitã, & opera iusta, orationi præferens ab oratione facta cõdiuidit? Cur itẽ destruere oẽs Christi religiones ꝓfectas, & oratorũ collegia, plus iuuat ecclesiã Dei, q̃ oratio quãtũlibet specialis? Cur etiã sacerdotes eius seducti penitus, ab horis dicendis, & ab aliis orationibus, generaliter abstinẽt, dicentes, & penè semper in ore habentes, illud magistri sui, Plus est orare sancta uita uel opere, q̃ sermone uel mẽte? Vis aũt altius repetã? si ipse cũ Pelagio dãnata non senserit, cur ipse damnatũ hæreticũ sustinet, & excusat? Ipse palàm dixit, ipse cathedraliter docuit, ipse in membranis reliquit, in parte sermonum, quos discipuli supra euangelium dulces habent, sicut Sarraceni perfidum Alchoranum. Ibi enim sermone, 46. dicit. † Cõsimili oratione tollitur error Pelagianorum, quos creditur ad tantum magnificasse liberum arbitrium hominis, quòd homo potest per se mereri beatitudinem sine gratia animæ superinfusa. Et fortè intellexerunt, quòd non requiritur gratia præter Deum & spiritum, quæ gratia poterit per se esse spiritui conlinita. Non enim capit intellectus fidelium, quòd anima mereatur per se, nisi prius per Deum gratis, & per consequens,

*cap. 14 Aug. To 4

Nota.

6 Origenes.

Hier. To. 2 est Epist. 60 incipit Domino dilectissimo fratri uide sub finẽ. Epistę.

C

9

Aug. To. 6

Pelagiani.

Errata Wiclef, & Lutheri

Matth. 9.

Arbitrium supra gratiã dicunt. Pelagiani.

Laco. 5.

Digitized by Google

consequens, per gratiam sit adiuta: sed illa gratia cùm sit bona qualitas, non poterit per se esse. Hæc Witcleff. AVCTOR. Ecce si non sit inter Witeleff & Pelagium germana societas: si tamẽ uelit Pelagius errorem suum sustinere, quẽ uocat metaphysicam de essentia accidentis. Quòd scilicet nihil sit gratia præter spiritum Deo gratum: non autem aliquid potens per se esse spiritum conlinitum; O redemptorem damnatorem damnati Pelagij. O saluatorem seculi Origenes si sic sensit de essentia gratiæ (ut tu dicis fortè sẽ sisse) iam catholicus est, & iam sine causa damnatus est. Cur istud non attingit Augustinus, cùm tot disputaret, & tanta, & contra Iulianum eius alumnum, & magistros Pelagium & Celestium, dicentes gratiam Dei secundum merita nostra dari: & sic gratiam non esse gratiã, quia non gratis datam, & quòd per usum liberi arbitrij possit quis mereri gratiam? Quòd item parauli ita sint ex suis naturalibus salui, ut sine saluatore ualeant esse salui. Et inter tot & tãtos cõflictus, aut hæretici defendendo: aut Augusti. cũ catholicis arguendo, nunquam meminerunt ridiculæ glossæ Witcleff, unde dicere potuissent gratiam Dei, quæ non potest per se esse, sed est Deus, uel spiritus, secundùm merita nostra dari, & transisset Augustinus delusus, & Pelagius absolutus: quia dicit Witcleff, error Pelagianorum sic tollitur. Sed etiam tota synodus sancta Numidiæ, quæ ibi Pelagium condemnauit, scribens epistolam calamo Augustini huius glossæ non meminit. AVGVSTI. Noua (inquit) hæresis, & nimium perniciosa tempestas, cum tentat assurgere doctrinæ inimicorum Christi, quæ nobis etiam Dominicam orationem, impijs disputationibus conatur auferre. Et infrà. Vt ergo alia omittamus, quæ contra scripturas sanctas plurima differunt, hæc iterum duo, quibus omnino totum, quod Christiani sumus, nituntur euertere. Quæ fidelia corda sustinent nõ esse rogandum Deum: ut contra peccati malũ, atque ad operandum iustitiam, sit noster adiutor: & non opitulari paruulis, ad consequendum uitam æternam, gratiæ Christianæ sacramentum? Hæc insinuantes Apostolico pectori tuo non habemus opus multa dicere, & tantam impietatem uerbis exaggerare. Et sequitur. Huius autem perniciosissimi errores auctores esse perhibentur, Pelagius, & Celestius, quos in ecclesia quidem sanari maluimus, quàm desperata salute ab ecclesia resecari. Hæc ibi ad Innocentiũ Papam inter Epistolas Augustini epistola. 12. AVCTOR. Quis ferat audaciam, aut magis ineptiam, nec se intelligentis, nec rem, de qua loquitur, sapientis: ita ut inter unius anni theologos pro uili opinione sui accidentis eam uanè, tanquam impertinentes intrusa palea sinneretur, cum etiam in ueritate rei, glossa illa nulla ex parte errori respondeat, nec quicquam proderit sustinenti. Nam dato, quod gratia nihil aliud sit à spiritu grato Deo, numquid hinc erit catholicum, Dei gratiam dicere secundũ merita nostra dari, aut per liberi arbitrij usum mereri nos, Dei gratiam (Aut quòd paruuli iam nati, primo peccato non teneantur obnoxii? Hæc & plura dixit Pelagius, Quomodo iam per accidens tuum tollitur hæresis Pelagianorum: quia dicis, sic tollitur, Sed ut redeamus ad priora. Hæc idcirco protulerim, ut uideant omnes quam callidè Witcleff catholicum simulat uultu uerbi, sed fructu† uerbi fauet erroribus, & tegit hæreticos. Quotiens igitur propositiones eius occurrant, uideant in uultu sermonis quasi physiognomiam sensus, & in bifronte iam animum dictantis examinent: quia (ut sæpe præmonui) tanta se inuoluit ambiguitate sententiæ ut fideli simplici, putetur ualde catholicus, & in eodem (sine mutatione) sermone, perinde orthodoxo hæreticus cõuincat. Tales magistros Witeleff artifices doli repit defensores Origenis: de quibus, in epistola ad Pammachium & Oceanũ HIERONYMVS. Sic uerba temperant, sic ordinẽ uertunt, sic & ambigua quæque cõcinnãt, ut nostram & aduersariorum confessionẽ teneat aliter hæreticus, aliter audiat catholicus: quasi nõ eodem spiritu & Apollo Delphicus, atq; Loxias oracula fuderit Crœso, & Pyrrho, diuersis tpibus, sed pari illudentes strophi. Exemplicã paucam subiiciã. Credimus (inquit) futurã resurrectionẽ corporũ. Hoc si bene dicat, pura cõfessio est: sed qa corpora sunt cælestia & terrestria, & aer ille & aura tenuis, iuxta naturã suã, corpora nominauit, corpus ponit nõ carnẽ, ut orthodoxus, corpus audiens, carnẽ putet, hæreticus spiritũ recognoscat. Hæc est eorũ prima decipula, quæ si deprehensa fuerit instruũt alios dolos & innocentiam simulant, & malitiosos nos uocãt & quasi simpliciter credẽtes aiũt. Credimus resurrectionẽ carnis. Hoc uero cũ dixerit, uulgus in doctum putat sibi sufficere: maximè qa & id ipsum in symbolo credit. Interroges ultra, circuli, strepitus commouet, fautores* clamant, Audi sti resurrectionẽ carnis, qd quæris amplius? & in peruersum studijs nos commutatis† sycophantæ, illi simplices appellant. Hæc ille. AVCT. Mos iste adhuc nostros, sequitur Witcheuistas, simplici duplicitate, & dupla simplicitate, animos hominum transformãtes. Aut quid dixit uulgus ut crederis, audito uno eorũ dicere, sacra hostia corpus Christi natum est de uirgine. Audistis, fidem clamitant, quid quæritis amplius? & in peruersum studium fidem simplicem com-

Aug. To. 2

Hie. To. 2. Est Epist. 65. incipit Sibedula quas misisti.

clamitans

mutatis. Cum tamen solùm figuraliter esse corpus Christi intendat hæreticus, ita ut in re de orationibus sacris dicit Witcleff in iam dicto ca. 46. Debemus diuino suffragio intendere, & sperare, non creaturæ suffragio irreligiosè confidere. Fallaciam habet attentius si consideres: uel irreligiosè fidendum decernens, si suffragio creaturæ intendat, quod est hæresis: uel irreligiosè confidere, uetans quod item inhibet bona fides. Sic uerba temperant, & ambigua quæque concinnant, ut in illo simplici sermone populi credant, esse uerissimos, in quo orthodoxi eos in hæresi deprehendunt.

¶ QVOD VITA HOMINIS AB OMni orandi officio suspensa, mentis, uel oris, è imperfecta, non catholicè Christiana. Cap. II.

SVMMA.

1 *Oratio quòd sit triplex secundum Witcleff mentalis, uocalis, & uitalis.*
2 *Witcleff quòd intendat præferre, uel æquare nudam uitam sine oratione, oranti mente & ore.*
3 *Massilianorum hæresis per extremum opposita hæresi Witcleff. Et quomodo Euchitæ ab Augustino dicuntur, ab orando, sic appellati.*
4 *Orare semper, quid sit. Et qui hæretici malè senserunt de orando.*
5 *Massiliani, & Witcleuista quàm malè sibijpsis conueniant.*
6 *Beda quid dicat super illud Iacobi, Fides sine operibus otiosa est.*
7 *Witcleff, quòd in maiorem lacum deceptionis inciderit, quàm primæui fideles, qui dictum Pauli malè acceperant de iustificatione plena per fidem &c.*
8 *Iudæi, Gentes, Massiliani, & Witcleff, quomodo peccauerunt in fide de fide.*
9 *Oratio mentalis, quòd transcendat orationē uocalem & uitalem.*
10 *Oratio mentalis, quæ sit secundum Augustinum.*
11 *Orare sine intermissione, quid sit.*
12 *Credere, quid sit secundum Augustinum.*
13 *Vitalis oratio, quòd sine oratione mentali non sit.*
14 *Animum quòd plus attendat Dominus, quàm opus.*
15 *Orationis mentalis uis.*
16 *Oratio uitalis quòd sine mentali non sit meritoria.*
17 *Cogitatio, quòd de radice mentis surgat in ramū operationis.*

A Disponens Witcleff conflictum inire cum orthodoxis orantibus, in libello quem ad hoc edidit, de oratione in exordio: Quædam (inquit) est oratio mentalis, quædam uocalis, & quædam uitalis. De prima. Apostolus. Orabo spiritu, orabo & mente. De secunda. Matthæi. 6. Sic orabitis, Pater noster qui es in cælis. De tertia. Oportet sēper orare & non deficere. Et Apostolus. Sine intermissione orate: nam iusta uita, & opera meritoria bene orant. De ista triplici oratione patet ex fide, quod tertia amplectens ambas priores, est à Deo maximè commendata. Matthæi. 7. Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit uolūtatem patris mei. Hæc illic Witcleff. AVCT. Interrogādus est æmulus si bona sit diuisio, qua arte diuisionis partes ponit in numerum cū suo toto: aut particulare cum specie: ut ex Sorte & Petro cum communi eis natura hominis, dicat tres homines: quia dicit tertiam orationem uitalem ambas complecti priores. Aut si discretè eas connumeret: ut si duo, tria, quinque, tres numeros dicam, & quòd tertius utrosque priores complectitur, sed tunc non excedit utrosque sumptos coniunctim: Et ipse hoc ibi prosequitur. Cum enim, inquit, oratio generalior à Christo præfertur, & generalius est iusta orare in opere, quam animo uel sermone, patet, quòd ista oratio est melior altera præcedente, Hæc Witcleff. AVCT. Fingit, sed ex illo medio arguisset, ꝙ oratio sua tertia sit melior utraque præcedente & si neutram includeret, quod ipse statim annuit, quia multi sunt, inquit, muti & infantes, qui non habent* possibilitatem taliter exorandi, & tamen propter eorum iustam uitam, à Deo cui cuncta sunt cognita, sunt saluādi. Hæc Witcleff. AVCT. Sensum eius ad assumpta cōfero, ut clare pateat quod intendit † præferre. s. uel æquare nudam uitam sine oratione tali, orāti mente, & ore. † Huic hæresi alia per extremū opposita est Massilianorum, qui solum orandū dixerunt in hac uita, nec alteri operi insistendū. De qua lib. hæresum cap. 57. AGVSTIN. Græcè dicuntur Euchitæ, ab orando sic appellati. Tantùm enim orant, ut eis qui hoc de illis audiunt, incredibile uideatur. Nam cum dominus dixerit, Oportet semper orare, & non deficere: & Apostolus, Sine intermissione orate. Quòd sanissimè sic accipitur, ut nullo die intermittantur certa tempora orandi, isti ita nimis hoc faciunt, ut hinc iudicentur inter hr̄ticos nominandi, quanuis nonnulli eos dicant de purgatione animarum nescio, quæ phātāstica ridiculè fabulosa narrare. Sequitur, Dn̄r. Euchitæ opinari monachis nō licere sustentandæ uitæ suæ causa

Triplex oratio secundum Vvitcleff.
1. Cor. 14.
Matt. 6
Lu. 18
1. Thes. 5
Matt. 7
Vvitcleff
**Tempus sensibile*
Massilia.
Aug. To. 6
Euchitæ
Lu. 18
Orare semper.
1. Thes. 5

sa aliquid operari: atque ita seipsos monachos profiteri, ut omnino ab operibus uacent. Hæc ille. AVCTOR. De istis lib. primarum hæresum Damascenus hæresi. 80. Dicũt, ꝙ neque baptisma perficit hominem, neque diuinorum mysteriorum assumptio purificat animam, sed sola apud eos exercita diuina oratio. Et bene ifra. Prodigialiter dicunt, ꝙ oportet eos qui saluari uolunt, tantùm orare, nihil omnino alterum operantes, usquequo peccatum sentiant, quemadmodum fumum quendam uel ignem, uel draconem, uel aliquam talem bestiam per orationem expulsum, & sensibiliter per oões exiẽs: spiritus autem sancti rursum ingressum sensibiliter suscipiant, & manifestum in anima habeãt sensum in ingressu spiritus: Hæc ille. AVCT. 5 Ecce sibiipsis quàm malè conueniunt isti. Massiliani ita orationem extollunt, ut opera iusta confundant: è contrario Witcleuistæ, uitam operosam magnificant, & omnem orationem mentis & oris ab eius merito præscindentes, uix ullam esse consentiant: similes facti (quantum mihi uidetur) sectis illis Iudæorum, & gentium sic inter se tumultuantium, pro præferendo opera fidei: uel sic fidem sicut isti iam rixosè comparant inter orationes bonæ fidei: de quibus Saluator ait, Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet uobis: & ipsa opera iustæ uitæ. 6 Vnde† super illud Iacobi. 2. Fides sine operibus otiosa est. In expositione illius Canonicæ, BEDA. Quoniam Paulus Apostolus prædicans iustificari hominem per fidem sine operibus, non benè intellectus est ab eis, qui sic eum acceperunt, ut putarent si solùm in Christum credidissent, etiam si malè operentur, & facinorosè, flagitioseque uiuerent, se saluos esse posse per fidem. Locus iste huius Epistolæ ad eundem sensum Apostoli Pauli quomodo intelligendus sit exposuit: ideoque Abrahæ magni exemplo utitur: uacuam esse probans fidem, si non etiam operetur. Sequitur. In hoc se gentibus in Christum credentibus Iudæi præferre cupiebant, ꝙ dicebant se meritis bonorum operum, quæ in lege sunt, peruenisse ad euãgelicam gratiam: ideo què scandalizabantur multi, qui ex eis credere, quòd incircuncisis gentibus Christi gratia traderetur. Vnde Apostolus Paulus dicit posse hominem sine operibus, sed præcedentibus, iustificari per fidem. Hæc ille. AVCTOR. 7 †Primo in his dictis perpendo meum Witcleff in illum, sed maiorem lacum deceptionis incidere, quàm istos primæuos fideles, qui dictum Pauli malè acceperant de iustificatione plena per fidem, ideo opera negligentes, sed per Iacobum postea de intellectu peruerso Pauli correctos. Quòd si præsumis Witcleff ex Christi uerbis aut Apostoli nouam doctrinam conficere: qui nec per unum patrem aut multos: immo nec per totam ecclesiam permittit se corrigi: sed contra oẽs ausus est dicere, ꝙ ultra omnes, auctoritas Christi sit præstantior: quasi ideo ad eius intellectũ tenenda, dimisso intellectu omnium correctorum, quasi nullus primæuæ fidei, qui sit correctus, erat, aut fuerit ipsi compar, aut iam dãdus talis Iacobus, & nullus inferior, cui tantus credat taliter corrigenti. Sed ad rem. Vtriquepeccauerunt in fide: de fide Iudæi opera præferendo, gentes in tantum opera negligendo: ita Massiliani declinant ad tantum orationes extollendo in præiudicium operum, Witcleff item opera sustinendo in contemptum precum sanctarum. Et distinctionem attendite primo: quia utranque auctoritatem, quam pro oratione sua uitali fundãda præsumpsit, Augustinus iam supra cõtra Massilianos sanissimè de oratione secundum quòd est uocalis, dictam asseruit. Oportet semper orare, & sine intermissione orate: inquit, sanissimè sic accipitur: & nullo die intermittantur certa tempora orandi. Oratio autem iustæ uitæ, nec temporis, nec momenti intermissionem admittit. Tertia autem auctoritas euangelij, orationem mentalem non excludit propter opera, sed magis includit opera cum effectu, prout exponit HIERON. in commentario Esaiæ cap. 66. ad illud. Audite uerbum domini qui tremitis ad uerbum eius. De quibus & dominus loquebatur, Non omnis, qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est. Sicq; stare põt illa sñia. Nemo dicit dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Nam cùm hæretici dicant dãm Iesum, & multi in resurrectione sint dicturi, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & uirtutes multas fecimus? Respondebit eis dñs, Recedite à me nescio uos, operarij iniquitatis: ergo dicere non sermone, quæ res facilis est, sed affectu & operibus comprobãt. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ꝙ tertia tua sine secunda non commendatur ibidem, Non omnis, qui dicit, sed qui facit: sed nec prima contemnitur, nec cum sola uenit sine secunda, uel tertia dicere (inquit) affectu & operib. comprobãt. ¶ Item si uitalis oratio priores duas complectitur, qua ratione ipsam sine illis esse dicitis in mutis & infantibus, aut in illis ipsis duabus non præferturlut melior, quia ibi eas non complectitur? Item si Deo placet res melior: quomodo in eius prospectu oratio tua uitalis orationem uocalem & mentalem cõplectitur quia neutra illarũ ab eo, sed tantum oratio iustæ uitæ requiritur? sic enim scribis in dicto primo capite. consequenter: Deus est auctor realis, ꝙ nõ requirit co-

Mat. 11. Iac. 2 Ro. 3. Beda Hie. To 5 Esa. 66 1. Cor. 12. Matt 7

gitationem uel uocem, sed omnino uitam, suæ
9 iustitiæ complacentem.† AVCTOR. Iam ex argumento tuo orationem mentalem, orationem uocalem,& uitalem scio transcendere, quia oratio mentalis utramque aliarum complectitur: non tantum amplexione tua, sicut saccus poma aut lapides, sed sicut perfectionalis forma perfe-
10 ctibile proprium.† Intelligas autem orationem mentis ipsum habendi affectum, sicut uerum est se declarat super Psal. 37. uersum, Ante te omne desiderium meum, dicens AVG. Ipsum desi-
Psal. 37 Aug. To. 8 derium tuũ oratio tua est: & sit continuũ desideriũ cõtinua oratio. Nõ.n.frustra dicit Apostolus: Si
1. Thes. 5 ne intermissiõe orãtes. Nũq̃d sine ītermissiõ ege nuflectimus, corpus prosternimus, aut manus le-
* Aut. uamus: ut dicat, sine intermissione orate?* At sicut diximus nos orare hoc, puto sine intermissione non possumus facere. Est alia interior oratio, sine intermissione. Oratio ista, quæ est? desideriũ. Quicquid aliud agas, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non uis intermittere orare, noli intermittere desiderare, Continuum desiderium tuum, continua uox tua est,
Matth. 24. Tacebis si amare desiteris, q̃a tacuerũt de quibus scriptum est, Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Frigus charitatis silentium cordis est. Flagrantia charitatis clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas. Si sp clamas semp desideras. Hæc ille. AVG. Iam doceris Augustino, quæ sit mentalis oratio, ipse sanctus affectus mentis, amor, charitas, fla-
Mentalis oratio quæ. grans desiderium placendi Deo per iustitiam, mansuetudinem, eleemosynam, ieiunium, aut cæteras uirtutes: quæ omnes si in oratione tua uitali ponantur, si ne oratione dicta mentali, sic animatione carent, ut mortem non uitam constituant: & hoc desiderium, hanc orationem mentis cõtinuam exponit esse illam sine intermissione & indeficiẽtem: ita ut ultra expositionem tuã de oratione uitali, Augustinus norit eam dici de oratione uocali, ut supra, & de oratione mẽtalis, ut hic. & hoc nè omnino uideretur tuam solam probare, quod putas. Et iterum in epistola ad
Aug. To. 2 Probam, de orando Deum. capitul. 9. Idem
1. Thes. 5 AVGVS. Quod ait Apostolus, sine intermissione orate, quid est aliud quàm beatam uitam, quæ nulla nisi æterna est, ab illo, qui eam dare solus potest, sine intermissione desiderare? Sẽper enim hanc à domino desideremus, & semper orabimus. Sed ideo ab aliis curis & negociis
Sine intermissione orare quid sit. quibus ipsum desiderium quodammodo tepescit, certis horis ad negocium orandi mentem reuocamus uerbis orationis, non admonentis in id quod desideramus intendere, nè quod tepescere cœperat, animo frigescat, & penitus extingua-
11 tur, nisi crebius inflammetur.† Hęc ille. AVCT.

A Ecce sine intermissione orare, est desiderio cordis orare continuè: quæ cordis continuitas haberi non potest, nisi certis horis uerba orationis fundamus, aliis curis & negociis tunc omissis. Et Casianus dicit, quòd mentis puritas, & cæteræ uirtutes animæ, sine hac iugi oratione, depereunt. Collatione Isaac capitu. Quod iugis oratio sit cordis perfectio: CASSIANVS. Cassianus.
Sicut ad orationis perfectionem omnium structura uirtutum tendit: nisi huius culmine hæc omnia fuerint colligata, atque compacta, nullo modo firma poterunt, uel stabilia perdurare. Quemadmodum enim sine illa plena cordis quiete, acquiri, nel consummari non potest hæc, de qua loquimur perpetua orationis iugisque tranquilitas: ita ne illæ quidem uirtutes, quæ hanc animi præstruunt firmitatem, absque huius possunt orationis assiduitate compleri.
Hæc ille. AVCT. Hoc dicit August. quòd
B hæc uirtus sancti desiderii penitus extinguitur, nisi per orationem iugẽ crebrius inflammetur. Quomodo autem passio mentis quid est, si actu uel habitu cogitatio mentis non est? Qualiter ergo dicit Witcleff, quod hanc cogitationem uel uocem Deus nõ requirit? An bonam fidem non requirit Deus quæ sine cogitatione nõ est. Vnde de prædestinatione sanctorum citò post
Aug. To. 7 principium. cap. 2. AVGVS. Nullus quippè credit aliquid, nisi prius cogitauerit illud esse credendum: quamuis enim raptim, quamuis celerrimè credendi uoluntatem, quædam sanctæ cogitationis antecedant, moxque illa ita sequatur, ut quasi coniunctissima comitetur: necesse est tamen, ut omnia, quæ creduntur præueniente cogitatione credantur. Quamquam†& ipsum
12 credere nihil aliud est, q̃ cum assensione cogitare. Sequitur. Quoniam fides si non cogitetur, nulla est: & non sumus idonei cogitare aliquid ex
C nobis quasi ex nobismetipsis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc ille AVG. Si igitur uerũ est, 2. Cor. 3
q̃ scriptura dicit, Quùm uenerit filius hominis, putas inueniet fidem super terram? q̃ eum fidem Lu. 18
quæsiturum in terra cõmuncit: qualiter cogitationem non requirer, qui fidem requiret: quùm
13 fides si non cogitetur, nulla est? Hæc† igitur oratio mentis, quam cogitationem si scires, hæc oratio mentis, & amoris, & sancti desiderii uita est, & tota perfectio precis uitalis, qua sine, uita
1. Cor. 13. lis non est. An non audis Apostolum dicentem, Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest? Gratius ergo respicit gratus dominus gratum animum, quàm opus arduum quantumcunque. Vnde in expositione Psalmi.
118. Quia mandata tua dilexi domine: CAS- Psa. 118

SIO-

Digitized by Google

Ysidorus SIODORVS. Postquam persecutorum sæui
tiam, & illata supplicia memorauit, uenit ad cha
ritatem, quæ cuncta commendauit: nam si non
diligens mandata domini nostri Iesu, talia pate-
retur, non erat fœlix corona, sed uitiosa iactan-
tia, sicut dicit Apostolus. Si tradidero corpus
meum, ut ardeam &c. Sequitur. Dominus
enim animorum qualitates gratiùs respicit,
Animum plusquam opus attēdit dominus. 14 quàm cruciatū carnalis passionis intendit. † Si-
cut & eleemosynas illas habet gratas, quæ sub
animi hilaritate præstantur. Hæc ille. AVCT.
Ergo si animorum qualitates sunt gratiosiores,
quàm eleemosynæ, aut passiones carnales; quo-
modo non requirit dominus cogitationem, sed
uitam aliam complacentem: cùm sine qualitate
cordis, omnis uita ipsi sit ingrata? Vide quòd
Mat. 13 uita alia non commendatur in uidua, præter ani
mum largiendi, quo totum dedit quod habuit:
nec illa dedisset plus omnibus, si non potius
eius animum aspexisset Christus, quàm cen-
sum. An non traxit Christum ad miserendum
pauperi mendico, desiderium patientis: plus-
quàm morbi compassio, uitalis oratio, quam
Mar. Hier. To. 9 tu laudas? Quo passu in commentario Marci,
HIERONYMVS. Considerans Iesus promp-
ptam completionem desiderij, remunerat.
Vnde aliàs dixit. De quocunque petieritis cre
dentes in nomine meo, accipietis. Hæc ille. AV-
Orationis uitalis uita 15 CTOR. † Completionem desiderij ecce Chri
stus remunerat, quod est (secundum Augusti-
Lu. 11. num) oratio mentalis. Vires puto orationis
mentalis Witcleff non nouit, quando postpo-
suit eam, quam in comparatione operum, Chri-
stus in euangelio lumen appellat: Lucerna (in-
quiens) corporis tui, est oculus tuus. Super quod
Greg. To. 1 quinto Moralium, GREGORIVS. Corpus
dicit opera, quæ palàm cūctis apparent: oculum
uerò ipsam mentis intentionem, qua operatur,
& de cuius merito eadem opera, lucis an tene-
brarum sint opera, discernuntur. Sicut conse-
quenter exponit, dicens: Si oculus tuus fuerit
simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si au-
tem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebro
sum erit. Si (inquit) pura, rectaque intentione q̄
potes agere bona studueris: lucis profecto sunt
opera quæ facis. Sequitur. Si autem peruersa
est intentio, quæ præcedit, prauum est omne
opus, quod sequitur, quamuis rectum Videatur.
Hæc ille. AVCTOR. Ex affectu ergo mentis
Meritū operis surgit ex affectu mentis. assurgit meritum operis: & umbra est omne
Matt. 15. opus huius uitæ, nisi fruatur lumine splendentis
intētionis in corde. De corde (inquit) Saluator,
exeunt blasphemiæ, homicidia, furta. Et iterum
scribitur, Omni custodia serua cor tuum, quo-
niam ex ipso uita procedit. Ex corde ergo
mors, ex corde uita hominis, uita & operis. Im-

A mo & ex solo cordis, aut mentis habitu, non ope
ris, mensurat Deus omne meritum facientis. Vn
de libro primo super Lucam cap. 1. AMBRO-
SIVS. Idem enim est arbiter mentis & facti: di
uina iudicia meritum iusti ex mentis habitu, nō
aliquo factorum exitu metiuntur. Plerunque
enim aut bona mens facti reprehensibilis exitu
deformatur: aut improba cogitatio facti alicu-
ius decore uelatur. Sed etiam quod benè feceris:
si malè cogitaueris, diuino iudicio non potest *Amb. To.*
16 probari. Hæc ille. AVCTOR. † Audeo dicere nul *Oratio uita*
lum esse meritum orationis tuæ uitalis, ubi non *sine mē*
præcessit meritum orationis mentalis. Ex oppo *talis non est*
sito tamen esse contingit, dicente Apostolo: uel- *meritoria.*
le adiacet, perficere autem nequaquam. Item in. *Ro. 7.*
1. parte Sermonum, sermone. 25. AVGVST. *Aug. To. 10*
Quomodo aures uestræ ad uoces nostras, sic
aures Dei ad cogitationes uestras: non potest au
tem fieri, ut habeat mala facta, qui habet cogita
B tiones bonas. Facta enim de cogitatione proce-
dunt: nec quisquam potest aliquid facere, uel ad
aliquid faciendum, membra mouere, nisi prius
præcesserit iussio cogitationis. Quomodo de in
teriori palatio quicquid iusserit Imperator per
imperium Romanum emanat: quicquid uidetis
agi p̄ puincias: quantus motus sit ad unā iussio-
nem imperatoris intus sedentis? Mouet ille solū
modo labia cùm loquitur, sed tamen in unoquo-
que eorum est intus Imperator in corde: sed si
bonus est bona iubet, & bona fiunt: sin malus,
mala iubet, & mala fiunt. Hæc ille. AVCTOR.
Hac comparatione qua cogitatio imperat, &
opera obsequūtur: Videat Witcleff quid Deus
ab homine plus requirat. Et iterū Scio propter
hoc dictum à Deo, Cum oratis non eritis sicut
hypocritæ qui amant in synagogis, & in angulis *Matt. 6.*
platearū stantes orare ut uideātur. Vbi dominus
nō factum damnat, sed animum, ita ut animum
C plusquàm factum orantis conspiciat. Vnde libr,
secundo de sermone domini in monte * AVGV. *Aug. To. 3*
Neq; enim hoc monet ut oremus: sed quomodo *cap. 6*
oremus: neq; superiùs ut faciamus eleemosynā;
sed quo animo faciamus. Quoniā de corde mun
do præcepit: quod non mundat nisi una & sim-
plex intentio in æternam uitam, scilo & puro
amore sapientiæ. Hæc ille. AVCTOR. Quo-
modo ergo est generalior, & per hoc præferi-
bilior oratio operis, quam orare animo uel ser-
mone: cùm oratio animæ uel cogitationis sur-
gat in factum operis, qualiter ex radice arbo-
ris distenditur humor in frondes & in fructus?
Vnde. 12. moralium GREGOR. Quod enim *Greg. To. 1*
radix arbori, hoc unicuique homini sua cogi- *4. Re. 12.*
tatio est: quia in quod exterius uidetur, &
illud tenetur quod interiùs non uidetur. unde
& per prophetam dicitur, Mittet radicem de-
orsum,

Digitized by Google

orsum,& faciet fructum sursum. Cum enim cogitationem nostram ad compatiendum indigenti proximo tendimus: quasi radicem deorsum mittimus,ut retributiõis fructum superiùs
17 faciamus.Hæc ille.AVCT.Cogitatio †de radice mentis surgit in ramum perfectæ operationis. Idem ergo uiroris succus in radice prius, & demum sursum in culmine operis. Compara iam ramos uirentes ad uiredinem in radice: & hoc est comparare preces uitæ operosæ,ad operationes sanctorum desideriorum in mente.

¶ QVOD BONA VITA HABET bonas orationes sicut & bona opera, quia orationibus bona procurantur. Cap. III.

S V M M A.

1 *Orationes quòd non sint adeò præferendæ,ut uita iusta & sancta contemnatur.*
2 *Superhumerale iungendum esse rationali,quid denotet.*
3 *Orare semper,& sine intermissione, de qua oratione debeat intelligi.*
4 *Vita omnis bona,quòd est sanctis precibus præeunda.*
5 *Mos præmittendi salutationem Angelicam pro adiutorio in exordio prædicandi, unde manauerit.*
6 *Perseuerantiam in sancta uita,quòd diebus ac noctibus debeamus petere,& rogare.*
7 *Perseuerantia bona usque in finem,quòd non nisi orantibus datur.*
8 *Vita sancta et oratio quòd sic sint commista,ut se semper amplectantur mutuò.*
9 *Viuere,quòd rectè nouit, qui rectè nouit orare.*
10 *Viuere qui fecit,docuit,& orare.*
11 *Opera uitæ cuncta, quòd sint oratione continua muniendæ,exemplo Hieremiæ dicẽtis. Leuemus corda cum manibus.*
12 *Corda leuare cum manibus qui dicantur,& quis cor tantum leuat,& non manus,& quis manus & non cor.*
13 *Linguam habere domitam, quòd ad bonam uitam pertineat. Et quid de hac dixerit Augustinus.*
14 *Vita hominis actuosa,quòd antecedenter,& consequenter sit precibus inuoluenda, contra Wicleff.*
15 *Wilcleff capitur,quòd sanctas preces à finibus sanctæ uitæ,& operibus sanctis,remoueat.*
16 *Hieronimus ad Eustochium quid de oratione dicat.*
17 *Oratio uersiculi Deus in adiutorium meum intende &c. Quòd incessabili uigilantia fundenda*
A *sit,secundum Cassianum.*
18 *Orationis instantia quod sit necessaria.*
19 *Imperatorum,in quo fælicitas.*
20 *Deus Christianorum quòd nunquam catholicis precibus offendatur.*

NEmo †tamen sic orationes præferat,ut uitam iustam & sanctam contemnat: sciens quoniam sicut uita propter orationes est iustior: ita oratio bona uita est probatior. Iugiter insistendum est sanctis actibus,quæ undique sanctis precibus inclu
2 dantur. Idcirco †enim superhumerale rationali copulatur in lege. Vt epistola ad Fabiolam de ueste sacerdotali.HIERON.Nec sufficit nobis priorum absolutio peccatorum baptismi gratia doctrina secretior,nisi habuerimus,& opera. Vnde iũgitur,& ephoda idest, sup humerale, q rationali copulatur,ut non sit laxum,nec dissolutum:sed hæreant sibi inuicem, & auxilio sint, Ratio enim operibus,& opera ratione indigent, ut quod mente percipimus,opere perpetremus. Hæc ille.AVCT. Non audiatur Witcleff cum dicit primo capitulo de oratione, homines debent continue iustè uiuere, quia interscissa illa iustitia,uiuunt diabolo: & ideo de hac sola, quã dicit orationem uitalem, intelligendum est illud Apostoli, Sine intermissione orate, & non
3 †quòd sine intermissione oretur, cogitatione, uel uoce. Ecclesia Christi Iesu, nos docet, & ab initio semper docebat,sic sine intermissione orare,ut omnes actus nostros alios præcedat oratio omnesque sequatur,& omnes actus nostros oratio comitetur,ad eum nimirum à quo habeamus & uelle,& perficere pro bona uoluntate. †Nam
4 quid prius habet sancta uita,quam fidem?& tamen ipsa precibus præuenitur,& si non ppriis, ut quidam putant, attamen alienis. Ecclesia pro fidelib. semper orat, & in baptismo super baptizandum sacri inuocant sacerdotes,ut saluetur in Christo, sicut filia Syrophenicæ ex fide matris,& prece:& filius ex fide patris: qui tamen non plenè credens ausus est dicere,adiuua in credulitatem meam.Non omnino credidit. Quomodo inuocabunt,in quem non crediderunt? Nec item perfectè credidit,qui suam fidem iuuari petebat:sed ipsa fides,aut si quid prius est fide,oratione præuenitur ad dominum, eo quod ipsum fidei initium est uerum Dei donum, ut aptissime probat illud apostoli. 1. Thessalonicen.2.Ideò,& nos gratias agimus Deo sine intermissione,quoniam cum accepisseris à nobis uerbum auditus Dei &c.De quo libro de prædestinatione sanctorum*uersus finem.AVGV.Nonne initium fidei apparet Thessalonicẽtium,de quo tamen Apostolus,idem Deo gratias agit dicẽs,

Hier.To.3 est ep.128. Super humerale rationali iungendum.

Exo.18 Orare semper 1.Thes.5.

Philip.2.

Fides precibus præuenitur

Mat.15 Marc.9

Ro.10

Fidei initium est uerum dei donum.

*Aug.To.7 *ca. 19*

pro-

Digitized by Google

Propterea & nos gratias agimus Deo sine inter-
missione, quoniam cùm perceptissetis à nobis
uerbum auditus Dei, accepistis, non ut * uerba
hominum, sed sicut uerè est uerbum Dei, quod ope-
ratur in uobis, qui credidistis. Quid est q̃ hinc
Deo gratias agit? Nempe nanum est & inane, si
alicui gratias agit de hoc quod ipse non fecit.
Sequitur. Illud etiam initium fidei hominum, do-
num Dei esse nos admonet, cum hoc significet
Apostolus dicens in epistola ad Colossen. 4.
Orationi instate, uigilantes in illa in gratiarum
actione: orantes simul & pro nobis, ut Deus ape-
riat nobis ostium uerbi sui, ad loquendum my-
sterium Christi propter quod etiã uinctus sum
ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.
Quomodo enim aperitur * mysteriũ Christi ni
si cum sensus aperitur audientis, ut credat, & ini
tio fidei facto, ea quæ ad ædificandum per salu-
brem doctrinam prædicantur, & disputantur ad
mittat, ne per infidelitatem corde clauso ea
quæ dicuntur, improbet, ac repellat. Hæc ille. B
AVCTOR. Attendamus Apostolum hic di-
cere se sine intermissione gratias agere, & sic ora
re: sicut in illo ad Colossen. patet. Orationi in-
state uigilantes: in illa gratiarum actione: cùm
tamen non diceret se sine iustitia intercisa sem-
per agere iustam uitam: ipso dicente, Nihil mi-
hi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum
Qualiter ergo de aliis sit exponẽdũ hoc uerbũ,
uellet Apostolus, q̃ nullo modo sineret exponi
de se? Tandem pensandum est quomodo probet
Apostolus initium, & primum fidei aditum esse
Dei donum, de quo post subdit ibidem, AVGV
STINVS. Quid est enim, Orantes simul & pro
nobis, ut Deus aperiat nobis ostium uerbi, nisi
apertissima demonstratio etiam ipsum initium
fidei, esse donum Dei? Non enim orando petere
tur ab eo, nisi ab eo tribui crederetur. Hoc donũ
cælestis gratiæ in illam purpurariã descenderat,
cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorũ,
Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea C
quæ a Paulo dicebantur, sic enim uocabatur ut
crederet. Agit quippe Deus, quod nulla in cordi-
bus hominum, uel adiuuando, uel indicando, ut
etiam per eos impleatur, quod manus eius & cõ-
silium prædestinauit fieri, Hæc ille. AVCTOR.
Ex hoc ergo quòd initium fidei est donum, & ip-
sum ergo præcedat oratio per hortamentum
apostoli, patet q̃ ois bona uita est sanctis pcib.
4 præmunda. Quod exemplum Apostoli de Apertu
ra ostium ad primum habentium ingressum ad
uiuificandum fideles hoc arguit: cui tamen ora-
tionem præponit fidelium. Orantes (inquiens)
simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium
uerbi: & ne quid impedimento essent alicui ex il
lis nondum credentibus, qd ipsi orarent hoc idẽ
Pauli, uel apud Deum, & sanctos, & dicentes, e-
rantes simul & pro nobis ipsis, ut pateat ostium
nobis uerbi in prædicatione Pauli. Et tu da mihi
ingressum operæ uitæ, si nostri opus perfectius, quàm
instare uerbo Dei: & tamen hoc ipsum in Paulo
præcessit oratio, præcessit etiam in singulis Apo
stolis iuxta decretum ipsorum cõmune. Act. 6.
Nos uerò orationi & mysterio Christi instantes
erimus, orationem præponunt ut ad uerbũ eant.
†Et quo mos communis manauit ecclesiæ, ut o-
ratio fundatur ad dominum pro adiutorio in
exordio prædicandi: & priusquam Saulus susce-
pisset uerbum Dei ab Anania Damasci, pro se
ipso orabat, ut crederet, unde & dominus ait. Ec
ce enim orat. Et orationes Cornelii dicuntur
ascendisse coram domino, ut in tra biduum au-
diret Petrum prædicantem sibi aduentum, & bñ
ficia Saluatoris, & baptizaretur, & crederet. In
his & plurib. si non des bonam uitam sine fide, cũ
sine fide impossibile est placere Deo, ante bonã
uitam, ut habeatur, dabis orationem præambu
lam uitæ bonæ, quamuis aliquando non peccãti
bus hoc uitæ initium donet Deus. Et sicut initiũ
bonæ uitę, ita & ipsa bona uita donum Dei est,
& ab eo, ut perseueretur, continuis precibus, po-
stulanda: prout sanctus pater Cyprianus in libr.
de Oratione dominica scribit & resumit in li. de
bono perseuerantiæ, * ad principium AVGV-
STIN. Quòd ipse dicit, Sancti estote, quoniam
ego sanctus sum, id petimus & rogamus, ut qui
in baptismo sanctificati sumus, in eo, qd esse cœ
pimus, perseueremus. Et paulò post post de ipsa
hac re adhuc disputans, & docens nos perseuerã
tiam petere à domino: q̃ nullo modo rectè ac
ueraciter faceret, nisi eius donum & hoc esset.
Hæc (inquit) sanctificatio, ut in nobis permaneat,
oramus. Et quia dominus & iudex noster sanato
à se, & uiuificato comminatur non dereliquere,
ne qd ei deterius fiat, hñc continuis orationibus
precẽ facimus, hoc die. & noctib. postulamus,
ut sanctificatio, & uiuificatio quæ de Dei gratia
sumitur, ipsius protectiõe seruetur. In sanctifica
tione igitur pseverantiam, hoc est, ut in sanctifi
catione pseueremus: nos ab eo petere iste do-
ctor, intelligit, cũ sanctificati dicimus, Sanctifice
tur nomen tuũ. Quid est. n. aliud petere q̃ accipi
mus, nisi ut id quoq; nobis præstetur, ne habere
desinamus? Sicut ergo sanctus cũ Deum orat, ut
sanctus sit, id utique rogat, ut sanctus pmaneat:
ita utique & castus cũ rogat ut castus sit: cõtinẽs
ut cõtinẽs sit iustus ut iustus, pius &c. Quæ con-
tra Pelagianos dona Dei esse defendimus, hoc si
ne dubio petunt, ut in eis perseverent bonis quę
scire se cepisse nouerunt. Quòd si accipiunt, pro fe
cto & ipsam perseuerantiam magnum Dei do-
num, quo cætera eius dona cõseruãtur accipiũt.

Hæc

Digitized by Google

Hæc ille. AVCTOR. In hoc processu docet Augustinus ex Cypriano, quomodo perseuerantiã in sancta uita petamus & rogemus & hoc diebus ac noctibus, ne deterius nobis contingat.

6 Nec † per negligentiam excusamur, si bonam uitam non habemus, cum orãdo habere possimus, sicut cuidam Pelagiano respondit, post principium de natura & gratia, AVGVST. Sed quod dicit negligentiæ suæ potius imputari q̃ non est sine peccato, bene quidem dicit: sed dignetur orare Deum, ne illi hæc *iniquam negligentia dominetur: *quod rogabat *quidem quando dicebat, Itinera mea dirige secundum uerbũ meũ, ut non dominetur mihi omnis iniquitas: nedum suæ diligentiæ quasi propriis uiribus non fidit, neque hæc ad ueram iustitiam, neque illic ubi sine dubio, perfecta desideranda est & speranda perueniat. Hæc ille. AVCT. Hic supponit Augustinum hunc imputantem sibiipsi suam negligentiam, quòd non sit sine peccato: quia si non orat Deum, propriis uiribus confidit, & tunc nec hic perueniturum ad ueram iustitiam, nec post modum ad perfectam censet: ideo qui nouit uitam suam esse peccatricem & non pro illa orat Deũ, quia confidit in uiribus propriis: dupliciter peccat in uitam, & duplicem amittit uitæ iustitiam. Quòd si iustam uitam haberemus à Deo sine precibus, superfluum uidetur & uanum orare pro donis gratuitis: quòd tamen uidetur Witcleff intendere cùm sic dicat, Viuamus bonã uitam, & Deus dabit nobis utile quid petamus. Sed qualiter uiuamus bonam uitam? uel ex nobis, & ex Pelagianus: dicens, quod Deus dabit nobis gratiã propter merita: aut à Deo & tunc prius orandus

7 est Deus: ideo suprã dicit † Augustinus quòd bona perseuerantia usque in finem non nisi orantibus datur. Aptius igitur dixisses, det nobis Deus utile quod uocaliter postulemus, & uiuemus bonam uitam. sicut Augustinus se in confessionibus ad dominum dixisse commemorat: Domine

8 da quòd iubes, & iube quòd uis. Mihi autẽ † uidetur sic sancta uita cum oratione, & oratio cũ sancta uita commixta, ut se semper amplectantur mutuò. Nec enim sanctam uitam nostram excludit oratione cognosco. unde prima parte sermonum, sermo. super illud psal. 118. Bonitatem, disciplinam, & scientiam doce me. † AVGV.

9 Verè (inquit) rectè nouit uiuere, qui rectè nouit orare. Hæc ille. AVCTOR. Breue uerbum sed ordine suo notandum. Non enim ait, rectè nouit orare qui rectè nouit uiuere: sed rectè nouit uiuere, qui rectè uouit orare: ne ipsum uitale tuum, uiuere duceret, nisi iuraret orare: sed rectè uiuit, qui rectè orat (inquit) quia, ut rectè uiuat, oratio impetrat apud Deum. Ideo in principio libri de oratione † CYPRIANVS. Qui

A fecit uiuere, docuit, & orare, benignitate ea quã scilicet & cætera dare & conferre dignatus est: ut dum prece & oratione, quam filius docuit apud patrem, loquimur, facilius audiamur. Hæc ille. AVCTOR. Orationem & precem dicit uocalem, qua loquimur, quam orare docuit, qui fecit uiuere, quia uitæ est præsidium: Vnde † & cũ

11 cta opera uitæ, sunt oratione munienda continua: secundum illud Hieremiæ dicentis, Leuemus corda cum manibus. Per manus opera huius uitæ, per corda leuanda preces designans. Sicut exponit hunc locum. 18. moralium * cap.

12 3. ORIG. † Corda uero cum manibus leuãt, qui orationem suam operibus roborant: nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor tantum leuat. Quisquis uerò operatur & non orat, manus leuat & cor non leuat. Iuxta Ioannis ergo uocẽ, tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi uitæ prauitas nulla contradicit. Hæc ille. AV-

B CTOR. Iuxta ergo hunc sanctum * tractatum, uitæ synceritas precibus conualescit. Nec igitur est sancta uita sine sanctis operibus: profectò nec possunt sine precibus, opera esse sancta: de precibus loquor affectus, uel uocis. Ecce de ipsius linguæ opere, dicit Apostolus Iacobus, Linguam nullus homo domare potest. In libro de natura & gratia, * post principium dicit AVGV. Neque hoc ideo * dicit, ut huius in nos mali dominationem, per negligentiam permanere patiamur: sed ut ad domandum linguam, diuinæ gratiæ poscamus auxilium. Non enim ait, Linguam nullus domare potest, sed ait, Nullus hominum: ut cum domatur, Dei misericordia, Dei adiutorio, Dei gratia fieri fateamur. Conetur ergo anima domare linguam: & dum conatur, poscat auxilium & oret lingua, ut dometur lingua, domãte illo qui dicit ad suos: Non enim uos estis qui

C loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Hæc ille. AVCTOR. Perpende quod † linguam habere domitam, ad bonam uitã pertinet, & de hac Augustinus dixit: Oret lingua, ut edometur lingua. & cur non dixit, Non oret lingua, sed uita, ut dometur lingua? Quia si bona uita uiuamus, dabit nobis Deus utile quod petamus: & quid potest utilius petere quam bonã uitam? Cur ergo non per seipsam, sed linguam, aut aliam precem, bona uita appetitur? Igitur ut prædixi, † sicut corpus uestibus foris, aut complexio

13 nalibus humoribus, intus ambitur: sic antecedenter, & consequenter, est actuosa uita hominis, precibus inuoluenda. Vel dicat Witcleff cur sancta opera uitæ suæ, sine precibus Apostolus Paulus, ut exhortationes, prædicationes, increpationes quàm plurimas, quibus sanctam uitam exercuit, apud Corinthios ex toto scribit inualidas, si orationem nõ adiunxisset operibus, dicẽs. Oramus

*Aug. To. 7 *cap. 13* — *iniqua *quem *quidam *Psal. 118.

*cap. 5. Hier. Threm. 3. Greg. To. 1

1. Io. 3.

*doctore

Iaco. 3.

*cap. 15. *dixit Aug. To. 7

Mat. 10.

Aug. To. 1 lib. 2. cap. 29. 31. & 37.

Aug. To. 8

Cipria.

Digitized by Google

mus aũt Deum ne quid faciatis mali: fecũdæ ad
1.Cor.13 Corinth.13.unde libro de correctione,& gratia
ad principium AVGVS. Oramus autem ad do-
Aug.To.7 minum ne quid faciatis mali: non ut nos proba
ri pareamus sed ut uos quod bonum est faciatis.
Exo. 1. Quis hoc audiat,& non euigilet,atque fateatur,
Psal.33 à Deo nobis esse,ut declinemur à malo,& facia-
mus bonum? Quãdoquidem non ait Apostolus,
Monemus,docemus,hortamur,increpamus: sed
ait Oramus ad Deum ne quid faciatis mali, sed
quòd bonũ est faciat: & tamen etiam loquebatur
eis,& faciebat illa opera quæ commemorauit: monebat, docebat, hortabatur, increpabat,
sed sciebat hæc omnia non ualere, quæ plantando,& rigando, faciebat in aperto, nisi eum pro
illis exaudiret orantem, qui dat incremẽtum in
occulto. Hæc ille. AVCT. Ecce bonam, ec-
ce sanctam uitam Paulus exercuit monendo, in-
1.Cor.13 crepando, hortando fideles,& hæc omnia nõ ua
litura sciuit in publico, nisi cum pro illis exaudi
15 ret Deus orãtem in occulto. † Qua igitur insania
remouet Witcleff sanctas preces à hinib. sanctę
uitæ,& operib. sanctis: sicut docet orationẽ uitæ
pferendam aliis tanq̃ generaliorẽ, & sub hoc fu
co licentiat, ac pmittit sacerdotes suos horis sta
tutis, non orare ꝑm modũ eccleſiæ, sed p̃dicare
uel studere, uel aliud utile operari: uel habebitur
infra. Et ita dicit, apostolos nõ institutos à Chri
sto cõcinere sed ad ædificationem ecclesiæ ope
rari: quasi orare,& psallere Deo, non sint opera
ad ædificationẽ. Nos aũt dicamus cũ ecclesia, ẽt
cũ operamur, si psallamus,& oremus: opera red-
dere meliora. Vnde lib. de opere monachorum,
Aug.To.3 ca.17. AVGV. Cantica diuina cãtirate, ẽt manibus operantes facilè pñt,& laborem ipsum tanq̃
diuino celeumate consolari. An ignoramus opi
fices quibus monitat bus,& plærunque etiam tur
pitudinib. theatricarũ fabularũ donẽt corda, &
linguas suas, cum manus ab opere non recedãt? C
Psal.1 Quid ergo impedit seruum Dei, operantem ma
Psal.91 nib. in lege domini meditari, & psallere nomi
ni domini altissimi? Hæc ille AVCT. Hic
non consulit Augustinus orationes, & Psalmos
dimittere,& alia opera facere, sicut Witcleff, ma
ximè cum hora adest orandi, sed ẽt in ipso ope-
re, diuino celeumate consolari, ut assequatur qs
Eccle.18. illud sapientis elogium: ne impediaris orare sem
per. Et secundum hanc regulam instituebat Eu
stochium uirginem, in epistola ad eandem. Hie-
Hie.To.1. ep.22. incipit. Memorabilia. ꝓpingat Castianus ca. 1. sub fine.
16 RON. † Egredientes hospitium armet oratio, re
gredientibus de platea, oratio occurrat, antequã
sessio: nec prius corpusculum requiescat, q̃ ani-
ma pascatur. Ad omnem actum,& ad omnem in
cessum, manus *porrigat crucem. Hęc ille. AV-
17 CT. & sanctus pater CASSIANVS in colla-
tione Isaac Deus ad adiutorium meum intende

A domine ad adiuuandum me festina. Huius uer
siculi oratio in aduersis ut eruamur, in prospe-
ris ut seruemur, nec extollamur, incessabili *uigi- *ingitate
lantia fundenda est. Huius inq̃ uersiculi medita
tio in tuo pectore indirupta uoluatur: hũc in o-
pere quolibet seu ministerio uel itinere cõstitu-
tus decantare nõ desinas. Hunc & dormiens &re
ficiẽs & in intimis naturæ necessitatib. meditare
18 & Hæc ille. AVCTOR. Quòd † si deludendo ais
hanc orationis instantiam posse ualere fratribus
monachis, aut clericis: non aũt esse necessariam,
sed bonam uitam mercatori aut militi: Iã dedu-
xi: cuilibet accordo, necessariã cuilibet bonã uitã: sed dico cum nõ nisi ex Dei dono, uita sit bo-
na, necessariam esse precem: da si uis regem tãto
magis hẽt orationes necessarias. Vnde libr. 5. de
19 ciuitate. c. 24. AVG. † Neque. n. nos Christianos Aug.To.5 Imperator in quo fælicitas.
quosdam Imperatores, ideo fœlices dicimus, qa
uel diutius Imperarunt, uel imperatores filios
B morte placita reliquerunt, uel hostes reipublicæ
domuerũt, uel inimicos ciues aduersus se insurgẽ
tes,& cauere,& opprimere potuerunt. Sequitur.
Sed fęlices eos dicimus, si iustè imperant, si inter
linguas sublimiter honorãtiũ & obsequia nimis
salutantiũ non extollũtur. Sed se homines eẽ me
minerunt. Si suam potestatem ad dei cultũ maxi
mè dilatandum, maiestati eius famulam faciunt.
Si Deum timent, diligunt, colunt, si plus amant
illud regnum ubi non timent habere consortes.
Si tardius uindicat, facilè ignoscunt. Sequitur. Si
pro suis peccatis humilitatis,& miserationis, &
orationis sacrificiũ Deo suo uero, immolare nõ
negligunt. Tales Christianos imperatores dici-
mus esse fœlices. Hæc ille. AVC. Vbi penè singu
los bonos mores, in uita regia, tanquam ad uerti-
tatis culmen, in oratione configit. Vbi ẽt infrà ui
ctoriam subdit Theodosii, cõtra quenquã tyrã
num Eugenium Avg. Accepto rursus prophetico rñsio fide certus oppressit, contra cuius robu- 26. cap.
C stissimũ exercitum, magis orando, q̃ feriendo
pugnauit, Milites nobis qui aderant retulerũt ex
torta sibi esse de manib. quæcunq; iaculabatur,
cùm à Theodosii partibus in aduersarios uehe
mens uentus iret,& nõ solum quæcunque in eos
iaculabantur concitatissimè raperet, uerumetiã
ipsorũ tela in eorũ corpora retorqueret. Vñ &
poeta Claudianus q̃is à Christi nomine alienus
in eius tñ laude dicit. O nimium dilecte deo cui
fudit ab astris, se Iouis armatus ueniens filii, mi- *Laudi Stilichonis dixit.
litat æther. Et coniurati ueniunt ad classica
uenti. Hæc ille. AVCT. Possem ex similib. uolumẽ
extendere in immensum eo ꝙ oẽs Christianorũ
libri oronis laudes extollũt Et pagauorũ cultus
ẽt contra Witcleff insurgeret, si oroni qualicun
que qnantulumcunque detraheret. Qñ unus illo
rum poeta ait. Et si non dederis Cæsar permitte

te rogari. Offendunt nunquam thuræ precesq;
20 Iouem.†Audeo dicere, ꝙ Deus Christianorum catholicis precibus nunquam, offenditur, sed placatur: quia propter inter disputandum, nolumus tam esse soliciti, ut non memineremus orãdo etiam pro hostibus orationum sanctarum. Sed iam uerborum recolimus, quæ in fine libri de bono perseuerantiæ subiicit AVG. Non itaq; simus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. Oremus dilectissimi, oremus: ut Deus gratiam detẽt inimicis nostris, maximæq; fratribus, & dilectoribus nostris intelligere, & confiteri, post ingentem, & ineffabilem ruinam: * quia in uno omnes* credimus, neminem, nisi gratia dei liberari: eamquè non secundum merita accipientium tanquàm: debitam reddi, sed tanquàm ueram gratiam, nullis meritis præcedentibus gratis dari. Hæc ille.

*libri secundi Aug. To.7 ca.24.

*qua *cecidimus.

¶ QVOD DEVS PRIVS ORANdo inuocatur quàm uitæ iustitia: in bonis operibus habeatur. Cap. IIII.

SVMMA.

1 *Witcleff carpitur ab auctore, quòd sub obscurè loquatur atque captiosè.*
2 *Witcleff quod non euadat Pelagianorum errores, præferendo bonam uitam sanctis orationibus, quibus ipsa uita per gratiam debuit impetrari.*
3 *Deus quòd quandoquè dat initium fidei non orantibus, perseuerantiam autem in bona uita, non nisi orantibus.*
4 *Augustini dictum super illum locum Orãtes nolite multum loqui sicut ethnici.*
5 *Multiloquium in oratione cùm sit uitandũ, quòd tamẽ eloquium sit necessarium secundum doctrinam Christi, & ualde utile.*
6 *Deus omnisciens dat nobis iustitiam uite propter rationabilem precem &c. non precem rationabilem propter uitam primò.*
7 *Apostolus quare non dixerit, Misericordiam consequutus sum quia fidelis eram, sed ut fidelis essem.*
8 *Apostolus quare assiduè legi præponat fidem.*
9 *Symbolum quare prius fuerit datum, & non oratio.*
10 *Dominus quòd statim in initio fidei sit inuocandus.*
11 *Origenis expositio super illud apostoli. Et erit tẽpus cum inuocabitis me, ego autem non exaudiam uos.*
12 *Inuocatio quid sit.*
13 *Inuocare nomen domini, & adorare dominum, quòd est unum atque idem, secundum Origenem.*
A *Et quòd sicut offerimus Deo patri primò omnium orationes, ita & domino nostro Iesu Christo.*
14 *Enos interpretatur uir uel homo, & quomodo incepit inuocare nomen domini.*
15 *Oratio quare omnino præponitur operi.*
16 *Fides quod ipsa est, quæ orando impetrat quod lex imperat.*
17 *Petendum quid sit primò in oratione.*

ET subiungit Witcleff eodem capitulo primo de oratione Matthæ.6. Nolite multum orare sicut ethnici: scit enim pater uester quid opus sit uobis, antequam petatis. Cum enim ex fide, Deus scit omnia præterita, præsentia, uel futura: & non solũ scit sed præparat ac disponit quod est utile uiatori: patet ex eadem fide, quòd homine uiuente iustè, Deus propter suam iustitiam dabit illi qđ
1 rationabiliter postularit.†Hæc Witcleff, AV-
B CTOR. Subobscurè loquitur dicens, Deus ꝑꝑ suàm iustitiam dabit illi, uel enim propter suam iustitiam diuinam, uel illi propter suam iustitiam qui iuste uiuit: uerum si primum intelligat, à sanctorum patris regulis & scripturis dissentit qui semper solent dicere, quod Deus sola misericordia, & larga pietate remunerat. Si secundùm turpius errat ut solet, ꝙ iustitia humana sit Dei
2 donis condigna,†Et nec euaduit Pelagianorum errores in ordine præferendi bonam uitam, sanctis orationibus: quibus ipsa uita per gratiam, debuit impetrari. Homine (inquit) uiuente iustè, Deus propter suam iustitiam dabit quòd rationabiliter postularit. Et item subdit hoc idẽ Witcleff. Cum sæpe ignoramus in talibus particularibus, secundum apostolum, quid petamus, patet perplexitatis exclusio, per hoc quod uiuamus Ro.8
C bonam uitam: etiam Deus omnisciens dabit nobis utile, quòd ab eo uocaliter postulemus. Hæc Witcleff. AVC. Præfert continuè bonam uitam & subdit preces: quasi facile posset homo iustam uitam ducere, gratia non prius per orationem petita, & habita. Et hic erat Pelagianorum error qui ideò orare non curarunt, propter hanc rationem erroneam quam Witcleff ex euangelio iste fingit. Vnde libro de bono perseuerãtiæ circa medium. AVGV. Sunt qui propterea uel Aug.To.7
frigide orant, quoniam domino dicente, didicerũt scire Deum quid nobis necessarium sit prius Matt.6
quam peteremus ab eo. Num propter tales hæc ex euangelio delenda putabuntur? immo cum constet Deum alia danda etiam non orantibus præparasse, sicut usque in finem perseuerantiã, profecto qui ex seipso hanc habere se putat, nõ orat ut habeat. Cauendum est igitur ne dum timemus, ne tepescat hortatio, extinguatur oratio,

Matth.6

Digitized by Google

tio, accendatur elatio. Hæcille. AVCTOR. Hic attende, quòd initium fidei dat Deus quandoq; non orantibus, quoniam non credentibus perse uerantiam autem in bona uita non nisi orantib. quomodo ergo prius uiuam iustè, & tunc orabo, quando bona uita sine oratione non traditᵉ? Necessario enim dabis q. ex me ipso habeā bonam uitam, quam iubes habere antequam orē. Et profecto, inquit Augustinus. Qui ex seipso hanc habere se putat, non orat ut habeat: & tunc cauendum nè extinguatur oratio, & accendatur elatio. Sed ad uerbum Christi intelligendū radicitus, quo iussit non multum orandum, q. scit Pater noster. &c. Notandum est, quod lib. 2. de sermone dñi in monte, scribit AVG. superillum locum. Orantes nolite multū loqui sicut ethnici faciunt Arbitrantur. n. q. in multiloquio suo exaudiantur: sicut hypocritarū est præbere se* expectandos in oratione, quorum fructus est placere hominibus. Ita Ethnicorum, i. gentilium in multiloquio se putare exaudiri. Et re uera oē multiloquium à gentibus uenit, q. exercēdæ linguæ, potius quàm mundando animo, dāt operam ut hoc nugatorij studii genus, etiam ad precē fundendam transferre conentur, arbitrantes Deum sicut hominem iudicem uerbis adduci in sniam. Nolite itaque similes esse illis dicit Dominus, & *uerus magister. Scit em Pater uester quid uobis necessarium sit, anteq; petatis ab eo si. n. uerba multa ad id, pferūtur ut instruāt, & doceatur ignarus. Quid. n. uerbis opus est, ad rerū omniū cognitorē, qui oīa q. sunt, eo ipso q. sunt, loquuntur, seq; indicio factas & ea q. uētura sunt, eius arte, sapietiāq; nō latēt, in qua sūt, & q. trāsierunt, & q. trāsitura sunt, oīa p̄sentia, & nō transeuntia AVG. Hucusq; ē multiloquiū ī oīne. Sed cōtra propter uitandum multiloquium, uideretur esse eloquium non necessarium, secundum doctrinā Christi, immo ualde utile, & propter serenationem cordis, & propter capacitatem diuini muneris: subdit AVGVS. Sed quoniam (quamuis tamen pauca uerba, & ipse dicturus est, quib. nos doceat orare) quæri potest, cur uel his paucis uerbis opus sit, ad eum qui scit omnia antequā fiant & nouit, ut dictum est, quid nobis necessarium sit, antequam petamus eum? Hic respondendum est, non uerbis agere apud deum debere, ut impetremus quod uolumus: sed neb. quali animo gerimus, & intentione cogitationis, cum dilectione pura, & simplici affectu. Sed res ipsas uerbis nos docuisse dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recoderemur. Sed rursus quæri potest, siue rebus, siue uerbis orandum sit, quòd opus sit ipsa oratione, si deus iam nouit quid nobis sit necessarium nisi quia ipsa orationis intentio, cor nostrum

Aug. To. 4 Matt. 7

** Spectandos.*

** Vnus.*

Oratio Cur necessaria.

A *seruat, & purgat, capaciusque efficit, ad suscipienda diuina munera, quæ specialiter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum nos exaudit. Deus, qui semper paratus est, dare suam lucem nobis. Non uisibilem, sed spiritualem, & intelligibilē, sed nos non semper parati sumus accipere, cum inclinemur in alia, & retorti ualium cupiditate* teneamur. Fit ergo in oratione cordis ad deum conuersio, qui semper dare paratus est, si nos* aptamus quod dederit, & in ipsa* conuersione purgatio interioris oculi, cùm excluduntur ea quæ pāliter cupiebant, ut* actione simplicis cordis, ferre possit simplicem lucem diuinitus, sine ullo occasu, aut* commutatione fulgentem. Hæcille. AVCT. Semper ī solutione recurrit ad uerba orandi: non propter se, sed pp cognitionem, & purgationem cordis generandam, cum intentione cogitationis, addi lectionem puram, Omniscens ergo deus dat nobis iustitiam uitæ, propter rationabilem precē, B iam purgatricem hominis in mente, nō precem rōnabilem, propter uitam primò. Sed dicunt. Ipsa uita bona, bonæ uoluntatis rōne, oratio est: & ideo gratiam meretur in oratione sequenti: ergo gratia dei fm merita nostra datur, fm q. Pelagiani dicebant. Et arguit eos, libro de gratia dei, & libero arbitrio* circa medium. AVGV. Cum conuicti fuerint ad hoc se conuertunt, ut quomodo possunt conentur ostendere gratiam dei, secundum merita nostra dari; dicunt enim. Et si non datur secundum merita bonorum superum, quia per ipsam benè operamur, tamen secundum merita bonæ uoluntatis (inquiunt) gō præcedit orantis, quam præcessit uoluntas credētis, ut fm hæc merita gratia sequatur exaudiē tis dei. Iam quidem de fide, hoc est, de uoluntate credentis, supius disputaui, usque adeò ā deō strans ad gratiam ptinere, ut Apostolus nō diceret. Misericordiam† cōsecutus sum q. fidelis erā: sed diceret misericordiā consecutus sū, ut fidelis essem. Sunt & alia testimonia, in q. bus est qđ ait, Sapite ad tpantiam, sicut unicuiq; deus partitus est mēsurā fidei. Et qđ iā cōmemorauī Gratia salui facti estis p fidē, & hoc nō ex uobis Sed dei donū est. Et illud qđ scripsit ad Ephesios, Pax fratrib. & charitas, cū fide à deo pre, & dño Iesu Christo. Et illud ubi ait, q. nōbis donatū est p Chrō, nō solū ut credatis in eū, sed etiā ut patiamini pro eo. Vtrūq; ergo ad dei grām ptinet, & fides credentiū, & tolerātia patientiū q. ut trūq; dixit ē donatū. Et illud maximè ubi dicit. Habentes autem eundem spiritum fidei. Non ait scientiam fidei, sed spiritum fidei. Quod propterea dicit, ut intelligeremus, quòd fides etiam non perita conceditur, ut ei petenti alia concedantur. Quomodo enim (inquit,) in-

** Serena*

** Tenebramur. * Capiamus. * Et in ipsa purgatione conuerso. * Acies * immutatione*

Nona hæreticorum instantia.

** cap. 14. Aug. To. 7*

Vt essem nō quod eram &c. 1. Tim. 1.

uocabunt in quem non crediderunt. Ergo ſpiritus gratiæ facit ut habeamus fidem, ut per fidē impetremus orando, ut poſſimus facere quæ iubemur. † Ideo ipſe Apoſtolus aſſiduè legi præponit fidem, quoniam quæ lex iubet, facere nō ualemus, niſi per fidem rogando impetremus, ut facere ualeamus. Hæc ille. AVCTOR. In proceſſu hoc palàm confundit Auguſtin. præpoſitionem meritorum iuſtæ uitæ, ut ſequatur donum, & gratia Dei, quam oratione expetimus. Hoc hoc.n. dicit Pelagianos dixiſſe, q̄ præcesſit bona uoluntas credentis, ut ſecūdùm hæc merita, gratia ſequatur exaudientis Dei. Quanuis.n. ſic q̄nque contingat, q̄ poſt bona facta preces fundimus, quas de gratuito dono, Deus exaudit, ordo tamen iſte nec neceſſarius, nec ab exordio ē regularis, in tantum ut dicit, ut ipſe Apoſtolus aſſerat, ſe miſericordiam conſecutum, non quia fidelis erat, ſed ut fidelis eſſet. Et tandem ſubiungit, de ſpiritu gratiæ, q̄ primò faciat habere fidem, & per fidē preces, & per preces, facta. Probat hanc ſequelam ex illo Apoſtoli. Quomodo Ro.10 invocabunt in quem non crediderunt? aut quō credent ei quē non audierunt? Quem item textū ponderans ſecunda parte ſermonum, ſermone Aug.Tom. 9 ſecundo, de oratione dominica. AVGVS. Quia ergo dicit, Quomodo invocabunt in quem nō crediderunt: ideo non accepiſtis prius orationem, & poſtea ſymbolum: ſed prius ſymbolum, ubi ſciretis quid credideretis, & poſtea orationē, ubi uoſceretis quem invocaretis. Symbolum ergo pertinet ad fidem, oratio ad precem: quia q̄ credit, ipſe audiet invocans. Hæc ille AVCT. Ipſe ergo ordo traditionis antiquæ Apoſtolicæ eccleſiæ, prodit invocationem non expectare 10 moras, ſed † ſtatim in exordio ipſius fidei, Dūm eſſe invocandum aut iuſtam uitam, ſua gratia faciamus. In expoſitione huius textus, lib. 8. in epiſtola, ad Romanos. ORIG. Et erit tempus Pro.1 Orig.To.2 11 cum invocabitis † me, ego autem non exaudiā uos. In quo mihi uidetur ſapientia coarctare, & perurgere eos, qui ſaluari uolunt, ut citiùs invocent ſapientiam, neque morentur, neque differant, nè fortè cum ſtatutum tempus præterierit in quo pœnitēdi facultas eſt tardè poſt hoc invocent, ubi pœnitentiæ locus non eſt, & tunc dicit quòd invocabitis me, & ego non exaudiam uos Et infra ſuper hunc locum. Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? In quo docet, nō poſſe invocari nomen Dei, niſi prius credatur in Chriſtum: cum autem crediderit quis Chriſto, etiam ſi nondum ſanctificatus ſit, & Eccleſiæ corpori ſociatus, tamen neceſſe eſt ut invocet iam eum, cui credidit. Chriſtus enim uenit credentes offerre Patri. Quos autem offert Patri, Spiritus ſuſcipit, ut ſanctificet eos, & tanquā A cæleſtis eccleſiæ primitiuorum membra uiuificet, atque in ſoliditatem totius corporis, perfectionemq̄ reſtituat, ut ita demū Eccleſia Dei non habens maculam, aut rugam, appellari mereatur. Prius ergo quàm ad gradum iſtius perfectionis accedant, tāquam mediatoris Dei, & hominum, inuocent nomē domini noſtri Ieſu Chriſti. Sequitur. Et in hoc arctiſſima eos concluſione conſtringit. Salus (inquit) non eſt niſi invocāti: nemo uero invocat, qui non credit. Ergo q̄a non creditis, non invocatis, & quia non invocatis, non ſaluamini. Hæc ille. AVCT. Ad hanc cō ſequentiam Apoſtoli, dic mihi Witcleff, q̄ hortaris tantum homines contra orationes nocis, & mentis, dicens q̄ Deus eas non requirit: Apoſtolus ſub expoſitione dicit Origenis, Niſi invocetis non ſaluemini. Et de diffinitionibus gratię *ca.56 rectæ fidei *ca. 26. AVGVS. Nullum credimus Aug.To.3 ad ſalutem, niſi Deo iuuante, & inuitante, uenire nullum inuitatum ſalutem ſuam, niſi deo auB xiliante, operari: nullum *non orantem, auxiliū *niſi promereri. Hęc ille. AVCT. Si igitur nullus nō orans, & invocans, promereretur auxilium ut ſaluetur, invocare primò omnium, poſt credere neceſſe eſt, ut uiuendi deus præſter auxilium. Etiā ut dicit Origenes, & ſi nondum ſanctificatus ſit, aut uiuificatus per gratiam, aut Eccleſiæ incorporatus ſit membrum, prius invocet Ieſum Chriſtum, ſicut Cornelius: quia ſalus non eſt niſi invocanti. Quomodo ergo iuſta uita aliqualiter præcedit, aut perfecta ſalus, ut invocatio conſequatur? At ipſam invocationem appello, quæ uocalis eſt inſtātia, & † ab intus uocādo formatur: 12 ſicut in principio confeſſionum ſuarum AVG. Aug.To.1 Invocat te, domine, fides mea, quam dediſti mihi per humanitatem filij tui, per miniſterium prædicatoris tui. Et quomodo invocabo deum meum, & dominum meum? Quoniam utique in C meipſum eum uocabo, cùm invocabo eū. Hæc ille. AVCT. Et nunquid audebunt aliud dicere Witcleuiſtæ, quàm quod ſic invocare, ſit orare? Quod ſi audeant, dicet eis in prædicto capitulo. 10. & eodem loco. ORIG. Et ſi invocare Orig.To.2 13 nomen domini, & adorare † dominum, unum atque idem eſt: & ſicut offerimus deo patri primò omnium orationes, ita domino Ieſu Chriſto. Hæc ille. AVCT. Pro primitate autem huius cultus, qui eſt invocatio, agere poteſt Nota quis, ante, bona cuiuſdam perfectionis opera, 14 in naturæ primordijs. Enos enim † tertius ab Adam, primus homo ex nomine cœpit invocare nomen domini. Gene. 4. De quo in libro Gen.4 de temporibus, BEDA. Enos interpretatur homo: de quo benè dicitur, Iſte incœpit invocare Beda nomen domini qm̄a hominum eſt proprium ut ſuæ fragilitatis memores, invocent conditoris

toris auxilium, duntaxat qui in fide Christi uiuẽ
tes, filii orationis esse lætantur. Hæc ille. Avc
T. Ecce primus ex nominis interpretatione
dictus homo, cœpit inuocare nomen Domini
s. Enos: & hoc quia est proprium hominis natu-
rale, ut fragilitatis suæ memor, auxilium inuo-
cet Conditoris. Hoc proprium hominis intẽdit
auferre, qui orationes uocales hominum, cona
tur extinguere. Nam si omnino uitæ, hæc inuoca
tio esset: non hominis proprium diceretur, cum
ipsa communis sit Angelis: sed hominis proprium
scribitur, & hoc præcipuæ sanctitatis, quemad-
modum iam dicto loco libri octaui super epistо
lam ad Romanos, Origenes. Videtur mihi gran
de aliquid in scripturis diuinis, sub hoc inuoca-
tionis nomine, designari. Non enim de quali
buscunque uiris in gentib. sed de præcipuis scri-
bitur, q̃ Enos primus sperauit inuocare nomen
Domini. Et psalmis, Moyses, & Aaron in sacer-
dotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant
nomen eius, Inuocabant Dominum Deum no-
strum, & ipse exaudiebat eos. Sine dubio Chri-
stum. Sequitur infra: Si ergo Enos, Moyses, &
Samuel inuocabant Dominum, & exaudiebat
eos: sine dubio, Christum Dominum Iesum in-
uocabant. Hæc ille. Avctor. Ecce sancti in-
uocant. Cur non inuocemus, & nos; & quid hoc
contra sanctas inuocationes, & orationes, quam
uis deus hoc utile mihi scit, & præparat: immo
cum magis inuocabo, q̃ iubente Propheta A-
mos. 4. iuxta 70. Præpara te ad inuocandũ deum
tuum, o Israel, quoniam ego sum formans toni-
truum, & creans spiritum, & annuncians in ho-
mine* Christum suum. Quem locum exponens,
libro de Spiritu sancto Didymus. Dominus (in-
quit) est qui Spiritum se condere fuerat prælo-
quutus, pariter, & se facturum tonitruum, &
formare diluculum, & nebulas facere. Sequi-
tur ut illud quod a Deo dicitur tale sit. Ego
qui deus sum uniuersa procuro, qui & Creator
sum omnium, qui formo tonitruum, & condo
Spiritum, qui diluculum, & nebulam ad quas-
dam utilitates hominum facio: præpara te, ut in-
uoces me, ò Israel, ut præparatus fueris ad in-
uocandum, & memoraueris supradicta quæ con
stituo, fœlicitate temporum, & aliorum bono
rum largitionibus perfruentem, & tibi per sin-
gulos annos iuxta naturæ ordinem, ministran-
tem, ut secundus annus fluat, ut certis spatiis
horarum momenta decurrant, ut suo tempore
tonitrua mugiant, ut salutaris aura opportunis
flatibus inspiret. Hæc ille. Avctor. Con-
clude ergo. Præpara te ad inuocandum me:
scio enim quid tibi utile sit, & præparo: sed si
uis effectum, præpara te ad inuocandum.
Hæc ergo inuocatio quæ est oris, & uocis, uoca

Orig. To. 2

Psal. 97

Amos 4

*eloquiũ suum. Didymus

tio, præcipuorum hominum cultus ad deum, ex
sua institutione statim erat in principio rerum,
& demum ex coniunctione sua ad primã fidem
sm illud apostoli. Quomodo inuocabũt in quẽ
non crediderunt: patet q̃ de diuinis cultibus erat
primus, non saltem consequens oẽm aliam uitã
sanctam: sine qua nec reputo uitam sanctam, Si
autem contradicatur per scripturas. aut simile
Avgstin. quod scribitur de agone Christia
no. Fides est prima quæ subiugat animam Deo
deinde præcepta uiuendi quibus custoditis spes
nostra firmatur, & nutritur charitas, & lucere in
cipit, quod antea tantummodò credebatur. Rũ
deri potest secundum Augustin. de libero arbi-
trio. Apostolus dicit ad fidem, gratiam pertine-
re, & quomodo tunc non orationem quæ inter
fidem situatur, & gratiam, cum apostolus Pe-
trus post sobrietatem orationem inferens adiun
git. Cui resistite fortes in fide: & Centurio forti-
ter orans impetrasse commendatur. Vade, & sic
ut credidisti fiet tibi. Hæc ergo fides quæ est
plena oratione, continet, & gratiam, ut mandi
præcepta sequatur, sicut iam supra dixerat Au-
gustinus. Et item ordinem istum Apostoli, Euan
gelium Christi commendat, ubi dominus noster
Luc. 11. docens discipulos ordinem orationis,
& operis. Ego (inquit) uobis dico, petite, & acci
pietis, quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur
uobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quæ
rit, inuenit: & pulsanti aperietur. Inter quæ pete
re primò ponit q̃d fit orando, deinde subiungit
quærere, puta instando, & tertiò pulsare operan
do: quia enim manib. pulsamus, & item manib.
operamur, idcirco pulsare ad opera nostra refer
tur. Qualiter. 2. parte sermonum, sermone.
15. de dandis explicat, Avgvsti. Certè
quando pulsas ad aliquid, manibus agis: & quod
agas manibus quando pulses ad Dominum
prorsus, age, manibus pulsa: si hoc non egeris,
non dico, pulsas frustra, sed dico, non pulsas.
Quomodo, inquis, uis ut pulsem? ecce quoti-
die rogo: benefacis: nam & hoc dictum est,
Petite, & dabitur uobis, quærite, & inuenietis,
pulsate, & aperietur uobis. Omnia dicta sunt
pete, quære, pulsa: petis orando, quæris per-
seuerando, pulsas erogando. Ne ergo quie-
scat manus, Apostolus cum de eleemosynis
plebem moneret: Consilium (inquit) in hoc do
hoc enim prodest, quia non solum sapere sed uel
le cœpistis ab anno priore. Hæc ille. Av-
ctor. In hoc ergo ordine orare præfer-
tur, ut pulsationis actio per eleemosynam sub
sequatur; apertè autem ut per sacræ orationis
frequentiam, propellatur difficultas operis.
Sublimia enim uitæ opera, Deus præcepit, ut
sine ipsius dono, nec ipsa se facere se posse hõ

Rom. 8

Inter cultos diuinos oratio prima erat.

Aug. To 3 ca. 13. in prin.

1. Pet. 5

Matth. 9

Luc. 11

Aug. To. 8

Digitized by Google

intelligat:&ideò ad ipsum orandum recurrat, prout illud Matthæi. Petite & dabitur uobis, in expositione tractat, ANSEL. Multa quidem & grauia sunt quæ præcepi, sed quia ad ea complenda per uos non sufficitis, petite uires faciendi,& quærite uiam perficiendi, & datis uiribus, & inuenta uia, tunc instante pulsando, ut aperiatur uobis secretum contemplationis. Petitio pertinet ad impetrandum sanitatem, firmitatémque animi: ut ea quæ præcipiuntur implere possimus: inquisitio autem ad inueniendum ueritatem.† Hæc ille. AVCTOR. Ecce ratio quare oratio omnino præponitur operi, ut ea quæ præcipiuntur (inquit) implere possimus: multa enim,& grauia sunt quæ præcepi, sed quia ad ea complenda per uos non sufficitis: petite uires faciendi. Sed dicet Witcleuista, Optimus dominus non præciperet seruis, ut facerent quæ scirent eos non posse: sed in libro de natura & gratia respondet* post principium, AVGVST. Itaque præcepta facere commonemur, ut conantes,& nostris uiribus non ualentes, adiutorium diuinum precemur. Hæc ille. AVCTOR. Ergo impotens est uita nuda seipsam secúdum Dei præcepta traducere. Qualiter tunc est nostris uiribus confidendum siue prece? Hoc motiuum ante erat Pelagianorum, sed dicendum est utrisque, quia quòd ex se non possunt, orare possunt, ut ex se, ipsum possint. Sed respondet eis, libro suo, de gratia & libero arbitrio, *bene post medium AVGV. Magnum (inquit) aliquid se scire Pelagiani putant, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? sed idep iubet aliqua quæ non possumus, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa† enim est fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipse qui dicit: Si uolueris obseruabis mandata, in eodem libro ecclesiastico, aliquanto post dicit: Quis dabit in ore custodiam, & super labia mea signaculum astutum, ne forte cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Iam certe mandata acceperat, cohibe linguam tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum. Cum ergo uerum sit quod dicit Si uolueris seruabis mandata, quare quærit ori suo dari custodiam? Similis ei qui dicit in psal. Pone domine custodiam ori meo. Non ei sufficit mandatum Dei & uoluntas sua, quiquidem si uoluerit conseruabit ea, Quare ergo paulo post dixit, Domine pater & Deus uitæ, meæ: elationem oculorum nè dederis mihi. Sequitur. Si hæc ei in præsenti diceremus, rectissimè nobis responderet, & diceret. Ex ista oratione mea, qua hæc a Deo peto, intellige quomodo dixerim, si uolueris, obseruabis mandata. Certum est enim nos seruare mandata si uolumus: sed quia præparatur uoluntas à Domino, ab illo petendum est, ut tantum uelimus quantum sufficit: ut uolendo faciamus. Certum est nos uelle cum uolumus, sed ille facit ut uelimus bonum, de quo scriptum est quod pauloante posui. Quod præparatur uoluntas à domino, de quo dictum est, A domino gressus hominis dirigentur, & uiá eius uolet. De quo dictum est, Deus est qui operatur in nobis & uelle. Certum est nos facere cùm facimus: sed ille facit ut faciamus, præbendo uires efficacissimas uoluntati: qui dicit, Faciam ut in iustificationibus & iudicia mea obseruetis & faciatis. cum dicit, Faciam ut faciatis, quid aliud dicit nisi, Auferam cor lapideum à uobis, unde non faciatis & dabo uobis cor carneum unde faciatis? Hæc ille. AVCTOR. Ecce mandata sancta possumus obseruare si uolumus, quæ tamen non possumus. i. per nos possumus, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Possumus uele, possumus facere: sed si ille faciat uelle, si faciat facere, qui uelle nobis præcepit,& facere. Resumendum ergo quòd nec uelle possumus ut nouerimus quid ab illo qui præcepit, petere debeamus, ut fidelis Christo habeatur, qui dicit, Sine me nihil potestis facere. Et item Apostolus eius dicens, Omnia possum in eo qui me confortat Christus. Primo† ergo in oratione petendum ut iustitiam mandatorum seruemus, ut ité seruare uelimus,& ut uolita faciamus. Quis ergo negat insipiens quin orationem uitæ iustæ, uoluntatis aut uocis præcedit oratio? Vnde libro. 6. registri, epistola. 32. GREGOR. Quia ita de gratia debemus superna præsumere, ut non sumus negligentes in oratione uel opere, uoce eiusdem ueritatis exprimitur. Oportet semper orare & non deficere. Petamus ergo orando, quæramus legendo, pulsemus operando, Sit igitur mens uigilans, sit undiquè suspecta, sit ubiquè sollicita, ut insidiantes possit laqueos præcauere. Hęc ille.

Iustat Vrit. *ca. 15 Aug. To. 7

*cap 16 Aug. To. 7

Fides impetrat qđ lex imperat Eccl. 15 22.

Ps. 33. Ps. 140

Ecc. 23.

Eccl. 15

Ps. 36. Phil. 2.

Ezech. 36

Io. 15 Philip. 4

Gre. To. 2.

Lu. 11

¶QVOMODO COMPARANTVR oratio,& operatio. Cap. V.

SVMMA.

5 *Witcleff processus de oratione, quomodo sit impregnatus ambiguis, & turgeat æquiuocis.*

2 *Oratio debita tam uocis, quàm animi, quod orationem actus semper amplectatur, & illi præseratur.*

3 *Oratio, cui non causa conclamat & lingua, actus & sermo, uita & cogitatio, quod non sit perfecta, ex Cassiodoro.*

4 *Witcleff imitatur Iouinianum magistrum.*

Oratio

Oratio uocalis, quòd sit omnibus præferẽda, & quare.

6 *Orationem comparat Bernardus operi, & præfert eam.*

7 *Oratio uitalis, quòd non sit oratione mentis perfectior, probatur.*

8 *Oratio, quòd sit opere melior.*

9 *Trinitati quòd non adsint omnia, sed ipsa omnibus adsit.*

10 *Orationib. mediis quomodo nos oporteat ad Trinitatem reduci, ut ei appropinquemus magis, & ei adsimus secundum Dionysium.*

11 *Contemplatiuæ uitæ laus, quæ Theoria nuncupatur.*

AD comparationem Witcleff inter orationem & operationem satisfacere properemus, interquæ orationem operationi præponit. Cum dicat c. 1. de oratione, ꝙ iusta uita & opera meritoria bene orant. De ista tertia oratione patet ex fide, quòd tertia amplectens ambas priores est à Deo maximè commendata, & sequit. Cum.n. omnino generalior à Christo profertur, & generalius est iustè orare in opere quàm animo, uel sermone. patet ꝙ ista oratio est melior altera præcedente

1 Hæc Witcleff. AVCT. Iste † processus est imprægnatus ambiguis, turget æquiuocis: posset. n. una res dici altera melior ꝑ intentionem, aut iteratò hæc melior illa secundum extensionem uel cumulum. Oratio quæ & operatio, cumulũ facit maiorem, quia duas primas amplectitur, & superaddit seipsam: sed paupercula uidua ꝓcessit intensione meriti cunctos diuites, qui eam extensiuè in donorum cumulo præcesserunt. Iterũ oratio animi siuè uocis, est item operatio, est pars uitæ iustæ, sollicitudo prævalida: quo ergo est seipsa cordis oratione perfectior? & qđ oratio operis commendabilior esset Christo: & præferebatur orationi oris uel cordis: posset etiam esse quòd secundùm aliquid quandoque hoc ꝑferebat, & quandoque illud: secundum quòd Poeta cecinit anglicanus: Cum Dominus Petro præferret amore Ioannem, Papatu Petrum uoluit præferre Ioanni. Cum autem dicit quòd regula illa operis uel iustæ uitæ amplectit ambas priores: quare ergo statim in exemplo sequente excludit illas utrasque priores ab oratione iustæ uitæ infantium & mutorum? Multi (inquit) sunt muti & infantes, qui non habent * possibilitatẽ taliter exorandi, & tamen propter eorum iustã uitam a Deo, cui cuncta sunt cognita, saluandi sunt. Hæc Witcleff. AVCTOR. Ecce oratio iustæ uitæ non ambas priores amplectitur: igitur tanquam generalior non præfertur. Et ego itera

2 to dico, ꝙ † oratio debita tam uocis quàm animi orationem actus semper amplectitur, quare ergo non utraque illi præfertur? Vnde in expositione Psalm. 16. in principio, CASSIOD. Exaudi domine iustitiam meam, intende uoci deprecationis meæ. Apud deum (inquit) certum est habere iustitiam uocem suã, qui res tacitas intelligentiæ suæ uirtute cognoscit. Ipsius enim est oratio perfecta, cuius & causa clamat, & lingua: actus, & sermo: uita, & cogitatio. Hæc ille.

3 AVCTOR. Ecce quod † oratio perfecta non est, cui non causa conclamat & lingua; actus & sermo, uita & cogitatio. Et nota quod de oratione famose loquitur, qualiter preces dicimus: quæ de oratione intitulatur hic Psalm. qui specialiter dicitur supplicatio maiestatis, sicut ibi in expositione tituli CASSIO. Cum multi Psalmorum in textu suo habeant orationes, moueri uidetur quæstio, cur hic talem posuerit inscriptionem? Sed quanuis alii cum rebus diuersis breuiter mixtas contineant deprecationes, iste tamen penè tota sui contextione supplicatio est. Merito ergo sic prænotatus est, qnando intentio eius ad precum studium tota porrigitur. AVCT.

4 Tot † ergo inflatus ambiguis noster philosophus multum turbauit orationes cordis sui & uocis, inuoluens, & reuoluens seipsum tot æquiuocis in oratione operis sui scripti, imitans hoc ipso Iouinianum magistrum, qui ad obunbrandum suam perfidiam talem, sub qua lateret, quæsiuit loquendi nebulam, & adinuenit. Vnde contra eundem in prologo HIERON. Tantis (inquit) uitiis spurcissimis sermo confusus, ut nec quid loquatur, nec quibus argumentis uelit probare quod loquitur, potuerim intelligere. Totus enim tumet, totus iacet. Attollit se per singula, & quasi debilitatus coluber in ipso conatu frangitur. Non est contentus nostro. i. humano more loqui. Altius quiddam aggreditur. Par

C turiunt montes, nascetur ridiculus mus. Quod ipse non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes. Præterea sic inuoluit omnia, & quibusdam inextricabilibus nodis uniuersa perturbat, ut illud Plautinarum literarum ei possit aptari, *nã quidem præter Sybillam, leget nemo. Nam diuinandum est, Sequitur. Quis enim eum superare queat, cuius assertionẽ penitus ignoret? Hæc ille. AVCT. Palpare igitur uellem de nostro Witcleff quam orationem uitalem uel operosam dicit, quæ sic orationem uocalem & mentalem exuperat, dicit illam generalem, quæ ambit omnes? Sed sicut nec operatio, ita nec uita hominis, quia talis est illa oratio commendata, sed sic operatio uel uita me-

5 ritoria de Deo digna, igitur oratio † uocalis est omnibus præferenda, quia oratio uocalis bona, & Deo digna, requirit ora-

Debita oratio tam uocis, quàm animi semper amplectitur orationem actus. Cassiodor. Orationis conditiones

Ps. 16.

Abquid est altero melius despicere.

Lu. 21

Poeta Anglicanus.

Proverbiũ parturient

**has*

**Tempus sensibile*

Digitized by Google

tionem mentalem, & bonam operationem. Tùm quia ipsa est de se bonum opus. Tùm quia sine bono opere, non est bona oratio, nec sine mente deuota. Oratio ergo uocalis ambit omnes. Cur ergo non melior? Si iterum petam qualiter illis est melior: & ille in aliud, ex alio fugiens, dicet; istam requirit Deus, non illas. Amoueamus ergo nos nebulas istas complexus, uel inclusionis communis, nec metiamur ex ea perfectiones, aut melioritates entium singulorum, ne dicamus cum eo melius & perfectius ens analogum esse, quàm Iesum Christum, uel supremum Archangelum. Aut ne dicamus speciem perfectiorem genere, aut genus specie reciprocè melius, quia conuersim & mutuo se includũt Purè autem contemplantes & orationes istas tres, cordis, oris, & operis in se ut excludunt seipsas, & nihil præter proprias rationes includũt qũouna foret alia peior inuenio, qũo aũt sit melior, nõ aduerto. Si aũt pẽsemus eas ut in merito cõuertũtur, inuenio prælationẽ illã, quam inter uirtutes theologicas: quia fides formata sicut & spes est charitate posterior: & quælibet induit charitatem secundùm Apostolorum. Loquamur ergo de oratione illa trina, ut quælibet est perfecta: & tunc quantò oratio cordis & oris est uicinior prinipio meriti, tantò est operatione distincta præstantior. Hæc ratio mouit sanctum Bernardum ad hanc partem, cùm diceret in epistola ad Balduuinum* 92. BERNAR. In his duobus mandatis, uerbi, scilicet, atque exẽpli, summam tui officij ad conscientiæ securitatem pendere intellige. Tu tamen si sapis, iunges & tertium studium orationis. Ad complementum utique trinæ illius repetitionis in Euangelio, de pascendis ouibus: in hoc noueritis trinitatis illius sacramentum in nullo frustratum à te, si pascas uerbo, pascas exemplo, & sanctarum fructu orationum. Manent itaque tria hæc, uerbum, exemplum, oratio, maior autem his est oratio: nam & si, ut dictum est, uox uirtutis sit opus. & operi tamen, & uoci, gratiam, & efficaciam promeretur oratio.

Oratio uocalis ambit omnes orationes

1. Cor. 13.

201 Bernar.

Io. 21

6 Hæc ille. AVCTOR. Comparat† hic orationem operi, & præfert eam: cum tamen opus huiusmodi uerbum in se contineat, & exemplum, uerbum, puta, sanctæ prædicationis, & exemplum uiuendi, quæ abbati noscuntur incumbere. Quòd si plus his operibus ualet oratio: ubi est opus hominis peccatoris, quod affectuose eius orationi præponderet? Manent, inquit, tria hæc, uerbum, exemplum, & oratio maior autem his est oratio. Et reddit rationem quia & uoci & operi, gratiam promeretur oratio. Gratia enim est immediatum promerendi principium, immediatum inquio, principio

A largitori, scilicet, Deo: quam oportet postulari a Deo secundum illud Iacobi: Qui indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluẽter, & non improperat. Postulet autem in fide, uihil hæsitans, sed tanquam donum dei gratuitum, non iam hominis meritum, quia est actus primus merendi, non secundus, nec eius effectus. Vnde, quemadmodum uirtus fœcundatiua arboris, suo appetitu, & auiditate quadam naturali, expetit, & procurat sibi cælestes influentias, ad germinandum fructum competentem naturæ: nec ideo illa suprema uirtus posset dici fructu deterior: ita in trunco bonæ uoluntatis humanæ, est uirtus quædam executiua desiderii instanter postulantis cælestem gratiam, secundùm quam prosiliat in fructum bonorum operum: quæ ideo uirtus tam in ratione partialis causæ, quam uirtualis principij non est fructu tali deterior: nempe Apostolus fructus ipsos, siuè bonos, siuè malos, opera ip

Iacob. 1

B sa cognominat: Fructus (inquiens) spiritus est gaudium, pax, patientia. Item, Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & impudicitia. &c. Et Saluator ait: A fructibus eorum cognoscetis eos. Et libro septimo super epistolam ad Romanos, ORIGENES. Fructum bonorum, & malorum esse docet scriptura diuina: ut ipse Saluator in euangelijs dicit: Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, uel facite arborem malam, & fructum eius malum. Non potest arbor bona fructus malos facere; neque arbor mala fructus bonos facere. In quibus propositum, & uoluntas hominis, arbor dici uidetur, uel bona uel mala: fructus uero eius opera. Hæc ille. AVCTOR. Er-

Gal. 5

Matt. 7

Orig. To. 2

7 go † si uoluntas bona, arbor est, bonum opus, fructus eius: sicut fructus non est arbore sua dicendus perfectior, sic nec oratio uitalis, oratione mentis, & sancti propositi, quia de corde, nõ de corpore exeunt omnia opera bona, uel mala De corde (inquit) Christus, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, blasphemiæ, falsa testimonia. &c. Dicamus, arbores ergo sunt, sed tales fructus sine uirtute illa germinare non possunt: ita homines sunt, sed fructus operum bonorum secundum legem Christi, proferre non possunt, sine gratia Dei, ad quam ideo procurandam uirtus orationis annectitur. Vnde satis lucidè declarat hoc ipsum AVGVSTINVS. sermone. 27. super Psalm. 118. Noli superbire, noli de tua (quæ nulla est) uirtute præsumere, & intelliges quare sit à bono Deo bona lex data, quæ tamen uiuificare non possit. Ad hoc enim data est, ut de te magno, paruulum faceret, ut te ad faciendam legem

Matt. 15.

Aug. To. 8

Digitized by Google

gem, uires de tuo non habere monstraret: ac sic opis indigus, & egenus ad gratiam confugeres, & clamares, Miserere mei Domine, quoniã infirmus sum. Sequitur, Ita Domine, ita tuc misericors Domine, impera quòd non possit impleri: immo impera quòd non nisi per tuam gratiam possit impleri, ut cum homines per suas uires id implere nequiuerint, omne os obstruatur: & nemo sibi magnus uideatur. Vnde subdit Os meum aperui & attraxi spiritũ: quia mandata tua desiderabam: Quid desiderabat, nisi facere tua mandata diuina? sed non erat unde faceret infirmus fortia, paruulus magna. Aperuit os confitens q̃ per seipsum non faceret, & attraxit spiritum unde faceret. Aperuit os quærendo, petendo, pulsando, & siciens hausit spiritum bonũ, unde faceret, quòd per seipsum non poterat, mãdatum iustum, & sanctum, & bonum. Si enim nos cum simus mali, nouimus bona data dare filiis nostris, quantò magis pater noster de cœlo, dat spiritum bonum petentibus eum? Hæc ille. AVCTOR. In hoc passu quid aliud intendit Augustinus, nisi superbiam nostram retundere, ne in uirtute, uel actione propria confidamus, aut in iustitia uitæ nostræ, de obseruantia legis Dei? Non (inquiens) possumus illa mandata perficere: quia infirmi sumus: sed ideo tamen talem legem mandauit nobis Deus, ut opis indigi, & egeni, confugeremus ad gratiam, & clamaremus, Miserere Domine quoniam infirmi sumus. Sicut aperuit os suum Psalmista petẽdo, quærendo, pulsando, & attraxit sibi gratiæ spiritum, ad operandum secundum legem Domini. Primum † ergo initium mandatorum, est oratio, ut sequi, per gratiam possit operatio. Quod non esset, si operatio esset melior, quia meliori medio placatur melius Deus, & eius gratia impetratur. Sed Wiclef nescit demonstrare per aliquam scripturam canonicam, quod operatio exterior, melius possit diuinam gratiã procurare, quàm mediatrix oratio: quia tunc ab illa operatione inchoandum esset, & oratio sequeretur, unde tertio ca. de diuinis nominibus, DION. Oportet enim nos orationibus primũ in eam ut in bonorum principium reduci (subaudi in Trinitatem) magis ei approprinquantes in hoc doceri opportuna dona circa ea collata. Etenim † ipsa quidem omnibus adest, non omnia uero ei adsunt. Tunc autem cum eam inuocamus castissimis quidem orationibus, reuoluto quoque animo ad diuinam unitatem opportunissime nos ei adsumus. Hæc ille. AVCT. Planè ecce dicit, quòd † primò oportet nos mediis orationibus ad Trinitatem reduci, ut ei appropinquemus magis, & ei adsimus. Quod, (inquit) opportunissimè fit, quando eam castissimis orationibus inuocamus: qui tunc quasi animo reuoluto in unitatem eius assurgimus: & tunc in eo docebimur optima dona Dei quæ sunt: ut ait apostolus ad Roma. 12. cum simus habentes donationem, secundum gratiam quæ data est nobis differenter: siue prophetiam, secundum rationem fidei: siue ministerium in ministrando: siue qui docet in doctrina: qui exhortatur in exortando: qui tribuit in simplicitate: qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate: & plura talia quæ differentes donationes Dei dicit Apostolus secundum differentias officiorum, & hominum: sicut & alibi dixit ipse. Diuisiones operationum sunt, diuisiones ministrationum: diuisiones gratiarum: sed idem semper Dominus, quia optima quæque dona dixit Dionysius circa Trinitatem deificam collata: & ideo cũ sint Dei dona, omnes istæ operationes tam uariæ oportet nos primum omnium, mediis orationibus ad Trinitatem reduci, ut ei appropinquemus castissimis inuocationibus nostris: & tunc ei assumus, & unum sumus. Huic rationi Dionysii, ratio naturalis assentit, ita ut precunctis operantibus, qui per eam operatur, intellectum curãs sp, & per amorem fertur in Deum, eum dicit felicissimum, & Deo cognatissimum esse, & per hoc maximè beneficiatum a Deo lib. 10. Ethicorum ca. 13. Aristo. Et expositori eius Ioannes Bacum corp. Qui sunt amantissimi Dei, secundum intellectum curam apponentes, ipsi sunt maximè diligentes Deum, & eum honorantes, ideo rationabile est q̃ dñi beneficent, ac beatificent sui amantissimos, secundum intellectum speculatiuum bene operantes. Qui.n. sunt amantissimi Dei secundum intellectum, & ipsi sunt diligẽtes Deum, & ipsi gaudent de eo q̃ in homine est optimum, & deo cognatissimum, hmõi est intellectus, qui perinde ac potest, se cõiungit, & extẽdit ad deum, & amat ipsum gaudens deificari, & deo assimulari quantum possibile est. Hæc ille. AVCT. Ecce iuxtà illam philosophiam Aristotelis, qui maximè operantur speculatione intellectus, & amant deum ipsi sunt felicissimi: & secũdum benèficentiam dei, quia deo maximè gaudent, & eum maximè amant, ideo secundum animam, quasi deificantur, & deo assimilantur quantum est possibile. Quomodo ergo est illa uita operosa extra animum & sermonem, magis deo complacita, & oratio uitalis aliqua melior oratione animi desiderantis speculari deum, & ultimate ipsi coniungi? Aut quis tam rudis philosophus, uel inflatus theologus, qui dicat meliorem ẽ uitam uel operationem purgare sensitiuam, q̃ desiderantem continuè speculari & amare deum? Si illa sit oratio tertia, hæc est prima: si illa sit utraque hæc non fuit prima, ut tertia esset illæ

Psal. 6

Psa. 118

Lo. 11

8

Oratio melior opere nõ.

Dionysius

9

Trinitas quidẽ omnibus adest, sed non omnes assũt

10

L. Co. 14

Aristo.

uel

uel partes diuisionis tuæ coincidunt, & es in-
scius logicus, uel secundum mentem tuam, mu-
tuò se excludunt: sic enim dicis, quòd Deus qui
autor est realis, cogitationem uel uocem non re
quirit, sed omnino uitam suæ iustitiæ compla-
centem: hæc ergo uita, orationem cogitationis
excludit, & uocis. Quomodo ergo amplectitur
omnes, uel includit? an simul includit quod ex-
cludit? quia Deus hoc requirit, Deus hoc non
requirit: & es falsus philosophus, & mẽdax theo
logus. Nam ipsum euangelium Christi consonanter dicit, Lucæ. 10. Mariam meliorem partẽ
elegisse sororc: quia uitam secundum animum
contemplando Deum, prælegit uitæ operatio-
nis exterioris Marthæ. Super quem locum in cõ
mentario Luc. 3. lib. ca. 17. BEDA. Dic ergo il
li ut me adiuuet. Ex illorum persona loquitur,
qui adhuc diuinæ contemplationis ignari, solũ
quod didicere fraternæ dilectionis opus, Deo
placitum ducunt: ideoque cunctos, qui Christo
deuoti esse uelint, huic mancipandos autumant.
Sequitur. Porrò unum est necessarium. Et beatus
Dauid solum hoc necessarium homini esse defi-
niens, Deo iugiter inhærere desiderat, dicens. Mi
hi autem adhærere Deo bonum est, ponere in
Domino Deo meo spem meam. Et alibi. Vnam
petii à Domino hanc requiram: ut inhabitem in
domo Domini omnibus diebus uitæ meæ, Vt ui
deam uoluntatem Domini, & uisitem templum
eius. Vna † est ergo, & sola theoria, i. contem-
platio Dei, cui meritò omnium iustificationum
merita, uniuersa uirtutum studia postponantur.
Hæc illic. AVCT. Videiam ex euangelio, utra
uita melior, an orandi Dominum, iugiter insistẽ
do ipsi mente & uerbo: an operosè tractandi rẽ
exteriorem cum Martha, quam tu dicis oratione
uitalem, quasi Maria orans non uiueret, sed orãs
animo uita careret. Ecce Maria orasse uerbo,
nihil dixisse fertur, sed audisse Christum, & ani-
mo cogitasse, & sic orasse spiritu, secundùm te,
Martha orauit uitaliter operandò hospitij gra-
tiam, & tamen oratio uitalis Marthæ postponi
tur, & cogitatio Mariæ præfertur. Quod igitur
opera, & uitales orationes Marthæ postponun-
tur orationi mentali Mariæ, ut sunt recipere ua-
gum in domum: esurientem reficere, refectionẽ
disponere, familiã regere, proximo subuenire,
& quum plura talia fuerint, de quibus ueritas
ait, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima:
tamen unum solùm definitur necessarium ad sa-
lutem, quod unum elegit Maria. Oratio ergo ui
talis si sit aliqua præter Mariæ partem, ipsa, non
dico non meritoria, sed audacter dico non est ne
cessaria ad salutem: Mariæ uerò mentalis oratio
flagrantis desiderii Deo iugiter adhærendi, &
omnibus uitæ diebus in domo Domini habitan
di, ut uideat semper uoluntatem Domini, & ui-
sitet templum eius: ipsa secundum sententiam
Saluatoris est necessaria: & ipsa sola, quia sola ui
tam efficit in præsenti, & erit tota uita beato-
rum in patria.

Eccl.

Beda.

Psal. 72.
Psal. 26

Contempla
tionis laus.

Luc.

¶QVOD BONA VITA CEDIT orationi, tanquàm minus maiori. Cap. VI.

SVMMA.

1 *Orationis excellentia, quòd turbet frequentiam coniugalem.*
2 *Apostolus quare suspendat coniugibus officium concubendi.*
3 *Orationes quòd impediãtur officio cõiugali iuxta Apostolum Petrum.*
4 *Oratio quòd sit melior opere coniugali.*
5 *Corpus Christi quòd tempore Hieronymi sumebatur à Christianis secundùm suam naturam, nõ tantùm secundùm suam figuram.*
6 *Orationes sanctorum, ut Moysi, Danielis, & Tobiæ Deo offeruntur.*
7 *Helias, quòd penè totam uitam in orando consumpserit.*
8 *Christus saluator noster, eiusque mater, Apostoli, & discipuli plures orasse leguntur.*
9 *Deus, qui auctor est realis, quòd requirat cogitationem orantem, uel uocem, sicut & uitam suæ iustitiæ complacentem.*
10 *Auctoris responsio ad argumentum Witcleff, inferentis ad suæ falsæ doctrinæ fundamentum illud Matthæi, Non omnis, qui dicit mihi Domine Domine. &c.*
11 *Deprecationis uocalis, aut sonore, differentia.*

AB excelsis euangelii demum ad campestria descendamus. Ecce uita coniugum in Christo meritoria est, & sancta, & propter orationis instantiam est tollenda ad tempus, quasi minor cederet ad
1 maioris præsentiam, sic † orationis excellentia
turbat frequentiam coniugalem. Vnde Apostolus. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex con-
sensu ad tempus, ut uacetis orationi, & iterum
ad ipsum reuertimini, ne tentet uos Satanas pro
pter incontinentiam uestram. Postulo meũ Wit
2 cleff, cur † suspendit Apostolus coniugibus offi-
cium concubendi? nunquid quia est maior ora-
tio in tantum ut nec orare liceat illo tempore, si
non mutuò se suspendant? Quod ergo maius
est, an orationis instantia, an coniugũ uita iusta?
Contra Iouinianum libro primo cap. 3. disputat
hoc idem sanctus HIERONYMVS. Nolite
fraudare inuicem, nisi fortè ex cõsensu ad tẽpus,

1. Cor. 7

Hier. To.

ut

ut uacetis orationi. Oro te quale illud bonum ē, quod orare prohibet, quod corpus Christi accipere non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non impleo continentis. Iubet idem apo
1.Thes.5 stolus in alio loco ut semper oremus: si semper orandum, nunquam ergo coniugio seruiendū quoniam quotiescunque uxori debitum reddo,
3 orare non possum. Petrus † Apostolus experimē
1.Pet.3 tum habens coniugalium uinculorum uide quo modo informet ecclesiam, quid doceat christianos. Similiter, inquit, uti cohabitantes iuxta scientiam, quasi infirmiori uasculo muliebri tribuentes honorem, & sicut cohæredes multiplicis gratiæ, ut non impediantur orationes uestrę. Ecce eodem sensu, quia & eodem spiritu, impediri dicit orationes officio coniugali. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quid iuxta Apostolum definit Hiero nymus. Si uxori debitum reddo, orare non po
5 sum. Et iuxta Petrum impediri dicit orationes officio coniugali. Quam expositionem resumēs in epistola apologetica ad Pammachium, quæ B incipit. Quod te hucusque HIERON. Quotiēscunque (inquit) uxori debitum reddo, orare non
Hier. To. 2 possum. Hæc quare dixerim, perspicuum est, qa interpretabar illud Apostoli dictum. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus,
1.Cor.7. ut uacetis orationi. Paulus Apostolus dicit: quū
1.Pa.3. coimus orare non posse: Petrus ad continentiā cohortatur, nē impediantur orationes. Quod hic quæso peccatum meum est? Quid commeruit quid deliqui? si turpidæ & nebulosæ aquæ fluunt, non est aluei culpa, sed fontis. An idcirco arguor, qꝺ de meo sim ausus dicere: quale illud bonum est, quod corpus Christi accipere non permittit? non permittit accipere utique corpus Christi, Quia si per coitum, quod minus est, impeditur; multo magis quod maius est. Hæc ille. AVCTOR. Iam ergo dicat Wstcleff ad sanctum Hieronymum. Vtra maior est, an oratio
C iustæ uitæ coniugalis, quæ generalis est: an oratio sermonis, uel animi, quæ orationem uitæ cōingalis non sustinet, sed suspendit ad tempus? Si iustitia uitæ coniugalis est maior, quare impedit sumptionem corporis Dominici? Sic enim dicis Hieronymus, quale illud bonum est quod corpus Christi accipere non permittit? si enim non miuor est, quare propter suam indignitatē
4 ab assumptione recluditur? Itaque † maior est oratio, à cuius recte sancta præsentia coniugalis
Oratio est maior ope re cōingali uitæ iustitia religatur. Sic enim dicit ex Paulo: quando coimus cū uxoribus, nos orare non pos se. Planissimè ergo patet, quomodo oratio iu
8 stæ uitæ non præferetur ex sua generalitate orationi solemni animi siue uocis. Simul nec dissimulandum censeo, quod tam familiari stylo, & curſu Hieronym. dicit de coniugali coitu, qꝺ cor

A pus Christi accipere non permittit: non dicit figuram corporis Christi, sed corpus ipsum, qꝺ oratione melius esse dicit. Et in parte superiori ibidem ex dictis Ambrosii libr. de uiduis Hieronymus. Coniugia, hordeo, uirginitatem corpori Christi comparat: & puto multo minorem distantiam inter frumentum esse, & hordeum, q̄ inter frumentum, & corpus Christi. Hæc ille. AVCTOR. Nota quid comparat, & inter quæ minorem distantiam esse confirmat: inter hordeum, inquit, & frumentum quam inter hordeum, & corpus Christi: sed inter hordeum, & corporis Christi figuram non est distantia maior, quia si panis est triticeus, an, hordeaceus, idē est secundum naturam igitur inter corpus Christi, quod tunc recipere non permittuntur coniuges, est distantia illa maior secundum naturam.
5 Vnde † diebus B. Hieronym. uidetur fides fuisse ecclesiæ, qꝺ christiani corpus Christi comedant secundum suam naturam, non tantum secūdum suam figuram. Nam ut ritus nostri processus suū aluæum repetat: quid oportet dicere quotiens multiplex iusta uita propter reuerentiam oratio nis publicæ uel priuatę uocalis tanquam indignior sit suppressa? illa dico, sicut prius, quæ orationem animi, uel sermonis excludit. Quam
6 † iusta uita Moisi serui Dei, quando cum exercitu pugnante ineesset, & tamen pugnanti cū Amalech non adfuit, sed eo relicto, oraturus uoce & animo, montem ascendit? Quam sancta uita, & innocens pueri Danielis? & tamen ad agendum sanctitatem uitæ, & ad abbreuiandam captiuitatem, tribus uicibus legitur in die flexisse genua, & orasse. Quam sancta item uita senioris erat Thobiæ, quando eleemosynas quotidianas, & cō tribulium sepulturas exercuit? pro nulla tamen harum *dicitur, sed quando orabat cum lachrymis, quod angelus obtulit orationem eius Domino. Sancta item Iudith de pudica uita & lon-
C gæua sanctitate laudatur, sed in necessitatis exa mine plus his omnibus in sancta oratione confidens. ante lectum Holofernis legitur orasse cū lachrymis. Quōd si uicissitudinem orandi & operandi cum interpollatione conferas, quid tibi hoc proficit, aut nobis quid officit, dum sine una oratione breui uel efficaci nihil impetrat quantumlibet bona uita producta? Lege libros regum tertium & quartum. si non noster sanctus
7 Patriarcha Helias † non dico per plures uices, sed penè totam uitam in orando consumpsit, Salua tor † noster Christus iam in templo per uices iā
8 continuata tempora in deserto, & singulas noctes in oratione usque ad mortem incessanter protraxit. Et mater eius Maria & apostoli. 11. cum discipulis non erant per uicos, sed perseuerantes unanimiter in oratione. Bona est iusta, uita

Corpus Christi secundū naturā sumitur.

Orationes sanctorum

Exo. 17.

Dan. 6

Thob. 12.

**forsan ibi deficit aliquid.*

Luc. 6

Act. 1.

Digitized by Google

uita, sed oratione facta perficitur. Bonũ operari delectat Deum, coniunge orationem deuotam, & flectit iratũ. Idcirco Psalmista, Subditus esto Deo, & ora eum. Et in expositione eius. AVGVSTINVS. Quid debes audi. Subditus esto Domino, & obsecra eum. Hæc sit uita tua obedire præceptis eius hoc est, subditum esse illi, & obsecrare illi donec det quod promisit. Perseueret bonum opus, perseueret & oratio. Oportet enim semper orare, & non deficere. In quo appares subditus faciendo quod iubet: sed mercedẽ nondum accipis, fortè quia capere nondum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu non potes accipere. Exercere operibus: labora in uinea: finito hodie, pete mercedem: fidelis est qui te adduxit ad uineam: subditus esto Domino & obsecra illum. Hæc ille. AVCTOR. Ecce habes uitam tuam obedire præceptis, hoc est subditum esse Domino non tantum, sed & obsecrare donec det promissum: & ideo subdit Augustinus. Perseueret bonum opus, perseueret oratio: oportet enim semper orare, & non deficere.

Nota

Psal. 36

Aug. To. 8.

Lu. 11

9 Deus † ergo spiritus, qui hunc sensum inspirauit psalmographo, ꝙ Deus, qui est auctor realis, requirit cogitationem orantem, uel uocem sicut & uitam suæ iustitiæ complacentem: nec sufficit nuda uita obseruationis præceptorum, per quã te exhibeas Deo subditum, nisi etiam adiunxeris orare Deum. Aut, quod uerius est, nunquam sic Deo subderis, nunquam præcepta eius obseruas integrius, quàm cùm omnibus exterioribus uacans, solo interno desiderio Deum oras: hoc modo cum Maria sine intermissione orabis, placens Deo, ut iam exposuit Augusti. * hic modò factores erimus uerbi Christi, & non auditores tantum: si totam uitam in hac oratione transigimus. Hoc modo non sicut corpus sine spiritu mortuum, sed sicut spiritus sine corpore totus uiuit, sic magna fides plena operibus tota uiuida tota fit spirans gratiarum, uitam elegit meliorẽ

*hoc modo

10 nullatenus auferendam. Quod † autem hæreticus noster intulit de Matthæo. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cælorum: nouerit hoc dicere non esse, quod quis sanctus mente deo psallit & spiritu: sed siquis hypocrita dominum uerbis orat non factis, aut certè quòd uir hæreticus tibi similis Deũ uerbis prædicat, sed factis impugnat. Vnde super illum locum in matthæum. lib. I. RABA. Quia multi falsò sub religionis specie latitãt, cauendum est ergo, ne ipso Christi nomine ab hæreticis, uel quibuscũque malè intelligentibus & seculi huius amatoribus decipiamur. Rectè ideo sequitur, & monet, Non omnis qui dicit mihi Domine domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cælis

Matt. 7.

Ad argu. Wvitcleff.

A est, intrabit in regnum cælorum. Regnum cęlorum uerborum officia non obtinent: neque qui dixerit Domine domine, cohæres illius erit. Quid enim meriti est dicere Domine domine? Nunquid Dominus non erit, nisi dictus fuerit à nobis? Et quæ officij sanctitas est nominis nũcupatio: cùm cælestis regni iter obedientia potius uoluntatis dei, quàm nuncupatio repertura sit? Hæc ille. AVCTOR. Vides iam hanc dictionem domini uerbosam longè esse à dictione illa deuotæ orationis, ubi mens & uox concordes in deum sunt coniunctæ psallẽtibus, sic enim dixi, quòd bonus affectus mentis animat uoces nostras. Et super Psalm.* 139. AVGVST. Delectat fortè cogitare quare non dixerit, Percipe auribus deprecationem meam, sed uelut euidentius affectum animi sui, ait, uocem deprecationis meæ: non quod sonat in uerbis meis, sed unde ueniunt uerba mea. Cæteri uerò strepitus sine animo, soni dici possunt, uoces dici non possunt. Vox propriè animatorum uiuorum est.

Obedientia uoluntatis Dei magis iter regni cælorum inueniet, quã sui nominis inuocatio.

*Psal. 142.

Aug. To. 3.

B Quòd multi autem deprecantur deum, & non sentiunt deum, nec bene cogitant de Domino. Sonum deprecationis habere possunt, uocem non possunt, quia uita ibi non est. Huius deprecatio uiuebat, qui deum suum intelligebat.

11 Hæc ille. AVCT. Secundùm † hanc differentiam Augustini deprecationis uocalis aut sonoræ, intellige pariformiter dictionem uocalem, aut sonoram. Tantum uocaliter dicit, Domine, domine, qui affectu boni cordis dicit, & sic Apostolus loquitur dicens: Nemo loquens in spiritu sancto, dicit anathema Iesu: & item, Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto: & omnis qui sic dicit, Domine, Domine, omnino intrabit in regnum cælorum. Sono tantum

1. Cor 14

C dicens, aut loquens, Domine, Domine, non propter hoc intrabit, quia non uocaliter deprecatur, sed quia non uiuit uerbum eius, aut dictio, uita mentis.

¶NE TOLLANTVR ORATIONES sanctæ, ad confidendum meritis propriis, ut secundum ea Deus præmiet necessariò sic merentes. Cap. VII.

SVMMA.

1 *Confidendum quòd non sit in meritis proprijs, nec sperandum in propria iustitia uitæ suæ, sic ut tollantur orationes, contra Witcleff.*

2 *Pharisæus quare à domino damnetur, & Puplicanus exaudiatur.*

3 *Pauperes & in opes spiritu, quòd ad Deum pertinent. Et qui sunt pauperes spiritu secundùm Augu-*

Digitized by Google

Augustinum.

4 *Confidendum quòd sit in gratia, non in meritis.*

5 *Deus, quòd secundùm mensuram operum meritoriorum præmiabit hominem sic merentem ut dicunt Witcleuiste, quòd sit pelagiana hæresis.*

6 *Mereri quòd non possit quis regnum cælorum sim pliciter, sed ex gratia Dei, aut uoluntate largioris.*

Andreas Vo
gelsb. de re
fpicatione,
ndetur con
tra istere a
liquib. qui
in hoc cir
cumuentur, ut
mera pos ra
tione suos
errhones
defendantur
in fin. Tenus
constare po
terit.
Witcleff

PRimum principium uerborum Witcleff contra fidem orationis Christianæ est hoc. Confidat homo in merito proprio, quia ad mensuram illius, Deus necessariò præmiabit. 3. parte sermonum, & libello de oratione, ca. 2. Nemo speret in nuda oratione alterius sed omnino in propria iusti
1 tia uitæ suæ. Hæc Witcleff. AVCTOR. Si † in utroq; quod conficit, non est hæreticum, s. quòd homo confidat in merito proprio, & ꝙ speret omnino in propria iustitia uitæ suæ: quid est ꝙ
3 apostolus ecõuerò suadet, in epistola ad Corinthios, ne aliquatenus confidamus in nobis, sed B in Christo? Vbi ſm Hieronymum, in secundam epistolam, sic notatur. De tribulatione ingenti Pauli, & cæterorum quæ in Asia facta est, & ꝙ nemo in se fiduciam habere debeat, sed in Domino. Textus autem Pauli huic respondens est iste. Ipsi in nobis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui
1. Cor. 1 suscitat mortuos. 2. Corinth. 1. Vbi in libro annotationum HIERONYMVS. Ipsa mors notat omne humanum auxilium defecisse, & ab ipso solo, sperandum esse remedium, cui etiã mortuos suscitare possibile est. Hæc ille. AVCTOR.
Eph. 3 Item ad Ephe. In Christo Iesu Domino nostro, in quo habemus fiduciam: & accessum, & confidentiam, per fidem eius. In annotationibus, Ibi-
Eph. 1 dem HIERO. Non per nostram iustitiam, sed per eum, cuius fide, nobis peccata dimittuntur. Hæc ille. AVCTOR. Et ad Eph. 1. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos, in omni benedictione cælesti. AMBRO. Deus benedicitur cum laudibus dignis extollitur: homines autem sic benedicit deus, ut donum gratiæ eis suæ impertiat, non secundum opera, uel merita eorum, sed secundum suam misericordiam. Hæc ille. AVCTOR. Omni ergo solicitudine prædicauit apostolus, ne haberemus fiduciam per nostram iustitiam, & Witcleff iubet omnino sperare in pro
2 pria iustitia uitæ nostræ. Vnde † & dominus in
Lo. 18. euangelio Lucæ, non Pharisæum damnauit, quia ut iactauit multa bona opera fecit: sed quia temerè confidebat in eis. Publicanus autem quem talibus operibus expertem, insinuat sententia Christi, sola humili oratione prævaluit. Vbi in

A expositione Lucæ libro 5. ca. 9. Beda. Publicanus humiliter orans, ad illa præfatæ uiduæ, hoc est ecclesiæ membra, pertinet: de quib. supra dicitur: deus autem non faciet uindictam electorũ suorum clamantium ad se. Pharisæus autem merita iactans, ad ea, de quibus terribilis in conclusione sententia subditur. Verumtamen filius hominis ueniens, putas inueniet fidem in terra? Lo. 18
Et ita assignans tertiam speciem arrogantiæ, qñ pro suis meritis se accepisse aliquid putant. Tertia species arrogãtia qua fit.
Quòd Pharisæus iste inquit, iactantiæ peste laborasse deprehenditur, qui idcirco de templo, absque iustificatione descendit, quia bonorum operum merita, sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. Hæc ille. AVC. Ecce quia bonorum operum merita sibi singulariter tribuit idcirco absque institificatione descendit, iõ super hunc uersum. psa. *73. Egenus & inops laudabit nomen tuum. AVG. Videtis † fra- *pauper.
tres quam debeat dulcis esse paupertas: uidetis Aug. To. 8
pauperes & inopes pertinere ad deum: sed pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Qui sunt pauperes spiritu? Humiles tre- Matt. 5
mentes uerbum dei confitentes peccata sua, nõ de suis meritis, nec de sua iustitia superbientes. Qui sunt pauperes spiritu? Qui quando quid boni faciunt, deum laudant: quando mali, se accusant. Hæc ille. AVCT. Nec existimet se Witcleff purum a labe hæretica: quia dicit, utraque præcedens auctoritas iactat merita: Pharisæi autem de suis meritis præsumentes: quando ipsa fiducia meritorum nostrorum, in conspectu dei superbiæ deputetur. Sicut subtiliter satis Bernardus ipse pensat hunc uersum Psalmistæ: Psal. 26
Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cor- Bernardus
dis tui. Vt reperi in libro florum BERNAR.
C Nonnunquam enim temporalia quæri solent ad uoluptatem, uirtutes ad ostentationem: sed & uitam æternam fortasis aliqui non humiliter quærunt, sed tanquam in suorum confidentia meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam præstet orandi, sed omnino non oportet. ut fiduciam in ea constituat quisquam impetrandi. Hoc solum conferunt hæc prima dona, ab ea misericordia, quæ tribuit hæc, ut speremus & ampliora. Ergo quæ pro temporalibus, est circa solas necessitates restricta, quæ pro uirtutibus animæ, est ab omni impuritate aliena: & circa beneplacitum dei intenta sit ea, quæ sit pro uita æterna, & in omni humilitate, præsumens de sola miseratione diuina Hæc ille. AVCT. Hæc † est antiqua doctrina sanctorum patrum nec à canone fidei
4 & Apostolorum discedens: quòd nec ipsam Confidendũ in gratia, non in meuitam æternam fructuose requirunt, qui quæ- ritis.
runt illam in suorum confidentia meritorum,

Male-

Maledictus homo qui confidit in homine. Male
Hiere. 17. dicta ergo doctrina Witcleff, quæ potius cõfide
re iubet in merito, & hoc proprio, ut Christi, &
sanctorum uideatur excludere: quàm in oratio-
ne humili pro Christo gratia. Omnino (inquit)
speret homo in propria iustitia uitæ suæ. Et om
nino (inquit) Bernardus, non oportet ut fiduciã
in ea quisquam constituat. Inqua? in ipsa fidu-
cia impetranda, post acceptam gratiam. Si in ip
sa fiducia confidere non conuenit, qualiter in ip-
sa iustitia mutilata? sed fiat oratio talis (inquit)
præsumens in sola miseratione diuina. Ideo dicit
Augustinus. Deus non inueniret aliquid in ho-
Psal.94 ag. To.8 minibus nisi ad interitum: si cum eis ageret per
pondera meritorum. Super illud psalmi. 94. Præ
occupemus faciem eius in confessione. AVCT.
Quomodo distinguis uota quæ reddis Deo: ut
cum laudes, te accuses, quia illius est misericor-
dia, ut peccata nostra dimittat: nam si uellet pro
meritis agere, non inueniret nisi quos damnaret.
Hæc ille. AVCT. Ecce qualiter ad mensuram
meritorum nostrorum, Deus nos necessariò præ
miabit. Ecce quibus iubet confidere Witcleff:
pro quibus si Deus agere uellet, non inueniret ni
si quos damnaret. Obijciet nobis fortè, quòd
Obiectio. ipse Apostolus opera prætendebat, ut præmiũ
2.Tim.4 uendicaret, dicens; Bonum certamen certaui,
cursum consummaui, fidem seruaui, ideoque re-
posita est mihi corona iustitiæ. Respondet AV-
Responsio. Aug.To.7. GVSTINVS. Quòd his omnibus præposuit
Domini gratiam, & secundum illam subintulit
**lib.3* opera meritorum, in suo hypognostico, * ante
1.Cor.1 medium. Ipse (inquit) dicit, Qui gloriatur, in Do
mino glorietur. Quomodo potuit nanque bonũ
certamen certare, cursum consummare, fidem
1.Cor.15. seruare, cum antè iam dixerit: Non autem ego,
sed gratia Dei mecum? Amputaui autem om-
nem humanam gloriam, & dedit soli Deo, qui
iterum dicit: Vt non simus fidentes in nobis, sed
2.Cor.1 in Deo, qui suscitat mortuos. Hæc ille. AV-
CTOR. Quanuis ergo bona opera recoluit,
tamen non in eis confidit, qui soli Deo gratiam
dedit. Et cum omnia faceret: non autem ego,
(inquit) sed gratia Dei mecum. Hanc item nor-
Psal.17 mam obseruat psalmista, cum dicit. Retribuet
mihi Dominus secundum iustitiam meam, &
secundum innocentiam meam super me: & ip-
sum uersum congeminans: Retribuet mihi Do
minus, secundum innocentiam meam, & secun-
dùm pietatem manuum mearum, in conspectu
oculorum eius: sed his uerbis præmisit. Quo-
niam uoluit me. Gratiam ergo uoluntatis eius
præsumens, descendit ad innocentiam actionis:
Cassiodo. In expositione eiusdem psalmi. CASSIOD.
Quoniam uoluit me, id est, quoniam me elegit,
qui gratis uocat uniuersos. Nec prius beneficiis
A accipit, quàm præstare dignetur, sicut ipse in e-
uangelio dicit. Non uos me elegistis, sed ego ele
gi uos. Retribuet mihi Dominus secundum iu-
stitiam meã. & prius dixit, antequàm assumi me
reretur, Quoniam uoluit me: & nunc dicit, Re-
tribuet mihi Dominus secundũ iustitiam meã,
id est, secundum uoluntatem meam, quam post
beneficia ipsius, sancto corde gestabat. Innocen
tiam manuum: opera uult signare pietatis, quã
exercet diuino munere uirtus eius. Sed hoc retri
buet, geminatum, sollicitè respiciendum est, ne
2.Tim.4 sibi aliud fallaciter Pelagiana hæresis blandiatur.
dicit enim & Apostolus De reliquo reposita est
mihi corona iustitiæ, quam reddet Dominus mi
hi in illa die iustus iudex. Non quòd suis aliud
meritis humilis applicabat, sed quia præmissis
beneficiis Domini iam deberi posse præmium
Iacob.1 confidebat. Idipsum Apostolus Iacobus sic dice
B bat. Omne datum optimum, & omne donum
perfectum de sursum est, descendens à patre lu-
minum. Hæc ille. AVCT. Attendite Wit-
cleuistæ, quia Pelagiana est hæresis, quam uos
5 docetis, quòd † Deus secundum mensuram ope
rum meritoriorum, præmiabit hominem sic me-
rentem. Vnde nec Apostolus aliquid suis meri
tis applicabat: sed præmissis beneficijs Domini,
deberi posse præmium confidebat. hoc non erat
in meritis confidere, sed in beneficiis Domini,
Psal.1. secundùm Psalmistam, Quoniam sic uoluit me.
Quantum ergo mea sapit modicitas, hæc ipsa
determinatio scripturarum, quam sic ex Apo-
stolo, & Psalmista, annotant sancti patres, con-
gruentius iungeretur locutionibus de meritis
hominum, quàm absolutè iungeretur, uel dice-
retur, quòd homo ex meritis, est dignus regno
cælorum, aut hac gratia, uel illa gloria: quanuis
Merito congrui, & condigni. quidam scholastici inuenerunt ad hoc dicẽdum,
terminos de condigno, & congruo. Et noster
C Witcleff fauet, de sermone Domini in monte,
capite nono: cùm alibi soleat tales abijcere, ut
penitùs magistrales: sicut distinctione de liberta
te contradictionis, & indifferentiæ: nec hanc
de merito congrui, & condigni, putat melius fu
dari. Nam quòd ibi dicit Chrysostomum illi di
stinctioni alludere, melius dixisset illudere: cùm
illo in loco, meritum de condigno negat, & de
alio ullo non loquitur. Quòd enim dicit, hoc
est. Quid ergo dignum facimus in hoc sæculo ut
participes Domini nostri, in regnis cælestibus,
fieri mereamur? Ideo iustè dicit Apostolus. Exi
2.Cor.3. stimo quòd non sunt condignæ passiones huius
temporis, ad futuram gloriam. Ecce quid di-
gnum facimus, ut participes cœlestibus fieri me
reamur: dicente Apostolo. Existimo quòd non
sunt condignæ passiones. &c. Quid hoc iam ut
sic mereamur de congruo? Reputo igitur sa-

niorem

niorem theologum, fideliorem catholicum, & scripturis sanctis magis cõcordem, qui tale meritum simpliciter abnegat, & cum modificatione Apostoli, & scripturarum, concedit, quia

Non mereamur nisi ex gratia dei. 6 † simpliciter quis non meretur regnum cœlorum, sed ex gratia Dei, aut uoluntate largitoris. Sic enim dicit Apostolus, præferens dispensatores nouæ legis antiquis. Non quòd sufficiẽtes simus existimare aliquid a nobis: sed sufficiẽtia nostra, ex Deo est: secundæ ad Corint. 3. ubi

Amb. To. 5 in expositione AMBROS. Quanuis præferat Apostolicam dignitatem, in Dei tamen laudẽ prorumpit, non istud meritis humanis adscribans: sed gratiæ Dei, qui dignatus est, pro uita humana, salutarem prædicationem ordinare: quæ, quos lex uetus reos tenebat, saluaret, data remissione peccatorũ p Iesũ Christũ Dñm nostrum. Hæc ille. AVCT. Hæc ergo locutio crebra esset in ore peritorum fidelium: quæ tam consueta fuit Apostolo, sicut per omnes eius literas passim conspicimus, ut item Pelagianitis, & Witcleuistis, qui gratiam Dei tacent, uel abnegant, & in meritis hominum, omnino confidunt, ex parte gratiæ Dei inueniremur esse discordes, sicut omnes sancti priores usque ad recentes scholasticos, & communis scripsit ecclesia. Vnde in oratione canonis ad deum. Non æstimator meriti, sed ueniæ quæsumus largitor admitte: & super populum. &c. Feria. 4. Passionis. Vt qui de meritorum qualitate diffidimus, non iudicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur. Et in secreta oratione Dominicæ secundæ aduentus: ubi nulla suppetunt suffragia meritorum, tuæ nobis indulgentiæ succurre

S. Laurẽ. præsidijs. Et sanctus Laurentius non antè dixit, quòd ianuas tuas ingredi merui: quàm præmisisset gratias Christo. Gratias ago tibi (inquit) domine Iesu Christe. Quia si hoc sit mereri de congruo, hoc loquitur, quod loquuntur scripturæ exprimentes gratiam, silentes de meritis, aut gratiam meritis præferẽtes, sicut in re, sic in uerbis. Nam meritum nostrum in articulo minimè Deus attendit, siue rationem congrui, uel condigni: sed gratiam suam, aut uoluntatẽ suam, aut misericordiam suam. Quomodo ergo non ad iniuriam Saluatoris, & gratuiti coronatoris accedit, quòd gratia eius tacita, tantum disputamus de meritis?

A QVOD NON EST AVDIENDVS Witcleff, cùm docet hominẽ sperare in propria iustitia uitæ suæ. Cap. VIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, quòd eo maledicti uinculo innectatur, quo innectitur omnis, qui in seipso spem ponit.*

2 *Iudæorum nouiter conuersorum superba hæresis.*

3 *Pagani multi quare nolint fieri Christiani secundum Augustinum.*

4 *Pharisæi uerba orantis, ad disciplinam Witcleff docentis, conferuntur.*

5 *Witcleff doctrina, quòd doctrina Christi Iesu sit contraria, demonstratur.*

6 *Witcleff falsa doctrina de oratione uitali, & spe, & confidentia de propria iustitia, conuincitur.* B

7 *Homini quàm sit detestabile in sua uirtute confidere, ostenditur.*

8 *Witcleff quomodo nititur doctrina sua retrahere homines à iugiter deprecando Deum, & ab eleemosynam largiendo.*

9 *Regula quædam notanda, pro cauenda, & abijcienda doctrina Witcleff hæretica.*

10 *Legisperiti reprobatio, & Mariæ Magdalenæ orationi continuè uocantis ad ueniam receptio à Beda describitur.*

11 *Pelagij errore maculatus Witcleff notatur.*

12 *Donatistæ, quos sequitur Wiccleff, dicentes sacramenta non esse sancta, nisi per sanctos dentur, quomodo cogunt sumentes ea, spem suã in homine ponere.*

13 *Pharisaicum supercilium de confidendo in propria iustitia operum, quòd sit dimittendum, & ad orationis hominis Publicani officium attendendum.* C

14 *Witcleuisticum documentum, quòd homo confidat omnino in iustitia uitæ suæ, in operib. meritis, & uirtute sua, quàm grauidum sit coram Christo Iesu, & quomodo omni Pelagiano uenino, & sanie Donatistarum, totum tabescat.*

QVis Christianis imbutus principiis, nõ cõpũgit, audiendo Witcleff tñ indulgere Pelagio, in laudẽ operũ, quæ uocat bonam uitã, & diuinæ grãæ nihil tribuẽdũ docet: nec pp ea orãdũ, nec in ea cõfidẽdũ, sed in iustitia ppria uitę humanę. In li. de oõne c. 1. Deus non uult nos eẽ in oõne uocali nimis plixos, sed oĩno ut oõni iustæ uitæ, uel operis, intẽdamus. Ex istis colligit, q̃ nemo speret in nuda oratione alterius, sed omnino in propria iustitia uitæ suę. Hæc Witcleff. AVCTOR. Ecce in assumptione utriusque enthymematis,

matis,uult uideri suasor fidelis, in conclu-
Hie.17 sione autem utrobique subinferens, est omni-
*ca.114 no Pelagianus hæreticus:cõtra quẽ sẽ adducũt
To.3 patres illud imprecatoriũ legis,Maledictus ho-
mo qui confidit in homine.Vnde in Enchiridio
ca.*67.AVGSTIN.Maledictus omnis, sicut
diuina testantur eloquia,qui spem ponit in ho-
mine.Ac per hoc qui in seipso spem ponit, hu-
ius maledicti uinculo innectitur. Ideo non nisi
à domino Deo petere debemus quidquid spera
mus nos,uel benè operaturos,uel pro bonis ope-
ribus adepturos. Hæc ille. AVCTOR. Vide
1 † nunc si huius maledicti uinculo non est inne-
xus Witcleff,quo innectitur omnis qui in seip-
so spẽ ponit,quando sperare in propria iustitia
2 uitæ suæ,hortatur & præcipit. Hæc†.n.erat sup
ba hæresis Iudæorum nouiter conuersorũ, dicẽ
tium,euangelium & gratiam Christianã,eis esse
Ro.5 datam,propter iustam uitam,& opera sua bona
contra quos Apostolus ait:Ei qui operat, mer-
ces non imputatur:secundùm gratiam,sed secũ-
dum debitum:Quasi dicat,Si iustitiæ uitæ, uel
operis,debetur merces:ergo secundùm debitũ, B
& non secundùm gratiam. Vnde prima parte
Aug To.x sermonum,sermo.25.AVG. Hæc dicebant gen
tibus in ipsa contentione,qui ex Iudæis carnali-
ter sentientes, Christianos se dicere audebant:
tanquam enim debitum suæ iustitiæ,dicebãt ue
nisse euangelium.Sequitur.Quos ita refellit A-
postolus,ut tantò minus ad eos dicat pertinere
gratiam Christianam,quantò magis eã sibi tãq; 4
debitam uendicabant,& quasi iure operũ, suam
esse gloriabantur.Ei.n.qui operat(inquit)mer-
ces non imputatur ſm gratiam,sed ſm debitũ,
ei uero qui non operatur, credenti autem in eũ
reputa- qui iustificat impium: deputatur fides ad iusti
tur. tiam.& ideò illos etiam ab eorum numero ex-
cludit qui ex Iudæis rectè crediderant,& uiuam
spiritalem gratiam retinebant.Hæc ille. AVG.
Et rectè hoc animaret Paganos, nè de fide Chri
Aug.To.8 sti curam facerent,si in iustitia sua gloriari pos-
sent,quæ est ex operibus:ideo contra inducit A
Ro.4 postolum ad Abraham super Psal.31.AVG.Hoc
*dicemus dicit Apostolus commendans iustitiam, quæ ex
fide est,aduersus eos qui gloriantur de iustitia,
quæ est ex operibus: cum ait.Quid ergo* dici-
mus inuenisse Abraham patrem nostrum secun-
1.Cor.1 dum carnem? Si enim Abraham ex operibus
iustificatus est,habet gloriam,sed non ad deum
Auertat ipse Deus talem gloriam, & illud po-
tius audiamus: Qui gloriatur, in Domino
glorietur. Multi enim gloriantur de operibus.
3 Inuenies † multos paganos propterea nolle fie
ri Christianos, quia quasi sufficiunt sibi de bo-
na uita sua.Bene uiuere opus est,ait: quid mihi
præcepturus est Christus ut bene uiuam? iam A bene uiuo,quid mihi est necessarius Christus?
nullum homicidium,nullum furtum,nullum ra-
pinam facio,res alienas non concupisco,nullo *Et qui
adulterio contaminor.Nam inueniatur aliquid reprehen
in uita mea,quod reprehendatur,&*reprehende derit.
re faciat Christianum.Habet gloriam, sed non
ad Deum:non autem sic pater noster Abraham
Hæc ille.AVCTOR. Perspicuè iam uidetis,
quòd displicet Augustino, qui omnino sperat
in propria iustitia uitæ suæ, quia sic(inquit) ha-
beret paganus,unde suam uitam ostendat ex o-
peribus iustis, ita ut nunquàm fieret Christia-
nus.Et ideò Apostolus contra omnem gaudẽ-
tem solùm de propria iustitia uitæ suæ,dicit: q
habet gloriam,sed non ad dominum, maximè
cùm nec iustus ex iustitia sua uiuit,sed iustus ex Abac.1
fide uiuit(inquit)Et in commentario super Epi Ro.1
stolam ad Galatas,libro.1.tex.Apostoli: Quis Aug.To.4
tribuet nobis spiritum.AVGVST. Ipsa opera Gal.3
Christi fide adornantur.Scita est enim sapien-
tis uiri illa sententia.Non fidelem iustum uiue
re ex iustitia,sed iustum ex fide. AVCTOR.
Quid autem est quod docet omnino sperare in
iustitia uitæ nostræ, & hominem confidere in
merito proprio,nisi quod orauit reprobus Pha
risæus,de quo quosdam,qui in se cõfidebant tã
quàm iusti,Lucæ.18.Christus reprehendens ait Lu.18
Deus gratias ago tibi,quia non sum sicut cæte-
ri hominum,raptores,iniusti,adulteri, uel ut ét
hic publicanus.Ieiuno bis in sabbato, decimas
do omnium quæ possideo.Attende†uerba istius
orantis,& confer ad disciplinam Witcleff docẽ
tis.Euangelium dicit,quòd Pharisæus stans,hæc
apud se orabat,nihil a Deo precibus impetran-
do, sed efficacius secundum Witcleff, opera
sua prædicando, & in sua iustitia spem ponen-
do. Et formam uitæ exhibendo narrat, primò
qualiter declinauit à malo,non sum ut cæteri,
raptores,iniusti, adulteri,& consequenter,quo
modo fecit bonum: ieiuno, & do decimas.
C Ecce secundùm disciplinam Witcleff, iste ni-
hil omisit,quoniam laudabiliter orauit uitali-
ter,nec debuit imputari ad culpam eius, eo q
confidebat in se tanquam iustus:quanuis Chri-
stus hoc intenderat: quia omnino secundùm
Witcleff, in propria iustitia uitæ nostræ spera-
re debemus. Econtrariò publicanus a lon-
gè stans,& nullius sui boni operis memoriam
habens,neque spem,sed tantum uocaliter rogãs
Deum: Deus propitius esto mihi peccatori: o- Lu.18
rationem multò perfectiorem,quàm ille Phari-
sæus emisit. Et consequenter, Dominus no-
ster Iesus,non rectam tulit sententiam,quod pu
blicanus descendit iustificatus ab illo phari-
sæo, de quo nihil Witcleuistica doctrina di-
uersum,uel reprehendendum, sed laudandum
scribitur.

Digitized by Google

5 scribitur. Ecce † qualiter doctrina Witcleff sine argumentis, sine ui, doctrinæ Christi Iesu, patet esse contraria. Nam sic de propria iustitia confidere, uocant sancti patres, Præsumere: & ab hoc exemplo magis Christum iudicaturum seueriter opera fidei quàm uerba. Vnde li. 7. super Lucam ca. 8. AMBR. Quia parabolam Dominus, qua semper orare, & non deficere dicebat, ita cõclusit, ut diceret ueniente iudice, difficile fidẽ in terra reperiendam: ne quis fortè de superuacua fidei cognitione, uel etiam confessione blandiretur, mox alteram iunctam parabolam diligentius ostendit, à Deo fidei non uerba examinanda, sed opera. Sequitur. Cùm feceritis omnia q̃ præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus Cui contra superbi, qui nequaquàm omnia, sed modicum quid eorum, quæ præcepta sunt, faciunt, non solum mox de sua iustitia præsumũt, sed & infirmos quousque despiciunt, atq; ideò quasi fide uacui, cum orauerint, non exaudiunt. Hæc ille. AVCTOR. Ecce confidentia Witcleff iam est dicta præsumptio, & spes in iustitia operum, est in præsumptionem translata: & nunquid ipse orauit uitaliter, confidens ex operibus & iustitia uitæ propriæ, quod est multo melius, quàm orare animo, uel sermone? Dicis, Sed superbiunt de meritis: nam quantum docet Witcleff, & merita referebat in Deum, Gratias (inquiens) tibi domine ago. sed quia gratias agens de præteritis, gratiam non petiit pro futuris operibus, frustratus abijt uacuus ab utrisque sicut tractat locum illum *tertia parte sermonũ, sermone. 105. de sancto Ioanne baptista: AVGVS. Attende diuitem indigesta ructãtem, crapulam* exhalantem, sed superbiæ, non iustitiæ: Deus (inquit) gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, iniusti. & cætera. Rogare ueneras, an te laudare? Totum te habere dixisti, nihil tanquàm egens petisti. Quomodo ergo orare ueniſti? Gratias ago tibi domine. Non ait, Domine da mihi gratiam, ut non sim sicut cæteri hominum iniusti, raptores, & adulteri: Ergo tu iustus? quia non sum sicut publicanus iste insultans, & non exultãs: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. O diuitem exinaniendum. Veni ueni pauper esuriens publicane, immo ibi sta ubi stas. Publicanus. n. de longinquo stabat, sed deus humili appropinquabat nec oculos audebat in cælum leuare. Quò oculos non leuabat, ibi cor habebat, sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine propitius esto mihi peccatori. O esurientem bonis implendũ. Hæc ille AVCT. Ergo exinde conuincit Pharisæus suæ superbiæ, quia totum se habere dicit nihil tanquam egens petit. Nec ait, da domine gratiam ut bonis meritis futuris insistam. Quo-

Amb. To. 5 Lu. 18

Lu. 12

** Est ho. 44. libr. quinquaginta ho me.*

*Aug. To. x Lu. 18 *exultantem.*

A modo ergo orare ueniſti? Augustinus interrogat

6 Falsa † ergo conuincitur doctrina Witcleff, de oratione uitali, & spe, & confidentia de propria iustitia: quia contra hos dixit Iesus ad quosdam qui in se confidebant tanquàm iusti, exprobrãs de se benè credulum Pharisæum: & qui sperant in propria iustitia uitæ suæ, nonne de se confidunt tanquam sint iusti? ergo tu iustus interrogat Augustinus. Certè qui sic confidit, necessario hoc concedit. Vnde in libro de oratione dominica CYPRIAN. Adorans autem fratres dulcissimi, nec illud ignoret quemadmodum in templo cum Pharisæo publicanus orauerit, non eleuatis in cælum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis, pectus suum pulsans, & peccata intercluſa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium, & cum sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui spẽ salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cũ innocens nemo sit: sed peccata confessus, humiliter orauit: & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Hæc ille. AVCT. Ecce commendatio publicani, quia non posuit spem salutis in fiducia innocentiæ suæ. ergo secundum Witcleff, Pharisæus descendit iustificatus, quia confidit in uirtute sua: secundum Christum publicanus,

B

7 quia instabat pro gratia. Et † quàm detestabile sit homini in sua uirtute confidere: ostendit consequenter cito post prædicta AVGV. Non audis in psalmo: quia confidunt in uirtute sua: ergo carnem deus tibi, sensum deus tibi, *gratiã deus tibi, mentem deus tibi, intelligentiam, dedit: tu das ipse tibi iustitiam? Quid est caro, quid sunt sensus, quid est anima, quid est mens, quid est intelligentia sine iustitia? Nonne ista omnia, si iustitia careant, ad pœnam ualebunt? Ergo tam diues es, ut cum deus dederit tibi inferiora, des tibi potiora? Male diues, exinaniende diues, sitamen habes quod te habere dixisti, quid habes

C quod non accepisti? Nè saltem à superbo diuite illo Pharisæo, ex his, quæ te habere dixisti, gratias agere deo didicisti. Hæc ille. AVCT. Notabiliter in hac disputatione beatus Augustinus superat nostrum Witcleff, cùm iubet omnino sperare in propria iustitia uitæ suæ, & aliàs in bonis operibus propriis; iunge ista simul, & habebis propriam iustitiam, de opere proprio. Tu ergo operaris tibi iustitiam, & cur non mentem, animam, carnem, intelligentiam, quæ sunt inferiora bona, bono iustitiæ? quia sine ipsa, non ualent nisi ad pœnam. An tibi ipsi confidis pro re meliori, & pro re deteriori confidis in domino? & nec in deo confidis pro iustitia, nec deo gratias agis? Sapiẽs dicit prouerbio. 28. Qui sperat, in domino, saluabitur. Qui confidit in corde suo, stultus est.

Lu. 18

Cyprian.

*Pſa. 48 *animam*

1. Cor. 4

Pro. 28

Digitized by Google

*cui Quid prohibet confidere in corde proprio ei, *qui p̃cipitur cõfidere in iustitia propria. Quid amplius aduersatur Deo? Quid Nembrothitis, & paganis amplius amicatur, quàm confidere in uirtute propria? Sanctus Dauid dicit, q̃ ipsos circundabit iniquitas calcanei, qui confidunt in uirtute sua. Psal. 48. Vbi AVGVS. Qui sunt aũt quos circundabit iniquitas calcanei? Qui confidunt in uirtute sua, & in multitudine diuitiarũ suarum gloriantur. Ego uitabo ista, & iniquitas calcanei mei non circundabit me. Quid est uitare ista? non cõfidamus in uirtute nostra, nõ gloriemur in abundantia diuitiarum nostrarũ: sed gloriemur in eo, qui nobis promisit humilibus altitudinem, & minatus est elatis damnationem: & nõn nos iniquitas calcanei circundabit, ut q̃ confidunt in uirtute sua. Et infrà. Ille confidit in uirtute sua, & in abũdantia diuitiarum suarum gloriatur: qui non dabit Deo deprecationem suam. i. placationem, qua placet * Deũ pro peccatis: nec pretium redemptionis animæ suæ: q̃ præsumit de uirtute sua, & de amicis, & de diuitijs suis. Qui autem sunt, qui dant pretium redẽptionis animæ suæ? Quibus ait Dominus. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut & ipsi recipiant uos in æterna tabernacula. Qui non cessant eleemosynas facere, illi dant pretiũ redemptionis animæ suæ. Hæc ille. AVCT. Vide quanta censura Augustinus monet, ne q̃s confidat in uirtute sua: quod docet noster Witcleff. Et nè quis fautor hæretici excuset eum, q̃ uelit hominem maximè confidere in Deo, quãuis secundariò in uirtute: Augustinus coniunxit utrunque: Non confidamus in uirtute nostra, sed gloriemur in eo scilicet Deo. & subdit causam, quia qui confidit in uirtute sua, non dabit Deo deprecationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ, & eleemosynam corporalẽ.

8 Considera † benè doctrinam Witcleff, & utrunque reperies: q̃ nitebatur ex totis uiribus retrahere homines à iugiter deprecando Deum, & ab eleemosynam largiendo. Sed omnino, (inquit) confidite in bonis operibus proprijs, quasi ista non essent de numero bonorum operum. Vnde dicit Christum, uel Apostolos eius, non fuisse circa eleemosynam corporalem sollicitos; sicut infrà patebit. Beatus Augustinus ista duo coniungit omnino: ut sentinetur nauis uitæ nostræ, ne in huius mundi pelago naufragetur, dicens secunda parte sermonum, sermone secundo, De oratione dominica. AVGV. Qui baptizantur, & tenentur in hac uita, de fragilitate mortali contrahunt aliquid, unde & si non naufragetur, tamen oportet ut sentinetur, quia si nõ sentinetur, paulatim ingreditur, unde tota nauis mergatur. Et hoc orare, sentinare est. Non autem tantùm debemus orare, sed & eleemosynam facere: quia quòd sentinatur, ne nauis mergatur, & uocibus agitur, & manibus. Vocibus agitur, cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Manibus autem agimus, cùm facimus illud: Frãge esurienti panem tuum, & egenum sine tecto, induc in domum tuam: includ eleemosynam in sinu pauperis, & ipsa pro te orabit ad Dominum. Dimissis ergo peccatis omnibus per lauacrum regenerationis, in magnas angustias cõtrusi fuerimus, si non daretur nobis quotidiana mundatio sanctæ orationis. Orationes, & eleemosynæ mundant peccata, tantùm ne talia committantur, unde necesse sit separari nos à pane quotidiano. Hæc ille. AVCTOR. Ecce iustitiam uitæ, & opera bona amplectitur Augustinus, sed non sine oratione præambula, & eleemosyna corporali. Et orationem ponderans uocalem ait: Ne mergatur nauis, uocibus agitur, & manibus, ad sentinam uoce orationis, & manu eleemosynæ. Et in magnis angustiis fuerimus contrusi, si non daretur nobis quotidiana mundatio sanctæ orationis. Orationes, & eleemosynæ, mundant peccata maiora propter quæ excommunicari debemus, ideſt, ut ante uitentur quàm fiant, bene orantes disponunt. Finaliter ergo, non tantum cauenda, sed abiicienda est hæc doctrina hæretica, sic ut omni studio piis operibus insistamus, meliora semper iudicantes quæ docente scriptura & traditione patrum ecclesiæ, plus placeant creatori. Vt autem taliter operari ualeamus, ante opus quodlibet, sollicitè orandus est Deus uoce orationis, & cõtinuè uoce cordis: ita ut suam gratiam inuocantes, nusquam in nostris meritis, sed in sua gratia confidamus. Hanc regulam obseruantes, procul semper erimus a typo Pharisæi, qui in sua confisus iustitia, seipsum iustificabat ex operibus, sicut Witcleff, & propè erimus ad iniustitiam publicani, qui meritis suis non confisus, seipsũ tradidit ad orandum. Sicut super Psal. 73. Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finẽ. AVG. Iam modò non constituimus iustitiam nostram, agnoscimus gratiam tuam. Pauperes sumus, exandi mendicos tuos: iam non audemus oculos ad cælum leuare, sed percutientes pectus nostrum dicimus. Domine, propitius esto mihi peccatori. Hęc ille. AVCTOR. Audi

10 † & illum legis peritum reprobatum à Christo, qui seipsum iustum reputauit ex operibus: & demum uerte ad conuersionem humilis Mariæ, quæ orationi uacat continuè, ut facere didicit: quæ innixa pedibus Saluatoris aliquid audiuit, sicut scribit in prologo quarti libri super Lucam BEDA. Denique ut proxima parumper

Pſ. 48. Aug. To. 8

Matt. 16

Nota regulam.

Pſal. 73

Luc. 18

Luc. 10

Beda

rumper attingam: legisperitus uolens seipsum iustificare, dominum tentaturus aduenit, sed cõfusus abscessit. At Maria pedibus eius humiliter acclinis, optimam partem philosophiæ cælestis elegit. Item paruuli Christi, qui nõ de sua iustitia, sed de redemptoris sui gratia præsumere didicerunt, quibus orationum modis eandem gratiam aduocare debeant, inquirunt: audiuntque confestim & quibus uerbis orare, & quibus maximè rebus orare, & qua instantia perseuerare, & pro quibus maximè rebus supplicare oporteat, fide scilicet, spe, & charitate: quodque petentes earundem largitorem à patre spiritum bonum percipiant: contrà sapientes, & prudentes, qui quia spiritum gratiæ non modo, non petere, & quærere, pulsare, sed & blasphemare satagunt, irremissibiles & hic & in futuro suæ pernicaciæ pœnas luunt. Hæc ille. AVCTOR. Fuge hinc Witcleff si potes: nã ctus enim pater Beda insultationes tuas contra sacras orationes ducit medium, acriter te accusans, & inter sapientes, & prudentes illos teipsum annumerans, qui spiritum gratiæ non modò non petere, quærere & pulsare satagunt, sed & blasphemare, sicut & tu blasphemando orationes ecclesiæ, facis audire orantes, quòd sacerdotes Baal, quòd Deus noster dormiat, aut cum alijs loquatur, ideo fortius esse clamandum, & spiritui gratiæ contumeliam facis, quam doces non petendam, sed omnimodè bonam uitam, & in nostra iustitia confidendum. Et † quid sonat hoc nisi illud Pelagij ℣ sine gratia potest quis assequi bonam uitam? Sed paruuli Christi (inquit) Beda, qui non de sua iustitia, sed de redemptoris sui gratia præsumere didicerunt, quibus orationum modis eãdem gratiam aduocare debeant, inquirunt. Et in hoc uerbo duas doctrinas & earum sequelas demonstrat. Prima est doctrina Christi & ecclesiæ, cuius paruuli docentur nè in sua iustitia, sed in sola sperent creatoris gratia: & quid sequitur? Ideo quibus orationum modis eandem gratiam aduocare debeant, discunt inquirere. Et contra per doctrinam Witcleff quia addiscunt superbi in sua propria sperare iustitia, ideo nec de gratia saluatoris aliquid audiunt, nec consequenter quibus ea orationum modis acquiratur, auscultãt: sicque usque in Donatistarum uorginem naũigant, à quibus discunt quomodo spem suam ponant in homine, & dicere negligant in domino confido. Vnde in eundem locum Psal. decimi. AVGVSTIN. Non enim confidunt in domino, qui dicunt tunc esse sancta sacramenta, si p sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis quæritur qui sunt sancti erubescunt dicere, nos sumus. Quòd etiam si illi non erubescant hoc dicere, hi qui audiunt pro ipsis, erubescunt: ita cogunt eos qui accipiunt sacramenta spem suam in homine ponere: cuius cor uidere non possunt; & maledictus omnis qui spem suam in homine ponit. Quid est enim dicere quod ego do sanctum est, nisi spem tuã in me ponere? Quòd si es sanctus, doce aut ostende cor tuum. Quod si non potes, ubi uidebo quòd tu sanctus es? An fortè dices ℣ scriptum est. Ex operibus eorum cognoscetis eos. Vide planè mira opera, quotidianas uiolentias *circuncisionum sub presbyteris & episcopis ducibus circunquaque uolitare, & terribiles fustes * Israeles uocari. Quæ homines qui nunc uiuunt, quotidie uident & sentiũt. Hæc ille. AVCTOR. Qui docent confidere in propria iustitia uitæ suæ, & non dicunt in domino confido: ecce qualiter inuoluũtur, quia cum quæritur ab eis an sint uiri iusti & sancti, non audent se iustos fateri, qualiter possunt sperare in eo quod nesciunt esse sperandum? Immò ipse Witcleff docet nobis stultũ esse asserere quod oremus, uel faciamus quicquam meritoriè ut debemus: in tertia parte sermonum sermone 48. Sed non est iustitia uitæ ubi non quicquã facimus meritoriè, ut debemus. stultum est ergo alicui asserere se habere iustitiam uitæ, in qua debet omnino confidere & sperare. Et iterum † cùm dicat noster Witcleff cum Donatistis, ut iam recitauit Augustinus, quod non sint sancta sacramenta nisi per sanctos dentur: quomodo ipse sperat per nudam orationem sacerdotis aliquod habere participium sacramenti: quando cor illius uidere non potest? Aut quid potest in aliquo Witcleuista confidere tradente sacramẽta uel euangelium conferente: cuius cor an sanctus sit uidere non possumus? ℣ si dixerit quod ex operibus cognoscetis eos, multa habent opera tenebrarum quæ faciunt in secretis. Et seditiones crudeles, & ingentia odia, & persecutiones in sanctos, conuincunt eos non sanctos in operibus. Idcirco † hoc supercilium pharisaicum de confidendo in propria iustitia operum dimittentes, potiùs attendamus ad orationis officiũ humilis publicani, qui secundum Christi sententiam meruit iustificatus ab illo descendere, & aliorum iustitiam in consideratione propriæ præferamus. nostram autem (si quam habere uidemur) diuino iudicio committamus: quemadmodum Christianus nostro Witcleff li. 7. super Lucam capi. 8. tradit AMBROS. De uerbis elati Pharisæi, quibus humiliari meruit, possumus e diuerso formam humilitatis, qua sublimemur assumere: ut sicut ille consideratis proximorum uitiis, & suis uirtutibus, est elatus ad ruinam, ita nos non nostram solum pigritiam, sed & melioru uirtutibus inspectis, humiliemur ad gloriam: quatenus unusquisque nostrũ

Hie. 17 *Quod si non es sãctus? ostẽde cor tuum.*

Matt. 7 *Circumcellionũ.* *Israelis*

hoc apud se supplex atque submissus obsecret, Deus omnipotens miserere supplici tuo, quia non sum sicut inumeri serui tui contemptu seculi sublimes, iustitiæ merito glorioſi, castitatis laude angelici: ueluti etiam multi eorum, qui post flagitia publica pœnitendo tibi meruerũt esse deuoti: qui etiam si quid boni fecerunt, tua gratia largiente fecerẽt: quo fine hoc faciam quaue à te districtione pensetur ignoro. Hæc ille.

Ecce qualiter Ambrosius non docet homines confidere in iudiciis & operibus suis, sed confidẽter cum sancto baptista seipsos non existimare, immo & sic negare suo iudicio quod est Deo: Cùm quia in cõparatione seruorum Christi se putet inutilem, Tùm quia quo fine pensetur illud feciſſe quod fecit, ignorat apud districtissimum iudicem. Nec † leue debet æstimari piaculum, hoc Witcleuisticum documentum, quòd homo omnino confidat in iustitia uitæ suæ, in operibus, & meritis, & uirtute sua: nec hortatur expresse uel tacitè qđ in Deo uel de gratia eius confidat. Coram Christo Iesu grauidum est omni Pelagiano uenenо, & sanie Donatistarum totum tabescit. Tantumque est flagitium ingratitudinis, tam horrendum pelagus efferendi se contra gratiam conditoris, ut sanctus Iob imprecatus sit sibi casum humeri sui a iunctura, & ut brachium suum cum suis ossibus confringatur, si lætatum est in abscondito cor meum, inquit, & osculatus sum manum meam ore meo: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra deum altissimum. Iob. 31. Per manum in scriptura designãtur opera, sicut per os uerba, & per cor desideria. Vana ergo lætitia cordis ad osculandum ore manum, est cum intentã confidentia cordis uocaliter applaudere suis operibus. Vnde 22. Moral. *Capitu. 9. GREG. Manum suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, & testimonio propriæ locutionis sibi uirtutem tribuit operis: qua in re quis despicitur nisi is qui ipsa operãdi munera largitur? Vnde bene per egregium prædicatorem dicitur: Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Sancti autem uiri sciunt post primi parentis lapsum de corruptibili stirpe se editos, & non uirtute propria, sed præueniente superna gratia ad meliora se uota uel opera commutatos: & quicquid sibi mali inesse cognoscũt de mortali propagine sentiunt meritum. Quicquid uero in se boni inspiciunt immortalis gratiæ agnoscũt donum: eique accepto munere deditores fiunt: qui & præueniendo dedit eis bonũ uelle, quod uoluerunt: & sequendo concesſit bonum posse, quòd uolunt. Vnde benè per Ioannẽ dicitur, Adorauerunt uiuentem in secula seculorum, mittentes coronas suas ante Thronum dei Coronas itaque suas ante Thronum mittentes, est certaminum suorum uictorias non sibi tribuere, sed auctori, ut ad illam referant gloriam laudis, à quo se sciunt uires accepisse certaminis. Beatus ergo Iob, qui sic bona, quæ operatus est, narrat, ut tamen hæc operationi suæ non tribuat sed ad auctoris laudem recurrat, manum suam ore osculatum fuisse se denegat. Ac si patentur dicat, Ego mea opera tanquam mea non protulero: quia auctoris sui gratiam negare committeret, quisquis sibi tribuit quod operatur. Vnde & protinus subdit. Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Liquet enim, quod illum negat, cuius despecta gratia sibi uires boni operis arrogat. Quòd tectè quoque & iniquitas maxima uocatur, quoniam omne peccatum, quod ex infirmitate est, spem nequaquam perdit, quia à superno iudice ueniam requirit: præsumptio autem uirtutis propriæ tantò grauius in desperatione est, quantò longius ab humilitate. Cumque è uires sibi tribuit operis, & ad adiutorium non recurrit auctoris, fit ut eò grauius pereat, quò & hoc ipsum quòd est peccator, ignorat. Hæc ille.

Nota

¶ QVOD OPERIBVS NOSTRIS non meremur, sed gratia Dei nobiscum unde Deus ea non attendit cum præmiat, sed gratiam, quam donauit. Cap. IX.

SVMMA.

1 *Vita æterna quòd detur pro meritis, si eam meritis nunc emimus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona.*

2 *Gratiam suam quòd coronet, seu præmiet in nobis Deus, non merita nostra.*

3 *Merita nostra quòd non attendat Deus, sed bonitatem suam.*

4 *Iustus homo, aut sanctus, quare non debeat meritum suum allegare dum orat, secundum optimi Ambrosii rationem.*

5 *Iustificari quòd non possit quis uiuentium in conspectu Dei. Et quid super hoc dicat Hilarius.*

6 *Iustitiæ nitæ Wicleff, & opera meritoria in quibus confidere hominem consulit, explodũtur.*

SED adhuc quorundam percutit cor sic laborare uerba scriptura, p gratia Dicũt, n. quomodo ergo gloria paradisi datur promerentib. si ipsam ex libertate arbitrii mereri non possumus? Aut si totum efficit gratia, ut quid merita requiruntur?

Quasi

Digitized by Google

Quasi non sit qui respondeat: si totam hanc domum solus fecerit artifex, ad quid quærebatur securis? & si Christus solus totum hominẽ sanũ fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo curantis? Sed † nouerint uitam æternam dari nobis prò meritis, si cum meritis ipsi numeremus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita: quia nec Dei dona. Vnde libro de gratia & libero arbitrio. AVGVST. Si dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, sed tanquam dona sua: proinde consideremus merita ipsa apostoli Pauli, quibus dicit coronam reddituum iudicem iustum: & uideamus utrum merita ipsius, id est ex ipso ei comparata, an dona sint Dei. Bonum (inquit) certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Primò ista bona opera si non præcessissent cogitationes bonæ, nulla essent. Attende itaque quid de ipsis cogitationibus dicat. Ait enim scribens ad Corinthios: Non quia idonei sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deinde singula inspiciamus, Bonũ (inquit) certamen certaui. Quæro qua uirtute certauit, utrum quæ illi ex semetipso fuerit, an quæ desuper data sit? Sed absit ut tantus doctor gentium ignorauerit legem dei, cuius uox est in Deuteron. Ne dicas in corde tuo: fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit mihi uirtutem magnam hanc, sed memoraberis domini dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere uirtutem. Haec ille. AVCTOR. Per ordinem à primis principiis meritorum opus exhauris, & à prima cogitatione usque ad extremum operationis hominis, dei gratiam probat eius auctoritatem, ita ut sicut dicit Apostolus, in omni cogitatione & opere dicamus singuli: non ego, sed gratia dei mecum, id est, non ego hæc operor, sed gratia dei mecum: nec ego, quidem hæc cogito, sed gratia dei mecum hæc cogitat. Imò nec hanc uitam ego uiuo, sed gratia dei mecum. Viuo ego, iam non ego: uiuit autem in me Christus. Quis ergo confidere debet in uita propria, aut in iustitia propria, aut in operibus propriis? quæ de quanto propria, sunt, non sunt nisi contra dei mandatum: dixerit insipiens in corde suo, fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit uirtutem mihi hanc magnam. Qui meam dicit, propriam dicit, quod dominus interdixit. Ad hæc tamen agitant illud primum, quia gloriã coronæ promisit uigilantibus, quod est promerẽtibus. Respondeo quia ille uigilat, qui deo uigilat: qualiter uigilat nemo, nisi cui gratia donat uigiliam. Et ipsa uigilia gratiam continet, ratione cuius debetur corona, quæ utique est gratia, ut sic gratiæ, non operibus per se gratia repẽ detur. Sicut consequenter post iam dictum

A passum intulit AVGVST. Sed quia & ipsa bona opera nobis ex deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: propterea idem ipse doctor gentium etiam ipsam uitam æternã in gratiam nuncupauit. Et nascitur inde non parua quæstio, quæ domino donante soluenda est. Si enim uita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura; quoniam deus reddet unicuique secundùm opera eius: quomodo gratia est uita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: ipso apostolo dicente, * Si quis operatur, merces non imputatur secundùm meritum. Sequitur. Cum tamen dixisset stipendium peccati mors: continuò subdidit, Gratia autem dei uita æterna in Christo Iesu. Ista ergo quæstio nullo modo mihi uidetur posse dissolui, nisi intelligamus ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur uita, ad dei gratiam pertinere: propter illud, quod ait dominus Ieses: sine me nihil potestis facere. & ipse Apostolus cum dixisset gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed dei donum est: non ex operibus, ne fortè quis extollatur. Et infra mox itaque addidit. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit deus ut in illis ambulemus. Quid est hoc, quod cum dei gratiam commendamus, dixisse non ex operibus ne fortè quis extollatur? Sed audi, & intellige non ex operibus dictum tanquam tuis ex teipso tibi existentibus: sed tanquam his, in quibus te deus finxit, id est formauit, & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis: non illa creatione, qua homines facti sumus, sed illa, de qua ille dicebat, qui utique iam homo erat, Cor mundum crea in me &c. Sequitur. itaque charissimi. uita bona nostra nihil aliquid est quàm dei gratia: sine dubio, & uita æterna, quæ bonæ uitæ redditur dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur: sed illa, cui datur, tantummodo gratia est: hæc autem q illi datur, & præmium eius est, & gratia: quoniã merces pro iustitia. Haec ille. AVCTOR. Ex † hoc loco Augustini secundum fidem apostoli merita nostra non coronat deus, nisi quia gratiam suam coronat in meritis; & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt, uita, inquit, mea bona nihil aliud est, quàm gratia, & ideo nõ ex operibus tanquam tuis, ex teipso tibi existentibus. Haec uerba proprietatem expuunt Witcleff quantũ possunt, inbentis confidere in bonis operibus propriis: nã siue ut inde propriis quia tuis, siue inde propriis quia ex teipso tibi existentibus: totum perfidia est: totum corruptio ueritatis. Hoc ergo docet Witcleff contra fidem apostoli, secundùm

Fit æterna quemadmodum detur pro meritis.

Aug. To. 7. cap. 7

2. Tim. 4

2. Cor. 3

Deut. 8.

2. Cor. 15

Debitum fit ne iustitia Iesus.

Ro. 2. Apo. 22.

Ro. 4 * Ei qui operatur

Ro. 6.

Ioan. 15. Eph. 2

Aug. ibi. c. 7 in fine & in prin. 8

Psal. 50.

Gratiã sunt non merita nostra coronat Deus.

dùm quam nullo modo confideremus in meritis proprijs, ſed in gratia Dei, qui ex operib. noſtris merita fecit: & ut iam nec ipſa merita feciſſe nos dicamus, ſed gratiam Dei nobiſcum: omnia enim opera ſecundùm hanc logicam ſancti Pauli ad gratiam Dei pertinent, & ſic à nobis abſtrahuntur. Quòd autem ſine hac additione gratię quidam merita noſtra loquuntur, & uitam iuſtam ſpondent, de reliquiis Pelagianorum, aut gentilium hoc traxerunt. Quod paſſim antiqua patrum fides, ſi attendatur, oſtendit. Vnde ſuper illud Pſal. 60. Miſericordiam & ueritatem eius quis requiret? AVG. Breuiter accipite quid ſit miſericordia & uetitas: quia non paruum eſt, qđ dictum eſt: Vniuerſæ uiæ domini miſericordia & ueritas: miſericordia dicitur, quia non merita noſtra attendit Deus, ſed bonitatem ſuã, ut peccata nobis omnia dimitteret: ueritas autem, qa non fallit reddere quod promiſit. Hæc ille.

Pſal. 60.
Aug. To. 8
Pſal. 206

3 AVCTOR. Quòd † abſolutè dicit Auguſtinus q̃ merita noſtra non attendit Deus, ſed bonitatem ſuam: alioquin non coronaret nos in miſericordia & miſerationibus, ſed in iuſtitia ſua, & meritis noſtris magis. Item ſuper illud Pſa. 32 uerſu. Ecce oculi domini ſuper metuentes eum.

Pſa. 101.
Pſal. 32.
Aug. To. 8

AVGVST. Non de meritis noſtris, non de fortitudine, non de uirtute, non de æquo, ſed de miſericordia eius. Hæc ille. AVCTOR. Non de meritis, non de uirtute, immo nec de æquo: quo modo ergo de merito, & condigno? Item de uera innocentia, propoſitione*. 54. AVG. * Omnes nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono, non quales ſumus noſtro merito. Hæc ille. AVCTOR. Item ſuper pſalmum. Beati immaculati: uerſu, Vocem meam audi ſecũdùm miſericordiam tuam Domine. AMBROS. Semper homo ſi etiam iuſtus eſt, & ſanctus, ſic debet orare, ut exaudiat eum Dominus ſecundum ſuam miſericordiam, non ſecundum meritum uirtutis alicuius: quia rara uirtus, multa peccata.

**tales*
**56.*
Aug. To. 3
Pſa. 118
Amb. To. 4

4 Hæc ille. AVC. Optima † ratio ſancti patris Ambroſii quare nullus iuſtus, aut ſanctus homo debet meritum ſuum allegare dum orat quia rara uirtus noſtra, & multa peccata. Quid ergo iuuat fatuum oratorem neceſſitare deum per unum actum uirtutis, ubi librantur ad oppoſitum centum peccata? quia hoc dicit Witcleff deum non requirere cogitationem orantem, uel uocem, ſed omnino uitam ſuæ iuſtitiæ complacentem, Et quis tunc ſtabit in conſpectu iudicis exigens ſibi iuſtitiam fieri propter manipulum meritorium quem exhibet? Et ſurdus eſt Witcleff, ne audiat ſpiritum ſanctum in Iob dicentem ca. 22. Quid prodeſt deo ſi iuſtus fueris? aut quid ei confers ſi immaculata fuerit uita tua nunquid timens arguet te, & ueniet tecum in iu-

Rara uirtus peccata multa
Iob. 22

A dicium, & non propter malitiam tuam plurimã & infinitas iniquitates tuas? Quocirca Pſalmiſta orat dominum. Non intres (inquiens) in iudicium cum ſeruo tuo domine: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Super quẽ uerſum in expoſitione Pſal. 142. Hilarius. Quid enim ſpei eſt, ſi iudicare nos ſecundum ſe deus uelit, ſi ad comparationem ſui, uitæ noſtræ innocentiam poſtulabit? Iuſtificari † autem in conſpectu dei quis uiuentium poteſt? cui ira, cui dolor, cui cupiditas, cui ignoratio, cui obliuio, cui caſus, cui neceſſitas uel per naturam corporis, uel per motum animæ ſemper fluctuantis ammixta ſit? Cui & quotidie grauiſſimus hoſtis immineat diabolus, uidelicet anime uiri fidelis inſidians, eãque ad interitum perſequens? Hãc enim eſſe cauſam docet, quia nemo uiuens iuſtificari in conſpectu dei poſſit. AVCTOR. Ecce † ubi iam eſt iuſtitia uitæ Witcleff? ubi opera meritoria, in quibus confidere hominem conſulit ſuper

Pſal. 142.

B omnes orationes: & deprecationes quaſcunquè pro gratia dei hic & in futurum: cum ex operib. ſuis nemo iuſtificabitur in conſpectu dei: & quo modo ad illorum menſuram deus neceſſariò iudicabit? Multo diſertius orauit ſanctus uoce pia oſtentationem denegans meritorum, propter temetipſum inclina deus meus aurem tuã, & audi, aperi oculos tuos, & uide deſolationem noſtram. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. Bene exorditur precem ſuam ſanctus orator, dicens, propter temet ipſum deum audi. Secundum cõſilium Witcleff dixiſſet non ſic, ſed, propter memetipſum deus, & propter opera meritoria mea me audi. Sed Auguſt. conſilium iſtud ſpernens, ſecundum Danielis ſententiam merita non promouit, ſed miſericordiam appellauit: merita, inquiens, noſtra non attendit deus, ſed bonitatem ſuam. Et

Baruch. 2

C ſanctus Daniel æque ſubintulit. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ſed in miſerationibus tuis. Vbi iam oratio Witcleff uitalis quam propheta ſanctus propalare non auderet, ſed occultat: orationem autem cordis, & oris publicè profert; ut gratiam conſequatur? Et ut a prophetis quandoque ueniamus ad Chriſtum ipſe in euangelio Lucæ. 17. planiſſimè docet contra Witcleff ſub ſpecie domini dicentis ad ſeruum ſuum uenientem de agro para ut cœnem, & præcingere, & miniſtra mihi donec manducem, & bibam: & poſt hæc tu manducabis, & bibes. Nunquid gratiam habet ſeruo illi quia fecit quæ illi imperauit? Non puto. Sic & uos cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt uobis, dicite: ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Verba plana ſunt, &

Luc. 17

ſenſum

sensum Christi secum ostendunt. Cũ feceritis quæ præcepta sunt uobis, nolite decipi secundũ Witcleff in operibus confidentes, sed in gratia Dei: tantum dicite, ꝙ quantum ex operibus præceptorum habemus, aut iustitiæ uitæ nostræ, serui inutiles sumus. Meritoria opera nõ negamus, dicente Christo pro nobis. Quod debuimus facere fecimus: in his tamen omnino non confidimus, sed in gratia Saluatoris: ut ad ipsorum mensura, uel supra, de quolibet præmiemur. Quod ponit super eundem textum in commentario li. 5. ca. 5. Beda Serui inutiles sumus: quia nõ sunt condignæ passiones huius temporis ad superuẽturã gloriã, q̃ reuelabit̃ in nobis. Et alibi. Qui coronat te in miseratiõe & misericordia: nõ ait, in meritis, & operibus tuis: quia cuius miseratione præuenimur, ut humiliter Deo seruiamus, eius munere coronemur, ut sublimiter cum illo regnemus. Quod debuimus facere, fecimus. Quia Christus nõ uenit ministrari, sed ministrare: debitores sibi nos fecit, nè nostris uidelicet operibus cõfidentes, sed de eius semper examine pauentes, cum propheta dicamus, Quid retribuemus domino pro omnibus quæ tribuit nobis? Hæc ille. AVCTOR. Ecce iam armata uerba Christi contra Witcleff ascendunt. Non, ait (inquit Beda) in meritis & operib. tuis: & iterũ: ne nostris uidelicet operib. confidentes, ut planè pateat hanc sanctos antiquos statuisse sibi communem doctrinam contra Plagianum sn̄iam, quam sub eisdem uerbis Witcleff nunc reportat in orbem. Re. n. uera non sapiunt hoc dicente, quanta censura credendũ sit nos nihil hr̃e boni ꝙ nõ accepimus, sed dominum omnia agere in nobis, nõ opera tantum, sed uelle ipsum, quod est principium operis, ꝑfectionis, & meriti, iuxta apostolũ. Hoc ergo si saperẽt, & ꝙ non ex se, sed spiritu dei aguntur, qui filii dei sunt, non confidendũ in meritis propriis scriberẽt: quin potius, Bonũ est confidere in domino q̃ confidere in homine omni mẽte sonarẽt. At statim prosiliunt ut dicãt Quid ergo ꝓderit nobis facere, si cuncta faciat deus, & merita nostra non attendit, sed gratiam operantis, & uelle, & facere? Respondet AVGV. libro de correptione & gratia ad principium. Non se itaque fallant qui dicunt, ut quid nobis prædicatur atque præcipitur ut declinemus à malo & faciamus bonum: si hoc non agimus, sed id uelle, & operari deus operatur in nobis? Sed potius intelligant si filii sunt spiritu Dei se agi, ut quod agendum est agant: & cum egerint, illi, quo aguntur gratias agãt, aguntur enim, ut agãt non ut nihil agant, & ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, ut quando id agunt, sicut agendũ est ii. cum dilectione, & delectatione, iustitiæ suauitatem, quam dedit Dominus, ut eius terra daret fructum suum, accepisse se gaudeant. Quando autem non agunt, siuè omnino non faciendo siuè non ex charitate faciendo, orent, ut quod nõ habent accipiant. Hæc ille. AVCTOR. Vtrobique ergo ad orationem, humanam reflectit solertiam, uel ad gaudendum in Domino, si ab eo acceperint, ut eius terra meritorii operis daret fructum: quod omnino a cõfidentia in propriis meritis extat diuersum: uel si bene facere non acceperint, ut accipiant. Nusquam autem ut in bene factis ex parte, uel omnino confidant.

Beda

Psal. 102.

Psal. 118.

Philip. 1

Psal. 117.

Aug. To. 7. *ca. 2

Esa. 1

Psal. 32.

Philip. 1.

¶QVOD PLVS CONFIDENDVM est precibus, quàm aliis meritis in conspectu iudicis. Et quæ sunt preces uocales Christianorum. C.X.

SVMMA.

1 *Preci quòd sit innitendum, cùm recta agimus, secundùm Gregorium.*

2 *Iustitia omnis humana, quòd iniustitia esse conuincitur, si districtè iudicetur.*

3 *Oratio sola, quod possit hominem saluare, & iudicem flectere.*

4 *Orare ueraciter quid sit, secundum Gregorium.*

5 *Niniuitarum oratio describitur, & quomodo exauditi fuerint de cælis.*

6 *Lachrymis quòd non irascatur Deus.*

7 *Puerorum laus ore deprompta, quòd fuerit oratio perfecta.*

8 *Præcursoris iubilus in occursu saluatoris & quid sit Iubilus.*

9 *Deus uerbum, quòd requirat orantis uerba.*

10 *Deus ut bonum faciamus, quid ad gloriã eius requirat à nobis.*

11 *Orandum quare sit uoce, & uerbis.*

SED dicis, multiplicius bonum opus est sanctum, quàm opus mentis tantũ quia & sanctitatem mentis habet, & operis. Vnde & crassioris est meriti in conspectu iudicis. De hac re disputationẽ nõ fixi: sed utrum melior sit oratio uitæ iustæ præcisa ab oratione affectus, uel uocis, quam dicis esse in mutis, & paruulis, & quam solam requirit Deus, Hoc tamen scio ex scripturis, quod sancti uiri astantes summo iudici, omnia iusta opera supprimant, tradentes se ad orationem animi, uel sermonis, secundum illud Iob. 9. Etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Super quod li. 9 moralium. GREGOR. Etenim, ut sæpe diximus, omnis humana iustitia iniustitia esse conuincitur,

Iob 9.

Gre. To. 1. ca. 1.

Succumbere uincitur, si districtè iudicetur. Prece post iustitiam indiget, ut quæ * decumbere discussa poterat, ex sola iudicis pietate conualescat. Sequitur. Dicat ergo, etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor, ut si apertiùs fateatur, dicens. Et si ad opus uirtutis excreuero ad uitam, non ex meritis, sed uenia conualesco. Preci † itaque inniten
1 dū est cùm recta agimus: omne, quod iustè agimus, humilitate condiamus. Hæc ille. AVCTOR. Ecce confidentiam meritorum, quam prædicat Witcleff, ut secundùm illa Deus necessariò præmiet. Ecce uitam iustitiæ hominis, quam Deus omnino requirit: nō aūt preces mentis, uel oris: cùm omnis iustitia nostra ibi ex sola uenia conualescat, & ideo precis post omnem iustitiam suam indigeat. Vnde post ea GREGO. De iustitiæ suæ meritis non confidens, sed ad solam se spem postulationis conferens, subdit. Quòd etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Hæc ille. AVCTOR. Totum dicit contrarium Witcleff, qui nec ad iustitiam uitæ pro securitate recurrit, nec in iustitiæ suæ meritis confidit: ideo illis tacitis, ad solam spem postulationis, & sanctæ precis accelerat. Cur hoc? quia, ut
2 sæpe dixit, omnis † humana iustitia iniusta esse conuincitur, si districtè iudicetur. Hoc libro. 8. *Iob.7* iam dicit textu Iob, Oculi tui in me, & non subsistam. *Greg.To.1* GREG. Hoc ipsum quoque ℣ iustè uidemur uiuere, culpa est, si uitam nostram cum iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc scriptum est, Astra non sunt munda in conspectu eius: quia apud eum districtè iudicati, ipsi quoque maculas inquinationis habent, q̄ per munditiam sanctitatis lucent. Hæc ille. *Iob.15 ℣.25*

3 AVCT. Quis † igitur neget hanc esse orationem præcipuam, quæ sola hominem saluare poterit, & iudicem flectere? Obtice solam orationem tuam uitalem, quam iustitiam meritorum appellas, & petis deprecare iudicem oratione iusti desiderij, aut uocis, hæc orandi species meritis tuis pristinis coronam adducet ab eo, qui iu- *Psal.102* stitias non coronat nisi in misericordia, & miserationibus. Sed dicit Witcleff, quòd in mutis, & infantibus iustam uitam exaudit Deus sine oratione tali mentis & uocis omnino, quia non *Tempus sensibile.* habent * possibilitatem taliter exorandi: quasi oporteat eas uirorum expectare figuras. Vir iste magnis coarctatur angustiis, qui latitudinē orationis mentalis & uocalis tam arctis admittit compedibus: quasi flagrans desiderium cordis non inueniatur in mutis: aut saltem ipse gemitus *Infantiū & mutorum gemitus sunt orationes* cùm sit ab ore muti, uel infantis, non esset oratio, cùm dicat GREGO. libro. 23. moral. 12: *Greg.To.1* 4 Quòd † ueraciter orare, est amaros gemitus,

A non uerba composita resonare. Et libro primo super Lucam. capit. 3. AMBRO. Ille clamat, qui in corde suo clamat per diem. Qui ergo clamorem cordis perdidit, & linguæ perdidit. Hæc
5 ille. AVCTOR. Duco. † eum item ad merita Niniuitarum, in quibus non tantùm homines perfecti, sed infantes, & bestiæ mugientes orasse scribuntur, & exauditi de cælis. Quem locum tractans in sermone de ieiunio Niniuitarum, qui sic incipit Clementissimus, Ioannes episcopus. dicebat. Adhuc triduum, & Niniue subuertetur. His auditis, Niniuitæ, rex, uniuersæque dignitates, comites, senatores, principales, abiecta purpura, & byssо, induti sunt cilicio: delicatæ & illustres fœminæ deposito honestatis cultu, despecto capitis ornamento, cinere uultibus defœdatis, omnes ad pœnitentiam conuolant. Teneri adhuc infantes, & ignari paruuli ab uberibus matrum separantur, ut fierent in pœnitentia consortes. Animalia quoque cum dominis seruauere ieiunia, stetere longa pecudum & B munda præsepia: & quibus fletum natura denegabat, suis tamen mugitibus pœnitentium lachrymas adiuuabant. Nemini iam licuit esse felicem: ciuitatis interitum planxit etiam qui non timuit: iusti orabant, ut peccatores liberarentur: peccatores orabant, ut iusti exaudiri mererentur: omnis omnino utriusque sexus ætas in cinere & cilicio uoluebantur, clamantes, & dicentes, Quis scit, si miserebitur Dominus, & auertetur ab ira furoris, & non peribimus? Et † quia
6 Deus nunquam iratus est lachrymis, misericordia motus, pœnitentium uoces exaudiuit, sententiam mutauit, & ueniam peccata deflentibus *Lachrymis non irascitur Deus.* condonauit. Hæc ille. AVCT. Quàm fidelis expositio sancti patris quòd teneri adhuc infantes ab uberibus separati, sicut & omnis ætas clamabant, & dicebant, Quis scit, si miserebitur C Dominus. Et pecudes pœnitentium lachrymas adiuuabant. Sicut item in Iohele propheta cap. *Ioh.1* 1. Bestiæ agri quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad Dominum: quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa deserti. Vbi in commentario * AVGV. Clamaro ad Dominum per prophetam, & iumenta ad **Hiero. To.6* eum suspicere fecit ignis, qui deuorauit speciosa deserti, & flamma, quæ succendit omnia ligna regionis. Sequitur. Simul q̄ consideremus, q̄ nisi propter angustiam, & ablationem deliciarū, nec propheta, nec bestiæ clamassent, nec ad dominum suspexissent. Hæc ille. AVC. Ecce bestiæ clamabant, & suspexerunt ad Dominum. Clamor iste non expectabat possibilitatem taliter exorandi, sed communi fide maiorum fiebat: sicut libro primo super Lucam cap. 3. AMBRO. Vox enim nostras fides est. Et ideo Apostolus, *Amb.To.5*

Orare uera citer quid. Amb.To.5

Iona.1 & 3.

Forsan est Io. Crisostom. cōfirmia reperio inser. de Iona.to.1. secundū distributionē Venetam, licet non eadem uerba. tamē ille sermo incipit, Factum est uerbū Domini.

In eccle-

Digitized by Google

in ecclesia malo quinq; uerba loqui mente mea
1.Cor.14 ut alios instruam, quàm decem milia uerborum
in lingua. Hæc ille. AVCTOR. Et † item Nun
Mat.21 quid laus puerorum ore deprompta, perfecta
fuit oratio? & nunquid eis etiam oratio uocalis
defuit, cùm rogarent osanna, quod interpreta-
tur, saluifica? Et nunquid hi erant, de quibus Sal
Ps.8. uator intulit ex Psalmista: Ex ore infantium, &
Luc.2 lactentium perfeciſti laudem? Et † præcursor in
utero iubilum edidit in Saluatoris occursu. Et
Iubilum. iubilus altissimæ orationis est species, uox, s. ine-
effabilis gaudij, cùm nec loqui possumus, nec ta-
cere permittimur, prout illud notat super Psal.
Ps.102 Qui * satiat in bonis desiderium tuum. AVGV.
*replet Bonum est Deus: quale bonum? quis dicat? Ecce
non possumus dicere, & non permittimur tace-
re. Ergo si non possumus dicere, & præ gaudio
non permittimur tacere nec loquamur, nec tace
mus. Quid ergo faciemus non loquentes, & nō
Ps.94 tacētes? Iubilemus. Iubilate Deo salutari nostro,
*Deserte iubilate Deo omnis terra. Quid est iubilate? *
Differte uocem ineffabilem gaudiorum uestro-
rum, & eructate in eum lætitias uestras. Hęc ille.
AVCTOR. Exiliter ergo nimis, ut mihi uidetur,
Witcleff sapuit de diuinis: quando beneficium
orationis, pro defectu uerbi sensibilis infantibus
abnegauit, & mutis: ipse enim gemitus cordis
etiam in uiris perfectis ipse sanctus plus omni-
bus orat, etiam in cuius operatione Deus uerba
non quærit: sicut epistola ad Probam de orando
Aug.To.2 Deo, AVGVST. Plerunque hoc negotium plus
gemitibus, quàm sermonibus agitur, plus fletu,
Ps.37 quàm affatu. Posuit enim lachrymas nostras in
conspectu suo: & gemitus noster non est absco
ditus ab eo, qui omnia per uerbum suum condi
dit, & humana uerba non quærit. Hæc ille. AV-
CTOR. Hinc forsan accepit Witcleff, q Deus
uerba nostra non quærit: sed excesit sententiam
mandatorum, quando cogitationes adiunxit: di
cente Augustino, quòd gemitus noster non est
absconditus ab eo. Verùm errauit de uerbis, cùm
intelligat Deum illa quærere à nobis dum ora-
mus: quia quod tradidit, hoc requirit: ipse uer-
ba in orando nos docuit propter nos. s.ut quo-
modo in oratione loqui debeamus, exprimeret:
sicut in libro de magistro, post principium AV-
Aug.To.1 GVSTINVS. Non ergo te moueat, quòd sum-
mus magister cùm orare doceret discipulos, uer
ba quædam docuit, in quo nihil aliud uidetur fe
cisse, quàm docuisse quomodo in orando loqui
oporteret. Hæc ille. AVCTOR. Et hanc an-
tiquam fidem etiam apud Ethnicos probabilem
a Cap. 25 Lactan. lib. in uita Dei. fecit antiquus lib. 6. diuinarum institutionum *
in fine LACTANTIVS. Verbo.n. sacrifica-
ri oportet Deo: siquidem Deus uerbum est, ut
ipse confessus est. Summus igitur colendi ritus

A est ex ore iusti hominis ad Deum * diuina lauda- * directa.
tio. Quæ tamen ut ipsi Deo sit accepta, humi-
litate, & timore, & deuotione maxima opus est.
Ne quis fortè integritatis, atque innocentiæ fi-
duciam gerens, notam tumoris, & arrogantiæ
incurrat, eoque facto gratiam uirtutis amittat:
sed ut Deo charus sit, omnique macula careat,
misericordiam Dei semper imploret: nihilque
aliud precetur, nisi peccatis suis ueniam, & licet
nulla sint. Si quis aliquid aliud desideraverit, nō
est opus indicare Deo scienti quid uelimus. Si
quid boni euenerit, gratias agat: si quid mali, sa-
tisfaciat: & illud sibi propter peccata sua uenis-
se fateatur, & nihilominus etiam gratias agat.
9 Hæc ille. AVCTOR. Ecce † Deus uerbum,
orantis uerba requirit. Cauendum tamen ne de
merito innocentiæ fiduciam gerat, quod est di-
cere, confidat in eo: quia tūc gratiā uirtutis amit
tit. Et nota quod dicit, summus colendi ritus
est ex ore iusti hominis, conformans se Apostо-
lo ad Hebræos ulti. per ipsum offeramus ho- Heb.vlt.
B stiam laudis semper Deo, id est, fructum labi o
rum confitentium nomini eius. Exponit ergo
Apostolus hostiam laudis fructum labiorum
confitentium no mini eius: non dicit, laborum,
aut actuum aliorum, sed labiorum, quibus ora-
tur Deus quotiens sic laudatur. Requirit ergo
Deus uerba nostra, si lingua sufficiat, ut benedi
cat omnis caro nomini sancto eius, sed hoc pro
pter nos: ita tamen, ut eloquium spiritu deco-
retur ad intra, & fiat argentum igne cordis exa
minatum. Quòd tamen uerba Deus non requi Psal.144
rit, ut ipsis inflectatur, aut instruatur, quod intel- Psal.9.
ligunt sancti patres: sicut libro.3. de summo bo- Isidorus.
no capi.7. ISIDORVS. Non in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quasi plu-
rimis uerbis eum conentur inflectere. Neque
enim conciliat eum multiplex orantis sermo,
sed pura, synceraquè orantis intentio. Bonum
est corde semper orare, bonum est etiam sono
C uocis Deum spiritualibus hymnis glorificare.
10 Hæc ille. AVCTOR. deus † ergo, ut bonum
faciamus ad gloriam eius, bonum animum re-
quirit à nobis, bonum desiderium, bonam cogita
tionē in mente, bonū gemitum in uoce, bonum
uerbum ab ore, bonam uitam utrinq;, & uerbo
& opere. Vbiq; à nobis propter nos bonum no-
strū requirit, qui propter se ullo bonorū nostro
rū non eget. Quale hoc bonū nostrum sit, quòd
ex sic orādo certis temporum interuallis attrahi
tur, subtiliter exponit indicta epistola ad Probā
AVGVST. In ipsa fide, spe, & charitate conti- Aug.To.2
nuato desiderio semper oramus: sed ideo per cer
ta interualla horarum, & temporum etiam uer-
bis rogamus deum, ut illis rerum signis nos-
ipsos admoneamus, quantumque in hoc deside-

rio

rio proficimus,uobis innoteſcamus,& ad hoc augendum noſipſos acrius excitemus. Dignior enim ſequitur effectus,quem feruētior præcedit affectus.Hæc ille. AVCT. Ecce † ꝙ ideo oramus uoce,& uerbis, ut illis ſignis monitionem accipiamus,quia ex affectu bono proficimus: & item ut eo acriùs augeamus affectum illum,quo nos profeciſſe uidemus:totaquè oratio iſta uerborum à ſancto fluit mentis deſiderio in ipſa fide,ſpe,& charitate continuato. Si hanc orationis cogitationem non requirat Deus,dicat Witcleff quid ſibi fides ſua, ſpes ſua, charitas ſua proficiat:cùm omnes iſtæ in ſuo deſiderio qualitates mentis ſint actus,uel habitus.

¶ AD ARGVMENTVM VVITcleff de neceſsitate Dei per preces hominum, Reſponſio. C. XI.

SVMMA.

1 *Deus quòd poſsit impediri,aut ſanctorum precibus retineri, ne uſq; ad quantum culpæ iuſtitia poſtulat,ipſe ſæuiat.*
2 *Miſericordia Dei quod tanta ſit erga ſanctos, ut quaſi eorum precibus uelit retineri ne faciat.*
3 *Moyſes quòd uicerit plagam à Deo paratam,non Deum.*
4 *Sanctorum interceſsio demonſtratur contra Witcleff,qui ſanctorum orationes pro nobis contemnit.*
5 *Auctoris dictum contra neceſsitatem fatalem Witcleff.*
6 *Notabile contra prolixum eſſe Witcleff.*
7 *Continuatio quomodo augeat meritum orationis.*
8 *Origenes oſtendit præſtantiam orationis, & operis.*
9 *Ablingere,ut ablingit uitulus,quid ſit.*
10 *Religio ſpecialis Iſrael, non tam armis, & manu, quàm ſanctis orationibus hoſtes proſternere.*
11 *Oratio crebra commendatur ab Ambroſio.*

SED contra hæc Witcleff rixatur ſic. Poſſet ſtultus dimittere opera meliora,&intendere orationi,ac ſi neceſsitaret Deum ad dandum homini illud ꝙ petit,ca.ſecundo de oratione Witcleff. AVCT. Hoc non dicet tecum uir catholicus, qui exuſflans neceſsitates tuas hæreticas,quotidie orans dicit, Non ſicut ego uolo,ſed ſicut tu uis pater noſter. &, Fiat uoluntas tua ſicut in cælo, & in terra. Attamen ex fide ſcripturæ ſi uerborum ꝓprietas non ponderet præter æquum, ſecundum ſanctam quandam audaciam ad tantum præſumere poſſunt fideles de Dei clementia, ꝙ quicquid pro ſalute ſua orant,quaſi neceſſe erit hoc Deum præſtare petentibus. Sic enim librat hæc uerba ſuper Pſal.Beati immaculati, uerſu, Clamaui ad te,ſaluum me fac, Hilarius. Nos uerò ſalutèm tanquam debitum poſtulamus, & uelut Deo ſit hanc eandem præſtare neceſſe, primis ab eo precib.oramus, atque utinam cordis clamore loqueremur. Hæc ille. AVCT. Ecce Hilarius concedit tibi in pia deuotione fideliũ eos ſic deditos ad orandum, ac ſi neceſsitarent Deum ad præſtandum quod petunt.Non putes, inquiens,hoc dicere ſecundum quendam modũ noſtrum,in re tamen non ſic eſt.Iõ dicit ſic ſicut & tu dixiſti: item habent tropum. Nouimus Deum † impediri poſſe, aut ſanctorum precibus retineri,nè uſque ad quantum culpæ iuſtitia poſtulat,ipſe ſæuiret. Nam quid prætendit aliud quod ad Moyſen Dominus ait Exodi. 32. Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me ut iraſcatur furor meus, faciamquè te in gẽtem magnam.Quaſi diceret, uim quandam mihi facis quantum ex pietate portare diſpono. Sed dimitte me, & tunc iraſcar, cum non talis fuerit interceſſor.dimitte,inquit,me.Quem locum pertractans in minori breuiario ſuper illud Pſalm.Moyſes & Aaron in ſacerdoti b. eius, & Samuel inter eos. HIERONYMVS. Inquit. Vide poteſtatem:quid ei dicit Deus? Dimitte me,uim mihi facis,preces tuæ quaſi tenent me: manum meam retinent orationes tuæ. Ego mitto ſagittam,& iacula,& orationes tuæ protegunt populum. Dimitte me,ut percutiam populum iſtum.Simulquè conſiderare miſericordiam Dei. Quando dicit, dimitte me, oſtendit ꝙ ſi non dimiſerit Moyſes,Deus non percutit: ſi ergo tu non dimiſeris,ergo non percutiam: dimitte me,& percutiam.Legimus in libris Regũ, quod Samuel ĩram Dei prohibuit uenientem ſuper populum:quoniam & in tempore meſsis fecerit pluuiam & tonitrua,& fulmina, & quid ibi ſcriptum eſt?Et uenerunt (inquit)lapides grandinis,& percuſſerunt allophilos. Videquàm ſapiẽs ignis,ſapiẽs grãdo.Dimitte me,& percutiã Vbi Samuel erat,fulmina non audent uenire. Vident enim Prophetam Dei,nident Leuitam. Manus Samuelis minabantur fulminib. ille orabat,& fulmina uenire non poterunt. Hæc ille. AVCTOR.Ex † hoc literali interprete, & ſancto patre habeamus ex intentione ſcripturæ, tantam eſſe Dei miſericordiam erga ſanctos, ut quaſi eorum ſanctis precibus uelit retineri nè faciat. Sicut etiam uult per eoſdem inuitari ut faciat. Si iſta tibi neceſsitas nominetur, qui rerum neceſsitates abſolutas impingis,

Pſa.118
Exo.32
Pſal.98
Hier.To.8
Sapiens.
Matt.26.
Matt.6
Note

gis,tu uideris.Tu dicis. II. Trialogi ter damnati quòd creaturæ etiam peccabiles Deum necessitãt ad creandum.Tu dicis sermone.44. ex necessitate futurorum sequi quam tu tenes, quòd fioretur,siue non oretur pro persona data de necessitate Deus,tantus profectus euenit ut fuerit Deo digna:sic tibi uidetur necessitari Deum facere.Certè uiris catholicis non sic uidetur, sed reputant hæc de diuina tantum emanare clemẽtia,qui ab infirmitate hominum quasi uinci, & teneri,ac prohiberi dignatur:ut quasi ostendere homini uelit quanta sanctorum precibus contra reorum plagas ineſt potestas.Quod si subtiliter cogitetur, adhuc non est potestas contra Deum,sed in creaturas diuersas homini limitata:sicut sapienter ostendit per metaphoram suam ibi HIERONY.quòd sapiens grando,& sapiens fulmen uiderunt manus Samuelis orantis,& descendere non audebant.Reuera quia p huiusmodi creaturas ad ulciscendum diuinã destinatas iniuriam.Propheta in oratione prætuit:ideo Deum tenere ac prohibere scriptura concedit.Sic etiam sapiens Psalmista de hoc facto Moysi dicit,quòd stetit in contractione, idest,obiecit se plagæ imminenti:non ipse contregit Deum,sicut super illum uersum Psal.105.dicit,ut disperderet illos,si non Moyses electus eius stetisset in contractione in conspectu eius,

Psl.105

Aug.To.8

AVGVST. Non ita dicit stetisse in contractione quasi ut frangeret iram Dei, sed in contractione,id est,in plaga, qua erant illi feriendi.i. obiecisse seipsum pro eis,dicens:Si dimittis eis peccatum dimitte: sin autem dele me de libro tuo.Vbi demonstratum est,intercessio sanctorum quantum pro alijs ualeat apud Deum. Securus enim Moyses de iustitia Dei, q eum delere non posset,impetrauit misericordiam,ut illo quos iuste posset delere,non auferret, ita stetit in contractione in conspectu eius. Hæc ille.AV

Exo.32

CTOR.Vicit † ergo plagam a Deo paratam, non Deum:sed etiam diabolo quandoquè contra hominem à Deo datur potestas, & homini contra Angelum,sicut in Genesi. Quanto magis contra spiritus ultores,sanctus homo potest à Deo impetrare uictoriam?Vbi, inquit Augustinus, demonstratur † intercessio sanctorum quantum pro aliis ualeat apud Deum. Hoc uerbum militat accerrimè contra Witcleff,qui sanctorum orationes pro nobis contemnit. occurrat hoc nobis in posteris.Si † uero Witcleuista ibi capiat occasionem suæ necessitatis, quia dicit Augustinus.Moysen securum de iustitia Dei q eum delere non posset,Dicat mihi necessitatem suam,cùm subdit eum impetrasse dei misericordiam ne auferret,quos iustè posset delere. Si pdestinatorum libro inscripti essent,quomodo de leri tunc possent?& iterum,quomodo ab illo libro deleri poterant,qui inscripti non essent? Si ergo inscripti essent per necessitatẽ Witcleff,deleri non possent,sicut nec Moyses. Et cum hoc indicet Augustinus,respondeatur ergo Witcleff, q orans deum intentè,deum non necessitat, quia hoc tantum a domino impetrat, quòd ab æterno se largiturum orãti media intercessione præsciuit.Alioquin dicat ipse Witcleff, quarè ipse scripsit in tractatu suo de oratione dominica, petitione prima,quòd non obest, sed consonat orare pro illo, quod est euenire necessarium.

Contra necessitatem fatalem.

Hæc ille.AVCTOR. Huius rei fidem declarat super illud Psal. 105. Audiuit orationem eorum,& pœnituit eum &c.AVGVSTINVS. Hoc fecit,quod disposuerat,cum tribulatis, & oratibus se,id concessurum esse præsciuerat: q a & ipse oratio eorum cum adhoc non esset, sed futura esset,deum proculdubio non latebat.

Ps.105

Aug.To.8

Hæc ille.AVCTOR.Non est ergo deus necessitatus concedere,quod ab æterno disposuit,nec erat illud euenire necessarium, quia tũc negare petitum nõ posset omnipotens, certe potuit negare,quod clementer tamen concesit, & ideo contingens fuit.Et † nota contra prolixum esse Witcleff, q ipsa oratio aliquando non fuit, sed futura fuit,& tamen tunc deum non latebat ignito esse præsens,nec ergo quidlibet est deus, quia oratio talis est,aut erat,quæ etiam tũc nõ erat,quando in esse cognito deus erat,nec item omne erit est quæ non,tamen postmodum erit. Vnde ergo processimus reuertentes, dicamus ad Witcleff:bonum est intendere prudenti operi, nec tamen decipi orationibus intendẽtes, hac argutia:si bonum est orare per hora, ergo oratio in duplo diurnior plus prodesset. Nam in prima congressione Israel contra Amalech in oratione Moysi sequela profecit Exodi. 17.

Exo.17

Quia quamdiu oraret Moyses manibus eleuatis, uincebat Israel. Cùm uerò dimitteret manus, uicit Amalech. Vnde † cum magis prodesset diuturna oratio,quàm horalis,Vsque ad occasum Solis protendebatur oratio, & consecuta est plena uictoria. Dicat nunc Witcleff, si multum profuit Israeli ad uictoriam unius horæ, horalis oratio: in duplo,& triplo, & septuplo, aut decuplo plus profuit oratio diuturnior intercessoris etiam manib. fatigati. Et si literam inspiciamus interius,cõtra nostrus Witcleff planè militat hic processus illius: quòd & operationes bonæ ab ipsa oratione unde prodesse possunt accipiunt. Audiatur super Exodum Homilia 11. ORIG. Eleuare manus, hoc est, opera, & actus eleuare ad Deum, & non habere actus deorsum deiectos, & humi iacentes: sed Deo placitos, & ad cœlum erectos

Continuatio auget meritum orationis

Orig To.1

Eleuat ergo manus, qui thesaurizat in cœlum, Vbi.n.thesaurus eius ibi & oculus eius ibi & manus eius:Eleuat manus& ille qui.d.Eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum, si ergo eleuentur actus nostri & nõ sint in terra,uincitur Amalech,sed & Apostolus præcipit leuare sanctas manus sine ira,& disceptatione & ad quosdam dicebat.Dimissas manus, & dissoluta genua erigite,& rectas gressus facite pedibus uestris.Si ergo seruat populus legem,eleuar Moyses manus,& aduersarius uincitur.Si non seruat legem inualescit Amalech.Quia igitur &nobis pugna est aduersus principes &potestates & mũdi huius rectores tenebrarũ,si uis uincere, si uis obtinere,eleua manus & eleua actus tuos & conuersatio tua non sit in terris,sed sicut dicit Apostolus super terram ambulantes conuersationẽ habemus in cælo.Et ita poteris superare populum aduersantem tibi Amalech,ita ut dicatur de te etiam quia in manu occulta expugnabat dñs Amalech.Eleua & tu manus ad Deum. Imple mandatum,quod Apostolus dicit,Sine intermissione orate:& tunc fiet quod scriptum est: quia sicut uitulus ablingit in campis herbam uiridẽ, ita ablinget hic populum,qui super terram est. Per quod,ut à maioribus accipimus,indicari dr quia populus Dei non tam manu, & armis, q̃, uoce & lingua pugnabat.i.orationem fundẽs ad Deum,prosternebat inimicos. Ita ergo & tu si uis uincere inimicos,eleua actus tuos,clama ad Deum:ut dicit Apostolus,orationi instantes, & uigilate in ea:hæc est christiani pugna,quæ superat inimicum.Hæc ille. AVCTOR. Hic† potest fidelis addiscere a sancto patre Origene põstantiam orationis,& operis:ipse dicit eleuationem manuum Moysi opera designasse: sed quia non sufficeret ad uictoriam qui manus leuauit, item orationem adiunxit.Et in his duobus ablinxit Israel populum illum de terra: quia hæc est pugna Christiani,qua superet inimicos,orationi instare(inquit)sicut populus Israel, nõ tã manu,& armis,quàm uoce,& lingua,ideſt,orando uocaliter,æmulos superauit.Vbi iam est operatio & actus,quæ melius orat?Vbi uita Christiana, quam dicis sanctis precibus meliorem? Nunquid dicit tibi,quòd magna pars uitę Christianæ est orare?Item uocaliter,iubente Christo Orate,& nolite deficere. Et subiecit:sic orabitis,Pater noster. &c.Et nunquid secundùm Prophetam sanctum * tentatio est uita hominis super terram? Ergo ne à tentatione uincamur, oratio est quoque uita hominis super terram† : non pœnitus nuda uita,dicente Origene: Tu si uis uincere inimicos,eleua actus tuos,& clama. Et concorditer libro tertio de summo bono.capit.7.ISIDO. Quia operari necesse est,&ora re, bene iuxta utrunque dictum est, leuemus corda nostra cum manibus ad Deum,ne de negligentia mandatorum corde reprehendamur, dum salutem nostram obtinere,aut sola oratione,aut sola operatione contendimus. Postquã bonum opus agimus,lachrymæ orationi infundantur:ut meritum actionis humilitas impetret precis. Hæc ille. AVCTOR. Et iste pater non dicit cum Witcleff dimittendo orationem confidendum esse in merito propriæ actionis, quia meritum actionis,ut dicit,humilitas impetrat precis:& ideo de negligentia mandatorum reprehendimur,si sola oratione, aut sola operatione salutem obtinere contendimus.Ratio,qa secundùm prædictum uerbum Origenis: in his duobus est pugna Christiani,in actibus,& precibus.Et notanter dicit Christiani. Sicut item uictoria quotidiana Israel non tam manu, & armis,quæ opera bona significant,quàm uoce, & lingua prouenit. Et hoc erat illi populo specialiter,sicut a maioribus nostris accepimus(inquit.) Et in expositione Numerorum assignat unum magistrum de Iudæis,qui sic ipsi retulit: hac de causa regem Balach adisse Balaam carminatorem,ut uinceret sine armis,cum uerba uerbis, & precibus suis Israelitarum preces elideret. Homilia 13.ORIG. Audierat rex Moab, quòd populus hic uincit orationibus,& pugnat aduersus hostes ore,non gladio,& ob hoc sine dubio apud semetipsum cogitauit, dicens, quoniam quidem orationibus populi huius & precibus nulla arma conferri possunt,ideo et mihi tales aliquæ preces & talia requirenda arma uerborum,& orationes tales, quæ superare possint orationes istorum.Vt autem scias tale aliquid cogitasse regem, ex scripturæ uerbis intellige, quæ ego a magistro quodam, qui ex Hebræis crediderat,exposita didici.Scriptum est ergo. Et dicit Moab ad seniores Madian. Nũc ablinget synagoga hæc omnes,qui in circuitu nostro sunt,sicut ablingit uitulus herbam campi. Aiebat magister illi, qui ex Hebræis crediderat. Cur(inquit)tali usus est exemplo, dicens† sicut lingit uitulus herbam campi ? Ob hoc sine dubio, quia uitulus ore abrumpit herbam de campo, & lingua tanquam falce quæcunque inuenerit secat, ita & populus hic quasi uitulus ore & labijs pugnat, & arma habet in uerbis, ac precibus. Hæc igitur sciens rex,mittit ad Balaam,ut & ipse deferat uerba,uerbis contraria, & precibus preces. Hæc ille,AVCT.Ecce† specialis fuit religio Israel inter cunctas seculi nationes, quòd non tam armis, & manu, quàm sanctis orationibus hostes prosterneret, quia ore, & labijs pugnans, arma habebat in uerbis,ac precibus. Quanto magis Christiani qui

Pugna Christiana est in duobus, actibus, & precibus.

Orig. Tom.

Ablingere ut uitulus.

1.Thes.5
Nu.22
Colo.4
Lu.11
Matt.6
Iob.7
** Militia*
Isidorus

qui sunt Israel corde circunciso,& spiritu, hoc inter omnes nationes habent religionis insigne, sistere precibus,& uitam innocuam armare diuinis uerbis & colloquijs quantumcunque possent,uim facere carni ignobili, ut orationē suā cum Christo prolixam ducerent contra cunctas nequitias irruentes:nec prætermittant uitæ sanctitatem,sine qua sunt orationes cassæ:sed plus orationi,quàm operi confidant,ꝑꝑ eum,q orāti assistit.Vnde & ibidem paulo ante idē ORI. Amplius aliquid puto commouerit regem. Vr̄ enim audisse,quod filij Israel solent hostes uincere oratione,non armis,nec tam ferro, quàm precibus. Nulla.n.Israel aduersus Pharaonem arma commouit,sed dictum est ei: Deus pugnabit pro nobis,& uos tacebitis.Sed ne contra Amalechitas quidem tantum uis armorum, quantum ualuit Moysi oratio.Vt enim leuasset Moyses manus ad Deum,uincebat ipsum Amalech: remissæ uero,& deiectæ,uinci faciebant Israel. Hoc profecto audierat Balach rex Moab. Scriptum est enim,Audierunt * gentes,& iratæ sūt, dolores*apprehenderunt habentes Philistiim, Hæc ille. AVCTOR.Ecce nulla arma commouit Israel aduersus Pharaonem, sed preces tantum.Ideo dictum est ei:Deus pugnabit pro uobis.Quia ergo Deus sic occurrit orantib.in bona uita,ideo in precibus confidēdum est: & omnino precibus intendendum die nocteque,maximè uero ab illis,qui ideo uacant operibus. De quibus item lib.3.* de uirginibus AMBR. Oratio † nos crebra Deo commēdet.Sic.n. Propheta dicit,Septies in die laudem dixi tibi. Quod si fecit,qui rex erat,necessitatibus occupatus, qd nos facere oportet,qui legimus,Vigilate, & orate,ne intretis in tentationem?Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ cùm de somno surgimus,cùm prodimus, cū cibum paramus sumere,cùm sumpserimus, & hora incensi:cum denique cubitum pergimus. Sed in ipso cubili uolo psalmos cum oratione dominica frequenti contextas uice, uel cum euigilaueris,uel antequam corpus sopor irriget, ut te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberum diuina meditantem somnus inueniat Hæc ille.AVCT. Ecce ad Ambrosium dicat iā Witcleff qui tam intentum uult ad orationem facere quenquam die nocteque ante somnum, post somnum,hora officij ecclesiæ, etiam in cubili ipso,ut uix hora sine orando pertranseat,intendens necessitare Deum ad dandū hoc,quod petit.

Orig.To.1

Exo.14.17

Exo.15

*populi

*obtinuerunt.

*non longè a principio.

Amb.To.1

Ps.118

Mat.16

A AD ARGVMENTVM WITCLEFF contra orationes,ne alia bona opera dimittantur. Cap.XII.

SVMMA.

1 *Orationes quòd non sint eo prætextu omittendæ ne alia bona opera dimittantur.Et qui debeant indulgere propensiùs orationi.*

2 *Cornelij Centurionis oratio & ieiunium.*

3 *Christus quare dederit trinam illam de oratione cautelam,petite,quærite,pulsate.*

4 *Melius in se,& melius nobis,quòd semper sit attendendum.*

5 *Oratio publica quòd sit succincta,& quare. Et quid de orationibus fratrum in Aegypto dicāt Augustinus,& Cassianus.*

6 *Homo quomodo sit hortandus ad instandum ad modum angelorum,& fortiter ad orandum aliquantum cogendus.*

7 *Orare quòd quandoque nos fortiter cogat dominus,mittens nos in alta pericula,ut coegit discipulos orare.*

QVid aūt amplius ex priori deductione subinfertripse,palā fecit ibidem. Intēdat prudēti operi,nō deceptus ꝑ istā argutiā.Oratio horalis multum ꝓdest iusto,uel populo ꝓ quo orat,ergo oro in duplo diuturnior plus prodesset.Sic.n.posset stultus dimittere opa meliora, & intendere uocali orationi.Hæc Witcleff.AVC.Rñdeo sic,stultus posset,sed sapiens non deberet.Pōt tñ esse, ꝙ opus melius ad eū non pertinet,sicut ad simplicē religiosum conferre sacros ordines,aut ad degradatum solennia celebrare: & multo prudētius tūc orationi priuatæ intenderet,q̄ opus melius attētaret.Melius est in se opus simpliciter,sed nō ipsis.Hi†ergo orantes,quib. alia forinseca opera sublata sunt,tanto debent indulgere orationi ꝓpensius,quanto à talibus operibus ne sint eis debita,sunt sequestrati remotius:Vnde in epistola prædicta ad Probam iuxta finē AVGVSTI, Quanto magis domum uestram piè tractatis, tanto impensius orationib.instare debetis, rerū præsentium non occupatæ negotijs, nisi flagitāte cā pietatis,sane memineritis orare pro nobis nec negligenter.Hæc ille.AVCT. Ecce deuotæ fœmine debuerunt impensiùs instare orationibus & opera,quanuis meliora,dimittere,quanto minus aliarum rerum erant negotijs implicatæ.Quod si impensius q̄ solebant,ergo si antea multum eis profuit oratio horalis, oratio impensior plus prodesset.Nō dubiū qn Petro principi Apostolorū plus ꝓfuit oratio,quæ sine intermissione fiebat ab ecclesia ad Deum pro eo

Aug.To.2 Est Ep.121

Act.12

Cornelius Centurio. 2 quàm oratio teciſſet horalis. Et ipſe Cornelius orãs, & ieiunans p quatriduum ab hora 6. uſq; ad horam nonam, copioſiùs exauditur, propter orandi inſtantiam. Vnde lib. retractationũ ſup actus apoſtolorum Beda. In græco pleniùs & apertiùs ſcriptum eſt. A quarta die uſque ad hãc horam eram ieiunans, & orans à ſexta uſque ad horam nonam. Vbi apertè oſtenditur, q̃ quarta die antequam hæc cum Petro loqueretur, ieiunus uſq; ad horam nonam permanebat: & ut ieiunium deo acceptabile fieri poſſet, a ſexta diei hora uſq; ad nonam deuotis precib. agebat: ideoq; quod tanta ieiunii & orationis inſtantia quærebat obtinere promeruit. Hæc ille. AVCTOR. Nota q̃ Cornelius obtinere promeruit, q̃ tanta

Beda

3 orationis inſtantia perquirebat. Vnde † Auguſtinus dicit Chriſtum dediſſe trinam illam de oratione cautelam: petite, quærite, pulſate, ad ſuadẽdum nedum inſtanter, ſed inſtantiùs, & inſtantiſsimè nobis eſſe orandum, lib. primo retractationum. cap. 18. in fine AVG. Quod Dominus ait petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur uobis: operoſè quidem tria iſta quid inter ſe differant, exponendum putaui. Sed longè melius ad inſtantiam petitionum omnia referuntur. Hoc quippe oſtendit, ubi eodem uerbo cuncta concluſit: dicens, quantò magis pater ueſter, qui in cælis eſt, dabit ſpiritum bonum petentibus, & quærentibus, & pulſantibus? Hæc ille. AVCTOR. Pro certiori tamen huius

Aug To. 1

Lu. 2

Melius in ſe & melius nobis 1. Cor. 7

4 euidentiæ documento ſemper † attendendum eſt quid in ſe melius eſt, & quid nobis melius, p neceſsitate huius uitæ, & noſtræ fragilitatis intuitu. Ecce apoſtolus ad Corinth. dicit. Bonum eſt homini mulierem non tangere. Propter fornicationem autem, unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque uirum ſuum. De uirgine dicit, faciat quid uult, ſi nubat, non peccat: quia qui iungit uirginem ſuam, benefacit, & qui non iungit, meliùs facit. De muliere uidua dicit, quæ uult, nubat tantum in domino: beatior autem erit, ſi ſic permanſerit ſecundum conſilium meum. Ecce in omnibus his aliud eſt utilius, & aliud eligendum, quod non permittit infirmitas. Meliùs mulierem nõ tangere, meliùs uirginem nõ iungere. Beatius uiduam poſt mariti mortem non nubere. Vbi tamẽ obſtat ſtimulus fornicationis, rumpenda eſt, ut ſaluetur, optio melioris, & datur tangere mulierem, & uirginem iungere, & nuptias petere uiduatam: ita eẽ per orare melius, non tamen ſemper pro hac carne conceditur, ne obtundatur intentio: ſed

Oratio publica ſit ſuccincta, & cur.

5 † breues ſaltem in communi ideo orationes eduntur, ut inter perfectos conſulatur infirmis. qualiter fratres in Aegypto feciſſe noſcuntur. In ſæpe dicta epiſtola ad Probam. AVGVS. A Dicuntur fratres in Aegypto crebras habere orationes, ſed eas breuiſsimas, & raptim quodam modo iaculatas, ne illa uigilantia arrecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat, atque hebetetur intentio. Ac per hoc ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionẽ ſicut non obtundendam, ſi perdurare non põt: ita ſi perduraſſe, non citò eſſe rumpendam. Hæc ille. AVCTOR. Caſsianus addit aliam rationem, ne dæmon infeſtus orationibus, aliquibus impedimentis mentem abducat lib. 2. de inſtitutis monachorum. ca. 10. CASSIAN. Ideo præcipiunt, ſubaudi patres, orationem celeri fine concludi, ne fortè immorantibus in ea, redundantia quædam ſputi, uel phlegmatis interrumpat noſtræ orationis exceſſum: & idcirco dum adhuc feruet, uelut è faucibus inimici uelociter rapienda eſt. Qui procul dubio cùm ſit

Aug To. 2. ca. x.

Caſsianus

Demon tempore orationis eſt nobis plus ſolito inſeſtus.

B nobis ſemper infeſtus, tunc maximè aſsiſtit infeſtior, cum contra ſe offerre nos Domino uel preces peruiderit cogitationibus, ſeu diuerſis humoribus excitatis abducere mentem noſtram à ſupplicationis intentione feſtinans, ac per hoc eam tepefacere, abrepto feruore contendens. Quam obrem utilius cenſent breues quidem, ſed creberrimas orationes fieri: *Hoc quidem, ut frequẽtiùs dominum deprecantes, iugiter ei cohærere poſſimus: *illud uero, ut inſidiantis iacula, quæ infligere nobis tunc precipuè cùm oramus, miſi ſiſtit, ſuccincta breuitate uitemus. Hæc ille. AVC. Ex hoc loco forſan habuit Auguſtinus orationes fratrum in Aegypto fuiſſe breues, ſed crebras. Quæ omnes, non obſtante interm iſſione iſta frequenti, poſſent unam conſtituere orationem per ſe, & prolixam, quemadmodum ponunt logici ſecundam ſpeciem quantitatis diſcretæ ſimpliciter per ſe unam. Sed tota ratio

**Illud *hæc uero.*

i. orationẽ

C breuitatis huiuſmodi orationum, non erat bonitas maior ſimpliciter, ſed bonum noſtrum, & p miſero huiuſmodi ſtatu moderata prouiſio, nẽ, ſi tentatione dæmonis, uel laſsitudine noſtræ fragilitatis deuotæ oratiõis teperet affectus, alioqn q̃diu non tepuerit, propagari põt oratio. Ideo adiecit Auguſti. Si perduraſſe orationis intentio, oratio non eſt citò rumpenda. Vnde ſic procuranda eſt animæ ſtabilis puritas: ſicut eodem loco ſcribit idem Caſsianus. Omnis monachi finis cordiſquè perfectio, ad iugem, ad indiruptam orationis perſeuerantiam tendit: & quantum humanæ fragilitati conceditur ad immobilem tranquillitatem mentis, ac perpetuam peruenire nititur per ueritatem: ob quam, omnem tam laborem corporis, quàm contritionẽ ſpiritus, indefeſſe quærimus, & iugiter exercemus. Hæc ille. AVCT. Et nota qualiter excipit quantum, inquiens, humanæ fragilitati conce-

Caſsianus

ditur,

Digitized by Google

ditur. Omnes enim operationes nostræ intellectuales pro hac uita, quia utimur actionib. sensuum, sunt harmonicæ, sicut & sensus: ideoq; sũt fatigabiles ultra medium positæ, & frangunt ex cessibus, simpliciter autem meliores essent si durarent, sicut orationes patriæ sunt prolixæ, quia æternæ, uel per speciem supplicandi usque adcõ sumnatum iudicium, uel per speciem iubili & gratiarum actionis post secundam stolam adeptam. Apoc. 11. Factæ sunt uoces magnæ in cælo, dicentes: Factum est regnum huius mundi Dei & proximi eius, & regnabit in secula seculorum Amen. Et Esaiæ. 51. ca. Consolabitur omnes ruinas eius, & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Vbi 70. quasi paradisum Domini gaudium & lætitia inuenientur in ea, gratiarum actio, & uox laudis. Super quod in commentario lib. 23. HIERON. Hoc notandum, q̃ in Sion, quæ cõparatur paradiso Dei, aliud esse non debeat, nisi gaudium, & lætitia, confessio & uox laudis: ut quod in cœlis futuri sunt sancti cum angelis Dei, hoc etiam in terra iugi in Domino laude meditentur. Hæc ille. AVCT. Ecce sancti cum angelis Dei nihil nisi gaudio & gratiarũ actioni habent intẽdere: & hoc in ecclesia iugiter meditari debemus. Quid hoc? nisi quòd consuetudine bona proficere possit humana opetatio? Ideo † ad instãdum hortandus est homo ad morem angelorum, & fortiter ad orandum aliquã tum cogendus. Quod item potest probare textus euangelij, si pensetur de illo, qui molestè flagitauit amicum, ut de nocte surgeret, & daret tres panes: prout luculenter declarat in epistola ad Probam AVGV. Ille, cui amicus de uia uenerat, nec q̃d ei apponeret, habebat, ab amico cupiens sibi accommodari tres panes, q̃nibus fortasse ipsa Trinitas unius substantiæ figurata est, cum seruis suis dormientem petitor instantissimus & molestissimus excitauit, ut daret ei quantos uolebat: magis & ipse uitando tædium, quã beneuolentiam cogitando: ut hinc intelligeremus si dare cogitur, qui cum dormiat a petente excitatur inuitus, quanto det benignius, qui dormire non nouit, & dormientes nos excitat ut petamus? Hinc est illud. Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Et infra. *Quid quærere nos facit, qui nouit quid nobis necesse sit antequàm petamus, & intueri animum potest? Videtur ergo mihi, quòd Dominus noster non uoluntatem nostram sibi uelit innotescere, quam non potest ignorare; sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quo capere possimus quod præparat dare. Illud enim ualde magnum est, sed nos ad accipiendum parui & angusti sumus. Ideo nobis dicitur: Dilatamini, ne sitis iugum ducentes cũ infidelibus. Tantò quippe illud quod magnum est ualde, quod nec oculus uidit, quia non est color: nec auris audiuit, quia non est sonus: nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc *debeat ascendere. sumemus capacius, quantò & id & fidelius credimus, & speramus firmius, & desideramus ardentius. Hæc ille. AVCT. Iam probauit sanctus pater quod dixi, scilicet quod arcta est humanæ exercitationis affectio, maximè uersus inuisibilia bona: ideo excitanda est eius pigritia, & pusillus animus dilatandus ad sumẽdum capacius, illud magnum bonum diuinum: ad quod consequendum exercendum est in orationibus nostrum desiderium. Et ad hoc dicit Augustinus: Dominus nos dormientes excitat ad petendum: imo † q̃nque fortiter cogit orare mittẽs nos in alta pericula. Qualiter discipulos orare coegit, cum excitarent cum dicentes: Domine, salua nos, perimus. Vnde in Homilia eiusdem lectionis ORIG. Ingressus nauiculam, fecit turbari mare, commouit ventos, & excitauit fluctus. Cur hoc? ideo ut discipulos mitteret in timorem, & suum auxilium postularent, suamq; potentiam rogantibus manifestaret. Ista tempestas non ex se oborta est, sed potestati paruit impetranti eius, qui educit ventos de thesauris suis qui terminum mari arenam constituit. Et infrà. Dormiebat itaque corpore, ut Apostolos suscitaret, & euigilare faceret, præcipuè autem nos, ne unquam omnino dormiamus in intellectu, aut prudentia, sed uigilare in omni tempore, & iubilare Dòmino, & salutem ab eo postulare studeamus. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quod Christus Dñs Deus noster docet uerbis, hortatur exemplis, & crebris ictibus pulsat suos ad orandum, idq̃ uocaliter. Non ergo pp nudam uitam, sed oratione uestitam Christus se petentibus manum porrigit adiutricem, ideo uigilare in omni tempore (inquit) Origenes, & iubilare domino, & salutem ab eo postulare debemus.

Apo. 11 — Esa. 51 — Hier. To. 5 — Matt. 8 — Orig. To. 2 — Psal. 134 — Psal. 12 — Aug. To. 2 ca. 8 — *Q̃d quæ te faciat qui nouit quod nobis necessarium sit prius quã petamus ab eo mouere animum potest.

¶AD ARGVMENTVM WITCLEFF, quod quia Deus est omniscians, propter misericordiam suam dabit uiuenti iustè &c. q̃d dabit cum oratione, & q̃ liceat orare alijs uerbis, quam expressè ordinatis in oratione Dominica. Cap. XIII.

SVMMA.

Hæresis uetus philosophorum de non orando Deum, propter eius præscientiam, quia scilicet omnia præscit. Quam uidetur sustinere Witcleff, & docere.

Digitized by Google

1 *Orando quòd non simus narratores, sed rogatores, & desideratores.*
3 *Oratio nostra uocalis ne sit uacua meriti, quomodo restat desiderare quod proderit.*
3 *Deus quod uelit peti, ut nos capaces donorũ eius fiamus.*
5 *Orare, ꝙ liceat aliis uerbis, quàm expressè ordinatis in oratione Dominica, contra Witcleff, multis auctoritatibus demonstratur.*
6 *Orantes ritè & cõgruenter, quomodo nihil aliud oramus, quàm quòd in dominica oratione positum est.*

SVspecta est mihi probatio tertia, quã asseruit contra orationem uocalem infra in illo ca. de oratione Matth. 6. Scit enim pater uester quid opus sit nobis antequam petatis eum. Cùm enim ex fide Deus scit omnia præsentia, præterita, & futura, & non solùm scit, sed præparat, ac disponit qđ est utile uiatori: patet ex eadem fide, quòd homine uiuente iustè, Deus propter suam iustitiam dabit ipsi, quod rationabiliter postulauerit. Hæc Witcleff. AVCT. Ego timeo mihi, ꝙ perfunctoriè ponit hoc in conclusione, postulationem uocalem: quia ad probandum ꝙ Deus nõ requirit cogitationem uel uocem, sed solum uitæ iustitiã, hoc assumpsit & sic ad probãdum cõfidendum esse in iustitia uitæ, quæ est omnino melior quàm uocalis: & quæ tunc consequẽtia, ergo per orationem uocalem, quæ est deterior, nec requisita Deo, deprecans impetrat quicqd petit, quia iustè uiuit, magis sequitur: ergo ipsa oratio iustæ uitæ impetrat à Deo omnia per seipsam sine postulatione uocali. Et hoc opinor eum mente proponere, sed in uerbo uocalem, uel postulationem, disposuit sibi uiam, quã imperitus posset aufugere. Si ergo sic uoluit, & discipulos docuit orationem uocalem superfluã, uel saltem magnoperè non sequendam: qa deus omnia parat & disponit in tantum ut si oret qs uel non oret, non magis uel minus dabit Deus quod semper disposuit: sicut dicit sermone 44. 1 tertiæ partis sermonum. Tunc † non est dubium sustinere eum, & docere hæresim illam ueterum philophorum de oratione, quam in eodẽ locum Matthæi. libro 1, commentarii sui sic recitat HIERO. Scit pater uester quid sit opus uobis antequam petatis. Consurgit in hoc loco quædam hæresis, philosophorumquè dogma puersum, dicentium, si nouit Deus quid oremus, & antequam oremus scit quibus indigeamus, frustra scienti loquimur. Quibus breuiter respondendum est: nos non narratores esse, sed rogatores. Aliud enim est narrare ignoráti, aliud enim est narrare ignoranti, aliud scientem pete

Hier. To. 9 Mat. 6

Vetus hæresis de non orando deũ propter præscientiam.

re: in illo iudicium est, hic obsequium: ibi fideliter referimus, hic miserabiliter obsecramus. Hæc ille. AVCTOR. Vide ergo lector qualis ex hoc loco uerborum Domini error obrepit: quia dixit deus: scit pater uester quid uobis opus sit antequam petatis, frustra ergo scienti loquimur, inquiunt. hoc ita esset, si orare esset narrare non rogare scientem, dicit Hieronymus. Et in epistolam ad Probam AVGVSTINVS. *Aug. To. 2 cap. 3* Nobis uerba necessaria sunt quibus commouea mur, & inspiciamus quid petamus: non quibus Dominum seu docendum, seu flectendum esse credamus. Hæc ille. AVCTOR. Quid huc obtrudit Witcleff? Ex quo non solum scit, sed ip se præparat, ac disponit, quod est utile uiatori: quid tam auidè petitur uerbis quod iam parauit ut detur? Quia bonus dominus intendit excitare desiderium sumentis: idcirco ne uilescat donum uult in oratione prius audire deprecantis affectum. Sic columba præparat cibum pullo, sed differt dare, nisi gemitum pulli postulantis audierit. Sicut & in secunda parte sermonum sermone secundo. AVGVSTINVS. Nolite *Matt. 6* multum loqui, quia nouit quid uobis necessariũ *Aug. To. 8* sit. Sed ne forte hic dicat aliquis: si nouit quid nobis necessarium sit, cur oremus? Ideo uoluit ut ores, ut desideranti det, ne uilescat quod dederit: quia & ipsum desiderium ipse insinuat. Verba ergo, quæ dominus noster Iesus Christus in oratione docuit, forma *est desideriorum. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ait Hieronymus, ꝙ † oran do non sumus narratores, sed rogatores, & desideratores secundum August. ideo forma uerborum Christi, est forma desideriorum, quæ sunt preces mentis. Glossator Witcleff parney in libello de oratione. ca. 4. quod est de oratione, temerariè adducit Basilium ex assumpto To mæprædicta firmantem. BASIL. Sæpius quidã obuiant dicentes, quare oramus? An ignorat *Basilius* Deus quid opus est nobis? Nouit quippe, & omnia spiritualia dat nobis uberius, etiam antequã postulemus: sed opera uirtutis, regnumquè cœlorum oportet prius optare, optãtem uero quærere, quærentem ingerere per fidem & patientiam quicquid interest sua, in nullo redargutum à propria conscientia. Hæc ille. AVCT. Optime contra magistrum suum, ꝙ opus uirtutis, & regnum cœlorum prius est optandum, quod est oratio mentalis: & tunc quærendum oratione uocali: & sic demum ingerenda bona uita per fidem, & patientiã, ita ut in nullo redarguatur a sua conscientia. Quòd item ante orationem prꝑaranda est, non nego, sed item p orationem quousque ad initium fidei ueniamus, quod est merum dei donum, & orationem præcedens, & meritum: sed proximum huic non dubium

Digitized by Google

bium ante omnem bonam uitam adulti, est oratio mentis ad Deum, & ab ipso in se conuersæ. Hæc omnem aliam uitam, & omne meritum præcedit, & impetrat bonâ uitam per gratiam. Ex fonte enim mentis tota manat merces, & operis, & oris. Ne † igitur nostra oratio uocalis sit uacua meriti, restat desiderare, quod proderit. Et iterum ut desideriis mereamur, instanter orare Deus inuitat, Hierem. 25. Tunc inuocabitis me, & ibitis in Hierusalem, & orabitis, ut exaudiam uos. Vbi in commentario libr. 5. HIERONY. Certè absque ulla inuocatione, & oratione captiuorum, poterat implere quod promiserat, sed hortatur eos ad preces, ut quod promissum est, mereantur accipere. Hæc ille. AVCTOR. Ergo si hortatur nos Deus ad preces, ut promissa mereamur accipere: sine precibus non illa merebimur nuda uita. Cui item consonat lib. 5. super Lucam cap. 20. AMBROS. Si enim amicus homo surgit de lecto, & dat nõ amicitia, sed tædio uictus: quantò magis dat Deus, qui sine tædio largissimè donat quod petit? Sed ad hoc se peti uult, ut capaces donorum eius fiant, qui petunt. Hæc ille. AVCTOR. Vide quòd † Deus peti uult, ut nos capaces donorum eius fiamus, hoc efficit in nobis secundùm desiderium quasi omnis animæ aperturam. Sit suprà dixit Augustinus, orationem Domini causa esse formam desideriorum: & bonus Dominus intendit excitare desiderium sumentis, hoc est, meritum accipiendi hoc Dei donum, illo ipso sumus capaces. Quod in uerbo Christi ad mendicum cæcũ perpendere possumus, dũ dixerat, Quid tibi uis faciam? At ille dixit: Domine ut uideam. Vbi in expositione Luc. lib. 8. cap. 22. BEDA. Nunquid qui lumen reddere poterat, quid uellet cæcus ignorabat? Sed peti uult hoc, quod & nos petitu ros, & se concessurum prænoscit. Importunè nãque ad orationem nos admoneret, cum prædixerit. Scit nanque pater uester quid opus sit uobis antequam petatis eum. Ad hoc ergo requirit ut petatur, ut nos ad orationem excitet. Hæc ille. AVCT. Attendendum item ad exorbitationem excessiuam fragmentorum quorundam de hæresi Witcleff, dicentium Christianos uiros nulla alia oratione debere secundùm sensum uel uerba precari deum, nisi oratione Dominica, Pater noster. &c. Eo ꝙ illam solam Christus in persona sua cõfecit, & tradidit esse tenendam, dicens, sic orabitis. Hanc peruersitatem in eorum magistro non legi: imò reperio eum alias orationes admittere propter uarietatem orandi: sicut in parte sermonũ. sermone. 44. Nisi uariè simul illuminaretur, & accenderetur, plus prodesset orando nudè dicere orationem Dominicam. Hæc Witcleff.

AVCT. Sic forsan post dies suos rationibus catholicorum hoc dicere sunt coacti, aut principia magistri sui fundamentalia denegare. Ecce frequens principium eius contra religiosos, & Episcopos est, ꝙ Christus eos non instituit, sed unam tantum religionem eandem & inuariatam signis & ritibus. Illam ergo dixit necessariò assumendam tanquam ab auctore & patrono optimo adinuentam, & omnem aliam dimittẽdam. Hoc item principio contra eum assumpto, quid ipse, aut omnes pulli eius hæretici respondebũt? ꝙ hanc solam orationem Christus fecit, & docuit usitandam: ergo hæc sola tanquam à magistro optimo instituta dicenda est, & omnis alia dimittenda. Assumptum est ipsius, in libello de oratione Dominica. Excedit (inquientis) cunctas orationes alias in auctoritate, quia Christus deus & homo ipsam dictauit, & docuit in propria persona: qđ de nullis aliis orationibus existimo me legisse. Hæc Witcleff. AVCT. Si † intelligat alias orationes esse, quæ aliis uerbis orant quanuis non alio sensu, sicut intelligunt eum eius satellites, & ipse idem intelligit, ut sequentia uerba ibi conuincunt, pro nihilo existimo ego eum multa legisse. Attollat luscus oculos suos, & uideat Matthæum Euangelistam dixisse de Christo Matth. 26. quomodo procidat in faciem suam orans, & dicens, Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Et iterum secundò abiit, & orauit, dicens. Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et orauit tertiò eundem sermonem, dicens. Hic nusquam dixit orationem Dominicam, sed secundùm sensum aliquam eius particulam, sicut Marc. 14. & Lucæ. 22. Et ipse istas fecit, & docuit in persona sua. Et nunquid etiam ipse, qui dixit discipulis suis, Sine me nihil potestis facere, illam orationem cum eis fecit, & docuit, quam in electione Mathiæ Act. 1. deprompserant, dicente scriptura Actuum primo. & orantes dixerunt. Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus accipere locum ministerii huius? Et nunquid item illam, quam discipuli congregati unanimiter leuantes uocem ad Dominum, & orantes dicebant: Domine, tu qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sũt: qui spiritu sancto per os patris nostri Dauid &c? Et subditur, & cùm orassent, locus est motus ille, in quo erant congregati. Et sequitur. & repleti sunt omnes spiritu sancto. Actuum. 4. Ecce multi orabant hic simul, & in signum acceptationis eorum à deo Spiritus sanctus se in eos infudit, & per sensibile signum terræ motus suum confirmauit aduentum: quia & hac ratione, & indicio terrena corda hominum sibi cessura cognoscerent: ut in expositione sua super hunc locum Act. 4.

cum

Beda cum in Actus apostolorum BEDA. Qui uirtutē robusti pectoris contra fraudem quærebant hostium, indicium iam auditæ precis terræ motu percipiunt, quatenus agnoscerent terrena sibi corda esse cessura, sed quorum pedibus, sancto adneniente spiritu, terra ipsa sit pauore concussa. Hęc ille. AVCTOR. Ergo aliis uerbis orantes hoc apostoli non illicitè aut inualidè precabantur. Attamen quid ita cæcauit mentem Witcleff, ut nullam orationem, quàm istam, quam Christus fecerit in persona existimet se legisse? hoc miror, si numquàm potuit recordari, qualiter Christus pro discipulis exorauit, & credituris per eos Christo. Io. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo. & præmisit. Ego pro eis rogo, non pro mundo. Et item postea pro crucifixoribus suis orauit, dicens, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Lucæ. 23. in quem locum homilia. 5. super canonicam Ioannis.

Io. 17

Luc. 23

Aug. To. 9

AVGVS. Perfecta illa charitas est, ut paratus sit mori pro fratre, hanc ipse Dominus in se exhibuit. Mortuus est pro omnibus, orans pro eis a quibus crucifigebatur, & dicens, Parer ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed si solus hoc fecit, non erat magister, si discipulos non habebat. Secuti apostoli hoc fecerunt: lapidabatur Stephanus, & genu flexo ait, Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Amabat à quibus occidebatur & pro illis moriebatur. Audi & Apostolum paulum, & ipse, inquit, impendar pro animabus uestris. Inter illos. n. erat, pro quibus Stephanus deprecabatur, quando eorum manibus morieba-tur. Hæc ille. AVCT. Et hic habes orationes varias a Christo factas personaliter sub aliis uerbis ab oratione Dominica, & hoc docuit discipulos facere, Stephanum, atque Paulum, quorū neuter dixit sic orans orationem Dominicam: immo in scripturis non legitur q̄ oīonē dn̄icam apostoli post Christi editionem orauerint, saltē in ea forma uerborum, quamuis in sensu uerborum ullam aliam nō orabant. Et illam ipsam tamen intuitu Christi sic iubentis eos frequenter orasse non dubitem. Illam dicam uerbis, & aliā item uerbis, sed ipsam semper sensu. Quam differentiam ponderantes, dicemus eādem semperorationem esse per quemcunque fiat: si non a sensu, quāuis a uerbis interdū Dominicæ orationis recedat. Sed hanc Witcleff non attendit unitatem, quando consequenter addidit supradictis in de oratione Dominica, quòd multas alias orationes fecit Deus per sanctos, ut catholica membra sua, sed istam orationem fecit, & docuit in propria persona. AVCTOR. Alias orationes ergo uult dicere, quas fecit Dauid in psalmis, aut Salomon in dedicatione templi, aut Iudith coram lecto Holofernis, aut in uouo testamento, quas fecerunt Apostoli, aut item religiosi primitiui quotidie orantes in templo in actibus apostolorum. Aut si quæ aliæ fuerint, quas fecerint sancti patres citerioris ecclesiæ, aut saltem si Deus istas fecit per illos: quid impedit, q̄ non in propria persona fecisset per illas Deus? Cum secundùm philosophos actus sint suppositorum? Sed ne libere Witcleff noster permittatur errare: aliàs orationes illas a dominica oratione non diceret, quę aliæ non erant, quanuis aliis uerbis orent, sicut in epistola ad Probam diffusè probat AVGV. His, inquiens, uerbis res ipsa memoriæ nostræ commē dari oportebat. Nam†quælibet alia uerba dicamus, quæ affectus orantis, uel præcedendo formatut clareat, uel consequendo attendit ut crescat. nihil aliud dicimus, quàm quod in ista dominica oratione positum est, si ritè, & congruenter oramus. Quisquis aūt id dicit, quod ad istam euangelicam partem pertinere non possit, etiā si non illicitè orat, carnaliter orat. Quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè: quandoquidem spiritu renatos nisi spiritualitet non deceat orare. Qui enim dixit, uerbi gratia. Clarificare in omnib. gentibus sicut clarificatus es in nobis, ut prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dixit, quàm Sanctificetur nomen tuū? Quid dicit, deus uirtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimus, quid aliud dicit, quàm ueniat regnum tuum? Qui dicit, itinera mea dirige secundum uerbum tuum, ut non dominetur mei omnis iniustitia: quid aliud dicit, quam Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra? Qui dicit, Paupertatem, & diuitias nè dederis mihi: quid aliud dicit, quam Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Qui dicit, Memēto domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Aut, Domine si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Si reddidi retribuētibus mihi mala: q̄d aliud dicit, quàm Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit Aufer à me concupiscentias uentris, & desiderium concubitus ne apprehendat me, quid aliud dixit, quàm Ne nos inferas in tentationē? Quid dicit, Erue me de inimicis meis deus meus & ab insurgentib. in me libera me. quid aliud dicit, quàm Libera nos a malo? Et si per omnia precationum sanctorum uerba discurras, quantum existimo, non inuenies, quod non ista Dominica contineat, & concludat oratio. Vnde liberum est aliis, atque aliis uerbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc ille. AVCT. Quòd Augustinus iam concludit, Witcleuistæ perpendant, liberum (inquit) erit aliis atque aliis uerbis orando dicere, semper tamen ad Dominicæ oratio-

Actus sunt suppositorū

Aug. To. 2 c. 12.

Eccle. 36

Psa. 79

Psa. 118

Pro. 30. Psa. 131 Psal. 7

Eccl 23.

Psa. 58

Iudit. 13

nis

nis identica uerba, aut ad Dominicæ orationis sensa, seu sententias respicere cogamur: si quidem non debet esse liberum alia dicere, quia quicquid oramus licitè idem semper oramus, quod dominica oratio, sicut palam edocuit.

AD ARGVMENTVM WITCLEFF quod facit contra orationes propter earum prolixitatem. C. XIIII.

SVMMA.

1 *Orationum prolixitatem damnat Witcleff.*
2 *Orationis prolixitas non omnis uitanda.*
3 *Oratoris improbi perseuerantia laudatur à domino.*
4 *Orationis extensio, & sanctæ precis prolixitas laudatur contra Witcleff.*
5 *Orare continuè quòd sit remedium contra peccata continua.*
6 *Orandi prolixè, & continuè rationes quædam.*
7 *Oratio quàm sit pretiosa, & quæ sit eius dignitas & uirtus, secundum Chrysostomum.*

POstquàm contra orationem ad deũ absolutè pugnauit hic hostis fidei Christianæ, se transfert, ut quantum audet, pennas sanctæ orationis euellat: iurgium excitans contra rationes orandi, & appendices modos eius. Primò si sit prolixa, si sit cum cantu, uel alta, aut usu aliquo ordinatè statuta. Vnde in capitulo primo de oratione. deus, inquit, non uult nos esse in oratione uocali nimis prolixos, sed omnino ut iustitiæ uitæ, uel operis intendamus. Hæc Witcleff AVCT. Quod dicit nimis, hoc est refugium herinacijs eius, ut quis statim respõdeat, quid peccauit magister in sua sententia? Non enim dixit nos non fore prolixos in oratione uocali, sed non nimis. Respondet orthodoxus: & post càm subintulit, Q omnino iustitiæ uitæ, uel operis intendamus cur item non addidit ibi nimis, omne quod nimis est, uitium esse scimus. Aut forsitan securũ esse putas, quia dixit, iustitiæ uitæ, uel operis. Et non aduertis dictum Ecclesiast. 19. Est iustus qui se nimium submittit à multa humilitate. & Ecclesiastes. 7. Noli esse iustus nimis. Vel secundum communem literam, Noli esse iustus multum: neque plus sapias quàm necesse est. Cum ergo iustum nimis, aut nimis sapientem esse cõtingit: cur nõ cauebat Witcleff tuus nimietatem iustitiæ tuæ, uel operis uitæ, quando de nimia prolixitate in orando cauebat? sed qui ad rem iustitiæ uitæ uel operis intendendum præcipit, & orationi uocali moderamen imponit ne nimis fiat: quid aliud, nisi iustitiam uitæ, uel operis ab orationis actione secernit: quasi opus orandi uocaliter sine uita, non sit aliquod opus uel uita iustitiæ? Et quid mirum tunc, si confidat plus cõfidendum in iustitia operis, quàm cuiuslibet orationis, puta, oblationis, eleemosynæ dationis, aut sationis agrorum, aut alterius forinseci operis, quod non sit oratio? Nec audit sapientem sibi contradicentem Ecclesiast. 7. Exorare, & facere eleemosynam ne despicias. Ne dicas in multitudine munerum meorum respiciet deus, & offerente me deo altissimo, suscipiet munera mea. Exorare, & facere hic simul annectit: de nimietate exortandi non admonet: sed de multitudine factorum, quæ in muneribus continentur, ne uale confidatur, iustituit. Sed † ut de prolixitate dicamus orandi, non omnis est nimia: plus cauẽdum esse reputo inter hominum genera orationes breuissimas, quàm prolixas. Quid trepidas timore, ubi non est timor? Aut ubi putas tur bam illam oratorum inuenies, cui breuis oratio non uidetur esse prolixa? Et non plurimos habes, quib. tædiosum prius uidetur orare, quàm orationem incœperint? Sed e contrario cerne periculum breuitatis, & uide si tale quid unquam de prolixitate contigerit. Ecce Saul à domino reprobatus est, & a regno deiectus, & ab æmulis Philistæis interfecto in prælio. Vniuersa autem mala hæc potuisset euadere per orationem extensam ad deum: quæ orationis breuitas importuna creauit. Refert hoc in commentario Hieremiæ libro secundo super hunc textum. Quamobrem hoc dicit dominus. Ecce ego induca super eos mala, de quib. exire non poterũt. HIERON. Non exaudiret dominus in tempore necessitatis & angustiæ, quia & illi uocem domini audire noluerunt: quod & Saul passus est. Cum enim Philistiim agmina reformidans, uerbum domini non meruisset accipere: conuersus est ad Phitonissam, ut ad idolis disceret, quòd in stantia orationis, ac fletuum à domino debuit extorquere. Per quæ discimus, etiam si dominus non exaudierit, nequaquam esse cessandum, nec confugiendum ad dæmones, qui cultores suos adiuuare non possunt: sed ad dei auxilium, qui iratus citò flectitur, & mutat sententiam: si & hi quibus iratus fuerit, commutentur. Hæc ille. AVC. Sanctus Ecce Hieronymus culpam Saulis exponit, quod magis instantia orationis, ac fletuũ a domino debuit extorquere quod in oratione breui non merebatur accipere. Et si dominus (inquit) non exaudierit, nequaquam tamen erit ab oratione sancta cessandum. Hoc & sanctus Samuel primi Regum 12. respondit ad populum. Absit a me hoc peccatum à domino, ut cessem orare pro uobis: & doce-

Orationis prolixitas non omnis uitanda.

Psa.103.

Omne nimis uitiosum. Eccl.19 Eccl.7

Hier.To.5

Eccl.7

1.Reg.15 & 31

Hier.11

2.Reg.28.

1.Reg.12

Digitized by Google

docebo uos uiã rectã, & bonè. Quia si res ardua aut ira minetur obstaculum, humili tamen, & perseueranti prece tollitur difficultas. Vnde
Lu.18. 3 † & perseuerantia improbi oratoris collaudatur à Domino, Lucæ. 18. & ille (inquit) si perseuerauerit pulsans, dico uobis si non dabit illi surgẽs, eo quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. & libro quinto commentari. Lucæ
Beda. capit. 20. BEDA. Iuxta præmissam postulantis amici parabolam, per hanc perseuerantiam opus est ut accipiamus quod petimus, & inueniamus quod quærimus, & quod pulsamus aperiatur. Nam si petenti datur, & quærens inuenit, & pulsanti aperitur, cui non datur, & qui nõ
Luc.11 inuenit, & cui non aperitur, apparet quòd non bene petierit, quæsierit, pulsauerit. Hæc ille.
AVCTOR. Si ergo perseuerantia opus est in oratione, ut accipiamus quod petimus: ergo qui perseuerantiam iustam tollit, etiam ne utile aliquid ad salutem à Domino accipiamus, cupit efficere. Vnde eundem locum euangelii ad prolixitatem orationis agendam, & fortem instantiam nocte dieque continuandam, tangit cum magna seriositate super epistolam ad Hebræos,
Heb.11. Chrysosto. Ho.27. To.4. CHRYSOSTOMVS. * Spiritus non indigens orationem hæc faciebat, sed & te uolens adducere, ut continuè intendas orationi impræter-
*Sic & Deus, nõ opus habens oratione orabat sed &c. missæ, ut uigilanter, & cum multa expergefactione hoc facias. Vigilare autem non surgere nocte solum dico, sed expergisci die in orationibus. Vigil est enim qui talis uocatur: quia est (idest contingit) & nocte orantem dormire, & in die non orantem uigilare. Qualiter cùm anima fuerit aliquantum deuota, tensa ad Deum, cùm intelligit cui loquitur, ad quem sermo ei est cùm susceperit intellectu quoniam angeli assistant cum timore & tremore: ipse uerò accedit
Oratio magnum est scutum. oscitans, & caput scalpens? Oratio magnum est scutum, si condecenti fiat mente. Vt discas eius fortitudinem, in iustitiæ, & crudelitatis, & acerbitatis, dominatur continua intercessio. Audite enim quid iudex iniustitiæ dicit, & pigritiæ rursus dominata est: & quod non fecit dilectio, hoc
Lu.18 fecit intercessio continuata: & si non ut sit amicus eius (ait) surgens dabit ei, & indignum existentem, dignum fecit continua intercessio. Sequitur. Intendamus intercessioni, uel orationi: magnum scutum est, si cum extensione fiat, & ab anima syncera: hæc prælia deuincit: hæc gentem integram, seu totam, dignam uisitatione fecit. Audiui (ait) gemitum eorum, & descendi ut
Exo.3 eripiam eos. Hæc ille. AVCTOR. Videtis quantum instat pro oratione continua, ut cõtinuò intendas, inquit, orationi impræteremissæ, ut uigilanter non solum, sed cum multa expergefactione de nocte. Hæc oratio continua fecit amicum surgere propter improbitatem, non propter amicitiam. Hæc totam gentem dignam fecit uisitatione diuina. Hęc magnum scutum est,
4 non si fiat, sed si sit extensa. Ergo † laudanda est orationis extensio, & prolixitas sanctæ precis, quam Witcleff uituperat contra Christum, & Chrysostomum. Atque Christianorum doctrina orationum continuitatem semper hucusque laudauit, propter uarias rationes. Primò, quia cum omni tempore ferè contra Deum delinquimus, restat ut omni tempore iratum Deum per orationum suffragia compescamus. super Psal. 115. uersu, Domine clamaui ad te, exaudi me CASSIOD. Volens propheta humano generi affectum continuæ orationis infundere, duo tempora uidetur discrepantia posuisse: Dixit. n, de præterito, clamaui, quod perfectam signat orationem. Et iterum repetit, dum clamauero ad te, quod utique constat positum de futuro: ut sinullum tempus à culpis est uacuum, ita nec à deuotis precibus reddatur otiosum. Contra peccata siquidem continua, salutare remedium est iugiter pio domino supplicare. Nam quid proderit dimitti præterita, si uideantur obligare uẽtura? Finis ergo bonus quæritur Christiani: ut in extremis cum uenia pertranseat, ne uita ultima sit quæ delinquat. Hæc ille AVCT. Ecce † contra peccata continua, remedium est orare continuè. Vnde & apostolus docet hac oratione differre uiduam ueram à uidua delicata, primæ ad Timoth. 5. Quæ uerè uidua est, & desolata, speret in deum, & instet orationibus, & obsecrationibus nocte, ac die. Nam quæ in deliciis est, uiuens mortua est. Et in epistola ad Probam de orando deo. AVGV. Antequam superna consolatio ueniat, quantacunque temporalium bonorum felicitate circunfluas, ut persistas in orationibus nocte, ac die, desolatam te esse memineris. Non enim Apostolus qualicunque uiduæ tribuit hoc munus: sed quæ uerè (inquit) uidua est, & desolata, sperabit in domino, & pliștet in
6 orationibus die ac nocte. Hæc ille. AVCTOR. Hæc † ergo est alia ratio orandi prolixè, & continuè: ad admonendum desolationem nostram pro prolongatione uitæ futuræ. Est & alia, expectemus in oratione angelorum aduentum, per quorum officium petitiones nostræ (ut ait Apostolus) innotescant apud Deum. Vnde in eadẽ epistola ad Probam, bene infrà. AVGVSTI. Illud, quod idem apostolus dicit, petitiones uestræ innotescant apud deum, non sic accipiendum est, tanquàm deo innotescant, qui eas etiã antequàm essent, utique nouerat, sed ut nobis innotescant apud deum per tolerantiam, nõ apud homines per iactantiam: Aut forte innotescant

Nota. Psa. 115. Nota. 1. Tim. 5. Aug. To. 2 cap. 3. Philip. 4. Aug. To. 2 cap. 9.

etiam

etiam angelis, qui sunt apud Deum, ut eas quodammodo offerant Deo, & de his consulant, & quod eo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis uel euidenter, uel latenter apportent. Dixit enim angelus Tobiæ. Cùm orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu charitatis dei. * Quæ cùm ita sint, etiam diu orare cùm uacat (.i. cùm alia bonarum necessariarum actionum non impediuntur officia, quamuis & in eis, ut dixi, est desiderio semper orandum) non est improbum, nec inutile. Hæc ille. AVCTOR. Attende quid concludit. Quæ cùm ita sint, etiã diu orare non est improbum, nec inutile. Quæ sunt illa? angelica præsentatio, & ad nos reportatio commodorum. Statim enim uisa Deum delectat, & commodum oranti reportat, unde thimiamati comparatur. Super Matthæum in imperfecto homi. 13. Chrysostom. Vis † scire quàm pretiosa sit oratio? Nulla iustitia thimiamati assimilatur, nisi oratio sola. Sicut in Apocalypsi, id est reuelatione Ioãnis ostenditur, quo modo angelus ante conspectum altaris processit, habens in manu thuribulum incensi odoramentorum: & dictum est ei, Istæ sunt orationes sanctorum. Sicut enim thimiama bene confectum delectat odorantem: sic iusta oratio suauis est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox ut de ore orantis processit: angeli manibus suis eam suscipiunt, & ante deum offerũt, sicut Angelus ait ad Thobiam. Ego sum, qui orationem tuam obtuli ante Deum. Vis scire uirtutem eius? Oratio trium puerorum fecit, ut ignis ardens non adureret eos, sed delectaret. Hæc ille.

Tob.12

Chr.To.2

Apo.8

Tob.12.

Dan.3

¶ AD ARGVMENTVM VVITcleff de prolixitate orationis propter multiloquium. Ca. XV.

SVMMA.

1 *Orationem arguit Witcleff propter multiloquium.*

2 *Orare diutius, quod non sit orare in multiloquio. Et quomodo Christus in orando pernoctauerit, & prolixius orauerit.*

3 *Deus quàd diligat in oratione ualidè instantes, et importunè auidos petitores.*

4 *Orationem continuam & diuturnam esse homini utilem ad assequendum quod optat docet Chrysostomus.*

1 CONfirmat tñ Witcleff sniam suam cõtra orationes prolixas ex uerbo Saluatoris contra multiloquium Ethnicorum, Matth. 6. qñ inquit, dicit. Orãtes

Mat.6

A nolite multũ loqui, sicut Ethnici faciunt: putant enim, q̃ in multiloquio suo exaudiantur. & post multa. Hæc rõ, quare deus nõ uult nos esse in oratione uocali nimis prolixos. Hæc Witcleff c. 1. oõne. AVCT. Accedat statim* de loco prædictæ epistolæ ad Probam AVGV. Neq; enim, ut nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud.n. est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam de ipso Domino dictum est, q̃ pernoctauerit in orando, & q̃ prolixius orauerit. Vbi quid aliud, q̃ nobis præbebat exemplũ in tpe precator opportunus, cum patre exaudidor æternus? Sequitur. Nam multũ loqui in orando, est rem necessariã superfluis agere uerbis. Multũ aũt precari, est eũ, quẽ precamur, diuturna, & pia excitatione pulsare. Hæc ille. AVCT. Attende iam q̃ auidè Witcleff noster si uideat turrẽ, currit cũ eo. Fuerũt tpe Augustini pueri fores illius loci Euangelii de multiloquio dicentes, diuturnam oõnem ex eo esse culpatam, cõtra quos

**ad locum.*

Aug.To.2 c.x.

Lu.6.et 13

Multum loqui quid sit

Psal.49

B Augustinus. Neq;, inquit, ut nonnulli putãt, hoc est orare in multiloquio si diutius oretur: hoc hactenus & Witcleff putauit, quia hæc rõ eius est ad hoc quare deus non uult nos esse in uocali oratione prolixos. Fallax (inquit Augustinus) rõ quia aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nec.n. dixit Christus, Orantes nolite diu, aut prolixè loqui: sed nolite multum loqui, i. tẽ necessariã superfluis agere uerbis: iõ opinor q̃ non nimis prolixa est oõ, si in diuturna oratione prolixa seruetur affectio. Ipse.n. Christus pro lixius deprecabatur: ipse decretum statuit, q̃ oportet sp orare, & non deficere. Vnde lib. 5. sup Lucam. ca. 6. AMBR. Species tibi datur, forma præscribitur, quam debeas æmulari. Quid.n. te p salute tua facere oportet, qñ pro te Christus in oratione pernoctat? Quid te facere cõuenit, cùm uis aliqd officium pietatis adorari, qñ Christus missurus apostolos orauit. Hæc ille. AVCT.

Nota

Lu.11

Amb.To.5

C Si ergo formam Christus nobis, quam æmulemur, præscripsit, quando in oratione pnoctauit, & orauit prolixius, quis prolixitatem in oratione condemnet, si non debilitetur intentio? Fabulatur Witcleff ad ista libro de oratione c. 2. Lucæ. 6. Legimus de Christo, quem Christiani singuli debent sequi, q̃ exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione dei, & multæ sunt auctoritates huiusmodi mouentes hominem ad orandum. Sed caueat hic fidelis argutias * gulosorum, & intendat prudenti operi, non deceptus per istam argutiam. Oratio horalis multum prodest iusto & populo pro quo orat: ergo oratio in duplo diuturnior plus prodesset. Hæc Witcleff. AVCT. Concordet principiũ suo fini, si fieri potest. Quid enim concluderet quis ex pernoctatione Christi, quem singuli Christiani

**Legam gulosatorum, nisi auctor aluer: tamẽ si uerba eius subsequẽtia legantur cognoscitur gulosorum legi debet.*

debeat

debent mitari, nisi quòd oratio diuturnior ubi non ægrescit affectus, nec res impeditur ualentior, sicut in Christo: est duplo utilior, quàm subdupla, nec pernoctans. Hoc argumentum si gulosi formauerint, saltem acidiosi Witcleuistæ non saluant. In tantum, ut ideo Christus fideles admonuerit ut nõ solum ad duplum, & triplum, sed incessanter, & omni tempore orarent, Lucæ. 21. Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt: & stare ante filium hominis. In quem locũ lib. 6. super Lucam. cap. 3. BEDA. Qui ante filiũ hominis stare, eiquè iuxta Apocal. Ioannis die noctuque in templo eius seruire desiderat: ne ab eius aspectibus in ignem æternum maledictus abijciatur, debet non solum ab illecebris secularibus castigari, sed & orare, & uigilare: & hoc non certis quibusdam diebus, sed omni tempore facere debet. Iuxta quod Psalm. ait: Benedicam dominum in omni tempore, semp laus eius in ore meo. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quòd non certis diebus, uel horis secundum proportionem duplam, uel triplam: sed omni tempore præcipimur orare: ergo si bonum est orare p horam, melius est orare per duas, quia orãdum est per omnes, iuxta Christi præceptum. Reddidit autem rationem huius Chrysostom. quia Deus † diligit in oratione ualidè instantes, & importune auidos petitores: sicut declarat in tribus historijs de petente tam improbè panes de noctè, de muliere exigente opem ab iniquo iudice, & de muliere Chananæa, quæ clamore diutino salutem filiæ impetrauit à Christo. super Matthæũ opere perfecto. Homil. 22. CHRYSOSTOMVS. Siquidem Deus uehementer * iniacentẽ uiderit eum, qui expetit ea, quæ non accepit à nobis, soluit. Si autem pigritanter, & ipse retardat: non quia non uult dare, sed quia libenter à nobis non expetitur. Propter hoc tibi & exemplum dedit illius amici, qui accedebat, & panem petebat: & iudicis, qui Deum non timebat, neque homines uerecundabatur, & nõ stetit usque ad hæc exempla, sed & in ipsis operibus id ostendit, cùm Phœnicen illam mulierem magno munere implens emisit. Per hoc enim, quòd etiam quæ decentia non sunt, expetentibus uehementer dat, ostendit. Sequitur. Non ergo acceperunt aliquid illi. s. Iudæi: sed quæ eorum sunt, perdiderunt. Et hi quidem quia non petierunt, neque propria acceperunt: illa autem quia uehementer institit, & quæ aliena erant potuit defen

Lu. 21

Beda.

Psa. 33

3

Chrysost. To. 2.

* Instãtẽ.

Lu. 11

Lu. 18

Matt. 15.

A dere, & quę filiorum erant, accipere. Canis si fueris insistens, præponeris filio pigritanti. Quã tacunque enim non expleuit amicitia, tanta expleuit assessio. Hæc ille. AVCTOR. Assessionem dicit, & insistentiam, & irremissam sine fatigatione, & interpellationem diutinam. Vnde subdit ibi CRYSOSTOMVS. Et si molesto, & si irato accesseris: uel solùm ora, & reuertens omnia accipies, & iram, & condemnationem confestim extingues. Sed ecce ora, ait, & nihil fit amplius. Non enim secundùm illos oras, Phœnicen dico, & amicum importunè accedentem: & uiduam, quæ continuè molesta erat iudici: & filium, qui paterna consumpsit: si enim ita orares, cito potireris. Sequitur. Accedamus igitur ad eum, & dicamus, utique domine, etenim canes de micis comedunt: accedamus opportunè, & importunè. accedere importunum enim, est non continuè accedere: concupiscentem enim dare semper opportunum est petere. Sicut enim respirare nunquàm importunum, ita neque quærere: sed non quærere est im-
B portunum. Etenim quemadmodum respiratio ne hac indigemus, ita & auxilio quod est ab ip-
4 so. Hæc ille. AVCTOR. Quid † docet hic Chrysostomus, nisi continuam, & diuturnam orationem esse utilem homini ad assequendum quod optat? Quia rarò concedit Deus nisi diù orantibus salutem. Solus in oratione fructus est, orationem non soluere, quousque receperis: qa sicut oportet continuè respirare propter uitam, ita semper orare Deum propter beneficium. Ibidem Homil. 23. CHRYSOST. Quo itaque oportet petere uehementer, & quæ oportet petere. Sequitur. Et quæ tu excogitaris, ne desistas donec receperis, donec inueneris: ne recesseris, ne dissoluaris, donec aperiatur ianua. Si enim cum hac adueneris mente, & dixeris, si non acce
C pero non recedam, accipies omnino, si talia petieris, qualia & petenti dare decet, & tibi petenti conferunt. Hæc ille. AVCTOR. Hoc respicit Witcleff. Si enim ad orandum Deum pro beneficiis eius solitus esset, & ueniret cum hac mente, si non accepero non recedam, sciret proculdubiò, quòd si orando per horam modicum aliquid si sibi conferret, utiliùs esset orare per duas, ut plena sequeretur utilitas.

Lu. 15.

Chrysost. To. 2

DE

DE ORATIONIBVS, ET canticis altis. Tit. II.

¶DE ORATIONIBVS ALtis, & cantibus in Ecclesia, quòd fiunt Catholicè. Capit. XVI.

SVMMA.

1 *Orationes altas, & cantus Ecclesiæ, & officia diuturna, horasquè Canonicas, & studia modulationum in choro increpat Witcleff.*
2 *Orationis clamosæ uitia describuntur.*
3 *Anna oratrix, de qua in libro Regum, quare debuit orare secretè. Et sacerdotes templi quare sonanter orent.*
4 *Orandi disciplina pro plebe ex Cypriano deducitur, ubi ad cultum Dei non ab eis exigitur altus sonus. Et quomodo alia est regula clericorũ, ubi laus Dei sonora requiritur.*
5 *Auctor inuehitur contra Witcleff proterum, comparantem catholicos oratores sacerdotibus Baal, si contingat propter plebem orare clamosè.*
6 *Witcleuistæ hæretici quomodo clament in multiloquijs Ethnicorum.*
7 *Anna prophetissa, quæ prolixè orabat, quomodo Euangelica laude sublimatur, & præco nouæ nativitatis dominicæ ob id efficitur.*
8 *Cornelius Centurio ob prolixam orationẽ Apostolorum principis aduentum consequitur.*
9 *Saulus oratione triduana iam facta, Ananiæ cõmendatur de cælo.*
10 *Witcleff, qui blasphemat deuotos excitare Deũ qui non dormitat, neque dormit, confutatur.*
11 *Christus omnium præscius, quòd clamorem importunum oratoris expetat, contra Witcleff.*

1 SIC postq; dehortatus est Witcleff fidelissimos Christianos ab assiduè orãdo Deum increpationes parat contra orationes altas, & demum labitur in errorem contra cantus ecclesiæ, & officia diuturna, horasquè canonicas, & studia modulationũ in choro ca. 1. de oratione. In ista (inqt) fide erãt plurimi, ac si cũ sacerdotibus Baal audirẽt. uerbum Heliæ talibus stolidis eis dictum. Clamate uoce maiore. Deus. n. uester forsitan cum alio loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere: aut certè dormit, ut excitetur. Et ex hoc confiderent fideles, q̃ orationes multæ, & prolixæ, & cantationes cum uarijs ritib. in ecclesia ordinantur, & tñ non est fides, q̃ earum quantitas, A uel qualitas placeat Deo. Hæc Witcleff. AVCT. Vt ecce q̃ simus de societate Catholica sancti Pauli. Pariter enim blasphemamur, & obsecramus. 1. Corin. 4. Sed quid respondebimus blas- 1. Cor. 4
phemo? Errores plurium in hac parte damnat mater ecclesia, nec tñ orationes oẽs clamosas & altas cum uocibus pseudoprophetarum enumerat. Sunt enim quædam orationes priuatæ ẽm arbitrium personarum, sunt & cões per uniuersum cœtum ecclesiæ. Primæ sub tecto alti silen- *Orationum duæ sunt species.*
tij sunt fundendæ pp orationes, quas Homilia. 13. imperfecti operis distinguit CHRYSOSTOMVS dicens. Possumus intelligere & ostium domus os corporis, ut non clamosa uoce oremus Deum, sed desiderio tacito. Nam † ex clamosa oratione multa mala nascuntur, maximè hæc tria. Primum, quia clamosa uoce orans, nõ credit Deum ubique esse & secreta audire: & iõ Deum honorat, qui absconsè orat, quia credit Deum audire absconsa, sicut & audit. Nam non clamosa uoce est Deus pulsandus, sed corde, & B sancta conscientia placandus: quia solius uocis non est auditor, sed & cordis. Secundum malum est, quia mysteria tuarum secretarum petitionum, quæ fortè non oportebat alterum scire p- terte, & Deum, in auribus bonorum & malorũ audienda committis. Et non solùm à deo, quia indisciplinatè orasti, non audiris, sed etiam ab hominibus, quibus tua absconsa manifestasti; derideris. Tertium malũ est, quod clamosè orans, altrum iuxta te orare non permittis, tuis enim uocibus illius sensum ad tuos sermones rapis: ideo non solum non audiris, quia malè oras, sed adhuc peccatum colligis, dum alios orare non permittis. Sic ergo ora sicut audisti in libro Regum, Annam orantem, quæ ecclesiæ figu- 1. Reg. 1
ram portabat, de qua dictum est, labia eius mouebantur, uox autem eius non audiebatur. Hæc ille. AVCTOR. Hæc † Anna bene ad exemplum inducta est, quæ etiam priuata erat oratrix occultam agens causam ideo debuit orare C secretè. Sacerdotes uero templi publicam agentes causam, sonanter orent. Sic item in ecclesia submisse docebat orare plebem in lib. de Dominica oratione CYPR. Sit aũt orantib. sermo & prædicatio cum disciplina, quietem continens, *Cyprianus*
& pudorem. Cogitemus nos sub conspectu dei stare. Placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo uocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere, ita contrà, congruit uerecundo modestis precibus. Denique magisterio suo dominus secreto nos orare præcipit in abditis, & semotis locis, in cubiculis ipsis, quod maximè congruit fidei, ut sciamus deum ubique esse ptæsentem. Hæc ille. AVCTOR. Cui mandauit Cyprianus hunc morem oran-

1. Reg. 18.

di priuatim, patet in principio, cum dicit. Qui inter cætera sua monita salutaria, & præcepta diuina, quibus populo suo consuluit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit. Hæc ille. AVCTOR. Et post priorem processum subdit, Q silenter orent in ecclesia, & subiicit item exemplum de Anna CYPRIANVS. Et quando in unum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, uerecundię memores esse debemus, non passim uetilare preces nostras inconditis uocibus, nec commendandam petitionem modesto Deo, cum uoluerit uosa loquacitate iacere, quia Deus non uocis, sed cordis auditor est: nec ammonendus est clamoribus qui cogitationes uidet. Sequitur. Quod Anna in primo libro Regum ecclesiæ typum portans custodit, & seruat, quæ Deum non clamosa petitione, sed tacitè, & modestè, inter ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur occulta prece, sed manifesta fide. Loquebatur non uoce, sed cordè, quia sic dominum sciebat audire. Hæc ille. AVCTOR. Hæc † disciplina orandi est pro plebe, ubi ad cultum Dei non ab eis exigitur altus sonus. Alia tamen est regula clericorum, uel plebeium, ubi laus Dei sonora requiritur. Sic in ecclesia item Paulus instituit, ut prophetantes, aut interpretes publicè ad cunctorum intelligentiam clamosa uoce sonarent. Cæteri tacitis uerbis orarent. primæ Corint. 14. Si non fuerit interpres, taceat in ecclesia: sibi autem loquatur, & Deo. Vbi in expositione AMBRO. Sibi loquatur & Deo, hoc est, intra se tacitè oret. Quid loquatur Deo, qui muta omnia audit? In ecclesia enim ille debet loqui, qui omnibus prosit. Hæc ille. AVCTOR. Videte † iam proteruum Witcleff. Ex fundamento cœpit comparare catholicos oratores sacerdotibus Baal, si contingat eos propter plebem orare clamosè. Et ex hoc considerent fideles, inquit, quòd orationes, & cantationes, & cætera, non placent Deo. Ex quo considerent hoc? Ex hoc, quòd Helias ad Baaliticos sacerdotes: clamate, ait, uoce maiore quasi non sint oratores clamosi, nisi statim comparabiles Baalitis? Et quid dicis ad cantores Domini cantantes tunc etiam, & uociferantes, & ludentes in organis, & tympanis, & omnis genere instrumentorum musici instrumenti secundùm ritum Templi? Quid item ad pueros clamantes Osanna, in saluatoris obsequium? Aut quomodo Saluatorem nostrũ non audis orare clamosè, cùm dixit in cruce: Deus meus ut quid me dereliquisti? Et iterum cum dixisset, Consummatum est: & clamans uoce magna, emisit spiritum. Et in suscitatione Lazari dicens, Gratias tibi pater, quia semper me audis, clamauit uoce magna, Lazare, ueni foras. Vnde & Apostolus ad Hebræos. 5. Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesque ad illum, qui posset eum saluum à morte facere, cũ clamore ualido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Dic item, quòd Christus errauit in fide, si audes, ideo quòd Helias perfidis ait, clamate uoce maiore. Non ita, sed si uis moderno tempore prophetas Baal, & sacerdotes eius audire, quibus dicat Helias, clamate uoce maiore: teipsum, & tuos intellige, qui hucùsque prophetatis in Baal, peruertentes populum à fide Christi. Sic enim lib. 4. Commentarij Hieremiæ, textu, Prohetabant in Baal, & decipiebant in Baal. HIERON. Ego prophetas Samariæ iuxta mysticos intellectus propriè hæreticos dici puto, & omnes, qui iactant falsi nominis scię tiam. Quomodo enim prophetæ Samariæ quic quid loquebantur, prophetabant in Baal idolo, scilicet, dæmonibus consecrato: sic hæretici quic quid loquuntur in ecclesia, siue extra ecclesiam, loquuntur ut supplantent populum Israel, qui prius cernebat Deum, loquuntur in dæmonibus. Vnde & signanter ait, Et in prophetis Samariæ uidi stultitiam. Hæc ille. AVCT. Ecce uos hæreticos, dicit Hieronymus sacerdotes Baal, & prophetas Samariæ, qui olim altè clamantes, auditi estis nequaquàm: ideo & nunc orare despicitis, scientes uocem uestram inexaudibilẽ Deo ab origine: & canticum uestrum in auribus eius ad modum grunnientium pecudum. Sicut in Commentario Amos lib. 2. textu, Auferà me tumultum carminum. HIERONY. Iudæorum, (inquit) oratio, & psalmi, quos in synagogis canunt, & hæreticorum compolita laudatio, tumultus est Domino: &, ut ita dicam, grunnitus suis, & clamor asinorum, quorum magnis carminibus Israel opera comparantur. Hæc ille. AVCTOR. Vos † igitur hæretici Wicleuistæ cum grunnitibus uestris clamatis in multiloquijs Ethnicorum, quod prohibuit Christus, quia sacerdotes idolorum estis, qui corde uestro confingitis, & longis sermonibus adoratis, sicut supra dicta Homilia. 13. CHRYSOSTOMVS. Orant, supple Ethnici, reges mortuos, Iouem, Mercurium, & cæteros, quorum crimina sunt manifestiora, quàm nomina, qui nec, si uiuerent, saltem adiuuare possent: orant idola insensata, quæ nec audire possunt, nec respondere. Iustè ergo dum clamant, non est qui exaudiat. Præterea cum sacerdotes Baal ad Deos suos clamarent propter sacrificia comburenda, deridens Helias ait, Clamate fortiter, forsan dormiunt dij uestri. sic & modo Deum quasi dormientem accusat, qui orationem suam longo sermone prosequitur. AVCTOR. Non dicit, longo deuotionis affectu, nè Christum accusa-

1. Cor. 14.
Ambr. To. 5.
Io. 12
Matt. 21.
Matt. 26.
Io. 11
Heb. 5.
Hier. 13.
Hier. To. 5
Amos. 5.
Hier. To. 6
Chri. To. 2.
3. Reg. 18.

accusaret, qui prolixius exorabat: sed ubi orantis affectus est aridus, & solo sermone prolongatur oratio, ibi etiam totam orandi moram in tus totus uacuus sermo hypocritarum conficit, & Baaliticis prophetis aptus, à multiloquo Ethnicorum non distat. Ipsi enim Gentiles sic orare cœperunt, ut uerborum sensu placerent, non fructu. Sicut item in expositione super Matthæũ eundem locum describit RABAN. Sicut hypocritarum est præbere se spectandos in oratione quorum fructus est placere hominibus: ita Ethnicorum, id est, gentilium in multiloquio suo se putare exaudiri: Et reuera omne multiloquium à gentibus uenit, qui exercendæ linguæ potius, quam mundando animo dant operam: & hoc nugatorij studij, uel rogatorij genus etiam ad precem Deum flectendum transferre conantur: arbitrantes sicut hominem iudicem, ita uerbis Deum *abduci in sententiam. Nolite itaque similes esse illis, dicit unus, & uerus magister, Hæc ille. AVCTOR. Ex hoc fonte uerbi percipere possumus, qua causa Christus cõtra has orationum nugas duxerit Ethnicos in exemplũ, quia ab eis multiloquium uenit, & quadam arte loquendi credebant fallere, uel flectere infallibilem iudicem: prout homines flexissent ad sententiam. Quo contra Christianorum spes est animi pietate placabilem iudicẽ reddere: & quousque hoc senserint, uerbis, & gemitibus iam interciſis, iam extensis petere Saluatorem. Et si taliter orans, & instans quasi dormiat deus suus, clamare derisori uideatur hæretico, non sic tamen orthodoxo catholico, quiꝺ Euangelica lau
7 de sublimatam uidet Annam prophetissam filiã Phanuelis, quia non discedebat de templo ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Ob quam rem nouæ natiuitatis Dominicæ præ
8 co esse commeruit. Lucæ. 2. Et ꝺ Cornelius Centurio Apostolorum principis aduentum consequitur, ipso dicente, quia à nudiusquarta die usque ad eam horam orans erat hora nona in do
9 mo sua, Actuum. 10. AVCTOR. Et ꝺ Saulus oratione triduana iam facta, Ananiæ commendatur de cælo. Si tibi orationes huiusmodi non uidentur esse prolixæ, quid te offensum facit de uotorum ecclesiasticorum multo correptior
10 deprecatio moderata? An ꝺ ipsius malignationis occasio te compulit ad exemplum, quia ibi audisti eos Deos dormientes excitare clamoribus, ideo Deum, qui non dormitat, neque dormit, blasphemaꝝ excitare deuotos? Noli ista attendere, sed ueram fidem scripturarum attende & uere dormientem Deum in naui ueris uerbis orantes excitabant Apostoli, & dormienti cum pueris in cubili se comparat, ubi tædio deprecantis excitandum se docuit, prout hunc locum

A super illum uersum Psal. 102. Qui * satiat in bonis desiderium tuum, edisserit AVGVSTIN. Mendicus ante ianuam eius sto, non dormit quem inuoco: det mihi tres panes. Sequitur. Non recordamini quendam inopem uenisse ad domum amici sui, & petisse tres panes: & ille, inquit, dormiens respondebat ei, & dicebat, iam requiesco, & pueri mei mecum intus dormiũt: ipse perseuerans petendo, extorsit tædio, quæ non *posset merito: Deus autem dare uult, sed non nisi petenti, ne det non cupienti. * Nam tædio tuo uult excitari. Non enim cum oras, tã quàm dormienti molestus es: ait enim, Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Semel Christus dormiuit, ut illi de costa lateris coniunx fieret: dormiuit in cruce, manifestum est: mortuus est enim ut diceret, Ego dormiui, & somnum cœpi: sed nunquid qui dormit non adijciet ut resurgat? Propterea sequitur, Et exurrexi, quia Dominus suscepit me. Quid uero iam Apostolus? Christus (inquit) resurgens
B à mortuis, iam non moritur, mors illi ultra nõ dominabitur. Ipse ergo non dormit: uide ne fides tua dormiat. Hæc ille. AVCTOR. Ecce dormiens non dormiuit. Dormiuit intus cũ pueris: dormiuit in naui cum discipulis: sed dormiuit ut tuis precibus excitetur, ut tuo tædio conuictus exurgat: non autem quin dare nult, sed non nisi petenti, & instanter petenti, instantia illa, quæ sufficit excitare dormientem. Ipse tamẽ non dormit, sed tibi uidetur si non statim ad uotum respondeat, dormiuisse. Tu ipse si non dormias, uide ne dormiat fides tua. Et qualiter occurret fidelibus petentibus argumentum de efficacia orationis clamosè? Id exponet nobis Euangelium Lucæ, de cæco mendico sedenti iuxta uiam: qui audiens præterisse Christum, clamauit, dicens, Iesu fili Dauid miserere mei: & cùm increparetur ut taceret, iterum atque iterum clamare non destitit, quousque diceret ei
C Iesus, Fides tua saluum te fecit. Quid in hoc
11 loco perspicimus, nisi quòd ꝺ omnium præscius Christus, clamorem importunum oratoris expetijt: ut animositatem fidei eius probaret, quem sanaret? Vnde super illum locum li. 5. super Lucam BEDA. Quem turbæ increpant, ut taceat, magis ac magis clamat, quia quã
10 grauiori tumultu cogitationum carnalium præmimur, tanto orationi insistere debemus ardentius. Sequitur. Cum uero orationi uehementer insistimus, stat Iesus, & lucem restituit, quia dum Deus in corde figitur, lux amissa reparatur. Hæc ille. AVCT. Ecce quod assiduitas clamoris de fideli corde, cæco luccm reduxit. Vnde tantò uehementius orationi debemus insistere, quantò longius differt dona-

Pſ.102 *replet. Aug. To.8

Ie.11.

*potuit

*Non.

Pſ.120 Gen.2

Pſ.3 Pſ.40

Ro.6

Mat.8

Lu.18

Beda

Digitized by Google

re. Et nũquid iste cæcus comparandus est sacerdotibus Baal clamantibus ad Deos surdos, & desides: quia uehementer insistit apud Deum attẽtum tantis clamoribus? O si clamorem item cordis eius audisses, cuius strepitus pluries & acrius Christi auribus resonabant; quam omnia eius uerba clamosa: de quo Psalmista, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine. Vbi in expositione CASSIODO. Fidelium, atque deuotæ mentis clamor, affectus est, qui non tantum sermone promitur; sed magna cordis intentione profertur: clamabat enim populus Iudæorum murmurans, & non exaudiebatur à domino. Tacebat Moyses, & Dominus ei dicebat: Quid clamas ad me? Scilicet quoniam illas cogitationes exaudit altissimus, quæ pia intentione deuoluũtur. Additum est, in toto corde meo, ne putares aliud cogitandum quando clamatur ad Dominum. In sola enim religiosa cogitatione totus debet spiritus occupari, ne mens diuisa, effectũ nequeat impetrare, quem postulat Hæc ille. AVCT. Bene dicit, non aliud cogitandum quando clamatur ad Deum. s. ore. Clamor enim internus, quasi anima est clamoris uocalis: atque ideo est clamor cordis, non oris, continuo adhibendus. Vnde in eodem uersu Psal. 118. AVC. Clamor ad Dominum, qui fit ab oratoribus, si sonitu uocis corporalis fiat, non intento in deũ corde, quis dubitet inaniter fieri? si autem corde, etiam silente corporis uoce, alium quemlibet hominem potest latere, non Deum. Siue ergo cùm uoce carnis id opus est, siue cùm silentio: ad Dominum cùm oramus, corde clamandum est. Est autem clamor cordis magna cogitationis intentio. Quæ cùm est in oratione, magnum exprimit desiderantis, & petentis affectũ ut non desperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quando aliunde non cogitatur. Tales orationes raræ sunt multis, crebræ autem perraris: omnes uerò utrum cuiquam tales, nescio. Hæc ille. AVCTOR. Approbat igitur Augustinus clamorem oratoris etiam uoce carnis, quando id opus est (inquiens) si intento corde fiat in Deum. Altus erit clamor tuus, si erit alta deuotio. In cuius contrarium suggillat nos Witcleff de alto clamore prophetarum Samariæ, ut clamores, & cantus deuotos propellat ecclesiæ.

Ps. 118 Cassiodorus

Gen. 2.

Clamor internus est quasi anima clamoris uocalis

Aug. To. 8

Clamor cordis est intentio magna cogitationis.

A QVOD CANTVS ECCLESIASTICI sunt instituti à Christo ordinante Apostolos concinere. Et primo de hæresibus contra Cantica. Cap. XVII.

SVMMA.

1 *Cantus ecclesiastici quod instituti sint à Christo ordinante Apostolos concinere, contra Witcleff.*

2 *Hæreticam attentationem contra sacros cantus, unde acceperit Witcleff:*

3 *Hæreses contra cantica describuntur, & earum auctores.*

4 *Publiæ fœminæ factum contra Iuliani Cæsaris apostata impietatem.*

5 *Hæretici, & aduersarij cantuum laudum Christi narrantur.*

6 *Hymnus quid sit proprie.*

7 *Christus an docuerit quandoque discipulos concinere, & simul consonanter orare:*

8 *Witcleff, qui conatur propellere cantus ab ecclesia, Augustini auctoritate redarguitur:*

9 *Paulus & Silas quod media nocte in carcere hymnum Deo canebant. Et de duobus beneficijs Dei, quæ cantibus Apostolorum euenerunt.*

10 *Ecclesia quomodo plerunque mari comparatur secundum Ambrosium, & bene.*

Considerant (inquit) fideles, quod multæ orationes prolixæ, & cantationes cũ uariis ritibus in ecclesia ordinantur; & non est fides, quod earum quantitas, uel qualitas placet Deo; immo prolixitas orandi, & cantus alti, qui uni competunt, ab altero dissonant: & hinc conuentus plurimi congregantur contrarii domini uoluntati. Et ista creditur esse causa quare Dominus elegit Iudã Scarioth cum alijs apostolis undecim; & non ordinauit eos concinere, sed ad ædificationem ecclesiæ operari. Hæc Witcleff cap. 2. de oratione. Et in libro suo de oratione capit. 3. Glossator eius peruerse multa dicta sanctorum ad hanc partem exaggerat indiscusse. AVCT.

1 Videtis † qualiter causat immiscet prolixæ orationis & cantus ecclesiæ; & occasionem loquendi contra cantus ecclesiæ, ab oratione sumit prolixa: nec cernit, uel negligendum ducit, quod utrunque Saluator noster Christus in una nocte traditionis sui exercuit, tam dicente palam euangelista de cantico Christi post cœnam; quam quod statim in Oliueto orauit prolixius. Vtrunque ergo Saluatoris nostri confirmemus exemplo; quod procax hæreticus non ueretur arguere. Cantationes (inquit) cum uariis ritibus in ecclesia

Matt. 26.

clesia ordinantur: & tamen non est fides, quòd earum quãtitas, uel qualitas placet Deo. Quòd si retundamus hanc eius ratiunculam, q; in republica humani generis innumeræ hominum turbæ ordinantur in orbe, quorum non est fides, q; quantitas uel qualitas placet Deo: quid igitur, nunquid ideo male eas Deus condidit, & tollendæ erunt de terra? imo tam hominũ sectæ suæ, quam uerborum, & rituum fides est, q; nec quantitas, nec qualitas placet Deo, aut ad minus nõ est fides, q; placeat. Tollat ergo prius qualitatẽ, & quantitatem perfidæ suæ gentis, aut ritus, ut orationem suam probet habere sequelam. Attentationem † autem istam hæreticam contra sacros cantus, ab Hilario quodam accepit, contra cuius errorem scripsit libellum AVGVS. prout ipse in 2. lib. Retractationum, ca. 9. sic tradit. Inter hæc Hilarius quidam uir laicus catholicus nescio unde aduersus Dei ministros, ut fieri assolet, irritatus, morem, qui tunc apud Carthaginem esse cœperat, ut hymni ad altare dicerentur, de psalmorum libro, siue ante oblationem, siue cùm distribueretur populo quod fuisset oblatum, maledica reprehensione ubicunque poterat, lacerabat, afferens fieri non oportere. Huic respondi iubentibus fratribus. Hæc ille. AVG. Nescio an Hilarius iste fuerit de Arianis, quorum inuidia fuit communis tempore persecutionis, cantibus sacris detrahere, quia his laudibus pars eorum non poterat respondere. Vnde lib. 8. *Epistola contra Auxentium de tradenda Basilica. AMBROS. *Audis nempe legi, quòd † cùm Christus super pullum asinæ sederat, clamabant pueri, & molestè ferebant Iudæi: deniq; interpellauerunt Iudæi Dominum Iesum ut faceret eos tacere: respondítque, si hi tacuerint, lapides clamabunt. Sequitur. Semper ergo Christi laudes uerbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus, dicunt hæretici, q; eis mors paratur: & uerè mortem habent in laudib. Christi: quomodo enim eius laudes ferre possent, cuius infirmitatem prædicant? Itaque & hodie cũ laudatur Christus, Arianorum uehementia uerberatur *Geraceni præsentiam Christi ferre non poterant, isti peiores *Geracenis, nec laudatores Christi sustinere possunt. Vident Christi gloriam pueros concinentes: quia scriptum est, Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos. Irrident istam ætatulam plenam fidei, cum dicunt, Ecce quid clamant? Sed respondit eis Christus, si hi tacuerint, lapides clamabunt, hoc est, fortiores clamabunt, & iuuenes clamabunt, & maturiores. Clamabunt isti laudes ad illum iam solidati lapidem, de quo scriptum est, Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Hæc ille. AVCTOR. Numerus hostium laudum Christi, Iudæi, Pharisæi, Geraceni, Ariani, & nos Witcleuistæ interpellatis contra pueros Christianos, qui concinunt Christo laudes. Clamare (inquit) Euangelista, sed hunc exponens Ambrosius. Vident (inquit) pueros gloriam Christi concinentes, & hoc altis ualde uocibus Osanna in excelsis: Nimirum clamor erat non intelligentis ætatis, sed ubi instructor est Spiritus sanctus, clamor fit concentus. Sicut diuinatio Balaam conuertitur in prophetiam, quia & a Deo motus, & in Dei laudem est eius sermo conuersus. Concinebant ergo pueri quos hæretici Hilariani, Ariani, Geraceni, Pharisæi, ferre non possunt: sed cùm Christus eorum concentu laudatur, eorũ uehemẽtia uerberatur. Quæramus si forsan plures fuerũt aduersarii laudum Christi. Manichæi puto ex eis erant. Nam. 9. confessionum post principium AVGVS. Quas tibi uoces dabam in Psalmis illis. 1. Dauid, & quomodo in te inflãmabar ex eis, & accendebar eos recitare si possem toto orbe terrarum aduersus typum generis humani: & tamen toto orbe terrarum cantator, & non est qui se abscondat à calore eius. Quam uehemẽti, & acri dolore indignabar Manichæis, & miserabar eos rursus, quòd illa sacramenta, illa medicamenta nescirent, & insanirẽt aduersus antidotum, quo sani esse potuissent. Vellem ut alicubi iuxta essent, tũc ignorãte me utrum audirent, & me nesciente quòd ibi essem intuerentur meam faciem, & audirent meas uoces. Quando legi quartum psalmum in eo tunc otio quid de me fecerit ille Psalm. Cum inuocarem exaudiuit me Deus iustitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi. AVCTOR. Auxerunt ergo numerum hostium canticorum ecclesiæ Manichæi, qui insaniebant aduersus antidotum psalmorum, quos Augustinus psallebat uocaliter, & tota tunc cantabat per orbem ecclesia, quo item sani esse potuissent, si concorditer decantassent. Accedat item ad clerum Cæsareum suus Iulianus Cæsar apostata, roboret si poterit partem sui Witcleff, de cuius hac impietate inter alias scribit lib. 6. historiæ tripertitæ. cap. *26. CASSIOD. Adijciam etiam super hæc mirabila fœminæ, quæ zelo diuino huius contempsit impietatem. Publia quædam fuit illo tempore nominatissima, & pretiosis uirtutibus exornata. Hæc cum nuptiale iugum adtempus suscepisset, fructum dignissimum obtulit creatori. Sequitur. Hæc habens apud se chorum conuersatione digna uirginitatem seruantium, cum eis semper laudabat factorem, saluatoremq; Deum. Transeunte uero imperatore, clarius in commune psallebant: contemptibilem, & deridendum iudicantes erroneum

illaque maximè cantica resonantes, quæ idolo- A
rum præoptare uidentur debilitatem, dicebãtq;
Psa. 113. cum Dauid, Simulacra gẽtium argentũ & aurũ:
opera manuum hominum. Et iterum, Similes il-
lis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt
in eis. Hæc audiens Iulianus, & ira uehementer
accensus, eas cùm transiret, tacere præcepit. Quę
eius legem paruipendentes, chorum maiori or-
Psal. 62. dine compleuerunt: rursumque illo transeunte
psallebant, Exurgat Deus, & dissipentur inimici
eius. Tunc ille sæuiens, Magistram chori, quam
iussit adduci, cum uideret senectute maceratã,
nec corporis canitiem miseratus est, nec animi
studuit, honorare uirtutem, sed quibusdam spa- 6
tariorum iussit ut eam alapis cæderent. Quæ ue
luti summum donum illas contumelias exci-
piens, domum reuersa est, Deumque consuetè
*notabat melodijs spiritualibus * deuocabat: sicuti * con-
*auctor scriptor illius cantici malignum spiritum effu-
gauerat à Saul. Nam & Iulianus erroneos dæmo
nes sibimet applicans, contra donum pietatis in B
5 saniebat. Hæc ille. AVCT. Iam† colligas ad-
uersarios cantuum laudum Christi Pharisæos,
Geracenos, Arianos, Hilarianos, Manichæos,
Iulianos, Witcleff, ut non sine turba multa se-
quente cum fustibus, & gladijs, Christo prodi-
tor antecedas. Siquis autem præstoletur habere
fundamentum eius hæresis, iam Witcleff suo de
creto præfixit, ita inquiens Witcleff. Creditur
esse causa quare Deus elegit Scarioth cum alijs
sanctis. 11. & non ordinauit eos concinere, sed
ad ædificationem ecclesiæ operari. AVCTOR.
Quàm fallax, & quàm mendax sit hoc fundamen
Matt. 26 tum à Christo, & apostolis, probat euangelista
Matthæus ca. 26. ubi describens sanctam cœnã,
Marc. 14. addidit: & hymno dicto exierũt in montem Oli
ueti. Et iterum Marci. 14. Hymno dicto exierũt
in montem Oliuarum. At si nesciat Witcleff no
ster quid sit hymnus. lib. 6. Etymologiarum cap.
6 34. dicit ISIDORVS. Hymnus† est canticum C
Hymnus laudantium propriè, aut hymni sunt concinẽtes
laudem Dei: quòd si sit laus, & non est Dei, non
est hymnus: si sit & Dei & laus, & non cantetur,
non est hymnus. Hæc ille. AVCT. Et habet ab
Aug. To. 8 AVGVS. super psalmum. 72. in titulo, ubi di-
cit, Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Hymni
cantus concinentes laudem Dei: si sit laus, & nõ
est Dei, non est hymnus. Oportet ergo ut sit hy
mnus, ut habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & cã
ticum. Hęc ille. AVCTOR. Et libro de officijs ca.
Amb. To. 1 25. AMBROSIVS. Hymnus specialiter Deo
dicitur: hoc tanquam excellentius cæteris deco-
rum. Hæc ille. AVCTOR. Vnde & dominus
Iesus ibi uocaliter cantasse legitur unà cum disci
pulis, tradens formam cantandi. Vbi in commẽ
Hier. To. 9 tario HIERON. Hymno dicto, exierunt in

montem Oliueti, hoc est quod in Psal. legimus. Psal. 39.
Edent pauperes, & saturabuntur, & laudabũt do
minum qui requirunt eum. Hęc ille. AVCTOR.
Qualiter ergo dicit Witcleff, q̃ Saluator non or
dinauit discipulos suos concinere, audiens eua-
gelium affirmare, q̃ iam dixisset hymnũ post cœ
nam: qui si non cantetur in laudem Dei, non est
hymnus? Et quid potiùs Iesu Christo omnes eri-
geret in Dei laudem? Et quos potiùs, quàm Apo
stolos suos sibi charissimos, & orbis, sui loco, ui
carios constitutos? An forsan timet sibi, q̃ non
consonarent cantantes, quia hoc est concinere?
Vnde Psalm. 72. uersu. Si dicebam narrabo sic. Psal. 72
6 AVGVST. Concinit enim, qui consonat: qui Aug. To. 8.
autem non consonat, non concinit. Hæc ille. AV
CTOR. Sed reuertamur ud id, an† Christus do
cuit eos quandoque concinere, & simul consonã
ter canere. Numeremus à diebus carnis suæ Za-
chariam sancti Baptistæ parentem, qui post pro
lixum silentium, hymnum canere ordinauit. Et Lu. 1
Dominus in ipsa hora natiuitatis suæ, angelos Lu. 2.
cum cantu ab ipso cæli uertice uenire cõstituit.
Pueros etiam ipse admonuit diuinam sibi laudẽ Matt. 21
concrepaturos Osanna. Ac eùm inuidi Christi
laudibus Pharisæi in spiritu Witcleff, & errantis
Hilarijs, in pueriles uoces irruerent, cõprobans
eos Christus, Et si isti tacuerint (inquit) lapides
clamabunt. Ecce q̃ non semel, sed pluries, Chri-
stus Deus inspiratione sua diuina senes, & iuue
nes hortatur, ut uocalibus canticis laudent no-
men domini. Sacratissimo choro apostolorum
suorum tantum meritum putas detrahere, ordi-
nans eis fixè ne concinerent? Audiat† qui uult,
qualiter magni huius mendacij magistrum Wit
cleff in libello de laude spiritualium canticorum
redarguit AVGVSTINVS. In euangelio (in- Aug. Non
quiẽs) inuenies primùm Zachariam patrem ma est stle li
gni Ioannis post longũ illud silentium in hymni ber, uel alte
uoce prophetasse. Nec Elizabeth diu sterilis edi rius est ti-
to de promissione filio, Deum de ipso, anima tul. Vide
magnificare cessauit. Notandum etiam, q̃ in ter inf. cap. 47
ris ideo laudem sonuit exercitus angelorum Glo Lu. 1.
ria in excelsis Deo, & annuntiantes in templo, Lu. 2
Osanna filio Dauid clamauerunt. Nec Phari- Io. 2
sæis liuore obstrepentibus Dominus ora inno- Matt. 21
centium clausit, sed potiùs aperuit, eis dicens, Psal. 8
Non legistis scriptum, Ex ore infantium &
lactentium perfecisti laudem propter inimi-
cos tuos? Et si isti tacuerint, clamabunt lapi-
des. Ipse dominus in uerbis doctor, & in san-
ctis consummator, ut hymnorum dictorum
gratissimum ministerium comprobaret, cũ disci
pulis, hymno dicto, exijt in montẽ Oliueti. Quis Io. 18
iam habito tali documento de psalmorum &
hymnorum religione dubitauerit, quando il-
le, qui à cælestibus adoratur, & psallitur, ipse

cum

Digitized by Google

cum discipulis hymnum cantasse perhibetur? Et Ioannes in Apocalypsi refert se spiritu reuelante uidisse, & audisse uocem aquarum multarum & tonitruum multorum dicentium Halleluia. Hæc ille. AVCT. Notetur quod dicit August. ꝙ qui à cælestibus adoratur, & psallitur, ipse cum discipulis hymnum cantasse perhibetur; ne diceres euangelium racuisse cantum Christi; quia hymno dicto, inquit, in montem exiuit. Sed ꝙ hymnus illic dicitur, nunc Augustinus exposuit, ꝙ cantatur, nec solus, sed Christus cantauit cum discipulis. Quomodo ergo ausus est Witcleff asserere, ꝙ nusquam potuit inuenire, quòd ordinasset Christus apostolos suos concinere, qui & alios exemplo, & auctoritate concinere statuerit? dicente libro primo de officiis. c. 6. Isidorus. Itaque & in hymnis & psalmis canendis, non solum prophetarum, sed etiam ipsius domini & apostolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re utilia ad mouendum piè animum, & inflammandum diuinæ dilectionis affectum, Hæc ille. AVCT. Ecce quòd & domini, & apostolorum habemus tàm exemplum, q̃ præcepta, pro hymnis, & psalmis canendis. Et super Matthæum opere perfecto homil. 19. CHRIS. Etenim prophetis psallentibus, & apostolis hymnos canentibus, & Deo disponente, extra erramus, & uitæ huius negociorum introducimus tumultum. Hæc ille. AVCTOR. Apostoli igitur canunt hymnos, & prophetæ, & ad quid significat, ad mouendum. s. piè animum, & inflammandum diuinæ dilectionis affectum. Quid possent apostoli amplius ad ædificationem operari, quàm piè mouere animos hominum, & inflammare ad diuinæ dilectionis affectum? Dicat mihi Witcleff operationem illam, quæ cantum talem saltem aliquotiens in die non sustinuat, & ad ædificationem ecclesiæ auxilietur uberius. Magis autem dicat, si non ordinauit Christus apostolos suos cõcinere, qua auctoritate præsum
9 pserunt Paulus † & Silas apostoli Christi cantare Deo laudes in carcere? Actuum. 16. Media nocte Paulus & Silas adorantes laudabant dominũ & audiebant eos, qui in custodia erant. Subitò uerò terræmotus factus est magnus, ita ut mouerentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, & uniuersorum uincula soluta sunt. Vbi & alia litera secundum Bedam habet, ꝙ Paulus & Silas adorantes Deum, hymnum dicebant. Vbi in expositione super actus Beda. Deuotio simul apostolici pectoris, & uirtus exprimitur oratiõis cùm & illi hymnos in carcere cecinerunt, & eorum laus terram cõmouerit, & carceris fundamenta concusserit, & aperuerit ostia, atque postremò eius uinculorũ catenas resoluerit. Aliter quicunque fidelium

Apo. 5. Isidorus Chri. To. 1. Act. 16 Paulus, & Silas media nocte in carcere hymnũ dicebant. Beda

A omne gradium existimat, cùm intentationes uarias inciderit, libẽterque gloriatur in infirmitatibus suis, ut inhabitet in eo uirtus Dei, hic profectò cum Paulo & Sila inter carceris tenebras hymnizat, & cum Psalmista Domino cantat, Tu es mihi refugium à pressura, quę circundedit me exultatio mea. Hæc ille. AVCTOR. In hac re duo beneficia Dei Apostolorum cantibus euenerunt. Primum erat deuotio apostolorum, quam cæteri imitantes fideles, cum eis hymnizant inter carceris tenebras, quotiens omne gaudium existimant, cum in passiones incidunt uarias. Secundum, quòd per uirtutem altisonæ orationis, terrorum falsò eos prementium concussit Deus custodiam, & resoluit catenas. Ecce si isti iam apostoli congregabantur uoluntati Domini contrarii, & si non ordinauit eos Deus concinere in hoc carcere altas Dei laudes, ita ut qui in custodia erant* audirent eos, & totam terram quaterent sacræ uoces, ostia cuncta uellentes à
B repagulis, & cippos, & uincula resoluentes. Et hæc hactenus cantib. cleri nostri proficiunt. A qua item laude deuoti cantus plebei tàm quò ad auctoritatem, quàm quò ad fructum exortes nõ sunt, quos magnifico stylo lib. Hexameron. 3. in fine, sub maris allegoria AMBR. Mare est ergo secretum temperantiæ, exercitium continentiæ, grauitatis successus, portus securitatis, tranquillitas seculi, mundi huius sobrietas cum fidelib. uiris, atque deuotis: ut cum undarum leniter alluentium sono, certent cãtus psallentium, plaudant insulæ, tranquillo fluctuum choro, hymnis sanctorum personent. Sequitur. Et quid plura? quid autem ille concetus est populorum? Vnde
10 † bene mari plærunque comparatur ecclesia, q̃ primò egredientis populi agmine totis uestibulis undas uomit. Deinde in oratione totius ple-
C bis tanquàm undis refluentibus stridet cum responsionis, & antiphonis psalmorum, cantibus uirorum, mulierum, uirginum, paruulorum, consonus undarum fragor resultat: nam illud ad q̃d dicam, ꝙ unda peccatum abluit, & sancti spiritus auras salutares expirat? Hæc ille. AVCT. Ecce non solum conuentum religiosorum, aut clericorum cantus, sed utriusq; sexus plebis uox in laudẽ Christi tẽpore constituto laxata, cùm in responsoriis suis, psalmis, & antiphonis, tanquàm consonus undarum peccata abluẽtium fragor resultat, & sancti spiritus aures salutares expirat.

Iac. 3 1. cor. 12 Psal. 31. *adirent. Amb. To. 1

¶ De

¶ DE INSTITVTIONE CANtuum, psalmorum, & hymnorum per primas ecclesias ab Apostolis, & quod ab eis trahebatur in alias ecclesias usque ad præsens. C. XVIII.

SVMMA.

1 *Cantuum, hymnorum, & psalmorum a primitiua ecclesia ad nos traductio.*
2 *Paulus quod ordinauerit cantum.*
3 *Psalmus, & hymnus an sint idem.*
4 *Paulus quod uocaliter cantare docuerit.*
5 *Celeuma sanctum quomodo docuerit Apostolus, & quid sit Celeuma.*
6 *Organum diuinæ uocis quando fiat homo.*
7 *Paulus apostolus quomodo constituerit uocales cantus exercendos, maximè psalmorum, himnorum, & spiritualium canticorum per famatissimas ecclesias Corinthiorum, Colossensium, & Ephesiorum.*
8 *Antiphonarum, & hymnorum in ecclesiis institutio.*
9 *Hymnos canendi antelucanos in dei laudem antiquus mos ab Eusebio narratur, & quid sit Semnion.*
10 *Hymnorum ecclesiasticorum auctores.*
11 *Cantus uocales quomodo tam sententia, quàm auctoritate Christi succreuerunt in ecclesiis in triplici specie sua, scilicet psalmis, hymnis, & canticis.*
12 *Cantus ecclesiæ, & Psalterium cum melodia cantilenarum suauium ab ecclesia frequẽtatum, ad quid proficiunt.*
13 *Vox cantus in ecclesia qualis esse debeat. Et quibus magis prodesse posset uox submissa, quàm alta.*
14 *Augustinus, & Isidorus quid de cantibus ecclesiæ dicant.*

1 POst † apostolos Christi ad plebes cõgregatas in ecclesiis ueniamus, quas apostoli docuerunt psalmos concinere, adhuc ecclesia Christi suas agente primitias, ut abundantius confundatur Witcleff dicens, Conuentus plurimi congregantur uoluntati domini contrarii, signo illo, ꝙ Apostoli ad concinendum non erant à Domino ordinati. Nam si ad hoc uenit Christi prouisio, cur apostoli ordinauerunt oppositum ordinationi Christi?
2 Cur † dico, apostolus Paulus instituit Corinthios canere psalmos in ecclesiis? Cur scripturarum expositiones? Cur prophetias, sicut modò cuncta hæc fiunt, instituit, primæ Corinth. 14. Cum cõuenitis, unusquisque uestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationem fiãt? Quem locum in expositione sua super hanc epistolam explanans Ambros. Cùm conuenitis, inquit, unusquisque uestrum psalmum habet. i. laudem Dei per canticum loquitur. Doctrinam, habet, hoc est, sensuum per spiritualem prudentiam habere expositionem. Reuelationem habet. i. subest ei prophetia occultorum, quæ ad omnium mentem perueniat, fauente spiritu sancto. Sequitur. omnia ad ædificationem fiant. Conclusio hæc est, ut nihil incassum in ecclesia geratur. Hæc ille. AVCTOR.

Paulus ordinauit cãtum. 1. cor. 14

Amb. To. 5

3 Ecce † ꝙ in fronte huius constitutionis apostolicæ, unusquisque conueniens ad ecclesiam dicitur habere psalmum, qui & hymnus supra dictum est. Sumuntur enim ab antiquitate promiscuè, unde adhuc liber psalmorum, dictus est liber hymnorum. Et Ambrosius hoc exponens. i. laudem Dei per canticum, inquit. Et ibidem in lib. annotationum HIERONYMVS. Psalmum, laudem Dei per canticum, doctrinam, sensum spiritualem per prudentiam. Hæc ille. AVCTOR.

Psalmus hymnus.

Hie. To. 18

4 Si † ueniamus ad Ephesios, inuenire forsan possumus, qualiter docuit eos Paulus cantare uocaliter, dicens ad Ephesios. 5. loquentes uobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus Quæ uerba palàm denuntiant eos ab institutione Pauli doctos exercere uocales cantus in sua ecclesia ad laudem Dei. Vnde in annotationum lib. super eundem locum HIERO. In hymnis & canticis spiritualib. non in actibus seculi, sicut ait Propheta, ut non loquatur os meum opera hominum, Cantantes, & psallentes in cordib. uestris Domino. Ne diceret hostiis sanctũ Paulum iussisse solum, hoc est, in mente psallere, nè ore tantum uerba Christi sonemus. Hæc ille. AVCT. Vide ꝙ ore resonant Dei uerba per psalmos, hymnos, & cãtica spiritalia: sed ut psallant item mente, subiunxit, Cantantes, & psallentes cordibus uestris domino, nè diceret hostiis sanctum Paulum iussisse solum de cantu mentali: non (inquit Hieronym.) sed ut psallerent item mente ait: cantantes cordib. uestris, aliter bis dixisset idem. Ideo † etiam sanctus Augusti. dicit in prædictis uerbis Apostolum docuisse Ephesios sanctum celeuma. i. parte sermonum, sermone primo. AVGVSTINVS. Quando dicebat gratia salui facti estis, tutelam exorabat: quãdo dicebat in psalmis, & hymnis cantantes cordib. uestris Domino, celeuma sanctum docebat, & dicebat. Hæc ille. AVCT. Celeuma est (quod pauci ignorant) cantus nauticus alto clamore canentium pene delatus in cœlum. Celeuma ergo sanctum tradens Apostolus, altum cantum edocuit, non tantum uitæ aut mentis deuotione

Paulus uocaliter cãtare docuit. Eph. 5

Psal. 16

Aug. To. 11

Celeuma

ne altum, ſed canore uocis: ſicut expoſitione epiſ-
Roia ad Epheſios AMBRO: Rationabilem ut-
eam diligit Spiritus ſanctus: quia ſi bene uiuerimus, implebimur eo, ut memoratæ ad conſtrendum, & extollendum Dei donum diuerſo uocis canore, ut laus in Deum omni lingua canatur. In quo enim eſt ſpiritus, ſemp ſpiritualia meditatur, ut non in labijs tantum ſit, ſed & de corde prorumpat, propter uetus dictum Domini per
Eſa.29 Prophetam. Ait enim, Populus hic labijs me ho-
Mat.15. norat, cor autem eorum longè eſt à me: Hæc
7 ille AVCT., Attende proteſtum. Si bene uiuerimus, implebimur Spiritu ſancto ad extollendū dona Dei diuerſo uocis canore, ut laus Dei nō in corde tantum, uel uita, ſed in omni lingua canatur, latina, uel barbara, uel græca. Sicut omnis lingua illud confiteatur, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Et in Hexa-
Philip.2. merone. * ſermone. 6. Ideni AMBROSII: Hoc
*lib. B
Amb.To.4 eſt pretioſiſſimum (inquit) quòd homo Dei uocis ſit organum, quòd corporalibus labijs exprimit cæleſte oraculum. Hæc ille. AVCT.
6 Organum † diuinæ uocis ſit homo, quando uo-
cem exhibet corporalem, ſiue ad canendum Dei laudes, ſiue ad loquendum more Apoſtoli: Si
1.Pe.4. quis loquitur quaſi ſermones Dei: hoc eſt pre-
tioſiſſimum (inquit) Ambro. adiunctō eo, quod ſequitur, ut non in labijs tantùm fiat, ſed & de corde prorumpat: Tunc enim uox eſt, quia uita eſt ſecundùm Auguſt. ſuprà, & pars uitæ Chriſtianæ: Hoc pro Witcleff dico, qui uitam bonam ab his Dei laudibus ſeparat chriſtianis. Beatus enim Paulus inſtituit ut eſſet portio pretioſa uitæ chriſtianæ, & conuerſationis fidelis: Si bene uiuerimus, implebimur diuerſo uocis canore
Laudare dominum, inquit, Ambro. Adeamus ité eccleſiam Coloſſenſium, audituri, quid ſanctus
Col.3 Paulus ibi de canticis inſtituit. In omni ſapien-
C tia docentes, & commonentes noſmetipſos (id eſt, ut ſapienter, & rationabiliter proferantur) in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritalibus. Coloſſenſ. 3. In quem locum Apoſtoli lib. 2. moratorum ait HIERONYMVS, Pſalmis ut Dauid,
Hier.To.9 hymnis ut trium puerorum, canticis ut Moyſi, & cæterorum, quæ ſunt ſpiritalia; ut non carnalibus, uel turpibus delectemini canticis. In gratia cantantes in cordibus ueſtris domino. Nuſquam legimus ſine uoce cantaſſe aliquem. Vnde neceſſe eſt hic in corde, & ex corde intelligi, ut
Pſal.118 non ſolùm in ore, ſed etiam in corde cantemus. Cōfitebor, inquit, Domino in corde meo. Hæc ille. AVCTO. Diſtincta ergo genera cānticorum eis tradebat Apoſtolus ad canendū uocaliter: pſalmos Dauid, & aliorum hymnos, & alia cantica ſpiritalia: non hæc à corporalibus diſtinguendo, & à carnalibus canticis, ſicut dicit Apoſtolus reſurget corpus ſpirituale. Vnde quidam Witcleditarum gloſſa profertur ubi cantus intelligantur uitales, aut mentales, non cum canore uocales, obliciatur ipſi in faciem id, quod ait Hieronymus de mente Apoſtoli. Nuſquam legimus ſine uoce cantaſſe aliquem: ideo dicit, neceſſe eſt hic intelligi in corde, & ex corde; ut non ſolùm ore, ſed etiam corde cantemus. Cùm tamen hoc dicens, habeat exponere; Cantantes in cordibus ueſtris domino. Per
7 tres ergo † tres famatiſſimas eccleſias Corinthiorum, & Coloſſenſium Græciæ, & Epheſiorum Aſiæ, conſtituit Apoſtolus Paulus uocales cantus in eccleſijs exercendos, maximè horum generum in teſtamento ueteri fundatorum, pſalmorum hymnorum, & ſpiritalium canticorum. Nec determinat ſingulariter quos, relinquens iudicio ſequentium prælatorum, illos, quos propter ritus gentis, loci, uel temporis iudicet aptiores: Ideo dicit in pſalmis, hymnis, & canticis. Et interpres eius Hieronymus in pſalmis ut Dauid, in hymnis ut puerorum, canticis ut Moyſi. Si enim dixiſſet in pſalmis Dauid, uideretur eos ex cluſiſſe à cantu eccleſiæ, quos dedit Aſaph Idithum, aut Salomon, Eſdras, uel alij. Si item nō taſſet hymnis trium puerorū, omnes alios uideretur alienos feciſſe. Indeterminatè autem dicēs hymnis, & canticis, electioni dimiſit paſtorum in plebe rita ut uideantur Apoſtolico ſe conformare præcepto, qui in hymnis canendis ſudant, ut nouos factant, qui apud paſtorum examen digni uideri poſſint laudi diuinæ. Deinde, quamuis
8 nouì, beatus † Ignatius antiphonarū, & hymnorum uſum celebrem introduxit eccleſiæ. lib. 10. hiſtoriæ tripertitæ CASSIODORVS: Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus, qui etiam cum ipſis degebat Apoſtolis, uidit angelorum uiſionem quomodo per antiphonas ſanctæ Trinitati dicebant hymnos. Itaque modum uiſionis Antiochenæ probatur tradidiſſe eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas tranſiit eccleſias. Hæc ille. AVCTOR. Hoc modo ad omnes eccleſias illas, quę ibi erāt, incipiebant antiphonæ decantari. Et hic ordo pſallendi quām erat catholicis uſitatus, in ſuo refert Apologetico: cap. 21. cuius eſt titulus contra inquiſitionem TERTVLLIANVS: Plinius enim ſecundus cum prouinciam regeret, damnatis quibuſdam Chriſtianis, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tandem multitudine perturbatus quid de cætero ageret, conſuluit tunc Traianum Imperatorem, præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacramentis eorum comperiſſe, quàm cœtus antelucanos ad canendum Chriſto, & Deo, & ad conſerendam diſciplinam: homicidium, adulterium,

Caſſiodorus cap. 9.
Antiphonarum inſtitutio.
Tertullianus To. 2

Digitized by Google

terium,fraudem,perfidiam, & cætera ſcelera ꝓ hibentes. Hæc ille. Et habet Euſebius lib.3.Eccleſiaſticæ hiſtoriæ auctorem cùm uerbis.AVC.

9 Quàm† antiquus ergo mos erat eccleſiæ canere Deo hymnos etiam antelucanos ne hora tranſiret incaſſum, antiquus iſte pater de primitiuis oſtendit.Ita apud eccleſiam primitiuam primi penè religioſi uiri,per monaſteria circa partes Alexandriæ quotidianam operam impendebant cõficiendis hymnis,& canendis:ſicut ſcribit ſapiẽs ille Iudæorum Philo in libro ſuo, quem de uita theorica attitulauit,uel ſupplicium. & recitat libro ſecundo.de eccleſiaſtica hiſtoria.ca.17. Euſebius. Euſebius.Eſt,inquit,in ſingulis locis conſecrata orationi domus,quæ appellatur Semnion, id eſt, monaſterium.Semnion autem in noſtra lingua ſignificare poteſt honeſtorum conuenticulum, in quod ſecedentes,caſtæ uitæ miniſterià celebrant nihil illo prorſus quod ad cibum potumquè pertinet inferentes,uel ad reliqua corporis humani miniſteria,ſed legis tantum libros, & uolumina prophetarum hymnos quoque in Deum,cætera què his ſimilia,in quorum diſciplinis, atq; exercitiis inſtituti, ad perfectam beatamquè uitam ſtudiis iugibus coaleſcunt. Hæc ille. AVC: Ecce ꝙ iſti conuentus congregantur cum hymnis,& cantícis:nec iudicantur apud ſanctos contrarii Domini uoluntati non tantùm in hymnis canendis,ſed etiam edendis:nec hoc ſolùm, ſed etiam allegoricis expoſitionib. in diuinam legẽ conficiendis,diſputationibus exercendis:ſicut ſupra beatus Paulus pſalmos recenſuit doctrinales,& expoſitiones propheticas recitat eccleſiæ. Euſebius. Vnde & proſequitur Euſebius.Ab ortu diei uſque ad ueſperam omne ſpatium eis ſtudiorum exercitiis dicitur, quibus ad diuinam philoſophiam per ſacras literas imbuuntur, patrum leges in allegoricam intelligentiam deducentes. Sequitur. Habent autem etiam diſputationes quaſdam,& interpretationes ueterum uirorum qui ad auctores ipſius hæreſis extiterunt quos eis allegoricæ,atque figuralis intelligentiæ normam quamplurimis ſcriptorum ſuorum conſtat tradidiſſe monumentis. Et uerſus finem capituli.Et ut unus ex omnib.conſurgens in medium,pſalmum honeſtis modulis concinat: ut ꝙ præcinenti ei uni uerſiculum,omnis multitudo reſpondeat. Hæc ille. AVCTOR.Auctor iſte, quem hic adducit Euſebius, Philo erat, qui ſecundum recitatum eius, beatum Petrum uidit oculis ſuis,& fruebatur eius alloquio. Videte ergo quando hi uiri erant, quantæquè antiquitatis in eccleſia,& uicini Apoſtolis, quos ipſe dicit concinere pſalmos honeſtis modulis, ſicut Paulus indixit eccleſiis, ſed Witcleff dicit Apoſtolis denegatum. Demum non iſtis religioſis,ſed ſancti Marci tantum uidetur ad componendum hymnos eccleſiaſticos conceſſa licẽtia:ſed† & in eccleſia latina Occidentali cœperunt Hilarius, & Ambroſius eodem iure ſancti Pauli hymnos edere modulandos: ſicut teſtatur libro 1.de officiis.c.6.ISIDO.Sunt,inquit, diuini hymni, ſunt ingenio humano compoſiti. Hymnorũ auctores. Iſidorus. Hilarius autem Gallus Epiſcopus Pictauenſis, Pictauis genitus,eloquentia conſpicuus,hymnorum carmine floruit primus. Poſt quem Ambroſius epiſcopus,uir magnæ gloriæ in Chriſto & in eccleſia clariſſimus doctor copioſius huiuſmodi claruiſſe carmine cognoſcitur.Atque idẽ hymni ex eiuſdem nomine, Ambroſiani uocantur:quia eius tempore primum in eccleſia Medio lanenſi celebrari cęperuut.Cuius celebritatis deuotio dehinc per totius eccleſias Occidentis obſeruatur.Carmina autem quæcunque in laudem Dei dicuntur,hymni uocantur. Hæc ille. AV

11 CTOR. Videtis iam,quòd† tam ſententia,quã auctoritate Chriſti, & Apoſtolorum, cantus uocales ſuccreuerunt in eccleſiis, & creſcente eccleſia, creuit & cantus ad laudem dei in triplici ſpecie ſua, ſecundum diſtinctionem Apoſtoli, pſalmis, hymnis, & canticis. Hymni nomen generaliter conuenit uniuerſis:ſicut hic iam ultimò dixit Iſidorus,ꝙ cuncta carmina laudis Dei dicuntur hymni.Secundùm uerò quòd eſt carmen tertium per Apoſtolum à pſalmo diſtinctum & cantico, ſic ſancti patres in laudem Dei adimplentes iuſſum Apoſtoli, per ſua tempora hymnis repleuerunt eccleſias. Ecce mi Witcleff cantus quos reprobas,inſtituebant Apoſtoli,ſancti laudabant. Quid eſt quod te moleſtat in cãtu? An ꝙ altus eſt? An quòd ſecundum artificiũ regularis & dulcis? Si tibi quia altus eſt diſplicet, quia ſic dicis orandi prolixitas & cantus altus. Ex categoriis tuis noſcere poteras altum & baſſum ſecundum reſpectum rationis oppoſitos dici poſſe de eodem:ſicut Athlas mons eſt altus in comparatione terræ, ſed comparatus aſtris, eſt baſſus:ita cùm ſecundùm tropum transferuntur ad uocem altam, uel baſſam, dubium erit, utrum cantus eccleſiæ primitiuæ noſtris fuerint blaſiores,an æquales. Hoc † tamen primò

12 ſciendum eſt,cantus eccleſiæ maxime ad eleuandum infirmorum animos, necdum uera animi ſanctitate conſtantes, proficiant: & ſecundùm hoc uocis perfectio eſt attendenda in cantantibus:quæ tunc requiritur eſſe alta, ſicut libro de inſtitutis clericorum* cap.76.RABA.Pſalterium idcirco cum melodia cantilenarum ſuauium ab eccleſia frequentatur,quo facilius animi ad cõpunctionem flectantur. Perfecta autem uox eſt alta,clara,ſuauis. Alta ut inſufficiat,clara ut aures adimpleat,ſuauis ut animos audientium blã

diter

Utilitas cantus. Rabanus *48

Digitized by Google

diter demulceat: si autem ex his defuerit, perfecta uox non erit. Hæc ille, AVCT. Congruum
13 ergo puto, ut perfecta laus Dei in publica ecclesia perfecta uoce formetur: ita ut uox cantus sit alta, suauis, & clara: hoc dico consulens multitudini. Non ignoro autem, quòd perfectis uiris, & iam amore Christi ex decantati uerbi sensu raptis ad Deum, posset magis prodesse uox submissa, quàm alta: sicut de se fatetur libro. 10. confessionum. *cap. 34. AVGVSTI. Voluptates
Aug. To. 1. *Ci. 33. 14 †aurium tenacius me implicauerant, & lubrica uerant: sed resoluisti, & liberasti me nunc in sonis, quos animant eloquia tua, quum suani, & artificiosa uoce cantantur. Sequitur bene infra. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatius cauens, erro nimia seueritate: sic ualde interdum, ut melos omnium cantilenarum suauium, quibus Dauidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis remoueri uelim, atque ipsius ecclesiæ. Tutius quidem mihi uidetur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpe B mihi dictum commemini: quia tam modico flexu uocis faciebat sonare lectorem psalmi, ut pronuncianti uicinior esset, quàm canenti. Verùtamen cum reminiscor lachrymarum mearum, quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ in primordiis tuis recuperatæ fidei meæ, & nunc ipse cùm commoueor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, quum liquida uoce, & conuenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius ritilitatem rursus agnosco: ita fluctuo inter periculũ uoluptatis, & experimentum salubritatis magisque adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare ecclesia: ut per oblectamenta aurium, animus in affectum pietatis assurgat. Et eam mihi accidit, ut me amplius cantus, quàm res, quæ canitur, moueat, pœnaliter me peccare C confiteor, & mallem tunc non audire cantantem. Hæc ille. AVCTOR. Immoror adhuc huic uerbo Augustini, ubi reminiscitur lachrymarum, quas fudit ad cantus ecclesiæ in primordiis suæ fidei adeptæ. Sic dixi, quòd infirmis in fide Christi cantus huiusmodi plurimum ualent. Hinc, ut ad euocationem, & compunctionem lachrymas fundant: hinc, ut Deo suauius inardescant. Vnde libro de summo bono tertio cap. 7. Isidorus. Nihil est sola uoce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, cantantes in cordibus uestris, id est, non solum uoce, sed corde psallentes. Vnde & alibi: psallam spiritu, psallam & mente. Sicut orationib. regimur, ita psalmorum studiis delectamur. Psallendi enim suauitas tristia corda consolatur, gratiosas mentes facit, fastiditos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta inuitat.

A Nam quamuis dura sint carnalium corda statim, ut psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Christianum non uocis modulatio, sed tantum uerba diuina, quæ ibi dicuntur, debeant commouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis, maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui à cantus suauitate commoti, sua crimina plangunt, atque ex ea parte maxime flectuntur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio tantùm in præsenti uita pro remedio peccatorum effunditur: psalmorum autem decantatio perpetuam Dei laudem demonstrat, & gloriam sempiternam: sicut scriptum est, Beati qui habitant in do- *Psal. 83
mo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Cuius operis ministerium quicunque fideliter intentaquè mente exequitur, quodammodo angelis sociatur. Hæc ille. AVCTOR. Ad huc contineãt digiti calamum, donec de cantib, ecclesiæ dixerim: *in libro de laude canticorum *Ser. de u
AVGVSTINVS. Suauiter, inquit, auditur *tilitate, et*
psalmus cum canitur: penetrat animum cum de- *cantu psal*
lectat; facile psalmi in memoria retinentur, si fre- *morum.*
quenter psallantur. Et quod legis austeritas ab *Nõ habetur*
humanis mentib. extorquere non poterat, hi p *ipse liber sine*
dulcedinem cantionis excludunt. Nam quic- *sermo, ipsum*
t quid lex, quicquid Prophetæ, quicquid euange- *tamen citat*
lia ipsa præcipiunt, in his carminibus sua medi- *auctor Mil*
camenti dulcedine continetur. Hæc ille. AVC. *leloquis. tit.*
Note In his omnib. suaues cãtus psalmorum & aliorũ *Psalmus.*
canticorum extolluntur ecclesiæ, quia ab infirmis mentib. uitia, quæ per legis austeritatem nõ possent exorqueri, per dulcedinem cantionis cãtores excludunt. Et nescit Isidorus quo pacto modulatione canentis maior nascitur compunctio cordis. Et Augusti. reminiscitur lachrymarum, quas ad primum fudit cantus auditum; & iterum monitus est non cantu, sed rebus, quæ dum liquida uoce, & conuenientissima modulatione cantantur, magnam huius institutionis rursus utilitatem agnouit. Propter quæ omnia quamuis non irretractabilem ferat sententiam, consuetudinem tamen probat ecclesiæ, ut per oblectamenta cantandi infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Et quamuis statim subdat accidisse sibi unde mallet non audire cantantem, parcit tamen cantui sibi non placito propter infirmos, quibus forsan absentibus, sibi cõsuleret: sicut quidam deuoti feruntur, Dei nutu à syluis, quas incolebant, philomenas relegasse perpetuò. Et hoc debebat glossator Wicleff attendere libro de oratione capitu. 3. de oratione clamosa & cantu, ubi confundens uerba doctorum, cantus bonum damnare conatur cum uitio. Huic enim cantus altus plus proderit, huic

uerò

uerò ſubmiſſus. Et Athanaſius ſubmiſſa uoce pronuntiare fecerat lectionem:& hoc idem refert fuiſſe moris eccleſiæ primitiuæ libro primo de officiis cap. 1. Iſidorus. Primitiua autem eccleſia ita pſallebat.ut modico flexu uocis faceret reſonare pſallentem,ita ut pronuncianti uicinior eſſet,quàm canenti. Propter carnales, in eccleſia,non propter ſpirituales conſuetudo cantandi eſt inſtituta,ut quia uerbis non compungũtur,ſuauitate modulaminis moueantur: ſic nanque & beatus Auguſtinus in libro confeſſionum ſuarum conſuetudinem canendi approbat in eccleſia,ut per oblectamenta,inquit,aurium,animus,ad affectum pietatis aſſurgat. Nam in ipſis pſalmis religioſius & ardentius mouentur animi noſtri ad flammam pietatis cum cantantur, quàm ſi non cantentur. Omnes enim affectus noſtri pro ſonorum diuerſitate, uel nouitate neſcio qua occulta familiaritate excitantur magis, cum ſuaui, & artificioſa uoce cantatur.

Iſidorus.

¶ QVOD CANTVS ECCLESIAſtici ſint artificio debitè regulati. Cap. XIX.

SVMMA.

1 *Symphonia quid ſit.*
2 *Chorus quid,& unde dicatur.*
3 *Concinendi diſciplinam exquiſitè traddidit Auguſtinus.*
4 *Cantum regularem in hymnis, & pſalmis quomodo in occidentalem eccleſiam Ambroſius ſecundùm orientis exemplum intulerit.*
5 *Anglicanæ eccleſiæ unde pſallendi regula emerſerit.*
6 *Vox ſonora,uel alta,in laude Dei plena,quòd ſit Deo placita.*

IAM ad hoc uerbum pulſamur, ut de artificio cantus dicamus: quia neſcimus qualiter conſona uoce multi canerent,ſi non arctis regulis cohærerent.Et hoc eſt,quod in eccleſiaſticis noſtris religioſorum conuentibus Witcleff eis improperat ca.i.li.de ofone.Prolixitas,inquit,orãdi,& cãtus alti,q uni competunt,ab altero diſſonant. Et hinc conuentus plurimi congregantur contrarii Domini uoluntati. Hæc Witcleff. AVCT. Vnde contrarij Domini uoluntati, quia alti cantus,qui uni competunt,ab altero diſſonant? Nec hoc laudemus in cantibus:quia ſcimus ſcripſiſſe cantorem egregium,Magnificate Dominum mecum,& exaltemus nomen eius inuicem Sicut habet ſecundùm Romanam litteram:

Pſal. 33.

A CASSIOD. Quæuis communio iuſtiſſima regula,ut ab omnib. in unum fiat,quod ſanctæ unitati conſtat offerri. Inuicem uero ſignificat compoſitos choros,qui pſalmodiam domini alterna ſibi ſucceſſione reſpondent. Hæc ille. AVCTOR. Tollatur uitium, quod ſanctum Dei tantum denigrat,placet:ſed non placet deprauare uirtutem.Tolle diſſonantias,refeca ſimultates, & iurgia concinentium, ut non ſint conuentus ſibi ipſis & Deo contrarij,ſed chori compoſiti,pſalmodiam domini alterna ſibi ſucceſſione reſpondeant,& tunc nil perperam dicis. Vnde in Epiſtola ad Damaſum de prodigo HIERON. Et cùm ueniret,& appropinquaret domui, audiuit ſymphoniam,& chorum Illud, quod in quodam pſalmo ſuperſcribitur pro Meleth,huic ſenſui conuenit. Siquidem Meleth chorus conueniens in unum dicitur.Male autem quidam de latinis ſymphoniam putãt genus organi,cum concors in dei laudem con
B centus ex hoc uocabulo ſignificetur. Symphoniam putant genus organi,cum concors in Dei laudem concentus ex hoc uocabulo ſignificetur.
1 Symphonia†quippe conſonantia exprimitur in latinum.Hæc ille.AVCTOR. Sic enim ab initio conſtituti ſunt,ut concinerent quaſi in circulo cantus edere reſponſales. Vnde libro 1. de
2 officiis cap. 1. Iſidorus. Chorum † aiunt, ab imagine coronæ fratrum,& ex eo ita uocatum. Vnde & eccleſiaſticus liber ſcribit ſtantem ſacerdotem ante aram,& in circuitu eius coronam fratrum. Chorus propriè multitudo canentium eſt.Quippe apud Iudæos non minus decẽ conſtat canentibus:apud nos autem incerto numero à paucioribus,à plurimis, ſine ullo diſcrimine conſtat. Hæc ille. AVCT. Hi ergo chori ſunt,qui multi continunt,& tunc cum inuicem concinunt,ſunt chori compoſiti. Cuius
C differentias bene in libro de laude ſpiritualium canticorum ſic colligit AVGVST. Sonus, uel melodia credentium ſancta religione pſallaturi non quam fracta difficultas exclamet, ſed quem inuocant uera chriſtianitate demonſtret: non quod aliquid theatrale redoleat, ſed ad compunctionem peccatorum faciat: ſed & uox omniũ noſtrum diſſona non dẽt eſſe,ſed conſona.Non unus inſipienter protrahat, & alter cõtrahat:aut unus humiliet, alter uocem extollat:ſed uitatur unuſquiſque humiliter uocem intra ſonum chori concinentis includere:non extrinſecus extollentes,aut protrahentes,quaſi ad inanem oſtentationem indecenter offerre, neque hominibus placere nelle. Totum enim tanquam in conſpectu Dei non hominibus placendi ſtudio, celebrare debemus. Habemus enim & de hac uocis conſonantia formam propoſitam, uel exẽplum:

Caſſiodorus.

*Ep 146. Hier. To. 3. Lu. 15. Pſal. 87. *Mahalath.*

Symphonia.

Iſidorus.

Non habetur iſte liber uel ſermo.

Digitized by Google

plùm: tres illos utique beatissimos pueros, de q bus refert Propheta Daniel. Tunc hi tres quasi ex uno ore humiliter sanctèque laudauerunt. Et nos utique omnes quasi ex uno ore eademq; uocis modulatione æqualiter proferamus. Qui autem æquare se cæteris non potest, melius est ei tacere, aut lenta uoce psallere, quàm clamosa uoce omnibus perstrepere. Si & nostra omnium uox fuerit inoffensa uel consona: labiorum cymbalis benesonantibus, & nos delectabit, & audiẽtes ædificabit: & Deo nostro sanctior erit tota laudatio: qui in domo sua, sicut legitur, unanimes habitare facit. Hęc ille. AVCTOR. Quam
3 † exquisitè disciplinam concinendi tradidit Augustinus, quot amouet, quot recipit institutaq; amouet omnia, quæ dissonantiam generant, protrahentes, frangentes, humiliantes, contrahentes inæquantes se cæteris, exclamantes uetat à cãtu. Omnes intra soni chorum iubet includi, ut quasi tres illi pueri, qui ex uno ore quasi pariles modulos iubilabant: sic omnium inoffensa, uel indissona uoce laudetur, qui nusquam est Deus dissensionis, sed pacis: sicut in omnibus ecclesiis Paulus edocuit. Si uero propter inæqualitatem negetur plurium, ars necesse est ut præstet suffragium: idcirco † uidens hominum uoces, & uolẽs
4 Christus suis laudibus coaptare, in hanc occidentalem ecclesiam per seruum suum Ambrosium, cantum intulit regularem in hymnis, & psalmis secundum Orientis exemplum: sicut ait. 9. libr. confessionum AVGVSTINVS. Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis suauè sonantis ecclesiæ tuæ uocibus commotus, & eliquebatur ueritas in cor meum, & æstuabat inde affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis. Non longo tempore cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare magno studio fratrum concinentium uocibus, & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cùm Iustina Regis Valentiniani mater, tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arianis. Sequitur. Tunc hymni, & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partiũ nè populus mœroris tædio contabesceret, institutum est: & ex illo in hodiernum diem retentũ, multis iam ac penè omnibus gregibus tuis, & p cæteras partes orbis imitantibus. Hæc ille. AVCTOR. Tunc incœpit ibi esse disciplina cantandi, & Hymnorum carmina faciendi. De quibus unum assumit ibi paulò post Augustinus, quod Ambrosij est. Vt eram (inquiens) in lecto meo, solus recordatus sum ueridicos uersus Ambrosii tui. Tu es enim Deus, creator omnium, polique rector, uestiens diem decoro lumine, noctem soporis gratia. Artus solutos ut quies reddat laboris usui, mentesquè fessas alleuet, luctusquè soluat anxios. Sed hos Hymnos deuotos, & Catholicos, hæretici Ariani tunc obiecerũt Ambrosio, sicut modo faciunt Witcleuistæ catholicis: prout* lib. contra Auxentium de tradenda Basilica commemorat idem. AMBRO. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt planè, nec hoc ab uno: grande carmẽ est istud, quo nihil potentius. Quid enim potentius, quàm confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes student fidem facere, patrem & filium & spiritum sanctum norunt uersibus prædicare, facti sunt omnes magistri, qui uix poterant esse discipuli. Hæc ille. AVCTOR. Posset fieri, ut illũ hymnum intelligat, quem eius esse de Trinitate compositum uersibus, iam Augusti. edixit, deus creator omnium. Quod autem iam dixerat Augusti. quòd pene omnes greges Christi cœperunt habere tunc psallendi regulas, refert † mea, qui Anglicus sum, dicere qualiter in ecclesiam Anglicanam emersit. Quod & Beda non omisit edicere li. 4. de gestis Anglorũ ca. 17. BEDA. Accepit, supple, benedictus Abbas sancti Petri in Brittannia iuxta Ostumbriam a Papa Agathone susceptus Romæ Ioannem Archicantorem sancti Petri, & Abbatem sancti Martini in Britanniam perducẽdum, quatenus in monasterio cursum canẽdi annuum, sicut ad sanctum Petrum Romæ agebat, edoceret. Egitq; abbas, ut Ioannes iussionem acceperat pontificis, & ordinem uidelicet, ritumq; canendi, ac legendi uiua uoce præfati monasterii cantores edocendo, & ea, quæ totius anni circulus in celebratione dierum festorum poscebat etiam literis mandando, quæ eatenus in eodem monasterio seruata a multis iam sunt circũquaque scripta. Non solum autem idem Ioannes ipsius monasterii fratres docebat, uerum de omnibus pene eiusdem Prouinciæ monasteriis ad audiendum eum, qui cantandi erant periti, confluebant: sed & ipsum per loca, in quibus doceret, multi imitare curabant. Hæc ille. AVCT. His ergo se ita habentibus, & à tot tanquè sanctis patribus ita susceptis, cum tam diligenti cura ad regulariter canendum Dei laudes in ecclesia, frustra detrahit erroneus Witcleff, maxime cum pro parte sua, & Hilarii magistri sui uiri laici, solum habet hoc ad fundamentum erroris item mendosum, q; Christus discipulos suos canere non instruxit. Iam enim plane deductum quòd sic: quodquè Paulus apostolus cantus hymnorum & psalmorum instituit faciendos per ecclesias, & demum eos ab apostolorum temporibus per antiquos & citeriores patres hactenus ualuisse, tantùm ut digne Deo fiant, sicut docuit Augustinus, sine uocum dissonantiis

* Quinta oratione. Amb. To. 3

Bede

nantijs, aut fractura difficili. Maximè autem in monasteriis, & cum uiris religiosis delicatos cantus cum triplis & quadruplis resonantes non existimem opportunos quia infirmi non sunt, aut esse non debent, propter quos solos cantus prouidentur dulcis soni, ut dicit Isidorus suprà. Et rursum. Prorsus in omni cantu debent cantores, qui diuinæ uocis tunc organa erumpant, attendere monito August. nè uelint hominibus cantando placere, sed Deo: & quasi homo præsens non esset, soli Deo canere pleno corde. Scientes hoc ideo dictum ab Apostolo, Commonentes uosmetipsos in hymnis & canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus uestris domino. ad Colos. 3. ubi in expositione AMBRO. Hæc meditanda semper monet, quæ sonent Christũ: hæc in corda habenda, quæ Deo patri semp gratias referant: ut uox canora illi seruiat, illum laudet psalmus, hymnus extollat, & huic soli notum sit, qui occulta peruidet mentis: à quo speratur & præmium. In cordibus illi cantari mandauit, ne fauore hominum fieret, & fructum amitteret. Hæc ille. AVCTOR. Vtrunq; moris genus comprehendit ista locutio, ut laus sonet Dei in publico, & intentio maneat in occulto. Sic enim habet textus Ambrosii: ut uox canora illi seruiat, laudet hymnus, & psalmus extollat. Sequitur. Et huic soli notum sit, qui occulta peruidet: secundum illud Matthæi 5. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra opera bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Vnde super Matth. lib. 2. RAB. Si tantummodo diceret, Sic luceat lumen uestrum coram hominibus ut uideant bona facta uestra: finem constituisse uideretur in laudibus hominũ, quas quærunt hypocritæ, & qui ambiunt honores, & captant inanissimam gloriam. Contra quos dicitur, Si adhuc hominibus placerem seruus Christi non essem. Et propheta. Qui hominibus placent, confusi sunt, qm̃ Deus spreuit eos. Et iterum. Deus confringet ossa eorum, qui hominibus placent Et sequitur. Non ergo tantum dixit: ut uideant uestra opera bona, sed addidit, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est: ut hoc ipso, quòd homo per bona opera placet hominibus, non ibi finem sibi constituat ut hominibus placeat, sed hoc referat ad laudem Dei: & propterea placeat hominibus, ut in illo glorificetur Deus. Hæc ille. AVCTOR. Ista ergo uox sonora, uel alta, in laude Dei plena, est Deo placita, & ideo deprecari Dominum debemus, ut laudibus suis os nostrum replere possimus in confusionem hæreticorum, qui his laudibus inuidebunt, dicendo illud Psalm. Lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam, cum confusi, & reuerici fuerint, qui quærunt mala mihi. Vnde in maiori breuiario ibidem HIERONY. Siuè uitia, siuè aereæ potestates, quæ mihi iniquas inferunt immissiones: nos uero deprecemur Dominum, ut repleto laudibus suis ore humano, ea semper meditemur in cordibus, quæ sibi placitis uocibus proferamus. Hæc ille.

Colos. 3
Amb. To. 5
Matt. 5
Rabanus.
Gal. 2.
Ps. 52
Ps. 67.
Ps. 54

DE HORIS CANONICIS. Titu. III.

¶ QVOD APOSTOLICA auctoritate statuenda fuit orandi forma in clero cum alternatione Psalmorum, Antiphonarum, Lectionum, Hymnorum, & cæterorum. Cap. XX.

SVMMA.

1 *Pauli famosatæi hæresis ab Eusebio narratur.*
2 *Hymni & antiphonæ non reijciendi, eo ꝑ de nouo humanitus essent facti.*
3 *Concilium Toletannm de Hymnis, & alijs Canticis ab hominibus factis aduersus eos, qui dicebant debere reprobari tanquam non existentes de scripturis sanctorum Canonum, uel apostolica traditione.*
4 *Obsecratio quid sit. Et quomodo Psalmus obsecrationem, cantus Antiphonarum postulationẽ collectæ orationem, & hymni gratiarum actionem, resonent in diuinis.*
5 *Antiphonæ unde cœperint oriri.*
6 *Lectionis gloria, quòd non sit prætermittenda, et quid de ea dicat Rabanus.*
7 *Responsoria quòd sint grauitatibus lectionum adhibenda. Et qui primò statuerint ea.*
8 *Lectiones, hymni, uel cantus, &c. quòd non debeant in commune duci iuxta uniuscuiusque sensum. Et quid super hoc dicat Concilium Mileuitanum.*
9 *Concilium Carthaginense circa scripturas, quæ debent legi in ecclesia sub nomine diuinarum scripturarum. Et quid de passionibus martyrum.*

HIS aduersaturos sic esse, de certo nouerim Witcleuistas ut dicant, humanæ instõnis figmẽta sũt hæc: nec iõ tãtæ obseruationis adhibẽdã cautelã, ut nũc hi hymni hominum, nunc antiphonæ, nunc lectionũ celebrẽtur historiæ

historiæ, quasi cuncta Dei essent, quæ iusserit ho
1 mo, uel fecerit. Hæc † est antiqua hæreticorum uesania, qua item laborauit uetus ille & imprudens hæreticus Paulus Samosatæus, adolescente adhuc ecclesia. De quo lib. 7. ecclesiasticæ historiæ capit. 30. antiquus pater referens ex communi multorum episcoporum epistola, EVSEBIVS. Psalmos uerò, qui in dominum nostrum Iesum Christum dicebantur, 3 cessare fecit, uelut neotericos, & nuper inuentos. In semetipsum uerò compositos, in diebus paschæ, in medio ecclesiæ canere mulieres, maximè quas ipse prius ad canendum pro more instituerat, faciebat: ita ut horresceret si quis au diret. Nam cùm ipse filium Dei negaret descendisse de cælis, sed à Maria incepisse, & initium habuisse de terra diceret, psalmi qui dicebantur in ipsum, & quibus in populo laudabatur, angelum eum dicebant de cælo descendisse, & hoc ipse assistens, & audiens, non solùm dici non prohibebat, sed elato supercilio delectabatur audire. Hæc ille. AVCT. Ex quo tantæ ecclesiasticæ auctoritatis relatu, ut cumquè patet ex quàm antiquo usu scilicet inoleuit Christi & ecclesiæ certorum & electorum psalmorũ decantatio in dominum nostrum Iesum Christum per quos laudabatur modò descensus eius de cælo, modò de Maria natiuitas, aut iterum eius in cælum ascensio. Et item quàm antiquus mos erat hæreticis, sanctorum psalmorum in Deum inuidiosa distractio, tanquàm noui essent & ideo inhibendi. Suos autem tractatus horrendos licet nouos, etiam per mulierum uoces lasciuas decantari instituunt in foris, in nundinis: nec tantum, sed etiam in ecclesiis, ueluti polluti Pragenses, comptempta scriptura, extollunt suum confectum omni nouitate Bohemica codicem quendam suæ religionis uocabulo appel-
2 latum. Ast ego † respondeo nec ideo reiiciendos hymnos, & antiphonas, quòd de nouo humanitus facti essent: sed potius attendendùm puto, quòd tam subtiliter ait scriptura, psallendum in hymnis, & canticis spiritualibus Deo, quòd non designauit quos hymnos, uel quæ cantica, ideo solertiis hominum eos faciendos dimisisse. Quodquè magis euidens est, ex illo primæ ad Timoth. 2. Obsecro omnium primũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, ut quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & castitate. Notetur hic, quòd Apostolus obsecrat Timotheum, ut primò omnium fiant obsecrationes, postulationes, orationes, gratiarum actiones. Hæc autem quatuor sunt distincta

Eusebius.

1. Tim. 2.

A genera depræcandi, nec uno modo fiunt omnes. Igitur ut ecclesia non uacet his omnibus, quibus diuersimodè Deus placatur, necessarium uidebatur apostolo eorum formam & institutionem committere Timotheo. Hoc modo apostolicum præceptum intellexit magnus Isidorus, & cœtus patrum ecclesiæ in concilio Tolentano. CONCILIVM TOLENTANVM. De † hymnis etiam canendis, & Saluatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthæo euangelista testante, Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Et Paulus apostolus ad Ephe. dicens. Implemini spiritu sancto, loquentes uobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus. Et quia à non nullis hymni humano studio in laudem Dei, atque apostolorum, & martyrum triumphos esse compositi noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt, quos tamen * quidem specialiter reprobant, pro eo, quòd de scripturis sanctorum canonum, uel apostolica traditione non existunt. Respuant ergo & illum hymnum ab hominibus compositum,
B quem quotidiè publico, priuatoquè officio in fine omnium psalmorum dicimus, Gloria patri & filio, & spiritui sãcto, ĩ secula seculorũ. Amẽ. Nam & in illo hymno, quem nato in carne Christo angeli cecinerunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, reliquaque quæ ibi sequuntur, ecclesiastici doctores composuerunt: ergo nec isti in ecclesiis cantandi sunt, quia in sanctarum scripturarum libris non inueniuntur. Componuntur missæ, siue preces, uel orationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ex quibus si nulla decantentur in ecclesia, uacant omnia officia ecclesiastica. Admonet hęc fieri, atque hortatur Timotheum Apostolus, dicens: Obsecro ergo omnium primùm fieri orationes, obsecrationes, postulationes, & gra-
C tiarum actiones pro hominibus, pro regibus, & pro his omnibus, qui in sublimitate sunt. Sicut ergo orationes, ita & hymnos in laudem dei compositos, nullus nostrum ulterius improbet: sed pari modo in Gallicia, Hispaniaquè celebret, excommunicatione plectendi, qui hymnos reiicere fuerint ausi. Hoc ibi ex libro decretorum pontificum AVCT. Bene probant patres huius sancti concilij, hymnorum sanctum usum institutum esse à Christo, & ab apostolis consecratum, & quãuis ab hominibus aliis componantur, in ueneratione tamen habendi sunt, eo quòd apostolus Paulus iussit orationes fieri in omni specie: & intelligit fieri, pro componi, quia sic probat factos ab hominibus non

Concilium. Tolet. 4. ca. 11.

Matt. 26.

Eph. 3.

* quidam.

Lu. 2.

1. Timo. 2.

fieri, sumitur in scripturis pro componi.

ideo debere pelli. Componuntur, inquiens, missæ siue preces. sequitur. Sic hortatur Apostolus Timotheum, Obsecro fieri orationes, postulationes &c. i. orationes in omni genere. Et statim subdit. Sicut igitur orationes, ita & hymnos in laudem Dei compositos nullus nostrum ulterius improbet. Nempe genus orandi est hymnus, quia orat, uel obsecrat, postulat, interpellat, uel gratias agit. Has differentias in annotationibus super eundem textum apostoli, partim

Hie. To. 9 Obsecratio. 4 explanat HIERON. Obsecratio † impensior est oratio, gratiarum actiones, pro eo ꝙ nos dignos fecit etiam pro alijs impetrare. Hæc ille. AVCTOR. Hæc ergo cura patrum ecclesiæ à diebus sancti Pauli, ut ita ordinentur laudes dei in ecclesia, secundùm ꝙ instituebat apostolus in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus: & q̃uis unusquisque psalmus, aut hymnus, aut canticum, aliquam orationem, obsecrationẽ, postulationem, & gratiarum actionem (quas primò omnium faciendas hortatur obseruari) contineat; regulariter tamen psalmus obsecrationẽ: cantus antiphonarum, postulationem, & collectæ orationem, & hymni gratiarum actionẽ resonant in diuinis. Non enim est hora canonica, uel diurnum officium, quod his penè omnibus

Antiphona Isido. 5 non repletur. Vnde † autẽ antiphonæ cœperint oriri lib. 1. de officijs cap. 7. describit ISID. Antiphonas Græci primi composuerunt duobus choris alternatim concinentibus * sint duo Seraphim, duo quoque testamenta inuicem sibi clamantia. Apud autem Latinos primus idem beatissimus Ambrosius antiphonas instituit, Græcorum exemplum imitatus. * Et hinc in cunctis occidentibus regionibus earum usus increbruit. Hæc ille. AVCTOR. Has enim hymnis, & psalmis immiscuit, ut dulcisono carmine,

Quasi. *Ex.*

6 & uario, Dei domus effulgeat. Nec † item ab hac uarietate prætermittenda est gloria lectionis, q̃ item celeberrimo usu uersari cępit in templo, & habet utilitatis plurimum. Vnde de institutis clericorum * ca. 80. RABA. Lectiones pronũtiare antiquæ institutionis Iudæorum esse traditio habet. Nam & ipsi legitimis ex lege, & prophetis in synagogis utuntur, & hoc de ueterum patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium ædificatio; unde oportet, ut quando psallitur, psallatur ab omnibus: cum oratur, oretur ab omnibus. Cum uero lectio legitur, perfecto silentio audiatur à cunctis. Cum uolueris orare priuatim, sub obtentu orationis nè perdideris lectionem, quia non semper quilibet eam paratam habere potest. Et post pauca. Quicùnque enim legendi officium decenter, & ritè peragere uult, doctrina, & libris debet imputus esse, sensuumque, atque uerborum sci-

Raba. *li. 2. ca. 52.*

A entia perornatus: ita ut in distinctionibus sententiarum intelligat ubi finiatur iunctura, ubi adhuc pendeat oratio, ubi sententia extrema claudatur: discernendo genera pronuntiationũ, atque exprimendo proprios sententiarum affectus: modò uoce indicantis simpliciter, modo dolentis, modo increpantis, & modo exhortantis, modo miserantis, modo percunctantis, & his similia, secundum genus propriæ pronuntiationis exprimenda sunt. Hæc ille. AVCTOR.

7 His † demum grauitatibus lectionum rursus adhibenda sunt de canticis spiritualibus responsoriorum solatia, quæ primo Italici clerici statuerunt. Vnde libro de origine officiorum ca. 8. Isidorus. Responsoria, ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & uocata hoc nomine, ꝙ uno canente, chorus consonando respondeat. Ante autem id solus quisque agebat, nunc unus, interdum duo, uel tres communiter canunt, choro in

Isidorus

B plurimis respondente. Hæc ille. AVCT. In

8 † his tamen omnibus modus est habendus, ut non uniuscuiusque sensu lectiones, hymni, uel cantus ducantur in commune, sed sicut Dominus dedit Beseleel, & Oliab de spiritu suo, implens eos omni sapientia ad faciendum opus tabernaculi in auro, & argento, uocans eos ex nomine. Et admisit deinceps omnem uoluntariè se offerentem, cui dedit dominus sapientiam, & intellectum, si tamen uocaretur à Moyse: ita Apostolos, & patres primæ ecclesiæ repleuit deus spiritusancto suo ad faciendum cantus in laudem Dei: nec tamen ij soli, sed & omnis sponte se offerens ad faciendum recipiendus est, si tamen sit uocatus à Moyse, duce ecclesiæ, uel admissus. Sic sapiebant patres antiquitus in concilio * Melenitano temporibus Archadii, & Honorii augustorum, cui item Concilio beatus Augustinus interfuit. Et subscripsit se ibi cap. 12. CONCILIVM. Placuit etiam & il-

tano. *Concil.*

C lud, ut preces, orationes, missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones ab omnibus celebrentur: nec aliæ omnino dicantur in ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ, uel approbatæ fuerint in synodo, ne aliquid contra fidem, uel per ignorantiam, uel per studium sit compositum. Hæc ibi. AVCTOR. Benè ponderat Concilium, dicens, nè aliquid contra fidem sit compositum: idcirco mos patrum obtinuit, ut omnia penè sumantur ex fide scripturæ, ut sunt psalmi, & lectiones scripturarum, & cantus. Cæterum

9 † in sanctorum festis licet sane compositas lectiones ex eorum meritis assignare, scripturæ semper integritate seruata, non in tractatibus inutilibus. Vnde ex CONCILIO Carthaginensi.

Conc. Cart.

Digitized by Google

si.3.cap.39.Item placuit,ut præter scriptura ca-
nonicas nihil legatur in ecclesia sub nomine di-
uinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ
scripturæ hæc,Genesis,& Exodi,& cætera. Li-
ceat enim legi passiones martyrum, cum anni-
uersarij dies eorum celebrantur:Sequitur. Fini-
liter uniuersi episcopi dixerunt. Omnibus hæc
placuerunt,& hæc nostra subscriptione firma-
bimus,& scripserunt.Aurelius Carthaginensis,
Epigonius Bullensis,Augustinus Hipponẽsis, &
alii.44.qui eidem Concilio interfuerunt. Hæc
ibi ex antiquo libro decretorum pontificum.
AVCT.Et in his tamen passionibus sanctorum
semper cauendum est,nè sicut in aliis precibus,
aut præfationibus,aliquid contra fidem sit com
positum,ne coram altari blasphemias hæretico
rum pro Dei laudibus offeramus. Vnde libro
primo de sermone Domini in monte super il-
lud euangelium. Si offers munus tuum ad
altare. AVGVSTINVS. Quodlibet enim
munus offerimus Deo, siue prophetiam, siue
doctrinam, siue orationes, siue hymnum, si-
ue psalmum, & si quid tale aliud spiritualium
donorum animo occurrat, acceptum esse non
potest Deo,nisi fidei integritate fulciatur, & ei
fixè,atque immobili firmiter tanquam altari im
ponatur,ut possit integrum,atque illibatum es-
se quod loquimur.Nam multi hæretici non ha-
bentes altare, uel ueram fidem, blasphemias
pro laude dixerunt,terrenis uidelicet opinioni-
bus aggrauati,uotum suum tanquam in terram
proijcientes,sed debet esse sana etiam offerentis
intentio.Hæc ille.

Aug.To.4. Mat.5.

¶QVOD ECCLESIA CHRISTI A primæuis fuit ad certam orandi formam astricta, & demum ecclesia creuit in officio,sicut patebit infra.

Cap. XXI.

SVMMA.

1 *Obligare se ad certum modum canendi officium repugnat Christianæ libertati, dicit Witcleff.*
2 *Witcleff sub titulo suæ libertatis falsissimæ quo modo pene dissoluat totam ecclesiam.*
3 *Libertatis nomine quòd multi homines tempore Pauli errauerunt.Et quomodo alia est libertas à Deo,& alia à peccato secundum eundem.*
4 *Liber à Deo, quod sit seruus omnis turpitudinis.*
5 *Libertates falsæ Witcleff describuntur. Et quo uincat Mahometum,perfidum, qui praua libertate prouocauit sectam Saracenorum.*
6 *Orandi usum quòd Christus instituerit, & ad eius obseruantiam suos obligauerit discipulos, & post eos cunctos fideles.*
7 *Symbolum ut sequatur post orationem dominicã quomodo obseruat ecclesia,licet in uia generationis ad fidem,primo habeant fideles discere Symbolum,& post orare secundum Augustinum.*
8 *Symboli & orationis dominicæ secundum usum Christi & apostolorum antiqua a fidelibus obseruatio.*
9 *Ecclesia quòd in primæuis erat informis,& quo modo paulatim creuerit species operis eius ad perfectum.*
10 *Christus usquequo non regnet in corpore suo, quod est Ecclesia.*
11 *Orandi usum,simpliciterà Christo acceptũ,quomodo paulatim augebant apostoli, adijcientes ei & Symbolum.&c.*
12 *Ecclesia adhuc penè iudaizans, non dedignata prout tunc usum capere Iudæorum, quomodo lectionem legis & prophetarum pro quodam usu officij Domini sabbatis nondum dominicis celebrauerit.*
13 *Iacobus quomodo primus in ecclesia in Ierusalẽ inchoauit officium,non sabbatis tantum,sed omni feria fixum, legens, & designans officium de carminibus prophetarum.*
14 *Christus non aspernatus usum Iudæorum, quomodo regulariter gratias dixerit,cum prandere t.*
15 *Haymo quid de psalmis,hymnis, & canticis dicat.*

DENIQVE subiicit in secundo capitulo illius libelli de oratione contra actam obligationem ad canendum diuinum officium, secundùm aliquem usum limitatum, specificans usum Sarum in Anglia. † Vt dictum est de confessione, uidetur generalis obligatio sub tanta pœna ad usus tales obseruantiam: talis usus nõ est prudens, cum apostoli longè magis profuerint ecclesiæ sine obseruantia talis usus, ideo obligare tam generaliter, & tam strictè homines ad orationes huiusmodi, uidetur libertate Domini derogare. Hæc Witcleff. AVCTOR. Hanc libertatem semper obtendit, ut plebem prouocet ad errorem, omni coactione cessante. Ibidem paulò suprà. Orationes tales debent prudenter dimittere, & orationi euangelicæ cum libertate Dei intendere. Et tractatu de quatuor sectis.6.capitul. Hodie tantum ponderatur regula usus Sarum, quantum catholicus ponderat euangelium. Et sic ubi Christus libertat suam ecclesiam,Antichri-

C

stus ipsam callidè,& hypocriticè illibertat. Hæc
2 Witcleff. AVCTOR. Sub† titulo huius falsis-
simæ libertatis, penè dissoluit totam ecclesiam,
leges tollit,baptismum sensibilem,confirmatio
nem,unctionem,pœnitentiam exteriorem non
necessariam prædicat recusare uolenti,laxat cõ
jugia usque ad fornicationem, quæ nec auditur
inter gentes,cuncta dimittit incerta , quæ psal-
mista sanctus rogat in chamo,& freno constrin
ge,ut cum maledicto Cayn vagus,& incertus ho
Horatius. mo discurrat in orbe:iactans illud Horatij, Nul
lius addictus iurare in uerba magistri. Quò me
cunque ferat tempestas,deferor hospes. De hac
libertate brutali dicemus i loco suo: iã restat so
lum punctum tangere,quantum petit huius errã
tis argutia,& tandem ad usum orandi Christi,
Ro.6. & apostolorum pede cito pergere:iuxta Aposto
3 lum ad Roman.6. In† hoc nomine libertatis sui
temporis homines erraverunt,libertatem appe
lantes,quo libeat facere sine conscientia delicti
Libertas dup. uel ultione legitima. Quapropter libertatem di
stinguens,dicit aliam esse libertatem à Deo,& a
liam libertatem à peccato. Cum(inquiens)serui
essetis peccati,liberi fuistis iustitiæ. Et citò post
subdit:Nunc liberati è peccato,serui facti estis
Amb.To.5 Deo. Vbi in expositione AMBROS. Manife
stum est,quòd qui liber est à Deo,seruus est pec
cati:dum peccat enim,recedit à Deo, & fit sub
peccato. Quales ergo sunt fructus peccati,in q.
bus conuersati,adiscẽtes bonam uitam,confun
dimur,eo quòd dudum turpiter uixerimus? Et
non solum hoc , quia & sententia paganorum
turpis,& fœda est,maximè quæ in Phrygia inue
ta est,in qua nisi spurcitijs interfit sacramentum
multum,torpescit religio. Ecce maculis plena
libertas,& squaloribus obligata:cuius opus tur
pitudinis mercedem habet,cuius finis est mors
4 Hæc ille. AVCTOR. Ecce liber † à Deo , ser-
uus est omnis turpitudinis,sicut sunt Phrygia sa
cramenta. Et in eundem locum super Epistolã
Orig.To.2. ad Roma.lib.7. ORIGEN. Cum quis peccã-
to seruit, iustitiæ liber est,hoc est,alienus à iusti
tia.hic enim liberum,alienum dicit. Sequitur. Il
lud sanè notandum esse laudabilem seruitutem,
& culpabilem libertatem: Nam liberum esse iu-
stitiæ,crimen est:seruum uero esse , laudabile.
Hæc ille. AVCT. Ecce ubi tu clamitas libertatẽ
isti,sancti clamitant seruitutem , quæ utique est
summa libertas. Christo enim seruire, regnare
est:& libertas à Christo,& eius officio, libertas
est,sed peccatrix,& pessima , & sicut dicit Am-
brosius. Ecce maculis plena libertas,& squalo
ribus obligata, cuius opus turpitudinis merce-
5 dem habet. Tali † libertate prouocauit sectã
Saracenorum perfidus Mahomœtus , uincit au-
tem eum Witcleff quanto plures prædicat liber

A tates à baptismo(quem item quotidianum cum
ludæis Mahometus obseruat)ab orando certis
horis,a statutis ieiunijs,a legibus,ab orando in
templo diebus statutis,a coniugijs cognatorum
, & aliis pluribus, à quibus sectæ suæ prædicat libertates, & in omni foro conscientiæ &
uiris commiscentes impunes,ideo(inquiens)ob
ligare tam generaliter , & tàm strictè homines
ad orationes huiusmodi , uidetur libertati Domini derogare. Cur hoc? quia apostoli longè
magis profuerunt ecclesiæ sine obseruantia talis usus. Hoc uolo ut probes a catholico respondente, semper probationes expostulas, &
scripturas extorques. Iam proba in ipse quod
profers, proba quòd apostoli sine obseruantia
talis usus orandi amplius profuerunt. Et quouscunque hoc nobis probaueris,ipse Christus tibi probat,quòd usum fixum,& certum orandi apostolis suis instituit a primæuis, & eius obseruantiam coarctauit,dicens,sic orabitis, Pater no
B ster qui es in cælis. & cætera. Hoc enim apo- Mat.6
stoli Christum rogabant tradere eis usum,& formam orandi,quemadmodum Ioannes suis tradidisset discipulis. Ergo ante Christum Ioannes usum orandi constituit , & post Ioannem
Christus,quem etiam apostolos transgredi fas
non erat. Vnde primo libro de officijs . cap. Isido.
8. ISIDO. Precibus Dominum deprecari,
Christus nobis & composuit,& cõstituit,Cum
ergo quærerent apostoli Deo , & nescirent quo
modo deprecarentur, dixerunt Christo,Domi
ne , doce nos orare, id est, compone nobis pre- Matt.6
ces, statim Dominus de libro iuris cælestis do- Lo.11.
cuit quomodo orarent , uel quomodo Dominum imploraremt. Ex hoc producta est consuetudo ecclesiæ Dominum precibus exposcere contra ægritudines animæ, & uti precibus
ad instar earum , quas instituit Christus, quas
primi Græci cœperunt,cõponere quibus Do-
C mino supplicaretur. Hæc ille. AVCT. Ec-
6 ce † quòd usum orandi Christus instituit, &
ad eius obseruantiam suos obligauit discipulos,immo & post eos cunctos fideles. Vnde &
Paulus & apostoli ad hunc usum primæ fideles
obligarunt in ecclesiis , sicut dicit Isidorus. Ex
hoc producta est consuetudo ecclesiæ. Et pri-
mæ ad Corinthi.11. Apostolus ad hoc ait. 1.Cor.11.
Omnis uir orans , aut prophetans scilicet symbolum , quod iam ad usum Christi coniunxerunt apostoli. Vnde in expositione illius lo- Amb.To.5
ci. AMBROSIVS. Orare dicit deprecari , prophetare autem fore aduentum Domini
uoce symboli post orationem effari. Hæc ille. AVCT. Sic † adhuc obseruat ecclesia,
7 ut post orationem Dominicam sequatur &
symbolum. Attamen in uia generationis ad
fidem,

Digitized by Google

fidem, primò habent fideles discere symbolum, & post orare Deum, propter illud Apostoli. Quomodo invocabũt in quem non crediderũt? Prout exponit illum textum secunda parte sermonum sermo. 3 AVGVSTINVS. Quia inuidebant ipsi Iudæi gentibus euangelium, etiam illi, qui crediderunt in Christum, & dixerũt non debere annuntiari euangelium Christi illis, qui circuncisi non fuissent, ideo contra istos posuit hoc testimonium Paulus: Omnis quicunque invocauerit nomen Domini: saluus erit. Subiunxit statim ad illos conuincendos, qui nolebant euangelizari gentibus, & ait. Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quo modo autem audient sine prædicante? aut quomodo prædicabunt si non mittantur? Quia ergo dicit. Quomodo invocabunt in quem non crediderunt: ideo non accepistis prius orationem, & post symbolum: sed prius symbolum, ubi sciretis quid credderetis. Et post orationem, ubi noscceretis quem invocaretis. Symbolum ergo pertinet ad fidem, oratio ad pietatem: quia qui credidit, ipse audietur invocans. Hęc ille.

2 AVCTOR. Utrunque † ergo scilicet symbolum, & orationem Dominicam, iam observabant fideles secundum usum Christi, & apostolorum, & ad hoc quotidie obligabantur, ideo in oratione sic canitur. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et de symbolo dicit ibi scilicet 3. parte sermone. 1. AVGVST. Sacrosancti mysterii symbolum accepistis, & singuli reddidistis. Sequitur. Recepistis ergo, & reddidistis, quod animo, & corde semper retinere debetis. quod in stratis uestris dicatis, quod in plateis uestris cogitetis, quod inter cibos non obliuiscamini: in quo etiam dormientes, corde, & corpore uigiletis. Hæc ille. AVCTOR. Ecce orationis usum generalem, ad cuius obseruantiam generalem, & strictam tenentur singuli Christiani. Dicat Witclef si Paulus derogauit libertati Domini instituens fideles ad obseruandum usum symboli ultra Christum? & ubi inueniet Christum edidisse symbolum, uel item quando apostolos? Plenissimæ seductione sunt tales hæreticorum argutiæ, melius egerant sine istis: & primis temporibus non agebantur, hæc & illa. In quibus omnibus si semel dicatur, hoc proba. stupidus nouitatis, & litigii cupidus reboabit. Tu ipse proba quid fuerit per scripturas. De talibus monebat apostolus Colossenses, & singulos Christianos, dicens: Videte ne quis uos decipiat per inanem philosophiam, & fallaciam secundum traditionem hominum. Pro fundamento tamen sciri oportet, quod † in primæuis eccle-

A sic omnia pene erant informia: & sicut tempus illud habebat architectum optimum, sed opus rudecta paulatim creuit species operis eius (sicut dicit Ambrosius) ad perfectum. Apostoli Christi multò clariores post ascensionem, quàm ante. Ecclesiæ Christi multo fertiliores, & fide constãtiores sub magistratu Pauli (si fas sit dicere) quã sub prima corporali præsentia Iesu Christi ipso agente profectum, qui semel dixit, Sine me nihil potestis facere. Moram istam fecit carnalis indispositio hominis, qui nec reformari protinus potest, per artificem, etiam supremum & quamquam a peccatis liber fiat, non tamen repente ad Dei obsequia, & præconia laudum eius ascendit. Probationem huius attendens in primis Romæ fidelibus, quibus distincte scripsit apostolus hunc ordinem ascensionis in gradibus ad Romanos 6. Cum serui effectis peccati, liberi fuistis iustitiæ. & cætera. Sequitur. Nunc autem liberati a peccato, serui autem facti Deo

B ubi in expõsitione libro sexto ORIG. Hoc, quod superius dixit, liberati a peccato, serui facti estis iustitiæ, nunc autem cùm similiter dixerat. Liberati a peccato, non similiter dicit, serui facti estis iustitiæ, sed serui facti estis Domino: nõ distinctio otiosa est. Per hoc enim ostenditur, ep posteaquam quis liberatus fuerit a peccato, seruire primò debet iustitiæ, & omnibus uirtutibus simul, ut inde per profectum ascendat ad hoc, ut seruus fiat Deo. Est tamen ordo profectuum, & sunt profectibus, uel uirtutibus gradus, & ideirco dicitur Christus regnare protectè secundum hoc, quod iustitia est, donec in unoquoque compleatur plenitudo uirtutum: ubi uerò mensura fuerit perfectionis expleta, tunc dicitur tradere regnum Deo & patri ut iam sit deus omnia in omnibus. Hæc ille. AVCT. Non

10 † ergo regnat Christus in corpore suo, quod est ecclesia, donec de seruitute peccati ascendat fidelis ad seruitutem iustitiæ, & de seruitute iustiC tiæ ad seruitutẽ dei per pulcharum rerum, & cultus s in quo perfectionis excessu dicitur Christus regnare, ꝙ regnum potius toto tempore suæ carnis ante resurrectionem prædixit, quàm habuit. Vnde si non gloriosus regnaret in ecclesia prædicantibus per orbem apostolis, Petrus & Paulus cum illo pigro deputandi essent, qui acceptum talentum a Deo sine lucro simpliciter reportabat. Et tunc ubi illi sunt, quibus tradidit Dominus ecclesiæ spem pulchram, & opulentam ut quinque, & ipsi perfectionem eius augebant ad decem? Sic per seruos suos continuè Christus complet ecclesiam instrutis pulchris, & ritibus: ut possit tandem regnũ

11 pulchrum tradere patri Deo. Hoc † idem dicamus de usu orandi, qui inter Dei cultus est par

magnis

Ro. 4. Ioel. 2. Ioan. To. 2. Ioan. To. 20. Ro. 6. Orig. To. 2. 1. Cor. 15. Matt. 25.

magnis: quem à Christo simpliciter acceptum paulatim augebant apostoli, ei adiicientes & symbolum ad communem usum orandi fidelium: deinde ut ministris orandi decus crebesceret, quod in stolido populo non ualebat, sabbatis lectioni legis & prophetarum cuncti iubebantur accurrere, simpliciter incitati per Iudæorum exemplum, qui solebant hoc facere, dicente Iacobo Actuum decimoquinto. Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. Et in expositione super Actus: ubi dicitur abstinere debere Antiochenos à suffocatis à sanguine. BEDA. Hæc quidem de gentili uita uenientibus pro ipsis fidei rudimentis, & inueterata gentilitatis consuetudine, concessa sunt, sed ne putarentur eadem etiam perfectioribus sufficere, uigilanter adiunxit, ac ait, Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis: hoc est, & si præceptorum nunc acerbitate non grauentur à nobis, procedente tamen tempore dum frequentiùs ad lectionem legis prophetarum quia conuenerint, paulatim uitæ instituta, & seruandæ in uicem dilectionis iura suscipient. Primitiuam enim adhuc iudaizantem ecclesiam, hæc sabbatis celebrasse pro certo est. Hæc ille. AVCTOR. Ad ista dicet Witcleff, quòd Iacobus intendebat aggrauare Antiochenos, & Syrianos præceptorum acerbitate in posterum, & institutis uitæ paulatim. Nunquid dicetur Iacobus Antichristus callidè, & hypocriticè illibertans ecclesiam? Sed † & hanc lectionem legis & prophetarum pro quodam usu officii Domini sabbatis nondum dominicis adhuc penè iudaizans celebrauit ecclesia, non dedignata prout tũc usum capere Iudæorum: quem si alicui credendum est, in propriis exprimit RABI MOYSES de directione perplexorum lib. 1. cap. 14. dicens. Capitula, quæ omni die debent legi, sunt tria in mane & in sero. ut. 6. Deuteronomii circa principium in uerbo illo, dormiens, atque consurgens; & benedictio, quam quis debet facere ante prãdium, & omne illud, quod pertinet ad ista, & benedictio, qua sacerdotes benedicebant Israel in omni die, ut. 6. Numerorum in uerbo illo, Sic benedicetis. Et Hebræi bis in sabbato Domini, & in die expiationis, & similiter appensum, ut legitur. 13. Exodi circa finem. Habent Iudæi ex traditione Moysi, quòd omni die feriali non festiuis debent portare quoddam appẽsum in manu, & quoddam in pectore suo de capite suo: & in signis illis fuerunt quatuor capita in uno signo simul iuncta, scilicet in manu, & in capite quodlibet capitulum diuisum. Et hoc, quia singulariter proferebatur in Hebræo, & appensum ferentes in plurali. Et primum istorum capitulorum fuit ab initio. 13. cap. Exodi, quod sic incipit, Loquutus est dominus ad Moysen dicẽs: Sanctifica mihi omne primogenitum. usque ad illum locum sequentem eodem cap. Cumque introduxerit te in terram Chanaan. & incipit. 2. capitulum, & durat usque ad illud. Cumquè emisisset Pharao populum. Audi Israel. usque. Cũquè introduxerit te Dominus Deus tuus. & 4. capitulum incipit in. 9. Deuteronomii ferè circa medium, ibi, Si ergo obedieritis: usque illud. Quandiu cælum imminet terræ. & ista duo postrema capitula scribũtur in charta, & pomũtur in limine. Hæc ille. AVC. Hæc † fuerè sunt ita à Moyse tradita, quod putatur esse, Beda sic commemorante, hanc religionem priscam beatus Iacobus secundùm hunc ritum antiquum primus usus talis officium in ecclesia in Hierusalẽ inchoauit, non sabbatis tantùm, sed omni feria fixum, legens, & designans officium de carminibus prophetarum, pudore bono confusus, quòd ecclesia uacaret, synagoga omni die cantante. Moyses inquiens à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, & cætera, ubi per omne sabbatum legitur. Vnde † Dominus Iesus non est aspernatus usum Iudæorum in dicendo gratias regulariter cum pranderet: sed nec Apostolus eius Paulus. Item tunc demum ecclesia super psalmorum usum adiecit carmina prophetarum, diuidens per ferias, ita ut Sabbato canticum Deuterono. saltem in quibusdam locis consueuit dicere, prout in commentario super Lucam. lib. 2. super illud Lucæ. 4. ubi Christus incepit legere Esaiam. BEDA. Confluebant autem die sabbati in Synagogas, ut iuxta id, quod dominus præcipit, Vacate, & uidete, quia ego sum Deus: feriatis mundi negotijs, ad meditanda legis monita quieto corde residerent. Cum eo deuotionis agendæ hactenus in ecclesia perdurat institutio, quæ ad memoriam priscæ religionis, canticum Deuteronomij, in quo uniuersis ueteris populi status, quid uidelicet offenso, quid proportio Deo meruit, continetur: nonnullis in locis dicere consueuit. Alioquin esset præposterum, ut prioribus septimanæ diebus pphetarum dictis carminibus, Moysi ultimum dicere tur. Hæc ille. AVCT. Hactenus ecce in ecclesia perdurat eius deuotionis indicium dicendi canticum Deuteronom. sabbatis carminibus prophetarum diebus aliis expeditis: sed hæc in Iudæa, & uicinis prouincijs, ubi persecutione sæuiente, & recente adhuc ecclesia Christi Græcorum prouincias usus effici cœpit haberi solennior, sicut dixi suprà apud Corinthios, Colossenses: apud etiam Ephesios Paulus instituit,

Act. 15. *Bede.* *Rabi. Moises.* *Deut. 6.* *Num. 6.* *Exo. 13* *Christus gratias dixit.* *Luc. 4.* *Eph. 5*

Digitized by Google

tuit, loquenter, inquiens, uobiſmetipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus. Hym. Vnde in expoſitione. Haymo. Nobiſmetipſis 15 loquimur, quando alternatim canimus pſalmos. Pſalmi dicuntur a pſallendo, qui in pſalterio inueniuntur. Hymnus græce: latino eloquio ſonat laus Dei. Hymnus autem ſi componitur, & nõ cãtatur, non eſt hymnus: ſi componitur, & cantatur, ſed non in laudem Dei, non eſt hymnus. Si uerò componitur, & cantatur, & in laudem Dei, tunc eſt hymnus. Hymnos autem apud Latinos, Ambroſius, & Hilarius clariſſimi uiri compoſuerunt præcipue. Bene igitur cum dixit, canticis, ſubiunxit, ſpiritualibus quia ſunt cantica, quæ non ſpiritalia, neque in laudem Dei cantantur, ſicut ſunt, cantica ſecularium hominum. Cantica ſpiritalia ſunt, quæ compoſuerunt, ſpiritu ſancto prophetæ afflati, & repleti, ut ſunt, canticum Moyſi, canticũ Annę cãticum Delboræ, canticũ Eſaiæ, canticum Ezechiæ, & cæterorum prophetarum. Hoc uerò diſtat inter canticum & pſalmum, q̃ canticum ore ſolummodo profertur, & decantatur, pſalmus autem addito quodam inſtrumento muſicæ artis, ut pſalterio. Hęc ille.

¶QVOD CLERICI ET SACERdotes ad certum uſum officii teneantur ex præcepto. C.XXII.

S V M M A.

1 *Canendi diuerſitas per loca, unde cœperit.*
2 *Wicleff hæreticus, qui tantum iactat leges Chriſti, qualiter Chriſti leges conatur euertere, ſub titulo libertatis effrænationis barbaricæ.*
3 *Magiſtrorum iuſſa diſcutere, & ad noſtrum arbitrium eligere potiora, quòd non ſit noſtrum, cõtra Wicleff.*
4 *Sacerdotibus quòd non ſit liberum canere, uel dicere quod nolint in choro, aut omittere quod nolint.*
5 *Officiandi uſus in primeuis eccleſiis quomodo ex religioſis S. Marci emerſerit.*
6 *Sacerdotis inferioris & epiſcopi diſtinctio in eccleſiæ temporibus ſancti Petri, & Euangeliſtæ Marci ſatis notanda.*
7 *Marcus primus Alexandriæ Pontifex.*
8 *Pſallendi uſus unde inoleſcere cœperit.*
9 *Hieronymus quomodo ad inſtinctum Damaſi Papæ uſum correxerit eccleſia, aptans lectiones et cantus locis ſacris, &c.*
10 *Lectiones euangeliorum & epiſtolarum in miſſa quomodo ante Hieronymum annua obſeruatione iungebatur.*
11 *Auguſtinus quomodo repererit ſecundum antiquatam conſuetudinem eccleſiæ pro ſingulis diebus Dominicæ reſurrectionis euangelia ſecundum ſingulos euangeliſtas ſuis ſignata diebus.*
12 *Officium miſſæ Dominicæ in albis unde deſumptum fuerit.*
13 *Auguſtinus quomodo obſeruat lectionum & cantuum rationes de Quadrageſima, de Pentecoſte, & aliis anni feſtis. Item & de ſanctis. &c.*
14 *Actus apoſtolorum quòd pro magna conſuetudine eccleſiæ legi inceperit à Dominico Paſchæ ſecundum Auguſtinum.*
15 *Eccleſiæ Mediolanenſis uſus in die cœnæ ſecundum Ambroſium. Et de cereis accendendis in Paſcha. Et de uerſu. Hæc dies, &c.*
16 *Concilij Toletani, cui præſidebat Iſidorus, decretum, ut unus ordo orandi atque pſallendi. &c. per omnem Hiſpaniam atque Gallatiam conſeruaretur.*
17 *Auguſtinus quomodo regulam generalem præſcripſerit circa uſus obſeruantiales eccleſiæ.*

A

B

1 EXt hac, ni fallor, definitione, & præcepto apoſtoli, ut fierẽt pſalmi, hymni & cantica ſpiritalia, cœpit per loca eſſe canendi diuerſitas. Tantaque, ut prorſus Chriſtianorum deuotioni non congrueret, non tamen quæ tantum quãtum cupit Wicleff inducerot, ſub prætenſo titolo libertatis effrænationis barbaricę, ſecundum quem nullum clericum ad uſum aliquem pro hora uel officio cenſeat obligandum: libro de quatuor ſectis nouellis capite. 6. Hodie tantum ponderatur regula uſus Sarum, quantum catholica pãderat euangelium. Sequitur. Ideo uidentes ordinationem Chriſti in talibus eſſe liberam, grauiter ferunt talem conſuetudinem tanquàm fidem

C catholicam introductam: & ſæpe ne ſcandalizent etiam fratres faciunt & approbant talia, dimittendo magis utilia: & illud eſt etiam conſciẽtiæ oneroſum, qui libenter miſſas audiunt, & miſſas celebrant, dicunt matutinas, & horas alias eccleſiæ, in qua degunt: & tamen uidetur illis, q̃ meliùs, & eccleſiæ utiliùs, & honori Deo placentiùs poſſent tempus ſuum expendere, & ad utilitatem eccleſiæ militare Hæc Wicleff. AVCT.

2 Iam † uidetis hunc hæreticum, qui tantum iactat leges Chriſti, qualiter Chriſti leges conat euertere. Videntis, inquit, ordinationem Chriſti in talibus puta cantibus, & precibus liberam, & dimittunt magis utilia, & uidetur eis, q̃ meliùs, & eccleſiæ utilius, & Dei honori placentiùs poſſent expendere. Quid hoc? meliores uidentur Naaman Syro, Abana & Pharphar fluuii Damaſci omnibus aquis Iſrael ut lauetur, & mundetur 4. Reg. 4.

in

in eis,ſed propheta iubet ex parte Dei,&obtinē dæ ſalutis intuitu, ut Iordane lauetur ſepties.
Si minor eſt Iordanis cæteris facilius impleri po teſt quod iuſſit,quàm ſi rem grandem tibi dixiſ ſet.Iordanem tibi ſignat,& uices diſtinguit in ſe ptem,quot horæ canonicæ ſunt, meliores ſunt fluuii Damaſci:melior lectio utriuſque teſtamē ti.Sit ita:ſed quod propheta iubet, quod magiſtri iubent eccleſiæ hoc agas, aut circa ſalutem
Io.9. tuam ſis negligens. Potuit cæcus natus dicere: melius eſt dicere orationem Dominicam, quā linire oculos luto. Poterant diſcipuli dicere: meliùs eſt ire prædicatum uerbum Dei ad ſuſci tandum animas, quàm in Iudæam redire ad ſu- 4
Io. 11. 3 ſcitandum Lazari corpus. Non† noſtrum eſt iuſ ſa magiſtrorum diſcutere,non ad noſtrum arbi trium eligere potiora, ſcis melius eſſe prædica re,quàm comedere:melius orare,quàm dormi re:nunquam ergo dormies? nunquam comedes? Sed uidentes,inquis,ordinationem Chriſti in ta libus liberam. Quomodo liberam? an ut liberè omittatur?ergo Paulus erat Antichriſtus: ille pri mò libertans eccleſiam. Aut ſi dicas ideo libe ram,quia quilibet ut uult canat, aut pſalmum di cat,& nulli ſtatuto uſui ſe conformet: quales e runt hymni,& pſalmi pleni ſtrepitu,grunnitibus uiliores porcinis.Et ubi tunc erunt illæ lectiones euangeliorum, Apoſtolorum, & prophetarum in publico?Qui item in tempore Pauli in eccle ſia dicebantur,ſecundum illud primæ ad Corin
1.Cor. 14. thios 14.Si non fuerit interpres,taceat in eccle ſia,ſibi autem loquatur,& Deo prophetæ duo, uel tres dicant,& cæteri diiudicent. Quòd ſi alii reuelatum fuerit ſedenti,prior taceat.Et ſubdit. Prophetiæ autem non infidelibus:ſi enim copue niat uniuerſa in unum eccleſia, & omnes linguis
Haimo. loquantur,intrent autem idiotæ,&infideles,non ne dicent ꝙ inſanitis? Vbi in expoſitione. Haymo.Prophetiæ,id eſt,ſcripturarum expoſitiones non infidelibus ſunt, qui non audiunt ſcripturas C ſed fidelibus, qui diligunt eas.Si enim uniuerſa eccleſia ſingulis linguis loquatur,intrent autem idiotæ, id eſt,propria lingua contenti,& infide les,ſiue pagani:nonne dicent qnod inſanitis, id eſt,in amentiam & phreneſim conuerſi eſtis? Hæc ille. AVCTOR. Hoc turpe contingeret, ſi in eccleſia omnis laicus, & clericus, quòd ſibi bonum uideretur, loqueretur, aut ageret. Iſte lectionem legeret, ille alius prædicaret altè orationem dominicam:iſte bigam tractaret,aut aratrum, & tunc ſi infidelis intraret, nonne merito iudicaret inſanos? Ideò in opere perfe cto ſuper Matthæum, homilia decimanoba.
Chr.To.1. Chryſoſtomus.Etenim prophetis pſallentibus, & Apoſtolis hymnos canentibus, & Deo diſputant,extra eramus,& uitæ huius negociorum introduximus tumultum, & neque tantam tribui mus Dei legibus quietem,quantam regis literis in theatris inſpectores attribuunt.Silentium illic eſt,cum literæ illæ leguntur:& conſules,& p fecti,& ſenatus,& plebs omnis arrecti ſtant cum quiete,audientes quæ dicuntur. Et ſi in medio profundiſſimæ illius quietis repente aliquis inſi liens clamauerit,ſeù ad regem iniurians, ultimā dabit uindictam. Hic autem eum literæ, quæ ab excelſo ſunt,leguntur,multus undique fit tu multus:quamquam is,qui miſit hac literas,mul tisiſto rege eſt maior,& ſpectaculum hoc honeſtius.Hæc ille. AVCTOR.Si † ergo ad omne commodum tractandum non ſunt laici liberi in eccleſia,quia propter diſſonantiam rerum illici tum eſt,multo magis in choro ſacerdotum non illa erit libertas,ut hoc canant,uel dicant quod uelint,uel quod nolint omittant, nam Paulus iu bet loqui nobiſipſis in pſalmis,hymnis, & canti cis ſpiritualibus:& quibus hoc mandat potiſſi mum,ſi non presbyteris,& Clericis? & quomo do loquentur ſibiipſis in hymnis, ſi nō notentur B hymni,uel pſalmi de certo,in quibus concordi ter ſibiipſis loquantur,& pſallant? Quid ergo obuiat libertati Pauli,uel Chriſti, ꝙ ad hos hymnos,uel pſalmos apte conſtringuntur, qui ad pſallendum concorditer conuenienter obligan tur? Nam prius quàm in identitatem officii conuenerunt eccleſiæ precum ſqualebat inculta
Relig.S. Marci. diuerſitas:idcirco† in primæuis eccleſiis uſus of 5 ficiandi eſt inſtitutus communiter, cœpitquè in ter religioſos ſancti Marci inſtitutio quædam haberi ſolemnis, quam poſtea multę traxerunt eccleſiæ:quam utique deſcribit Philo, qui ſancti Petri fruebatur alloquio, ut recitat uetus pater *cap.7. Euſebius li.2.eccleſiaſticæ hiſtoriæ.*ca.18. di- Euſebius cens poſt pauca. Rurſus etiam quod pſalmos fa ciant nouos,ita ſcribit. Itaque non ſolum ſub tilius intelligunt hymnos ueterum, ſed ipſi fa ciunt nouos in Deum, omnibus eos metris, & ſonis honeſtatis uerſuum compage modulantes Multa quidem,& alia in eodem libro enumerat, quæ a noſtris, uel in eccleſia, uel in monaſteriis exercentur.Et bene infra. Quid autem addere his opus eſt etiam de conuentibus eorum, quæ conſcripſit,& ut ſeorſum quidam uiri, ſeorſum etiam in eiſdem locis fœminæ congregentur,& fœminæ diuiduntur a uiris in ecclesia. ut uigilas,ſicut apud nos fieri moris eſt,peragūt, & maximè diebus illis,cum paſſionis dominicæ ſolemnitas celebratur, cum in ieiuniis pernoctare,& lectionibus ſanctis auditum præbere cō ſueuimus.Quæ omnia ſupradictus uir eo ordine,eademquè conſequentia, qua apud nos gerū tur,expreſſit.Et unus ex omnibus conſurgens in medium,pſalmum honeſtis modulis concinat, utquè præcinenti ei unū uerſiculum: omnis multitu-

Digitized by Google

titudo respondeat. Sequitur. Addit adhuc his, quomodo sacerdotes, uel ministri exhibebant officia sua, uel quæ sit suprà oēs episcopalis apicis sedes. Hæc ille. AVCTOR. Videtis quàm maturè cœpit psallendi usus in ecclesia fixum habere officium, & fixè quidem uarium, & alteratum cum identitate secundum temporum uarietates, & horas, ut aliud quid in passionis dominicæ tēpore, aliud alias. Et in nocturnis qualiter psalmos concinere, & lectiones explanare solebant. Et ita ut unus psalmum suauibus modulis caneret, aliis uersiculum respondentibus. Nec dubiū, quia hymnos, quos fecerāt, cōmiscebant, sicut in ecclesiis, & monasteriis consequenter per trecētos annos diebus Eusebij facere consueuerunt.

6 Nec † præteriri uellem, quòd his diebus & temporibus sancti Petri, & euangelistæ Marci fuit in ecclesia distinctio notanda satis, sacerdotis inferioris, & episcopi. Sic enim dicit, sacerdotes & ministri, qualia exhibebant officia, uel quæ sit supra omnes episcopalis apicis sedes. Post hæc tēpora, fide crescente per populos fideles, maior cœpit urgere deuotio, uisumq; est multis officium ecclesię prętaxatum breue esse, & addēdos ideo psalmos uel cantus, è quibus nimia prodisset disparitas, si non Deus modum imponēs, cultum suum inuasset, prout libro. 2. de institutis monachorum ca. 5. annotat CASSIANVS. Cum in primordiis fidei pauci quidē, sed probatissimi qui sint, & à beatæ memoriæ euangelista

7 Marco, qui † primus Alexandriæ urbi pontifex præfuit, normā suscepere uiuendi. Et bene post. Cumq; pro suo unusquisq; feruore infirmitatis immemor alienæ, id statuit, deberet cēsere, quod contemplatione fidei ac roboris sui facillimum iudicabat, parum discutiēs, quid generaliter plenitudini fratrum possibile esset: in qua infirmorum quoq; partē maximam experiri esset, diuersoq; modo enormem, psalmorum numerorum instituere pro animi sui uirtute certarent, & alii quinquagenos, & sexagenos, alij psalmos, nōnulli uerò nequaquam hoc numero contenti, excedi eum debere censerent: essetquè inter eos pro religionis regula piæ contentionis sancta diuersitas, ita ut tempus sollēnitatis uespertinæ sacratissimæ succederet quæstionibus celebrationis, unus in medium psalmum Domino cantaturus exurgit. Cumq; sedentibus cunctis (ut est moris nuncusq; in Aegypto patribus) & psallētibus ad uerba omni cordis intentione defixis, undecim psalmos orationum interiectione distinctos, cōtiguis uersibus, parili pronuntiatione cantasset, duodecimū sub alia responsione consummans, ab uniuersorum oculis repentè substractus, quæstioni pariter, & ceremoniis finem imposuit. Et hinc uenerabilis patrū senatus intelligens angeli

A magisterio congregationibus fratrum generalem canonem non sine dispensatione domini cōstitutum, decreuit hunc numerum, tam in uespertinis, quàm in nocturnis conuenticulis custodiri: quibus lectiones geminas adiungentes, id est, unam ueteris, & alteram noui testamenti, tanquàm à seipsis traditas, & uelut extra ordinarias uolentibus tantum, ac diuinarum scripturarum memoriam possidere assidua meditatione studentibus, addiderunt in die uerò sabbati, uel dominico, utrasque de nouo recitant testamento, id est, unam de Apostolo, uel actibus Apostolorum, & aliam de euangeliis. Quod etiam totis quinquagesimæ diebus faciunt ui, quibus curæ est lectio, seu memoria scripturarum. Hæc

8 ille. AVCTOR. Hac † ecce dispensatione diuina usus quidem psallendi inolescere cœpit, ut duodecim orationes, duodecim psalmis alternatis uicibus concreparent: sed quia multos expergefacit sacrę lectionis historia, idcirco lectio

B nes binas tot psalmis & orationibus applicabāt. In aliis ecclesiis, quandoquè singulis psalmis totidem lectiones exponunt, prout habet in concilio Laodicensi citò post principium. CONCILIVM Laodicense. In conuentu fidelium nequaquam psalmos continuare conuenit: sed per interuallum, id est, inter psalmos singulos recenseri debent lectiones. Hæc ille. AVCTOR. Hanc ergò constitutionem Apostoli canendi in hymnis, & psalmis, & habendi sacros cantus in ecclesia sancti patres negligere non audentes, & certum non habentes usum ex traditione Christi, uel Pauli, uidentes hanc sicut & plures alias obseruantias suæ relictam industriæ, ex incerto ad certum usum uno uoluerunt assensu: non statim quidem, sed per uices temporum, sicut

9 diuina suggestio eis inspirabant. Vnde † pro magna parte sanctus Hieronymus ad instinctum Damasi Papæ usum correxit ecclesiæ, aptans lectiones & cantus locis sacris, & diebus secūdum

C circumstantias personarum, quandoquè sequens necessitates euentuum: sicut assumit illud Danielis, Quoniam domine imminuti sumus plus quàm omnes gentes, & sumus humiles hodie in uniuersa terra, propter peccata nostra. Vnde in expositione Danielis HIERON. His uersiculis utendum est, siquando ecclesiæ propter peccata populi, sanctorum uiuorum, & magistrorum ecclesię, qui in Dei lege doctissimi sūt, penuriam sustinent, & quando in persecutionibus non offertur oblatio. AVCTOR. Nec

10 † ipse primus hæc fecit, sed diù ante eum lectiones euangeliorum, & epistolarum in missa annua obseruatione iungebantur. Quas ipsis diebus sicut non pmutare, ita nec licebat omittere. Vnde super canonicam Ioannis in prologo. AVGVST.

Isaiam.

Concil. Laodicense.

Dani. 3.

Hier. To. 5

Aug.To.9 GVST. Meminit sanctitas uestra euangelium secundum Ioannem, ex ordine lectionum nos solere tractare: sed quia nunc interposita est solennitas sanctorum dierum, quibus certas ex euangelio lectiones oportet in ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, ut aliæ esse non possint: ordo ille, quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, non omissus. Hæc ille. AVCT. Ecce q̃ sacer antistes Augustinus non erat de nidentibus Witcleff ordinationem Christi, in talibus usibus liberam seruari, uel omittendam. Dicit enim certas ex euangelio lectiones pro illorum sanctorum solemnitate dierum sic esse annuas, ut aliæ esse non possint. Et nunquid talem consuetudinem acceptauit tanquã fidem catholicam, nec sibi melius uidebatur ordinem expositionis seruare, quem susceperat, & utilitati ecclesiæ militare, sed cedere potius statutis ecclesiæ, & ad expositionem suam remeare post festum? Hoc autem modo tã necessarium dicit ritum in lectionibus, & sacris cantibus statutis ecclesiæ, ut illum sequeretur, & inuiolabilitet obseruaret. Ordo, inquit, ille quem susceperamus, necessitate paululum intermissus. &c. Et pro festo Paschæ in tertia parte sermonum sermone. 71. Aug.To.8 AVGVSTI. Per hos dies sicut recolit charitas uestra, solemniter legimus euangelicas lectiones ad resurrectionem Domini pertinentes. Omnes enim euangelistæ quatuor, neque de passione eius, neque de resurrectione eius tacere potuerunt. Et sermon. 73. partis eiusdem, qui incipit, Resurrectio. AVGVST. Resurrectio domini nostri Iesu Christi hodie recitata est, sed de altero libro euangelii, quod & secundum Lucam. Primo enim est lecta secundum Matthæum: hesterna autem die secundùm Lucam, sic enim habet ordo euangelistarum. Sicut enim passio ab omnibus euangelistis conscripta est, ita dies isti septem uel octo dãt spatium, ut secundùm omnes euangelistas Domini resurrectio recitetur. Passio autem, quia uno die legitur, non solet legi, nisi secundum Matthæum. Volueram aliquando, ut per singulos annos secundum omnes euangelistas passio legeretur, & factum est: non audierũt homines quod consueuerant, & pertubati sunt. 11 Hæc ille. AVCTOR. Ecce † quod secundum consuetudinem antiquatam ecclesiæ, singulis dieb. dominicæ resurrectionis reperit Augusti. euangelia, secundum singulos euangelistas suis signata diebus. Quis Antichristus sic callidè illibertauit ecclesiam? aut quis Auxichristus nisi Augustinus, qui uoluit primus passiones secundum omnes euangelistas dici? quod & factum est, cũ prius legebatur tantum secundum Matthæum. Necessitatem autem huius institutionis euangeliorum resurrectionis explanat in sermone 74. ibi. AVGVSTINVS. Resurrectio secundum omnes quatuor euangelistas legitur his diebus: ideo enim necessarium est ut legantur, quia singuli non dixerunt omnia, sed quæ alius prætermisit, alius dicit, & quomodo sibi dederunt locum omnes, & necessarii essent omnes. Marcus euangelista, cuius hodierna die euangelium recitatum est, breuiter dicit, quod Lucas uberius persequutus est. Hæc ille. AVCTOR. Item 12 † pro dominica in albis recolens officii missæ de epistola Petri prima, Quasi modò geniti infantes, tertia parte sermonum de dominica in albis qui incipit, Omnium quidem AVGVS. Nobis enim maxime per Apostolum Petrum sic diuinum blanditur eloquium. Depositis ergo omni malitia, & omni dolo, & adulatione, & inuidia, & detractione: tanquam modo infantes nati rationabiles, innocentes, lac cõcupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si gustatis quoniam dulcis 13 est dominus. Hæc ille. AVCTOR. Ita † de quadragesima, de Pentecoste, & aliis anni festis lectionum, & cantuum rationes obseruat, quos eis dieb. frequentat ecclesia, & cunctis mutare non licet, quia ad congruentiam temporum fixi sunt. De sanctis item, & eorum diurnis officiis secundum q̃ annuatim contingunt, grandem fecit cautelam, uelut & de sancto Stephano sermone 22. eiusdem partis, beatissimus AVGVSTI. Aug.To.8 Cum aliorum martyrum gesta uix inueniamus, quæ in solemnitatib. eorum recitare possimus, huius passio in canonico libro est: actus enim apostolorum liber est de canone scripturarum. Ipse liber incipit a dñica paschæ, sicut se cõsuetudo hẽt ecclesię. In hoc ergo libro, cui titulus est Actus Apostolorum, audistis quomodo sunt electi, & ab apostolis ordinati septem diaconi, de quib. Stephanus erat: priores apostoli, sequentes diaconi: & prior martyr de diaconis, quã de apostolis. Hæc ille. AVCT. Et sermone eiusdem partis. 78. qui incipit, Memor. AVGV. In actibus apostolorum aduertite quomodo legitur, modò incipit liber legi. Ipse hodie cœpit liber, qui uocatur actuum apostolorum: qui nulli proficere, habet unde possit. Hæc ille. AVCTOR. 14 Augustinus † ecce habet pro magna consuetudine ecclesiæ, qua legi incœpit actus apostolorum à dominico paschæ: nec respuit item gesta martyrum in ecclesiis recitari, quæ non sunt de canone scripturarum, recolens illud ca. 39. Carthaginen. concilii tertii, cui ipse subscripsit, ut suprà est habitum. Ambrosius item præsul apostolicus usum suum explanat, uel quem in ecclesia reperit, uel quem ipse ediderit; secundùm quem dicit ipsum diabolum sciuisse librum illum tunc temporis esse legendum. 8. libr. epistolarum de tra-

traditione basilicæ epist. 77. AMBR. Audistis filii librum Iob legi, qui solenni munere est decursus, & tempore. Sciuit etiam ex usu diabolus hunc librum intimãdum, quo uirtus omnis suæ tentationis aperitur, & proditur: & ideo hodie metu maiore concessit: sed gratias Deo, qui nos ita firmauit fide, atque sapientia. Hæc ille. AVG. Et ibi uersus finem de libro Ionæ. AMBR. Cum fratribus psalmos in ecclesiæ basilica minore diximus: sequenti die lectus est de more lib. Ionæ, quo completo, hunc adorsus sum sermonem. Liber lectus est fratres, quo prophetatur, q̃ peccatores in pœnitentiam reuertantur. Sequitur infrà. Erat autem dies, quo se dominus pro nobis tradidit, quo in ecclesia pœnitentia relaxatur. Certatim hoc nuntiare milites irruentes in altaria, ac osculis significare pacis insigne. Tunc agnoui, quòd uermem antelucanum percusserat, ut tota ciuitas seruaretur. AVCTOR. Hic

25 † in die cœnæ recolit usum illius Mediolanensis ecclesiæ habere, ut legatur liber Ionæ, & pœnitentibus indulgeri. Item in libro de mysterio paschali. AMBR. Hoc paschæ bonum, hæc optabilis anni festiuitas. Sequitur. Hinc sub fidei arbore ab utero fontis innocui cereorum splendet ornatus. Et infrà. Hinc unius plebis gremio beatæ ecclesiæ nutrisa fraternitas, unicæ diuinitatis substantiam, ac uirtutis trinum nomen adorantes, psalmum festiuitatis annuæ cum propheta concelebrant. Hæc est dies, quam fecit dominus, exultemus, & lætemur in ea. Hæc ille. AVCT. Et hoc de cereis accendendis in paschа, & de uersu psalmi. Hæc dies. Item in apologia Dauid ad Theodosium libro primo circa medium, AMBR. Suscepimus in nos gratiam Spiritus sancti die Pentecostes, uacant ieiunia, laus dicitur Deo, halleluia cantatur. Et supra Lucam legitur. 6. cap. 8. BEDA. Notandum, q̃ sanctæ mulieres, astantibus sibi angelis, non in terram cecidisse, sed uultum dicuntur in terram declinasse. Nec quempiam sanctorum legimus tempore dominicæ resurrectionis, uel ipsi Domino, uel angelis sibi uisis, terræ prostratum adorasse: unde mos obtinuit ecclesiasticus, uel in memoriam dominicæ, uel in nostræ spem resurrectionis, ut omnibus diebus dominicis, & toto† quinquagesimæ tempore, non flexis genibus, sed declinatis in terram cultibus oremus. Hæc ille. AVCT. De singulis rebus disputare non possumus sufficit ut in quibusdam forma necessitatis astringat, ut hunc usum, uel illum, non quilibet sua sponte reijciat, sed fixum modum tetinens omnino secundùm eum modum & usum oret horis canonicis, quem in illis locis tenet ecclesia: alioquin legem Apostoli qualiter obseruauimus, dicentis, Loquentes uobismetipsis in

Am. 3

Amb. To. 3

Amb. To. 4

* i. a paschæ usque ad pẽtecosten.

A psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus? Si non unus psallat, & alius exhortetur, aut scribat, qualiter loquuntur sibiipsis in psalmis? Aut si unus prophetiam legat, alius orationem dominicã, aut quod ipse uoluerit, non quod communiter statutum est, qualiter sibiipsis colloquentur in psalmis? Idcirco ergo necesse erat usum aliquem figere, qui pluribus sit communis, tàm ut certi sint in quibus colloqui psalmis, aut canticis debeant, quàm ut turpis dissonantia saltem in eadem uitetur ecclesia. Ex † quo in concilio Toletano 50. ca. 7. cui præsidebat Isidorus primas Hispalensis & subscripsit se. ISID. Post rectæ fidei confessionem, quam in sancta Dei ecclesia prædicatur, placuit omnibus sacerdotibus, qa catholicæ fidei ueritatem constlectimur, ut nihil ultrà dissonum, aut diuersum in ecclesiasticis sacramentis agamus: nẽ aliquibus nostra diuersitas apud ignaros, seù carnales, schismatis errorem uideatur ostendere, & multis extet in scãdalum uarietas ecclesiarum. Vnus igitur ordo orandi, atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Gallatiam conseruetur. Vnus modus in missarum solennitatibus, unus in uespertinis officijs nec diuersa in nobis sit ultra ecclesiastica consuetudo, qui una fide continemur & regno. Hoc enim & antiqui canones decreuerunt, ut unaquæque prouincia, & psallẽdi, & ministrandi patrem consuetudinem teneat. Hæc ibi AVCT. Hęc identitas tamen officij non omnẽ uarietatem euitat, sed quæ sit tanta, ut apud ignaros schismatis errorem uideatur ostendere. Cæterum locorum alternus usus decori est, & ab institutione sectandus. Vnde libro ad inquisitiones Ianuarij. 2. uersus finem AVGVS. Miror sanè quid uolueris, ut de his, quæ uariè per diuersa loca seruantur, tibi aliqua scriberem: cùm & nõ sit necessarium, ut una in his saluberrima regula teneatur, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem uitæ melioris, ubicunque instituta uidemus, uel instituta cognoscimus: non solum non improbemus, sed etiam laudando, & imitando sectemur, si aliquorum infirmitas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si enim eo modo impedit, ut maiora studiosorum lucra sperandasint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maximè id, quod de scripturis defendi potest. Sicut de hymnis, & psalmis cantandis, & ipsum domini & Apostolorum habemus exemplum, & certa præcepta de hac re. tam utili ad mouendum piè animum, & accendendum diuinæ dilectionis affectum, uaria consuetudo est. Hæc ille. AVCTOR. Generalem † nobis regulam præscripsit Augustinus ut milli usus obseruan-

Isidorus.

Aug. To. 5.

tiales prætermittantur ecclesiæ pp calumniatrices linguas, ubi maiora sint speranda lucra bonorum, quàm timenda detrimenta, maximè si ex scripturis defendi possint. Et addit, sicut de hymnis, & psalmis canendis Christi, & apostolorum habemus exemplum: & tamen dicit, circa præcepta de re tam utili uaria consuetudo est, & nulla penitus omittenda.

¶QVOD CLERICI, ET SACERDOtes, non liberè omittant ecclesiæ officium ad orandum horis statutis. Cap. XXIII.

SVMMA.

1 *Ecclesia quòd certas horas habeat disputandi, prædicandi, operandi, feriandi, & inter eas orãdi primas, ad singula officia commodè deputatas.*

2 *Christus quomodo antequàm ad alia opera descenderet, semper oraturus intrabat in tẽplum in exemplum nostri.*

3 *Saul in regni primordio quòd cœperit psallere cum prophetis, quid denotet.*

4 *Daniel quomodo nõ inchoauerit soluere regis problema, nisi deuotæ precis spatio impetrato. Et quare Ananiam, Azariam, & Misael iunxerit ad preces.*

5 *Beati, cum sint conditione & statu liberimi, quomodo à diuicis laudibus celebrandis, certis itẽ uerbis & horis, uacare non possint.*

6 *Ecclesia quõ certas horas laudum Christi præfixit, iuxta modulum scripturarum.*

7 *Horarum canonicarum distinctio secundùm Cyprianum, & Isidorum.*

Fortis instantia contra orandi instantiam uagam prædicans libertatem. sequitur ibi ca. 7. de quatuor sectis. Si quis quærat quid talis presbyter ita de ratione faceret, cùm non debet Deum taliter deprecari? Dictum est, quod unus debet in casu, quo Deus inclinauerit, prædicare, alius dicere orationem dominicam, uel ædificare proximum, aut spiritualiter, aut corporaliter, secundum quòd Deus inclinauerit faciendum. Et sic standum est consuetudini loci, de quanto non repugnat regulæ Christi, uel etiam rationi. Hæc Witcleff. AVCT. Hoc ultimum sic intelligitur apud eius asseclas. Et sic non est cedendum consuetudini loci, de quanto sibi uidetur repugnare regulæ libertatis Christi, uel etiam rationi. Et sic ipse intellexit, ut patet per eadem dicta eius alibi, sed nube uerborum uoluit artificiosè uelare malitiam, & detegere: alias autem opportunè quid dicat, uideamus. Si presbyter non debet Deum taliter deprecari, unus debet in casu, quo Deus inclinauerit, prædicare, alius dicere orationem dominicam, alius quod uoluerit operari, ut Deus inclinauerit; quasi omnes obseruãtes horas orandi ecclesiæ, non inclinentur à deo & omnes Witcleuistæ sequentes libitum uoluntatis, inclinentur à Deo. Et cum tempus suum habeant uniuersa sub sole, inuocationes sanctæ apud Deum nullum tempus habent fixum, nisi quòd decernat uaga uoluptas: econtrario iubente Paulò primo omniũ fieri orationes in ecclesia, obsecrationes, postulationes, & gratiarum actiones pro regibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt, ita ut iuxtà legem Domini, omne opus alterum præcedat oratio. Sic enim deus temporum dat tempora, Expecta paulisper, & post tempus orandi, tempus erit aliud agendi. Et beatus Paulus horas sibi distinxit prædicationis, disputationis, & operationis seorsum, & fixè, ne tempora ipsa nunc hac re, nunc illa, importuna uarietate confunderet. Qualiter lib. de operibus monachorum ca. 18. approbat AVG. Ipsi apostolo quomodo uacaret operari manib. nisi ad erogandum uerbum Dei certa tempora constitueret? Neque enim Deus hoc latere nos uoluit: nam & cuius artis opifex fuerit, & quibus tpibus uacaret dispensando euãgelio, sacra scriptura non tacuit. Nam cum eum urgeret profectionis dies in Troade constitutis, ẽt in una sabbati congregatis fratribus ad frangendum panẽ, tanta fuit intentio, & tàm necessaria disputatio ut sermo produceretur ad noctis medium, tanquam excidisset eis, quod non esset ieiuniũ. Qñ autem alio loco commoratus quotidie disputauerit, quis dubitauerit eũ horas habuisse ad hoc officium deputatas? Hæc ille. AVCTOR. Multò magis quis dubitauerit totam ecclesiam horas certas habere disputandi, prædicandi, operandi, feriandi: & inter eas orandi primas ad singula officia commodè deputatas? Christianorum hucusque fuit ista religio, quam utique etiam Paganorum superstitio laudabilem reputauit, ita ut apud deos suos falsos prius quã sererem, deam placarent Cererem: ante nauigationem Neptunum, & nymphas, ante certamen bellicum Iouem & Martem primò hostiis, & demum uictimis obtenta uictoria. Et non uult Witcleff ante prædicationem, aut aliam operationem corporalem, aut spiritualem, tantum orationis, uel sancti sacrificii apud Deum uerũ Christianus primò efficiat sacerdos, quantum apud Deum falsum per sacerdotes prophanos rogabat paganus auxilium. Videte quàm anxia res est loqui cum errore peruersis. De quo libro contra epistolam fundamenti * capit. 16. AVGVSTIN. Non inuenio quid faciam cũ erro-

1. Tim. 2.

Aug. To. 3

Aug. To. 6 *27.

errore peruersis, & consuetudine implicatis miserrimis animis: non enim sciunt homines isti quid loquantur, cùm hoc loquuntur: non enim attendunt. Sequitur. Intuemini paululũ sine animositate, & amaritudine, omnes homines sumus, nõ nos, sed errores per falsitates oderimus quæso. Intuemini paululum. Deus misericordiarum adiuua intuentes, & uerum quærẽtibus æternum lumen accendi. Quid enim intelligimus si non intelligimus rectum melius esse quàm peruersum? Hæc ille. AVCTOR. Quid † intelligimus, si non intelligimus hoc esse sequendum, quod Christus iussit, & Apostoli, de horis dicendis primò in ecclesia, & demum ad alia opera descendendum, sicut Christus post laudes susceptas à plebe & pueris, Osanna clamantibus ante prædicationem, uel alia opera, primò oraturus intrauit templum: & hoc quidem in exemplum nostri, dicente super illud Marci. 3. lib. in expositione cap. 9. BEDA. Et introiuit Hierosolymã in templum. Quòd ingressus ciuitatem Christus primò templum adiit, formam nobis religionis, quam sequamur, demonstrat: ut cùm fortè uillã, aut oppidum, aut alium quemlibet locum, in quo sit domus orationis Deo consecrata, intremus, ad hanc diuertamus: & postquàm nos Domino per orationum studia commendauimus, sic deinde ad agenda, propter quæ uenimus, temporalia negotia secedamus. Hæc ille. AVCTOR. Non ergo erat obseruantia personalis in Christo, sed quasi formam nobis præstituit generalis exempli, ut quotiens uillam intramus, aut oppidum, prius pro oratione fundenda, intremus ecclesiã, ut quidquid actori sumus, à laude diuina, & ab oratione sumat originem: sicut Saul † in regni primordio cœpit psallere cum prophetis, unde exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas? Habebant enim antiqui prophetæ certum usum concinendi per horas fixas, ita ut sciret Samuel ei dicere. Post meridiem &c. Cum ingressus fueris ibi urbem, obuium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosquè prophetantes: & insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis. 1. Regum. 10. Propter † hoc autem Daniel cum esset propheta, & religiosus tanti temporis, non inchoauit soluere regis problema, nisi de uotæ precis spatio impetrato. Super quem locum Danielis. 2. in commentario HIERONYMVS. Daniel ingressus rogauit, ut tempus daret ad solutionem meditandam regi. Tempus postulat, non quo tractatione, & sagacitate mẽtis occulta perquireret, sed quo occultorum precaretur dominum, & ideo Ananiam, Azariam, & Misael iungit ad preces, ne solus de suo merito uideatur præsumere, ut quorum erat commune discrimen, communis esset oratio. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ne solus de suo uideretur præsumere, comites in oratione coniunxit. Et sacrilegus Witcleff confidit in merito suo quando orat, & despicit orationem alienam. Et item sanctus Daniel tempus postulat, orationem operi præferens, etiam in ædificationem proximi ualituro. Sed hæc dicet Witcleff ideo facienda, ut libertas Christi seruetur: ut orãs nec arctetur ad usum, nec ad horam. Nescio quid prædicat libertatem, cum hæc uita plena sit difficultatibus legum, ne sit plena difficultatibus operũ uitiosorum. Quid putas mi Witcleff ut tua nos facias libertate beatos? Scio libertatem Christi esse in hac uita, secundum quam per patientiam expectamus. Vnde libro. 2. ad inquisitiones Ianuarij AVGVSTINVS. Si quid non uidemus speramus, per patientiam expectamus, quod memento quàm commemorem. Neque iam nunc in ista uita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac si in angustiis rerum temporalium ore sacrilego murmuremus, quasi non exhibeat quod promisit. Promisit quidem huic uitæ necessaria: sed alia sunt solatia miserorum, alia gaudia beatorũ. Domine (inquit) secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem libertatis. Hæc ille. AVCTOR. Murmuras mi Witcleff in difficultatem orandi certis horis, & tuos presbyteros dicis habere cõfidentiam, quod possent aliter utiliter occupari, & ideo libertate magna eos donasti, ut quod uelint orent, & quando: sed desinite murmurare in his Christi difficultatibus, nè perdatis latitudinem libertatis etiã beatorum. Qui † cum conditione, & statu sint liberrimi à diuinis laudibus celebrandis, certis item uerbis, & horis, ut ita tua libertate fruantur, uacare non possunt, dicente scriptura Apocal. 4. de sanctis animalibus, ꝙ requiem non habebãt die ac nocte, dicentia; Sanctus, sanctus, sanctus dominus omnipotentes. Et in præfatione missæ tota ecclesia cohortatur seipsam, ut quemadmodũ cæli cęlorumquè uirtutes Cherubim quoque & Seraphim socia exultatione concelebrãt. Cum quibus & nostras uoces (inquit) ut admitti iubeas deprecamur, supplici confessione, dicentes, Sanctus &c. Argue iam quos potes propter celebrationem diuinorum illiberatos, aut angelos beatos, aut homines in ipsa precum celebratione proximos iam beatis: in quo si homines à laudando sic celebriter cessant laudes cum angelis Deo dicere, angeli nunquam cessant Dei laudes in eius celebritate canturę

Bede. 1. Reg. 10. Deut. 1. Hier. To. 9. Aug. To. 2. Psal. 93. Apo. 4.

cum clericis. Vnde libro. 2. de Epiphanijs, siue de natali domini, uersus finem GREG. Cum pastoribus uenerare, cum angelis hymnū dicito, cum archangelis choros ducito: sit nobis ista communis solennitas terrestribus cū cælestibus: certus sum etenim, q̄ etiam cælestes uirtutes hodie nobiscum pariter in hac solennitate gloriantur. diligunt enim & illi & homines Deum, Hæc ille. AVCT. Respondent ergo angeli ciues in tali celebritate ad horas omnes hominibus sine suæ præiudicio libertatis. Quid nocet libertati hominum, ut qui non possunt semper, saltem certis horis, angelis respondere? Sic
6 † enim certas horas laudum Christi, iuxta modulum scripturarum præfixit ecclesia, cuius potissimum sacerdotes uices suas, & populorum exoluant, qui faciente carnis infirmitate, aliter non possent adimplere, qđ iussit Christus, semp orare, & non deficere: aut item apostolus eius, Sine intermissione orate. Iuxta quod unum sensum elicit in expositione Luc. BEDA. Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Dicit & apostolus, Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, & sine defectu, & sine intermissione precibus insistere, ut nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est eum semper orare, & sine defectu, uel intermissione, qui horis canonicis iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, precibus consuetis, dominum rogare, & laudare non desistit. Et hoc est quod Psalmista dicebat: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia, quæ iustus secundùm dominum gerit, & dicit, id orationem esse reputandum. Hæc ille: AVCT. Distinctiuà textus prædictos exponit, ut ministros altaris comprehendat in primo & cunctos item fideles excusat generaliter in secundo. Notandum tamen est, q̄ horis canonicis iuxtà ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, & precibus consuetis laudandum sine intermissione Deum exponit, Has horas canonicas à primæuis suis distinxit ecclesia. Quibus autem occasionibus sic distinxerit ecclesia, puta, Tertiam, Sextam, Nonam, sancti patres non omiserunt edicere. Vnde li. de oratione dominica uersus finem sanctissimus CYPR. In
7 † orationibus uerò celebrādis inuenimus obseruasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate uictores, horam Tertiam, Sextam, Nonam sacramento. s. Trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat: nam & prima hora in tertiam uenies, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itemquè ad Sextam, quarta procedens, declarat altera Trinitatem. Et quando à septima, nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarū spatia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant. Et manifesta postmodum res est, sacramenta olim fuisse, q̄ sic iusti antea precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritussanctus, qui gratiam dominicæ promissionis implenit. Item Petrus hora sexta intectum superius ascendens, signo pariter, & uoce Dei monentis instructus est, ut omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de immūdis gentilibus anteà dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimere, & uiuificare nos posset, tunc uictoriam suam passione perfecit, AVCT. Optimè declarat sanctissimus Cyprianus efficaciam orationis ecclesiasticæ per horas legitimas celebratæ, quas item sancti comites Danielis secundum instituta legalia, de more tēpli ipsi obseruauere nocte capti: & perspicuè docet qualiter in misterio Trinitatis istæ tres horæ Tertia, Sexta, Nona, à se inuicem trium horarū interstitijs semotæ iacuerant. Conformiterquè & dominus eas & in suis gestis, non tàm ante passionem, quàm in passione, & post resurrectionis gloriam obseruauit: & post eum Petrus, & ita in ecclesiam fluxit ab eis. Et sequitur hūc passum Cypr. li. 1. de officiis c. 19. ISID. Horam tertiam, & sextam, & nonam Daniel, & tres pueri supplicationibus deuouerunt. Sut ab ortu diei in tempus deprecationis, tres horæ porrectæ Trinitatis nobis reuerentiam declararent: pariter cum tertia ad sextam, atque inde ad nonam, atque per paria lucis interualla certis dimensionibus terminata, Trinitas ter die rogata colere tur. Illud etiam occurrit ad probationem uenerabilis Trinitatis, q̄ spiritussanctus hora tertia hoc suo loco, & munere, & tempore descendit ad terras, impleturus gratiam, quam christus promisit. Nā etiam sexta hora Christus passus est, & in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus per trinas horas trinitatis perfectio, aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: licet computetur diurna celebritas, per quaternarium usque in uespertinū officium, hoc in quaternario significatur, quia mundus quadrifariè diuisus in trinitate saluatur. Hæc ille. AVCTOR. Et hic ecce legitimam obseruantiam horarū distinguit Isidorus, dicens eas à patribus ueteris testamenti obseruari, & ab eis in nostras missam ecclesias. Sub sacramento itaque trinitatis, trinis horis ab inuicem unaquaque semota, ab alia, ut ab hora tertia usque ad horam sextam horologij, fluant

tres

Zu. 11. 1. Tessal. 5 Beda

Ps. 33.

Cyprianus. Horarū canonicarum distinctio.

Act. 2. Act. 11

B

C

Isidorus

tres horæ: ab hora nona usque in horam uespe-
rarum item tres horæ: sicut ab ortu diei, quam
horã primam uocamus, usque in horam tertiã
tres horæ interceptæ sunt. Nec in his horis orã
di Deum primæua est contenta ecclesia: nisi ẽt
abundaret iustitia sua plusq̃ Scribarum, & Pha
risæorum, & alias horas tam diei quàm noctis
cœpit adiicere, puta matutinam, primam, com
pletorium, prout dicto libro de oratione domi-
nica, scribit CYPR. Sed nobis fratres dilectis-
simi præter horas antiquitus uobseruatas orãdi
nunc & spatia, & sacramenta creuerunt. Nam &
manè orandum, ut resurrectio domini in matu-
tina oratione celebretur: quòd olim Spiritus sã
ctus designabat in psalmis, dicens, Quoniam ad
te orabo domine, manè exaudies uocem meam
Manè astabo tibi, & contemplabor te. Et iterũ
per prophetã loquitur, dicens, Diluculo uigila-
bunt ad me, dicentes. Eamus, & reuertamur ad
dominum Deum nostrum. Recedente item so- B
le, ac die cessante, necessario rursus orandũ est.
Nam quia sol Christus uerus est, & dies uerus,
sole, ac die seculi recedente, quando oramus, &
petimus ut super nos ueniat denuo lux Christi, 2
precamur aduentum lucis æternæ gratiam præ-
biturum. Hæc ille:

¶HORAE ORANDI ECCLESIASTI cæ, qualiter cœperunt distingui. Ca. XXIIII.

SVMMA.

1 *Horæ matutinalis uespertini officij qualiter fuc creuerint.*

2 *Vigiliæ quatuor describũtur, quas stationes Isi-dorus appellat.*

3 *Vigilia una quomodo tres horas habet. Et sic nox habet quatuor uigilias, quas à tempore Christi obseruauit ecclesia.*

4 *Cantus tres nocturni, & quartus laudum, quare in festis solenniter celebrentur.*

5 *Iulianus apostata quomodo ad decus paganicum ampliandum transtulerit christianorum ritus canendi & psallendi in ecclesia, & horas canonicas in templa funesta.*

6 *Laudes Psalmorum quo sint temporis creatori exoluendæ, ubi dies terminum, nox sumit initium, exemplo auium, secundum Ambrosium.*

7 *Christus Deus sol uerus, & dies uerus, q̃ omni hora die noctuq̃ à Christianis frequenter sit adorandus, & precibus orandus.*

1 VAliter † autem hæ horæ matutinalis, ac uespertini officii succreuerunt, tã git Isidorus li. 1. de officijs ca. 23. fa- Isidorus
ciens de Casiano memoriam, qui u- A tique scribit l. 3. de institutis monachorum, c. 4. Cassia.
CASS. Sciendum hanc matutinam, quæ obser uatur in occiduis uel maximè regionibus, canonicam functionem in nostro tempore, nostroq; monasterio primitus institutam, ubi dominus noster Iesus Christus natus de uirgine Maria humanæ infantiæ susc ipere crementa dignatus est nostram quoque religionem adhuc teneram, & lactentem infantiam sua gratia confirmauit. Vsque enim ad illud tempus matutina hac solennitate, quæ expletis nocturnis psalmis, & orationibus, post modicum interuallum temporis solet in Galliæ monasteriis celebrari, cum quotidianis uigiliis pariter consummata, reliquas horas refectioni corporis deputatas a maioribus nostris inuenimus. Hæc ille. AVCTOR. Hic inchoationem officii matutinalis, cuius causa diu præcessit, expressit: ubi item de nocturnis cum suis psalmis eloquitur. Hi quidẽ nocturni pp solennes uigilias, & dominitas habebãtur: ẽm quatuor uigilias noctis quatuor horis separatim apud antiquam ecclesiam celebratæ: quia & omnis populus tunc totam noctem uigilando transegit. Quatuor † ergo uigilias distinguẽtes, quas milites in exercitu, aut nautæ seruant in naui, tres nocturnis cantibus, & quartum matutinis laudibus donabant: prout Isidorus scribit, appellans stationes ca. 19. libri primi de officiis. ISIDOR. Siquidem & in nocte stationes, & uigiliæ militares in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatiis secernuntur: ut in ipsis nocturnis mundialibusq̃ officiis, Trinitatis mysteriũ ueneretur. Hęc ille. AVCTOR. Bene pronuntiat quatuor stationes cum suis interstitiis trium horarum, sicut se habent uigiliæ militares: quemadmodum & Lucanus. Tertia iam uigiles commouerat hora, lacerdos. Et saluator in euangelio Marci quasi has horas instituens in ecclesia post modum obseruandas, Nescitis (inquit) quando dñs domus ueniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an manè, & si uenerit in secunda uigilia & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit &c. Et AVGVSTI. de uerbis domini sermone. 14. Venit ergo dominus ad uisitandum discipulos suos, qui turbabantur in mari quarta uigilia noctis. Quarta uigilia noctis est extrema pars noctis. Vigilia † una tres horas habet, ac per hoc nox quatuor uigilias habet. ternas horas per quatuor uigilias distributas. Hæc ille. AVCT. Has a tempore Christi obseruauit ecclesia. Vnde & libro primo de officiis ca. de matutinis officiis.* Valeri. Diebus dominicis, & sanctorum natalitiis genua in ipsis non flectimus horis, stando proficentes libertatem & gratiam. Et sequitur. Tunc & uigilias tribus horis dispertimus nocturnis, ut non solum uerbo, sed & facto

Cassia.
Lucanus.
Mar. 13.
Aug. To. 4.
vigilia una habet tres horas
* Valerius noster.

eres uigilias prædicemus: de quibus ait dominus, Beati sunt serui illi, quos cum uenerit dominus, inuenerit uigilantes: & si in secunda uigilia, & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi. Tunc legendi, atque canendi officia, quæ ad ædificandam ecclesiam instituta sunt, numerosius concrepant, ut nos preparemur ad aperiendum Domino quacunque hora pulsauerit, ad modum diuinarum ueteris testamenti tubarum, quæ castra commouere conciso clangore iussa sunt. Ipsa autem pluralitas lectionum non eadem in omni ordine est. Nam clerici .9. monachi .12. legant: ille uouena ius est tetragonus, & æquus undique quadris lateribus, hoc innuit, quòd uerbum, & opus prædicatorum æqualia semper debent esse. Hic uero duodenarius inæqualibus constans lateribus (nam ter quatuor, uel quater tria, duodecim faciunt) hoc insinuat, quòd in uno magis extendantur, & exemplo Iacob cum domino luctantis claudicent. s. minus operantes, ut amplius meditari queant hi, qui fidem Trinitatis mundo quadrifido prædicant. Nam in utroque ordine pluralitas lectionum pluralitatem signat prædicatorum, qui ex tempore plures in mundum missi sunt. Hæc ille. AVCTOR. De mysteriis omnium horarum non uacat omnia scribere, quæ auctores in suis locis latè pronuntiant: sufficit grossiora colligere quæ rationes horarum apertius largiuntur.

4 Cur †. s. tres nocturni cantus in festis, & quartus laudum solenniter celebrantur: quia .s. sic antiqua ecclesia totas noctes in laudibus expendebat, diuidendo noctem in quatuor distinctas uigilias cum interciſis spatiis trium horarum, sicut de horis diurnis iam dixi. Vnde si omnes horæ cum suis interuallis trium numerentur horarum, in fine tertiæ horæ hora succedit cantus canonici per totum circulum diei ac noctis: sed quia hoc pondus laboris infirma caro iugiter & continuè ferre non potest, redacti sunt omnes nocturni cum laudibus ad unam ipsorum uigiliam, ut quidam deuoti prima noctis uigilia totum decantant officium, plurima pars ecclesiæ, ut cathedrales tenentes ecclesias, monachi nigri, fratres canonici, ad secundam mediæ noctis uigiliã: alij ut monichi albi, & cæteri religiosi quidem in tertia noctis uigilia gallicantum obseruant. Clerici uerò cum populo per minores parochiales ecclesias, quarta uigilia canunt de mane, quæ & hora prima nuncupatur: ut euangelica regula, quæ de diuersis non obseruatur ab omnibus, saltem integrato officio, teneri possit à singulis, ut sic à summo diluculo Christi seruus Christum canat semper, & ante omne opus habeat horam horandi canonicè, quæ opus humanum omne præcedat. Quòd si murmuret Wicleuista, quòd aliud melius ad ædificationem proximi tunc præferret officio, si alta urget necessitas: Respondeo, quòd incumbens alta necessitas differre potest officium, non auferre. Igitur ubi talia interuenire solent officiis, moderatè præuenire liceret obsequium, præueniendo horam, prout sanctus Psalmista cuncta opera sua sui securus oratione præueniens, Præuenerunt, inquit, oculi mei ad te diluculò, ut meditarer eloquia tua. Super quod in octonario. HILARIVS. Qui in maturitate clamorem præuenerat, nunc ipsos dies meditationibus præuenit. Vigilat ille diluculò, non expectat, ut grauatos somno oculos lux infusa perturbet. Vigilat ille, & ipsum redeuntem lucis ortum, orationibus operitur. Nunc prophetarum dictis occupatus, nunc psalmorum hymnis intentus, nunc patriarcharum & sanctorum gestis negotiosus, omne eloquium domini omni tempore & assiduitate meditatur. Hæc ille. AVCTOR. Vbi nunc est Witcleff cum actibus suis melioribus ad ædificationem proximi, qui orationes istas, & meditationes impediant? Et nunquid audiuit Christum dicere, quòd hæc oportet facere, & illa non omittere? Et nunquid potest Witcleff nobis ostendere sacerdotes suos abundantiores in opere proximorum, quòd hæc omiserunt orandi officia, quàm nos exhibeamus ipsi sanctos Augustinum, Ambrosium, Hilarium, Cassianum, Gregorium, & cæteros innumeros, qui horas obseruabant orandi canonicas, & tamen plus omnibus sacerdotibus cum Lollardis suis, circa ædificationem proximorũ scribendo, prædicando, corporaliter uisitando, aut miraculis profuerunt? Et isti sunt, de quibus iam dixit Hilarius, & eorum quolibet, quòd nunc patriarcharum, & sanctorum gestis negotiosus, nunc prophetarum dictis intentus, omne eloquium Dei in omni tempore & assiduitate meditatur. Nec in uiris tantùm, sed has horas pro orando seruare extollendam sanctitatem prædicat in sexu fœmineo, epitaphio sanctæ Paulæ HIERON. Manè hora tertia, sexta, nona, uespera, noctis medio per ordinem psalterium canebant, nec licebat cuiquam sororum ignorare psalmos, & non de scripturis sanctis quotidie aliquid discere. Hæc ille. AVCT. De sancta Paula hoc dixit, & uirginibus sacris cum ea collectis. Sileamus † de sanctis, & ipsos paganos ducamus in confusionem hæretici, imò magistrum eius Iulianum apostatam, qui ad decus ampliandum paganicum, transtulit in eum ritus nostros psallendi in ecclesia, & horas canonicas in templa funesta, ut non esset honestas ecclesiæ tanta plus admiranda gentilibus, prout lib. 6. cap. 29. refert. CASSIODOR.

Differre potest officii, non auferri.

Psal. 118.

Matt. 23.

Hier. To. 1

Cassiod.

Arbi-

Arbitratus.ſ. Iulianus Chriſtianitatis ſtatum ex uita bona & conuerſatione conſiſtere, ſtuduit ubique templa paganorum conſtructione, & ordine Chriſtianæ religionis ordinare, ſedibus, atque profeſsionibus, paganorum dogmatibus, atque monitio nibus, lectores ſuæ ſuperſti- 6 tionis inſtituere: & ut inſtar clericorum horas etiam certas,& orationes, & dies ſolenni ter obſeruarent,præcipiens pariter habere curã uiros atque mulieres philoſophari ſcientes, de habitaculis peregrinorum,& pauperum, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita, paganorumquè religionem componere, & pietatis habere nomen.Si quis autem ſponte, uel inuitè peccaret in traditionem Chriſtianorum, poſt pœnitẽ tiam mediocrem conſtituit ſuſtinere correctionem: præcipuè uerò zelatus dicitur notas literarum epiſcopalium,quibus ſolent alterutris ſcribentes commendare peregrinos,& quò proficiſcuntur,& à quibus ueniunt,modis omnibus indicare ſolatia promereri, & tanquàm noti, & amici ſint teſtimonio directi ſignaculi.Hæc conſiderans feſtinabat,ut pagani Chriſtianorum aſſueſcerent officiis.Hæc ille.AVCTOR.Subiungit illic in probationem iſtorum literas Iuliani propter hanc cauſam directas Arſacio pontifici Galatiæ.Inter cætera uerò pietati inuidet Chriſtianorum, qui etiam Iudæis benefaciant,& eos non abiiciant,etiam & Paganis.CASSIODO. Turpe nãque eſt, inquit, ut iudæos quidem non abiiciant, ſed potiùs nutriant impij Galilæi, & ſuos pariter,nec non etiam noſtros,noſtri uerò noſtrorum ſolatio deſolantur. Quapropter doce etiam collationes facere Paganos ad talia miniſteria,Paganorumquè uicos offerre diis primitias frugũ, eoſquè eiuſmodi benefactis inſtitue, docens eos olim hoc fuiſſe apus noſtrorum.Homerus enim hoc probat, introducens Eumeniũ talia facientem.Hæc ille.AVCTOR. Annectit item honorem, quem ſacerdotes templi uoluit habere ſuprà, præſides intra ambitum ſuum. CASSIODOR. Præſides prouinciarum ra- 7 rius domi ſuſcipe, frequenter eis ſcripta tranſmitte.Ingredientibus illis ciuitatem, ſacerdotũ nullus occurrat.Cumquè ad templa uenerint dominorum intra ianuas eis nemo præcedat militũ ſortè, aut præcedentibus officiorum, ſed qui uoluerit,ſubſequatur.Cùm ad ipſum limen templi peruenerit,priuatus exiſtat.Tu enim,ſicut noſti, tuus es iudex. Hoc enim etiam ſacra ſanctio uidetur exigere.Hæc ille.AVCTO. Multa de inſtitutis noſtris honeſtis hic latè deſcripſit, quæ Iulianus ille apoſtata transferre uoluit ad Paganos, ad eorum decus noſtro coæquandum decori. ut ab oratione horis canonicis ad ſuſceptiones peregrinorum dilapſi ſimus & pauperum

A ad oblationes & primitias, ad defendendos hõnores miniſtris deorum. Et proh dolor, quàm turpe eſt inter Chriſtianos nutrito, has honeſtates cenſere abiectas,quas inimicus horrendus ſi dei chriſtianæ,chriſtianis inuidit, & Paganis addidit ad ornatum? Sed † ueniamus ad officij cõplementum,& ubi dies terminum, nox ſumit initium. Pſalmorum laudes conditori temporis exoluamus, ne aues illæ minutæ nos ipſos obſequẽdo deo præcedãt.De quibus lib. hexaemerõ de opere quinti diei tractatu primo de auibus habet AMBRO.Vbi omne negotiũ expeditũ putaui,& abſolutum me eſſe credidi,& diẽ quintũ cõ ſummatum arbitratus ſum, uenit in mentem recordatio auium,quæ,cum eunt cubitum,quaſi peracto lætæ munere æthera cantu mulcere conſueuerunt:quod uelut à ſurgente & occidente die ſemper inſtaurare conſuerunt, ut uel decurſo,uel adorto nocturno diurnoque tempore B iuſtas laudes ſuo referant creatori.Magnum igitur incentiuum excitandæ nobis deuotionis omiſerã.Quis enim ſenſum hominis gerens non erubeſcat ſine pſalmorum celebritate diẽ claudere,c uetiam minutiſsimæ aues ſolenni & duciſono carmine ortus dierum ac noctium proſequantur? Hæc ille. AVCT. Quid poſt hæc reſtat,niſi ut has aues laudiferas creatoris, quæ horas ita canendi pro omni ſubuentione pullorum,aut generis non omittunt,nec pro ſuo concentu item ab opere deſiſtunt, ad redarguẽdum mittam noſtrum hæreticum,ut qui ſcripturas, aut ſanctorum antiquorum traditiones non audit,natura uictus abſcedat.Noſquè uelut Chriſti diſcipuli ſenſum gerentes, auxilium humanũ erubeſcamus ſine pſalmorum celebritate diem claudere:nec tantum hoc,ſed ſi diem, noctemq; laudibus,ut poſſumus,non dedicamus diuinis: C hoc ſanctum, hoc Chriſtianorum laudabile & prædicandum per omnia documentum,prout in libro de oratione dominica uerſus finem docet CYPRIANVS.Si † in ſcripturis(inquit) ſanctis ſol uerus,& dies uerus Chriſtus eſt,hora nulla chriſtianis excipitur,quominus frequenter accedat Deus ſemper adorari, ut qui in Chriſto, hoc eſt,in ſole,& in die ſumus, inſiſtamus per totum precibus,& oremus. Et quando mundi lege decurrens uicibus alternis nox reuoluta ſuccedit,nullum de nocturnis tenebris eſſe orationibus damnum poteſt: quia filiis lucis etiam in noctibus dies eſt.Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt?aut quando ſol ei & dies non eſt,cui ſol & dies Chriſtus eſt? Quia autem in Chriſto,hoc eſt in lumine,ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna uidua ſine intermiſsione rogans ſemper & uigilans perſeuerabat in promerendo Deo:ſicut in euangelio

Amb.To.1

1.Reg.1.

Lu.2.

gelio ſcriptum eſt, Non recedebat (inquit) de templo ieiuniis, & orationibus ſeruiens nocte ac die. Hæc ille.

¶ DE DICENDIS MATVTINIS ad mediæ noctis uigilias. C. XXV

S V M M A.

1 *Vigilantius hæreticus, qui & Dormitantius à hieronymo appellatur, quem ſequitur Witcleff, quomodo fuerit primus, qui contra uigilias ſacras diſputauerit.*

2 *Somniculoſorum & Letargicorum hæreticorum error circa ſacras noctis uigilias.*

3 *Witcleff, qui matutinas, & ſacras noctis uigilias damnat. ſanctorum auctoritatibus confutatur.*

4 *Religioſus uir, & fortis, quomodo prophetæ monitu debeat regulariter ſurgere, & media nocte præcipue uigilare.*

5 *Monachi æquiparantur martyribus à Hieronymo, in eo, quod die noctuquè pſallunt domino.*

6 *Hieronymus quomodo ſacræ uirgini euſtochio iniunxerit regulam noctu ſurgendi ad orandum.*

7 *Witcleff tanquam mendax & ſtolidus in ſcripturis deprehenditur.*

8 *Vigiliam corporalem qualiter nobis exemplarit Chriſtus, frequenter in oratione pernoctans, totamquè noctem ducens inſomnem.*

9 *Chriſtus, quod uerbo & facto a prima electione apoſtolorum, uſque ad uiciniam paſſionis, docuerit fideles nocturnas frequentare uigilias continuè.*

QVod tamen matutinarum uigiliarum celebritatem iam diximus noctibus frequentandam Witcleff indignè cõtrectat, increpãs ex ea religioſos noſtros tractatu ſuo ſecundo, de ſermone domini in monte cap. 65, ubi ſumens textum Matthæi: quomodo media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus uenit: & deinde expoſitionem Hieronymi, quòd ſubito intempeſta nocte, & ſecuris omnibus, quando grauiſſimus ſopor eſt, per angelorum clamorem, & tubas præcedentium formidinem Chriſti reſonabit aduentus, & ſic Chriſtum uenturum in ſimilitudinem Aegyptii temporis: ita reor, inquit Hieronymus, traditionem apoſtoli iam permanſiſſe, ut de uigilia paſchæ ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Chriſti. Sequitur. Vnde & pſalmiſta dicebat: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Subdit & Witcleff. Patet ex dictis iſtius ſancti, quam leuis

Matth. 14.

Pſal. 118

A euidentia eſt in medio noctis ſurgere, & dicere matutinas, modo, quo religioſi noſtri priuati faciunt. Ex iſto ſermone nudo pſalmiſtæ pſallimus. Ac ſi noſtri religioſi fatui ſic arguere ut pſalmiſta ſic fecit ſemel ad minimum, ſicut de Aegypto exiuit populus Iſraeliticus ſemel in medio noctis, ſemelquè uenict Chriſtus ad iudicũ ergo illi debent regulariter ſurgere, & dicere illa hora matutinas. Hæc ille. AVCTOR. 1 Quemadmodum † mihi mos eſt, primo ingreſſu erroris libet auctorem eius & parentem oſtendere. Et quantum uideo, Vigilantius monachus patronus peculiaris ordinis Lollardini primus contra uigilias ſacras diſputabat audacter. Qua occaſione ſanctus Hieronymus confutans eum, peruerſo nomine de Vigilantio Dormitãtium appellauit, epiſtola ad Riparium presbyterum. HIERON. Quod dicis eum execrari uigilias, facit & hoc contra uocabulum ſuum, ut uelit dormitare Vigilantius, & non audiat Saluatorem dicentem ſic: Non potuiſtis una hora uigilare mecum? AVCT. Et in epiſtola ſequenti ad Riparium & deſiderium contra Vigilantium in fine. Hieronym. Quòd ſi Dormitantius in mea rurſus maledicta uigilat, & eodem ore blaſphemo, quo apoſtolos, & martyres lacerat, de me quoque putauerit detrahendum, nequaquàm illi breui lucubratiuncula, ſed tota nocte uigilabo. Hæc ille. AVCTOR. Re † autem uera, ſeù ante eum, ſeù poſt, error quidem uirorum huiuſmodi ſubrepſit in eccleſiã damnantium ſacras noctis uigilias, pro eo, q̃ noctem dedit eis dominus ad quietẽ, qui ab erroris affectu iuxta antiquos dicti ſunt ſomniculoſi, de quibus libro primo de officiis. c. 22. Iſidorus. Eſt autem quod dam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras uigilias, & ſpirituali operi infructuoſas, dicentes iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem ſicut diem ad laborem, qui hæretici græco ſermone Lethargici, hoc eſt ſomniculoſi, uocantur. Hæc ille. AVCTOR. Iam 3 † res exigit, ut pergamus ad dicta. Patet (inquit) ex dictis iſtius ſancti, quàm leuis euidentia eſt in medio noctis ſurgere, & dicere matutinas modo quo religioſi noſtri faciunt hoc regulariter. Si ex dictis ſancti Hieronymi pateat euidentiam fore leuem, attendantur hæc dicta. Traditio (inquit) eſt Iudæorum Chriſtum media nocte uenturum in ſimilitudinem Aegyptij temporis, & ex hoc traditionem apoſtolicam, permanſiſſe, ut die uigiliarum paſchæ ante noctis mediũ populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Chriſti. Cùm hic aduentus Chriſti ſemel tantum erit, ſicut Aegyptiis ſemel fuit priuſ quàm ad religioſos noſtros peruenerit, patebit ex uerbis ſancti Hieronymi quàm leuis

Vigilantius

Hier. To. 2

Matt. 26.

Somniculoſi

Iſidorus

Lethargici

erat

Digitized by Google

erat euidentia. Fuit apostolicæ traditionis ducẽ A
torum annorum paschalibus noctibus usque ad
hæc tempora Hieronymi & deinceps: imò ad
tempora ferè nostra populum nocte media ui-
gilare expectando aduentum Christi, qui semel
tantùm uenturus est sic. Ecce quòd eadem blas-
phemia, qua religiosos nostros derides, euiden-
tia tali pulsari, quòd regulariter media nocte
consurgant, eadem apostolos tetigisti, qui me-
diæ noctis uigilias nocte paschæ tot annis in ip-
sa plebe regulariter seruari fecerunt. Sed si dicas
Psal. 118. hoc ex nudo sermone Psalmistæ, psal. 118. Me
dia nocte surgebam: statim te conuicero menda
cij, quòd non ex nudo sermone illius, quando
commaticè arguendo subiungis. Ac si fatui sic
arguerent. Psalmista sic fecit ad minimum se-
mel, sicut exiuit semel populus in medio noctis
de Aegypto, & Christus ueniet semel ad iuditiũ.
Hic ergo ex bono sermone domini, non ex nudo
sermone psalmistæ psalm. 118. eos approbas ar
guisse. At quod de psalmista quòd semel sic fe B
cit ad minimum (inquis) pro te facis, dicens ad
minimum: pro religiosis, quorum argumentum
usurpas, diceres magis, quòd egit ad maximum,
ut augeres frequentiam. Sed & contra teipsum
inferres, si affirmares Psalmistam dicere de se-
Psal. 6. ipso: Lauabo per singulas noctes lectum meum.
Miser hæretice, dormitansque, qua fronte dicis
ex semel facto Psalmistæ, assumere religiosos
nostros incitamentum surgendi regulariter me
dia nocte ad orandum, quando ipse de seipso
pronuntiat non semel, sed per singulas noctes, &
regulariter sic fecisse? Quod CASSIODO-
RVS. factum exponit ad literam, & multò ma-
gis extendit, exponens illam uersu illo: Memor
Psal. 118. fui nocte nominis tui domine, super psalmum.
Hilarius. 118. sanctus pater HILARIVS. Scit præcipuè
nocturno tempore diuini esse à nobis nominis
recordandum. Scit tùm maximè custodiam Dei
legis à nobis esse retinendam, cùm subrepunt C
animo impuræ cupiditates, cùm stimuli uitiorũ 5
per recens assumptum cibum corpus exagitant.
Tùm Dei nomen recordandum, tùm custodien
da eius lex est: pudicitiam, continentiam, timo-
rem Dei statuens. Nouit hoc præcipuè tempo-
re Dominum esse orandum, deprecandum,
Psal. 6. promerendum: dicens in alio loco, Lauabo per
singulas noctes lectum meum, lachrymis meis
stratum meum rigabo. Non est periculoso no-
cturnarum uigiliarum otio animus relaxandus, 6
sed in omnibus deprecationibus, in confessioni-
bus peccatorum occupandus est: ut cùm maxi-
mè corporeis uitiis datur opportunitas, tum
præcipuè eadem uitia, diuina legis recordatione
frangantur. Hæc ille: AVCTOR. Peccasti
Mat. 5 Witcleff, & Christi iudicio te fecisti reum gehẽ

næ ignis, quia fratri tuo dixisti, fatue, sine causa,
& ex doctrina tua consequenter es præscitus. Ac
si fatui (inquis) sic arguerent. Psalmista surrexit
semel media nocte: ergo & ipsi surgere debent
sic regulariter omni nocte. Sed si uis argumen-
tum audire tibi insolubile, audi ex Hilario, sci-
uisse Psalmistam præcipuè nocturno tempore
Deum orandum, & Dei legem contra uitia me-
ditandam, & quia nouit hoc præcipuè tempore
Deum prædicandum, idcirco regulariter non se
mel, sed per singulas noctes lauit lectum suum.
Huius † quoque prophetæ monitu & exemplo, 4
non est periculoso otio nocturnæ uigiliæ ani-
mus relaxandus: ergo uir fortis, & religiosus de-
bet regulariter surgere, & media nocte præci
puè uigilare. Item obiicio tibi factum istud regu-
lare ex eodem psal. quasi in hac regula iam habi
tuato ex actibus, Bonum est (inquit) confiteri Psal. 91.
domino, & psallere nomini tuo altissime. Ad an
nuntiandum manè misericordiam tuam, & ueri
tatem tuam per noctem. Non exponatur per
Witcleff, sed dicat in minori breuiario super eo Hier. To. 8
dem loco, HIERON. Si confiteris Domino, an
nuntias manè misericordias Domini. Quando
enim confitemur Domino, speramus misericor
diam. Nunc enim psallimus, operamur uirtu-
tes ad annuntiandum manè misericordiam tuã.
Vbi sunt, qui secundùm literam scripturas intel-
ligunt? media die misericordiam annuntiare nõ
possumus. Et certè Christianorum, & monacho
rum ea maximè in noctibus peccata sua confite
ri. Hęc ille. AVCTOR. Et iam ecce sanctus
Hieronymus non leuem putat euidentiam sur-
gendi cum Psalmista media nocte per regulam.
Certè (inquiens) Christianorum, & monacho-
rum est maximè in noctibus confiteri peccata.
Et adhuc pro eiusdem facto Psalmistæ super il-
lum uersum, Dirupisti domino uincula mea, ti- Psal. 115.
bi sacrificabo: in minori breuiario idem HIE- Hier. To. 8
RON. Sicut, † inquit, martyres laudant Deum
purè in regione uiuorum: ita & monachi, qui
die, noctuque psallunt Domino, debent eãdem
puritatem habere martyrum: siquidem & ipsi
martyres sunt. Quod enim faciunt angeli in cæ-
lo, hoc monachi faciunt in terris. Hæc ille. AV-
CTOR. Iam ecce uidetis, quàm leuis est mendo
sa euidentia Witcleff, quam dixit esse Hieronym-
mi contra sacras monachorum uigilias: quos
quia psallunt Deo die noctuquè, Hieronymus
martyres dixit, & angelos imitari, & † hanc regu
lam sic surgendi sacræ uirgini iniunxit Eusto-
chio in epistola ad eandem de uirginitate seruã
da, HIERON. Semper ingemina, Super lectu-
lum meum in noctibus quæsiui quem diligit ani
ma mea. Sequitur. Esto cicada noctium, lauа Cant. 3.
per singulas noctes lectum tuum, lachrymis tuis Psal. 6.

stratum

ſtratum tuum riga. Vigila, & efficere ſicut paſſer in ſolitudine: pſalle ſpiritu, pſalle & mente, Bene dic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes
Pſal. 102. retributiones eius. Hæc ille. AVCTOR. Quis dicet hoc docuiſſe Hieronymum cõtra ſeipſum? Apprehendamus reſiduum argumentum, quod Pſalmiſtæ connexuit. Sicut de Aegypto, inquit Witcleff, exiuit populus Iſraeliticus ſemel in me
7 dio noctis. Hæc Witcleff, †ubi cõiunxit ſcriptura diuinam mendacio ſuo, notanter conſiderans, & ſeipſum magiſtrum maximum computantẽ oſtẽdens ſtolidum in ſcripturis. De Aegypto exiuit populus Iſrael ſemel in medio noctis. Iterum q̃ atque iterum dico tibi, quod Auguſtinus contra Petilianum mentiris, mi Witcleff, omni ſeculo alti⁹. Non exiuit ille ſemel populus Iſrael mẽdio noctis de Aegypto, ſed in figura reſurrectiõnis Chriſti, & eductionis patrum ab inferno de mane: dicente ibi ſcriptura. Nullus veſtrum egre-
Exo. 12 diatur oſtium domus ſuæ uſque mane. Et ideo etiam de ſero cœperunt mutuò uaſa, & monilia, expoliantes Aegyptios: & de ſero paſcha celebrabant, nẽ occaſione aliqua exirent uſque manè propter exterminatorem angelum, qui media nocte percuſſit Aegyptios, parcens Hebræis tingentib. ſanguine agni poſtes. Vnde ſuper illum uerſum pſal. 118. Media nocte ſurgebam ad confitẽ-
Pſal. 117 dum tibi. AMBRO. Itaque ut tempus hoc habile tentamentis, ita etiam tempus eſt pœnæ, quod ex lectione diuina poſſumus edoceri. Non enim otioſe dominus Deus noſter cum poſſet quocunque momento primitiua Aegyptiorũ extinguere, hoc tamen tempus dolori, & luctui peccatoris opportunius iudicauit. Sic enim ſcriptum eſt, q̃ media nocte primogeniti Aegyptiorum liberi, ab exterminatore ſunt interempti: iõque ſanctus Moyſes propheta ut hoc præueniret tempus ac ſine Hebræorum fraude tranſiret, ante agnum immolauit, hoc eſt, ueſperi: ut manducantes eum & domini paſcha celebrantes, non occuparentur exterminationis inſidiis: nẽ inermes, & uacuos ſpiritualis alimenti, nocturna ſpicula tenebroſi hoſtis opprimerent. Hæc ille. AVCT. Sufficit contra noſtrum Witcleff, q̃ media nocte populus Iſrael exterminatorem angelum ſaltus euaſit, intra domos ſuas manens agni ſanguine dedicatas. Quòd ſi quis contumax Witcle
Exo. 12 iſta dicat ibi ſcriptum. Exo. 12. Nox eſt iſta obſeruabilis domini, quando eduxit eos de terra Aegypti: reſpõdeatur ei, cur non attendat illi, qđ ſtatim prædicitur, Quibus expletis, eadem die egreſſus eſt omnis exercitus domini de terra Aegypti? Die ergo exiit populus, ſed de nocte Phaſe fecit: quaſi inchoans domini tranſitum. Et ſtatim poſt noctis medium & exterminium angeli percuſſoris, urgebat Pharao, & ſerui eius populum A ad egreſſum: dicẽs: Nocte ſurgite, & egredimini à populo meo: & ita nocte cauſaliter, ſed effectualiter facto manè ſurrexit, & abiit. Demum adiungit Witcleff ſuaſionum tertium argumento, dicens. Et Chriſtus, inquit, uenit in medio noctis ſemel ad finale iudicium: ergo debent illi regulariter ſurgere, & illa hora dicere matutinas. Sequitur. Bonum eſſet eis modo, quo fecit Chriſtus, & eius Apoſtoli talibus ritibus alternare. Nam ex cautela diaboli ſunt in talibus iudaizationibus plus Iudæis perfidis profundati. Hæc Witcleff. AVC. Iam hora eſt dicendi, proba quod dicis: quid tempus occupas garrulus? Cum apud catholicos agis, nihil eſt ualidum, nihil ſanctum quantumcunque ab apoſtolis & patribus inſtitutũ eccleſiis. Sed ſtatim exclamas aut ſcriptura uel ratione probetur iam hæc omnia ſine ſcriptura, ſine ratione, ſine cõſuetudine, aut ſancti patris aſſertione dixiſti. Quis niſi demens talibus credet, auctori, Chriſto ſpreto, & omni choro ſanctorum? Tu dicis leuem euidentiam ex facto Pſalmiſtæ? Ego dico, proba. Tu dicis populum exiſſe media nocte. Ego dico, q̃ falleris, & mentiris, ignorans ſcripturas. Tu dicis Chriſtum uenturum ſemel media nocte ad iudicium, & ideo non ſequi uigilaturos nos illa hora. Ego dico q̃ planè mentiris intentionem Chriſti etiam hoc ipſo peruertens, qui ideo ultimam horam uoluit nobis eſſe occultam, ut ſemper ſuſpectã habeamus, ſemperque parati uigilemus ſecundum
Luc. 21. Gregorium. Vnde & Saluator Lucæ. 21. Vigilate omni tempore orantes ut digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis. Vbi in expoſitione Lucæ lib. 6. c.
Beda 3. BEDA. Qui ante filium hominis ſtare, eiq; iuxta Apocalypſin Ioannis die noctuq; in templo eius ſeruire deliderat, nẽ ab eius affectibus in ignem æternum maledictus abiiciatur, non ſolum ab illecebris ſecularibus caſtigari, ſed & orare, & uigilare, & hoc non certis quibuſdam diebus, ſed omni tempore facere debet. Iuxta
Pſal. 118 quod Pſalm. ait, Benedicam dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo. Hæc ille. AVC. Videte ergo qualis prædicator euangelii extet Witcleff, qui dum euangelium clamet, & intentè moneat uigilare, ipſe econtrario moneat dormire. Sed gloſſat hic Lucam, quòd intelligit de uigilia allegorica bonæ uitæ: & hanc eius gloſſam non ſpernimus, dum per hanc non damnet, quas Chriſtus, quas Apoſtoli, quas tota laudat eccleſia, uirtuti accommodas continuas corporales ſine interpoſitione uigilias: de quibus, non dubium eſt, ait, Vigilate omni tempore. Et orantes, dicente Beda, non ſolum ab illecebris caſtigari, ſed orare, & uigilare debet. De
Matt. 26. qua uigilia intermiſſa increpauit apoſtolos dicens,

ens: Non poteſtis una hora uigilare mecum? Quam ob languorem ſoporiferæ carnis conſequenter laxauit eis, dicens, Dormite iam, & requieſcite. Non enim à uigili circunſpectione
8 uitæ dormire conceſſerat unquam. Et †hanc item uigiliam corporalem exemplauit nobis frequenter in oratione pernoctans, totamquè noctem duens inſomnem, ſicut item Luc. 6. erat (inquit) pernoctans in oratione Dei. Vbi in expoſitione libr.
Amb. To. 5 5. capi. 8. AMBROS. Species tibi datur, forma præſcribitur, quam debeas æmulari. Quid enim te pro ſalute tua facere oportet, quando pro te Chriſtus in oratione pernoctat? Hæc ille. AVC. Si igitur hæc corporalis Chriſti uigilia forma nobis præſcribitur, quam æmulari debemus, quis niſi Chriſti doctrinæ aduerſus hanc formam nobis tollat, dicens ſufficere ſi uitaliter uigilemus? Sed dicet Chriſtum, & ſuos apoſtolos uices alternaſſe taliter uigilandi. Quid refert hoc, inquit, quia frequentia uigilandi iudaizatio quædam eſt. B Vnde hoc? aut ubi legeris hunc ritum uigiliarum continuatum Iudæis in templo? Has uigilias proprie Chriſtianorum, & monachorum ſuprà dixit Hieronymus. Quòd autem fuerint ſub frequentia Iudæorum, hoc peto, hoc exigo ut eu probes: maximè cum hactenus te traximus, ut non ipſas mediæ noctis iam damnes uigilias, ſi alternatim fiant, & non ſæpe, uel ſæpiſſimè. Quod item tenuem offendiculum, grande factum, magiſter tuus Vigilantius adinuenit. Et in epiſtola contra blaſphemias eius, quæ incipit, Multa in orbe monſtra, reſpondit ipſi Hierony. Apoſtolorum fidem
Hie. To. 2 Iudæ traditio non deſtruxit: ergo & noſtras uigilias malæ aliorum uigiliæ non deſtruent: quin potius pudicitiæ uigilare cogantur, qui libidini dormiunt. Quod enim ſemel feciſſe bonum eſt, non poteſt malum eſſe, ſi frequentius fiat. Aut ſi aliqua culpa uitanda eſt, non ex eo quòd ſæpe, ſed ex eo quòd ſit aliquando, culpabile eſt. Hæc ille AVC. Ecce mi Witcleff dormitanti tibi, qui C crebras, & toto ante te mûdo laudabiles damnas noctis uigilias ſi ſæpe fiant, Hieronymus tibi dixit, quod ſi culpa eſt uitanda, non ideo quia ſæpe, ſed quia aliquando, etiam ſi alternatim fiant, erũt culpabiles. Et adhuc te pulſo, qui tibi peritus uideris in ſcripturis, ut probes ſi poſſis, quando Chriſtus dormiuit media nocte, ut ſic poſſet ad ſenſum tuum alternare uigilias imminente noctis
Mat. 4 tempore. Vt ſuper Marcum notatur à Rabano dormiuit Chriſtus ſuper cervical in puppi non ergo media nocte tunc dormiuit, quia necdum plena nox fuit, ſed noctis crepuſculum. Sed ut
9 agam ſatis. A † prima electione apoſtolorum cum eum pernoctaſſe legitur, per lineam te duco uſque ad uiciniam paſſionis, quando item noctibus plurimis pernoctaſſe dicitur, & populus ad A eum audiendum manicabat in templo, quaſi alto mane diebus conueniens, non iam alternaris, ſed ſingulis, quantum ex ipſo dicente perpenditur. Quotidie apud uos eram in templo docens. Si ergo totis noctibus pernoctauit in monte, quo- Luc. 18
tis prædicabit diebus in templo, non noctes uidebitur alternaſſe, ſed continuaſſe diebus. Et hoc, quia imminente tempore paſſionis, plus his orationib. & prædicationibus inſtare, quàm uacare Beda
uolebat. Vnde ſuper illud Lucæ lib. 6. capit. 3. in expoſitione. Beda. Erat autem docens in templo, nocte uerò exiens morabatur in monte. Sequitur. Quæ dominus ſuis confirmat exemplis. Nam qui nos ante repentinum iudicii uniuerſalis aduentum, ante incertum ſingulorum noſtrorum exitum ſine deliciis & curis huius uitæ, & ſine lectis ad uigilandum hortatur, & orandum; & ipſe impendente ſuæ tempore paſſionis, doctrinæ, uigiliis, & precibus inſtas, pariter & exemplo
B inſinuans hoc eſſe Deo uigilare, uel dicto, uel facto proximis quibuſque uiam ueritatis oſtendere. Hæc ille. AVC. Chriſtus ergo uerbo & facto docuit fideles nocturnas uigilias frequentare cõtinuè ad explorandum aduentum eius ad iudiciũ, qui hora ueniturus eſt incerta. Ne cùm uenerit, Mar. 13.
inquit, repente, inueniet nos dormientes. Contra ipſum ſuggerit hoſtis noſter diabolus per ſeruum ſuum Witcleff, iubens non ſemper uigilare, ſed dormire, quandoque alternare uigilias, ut illos ſimul Chriſtus aduenies, dormientes inueniat, & ut hoſtis eum rapiat, qui dormiuit.

¶ QVOD RELIGIOSI SVRGVNT ad orandum media nocte Chriſti conſilio, & exemplo. C.XXVI.

SVMMA.

1 *Witcleff qui dicebat non eſſe ſurgendum media nocte ad orandum Deo, quomodo Dauid, & aliorũ ſanctorum auctoritatibus confutatur.*

2 *Vigilias noctium continuas quomodo ſectarit Paulus orando. &c.*

3 *Pauli aſſiduitas orandi per ſingulos dies & noctes à Remigio notatur.*

4 *Hilarius quid dicat ſuper illud dictum Dauidis, Media nocte ſurgebam. &c.*

5 *Deprecatio diurna quòd non ſufficiat. Et quare ſit ſurgendum nocte, & media nocte, ſecundum Ambroſium.*

6 *Chriſtus quomodo trans torrentem pergens, ad orationem media nocte pergit.*

7 *Chriſtus, Apoſtoli, Patres omnes Teſtamenti ueteris & nouelli, quomodo horam media noctis ſupra modum orationibus commendent, & pſalmis.*

8 Ha-

8 *Hæretici quomodo lupis comparantur.*
9 *Diabolus quomodo cum meretrice hæresi Witcleff sibi coniuge desponsata, cupit quasi per Enam efficere, quod per seipsum non prævalet.*
10 *Vigilandum quòd sit media nocte, quomodo soleter moneat, instet, & hortetur Ambrosius.*
11 *Christus, & sanctus apostolus quòd sacras uigilias antiquas usque in nos transmiserint.*
12 *Psalmista quare dixerit, Media nocte surgebam. &c.*
13 *Ioannes Constantinopolitanus episcopus quare auxerit primus in nocturnis hymnis orationes.*
14 *Ariani quomodo uno & eodem spiritu, quo Witcleuistæ, contra orationes mediæ noctis religiosorum infremunt.*
15 *Vigiliæ tres nocturnæ mediæ noctis ab initio synagogæ iußione domini per trinas semper horas à se distantes, quas in exemplum traduxit mater ecclesia, describuntur ab Augustino.*

FVRIT Witcleff contra Christi uigilias mediæ noctis, dicens tractatu. 2. de sermone domini in monte cap. 16. Religiosi nostri recenter, præter ordinationem domini introducti habent tria, quibus populus est deceptus. Habent enim primò politos ordines, sed frigidos à charitate, ut saxum marmoreum. Habent obseruantias hypocriticas, ut cantum in mediis noctibus, & ieiunium electis temporibus, & alia signa, quæ non sonant in regione Domini nostri Iesu Christi. Hæc Witcleff. AVCTOR.

1 Cætera † transeamus, & hic de cantu sancto mediis noctibus aduertamus. Non dubium, siue de uigilia cordis, siue corporis hic Witcleff admonuit, oppositum Saluatori nostro christo docet, qui pro salute nostra simul utrunque mandauit. Quod item Dauid apud nos eius instinctu, & eisdem de causis propheticè obseruauit, cùm diceret: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. In huiusmodi expositione antiqui patres ecclesiæ hoc festiuè, & concordi penna describunt. Vnde in expositione Psal. 11. HILA. Non uacat totis noctibus somno, nec otiosus lecto continetur, sed ad confitendum deo, non solùm nocte, sed etiam nocte media consurgit. Meminit hoc esse tempus, quo primitiæ Aegyptiorum meritissima impiæ obstinationis clade percussæ sunt. His ergo horis non laxatur in somnum, nè cladi Aegypti admisceatur. Hoc noctis tempore introeunte sponso sapientes uirgines in nuptias cum lampadibus introibunt. Vigilat ergo, ne cùm stultis moreatur excludi: hoc tempore, psallentibus Paulo & Sila apostolis, catenæ, & uincula resoluuntur, Non dormit itaque cum uinctus sit, nec habet eum totus nocturni temporis somnus, nec obliuio officij sui requie mediæ noctis obrepit. Surgit enim ad confitendum Deo. Confessio enim non semper ad peccata referenda est, uerùm etiã in Dei laudibus intelligenda est. Hæc ille. AVCT. Videat noster Dormitantius, & somniculosus Witcleff, si propheta Dauid tantum iactasset de una surrectione media, quam fecerit nocte ad minimum, ut item perenni tempore legendum relinqueret in scriptura, dicens, Eia una nocte media surgebam ad confitendum tibi. At quot moderni fideles noctibus mille consurgunt, & trinis, aut denis mensibus noctes extendunt in dei laudes? Beatus † Paulus continuas uigilias noctium fecit orando, cum totos dies tritariè diuisisset operibus sanctæ uitæ, ne per intercisionem tanti temporis oues Christo acquisitæ, exponerẽtur periculis, uacarent. Vnde in expositione primæ ad Corinthi. textu, gratias deo meo semper pro nobis, REMIGIVS. Quare † se dicit gratias agere deo semper pro salute eorum, cum nemo hominum semper possit intentus esse in orationibus, aut gratiarum actionibus? Nam sicut in scripturis patrum legimus Apostolus ab hora prima usque ad horam quintam, labori manuum insistebat: ab hora autem quinta usque ad decimã, prædicationi operam dabat: post decimam procurabat pauperum peregrinorum hospitalitatẽ, suique corporis necessitatem: per noctem uerò orationi attentissimè insudabat. Igitur propter assiduitatem, qua per singulos dies, & noctes deo gratias, laudesq; referebat, tã pro Corinthiis, quã pro omnibus, quos Christo acquisierat, dicit gratias se deo referre semper pro illis. Hæc ille. AVCTOR. Iste ergo Apostolus non contentatur se mel orare de nocte, quod Witcleff imponit sancto Psalmistæ. Audite † item fideles HILARIVM, ut Witcleff rideatis: quia in commemorationem sancti Dauid dicit non tota una nocte, sed non uacat (inquit) totis noctibus somno, sed nocte media consurgit. Et his horis non laxatur in somnũ, ne cladi admisceatur Aegypti. Quæ cùm olim semel aduenit, singulis noctibus hora media est timenda uenire: & semel adueniente sponso, potest cum stultis pro semper excludi, nisi illa una hora omnibus horis uenturum sponsum expectet: maximè cùm hac ipsa hora soleant mali spiritus uexare fideles, & uocem adhibere, & habere licentiam malignandi. Vnde super illum uersum psal. 118. AMBRO. Non † satis est dies ad deprecandum, surgendum est & nocte, & media nocte. Ipse enim dominus pernoctabat in oratione, ut te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo: & utique peccatis tuis ille indulgentiam postulabat. Postulabat à patre, operabatur propria uoluntate. Non tibi dicit Propheta tantum modò ut media nocte surgas, sed ut nocte surgas, & maximè media nocte. Nocte enim ante surgendum præmisit,

A
B
C

Psal. 118. *Hilarius.* *Exo. 12.* *Matt. 25. Act. 16.* *D. Paulus qua ratione diem distribuebat.* *Remigius.* *Psal. 118.* *Amb. To. 4.*

Digitized by Google

misit,dicens: Memor fui nocte nominis tui domine. Potest unusquisque memor esse,& non surgere:potest unusquisque surgere, & cum surrexerit,quæ proprio arbitrio sederint, postulare. Addidit,media nocte:nec otiosum est quod adiunxit,ad confitendum tibi:hoc est, ut illo maximè tempore deprecari Deum,& propria debeamus peccata deflere: nec solum præteritis uenia postulare,sed & præsentia declinare,cauere futura. Multa enim illo tempore tentamenta proserpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc tentator illudit,coquitur cibus,potusque digeritur,stomachus æger,mens somnolēta,animus occupatus est. Itaque aut quiescenti calor soporis augetur, aut uigilanti nondum plenus refusus uigor est, qui errorum cauere possit incursus. Tunc igitur tentator insistit, tunc retia iacit, quibus turbare possit mentem improuidam: tunc spirituales nequitiæ tenebras offundunt: tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus culpæ arbiter, nullus criminis conscius, nullus potest esse testis erroris, Tunc uarias disceptationes peccatori dormitanti infundunt, ut primò de statu mentis deijciant reluctantem, & aliquorum,qui sancti habentur, proponatur exemplum, quòd illi aliquando deliquerint, sed postea ueniam sint adepti,& texerint superiora delicta. Nam & si omnem emendationem nostri inimicus exosus sit, tamen ad tempus, ut sobriæ mentis uirum possit elidere,prætendit futuram indulgentiam,ut præsentia peccata persuadeat: & cū impulerit aliquem ad erroris assensum, si uiderit eum iam non ex amore uirtutis à culpa sed pœnæ contemplatione reuocari, inserit uarias disceptationes,dicat ut sibi,quis me uidet? & tenebræ circundant me,& parietes. Hæc ille. AVCTOR. O bone Iesu quàm multum dissensit à tuis sanctis uigilijs insolens iste Witeleff, Bone domine,pasce fragilibus tuis,quòd contra molitiones eius hæreticas non eo fortiùs surgimus, ut cautelas,quibus blanditur carnalibus, aspernemur atrocius:nec tantum sic surgamus, sed & memores tui simus: sicut illic tangit secundum Psalmistam Ambrosius, Memor fui nocte nominis tui domine. Potest enim unusquisque memor esse,& non surgere:& surgere, & non memor esse. Plus ergo est memorari,& surgere. Surgamus ergo corpore,surgamus & mente:sed adhuc potest quilibet surgere,& quæ sibi sederint animo cogitare,& meditari,ideo dicit, Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Quia nocte surgendum est, & maximè media nocte Hæc hora supradicta est orandi præcipua. Vnde etiam idem Psalmista de hac ipsa hora dicit,præueni immaturitate,& clamaui. secundum aliam

Psal. 118.

in medio nocte erat domus.

Aug. To.4

A literam hebraicam,Præueniebant oculi mei uigilias. Litera Augustini habet, Præueni intempestæ,& clamaui. Vbi AVGVS. Plures codices non habent,intēpestæ nocte,sed immaturitate. Vix autem unus inuentus est,qui haberet geminatā propositionem.i.immaturitate intempesta. Immaturitas hoc loco nocturnum tempus est, quo non est maturum.i.opportunum ut agatur aliquid uigilando. Quod etiam uulgo dici solet hora importuna. Nox quoque intempesta.i. media,quando quiescendum est, hic proculdubio nuncupata est:quia importuna est actionibus uigilantium,tempestiuum est opportunum. Hæc ille. AVG. Ecce Psalmista quàm assiduè mediæ noctis horis obseruat horam intempestam, horam nostris actionibus immaturam, & media nocte surgendum indicit,& maximè media nocte:Sic† Christus trans torrentem pergens,ad orationem pergit mediæ noctis:prout notat super illud Ioannis, Egressus Iesus trans torrentē Cedron,ubi erat hortus Chrysost. Sciebat autē Iudas qui tradebat eum locum,quoniam multotiens conuenerat illuc cum discipulis suis: media nocte uadit,& flumen pertransit, & propera: ad locum proditori cognitum,abscindēs iis, qui insidiabantur,laborem. Hæc ille. AVCTO. Hanc† ergo horam Christus,hāc apostoli, hanc patres omnes testamenti ueteris & nouelli supra modum orationibus commendant, & psalmis. Solus noster Witcleff auctoritate Vigilantii,& somniculosorum suorum consilio contra totum orbem terrarum,aut damnat integram, aut alternat,qua auctoritate? nulla,quia nullam habet. Qua utilitate? nulla. Nam quid eum nocturnæ preces offendunt? gentilium esset hæc cæcitas,aut perfidiæ Iudæorum,sicut in li. orationis dominicæ in fine Cypr. Viderunt uel Gentiles,qui necdum illuminati sunt,uel Iudæi,qui deserti in tenebris remanserunt: nos fratres dilectissimi,qui in domini luce semper sumus,qui meminimus,& tenemus q̄d esset acceptum,gratum cēpimus,compuremus noctem pro die: ambulare nos credamus semper in lumine,non impediamur a tenebris,quas euasimus: nulla sint horis nocturnis precum damna,nulla orationis pigra & ignaua dispendia:per dei indulgentiā recreati spiritualiter,& renati, imitemur quod futuri habituri sumus in regno sine interuentu noctis solum diē. Sic nocte quasi in lumine uigilemus oraturi semper,& acturi gratias deo,hic quoque orare,& deo gratias agere non desinamus. Hæc ille. AVCT. Quid ergo miramur, si hæreticus Witcleff religiosorum ritus quosdam maledicta lingua peruadat plus sanctis insolitos, aut ab alta pfectione remotos,uelut est silētium,& forma habitus,uel regularis incessus, uel abstinen-

Aug. To. 8

Ioan. 18.

Cyprianus.

tia ſingularis, quando tam cunctis ſcripturis & ſanctis laudabilem ritum contaminat, & ponit ſanctum uigilem in cuſtodem cucumerum? ſtupẽt multi graues, quid ipſi, ut antiquæ huic ſanctitati detraheret, uenit in mentem. Putatur autem quia cum ipſe & ſui conciliabula nocte concelebrent, exploratores odiant, arbitros deteſtẽtur, ut ſoli peruigilent. Nam & Chriſtus ipſe ꝓphetice de eis dicit, Hæc eſt hora ueſtra, & potestas tenebrarum. Et ideo in auctoritate euangelii lupis eos comparat libro. 6. ſuper Lucam ca.

Amb. To. 5 181. AMBROS. Nonne† lupis iſtis hæretici comparandi ſunt, qui inſidiantur ouilibus Chriſti, tremunt circa caulas nocturno magis tempore, quàm diurno? Semper enim perfidis nox amica eſt, qui lucem Chriſti ſæpe nebuloſis interpretationibus obducere, & quantum in ipſis eſt, fuſcare conantur. Verſantur ergo circa caulas, ſtabula tamen Chriſti intrare non audent. Hæc ille. AVCT. Profecto lupi ſunt, & magna

1. Pet. 5. Chriſti membra, de quibus Chriſtus ait: Veniunt in ueſtimentis ouium, intus ſunt lupi rapaces. Sunt catuli leonis, qui rugiens circuit quærens quem deuoret. Vnde & contra eum uigilare iubemur (ſi quidem domeſtici inimici

Matt. 13. hominis) qui nocte, patrefamilias dormiente, uenit ſuperſeminare zizania. Quis inimicus homo? Non alius, quàm diabolus, qui ſi per ſe diceret inanes eſſe noſtras uigilias, non tantum non crederetur ei, ſed cum conuicio fugaretur. Ideo

9 † cum meretrice hæreſi Witcleff ſibi coniuge deſponſata, cupit quaſi per Euam efficere, qđ per ſeipſum non prævalet ſ. obruere ſomno malo improuidos, ut cunctis malis, quæ hora illa ſolet imittere ſecundum Cyprianum, Ambroſium, & patres ſuprà memoratos, incautos poſſit inuoluere. O fraus diaboli, ò dolus & aſtutia inimici: iam ipſe dicit per eos Witcleff, ſi quis media nocte dormierit, ſaluus erit. Qui ore

Gen. 3. ſerpentis protulit: Quacunque die comederitis, eritis ſicut dij. deus ipſe hoc ſcit, ſed Chriſtum Ieſum, qui te excitabit, & ſi mortuus fueris uelut ipſe ſcribit ſuper illum uerſum pſalmi. 118.

Pſal. 118. Amb. To. 4 Act. 16. AMBR. Excitabit ipſe dominus Ieſus, ammonebit ut ſurgas, & eo tempore arma orationis aſſumas, quo ſolet incurſare tentator. Vnde non otioſè Paulus Apoſtolus & Silas truſi in carcerem cum in neruo pedes haberent, media tamen nocte ſurgebant, mentis veſtigio exorabãt dominum, eique laudis ſacrificium deferebat: ideoquè ubi non defuit deuotionis officium, aſſuit & abſolutionis remedium. Subitò enim media nocte terræmotus factus eſt magnus, ita ut mota ſint fundamenta carceris, ualuæ apertæ, omnium uincula ſoluta ſint. Audis quemadmodum ſi ligatus fueris, quibus manibus, quibus ꝓ-

A peribus teipſe abſoluas: quemadmodum cuſtodes timere non poſsis. Surge igitur ad deprecandum. Ea hora eſt qua tentator nocere conſueuit, & irruere. Ea hora eſt, qua ſolet aduerſus tẽtationes graues remedium uenire cœleſte. Excubandum tibi eſt, nè qua fraude uincaris. Prouidendum ut eo tempore, quo potes uincere, nequaquam tempus tui uincendi admittas. Hæc ille. AVCT. Ecce† quàm ſolerter monet, inſtat, & hortatur Ambroſius ad uigilandum media nocte: docet mala cauenda, quæ in illam horam affluenter conueniunt. Docet auxilia diuinitus promouenda, quæ illis horis abundantèr occurrunt: & ſolus Witcleff timidus ſibi, aq; dormitantes, & ſomnolendos ſuos Anglia perdat & breuis uigiles fiant omnes, opponens ſe auctoritate apoſtoli, Hora eſt, inquit, iam nos nullo modo de ſomno ſurgere: quia promiſit dominus coronam. Et ironiam prophetæ in aſſertionem commutans, Vanum eſt, inquit, uobis ante lucẽ ſurgere: quia promiſit dominus coronam dor-

B mientibus. Si ſcripturas Chriſti, & apoſtolorũ, & antiquorum patrum ea reuerentia & affectu temeritatis acciperet, quam iactare ſolet, nullo modo tàm planis uerbis Chriſti & ſenſibus, ſuos

11 impios ſenſus, & uerba præferret. Nam † & ipſe Chriſtus, & ſanctus Apoſtolus ſacras iſtas uigilias uſque in nos tranſmiſit antiquas: probat ex patrum ſcripturis lib. 1. de officiis. cap. 22. probat ISIDORVS. De uigiliarum antiquitate. *Iſidorus.*

Pſal. 118. Antiqua eſt uigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus ſanctis. Dauid Propheta doniquè exclamabat ad dominũ dicens: Media nocte ſurgebã ad cõfitendũ tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Hoc nanque tempore uaſtator angelus tranſiens, primo genita Aegyptiorum percuſſit. Vnde & nos uigilare oportet, ne periculo Aegyptiorum admiſceamur. Hiſdem etiam horis uenturum ſe eſſe in euangelio ſaluator aſtruxit. Vnde ad uigilandum auditores ſuos ſuſcitans dicit

C Beati ſerui illi, quos cum uenerit dominus inue- *Luc. 14.* nerit uigilantes. Et ſi ueſpertina hora, inquit, uenerit, & ſi media nocte, & ſi gallicantu uenerit, inueniet eos uigilantes, beati ſunt; itaque & nos parati eſtote, quia neſcitis qua hora filius hominis uenturus eſt. Siquidem nec ſolùm docuit uerbis uigilias, ſed etiam confirmauit exemplo. Nã teſtatur euangelium, ꝙ erat Ieſus pernoctans in *Luc. 6. Act. 16.* oratione Dei. Paulusque & Silas in cuſtodia publica circa mediã noctem orantes, hymnum audientibus cunctis dixiſſe memorantur. Vnde repẽte terræmotus factus, & cõcuſsis carceris fundamẽtis, & ianuæ ſponte apertæ, & omniũ uincula ſunt ſoluta. Vñ oportet his horis pſallendi, orãdiq; frequẽtiã nos in ſanctis habare officiis, finemque noſtrum uel ſi aduenerit, ſub tali actu

expectare

expectare securos. Hæc ille. AVCTOR. Cùm acta scribit Isidorus secundum dicta priorum sanctorum patrum: & hoc quoque notandum, qđ concludit finaliter. Vnde oportet, inquit, his horis psallendi, orandiq; frequentiam nos in sanctis habere officiis. Dicat hic Witcleff, quare oportet nos his horis, s. mediæ noctis orare frequenter: num quia Psalmista semel media nocte surrexit? quia angelus semel media nocte percussit Aegyptios? quia Paulus & Silas semel media nocte decantabant? immo sicut oportet frequenter & annualiter resurrectionem Christi celebriter colere, quia semel Christus illo die surrexit: & qui ad Christi festinaret præconia, semper surgere non tardaret. Et hoc notat in Psalmistam quia dixit, Media nocte surgebam ad confitendum tibi. super eundem uersum in expositione CASSIODORVS. Non † uacat quod dicit, media nocte surgebam. Scit enim hoc tempore primogenita Aegyptiorum fuisse percussa: scit ea tempestate Petri & Pauli & Silæ in carcere positorum uincula resoluta: scitquè sponsum media nocte esse uenturum: ideoquè eodem tempore surgit ad laudes, ne inter fatuas uirgines ianua clausa remaneat. Nec uacat quod dicit, surgebam: quia semper surgitur, cum ad domini præconia festinatur. Hæc ille. AVCTOR. Audiat hoc Witcleff, ideo dicit Psalmista, surgebam, ꝙ non alternis uicib. aut interciſis hebdomadibus aut mensibus, sed semper, inquit, cum ad domini præconia festinatur. Hoc quoque non est silentio prætereundum, ꝙ dicit Isidorus, antiquâ esse uigiliarum deuotionem à primæua. s. deuotione patruum traductam. Qua deuotione prætensa, multos sibi allexit Ariana perfidia: & ideò antiquæ deuotioni quædam circa orationes & hymnos ad ipsorum obscurandam hypocrisim addebat ecclesia. Ioannes Constantinopolitanus episcopus hoc fecit. ut lib. 10. historiæ tripertitæ. cap. 8. scribit Cassiodo. Cum † hæc in Aegypto fierent, Ioannes Cõstantinopolitanus doctrina florebat, & apud cunctos fauoribilis habebatur. Auxitque primus in nocturnis hymnis orationes ad huiusmodi causam. Ariani (sicut dictum est) extra ciuitatẽ collectas agebãt. Sabbato autem, atque dominica intra portas, & per porticus congregati, hymnos, & antiphonas ex Ariano dogmate compositas decantabant: & hoc maxima parte noctis facientes, diluculò cũ ipsis antiphonis per mediam ciuitatis portam egressi, ad suam ecclesiam concurrebant. Cumquè hoc crebrò quasi ad uituperationem orthodoxorum non cessarent, frequenter etiam hoc cantabãt, Vbi sunt, qui dicunt trina uirtute unũ? Tunc Ioannes metuens ne simplices huiusmodi cantibus traherentur, instituit suum populum, ut & ipsi nocturnis occuparentur hymnis, quatenus & illorum obseruaretur opus, & fidelium professio firmaretur. Studium ergo Ioannis nimis utile cum turba periculisquè finitum est. Nam cùm clariores hymni homousianorum nobis apparerent, sequitur. Tunc Ariani zelo tracti, usque ad neces insurgunt. Hæc ille. AVCTOR. Vno † & eodem spiritu, quo & nunc Witcleuistæ contra orationes mediæ noctis religiosorum infremunt: nempe, ut dixi, ipsi nocte latebras cum discipulis suis replent, sed cum omni mundo clariores hymni nostri resultant, q̃ grunnitus illorum & detestabiles lectiones, omnimodè tabescunt, & cum tacere nõ possunt, blasphemiis inardescunt. Hoc unum iam in fine huius tractatus audiant Witcleuistæ, ꝙ † mediæ noctis sint & tres aliæ nocturnæ uigiliæ, per trinas semper horas à se distantes ab initio synagogæ iussione Domini, quas in exemplum traduxit mater ecclesia. Quem processum à scriptura Num. 3. sic colligit AVGVS. Loquutus est dominus ad Moysen, dicens. Accipe tribum Leui, & statues eos in conspectu Aaron sacerdotis, & ministrabunt ei, & custodient custodias eius, & custodias filiorum Israel ante tabernaculum testimonii. Quas phylacas Grecus dicit, has nostri interpretes, alii custodias, alii excubias interpretati sunt: sed uigiliæ melius dicuntur, quæ solent in castris trinarum horarum spatium habere. Vnde scriptum est, Quarta autem uigilia uenit ad eos ambulans super mare hoc est, post horam nonam noctis, post tres uidelicet uigilias. Et multis locis scripturarum nostri uigilias interpretati sunt, quas Græci phylacas uocant. Vbi nulla dubitatio est spatia nocturni temporis significari: quod puto & hic accipiendum. Quomodo enim Leuitæ iubentur seruare custodias Aaron, & custodias filiorum Israel, id est, phylacas, ut dictum est, ne putarent ab obseruandis uigiliis, quæ propriè in castris obseruari solent, propter honorem, quo seruiebant tabernaculo, immunes esse debere, cum & ipsos oporteret propter opera tabernaculi uicisim obseruare uigilias, quæ obseruarentur in aliis circumquaque castris filiorum Israel. Hæc Augustinus in quæstionibus Numerorum cap. 4. AVCT. Ergo iuxta typologiam huius legis terrerentur catholici si non per quadras tabernaculi uicisim omnes quatuor, ut supra distinxi, uigilias uicissim obseruent: quia & Leuitæ ipsi carnales instar cæterorum filiorum Israel carnaliter uigilias suas obseruantes in castris stringebantur sanctas circa tabernaculum uigilias frequentate, quantò magis ecclesiastici, & religiosi moderni circa tabernaculum non manufactum

Psal. 118.

Cassiod. Lect. 12. Act. 16

Cassiodo.

Aug. To. 4.

Mar. 6.

ctū, q̄ introiuit Iesus semel in sanguine, uicissim suas excubias per quatuor partes nulla libertate ex reuerentia eximente contra zabulum obfirmabunt?

¶QVOD RELIGIOSI, ET CLERICI obseruare debēt horas publicas die ac nocte secundùm morem ecclesiæ, in qua degunt. Cap. XXVII.

SVMMA.

1 *Religioso uiro quòd in conuentu sit simpliciter amplectenda precum obseruantia media nocte, cæterisque horis publicis. Et quòd idem dicendum sit de omni clerico.*

2 *Psallendi disciplina monachorum, quam commendat Ambrosius, quòd non dissonet cultui Christiano.*

3 *Pauli regula quomodo commendat ut cantemus, & psallamus totis præcordijs.*

4 *Psalmodia quòd cum magna delectatione sit agēda. Et quomodo refert a dei laudibus uitiosos cantus excludere.*

5 *Hieronymus quid dicat de cantu, exponendo locum illum Apostoli, Loquentes uobismetipsis in psalmis, &c.*

6 *Cantus quales concesserit Lactantius Christianis in ecclesia.*

7 *Cantus sancti, & Cantores ecclesiæ ab Ambrosio probantur.*

8 *Horæ ad orandum per scripturas expressæ, quòd nocte dieque sint seruandæ.*

9 *Horæ omnes canonicæ à Hieronym. enumerantur.*

10 *Orandum quid censeat ecclesia pro horis canonicis sub pœna contemptus.*

11 *Witcleff triformis proteruia circa horas canonicas condemnatur.*

12 *Augustinus quomodo in multis, quæ ad ecclesiæ ritus & mores pertinent, semper amplexabatur Ambrosii sententiam.*

REligiosorum obseruantias sacras tantò acrius insectatur hæreticus, quantò arctiùs ad orandum Deum incumbunt, & in eorum uirtutes irruit tanquam in peccata: quia delicta non inuenit, nisi quæ effingit ibidem. s. cap. 65. de sermone domini in mōte. Si (inquit) surrectio illorum antiquata solidat continuè eorum fidem ac deuotionem plusquam opus aliud faciendo, regularis huius horæ obseruatio est laudanda: sed constat ex eorum uita, atque operibus, quòd sunt ampliùs cæteris in securitate mundi, atque prosperitatibus

A profundati. Hæc Witcleff. AVCT. Si deductio ista scintillam habet ingenij, quid sit ingenium hominis non agnoui. Nam quid pertinet ampliùs eorum securitas & profundatio in prosperitatibus seculi ad eorum surrectionem antiquatam, quàm ad sobrietatem gestus, uel eorū refectionem post famem, uel quidlibet aliud? quomodo ergo tolletur eis huius horæ regularis obseruatio plus quàm corporalis refectio, aut prædicatio: quia constat ex eorum uita, & operibus, quod sint prosperitatibus profundati? Si enim opus aliud facerent, aut uerbum Domini prædicarent, posset tibi uideri constare ex eorum uita, quòd sint prosperitatibus profundati cum pseudo apostolis Pauli æmulis. Tantùm ergo agis contra quodlibet eorum opus extrinsecum præscindendum & tollendum, quantùm contra surrectionem antiquatam, & tunc est deductio: estis prosperitatibus profundati, ergo nihil agatis boni. Sed ad rem. Contra † hanc turbulentam uesaniam Witcleff obseruantia precum media nocte cæterisquè horis publicis in conuentu religioso uiro est simpliciter amplectenda, & secundùm usum ecclesiæ, cui incumbit omni clerico omni fide sectanda. Hæc norma decus christianitatis adauget. Hæc lux fratres serenat: hic splendor sanctorum clericorum acies oculorum Gentilium tantopere reuerberat, ut se surdas bestiolas in christianorum comparatione cognoscant. Vnde in epistola ad Vercellenses. AMBR. Exitus matutini & uesperæ delectabis. Parasti cibum illorum, quia ita est præparatio eius. Sed satis de magistro dictum puto: nunc discipulorum uitam prosequamur. Qui in illam se laudem induxerūt, hymnis dies ac noctes personent. Hęc nempe angelorum militia est semper esse in Dei laudibus, orationibus crebris conciliare, atque exorare dominum. Student lectioni, uel operibus continuis mentem occupant, separati a cœtu mulierum, sibi inuicem tutam præbent custodiam: qualis hæc uita, in qua nihil sit quod tibi timeas, quod imiteris plurimum? Adest ieiunium, labor compensatur mentis placiditate, leuatur usu, sustentatur otio aut fallitur negotio. Hæc ille. AVCT. Non † dissonat cultui Christiano disciplina psallendi monachorum, quam commendat Ambros. q̄ qui in illam se laudem induxerunt, (inquiens,) dies & noctes personent. Et hæc est angelorum militia, continuo cantu, & ratione canonica laudes celebrare diuinas. In horum typum qui uirtutem huius sanctæ disciplinæ non sapiunt, Dominus Iesus. 7. ca. Marci, muti & surdi uinculum linguæ soluit, ut uirtute agnita cantici regularis in laudem Christi prorūpant, quā tacere non poterunt. Vnde in commentario Marci

Amb. To. 3 Psal. 64

eodem

eodem loco HIER. Statim apertæ sunt aures eius,& solutum est uinculum linguæ eius, & loquebatur rectè, aperiens aures ad hymnos, & cantus,& psalmos,soluit linguam, ut eructet uerbum,quod non possunt minæ,& uerbera cohibere.Hæc ille. AVC.S.ecce Hiero.supponit fidem ac deuotionem spiritualiter psallentium hymnos sollicitam continuè,ita ut suauè cantãtes cohiberi non possint, quod in cor obturati hæretici non ascendit.Vnde in collationibus patrum collatione prima Isaac.CASS.Nonnunquam etenim psalmi cuiuscunque uersiculus occasionem orationis ignitæ decantantibus nobis præbuit.Interdum canora fraternæ uocis modulatione,ad intentam supplicationem stupentiũ animos excitauit,Nouimus quoque distinctionem,grauitatemque psallentis,astantibus plurimum contulisse feruoris.Hæc ille.AVCTOR.In his tam nobis cantantibus occasionem feruendi capit sancta deuotio,quam in cantus audientibus,& †ideo regula Pauli commendat,ut cantemus,& psallamus totis præcordiis:prout in uersi.Psalm.118.Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ CASSIODOR. Cum dicitur,cantabiles,significat psalmodiam cum magna delectatione peragendam:sicut dicit Apostolus, Cantantes,& psallentes in cordibus uestris Deo. Cãtus enim semper releuat labores,& non facit animo surrepere tædium,qui contemplationis magna suauitate mulcetur.Hæc ille.AVCT. Docetur hìc,quòd† cum magna delectatione psalmodia agenda est,ut distinctione,& grauitate sua, secundum Cassianum, orationis ignitæ occasionem dispenset.Refert tamen à Dei laudibus uitiosos cantus exludere, qui potiùs mulcent animum ad terrena, quàm cælestia contemplandum.Qui enim sic psallunt ut delectent,nõ cordibus suis Deo cantant,aut psallunt. Quapropter huius rei cantus exponit hunc textum super illum locum Apostoli,Loquentes uobismetipsis in psalmis,hymnis,& canticis spiritualibus, cantantes,& psallentes.li.3.commentarij super Epistolam ad Ephesios HIERONYM. Certè† aut propter simpliciores manifestius quod uolumus eloquamur.Psalmus ad corpus:canticum refertur ad mentem. Et psallere igitur, & laudare deum magis animo, quàm uoce debemus.Hoc est quippe quod dicitur,Cantantes,& psallentes in cordibus uestris deo. *Audierant hoc adolescentuli, quibus psallendi in ecclesia est officium, deo non uoce, sed corde cantandum:nec in tragœdorum modum guttur & fauces dulci modulatione colendas, ut in ecclesia theatrales moduli audiantur,& cantica, sed in timore,& opere,& in scientia scripturarum sic cãtet seruus Christi,ut non uox cantici, sed uerba placeant quæ leguntur,ut spiritus malus, qui erat in Saule,eiiciatur ab his,qui ab eo similiter possidentur.Hæc ille.AVCT. Vult Hieronymus, quòd qui cantat tantum ut hominibus placeat,uoce tantum psallit,non corde, non deo, quia corde deo psallitur,homini uoce. Non refugit ut uoce cantetur,sed cordium cãtum præfert.Vnde laudare magis uoce quam animo debemus(inquit)& sic cantet seruus Christi, ut nõ uox cantici,sed uerba placeant,quæ leguntur. Hæc erat regula cantus apostoli, & primitiuæ ecclesiæ,quòd si nouiter accedentes ad fidem sic cantibus mulcebantur ecclesiæ, statim motionem acceperant,ut cantus quidem audirẽt, sed ut dei cantus,& laudes,non ut humanos applausus:prout libro sexto diuinarum institutionum cap.22.LACT.Carmen compositum,& oratio cum suauitate decipiens capit mentes,&quò uoluerit, impellet:inde homines lubricati cum ad religionem dei accesserint, ab aliquo imperito doctore fundati nimis credunt. Assueti cũ dulcibus,siue politis orationibus,si est de carminibus,diuinarum literarum simplicem, communemquè sermonem pro sordido aspernantur. Id enim quærunt, quòd sensum demulceat. Persuadet autem quicquid suaue est, & animo penitus quod delectat,insidet. Sequitur infrà. Itaque † si uoluptas est audire cantus & carmina,dei canere laudes, & audire, iocundum sit; Hæc est uoluptas uera, quæ comes & socia uirtutis. Hæc non est caduca, & breuis, ut illæ, quas appetunt, qui corpori uelut pecudes seruiunt,sed perpetua,& sine ulla intermissione delectans. Cuius terminos si quis excesserit, nihilque aliud ex uoluptate petierit nisi ipsam uoluptatem,hæc meditetur.Hæc ille.AVCTOR. Non ergo negauit cantus Christianis in ecclesia, sed quibus uoluptas est audire cantus, inquiunt patres,audiant laudes Dei, sacra carmina meditentur.Item & AMBROS.sanctus pater super illum uersum psalmi.118. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ. Quæ enim (inquit) bene tenemus, cantare consueuimus, & quæ cantantur, melius nostris adhærent sensibus. Sequitur.Hymni nobis,canticum nobis, psalmus nobis, iustificationes domini sunt. Psallamus spiritu,psallamus & mente, & nè si obliti fuerimus,in tempore necessitatis dicatur unicuique nostrum,abiecisti sermones meos, post te,ideoque ut expelleretur,& eliminaretur obliuio à domo sua sancta, cantores fecit sibi uerus Salomon,qui toto spiritu acquirendæ uerę cognitioni diuinitatis intenderent, ne psallentes,deessent ecclesię suæ, quorum cantu nequam spiritus fugaretur, sicut DAVID sancti exemplo docemur, quo psallente malus ille

Ephes.5 — Hier.To.9. — *audiant Habetur.d 92.c.Cantantes 1.Reg.16 — Lactan. — Ambr.To.4 Ps.118. — 1.Cor.14. Ps.4

1.Reg. 16 ſpiritus expellebatur, qui Saul regis cor deuexabat. Prophetæ quoque ut prophetarent, pſallendi peritum iubebant pſallere, quo ſua mutata dulcedine ſpiritualis infunderetur gratia. Et in Lu.15. Euangelio legimus, in domo patris illius filium recuperantis percrepuiſſe ſymphoniam, quæ epulantes delectabat fideles. Perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non corpus effœminat, ſed mentem animumq; confirmat: ideoque canticum dicitur Domini teſtamentum, quia remiſſionem omnium peccatorum, & iuſtitias in ſcriptura euangelij ſuaui mentis exultatione concinimus. Ipſe quoque Domi Lu.7 nus non dedignatus eſt dicere, Cantauimus uobis, & non ſaltaſtis. HÆC ille. AVCT. Intẽdit † Am 7 broſius, quod & ego feſtino probare, cantus ſanctos, & cantores eccleſiæ, dicens etiam uerum Salomonem, qui præter Chriſtum nullus eſt, inſtituiſſe coſdem, ne (inquit) pſallentes deeſſent eccleſiæ ſuæ, quorum cantu nequam ſpiritus fugaretur. HÆC eccleſiaſtica muſica quacunque arte polleat, uirtutem ſemper habet conſimilem, non ita Pythagorica, quia non eſt ſpiritus innixa uirtuti, ſed dulcibus cantilenis, circa cuius differentias phantaſmata ſua ſpargunt hæretici quidam negando, quidam aſſequendo, quia medium aſpernantur uirtutis. Vnde lib. 5. contra Iulianum cap. 4. AVG. Commemorans quòd in Auguſtin. To.7. expoſitione conſiliorum ſuorum Tullius poſuit quòd cum uinolenti adoleſcentes tibiarum etiã cantu, ut fit, inſtincti mulieris pudicæ fores frangerent, admonuiſſe tibicinam, ut ſpondeum caneret, Pythagoras dicitur, quod cum illa feciſſet, tarditate modorum, grauitatequè cantus, illorum furentem petulantiam reſediſſe. Sequit. Debuiſti ſanè homo eccleſiaſtica muſica potiùs 1.Reg. 16. quàm Pythagorica commoneri, quid Dauidica cithara egerit in Saule, quando malo ſpiritu ue 8 xabatur, ut tangente citharam ſancto ab illa molestia reſpirabat, ne ideo bonum aliquid exiſtimes concupiſcentiam carnis, & nonnunquam muſicis cohibetur ſonis. HÆC ille. AVG. Bona ſunt hæc hortamenta Witcleff, ne cantus eccleſiæ muſica arte compoſitos, aut reſonantes muſicis inſtrumentis, uelut cymbalis, aut organis, calumniari attentet. Ne dicatur ei ſicut iam Iuliano Auguſt. obiecit, & potius muſicam eccleſiæ probaret ſibi acceptam, quàm Pythagoræ, quia cùm geometriam Euclidis perpendiculis, & perſpectiuam a iacenda uiſuali Paramyde canonizet, etiam ut fidem obijciat, intendet alias præferre quadriuium. Verum ſanctus pater Ambroſius, cum ex præfecto proceſſit Epiſcopus, non ſe erubuit dici Pſalmiſtam lib. 2. de pœnitentia uerſus finem. AMBROS. Dicetur enim Ambroſ. To.1. (inquit) ecce ille non in eccleſia nutritus, non ei

A donatus a puero, ſed raptus de tribunalibus, abductus à uanitatibus huius ſeculi, a præconis uoce ad Pſalmiſtæ aſſuefactos canticum in ſacerdotio manet. Reſpondet non uirtute ſua, ſed Chriſti gratia inter conuiuas menſæ cælestis recumbit. Serua domine munus tuum, cuſtodi donũ, quod contuliſti etiam refugienti. Ego enim ſciebam, & non eram dignus uocari epiſcopus, quóniam dederam me ſeculo huic, ſed gratia tua ſum id quod ſum. Hæc ille. AVCT. Ad Pſalmiſtæ aſſuefactus canticum, in ſacerdotio manet Ambroſius in libertate Chriſti ad quodlibet agendum, quod fuerit ad ædificationem proximi: præferri tanto patri contendet hæreticus? Sacerdotes Chriſti ſciunt ſibi eſſe debitum penſum pſalmorum, & orationum reddere deo quotidie, dicente illud Pſalm. Veſpere, mane, & me- Pſ.54. ridie narrabo, & annunciabo. Et hoc, ut prædixi ſecundum legem Pauli primùm omnium, ut aliena utilia proximo conſequantur hæc oportet facere, & illa nõ omittere. Vnde Paulus. Ob- 1.Tim.2 ſecro primò omnium facere obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones &c. B Alloquens in hoc uerbo præcipuè ſacerdotes, prout hunc locum in eandem epiſtolam exponit. Chryſoſt. Quid autem eſt hoc primum om- Chriſoſto. To.4. nium? hoc eſt in cultura quotidiana, & hoc primum ſciunt preſbyteri, qualiter per unamquamque diem fiunt, & ſero & mane, qualiter pro omni mundo, & regibus, & omnibus, qui ſunt in præeminentia, facimus interceſſionem. Hæc ille. AVCTOR. Nec dicat Witcleff de hoc apoſtoli Pauli, quòd hoc uoluit ſemel fieri, ideo bene exponit Chryſoſtomus hoc eum bene ſtatuiſſe pro cultu quotidiano, mane, & ſero: hoc officium ſacerdotũ, hic cultus ſanctorum, quorum uita ut abſtrahit à ſeculo, ſic deducit uitam Deo. Hæ † horæ ipſæ ad orandum per ſcripturas 8 expreſſæ, ſunt nocte dieque ſeruandæ quia & ſi ſemper orare præcipimur, horæ tamen ipſæ peculiariter ad orandum inuitãt, prout monuit uirginem ſacram Euſtochium in epiſt. ad eandem Hier. To.1 1.Theſſ.5 de uirginitate ſeruanda Hieron. Chriſto copula C ta cantabis, Pars mea domine. Poſt hæc quanquàm apoſtolus orare nos iubeat ſemper, & ſanctis etiam ipſe ſomnos oratio ſit, tamen diuerſas orandi horas debemus habere, ut ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat: horam tertiam, ſextã, nonam, diluculum quoque, & veſperam, nemo eſt qui neſciat. Nec cibi ſumantur, niſi oratione præmiſſa, nec recedatur à menſa, niſi referantur gratiæ creatori. Noctibus bis terquè ſurgendum reuoluenda de ſcripturis quæ memoriter retinemus. Hæc ille. AVCTOR. Singula huius inſtitutionis uerba aut reſpondent noſtro

Digitized by Google

ſtro Witcleff, aut eum impugnant. De oratione eius, quam appellat uitalem, mentionem agit in capite dicens: & ſi ſanctis ipſe ſomnus oratio ſit ſed cum oratio talis præuenit horis facta canonicis, ita ut ēt opus ad aliud aſſumptum in ædificium proximi intermittatur, & curratur ad horā ut iuxta conſtitutionem Apoſtoli primùm omnium obſecrationes fiant a ſanctis: quod ita intelligendum eſt, niſi extrema proximi ualetudinarii orationem interim omitti petat neceſſitas. Tunc.n. ſeruiendum articulo cenſent patres, & poſtea recurrendum ad omiſſum officium: ne audiamus dici nobis à Chriſto, ꝙ unuſquiſque noſtrum bouem iuuat in ſabbato, & hora cōtemplationis internæ, & filiam Abrahæ in ſabbato
9 orationis non ſoluimus. Enumerat † Hieronymus item horas noſtras tertiam ſextam, nonam, ueſperam, & completorium. Noctibus bis, terquè monet ſurgendum, ne ſemel una nocte ſuffi
ceret iuxta Witcleff: & ut eſſet uirgini uſualis re
Hie. To. 1. ſurrectio, parſimonia eſculentorum, ante præmonuit in eadem epiſtola Hieronym. Ad oratio
nem ter nocte ſurgenti non indigeſtio ructum faciat, ſed inanitas. Crebrius lege, diſce quàm plurima. Tenēti tibi codicē ſomnis ſurrepat, cadentem faciem pagina ſancta ſuſcipiat. Hæc ille
10 Avc. Verum † ex his omnibus liquere oportet, quid pro horis canonicis orandum cenſeā eccleſia: quia non omittendæ ſunt ſacerdotibus, & religioſis, & clericis oēs ſerò taxatæ, uel mane, aut item ubi regula iubet in nocte: & maximè uſus ille ſeruandus eſt pro dicendo officio ſingulis horis ſub pœna contēptus, quem ſibi ſeruandum, aut ſcripturæ ſeries expreſſa, uel poſt eam uniuerſalis eccleſia, aut tertio loco quem & ſcriptura, & ēt uniuerſalis eccleſiæ illius locali inſtituendum dimiſit, prout in caſu de celebrando
Aug. To. 2. manè uel ſero feria quinta cœnæ domini reſpōdet libro primo ad inquiſitiones Ianuarii Avg. Ad hæc, inquit, ita reſpondeo. Quidquid horum faciendum ſit, ſi diuinæ ſcripturæ præſciuit auctoritas, non ſit dubitandum quin ita facere debeamus ut legimus, ut iam non quomodo ſacramentum intelligendum ſit, diſputemus. Simi
liter ſi quid horum tota per orbem frequentat eccleſia. Nam & hic quin ita faciendum ſit diſputare, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Sed quid ſi neque auctoritas ſcripturæ, nec uſus uniuerſalis eccleſiæ, neque hoc, neque illud eſt in eo, quod tu quæris? Reſtat igit ut de illo tertio genere ſit,
Nota quod per loca eccleſiarum, regionumquè uaria
tur, faciat ergo quis quod in eccleſia, in quā uenit, inuenerit: non enim quicquam eorum contra fidem eſt, nec contra mores ſit. Hæc ille Avg
11 ct. Ex † hac definitione Auguſtini Witcleff noſtri triformis abſque ulla excuſatione proteruia

A condemnatus, cùm nec uſum dignatur admittere horis inſtitutum canonicis ſuæ Sariberienſis particularis eccleſiæ, nec uſum aliquem intendit obſeruare de certo ad orandum eiſdem horis, ſi cui uniuerſa per totum orbem Chriſti iubet eccleſia: ſed nec eiſdem horis orare ſe ſtringēdum putet more Chriſti, & ſanctorum in ſcriptura, ſed omnino ait ſe liberum omni hora ad orandum, uel aliud faciendum, quicquid uaga ſibi dictet conſcientia. De huiuſmodi uiris gemitum efficit paulò ſuperius Avg. Tu, inquiens, *Aug. To. 2.* ad quam fortè eccleſiam ueneris, eius morē ſerua, ſi cuiquam non uis eſſe in ſcandalū, nec quē quàm tibi. Hoc cum matri renuntiaſſem, libēter amplexata eſt. Et ego uero de ſententia ēt cogitans, ita ſp habui, tanquam cæleſti oraculo ea acceperim. Senſi enim ſæpe dolens, & gemens in firmorum perturbationes fieri per quorundam fratrum contentioſam obſtinationem, & ſuper
B ſtitioſam tumiditatem, qui in rebus huiuſmodi quas neque ſanctæ ſcripturæ auctoritate, neque uniuerſalis eccleſia traditione, neque uitæ corrigendæ utilitate ad certum poſſunt terminū producere, tantùm quia ſubeſt qualiſcunque ratiocinatio cogitantis, aut quia in ſua patria ſic ipſe conſueuit, aut quia alibi uidit in peregrinatione ſua, quæ quò remotior eſt à ſuis, eò doctiorem factum putant, tàm litigioſas excitant quæſtiones, ut niſi quod ipſi faciunt, nihil rectum putēt. Hæc ille. Avc. Dominum ergo deprecor Ieſum Chriſtum, ut tandem fideles & uideant, & proſpiciant qualiter noſtrum Witcleff iam agitat Auguſtinus. Cū ſcilicet dolet infirmorum turbationes ſuper conſuetudinibus eccleſiæ uariandis propter quorundam fratrum hæreticorum con
tentioſam obſtinationem, uel ſuperſtitioſam ſu
C perbiam, tantùm quia ſatuet eorum propoſito qualiſcunque ratio, dùm quis cogitat, aut quia ſic uidit alibi, & eò doctiorem talis ſe reputat, quò eſt inuentione ſuæ nouitatis à uicinis ſuis extranior, tamque litigioſas quæſtiones iſti mouent, ut nihil rectum putant, niſi quod ipſi faciūt Hi ſūnt planè noſtri Witcleuiſtæ moderni, qui cunctos ritus ad ſuum ſine ulla auctoritate turbant arbitrium. Nec hos deflet Auguſtinus, ſed infirmos eccleſiæ, qui eos auſcultant: quo
12 † contra ipſe peritiſſimus ſcripturarum, & omnium rationum uiuentium, in his & ſimilibus ſententiam ſemper amplexabatur Ambroſii, tanquàm cæleſte oraculum ſibi factum dicentis. Tu ad quam eccleſiam ueneris, eius morem ſerua. Quò pergis? quò aſcendit ſuperbia tua ò hæreticæ? Humilis & ſapiens Auguſtinus, humilis Ambroſii inſtionem admittit, regulam uenerat
ur. Tu tibi ipſi non obedias, de libertate blandiris. Ille cæleſti compenſat oraculo, tu aſper-

aſpernandum deputas humanitus inſtitutum, hoc ſolum te præcipitauit in hæreſim: non tantùm q̃ uni ſancto patri nequaquàm ceruicem inclinas, ſed q̃ totius eccleſiæ quacunque per orbem diffuſæ cõſuetudines paruipẽdis, leges exuflas tanquàm humanas, cùm nec diuina ſit tua ſuperba ſententia, nec humana. In hanc manſuetudinem Auguſtini, exhortatio currit Hieronym. epiſtola ad Lucinum uerſus finem. HIERONYMVS. Ego breuiter te admonendum puto, traditiones eccleſiaſticas præſertim quę fidei non officiant, ita obſeruandas, ut a maioribus traditæ, ſent, nec aliorum conſuetudinem contrario more ſubuerti. Sequitur. Ita unaquæque prouincia abundet in ſuo ſenſu, ut præcepta maiorum leges apoſtolicas arbitretur. Hæc ille. AVCTOR, Ecce qualiter ſententiæ ſanctorum iunctæ ſibi ſunt unius ad alterum, præcepta maiorum leges apoſtolicas arbitretur, inquit Hieronymus, & de hac ſententia cogitans ita ſemper habui tanquã cœleſti oraculo eam acceperim, fatetur humilis Auguſtinus, ſed & cum matri renuntiaſſem, libenter amplexata eſt, & ſic hi tres quaſi uno ore deum in eccleſiæ ſuæ profeſſione collaudant, ſi mulquè decernunt traditiones eccleſiæ, quæ à maiorib. traditæ ſunt, ſeruandas, ita, ut unaqnæq; prouincia ſuo ſenſu licenter abundet; & ad quam eccleſiam ueneris, eius mores, & uſus ieiuniorum, orationum, feſtorum, & officiorum obſerues.

Hier. To. 1.

De inſtitutione miſſæ.

Titulus. IIII.

¶ DE INSTITVTIONE miſſæ, & de ſacramentalibus ac ritibus principalibus eius. Capit. XXVIII.

SVMMA.

1 *Miſſæ præſtantia, & quomodo omnium ſolennitatum Chriſti in terris hæc ſit maxima.*
2 *Witcleuiſtæ hæretici Paganis aſſimilantur qui in timore perdendi uanam et uagam licentiã, ſuam prædicant libertatem.*
3 *Pragenſium Witcleuiſtarum error circa officiũ miſſæ.*
4 *Witcleuiſtæ, qui modũ celebrãdi miſſam, quo utitur eccleſia orbis terrarũ, nolunt recipere, quia ipſum non legant in euangelio, aut apoſtolorum ſcriptis, ecce Pelagianis ſimiles, & hæreticos eſſe conuincuntur.*
5 *Chriſtus quòd multa reliquerit ſuis apoſtolis pro ſui captu temporis in melius reformanda. &c.*
6 *Witcleuiſtarum audacia, & ſuperba hæreſis notatur.*
7 *Chriſti apoſtoli, quos diuinos duces appellat Dionyſius, qũo nobis leges dederint de ſacris ritibus & obſeruantijs, & ſacramentalibus ordinibus. &c. ſiuè ſcriptis, ſiuè non ſcriptis.*
8 *Miſſæ figuratio in myſterio cœnæ dominicæ.*
9 *Epiſcopus quare tangit aures & nares baptizandi, & non os.*
10 *Chriſtus oraturus quare auulſus fuerit à cœtu apoſtolorum.*
11 *Paulus qũo modernum ritum in myſterijs ſacræ miſſæ tam factum uniuerſalem per orbem, prout à Chriſto, & ab apoſtolis ipſe accepit, tradebat eccleſiis.*

A

B

C

RAtionũ omniũ fideliũ ſumma & p̃clara ſolẽnitas ad ſacroſanctæ miſſæ ſolennia conueniens, quotidianũ p̃ſtat deo famulatum, iõ nihil feciſſe ſibi uiſus eſt Witcleff, q̃diu ſolennia miſſæ nõ fugat è medio. Sic igitur hẽt eius ter damnata concluſio. 21. Vtile foret eccleſiæ poni in priſtina libertate & ſic ceſſarent miſſarum ſolennia ſuperaddita, & oõnes, & cum horis canonicis adinuenta. licet. n. iſtæ tres adinuentiones humanæ per accidens proſint eccleſiæ non tñ tantũ quantũ pecca tũ diaboli. Hæc Witcleff. Et accipitur à libello eius ad 18. argumenta troodæ, in rñſione ad arti
1 culum. 15. AVC. Ecce † Dñe Ieſu qũo quibuſque uerbis gloriati ſunt inter ſe, qui oderunt te in medio ſolennitatis tuæ: omnium ſolemnitatum tuarum in terris hæc eſt maxima ſacræ miſſæ, ratione ſacrificii corporis tui ueri, quod in ſacris illis myſteriis eſt teleta teletarum, communionis nomine inter omnes communiões digniſſima, ut ſupra probat Dionyſius lib. 5. de ſacramento euchariſtiæ ultimo: & inter articulos ſimboli, ubi dicitur, credo ſanctam communionem inſigniter prædicta. Qualiter igitur eccleſia tua in primęuis paſtoribus ſine ſolemnitate ritus uel officii hoc ſolemne tractauit, quia Witcleff dicit utile foret eccleſiæ poni in priſtina libertate, & ceſſarent miſſarum ſolemnia ſuperaddita? Audite fideles, qui non uultis decipi, quæ ſit uera libertas eccleſiæ: non enim eſt hæc, quam iactat hæreticus, ſed, ut dicit Auguſtin. ea eſt una licẽtia paganorũ. de agone Chriſtiano. c. 12. AVGVSTIN. Pauci adhuc murmurant, & inani liquore torquentur, aut qui ſua quærunt in eccleſia, quamuis uideantur catholici, aut ex ipſo Chriſti nomine gloriam quęrẽtes hæretici aut

Miſſæ præſtantia.

Aug. To. 3.

Digitized by Google

aut peccatum impietatis suæ defendere cupientes Iudæi, aut curiositatem uanæ licentiæ perdere timentes pagani. Hæc ille. AVCTOR. Hoc
3 † autem tempore secundi quartis iunguntur hæretici Witcleuistæ paganis in timore perdendi uanam & uagam licentiam, suam prædicant libertatem, de qua distinctiori forma loquendum est infrà: nunc autem iustum esset ab eo requiri ubi hoc inuenerit, q̃ in pristina libertate ecclesiæ cessabant missæ solennia: & an hæc uidetur magna libertas, missarum non interesse solēnijs, cùm tamen audit, q̃ uiæ Sion lugeant, quando non est qui ueniat ad solennitatē? Non (inquit)
Thom. 1. Witclef, ritus laudabiles criminor, sed onus rituū, qui illibertant, & grauant ecclesiā, & quos tamen præponderant ultra mandata decalogi, in tantum, ut dicit capit. 11. de Papa, q̃ quidam in ipsis tam uanè subtiliant, q̃ totum officium missæ & sacerdotalis officij cum signis suis ac etiam partes Basilicæ cum suis accidentibus mysticè moralizant, ut uentiloquium in summite cāpanilis ecclesiæ dicant significare curatum illius ecclesiæ, qui debet conuersationē esse superior.
* Aurelianum. Hæc ille. AVCTOR. Innocētius fortè iā alloquitur, & * Emalericum Altisiodorensem, & eos, qui uniuscuiusque ritus, aut gestus apud auditores pios dant mysticas rationes: qui cum apostolicum uirum Dionysium habent in exemplum, quo nullus sanctius, nullus diligentius cunctos ritus & officia sacerdotum propter quid, fuerint, ad mores exponit: sed insipido hæretico nihil præter fel sapit. Ego igitur ecclesiæ patres pro huiusmodi ritibus ad uera fundamenta requiram: qui ecclesiam Christi per uarias ætates, & continua tempora orbis ecclesiæ partes his ritibus instaurarunt, fatagens inuenire si postim si non his precibus, his ritibus, aut paucis exceptis, pro suis sacramentis celebrandis usi sunt. Vt autem hāc rem congruenter exordiar, tu prius proba mihi quid assumpseris ut probatum, q̃ in primæuis ecclesiæ liberè cessabant missæ solennia: puto q̃ desit tibi omnis probatio canonica, quæcunque extra canonem, contra fidem ad illam tuam præstigiatricem ducaris, de qua epistola ad Cyprianum.
Firmianus. EIRENIAN. Illa mulier, quæ prius præstigias, & fallacias de monis multas ad deceptionem fidelium mouebat, inter cæcas, quibus plurimos deceperat, etiam hoc frequenter ausa est, ut & in uocationis non contemptibili sanctificare se panem, & eucharistiam facere simularet, & sacrificium domino sine solitę sacrandę precationis offerret: baptizaret quoque multos, usitate, & legitima uerba interrogationis usurpans, ut nihil discrepare ab ecclesiastica regula uideretur. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ausa est libertate, quam dicis fuisse ecclesiæ, quando cessauerunt
A missarum solennia, & orationes: quia & sacrificium domino quasi Eucharistiam simulans, sine solita sacramento præcationibus offerre ausa est: ideoquè placuit tibi istu libertas, ne sectæ tuæ ad celebrandum, sicut una Londonijs cōperta est, fœminæ grauarentur. Sed proba libertatem istam à scripturis, aut sine scripturis proba fuisse de more ecclesiæ primitiuæ. Forsitan autē, sicut soles, expectabis probationem istam à nobis: tamen uideris consuetudinem antiquatam esse nobiscum, quæ utique tibi deest. Ipsi enim dicere solent: instar Christi & ecclesiæ primitiuæ sacrificemus, & uiuamus, qui istos mores, &
3 has preces non habuit. Vnde † & Pragensium Witcleuistarum quidam ferūtur pro missæ officio euangelium totum dicere secundum Ioānē, Ante diem festum paschæ: quidam, Qui pridie, quidam aliud: à quibus omnibus si peteremus probari sic fuisse de more primitiuę ecclesiæ, aut sic oriri in missa, mutì silerent. Et cur ergò patrum traditionibus, aut scriptis non credunt?
B quia inquiunt, non sic fecisse Christus, aut discipuli, sed sequaces eorum in ecclesia dicuntur. Vnde hoc nostis? si non nostis, sed autumatis, hæc esse grandi periculo uestro contra totam ecclesiam orbis terrarum inexcusabili ritu per nos inuento, despicis. Breuiter, aiunt, Si nostra forma sit Christi formis, hoc ubi uos legitis? si nō legitis, non credemus, hoc utuntur paralogismo Pelagiani planè. hoc semper utuntur. ut sua, quam appellant, libertate fruantur. Restat libro de natura & gratia uersus finem. cap. 39. AVGVSTINVS. Magna planè sententia. Pela- *Aug. To. 7.*
gius concluſit hunc locum, cum ait, Credamus igitur quod legimus: & quod non legimus, nefas credamus astruere, quod de cunctis etiam dixisse sufficiat. Contrà ego dico, nec omne
C quod legimus credere nos debere, propter illud quod ait apostolus, Omnia * legite, quæ bona * *probate*
sunt tenete: & astruere etiam aliquid quod non legimus, nefas non esse. Possumus enim aliquid *1. the. 5.*
bona fide * testes astruere quod experti sumus, * *testibus*
etiam si fortè non legimus. Hic fortè respōdet, Ego cum hæc dicerem, de scripturis sanctis agebam. Outinam non * dico aliud quàm in illis * *dicat.*
literis legit, uerum contra id, quod legit, nihil *Rom. 5.*
uellet astruere fideliter & obedienter * auderet. * *audiret*
Per unum hominem peccatum intrauit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homi- *quod scriptum est.*
nes pertransijt, in quo omnes peccauerunt, &c. Hæc ille. AVCTOR. Quid aliud dicunt Witcleuistæ hæretici, † qui modum celebrandi,
4 quo utitur ecclesia orbis terrarum, quia ipsum non legunt euangelio, aut apostolorum scriptis, & alium, quo nunquàm utebantur apostoli nec primeui patres præsumpserunt attingere, modo

Saluato-

Saluatoris usurpant: nunquid ferè clamant illud Pelagii, Credamus quod legimus, & nefas quod non legimus credamus construere? O vtinã non aliud, quàm quod in illis legunt, uel contra id, quòd legitur, nihil construerent: quanquam multa dicta, & facta Christi, & apostolorum in sua consuetudine antiquata eisdem scriptis sanctis æquè libranda tenet ecclesia, quæ in sacris illis libris ipsi non legunt. Quod si uerum in scripturis patrum nos, dante Christo, probemus, ipsi cõuincuntur hæretici. Tanto ecclesiæ periculo se exponunt, qui ecclesiæ consuetudines paruipendunt. Et item uos arguo Witcleuistæ: hoc modo, quo patres nouiores reiicitis, & ad apostolos curritis: cur item non discipulos abiicitis, & scripturas eorum, & soli Christo fidem uestram donatis, more paganorum? de quibus libr. 1. de concordia euangelistarum capit. 10 *AVGVSTI. Solet nonnullos mouere, cur ipse dominus nihil scripserit, ut aliis de illo scribentibus necesse sit credere. Sequitur. Cùm ergo quærunt quare ipse non scripserit, uidentur parati fuisse hoc de illo credere: quod de se ipse scripsisset, nõ quod alij de illo pro suo arbitrio prædicassent. Et in cap. 28. sequente. Isti ita disputant, quod hæc euersio templorum, & damnatio sacrificiorum, & *confractio simulacrorum non per doctrinam Christi fiat, sed per discipulorũ eius, quos aliud, quàm ab illo didicerunt, docuisse contendunt. Ita uolentes Christianam fidem Christum honorantes laudantesque conuellere, quia utique per discipulos Christi & facta & dicta Christi annuntiata sunt, quibus constat religio Christiana, adhuc istis iam paucissimis, nec iam oppugnantibus, sed tamen mussitantibus *munita. Hæc ille. AVCT. Nonne isti Witcleuistæ de discipulis apostolorũ arguunt, sicut illi de discipulis Christi: quibus sine scripto non credunt, quòd hæc celebratio missarum, aut ritus orationum, uel necessitas, seù ueritas sacramentalium traditionũ non per doctrinam Christi fiat, aut discipulorũ eius, sed longè post per adinuentiones antistitũ? & sic prætendentes honorare Christum & discipulos eius, ipsum, & totam eius fidẽ conuellunt, qui non meruit habere successores fideles, sed fraudantes homines adinuentionibus friuolis, & illiberaliter premẽtes eos oneribus importunis. Et quia sic ad ecclesiam primitiuam recurritis, nunquid † putatis reliquisse Christum multa suis Apostolis pro sui captu temporis, in melius reformanda? non quia ipse aut nesciuit, aut noluit, sed quia auditorum infirmitas statim singulis non sufficit. Lege Euangelium secundùm Marcum, ubi Dominus domus peregrè profectus, reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiuscunque operis, etiam nondum scripti: alioquin cur super quinque talenta tradita alia quinque uendicat non sic data? Nec discipuli erant domino nouiores. Si Paulus superædificauit in fundamentum Christi aurum & argentum cultuum diuersorum in ecclesia, cur non post eum Timotheus uel Titus? Cur item iussit ut ea, quæ ipse imperfecta dimitteret, Titus suppleret? Huius, inquiens rei, gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ deerant, corrigeres. In quem locum capituli primi in commentario Titi HIERONYMVS. Ostendit necdum eos ad plenam ueniſſe scientiam ueritatis, & licet ab Apostolo correcti fuerint, tamen adhuc indigere correctione. Omne autem, quod corrigitur, imperfectum est. nam & in græco præpositionis, superadiectio non idipsum sonat, id est, corrigeres, sed (ut ita dicam) supercorrigeres, ut, scilicet, ea quæ à me correcta sunt, & necdum ad plenam ueri lineã sunt redacta, à te corrigantur, & normam æqualitatis accipiant. Hæc ille. AVCTOR. Planè dicit, quòd Titus supercorrigeret, quos correxit apostolus: quia correctio eius eos ad ueri lineam non reduxit, ideò à Tito illam normam æqualitatis acciperent. Cur item non poterat Titus hoc dicere sub discipulo, & ille alteri, & sic usque nunc, ut semper habeatur Christi seruus in domo, cui ipse dedit cuiusque operis potestatem? Veruntamen cæcitas ex parte cecidit in Israel: ex parte uidelicet Witcleuistarum, quòd † tam audacter spernunt, & mutant sacras obseruantias etiam in missarum celebratione, quas antiquissima consuetudine in toto orbe traxit ecclesia: superba hæresis, quæ tot simul spernit præsules millenos, & plebes, ut reuereantur Christum solum, & eius discipulos. Cum tamen ipsæ ecclesiæ præpositis ait: Qui uos spernit, me spernit: & qui honorat missum, manifestum est eum honorare mittentem: uberior est enim honor, quo non tantum dominus utitur in seipso, sed qui gratulanter exhibetur & seruo. Sed ingens superbia eorum, ingens traxit periculum, quia dum contemnere putant antistites & summos pastores ecclesiæ, quos credunt hos ritus statuisse sacrorum, ipsos Apostolos Christi, & primæuos patres de facto contemnunt, qui & ritus ipsos in ecclesiis addiderunt: Petrum dico, Paulum, & Iacobum, & successores eorum. Audite & unum discipulum sancti Pauli Dionysium quid dicat in libro ecclesiasticæ Hierarchiæ uersus † finem primi capituli, DIONYSIVS. Necessariò primi eiusquè secundùm nos Hierarchiæ duces ex supersubstantiali theatchia, & ipsi repleti sacro dono, & in quod deinceps ipsum producere à thearchia bonitate missi, sed

*Aug. To. 8 *7.*

8.

**Contra factio.*

5

Cur christus nõ omnia docuit apostolos. Mar. 22.

1. cor. 3 Ad Tit. 1.

Hier. To. 9

Lu. 10

Dionysius.

Inimica

Digitized by Google

si, sed & ipsi copiosè amantes, ut Deum suum, qui post ipsis reductionem & deificationem sensibilibus imaginibus supercælestia uarietate & multitudine connexuit. Vbi in expositione LINCOLNIEN. Licet enim eloquiorum intelligentiam à Deo haberent illi priores, nisi à Deo missi non auderent, nec nisi nostram deificationem amantes, uellent eandem scientiã scriptis, & non scriptis doctrinis nobiscum communicare. AVCTOR. Et iterum in textu, quòd hæc scientia sacrorum traditur nobis ab eis, non tantum scriptis, sed etiam non scriptis, tàm ut occultaretur hæreticis & malignis, quàm ueniret ad nos in sacris. DIONY. Scriptis suis & non scriptis doctrinis sacras nobis dederunt leges: non execratorum causa solùm quibus nec symbola est tangere fas, sed quoniam & symbolica quædam est. LINCOLIEN. Hæc, inquã fic dederunt, & tradiderunt nobis & scriptis suis & non scriptis doctrinis non solùm causa execratorum, & ut uidelicet non daretur sanctũ canibus, nec margaritæ spargantur ante porcos, quibus neque symbola tangere fas est: quia nec sub figurarum uelaminibus sunt execratis sacra proponenda: sed quoniam & Hierarchia, quæ est secundum nos utens symbolis, id est, sensibilibus figuris, & ita quas tamen rationes non est licitum denudare his, qui nondum participãt & communicant ecclesiasticis sacramentis, & maximè non est licitum neque fas eos facere quæ sciunt: quod præfati sacræ perfectores & positores legis sacrorum, qui. s. leges posuerunt de sacris sacramentis, uidelicet ordinibus, dignitatibus, potestatibus, uasis, uestimẽtis, & ecclesiasticis domibus seu fanis, & si qua similia ordinauerunt Hierarchiam nostram unicuique particulari Hierarchiæ sub nostra Hierarchia communi conuenientes, & proprias, & inuariabiles tradendo constitutiones, & ordines in singulis particularibus Hierarchijs. Hæc ille. AVCTOR.

7 Hic † ergo docet Dionysius nobis leges dedisse de sacris ritibus, & obseruantijs, & sacramentalibus ordinibus, potestatibus, uasis, & uestimentis, domibus, & alijs sacris rebus, ipsos Christi apostolos, quos diuinos duces appellat, siue scriptis, siue non scriptis. Qualiter sanctus Iacobus frater domini in ecclesia Hierosolymitana, & ex eo sanctus Basilius in scriptis tradiderunt missæ celebrationem Christicolis, prout ex canonibus: 6. synodi habent decreta, de consecratione distinctione prima. cap. Iacobus. SACROSANCTA SYNODVS. Iacobus frater domini, cui primum tradita est Hierosolymitana ecclesia, & Basilius Cæsarien. episcopus, cuius claritas per totum orbem refulsit in scripturis, nobis *addiderunt missæ celebrationem. Hæc ibi. AVCTOR. Beatus item Petrus forsitan ea forma missam suam primam fertur Antiochiæ celebrasse: prout scribit Hugo. & item libr. de officio missæ REMIG. Celebratio missæ in commemorationem passionis Christi, peragitur, sicut ipse præcepit apostolis, tradens eis corpus suum, & sanguinem: Hoc facite in meam commemorationem. Sequitur. Hanc missam primò beatus Petrus in Antiochia dicitur celebrasse, in qua tres tantum orationes initio fidei proferebantur, incipientes ab illo loco, ubi dicitur: Hãc igitur oblationem. Hæc ille. AVCTOR. Vnde uerò processit hæc fabula, quòd beatus Petrus & apostoli has tres tantùm orationes cecinerũt in missa? quis dicet? Nisi fortè quia post missam Petri, subiunxit ibi historia de illis tribus orationibus, non tamen, ꝙ ipse Petrus sic dicitur celebrasse deinceps, sed quia initio fidei sic celebratum est, ꝙ postmodum per Petrum & Iacobum potuit reformari, probant hoc modo celebrãdi, quem ex apostolis notat Dionysius, qui officiũ, lectiones, & euangelia cum certa integritate canonis continet, qui & ipse comes apostolorum erat. Probaret item hoc institutio Sancti Pauli de missa, quam docuit Timotheum, & Græcos. Probaret item hoc, quòd modus, quem in celebrando nunc totus tenet mundus, à sancto Petro dicitur effluxisse lib. de officijs primo. cap. 15. ISIDOR. Ordo autem missæ, uel orationum, quibus Deo oblata sacrificia consecrantur, primò à sancto Petro est constitutus: cuius celebrationem ubique eodemque modo uniuersus peragit orbis. Hæc ille. AVCTOR. Si ergo unum modum, quo iam orbis uniuersus peragit, missam tradidit sanctus Petrus, cõsequẽs erit, quòd ipse hunc modum in celebrando tenuerit, quem ipse instituit. Sed quomodo dicit ergo synodus, ꝙ sanctus Iacobus instituit fieri? aut si alium modũ habuit, qualiter dicitur nobis eum modum celebrationis tradidisse? Potest dici, quòd Petrus instituit unà cum apostolis, sed Iacobus tanquàm

8 loci episcopus promulgauit, docuit, & facto primus exposuit: sicut item aliàs in actibus apostolorum in decreto Antiochenũ ca. 15. ubi sic exorsus est loqui. Viri fratres, Simon narrauit quẽ admodum &c. Attestatur autem huic, quòd Basilius ei scriptor adiungitur, cuis missam aliam non legimus, quàm missam orbis. Sed si lenter, aut patule scio, quòd hostis ecclesiæ dicet Witcleuista Pragensis, uel orphanus. Cur formam missæ non tenemus, quam Christus instituit? Ipse omniscius præ alijs omnibus erat optimus legislator. Respondeatur ei, quod ait HIERON. Non omnia, quæ Domino competunt, seruulo conuenire. Alioquin cur non corpus proprium conficit hæreticus,

Cur aliqua in Ecclesia seruãtur, quæ scripta non sunt.

Remigius. idem habet Hugo de s. Victo. lib. 2 Sacram. p. 8. c. 14.

Isidorus.

Act. 15.

Sexta synodus De consec. d. 1. Iacobus.

**cur addiderint, habes ibi glossa. 1. ad decorem solẽnitatem.*

ticus, ſicut Chriſtus corpus proprium obtulit? Cur non item ſtatim in miſſa raptim ſe diſponit ad crucifigendum poſt miſſam? Cur nō prius legale paſcha manducat, & tandem celebrat, & in termino uitæ ſemel? Cur nō de traditore prophetat? Cur diſcipulum ſuū charisſimum ſupra pectus ſuum diſcumbere non permittit, ut toto pectore hauriat uerbum Dei? hæc enim omnia Chriſtus in miſſa ſua compleuit. Attendat item hæreticus, & audiat cum pauore, q̄ apoſtoli, qui formam iſtam ediderāt, ſicut ſuprà ſcripſit Dionyſius, eam ſecundum ſacras nobis dederunt leges. i. in ſacris legibus traditas ſecundum Lincolien. & ſicut ipſi didicerūt immediatè à domino Ieſu Chriſto per doctrinam uiuæ uocis ſecūdū Thomam. Qua igitur audacia ſpernit formam apoſtolicè celebrandi arrogans, & demens hæreticus, præripiēs formam Chriſti ab illo loco, Ante diem feſtum paſchæ, uſque ad illum Ioannis, Egreſſus Ieſus trans torrentem Cedron, ut quidam, aut tantum illum locum, Qui pridie, ut breuius celebrent quæ alij. Quod ſimpliciter dico primæ eccleſiæ patres hactenus quod Chriſti diſcipuli quod apoſtoli non audebant: aut ſi hoc eos dicis feciſſe, ſcriptis eorum hoc exhibe. Certo ergo myſterio hoc uoluit Chriſtus fieri etiā uel ab ipſis apoſtolis, qui ſacræ legis tabulas uiciniùs inſpexerunt: ſed eos præſcindere tabulas alias Chriſtus iuſſit, inſtar priorum, quas indubiè digito Dei ſuo. ſ. ſpiritu, ut proprias ipſe cō

8 ſcripſit. Attende † miſſam Chriſti, ubi tantum inuenies lectiones nouæ legis, præconij lectionē, gratiarum actionem antecedētem per modum præfationis, gratiarum quoque actionem ſequē rem conſecrationem, orationem ad patrem, ſanctorum memoriam, & pacem, & omnia ad quorum inſtar miſſa tenet eccleſiæ, quouſq̄ Chriſtus claudat officiū dicens, Surgite, eamus hinc. Cuius uice canit eccleſia. Ite miſſa eſt: quę ſingula; ut Chriſtus dabit, ſunt dicenda. Ad eius ergo exemplum decreuerunt apoſtoli uiri formā præcis prærogatiuæ, parcentes uocari magiſtri, nec ſe audentes priuilegio capitis ſociare. Lege Ioā. 4. exemplum introiſſe ciuitatem Samaritanorū, & poſt fœminæ credulitatem, per duos ibi dies plurimos conuerſiſſe. Hoc forſan non licuiſſet apoſtolis, quibus ante reſurrectionē iuſſum eſt, in uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Et quidem in baptiſmi myſterio ſacerdos tangit aures, & nares, non autem os: quod Chriſtus tetigit, concedens Chriſto priuilegium ipſum. Vnde lib. 1. de ſacramentis AMB. Sed dicis mihi, quare nares? Quia ſurdus erat, Os tetigit ut quia non poterat loqui ſacramenta cæleſtia, uocem acciperet

Miſſæ figuratio in myſterio cœnæ dominicæ.

Io. 4.

Matt. 10.

Amb. To. 4 cap. 1.

A à Chriſto. Sequitur. Et non eadem puritas ſeruū quanta & domini. Cū ille peccata cōcedat, huic peccata donentur, quæ poteſt eſſe comparatio? ideo propter gratiā operis, & muneris non os tangit eps, ſed nares. Quare nares? ut bonū odorem accipias pietatis æternæ: ut dicas, Chriſti enim bonus odor ſumus Deo. Hæc ille. AVCT. *2. Cor. 2.*

9 Ecce † eps non tangit os baptizandi, ſed parcit, reuerentiā agēs Chriſto, qui ipſum tetigit, & ſanauit, & hoc facit eps propter gratiam excellentem operis Chriſti, & muneris. i. capitis officij. Hoc igitur æquè recordari oportet, ut dixi, non omnino ad omnia ea precē tenendam à nobis, quā redemptor ediderat: ſicut non in paſſione,

10 ita nec in prece. In † cuius ſignum Chriſtus à cœtu apoſtolorum auulſus eſt quantum iactus eſt lapidis, dicens, Sedete hic donec ua dam illuc, & orē: & nec cū tribus maioribus apoſtolis, ſed ad modicū cū ꝓceſſiſſet, orauit. Cuius cām reddit *Matth. 26.* *Hier. To. 9*

B in expoſitione huius loci Marci. HIERO. Sedete hic donec orē. Separantur in oratione, qui ſeparantur in paſſione, quia ille orat, illi dormiunt. Hæc ille. AVCT. Et CHRYS. in perfecto homilia. 83. Propter hoc ait manete hic donec abeā, & orem. Cōſuetudo enim ei erat ſine eis orare. *Chryſoſto. hom. 83.*

Hæc ille, AVCT. Quos ergo ſeparauit Chriſtus,

11 quis audebit coniungere? Cæterū † modernū ritum in myſteriis ſacræ miſſæ iam factum uniuerſalē per orbē prout à Chriſto & ab apoſtolis ipſe accepit ſanctus Paulus tradebat eccleſiis, ſicut ipſe ſe his uerbis facturum promiſit ad Corinthios dicens. Cætera omnia cùm uenero, * ordinabo. Vnde in annotationibus. HIERON. Cætera aūt cū uenero diſponam. Cętera. ſ. de ipſius miſterij ſacramentis. Hæc ille. AVCT. Et libro ad inquiſitiones Ianuarij epiſtola. 118. c. 6. AVGVS. Cum uerò ait apoſtolus de hoc ſacro loquens: Propter quod fratres cū cōuenitis ad mā

C ducandum, inuicē expectate: ſi quis eſurierit, domi manducet, ut non ad iudiciū conueniatis. ſtatim ſubtexuit. Cætera aūt cum uenero, ordinabo. Vnde intelligi datur quia * intellectum erat ut in epiſtola totum illis agēdi ordinem inſinuaret, quem uniuerſa per orbē obſeruat eccleſia, ab illo * ita ordinatum, q̄ nulla, * horum diuerſitate uariatur, Hæc ille. AVCT. Attende q̄ dicit ordinem illum in celebratione huius ſacramenti per orbem ſeruat eccleſia ita ordinatum ab illo, q̄ nulla horum diuerſitate uariatur. Hinc ergo periculo perfidæ rebellionis cōtra apoſtolos Chriſti ſe exponunt hæretici, qui ordinem celebrandi peruertunt, quem eccleſia tota ſine ſcriptis apoſtolicis dignatur accipere, cui ſoli ſine ſcriptis apoſtoli tradiderunt. Nec minus rei tenebuntur, quia non uiderunt in ſcriptis, cum etiam de non ſcriptis credere teneātur eccleſię.

1. Cor. 11.
**diſponam.*

Aug. To. 2.

1. Cor. 11.

**multum*

**morum*

***eſſe.*

¶ De

Digitized by Google

¶DE SACRIS VASIS, ET VESTIbus, quibus sacerdos intrat ad missam. Cap. XXIX.

SVMMA.

1 *Sacerdotis officium circa solemnia sacræ missæ, unde sumit initium.*
2 *Vestes domini, & sacerdotis celebrantis describuntur.*
3 *Byssina uestis prima sacerdotis legalis. Et quid significet secundùm Dionysium.*
4 *Zona sacerdotis quid denotent.*
5 *Amictus, primum sacerdotis indumentum. Et quid representet.*
6 *Alba, secundum sacerdotis uestimentum. Et quid significet.*
7 *Cingulum, tertiũ quo sacerdos induitur. Et quid significet.*
8 *Manipulus, quartum sacerdotis uestimentum. Et quid representet.*
9 *Stola, quæ & orarium dicitur, quintum indumentum. Et quid denotet.*
10 *Columna, ad quam alligatus dominus. Et quid de ea dicat Beda.*
11 *Dalmatica sextum sacerdotis indumentũ. Et quo modo sit facta. Et quòd fuerit indumentum Leuitarum.*
12 *Euphrosius Pamphiliæ episcopus, quomodo quando accedebat ad sacrificandum Christi mysteria collobio sancti Iacobi induebatur.*
13 *Collobium diui Iacobi memoratur. Et à quo illorum usus sumpserit initium presbyteris & diaconis. Et quomodo postea Collobia in Dalmaticas commutata sunt.*
14 *Casula, quam Græci Planetam uocant, septimum sacerdotale indumentum, unde dicatur. Et quid per hanc intelligatur.*
15 *Pallium, & Pallij concessio primatibus. Et de illius origine. Et de quorundam præsulum præeminentia.*
16 *Christus, quomodo & quando ter obtulit corpus suum.*

1 SAcerdotis † officiũ circa solẽnia sacræ missę ab illo loco sumit initiũ, ubi sm euangeliũ Ioãnis Christus deponẽs ve stimẽta sua ut pedes discipulorũ laueret sumit uestimẽta ut sacramẽta cœnæ ꝓficiat, qualiter itẽ de celebrãte missam ꝓcessum inchoat. ca. 3. ecclesiasticæ Hierar. DION. Hierarcha q dõ oratiõne sacrã sup diuinũ altare ꝓficiens, ex ipso thurificare incipiens, ad oẽm uenit sacri chori ambitũ. Vbi ī expositione LINCOL. Enarrat mysteriũ eucharistiæ sm modũ, quo tunc fiebat in ecclesijs illius loci. Cõprehendit. n. in mysterio ea, q̃ fiebãt in solẽni celebratione ante corporis Christi beatissimã cõsecrationẽ, & in ipsa post cõsecrationẽ. Primò aũt ꝓcedebat Hierarcha ad altare, credo ꝙ indutus sacris, & Hierarchicis uestibus, & ornamẽtis. Hæc ille. AVCT. Ratio † n. Saluator solẽne q̃q̃ aggredit, qn de cultu uestitus eius mẽtio q̃dã fiat. Nascẽs in mũdũ, pãnis inuoluit: trãsfiguratus in monte, niueis uestibus ornatus describit: sacerdotiũ nouũ acturus ī cœna, uestes sacras reijcit ut resumat: & triũpha turus in cruce, ornat regia purpura: cõfligens cũ morte, linteis cõdit, & sindone ascensum eius in cælos, sine tinctis uestibus, ꝓpheta nõ explicat: & resurrectiõis sacra solẽnia, q̃ post mortis spolia suis nõ uoluit, angelicis uestibus declarauit: ubi scribit: uiderũt iuuenẽ sedentẽ ī dextris coopertũ stola cãdida. Vbi in homil. paschę GREGO. Stola cãdida cooptus apparuit, qa festiuitatis nr̃æ gaudia nuntiauit. Cãdor etenim uestis, splẽdorẽ nr̃æ denũtiat solẽnitatis. Nr̃æ dicamus, an suæ? sed ut fateamur ueriùs, & suæ dicamus, & nr̃æ. 3 Hęc ille. AVCT. Hac † rõne byssina tunica, quã sibi sacerdos legalis ꝓ suo sacrificio celebrando primã assumpsit, nec ī nouo sacrificio deesse poterit sacerdoci: alioquin nec ad nouæ solẽnitatis gloriã angelus reduxisset eãdẽ, ut sic candor uestis, splẽdorẽ nr̃æ denuntiet solẽnitatis. Nr̃æ dicemus & suæ, sed ex ligno uestis prius transfert ad angelos: ut q̃ aliquid sacerdotaliter faciãt, in ueste clara, & cãdida, & sacerdotali zona ꝑcincti cõpareant: ꝓut c. 15. cęlestis Hirarchię describit DION. Sacerdotalẽ uerò uestẽ autumo significare ductũ, uel ducatũ, siue directionẽ ad diuina, & mysticá specularia, & signare uotũ totius uitæ. Vbi ī expositiõe HVGO. In sacerdotali ueste significat, ꝙ duplices sũt ad specularia. i. cõtẽplatiões diuinas, & mysticas, subiectos erudientes ad cognitionẽ, & ꝙ illorũ uitã Deo dedicant, exhortãtes, & cõfirmantes ad boni operis deuotionẽ. Et 4 de zonis DION. Zonas † quoq; dicũt significare custoditiuũ ipsarũ diuinarũ uirtutũ, & significare habitũ cõgregantẽ eas. COMMEN. Sensus ẽ, ꝙ zona, q̃ lũbos, & umbilicũ, in quibus est seminariũ ꝓpagationis, ambit, & cõstringit, signat custodiã fœcundarũ uirtutũ: q̃ custodia ipsas uirtutes ambit, & custodit, uel cõstringit, nẽ ī sua multiplicatione extra metas iustitiæ relaxentẽ, aut defluant. Hæc ille. AVCT. Et huius acceptionis efficax euidẽtia sumit, ꝙ uir ab Ezechiele cõspectus, indutus lineis, & atramẽtariũ scriptoris hñs ad renes, iuxta altare stare describitur: qđ ad gradus & offiñ sacerdotis ex ipso habitu ꝑtinere dinoscitur. Post hæc itẽ ab ipso summo sacerdote Christo ꝓ tpe sui sacrificij habituũ differentias sumimus, in quẽ omnis uestis regalis pro sua significatione cõplenda percurrit, & à quo co re-

Byssina.
Dionysius.
Hugo
Dionysius. Zona.
Ezec. 9
Ioan. 13
Dionysius

ctiùs uestis noui sacerdotij originē suā trahit, prout libro de officio missæ describit de ordine

Hugo. Amictus. Eph.6. 5 prædicatorū HVGO. Primū†uestimentū, quo sacerdos induitur, est amictus quo caput tegitur. de hoc apostolus ad Ephe.6. Galeam salutis assumite. Representat aūt illud cooperimentum, quo uelabant Iudæi faciē Christi, dicentes Matthæ.26. Prophetiza nobis Christe quis est qui te

Matt.26. 6 percussit? Secundum†uestimentum, quod tegit corpus à sursum usq; deorsum, est Alba, qua sacerdos induit: & significat gratiā, quæ ex spe, *Alba.* puenit ecclesiæ sursum, & meritis ecclesiæ deorsum. Vnde Apostolus ad Rom.8. Spe salui facti

Ro.8. sumus hæc representat uestē albā, in qua illusit

Lu.23. Cingulum. 7 Herodes Christo, Lucæ.23. Tertiū, †quo sacerdos induitur, est corrigia, uel cingulū: per hoc significatur iustitia. Esai.16. Et erit iustitia cingulū lūborū eius. Hæc corrigia significat flagel-

Esa.16. 8 lū, quo cæcidit Pilatus Iesum. Quartū†uestimentū quo sacerdos induitur, est manipulus, qui po-

Manipulus nitur in læua manu. Sequitur. Iste manipulus representat funē, quo ligatus fuit Iesus à Iudæis cō prehensus. Ioan.18. cōprehenderunt Iesum, &

Io.18. Stola & orarium. 9 ligauerunt eū. Quintū†est stola, & orariū. Sequitur. Hęc ligaturā representat, qua ligatus fuit Ie-

10 sus ad colūnā. Hæc ille. AVCT. In† hac colūna dominici cruoris usq; nūc apparēt uestigia. Vn-

Columna Beda. de lib.6. super Lucā. cap.6. BEDA. Hanc correctionē, qua populo satisfacere ne usq; ad crucifigendū Saluatorē fæuirent, summoperē ḡrebat, non mō eū obtulisse rogitando, sed ēt deridēdo, & flagellando nefandorū desideriis exhibuisse, & uerba euangelistæ Ioannis, & ipsa testatur colūna, cui alligabatur. Sequitur. Quæ uidelicet colūna in ecclesia montis Sion posita, dñici cruoris usq; hodie cernentibus uestigia certa demonstrat. Hæc ille. AVCT. Ab hac sacra colūna qua

Stola. ſ stolā accipimus suaue iugū Christi in nostris humeris. Hæc stola, uel orariū, est Christi sacerdotio in nouo testō extra oēs uestes antiqui sacerdotij præcipuè reseruata. Vnde lib.2. ca.10.

Hugo. quartæ partis de sacramētis, HVGO. Hęc sunt, ḡ ueteribus noua institutio adiecit. stola, ḡ alio nomine orariū uocatur, ḡ collo sacerdotis superimponitur, ut eū iugū dñi assumptisse significet, ḡ a collo per anteriora descendēs, dextrū latus ornat, & sinistrū, ut doceat ipsum per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, i. in prosperis, & aduersis debere esse munitum. Hæc ille. AVCT. Et de dalmatica sequitur in lib. de institutis clericorū

Rabanus lib.1.ca.19 Dalmatica. 11 RAB. Sextū†nāq; est, qđ dalmatica dicitur. Hæc uestis in modū crucis est facta, & passionis domini indiciū est: hēt quoque purpureos tramites ipsa tunica à summo usq; ad ima ante & retro descendentes, necnon & per utranq; manicā, ut admoneatur minister Domini per habitus sui spe-

A ciē, cuius muneris particeps est: et cū per mysticem oblationē dominicæ passionis cōmemorationē agit, ipse in eo fiat hostia DEO acceptabilis Hæc ille. AVCT. Hæc uerò dalmatica quanuis in magnorū sacerdotū usū ponatur, leuitarū tñ inuenitur esse assignata usui, à collobio tracta apostolico, & ab ipsis apostolis longō usu seruata. Vnde lib.2. parte.4. de sacramentis cap.13. HVGO. Vtuntur præterea leuitæ alio indumento, qđ dalmatica dicit, à regione quadā, ubi primus *Hugo.* ejus usus institutus putatur, nomen, à collobio uerò, quo apostoli, & quidā apostolorū successores usi fuisse leguntur, adiectis manicis formā trahens. Signat aūt dalmatica propter sui latitudinē curā proximorū, qua se extēdit per dilectionē, ut pluribus proficiat. Hæc ille. AVCT. Quod dixit Hugo apostolorū habitū hanc fuisse, & esse collobiū, historiā sequitur de gestis Syluestri,

B ubi scriptū reperi EX HISTORIA Sylueſtri Sa-
12 pæ. In tempore illo Eusrosius† Episcopus pam *Eusrosius.* philiæ Romā uenit, dicēs imperatū sibi esse per reuelationē, ut ad apostolorū limina properaret; ut quod se ēt uouisse ī infantia memorabat, senex iā eps adimpleret. Iste iā pro nomine Domini multis fuerat flagellis & exiliis comprobatus. Tātaq; eū uirtutū efficacia comitabatur, ut si à sudario eius tactus fuisset infirmus, mox re-
13 cuperata sanitate gauderet. Sequitur. Hic† quan- *Collobium. S. Iacobi.* do accedebat ad sacrificandū Christi mysteria, candidissimo collobio inducebatur, quod collobiū sancti Iacobi apostoli fuisse perhibebat. Dicebatq; iustam esse reuerentiam, ut dum diuinis ministeriis sacerdos assistit. his utatur uestibus, quæ habitum apostolicum in sacerdote exhibeant: sicq; factum est, ut à sancto Sylueſtro

C præsbiteris & diaconibus collobiorū usus sumpsisset initiū, quo Marcus, & Iulius, & Liberius ex ordine usi sunt. Sed quoniam brachiorum nuditas culpabatur à quibusdam, post hæc collobia in dalmaticas commutata sunt. Visumq; est meliùs ad hoc propositum conuenire, quod accuratiùs magis aspectibus placere ualeat populorum. Hęc ibi. AVCT. Quid hic oportet addere de nostris, ut confundantur hæretici Wit cleuistæ, si contra uestes Christi, & apostolorum uerba proferant importuna? a Christi & apostolis temporibus trahuntur ea quæ dicimus. Quod autem dixit Hugo dalmaticam à regione dici, exponit libro. 25. de naturis rerum RABANVS. Dalmatica uestis primùm *Rabanus loquitur etiā de hac Dalmatica lib.1. de instit.cler. cap.19.* in Dalmatia prouincia Græciæ texta, est tunica sacerdotalis candida cum clauis ex purpura. Hæc ille. AVCTOR. Non repugnat hic Rabanus prædictis, quòd dixit tunicam sacerdotalem esse Dalmaticam, sed maiorum sacerdotum, scilicet episcoporum, tunica est:

&

Digitized by Google

& quantũ legi, fuit ab initio diaconis cũ episcopis largita ad usum. Vnde libro de quæstionibus ueteris ac noui testamenti ca. 46. AVGVS. Sed hinc (inquiũt,) uidetur sacerdos fuisse Samuel, quia uestitus erat ephod: quasi non hodie diaconi Dalmaticis utantur, sicut episcopi. Hæc ille. AVCTOR. Postremò autem presbyteri casulam superponunt: de qua libro de institutione clericorum ca. 20. RABA. Septimum ‡ sacerdotale indumentum est, quod casulam uocant. Dicta est autem per diminutionem à casa, q̃ totũ hominem tegat, quasi minor casa. Hanc Græci Planetam nominant. Hæc supremum omnium indumentorum est: per hanc ergo uestem intelligere possumus charitatem, quæ cunctis uirtutibus supereminet. Et infrà. De hoc itaque spirituali uestimẽto uirtutum Colossensibus ita scribitur. Induite uos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, uiscera misericordiæ, humilitatem, benignitatem, modestiam, patientiã: super omnia hæc, charitatem habentes, quod est uinculum perfectionis. AVCT. Præter indumenta sacerdotum communia, sunt alia, quæ solis ac cunctis incumbunt episcopis, ut mitra, baculus, anulus, sandalia, & alia, quorũ rationes nullus penè silet, qui de officiis scribit; ueruntamẽ de pallij usu si loq̃ libeat, ꝓ dicto libro de institutis clericorũ ca. 22. dicit RAB. Super † hæc omnia summo pontifici, qui archiepiscopus uocatur, propter apostolicam uicem pallij honor decernitur. Quod genus indumenti crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus pontifex, à tergo, & pectore crucem habeat. Hæc ille. AVCTOR. Originem uerò huius pallij tangit paucis Rabanus dicens, propter apostolicam uicẽ. Expræssiùs uerò lib. 1. de officiis. WALrannus. Est octauum archiepiscopis indumentum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab apostolica sede datum, quod à collo circa pectus dependens, situ suo illam, quæ ualde condecet episcoporum patrem, & eorum concilij principem, patenter designat sapientiæ torquem. Quam hoc illorum priuilegium habeat rationem, non uidetur prætermittẽdum. Postquam duodecim apostoli Christi, per uniuersum mundum dispersi, singulis ciuitatibus prædicarent, tàm ipsi, quàm successores eorum miserunt per contiguas suis sedibus prouincias prædicatores, quos & episcopos ordinauerunt, ut ubi recepti fuissent, omnia Christianitatis sacramenta uelut ipsi apostoli peragerent, & per orbes comprouinciales Episcopos ordinarent. Sequitur. Initium ergo fidei habentes ab apostolica sede, hanc regulam Metropolitanæ obseruant ecclesiæ, ut neminem habeant pontificem, nisi ab eadem sede missum, à qua primus illis prædicator fidei missus est. Illa autẽ missio, supradicti pallij largitio est, quòd, ut dictum est, à collo dependens, auctoritatem domini significat dicentis, Sicut misit me pater, & ego mitto uos. Inter cæteros uerò Gallorum archipeæ sules meritò Remensis authoritate præeminet. Sequitur, q̃ eius missionem Ormisda pontifex Romanus à beato Petro quinquagesimus quartus ut debuit approbans, eidem Remensi pontifici uices suas delegauit. Sequitur. Treuerẽsi uerò ecclesiæ Maternus a beato Petro apostolo missus, hæreditatem pallij & suis successoribus dereliquit. Maguntiæ Crescentius beati Pauli discipulis prædicauit. Traiecto sanctus Willebrordus à Sergio papa missus, sed priuatim Colonia Metropolis obtinuit, ea maximè causa, quòd Crescentius prædictus Coloniæ quoque apostolicam uerbi dei uisitationem primus intulit. Cantuariæ uerò nobili Anglorum metropoli Augustinus a beato Gregorio missus primus est pontifex, qui toti Anglorum genti, ut Christum agnoscerent, strenua prædicationis ad ministratione subuenit. Hæc ille. AVC. Has omnes uestium species ipse pestifer doctor cum tali auctoritate respuit libro suo de papa cap. 11. Et post interpretationem fidelem sanctorum patrum, ipse amaritudines suas immittit pessimarum interpretationum, indicans pessima, secundum propriam coniecturam in quolibet usu, obseruantia, atque ritu: & concludit. Sic peruertuntur, mendaciter signa generationis adulteræ. Et subiicit. Cùm signa ista non sint nisi gratia signatorum, signata per se sufficium sine signis. Nec moratur circa hæc signa adonus ecclesiæ in ornamẽtorũ sacerdotalitũ legis ueteris &c. Ad conuincendũ mendaciũ phariſaicæ signo ista gerentiũ. Hæc Witcleff. AVCT. Iste, ut indubitãter in illo loco se cõprobet, stellã illã, quæ ſm Apocalypsim Ioãnis ca. 8. uocabatur absinthiũ, quæ cadens in tertiã partẽ fontiũ & fluminũ fecit ritus illorũ sacramentales cũ ministris in absinthiũ: & multi homines audiores amarissimorum scandalorum eius mendaciũ mortui sunt de aquis, quia & amaræ factæ sunt. Nã & ipsi thaboritæ Bohemi ab ipso exorti, endẽ mõ purgatoriũ, suffragiaq̃; sanctorũ deridunt, ecclesias, altaria, chrisma, oleum, ritus & ceremonias fugiunt tanq̃ uana signa, & omnis altaris ceremonias, præter suas. Et quo ad ornamenta iã dicta sacerdotaliũ uestiũ habẽt suum Witcleff dicentẽ libro de papa ca. 12. De ornamẽtis aũt corporalib. nõ legi Christũ, uel apostolos, legẽ particulariter tradidisse, sed sine dissensione, uel scãdalo nũc unũ ornamẽtũ, nũc aliud acceptasse, docendo nos ut faciamus similiter. Hæc Witcleff. AVCT. Hic breuiter doceat nos Witcleff de mutatione sacerdotaliũ uestiũ Ie-

Augustin. To. 4. *Casula.* *Rabanus.* *Planeta.* *Colo. 3.* *Rabanus.* *Pallium.* *Walrannus.* *Ioan. 8.*

ſu Chriſti, qua induit eũ benedicta mater eius, puta tunica inconſutili deſuper contexta per totum, & ea, cui inſuta erat fimbria exilis iuxtà legem Moyſi. Vnde lib. 4. commentarij cap. 1. ſuper Matthæum. HIERON. Iuſſerat quoque Moyſes, ut in quatuor angulis palliorum, hyacinthinas fimbrias facerent ad Iſrael populũ dinoſcendum: ut quomodo in corporibus circunciſio ſignum iudaicæ gentis daret, ita veſtis haberet aliquam differentiam. Et infra. Iſtiuſmodi erat fimbria parua: & breuis ex lege præcepta, quam & mulier illa, quæ ſanguine fluebat, tetigit in pallio Domini, ſed non eſt compuncta ſuperſtitioſis* ſenſibus phariſæorum, magiſque ſanata ad tactum. Hæc ille. AVCT. Si Chriſtus hanc veſtem abiecit, & aliam in ſacrificiis, & ſacramentis exercendis aſſumpſit, doceat modo Witcleff, imò ſciat Saluatorem nõ ſe ab hac aut illa inconſutili leniter auuelliſſe, ſed continuò tetuiſſe: niſi forſan dum pedes diſcipulorum laua ret, & ſtatim eam reſumeret ſacroſanctam ad conſecrationis officium peragendum. Quòd ſi uerum dicit Witcleff, hoc fecit docendo nos, ut faciamus ſimiliter. Ergo nec ſine ſacris veſtibus adeunda ſunt ſacramenta, quæ ad hæc ſancta peragenda aptas accepimus, iuxta formam eccleſiæ: ſicut nec Chriſtus ſacra ſua uoluit exercere ſine pallio ſynagogæ. Sacra, inquam, illa diuina, quibus † ter obtulit corpus proprium uno die. Primò in cœna agni paſchalis in figura iudaica. Secundò poſt cœnam ipſum iam corpus in natura ſub imagine tantum panis & uini, utrobique nudè corpus ſuum non obtulit, ſed ſignis veſtitum: utique & ſacerdos in veſtibus ſacris celebrauit. Tertiò uerò cum poſt meridiem nudè idem corpus ſine tegumento figuræ obtulerat, nudus. Idem ſacerdos noſter non veſtitus in ipſa ſancta intrauit, ipſa hora forſan, qua primus homo ſe primò nudum cognouit. Si autem hæc congruitas capitis erat bona, conſequenter noſtet Witcleff ſolis ſignis veſtium ſine ſignatis uirtutibus uteretur in miſſa, ſicut ſola panis & uini ſigna ſine natura carnis & ſanguinis conſecrat in hoſtia conſecrata: & eò potiùs, quia ſacras Chriſti veſtes diſſuit à ſenſu condentis, conficiés ſuæ hæreſis ſimulacra, ut Ezechiel uaticinatur hæreticis. Et in eum locum homilia. 6. ORIG. Veſtes diuinæ ſcripturæ ſunt, & ſenſus, qui eſt in eis. Conſciderunt has veſtes hæretici, & conſuerunt dictum dicto, uerbis uerba* integrãtes, ſed non cum opportuna aptãque iunctura: & conſuentes impia ſibi ſimulacra fecerũt, quibus* illicuerunt quoſdam credere, & conſentire ad cultum ſuum, & fictam ſuſcipere diſciplinã. Deus uerò omnes nos ab his & ab aliis liberet ſimulacris, ut magnificemur in Chriſto Ieſu cui eſt gloria & imperium in ſecula ſeculorũ Amen. Hæc ille. AVCTOR. Igitur veſtium inſtitutiones quis Chriſtianus non uenerarer accipiat, quas in miniſterium tanti ſacrificij non impares apoſtolis Chriſti inſtitutores habere reperimus?

Hier. To. 9

* Sentibus.

Christus per obtulit corpus ſuum.

Ezech. 16. Origenes To. 1. in fine hom.

* iungentes

* illexerunt

¶ DE SANCTO ALTARI, CORPORALI, CALICE, THURIBULO, & PHIALIS, & OMNIBUS NON UIOLANDIS, NEC IN USUS PUBLICOS ASSUMENDIS CAP. XXX.

SUMMA.

1 *Altare ſanctum, & ad ipſum pertinentia ornamenta, ut corporale, calix, &c. unde à Chriſtianis omnia fuerint uendicata.*

2 *Altare ſpiritaliter ſumptum, quid denotet.*

3 *Calicis uſus unde deſumptus. Et illius præparatio & honeſta cuſtodia, ad quem pertineat. Et de illius forma inuariabili, & nomine. Et quid denotat.*

4 *Inſtrumenta ſancta qualiter ſint tractanda.*

5 *Vaſa ſacra qualiter conſeruanda, & quomodo nunquam exire iubentur de templo, ſed eſſe ſemper in ſanctis.*

6 *Veſtimenta eccleſiaſtica, quomodo debeant eſſe ſacrata, & honeſta, & in templo.*

7 *Balthaſar regis ultio, ob abuſum uaſorum templi, recenſetur.*

8 *Conſecrata domino quando poſſent in operà pietatis conuerti.*

9 *Templa, idóla, Luci &c. ſi poteſtate data euertuntur, quomodo non poſſint in uſus priuatos & proprios conuerti.*

SVnt tamen & alia, quæ in miſterijs à Chriſti corpore cœpimus, ut eidem corpori in ſacramento ſubſeruiãt, uelut † eſt altare ipſum, quod locum tenet ſepulchri, & corporale linteum, quod uendicamus à ſyndone lib. 6. cap. 7. ſuper Lucam. BEDA. Sepulchrum illud uenerabile, figuram dominici habebat altaris, in quo carnis eius, & ſanguinis ſolebant miniſteria celebrari. Vnde regula eccleſiaſtica tenet eadem myſteria non in ſerico, non in panno tincto, ſed in ſtar ſyndonis, qua Ioſeph eum inuoluit, in linteo puro debere conſecrari: ut ſicut ipſe ueram terrenæ mortaliſque naturæ ſubſtantiam pro nobis morti obtulit, ità & nos in commemorationem eiuſdẽ tremendi ac uenerabilis ſacramenti purum de terra germẽ candidatum, & multimodo quaſi mortificationis genere caſtigatũ, altari lumen imponamus. Hæc ille. AVCT. Euangelica ergo rõne Sylueſter papa nõ caruit, q̃ in lino puro ſacerdotes

Beda.

Digitized by Google

tes noſtros omnino celebrare conſtituit. Ratio uerò altaris hæc eſt hiſtorica. Eſt alia ratio myſtica, ſecundùm quam altare fidem ſignificat: quia ſicut ab altari omnia offeruntur ad Deum, ita omnis actio noſtra, quam Deo offerimus, irrita eſt, niſi in fide fundetur unde libro primo de ſermone domini in monte, textu, Si obtuleris munus tuum ad altare AVGVST. Altare† itaque ſpiritaliter, in interiore Dei templo, ipſam fidem accipere poſſumus, cuius ſignum eſt altare uiſibile. Quodlibet enim munus offerimus Deo, ſiue prophetiam, ſiue doctrinam, ſiue orationem, ſiue hymnum, ſiue pſalmum, & ſiquid tale aliud ſpiritualium donorum animo occurrerit, acceptum eſſe non poteſt Deo, niſi fidei ſyncerítate fulciatur, & ei fixè, atque immobile, *tãquàm imponatur, ut poſſit integrum, atque illibatum eſſe quod loquimur. Nam multi hæretici non habẽtes altare, id eſt, ueram fidem, blaſphemias pro laude dixerunt, terrenis uidelicet opinionibus aggrauati, uotũ ſuũ tãquã in terrã proijcientes. Hæc ille. AVCTOR. Sub hac tropologia loquuntur ſcripturæ, & doctores, quando unum dicunt altare eccleſiæ tanquàm unam fidem: hæreticorum uerò plura, ſecundùm illud Oſee. 7. Multiplicauit Ephràim altaria ad peccandum: quia fidem Dei diuidũt, quia iam aberrant. Vnde libro primo ſuper Amos textu, In die cũ uiſitare cœpero prænaricationes Iſrael. HIERON. Quando uiſitare cœperit dominus præuaricationes Iſrael, q̃ prius Deũ mente cernebat, uiſitabat & ſup altaria Bethel: non unũ altare, quod hẽt eccleſia, ſed altaria hæreticorũ plurima: tot .n. altaria habent, quot & ſchiſmata. Amputabit & cornua altaris, qđ per ſuperbiam unũ habere ſe iactant: Cadentque eorum cornua id eſt, arrogantia in terram & percutiet domũ hyemalem, eos hæreticos, qui laborant continentia, & ieiuniis cerophagis: è quibus Tatianus eſt, & Manichæus: & domũ æſtiuam; ut Nicolaitas, & Eunomianos, & *ueteres hæreticos, nouoſque ſectatores, qui propter uẽtris ingluuiem omnem recipiunt* uoluptatem. Hæc ille. AVCT. Ecce pulchra hæreticorum altaria errores ſequuntur: quia omnes hæreſes ritus ſuos in altari ab eccleſia ſemper immutant. Calicẽ† uerò ab ipſo Chriſto celebrante nos accepiſſe quis neget? Eius autem præparatio, & honeſta cuſtodia, ad ſubdiaconum pertinet: quem in ſecunda ad Iacobum fratrem domini generali nomine miniſtrum appellat CLEMENS, dicens. Calicem ad perferendum ſanguinem domini præparatum cum tota miniſterij munditia miniſter præparet, ne non bene lotus calix diacono peccatum fiat offerenti. Hæc ille. AVCT. Huius autem calicis non tam uſus quàm forma à primis inuariabilis eſt tenenda, ſicut libro de corpore & ſanguine domini libro. 20. PASCHAS. Calicem illum dicamus eſſe, de quo Chriſtus: Hic ex calix meus noui teſtamenti &c. propter quod & mos bene inoleuit, quòd ſanguis Chriſti nunquàm in catino, nunquam in cratera, in alio uaſe quàm in calice conſecratur. Sed neque alio nomine, ut fieri ſolet in aliis quibuſdam, niſi ſemper iuxta proprietatem linguarum calix uocatur, ut exinde omnibus calix paſſionis Chriſti ad memoriam reducatur. Hæc ille. AVCT. Non diſcum ergo, uel paropſidem, ſed calicem Chriſti fuiſſe forma ipſa diſtinguit ſimul & ſignificatio, quia prę omnibus uaſis ſignificat paſſionem, dicẽte Chriſto: Poteſtis bibere calicem &c. Et in epiſtola ad Marcellam de muneribus. HIERON. Calices mortificationem carnis oſtendunt ſemper, & animum ad martyrium præparatum. calix quippe deo inebrians quàm præclarus eſt. Hæc ille. AVCT. Hæc quædam uaſa cum ueſtibus licet ex miniſterij ſui genere ſacra ſint, peculiariùs tamen conſecranda ſunt, atque benedictione epiſcopi initianda in uſum tam egregium, prout pſal. 113. uerſu. Simulacra gentium argentum & aurum cõcione. 2. poſt medium recolit. AVGVS. Sed enim† & nos pleraque inſtrumenta, & uaſa ex huiuſcemodi materia & metallo habemus in uſum celebrandorum ſacramentorũ, quæ ipſo miniſterio conſecrata ſancta dicuntur in eius honore, cui pro ſalute noſtra inde ſeruitur. Et ſunt profectò etiam iſta inſtrumenta uel uaſa quid aliud, quàm opera manuum hominũ? Veruntamen nunquid os habent & non loquentur? Nunquid oculos habent & non uidebunt? Nunquid eis ſupplicamus quia per ea ſupplicamus deo? Hæc ille. AVCT. Optimè inſtruxit filios ſuos egregius Auguſtinus, qualiter celebri uſu eccleſiæ uaſa pro celebrandis ſacramentis erant tunc ſancta, quia conſecrata in honorem Chriſti, cui ſeruitur in eis, nihilominus tamen hæc & alia ideo ſancta ſunt, quia in eis deo tantùm ſeruire licebat: nec ſunt ad alios uſus hominum transferenda, prout libro. 11. ſuper Leuiticum exponit ORIG. Inuenimus† & uaſa miniſterij ſancta uocitata, & ueſtimenta ſancta dici, & loca nihilominus, quæ in urbibus, uel ſuburbibus poſita ſunt, & ſacerdotibus deputata. Sequitur. Dicitur, Ne facias, (inquit,) in eis opus ullum, quoniam domino ſanctificata ſunt. Super uaſis autem cum in tabernaculo teſtimonij uaſa miniſterij thuribula, uel phialæ, uel cætera huiuſmodi uaſa ſancta appellantur. Super ueſtimentis etiam, cùm ſtola pontificis Aaron, & tunica linea, & cætera huiuſmodi ueſtimenta ſancta dicuntur. Et infrà. Item patenæ, uel phialæ, quas dixit ſanctas ille ſanctus, quæ nun-

Aug. To. 4. ep. 29. — 2
atque fir me. — *
Oſe. 7. — 4
Amos. 3. — 5
Hier. To. 6 — C
*& ueteris hæreſeos. nouos ſectatores. — *
*uoluntatem. — 3
Matt. 26
Pſ. 21. — B
Auguſtin. To. 8. — Inſtrumenta ſancta.
Pſ. 113.
Origenes To. 1. — Vaſa ſancta

quàm exire iubentur, de templo, sed esse semper in sanctis, nec ullis penitus humanis usibus ministrare. Similiter † & uestimenta sancta quæ nominantur, non iubentur intra domum usui seruire pontificis, sed in templo esse: & ideo omnino nusquam offerri, sed ad hoc Deo tantùm consecrata esse, ut his Deo ministrans pontifex induatur, & sint semper in templo: ad cæteros uerò usus communes utatur communibus indumentis. Similiter & patenis, ac phialis his, quæ sanctæ appellãtur, ad humanos & communes usus uti non licet, sed tantùm ad diuina ministeria. Hæc ille. AVCT. Hac igitur ratione legis Dei bene fretus de uasis & uestibus sacrosanctis dignè Deo dignis officiis sanciuit cap. 3. sui decreti STEPHANVS. Vestimenta uerò ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus & aliis in usibus nõ decet uti, quàm ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacris hominibus: nè ultio, quæ Balthasar percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes ueniat diuina, & corruere eos faciat ad ima. Hæc ille. AVCT. Bene † tangit ultionem Balthasar, qui temulentus audebat in uasis templi, quæ rapuit, potare cum concubinis suis, & optimatibus regni. Et eadem hora pendente ipso pœnas, quas meruit, appensum fuit regnũ eius, numeratum, & diuisum. Non memini permisisse Deum hoc genus raptus sacrorum uasorum inultum dimitti. Insuper hanc historiam ad hunc finem prosequitur super Matthæum in opere imperfecto Homili. II. CHRYSOST. Si enim sanctificata uasa ad priuatos usus transferre peccatum est, sicut nos docet Balthasar, qui bibens in calicibus sacratis de regno depositus est, & uita: si ergo uasa transferre ad priuatos usus periculosum est, in quibus non est uerum corpus Christi, sed corporis eius ministerium continetur: quantò magis uas corporis nostri, quod sibi Deus ad habitaculum præparauit, non dabit locum diabolo agẽdi quod uult? Hæc ille. AVCT. Hanc tanti sancti sententiam, cùm magistrum suum Witcleff uident libro de sermone domini in monte, capite. 37. assumere tanquàm sacram, qualiter prædones Lollardi audent loca sacra diuellere, sacra eius uasa diripere, & seruos eius, quos Christus templa sua constituit, conculcare, & ad omnem iniuriam trahere & ad mortem? Qualiter autem Iuliano adhærent apostatæ in his factis, declaraui superius libro. 5. Debebant enim miseri scire, de uasis & uestibus sacris præceptum esse domini. Ne facias in eis opus ullum, quoniam Domino sanctificata sunt. opus maximè ad usus profanos.

Vestimenta sacra. 6 7 *Chrisosto. To. 2.* *Dan. 2.* *Exo*

8 Sed † & in opera pietatis liceret iussu prælati, si his opus esset, uestes, duo uasa præponere sed non initiata, aut non consecrata potiùs, si subsit facultas parcere consecratis. Vnde in libro. 2. de officiis uersus finem moderatur AMBROS. Opus est, ut de ecclesia mystici poculi forma non exeat, nec ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur: ideo initia ecclesiam primùm quæsita sunt uasa, quæ initiata non essent, deinde comminuta, postremò conflata, & per minutias erogationis dispensata egentibus, captiuorum quoque pretiis profecerunt: quòd si desint noua, & quæ nequaquam initiata uideantur, in huiusmodi usus, quos suprà diximus, omnia arbitror piè posse conuerti. Hæc ille. AVCTOR. Sicut autem consecrata Domino aliter, quàm prædictum est, in usus humanos trãsferre nefas est, ita ab impiorum usibus etiam dæmonum ad usus communes domini liceret ea conuertere, non autem in usus nostros priuatos, ne uideremur auaritiæ in eorum raptu magis, quàm pietati seruire. Vnde in epistola ad Publicolam AVG. Et cùm † templa, idola, luci, & si quid huiusmodi potestate data euertuntur, quamuis manifestum est cùm id agimus, non ea nos honorare, sed potius detestari, ideo tamen in usus nostros priuatos duntaxat & proprios non debemus inde aliquid usurpare, ut appareat nos pietate ista destruere, non auaritia. Cùm uerò in usus communes, non proprios, ac priuatos, uel in honorem Dei ueri conuertuntur, hoc de illis fit, quod de ipsis hominibus, cum ex sacrilegis & impiis in ueram religionem mutantur, Hoc Deus intelligitur docuisse illis testimoniis quæ ipse posuisti cùm de luto alienorũ deorum iussit ligna ad holocaustum adhiberi, & de Hiericho, ut omne aurum, & argentum, & æramentũ inferretur in thesauros domini. Quapropter etiam illud, quod in Deuteronomio scriptum est, Non concupisces argẽtum uel aurum illorũ nec accipies inde tibi, ne excedas propter illud, quoniam abominatio est domino deo tuo & non conferes execratum in domum tuam & eris anathema, sicut & illud est, & offensione offendes, & coninquinatione inquinaberis abominatiõe illa: qa anathema est satis apparet, aut ipsos priuatos usus in talibus esse prohibitos aut ne sic inde aliquid inferatur in domum ut honoretur, tunc est enim abominatio, & execratio. Hæc sanctus Augustinus in epistola ad Publicolam.

Ambros. To. 1. *Augustin. To. 2. Est ep. 154* *Iud. 16.* *Iosu. 6.* *Deutero. 7.*

De

¶ DE INTROITV MISSAE CVM cantu, psalmis, thurificatione, Kyrie eleison, Gloria in excelsis, Dominus vobiscum, cum collecta, Per Christum dominum nostrum. Cap. XXXI.

SVMMA.

1 *Sacerdotis ad introitum pro missæ celebratione quare sonat omnis chorus in voce exultationis. &c.*

2 *Institutores rituum missæ, quòd non sint recentes, ostenditur.*

3 *Psalmodiam ecclesiæ unde inceperit Hieronymus ducere*

4 *Incessum ecclesiæ ad altaris ingressum, unde habuerit ortum, & quid denotet.*

5 *Kyrie eleison, quare dicant Latini Græcè & Græci Latinè.*

6 *Trinitatis adoratio per Kyrie eleyson denotatur.*

7 *Gloriam in excelsis hymnum cælitus factũ quis statuerit dicendum in ecclesia.*

8 *Maria quomodo non uereatur à pastoribus addiscere, contra Witcleff.*

9 *Collecta, quæ est communis oratio missæ, quare sic nuncupetur.*

10 *Dominus uobiscum, salutatio ad plebem secundum morem apostolorum. Et, Pax uobis, secundùm morem Christi, unde fuerit desumpta.*

11 *Oremus, quomodo dicatur in missa, & ad quid.*

12 *Per dominum &c. finis orationis. Et Per Christum quomodo præmittantur in fine collectæ, & quare.*

13 *Amen sæpe in missa prolatum, quid significet, & quomodo interpretetur.*

Psal 42. INtroibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. In † uoce exultationis & laudis altisonæ resonat omnis chorus ad introitum sacerdotis. Quid mirum? representat toti ecclesiæ introitum Christi in orbem: idcirco tunc Psalmi concrepant, thimiamata fragrant, uoces in omne melos liquescunt: prout cap. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ sic orditur missam sacram DION. Hierarcha quidem, orationem sacram super diuinum altare perficiens, ex ipso thurificare incipiens, ad omnem uenit sacri chori ambitum: resoluens autem rursus ad diuinum altare, incipit sacram psalmorum melodiam, concinente ipsi psalmicam sacrologiam omni ecclesiastica adornatione. Hæc ille. AVCT. Vbi in expositione LINCOL. Enarrat hic auctor mysterium, & symbola sacratissimæ eucharistiæ secundum modum, quo tunc fiebant in ecclesijs illius loci. Sequitur. Primò autẽ procedebat hierarcha ad altare, credo quòd indutus sacris, & hierarchicis uestibus, & ornamentis, & super ipsum altare aliquam dixit orationem: & tunc thurificato altari, iuit ad omnem sacri chori ambitum: credo ut astantes in circuitu turificaret, & rursus rediens ad altare, illud thurificauit, & sic incepit aliquam melodiam de psalmis, concinente cum ipso multitudine decenter ordinatorum in choro. Hæc ille. AVCTOR. Non omnia vno ritu reseruabantur olim per omnes ecclesias, nec iam seruabantur secundùm dispositiones magnarum rerum, qualiter apostoli, & primi patres statuerunt antiquitus. His notis aduertamus primò, quòd Psalmorum decantatio non est recenter adiecta per sacros Papas, & antistites: sicut nec orationes canonis, aut præfationes, thurificationes, & benedictiones, aut alij ritus missæ solemnes, prout multi falluntur, qui sic putant. Vnde † nec credendum censeo quibusdam legentibus Amalaricum, Waleranum, Innocentium, aut plures scribentes de officijs, ꝙ Celestinus papa. 42. constituerat psalmos canendos ad introitũ missæ, gradualia, offertoria, & cætera: & quòd Gelasius. 47. præfationes instituit: ꝙ Gregorius magnus orationem dominicam intulit: exinde dicentes, ꝙ isti talia induxerunt toti ecclesiæ: quia reuera ante istos hæc erant ad missas in orbe communes, ut audietis in posteris. Nec ubiq; per cunctas ecclesias inchoabatur missa à simplici lectura, epistola. &c. Aderant præsules; q̃q̃ cum magna reuerentia suscipiendæ essent tales institutiones ad nos per eos missæ diuinitus, sed in suas forsan ecclesias ab aliis antiquam formam habentibus iutulerunt. Aut sic per decretum oportuit ad antiquam formam arctare proteruos, ita ut illud Augu. secuti sint. 11. de ciui. Dei. Neque ipsi instituerunt ut ita esset, potius inuenerunt. Nam de psalmis canendis ad introitum sacerdotis, hoc probat non esse de institutione Celestini, quòd Dionysius apostolorum discipulos eos commemorat, ubi literam Dionysii sic aperit sanctus THOM. Episcopus inchoans eucharistiæ celebrationem, secundùm consuetudinem apostolorum incipit à thurificatione, veniens de altari ad chorum, & iterum reuertitur ad altare, incipiens decantare psalmos simul cum choro. Hæc ille. AVCT. Et in libro. 18. commentaris, super illud Esaiæ in fine. Quomodo si inferant filii Israel. HIERON. Quomodo solebant filii Israel dum eorum staret religio, & templi cerrimoniæ seruarentur,* offeren-

Dionysius.

Psalmorum decantatio in missa nõ est recenter adiecta.

Institutores ritum missæ non sunt recentes.

Aug. To. 5.

Esa. 66

Hier. Te. 5.

* *offerre.*

offerentes uictimas cum psalmis in domo domini. Sequitur, quòd usque hodie offerunt in domo Domini, quæ est ecclesia, filii Israel, qui mẽ te aspiciunt Deum, hostias spirituales cum fructibus atque uirtutibus animæ suæ in uasis mundis, hoc est, in sanctis corporibus. De quibus scribit Apostolus. An ignoratis quia templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in uobis? Et sumam, inquit, ex eis sacerdotes, & leuitas dixit Dominus. Hæc ille. AVCTOR. Ab † historiis Iudæorum inchoat Hieronymus ducere psalmodiam ecclesiæ, quòd sicut in libro Paralipomenon legitur, Cunctis pariter & tubis, & uoce, cymbalis, & organis, & diuersi generis musicis concinentibus, & uocem in sublime tollentibus, longè sonitus auditur, ut cùm Dominum laudare cœpissent, & dicerent: Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius, impleretur domus domini nube, nec possent sacerdotes stare & ministrare propter caliginem: maximeque hoc tempore canerentur psalmi Dauitici dùm sacrificia celebrarent: ita spirituales Iudæi Christiani secundũ apostolum, usque hodie offerunt in domo Domini cum psalmorum cantu per medios sacerdotes, & leuitas, quos ex eis DOMINVS assumit.* Et Hieronymus hoc dicens, præcessit tempore Celestinum. Quod autem thurificat sacerdos, signum hortatorium est, ut præces, & laudum uota suauiter effundantur. Quòd in officium missæ non propter consequentiam tãtum legis antiquæ traxerunt Apostoli, sed quia plus conuenit Christianis sacrificijs. Vnde & specialiter attribuitur angelis noui sacerdotii in ecclesia, quòd habeant singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum in Apocalypsi Ioannis, sicut sermone 4. super Apocalyp. docens AVG. Habentes (inquit) singuli citharas. i. chordas laudum, & phialas aureas. Hæc sunt uasa in domo domini, in quibus thimiama offerri consueuit, ideo orationes sanctorum bene* intelliguntur. Et* cantabant canticum nouum, id est, professionem suam publicè proferentes. Hæc ille. AVCT. Et † ortum habet hoc incensum ecclesiæ ad altaris ingressum, quo ad suum signum expressum, ab aromatibus mulierum ad sepulchrum dominicum. Vnde lib. 6. super Luc. cap. 2. BEDA, Aromata autem, quæ mulieres deferunt, odorem uirtutum, & orationum, quibus altari appropinquare debemus, suauitatem signant. Vnde Ioannes in Apocalypsi sua, cum phialas in manu angelorum aureas, id est, mundas, in electorum corde conscientias plenas odoramentorum descripsisset, subiungit exponens, atque ait, quæ sunt orationes sanctorum. Hæc ille. AVG. Idcirco imminẽ, A te tempore orationis ecclesiæ, thus offertur in phialis, quibus thimiama offerri consueuerat secundum Augustinum, & maxime nunc, cum in exordio missæ professionem suam fideles publice profitentur secũdum eundem. Vnde & statim canitur lętania Kyrie eleison. Et sacerdos cõfitetur cum clero pro omni populo. HOC ipsum enim loco moralis obseruantiæ iussit dominus fieri ad oblationem holocausti Leui. 19. Posita utraque manu super caput hirci, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & uniuersa delicta, atque peccata eorũ. Et in signum huius moralitatis apud incẽsum altaris per sacerdotem ecclesiæ. 24. seniores iuxta Apocalyp. Ioannis (quæ tota de statu ecclesiæ prophetizat) suam B imperitiam confitentur. Vnde in prologo expositionis Abdiæ, HIERO. Viginti quatuor seniores habentes in manibus phialas, & citharas, & quatuor animalia plena oculis consurgunt de throno, suam imperitiam confitentur, gloriam agno cantant, & uirgæ de radice Iesse. Hæc ille. AVCT. Pulcherrimo ordine notat, quòd iste chorus sanctorum habens in manibus phialas, id est, thuribula nostra, & citharas laudũ, primò de throno suo consurgat: cui respondet in ecclesia nostra, & clerus simul à laude introitus consurgit, deponens coronas, & intonans, Domine miserere. Secundò imperitiam suam confitetur, & culpam. Tertiò post hæc gloriam agno cantat, & uirgæ de radice Iesse, resonans cum angelis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Vnde libro de institutione clericorum cap. 32. RA- C BANVS. Post introitum sacerdotis ad altare, lętaniæ agantur à clero, ut generalis oratio specialem præueniat sacerdotis. Hæc ille. AVCT. Hoc cantu tota ab antiquo usa est ecclesia, quamuis Græci dissimiliter aliquantulum à nobis. De quo in libro de officiis missæ REMIGIVS. Ideo † dicunt, Kyrie eleison, & Latini Græcè, & Græci Latinè: quia & illorũ quædam Græca uerba honestius quàm Latina, & quædam latina honestius quàm Græca sonant, & ut unum eiusdem domini populum nos esse ostendamus, unumq; Deum utrunque populum credere Kyrie eleison, id est, domine miserere: Christe eleison, id est, Christe, qui unctus es non oleo uisibili, sed plenitudine diuinitatis, miserere. Hæc ille. AVG. Ter † dicimus Kyrie eleyson, id est, domine miserere, ad deum patrem, ut misericorditer dimittere dignetur suis supplicibus quicquid peccauimus mente, uel actione. Tertiò quoque iterum ter ad spiritum sanctum, simili ratione. Media autem uice filiũ inuocamus in germana nobis humanitatis natura, qualiter Psalmista ait, Benedicat nos deus, id est,

1. Cor. 3.

3

2. Paralipo. 5.

Psal. 105.

*Nam Hieronymus uixit anno d. 410. Celestinus uero. 426.

Apo. 5.

Aug. To. 9.

*In eis intelligimus.

4

*Canentes canticum nouum.

Incensum quod offertur altari unde ortum habet.

1

Hier. To. 6

2

Rabanus.

Remigius. Kyrie eleison.

5

6

Trinitatis adoratio. Psal. 62.

Digitized by Google

id est, pater deus noster, id est, filius: benedicat nos deus, id est, spiritus sanctus: & metuant eum omnes fines terræ. Ibi ait deus noster, ubi naturam nostram appellandi in Christo locus accessit. Ideo loco secundo Christe eleison dicimus uariantes, quamuis Kyrie eleison dicere possemus ut aliis, sed hunc iam clerici soli cantant: inter Græcos autem nec canitur Christe eleison: & antiquitus canebatur item à populo. Vnde libr. 9. registri, epistola octaua ad Ioannem Syracusanum episcopum GREGO. Kyrie eleison autem nos neque dicimus, neq; * diximus sicut à Græcis dicitur: quia in Græcis omnes simul dicunt, apud nos autem à clericis dicitur, à populo respondetur: & totidem uicibus etiam Christe eleison dicitur: quia in Græcis omnes simul dicunt: apud nos autem à clericis dicitur, & à populo respondetur, & totidem uicibus etiã Christe eleison dicitur: quod apud Græcos nullo modo dicitur. In quotidianis autem missis aliqua, quæ dici solent, tacemus: tantummodo Kyrie eleison, & Christe eleyson, dicimus, ut in his deprecationis uocibus Paulò diutius occupemur. Hæc ille. AVCTOR. Iam † restat sacerdoti nostro ut instar. 24. seniorum in suprema ecclesia, tertium illud persoluat Hieronymi, uidelicet gloriam agno, & uirgæ de radice Iessæ. Hûc nullus ignorat hymnum cælitus factum, angelos ad ortum Christi detulisse de cœlis. Congruè igitur in eiusdem uerbi commemoratione solemni tenet principium, quod ad temporale principium allatum est principii incarnati. Hunc hymnum ferunt statuisse dicendum in ecclesia Telesphorus sanctus papa septimus à beato Petro secundùm Augustinum, sicut in decretis pontificum, decreti sui cap. 1. TELESPH. Nocte sancta natiuitatis domini missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solemniter decantẽt: quoniam in eadem nocte ab angelo pastoribus est nuntiatum, sicut ipsa ueritas testatur, dicens: Pastores erant in regione uigilantes &c. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Sequitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro loco & tempore in missarum solennis celebrandus est, atque solemniter recitandus. Hæc ille. AVCTOR. Quibusdam uidetur hymnus iste si breuis esset tantum ille uersiculus, quem Lucas scribit, non tàm celebriter hymnus dicendus, & tanto pondere solemniter celebrandus, sed uel tunc introductus auctus à patribus, uelut de officio missæ INNOCENTIVS papa. Symmachus papa tàm die dominico, quàm natalitiis martyrum Gloria in excelsis deo ad missam cantari: quem hymnum Telesphorus *. 9. à Petro ad missam nocturnam natalis domini, quam idem instituit, cantari præ-

Greg. To. 2 *dicimus.

Gloria in excelsis.

Thelesphe.

Luc. 2.

Laurent.

*Alibi septimus.

cepit, & in eo angelorum uerba, quæ consequitur, adiecit: quanquàm à pluribus asseratur, & ea beatus Hilarius Pictauensis adiecerit. Hæc ille. AVCTOR. Et auctor Witeleff de officiis, Walerãnus, dicit idem; his resultat hæreticus dicens, sed qualiter ad hanc institutionem hominis sine cælesti auctoritate flectemur? Dicatur hæretico, si diuinam auctoritatem in tanto patre non accipis, saltem pastores rudes, & post eos omnem populum ad hanc gloriam perenniter suis modulis resonandam prouocatos intellige, dicente angelo: Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Nota, uobis & omni populo. Dicta uobis, statim impleuerunt pastores. Cantico enim alludentes angelico glorificabant, & laudabant deum in omnibus, quæ audierant ab angelis. Vbi BEDA capi. sexto. libro primo expositionis Lucę. Gloriam deo laudesque dei referunt. Et hoc enim illis facere dictum, & ab angelis, non quidem uerbo imperantibus, sed formam suæ deuotionis offerentibus, cùm deo in excelsis gloriã in annua exultatione resonarent. Nam & qui dicit, Euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, ad glorificandum utique dominum, laudandumque prouocat. Hæc ille. AVCTOR. Attende proterue, quòd gloriam deo laudesque referre dictum sibi ab angelo pastores cognouere subtiliter, non quidem eius imperio, sed prouocatione cælestis exempli. Cur nõ omnes nos hoc idem intelligamus ut illi? Cũ nõ tantùm illis dictum est, sed omni populo. Et quæ libus melius soluimus debitum, quàm uerbis & laudibus angelorum? Subtiliter igitur pensat scripturam sanctus pater Telesphorus, & debitum nostrum omnium etiam, qui modò sumus in facto pastorũ, & nuntio angelorũ agnoscit, & pia constitutione cauebat. Quid dedignaris hypocrita nunquid flecti tanto patri, quę pastor simplex edocuit? Quid tu ergo docere præsumis, qui discere dedignaris cũ tanto patre, etiã cum Maria † Ipsa enim didicit à pastoribus, sicut euangelista ait. Maria conseruabat omnia uerba hæc. Vbi ca. 2. lib. 7. super Lucam: AMBROS. Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere a sacerdotibus? Si Maria ante præcepta magis cupis docere, quàm discere? AVCTOR. Dementes homines, qui sic audire patienter uolunt hæreticum, qui nec apostolicum patrem, & orbis pastorem Thelesphorum audiunt, cum tamen regina cœli ruralem non dedignatur audire pastorem. Omnium igitur ecclesiarum debitum ad canendum hunc hymnum accipimus, quia exemplo facti sui cælestes spiritus ad hoc omnes populos prouocasse monuit sanctus Papa. Vnde & tertia parte sermonum,

Luc. 2.

Beda.

Maria à pastoribus non uerebatur addiscere.

Aug. Tom. num, sermone. 16. AVGVST. Angelorum uoce, per quam dominus Iesus Christus natus, uirginis partu, pastoribus nuntiatus est, cùm euã gelium legeretur, audiuimus, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Festa uox, & gratulatoria, non uni fœminæ, cuius uterus ediderat prolem, sed uni generi, cuius uirgo pepererat saluatorem. Sequitur. Dicamus ergo & nos & quanta possumus exultatione dicamus, qui non pecorum eius pastoribus nuntiamus, sed eius natalitia cum eius ouibus celebramus. Nos, inquam, fideli corde, deuota dicamus uoce, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Et hæc uerba diuina, has dei laudes, hoc angelicum gaudium, quã tum ualemus consideratione, prospectu, fide, spe, & charitate meditemur. Si enim credimus, speramus, & desideramus, erimus & nos Gloria in excelsis deo, cùm resurgente corpore spirita- B li, rapti fuerimus in nubibus obuiam Christo in aèra: si modò dum in terra sumus, eum bona uoluntate sectemur. Hæc ille. AVCTOR. Et in Isa. 49. commentario Esaiæ libr. 13. super textum, Laudate cœli, exulta terra, iubilate montes laudem, quia consolatus est dominus populum suum. Hier. To. 5. HIERON. Præcipitur cœlo & terræ, uel his uirtutibus, quæ in cælo morantur, & terra, ut angelis, & hominibus ut dei concinant laudem, & qui in excelso uirtutum positi sunt, mentis lætitiam iubilo, & exultatione testentur. Hæc ille. AVCT. Quo facto ad orationem proceditur Collecta. 9 sacerdotis, quæ † Collecta dicitur: eoq; ad eam colligitur populus, quasi ad canonis initium in corpore Christi: & secundum Dionysium ad mysterium synaxeos, id est, communionis, seù congregationis. Et sequitur apud DIONYSI. Hierarcha quidem super diuinum altare orationem sacram perficiens, ex ipso thurificare incipit. AVCT. Vbi in expositione LINCO. C 10 Prius † autem ad initium collectæ salutat plebẽ 11 sacerdos, dicens, Pax uobis secundum morem Christi: aut secundum morem apostolorum, Dominus uobiscum, & Pax uobis uicissim. De quo Dominus uobiscum. REMIGIVS. Hic salutationis sermo, non humano arbitrio compositus, sed ex diuinæ auctoritate scripturæ probatur sumptus: ubi frequenter & singulariter, & pluraliter legitur positus. Singulariter, sicut ait angelus ad beatam uirginẽ Luc. 2 Mariam, Dominus tecum. Et ad Gedeonem si- Iudi. 6. militer angelus salutando, Dominus tecum uirorũ fortissime. Pluraliter, Ruth. 2. legitur Booz Ruth. 2. dixisse messoribus suis, dominus uobiscũ. Et sic in Paralipo. propheta à deo missus legitur salutasse Azam regem Iudæ cum exercitu suo, cum uictor reuerteretur de prælio, dominus uobiscum, quia fuisti cum domino. Ecclesia ergo salu- A bri salutatione sacerdotis accepta, & ipsa resalutando orat, & orando resolutat, postulans, ut sicut orauit dñm esse cũ eis, ita sit & cũ ipso dicẽs, Et cũ spiritu tuo, id est, cum aĩa tua, ut dignè pro nostra salute eum exores. Et infrà. Sed & illa salutatio episcopalis, qua dicitur, Pax tibi, siue Pax uobis, similiter non humano sensu est inuenta, sed de scripturæ sacræ auctoritate reperta est. Si- Luc. 24. militer angelus Danieli, Pax tibi, & esto robustus. Et in euangelio penè semper legitur ita dominus apostolos salutasse, dicendo, Pax uobis. Et eisdem apostolis eandem salutationis formã Matt. 10. commendauit dicens: In quancunque domum, Luc. 10. aut ciuitatem intraueritis, salutate dicentes: Pax huic domui. Meritò ergo & apostolorum successores, id est, ecclesiarum præsules, hac salutatione utuntur, domum dei salutantes: ubi oportet omnes esse filios pacis, ut sit pax domini super eos requiescens, & ijs salutantibus & salutatis possit esse fructuosa. Hæc ille. AVC. Hunc salutationis & resalutationis ordinem apostolicũ non deerant qui turbarent hæretici: contra quos prouidit ecclesia, nè in modico Priscilliani subsisterent. Vnde in BRACARENSI concilio cap. 3. Item placuit, ut non aliter præsbyteri & aliter episcopi salutarent populum, sed uno modo salutent dicentes, dominus uobiscum sit, sicut in lib. legitur. Et ut respondeatur à populo: Et cum spiritu tuo. Sicut & ab ipsis Apostolis traditum omnis retinet oriens, & non sicut Priscilliana prauitas permutauit. Hæc ibi. AVC T. Benè notat concilium resalutationem illam sicut & salutationẽ ab Apostolis acceptam: qua itẽ & à senioribus accepta usus est Paulus ad Timotheũ scribens episcopũ, in fine. 2. epistolæ. ac dicens, Dominus Iesus Christus sit cũ spiri- 2. Tim. 4. tu tuo. Quo dicto statim deuotissimus sacerdos seipsum unà cũ populo colligit ad orandũ, Ore- Oremus. mus † inquiens. Quo in loco quandoque per diaconũ admonendus est populus flectere genua, & aures ad orandũ erigere uniformes. Vnde de laude canticorum in ecclesia AVGVS. August. Ideo enim diaconis clara uoce in modũ sancti præconij admonet cunctos, ut siue in orando, siue in flectendis genibus, siue in psallendo, siue in lectionibus solicitè audiendis unitas seruetur ab omnibus, quia unanimes homines deus diligit, & in sua domo eos efficit habitare. Hæc ille. AVC. Dehinc prosequitur sacerdos, & subiungit orationem cõem, ut res ecclesiæ exigit, aut instans festiuitas, aut cõtra procellosos schismaticos, & hæreticos, ut eos in pacem fidei suæ, deus conuertat propitius, aut ut fideles suos faciat perseuerare constanter: sine cuiusmodi precibus ab initio non fuit ecclesia, prout magnificè recolit de bono perseuerantiæ uersus finem.

cap.

Digitized by Google

Aug. To. 7. cap. 22. AVGVS. Atque utinam tardi * cor-
* Corde. dis, & infirmi, qui non possunt, uel nondum pos-
* Vel. sunt scripturas, * & earum expositiones intelli-
gere, sic audirent, uel non audirent in hac quæ-
stione disputationes nostras, ut magis intuerentur orationes suas, quas semper habuit, & habebit ecclesia ab exordijs eius donec finiatur hoc seculum. Et infra cap. 23. quando. n. non oratũ est in ecclesia pro infidelibus, atq; inimicis eius, ut crederent quando fidelis quisquam amicum proximum coniungem habuit infidelem, &
* Petiuit. non ei * petunt à domino mentem obedientem in Christianam fidem. Quis autem sibi unquã non orauit ut in domino permaneret? Aut quis sacerdotem super fideles dominum inuocantẽ,
* Dixit. si quando, * dicit Da illis domine in te perseuerare usque in finem, non solùm uoce ausus, sed saltem cogitatione reprehendere: & non potiùs super talem eius benedictionem, & corde credente, & ore confitente respondet, Amen? Hæc ille. AVCT. Ducit in medio illam collectam, Da nobis quæsumus domine perseuerantem in tua uoluntate famulatum: concludens po-
12 pulum respondentem, Amen. præmittitur † ta-
Per dominum. men in fine collectæ, per dominum nostrum Iesum Christum. At super uersum Psal. 108. Oratio eius fiat in peccatum. AVGVST. Quo-
Aug. To. 8. niam non est iusta oratio nisi per Christum quẽ uendidit Iudas, scilicet immanitate peccati: ora-
* Fit. tio autem, quæ non * est per Christum, non solũ non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Hæc ille. AVCT. Ordo igitur orationis ecclesiasticæ est eam primò dirigere ad patrem, impetrare per Christum, includere in spiritu sancto, scilicet, quia Apostolus ait: Ex quo omnia, pro patre, per quem omnia, pro filio in quo omnia, pro spiritu sancto. Vnde libro de
Bernar. amore Dei cap. 19. BERNARDVS. Ideo quia in oĩbus orationibus nostris subiicimus, Per Christum dominum nostrum: uel quia omnes orationes nostras, & sacrificia ad Deum Patrem dirigimus per eum, sicut per mediatorem nostrum, uel quia quicquid speramus à patre luminum, omne datum optimum, & omne donũ perfectum, non per aurem, non per nares, sed ꝑ ipsum petimus infundi os nostrum, & gustum nostrum, & sapientiam nostram, ut sumenti possit esse proficuum. Hæc ille. AVCT. Hoc igitur omni orationi ecclesiasticæ, quæ super populũ fit per sacerdotẽ, appenso recte confirmat populus uuoti sui ostensione orationẽ factã di-
Amen. cẽs, Amen. sub misse, Amen uice populi clerus a-
Remigius. stans. Vnde REMIG. Ideo in omnibus collectis interponitur, Per dominum, ut omne qđ datur à patre, intelligamus, quòd per filium eius
13 accipimus. Amen † Confirmatio est & oratio

A nis à populo. Interpretatur enim uerè ita, siue fideliter credimus, sicut dicit. Hæc ille. AVCT. Commemorat hoc responsum ecclesiæ ad orationem sacerdotis Apostolus primæ Corinth. 14. Si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ? Quomodo dicit Amen, super tuam benedictionem? Fuit ergo oratio talis benedicendi in ecclesia tempore apostoli, cui respondere solebat, non tantum clerus, sed omnis populus, Amen. In annotationibus ibi HIERO. Quis supplet locum idiotæ, laicum qui significat, qui nullo gradu ecclesiastico fungitur. Hæc ille. AVC. Et ibi in expositione AMBRO. Imperitus nescit finem orationis, non respondet, Amen. idest, uerum sit, ut firmetur be-
B nedictio: per hoc enim impletur confirmatio præcis, quum responderit, Amen: ut omnia dicta rei testimonio in audientium mentibus confirmetur. Hæc ille. AVC. Maximè tamen post communionem sacram, quasi in cõmunionem totius mysterii corporis & sanguinis Domini hac responsione usa est ecclesia antiquorũ, sicut in responsione ad quæstionem Orosij. 49. AVGV. Sanguis Abel significat sanguinem Christi: quo accepto, uniuersa ecclesia dicit, Amen. Nam qualem clamorem faciat uniuersa ecclesia dum potatur sanguine Christi, & dicit, Amen, tu ipse si potes considera. Hæc ille.

1. Cor. 14.
Hier. To. 9.
Amb. To. 5
August. To. 4.

¶ DE LECTIONE, EPISTOLA, Halleluia, & quòd Euangelium stando audiatur. De symbolo, offertorio, de præparatione calicis, & de miscendo aquam cum uino. Capit. XXXII.

C

SVMMA.

1 *Introitus missæ. Et quomodo in eo totus populus unà cùm clero gaudet in Domino. &c.*

2 *Lectio in missa. Et quomodo sit duplex, uel legis, uel apostolica. Et si ambæ concurrant, quæ earum antecedat.*

3 *Responsorium, quod Graduale uocant, quomodo sequatur post lectionem.*

4 *Halleluia, quomodo tempore Paschali cantatur, per totam ecclesiam ab antiquo. Et quis introduxerit in Romanam ecclesiam.*

5 *Euangelium quomodo stando debeat audiri à plebe ex decreto Athanasii.*

6 *Symbolum quomodo in missa sequatur post euangelium. Et quòd ecclesia nunc utitur Symbolo Niceno, antea uerò utebatur apostolico. Et quid de eo dicat Isidorus.*

Offerto-

7 *Offertorium, & offerenda in ecclesia. Et de cantu psalmorum tempore quo fiebat.*
8 *Ordines quomodo fuerint multi in primitiua ecclesia, contra Witcleff.*
9 *Aquæ et uini commixtio in calice notatur, et quæ sit huius admixtionis ratio.*
10 *Aquarij hæretici unde dicti.*
11 *Christi in consecratione, quare tacitum sit de aqua.*
12 *Aqua cur calici admisceatur.*
13 *Corpus & sanguis Christi quòd sint uerè in Eucharistia.*
14 *Magister Petrus notatur.*

Introitus HVcusquè uenit tractatus de officio introitus † secundum scriptores de offi
1 cio missæ, in quo totus populus unà cum clero gaudet in domino super ingressu sacerdotis uice Christi ad tm̃ celebrandũ mysterium, & pro necessitatibus suis orationis ingressum prætentat. Iam uacat auditui sacrę lectionis, & recordationis intercisæ, ut ex his doceatur plebs qualiter se aptare possit futuris my
2 steriis. Procedit † igitur lector, uel legis, uel apo-
Lectio stolicæ lectionis, quarum si ambæ concurrant, legis lectio antecedit: non propter eius honorẽ, sed quia præcursor est nouæ legis; sicut & apostolica lectio præcedit euangelium, quia Domi-
Lu. nus misit illos binos ante faciem suam in omnẽ locum, quo ipse erat uenturus. Sic enim legitur Actuum 13. ꝙ Paulus & Barnabas Antiochiæ synagogam ingressi sederunt. Post lectionem autem legis & prophetarum, miserunt ad eos principes synagogæ dicentes, Viri fratres, si qs est sermo in uobis exhortationis ad plebem dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium, indicens, ait, Viri fratres &c. ubi in expositione
Rabanus Actuum apostolum RABAN. Synagogæ non tam ædificatio conuenit, quia multitudini, ut apud nos ecclesiæ die sabbatorum: quia consuetudinis erat conuenire, & legere in modum dominicæ diei apud ecclesias. Sequitur. Si quis est sermo exhortationis, non prædicationis. Et infrà. Surgens iuxta consuetudinem legentium propter multitudinem audientium. Hæc ille.
AVCTOR. Legentis ergo functus est officio Paulus, non prædicantis: hac ratione adhuc utitur ecclesia lectione legis antiquæ, aut loco eius interdum lectione apostoli, uel item lectione apostoli post lectionem legis, si utraque requiratur: quod & in temporibus apostolorum incœpit, ut ex illo patet ad Colossenses ultimo.
Colo.4. Salutate fratres; qui sunt Laodiciæ, & Nymphã, & quæ in domo eius est ecclesiam. Et cùm lecta fuerit apud uos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium ecclesia legatur, & eam, quæ Laodicensium est, uos legatis. Vtraque ergo lectio fuit hoc tempore apostolorum ecclesiæ consueta. Vnde ca. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ DION. *Dionisius* Deinceps igitur per ministros hagiographorũ librorum lectio consequenter fit THO. Post ministri legunt lectiones de scripturis sanctis.
LINCO. His peractis, legebant ministri in auribus deuoti populi sacras lectiones de hagiographis literis & libris. i. de ueteri, & de nouo testa
3 mento. Hæc ille. AVC. Qua † lectione peracta, sequitur responsorium, quod uocant graduale, eo ꝙ ad gradum canitur. Est autem responsorium, quia recitando aliquem psalmum auditores sic lectioni respondeant, ut dicit ALMARICVS. Ruminantes enim quod lectum est, recordantur, & recordando dulciter correspondent. *Responsoriũ graduale.* *Almaricus*
4 At † in pascha repente prorumpunt in laudẽ dei & concinunt halleluia, quod per totam cantatur ecclesiam ab antiquo. In Romanam autẽ ecclesiam halleluia Damasus Papa ab Hierosolymis per Hieronymum introduxit. lib. 9. registri epistola 8. GREG. Nam ut halleluia hic diceretur, de Hierosolymorum ecclesia ex beati Hieronymi traditione tempore præcedente Damasi traditur tractum. Hæc ille. AVCTOR. Bene dixit ut halleluia hic diceretur: longo enim tẽpore præcedente Hieronymum habuit ecclesia per orbem usum cantandi per ecclesias halleluia, uelut super psalmum 106. in titulo. AVGVSTINVS. Est enim halleluia & bis halleluia, quod nobis cãtare certo tempore solemnis moris est secundum antiquam ecclesiæ traditionem neque enim hoc sine sacramento certis diebus cantamus halleluia. Certis quidem diebus cantamus, sed omnibus cogitamus. Si enim hoc uerbo significatur laus Dei, semper sit in corde, & si non in ore meo. Hæc ille. AVCTOR. Dum ergo tunc fuit antiqua consuetudo psallere halleluia per ecclesias, quando fuit Augustinus conuicinus & ferme æqualis Hieronymo, patet diu ante Hieronymum hanc consuetudinem cantici usurpatam. Qualiter autem tempore paschæ hic cantus halleluia sit creberrimus, declarare possunt tractantes officia. Tractat item Augustinus in sermone de pascha. Quare autẽ in ieiunio quadragesimæ non canitur, & alias, quod intendebat Augustinus supra dicens, & si non ore canis, non deerunt qui exponant, mihi morari non licet. Sic autem edocti per propheticas, & apostolicas lectiones, & exhilarati paulisper cælica melodia, magno prouocante ministro sacrosanctam audiemus euangelicam lectionem, hoc erat quod Dionysius pluraliter loquebatur, dicens. Per ministros hagiographorum librorum, id est, noui & ueteris testamenti lectiones dicendas. Euangelia etia

Halleluia. *Greg. To. 2* *Aug. To. 8.*

Incertus Ambrosius. etiam ſtando audiuntur à plebe ex decreto Athanaſii Papæ cap. 1. Athanaſius. Signicaſtis.n. quoſdam ſacerdotes in eccleſia dum euangelia leguntur, ſedere,& domini Saluatoris uerba nõ ſtantes,ſed ſedentes audire, & hoc illi ex maiorum traditione ſe accepiſſe narrant:quod ut nul latenus deinceps fieri ſinatis, apoſtolica auctoritate mandamus: ſed dum ſancta euangelia in eccleſia recitantur, ſacerdotes,& cæteri omnes præſentes, non ſedentes, ſed uenerabiliter cu rui in conſpectu euangelij ſtantes,dominica uer ba intentè audiant,& feliciter adorent. Hæc ille. AVC. Quo ſonora & clara uoce perlecto,quiſ quis quod dictum eſt,clamet Credo, & iungatur Chriſto per fidem, ubi per antiquam eccleſiam exponebant ſacerdotes populo fideli,& appetentibus ſymbolum fidei. ubi in epiſtola de tradenda baſilica contra Auxentium, ſecunda, quæ eſt. 33. AMBRO. Sequenti autem die erat dominica,etiam poſt lectionem, atque tractatum dimiſſis catechumenis ſymbolum aliq- bus competentibus in baptiſteriis tradebam baſilicæ. Hæc ille AVC. Idcirco † in eodem etiam loco citra tempus Niceni concilii cantatur Nicenum ſymbolum. Antea uerò ſymbolum cantabatur apoſtolicum, ſcribente eo. capitulo. 3. DIONISIVS. Præconfeſſa ab omni plenitudine uniuerſalis eccleſiæ hymnologia. THOMAS Decantato prius ſymbolo catholi coà cuncta eccleſia. LINCO. Plenitudine tunc præſentium in eccleſia confitente & pſallente hymnum fidei catholicæ. Hæc ille. AVCT Idcirco clam dicitur ſymbolum apoſtolorum, & ſilenter, quia fidem in tempore perſecutionis primæuæ eccleſiæ ſuffecit priuatim fidelibus aperire,clamoſiſſima tum Arianorum hæreſi debacchante: pacis autem conuenit tempore, ut hoc pleniſſimum ſymbolum rectæ fidei cuncti clamarent lib. primo de officiis,ca. 17. ISIDORVS. Symbolum tempore ſacrificii populo prædicatur: trecentorum. 18. ſanctorum patrũ collatione apud ſynodum Nicenam editum,cuius ueræ fidei regula tantis doctrinarum myſteriis præcellit,ut de omni parte fidei loquatur: nullaquè penè ſit hæreſis,cui per ſingula uerba, uel ſententias non reſpondeat:omnes enim errores impietatum,perfidiæ,& blaſphemias calcat:& ob hoc in uniuerſis eccleſiis pari confeſſione a populo proclamatur. hæc ille. AVC. Hoc † facto offerant munera ſua fideles ad Dominum, quibus & laudare eum in ſolenni myſterio ac miniſterio,& placare eum ualeant pro commiſſis. Medio tempore cantatur pſalmus, ne quid deſit deuotioni fidelium, quod is non ſinebatur adeſſe oblationibus Iudæorum. Vnde Paral. Conſtituit quoque leuitas in domo domini cum cymbalis, & pſalterijs, & citharis ſecundum diſpoſitionem Dauid. Sequitur. Cumque offerrentur holocauſta,cœperunt laudes canere Domino,& clangere tubis,atque in diuerſis organis, quæ Dauid rex repeterat, concrepare. De quo REMIGIVS. Sequitur Offerenda, quæ de hoc nomen accepit, quòd tunc populus munera ſua offert. Sequitur. Suſcepit interim ſacerdos a populo oblata, ut ipſe, qui eſt inter Deum & populum mediator, preces eorum,& uota offerat. Hæc ille. AVCT. Hæc quidem in figura oblationis huius eccleſiæ exercebantur in illis, ut impleretur in nobis, prout exponit ad literam Eſaiam prophetam. 20. de ciuit. Dei capitul. 18. Auguſtinus. Comparauit autem illos dominus tanquam per ſimilitudinem filiis Iſrael offerentibus ei ſuas hoſtias cum pſalmis in domo eius, quod ubique iam facit eccleſia. Hæc ille. AVCT. Quantam autem neceſsitatem habet eccleſia implere ea quæ ſcripta ſunt in prophetis, & pſalmis, nemo ignorare poteſt, qui audit dicentem Chriſtum, Oportet impleri omnia quæ dicta ſunt in prophetis & pſalmis de me. Et erat locus eccleſiæ primitiuæ, quo diaconus cum ſubdiacono præpararent panem & calicem in oblationem ſacramenti futuri. Cæteri minores cereos accenderent, aut aptarent thuribula. Eodem capitu. 3. Dionyſius. Miniſtrorum autem hi quidem ſtant iuxta templi portas claſas, hi autem aliud quid horum, quæ proprii ſunt ordinis, operantur. Hi uero miniſtratoria adornatione præelecti cum ſacerdotibus ſuper diuinum altare apponnnt ſacrum panem,& benedictionis calicem. Linco. Miniſtri eccleſiæ, utpote diaconi, & ſubdiaconi, & ſi qui erant in minoribus ordinibus conſtituti, diuidebantur ad certa & diuerſa ſacra myſteria. quidam cuſtodiebant introitus templi, ne extra facti, ad diuinorum inſpectionem & communionem accederent:alii autem aliud quid agebant, ſecundum quòd proprio ordini congruebat, ut forte uel luminaria diſponentes,uel aquam,uel uinum ad ſacri calicis præparationem ſubminiſtrãtes. Hæc ille. AVCT. Attendat † hoc Witcleff, plures ordines in eccleſia primitiua,q̃ ſacerdotii,& diaconatus,cum,ſi bene uideatur,habet hic oſtiarios ad ualuas,ceroferarios,acolitos, ſubdiaconos ad altare cum lectoribus. Attendat † itẽ hanc calicis præparationem cum uino & aqua, cuius rationem exponit,non autem inuenit,& libr. 5. de ſacramento. AMBRO. Diximus ergo, quòd in altari conſtituantur calix & panis, in calicem mittitur uinum,& quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis, Quomodo ergo Melchiſedech panem & uinum obtulit? quid ſibi uult admixtio aquæ?

Ambro. To. 3

Symbolum

Ifidorus

Offertoria.

1. par. 25

Offerenda.

Aug. To. 5

Dion.

Ordines multi

Aquæ admixtio. Ambro. To. 4 ca. 1

Digitized by Google

Rationem accipe, primò omnium figura, quæ ante præcesſit tempore Moyſi, quid habet? Quia cùm ſitiret populus ludæorum, & murmuraret, ꝙ aquam inuenire non poſſet, iuſſit Deus Moyſi, ut tangeret petram uirga, quæ guttã maximam fudit. Sicut apoſtolus ait, Bibebant autẽ de ſpirituali conſequente eos petra, Petra autem erat Chriſtus. Non immobilis petra, quæ populum ſequebatur, & tu bibe, ut te Chriſtus ſequatur. Vide myſterium. Moyſes, hoc eſt propheta, uirga, hoc eſt uerbum Dei. Ergo ſacerdos tangit calicem, & redũdat aqua in calice, ſalit in uitam æternam, & bibit populus dei, qui dei gratiã cõſecutus eſt. Didiciſti ergo hæc, accipe & aliud.

1.Cor.10.

In tpe dominicæ paſſionis cum ſabbatũ magnũ inſtaret, quia uiuebat dominus noſter Ieſus Chriſtus, uel latrones miſſi ſunt, qui percuterent eos: uenientes inuenerunt defunctum dñm noſtrum Ieſum Chriſtum, tunc unus de militibus tetigit latus eius lancea, & de latere eius aqua fluxit, & ſanguis. Aqua ut emundaret, ſanguis ut redimeret. Quare de latere? quia unde culpa, inde gratia. Culpa per fœminam, gratia per Ieſum Chriſtum dñm. Hæc ille. AVCT. Hic tãgit Ambroſius rõnem primordialẽ huius admixtionis, quia ab illo fluxu de latere Chriſti aquæ & ſanguinis deriuatur eius auctoritas: unde poſt cœnam, non ad cœnam illam nec prius mixtum eſſe dicatur, ſicut li. de definitionib. rectæ fidei, c. 42

Io.19.

Aug. lib. de eccleſiaſti. dogmati. To.3

AVGVSTINVS. In euchariſtia non dẽt aqua pura offerri, ut q̃dam cã ſobrietatis fallũtur, ſed uinum cum aqua mixtum: quia & uinũ fuit in noſtræ redemptionis myſterio cũ dicit, Nõ bibam amodò de hoc genimine uitis, hoc eſt aqua mixtum, non quod poſt cœnam dabatur, ſed de latere eius, quod lancea perfoſſum eſt, aqua cũ ſanguine egreſſa, uinum de uera carnis eius uite cũ aqua expreſſum oſtendit. Hæc ille. AVC. Hic

Aquarii.

10 †primo notat aquarios hæreticos, qui ſobrietatis cã decreuerunt ſola aqua utendum eſſe, ut recitat lib. hæreſum hæreſi. 67. GVIDO. Aquarij ex hoc uocati ſunt, ꝙ aquam offerunt in uaſculo ſacramenti, & non illud* omnia eccleſia. Hæc ille. AVC. Nec prætermitti poſſunt magiſter Petrus cum cœtu concomitante ſcholaſticorum doctorum dicentium, facile credendum, ꝙ Saluator noſter poſtquàm cœnauit dicens, Hic calix &c. uinum propinauerit mixtum aqua. Auguſtinus enim palã dicit, non tunc inſtituiſſe Chriſtum uinum mixtum, nec ab illo loco eccleſiæ forma cœpit originem, ſed a fluxu ſanguinis & aquæ de perfoſſo latere Chriſti, ſicut ſuprà dicit Ambroſius. Et aqua mixtum, inquit Auguſtinus, non quod poſt cœnam dabatur, ſed de latere eius. Et conformiter Auguſtino in expoſitione p fecta ſuper Matthæum homilia. 83. ait Chryſoſ-

**uniuerſa.*

Matt.26

Chri.To.2

A Demum poſtquàm tradidit calicem, ait, Non bibam de genimine uitis huius uſque in illum diẽ, cùm id bibam in regno patris mei: quia enim de paſſione & cruce ſua loquutus eſt, & eum, q̃ de reſurrectione eſt, inducit ſermonem, regnum in medium rememorans: & aliquanto poſt. Non itaque quia opus ei erat, poſt reſurrectionem comedit, & bibit. Neque enim opus habebat de reliquo corpus eius, ſed propter reſurrectionis cetitudinem. Et cuius gratia non aquam bibit reſuſcitatus, ſed uinum, ut aliam hæreſim perniciоſam euelleret: quia adſunt quidam in myſteriis a qua utentes, monſtrans quoniam & cum myſteria tradidit, uinum tradidit, & cum reſuſcitatus ſub myſteriis nudam menſam appoſuit, uino uſus eſt. AVCT. Ex genimine ait uineæ. Vinea autem uinum, non aquam generat. Quàm

Matt.26 Lu.22.

B ſubtiliter & ex hac litera textus deducit iſte ſanctus Chriſtum conſecraſſe myſterius euchariſtiam tàm ante, quàm poſt reſurrectionem. Sicut ante reſurrectionem non utebatur aqua, ſic nec poſt, ſed uino puro. Non bibam, inquit, de hoc genimine uitis. Non tantùm non utabatur tunc aqua ſola, ſed nec mixta: quia uinea, inquit, uinum, non aquam generat. Vnde & aquarios ex uerbis textus euulſit, in quibus de aqua nihil dicitur, ſed de uino ſolo, de genimine uitis. Hoc igitur loco ratio excluſa eſt dicentis: ideo tacitam eſſe aquam in ſcriptura de ſancta cœna, ne uideretur eſſe neceſſaria ad ſubſtantiam liquidi ſacramenti. Quaſi ideo uirginitas beatæ Mariæ poſt partum ſit intacta ſcripturis, & tres perſonæ in unitate eſſentiæ, ne de ſubſtantia fidei crederentur. Reuera maiorem neceſsitatem traheret ex facto primo Saluatoris, quàm ex atteſtatione ſcriptoris. Nobis † ergo poteſt uideri, ſi-

Non omnia tacita omittenda, aut credenda.

11 cut uidebatur Chryſoſtomo, & beato Auguſtino, ideo tacitum eſſe de aqua in conſecratione

C Chriſti, quia ea uſus non eſt, ſed de uino mero: a calice tamen illo dominico etiam præſens calix dominicus formam ſumit ſecundum eſſentiam calicis, a latere autem eius formam habuit admixtionis. uelut ad hoc ſcribit ſuper Marcũ in hũc locum HIERONYMVS. Accepit Ieſus panem, benedixit, & fregit, tradens, ac figurãs corpus ſuum in pane, qđ eſt eccleſia præſens, quę accipitur in fide, benedicitur in numero, frangitur in paſſionibus, datur in exemplis, ſumitur in doctrinis, formans ſanguinem ſuum in calice uino & aqua mixtum, ut altero purgemur a culpis, altero redimamur a pœnis. Hæc ille. AVC. Bene notat formans ſanguinem ſuum in calice uino & aqua mixtum, ſiue intelligatur Chriſtus formans, ſiue eccleſia, ne diceretur alius calix noſter admixtus à calice Chriſti mero, ſed mixtio nõ facit alietatem rei, ſed ſigni, eo quod-

Hie.To.9.

Aqua permixtio.

non

Digitized by Google

non facit uel adimit substantiam sacramenti. Ipse ergo formauit calicem nostrum mixtum in nocte cœnæ, sed admixtionem eius in cruce. Vnde & baptismum nostrum præcessisse poculum nostrum probat libro super Lucam. cap. 9. AMB. Quæro etiam, cur ante mortem non inueniamus esse percussum, post mortem inueniamus? Nisi fortè ut uoluntarius magis quàm necessarius exitus eius fuisse doceatur, & ordinè mysticum nouerimus, quia non ante altaris sacramenta quàm baptismum, sed baptismum ante, & sic poculum. Hæc ille. AVCTOR. Baptismum ante, quia ante mors, q̃ apertio lateris. Et apostolus dicit, Quicunque in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus: prius ergo baptismus noster in morte, q̃ calix noster de latere. Et super Ioannem homil. 85. Chry. Exiuit enim sanguis & aqua: Non simpliciter. n. neque ut contingebat hi prouenere fontes, sed q̃a ex utrisque his ecclesia constituta est, ut nouerunt, qui mysteria Christiana edocti sunt. Per aquã quidem regenerati, per sanguinem uero et principium illic suscipiunt mysteria, ut cum accesseris horribili calici, ut ab ipsa bibens costa ita accedas: Hæc ille. AVCTOR. Quasi dicat, quia sic eundem sanguinem cum aqua bibiturus accedis, & principium illic suscipiunt mysteria, supple admixtionis. Et de institut. cleric. c. 33. AVGVS. Vinum, & aqua in calice, monstrãt sacra, quæ de latere domini in cruce fluxerunt, quibus nos potati sumus. Hæc ille. AVCT. His patrũ dictis succedit rõ, quia omnib. est sanctis decretum, q̃ a lateris uulnere originem habet mixtio calicis, & ad sanctam cœnam non recurrũt pro eius scienda origine. Multò magis. n ad cœnam pro ea recurrerent, si Christus in ea miscuisset, ut ibi sumant initium, ubi totum sumitur sacramẽtum. Patet ergo, q̃ Christus tunc non habuit aquæ usum. Vnde forma decretalis ecclesiæ de celebratione missarum cap. In quadam nostra. INNOC. Papa III. Neque hoc posset argumento p̃ bari, q̃ in sacramento Eucharistiæ admiscenda sit aqua uino, si de latere Christi non aqua, sed phlegma cum sanguine profluxisset. Hæc ille. 12 AVCT. Hoc enim, quod patres asserunt, decretalis affirmat, quòd non esset aqua calici immiscenda, si non pura aqua fluxisset à latere Christi. Et in eodem loco secundùm Thomam Theophilus. Erubescant ergo, qui uinum in sacris nõ limphant mysteriis. Videntur enim credere, q̃ aqua de latere Christi non effluxit. Et super hũc locum Ioannis * sermone. 119. AVGV. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum: aqua illa salutare temperat poculum. Hæc & lauacrũ præstat, & potum. Hæc ille. AVCT. Videtis, q̃ aqua illa de latere salutare temperat poculum, A quæ simul potum præstat, & lauacrum. cur non magis aqua temperans poculum christi? Vnde formosa illa scientia decretalis hanc partem primùm apte corroborat, dicens, nullo argumẽto posse probari aquam admiscendam in calice nisi pura fluxisset a latere. Certum autem est, quod argumẽto multo potiori posset admixtio aquæ probari admixtione Christi, si fecisset: igitur æquè certum, quod Christus non miscuit. Sed certa ratione primo puto miscuisse Apostolos, a quibus primo defluxit de miscendo statutum: uelut asserit libro de corpore & sanguine Domini, cap. 28. RAB. Et cum omni identitate sermonis Pascasius. Planè aqua in sanguine misceatur. Quare misceatur, dum in natalitio calicis factum fuisse non legimus? Illa maxime causa est, quia de latere Christi, ubi passio implet, sanguis pariter cum aqua manauit. Quod certe mysterium apostoli plenè intelligentes, faciendum in calice censuerunt, ut nihil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc extitit in crũce ad consummationem nostræ redemptionis. Nam postquã eum sit spiritum, ueniens unus militum, accepit lanceam, & aperuit latus eius. Vnde quasi de uno fonte manauit sanguis & aqua. Et hic est uerus calix, quia ueraciter p̃ salute nostra non minus sanguinem pretii, quam undam baptismi fudit: & quod de carne fluxit, hoc modo credentes in calice bibunt. Hæc ille. AVCT. Et hi patres uerbo concordi cum ecclesia Christi, & patrib. confirmant, in natalitio calicis. s. in prima eius institutione, à Christo mixtionem aquæ nõ factam sed a confluxu sacratorum humorum de latere apostolos eius fundasse originem. Quorum institutionem solennem continuare curauit se dicto duodecimus ab eis Papa capit. 4. sui decreti uenerandus ALEXANDER. In sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter missarum solennia Domino offeruntur, passio domini miscenda est: ut cuius corpus & sanguis conficitur passio celebret: ita ut repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum & uinum aqua mixtum in sacrificio offeratur. Non enim debet, ut à pluribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice domini, aut uinum, aut aqua sola offerri, sed utrunque permixtum, quia utrumque ex latere eius in ipsius passione profluxisse legitur. Hæc ille. AVCT. Hæc ex libro decretorum pontificum excepi. Vbi notandum censeo, quòd iste antiquus pater animosè confirmat modum nostrum loquendi modernum, quòd † in missa conficimus 13 corpus & sanguinem Christi Iesu, non nudas eorum figuras, ut Witcleff desipuit. Post hoc mixtionẽ aliquorũ decernit in caliee, q̃ ipse nõ instituit, sed a patribus accepit, inq̃t, Et rõ docet

Ad. To. 5 — Ro. 5 — Chrisost. To. 3. — *Rabanus. — Innocent. — Aqua cur admiscetur. — Theophi. — Aug. To. 9 * tractatu. — Pascasius. — Io. 19. — Alexand. — Corpus et sãguis Christi uere in Eucharis.

quia ex eius latere sic legitur profluxisse. Hi pa- 2 *Pacis osculum sacerdotis & ministrorum se in-*
tres erant apostoli, qui de fluxu utriusque è late A *uicem, refertur.*
re Christi ipsam institutionem acceperũt: simul 3 *Carmelitarum ordinis in celebrando mos.*
ut scripturæ ueteris ritus sacrificium sequeren- 4 *Prædicatio quo inter celebrandum post pacis os-*
tur, quo aqua mistum uinum domino solebat *culum fiat, secundum Dionysium.*
offerri, aqua sola sacrificari non debuit. Scriptu 5 *Wicleuistarum hæresis, habilitantium oẽs, quos*
1. Par. 11. ra tamen dicit, qualiter Dauid sacrificauit aquã *appellant fideles, ad prædicandum in eccle-*
Hie. To. 3. domino periculo requisitam, primo Paral. 11. *sia uerbum Dei, omnino excluditur.*
ubi in Hebraicis quæstionibus HIERON. Sa- 6 *Conuocare populum quòd tantum sacerdotũ est,*
crauit eam domino gratias agens, quòd tam for *contra Wicleff.*
tes uiros in Israel dederit. Et notandum, ꝙ uinũ 7 *Tubæ duæ argenteæ ductiles describuntur, et ad*
quod in sacrificio offerebatur, aqua mistum e- *quid.*
rat. Hæc ille. AVG. Igitur congruè & hoc 8 *Prædicare, quòd non omnibus sit concessum.*
nos facimus, simul ueritatem in sua recolentes 9 *Prædicatores quòd debeant à præpositis eccle-*
figura, ut denotemus hanc esse huius rei figurã, *siarum examinari.*
quam Christus sacrificando monstrauit, & quã 10 *Nomina, pro quibus celebrantur, quòd non reci-*
simili forma modò representat ecclesia: omnia *tentur.*
enim in figura contingebant illis. Et in tropolo 11 *Dona sua ostentantium uanitas describitur.*
Amb. To. 2 giam confusionis hæreticæ de naturis in Chri- 12 *Cathecumenorum emissio.*
sto in libro de fide ad Gratianum circa medium 13 *Missa unde dicta sit.*
AMBRO. Verum Ariani uelut Iudaici caupo-
nes miscent aquam cum uino: quia diuinam ge- B HIs sic dispositis, quia propinqua est ce-
nerationem humanamquè confundunt, ad dei- lebratio sacri, instat uenerabilis presby-
tatem referentes, quod de carne sit dictum. Hæc ter cum ministris præparare se & po-
ille. AVCT. Ita hoc dicens, notat Iudæos de pulum secundum antedicta per lectio-
Magistri notat. more uinum & aquam confundere. Nusquam nes sacras, & sacros cantus exercitandam sacro-
igitur dicitur, ꝙ ideo facit ecclesia, quia sic fecit sancti completionem mysterii incipiens ab ora-
4 Christus in persona sua in cœna. Magister† autẽ tione super oblationem nouam sanctiorem fu-
Petrus cum uniuersis disputantibus quantun- turam. Vnde præfato ca. 3. ecclesiasticæ hierar-
cunque excellant ingenio, necesse habent, ut tan chiæ DION. Superdiuinum ponunt sacrum pa- *Dion.*
tæ auctoritatis moli succumbant. Et congruen nem, & benedictionis calicem. Sequitur. Cum q̃ *Oratio com-*
tius exponendum puto Cyprianum, cui soli in- bus diuinus hierarcha orationem sacram perfi- *mu. ob.*
ituntur, de consecratione distin. 2. Scriptura di 1 cit. AVG. Hæc† oratio iam est apud ecclesiam,
cit, ubi concludit, ut calicem dominicum, quem Suscipe sancta Trinitas deus hãc oblationẽ &c.
dominus obtulit, aqua mistum offeramus: cali- DION. Et osculantibus adinuicem omnib. Tho
cem dominicum nostrum in quo celebramus ac mas. Episcopus uero cum aliis orationem fa-
cipere. Accipiens hunc præclarum calicem dicit ciens, pacem eis annuntiat. LINCOLIEN. *Pacis oscu-*
Canon, quem offerimus aqua mistum, secũdum Tunc hierarcha, sacram perficiebat oratione- *lum.*
quòd dominus in cruce obtulit. Sed frater & ma cum illis acclamantibus Amen, & deinde osca-
Robertus Walsingã. gister meus Robertus Walsingam adducit de 2 labantur se inuicem. AVG. Istud† osculum
suo. 4. ad hoc auctoritatem Damasceni in quar- C est sacerdotis & ministrorum, & solet dari in-
to, quæ fortius me pulsaret: si suspicione care- pluribus ecclesijs secundum usum Hierosolymi- *Carmel itarum ordo Io. 16.*
ret, uel scriptoris, uel interpretis, quia quidem tanæ ecclesiæ, quem hucusque retinent Carme-
codices illam non habent, sed pertranseunt ut 3 litæ† & post lectum sacrum euangelium fieri, co-
ignotam. quòd statim suggestione spiritus sancti conce- *predicatio.*
pta, per sacra uerba communicatur pax, dicen-
¶DE ORATIONE COMMENDAN te Christo, Ille suggeret uobis omnia quæcun-
te oblationem, de osculo & prædicatione ad que dixero uobis, & inferet, Pacem relinquo uo-
plebẽ, de nominibus non recitandis nũc bis. 4 ¶Acceditur† demum ad prædicandum
palàm, & cathecumenis emittẽ apertius populo, dignam congruamquè contem-
dis. Cap. XXXIII. plationem celebrationi futuræ, & è diuinis li-
bris tractatus assumitur, his præcipue, quos
SVMMA. primæ lectiones habebant. DIONYSIVS.
Osculantibus omnibus, mystica sacrorum uo-
1 *Oratio commendans oblationem apud ecclesiam* luminũ prædicatio perficitur. LINCOLNIE.
quæ sit. Et prædicabatur uel à hierarcha, uel alio de sa-

cris-

Digitized by Google

eris noluminibus noui & ueteris testamenti,
5 AVCT. Sed †omnino excludatur hæresis Witcleuistarum nouorum, qui confundunt officia, ita, ut omnes, quos appellant fideles, ad prædicandum habilitent in ecclesia uerbum Dei. Maximè autem tempore solennis celebritatis missæ, soli, quibus lege decernitur, ipsi ministrēt. Lege librum Num. ca. 10. & inuenies quòd tibi dixerit dominus, Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem. & post aliquanta. Filii Aaron sacerdotis clangent tubis, eritque hoc legitimū sempiternum in generationibus uestris. Non mediocriter ca-
6 piendum, q† non omni populo concessum est clangere tubis ad conuocandum multitudinem sed filiis Aaron sacerdotis. Reuera in Apoca. Ioannis, quæ est prophetia specialis de statu nouæ ecclesiæ, hi sunt sacerdotes ecclesiarum, & septem angeli, qui in lege caduca illa dicti filij sacerdotis magni, scilicet pontificis Christi Iesu uicarij per suas ecclesias deputati sed ibi sine numero, hic septenario, qui uniuersitatem significat, comprehensi. Sed audiamus allegorizātem
Ambrosium in lib. de septem tubis in Apocaly. Ioannis, qui incipit, Tempus autem arbitror.
7 AMBRO. Faciatque †sibi rationabiles tubas duas ductiles ex argento probato, hoc est, pretioso uerbo compositas, & ornatas, quibus non raucum increpans terribili soniu murmur, instrepat, sed bonæ gratiæ Deo continua iubilatione fundantur: talium enim tubarum sonitu mortui suscitantur, non flatu utique aeris, sed uerbo ueritatis anima. Et fortasse duæ tubæ istæ sunt, per quas diuino spiritu Paulus increpuit dicens, Orabo spiritu, orabo & mente. Alterum enim sine altero nequaquàm euocationem uidetur habere perfectam. Nec tamen omnium est utramque canere tubam, nec omnium uniuersam colligere synagogam, sed solis sacerdotib. & ministris Dei canentibus prærogatiua ista defertur: ut quicunque audierit, & secutus eos fuerit, ubi est Dei gloria, & ad tabernaculum testimonij præmatura intentione conuenerit, opera possit spectare diuina, & ad legitimum illud æternumque domicilium in suæ prosperitatis seriam promoueri. Hæc ille. AVC. Audiant
8 †hæc iam, aureósque erigant Witcleuistæ: non omnium est utramque canere tubam & colligere synagogam, sed solis sacerdotibus Dei canētibus prærogatiua ista defertur. Sanctum esse scio ministerium prædicationis uerbum: tàm sanctum, ut non singulos deceat, non conueniat uniuersis. Sed quibus? num Angelis, qui sunt in ministerium fidei missi? solis sacerdotibus dicit Ambrosius & ministris Dei, puto quòd diaconis, nec tamen omnibus his, qui sacerdotis, aut diaconi nico funguntur, sed Deo canentibus, quibus scilicet cantus diuinus iniungitur, & recta fides ecclesiæ suffragatur: prout exponit locum legis li. 3. de tabernaculo cap. 5.
BEDA. Et collocabunt eum Aaron, & filii eius quia non omnium est sacramenta fidei prædicare in populo, sed eorum solummodo, qui & castitate fidei, & executione boni operis ad filios summi sacerdotis, Domini, uidelicet, & Saluatoris nostri pertinere probantur. Cæterum à puritate quisquis fidei dogmate prauo aberrat, aut integritatem cognitæ & seruatæ fidei nequam operum improbitate commaculat, talis & si sacerdos nomine uel persona præminere uidetur, nihilominus auditurus est a Domino, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum: Quales & Iacobus a collatione lucernæ Dei, hoc est, a uerbo prædicationis, benigna exhortationis uoce prohibuit dicens: Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. Illud, uidelicet, iudicium, quod præmisimus iam dudum Psalmistæ uoce præmissum. Hæc ille. AVC. Iam uidetis in speculo scripturarum, quàm incongruè sibi uendicent hæretici Witcleuistæ prædicationis officiū, qa sancti Dei sumus (inquiunt) atque legitimi sacerdotes, & urget nos conscientia dicentis scripturæ, Quasi tuba exalta uocem tuam. AVCT. Sed si sanctus, si sacerdos, si rectæ fidei exors es, quid tibi, & rectæ fidei ministris? quia non omnium est sacramenta fidei prædicare in populo, sed eorum solummodo, qui castitate fidei, & executione boni operis ad filios domini Saluatoris pertinent, ut dicit BEDA. Qui alienus est, etsi sacerdotis persona, uel nomine præminere uidetur, nihilominus auditurus est: Quare tu enarras iustitias meas? Et attende ualde, quòd ipsa positi ecclesiarum respicere debent, ut sublimem examinationis eos exacte probent, quos ad prædicandam fidem rectam emittant: quando apostolus Iacobus in sterili tunc prædicatorum ecclesia, & messe plurima, multos a prædicationis uerbo uoce suspendit: Nolite (inquiens) nolite plures esse magistri fratres mei, scientes quoniam maius sumitis iudicium: ubi ubi uobis lucrum obtenditis. De his autem aliquanto latius in libro secundo conscripsimus, ubi de prædicatorum officio loquuti fuimus. Procedamus hic in nostris. Ad obtinendas publicas solent quidam sacerdotes plebes excitare præsentes, in qua re antiquitus decentia debebatur, & meritum commendabat. Decentia, † ne nomina recitarentur palam ad plebem ante consecrationis preces, ne su-

Num. 10
Conuocare populi tantum sacerdotum est.
Apoc. 1.
Tuba duæ
1. Cor. 14
Prædicatores examinentur.
Prædicare non omnibus licet.
Ps. 49.
Iac. 3
Ps. 38
Beda

perflua putaretur pro eisdem sequens oblatio: prout capi. 2. decreti primi ad Decentium episcopum Eugubium contemporaneus Augustino INNOCENTIVS. De nominib. uero recitandis antequàm precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes quorum nomina recitanda sunt, oratione commendet, quàm superfluum sit, & ipse per tuam prudentiam recognoscis: ut cuius hostiam necdum Deo offeras, eius ante nomen insinues, quamuis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt, edicenda: ut inter sacra mysteria nominetur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis uiã futuris precib. aperiamus. Hæc ille. AVCTOR. Puto uelle eum, non ante omnem commẽdationem fidelium consecrationem eucharistiæ fieri, sed ne ante commendationem oblationis commendentur redimendi per eam. Quia prius rogandum est, ut munus apud principem possit haberi pro grato, quàm illi sint munere commẽdandi: & idcirco in principio canonis, Supplices rogamus patrem ut benedicat & accepta habeat hæc dona, hæc munera, & subsequenter inferimus primùm pro papa antistite, atque rege, & sic inter sacra mysteria nominatim exprimi eos uult, non inter alia, quæ præmittimus ut uiuãt futuris precib. aperiamus. Maximè itẽm in hac re pudorem sacris ingerit celebrandis si potentum offerentium nomina recitentur ibidem, non tàm ad infamiam sacerdotum ex lucro temporalium, quæ longè est omnino ibi uitanda, q̃ ad eorum rapinas fouendas: cùm laudem publicam ex oblatione iniqua suscipiunt. Quod suo tempore cuigilanter cauisperat lib. 2. commentarii super Hieremiam, textu, Quis est q̃ dilectus meus. HIERO. dicens: Dicamus istud capitulũ ptincipib. ecclesiarum. Quid est quòd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Vel certè diuitib. qui cùm aliena diripiunt, & non auferunt malitias cordis sui, putant se Dei mereri clementiam. Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quib. gloriata es? At nunc publicè recitantur offerentium nomina, & redemptio peccatorum mutatur in laudem. Nec memĩnerũt uiduæ illius in Euangelio, quia in gazophylacium duo æra mittendo omnium diuitum uincit dona ria. Hæc ille. AVCT. Rectè † obtundit sanctus pater Hieronymus horũ ambitum diuitum & mundi potentum, qui cum quantulumcunque ecclesiæ Christi contulerint, titulos exigunt, recitari nomina postulant, perennia onera flagitant sacerdotum, cùm ipsi pro tanta retributionis pensa uix aliquem laborem triduum exhauerint: & quod maiori donatum iniuriæ, redemptionem peccatorum suorum in suam laudem

Hiere. c. 11 Mier. To. 5

Marc. 12. Lu. 21

Dona sua essent sine macula.

A commutant: pro spoliis, sanctorum, pro depopulatione terrarum, pro destructione regnũ, pro stupratione uiduarum, pro uiolationibus iuuenum, pro mendaciorum, fraudum, periuriorum, detractionum, odiorum, rixarum, pugnarum, homicidiorum, uiolentiarum inocuas, quia inopinabili munere omnia delenda, hoc exigãt medio, ut per donaria sibi Deus, eorum, & ea pretium suum appretiantes, quasi Deo data faciãt, plus ponderum quam innocua oblata, quã pungatur ex horrore conscientia. Romana ita cuiusdam diuites donauerint, semper præcedat eos uidua paupercula ex oblatione quadrantis.

12 ¶ Circa hunc locum catechumenum † annumerat cum aliis: quod aliquantum anticipando capitulo prædicto scribit DIONYSIVS. Post hæc extra fiunt à sacro ambitu catechumeni, & cum ipsis energumeni, & in pœnitentia existentes, manent autem in diuinorum inspectione & communione digni. Vbi LINDANVS. Post hæc autem extra fiunt à sacro ambitu seu extra sacrum ambitum catechumeni &c. secundum textum. AVCT. Ab hoc facto nomen missæ primò incæpit, quia iam emittuntur indigni, ideo quod sequitur missa, quod panem sic officium continet, & præparationem admis-

13 sam. Vnde libro de officio missæ RVPERTVS. Missa † dicta est (ut Isidorus dicit) ab emittendo. Num tempore quo sacerdos incipit conficere corpus dominicum, dicõdum est à diacono post euangelium: Si quis est hic communis est, procedat foras. Et quia tunc emittuntur catechumeni ab ecclesia, qui non debent interesse sacris mysteriis, quia nondum sunt perfecti, ideò dicitur missa ab emittendo. Hæc ille.

Catechumeni non missa.

Missa ab emittẽdo dicta.

¶ DE LOTIONE MANVVM SACERDOTIS, & quòd stet omnis uersus Orientem. Ca. XXXIIII.

SVMMA.

1 *Festus dies, quo Christus solus, non cum discipulis ascendit.*

2 *Forma quòd sit sumenda ab operibus Christi non identitas usurpanda.*

3 *Lotio manuum sacerdotis ad extremitates suas priusquàm sacra Christi contrectet, quid significet.*

4 *Bratum Witclouistarum, curantium opus exterius, & orationem mundiciæ interioris ducentiũ prohibito.*

5 *Celebraus quare statuitur ad medii altaris habitis faciem ad Orientem.*

6 *Orientis prærogatiua describuntur.*

7 *Scripta quomodo non omnia, quæ nobis traditu*

ab

Digitized by Google

ab Apostolis.
8 *Lutherus notatur.*
9 *Christus utrum stando consecrauerit.*
10 *Christus licet consecrans sederit, quomodo tamē standum sit aliis.*
11 *Standum quòd sit interdum laico tempore celebrationis.*

OCmodo plebe disposita sollicitudine sacerdotis & cleri, per lectiones legis, orationes, prædicationes, & cantus, etiam sacerdos seipsum præparat aggredi celebrare mysterium, quod expectat. Non omnino ad punctum ea forma uerborum & rerum, quibus Saluator accessit: quia, ut dixi suprà, alia forma incumbit opifici, alia cui tantū iniuncta memoria facti. Alia cui dicitur, Sequere me, alia pastori qui præcedit oues, & oues eū
1 sequuntur. Hic † est ultimus dies festus, quo cum discipulis non ascendit, sed dixerat, Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendam. Ascendit autem, sed per se, non cum discipulis. Et in hac figura Apostolorum princeps Petrus sequebatur euntem ad patiendum à longè, cùm huius celebratio mysterij sit peculiaris memoria passionis. Vnde capitu. 6. libri ultimi super Lucam BEDA. Quòd ad passionem euntē dominum à longè sequitur Petrus, significabat ecclesiam sequuturam quidem, hoc est, imitaturam mysterium passionis domini, sed longè differenter. Ecclesia enim pro se patitur, sed ille pro ecclesia. Hæc ille. AVCTOR. Non ergo eadem res aut forma ecclesiæ in hoc facto respondet, & capiti. Ipse pedes discipulorum lauit, qui pro discipulis pertulit, discipuli eum non lauerunt. Ipse sermones edocuit, ipse noctem insomnem duxit. Ab † his rebus forma sumenda est, nō
2 identitas usurpanda. Nisi uelit quis Orphanus post uerba Christi sustinere * uerbo, flagella, sputa, clauos, crucem, & lanceam, quia sic Christus. Ecclesia uerba Christi sumit cum iussu Christi, opus eius attingit consecrans idem corpus. Cæteris autem cedit, quæ non iubentur, sed cum Petro principe imitatur formam Christi à lōgè. C
¶ Sacerdos autem iam imminente solenni mysterio, quasi ante diem festum paschæ, sciens quia uenit hora eius ut se transformaret, quasi transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos qui erāt in mundo fideles, quorum, scilicet, animos per sacras exhortationes & cantus iam ad sacra celebranda commouit, in finem dilexit eos: commendans eorum hostias Christo, &
3 gratias pro eis agens in finem. Sed † à lauacro Christi inchoat, & in linteo Christi manus tergit, secundum formam apostolicam: de qua c. 3. DIONYSIVS. Mystica sacrorum uolumi-

A num prædicatio perficitur, & ablutis manibus aqua hierarcha & sacerdotibus, hierarcha in medio diuini altaris constituitur. Hæc ille. AVC. Docet autem Dionysius significationem istius lotionis, ab origine reducens eam ad hanc lotionem & supra ad figuralem lotionem ueterum sacerdotum: & docet non lauandas manus nisi ad extremitates suas: quia à solis phantasijs & infirmitatibus irruentibus iam se purgare significat, maioribus culpis per pœnitentiam ante lotis, secundum illud Christi, Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet, id est, affectiones puluere peccatorum aspersas. Vbi iam suprà in contemplatione uel in theoria, secundum Vercellen sem DIONY. Istis autem secundum legem dictam sanctificatis, stans hierarcha cum uenerabili sacerdotum ordine, ante sanctissima signa aqua manus lauat: quoniam quidem, ut eloquia dicunt, Qui lotus est, non indiget quadam alia, nisi summorum, id est, extremorum sui ipsius ablutione, per quam summam purgationem in castissimo deiformis habitu ad sanctam procedēs
B benigne & teneri impotens & absolutus fiat per sectione uniformis. Sequitur. Igitur sanctum lauacrum in hierarcha secundum legem, nunc autem hierarchæ & sacerdotum manuum munda tio idem significat. Etenim ad sanctissimum euntes sacrificium mundari conuenit, & ab ultimis animæ phantasijs, & ad ipsum accedere per similitudinem secundum quòd est possibile. Hæc ille. AVCT. Quàm clarè ponit hæc proles apostolica ritum abluendi manus sacerdotum priusquàm sacra Christi contrectēt: quę forma abluēdi tracta est ab apostolis tanquàm bona, quanuis Christus lauerit eis pedes. ¶ Adhuc enim inter utráque legem existens, & utranque cœnam nouam & typicam pro ritu nouæ cœnæ sibiipsi sacra celebraturo solas manus tingebat. Expletionem ueteris ritus discipulis non celebraturis, sed participaturis sacramenta lauit in pelui. Sed Exod. 30. scribitur. Facies & labrum basi sua ad lauandum: ponesquè inter tabernaculum testimonij, & altare: & missa aqua lauabunt in ea Aaron & filij eius manus suas ac pedes quando introgressuri sunt, & quando accessuri ad altare, ut offerant in eo thymiama domino, ne forte moriantur. Hoc edictum signum, teste Dionysio, ad missæ perfectionem transtulerunt per dominum serui illius, qui dicit; Non ueni legem soluere, sed adimplere. Nempe lib. 3. de tabernaculo in fide, BEDA. Mors etenim timenda est animæ spiritualis & æterna, si quis ad mysteriū altaris electus thymiama orationū Domino reddere negligit. Mors timenda est, quis ad sacro sancta mysteria absque spirituali ablutione cōpunctionis intrare, & sancta communibus manibus

Cur Sacerdos in missa tantum manuum extremitates lauat.

Dyonis.

Exo. 30.

Mat. 5. Beda.

Digitized by Google

nibus tractare præsumit. Lauent ergo manus suas ac pedes in aqua labri ænei, & sic ad altare accedant. Abluant ergo lachrymis actus & incessus, ac deinde manus ac contingenda Christi mysteria proferant, pedumque gressus in atria Dei ponant. Quod æquè præceptum reor his, qui eorundem sacramentorum perceptione mundandi sunt, ut cautiore cura prius cogitatus suos actusquè discutiant, euentilent, purgent, & sic ad participanda fidei sacramenta procedant, ne audire mereantur illud Apostoli, Quicũque enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini, id est, nequaquam edulium panis & uini à communium escarum utilitate cauta & sollicita mente secernens. Hæc ille. AVCTOR. Hoc insidians Witcleff uerbis obseruat, quod dixerit istic Beda edulium panis & uini: nec uult audire quod sequitur, à communi escarum utilitate secernens. Hic ergo panis de cælo, & uinum de uinea electa, qui sub his speciebus apparent, sed secundùm essentiam & naturam communis nostri panis & uini utilitatem transcendunt. ¶ Simulque notandum, quomodo participantes sacramenta commemorat mundandos esse per aquam, sicut & sacrificia consummantes, sequens uerba Apostoli ad Hebræos, ut dixi, libro quinto de communicando sub utraque specie. Cui conuenit illud Dionysij iam suprà, quòd simul cum episcopo sacerdotes astantes manus abluerent, eoq; in eadem missa participarent sancta: quia Græci (quantum recolo) unicam missam die concelebrant. ¶ Ablutionem ergo manuum secundum illud, quod significat, notat hic Beda omnino fiẽdam tam à sacerdote consummante, quàm ab omni participante mysteria. Quam Apostoli ritu Christi & in signo suo. s. ablutione exteriori in formam missæ, redegerant, ut signum ablutionis exterius, continuè de mundatione intus argueret. Fremet Witcleff scio, quod signa curemus, dicens, sine his signis consecrabitur corpus Christi plenissimè: & Deus illotis manibus manducare non despicit. Sed ad hunc Phariseum hypocritam expressè dixit Christus Matthæ. 23. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis & paropsidis, ut fiat & id, quod foris est, mundum. Non dicit Christus mundes intus, & quod exterius est negligas, sed primum fac, & secundum adimpleas. Ratio autem est, quia ad interiorem munditiam necessariò comitatur exterior. Vnde Homilia. 73. super Matthæum opere perfecto CHRYSOSTOMVS. ubi de purgationibus & immũdis disputat: Diuidit & ostẽdit ex necessitate interiorem munditiam, exteriorem sequentem. Et multo pòst. Non autem dixit, quod extra est mundate, sed quod intus. Et omnino illud sequitur. Hic autem non de calice & paropside, sed de anima & corpore disputat. Quod extra quidem est corpus, quod intus autem, anima est. Hæc ille. AVCTOR. Contrarium † autem huius faciunt Witcleuistæ, curantes opus exterius, & rationem munditiæ interioris ducentes pro nihilo, dicentes, quòd cogitationes nostras Deus non respicit. Ideo in hunc eundem locum secundum Thomam ORIGENES. Qui studet ea, quæ intus sunt, id est, cogitationes mundare, consequens est, ut etiam ea, quæ à foris sunt, faciat munda: sed omnes falsi dogmatis professores, calices sunt à foris quasi mundati propter speciem religionis, quam simulant, ab intus autem pleni rapina, & simulatione, dum rapiunt homines ad errores. Hæc ille. AVCTOR. Qui dicit omnes falsi dogmatis professores, planum est, quòd non excepit Witcleuistas, qui si mundare manus exterius celebraturi despiciunt, quia consequentiam Christi declinant, consequenter ostendunt, quòd & intus mundi non sunt, sed pleni rapinæ, hæresis, simulationis, & hypocrisis, & intus sordent, & extrà. ¶ Catholicus autem sacerdos his factis ad altare sanctum sese transferens, sub forma quadam & habitudine corporis collocatur, qualiter decet mysterium. DIONYSIVS. Postquam lauerint aqua manus hierarchæ sacerdotis, hierarcha in medio diuini altaris constituitur. Hæc ille. AVCTOR. Et † secundum institutionem apostolorum faciem in oratione ad orientem conuertens. Conguè ad locum principalis situs cæli, ut ammoneatur mens ad naturam excellentiorem se conuertere, cùm se conuertit ad Deum. Qualiter Christus in monte Oliueti orationem expleuit, qui mons est ad orientem Hierusalem, & orans in cruce, faciem ad orientem exposuit. 4. sententiarum DAMASCENVS. Quia † Deus lumen est intelligibile, & sol iustitiæ, & oriens in scripturis nominatur Christus, reponendum ei oriens in oratione. Omne enim melius Deo reponendum, ex quo omne bonum fit. Et sequitur. Tabernaculum Mosaycum secundùm orientem habebat uelum, & propitiatorium, & tribus Iudæ, ut honorabilior ex oriente castra * metabatur. Sed & Dominus crucifixus, ad orientem sursum ferebatur: & ita Apostoli eum adorauerunt, & ita ueniet, quemadmodum uiderunt cum euntem in cælum. Et ipse Dominus dicit: Quemadmodum coruscatio egreditur ab oriente, & occupat usque ad occidentem, ita erit in præsentia filij hominis. Ipsum igitur expectantes, orientem expectamus. Non † est autem scripta hæc traditio Apostolorum, multa enim

1. Cor. 11.

Matth. 23.

Chrisosto. To. 2.

Erratum. Vvitcleuistarum.

Tho. in Cathena.

Dionysius.

Celebrans. statuitur ad mediũ altaris, habens faciem ad oriẽtem, & cur.

Oriẽtis prærogatiua. Damasce. lib. 4. fidei orthodo. c. 13.

*ponebat

Act. 1.

Matt. 24.

Scripta nō omnia quæ nobis tradita ab Apostolis.

enim nobis non scripta tradiderūt. Hæc ille. AVCTOR. Non scriptam hanc traditionem ab apostolis, dicit, ſm illud Basilii secundum Augu. Quæ literarum forma orientē uersus & in medio: sed & stare ibi nos conuenit dum oramus. Vnde illud igitur. 2. lib. de sermone Domini in monte super Pater noster qui es in cœlis. AVGVS. Cùm ad orationem stamus, ad orientem conuertimur, unde cœlum surgit: non tanquàm ibi habitet Deus quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui ubiq; præsens est, & non locorum spatijs, sed præsentia maiestatis: sed ut ammoneatur animus ad naturam excellentiorem se cōuertere, i. ad Deum, cùm ipsum corpus eius, q terrenum est, ad corpus cæleste conuertitur. Cōuenit ēt gradibus religionis, & plurimum expedit, ut omnium sensib. & patuulorum, & magnorum bene sentiatur de Deo. Et iō qui uisibilib. adhuc pulchritudinibus dediti sunt, nec ponunt aliquid incorporeum, quin cælum pferant terræ tolerabilior est opinio eorum, si Deum, quem adhuc corporaliter cogitant, in cœlo potius credant esse, quàm in terra. Hæc ille. AVCTOR.

Aug. To. 4

Lutherus etiam hoc eodem iacto confodi posset.

8 Ad multas blasphemias respondet hoc dictum doctoris egregii, quando fideles blasphemant orantes in ecclesijs, fideles item uituperant peregrinantes Romam pro indulgentijs, aut preces effundentes: quasi tota Dei potentia, inquit, ad talem locum, uel personam plus aliis limitata sit q̄ oret Aug. sed ut ammoneatur animus ad naturam, uel personam excellentiorem se conuertere. Ideò hoc conuenit gradibus religionis, & plurimum expedit, ut omnium sensibus bene sentiatur de Deo. Quod aūt dicit ad orationem nos debere stare uersus orientem reuerenda forma in oratione maximè omnium excellente est arctius obseruanda. Multitudo quidam, utrū Christus stando an sedendo confecit. Videtur autem q in legali cœna steterit, dum agnum comederet, iubente lege, q succincti starent tenentes baculos in manibus, & comederent festinanter.

Stando an Christus cōfecerit.

9 Quam solemnitatem non omisisset in cœna diuinorum sequente. Econtrario scriptura dicit. Postquā surrexisset à cœna, & discumbebat cum 12. Theophilus uidetur absoluere q̄nem, dicens, q stabat, sed discumbebat ad alias communes escas, quæ nihil habuerant sacramenti: sup illud Luc. 22. Desiderio desideraui hoc pascha &c. ſm Theophilum. THEOPHI. Sed qualiter Dñs discumbere, dī, cū Iudæi stantes pascha mānducarēt? Dicunt ergo q cū manducassent legale pascha, accubuerunt ſm eōrum usum manducātes quo sdā alios cibos. Hæc ille. AVC. Etenim Iudæi stabant, quasi parati ad iter in terrā sanctam nos quoque simili rōne stamus ad missam profecturi. Sed non serui sumus, & spe uiuimus: Chrīus autē Dñs est simul & re beatus, iō sedit, dicēte eo, Qui maior est, q minist̄at, an q recūbit, nonne q recūbit? Idcirco† q̄q̄ Chrīus sedit, aut uicarius eius, nos stare cōuenit ut seruos mēsæ dispositos. Vñ super Hebr. 13. AMBROS. Omnis sacerdos pīto est quotidie ministrās: ministrare aūt famulorum est, sedere aūt dominorum. Vñ Symbolum dicit, sedet ad dexteram dei. Et Homilia. 82. super Matth. Chrysostō. Si enim Iudæi stantes, & calceamenta in pedib. & baculos habētes in manibus edebant cū festinatione, multò magis te uigilare oportet. Illi. n. in Palæstinam erant exituri, & iō ambulatorum schēma habebant. Tu aūt in cœlum es peregrinaturus, ideoq; te oportet undique uigilare. Hæc ille. AVCT. Nec sacerdos solus, sed & clerus, & populus deuotè, & reuerenter se dēt componere, qualiter tātæ præsentiæ in tanto negocio conuenit, & in tāti celebritate mysterij. Hoc. n. in omnib. lectionib. & in omni officio cauendum est, quantò magis cū offerri cœperit sanctus sanctorum. Vnde. 1. par. sermonum sermone ut silentium pbeatur, et uotatur in decretis. 1. q. 3. in prologo AVG. Ante †aliquos dies pp eos, qui aut pedes dolēt, aut aliqua corporis inæqualitate laborant, paterna pietate sollicitus consilium dedi, & quodammō supplicaui, ut q̄n aut passiones, uitæ, aut certæ aliquæ lectiones lōgiores legantur, qui stare non pūt, humiliter, & cum silentio, sedetes, attentis animis audiant, quæ leguntur. Nunc uerò aliquæ de filiab. uestris putant, q hoc aut oēs, aut ferè plures, quæ sanæ sunt corpore, frequentes debēt facere. Nā ubi uerbum dei cœperit recitari, quasi in lectulis suis ita iacere uolūt, atq; utinam uel iacerent, tantummō, & uerbum dei tacentes: sitienti corde susciperent, & non ēt se ita otiosis fabulis occuparent, ut q̄ pdicatur nec ipsæ audiāt, nec aliis audire permittant. Vō nos rogo uenerabiles filiæ, & sollicitudine paterna commoneo, ut q̄n aut lectiones legūtur, aut uerbum pdicatur, nulla se in terram psoiciat, nisi forte, q̄ nimium grauis infirmitas cogit: sic eō iaceat, ut magis sedeat, & attentis animis quæ prædicantur & auido corde suscipiat. Hæc ille.

Laico quādo in missa sedere liceat.

C

¶DE HORTANDO POPVLO AD orandum, de collecta *secreta*, Sursum corda, Gratias agamus, De præfatione missæ solemni silentio in missa & ddlium. Ca. XXXV.

SVMMA.

Oratio, Orate pro me. &c.

Populus quid orare debeat, quādo sacerdos conuertit

Digitized by Google

uertit se ad populũ, dicendo, Orate pro me. &c.

3 *Silentium primum in missa. Et quid denotet.*
4 *Oratio Christi, & secreta.*
5 *Silentium secundum in missa, & quid notatur per ipsum. Item & de tertio silentio.*
6 *Per omnia secula seculorum, cur altè dicatur.*
7 *Oratio secreta, & quomodo terminet eam alta uoce sacerdos, & quare.*
8 *Sursum corda, ad quid sacerdos in missa ante præfationem.*
9 *Verè dignum & iustum est, quomodo à sacerdote canit in missa.*
10 *Præfatio in missa officio ad quid fiat à sacerdote in ingressu precis solemnis.*
11 *Trinitas quòd probetur, cùm ter Sãctus canitur.*
12 *Gelasius Papa quòd non instituerit præfationẽ primam.*
13 *Obsecratio à sacerdote cum silẽtio post præfationem. Et unde fuerit desumpta.*
14 *Missa quando sit secundùm Augustinum.*
15 *Missa quòd sit audienda tota.*

1 STans ergo sacerdos ante altare aureũ q̃ est ante oculos Dñi, & oculis cõiectis ad dei terribilem maiestatẽ, quã tũc oraturus accessit, ad populum se cõuertit, exhortans, ut ẽt nomine suo orantes, petant cõe sacrificium acceptũ fieri apud deũ. Hoc.n. Christus monuit in missa sua discipulos facere, dicens, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: petite & accipietis, ut gaudiũ uestrũ plenum sit. De quo REMIG. Conuertit se sacerdos ad populũ, poscens ut p̃ces suas præcib. suis adiungat, ut mereatur audiri pro salute eorũ. Hoc aũt dicendum a sacerdote in silentio, Orate pro me fratres, ut meum pariter ac uestrum sit acceptum in conspectu dei sacrificium, Acclamans † aũt populus orare dẽt ita. Si dominus in corde tuo, & de manib. tuis accepet sacrificium suum pro nostra omniumq; salute. Hæc ille. AVCTOR. Hoc † est primũ silentiũ, & prima Christi uigilia, quã peracta cœna in horto secret relictis apostolis ad orandũ accepit. Sic.n. in Matth. & Marco legitur. Procedens paululum orauit. Mi † pater si possibile est &c. & ueniens dixit Petro. Non potuisti una hora uigilare mecum? Hoc est primum silẽtium quo sacerdos orat, & tandem in præfationẽ prorumpit. Finita præfatione, agit † ẽm silentium, & in illo prolixam oratiõnem, quam Lucas notat: & rumpit iterum ad fideles pergens, silentium cum oõne dominiça. Tertiò iterum silenter orat cum Christo admodùm breuiter: quia imminẽte traditione, uenit tertio Christus ad discipulos. Sic fecit cum Christo tria silentia in oratione priuatã, tres item agens uigilias secundum Lucam, qui dicit, q̃ si in secunda uigilia, & in tertia uigilia uenerit. &c. & tres monitiones ad populum, intonando Per † omnia secula, seculorum, quasi illud adimplens, quod Christus dixit Matthæi. 10. Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. ¶ Ad † hoc ergo primum silentium faciens primam in oratione uigiliam, subiungit presbyter orationem secretam super oblatam pro uniuersis exorans: & in hoc dilectionẽ suam exhibens, in qua orantes pro inuicem, se inuicẽ amplectuntur: sicut Christus dixit in missæ tractatu, Qui diliget me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Vnde super Ioan. Moral. 78. Chrisostom. Ipse rursus pro uniuerso orat orbe terrarum, quod maximum dilectionis est argumentum, propterea, & in mysteriis amplectimur adinuicem, ut qui multi sumus, fiamus unum. Et in mysteriis communes faciamus orationes, obsecrantes pro erogantibus, & pro fructibus orbis terrarum. Hæc ille. AVCT. Terminat autem hãc orationem aka uoce sacerdos, dicens, Per omnia secula seculorum: & in laudes Dei omnes hortatur, iubens † ut corda sursum erigant: & attente respondetur ab omnibus sic se corda habere ad dominum. Vnde ca. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ uersus finem DION. Oportet enim nos si communicare ipsi desideramus, ad diuinissimam ipsius secundum carnem uitam respicere, & nosipsi assimilando in sancta immunitate peccati, ad deiformem, & immaculatum habitum recurrere. Hæc ille. AVCTOR. Quem habitum protestantur astantes, respondendo, Habemus ad dominum. Et hæc forma non recenter inuenta, qua uniuersus penè christianus orbis seruat ab origene. Vnde capit. 3. de uera religione AVG. Si tali pollicitatione atque sponsione per omnes terrarum partes, quas homines incolunt, sacra christiana traduntur: sic hæc quotidie in ecclesiis leguntur & à sacerdotibus exponuntur: si tundunt pectora, qui hæc implere conantur, ita, ut quotidie per uniuersum orbem humanum genus una pene uoce respondeat sursum cor se habere ad dominum, quia adhuc oscitamus crapulum hesternam? &c. Hæc ille AVCT. Quod arduum Dei donum est, non ultrà pertransit sacerdos, donec exhortans omnes gratias agere Deo † asserat esse dignum, & iustum. De quo in epistola ad Dardanum circa medium AVGVST. Nosti in quo sacrificio dicatur Gratias agamus domino Deo nostro, a cuius sacrificii humilitate longè abest typus & cothurnus illorum. Hæc ille. AVCTOR. Et item libro de bono perseuerantiæ circa medium AVGVSTI. Quod in sacramentis fidelium

Orate pro me. *Populus quid orat.* *Silentiũ primum.* 2 *Matth. 26* *Marc. 14.* *Oratio Christi.* 4 *Silentiũ secundum.* 5 *Tertium.* 3 *Per omnia secula. f. cur alte.* 6 *Oratio secreta.* 7 *Io. 14.* *chr. To. 3.* *Sursum corda.* 8 *Aug To. 8* *Vere dignũ* *Aug. To. 2* 9 *Aug. To. 7*

Digitized by Google

lium dicitur,ut ſurſum cor habeamus ad dominũ, munus eſt,de quo munere ipſi domino Deo noſtro gratias agere à ſacerdote poſt hanc uocem ij,quibus hoc dicitur, admonentur, & dignum ac iuſtum eſſe reſpondent.Cùm enim nõ ſit in noſtra poteſtate leuare cor noſtrum, ſed diuino ſubleuetur auxilio, ut aſcendat, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens:cui de hac tanta re ſunt agendæ gratiæ, niſi hoc facienti domino Deo noſtro? Hæc

Præfatio. 10 ille.AVCTOR. Proſequitur † demum ſacerdos clariſsimas Dei laudes, præfationem inde faciens in ingreſſu precis ſolennis, ſequens in

Io.17. hoc petitionem Chriſti dicentis:Ego te clarificaui ſuper terram, & nunc clarifica me pater tu apud temetipſum claritate, quam habui antequam mundus eſſet apud te,id eſt,ſecundum deitatis naturam, quæ exuperat omnem laudem. Commemorat enim maieſtatem eius laudari ab angelis,archangelis,thronis,& dominationibus,cherubim,ac ſeraphim continenter canentibus Sanctus, ſanctus, ſanctus in cæleſtibus: ut una uoce omnium fidelium,cæleſtium, & terreſtrium reſultet Deo gloria in his ſacroſanctis ſolennijs altiſsimi ſacramenti.Quam celebrem præfationis laudem in argumentum fidei Trinitatis contra Arium antiquus pater

Athanaſius. ATHANASIVS affirmat dicens, Eccleſiæ autem Chriſti omnes ab oriente uſque ad occidentem conuenienter patrem & ſeraphim laudari profitẽtur in myſteriorum relatione.Et poſt.Itaque & ſpiritus ſanctus dominus Deus Sabaoth dicitur, & eſt cum patre,& cum filio à Seraphim adoratus:

Trinitas probatur ter Sãctus tantùm. 11 propter † quod dicant ter ſanctus,ſanctus,ſanctus ut trinitatem pronuntiarent.Hæc ille. AVCTOR. Iam exprobret Witcleff nouellos ritus eccleſiæ ſine Chriſti auctoritate inductos,& dicat hanc præfationem nullius eſſe momenti, ut ſic ſoluat magiſtrum ſuum Arium ab Athanaſij argumento,quod ipſe Arius communi auctoritate orbis deuictus,pudore fateri non potuit. Non eſt recenter inuenta hæc præfationis religio,quæ tam longæua ſenectute ſenem præcucurrit antiſtitem, ut omnes eccleſiæ Chriſti ab oriente in occidentem ſine exceptionis obſtaculo in myſteriorum relatione, id eſt miſſarum celebratione,in ea triplicis perſonæ ſimplicem maieſtatem laudarent cum angelis cãtantes ter ſanctus,& Sabaoth dominum inuocantes. Hanc inuocationem angelicam ex uaticinio Eſaiæ & reuelatione Ioannis in Apocalypſi traductam quis neſcit?Et quantò potius à nobis aſſumenda eſt in celebritate huius in toto orbe altiſsimi ſacramenti,ad cuius obſequium ima ſummis,angeli ſacerdotibus,& tota uotiuè concurrit frequentia patrię ſupernalis?Accedit ad hoc ipſum A Athanaſij ſenis,libro * octauo de fide trinitatis ad Gratianum Auguſtinum poſt medium facer AMBROSIVS.Ergo ſanctus pater, ſanctus filius, ſanctus ſpiritus ſanctus,& non tres ſancti: quia unus eſt Deus ſanctus,unus eſt dominus. Vna eſt enim uera ſanctitas,ſicut una eſt uera diuinitas,una illa ſanctitas naturalis.Et ideo omnia hæc,quæ ſancta nos credimus,illam ſolã prędicant ſanctitatem:Cherubim & Seraphim inde feſsis uocibus laudant,& dicũt,ſanctus, ſanctus, ſanctus Deus Sabaoth.Non ſemel dicũt, nè ſingularitatem credas, non bis dicunt,nè ſpiritum excludas,non ſanctos dicunt,nè pluralitatẽ exiſtimes,ſed ter repetunt,& idem dicunt,ut etiam in hymno illo,diſtinctionẽ Trinitatis, & diuinitatis intelligas unitatẽ.Hoc cum dicunt, Deum prædicant.Nos quoq; nihil prætioſius inueniemus,quo Deum prædicare poſsimus, niſi ut ſanB ctum appellemus. Quodlibet aliud inferius eſt Deo, inferius eſt Domino. Sequitur, Seraphim laudant,omnis beatorum chorus laudat, ut ſanctum Deum dicat,ſanctum filium,ſanctum ſpiritũ ſanctum.Quomodo igitur non omnia habet quæ Dei ſunt,qui cum patre & filio à ſacerdotibus in baptiſmate nominatur,& in oblationibus inuocatur cum patre & filio,& à Seraphim in cæleſtibus prædicatur? Cũ patre & filio habitat in ſanctis,infunditur iuſtis,inſpiratur prophetis. Hæc ille.AVCTOR.Ecce quomodo uterque ſenex doctor notat illud in præfatione, quod diximus, Per quem maieſtatem tuã laudant angeli, ac beata Seraphim ſocia exultatione cõcelebrãt: & finaliter Sanctus.Hoc fecit Athanaſius ſuprà. Modò item AMBRO. inquit, Seraphim Deum laudant,& omnis beatorũ chorus, ſanctũ dicẽs, C ſanctũ,ſanctũ,dominum Deum uocibus indefeſsis:ſic à ſacerdote in baptiſmate nominatur,& in oblationibus inuocatur,ad teſtimonium Trinita

Gel.ſiùs nõ inſtituit præfationem primam. 12 tis.Mirũ † igitur,quòd magni qui dam ſcriptores hanc exhortationis præfationem dicãt à Gelaſio Papa compoſitam,qui per plurimos annos ſequebatur hos patres Athanaſium, & Ambroſium,qui plenè de ea teſtantur in miſsis. Poteſt autem eſſe,ꝙ quaſdam proprias pro contingentibus feſtis dictaret Gelaſius,hanc autem ipſam primæuam dictaſſe non potuit.Et conſequenter libro de officio miſſæ REMIGIVS. Hinc

Obſecratio cũ ſilentio. 13 ſequitur obſecratio † poſt has laudes & gratiarum actiones, facto totius eccleſiæ ſilentio: in quo ceſſante omni ſtrepitu uerborum, ſola ad Deum dirigatur intentio, & cordium deuotio, ſociatis ipſi omnibus uotis, ac deſiderijs. Hæc ille. AVCTOR. Rationem huius ſolitudinis ſacerdotis, & alti ſilentij totius eccleſiæ, ita ut nec cum miniſtris iam oret ſacerdos, ſed ſilentiſsimè per ſeipſum, accipit primitiua patrum

Amb.To.2 lib.3.de Spiritu.S. cap.18.

Digitized by Google

trum inſtitutio à receſſu Chriſti de cœna priuſ quàm totum compleuiſſet officium: ſed uicinam ſui immolationem uiſibilem in a ra crucis ſecedens in hortum longè à diſcipulis cum trib. ſpeculatoribus glorioſæ transfigurationis ſuæ Petro, Iacobo, & Ioanne: & his iterum puſillum relictis orauit, dicens: Pater mi &c. ita relicta tota plebe fidelium, aſſumit ſecum ſacerdos diaconum, ſubdiaconum, & altaris miniſtrum, his relictis orat, Igitur clementiſsimè pater, & orat ſecretiùs per ſeipſum, pater inquiens. Hoc eſt quod ait Homilia. 83. opere perfecto CHRYSOSTOMVS. Conſuetudo ei erat ſine eis orare, hoc.n. faciebat erudiens nos in orationibus quietem conſtituere nobis ipſis, & ſolitudinem multam. Et aſſumit illos tres, & dicit illis, Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Cuius gratia non omnes aſſumit? Non ut reſupini maneant, ſed hos qui gloriæ eius contemplatores fuerunt, ſed tamen & hos dimittit, & parum cum proceſsiſſet, orabat, dicens: Pater ſi poſsibile eſt. Hæc ille.

Matt. 26

Chri. To. 2

AVCTOR. Et nunc quidem ad miſſæ ſolemnia pergit ſacerdos, commendans ſancta dona panis & calicis Deo patri, & per ea omnem populum Chriſtianum, qui eſt corpus myſticum filii eius in corpore eius uero iam ſtatim ſignandus. Cætera quæ cantica ſunt, aut lecta præambula, quædam erant aptantia & confortantia nos donis futuris, quibus non poterant immundi, & nondum fideles eſſe, præſentes.

Iam uero ad huius precis ſolemne decretum, miſſamque Chriſtianorum totam uſque in finem cum omni deuotione purgatæ mentis fideles oportet aſsiſtere, qui a Chriſti corpore, & eius ſanctificatione ſolemni trepidant amoueri. Vnde in communibus ſermonibus ſermone. 19.

Aug. To. 2

AVGVS. Si diligentius attenditis, cognoſcitis,
14 ℣ † miſſa non tunc eſt, quando diuinæ leguntur lectiones, ſed quando fit conſecratio, quia lectiones, ſiue propheticas, ſiue apoſtolicas, ſiue euangelicas etiam in domibus ueſtris legere uel audire poteſtis: conſecrationem uero corporis & ſanguinis Chriſti non alibi, niſi in domo
15 Dei uidere, uel audire ualetis. Ideo † qui uult miſſam ad integrum cum lucro ſuæ animæ celebrari, uſque quo oratio dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde ſe debet in eccleſia cõtinere. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ipſo de miſſa ſolemni fidelium certi reddimur, quod ipſa ſolemnitas precis eſt, quam canonem dicimus, & ab eo ultra uſque in finem. Cæterum totum lectionum & cantuum uariorum officiũ antemiſſale eſt, ℣ item dicitur miſſa cathecumenorum: ℣ item ſine canone, cõmemoratio miſ-

Audienda miſſa tota.

A ſæ, uel memoria nominatur, & in ipſis domibus aut agris, uel ſuper mare dici fas eſt.

¶DE VNICO CANONE PER ECcleſiam diſtincto per quatuor portiones, iuxta apoſtolicum inſtitutum. Cap. XXXVI.

SVMMA.

1 *Sebboleth quomodo interpretetur.*
2 *Chebboleth quid ſit.*
3 *Te igitur clementiſsime. &c. ut eſt in canone miſſæ, exponitur.*
4 *Orationes Canonis ſeptem.*
5 *Precationes, ſeu obſecrationes, quæ dicantur.*
6 *Orationes quæ ſint.*
7 *Poſtulationes quæ ſint.*
8 *Gratiarum actiones quæ dicantur.*
9 *Orationis Chriſti & eccleſiæ conformitas.*
10 *Witcleff, orphanus, uel Thaborita Pragẽſis, quo modo ſint hoſtes altaris.*

B

VIus ſacratiſsimi canonis preces ſub integra forma ſua ſola orthodoxorũ quæ per uniuerſum orbem diffuſa ẽ, ſeruat eccleſia. Cæterum dignum eſt ne per polluta hæreticorum ora euangelicæ Margaritæ uoluantur, ſed ſicut ſunt à fide ſacri canonis, & hoſtiæ ſalutaris extranei, ita ſint à ſacro altari, & eccleſiaſtica prece præſciſi. In huius argumentum primi ſacerdotii inuaſores in lege lethali pœna plectuntur ſuper libr. Numerorum in Iſagogis capi. 13. Iſidorus Chore, Dathan, & Abiron, qui ſibi contra Moyſen & Aaron ſacerdotem ſacrificandi licentiam uẽ dicantes, pœnas pro ſuis conatibus expenderunt, per quos itaque ſignificantur ii, qui hæreſes, & ſchiſmata facere conantur, & multos trahendo ſecum decipiunt, contemnentes ſacerdotes chriſti, & ſe a clero eiuſquè plebis ſocietate ſegregantes, conſtituere audeant eccleſias, & aliud altare, precemque alteram illicitis uocibus faciunt, dominicæ hoſtiæ ueritatem per falſa ſacrificia profanantes: hiquè contra dei ordinationem nitentes, ob temeritatis audaciam, terræ cõpagibus ruptis, uiuentes profundo hiatu mergũtur: nec tantum hi, qui duces errorum ſunt, ſed & illi, qui conſentiendo participes eorum effecti ſunt, æterni in ignem iudicii præparata ultione peribunt. Hæc ille. AVCT. Ecce precem alteram illicitis uocib. faciunt, qui dominicæ hoſtiæ ueritatẽ per falſa ſacrificia profanãt. Quid mirũ igitur, ſi Witcleuiſtæ Pragenſes alterã ſibi ꝓcem miſſæ illicitis uocib. faciãt, qui dominicæ hoſtiæ ueritatem in figuram polluti Witcleff falſa

Matth. 7.

Iſidorus

Num. 16

Digitized by Google

ſa ſacrificatione commutant? Crede mihi lingua eorum flexa perfidiæ, eos non ſuſtinet fidelium uerba loqui, quia nec poſſunt dicere Sebboleth cum Iudæis fidem Chriſti confitentibus, ſed chebboleth cum Ephramitis, quod iudicum lib.
1. tradidit. Sebboleth † interpretatẽ ſpica plena, quã eccleſiaſticæ preces faciunt, hoſtiam. ſ. ſanctam diuinitate plenam, & Chriſti corporis ueritatis, ſecundum eſſentiam. Ipſi autem perfidi hoc di-
2 cunt quod ſentiunt, Chebboleth † ſpicam plenã paleæ, excuſſo iam grano, quod in terram cecidit, & eius eſſe tantum figuram proteſtantes inanẽ. Non ſuſtinent hoc dicere, quod tota per orbem ex apoſtolicis inſtitutis orat eccleſia, quia
3 ſic nec credunt. ¶ Incipit † ſacerdos orare patrem, à quo omnia, per filium ſuũ, per quẽ oĩa, pro cunctis & ſingulis diſcipulis fidei orthodoxæ, dicens, Te igitur clementiſſime pater. Quẽ-
Te igitur clementiſſ. admodum Chriſtus in officio miſſæ ſuæ ſecundùm Ioannem. Pater ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, uſq; in finem protendit. Iſte autẽ orationum ordo, uel diſtinctio, à beato Petro, non
Iſidorus. ſine Iacobo tamen (ut dictum eſt) ſumpſit exordium cap. 15. lib. 1. de officijs. ISIDOR. Ordo autem miſſæ, uel orationum, quibus oblata Deo ſacrificia cõſecrantur, primò à S. Petro eſt inſtitutus, cuius celebrationem uno eodemque modo uniuerſus per agit orbis. Prima earundẽ orationum admonitionis eſt erga populum, ut excitetur ad orandum Deum. Secunda inuocationis ad Dominum eſt, ut clementer ſuſcipiat preces fidelium, oblationemque eorum. Tertia effunditur pro offerentibus, ſiue pro defunctis fidelibus, ut per idem ſacrificium ueniam conſequantur. Quarta poſt has infertur pro oſculo pacis, ut per charitatem reconciliationis inuicem digni ſacramento corporis & ſanguinis Chriſti conſocientur: quia non recipit diſſenſionem cuiuſcũque Chriſti indiuiſibile corpus. Quinta deinde illibatio in ſanctificatione oblatiõis: in qua etiam ad Dei laudem terreſtrium creatura, uirtutumquè cæleſtium uniuerſitas prouocatur. Et Oſanna in excelſis cãtatur, q̃ Saluatore de genere Dauid naſcente, ſalus mundo uſq; ad excelſa peruenerit. Porrò ſexta ex hinc ſuccedit confirmatio ſacramenti, ut oblatio, quæ Deo offertur, ſanctificata per ſpiritũ ſanctum, Chriſti corpus ac ſanguis confirmetur. Septima harum, & ultima eſt oratio, qua Dominus noſter diſcipulos ſuos orare inſtituit, dicens, Pater noſter. Hæc ille. AVCT. Diuidit † Iſidorus canonem ex tra-
Orationes canonis ſeptem. 4 ditione apoſtoli in ſeptẽ orationes, quarũ quinque in conſecrationis officium protẽduntur: ita ut prima, qua populus excitetur orare, ſit præfatio. Secunda inuocatio ad dominum, ut clementer preces ſuſcipiat, Te igitur clementiſſime pa-
A ter. Tertia, quæ eſt pro offerẽtibus, & illa bipertita, ſemel ante conſecrationẽ pro uiuis, & poſt modum pro defunctis: qualiter legalis Aarõ deprecaturus pro populo, ſtetit medius inter uiuos, & mortuos. Nume. 16. Et Ieſus medius orauit inter Iudæos & Lazarum, propter populũ, inquiens, qui circunſtat, dixi. Quarta pro oſculo *Nu. 16* pacis, & reconciliationis charitate, & hæc ſi bene dixerim tripertita. Communicante autem, & *Io. 11.* iterum poſt conſecrationem, & tandẽ ante ſumptionem Euchariſtiæ in oratione oſculi terminatur: ſed q̃a omnes iſtæ orationes ſunt unius orationis, idcirco ubi habent principia, exinde incipiunt annotari. Quinta à ſanctificatione oblationis ab illo loco, Hanc igitur, uſque in cõſecrationem peractam. Sexta ab hinc ad orationẽ dominicam. Et ſeptima uſquequo miſſa clauda
B tur. Simulq̃ notandũ, q̃ iſte ordo ſit ab apoſtolis inſtitutus. Et notans illas orationes Iſidorus, prima, inquit, earundẽ oratio, ſecũda, tertia, & deinceps, ſunt cuiuſmodi celebrationem uniuerſus peragit orbis. Et eodem cap. in fine. ISIDO. Hæ ſunt itaq; .7. ſacrificij orationes euangelica apoſtolicaq̃ cõmendatæ doctrina, cuiuſmodi dinumeratio inſtituta uidetur, uel propter ſeptenariã ſanctæ eccleſiæ uniuerſitatẽ, uel ſeptiformẽ gratiæ ſpiritum, cuius dono ea quæ offeruntur, ſanctificantur. Hæc ille. AVCTOR. Vbi ergo ſunt, qui harũ orationũ canonis quaſdam dicunt tarda hora formatas, ſi Petrus Apoſtolus à præfatione incipiens, canonẽ iſtũ in finem uſq; perduxit: & inde factũ, q̃ hoc modo uniuerſus miſſas peragit orbis? Itaq; in hunc modũ inſtituiſſe Paulũ non ambigitur Græcorũ ec
C cleſias, tradens inde regulã Timotheo epiſcopo in quatuor partes canonem diuidens, primæ Ti-
moth. 2. Obſecro, inquiens, primũ omniũ fieri *1. Timo. 2.* obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & his, qui in ſublimitate conſtituti ſunt. Audiatur, quod in hunc locum epiſtola ad Pauli-
nũ, quæ eſt. 42. dixerit AVGVSTI. Multa quip- *Aug. To. 2* pe hic dici poſſunt, quæ improbanda non ſunt: ſed eligo in ijs uerbis hoc intelligere, quod omnis, uel penè omnis frequẽtat eccleſia, ut Preca- *Precationes.* tiones accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramẽtorũ antequàm illud, quod eſt in domini menſa, incipiat benedici. Orationes, *Orationes.* cũ benedicitur, & ſanctificatur, & ad diſtribuendum cõminuitur. Quã totam ferè petitionẽ fo re omnis eccleſia dominica oratione cõcludit. Sequitur infrà. Interpellationes aũt, ſiue, ut ue- *Poſtulationes.* ſtri codices habent, poſtulationes, fiunt, cum populus benedicitur. Tũc enim antiſtites uelut ad uocati ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimę offerunt poteſtati. Quibus p-

Gratiarum actiones.

actis, & tanto participato sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam uerbis ultimam commendauit apostolus. Hæc ille. AVCT. Ecce de multis sensibus bonis, quibus posset apostolicum istum textum exponere, hunc elegit, quē omnis, uel penè omnis frequentat ecclesia: in quo sine omni allegoria sic litera tim incedit, ut ad literam grammaticè pro expositione descendat, dicens Paulum intelligere has quatuor missæ partes, Præcationes scilicet eas orationes, quas facimus antequam de consecratione tractemus: Orationes, cùm benedicitur, & hostia deinceps cum oratione dominica concluditur, in cuius fine hostia frangitur, statimque postulationes, sequuntur ad benedictiones antistitum: & quartò iam cōmunicatis mysteriis, Actio gratiarum, quam notat apostolum ultimā ponere, sicut iam ultima uenit in ordine. Quis dicat iam si sic ista intellexerit Paulus, quin formam integram Timotheo, & ecclesiis Græciæ tradiderit canonis nostri Paulus, sicque tota ecclesia Paulum tunc intellexerit, ut asserit Augustinus. Vnde super eum locum habet AMB

Amb. To. 3

Exhortare ergo primò omnium fieri postulationes, deprecationes, gratiarum actiones &c. Regula ecclesiastica est tradita à magistro gentiū, qua utuntur sacerdotes nostri, ut pro omnibus supplicent. AVCT. Et lib. ultimo de sacramentis. AMBROS. Obsecro primò omnium fieri

Ambros. To. 4. cap. 5.

obsecrationes, gratiarum actiones. Primò ergo omnium laudem debet habere dei, secundò supplicationem, tertiò postulationem, quartò gratiarum actiones. Non debes quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed ante à laudibus dei. Vnde etiam oratores isti sapientes hanc habent disciplinam, ut iudicem fautorem sibi præstent, incipiunt à laudibus eius, ut benevolum sibi faciant cognitorem. Deinde paulatim incipiunt rogare iudicem, ut patienter dignetur audire. Audēt tertiò postulationem suam depromere, quid petant exprimere. Quartò quomodo cœperint à laudibus, sic debent in laudem dei desinere. Habes hoc in oratione dominica, pater noster qui es in cœlis. Hæc ille, AVCT. In his ergo uerbis expressit beatus Paulus regulam ecclesiasticam sacri canonis, per quatuor partes eū diuidens à principio precis usque in finem, quæ cum gratiarum actione completur, clamante ecclesia, Deo gratias, & non alia forma, uel uerbis, quàm nostri hodie faciunt sacerdotes, dicente Ambrosio. Ecclesiastica regula est tradita à magistro gentium, qua utuntur sacerdotes nostri. Ad hoc uerbum quid dicunt Witcleuistæ Fragenses? Iam expergiscantur, iam excutiant oculos, hoc, quod Augustinus exposuit, firmat Ambrosius. Quos sic ad

A sensum uerbi intelligens in expositione eiusdem textus Pauli prosequitur HAYMO. Obsecro primò omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, & cætera. Beatus apostolus dirigens hæc uerba Timotheo, in illo tradidit omnibus episcopis, presbyteris, omnique ecclesiæ formam, quomodo deberent missarum solennia celebrare, & pro omnibus hominibus orare. Quam formam, uel exemplum, omnis ecclesia modò

Haymo.

5 retinet. Nam obsecrationes † sunt quidquid

Obsecrationes.

præcedit in missarum solennijs, donec incipit sacerdos mysteria corporis & sanguinis domini, inquiens, Te igitur clementissimè patrem

Orationes.

6 petimus. Orationes † sunt, quas fundit sacerdos in consecratione Eucharistiæ usque ad fractionem corporis domini, uidelicet, quam particulam quandam ponit sacerdos in calicem. Postulationes † sunt benedictiones epi-

Postulationes.

B scopales, quas dicit episcopus super populum, inuocans nomen domini super illud quod tractum est ex ueteri testamento. Per Moysen namque dicit dominus sacerdotibus, Inuocabitis nomen meum super filios Israel, & ego

Num. 6.

Gratiarum actiones.

8 benedicam eis. Gratiarum actiones † sunt laudes, quas communicato populo referri facit dos Deo patri, qui dignatus est mysteria corporis & sanguinis filij sui dare ad redemptionem & salutem. Hæc ille. AVCT. Visitem breuissima forma ista testantem Anselmum audire in annotationibus super epistolas Pauli cùm ad hunc locum peruenerit? ANSEL.

Anselmus.

Primò omnium, id est, ante omnia fieri obsecrationes, id est, ordo missæ est, quod est speciale genus orationis. Obsecrationes, id est illa, quæ fiunt ante consecrationem: orationes in ipsa consecratione, postulationes cùm populus ab episcopo benedicitur: uel postula-

C tiones, quasi ex debito, uelut quod hic geritur, in æterna uita perficiatur: gratiarum actiones, peractio, quę totum concludit quasi totum à deo: ut Benedicamus domino. Hæc ille. AVCT. Ecce tota penè ecclesia Dei quacunque per orbem diffusa, diebus Augustini utebatur hac præce, Te igitur clementissimè pater, usque in finem missæ per solitas & modernas portiones diuisæ: sciens hanc sibi apostolica auctoritate Petri & Iacobi editam, & à Paulo traditam Timotheo, & directam episcopis, sacerdotibus, & clericis Græciæ. Quis tantum superbus hæreticus, quis contumax Witcleuista istam spernit, quam sanctus Paulus apostolica institutione ueneranter suscipit, ecclesiis dirigit, & Timotheo cum diligentia tanta commendat? O sanctæ institutionis forma. Te igitur clementissimè pater, hoc ipso

Matth. 26 Marci. 14 Luc. 22 Christus & ecclesia cõ formes.

so uerbo Christus ad patrem orationem suam sacramẽtalem incœpit in mõte. Vnde Matthæ. 26. Procidit in faciẽ suam orans, & dicẽs, Mi pater, si possibile est: & oratione peracta, demum ad discipulos uenit, monens eos ut orent, ne intrent in tentationem. Oratque secundò patrem appellans, & dicens: Pater si non potest hic calix &c. Sic & sacerdos prorumpit ad populum. Oremus, (inquiens,) Pater noster: terminatque orationem ne nos inducas in tentationem. Orat deinde Christus silẽter, & sacerdos Christus tertiò uenit ad discipulos, & indicit eis requiem: & tertiò sacerdos uoce uenit ad populum, imprecans ei pacem, & quietem uiuentium, sine qua homines item dormiendo laborant. Christus infert statim, & filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Et ad eum statim sacerdos infert precem suam, dicens, Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem. Cur istam formam orandi non obseruauit Christus in cœna, ubi sacramentum? Ratio est, ut ibi solẽnem missæ precem ederet, ubi ipsum mundum sacrificium ordinaretur offerre corã omni mũdo, CHRYSOS. autem dicit, & præturbatione discipulorum nõ, tunc uacauit. Suspicãtes enim semper persecutores adesse, non deuotè attenderent. Vnde hoc loco super Ioannem, Surgite eamus hinc. CHRYSOS. Quia hæc & talia audientes turbantur, ut mox capiendi ducit eos in locum alium, ut existimãtes se in cautela esse cum otio de reliquo audiant. Hæc ille. AVCTOR. O sacri huius mundi soles apostoli institutores eius, si dignè portatis iniuriam missæ uestræ ab eis, qui scripturæ Christi, & ipsi domino, & magistro nostro æquales corruptiones immittunt? & tamen talis iste corruptor, & negator uestri, præcipuum amicũ uestrum se dicet. Sed in epistola contra hæreticos. CYPRIA. An esse sibi cum Christo uidetur, qui aduersum sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secreuit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, hostis altaris, aduersus sacrificium rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, in obsequiis seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis uocibus facere, domini cæ hostiæ ueritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animadu ersione punitur. Hæc ille. AVC. Et† uerè talis hostis altaris est Witcleff, qui uoto habuit omnes solennitates missales cessare. Talis omnis Orphanus, uel Thaborista Pragensis, aut ab hac sordida hæresi quomodolibet appellatus, qui contemptis episcopis, & dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, alteram precem illicitis uocibus facere, & quam statuerunt apostoli, profanare; nec scire quoniam qui contra ordinationem domini nititur, diuina animadu ersione punitur. Non, inquit Orphanus, quia precem Christi dico Ante diem festum paschę, hoc Christus non iussit, sed hoc Christus quod Petrus, quod Iacobus, quod ille iussit, in quo loquitur Christus. Paulus. Et si secundùm hæresim tuam episcopi non sint illi, isti tamẽ sunt, quibus Christus dicit, Qui uos spernit, me spernit. Quid in quis periculi, qui hæc in scripturis non uideu, nusquam lego. Ergo hæc pro nihilo ducis, quod Ioãnes dixerit multa fecisse Iesum, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos, qui scribendi sunt, libros? aut tanti æstimas codicem, ut si in ipso non teneantur omnia Christi facta, negabis? Inter non scripta, facta tamen apostolica, sunt hæ canonis regulæ constitutæ. Vnde AVGVSTINVS. Ex dictis Basilij, ut in decretis. II. distinctione, cap. Ecclesiasticarum. Ecclesiasticarum institutionum quasdam scripturis, quasdam uerò consuetudine roboratas approbauit usus: quibus par ritus, & idem utriusque pietatis debetur affectus. Et infrà. Quæ enim (ut inde exordiamur) scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? Vel quæ trifariam digesta super calicem & panem prolixæ orationis uel consecrationis uerba commendauit? Nam non modo * in euangelio non continetur, uel ab apostolo quolibet in certis continetur, quod in secretis dicimus, sed & alia plura adiicimus magnam quasi uim commendãtia mysteriis. Quæ Orientem uersus nos orare literarum forma docuit? Hęc ille. AVC. Prolixam orationem totius canonis usque in finem dici, quam in secretis dicimus, quæ, ut inquit, nec in euangelio continetur, nec ab apostolo quouis in certis est scriptis, putà apostolicis, uel apostolorum actibus. Alia consecrationis uerba commendantur nobis in scriptis, sed non ut uteremur eis hoc ordine. Quibus omnibus par ritus est, ac si in scripturis traderentur expresse, & pietatis debetur affectus. * Per igitur est contemnentis impietas, quia siue scribitur, siue traditur, apostolorum est regula, ergo spernens eam, iam spernit apostolos. Ecce quantum non uitasti periculum: uelis, nolis, te probas hæreticum. Si probem apostolum, Apostolum, inquis, non approbat Augustinus. Hoc scio uitasses periculum, si tenuisses naviculam Petri, si audiuisses ecclesiam. Multa huiusmodi credenda mihi traditiones ecclesiæ continent, easque acceptas à Christo & apostolis sine scriptis commendat: in qui-

Orphanus.

Augustin.

* quod in euangelio continetur, uel quod ab Apostolo quod est insertum secretis dicimus.

* Per

bus ambulat confidenter, qui simpliciter graditur in fide ecclesiæ, quam qui spernit, mille hæresum compedes non uitabit.

¶ DE PRAECE PRIMA CANONIS in hoc silentio, Te igitur clementissime, Memento domine, Communicantes & memoriam uenerantes. Et ne hæreticorum nomina in missa recitentur. Cap. XXXVII.

SVMMA.

1 *Oratio sacerdotis ad Deum patrem per Christum in silentio describitur.*
2 *Crucis faciendæ in missa ratio. Et utrum sigillatim panis & uinum accipiant singulas cruces, an simul una cruce duo signentur.*
3 *Præcandi, seù orandi ordo.*
4 *Witcleff cum suis sequacibus quomodo non habeat catholicam ecclesiam.*
5 *Orandum quòd sit pro Papa, ut Christus pro Petro orauit.*
6 *Papa dictio quomodo interpretatur.*
7 *Papa quare debeat esse primus in deprecatione præcunctis fidelibus.*
8 *Orandum quòd sit pro regibus, & ijs, qui in sublimitate sunt constituti.*
9 *Orandum quòd sit pro omnibus Orthodoxis.*
10 *Sacerdotis orantis in missa cautio.*
11 *Hæreticorum nomina quòd non sint in missa recitanda.*
12 *Communicantes, & memoriam uenerantes. &c.*
13 *Patriarcharum & apostolorum nomina cur in canone recitentur.*
14 *Martyrum series quare incœperit pleno Canone ad certum numerum deputari.*
15 *Martyrologium, Et quis illius auctor extiterit. Et quis etiam interpres.*
16 *Nomina sanctorum, à quibus sint Canoni inserta.*
17 *Deo soli quòd fiat sacrificium, licèt sub memoria martyrum.*
18 *Sanctorum memoria quòd non sit parum utilis, ut quis exaudiatur.*

TE igitur clemẽtissime pater ꝑ Iesum Christum filium tuum dominum nostrum supplices rogamus, ac petimus. In † hoc secundo silentio facit sacerdos orationem cum Christo prolixam, orans patrem, ut per Christum, qui sic in secunda uigilia secundi silentij prolixè orauit, ut sua, & communis ecclesiæ petitio audiatur. Vnde de officio missæ REMIGI. Supplices rogamus, ac petimus per Christum, per quem omnis supplicatio, & petitio nostra dirigi debet ad Deum tanquam per uerum mediatorem & sacerdotem æternum, qui sedet ad dexteram patris, & interpellat pro nobis. Hæc ille. AVCT. Hoc sumpsit in offiio missæ suæ Christus, dicens, Ego sum uia ueritas & uita: nemo uenit ad patrem nisi ꝑ me. Ioan. 14. Vti accepta habeas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Hæc † sunt uerba trifariam digesta super panem & calicẽ, quæ Basilius dicit ab apostolis nobis nulla scriptura. s. euangelica, uel apostolica commẽdata, in quibus benedicentes hostiam salutarem ter cruce signamus offerendam patri per Christum. ad Hæbreos ultimo. Per ipsum. s. offeramus hostiam laudis semper deo. Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuisci; talibus enim hostijs promeretur deus. Sed utrum sigillatim panis & uinum accipiant singulas cruces, an simul una cruce duo signentur, lib. de sacramentis respondet ANSEL. Vbi autem dicimus, hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, siue sigillatim pani & uino singulæ cruces assignentur, siue una cruce duo simul sanctificentur, non uideo in hac diuersitate reprehensibilem discordiam: nisi fortè conuenientiùs ambo una cruce notent, sicut uno uerbo benedictionis sanctificantur. Hæc ille. AVCT. Benè dixit ubi uerbum benedictionis est utriq; commune: ubi autem corpus, aut sanguis, panis, aut uinum singulariter capiuntur, singulæ cruces suæ materiæ coaptentur. Valde autem attendendum est, ꝙ in celebritate huius sancti sacramenti, crucis ordo non omittatur, sine qua nullũ ecclesiæ sacramentum ritè perficitur. Vnde in sermone. 118. AVGVS. Quid est quod omnes cognouerunt signum Christi, nisi crux Christi? quod signum nisi adhibeatur; siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ ex qua regenerantur, siue oleo quo chrismate unguntur, sine sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Quomodo ergo per illud, quod mali faciunt, nihil boni signatur, quando per crucem Christi, quam fecerunt mali, in celebratione sacramentorum eius bonum nobis omne signatur? Hæc ille. AVCTOR. Ecce q̃ opportuna est hæc crucis impressio in huius celebritate mysterij, quã tamen Christum fecisse in missæ suæ celebratione euangelica non prodit historia. Sed additur: in primis quæ tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare, & regere digneris, toto orbe terrarum. Rectus † ordo est, ut capiti primo omnium corpus offerendo iungatur, distinguendum statim articulatim in membra. Vnde ad Colossen. 1. Factus sum ego Paulus Christi minister, qui nunc gaudeo

Remigius.

Io. 14.

Heb. 13.

Crucis faciendæ ratio.

Anselmus.

Aug. To. 11.

Colo. 1.

Præcandi seu orandi ordo.

gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesiam. Censere se debent sacerdotes loco ecclesiæ uniuersalem ministrum & organo eius utentem in his precibus, & pro nullo prius q̃ pro se, medio sacerdote, orabit ecclesia. Ex cuius ore tanta uirtus emanat pro hac uice, maximè ubi plebs ardet affectu hora sacrificii, ut quasi ignis egrediens sic deuoret obsistentes. Qualiter de pphetis Christi Ioãnes scribit in apocalypsi. Hi sunt duę oliuę, & duo candelabra in conspectu domini terræ stantes. Et si quis uoluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum. Et si quis uoluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Quem textum exponens sermone. 8. super Apocalypsim Avgv. Si quis eos uult lædere &c. i. si quis ecclesiam uel lædit, uel lædere uoluerit, præcibus oris eius diuino igne aut in præsenti ad correctionem, aut in futuro seculo ad damnationem consumetur. Hæc ille. Avctor. Notanter aũt hic percussit textus & eius expositio errorem Witcleff, qui sæuit contra orationes uocales, quando dicit, q̃ ignis exiet de ore eorum, hoc est, quia præcibus oris ecclesiæ consumentur nocentes. Ergo hoc igne hæretici Witcleuistæ consumentur, nocui pendentur præcibus oris eius. Quid mirum igitur sit, si Witcleuistæ has præces non diligant, renuantq̃; in eis orare cum celebrant, sed ex ratione relinquunt, qa hanc ecclesiam non habent, sed ab ea in unã ulpis foueam ceciderunt? Non † potest Witcleuista dicere ecclesiam suam catholicam. i. uniuersalem toto orbe terrarum, quia nec fides eius annuntiatur uniuerso mundo. Imò tam inaudita tamq̃; noua per mundi regna per eius satrapas nondum polluta, ut notior sit eis Mahometi perfidia. Christi enim euangelium & sacramentum nouerũt, audierunt, & perceperũt: perfidiã Hussianam nesciẽt quousque studiosè didicerint, ita ut prius alchoranum scirent, q̃ trialogum. Nota ergo & inaudita perfidia particulam unã occupat, in quam ab ecclesia catholica recedens se recipit. Vnde lib. 1. contra donatistas. cap. 6.

Apo. 11.

Aug. To. 9.

Witcleff non habet catholicam ecclesiam. 4

Aug. To. 7

Avgvs. Alia causa est istorum, qui in istos hæreticos imprudenter incurrunt, ipsam christi esse ecclesiam catholicam existimantes, alia eorũ, qui nouerunt rem esse catholicam ecclesiam, nisi eam, quæ sicut promissa est, toto orbe terrarũ extenditur & diffunditur ad fines terræ, & inter Zizania & incendia scandalorum, requiem futuram desiderans, dicit in psalmis, A finibus terræ ad te clamaui. Hæc ille. Avct. Et in commentario Michææ Hiero. Illud quod hæretici semper in dogmatum suorum quasi sublimitate & ecclesiæ despiciant simplicitatem, in alio

Psal. 60.

Hier. To. 6

A loco dicetur. Veh qui despiciunt Sion, & confidunt in monte Samariæ. De Sion enim egredietur lex, & uerbum domini de Hierusalem. Porrò Samaria fabricata est sibi de proprio sensu uitulos aureos, habentes quidem in superficie pulchritudiuẽ, sed uitalem spiritum non habentes: & fabricata est in domo dei, quæ interpretatur Bethel. Non.n. recipere populus Israel deos, nisi de scripturis, & in domo Dei potuit. Et eius aũt conciliabula sua uocent Bethel: tamẽ post fabricationem idolorum desiit esse Bethel, & uocatur Bethenon, quod dicit̃ dominus idoli. Hæc ille. Avct. Ait ergo scriptura per expositionem Hieronymi hæreticos non habere domum domini, quæ est ecclesia, sed in cõciliabulis suis habent Bethenon, & domum idoli. Solus ergo orthodoxus sacerdos hanc præcem fundit, qui ecclesiam agnouit, & tenet toto orbe usque ad fines terræ diffusam. Hæretici dignum non dignè dicũt, quia non habent ecclesiam ubi dicãt. Seq̃t. Vnà cũ famulo tuo papa nostro. christus † pro Papa Petro primus orauit, dicens, Simon ecce Satanas expectiuit ut cribaret te sicut triticũ. Ego aũt rogaui pro te, ne deficiat fides tua: & tu aliq̃n conuersus confirma fratres tuos. Ita prę cæteris apostolis oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deũ pro Petro, dùmp Herodẽ teneretur in carcere. Actuum. 12. Remigius. Remigius. Quod adiungit, pro famulo tuo papa nostro. ipsius, & ecclesiasticì corpus unitas fortiùs cõmendatur, quia religionis cultum sic Dominus instituit, ut in Petro apostolorum summo principaliter collocaret, atque ab ipso quasi quodam capite dona uellet in omne corpus manare. papa † autem secundum quosdam dicitur admirabilis, uel coronatus, uel (qđ est melius) pater patrum, id est, episcoporũ. Hæc ille. Avct. Sequitur Remigius in hoc dicto chrysostomũ sic exponentem dubium huius loci, cùm christus diceret de cunctis apostolis, q̃ expetiuit eos Satanas ut cribaret, cur pro solo Petro oraret? Quòd casus eius propter amplitudinem potestatis acceptæ fuit omniũ difficillimus Sup Matth. in opere perfecto Homilia. 82. Chrysostomus. Ego deprecatus sum pro te, ne deficiat fides tua: & pp quid * si omnes petiit, non dicit, Pro oĩbus precatus sũ? Nõne manifestũ est qm̃ ut antea dixit, tangens cũ, & ostendẽs qm̃ difficilior aliis est eius casus, ad ipsum cõuertit sermonẽ? Sequitur q.n. ecclesiã in cõfessione eius ædificauit, & ità muniuit eam, ut decẽ milia periculа & mortes nõ eã separaret, q̃ cælorũ claues ei dedit, & tãtę potestatis fecit dñm, & nõne ad hęc oratione opus habuit? Hæc ille. Avct. † Hac ergo rõne papa hẽt necesse, ut primus sit ĩ depcatione ꝑ cunctis fidelibus, qua rõne Petrus erat

Pro pap orãdum, a Christus pro Petro oravit. Act. 12. Remigius. Papa. Luc. 22. Chrys. To. 2. * Si pro omnibus.

singularis & primus in oratione Christi præcun
tis apostolis, quia super eum singulariter Chri
stus ædificauit ecclesiam: quia claues ecclesiæ ip
si dedit, & tantæ potestatis dominum fecit, & re
ligionis cultum in eo principaliter collocauit,
ideo si nō eximiè seruaretur, omnes casum eius
lueremus difficilem. Et antistite nostro. Et lib.
2. de tabernaculo. BEDA. Præceptum apo-
Bedæ. stoli est dicentis, Mementote præpositorum ue
Hebr. 13 strorum, qui uobis loquuti sunt verbum dei,
quorum intuentes exitum conuersationis, imi-
tamini fidem. Hebr. 13. Hæc ille. AVCTOR.
8 Et † rege nostro. Hoc planè mandauit Apostō-
lus fieri in capite missæ ad Timotheum, Pro re-
Pro Rege. gibus, inquiens, & ijs, qui in sublimitate cōsti-
1. Timo. 2. tuti sunt. Et supplet hic per expressionem, si con
cordia euangelistarum pensetur, secundum AV
GVSTINVM. quod dominus impensè rogau-
it in sermone sanctæ cœnæ priusquàm recede-
ret. Primo pro papa nostro, cum diceret, Simō
rogaui pro te: postea pro uniuersis apostolis, q 9
Ioan. 17. tunc ibi erant, dicens, Ego pro eis rogo, non pro B
mundo pater sancte, serua eos in nomine tuo: &
in hoc loco rogat unaquæque ecclesia pro suo
antistite, qui succedit ei loco apostoli, ita ut uni
uersalis ecclesia roget simul pro omnibus, sicut
Christus fecerat sponsus eius. Tertio pro omni
bus orthodoxis credentibus secundum doctri-
nam apostolicam in ecclesia, dicens, Nō pro eis
rogo tantùm, sed pro his etiam, qui crediturі
sunt per uerbum eorum in me, ideſt, credentibus
uniuersis, sicut exposuit Augustinus super Ioan-
nem. Veruntamen hanc præcem distinxit Apo-
stolus ad Timotheum in speciali dicens, pro re
gibus, cum prius addidisset, pro omnibus homi
nibus, non in hoc tollens ordinem, quo Chri-
stus speciale præposuit, & suppo suit generale,
sed rem præcis explicans per extractionem spe
cialis à genere: ideo ecclesia ueterana præcem C
semper seruauit Christi & eius apostoli secundū
suam substantiam, sed præcis ordinem seruat à
Christo. Vnde post apostolos, id est, antistites,
orat distinctè pro regibus, & principibus subli-
mioribus locorū, qui omnes reges sunt officio
regiminis, quanuis non culminis dignitate. Et in
Tertullia. apologetico suo cap. 49. TERTVLIA.
Oramus etiam pro imperatoribus, & ministris
eorum, & potestatibus, pro statu seculi, pro rerū
quiete, pro mora finis. Hæc ille. AVCTOR.
Et hæc erat debita regula sacerdotum tempore
apostoli, & ab apostolo tradita. Vnde in exposi
Amb. To. 5 tione solenni primæ Timoth. 2. AMBROS.
Hæc regula ecclesiastica est tradita à magistro
gentiū, qua utūtur sacerdotes nostri, ut pro om
nibus supplicent, deprecantes pro regibus huius
seculi, ut subiectus habeant gentes, ut in pace po

siti, in tranquillitate mētis, & quiete, domino no
stro seruire possimus: orantes et pro his, quibus
sublimis potestas est credita, & in iustitia, & ueri
tate gubernāt rēpublicam. Hæc ille. AVCT. Et
sic à primæuis ecclesiæ oratū est pro his sublimi
bus nominatim secūdum qđ ecclesiæ acceperūt
mādatū eis factū ab Apostolo, obsecrate pro re-
gibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt.
de quo ca. 31. TERTVLL. Quid ergo puta Tertullian.
ueris nos nihil de salute curare Cæsarū? Inspice
Dei uoces has nostras, quas neque ipsi supprimi
mus, & pleriq; casus ad extraneos conferunt: sci
tote ex illis p̄ceptū esse nobis ad redundātiā be-
nignitatis et pro inimicis Deum orare, & pro p
secutoribus nostris bona præcari. Nā qui magis
inimici & persecutores Christianorū, q̄ de quo
rū maiestate conuenimur in crimē? sed et nomi
natim atq; manifestè: orate, inquit, pro regibus,
& principibus uestris, & potestatibus, ut omnia
trā quilla nobiscū sint, nobiscū n. concutitur im- Pro omni-
perium. Hæc ille. AVC. Deinceps † aūt tradi- bus ortho-
tione apostolica pro cæteris fidelibus orationis doxis.
locus instat, & oibus orthodoxis catholicæ atq;
apostolicę fidei cultoribus. Et dependet oratio-
nis ordo, ut nō in anim possint cōdemnari fide
les. Memēto domine famulorū tuorū famularūq; tuā-
rū, usque ibi pro spe salutis, & incolumitatis suæ.
Nec trā nptia personarū, sed singula gerenda per
eos p̄tē ibi singulariter memorari. Nō qđē uoci
bus sicut olim qđā ecclesiæ recitabant ex dispe
titis sed notulis nostræ mētis. Vñ pro Ioāne Cō
stantinopolitano epō Epiphanius solebat ibi o- Epiphani.
rare, ut ipse scribit in epistola ad eundē inter epi- In operibus
stolas Hieronymi. ERLIBHAN. Qū aūt cōm Hier. To. 2
pleuimus orationē p̄m ritū mysteriorū, & pro
oībus, & pro te quoque diximus, custodi illum,
q p̄dicat ueritatē, uel certè ita. Tu ista dīc, & cu
stodi, ut ille uerbū p̄dicet ueritatis, sicut occasio
sermonis attulerit, & habuerit oratio cōsequen-
tiā. Hæc ille. AVC. Et sicut series orationis ha-
bet, p se suisq; oībus, p redēptione aīarū suarū,
p spe salutis & incolumitatis suæ in iā dicto lo-
co. AMBR. Hæc regula ecclesiastica est tradita à
magistro gentium infra. Postulātes uerò p his,
qui in necessitate uaria sunt, ut eruti, & liberati, Crisost. To. 3
Deum collaudent incolumitatis auctorem.
Hæc ille. AVC. Tangit orationē canonis in uer
bo, in columitatis. Et super Ioannem Mora. 68.
CHRYSOST. In mysterijs amplectimur ad
inuicem, ut qui multi sumus, fiamus unum, & in
secretis communes facimus orationes, obsecrā
tes pro * erogantibus, pro fructibus orbis ter *ægrotan-
rarum, id est, & terræ & maris. Vides om- tibus.
nem amoris uirtutem positam in orationibus,
in mysterijs, in ammonitionibus. Hæc est
omnium causa bonorū: si huic adhæserimus cū,

certi-

certitudine & fiducia bene dispensabimus, & re
gno fruemur. Hæc ille. AVGT. Quàm dulciter
hic sanctus pater sentit de hac oratione in my-
steriis, id est, missarum celebritate statuta dicēs
omnem amoris uirtutem in his orationibus po
sitam, & hinc omnium bonorum esse causam.
Sancte pater quātum chaos inter te & Wicleff
arum, hæreticum, indeuotum, insipidum? Ca
uendum † tamen nè orantis affectus indiscretè
sumēs noua cōmendata aliter ea dispōnat, quàm
canonis uerba taxabant, quæ huic memoriali
præbent introitum, & omnibus orthodoxis, at
que catholicæ & apostolicæ fidei cultoribus. Nā
huius ad precis conformitatem est illud Leonis
decretum, cuius primum capitulum est de fide
Anatholij cap. ibidem, 3.45 o. De † nominibus
autem Dioscori, Luuenalis, Eustathij ad sacrum
altare non recitandis, dilectionem tuam hoc de
cet custodire, quod nostri ibidem constituti fa
ciendum esse dixerunt, quodque honorandæ san
cti Flauiani memoriæ non repugnet, & à gratia
tua Christianæ plebis animos non auertat. Nā*
inimicum nimis est atque incongruum, eos qui
innocentes catholicos sua persecutione uexaue
runt, sanctorum nominibus sine discretione mi
sceri; Condemnatam impietatem non deserun
tes ipsi se sua prauitate condemnent, quos con
uenit aut procelli pro perfidia, aut laborare pro
uenia. Hæc ille. AVG. Ne autem per nos solos
præsumamus offerre Deo sacrificium placatio
nis pro nostro toto genere, prudētius autumo,
meliorum & maiorum nostrorum, qui iam bea
ti sunt, & amici principis, & secretorum eius par
ticipes, genus fateri, præsentiam quærere, & reci
tare memorias, dicentes, Cōmunicantes † & me
moriam uenerantes in primis gloriosæ semper
que uirginis Mariæ genitricis Dei & domini no
stri Iesu Christi, sed & beatorum apostolorum,
& martyrum tuorū Petri, & Pauli, Andreæ, cau
sa ut simul ad sacrificium congregati cū his san
ctis nostri generis pro nobis peccatoribus non
reiiciatur oblatio, uolente Christo hanc unitio
nem nostram in mysteriis suis. Ego claritatem,
quā dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut &
nos unū sumus. Ego in eis, & tu in me, ut sint cō
sūmati in unū: pater sancte, quos dedisti mihi uo
lo ut ubi ego sum, & illi sint mecum, ut uideant
claritatem meam. Ioan. 17. Quo ergo celeberri
mæ claritati tantorum mysteriorum poterunt
abesse, aut non uocati adesse, ubi & Christus est,
& uult eos interesse, ut suam uideant claritatē?
Incessanter hoc iniunxerunt subiectis suis apo
stoli, & post apostolos sancti ecclesiarū patres
orationū suarum interuallis memoriis cōicare
sanctorū cōicantes. Ad Rom. 12. aliàs habetur
memoriis sanctorū cōicantes, sicut Hilarius hēt

A in epistola contra constantiū Augustū, ante fi. Hilarius.
Apostolus cōicare sanctorum memoriis nos do
cuit, tu eas damnare coegisti. Hæc ille. AVG.
Reuera cū orationi fideles instarent, priorū san
ctorū uitas & merita iubebantur mente recole
re, tā ut eorum orationibus, q̄ etiam imitationi
bus iuuarentur. Unde in eundē locū expositionis Origenes
epistolæ ad Rom. lib. 10. ORIG. Orationi in- To. 2.
stantes. In quo enim non sufficit humana fragili
tas, auxilium Dei orationibus implorandū est.
Uisibus sanctorū cōicātes, memini in latinis exē
plaribus magis haberi, memoriis sanctorum cō-
municātes. Hæc ille AVG. Et in expositione sua
AMB. Memoriis sanctorum cōicantes. Manife-
stū, q̄ qui preces suas exaudiri uult, æmulus dēt
esse uitæ sanctorum. Cū imitatur enim, cōicat:
ut hoc sit memorē esse & cōicare, imitari actus
illorū. Hæc ille. AVG. Necessaria est ergo ob ser-
uantia talis, quæ præcepto apostolorum cunctis
B fidelibus quotidiana iam fuerat, ut orationi in
stantes, sanctorum cōicarent memoriis; multò
magis in oratione solennis sacrificij, quæ cun-
ctis fidelibus est cōis, nec poterat unq̄ omitti sa
cerdos. Ideo in eisdem uerbis Pauli pluralis uo
ce sui & cunctorum fidelium iussum eius prose
quitur. Communicantes, (inquiens,) & memo- Communi-
riam uenerantes: quasi ita uellemus, ut priores cātes &c.
sancti, te Deum ac dominum promereri. In lib.
annotationum ibi MISER. Quidam codices ha
bent, memoriis sanctorum communicantes; qd
ita intelligitur, ut meminerint domini, & parti-
cipes fiant, eorum imitantes exempla. Hæc ille.
AVG. Tàm igitur ut eorum auxilio, q̄ etiam ut
cum gaudio gratias cumulemus Deo nostro, q̄
tantorum sanctorū nos fecit esse participes. Ad Colo. 1.
Colos. 1. Cum gaudio gratias agētes Deo patri,
qui dignos nos fecit in partē sortis sanctorū, in
lumine. Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Iōānis, Tho
mæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Si
C monis & Thaddæi: hæc in prima parte canonis.
12. apostolorum sunt nomina tanq̄. 12. patriar
charū noua, q̄ sacerdos legalis semper portabat
in humeris. Unde lib. 3. de tabernaculo cap. 10. Nomina
13 BEDA. Tres † ob cās Aarō noua patriarcharū in patriarcha
ter sacrificia semp in humeris portabat, ut uide rū & apo-
licet ipse fidē, uitamq̄; patriarcharū meminisset stolorū cur
imitari, ut. 12. tribuū, q̄ de his natæ sunt, in oro recitentur.
nibus & sacrificiis memor existeret, uel idē popu
lus scripta in ueste pfulis, sui patrū noua uidēs, cu
raret sedulò, ne ab illorū meritis deficiēs, ad er-
rorū contagia declinaret. Sequit. Quæ uidelicet
aptè noua patrū i lapidib. ptiosis sculpi iussa sūt.
Lapides q̄ppe ptiosi opera sunt uirtutū spiritua
liū, hētq; sacerdos in humeris lapides ptiosos, &
in eis noua patrū inscripta: ut & ipse claritate bo
norū operū cūctis admirādus existeret, & eandē

claritatem

claritatē non à se inuentam, sed antiqua sibi patrum auctoritate traditā esse nouerit. Hæc ille.

AVCTOR. Causæ istæ morales, quæ idcirco nostris sacrificijs de patriarchis fidei nostræ recitandis omitti non debent, quin potius subsequenter in tabula inferiori. 12. martyrum Christi nomini sunt iungenda. Lini. s. Cleti, Clementis, Sixti, Cornelii, Cypriani, Laurentii, Grisogoni, Ioannis, & Pauli, Cosmæ & Damiani. Vnde in epistola ad Cromatium & Heliodorum epiHier. To. 3. scopos HIERON. Sanctum est ut ita fieri iubente Constantino, Eusebius idoneus relator existens ecclesiasticam historiā texeret, & omnium penè martyrum gesta in omnibus prouinciis Romanis diligens historiographus declararet: quoniam omni die sacrificiū offerens Deo, eorum martyrum nomina commemorare studebat, qui eo die, quo sacrificium offerebatur, victores diaboli extiterunt, & martyrii sui triūpho ouantes ad regem suum peruenerunt Christum. Hac de causa per singulos menses singulorum dierum festa perscripsimus, perennem nostræ prauitatis memoriam fore credentes: cùm diebus omnibus per tota anni spatia sanctorum fuerit nominum festiuitas celebrata: & quoniā per singulos dies in diuersis prouinciis, & in diuersis urbibus passorum martyrum pluſquàm octoginta nomina sunt recitanda, ut nullus sit dies, qui non tot habeat ascripta nomina, excepto die Calendarum Ianuarii. Considerans inter innumeras turbas lectorum omnium intra unum mensem posse lasseſſere, ne idem eueniat, succinctè breuiterquè eorum nomina, quæ sunt in aliqua amplisima ciuitate, suis locis commemorem, ut amputato fastidio, unus de omnibus sufficiat libellus ascriptus. Sanè in prima parte libelli omnium apostolorum festa inscripsimus, ut dies uarii non uideantur diuidere, quos una dignitas apostolatus in cæleſti gloria fecit esse
14 sublimes. Hæc ille. AVCT. Hac †ecce de causa incœpit series martyrum pleno canone ad certum numerum deputari, quia omnium martyrum, qui eo die contigerant, ut sanctus fecit Eusebius in sacrificio missæ, quotidiè recitari non
15 poterāt: descripsit ergo in martyrologio † martyres Christi Eusebius, quos omnes Hieronymus interpretis officio in latinam linguam cōuertit, sicut ipse hic dicit perennem nostræ paruitatis memoriam fore credentes. Et libro retractationum in Actus apostolorum in principio BEDA. Astipulat & liber martyrologii, qui beati Hieronymi nomine ac præfatione attitulatur, quamuis idem Hieronymus in libro illius, non auctor, sed interpres, Eusebius autem auctor extitisse narratur. Hæc ille. AVCT. Assumpsit ergo patrum ordo duodecim apostolos in prima parte

Martyrologium.

Beda

A libelli, subiungens eis totidem martyres, qui in aliqua amplisima ciuitate famosissimè triumpharunt, sic amputato fastidio, unus libellus ex utrisque texeretur in canone: nec hanc regulæ claritatem quilibet sibi formaret ad uotum, sed antiqua sibi patrum auctoritate signatam. Nec †
16 putet quis ab Eusebio, uel Hieronymo, quanq; sanctis, hunc ordinem exorsum esse, dicente ca. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONY. Scripturæ, id est, tabulæ canonis, quæ nobis commemorant sanctam uitam, & bonum finem sanctorum patrum, nos ad eadem inuitant, qui eosdem non ut mortuos, sed ut secundum animam uiuentes attendimus, iuxta id Lucæ: Deus autē non est mortuorum, sed uiuorum: omnes enim uiuunt ei. Diuina siquidem memoria, in qua sancti reponuntur, non est phantastica, uel obliuiosa, sicut humana, sed cognitio intransmutabilis. Iuxta illud, Nouit Deus quæ sunt eius, & mors sancto
B rum est pretiosa in conspectu domini. Hæc ille. AVCTOR. Iuxta hunc sensum dicit Beda, sanctorum nomina portari in humeris sacerdotis: secundum quem Dionysius scripta nomina dicit in tabulis canonis, ut fidē, uitamquè sanctorum quilibet meminisset, quos non esse deo mortuos, sed uiuos intelligat, cui omnia uiuunt. Et ita ante apostolorum nomina, forsitan ipsi apostoli sanctorum martyrum nomina fixerunt in canone, ut hic ordo Dionysii manifestat. Tandē post suis temporibus patres ecclesiæ præponebant apostolos, & post martyres ordinauerunt: & ideò hic est antiquus locus martyrum secundum ordinem patrum. Quem. 22. lib. de ciuitate Dei. cap. 10. sic tangit AVGVSTI. Non
17 †erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus, sed uni Deo & martyrum & nostro sacrificium immolamus. Ad quod sacrificiū sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione
C uicerunt, suo loco & ordine nominantur, non à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur: Deo quippe non ipsis sacrificat, quanuis in memoria sacrificet eorum, qui Dei sacerdos est, non illorum. Hęc ille. AVCT. In memoria eorum dicit, quia sic ait sacerdos. Et memoriam uenerantes, primo loco apostolos, & demum loco suo & ordine collocans martyres. Et in sermone 34. tertiæ partis sermonum. AVGVSTINVS. Quando imus ad memorias sanctorum martyrum, cui offerimus, nonne domino? Habent honorabilem locum martyres sancti, aduertite: in recitatione ad altare Christi meliore loco recitantur, non tamen pro Christo honorantur. Hæc ille. AVC.
18 Quorum †meritis precibusquè concedas, ut in omnibus tuæ protectionis muniamur auxilio. Benè meminerunt hi patres dixisse dominum Ezechiæ: Protegam domū hanc, & saluabo eam

propter

Nomina sanctorum à quibus sint canonizata.

2. Tim. 2.

Psal. 115.

Aug. To. 7. *Deo soli fit sacrificium, licet sub memoria martyrum.*

Aug. Tom.

Memoria sanctorum non parum utilis, ne quis exaudiatur.

Digitized by Google

propter me, & propter Dauid seruum meum. Idcirco rogant per memoriam patrum, ut in omnibus, protectionis suæ muniantur auxilio. Nisi enim memoria patrum precibus recordata celeriùs expediret apud Deum, non interposuisset eos Moyses, orans, & dicens. Recordare domine Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum. Et Azarias in fornace. Nè quæsumus auferas à nobis misericordiam tuam domine Deus, noster propter Abraham dilectum tuũ, & Isaac seruum tuum, & Iacob seruum tuum. Et in quo nos orando deferimus cõmunicantes & memoriam uenerantes genetricis Dei, Petri, & Pauli, Andreæ, ut illorum meritis & precibus protectionis diuinæ, per omnia muniamur auxilio. Vnde libr. 3. de tabernaculo, cap. 11. textu Exodi, deprecabitur Aaron super cornua eius semel per annum. BEDA. Et quia propter merita, & intercessiones sublimium uirorũ plerunque nostræ infirmitati dominus miseretur, rectè subiũgitur, & placabitur super eo in generationibus uestris sanctum sanctorum. Placat quippe Aarõ super altare incensi, quando propter iustitiam sanctorum, quã intercessorem & patronam nobis quærimus, nobis propitiatur Deus. Denique obsesso ab hostibus Ezechia, & auxilium eius inuocante, ait: Et ciuitatem hanc saluabo, & protegam eam propter me, & propter Dauid seruũ meum. Sic & Moyses pro populo peccante intercedẽs, memoria patrũ placare curabat: quiescat (inquiens) ira tua, & esto placabilis super nequitiam populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum, quibus iurasti per te metipsum, dicens: Multiplicabo tibi semen tuũ sicut stellas cæli. Hæc ille. AVCTOR. Et totus hic processus canonis est contra blasphemiam illam Witcleff: Deus intuetur uitam cuiusque, & secundum dignitatem suam ipsum remunerat, quasi nihil amplius faciat pro meritis oratorum sanctorum.

Exo. 34
Ibid. 3.
Exo. 30
Ibid.
Exo. 34.

¶ DE PRAECE CANONIS, HANC igitur, Qui pridie, Simili modo. De eleuatione Eucharistiæ in conspectu plebis. Cap. XXXVIII.

SVMMA.

1 *Hanc igitur oblationem &c.*
2 *Symbola secundùm Dionysium, quòd sint panis, & uinum, quæ altari superponuntur.*
3 *Hæc dona, hæc munera, Canonis uerba.*
4 *Eucharistia quæ contineat.*
5 *Qui pridie &c.*
6 *Corpus Christi post consecrationem, non panis est.*
A 7 *Witcleff error circa corpus Christi.*
8 *Gratias cur egerit Christus.*
9 *Et simili modo, &c.*
10 *Hostiæ exaltandæ & leuandæ ratio.*
11 *Corpus Christi quòd sub speciebus uideatur.*
12 *Deus ambulans dictus.*

1 HANC † igitur oblationem seruitutis nostræ. Hactenus sacerdos commendauit Deo patri corpus ecclesię, orãs oblationem intentam ob merita beatorum fore sibi acceptam: iam sine interuallo oblationem panis & uini disponit, descriptioni sanctorum eam connectens, dicens: Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ. Quod designans dicto tertio ca. ait DIONYSI. Hoc sanè intellige, quòd superpositis diuino altari uenerabilibus symbolis, per quæ Christus significatur, & participatur, adest indistanter sanctorum descriptio. Hæc ille. AVCTOR. Symbola † secundum Lincolien. dicit panem & uinum, quæ superponuntur altari, quibus indistanter adiungitur sanctorum descriptio: designans ipsorum inseparabilitatem, & unionem per eucharistiæ cõmunionem ad Christum. In hac præce intercedit sacerdos placationem diuinam per dispositionem nostram fore pacificam, & ab æterna dãnatione ereptionem, & in electorum grege annumerationem, Pro susceptis enim eorum muneribus, habet sacerdos hoc facere, idcirco dicit. Sed cunctæ familiæ tuæ: Propter hoc de legali sacerdote dictum est. Portabit Aarõ iniquitates eorum. Vnde lib. 3. de tabernaculo in eundem textum. BEDA. Portabit namquè Pontifex iniquitates subditorum. Exportat & aufert, cum aut docendo ad pœnitentiam commissorum, prouocat, aut pro pœnitentibus supplicando gratiam eis iusti iudicis conciliat. Facit aũt hoc in muneribus, & donariis, quæ ipsi obtulerint domino, & sanctificauerint: cùm item pro bonis operibus iustitiæ, & pœnitentiæ, à reatu scelerum, quæ quondam patrauerunt, absoluit. Hæc ille. AVCTOR. Et origenes planè dicit hoc fieri per sacrificia sacerdotum, & obsecrationes Pontificum, Homilia. 4. super Exodum. ORIGEN. Sanè in superioribus quædam prodigia per Aaron, quędam quæ per Moysen, quędam uerò per ipsum dominum ministrata intelligi eatenus possunt, ut agnoscamus in quibusdam per sacrificia sacerdotum, & obsecrationes Pontificum, nos esse purgandos, quòd Aarõ persona designat officium. In aliis autem sine dubio, quæ difficiliora sunt, ipsius domini egere uirtute. Hæc ille. AVCTOR. Propter hoc primũ de persona & obsequio quòd ad sacræ missæ spectat officiũ, agnoscere possumus (inquit) Origenes

Hanc igitur.
Dion.
Symbola.
Exo. 28
Beda
Orig. To. 1

Origenes)nos per ſacrificia ſacerdotum, & obſecrationes Pontificum eſſe purgãdos, quia hoc faciũt, dicit BEDA. muneribus & donariis, quæ ipſi obtulerunt dño, & ſanctificauerunt, dicente putà presbytero: Hæc † dona hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, & conſequenter. Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam ad purgationem plenam familiæ Chriſtianæ commemorans, ipſam eandem oblationem properat conſummare, reſumens quod dixerit: Quam oblationem tu Deus quæſumus in omnibus benedictã, ratam, rationabilem. Hanc precem canonis exponit quarta parte ſermonum, ſermone qui incipit, Veritas quæ eſt Chriſtus. Et habetur in decretis de conſecratione, diſtinct. 2. cap. utrum ſub figura. AVGVS. Hãc oblationem Benedictam, per quã benedicamur: Aſcriptam, per quam omnes in cœlo conſcribamur: Ratam, per quã in uiſceribus Chriſti cenſeamur: Rationabilem, per quam à beſtiali ſenſu exuamur. Acceptabilẽ, ut qui nobis diſplicemus, per hãc acceptabiles unico Dei filio ſimus. Hæc ille. AVCTOR. Et ne iſta pensentur, ut leuia & edita uerba humanitus, AMBROS. notans illa, dicit ea cœleſtia, lib. 4. de ſacramentis. Vis ſcire, q̃ cœleſtibus uerbis conſecratur? accipe quæ ſunt uerba, dicit ſacerdos. Fac nobis oblationem aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, quod eſt figura corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. Hæc ille. AVCT. Iam bene & apertè dicit figuram corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti, quia nondum rem, ſed ſtatim futurum rem, qualiter Dionyſius ſuprà dicit, ſuperpoſita diuino altari uenerabilia ſymbola, per quæ Chriſtus ſignificatur, & participatur. Symbola dicit ſigna panis & uini, quæ ante conſecrationem ſunt, uel quæ poſt conſecrationem, Chriſtum præſentem ſignificant ſuo ſacramento. Vnde ibi in commẽto LINCOLIEN. Forma † enim, & ſpecies ſẽſibilis panis & uini, maxime poſt conſecrationẽ tranſubſtantiatorum in Chriſti uerum corpus, & uerum ſanguinem quibus ineſt inſeparabiliter ab eius incarnatiõe diuinitas, ſignificat Chriſtũ uerũ panẽ, & uerum potum, id eſt, ueram noſtram refectionem ſpiritalem Chriſtum, qui uerè eſt ſub illa forma, & ſpecie ſenſibili panis & uini, & inſenſibili aſſumptione ſenſibilis ſacramẽti uere participes efficimur domino noſtro Ieſu Chriſto. Significat etiam hoc ſenſibile ſacramentum corpus eius myſticum, hoc eſt, unitatem fidelium, qui omnes in Chriſto per fidem & charitatem ei uniti ſunt unum in Chriſto, & chriſtus in ipſis eſſe dicitur. Cui cum uerè unimur, per euchariſtiæ communionem coniugamur, uelut ſub eodem iugo cum ipſo effe-

Hæc dona 3

Augeſt.

Amb. To. 4

Euchariſtia quæ cõ 4 mutat.

A ctı. Hæc ille. AVCTOR. Vbi iam ſunt qui dicunt Gelaſium Papam totum compoſuiſſe canonem, addentes principaliter? hucuſque nõ potui de probabili reperire quid fecerit: quia omnia ab anteriore longè deduximus: & hanc precem (teſte Leone) edidit ſanctus Petrus. Et idem libro ſuo de corpore & ſanguine domini, in calce, 3. lib. Ecce habes. PASCHAS. Reſpice in ſacramentorum libro inſtituẽte beato Petro (ut credimus) quid orat ſacerdos in Canone, exceptis his, quæ poſt communionem dicuntur. At fiat (inquit) corpus & ſanguis dilectiſsimi filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti. Qua prece expleta, conſona uoce omnes, Amen dicimus: ſicque omnis eccleſia in omni gente, & lingua confitetur, & orat. AVCT. Apoſtolicis igitur inſtitutis nimium reſultabit, qui quod apoſtoli omni eccleſiæ omnis gentis & linguæ orandum indixerant, inde audebit eiicere. Procedit ulterius diuinus ſacerdos, & dicit, uerba tantùm aſſumens euangelij, Qui pridie † quàm pateretur, accepit panem. De quo, lib. 4. de ſacramentis. AMBR. Qui pridie quàm paterctur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cœlũ, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus gratias agẽs benedixit, & fregit, fractumque apoſtolis, & diſcipulis ſuis tradidit, dicens, Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc eſt enim corpus meũ, quod pro multis confringetur. Similiter & poſtq̃ cœnatum eſt pridie quàm pateretur, accepit calicem, reſpexit ad cœlum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens, benedixit, apoſtolis diſcipuliſque ſuis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic eſt ſanguis meus, &c. Vnde omnia illa uerba euangeliſtæ ſunt uſque ad, accipite, ſiue, corpus ſiue ſanguinem. Inde uerba Chriſti ſunt, Accipite, & bibite ex eo omnes, Hic eſt ſanguis meus. Vide & ſingula. Qui pridie (inquit) quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem. Antequàm † cõſecretur, panis eſt: ubi autẽ uerba Chriſti acceſſerint corpus eſt Chriſti. Hæc ille AVCTOR. Quanta ſollicitudine beatus Ambro. hanc conſecratoriam precem huc & illuc uerba reſoluẽs, & ſacerdotis eam aptans & exponens officio, quæ ſunt interea euangeliſtarum uerba, quæ itẽ dominica efficientia ſacramentum ſeorſum diſtribuit, & ſignanter diſcernit. Hanc item precẽ concludens dicit, antequam conſecretur, panis eſt: ubi autem uerba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Quomodo † corpus ſi tantum in figura hoc erat ante conſecrationis uerba? quare nõ æquè cum pane propoſitionis Iudæorum? Idem Ambroſius dicit iam ſuprà, fac nobis hanc oblationem aſcriptam, ratam, quod eſt figura corporis & ſanguinis domini. Hoc & Dionyſius cum

Paſchaſius

Qui pridie. Amb. To. 4 cap. 5.

Corpus Chriſti poſt conſecrationem nõ panis eſt.

Contra Wiccleff, & Lutheranos.

expo-

Digitized by Google

expositione Lincolnen. Iam ergo corpus Christi est, non panis in essentia. Hanc eandem præcem ab exordio ad consecrationis effectum ex traditione Christi & apostolorum beatus assumpsit Paulus cum tota ecclesia, dicit enim, Ego enim accepi à domino, quod & tradidi uobis quoniã dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit. Vnde li- 1.Cor.11.
de officio missæ. REMIG. Hoc ait, quod sequitur: Qui pridie q̃ pateretur &c. usque in meã cõmemorationẽ, apostoli in usu habuerunt post 8 Remigius.
domini ascensionem. Vnde ergo ecclesia iugem sui memoriam redemptoris celebrat, ipse dominus apostolis, & apostoli generaliter omni ecclesiæ tradiderunt in his uerbis sanctis prædictis, sine quibus nulla lingua, nulla regio, nulla ciuitas, id est, nulla pars ecclesiæ potest conficere hoc sacramentum, ut apostolis manifestat, dicens, Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi uobis quoniam & dominus in hac nocte, qua tradebatur, accepit panẽ in sanctas ac uenerabiles B
manus suas: Christi ergo uirtute, & uerbis, iste panis, & calix ab initio consecratus est, & semp consecratur, & consecrabitur. Hæc ille. AVCT. Si ergo sine hac præce, sicut consonanter iam ait Paschasius, nulla gens, aut lingua, id est, nulla pars ecclesiæ potest conficere sacramentũ: qualiter conficiunt Thaboritæ Pragenses, uel Orphani, si illud euangelij Ioãnis, Ante diem festum paschæ, ut fertur, in suæ missæ tantum complementum & consecrationis assumant. Vbi de consecrationis historia nihil profertur. Non leuiter eos credo delirare tantisper. Vnde ordinẽ huius præcis cum Ambrosio ponderans. AV- Aug. Tom.
GVST. sermone dicto quarte partis: Veritas quæ est Christus, ait, Reliqua omnia, quæ sacerdos dicit, aut clerus canit, nil aliud, quàm laudes, & gratiarum actiones sunt aut certè obsecrationes fidelium, petitiones, postulationes. Vnde & C
sacerdos prius assumens euangeliorum uerba, dicit, Qui pridie quàm pateretur &c. usque, dedit discipulis suis dicens, Accipite & manducate ex eo omnes &c. usque, meum. In his uerbis creatur corpus Christi, Deinde in uerbis Christi dicentis: Accipite & bibite ex eo omnes &c. usque ad, facietis, sanguis Christi Dei nostri efficitur. Hæc ille. AVCT. Ecce Augustinus non dedignatur recolere huius præcis, quam dicit sibi sacerdotem assumere primò in uerbis euangelistarum, donec sequantur uerba Christi, in quibus consecrantur corpus Christi, & sanguis, & punctim notant in mysterijs fienda quæ fecit Christus. Quòd Christus clauatis oculis in cælũ 9
ad Deum patrem gratias egit: ita sacerdos cleuatis oculis ad cælum gratias aget. Gratiarum actiones sunt, quæ sacerdos circa obsecrationes, quæ ante secundam præcem erant, edixit. Vnde in hunc locum THEOPH Benedicens, fregit, id est, gratias agens fregit: quod & nos facimus, orationes superaddentes. Hæc ille. AV- Theophilus.
CT. Orationes superaddentes dicit, pro gratiarum actione, qua sancti patres iam dixerãt, Quã oblationem tu Deus: & Hanc igitur oblationẽ. Triplici enim ex cã Christus gratias egit priusquàm consecrauit, ut ait in hunc locum Matthæi: opere perfecto homilia. 82. CHRYS. Gratias † agit, docens nos qualiter oportet hoc mysterium perficere, monstrans quoniam uolens ad passionem uenit, & erudiens nos quæcunque patimur, cum gratiarum actione ferre. Hæc ille. AVC. Secundum primam causam ergo oportet gratias agere benedicentes in missis, quia hoc docuit Christus, ut nos in mysteriis faceremus. Secundò intelligere debemus, q̃ Christus uoluntariè passus est. Et tertiò patientes iniurias, benignè ferentes, gratias agamus. Vnde libr. 21. Moralium, & assumit in expositione RABAN. Rabanus.
Cum appropinquare passioni dicitur, accepto pane, & calice, gratias egisse perhibetur. Gratias itaq̃ egit, qui flagella alienæ iniquitatis susscepit: & qui nil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedicit, ut uidelicet hinc ostendat, ut unusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ, ut hinc ostendat, quid in correptione faciat subditus, si flagella patiẽs unigenitus patri gratias agit æqualis. Hæc ille. AVC. Hanc autem benedictionem cum gratiarum actione, quam sacerdos prosequitur, dicens, Benedixit, fregit, deditq̃ discipulis suis, signanter notat in ritibus sacerdotis, cap. 3. DION. Laudans autem, & uenerabilem ipsa- Dionysius.
rum & intelligibilem speculationem, & intelligibilibus oculis, inspiciens ad symbolicam ipsarum sacrificationem uenit, & hoc Deo trandente (ibi ex græco) hoc est panem & calicem benedicens. LINCO. Diuinarum operationum sacrificationem, id est, ad sacrificationem panis & calicis ipsos benedicens, & in corpus & sanguinem Christi conuertens, & hoc deo tradente, id est, sicut Deus tradidit, & fieri præcepit. Ipsa autem sacrificatio panis, & calicis, symbolum est diuinissimarum operationum, quas fecit dominus, corpus suum, & sanguinem ex pane, & calice conficiens. Hæc ille. AVCT. Ponuntur uerba illa superexcellentis diuinæ auctoritatis, alta mentis deuotione præuenerandа promulgantur, & semper effectrix Christi sententia, Hoc est enim corpus meum. Et † simili modo postea quàm cœnatum est, accipiẽs & hunc præclarum calicem. usque ibi, in remissionem peccatorũ. De quo homilia iam dicta. Et simili modo.

82.

Chr. To.2 82. CHRYS. Rursus dicit mortis causam: q pro multis effundetur in remissionem, & ait, Hoc facite in meam commemorationem. Videtis qualiter ammonet à Iudaicis consuetudinibus: quemadmodum illud faciebatis ait, in remissionem sanguinis pecorum fuit ad salutem eorum, qui fuerunt in Aegypto, ita & hoc facite in meam commemorationem. Illud sanguinis sacrificium effusum est in salutem *progenitorum, hoc est, in remissionem peccatorum uniuersi orbis terrarum. Hic sanguis meus, ait, qui effundetur in remissionem peccatorum. Hoc autem dicebat, & simul ostendens quoniam mysterium est passio & crux, & propter hoc rursus deprecans discipulis: Et quemadmodum Moyses de agno paschali, ait, Hoc memoriale erit vobis æternum, ita & ipse ait, in meam commemorationem. Hæc ille. AVCTOR. Dat Chrysostomus differentias & conuenientias traditionis Christi calicis & antiqui sanguinis pecorum uterque dicit, In memoriam. Sed ille, id est Moyses dicit, in memoriam sanguinis pecorum effusi in salutem primogenitorum, iste in memoriã passionis Christi: & ideo, ut dicit, cõiunxit eam Christus mysteriis, & officio missæ nostræ. Sed

**primogenitorũ.*

10 †hic habet mos ecclesiæ exaltare sacrificiũ sanctum, ut in alto prospiciatur à populo, sicut Aaron & filij eius leuauerunt panes cum collirida & lagano, positos super adipem & armum dextrum, sic & pectusculum leuabatur coram domino. Leuit. 8. Sanguis item typicus ponebatur in utroque poste & superliminari domus. Et de hoc ipse dicit Christus. Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Non in ara crucis semel tantum, sed in altari quotidie, ut omnis qui credit in ipsum nõ pereat, sed habeat uitam æternam. Et ab apostolis manauit hic modus, ut in aspectu populi hostia leuaretur: sed hoc loco canon sid non plenè cognosco. Vnde prædicto c. 3. DIONYSI. Sacrifica: diuinissima, & sub uisum ducit. Laudata eadem ducit sub uisum per sacrè proposita symbola. Non enim corpus & sanguis domini in suis essentiis ibidem sub uisum ducuntur corporeum, sed per species panis & uini. Hæc ille.

Hostiæ exaltande & leuande ratio.

Leuit. 8.

Io. 3.

Diony.

11 AVCTOR. Perspicuè † ergo manifestat Dionysius corpus Christi posse uideri oculo corporali, cùm leuatur manibus sacerdotis, non secũdùm suam essentiã, sed per symbola, id est, sensibiles species panis & uini, ut Lincolien. exponit in quinto libro. Ad quæstionem additã Wicleff respondit. Hæ tamen species nec subiectis prioribus insunt, nec corpus Christi afficiunt. Nec ideo minus corpus Christi uisibile ibi reddunt. Quia Deus pater uisus est oculis hominũ per creaturam subiectam secundum partes, qui A tamen plus ab illis speciebus uisibilibus in natura distabat, quàm corpus Christi ab accidentibus separatis. Vnde libr. 2. contra Maximinum uersus finem. AVGVSTINVM. Quapropter uerum esse agnosce, quod dixi diuinitatem non per substantiam suam, in qua inuisibilis est, sed per creaturam sibi subiectam mortalium oculis apparuisse cùm uoluit. Non itaque sicut accipere uel accipi uerba mea uoluisti, ego diuinitatẽ sic patris ostendisse dixi tanquam eam uoluerim credi uisibilem, quam prius inuisibilem dixeram esse, sed dixi, quando se patribus diuinitas ostendebat, per subiectam creaturam se uisibilẽ demonstrabat. Sequitur. Ego diuinitatem patris & filii & spiritus sancti in sua natura atque substantia mortalibus oculis inuisibilem dico. Eam uerò in formas uisibiles *uertere absit ut dicam, quia & immutabilem dico: restat ergo, ut aspectibus humanis quando se ostendit ut uoluit, per subiectam hoc fecisse intelligatur creaturam, quæ potest oculis apparere mortalibus. Hæc ille. AVCTOR. Probat Augustinus diuinitatem

Corpus Christi sub speciebus uidetur. Aug. To. 6

**Verti.*

B patris inuisibilem oculis mortalibus secundum diuinam substantiam & naturam: apparuisse tamen eis uisibilem inuisibilibus formis & creaturis subiectis, ita, † ut denominationẽ famosam

12 ab illis formis acciperet ut ambulans diceretur, aut loquens uocaliter, sicut dici potest, quòd ille, qui ad aquam post meridiem pedibus ambulauit, & uocaliter interrogauit, Adã ubi es? erat Deus pater, nec tamen Deus pater erat pedatus alicubi, uel uocalis. Sic illud album & rotundũ, leuatum & uisum mortalibus oculis est corpus Christi: nec tamen corpus est ibi album, nec rotundum, nec panis hæreticus. Et hoc est quod Lincoli. eodem commento subiungit de mente Dionysij. LINCOL. Illæ sensibiles formæ nõ habent alias substãtias ipsas in esse tunc supportantes. Non enim est tunc sub forma panis & uini materialis substantia panis aut uini. Nec tamen sunt illæ formæ sensibiles in corpore & sanguine Christi, ut in subiectis ab eis denominatis. Non enim à sensibili albedine ibi visa denominatur corpus Christi album, aut à rotunditate rotundum, aut à longitudine digitali digitale, & sic de aliis formis. Hæc ille.

Deus ambulans.

¶DE PRAECE, VNDE ET MEMORES, Supra quæ propitio, Supplices te rogamus. Cap. XXXIX.

SVMMA.

1 *Vnde & memores &c.*
2 *Memoriæ panis cælestis figura.*
3 *Sacramentum dominici corporis, quòd non fit cõmunis*

Digitized by Google

munis cibus, sed sanctum sanctorum &c.
4 *Te petimus. Et supplices te rogamus &c.*
5 *Oblationes trium patrum, Abel, Abrahæ, & melchisedech, quomodo erant figuræ sacræ Christi eucharistiæ.*
6 *Angeli quòd missæ semper adsistant.*
7 *Sanctum sanctorum Christus, & altare, Christi corpus hostia, Christus ipse sacerdos æternus.*
8 *Benedictio omnis quòd sit a Christo.*
9 *Crucis signum quòd sit memoriæ mandandum.*

1 VNde † & memores domine Deus. Ab apostolico instituto subiungit sacerdos quasi humiliter excusans se, quod ad tantum complendum sacrificiũ sit ausus assurgere: tu iussisti ista facere in commemorationem tui, unde & memores ista compleuimus. DION. Religiosè simul, & Hierarchice post sacras diuinarum operationum laudes pro ea quæ supra ipsum est sacrificatione excusat, post sacre ad ipsum clamans tu dixisti: facite in meam commemorationem. Hæc ille. AVC. In qua quidem commemoratione amplissima supplicatio continetur, quam tenuiter exhibebant panes figurales, eo quod sit panis cælestis, non terrenus, in quo nostra commemoratio terminatur. Hinc li. 12. Leui. sub textu. Erunt * pauperes in commemorationem appositi domino ORIG. Secundum † ea, quæ scripta sunt in 12. panibus. 12. tribuum Israel uidetur commemoratio ante Dominum fieri, & præceptum dari, ut sine cessatione duodecim panes in conspectu Domini proponãtur, ut & memoria duodecim tribuum Israel apud eum semper habeatur, quo ueluti exoratio quædam, & supplicatio per hæc pro singulis fieri debeat, sed parua satis & tenuis est huiusmodi intercessio. Quantum enim proficit ad repropitiandum, ubi unicuiusque tribus per panem fructus opera consideranda sunt, sed si referantur ad mysterii magnitudinem, inuenies commemorationem istam ingentis habere repropitiationis effectum: si redeas ad illum panẽ, qui de cælo descendit, & dat huic mundo uitam, inuenies illum panem * propitiationis quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine Christi. Et si respicias illam commemorationem, de qua dixit dominus: Hoc facite in meam commemorationem, inuenies quòd ista commemoratio sola sit, quæ propitium faciat hominibus Deum. Si ergo intentius ecclesiastica mysteria recorderis, in his, quæ lex scripsit, futuræ ueritatis imaginem inuenies præformatam. Hæc ille. AVCTOR. Radicem huius commemorationis & effectum hic senex doctor aperuit, ut si

Vnde & memores.
Dion.
**Panes*
Leu. 23
Home. 13
Orig. To. 1.
Memoriæ panis cælestis figura.
**præpositionis*
Matt. 26

A cut in esu illo duodecim panum commemoratio pro duodecim tribubus fiebat in lege: ita Christo iubente unus panis corporis sui commemorationem suæ faceret passionis, & propitiationem pro uno grege unius pastoris, & hæc (inquit) ecclesiastica mysteria recordantur. Quando nisi cum Christo iubente: Hoc facite in meã commemorationem ecclesiasticum officium in mysteriis prosequetur? Vnde & memores, tàm beatæ passionis domini nostri Iesu Christi, necnon & ab inferis resurrectionis. Sed in quo pane fit ista commemoratio? Origenes dixit panes propositionis Iudaicæ tenuiter supplicasse, sed si referantur ad mysterii magnitudinem, ad panem, qui de cœlo descendit, quem Deus propitiatorem posuit in sanguine eius, & pro illo respicias commemorationem illam, de qua dixit dominus: Hoc facite in meã commemorationẽ, & intentius illum requiras panem, & eius commemorationem inter ecclesiastica missæ officia
B ibi inuenies ueritatem, cuius lex præformauit solam imaginem, uel figurã. O sacratissima & beatissima hostia Christi carnis passæ, & nostris officiis memoratæ. Quàm amplam distinctionem inuenit iste antiquus doctor inter panes propositionis & panem huius hostiæ, panem corporis consecrati. Illos dixit imagines istum figurantes hunc ueritatem præformatam eisdem. Illos tenues in effectu, hunc habere ingentis repropitiationis effectum: illum panem fructus leuiter nominat, istum panem, qui de cælo descendit. Plane ergo non panem fructus figurantem imaginem, non leuem panem, nec cibum communem Qua in re seipsum declarat apertius ibidem in fine * libri ORIG. Simili etiam modo tibi lex ista proponitur: ut cum accipis panem mysticum, in loco mundo manduces eum, hoc est, ne in anima contaminata, & peccatis polluta dominici corporis sacramentum percipias. Quicunque enim manducauerit panem, & bi-
C berit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Sequitur. Sancta enim sanctorum sunt. Vides quomodo non dixit sancta tantummodo, sed sancta sanctorum sunt, ac si diceret, Cibus iste sanctus non est communis omnium, nec cuiusque indigni, sed sanctorum est. Hæc ille. AVCTOR.
3 Ecce † sacramentum dominici corporis non est communis cibus, sed est sanctum sanctorum, cuius passionem simul & resurrectionem in sancta prece mysteriis recordamur, facto sanctarum fœminarum admoniti, de quibus dixit Lucas: & recordatæ sunt uerborum eius. In quem locum libro sexto super Lucam capitulo octauo. BEDA. Mulieres, quæ in monumento domini stantes, uerborum, quæ de

**homelia*
1. cor. 11
Lu. 24
Beda

ſua diſpenſatione præfatus eſt, recordantur, for A mam nobis præbebant, ut inter ipſa dominicæ paſſionis myſteria celebranda non ſolum eiuſdem paſſionis, ſed & ab inferis reſurrectionis, necnon & in cælos glorioſæ aſcenſionis digna ſemper ueneratione recordemur. Hæc ille. Avc. Hanc eſſe ſanctiſsimam precem miſſæ in ſuis ter minis cum terminorum rõne fundauit. Et li. 4. de ſacramentis AMBR. Quantum ſit ſacramen tum cognoſce, uide quid dicat, Quotienſcunq; feceritis hoc, totiens commemorationem mei facietis, donec iterum ueniam. Et ſacerdos dixit. Ergo memores eius glorioſiſsimæ paſſionis & ab inferis reſurrectionis, & in cælum aſcenſio nis, offerimus tibi hanc immaculatam hoſtiam rationabilem hoſtiam, incruentam hoſtiam, hũc panem ſanctum, & calicem uitæ æternæ. Hæc il le. AVCTOR. Ecce hanc quaſi reſponſoriam pre cem adiunxit Ambroſius mandatoriæ Chriſti sẽ tentiæ ad eccleſiam, Hæc quotienſcunque fece ritis: & ſtatim ſubmittit precem ſacerdotis huic annexam. Supra quæ propitio ac ſereno uultu re ſpicere digneris, & accepta habere, ſicuti acce pta habere dignatus es &c. Vbi AMBRO. Te † petimus, & precamur, ut hanc oblationem ſu ſcipias in ſublimi altari tuo per manus angelorũ tuorum, ſicut ſuſcipere dignatus es munera pue ri tui iuſti Abel, & ſacrificium patriarchæ noſtri Abrahæ, & quòd tibi obtulit ſacerdos tuus ſum mus Melchiſedech. AVCTOR. Horum† trium patrum oblationes figuræ erant expreſſiores to to tempore naturæ, ſacræ Chriſti euchariſtiæ, dũ duo primi, qui uiuam carnem tertio. ſ. Melchiſe dech copulantur, qui ſpeciem panis ſacrificauit & uini: ſicut in hoc altari terreſtri uiuã agni car nem & ſanguinem in panis & uini latentem ſpe cie immolamus, & deinceps oramus, ut noſtra huius altaris myſteria in ſancto ſublimi recipiã tur altari. Supplices te rogamus omnipotens Deus iube hæc perferri per manus ſancti angeli in ſublime altare &c. Vnde in ſermone quartæ partis de corpore domini, qui incipit, Veritas q̃ eſt Chriſtus, & recitatur de conſe. diſt. 2. cap. V trem ſub figura. AVG. Sacerdos dixit, iube hæc perferri per manus ſancti angeli in ſublime alta re in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ. Vt quid ea illuc perferenda depoſcit, niſi ut intelligatur, quòd iſta ſunt in Chriſti ſacerdotio? Ipſe eſt ſa cerdos, & ſacrificium, quo quotidie interpellan te pro nobis ab altari eius deus pater ſuſcipit cõ ſecratam cum paſſione hoſtiã paſſionis. Velut ſcripſit Homil. 7. in Leuit. ORIG. Quomodo po teſt iſte, qui accedit ad altare, ut repropitiet me eſſe in lætitia, ad quem onus peccatorum meorũ ſemper aſcendit? Et infrà. Neque. n. putandum eſt, q̃ Paulus quidem lugeat pro peccatoribus, & fleat pro delinquentibus, dominus autẽ meus Ieſus abſtineat a fletu cum accedit ad patrem, cũ aſſiſtit ad altare, & propitiationem pro nobis offert. Et hoc eſt accedentem ad altare non bi bere uinum lætitiæ, quia adhuc peccatorum no ſtrorum amaritudines patitur. Hæc ille. AVCT: Hoc eſt iube per hæc ferri in ſublime altare tuũ ſcilicet per manus angeli tui ſancti, commemo rat angelum illum in celebratione, quem Lucas dixit confortaſſe Chriſtum in paſſione, ut adſiſte re non dubitemus illos altaris ſancti myſteriis, quos aſtitiſſe legimus ad ſepulchri iuges excu bias. Vnde li. 6. ſuper Lucam. ca. 8. BEDA. Quo modo autem poſito in ſepulchro corpore Salua toris angeli aſtitiſſe leguntur, ita etiam celebran dis eiuſdem ſacratiſsimi corporis myſteriis tem pore conſecrationis adſiſtere ſunt credendi: mo nente Apoſtolo mulieres in eccleſia uelamen ha bere propter angelos. Hæc ille. AVCTOR. Et ſicut petit oratio, ipſorum eſt offerre quod petimus, aut meremur in conſpectu maieſtatis diuinæ. Vnde * lib. 9. ſuper Leuiticum ORIG. Stat ergo etiam nunc uerus pontifex Chriſtus, & repleri uult manus ſuas incenſo compoſito mi nuto: & ab unaquaque eccleſia, quæ ſub cælo eſt, conſiderat ut offeratur quàm integre incenſum ſuum, diligenterquè componat quàm minutum id faciat, id eſt, quomodo unuſquiſque noſtrum opera ſua ordinet, quomodo ſenſum ac uerba ſcripturarum ſpirituali explanatione diſcutiat: nec † angelorum efficia ab huiuſmodi officiis deſunt. Angeli enim Dei aſcendunt, & deſcen dunt ad filium hominis, perquirunt, & curioſe agunt quid in unoquoque noſtrum inueniãt qđ offerant Deo. Vident, & perſcrutantur uniuſcu iuſque noſtrum mentem, ſi habet aliquid, aut co gitat, quod Deo mereatur offerri: intuentur, & conſiderant, ſiquis noſtrum ex his, quæ dicuntur in eccleſia, corde compungitur, & animum con uertit ad pœnitentiam: ſi his auditis corrigere cogitet uias ſuas, & obliuiſci præterita, ac præpa rare ſe ad futura. Hæc ille. AVCTOR. Vides quomodo angeli ſunt parati ad perferẽdum om nia uota noſtra, omnia piè facta, & ſanctos affe ctus noſtros in ſublime altare Dei in conſpe ctum diuinæ maieſtatis: quantò magis diuina ſa crificia corporis & ſanguinis ſaluatoris, cuius tunc in obſequium ſpeciale deſeruiunt? quam uis unus ſit præcipue deputatus, & idem tamen ad noſtram tutelam mandato eiuſdem ſaluato ris expoſitus, quemadmodum angelus, qui Chri ſtum in agonia confortauit, apoſtolos cum dor mirent, intuitionem acceperat. De quo li. 10. de trini. circa medium HILAR. Subiecit nobis Lu cas poſt multam domini precem, angelũ aſtitiſ ſe cõfortantem eũ, quo aſſiſtente, prolixius ora re

Amb. To. 4 ca. 6.

Te petimus

Supplices te rogamus

Orig. To. 1

Beda

Angeli mi ſe adſiſtũt.

** Homel. Orig. To. 1*

Hilarius. Li. 23.

Digitized by Google

re cœpit, ita ut guttis sanguinis corporis sudor deflueret. Misso.n.ad tuitionem apostolorũ angelo & p eum confortato dño, ne pro his tristis esset, iam sine tristitiæ metu existens, ait, Dormite, & requiescite. Hæc ille. AVCTOR. Non relinquit nos orphanos pater noster Christus, sed p̃prium angelum, qui ad mysterium corporis sui iam uenit, ad nos dimittit: ut per eum repropitiationis munera, & uota sanctarum mentium nostrarum domino mandemus: non celebrantium tantũ, sed & participantium ore uel mente ita ut quotquot ex altaris participatione sacrosanctum filii Dei corpus & sanguinem sumpserimus. Sic.n. super altaris cornua precabatur Aaron, ut placaret Dominum pro peccato totius populi in sanguine testamenti. Vnde lib. 4. de tabernaculo ca. 21. BEDA. Super cornua altaris deprecatur Aaron in sanguine, qui oblatus est pro peccato, & placat super eo, quando rogantes pro populo Dei, uel sua ignorantia sacerdotes ipsorum, per unigenitum filium eius sese adiuuandos, & per sacramentum passionis illius saluandos esse confidunt, monente Apostolo, ac dicente, Per ipsum quoque offeramus hostiam laudis, semper Deo, id est, fructum labiorum cõfitentium nomini eius. Quod intelligitur de omnibus etiam electis membris uidelicet summi sacerdotis, qui in spiritu, & ueritate orant patrem. Cui† autem melius, quam huic altari conuenit quod dicitur, sanctum sanctorum erit domino de quo in mundo nascituro dixit uirgini matri eius archangelus. Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: quod.n. ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Hæc ille. AVCTOR. Christus ergo in humana persona altare est, Christi corpus hostia est, Christus ipse sacerdos est æternus. Ad ipsum ergo congruè transmittit temporalis sacerdos p̃ eius uernaculum angelum corpus eius & sanguinem in sublime altare ipsius pro quotquot participantibus sacramentum passionis ex hoc altari in basso credentibus & orantibus hac se participatione saluandos, ut omni benedictione cælesti & gratia repleantur. Hoc tractum ab institutione apostoli Ephesi. primo. Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo Iesu. Vbi in expositione AMBROS. Adest† non mundana sed cælesti benedictione, neque corruptibili, sed æterna: quia gloria Christianorum non in terra, sed in cælo est in Iesu Christo: omne enim donum gratiæ Dei in Christo est: ut si quis spreto Christo, benedici se à domino putet, errare se sciat. Hæc ille. AVCTOR. Omnino† autem recordetur sacerdos signi crucis, cùm corpus Christi benedicit, & sanguinem: quia corpus crucifixum, & sanguinem de cruce fluentem hac celebritate præcellenter recolimus. Et demum utriusque uirtutem transferamus p̃ signum crucis in nos cum petimus omni benedictione & gratia cælesti repleri: illa benedicimus dignis laudibus extollentes, nobis petimus Deus benedicat. Idem ibidem AMBRO. Aliter benedicitur Deus, & aliter homines. Vnum si quidem benedictionis genus non est, sed pro merito personæ debet intelligi. Nam & facere Deus dicitur, & homines faciunt, sed nutu solo Deus impassibiliter facit: homines autẽ manu, conatu, labore, sudore efficiunt. Deus ergo benedicitur cum laudibus dignis extollitur, homines autem sic benedicit Deus, ut donũ gratiæ suæ eis impertiatur.

Bede

Heb. 13.

Sancti sanctorum. Ioa. 1

Benedictio omnis à Christo.

Crucis signũ memoriæ mandãdum.

¶DE MEMENTO PRO DEFVNctis. Nobis quoque peccatoribus. Per quem hæc omnia. ut terminetur canon cum oratione dominica. Capit. XL.

SVMMA.

1 *Memento etiam domine &c. pro defunctis.*
2 *Incensum quomodo habeat oblationis typum & commemoratio ipsa thuribuli, & oratio terna respondet.*
3 *Defuncti quòd sint suffragiorum capaces contra Witcleff.*
4 *Defunctorum in missa memoria, p̃ fuerit ab apostolis instituta.*
5 *Augustinus quid dicat de Monica eius matre. Et quomodo faciat contra Witcleff.*
6 *Auctoris parentes recensentur.*
7 *Nobis quoque. Et partem aliquam. &c. quare dicantur in missa a sacerdote.*
8 *Martyres qui & confessores.*
9 *Martyrum Christi memoriam quotidianam quomodo in celebratione missæ habebant antiqui patres quidam sic, quidam uerò sic, &c.*
10 *Defuncti, quòd membra sint ecclesiæ.*
11 *Lætitia Christi plena in consummatione beatorum.*
12 *Intra quorum nos &c. & per quem &c. Canonis particulæ.*

MEMENTO† etiam domine famulorum famularumque tuarum. Reminiscitur sacrificans, dicens etiãm pec hæc eadem uerba orasse se deum ante consecrationis officiũ, sed tunc pro uiuis, nũc pro mortuis: ita, ut supra dixeram, Christus sacerdos ĩ corpore cõsecrato ĩter uiuos & mor

Memento etiam famu.

Digitized by Google

tuos medius collocetur, quia & semetipsum in eodem sacrificio constituit medium, dum penderet in cruce, uiuorum præponens memoriam dum adhuc corpore uiuens esset: Pater, inquiēs ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et statim mortuus, mortuorum uincula reserauit, dicente euangelista, quòd petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Ita quoque Christus mediator noster in sacrificio missæ per æquè distātiam inter uiuorum & mortuorum memorias medius collocatur, ternas habens orationes hinc usque ad uiuos, ternas item ad mortuos: sicut in eius item figura Aaron sacerdos inter uiuos medius stetit & mortuos, incensum & preces cum thuribulo inferens pro utrisque. Et hic locus eius fixus est a patribus, quem item in serm. 146. 3 partis exprimit AVGVSTINVS. Hoc, inquiens, à patribus traditum uniuersa obseruat ecclesia, ut pro eis, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, ad ipsum sacrificium suo in loco commemoranter oretur, ac pro illis quoque offerri commemoretur.

2 Hæc ille. AVC. Incensum † ergo oblationis habet typum, & commemoratio ipsa thuribuli, & oratio terna respondet. Et nota bene quo tempore dixerat Augustinus hoc a patribus traditū, uniuersa obseruat ecclesia. Iam ergo plus mille annis traditio ista sanctorum patrum fuit in ecclesia generalis: & hoc sufficit ad auctoritatem fidelium, quanuis in neutro testamento scripturæ ad liquidum sit compertum, ut habet libro de cura pro mortuis agenda ca. 2. 3 AVG In † secundo Machabæorum libro legimus oblatum pro mortuis sacrificium: sed si nusquam in scripturis ueteribus omnino legeretur, non parua est uniuersæ ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas. Vbi in precibus sacerdotum quæ domino Deo ad eius altare funduntur, locū suum habet etiam commendatio mortuorum. 4 Hæc ille. AVCT. Hanc † orationem pro mortuis in sacrificij tempore statuerunt apostoli. Vnde li. 1. de officiis ca. 18. Isidorus. Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, uel orare pro eis, quia per totum hunc orbem custoditur, credimus quod ab ipsis apostolis traditum sit: hoc enim ubiquè catholica tenet ecclesia, q̄ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus uel elemosynam faceret, uel sacrificium Deo offerret. Hæc ille. AVC. Dum autem hoc sacrificium offertur, solam hanc orationem pro defunctis fundit ecclesia. Cæteras collectarum more ante sacrificium orat, aut post: sed hora præsentis sacrificii, quo deletum est chirographum, efficacior semper, & Deo acceptior est memoria pro defunctis. Quam beatus Augustinus matri suæ optauit iam in A Christo defunctæ, & illa feruenter expetiit. Vnde li. 9 confessionum suarum in fine AVGVS. Nāque † illa imminente die resolutionis suæ, nō cogitauit corpus suum sumptuosè contegi, aut condiri aromatibus, aut monumentum electum concupiuit, aut curauit sepulchrum patrum: nō ista mandauit nobis, sed tantum memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat. Vnde sciret dispensari uictimam sanctam, qua deletum est chirographum, qnod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computans delicta nostra. Sequitur. Ad cuius pretii nostri sacramentum ligauit ancilla tua animam suam uinculo fidei. Nemo a protectione tua disrumpat eam, non se interponat nec ui, nec insidiis leo, & draco. AVCTOR. Moremur paulisper ad ista attentè considerantes: & utinam attenderent Witcleuistæ, quomodo laudat matrem suam sanctus pater, primò, q̄ cunctis spretis, tantummodo postulauit sui memoriam ad altare, quod agit sacerdos, dicēs, Memento &c. cui (inquit) nullius diei prætermissio ne seruierat. Non desyderauit ergo hic sanctas solennitates missarum esse tollendas: Demum q̄ adiungit, unde scires dispensari uictimam sanctam, qua deletum est chirographū, non dixit panem sacramentum illius uictimæ, sed uictimam sacrm, & reminde subdit, ad cuius pretii sacramētum ligauit animam suam uinculo fidei. Nemo dicet ligasse animam ad panem putribilem. Sequitur. AVG. Inspira domine deus meus, inspira seruis tuis fratribus meis, filiis tuis dominis meis, quibus uoce, & corde, & literis seruio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ tuæ cum Patricio quondam eius coniuge, per quorum carnem introduxisti me in hanc uitam, quemadmodum nescio. Meminerint cum affectu primò parentum meorum in hac luce transitoria, & fratrum meorum sub te patre in matre catholica, & ciuium meorum in æterna Hierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui ab exitu usque ad reditum ut quod à me illa poposcit extremum, uberius ei præstetur in multorum orationibus tàm per confessiones, quàm per orationes meas. Hæc ille. AVCTOR. Quis expressius docet nos ecclesiasticam precem? quis deuotius eidem parentum animas nominatim immittit Patricium & Monicam orans & instans apud Deum, ut meminerint ad altare Dei; ut meminerint omnes, ideſt, cum Memento protulerint, & hoc eis, quibus his literis inseruit, lectoribus earum inspiretur. Ergo Patricij optans inspirari diuinitus, rogo Deum, ut & Monicæ non meminisse non possim, cum ad altare eius carnem suam sacrificatu 6 rus accedam. Cuius itē hortatu, ego † audax

Aug. To. 4 li. 3. c. 13.

Aug. To. 11

Aug. To. 4 li. 1. Math. 12

Defuncti sunt suffragiorum capaces cōtra Lutherum.

Defunctorū in missa memoria ab apostolis instituta.

fio

Digitized by Google

fio pro meis,quamuis meritis impar,ad Dominum eandem orationē formare,dicendo,inſpira ſeruis tuis fratribus meis, & filiis tuis dominis meis,quibus his literis exilibus ſeruio, ut quotquot hæc legerint, meminerint ad altare tuum Ioannis & Matildis parētum meorum,per quorum carnem introduxiſti me in hanc uitam, & deinceps legis tuæ docebas apicibus hac forma paſsim honorare parentes. Sic ad altaris cornu etiam nominatis fidelibus orandus eſt Deus, & 8 per eorum merita uera ad propitiationem trahendus hoc modo, Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei,aut quorum tibi fides cognita eſt, aut nota deuotio.Imò uerius ipſe ad ſic nos orandū trahit,& excitat, qui ad cornu altaris ſublimis continuus pro nobis interceſſor exiſtit. De quo ſuper Exodum lib. 11.c.11.textu, Et deprecabitur Aaron ſuper cornua eius ſemel per annum, in ſanguine,quod oblatum eſt pro peccato. BEDA. Deprecatur autem ſuper cornua,quia & ipſe non ſolum inter homines cōuerſatus,pro hominibus orauit,uerum etiam nunc ad dexteram patris in cœleſtibus ſedens, interpellat pro nobis,& in cordibus electorum per fidem inhabitans,dum eos ad prædicandum excitat,rectè ipſe deprecari narratur. Deprecatur autem Aaron ſuper cornua altaris, cum electos ſuos patri dominus per memoriam earum quas fecere uirtutum commendat. Denique quaſi cornua tangēs altaris aurei de deuotione diſcipulorum loquitur, Quos dediſti mihi,de mundo erant, & mihi eos dediſti,& ſermonem meum ſeruaueruut.

Et deprecans adiecit, Ego pro eis rogo,non pro mundo rogo,ſed pro eis,quos dediſti mihi,quia 7 tui ſunt. Hæc ille. AVCTOR. Quo†facto à memoria miſerorum,ſicut ante conſecrationem fecerat,aſcendit ad memoriam beatorum,dicens, Nobis quoque peccatoribus famulis tuis. Sed in conſpectu tanti ſacrificij cùm peccata commemorat,horrore compunctus,pectus tundit. Vnde ſermone de pœnitentia. j. parte ſermonum, qui incipit, Quàm ſit utilis. AVGVS. Simul omnia congregata uaſtant:quæ uiua ſunt necāt, aut noſtrum decus exterminant, ut ab illius ſponſi ſpecioſi præ filiis hominum caſtiſsimis amplexibus ſeparent:niſi quotidie medicamento quodā pœnitentiæ deſiccentur,quod ſi falſum eſt,unde quotidie tundimus pectora? quod nos quoque antiſtites ad altare aſsiſtentes cum omnibus faciemus. Hæc ille. AVCTOR. Partem aliquā, & ſocietatem donare digneris cum ſanctis tuis apoſtolis,& martyribus,cum Ioanne,Stephano,Mathia,Barnaba. Iam ne ſolus intret rex noſter domum ſuam & ſupernam Hieruſalem,conuocandi ſunt Hieruſalem ſancti,& omnis populus etiā peccatorum hortandus, ut conueniat, ſicut. 2. A Reg. 19. ſcribitur. Sermo omnis Iſrael uenerat ad regem,ut reducerent eum in domum eius. Et infrà. Loquimini ad maiores natu Iuda,dicentes Cur uenitis nouiſsimi ad ducendum regem in domum ſuam? ideſt in templum:quia templum Dei ſanctum eſt,quod eſtis uos. Maiores uerò natu Iuda inter tribus alias requiruntur, quia Iudas confeſsio interpretatur: & hi primi regem comitantur in domum eius, qui martyrio ſuo Chriſti martyrium confitentur. Sic † enim antiquitus confeſſores dicti ſunt,quos iam martyres appellamus. Iuxta illud. Qui me confitetur corā hominibus,confitebor eum coram patre meo. Et hæc eſt ratio præcipua, quare ſoli martyres recitantur in canone. Sicut ſcribit AVGVS. 20. lib. de ciui. dei c. 10. Ideo tantūmodo martyrum animas commemorauit eccleſia, quia ipſi præciuè regnant mortui, qui uſque ad mortem pro ueritate certauerunt. Sed accipientes à parte totum, etiam cæteros mortuos intelligimus, pertinentes ad eccleſiam,quod eſt regnum Chriſti. Hæc ille AVCTOR. Ecce ſoli martyres appellantur,quia ipſi præcipuè cum Chriſto regnant, quanuis non ſoli, & per figuram à parte totum cæteri omnes ſancti mortui citantur in illis. Poſt quos,uirgines item ſecundum locum accipiunt. Vnde lib. de ſancta uirginitate aliquantum à fine AVGVS. Niſi adſit tentatio, nulla doni huius ſit demonſtratio,puta martyrij. Hoc autem tam magnum eſt,ut ipſum fructum cēteſimum quidam intelligant. Perhibet enim præclariſsimum teſtimonium eccleſiaſtica auctoritas, per quam fidelibus notum eſt,quo loco martyres,& quo defunctæ ſanctimoniales ad altaris ſacramēta recitentur. Hæc ille. AVCTOR. Hoc loco canonis poſt ſeptem martyres ſeptem fœminæ recitantur,quædam uirgines,omnes autem martyres:ſed ratione uirginitatis, aut ſexus, martyribus maribus ſuccedunt in canone. Vbi uidere potes,quantum in hoc canone auctoritati eccleſiæ Auguſtinus incumbit:præclariſsimum, inquiēs, teſtimonium perhibet eccleſiaſtica auctoritas, cum ipſe,qui hoc dixit, non infimæ auctoritatis erat in oculis Auguſtini, Cyprianus ſcilicet in libro de uirginitate. Sed longè clarior apud Auguſtinum erat auctoritas eccleſiaſtici canonis. Sed & de hac memoria, quam in miſsis ſuis aſsiduè tenuit,in epiſtola, quam ſcribit ad clerum de Celerino confeſſore,recolit CYPRI. Veri, & ſpirituales Dei milites dum diabolum Chriſti confeſsione proſternunt, palmas à domino, & coronas illuſtri paſsione meruerunt. Sacrificia pro eis ſemper,ut meminiſtis, offerimus, quotiens martyrum paſsiones, & dies, anniuerſaria commemoratione celebramus. Hæc ille. AVCT. Pro eis dixit, non tamen

Auctoris parentes.

Martyres qui & confeſſores. Auguſtin. To.5.

Auguſtin. To.6.

Cyprianus.

pro eis orando, sed pro eis gratias offerendo lau
diferas Deo sacrificat, ut infrà dicetur de cele-
9 britate sanctorum. Hanc† autem memoriã mar
tyrum Christi in celebratione missarum quoti-
dianam habebant antiqui patres: quidam sic,
quidam sic, donec prouisione sanctorum redige
retur ad certum: uelut scribũt in epistola ad san
ctum Hieronymũ CROMACIVS & THEO-
DOR. episcopi. Religiosissimus imperator Theo
dosius Augustus Mediolanensium urbem ingres
sus, uniuersos episcopos Italiæ ad se inuitans, ob
causam aliquorum episcoporum, qui ex Ariana
fæce suas animas inquinassent, contigit & no-
stram paruitatem in idem deuenisse Concilium:
in quo cùm quæ dicenda erãt, dicta essent: & quę
definiẽda, definita, cœpit Christianissimus prin
ceps sanctum Gregorium Cordubensis ecclesiæ
in eo præferre antistitem, quòd omni die siue ie
iunans, siue non ieiunans, matutinas, uesperas, &
missas explicans, eorum martyrum, quorum na-
talitia essent, plurimorum nomina memoraret,
factumque est, ut omnes pariter statueremus ad
tuam nos scribere sanctitatem, ut famosissimũ
feriale de Archiuis sancti Eusebij Cæsareæ Pa-
lestinæ sacerdotis inquirens martyrum ad nos
dirigas festa, ut possit hoc officium per tuã san-
ctam industriam meliùs, & perfectiùs celebrari.
Hæc ibi. AVCT. Attenta uerborum serie, sci
ri potest, ꝙ prius hæc institutio celebrabatur à
multis, quàm seruari cœpit ab omnibus, &, ut su
prà deduxi, per Dionysiũ manare posset ab apo
stolis. Sed hoc sciendum, ꝙ ab antiquis etiam
hæc regula canonis seruabatur, qui nec regulæ
nouerunt historiam. Audite iã inter omnes emi
nentem Gregorium * libro. 8. registri epistola.
27. ad Eulogium Alexandrinum. GREGO. Vti
lis est semper docti uiri allocutio, quia aut discit
audiens, quod nescire se nouerat, aut cognoscit,
quòd est amplius, quòd se nescisse nesciebat.
Qua in re ex audientium numero ego nunc fa-
ctus sum, cui sanctissima uestra beatitudo scri-
bere studuit, & cunctorũ martyrum gesta, quæ
piæ memoriæ Constantini temporibus ab Eu-
sebio Cæsariensi collecta sunt, transmittere de-
beam: sed hæc neque si collecta sint, neque si sint
ante uestræ beatitudinis scripta cognoui. Ago
ergo gratias, quia sanctissimæ doctrinæ uestræ
scriptis eruditus, cœpi scire quod nesciebã, præ
ter illa, quæ in huius Eusebij libris de gestis san
ctorum martyrum continentur, nulla in archi-
uis ecclesiæ nostræ, uel in Romanæ urbis biblio
thecis esse cognoui, nisi pauca quædam in unius
codicis uolumen collecta. Nos autem penè om
nium martyrum sanctorum distinctis per dies
singulos passionibus collecta in uno codice no-
mina habemus, atque quotidianis diebus in

Gregorius To.2.
** lib. 7. epi. 29. incipit utilis semper*

A eorum ueneratione missarum solennia agimus,
non tamen in eodem uolumine quis qualiter
sit passus, indicatur, tantummodo nomen, lo-
cus, & dies passionis ponitur: unde fit, ut mul-
ti ex diuersis terris atque prouinciis per dies,
ut prædixi, singulos cognoscantur martyrio
coronati: hæc habere uos beatissimos credi-
mus. Hæc ille. AVCT. Sic inoleuit industria
patrum, quòd martyres commemorantur ad
altaris sacrificium, sed post defunctorum ani-
mas, pro quibus oratur, & seorsum ab eis præ-
ce distincta, ne sacerdos orare cogatur pro san-
ctis, qualiter necesse est orare pro mortuis ex-
piandis. tertia parte sermone. 114. De apo-
stolis Petro & Paulo AVGVSTINVS. Si fa- *Augustin. To.x.*
cilè est mortem ferre, quid magnum martyres
Dei pro Dei nomine pertulere, unde magni, un
B de excelsi, unde cæteris hominibus multò flo-
rentius coronati? Vnde quod norunt fideles, di-
stincti à defunctis loco suo martyres recitan-
tur, nec pro eis ôratur, sed eorum orationibus
ecclesia commendatur, unde hoc? nisi quia
mors, quam pro dominica confessione elege-
runt suscipere, quàm Christum negare, uti-
que amara est: utique natura refugit mortem.
Hæc ille. AVCT. Seorsum ergo à defuncto-
rum aliorum præce distinctam habent marty-
res beati, ideo uicinius situantur ad corpus. Vbi
enim est corpus, illuc congregantur & aquilæ.
Defuncti autem mortui etiam membra sunt,
alioquin ibi memorias non haberent. Vnde
libro. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. AVGVSTI. *Augustin. To.5.*
Neque enim piorum animæ mortuorum sepa-
rantur ab ecclesia, quæ etiam nunc est regnum
Christi, alioquin nec ad altare Dei fieret eorum
C memoria in communicatione corporis Chri- *Defuncti membra sunt ecclesiæ.*
sti. Sequitur. Cur† enim fiunt ista, nisi quia *Apoc. 20.*
fideles etiam defuncti membra sunt eius? Quam
uis ergo cum suis corporibus nondum sunt, iam
tamen eorum animæ regnant cum illo, dum isti
mille anni decurrunt. Et infrà, Regnat itaque cũ
Christo nunc primum ecclesia in uiuis & mor- *Rom. 14.*
tuis: propterea, sicut dixit apostolus, mortuus est
Christus, ut uiuorum & mortuorum dominetur. Hæc ille. AVC. Et quamuis omnia Deo uiuant, benè dictum est, quòd ut mortuorum dominetur, iam regnat cum Christo ecclesia in uiuis & mortuis: ideo utrorumque facta est memo
ria, ut iã supra dixi, ut per utrosque ducatur ad
regnum. Primò per uiuos ante consecrationẽ,
consequente populo beatorum: deinde cum me
moriis defunctorum cum chorea martyrum fi-
mul & uirginum. Isti uiuentes, ut Christi corpo
ri huius temporis ferãt obsequium: isti mortui,
ut per Christi mortem, qui est primitiæ dormiẽ
tium, uenire possint ad requiem. Isti Christum

ducunt

Digitized by Google

dscunt ad aram, isti subsequentes ad animam. Illi ad consecrationem, isti ad communionem: et utique ad communicationem, & regni domini ci complementum in ecclesia, secundum illud
Mar. 11. Marci, Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna benedictum quod uenit regnum patris nostri Dauid, Osanna in excelsis. Et introiuit Hierosolymam in templum. Corpora enim nostra templum sunt sancti spiritus. Et locum habet illud de uerbis domini
Aug. To. 5. sermone. 50. AVGV. In nomine Christi plebs dei estis, plebs catholica estis, membra Christi estis, non ebus diuisi ab unitate. Communicatis membris apostolorum, communicatis memoriis sanctorum martyrum diffusorum per orbem terrarum, & partim pertinetis ad curam nostram. Hæc ille. AVCT. Et ut amplius aliquid dicam, non Christus perfectè decorus in regno suo, uel lætus, nisi caput commitentur & membra. Vnde Homi. 7. super Leuiticum B
Origenes. ORIGE. Habebit lætitiam de hac uita discedens, si fueris sanctus: sed tunc erit plena lætitia cùm tibi nullum membrum corporis deerit. Expectabis enim & tu alios, sicut & ipse expectatus es. Quòd † si tibi, qui membrum es, non ui
11 detur esse perfecta lætitia si aliquod desit membrum, quantò magis Dominus & Saluator noster, qui caput & auctor est totius corporis, nõ sibi perfectum ducit esse lætari, donec aliquod ex membris deesse suo corpori uidetur? Et propterea orationem fortè fundebat ad patrem dicens, Pater sancte, clarifica me illa gloria, quam habui apud te priusquàm mundus esset. Non uult ergo sine te recipere perfectam gloriam suam, hoc est, sine populo suo, qui est corpus eius, uel qui sunt membra eius. Vult enim in isto corpore ecclesiæ suæ, & in istis membris populi sui ipse uelut anima inhabitare, & ut omnes motus, atque omnia opera secundum ipsius habeat
C voluntatem: et uerè compleatur in nobis illud
Leu. 26. propheticæ dictum, Habito in eis, & in uiis
12 eius ambulabo. Hæc ille. AVCT. Intra † quorum nos consortium non æstimator meriti, sed ueniæ quæsumus largitor admitte. Quam particulam canonis assumit in expositione Psal. 72.
Intra quorũ nos &c. Psal. 72. uersu, Vt annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion, ait HIERON. Per contemplationem enim spei, quam in Deum habet, sperat se induci in cælestis Hierusalem portas, ad capessendam futuram beatitudinem cum electis suis: in quorum nos consortio non meritis inspector, sed ueniæ largior admittit. Hæc ille.
Hieron. AVCTOR. Tunc enim communicamus in Christi corpore, si cum electis eius communicaturi simus in lumine per Christum dominum nostrum, Per quem hæc omnia domine semper bo
Per quem &c. na creas. Per ipsum, & cum ipso, & in ipso est tibi Deo patri omnipotenti in unitate sancti spiritus omnis honor & gloria. Hæc Apostolus ad Col. primo. Cum gaudio gratias agentes Deo, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & transtulit in regnum filij. Sequitur. Quia in ipso condita sunt uniuersa in cælis, & in terra: omnia p ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est caput corporis ecclesiæ, omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius. Vnde meritò in his apicibus cruce signamus ad gloriam & honorem eius, qui omnia pacificat per sanguinem crucis suæ.
Col. 1.

¶ DE ORATIONE DOMINICA cum præfatione post secundùm silentium, & oratione sequente pro pace, & Pax domini, cum pacis osculo, & Agnus Dei, in fine tertij silentij. Cap. XLI.

SVMMA.

1 *Pater noster in missa.*
2 *Oratio dominica, quòd non fuerit instituta dici per Gregorium, sed per apostolos.*
3 *Præceptis salutaribus moniti audemus dicere. uerba posita ante orationem dominicam.*
4 *Oratio dominica, quòd sit quotidie dicenda.*
5 *Panis quòd non maneat post consecrationem, nec panis dicatur, sed corpus appelletur.*
6 *Libera nos à malo ultima orationis dominicæ uerba.*
7 *Pax in diebus nostris. Et Pax domini. &c.*
8 *Fractio specierum panis.*
9 * *Prædicatio tabularum quid sit.* * Portatio.
10 *Osculandi mutuò ritus, unde fluxerit.*
11 *Agnus Dei, & Agni figura.*

C

1 AD † finem sancti canonis properamus, ut secundum interrumpens silentium, in quo prolixè orasse Christum Lucas significat, prolixam item orationem canonis, quam dixit suprà Basilius, sacerdos consumet, quasi loco Christi ueniens ad fideles iam secundò, & monens eos uigilare, & instanter orare secundum orationem dominicã, quam & ipse terminat, dicendo, Et ne nos inducas in tentationem: sicut Christus cùm primò ueniisset ad discipulos, Non potuistis una hora uigilare mecum? uigilate & orate, ne intretis in tentationem: in ipso uerbo orationem perficiés, ad cuius effectum Christus orare præmonuit,
2 scilicet, ne intrent in tentationem. Quòd † autẽ quidam scriptores dicunt beatum Gregorium primò instituisse orationem istam dominicam

Pater noster. Mar. 14.

in

Oratio dominica non est institutis dicì per Grego.

in mysteriis dici, nescio quid mouet, dicente ipso Gregorio hoc statuisse Apostolos, & in primæuis simpliciter obseruasse. lib. 9. regist. epistola. 8. GREGO. Orationem uerò dominicam idcirco mox post præcem dicimus: quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrent. Et ualde mihi inconueniens uisum est, ut pacẽ, quam scolasticus composuerat, super oblationẽ diceremus, & ipsam traditionem, quam redemptor noster composuit, super eius sacrum corpus & sanguinem non diceremus: sed & dominica oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos uerò à solo sacerdote. Hæc ille. AVC. Ipsam solummodo primò fortè dicebant, sed longo temporis interuallo Apostoli permanserunt, ita ut possent, quod in plerisque rebus defuit reformare, sicut de baptismo, de ordine, de eucharistia, ita & de canone. Quòd dicit aliquẽ scholasticum composuisse præcem super oblationem, uerum est, omnem Christi discipulum, quando ad eum comparatur, nec bonum esse scholasticum. Et quòd dicit Græcos per omnẽ populum orationem hanc dicere, modestiùs ordinauit sancta Romana ecclesia, ut solus in publica missa dicat eam sacerdos, propter strepitũ indecentem, & uoces stridulas fœminarum.

1. Timo. 2.

Amb. To. 4.

Quo fide dicit Apostolus, Volo uiros orare in omni loco, id est, ad sic orandum aptos. Vnde li. ulti. de sacramentis. cap. 4. AMBROS. Ergo uideamus. Volo autem uiros in omni loco orare. Qua ratione dicit uiros? Vtique communis oratio est & mulieribus & uiris. Quod non inuenio, nisi fortè sanctus Apostolus ideò uiros dicit, nè mulieres usurparent ubiquè clamare, quas in ecclesia sustinere non possumus. Volo autem uiros, hoc est, qui possunt seruare præceptum, orare in omni loco, leuantes puras manus. Quid est leuantes puras manus? nunquid debes in oratione tua crucem domini gentibus demonstrare? Illud quidem signum uirtutis est, non pudoris. Est tamen quomodo possis orare, nec figuram demonstres, sed actus tuos leues. Si uis operari orationem tuam, leua puras manus per innocentiam. Hæc ille. AVCT. Videtur hìc pater Ambrosius monere fideles, ne cuncta pariter æmulentur cum sacerdote in ecclesia agere, uel orantes, uel signa pandentes. Primò, ne cum sacerdote eleuatis uocibus orent, maximè mulieres, quibus dicit Apostolus primæ Corinthios. 14. Mulieres in ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui altè, scilicet in populo, imò nec uiros, sed eos tantum, qui possunt seruare præceptum honestè cantando cum clero. Vnde in libro de oratione dominica ad principium CYPRIA. Quando in unum cum fratribus

1. Cor. 14.

Cyprianus.

A conuenimus, & sacrificia diuina cum dei sacerdote celebramus, uerecundiæ memores esse debemus, non passim uentilare pces nostras inconditis uocibus, nec petitionem commendandam modestè Deo tumultuosa loquacitate iactare. AVCT. Potest ergo forsan plebs deuota orationem dominicam modestè & silenter loqui cũ presbytero, ita tamen, ut intenta mens figatur cum ipso, qui solus tractat sacrificium. Vnde cùm ista dicit Ambrosius Paulum iussisse, uidemur plus quàm Græci Apostolo obedire. In crucis etiam signatura frequenti, & manuum leuatione cum aliis gestibus, quos sacerdos exercet, in tantæ maiestatis aspectu non est ipse passim imitandus ab aliis. Et quomodo possis orare, nec figuram demonstres dicit Ambrosius, actus leues maximè mentis intrinsecus: deinde igitur prosecuturus aliam orationem sacerdos præfationem ueneranter præmittit, insinuans se illam de Christi monito suscepisse. Oremus, inquiens, præceptis † salutaribus moniti. Si hæc præfaciũ cula ex institutione Gregorii præmissa est, quis scit? cùm ubi cætera istius præcis dixerit, huius non meminit: sed prædicto lib. de oratione dominica pertractare eam uidetur CYPRIA. Oremus itaque fratres dilectissimi, sicut magister dominus docuit Amica & familiaris est oratio Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi oratione. Agnoscat pater uerba filii sui cùm præcem facimus. Hæc ille. AVCT. Ad aures patris ascendere cum Christi oratione audemus dicere, Pater noster qui es in cœlis, prius. s. præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, ut dicit Cyprianus, Oremus sicut magister dominus docuit. Et lib. suo de amore. cap. 7. BERNARDVS. Genus, inquit, sumus Dei, & filii omnes, cognatione quadam spiritali magnam apud te nobis uendicantes affinitatem, cùm per spiritum adoptionis filius tuus unum nomen nobiscum sortiri non dedignatur. Et cum ipso, & per ipsum præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere, Pater noster qui es in cœlis. Hæc ille. AVC. Hanc ergo cum expressa uoce formati oret sacerdos, & petitionum bona distinctione & pondere, eruditurq; populus diligenti corde notare, & præcipua fides petitionem quartam, qua petimus panem EPIVSION, id est, panem supersubstantialem sacræ. s. eucharistiæ, circa quam totum uersatur officium. Vnde. 4. parte sermonum, sermone de symbolo, qui incipit, symbolum redditur. AVC V. Quatuor ergo ista propter uitam nostram quotidianam nobis necessaria sunt, tria uero illa propter uitã æternã: sed oĩa petimus, ut ad illa perueniamus, & hìc oramus, ne ab illa separemur.

Præceptis salutaribus moniti.

Audemus dicere.

Bernar.

ἐπιούσιον

Aug. To. 8.

Digitized by Google

4 mur. Oratio † ista nobis quotidie dicenda est postquàm baptizati estis. In ecclesia autem ad altare Dei quotidie dicitur ista oratio dominica, & audiunt eam fideles. Non timemus, ne minus eam diligenter teneatis, quia & si quis uestrum non potuit tenere perfectè, audiendo quotidie tenebit. Hæc ille. AVCT. Totam ergo orationem fidelis quisque in sacris missæ tenetur omni deuotione mentis attendere, præsertim ipsam petitionem quartam de communione eucharistiæ, annectens illi petitionem quintã de dimittendo fratribus debita sua: quod omnino ibi requiritur, Christo dicente, Cùm offers munus tuum ad altare &c. uade prius reconciliari fratri tuo. & in hoc currit reliquum missæ officium, consequens orationem dominicam pro reconciliatione animorum & fœdere pacis: quia alioquin si nõ dimittũt, nec Deus pater eis dimittit, & corpus, & precem contra se præsumunt. Idcirco quidam in ecclesia Græcorum hanc petitionem cum aliis orare nolebant: prout in collatione. 9. abbatis Isaac de oratione scribit CASSIA. Tantum enim remittitur nobis quantum remiserimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerunt. Quod formidantes non nulli cum in ecclesia hæc oratio ab uniuersa plebe concinitur, hunc locum tacitè prętermittunt; ne. s. semetipsos obligare potius, quàm excusare sua professione uideantur: non intelligentes, quòd frustra cauillationes has iudici omnium prætendere moliantur, qui quemadmodum iudicaturus sit, supplicibus suis uoluit præmõstrare. Hæc ille. AVCT. Qualiter ergo non habebat ecclesia hanc orationem dominicam diu ante Gregorium, quando Ambrosius eam in prece sacerdotis usque in finem exponit. Non debes, inquiens, quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed ante à Dei laudibus, & notat precem dominicam. Et item Augustinus in epistola ad Paulinum dicit: quod concludit & utriusque s. Ambrosij de * sacramentis, & Augu. de uerbis domini diuinitus inspirata sententia. AVGV. & AMBRO. Ante † uerba Christi quod offertur, panis dicitur: ubi Christi uerba deprompta fuerint, iam nõ panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quæ posita sequitur ait sacerdos, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Panem quidem dicit, sed epiousion, id est, super substantialem. Non iste panis est: qui uadit in corpus, sed ille panis uitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Hæc ille. AVCTOR. Sanctissima † igitur prece Christi cõpleta, & responso facto sacerdoti: sed libera nos à malo: confirmat dictum sacerdos, & resumit, Amen, inquiẽs, Libera nos quæsumus domine ab omnibus malis præteritis, præsentibus,

Oratio dominica quotidie dicenda est.

Matt. 5.

Cassianus.

**lib. 5. cap. 4.*

Amb. To. 4.

Panis non manet post consecrationem.

ἐπιουσίον

Libera nos à malo

A & futuris. Agit enim trinum Christi silentium orans in trina uigilia. Vnde sup illud Marci. Vigilate & orate ne intretis in tentationem. HIERON. Trina domini uigilia, tres personas habere nos in orãdo docet, & de pręteritis, & futuris, & p̃sentibus ueniã rogare. Hæc ille. AVCT. Demum † orationẽ conuertit ad pacem, dicẽs: Ita ꝓpitius dñe pacem in diebus nostris. Sicut Ezechias rex prophetæ nuntianti uerbũ dñi de captiuitate futura bonum est (inq̃t) uerbum domini, quod loquutus est, Fiat tantùm pax & ueritas in diebus meis. Et apostolus. Vt quietã, & tranquillam uitã agamus: & cõplet dicens, Per dominum nostrum Iesum Christũ filiũ tuũ. Hucùsq; protẽdit se oratio dominica. Vnde lib. 6. de sacramentis AMBRO. Quomodo cœpit a laudibus Dei, sic debet in Dei laudem desinire, habetur hoc in oratione dominica, Pater noster qui es in cælis, usq; illuc, sed libera nos à malo. Quid sequitur? Audi quid dicat sacerdos, Per dominum nostrum Iesum Christũ filium tuũ, in quo est tibi laus, honor, gloria, magnificentia, potestas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum Amen. AVCTOR. Et † hic frangitur corpus Christi ĩ hostiæ sacramẽto: qualiter Christus ad communicandum fregit daturus statim discipulis, sed coram sacerdote sanguini commiscetur. De quo lib. de corpore & sanguine domini ca. 18. PASCASIVS. Patet sensui, quòd iã caro frangitur, quia sanguis est in calice, qui de corpore manauit: & ideo iam rectè sanguini sociatur, quia nec caro sine sanguine utique, nec sanguis sine carne iure communicatur. Totus. n. homo, qui ex duabus constat substantiis, redimitur & ideo carne simul Christi, & sanguine sagi natur. Hæc ille. AVCT. Sed immittens fragmentum hostiæ benedicit latera calicis sacerdos. Vnde de institutis clericorum ca. 23. RABANVS. Crux, quæ formatur super calicem oblatæ particulæ, ipsum corpus nobis ante oculos ostendit, quod pro nobis crucifixũ: ideo uero tangit quatuor latera calicis, quia per illud humanum genus per quatuor climata mundi ad unitatem unius corporis coniungit, & ad pacem ecclesiæ catholicæ & apostolicæ perduxit. Hæc ille. AVCT. Hæc dum fiunt, sacerdos silentium tertium soluit, & pacem, qua secretè rogauit, rogat super tecta, Per omnia, (inquiens) secula seculorum Pax domini sit semper uobiscum: conformans se Christo tertiò euigilanti discipulos, Dormite iam, & requiescite: quorum utrunque, scilicet somnus, & quies altam pacem adopta. Ideo Psalm. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Hanc pacem discipulis tradidit loco salutationis offerre. Vnde super Matthæ. 10. HIERONYMVS. Occultè

Marc. 14.

Hier. To. 9

Pax in diebus nostris.

Amb. To. 4

Fractio speciei panis.

Paschasius

Rabanus.

Pax domini.

Hier. T.

tè ſalutationem Hebræi Syriáque ſermonis Chriſtus ait. Quod enim dicitur Græcè Chære, & Latinè, Aue, hoc hebraico Syroque ſermone dicitur, Salaloth, quod eſt, pax tecum. Hæc ille. AVCT. Salutatio ergo iſta diuinitus ſimul, & plebi pax eſt ſalutatio mutua: quòd pax ad ſacram communionem in corpore eius (de quo dicit Apoſtolus, ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum) de neceſsitate exigitur, idcirco iam ad cõmunionem tendens, ſollicite prædicat plebi pacem. Vnde capitu. 3. eccleſiaſticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Cum miniſtris diuinus pontifex orationem ſacram perficit, & ſalutantibus inter ſe omnibus, myſtica ſacrorum uoluminum prædicatio perficitur. Hæc ille. Vbi THOMAS Epiſcopus tunc aliis orationem faciens, pacem eis annuntiat, quibus inuicem oſculatis, *prædicatio perficitur tabularum. Hæc ille. AVCT. 9 Prædicatio† fortitan tabularum, eſt benedictio antiſtitis, quam formatam legit in tabulis: hoc enim in loco qui eſt poſtulatio epiſcopus bene dixit ſecundùm Auguſtinum ſuprà in ingreſſu canonis. Iterum ad quandam ſummam cuncta reuoluens, & pene ab initio canonis cuncta concludens in hoc ritu pacis: ut ſcribit. 3. parte ſermonum, ſermon. 66. de ſacramentis, habito in diæ paſchæ, qui incipit, Memor ſum. AVGVSTINVS. Teneetis ſacramenta ordine ſuo. Primò poſt orationem admonemini ſurſum habere cor: in hoc docentur membra Chriſti ſequi ipſum in cœlum, ubi eſt caput noſtrum: & ideo cum dicitur, Surſum corda, reſpondetis, Habemus ad dominum: & ne hoc ipſum, quòd cor habetis ad dominum ſurſum, uiribus ueſtris tribuatis, quia donum Dei ſurſum eſt habere cor, ideo ſubſequenter Epiſcopus, uel presbyter, qui offert, dicit cum reſponderit populus, Habemus ad dominum, & de hoc, Gratias agamus domino Deo noſtro, quòd ſurſum cor habetis, & uos atteſtamini dicentes, Dignũ & iuſtum eſt, ut & gratias agamus ei, qui nos fecit ſurſum ad caput noſtrum habere cor. Deinde poſt ſanctificationem ſacrificii quaſi nos ipſe uoluit eſſe ſacrificium ſuum: quod demonſtratum eſt, ubi poſitum eſt illud ſacrificium primũ dei, & nos, id eſt, ſignum rei quod ſumus. Ecce ubi peracta eſt ſanctificatio, dicimus orationem Dominicam, quam accepiſtis, & reddidiſtis. Poſt ipſam dicitur, Pax uobiſcum, & oſculantur ſe Chriſtiani in oſculo ſancto, quod eſt ſignum pacis, ut ſic quod oſtendunt labia, fiat in conſcientia: & quomodo labia ad labia fratris tui accedunt, ſic cor tuum a corde eius non recedat. Hæc ille. AVCT. Ecce, quod cuncta per ordinem enuntiat Auguſtinus à præfatione poſt orationem primam ſecretam, quæ in primo ſilentio agitur per orationem dominicam poſt ſecũdum ſilentium ſanctificationis aut canonis, uſque ad hanc precem pacis & oſculi ſancti poſt ſilentiũ tertium: quam utique donationem pacis per ſignum oſculi Paulus ab apoſtolica cõſtitutione edocuit REMIGIVS. Imprecata igitur pace, incipiens à ſacerdote dat ſibi mutuò omnis eccleſia oſculum pacis, ut omnibus uera pace unitis, fiat in eis locus Domini. ſicut in Pſal. Et factus eſt in pace locus eius. Et hoc utique ex traditione apoſtolica ſeruat eccleſia, cui frequẽter ab ea dicitur, Salutate inuicem in oſculo ſancto, pacifico, columbino, non ficto, non ſubdolo. Hæc ille. AVG. Bene notet Remigius locum Apoſtoli, ex quo fluxi ritus iſte in myſteriis ſalutare inuicem in oſculo. Et hoc incępit eſſe, ut in eundem locum ſuper epiſtolam ad Rom. ſcribit 10 Haymo. Quia† ego non ſum præſens, ut uos omnes poſsim oſculari, oſculamini uos inuicẽ mei amoris cã cum hanc acceperitis epiſtolam. Ex hoc loco, & aliis ſimilibus mos traditus eſt eccleſiæ, ut conuenientes fideles in eccleſia ad audiẽdum uerbum diuinum miſſarumquè celebrationem, poſt orationes oſculo dilectionis ſuſcipiant ſe inuicem. Hæc ille AVCT. Et hoc, ut dixi, pro communione ſancta iam inſtante. Vñ & ſacerdos dicit. Habete uinculum pacis & charitatis, ut apti ſitis myſteriis Chriſti ſacroſanctis Et ubi ſuprà DION. Datur autem oſculum pacis ante ſanctam communionem: quia diuiſis unctio ſancta non cogruit, & ut diuinitus uniformes facti, ad uarias concupiſcentias non decidamus: ex quibus proueniunt inter homines inimicitiæ, quæ ſunt naturæ conformes. Hæc ille AVCTOR. Et in ſermone de paſsione domini in fine CHRYS. Inimicum eſt Deo liuidum & tumidum pectus: audi quid dicat. Quando offers munus tuum ante altare, & ibi memor fueris a- C ſtans ad altare, ꝙ hẽt frater tuus aliquid aduerſum te, dimitte donum tuum ſuper altare, & uade reconciliari fratri tuo. Merito noſtræ reconciliationis cã hoc ſacrificium conſtitutum eſt: & ſi ſacrificii p̃cepta contemp̃ſeris, ſacrificii remedium hr̃e non poteris. Comple illud cuius cauſa ſacrificiũ factũ eſt, ut ſacrificio p̃fruaris. Ideo n. Dei filius aduenit, ut humanã naturam dominicæ reconciliet pietati: ideo & nos cum hæc facimus, ſuo fecit uocabulo nuncupari, Beati, inquit, pacifici, quoniã filii Dei uocabuntur. Hoc. n. facis, quod Dei filius unicus fecit, ſi & tibi, & aliis pacis uolueris auctor exiſtere. Ideo te uocat filium Dei & ideo in ſacrificii celebratione nihil aliud niſi fratris reconciliationẽ commonuit. Sequitur. Hæc igitur in mentibus noſtris hæreant, & in animis glutinata perdurent. Sanctum oſculum teneamus, quod animos ſociat,

Eph. 2.

Dionyſius

*portatio

I. legendum uidetur portatiua.

Aug. Non habetur in noſtris codicibus.

Remigius.

Pſal. 75

Rom. 16.

Oſculand mutuo ſtus.

Diom.

Chriſo. ho. de prod. Iudæ. To. 3. Matt. 5.

Matt. 5

Digitized by Google

ciat;reconciliat mentes,& unum corpus oſtendit: quia unum corpus uidemur eſſe ſortiti; & ideo miſceamus nos in uno corpore,non corporum coniunctione,ſed animali charitate deuincti, ut ſic diuinæ mēſæ poſsimus fructibus ſociari.Hæc ille.AVCTOR.Ecce de pace ad altare ad ſanctum ſacrificium, ut diuinæ menſæ poſsimus fructibus ſociari. Et ſuper Ioannem Mora.78.

Chry.To.3 idem. CHRYSOSTO.Propterea in myſteriis amplectimur inuicem, ut qui multi ſumus, fiamus unum.Hæc ille.AVCTOR.Et bene inſtāte cōmunione fit pacis memoria: ſicut & Saluator uerſus finem officij ſui conuerſus ad diſcipulos,

Io.15. Pacem,inquit, relinquo uobis,pacem meam do uobis.Et totum,quod Saluator ibi dixit, ad hūc finem pacis fecit:& totum, quod in ſacramentis eius percipimus, in hoc cedit. Quòd notans in eūdem locum Ioannis* ſermone.104.AVGV. Poſtea quàm de conuiuio ſancto ille, qui eum fuerat traditurus,eſt egreſſus, cauſam commendauit ſermonis ſui,ut in illo pacem haberēt,propter quod totū agitur, quòd Chriſtiani ſumus. Propter hanc igitur,ſacramentis eius imbuimur, propter hanc mirabilibus eius operibus,& ſermonibus erudimur. Hæc ille. AVCTOR. Hæc ergo uera fides pacis in aduentu pacis, quam tamen quidam turbulenti ante conſecrationē, uel poſt lectum euangelium nolebant, & iuſſerant dandam eſſe per populum: quibus ſatisfacit Innocentius ille Papa dicens quæ prædicat Auguſtinus,decreto ſuo primo,cap.1. ad Decentium

Innocent. Eugubium epiſcopum INNOCEN. Pacem igitur aſſeris ante cōfecta myſteria quoſdam populis imperare,uel ſibi inter ſe ſacerdotes tradere, cùm poſt omnia,quæ aperire non debeo,pax neceſſariò indicenda eſt, per quam conſtet populum ad omnia, quæ myſteriis aguntur, atque in eccleſia celebrantur,præbuiſſe conſenſum, ac finita eſſe pacis concludentis ſignaculo demon-

11 ſtrentur..Hæc ille. AVCTOR. Dum† autem iſta fiunt,cantatur Agnus Dei. Vnde ca. 32. de

Agnus Dei, Rabanus. inſtitutis clericorum RABANVS. Poſtquàm ad communicandum, & percipiendum corpus dominicum peruentum erit,pacis oſculum ſibi inuicem tradunt,cātantes Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis:ut pacificè ſacramenta percipientes,in filiorum numero, remiſſis delictis omnibus,iubeantur computari. Hæc ille.AVCTOR. Recolitur iam in corpore ſuo agnus Chriſtus,quem in figura huius agni,Abel obtulit patriarcha:quem nec ad domini placitū obtuliſſet,nec Ioannes tollentem peccata mundi prophetaſſet,niſi in eo agno per naturam diuinam gratia ſacræ miſſæ refulgeret.Quam rationem tangit lib.9. ad Gratianum imperatorē

Agni figura. *de fide.* *detrinitate AMBROSIVS.Sciuit, inquiens,

A Abel diuidere,qui ex primitiis ouium obtulit ſacrificium, docens non terræ munera placitura Deo,quæ degenerauerunt in peccatore, ſed ea, in quibus diuina gratia myſteriis refulgeret,Prophetauit itaquè nos per paſsionem domini à culpa eſſe redimendos. De quo ſcriptum eſt, Ecce *Io.1.* agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi.Vnde & de primitiis obtulit, ut primogenitum de ſignaret. Oſtendit ergo uerum ſacrificium diuinum nos futuros,de quibus Propheta ait, Afferte domino filios arietum.Hæc ille.AVCT. Ecce *Pſal.28.* terræ munera panis & uini non erant placitura deo, ſed carnis oblatio Abel cui dici poteſt, Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Cuius gratia etiam per confeſsionem publicam in ſacræ miſſæ refulget myſteriis. Nimirum nihil maius aduerſus Witcleuiſtarum hæreſim in myſteriis canitur, nihil ſuauius ad medicinam fidelium ſcientium,quòd eo ipſo tollit eis peccata mun-

B di,lauans à peccato ſanguine ſuo.Vnde in Homilia ſuper illud,Videt Ioannes Ipſum uenientem ad ſe,BEDA.Quomodo autem peccata mundi *Beda.* tollat,quo ordine iuſtificet impios, Apoſtolus Petrus oſtendit,dicens, Non corruptibili argento & auro redempti eſtis,&c. ſed prætioſo ſan- *1.Pet.1.* guine quaſi agni immaculati, & incontaminati Ieſu Chriſti. Sequitur. Non ſolùm autem lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, quando ſanguinem ſuum dedit in cruce pro nobis: uel quando unuſquiſque noſtrum myſterio ſacroſanctæ paſsionis illius baptiſmo aquæ ablutus eſt.Verùm etiam quotidie à peccatis noſtris in ſanguine ſuo nos abluit, cum eiuſdem beatæ paſsionis ad altaria memoria replicatur:cum panis & uini creatura in ſacramentum carnis & ſan

C guinis eius ineffabili ſpiritus ſanctificatione transfertur:ſicque corpus & ſanguis illius non in fidelium manibus ad perniciem ipſorum funditur,& occiditur,ſed fidelium ore ſuaui ſumitur in ſalutem.Hæc ille.AVCTOR. Congruè ergo ad ſcripturam iſtam in miſſę officio canitur ibi, Agnus Dei,quia ſecundùm utrunque, Ambroſium,ſcilicet atque Bedam de pane & uino tanquam Cain abiectis muneribus,panis, & uinum in carnem & ſanguinē agni transferuntur.

Item quotidie in ſacris officijs miſſæ benè canit laudatque eccleſia agnum dei, mundi peccata tollentem, dum ibi fidelium ore ſumitur in ſalutē.

¶DE

¶ DE COMMVNIONE CORPORIS Christi & sanguinis in natura sua, ut ieiuni communicent, & sacerdos prius se communicet ex utroque, quàm alios, sicut Christus fecit. Cap. XLII.

SVMMA.

1 *Communicationis ritus describitur.*
2 *Panis indiuisibilis diuiditur.*
3 *Error Witcleff.*
4 *Sensus quomodo in Eucharistia falluntur.*
5 *Christus quòd in Eucharistia tangatur, uideatur, & comedatur.*
6 *Corpus Christi, quomodo per species alienas uideatur.*
7 *Witcleff blasphemi quæstio; contra præsentiam Christi corporalem in hostia.*
8 *Orationes communionis præuiæ.*
9 *Communicantes quòd sint ieiuni.*
10 *Comedere quòd non liceat in ecclesia.*

Communicationis ritus

1 MOdò ergo tempus communionis est post laudes tanto congruas sacramento. Vnde & sacerdos primò sindonis sacræ uelamentum deponit, ut quantum poscit humanitus reuelet sanis sensibus sacramentum, quod tamen ne ab initio uelaretur, quidam murmurandi occasionem suscipiunt ex eo, ꝙ Christus uerum sacrificium subdio, i. cœlo nudum in cruce obtulerat. Vnde in epistola de sacramentis ecclesiæ Anselmus. Qđ uerò nonnulli ab initio calicem operiunt, quidã corporali, alii panno quadrato ꝓp custodiam munditiæ, nec dimittunt nudum calicem, sicut Christus nudus crucifixus est, ut sic signis ostenderet se mundo reuelatum, non magis intelligo eos debere reprehendi ꝓp nuditatem Christis q̃ non significatur ab illis in sacrificando, q̃ ꝙ non demonstrat in sacrificio eum esse crucifixum extra ciuitatem, extra domum, & sub nudo cœlo, quæ tamen magna rõne nõ carent. Nã Christus qui passus est pro nobis exemplum relinquens ut sequamur eius uestigia, in his quoque dedit nobis exemplum ꝓp iustitiam sustinẽdi incõparabilẽ contemptũ, & paupertatem. Adeo. n. contẽptui habitus est, & execrabilis iudicatus ut nec mori dignus haberetur intra aliquã hominum habitationẽ. Et infrà. Nec habuit moriens uñ nuditatẽ suam tegeret, nec mortuus unde inuoluere tur: quæ omnia sunt magis per effectum imitanda, cum rõ exigit, quam sit per nuditatem sacrificii Christi nuditas significanda. Nec coniectare possis, cur potius curandum sit ne panno operiatur sacrificium quia nudus passus est, q̃ A ut nec sub tecto, nec intra ciuitatem fiat, qm̃ Christus sub nudo cælo extra ciuitatem passus est. Si aũt usus non habet ut extra fiat ꝓp turbationis aeris, similis cã uidetur, ut calix in sacrificando non discooperiatur propter quasdam, q̃ possunt contingere, incommoditates. Tutius itaque, ne aut muscę, aut aliquid indecens in illum cadat, quod sæpe contigisse cognoscimus, operiatur, quàm discooperiatur, & contingentib. im munditiis exponatur. Hæc ille. AVCTOR. Breuis solutio patri sancti Anselmi, & fortis rõ respondendi. Quia si ideo nudum sine uelamento corpus Christi est immolandum in ecclesia, quia nudum immolabatur in cruce: ergo operiẽdum est in ecclesia, quia se uestitum obtulit, & consecrauit in cœna. Ab initio autem sindone uelabatur, & discoopertum communicantibus, reuelatur, prout docet capit. 5. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Velatum & inuisibi *Dionysius*
B lem panem reuelans (lupple sacerdos) & in multa diuidens, & unitiuum calicis omnibus dispertiens, symbolicè unitatem multiplicat, & distribuit, omnino sanctissimum in his sacrificium ꝓficiens. Vbi LINCO. Velatum enim & in diuisibilem panem, id est, eucharistiam sindone uelatam, & secundum corpus Christi, quod uerè sub specie panis & substantiam indiuisibilem reuelans seu discooperiens & diuidens illũ panem sic indiuisibilem in multa secundum speciem uisibilem, & dispertiens unitiuum calicis, id est, sanguinem domini uiuentem assumentes per charitatem adinuicem Hæc ille. AVCTOR
2 In † hoc loco notetur Dionysius ex terminis, *Panis indiuisibilis dicitur.*
qui tam altus erat philosophus, uacare corpus Christi panem, sed indiuisibilem, & tamen postea fidelibus destributum. Et item uelatum postea reuelatum, quòd non posset dici de Christi
C corpore secundum unum modum naturæ: & essentiæ, ideo bene dixit expositor uere indiuisibilem substantiam corporis Christi sub specie panis, diuisibilem tamen secundum illam uisibilẽ speciem & sic esse uelatam ibi sindone corporali, & postea reuelatum. Ita antiquus pater Chrysostomus dicit corpus Christi insensibiliter traditum, & tamen corporaliter manducatum, & uisum, nec tamen esse quod primò uidetur. s. *Error Wicleff cum Lutherus etiã subscripsit.*
panem. Quia † sic dicit Witcleff credendum esse uisui, quia iudicat esse panem, & est certissimus sensuum. Sed potius quàm sensibus credendum est uerbis De. dicentis hoc esse corpus, non panem: sicut in opere perfecto suprà Matth. Homi. 82. Chrysostomus. Credamus itaque ubique Deo, neque contradicamus, & si contrarium uideatur nostris cogitationibus & oculis quod dicitur, sed sit & cogitationibus & oculis nostris principalior au- *Chr. Te. 2.*

ctori-

Digitized by Google

ctoritas eius. Itaque in mysteriis faciamus, ut nõ hæc, quæ præiacent, solum inspiciamus, sed & uerba eius detineamus, sermo enim eius non paralogizatur, sensus † autem noster facile decipitur. Ipse uero nunquã excidit, hic autem in amplioribus fallitur, Quia igitur sermo ait: Hoc est corpus meum, persuadeamus nobis, & credamus, & intellectualibus id inspiciamus oculis. Nihil.n. sensibile quidem in literis: omnia autẽ sunt intellectualia: ita & in baptismate per sensibilem inquit, literam fit aquæ donum: nihil.n. sensibile tradidit nobis Christus: intellectuale autem est quod ablutum est, cuius est regeneratio, & renouatio, si enim incorporeus esses, nuda utique ipsa tibi tradidisset dona, quia uero connexa est corpori anima tua in sensibilibus intellectualia tibi tradidit. Quod typum nunc dicunt. Vellem eius modò uidere typum .i. figuram, aut formam, uestimenta, calceamenta: ecce † enim eum uides, eũ tangis, eum comedis: & tu quid uestimenta cupis uidere? Ipse autem semet ipsum tibi dat, non uidere solum, sed & manducare, tangere, & accipere intrò. Hæc ille. Avc. Ecce contra oculos Witcleff, quibus plus credit renuntiantibus sibi panem & uinum, quam uerbo Christi dicenti solum corpus, non panem. Fallunturque sensus eius, inquit Chrysostomus, non autem Dei uerbum: ideo in mysteriis sacræ missæ non iis credamus, quæ iacent ante oculos, sed iis, quæ per fidem intelligimus esse præsentia. Nihil (inquit) sensibile tradidit nobis Christus, nec panem, nec uinum, nec aquam, id est, per se sensibile: quia statim subdit, quòd Christus seipsum nobis tradit uidendum, tangendum, comedẽdum, & intus suscipiendum. Ecce iste magnus philosophus, profundus theologus etiam secundum Witcleff ipse concedit illud, quod tibi uidetur & tangitur esse christum, cur hoc negabit fidelis, quia non uidetur per suam naturam, sed extraneam? Sic † enim est ibi inuisibilis, intangibilis, inuidiuisibilis, irreuelabilis, reuelatus tamen, diuisus, comestus, tactus, aspectus sensibiliter per species alienas. Et mirum ergo, quòd adeo negant uiri quidam periti corpus Christi uideri per species alienas, quod indubie est inuisibile ibi per proprias: quia (inquiunt) nõ potest cognosci per sensum esse præsens, quando uisio uel sensatio nõ est per se cognitionis causa quarto modò, nec quo ad quid, sed ualde per accidens, prout experientia probat de uiso a remotis, de quo tunc non habetur cognitio quid sit quò ad personam, nec quid quò ad naturam. Et Christus uisus est Mariæ Magdalenæ, nec tunc cognitus: sicut ait idem Homilia. 86. super Ioannem Chrysostomus. Sicut enim Iudæis quandoque immanifestus erat, & præsens, ita & loA quens cum nolebat, tunc notum seipsum faciebat. Et euim cum Iudæis dixit quem quæritis, non uisum, non uocem cognouerunt, donec uoluit, quod utique & hic contigit Mariæ, donec ad cognitionem magistri nomen eius solum uocauit. Hæc ille. Avct. Ecce Christum uisum, non cognitum, quis non fateatur corpus eius per species in sacramento uisum, & omnino incognitum quoad sensum? Sic duorum discipulorum oculi tenebantur, ne eum agnoscerent, non autem ne eum uiderent. Hæc est philosophia scripturæ sacræ, hæc erat antiquorum philosophorum ecclesiæ Dionysij & Chrysostomi loquela famosa, quæ figuras, & tropos hæreticorum ualde consumit inuisibiles, intangibiles, & insuper nec credendas. Cum † autem blasphemat Witcleff contra præsentiam Christi corporalem in hostia, quærens an ibi sedeat, an iaceat, nunquid iudicasset eum Chrysostomus unum ex illis, quos dixit uelle uidere formam Christi, typum, id est, figuram eius, aut gestum, aut utique uestimenta? ¶ Circa † communionem quædam non sine grandi mysterio seruat ecclesia: primò quòd orationes uotiuas communicantes præmittunt, quales quædam dirigũtur ad patrem, quædam item ad filium in spiritu sancto communiter, quas Paulus post Apostolos tunc dici instituit. Vt protestatur dicens in epistola ad Paulinum Avgvstinvs. Porrò si usitatius, ut dixi in scripturis uotum appellatur euche, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda est oratio quam facimus ad uotum, id est, PROSEVCHIN. Vouentur autem omnia quæ offeruntur Deo, maxime sancti altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum aliud maximum uotum, quo nos uouimus in Christo esse mansuros utique in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est Cp unus panis, unum corpus multi sumus. Ideo enim in huiusmodi significatione & distributionis præparatione existimo apostolum iussisse proprie fieri proseucheis, idest, orationes, uel (ut nonnulli minus perite interpretari sunt,) adorationes, hoc est.n. ad uotum: quod usitatius in scripturis nuncupantur EVCHI, euche. Hæc ille. Avc. Non est ergo reiicienda intentio, qua apostolus scripsit in euangelio suo orationem fieri pro distributione sacramenti. ¶ Aliud itẽ restat, ut potè quod † ieiuni communicent. Quam formam primo tradebant Apostoli, quanuis ipsi primò communicabant refecti. Vnde ad inquisitiones Ianuarii Avgv. Neque.n. quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati ad illud sacrificium accipiendum conuenire debebunt. Aut sicut Co-

Sensus in eucharistia sumitur 4

Christus in eucharistia tãgitur, uidetur, comeditur. 5

6

Videtur corpus Christi per species alienas

Chr. Tom. 3

1 2 3 7 8 9

Quæstio blasphemi Witcleff

Orationes pranis.

Aug. To. 2.

Oratio.

προσεύχη

εὐχὴ

Ieiuni sine communicates

Aug. To. 2

Digitized by Google

rinthii faciebat, quos Apostolus arguit, & emen A dat mensis suis. Namquè Saluator quo uehemẽtius commendaret illius altitudinem, ultimum hoc uoluit iusigere cordibus & memoriæ discipulorum, a quo ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, ut apostolis, per quos ecclesiam dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo quod eum morem nemo uariasset. Hæc ille. AVCTOR. Planè ecce Christus seruauit Apostolis hunc locum ordinandi communicare ieiunos. Et lib. 1. de officiis ca. 18. ISID. *Isidorus.* Sic enim placuit Spiritui sancto per apostolos, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi: & ideo per uniuersum orbem mos iste seruatur. Hæc ille. AVCTOR. Et benè commorat Augustinus iam suprà Corinthios redargutos ab APOSTOLO, quia cæteris cibis sacramenta miscebant in mensis, qui ideo non communicabant ieiuni: seducti enim erant in multis per falsos apostolos de fide & reuerentia sacramenti, ut in hoc loco notat AMBROSIUS. Et quo ad illos, qui non sustinebant expectare ieiuni, donec communicarent, decreuit ibi APOSTOLUS. Si quis esurit, domi manducet. AMBRO. Adinuicem expectandum dicit, ut multorum oblatio simul celebretur, ut & omnibus ministretur. Et si quis impatiens est, domi terreno pane pascatur. Hæc ille. AVCT. Erubescerent ergo merito omnes Witcleuistæ, & Husitæ hæretici istos ebrios, & gulones Corinthios subuersos ab hæreticis, & ab APOSTOLO redargutos in auctores præferre cõtra fidem ecclesiæ de celebratione aut essentia sacramenti. Qui sicut terreno pani illum miscebant, ita forsitan modicum ab illo differre credebant.

Non licet comedere in ecclesia.

¶QVOD SACERDOS SEIPSVM cõmunicet, post ea alios: quibus detur liquor communis, à quo ipse se abstineat, si sit iterum celebraturus. Cap. XLIII.

SVMMA.

1 *Christus quòd sumpserit corpus & sanguinem suum in cœna.*
2 *Liquor quomodo sit sumendus post eucharistiam.*
3 *Oblationes tres quas obtulit dominus, describuntur.*
4 *Sanguis, quod etiam sub specie panis sumatur.*
5 *Christus Pontifex quomodo instituerit apostolos sacerdotes perfectos.*
6 *Iudas eucharistiam sumens, quomodo per eam saluari potuisset, si uoluisset.*

RDo iste sanctæ communionis ualde attendendus est, ut prius seipsum reficiat saluberrimo sacramento, qui sacrificium consummauit: deinde participantibus ipse distribuat, imitando in hoc Christi factum, quem sic fecisse in sacra cœna, docet Homilia 82. super Matthæum operis perfecti *Chrisf. To. 2* 1 CHRYSOS. Propter † hoc & desiderio desideraui (ait) hoc pascha manducare uobiscum. hoc est, traducere uobis nouas res, & pascha dare, secundum quòd sum uos spirituales facturus. Et ipse bibit ex ipso, ut enim non hoc audientes dicant, Quid ergo sanguinem bibo, & carnem manduco? & tumultum patianturatunc enim qñ eos, qui de his erant, mouebat sermones, ad uerba hæc multi scandalizabantur, ut ergo non tũc turbarentur, primus ipse hoc fecit, inducens eos sine turbatione in communionem mysterio B rum. Propter hoc suum sanguinem ipse bibit. Hæc ille. AVCTOR. Ecce nemo dicit planius isto patre, quod Christus suum sanguinem ipse bibit, ne formidaret dicere hoc, sed cum Witcleff signum sanguinis, uel sacramentum extrinsecum. Et primus ipse communicauit corpus suum & sanguinem: sicut & August. dicit, q̃ semetipsum manibus suis ferebat, ut alios induceret ad sumendum. Et ita capit. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ debere facere sacerdotem, cum sacrificat, scribit DIONYSIVS. Participatio traditionem præcedit, & mystica distributionum mysteriorum assumptio. Hic autem catholicus diuinorum bonus ornatus & ordo est, primum in participatione fieri & repletione sacrũ ducẽ, per ipsum diuinitus aliis donãdorũ, sicquè & aliis tradere. Vbi LINC. Hierarcha aũt, seu sacerdos sacrificans ſm ordinis exigentiã primo participat eucharistiã, assumẽs eã & postea tradit circunstantib. assumendam. Hæc 2 ille. AVC. Et † in sumptione liquoris contingit esse dria, tã ex parte sacrificantis, q̃ participantium sacrm: q̃ si sacerdos celebraturus sit iterũ & petiturus altare, cõtus erit liquido sacrato, ne p sũptionẽ liquidi nõ sacrati, naturæ soluat ieiuniũ. Hoc more Christus uino abstinuit in cœna: quia adhuc immolaturus erat statim idẽ corpus in specie propria, quod iam obtulit in figura. Discipuli autem utrunq; sumpserunt, quẽ admodum nostri sacerdotes, & naturale sacrm, & uinum seorsum loco sanguinis, qui post illã sumptionem ad aliud altare non accedunt. Vt de Homil. 7. super Leuit. ORIGE. Quærimus quomodo dominus & saluator noster, qui est *Orig. To. 1* uerus Pontifex, cum discipulis suis qui sunt ueri sacer-

Christus sumpsit corpus & sanguinem suũ in cœna

Dion.

Liquor sumendus post eucharistiã

Digitized by Google

sacerdotes, antequã accedat ad altare Dei bibat uinum, cũ uero accedere cœperit, non bibat, Venerat etiam in hunc modum Saluator noster, ut pro peccatis nostris carnẽ suam offerret hostiã Deo. Hanc priusquam offerret inter dispensationum, moras uinum bibebat, denique diceba-
tur homo uorax & potator uini, amicus publicanorum & peccatorum. Vbi uero tempus aduenit crucis suæ, & accessurus erat ad altare ubi immolaret hostiam carnis suæ accipiens, inquit, calicem, benedixit, dedit discipulis suis, dicens, Accipite, & bibite ex hoc uos, inquit, bibite, qui modo accessuri non estis ad altare: dicit de se, Amẽ dico uobis, quia non bibam de hoc genimine uitis huius usquequò bibam illud uobiscum in regno patris mei. AVCTOR. In hac tropologia miscet antiquus Origenes ritum antiquũ ecclesiæ de non sumendo uino cum ad altare sit presbyter accessurus, propterea q̃ Saluator non bibebat, bibebant discipuli. Vinum enim istud, de quo loquitur, de prima cœna erat: quia tres †oblationes suæ carnis & sanguinis celebrauit hac uice. Saluator continuas. Primam typicam, & figuralem tantùm. Secundam in uera carne & sanguine secundum naturam, sed in imagine panis & uini. Et tertiam secundæ coniunxit in uera natura carnis suæ sine figura, secundum propriam speciem. De quo in libro de septem tubis in Apocalypsi Ioannis, post principium AMBRO. Iam legis umbra transiuit, umbra Iudæis carnalib. imago nobis ueritas resurrecturis. Tria enim hæc secundum legem cognouimus esse, umbram, imaginem, ueritatem: umbram in lege, imaginem in euangelio, ueritatem in iudicio, sed Christi omnia, & in Christo omnia quæ nunc secundum ueritatem uidere non possumus sed uidemus quasi in quadam imagine futurorum, quorum umbram in lege prospeximus. Hæc ille. AVCTOR. Oblatio ergo prima corporis Christi in cœna erit umbratilis in figura: Secunda, post cœnam in imagine, puta, panis. Tertia ueritatis secundum seipsam in historia passionis. Aliis uerbis dicit Augustinus hoc idem. Primam obtulit dominus in similitudinẽ. Secundam, in memoriam. Tertiam in ueritatem, libro 2. contra Faustum AVGVSTINVS Sacrificium laudis honorificauit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Huius sacrificii caro & sanguis ante aduentum Christi per uictimas similitudinem præmittebatur: in passione Christi per ipsam ueritatem reddebatur: post ascensionem Domini per sacramentum memoriæ celebratur. Hæc ille. AVCTOR. Nec peruertat Witcleff utrumque doctorem in uerbo ueritatis, quasi ideò non sit sacrificium Christianorum sacrificium ueritatis; quia est

Luc.22.

Oblationes 3 tres quas obtulit dominus.

Nunc ipse liber nomen pertitur.

Aug. To. 6

Psal 49

A memoriæ uel imaginis ipsa oblatio: sed (sicut dixi) ad sensum humanum oblatio carnis fiebat in passione secundum ueritatem naturæ apparentis in se: in sacramento memoriæ secundum ueritatem, sit naturæ, sed latentis in imagine, non autem in umbra, sicut in figura Witcleff, & iudaica uictima. In prima igitur dedit discipulis uinum. In secunda, sanguinem non uinum: sicut in prima: nec ipse erat sumẽs uinum, cum sanguinem biberet, secundũ Chrysostomum: quia iam dixerat non se bibiturum uinum tale cum eis, usque post resurrectionem completam. Hunc ordinem & Lucas exponit. Et ibi. BEDA. Potest quidem hic uersiculus esse simpliciter acti, quo ab hora cœnæ usq; ad tempus resurrectionis, quo in regno Dei erat uenturus, uinum bibiturus non esset, postea nãque Christum cibum potumquè sumpsisse testa
B tur Apostolus Petrus, qui ait: Manducauimus, & bibimus cum illo postquàm surrexit a mortuis sed multò consequentiùs typicum agni esum sicut suprà, sic etiam potum paschæ negat se ultra gustaturum, donec ostensa resurrectionis gloria regni Dei fides mundo ueniat. Hæc ille. AVCTOR. Vtraque acceptio obruit Witcleuistas: quia nec Christus simpliciter uinum bibit ab illa hora usque post resurrectionem completam, nec item uinum typicum & figurale sanguinem sui, sed post illam horam dicit Chrysostomus, primum bibit sanguinem, quem in uini specie dedit Apostolis, habente sic ordine Lucæ. Dico enim uobis, quòd non bibam de generatione, &c. & statim subinfert Et calicem postquàm. Ergo quòd tunc prius
C bibit uinum, non erat simpliciter, sed nec typicum uinum figurale, quia secundum Origenem adhuc accessurus erat iterum ad altare: sed hoc uinum participantes sanctam communionem post corpus Christi sumant contenti, quod † in corpore sumpto, sanguinem haurant naturalem, donantes presbytero signum cum re, ob reuerentiam celebrantis uicariè loco Christi: sicut pleniùs suprà tractaui libro 5. de communicando sub utraque specie. Vnde super illud Lucæ, Hic calix nouum testamentum est, secundum THOMAM GRAE-
13 CVM. Totum autem corpus domini & sanguinem suscipit, & si mysteriorum partem accipiat. Sicut enim unum sigillum diuersis totam figuram suam imprimit, & integrum manet post distributionem, & sicut una uox penetrat ad multorum auditus: sic nulli dubium corpus & sanguinem Domini totum in omnibus reperiri, fractio autem panis uenerandi passionem signat. Hæc ille. AVCTOR. Non multùm dubito, quin audiat Witcleui-

Beda

Act. 2

Sub specie panis etiam sanguis sumitur.

sta doctorē nostrū Græcū dicere fractionē panis uenerandi signare passionem, dummodo audiat totum corpus domini, & sanguinem suscipi in acceptatione cuiusque partis mysterii, & totū in omnibus reperiri. Sed hoc uellem eum audire & Pragenses suos hæreticos, quòd corpus totum domini accipit, qui partem qualemcunque mysterii accipit. ne se reputent in recipiendo peiores, cum sint de facto tantum in solennibus sacris posteriores effecti, sicut latius declaraui, ut potui, in primo libro, superius. At dicit Witcleuista, Sed dominus omnibus propinauit in cœna calicis sacramentum dicens, Accipite. Respondeo, sed quibus omnibus? nonne Apostolis omnibus? & tantum Apostolis? quos iam uetus Origines ueros dixerat sacerdotes, cæteris exclusis discipulis, qui propter scandalum præuiū, nec tanto mysterio digni erant. Vnde in sermone de passione domini, qui iam secundum quosdam intitulatur de passione Iudæ, & incipit. Paucis hodie. CHRYSOS. Tunc abiit unus ex duodecim, & auget delictum detestabile proditoris. Nam & alii discipuli erant, qui fuerant numero. 70. sed illi non tam manifestè, nec tanta confidentia sociati, nec illis interiora secreta cōmissa sunt: isti autem duodecim fuerunt comprobati, hæc erat caterua regalis. De hoc choro Iudas egressus est, de hac congregatione proditor malignus exiuit, & ideo non quemlibet discipulum arbitreris: dicto numero gradum discipulatus ostendit. Hæc ille. AVCTOR. Ergo instituit eos Christus Pontifex, ut iam dicit Origenes, sacerdotes perfectos, ut eo participarent sanguinis sacramento, quod aliàs facerent, & præ alijs, quia sacramētū passionis eius præ aliis memorarent scilicet. 70. discipulis, aut sanctis mulieribus, quorum tunc nullius adfuit, sed apostoli soli, qui non abierūt retrorsum, & hac reorde causa cum duobus discipulis post resurrectionem corpus suum distribuit, ut in fidem sacramenti reduceret, quam negarant; quibus tamen non legitur tunc dedisse liquidum sacramentum, Iudas etiam inter alios sacerdotes eundem sanguinem Christi hausit, quem Petrus & alii apostoli, quanuis iam in peccato laborans, & traditione Christi finali non sanguinis tantum sacramētum, sed ipsum Christi sanguinem sumpsit, quem uendidit, & de quo dicit, Peccaui, tradendo sanguinē iustū, sicut & in prædicto sermone uersus finem dicit CHRYS. Accepit calicem, & dixit, Hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et præsens Iudas erat ista Christo dicente, iste est sanguis. Dic Iuda, quem triginta denariis uēdidisti? iste est sanguis, de quo ante Pharisæis pacta fecisti. O Christi misericordia, O Iudæ dementia: ille enim triginta denariis pasciscebatur ut uenderet, & Christus ei sanguinem, quem uēdiderat, offerebat, ut haberet remissionem peccatorum, si tamen ipsius existere uoluisset. Nā adfuit Iudas, & illius sacrificii communionem meruit, & pedes eius dominus, quando aliorum discipulorum lauit. Hæc ille. AVCTOR. In hoc processu pater sanctus interimit plures hæreses capitales Witcleff. Primò enim dicit, ꝙ ibi non bibitur sanguis Christi typicus uel tropicus, quem ipse uocat uinum in natura & sanguinis sacramentum, sed Christi sanguis per naturam, quem tradidit Pharisæis. Secundò, quia † Iudas tunc homicida mortalis participauit rem sacramenti, non tantum exterius sacramentum. Et tertiò, quòd Iudæ tunc præscito Christus præsciens, suum sanguinem obtulit, sicut aliis in remissionem peccatorum, ita ut perderet impietatem, si uoluisset, & per consequens saluus esset.

Chr. To. 3.

Matt. 26

Iudas eucharistiam sumens, per eam saluari potuisset.

¶DE QVARTA PARTE MISSAE, scilicet gratiarum actione, cum oratione sacerdotis, Amen, & Deo gratias. Cap. XLIIII.

SVMMA.

1 *Hymnus post communionem, & de quarta parte missæ.*
2 *Pax uobis à sacerdote, seù episcopo prolatum.*
3 *Iudæorum error, & pœna.*
4 *Witcleuistæ omnes quomodo Cainitæ, & maledicti cum Iudæis.*
5 *Dominus uobiscum in fine missæ.*
6 *Abeundum quòd non sit ante finem missæ.*
7 *Ite missa est, in fine missæ.*
8 *Deo gratias, in fine missæ.*
9 *Constantiense concilium, & testes contra Witcleff, de missa institutione.*
10 *Institutores missæ falsò crediti.*

SAncta ista communione completa, quid demum sequatur, euangelium nobis ostendit, cùm dicit. Et hymno dicto, ebierunt in montem Oliueti. Hymnus † noster est cantus communis totius ecclesiæ, quasi gratiarū actionis, & uox laudis. Ideo hæc est quarta pars, quæ totā missam perficit in gratiarū actione, secundum augustinum iā suprà. Incipit enim hæc pars cū cantu post cōmunionē, & terminatur vbi dicitur ab vniuersis, Deo gratias: quasi sit ipse hymnus Christi cū discipulis. Vnde in eodem loco, in commentario

Matt. 26

Hymnus

Quarta pars missæ

mentario HIERO. Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, hoc est, quod in quodam Psalmo legimus, Manducauerunt, & adorauerũt omnes pingues terræ. Iuxta hoc exemplum, qui pane Saluatoris, & calice saturatus, & inebriatus fuerit, potest laudare Deum, & conscendere montem Oliueti, ubi laborum refectio, doloris què solatium, & ueri luminis notitia est: Hæc ille. AVCTOR. Quod autem hic hymnus in diuinæ missæ mysterijs communiter agendus est, Hilarius. non tantum docet ratio a maiori, sed patrũ auctoritas, sicut in hoc loco secundum Thomam, Hila. Per hoc ostenditur, inquit, q̃ in uniuersis diuinorum mysteriorum uirtutibus gaudio & exultatione in cælestem gloriam effertur. Hæc ille. AVCT. Et hoc quidem instituit Christus discipulos facere, sicut dicit Origenes discipulos, qui acceperant benedictionis panem, & bibebant calicem, gratiarum actionis docebat dominus pro his omnibus hymnum dicere patri: unde dicitur: Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti, ut de alto transirent in altum: quia fidelis non potest aliquid agere in cõualle. Hæc ille. AVCT. Quapropter ex traditione Apostolorum, quos Christus edocuit hoc de complemento missæ ca. toties dicto tertio ecclestasticæ Hierarchiæ sic scribit DION. Participans autem, & tradens thearchicham communionem, in gratiarum actionem sacram desinit, cum omni ecclesiæ sacra plenitudine. Vbi Lincoli. Peractis mysteriis, quorum prædictæ sunt theoriæ, & quorum ultimum est participatio, & traditio sacræ communionis Hierarcha circum astantibus compler hoc diuinum officium in gratiarũ 2 actione. Hæc ille. AVCT. Quod† autem sacerdos aut episcopus facturus est orans Deum, & gratias agens inchoat, salutando populum, dicens, Pax uobis. Qualiter Saluator post communionem duorum discipulorum in Emaus remissis eis ad discipulorum cœnaculum in Hierusalem, hora eadem superuenit & ipse dicens eis, Matt. 28 Pax uobis: sic item denuntiat episcopus pacem, quam optauit eis in principio requiescere super eos usque in finem, secundum illud Matthæi. 10 Remigius. In quamcunque ciuitatem, aut domum intraueritis, salutate eam, dicentes, Pax huic domui. De quo in libro de officio missæ. REMIGI. Meritò ergo & apostolorum successores, id est, ecclesiarum præsules hac salutatione utuntur, domum Dei salutantes, ubi oportet omnes esse filios pacis, ut super eos requiescens, & salutantibus, & salutatis possit esse fructuosa. Hæc ille. 3 AVC. Et submissa oratione super uniuersum populum, terminat eam sacrificans sicut prius, Per dominum. Ita ut respondeatur ab uniuersis, Amen: quasi coorantibus, & expressa uoce præ-

A cantibus, ut effectus sacramenti percepti apud eos resideat sine fine. Vnde lib. 13. confessionũ, ultra medium AVGVS. Iudicat enim, scilicet homo, & approbat quod rectè, improbat autem quod perperam inuenerit, siue in ea solennitate sacramentorum, quibus initiantur, quos peruestigat in aquis multis misericordia tua, siue in illa, qua ille piscis exhibetur, quem leuatum de profundo, pia terra comedit: siue in uerborum signis, uocibus què subiectis auctoritati libri tui tanquàm sub firmamento uolitantibus, interpretando, exponendo, differendo, disputando, benedicendo, atque inuocando te ore, crumpentibus, atque sonantibus signis, ut respondeat populus, Amen. Quibus omnibus uocibus corporaliter enuntiandis causa est abyssus seculi, cæcitas carnis, quia cogitata non possunt uideri, ut opus fit instrepere in auribus. Hæc ille. AVCT. Cœpit Augustinus dicere de piscibus maris, & ideò allegoriam extendit usque ad solennes ritus duorum sacramentorum, Baptismi, & Eucharistiæ, ad quos pertractatos, interpretando, exponendo, per sacras lectiones, aut differendo per prædicationes, aut benedicendo, & inuocando Deum ore, ut facit sacerdos, strepentibus uocibus respondet populus, Amen: quia sine uocibus cogitata uideri non possunt, ita ut opus sit instrepere auribus uoces mutuas, non ut cuique libet confusas dissonas, sed subiectas auctoritati libri diuini, uel scripturæ, uel institutionis canonicæ. Et notanter dixit hoc fieri in solennitate putà, missæ, in qua exhibetur ille piscis, corpus Christi, quem figurauit piscis Ionæ detinens illum per tres dies ac noctes in uentre, quem leuatum de profundo calicis pia terra, id est, homo, comedit non sacramentum illius solum, sed piscem corporis Christi, de profundo sepulchri prius & modo secundum institutionem apostolicam secundum portionem eius natantem: in C sanguine proprio de profundo calicis leuatum secundùm naturam in solennibus sacramenti. Hic ergo piscis iam uentre suo nos continens, & à pia terra comestus clamorem facit ad Deũ de terra uocalem, quemadmodum uox sanguinis Abel figuraliter per sanguinem Christi haustum ab eadem terra, eandem uocem emittit. Aug. To. 4 Vnde in quæstionibus Orosii. quæst. 49. AVG. Sanguis Abel, sanguinem Christi significat, quo ecclesia uniuersa percepto dicit, Amen. Nã qualem clamorem faciat uniuersa ecclesia, dum potatur sanguine Christi, & dicit, Amen, tu ipse si potes, considera. Iudæi† ergo, qui intelliguntur in Cain, quoniam non credentes in Christum, non potantur sanguine Christi, maledicti sunt super terram illam, quæ aperuit os suum per confessionem, & bibit sanguinem fratris tui, Iudæorum error & pœna

id est Christi, quem Iudæi non bibunt, ideo illi maledicti sunt. Hæc ille. AVCTOR. Eadem
4 ratione Wiccleuistæ omnes sunt Cainitæ, & maledicti cum Iudæis, quia non bibunt sanguinem fratris sui Christi cum terra, quæ aperiens os suum clamat, & bibit, ea ipsa pia terra, quæ in superiori iam dicta, corporis sui piscem comedit, eo ꝙ nec credunt in Christi corpus & sanguinẽ, & quæ sumerent ex altari, sed in panem & uinũ uilia per naturas, & uetera iudaica per figuras. Quid mirum ergo, si non clament Amen cum fidelibus, si nec laudem supremi cantent officii, qui ita nec credunt fieri, nec congaudent? Hoc autem responso facto de plebe, licentiat, ac dimittit eos presbyter ultimato uerbo dicens, Do
Dominus uobiscum. 5 minus † uobiscum, hoc protestans in fine officii, quod Christus promisit ecclesiæ, in fine uerborum Matthæi. Ecce inquiens uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Hic terminus est sicut uerborum Christi, ita & sacerdotalis officii, & orationis pro gratiarum actione diffusæ: idcirco ante hunc finem nulli licet egredi, sed expectare promissum. Vnde in Homi. 82. operis perfecti Chrysostom.
Ante finẽ missæ nõ est abeundum.
6 Cum † hymnum dixisset, exierunt in montem Oliuarum. Audiant quicunque uelut porci mandu cantes similiter calcitrant mensam sensibilem, & surgunt cum ebrietate, cùm deceret gratias agere & in hymnum desinere. Audite quicũque ultimam orationem non expectatis mysteriorũ: hoc enim illius orationis symbolum gratias egit anteq̃ dedit discipulis suis, ut & nos gratias agamus, gratias egit, & hymnum dicit postquàm dedit, ut & nos hoc ipsum faciamus. Hæc ille. AVCTOR. Vtrumque commonet, hoc saluatoris exemplo, tam ut gratias agat sensibilis mensæ conuiua, quàm ut gratias agat, & hymni finem expectet, & orationis finalis gratiarum actionis in missa. Audite, inquit, quicunque ultimam orationem non expectatis, mysteriorum subiungẽs rationem: quia, hoc, putà, ꝙ nos oramus finaliter in missa, illius Christi orationis post sanctã cœnam est symbolum, id est exemplum. Quòd autem clerus applaudenter loco populi respondet post precem sacerdotis. Amen, a templi ritu sine ruptura consuetudinis per apostolos usque 7
ad nos traxit ecclesia. Quia sicut in fine psalmorum, cùm cantabantur à cantoribus Leuitis
Psal. 71 solebat populus respondere cum plausu Amen, Amen, uel fiat, fiat, secundum illud Psalm. Bene dictus dominus Deus Israel à seculo & usque in
Cassiodo. seculum, & dicet omnis populus fiat, fiat. Super quem locum in expositione. CASSIODOR. Hæc est laus, quam superiore uersu congregatos optauit populos personare. Hoc etiã nunc canit sancta ecclesia, qua se de tanto bono præ

A senti tempore consolatur, sed hoc dixit ab isto seculo usque ad aliud perpetuum seculum esse faciendum, ut continuata laus nunquàm deberet habere fastidium. Sed cum prædictos hymnos deuotus populus Iudæorum canat, quis est iste alter, qui dicit, fiat? Is (ut mihi uidetur) populus ille præputii est, qui illo tempore in fide non erat, quando psalmus iste canebatur. Sequitur. Sic hodie quoque in ecclesiis orantibus sacerdotibus respondetur, Amen, id est, fiat: sic iam illis temporibus ipsi indicabãtur, qui nunc idem faciunt. Hæc ille. AVCTOR. Expectet ergo populus Christianus, ut uicem suã deo rependẽs, oranti sacerdoti respondeat, Amen, ne Iudæo probetur ingratior, maximè, ut *Chrisost.* dixit Chrysostom. Oratio sacerdotis Christi monstrat exemplum: simul & quia ad hoc expectatur agendum. AVCT. A constitutione apostolorum traxit hoc mandatum Chrysostomus: quia de consilio apostolorum. cap. 10. hoc
B est Concilium apostolorum. Omnes fideles, *de cons. d. 1 c. omnes fideles.* qui ingrediuntur ecclesiam, & scripturas audiũt non autem perseuerant in oratione, nec sanctã communionem percipiunt, uelut inquietudines ecclesiæ commouentes conuenit communione priuari. Hæc ibi, & in decretis de consecratione, distinctione. 1. AVCT. Similem autem admonitionem huic apostolicæ adiecit, sermone. 19. in sermonibus suis communibus.
Aug. Tom. AVGVS. Moneo, inquiens, & paterna charitate conteſtor, ut saltem quolibet Dominico die, & præcipuis festiuitatibus, donec sacra mysteria compleantur, de ecclesia nullus abscedat, nisi quos infirmitas, aut publica necessitas stare diutius non permittit. Itaque rogo, ut dum diuina celebrãtur mysteria, nullus se terrenis, aut otio sis fabulis occupet, sed humiliter, & deuotè, cum contrito corde benedictionem accipiat. Attendentes, quod si quis meum contemnit sermonẽ,
C Christum sentiet iudicem. Hæc ille. AVC. Hoc animo & auctoritates apostolorum ad hũc finem sacræ missæ officium perductum est, per sanctorum patrum, & antiquorum tractum antistitum, ita ut iam proximo licentiet, ac dimittat plebem diaconus, dicens. Ite † missa est 7
iuxta uerbum Christi ad Apostolos. Surgite eamus hinc. Perfectis quidem iam mysteriis sacræ cœnæ, & iam aliquanto ante sermone completum hymni officium, recedere uoluit CHRISTVS. dicens eis, Surgite, eamus hinc, sciens, quod iam pauidos fecisset apostolos, & suspicantes malum, non posse esse dictis suis intentos. Compleuit igitur officium hymni, cum illinc surrexisset, alibi extendens in eo sermonem, usque ad il-
Io. 17. lud in euangelio Ioannis, non pro his rogo tantum

Digitized by Google

tum,sed pro his etiam,qui credituri sunt per uerbum eorum in me,usque in finem sermonis. Vnde in illum locum super Marcum, BEDA. Potest autem hymnus ille intelligi,quem dominus secundum Ioannem,patri gratias agens, decantabat,in quo,& pro ipso, & pro discipulis, & pro eis,qui per uerbum eorum credituri erant,eleuatis sursum oculis,præcabatur. Hæc ille. AVCTOR. Nec hic finis officij,sed ubi cũ tribus discipulis in monte patrem orasset,prophetans ad uentum Iudæ, dixit apostolis, Surgite, eamus. CHRYSOSTOMVS. in litera sua dixit, Surgite,eamus hinc,Homilia.83. super Matth. opere perfecto.Surgite,eamus hinc, Ecce appropinquabit,qui me tradet.Et testatur Ambro.hoc eũ ita dixisse,ut finaliter sequamur eum, libro de fuga seculi. AMBROS. Dixit tibi euangelium, Surgite,eamus hinc: dixit tibi lex, Post dominũ Deum tuũ ambulabis, didicisti quomodo hinc fugias,quid moraris?Hæc ille. AVCTOR. Et libro secundo,de fide, ad Gratianum Imperatorem,idem AMBRO. At homo est qui uadit, ipse qui uenit. Denique & alibi dixit, Surgite, eamus.In eo ergo uadit,& uenit, qui est commune nobiscum. Hæc ille. AVCTOR. Venit ad nos,uadit ad patrem, ut nos uadamus cum eo: ad quod inuitans nos, ait, Surgite,eamus hinc, ite cum eo, Missa est,ait minister eius sacerdos. Quid ergo congruentius respondeat populus, quàm Deo † gratias,totam solennitatem missę cum gratiarum actione,uocis protestatione cõcludens,& cum Christi sacerdotibus & ministris præeũtibus quasi cat,currat, & alacri gressu de Christo in altari, ad Christũ properet in gloria apparẽtẽ, uelut epist.10.q̃ est ad Aureliũ AVG. Quid melius & animo geramus, & ore promamus,& calamo exprimamus,q̃ deo gratias?Hoc nil dici breuius, nec audiri lætius, nec agi fructuosius põt,Deo gratias,qui te in tam fideli pectore ditauit erga filios tuos. Sequitur. Eatur, ambuletur, curratur in uia dominibenedicãtur pusilli cum magnis iocundati in his quæ dicuntur eis,In domum domini ibimus: præcedent illi,& sequantur isti imitatores facti illorum,sicut & illi Christi. Ferueat iter sanctarum formicarum, fragrent opera sanctarum apum, feratur fructus in tolerantia cum salute perseuerandi usque in finem, Amen. Hæc ille. AVCTOR. Gratias Iesu Christo, cuius corporis & sanguinis sacrum mysterium qualiter sit celebrandum à fidelibus per hęc patrum scripta me scriba ipse disposuit: nec fortè sufficienti calamo cuncta,ut ipse dignabatur inspirare,suscepi,quæ cæteris dignioribus tranfundit uberiùs.Hæc autem catholica fide armatus exasperanti Witcleff contra uenerabilem Christi carnis naturam in altari, & uenerabilis huius missæ constitutionem fidenter obiicio: quia nec spiramen ulterius habeat, ut pro uero defendat, quod inter asserta eius Constantiense † sacrum Concilium dãnauit,his uerbis.Non est fundatum in euangelio, quòd Christus missam ordinauit.Hæc conclusio ibi quinta tàm uidetur damnanda fidelibus,quàm de institutis apostolorum iuxta ritus Christi. Beatus Paulus hanc missam tradidit Timotheo,& Dionysio illam formante.Origenes, Cyprianus,Tertullianus, Ambrosius,Basilius,Augustinus, Hieronymus, traduxerunt eam per præcum portiones in scripturis. Qui quantum à nostra distant ætate,& appropinquabãt cathenatim apostolis, tantò per filios descendentes, Bedam, Haymonem,Rabanum,Isidorum,& Anselmum, maiorem fidem, facerent, nos ueram partem habere de officio missæ,& falsam esse partem Witcleff, quæ sine probatione, uel teste fundatam in euãgelio negat,quam nos tanto numero testium ab ipsis apostolis deriuamus. Deprehendatur ergo mendax,cum sic præsumit in uerbis,& tanto perè conuincitur.Dicat audaciter fideliter. Proba quod dixeris,nisi iterum audiat supplantantẽ dicere, non ego probo,sed uos ubi si sit fundatum,edicite:& hoc erit nescienti probare suffragiũ, probamẽtũ inuadere alienũ, cũ habeat ipse nullũ.Quidã † aũt calũniari me uolunt,q̃ tot scriptoribus,magnis occurrã,scribentibus,& testantib.orationẽ dominicã dici instituisse Gregoriũ, Psalmos,introitus,Cælestinum, & canonem penè totum cum præfatione Gelasium,& osculum pacis Leonem,cum similibus. Doctores attendant inductos, qui longo tempore, & quanto præcesserunt talem instituentem, siue talem.Perpendantque doctorum historias, & quantum antiquitatis largitur Origenes singulis, & quàm celebri usu per cunctas orbis ecclesias seruabantur,& tunc planè sentiet antiquitati patrum cedendum esse simul,& credendum Paulum Timotheo,& Dionysio hanc formam dedisse, quam ex apostolorum traditione traduxit cunctis ecclesijs dispensandam: quam ideò cum tanta uniformitate remotissimæ gentes sine notanda singularitate sequuntur,& colunt.Nec item eos mẽdaces constituo, qui scribunt Gregorium instituisse orationem dominicam dicẽdam in missa: instituit,fateor,sed non primus, dicente seipso, q̃ in omni Græcia eã dicit populus cũ sacerdote:sed quia ipse executioni mandauit in hac forsan ecclesia,idcirco instituit more loquẽdi Christi in euangelio, Moyses dedit uobis circuncisionẽ:nõ quia ex patribus,neque ex eis primò, quò ad legis conditionem, sed ex Deo, & tamen ex patribus: & item ex Moyse est, sed ex patribus. Ioan. septimo.Non ex Moyse inchoatiuè,

Beda.

9 *Constantiẽse concilũ.*

Testes contra Vvitecleff.

Chrysost. To.2.

Ambr. To.4

Demissa in institutione.

Ambr. To.2

8 *Deo gratias.*

Aug. To.2

C

10 *Institutores missæ falsò credati.*

Psal.121.

sed

Digitized by Google

ſed ex Abraham, & ex patribus: quia uerum eſt modo ſuo, quòd Moyſes dedit nobis circunciſionem, non quia ex Moyſe, ſed ex patribus. Ita Gregorius dedit nobis in miſſa orationem dominicam, Cæleſtinus Pſalmos, Leo pacis oſculum, Gelaſius de canone multum ſancto. Non quia ex Gregorio, Gelaſio, Cæleſtino, aut Leone primò, ſed ex patribus & apoſtolis, immo a Chriſto primò condente. Et ſic finitur ſacræ miſſæ approbatio.

DE SACRAMENTALIBVS præcibus, & ritibus Baptiſmi.

Titu. V.

¶QVOD RITVS EVCHARIſtiæ, Baptiſmi, & aliorum ſacramentorum à Chriſti conſuetudine, & apoſtolorum donantur eccleſiæ ſine ſcripto propter hæreticos, execratos, & infirmos. Cap. XLV.

SVMMA.

2. *Scripta quod non ſint omnia, quæ ad ſacramenta pertinent, contra Witcleff, & eius ſequaces.*
2 *Myſteria ſacramentalia quemadmodum ſint tradita.*
3 *Occultandi myſterij ratio deſcribitur.*
4 *Execrati, qui dicantur.*
5 *Occultandorum myſteriorum prouidentia narratur.*
6 *Chriſtianis quæ fuerint priſcis temporibus obiecta. & qualibus iniurijs premebatur Chriſtianitas.*
7 *Auctor inuehitur in Witcleuiſtas. Et quomodo ſint plebs Caath, quibus non licet nuda ſacra proſpicere.*

LINGVAS noſtras magnificabimus, inquiunt Witcleuiſtæ, labia noſtra a nobis ſunt, donec dicant nobis clerici orthodoxi, rationes fundationeſquè ſingulorum rituum & ſacramentalium pcum. Vndeuix tranſit eos locus, uel tempus, quo ambiguis ſuis clericos & ſacerdotes nõ pulſant, fundamentum omne ſumentes ab hæretico & mendoſo principio ſui Witcleff, capit. 13. *Pſal. 11.*

A ſecundæ partis, de ſermone domini in monte. Chriſtus exemplar totius eccleſiæ, non fuit in perſona ſua taliter cõfirmatus, nec in baptiſmo ſuo chriſma huiuſmodi, ſed aquam ſimplicem requiſiuit, nec ſic dedicauit eccleſias, ſed epiſcopi hoc accipiunt ex ſingulari opere Salomonis: & ſic difficultatur eccleſia infideliter propter ſolemnizationem talis conſuetudinis introductæ. Hæc Witcleff. Avc. Ecce quid ſapuit noſter Witcleff de ſcripturarum Medulis. O Witcleuiſtæ, ſic difficultatur, inquit, eccleſia, propter ſolemnizationem talis conſuetudinis. Nihil plus ponderat Saraceno de ſcripturæ ſenſibus, quos omnes a principio ſcriptores ſancti dixerunt ad anagogiam toti mundo ſtupendam, ẽt uſque ad conuerſionem de uanitatibus paganiſmi, non dico ſimplicium, ſed qui eorum cæteris peritiores, & potentiores in clero, & regni partibus præfuerunt. Eamus ad eum. Chriſtus (inquit) in baptiſmo ſuo non huiuſmodi chriſma, ſed aquam ſimplicem requiſiuit. In uerbo, aquæ ſimplicis, omnes ritus tollit, nimirum, quia aquã B ipſam tollit à ſalute fidelium, ut ſuprà, libro quinto ſcriptum eſt. Sed planè dicas, omnium rituum ſacramentales rationes expoſtulas, ſicut ille qui Chriſtum expoſtulauit didragma. At 1 †Chriſtum audio mihi, dicentem, Vade ad mare. Quaſi dicat, Multa feci, multaquè dixi, quæ ſcriptis non expreſſi. Volo autem, ut in eis uidẽtes non uideant, & andientes non intelligant, ſed tu uade ad mare cuius ſunt elationes mirabiles, ne ſcilicet ſcandalizemus exactores indebiti, ne demus Witcleuiſtis occaſionem dicendi, q̃ eccleſia in hoc uel illo Chriſti careat fundamento. Non ſoluam ex debito, quia clericis filii regis Chriſti, in his myſticis hæreticis, & infirmis rationis penſam non ſoluerent, ſed nè ſcãdalizemus eos, uade ad mare, uade, ſi uis ad ſcripturas immeabiles, & inter medias undas piſcẽ, qui aſcendat, aſſume, & extractum de ore eius ſatherem, dabis pro me, & te. Inter undas ſcripturarum ſanctarum natantem inuenies quandoque piſcem Auguſtinum, piſcem Hilarium, piſcem Origenem, piſcem Dionyſium: ſaltem ſecundũ exigẽtiam quẽuis piſcem, qui tibi primus aſcẽderit, aſſume, & de ore eius confeſſionem ueritatis arripe, & pende tributum. Ipſi de mari ſcripturæ ueritatis non exeunt. Adeas ergo mare, 9 ad ipſos perge, & ibi uide quæ tibi uidenda non eſſent, ſi ſaltem eſſes de plebe Caath, de qua re Homilia. 5. ſuper librum Numerorum uetuſtiſſimus Origenes. Ne exterminetis de tribu ſua plebem Caath, quaſi in eo exterminandi eſſent ſi ſancta ſanctorum nuda, & patentia contigiſſent, quæ non ſolum non contingere, ſed nec intueri quidem fas erat non uelata. Si intellixiſti

Matth. 17

Scripta nõ omnia ſunt quæ ad ſacramenta pertinent.

Orig. To. 1

quid

quid historiæ ordo continuat, ascende nunc ad splendorem mysterii & legis spiritualis lumen, si tibi purus est mentis oculus, contuere. Si quis dignus ex his, qui Deo ministrant, diuina capere, & uidere mysteria, ad quæ contuenda cæteri minus capaces sunt, hic Aaron, uel filius Aaron esse intelligatur, qui ingredi potest ad ea, quæ adire aliis fas non est. Si quis talis ergo est, huic soli reuelata petes arca testamenti: hic uidet urnam intra se habentem manna, hic considerat, & intelligit propitiatorium, hic intuetur Cherubim utrinque, & mensam sanctam, & candelabrum luminis, & altare incensi: iste hæc considerat, & intelligit spiritualiter, id est, qui uerbo Dei, & misteriis sapientiæ operam dat, & Deo soli in sanctis uacat. Sciat sanè cui hæc reuelantur, & spiritualiter inspicienda creduntur, non sibi tutum esse aperire, & pandere, quibus non licet pandi: sed aperire debet singula, & operta cæteris minus capacibus tradere portanda in humeris, & ceruicibus imponenda. Cùm enim ex uerbis mysticis eruditi, & perfecti quique doctores opera populis iniungunt, & plebs agit quidem, & implet quæ mandantur, non tamen eorum, quæ geruntur, intelligit rationem, quid aliud geritur, nisi quòd operta, & uelata sancta sanctorum super humeros portantur? Et ut adhuc manifestiùs quæ dicuntur aduertas, exemplis te ex diuinis uoluminibus adhibitis, informabimus. Moyses intelligebat, quod esset uerum pascha: sciebat quæ essent ueræ neomeniæ, & quæ uera sabbata: & cùm hæc omnia intellexisset in spiritu, uerbis tamen ea per rerum corporaliũ species adumbrationesque uelabat: & cum sciret uerum pascha immolandum esse Christum, quem corporalem mandat immolari in pascha. 1.Cor.5. Cùmque sciret diem festum agi deberi in azymis sinceritatis & ueritatis, tamen de farinæ azymis præcipiebat. Hæc ergo & huiusmodi erant sancta sanctorum, quæ Moyses portanda cæteris traderet, id est, rebus & operibus implenda, cooperta tamen, & uelata communi sermonum tradebat eloquio. Humeri autem, quòd operum indicium teneant in multis sæpe ostendimus scripturæ locis: sed in ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec ratio eorũ tamen omnibus patet. Nam quòd, uerbi causa, genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solum orientis partem orationem fundimus, non facilè puto cuiquàm ratione compertum, sed & Eucharistiæ, siue percipiendæ, siue ceritu, quo geritur, explicandæ, uel eorum, quæ geruntur in baptismo uerborum, gestorumque, & ordinum atq; interrogationum, ac respõsionum quis facilè rationem explicet? non puto

A quisquam. Et tamen hæc omnia aperta licet & uelata portamus super humeros, cùm ita implemus ea, & exequimur, ut à magno Pontifice, id est, à Christo, & à filiis eius, tradita, & commendata susceperimus. Hæc ille. AVC. Hæc ultima uerba Origenis antiqui, omnium orthodoxorũ aures, cum primum tangunt, edificant. Cùm dicit omnium precum obseruantiarum, & rituũ, qui in dispensando Eucharistiam, uel celebrando geruntur, omnique circa baptismum uerborum, gestorum, respõsionum, interrogationum, nemo facilè ueras rationes assignet. Et tamen hæc omnia nobis cur sic fiant occulta, synceriter facimus, ut à magno Pontifice: quo nisi Christo, & à filiis eius, id est, ab apostolis tradita, & commendata susceperimus? Omnes ergo iuxta hunc textum memorabiles & graues ritus, putà, qui apud omnes ecclesias ab antiquo, sine contrarij mentione, & sine uarietate seruantur, à magno Pontifice Christo, & filijs eius apostolis commẽ B datos, susceperimus. Sed hoc scriptis domonstra dicit Witcleff. Respondet sanctus pater Dionysius: sed qui scripturas nobis dederunt, hoc punctim per singula non scriptis, sed uiuo sermone certa de causa donarunt. cap. primo ecclesiasticę Hierarchiæ DION. Venerabilissima † autẽ eloquia hæc cùm dicimus quæcunque à diuinis nostris sacræ perfectoribus in hagiographis, nobis & theologicis donata sunt deltis. Sequitur. Veruntamen extra scripturam duces nostri edocti sunt. Neq; hæc diuinis hierarchijs ad sacrificij commune inuelatis intellectibus, sed in symbolis sacris tradentibus: est enim non omnis sacer, neq; omnium, ut eloquia dicunt, cognitio. Hæc ille, AVCTOR. Vbi ad intellectum termi norum, qui sunt diuini sacræ perfectores, qui nostri duces, ex Græco notantur. Sacræ perfectores quidẽ apostolos dicit, quos & duces dicit: theologicas autem deltas, libros ueteris, & noui testamenti: & super hunc locum in commento. C LINCOLIEN. Venerabilissima eloquia hęc dicimus, quæcunq; à diuinis nostris sacræ perfectoribus, & sacrorum librorum sacræ scripturæ auctoribus nos sacræ sacros perficientibus dona ta sunt nobis in deltis, hoc est. Sequitur. Et quæcunq; alia, scilicet nostri duces, id est, doctores edocti sunt ab eisdem sacris ueris doctrina immaterialiori, quia interius absq; sermone exterius sonante facta, & ita per Spiritum sanctum angelico ministerio subdit. Sic itaque nostri duces edocti à sacræ scripturæ auctoribus edoctis interiori doctrina, docentibus autem per medium sermonem corporalem, non scriptum tamen. AVCTOR. Et † exprimit causam non tradendi per scripturam, sed per symbola, id est, signa extrinseca LINCOLIEN.

Dionysius.

Mysteria sacramenta lia quemadmodum sint tradita.

Subiun-

Occultandi ratio.

Subiungit autem rationem, quare in symbolis ad communem utilitatem suas fecerũt traditiones, ut uidelicet execratis occultarentur sacra, & ut non potentes intelligere spiritaliter spiritualia, manu ducerentur per materialia symbola. Hæc ille. AVCTOR. A duobus ergo intendebãt primi patres ecclesiæ occultare sacra mysteria, scilicet execratis, & infirmis. Execratis† hæreticis, & paganis, quib. sacri ritus essent ludibrio: idcirco nihil uidere sinebantur facto uel scripto quia porci sunt, & sacra suis pedibus conculcarent. Et† quia instinctu Spiritusancti præsenserunt apostoli quadringentis illis annis post Ascensionem Christi, magnam persecutionem à tyrannide principum paganorum ecclesiam esse passuram, cum opprobriis, scandalis, irrisionibus, & imputationibus falsorum criminum in lege, in sacris, in moribus, & corporibus hominum infinitis: quid mirum si ad abbreuiationem malorum, sacros ritus, & mysteria magni regis nec substrahere disponebant, nec prodere? Legat† Tertullianum in apologetico suo, qui sufficit, legat & Eusebium in ecclesiastica historia uidens oculis, si ualeat, qualibus iniuriis Christianitas permebatur, per falsam hominum interpretationem, & boni peruersionem, dicentium cœtus, & congregationes fidelium in ecclesia, illicitas factiones, & conspirationes esse: fratres quia se nominabant, malo studio deprauabãt: filios si castigabãt, occidere dixerũt infructuosos, si diis stipem non dederunt, dixerunt: omnemq; mortalitatem & lunæ & aeris infectionem & intemperiem Christianorum imputauit consortiis. Posteriùs aliquanto Iulianus Cæsar, Celso, & Porphyrio sibi sociatis, omnem euangelii textum impugnauit, & exprobauit, ut ne unum quidem capitulum relinqueretur intactum. Quid credis fecissent de tot ritibus & obseruantiis baptismi, uel alterius sacramenti, si comperissent in scripturis? Idcirco bene dixit Dionysius, quòd Apostoli, & magistri ecclesiarum post eos sine scripturis, uiuo sermone, & longa consuetudine has obseruantias sacramentales dederunt in simbolis, occultantes eas execratis. Origenes suprà dixit similiter Moysen intellexisse uerum pascha & non expressisse scripturis, sed sub umbris corporum posuisse. Et consimiliter ritus sacramentales circa baptismum uel eucharistiam, sicut flexiones, & adorationes uersus Orientem dixit nos agere, sicut a magno Pontifice Christo, & à filiis eius Apostolis tradebantur. Et tu† o miser Witcleff, consuetudo, quam blasphemas infideliter introductam in difficultatem ecclesiæ, ipsa est, quam à magno Christo Pontifice, & filiis eius traditam dixit Origenes: ipsam inspirauit Spiritussanctus Apostolis, qui uiua uoce sine scripturis doctoribus primarum ecclesiarum ulteriùs tradiderunt, dixit Dionysius. Hæc legisses infelix hæretice, & non sic blasphemasses in Christum, & Apostolos, propter consuetudinem introductam: propter te, & execratos Witcleuistas sic occultè dispensantur, plebs estis Caath, quibus non licet nuda sacra prospicere: immo propter quos iussum erat nè scriberentur, quæ septem tonitrua sunt locuta, sermone septimo. In expositione libri Apocalyp. AVGVSTI. Quod autem dixit signa, quæ locuta sunt septẽ tonitrua, propter obtusos dictum est, de quibus in euangelio dicitur, Nolite sanctum dare canibus, id est, ut non passim omnibus pateat uerbũ Dei. Alio denique loco propter suos seruos dixit, Ne signaueris (inquit) uerba prophetiæ huius: & ostendit quibus signari iussent, quibus nõ. Qui perseuerauerit (inquit) nocere, noceat: & q̃ in sordibus est, sordescat adhuc. Ecce quibus signatum est uerbum Dei, propterea in similitudinib. (inquit) loquor illis, qui ut sanctiora, &c. Ecce quibus non est signatum. Hæc ille.

Execrati.

Occultãdorum misteriorum prouidentia.

Christianis obiecta.

Caath.

Aug. To. 9

Matt. 7

Apo. 22.

¶ DE OBSERVANTIIS BAPTISMI, in quo Christus plus aqua simplici requisiuit, & de patrinis, qui offerant baptizandum. C. XLVI.

SVMMA.

1 *Witcleff confutatur circa baptismi obseruantias.*

2 *Argumenti subtilis conuersio aduersus Witcleff.*

3 *Christi unctio. Et quo chrismate fuerit unctus.*

4 *Christianus cur quis nuncupetur. Et quòd Christus dicatur unctus.*

5 *Aqua simplex quòd non solum requiratur ad baptismi perfectionem, contra Witcleff.*

6 *Baptismales ritus describuntur.*

7 *Patrinus, qui et Anadochus secundum Dionysiũ, & quod sit eius officium.*

8 *Patrini quot esse debeant.*

NE ergo scandalizemus uos Witcleuistæ, iussu Christi uadam ad mare. Tu autem quod petis tributum, id est, quæstionem resume. Christus inquit, exemplar totius ecclesiæ, nõ fuit in persona sua taliter confirmatus, nec in baptismo suo chrisma huiusmodi, sed aquam simplicem requisiuit Audio. Quid igitur? Nouerunt omnes eum hoc intendere. Ergo nec ecclesia chrisma huiusmodi ad baptismum, nec ritus solitos, sed aquam simplicem iam requireret. AVCTOR. Sic ipse concludit post multa, libro de Papa, ca. 11

Matt. 17.

Vvitcleff

Cum.

Cùm enim signa ista non sint nisi gratia signato tum, signata per se sufficiunt sine signis. Hæc
1 Witcleff. AVCTOR. Iuxta † hunc ergo sicut huius aquæ simplicitas excludit chrisma, ita & oleum, ita & uestem candidam, & interrogationes, & totum catechizandi ordinem, & solennes ritus, quos in aqua illa simplici de fluento Iordanis Christus non legitur requisiuisse. Propter hos omnes ritus probandos, necesse est, ut præsens quæstio renouetur, aut remoretur. Sed quid si petam Witcleff illa uerba euangelica, si propter aquam suam simplicem requirantur, dicente Christo: Baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritussancti? Cùm Christus exemplar totius ecclesiæ in baptismo suo præter aquam simplicem non requisiuit, cur requisiuit hæc uerba? Si concedas non requiri, iam Christi mandato repugnas, quo iussit hæc dici: si requisita concedis, tibi ipsi repugnas, qui huius oppositum concluisti de chrismate. Quid item dicens ad confessionem pœnitentiamque peccatorum, quã Christus ad baptismum suum præter aquam simplicem non requisiuit? Cæteri tamen baptizati tunc qui hoc fecerunt, in scriptis laudantur, &
2 ut adulti hoc nunc agant, iubentur. Et † ut argumentum eius in affirmatiuam conuertam: Christus præter aquam simplicem requisiuit Spiritũsanctum in uisibili specie columbæ, & patrem in sensibili uoce, ergo nos requiremus hæc eadem præter aquam simplicem. Dices forsan Christũ propter deitatis suæ naturam meruisse hanc prerogatiuam: uerum dices, & ita pre nobis omnibus non nullius chrismatis, sed melioris infinito nostro uisibili & altioris chrismatis in suo baptismo meruit unctionem, unde ipse nostra non eguit, dicente Psalm. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis. Quem textũ ad eum finem pertractat expositione sua super Lucam, lib. 2. ca. 1. textu, Spiritus domini super me, eo quòd unxerit me. BEDA. Non q̃ dominus Deus habeat dominum Deum, sed q̃ iuxta dispensationem carnis assumptæ dicat ea, quæ humilia sunt, ad quem Psalmista iam dixerat, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Quando enim consortes nominantur, naturam carnis intellige, quia Deus consortes substantiæ suæ non habet: & quia erat unctio spiritalis, & nequaquam humani corporis, sicut fuit in sacerdotibus Iudæorum, idcirco præ consortibus, id est, cæteris sanctis unctus esse memoratur. Cuius unctio, illo expleta est tempore, quando baptizatus est in Iordane, & spiritussanctus in specie columbæ descendit super eum, & manst in illo. Vnctus est igitur A oleo spiritali, & uirtute cælesti, ut paupertatem conditionis humanæ thesauro resurrectionis rigaret æternæ. Hæc ille. AVC. Ecce † quo chris
3 mate unctus est Christus, scilicet spiritali tantum, non corporeo, sicut Iudaici sacerdotes, qui ungebantur oleo corporali corpore tantum, Christus oleo spiritali: nos chrismate corporali corpore, ut redundet in spiritum, & ita fiamus participatione Christiani ab eo, qui est Christus per essentiam, sicut ipsum nostrum chrisma partim continet in effectu gratiam spiritualem: Christi chrisma fuit gratia per naturam. Et attẽ dant uigiles in scripturis, si Witcleff non intendat contra spiritumsanctum, & prærogatiuam capitis Christi, quòd dixit, Christus non chrisma huiusmodi, sed aquam simplicem requisiuit, quia sic nos hac ratione, nè solo signato chris- *Christi ma* mate sine signante ipso scilicet spiritusancto ba *stio.* ptizari petamus cum Christo. Ergo aspirabimus B ad similitudinem Dei, ne ipse ungatur oleo exultationis præ participibus suis, si nostro chrismate ungendum altare contendimus, etiam ne præ participibus, sed cum participibus suis ungatur, omnimodè suademus. Participes eius in hoc chrismate erant reges, & pontifices Iudæorum: participes omnes post eum baptizati fideles. Conari ergo deceret omnes fideles tantum reuereri caput suum, quantum Iudæi omnino si adsit facultas, differant Christo unctionem præ participibus suis ad illam per minorem tendentes, ut solus ipse sit Christus per essentiam, per participationem cæteri Christiani. Vnde libro. de uita Christiana, * circa principium AVGVSTINVS. Cur † quis Christianus nuncupetur, expo **cap. primo. & secundo.* nam Christum unctum interpretari sapientum, & fidelium nullus ignorat. Vnctos uerò non nisi *Aug. To. 9. Christus, id est, unctus.* sanctos uiros, & satis Deo dignos semper fuisse manifestum est nec alios, quàm prophetas, aut sacerdotes, aut reges. Et tam magnum fuit ipC sius unctionis mysterium, ut in iudaico populo non omnes illud, sed satis pauci de plurimis mererentur accipere: & hoc usque ad aduẽtum domini nostri Iesu Christi, quem Deus oleo lætitiæ, id est, Spiritusancto præ cæteris suis consortibus unxit. Ex quo tempore credentes illi, & baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliquanti, sicut prius sub lege fuerant, sed omnes in prophetis, & sacerdotibus unguntur, & regibus. Cuius unctionis quales esse debeamus, admonemur exẽplo, ut quibus tã sancta est unctio, sit nõ minus sancta conuersatio. Ex sacramento enim unctionis huius, & Christi, & Christianorum omnium, id est, in Christo credentium, uocabulũ descendit, & nomen. Hæc ille. AVCT. Ecce mi Witcleff, Christum unctũ sine exceptione, sequentes ab illo tempore, illo Christi sacramẽ

to

Mat. 28.

Argumenti subtilis conuersio.

Vnctio Christi.

Psal. 44.

Li. 4. Beda.

to unctionis uncti ex illo ſacramento, uocabulũ Christianorum ſuſceperunt nomen. Sub hac auctoritate producto Cornelio, producto Eunucho, & ſi lubet baptizato in Samaria ſub diacono Philippo, producto, ut ſine chriſmate baptizati probentur, quia non legitur chriſma adhibitũ. Ego econtrariò dicam in baptiſmatis nomine contẽta fuiſſe ſingula requiſita tunc, ſicut & nũc. Nec enim chriſma, aut renuntiationes, aut interrogationes nunc dicimus, ſed cuncta in una appellatione baptiſmum. Hoc item diceret Auguſtinus, qui omnes credentes, & non aliquantos, ut prius, a ſacramento chriſmatis in baptiſmo Chriſtianorum uocabulum promeruiſſe, affirmat. Et addit ex parte unctionis Chriſti, unde nec hic uobiſcum aqua ſimplex eſſe poteſt, per quam, gratiam conſequamur, hoc abſolutè docet nos libro de Gedeone, uerſus finem. AMBROSIVS. Non omnes hoc poterant haurire myſterium. Lauare quidem uoluit Abraham, ſed hoſpitalitatis cauſa: uolebat Gedeon lauare pedes angelo, qui apparuit ſibi, ſed uolebat quaſi is qui deferret obſequium, non qui donaret conſortium: hoc myſterium quod nemo cognouit: Denique & Petro dixit, Quod ego facio, tu nescis, cognoſces poſtea: hoc, inquam, diuinum miſterium eſt, quod etiam qui lauerunt, requirunt. Non eſt ergo ſimplex aqua, per quam conſequimur ut partem cum Chriſto habere mereamur. Hæc ille. AVCT. Attende mi Witcleff, qualiter aquam tuam ſimplicem Chriſtiani, ut cum Chriſto regnent, abnegent. Non eſt, inquit, ſimplex aqua, ſed diuino etiam miyta myſterio, qđ qui lauerunt, in Chriſto requirunt. Hoc repreſentat chriſma, hoc oleum, ſed & ſine oleo, ſine chriſmate noſtro uiſibili inuiſibilis gratia requiſita adeſſe, quæ per conſecrationem adeſt, ad nudũ adhæret elementum, ita ut nec, ut tu dicis, uerũ eſt, qp Chriſtus aquam ſimplicem requiſiuit. De quo libro 1. de ſacramentis AMBROS. Vidiſti aquam, ſed non aqua omnis ſanat, ſed quæ habet gratiam Chriſti ſanat, Aliud eſt elementum, aliud conſecratio, aliud opus, aliud operatio. Non ſanat aqua, niſi ſpirituſſanctus deſcenderit, & aquam illam conſecrauerit. Sicut legiſti, qp cum dominus noſter Ieſus Chriſtus formam baptiſmatis daret, uenit ad Ioannem, & ait illi Ioãnes, Ego a te debeo baptizari, & tu uenis ad meè Reſpondet illi Chriſtus, Sine modò: ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Vide quòd omnis iuſtitia in baptiſmate conſtituta eſt. Ergo quare Chriſtus deſcendit, niſi ut caro iſta mundaretur? Caro, quam ſuſcepit de noſtra cõditione. Non enim ablutio peccatorum ſuorum Chriſto neceſſaria erat, qui peccatum non fecit, ſed nobis neceſſaria erat, qui peccato manemus obnoxii. Ergo ſi propter nos baptiſmi forma conſtituta eſt, fidei noſtræ forma propoſita eſt: deſcendit chriſtus, Ioannes aſtabat, qui baptizabat. Et ecce quaſi columba Spirituſſanctus deſcendit. Hæc ille. AVC. Pondus ſuum habet unumquodque dictorum Ambroſii. Non aqua illa, quam ſimplicem uides, ſanat. Nõ elementum (inquit) ſed elementum cum alio commixtum, ſcilicet benedictione conſecrationis cæleſtis, quia aliud eſt elementum, aliud conſecratio, aliud ergo quàm elementum ſimplex requiritur ad baptiſmũ, & aliud requiſiuit Chriſtus in baptiſmo ſuo, ubi formam dedit noſtri baptiſmatis. Quia Chriſtus miſcuit aquis corpus ſuum ad mundandum eas in futurum baptiſmum: & tunc ſuperuenit ſpirituſſanctus in completum conſecrationis effectum. Vnde libro tertio, de luminibus Gregorius Nazanzenus. Ioannes baptizat, & accedit Ieſus ſanctificans quidẽ & ipſum qui baptizat, præcipue tamen ut & uterem Adam ſepeliat aquis, & ante omnia: ut per hoc ſanctificentur aquæ Iordanis: ut ſicut erat ſpiritus & caro, ita, & iis, qui baptizandi erant, in ſpiritu & aqua ſanctificationis ſucceſſio traderetur. Hæc ille. AVC. Vides aquas corpore Chriſti mundatas, habiles ad baptiſmum, & mixtas aquas ſpiritu, ſicut Chriſtus erat ſpiritus & caro. Vice ergo corporis chriſti, qui fuit chriſma uerum, & primum unde omnes dicimur chriſtiani quaſi chriſmati, ipſum chriſma miſcemus aquis, ut eas ſpirituſſanctus conſecret oleo unctionis. Sic ergo deſcendit chriſtus, deſcendit & Spiritus, ut aqua conſecratione permixta, baptizandos expurget, quod aquæ ſimplices non ualebant. Non ergo Witcleff aquæ ſimplices baptizant fideles, ſed baptizant idololatras, ut exponit in commentario Eſaiæ. 46. libro 18. textu. Qui ſanctificabantur, & mundos ſe putabant in hortis HIERONYMVS. Præceperat per Moyſen Deus, ut ſi quis præuentus fuiſſet in peccato uaccæ ruffæ aſperſus cinere, & aliis expiationum modis, per ſacrificia, & uictimas rediret ad templum. Quòd illi negligentes, in locis deliciarum, & uoluptatum, hoc eſt, in hortis amœniſſimis, uel baptiſteria extruebant, uel piſcinas ad areolas irrigandas, adulteria, & omnem libidinum turpitudinem ſimplicibus aquis abluere ſe putantes: quibus rectiſſimè & illud aptabitur, Et noctem flumine purgant. Hæc ille. AVCT. Ecce mi Witcleff, ſimplices aquas tuas, nonne ſanctus pater Hieronymus execratur eas ut turpes, & turpibus applicatas? Inquit enim ſimplicibus aquis abluere ſe putantes, extruebant. &c. Et Ambroſius iam ſuprà, Non eſt (inquit) ſimplex aqua per quam cum chriſto partem conſequimur, nec omnis aqua ſanat, ſed con-

Amb. Non extat.

Io. 13.

Amb. To. 4 cap. 5

Matt. 3.

Gregorius Nazan.

Eſa. 46.

Hier. To. 5

Perſius.

Digitized by Google

cõsecrata uerbo Dei. Quod idẽ assumit sermone. 3. primæ partis, de *catechismo AVGVS. Non omnis aqua mundat, sanctificatur autem hæc per consecrationem uerbi. Tolle enim uerbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit uerbum ad elementum, & fit sacramentum, uirtus enim Christi per aquam mundauit nos. Hæc ille. AVCT. Aqua ergo simplex, non ut aqua mũdat, sed aqua consecrata. De singulis ergo super additis elemento aquæ simplicis, sicut ea ab apostolis & patribus primitiuis traxit ecclesia dicendum est, ubi non omnia tamen lector ponderabit æqualiter, cùm uariæ sint ecclesiæ, & uarios usus parum differentes assumant: sed gaudeat in ueniſſe tot obseruantias, quot lecturus est, à tanta antiquitate, & tot sanctorum patrum auctoritate diffusas in unam chartã simplicis lectionis.

*Catechismus.

Aug. To. 9 cap. 2.

6 ¶Primò † enim habet baptizandus, si sit adultus, petere sibi susceptorem, & ducem, qui eum instruat de fide, & moribus Christianis, & offerat sacerdoti, quem appellat DIONY. Anadochum, cap. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ. Qui autem istorum uerè supermundanorum diligit sanctam participationem, ueniens ad aliquem Anadochũ mysteriorum, suadet quidem ipsum ducem fieri uiæ ad hierarcham: ipse autem totaliter se obsecuturum promittit his, quæ tradentur. Et rogat & adductionis ipsius, & uniuersæ secuturæ uitæ magisterium recipere. Vbi LINCOLIEN. Ducatus uerò ipsius ad hierarchã ab anadocho, signum est, ꝙ rationalis natura nõ præsumit qcquàm sanctum, aut ad Deum accessum ex proprijs uiribus, sed ex diuino dono, & superiori adiutorio. Hæc ille. AVCTOR. Officium † huius Anadochi puto iam habere patrinos, qui baptizandum ducant ad ecclesiam, de fonte quoq; susciplant, pro ipso respondeãt, & tenẽtur instruere. Vnde ibi in fine commenti LINCOLIN. Dicitur Anadochus, id est, susceptor uiuificæ ambulationis ad ueritatẽ: quia ut in ministerio patet, susciplt alterum deducendum ad hierarcham, & per ipsum ad ueritatem. Hæc ille. AVCTOR.

Baptismales ritus.

Dionysius.

Patrinus.

8 Quòd † autem iam non unus, sed tres sint patrini alterutriusq; sexus, bene superaddit in quibusdam ecclesijs patrum industria, propter misteriũ Trinitatis: quod maximè in baptismi officio nondũ est, sicut mandabatur notanter à Christo, maximè post ampliationẽ numerosam fideliũ, ex quibus numerus ille nusquàm deerit baptizãdo. Alioquin unus solus erit, propter unius mysterium deitatis. Vnde lib. 6. secundæ partis, de sacramentis cap. 12. HVGO. Patrini illi uocãtur, qui parunlos ad baptismum offerũt, & pro ipsis *respondendo, quasi fideiussores ad Deum fiunt. propterea hi patrini uocantur: quia enim regenerandos ad uitam nouam offerunt, quodammodo adiutores fiunt ipsius regenerationis nouæ, de quibus placuit patribus, ut per singulos baptizãdos patrini singuli admitterentur, id est, unus tantum, siue uir, siue mulier. Propterea fortassis, ne spiritualis cognatio, cui reuerentiam exhibere oportebat, patrinis diffusa in matrimonij copula obesse posit. Sed quædam ecclesiæ hanc consuetudinem non obseruant, plures ad susceptionem paruulorum admittentes. Hoc simpliciter sancitum est, ut alium in baptismo, uel in chrismate, hoc est, in confirmatione filiolum non susciplat, qui ipse baptizatus non est, & confirmatus. Hæc ille.

Patrini quot.

Nunc ex decret. Sancto. S. Concilij Tridẽtini tãtum unus patrinus eligendus est, una què comater ad euitandam spiritualem consanguinitatem.

Vide sef. 8. sub pio iiii. cap. 2. reformationis Matrimonij.

**Spondendo.*

¶VT RITVS BAPTISMALES OBseruentur, cum possint & hoc regulariter, primò de traditione nominis, cum crucis signatione in fronte. Cap. XLVII.

SVMMA.

1 *Ritus sacros, & sacramentales obseruantias quo modo iubemur reuerenter, ut traduntur tenere, &c.*
2 *Ecclesiæ præceptis etiam extra canonem, quòd parendum sit.*
3 *Ecclesiæ per scripturas commendatio, & auctoritas.*
4 *Testamenti noui laus. Et quomodo tenenda est nobis Christiana religio, & ecclesiæ eius communicatio, quæ catholica est, &c.*
5 *Catholicus quis dicatur.*
6 *Cathecumenus sit baptizandus.*
7 *Nominis in baptismate impositio.*
8 *Descriptio accedentis ad baptismum, & anadochi, seu patrini, in sacris memorialibus, expositio.*
9 *Witcleff obiectio, quòd non sit in potestate sacerdotis scribere baptizandum in sacris memorialibus, &c. Et auctoris ad eandem est responsio.*
10 *Cathecumenus, & Cathechizare quid sit.*
11 *Cathechizationis antiquitas.*
12 *Crucis signum in fronte baptizati.*
13 *Frontem non habere, quid sit.*
14 *Fons baptismi in medio ecclesiæ ostenditur uenisse à Deo, & Christo.*
15 *Exorcismus, & exufflatio in baptismo, ab Augustino annotatur.*

1 RITVS † sacros, & sacramentales obseruantias reuerenter, ut traduntur, tenere iubemur, quos omnes, ut apostolicos colit Christiana fidelitas, quia ab apostolis, uel succedentibus

Digitized by Google

in eorum ſedem epiſcopis indiſtinctè eos accepimus. Reſultat autem huic pietati ſeditioſus Witcleff de* Papa duodecimo. Contemnemur inquiens, de paucis ritibus, quos de doctrina Chriſti ſeruauerunt apoſtoli, & omnino honeſtè ſuperadditas uerè & modeſtè non præponderemus, uel hypocriticè obſeruemus. Omnia. n. talia non expediunt, uel ſunt licita, niſi de quantò iuuant ad obſeruantiam mandatorum. Vnde uidetur adulterina degeneratio, quòd mandata Dei, quaſi neutra reſpicimus, & cum traditionibus hominum ſumus inſolubiliter diſpenſati. Hæc impiiſsimus Witcleff. AVCTOR. Quod iubet contentari de paucis, quos ex doctrina Chriſti ſeruauerunt apoſtoli, quærere faceret audientem, qui ſunt illi ritus, & quot. Et itē nun quid utentes eis poſſent præponderanter ſuprà mandata Dei, & ſic eos hypocriticè obſeruare. Et tunc uunquid dimittendi? Propter quas cās ritus eccleſiæ quamlibet damnabiliter quæritur introductos, & ſimpliciter cancellandos, quia adulterina eſſet degeneratio, nedum cum traditionibus hominum, ſed cum diuinis ſic inſolubiliter diſpenſari. Ecce fides eſt donum dei, hanc præponderanter ſupra charitatem poſſe accipi ſupponit apoſtolus. Quia dæmones credunt (inquit) ſic traditio prophetiæ, ſic eleemoſynæ, ſic martirii, ſic prædicationis uerbi dei, ſicut occaſionaliter prædicantium, & ut Iudas traditor p̄dicauit. Sic de dono ſapientiæ, timoris, & reliqs donis Spiritus ſancti, charitate ſecluſa: ſic de linguarum uarietate, & miraculorum operatione: quos ritus Deus inſtituit miniſteriis ſuorū fidelium, quos tamen oēs aliqui præponderarunt mandatis diuinis, & hypocritæ obſeruarunt ut Iudas, & alij: quos & quales non impari numero forſan noſtris in ritibus, ſi diligenter quæreres, inuenires. Et hos Chriſtus Deus inſtituit, hos apoſtoli, hos fidelium præpoſiti, & ſubiecti inſolubiliter miniſtrarunt. Hoc igitur argumentum quomodo ſuſcipiam contra ritus modernos eccleſiæ: niſi id ipſum cogar admittere contra caput eius Chriſtum & inſtituta diuina? Aut ſi arguam in forma Auguſtini, qualiter acuis argm̄ tuum contra eccleſiam, niſi paganus quilibet ad idem eadem forma uerborum tenta acuet contra Chriſtum. Videant ergo pij Chriſtiani hoc mare, & fugiant. Iordanis enim eius conuertatur ſic retrorſum. Et quouſque ſciant retrorſum docere fideles, quos ritus tradidit Chriſtus apoſtolis obſeruandos, quos item honeſtè ſuperaddiderunt apoſtoli, & demum quos patres conſequētes addiderunt, contententur, & teneant ritus illos cum Chriſto capite, quos eius uniuerſa per orbem tenet, aut ad certa loca certis de cauſis tenendos eſſe decreuit eccleſia. Hāc enim eccleſiam, & auctoritatem eius quicunque Witcleui ſta eius ditioni ſubiiciatur, ſacrilegii conuictus eſt, q̄ non ſequitur: ſcripturis ſanctis obuius eſt, quæ eius auctoritatem approbant, quamuis non certum ab eis proferatur exemplum. Vnde li. 2. contra Creſconium capi. 36. AVGVS. Proinde †quanuis huius rei certum de ſcripturis ſanctis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur ueritas, cum hoc facimus, quod uniuerſæ iam placuit eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas: ita quia ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem eccleſiam de illa conſulat, quam ſine ulla ambiguitate ſacra ſcriptura demonſtrauit. Si† autem dubitas utrum eccleſiam (quæ per omnes gentes numeroſitate copioſiſsima dilatatur) hæc ſancta ſcriptura commendet (neque enim ſi non dubitares, adhuc eſſes in parte Donati) multis & manifeſtiſsimis teſtimonijs ex eadem auctoritate prolatis, te onerabo. Hæc ille. AVCTOR. Iam adducat Witcleff ritus ſacramentales quoſdam ſecundū eū neceſſarios, quoſdam execrandos: utatur ſe donante, cenſoria uirgula, ut hos probet, hos reſecet. Quis uni deliranti moderno, tantum fidei habebit ꝙ eccleſiam toto orbe diffuſam, cuius auctoritatē in obſeruantiis, legibus, & ritibus ſanctarum ſcripturarum (ut dixit Auguſt.) commē dat auctoritas? Quanta dīa? hoc cenſet Witcleff: prium tradit per uniuerſum orbem eccleſia, cuius auctoritatem ſcripturæ ſanctæ confirmant, & in quam, tanq̄ in totius fidei ſupplemē tum, oēs articuli ſymboli rediguntur. AVCTORITATEM autem Witcleff quis approbat, & non ſuſtinet eiſdem uiis, & mediis Arii, Manichæi, aut cuiuslibet capitalis hæretici partes dici probabiles? Hos ergo ritus ſacramentales, quos uel tota, uel penè tota per orbem ſeruat eccleſia, ſi Chriſti ſint, ſi apoſtolorum, hæreticus es dū denegas. Quòd ſi uniuerſalis eccleſiæ ſunt, ut concors doctorum ſanctorum pandet auctoritas, ſi repellas, es hæreticus: quia & eius auctoritatem ſcripturæ commendant: hoc ſi dubites, hæreticus Donatiſta iam es. Neque enim ſi non dubitares, iam adhuc eſſes in parte Donati, ut Auguſtinus decreuit: hæc ſola uia inter omnes ſecuritatem habet, ut ſequamur eccleſiam orbis terrarum. Et quia hæc eſt, de qua in ſymbolo, Credo ſanctam catholicam & apoſtolicam eccleſiam. Reiiciatur Witcleff cum ſuis argutiis, qc quid contra iſtam inuoluit. Vt in libro de uera religione AVGVS. Repudiatis † ergo omnib. qui neque in ſacris philoſophantur, neq; in philoſophia conſecrantur, & his, qui uel praua opinione, uel aliqua* ſimultate ſuperbientes, à regula

*li. de Papa. ca. 12.

Eccleſiæ cōtram extra canonem præceptis parendum eſſ. Aug. To. 2

Eccleſiam commēdāt ſcriptura

Eccleſiæ auctoritas

Aug. To. 1 ca. 7 Nouiteſtamēti laus.

* Simulatione.

Digitized by Google

à regula & communione ecclesiæ catholicæ deuiarunt,& his,qui sanctarum scripturarum lumen,& spiritalis populi gratiam (quod nouum 6 testamentum uocatur)habere noluerunt, quos q̃ta breuitate potui perstrinxi. Tenenda est nobis Christiana religio,& ecclesiæ eius communi catio,quæ catholica est,& catholica nominatur nõ solum à suis, uerumetiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintuè,ipsi quoque hæretici, & schismatum sũt alumni,qñ non cum suis, sed cum extraneis loquũtur,catholicam nihil aliud quàm catholicam uocant. Non enim possunt intelligi,nisi hoc eam nomine discernant, quo ab uniuerso orbe nuncupatur. Hæc ille. AVCTOR. Hæreticos & Iudæos cõiunctim alloquitur, quorum primi ecclesiam,sicut Iudæi spernunt euangelium,quibus æqualiter repudiatis, tenendam dixit communicationem ecclesiæ,& fidem ecclesiæ: At ne Witcleff suam sectam sperare posset istam ecclesiam,quæ catholica est, & catholica 7 nominatur,id est,uniuersalis per orbem terra- B rum. Hanc autem sibi hæresis Witcleff uendicare non potest,quam nec orbis agnouit, nec decima pars eius,nisi quòd sit hæresis,qua contra ecclesiam docent Witcleuistæ,baptizare,orare,reconciliare,& cuncta facere, præter quæ licet in ecclesia per orbem facere. Vnde scire cuperem, quod symbolum dicant, qui contra totam hanc ecclesiam perfido Witcleff credunt? Reuera, Credo in sanctam ecclesiam catholicam, mentiuntur si dicant,cum uere dicant, Credo perfidũ Witcleff,& sectam eius contra totam ecclesiam catholicam. Repudiatis ergo his, quæ à regula, 8 & communione ecclesiæ catholicæ deuiarunt, de ritibus sacramentorum,& precibus, credamus ecclesiam catholicam, & obseruemus ecclesiam orbis terrarum. Vnde sermone.j.secun- *Aug. To.8* dæ partis,qui est de symbolo AVG. Videte charissimi etiam in ipsis sancti symboli uerbis conclusionem omnium regularium,quæ ad sacramentum fidei pertinent,quasi supplementum quod C dam additum,ut diceretur & sanctam ecclesiam Fugite ergo quantum potestis diuersos, & uarios deceptores, quorum sectas, & nomina præ 9 multitudine sui nunc longum est enarrare. Sequitur. Vnum uestris prudentiis commendo, ut ab eo,qui catholicus non est,animum, & auditum uestrum auertatis omnimode. Hæc ille. AVC. *Catholicus qui.* 5 Catholicus†dicitur,qui secũdum uniuersam ecclesiam,docet,& credit. Si ergo iubet Witcleff liberè dimittere quod uniuersa tradit ecclesia, quomodo catholicus est? Cum ergo contra ecclesiam docet,nullo modo fidelis est,qui dixit, Credo sanctam ecclesiam, & contra eam credit Witcleff. Nam probemus ritus sacramentales p ecclesiam tempore & loco catholicam regulari A ter obseruatos. Videamus quid sparsi per orbẽ patres ecclesiæ,& sparsis temporibus cõscripserunt. Primò†omnium reperio accedentem ad *Catecumenus sit baptizandus.* baptismum debere catechumenum fieri, & hoc modo,ut quandam sanctitatem per crucis impressionem & orationem sub manus impositione suscipiat. Vnde li.2.de baptismo paruulorũ. *Aug.To.9* ca.37.AVG. Non uniusmodi est sanctificatio. Nam & catechumenos secundum unum suum quendam modum per signum Christi,& oratio nem sub manus impositione puto sanctificari; Hæc ille. AVC. Hanc manus impositionem suscepit Paulus ab Anania in forma catechumeni, *Act.8.* non ut confirmatus chrismate,ut autumat Arma chanus.de quo supra li.5. Vnde in expositione eiusdem loci Actuum.8. Rabanus. Imponens ei manum,ut signaret catechumenum. AVCTOR. Et supra RABAN. Et erat ibi tribus diebus, hoc quoque triduano catechumenorum gradus dedicatur. Hæc ille. AVC. Et † hic baptizã di nomen exprimitur, quia nomen adultorum *Nominis impositio.* in primæuis ecclesiæ scribebatur. De quo cap. 2.ecclesiasticæ hierarchiæ DION. Interrogans scilicet sacerdos baptizandum sic, si conuersabitur post confessionem,imponit capiti eius manum,& signans illum,rescribere iubet sacerdotibus uirum,& susceptorem eius:illis autem rescribentibus,orationem sacram facit: & ipsa cũ omni ab eo ecclesia completa,discalceat eum,& expoliat per ministros. Hæc ille secundũ translationem antiquam. AVC. Theoria sequente exponit quid ista designent. Et assumit LINCOLIEN. Descriptio † uero accedentis,& anadochi,& scripti in sacris memorialibus expositio,significat nominum saluandorum descriptionem indelebilem in libro uitæ,& in cælis. Cuius descriptionis,& indelebilitatis, licet auctor, & factor sit Deus, ascribi tamen potest hæc descriptio & repositio angelis per sacerdotes significatis, qui singulorum merita in finem perseuerantium Deo annuntiant. Hæc ille. AVCTOR. Hunc sacrum ritum,& significationem eius refragari conabitur furor Witcleff, ut assolet†quia scilicet non sit in pote- *Obiectio* state sacerdotis sic scribere baptizandum, cum ignorat si sit præscitus, quo dato, mendax dixit esse signaculum. Breuiter respondeatur hæ *Responsio.* retico,quod ritus iste sacramentalis,& exinde signum sacræ rei est,& si iam non subsit,quia forte fictus accedit,aut in futuro non suberit, quia tamen debeat esse signum, mendax non erit, unde ut talem uitam gereret, qualem promereri dignum uidebitur scribendum in libro uitæ, idcirco nomina iam traduntur, & antiquitus scribebantur pro certitudine conuersorum. Vnde libro. secundo de symbolo, in principio

AVG. Nomina profitentium in libro excipiuntur uitæ, non à quolibet homine, sed a superiore cælitus potestate. Hæc ille. AVCTOR. Et per hoc ipsum inuitantur baptizati conuersationem ducere congruam. Vnde in libro, qui est de secundis epiphaniis Gregorius Nazanzenus. Discant ergo hi, qui subdolè deliberant nomina sua offerre ad baptismum, nec aliquid emendationis ad uitam, aut correctionis ad mores præparare conantur, quo possint aduentum diuinæ gratiæ bene compositò in anima, & diligenter innouato susçipere habitaculo. Quanuis enim remissionem, & indulgentiam habeat præteritorum baptismi gratia, peccatorum (gratia quippe est) tamen futuræ cautelæ securitatiquè prouidendum est, ne forte ad eundem uomitum reuertamur. Tùm deinde etiam illud docet, quò subiectos oporteat esse eos, qui accedũt ad gratiam, his, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, maxime etiam, si dignitate commissa sibi, uel sapientia præditi uideantur. Hæc ille. AVCTOR. Et hic ucteranus & uenerandus antistes duas largitur causas, quare baptizandorum in principio nomina recitantur: quia quorum nomina ad baptismum eorum æquè mores ad futuram gratiam sunt tradendi. Vnde Hom. 6. in Leuit. ORIGE. Vos qui sacrum baptisma desideratis accipere, & gratiam spiritus promereri, prius debetis audito uerbo Dei uitiorũ germina resecare, & mores barbaros, ferosque componere, ut mansuetudine, & humilitate susçepta, possitis etiam gratiam Spiritussancti capere. Hæc ille. AVCTO. Simul, & sponsio quædam fit subiectionis futuræ ad monita sacerdotis, cum uelut pastor bonus decernit eos uocandos nominatim, ut eos catechizandos in fide p̃cedat, ingrediens cum eis, & egrediẽs, ut pascua inueniant: propter hoc iam enim catechumenos appellamus. Vnde *lib. 6. secundæ partis de sacramentis cap. 9. HVG. Catechumenus †instructus, uel audiens interpretatur, Catechizare instruere est: quoniam baptizandi prius instruuntur, & docẽtur, quæ sit forma fidei Christianæ, in qua eos saluos fieri, & sacramentum salutis susçipere oportet, sicut scriptum est. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritussancti. Prius docete ad instructionem, baptizate ad emendationem, docete ad fidem, baptizate ad remissionem peccatorum. Ideo docete, quia qui crediderit: ideo baptizate, quia qui baptizatus fuerit, saluus erit. Hęc †igitur forma catechizationis à primis tpibus fidei Christianæ instituta est, quę tunc quidem necessariò seruabatur, quando adultis, & intelligentiam habentibus priusquam ad baptismi sacramentum accederent, regula fidei Christianæ nuntiabatur, ut sponte acquiescentes, digni regeneratione spiritali iudicarentur; uel credere nolentes, meritò acceptione sacramenti Dei uelut indigni repellerentur. Ad obtinendam quippe salutem idcirco arbitrium hominis consulendum est, quoniam opus salutis uoluntarium cẽ oportet. Et hoc quidem a principio factũ est. Hęc ille. AVCT. A principio fidei ecce hoc obseruatum regulariter erat, ut prius catechizati, postmodum baptizarentur. Sed †his ordo tum crucẽ domini susçipere iubet in fronte, qua uisa, uasculum suum uetus diabolus repetere uereatur, & angelus exterminator non possit accedere. Vnde in sermone de *catechismo AVGVSTI. Acceperunt præceptum domini per Moysen, ut in occisione agni celebrarent pascha, ex cuius sanguine, postes domus suæ unusquisque liniret, ne timerent angelum uastatorem, qui signum sanguinis agni occisi in fronte suæ domus haberent. Sequitur. Demonstra & tu Israel spiritalis, fili Abrahæ, secundùm fidem, non secundùm carnem, demonstra & tu quomodo libes pascha. Habes agnum occisum, demonstra, Ecce agnus Deo, ecce qui tollit peccata mundi. In sanguine eius postes domus tuæ demonstra, & dic, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Hæc ille. AVCT. Et libro. 12. contra Faustum AVGVS. Sanguine illiniuntur postes, ut pernicies depellatur. Signantur signo dominicæ passionis in frontibus populi, ad tutelam salutis. Hæc ille. AVCT. Ob salutem ergo nostram, crucem fronte gestamus, & ob confessionem Christi, nostri in loco pudoris, ne, scilicet, erubescat fidelis Christum confiteri coram hominibus. Vnde super Psalm. 141. AVGVS. Insultet ille crucifixo Christo, uideo ego in frontibus regum crucem Christi. Sequitur. Vsqueadeò de cruce non erubesco, ut non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa sacramenta aliter aliterque accipimus: quædam per totum corpus accipimus, quia uero in fronte erubescitur ille, qui dicit, Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam illum coram patre meo, qui in cælis est: ipsam ignominiam quodammodo, quam pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audistis hominem insultare impudenti, & dicere, frontem non habet. Quid est †frontem non habet? id est, impudens est. Non habeam nudam frontem, tegat illam crux domini mei. Hæc ille. AVC. Dulcis pater Augustinus quàm reuerenter crucem christi sibi figit in fronte? quam se in sacramento accepisse commemorat: in baptismo scilicet, quod toto corpore accipimus ore eucharistiam. Nec omittet dicere, quis enim

Greg. Nazanz.
Origen. To. 1
Io. 8 Catechumenus. *parte 3 secũdi li.
Matt. 28. Catechizationis antiquitas.
Crucis signum in fronte. Aug. To. 9 *catechismo. ca. 3
Io. 1
Gal. 6
Aug. To. 6 ca. 30.
Aug. To. 8
Matt. 15
frontẽ non habere.

Digitized by Google

in hoc ſacramento fronti imprimendam inſtituit. Ille.n.(inquit) qui dicit, Qui me erubuerit coram hominibus,&c. ipſe hãc ignominiam, in pudoris noſtri loco fronte inſtituit. Quis hæreticus erga hanc audet ſurripere, ſacramento autem omitti iubere pro libito, quam Chriſtus corporaliter imprimendam iuſſit,& ſtatuit? Et quã Ioannes apoſtolus per totam deſcripſit eccleſiã Apoc. 22. Oſtendit mihi(inquiens) flumen aquæ ſicut cryſtallum exiens a throno Dei,& agno in medio plateæ eius. Super quod ſermone ultimo ſuper Apoc. Ioan. AVGVSTIN. Fontem ꝯ baptiſmi oſtendit in medio eccleſiæ uenientem a Deo,& Chriſto. Nam quale decus ciuitatis eſſe poteſt, ſi flumen per medium plateæ eius ad impedimentum habitantium deſcendat? Et ex utra que parte fluminis lignum uitæ faciens fructus. 12. per ſingulos menſes,& reddens fructum ſuũ hoc de cruce domini dicit, Nullum eſt lignum, quod omni tempore fructificet, niſi crux, quam geſtant fideles, qui rigantur aqua eccleſiaſtici fluminis,& reddunt fructum perpetuum omni tpe Hæc ille. AVCT. Hic habemus flumen baptiſmi in medio eccleſiæ,& lignum uitæ. i. crucẽ Chriſti, quã accipiunt baptizati ex utraque parte fluminis, quia tam ante baptiſmum, q̃ iam baptiſmo ſuſcepto, cum chriſmate crux Chriſti baptizatis imprimitur. Hæc ꝑm hiſtoriam ad intẽtionem S. Ioannis Auguſt. expoſuit. Quòd ſi tunc non iugiter, ſed ut cuiq; placeret, uel facere, uel omittere obſeruaſſet eccleſia, quo fluuiũ baptiſmi in eccleſia, aut lignũ crucis ex eius utraq; parte nunq̃ ſine ligno, ſiue flumine, ut libertatẽ Witcleff, q̃ dicit tunc fuiſſe, detegẽs continuo inſcripſit, imo quaſi cõtinenter ſine omiſſione docuit hanc obſeruãtiã baptizandi cuſtoditam à ſingulis, dum ait lignum crucis facere fructus. 12. ſ. 12 apoſtolorum, cunctis autem tpib. Qualiter pẽſat uerba illa poſtea in retractatione textus AVGV. Quod autem dicit, lignum ſup fluuium 12. per ſingulos menſes dare fructum,& crux nullũ, quæ ꝑ totum mundum, non ſolum oĩbus menſibus, ſed ẽt oĩbus diebus in his, qui baptizantur, exhibet fructum Deo. Hæc ille. AVC. Ecce iam Witcleff, non dicit Aug. quibuſdam dieb. ut baptizantibus aut baptizandis placuerit, ſed ẽt in oĩbus his qui baptizantur crucis ſignaculo exhibet fructum deo. His igitur in obſeruantiis non ſuperuacuè utendum eſt traditione ſanctorũ patrum,& ꝓphetia ſcripturæ: q̃a & credẽtibus sũt euidentiſſima ſigna liberationis fidelium a ptãte Satanæ: intantum, ut apertè tantis myſteriis alti hæretici publicè reſiſtere non audebant. Prout ſcribit li. 2. de gratia & peccato originali ca. 39. AVG. Denique ipſa eccleſiæ ſacramenta, quæ tã priſcæ traditionis auctoritate concelebrant, ut ea iſti q̃is in paruulis exiſtiment ſimulatoriè potius q̃ ueraciter fieri, non tamen audeant aperta prolatione reſpuere. Ipſa in quã ſanctæ eccleſiæ ſacra ſatis indicant paruulos a partu ẽt recentiſſimos per gr̃am Chriſti de diaboli ſeruitio liberari. Excepto ꝓ enim, ꝙ in remiſſionẽ peccatorũ non fallaci, ſed fideli myſterio baptizantur, etiã prius exorcizatur in eis,& exufflatur in eis potes tas ꝺ̃ria, cui ẽt uerbis eorum, à quibus portãtur ſe renuntiare reſpondent. Hæc ille. AVC. Notate pii fideles, hæc eccleſiæ ſacra, ſeu ſacramentales obſeruantias, quas, ut dicit Auguſtinus, eccleſia tam priſcæ traditionis auctoritate concelebrat,& annotat, ſignanter exorciſmum, exufflationem, abrenuntiationẽ diabolo per ora portantium, & demum baptiſmum paruulorum in remiſſionem peccatorum: quæ ſi tam priſcæ cõſuetudines eccleſiæ fuerant Auguſtino, qui uix quadringẽtis annis diſtabat à Chriſto, quid nos de tanta conſuetudine uacillemus, qui iam ſequmur Auguſtinum annis plus quàm mille? Et illa non audebant Pelagiani apertè reſpuere, ſicut nec iam temporis Wiacleuiſtæ, quanuis illi in paruulis, iſti etiam in adultis exiſtiment ſimulatorie potius quàm ueraciter exerceri. Sed de his iam dicemus ſingillatim.

Apoc. 22.

Aug. To. 9 14 bo. 18

Aug. ibi in fin homilie.

Aug. To. 7

¶DE EXORCISMO SALIS, DE IMpoſitione ſalis,& exufflatione oris cum Effeta, cum crucis ſignatione. De myſterio apertionis. De iniunctione Symboli,& orationis dominicæ, ſcilicet, Pater noſter,& Credo. Cap. XLVIII.

SVMMA.

1 *Exorciſmus quomodo requiritur in baptiſmo.*
2 *Exorciſmus quid ſit.*
3 *Exorciſmus, quòd fuerit à Chriſto commiſſus,& ab apoſtolis tractus.*
4 *Salis exorciſmus. Et quare dabatur cum baptizabantur plures adulti in primitiua eccleſia.*
5 *Salis exorcizati myſteria, atque bona, deſcribuntur.*
6 *Ioannis baptiſmus in Iordane in Ennon iuxta Salim uicum, quòd non fuerit ſine grandi myſterio oſtenditur. Et de ſatione Salis.*
7 *Sacerdos quare orat ſalem in ore baptizandi,& ſaliuam in aure.*
8 *Crucis frequens ſignatio quare fiat in fronte baptizandi.*
9 *Exufflatio, quæ fit à ſacerdote in baptiſmo, unde traxerit ortum.*
10 *Apertionis myſterium per Effeta, recenſetur.*
11 *Saliua quare tangantur nares & aures baptizã*

di, & eius efficacia.

12 *Competentes qui dicantur.*

13 *Symboli, & orationis dominicæ iniunctio, atque traditio.*

1 EXORCISMVS. † autem requiritur contra ſpiritum immundum, quẽ totiens increpans Chriſtus quandoquè ſolo iuſſu, quandoquè rebus, uel aliis mediis priori deſtituebat hoſpitio. Hic ergo catechumenis opportunus eſt, prout ſcribit libro. 2 de origine officiorum. capi. 20. ISIDO. *Iſidorus.* Puto autem omnes à Ioanne baptizatos in pœnitentia catechumenorum prætuliſſe figuram. Exorcizantur autem hi primùm, deinde ſalem 2 accipiunt, & inunguntur. Exorciſmus † autem ſermo increpationis eſt contra immundum ſpiritum in energumenis ſiue catechumenis factus, *Exorciſmus quid.* per quem ab illis diaboli nequiſsima uirtus, & inueterata malitia, uel uiolenta incurſio expulſa fugetur. Hoc ſignificat lunaticus ille, quem increpabat dominus Ieſus, & exiit ab illo dæmonium. Poteſtas autem diaboli exorcizatur, & inſuffla tur in eis, ut eis renuntiet, atque eruti à poteſtate tenebrarum, in regnum domini ſui per ſacramentum baptiſmatis transferantur. Hæc ille.

3 AVCT. Hic † aũt ad exorcizandum ritus, nè inter humanas traditiones calumniaretur ab Wit *Exorciſmus. a Chriſto inſtitutus.* cleff, ab apoſtolis tractus, & à Chriſto noſcitur eſſe commiſſus: ubi aſcenſurus in cælum, ait, Signa autem eos quiſ crediderint, hæc ſequentur. *Marc. 16.* In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquẽ tur nouis, ſerpentes tollent. Super quem locum Homilia. 39. GREGO. *Gre. To. 2.* Sancta quippe eccleſia quotidie ſpiritualiter facit, quòd per apoſtolos tantùm corporaliter faciebat. Nam ſacerdotes eius cum per exorciſmi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos ſpiritus in eorum mẽte contradicunt, quid aliud faciũt, quàm dæmonia eiiciunt? Hæc ille. AVCT. Et lib. 2. de Symbolo in principio, Neophytos alloquens AVGVST. *Aug. To. 9* Quid (inquit) eſt dilectiſsimi, quòd in uobis celebratum eſt. Quid eſt, quod hac nocte circa uos actum eſt, quod præteritis noctibus actum non eſt, ut ex locis ſecretis ſinguli produceremini in cõſpectum totius eccleſiæ? Ibi ceruice humiliata, quæ malè fuerat antea exaltata, in humilitate pedum, cilicio ſubſtrato, in uobis celebraretur examen, atque ex uobis extirparetur diabolus ſuperbus, dum ſuper uos inuocatus eſt humilis altiſsimus Chriſtus. Omnes itaque humiles eraris humiliterque petebatis orando, pſallendo, atq; dicendo, Proba me deus, *Pſal. 136.* & ſcito cor meum: probauit, examinauit, corda ſeruorum ſuorum timore tetigit, diabolum ſua 6 uirtute fugauit, atque ab eius domino ſuam fa-

A miliam liberauit. Hæc ille. AVCT. His obloquatur, his detrahat Witcleff, ſi uult ſuo fauere diabolo, celebrato examine, & baptizandi catechumeni nomine tradito, extirpatur diabolus ſuperbis, dum inuocatur humilis altiſsimus Chriſtus. Ipſeq; fugauit ſua uirtute diabolum, & ab eius dominio ſuam familiam liberauit. Sed 4 † cùm ſit ſalis ſacrificium non minus aliis, & ſine *Salis excellentiſsimus.* aſpero condimento ſalis, nec conditur carnis corrumpendæ ſuauitas, nec item fugatur à caduerum corruptela muſca diaboli, idcirco primò ſal præparari iubetur. Vnde ſuper librum Regum in expoſitione BEDA, Sal cæleſtis ſapientiæ quo modo initiantur catechumeni in cunctis noſtrorum operum ſacrificiis offerre iubemur. Hæc ille. Et ſumitur de conſecratione. diſtin. 4. cap. Sal. AVCT. Hac de cauſa primùm (ut reor) dabatur in primitiuis eccleſię, cum iam baptizabantur plures adulti, ut ſal ſapientiæ ſem per eſſet in ore, cum contingerent inter Ethni- B cos, inter quos in numeros conuerſabantur, habere ſermonem. Sub qua metaphora dicebat apo *Coloſ. 4.* ſtolus ad Coloſſen. 4. nouiter baptizatis. Sermo ueſter in gratia ſale ſit conditus, ut ſciatis quomodo uos oporteat ſingulis reſpondere. Super quem locum in expoſitione AMBROS. *Amb. To.* Quoniam neceſſe eſt inter infideles nos ambulare, & colloquia miſceri cauſa conuerſationis mundanæ, hoc eſt, quòd commonet, ut cum ſapientia ſit ipſa conuerſatio, propter ſcandalum gentiliũ, ne occaſionem accipiant per nos blaſphemandi, & incitentur ad perſequẽdum. Quid enim opus eſt loqui cum eo, quem ſcias intractabilem, & obſtinatæ mentis, paratum ad contumeliam faciendam? Ideo hoc monet, ut oppotuno & loco & tempore magiſtra modeſtia religionis uer 5 ba promantur. Hæc ille. AVCT. Habet † ergo hic ſal exorcizatus ſua myſteria, ut diabolum *Salis bona.* C ab hac habitatione ſignata aſperitate repellat, ut fluxũ uerborũ ſapientiæ ſiccitate refrænet, & ut à fatua converſatione uitã & ſenſum, quos iam Chriſto dedicauit, iugi aſperſione coerceat. Vn- *Iſidorus.* de lib. 2. de officiis. ca. 20. ISIDO. Sales autem in myſteriis catechumenis dandos à patribus inde eſt inſtitutũ, ut eorũ guſtu, condumentum ſa *Gen. 19.* pientiæ percipiant, neq; deſipiant à ſapore Chriſti, nec ſint fatui, & retro reſpiciant, ſicut uxor Loth, ne malũ exemplũ dãtes Chriſti remaneãt, & alios condiant, quemadmodũ illa, q̃ cum liberaretur à Sodomis, in uia poſita retro reſpexit: ibiq; remanſit facta ſtatua ſalis, quo ſigno condirentur hi, qui per fide mũdo, & actibus, deſideriiſque eius renuntient, nè affectionis priſtinæ recordẽtur, neq; ad ſeculi illecebras reuocentur. 6 Hæc ille. AVGTOR. Vnde † non ſine grandi myſterio Ioannes baptizauit in Iordane in Ennon

non iuxta Salim uicum in octauo lapide à Scito poli, dictum, ut quidam putant, à Salem ciuitate Sichimorum, quam subuertit Abimelech, & seminauit in ea salem, secundum Hieronymum libro de distantiis locorum. Sicut mos erat ueterum ciuitates anathematizare destructas, cũ ductu aratri, & seminatione salis: ita & mansionem diaboli desertam ipsi reddamus sancto sale, & Christo fœcundam. vnde hunc sacrum ritum ad baptismum annexum prophetando prædixit sãctus Ezech. ca. 16. exprobando Hierusalem. Et aqua non est lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis. Quem textum exponens. 6. homilia super Ezechielem. ORIGENES. Qui accipimus gratiam baptismi in nomine Christi loti sumus: sed nescio quis lotus sit in salutem. Simon lotus est, & baptisma consequutus, perse uerabat in Philippi societate: uerùm quia non erat lotus in salutem, condemnatus est ab eo, q in Spiritu sancto dicit ad eum: pecunia tua tecũ sit in perditione. Ingentis est difficultatis eum, qui lauatur, lauari in salutem. Attendite catechumeni, audite, & ex his, quæ dicuntur, præparate uosmetipsos, dum catechumeni estis, dum necdum estis baptizati, ut uiuentes ad lauacrum lauemini ad salutem. Et infrà. Neque sale salita. Et hoc crimen est Hierusalem, quia non fuerat digna sale Dei. Ego si credidero domino meo Iesu Christo, ipse me sal faciet, dicetquè mihi, Vos estis sal terræ. Si credidero spiritui, qui in Apostolo loquutus est, sale condior, & possum præceptum custodire dicentis, Sermo uester sit semper in gratia sale conditus. Grande opus est ita saliri. Qui sale conditur, gratia plenus est. Nam communi prouerbio salsus dicitur gratiosus, & econtrariò insulsus, qui non hẽt gratiam Si gratia nobis à Deo uenit, & complemur dono eius, sale salimur. Hæc ille. AVCTOR. Post aquam igitur baptismalem ritum saliendi aperuit, qui est gratia sapientiæ. Iterum post datum salem, increpatur diabolus, ut recedat quemadmodum sacerdos noster Christus, cum iam ascendisset de aqua, & tentasset eum diabolus, ait, Vade Satana. Et reliquit eum diabolus. Et Marc. 9. Ad surdum & mutum, Ego præcipio tibi, exi ab eo. De quo dixit discipulis, Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. propterea orat sacerdos † salem ponens in ore, & saliuam in aure, ut dæmonum excludat surdum, & mutum, orans, & adiurans, Ergo maledicte diabole recognosce sententiam tuam, & da honorem Deo uiuo. Vnde libro de institutis clericorum ca. 26. RABANVS. Tunc datur ei sal benedictum, ut per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, nec a uermibus peccatorum ultrà putrefiat, sed magis illæsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, ut suam nequitiam agnoscẽs, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine. Hæc ille. AVCTOR. Et bene dicit, exorcizatur, nè peruersus Witcleuista dicat ibi, Exorcizari creaturam Dei in paruulis, quod æque ponderans libro primo de symbolo quasi in principio AVGVSTI. Ideo sicut uidistis hodie, sicut nostis, & paruuli exufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exufflatur: sed ille, sub quo sunt omnes, qui cum peccato nascuntur (est enim princeps peccatorum) ac propter hoc, q̃ per unum, qui lapsus est omnes misit in mortem, missus est unus sine peccato, qui omnes in se credentes perducat ad uitã liberans eos à peccato. Hæc ille. AVC. Et ibi iterum exorcizando malignum, sacerdos baptizati frontem signo crucis signat, dicens. Hoc signum sanctæ crucis, quod nos fronti eius imponimus. Totiens † enim signatur, ut non dubitaret nec erubesceret crucem Christi. Vnde sermone primo secundæ partis sermonum. AVGVS. Denique ne dubitares, nec erubesceres, quando primum credidisti, signum Christi in fronte, tanquàm in domo pudoris, accepisti, recole frontem tuam, ne signa expauescas aliena. Qui enim, inquit ipse dominus, confusus in me fuerit coram hominibus, confundet illum filius hominis coram angelis Dei. Nolite ergo erubescere ignominiam crucis, quam pro te Deus ipse non dubitauit excipere, dic cum Apostolo, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Et respondet ipse tibi Apostolus, Non me iudicaui aliquid scire in uobis, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. Ille qui ab uno populo est tũc crucifixus, in omni populo est tunc cordibus fixus. Hæc ille. AVCTOR. Quod † autem tangit supra Augustinus exufflationes baptizandorum, ueterem ritũ ecclesiæ detegit: secundum tamen Dionysium ipse baptizandus iubebatur ter exufflare malignum cap. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ. Dionysius. Inde ita stans, in occidentem attendentem & manus suberigentem atque ad ipsam regionem conuertentem exufflare iubet Satanam, & illius abnegationem confiteri, & ter ei abrenuntiationem testificantem, & confitentem. Hæc ille. AVCT. Non sunt ergo hi ritus nouelli, quos antiquus pater Dionysius à sancto Paulo contraxit: hanc exufflationem, & abrenuntiationem ter factam maligno, ipse descripsit, & per Augustinum, & alios posteriores ad tempora usque nostra transmisit, quam uelut sanctæ eccle-

Salis fatio.

Orig. To. 2

Act. 7

Matt. 5

Coloss. 4.

Matt. 4.

Ergo male dicte diabole &c.

Rabanus

Aug. To. 9

Crucis frequens signatio.

Gal. 6.

1. Cor. 2

Exufflatio

Dionisius

ecclesiæ acceptã,nec ipsi hæretici Donatistæ audebant omittere, sed audebant peruertere, ut quando debebant exufflare diabolum inter opera eius,ausi sunt Christi exufflare baptismum. Prout inter plurima loca in epistola ad Chrispinum schismaticum quæritur AVGVSTINVS. Ergo istorum baptismus acceptatur, & illorum exufflatur, qui nec istorum est, nec illorum,sed illius,de quo dictum est,Hic est ille qui baptizat &c. Hæc ille. AVCT. Demum † in ordine faciendi catechumenum apertionis celebrandũ est mysterium,quod fit ex sputo sacerdotis missο ad aures & nares catechumeni: cuius rationẽ & exordium scribit libro primo de sacramentis AMBROSIVS. Quid egimus sabbato?Nempe apertionem,quæ mysteria apertionis celebrata sunt,quando tibi aures tetigi, & nares :quod significat in euangelio dominus noster Iesus Christus, cum oblatus ei esset surdus,& mutus, & tetigit aures eius,& os eius. Aures,quia surdus erat: os,quia mutus,& ait, effeta. Hebraicum uerbum est, quod dicitur latinè, aperire. Ideo tibi sacerdos aures tetigit, ut aperirentur aures tuæ ad sermonem & eloquium sacerdotis. Hæc ille.AVCTOR. Hic sacer antistes non dignatur allegoriam adhibere in obseruantiam baptismalem,quam Witcleff subsannat, imò exponit, & per euangelium Christi,confirmat: aures(inquiens)sacerdos tetigit dicens ut Christus effeta.i.aperire,ut aures sint apertæ ad sacerdotis eloquium,non modò tantum ad mysterium, sed deinceps ad usum. Prout libro de mysteriis in principio idem AMBROSIVS. Aperite ergo aures, & bonum odorem uitæ æternæ in allato uobis munere sacramentorum carpite. Quod uobis significamus,cum apertionis celebrantes mysterium, diceremus, Effeta, quod est aperire, & uenturus unusquisque ad gratiam quid interrogaretur cognosceret, quid responderet meminisse deberet: hoc mysterium celebrauit in euangelio Christus, sicut legimus cum mutum curaret,& surdum. Hæc ille. AVCT. Notate fideles, quod dicit Ambrosius hoc mysterium celebrauit Christus in euangelio, sic & cætera omnia sed sparsim tum pro captu temporis, quæ iam ad unum mysterium tanquam fragmenta miraculi nè aperirent redegerunt apostoli,& tenet ecclesia.Simul & quod generali uerbo sine distinctione dicit ad omnes.Vobis significauimus,cum diceremus Effeta. Et quia Dionysius & Augustinus de exufflatione,& de crucis signatione,& sale,& exorcismis dederunt sine quacunque exceptione cuiuslibet baptizati regulas generales, palàm est, quòd libertatem Witcleff, uel,secundum Augustinum,uanam,& paganam licentiam liberè respuendi hos ritus, usque ad sua tempora non admisit ecclesia, sed nec diu post eos Rabanus unquàm audierat,qui item indistinctè,ut illi,scribit libro de institutione clericorum cap. 26. RABANVS. Postea † tanguntur ei nares,& aures,cum saliua, & dicitur ei,Effeta,quod est aperire.Hoc enim sacramentum hic agitur,ut per saliuam typicam sacerdotis,& per tactum sapientiæ uirtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur,ut aperiantur ei nares ad percipiendum odorẽ notitiæ Dei:ut aperiantur illi & aures ad audienda mandata Dei,tensuque interiori cordis reponenda. Deinde sacerdotali benedictione munitur,ut ad sacrum baptisma cum fide accepta custodiatur. Hæc ille. AVCT. Hanc benedictionem ultimò dat sacerdos tanquàm catechizandi terminum,& baptizationis initium. Et ideo eam præcedit competentium mysterium per traditionẽ symboli,& orationis dominicæ. De quo libro. 2.de officiis cap.21.ISIDORVS. Competentes † sunt, qui post doctrinam fidei, post pœnitentiam uitæ,ad gratiam Dei percipiendam festinanti: ideoquè appellantur competentes, id est,gratiam Christi petentes. nam catechumeni tantùm audiunt, necdum petunt. Sunt autem quasi hospites, & uicini fidelium:de foris audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles: competentes iam petunt, iam accipiunt,iam catechizantur,id est, imbuuntur institutione sacramentorum. Istis † enim salutare symbolum traditur, quia communitorium fidei & sanctæ confessionis indicium: quo instructi,agnoscant quales iam ad gratiam Christi exhibere se debeant. Hæc ille. AVCTOR. His ergo dat mater ecclesia pabulum symboli post aliorum rituum alimenta, quoùsque parere possit lauacro baptismali. Vnde li. 4. de symbolo.in princi. AVGVSTI. Dum per sacratissimum crucis signum uos susceptit in utero sancta mater ecclesia,quos sicut & fratres nostros cum summa lętitia spiritualiter parit nouam prolem futuram tãtæ matris,quoùsque per lauacrum sanctum regeneratos ueræ luci restituat,congruis alimentis eos, quos portat, pascat in utero,& ad diem partus sui lætos læta perducat. Et infrà. Omnia sacramenta, quæ acta sunt,& aguntur in uobis per ministerium seruorum Dei exorcismis,orationibus, canticis spiritualibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicũ, humilitate pedum,pauor ipse omni securitate appetendus: hæc omnia, ut dixi, escæ sunt,quæ uos reficiunt in utero,ut renatos ex baptismo,hilares uos mater exhibeat Christo.Accepistis & symbolum protectionem parturientis contra uenena serpentis. Hæc ille.AVCT. Ecce tamen, quòd omnia sacramenta,quæ agũ-

Aug.To.2. *Matt.3.* *Apertio.* *Amb.To.4* *Marc.7.* *Amb.To.4* *Rabanus.* *Saliua.* *Benedictio sacerdotis.* *Competentes.* *Symboli traditio.* *Aug.To.9*

tur

tur per ministerium seruorum Dei presbyterorum, inquit, exorcismis, orationibus, canticis spiritualibus, insufflationibus, & cætera omnia esce sunt, quæ nos reficiunt in utero, donec parturiat nos mater nostra in utero baptismali. Sed quis est Witcleff, qui tanta urgenti spirituali fame, qua nulla est maior, nos iubet ab omnibus escis istis propter libertatem illam Paganica sua tantum securitate stare ieiunos? Et istæ, inquit Augustinus, uos reficiunt in utero: sed subdit, Accepistis & symbolum protectionem parturientis. Idcirco in primæua ecclesia dabatur symbolum repetendum una cum oratione dominica sabbato in Ramis palmarum, ut idem redderent ad octo dies. EX CONCILIO AGATENSI 1. Symbolum etiam placuit omnibus ecclesiis una die, id est, ante octo dies dominicæ resurrectionis publicè in ecclesia competentibus prædicari. Hæc ille. AVCTOR. Hoc habetur de consecratione distinct. 4. cap. Symbolum. Quod ad punctum consequens Augustinus sermone 59. tertiæ partis, qui est feria. 3. de oratione dominica, quæ incipit, Reddidistis AVGVSTINVS prius symbolum didicistis, ubi est regula Dei & fidei uestræ breuis & grandis. Breuis numero uerborum grandis pondere sententiarum: oratio autem, quam hodie accipitis, retinenda, & ad octo dies reddenda, sicut audistis euangelium cum legeretur ab ipso domino data est discipulis suis, ab ipsis peruenit ad nos, quoniam In omnem terram exiuit sonus eorum. Hæc ille. AVCT. Et iterum in sermone quartæ partis, qui incipit, Symbolum reddidistis AVGVS. Tenete & hanc orationem, quã reddituri estis ad octo dies, quicunque autem uestrum non bene symbolum reddiderint, habent spatium. Teneantq; die sabbati nouissimo, quo die baptizati estis: ad octo autem dies ab hodierno reddituri estis orationem, quam hodie accepistis. Hæc ille. AVCTOR. Loco autem huius iniungit sacerdos modernis diebus, patrinis, ut dicant loco paruuli orationem dominicam cum symbolo, quia paruulo ad dicendum ætas non sufficit.

Concilium agatense.

¶QVOD CONSTITVATVR BAptizandus ad fontem sanctum, & renuntiet Satanæ. Ca. XLIX.

SVMMA.

1 *Baptizandus quomodo constituatur ad fontẽ sacrum.*

2 *Abrenuntiationis actum quòd ubique solenniter exhibeat occidẽtalis ecclesia. Et quomodo apostolorum traditione ad eam peruenerit.*

3 *Dominus desponsaturus ecclesiam, quomodo primò omnium iubet eam abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius.*

4 *Abrenũtiare diabolo, & omnibus operibus eius ac pompis, quòd Christus nos præcipiat, ostenditur.*

5 *Timotheus, & primæui, quomodo tenebãt formã baptizandi cum renuntiatione Satanæ ex apostolica traditione.*

6 *Baptismum quod nõ possit adipisci quis, sine renũtiatione satanæ, contra quosdam.*

7 *Pompæ diaboli quæ sint.*

8 *Baptismalis ritus, de abrenuntiando Satanæ, & pompis eius, quomodo per apostolum Paulum fluxerit per orbem.*

1 ERminatur ordo catechizandi, & donec introducatur baptizandus ad sacrum fontem, sub hac sanctitatis norma suspenditur. Cùm † autem iussu sacerdotis illuc inducitur, iuxta formam quãdam orientalis ecclesiæ baptizandus adultus exueret se, & nudus, & discalceatus occidentem aspiceret, ut uersus ad regionem mortis, abrenuntiet diabolo, manibus erectis, & tandem ad oriẽtem ductus, confiteretur Christum. De quo capit. 3. ecclesiasticæ hierarchiæ Dionysius. Accedentẽ uelut orientem uitam exuens, & usque ad eas, quæ secundum illas extremas habitudines spolians, nudum, & discalceatum statuit ad occidẽtem aspicientem, & manuum erectione obscuræ mãlitiæ renuentem communiones: & ingenitum ipsi dissimilitudinis habitum, tanquam exufflantem, & totales confitentem ad deiformis cõtrarium abrenuntiationes. Sic perfectè in habitu dinalem ipsum & incommunicabilem factum ab orientem traducit. Hæc ille. LINCOLIE. Postquàm hæc fecit, statuit ipsum accedentem nudum, nondum tamen omnimodè, & discalceatum, aspicientem occidentem, & manuum ad hanc regionem erectione, obscuræ malitiæ renũtiantem, seu exprobantem communiones, hoc est, prædicto corporali aspectu, & manuum erectione significantem se renuere omnes huiusmodi communiones, & exufflatione corporali tanquàm exufflantem habitum dissimilitudinis. Sequitur. Et confitentem totales, hoc est, omnimodas, & perfectas abrenuntiationes ad contrarium deiformis. Hæc ille. AVCT. Hanc † formam sequitur exponendo hunc textum Amos, Nunquid currere quærunt in petris equi libr. 3. commentariorum HIERO. In mysteriis primum renuntiamus ei, qui de occidente est, nobisquè moritur cum peccatis, & sic uersi ad oriẽtem, pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei seruituros nos esse promittimus. Hæc ille. AVCT. Quamuis

Dionysius

Amos. 6

Hier. To.

Digitized by Google

Quamuis autem totam hanc formam in occidẽ tali ecclesia non seruemus, ubique tamen abrenuntiationis actum solemniter exhibemus. Apostolorum enim traditione peruenit ad nos. Quòd item Paulus sub aliis uerbis dat intelligi ad Colossen. 2. dicens, Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquàm mundo uiuentes decernitis? Quod exponens AMBRO. Omnis, inquit, qui baptizatur in Christo, moritur mundo. Cunctis enim superstitionum erroribus abrenuntiat, ut solam colat fidem Christi. Sequitur. Moritur autem his, quibus subiectus fuerat per errorem, dum negat illos, quos præsumpserat esse. Et ita fit, ut per inimicitiam abrenuntiationis inuicem sibi mortui dicantur homo, & elementorum cultura. Hæc ille. AVCT. Iuxta hanc ergo expositionem ad literam, quod Paulus dicit mortuos esse Colossenses Christo ab elementis huius mundi, hoc intẽdit abrenuntiasse illos drabolo, qui spiritualis nequitia est in cælestibus. Et hoc quidem ab institutione Christi processit prout exponit illũ textum Tobiæ, partem iecoris super carbones lib. super Thobiam BEDA. Dominus acceptu rus ecclesiam de gentibus, in primo dispensatio nis eius initio iubet eam in singulis credentibus abrenuntiare Satanæ, & omnibus operib. eius, etiam omnibus pompis eius. Ac deinde confiteri fidem sanctæ trinitatis in remissionem peccatorũ, ꝙ ẽ intima piscis uiscera uiuis cõcremare carbonibus, quibus actis, angelus apprehendens dæmonem ligauit: quia post abrenuntiationem diaboli, post confessionem rectæ fidei, sequitur remissio peccatorum, expulso dæmonio per aquam baptismi. Hæc ille. AVC. Validum põdus habet, quod uir prouidus uerborum Beda dicit, quod † dominus desponsaturus eam, id est, ecclesiam, primò omnium iubet eam abrenuntiare diabolo, hoc est enim quod primò omnium ad sacrum fontem sacerdos interrogat, Abrenuntias Satanæ? Et iterum, & omnibus operib. eius? Et tertio, & omnibus pompis eius? Respondente ipso continuò, Abrenuntio, dedit eo ipso chirographum baptismale professione solemni, quo coram Deo retineatur obnoxius. Vnde libro 1. cap. 2. de sacramentis. AMBROSIVS. Quando te interrogauit, Abrenuntias diabolo & operibus eius, quid respondisti? Abrenuntio. Abrenuntias seculo, & uoluptatibus eius? Abrenuntio. Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius: ut pecuniam eius acceperis, teneris astrictus, & reluctantem te fœnerator astringit, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris consideras, uel quibus promiseris. Leuitam uidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare, ergo chirographum tenetur tuũ, non in terra, sed in cælo. Hæc ille. AVCT. Is ergo abrenuntiationis actus & professio solemnis, qua ad Christum incipit pertinere, quod est. Et hoc iuxta quosdam est pactum, quod, Christus nos dixit facturos esse cum aduersario, dum sumus cum in illo in uia. Vnde super illum locum Matth. 5. libro commentarii Hieronymus. Quidam cautius disputant in baptismate singulos pactum inire cum diabolo & dicere, Renuntio tibi diabole, & pompæ tuæ, & uitiis tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est. Si ergo seruauerimus pactum beneuoli, & consentientes sumus aduersario nostro, & nequaquam in carcerem recludendi: sin uerò quid quàm transgressi fuerimus eorum, quæ diabolo spoponderimus, trademur iudici, ac ministro, & mittemur in carcerẽ, & non exibimus ex eo, donec reddamus nouissimum quadrantem. Hæc ille. AVCTOR. Sed ꝙ Ambrosius abrenũtiationem secundam confirmat seculo, & uoluptatibus eius, hac ratione æstimo, qua dicimus nos & omnibus operibus eius & pompis. Ipse est enim princeps huius mundi, & sic eiicitur foras, cui nullus plenè renuntiat, qui mundo non renuntiat. Ideo iubens Christus reddere quæ sunt Dei Deo, præmisit quæ sunt Cæsaris Cæsari, prout notat li. sup Lucã c. 10. AMB. Benè prius quæ Cæsaris Cæsari sunt reddenda decernit. Neque enim potest esse quis domini, nisi prius renuntiauerit mundo, sed omnes renuntiamus uerbis, non omnes renuntiamus affectibus. Nam cum sacramenta suscipimus renuntiamus: quàm grauia uincula promittere Deo, & non soluere? Hæc ille. AVCTOR Ergo libertas Witcleff non erat libertas ecclesiæ ante dies Ambrosii, ipse enim generali uerbo dicit, omnes renuntiamus uerbis, quia cum sacramenta suscipimus, renuntiamus, non autem affectibus omnes: ne dicat Witcleff eos renuntiasse mentaliter, sed uerbis inquit. Quis ergo tunc libere utebatur his ritibus libereque dimisit, iam Witcleff exponat: maximè si præcepto Christi huic ritui omnes erant astricti, ut ait Beda. Et item super hunc textum Gene. Nequaquam interficitur, ultrà aquis diluuii omnis caro. BEDA. Intelligendum quia priscæ nostræ conuersationi dominus quodammodo maledicat, & in baptismo hanc disipet, cũ abrenuntiare nos diabolo, & omnibus operibus eius, ac pompis præcipiat, acsi demum noua confessione mundati, ad benedictionis æternæ gratiam mereamur attingere. Hæc ille. AVCT. Ecce † quòd Christus nos abrenuntiare diabolo, & omnibus operibus eius, ac pompis

Amb. To. 5 — Matth. 5. Hie. To. 9. — Tob. 8 Beda — Amb. To. 5 — Gene. 9. — Amb. To. 4

Digitized by Google

pis præcipiat: & hæc ideo trina abrenuntiatio facta prædicatur in primæua eccleſia. capit. 2. ec
Dion. cleſiaſticæ hierarchiæ in principio DION Y. Deinde ſtatuens ad occidentem attendentem & manus erigentem ad eandem conuerſus regionem exuffiari quidem ipſi ter iubet Satanam, & adhuc quæ abrenuntiationis confiteri, & ter ipſi abrenuntiationi teſtificatus confeſſum ter hoc traducit ad orientem. Vbi LINCO. Hoc eſt inſuper confiteri ea, quæ abrenuntiationi Satanæ, & operibus eius, & confeſſum ter hoc, id eſt, expreſſam eam abrenuntiationem traducit ad orientem. Hæc ille. AVCTOR. Et ſicut dixi ſeculo & pompis eius, qualiter fecit Timotheus
1. Tim. 6. in baptiſmo ſuo. Quòd item commemorat ſanctus Paulus. 1. ad Tim. 6. dicens, Apprehende æternam uitam, in quam uocatus es, confeſſus es bonam confeſsionem coram multis teſtibus. Super quod ad literam in annotationum libro HIERO. Confeſſus es bonam confeſsionem in baptiſmo, renuntiando ſeculo, & pompis eius coram multis teſtibus, coram ſacerdotibus, uel miniſtris, uirtutibuſquè cæleſtibus. Hæc ille. AV-
5 CTOR. Hanc † ergo formam tenebant ex apoſtolica traditione Timotheus, & primæui, pro
Amb. To. 5 ut conformiter eundem textum in expoſitione ſua tangit AMBROSIVS. Fidei uictoria eſt, cum omnia uitia, & crimina ſubiugantur, ut ad æternæ uitæ præmia ueniatur. Cuius confeſsio inter ipſa rudimenta fidei, teſte interrogate & reſpondente monimentis eccleſiaſticis continentur. Hæc ille. AVCTOR. Scripſit ergo Apoſtolus confeſsionem, & nomen baptizati, relinquens illud monimentis eccleſiæ, & ita demum ſcribenda erant in memoriis angelorum, & in libro uitæ conformiter ad Ambroſium iam ſuprà. Hæc ipſa, ſcilicet abrenuntiatio, confeſsio noſtra eſt: in angelorum concione ſcripta eſt.
Aug. To. 9. Vnde lib. 2. de ſymbolo citò poſt principium AVGV. Adiutorium noſtrum in nomine domini. Si adiutorium noſtrum eſt in nomine ipſius, renuntiemus diabolo, pōpis, & angelis eius. Videte dilectiſſimi, quia hanc profeſsionem noſtram in curiam profertis angelicam. Nomina profitentium in libro excipiuntur uitæ, non à quolibet homine, ſed à ſuperiore cælitus poteſtate. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quòd profeſsio noſtra hæc eſt, quando renuntiamus diabolo, & in libro uitæ, excepta à ſuperiore cælitus poteſtate. Hanc ergo renuntiationem quidam ſecūdum prætenſam libertatem Witcleff, uolentes effugere, conabantur ſine hac renuntiatione adipiſci baptiſmum, dicentes ſolam requiri fidem, non opera, ut quis baptizetur, dicente domino,
Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Contra quos librum ſuum de fide & operibus

A edidit Auguſtinus. Et tandem in finem. AVGV. Aug. To. 4
6 De † his tribus quæſtionibus ſatis, quantum exiſtimo, diſputaui, demonſtrauiſque ſic tolerandos in eccleſia malos, ut non negligatur eccleſiaſtica diſciplina, ſic catechizandos eos, qui baptiſmum petunt, ut non ſolùm audiant atque ſuſcipiant quid credere, uerùm etiam qualiter uiuere debeant. Sequitur. Non itaque culpantur diſpenſatores fideles, non ſua negligentia uel pigritia, ſed quorundam potiùs contumacia, qui pecuniam dominicam recuſant accipere, & adulterinam ſuam cogunt ſeruos dominicos erogare, dum uolunt ſaltem tales mali eſſe, quales ſanctus Cyprianus commemorat ſeculo, uerbis, & non factis renuntiantes: quando nec uerbis renuntiare diaboli operibus uolunt, cùm ſe in adulterio permanſuros uoce apertiſsima profitentur. Hæc ille. AVCTOR. Ecce Witcleff profeſſores libertatis tuæ, uolentes ſcilicet uerbis tātùm
B ſeculi & diaboli renuntiare operibus, ſed uoce apertiſsima in adulterio ſe permanſuros profitētur. Contra quos petit non culpari presbyteros, qui tàm mali eſſe nolint, ut ſine hac profeſsione eos recipiant: & tandem regulam generalem indicens, iubet, nè ſine ea quiſquam ad baptiſmum accedat, libro. 3. de ſymbolo in principio AVGV. Aug. To. 9
Apoſtolus Petrus alloquens fideles: uos (inquit) tanquàm lapides uiui ædificamini in domum ſpiritualem. Quiſquis huic ędificio iungi deſiderat, renuntiet diabolo, pompis, & angelis eius. 1. Pet. 2.
7 Pompæ † diaboli ſunt illicita deſideria, quæ turpant, non quæ exornant animam: ut ſunt deſideria carnis, deſideria oculorum. Ambitiones ſeculi ad concupeſcentiam carnis pertinent, illecebræ uolluptates ad concupiſcentiam oculorum.
C Nugacitas ſpectaculorum ad ambitionem ſeculi, & inſana ſuperbia, ubi eſt fumus inflatus: ut homo poſitus in aliqua poteſtate hominem ſe eſſe non agnoſcat, cum de homine iudicat. Hæc ille. AVCTOR. Hoc eſt quod dixi in pompis ſeculi uoluptates & ambitus ſeculi contineri. Quibus omnibus neceſſe eſt, ut accedens ad baptiſmum renuntiet, ita ut his mortuum ſe eſſe reſpondeat, ut Chriſto reſuſcitatus appareat: quo inſtituto cunctos fideles Apoſtolus Paulus admonuit ad Coloſſenſes. 2. dicens: In quo & circūciſi eſtis circunciſione non manufacta, in ſpoliatione corporis carnis, in circunciſione Chriſti unà cum ipſo ſepulti in baptiſmo, in quo & ſimul reſurrexiſtis per fidem. Super quod AM- Coloſ. 2. Amb. To. 5
BROSIVS. Illic enim uetus homo deponitur, & nouus aſſumitur: peccatis moritur, ut iuſtitiæ uiuat, elementis abrenuntiat, ut Chriſto ſocietur: reſurrectionis futuræ tenens pignus exemplo Saluatoris, qui reſurrexit à mortuis. Hæc igitur commonuit, ut perſeuerarent in abrenūtiando

Digitized by Google

tiando pompæ,& præſtigiis Satanæ:qui idcirco elementorum ſuadet cultum,ut à Deo auocet, participes apoſtaſiæ ſuæ uolens efficere homines. AVCTOR. Ex hoc noſſe poterit noſter
8 Witcleff ritum†iſtum baptiſmalem de abrenũtiando Satanæ & pompis eius per Apoſtolum Paulum fluxiſſe per orbem, dicente Ambroſio eum commonuiſſe populos Coloſſen. per uerba prædicta,ut perſeuerẽt in abrenuntiando põpæ,& præſtigiis Satanæ,quam ante fecerant in baptiſmo.Quod ſi liberum fuiſſet tunc cuilibet baptizando ipſam abrenuntiationem non facere in ſuſceptione baptiſmi,non ſcripſiſſet eos generaliter perſeueraturos,quos neſciret abrenuntiaſſe de certo.

¶QVOD BAPTIZANDVS VNGAtur in pectore,& in ſcapulis,& de profeſſione credendi. Cap. L.

SVMMA.

1 *Vnctio in baptiſmo. Et quomodo à primæuis ſit ſeruata eccleſiæ.*
2 *Athletarum unctio deſcribitur.*
3 *Agon et certamen Chriſtiani.Et quomodo unctio fiat ad agonem.*
4 *Interrogatio de fide quomodo fieri debeat ante baptiſmum.*
5 *Aqua munda quomodo exhibeatur in baptiſmate.*
6 *Parentum pro liberis ſponſionis origo.*
7 *Nominis in baptiſmate impoſitio.*

Vnctio in baptiſmo.

ABrenuntiatione facta, & ſolenni profeſſione completa ungitur†baptizandus. De qua unctione propheta Ezechi.exprobranter tangit uirum apoſtatam,dicens,Oleum meum,& incenſum meũ poſuiſti ante faciem eorum.Ezechi.16.Vbi Ho
Orig.To.1 mil.7.ORIGENES.Oleum, quo ungitur uir ſanctus,oleum Chriſti,oleum ſanctæ doctrinæ. Cùm ergo acceperit quis hoc oleum,id eſt,ſcripturam inſtituentem quomodo oporteat baptizare in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, & pauca commutans,unxerit quempiam, & quo-
**es.* dammodo dixerit,iam non*eſt cathecumenus, conſequutus es lauacrum ſecundæ generationis
3 talis homo accipit oleum Dei, & incenſum, & ponit illud aute faciem idolorum. Hæc ille. AVCT.Hoc dicit pro uiro hæretico,qui cordis proprii coniectura, quam ibi idolum appellauit formam baptiſmi per ſcripturas expreſſam commutat. Talis enim quamuis ritus quoſdam, ut unctionem, obſeruet,tamen ſanctum oleum coram idolo ſuo poſuit:qui autem formam tenet
A eccleſiæ,oleum coram Deo ponit, quam formam quia uetus Origenes teſtatur, Et quòd à primæuis ſeruata ſit in eccleſia, Et de ſignificatione eius ſcribit ca.2.eccleſiaſticæ hierarchiæ. *Dionyſius.*
DIONISIVS.Non oportet recedere ſolùm à malitia uniuerſa,ſed & uiriliter inflexibilem eſſe, & intrepidum ſemper,& aduerſus eam, quæ ad ipſam pernicioſa eſt,remiſſionem. Et infrà. Vides horum diligentes imagines in his, quæ hierarchicè fiunt? Deiformis enim quidam hierarcha incipit ſacram unctiõnem, ſacerdotes autẽ in ipſo perficiunt unctionis miniſtrationem, ad ſacros in typo eum,qui perficitur, agones euocantes,ſecundum quos athleta Chriſto effectus eſt,quia ut Deus athletiæ conditor eſt, ut ſapiẽs autem leges ipſius poſuit. AVCT. Vbi COMMENTATOR. Nõ.n.ſolũ oportet recedere à malitia uniuerſa, ſed & uiriliter, hoc eſt, fortiter inflexibilem eſſe,& intrepidum,ut uidelicet nec
B propria relaxatione,nec alterius terrore retrahatur,& hoc ſemper inceſſanter. Et infrà. Hæc autem non fiunt,niſi fortiter agonizando contra carnem,mundum, & diabolum: immo hæc facere, eſt fortiſſimè agonizare. Solebant
2 †autem athletæ agonizaturi unguento odorifero,& confortatiuo ungi,ut unguenti lubricitas eos faceret irretrabiles,& non impedibilis ab aduerſariis:& odor cerebrum, & per conſequẽs ſenſus confortaret,& ipſius penetratio neruos, & oſſa irrigaret,& ſpiritus motiuos multiplicaret, & ſic athletam roboraret. Vnde & athletæ dicuntur,quia aliptes eſt unctor, & uerbum, alipho ungo.Sequitur. Dictæ itaque ſpiritalis agonizationis & expeditionis ſymbolum eſt ſacra unctio, quam hierarcha typum, uicem, & perſonam Chriſti gerens incipiet,& ſacerdotes typum angelorum gerentes perficient. Hæc ille. AVCT.Ecce ſanctus pater Dionyſius totum ritum ſacræ unctionis exponit,& typos eius: ita,
C ut pateat tunc baptizatos fuiſſe regulariter prius unctos ut ſciant ſe abrenuntiationem præactam non niſi agonizando defendere, quam declarationem Dionyſii poſteriores patres penè cuncti ſequuntur. Vnde ſermone tertio primæ partis AVG. Baptizatus es, mundatus es, unctus *Aug.To.8* oleo,reſtauratum eſt corpus tuum ad priorem ſtatum prioris illius hominis ante peccatum,noli poſtmodum malè ſecurus eſſe. Ad † agonem
3 perduceris,contra diabolum & uitiorum principem: dimicabis in arena huius mundi utriuſq; partis,Chriſti ſcilicet,& diaboli:infinita populi multitudo te expectat luctantem, & uter uincat uide omnem turbam nimia intentione pendentem,non de te triumphet pars diaboli. Si uis uincere noli de te præſumere,ſed illi aſſigna uictoriæ gloriam,qui tibi donat,ut uictoriæ perferas

Athletarũ unctio.

Agõ Chriſtiani.

Digitized by Google

feras palmam. Vis uincere? caput prius contere inimici, excludendo de corde tuo suggestiones diaboli. Vis uincere? manus tuæ fortes inuenian tur in bono opere. Vis uincere? fige pedes, non mutentur uestigia tua, frequentando spectacula, & deserendo ecclesiam: sed ut hæc omnia in tam magno agone & tam ingenti luctamine po sis implere uictoriam, mittat tibi auxilium Do minus de sancto, & de Sion tueatur te. Hæc il- *Ps.19.* le. AVCT. Hæc ergo unctio est ad agonem, a- lia quæ fidei consequitur sacramentum, ad di- gnitatem accipitur, sed est hæc prior: quia non *2.Tim.2* coronatur, nisi qui legitimè certauerit, ideoquè per hanc unctionem in pectore, & scapulis, præ paratur ad pugnam: luctam necesse habet exer- cere cum diabolo, cui iam abrenuntiauit, & cū ctis eius operibus. Non pepercit domino Salua tori, in quo ab origine non habuit quicquā, sta- tim post baptismum eum certando aggreditur: quis putet eum olim suum formidare mancipiū & non insequi contemptorem? De hoc lib. 1. de *Amb.To.4* sacram. AMBR. Christi bonus odor sumus Deo *ca.1.& 2.* quemadmodum dicit apostolus sanctus, Sit in te fidei, deuotionisquè plena fragrantia. Veni- mus ad fontem. Ingressus es, Considera quos ui deris, quid loquutus sis. Considera, repete diligē ter. Occurrit tibi Ieuita. Occurrit tibi presbyter Vnctus es quasi athleta Christi, luctamen huius seculi luctaturus, professus es luctaminis tui cer tamina. Qui luctatur, habet quod speret, ubi cer tamen, ibi corona. Luctaris in seculo, sed coro- naris à Christo, & pro certaminibus seculi co- ronaris. Nam etsi in cælo præmium, hic tamen meritum præmii * collocatur. ACTOR. Quan **colligi-* ta serie, quanta synceritate fidei, sancti patres à *tur.* principio tractant cum omni conformitate my- **seque-* sterium unctionis? Sed & hæc unctio præambu- *tur.* la est ad unctionē, quæ * sequatur episcopi, neu- tra tamen iteranda. Vnde lib. 3. regist ri epistola. *Greg.To.2* 9. GREG. Episcopus baptizatos infantes signa re bis chrismate non præsumat, sed presbyteri baptizādos tangant in pectore, ut episcopi post modum tangere debeant in fronte. Hæc ille. AV CTOR. Iam † properant ad baptismum, sed prius restat interrogare de fide, dicente Christo, Qui crediderit, & baptizatus fuerit &c. Vnde conse- quenter in ecclesia quæstio de fide præcesit si- ne dilatione baptismum. Nam & Simon ipse *Interroga tio de fide.* Magus prius credidit, & tunc baptizatus adhære bat Philippo, & cum dixisset Eunuchus, Ecce a- qua, quis prohibet me baptizari? Interrogauit eum Philippus ille diaconus unus de septem, Si credis ex toto corde, licet. Et respondens, ait, credo Dei filium esse Iesum. Et baptizauit eum *Raban.* Actuum. 9. Vbi in expositione Actuum RABA. Non ignorabat eius fidem, sed uolebat manife-

A stam confessionem fieri, ut baptizaturis, & ba- ptizandi, & interrogandi, & manifestandi, & confitendi præberetur exemplum. Hæc ille. AVCTOR. Primitiuæ ergo ecclesiæ patres hunc ritum confitendi nobis tradidere seruan- dum, sic enim apertè facta renuntiatione princi pi peccatorum, & suscepto contra eum certa- mine, scutum fidei præliator assumat. De quo libro. 3. de symbolo ad principiū AVGVSTI *Aug.To.9* NVS. Postquàm autem homo renuntiando diabolo excludit pessimum inuasorem, intro- ducat optimum possessorem &c. Credat in Deum patrem omnium, omnipotentem &c. Magnum donum est gratiæ, credere, & intel- ligere Deum. Sed quid Propheta dicit, Nisi credideritis, non intelligetis. Credamus er- go, ut intelligamus, sed oremus, ut mereamur uidere quod credimus. Hæc ille. AVCT. Interrogatur autem uicissim de fide trium per- sonarum, si credat in patrem, si credat in Ie- B sum Christum, si credat in spiritum sanctum, quia in nomine harum trium personarum ba- ptisma expresse consequitur. Vnde in libro de *Amb.To.4* mysteriis * circa medium AMBR. Vbi duo, **ca.5* uel tres sunt cōgregati in nomine meo, ibi sum *Matth.18.* in medio eorum: quantò magis ubi est ecclesia, ubi mysteria sua sunt, ubi dignatur suam imper tiri præsentiam? Descendisti, ergo recordare quid responderis. Quòd credas in patrem, cre- das in filium, credas in Spiritum sanctum, nō ha bes illic, credo in maiorem, & minorem, & ulti- mum, sed eadem uocis tuæ uocatione cōstringe ris ut similiter credas in filium, sicut in patrē cre dis. Similiter in Spūm sanctum credas, sicut cre dis in filiū. Hoc solo excepto, q̄ in cruce solius dñi nostri Iesu Christi fateris tibi esse credendū Hæc ille. AVCTOR. Hæc est ergo secunda professio, qua credit in deum, prima erat diffi- teri diabolū. Et li. 7.* de fide ad Gratianū idem **secundo* AMBR. Aduerte q̄ tertio repetita figura myste *de spiri-* C rii operationē trinitatis expressit. Et ideo in my *tu S.* steriis interrogatio trina defertur, & confirma- *Amb.To.2* tio trina celebratur: nec potest quis nisi trina cō fessione purgari. Hæc ille. AVC. Quanta huius ce lebritatis necessitas, ut non possit quis nisi hac trina professione purgari? Cum autem paruuli offeruntur, qui credere nesciunt corde ad iusti- tiam, patrini rñdeant, in quorum fide saluentur. ¶ Exhibetur † & aqua munda. De qua apostolus *Aqua mun-* 5 indifferenti usus sermone pro singulis, Accedā- *da* mus cum uero corde in plenitudine fidei aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua *Heb.4* munda. Ad Hebræos 4. Supra quem locum *Amb.To.5* in expositione AMBROSIVS. Lauacrum baptismatis in hoc loco dicit. Baptisma enim corporis mundatio non est, sed animæ, si fides

adest baptizato, siue parentum, siue ipsius, si ipse ad rationabilem ætatem peruenerit. Hæc ille. AVCTOR. Nec est ista consuetudo ecclesiæ modo recens, imò apostolica traditio si non esset, longè ante temporibus spreta fuisset: ut ꝓbat Augustin. lib. 10. super Genesim ad literam ca. 30. AVG. Consuetudo matris ecclesiæ de baptizandis paruulis nequaquam spernēda est, neque ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi apostolica esset traditio. Hæc ille. AVG. Et à factis Christi quidam patres traductum probant exemplum, uelut cùm mulier Cananæa dixerat in persona filiæ, Miserere mei domine fili Dauid. In quem textum* secundùm Tho. REMIG. His uerbis datur nobis exemplum catechizandi, & baptizandi pueros, quoniā hæc mulier non ait, domine salua filiam meam, aut adiuua filiam meā, sed miserere mei, & adiuua me. Hinc † etenim descendit consuetudo in ecclesia, ut fideles pro suis paruulis fidem deo promittant, quando ipsi non sunt tantæ ætatis, & rationis, ut fidem Deo promittere per se ualeant. Nam sicut fide istius mulieris sanata est filia eius, ita & fide catholicorum uirorum peccata paruulis relaxantur. Hæc ille. AVGT. Sed quid si tales ferentes paruulos alia fide ueniant, quam communi ecclesiæ: nunquid proderit paruulis quos gestabunt ipsorum oblatio ad regenerationis effectum? Respondet Augustinus ꝙ sic, epistola ad Bonifacium, quæ est. 12. AVG. Nec illud te moueat, quod quidam non ea fide ad perficiendum baptisma paruulos ferunt, ut in gratia spiritali ad uitam regenerentur æternam, sed quod eos putent hoc remedio temporalem retinere uel recipere sanctitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur. Celebrātur enim per eos necessaria ministeria. Filios autem seu quoslibet paruulos demoniorum sacrilegiis obligare conantes spiritaliter sunt homicidæ. Nam in illq dem interfectionem non faciunt, sed quantum in ipsis est, interfectores fiunt. Et rectè illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, Nolite occidere paruulos uestros. Non autē recte his dicitur, Nolite uerba sacrorum sine quib. consecrari paruulus non potest recitare. Spiritus aūt ille sanctus, q habitat in sanctis, ex quib. una illa colūba deargētata charitatis igne conflatur, agit qđ agit, ēt per seruitutem aliquando nō solum simpliciter ignorantium, uerum ēt damnabiliter indignorum. Offeruntur quippe paruuli ad percipiēdam spiritalē gratiā, non tā ab eis, quorum gestantur manib. quanuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, q̄ ab uniuersa societate sanctorū ac fidelium. Ab omnibus nanque recte offerri intelliguntur, quibus placet quod offeruntur, & quibus sancta, & indiuidua charitate ad communicationem sancti spiritus adiuuantur. Hæc ille. AVCT. Obtinuit ergo uim suam consuetudo ecclesiæ, ut respondeant parentes pro paruulis, & ipsi saluentur in fide parentum ab institutione Christi primæua, saltem ubi facultas deest eis respondendi pro se: qualiter huius filia pro uexatione dæmonii, & filius habens spiritū mutum Marci nono, pro quo requisiuit Christus fidem parentis si posset credere: ipse autem cum lachrymis exclamās: Credo domine, adiuua &c. Non interrogauit de filio si credit, nec respondet pater, quòd crederet, sed ab ipso patre fides exigitur, & in eius salutem respondit, Credo. Hac ratione nulla est iniuria sacramenti, si sacerdos offerentem interrogat, Credis in Deum? & ipse loco baptizandi respondet item, Credo: ita ut sacramentum salutis susceptus obtineat in pia fide & credulitate sanctorum. Nec † solum tunc interrogabat sacerdos de fide, sed item de nomine: pro quo respondeant patrini, & astantes confitentes, & nomen baptizandi propositum. Vnde capitulo priori secundo de ecclesiastica Hierarchia in prima parte DION. Hic quidem a sacerdotibus ad aquam ducitur ad Hierarchæ manuductus manum, Hierarcha uero desuper stans nomen quærit, reclamantibus illis quidem ter, ipsum Hierarcha baptizat. Hæc ille.

Aug. To. 3

Mat. 15

*In catena Remigius.

6

Parentum pro liberis sponsionis origo.

23. in epis. Quæris a me.

Aug. To. 2

De Conse. d. 4. c. quæris.

A

7

B

Mar. 9.

Nominis impositio.

Dio ny.

¶ DE CONSECRATIONE SACRI fontis, & trina immersione habentis caput primo ad orientem, cuius uertex post baptismum chrismate inungatur. Capit. LI.

SVMMA.

C

1 *Fontis consecratio quomodo exigitur fieri antequam baptizatum abluat sacerdos, & quare.*

2 *Ecclesia primæua quomodo prius cōsecrauit fontem, quàm baptizatum immitteret.*

3 *Christus quomodo ante Spiritum sanctum descendit in aquas. Et qua ratione.*

4 *Christum in quibus imitari non possumus.*

5 *Baptizandus antequam immergatur quare orientem uersus respiciat.*

6 *Baptizandus quomodo ter debeat immergi, et nō semel tantum, ut quidam erronei ueteres dixerunt.*

7 *Symboli articulos quare commiscuerit sigillatim cum immersionibus Ambrosiana ecclesia.*

8 *Chrismatis unctio quomodo fiat post trinā immersionem in uertice. Et quæ sit ratio.*

Conse

Digitized by Google

1 CONsecratio† item fontis exigitur fieri priusquàm abluat baptizatum: quia prius necesse est ut Spiritus sanctus feratur super aquas, & terra nuda humanæ carnis appareat satis aptata germinibus. Quam quidem fontis consecrationem prædicto sæpe. 2. cap. notat DION. Ipse scilicet sacerdos ad matrem filiorum adoptionis uenit, & huiusmodi aquam sacris inuocationibus sanctificans, & tribus sanctissimi unguenti cruciformibus effusionibus perficiens ipsam, & unguenti sanctissimis immissionibus æquali numero sacrum Deo acceptorum prophetarum inspirationis melodima simul supernùtians. AVCTOR. Vbi in expositione LINCOLIEN. Ipse uenit ad matrem filiorum adoptionis, & sanctificans sacris inuocationibus aquam huius matris prædictæ scilicet fontis, & perficiens ipsam, hoc est eius complens sanctificationem tribus sacratissimi unguenti, id est, chrismatis cruciformibus effusionibus in aquam scilicet fontis & unguenti. Sequitur. Simul cum his superenuntians sacrum melodima, seu sacram melodiam inspirationis Deo acceptorum prophetarum. Melodima, qđ per inspirationem diuinam cecinit Dauid. Melodima enim, quod tunc dixit Hierarcha est. 28. psalmus cum halleluia: quod melodima non est aliorum prophetarum, sed solius Dauid.

2 Hæc ille. AVCT. Ecce † quòd primæua ecclesia prius consecrauit fontem, quàm baptizatum immitteret, & ubi opportunitas affuit, Spiritũ sanctum inuocat, cruce signando sanctificat, trina immissione sancti chrismatis ad modum crucis aquam perficit, & enuntiat propheticum melodima: pro nunc autem illum Dauidicum uersum Vox domini super aquas: ita ut uerum semper erat ab initio aquas non sanctificare nisi sanctas (ut secundum Ambrosium & Augustinum in 5. libro deduxi) & aduentu Spiritus sancti emundatas. Quanquam Christus in aquas nondum sanctas, sed quas ipe corpore suo sãctificaret, prius descendit, & tunc Spiritus sanctus aduenit: prout notat processum, & largitur causam libro primo de sacramentis uersus finem AMBRO. De

3 scendit † Christus, descendit & Spiritus sanctus: quare prior Christus descendit, & postea Spiritus sanctus, cum forma baptismatis & usus hoc habeat, ut ante fons consecretur, & tunc descendat qui baptizandus est? Nam ubi primùm ingreditur sacerdos, facit exorcismum. Secundò super creaturam aquæ inuocationem: postea & precem defert, ut fons sanctificetur, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Christus autem ante descendit, sequutus est spiritus. Qua ratione? Vt non ipse quasi egere dominus Iesus sanctificationis mysterio uideretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & spiritus. Ergo descendit in aquam Christus, & Spiritus sanctus sicut columba descendit. Pater quoque Deus de cælo loquutus est. Habes præsentiam Trinitatis. Hæc ille. AVC. Egregio sensu ecclesiæ definit ista pater egregius Ambrosius, scilicet, quod ante Spiritum sanctum descendit Christus in aquas: quia ipse descendit sanctificaturus aquas, ne baptismo propter se uideretur egere. Nos prius inuocamus Spiritum sanctum, qui sanctificatis aquis egemus, nec sanctificare ex nobis sufficimus. Hæc ergo alia ratio satis grandis, ne Witcleuistæ semper & ad omnem pedem Christo conformentur in ritibus, ne sic inferiora mẽbra se esse contemnant, qui prærogatiuæ eminentiam inuident. Ab initio ergo huius tractatur de obseruantia baptismali, hoc ipsum sæpius

4 habuisti probatum. Habes † primò non imitandum Christum in insensibili chrismate & signato, quia sic ungi debuit ipse solus totius consilio,

B trinitatis præ cunctis participibus suis. Habes non imitandum eum in apertione oris. Habes nec æmulandum Christum descendentem in aquam nondum sanctificatam, quia hæc omnia sibi reseruauit ex priuilegio capitis: sed ipse prius sanctificandas aquas instituit, ut omnem sanctificationem non ex nostris meritis, sed emanare sciamus ex spiritu. Sicut ipse contra uacillantem Witcleff de cooperante Spiritu sancto ecclesiasticis sacramentis adducit euangelium libro 6. de fide ad Gratianum circa medium AMBROS. Habes in euangelio, quod angelus secundum tempus descendebat in natatoria, & mouebatur aqua, & qui primus descendebat in natatoria, sanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, nisi ostensionem sancti spiritus nuntiabat? qui nostris futuras temporibus aquas sacerdotalibus inuocatus precibus consecraret?

C Ille ergo angelus Sancti spiritus erat nuntius, eo quod per gratiam spiritualem medicina nostris esset animi ac mentis languoribus deferenda. Hæc ille. AVCTOR. Ecce angelus descendit in natatoria tempore constituto ad mouendum aquas, & qui primus descendisset, non dicit, qui optimus, ipse saluus fiebat: & sic ritè dicit iam descendere Spiritum sanctum ad sanctificandum aquas baptismate sanaturas etiam cum fide modica descendentes, a quibuscunque, uerbis tamen euangelicis, consecratas. Sicut libro. septimo contra Donatistas capitulo sexto AVGVS. Verumtamen si quis me fortè in eo concilio constitutum, ubi talium rerum quæstio uersaretur, ne præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, urgeret, ut dicerem quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem, quo eram cum ista

Gen. 1.
Dion.
Ps. 28
Amb. To. 4 Matt. 3
Christum in quibus imitari nõ possumus.
Amb. To. 4 lo. 5
Aug. To. 7

Digitized by Google

dictarem, nequaquàm dubitarem habere baptis-
mum eos, qui ubicunque, & a quibuscunque il-
lud uerbis euangelicis consecratum sine sua si-
mulatione, & cum aliqua fide acceptassent. Hæc
ille. AVCT. Extensiuè loquitur Augustinus, ut
arduæ necessitatis casum non uideatur exclude
re, in quo tamen consecratio aquæ cum uerbis
euangelicis omnino requiritur, quæ item sunt
forma baptismi. Consecratio autem, quæ extra
necessitatem per precem euangelicam prius fit
super aquas, quàm baptizandus in eas descen-
dat, secundum Ambrosium consuetudine longa
ecclesiæ alia fuit, quàm illa breuis, Ego te bapti
zo &c. cum illa baptismum nulla ratione præce
dit, ista cum fit omnino præcedit, & baptisma cũ
euangelicis illis uerbis subsequitur. Vnde lib. de
institutionibus clericorum cap. 28. RABAN.
Rabanus
Post hæc igitur consecratur fons, ut ad ipsum
baptismum catechumenus accedat, & sic in no-
mine sanctæ trinitatis trina submersione bapti-
5 zetur. Hæc ille. AVC. Quod † autem respicit B
Orientem uersus respiciat.
ad orientem cùm immergendus est, primò Dio
nysius secundum primæuam ecclesiam sic sta-
tuit de adultis præfato. 2. cap. ecclesiasticæ hie-
rarchiæ. DIONYSIVS. Sic perfectè inhabitu
dinalem ipsum & incommunicabilem factum
ad orientem transduxit. Hæc ille. AVCTOR.
In ecclesia autem occidentali hoc seruatur eius-
dem ratione mysterij, ut Christum respiciat so-
lem iustitiæ postquam renuntiabit diabolo. De
quo libro. de mysterijs statim post principium
Amb. To. 4 ca. 2
AMBROS. Ingressus es igitur ut aduersarium
tuum cerneres, cui renuntiandum mox putares,
8 ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat
diabolo, ad Christum cum uertitur, illum dire-
6 cto cernit obtutu. Hæc ille. AVCTOR. Sic
Immergatur ter.
† itaque ad orientem uersa facie baptizandum
sacerdos immergit, perficiens trina immersio-
ne mysterium. Quod item Apostoli statuerunt,
Can. Apo.
ut habet cap. primum in canonibus Apostolo-
rum. CANONES Apostolorum. Si quis Epi- C
scopus, uel presbyter non trinam immersionem
unius mysterii celebrat, sed semel mergit in ba
Matt. 28.
ptismate, quod dari uidetur in domini morte,
deponatur. Non. n. dicit nobis dominus, In mor
te mea baptizate, sed, Euntes docete omnes gen
tes baptizantes eos in nomine patris, & filii, &
spiritus sancti. Hæc ille. AVC. Hoc dixerunt er-
ronei ueteres, quia mors Christi significatur in
baptismo. ergo sicut una mors eius, ita & una
immersio. Sed isti non attendebant baptismum
nostrum esse imaginem, non tantũ mortis Chri
sti, sed & sepulturæ. Vnde sicut sepultura eius
fuit triduana uelatio eius sub superficie terræ,
ita & ter sub undis tegitur baptizatus, Prædicto
ca. 2. DION. Sacrè igitur baptizatum symboli-
A ca doctrina mysticè docet in aqua tribus demer
sionibus & emersionibus thearchicam trium die
rum & noctium sepulturæ Iesu uitæ datoris imi
tari mortem, ut possibilis iuris Dei imitabile, in
quo secundum eloquii mysterialem & occultã
traditionem nihil inuenit mundi princeps. A v
c t. Vbi in expositione Lineo. Ostenso quàm
appropriata similitudine totalis uelatio bapti-
zati per aquam baptismi, quæ est imago mortis
humanæ, & maximè Christi per similitudinem
mortis, qua morimur peccato cum Christo, cõ-
sequenter manifestat, quòd trina immersio in a
quam baptismi, & emersio ab illa, symbolũ est
huius theoriæ, uidelicet, quod baptizatus pro
possibilitate humanæ infirmitatis imitatur mor
tem Christi tribus diebus & noctibus sepulti.
Hæc ille. Avct. Ad hoc autem accedit, quod ha
bet li. 2. de sacramentis, intermiscens tamen in-
terrogationem de fide alternatim ad immersio
Amb. To. 4 ca. 6. & 7.
7 nes AMB. Possibilitas uitæ nostræ non admit-
B tebat, ut terra operiremur, & de terra resurge-
remus: deinde nõ terra, sed aqua lauat, ideo fons
quasi sepultura est. Interrogatus es, Credis in
Deum patrem omnipotentem? Dixisti: Cre-
do, & mersisti, hoc est sepultus es. Iterum inter-
rogatus es, Credis in dominum Iesum Christum
& in crucem eius? Dixisti: Credo, & mersisti, &
ideo consepultus es christo. Qui enim Christo
consepelitur, cum Christo resurget. Tertio in-
terrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? Di
xisti: Credo, tertio mersisti, ut multiplicem la-
psum superioris ætatis absolueret terna confes-
8 sio. Hæc ille. Avc. Quod † ambrosiana eccleſia
commiscuit articulos symboli cum immersio-
nibus sigillatim, ideo est, ut professio morum si
mul cum fidei professione fidelem constituat:
quia immersio symbolum sepulturæ Christi,
omnium uitiorum abolitio est, ut nouus homo
Christo resurgat: & hoc ad percellendum hære
sim illam, quæ dicit, non catechizandos fideles,
C aut docendos de moribus ante baptismum: nec
exigendam ab eis professionem, ut ab antiqua
peruersitate desisterent, sed tantum professionẽ
de fide, dicente Christo, Qui crediderit, & bapti
zatus fuerit, &c. Contra quos sudat li. de fide &
operibus. Et cito post principium subiicit Avc.
Aug. To. 4 ca. 6
An usqueadeò dissimulamus a sensibus nostris,
ut uel nosipsos non recordemur quàm fuerimus attenti atque solliciti quid nobis præciperent a quibus catechizabamur, cum fontis illius
sacramenta peteremus, atque ob hoc etiam cõ-
Competentes.
petentes uocaremur uel non intueamur alios,
qui per annos singulos ad lauacrum regenera-
tionis accurrunt, quales sint ipsis diebus, quibus
catechizantur, exorcizantur, scrutantur, quan-
do uigilantia conueniant, quo studio ferueant,
qua

Digitized by Google

qua cura pendeant. Si tunc tempus non est dicendi, quæ uita congrua tanto (quod accipere desiderant) sacramento, quando erit? Hæc ille.

8 AVCTOR. Facta † autem trina immersione cum inuocatione Trinitatis iam fundens super emersum precem sacerdos incipit ungere chrismate baptizatum, dicens, Deus pater omnipotens. Quam precem recitat libro. 2. de sacramẽtis in fine AMBROS. Venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus inquit, pater omnipotẽs, qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, cõcessitque tibi peccata tua, ipse te intingat in uitam æternam.* Vnde ibi unctus es in uitam, inquit, æternam, Noli hanc uitam illi uitæ antefer re. Hæc ille. AVCTOR. Et ungitur baptizatus in uertice, cuius rationem assignat ibi consequẽter in principio libri tertii idem AMBRO. Accipis autem hoc mysterium, id est, unguentum super caput. Quare super caput? quia* sensus sapientis in capite eius Salomon ait. Friget. n. sapientia sine gratia, sed ubi gratia acceperit sapientiam, tunc opus eius incipit esse perfectum. Hæc regeneratio dicitur. Hæc ille. AVCT. Huius unctionis recoluit sanctus Ioannes Apoca. 6. cum diceret, Vinum, & oleum nè læseris. Vnde ibi in expositione sermone. 5. AVGVSTI. Quod dicit uinum & oleum ne læseris, in uino sanguis Christi, in oleo tinctio chrismatis intelligitur. Hæc ille. AVCT. Quasi tradidisset maligno præceptum Christus, ne Christianos læderet, quos ritè perunctos Christi chrismate cerneret, aut sanguinis Christi sacramento potatos. Ideo autem tinctio ista odoriferi chrismatis traditur Christianis in uertice, ut odore uirtutũ capitis sui Christi commoniti, currere posteum non differrent, cum cœperit trahere. Vnde lib. de mysteriis infrà AMBR. Post hæc utique ascendisti ad sacerdotem, considera quid sequutum sit: nonne illud quod ait Dauid, Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron? Hoc est unguentum, de quo & Salomon ait, Vnguentum exinanitum est nomẽ tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Iesu, dicentes, Attrahe nos post te, in odorem unguentorum tuorum currimus, ut odorem resurrectionis haurirent. Quare hoc fiat, intellige: quia oculi sapientis in capite eius: ideo in barbam defluit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbam Aaron, ut fias electum genus, sacerdotale pretiosum. Omnes enim in regnum Dei & * consacerdotium inungimur gratia spiritali. Hęc ille. AVCT. Hoc cum accepi ab Ambrosio li. 5. pro unctione cõfirmationis, non animaduerti unctionem istam uerticis in officio sancti baptismi: ideo autem

Amb. To. 4 Chrismatis unctio. *uide ubi unctus es

ca. 1. *Oculi. Eccl. 2.

Apo. 6. Aug. To. 9

Amb. To. 4 ca. 6

Cantico. 1.

*In.

A perpendi potest, quia hæc ipsa unctio chrismatis sicut fuit regularis per Christi ecclesiam diebus Augustini & Ambrosii, ita nec defuit ei temporibus apostolorum, ut liquet uersus finem capit. 2. ecclesiasticę hierarchiæ. Vbi DION. Vnguenti autem perfectiua unctio bene olentem facit perfectum, sacra enim diuinæ generationis perfectio unit perfecta thearchica spiritum. Vbi Lincolien. Formificatum, & splendificatum ungit hierarcha sancto chrismate, quod superius uocauit auctor unguentum deificentissimum. Quæ unctio bene corporaliter olens, similiter bene olentem efficit baptizatum. Est autem hoc unguentum corporale symbolum Spiritus sancti, qui est amor, & charitas, omnia quãtumcumcunque aspera lenificans, quantuncunque dura mollificans, quantumcunque amara dulcificans: unctio autem symbolum est unificationis baptizati per sacramentum cum spiritu sancto.

Dion.

B

¶ DE VESTE CANDIDA, QVAM accipit baptizatus, & lampade ardente in manu, & quòd traditur patrinis uel parentibus in custodia ad septennium, & cum commendatione symboli. Cap. LII.

SVMMA.

1 *Vestis candida baptizati, qua induitur post sanctum lauacrum, et chrismatis inunctionem, quid denotet.*
2 *Stola immortalitatis denotata per uestem candidam baptizato traditam.*
3 *Cerei ardentis à baptizato acceptio.*
4 *Patrinis cur tradatur baptizatus.*
5 *Symboli acceptio. Et quid sit.*

1 C Circa † fidem huius mysterii, assumpta, uel ascendens noua proles de sancto lauacro, & inuncta chrismate, indumentum album accipit de candore sine macula, audiens dicentem apostolum, Induimini dominum nostrum Iesum Christum. timens improperium nuditatis, quam improperauit Ezechiel capit. 16. Non es aqua lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis. Baptismi immersionem intelligens per aquam, & in catechismo salis mysterium, & talibus ad finem sacramenti inuolutione pannorum, pannum candidum, quo baptizatus inuoluatur, intelligens. Vnde in eundem locum Homilia sexta. ORIGENES. Rursum peccatrix Hierusalem non es inuoluta pannis. Obserua quod dicimus. Anima renascens, &

Vestis candida. Ro. 12.

Ezec. 16

i. To. 10. r

Luc.2. primùm in lauacro edita, inuoluitur pannis. Ipſe dominus meus Ieſus pannis in uolutus eſt, ut ſcriptum in euangelio ſecundùm Lucam refertur. Oportet ergo qui renaſcitur utique in Chriſto renaſcentem rationabile & ſyncerum lac de 2 ſyderare: & prius quàm ſine dolo rationabile lac deſyderet, debet ſale ſaliri, & pannorum inuolucro colligari, no dicatur ad eam, Sale non es ſalita, & pannis non es inuoluta. Hæc ille. AVCTOR. Neceſſariò igitur oportebat impleri in myſterio, quod Propheta prædixit in uaticinio. Quòd ſequentes apoſtolici uiri non neglexerũt inſerere, ut cap. 2. eccleſiaſticæ hierarchiæ ad finem DIONYSIVS. Deiceps autem luciformes ueſtes imponunt ei, qui perficitur. Vbi LINCOLIEN. Oſtendit quam theoriam ſignificat ueſtis alba, & per albidinem ueſtis luciformis, qua induitur conſequenter baptizatus: ſignificat autem baptizatum ſplendificatum, & clarificatum gratia, & donis Spiritus ſancti ſecundum B omnes uires. Hæc ille. AVCTOR. Et libro ſuo de myſteriis circa medium AMBROSIVS. Accepiſti poſt hæc ueſtimenta candida, ut eſſet indicium, quòd exueris inuolucrum peccatorũ, indueris innocentiæ caſta uelamina, de quibus 3 dicit Propheta, Aſperges me domine hyſſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Qui enim baptizatur, & ſecundum legem & ſecundũ euangelium uidetur eſſe mundus. Secundum legem, quia hyſſopi faſciculo Moyſes aſpergebat ſanguinem agni. Secũdum euangeliũ, quia Chriſti candida erant ueſtimenta ſicut nix, cùm reſurrectionis ſuæ gloriam in euangelio demonſtraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Vnde & per Eſaiam dominus dicit, Si fuerint peccata ueſtra ſicut Phœnicium, ut niuem dealbabo. Hæc ueſtimenta habens eccle- C ſia per lauacrum regenerationis aſſumpta, dicit in Canticis, Nigra ſum, & decora filiæ Hieruſalem. Nigra per fragilitatem conditionis humanæ, decora per gratiam. Sequitur. Hæc ueſtimenta cernentes filiæ Hieruſalem, ſtupefactæ dicunt, Quæ eſt hæc, quæ aſcendit dealbata? Hæc erat nigra, unde nunc ſubitò dealbata? Hæc ille. AVCT. Dicens prius ſecundum hiſtoriam, quòd hæc ſit ueſtis candida induenda, ſtatim in allegoriam eius aſcendit, ſic de iſto ritu ſicut de ſingulis aliis agens. Quod item ſacer Dionyſius non omittit, ut ſic retundatur indignatio Witcleff, qua indignatur contra moralitates, ut ipſe appellat, obſeruantiarum ſacramentalium domus Dei. Et quanuis indignetur, ut Iudas fremens, & dicens, Vt quid perditio hæc? ualde tamen uidebitur congruè deſignare ſtolam primæ immortalitis in baptiſmo perceptæ, cum qua uelatur iumentum Chriſti, apoſtolorum induſtria.

Dionyſius. Amb. To. 4 cap. 7. Pſal. 50. Exo. 24. Heb. 9. Matt. 17. Iſa. 1. Cant. 1. Io. 12. Matt. 21.

A Qualiter ſuper hunc locum Marci in commẽtario. HIERON. Imponunt ueſtimenta ſua, id eſt, ſtolam primæ ſuæ immortalitatis per baptiſmi ſacramenta afferunt, Hæc ille. AVCT. Stolam † immortalitatis in ultima reſurrectione futuram intelliges in myſterio inchoatam: prout libro de inſtitutis clericorum. cap. 28. RABANVS. Poſt baptiſmum traditur Chriſtiano candida ueſtis, quæ ſignat innocentiam, & puritatẽ Chriſtianam, quam poſt ablutas ueteres maculas ſtudio ſanctæ conuerſationis immaculatam ſeruare debet ad præſentandum ante tribunal Chriſti. Cuncti uero renati, albis induuntur ueſtibus ad myſterium reſurgentis eccleſiæ futurum. Vtuntur ueſtibus albis, ut quorum primæ natiuitatis infantiã uetuſti erroris pannus fuſcauerat habitus ſecundæ regenerationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim poſt ſacram unctionem caput eius myſtico uelamine, ut intelligat ſediadematis regii, & dignitatis ſacerdotalis portionem. Hæc ille. AVCT. Ecce ab his ſignis in antiqua eccleſia non abſtinebant aliquiquum uolebant, utentes libertate Witcleff in ſignis, dicente Rabano, Cuncti renati albis induimur ueſtibus. ¶Atque † ſtatim accipi baptizatus cereum ardentem in manum, dicente ipſi presbytero, Accipe lampadem ardẽtem, cuſtodi baptiſmum, ſerua mandata, ut cum dominus uenerit ad nuptias, poſsis ei occurrere. Vnde *libro. 6. ſecundæ partis dẽ ſacramentis. HVGO. Ad ultimum datur cereus accenſus in manum eius, quatenus implere illud doceatur euangelicum, Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrem, qui in cælis eſt. Hanc igitur lampadem ſi inextinguibilem ſeruauerit, inter uirgines ſapientes cum ſponſo cæleſti ad nuptias introibit. Hæc ille. AVCTOR. Glorioſum indicium Chriſtiani, qui iam uolauit ab aquis, adeptus nouam uitam in Chriſto, quã perdidit in protoplaſto, ut non amplius deſperet de uita, ſi Chriſtum uelit lucem tenere per reſurrectionem uitæ. Et in opere ſuo de myſterio paſchæ AMBRO. Hoc paſchæ donum, hoc optabilis anni feſtiuitas, hæc exordia gignentium rerum. Hinc uitalis lauacri ſacræ eccleſiæ editi puerperio infantes paruulorum ſimplicitate renati, baratro innocentis perſtrepunt conſcientiæ. Sequitur. Hinc ſub fidei arbore ab utero fontis innocui cereorum ſplendet ornatus. Hæc ille. AVCTOR. Hoc in reſurrectione dicit, quo ſolebat eccleſia ſolenniter baptizare in nomine Chriſti, qui ad hoc uenit, & hoc in omni myſterio, & miniſterio eccleſiæ ſatagit, ut à tempore in tempus, de hora in horam illuminet omnem hominem uenientem in hunc mundum.

Stola immortalitatis. Rabanus. Cerei accenſio. *par. 6. lib. 2. c. 15. Hugo. Matt. 5. Amb. To. 2 cap. 5. Ia. 1.

Digitized by Google

Gregorius Nazan.

mundum. Vnde libro tertio, qui est de secundis ephiphaniis in fine GREGORIVS NAZANZENVS. Quoniam quidem omnia geruntur pro hominis salute, & in hoc occurrit diuinæ dispensationis omne mysterium, ut efficiamini sicut luminaria in mundo, uerbum uitæ continentes ad gloriam, ut & alios illuminetis, ut efficiamini lumen perfectum de æterno lumine participium sumentes, sanctæ Trinitatis splendore fulgentes, ut clarius, & illustrius lux uestra fulgeat coram hominibus per Christum Iesum dominum nostrum. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ergo uice Dei sacerdos tradens eis lucis lampadem, sicut Deus ipse semper assistere paratus ê cum lumine. Sicut ait sæpe dicto capitu. 2. DIONISIVS. Ad hãc diuinus Hierarcha informatur imitationem, luciformes ipsius diuinę doctrinę splendores copiose ad omnes expendens, & accedentem illuminare ad Dei imitationem paratissimus existens. Hæc ille. AVCTOR. His peractis, patrinis baptizatus committitur, tam ut seruetur illæsus, quàm ut informetur moribus & credulitate. Vnde libro 6. secundæ partis sacramentorum Hugo. Patrini fideiussores sunt pro his, quos in baptismo susceperint, ut eos cũ ad legitimam ætatem peruenerint, admoneant fidem rectam, & conuersationem bonam custodire: ante omnia symbolum, & orationem dominicam, & ipsi teneant, & eis insinuent, pro quorum fide sponsionem fecerunt. Hæc ille. AVCTOR. Hoc idem fiebat in primæua ecclesia si baptizarentur adulti, capitulo. 2. ecclesiasticæ hierarchiæ. DIONISIVS. Assumentes ipsum sacerdotes tradunt adductionis anadocho, & duci. Hæc ille. AVCTOR. Anadochus erat qualem nunc patrinum accipimus, ut suprà dictum est, cuius tutelæ commendandus est paruulus, ut conseruetur à noxiis usque in completum septennium. Puer & senex pro addiscendo symbolo uel mysteriis fidei ac comodis, & oratione dominica. Limitatur aũt septenne tempus, quasi tempus sufficiens ad instinctum doli, ita ut tunc symbolum traditum eis reddere ualeant, & si tunc contingeret baptizari, pro seipsis ad interrogationes de nomine & abrenuntiatione & pro desiderio baprizandi presbytero responderent. Iuxta quam ecclesiæ regulam librat sententiam suam de paruulo Dinocrate frater sanctæ Perpetuæ septenni defuncto, libro de anima, & eius origine ad Renatum post principium AVGVST. De fratre autem sanctæ Perpetuæ Diuocrate, nec scriptura ipsa canonica est, nec illa sic scripsit uel quicunque illud scripsit, ut illum puerum, qui septẽnis mortuus fuerit, sine baptismo diceret fuisse defunctum, pro quo illa imminentę martyrio crediA tur exandita, ut a pœnis transferretur ad requiẽ. Nam illius ætatis pueri, & mentiri & uerum loqui, & confiteri & negare iam possunt. Et ideo cum baptizantur, iam & symbolum reddunt, & ipsi pro se ad interrogata respondent. Hæc ille. AVCT. Vsque ad hanc igitur æratem septenariam iubentur instrui, & seruari, ut non ante annos ad hoc maturos uel negligantur, uel fide uel corpore, tunc, inquit, symbolum reddunt, tunc pro se respondent, quia illius ætatis pueri & mentiri, & uerum loqui possunt, & confiteri, & negare iam possunt. Et resumit libro 1. de origine animæ capitul. 9. ad Vincentium Victorẽ. AVGV. Diuocrates autem septennis puer, in quibus annis pueri cùm baptizantur, iam symbolũ reddunt, & pro seipsis ad interrogata respõdent cur non tibi uisus fuerit baptizatus potuisse ab impio patre ad gentilium sacrilegia reuocari, & ob hoc fuisse in pœnis, de quibus sorore orante liberatus est, nescio? Hæc ille. AVCT. Quòd item septennes pueri iam regulas sacramentales confessionis attentiùs doceantur incipere, non deuiaret à iusto: cùm, sicut dixit Augustinus in hac ætate septenni confiteri & negare iam possunt. Si confiteri pro disciplina domestica, cur non pro animæ suæ cura? Sed redeamus ad symbolum, q̃ paruuli accepturi aut item reddituri sunt ualidi competentes, de quo quantum ad eius originem petendi essent & apostoli, qui id fecerunt. Vnde libro 2. de origine officiorum capitu. 22. ISIDO. Symbolum † autem quidam competentes accipiunt, quòd tali ratione institutum nostri maiores dixerunt. Tradunt. n. uerbis his, quòd post ascensionem Domini & Saluatoris nostri ad patrem, cùm per aduentum Sãcti spiritus discipuli eius inflammati, linguis omnium gentium loquerentur, præsagio constitutum est, ut nulla illis gens extera, nulla lingua C barbaris inaccessa, uel inuia primum loqueretur, præceptum eis a domino datum ad prædicãdum eis uerbum ad singulas quasquè nationes abire. Discessuri itaque abinuicem normam amplius sibi futuræ prædicationis constituunt in commune, nè hoc aliter ab inuicem disidentes, diuersum aliquid, uel dissonum prædicaretur his, qui ad fidem Christi inuitabantur. Omnes enim in uno positi, & Spiritusancto repleti, breue sibi prædicationis indicium conferendo, in unum sentiebant, quid putabant. Sequitur. Indicium autem, uel signum dicitur, idcirco, quia in illo tempore (sicut apostolus Paulus habet, & in actibus apostolorum refertur) multi erant simulantes se esse Apostolos Christi, nominantes q̃dem Christum, sed integræ traditionis lineis nõ nuntiantes. Idcirco igitur istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui uere Christum

Dionys.

Patrinis cur tradatur baptizatus. p. 6. lib. 2. in fine cap.

Anadochus

Aug. To. 7

Isidorus Symboli acceptio, & quod sit.

Aug. To. 7

Digitized by Google

stum secundum apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus obseruatur, quoniam & armorum habitus par, & sonus uocis idem, modus unus est, atque eadem instituta bellandi: Symbola discreta unusquisque dux suis militibus tradit, & quæ latinè uel signa uel indicia nuncupantur, ut si fortè occurrerit quis de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, utrũ sit hostis, an socius. Hæc ille. AVCT. Hoc ergo symbolum compilarunt apostoli tanquàm breuiloquium fidei, & indicium armatorum fidelium, quo dinosci possint in spiritualibus armis ab hostibus. Hoc in sermone. 54. qui est de
Aug. To.x traditione symboli, prima parte sermonum asserit AVGVS. Cum apud patres nostros, sicut liber Iudicum refert, quidam Israelitæ ciuili aduersum se prælio decertarent, nec propter consimilem populi unius habitum inter bellantes posset esse discretio, tribus illa, cuius maior erat peritia pugnandi, & quæ meritò per Dei auxiliũ uictoriam sibi præsumebat, signum sibi certo in sermone constituit, ut quos una armorum facies confundebat, secretioris uerbi distingueret B sacramentum. Quod beati Apostoli, ut reor, exẽplum sequentes ecclesiæ Dei, quam aduersum 1 militiam diabolici furoris armabant, mysteriũ symboli tradiderunt: ut quia sub uno Christi no 2 mine credentium erat futura diuersitas, signacu 3 lum symbolicum inter fideles perfidosque se- 4 cerneret: & alienus a fide, hostisque appareret ec. clesiæ, qui aut tanquam non baptizatus, nescis- 5 set, aut tanquam hæreticus corrupisset. Hæc ille. AVC. Est ergo symbolum institu- 6 tione apostolica ab euangelio deriuatum, & ab eis nouitiis legis Christi, ut eo imbuantur, tradi 7 tum. Quemadmodum & Paulus tradidit Timotheo, ipso dicente primæ Timoth. 4. Enutritus C uerbis fidei, & bona doctrina, quam secutus es. Vbi in annotationibus HIERONMVS. Quia sacræ legis literis ab infantia fuerit eruditus, uerba fidei propria sunt traditio symboli. Hæc ille. AVCT. Ita ergo ab institutione apostolica ipsum symbolum est primum donum, quod baptizatus tanquàm signum proprium retinebit: & hoc corde quidem, non scripto prout
Aug. To.x idem sermone. 58. tertiæ partis notat AVGVSTI. Hunc ergo breuem sermonem de uniuerso symbolo uobis debitum reddidi. In quo symbolo quòd audieritis, totum in isto sermonem breuiter collectum agnoscetis: nunc ut eadem uerba symboli teneatis, nullo modo scribere debetis, sed audiendo perdiscere, & memoria sem 1 per tenere, atque recolere. Hæc ille. AVCT. Corde ergo pueri, corde & ore non scripto adulti baptizati symbolum tenebunt, & reddent tanquàm signaculum fidei, & compendium quoddã A credendorum, quicquid enim credi oportet, in hoc symbolo continetur, prout iam prædicto libro de officiis, & signato cap. ISIDORVS. Isid. c. 22. Est autem symbolum signum, per quod cognoscitur Deus, quod quoque proinde credentes accipiunt, ut nouerint, qualiter contra diabolum fidei certamina præpararent: in quo quidem pauca sunt uerba, sed omnia continentur sacramenta. De totis enim scripturis hæc breuiatim collecta sunt ab apostolis, ut quia plures credentium literas nesciunt, uel qui sciunt, præ occupationibus seculi scripturas legere non possunt, hæc corde retinentes, habeant sibi sufficere in sententiam salutarem. Est enim breue fidei uerbum, & olim à Propheta dictum, Verbum abbreuiatum faciet Dominus super terram. Esa. x. Ro. 9 Hæc ille.

¶CONTRA NOVELLOS HAERETICOS, & paruuli de necessitate salutis baptizentur aqua sensibili. C. LIII.

SVMMA.

Hæresis Lollardorum de non baptizandis paruulis. 1
Pelagij hæresis circa baptismum paruulorum. 2
Vincentij cuiusdam error circa baptismum. 3
Error quorundam circa fidelium filios iam à mũdis parentibus genitos. 4
Witcleuistarum hæresis circa baptismum ecclesiasticum. 5
Paruuli fidelium, quod sint et iam baptizandi aqua sensibili. 6
Baptistæ quidam in utero sanctificari paruulos fidelium mentientes. 7

EIs itaque discussis, celeri pede me dispositi tractaturum de cæteris: & subitò uox noui rumoris ad aures insonuit, & de septem capitibus bestiæ in Apocalypsi Ioannis ascendentis de mari reuera nostro Oceano, cuius ingens insula Anglia est, cuius germen spineum Wircleff erat unum caput: quòd cum quasi occisum erat, in morte se extulit rediuiuum, & plaga mortis eius curata ẽ per quosdam Lollardos sylueſtris Scotiæ iam in præsentiarum sub Henrico Cantuariensi Archiepiscopo deprehensos, & iterum ipso anno per alios sub Gulielmo Noruicensi sacris præsulibus iudicatos. Nomen blesphemiæ capitis huius, hoc est, quòd fœtus a fidelibus propagatus, non sit sacramentaliter baptizandus. Immo paruulis dixerunt inutiliter baptisma conferri, secũdum ritum quem seruat ecclesia, pro eo, quòd quàm cito anima est corpori unita, infunditur *Hæresis Lollardorũ de nõ baptizandis paruulis.*

gra-

gratia Spiritusſancti, per quam ſufficienter par uulus baptizatur, & cum ad annos peruenerit maturiores, ita, quod intelligere ſciat uerbum Dei, eſt ſufficienter confirmatus. Repetaui ſuperiùs in libro quinto de ſacramentis, circa centeſimum capitulum uarias hæreſes, quas malo ſuæ mẽtis uarii arbitrio hoĩes circa hũc articulũ
2 ediderunt. Pelagius † dixit baptiſmum neceſſarium paruulis ad inducendum eos in regno cœlorum, non ad remiſſionem primæui delicti, q̃ ſecundum ipſum nullatenus contraxerunt.
3 Vincentius † dixit eos trahere originale delictũ, ſine baptiſmo tamen duci poſſe in regnum cœlorum, in reſurrectione finali. Dixerunt † & quidam, quod ſaltem fidelium filii iam a mundis parentibus geniti, nullum haberent peccatum, baptizandi tamen ſunt, ut fideles, & Chriſtiani nascantur. Quarti ſunt noſtri Witcleuiſtæ † baptiſmum eccleſiaſticum inutile iudicant paruulis, contra omnes prædictos: ſed ſufficienter eos eſſe dicunt mundatos, & ſanctos, quia de ſanctis parentibus, & Chriſtianis naſcuntur. Cum ultimis hæretici olim Albigenſes dicti publicani, hanc inuenere ueſaniam, prout in quodam ſermone de ſynodo, qui incipit, Sic nos exiſtimet homo quæritur PETRVS Bleſenſis. Noui, inquit, Amorrhæi, & noui Philiſtæi nos oppugnãt noui quia & recentes hæretici ſuccreuerũt, quos publicanos aut paterinos nominant. Hi ſunt, qui nec in paruulis baptiſmum admittunt, nec in altari ſacramentum corporis aut ſanguinis Domini, nec in ſacerdotibus gratiam Spiritusſancti, nec in laicis fidelibus conſortium copulę coniugalis. Iſti hodie multiplicati ſunt ſuper numerum, & ſi hæc hæreſis alicubi extinguitur, alicubi ſicut capita hydræ multipliciùs rediuiuit. Hæc ille. AVCTOR. Iſta hæreſis ducentis annis quaſi repens ſub terra, in noſtris Witcleuiſtis erumpens, incipit ſcaturire de nouo. Ipſos quidem tertios in errore tam uehementer Auguſtinus admirando conſpexit, ut nec in mẽtem ſibi omnino uenerit quemquam poſſe talia cogitare, uel dicere. Quid ergo dixiſſes de quartis, qui omnem contra legentium, ſcribentium, aut credentium ordinem à Chriſti tempore errorem proferunt hactenus inauditum, quòd paruuli fidelium mundi ſine peccato naſcuntur de mundis, & idcirco baptiſmus eis ut inutilis. Horum † tractatum non
6 dum uidi, nec quid eis ad hoc moueat, auctoritate ſcripturæ proſpexi hoc duntaxat, quòd tranſeunter audieram illos hoc apoſtolicum proferre conſtanter primæ Corinthio. 7. Sanctificatus eſt uir infidelis in muliere fideli, & ſanctificata eſt mulier infidelis per fidelem uirum. Alioquin filii ueſtri immundi eſſent, nunc autẽ ſancti ſunt. Ex quo conficiunt filios fidelium mundos, ſanctosq́ue prodire ex utero. Qui autem mundus eſt, non indiget niſi ut pedes lauet, id eſt, extremos uenialium delictorum affectus. Cur item non ſuſtinent iſti nedum filios, ſed & maritos, & coniuges non baptizandos fideliter, ſed ſolo acceſſu infidelis ad fidelem uxorem, uel uirum Chriſtianum Chriſtianamvè cũ filiis ſuis ſanctos fieri atque mundos? Sanctificatus eſt, inquit, uir infidelis in muliere fideli, q̃ ſi infidelis diſceſſit, diſcedat: quo diſceſſu non eſſet ultra fidelis, & lex per diſceſſum ſoluta coniugii, quod fidelibus non permittit. Et tunc hac regula data, fruſtrà baptizauit apoſtolus Philemonem & Appiam coniugem, ſecundum Hieronymum & Anſelmum, quia ex ſola conuerſatione alteruter ſanctus eſſet. Fruſtrà item Archippum Diaconum, eorumq́ue filium, & quia ipſe ſanctus eſſet, iuſtis hærens, dicente Paulo, nunc autem ſancti ſunt: fruſtrà autem Timotheum epiſcopum, qui iam ex matre, & auia ſanctus erat, ſcribente magiſtro eius Paulo in principio ſecundæ epiſtolæ ad eundem, Recordationem fidei eius accipiens, quæ eſt in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice. Vnda libro annotationum HIERON. Quæ ad te ex auitæ ſucceſſionis inſtitutione quaſi hæreditario iure deſcendit. Hæc ille. AVCTOR. Ad quid ergo baptizaretur ſecundum iſtos, ſi fidei ſanctitas deſcenderit in eum quaſi hæreditario iure per matrem ex auia? Idcirco reſpondet eis libro 3. ad Marcellinum, de baptiſmo paruulorum, capit. 15. adducens ſecum ſic exponentem per prædicta Pelagium AVGVS. Proinde quod ait apoſtolus, cum fideles moneret, ut ſe ab infidelibus coniugibus non diſiungerent, ſanctificatus eſt, inquit, uir infidelis in uxore, & ſanctificata eſt mulier infidelis *in fratre, & alioquin filii ueſtri immundi eſſent nunc autem ſancti ſunt: aut ſic accipiendum eſt, quemadmodum & nos alibi, & Pelagius cùm eandem ad eoſdem epiſtolam tractaret, expoſuit, quòd exempla iam præceſſerant, & uirorũ, quos uxores, & fœminarum, quas mariti lucri fecerant Chriſto, & paruulorum, ad quos faciendos Chriſtianos, uoluntas Chriſtiana etiam unius parentis euicerat. Aut ſi quod magis uerba apoſtoli uidentur ſonare, & quodam modo cogere, aliqua illic intelligenda eſt ſanctificatio, qua ſanctificabatur uir uel mulier infidelis in coniuge fideli, & qua ſancti naſcebantur filii fidelium, ſiue quia menſtruo cruore mulieris a concubitu continebat quicunque uir uel fœmina id in lege didicerat: nam hoc Ezechiel inter illa præcepta ponit, quæ non figuratè

A

B

C

Petrus Bleſ. ſenſis.

Paruuli et fidelium baptizandi ſunt.

Io. 13.

2. Timo. 1

Hier. To. 9

Aug. To. 7 cap. 12.

*uiro.

Digitized by Google

guratè accepta sunt, siue propter illam quamlibet, quæ ibi apertè proposita non est ex ipsa necessitudine coniugiorum, atque filiorum sanctitatis aspergine. Hæc ille. AVCTOR. Fœmina ergo sanctitatem trahere potest infidelis ex coniugio, uel procreatione fidelis, quia infidelis exē plo sancto, uel sermone fidelis prouocatur ad fidem, uel filij sanctificantur iam nati. Hoc modo exponit item locum illum dicens ita sæpius contigisse in annotationum libro HIERONYMVS. Sanctificatus est uir infidelis in mu-
Hier. To. 9 liere fideli, &c. Vnde & beatus Petrus ait. Qui non credunt uerbo per mulierum conuersationem, sine uerbo lucrifiant, id est, cum uiderint eas in melius commutatas, cognoscant omnes Dei legem ita à consuetudine ueterata potuisse ministrare. Alioquin filij uestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Si non ita esset, ut dico: filij uestri adhuc infideles permanerent. Sæpè enim sic contigerat, ut filij illum parentem, qui B credidérat, sequerentur, sub qua spe credi uoluit alterum saluari posse, tàm liberorum exemplo, quàm coniugis. Hæc ille. AVCTOR. Alio modo per abstinentiam ab immunditijs sanctificantur, & mundantur contrahentes, & nascentes. Quam expositionē dixit Augustinus esse secundam. Tertiam addit in expositione eiusdē
Amb. To. 5 loci AMBROSIVS. Alioquin filij uestri immundi essent. Immundi essent filij eorum, si dimitterent uolentes habitare secum, & alijs se copularent: essent enim adulteri, ac per hoc & filij eorum spurij, id est, immundi. Nunc autem sancti sunt. Sancti sunt, quia de coniugijs licitis nati sunt, & quia sub creatoris ueneratione nati sunt propensiore ex parte: quia sicut quicquid per dicationem idolorum fit, immundum est, C ita & quicquid sub dei creatoris professione fit, sanctum est. Hæc ille. AVCT. Hæc tertia sanctitas, quā traxit fidelis parētis à partu, scilicet, quòd sit legitima, alioquin si non sponte dimissa proles nasceretur immunda oportet, & spuria. Sed quæ sunt hæ sanctificationes & sanctitates? Verùm legimus sancta, quæ suos non dissponunt ad cælos, nec eorum dimittunt offensas: sicut sancta erant thuribula Chore, & clientum,
1. Tim. 4. qui iam sorbebantur ab inferis. Et Apostolus dicit cibos sanctificari per uerbum Dei, & orationem: sicut libro primæ partis sermonum, lo-
Aug. To. 8 cum hunc soluit Apostoli AVGVSTINVS. Alioquin filij uestri immundi essent, nunc autē sancti sunt. Et quomodo hoc accipit? Quomodo intelligis de fidelibus natum ita sanctum, ut baptizari non debeat, quomodolibet accipias istam sanctitatem? Multi enim modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Non enim omne quod sanctificatur, ad regnum A cælorum mittitur. De esca nostrā dixit apostolus. Sanctificatur per uerbum Dei, & orationem. Nunquid quia esca nostra sanctificatur, nescimus quò mittatur? Disce ergo esse aliquē modum, & quasi umbraculum quoddam sanctificationis, quod non sufficiat ad perceptionē salutis: distat, & quid distet, Deo notum est. Tum cum filio fidelium curratur ad baptismum: non sic errent parentes, ut iam putent eum fidelem natum. Natum enim possunt dicere, non renatum. Hæc ille. AVCT. Ecce demus paruulum fidelibus natum aliquam etiam ex partu trahere sanctitatem, sanctitas ista modus quidam est, & umbraculū sanctitatis, dicit August. quia nec exinde renati sunt filij, sed nati: sed filij, non Christiani, non uiam salutis adepti. Sed mundi sunt (inquis) imò mundi sunt, & munda sunt animalia in lege, quæ ruminant, mundi pisces, quis quamas habent, & sacerdos immundus, qui super mortuum suum ingreditur nec tamen illa per munditiam suam ad regnum cælorum perueniunt, nec hi per istam immunditiam repellū tur à regno. Et nonne apud nos tantum ualet mundum esse, quantum sanctum? Ideò super lib. Nume. Homil. 10. ORIGENES. Non enim Orig. To. 1 (ut putant quidam) statim ut quis sanctus esse cœperit, peccare iam non potest, & continuò sine peccato putandus est. Si enim sanctus non peccaret, non utique scriptum esset, Sumetis peccata sanctorum. Si sanctus sine peccato esset, non diceret dominus per Ezechielem prophetā Ezech. 9. ad angelos, quos mittebat peccatores punire, Et à sanctis meis incipietis. Si enim sancti sine peccato sunt, quomodo ipsi primi succumbunt in supplicijs peccatorum? Si sancti sine peccato essent, nunquàm diceret scriptura, Quia iustus principio sermonis sui ipse sui accusator sit. Hæc ille. AVCT. Sine causa ergo dicis apostolum dicentem, quòd fidelium filij sancti sunt, Nempe sancti sunt uerbo, uel exemplo parentū, sancti quoque in abstinentia, & deuotione parē tum. Et in ueteri lege, Omne masculinum ada- Leu. 12. periens uuluam, sanctum uocabatur domino. Sed ante circuncisionis octauam si decederet ab hac uita, periisset anima eius de populo. Hoc ergo proba per scripturā, quòd sanctus est ab omni imputatione delicti, priusquam renascatur ex lauacro, qua sanctitate donari conceditur in baptismo: aut cum eius periculo tulisti ipsi baptismum. Nec item hos ad plenum intelligo, qui dicunt, quòd quàm citò anima est corpori unita, infunditur gratia Spiritussancti, per quam sufficienter paruulus baptizatur. Si gratia Spiritus sancti infunditur, sub qua paruulus baptizatur, non à parentum munditia, sed de foris accipit, quo purgatur. Quòd dicis eum ita sufficienter purgari,

Digitized by Google

purgari,illuuiem cõfiteris peccati, à quo purgari eum neceſſe eſt per gratiam Ieſu Chriſti.
Quòd autem ſufficientiam huius gratiæ prædicas abſque baptiſmo ſenſibili, ſufficientior eſt ergo gr̃a paruuli cuiuslibet, q̃ erat gratia Pauli: ſufficientior gratia Centurionis, ſufficientior gratia Pauli, Sergii, Timothei, Criſpi, Caii, & Titi, & trium milium gratiam Spirituſſancti accipientium uſque ad confeſsionem nominis Chriſti, & compunctionem duriſsimam p̃ peccatis, quam paruuli nondum accipiunt: nec eis ſufficit gratia iſta, uel ad tollendum eis originale, uel minimum actuale delictum, quouſque currerint ad baptiſmum. Et niſi ſufficientior eſſet gratia Spirituſſancti, quam iſti peccatores ante baptiſmum acceperant, quàm ſit gratia paruulorum in ſolo originale naſcentium, non eſſet uerum illud Pauli, Vbi ſuperabundauit delictum ſuperabundauit & gratia: ſi aũt ſuperabũ dauerit gratia Pauli, fruſtrà Paulus ad Ananiam mittitur baptizandus: fruſtrà baptizari Centurionem iubet Petrus, & trium millium pœnitentes, quia cũ multo minori gratia ita ut baptizari ſuperfluat purgandis paruulis. Sed ad fontem auctoritatis curramus, ex quo per cunctos fideles cœpit ſub neceſsitate ſalutis ſtare baptiſma. Nicodemus, qui iam cupidus erat de regno cœlorum audire, pro primo fidei rudimento, ſuſcepit ab ore Chriſti, Niſi quis natus fuerit denuò, non poteſt uidere regnum Dei. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, quod natum ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Oportet enim uos naſci denuò. Vtrũque ex hoc errantem redarguo, ſiue qui dixit baptizatis parentibus, ſiue qui dixit à gratia ſpiritus de foris in prima natiuitate purgationem delictorum accipere ſic naſcentem. Natiuitas ex utero matris tantum eſt una: quæ eſt ergo altera & ſecunda natiuitas, per quam renaſcatur ad gratiam, dicẽte nobis Chriſto, oportet uos naſci denuò? Quod dicis naſci per gratiam, eſt ſecunda natiuitas: non dicis cum Chriſto eſſe ex aqua & ſpiritu: niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Similiter qui dicis ex parentibus Chriſtianis necdum dicis, hoc enim eſt naſci uel naſci, non renaſci denuò: aut ſi dicas, immo quia ſemel ex carne eorum naſcuntur, quia homines ſunt, & iterum ex ſpiritu, quia fideles ſunt, ſed priùs gratiam ſuæ Chriſtianitatis à parentibus, aut ex Spirituſancto proles in prima animatione participat, quã naſcendo procedit. Prius ergo renaſceretur hac uia, quàm naſceretur. Dum hæc mecum contra hos hebetes iugiter ruminarem, cecidit quaſi cœlitus Auguſtinus in manus, in epiſtola ſua ad Dardanum, hanc inſaniam multò mordaciùs per membra diſcerpens, uerſus finem epiſtolæ AVGVS. Excepto lapide angulari, non uideo quomodo edificentur homines in domum dei ad habendum in ſe inhabitantem Deum, niſi cũ fuerint renati, quod non poſſunt eſſe antequàm nati. Quamlibet itaque ſententiam de prægnantibus: immo de hominibus habeamus adhuc intra materna uiſcera conſtitutis, utrum exiſtimemus eos necne donari poſſe aliquo ſanctificationis modo, Vel propter Ioannem, qui nondũ editus in hanc lucem, tamen exultauit in gaudio quod utique niſi operatione Spirituſancti fieri potuiſſe quis credat? Vel propter Hieremiam, cui dominus dicit, Priuſquàm exires de uulua, ſanctificaui te: Tamen illa ſanctificatio, qua effi cimur & ſinguli templa Dei, & in unum omnes templum Dei, non eſt niſi renatorum, quod niſi nati homines eſſe non poſſunt. Nullus autem uitam, in qua natus eſt, bene finiet, niſi renatus antequam finiat. Quòd ſi quiſquam dicit iam eſſe natum hominem, etiam cum adhuc in utero matris, teſtimonium què adhibet ex euangelio, quia dictum eſt ad Ioſeph de prægnante uirgine Domini matre, Quod enim in ea natum eſt, de Spirituſancto eſt. Nunquid nam huic natiuitati accedit ſecunda natiiutas? Alioquin non erit iam ſecunda, ſed tertia. Dominus autem cum hinc loqueretur: Niſi quis (inquit) renatus fuerit denuò, eam ſcilicet computans primam natiuitatem, quæ ſit matre pariente, non concipiente atque prægnante, quæ fit ex ea, non quæ fit in ea. Neque enim renatum dicimus hominem, quem mater peperit, tanquam iterum natus ſit, qui iã ſemel natus fuerat in utero. Sed illa natiuitate non computata, quæ grauidam facit, natus dicitur homo partu, ut poſſet renaſci ex aqua & Spirituſancto: ſecundùm quam ex matre natiuitatem, etiam ipſe dominus in Bethleem Iudæ dicitur natus. Si igitur homo regenerari per gratiam ſpiritus in utero poteſt, quoniam reſtat illi adhuc naſci: renaſcitur ergo antequàm naſcitur, quod fieri nullo modo poteſt. Hæc ille.
AVCTOR. Quid † ad hęc dicent nouelli baptiſtæ, ſi conceptione prima hominis primo naſcitur homo, ut poſsit denuò naſci de ſpirituſancto ergo natiuitas eius ex utero erit tertia, & ex aqua cum ſpiritu erit quarta natiuitas: uel ſi in prima hominis conceptione computetur naſci de ſpiritu, cum poſtea naſcitur, prius renaſcitur, quàm naſcatur, & naſci de foris ex aqua & ſpirituſancto, non erit ulla natiuitas, ipſa (inquam) quam in Iordane ſuſcepit, qua ſine negatione ſaluator egebat, & ſi non pro ſe, tamen pro plebe, ipſe enim uenit quærere, & ſaluum facere quod perierat. Baptiſtæ noſtri nec pro ſe,

Rom. 5.
Act. 9.
Act. 10
Ioan. 3
Aug. To. 2
Lu. 2
Hiere. 1.
Lu. 2
Baptiſta, i. in utero ſanctificatus
Lu. 19.

nec

Digitized by Google

nec pro aliis indigent baptizari. Vnde faciunt ut minus quàm Christus indigeant.

¶ AD ARGVMENTA HAERETICORUM prohibentium paruulos baptizari fide parentum pro eis uouentium. Cap. LIIII.

SVMMA.

1 *Auctoris responsio ad argumenta hæreticorum, prohibentium paruulos baptizari fide parentũ pro eis uouentium.*
2 *Regeneratus quòd non regeneret filios carnis, sed generet, &c.*
3 *Circunciſus quòd ſicut non naſcitur de circunciſo, ſic nec baptizatus naſcitur de baptizato.*
4 *Fideles parentes quomodo uitium ſuum transfundant in prolem, à quo olim purgati fuerunt per baptiſmum.*
5 *Baptiſmus aquæ noſtris naſcentibus quòd tàm ſit neceſſarius, quã erat neceſſaria circunciſio Ioãni, Abrahæ, Iſaac, & cæteris Patribus.*
6 *Chriſti dominatus quando fuerit primò exaltatus.*
7 *Chriſtus quare dixerit apoſtolis, Prædicate omni creaturæ.*
8 *Baptiſtæ nouelli ab auctore reprehenduntur.*
9 *Conſuetudo matris eccleſiæ in baptizandis paruulis, ꝙ nequaquam ſit ſpernenda.*

1 MODO † tamen recenſeamus, quas faciunt rationes. Tertio libro de baptiſmo, qui eſt ad Marcellinum, cap. 3. *Aug. To. 7* AVGVST. Deinde aiunt, ſi baptiſmus mundat illud antiquum delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato Hæc ille. AVCTOR. Quaſi ſic arguerent, quòd de duobus ſapientibus, ſiue iuſtis, omnino qui nati fuerint, debent carere peccato inſipientiæ, & omnis iniuſtitiæ carere delicto: ſi ergo non de neceſsitate in ſe traijcit proles ab alterutro ſuo parente prudẽtiam, ſobrietatem, artem, uel peritiam qualecunque: quia nec grammaticus grammaticum, aut ſophiſta ſophiſtam, uel medicus medicum ſtatim gignit, cur ad hoc arctatis fidem Chriſti, aut gratiam Spiritusſancti, ut carnalis parens eam carnali concubitu in prolem de neceſsitate diffundat, & reatu eius abſoluat? Ideò libro ſecundo contra Pelagium, & *Aug. To. 7.* Cæleſtium, cap. 36. AVGVST. Regeneratus 2 † quippe non regenerat filium carnis, ſed generat: ac per hoc in eos non quod regeneratus, ſed quòd generatus eſt, traijcit. Sic igitur ſiue reus infidelis, ſiue fidelis abſolutus non generat abſolutos uterque, ſed reos: quomodo non ſolùm

A Oleaſtri, ſed etiam oleæ ſemina non oleas genera rant, ſed oleaſtros: ſic itaquè in damnatione homi nem prima natiuitas tenet, unde niſi ſecunda nõ liberat. Hæc ille. AVCTOR. Ita ergo baptiſmus mundat antiquum delictum, quod iam adeſſe reperit, non quod nõ inuenit, ſed quod reſtat futurum. idcirco regeneratus non regenerat fi- *Hier. To. 2* lios carnis ſuæ, ſed generat: ſicut & HIERONY. contra Vigilantium ait, Non naſcuntur, ſed renaſcuntur Chriſtiani. Sed iterum ad hoc arguũt. Non enim potuerunt ad poſteros tranſmittere, quòd ipſi minimè habuerunt. Ex Auguſtino, ubi prius, ad Marcellinum. AVCT. Hoc etiam in *Gen. 31.* carnali tractatu peruertitur, quia ex Geneſis teſtimonio unicolores oues, Iacob curante, maculoſas generabant, & uarias. Quomodo ergo maculas poterant in fœtus tranſmittere, quas ipſæ non habebant? Quid oportet epilentias, quid lepras, quid ora retorta, uel cæcos oculos, & cætera mala enarrare, quæ quotidie parentes ab illis incolumes tranſmittunt in poſteros quæ non habent? Comparationes iſtæ ſunt bonæ, B quia utrobique carnalis eſt actio. Submittit item alia exempla ad idem probandum, ſermone pri- *Aug. To. x.* mo primæ partis AVGVST. Miraris quare pec cator naſcatur de ſemine iuſti, nec te delectat mirari, quare oleaſter naſcatur de ſemine oliuæ. Accipe aliam ſimilitudinem ad iuſtum baptizatum: pone granum purgatum, non attendis, quòd de grano purgato frumentum cum palea naſcitur, ſine qua ſeminatum? Demum cùm ſit in propagine natorum generatio carnalis nõ ſpiritalis, uis ut de baptizato baptizatus naſcatur, cum uideas de circunciſo non naſci circunciſum? Certè carnalis eſt iſta generatio, carna 3 lis eſt iſta circunciſio, & † tamen de circunciſo non naſcitur circunciſus: ſic ergo non poteſt de baptizato naſci baptizatus, quia nemo renatus antequam natus. Hæc ille. AVCT. Con- C tra quoſdam Pelagianos ſuſcitauit pater egregius hæc motiua, quæ cum directius ſauciarent noſtros baptiſtas, qui tantam ſignificationem fidelium paruulis donant in utero, ut renaſci in baptiſmo ſenſibilis aquæ contra Chriſti euangelium, uel putent ſuperfluum, uel non neceſſarium à ſalutem, Pelagiani autem ad tantum inſanire non auſi, dixerunt paruulos baptizandos, ut fideles fierent, aut Chriſtiani, & ſanctificari in Chriſto. li. 2. de baptiſmo paruulorũ, ca. II. *Aug. To. 7* AVGVS. Si aduerſus eos mihi cẽt cauſa iſta ſuſcepta, qui oĩno paruulos baptizari, phiberẽt, aut ſupfluo baptizari cõtẽderent, dicẽtes eos ex fidelibus natos parẽtũ meritũ neceſſariò cõſeq, tunc deberẽ ad hanc opinionẽ cõuincendã laborioſius fortaſsis, & operoſius excitari. Tũc ſi mihi apud obtuſos, & cõtentioſos, ꝓp rerũ naturæ obſcuri-

Digitized by Google

obſcuritatē difficultas refellendi falſa,& perſua dendiuera reſiſteret,ad hæc fortè, quæ in uſu at que inpromptu eſſent exempla confugerem,uiciſsimque interrogarem, ut quia mouent quō peccatum,quod mundatur per baptiſmum, ma neat in eis,quos genuerint baptizati,niſi explica rent,quomodo præputium, quod per circunciſionem auferetur,maneat in eis, quos genuerunt circunciſi? Quomodo etiam palea, quæ opere humano tanta diligentia ſeparatur, maneat in fructu,qui de purgato tritico naſcitur?His,& talibus forſitan utcunquè conarer exemplis perſuadere hominibus,qui mundationis ſacramentum ſuperfluè filijs mundatorum crederent adhiberi. Hæc ille. AVCTOR. Sufficienter iſtorum infringitur opinio, in natura,qua multipliciter demonſtratur,quòd † uitium ſuum trāſfundant fideles parentes in prolem, à quo purgati olim fuerunt per baptiſmum. Et quid eſt, quòd per unam uiam propagationis carnalis, & eiſdē miniſtris, per quam primum deſcendit delictū, primam gratiam,& purgationem, & ab eodem delicto concedunt, quando ſeparatim ipſam Chriſtus aſsignat, Quod natum eſt ex carne, inquiens, caro eſt: & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt: duobus effectibus longè inter ſe cōtrarijs,diuerſas natiuitates aſsignans, ut non ſit ulla ſocietas lucis ad tenebras,aut Dei ad Belial? Quomodo item erit gloriatio fidelis in Chriſto Ieſu,ut ſecundum Apoſtolum primæ Corinth. 1.Non glorietur omnis caro in cōſpectu eius. Ex ipſo autem uos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis à Deo ſapientia,& iuſtificatio, & ſanctificatio,& redemptio:quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur,in domino glorietur?Iā data purgatione, & ſanctificatione prolis in utero ad ſalutem,propagationem fidelium,ipſa parentis fidelitas,& carnis propagatio concurrens erit proli iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, ut contra textum apoſtoli,omnis caro talis glorietur in coſpectu eius:quia non tantum ex ipſo Ieſu uos eſtis, ſed ex parentum propagatione fideles.Ita ut dicant filij ſeipſos gloriantes in carne parentum,Ego ſum Pauli, ego ſum Ioannis, ego ex ſanctiori parentela chriſtianior alijs, & in duplo roborabitur hæreſis Corinthiorum ex hac duplici generatione & regeneratione fideliū in propagatione parentum. Et cum niſi uacent ad tempus parentes à concubitu, non concedit eis apoſtolus, ut poſsint ſeipſos ſanctificare oratione, hi concedit coniugibus ſanctificare alios ſanctitate prima,& puriſsima ab omni cōtagione originalis delicti.Hanc ſanctificationis eminentiam Chriſtus Baptiſtæ non annuit ſuo, qui quanuis in utero ſanctificatus eſſet, & à ſanctis, iuſtis,& circunciſis parentibus(Euangelio teſte) editus,ſine circunciſionis tamen ſequentis ſigna culo fuiſſet anima eius (iuxta legis edicta)de populo peritura.In promptu habent Lollardi noſtri dicere:ſed illa erit ſeruitus ueteris legis ſacramentum,ut ſine illo & ſanctificatio Dei, & parentum, ipſo ſacramento ſanctificatorum ſanctitas ſanctificare prolem non potuerit ad ſalutē, quantò magis huius ſacramenti figuralis ueritas aquæ baptiſmalis uerbo Chriſti,& ſanguine conſecrata omnem ſanctitatem parētum caſſam facit à prole,ſi non ipſam capiat manifeſtè.Manifeſta.n.ſacramenta edidit Chriſtus pro ſalute fidelium, ſicut ipſe manifeſtatus uenit. De hoc in epiſtola ad Dardanum AVGVTINVS. Sacramentum porrò regenerationis noſtræ manifeſtum eſſe uoluit manifeſtus mediator. Erat autem antiquis iuſtis aliquid occultum, cum tamen & illi eadem fide ſalui fierent, quæ fuerant ſuo tempore reuelanda. Non enim audemus fideles temporis noſtri præferri amicis Dei, per quos iſta nobis prophetata ſunt, cum Deum Abraham, & Deum Iacob, & Deum Iſaac, ita ſe Deus eſſe commendet, ut hoc dicat ſuum nomen in æternum. Quòd ſi circunciſio antiquis ſanctis pro baptiſmo fuiſſe creditur, quid reſpondebitur de his, qui antequam hoc præceptum eſſet, Deo placuerunt ? Hæc ille. AVCTOR. Hoc † ex iſto dicto doctoris accipimus,quòd circunciſio erat patribus pro baptiſmo: tàm neceſſarius erit baptiſmus aquæ noſtris naſcentibus, quàm neceſſaria erat circunciſio Ioanni, Abrahæ, Iſaac, & cæteris patribus: quia talibus Dei amicis non audemus præferre temporis noſtri fideles, ut poſsint ipſi occultè ad ſalutem prolem occultè ſanctificare: cum Abraham, Iſaac, & Iacob, & Zacharias paruulos ſuos ſanctificatione quacunque non ſaluent ſine circunciſionis manifeſto, & publico ſacramento. In ipſo ergo baptiſmo ſenſibili primò apparet Chriſti ſeruitus,& Chriſti † dominatus tunc primò exaltatur, quādo nomen Chriſti baptizatus exaltat per profeſsionem palàm in populo.Vnde Homilia. 4. ſuper Ioſue ORIGENES.Quanta antè geſta ſunt,mare rubrū pedibus tranſitū eſt, manna de cælo datum eſt,fontes in eremo dirupti ſunt,lex per Moyſen data eſt,ſigna & prodigia multa in eremo geſta ſunt,& nunquam dicitur exaltatus eſſe Ieſus:ubi uero Iordanis tranſitur,ibi dicitur ad Ieſum Inhac die incipio exaltare te in cōſpectu populi. Neq; .n.ante myſterium baptiſmi exaltatur Ieſus,ſed exaltatio eius,&exaltatio in cōſpectu populi,inde ſumit exordiū.Si.n.oēs qui baptizantur in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizantur, mors aūt Ieſu in crucis exaltatione cōpletur,meritò unicuiq; fideli tunc primùm Ieſus exaltatur,

Aug. To.3

Baptiſmus eſt neceſſarius.

Chriſti exaltatio. Orig. To. 1

cùm ad mysterium baptismi peruenitur: quia & scriptum est, ꝙ exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Veruntamen per sacerdotes deducitur populus, & iter agit ad terrā repromissionis magisterio sacerdotum. Hæc ille. AVCTOR. Fides ergo erat ecclesiæ tpe Origenis in antea, quod unusquisque fidelis fieret, non ad suam maximè utilitatem accipiendo gratiā suæ purgationis à scelere, sed magis ad exaltationem Christi Iesu, profitēdo ipsi debitam seruitutem in plebe: ideo in euangelio de baptismo oportet (inquit) exaltari filium hominis, sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto. Aut quomodo aliter hoc posset aptari præmissis? Hanc autem exaltationem baptistæ nostri refugiunt, quā baptizati sui tacent in utero. Neque enim ante mysterium baptismi exaltatur Iesus (inquit Origenes) sed exaltatio eius exaltatio in conspectu populi inde sumit exordium, non à consternati ullus deiectione in ergastulo uteri. Alias cur iussit Christus baptizare omnes gentes in nomine patris, & filii, & Spiritussancti? Dixisset enim, baptizate tantum primas gentes, ut in sua fidelitate cæteræ baptizentur occultè. Et item non† dixisset Christus prædicandum euangelium, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, omni creaturæ humanæ. Non scilicet solum quæ tunc erat, sed in finem seculi duraturæ, quia primis baptizatis, cæteræ nascentur fideles. Igitur a uerbis Christi, & obsequiis apostolorum semper hactenus regula fuit ecclesiæ, omnes admittendos ad baptismum aquæ sensibilis, omnesquè necessariam hēre hanc suæ inchoationem salutis, qui uolunt esse fideles. Sed forsan Witcleff interrogat, quid ut renascatur in Christo tantoperè requiritur aqua? Et ego iterum interrogo, ꝙ ut fiat primus homo, tantopere requirebatur terra? De terra primus homo est reuersurus in terram. De aqua secundus homo iam recreandus in spiritum. Spiritus enim domini ferebatur sup aquas. Vnde in cap. 3. Ioannis, ibi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu &c. CHRISOST. Si uero quis interrogat qualiter ab aqua, interrogo ego qualiter a terra? Qualiter enim lutum in diuersas partes diuisum est, qualiter quod subiicitur uni formæ. Terra enim erat sola, quæ uero ex ea facta sunt, uaria & omnimoda: unde ossa, & nerui, & arteriæ, & uenæ, & membrana, & uasa officialia. Et infra. Si igitur quæ quotidie fiūt, & palpantur, fide indigent, multo magis quæ ineffabiliora, & spiritualiora his sunt. Sicut enim terra, quæ est inanimata, fortificata est uoluntate Dei, & tot ex ipsa facta sunt miracula, ita & spiritu aqua adueniente inopinabilia hæc, & ex-

Io. 3

7

Omnis creatura prædicate, &c.

Io. 3 Chr. To. 3. Ho. 24. nō longe a principio.

A cogitationem superexcedētia facilè omnia fiūt. Hæc ille. AVCTOR. Necessario ergo de aqua, Spiritu sancto fouente eam, quanuis super sensū nostrum, secundùm tamen fidem rectam reficitur omnis homo: sicque decreuit Ecclesia cōtra Pelagium, prout habet in Dialogo Attici, & criboli contra ipsum HIERO. Frater charissime hæc fuit in concilio nostra sententia, a baptismo & gratia Dei, qui omnib. misericors, benignus, & pius est, neminem per nos debere prohiberi: quod cum circa uniuersos obseruandum, & retinendum, magis circa infantes ipsos, & recenter natos obseruandum putant, qui hoc ipsum de opere nostro ad diuinam misericordiam plus mererentur, quòd in primo statim natiuitatis suę ortu plorantes, aut flentes nihil aliud faciūt, quàm deprecantur. Scripsit dudum uir sanctus & eloquens episcopus Augustinus ad Marcellinum, ꝙ postea sub inuidia tyrannidis Heraclianæ ab hæ-

B reticis innocens cæsus est, duos libros de infantibus baptizandis contra hæresim uestram, per quam uultis asserere baptizari infantes non in remissionem peccatorum, sed in regnum cælorum. Iuxta illud. Nisi quis renatus fuerit, &c. Tertium quoque ad eundem Marcellinum contra eos, qui dicunt* (id est uos) posse hominem sine peccato esse si uelit, absque Dei gratia. Et quartum nuper ad Hilarium contra doctrinam tuam multa aduersa fingentem. Alios quoque specialiter tuo nomine, cudere dicitur, qui nec dum in nostras uenere manus, unde supersedendum huic labori censeo, ne dicatur illud mihi Horatii, In syluam ne ligna feras. Aut enim eadem dicemus ex superfluo, aut si noua uoluerimus dicere, à clarissimo ingenio occupata

C sunt meliora. Hoc unum dicam, ut tandem finiatur oratio: aut nouum uos debere symbolum tradere, ut per patrem, & filium, & Spiritumsanctum baptizetis infantes in regnum cœlorum, aut si unum, & in paruulis, & in magnis habetis baptisma, etiam infantes in remissionem peccatorum baptizandos in similitudine præuaricationis Adæ credatis. Hæc ille.

8 AVCTOR. Quid† mihi ergo reliquum est, ut contra nostros nouellos baptistas, qui inter dolores maledictionis Euæ, & humores menstruos, nondum natos baptizant, & prædicant esse renatos, arguam? Quos sacer Hieronymus ad Augustinum remittit, ne audiat illud Horatii, In syluam ne ligna feras. Nisi item cogam eos modo nouum condere symbolum, nouum construere baptisma, & æquiuocum sacramentum. Etenim oportet esse patulum ad occultum baptisma in lauacro, & ad baptismum in utero, baptismum tam alti silentii, ut nulla sit ibi uox, siue sensus ad baptismum, ubi tres perso-

Amb. To. 2 li. 3. in fine

*Io. 3 *idem qđ uos.*

Horatius.

næ

Digitized by Google

næ diuinæ tanta necessitate dicuntur, ut una taci
ta (secundùm antiquam ecclesiæ regulam, & cē-
suram euangelij) ipsum erat imperfectum & cas
Athanas. sum. Vnde li. 2. de Trinitate Athanasius. Nun-
quid potest contra regulam euangelicæ censu-
ræ de hoc unico Trinitatis nomine sancti spiri-
tus sublata uel tacita persona, baptisma in eccle
sia perfectum celebrari? Absit, Alioquin quomo
do in hoc nomine deitatis patris, & filii, & Spiri
tussancti, in fidem baptismi unitæ credentibus
datus est? Hæc ille. AVCTOR. Et quomodo nō
tacitè transitur persona Spiritussancti in utero,
ubi nulla trium etiā uel uoce incōdita promul-
gatur? Sed iam primò experior quid uolebat
Witcleff, quando tanto supercilio cunctos ca-
tholicos doctores iudicauit insontes, qui dam-
nationem, & saluationem paruuli de suo baptis
mo definirent: unde iam latè suprà in quinto li-
bro conscripsi, sed (ut solet) plus auctoritatis &
ponderis exponit signis Iudaicis, quàm Christi
uerissimis sacramentis: quia stultum dicit, &
Lo. 3 expirans, damnabitur, dicente Christo, Nisi quis
renatus fuerit ex aqua, & Spiritusancto, non po-
test uidere regnum Dei. Sed audit quanuis no-
lit, ꝙ infans, cuius caro circuncisa non fuerit, pe
ribit de populo suo. Quod ergo magis necessa-
rium sacramentum? Hanc auctoritatem uictri-
cem tulit Augustinus contra magistrum tuum
Pelagium, cur te non fecit attentum? Nempe li.
2. contra Pelagium, & Cælestium, de Christi
Aug. To. 7 gratia, ca. 29. AVG. Ante Abraham quidem utrū
aliquo corporali, & uisibili sacramento iusti, uel
eorum paruuli signarentur, scriptura non expri
Ro. 4. mit: ipse tamen Abraham signum accepit circū
cisionis, signaculum iustitiæ fidei. Et sic accepit,
ut deinceps etiam omnes paruulos domus suæ
circuncidere iuberetur recentissimos à uiscerī-
bus matrum octauo die natiuitatis eorum, ut ēt
hi, qui corde ad iustitiam credere nondum pos-
sent, iustitiæ tamen fidei signaculum sumerent.
Quod sub terrore tanto est imperatum, ut deus
diceret animam illam de suo populo perituram
cuius octauo die præputii circuncisio facta non
fuisset. Sequitur. Quid enim mali, quæso paruu
lus propria uoluntate commisit, ut alio negligē
te, & eum non circuncidente, ipse damnetur dā-
natione tam seuera, ut pereat anima illa de po-
pulo suo? Neque enim temporalis mortis terror
incussus est, cum de iustis quando moriebantur,
tunc potius diceretur, Et appositus est ad popu-
lum suum, uel appositus est ad patres suos, quo-
niam deinceps homini nulla tentatio formida-
9 tur, quæ illum separet a populo suo, si populus
eius ipse est populus Dei. Hæc ille. AVCT.
Ecce circuncisus est Abraham, & fidelis inuen-
A tus est, cui nullum audeo in præsenti comparare
nostrorum fidelium: sed eius sanctitas, & fides
prodesse non potuit filiis, si ipsi circuncisi non es
sent corporibus propriis. Et pretiosius faciunt
Witcleuistæ circuncisionis signaculum, quàm
Christi baptismum, dicentes baptismum laticis
suppositione necessarium, reliquum absolute,
intantum, ut non temporalis mors, sed æterna
infligebatur ad pœnam, huic autem nec tempo
ralis, sed merito tollitur parentelæ. Cuius dog-
ma est ergo negligere paruulos ad baptisma.
Facta. n. sequacium Witcleff magistri abdita cō
mentantur. Et unde tibi o procacissima hæresis,
audet tanta superbia, cum tam erecta ceruice,
antiquam cum uexillo reportare malitiam, & u-
num argumentis dare Augustini responsum, aut
(quod multo maius est) totius ecclesiæ Dei tibi
aduersantis in facie, non tiuere sententiam? Frōs
meretricis non iam est facta tibi, sed ipsæ mere
trices te iudicaturæ sunt in regno cælorum. Me Hier. 3
B retrix enim Pelagiana hæresis uerecundata erat Matt. 2
contra antiquam ecclesiam ista proferre, cum
tamen antiquior tibi ipsa etiam facta est iam
mille annis, quàm erat Pelagio. Vnde & li. 3. de Aug. To. 7
baptismo paruulorum, c. 4. AVGVST. Vides
ne obsecro, quemadmodum hoc totū Pelagius
non ex sua, sed ex aliorū persona indiderit scri-
ptis suis: usque adeò sciens hanc nescio quam es
se nouitatem, quam contra antiquam ecclesiæ
opinionem sonare nūc cœperit, ut eam ipse cō
fiteri aut uerecūdatus, aut ueritus fuerit. Hæc il
le. AVCTOR. Verecundatus erat Pelagius,
quòd item sopitum iam resuscitare noster Wit
cleff non est uerecundatus, aut ueritus. Et in ser
monum libro primæ partis, de natali sancti Io-
annis AVGVST. Dic mihi obsecro te, paruu- Aug. To. 8
lis baptizatis Christus aliquid, an nihil prodest?
Necesse est ut dicat, prodesse premitur mole ma
tris. Fortè quidem uellēt dicere non, nā ratioci
nationes eorum ad hoc uidentur compellere,
sed auctoritate reprimuntur ecclesiæ, ne non di-
C cam sputis hominum obruantur, sed ipsorum in
fantium lachrymis tanquam fluuio pertrahan-
tur. Hæc ille. AVCT. Hoc ingemisco, hoc men-
te condoleo, inueniri modò tàm tepidos Chri-
stianos, ut audacter clamet in medio eorum no-
uus hæreticus antiquam perfidiam, nec eum
prohibeant pugnis, aut gladiis, quos nec mu-
tire passi essent antiqui fideles, sed eos obruerēt
suis sputis, maximè quòd tanta est in fide sub-
stantia, & de certissima apostolica traditione
credenda, prout asserit li. 10. super Gene. ad lite Aug. To. 3
ram, cap. 30. AVGVS. Consuetudo † matris
ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam
spernenda est, neque ullo modo superflua de-
putanda, nec omnino credenda, nisi apostoli-

Digitized by Google

ta esset traditio. Habet etenim illa parua ætas magnum testimonij pondus, quæ pro Christo meruit sanguinem fundere. Hæc ille. AVCT. Audiat Guilielmus, audiant Witcleuistæ, q̃ hæc consuetudo matris ecclesiæ de baptizandis paruulis, nec spernenda, aut superflua iudicanda, sed credenda apostolica extat traditio, nec tantum propter paruulum, sed p̃p paruuli credentis in Christo prolatum testimonium, habet. n. inquit, illa parua ætas magnum testimonii põdus sic in baptismo, sicut in martyrio.

DE SACRAMENTALIBVS precibus, & ritibus sacramenti Confirmationis.

Titu. VI.

¶ DE CONFIRMATIONE baptizati post sacrum fontem, si adsit Episcopus, & quòd communicet corpus Christi, & audiat euangelium in complementum mysterio ium. Cap. LV.

SVMMA.

1 *Confirmationis sacramentum uenerabile, quomodo peracto solenni baptismo debeat subsequi, si Episcopus adsit.*
2 *Dona Spiritussancti recensentur, quæ ad inuocationem sacerdotis in confirmatione infunduntur.*
3 *Virtutes omnes quomodo ad Spiritumsanctum pertinent.*
4 *Confirmandi modus recensetur.*
5 *Gradus ad communionem quod sint secundum Origenem.*
6 *Communionis figura ostenditur. Et de lectione Euangelij.*

1 COnfirmationis † uenerabile sacramẽtũ, peracto solenni baptismo, si eps adsit, subsequitur. Quæ ecclesiastica regula modò seruatur, copulans sacramenta sicut Apostolus Paulus ipsa coniunxit, Hebræ. 6. Non rursum iacentes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum. Vbi statim baptismo sacramẽtum impositionis manuum per confirmationem annectit. Et iterum

Hcb.6

A Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt ẽt donum cæleste, & participes facti sunt Spiritussancti. Vbi in expositione solenni AMBR. Non sufficit pœnitentia mundos facere peccatores, nisi confestim baptizentur, sicut in actibus Apostolorum Petrus respondisse legitur, Pœnitentiam agite fratres, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu. Quia q̃d impossibile est operari per se, hoc p̃ dei gratiã accipere in baptismate potest. Sequitur. Impositionis quoque manuum mysterium, per q̃d Spiritussanctus accipi creditur post baptismum ad confirmationem unitatis in ecclesia Christi, à Pontificibus fieri solet. Hæc ille. AVCTOR. Ex his ergo uerbis apostolicis Pauli, patet hanc obseruantiam copulandi sacramentum confirmationis ab episcopo sacramento baptismi, tunc ex usu celebri fuisse continuam, quapropter q̃d resumit ibi apostolus, si semel illuminati estis p̃ gratiam Spiritussancti, & gustastis donum cæleB ste, hoc est, remissionẽ peccatorum accepistis, & participes facti estis Spiritussancti AMB. Participes facti estis Spiritussancti in distributione *bonorum dei, quæ in epistola ad Corin. beatus Paulus enumerat. Hæc ille. AVC. In hoc uerbo precem ẽpalem, quæ Spiritussancti dona seorsũ numerata in susceptum suum flagitat, euenire insinuat, cum dr̃, Domine, da ei spiritũ sapientiæ, & intellectus. Amen: spiritum consilii & fortitudinis. Amen. spiritum scientiæ & pietatis. Amẽ. adimple eum spiritu timoris tui. Ita ut prius sacramentum chrismatis designauit ad substantiam, cum diceret, Impositionis quoque manuũ una cum sacramenti illius ritibus impositionis manuum & unctionis ad confirmationem unitatis sicut dicit Amb. Hic aũt non omittit Apostolus addere sacramentalem precem, cùm dicit esse Spiritussancti factos participes in distributione. s. donorum eius. Vnde lib. 7. de Trinitate, in responsione ad tertiam interrogationem ATHAN. Rogo quemadmodum septiformẽ haC bent *unitum sapientiæ, & intellectus, spiritum consilii & uirtutis, spiritum scientiæ & pietatis, spiritum timoris Dei in manu impositionis crisma te consequi mereantur, quem de unica plenitudine diuinitatis consistere nos confitemur. Hæc ille. AVCT. Et item lib. suo de Trinitate, & spiritussancto uersus finem idem ATHAN. Omnes sancti in nomine patris, & filii, & Spiritussancti per impositionem manuum sacerdotum, spiritum Dei consequuti, ad antiquum restituuntur statum, in quo erant ante præuaricationem Adæ. Et hoc spiritu legem dante in ecclesiis gentium, nos neque carnem circuncidimus, neque carnaliter legem Moysi custodimus Hæc ille. AVCTOR. Multum ponderandum, quod

*donorũ.

Amb. To. 5

Act. 2

Athanas. 5

*spiritũ.

Digitized by Google

quod antiquus iste dierum scribit Spiritum san
ctum dedisse legem istã impositionis manuum
sacerdotum, per quam Spiritum sanctum conse
quuti, ad antiquum restituuntur statum innocẽ
tiæ primi Adæ. Vnde li. 3. de sacr. AMBR. Sequi-
2 tur spirituale † signaculum, quod audistis hodie
legi, quia post fontem superest ut perfectio fiat,
quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sã
ctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus,
spiritus consilii, atque uirtutis, spiritus cognitio
nis, atque pietatis, spiritus sancti timoris, septẽ
3 quasi uirtutes spiritus. Et † omnes quidem uirtu
tes ad Spiritum sanctum pertinent: sed istæ qua
si cardinales sunt quasi principales. Quid enim
tàm principale, quam pietas? Quid tàm princi-
pale quàm cognitio Dei? Quid tam principale
quàm uirtus? Quid tam principale q̃ consilium
Dei? Quid tam principale quàm timor Dei? Si-
cut timor seculi magna est infirmitas, ita timor
Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem uirtu
tes, quando consignaris. Nam, ut ait apostolus B
sanctus, quia multiformis est (inquit) sapientia 5
Dei, ita multiformis est Spiritus sanctus, qui ha
bet diuersas, uariasque uirtutes, unde & Deus
uirtutum dicitur. Hæc ille. AVCT. Hæc sunt do
na, per quæ Spiritus sanctus datur in prece, & par
ticipem sui uariè efficit hunc, aut illũ. Istæ sunt
(inquit Ambrosius) septem uirtutes, quando cõ
signaris. Hoc dicẽs, recolit huius, quod dicit ibi
4 sacer antistes, Confirmo, † & consigno te signo
sanctæ crucis, & chrismate salutis. Tunc consi-
gnatur, tunc confirmatur, non ut Witcleff mali
gnatur: episcopus confirmat ibi Spiritus sancti
donum, sed susceptum fidelem ad ecclesiæ unita
tem, quod sine Spiritu sancto non fieret, quanuis
sine Spiritu sancto baptismum antè susceperit, i-
deo frequentissimè datur, si adsit episcopus, hoc
confirmationis sacramentum statim post baptis
mum. De quo tertia parte sermonum, serm. 97.
AVGVSTI. Desinant insipientes sibi blandiri,
& nobis dicere, Quid accepturi sumus, cùm ad
uos accesserimus, cum nos iam baptismum ha- C
bere fateamur? Respondemus eis, habetis bapti
mum Christi, uenite ut habeatis spiritum Chri-
sti. Timete quod scriptum est, Quisquis autem
spiritum Christi non habet, hic non est eius. In-
duistis Christum forma sacramenti, induite imi
tatione exempli, quoniam Christus pro nobis
passus est, exemplum uobis relinquens, ut sequa
mini uestigia eius. Hæc ille. AC T. Bene dicit au
gustinus, Habetis baptismum Christi: ad hæc re
stat, ne fortè fictè, aut si nõ fictè, tamẽ ut spiritũ
Christi accipiatis donorum eius participatione
plenaria. Vnde libro suo de mysteriis AMBRO
SIVS. Charitas tua nulla persecutione mi-
nuatur, quam multa aqua excludere, flumina in-

Amb. To. 4 ca. 2. *Dona spi. ritus s. Isa. 11.*

Virtutes omnes ad spiritum s. pertinent.

1. cor. 12.

aug. To. 8

Ro. 8 *1. Pet. 2.*

Amb. To. 4 ca. 7

undare non possint: unde repete, quia accepisti
signaculum spirituale, Spiritum sapientiæ & in-
tellectus, spiritum consilii atque uirtutis, spiritũ
cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris,
& serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, *2. Cor. 5*
confirmauit te Christus dominus, & dedit pi-
gnus spiritus in corde tuo, sicut apostolica lecti
ne didicisti. His abluta plebs diues insignibus ad
Christi tendit altaria, dicens, Introibo ad altare
Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. *ca. 8*
Depositis enim inueterati erroris exuuiis, reno- *Ps. 42.*
uata in Aquila iuuentute, cæleste illud festina
adire conuiuium. Venit igitur, & uidens sacro
sanctum altare compositum, clamans ait, Para-
sti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui
tribulant me. Hanc loquentem inducit Dauid, *Ps. 22.*
dicens. Dominus pascit me, & nihil mihi deerit,
in loco pascuæ ibi me collocauit. Hęc ille. AV-
CTOR. Re enim uera, si adhuc esset ecclesia-
stica regula, ut adultus, uel adulta statim unctio
ne sacra peracta ad altare ductus communicet,
sed non seruatur. Non † enim subito, sed p gra- *Gradus ad cõionem.*
dus sunt inducendi fideles ad tantum mysteriũ. *Can. 1.*
Quòd ponderauit hos gradus recensens in expo *Orig. To. 1*
sitione super Cantica, lib. 2. uersus finem ORI *hom. 2*
GEN. Engaddum autem ager terræ Iudææ est,
non tantum uineis, quantum Balsamis florens.
Hic ergo historicus sensus sponsæ loquentis ad
adolescentulas, ut intelligatur, dicens, Primò
quidem, Nardus mea odorem mihi sponsi mei
reddidit, secundò uero alligamentum gutt æ ef-
fectus est mihi. Tertio, botrus Cyperi ex uineis
Engaddi, superans omne quicquid est in odori-
bus, & floribus suauitatis. Sequitur. Sicut ergo
hos, quibus efficitur sapientia & scientia nõ ad
subitum, sed per profectus quosdam, & gradus
pro studiis, & intentione ac fide eorum, qui ei
uel in sapientia, uel in uirtute participantur, sa-
pientes eos & scientes reddit, uigentesque uirtu
tibus, ita & in quibus uitis uera efficitur, non eis
ad summum botros maturos producit dulces,
nec repente eis uinum efficitur suaue, & lætifi- C
cans cor hominis, sed producit eis suauitatem
tantum odoris in flore. Et demum maturi-
tatis eis dulcedinem præbet, usque dum per
ducat eos ad torcularia, ubi effunditur sanguis
uuæ, sanguis noui testamenti, qui bibatur in die
festo in superioribus, ubi stratum magnum pa-
ratum est. Sic ergo per singulos hos profectus
graduum incedere oportet eos, qui per sacra-
mentum uitis, & botrum cyperi, initiati ad per
fectionem feruntur, & calicem noui testamen
ti ab Iesu susceptum bibere contendunt. Hæc
ille. AVCTOR. Tres ergo gradus Origi-
nes distinguit, ita ut a uineis Engaddi, id est,
fonte hœdi, ueniamus ad florem, & botrum flo

Digitized by Google

rentem,& fragrantiam unctionis. Ac tertio ad communionem sanguinis magnæ uuæ. Quod item præfato loco post baptismum sanctum tertio loco beatus Paulus annexuit,ita dicens,Gustauerunt etiam donum cæleste.ubi in expositione HAYMO,hoc est,remissionem peccatorum perceperunt in baptismate, siue communicauerunt corpori & sanguini domini post baptismũ. Hæc ille. AVCT. Quod docente magistro tradit item in fine capituli.2.de ecclesiastica Hierarchia DIONYSIVS. In fine autem omnium, hierarcha ad sacratissimam eucharistiam uocat perfectum,& perfectiuorum mysteriorum ipsi tradit communionem. AVCTOR. Vbi LINCOLIEN. In fine omnium agendorum, uidelicet uniformiter, & condecenter ad plenum bene esse baptismi, hierarcha uocat perfectum, id est,baptizatum ad sacratissimam eucharistiam, & tradit ei communionem perfectiuorum mysteriorum. Hæc ille. AVCTOR. Figura † autẽ huius communionis,ut tradunt patres, Naamã Syrus in libris Regum,post perceptum lauacrũ, post confessionem Dei Israel tulit secum partẽ terræ sanctæ.Qualiter exponit mysterium lib.2. super Lucam cap.1. BEDA. Vt cuncta hic baptismi scires sacramenta præmonstrata, in quo abrenuntiare Satanæ fidem confiteri præcipimur,negat se Naaman ultrà Dijs alienis libaturum,soli Domino seruiturum, partem quoque terræ sanctæ secum tollere gaudet:quoniam baptizatos oportet dominici quoq; corporis participatione confirmari. Hæc ille. AVCTOR. His peractis, legit sacerdos ad placitum in ecclesia Anglitana Euangelium secundum Marcum. Respondens unus de turba, Magister attuli filium meum.In antiqua quidem ecclesia post catechizationem factam legebantur quatuor euangeliorum initia:qualiter libr.2. de tabernaculo super hunc textum,In introitu atrij fiet tentoriũ. BEDA.In introitu atrij,quatuor sunt columnę, quia non nisi per fidem, & sacramenta euangelij,quæ quatuor libris continentur,unitatem sanctæ ecclesiæ quis ingredi poterit. Vnde pulchrè in ipta ecclesia mos antiquitus inoleuit, ut his, quicunque cathechizandi,& Christianis sunt sacramentis initiandi,quatuor euangeliorum principia recitentur, ac de figuris, & ordine eorum in apertione aurium suarum solerter eruditatur: quo sciant exinde, ac meminerint, qui, & quot sunt libri,quorum uerbis maximè in fide Trinitatis debeant erudiri.Hæc ille.AVCTOR. Sic ergo de ritibus sacri baptisterij sumus progressi, ut penè patere possit omnia ab apostolorum traditione procedere,& quod iuxta formam domini à Christi formis sparsim exempla contraxerint.

Heb.6. *Haymo.* *Dionys.* *Communionis figura.* *4.Reg.4.* *Beda.* *Marc.9.* *Euangelij lectio.* *Beda.*

¶ DE CONSECRATIONE SANcti*Baptismatis. Cap. LVI.

**chrismatis.*

SVMMA.

1 *Chrismatis consecratio,& quomodo fiat.*
2 *Telete quid sit.*
3 *Chrismatis in consecratione quæ obseruentur.*
4 *Chrismatis usus descriptio.*
5 *Crux quòd portitorem præcedat,& sequatur, in censum quid significet.*
6 *Oleum unctionis,quod chrisma dicitur,quomodo contineat in se plures materies aromaticas, & quid figuret.*
7 *Christus chrisma & unguentum.*
8 *Christus oleũ chrisma est. Et quomodo à Christo dicantur Christiani.*
9 *Christi olim dicti reges,iusti.*
10 *Ecclesia omnis quare unctione chrismatis consecretur.*
11 *Vnguẽti ex quatuor speciebus aromatũ cõfectio. Et quomodo nihil plus balsamo nostro designet.*
12 *Engaddi locus, ubi balsamus crescit, quomodo interpretetur.*

1 CONSECRATIO† autem,& confectio sancti chrismatis, quod in sacramento confirmationis est materia sacramenti, nec utiliter pertransitur, nec postponitur ordinatè: sed prius de constitutione & confectatione eius ordo tractatum exigeret:tunc autem quæ circa distributionem eius aut usus,utcunquè autem possumus modũ exordiamur confectionis huius,quem fluxisse primùm ab apostolis libro suo de ecclesiastica hierarchia ca.4.nos certos reddit DIONYSIVS. *Chrismatis cõsecratio.* *Dionysius.*

C Est huic coordinata altera perfectionis operatio unguenti,TELETEN† ipsam duces nostri nominant. AVCT. Duces apostolus nominat, qui sacramentum unguẽti nominant, cuius operatio huic,id est,sacræ eucharistiæ coordinatur. Et sequitur. DIONYSIVS. Secundum eundem synapsios modum imperfectorum soluuntur ordines pcedentibus, uidelicet, hierarchica ad omne sacrũ,bene olẽte circuitione,& psalmica sacrilogia,& diuinissimorũ eloquorũ lectione, deinde unguẽtũ hierarcha sumẽs,superponit diuino altari circumuelatum à duabus & decẽ alis sacris,clamãtibus omnibus sãctissimis sacrũ deo acceptabiliũ propheticarũ in spirationũ melodima,& ipso facto orationẽ adimplẽs insanctissimis cõsecratorũ Teletis,ipso utitur ad omnẽ ferè hierarchicã perfectionis operationẽ.Hæc ille.AVCT.Primò dicit,ꝙ † in cõsecratione chrismatis obseruat chori thurificatio, & psalmorũ decãtatio,& lectionũ sanctarũ enũtiatio, ac tũc imper- *Telete mysterium,sanctitas.*

Digitized by Google

imperfectorum exclusio, scilicet energumenorum, cathecumenorum, & in pœnitentia existentium, priusquàm ad eius consecrationem proceditur, sicut in consecratione eucharistiæ; ideò hodie p Anglicanas ecclesias penè ad finem canonis ita inchoatur, ut præcedat eam decantatio facta à choro, qualiter in hac litera dicit, sanctis clamantibus sacrum melodima. THOMAS. fidelibus concinentibus, sanctus, sanctus, &c. & Halleluia. Hæc ille. AVCTOR. Vbi item in commentario LINCO. His peractis, & remanentib. cum hierarcha solis dignis uisione secretorum, hierarcha sumens unguentum coopertum duodecim operimentis in modum alarum fortè formatis, ponit illud super altare, omnibus astantibus resonantibus Halleluia. Deinde consecrat illud hierarcha per sanctam orationem, & utitur illo in plerisquè sacramentis perfectiuis. Is itaque erat ordo mysteriorum huius Teletæ in pri
4 mitiua ecclesia, in locis, quibus iste sanctus conuersabatur. Sequitur. Vtitur† ipso sanctissimo in sanctissimis teletis consecratorum, ut potè baptizatorum, confirmatorum, ordinatorum in sacerdotes, & episcopos, & transeuntium de hac uita ad uitam alteram, & altaris, & ecclesiæ, & calicis, & patenæ. Vtitur, inquam, ipso ad omnem ferè (quia non uniuersaliter ad omnem) hierarchicam perfectionis operationem. Et considera q non distinguit hic plures species sacri unguenti, sicut modò distinguuntur, & habentur in ecclesia, sed simpliciter agit de unguento sacro. Hæc ille. AVCTOR. Modicum est ad substantiam consecrandi, si uariemus in paruis, ubi tunc episcopus posuit unguentum super altare, modo diaconus communicante archidiacono illud adferat, ubi in ecclesia Dionisii uelabatur unctio duodecim alis, quasi alis Seraphim, quarum erant sex alæ uni, & sex alæ alteri, secundum Lincolien. & Thom. hic in quibusdam locis assistãt duodecim presbyteri sacri unguenti sindone velati portitoribus, qui item omnes sint sub uno umbraculo, seu pallio, secundum Guilielmum.

5 Quòd† autem portitorem præcedat crux, & sequitur incensum, hoc signum unctionis nostræ in regale sacerdotium, & tunc in bonum odorem & famæ optimæ sanctitatem. Sic in figura huius summus sacerdos, cum intraret tabernaculum, ubi erat uirga Aaron, offerebat thimiama. Vnde libro. 4. de sacris. AMBROS. Vt intelligatis quid sit secundum tabernaculum, in quod uos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare consueuit, hoc est, ad baptisterium, ubi uirga Aaron floruit. Antè arida erat, postèa refloruit. Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte irriguo reflorescere. Sequitur. Sed forte dicas, Quid hoc ad populum, si uirga sacerdotalis aruerat, & refloruit? Populus ipse qui est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est, Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta ut ait Apostolus Petrus. Vnusquisq; ungit in sacerdotiũ, ungit in regnũ. Sed spiritale regnũ est & sacerdotiũ spiritale. In sc̃o quoq; tabernaculo est thimiamaterium. Thimiamateriũ est, qđ bonum odorem fragare consueuit. Ita & uos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in uobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris. Hæc ille. AVCTOR. Sic & in oratione quæ iam ad modum præfationis canitur.

PRAEFATIO. Et cum mundi crimina diluuii quondam expirarent effusione, similitudinem futuri muneris columba demonstrans per Oliuæ ramum, pacem terræ redditam nuntiauit. Quod in nouissimis temporibus manifestis est effectibus declaratum, cum baptismatis aquis
B omnium criminum commissa delentibus hæc olei unctio uultus nostros iocundos efficiat, ac serenos. AVCTOR. Ita enim tota hæc series literæ apud primitiuos patres in huius sacramẽti memoria tenebatur. Qualiter item lib. 4. senten. cap. 1. DAMASCENVS. Oleum autem in baptismate assumitur, chrisma, id est, unctionem annuntians, & Christianos nos operãs, & Dei nobis annuntians per spiritum sanctum misericordiam: quia & festucam oliuæ his, qui ex diluuio saluati sunt, columba attulit. Hæc
6 ille. AVCTOR. Istud † autem oleum unctionis, quod chrisma nostrum (secundum Damascenum) annuntiat, sicut non simpliciter unum, sed ex odoriferis pluribus est admixtum, figurat dominum nostrum Iesum Christum, ex multis naturis, & pluribus uirtutum resultantem odoribus, prout dicto iam capitulo theorizat DIONYSIVS. Dicimus, quod unguenti compositio, congregatio quædam est bene spirantium materierum, in seipsa large habens qualitates bene olentes, qua participantes bonis odoribus replentur. Sequitur. Credimus autem esse thearchicum maxime Iesum superstantialiter bene olentem intelligibilibus distributionibus intellectuale nostrum adimplentem diuina delectatione. Hæc ille. AVCTOR. Eundem pene textum hunc etiam uersat in expositione THOMAS. Chrisma continet plures materies aromaticus, quæ se olfacientes grata odoris suauitate afficiunt, secundum quod magis aut minus eis participant, unde sanctum chrisma dominũ Iesum significat, mentis spiritalis delectationis influxionibus adimplentem. Hæc ille. AVCT. Hæc † unguenti acceptio in significatione Iesu famosa erat apud patres. Quam item* lib. 2. super Cantica exponens hunc textum, Nardus mea dedit odorem suum. Sequitur. ORIGE-

Nec

1. Pet. 2.

2. Cor. 2

Damascen.

Crux, et incensum.

Amb. To. 4 ca. 1.

*homel. Christiani unguenti. Cant. 1.

Nec mirum uideri debet, ſi Chriſtus quemadmodum fons eſt, & flumina aquæ uiuæ de eo procedunt, & quemadmodum panis eſt, & uitã dat ita & nardus eſt, & odorem dedit, & unguentũ eſt, quo qui uncti fuerint, Chriſti fiant. Sed dixit in Pſalmo, Nolite tangere filios meos. Et fortaſſe ſecundùm illud, quod dixit Apoſtolus, iis qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni uel mali, ſingulis quibuſquè ſenſibus animę ſingula quæque Chriſtus efficitur. Idcirco enim & uerum lumen dicitur, ut habeant oculi animę quo illuminentur: idcirco & uerbum, ut habeãt illæ aures, quod audiant: idcirco & panis uitæ, ut habeat guſtus animæ quod guſtet. Idcirco ergo & unguentum, uel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiam uerbi. Hæc ille.

Pſal. 105.

Heb. 1.

AVCT. Ecce nomen Chriſti eſt unguentum odoriferæ nardi: quia & Chriſtus chriſma eſt. Qui ergo Chriſtum unguentum appellat, à re nomi nis non recedit. Vnde & ſcriptura, Oleum effuſum nomen tuum. Quam tractans in expoſitione Canticorum CASSIODORVS. Nomen† tuum ò Chriſte, oleum effuſum eſt. Chriſma enim grę cè, unctio latine. Inde Chriſtus, nomen Chriſti ab unctione uocatum eſt. Solet autem ſpiritus ſanctus olei nomine appellari. Iuxta qđ Pſalm. ait, Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ, ideſt, ſpiritu ſancto, hoc autem oleum effuſum eſt, qñ hæc gratia, quam Chriſtus ſingulariter habuit, data eſt omnibus electis. Vnde & à Chriſto Chriſtiani dicuntur, & eſt participatio nominis Chriſti: & bene non ſtillatum, ſed effuſum dicitur oleum, quia abundanter quia hæc gratia omnibus data eſt in Chriſto credentibus. Hæc ille.

Cant. 1. 8

Caſſiodor. Oleũ effuſum.

Pſal. 44.

AVCT. Ingens ergo cauſa apoſtolis ac primæ uis patribus erat huius olei, & chriſmatis uſus, ut nobis eum ſemper odorandum præſentet, cuius nomen eſt oleum. Quòd item Iudæi non omiſerunt in ſacris ritibus odorantes tantũ Chriſtum à longè futurum, quem nos Dominum & Saluatorem noſtrum præſentem aſpeximus, & præteritũ retinemus, ſed multò longius Iudæis hæretici, qui Chriſti nomen dedignantur in proprio ſigno, & nec cum Iudæis in ritu chriſmatis Chriſtum prophetant uenturum, nec cum Chriſtianis autem præſentem. Ex inſtitutione enim Domini præceptum eſt eis uaticinari uenturum Chriſtum, cuius nomen eſſet unctio in unctionis ſacramento, intantum, ut Reges, & Pontifices, prophetæ, & ſacerdotes, & cæteræ perſonæ illuſtres Chriſto profiterentur obſequium, unctionem eius accipientes in ipſo dignitatis ingreſſu. Peius ergo ab auctore ſalutis Iudæo degenerat, qui unctionis eius participium in ſacramento ferre recuſat. Vnde Exodi. 30. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens. Sume tibi aromata primæ myrrhæ, & electæ quingentos ciclos, & cinnamomi medium, id eſt, ducentos quinquaginta ciclos, calami ſimiliter ducentos & quinquaginta ciclos, Caſiæ quoque quingentos ciclos in pondere ſanctuarii, oleum de oliuetis in menſura huius, facieſquè unctionis oleum ſanctum unguentum compoſitum opere unguentarii, Vngeſquè ex eo tabernaculum teſtimonii & arcam teſtamenti, menſamquè cum uaſis ſuis candelabrum, & utenſilia eius, altaris thimiamatis, & holocauſti, & uniuerſam ſupellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet: ſanctificabiſq; omnia, & erunt ſancta ſanctorum: qui tetigerit ea, ſanctificabitur. Aaron, & filios eius unges, ſanctificabiſquè eos, ut ſacerdotio fungantur mihi. De hoc unguento loquitur li. 2. de officiis. ca. 25. ISIDORVS. Chriſma unguentum Moyſes in Exodo, iubente Domino compoſuit, & confudit, quo primò Aaron, & filii eius in teſtimonium ſacerdotii & ſanctitatis perunctí ſunt. Deniqueţ iuſti, & reges chriſmate ſacrabantur. unde & Chriſti nominantur: ſicut ſcriptum eſt, Nolite tangere Chriſtos meos. Eratque in regibus eo tempore tantum, & in ſacerdotibus myſtica unctio, qua Chriſtus figurabatur. Vnde & ipſum nomen à chriſmate dicitur. Sedţ poſtquàm Dominus noſter uerus Rex, & ſacerdos æternus à Deo cœleſti & myſtico eſt delibutus unguento, non ſolum Pontifices, & Reges, ſed omnis eccleſia unctione chriſmatis conſecratur pro eo, qđ membrum eſt æterni regis, & ſacerdotis. Ergo quia genus regale, & ſacerdotale ſumus, ideò poſt lauacrum ungimur, ut Chriſti nomine conſecremur. Hæc ille. AVCT. Hoc bene ut unumquodque per participationem tale, reducatur in ſuum principium, primò & per ſe tale. Chriſtus enim non eſt unctus participaliter ut nos: ſed ipſe eſt per ſe unctio, & per hoc mouens, non motum, & unctionis noſtræ principiũ unde, Ego ſum alpha & omega, principium, inquit, qui & loquor uobiſcum. Et Apoſtolus Ioã nes. Et uos unctionem quam accepiſtis ab eo, maneat in uobis. Et non neceſſe habetis, ut aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus. Nimirum igitur Meſſias iam uenit, ipſa unctio in abſtracto, cuius fortis odor redolens in omni membro Iudæis abſtulit unctionem. Qui uero huius unctionis profeſſionem portat, iam ueniſſe ipſam unctionem lõgè ante promiſſam facto, uoto, & extrinſeco ſigno probat. Quòdţ autem quatuor ſpecies, legale conficerunt unguentum, ſcilicet myrrha, cinnamomum, calamus, & caſia, nihil plus balſamo noſtro deſignat, ſed utraque humanitatis Chriſti locum adimplent, oleum deitatem, qua idem eſt ſpiritui ſancto Deo. Vnde de illis quatuor ex ponens

Iſidorus

Chriſti.

Pſal. 105.

Apo. 22.

1. Io. 4.

Vngũtum ex quatuor ſpeciebus aromatum.

Digitized by Google

ponẽs ſenſum ſuum * lib. 1. ſuper Cantica ORIGENES. Videte quòd iſtæ quatuor ſpecies unguenti illius, formam tenebant incarnationis nerbi Dei, quod ex quatuor elementis compagi natum corpus aſſumpſit: in quo corpore myrrha illa, quam ſiue ut Pontifex pro populo, ſiue ut ſponſus pro ſponſa accepit, ſeruat indicia. Hæc ille. Et exponit ibi per ſingula. AVCTOR.

12 Hanc † ipſam eius humanitatem etiam Balſamus noſter deſignat, qui creſcit in locis Engaddi, quí fons hœdi interpretatur, putà Chriſti, qui factus eſt prò nobis peccatum, ſecundum apoſtolum, & tãquàm carnes peccatrices baptiſmo immerſit, aut ſaltem noſtram immergi præcepit, quæ eſt peccatrix. Vnde ſuper textum Canticorũ. Botrus dilectus meus mihi in uineis Engaddi, CASSIODORVS. * Cyprus inſula eſt, ubi uites nobiles eſſe feruntur, maximos bõtros procreantes. Engaddi autem fons hœdi interpretatur, per quod ſignificatur baptiſmi ſacramentum, in quo peccata omnia abluuntur. Hœdus nãque peccatores ſignificat: baptiſmus ergo fons hœdi eſt, quia peccatores ſuſcipit, ſed emundatos, & immaculatos ab omnibus peccatis reddit. Hæc ille. AVCTOR. Proſequamur hanc allegoriam, qui item fons hœdi arbuſcu- 1 las gignit liquorem balſami deſudantes, quia ſacrum baptiſma baptizatos ſanctis replet inſtinctibus, ut in omni uerbo & actu Chriſti ſpondeant unctionem.

*bonel.

2.Cor.5.

Cant.1.

*Cypri, hallucinatur interpres, quia Cyperi legi debet, quæ eſt aromatica herba, ut etiam ex homelijs originis colligi poteſt.

¶QVOD HI RITVS SACRAMENTALES NON PARVIPENDANTVR VT NOVI, SED HONORENTVR VT APOSTOLICI, QVANVIS AD PVNCTVM IN EORVM LITERIS NON SINT EXPRESSI. CAP. LVII.

SVMMA.

1 *Eccleſia diebus Auguſtini qualiter non ceſſerit ritibus baptiſmalibus quin interrogarent & reſponderent, facerent cætera ſacerdotes, & ſuſcepti, &c.*

2 *Ritus ſacramentales quòd ſint antiqui, licet non omnes ſcripti.*

3 *Baptiſmatis figura.*

4 *Auguſtini officioſa, & ſollicita perquiſitio de baptiſmo, & ritibus eius.*

5 *Witcleff carpitur, qui dixit ſufficere baptiſmum flaminis, ſine lauacro, ſine ſale, &c.*

6 *Danielis, & trium puerorum, ſimul & Machabæorum glorioſa prædicatio: quòd illi de menſa regis cotaminari noluerint: iſti uerò quia eſcas, quibus Chriſtiani nunc licitè utuntur, attingere noluerunt, &c.*

QVO ergo tẽdunt impij Witcleuiſtæ, qui ritus iſtos apoſtolicos arbitrantur tanquàm nouos & alios ita procurant arbitrari? Quid agere conantur, cum dicunt iſtos non ſuſcepiſſe apoſtolos, aut eccleſiam priuitiuam, & obtendentes libertatẽ præſumptam in uariatione ſignorum, uſque ad ſublationem baptiſmi? Petrus autem (inquiunt) ait, Credite, aut interdum, pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque ueſtrum. Nihil de catechiſmo, uel abrenuntiatione diaboli dixit. Nõ chriſma in uertice, non unctionem requiſiuit in ſcapulis. AVCTOR. Has, & huiuſmodi nugaces argutias fecerunt ante eos hæretici, contra quorum aliquos Auguſtinus librum ſuum edidit de fide & operibus. Dicebant enim onerari baptizandum, abrenuntiando diabolo, & cæteris moralibus inſtitutis, ſed rectiùs, & melius cum eo agi, ſi ſolum crederet baptizèdus, allegantes ſcripturam illam de Eunucho, & de Petro, & Paulo, B qualiter baptizarunt. His Auguſtinus occurrit dicens, tacita eſſe in ſcripturis ea quæ communiter gerebantur: ſed tamen in uerbo ſecundum aliquid hæc ipſa poſſe intelligi, libro de fide & operibus, bene ante medium AVGVST. Spado † inquiunt, ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quàm credo filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum, & in hac profeſsione continuò baptizatus eſt. Nunc ergo placeat, ut hoc ſolum homines reſpondeant, & continuò baptizentur, nihil de Spiritu ſancto, nihil de ſancta eccleſia, nihil de remiſsione peccatorum, nihil de reſurrectione mortuorum, poſtremò de domino noſtro Ieſu Chriſto nihil, quia filius Dei eſt: non de incarnatione eius in uirgine, non de paſſione, de morte crucis, de ſepultura, de tertij diei reſurrectione, de aſcenſione, & de ſede ad dexteram patris aliquid dicendum eſt * catechizandis C ac profitendum credenti? Si enim Spado, cum reſpondiſſet, credo Dei filium eſſe Ieſum Chriſtum, hoc ei ſufficere uiſum eſt, ut continuò baptizatus abſcederet, cur non id ſequimur? Cur non imitamur atque auferimus cætera? Quid etiam neceſſe habemus cum ad baptizandum temporis urget anguſtia exprimere interrogando, ut baptizandus ad cuncta reſpondeat, etiam ſi ea memoriæ mandare non uacauit? AVCTOR. Hic pauliſper attende, qualiter eccleſia diebus Auguſtini non ceſsit ritibus baptiſmalibus, quin interrogarent, & reſponderent & facerent cætera ſacerdotes, & ſuſcepti, ut requirit ordo eccleſiæ, etiam cum imineret temporis anguſtia baptizatis. Tandem quòd intendit, proſequitur AVGVSTINVS.

2 Si † autem ſcriptura tacuit, atque intelligenda dimiſit cætera, quæ cum illo baptizando Spadone

Aet.2.

Aug.To.4 cap.9. Act.8.

*Catechizanti

Ritus ſeruati ſed nõ ſcripti.

Digitized by Google

done Philippus egit, atque in eo ꝙ baptizauit eum Philippus, intelligi uoluit omnia impleta, quæ licet taceantur in scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda: pari modo etiam quod scriptum est euangelizasse Philippum Spadoni dominum Iesum, nullo modo dubitandum est, & illa in catechismo dicta esse, quæ ad uitam moresquè pertinent eius, qui credit in dominum Iesum: hoc est.n. euangelizare Christum, non tantùm dicere quæ sunt credēda de Christo, sed etiam quæ obseruāda sunt ei, qui accedet ad compagem corporis Christi: immo uerò cuncta dicere, quæ sunt credenda de Christo, non solùm cuius sit filius, unde secundū diuinitatem, unde secundùm carnem genitus, quæ perpessus, & quare, quæ sit uirtus resurrectionis eius, quod donum spiritus promiserit deritque fidelibus. sed ēt qualia membra, cuius sit caput, quærat, instituat, diligat, liberat, atque ad æternam uitam honoremque perducat. Hæc cùm dicuntur, aliquando breuiùs atque constrictius, aliquando latiùs & uberiùs Christus euangelizatur, & tamen non solum quod ad fidem, verumetiam quo ad mores fidelium pertinet, non permittitur. Hæc ille. AVCTOR. Ecce mi Witcleff in primæua libertate ecclesiæ cuncta, quæ ad catechismum pertinent & baptismum, liquidè sint obseruata: quæ etsi scriptura tacuit, atque intelligenda dimisit, in eo tamen, ꝙ Philippus Spadonem baptizauit, cætera omnia intelligi uolebat impleta, quæ licet taceantur gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus implenda. Non ergo traditio apostolorum tanta breuitate succincta fuit, quanta literam illam breuem apocrypharunt hæretici. Sed sicut modò dicimus, sacerdos manè Deum orauit, & statim ad consecrandum corpus Christi ascendit, intelligentes cuncta in uerbo orandi, quæ ad officium matutinale per seriem institutionis accurrunt, in uerbo consecrandi, officium, lectiones apostolicas, & euangelicas cum textu præfationis, & canonis, quæ omnia ad consecrandū serie traditionis scimus implenda, dicit Augustinus quoque in uerbo euangelizauit, catechizandi officium, & in uerbo baptizauit, cūcta quæ baptismi concernunt ordinem, quæ modo serie traditionis scimus implenda, tunc quantumcunque breuiter expressa sciamus, non omissa. Hoc probat ibi posteriùs Augustinus longo spatio apostolum Paulum fecisse cùm diceret, Nihil me dixi scire in uobis, nisi Iesum Christum, & hūc crucifixum. Hoc item factum probat per figurā baptismi cum per mare rubrū Deus liberauit Israelem AVGVSTINVS. At, †inquiens, populus Israel primum per mare rubrum ductus est: quo significatur baptisma, & postea legem accepit: ubi discceret quemadmodum niueret. Cur ergo baptizandis, uel symbolum tradimus, uel ab eis reddēdum reposcimus? Nihil enim tale factum est erga illos, quos per mare rubrum Deus ab Aegyptiis liberauit. Si autem rectè intelligunt hoc significari præcedentib. mysteriis de sanguine ouis postibus illito, & de azymis synceritatis & ueritatis, cur non ēt illud consequenter intelligunt ipsam ab Aegyptiis separationem significare discessionem à peccatis, quam baptizandi profitentur? Ad hoc enim pertinet, quod à Petro dictum est, Agite pœnitentiam, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Tanquam diceret: recedite ab Aegypto, & per mare rubrum transite. Vnde & epistola, quæ ad Hebræos inscribitur, quum eorum, qui baptizabantur, commemorarentur initia, posita est ibi pœnitentia à mortuis operibus sic enim dicit, Ideò remittētes initia Christi uerbum in consummatione respiciamus nō iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ à mortuis operibus, & fidei in Deum, lauacri doctrinæ, impositionis quoq; manuum, resurrectionis mortuorum, & iudicii æterni. Hæc igitur omnia pertinere ad initia neophytorum, satis apertè scriptura testatur. Quid est autem à mortuis operibus pœnitentia, nisi ab his, quæ oportet, mortificari ut uiuamus, quæ si adulteria, fornicationesquè non sunt, quid iam inter opera mortua nominandū est? Sic autem non sufficit professio recessionis à talibus, nisi etiam lauacro regeneratio nis cuncta præterita, quæ uelut prosequuntur, peccata deleantur: sicut non sufficit Israëlitis recedere ab Aegypto, nisi quæ insequebatur hostium multitudo, eiusdē fluctib. maris interiret, qui Dei populo transituro, liberandoquè patuerunt. Hæc ille. AVCTOR. Quàm †officiosè, quamquè sollicitè perquirit Augustinus scripturas, & ueteres, & nouas, & figurales, & apostolicas de baptismo? & ubique inuenit ritus nostros esse seruatos de tradendo symbolo, de abrenuntiando diabolo, de discessione à peccatis per professionem: & tandem perquirens apostolum ad Hebræos, commemorantem in baptizandis neophytis pœnitentiam ab operibus mortuis per confessionem uocalem, interrogationem, & assertionem fidei, credendo in Deum: tandem lauacri immersionem, doctrinam euangelicam, impositionem manuum, resurrectionis quoque mysterium per Christi resurrectionem significatæ, applicans ad mysterium de fonte, hæc omnia (inquit) ad initia neophytorum satis pertinere scriptura testatur. Si †hæc omnia simul & lauacri sancti immersio, sine qua omnis professio præcedens non sufficit, ubi tunc est libertas, quam prætendens Witcleff, dixit sufficere baptismum

1. Cor. 1.

Exo. 14. Baptismatis figura. ibi ca. 11.

Digitized by Google

ptiſmũ flaminis,ſine lauacro, ſine ſale,ſine catechiſmo.i. doctrina,ſine manuũ impoſitiõe:quas ceremonias omnes expreſsit apoſtolus ſuſcepiſſe baptizandi fideles,aliis tacitis, quæ intelliguntur in iſtis,ſicut & iſtæ alibi intelliguntur in aliis. Non ſatis ergo uidit in ſcripturis, quæ diceret, non ſatis cauebat ne tantum erraret, ne ſacramenta Chriſti blaſphemiis exufflaret, dicens Chriſti fideles profundatos ſignis iudaicis, quia ritus ſacramentorum celebratione inconcuſſos obſeruant. Quàm impius, quàm deteſtandus cõtra ſancta ſacramenta, quàm blaſphemus? neſciens, aut non aduertens ſacramenta Chriſtiana ſacramentis iudaicis præſignita, talibus ſacramentalibus,& ritibus celebranda, quæ rei implete,& præſenti ueritati conueniant,ſicut cum ſacramentalibus, & ritibus adhuc implendæ,& futuræ ueritati congruis ſacramenta ſua Iudæi diuinitus celebrabant. Et utinam Chriſtiani tàm firma fide colerent ueritatem præſentem, B quàm Iudæi futuræ ueritatis figuram. Vnde lib. 19.contra Fauſtum ca.14. AVGVS. Si ergo illi iuſti pro illis prænuntiatis ſacramentis, & rerũ nondum impletarum figuris omnia dura,& horrenda perpeſsi ſunt:ſi tres pueros Danielemq; prædicamus,quod de menſa regis contaminari noluerunt, & erat contra illius temporis ſacramentum:ſi Machabæos cum ingenti gloria prædicamus,quia eſcas,quibus Chriſtiani nunc licitè utuntur attingere noluerunt, quia tunc pro tempore prophetico non licebat: quantò magis nunc pro baptiſmo Chriſti,euchariſtia Chriſti, pro ſigno Chriſti ad omnia perferenda paratior debet eſſe Chriſtianus, cum illæ omnes fuerunt promiſsiones rerum complendarum, hæc ſint indicia completarum? Hæc ille. AVCTOR. Et pro uariatione ſacramentorum, & ſacramentalium, ſecundum uarietatem conditionum eiuſdem rei implendę prius apud Iudeos & impletæ poſtea inter Chriſtianos ſubdit AVGVS. Si enim ſoni uerborum quibus loquimur pro tempore commutantur, eademquè res aliter annuntiatur facienda,& facta,nec parib.morarum interuallis,nec iiſdem, nec totidem literis ſyllabiſquè ſonuerunt,quid mirum,ſi aliis miſteriorum ſignaculis paſsio, & reſurrectio Chriſti promiſſa & futura,& aliis iã facta nuntiatur? Quandoquidem ipſa uerba futura & factũ, paſsurus, & paſſus,reſurrecturus,& reſurrexit, nec tendi æqualiter, nec ſimiliter ſonare potuerunt. Quid enim ſunt aliud quoque corporalia ſacramenta niſi quædam uerba uiſibilia ſacroſancta quidem, ueruntamen mutabilia, & temporalia? deus enim æternus eſt, nec tamen aqua, A & omnis illa actio corporalis,quæ agitur, cum baptizamus, & fit, & tranſit, æterna eſt. Vbi tetiam illæ rurſus ſyllabæ celeriter ſonantes & tranſeuntes cum dicitur Deus,niſi dicantur,non conſecratur. Hæc omnia fiunt & tranſeunt, ſonant & tranſeunt,uirtus autem, quæ per iſta operatur,iugiter manet,& donum ſpiritale,quod per iſta inſinuatur,æternum eſt. Hæc ille. AVCT. Ecce ſicut eadem eſt paſsio Chriſti iam tranſacta,quæ olim erat futura,ſed cum futura erat, alio uerbo,aliiſquè ſyllabis annuntiabatur, putà patietur. Cum autem præterita,alio uerbo,ſ. paſſus eſt. Sine quorum diuerſa pronũtiatione nõ ſic diſcretè & ſic ueniret in mentem: ita nimirũ aliis ſacramentis corporalibus, & ſacramentorum ritibus, quæ uerba quædam ſunt ſenſibus noſtris,aliter eadem Chriſti paſsio iam manifeſtatur expleta,aliter & aliis manifeſtabatur explenda. Nec hæc ergo,nec illa erant uſquam habenda contemptui: quia quamuis uiſibilia ſunt & erant,ſacroſancta tamen ſemper temporibus ſuis ratione ſignati, & quamuis mutabilia ſunt & erant,dixit Auguſt. ſicut aqua illa & omnis illa actio corporalis quæ agitur cum baptizamus ſcilicet interrogatio, profeſsio, abrenuntiatio, aurium tactus, ſignatio frontis, manus impoſitio,exorcizatio:hæc omnia(inquit)fiunt & tranſeunt,donum tamen & uirtus,quæ per iſta operatur,iugiter manet:ſicut hæc dictio diſſyllaba, Deus,ſonat & tranſit, ſine cuius tamen enuntiatione conſecrat ibi nullus. Non igitur ipſi, pfundamus nos ſignis iudaicis, ſicut nec ipſi ſe Iudæi ſignaculis Chriſtianis. Immo ipſi ſuis, figurãtib. rem abſentem & futuram, non autem Chriſti & Apoſtolicis ritibus rem factam deſignantib. & præſentem:nec ab his tamen uiſibilibus ſignis ſacramentalibus pręcisè ſalutem noſtram finaliter C expectamus,quamuis ſine illis nos cõſecrari diffidimus: quia nec Chriſtus auctor baptiſmi ſine ſenſibili præſentia patris in uoce tonante, Tu es filius meus dilectus:aut ſenſibili deſcenſu ſpiritus ſancti in ſpecie columbæ,aut atteſtatione ſẽſibili,Hic eſt qui baptizat, aut ſenſibili lauacro & miniſtratione Ioannis baptiſmi ſacramentum admiſit,qui ſacramenti commodũ non accepit. Multum ſpiritualis factus eſt noſter Witcleff ſuper filium Dei, & ſuper apoſtolos, & ſuper omnes primos credentes,qui ſacroſancta corporalia tantoperè paruipendit, & ſine ſignis ſolo pulſu ſpiritus ſui de cœlis Spiritum ſanctum irruere in ſeipſum facit.

Aug. To6

6 Dan.1.

3 ep.16.

Matt. 27

De

DE SACRAMENTALIBVS Ordinis.

Titu. VII.

¶VT PROBENTVR ORDINANDI,& excludantur fœminæ propter ſexum. Ca. LVIII.

SVMMA.

1 *Quæſtiones Witcleuiſtarum circa ſuſcipientem ordinem,& circa ordinantem,recenſentur.*
2 *Sacerdos quare nominetur ante matrem à diuo Paulo.*
3 *Cataphrygarum error circa ordinationem mulierum.*
4 *Pepuziani hæretici,aſſignantes mulieribus dominari,& ſacra miniſtrare.*
5 *Fœminæ quòd nuſquam reperiantur fuiſſe ſacerdotes.*
6 *Diaconiſſæ unde dictæ.*
7 *Viduarum electio.Et quare eligebantur ut diaconiſſæ.*
8 *Bigamus, ſeu potius digamus, quòd repellatur à dignitate & ſacerdotio,& ab eleemoſyna eccleſiæ.*

1 IProbentur primùm, & ſic miniſtrent, ait apoſtolus primæ ad Timoth.3. Sed † ſtatim ad ingreſſum huius tractatus laqueum parauerunt pedibus Witcleuiſtæ,terrentes catholicos gemina quæſtione. Prima ſit circa ſuſcipientem ordinem. Secunda circa ordinantem. Prima mouet de ſexu,ſi exigitur de neceſsitate uirilis. Forſan conatur pluries laborare pro fœmina, ut ſit apta ſacerdos eccleſiæ,epiſcopus,ſiue Papa. Pudet rem dicere de uiro Chriſtiano, quæ Iudæis agnita, erit irriſio fidei,& ſcandalum Saracenis,ſed eõ trario tantæ uoragine fœditatis occultare formido: maximè tamen ex hoc loco ſectatores eius putem auctoritatem ſumpſiſſe ordinandi fœminas ſacerdotes, miſſas & ſacramenta cætera celebrantes,lectrices utique ſcripturarum, & prædicatrices in cœtibus Lollardorum. Sic enim monet libro ſuo de papa capit.9. uerſus finem Witcleff.Subtiliantes in Dei potentia abſoluta dicunt ꝙ ſicut Deus poteſt communicare nedum laico,ſed & fœminæ,ac animali irrationali potentia conficiendi ac miniſtrandi quælibet ſacramenta,ſic & ipſum * poteſt miniſtrare huiuſmodi ſacramenta:nec credo quod aliquis impugnabit iſtum articulum: quia tamen multa ſunt abſolutè neceſſaria, quæ eſt inefficax populo prædicare.groſſe procedo in iſta materia, limitatè loquendo de poſſe legali, & de Dei potẽtia ordinata,ideo dimitto ſcrutinium talium cõcluſionum,detegens ſententias catholicas quas credo prodeſſe eccleſiæ. Hæc Witcleff. AVCTOR. Quid ſi quis fidelis ad mentem eius ducat uetus ipſius principium, Quòd Deus nihil poteſt facere niſi quod facit, ſtatim concludat:neceſſe eſt ergo ſi Deus poteſt communicare fœminæ ſiue bruto potentiam conficiẽdi aut miniſtrandi quælibet ſacramenta, iam ita communicat, & erit in eo eadem ordinata potentia & abſoluta. Quantum eſt de fœmina, uideatur poſterius,conſequenter ſi ita non ſentiat ubi ꝓmittit ſe loquuturum limitatè de poſſe legali & Dei potentia ordinata ſententias catholicas, quas credit pro futuras eccleſiæ.Poſtquam enim de laico dixit,ſubdit pro fœmina Witcleff. Videtur quòd plus obeſſet monſtruoſitas peccati in præſcito maſculo ad recipiendum uel miniſtrandum legitimè quælibet ſacramenta, quàm foret quantacunque corporalis monſtruoſitas, uel diſtinctio ſexus in fęmina prædeſtinata, & uirtutibus præornata: ſiue ad recipiendum,ſiue ad miniſtrandum quælibet ſacramenta, & tamẽ in pęnam peccati multi degenerationę adulteria ſic phariſaicè ſeducuntur, quòd præponderant ſignum uiſibile humanitus inſtitutum ſignato inuiſibili,quod Deus præponderat: ut in caſu & facto Romanæ eccleſiæ: & ibi de puella Agnete,& ſubdit. In iſto caſu ſaltem poſsibili dicunt leges hominum ipſam non feciſſe actus papales,nec electam fuiſſe legitimè propter indiſpoſitionem corporis:licet fuerit iam beata. Sed graue eſt hoc fundare, uel fugere quin generaliter deſit electio quando eligitur inhabilis quo ad Deum, unde anguſtiatur inſtitutio humana deſcribere uerum papam. Hæc Witcleff AVCTOR. Ita uidetur certamine ex animo, quòd prædeſtinata fęmina repelli non debeat propter ſexum,quin poterit ordinari ad miniſtrandum quælibet ſacramenta. Item in epiſcopum,ſiue papam,uel generaliter deficit electio, quando eligitur inhabilis quo ad Deum, quod quia regulariter nos latet,continuè de ordinato,uel electo quocunque remanemus incerti, niſi poſsit fœmina ordinari.Mira res, quod Chriſtus primus pontifex ſic phariſaicè ſeductus eſt, præponderans ſignum uiſibile humanitus inſtitutum, ne matrem ſuam prędeſtinatam & uirginem in ſacerdotem eligeret, ſed potius elegit Iudam maſculum coniugatum, tanta peccati mõſtruoſita-

Quæſtiões Witcleuiſtarum.

Digitized by Google

stuositate perditum,& præscitum. Mirum itē, quòd synodus apostolorū plenaria nullam fē-
Act.6. minarum instituit, cùm septem uiros diaconos ordinauit.Quantum item glorioſus Paulus con tra hanc ordinationem fęminarum omnium la-
1.Tim.4 borauit,quando omnem ordinandum ad uiri se xum indiſpensabiliter limitauit. Oportet ępm, inquiens,irreprehensibilem esse,uniius uxoris ui rum:non dixit,unius uiri uxorem,sed uirū, ſo-
Ad Tit.1 brium,ornatum,pudicum: & diaconi sint unius uxoris uiri.Et ad Titum,Constitue per ciuitates
Sacerdos nominatur ante matrē presbyteros.ſi quis sine crimine est unius uxoris uir.Et†ipse Paulus ideo in salutatione filiū Ruf
2 sum matri suæ præposuit,quia sacerdos erat.
Amb.To.5 Vnde in expositione. 15.ca.ad Roman. AMBR. Salutate Ruffum electū in domino, & matrem eius,& nostram. Ideo istum præposuit matri propter electionem administrationis gratiæ, in qua mulier locum non habet. Electus.n.erat.i. promotus à domino ad res eius agendas,matrē tamen tam sanctam habuit, ut apostolus suam quoque matrem hanc uocaret.AVCT.Ecce mater Ruffi quia mulier locum non habet in admi niſtratione sacerdotii, cum tamen adeo sancta fuerit,ut apostolus eam adoptaret in matrem. Et ut apostolus omnino ineptam sacerdotio fæ minam redderet,culmen ei surripuit potestatis illius insignis in sacerdotio, ne doceret in eccle-
1.Tim.3 sia,sed in silentio remaneret.1.Tim.3.Mulier in silentio discat:docere autem mulieri non pmit-
Amb.To.5 titur.Vnde in expositione huius epistolæ textu. Mulieres similiter pudicas,AMBR. Quia san-
ctum præcepit creari episcopum,adæquè & dia conum,non utique disparem uult esse plebem, quippe cum dicat dominus, Sancti estote quia ego sum sanctus:ideo etiam mulieres,quæ infe-
Cataphrygæ. riores uidentur,sine crimine uult esse,ut munda
3 sit ecclesia dei.Sed†Cataphrygæ occasionem er roris captantes propterea quod post diaconos mulieres alloquitur,ēt ipsas diaconas debere or dinari uana præsumptione defendunt, cùm sciāt apostolos septem diaconos elegisse. Nunqd nul la mulier nunc idonea inuenta est,cum inter un decim apostolos sacratas mulieres fuisse lega gamus?Sed ut hæretici animū suum uerbis, non sensu legis,astruere uideantur, apostoli uerbis contra sensum nituntur apostoli:ut cum ille mu lierem in ecclesia in silentio esse debere pcipiat, illis isti econtrario etiam auctoritatem in eccle sia uendicent ministerii.Hæc ille.AVCTOR. Hi Cataphrygæ nondum tam inmaniter erraue runt,ut Witcleff,petentes diaconas consecra-
6 ri,cum Witcleff petat presbyteras, sed habuit ex his alios prodeuntes erroris sui magistros, quos Pepuzianos lib. hæresum AVGV.appellat.
Aug.To.6 4 Et idem testatur li.1.ca.49.DAMAS. Ex†ipsis

A quidem sunt Cataphrygarum,& qui altera præ-
ter illos dogmatizant Pepuziani,ciuitatem quā *Pepuziani*
dam dexteram intermediam Galatiæ, Cappa-
dociæ,& Phrygiæ sanctificantes, & hanc utique Hierusalem existimantes.Est autem alia Pepu-
za,mulieribus autem assignantes dominari, & sacra ministrare.Hæc ille.AVCT.Libro autem
hæresum*32.AVGVST.Tantū dantes mulieribus *Heres.27*
principatum,ut sacerdotio quoque apud eos ho norentur.Hæc ille.AVCT.Præter† hos & consi-
milles ab orthodoxis pro tam nefanda hæresi sin gulariter exprobratos nusquam inuenimus ī po pulo ab initio protoplasti fæminas sacerdotes, sed eas omnes ex sexu tota lege currentis naturæ (usque ad Moysen dico)a Moyse quoque usque ad Christum,a Christo quoque & apostolis eius & omni ecclesia primitiua per patres hucusque tam sacro ministerio continuè denegatas: sed quid immoror,& probationes ab eo de scriptu-
B ris sanctis non exigo?Iactator iste, qui nihil ci-
tra scripturarum fundamēta permittit ecclesiæ: cur tam inauditæ nouitati & horrendæ scriptu-
ras sanctas non attulit? Sed Cataphrygæ eum in ipso præcedunt,fingentes saltem textum aposto li,quia post diaconos alloquitur mulieres, qua si uelit ibi eas ordinare diaconas contra apostо los,qui nusqnam hoc fecerunt,contra etiam au ctoritatem suam,qui eis uerbum in ecclesia su-
stulit,ipsi econtrario ministerium etiam uerbi commendant. Forsitan obiicere incipiet illud
apostoli de probatione diaconorū 1. Tim.3. Hi *1.Tim.3*
autem probentur primùm,& sic ministrent nul-
lum crimen habentes. Similiter & mulieres o-
portet esse pudicas.Respondet iam Ambrosius, apostolum ibi composuisse plebem, ꝙ autem de plebe coniungit diaconis fœminas diacono rum,fœminas,quas ante ordinationem habebāt
C institui,ut ipsi diaconi nullum crimen habētes in se,similiter & mulieres suas prēter plebē opo tet habere pudicas,ne scandalizent ministerium ecclesiæ,quemadmodum Nicolaus. Et has mu-
lieres ab officio mariti consuetudo sequēs dia-
conissas dixit,non alio ministerio, sed mariti. Vnde in expositione ibi HAYMO. Quidā uoluе- *Haymo.*
runt intelligere diaconissas,sed non est illud, ut beatus Augustinus dixit.Hæc ille. AVCT. Et in libro annotationum epistolarum Pauli sup hoc uerbum HIERON. Mulieres similiter pudi-
cas similiter eas ut dixconos eligi iubet. Vnde intelligitur, quod de his dixit, quas adhuc ho-
die, marito moriente diaconissas appellant.
6 Hæc ille. AVCTOR. A†maritis ergo dia-
conis mulieres eorum post obitum diaconissæ, *Diaconissæ*
dictæ sunt,sicut uxor regis regina. Sed dubitas forsan quid uelit earum electio,quia dixit Hie-
ronymus ipsa eas eligendas. Ad hoc respon-

Digitized by Google

det posterius,ubi apostolus iubet cap.5.dicens. 1.Tim.5
Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.
7 HIER.Tales†eligi noluit diaconissas,quæ om- Electio uiduarum
nibus essent exempla uiuendi, quæ fuerit unius
uiri uxor,in operibus bonis,sed quæ ex tempo-
re uiduitatis suæ omnia ista custodiuit, testimo
nium habens sicut Thabita.Hæc ille. AVCTO.
Talis uidua de diaconissis eligi iussa est, ut esset
matrona piis fidelibus,& ipsam uiduitatem,pfi
tentes in sinum reciperentur ecclesiæ.Ab hac cō
secrationis prærogatiua uiduæ,adolescentiores 8
repulsæ sunt,& iussæ nubere,filios procreare, &
delabore manuum uiuere: subditque causam
apostolus,q multæ iam cōuersæ sunt retro post
Satanam,habentes damnationem,quia primam
fidem fecerunt irritam.Planè ergo professæ ui-
duæ illæ erant,quarum motus periculo sexage-
narias uiduas eligi iussit,quæ ecclesiæ sumptib. *saluinā Hie.To.1. & incipit error.
alerentur.Vnde in epistola ad* Siluinam de ui- B
duitate seruanda HIER. Vidua eligatur nō mi
nus annorum sexaginta,quæ unius uiri fuit uxor
in bonis operibus habens testimonium, si filios
educauit,si hospitalis fuit,si sanctorum pedes la
uit,si afflictis abundanter præbuit,si omne opus
bonum subsequuta est.Didicisti catalogum uir
tutum tuarum.Quid debeas nomini tuo,quibus
meritis secundum pudicitiæ gradum possideas.
Nec te moueat,quòd sexagenaria allegatur ui-
dua,& putes adolescentulas ab apostolo Chri-
sti probari,& te credi eligi ab eo, qui discipulo 1.Tim.4.
dixerat,nemo adolescentiam suam contemnat,
non continentiam,sed ætatem,alioquin omnes
quæ ante sexaginta annos uiduatæ sunt, hac le-
ge accipient maritos:sed quia rudem Christi ec-
clesiam instituebat,& omni ordini prouidebat, Gal.2
præcipuèque pauperibus, quorū ei cura cū Bar
naba fuerat, de mandato illas opibus uult ec-
clesiæ sustentari,quæ propriis manibus nequeūt
laborare,quæ ueræ uiduæ sunt,quas ætas*proba *probat.
uit,& uita.Hæc ille.AVCT. Ecce quare uiduæ eli
guntur,ut dixit Hieronymus,diaconissæ, ut in si
nus ecclesiæ recipiantur,atque tam fm imbecil
litatis corporis aspectum, quàm uitæ meritum
prærogatiuam consequantur annonæ. Facta aūt
electione,scriptura de ea nomen continebat e-
lectæ:sicut scribebatur nomen ordinandi,& ad
huc scribuntur nomina ordinandorum ecclesia
sticis monumentis. Vnde super hunc locum in Amb.To.5
expositione eiusdem epistolæ AMBRO.Si prærō
gatiua præteritorum operum uidua commenda
tur,eligendam hanc docet.Domini enim iudi-
cio nomen eius ascribitur ecclesiasticis monu-
mentis,quam dignam uita uetus declarat.Imbu
ta enim diuinis obsequiis,& in his uitam atte-
rens,susciptenda est in sinus ecclesiæ,cui olim se
uouit legitimis seruitiis.Hæc ille.AVCTOR.

Et in illo assimilatur electio ecclesiasticæ uiduæ A
electioni diaconi,uel sacerdotis, ut eligatur u-
nius uiri uxor sicut diaconus, unius uxoris uir,
quod si bigama fuerit, ab hoc emolumento &
honore præcluditur, prout tractat hunc locum * ageru-chiam H e.To.1.
apostoli epistola ad* Gerontiam de monoga-
mia HIERO. Simulque considera ut eligatur
uidua,nō nisi unius uiri uxor,& nos putabamus
sacerdotum tantum hoc esse priuilegium, ut nō
admittatur ad altare,nisi qui tantum unam ha-
buerit uxorem.Non† solum ab officio sacerdo
tali bigamus excluditur,sed ab eleemosyna ec-
clesiæ,dum indigna putatur stipe,quæ ad secun-
da coniugia deuoluta est.Quanquam in lege sa
cerdotali teneatur,& laicus qui talem se præbe-
re debet,ut eligi possit in sacerdotium. Non Digamus rectius scribatur, eSt-que communis generis hic femini ns
enim eligitur,si bigamus fuerit.Porro eliguntur
ex laicis sacerdotes,ergo & laicus tenetur man-
dato,per quod ad sacerdotium peruenit. AV-
CTOR. Probat autem hanc regulam apostoli
ex antiquis literis testamenti simul & consuetu-
dinibus uariis Ethnicorum, à quibus & honore
primi huiusmodi bigami repelluntur, cito post
HIERON. Legimus in ueteri testamento pon
tifices semel maritatas filias sacerdotum, si ui
duæ fuerint, uesci debere de sacerdotalibus ci
bis,mortuisquè sicut & patri & matri exhiben
dum inferiarum officium.Sin autem alios uiros
acceperint,alienas eas & à patre & à sacrificiis
fieri,& inter externas debere reputari. Quod
quidem obseruat & gentilitas in condemnatio
nem nostri,si hoc non exhibeat ueritas Christo,
quod tribuit mendacium diabolo,qui & castita
tem reperit perditricem. Hierophanta apud
Athenas euiratur,& æterna debilitate fit castus.
Flamen unius uxoris ad sacerdotium admittitur
C Flaminea quoque unius mariti uxor eligitur.
Ad tauri ęgyptii sacra,semel maritus assumitur
Hæc ille. AVCT. Sufficit saltem tantis literis
ostendisse nostro Witcleff electionem uiduā
rum, quam designauit Apostolus,non ad ec-le
siasticum ordinem,& sacrum mysterium perti
nere, quanquam diaconissæ quædam uulgari
ter dicerentur, sed nec eas, ut nunc sacræ uirgi
nes in choro ad euangelium legendum assum-
ptas,ut quidam somniant,quia nunquam diaco
nissæ uirgines, sed post maritos singulos ui
duæ eliguntur, nec in eis soluitur un
quam lex apostolica illa, Mulie
res in ecclesiis taceant, non
permittatur eis
loqui.

1.Tim.3
1.Cor.14

¶AD

Digitized by Google

¶ AD ARGVMENTVM VVITcleff probãtis fœminas ſacerdotes fieri, quia de lege Dei à ſacerdotio proprio in eccleſia non ſunt exortes. Cap. LIX.

SVMMA.

1 *Fœmina quòd in ueteri teſtamẽto nuſquam ſacerdotio donata eſt, nec miniſtrare permiſſa.*
2 *Sacerdotes omnes quodammodo Chriſtiani, quòd membra ſint unius ſacerdotis.*
3 *Origenis locus de ſacerdotibus.*
4 *Hæretici moderni quomodo excedant Dathanitas.*
5 *Sacerdotũ contemptores, quòd peiores ſint, quàm Dathan, & Abiron.*
6 *Sanctitas triplex deſcribitur.*
7 *Witcleff blaſphemia in epiſcopos, de mundano honore, quem eis imponit, quando honorantur ſublimiter, refutatur.*
8 *Mulieres quod lex diuina exortes effecerit miniſterij ſacerdotalis, contra Witcleff.*
9 *Prouerbium in rectos a fœminis.*
10 *Mulier ſemel docendo, quomodo ſubuertit omnia.*
11 *Muliebris ſexus totus, q officio reginiminis animarum cedat neceſſe ſit, contra Witcleff.*

SEd perfunctorio quodam motiuo utitur Witcleff pro ſacerdotio fœminarum in reſpondendo ad quoddam argumentum prædicto ca. 11. de papa. Oportet, inquiens, eſſe Chriſtum, & ſuos apoſtolos, immo oẽs ſacerdotes ſacramẽtales, & deuotũ populũ. Sequitur. De quibus Apoſtolus Petrus ait plebs ſancta & legale ſacerdotium. & idẽ ait Chryſoſtomus. Ex iſtis patet primò quod fœmina eſt ſacerdos, & ſic, ut dictum eſt, non probabitur ex iure canonico, uel ciuili, q ſupradicta fœmina non ſit papa, uel quod non ualeant opera eius papalia. Hæc Witcleff. AVCT. Cuncta penè uerba eius ſunt recurua, & ſub fallaciarum qũcunque uertantur, ambigua. Cur nõ p babitur ex iure canonico, uel ciuili q fœmina p dicta, quam dicit Agnetem, non ſit papa? Nũq d pro eo q Apoſtolus Petrus ad Chriſtianum populum dicit, Plebs ſancta, regale ſacerdotium, in tantum ex iſto ſuades fœminam ſacerdotem, ut ẽt papam probes, & Romanum epiſcopum? Et 1 ‡ſic uetus teſtamentũ ſicut hæc iura corrũpes, 2 quo toto fœmina nuſquã ſacerdotio donata eſt nec miniſtrare permiſſa. Vnde li. 6. dialogorum Baſilii c. 9. CHRYSOST. Et quid de uiris loquar, qui participes ſacerdotalis miniſterii erant: filiq quoq; ſacerdotũ, quæ nihil habebant cum officio commune, tamen pp honorem parentum, multò pro peccatis ſuis maiorem q fœminæ ſuſtinent ultionem. Hæc ille. AVCTOR. Planè dicit filias ſacerdotum nihil cum uiris in officiis templi habuiſſe cõe. Cum tñ ſexui inter reliquũ populum hoc dictum eſt ab ore domini, Vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Exodi. 19. Quàm auctoritatem ſignanter notãs in expoſitione illius apoſtoli Petri BEDA. Vos genus electum, inquit, regale ſacerdotium, gens ſancta. Hoc laudis teſtimonium quondam antiquo dei populo per Moyſen datum eſt, qđ nũc rectè gentib. dat apoſtolus Petrus quia uidelicet in Chriſtum credidere, qui uelut lapis angularis in eam, quam in ſe Iſrael habuerit ſalutem gẽtis adunauit. Quod genus electum uocauit, ppter fidem ut diſtinguat ab eis, qui lapidem uiuum reprobando, facti ſunt ipſi reprobi. Regale autem ſacerdotium, quia illius corpori ſunt uniti, qui rex ſummus, & ſacerdos eſt uerus, regnum ſuis tribuens, ut rex, & ut pontifex eorum peccata ſui ſanguinis hoſtia mundans. Regale ſacerdotium eos nominat, ut regnum & ſperarent perpetuum, & hoſtias immaculatæ conuerſationis Deo ſemper offerre meminerint. Hæc ille. AVCTOR. Audiat modo Witcleff procurator ſacerdotii generis minimi, quòd hoc laudis teſtimonium, quod Petrus iam toti eccleſiæ Chriſti ut ſint reges, & ſacerdotes in regno ſccerdotali, aut ſacerdotio nunc regali, dedit itẽ Moyſes ex ore dñi antiquo populo Iudæorũ. Eat ergo, curratq; uelociter ad ſacerdotiũ Iudæorũ, referens nobis uel auctoritate legis, uel exẽplo, quo iure fœminæ Iudæorũ põtificatu illo, uel ſacerdotio tũc pollebãt. Qđ ſi nullam in tẽplo adminiſtrantem ſacerdotiũ à Moyſe uſq; ad Chriſtũ inuenerit fœminam ſacerdotem, qua legis uiolẽtia contra auctoritatem dei honore ſacerdotii priuatæ ſunt, ut libertati oppoſitæ chriſtianæ fœminæ reformentur. ¶ Tu dicis Auguſtinũ teſtari populũ deuotum in ſacramentales ſacerdotes aſſumptũ. Vnde exclamans patet, inquis, ex his, q fœmina eſt ſacerdos, ita ut nõ probabit ex iure canonico, uel ciuili, quin Agnes fuit uera papa. Vnde illo loco, ſ. 20. de ciuitate Dei cap. 10. ſic ſcribit AVGVSTINVS. Erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille annis. Non utique de ſolis epiſcopis presbyteris dictum eſt qui propriè iam uocantur in eccleſia ſacerdotes, ſed ſicut omnes Chriſtianos dicimus propter myſticum chriſma, ſic † omnes ſacerdotes quoniam membra ſunt unius ſacerdotis. De quibus Apoſtolus Petrus, Plebs, inquit, ſancta, regale ſacerdotium. AVCTOR. Hæccine eſt auctoritas unde dicas fœmina eſt ſacerdos? Sed cur non audis non ut epiſcopi, aut presbyteri, q

Beda

Aug.

Sacerdotes omnes quodammodo Chriſtiani.

1. Pet. 2.

Chri. To. 5

Digitized by Google

Iam in ecclesia uocãtur propriè sacerdotes, quo modo alias impropriè abusiue cum populo? Quomodo ergo puella Agnes erat Papa? Erat ut ualerent opera eius papalia. Hoc ne est eẽ papam, & Romanum episcopum proprie uelut modò sunt in ecclesia Romana papa, uel pontifex? Exteriori scilicet functione auctoritate capitis supra uirum. Non ita, inquit Augustinus, improprie ut ecclesiæ sacerdotes: imo ita dicit Witcleff. Videte quomodo conueniant falsus procurator, & uerus auctor. Sed si hac lege communi sunt fœminæ sacerdotes quia erunt secundum uaticinium Ioãnis sacerdotes Dei, & Christi: nunquid hac item lege sunt uiri & paruuli sacerdotes? Non, inquit ibidem, nisi ordinentur, Qualiter ergo arguis ex hoc sacerdotio statim sacerdotem fœminam esse Papam, ac si subintelexeras ordinationem? Ergo sine noua ordinatione nec fœmina, nec laicus erit sacerdos papalis. Quid igitur iuuat sacerdotium communis christianitatis fœminam esse Papam proprie ecclesiasticæ ordinationis: nisi sic Iudæa fuerit capax ordinationis iudaicæ ueteris: in qua tamen ipsis fœminis sacerdotalis familiæ interdictum est propter sexum comedere de oblatione quacunque, uel sacrificio pro peccato tantum, non licuit fœminis tunc, quod licuit maribus. Nume. 18. Omnis oblatio, & sacrificium, & q̃cq̃d pro peccato, atque delicto redditur mihi, & cedit in sancta sanctorum, tuum erit, & filiorũ tuorũ. In sanctuario comedetis illud, mares tantum ex eo edent, quia consecratum est. De quo Homi. 4. in Leuit. ORIG. Illud obseruari uoluit, ut soli masculi edant ex eo, fœmina nulla contingat. Hæc ille. AVCTOR. Sicut ergo fœmina ex sexu reddebatur tunc inepta sacerdotio, quia non poterat ut masculi de sacrificio edere: ita in nouo testamento, quia non potest in ecclesia loqui, sed tacere. Allegoriarum enim usu escas ruminare mandibiles est mente concepta mãdare. Sed ad primum ideo debuisti intelligere Augustinum sic esse omnes christianos. Propter chrisma sanctum item Christi dicuntur, sed nunquid Christus filius Dei secundum diuinam personam? Sic nec sacerdotes per officii celebritatem solennem, sed qualiter dicit Beda ut hostias immaculatæ conuersationis deo semper offerrent. Et sic li. 9. Leuitici in principio ORIGEN. Aut †si ignoras tibi quoque. i. omni ecclesiæ Dei & credentium populo sacerdotium datum: audi quomodo Petrus dicit de fidelibus. Genus, inquit, electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem. Habes ergo sacerdotiũ, quia gens sacerdotalis est, & ideo offerre debes hostiam laudis, hostiam orationis, hostiam misericordiæ, hostiam pudicitiæ, hostiam iustitiæ, hostiam sanctitatis. Hæc ille. AVCTOR. Iam uides sacerdotium populi, & eius officium sibi ipsi popularis sacerdos erit uita non obsequio dictus alieno. Offerre, inquit, debes. Deo hostiã laudis, hostiam orationis, hostiã misericordiæ, hostiam pudicitiæ, hoc est sacerdotium populi & uiri & fœminæ. Sub hoc tamen nullo ausu debes appetere non concessum, quanuis Witcleff te incitet, dicens prædicto ca. 9. Patet secundò ex dictis, quòd sic omnes sancti uiri & fœminæ membra Christi sunt sacerdotes, quia sacrũ dantes. Hæc Witcleff. AVC. Sic sunt sacerdotes ut membra, sed non sacrum dantes p̃ officia ecclesiæ publica, sacerdotibus propriè designata. Caue uocem Chore contra Aaron sacerdotẽ, Omnis, inquit, multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus. Cur eleuamini super populum domini? Hæc est iam uox Witcleff, ut omnis populus sit sacerdos, & ne ideo eleuetur presbyter ordinatus, sed ait Moyses, Mane notum faciet dominus qui ad se pertineat, & sanctos applicabit sibi. Totus populus sanctus est. Scio, singuli sacerdotes in Christo: sed si ita fueritis sacerdotes uos mares & fœminæ, ut cunctis passim liceat ordinari, & sacramenta singula ministrare. Dominus notum faciet, & ex sanctis singulariter istos sanctos applicabit sibi. Saltem etiam non minore auctoritate estis reges, quia sacerdotes super terram Apoc. 7. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus sup terram. Vsurpent ergo temporale regnum terrenum contra regem, qui non timent cum sacrilego Hieroboam usurpare sacerdotium publici ministerii contra Christum. Excedunt† tamen moderni hæretici Dathanitas, qui in omni seditione sua mulieres nominatim* non petierunt in stitui. Excedunt item, quia Dathanitæ propinq; tate generis ultra totum populum, qua sacerdotium tunc posit eis pertinere, gaudebant. Erant enim & ipsi leuitæ per Caath.

¶ Præsumptores Witcleuistæ sola suis fœminis communi sanctitate uendicant potestatẽ. Qualiter notat locum contra temerarios in sacerdotes 3. li. dialog. ca. 5. CHRISOS. Propter quod †qui despiciunt scilicet sacerdotes, magis mihi rei, quàm Dathan, & Abiron uidentur, digniq; maiori supplicio, quoniam illi & si indebitum honorem usurpare uoluerant, tamen magnam habebant ministerii æstimationem, cuius se uelle fieri participes uel temeritate docuerunt. Hi uero quantò huic officio plus honoris accesit, & in gloriam promouit amplissimam, tantò plus ex aduerso quàm Dathan & Abiron atque ausu maiore delinquunt. Hæc ille. AVCTOR. Multum honoris & gloriæ amplissimæ addidit Christus nouo sacerdotio supra uetus,

Nu. 18.

Orig. To. 1

Orig. To. 1 Origenis locus

1. Pet. 1

*abũdat iudicio meo.

Sacerdotũ contemptores peiores sunt, quam Dathan & Abiron.

Digitized by Google

uetus,& tamen in ueteri ſacerdotio nulla fœmi
na miniſtrauit, quanquàm de regno ſacerdotali
tunc eſſet & ideo tunc ſancta uel ſi cum reliquo
populo tangeret offerendo ſanctum tabernacu
Exo.30. lum unctum,tunc peculiarius eſſet ſancta, nun-
quàm tamen ut ſanctus ſacerdos. Quod notat in
hunc locum Exod.30. Omnis qui tangit illud,
Aug.To.4 ſanctificabitur.lib.quæſtionum Exo. quæſtione
119.AVGVST.Per hoc quod ait,ſanctificatio
erit uobis:cum hoc populo Iſrael uniuerſo dici
iubet,non uideo quid intelligam, niſi quòd li-
cebat eis,quando ueniebat cum ſuis quiſq; mu-
neribus tangere tabernaculum,& tangebatur,& 8
ſignabatur propter illud oleum,quo cuncta ſunt
peructa,& hinc dictum, Omnis qui tangit ſan
*ungebã tur. ctificabitur, non tamen ſic quemadmodum ſa-
Sanctitas triplex. cerdotes,qui ut ſacerdotio fungerentur,* unge-
rentur ex illo. Hæc ille. AVCTOR. Triplex
6 †ergo diſtinctio ſanctitatum.Sunt ſancti primò
profeſsione uitæ,qua ſe regunt, & deo dedicant
tanquàm reges & ſacerdotes priuati. Sunt ſan-
cti acceſſu publico,& ſanctarum rerum attactu
Et item ſunt ſancti unctione & ordinatione pu
blici miniſterii:& hac ſanctitate non pollẽt ſan-
cti priores quantalibet uigeant ſanctitate uitæ,
& operum deuotorum.Omnis qui tangit ſancti
*fungerẽ tur,unge bantur. ficabitur,inquit lex,non tamen ſic quemadmo-
dum ſacerdotes,ut exponit Auguſtinus, qui ẽt
ut ſacerdotio * fungebantur,ungerentur. Pul-
7 cherrimè†contra blaſphemiam Witcleff de mũ
dano honore,quem noſtris imponit epiſcopis,
quando honorantur ſublimiter. Et totam litem
retorquens in uitam humilem & abiectam uitã
Nu.6 ſolam laudat,ordinationis ſublimitatem non a-
ſpicit,ſed dicit ſeditiosè cum Chore. Omnis
multitudo ſanctorum eſt. Cur eleuamini ſuper
populum per mundanum honorem? Non ita
mi Witcleff.Hic honor eſt honor ordinationis,
honor eccleſiaſticus,non mundanus,honor,quẽ
&.11. doctor gentium profitebatur ſe nolle unquàm
negligere,dicens,Quandiu Apoſtolus ſum gen-
tium,miniſterium meum honorificabo. Quod
Chryſoſtomus iam ſupra notanter deſignans.
Huic,inquit,officio multum honoris accreſcit,
& in gloriam promouit amplisſimam.Ecce ho-
nor officii,& gloria,hoc honore ſeipſum eleuã
Aug.To.7 Pſ.8. dum cognouit Vincentius laicus. Vnde libr.2.
contra eundem humilis. AVGVST. Quam-
uis enim nos inſignitius uidearis attingere, eo
quòd dixit,Homo cum in honore eſſet non in-
tellexit:quia in quo tu non es honore ſumus ec-
cleſiæ,tamen etiam tu es in honore naturæ ut
pecoribus præferaris.Hæc ille.AVCT. In ho-
nore ſumus eccleſiæ,in quo tu non es: nos ſu-
mus propter ſummum ſacerdotium, tu non es
propter laicatum.Et libro regiſtri epiſtola 32.

A ad Ioannem Rauennatum epiſcopum GREGO. Gre.To.2
Mouere autem nos non debet præfati excellen-
tiſsimi uiri Romani Patricii animoſitas, quia
nos quantum eum loco,& ordine*premimus, *præi-
tantum ſi qua ſunt eius delicta leuiatolerare ma mus.
turè & grauiter debemus.Hæc ille.AVCTOR.
Hunc honorem nullus non ſic ordinatus poteſt
attingere,quia inæſtimabiliter tranſcendit om-
nem uitam huius temporis,quam de condigno
mereri non poſſumus uel uita uel moribus, ſed
ſola gratia largientis:qua gratia diuinæ legis di
ſpenſatione,non ut Witcleff iam dixit propter
ſigna humanitus adinuenta. Sed † de natura ſe
xus cunctæ mulieres redduntur exortes, ſi uer
bum abſolutum non recipis, audi quid eque ab
ſolute li.3.dialogorum Baſilii c.8.definit CHRI Chr.To.5.
SOS.Hæ omnes beſtiæ,hiſquè plures in illo ſco
pulo nutriuntur, a quibus ſi ſimul quiſpiam ca
ptus fuerit, in tantam neceſſe eſt eum pertrahi
B ſeruitutem,ut ſtudio etiam mulieribus placendi
ea nonnunquam faciat,quæ referre quoque tur
pe ſit.Nam cum illas diuina lex exortes miniſte
rii ſacerdotalis effecerit,illæ tamen ſe conantur
inferere.Et quoniam per ſe agere nihil poſſunt,
per talios cuncta ſufficiunt,tantumquè potentię
uendicant,ut & criminari,& expellere, quos li
buerit,audeant ſacerdotes: ſicque peruertunt
omnia,ut illud prouerbium uideamus impleri,
9 Rectores † iis,qui regebantur,ſubiici. Atque Prouerbiũ
utinam uel uiri id auderent ſolum. Nunc autem in rectos a fœminis
illæ id faciunt, quibus nec dicendi facultas per
miſſa eſt,quid dicam docendi?quas nec in eccle
ſia loqui ſinit beatus Paulus.Ego autem audiui
loqui de his referente quodam,quòd tantũ con
fidentiæ ſibi uendicent, ut corripiant etiam ec
cleſiis præſidentes, & magis illis abutantur, q̃
domini mancipiis ſuis. Hæc ille.AVCTOR.
Quod dixiſti non poſſe probari de toto iure ca
C nonico & ciuili,de iure diuino audi probatum:
illas,inquit,diuina lex, exortes miniſterii ſacer
dotalis efficit.Vbi autem lex hoc effecerit,audi
quid dicat,Quibus nec dicendi facultas permiſ
ſa uſt,& quid dicam docendi?quas nec in eccle
ſia loqui ſinit beatus Paulus. Hac lege uſus erat
contra eas ſupra beatus Ambroſius reprobans
Cataphrygas.Cum apoſtolus,inquiens, mulie
res in ſilentio in eccleſia eſſe doceret,iſti eis do
cendi adhibent poteſtatem. Audi iterum quali Chr.To.4.
ter in hac lege probat hoc intentum Hom.9. ſu
per primam ad Tim.idem CHRYSO.Dicit,quo
niam loqui eas nolo. Vndique igitur uolens
eis abſcindere occaſionem loquelæ, vt neque
doceant ait, ſed ordinem diſcentium habeant.
Ita iniungens ſilentium & ſubiectionem oſten 1.Tim.2
derat loquax quodammodo hoc genus eſſe.
Propterea ipſum undique contrahit. Adam

Digitized by Google

enim,ait,primum psalmatus est,demum Eua. Et Adam non deceptus est,Eua autem decepta, in transgressione facta est. Sequitur. Edocuit scilicet mulier,quandoquè uirum, & omnia subuertit,& inobedientiæ obnoxium fecit. Propterea subiecit Deus,non quia principatu, magis autem quia parilitate honoris malè usa es ad uirum tuum,erit auersio tua.Et infrà. Simpliciter edocuit semel mulier,& omnia subuertit: propterea ait,nè doceat. Quid igitur ad reliquas, si illa hæc passa est,& ualde grauius hoc imbecille & leue,hæc igitur de reliquo:de natura hæc fœminæ disputat.Non enim dicit hic,sed Eua decepta,immo,sed mulier,quod est communis generis magis quàm Eua. Quod ergo omnis natura in transgressione facta est per illam, sicut de Adā ait,in transgressione similitudinis Adā,q̃ est typus, & forma futuri:ita & hic,hoc est muliebre genus transgressum est,hoc est humanum. Quid igitur non habet salutem? Vtique ait. Quam utique ait habet? Eam quæ per filios. Et sequitur.Acsi diceret, nè anxiemini mulieres quoniam generi uestro detrahitur.Dedit uobis deus & aliam occasionem salutis, filiorum educationem,ut non solum per uosipsas,sed & per filios saluemini. Hæc ille. AVCTOR. Bene discussit Chrysostomus intellectum Apostoli de silentio mulierum, quod eis iniunctum est communiter quo ad sexum,simul & subiectio: propterea, inquiens, subiecit eam Deus, quia non principatu,sed iam parilitate malè usa est, probatque hanc pœnam sexus esse per uerbum illud, mulier decepta est, & ibi, de reliquo seu de cætero de natura disputat. Fœmina, quæ hanc pœnam recepit in sexu sicut Adam secundùm speciem,totam infecit naturam: salutem tamen suam procurare concessum est mulieri per filiorum educationem,& partum corporeum: sicut uiro filios spiritualiter parere per sacerdotis obsequium. Quod simpliciter est in prima fœmina, per hanc legem Pauli secundum sexum totum fœminis interdictum. Ideo libro. 2. dialogorum Basilii cap. 2. CHRYSOSTOMVS. Cum uerò quæritur quis ecclesiæ præponatur, & cui gubernatio credatur tantarum animarum. Totus † primum muliebris sexus cedat necesse est magnitudini huius officii, uirorum quoque pars maxima relinquetur. Hæc ille. AVCT. Totus ecce muliebris sexus cedat necesse est officio regiminis animarum. Qualiter ergo contrà ius diuinum concedit Pepuzianus iste Witcleff puellæ suæ papatum,& bene propter suã prædestinationem ualere facta papalia,quam Deus suspendit ab initio,& secũdùm totum sexum decreuit inептam? Et quem sexum totum excepit beatus Petrus tunc caput ecclesiæ,limitans omnem ecclesiam in electione Mathiæ ad uirum tantummodo eligendum,cùm ibi mulieres deesse non possent in numero centum uiginti hominum. Oportet,inquit, ex his uiris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore,quo exiuit, & intrauit inter nos dominus Iesus, incipiens à baptismate Ioannis,usque in diem,qua assumptus est a nobis,testem resurrectionis eius fieri nobiscum unum ex istis Actuum. 1. Si oportet ex his uiris assumi testem Apostolum, non uidetur si testem Magdalenam,aut aliam quamlibet fœminarum ad hunc apostolatum assumeret,testimonium toti mundo ualeat fœmininum,præter apostolica gesta plura.

Mulier semel docẽdo subuertit omnia.

Chr. To.5

Act. 1.

¶ QVOD SACERDOS SIMPLEX non ordinat sacerdotem, nec secundum Dei legẽ & ecclesiæ sanctiones hoc potest,si episcopus non fuerit CAP. LX.

SVMMA.

1 *Ordinare presbyterum quòd solis episcopis pertineat contra Witcleff.*
2 *Diotrepes hæresiarcha tempore diui Ioannis euangelistæ.*
3 *Witcleff alter Diotrepes.*
4 *Ambitio,& uanagloria ex opere bono.*
5 *Sacerdos simplex sacerdotem non creat.*
6 *Christus caput,& summus pontifex,quòd apostolos suos ordinauerit presbyteros,et ipsi præfecerunt episcopos.*
7 *Presbyteri q̃ non nisi ab episcopis fuerint creati etiam in primitiua ecclesia.*
8 *Responsio ad Armachanum dicentem,secundum sacerdotem in lege constituere summũ pontificẽ.*
9 *Hierarchia quid.*
10 *Episcoporum officia, quæ presbyteris exercere non licet,describuntur.*

1 QVi iam incumbit ordinare presbyterum? Recens est hæreticorum promotio,postquàm ab Apostolorum temporibus hucusque nil aliud,nisi quod solis episcopis pertineret,sciuit ecclesia, quorũ uni Paulus dixit,Manus citò nemini imposueris neque communicaueris peccatis alienis. Econtrariò disceptat Witcleff, contra fidem hoc licere simplici sacerdoti,ita ut ab eo ordinatus, sine omni trepidatione ministret,capit. 11. de papa uersus finem. Vlterius,inquit,notandum finaliter, q̃ deficiente quocunque papa cæsareo, uel quocunque eius prælato usque ad simplicem sacerdotem, ipse sufficeret ministrare qualiacunque sacramenta in scriptura sacra fundabilia, uel

Tim.5.

Digitized by Google

uel etiam ſacramentalia, quæ poſt dotationē ecclēſiæ licitè ſunt adiecta. Hæc Witcleff. AVCT. Dicant papa & epiſcopi, dicant antiſtites orthodoxi cum Ioanne in canonica tertia. Is qui amat primatum gerere in eis Diotrepes, non recipit nos. Propter hoc ſi uenero commoueam eius opera quæ fecit uerbis malignis garriens in nos. Vnde in expoſitione huius loci Beda. Diotrepes ut uidetur, erat hæreſiarcha temporis illius aliquis ſuperbus, & inſolens, malens noua docendo primatum uſurpare ſcientiæ, quàm antiquis ſanctæ eccleſiæ, quæ Ioannes prædicabat, humiliter auſcultare mandatis. Vnde bene Diotrepes ſpecioſus, inſulſus, ſiue decor inſaniens interpretatur, ut perfidiam cordis etiam nomine ſignet. 3 Hæc ibi. AVCT. Talem † noſtrum Witcleff iam habent epiſcopi, qualem Ioannes Diotrepē qui primatum Apoſtoli affectat. & ideo primatum quantum poteſt ſubtrahit à ueris primatib. Totum ait quod poteſt, ne ſeipſo habeat meliores, ne clariores in ſcientia, nec in ſacris exercendis myſteriis potiores. Qualiter Iudæi Chriſtum zelabant, prout Homilia. 40. imperfecti CHRYSOSTOMVS. In omni re ex ipſa re naſcitur, quod rem exterminet, ut pote in ligno ex ipſo ligno naſcitur teredo uermis, ipſum lignum exterminans: ex ueſtimento naſcitur tinea ueſtimentum comedens: ex holeribus naſcitur uermis, holera corrumpens: ſic etiam in ſpiritualibus ex ipſo eorum in ſpirituali propoſito inimicus occaſionem ſumit, unde eis retia tendat qa à ſeipſo nihil agere pōt, niſi occaſionē ex nobis accipiat. Ideo unumquemq; hominem ſecundum conditionem & ſtatum, quem inuenit circa eum, ſic inde aggreditur contra eum. Ambitio et uana gloria ex opere bono. 4 Vt † putà bellatores de uirtute naſcitur contentio, inter dignitoſos de ambitione honoris ſurgit inuidia, inter diuites de acquiſitione fit zelus. Quid dicam? Inter ipſos * melicos, qui uana & ludibria exercent, de ipſis ludibriis ſibi inuicē aduerſantur, ut qui peiùs deridetur, melior exiſtimetur. Inter ſacerdotes, qui ad ornamentum populi, ad ædificationem ſanctitatis poſiti ſunt, ex ipſo eorum miniſterio diabolus colorem accipit, & eorum bonum miniſterium corrumpit, ut hoc ipſum bonum, malum fiat, dum propter homines fit. Tolle ergo hoc uitium de clero, & ne hominibus iuſti apparere uelint, & ſine labore omnia uitia reſecantur. Ex hoc enim uitio naſcitur, ut ne uelint inter ſe habere meliorem, ſicut nec Iudæi Chriſtum. Hæc ille. AVCTOR. Ex uitio ergo ambitionis peſtiferæ eſt, q̄ Witcleuiſtæ nolint habere meliorem ſimplici ſacerdote epiſcopum, nec ipſum habere miniſtrum a ſua ſimplici poteſtate diuerſum. Ipſe, inquit Wicleff, ſacerdos ſimplex ſufficien A ter miniſtraret qualiacunque ſacramenta in ſcriptura ſacra fundabilia uel etiam ſacramentalia quæ poſt dotationem licitè ſunt adiecta. Timeo uult dicere ſacramentalia noſtra non paſſim eſſe licita, & non niſi poſt dotationem inuenta. Quod quàm dixit falſo, in ſuperius iam dicti digeſti, & adhuc dicam in poſteris. Quod autem dicit hic de poteſtate ſimplicis ſacerdotis, ne intelligeretur ſolùm uerum in tali caſu dato, ipſe uerſus finem capituli ſubiungit, notando peccata ordinantium, & dicta ſanctorum de ſimonia epiſcopi ordinantis. Pauci, uel nulli forent clerici à prælato cæſareo ordinati, ideo nō debemus timere de talibus, dum ſecundùm puram conſcientiam de iuſtis operibus obſeruamus ordinem clericalem, quia tunc Deus ſupplet uicem epiſcopi. Et ſubdit pòſt. Ordinatum per unum ſimplicem ſacerdotem non oportet timere de presbyteratu uel aliàs ordinari, dum tamen ritè fecerit officium clericale, quia ſufficit prudens B reputatio cum diligenti officio, Deus enim tunc ſupplet: quia aliter quilibet recipiens ſacramentum de ſuo præpoſito fluctuaret. Hæc Witcleff. AVCTOR. Nouum † hoc, & recens in terra, quòd per ſimplicem presbyterum ordinatus ſacerdos miniſtraret intrepidè, requirit ualida probamenta. Requirit enim probari, quod ſimplex ſacerdos habeat poteſtatem ordinis, aut officii taliter ordinandi. Quòd ſi habeat, quid oportebit dominum in ordinatione ſua ſupplere uicem epiſcopi? Quòd enim eſt plenum, ſupplemento non indiget. Non eſt ergo poteſtas illi taliter ordinādi, ſi requiratur q̄ ſuppleat ordinationi eius uicē epi. Et unde tanta libertate promittis ſupplementum diuinum ei, qui ſic ordinare conatus, poteſtati reſiſtit epiſcopi? An ne audiſti quendam magnum epiſcopum dicere, C Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit? confer iſta ſimul, & ſecurum reddis iſtum, quem decipis, quòd Deus aderit ei promptus, qui Dei ordinationi reſiſtit. Si autem non habet ſimplex tuus ſacerdos poteſtatem taliter ordinandi, qualiter ſine ordinatore miniſtrabit ordinatus intrepidè, niſi confiſus in inſenſibili Dei ordinatione mundo abſcondita, quam tu denegas conſequenter, dicens potius debere hominem pati ſimoniam præpoſiti? Primò igitur exigo à te, quod tu ſemper requiris a noſtris, qua auctoritate ſcripturarum hæc ſuſtines, maximè cùm contra conſuetudinem eccleſiæ catholicæ iſta doces? Exigo a te, qui contra conſuetudinem perennem eccleſiæ presbyteros ordinas, quod exigit Auguſtinus à Creſconio contra eccleſiam denuò baptizante. libro primo contra eum capitulo 34. AVGVSTINVS. Ab hæreticis uenientem proba

Beda *Chr. To. 2.* *Sacerdos ſimplex ſacerdotē nō creat.* *Reg. 12.* *Aug. To. 7*

Digitized by Google

ba te in ſcripturis denuò baptizatum. Nam & nos præferimus Petro dictum, Qui lotus eſt ſemel, non opus habet iterum lauari: ſed etiã uos dicitis, quòd Petrus non fuerit apud hæreticos baptizatus, Proinde quia uos nec poteſtis proferre de ſcripturis, quarum nobis eſt communior authoritas. Sequitur infrà. Neq; enim parui momenti habendum eſt, ꝙ cùm inter epiſcopos anterioris ætatis quàm eſſe incepit pars Donati, iſta quæſtio fluctuaret. Sequitur. Hoc per uniuerſam catholicam, quæ toto orbe diffunditur, obſeruari placuit quod tenemus. Hæc ille. AVCT. Ita dico ex quo nihil de ſcripturis affertis, non parum eſſe debet, ꝙ primis eccleſiæ hoc placuit quod tenemus. Hortor ergo ſi quid potes ut auctoritatem ſufficientem adducas, aut in ſcripturis ſanctis, ſaltem ſancti dicas exemplum. Nos de
6 hac re nihil hucuſque ſuſcepimus, niſi ꝙ† Chriſtus caput & ſummus pontifex Apoſtolos ſuos ordinauit presbyteros, & ita ipſi præfecerunt epiſcopos.

¶ Paulus inſtituit Titum presbyterum & epiſcopum Cretenſem, ipſumque uoluit ordinare epiſcopos deinceps, & ſacerdotes, dicens in epiſtola ad eum. Huius rei gratia reliqui te Cretæ. Sequitur. Vt conſtituas per ciuitates presbyteros. Paulus inſtituit Timotheum epiſcopum Epheſi, dicens ad eundem in epiſtola. Sicut rogaui te ut remaneres Epheſi cum irem in Macedoniam.

¶ Et Euſebius lib. 3. eccleſiaſticæ hiſtoriæ utrũque docet, quomodo, & quo ritu conſtituat epiſcopos, & diaconos. Ipſe quoque & Barnabas iam Apoſtoli conſtituti euangelizantes Derben, & reuerſi in Liſtram, Iconium, & Antiochiam cõſtituebant illis per ſingulas eccleſias presbyteros. Actuum. 14. Et illos iam conſtituerant epiſcopos, quos ſolebant per ciuitates conſtituere: in una autem ciuitate multos presbyteros. Cùm item eſſet Paulus Mileti, mittens Epheſum, conuocanſque ad ſe presbyteros ciuitatis, ait illis, Attẽdite uobis, & uniuerſo gregi, in quo ſpiritus ſãctus poſuit uos epiſcopos, id eſt presbyteros ſecundũ Hieronymum, quia in una ciuitate non poterant plures eſſe epiſcopi, ut dixi ſuprà lib. 2. Et regere eccleſiam, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: Actuum. 20. Sic quòd ubi omnia promiſcuè agebantur in primitiuis eccleſiis, ut dixit
7 Ambroſius, nunquàm licuit presbyteris ſimplicibus ordinare ſacerdotes. Nec dicit Paulus presbyteris Epheſinis, ordinate presbyteros, ſicut Timotheo & Tito epiſcopis, ſed ſolùm quòd ſibi, & gregi attenderent. Et ne quis uacillet de inſtitutione Pauli & Barnabæ, de quibus dixerat Spiritus ſanctus diſcipulis Antiochiæ, Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod aſ

A ſumpſi eos: putans eos non ab epiſcopis, ſed à ſimplicibus ſacerdotibus Apoſtolos ordinatos ab eis, qui tunc morabãtur Antiochiæ, auſcultandi ſunt Petrus Comeſtor hìc, & maiores, dicentes iſtos duos poſt Sancti ſpiritus miſsionem miſſos Hieroſolymam ad Apoſtolos Petrum, Iacobum, & Ioannem, qui gauiſi ſunt audito mandato Spiritus ſancti: & ipſi ieiumantes, & orantes, impoſuerunt eis manus ad modum ordinandorum, & hoc circa annum, 13. poſt aſcenſionem Chriſti: & poſt hæc iterum aſcendit Paulus illuc ad annum Chriſti. 14. ut ait Beda in libro retractionum Actuum. & de quo ait Apoſtolus ad Galath. 2. Deinde poſt annos. 14. iterum ſcendit Hieroſolymam, & tunc apoſtolus factus ibi, iterum uenit Antiochiam. Vnde in expoſitione Actuum RABANVS. Apparet eos ab Hieroſolymis Antiochiam rediiſſe in opus apoſtolatus. Hæc ille. AVCTOR. Et ſuper hunc textum primo Paralip. 26. Porrò Zachariæ filio eius uiro prudentiſsimo &c. conſonanter ait GLOSSA. Significat, inquit, doctores gentiũ, qui à primis prædicatoribus ad prædicandum ordinati ſunt. Vnde orantibus diſcipulis, & ieiunantibus ait Spiritus ſanctus. Segregate mihi Paulum & Barnabam. Hæc ille. AVCTOR. Et libro ſecundo de origine officiorum capit. 5. ISIDORVS. In actibus Apoſtolorum ex præcepto Spiritus ſancti Paulo & Barnabæ ab Apoſtolis manus impoſitæ ſunt ad euangelizandum. Hæc ille. AVCTOR. Quod iam dictũ eſt de primis prædicatoribus, Iſidorus exprimit de Apoſtolis. Quod autem obtendit LIRANVS ſic eſſe de textu, ideo potius putandum, aliquos epiſcopos illic fuiſſe de Hieroſolymis, & ipſis ordinaſſe, ſed nec hoc eſt de textu: ideo potius eſt putandum patribus in hiſtoriis eſſe credendum.

Gal. 2. Rabanus. 1. Para. 26 Act. 13. Iſidorus.

C Maximè cùm exemplum præceſſerit de Mathia in cœtu apoſtolico conſtituto, qualiter & dicta auctoritas canit, quòd à primis prædicatoribus ad prædicandum ordinati ſunt primi, non erant niſi Apoſtoli. Sed eſto quòd erant ab ipſis ordinati, pro nobis hoc eſt. Quòd autem fuerant ſimplices ſacerdotes, pro deductione Witcleff, reſtat probandum. Reſtat inueniendum item alicubi per ſcripturas, aut ex orthodoxorum monumentis, quòd quis præter epiſcopum ordinauerit ſacerdotes. Quòd† quidẽ in primitiua eccleſia non licuit, cum eſſet rudis eccleſia, & penuria miniſtrorũ: imò ſemper epiſcopis ſingularis erat prærogatiua dignitatis, annexa iam aliis. Sed obiicit Armachanus Ricardus libro. 11. quæſtionum Armenorum. Secundus ſacerdos in lege conſtituit ſummum pontificem, aliter cùm eſſet unus tantùm, ipſo mortuo, quis eum conſtitueret? cùm ipſe ſemetipſum non poſſet ſanctificare,

Presbyteri non niſi ab epiſcopis creati etiã in primitiua eccleſia.

Digitized by Google

ficare,uel ungere: ſicut poſt Aarõ ſucceſsit Elea
Reſponſio ad Armachanum. Hel.7. 8 zarus, Eleazaro filius eius Phinees. Nouerit † qui ſic obiicit, ſolam electionem, & ſucceſsionem carnis tunc uim ordinationis habuiſſe: ſecundùm illud Apoſtoli ad Hebræos. 7 Lex enim homines conſtituit ſacerdotes in principio. Poſt Aaron autem quia iam erant pauci, poteſt non abſurdè dici, quòd ungebatur pontifex, & ueſtiebatur à ſecundi gradus ſacerdotibus per eorum obſequium, non excellentiam. Poſtmodùm ue rò ſub Dauid ideo inſtituebantur multi, ut ea faʒerent nouo pontifici, & ne contenderent. Apoſtolus ad Hebræos. Plures facti ſunt ſacerdotes ſecundùm legem, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: plures non ſucceſsiuè tantùm, ſed ſimul: & non ſacerdotes præcisè ſimplices, ſed 24. magni ſuis uicibus miniſtrantes, à quorum ſemper quibuſdam ſummus pontifex poterat conſecrari, eo quòd ſinguli morte prohiberentur permanere. Hoc autem tempore Dauid erat, in primordiis autem legis aliter. B Vnde quæſtionum lib. Liuiti. quæſtio. 18. AVGVSTINVS. Quæri etiam poteſt poſt mortem Moyſi quis ungebat ſucceſſorem ſummi ſacerdotis, qui ſuccedere niſi defuncto non utique poterat? An qui iam unctus erat inter ſecundos ſacerdotes, idem quippe fuit oleum, quo ſummus & ſecundi ungebantur. Veſtem tantùm ſumebat ille pontifex, qua eius ſummitas appareret: & ſi ita eſt, utrum ipſe ſumebat, an eum alius induebat, ſicut & poſt eius mortem Moyſes filios fratri ſui? Si ergo ab alio ueſtiebatur nunquid non poterat à ſecundo ſummus, præſertim quia talis erat ueſtis, ut eam ab alio indui neceſſe fuerit. An ſic induebatur priùs ut etiam poſtea? Non enim ſemel indutus non eam ponebat, aut cùm poſuiſſet, non eam reſumebat. Fieri ergo fortaſſe poterat, ut ſecundi ueſtirent primum, ſcilicet, obſequendo, non ex C cellendo. AVCTOR. Hoc ergo fixo, ſecundus, aut ſimplex ſacerdos non ordinat aliquem ſua auctoritate legitima. Interroganti ergo quis pontificem præordinaſſet, aut quomodo in notitiam uenire debuerat quis ita ſuccederet, reſpondit ibi AVGVSTINVS. Vnde autem appareat quiſnam filiorum ſummo ſacerdoti ſuccedere deberet? Non enim primogenitum, aut maiorem ſcriptura definit: niſi intelligamus 9 aliquo diuino indicio fieri ſolere, ſiue per prophetiam, ſiue quolibet alio modo, qui conſuli Deus poſſet, quanquam ex eo peruenisse res uideatur, ut poſtea plures fuerint propterea ſummi ſacerdotes, quia contendentibus excellentioribus, litis finiendæ cauſa, pluribus honor ipſe tribuebatur. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ſufficiat, quòd ſummum ſacerdotem inferio-

A res poſſent inſtituere obſequendo, non propterea excellendo, ſicut hodie epiſcopi poſſent archiepiſcopum inueſtire: & ut dicit Hoſtienſis, *Nota quomodo Cardinales ordinãt ſummũ Pontificem.* Cardinales dominum noſtrum Papam nulla ſua ordinatione promouentes, ſed ſimpliciter induẽtes, aut decenter præparantes canonicè ordinatum. Et quæ conſequentia ut ideo ordinent ſacerdotem, & ſua nuda auctoritate ſacerdotij deſtitutam conſtituant? Notanter ideo diſtinxit Auguſtinus iam, quòd infimi ſacerdotes ueſtiebant pontificem obſequẽdo, non excellendo; imò nec excellendo, nec cœquando, ſed ſolummodo obſequendo. Quæliter ergo ſufficit Armachani ratione ſummus ſacerdos alios ſimplices ſacerdotes, nec dignitate præcedat, quando eos inſtituendo non eum æquiparant, ſed ei obſequuntur ut paruuli: ſicut dixi ſupra libro ſecundo. Pater eſt qui filios procreat. Et habet conceptum differentiæ & ſubſtitutionis ſacerdotum. Epiſcopos habebant Apoſtoli, & primitiuæ patres eccleſiæ. velut docet parte. 6. capit. 5. eccleſiaſticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Hierarchicæ autem manus quidem impoſitio ſimul manifeſtat teletarchicam protectionem, ſub qua ut pueri ſacri circunſequuntur, paternè ipſis qui dem habitum & uirtutem ſacerdotalem tribuente. & ibi in Græco. Signa qualiter pueri dicuntur. Hæc ille. AVCTOR. Cuncti autem ſecundum ſanctos ſacerdotes ſimplices epiſcoporum filij ſunt, ſecundum ſpiritum, ſicut ſecundi ſacerdotes legaliter inſtituti erant filij Aaron primi pontificis ſecundum carnem: idcirco nec his nec illis incumbebat unquàm ordinare presbyteros, ſed omnia reteruntur in patrem diuinæ generationis epiſcopum: ſicut & ipſe omnia ordinabat in Chriſtum: prout capi. 5. eccleſiaſticæ hiararchiæ DIONYSIVS. Vt enim omnem hierarchiam uidemus in Ieſum terminatam, ſic unanquamque in proprium diuinum hierarcham. AVCTOR. Vbi in commento LINCOLIEN. Etenim dominus Ieſus eſt terminus initialis, & principium efficiens, & terminus finalis omnis hierarchiæ, & ipſe eſt qui omnia operatur, & adimplet. Sic unuſquiſque Hierarcha ſe habet ad propriam ſuo principatur ſubiectam multitudinem. Dicitur itaque Hierarchia † in hoc loco, multitudo uni Hierarchæ ſubiecta in quãtum habens Hierarchã caput: hic autem ordo prius omnes inferiores ordines & eorũ poteſtates in ſe contineri, & omnia operatur, quæ illi: & illi nõ operãtur, nec poſſunt niſi in eius uirtute & poteſtate: plura uero poteſt & operatur hic ordo, quæ non poſſunt ordines inferiores. Sequitur. Quod enim inferiores faciũt ſecundùm proprias uirtutes ſuorum ordinum, hoc in eis, & per eos facit Hierarcha, qui ordi-

Dionyſ. *Dionyſius.* *Hierarchis.*

nea

Episcopi officia. 10 nes eis tribuit. Plura† autem facit per se solum, quæ alii facere non possunt, ut pote sanctificat sacrum unguentum,& eo confirmat baptizatos consecrat altaria,& ecclesias,ordines celebrat, quæ presbyteri facere non possunt. Hæc ille.

AVCTOR. Ecce episcopus ordines celebrat, & alia, quæ presbyteri facere non possunt. Quòd si dubites commentatoris alloquium,auctorem audias per se loquentem:dixit ipse DIONYSIVS.Sed neque ipse sacerdos erit nisi ab hierarchicis perfectionibus ad hoc sortitus. Vnde diuina legis positio Hierarchicorum ordinum sanctificationem, & diuini unguenti perfectionem,& sacri altaris perfectionis operationem diuinorum Hierarcharum perfectiuis uirtutib. singulariter in hæreditatem segregauit. Hæc ille AVCTOR. Iam iudicet Witcleff si rectè dixerit,quòd dotatio Cæsarea hanc episcopis sanctis sublimem potestatem induxit ad ordinandum clericos, ad confirmandum nouiter baptizatos, ad dedicandum altaria, & sacras ecclesias, ad sacrum item oleum consecrandum. Attendat patrem Dionysium si eum agnouit. Audiatque docentem, quòd ipsa lex diuina sanctis episcopis & hierarchicis perfectiuas uirtutes ista faciendi singulariter in hæreditatem segregauit ante dotationem. Nonne Dionysius ante dotationem? nonne diuina lex? ergo post dotationem simpliciter Witcleff mendax.

¶AD PRIMVM ARGVMENTVM Armachani,quòd simplex sacerdos potest ordinare episcopum uice episcopi. CAP. LXI.

SVMMA.

1 *Witcleff argumentum, quòd simplex sacerdos suppleat episcopi uices in ordinando presbyteros.*

2 *Armachani ad secundum argumentum solutio, dicentis simplicem sacerdotem posse ordinare episcopum.*

3 *Sacerdos summus,quod sacerdotes minores instituat,sacerdos autem minor parem sibi non ordinet.*

4 *Ordinatus à non episcopo,quomodo non habeatur pro ordinato,& ut ritè ordinetur,quod ad suum currere debeat episcopum.*

5 *Witcleff peruersum dogma.Non oportere ordinatum per unum simplicem sacerdotem timere de presbyteratu.&c.confutatur.*

A HANC hæresim, q† simplex sacerdos suppleat episcopi uices in ordinando presbyteros,arguit Witcleff illo. 11. 1 ca. probans hoc ex tribus. Primò ex hoc,q sacramenta,& ritus,quos Deus singulariter summo sacerdoti instituit,potuit, & debuit inferior sacerdos in defectu summi sacerdotis perficere:sed longè minoris ætatis sunt rraditiones humanæ post dotationem in istis adiectæ, ergo multo magis ipsas supplere sufficit sacerdos simplex inferior. AVCTOR. Hæc Witcleff ex Armachano. Armachanus sic habet in libro 11.de quæstionibus Armenorum,cap.6. Quando ille summus sacerdos erat infirmus, aut somno nocturno, aut alia causa pollutus, ita ut fieret immundus usque ad uesperam,sicut Leuitici 15. Deutero 22.aut usque ad septimum diem Ezechielis.45.alius eo minor offerebat super altare incensi uesperè, & manè: quoniam oblatio B præcipiebatur fieri per singulos dies manè & uesperè ritu perpetuo Exo.30. nec omitti potuit. Vnde constat,quòd minores sacerdotes exercebant in casu maiorum opera sacramentalia. Hæc ille.AVCTOR.His† duobus peritis historiographis legis Dei si quis responsalis occurrat redarguens, atque probans hac uia,quòd simplex Diaconus posset missas celebrare, peccata dimittere,corpus Christi conficere,& huiusmodi singulariter incumbentia officio sacerdotum,quid isti reagerent? Nam secundi sacerdotes legis haberent sibi singulare offerre sanguinem uictimæ,fundentes per altaris circuitum. Item detrahere pellem hostiæ.Item artus eius in frusta cõscindere,Leuitici primo:& tamen Leuitæ in ca- *Ad argum. Armachani.*
su possent ea facere pro eis,aut cum eis: sicut in C phase,*Ezechielis.2.Paralipomenon.29. Sacerdotes uerò pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent. Vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus:similiter in Phase Iosue,capitulo 35.Asperserunt sacerdotes manus suas sanguine,& Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorũ, & separauerunt ea. Ratio paucitatis sacerdotum erat,quia tempore Achaz idolis seruiebãt. Vnde redeuntes non statim admitterentur officiis,sed deprimerentur ad minima, iuxta illud Ezechiel.43.Omnis filius alienus, qui est in medio filiorum Israel, sed & Leuitæ, qui longius recesserunt à me in errore filiorum Israel, & errauerunt à me post idola sua, erunt in sanctuario meo æditui, & ianitores portarum domus. Ecce in hoc casu copiæ offerentium, & paucitatis sacerdotum Leuitæ supplebant officia sacerdotum,quæ eis erant singularia. Quare ergo diaconi simplices nostri non possent legitimè conficere corpus Christi,immo & loco eorum ordi-

*Ezechiæ

*Iosue 35.

nare

nare presbyteros, si contingeret, sicut supponitur de episcopis, raritas sacerdotum? Assumeret ergo Witcleff, quòd hoc possent simplices sacerdotes uice episcopi facere, quòd non esset episcopo simpliciter singulare, qualiter consecrare uirgines est ipsi singulare, quod cum eius mandato supplere potest sacerdos. Ordinare presbyteros, aut dedicare basilicas, est ipsi singulare simpliciter ratione dignitatis capitalis, & hoc ex lege Dei, dixit Dionysius. Sic est singulare presbytero baptizare in fantes, corpus Christi cõsecrare est per eminentiam singulare: primum ergo dato casu potest iuuare diaconus, nequaquàm uerò secundum. Vnde super prædicto Paralipom. in annotationibus suis Cantor parisiensis. Pelles holocaustorum detraherent. Ergo suppleat Leuita uices sacerdotis, præterquã in conficiendo, si minus poterit adesse sacerdos. Hæc ille. AVCTOR. In casu huius eminentiæ singularis singulariter stat argumentum Ricardi: quando (inquit) summus sacerdos erat infirmus, aut aliàs carne pollutus, sacerdos minor offerebat pro eo super altare incensi. Magna audacia sic dicentis, sed nihil ex auctoritate probãtis. Beatus autem Augustinus has & consimiles inquirens cõtingentias sacerdotis, hanc conclusionem fugit à procul, propter illud apostoli ad Hebræos, In secundo autem solus pontifex semel in anno. & alias uias assignat ex textu. in libro quæstionum quæstione. 67. AVGVTIN. Si uxores ducere, uel filios gignere, non uetabantur summi sacerdotes, magna oritur quæstio, cùm lex etiam coniugali concubitu hominem immundum dicat usque ad uesperam, etiã cùm abluerit corpus suum aqua, & iubeatur summus sacerdos bis in die quotidie intrare intra uelum, ubi erat altare incensi, nec quenquam immũdum fas erat ad altare accedere, quomodo id summus sacerdos implebat, si filios procreabat? Nam si ægritudo ei accidisset, quis loco eius fungeretur, si quis inquirat, Responderi potest, q̃ gratia Dei non ægrotabat. Nunquid etiam de filiorum procreatione respondebunt? Vnde fit consequens, ut aut continens esset, aut diebus aliquibus intermitteretur incensum, aut si illud nõ intermitti posset, quia non nisi per summum sacerdotem necesse esset imponi, ipse non fieret immundus coitu coniugali merito præcipuæ sanctificationis suæ. AVCTOR. Continuat usque in quæstione. 70. Vbi AVGVSTI. Ego dominus, & dices illud in progenies uestras. Omnis homo quicunque accesserit ab omni progenie uestra ad sancta, quæcunque sanctificauerint filij Israel domino, & immunditia eius in illo, exterminabitur anima illa à me. Ego dominus Deus uester. Ablata est omnis dubitatio, nemi-

A nem sacerdotum, uel summorum, uel secundorum debuisse accedere ad sancta, si immunditia eius in ipso esset. Erat ergo consequens continẽtia sacerdotis, uel quòd propter filiorum procreationem aliquibus diebus non imponeretur continuationis incensum, quod à solis summis sacerdotibus solebat imponi manè & uesperè. Quoniam quidem post coitum coniugalem etiã loto corpore immundus erat usque ad uesperã, à quo id necesse erat imponi. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quòd semper interdicit Augustinus secundis sacerdotibus, facultatem adolendi incensum loco summi sacerdotis: supponit casum ægritudinis, & soluit ipsum Dei gratia non ægrotasse aliquando, ne diceret aliquem loco eius fungi, imò semper interserit incensum à solis summis sacerdotibus solere imponi, & quòd ab ipso necesse erat imponi. Libro autem retractationum. 2. capitul. 55. soluit, dicens non omnino consequens esse sacerdotem esse continen-

B tem, si incensum uesperè poneret, qa immundus erat nisi usque ad uesperam. AVGVSTI- *Aug. To. 1.*
NVS. In tertio libro, ubi de summo agitur sacerdote quomodo creabat filios, cum haberet necessitatem bis die ingredi in sancta sanctorum, ubi erat altare incensi ad offerendum incensum manè & uesperè, quò non posset, sicut lex dicit, immundus intrare: & eadem lex dicat immundum fieri hominem etiam ex concubitu coniugali, quem iubet quidem lauari aqua, sed & lotum dicit immundum esse usque ad uesperam. Vnde dixi consequens fuisse, ut aut

C continens esset, aut diebus aliquibus intermitteretur incensum: non uidi non fuisse consequens, potest enim sic intelligi, quod scriptum est, immundus erit usque ad uesperam, ut uespertino iam tempore incensum mundus offerret. Tum propter creandos filios post matutinum incensum mixtus esset uxori. Hæc ille. AVCTOR. Soluitur ergo argumentum commune Ricardi & Witcleff, quòd non propter immunditiam contingentem ex carne, non propter infirmitatem casualem occurrentem debuit sacerdos secundi ordinis illud sacrificium incensi facere loco primi: quanuis unicus esset primus tot annis usque ad Dauid: quo ergo iure Dei, aut quo iuris exemplo posset simplex sacerdos noster ardua sacrorum episcoporum facta præsumere, isti, qui tantum iuris, usurpant, probent uel semel. Fallor enim, si unquàm tempore ueteris legis, aut per nouæ legis primitias factum esse reperiant, aut unam auctoritatem directum. Summus autem sacerdos constituit regulariter sacerdotes minores, sicut breuiter in libro quæstionum Leuitici *Aug. To. 4.* quæstione. 14. recitat. AVGVSTINVS. Hoc

enim

enim ſequitur,& dixit.In die,qua unxeris eum, non dixit,unxeris eos,cum a ſacerdote ſacerdotes ungi præcipiat.Hæc ille. AVCTOR. Sic 3 †ſummus ſacerdos ſacerdotes minores inſtituit, ſacerdos autem minor parem ſibi non ordinat iſta lege: immo nec per totum tempus eccleſiæ ſic factum eſt:& ſi eſſet factum,probaretur illicitum,ſicut Hiſpalenſis concilii geſta produnt, ut habetur lib.2.ca.57.Vnde ex definito cõcilii manauit edictum. CONCILIVM Hiſpalenſe. Epiſcopus ſacerdotibus ac miniſtris ſolus honorem dare poteſt,ſolus auferre non poteſt. Hæc ibi. AVCTOR. Sed inquit Witcleff,ſic quilibet recipiens ſacramentum fluctuaret de præpoſito, nè fortè ordinans non ſit epiſcopus. AVCTOR. De illo,quem conſtat,uel conſtare debet catholicè ordinatum, quis fluctuat niſi Witcleff? Si 4 †autem ad tantum noluitur dubium,ut conſtare non poſſit,intantum illicitum eſt ei, qui non eſt epiſcopus,ordinare,ut pro non ordinato habebitur ordinatus à tali,& ut ritè ordinetur, ad B ſuum curat epiſcopum.* ut habet diſtinctione. 66.Gregorius.Presbyteri,quos reperiſti,ſi incogniti fuerint uiri illi,qui ordinantur, & dubium eſt eos epiſcopos fuiſſe an non qui hos ordinauerunt,ſi bonæ actionis uiri fideique catholicæ 1 ſunt ipſi presbyteri,& in miniſterio Chriſti, omniq́ue ſancta lege edocti, ab epiſcopo ſuo benedictionem presbyterarus ſuſcipiant, & conſecrẽtur,& ſic miniſterio ſacro fungantur. Hæc ille.

5 AVC. Peruerſe † ergo nimis Witcleff edocuit, 3 ordinatum per unum ſimplicem ſacerdotem nõ oportet timere de presbyteratu,uel alias ordinari,dum tamen ritè fecerit officium clericale, 4 immo ſic timeat,ut non miniſtret, ſed ſi bonæ actionis & fidei fuerit, aliàs ordinetur, inquit 5 Gregorius.Sufficit prudens reputatio cum diligenti officio dixit Witcleff. At iterum reſtat ut probes.Ecce cuncta penè de ſuis loquitur cõtra fidem iſte tàm ſciolus ſcripturarum.Si enim 6 ab illo quis putet ſe accepiſſe aliquid, qui dandi C caruit poteſtate,qualiter hæc eſt prudens reputatio?Quòd autem hanc impotentiam deus ſuppleat,quis tibi dixit tantum Dei conſilium? Si non mihi credis,audi eccleſiam. Vnde Petro piſtorienſi epiſcopo & Ruſtico Abbati Vallis umbroſæ,ut *habetur prima q.ult. Daibertum. VRBANVS SECVNDVS. Daibertũ à Neczelone licet à ſimoniaco nõ à ſimoniacè eiuſdem confeſſiones reprimus in diaconum ordinatum.Beati Innocentii Papæ ſententia conſtat declaratum, 1 quòd Neczelon hæreticus,quem conſtat ab hæreticis ordinatum,quia nihil habuit, dare nihil potuit ei,cui manum impoſuit, nos ergo tanti pontificis auctoritate firmati, & Damaſi Papæ teſtimonio roborati,qui ait,Reiterari oportere A quod malè actum eſt, Daibertum ab hæreticis corpore & ſpiritu digreſſum,atque utilitatib.eccleſiæ ingruentem Diaconum conſtituimus: quod non reiterationem exiſtimari cenſemus, ſed integram diaconii dationem, quandoquidẽ ut prædiximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit.Hæc ille AVC. Deſinat ergo Witcleff mentes faſcinare fidelium, promittens ordinatis à non habentibus poteſtatem, quod quamuis ipſi non poſſint, Deus ſuppleat,niſi probare poterit quòd Deus hoc ſuppleat in laico ordinante, uel fœmina immo in equo ſuo, dum ruminat paleas,aut ſi ipſe ſe ordinet,Deus ſupplebit. Non eſt hæc prudens reputatio,q́ iſta ſufficiant. Aut ſic in Dei ſupplemento ipſo confidere.Cuius in concilio amputat omne dubium dicens, quia q́ nihil habuit,nihil dare potuit,&habet conſequẽter Damaſus in ſubſequenti capitulo.

Concilium Hiſpalenſe

ut habetur diſti. 68.c.presbyteri ex Gregorio.

Habetur cauſa 1.q. 7.c.Daibertum.

¶ AD SECVNDVM ARGVMENTum Armachani,& Witcleff, de æqualitate poteſtatis ordinis. C. LXII.

SVMMA.

Armachani,& Witcleff ad ſecundum argumentum de æqualitate poteſtatis,ſolutio.

Summi pontificis in lege ueteri conſecrationis ritus deſcribitur.Et in quo diſtabat ab alijs ſacerdotibus oſtenditur.

Poteſtas ordinis iquòd ſit æqualis,quomodo debeat intelligi.

Ordinare,aut chriſmare,uel dedicare Baſilicas, q́ non ſit poteſtas ordinis,ſed dignitatis ſacerdotij conſummatæ.

Sacerdos,pontificum ſcilicet,& minorum argue re paritatem,quia olim omnes uno nomine ſacerdotes,aut in commune presbyteri nocabantur,quàm parum faciat,oſtenditur.

Antiſtes qui ſit,& unde dictus.

SEcundò arguunt ad hoc Ricardus & Witcleff, Poteſtates ordinis ſunt æquales, nec minuitur poteſtatis & iuriſdictionis executio niſi de quanto rationabiliter eſt reſtricta: ſed deficiente ſuperiore pontifice non ſupereſſet,qui rationabiliter iſta reſtringeret,ergo de communi lege Dei licet inferiori presbytero in caſu poſito, pficere miniſterium aſſignatum. Hæc Witcleff eodem cap. 11. AVCTOR. Quòd† dixit, deficiente pontifice,& in caſu poſito hoc conatur efficere,quod ſæpe propoſuit, actu,ſcilicet,euacuare epiſcopos,quia tunc ſufficient omnia facere ſacerdotes. Armachanus autem hæret aſſumpto, q́ poteſtas ſacramentalis eſt æqualis, pro quo, inquit, *Arg.2.* *Solutio.*

Digitized by Google

inquit, uidetur operari factum Moysi de præce
Num.20 pto domini, de quo Numero.20. quòd Moyses spoliauit Aaron uestibus suis, & induit Eleazarum filium eius. Vbi nulla fit mentio de aliqua noua consecratione Eleazari, qui fuerat sacerdos antea ordinatus. Hæc ille. AVCTO. Quid autem hoc operatur, iam scire desydero. Nunquid hoc sufficit ad plenitudinem potestatis, aut parum tibi uidetur quòd nisi uestem patris accepit? Tu autem post disputationem prolixam incipis ipsi largiri capitis unctionem, quæ summis tantùm, secundis uero nullatenus concedebatur. Hoc certum est, quòd† omni eo ritu, quo
2 summus Aaron sacerdos consecratus est, & filii eius successiuè in ingressu sacerdotii summi sanctificari iubentur: sic enim scriptura dixit, Vestem sanctam, qua utitur Aaron, habebunt filii eius post eum, ut ungantur in ea, & consecrẽtur manus eorum. Septem diebus utetur illa, q̃ pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius, & qui ingredietur tabernaculum testimonii ut
Exo.29 ministret in sanctuario. Exod.29. Ecce uestem, ecce unctionem, & ritum. Vnus omnino est eiusdem Aaron & filiorum eius succedentium ipsi in pontificatu legali. Dicendo ergo Eleazarum indutum ueste patris, cætera intelligenda lex nobis commisit, quæ minora sunt. Sed de ritu consecrationis pontificis regulariter requisita sunt unctio capitis, & consecratio manuum, quæ põtificem magnum ab sacerdotum minorum cœtu discernunt. Vestis tamen plus aliis erat ipsi in dicium summitatis, prout quæstione. 19. super librum Leitic. AVGVS. Idem quippe fuit oleum quo summus & secundi ungebantur. Vestem tantum sumebat ille pontifex, qua eius sumitas appareret. Hæc ille. AVCTOR. Idem ergo oleum fuit, non autem minori sacerdotum oleũ mixtionis cum sanguine hostiæ ut autumat Nicolaus, dicens, Minoribus sacerdotibus manus
Aug.To.4 non unctas, sed uestes aspersas. AVGVSTINVS. Dixit, quòd eodem oleo uncti primus & secundi: sed primus in capite, secundi ad manus. Vnde non in hac unctione apparuit summitas huius pontificis sicut dicit Ricardus, sed sicut dicit augustinus in ueste, quæ erat à schemate minorum omnino diuersa. Vnde
Orig.To.1 Homilia sexta super Leuiticum ORIGENES. Quòd autem dixit, Et applicuit Moyses filios Aaron, & induit eos tunicas, & præcinxit eos zonas, & imposuit eis cidaras sicut præcepit dominus Moysi: Attendendum est quæ sit
3 differentia horum sacerdotum ad maiora sacerdotia. Istis neque bina indumenta traduntur, neque humeralis, neque rationalis, neque capitis ornatus, nisi tantum cidaris, & zonæ, quæ tunicam stringant. Et isti ergo accipiunt sacerdotii A gratiam, & isti funguntur officio, sed non ut ille qui humerali, & rationali ornatus est, qui manifestatione & ueritate resplendet, qui aureæ lamine ornamento decoratur. Hæc ibi. AVCTO. His ergo uestibus distabat apparenter summus sacerdos à sacerdote minore, non dico tantummodo, sed maximè: quia summus sacerdos item ut dixi, capitis unctione distabat: communicabat autem cum eis etiam manuum consecratione, si
Isidorus. cut in Isagogis Leuitici ca.12. ISID. Dixit dominus ad Moysen. Pontifex, id est sacerdos magnus inter fratres suos, super cuius caput fusum est oleum unctionis, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, uestitus est sanctis uestibus Hæc ille. AVCTOR. Quomodo ergo non distat summus sacerdos in consecrationis suæ cultu, à consecratione minorum? Quid laborat Ricardus ad attenuandum solennitatem Eleazari, nè ita ut pater eius solenniter consecretur? Vestem, inquit, patris tantum assumpsit: quomodo hoc? quia amplius scriptura ibi non pronuntiat. B Scire debuit, qnòd sub sacramento uestis, cætera facta debent intelligi: sicut alias sub sacramẽ
Orig.To.1 to unctionis, pectusculum impositionis, ut Homilia. 6. in Leuitic. declarat. ORIG. Cum proposuerit dicere legislator hæc unctio Aaron & filiorum eius, non subiungit quæ esset unctio, nec qualiter unxisset, exposuit, sed hoc quidem insequentibus facit, nunc uero postea quàm dicit hæc unctio Aaron & filiorum eius, nihil de unctione subiungit: profecto ut ostenderet, q̃ hæc, quæ supra dixerat. i. pectusculum impositionis, & brachium separationis, ipsa esset unctio Aaron & filiorum eius ne putaremus illa pro carnalibus dicta, sed ut doceret etiam sub sacramẽto unctionis inserta. Hæc ille. AVCT. Sæpe ergo sub commemoratione maioris, sacramenta omnia recoluntur, sicut Augustinus suprà dixit de baptismi cultu inter apostolos. Non igitur po-
C testatis æqualitatem hac uia bene probat Ricardus sacerdotum maiorum & minorum, quia paucis sacramentalibus separentur, nam petri summitas sacramentalibus adhuc paucioribus apud sensum in eius consecratione constituitur sine differentia unctionum sensibilium, assumptionum, aut uestium. Sic ergo propositio, quam assumpsit ad probandum consecrationem minorum sacerdotum inesse maioribus ratione ordinis, & sic communiter singulis conuenire, quia potestates ordinis sunt æquales, est ambigua, nec à sumentibus intellecta. Potestas† ordinis est æqualis rationem habentibus secundùm quam inest, hoc est uerum, non tamen æqualiter inest omnibus ordinatis. verbi gratia: hominem generare, naturam huminis sequitur, non tamen

omnis in natura humana hanc obtinet poteſtatem, quia non infans, ſed uir perfectus in hac natura. Ita conſecrare ſacerdotes, ſacerdotij ſequitur poteſtatem, non omnis tamen ſacerdotii, ſed conſummati. Cuiuſmodi ſacerdotii quia pater eſt ſummus & perfectus in ordine, ſolus poteſt generare minores, quia ſolus poteſt eſſe pater. Cæteri uerò iuuenes, & ad populum pædagogi, dicente illo ſummo pontifice Paulo, Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego uos genui. 1. Corinth. 4. 1.Cor.4

Retento ergo hoc, quòd idem ſit ordo ſacerdotis minoris & epiſcopi, dicetur, quòd † ordinare, 4
aut chriſmare, uel dedicare Baſilicas non eſt poteſtas ordinis, ſed dignitatis in ordine ſacerdotij conſummatæ. In cuius figuram cùm pro uniuerſo ſacerdotio hoſtia offerretur, ratione tamen Aaron hoſtia conſummationis eſt dicta, prout notat libro quæſtionum Leuitici quæſtione. 21. B Aug.To.4

AVGVST. Notandum ſanè cùm pro populo offeruntur ſacrificia, & pro peccato ſacrificia iuſſa eſſe offerri, & holocauſtum, & ſacrificium ſalutaris: pro ſacerdote autem oblatum fuiſſe pro peccato, & holocauſtum conſummationis, non autem ſalutare, ſed conſummationis, tunc oblatum eſt, quando ſacerdotes ſanctificati ſunt, ut ſacerdotio fungerentur: & hoc obtulit pro Aaron & filijs eius Moyſes: poſtea uero Aaron ipſe iam ſanctificatus, & ſacerdotio fungens, offerre pro ſe iuſſus eſt uitulum pro peccato & arietem in holocauſtum conſummationis quia tunc pro eo oblatum eſt ut ſanctificaretur, conſummatione, & ſacerdotio fungi poſſet: quo iam quoniam fungebatur, non opus erat eum iterum conſummari. Hæc ille. AVCTOR. Bene ergo pro conſummato ſacerdote ſacrificiũ conſummationis offertur, & quanuis pro ſacerdote ſummo fiebat, tamen inter minores ſacerdotes connumeratur, dum ſacrificium conſummationis offertur, ne ordo talis perfecta cõſummatione careret: Non enim ſine pontifice ſacerdotium conſummatur, idcirco ſumma ſacrificii redundat in pontificem. Pro ſacerdote, inquit, putà ſummo, oblatum eſt holocauſtum cõſummationis, ut conſummaretur ſanctificatione: ita † ut rebus bene perſpectis, modicam ra- 5
tionem habet Ricardus ex eorum inſtitutione, paritatem arguere ſacerdotum, pontificum ſcilicet & minorum: multoque minorem, & penè rationis expertem, quia omnes uocabantur uno nomine, ſacerdotes: aut in commune presbyteri: non tamen quòd hæc omnia fecerint iſti ut ſicut dicunt, nunc & olim omnes ſacerdotes ſint epiſcopi, quia ſic communiter uocabantur presbyteri qui erant epiſcopi, ut apoſtolus ad A Timot. Noli negligere gratiam &c. per impoſitionem manuum presbyteri, ſui ipſius ſcilicet q. erat epiſcopus, & qui bene præſunt presbyteri. &c. Sed ergo, dicunt iſti, ſi Abraham & Melchiſedech erant æqualiter presbyteri, aut etiam ſacerdotes cum Melchiſedech, eo quòd ſcriptura dicit eos presbyteros in Geneſi, ſecundùm literam Origenis erant ambo presbyteri, Apoſtolus autem ad Hebræos probat Melchiſedec multis uiis minorẽ Abrahá. Et quid putas, ut aliàs dixi, li. 5. quòd omnes Chriſtiani erant in primæuis æquales apoſtolis, qui unà cum Apoſtolis uocabãtur uno nomine generali, diſcipuli, quouſque Chriſtiani primo Antiochiæ uocarentur? Actuum. 9. Aut putas, quod omnes Apoſtoli erant Chriſto pares, quia æquiparantiæ relatiuo uocabulo dixit, Vos autem dixi amicos? & alibi, uade, & dic fratribus meis? Et ſi erant tunc presbyteri minores ab apoſtolis quando dictum eſt ſeparatim de his, & illis actuum. 15. Statuerunt ut aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alii ex illis ad apoſtolos & presbyteros in Hieruſalem. Sed excellentiam eorum probat, quòd Epiſcopi cum apoſtolis in culmine ſacerdotii locum habent, libro de Spiritu ſancto, circa medium, DIDYMVS. Chriſto quoque operante in apoſtolis ſpiritus completum eſt miniſterium, ut ipſi apoſtoli confitentur ſe in Chriſto loqui, & illud quod oculis ſuis uiderunt, & miniſtri facti ſunt ſermonis, id eſt, Chriſti, & miniſteriorum diſpenſatores Dei: denique quaſi principatum in ſacerdotio poſſederunt, & initiatores fidei à Chriſto ſunt demonſtrati, dicente eis Chriſto Euntes, docete omnes gentes. Hæc ille. AVCTOR. Grandis ergo pars ſacerdotii erat eis ſubiecta, cum eis non ſocialis. Mirandum, quòd homines callentes ingenio, tam ingentis pondus materiæ tam gracili filo auctoritatis appendunt, quaſi ſine præiudicio maieſtatis non poſſum Regem militem appellare, nè ipſi milites cunctos adæquem. Sed dicunt, non hoc tantùm, ſed apoſtolus ſimplices ſacerdotes Epheſi appellauit Epiſcopos, Actuum. 20. Cue iam nè ſeruus ille, cuius Petrus amputauit auriculam, Rex fuerit, quia dixit Euangeliſta, erat autem ſeruo nomen Malchus, quod Hebræa lingua Rex dicitur, ſed ſic falli poſſunt, qui uires uerborum ſcripturæ ſacræ tanta leuitate diſcutiunt. Nempe antiqui patres ſolebant in ueræ etiam ſcripturæ ſenſu ſenſum expectare de uerbis. Qualiter & Homilia. 1. ſuper Geneſim. ORIGENES. Obſeruanda ſanè eſt ſcripturæ ſanctæ etiam in uerborum ratione, cautela. Hæc ille. AVCTOR. Attendant ergo, & nouerint, qui iſtis

1.Tim.4. Heb.7 Act.9 Io.22 Act.15 Didymus Mat.28 Act.20 Ori.To.4

Digitized by Google

iſtis uerbis ſua uerba componunt, quòd multa huiuſmodi in ſcripturis per anticipationem, & electionem diuinam dicta ſunt, nõ quia ſunt iã actu talia, ſed futura ſunt. Quemadmodum ore Domini dicti ſunt ſacerdotes, Exod. decimono no. Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ne percutiam eos. Et iterũ, Sacerdotes autem, & populus ne tranſeant terminos, nec aſcendant ad Dominum, ne interficiat illos. Tñ adhuc ullus ſacerdos non fuerat cõſtitutus. Sed & ſuper librum Leuitici, in quæſtionibus quæſt. 23. AVGVSTINVS. Quando Moyſe aſcendente in montem, iubentur ſacerdotes non aſcendere, alios intelligere non poſſumus, niſi filios Aaron: non quia iam erant, ſed quia futuri erant, hoc eos iam tunc ſcriptura appellauit per anticipationem, ſicut ſunt pleraque talia genera locutionum. Nam & filius Naue, Ieſus appellatus eſt, cum longè poſteà hoc nomen ei ſcriptura narret impoſitum. Ambo ergo tunc ſummi ſacerdotes erant, Moyſes & Aaron. &c. Hæc ille. AVCTOR. Hoc modo & ſacerdotes conſtituti uocabantur Antiſtites, ſecundo Paralipomen. 39. Fratres Leuitæ eos adiuuerunt, donec impleretur opus, & ſanctificarentur Antiſtites. Non ideo, quia ſacerdotes erant, dicti ſunt, niſi diminutiuè, ſed quia ex eis futuri erant. Vnde in libro interpretationis triformis. HIERON. Antiſtes ſacerdos dictus, quòd ante altare ſtet: primus enim eſt in ordine eccleſiæ, & ſupra ſe nullum habet, ſiue latinè, ſacer dux. Antiſtites, ſacerdotes, uel principes, ſiue epiſcopi. Hæc ille. AVCTOR. Talis ergo cenſetur uerus epiſcopus, & ſic Antiſtes, qui eſt in ordine eccleſiæ ſummus, & dux, ita ut ſit in ea princeps, uel Epiſcopus. Tales autem iſti non erant qui ſupra ſe habebant Epiſcopum, ſed quia tales futuri erant, tales forſitan dicebantur. Ita reputo presbyteros Epheſi Mileti congregatos, & dictos Epiſcopos, quia tales quidam eorum futuri, non quia tunc erant, ſed in electione diuina iam erant. Et uidete differentiam, ſi dicat Dominus, ego te conſtitui: aut quis Propheta, Dominus te elegit, quemadmodum de Paulo, & Barnaba ait Spiritusſanctus, Actuum decimotertio. Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Si ipſe iam aſſumpſit, quid humana addit aſſumptio? & tamen dixit, Segregate uos mihi, quos ego dudum aſſumpſi. Vbi in expoſitione. RABANVS. Deus ita futura cernit, ut præterita: aſſumpſi, inquit. Hinc uas electionis Paulus ſæpenumero dicitur, & ſegregatum in Euangelium dei. Hæc ille. AVCTOR. Hoc igitur modo palã noſci poſ

Num. 19.

Aug. To. 4

2. Par. 39.

6

Antiſtes.

Act. 13

Rabanus

Rom. 1

ſunt, quæ ſunt ſecundum electionem, & anticipationem dicta, quando dicit Dominus, aut Spiritusſanctus, ſicut pro Paulo & Barnaba dicit Spiritusſanctus, Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Sicut etiam de Hieremia, priuſquam te formarem in utero, noui te, & prophetam in gentibus dedi te, &c. & ecce conſtitui te ſuper gentes, & regna. Et hoc modo potuit elegiſſe Deus ex presbyteris Epheſi ſic futuros Epiſcopos, & idcirco Paulum propheticè dixiſſe, Spiritusſanctus poſuit uos epos regere eccleſiam Dei, Spiritumſanctum præmittens, qui ita præterita eligit in futura: bona enim inſtitutionis eſt ſors, ubi quem Deus elegerit, homo conſummat. Nec dicat Witcleff (ut ſolet) ſufficere item regulariter inter homines electionem Dei ſine humana inſtitutione ſequẽte: quia diuina neminem fallit electio, niſi dicat inaniter exegiſſe Spiritumſanctum ſegregationem Pauli, & Barnabæ per homines, poſtquàm per ſpiritumſanctũ ſint aſſumpti: aut ſuperfluè commonuiſſe paulum Epheſinos presbyteros attendere gregi Chriſti, priuſquàm ſpiritusſanctus poſuit eos ibi Epiſcopos.

Hier. 1.

AD TERTIVM ARGVMENTVM Armachani, & Witcleff, pro defectu Epiſcopi ad ordinandum, & increpatur uterque, qp de proteſtatione ſua fidem excludat Eccleſiæ Cap. LXIII.

SVMMA.

1 *Cauſæ uniuerſales, quòd priùs à Deo inſtituta fuerint, quàm priuatæ, ſeù particulares.*
2 *Hæreſum cauſæ.*
3 *Prædicata à Chriſto, & apoſtolis, quòd non ſint omnia ſcripta.*
4 *Eccleſiæ interpretationi reſiſtere, quòd ſit nefas.*

TErtio iam confirmat argumẽta Witcleff per euidentiam Armachani in fine præſcripti capituli, qa ex fide ſcripturæ Chriſtus aſſiſtet ſuæ eccleſiæ uſque ad finem ſeculi, ſed irrationabilis, & increpandus fuerit, ſi exigeret à clero ſuo officiũ, & aſſiſtente poteſtate preſbyteri ad faciendum hoc impediret ipſum presbyterum ad ſupplendum, ergo ex plenitudine poteſtatis Chriſti ſimplex ſacerdos in tali caſu haberet potentiam, ac ſuffi cientiam ad miniſterium tàm neceſſarium diſpenſandum. Hæc Witcleff. AVCT. Quot glo bos uerborum aſſumit, ut difformiter irruat in errorem, quem procacisſimè ſuſtinet, ſup ponens caſum ab initio ſacerdotii nunquam uiſum. ſupponens item ſimplici ſacerdoti il-

Arg. 3

Digitized by Google

lam asſiſtere poteſtatem, quod adhuc proban-
dum eſt. Tertiò item ſupponens talem presby-
terum impeditum à Chriſto ab exercitio pote-
ſtatis ſic habitæ in tempore neceſsitatis extre-
mæ: ergo ſimplex ſacerdos habet poteſtatem ad
miniſterium tam neceſſarium diſpenſandum.
Multùm indecenter de ſpinis, & uepribus artifex
iſte tabulas planas dolat. Quis tibi hactenus de-
negauit Deum poſſe dare in caſu urgente poten
tiam ordinandi ſimplici ſacerdoti quemlibet ſa
cerdotem? Sed cur hoc ſine neceſsitate præſu-
mis, quod Dei poteſtati, aut eius bonitati maxi
mè in neceſsitate concedimus? Aut neceſsitatem
rei tua uoluntate compenſas, ita, ut quotiens ti-
bi uidetur, ſacerdos tuus ſimplex te concedente,
habeat poteſtatem, quam Deus in arcta neceſsi
tate poteſt donare, ſi uelit: imò cur ſine ordina-
tione presbyteri non habeat laicus poteſtatem,
ſi ideò habeat ſimplex ſacerdos huiuſmodi pote
ſtatem, quia poteſt habere in neceſsitatis articu
lo? aut cur non Hieroboam bene conſtituit ſa-
cerdotes Witcleuiſtas, excogitans ſibi in tanta
neceſsitate conſilium, nè currant omnes pro ſa-
crificiis celebrãdis ad eccleſiaſticos ſacerdotes?
Viſa erat ipſi magna neceſsitas tunc, ut ſecun-
3. Reg. 14. dum quod ſcriptum eſt. 3. Regum. 14. tunc age
ret. Fecit enim de nouiſſimis populi ſacerdotes
excelſorum. Quicũque enim uolebat, implebat
manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum, &
propter hoc peccauit domus Hieroboã, & euer
ſa eſt, & deleta. Sic Micheas inſtituit ſacerdotẽ
de Leuita, implens manum eius, & dicens, Eſto
Iud. 18. mihi parens, & ſacerdos. Iudic. 18. Et nonne pu-
ta Witcleuiſtæ, habita licentia, eijcerent ſacer-
dotes catholicos præficientes ſuos? ſicut ſcribi-
tur ſecundo Paralip. 13. Eieciſtis ſacerdotes do-
2. Para. 13 mini filios Aaron, & Leuitas, & feciſtis uobis ſa
cerdotes ſicut omnes populi terrarum. Quicun-
que uenerit, & initiauerit manum ſuam, &c. ſta
tim fiet ſacerdos eorum. Aptius conijcere pote
rant ſacerdotes debere concurrere, ut non exi-
ſtente Pontifice, qui ordinet ſacerdotes, ipſi pro
mouerent Pontificem, quod ſaltem in ueteri le-
ge uidere potuimus, quod adhuc in nulla lege
iuſtè factum comperimus, ut minor ſacerdos or-
Cauſæ uni- dinet ſacerdotem. Sed † ſuper hæc omnia proui-
uerſales an dus rerum deus, ut prius uniuerſales cauſas inſti
te particu- tuit, quàm priuatas, priùs cælum condidit, q̃ in
lares. Zodiaco ſignum Cancri, ita prius ſacerdotum
magnum edidit, quàm priuatum, prius Melchi-
ſedech ſacerdotem magnum, quàm Aaron in
pontificatu Leui. Prius Aaron magnum Pontifi
cem, quàm ſeruos ſuos minores presbyteros.
Priùs Chriſtum filium ſuum inſtituit magnum
animarum epiſcopum, quàm Petrum, aut Pau-
lum, aliosve apoſtolos. Prius Paulum quàm Ti-

A tum. Priuſque Titum, quam ſacerdotes, quos Ti
to iuſſit inſtituere apud Cretam. Quòd ſi omni-
no conijcias futurum in hac ordinatione defe-
ctum incipere à nouiſſimis, ſecundùm inſtitu-
tionem Chriſti, poteſt enim uerum eſſe illud
philoſophicum principium, quod ſcilicet eſt
primum in compoſitione, in reſolutione ſit ulti
mum, ſic enim maior cura eſt Deo prouidere ſi
bi præpoſitum, à quo ſubditorum exigat ratio- Matt. 24.
nem. Hic eſt ſeruus fidelis ſacerdos apoſtolicus, Lu. 12.
quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam Chr. To 2.
in Matthæo. Et in imperfecto, Hom. 51. CHRY
SOS. Sicut enim paterfamilias ſuper poſſeſſio- Lu. 16.
nem ſuam uillicum ponit, ut non cum ſingulis
colonis cauſam habeat, ſed de ſolo uillico ratio
nem omnium exigat. Si ergo inter colonos ali-
qua diſciplinatio fœda fuerit, unuſquiſque pro
ſuo delicto reus efficitur, uillicus autem ſi pro
omni fide redditum ſuum bene reddiderit, unuſ
quiſque pro fide ſua bene laudatur, Villicus au-
B tem pro fide omnium remuneratur. Sic Deus
in populo ſacerdotes ordinat, ut actuum eorum
ipſi rationem diſcutiant. Hæc ille. AVCTOR.
Si ergo ideo conſtituitur ſacerdos, ut pro cun-
ctis ipſe remunerationem accipiat, uidetur eum
in prouidentia Dei plus omnibus requiſitum.
Non ergo prouidentiam ſuam ad minores ſa-
cerdotes adiiciet, relictis epiſcopis apoſtolo-
rum hæredibus, de quibus directè in hoc loco
HIERONYMVS: Penſa item cuius Pontifi- Hie. To. 9.
catum, aut ſummum ſacerdotium gerunt Epi- Act. 7
ſcopi, Nonne Chriſti? Chriſtus autem eo quòd
maneat in æternum, ſempiternum habet ſacer-
dotium, non in ſeipſo tantùm, ſed in corpore Pſal. 109
ſuo, quod eſt eccleſia. Sic enim ei iurauit Domi
nus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æ-
ternum ſecundum ordinem Melchiſedech. In
cuius item typum ſuſcepit Simon, & placuit, ut
ſummo ſacerdotio fungeretur. Et ſcripturam
iſtam ſtatuerunt ponere in tabulis æreis, & pone
C re eas in peribolo ſanctorum, ut, ſicut ſuprà di-
citur, eſſet eis in ducem & ſacerdotem æter-
num. Vbi in expoſitione huius capit. 24. libro
2. RABANVS. Peribolus græcè dicitur mu Rabanus
rus atrii domini, qui totum templum per qua
drum ambiebat in circuitu. Sequitur. In
loco ergo celebri atrii domus domini ponebam
tur tabulæ æreæ, in quibus confirmatum fue-
rat per ſcripturam ſacerdotium Simonis, & fi-
liorum. Myſticè autem Chriſti ſacerdotium,
hoc eſt, populi eius Chriſtiani in atrio domus
Domini, hoc eſt, in præſenti eccleſia, ſcriptu
ra teſtificante confirmatur, & omnibus gentibus
ſtabile & perpetuum eſſe declaratur. Vn-
de eſt illud, quod in Pſalm. ſcriptum eſt, Iura- Pſal. 109
uit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſa-

cerdos

cerdos in æternum. Hæc ille. AVCT. Non ergo uana formido terreat meum Witcleff de casu maioris sacerdotii, ut ita liberè minor instituat utrumque sacerdotium, quia & maius & minus à domino deo est, & utrunque dicit, dominus sollicitus est mei. Qui anteq̃ essent fecit ut essent, & ut sic essent, primum. s. a se, & secundum item a se, per primum ipse cùm iam sunt, prouidentiam non abiicit. Velut sup illud Psal. 29. Ego autem egenus & pauper sum. AVGVS. Quid tibi curaturus es, quid tibi prouisurus? habeat tui curam, qui fecit te. Qui habuit tui curã antequam esses, quomodo non habebit curam, cùm iam es, qui uoluit ut esses? Hęc ille. AVCTOR. His ergo argumentis communibus, Armachanus, & Witcleff contra necessitates sacrorum Antistitum in ordinando minores, unde lux ueritatis illuceat, nebulæ discussæ sunt: attamen ne sic mens quieti suæ donetur, prouocat me multum, p Armachanus in fine capituli, more Witcleff, nequiter se humiliat, dicens. Si cui uideatur contrarium, p soli Episcopi habeant ex potestate sacramentali sacerdotali expressa in euangelio, aut in literis apostolicis, ordines conferre, oleum, altaria, & ecclesias consecrare, & etiam confirmare, eius sententiam nullatenus reprehẽdo, sed eam libenter amplector: quoniam illi sententiæ magis conuenire uidetur usus ecclesiæ: dum tamen ipsam sententiã ex sacra scriptura confirmet. Hæc ille. AVCT. Conformiter & Witcleff solet dicere, sicut in 2. sermone domini in monte, ca. 17. paratus sum reuerẽter semper suscipere sensum alium quemcũque, dũ tamen ex scriptura, uel ratione uiuaci fuerit declaratus. Et ibi, cap. 40. Papæ, uel Cardinalibus non est credendum, nisi se in scriptura fundauerint, uel etiam ratione. Hæc Witcleff, AVCT. Excedit Witcleff in largitate Ricardum, p admittat rationem citra scripturam, Ricardus solam scripturam ferentem admittit, & scripturã expressam. Expressa, inquit, in euangelio, & ita quicquid fuerit legis Dei, quod non est scriptũ iuxta euangelium, hoc apud utrunque contẽnitur. Nam si contẽta tacitè in scripturis Witcleff *non* acceptat, quomodo citra scripturam uiuacem suscipit rationem, cùm omnis ueritas, & omnis ratio contineatur tacitè in scriptura? Quid dixit ex scriptura uel ratione uiuaci, & nisi se in scriptura fundent, uel ratione, p millesies dixit per opuscula. Et post hæc quid est, quòd neuter auctoritatem ecclesiæ ducit in medium, quæ post scripturas sanctas fidem uendicat sub pœna perfidiæ, de qua & symbolum, Credo sanctam ecclesiam catholicam. Vtrique ergo dico, quod Donatistæ Cresconio, lib. 3. contra eum, ca. 26. clamat Augustt. Crede (inquit) orbi christiano dicenti tibi, baptismum Christi sció: qui fuerint traditores in Africa, uel ubilibet, ignoro. Hæc ille. AVCT. Crede, Ricarde, crede & Witcleff orbi christiano dicenti tibi, sacerdotium Christi ab episcopis ministratum agnosco, aliud ab aliis inuisis & ignotis, ignoro. An tutum uidetur istis singula refutare, quæ sine expressione scripturarum catholica tradidit ecclesia? Nec illa credenda esse, ratio conuincit humana: hoc solo capiuntur hæretici. Omnes enim hæretici scripturas clamant. Nullus unquam catholicam ecclesiam toto orbe dispersam: ideo Saluator fideles admonuit tales cauendos, qui in suis penetralibus fidem Christi constituunt, & dicunt, Ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Super quem locum commentario Matt. HIER. Nolite exire, nolite credere, quòd filius hominis in deserto gentium sit, uel penetralibus hæreticorum, sed p ab oriente usque in occidentem fides eius in ecclesiis catholicis fulgeat. Hæc ille. AVCT. Hæc ipsa fides ecclesiæ, & eius auctoritas, quantum hominum supergreditur rationem, tantum fateor diuinæ legis auctoritati succumbit, sed tamen quæ minoris esset auctoritatis fidelibus si eam ecclesia non prę ferret? Si ergo sola auctoritate Christi credis euangelio, cur repellis testimonium eius, quando de se testatur? qui enim dubiè, aut mendaciter loquitur, fidem de alio nullam fecit. Ergo si uerum semper sit testimoniũ ecclesiæ, semper credenda est. si quandoque fallere consueta, in omnibus est suspecta. Hoc dico pro quanto primam fidem scripturæ non ab ipsamet scriptura, sed ecclesia teste, habemus pro summa: humana uero ratio, ut plurimum est hypocritica, ueritatem simulans, cùm non sit, ut probant hæreticorum dogmata, & inter ipsos philosophos fallaciarum Elenchi. Media ergo est inter supremam auctoritatem scripturæ, & infimam rationem, fides ecclesię, scripturas uenerabiliter attollens, & exhibens, & rationem uagam hominis ad hanc geminam auctoritatem quasi alligans zona Pauli. Diminutam ergo protestationem, ecclesiam tacendo mi Ricarde formasti, similiter & dilectus tuus Witcleff, ut autem plenam faciatis, uos doceat libro quarto de Trinitate capitulo octauo. AVGVSTIN. Ego causas quas teddidi, uel ex ecclesiæ auctoritate à maioribus traditas, uel diuinarum scripturarum testimonio, uel ex ratione numerorum similitudinumque collegi, contra rationem nemo sobrius, contra scripturas nemo Christianus, contra ecclesiam nemo pacificus, senserit. Hęc ille. AVCTOR. Ita dicatis deinceps, si scriptura sacra, si ecclesię catholicę traditio, & sub his ratio humana suadeat, amplector liben

Psal. 29. *Hieron. To. 7.* *Hæresum causæ.* *Matt. 24.* *Hier. To. 9* *Aug. To. 3.* *Nota*

ter. Hoc dicendo contra antiquam traditionem ecclesiæ non laxaretis auctoritatem ordinandi simplices sacerdotes aliis ab episcopis, non mẽdaciter imponeretis scripturis, quæ nusquàm uera sunt, non solueretis tam facili uento antiquũ ecclesiæ ordinem, quem quia non uultis attendere, non nouistis, nec seductis infontibus, damnationis suæ præambula dedissetis: qua item forma fastuosum Sabinum Iabertinum episcopum

Greg. To. 2 instruxit. libro. 7. regiſtri, epiſtola. 16. GREGORIVS. Si dispensationis ecclesiasticæ regulam, & antiquæ consuetudinis ordinem sollicita studuisses consideratione pensare, nec tibi aliqua illicitæ præsumptionis culpa subreperet, nec alii occasione tui peccati discrimen incurrerent.

Prædicata à Christo, & apostolis non scripta. Hæc ille. AVCTOR. Ecce igitur antiquæ consuetudinis ordinem, & dispensationis ecclesiasticæ regulam in talibus dubiis sollicita consideratione pensanda, quia ipsa est multorum interpres, quæ scriptura non exprimit. Nam † illos omnes sermones, quos Christus paulò ante passionem manicanti plebi prædicauit in templo secundum Lucam: hi item sermones, & disputationes, quas Paulus per biennium Ephesi diffundebat in publico, ubi sunt? Et nunquid de lege Dei sunt? & tamen in theologia beatorum tic plenè tenentur, ut nec periit ex eis iota unum, uel apex. At ita de scriptore carnali dependent ut sine calamo in diuinis scripturis computari non possint, sed harum multæ, traditione maiorum inter ecclesiastica scripta currunt, quæ quãuis eas à purè ecclesiasticis iam temporis uastitate nescimus discernere, non minus sunt diuinæ: quas qui uiolare contendit, Christianus non erit: sicut suprà dixit August. Contra scripturas nemo Christianus. Sed ideò permisit ita esse sponsus ecclesiæ, ut sponsæ legis filii timerent atterere, quibus sponsus inseparabiliter leges suas miscuit. Attamen reputo omnes illas, quas uniuersa per orbem ab initio obseruauit ecclesia, aut quas omnes ecclesiæ hactenus obseruarent, si non hæresibus ueteranis essent abolitæ, purè ab apostolorum & Christi institutione, quamuis non tunc scriptæ essent, procedere: & inde capitale uitium esse sentire contra ecclesiam secundum partes. Vnde Homilia. 8. in Leuitic. ORIG.

Cur uoluit Christus ut non omnia scriberentur.

Orig. To. 1. Vult enim peccatorem posteaquàm fuerit mundatus, posteaquàm remissionem per pœnitentiam accepit peccatorum de purgatione capitis admoneri, & barbæ, & superciliorum, uelut si diceret ei, Ecce sanus iam factus es, uides ne ultrà capitis contrahas culpam. Capitis enim peccatum est aliter, quàm fides ecclesiæ continet de diuinis sentire dogmatibus. Hæc ille. AVCTOR. Hoc est quod dixi superiùs, quantumlibet emineat scriptura diuina sanctioni ecclesiæ, ipsa tamen taxabit sensum eius, quo aliter non possis, & † cuius interpretationi resistere capitalis est culpa, dicit Origenes. Hanc autem ecclesiam Christi, ne dubites, Hieronymus iam præ dixit ab Oriente usque in Occidentem fulgere. Cuius institutionem latissimam, si Ricardus recolet, quomodo sacerdos minor parem sibi ordinare non posset, scripturas minimè formidaret asserere.

Ecclesiæ interpretationi resistere nefas.

¶ QVOD MINISTER ALTARIS est ordinandus, ordinatione instituta per ecclesiam, sacris indutus, tonsus, inuocationi subiectus Episcopi & impositioni manuum eius per crucis signationem. Capit. LXIIII.

SVMMA.

Sacerdos ordinandus, quòd ab ordinatore suo uestibus debeat indui.
Mitra, Tiara, & Tonsura clericorum.
Apostolum præcepisse tonsuram, & nudam debere clericorum seruare coronam ex decreto Aniceti Papæ ostenditur.
Tonsura quid sit in clericis.
Minister altaris quomodo in ipsius ordinatione subijcitur inuocationi episcopi, & manuũ eius impositioni per crucis signationem.
Episcoporum necessitas ab Augustino innuitur.
Episcopos solos uerbi Dei prædicando auctoritate potestatiua pollere.
Ephod quid sit.
Rationale Pontificis.
Episcopus quomodo in consecratione sui accipit supra caput scripturas, sacerdos uerò minor nõ ita, sed solas manus ordinantis.

VIdsibi uult, quòd Witcleff addit opus clericale, uel uitam, ut securum de sui ordinatione constituat sacerdotem, ignoro, sic tamen assumit, ut prius dixi, ordinatum per unum simplicem sacerdotem, non oportet de presbyteratu timere, dum fecerit officium clericale, quia sufficit prudens reputatio cum diligenti officio. Hæc Witcleff. AVCTOR. Quomodo potest esse prudens reputatio, quòd ille eum ordinet, qui per omnes scripturas potestatem sic ordinandi unquam non habuit, & cui ecclesia nunquam hactenus contulit potestatem, & non insana reputatio, & blasphemia sit ista? Probatiã Witcleff. Si autem diligentia officii ut executio clericales officij

officij ordinet ſacerdotem, qualiter non erat Paulus apoſtolus, & ſacerdos ante iuſsionem Spiritusſancti, cùm tã ſolicitè exercuit officium apoſtolicum poſt baptiſmum ab Anania ſuſceptum, prædicans in ſynagogis Damaſci, quoniã hic eſt Chriſtus? An fortè palpitando reputabit cum Ricardo, quòd per illam manuum impoſitionem Ananiæ, ſi non fuerit confirmatus, ſit ſacerdos effectus? maximè quia, ut libro quinto deduxi, Ananias tunc potuit putari fuiſſe ſacerdos, & ſic eſſet Paulus ſacerdos tunc à ſacerdote ſimplici ordinatus? Sed pro his omnibus reputationibus infundatis de ipſo Paulo audiatur quid dicat, libro de laude Pauli, Homilia. 7.

Chry.To.3 CHRYSOSTOMVS. Neque expectauit Petrum, inquit, nec uenit ad Iacobum, nec alium omnino quenquam, ſed propria alacritate raptus ita totam illam, in qua fuerat baptizatus, prædicatione ſua inflammauit urbem, ut ſæuiſſimum contra ſe Iudæorum populum concitaret. Violentiſsimum enim perſecutorem Chriſtus in ardentiſsimum repentè prædicatorem immutauerat. Siquidem etiam cùm Iudæus eſſet, ſupra dignitatem ſuam multa faciebat, alligans, adducens, trahens ui publicos Chriſtianos: ſic etiam Moyſes, cum à nullo in principatu populi ordinatus eſſet, contribules tamen ſuos à barbarorum iniquitate defendit. Hæc enim ſunt fortis cuiuſdam ac uirilis animi certa documenta, hoc ſignum propriæ liberæque ſententiæ, nequaquàm in aliorum afflictionibus tenere patientiã, ſed benignè, atque conſtanter eos, qui opprimuntur, tueri, etiam ſi nullo in hoc ordinetur officio. Quòd uerò iuſtè arripuit opus principantis, Deus oſtendit, hanc ei poſteà conferens dignitatem. Id ipſum autem ſeruauit in apoſtolo Paulo, qui quàm ritè faceret ultrò arripiens initia ſermonis ac doctrinæ, oſtendit, eum doctoris honore ſublimans. Et infrà. Irruit Simon, ſed reprobatus eſt, & morte piclitatus. Irruit uerò Paulus, ſed apoſtolatus gloria coronatus eſt. Nõ enim in ſacerdotium, nec in honorem, ſed in miniſterium irruit, ac maximè in dolores hoc zelo & alacritate properauit. Propterea prædicator, propterea continuò efficitur clarus. Sicut enim qui princeps fuerit ordinatus, niſi dignè impoſitum ſibi adminiſtret officium, meretur etiam maiora ſupplicia: ſic alter & ſi non ordinetur quidem, ſuſcipiat tamẽ, & ſicut oportet impleat, non dico ſacerdotium, ſed prouidentiam curam que multorum, omni perfecto honore digniſsimus eſt. Hæc ille. AVCTOR. Diffuſe, ſed patenter ualde inſtruit iſte ſanctus catholicos, ne putent idem eſſe clericalis officij excutionem, & ordinem: dicens Paulum ſacerdotaliter monuiſſe populum de uia Chriſti, & quantum inordinato licebat ſacerdotij miniſterium expleuiſſe ante ordinem habitum, & per hoc meruiſſe ordinari: & ideò eſt prædicator, id eſt, uerbi Dei doctor, ideò eſt ordinatus apoſtolus, ſecundùm quę ipſa primę ad Timothe. 3. ait. Qui bene miniſtrauerint, gradum ſibi bonum acquirunt. Nec igitur imprudens tua reputatio ſine cauſa, nec diligentia officij ſufficit à iuſto timore ſuper ſacerdotio adepto tueri presbyterum, niſi ſuccedat ei ordinatio conſtituta in eccleſia, ſecundum poteſtatem illam, qua Paulus docuit Timotheum, dicens. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum presbyterij: quia poteſtas epiſcopalis, uel ſacerdotalis, cum prece myſtica, tempore, quo manus imponit epiſcopus, ſuſcepta eſt. Qualiter item ſuper hunc locum in expoſitione ſua lib. 5. notauit AMBROSIVS. Manus impoſitionis ſunt myſtica uerba, quibus confirmatur ad hoc opus electus, auctoritatem accipiens teſte conſcientia ſua, ut audeat uice domini ſacrificium Deo offerre. Hæc ille. AVCTOR. Hanc ergo precem myſticam, quam ordinando dixit epiſcopus, ab inſtitutione apoſtolorum nouimus emanaſſe, quæ omne eccleſiaſticum deſignat officium in ordinatione presbyteri, quòd item ritibus diuinitus ordinatis in ueteri teſtamẽto comparare non dedignabatur unquam eccleſia. Sed ideò conſtituit ſacerdotem in ingreſſu ueſtitum ueſtibus ſacris, cum ſtola oraria, ferentẽ manibus caſulam, ſicut Eleazarum poſt patrem Moyſes ordinauit. Quem locum legis pulcherrimè noſtris adaptat in epiſtola ad Vercellenſes circa medium ſacer AMBROSIVS. Quid autem illud ſignificat, quòd poſt defunctũ Aarõ ſacerdotem filium eius indueret Eleazarum, nõ uniuerſo populo, ſed ſoli Moyſi, qui eſt in ſacerdotibus domini impauit Deus, ut exuuijs Aarõ ſacerdotis, filium eius indueret Eleazarum, niſi ut cognoſcamus, quòd ſacerdos ſacerdotem conſecrare debeat, & ipſe eũ induere ueſtimentis, hoc eſt, uirtutibus ſacerdotalibus: at tunc ſi nihil ei deeſſe indumentorum aduerterit ſacerdotalium, & aptè quadrare omnia, ſacris eum adhibeat altaribus. Supplicaturus enim pro populo probari debet à ſacerdotibus, nè quid ſit quod in ipſo grauiter offendat, cuius officium eſt, pro aliorum offenſa interuenire. Hæc ille. AVCTOR. Ecce † ſacerdos ordinandus ab ordinatore ſuo ueſtibus inducitur, & hoc non à quolibet, ſed à ſacerdote. At ne ſimplicem ſacerdotẽ cum Witcleff intelligas, ſed ſummum, ſoli Moyſi, inquit, imperauit dominus: cùm tamen minores presbyteri de filij Aaron non deerant, ſed hi omnes unà cum populo ſunt excluſi, quando ſoli Moyſi dominus imperauit, qui ſicut Eleazarũ ſummum,

1. Tim. 3.

1. Tim. 4

Amb. To. 5

Amb. To. 3.

summum, ita filios Aaron minores instituit sa-
cerdotes. Vestes autem solennes induere sacer-
dotes tempore sacrificii etiam ante hanc legem
Hier. To. 3 obseruantia moralis fuit in statu naturæ: sicut in
Gen. 28. Esau, sacerdotio, libro Hebraicarum quæstio-
num in Gene. HIERONYMVS. Et sumpsit
Rebecca uestimenta Esau filii sui maioris, quæ
erant desiderabilia ualde apud se domi. Hoc
loco tradunt Hebræi primogenitos functos offi
cio sacerdotum, & habuisse uestimentum sa-
cerdotale, quo induti, Deo uictimas offerebãt
antequàm Aaron ad sacerdotium eligeretur. 4
Hæc ille. AVCTOR. Post † uestes, mitras.
2 Sic Exod. 29. Filios illius applicabis, & indues
Mitra. tunicis lineis, cingesque baltheo, Aaron scilicet
& liberos eius, & impones eis mitras. Eruntq;
mei religione perpetua. Has mitras uel tiaras
clericorum tonsuræ designant. Vnde libro se-
Tiara. cundo de origine officiorum, cap. 4. ISIDORVS.
Tiara apud uereres constituebatur in capite sa B
cerdotum: hæc ex byssо confecta rotunda erat
quasi sphæra media: & hæc significatur in par-
te capitis tonsa. Hæc ille. AVCTOR. Ton
tonsura cle ricorum. sa est hæc pars capitis, & quasi carnalibus, &
superfluis depilata, ut per sacrarum manuum
impositionem, nouam potestatem ad remit-
tendum peccata recipiat: hac ratione à primis
Apostolorum temporibus docebantur eccleſia
stici uiri caput tonsum & coronam gestare, 5
quæ formam sphæræ prætendebat in uertice, &
omittentes eam, canonicè accipere cogebantur,
Anicetus prout constat decreto Aniceti Papæ no-
ni à beato Petro capit. 4. Anicetus. Prohibete
fratres per uniuersas regionum uestrarum ec-
clesias, ut clerici iuxta Apostolum comam
non nutriant, sed desuper caput in modum
sphæræ radant: quia sicut discreti debent esse C
in conuersatione, ita & tonsura, & habitu di-
screti debent apparere. Sequitur. Hæc uobis
fratres, ut petistis, custodienda mittimus, &
custodire præcipimus. Hæc ille. AVCTOR.
3 Hoc notandum attendo, q† dixit Apostolum
præcepisse tonsuram istam, ubi scilicet docuit
omnem uirum non nutrire comam: ibi a fortio
ri docebat omnem clericũ nudam seruare coro
nam, cõtra quam apostolicam iussionem super
bi Lollardici Witcleuistæ in libello, quem scri
pserant ad Parlamentum Regis Angliæ Ricardi
secundi, ausi sunt pleniùs blasphemare ponendo
corollarium conclusionis suæ ibi. Secundò est
doloroſum interludium hominibus sapientibus
uidere episcopos ludere cum Spiritusancto in 6
collatione suorum ordinum, quia ipsi dant
coronas in characteribus loco alborum cer-
Liberata uulgo li- brea. uorũ, & hæc est liberata Antichristi introducta
in sanctam ecclesiam ad coronandũ otiositatẽ,

A Hæc ibi. AVCTOR. Albos ceruos dedit tunc
Rex ille, qui prænobilis, militibus scilicet, & fa-
miliaribus suis, ut essent sibi secta electa: sic deli
rauit insipiens gens Witcleuistica, ignorans scri
pturas sanctas, & apostolica instituta, sed nec
oraculis ecclesiæ credula, cuius ore iam loqui-
tur Anicetus. Et de institutis clericorum cap. 3.
RABAN. Tonsuræ ecclesiasticæ usus ab Apo- *Rabanus*
stolis introductus est, ut hi, qui diuinis cultibus
mancipati domino consecrantur, quasi Nazaræi
ideſt, sancti Dei crine præscisi innouentur. Est
autẽ † in clericis tonsura signum quoddam, qđ
in corpore figuratum, sed in animo agitur, scili *Tonsura quid.*
cet, ut hoc signo in religione uitia resecentur,
& in criminibus carnis nostræ quasi crinibus
exuamur, atque inde innouatis sensibus, ut co-
mis rudibus, eniteſcamus. Hæc ille. AVCTOR.
Hanc potestatem sacerdotes iudaici nesciebãt,
discipulis uerò suis, & noui testamenti sacerdo
tibus Christus per antistitem suum manum im
ponens dixit, Accipe Spiritum sanctum, & tan-
dem subiungit benedictionem super ordinan-
dum cum cruciformi signatione solenni. Vnde
ecclesiasticæ hierarchiæ ca. 5. DIONISIVS. *Dion.*
Sacerdos ambos pedes inclinans ante diuinum
altare, super caput habet hierarchicam dexte-
ram, & hoc modo a perficiente ipsum hierar-
cha, sacrificis inuocationibus sanctificatur. Mi-
nister † autem unum pedem inclinans ante alta-
re diuinum, super caput habet hierarchæ dexte-
ram, perfectus ab ipso ministrorum perfectiuis
inuocationibus, unicuique autem ipsorum cru-
ciforme insignitur à perficiente hierarcha signa-
culum. Hæc ille. AVCTOR. Notandum semp,
q hæc signacula fiebant cum inuocatione solen
ni nominis Dei, quam apostolus suprà dixit ad
Timotheum prophetiam, quem modum loquẽ
di habet 1. Corin. 14. Si autem omnes prophe- *1. Cor. 4.*
tent, id est, scripturas planè legant. Et lib. 1. con
tra Cresconium, ca. 34. AVGVS. De episcopis *Aug. To. 7*
quidem clericis recipiendis alia quæstio est, q-
uis enim cùm apud nos ordinantur, non super
eos inuocetur nomen Donati, sed Dei, tamen
ita suscipiuntur, ut uidetur paci, & utilitati ec
clesiæ conuenire. Neque enim episcopi propter
nos sumus, sed propter eos, quibus uerbum, &
sacramentum dominicum ministramus. Ac
per hoc ut eorum sine scandalo gubernando-
rum sese necessitas tulerit, ita uel esse, uel non
esse debemus, quod non propter nos, sed pro-
pter alios sumus. Hæc ille. AVCT. Hic uide
tur † Augustinus necessitatem episcoporum in-
uuere propter gubernandos populos, guberna
tioni sublimi, & administratione uerbi, non in
prædicando tantum, sed & in sacramento do-
minico administrando illius sacramenti (quis

dubi-

Digitized by Google

dubitat) quod iam habet in manibus, quòd cum clerici ordinantur, inuocatur super eos nomen Dei, prout paci conuenit, & utilitati ecclesiæ. In hac autem prophetica inuocatione notificat episcopus ad quam formam hoc assumit, scilicet, ad formam secundi gradus post episcopos IN PRAEFATIONE. Vnde sacerdotales gradus, atque officia Leuitarum sacramentis mysticis instituta creuerunt, ut cum Pontifices summos regendis populis præfeciſſes, ad eorum societatē, & operis adiumentum sequentes uiros, & secundæ dignitatis eligeres. Sequitur. Sicque in Eleazarum & Ytamar filios Aaron paternæ plenitudinis abundantiam trasfundisti ut ad hostias salutares, & frequentioris officij sacramenta ministerium sufficeret sacerdotum. Hac prouidentia Domine apostolis filij tui, doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt. Hæc ibi. AVCTOR. Bene elicit de scripturis, quòd hi non summi sint, nec ꝙ modicum distent à summis secundi ordinis sacerdotes: in partem autem sacerdotij & sollicitudinis eorum uocantur maximè prædicationis uerbi Dei, sed non in totum. Ideò benè dixit inuocatio, quibus illi orbem totum
7 secundis prædicatoribus impleuerunt. Et † propterea Petrus Parisiensis benè probat solos episcopos uerbi Dei predicando auctoritate potestatiua pollere. Vnde apostolus ad Titum post quàm dixerat, Oportet episcopum sine crimine esse: subiungit, ut potens exhortari in doctrina sana. Et ideò in rationali pontificis peculiariter insertæ sunt ueritas, & doctrina. Et notat itē lib. 1. super Osee in commentario super hoc loco, Quia dies multos sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Seraphim HIERONYMVS. Pro Ephod, & Seraphim septuaginta sacerdotium & manifestationes transtulerunt. Sciē
8 dum † autem, ut crebrò diximus, Ephod significare indumentum sacerdotum, quod in Exodo, & Leuitico à septuaginta dicitur superhumerale, ab Aquila indumentum dicitur. Sequitur. Hoc
9 † intelligimus, ꝙ in pectore, ꝙ corde Pontificis ueritas esse debeat, atque doctrina, ut non solum sciat fidem rectam, sed quod nouerit, possit ore proferre. Quod & apostolus Paulus scribit ad Titum, dicens qualis episcopus ordinandus sit. Oportet enim episcopum sine crimine esse tanquam Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non uinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctū, continentem, & amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit, & exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Hæc ille. AVCTOR. Copulat ergo traditionem apostoli Hieronymus de episcopo institutioni Pontificis ueteris in sanctificatione Seraphim superhumeralis rationalis. Et uestiendi genus nulli licebat sacerdoti minori, & cui cū ipso amictu doctrina & ueritas non conuenit, sed soli rationalis Pontificis & sic in institutione pontificis nostri hoc ipsum inserit specialiter iuxta Paulum. Ex potestate ergo ordinis, nec Witcleff, nec Ricardus deducere ualent potestatiuè docere incūbere sacerdoti, sed sola legatione de summo sacerdotio ex culmine dignitatis.
10 Vnde † & in consecratione sui Episcopus accipit supra caput scripturas, sacerdos minor non ita, sed solas manus ordinantis pontificis, sicut nunc, sic à principio. Vnde in sæpe dicto cap. 5. DIONYSIVS. Hierarcha quidem ad hierarchicam perfectionem adductus, ambos pedes inclinans ante diuinum altare, super caput habet
B tradita eloquia, & hierarchicam manum, & hoc modo à perficiente ipsum hierarcha omnino sanctissimis inuocationibus perficitur. Hæc ille. LINCO. Ponit super caput eius uolumen diuinorum eloquiorum & hierarcha consecraturus ipsum, imponit ei manum, & per sanctissimas inuocationes perficit eius ordinationem in episcopum. Hæc ille. AVCTOR. Hanc impositionem manus in ordinatione sacerdotis comitantur in ecclesijs multis conformis leuatio manuum astantium sacerdotum: prout notat libro. 3. secundæ partis de sacramentis HVGO. Presbyteri cum ordinantur, episcopo eos benedicente, & manus super capita eorum tenente, omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus iuxta manum Episcopi super capita eorum leuant, atque Spiritum sanctum super eos, qui ordinantur, inuocant. Hæc ille.

Dionysius.

Hugo. lib. 2. p. 3. cap. 11.

C ¶ DE OBSERVANTIIS IN ORDINATIONE SACERDOTIS, DE CONSECRATIONE TRIFARIA, DE MANUUM OSCULO, & ACCEPTIONE POTESTATIS AD REMITTENDUM PECCATA, & DE PRÆFATIONE EPISCOPI. CAP. LXV.

SVMMA.

1 *Manuum sacerdotis consecratio. Et quomodo tria concurrant ad illarum consecrationem. Et quæ sint.*

2 *Liræ doctoris dictum, scilicet, non unctas manus sacerdotum in lege, carpitur.*

3 *Regum & Pontificum capita, quomodo oleo sacro perfundantur.*

4 *Presbyteris manus, quòd ungantur sicut & episcopis.*

Oſe. 3.

Hier. To. 6. Ephod.

Rationale Pontificis.

Ad Tit. 7.

Digitized by Google

scopis. Et quare. Et unctio capitis quare ad epi scopum speciali. er pertineat.

5 *Sacerdotum in consecratione manuum impositio super hostiam in patena, & calice, quid designet.*

6 *Antistes, quomodo post trifariam manuum sacerdotum consecrationem, osculatur ordinatos. Et quid hoc significet.*

7 *Ordinati quomodo, & quibus uerbis à pontifice prolatis accipiant potestatem ad remittendum peccata.*

8 *Spiritus sanctus & per partes non detur.*

9 *Prædicatio nouis sacerdotibus ab Antistite facta.*

10 *Salutatio perfectiua quid.*

ACceditur propiùs ad consecutionem potestatis sacerdotalis, quæ præcipuè consideratur in consecratione manuum sacerdotis: de qua Exod. 28. uestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum & filios eius cum eo, & cunctorum consecrabis manus, sanctificabisquè illos, ut sacerdotio fungantur mihi. Hugo. Quod dixit dominus, uestes his omnibus. &c. In sacerdotum ordinatione cõplet antistes, reflectens stolam super humerum dextrum. Post inuocationem sancti spiritus stolam super utrunque humerum accipiunt, quæ in modum sustentaculorum munit dextrum latus, & sinistrum, ut ex hoc intelligant se per arma iustitiæ à dexteris & à sinistris esse munitos, ut eos nec aduersa fragant, nec prospera extollant Hæc ille. AVCTOR. Quod dicitur hic, consecrabit manus, alia litera habet, consummabit. interdum tamen implebis: sed tamen alio ritu dicuntur ungendæ manus in consecratione, demum implendæ. Vnde lib. quæstionum. Exod. quæstio. 119. AVGVST. De Aaron & filiis Aaron cùm præciperet dominus loquens ad Moysen quomodo uestirentur & ungerentur, quid est, quod ait: Et implebis manum eorum ut sacerdotio fungantur mihi? An fortè muneribus quæ offerenda sunt Deo? Hæc ille.

1 AVCTOR. Hic † notandum tria concurrere ad consecrationem manuum sacerdotis. Primò implebantur manus eorum muneribus offerendis, quæ solito modo benedictiones uocantur in scripturis, eo quòd in temporalium abundantia mercedem expectabant antiqui: & sic Isaac in benedictione sua stabiliuit Iacob in uino, & oleo, & dominatione fratrum. Et benedixit dominus Obededom, & omnem domum eius. 2. Regum 6. & hoc ritu primò, ut puto, à dei lege contracto, sicut hic Aug. scisitatur in plebis manu. An fortè munerib. Hieroboam impleuit manus extremorum de populo & fiebant & sacerdotes A & Michas in lib. Iudicũ impleuit manus filii sui & factus est ei sacerdos, & post impleuit manũ Leuitæ, & factus est ei sacerdos. Secũm in cõsecratione sacerdotaliũ manuũ erat unctio. Aliud item earum manuum impositio sup caput uituli & arieti primi & secundi. Secũm hæc tria sacer antistes primò replet manus ordinandi sacerdotis benedictione spũali, dicendo, Benedic domine, & sanctifica has manus sacerdotis tui ad consecrandas hostias, & præsta, ut quæcunq; sacrauerint, sacrentur. Cõsecrantur item manus sacri chrismatis unctione dicente epo. Consecrare & & sanctificare digneris quæsumus domine manus istas per istam sanctam unctionẽ &c. Quæ significat expansis manibus, quòd nouum accipit sacerdotium post apertionem libro in Apocaly. Ioannis à Christi chrismate iam effluxum. Vbi in expositione Apoca. ad Anatholium HIERO. Modò liber eius resignatur, modò hostiæ oblationis intelliguntur, modò sacerdotum chrisma fabricatio ædis testimonio aperto intelligũtur. B

2 Hæc ille. AVCTOR. His † aduersatur doctor de Lira dicens non unctas manus sacerdotum in lege, quia nec textus dicit, sed cùm tot expositiones hoc ipsum dicant, non audeo cum eo, singulis obuiare scriptoribus. Nam si Comestorem, & sequaces eius, Petrum scilicet cantorem Parisiensem, & Petrum Ioannis non recipit, cur non ueretur Augustinum, egregium Radulphum, & alios item magnos, ubi textus habet Leuitici. 7. Hæc est unctio Aaron, & filiorum eius in ceremoniis domini die, quo obtulit eos Moyses ut sacerdotio fungerentur. Ibi habet Homilia. 6. ORIGENES. Cùm proposuerit dicere legislator, Hæc unctio Aaron & filiorum eius, non subiunxit quæ esset unctio, nec qualiter unxisset exposuit, sed hoc quidem in sequentibus facit. C

Hæc ille. AVCTOR. Ista ergo est unctio, quã textus semel assumit, Origenes resumit, & unctio, inquiens, filiorum eius, ne tm uideretur Aaron esse, sed æquè unctio filiorum saltem in manib. Tñ Nicolaus miro modo illam euacuat, dicens illam aspersionem esse sup ipsos, & uestes eorum de sanguine uictimæ, & oleo unctionis. Miror, quòd consperſionẽ, unctionem dixit, cùm distinctè scriptura eas proferat Leuiti. 8. Tulit unctionis oleũ, quo liniuit tabernaculum, cumque sanctificans aspersisset altare, septem uicib. unxit illud. Hoc item aspersus est Aaron simul cũ filiis, ibi uersus finem capituli, nec tamen sic unctus. unde quæstione 19. super Leuiticum AVGVSTINVS. Quæri potest post mortem Moysi, quis ungebat successorem summi pontificis, qui succedere nisi defuncto non poterat utique? An qui iã unctus erat inter secũdos sacerdotes? Idẽ quippe fuit oleũ, quo summus. & secundi ungebantur

Digitized by Google

gebantur. Hæc ille. AVCTOR. Si idem oleũ, non hoc oleum aſperſionis, & illud oleum unctionis. & libro ſexto, capite primo ſuper Leuiticum RADVLPHVS. De unctione filiorum Aaron nihil dicitur, cùm in Exod. dominus Moyſi præcepiſſe legatur: cunctorum conſecrabis manus, ſanctificabisque & illos, ut ſacerdotio fungantur mihi: ſed legiſlator dum multa, quæ ſibi præcepta fuerant, ſe compleſſe notificauit, etiam panca, de quibus tacuit, ſub intelligenda reliquit. Quæ enim plurima compleuit, uſque hodie ſeruantur: nam † regnum., & pontificum capita oleo ſacro perfunduntur: qui autem minoris ordinis ſunt ſacerdotes, unctionem iſtam in manibus ſolùm accipiunt. Hæc ille. AVCT. Notat ecce magnus pater Radulphus, quòd antiquus ritus hodie perſeuerat, quo unguntur capite pontifices, atque reges. HVGO tamen in rationali dixit, quòd ob reuerentiam Chriſti capiti tranſlata eſt unctio regum à capite ad armũ dextrum: minorum autem unctio ſacerdotum tenetur in manibus, & capitibus lib. prædicto. 3.

4 Vnguntur † presbyteris manus ſicut epiſcopis, ut cognoſcant ſe hoc ſacramento gratiam conſecrandi accipere, & opera miſericordiæ erga omnes proximis exercere debere. Vnctio capitis ſpecialiter ad epiſcopum pertinet, ut intelligat ſe uicarium eſſe illius, de quo ſcriptum eſt, Vnxit te Deus deus oleo lætitiæ &c. AVCTOR. Bene dicit ſacerdotem minorem in hac conſecratione manus per hanc unctionem accipere gratiam conſecrandi: quia iam in ſubſequente conſecratione tertia ſuæ manus accipit gratiæ poteſtatem, cum dicat epiſcopus offerens manibus eius patenam cum oblato, & calicem cum uino, dicens, Accipe poteſtatem offerre ſacrificium Deo, miſſamque celebrare pro uiuis & defunctis. In cuius rei figuram Moyſes obtulit uitulum pro peccato, cui ſuper poſuit Aaron & filij eius manus. Obtulit & arietem ſecundum in cõ 7 ſecratione ſacerdotum: poſueruntque ſuper caput illius Aaron & filij eius manus, tetigitque extremum auriculæ ſingulorum dextræ ſanguine immolati, in qua manus ſuperpoſitione acceperant ſacrificii poteſtatem: & hæc erat manuum ſumma conſummatio, uel perfectio, prout notat quæſtione. 122. ſuper Exod. AVGVSTIN. Quid eſt, Et conſummabis manus Aaron & manus filiorum eius? An per manus poteſtatem ſignificauit, ut aliquid etiam ipſi conſummare poſſent? Poteſtas autem ipſa ſignificatione conſummare, qua præcepti ſunt ſanctificari à Moyſe, Et adduces uitulum ad oſtium tabernaculi, & ſuper ponent manus Aaron & filij eius ſuper caput uituli in conſpectu domini. Ecce unde ſupradictũ conſummandas eſſe manus eorum, id eſt, perfi-

A ciendam poteſtatem, ut etiam ipſi ſanctificarẽt, quomodo fit, cùm ponunt manum ſuam ſuper uitulum immolandum. Hæc ille. AVCTOR. 5 Hæc † ergo manus ſuperpoſitio, erat conſummata conſecratio manuum ſacerdotum, & acceptio poteſtatis: ſic ad uerum ſacrificium celebrandum corporis & ſanguinis ſaluatoris hæc manuum impoſitio ad iuſſum pontificis ſuper hoſtiam ſalutarem in patena & calice poteſtatem acceptam deſignat, quæ in manus conſecratione conſummat conſecrationem in tertio ſigno. Vnde in eodem libro *tertio. HVGO. *ſecundo
Accipiunt & calicem cum uino, & patenam cum hoſtia de manu epiſcopi, quatenus his inſtrumentis poteſtatem ſe accepiſſe agnoſcant, placabiles Deo hoſtias offerendi: ad ipſos nanque pertinet ſacramentum corporis & ſanguinis domini in altario Dei conficere, orationes dicere, & benedicere Dei dona. Hoc officio uſus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, quando poſt cœnam panem & uinum in corpus & ſanguinem ſuum cõ
B mutauit, & ut in memoriam ſuæ paſſionis idem facerent, diſcipulos monens, inſtituit. Hæc ille. 6 AVCTOR. Manibus † igitur ſacerdotum in hoc ritu trifariam conſecratis, ubi oſculi tempus accedit in miſſa, oſculatur ſacer antiſtes ſingulos presbyteros ordinatos, dicens unicuique, Pax tecum. & adiungens, Ora pro me frater. Quid autem hoc ſignificauit antiquitus, notat præfato quinto capitu. eccleſiaſticæ hierarchiæ parte. 7.
DIONYSIVS. Apud finem autem ſacerdotalis perfectionis oſculum ſacrã manifeſtationem habet. Sequitur. Ad ſeinuicem ſacerdotale oſculum ſignificatur conformium intellectuum, oſtẽdens communionem, & adinuicem lætitiã amabilem. Hæc ille. LINCOL. Oſtendit ſacram communionem, ideſt, ſacrum mutuum amorẽ, & de communicata inuicem ſacerdotali perfectione mutuam lætitiam conformium intellectuum. Hæc ille. AVCT. Verſus † finem iterum
C pontifex ſe conuertit, & manu impoſita ordinatis, Accipite (inquit) ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & bene poſt oſculum, iſtud apportat nuntium, utique Chriſtus donauit apoſtolis oſculans ſponſam ſuam. Inde quodam modo oſculans, & inſufflans, ſicut dicit euangeliſta, Inſufflauit, & dixit, Accipite ſpiritum ſanctum. Vnde ſermone. 8. ſuper cantica. BERNARDVS. Videte nouam ſponſam nouum oſculum accipientem: non tantum ab ore, ſed ab oſculo oris: inſufflauit, inquit, haud dubium quin Ieſus apoſtolis, id eſt, primitiuæ eccleſiæ, & dixit, Accipite ſpiritum ſanctum. Oſculum profectò fuit. Quid? Corporeus ille flatus? Non, ſed inuiſibilis ſpiritus, qui propterea in illo dominico flatu datus eſt. Hæc ille. AVCT.

Flatu

Flatu ergo oſculũ ſpiritus detulit, quod flatus non fuit: iu hoc ergo oſculo ſpiritus nouum donum accepit, eiuſdem tamen ſpiritus quem accepit in initio ordinationis ſuæ dicente ipſe antiſtite, Accipe ſpiritum ſanctum. Nec†. n. tunc alium accepit ſpũm, ſed eiuſdẽ ſpiritus, eiuſdẽque ſacerdotii expreſsius idem donum. Ambigit fortiter Armachanus, & timet ubi non erat timor, ne ſacerdotium acquireretur per partes, ſi in electione prima apoſtoli fierent ſacerdotes. Et nunquid iterum in cœna, ubi acceperant potentiam conſecrandi? & quid hic, ubi poteſtatẽ obtinent remittendi? Sed non uidet iſte philoſophus, q̃ humanitatem ſuam non acquirit infans per partes, quam ampliori gradu poteſtatis tenet uir factus, quàm tenuit infans natus. Idẽ homo, ſed uiribus alter. Non etiam alterum Spiritus ſancti ſacerdotium, ſed in eodem ſacerdotio ſecundum aliud donum, uel eiuſdem doni alium modum, nec partibiliter, ſed modaliter augmentatum. Sicut tractat hunc textum. Nondũ erat ſpiritus datus: ſuper Ioannem *ſermone. 32 AVGVSTINVS. Multa enim indicia Spiritus ſancti habemus antequàm dominus glorificaretur in reſurrectione carnis ſuæ. Non alium etiã ſpiritum prophetæ habuerunt, qui Chriſtum futurum prænuntiauerunr: ſed modus quidam futurus erat donationis eius, qui omnino antea nõ apparuerat. Sequitur. Poſt reſurrectionem autẽ ſuam primum quidem quando apparuit diſcipulis ſuis, dicit illis. Accipite Spiritum ſanctum. De hoc ergo dictum eſt, Non erat ſpiritus datus, quia nondum erat Ieſus glorificatus. Et inſufflauit in faciem eorum, quo flatu primum hominem uiuificauit. Hæc ille. AVCT. Ecce non alium ſpiritum habebant prophetæ, alium poſt reſurrectionem apoſtoli, nec eundem per alias portiones & partes, cum ſit impartibilis, ſed ut alii datur ſermo ſapiẽtiæ, alii genera linguarum in eodem ſpiritu, ſecundum apoſtolum, ſed ſecũdùm alium modum: ita idem ſacerdotium ſpiritus ſancti accipitur totum in poteſtate exorãdi, & amplius adhuc totum in poteſtate exhibita cõſecrandi, & item amplius in poteſtate remittendi peccata, non per unius ſacerdotii portiones uel partes, ſed, ſicut dicit Auguſtinus, per alios nouos modos. Finaliter † autem prædicat ordinatis Antiſtes, ut totum miſſæ ordinem deuotè diſcant ab aliis, & ſic eum honeſte perficiant. Hanc autem prædicationis formam primæuæ patres eccleſiæ cunctis ordinatis in ſacris explebant, communiter iutimantes ſingulis nomine tenus uocatis debitum ſuum ex ordine. Sic enim digeſtum enumerat DIONISIVS. ſex communia ordinatis prædicto capit. 5. Communia quidem ſunt hierarchis ſacerdotibus & miniſtris & in ſacerdotalibus ipſorum perfectionibus, ad diuinum altare adductio, & inclinatio, hierarchicæ manus impoſitio, cruciforme ſignaculum, prædicatio, perfectiua ſaluratio. Hæc ille. AVCT. Perfectiuam† ſalutationem, oſculum uult intelligere. Prædicationis autem miniſterium eſt, ut dicit ibi LINCOL. Poſt hæc autẽ ſequitur prædicatio, ideſt: ordinandorum ab hierarcha uocatio, & nominatio, & ordinum, quos celebrauit, enarratio, ut puta ſic dicat hierarcha ordinans, Iſte ſanctus pater ſic nominatus, ordinatus eſt ad ordinem diaconalem, uel ſacerdotalem: perficiat hunc diuina gratia ad hoc ſuum officium. Hæc ille.

Spiritus ſãctus per partes non datus.

**tractatu Aug. To. 9.*

Prædicatio nouus ſacerdotibus facta.

Saluratio perfectiua.

¶ DE SACRA OBSERVANTIA præſentãdi epiſcopo ſacerdotem, cum ad altare ingreditur, in quo ſignatur caſtimonia clericorum, quam hodierni Witcleuiſtæ contaminant. Cap. LXVI.

SVMMA.

1 *Sacerdotis ordinandi ad altare adductio, et eiuſdem Epiſcopo præſentatio. Et quid hoc ſignificet.*
2 *Continentiæ notum, quomodo ab omni ſacrè ordinato profitetur.*
3 *Witcleff, quomodo ſacerdoti nuptias permittat.*
4 *Sacerdos Willelmus uxoratus.*
5 *Coniugatorum miſeræ ſeruitutes deſcribuntur.*
6 *Seruitus uolũtaria q̃ ſit abiectior, quàm coacta.*
7 *Maritorum miſeriæ narrantur.*
8 *Votum q̃ libertatem auferat ſecus faciendi.*
9 *Votum ſimulatum quomodo obliget.*
10 *Auguſtinus, et Hieronymus quomodo pleno ore condemnauerint nuptias clericorum.*

SOlebat† autem antiquis primitiuæ eccleſiæ in communi ordinatione triũ maiorum ualde eſſe notatum, Quod epiſcopi ſacerdotes & diaconi cùm ordinandi primò adueniunt, ducuntur ad altare directè, ibiq̃ inclinantes & genuflectentes præſentantur epiſcopo. Hoc nos penè omiſimus, niſi recens daretur occaſio. Significat aũt hoc, eorũ uitã fore caſtiſsimam, & ſpreta carne, & mũdo rerro habito, eos deditos ſoli deo, Vnde c. 5. de eccleſiaſtica hierarchia de communibus tribus ordinibus. DION. Ad diuinum quidem igitur altare adductio, & inclinatio, ænigmatizat omnibus ſacerdotaliter perfectis ſupponere uniuerſaliter telearchæ Deo propriam uitam, & ſui ipſorum intellectualem totalitatem omnino ca-

Adductio ad altare.

Dionyſius

Digitized by Google

eo castissimam ipsi, & sanctificatam offerre cõ formem ei, ut est possibile dignam existentem Thearchico, & sanctissimo, & sanctuario altari sanctificante sanctè deiformes mentes. LINCOL. Ad diuinum quidem altare adductio & inclinatio, id est, procidentia, & genuflexio, significat omnibus sacerdotaliter pfectis, id est, sacrè ordinatis aliquo trium præfatorum ordinum, debitum esse supponere uniuersaliter, id est, totaliter teletarchæ Deo propriam uitã. Sequitur. Totalitatem dico omnino castam ipsi Deo, hoc est omnino puram, soli Deo omnino purè adhærentem. Hæc ibi. AVCTOR. Quod quia nuptus est, omnino non potest, dicẽte apostolo primæ Corinth. 7. Qui sine vxore est, solli 1.Cor.7. citus est quæ dominii sunt quomodo placeat Deo, qui autem cum vxore, sollicitus est quæ sunt huius mundi, quomodo placeat vxori, & di Continentia notam. 2 uisus est. Omnis † sacrè ordinatus, continẽtiã profitetur, sine qua soli Deo omnino purè adhærere non potest. Dixi de hac continẽtia clericorum suprà libr. 5. Nec potuit mihi persuaderi pro firmo Witcleuistas à suo præceptore dogma suscepisse contrarium, sed quadam licentia libertatis suæ paganicè usurpasse quosdam illorum flagitium simul, & abiecisse pudorem. Tardè igitur mihi venit ad manus, quod in vulgari dicat in sermone euangelij vigiliæ natalis Witcleff sacerdotis nuptus per mitti. 3 festi beati Ioãnis Baptistæ. Witcleff. Hic † possum, inquit, dubitare, & tractare de statu & uita sacerdotum, qualiter sunt dotati, & innupti contra auctoritatem diuinam. Nam inhibuit Christus dotem tãm in se, quàm in apostolis, & approbauit nuptias apostolorum, pluriumq; aliorum: & hoc est, ingenio diaboli succendere ignẽ in stuppis, quia uel oportet eos vri, aut custos artẽ perdat, laborans ut custodiat ignem istum. Et presbyteri non benefaciant vtrunque. Hæc Witcleff. AVCTOR. Ab hoc loco uidetis pestis ista fluxit in posteros, ipse enim quẽdam suum scholasticum informauit ad respondendum ad argumentum. 10. Stroodæ, Christus, inquiens, omnino à tali dominio se seruauit, sicut & eius apostoli: quare igitur non nos eorum uicarij, cùm tàm expressum mandatum ad hæc habemus in lege domini: nõ autem ad continẽdum nos ab omni opere coniugali? ideo timendum est nobis, ne Pharisaicè colamus culicem, & deglutiamus camelum. Hæc per Witcleff. AV- 4 CTOR. Hoc † anno tandem quidam magnus satelles Willelmus cognomẽto albus, sacerdos, & sub Willelmo præsule Noruicensi iudicio ecclesiastico præsentatus, fatebatur se docuisse plęrosq; legem nubendi à Christo cuilibet trium statuum ecclesiæ, putà, clericis, militibus, & cultoribus, seu mechanicis, ordinatam: Per Papam A uerò Antichristum cum eius consiliarijs in destructionem sacerdotij in Anglia post solutionem Satanæ circa annum. s. Christi millesimum infirmatam. Ecce q; acceptãtes dictam ordinationem de continẽtia sacerdotum præferunt ca ptiuitatem Antichristi, creaturæ execrabilis libertati generali Christi creatoris. Vnde & ipse iuuenculam habuit tunc nomine Ioannam pro vxore, cui non damnabiliter hæsit (vt dixit) imò multùm dixit inexpediens legem virginitatis corporalis nunquam sibi à Deo traditam vsurpare, & proprium donũ matrimonij sibi à Deo collatum abijcere. Iam potestis videre qualiter abutuntur libertatis agnomine, & gloriãtur in simulacris suis. Audiunt apostolum dicentem eis. Vos in libertatem uocati estis fratres. nõ autem audiunt eum cantẽtem: tãtum ne libertatẽ in occasione detis carni. Dixi superius in lib. 5. Produxi radicem castimonię clericalis à sacerdotio legis antiquæ, in qua propter tribum Leui seruandam, propagationis gratia ducebãt vxores: uicissim tamen suæ tempore, quo sacrificare debebant in templo, vxori simul renũtiabãt, & domui. Iam audistis antiquum Dionysium tradentem à tempore apostolorũ castissimæ vitæ professionem exactam à quolibet sacerdotum in ordinatione sui. Et iste non timens mendatium dixit, nisi per Papam mille annis post Christũ hãc captiuitatẽ presbyteris assignatam, hanc libertatem appellans, quã Apostolus in contrario ligaturam insinuat. Alligatus (inquit) es vxori, noli quærere solutionem primæ Corinth. 7. Quẽ locum exponens epistola ad Geruchiam, 9. de Digamia HIRONYMVS. Vxor †, inquit, alligata est uiro, & uir alligatus est vxori intantum, vt sui corporis non habeat potestatem, & alterutri debitum reddant, nec possunt habere pudicitiæ libertatẽ, qui seruiunt dominatui nuptiarum. Hæc ille. AVCTOR. Quid ad Valerium mittam istũ, qui tantã sibi libertatem spondet sub uinculo mulieris? nõ credet illi, forsan, nec C Terentio: uix dignum putet audire Salomonẽ: sed Paulum, & si nolit, audiat primæ Corinth. 7. Si acceperis vxorem, non peccasti, & si nupserit uirgo, non peccauit: tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Vbi in expositione AMBROSIVS. Hoc est, etsi à peccato liberi sunt, tamen in hac uita tribulationes habebunt, ut sunt gemitus uentris, nutrimenta filiorum, uictus, tegumenta, dotes, ægritudo, apparatus domus, vxoris necessitas, mariti dominatio. Ego autem uobis parco. Parcit quando ad hæc magis prouocat quæ tribulationes carnis & sollicitudines memoratas excludant. Et infrà. Volo vos sine sollicitudine esse. Diminuta enim sollicitudine seculi, in Dei rebus

Sacerdos uxoratus. Gal.6. 1.Cor.7. Hier. To.1 Coniugatorum miseræ seruitutes: 1.Cor.7. Amb. To.5

Digitized by Google

propensiùs uigilatur. Qui sine uxore est, cogitat quæ domini sunt, quomodo placeat Deo. Quomodo sine sollicitudine simus ostendit, dicens: Qui sine uxore est, cogitat quæ domini sunt. Amputata enim sollicitudine rei uxoriæ, quæ in mũdo sola cæteris grauior est, ad deum promerendum animus eruditur: Si tamen hac spe animus his molestiis se exuat, ut domino magis seruiat. Hæc ibi. AVCT. Ecce q̃ apostolus dicit. Tribulationes carnis multas passuros esse, qui coniugiis obsequuntur, & Ambrosius eas exponens dicit, Aegritudines, apparatum domus, uxoris necessitatem, mariti dominationem: tandem in generali dixit, sollicitudinem solam rei uxoriæ esse rem in omni mundo cæteris grauiorem. Et præter has in ipsa carne prurigines uoluptatum, & appetitus illicitos. Tribulationes carnis exponit libro primo contra Iouinianum capite. 6. HIER. Tribulationem, in
Hie. To. 2
quit, carnis habebunt. Huiusmodi nos ignari
B
rerum, putabamus nuptias saltem carnis habere lætitiam. Si autem nubentibus, & in carne tribulatio est, in qua sola uidebantur habere delicias, quid erit reliquum propter quod nubãt, cum & in spiritu, & in anima ipsa tribulatio sit? Hæc ille. AVCT. Et planiùs adhuc libro de singularitate clericorum AVGVST. Si mariti & uxores desideria coniugalia quotidie gerẽtes non sibi sufficiunt, qui ad augendas impugnationes fœminis sociãtur: ex improuiso uel transeunter ad horam fœmineus aspectus occurrens sagittas alienis oculis iactat, quando libera non est simplex reuerentia, quid illic geritur, ubi libertatis sumit mulier in contubernalitate constantiam. Hæc ille. AVCT. Ecce libertas, quam prædicant Witcleuistæ, grauissima est omnium seruitus, quam ipsi captiui li-
Aug. De. 4
C
bertatem uocant. Quare non propter prolis bonum, propter quod solum appetendæ sunt nuptiæ, sed q̃ libertatem consequuntur in uoragi nem uoluptatis, quam solam damnabat, & caue bat apostolus dum diceret, tantum ne libertatẽ in occasionem detis carnis. Sed dicis, Sufficit
Seruitus uoluntaria est abiectior, quã coacta
6 mihi mea libertas, uoluntas est, non seruitus: imò seruitus, & inde quia eam tuis, uilior. Prætextatus in Saturnalibus Macrobianis ait, Seruitus nulla deterior est, quàm uoluntaria. Quod nos nostris ceruicibus inferimus, non patimur repehendi. Sed quod nos arguimus iã? In quos
8
modò iacula uerborum dirigimus, si cunctos fideles, multo potiùs sacerdotes ministros Christi, turpe est uidere præpeditos officiis pudicitiæ libentius inseruire fidei coniugii quam libertati, quia supra ex uerbis apostoli Hieronymus ait, non posse habere pudicitiæ libertatem
Act. 6
qui seruit dominatui nuptiarum? Proh pudor,

A non esse æquum censuerunt apostoli relinquere uerbum Dei, & deseruire mensis, quantò magis iniquum est & fœdum derelinquere uerbi Dei ministerium, sacramentorum exercitiũ orationum instantias, interuentiones pro peccatis & sacrificiorum ritus (propter quæ sacerdos potius ordinatur, secundùm illud apostoli, Omnis pontifex pro hominibus assumptus, q̃ hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut dona offerat, & sacrificia pro peccatis) ut † deseruiat non modò mensis, sed & uxo
Heb 6
Maritorũ miseria.
7 ris cubili, in domo, & in natorum crepundijs, fasciolis: nexare panniculos, ad omnem tussim uxoris respondere, suspirium obstetricum, nutus agnoscere puellarum, stridula murmura modesto uerbo compescere, fœminarum examini præparato obsonio se absentem facere: foris item stiuas & aratra, confines habere boues & pecora, ligones & sarculos tractare cum rusticis: lites item & fœdera terminare cum proximis, & nihil sordidum, nihil uile inter rumores in auditum permittere. Dicat Wilielmus, dicat Witcleff an his necessitatibus coniugum ministrare, mensa etiam Christi relicta, sit æquum clerico, licitum sacerdoti? Dicit ipse uiua uoce, examinatus respondebat antistiti tres esse castratorum modos iuxta euangelium. Quidam
Eunuchorũ genera tria Matt. 19
castrantur natura ab utero matris: quidam uiolentia, ut spadones: quidam sponte castrauerũt seipsos propter regnum cælorum, de quorum tertio Christus non iussit, sed ait, Qui potest capere, capiat, quasi diceret, si non capio, liber sum Christo. Nam apostolus inquit primæ Corinth. 7. Si acceperis uxorem, non peccasti, & si
1. Cor. 7
nupserit uirgo, non peccauit. Sed magister eius Witcleff, qui docuit connubia sacerdotum licita, etiam a clero, & sacerdotio usque ad seculum
Wiclef
docuit retrocessum ad sextum argumentũ Strodæ in fine. Renũtiatio, inquiens, temporaliũ bonorum, titulo seculariter possidendi cuicunque clerico debet cõpetere, & qui sentit se minus dispositum, & sic uiuendum de parte domini, abstineat ab officio clericali, nec uideo quomodo repugnaret legi diuinæ, q̃ clericus sentiens se inhabilem ad illud officium, ad secundum retrocedat, quod licet temeritate quadam reliquerit, sed non tantum, quantum fungens officio clericali. Hæc illic Witcleff. AVCT.
8 Hac † excusatione in peccatis se ualde tutum
Votũ libertatẽ auferre secus faciẽdi.
putauit, quasi Iouiniana hæresis usque ad eum sine hac expositione sua indefensa iaceret. Infelix homo post sacerdotem marite, & translato in peius sacerdotio de presbytero laice, quid ad te, hæc liberorum electio, qui iam elegisti & cæpisti? An dixit tibi Christus silenter, quod aliis nunquam dixit: Qui potest capere capiat,

& qui

1.Cor.7 & qui iam cepit tenere desistat? Et apostolus, Nunquid te licentiat dicens, Si iam uoto te constrasti inter eunuchos euangelii tertios,& post hoc uxorem acceperis nō peccasti? Adolescentiores uiduæ damnantur à Paulo,quia primam fidem irritam fecerunt,& te fides prima, quia sacerdos es,imò nulla,tenebit. Vnde in hunc locum primæ ad Corint. 7. Si acceperis uxorem, non peccasti. In libro annotationum HIER. Illos dixit non peccare si nubant,qui nondum uouerunt Deo castitatem: cæterum qui uel in corde suo promisit,si aliter fecerit,habebit dānationem,quia primam fidem irritam fecit. Quod enim erat licitum, per uotum sibi fecit illicitū. Sicut Ananias & Sapphira,quibus post uotum de pretio possessionis suæ retinere nihil licuit,illicitè tenuerunt. Ob quam causam subita morte prostrati sunt. Hæc ille. AVCT. Vides te talem iam non esse post fidem præstitam in ordinatione,ut nubere possis impunè, qualiter ante susceptum ordinem potuisses. Nam,ut dixi, Vidua damnationem habet si nupserit: sic uirgo,quantò magis sacerdos? De quo li. 1. contra Iouinianum cap. 6. HIER. Si nupserit uirgo,non peccauit,non illa uirgo, quæ se semel Dei cultui dedicauit. Harum ēm si qua nupserit,habebit damnationem: quia primam fidem irritam fecit: si autē hoc de uiduis dictum obiecerit,quantò magis de uirginibus prævalebit? cum etiam his non liceat, quibus aliquando licuit. Virgines enim, quæ post consecrationem nupserint,nō tam adulteræ sunt, quàm incestæ. Hæc ille. AVC. Sacerdotes quoque si nupserint,non sacrilegi sunt, sed apostatæ: qualiter ergo nubent? immo ait, quia Christus tale uotum sacerdotio nō adiūxit, sed Papa,aut episcopus in friuola lege sua. Esto q̄ ista dicas: sed nunquid hoc ipsum corde promisisti seruare intrans ad sacerdotium? si non, fefellisti gratis,cùm nullus coegerit ordinari: si sic,aliud si feceris,damnationem habebis,quia primam fidem irritam fecisti,inquit Hieronymus. Vtrumuis ſ elige,aut Deo mentitus es & hominibus,aut damnationē fidei læsæ habes, nec fictio mentis,nec fraudulentum te potest excusare silentium,quia uotum tale nō expressisti uocaliter, facto publico matri ecclesiæ te conuincis reum uoti. Nam milites in sua ordinatione se obligatos recognoscunt ecclesiæ sola oblatione & depositione gladii,ut ait SARIBVRIENSIS. 4. Polycraticon. Nec necesse est, inquiens,ut hoc miles profiteatur uerbo, cùm legitima professio militiæ,facto eius videatur inserta. Hæc ille. AVC. Quanto magis in facto sacerdotis sub communi fide ecclesiæ? Q̄d autem dicis Christum non curasse continentiam clericorum,ergo Paulus malè damnauit, quos Christus propriæ libertati donauit, cùm hoc de uirginibus cauebat, quia præceptum domini non habuit. Quomodo ergo deuitari iuberet in presbyteris, si præceptum Christi non habuit,dicens ad Timo. Hos deuita? Vnde libro de singularitate clericorum in fine AVGVS. Caueant nunc prædones pudoris & plagiarii castitatis mulierculis suis exponere molestias querelarum: apud sanctos nostros non habent omnino suffugium, quibus ministeria ecclesiastica auctoritate Pauli apostoli prohibentur. Et hos,inquit,deuita. Ex his enim sunt,qui repunt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis. Hæc ille. AVC. Attendat iam qualiter Augustinus exponit apostolum iubentem deuitare Timotheo hos prædones pudoris,quos clericos,aut sacerdotes nouimus, ducentes secum mulierculas oneratas peccatis. Heu pseudo erant tunc, ut Witcleuistæ nunc, promittētes mulierculis illis impunè secū misceri,quod fecit Guillelmus suæ Ioānæ. Quòd item notat in eodem loco Tim. HIER. Mulierculas oneratas peccatis. Illas capiunt,quæ sunt oneratæ peccatis,impunitatem illis,ac ueniam promittentes. Hæc ille. AVC. Cùm huiusmodi clericis Paulus,ait Augusti. *ecclesiastica auctoritate misceri prohibuit dicens: hos deuita,qualiter hoc nisi uota castitatis haberent ratione ordinationis annexa? De talibus item queritur apostolus Petrus in 2. canonica ca. 2. Hi,inquiens,uelut irrationabilia pecora naturaliter in captionem & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes. Sequitur. Voluptatē existimantes diei delicias,cōquinationis & maculæ,deliciis affluentes,in conuiuiis suis luxuriantes uobiscum,oculos habentes plenos aduterii,& inceſſabilis delicti,pellicientes animas inſtabiles. Hos dicit BEDA in expositione illius tpe Petri & apostolorum hæreticos Simoniacos,Menandrianos,Basilidianos, Nicolaitas, Hebionitas,Marcioniſtas,& Cerdonianos. Tales prædicatores adulteros,& sacerdotes petulcos habebant hæreses tunc,nec iam inter Witcleuistas esse desistunt. Quod autem Augustinus dicit eos plagiarios castitatis,ob hoc dixit, q̄ uim castis inferunt,seductionibus impiis, quibus alliciunt insontes detractione castorū, dicentes castos turpes esse,& singulos impudicos. Qualiter hic queritur Petrus de suis,dicēs eos in his quæ ignorant blasphemantes,& ideo percipientes iniustitiæ mercedem. Vbi in expositione BEDA. Mercedē iniustitiæ,penā dicit, quā opera iniustitiæ merētur,maximè in eis,q̄ cū ipsi corruptioni carnis inseruiunt,nihilomi

1.Tim.5 2.Tim.5 Hie.To.9. Aug.To.4 Hie.To.9. Hier.To.2 *ministe ria. 2.Pet.2 Bed. Bed. Bed. Petū fuisse lutum obliti. Sariburien si.

nus conuersationem eorum, qui uiuunt castè, blasphemant. Cùm ipsi vesanis teneantur erroribus, eis qui sanum sapiunt, detrahere non cessant. Hæc ille. A v c. Hoc ipsum fecerũt Witcleuistæ in parlamento quodam publico regis Ricardi horrendis & prodigiosis, nec fas dici rumoribus, libellis formatis, omnes regni aures in sacerdotum & religiosorum catholicorũ fœdantes blasphemijs, quorum libellorum plures iste modò notatus Guillelmus se scripsisse fatetur: suum uolens iustificare errorem comparatione peiorum, sciens ubi magister suus Witcleff idem fecit ad argumentum Stroodæ, postquam hypocritæ plus magnificarunt traditiones hominum, quàm legem scripturæ, horrebant desponsationem presbyteri ut uenenum, sed fornicationem etiam secundum species turpissimas acceptarunt. Fides tamen scripturæ desponsationem sacerdotis non prohibet generaliter in quibuslibet secularibus. Hæc Witcleff. A v c. Quæ item hæreticorum insania apud Vigilantii sectatores frequentior erat: pro ut epistola quæ incipit, Multa *per orbem, scribit H i e r o n. Proh nefas, episcopos dicitur sui sceleris habere consortes, si tamen episcopi nominandi sunt, qui nõ ordinant diaconos, ni si prius uxores duxerunt, nulli cælibi credentes pudicitiam, imò ostendentes quàm sanctè uiuant, qui malè de omnibus suspicantur, & ni si prægnantes uiderint uxores clericorum, infantesque de ulnis matrum uagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid faciunt oriẽtis ecclesiæ? quid Aegypti & sedis apostolicæ, quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continẽtes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc docuit autem Dormitantius fræna libidini permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescẽtia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, ut nihil sit quo distemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis de quibus scriptum est, Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi, unusquisque in uxorem proximi sui hinniebat. Hæc ille. A v c. Hoc pondero in utroque patre Augustino & Hieronymo, quòd uterque de primo millenario Christi fuit, & uterque pleno ore condemnauit has nuptias, uel magis ineptias, & luxurias clericorum: non per se solos, sed Hieronymus ecclesiam orientis & Aegypti testem adducit: nec omittit apostolicæ sedis morem de pudicitia clericorum, nec alios admittentis, quàm castos, & cælibes, Alter uero. s. Augustinus, omnium factorum præteritorum tollit eis consensum, apud sanctos nostros, inquit, non habent omnino suffugium.

*in orbe monstra. Hie. To. 2.

Hiere. 25

A QVOD IN TOTA ECCLESIA sanctorum deest Witcleuistis exemplum, uel auctoritas de coniugio sacerdotũ, & ordinatione digamorum. Cap. LXVII.

S V M M A.

1 *Apostolorum si qui ante euangelium uxores habuerunt, quomodo postea assumpti in apostolatum, officium reliquerint coniugale.*

2 *Petrus solus coniugem habuisse certò scitur.*

3 *Apostoli quòd circunducebant mulieres pias, nõ ducebant.*

4 *Origenis dictum de castitate eorum, qui indesinẽs sacrificium debẽt offerre. Obiectio quædam, et ad eandem responsio.*

5 *Fœminalia, quæ in antiqua lege ad operiendã carnem turpitudinis pontificis & filiorum eius fieri mandabantur, quid designabant.*

B 6 *Guillelmus hæreticus, quòd falsum dixerit de Christo, quod ipse cuilibet triumstatuum ecclesiæ, inter quos sunt clerici, nubendi legem instituerit.*

7 *Chrysostomi dictum aduersus eos, qui dicunt, non possum, & quasi uidentur accusare conditorem.*

8 *Concilium Nicenum (in quo proiectus est Arius mundi stipula, & inhibitæ sunt non tantum clericorum nuptiæ, sed & introduci fœminas suspectas in domos eorum) adducitur.*

9 *Continentiæ honestas quantum ponderis continebat apud Romanos Flamines, aut uirgines Vestales, ostenditur. Et quid de Hierophantis Athenienſium.*

10 *Apostolici uerbi (unius uxoris uirum) duos peruersos fuisse olim interpretes, demonstratur.*

11 *Digami, quare arceantur ab ordine sacro.*

C IN tanta iam cã hæresis, dicãt Witcleuistæ, quis unquã apostolorũ post apostolatũ susceptũ, coniugẽ accepit, uel in cõiugali rõne seruiuit acceptæ? Hic Guillelmus hæsitabũdus quærere cæpit inter apostolos, & tãdẽ oẽs penè dixerat uxoratos, & potuisse post apostolatũ (quãuis nõ scribatur) sic ad uxores reuerti, sicut ad piscãdi officium. Hoc à Iouiniano suo qui accepit sic dicẽs libidinis suæ statum arripuit: contra quẽ li. 1. c. 16. H i e r. Neque † eñ euangelium ante crucẽ Christi est, quod passionc ipsius, & sanguine dedicatur. Iuxta quam *sententiã & cæteri apostoli, ut ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidam uxores, sed quas eo tpe acceperunt, quo euangelium nesciebant, qui postea assumpti in apostolatum, reliquerũt officiũ cõiugale. Nã cũ Petrus ex persona apostolorum dicat

Hie. To. 2. Apostoli cõiugale officium reliquerunt. *Regulã.

Digitized by Google

dicat ad dominum: Ecce nos omnia relinquen tes ſequuti ſumus te, Reſpondit ei dñs: Amen dico uobis, quoniam nemo eſt qui dimiſerit, aut parentes, aut fratres, aut uxores, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in ſeculo iſto, & in futuro ſeculo uitam æternam. Hæc ille. AVCT. In hac quæſtione oblationis Petri, concludit Hieronymus apoſtolos omnes uxoribus renuntiaſſe perpetuo, ſi iam plures haberent. Quod concedi ponit pro iam, ſed probat ex ſcripturis ſolum Petrũ fuiſſe maritũ, recitans textũ Pauli quomodo apoſtoli circunduxerunt ſorores ibi infrà. HIERON. Oſtendit eas germanas in ſpiritu, non coniuges, quanquam excepto Petro † apoſtolo nõ ſit manifeſtè relatum de aliis apoſtolis, ꝙ uxores habuerunt: & cum de uno ſcriptum ſit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus ſine uxoribus eos fuiſſe, de quibus nihil tale ſcriptura ſignificat. Hæc ille. AVCT. Interrogat Guillelmus, ſed ſi Petrus dimittet uxorem, ubi in ſcripturis inuenitur reliquiſſe eam penitus, nec re ſumpſiſſe eam de cætero? Iam dixit tibi ſanctus Hieronymus, ꝙ ubi reliquit nauiculam, ibi reliquit & coniugem, teſtante Chriſto, cũ reſpõdet eidem: Nemo eſt qui dimiſerit uxorẽ, patrẽ aut filios &c. Et in epiſtola ad Iulianum conſolatoria de pignoribus. Idem HIER. Qui in ſeculo primus es, cur nõ & in Chriſti familia primus ſis? An quia uxores habes? habuit Petrus, & tamen cum reti & nauicula eam dereliquit. Hæc ille. AVCT. Elige quod uelis cum Iouiniano tuo, cedo tibi, cum Hieronymo ſume in maiorem cauſæ tuæ perniciem cæteros apoſtolos cum Petro, ꝙ ante ſuum apoſtolatum mariti erant, Exceptis Ioanne & Paulo: poſt acceptũ ſacerdotium quis eorum ad maritale officium reuerſus eſt? quis ſanctorum in ſcripturis, epatus aut ſacerdotii miniſterio retento, uel relicto, iure coniugis ſeruiuit uxori? Si liberi erãt, cur libertatem ſuam nullus oſtendit? ptãtem habebant oẽs de euangelio uiuere, poteſtatem habebant non uiuere, poteſtatem ſuam ſine ſumptibus uiuere Paulus oſtendit: ptãtem item ſuã ſumendi uictus ſubſtantiam cæteri oſtenderũt ẽt ad onus eccleſiæ: poſſem uobis oneri eſſe ſicut apoſtoli Chriſti, ait Paulus ad Theſſalonicen. 1. Circunduxerunt mulieres, ſorores, cæteri, non Paulus. Circunduxerunt † inquit, nõ duxerunt. Vnde in illum locum. 1. Cor. 9. In annotationum. lib. HIER. Non de uxoribus dicit, ſed de his, quæ ꝓꝓ ſigna, quæ faciebant apoſtoli: ſequebantur: ſicut & cæteri apoſtoli. Non dicit mulieres ducẽdi, ne de uxoribus putaretur, ſed circunducendi, inquit, per prouincias, quæ neceſſaria de ſuis facultatibus miniſtrarẽt. Hæc

Matt. 19.

Petrum ſolum coniugẽ habuiſſe uerũ ſcitur

Tbe. 1.

Circũduco bant, nõ ducebant apoſtoli mulieres pias.

A ille. AVCT. Et li. 1. contra Iouinianum ca. 16. Hoc idem. AVCT. Ecce qui tantam libertatem contuliſti nuptiis ſacerdotum per totũ Chriſti millenarium a primitiis eius uſque nũc, te poſtulo, ut uel unum ſanctum non hæreticum nicolaitam, Bardeizitam, Iouinianiſtam, Vigilantianum, aut talium ſequalem eccleſiaſticè non correptum proferas exemplarem. Apoſtolus eos uitari mandauit, quo iure regula caſtitatis præcipitur omnibus, ſeruatur à ſingulis: niſi iure diuino, ꝙ antiquis ſacerdotibus cõtinentiã metu mortis indixit toto tpe iugis miniſterii, & ut impleatur in Chriſto perennitatẽ conſequitur. Ecce unus antiquus ſcriptor de millenario Chriſti hom. 23. ſuper librum Numerorum ORIGE. Ille † offerre põt, qui indeſinẽter cuſtodit continentiam, & conſeruat ſemetipſum à peccato, qua die interruperit, & præcauerit, certum eſt, ꝙ in illa die non offert ſacrificiũ indeſinens Deo. Vereor dicere aliquid, quod ex ſermonibus apoſtolicis intelligi datur, nè fortè uidear aliquos contriſtari. Nam ſi oratio iuſti ſicut incenſum in conſpectu dei, & eleuatio manuum eius ſacrificium ueſpertinum: dicit autẽ apoſtolus his, qui in cõiugiis ſunt, Nolite fraudari inuicem, niſi forſan ex conſenſu ad tps ut uacetis orationi, & iterum, Reuertimini in idipſum, certum eſt impediri ſacrificiũ indeſinẽs his, qui coniugalibus neceſsitatibus inſeruiũt. Vnde mihi uſ, ꝙ illius ſolius eſt ſacrificium offerre indeſinens, qui indeſinenti, & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati. Hæc ille. AVCT. Scienti ſcripturas loquitur Origenes, quarum uſu celebri quadam antonomaſia ſacerdos iuſtus uocatur, ut ibi, Deſudet eleemoſyna in manu tua, donec inuenias iuſtum cui des. Et quia ſacerdotis ſolius ius eſt offerre ſacrificium deo, ꝙ chryſoſtomus exponit nobis euchariſtiam. Sed ſine præiudicio cõiugum Origenes dicit intellectũ apoſtoli eſſe, ꝙ illius ſolius eſt hoc officiũ, qui indeſinenti, & perpetuæ ſe deuouerit caſtitati: hoc de iugi ſacrificio ueteri dici nõ potuit, ubi completa uice, ſacerdos ad uxorem reuertitur, inſtabat neceſsitas tpis, nè ſub cælibatu perpetuo tribus Leui deficeret, iam ergo ubi ſacerdotium non carne propagatur, ſed ſpiritu, ſuſpendit Chriſtus carnis officium, ut totum ſpiritu compleatur. Dices, Imò ab apoſtolo, epiſcopi, & ſacerdotes, & diaconi unius uxoris uiri & habentes filios ordinantur. Hoc uerum eſt, ſicut exponit Ambroſius, habentes filios, non facientes. Sic ſumpſit Iouinianus tuus apoſtolus, ſed ſic deceptus eſt, non intelligens ſicut reſpondet ei libro primo in eodem capit. 20. HIER. Tunc in nouello germine leuiora præcepta dabantur, & quia nec tanti uirgines erant, quan-

Hie. To. 1

Pſal. 140.

1. Cor. 7

Eccl. 2.

Obiectio.

Reſponſio.

Hier. To. 1

Digitized by Google

ti necessarij sacerdotes, ideo sunt ordinati mariti, sed qui serui uxorem esse desierant, inquit Beda, non ut tu somnias, qui coniuges retinerent. Non igitur dicat mihi Guillelmus Zachariam patrem Ioannis nuptum Elizabeth, non Hieremiæ patrem, aut alium ex prophetis: sed
Heb.7. audiat apostolum dicentem ad Hebræos translatum sacerdotium Aaron, ut legis translatio fiat, & iam multò sanctius sacerdotium Christi esse, quod ex ruinis legis Christus impleuit, ita ut semicastum sacerdotium legis antiquæ breue factum pro tempore, iam castitatis uoto facto debet esse perenne. Videtur mihi, inquit Origenes, quòd illius solius est offerre, qui se indesinenti, & perpetuæ deuouerit castitati: eo enim quo se ordinari consentit, hoc uotum castitatis promittit, sicut dicit suprà Dionysius hoc designare accessum eius ad altare, ut se præsentet episcopo. Quod item in antiqua lege fœminalia designabant. Quod lib. 3. de tabernaculo cap. 11. tex
Exo.28. tu Exodi. Porrò filijs Aaron tunicas linea para-
Beda. bis, sic exponit BEDA. Fœminalia † hæc, quæ ad
5 operiendam carnem turpitudinis fieri mandantur, illam castimoniæ portionem, quæ appetitum copulæ cõiugalis cohibet, propriè designant, sine qua nemo uel sacerdotium suscipere, uel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut uirgo permanserit, aut contracta uxore coniunctionis fœdera soluerit: quod uidelicet genus uirtutis nulli per legem Dei necessariò imperatum, sed uoluntaria est deuotione domino
Matt.19. offerendum: dicente ipso de hoc, Non omnes capiunt uerbum istud. Ad quod tamen benigna mox exhortatione eos qui possunt inuitat, dicẽs, Qui potest capere, capiat. Et paulò post eisdẽ,
Matt.19. qui uel uxorem, uel alios cognatos, & implica- C menta mundi huius propter ipsum reliquerunt, 7 centuplum promittit in hac uita præmium, & in seculo futuro uitam æternam. Vnde certæ gratia distinctionis non Moyses hoc indumento uestire Aaron & filios eius iubetur, sicut de priori bus dicitur: Vesties his Aaron & filios eius cum eo, sed facies, inquit, fœminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ. Tu fœminalia pontifici, & filijs eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab omni complexu eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis, nullum tamen uolentium huiusmodi continentiæ iugum impones, sed quicunque sacerdotes fuerint, ac ministerio altaris seruire uoluerint, ipsi sua sponte uxorem serui esse desistant. Quod ubi perfecerint, & suscepto semel continentiæ proposi 6 to ministros se sanctuarij atque altaris fore consentiunt, aderit lex diuina, quæ uelut certum illis habitum sacerdotib us cõgruum imponens, quo modo uiuere, uel docere debeant, superabundan A ter instituat congaudensque spontaneæ ipsorũ deuotioni dignum sacerdotio donum sapientiæ, patientiæ, mãsuetudinis, zeli spiritualis, humilitatis, misericodiæ, timoris domini, cæterorumque huius ornamentorum superaddet, alioquin iniquitatis rei morientur. Mortem nanque certissimam incurrit animæ si quis luxuriosè uiuens, sacerdotalem sibi usurpare gradum præsumit. Hæc ille. AVCTOR. Ex † hac scriptura- 6
rum congerie conuincitur Guillelmus falsum dixisse de Christo, ꝙ ipse cuibet trium statuum ecclesiæ, inter quos sunt clerici, nubendi legem instituit: quia ad contrarium inuitauit, dicens cũ ctis futuris clericis, Qui potest capere capiat: antequam ceperit per uotum, uideat si possit implere promissum. Nullus, inquit Beda, siue hoc uoto, uel ut uirgo existens, uirgo permaneat, aut contracta uxoriæ coniunctionis fœdera soluat, consecrari permittitur: nulli præcipitur, nul
B lus penè iam cogitur inuitus, sed qui iam consentit esse sacerdos, uoto castitatis se sponte cõstrinxit, Qui potest, inquit, capere capiat. Non potui capere, inquis Guillelme. Aetatem habebas, de teipso loquipoteras, annum uigesimumquintum agens. Cur hoc non dixeras ante consecrationis officium, imò magis cur facto, te posse dixisti cum alijs sanctis ingredi in sancta præsumens, te antistiti te consecraturo sponte præsen- *ho.18.
tans? tunc capere potuisti, de cętero reatum obligationis tuæ cœpisti. Tunc, inquis, potui, modò *Gen.4.*
non possum. Ergo alium te fecisti, quam Deus condidit: imò ipso Cain deterior factus es, cui Deus ait, qui mentiri non potest: Subte erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Et notanter ad has falsas excusationes uirorum carnaliũ tollendas dicit Moral. 17. * super epistolam ad
Hebræos CHRYSOST. Non † enim dicere *Chry.To.4*
oportet, non possum, & accusare conditorem. Si enim impotentes fecit nos qui iubet, accusandus est. Qualiter igitur eis multi non possunt? Quòd non uolunt dic. Si enim uoluerint, omnes potuerint. Propterea & Paulus ait. Volo omnes *1.Cor.7.*
homines esse ut meipsum: quia sciuerat, ꝙ omnes esse poterant ut ipse. Non enim si demum impossibile esset hoc dixisset. Vis fieri: uelle primum assume solum. Dic mihi. In omnibus artibus cum uoluerimus in eis fieri contenti sumus, solo autem uelle tangimus res, quale est quod dico. Vult quis fieri gubernator, non dicit uolo, & *Vult fie-
in hoc contentus est, sed rem tangit.* Absentari *ri negotiator.*
rursus uult, sed non dicit uolo, sed rem tangit. In longinqua uult profici sic, non tantum dicit uolo, sed etiam rem ipsam aggreditur. Demum in omnibus non sufficit uelle solùm, sed sufficit uelle cum opere: quia assumit rem quæ labora- *Habe-
tur.* Dicamus enim cooperatorem & conge- *mus.*

stratorem

Digitized by Google

latorem Deum, ſolum uelimus, ſolum operi offeramur, in re ſolum ſollicitisſimus. Hæc AVCTOR. Iam dignè reſponſum eſt huic prætẽſæ rationi carnalium, non poſſum, ergo conditor reus eſt ſuæ iuſsionis, quam tibi dixit, qui te impotentem fecit. Caſu & in ipſo contingentiæ, quem habemus præſentem, Apoſtoli uotũ inducitur dicentis: Vellem omnes homines eſſe tanquam meipſum. Quòd ſi non omnes potuiſſent, non hoc ipſe dixiſſet, ait Chryſoſtomus. Ad hoc dicat impoſsibilis, ſeu impotens noſter Guillelmus contra Apoſtoli ſentẽtiam, dicat, Fatue ſic Paule uouiſti, quia non omnes hoc poſſunt, quod tu eſſe meruiſti. Quòd ſi nõ fatuum hoc eius uotum erat, potuit audeo dicere Guillelmus cõtinere. Potuit, inquit, Chryſoſtomus, primùm, ſed noluit demum: ſi uelle ſuum facto coniungeret, quia Deus ipſe uolenti cooperari non deſinit. Hoc ex omnibus tibi dico: noli fallere Deum, quia uouiſti, iam te aſtrinxiſti, ait Auguſtinus. Aut quas tibi grates, ſi iam adeſſet, redderet Auguſtinus, quòd rapui ſti ei argumenti exemplum de grandi continentia clericorum, cum intenderet deprimere pertinaciam laicorum cauſantium ſe continere nõ poſſe lib. ſecundo de adulterinis coniugijs in fine, AVGVST. Si modò hoc non poſſet infirmitas hominum, multo minus id poſſet ſexus infirmior fœminarum. Vnde iſtos, qui uirilem excellentiam non putant, niſi peccandi licentiam, terremus, quòd adulterinis coniugijs inhærendo pereant in æternum: ſolemus enim eis præponere etiam cõtinentiam clericorum, qui plærunque ad eandem ſarcinam ſubeundã capiuntur inuiti, eamq; ſuſceptam uſque ad debitum finem, domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergo eis, quòd ſi & uos ad hoc ſubeũdum populorum uiolentia paremini, nonne ſuſceptum caſtè cuſtodiretis officium, repente conuerſi ad impetrandas uires à domino, de quibus nunquam antea cogitaſtis? Sed illos (inquiunt) honor plurimum conſolatur: reſpondemus & uobis timor multò ampliùs moderetur. Si enim hoc multi Dei miniſtri repente atque inopinatè impoſitum ſuſceperunt, ſperantes ſe illuſtriùs in Chriſti hæreditate fulgere, quantò magis adulteria cauendo uiuere continenter debetis, metuendo nonin regno Dei minus lucere, ſed in gehẽna ignis ampliùs ardere? Hæc ille. AVCTOR. In toto iſto paſſu non uenit ad calamum Auguſtini quomodo tales ad clericatum rapti, poſſent licitè nubere, & eo licentiùs, quo cauſari poſſent donum illud continentiæ non eis deſupere datum eſſe, ſed ſub eadem ſarcina continentiæ, cuncta ad bonum finem perducunt, & ad illos querulos de impotentia continendi audacter ſupponit eos caſtè cuſtodituros officium: quia ſi repente conuerterentur, impetrarent uices à domino, quas antea nunquam cogitarent. Sed noſter Guillelmus cum antea potuit, ſacerdos factus nõ poteſt eſſe caſtus, ab alijs gentibus, longè ſe motus: fragilis in natura, ita ꝙ non ſit ſimilis ei in terra. Et ꝙ torques in Papam, qui legem inſtituit poſt millenarium Chriſti, quid hoc tibi proderit Papæue noceat? Mora tẽporis, Chriſti legem nõ excludit, ut ſi manè nonfiat, ſaltem ſero fiat quod iuſſerit. Iam omnes ſancti clamant hanc continentiam clericorum neceſſariam legi Chriſti. Ipſi † uetuſti patres item infra millenarium tuum annis ſexcentis omnes, qui in illo glorioſiſsimo Niceno concilio, ubi proiectus eſt Arrius ille ſtipula mundi: ibi omnes inhibuerunt non nuptias tantomodo clericorum maiorum, ſed & introduci fœminas in domos clericorum, quæ ſuſpicionis notam poſſent attrahere. Vnde inter canones magni concilij Niceni tunc Paulino & Iuliano conſulibus eſt cap. 3. CONCILIVM NICENVM BITHINIAE. Interdixit per omnia magna ſynodus non epiſcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem, niſi fortè matrem, aut ſororem, aut amitam, aut eas tantùm perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt. Hæc ibi. AVCTOR. Vide ſi Papa poſt Chriſti millenarium ſacerdotũ nuptias infirmauit. Iam fœminarum contubernium in capite tui millenarij tot epiſcoporum concilium penitus interdixit. Nec mirum, fecerunt ipſi Apoſtoli Chriſti: quid reſtat Papæ igitur facere poſt primum millenarium, ſi fuiſſet ad ipſum hucuſque omiſſum, ſi ſit lex Chriſti, quantumcunque tardè ſeruanda eſſet: lex autem Chriſti eſt. Serò ergo item in ultima hora mundi ſeruanda eſt, aut certa mors animæ ſubeunda. Et huius rei cautio potiſsima eſt apud Papam, ut eam ipſe epiſcopis, & filijs epiſcoporum presbyteris, & miniſtris iniungat, quẽadmodum ſacerdos primus Moyſes Aaron pontifici & eius filiis imperauit, non tantùm Aaron in perſona & filijs illius, quos ueſtire fœminalia ſacrificantes inſtituit, ſed perſonam totam intelligens in ſpecie omnium ſacrificantium & miniſtrantium in futuro. Ordo enim ille miniſtrorum in actu perpetuo fuit caſtus, ſemper ſuſpenſus coniugio. Et quid nobis tempus tardum opponis? ante millenarium tuum pudicitia quærebatur in lege, imò & gentibus ſine lege. Si potes lege, uel audi Hieronymũ contra Iouinianũ libro primo ad finẽ, quid honeſtas iſta continentiæ apud Romanos Flamines, aut Veſtales uirgines põderis continebat,

Aug. Tom. 6.

Conc. nicæn.

Hier. To. 1 9 nebat, HIERONYMVS. Cùm † Apostolũ ma
lis mulieribus digamiam uiderint ignoscẽtem,
legant antequam religio nostra fulgeret in mũ
do uni nuptas semper habuisse inter matronas
decus. Per illas fortunæ muliebri sacra fieri so-
lita, nullum sacerdotem digamum, nullum fla-
minem bimaritũ, Hierophantas quoque Athe
niensium usque hodie cicutæ sorbitione castra
ri, & postquàm in pontificatum fuerint allecti,
uiros esse desinere. Hæc ille. AVCTOR. Vide-
tis cum quanta religione continentiæ supersti
tiosa sacra sua celebrauere gentiles continẽtiæ
(inquit) decreto perpetuæ: non tàm professio-
ne uoluntatis spontaneæ, quàm necessitate uio
lentiæ. Et ubi isti sine hac pudicitia quales erãt
nõ audebant sacrificare dæmonibus; nostri hæ
retici Deo sacrificare non metuunt: facti fœmi
nis subiugales, & quod plus est, pluribus fœmi
nis: contra quod gentiles ob reuerentiam cul-
tus, statuerunt nullum digamum sacerdotem,
nullum flaminem bimaritum. Sed ubi sunt di-
gami, aiunt Witcleuistæ, ordinari prohibiti ni-
si legibus Antichristi? Vnius uxoris uirum, nõ
unius fœminæ ante ordinationem maximè si-
gnauit Apostolus: quasi iam post ordinationẽ
posset se digamum facere liberè: qui digamus
si esset, ordinari non debuit, nec licet digamus
non esset, post ordinationem licet habere pri-
mam. Vnde in prædicta uerba Apostoli in epi-
stola ad Vercellenses AMBROSIVS. Virtu-
Amb. To. 3 tum (inquit) magister Apostolus est, qui cum
patientia redarguendos doceat contradicentes,
qui unius uxoris uirum præcipiat esse, nõ quo
exortem excludat coniugij. Nam hoc supra le-
1. Tim. 4. gem præcepti est, sed ut coniugali castimonia
seruet ablutionis suæ gratiam: neque iterum in
sacerdotio filios creare apostolica inuitetur au
ctoritate. Habentem etenim filios dicit, non fa
cientem, neque coniugium iterare. Hæc ille.
10 AVCTOR. Ex † quibus euidens est, duos eius-
dem uerbi apostolici peruersos fuisse olim in-
terpretes. Vnum qui diceret necessariò maritũ
ordinandum presbyterum, non suscipi uirginẽ
uel qui nuptias non contraxit, sed omnino u-
nius uxoris uirum: cuius sententiæ erant om-
nes Vigilantiani presbyteri, qui clericos nõ or
dinarunt, nisi habentes uxores tumẽtes uteris
aut uagientes pueros tenentes in ulnis, secun
dùm Hieronymum. Alterum qui diceret, etsi
multas habuisset uxores, omnino post sacerdo
tium debere fieri alicuius uxoris uirum. Sed
utrique occurrit in uerbo Pauli Ambrosius: ha
bentem (inquit) filios, non facientem: neq; con
iugium iterare, quod dicit esse legem Christi.
Iuxta Apostolum consequenter AMBROS.
Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod

A legis ergo est, non remittitur quasi culpa, sed
tenetur quasi lex. Ideo & Apostolus dicens. Si
quis sine crimine est unius uxoris uir, ergo
quia sine crimine est unius uxoris uir teneatur
ad legem sacerdotii suscipiendi: qui autem ite-
rauit coniugium, culpam quidem non habet co
inquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis.
Diximus quid legis est, dicamus etiam quid ra
tionis. Sed prius cognoscamus non solùm hoc
Apostolum de episcopo & presbytero statuis-
se, sed etiam patres in concilio Niceno tracta-
tus addidisse, neque clericum quenquam debe
re esse, qui secunda coniugia, sortitus sit. Quo-
modo enim potest consolari uiduam, honora-
re, cohortari ad custodiendam uiduitatem, ser-
uandam marito fidem, quam ipse priori coniu-
gio non reseruauerit? Aut quid interesset inter
populum & sacerdotem, si iisdem astringere-
B tur legibus? Debet præponderare uitam sacer-
dotis sicut præponderat gratiam. Nã qui alios
11 præceptis suis ligat, debet ipse legitima præce-
pta in se custodire. Hæc ille. AVCT. Non † est er
go propter peccatum, sed propter legem, quòd
ab ordine sacro digami arceantur. Et quamuis
lex pondus auctoritatis habet, quia diuina, ad-
ditur tamen auctoritati honestas, ut in aliquo
præcedat populum castitas sacerdotis. Additur
item ratio, ut ratio legis conditæ, sit ratio sacra
menti. Sacramentum autem est ut in eo signifi
cetur totius ecclesię unitas Christo subdita uni
uiro. Quod item signaculum gerit sacerdos ui-
ce Christi ad plebem. Vnde sicut nec Christus
potest esse uel carne uel spiritu bimaritus. De
qua libro 2. de bono coniugali. cap. 32. AVGV.
Propterea sacramentum nuptiarum temporis
nostri sic ad unum uirum & unam uxorem re-
dactum est, ut dispensatorem ecclesiæ non li-
C ceat ordinari, nisi uxoris unius uirum. Quod
qui acutiùs intellexerunt, ꝙ nec eum, qui cate-
chumenus, uel paganus habuerit alteram, ordi
nandum esse censuerunt. De sacramento enim
agitur, non de peccato. Nam in baptismo pecca
ta omnia dimittuntur. Sed qui dixit, Si accepe-
ris uxorem non peccasti, & si nupserit uirgo nõ
peccat. Et quod uult faciat, nõ peccat si nubat.
Satis declarauit nuptias non esse peccatum.
Propter sacramenti autem sanctitatem sic fœ-
mina, etiam si catechumena fuerit uitiata, non
potest post baptismum inter Dei uirgines con
secrari. Ita non absurdè usum est eum, qui exces
sit uxorem numerum singularem, non pecca-
tum aliquod commisisse, sed normam quãdam
sacramenti amisisse, non ad uitæ bonæ meritũ,
sed ad ordinationis ecclesiasticæ signaculum
necessarium. Ac per hoc sicut plures uxores an
tiquorum patrum signauerunt futuras nostras

Aug. Non habetur huiusmodi liber secundus.

ex

Digitized by Google

ex omnibus gentibus ecclesias uni uiro subditas: ita noster Antistes unius uxoris uir significat ex omnibus gẽtibus unitatem uni uiro subditam Christo, quæ tunc perficietur, cùm reuelauerit occulta tenebrarum. Hæc ille. AVCT. Sic habetis ex Apostolo & legem & rationem legis, unde non ordinetur, qui in capiendis uxoribus excesit numerum singularem.

DE SACRAMENTALIBUS precibus, & ritibus pœnitentiæ. Tit. VIII.

DE MANVS IMPOSITIONE cum prece absoluentis. Cap. LXVIII.

SVMMA.

1 *Pœnitentiæ sacramentum. Et quid de eo dicat hæreticus Witcleff arguendo.*
2 *Baptismus flaminis, & cordis conuersio, quòd sit idem.*
3 *Voluntas plena cõficiẽdi quòd sit necessaria uerè pœnitenti.*
4 *Exeũti ab hac uita sine arra pacis matris ecclesiæ ꝙ periculum damnationis immineat. Et quæ sint arræ pacis ecclesiæ.*
5 *Pax ecclesiæ, quod peccata dimittat.*
6 *Baptismus exterior, & impositio manus sacerdotis quantum ualeant.*
7 *Pœnitẽtiæ sacramentum, quòd sit reiterabile, & non baptismus.*
8 *Mundandi a peccatis modi, narrantur.*
9 *Baptismus quomodo possit etiam ab hæreticis ministrari, & quando non esset reiterabilis.*
10 *Verba humanitus adinuenta, et manus impositio quæ sunt arra pacis ecclesiæ, et quibus magnum geritur sacramentum, quomodo absoluunt hominem à peccato.*
11 *Laicus, quòd indigeat sacerdote pro remissione peccatorum habenda, ostendit Origenes.*

Pœnitẽtiæ sacramentum.

1 SACRAMENTVM †pœnitentiæ, quamuis sit aliis sacramentis in obseruantiis & ritibus parcius, in nullo tamen est à blasphemiis Witcleff in multiplici eius inuasione liberius. Libro enim suo de papa. ca. 11. arguit sic. Tam necessarium est sacramentum pœnitẽtiæ, quàm sacramentum baptismi: sed laicus potest unum ministrare in casu necessitatis, ergo & alterum, Respondet. Videtur mihi ꝙ sicut nõ est possibile peccatorem saluari nisi baptizetur baptismo flaminis, sic nec possibile est peccatorem saluari nisi mente pœniteat: uerumtamen uidetur, ꝙ nulla scriptura obuiat, sed consonat, ꝙ quantumcunque grauis peccator si in fine contritus fuerit, & si nullum sacerdotem conuersantem secum consuluerit, aut peccata sua auriculariter ei ostenderit, & dicendo uerba humanitùs mànuum super caput pœnitentis posuerit, non eo minus per absolutionem Christi quem oportet priùs absoluere, est de numero saluandorum, quia communiter in contritione præcedenti peccatum deletur à domino. Hæc Witcleff. AVCT. Hic uidetis quantum hoc sacramentum uenerabile in se & suis ritibus parui pendit. Potest tamen uideri plærisque ista dixisse catholicè, qui attentè dicta ista sub ambigua ueste sua non curant inspicere. Queror, ut sæpe quęstus sum, huius fraudem uersutiæ, quã B penè semper tenet in uerbis, sed sine ea non est set hæreticus obduratus. Pelagius quoque hoc modo hæresim suam caligauit in uerbis, prout Albinam & Melamiam instruit. Vnde libro primo contra Pelagium & Cælestium de gratia & originali peccato. AVGVSTINVS. *Aug. To. 7* Scripsistis (inquit) mihi cum Pelagianis egisse, ut quæcunque aduersus eum dicerentur scripto damnaret, eum dixisse audientibus nobis. Anathemo, qui uel sentit, uel dicit gratiam dei qua Christus uenit in hunc mundum, peccatores saluos facere, non solùm per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiam per singulos actus nostros nõ esse necessariam. Et qui hanc coguntur auferre, pœnas fortiuntur æternas. Quisquis autem hæc audit, & sensum eius ignorat, quẽ in libris suis satis euidenter expsit, sequitur. Omnino. n. putat hoc sentire, qđ C ueritas hẽt. Quisquis aũt quid in eis apertiùs dicat, aduertit, debet habere etiam ista uerba suspecta. Hæc ille. AVC. Ita igitur qui legit in libris Witcleff quid contra baptismum, quid cõtra pœnitentiã apertissimè dixerit, & hic quid obtegit erui ualet. Quid baptismum flaminis
2 dixerit, & quid de operibus mente pœnitere. Scimus † Augustinum & patres cœteros hoc dicere conuersionem, quod moderniores scholastici flaminis baptismum appellant. Ipsum. s. votum efficax ad baptismum flaminis cum dolore dilatum, & inde à spiritu sancto acceptum: nec sine isto uoto baptizat flamen, quia contemnitur sacramentum si quid ex uoluntate defuerit. Vnde lib. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 39. AVGVSTINVS. Quibus omnibus rebus ostenditur aliud esse sacramentum *Aug. To 7.* baptismi, aliud esse conuersionem cordis, sed salutem

lutem hominis ex utroque compleri, nec si unũ horum difuerit, ideo putare debemus conſequens eſſe & alterum deſit, quia illud ſine iſto poteſt eſſe in infante: & hoc ſine illo potuit eſſe in latrone, complente Deo, ſiue in illo, ſiue in iſto, quod nõ ex uoluntate defuiſſet. Cùm uerò ex uoluntate alterum horum defuerit, reatu hominem inuolui: & baptiſmus quidem ineſſe nõ percepto baptiſmo, ſed cõtempto baptiſmo nõ poteſt: neque enim ullo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cùm Dei ſacramentum contemnitur. AVCTOR. Ex hoc eodem loco *ſuprà lib. 5. probauimus. Nec pigebit eodem in hoc loco quid de baptiſmo flaminis, id eſt, Spiritus ſancti contra fallaciam Witcleff ſit dicendum, oſtendere. Nullo modo dicenda eſt cõuerſio cordis, inquit Auguſtinus, cum ſacramẽtum contemnitur. Contemnitur autem, ſi uoluntas habendi defuerit, in tãtum, ut nec Deus ſacramenti uicem ſuppleat, nec flamen tunc baptizet. Sic enim ait Auguſtinus: complẽte Deo, inquiens, quod non ex uolũtate defuiſſet. Cùm uerò ex uoluntate alterum defuerit, in reatu hominem inuolui: & ſequitur, quod ait Sapiens: Quia in maliu olam animam nõ introibit ſapiẽtia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Conſequens ergo eſt, ut ubi uolũtas efficax nõ eſt, ita ut doleat deeſſe baptiſmi ſacramentum, nec baptiſmo flaminis baptizatur à peccatis. Et ſic cõcludas, ſi tibi uidetur cõgruum exemplũ, quòd † nec eſt poſsibile peccatorem ſaluari, niſi mente ritè pœniteat, deeſſe. ſ. ſibi quibus impleri uellet pœnitentiæ ſacramentum. Si enim diuinum promiſeris ſupplementum, & baptiſmũ flaminis ei, qui baptizari renuerit, erraſti deformiter, & ita in ſyllogiſmo tuo ſi mentis pœnitẽtiam dixeris efficacem & acceptam Deo, quæ eccleſiæ ſacramentum foris contemnit, damnabiliter item erraſti; quia ſine conuerſione cordis ad Deum nullo modo remittit ipſe peccatum, nec complet ſacramentum, quod eſt contemptum: ſicut nec in latrone compleuiſſet flamine baptizando, ſi ex uoluntate defuiſſet. Cùm Deus nihil complet, uel ſupplet, niſi quòd in ſe adeſſe debuerat. In hoc tamen bene ſacramenta iunxiſti pœnitentiæ & baptiſmi: quia utrumq; inſtante periculo ſub obtẽtu æternæ ſalutis appetitur, & neutrum ſine certa damnatione uitatur. Sic enim coniungit ea libro de adulterinis coniugijs primo in fine AVGVSTINVS. Ego non ſolùm alios catechumenos, uerùm etiam ipſos, qui uiuentium coniugijs copulati retinent adulterina conſortia, cùm ſaluos corpore in his permanentes non admittimus ad baptiſmum, tamen ſi deſperati, & intra ſe pœnitentes iacuerint, nec pro ſe reſpondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum cæteris lauacro regenerationis abluatur. Quis enim nouit utrum fortaſsis adulterinæ carnis illecebram uſque ad baptiſmum ſtatuerant detineri? Si autem ab illa deſperatione recreati potuerint uiuere, aut faciant quod ſtatuerant, aut edocti obtemporabunt, aut de contemptoribus fiet, quod etiam fieri de baptizatis talibus debet. Quæ autem baptiſmatis eadem reconciliationis eſt cauſa, ſi fortè pœnitentem finiendæ uitæ periculum præoccupauerit: neque enim ipſos ex hac uita ſine arra ſuæ pacis exire uelle debet mater eccleſia. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ad utriuſque ſacramenti arguendam neceſsitatem ſupponamus caſum, quem ſuppoſuit Auguſtinus. Non baptizatum uirum adulterina contagione detentum ad ultimum uiæ periculi fines eſſe peruentum: ſi tamen intra ſe pœnitens iaceat, nunquid baptizandus eſt? Baptizandum puto, inquit Auguſtinus, qua in neceſsitate? ut peccatum cum cæteris lauacro regenerationis abluatur. Fruſtra hoc, quia iam baptizatus eſt, inquit Witcleff, baptiſmo flaminis, & abſolutus eſt abſolutione Chriſti, ſi pœnitens fuerit. Et tamen quæ baptiſmatis, ipſa reconciliationis eſt cauſa, ſecundùm Auguſtinum. Si talis adulter iam fuerit baptizatus & pœnitens apparuerit, nunquid item abſoluendus eſt à prebytero? Abſoluendus eſt, inquit Auguſtinus. Qua neceſsitate? quia nec ipſum, inquit, ex hac uita ſine arra ſuæ pacis exire uelle debet mater eccleſia. Falſum ergo eſt quod concludens Witcleff ait. Quòd quantumcunque grauis peccator, ſi in fine cõtritus fuerit, & ſi nullum ſacerdotem conſulue rit ſecum conuerſantem, aut peccata ſua oſtenderit auriculariter, & per uerba manus impoſitione acceperit, non minus abſoluitur abſolutione Chriſti. Nam † periculum damnationis imminet exeunti ab hac uita ſine arra pacis matris eccleſiæ, quod nec uelle debet mater eccleſia. Si nec eccleſia debet hoc uelle, ergo nec ipſe negligere, cùm tutum ſit in ſola pace eccleſiæ dimitti, cui ſolùm dixit in rectoribus ſuis, Cuius retinueritis peccata, retẽta ſunt &c. Aut nũquid pacem ſpõſæ Chriſti cõtẽnit, qui arras pacis eius nec facto impetrat nec uoto? Sic .n. ſupponit Witcleff, ꝙ nec ſacerdotẽ cõuerſantẽ ſecum cõſuluerit, nec peccata oſtẽderit, aut manus eius impoſitionẽ per ſancta uerba ſuſcepe rit. Hæ ſunt arræ pacis eccleſiæ, hæc ſigna. Qui arrã pacis horret, qualiter diligit pacẽ ipſã? Qui ſigna regis ſpernit à ꝓcul, regẽ qualiter diliget? Impoſsibilẽ ergo caſum ſupponit, ꝙ qui uerè cõtritus fuerit, ſacerdoti ꝓ recõciliationis gratia obtinẽda ī eccleſia nolit cũ poſsit fateri delictum,

*ꝓ. tomo de Sacramentis qui eſt 25.

Sap. 1.

3 Voluntas plena conſtituendi neceſsaria eſt ut ſit pœnitentia.

4

Aug. To. 6.

Matt. 18.

Arra pacis eccleſiæ.

Digitized by Google

ctum,& munus pacis eius obtinere per manũ Vnde lib.3.de baptismo contra Donatistas.

Aug. To.7 cap.16.AVGVS. Accipite Spiritum sanctum, si cuius remiseritis peccata remittuntur illi. Si cuius tenueritis, tenebuntur illi. Ergo si personã gerebant ecclesiæ,& sic eis hoc dictum est tan

Pax ecclesiæ peccata dimittit. 5 quam ipse ecclesiæ diceretur, pax † ecclesiæ dimittit peccata,& ab ecclesiæ pace alienatio retinet peccata: non secundùm arbitrium hominũ sed secundum arbitrium & orationes sanctorum spiritualium, qui omnia iudicant, ipsi autem à nemine iudicantur. Petra enim tenet, petra dimittit: colnmba tenet, columba dimittit, unitas tenet, unitas dimittit. Hæc ille. AV- 8 CTOR. Noli iã dicere hunc contritum tuum à Christo quomodolibet absolutum, si adhuc ecclesia teneat eum uinctum. Noli item dicere eum cum ecclesia habere pacem, cuius contemnit ministerium. Nam ipsa per ministros hanc sumpserat potestatem, ut cuius peccata solueret, soluerentur: cuius etiam retineret, si B ne spe solutionis à Christo, retenta essent. Non ergo petra dimittit peccata, nisi dimittat sacerdos. Neque petra dimittit, neque Christus, si sacerdos retinet, quia spretus. Non ergo ad numerum saluandorum pertinebit contritus tuus quia extra ecclesiæ unitatem pœnituerit, cùm nollent reconciliantis manum acceptare dum posset: sicut nec baptizatus tuus ad salutem baptizatus est, qui uoluntate renuit baptizari dũ

6 potuit. Tanti † valet baptismus exterior, tantique manus impositio sacerdotis, ut sine eius in se uel in sui supplemento, ubi facultas adest habendi, nullus reatus dimittitur, cui peccator tenebatur obnoxius. At ego dico hac manus impositione, hac quam tu dedignaris dicendo uerba humanitùs manum super caput pœnitentis posueris, hac inquam manus impositione, & hac oratione reconciliationis celebratur ecclesia † licè sacramentum. Vnde lib.3.de unico ba-

Aug. To.7 C
Pœnitẽtia sacramentũ reiterabile. 7 ptismo.cap.15.AVGVS. Manus † autem impositio non sicut baptismus repeti potest. Quid est enim aliud nisi oratio super hominem? Nã quòd in typo unitatis Petro dominus dedit potestatem ut id solueretur in cœlis, quod in terris ille soluisset, manifestum est, quòd illa unitas etiam una columba perfecta sic dicta. Hæc ille. AVCTOR. Vnitas ecce columbę, id est ecclesiæ, Petrus est, cui commendatur potestas dimittendi in terra, ut dimittatur in cœlo. Et quomodo? Per manus impositionem, quæ repeti potest, quod baptismus non potest. Hæc autem manus impositio per hoc ab alia per cõfirmationem aut ordinationem data discernitur, quæ ita ut baptismus æquè repetenda non est. Manus autem impositio in typo unitatis A Petro commissa est frequentiùs repetenda: quę est oratio super hominem, id est fit, dum super hominem dicitur, quæ diuina est, quamuis ab homine edita: quia ad exemplum diuini uerbi, quo pctores mũdare solebat, formata. Qua manus impositioe,& quib. uerbis mũdari solebãt antiquitùs p pastores ecclesiæ mortaliter delinquẽtes extremi quiq; pctores, aut hæretici, ut notat libro 2.contra Cresconium c.2.AVGVS. *Aug. To.7* Ideo uobis non uidentur mundari cùm ad nos à uobis transeunt, quia denuò non baptizantur, quasi solo baptismo, quem repeti non oportet, cùm idem atque unus est, homines ab *Mundandi a peccatis modo.* errore mundentur. Mundantur † & uerbo ueritatis ab illo, qui ait. Iam uos mundi estis *Psal. 9.* propter uerbum, quod loquutus sum uobis. Mundantur & sacrificio contriti cordis ab illo, de quo dictum est, Sacrificium Deo, spiritus contribu *Lu.8* latus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Mundantur & eleemosynis ab illo, qui ait, Date eleemosynas,& ecce omnia mun- *1.Pet.4.* da sunt uobis. Mundantur & ipsa, quæ superemineat uobis omnibus charitate, ab illo, qui per Apostolum Petrum dixit, Charitas, cooperit multitudinem peccatorum, quæ una si adsit, omnia illa recte fiunt, si autem desit, omnia illa frustra fiunt. Hæc ille. AVCT. Ad Donatistam hæreticum hæc Augustinus loquitur, putantem nullum posse mundari hæresi maculatum, nisi baptismo repetito: immo ait doctor, Charitate mundatur, eleemosyna, contritione catholica mundatur,& uerbo mundatur sacramentali, s. quod uerbum iam dixit suprà, orationem, manus impositionem super hominem pœnitẽtem. Cui uerbo dominus illam contulit *Io.15.* potestatem mundandi. De quo ait, Iam uos mundi estis propter uerbum, quod loquutus sum uobis. Hoc uerbo, hac oratione, potestate Christi concessa pastoribus, & spiritualibus uiris soluuntur sacramentaliter humana delicta. Qualiter item scribit lib.iij.de unico baptismo. capi. *Aug. To.7* 16. AVGV. An † fortè per orationes sanctorum 9 spiritualium quæ sunt in ecclesia tanquam per columbæ creberrimum gemitum, magnum geritur sacramentum,& occulta dispensatio misericordiæ Dei, ut eorum etiam peccata soluantur, qui non per columbam, sed per accipitrem baptizantur, si ad illud sacramentum, cùm pace catholicæ vnitatis accedunt: & si ita est, cur nõ ergo per eorum orationes, cùm quisq; ab hæresi aut schismate ad pacem catholicam uenit, eius peccata soluuntur? Hæc ille. AVCT. Quæstionem istam agitat Augustinus super dubitatione quorundam de more ecclesiæ, quo ab initio timebat absoluere, s. uenientes ab hæresi cũ manus impositione,& oratione spirituali: quia

si

si quis bona fide, credens esse catholicos, baptizetur ab hæreticis uirtute spiritualium orationum, magnum geritur sacramentum, & absoluitur à delictis. Cur non ita per orationes similes sacramentales, & manus impositiones etiã pœnitentiæ sacramento ad ecclesiam uenientis peccata soluuntur? Ecce ergo, mi Witcleff,
10 ꝙ† uerba humanitùs adiuenta, & manus impositio absoluunt hominem à peccato. Sunt.n. arra pacis ecclesiæ, & quibus magnum geritur sacramentum: sine quo secundùm ꝙ parem causam habet cum baptismate, nullus potest introire in regnum Dei. Quid dedignaris igitur homini potestatem cælitùs datam dimittendi pec
Lu.7 cata, cum eis qui dixerunt, Quis est hic qui peccata dimittit? Aut etiam, Quis potest peccata dimittere nisi solus Deus? Qui secundùm Ambrosium per eos quoque dimittit quibus dimit
Matth.9. tendi tribuit potestatem. Inde & Christus, Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: Tibi dico &c. Immo iam plus scire fecit, ꝙ ipse filius hominis dedit purè filiis hominum ipsam potestatẽ, dicens, Quorumcunque remiseritis peccata, re
Io.21. mittuntur eis. Nec tantùm dedit absoluentibus potestatem, sed absoluẽdis reis ingerit egestatem: prout docet uetus pater & propinquus Apostolus Origenes Homil. 10. super librum
Nu.18 Numerorum, exponens illud domini ad Aarõ, Tu, & filii tui, & domus patris tui sumetis pec
Orig. To.1 in prin.ho. 11 cata sanctorum. ORIGENES. Qui† meliores sunt, infirmorum semper culpas & peccata suscipiunt. Sic & Apostolus dicit, Vos qui firmio
Ro.13. res estis, imbecillitates infirmorum sustinete. Israelita si peccet, id est, laicus propriè, suum non potest auferre peccatum, sed requirit leui tam, indiget sacerdote, imò potius & adhuc aliquid horum eminentius quærit. Põtifice opus est, ut peccatorum remissionem possit accipere. Hæc ille. AVC. Attende quàm diu ante Innocentium tertium ecclesia de lege Dei astrinxit laicos, ut pro remissione peccatorum habenda indigeant sacerdote, aut pro pleniori beneficio absoluendi, pontificem quærerent. Qualiter hoc iuxta Witcleff, cùm Deus satis absolueret, si ipse per contritionem peccatum suum auferret: sed Origenes fidem detegens antiquæ ecclesiæ, Laicus (inquit) suum non potest auferre peccatum, sed indiget sacerdote: non tãtùm ꝓ consilio adhibendo, ut fingunt Lollardi, sed vt peccatorum remissionẽ possit accipere, inquit Origenes. Ergo iuxta fidem scripturæ, & primæuæ ecclesiæ ut quis laicus possit remissionẽ peccatorum accipere ex omni uoto cordis iam indiget sacerdote.

A ¶DE RITV ABSOLVTIONIS, quo dicitur: Absoluo te. &c. Et quòd prius sacerdos absoluit, vt absoluatur in cœlis indubiè.

C. LXIX.

SVMMA.

1 *Witcleff argumentum contra ritus pœnitẽtiales, & potissimum contra illud, Absoluo te. &c.*
2 *Witcleff, quomodo Pharisæorum inuidorum more dubitat super potestate Christi in ecclesia.*
3 *Sacerdos in quibus sit domini uicarius, ostẽditur.*
4 *Absolutio, ꝙ prius fiat in terra, quàm in cælo, cõtra Witcleff.*
5 *Iniuria personalis ꝙ remittitur ab homine, ut deus remittat.*
6 *Scriptoris catholici opus, quale debeat esse.*
7 *Baptisma sanctum, quod omnia prorsus delicta*
B *deleat.*
8 *Coniuges per adulteria separatos, quomodo post pœnitentiam reconciliari suadeat Augustinus.*
9 *Peccatorum retẽtio ꝙ fiat uirtute clauium, sicut earundem uirtutem fit remissio.*
10 *Pœnæ per sacerdotem taxatio, contra Witcleff.*
11 *Patres antiqui, & sacerdotes ecclesiæ, qũo ex officio antiquo audierunt confessiones pœnitentium, iniunxerunt pœnitentiam, absoluebant in remissionem peccatorum, & cum peccatoribus dispensabant.*
12 *Christus quare dimiserit mulierem de adulterio ream, & non absoluerit.*

1 C ARGVIT † Witcleff contra ritus pœnitentiales. cap. 8. de blasphemia. Tertium verbum sacramentale, in quo ponitur totius vis sacramenti est illud, Absoluo te. Cuius fundationem sicut pœnitentiæ descriptionem est difficile reperire, & blasphemum est imponere Deo negligẽtiam, vel ignorantiam quo ad illud: quoniam sicut docuit formam verborum baptismi, sic doceret ecclesiam formam verborum sacramenti pœnitentiæ, si vellet illud sacramentum esse tã necessarium ecclesiæ, ut modò fingitur. Hæc Witcleff. AVCTOR. Sapiens ait in prouerbiis, Abominatio domino, cogitationes malæ, Eccle.15.
& purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo. Beda
Exponit textum libro 2. super prouerbia BEDA. Abominabitur dominus cogitationes hęreticorum, immo omnes pietati contrarias: & purus sermo rectæ fidei firmabitur ab eo, quãdo in iudicio nõ solùm factis, sed & verbis omnibus digna præmia reddet. Abominatus est cogi-

Digitized by Google

cogitationes malas eorũ,qui dicebãt: Quis eſt qui etiam peccata dimittit? Hæc ille. AVCT.
In.7. 2 Attendant † fideles noſtrum Witcleff cum inuidis Phariſæis dubitare ſuper poteſtate Chriſti in eccleſia,& dicere, Quis eſt hic ſacerdos qui ẽt peccata dimittit,& dicit: Abſoluo te, cuius fundationem & formam uerborum ſacri pœnitentiæ eſt difficile reperire. Diffi cile dicit, ſed
Matt. 18. non difficile eſt uolenti uerbum Chriſti recolere,quod apoſtolis ait Matthæi 18. Quæcunque ſolueritis ſuper terram,erunt ſoluta & in cælis. Putaſne,ꝙ Chriſtus uoluit eos ſoluere, & dicere ſe ſoluere,quibus promiſit ſolutionem ſuam ſine dubitatione reſpondere in cælis,ſi quem ſe ſoluere affirmarent in terris? Chriſtus iuſſit apoſtolos docere,& baptizare omnes gentes in nomine patris,& filii,& Spiritusſancti. Credo igitur conueniſſe Apoſtolum Chriſto, nec blaſ
1.Cor. 13. Act.20 1.Cor.1. phemaſſe. 1. Corinth. 13. dicentem ſe docere in B omnibus eccleſiis, & Actu. 20. ꝙ nihil ſubſtraxerit eis,ſed doceret eos publice. & 1. Corint. 1. ꝙ baptizauit Criſpum,& Gaium, & Stephanæ domum. Cur item non abſoluit, & dicere poſſet, Ego abſoluo, cui æqua eſt ſic ſoluendi conceſſa licentia, ſicut docendi & baptizandi? Qui enim dixit ite,docete,baptizate: ipſe dixit
Mat.8. ſoluite eum,& ſinite abire. Ipſe qui dixit, Qui ſic fecerit,& docuerit,magnus erit in regno cælorum,dixit,Quorum remiſeritis peccata,remittentur. Quis ergo ſuſpendit uſum uocabuli ne dicat,ſoluo,uel remitto,qui liberè dicere ualet, ſic facio,& ſic doceo? Dicet Witcleff,quia ſolus Deus peccata dimittit. Ita ſolus Deus tonat, & tamen in nubibus tonat,& in angelo ſuo loquitur Gedeoni,& tamen ſicut ibi ſcribitur,Dixit
Iudic.6. que dominus. Ego ero tecum. &, Nonne ecce C miſi te, tanquam in perſona domini loquebatur, cuius miniſterio & organo tunc dominus utebatur. Vnde tractans hunc locum quæſt. 32 libri Iudicum AVG. Aduertendum eſt dixiſſe
Aug.To.4 angelum tanquam ex domini auctoritate,Non ne ecce miſi te,cum loqueretur ad Gedeonem. Quis enim eum emiſit,niſi qui ad eum angelũ miſit? Delbora uero ad Racab. Nonne mandauit Deus dominus Iſrael tibi? hic autem nõ eſt.
3 Nõne ecce miſi te. Hæc ille. AVCTOR. Vſuſ ergo ſcripturæ & auctoritate cæleſti transformat in ſeipſum ſacerdos perſonam domini,qui
Sacerdos in quibus ſit uicarius domini. 4 & angelus eſt,deferens in ſe poteſtatem abſoluendi, & ligãdi communicatam ſibi à domino, ita ut uerè dicat dominum abſoluere,quem abſoluit,& domino confiteri,qui confitetur,& domino diffiteri,qui diffitetur,& fraudare deum,
Act.5. qui defraudat eum. Sicut Petrus ad Ananiam ait. Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te Spirituiſancto,& fraudare de pretio? Et non es A mentitus hominibus,ſed deo. Omnes iniurias ſibi factas refert in deum Spiritumſanctum ſa- *2.Cor.2.* ctas,cuius ipſe erat uicarius. Et beatus Paulus Corinthiis loquens,ſi quid donaſtis,&ego in p ſona Chriſti. Quàm planè dicit eos donaſſe peccatum contra Deum cõmiſſum,& ſeipſum donaſſe hoc idem in perſona Chriſti? Ipſi donabãt & ſoluebant in perſona eccleſiæ: ipſe tanquam prælatus & paſtor in perſona Chriſti. Vterque ergo ſine uſurpatione culpabili dixit,dono, ſoluo,remitto, & ut retundatur mucro latronis Witcleff,cùm dicit totiens arguendo,ꝙ neceſſe eſt deum priùs abſoluere, quàm abſoluat ſacerdos: hic ſupponit apoſtolus Paulus eccleſiã Corinthiorum prius donaſſe peccatum illud in gens,quàm ſeipſum in perſona Chriſti: Si quid donaui propter uos in perſona Chriſti. Et præmiſit,Cui autem aliquid donaſtis & ego. Atten ta qualitate uerborum prius ſupponit apoſtolus eos donaſſe,quàm ſe,aut Chriſtum per apo *Hie.To.9. Matt.18* ſtolum. Vbi in annotationum li. HIER. Sicut uobiſcum uindicaui,ita & dono uobiſcum,Qđ autem ego dono,non in mea dono perſona,ſed Chriſti,qui dixit,Quæ ſolueritis in terra,erunt ſoluta & in cælo. Hæc ille. AVCT. Si ergo donat in perſona Chriſti hac conditione, ꝙ illi iã donauerint,præmittitur ergo illorum donatio donationi Chriſti in Paulo. Et aſſumit teſtimonium à textu uerborum Chriſti, Quæ ſolueritis in terra,erunt ſoluta in cælo. Non dicit fuerunt,ſed erũt. Nec dixit, Quæ fuerint ſoluta in cælo: ſi uos ſolueritis in terra, erunt ſoluta in cælo: imò ideò quædam peccata ligantur in terra,ut ligentur in cælo: & ſoluũtur in terra, ut ſoluantur in cælo,ut ait ſecunda parte ſermonũ ſermone. 2. de oratione dominica AVGVS. No- *Aug.To.8* lite uos dicere iuſtos,quaſi non habeatis unde dicatis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: abſtinentes à deceptionibus hæreticorum,à conciſioni bus ſchiſmaticorum, abſtinentes ab homicidiis, ab adulteriis, & fornicationibus,à furtis, & rapinis, à falſis teſtimoniis, & ſi qua fortè alia: non dico quæ exitiales exitus habent. Vnde neceſſe eſt præcidi ab altari, & ligari in terra, ut ligetur in cælo, ualde periculosè,& mortiferè, niſi ſoluatur in terra,ut ſoluatur in *Abſolutio fit prius in terra, quã in cælo.* cælo,&c. Hæc ille. AVCT. Quis † ergo niſi detеſtandus hæreticus audet hæc uerba Chriſti pervertere proteſtantia,ꝙ ordine ſacramenti præcedit ſolutio ſacerdotis in terris, ſolutionem Chriſti in cælis: ideo ſoluitur in terra,ut ſoluatur in cælis? Et totum facit quod poteſt,ut reddat homines dubios de effectu catholici ſacramenti: quaſi ſine reuelatione quotidiana nullus per confeſſionem ueniam ſpera-

Digitized by Google

ret de certo: quia nisi Deus priùs remittat, in-
quit, remissio sacerdotis est nulla. Et † quid di- 5
xit de remissione personalis iniuriæ, quã Chri
stus totiens prædicat Christianis, dicens sic, Di
mittite, & dimittetur uobis. Matth. 5. & pluries
alibi: quia cùm omnis iniuria homini facta re-
dundet in Deum, dicente apostolo, Siue uiui-
mus, siue morimur, Domini sumus: qualiter re
mittit homo proximo suo, nisi Deus priùs re-
mittat? Quòd si Deus prius remittit, quid iam
petenda est humana remissio? Et dicet quilibet
Witcleuista creditori suo, dimitte si uis, sufficit
mihi dimissum à Deo. Aut si præscitus es, dubi
to, uel in mortali extra gratiam, & tunc peccas,
& iniustè facis quicquid feceris: quid item si di
cat creditor debitori secũdùm doctrinam Wit
cleff, Furto tulisti mihi bouem, aut per concu-
piscentiam ancillam, uel seruum contra manda
tum domini: unde non ualet mea dimisio, nisi
Deus prius *perdonet. Sic enim nos docet chri
stus dicens, Dimitte nobis debita nostra, sicut B
& nos dimittimus debitoribus nostris. Nulla
ergo uia dimittam debitori meo, priusquã cer-
tus efficiar dimisisse ipsi Deum, sicut nec uolo
dimitti mihi per hominem, nisi prius dimitta-
tur mihi per Deum. Ecce quot intricationes cõ
scientiæ hæc noua lex logicæ Witcleff Christia
nis immittit: omnem hominem perplexum red
dit, nullum securum de opere quantumcunque
fideli. Abijciamus hæc opera tenebrarum, & in
duamur arma lucis, dimittamus pleno corde in
iuriantibus proximis, sperantes æquè uel am-
plius deum nobis dimittere. Et æquè currimus
ad pastorem ecclesiæ cum fida mente petentes
ueniam, scientes eum inuisibiliter, sed certissi-
mè mensura superefluente remissionem no-
bis dare nostrorum peccatorum, si iam donan-
tur nobis per ecclesiam. Vnde in sermone quo-
dam de symbolo, qui incipit, Sicut nonnullis.
Avgvstin. Dat quidem Deus in hac vi- C
ta sine dubio peccatorum remissionem per ba-
ptismum, & fidem ecclesiæ catholicæ, id est, vni
uersalis, ac toto orbe diffusæ, & infectam cri-
minum labem reuocat ad infectum, & chirogra
phum innumerabilium debitorum nobis non
sentiẽtibus delet. Hæc ille. Avctor. Hoc † 8
opus scriptoris catholici, per argumenta rerum
inuisibilium animam in spem erigere, non de-
sperationis tenebras offundere. Qualiter catho
licus Augustinus certos efficit Christianos,
Deum dare in uita hac sine dubio remissionem
per baptismum, & fidem ecclesiæ, & chirogra
phum innumerabilium delictorum, nobis non
sentientibus, ipse delet, & remittit. Et hoc san-
ctum baptisma per ministerium Christi dona-
tur, nunquid & hic necesse est Deum prius di-

Iniuria per sonalis remittitur ab homine, ut eius remit tat.

remittat. Matt 6

Ro. 12.

Aug. To. x

6 7

A mittere, quàm sacerdos baptizando dimittat, &
tunc ante baptismum cuncta dimisit? quid igi-
tur in baptismo dimittit? Fides symboli est cre-
dere sanctum baptismum ecclesiastici gurgitis
cuncta delere peccata: prout exponit symbolũ
libro tertio ad hoc uerbum perueniens, remis-
sionem peccatorum, Avgvst. Omnia † pror *Aug. To. 9*
sus delicta delet sanctum baptisma, & origina-
lia, & propria: dicta, facta, & cogitata: cognita,
incognita: omnia dimittuntur. Innouat homi-
nem, qui fecit hominem, donat delicta, qui non
quærit merita, præuenit gratia etiam ipsam in-
fantiam, ut sint liberi per Christum liberati,
qui in Adam a diabolo tenebantur ante capti-
ui. Hæc ille. Avctor. Si ergo sanctum bap-
tismatis sacramentum diuino sibi munere cõ
iugato cuncta peccata dimittit in ministerio
sacerdotis, cur aliud æquè sacramentum remis-
sionis peccatorum indubitanter, quanuis insen
sibiliter non delet peccata, ipsum dico pœniten
tiæ sacramentum in ministerio sacerdotis sacra
mentaliter absoluentis? Cur necesse est Deum
prius dimittere peccatori, quàm sacramentali-
ter absoluatur, & non necesse est Deum prius
cuncta dimittere, quàm sacramentaliter bapti
zetur? Ipsum baptisma, inquit Augustinus, de
let cuncta delicta: & post pœnitentiam absolu-
tio sacerdotis peccata non tollit? Ista duo sa-
cramenta sic combinat libro secundo de adulte
rinis coniugiis, post principium Avgvst. *Aug. To. 6*
Cur adhuc putamus adulteros, quos uel ba-
ptismate ablutos, uel pœnitentia credimus sa-
natos? Hæc crimina in ueteri Dei lege nullis sa
crificiis mundabantur, quæ noui testamenti san
guine sine dubitatione mundantur. Hæc ille.
Avctor. Omne ecce ambiguum in ser-
mone Augustinus suspendit, dicens sine dubi
tatione adulteros mundari in sanguine testa-
menti: sicut dicit baptismate uel pœnitentia
intelligens sacramentum, sicut infrà plenius
loquitur Avgvstinvs. Adulteriorum
suorum medicinam suscipiant, adulterare iam
desinant, laudent in se patientiam Dei, agant
pœnitentiam, sumant indulgentiam: mu-
tent de pœna seminarium, & sumant de sua
impunitate sententiam. Quibus † conside- *Coniuges per adulteria separatos post pœnitentiam reconciliari suadet.*
ratis, atque tractatis, si communis conditio, *Retentio peccatorum uirtute clauium.*
commune malum, commune periculum, com-
mune uulnus, communis salus fideliter atque
humiliter cogitatur, non erit turpis, neque
difficilis etiam post perpetrata, atque purga-
ta adulteria reconciliatio coniugum: ubi per
claues regni cælorum non dubitatur fieri re-
missio peccatorum. Hæc ille. Avctor.
Ecce omnis difficultas tollitur, omne cassa-
tur ambiguum, ubi † per claues regni cælo- 9
rum

Digitized by Google

rum non dubitatur fieri remissio peccatorum. Videte ergo si huiusmodi sacramentum nō sit ita(vt fingitur) ecclesiæ necessariem. Si enim per ipsum virtute clauium fit remissio peccatorum,æquè indubiè per ipsum virtute earundem clauium fit retentio eorum, quia ille, qui ait, Quorum solueritis peccata, soluta erunt: *Mat. 18* ipse dicit, Quorum retinueritis, retenta erunt. Priusquàm ergo sacerdos absoluat, retinetur delictum, quod indubiè ipso soluente dimittitur. Hæc est fides scripturæ, & antiquitatis ecclesiæ: rideat Witcleff, frendat Witcleff: quod non soluit sacerdos, quia neglectus, & spretus, hoc retinet Deus ad damnationem in cælis. Iuste ergo dicit sacerdos ad reum, Ego *Pœne per sacerdotem remissio.* 10 te absoluo Qui † vere soluit in ecclesia, iustè dispensat, cui ex parte Christi agit cum misericordia: nec valet argutia WITCLEFF in eodem cap. quòd temerarium est in sacerdote taxare pœnam pro peccato: quia omnis pœna, quam peccator posset hìc sufferre, foret nimis modica: si autem in misericordia Dei confidat, acceptante & supplente pœnitentiam sacerdotis, sic inquit, non requiritur discretio sacerdotis. Hæc Witcleff. AVCTOR. Immo sic requiritur, ut misericordiæ Dei suscepta pœna respõdeat pensatis circunstantiis loci, & tpis. Sed ar *Ore. forsan Nazan.* gutia est Nouati. Contra quam li. 3. de Epiphaniis GREG. Cum ipse homo sis similis cæteris, aut fortè nec similis. leges uis dare super hominem, & desperatione impedire emendationē Similiter nanque malum est, & uenia sine correptione, & correptio sine uenia. Perillud enim omnes simul habenæ laxatæ in præceps ferunt, per hoc uero nimium restrictæ, omnem progrediendi spem penitùs abscindunt. Sequitur. Tu, ut uideo, nec Dauid recipis pniam agentē, cui & propheticam gratiam pnia conseruauit: nec Petrum apostolorum maximum, cùm humanū ei aliquid ante pasionem Domini contigisset: sed Iesus recepit pœnitentiam, & trina interrogatione sua, & illius confessione, culpam ternæ negationis absterſit. Et longè post. Sed Nouatus, inquit, non recipit eos, qui in persecutione lapsi sunt. Bene non recipit, si pœnitentiam nō egerunt. Nec ego quidem recipio eos, qui non digna conuersione abluunt crimen admissum, neque conuenientem tanti uulneris in emēdādo adhibent medicinam. Sed & cum recepero cum reuertenti & loco & tpe dispensabo. Repudiare uero fletus & lachrymas pœnitentis, inhumanitatis Nouatianæ est, nō misericordiæ christianæ. Hæc ille. AVCT. Ex hoc loco potest 11 Witcleuista uidere, cp † antiqui patres & sacerdotes ecclesiæ ex officio consueto audiuerunt confessiones pœnitentium, iniunxerunt pœnitentiam, absoluebant in remissionem peccatorum, & cum peccatoribus dispensabāt. Nec præsumptor sibi uidetur iste pater, si dicat, recipio pœnitentem, & eùm recepero loco & tempore dispensabo, hoc est, absoluo, mitigo. Totum sicut dixi, Christo faciente sic facio quæ iubet ut faciam, & ut iubet sic facio, secundùm uerbum ipsius Domini per Ezechielem dicentis, Ego faciam ut faciatis. Quem locum assumit lib. de prædestinatione sanctorum, ante mediū AVG. *Aug. To. 7* Ideò enim & hæc nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, ut intelligatur, cp nos facimus, & deus facit ut illa faciamus, sicut per prophetā Ezechielem apertissimè dicit. Quid enim apertius, quàm ubi dicit, Ego faciam ut faciatis? Locum ipsum scripturæ attendite, & uidebitis illa Deum promittere se facturum, ut faciant quæ iubet. Hæc ille. AVCT. Si hoc in singulis meritorum operibus, quanto potius ipse agit, quæ agimus, ubi proprietas actionis est diuina, & tantùm hominis legatiua? Sicut & alibi in euangelio, Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Cuius intuitu Paulus ait. An experimentum eius *2. Cor. 13.* quæritis, qui loquitur in me Christus? Loquitur ergo Paulus, cum loquitur in Paulo Chri- *1. Cor. 2* stus: nam & ipse illud ait, Sapiētiam loquimur inter perfectos. Recolo item me* li. 5. scripsisse de calumniis eius unam contra hoc, cp iniungit **libro de sacramentis.* sacerdos catholicus suo confesso pœnitentiam salutarem: displicet. n. ipsi, cp aliud quid imponat, quàm dicens sicut Christus adulteræ: uade, iam ampliùs noli peccare, Sic habet de sermone dñi in monte li. 3. ca. 3. Witcleff. Inconsideratè satis, qui eo peiùs qualitatem rei fiendæ discernit, quo facti substātiā minus attēdit. In cōfesso nostro crimen proditur, reus conuincitur. Idcirco peccatum per pœnitētiam condemnatur, ac cusans peccatum absoluitur. Quæ iustitia pōt non cōuictum punire cum uicto, aut sub eadē sententia insontem inuoluere sine teste, & liberare conuictum? Mulier ista sibi dimittitur, nō absoluitur, prout uires textus li. 11. epist. ad Stu- dium exquirit AMBR. Dimittitur, † inquit, mu- *Amb. To. 5* 12 lier, non absoluitur, quia deerat accusator, non quia innocentia probabatur. Sequitur. Addidit aūt deuiæ. Vade, & amodo uide ne pecces. Emē dauit ream, non crimē absoluit: etenim seuerio re snīa culpa damnatur, si unusquisq; crimē suū oderit, & in se incipiat condemnare delictum. Hæc ille. AVCT. Publicū erat istud iudiciū: nec uoluit Christus prodere reatū, quē sine teste lex habuit non probatū. Idcirco publicè dimittitur nec absoluitur, quanuis Witcleff in hoc confessores suggillet, qui non possint prodere confessos suos, & arguere palā secundū legem Chri-

sti,quos ex ore proprio nouerint peccatores. Christus ecce nouit qualitatem fœminæ sine ipsa,nec uolebat arguere,sed nè etiam uiderentur sibi rea,uel in aliquo leuiter suspecta de crimine,festinauit impunem dimittere, quam testes cæperunt arguere,non probare. Tales itē forent Witcleuiſtici sacerdotes, si crimen priuatum palàm arguerent,quod sine testibus nō probarent.

¶DE RITV CONFESSIONIS FaciendÆ sacerdoti solitariè & priuatè, quòd sit legi Christi propinquior,quàm manifestè cunctis edita. Cap. LXX.

SVMMA.

1 *Confessionem criminis benedictam à domino, & à diabolo interdictam, insequitur Witcleff.*
2 *Mathematici, & Manichæi ab Augustino improbantur in his,quæ ad confessionem attinent.*
3 *Confessio auricularis, quòd sit sacerdoti facienda, contra Witcleff.*
4 *Pœnitentia triplex.*
5 *Peccatum quibus modis soluatur.*
6 *Confitendi soli presbytero necessitas innuitur.*

CAeteros ritus pœnitentiales in uno globo contemnit prædicto ca. 8. Dicere,inquiens,ꝙ requiritur sacerdoti in alto sedenti,genu flexio,omniū peccatorum singularis depromptio, & secundum formam adinuentam,cū impositione manus in caput confessi consignatio,siue sacerdotis absolutio,foret nimis blasphema,&fictitia.

1 Hæc Witcleff. AVCT. Singula † complicat, sed unum insequitur, quod dicit depromptionem singularem omnium peccatorum, ipsam confessionem criminis benedictam à domino, à diabolo interdictam. Prout quarta parte sermonum,sermone de confessione peccatorum, qui incipit,In omnibus scripturis. AVGVS. Serpens(inquit)quomodo tunc institit,ut non seruaret homo quod illi dictum est nè peccaret sic nunc instat ut non seruaret homo quod illi dictum est,confitere peccatum: Quomodo.n. tunc fecit ut caderet qui stabat, sic nunc agit, ut non resurgat,qui cecidit. Itaque aduersus incantationes eius,& insidias,quibus nunc impedire facit reditum nostrum,suscipiamus præcepta saluberrima aduersus eum, qui uult nobis impedire confessionem peccati, quia scit non nos aliter redire,qui per superbiā lapsi sumus, Dux nobis fuit ad superbiam ipse, ad humilita-
2 tem ducem Christum sequamur. Dicit† homini serpens ille per Manichæos, & Mathematicos. Per Manichæos, ne confiteatur homo peccatum. Per Mathematicos,sic loquitur, Nū quid homo peccat? stellæ sic sunt positæ,necesse est,ut homo faciat peccatum, dicit ergo per Mathematicos,quoniam stella facit ut hō peccet. Nam si non facit stella,homo non peccat, sic blasphemias conuertit in Deum. Creator.n. stellarum Deus est,& dum nō uult homo se accusare in eo,qđ fecit,Deum accusat, à quo factus est homo. Ita per quosdam Manichæos ita suggerit,non tu peccas,gens tenebrarū peccat, non habet peccatum,dicit hæc animæ,& erigit eam in superbiam,ut putet ꝙ non peccat. Hæc ille. AVC. Iungatur tertius Witcleuista, qui p necessitates absolutas,& libertates falsas,p diuinam prædestinationem,& præscietiā suffocat peccatores,nè catholicè confitendo loquātur. Quod Mathematici prædicant necessitatē peccandi in stellis,magis urget Witcleff necessitatos homines per * pœnitentiam, dicens superfluo confiteri. Vnde dicere solet, Si sis prædestinatus,non peccas mortaliter,quia nunquā destinari potes morti secundæ: quid tunc confiteri prodesset? Si sis præscitus,confessio te non potest absoluere: necessario enim damnaberis morte secunda. Sic Deo necessitanti prædestinanti,uel præscienti,nonnè cuncta retorques, ut non proderit secutura confessio? De is quid ipse errat,& quid contra sentit fides catholica, supradixi profuse li. 5. simulque de cōfessione uocali distincta in lege ueteri,& in initiis legis gratiæ. Hic† uero de ritu ipso articulariter confitendi soli presbytero,quem ipse omni conatu redarguit,dicendum est. Maximè autem contendit,nè fideles illam expleant sub obtētu salutis æternæ. Prædicto nempe. 8. ca. præfert confessionem generalem confessioni distinctæ, quia infra mensem uix proderet peccans circunstantias aggrauantes. Item ibi præfert confessionē publicam confessioni priuatæ,quia sic confitebatur latro in cruce. Et ca. 11. ꝙ sic confitebantur homines sacerdoti in lege ueteri, & potest esse,ꝙ sacerdos sit præscitus, & ipse confitens nescit si sit uerè contritus,& in gratia. Talesq; spinas spissim seminat,& offendicula infinita: omnia faciens,ut aduersetur scripturæ legis,& ecclesiæ de confessione pulcherrima cum serpē te. Sed dicat hostis fidei,dicat ad Christum, qui piissimè consulens,statuit de accusatione delicti Christianæ charitati,& humano pudori. Nonne eius est lex? Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum: si te non audierit,adhibe testes: si eos non audierit, dic ecclesiæ? Si hic sit ordo charitatis statutus à Christo, recole item quod sæpe soles inferre,

Mathematicos improbat.

* præscitiam.

Confessio auricularis facienda.

Matth. 18

Charitas

Charitas à ſe debet incipere. Accuſaturus igitur teipſum, quia contra Deum, & contra proximum deliquiſti, forſan priuatim, cur non ſolum uicarium eius primò adeas ſacerdotē, qui pro Deo reſpondeat tibi, & item pro proximo, coram quo reconciliandus eſſes, ſi adeſſet notitiæ? Non enim hunc pœnitendi modum apud ſolum presbyterum in hac Chriſti doctrina indiſciplinata confirmo, quem ut à publico pœnitentiæ tuæ modo diſſociet ita fundat lib. ſuo de fide & operibus, uerſus finem AVG. Si non eſſent quædam non ea humilitate pœnitentiæ ſanāda, qualis in eccleſia datur eis, qui propriè pœnitentes uocātur, ſed quibuſdam correptionis medicamentis, non diceret ipſe dominus, Corripe eum inter te & ipſum: ſi audierit, lucratus es fratrem tuum. Poſtremò niſi eſſent quædam, ſine quibus hæc uita non agitur, non quotidianam medelam poneret in oratione, quam docuit ut dicamus, Dimitte nobis debita noſtra, ut nos dimittimus debitoribus noſtris. Hæc ille. AVG. Ecce tres pœnitentiæ, Prima pro grauioribus, quæ pœnitentia publica eſt in eccleſia: altera temperatio, quæ quibuſdam correptionibus fit priuatim inter te, & ſolum presbyterum: tertia pro leuiſsimis & quotidianis delictis per teipſum. Iam dicas euangelio, Cur hunc charitatis ordinem tibi non obſeruas, quē iuberis tenere in altero, ſed primò omnium tui ipſius proditor in uulgo efficeris, quanuis charitatiuè redarguas in peccato priuato? Si plurimos offendiſſes, aut deliquiſſes in publico, fateor pp lucrum publicè pœniteres. In quo itē caſu publicè confeſſus eſt latro, quia deliquit in publico peccato etiam coram iudice cūctis noto, nec peccato leui, ſed morte plectendo. De his differentiis peccatorum & ſatisfactionum correſpondētium, li. de definitionibus rectæ fidei, c. 23. AVG. Quanuis quis peccator mordeatur, peccandi tamen de cætero non habeat uolūtatem, & communicaturus ſatisfaciat lachrymis, & orationibus, & confidens de dñi miſericordia, qui peccata piæ confeſsioni donare conſueuit, accedat ad euchariſtiam intrepidus, & ſecurus. Sed hoc de illo dico, quē capitalia & mortalia peccata non grauat. Nam quem mortalia crimina poſt baptiſma commiſſa premunt, hortor prius publica pœnitentia ſatisfacere, & ita ſacerdotis iudicio reconciliatum communione ſociari, ſi uelit non ad iudicium, & ad condemnationem ſui Euchariſtiam percipere, ſed & ſecreta ſatisfactione ſolui talia crimina non negamus. Hæc ille. AVG. Primo † caſu ſoluitur, confitendo Deo, & orando deo peccatum. Secundò uero requiritur iudicium ſacerdotis, quia delictum mortale ſupponitur, qđ dicit Witcleff, in antiquorum ſcriptis non inuenit, & ideò ab antiquæ legis traditione mortale peccatū dictum eſt, quia nulla uenia pœnitentiæ laxabatur à crimine. Vnde epiſtola ad Damaſum de filio prodigo. HIERONYM. Lex quippe iuſtitiæ tenax clementiam non habebat, ſed quicunque adulter, homicida, fraudator, aut (ut breuiter dicam) mortali crimine tenebatur, nulla uia pœnitētiæ laxabatur a crimine. Oculum pro oculo, dentē pro dente, animam pro anima iubebantur exoluere. Hæc ille. AVCT. Hic planè ſupponit Aug. capitalia & mortalia eſſe peccata, quæ ſacerdos diluat confitenti, & hoc publicè pœnitenti: nō negat ſecreta ſatisfactione, & abſolutione delēri: ſecundùm differentias quas notaui, prout ex preſsiùs ſermone de pœnitentia, qui incipit, Quàm ſit utilis. quarta parte ſermonum. Quā item reuerenter auctoritatem aſſumit BEDA in expoſitione epiſt. 1. ad Corin. Hoc idem proſequitur Augu. Iudicet ſeipſum homo in iſtis uoluntate dum poteſt, & mores conuertat in melius, ne cùm iam non poterit, ēt præter uoluntatem à dño iudicetur, & cum in ſe protulerit ſeueriſsimæ medicinæ (ſi tñ medicinæ) ſniam, ueniat ad antiſtites, per quos illi in eccleſia claues miniſtrantur, & tanquàm bonus iam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito, à præpoſitis ſacrorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum, & in offerēdo ſacrificio cō tribulati cordis deuotus & ſupplex, id tñ agat, ut nō ipſi ſolùm proſit ad recipiendam ſalutē, ſed etiam cæteris ad exemplum. Vt ſi peccatum eius non ingruerit eius malo, ſed etiam uitādo ſcandalo aliorum propalare, atque hoc expedire utilitati eccleſiæ uidetur antiſtiti, in notitia multorum, uel ēt totius plebis agere pœnitentiam non recuſet, non reſiſtat, non tali & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. Meminerit ſemper, quia ſuperbis deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quid. n. infelicius, quid peruerſius, quàm de ipſo uulnere, quod latere non poteſt, non erubeſcere, & de ligatura eius erubeſcere? Hæc ille. AVCT. Notet † Witcleff, quod dictum eſt de uulnere, quod latere nō poteſt, in ipſo caſu palam pœnitentia agenda eſt, ſed ſiuè palàm, ſiue clàm, poſtquàm reus confeſſus fuerit coram Deo, ad antiſtitem currēdum eſt omni neceſsitate, qui ſolui deſiderat a mortali. Ratio eſt, ut per præpoſitos in eccleſia ſibi miniſtrentur claues. Alia quoque rō, ut maternorum membrorum ordine cuſtodito, à præpoſitis ſacramentorū accipiat ſatisfactionis ſuę modum. Et hortatur, ut in hoc ſacrificio contribulati cordis perſiſtat reus deuotus & ſupplex. Quem ritum humiliandi fidelis in confeſsione Witcleff dicit ſupra fictam blaſphe-

Aug. To. 4

Matt. 6. Pœnitentia triplex.

Aug. lib. de Eccleſiaſt. dog. ca. 53. To. 3

Hie. To. 3. Eſt Ep. 146 Incipit beatitudinis tuæ.

Beda Habetur de pœn. d. 1 ca. in diuers.

Iac. 4

niam. In hac aũt duplici ratione Auguſtini innuitur neceſsitas confitendi ſoli presbytero, quam Witcleff hẽt exoſam, Tum pp miniſterium clauium, Tum propter ordinem eccleſiæ conſeruandum: ut non vnuſquiſquè à ſe, ſed à ſacramentorum præpoſito accipiat ſatisfactionis ſuæ modum. Quàm neceſſario igitur ſatisfacere debet, tam neceſſariò ſubiici clauibus dẽt, ad modum ſatisfaciendi tenere, quem iudicẽt Antiſtites. An putat Witcleff hæc omnia fruſtrà Chriſtum in eccleſia ſtatuiſſe, & ſine clauibus, ſine præpoſitis cuncta facere p ſeipſum? Miſer decepte homo, cur tibi, & deceptis tuis talem veniam polliceris? Quales in p̃dicto ſermone aliquantò ſuperiùs deplorat AVGVSTINVS. Implicatus ergo tam mortiferorũ uinculis peccatorum, detractat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipſas claues eccleſiæ, quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolutus in cælo: & audet ſibi poſt hanc vitam, qui tm̃ Chriſtianus dicitur ſalutẽ aliquam polliceri, nec ueridico illo domi
Matt. 7. nicæ uocis tonitruo contremiſcit, Non omnis qui dicit mihi Dñe Dñe intrabit iu regnum cælorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Hæc ille. AVCT. Tene uerba, perpende ſentẽtiam, & illum arguit temeritatis, dum audet ſibi ipſi ſalutem poſt hanc uitam aliquam polliceri, qui implicatus mortifero crimine detractat, differt, aut dubitat confugere ad claues eccleſiæ, quas dicit habere eccleſiarum ſolos & ſacramentorum præpoſitos. Nõne hæc grandis confitendi neceſsitas? Aut ubi ſtat cũ ſalute futura ſine hac cõfeſsione tua libertas? Hãc dicit Auguſtinus dictionem ad deum, Dñe Dñe, illam factionem uoluntatis paternæ, qua ſola ſublata, quantumcunq; clamaueris Deum, Deũ, confitẽdo deo ſoli, regnũ cælorum non intrabis. Et uide quod uerba notat in forma Chriſti, præponẽs ſolutionem peccatoris per claues in terris, ut demum à Chriſto ſoluatur in cælis.

¶ QVOD CONFESSIO AVRICVlaris ſit tanquàm ex apoſtolica regula plùs, & priùs laudata, quàm publica, & de ritu interrogationis faciendæ in ea per presbyterum. Ca. LXXI.

SVMMA.

1 *Auriculariter quòd ſit confitendum, non publicè, uſu & auctoritate apoſtolica, contra Witcleff.*
2 *Iudæi etiam quomodo auriculariter confitebantur.*
3 *Petrus, & Paulus traduntur confeſſi.*
4 *Error triplex circa illud dictum Petri in Actis Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum, deſcribitur.*
5 *Confeſſio ſpecialis quòd ſit ſoli facienda presbitero, & quare. Et de eius neceſſitate latiſſimè.*
6 *Peccatorum quòd ſint diſquirendæ circunſtantiæ.*
7 *Interrogatio de peccatis laudatur.*
8 *Deus q̃ ſit pronior ſemper ad miſerendum miſeris, quàm ad puniendum proteruos.*

ITerum ualde diligenter aduerto, q̃ tempore Auguſtini eccleſiarum præpoſitus taxabat peccanti ſatisfactionis ſuæ modum, ne ſcilicet ſuum ad arbitrium peccans publicè confiteretur ut uellet, cùm Witcleff dicat, Non noſtram priuatã, ſed publicam confeſsionem temporibus apoB ſtolorum, & deinceps tempore Auguſtini plus eſſe laudatam. Poſt quæ tempora multis centẽnis ſucceſsit Innocentius tertius huius noſtræ auricularis confeſsionis primarius inſtitutor.
1 AVCT. Totum† fabuloſum eſt hoc, & ſine auctoritate præſumptum. Sed nouerit certum eſſe, quòd priùs vſu, & auctoritate apoſtolica confeſsio priuata catholicè tenebatur, & illicita poſtmodum vſurpatione quorundam, confeſsio diſtincta peccatorum paſsim uolauit in publicam. Quam primus Leo cenſuit ſubmouendam magnis de cauſis, & ſecretam confeſsionem fidelibus continendam, qui non multò Auguſtino poſterior, diu præceſsit Innocentium tertium. Libro enim Decretorum capit. ſecundo decretalis Epiſtolæ Leonis. Vniuer ſis per Campaniam, Samnium, & Picenum.
C LEO. Illam etiam contra apoſtolicam regulam præſumptionem quam nuper à quibuſdam illicita uſurpatione uidemus committi, modis omnibus conſtituimus ſubmoueri: de pœnitentia videlicet, quæ ita à fidelibus poſtulatur, ut de ſingulorum peccatorum, genere libelli, ſcripta profeſsio publicè recitetur. Conſcientiarum ſufficiat ſolis ſacerdotibus indicari ſecreta. Quamuis enim plenitudo fidei uideatur eſſe laudabilis, quæ proprer Dei timorem apud homines erubeſcere non ueretur: tamen quia non omnium huiuſmodi ſunt peccata, ut ea quæ pœnitentiam poſcunt, non timeant publicare: remoueatur tam improbabilis conſuetudo, nè multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dũ aut erubeſcunt, aut metuunt inimicis ſuis facta reſerare, quibus poſſent legum conſtitutione percelli. Sufficit etiam illa confeſsio, quę primùm Deo offertur, tunc enim ſacerdoti, qui

Leo Pont. 1. eſt Epiſ. 80.
Auriculariter non publicè confitendum.
De pœnitẽtia d. 1. ca. quamuis plenitudo.
De pœnitẽtia d. 1. ca. ſufficit.

Digitized by Google

qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur cõ scientia confitentis. Hæc ille. AVCTOR. Hæ rationes catholicæ, hæ inuectiones solennes quantùm antecedunt argutias Witcleff multiplicatas in numero? Ideò antiqua illa consuetudo confitendi soli presbytero, iam reuocatur in integrum, quia plures sic poterunt ad pœnitentiam animari: & ne tàm fide facta ab inimicis plectendi legibus, reducerentur ad iudices: & ne multi pudore uicti, à pœnitendi remedijs arcerentur, & ne talia nescientes quæ audiunt, artem discant peccandi, & maximè, quia contra apostolicam regulam illicita quorundam vsurpatione, priuata confessio vertebatur in publicam. Non ergo iam primò cœpit de publica, esse priuata confessio, vt quidam constituunt, sed prima auricularis renouatur, ut antè. Propter hoc dicit totiens Augustinus, Primò soli Deo confessus, eat ad antistites, qui claues habent soluendi, & eorum arbitrio si prodesset, confiteatur ecclesiæ. Ergo Witcleff malè dixit totiens in lege Iudæorum, putà Leuitico, & alibi, sine auriculatione peccatum quodlibet coram populo diuulgandum, & sic coram apostolis in primæuis ecclesiæ. Peruersè errat, cùm ignotorum sibi peritias introducit, dicens lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 38. Papa latinus debet erubescere de ista moderna pœnitentia sine fundatione. Sequitur. Sapientia autem diuina Hebræorum, & sapientia Græcorum deriderent istã stultitiam Latinorum. Hæc Witcleff. AVCTOR. Verba sunt hæc sine fundatione cõficta. Quantum ad Græcos & Hebræos dixi libro quinto. Et † iterum quo ad Hebræos. Moderna confessio Iudæorum eum conuincit. Ipsi enim adhuc sacerdoti suo auriculariter confitẽ tur, qui sub attestatione diuinæ iræ stringuntur ad secretum: uelut hoc anno fatebatur multis ut ad aures Ducis Aurelianensis domini Caroli peruenisset quidam ex Iudeis conuersus, & eorum quondam sacerdos dictus Manasses. Et quòd dicit summum sacerdotem confiteri semel in anno peccata populi super caput hirci, Leuitico. 16. intelligat non omnem hominem suum tunc publicasse peccatum, nec sacerdotẽ potuisse tunc uniuscuiusque peccatum confiteri distinctè, sed uniuersorum in genere. Vnde & apostolus ad Hebræos. 10. dicit illam * nisi commemorationem peccati: in ipsis inquiens, commemoratio peccatorum fit per singulos annos. Et posset, hoc eum confundere arguentem contra decretum Innocentij de confitendo semel in anno, quòd Iudæi regulariter obseruarent coram suo presbytero tunc. Aut adhuc in die expiationis, mense septimo uidelicet Septembri totum festum agentes in confessione & pœnitentia, die scilicet, quo descendit Moyses de mõte cum rumoribus diuinæ propitiationis ad populum pro uitulo tunc conflato secundùm Rabbi Moysen libro. 1. Petrus † autem baptismo Christi baptizatus aut Ioannis, nonne putas peccata confitebatur vt alij, & Paulus etiam Ananiæ, vt per sacerdotium, quod tunc erat in ecclesia, conuerteretur Ad Christum? Sicut ex Augustino produxi superiùs libro quinto. Sed quot millia (inquit) sine tali confessione in primis ecclesiæ conuertebantur ad Dominum, sicut Petrus ait in Actibus, Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum: quod de interiori pœnitentia, non de exteriori dictum accipitur. Hæc Witcleff, cap. 9. de blasphemia. AVCTOR. Constanter † loquitur, asserens quasi hoc sciret de exteriori negatum, de interiori tantùm pœnitentia intellectum: demus ei quod petit, sed quod sequitur uerbum, Pœnitemini, & baptizetur (inquit) unusquisque uestrum. Aliud est igitur tunc pœnitere, cùm baptismus non deerit, aliud post acceptum sacramentum, cùm baptismus iterari non poterit: & quanuis solita ante baptismum esset expressa cõfessio, non tamen est nollenti tunc simpliciter imponenda. Ratio, quia ipse baptismus peccatorum omnium est aperta confessio. Qualiter libro tertio de sacramentis, versus finem AMBROSIVS. Quando dedisti nomen tuum, tulit lutum, & liniuit super oculos tuos. Quod significat, vt peccatum tuum fatereris, ut conscientiam tuam agnosceres, vt pœnitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanæ regenerationis agnosceres. Nam etiam si non * fateatur peccatum, qui uenit ad baptismum: tamen hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quòd baptizari petit, iustificetur, hoc est, ut à culpa ad gratiam transeat. Hæc ille. AVCTOR. Potest igitur uerum esse de multis ante baptismum, quòd non sic expresè pœniteat, quòd item multi sic pœnituerunt, baptizante Ioanne, aut Apostolis tempore Christi, aut Christo incælos corpore iam translato, planum esse scripturæ loquuntur. Ita post baptismum pœnitebant complures, qui etiam sacramentaliter reconciliati sunt more nostro in ecclesia, sicut inter cæteros Corinthius ille, & cõplures tunc peccatores in illa ecclesia. Et Simon apud Petrum. Lege Augustinum in Epistola ad Seleutianum, si ita non ista dicat, ubi etiam reperies unum inuolutè contra te alio extremo sic erasse, ut solam pœnitentiam tunc dedissent Apostoli loco baptismi. AVGVSTINVS. Quomodo autem iste dicat, quod

A B C

Cur confessio cõfitendi auriculariter fuerit introducta.

3

Petrus † baptizatus confessus.

Act. 2

4

Amb. To. 4 cap. 2. Io. 9.

2

Iudei etiã auriculariter confitentur.

*confitea tur.

Leu. 16.

Heb. 10. *esse.

Aug. To. 2

Digitized by Google

quod in Epistola tua posuisti, & Apostoli dede A runt pœnitentiam pro baptismo, non euidenter expressum est. Si enim pro baptismo ideo dicit, quia per pœnitentiam remittuntur peccata, habet aliquid rationis quod dicit: sed talis pœnitentia post baptismum potest utilis esse, si quis peccauerit: iste autem quoniã negat post baptismum dari pœnitentiæ locum, cum dicit, sicut scripsisti pœnitentiam solam ante baptismum esse, datur intelligi sic eum dixisse, quòd Apostoli dederunt pœnitentiam pro baptismo ut ante baptismum eam dederint, atque hi quibus data sit posterius nõ fuerint baptizati, quia eis illa pro baptismo fuit: quod Nouatianos nũquam dicere audiui. Avct. Notate ergo, quòd iste hæreticus, qui sic Seleutiani epistolam intellexit, ex eadem scriptura docet pœnitentiam exteriorem indictam tunc peccatoribus per apostolos: ex qua Witcleff tradit egisse illos tantum pœnitentiam intrinsecam, unde dicit eam B signanter datam. Apostoli (inquit) dederunt pœnitentiam pro baptismo: non dicit, illi egerunt. Vterque ergo præsumptuosè mentitur in textum, hic sub hoc colore euacuando baptismum, iste pœnitentiæ sacramentum. Et prosequitur Avgvs. Agunt homines ante baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis, ita tamen, ut etiam baptizentur: sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, Loquente Petro ad Iudæos, & dicente, agite pœnitentiam, & Act. 2. baptizetur unusquisq; uestrum in nomine domini Iesu Christi, & dimittentur peccata uestra. Agunt etiam homines pœnitentiam, si post baptismum ita peccauerint, ut excommunicari, & postea reconciliari mereantur, sicut agunt in omnibus ecclesiis illi, qui propriè pœnitentes appellantur. De tali enim pœnitentia locutus est Apostolus Paulus: ubi C ait, Ne iterum cum uenero, humiliet me Deus 2. Cor. 12. apud uos, & lugeam multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & luxuria, & fornicatione quæ egerunt. Neque enim scribebat ista eis, qui non fuerant baptizati. Avctor. Super hoc uerbo. 2. ad Corinthios primo. Sufficit ei, qui huiusmodi est obiurgatio, quæ fit à pluribus. Hieron. Non de illo dicit solo, qui paternã polluit uxorẽ, sed de omni peccante. Nam multos peccasse epistola prima illic demonstrat. Hæc ille Avct. Et adhuc ibidem iũgit Avgvs. Habemus etiam in Actibus Apostolorum Simonem iam baptizatum cum pecunia uellet emere, ut per impositionem manus Act. 8. eius daretur Spiritussanctus, admonitum à Petro, ut de hoc graui peccato ageret pœnitentiam. Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra. Neq; n. ea dimitti nobis uolumus, quæ dimissa in baptismo nõ dubitamus, sed illa utique, quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra subrepunt. Hæc ille. Avct. Non ergo fuit leue tam citò totam historiam aperire, quã pœnitentiam tunc egerint baptizati, cum tunc erant, tàm multiplex, ut Augustinus iam recitat: inter quas illa prior pœnitentia, quam Witcleff dicit illos egisse baptizatos à petro, iam est pro leuissimis & quotidianis peccatis designata fidelibus: longeque aliam formam pœnitendi eorum quarto loco iam suprà Augustinus edixit. Aut si ista sola pœnituerat post tot flagitia & Saluatoris meritum, quod exprobauerat eis Petrus: cur hoc loco istam, & ibi aliam posuit? Vel si eadem erat cur distinxit? Fuit adhuc tertius error circa hunc locum dicentium, nec homines tunc iussos aut doctos pœnitere de crimine, sed de sola fide, ut in Christum crederent esse admonitos: contra quos libro de fide & operibus post principium disputat Avgvs. In Actibus Apostolorum Petrus (inquiunt) sic allocutus est illos, qui uerbo audito baptizati sunt uno die tria millia, ut eis solam fidem, qua in Christum crederent, prædicaret. Qui cum dixissent, Quid faciemus? Respondit eis, Pœnitẽtiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine domini Iesu Christi, in remissionẽ peccatorum, & accipietis donum Spiritussancti. Cur ergo non aduertunt, quod dictum est, Agite pœnitentiam? Ibi enim est uitæ ueteris expolitio, ut noua induantur, qui baptizantur. Act. 2. Et infrà. Cum enim dixisset, Agite pœnitentiã & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Domini Iesu Christi in remissionem peccatorum accipietis donum Spiritussancti. Cõtinuò subiunxit, qui librum scripsit, atque ait. Et cæteris uerbis pluribus testificatur, dicens: Eripite uos à seculo hoc prauo. At illi auidissime capientes, exceperunt uerba, & crediderunt, & baptizati sunt, & adiecta sunt illa die tria millia animæ. Quis hic non intelligat in cæteris pluribus uerbis, quæ a scriptore propter longitudinem non recitentur, id egisse Petrum, ut eriperet se ab hoc seculo prauo? Sequitur. In his uerbis erat mortuorum operum condemnatio, qui nequiter agunt huius seculi dilectores, & comendatio uitæ bonæ, quam teneant, atq; sectentur, qui se ab hoc seculo prauo eripiunt. Hæc ille. Avct. Primò uidetis quot circa hũc locum sunt sua præsumptione decepti: primi arbitrabantur ex inde sublatum baptismum, & pœnitentiam datam loco eius. Secundi, & nec pœnitere, nec de perfidia cogebantur. Tertii

Error tertius, qui & Luthers.

Aug. To. 4 ca. 8.

Witcle-

Digitized by Google

Witcleuiſtæ, q̃ nulli tunc niſi corde intrinſecus pœnitebat. Et cur non in hac condemnatione operum mortuorum accuſatio per cõfeſsionem uocalem quæ maximè mala opera condẽnatur: ſaltem maiorum ſuccinctè, aut plurimorum in genere prout baptizandorum tot millium tam breue temporis ſpatium ſuſtineret, cùm hoc venturis ad baptiſmum antea pertineret, nec tantùm cùm ante baptiſmum accederent, ſed item ad communiones euchariſtiæ.

*lib. de ſalutaribus documentis ca. 9.

Ideo *libro ad comitem cap. 11. AVGVSTINVS. Qui indignè manducat corpus & bibit ſanguinem domini. iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. * Qui. n. ipſum accipere debemus, antea ad confeſsionẽ & pœnitentiam recurrere debemus, & omnes actus noſtros curioſiùs diſcutere, peccata obnoxia ſi in nobis ſentiamus citò feſtinemus per confeſsionem & ueram pœnitentiam abluere: ne cum Iuda proditore diabolum intra nos celantes, pereamus. Hæc ille. AVC. Atten

5 de quòd de confeſsione ſpeciali intendit cum dicat, q̃ omnes actus noſtros curioſiùs debemus diſcutere priuſquàm communicemus nõ figuram Chriſti, ſed priuſquam eum inquit, debemus accipere eum quem niſi Chriſtum ſecũdùm carnem uiuam in natura. Et q̃ iſta confeſsio ſit facienda ſacramentaliter ſacerdoti ſeipſum declarat poſtea cap. *18. ibidẽ. AVGVSTINVS. Iõ debemus noſtras confeſsiones ueraciter confiteri, & fructus dignos pœnitentiæ facere. i. p̃terita non reiteremus ſecundum iuſsionẽ deum timentis ſacerdotis. * Qđ ſacerdos ut ſapiens & perfectus medicus primũ ſciat curare peccata ſua, & poſtea aliena uulnera detergere & ſanare, & non publicare. Hos ſequamur, p quiramus & cum talibus conſilium ſalutis noſtræ ineamus, ut non p̃damus hæreditatẽ cæleſtẽ, quam nobis dominus ab initio mundi p̃parauit. Hæc ibi. AVCT. Accipe hic ex Auguſtino, primò confeſsionem fiedam presbytero, & hoc ſoli, qui ſciat, inquit, uulnera ſanare, & non publicare. Et tunc neceſsitate ſalutis hãc cõfeſsionem hoc mõ agendam eſſe, ut nõ perdamus hæreditatem cæleſtem. Ita mihi uidetur cõcludere Chriſtiano, q̃ ẽt t̃pe maiorum poterat cõcluſiſſe Iudæis q̃ maximè quod tam hiſtoriis quàm figuris ad intellectum conuerſis pandentibus cõprobatur, prout exponens hunc uersũ Pſal. Et ſuper ſanctos ſuos & in eos qui conuertuntur ad cor. In maiori breuiario habet HIERON. Hoc eſt qui primùm ſequebantur carnẽ, & poſtea conuertuntur ad cor. Sequitur. Videte exempla quæ dicimus. Fac mihi in deum legere Leuiticum, & omnia illa ſacramenta quæ ſcripta ſunt, & quomodo ille leproſus ingre-

*ca. 52.

*Qui.

Pſal. 84 Hieron.

A ditur ſynagogam, quomodo gallina tollitur, & obtorquetur illi collum: deinde dicitur de ſanguine quomodo aſpergatur: dicitur de aqua: dicitur de hyſſopo: dicitur etiam quomodo ſcindantur illi ueſtimenta, & ſic ingrediatur in ſynagogam ille qui leproſus fuerat. Si ſecundùm literã legamus, quid nobis prodeſt q̃ legimus? Si uerò conuerſi fuerimus ad cor, ſi ſpiritaliter intellexerimus, uidebimus qm̃ leproſus nõ põt intrare ad populum niſi ſcidantur ueſtimenta eius: niſi quod clauſum fuerit reueletur, Denique uidetur qm̃ iſte leproſus fuerit, niſi per ſanguinem, & aquam hyſſopum non ingreditur in ſynagogam: ergo & tu uſq; hodie leproſus fuiſti, & non apparebat lepra tua antequàm uenires ad ſacerdotem: ſed qm̃ ueniſti ad ſacerdotẽ diſſuit ſacerdos ueſtimenta tua, & id quod intus uidebatur ſanum eſſe, oſtendit in leproſo.

Omnia peccata tua, & lepram tuam poſuit ante oculos tuos, & ideo te reducit in ſynagogam

B Dei per ſanguinem & aquam. Per ſanguinem, p̃ paſsionem Chriſti, & p̃ aquã, per baptiſmũ. Ecce cum hæc feceris, dr̃ & illud: Aſperges me domine hyſſopo & mundabor, lauabis me & ſuper niuem dealbabor. Vſque hodie in Aegypto eis; uſque quo ueneris ad ſanguinem & ad aquam ſaluari non poteris. Vnde ut exterminator qui interfecit Aegyptum ne te interficiat, tolle hyſſopum, intinge aquã, aſperge poſtem, & cum uiderit ſanguine in fronte tua, accedere non poterit, Hæc ille. AVC. In tanto allegoriarum gurgite diſtillat nobis ſacræ confeſsionis humor ſoli factæ presbytero & eius neceſsitas, contra ipſum hæreticum dolentem q̃ millia populorum credant ſe ſine confeſsione tali priuata non poſſe ſaluari. Interroget ſanctum Hieronymum ſi ſit & ipſe unus de numero.

Pſal. 50.

Pſal. 12.

Ipſe enim iam dicit. Si conuerſi fuerimus ad cor. i. ſi ſpiritaliter intellexerimus: uidebimus

C quòd leproſus iſte non poteſt intrare populum uel ſynagogam Dei ad communicationem ſacramentorum, niſi ſcindantur ueſtimenta eius, & quod clauſum fuerit reueletur. Tu, inquiens, peccator homo uſque hodie leproſus fuiſti, quouſque ueniſti ad ſacerdotẽ qui ſcidit ueſtimenta tua, oſtendens te leproſum qui uidebaris tibi ſanus, & ipſe oſtendit tibi omnia peccata tua, & ante oculos tuos poſuit lepram tuam. Non dicit q̃ tu ante oculos dei, uel ante oculos totius eccleſiæ poſuiſti peccata tua, uel confitẽdo generaliter coram ſacerdote: uel plebe: ſed omnem fugam obturans dixit: Sacerdos poſuit ante oculos tuos omnia peccata, ſcindens ueſtimenta tua, id eſt uelamenta pudoris ut detegat lepram tuam. Et adhuc neceſsitatem huius confeſsionis confirmans, uſq; hodie, inquit

fueras

fueras in Aegypto, qua alia niſi in regno diabo
li: & donec in ſanguine paſsionis Chriſti adhoc
ſacramentum peruenieris, ſaluari non poteris.
Iam argutias ſuas inuoluit Witcleff, quod an-
te tempus Innocentij tertij hæc auricularis con
feſsio non fuit neceſsitatis in eccleſia. Iam col-
lolardi eius tempora calculent, ut probent hũc
Innocentium non tot centenis annis ſequutũ
eſſe Hieronymum. Talem ſemel uel unam au-
ctoritatem adducant pro hæreſi ſua, dimiſsis
ſcripturarum ambiguis & argutiarum ridicu-
lis. Quid autem ſit, ſacerdotem confeſsi ſui ve-
ſtimenta diſſuere, verbum ſequens oſtendit, vt
oſtẽdat tibi omnia peccata tua. Qualiter adhuc
in eccleſiaſtica confeſsione mos eſt aſtutis in-
terrogationum modis & ponderum ſtimulis 1
peccata facere foras venire ante oculos pœni- 2
tentis. Qualiter habet libro de uera & falſa pœ-
nitentia verſus finem AVGVSTINVS.† Dili- 6
gens inquiſitor, ſubtilis inueſtigator ſapienter, 3
& quaſi aſtutè interroget à peccatore quod for B
ſitan ignorat, vel verecundia velit occultare. 4
Cognito itaque crimine uarietates eius non du
bitet inueſtigare & locum, & tempus, & cætera 5
ſupra diximus in exponenda eorum qualitate.
Quibus cognitis adſit beneuolus paratus erige
re, & cum eo onus portare, habeat dulcedinem 6
in affectione pietatem in alterius crimine, di-
ſcretionem in uarietate. Addiuuet confitentem
orando, eleemoſynas faciendo, & cætera bona 7
pro eo agendo. Semper eum iuuet leniendo, cõ
ſolando, ſpem promittendo, & cùm opus fue-
rit etiam increpando. Hæc ille. AVCTOR. Sa-
7 lutaris † interrogationis eſt obſeruantia in or- 9
dine cõfitendi, ſicut in ordine baptizandi: ideo 10
Auguſtinus bene dixit ſuprà, eandem eſſe cau- 11
ſam reconciliationis & baptiſmi: & fundamen- C
tum habere uidetur in interrogatione Chriſti
ad conquirentes ſcribas & turbas diſcipulos
eius, Marc. 9. dicentis. Quid inter uos conqui
ritis? Vbi in commento Marci HIERONY-
MVS. Interrogauit eos, Quid inter uos quæri-
tis, quid ſit dominus, interrogat, ut confeſsio
pariat ſalutem, & murmur ſermonibus ſoluа-
tur piis, ut eſt illud: Dic tu prius iniquitates
tuas ut iuſtificeris. Hæc ille. AVCTOR. De in
terrogatione eccleſiæ in confeſsione facienda
intelligit ſanctus pater hunc locum, ubi ſacer-
dos pœnitentem ſollicitat, ut dicat prius ſuam
iniquitatem, & confeſsio pariat ſalutem non
8 damnet confeſſum: pronior † ſemper eſt Deus 1
ad miſerendum miſeris, quàm ad puniendum
proteruos, & hoc eſt contra inſaniam Witcleff
ibi, ubi Chriſtus cùm accuſaretur adultera incli
nauit caput, dum defecit accuſator attulit ac ere
xit, vt notat *lib. 7. epiſtolarum, *ad Orontia-

Aug. To. 4. Peccatorũ diſputen de circumſtantie.

Interrogatio de peccatis laudatur.

Marc. 9.

Hier. To. 9.

Pronior ad miſerendũ, quàm puniẽdum, Deut.
**Studiũ.*
**lib. xi. Eſt Epiſto. 76. incipit, Ambroſius ſtudio. Et ſi ſuperiore.*
Amb To. 3.

Anum AMBROSIVS. Vide lector diuina my-
ſteria, & clementiam Chriſti: cùm accuſatur
mulier caput Chriſtus inclinat: eleuat autem
ubi deficit accuſator, Ita damnari nullum vult,
abſolui omnes. Hæc ille.

¶QVOD POTESTAS SACERdotalis ad remittẽdum peccata, eſt donum ſpiritus ſancti, tàm in ſancto uiro, quàm in presbytero peccatore dum ſit in eccleſiæ unitate. Cap. LXXII.

SVMMA.

Confeſſionis neceſsitas probatur.
Witcleff obiectio, quòd nõ ſint confitenda peccata niſi ſolis ſanctis, non autem peccatoribus. Et ad eandem reſponſio.
Hæreticorum mos, cunctos diffamare præpoſitos, & eccleſiæ miniſtros.
Eccleſia, quæ fundatur in Chriſto, quomodo claues ab eo regni cælorum accepit in Petro.
Witcleff, quòd ſit perfidus Donatiſta (qui meritis hominum ſacramentorum alligat poteſtatem) oſtenditur.
Hæretici, ſchiſmatici, aut alij peſsimi Chriſtiani in quibus ſint à catholicis redarguendi, & prohibendi, & in quibus non.
Hæretici quomodo poſſunt ſacramenta iter abſoluere, ſine tamen remiſsione peccatorum.
Dona Spiritus ſancti, quòd ſine charitate poſsint dari.
Argumentum efficax contra Witcleff.
Eccleſia quid. Et quid de illa dicat Origenes.
Gratia diuina, quòd magis operetur in ſacerdotibus, quàm humana, oſtenditur.

QVANTAE ergo neceſsitatis & im
præte rmittenda frequentia ſit in le
ge euangelij per omnem eccleſiã hęc
priuata uocalis confeſsio, contra om
nes hæreticos, ſanctorum patrum documenta
concludunt: idcirco poſt tot blaſphemias coa-
ctus eſt hoſtis eius Witcleff eam, in omni Dei
lege fateri eſſe fundatam: nec excipitur lex natu *dictum.*
ræ. Audiuit forſan *auditum Auguſtini, & ti-
muit, quem Chriſto reuelante ſibi deſcripſit in
ſermone quartæ partis de confeſsione peccato *Eſt ho. 12. inter. 50.*
rum qui incipit, *In omnibus ſcripturis AV-
GVST. In † omnibus (inquit) ſcripturis diuinis *Aug. To. x. Confeſsionis neceſsitas probatur.*
fratres Chariſsimi utiliter ac ſalubriter admo-
nemur, ut peccata noſtra debeamus iugiter & *Luc. 5.*
humiliter, non ſolùm Deo, ſed etiam ſanctis &
Deum timentibus confiteri. Sic enim per Ia o-
bum apoſtolum ad monet nos ſpiritus ſanctus,
dicens,

Digitized by Google

Psal. 117. Psal. 31.

dicens, Confitemini alterutrum peccata uestra & orate pro inuicem ut saluemini. Et Psalm. Confitemini domino quoniam bonus. Et iterum: Dixi pronunciabo aduersus me iniustitias meas domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quomodo enim peccatorum uulnera nunquàm nobis deesse possunt, sic & confessionis medicamenta deesse non debent. Non enim vult Deus ideo ut confiteamur peccata nostra ut ipse ea non scire possit, sed quia diabolus hæc desiderat ut inueniat quod nobis ante tribunal iudicis æterni obiiciat: ideo vult ut magis defendere quàm accusare peccata nostra velimus. E contrariò autem quia dominus noster pius & misericors est, vult vt ea confiteamur in hoc seculo, ne pro illis confundamur postmodum in futuro. Hæc ille. AVCTOR. Hic ergo omnes scripturas diuinas uocat in testes, q̃ peccata nostra debemus non soli Deo, sed & sanctis & Deum timentibus confiteri, ita quòd uocalis confessio homini facta, est in omni lege diuina præcepta: quam tenemur humiliter & distinctè sic proferre homini sicut Deo, quia reputatur Deo facta confessio, quæ diuino iussu homini exhibetur: In cuius argumentum scripturæ quas adduxit ad probandum confessionem faciendam sanctis & Deum timentibus, nec Deo soli, confiteri p̃cipiunt. Confitemini domino quoniam bonus inquit, & dixi pronunciabo aduersus me domino. Quid mirum? cum quicquid fecerimus uni ex minimis, est sicut sibi iam fecimus, inquit Christus, & quicquid eidem negauerimus, sibi computat esse negatum. Sed cum hæc scribere in uia qua ambulabam absconderunt laqueum Witcleuistæ, Attende, inquientes, quid dixeris

2 Nunquid † peccata nostra fateamur: non solũ Deo, sed sanctis & timentibus dominum: quis hoc neget salua libertate primæua? Sed nũquid sic tenemur confiteri Cæsareis idiotis contra Christum de necessitate salutis. c. 9. de blasphemia. In tertio signo magi Pharaonis defecerant exigentes ut cuicunque uoluerint limitare ut audiat cõfessiones alterius secundum formam & tempus quod ipsi limitare uoluerunt, oportet de necessitate salutis taliter cõfiteri, sed isti parum notant quomodo Christus antequàm istam potestatem dedit apostolis, dixit eis: Accipite spiritum sanctum, qui talem conferat vicariam potestatem. Quicunque ergo antistes Romanus vel alienus non habuerit spiritum sanctum sequendo Christum in sanctè uiuendo,

Ioa. 21.

sciat se esse alienum à uicaria potestatis huiusmodi, sicut est alienus à numero eorũ, quibus hoc uerbum domini fuerit dictum. Hæc Witcleff. AVCT. Miser homuncio, qui criminibus falsis pronus es insectari catholicos: cur saltem toti mundo uenerandum non ueneraris antistitem? Mos perditorum semper est, & erat patrũ suorum, qui eorum correctioni student, detractioni insistere. Et quid hoc proficit causæ damnabili? An omnes patres & præpositi criminabiles sunt, & ipsi soli sine crimine uiuunt, quos patres puniunt, quia flagitiosos inueniunt? De quibus in sermone illo notabili de pœnitentia qui incipit. *Quòd sit utilis, loquitur AVG. VS. An fortè *ostendunt multos etiam in ipsis *oneribus ecclesiasticis præpositorum & ministrorum non congruenter uiuere sermonibus & sacramentis, quæ per eos populo ministrantur? O miseros homines, qui hos intuendo, Christũ obliuiscuntur: qui & tantò antè prædixit, ut legi dei potiùs obtemperetur, quàm imitandi uideantur illi, qui ea quæ dicunt, non faciunt: & traditorem suum tolerauit usq; in finẽ, & ad euangelizandũ cũ cæteris misit. Tam sunt autẽ isti absurdi, & præposteri, & miseri, qui præpositorum suorum malos mores imitari eligunt quàm per eos edita dñi præcepta seruare: quasi quisquam uiator remanendũ sibi esse existimet in itinere cum uiderit milliaria lapidea literis plena uiam docere & non ambulare. Cur. n. nõ potius si ꝓuenire desiderat tales comites intuetur, & consequitur, qui, & uiam bene demõstrant, & in ea perseuerãter atq; alacriter ambulant? Quòd etsi isti desint, vel potius minus appareant (nam deesse non possunt) nõ enim quærunt sic homines charitate studiosa quod prædicent ad imitationem, quomodo quærunt iniquitate superstitiosa quid murmurent ad deceptionem, partim non inueniendo bonos, dum ipsi mali sunt, partim timendo inuenire, dum mali esse semper volunt. Sed tamen concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione, quisquis hoc putas, mente Deum intuere qui homo factus est, vt homines viuere doceret. Sed habitet per fidem Christus in interiore homine: in corde tuo recorderis & illud, Ioannes ait. 1. Ioã. 2. Qui dixit se in Christo manere, debet quamadmodum ille ambulauit, & ipse ambulare. Et ita nec tibi deerit quem sequaris, & cum te alius viderit, de bonorum inopia conqueri desinet. Hæc ille. AVTHOR. Spatiosus quidẽ processus, sed necessarius Christianis, contra querulos & detractores, in patres prænotanda collatio. Eorum maxime, qui potestati clauium derogant semper, ne per eas corrigantur inuiti. Hæretici † isti sunt, qui cunctos diffamãt præpositos & ecclesię ministros, culpas quia ingerunt veras & falsas, probantes iam non esse prælatos imitandos: quia timent inueniri aliquot bonos, qui dignè possent suã

Eph. 3.

arcere

*quàm sit utilis. Aug. To. 2 est ho. quia quæ sima inter 50. *attendunt. *honoribus.

Cur deus confessionẽ sanctis

Obiectio Wicleff. magistri Lutheri.

Responsio.

Digitized by Google

arcere ueſaniam. Bene de hoc populo declamat Seneca. Seneca, Nullos magis odit populus, quàm quibus plurimum debet. In capite tamen querelæ, uellem fideles noſtros de diffamante diſtingue re. Si ſit hoſtis eccleſiæ, putà hæreticus quantũcunque ſuſpectus, aut ſchiſmaticus. Poſſent enim aliter credendo, ſcribarum & phariſæorũ inſania ſic cæcari, ut Chriſtum negarent poſſe peccata dimittere, quia homo erat peccator, cũ peccatoribus manducans, ſabbatum ſoluens, & habens dæmonium: nunquid bene loquebantur hoſtes Chriſti de Chriſto? Qualiter ergo poſſunt ſuis diſcipulis eſſe proprij, dicente Chriſto: Non poteſt diſcipulus eſſe maior domino ſuo: ſi me perſecuti fuerunt, & uos perſequenter? Si ergo ſit hæreticus, aut ſchiſmaticus, clamoroſus, uel tacitus, catholicos paſtores & oues quærit diſpergere, noli credere: ſaltem retine tibi Chriſtum, qui iubet paſtores malos bene docentes imitari ad uerbum, deteſtari ad factum, aut populum fefelliſſet, cui miſit Iudam indignum populum, & apoſtolum ſi noluiſſet ab eo ſuſcipere uerbum euangelicum & corporaliter & ſpiritualiter gratias ſanitatum. Quòd ſi adminiſtratio ſacramentorum longè ſit inferior uerbo Dei, ut tu dicis, quomodo potuit Iudas ſine ſpiritu ſancto iam uocare ad fidem prędicando: nec potuit iam fidelem ſine ſpiritu ſancto iuuare ſacramentaliter miniſtrando. At cùm Chriſto dixit: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis &c. principaliter totam eccleſiam deſignauit, quæ ſpiritum ſanctum habet præſentem ſemper. Columba eſt, quæ baptizat: columba item, quæ abſoluit, remiſſionem largiens peccatorum, ita in Petro ſicut in omnibus. Vnde *homilia. 123. ſuper Ioannem. AVGVSTINVS. Eccleſia † quæ fundatur in Chriſto, claues ab eo regni cælorum accipit in Petro. i. poteſtatem ſoluendi, ligandiq́ue peccata. Quod eſt enim per proprietatem Chriſtus in eccleſia, hoc eſt per ſignificationem Petrus in petra. Hæc ille. AVCTOR. Nouerit † ergo omnis mundus Witcleff in hoc perfidum Donatiſtam, quando meritis hominum ſacramentorũ alligat poteſtatem, dicens, q̃ ſolùm uiris apoſtolicis habentibus ſpiritum ſanctum talem Deus conferat poteſtatem, & omnis alius non ſic habens ſpiritum ſanctum inſequendo Chriſtum ſanctè uiuendo, alienus eſt ab hac uicaria poteſtate, ſicut eſt alienus à numero. An neſcit iſte diuiſiones gratiarum eſſe, diuiſiones miniſtrationum, & diuiſiones operationum, omnes in eodem ſpiritu? dicente apoſtolo. 1. Corint. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu. Alij gratia ſanitatum in uno ſpiritu. Alij operatio uirtutum, alij diſcretio ſpiritum: alij genera linguarum: alij interpretatio ſermonum. hæc autem omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. In his omnibus multos agnouimus, qui donis ſpiritus ſancti imbuti, & ſancto ſpiritu operantes, qui Chriſtum ſanctè uiuendo omnino ſecuti non ſunt: ideo in fine capit. ſubiungit. Quoſdam miſit Deus in eccleſia primum apoſtolos, inter quos Iudam: ſecundò prophetas, inter quos Caiphã, & illos de quibus Chriſtus ait: Attendite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos. &c. Tertiò doctores: inter quos pſeudoapoſtolos tempore Pauli. Quartò facientes uirtutes, & genera curationum, inter quos illos, de quorum uno dicunt Apoſt. Marc. 9. Magiſter, uidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non ſequitur nobiſcum, & prohibuimus eum, Ieſus autem ait, Nolite prohibere eum. Nemo eſt enim qui faciat uirtutem in nomine meo, & poſsit citò malè loqui de me: qui enim non eſt aduerſus nos, pro nobis eſt. Quem locum tractans lib. 4. de conſenſu euangeliſtarum. AVGVSTINVS. Hoc (iuquit) vult intelligi intãtum cum illo non eſſe aliquid, inquantum eſt aduerſus illum. Et intantum aduerſus illum nõ eſſe: inquantum cum illo eſt. Exempli gratia, ſicut ille ipſe, qui in nomine Chriſti uirtutes faciebat, & in ſocietate diſcipulorum Chriſti non erat, inquantum operatur uirtutes in illius nomine, intantum cum ipſis erat, & aduerſus eos non erat: Inquantum uerò eorum ſocietati nõ adhærebat, intantum cum ipſis non erat, & aduerſus eos erat: ſed quia illi hoc eum facere prohibuerunt in quo cum ipſis erat, dixit, eis dominus: Nolite prohibere eum: illud enim prohibere debuerunt, quod extra eorum ſocietatem erat ut illi unitatem eccleſiæ ſuaderunt, non illud, in quo erat cum eis, ſcilicet magiſtri & domini eorum nomen in dæmonium expulſione commendans, ſicut eccleſia catholica facit, non improbans in hæreticis ſacramenta communia. In his nobiſcum ſunt, & aduerſus nos non ſunt, improbat, & prohibet diuiſionem, ac ſeparationem, uel aliquam aduerſam paci ueritatiq́ue ſententiam. In hoc enim aduerſus nos ſunt, qui in hoc nobiſcũ non ſunt, & nobiſcum non colligunt: & ideo ſpargunt. AVCTOR. Ita cum apoſtolis Chriſti ſunt, qui homines per poteſtatem ſibi conceſſam abſoluunt, cum eis non ſunt, ſi non bene viuant. Imò malè uiuendo eis diſſentiunt, ſi tu tamen ſic abſoluentes in nomine Chriſti uis prohibere, quia cum Chriſto non uiuunt, nec imitantur apoſtolos, dixit

Ioan. 15.

Ioan. 21.

*tractatu. 4 Aug. To. 9.

1. Cor. 12.

Marc. 9.

Aug. To. 6

tibi

Digitized by Google

tibi Christus: Nolite prohibere eos. Quia qui aduersus Christi apostolos, non est in opere ꝓ
6 eis. Et in sacramentis ualet hæc rō. Hęretici † autem, aut schismatici, aut alii pessimi Christiani si ipsa vera sacra Christi tractant cum catholicis, in his redarguendi, aut prohibendi nō sunt in quibus pro nobis, aut cum nobis sunt, sed in quo nobiscum nō sunt: quia separationem fouent, pacem turbant ecclesiæ, ueritati catholicę contradicunt. In his monendi, in his prohibendi per ecclesiæ auctoritatem sunt, & omnimodè compellendi si extra ecclesiæ unitatem sacra
7 menta dispensant, quia † absoluere quidem sacramentaliter possunt; remissionem autem peccatorum dare extra ecclesiasticam vnitatē nusquam possunt. Et ideo Christus ait: Accipite spiritum sanctum in modo pacis ecclesiæ, in qua positis efficaciter peccata remittere. Vñ homi. 32. super Ioannem. AVGVS. Modus quidem futurus erat donationis eius, qui omnino antea non apparuerat, de ipso hic dr. Sequitur. Post resurrectionem autem suam quando primò apparuit discipulis suis, dixit illis. Accipite spiritum ſ. Hæc ille. AVCTOR. Qui ergo contra ecclesiasticam virtutē per hæresim aut schisma non contradicit apostolis, quamuis nō per uitæ enormitatem ab eorum numero alienus: non item necesse est eum ab eorum esse potestate diuersum. est. n. quidam modus dandi spiritū sanctum secundùm potestatem. Sicut docet super hunc textum homil. 86. CHRYSO. Nequaquam autē quis peccabit, tunc suscepisse eos, dicens. Potestatem quandam spiritualem & gratiam, non vt suscitent, & uirtutes faciant, sed ut dimittant peccata. Diuersa. n. sunt charismata spiritus. Hæc ille. AVCT: Non igitur ualet rō: si acceperint spiritum sanctum ad aliquam potestatem uel donum: ergo ad uitæ sanctæ subsi
8 dium? Omnia † enim bona, quæ iam suprà recitauit Apostolus, posse esse sine charitate ꝓbat, quòd omnibus eis commemoratis, subiicit de charitate. Adhuc autem excellentiorem uiam uobis demōstro. Alia ergo uia in donis spiritus sancti, sapiētiæ. ſ. & gratiæ, & scientiæ, & intellectus ministrationū, operationum, gratiarum, & alia longè excellētior uia charitatis. Dixi diffuse de his suprà li. 3. in principio ca. 149. Aggredior aūt hic Witcleff finaliter & quemlibet Witcleuistam argumento Christi cōtra pharisaicam sectam. Si † quis uestrum sacerdos, aut ipse Witcleff, si unquam habuit sequendo Christum & sanctè uiuendo spiritum sanctū ut baptizare posset, aut reconciliare pœnitentem in remissionem peccatorum? Si non, frustra ꝓbastis Christum dedisse talem apostolicis uiris potestatem, quos omni iustitia uitæ uestræ, nec

Absolutio sine remissione peccatorum hæretici.

Aug. To. 9

Chri. To. 4 Dona spiritus sancti sine charitate dari possunt.

Tomo 2. de sacramētis.

Citra Witcleff arg. efficax.

A uos habere potestis. Si sic, ostendite nobis illū: *Io. 8.* ut qui sine peccato est uestrum, primus lapidē mittat in Romanum Antistitem. Hoc superbū principium assumpsit sibi Donatista Crescōnius, prout inuehitur contra eum lib. 2. ca. 26. AVGV. Tu dixisti, tu etiam scribere minimè ti- *Aug. To. 5.* muisti, vt quisquis peccator inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet: si autem nondum baptizatus es, aut hanc uanissimam sententiam corrige, aut à quibus baptizeris angelos quære. Sed arbitremur te conuictū correxisse. Quisquis eo crimine quod uestri obiiciunt poccator inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet, neque enim hoc contra nos est, quia si etiam talis usurpauerit, & dederit, non eum sibi usurpare debuisse dico: non autem dedisse non dico, Ille uerò, qui accipit, si homo bonus ab homine malo, si fidelis à perfido, si pius ab impio, pernicioſum erit danti, non accipienti. Illud quippe sanctum ma
B lè utentem iudicat, bene utentem sanctificat. Hæc ille. AVCT. Ita de potestate absoluendi arguimus. Si tu Witcleff nondum es absolutus à crimine, aut hanc impietatem sacrilegam corrige, aut à quibus absoluaris angelos quære. Qui. n. dixit, se peccata non habere, sed magis sequendo Christum sanctè immo sanctissimè uiuere, mendax est, ait Ioannes. Sed dicis cum Crescōnio. Non de omni peccato, sed de quali- *Enasio Wicleff Reprehēsio.* nobis obiicitis, puta de dote. Aut quia punit nos legibus, & sic Christum non sequitur accusandū relinquitis Romanum Antistitem, aut alium absoluentem, hoc semper impositum non probatis, sed uera crimina doceatis. Et dico non eum sibi cum hac macula usurpare debuisse, absolui potuisse cum profiteor. Sancta enim potestas malè utentem iudicat, bene utentem sanctificat. In his omnibus fatuitatem tuam superbam & sacrilegā cū hæreticis antiquatis agnosce: sciēs te ex hoc caput accepisse errandi, ꝙ contra tam sanctè fundata, tàm ualidè à fluentis apostolicis ordinata ꝑ omnem or
C bis ecclesiam latissimè prædicata, nouellus, nec sic peritus ut dicax hæreticus, nudo uerbo putas te posse rescindere? Ideo lib. 8. registri epistola. 13. GREGO. Quantam cordi nostro læti- *Gre. To. 9.* tiam ecclesiæ ordo inculpabiliter custoditus infundit, tantum rescissus tædium doloris imponit, quando prauitatis temeritas in euersionem disciplinæ tendat, & quæ sunt olim laudabiliter statuta dissoluere, & quæ fortiùs punienda præsumere. Hæc ille. AVCTOR. Hanc igitur inuidiam nominis à Guillielmo præceptore suo contraxit, dicente in defensorio suo, hoc nomen ecclesia dici omnium uerissimè & propriissimè secundùm primam impositionem

Digitized by Google

huius nominis seu intentionem primam imponentium de uniuersitate fidelium credentium. & hæc fuit impositio prima huius dictionis, & consuetis usus apud apostolos primæ Corin. 1. Ecclesiæ Dei quę est Corinthi sanctificatis in Christo Iesu. Hæc ibi. AVCTOR. Quia dixit hanc intentionem & impositionē primam sic uerissimè & propriissimè ecclesiā dici, non de præpositis & clericis, sed de confusa plebe credentium, ad alta nos mittit, ut quæramus de primis in 8. ca. libri Iosue: ubi scribitur, quòd Iosue uniuersa replicauit coram omni multitudine Israel, mulieribus, paruulis, ac aduenis, qui inter eos morabantur. Antiqua litera habet. Non erat ullum uerbum ex his omnibus quæ mandauit Moyses, quod non legeret Iesus in auribus totius ecclesiæ filiorum Israel. Et secundùm Origenem addidit, & mulieribus, infantibus, & proselytis. Secundùm utranque literam si nomen ecclesiæ uel multitudinis Israel uerissimè secundùm intentionē primam dicitur de tota illa collectione fideliū quid addendæ erant mulieres, paruuli, & proselyti? Hæc enim additio eorum ad ecclesiam, uidetur facere ecclesiam accipi sine eis, aut secundum eius optimum præcessisse, & in alio gradu subsequi mulieres, & ita impariter dicetur de singulis, quòd isti dicunt à prima uerio tate remotum. Sed † secundùm scripturæ uerissimam auctoritatem exponens hunc locū Origenes, dixit perfectos & maiores uerè dici ecclesiam. Carnales autem & infirmos quoscunque de populo, qui in mulieribus designantur & paruulis, esse sequelā ecclesiæ. Vnde homil. 9. super Iosue. ORIG. Hoc, inquit, nunc uel cùm scripturæ ecclesiæ leguntur, uel cùm sermo explanationis profertur ad populū, scripturæ auctoritatem sequentes dicimus. Videte ne legantur ab Iesu uerba legis, sed quàm plurimis non leguntur, quia Iesus illis leget legem qui aures habuerint audiendi. Sed & quòd adiunxit ad ecclesiam domini etiam mulieres, infantes, & proselytos, sic dixit, ut eos uelut sequelam quandam sentiamus ecclesiæ: quoniā in domo magna non sunt tantummodò uasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia. Didicimus uiris quidem fortibus fortem traditū cibum, illis uidelicet, de quibus Apostolus dixit: Perfectorum autem est solidus cibus. Ex quibus ipse præparat sibi ecclesiam non habētem maculam, aut rugam. Eos uerò, quos mulierum, uel infantium, uel proselytorum appellatione secernit, intelligamus eos esse, qui adA huc lacte indigent, aut ēt uelut infirmi, ut sunt mulieres, quæ oleribus uescuntur. Si uero simul accipiatur omnis ecclesia, uiri quidem intelliguntur esse illi, qui in omnibus perfecti, stare norunt armati aduersus astutias diaboli. Hæc ille. AVCT. Vult igitur Origenes nomē ecclesiæ primò dici debere de fortibus, & perfectis, de infirmis, & fragilibus non sic primò, sed solùm per modum sequelæ. Adiunxit, inquit, ad ecclesiam mulieres, infantes, & proselytos, ut eos uelut sequelam quandam sentiamus esse ecclesiæ. Qui fortiores sunt de debito sui status in ecclesia Dei quàm sacri antistites, religiosi, ex professione, & quotidiana conuersatione robusti pastores plebis, & omnes in ordine clericali: qui sicut tenentur exemplū esse & norma plebeis, ita eis eos præfert actu & honore apostolus. Qui bene, inquit, præsūt presbyteri &c. A tempore enim Chore & sequacium, qui uerbis Witcleff utentes, ad Aaron sacerdotem, & filios dicebant, Multùm eri gimini filij Leui, & omnis multitudo sanctorū est. Cur eleuamini super populum à domino declaratum? accepit ecclesia, hoc quod Moyses ibi ait, Manè notum faciet dominus qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi. i. peculiariter præferet aliis, ut omnis multitudo sanctificetur attributa ad eos, sicut ipsi deo, ut non sit multitudo sancta, nisi sacerdotio comparata: sicut nec est regnum nisi comparetur ad regem, & ducatus ad ducem. Inde uirga Aaron sola inter uirgas florem protulit, & omnes uirgæ principum aridæ remanserunt. De quo in epistola ad Vercellenses AMBR. Vt aduer11 tamus †, quòd in sacerdotibus diuina magis quàm humana operatur gratia, una ex multis, quas Moyses per tribus acceperat & reconderat uirga Aaron floruit, atque diuini iudicii munus spectandum in sacerdote populus adC uertit, ac destitit parem sibi humano iudicio uendicare gratiam, qui ante sibi parem prærogatiuam competere arbitrabatur. Virga autem illa quid aliud ostendit, nisi quòd nunquàm sacerdotalis marcescat gratia, & in summa humilitate habeat in summo munere commissæ sibi florem potestatis? Hęc ille. AVCT. Ita est, imparem aliis sibi uendicant gratiam, & in ipsam tanquàm in summam recurrit omnis plebs pro nomine sanctitatis, nusquàm nisi ubi est sacerdotium, ibi est ecclesia.

1. Cor. 1.

Iosue 18.

Ecclesia quid proprie sit.

1. Tim. 5.

Num. 16.

Orig. To. 1

Amb. To. 3

2. Timo. 5.

Heb. 5.

Eph. 5.

vbi sacerdotium, ibi Ecclesia.

DE

Digitized by Google

DE CLERICIS ET RELIgiosis.

Titu. IX

¶QVOD CLERICI IN ECcleſia ſunt excellenter, & per antonomaſiam eccleſiaſtici, & per ordinationem partes eccleſiæ catholicæ. Cap. LXXIII.

S V M M A.

1 *Eccleſiæ gradus quatuor deſcribuntur.*
2 *Eccleſia prædeſtinata quæ dicatur. Et multa de eccleſiaſticis recenſentur.*
3 *Eccleſiaſtici qui ſecundùm excellentiam dicti.*
4 *Apoſtoli quòd fuerint principes.*
5 *Miniſtri moderni in clero, & eccleſiarum præpoſiti, quòd ſine omni nota iniuriæ eccleſiaſtici appelentur, & antonomaticè eccleſiæ.*
6 *Apoſtoli quare dicti eccleſia primitiuorum.*
7 *Munus quid ſit.*
8 *Petrus, quod tàm primatum, quàm Capitaneitatem in ſigno ſenſibilis uerbi acceperit.*

COGIMVR item inter ſacramẽtales obſeruãtias, quas tractat eccleſia, de miniſtris eius. ſ. clericis diſputare. Imponitur. n. eis ab æmulo ipſorum Witcleff, ꝙ hæreticè ſe ipſos eccleſiaſticos nominant, & ſuam multitudinem antonomaticè uocant eccleſiam libello ſuo de eccleſia catholica, ca. 1. Witcleff. Notandum, inquit, uꝝ ſecundus articulus tertiæ partis fidei, quomodo quilibet catholicus fideliter debet credere eccleſiam ſanctam catholicam. Et infra. Sunt autem duæ ſentẽtiæ in iſta materia ſatis contrariæ: prima expreſsè hæretica dixit, ꝙ quicũque clericus charactere uel ſigno ſenſibili per prælatum in reputatione eccleſiæ eſt, ſolum multitudo talium clericorum eſt eccleſia antonomaticè dicta, quã debemus ſpãliter honorare. Hęc Witcleff. AVCT. Iſte inculcat ſentẽtias, ſed reſpondeamus ad partes. Maximè uꝝ indignari, ꝙ clerus eccleſiæ nõmi nis prærogatiuam ſuſcipiat: ut eccleſiaſtici dicantur clerici, aut ipſius eccleſiæ nomine cenſeantur. Erratque plurimum, ignorans ſcripturas. Nam ſi ſcripturas agnoſceret, nedum cõi nomine eccleſiæ totum clerum appellari poſſe cenſeret, ſed unãquamq; portionẽ eiuſdem cleA ri ſciret aliqua præcipua, & ſecundũ dignitatẽ acceptam prædigna uocatione nuncupatã eccleſiæ. Alias interroget eum quidã, quare Paulus appellauit totũ cœtum apoſtolorũ & ſuorum in eccleſia ſucceſſorum nomine eccleſiæ primitiuorum? Ad Heb. 12. Acceſsiſtis ad Siõ montem & ciuitatem dei uiuentis Hieruſalẽ cæleſtem & multorum millium angelorũ frequentiam, & eccleſiam primitiuorum, qui cõ ſcripti ſunt in cælis, & iudicem omnium deũ. Super quẽ locum in expoſitione HAYMO. Eccleſiam primitiuorum debemus accipere in apoſtolis, qui primi crediderunt, & quorum fi dei illi adiuncti ſunt credẽdo, & quorũ ſcripta ſunt noïa in memoria omnipotentis dei. Iuxta qđ ipſa ueritas eis dicit, Gaudete ꝙ nomina uẽſtra ſcripta ſunt in cælis. Hæc ille. AVCT. Hæc erant uerba Pauli ad fideles nuper cõuerB ſos de eccleſia Hebrẽorum. Apud quos cõme morans uocationem primam ad tractabilẽ & acceſsibilem ignem montis Sion, ſed acceſsiſtis in eccleſiam antiquorum. Non inquit, acceſsiſtis ad Sion montem, & ſequitur ad eccleſiam primitiuorum. Eccleſia ergo acceſsit ad eccleſiam. Eccleſia minor ad maiorem, eccleſia popularis ad eccleſiam primitiuorũ & eminentiorum in eccleſia. Vndeꝫ in illis. 4. ſecũ dũ gradus ſunt item eccleſię quatuor aſcendẽdo uerſus ſuperius deſignatę, in quas poſsit fidelis ꝑ bona merita prouehi, ut ſic tandem aſcẽdat ad eccleſiam primitiuorũ, quos gradus notanter diſtinguit homi. 3. ſuper librum Numerorum ORIG. Ipſe apoſtolorũ maximus, qui ſciret multas eſſe nõ ſolum in terris, ſed & in cælis, ex quibus & ſeptẽ quaſdam Ioãnes enumerat: ipſe tñ Paulus oſtendere uolens eſſe quandamC prẽter eas ẽt primitiuorum eccleſiam, dixit ad Hebrẽos ſcribens: Non. n. acceſsiſtis ad ardentem & tractabilẽ ignẽ, ſed acceſsiſtis ad mõtẽ Sion, & ciuitatem dei uiuentis Hieruſalem cę leſtem, & multitudinem angelorũ collaudantiũ, & eccleſiã primitiuorum aſcriptã in cęlis. Igitur Moyſes per quatuor caſtra populũ dei diuiſum reſcribit ĩ terris, & apoſtolus quatuor ordines ſanctorũ deſcribit in cęlis. Ad quorũ ſingulos unũquenq; noſtrũ dixit accedere. Nõ enim omnes ad omnes accedũt, ſed alii quidẽ accedunt ad mõtem Siõ. Horum autem paulò meliores accedunt ad ciuitatem Dei uiuentis Hieruſalem cęleſtẽ. Qui aũt & his eminentiores ſunt, accedunt ad multitudinẽ angelorum collaudantium. Qui aũt ſupra iſtos oẽs ſunt, accedũt ad eccleſiã primitiuorũ aſcriptã in cę lis, AVCT. In hac ergo quadripertita eccleſia, ſola ꝑ antonomaſiã, primitiuorũ appellatur eccleſia, quę omni celſior ꝓteſsione, & meritis: & quo-

Heb. 12. *Haymo.* *Matt. 5* *Heb. 12* *Eccleſiæ gradus quatuor.* *Orig. To. 1* *Heb. 12.*

Digitized by Google

& qño hoc? Nũq̃d q̃a eſt eccleſia p̃deſtinatorũ, & cæteri tres priores, quos Origenes dixit ordines eẽ cæleſtes, nõ ſunt p̃deſtinatorũ eccleſia? & tamẽ ſolus quartus ordo dicitur excellenter eccleſia, & excellenter in cælis aſcripta. Sió eſt eccleſia, non tamen hic dicta eſt eccleſia. Ciuitas Hieruſalẽ eſt eccleſia in ſecũdo gradu: multitudo angelorum eſt eccleſia, nulla iſtarum ita dicta eſt, ſed eccleſia, inquit, primitiuorum. Eccleſia ergo apoſtolorum ſola antonomaticè dicta eccleſia prædeſtinata, non quia ſola eſt eccleſia p̃deſtinata, aut ipſa ſola eccleſia, ſed quia magis accedendo ad eam per conformitatẽ ſtatus & meriti, tantò ſit quiſque magis & eccleſia dignior, & de prædeſtinatione ſecurior. Vn de proſequitur ORIG. Si uero ex his intelleXiſti quid ſit ordo primitiuorum, & quod ſit nominis iſtius ſacramentum, præpara te, & enitere quantum uales, ſi fortè actibus, uita, moribus, fide, inſtitutisq̃ue proficias, ut poſſis accedere ad eccleſiam primitiuorum, quæ aſcripta eſt in cælis. Quòd ſi non tantum uales, ſed es paulo inferior, accede ad multitudinem angelorum collaudantium: quòd ſi nec ad ordinem iſtum potes accedere, ad ciuitatem ſaltem Dei uiuentis Hieruſalem cæleſtem properare contẽde. Si uerò nec ad hoc aptus es, ſaltem ad montem conſcende Sion, ut in monte ſalueris. Tantùm eſt ne in terra reſideas, ne in uallibus remaneas, ne in demerſis & humilibus perſeueres. Hæc ille. AVCTOR. Hic ergo iuxta ſcripturã apoſtoli ordo uiuentium nunc in terris, qui in ſecundum congruentiam ſtatus & morum, magis accedit ad ordinem primitiuorum in cœlis, uelut eſt ordo ſanctorum Chriſti antiſtitum. Ipſe eſt excellenter eccleſia. Ipſe antonomaticè cælis aſcriptus: in cuius comparatione nec alii ordines eccleſiæ nomine appellantur. Quæ ergo iniuria ſi in clero illum ordinem continente cum aliis nomẽ eccleſiæ antonomaticè prædicetur: ita ut ipſi dicantur eccleſiaſtici excellenter, uelut in expoſitione primæ epiſtolæ ad Timotheum Chryſoſtomus ex iudicio presbyterorũ ſibi commiſſo arguit eccleſiam in reliquo clero ſibi commiſſam Homilia-15. CHRISOST. Aduerſus presbyterum accuſationem noli recipere, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Manifeſtum eſt hic quoniã eccleſia eſt, de reliquo credita eſt Timotheo & gens integra Aſiæ: propterea de presbyteris ei loquens, Peccantes in conſpectu omnium redargue, ait. Hæc ille. AVCT. Primo p̃p presbyteros eccleſiã dicit creditã Timotheo, & ſubiũgit reliquam Aſiæ gẽtẽ. Eccleſia igitur præcipuè ſacerdotũ priuſquàm gentis. Et li. de Iſaac & anima uerſus finẽ AMBRO. Vbi eſt eccleſia niſi ubi uirga & flores ſacerdotales? ibi eſt frequenter, ut in amaritudinibus & tẽtationibus probetur. Hæc ille. AVC. Et in expoſitione. 14. ca. ad Romanos AMBR. Salutate Aquilã & Priſcillam adiutores meos in Chriſto Ieſu &c. Appollo quanuis exercitatus fuerit in ſcripturis, ab his tamen uiam domini diligentius inſtructus: & ideo ſocios laboris ſui dixit eos, ſed in Chriſto Ieſu. Cooperarii enim eius fuerunt in euangelio Dei, Aquila nanque & Priſcilla uiri ſunt, quos non otioſe Romam ueniſſe manifeſtum eſt. Sequitur. Horum enim domeſticos & uernaculos ſalutat, quos eccleſiam appellat, quia ſanctorum uirorum erant diſcipuli circa fidẽ. Hæc ille. AVC. Ecce non ſolos presbyteros, ſed hos ẽt nomine honorat eccleſiæ, quia in rebus eccleſiaſticis miniſtrauerunt apoſtolis: qualiter item cleri minorum ordinum aggregantur eccleſiæ. Et in cõmentario ſuper Eſaiam li. 12. Textu, Conſolamini conſolamini populeus meus, ſcribit HIER. Quis ſit autem iſte populus, qui per apoſtolos & uiros eccleſiaſticos conſolatur: non Iſrael, & Iacob, & Iudam, ut in aliis locis ſcriptura commemorat, ſed populum Dei Zacharias propheta teſtatur dicẽs. Gaude, & lætare Sió filia, quia ego uenio, & habitabo in medio tui, dicit dominus: & confugient gentes multæ ad dominum in die illa, & erunt in populo. Quo teſtimonio perſpicuè demonſtratur gentes plurimas in populum Dei uertẽdas. Hæc ille. AVCT. Ecce ſimul annectit apoſtolos & eccleſiaſticos uiros, per quorum prædicationem, & mores ſanctos, conuertendus, & conſolandus eſt populus Dei ĩ fide Chriſti nouella. Si. n. p̃deſtinati omnes eccleſiaſtici hoc modo dicantur, non hos eccleſiaſticos, & hos populos ſcriberet. Et li. 3. ſuper Oſee in commentario tex. Ephraim uitula docta diligere triturã HIER. Iudas aũt, hoc eſt eccleſiaſticus, arabit, in incepto opere perſeuerãs Sequitur. Vſque hodie uir eccleſiaſticus Iacob glebas hiſtoriæ & literæ duritiã confringit in partes, & ſpiritaliter diuidit, ut poſsit fruges redere ſpiritales. Qd̃ quidem & dñm feciſſe legimus: ut quinque legis panes, quos integros populus comedere non poterat, in fruſtra concerperet, & p̃ apoſtolorum manus ueſcendos credẽtibus daret. Hæc ille. AVCT. Quaſi dicat, ita uir eccleſiaſticus ſacerdos quotidiè panes literæ plebi frangit, cùm prædicat. Item ibi poſt in textu. Non reuertetur in terram Aegypti. HIERO. Idcirco gladius, hoc eſt ſnĩa ſpiritalis, uel ſermo eccleſiaſtici uiri, uaſtans, atque debellãs, ſp̃ uerſabitur in urbibus eius quas impiè extruxit cõtra Deũ. Hæc ille. AVCT. Item in cõmentario Abdiæ text. Si fures introiſſent ad te. HIERO. Econtrario. n. dominus agit omnia ſecreta eorum.

Eccleſia prædeſtinata. 2

Orig. To. 1

1. Time. 5

Chr. To. 4.

1. Time. 5.

Amb. To. 4

Amb. To. 5

Hie. To. 5. Eſa. 40.

Zach. 2

Oſe. 10. Hie. To. 6.

Io. 6

Digitized by Google

eorum. Sequitur. Hos quippe intelligo, qui primi hæreſes adinuenerũt, per ſuos ſanctos, & eccleſiaſticos uiros, atque doctores profert in medium. Hæc ille. Avct. Item textu ſequente. Neque deſpicies & tu in malis eius. Hier. Quis hæreticorum non deſpicit eccleſiaſticos? quis non exultat in malis eorum? Hæc ille. Avct. Ne quis autẽ tergiuerſator obliquaret ſenſum Hieronymi ab intentione ſcribẽtis, ipſemet alibi uerbũm, & ſenſum, quem habebat, exponit in textu libri tertii commentarii Hieremiæ. Seminauerunt triticum, & ſpinas meſſuerunt. Hier. Omnes hæretici quaſi triticum ſeminant, & ſpinas metunt, expectante domino ut facerent fructum: & non fecerunt iudiciũ ſed clamorem. Dicitur autem hoc & eccleſiaſticis, qui uerbum domini, & doctrinam eius mala conuerſatione diſperdunt. De quibus infertur, Clerici eorum non proderunt eis. Quid eos iuuare proderit nomen presbyteri, uel epiſcopi, uel reliquus ordo eccleſiaſticus, cùm magis grauentur dignitatibus ſuis: & potentes potenter tormenta patiantur: & quantò ampliùs eis creditum fuerit, tantò plus requiratur ab eis? Hæc ille. Avct. Dicitur hoc eccleſiaſticis inquit, & ſtatim ſubdit de quibus infertur, Clerici eorum non proderũt eis. Et adhuc amplius, Quid eis iuuare poterit nomẽ epiſcopi, & preſbyteri, uel reliquus ordo eccleſiaſticus? Quis non dicat. Ergo eccleſiaſticos uocat nomine cleri, epiſcopos, presbyteros, reliquum eccleſiaſticum ordinem: & adhuc addidit poſtea eccleſiaſticos, uocare epiſcopos reges eccleſiarum, poſt eos ſacerdotes ſecundos & prophetas. i. doctores, textu ca. 13. Hieremiæ, & reges qui ſedent de ſtirpe Dauid Hier. Non ſolum uulgus ignobile, uiliſque plebecula, ſed reges eccleſiarum de ſtirpe Dauid, uel filii Dauid, qui ſedent reſupini erecta ceruice & protento æquali collo ſuper thronum eius. Sacerdotes quoque ipſi ſecundi in honore eccleſiaſtici gradus, & pphetæ, qui uidentur habere ſciam ſcripturarũ. Hæc ille. Avc. Non poteſt diſſimulari ergo, ꝙ eccleſiaſtici uiri ſunt præcipuè de ordine ſacerdotũ, eſ̃orum, & cleri. Et in expoſitione textus. Nemo militans Deo, 2. Tim. 2. Amb. Eccleſiaſticus idcirco Deo ſe probat, ut huic officium deuotus impleat quod ſpopondit, in rebus dei ſollicitus, à ſeculari negotio alienus. Hæc ille. Avct. Item 1. ad Timo. 6. textu. Radix omnium malorum eſt cupiditas Amb. Nihil tam aſperum, tanque pernicioſum eſt, quàm ſi eccleſiaſticus, maximè qui ſublimi loci eſt, diuitijs huius ſeculi ſtudeat: quia non ſolùm ſibi ipſi, ſed & cæteris obeſt. Sequitur. Quanto. n. honorificentior ordine eſt, tantò magis ſuadet imitandum ſe in hac re, quæ in uita hac procliuis eſt. Hæc ille. Avct. Hic ubi apoſtolus docuit Timotheũ, & in eo præcipuè ſacerdotes qualiter præ cæteris eccleſiaſticè uiuant Ambroſius eccleſiaſticum uocat, quòd excellẽter præ aliis ſit ipſe eccleſiaſticus. Eſt† ergo forma antiqua ſanctorum inſcriptis ſuis appellare maiores eccleſiæ ſecundum excellẽtiam, eccleſiaſticos. Ipſos dico epiſcopos, ſacerdotes, religioſos, doctores & clericos, qui formam eccleſiaſtici miniſterii, uel profeſſionis ſuper plebes exercẽt ut patres. Quod ſe exponens Hieronymus, ſacerdotes eccleſiaſticos dixit, quos tanquàm ſeniores eccleſiæ forma exempli decet, & eccleſiaſtici uiri deſcriptio. Vnde ſuper illud ad Titum. 2. Tu autẽ loquere quæ decent ſanam doctrinam, quæ ad uitam pertinent Chriſti, ſenes ut ſobrii ſint. in lib. annotationum Hier. Hic ſenes & ætate & ordine poſſunt intelligi. Eccleſiæ præcipuè ſeniores omnibus formam præbere neceſſe eſt. Hæc ille. Avct. Hos ſenes in eccleſia præcipuè, dicemus eccleſiam: ſicut Paulus dixit Apoſtolorum eccleſiam, non ut ſuſurrat Witcleff, ſi uitam, & actus habeant omnino conformes apoſtolis: quia nec omnes apoſtoli erant ſic pares, & tamen unam habebant excellentem eccleſiam. Et ſi nullus iam uiuens parificetur apoſtolis, per conformitatem tamen ſibi poſsibilẽ in honorem apoſtolorum ibit, & eccleſiam primituorum. Vnde ſuper illud pſal. 67. Præuenerũt principes coniuncti pſallentibus in medio adoleſcentularum Avgvs. Principes† ſunt Apoſtoli: ipſi. n. præuenerunt ut populi ſequerentur, præuenerunt annuntiantes nouum teſtamentum, coniuncti pſallentibus: de quorũ bonis operibus etiam uiſibilibus tanquàm organis laudis glorificaretur Deus. Iidem aũt principes in medio adoleſcentularum tympaniſtriarum in miniſterio. ſ. honorabili. Nã ita ſunt in medio miniſtri præpoſiti eccleſiarum nouarũ. Hoc eñ eſt adoleſcentularum carne edomita Deum laudantium, Hæc ille. Avc. Vnde notãdum eſt, ꝙ principes eccleſię apoſtoli erant in medio adoleſcentularum in miniſterio honorabili, & ita pari forma ſunt, & debent eſſe moderni miniſtri & præpoſiti in medio eccleſiarum nouarum. Quo modo† ergo apoſtoli habebant per ſe eccleſiam uocati excellenti nomine eccleſiaſtici in primitiuorũ eccleſia, ita moderni miniſtri in clero & eccleſiarum præpoſiti ſine omni nota iniuriæ eccleſiaſtici appellantur, & antonomaticè, eccleſię. Sunt enim in miniſterio eodem honorabili inter nouellas eccleſias, quo dudum erant eorum principes. ſ. Apoſtoli per antiquas: quia † non ideo Apoſtoli dicti ſunt eccleſia primitiuorum, quia priores or-

Eccleſiaſtici qui.

Ad Tit. 2.

Hie. To. 9.

Pſal. 67 Aug. To. 8

Digitized by Google

dine necessitatis uel originis, sed quia priores ordine dignitatis & muneris. De qua diuersitate libro quarto epistolarum ad Iræneum AMBROSIVS. Sanctus primogenitos esse cognoscimus ex epistola ad Hebræos scripta, in qua habemus. Sed appropinquastis Sion monti, & ciuitati Hierusalem & decem millibus angelorũ & ecclesiæ primitiuorum. Ergo sicut ecclesiæ primogeniti, sic & leuitæ, quoniam ipsi quoq; primogeniti: non enim nascendi ordine sancti, sed sanctificationis munere. Hæc ille. AVCT. Munus† solet Ambrosius, officium appellare: sed calumniosè Witcleff obiicit fideles dicere consuetos, quòd clericus charactere uelut signo sensibili per prælatum in reputatione ecclesiæ insignitus, est pars sanctæ matris ecclesiæ. Non ita propter te, & sequaces tuos, quos post signaturam prælati per sententiam ꝓpter hæresim à suo corpore iustè præscidit mater ecclesia. De cæteris adhuc in unitate manentibus hoc ueriùs diceretur, non quia signum tale sensibile, uel talis signatio facit membrum ut clericum: sed quia sine signo sensibili non fit membrum. Aut ita dicat Witcleff contra Apostolũ primæ Corinth. 6. & 12. quòd quicunque Iudæus, siue gentilis, siue seruus, siue liber baptizatus baptismo sensibili, & ab eo, uel suo discipulo in reputatiõe ecclesiæ insignitus, est pars sanctæ matris ecclesiæ, & multitudo talium signatorum est ecclesia, & unum corpus Christi. Dicat ita de Mathia, quòd signo sensibili impositionis manus & uisibilis sortis per prælatos in reputatione ecclesię insignitus fiebat statim pars sanctæ matris ecclesiæ & membrum & magis electum quàm Iudas. Facilè est calumniari sanctissimas manus, & facta. Sed dicat si non omnis insignitus per prælatum legis pontificatus insigniis & ipsis sensibilibus est statim caput effectus ueteris synagogæ. Si item Saul perfusus unguento sensibili & uerbo propheticо consecratus non est effectus caput in tribubus Israel. Si item sanctus Petrus in uerbo sensibili Christi nõ est effectus pars capitalis uicaria ecclesiæ Iesu Christi. Quod contra uesaniã tuam satis probatum est suprà. libro secundo. Et ex abundanti occurrit nobis ad hoc idem Homilia 6. de laude Pauli. CHRISOSTOMVS Sicut enim Paulus qui cum mortẽ timeret ne ipsam quidem recusabat gehennam. Qui propter desiderium Christi etiam cùm formidaret interitum, tamen cupiebat resolui. Non autem hic solus talis fuit, sed ille quoque ipse qui fuit Apostolorum caput qui sæpe dixerat se esse ꝓ Christo paratum animam tradere, & tamẽ mortem, uehementer horruerat. Hæc ille. AVCT. Ergo Petrus caput Apostolorum ecclesiæ primitiuorum: Caput ergo capitalis ecclesiæ non ne dignè caput totius ecclesiæ? Et ultimo capi. de quæstionibus noui & ueteris testamenti AVGVSTINVS. Sanctus Ioannes castimoniæ fuit custos, condiscipulus autem eius, id est, sanctus Petrus uxorem & filios habuisse cognoscitur: & primatum ut acciperet inter Apostolos, non ei obstitit generatio filiorum. Hæc ille. AVCT. Si primatus, quid distet à capite & altiùs quid insinuet? utrunquè† tàm primatum quàm capitaneitatem in signo sensibilis uerbi Petrus accepit.

Amb To. 3 — Heb. 12. — Munus. 7 — Tomo 1. — Chri. To 3. — Aug. To. 4

¶ QVOD CLERICVS, AVT Alius fidelis, est pars, aut membrum ecclesiæ ex suscepto officio, non ex uitæ, aut actuum merito. Ca. LXXIIII.

SVMMA.

1 *Membra ecclesiæ, quæ, et quomodo sint.*
2 *Membrorum mutua officia, & protectio.*
3 *Charitatis excellentia describitur.*
4 *Membra alter alterius quòd simus.*
5 *Membri scandalizantis proiectio.*
6 *Prælati licet iniusti, quòd sint ecclesiæ membra.*
7 *Iudas quòd dispensator gratiæ fuerit, ostenditur.*

QVIA uerò ignorantia parit errores apertè producenda est cæcitas eius in uerbis, quibus de partibus & mẽbris ecclesiæ claudicat inuolutè li. primo prædicto de ecclesia catholica capit. 2. Debemus (inquit) noscere, ꝙ officium tenetur gerere quicunque minister ecclesiæ militantis. Quòd si assiduè & fideliter gerit illud officiũ, tunc reputare debemus ipsum esse membrum sanctæ matris ecclesiæ, Quòd si sit dyscolus, dissipans scholam Christi, & otians in suo officio non obstante quocunque signo sensibili, & reputatione antichristi, fidelis debet supponere ipsum non esse membrum sanctæ matris ecclesiæ. Hæc Witeleff. AVCT. Videre potestis quã loquitur diminutè, & tamen ambiguè: primò, quia loquitur de officio membri si illud gerat assiduè. Quòd si talis latenter charitate priuetur, aut aliundè palam delinquat, sicut pseudoapostoli, qui per inuidiam, aut occasione prædicabant, de quibus Paulus ad Philippen. Quos tamen quia in officio prædicandi immunes, id est, censuit esse tolerandos, nonne omnes illos debuimus reputare membra matris ecclesiæ? & Iudas Scariòthis in officio prædicationis fortè catholicus, sed dispensatione proditor & auarus;

Vuitcleff — Philip. 3.

rus: nunquid debuit reputari membrum catho A ritum, quanuis ſecundum officium. Nec ſem-
licum, quia dignè gerebat hoc unũ officiũ? Sed per ad meritum hominis pertinet etiam ſi exe-
ut cœpi dicere, error huius hominis de tali mẽ- quatur officium, quia nec illi ab officij ſuſcepti
bratione exinde proceſsit, quòd membri offi- exercitatione uacabant, qui conſcio omnium
cium à merito nõ diſtinxit. Apoſtolus autẽ ſeor rerum iudici Deo iactabant opera, dicentes ei,
ſum hæc diſtinguens ab illis membrorum ſci- Domine Domine, nonne in nomine tuo pro-
Lib.12. licet officia à meritis, primæ Corinth. 12. Vos, phetauimus, & dæmonia eiecimus & uirtutes
(inquit) eſtis corpus Chriſti, & membrum de multas fecimus? Neque poteris officiales, & ſer
membro. Et quoſdam miſit Deus in eccleſia, uitores tuos non noſcere. Et eis tamen dixit do
primùm apoſtolos, ſecundò prophetas, tertiò minus, Non noui uos operarij iniquitatis, ecce
doctores, deinde uirtutes. Exinde genera cura- & quòd opera egerant, dominus reſpondebit:
tionum, opitulationes, gubernationes, linguarum & quid iuuabit eos Witcleff cum ſuis ſequaci-
genera: numquid omnes apoſtoli, nunquid bus reputabunt eos membra eccleſiæ: quia eius
omnes prophetæ? nunquid omnes doctores? iudicio aſsiduè, & fideliter geſſerunt ſuum offi
nunquid omnes uirtutes? nunquid omnes gra- cium, cùm domino Deo inſpectore fuerint ini-
tiam habent curationum? nunquid omnes qui operarij, & præſciti, quomodo iam mem-
linguis loquuntur? nunquid omnes interpre- bra eccleſiæ ſecundum Witcleff? Quid plùs pro
tantur? Ecce membra eccleſiæ catholicæ, & derunt ſuæ inebriationi fallaces reputationes
membrorum officia, quæ non ſemper habet Witcleuiſticæ, quàm ſigna ſenſibilia, & ordina-
unus & alter. Ideo dicit, nunquid omnes apoſto tiones eccleſiæ, publicè ecce ſcripturæ ineptias
li, nunquid omnes prophetæ? Et tamen ut de B eius deuincunt. Quòd ſi ordinationes, & ſenſi-
clarat eos cum ipſis poſſe eſſe dyſcolos, nec eſſe biles notas cõtemnãt eccleſiæ: quia non infalli-
membra Chriſti ſecundùm meritum, quanuis biliter arguunt quenquã membrum prædeſti-
ſic fuerit ſecundùm officium, ſtatim infert. natum eccleſiæ, contemnant orthodoxi reputa-
Aemulamini chariſmata meliora. Et loqui ſuſci tiones eius ſtultas, quæ nullum tale membrum
pit de charitate. Vnde in expoſitione ſolenni poſſunt oſtẽdere: nam Chriſtus ipſe diſcipulos
Amb.To.5. ſuper hunc locum AMBROSIVS. Gradatim monuit, nè gauderent, effectum eſſe cõſequutũ
illos ad meliora & utiliora prouehit, oſtendens ſui officij, ſed quia mererentur ex hoc in cælis
illis gratiam ſupradicti omnis doni quæ uiden conſcribi, ergo non eò erant membra prædeſti-
tur in hominibus, ſiue loquendi, aut curandi, nata, & membra per meritum, quo reputari poſ
aut prophetandi nõ ad meritum hominis perti ſunt membra propter officij complemẽtum: ſic
nere, ſed ad honorificentiam Dei: ideòque nũc concludit hanc ſcripturam notãter Ambroſius:
illis uiam dixit ſe oſtendere planiorem, qua itur Quare (inquiens) niſi quia nomini Dei ſubdita
ad cælum, quæ meritum collocat apud Deum. ſunt, non hominis merito? Et ſuprà. Non hæc
Nam quia ſupradicta non ſemper ad meritum ad meritum pertinent, ſed officia ſunt eccleſiæ
Matt.7. pertinent, dixit Saluator, multi mihi dicent in il ad Dei honorificentiam proteſtandam. Secun-
la die, ſcilicet, iudicij, Domine, Domine nõne dùm hæc officia, ſic membra eccleſiæ ſuprà di-
in nomine tuo prophetauimus & dæmonia eie xit Apoſtolus, & tamen non ſecundum merita,
cimus, & uirtutes multas fecimus? & quia non quia teſte Chriſto, ſunt præſcita. Vnde ergo mẽ
hæc ad merita pertinẽt ſed officia ſunt eccleſiæ, C bra? unde dæmonum eiectores, & uirtutum fa-
ad cõfuſionẽ gẽtilium & Dei honorificentiam ctores, & linguis loquentes officia? unde eccle-
proteſtandam, dominus dixit eis, Recedite à ſiæ membra, niſi pro baptiſmo catechiſmo ec-
me, non noui uos operarij iniquitatis. Securi cleſiæ, & ordinatione ſenſibili, & non omni re-
enim quia Dei in illis operatio cernebatur, putatione uolubili? & qui negauerit ea mẽbra,
negligentes erga ſe fuerunt. Nam ſeptuaginta contradicit Apoſtolo: ſed ſemper dico non ſe-
duobus diſcipulis gaudentibus quòd dæmo- cundùm meritum. Nam quid ampliùs eſſent ſe
nia illis ſubdita fuerant, dixit Saluator. Nolite cundum meritum, ſtatim ſubiungit: adhuc ex-
in hoc gaudere quòd dæmonia uobis ſubiecta cellentiorem uiam vobis demonſtro. Et de cha-
Luc.10. ſunt, ſed in hoc gaudete quia nomina ueſtra ritate ſcribit tractatum, quaſi hoc non ſit eſſe
ſcripta ſunt in cælo. Quare hoc? niſi quia nomi membrum, quòd percipere charitatem. Ideo ſu
ni Dei ſubdita ſunt, non hominis merito. Hæc 2 per Ioãnẽ * ſermone. 32. AVGVST. Pes † am-
prophe- I ille. AVCTOR. Ecce † prophetias membra bulãdo omnibus mẽbris militat: membra cæte *tracta-*
tas. eccleſiæ. Ecce virtutes membra & genera cura ra tacent, & lingua pro omnibus loquitur. Ha- *tu.*
Membra ec tionum, apoſtolos &. 72. diſcipulos ſecun- bemus ergo ſpiritum ſanctum, ſi amamus eccle- *Aug.To.9*
cleſia. dùm enarrata apoſtoli omnes membra eccle- ſiam, amamus autẽ, ſi in cõpage, & charitate cõ *Membrorũ*
ſiæ, ſed non omnes iſti, membra, ſecundùm me ſiſtamus. Nam ipſe Apoſtolus cum dixiſſet di- *mutua offi-*
cia.

uerſa

uersa dona dari diuersis hominibus tanquam officia quoruncunque membrorum, Adhuc, inquit, supereminentiorem uiam uobis demõstro. & cœpit loqui de charitate. †Præposuit eã linguis hominum, & angelorum: præposuit eã & illi magno operi misericordiæ, quo sua, quæ possidet distribuit quisque pauperibus: & ad extremum eam præposuit etiam corporis passionibus, his omnibus tam magnis rebus præposuit charitatem. Hæc ille. AVCT. Ecce apostolus tanquam membrorum officia distinxit dona diuersa, sed ut membrorum & donorum merita præposuit omnibus charitatem. Et quamuis non sit in potestate hominum dare talibus charitatem; est tamẽ in hominum potestate dare officium charitatis & membrum tale eũ constituere, unde si velit, mereatur per gratiam, & tamen si non mereatur, sed sit ad scandalum, ad huc donec amputetur, uel decidat, membrũ est, vel communis ecclesiæ, vel vniuscuiusque nostrum, secundum q̃ apostolus dicit: alter † alterius membra. Aliter præter necessitatem monuisset nos Christus. Quòd si oculus dexter scãdalizet te, erue eum, & proiice abs te. Matth. 5. HIERON. In dextro oculo, & dextra manu, fratrum, & uxoris, & liberorum atque affinium ꝑ pinquorum monstratur affectus. Quòd† si ad contemplandam ueram lucem nobis impedimento cernimus, truncare debemus istiusmodi portiones, nè dum volumus cæteros lucrifacere Christo, in æternum puniamur. Vnde & de sacerdote magno dicitur, cuius anima Dei cultui dedicata est, super patre, & matre, & filiis non polluetur. i. nullum affectum sciet, nisi eius cuius cultui dedicatus est. Hæc ille. AVCTOR In hoc ergo tendit totus iste processus euangelicus, ut amoueamus à corpore nostro politico scandalizantia membra nostra: siue sint nobis caræ manus, aut pedes uel uxor, oculi, fratres, aut liberi. Priusquam ergo detruncata* sunt per nostram sententiam quantumcunq; flagitiosa tamen nostra sunt membra. Si manus tua (inquit) uel pes tuus, si oculus tuus scandalizat te, & quid amplius? Erue eum, & proiice abs te portionem à toto, membrum à corpore. Sũt† ergo membra ecclesiæ corporis, quanuis nõ sana, qui ad ordinationem sensibilem spirituali ministerio deputantur, ut sunt ecclesiarum prępositi, aut pastores ecclesiarum ministri. Sunt enim columbæ membra, per quæ Christus operatur gratiam, etiam quamuis modo Iudæ traditoris membra sint ad numerum, non ad meritum, ut dixit Augustinus super Ioannem. Et lib. insuper. 3. contra Petilianum capit. 2. AVG V. Minister ergo, id est dispensator uerbi, & sacramenti euangelici si bonus est, consocius sit euangelii. Si enim bonus est, uolens hoc facit: si autem malus, hoc est, suam quærens, non quæ Iesu Christi, inuitus hoc facit, propter alia quæ requirit. Vide item quid apostolus dixit. Si ergo uolens hoc facio (inquit) mercedem habeo. Si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Tanquàm diceret si bonus bonum annuntio, et ipse peruenio, si ãt malus bonũ annũtio, nũquid. n. dixit si inuitus facio dispẽsator nõ ero? Annũtiauit Petrus volẽs & cęteri boni: inuitus Iudas tñ cũ ipsis missus annũtiauit. Illi mercedẽ habent, huic dispensatio credita. Sequitur. Neq; enim dicturi sumus Iudam non baptizasse cum adhuc inter discipulos fuerit, quando fiebat quod scriptum est: ipse non baptizabat sed discipuli eius. Aut quia nondum Christum tradiderat, qui loculos habebat, & ea quæ mittebantur auferebat, innocens esse potuit? Dispensator † tamen gratiæ sine accipientium damno fuit. Aut si non baptizauit, certè fatemini quia euangelizauit. Hæc ille. AVCTOR. Audire potestis quòd dispensator non ideo desinit esse quia malus est, sed inuitus facit bonum, ideo quia tantùm ipsi dispensationis officium creditur, non meritum ministrantis. Habes nempe Iudam præscitum dispensatorem officio missum æquè cum Petro baptizare cum cæteris qui mercedem habebant quia boni, ipse nudam dispensationem officii quia inuitus, & alio fine quàm debito ministrauit, non tamen ideo dispensator non erat, aut non erat membrum: ait Augustinus.

1. Cor. 13. *Charitatis excellentia.*

Membra alter alterius sumus.

Membri proiectio.

**sint.*

Prælati licet indigni, ecclesiæ sũt membra.

Aug. To. 7

1. Cor. 9.

Iudas dispẽsator gratia.

¶DE SACRIS OBSERVANTIIS & ritibus in solemni institutione religiosorum euangelicè perfectorum. Cap. LXXV.

SVMMA.

1 *Vouere Deo quòd liceat, contra Witcleff.*
2 *Vita in præceptis quòd sit bona, sed inutilis ad cumulum præmij.*
3 *Professor simplicis mandati, et professor consilij, quantum differt.*
4 *Religio duplex.*
5 *Monachus qualis debeat esse.*
6 *Consilia seu uoluntaria, & non legitima, obseruata per Dauid.*
7 *Religio uoluntariorum. quòd anteponatur, & excedat in numero religionem simplicem mandatorum.*
8 *Witcleff, qui blasphemat contra religiosos, ab auctore confutatur.*
9 *Carmelitarum regula.*
10 *Lege non iubente quòd multa sunt faciẽda, sed libera*

Digitized by Google

bera charitate: & quomodo ea ſunt in noſtris officijs gratiora.

LEgamus Exodum, & occurret nobis Moyſes præco Chriſti, coniungens cortinas quinque & quinque per anſas & annulos, ut ex his tabernaculum unum fiat: quid niſi facto deſignans tabernaculum ita conſtruendum eccleſiæ ut conſecrationibus miniſtrorum altaris religioſorũ conſecratio copuletur? Sic enim eos ab Apoſtolorum temporibus hucusque patres contiguãt ut infra patebit. Contra quorum profeſsionem ritus, & ſacra, blaſphemat Witcleff, ut ſupra de clericorum ordinatione tertia parte ſermonum 22. Singulariſsimè, inquit, falſi religioſi confe runt in ſua profeſsione ſigna luciferinæ ſuperbiæ in ſeipſis. Religioſi quidam obligant ſe cõ tradictoriè ad plus merendum & ſanctiùs uiuendum, quàm exigit ſimplex religio Chriſtiana. Patet hoc, quia cùm ſeculares ex obligatione Chriſti obligantur ad ipſum diligendum ex omnibus uiribus ſuis, patet q̃ iſti per obligationes ſuas nouellas non excidunt ab obligatione iſta, quæ eos obligat quantum poſſunt & tamen quia præter hoc obligant ſe ad ſuas traditiones ſingulares, uidetur q̃ ad plus obligant quàm poſsint. Hæc Witcleff. AVCTOR. Sciẽter quantum ſentire poſſum iſte concludit altum mendacium. Quis enim, niſi expers literarum, poſſet ita deducere, diligentem Deum ex omnibus uiribus nihil poſſe facere propter Deum, non ieiunare, non uigilare, non orare, non proximo ſubuenire, & uoto ſe aſtringere iſta facturum, imò nec poſſet ſtramen leuare. Ratio eſt, quia tenetur diligere Deum ex omnibus uiribus, ergo quicquid ore, aut uigilare ſe obligat, eadem dilectione cogente, ſeipſum obligat facere, pluſquàm poteſt. Nunquid eadem ratione haberet laudare ſeruum pigrum, qui talẽtum ſibi creditum ſine lucro reportauit ad dominum, & eos arguere qui ſuper quinque talenta adderent, imputans eis ſtulte addere ſupra uires? Et eum item qui calicem uni de minimis Chriſti daret, aut qui panem & carnes frangeret eſurienti, argueret contra præceptũ legis præſumere, quæ panem frangere & calicẽ aquæ frigidæ miniſtrare mãdabat egenti? Hãc cauſam habet Witcleff contra perfectos, qui ultra mandata obligant ſe forma Chriſti, & apoſtolorum: ſeruare conſilia. Fatuum ecce quod fecerat conuincitur argumentum. Aut dicat iſte qualiter aliquis de ſuo ſimplici ordine põt ſeipſum obligare uxori. Vnde neceſſe eſt eum primam ſuam ad Deum diuidere charitatem, dicente apoſtolo primæ Corinth. 7. Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ dñi ſunt, quomodo placeat deo: qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt huius mundi, quomodo placeat uxori & tamen de iſto dixit Apoſtolus. Si acceperis uxorem, non peccaſti. Et quomodo non peccauit ſi iam obligauit ſe pluſquàm poterit, eo q̃ poſtquàm obligatus eſt diligere Deum ex omnibus uiribus, iam obligauit ſe ad traditionem ſui ſingularem, qua tradidit ſeipſum ſollicitudini uxoris ſuæ & mundi: ex qua neceſſe eſt vt minuatur aut diuidatur primus feruor in Deum? Vnde in lib. annotationum eiuſdem loci HIERON. Quia liberæ uoluntatis eſſe non uis, maior eſt uel minor. Nuptiæ. n. peccatum nõ ſunt ſed per ſollicitudinem mundi, qui nubent, legẽ ſeruare non poſſunt. AVCT. Vacare animo non poſſunt ut ſoluti. Quod item exponens li. 3. de uiduis de Paulo loquens AMBRO. Ideo ſic manſit, nè plurimùm ſuo muneri decerperetur q̃ nec orationi vacare ſemper liceret, neq; ſem p diuinis intendere mandatis, quem coniugij curæ vacare ut placeret uxori eſſet neceſſe. Hæc ille. AVCT. Ordo ergo coniugii mõ ſuo impedit legem Dei. Iſta ratio plus moueret. Sua aũt quæ iam per obligationem ad bona opera dilectionem illam adaugeret, non credo eum adeò infatuari, q̃n ſciuit ſe nullum niſi loquacem alium ea facere idiotã. Veniat ad euangeliũ, q̃ iã ſuo argumento puertit. Nũquid legitur Matth. 19. veniſſe iuuenẽ quẽdã diuitem ad Ieſum dicẽtẽ, Quid faciẽdo uitã æternam habebo? At ſaluator. i. Ieſus, ſerua mandata, inquit. Rurſus ille. Hæc omnia ſeruaui à iuuẽtute mea: nec vẽ mentitus fuiſſe, inquit Beda. At Chriſtus hoc attento quia mãdata ſeruauerit, adiunxit, q̃ perfectum eſt. Si uis, inquiens, eſſe perfectus, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, & ſequere me. Iſte iuuenis ſeruauit mãdata, nec potuit excidere ab obligatione, qua obligabatur ea ſeruare per dilectionem Dei ex omnibus uiribus, & tamen ultra hæc, obtulit ipſi Chriſtus obligari ad perfectionem. Ire. ſ. vendere omnia quæ habuit, &c. ergo iuxta te Chriſtus voluit eum obligaſſe pluſquàm potuit, & de ſimplici religiõe ad aliam aſtringere minus bonã. Miſer cur tua ſponte ſic calcitras contra Chriſtum? Audi potiùs q̃ duas has vitas laicã, ſ. & pfectam & commendat lib. 1. de viduis ſanctus AMBRO. En tibi diſtantia præcepti atq; cõſilii, ſi illum recorderis, cui in euangelio ante præſcribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falſum teſtimonium dicat. Præceptum. n. eſt vbi eſt pœna peccati. At verò cum ſe præcepta legis memoraſſet impleſſe, cõſilium eidem datur vt vendat omnia, & ſequatur dominum: hæc. n. non præcepto imperantur,

Iam. 36.

Matth. 25.

Mat. 5.

Hier. To. 9

Amb. To. 2

Amb. To. 2

Digitized by Google

tur, ſed pro conſilio deferuntur. Sequitur. Ergo liber hic à præcepto cui defertur arbitrium. Ita
Lu. 12. que qui præceptum impleuerint, poſſunt dicere
4 ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Hoc uerò non dicit ille, qui bona ſua uẽ
Matt. 19. didit, ſed quaſi repoſita expectat præmia. Sicut ſanctus apoſtolus qui ait, Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Non enim quaſi inutilis ſeruus quod debuit facere id feciſſe ſe dixit, ſed quaſi utilis domino qui commiſſa ſibi talenta quæſitis multiplicauit uſuris, mercedem fidei atque uirtutis bene ſibi cõſcius meritorum ſecurus expectat: & ideo bene dicitur ei cum cæteris: Vos, qui ſecuti eſtis me in regeneratione cum ſederit filius hominis, & uos ſedebitis ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. At uerò illi qui talenta ſeruauerat & ſi præmia minora tamen pollicetur dicens, quoniam ſuper pauca fuiſti fidelis ſupra multa te conſtituam. Fides igitur ex debito, miſericordia in præmio. Hæc ille. AVCTOR. Diſce ergo quod volens ignoras duas uitas hæc duo facere, præceptum & conſilium, utrunque tamen Chriſti, ſed non
2 utrunque æqualiter. Vita † in præceptis eſt bona, ſed inutilis ad cumulum præmij, unde profeſſor eius dicturus eſt ſe ſeruum inutilem. Nõ ergo perfectus eſt ut Witeleff inſanit contra euangelium, dicens huiuſmodi, ſi vis perfectus eſſe, vade, & vende, &c. Quòd ſi quis fecerit, iam perfectus efficitur, nec ultra dicit (inquit) Ambroſius, inutilis ſeruus ſum, ſed quaſi perfectus præmium exacturus, Quid mihi iam reſtat præ
3 mij? Tantum † ergo diſtant profeſſor ſimplicis mandati & profeſſor conſilij: quantum à coronato pro præmio, ſeruus inutilis. Et libro primo contra Iouinianum ca. 7. HIERONY. Vbi
Hier. To. 2. bonum maius & melius eſt, ibi boni & melioris non unum eſt præmium. Et ubi non unum præ mium, ibi utique dona diuerſa. Tantùm eſt igitur inter nuptias & uirginitatem, quãtùm inter non peccare & bene facere, imò ut leuiùs dicã, quantum inter bonum & melius. Hæc ille. AVCTOR. Melior ergo uirgo, melior pauper quã ſimpliciter ſine iſtis obſeruans bene præcepta. Et in hoc ipſo loco nõne tibi uidetur utraque eſſe religio Chriſti? prima eſt religio ſimplex, ut tu appellas cunctorum fidelium, alia perfectior, quæ totam primam continet, & addit ſeipſam, nõne ipſa eſt magis religio? Apoſtolus ecce Iacobus definit eam religionem, Religio (in-
Iaco. 1. quiens) munda & immaculata apud Deum & patrem, hæc eſt, Viſitare pupillos & uiduas in tribulatione eorum: & immaculatũ cuſtodire ſe ab hoc ſeculo. Quòd ſi diuites mundi viſitare dicuntur, qui quædam ſua diſtribuunt, maximè viſitant qui cuncta uendunt quæ habent dando pauperibus. Hi ergo religioſi potiſſimi. Duæ
4 † ergo religiones Chriſti fiunt, una ſeruantium tantùm mandata ne damnentur: altera cuncta donantium & uidentium, ut præmium conſequantur: primi ſunt ſimplices tui, ſecundi Chriſti perfecti. De quibus Homlia. 9. in Ioſue Origenes To. 1.
ORIGENES. Ego ſic uideo duas eſſe ſpiecies eorum qui promiſſionum cæleſtium cupiditate ſuccenſi, ſummo ſtudio, diligentiaque nitun tur nè ſaltem minima eorum beatitudo prætereat, habentes deſiderium non ſolùm benedictionis capiendæ: ſed & effici in partem ſanctorum: ſed etiam aſſiſtere in cõſpectu Dei, & ſemper eſſe cum domino. Alij uerò ſunt, qui & ipſi tendunt ad ſalutem, & non tàm amore benedictionum uel promſionũ deſideriis inflammãtur, quàm hoc magis habentes in proſpectu vt dicant: Sufficit mihi nõ ire in ignem æternum,
B ſufficit mihi non expelli in tenebras exteriores. AVCTOR. Quis ſapiens, & non intelliget primos eſſe religioſos perfectos in eccleſia: ſecundos quoſlibet laicos carnales de populo, qui comparatione primorum inter mulieres recitantur? Vnde ibidem ORIGENES. uerſus finem. An non tibi uidetur inter mulieres æſtimandus eſſe ille uir, qui dixit, Non poſſum obſeruare quæ ſcripta ſunt, uendere quæ habeo, & dare pauperibus? Non poſſum percutienti unam maxillam, alteram præbere. Non poſſum maledicentem benedicere. Non poſſum blaſphemari, uel blaſphemantibus deprecari. Nõ poſſum perſequutionem pati & ſuſtinere, & ſimilia quæ mandantur implere? Qui dixit imple re non poſſum, quid tibi aliud uidetur, quàm inter mulieres, quæ nihil uirile poſſunt, eſſe numerandum? Hæc ille. AVCTOR. Benedictus Deus ergo, quòd ultra ſimplices obſeruatores
C mandatorum, qui tantùm neceſſaria faciunt ne damnentur, religioſi perfecti ſurgunt, & robur eccleſiæ, ut inter uiros meritò numerentur. Quomodo ſi non ultra dilectionem Dei ex omnibus uiribus ſurgant ſupra populum in opera ardua, quæ dilectionem illam probant? Tu dicis declinare talem à mandatis quia ſeruat ea teneriùs, ſeruat ſollicitiùs, quàm tua ſimplex laica requirit, ſed conſilium exigit chriſtianum: hoc tu blaſphemas impoſſibile, & apoſtaſiam eſſe nugaris. Diſce miſer, diſce quem inſpirat primus apoſtata, quòd hoc ſancti patres docuerunt ab initio profeſſores ſanctimoniæ & debere & poſſe. Vnde & cap. 6. ec cleſiaſticæ hierarchiæ DIONYSIVS. Sacer- Dionyſius
dos deinde ipſi uitam enarrat, teſtificans quoniam oportet mediæ ipſum ſuperaſtare. LINCO. Oportet † monachum conuerſatione ex-
5 cellentio-

Digitized by Google

cellentiorem esse,& diuiniorem media uita, id est uita sacri populi. Et hæc est uita perfectissima, quam presbyter eum edocet, vt videlicet omnia diuina mandata, quæ oportet populum obseruare, ipse obseruet de cætero excellentiùs & diuiniùs. Hæc ille. AVCTOR. O quantum peccauit iniquè, qui tam sciens ponit bonũ malum, & lucem tenebras. Sciuit non dubium, meliùs eum seruare præceptum regis de tuendo filium, qui eum procul ab hostibus in clauso castro cùm attentione conseruat, quàm is, qui inter medias turbas simpliciter, & sine grandi cura discursat. An iam stultè diceretur non seruare quia vltra industriam simplicem apponit ex omni parte accuratam tutelam? Sic delirat iste, criminans religiosos non obseruare mandata, quia vt obseruent ea ex omni parte, uisum cohibent, linguam refrænant, iugiter orant, pro leuibus puniuntur, carne ieiunant, & noctem ac diem in omni cautela transigunt, ne quantilla parte à Dei mandato declinent. Quot hoc faciunt laici Witcleff, qui tantopere per orbem iactant mandata? Si tantum Deum diligunt, ad tantum mandata eius obseruent. Magna operatur charitas si est: declarent charitatem operibus, parcant verbis. Hoc certum est hæresis illorum qui tempore sancti Iacobi fidem laudabant sine operibus, hic eum ad dilectionem trahere ut sine operibus. Quo contra illas duas, cõmendans operibus Paulus fidem solam dicit laudabilem, quæ per dilectionem operatur. Nec ergo fidem mihi des solam, nec dilectionẽ uerbalem, sed fidem per dilectionem operantem. Et das mihi religionem, quæ plus habet operum, plus Deo perfectam. Planè hæreticat sanctus Dauid istam impietatem, dicens: Volũtaria oris mei beneplacita fac domine. Quæ si essent præcepta iam necessaria forent. Vnde super illum uersum in octonario. Hilarius.

Iaco. 2.

Gal. 5.

Psal. 118.

6 Non † contentus est etiam præscriptis legis cõtineri, neque iam necessitati obedientiæ subiacere. Lex præcipiebat, malum pro malo esse reddendum: Dauid iste cum Saulem totis se imperii sui uiribus persequentem frequenter captũ & conclusum habuisset, non modò non peremit, sed cum honore dimisit dicens: Non inferam super eum manum meam, quia Christus domini est. Hunc etiam cùm in bello peremptum comperisset, fleuit, & uindicauit. Filius quoque eius Absalon regnum occupat, exercitum contrahit, patrem bello parricidali persequitur, sed militibus Dauid dixit: Parcite puero Absalon. Illi quidem ad resistendum necessitas imposita est ut regi, sed pietas & bonitas adfuit ad parcendum vt Prophetæ. Mortuũ quoque affectu paterno & dolore defleuit. Hæc enim voluntaria, non legitima sunt. His obtemperare, libertatis potiùs, quàm necessitatis officium est. Habet hanc Apostolus uoluntariæ doctrinæ non legitimæ consuetudinem, dicens, De uirginibus, domini præceptum non habeo consilium autem do. Aut cum gloriam uiduitatis, & continentiam laudat, non inhibet potestatem nubendi, sed meritum cælibatus prædicator ultra legem instituit, & ultra præceptum adhortatur, & uoluntaria legitimis anteponẽs. Et rursum ait, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? nunquid non habemus potestatem mulieres circunducendi sicut cæteri Apostoli, & fratres domini, & Cephas? Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hæc operandi? Sed non utimur hac potestate. Potestas licita est, cùm lex infidelitati nostræ parcens, præceptis nos grauibus nõ onerat. At uerò uoluntatis professio, ex incremento fidei est, cùm in his, quæ moderata lex nobis est, nosipsos uoluntariæ deuotionis studio continemus. Hæc ille. AVCTOR. Hic planè subuersa est argutia Witcleff hæretica, per quam omnia opera perfectionis ultra mandata prophanat. Dauid (inquit Hilarius) noluit contentus esse præceptis quin adderet uoluntaria opera. Apostolus item Paulus vltra legem, meritum cælibatus instituit, & ultra præceptum hortatur uoluntariè ipsa legitimis anteponens. Ergo † religio voluntariorum anteponitur, excedit in numero religionem simplicem mandatorum. Hanc doctrinam Pauli sequebatur discipulus eius Dionysius. Vnde capitulo 6. ecclesiasticæ hierarchiæ DIONISIVS. Hunc aio sacri populi ordinem ut per omnem uenientem purgationem. Sequitur. Perfectorum autem omnium excellentior ordo monachorum est sacra ordinatio. Vbi ex GRAECO. Sacrum quoque medium populi ordinem vocat, id est, in laico ordine integram & irrepræhensibilem uitam habentes. Monachos autem, id est, hierophantas, omnibus excellentiorem. Hæc ibi. AVCTOR. Quanto tempore & ab exordiis ecclesiæ manserunt istæ distinctæ religiones in ecclesia, religio laicorum deorsum & monachorum per uitæ meritum super illos. Quantum autem ad sacra in ipsorum professione tangenda penè singula describuntur, à nobis libro. 3. Sed † ad ista, quæ iste blasphemat in hoc loco, nouas manus apponimus. Conferunt, inquit, isti religiosi in sua professione signa luciferinæ superbiæ, quia obligauit se ad sanctiùs uiuendum, quàm exigit simplex (nolens dicere laica) religio Christiana. Qualiter hoc? quia obligant se ultra dilectionem Dei ad suas traditio-

Consilia seu uoluntaria & non legitima obseruata per dauid.

1. Reg. 26.

2. Reg. 1.

2. Reg. 18.

1. Cor. 7.

1. Cor. 9

Dionisius

ditiones ſingulares. Ipſas planiùs dixit quarto capitulo ſecundi libr. de ſermone domini in monte, & alibi. Cantus, & lectiones media nocte, in choro ſilentium, iugiter manere in clauſtro, & ſimilia. Si hæc & huiuſmodi obſeruare cum dilectione Dei ſuper omnia, ſit luciferina ſuperbia, cur pro continentia à ſecularium turbis, poſuit beatus Iacobus in definitione religioſi, immaculatum ſe ab hoc ſeculo cuſtodire? *Iac. 1.* Quod in definitione Chriſti de uiro perfecto dicitur ſequi Chriſtum: qui & ipſe niſi pro neceſsitate diffundendi Euangelij ſeorſum & ſecretus ſemper manſit à populo? Origenes iam ſuprà dixit, habentes deſiderium, non ſolùm effici in partem ſortis ſanctorum, ſed etiam aſsiſtere in cõſpectu Dei, & ſemper eſſe cum domino. Mirares, ſi iſta ſit luciferina ſuperbia. Saltem ipſe Paulus Apoſtolus dicat, cur ſic docuit *Colo. 3.* Coloſſenſes. Capit. nempe. 3. ad eos, & deinceps docens eos uiuendi regulam, docenſque primò declinare à malo per mortificationem membrorum ſuorum, tradit eis fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, auaritiam deponere: iram, indignationem malam, blaſphemiam, turpem ſermonem, nolle mentiri inuicem, ſpoliare ueterem hominem cum actibus ſuis, & induere nouum. Demum ut faciant bonum, induendo uiſcera miſericordiæ, ſicut ſancti dilecti, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportare inuicem, donare habenti querelam. Ac ſtatim annectit, ſuper omnia hæc, charitatem habete, quod eſt uinculum perfectionis. Deinde iterum adiungit: pacem Chriſti exultare in cordibus eorum: uerbum Chriſti habitare in eis, in omni ſapiẽtia docere ſeipſos quotidie, commonere in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus in gratia cantantes in cordibus ſuis Deo. Subiungit item, quòd mulieres oportet ſubditas eſſe uiris, uiros uxores diligere, nec amaros eſſe ad eas, filios obedire parentibus ad omnia: ſeruos item per omnia dominis obedire, omnia ex animo facere: dominos, quod æquum eſt ſeruis præſtare. Orationi inſtare, uigilare in ea, cũ gratiarum actione. Ecce quot traditiones Apoſtoli in vna regula charitatis, & tamen ſuper hæc omnia iubet charitatem habere. Quòd ſi ualeret impia argutia Witcleff, cùm charitas obligęt omnes uiros, præcipiendo, & obligando fideles ad omnes iſtas traditiones & ſuper has omnes ad charitatem, ipſe Apoſtolus per luciferinam ſuperbiam eos obligat pluſquàm poſſunt: ſed de huiuſmodi ait Apoſtolus, Videte canes, malos operarios, videte cõſciſionem. Dñs ipſe iuſtus conſcidit ceruices talium peccatorũ: Nam omnium Chriſtianorum regula ex his & *Philip. 3.*

A huiuſmodi traditionibus plena eſt, & has omnes profeſsione ſpondent communi, quæ & cõmunia facere ſine murmurationibus, hæſitationibus iubet Apoſtolus ad Philippen. 3. & ibi in expoſitione AMBROSIVS. Commonet ut omnia quæ ad diſciplinam pertinent Chriſtianam ſine hæſitationibus faciant, & murmurationibus. Quia ſi negligenter, & indeuotè aliquid agitur, ad effectum non peruenit, quia in reprehenſionem cadit: ſed omni neceſsitate operentur quaſi filij Dei immaculati, ut memores profeſsioni ſuæ reſpondeant, ut inter diffidentes tam clari appareant uita, conuerſatione, moribus, quemadmodum ſol & luna inter ſtellas ſplendore ſublimes ſunt. Hæc ille. AVCTOR. Iam conſequenter in regula religioſorum, in qua ſuperadduntur iſtis traditiones Chriſti: utpotè illa de paupertate, quam ſupperaddebat Chriſtus toti regulæ mandatorum, Si uis pefectus eſſe, uade, & uende &c. & illa de caſtitate, B Qui poteſt capere, capiat &c. quas iſte dixit traditiones infundabiles, hoc probare per particulas nunquàm ſciuit. Nam † ut noſtram Carmelitarum regulam adeamus cum examine. Quid aliud eſt quod ibi dicitur, Accingendi ſunt lumbi cingulo caſtitatis, niſi uerbũ Apoſtoli, quod item hic ad Coloſſen. mortificationem dicit carnis? Quid item induenda eſt ueſtis religioſa, vt lorica iuſtitiæ, niſi induite uos ſicut electi uiſcera miſericordiæ & induite nouum hominem, qui renouatur? Quid eſt oratorium conſtruatur in medio cellularum, quo ad orandum nocte ac die fratres conueniant, ad cantandum Pſalmos per ſingulas horas, maximè manè per ſingulos dies ad audiendum miſſarum ſolẽnia, niſi quod ait Apoſtolus, commonentes uoſmetipſos in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus? C Quid item, quòd ea regula orationes fundendas certa menſura conſtituit in nocturnis vigilijs, niſi quod Apoſtolus iubet orationi inſtare, uigilantes in ea, in gratiarum actione? Quid de ieiunijs, & ſilentio? Quid de turbis abſcedere blaſphemare poteſt, niſi manifeſtè derogans factis Saluatoris, & apertiſsmè auctoritati ſcripturæ? Hoc ergo unum concludamus ex multis quòd omnia hæc quanuis non præcipiantur in lege, faciliter ſeruata lege complentur, & eo gratiùs, quò liberiùs. Vnde libro primo de adulterinis coniugijs, * circa medium AVGVSTI. 10 Multa † ſunt autem facienda non iubente lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officijs gratiora, quæ cum liceret nobis etiam nõ impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus. Vnde prior ipſe dominus cùm ſe tributum non debere monſtraſſet, ſoluit tamen, ne ſcandalizaret, ad æternam ſalutem gerens hominem conſulebat.

Philip. 3. Amb. To. 5

Carmelitarum reg

*Aug. To. 6. * cap. 14.*

Matt. 17.

Digitized by Google

consulebat. Iam uero Apostolus quemadmodum ista commendet, eius uerba testantur, ubi dicit, Cùm enim liber sim, & omnibus, omniũ seruum me feci, ut plures lucrifacerem. Cum paulò superius dixisset: Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circunducendi, sicut & cæteri apostoli domini, & fratres domini, & Cephas? Et post multa ita ostendit ea, quæ licita sunt, id est, nullo præcepto domini prohibentur, sicut expedit potiùs esse tractãda, non præcepto legis, sed consilio charitatis dicens. Hæc sunt quæ ampliùs erogantur saucio, qui curandus ad stabulum Samaritani illius miseratione perductus est, & ideò dicũtur non à domino præcepta, quanuis domino moneantur offerri, ut tantò intelligantur esse gratiora, quantò magis ostendũtur indebita. Hæc ille. AVCT. Hoc vnum ecce primò susceptũ, & in fine resumptum totum argumentũ Witcleff monstrat ineptum, non iussa lege, sed libera charitate facta sunt nostris officiis gratiora. Vouere puta castitatem cum apostolo, paupertatem, obedientiam uni patri, quam ipse filiis multis impendit, dicens, ꝙ cùm liber esset, omnium seruum se fecit: nos autem circa agentes non seruos, sed per obediẽtiam filios fore spõdemus. Fatuus nunquid Paulus, mi Witcleff, qui tantæ libertati à Christo datæ renuntiat, vt tantæ se subigat seruituti? Hæc est nostra religiosa fatuitas, quam de Paulo requirimus, & à Christo didicimus, qui cum Paulo altior in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, habitu inuentus ut homo.

Phil. 2.

¶QVOMODO SACRAE OBSERuantiæ claustralium modernorum conformantur antiquis. Cap. LXXVI.

SVMMA.

1 *Monasticorum præconia à Chrysostomo recensentur.*
2 *Religiosorum clandestinæ orationes ex Hieronymo notantur. Et quomodo antiquior usus hoc habebat in usu, quod habet modo.*
3 *Habitatio Christi, domuncula non propria, sed à Martha, & Lazaro assignata.*
4 *Silentij commendatio.*
5 *Silentium Pythagoricum notatur ex Ambrosio.*

Si fellea amaritudo sub lingua huius hæretici, quàm febrilis hæresis illi generauit, in qua omne dulce facit amarum, abesset, & gustaret cũ sancto Chrysostomo dulcedinem regulæ, & omnis conuersationis nostræ monasticæ. Qualiter putas calamum uerteret, uerba mutaret? Verum asininum caput eius non suscipit ea, quæ Dei sunt: non refert, si ad aures huius asini lyram adducam, quã per singulas penè chordas dulcissimè tangit, exponendo primam epistolam ad Timoth. Moralium 14. dulcis pater CHRYSOST. Verè † domus luctus sunt monasteria, ubi saccus, cinis, vbi solitudo, ubi nullus risus, neque secularium rerum turba, vbi ieiunium, terræ accubatio: omnia pura à nidore, sanguine, tumultu, turbatione, à mala turba. Portus tranquillus, sicut lucernæ sunt ab alto ijs, qui procul veniunt, sunt apparentes, in portu sedentes, & ad quietem suam omnes trahentes, non sinentes fieri naufragium ijs, qui ad eos inspiciunt, non sinentes in tenebris degere eos, qui illud vident. Vade ad eos, exteros suscipe, accede, tange pedes sanctorum. Multo enim honorabilius est illorum tangere pedes, quàm aliorum caput. Et bene infra. Vere sancti hi, & in omnibus angeli. Medius enim timor domini non dimittit ad profunda somnum descendere, & confundere mentem, sed superficietenus iniacet, quiescere faciens eos solùm. Talia illorum somnia non phantastica, neque prodigiosa, sed ut quidam dixerit Gallus cantauit, confestim veniẽs qui præsidet, & pede iacentem simpliciter suppungens, oẽs erexit. Neque.n. nudos dormire illic fas est. Deinde surgentes cõfestim stãt, hymnos canentes ꝓpheticos cum multa symphonia, cũ bene compactis melodiis. Neque cithara, neque syringes, id est fistulæ, neq; aliud organũ, id est, musicum instrumentum, talem amittunt vocem, qualem est audire in silentio profundo, & in eremo sanctorum illorũ canentium, sed & psalmistica cantica alterna, & dilectione plena quo ad dñm. Siquidẽ. In noctibus ait, Eleuate manus vestras in sancta ad Deum. Et rursus, Ex nocte magnificat spiritus meus ad te deus. Et alia cantica Dauidica riuulos monentia lachrymarum. Cum.n. cantat dicens, Laboraui in gemitu meo, lauabo per vnamquamque noctem lectum meũ, lachrymis meis stratum meum infundam. Et rursus. Qui habitare facit vnanimes in domo. Et, Septies in die laudem te in iudicia iustitiæ tuæ. Et rursus, Media nocte surgebam gratia confitendi tibi in iudicia iustificationis tuæ. Et, Deus redime animã meam de manu inferi. Et, Si iero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecũ es. Et rursus, Non timebo a timore nocturno. A telo volante in die, a negotio in tenebris ambulante, & a casu & demonio meridiano. Hæc cùm angelis cantant, etenim & angeli tũc

Chr. To. 4. Monasticorum præconia.

Ps. 133. Esa. 26. Ps. 6.

Ps. 67. 118.

Ps. 48. Ps. 22. Ps. 90.

cantant, Laudate dominum de cœlis &c. Hæc
Psal.148 le. AVCTOR. Quis non confunditur Ⅶ it
leu iſta, audiens magiſtrum ſuum taliter vul-
nerari ſub ſancto Chryſoſtomo? Quicquid
ipſe blaſphemat, ſanctus pater transfert in lau
dem, maximè quod de vigilijs mediæ noctis, &
pſalmis, & hymnis deuotis dixit infundabile
ſcripturis, ſanctus Chryſoſtomus fundat ex-
preſsè, & contra alternationes ſuas, quas iure
ſomniculoſorum ſuorum ſanctus Ioānes una-
quaque nocte ſurgendum prædicat, nō timen-
do vmbras noctis, ſed media nocte ſurgendum
asſiduè per Pſalmiſtam, quid iam facturus eſt
ſi poſtuletur fundatio ſomniorum ſuorum in
ſcripturis ſanctis, ꝙ parcendum ſit uigiliæ tra
ditioni, quia non omnes ſunt taliter comple-
xionati? Vbi reperis in ſcripturis nō vigilandū
ſingulis in orationibus, quanuis aduerſarius
veſter diabolus tanquam leo rugiens circum-
Lu. 18. eat? Vbi laudatur ſeruus, quem cùm venerit do
minus, ſiue ſerò, ſiue media nocte, ſeu gallican
tu, ſeu manè, inueniat dormientem? Scio quoſ
dam paucos in religione ſic, vt regula iubet, vi
gilare nō poſſe, ſed cur communis omniū nor
ma ex paucis infirmis eſt paſſura diſpendium?
Quidam ita complexionati ſunt, ut hunc vel
illum guſtare cibum non poſsint, quidam non
bibere vinum, quidam nec dormire de no-
cte. Eſt ergo mala regula, quàm generali-
ter natura tradidit cunctis uiuentibus cibo
quouis veſci, vino potari, aut de nocte pau-
ſare? Proſequitur item ſanctus obſeruantias
ſanctorum poſt uigiliam matutinam CHRI-
SOSTOMVS. Illi vero rurſus matutinales
orationes perficientes, & hymnos, ad lectionē
ſcripturarum vertuntur. Sunt autem, qui & li-
bros ſcribere edocti, vnuſquiſque habitationē
ordinatam ſuſcipiunt. Silentium ſemper exer-
citatur, nullo fabulante, nullo quidem dicente
Tertiam, Sextam, Nonam, & veſpertinas ora-
tiones perficiunt. Et in quatuor partes diem
diſtribuentes, vnamquanque partem plenam
pſalmodijs, & hymnis glorificant Deum. Om
nibus autem pulmentum accipiē-ibus, id eſt,
ſeculi laicis ridentibus, & ludentibus, reſciſis
Gaſtrimar gia. à gaſtrimargia, id eſt, a ventris ſaturitate, hi hy
mnis attendūt, nunquam menſæ tempus la-
xantes, neque ſenſibilium horum riſus. Poſt
pulmentum eiſdem adhærent ſomno priùs ſe-
ipſos tradentes moderato. Hæc ille. AVCTO.
Longum eſſet, & forſan faſtidio proximum
cuncta ſcribere, quæ ibi prædicat ſanctus pa-
ter religione regulariter tradita & ſeruata. Qua
liter hæc ſi eſsēt infundabilia lege Chriſti, pau
ca puto traduntur modò in regulis religioſo-
rum, quæ antiquitas iſta non expreſsè tangit,

A & fundat. Omnis religio veſtita dormit, non
dubitem ut noſtri Carmelitæ in tunica cand.-
da, & ſcapulari nocturno, & ita Chryſoſtomus *Carmelita dormire debēt in tunicā candidā cum ſcapulari.*
Neq; .n. nudos dormire illic fas. In Carmelita
rum item regula, quam & noui, ſinguli habēt
cellulas ſeparatas, ſicut & per diſpoſitionem
Prioris, & fratrum fuerit aſsignatum. Et hic
Chryſoſtomus: Vnuſquiſq;, inquit, habitatio-
nem ordinatam ſuſcipiens: hoc propter oratio
nes clandeſtinas. Vnde in epiſtola ad Ruſti-
cum de monachorum conuerſatione loquens
2 HIERONYMVS. Et † quia nocte extra *Hie. To. 1.*
orationes publicas in ſuo cubili unuſquiſq; vi
gilat, circumeunt cellulas ſingulorum, & au-
re appoſita, quid faciant, diligenter explo-
rant. Hæc ille. AVCTOR. Antiquior igi- *Matt. 26*
tur vſus hoc habebat in vſu, quod habet mo-
dò, & iuxta quem Chriſtus habuit in vſu ſolus
orare: ſicut ex illo poteſt liquere Matthæi, vbi
B dimiſsis diſcipulis poſt eos iterum à Petro, Ia-
cobo, & Ioanne puſillum progreſſus orauit.
Vbi in opere perfecto Homila. 83. CHRY SO *Chr. To.*
STO. Propter hoc ait, Manete hic donec abie-
rim, & orem. Conſuetudo.n. ei erat ſine eis o-
rare. Hoc enim faciebat erudiens nos in ora-
tionibus quietem conſtruere nobiſmetipſis
in ſolitudine multa. Hæc ille. AVCTOR. *Habitatio Christi.*
3 Sic† item dominus Saluator domunculam ha-
buit, non propriam, ſed à Martha & Lazaro aſ-
ſignatam, quam monſtrauit quærentibus: ma- *Chr. To.*
giſter vbi habitas? ipſo dicente, uenite, & uide
te. Homi. 17. ſuper Ioannem CHRISOSTO.
Qualiter alibi ait: Filius hominis non hēt ubi
caput reclinet. hic aūt ait. Venite & uidete ubi
maneo: qm̄ hoc, i. non habet ubi reclinet demō
ſtratiuum eſt eius, ꝙ nullum propriū habitacu
lum habebat, non ꝙ in domo non manebat.
Hæc ibi. AVCT. Et ꝙ hæc regula iubeat fra-
C tres manere per ſingulos in cellulis ſuis, uel
iuxta eas die ac nocte in lege domini meditan
tes, & in orationibus uigilātes, niſi aliis iuſtis
occaſionibus occupentur. Hoc in his uiris quā
tum extollit Chryſoſtomus qui poſt orationes
matutinales ad lectionem ſcripturarum uertū
tur, & poſt refectionem iterum eiſdem adhæ-
rent, præterquàm in die quater, quo ad oratio-
nes iterū diuertuntur. Iterū ꝙ ipſa regula dicat
faciendū nobis eſſe aliquid applicans in exem
plū magiſterium ſancti Pauli hoc de ipſis ſan-
ctis fatetur CHRYSOSTO. Sunt, inquiens
qui libro ſcribere ſunt edocti. Regula mandat
in communi refectorio edere, quæ fratribus
fuerunt erogata communiter aliquam lectio-
nem ſacræ ſcripturæ audiendo. Chryſoſtomus
dicit, ꝙ aliis in cœna ridentibus, & ludentibus
hi ſanctis hymnis attendunt, nunquam men

ſæ

Digitized by Google

sæ tempus laxantes in huiusmodi risus. Com-
4 mendat†item regula multũ auctoritate Pauli
Silẽtii commendatio. silentium iubentis in eo operari: & Propheta
ait: cultus iustitiæ silentium est. Et inter hos
sanctos, inquit Chrysostomus, semper exercetur
silentium, nullo fabulante, nullo quid dicẽ
te, Tertiam, Sextam, Nonam, ac uespertinas o-
rationes silendo perficiunt. Superaddunt Car
melitæ silẽtium arctum à complectorio dicto
usq; ad primam dictam sequentis diei: nisi for
san grauis & insueta necessitas silẽtium inter
Hier. To. 1 rumpat. pro quo gemebundus ait HIERO.
epistola ad Marcellam. Vt de orbe secedi. Si fo
ras procedimus, silentium perdimus, si non ꝑ-
dimus, superbiæ arguimur. Hæc ille. AVCT.
Quid mirum si à sanctissima Christi regula ad
huiusmodi sanctitatis regulam trahimur, qui
noctem penè totam ex consuetudine silenter
orando pertraxit, nocte passionis tamen vrgẽ
te hora ter silentium & orationem abrupit.
Vnde de Pythagora philosopho super hũc ver
Amb. To. 5 5 sum Psal. 118. dicit AMBR. Puto†inquit Py-
thagoram philosophum imitatorem inuenis
huius prophetici instituisse sectam, vt discipu
li sui quinquenniò non loquentes, tanto silen
tio loqui discerent: cùm præsertim etiam Da-
uid senioris ætatis, quàm Pythagoram fuisse
dubium non sit, qui ait: Dixi custodiam vias
Psal. 38. meas, vt non delinquam in lingua mea. Hæc
ille. AVCTOR. Ecce si reprehendenda sint
hęc & similia, quæ religiosus vir vt tenens re-
gulam charitatis obseruet, tanta cautela viuen
di regulã profitetur. Qui omnibus vijs respi-
cit, ne charitatem amittat, ipse plus arguetur
iniuriæ, quàm is, qui ad omnem auram linguã
venalem exponit. Hoc scio, quia à Domini, &
Apostolorum exemplis in monasteria conflu-
xerunt: dicis, quia difficultant obseruare præ-
cepta, ergo dominus iter iuuenis difficultauit
ad patriam, quãdo super obseruantiam manda
torum paupertatem adiecit, & omnes fefellit,
Matt. 11. quibus dixit: Iugum enim meum suaue est, &
onus meum leue. Ad quod tu dicito, quare su-
per præceptum de non mœchãdo adiecit, nec
ad concupiscendum mulierem conspicere?
Nunquid quia faciliùs seruat de non concupi
scendo præceptum, si non permittat aspectũ?
Igitur additio huius consilij facilitat adimple
tionem præcepti: sic qui nec irascitur, facilitat
se ne occidat. Qui silet, facilè nemini detrahit:
qui ieiunat, facilè continet: qui vigilat in ora-
tionibus, eo faciliùs acidiã fugat. O ergo mere
trix ista hæresis, nõ dubiũ omne robur religio
si Sansonis in detonsione paruorum capillorũ
Iud. 16. capitis nititur tradere Philistęis: paruæ, inquit
ceremoniæ præponderantur apud vos Chri-
A sti præceptis. Hoc imponis criminis, quod nõ
probas. Parui sunt ritus, quibus robur omne
præceptorum innititur, & seruatur, quibus su
blatis, difficilè conseruantur parui illi pili in
capillatura Sansonis, sed ex eis excisis ad com
munem hominum fortitudinem ueniens ca-
ptiuatur ab hostibus. Quis es tu, qui iudicas
alienum seruum? domino suo stat, aut cadit.
Quid matutinas uigilias falso criminaris iuue
num insolentijs frequentatas, cantus hypocri
ticos, indeuotos risus & cachinnos, in claustris
cunctas obseruantias, spissa, & amara suspicio-
ne deprauas? Hoc unum nouetis, non omnes
esse quod unum, sed suspicionem tuam ualde
falli de pluribus. Sed unde religionem priusq̃
noueris iudicasti, à longe prospiciens? Quid ti
bi uenit in sensum, ut cum Moyse Deuter. le-
gis alludens, ut ita de campestribus Moab a-
scenderes super montem Nebo in uerticẽ Pha
B ga contra Hiericho, ubi secundùm nominis in
terpretationem, ut luna mutaris in stultũ, ter-
ram promissionis in claustri semitis prospexi-
sti? Vidisti oculis tuis, nec transisti ad illam, &
omnem cultum eius digituli tui censura distin
guis. Mitte de cætero exploratores ueridicos
ad explorandum libertatem nostram, quã ha-
bemus in Christo Iesu. Qui cùm renuntiaue-
rint, dicant terram hanc lacte & melle diffluere,
ut ex fructibus laborum suorum ostendant
nec falso rumore exterreant populum in filijs
Enach proceræ staturæ monstris, de germine
giganteo, dicentes, ꝙ terra hęc deuorat habita
tores suos, & pusillo gregi faciant ne ascendãt
ubi lætanter oẽs senes cum iuuenibus explent
opus, & si desit unum quippiam, quilibet cum
Paulo, usque ad effectum dicit. Omnia pos- Phil. 4.
C sum in eo, qui me confortat, Christus.

¶DE OBLATIONE, ET RITVSA cræ inductionis iuuenum, antequàm bibãt calicem principis huius mundi. Cap. LXXVII.

SVMMA.

1 *Religionem à teneris ingressus laudatur.*
2 *Religionis dissuasores arguuntur.*
3 *Vota parentum, quòd prosint liberis. Et quanta uis sit in uotis parentum.*
4 *Votum parentelæ an sit consecuturum effectum discutitur.*

SAcrę professionis maiora insignia deo odibili Witcleff eo plus displicẽt ꝙ ad ea in capite ꝓfessionis nos tãti uoti sacro constringunt, vt insanus semper

aut amens ingreſſum diſſuadens, reſcindens, A mus:& niſi fallor,accuſatores noſtri pleriq; de uobis ſunt.Horum ergo affectus redarguere de malo,quàm perſonas pdere.Criminis autem inuidia hæc eſt:quia ſuadeo caſtitatē,quia hoc nō libēter accipit ipſe,ſe prodit.Virginitatem,inquit ipſe,doces,& perſuades plurimis. Vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam,ſi efficaciam recognoſcerem.Atq; vtinā me exēplis potiùs argueretis,q̄ ſermonibus cæderetis.Et infrà.Denique cùm dixiſſet,Et ſunt Spadones,qui ſeipſos caſtrauerūt pp regnum cælorū,ut oſtēderet hoc nō mediocris eſſe uirtutis.Qui pōt,inquit, capere,capiat. Et ideò poſt hoc verbū offerūtur pueri ad benedicēdum, qui corruptelæ expertes,integritatis munus immaculata ætate ſeruarent.Taliū em̄ eſt regnū cœlorū, qui in puerilem caſtimoniam tanq̄ in naturam infantiū corruptelæ ignorantiæ remcauerint.Hæc ille.

Religionis à teneris laudat ingreſſum.

1 †in ipſo religionis ingreſſu quid Deo placentius,quid expectabilius ei,qui Deum ſapit, q̄ iuuenem intemeratum cernere exire de ſeculo,& ad portum monaſterij anchoram figere,

Thren.3.

vt beatus prædicetur,qui iugum domini ab adoleſcentia ſua portauerit, ita ut cùm ſenuerit,non recedat?In ſanctos religioſos deo dicatos pro crīmine infert,q̄p introducant pueros in ſuum ordinem fraudulenter ultrà quā charitas Chriſti ſe extendit ca.5.Dialogi.& ca.15. de fratribus.Quorum,inquit, eſt nulla maior blaſphemia,quàm iuuenem indiſcretum a ſuis parentibus ſpoliare,& ipſi regulam ad ſui interitum limitare, quia neſciunt ſi complexioni & chariſmati eius Deus tribuit,uel ſi tali iuueni conuenit ſpiritualis obſeruantia, ad quam aſtringunt eum,cum uiris fidelibus deſeruire.

Matt.19.

Hæc Witcleff. AVCT. Hoc exigimus,ut ſcripturarum auctoritate confirmes.Chriſtus ipſe B nō inſcius,ſed futuræ rei præſcius,quid iuueni committi conueniret, quid vt inconueniens ſperneret,nihilominus obtulit ei ſpiritualem obſeruantiam paupertatis perfectæ, cupiens eum aſtringere ſibi cum viris fidelibus, putà primis apoſtolis deſeruire. Ipſe item Iudā proditorem ad apicem perfectionis vocauit; quē inde ſcierat ruiturum.Cur putas? Niſi nobis mōſtrās exemplo,qui præſcij rerum nō ſumus quòd cunctis ſuadēda,offerēda,optanda eſt p fectio, quamuis cunctis non proderit, ſicut Chriſtus multis obtulit, quibus obfuit, non ſuſceptum,ſed ſuſcepti tranſgreſſio. Quia ſicut quidam inde ad ſuum interitum corruerunt, ſic multi numero,quos Deus voluit,liberantur in clauſtro,quos conuerſatio ſecularis ſorberet ad inferos.Et quid aptius,quàm iuuenem in Dei obſequio cum viris deſeruire fidelibus?De quo libro 1.de officijs.cap.23. AMBROS. Si ij, qui ſunt ignari locorum,cum ſo-

Amb.To.1

lertibus viarū iter adoriri geſtiūt,quāto magis adoleſcētes cū ſenibus debēt nouū ſibi iter uitæ aggredi,quo minus errare poſſint, aut à vero tramite virtutis deflectere? Nihil em̄ pulchrius,quàm eoſdē & magiſtros vitæ,& teſtes

2 habere.Hæc ille.AVCT. Grandi † igitur cum periculo ſuo diſſuadent multi,non tàm hæreti ci,q̄ carnales catholici,pueris,& iuuenibus religionis ingreſſum, cauſam in ſe ſumentes exitii,& oīs aīæ detrimenti. Ab hoc omnino liber eſt,qui ſuadet ad melius. Sed ætati parcimus, inquiunt,tātò aūt periculoſius, quātò magis Chriſtus iubet nō parcere, ſed arcere: prout hāc cauſam fortiter agit,li. 3. vt nūc inſcribitur de virginibus AMB'R.Accuſati,inquit,ſu-

Diſſuaſores religionis arguit.

Amb.To 1

Matt.19

AVCT. Ecce accuſatū à ſuis Ambroſium, q̄p iuuenibus,& iuuenculis ſuaſit caſtitatem non recuperatam,ſed quam deinceps à pueritia immaculata ætate ſeruarent.Seruarent, inquam, in humilitatis armario, extra quod eſt caſtitas præda raptorum.Ideò libro de bono coniugali in fine AVGVS. Pueros quoque ac virgines multò maximè monemus,vt tāta norint humilitate tuēdum eſſe quod in terra interim vouent,quanto magis * cæli eſt qđ uouerint.Nē pe ſcriptū eſt,quantò magnus es,humilia te in omnibus.Hæc ille.AVCT.Non hortatur Auguſtinus eorū rūpenda vota,quæ vouerintiā pueri,ſed multò fortiùs & maximè eos exiſtimat commonendos cū magna humilitate tueri quāto magis cæleſte quid vouerūt,& qđ adhuc à terræ ſordibus alienū. Vnde ſuper verſum nonum octonarij tractans illud Hieremiæ Threñ.3.Bonum eſt iuueni viro cùm portauerit iugum ab adoleſcentia ſua.HILARIVS. Difficile eſt ab vſitatis deſinere, difficile eſt

Aug.To.6

**cæleſte.*

Eccl.3.

Thren.3.

Hilarius.

C à familiaribus abſtrahi. Magnum in ſe conſuetudo habet vinculum. Et idcirco optimus ille erit cultor, quem non modò delictorum remiſſio ſine crimine conſtituerit,ſed ipſa illa præſtiterit vitiorum ignoratio innocentem.Nouit Hieremias propheta ætatis huius beatitudinem, dicens.Bonum eſt iuueni viro, cum afferret graue iugum in iuuentute ſua. Sedebit ſingulariter,& ſedebit, non expectabit frigeſcentes ſenectute annos,nec mortuā iam per ætatem vitiorum conſuetudinē: vult longi prælij militem, vult eum Chriſti ſeruum, quem ne ipſa quidem præteritorū crimi num recordatio polluat.Hæc ille.AVCTOR. Vterq; ſanctus pater quantùm frangit corda carnalium,qui contra Chriſtum iuuenes retrahunt

Digitized by Google

hunt à magiſterio ſanctitatis, dum adhuc erãt innocentes laqueos ſeculi priùs euadere poſſint, quàm noſſe, & cum in annis cœperint maturari, reſpicientes unde uenerunt, & in exper
Pſal. 123. ta pericula dicant alacriter: Laqueus contritus
Ad letã Hier. To. 1. eſt, & nos liberati ſumus. Adiutorium noſtrũ in nomine domini. Et epiſtola ad Athaletam de inſtitutione filiæ HIER. Propoſitum erat ad te ſermonem dirigere, quomodo inſtruere Paulam noſtram debeas, quæ prius in Chriſto conſecrata eſt, quàm genita: quam antè uouiſti, quàm utero concepiſti. Et diu poſt. *Sollicita & prudens es, nè filia percutiatur à uipera:
*Si ſollicita prouides. Hier. 50. Gen. 34 cur non eadem cura prouideas ne deteratur à malleo uniuerſæ terræ, ne bibat de aureo calice Babylonis, nè egrediatur cum Dina, & uelit uidere filias regionis alienæ, ne ludat pedibus, ne trahat tunicas. Venena nõ dantur, niſi mel le circumlita, & uitia non decipiunt, niſi ſub ſpecie umbraque uirtutum. Et quomodo, inquies, peccata patrum filijs non reddũtur, nec
Ezec. 18. filiorum parentibus, ſed quæ peccauit anima ipſa morietur? Hoc de ijs dicitur, qui poſſunt
Io. 9. ſapere, de quibus in Euangelio ſcriptum eſt: Etatem habet, loquatur pro ſe, qui aũt paruulus eſt, & ſapit ut paruulus, donec ad annos ſapientiæ ueniat, & Pythagoreæ literæ eum producant ad biuium, tam mala eius, quàm bona parentibus imputantur. Niſi fortè exiſtimas Chriſtianorum filios, ſi baptiſma non acceperint, ipſos tantùm reos eſſe peccato, & non ſcelus referri ad eos, qui dare noluerunt: maximè eo tempore, quo contradicere nõ poterãt, qui accepturi erãt. E regione, ſalus infantium maiorum lucrum eſt. Offerre necne filiã, poteſtatis tuæ fuit (quanquàm alia ſit tua conditio) quæ prius eam uouiſti, quàm conciperes. Vt autem negligas oblatam ad periculum tuum pertinet. Sequitur. Poſtquàm grandiuſcula eſſe cœperit, & in exemplum ſponſi ſui creſcere
Luc. 2. ſapientia, ætate, & gratia apud deum, & homines: pergat ad templum ueri patris cum parentibus ſuis, & cum illis non egrediatur de templo: quærant eam in itinere ſeculi inter turbas & frequentiam populorum, uel ꝓpinquorũ, & nunquam eam reperiant, alibi, niſi in auditu ſcripturarum: prophetas, & apoſtolos de ſpi
Luc. 1. ritualibus nuptiis ſciſcitantem. Imitetur Mariam, quã Gabriel ſolam in cubiculo ſuo reperit, & ideo forſitan timore perterrita eſt, quia uirum, quem non ſolebat, conſpexit. Aemuletur eã, de qua dicitur. Omnis gloria eius filiæ
Pſal. 44. regis ab intus. Hæc ille. AVCT. Totum poſſe fecit Hieronymus, ut parentes filiam inducerent, quam uouerunt dum paruula eſſet, ſaltem antequàm biberet ineptias ſeculi de calice Babylonis, moras iſtas comparans dilato baptiſmati, & periculum æquans periculo, ideò inſtat ut offerãt filiam in templum, cum quibus ingrediatur puella, nec egrediatur cum illis, immo ſuadet ibi perpetuam manſionem contra Witcleff inſaniam, unde ſubdit HIER. Nũ *Cant. 1.* quam exeat foras, ne inueniant eam, qui circũeunt ciuitatem, ne percutient, & uulnerent, & auferant teriſtrum pudicitiæ: nudam inſangui ne delinquant, quin potiùs cùm aliquis oſtiũ eius pulſauerit, dicat, Ego murus, & ubera mea *Cant. 5. & 6.* turris: laui pedes meos, non poſlum inquinare illos. Hæc ille. AVCT. Hoc qui poteſt capere, capiat, ait Chriſtus. Et ideo dicit Ambroſius poſt hoc uerbum offeruntur pueri ad bene dicendum hanc benedictionem in principio imitantium ſancto uoto conſequitur ad religionẽ templi in ueteri teſtamento, hoc modo Anna *1. Reg. 2.* mater Samuelis tenerum ab utero puerum cõſecratum obtulit, & ueſtiri fecit Ephod. Ad religionem apoſtolorum eximiam, Chriſtus ſuſcepit Ioannem adoleſcẽtem & pene puerum: tamen Petrus à Chriſto conſecrabatur, in eccleſiæ uerticem, ut ſcribit Hieronymus libr. 1. contra Iouinianum, quem cum fratre ſuo Iacobo pia parens prius obtulerat. Hoc ſatis uſitatum eſt ueteribus ſanctis, in ſanctorũ aſpectu compunctis, quòd ipſi tales eſſe non poſſent, ideo filios deuouerunt. Vnde & * tertios *Tales.* eos recitat libr. 6. ad Imperatorem præſentem GREGOR. Poſsibile eſt tibi fieri Deum, ſi tamen non elatione, ſed imitatione cupias fieri Deus. Alii ad hoc ueniunt uendentes omnia bona ſua, & pauperibus erogantes. Alij membra ſua mortificantes, quæ ſunt ſuper terram, propter Chriſtum, mundo ſe crucifigentes. Alii Deo filios uouent. Non enim dubito, quin notum ſit tibi Abrahæ ſacrificium, qui promptius unicum obtulit Deo, quàm eũ prius ſuſceperat a Deo. Hæc ille. AVCT. Magnum † bonum pueris conſtitutum eſt in uoto parentum, cui multum debent, ꝙ ſic oblati ſunt, ut ſeipſos tali uoto conforment. Vnde *Vota parentum prosũt liberis.* libro exhortationis ad uirgines, circa medium AMBROSIVS. Conſiderate filii quid uo- *Amb. To. 1* tis parentum debeatis. Aperuimus ad Deum os noſtrum, uotum eſt uoluntas parẽtum, nos uouimus, uos ſoluite. Quanta uis ſit in uotis parentum, Iepte Galaditis filia nos debet docere, quæ ne fruſtraretur oblationem paternam, etiam mortẽ ſuam obtulit. Et infra, Hæc uobis ſunt cõmunia. Tu autem fili, quem mihi uerus helcana, id eſt, Dei dedit poſſeſſio, poſtulatus meus, petitus meus, Inde etiam Samuel nomen accepit. Tu, inquam, impetratus meus, & uotiuus meus, qui quomodo in ute- *Iudi. 11.*

Digitized by Google

rum meum ueneris, neſcio, iam. n. deſperauerã ſobolem ſexus uirilis, quem mihi uota mea nõ aliqua ſolennis cœtus ſecreta formarunt: Tu inquam, fili agnoſce à quo donatus ſis mihi. Ille tua ora pſalmauit, ille tua membra diſtinxit, ille mea orata ſuſcepit, cuius templo, cuius obſequio, te antequàm naſcereris ſacraui. Non parẽtibus, non tibi, ſed deo natus es, cuius antequã de uulua matris exires, eſſe cœpiſti. Et omnes quidem illius ſumus, ſed tu ſpecialiter ꝓmiſſus domino Deo tuo redderis, quia ſcriptum eſt, *Pſal. 75.* Vouete, & reddite Deo ueſtro. Ego miſera, ego indigna te quaſi Anna promiſi, ut omnibus uitæ tuæ diebus ac noctibus à conſpectu domini non recedas. Ego promiſi, tu exequere, domi nus ſibi hoſtiæ ſuæ munus implebit: hæc & alia pia mater, quæ poſtquàm congruentem filiorum uidit affectum, ablactatum ſuum ab uberibus gratiæ ſpiritualis in templum domini deducens, conuerſa ad preces dixit. Confirmatum eſt cor meum in domino, exaltãtum eſt B cor meum in Deo meo. Sequitur. Iſta igitur ad filios ſuos mater dixit, quæ ſimul & uiduitatis in ſe, & integritatis in liberos, titulos in domum ſuam intulit, quaſi quoſdam fœmineos principatus. Egregia ſanè fœmina, quæ ſibi nihil reliquit, totũ quod habuit Deo obtulit. Hæc ille. AVCT. Hæc igitur prima gratia iuuenis, qui talem poſsit inuenire parentẽ, qui eũ iam carnis & ſeculi languore trementem impauidè trudat in piſcinam, quem angelos domini præparatus accipiat. Quoniam modo, quo ri*Io. 5.* tu? Antiquam formam eccleſia de hac *Bernar.* BERNARDVS oſtendit epiſtola ad Robertum nepotem ſuum, dicens: Dubium non eſt promiſſum illũ fuiſſe, non donatum. Nec enim petitio, quam regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus Nec manus illius cum ipſa petitione inuoluta palla altaris ut ſic offeretur coram teſtibus. Hæc ille. AVCTOR. Hanc formam in parte Ambroſius, qua de Iuliana loquitur, proſe- C quitur. Felix mater, felix puerpera Iuliana: 1 hæc, inquam, prima gratia conſecratio parentelæ dicentis. Ego te quaſi Anna promiſi, vt omnibus uitæ tuæ diebus atq; noctibus à conſpe- 2 ctu domini non recedas. Ego promiſi, tu 3 exequere. Tu exequere profitendo, quod 4 ego promittendo præmiſi. Frequenter enim culpa parentum oblatio liberorum non fit de optimis, ut mundus & caro teneat meliores. 5 Velut epiſtola ad Demetriadem, conqueritur *Hier. To. 1* ſacer HIERONIMVS. Solent miſeri pa- 6 rentes, & plenæ fidei Chriſtiana deformem, 7 & aliquo membro debilem filiam, quia dignos 8 generos non inueniunt, uirginitati tradere: tã 9 ti ut dicitur uitrum, quanti margaritarum.

A Hæc ille. AVCTOR. Auctori Deo placere poteſt oblatio, ſed fraus offerentis maculam compenſabit. Hoc iam diſcutere reſtat, an †parentelæ uotum ſit conſecuturum effectum. Angelus ipſe domini ſacerdos præpoſitus clauſtri, quod exequaris, interrogat, & quod confitearis, expectat. Tunc tamen ad incrementum meriti danda eſt arra fidei ſuper religionis ingreſſu. Qui ritus etiam à ueteri ritu ſynagogæ *1. Reg. 21.* ad nos uſq; peruenit. Nam & Doech Idumæus *Hier. To. 3* ita legitur obligatus libro de hebraicis quæſtionibus ſuper primum librum Regum HIERON. Erat ibi quidam uir de ſeruis Saul intus in tabernaculo, & nomẽ eius Doech Idumęus. In hebræo legitur obligatus in conſpectu domini. Obligatus enim idem Doech Idumæus erat uoto, quo ſe obligauerat aliquot diebus in tabernaculo domini immoraturum & orationi uacaturum. Hæc ille. AVCTOR. Proximũ eſt, ut ad ingreſſum ſe præparat, cui ſe uoto obligationis aſtrinxit. Ab antiquis eccleſiæ modernus ordo ſic habet. 6. ca. eccleſiaſticę hie *Dionyſius,* rarchiæ DIONYS. Sacerdos ad eũ qui perficitur ueniens, interrogat primum, ſi omnibus renuntiet diuiſibilibus, non ſolum ueris, ſed & phãtaſiis. Sequitur. Hæc omnia aũt eo, qui perficitur attentè confitente, cruciformi figura ſignans ipſum ſacerdos detondet. Hæc ille. AVCT. Confiteri dicit, quod nos dicimus profiteri, uouere ſolemniter, & reddere feſtinanter, uouere caſtitatem, ſed ꝓpetuam: uouere paupertatè, ſed perennem, & uouere totam regulæ cautionem ſub unius patris imperio per obediẽtiam ſalutarẽ.

¶ AD CALVMNIAM VVITcleff contra ſanctam obedientiã, qua ſubditus religioſus ſubiicit ſe plato ſuo facere quicquid iubet. C. LXXVIII.

SVMMA.

Witcleff fremens furia contra religioſorum obedientiam quomodo dicat religionis præpoſitos diabolos.

Witcleff organum eſſe Zabuli, oſtenditur.

Locus libri Regum explicatur.

Saul quòd noluerit obedire Samuelis imperio, culpatur. Et multa de obedientia, quæ ſuperioribus & prælatis etiam dyſcolis debetur.

Obedientium Philippenſium triplicata commendatur.

Obedientiæ commoda, ſeu bona.

Obedientia uera quæ ſit.

Obedientiæ limites deſcribuntur.

Obedientia ſimplex quòd ſit ſuper omnia pretia pretium digniſſimum.

Inobe-

Digitized by Google

10 *Inobedientia, primum, & maximum uitium ad ruinam.*
11 *Obediendum in quibus est, & non est, patri.*
12 *Carmelitarum regula.*
13 *Christus quomodo fuerit suis parentibus obediēs, dum adhuc ad ætatem legitimam doctoris non peruenit.*
14 *Pater quòd quatuor modis per scripturas diuinas nocetur.*

1 HIC † autem tabescit Witcleff, & fremit furia non ferenda, tractatu de præuaricantia mandatorum cap. 7. in ferendo de religiosis dicentibus, religiosum, & uoluntatis Christi esse, quòd talis religiosus, subijciat se suo præposito faciendo quicquid mandauerit, licet fuerit stolidissimus idiota, quia obedientia (vt inquiunt) est uirtus maximè meritoria, & Luciferinæ superbiæ maximè depressiua. In ista ergo obediētia super alios extrahas sectas quatuor, quæ in comparabiliter promerentur. Sed idem foret hominem ebullire in istam stultitiam, & obligare se diabolo, ut paratè faciat quicquid mandat, cùm multi tales Abbates, ac Priores sint diaboli manifesti. Hæc Witcleff ibi, & centies alibi. AVCTOR. Iam diabolos dicit religionis præpositos, superiùs stolidissimos idiotas: utrobique magniloquus iste sanctis parat iniurias, contra quas in cantico Annæ Homilia, 9. in libro Reg. sanctos
Orig. To. 1. instituit ORIGENES. Si putà Marcione & Basilide confutatis, occurrant philosophi insultantes fidei nostræ simplicitati, & idiotas nos, imperitosque clamitantes, conuertar etiam ad ipsos, & veræ sapientiæ uiribus falsæ ædificationis nebulas obturbauero, & non solùm huius mundi sapientiam destruxero, tunc plenius dilatatum est os meum super inimicos meos. Sancti ergo est uox ista, & perfecti. Hæc ille. AVCTOR. Si dilatet os suum super inimicum suū
1. Reg. 2. sanctus, & perfectus uir, dicens cum Paulo, Stulta huius mundi elegit Deus, ut tuam mactet sapientiam. Et quòd me incusas diabolum,
1. Cor. 1. hoc solus non porto, omnibus ecclesiæ sanctis, hoc turpe accusationis imponis nomen: teipsum nusquam, aut tuorum quenquam inculpas, cùm non omnes angeli beati sitis: scriptura
Pro. 18. uerò dicit, Iustus uerò in principio accusator
Orig. To. 1. fit sui. Consequenter ibi ORIGENES. Mirum quippe continet sensum quod scriptum est. Iustus autem accusator sui fit in principio sermonis sui. Ergo iniustus non fit sui ipsius accusator, sed aliorum: sicut & Zabulus accusator quidem est, accusator autem non sui, sed fratrum. Interim omnes necesse est accusari. Hæc
2 ille. AVCTOR. Quid † intendit Origenes, A nisi concludere nostrum Witeleff organum esse Zabuli, qui se nusquàm accusat, fratres accusare non cessat. Vt autem de obedientia sancta tractemus, quum ipse detractat, adhuc quid dicat particulariter audiamus libro. 1. de sermone domini in monte. cap. 4. Nec dubium (inquit) quin Augustinus intelligit per istam obedientiam sicut debet, non hanc fictam obedientiam in nouis ordinibus introductam, sed solam obedientiam Deo, quæ est ad plenum & perfectum amorem legis domini retorquenda. Hæc Witcleff. AVCT. Dicat iam istè tàm sciolus scripturarum, cur tàm uiolentam manum in hominem tendens, irruit in scripturas. Cur infelix non audit dominum dicentem Deuterono. 17. *Deut 17.* Venies ad sacerdotes leuitici generis & ad iudicem, qui fuit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij ueritatem, & facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem B elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequeris sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, uel sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille. Dic mihi Witcleff, si ista non est generalis præceptio. Facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, & docuerint te iuxta legem eius. Et generalis pœna consequens transgressorem. Qui superbierit nolens obedire, morietur homo ille? Verum (inquit) si docuerit iuxta legem domini, non iuxta legem Antichristi. Imò sic quodcunque ipse docuerit iuxta legem domini, Non quodcunque dicat Witcleff, & doceat peruertens legē Christi. Sed facies quodcunque dixerint, qui loco præsunt. Fideles, inquit scriptu-
C ra, & oues pastorem suum sequuntur, alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Ioan. 10. Qui autem *Ioan. 10.* superbierit, nolēs ipsi obedire (non dicit incursori cuilibet Witcleuistæ) mortale crimen committit homo ille, & plectendum incorpore. Ecclesiastici. 33. Si non obedierit, curua illum cōpedibus. Morale est hoc præceptum, & super- *Eccl. 33.* biæ compressiuum, ut ibi supponens, scriptura dicit, Qui superbierit, nolens obedire, hoc toto tumes in utero, ut obedientiā doceas. Aptus certè præceptor, qui nec ipse toti ecclesiæ orbis terrarum unquam, ulli præposito aut honesto collegio, quo te contigit expectari, alius quàm rebellis hospes, discors, contumax, & inobediens hactenus diffameris. Astruis in uoto calumniam, quòd subijciat se quis tali præposito facere quicquid mandauerit, licèt fuerit stolidissimus idiota, dic (ut soles) licèt fuerit præscitus: aut manifestus diabolus. Ad

fontem

fontem ſcripturæ te remitto dicentis, Facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco. Et qui dem ne præpoſitos quoſcunque perfectorum excludas, non ſacerdotes tantùm dicit, ſed facies (inquit) quodcunque dixerint, qui præſunt loco, homini ergo præpoſito uice Dei facienda eſt obedientia, cuius inobedientia eandem pœnam conſequitur, quam inobedientia facta Deo, quia ad utramque una eſt ſententia, morietur homo ille. Et nonne ita Saul deiectus eſt & regno priuatus, quia fuit inobediens Samueli, immolans ſine ipſo? primi Reg. 13. ſicut quia poſteà inobediens Deo parcens pinguibus, ca. 15. Vnde in libro hebraicarum quæſtionum ſuper primum Reg. HIERONY. Videtur † quibuſdam Saul inculpabiliter obtuliſſe holocauſtum, cùm Samuel ab eo expectatus iuxta pactum ſeptemni dierum non uenerit. Quod qui hunc locum bene diſtinxerit, inueniet eum nō immeritò culpatum fuiſſe, & de inobedientia redargutum. Locus autem hic apud Hebræos ita diſtinguitur: & deſcendas ante me in Galgala. Ego quippe deſcendam ad te: & poſtea infertur. Ad offerendas oblationes, & immolandas pacificas uictimas, ſeptem diebus expectabis, donec ueniam ad te, & oſtendam tibi quod facias. Non ego Samuel ſuum præſtolari aduentum Sauli ſeptem dierum tempore præcepit, ſed ad offerendas oblationes, & immolandas uictimas pacificas ſe ab eo eiſdem ſeptem diebus uoluit expectari, quod ille non fecit, & ideò meritò culpatur, & ſtultitiæ elogio denotatur.

1. Reg. 13. & 15.

To. 3. Locus Reg. explicatus.

4 Hæc ille. AVCTOR. Si † Samuel ſacerdos erat, rectè uides culpatum Saulem, qui contra legē primam nolebat obedire ſacerdotis imperio: ſi non erat ſacerdos, ſed propheta erat, & pater erat religioſorum per conuentus tunc temporis, ut dicit Petrus, magis autem quia præfuit illi loco, Saul damnatur inobediens parte legis ſecunda. At ne tenearis in tribulo uerbi, quod calumnioſe dixiſti præpoſito idiotæ uel diabolo. Quot putas ſtolidi idiotæ, uel quot ſi iudicare præſumas præſciti aut manifeſti diaboli prę erant loco, quibus obedire & facere iuſſi ſunt quodcunq; dixerint. Non iudico ego Heli, quē proiecit dominus cū filiis, qui iudicatur Iſrael, uſq; ad ætatem decrepitam, & cui prophetico ſpiritu ſubiectus eſt Samuel facere & obedire quodcunq; iuberet. Quærito Hieremiam plangentem prophetas prophetantes mendacium & ſacerdotes applaudentes, & populum talia diligentem. Et ꝙ à propheta uſq; ad ſacerdotem cuncti faciunt dolum. Et ex ore domini, quòd ſacerdos & propheta polluti ſunt, & in domo ſua inuenit malum eorum. Et per Ezechielem comminatur, & exprobat, ſacerdotes contemſerunt (inquiens) legem meam, & polluerunt ſanctuaria mea, inter ſanctum & prophanum non habuerunt diſtantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt, & auertunt à ſabbatis meis oculos ſuos. Sequitur. Effudi ſuper eos indignationem meam, & in ignem iræ meæ conſumpſi eos. Ecce ſtolidos idiotas inter pollutum & mundum non intelligentes, dic & præſcitos & diabolos, quos in igne iræ ſuæ dominus ipſe conſumpſit, hi ſunt de quibus dominus iuſſit, dicens, Quodcunque dixerint, qui præſunt loco. Curre uſque; ad Danielem, Michæam, Sophoniam, & Zachariam prophetas, & demum ne dicas legaliter hoc dictum fuiſſe. Sed ut ſcias non ſolutum, ſed impletum per eum, qui legem non uenit ſoluere ſed implere, ad euangelium uenias, & arguas Saluatorem hoc ipſum mandantem de ſacerdotibus, quos ipſe redarguit Matth. 23. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi, omnia quæcunq; dixerint uobis, ſeruate, & facite, ſecundum uerò opera eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt. Quid generaliùs? Omnia quæcūq; dixerint, ſeruate; in quo diuerſum ab illo, quod ipſe idem ſuperiùs dicit facies quodcunq; dixerint, qui præſunt loco? Et quid illi aut iſti, qui præfuerunt locis, nunquid multi prudentes, ut quærit apoſtolus, aut plures iuſti? Et nonne ex his quidem dixerant Ieſum in Beelzebub eieciſſe dæmonia? Nonne Caiphas ex eis, & Anna? Nonne conſpiraturi contra eum ꝙ quicunq; confiteretur Chriſtū extra Synagogam fieret? Et tamen omnium ſcius, ſine exceptione quacunq; omnia (inquit) quæcunq; dixerint uobis, ſeruate, & facite. Vbi in commentario HIERON. Quid manſuetius, quid benignius domino tentato à Phariſæis, confringuntur inſidiæ eorum. Sequitur. Et nihilominus propter ſacerdotium, & nominis dignitatem hortatur populo, ut ſubiiciantur eis, non opera, ſed doctrinam conſiderantes. Hæc ille. AVCTOR. Et attentè conſidera, ꝙ dicat, ut ſubiiciantur eis, non ut ſoli Deo obediant, ſed iſtis etiam propter Deum. Qualiter ſanctus Daniel inter peccata gentis, quæ enumerat. Non obediuimus ſeruis tuis prophetis, qui loquuti ſunt in nomine tuo regibus noſtris. Quaſi Paulus præſumpſerit, dicens. 2. Theſſalonicen. ultimo. Si quis non obedierit uerbo noſtro per epiſtolam, hunc notate. Interfuit multùm, quòd ſibi obedirent, non ſoli Deo. Amplius uerò, quòd nec ſibi ſoli ſub Deo, ſed & uerbo ſuo per epiſtolam. Magis enim appareret Dei poteſtas, cùm eius uirtute alios reddimus obedientes, quàm ſi ipſe ſibi faceret obedire. Vnde Homilia. 7. ſuper librum Numerorum

Ezech. 34.

Matth. 8.

Mat. 12.

Io. 7.

Hier. To. 9

rorum ORIGENES. Vult ſemper Ieſus res mirabiles facere, vult de locuſtis facere gigantes,& de his,qui in terrenis ſunt, cæleſtes ſuperare nequitias. Et fortaſſe hoc erat, quod dicebat in euangelijs,quia qui crediderit in eum,nõ ſolùm faciet illa,quæ ipſe fecit,ſed & maiora,inquit,horum faciet. Verè enim maius mihi uidetur,ſi homo in carne poſitus, fragilis, & caducus,fide tantùm Chriſti,& uerbo eius armatus, ſuperet gigantes, dæmonum legiones, quanuis ipſe ſit,qui uincit in nobis. Plus tamen ducit,quòd per nos vicit, quàm quòd per ſe fecit.

5 Hæc ille. AVCTOR. Magna † ergo eſt obediẽtia triplicata obedientia Philippenſium, quos ad tantum uicit Chriſtus per apoſtolum, ut nõ ſoli Deo,ſed eius apoſtolo, nec tantùm apoſtolo in perſona, ſed abſenti etiam uerbo obedierunt ſemper ad nutum ſine murmure aut frequentia quæſtionis. Vnde libro de inſtitutione ſcripturarum,capit. 33. CASSIODORVS.

6 Quapropter † omnes, quos monaſteria ſepta concludunt,tàm patrum regulas, quàm præceptoris proprij iuſſa ſeruate: & libenter quæ vobis ſalubriter imperantur,ſine aliquo murmure efficite: quia magnæ remunerationis eſt prẽmium præceptis ſalutaribus obedire. Hęc ille. AVCTOR. Hæc eſt obedientia,quam exigebat apoſtolus, & docebat: quam nemo increpat Chriſtianus,ſed & ad eam hortatur, laudat, & exigit à ſuis: exemplo item apoſtoli,ſi ſit præpoſitus libro de ſingularitate perſonarum, uerſus finem. AVGVSTINVS. Vt oſtẽderet, ſupple,Paulus clericis diſponendis ad euacuandas quæſtiones,quæ ſit doctrina conueniens,& Tito ſic inſinuat, dicens. Tu autem loquere, quæ conueniunt ſanæ doctrinæ, maiores natu ſobrios eſſe,prudentes,ſanos in fide, in charitate, in patientia ſyncera. Ergo auditiones ſimplices obedientia veſtra ſuſcipiat,& non verſipellem contradictionem. Hæc ille. AVCTOR.

7 Et † hæc quidem eſt obedientia Chriſtiana,obedire continuè ſine querelis hæreticis,& diſputationibus interiectis. Quam obedientiam in his Philippenſibus commendauit: Chariſsimi mei, (inquiens) ſicut ſemper obediſtis, non in præſentia mea tantùm, ſed multò magis nunc in abſentia mea. Sequitur. Deus eſt enim qui operatur in uobis uelle, & perficere pro bona uoluntate. Nec tantùm,quia ſanctus erat Paulus, ſed quia Deus hoc operatus eſt in eis. Nam quantùm ad ſanctitatem, Paulus idem erat, qui Epheſijs,item Galatis. Idemque ſanctus Philippenſibus, idemque Corinthijs. Sed non defuerant Corinthij, & Galatæ, qui cum hæreticis Witcleuiſtis Paulo detraherent ut ſeductori,& auaro. Quos auſcultantes in cauti obediẽtiam ſimul perdiderunt,& fidem. Cæteri, ut Philippenſes, ſeruauerunt vtramque, & nunc. Et mirum, quòd in omni orbe vbique commendatur obediens in ſola religione,ubi timore Dei cuncta reguntur: de prælato præſcito,cautela nulla indicitur. Mulieres ſubdi uiris iubet apoſtolus, nec quicquam cauet de præſcitis. Ad Colloſſen. 3. Imò nec à præſcitis abire permittit primæ Corinthio. 7. Non dimittat virum,quòd ſi diſcedit, diſcedat, inquit. Item filij(inquit) obedite parentibus per omnia. Et eadem generalitate ſeruata de ſeruis, Serui obedite dominis carnalibus. Si patribus & dominis carnalibus ſic obedire conſtituit, ut dicat per omnia, quid putas de ſpiritualibus eſſet iuſſurus? Si mihi non credis, audi ipſum Apoſtolum arguentem. Patres carnis noſtræ habuimus eruditores,& reuereabamur eos, non multò magis obtemperabimus patri ſpirituum, & viuemus? Hebræo. 12. Iam audacter facio argumentum apoſtolicum. Si filius habet ſine exceptione præſcientiæ parentibus obedire per omnia, ergo multò magis patri ſpirituali habet filius obtemperare per omnia,ut ſic viuat Deo. Iam vellem reſponderet Apoſtolo facienti hanc comparationem obtemperandi multò magis patri ſpirituum ſubditorum,quàm patri carnium. Tantum expecto, vt iſte cautelam faciat ſuis ſequacibus, ne ſibi ipſi obediant per omnia, quæcunque mandat facere, aut alijs præpoſitis Witcleuiſtis, hoc ſaltem nunquam reperio. Et tamen non puto eum tàm ſtolidum, ut certum ſibi iuret nullum,aut ſe, aut alium ex eis præſcitum, nullum ſtolidum idiotam, nullum diabolum manifeſtum: reſumo tamen quod dicit obediturum religioſum per omnia. Secundùm te loqueris, Dij alij tibi eſſe dixerunt? Dico tibi ſanctæ obedientiæ limites, quos fixit mater religio. Quantum profitendo promiſit, tantum ad obediendum exigitur. libro primo, de diſpenſatione & præceptis. BERNARDVS. Videtis † obedientiæ limites, quos requiris, ſi modus eſt obeditionis, tenor profeſsionis: nec ſe ualet extendere poteſtas imperantis, niſi quatenus attigerit uotum profitentis. Profectò citrà, & ultrà, nec non & contrà, quid aliud quàm obedientiæ limites quoſdam cenſuerim, & his ſuis terminis uirtutem eandem circuncludi? Quamobrem quiſque profeſſus in quouis genere ſalutiferæ uitæ, nec vltra obedientiæ legẽ cogendus, nec citrà eſt inhibendus, quàm ſua ipſius uidetur complecti profeſsio: quantò minùs contrà? Is ergo,qui medius eſt uitæ modus præfixus uoto,profeſsione firmatus, tanquàm lignum,quod erat in medio paradiſi,ſolus ſine

dubio

Orig. To 1 *Ioa 14.* *Obedientia Philippen.* *Caſſiodo. Obedientia bona.* *Aug. To 4.* *Ad Tit. 2.* *Obedientia vera.* *Philip. 12.* *Coloſ 3.* *1. Cor. 7.* *Coloſ. 3.* *Heb. 12.* *Bernardus*

Digitized by Google

dubio legi erat subiectus, obnoxius iussioni. Ergo prælati iussio, uel prohibitio non prætereat terminos professionis, nec ultrà extendi potest, nec contrahi citrà. Nil me prælatus prohibeat horum, quæ promisi, nec plus exigat, quàm promisi, uota mea nec augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate.

Hæc ille. AVCTOR. Hæc est obedientia quâ tantoperè contemnis, quam nec ipse dicere ut duisti. At in communi prouerbio, Scientia quę libet nullum habet æmulum, quàm ignorantę. Et audacter dico, uirtus ipsa obedientiæ non perdidit, quam execratione meruit bonitatem ut in ea pendeat omne hominis pretium, & sine qua vitium est communis virtus. Et cũ qua virtus omnis possessa redundat. Vnde Homilia. 5. super Leuiticũ, vetus habet ORIGENES. Cùm singuli prophetarum, vel apostolorum etiam consilium iis, qui delinquunt, dederint, quo possint corrigere, uel emendare peccatum meritò iis uendidisse arietes ad sacrificium uidebuntur. Quid autem prætii à comparantibus sumant? illud opinor legendi studium uigilias audiendi uerbum Dei, & super omnia dignissimum pretium obedientiam. De qua scriptum est: obedientiam malo, quàm sacrificium & Deo audientiam magis, quàm holocaustũ. Hæc ille. AVCTOR. Ecce † super omnia dignissimum pretium comparati arietis est obedientia salutaris, & mentis attentio. Bona uirtus est pietas, bona affabilitas, castitas, audiendi uerbi Dei sedulitas, & super omnia pretia pretium dignissimum simplex est obedientia, non Deo tantùm, sed apostolis, & prophetis, qui dant cõsilia correctionis, & qui uitæ eorum, quibus p̃sident, dant consilia corrigendæ. Et quibus dominus ipse dicit, qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Vel proba, si potes, Paulum usurpasse sibi quod Deo est proprium, qñ gloriabatur unà cum Tito de obedientia Corinthiorum erga se per Titum, sicut scribit. 2. Corinthi. 7. Gloriatio nostra, quæ fuit ad Titũ ueritas est facta, & uiscera eius abundantiùs in uobis sunt reminiscentis omnium uestrũ obedientiam. Vbi in annotationibus HIERONYM. Omni uos affectu omnia eius membra deside rant, ut oculi præsentiam, aures sermonem, os colloquium spectet, quomodo eum timore, & tremore accepistis eum. Obedientiam fidelem conscripsit: quia etiam, qui ex charitate obedit, timet contristari, quem diligit. Gaudeo q̃ in omnibus confido in uobis. Feciſtis me gaudere, quia de obedientia uestra nunquam hæsitaui. Hæc ille. AVCTOR. Quam obedientiam ideò gratiorem habet Apostolus, q̃ citò tàm reuerenter obediant eius intuitu. Vbi in

Prouerbiũ

Orig. To. 1

Luc.

Hier. To. 9

A expositione AMBROSIVS. Reminiscentis omnium uestrum obedientiam, quomodo cũ timore & tremore excepistis illum. Scientes Corinthii ab apostolo missum esse Titum, qui in tantis uitiis ab apostolo fuerant correpti, territi sunt in aduentu eius, & quia uitam suã cœperant emendare, solliciti erant obedire præceptis, & ut regressus animum apostoli mitigaret in eis. Hæc ille. AVCTOR. Et de Apollo dicens ibi apostolus ca. 8. Misimus autem cum illo fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpe sollicitum esse, nunc autem sollicitiorẽ confidentia multa in uobis HIERON. Multo sollicitiorem eum probauimus confidentes, quia uestra obedientia prouocetur: siue quam audiuit à Tito, siue quam per seipsum probauit. AVCTOR. Sequitur in textu. Siue p̃ Tito qui est socius meus, & in uobis adiutor. HIERON. Quod dicit, hoc est, tam Tito, qui eorũ beneuolentiam collaudauerat, quàm eorum, qui apud ipsos fuerant pariter destinati, ita se exhiberent, ut & charitatis syncritatem, & apostolicæ pro ipsis gloriæ ueritatem in conspectu omnium comprobaret. Hæc ille. AVCTOR. Et iterum cap. 9. Parati ad ulciscendum omnẽ inobedientiam cùm impleta fuerit uestra obedientia HIERON. Hoc dicit apostolus admodum paratum se esse ulcisci omnem inobedientiã cum ea, quæ præcipiuntur, impleuerint.

B

Hæc ille. AVCTOR. Quàm auidus expetitor obedientiæ Corinthiorum fuit apostolus: si Deo tantùm, cur gloriabatur, eos obediſſe Tito propter se? Cur enim Apollo: si sibi propter Deum? Cur improbus Witcleff hoc cassat in aliis, & sibi fieri uendicat? An uultis increduli Witcleuistæ experiri de quolibet præsidentis imperio, utrum hoc simul Christus mandat cũ eo, sicut hi, quos obiurganter arguebat Apostolus: An (inquiens) experimentum eius quæritis, eius qui loquitur in me Christus? Hanc suspicionẽ mali præceptoris primò diabolus parentibus primis incussit, quasi inuideret eis Deus donum sapientiæ, ideò ab esu pomi man dauerit abstinendum. Quid igitur mirum, si organo suo Witcleff hanc prærogatiuam obediẽtiæ sub suspicione peruersi præceptoris surripiat uniuersis, ut non sensim, sed tota ruat nũc sicut tunc simul humanitas? Sicut habet libr. 8. super Gene. ad literam. cap. 10. AVGVSTI. Oportebat ut homo sub dominio Dei positus alicunde prohiberetur, ut ei promerendi dominum suum uirtus esset ipsa obedientia, quam possum verisimè dicere solam esse uirtutem omni creaturæ rationali agenti sub Dei potestate, primumque esse & maximum uitium tendens ad ruinam sua potestate uelle uti, cuius

C

2. Cor. 8.

2. Cor. 13.

Aug. To. 3

nomen

Digitized by Google

nomen est inobedientia. Hæc ille. AVCTOR.
10 Ecce † primum & maximum uitium ad ruinã est aliquem velle uti sua potestate, cuius nomen est inobedientia ad quod omnibus uiribus Witcleff trahit, & aduocat omnes gentes, dicens, illam nostram primariam libertatem. Sed sancti patres in Christo cauendam hanc pestem ubique in rebus omnibus admonent, Vnde epistola ad Demetriadem uirginem HIERONYMVS. Bonum est igitur obedire maioribus, parere perfectis, post regulas scripturarum uitæ suæ tramitem ab alijs discere, nec præceptore uti pessimo, scilicet præsumptione sua. De talibus fœminis & apostolus loquitur. Quæ circunferuntur omni uento doctrinæ, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quòd nec scripturarum regulis uelit nos absque præceptoris dispensatione vitam sine trepidatione committere: quia de talibus fœminis, (inquit) apostolus, quòd circunferuntur omni uento doctinæ: sed tantum audiẽdus est Deus inquit Witcleff, & præceptum eius hominis autem præceptum; quod fallax semper est tãquàm impertinens dimittendum. Miseri ergo & infelicissimi homines, qui vltra Christum, & eius euangelium te tam sollicitè audiunt, etiam contra Christum, & eius ecclesiam. Tu homo fallacissimus & proditor scripturarum, qualiter dicis non obediendum nisi soli Deo, uel uerbis eius, & omnes contra Deum rebelles clamas, qui tibi non obediunt? Sed recole scripturarum, si potes, ubi filij Ionadab, filij Rechab diuina uoce laudantur, quia patri homini obedidirent, etiam in his, quæ Deus non iusit, sed homo. Adaperit passum illum in titulo. Psalm. 72. AVGVST. Ionadab homo fuit quidam, commendatur nobis ex prophetia Hieremiæ, qui filijs suis præceperat, vt vinum non biberent, neque in domibus residerent, sed in tabernaculis habitarent: præceptum autem patris sui tenuerunt, & seruauerunt, & ex hoc à domino benedici meruerunt, dominus hoc non præceperat, sed pater ipsorum: sic autem hoc acceperunt tanquam præceptum à domino Deo: quia etsi dominus non præceperat, ne biberent vinum, & in tabernaculis habitarent, præceperat tamen
11 dominus, vt filij patri obedirent. In † ea ergo re sola non debet patri filius obedire, si aliquid iusserit pater ipsius contra dominum Deum ipsius. Neque enim debet irasci pater, quando sic ei præponitur Deus. Vbi autem hoc iubet pater, quod contra Deum non sit, sic audiendus est, quomodo est Deus: quia obedire patri iussit Deus? Benedixit ergo Deus filijs Ionadab, propter obedientiam, eosque obiecit inobediẽ

Hier. To. 1.

2. Timo. 3.

Aug. To. 8.

Obediendũ in quibus est, & non est, patri.

A ti populo suo, exprobrans, quia cum filij Ionadab obedientes patri suo essent, illi non obedirent Deo suo. Hæc ille. AVCT. Fugite ergo iam omnes homines consiliarium pestilentem, ne homines obediant patribus suis, sed soli Deo. Scitis quàm planè contra omnes scripturas, contra bonos naturæ mores, quibus solis hi filij vnà cum patre fuerant instituti, dico uobis uox serpentis solius erat in Witcleff: in diabolo, in Lollardo, hæc est. Vbi mandat dominus sic obedire vni diabolo, ne claustrum exeas, ut locis & temporibus sileas, ut ieiunes, vt ores, ut uigiles media nocte contra tuæ complexionis conatũ, ut seruiatur domino carnali? Complexionem non inuestigat Apostolus. Quicquid iusserit pater, si non contra dominum, hoc impleri iubet, & si dominus ipse non iusserit. Sic ergo benedixit dominus filijs Ionadab, quia fecerunt quæ præcepit pater quæ ipse non præcepit, sed sibi
B obedire præcepit, quòd si domino, & patri carnalibus est tàm sancta obedientia, & tàm pretiosa, dicat modo Witcleff, quantò pretiosior est obedientia, ubi caro non præcipit, sed omnia spiritus in Christo Iesus. Sicut in regula Carmelitarum. Fratres † Priorem uestrum humiliter honorate, Christũ potiùs cogitantes, quàm ipsum, qui posuit illum super capita uestra. Qui & ipsi patri erat obediens, & ut simili forma nos obedientes patribus faceret, uocaliter dicit, Non quod ego uolo pater, sed quod tu. Quid oportuit hanc uocem fieri, si non nosipsos manu traheret ad exemplum? Ipse enim ait, Non propter me hæc vox venit, sed propter uos. Vox inquam, Christi ad patrem, non quod ego uolo, sed quod tu. In quem locum super Marcum HIERONYMVS. Vsque in finem non cessat nos docere patribus obedire, & uoluntatem eorum, uoluntati nostræ præponere.
C Hæc ille. AVCTOR. Ecce fidelissimi Christiani Hieronymum dicit Christum usque in finem non cessasse nos docere patribus obedire, nunquid dijs patribus, dicente Witcleff obedientiam soli Deo intelligendam? Et sic in libro abusionum intelligere Augustinum? Sed probemus Witcleff sine mora uel mendacem, uel cæcum. Resumamusque quod Augustinus dicit, & Witcleff scripsit manu sua. AVGVST. Tertius abusionis gradus si adolescens sine obedientia reprehenditur, quo mundus à recto ordine rationis deprauatur. Qualiter autem in senectute ministrari illi sperabit, qui in adolescentia se senioribus obedientiam exhibere contemnit? AVCTOR. Quibus senioribus, si non senioribus hominibus: nunquid angelis, uel item dijs? quia dicit Augustinum intelligere de obedientia soli Deo, non ut ab ordinibus

Carmelitarum regula.

Matt 26.

Ioan. 17.

Hier. To. 9.

Aug. To. 9.

intro-

Digitized by Google

Introducta Iterum AVGVSTINVS. Propter
13 † quod dominus Ieſus in temporibus ſuæ carnis, dum adhuc ad ætatem legitimam doctoris non peruenit, obedienter miniſtrationem ſuis parentibus præſtitit. AVCTOR. Hi parentes Chriſti nonne homines? non angeli, neque dii. Qualiter ergo probat Auguſtinus obe 1
dientiam ſoli Deo præſtandam, ex hoc, quòd 2
Chriſtus Deus non ſoli Deo, ſed obediuit hominibus? Item proſequitur AVGVSTINVS. 3
Propterea & in mandatis legis, primum in iis, 4
Aug. quæ ad hominem pertinent, patris & matris honor imperatur, quia quamuis carnalis pater non ſuperuixerit, aut indignus fuerit, alicubi ta 1
men patri digno & uiuenti paternus honor vſque ad dignam ætatem à filiis præbendus eſſe oſtenditur. Quatuor † enim modis per ſcri
Pater quatuor dicitur modis. 14 pturas diuinas patres vocantur, natura, gente, admonitione, ætate. Sequitur. Si ergo naturalis pater ſuperſtes non fuerit, admonenti tamen ſaniori adoleſcentis obedientia erit. Hæc ille. AVCTOR. Cui præbenda eſt iſta B
obedientia, de qua tractat Auguſtinus, hoc dicens, ſi non homini ſub Deo, quando dixit paternum eſſe honorem, qui ad hominem pertinet, & naturalem parentem, ſi iam ſit ſuperſtes, & dignus: ſi non eſt ſuperſtes, homini ſeniori curam gerenti, uel ætati parenti? Quomodo poteſt Witcleff hæc omnia referre in deum? O ergo mendacem Witcleff, quàm improbum, tam apertum. Diſſimulari textus non poteſt: ip 2
ſe teſtis eſt: & unde ſcriptura iubet obedire præ
Heb. 13. poſitis & ſubiacere illis. Si non erit obediendũ hominibus, non item Apoſtolis Chriſti, de quibus Chriſtus, Qui uos ſpernit, me ſpernit. Et hanc obedientiam diſpoſuit Deus Abrahæ
Luc. 10 Patriarchæ in filiis ſuis, & ipſis item obedientiæ præmium commemorat Geneſis. 18. in
Gen. 18. quæſtionibus Geneſis, capitulo 34. AVGV- C
Aug. To. 4. STINVS. Scio quia conſtituit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe cuſtodire uias domini, facere iudicium & iuſtitiam, ut adducat dominus in Abraham omnia quæ locutus eſt ei. AVCTOR. Ecce vbi promittit dominus Abrahæ non ſolùm præmia, ſed etiam obedientiam iuſtitiæ filiorum eius, ut circa eos etiã promiſſa præmia compleantur: & unde poteſt habere, q̃ ſpiret Deum docens obediſſe diabolo, ſi extra alicui homini nõ obediat quis, ſed ſoli Deo.

¶ DE SANCTA OBEDIENTIA, ad cuius iugum uocandi ſunt paruuli: & de ætate profitentis. Ca. LXXIX.

SVMMA.

Obedientia, quòd ſit uirtus difficillima. 1
Solitudo clauſtralis. 2
Infantes, quòd non ſint arcendi à profeſſione, & clauſtro. 3
Aetas Intrandi clauſtrum, & profitendi religionem. 4

HOc † obedientiæ munus quantum alias omnes uirtutes excellit, ex ipſa rei difficultate metimur. Difficillima uirtus eſt, & uix, niſi ab ætate tenera doceatur, ſine moleſtia geritur: ideò ſuprà cœpimus dicere iugum eius iuuenibus ferendum indixit propheta Hieremias Bonum (inquiens) iuuenti, ſi portauerit iugum graue. Vnde ſuper dicto uerſu Beati immaculati: in quo corrigit adoleſcentior, &c. HILARIVS. Bonum (inquit) iuueni portare iugum graue. Onus iſtud rudes ad obediendum anni ægrè ferunt. Cæterùm ætas tenera grauis oneris moleſtiam per uirtutis incrementa non ſentit, ſed ſuſcepto in iuuentute onere quid faciet: ſedebit (inquit) ſingulariter, & tacebit. Paruulus iſte rarus eſt, cùm perfectio timoris Dei per annorum augmenta concreſcat. Et † idcirco ſingularis ſedebit, laſciuos adoleſcentiæ cœtus relinquens, & ab ipſo ſenum nuper credentium conſeſſu remotus, quin ei non competit dicere: Delicta iuuentutis meæ domine ne memineris? Silebit etiam congruam fidei, & iuuentuti exiſtimans taciturnitatem, non tumultibus ſecularium negotiatorum admixtus, ſed pro modeſtia tacens, ſola diuina ſacramẽtorum cognitione occupatus: & ſermones Dei tacita rerum atque operum obſeruatione cuſtodiens. Hæc ille. AVCTOR. Si tantùm iſtud documentum patris Hilarii attenderent, nec tunc facilè auſcultarent blaſphemantem Witcleff, q̃ frater, aut religioſus quicunque nec ſit, nec poteſt fideiuſſorem idoneum inuenire: qui ſpirituale lucrum teſtaretur. Ideò uideretur ſecundùm legem dei & rationis, q̃ talis benefactor ex hoc rationabiliter puniretur. Hæc Witcleff cap. 15. dialogi. AVCTOR. Sanctus pater ecce teſtatur pro fratre ſpirituale lucrum ex iuuenis inductione uenire: quia cùm anni rudes ægrè ferunt obedientiæ iugum, ætas tenera de tam graui onere nullam aut paruam ſentit moleſtiam, & quid, inquit, faciet? ad quod lucrum tandem perueniet? Sedebit, inquit, ſingularis, & tacebit, quia perfectio

Obedientia difficilis eſt — *Thren. 3.* — *Hilarius* — *Pſal. 118* — *Solitudo clauſtralis.* — *Pſal. 24.*

Digitized by Google

perfectio timoris cum eo per annorum augmẽ ta concreſcet, laſciuos adoleſcentiæ cœtus relinquet, & à confeſſu ſeniorum nuper conuerſorum remotus ſedebit. Et quia non habet antiqua peccata, quæ defleat, non dicet, Delicta iuuentutis meæ &c. Retinet adhuc innocentiam: *Pſal.24.* ideò nec cum ſenibus hanc compunctionem, ſilentium, & taciturnitatem conuenire ſuæ iuuẽtuti exiſtimat. A tumultu ſecularium negotiorum omnimodè ſeparatus, ſola ſacramentorum cognitione, & legis Dei meditatione occupatus, rerum & operum obſeruatione ſollicite ſecum conſiſtit, ſecundum illud Carmelitarum in regula. Maneant ſinguli in cellulis ſuis, uel iuxta eas die ac nocte in lege domini meditãtes, & in orationibus uigilantes, niſi alijs occaſionibus occupentur. Ecce fructus uerbi prophetici, ecce lucrum ſpirituale: Bonum iuueni ferre docto graue iugum obedientiæ teneris ſub annis, ſi ſanctus pater Hilarius ſit fideiuſſor idoneus, illum tibi pro fratre præſento. Ad quid prohibes, vel indignaris profeſsionem iuuene, niſi quia obduratus es hæreticus, & omne honeſtum eccleſiæ inuidens cum ſerpente? habebis in hac cauſa ſicut fideiuſſorem Hilarium, ita durum cẽſorem tuæ impietatis AMBROSIVM.

Amb. To. 1 Pſal 8. 3 Non † mireris (inquit) in adoloſcentulis profeſsionem, cùm legeris in paruulis * perfectionẽ. **paſſionem.* Scriptum eſt enim. Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem. An dubitamus ſi eum vſque ad continentiam ſequatur adoleſcentia, quem vſque ad mortem confitetur infantia? Et quaſi incredibile putamus, ſi puellæ nobiles *Matt.14.* Chriſtum ſequuntur ad regnum, quem etiam pueri ſequebantur in deſerto: ſicut legimus, q̃ ſunt ſatiata de quinque panibus quatuor millia hominum, exceptis pueris (inquit) & mulieribus. *Matt.19.* Nolite ergo à Chriſto arcere infantes, quia & ipſi pro Chriſti nomine ſubiere martyrium, talium eſt enim regnum cælorum. Vocat enim eos dominus, & tu prohibes? De ipſis enim dominus ait. Sinite paruulos venire ad me. Hæc ille, *libr. 2. de viduis. bene infrà. AVCTOR. Sic vtinam intelligerent, non dico laici noſtri, ſed eccleſiaſtici viri, ſic vtinam cum religioſo patre Ambroſio non ſeculariter, vt ſunt & habitu & animo ſeculares, ſed religioſe de religione ſentirent, paruulos nõ terrerent, non minarẽt, nec abigerẽt infantes à clauſtro cum maiori læuitia, quàm canem de foro: nõ attendentes qua- 4 liter inſtat pro religioſis paruulis ſacer AMBROSIVS. Nolite, inquiẽs, à Chriſto arcere infantes: vocat eos dominus, & tu prohibes Chriſti lucrum, reputans quòd clauſtris donantur, & Chriſtum de hoc dicere, Sinite paruulos venire ad me. Sed indiſcretionem puerilis ætatis du-

**lib. 3. de uirginibus circa medium.*

A cunt in cauſam: ideò expectent (inquiunt) quouſque ætatem habeant, & tunc pro ſe loquantur. Hoc ipſum & in ſanctum Ambroſiũ concludebant carnales ipſius temporis, quibus aliquanto ibi ſuperiùs ſatisfecit AMBROSI. Patres pro filiarum coniunctione ſollicite moleſtè ferunt virgines conſecrari. Nec hi, quod vereantur, habent, ſi ſequantur cõſilium. Aiũt etiam plerique maturioris ætatis virgines eſſe velandas. Neque ego abnuo ſacerdotalis cautionis eſſe debere, vt non temere puellæ velentur. Spectet planè, ſpectet ætatem ſacerdos, ſed fidei vel pudoris: ſpectet ætatem verecundiæ. Examinet grauitatis caniciem, morũ ſenectam, pudicitiæ annos animos caſtitatis. Si hæc præſto ſunt, non deerit virgini longæuę canicies. Non ergo ætas reijcitur florulentior, ſed animus examinatur. At certè Teclam, nõ ſenectus, ſed virtus probauit. Et huic quid plura contexã, cùm B omnis ætas habilis Deo, perfecta ſit Chriſto? Denique nõ uirtutẽ ætatis appendicẽ dicimus, ſed virtutis ætatem. Hæc ille. AVCTOR. Pudor eſt tales eccleſiaſticos eſſe, qui ad ædificia parietis eccleſiæ carnaliores ſunt carnalibus laicis, & qui ſe opponerent pro domo domini primi diripiunt. A bonis enim præſulibus aut prebyteris quãtum diſtent, mõſtrat eis palàm Ambroſius, qui patres redarguit, quòd eſſent ſolliciti pro coniungendis filiabus mortali marito: & ideò indignè ferentes, q̃ virgines conſecrantur Chriſto. De ſancto, inquam Acholio olim Theſſalonicẽſi Epiſcopo, ſed prius adoloſcẽte monacho, li. 7. ad Anyſium AMBRO. Benedictus dominus, & benedicta adoleſcentia eius, quam exigit *Ambro.* in tabernaculis Dei Iacob, pontus in monaſterijs, in quibus cùm quereretur à parentibus vel proximis dicebat. Qui ſunt fratres mei, aut quæ *Lu.2.* C mater mea? Non noui patrẽ, nec matrem, vel fratres meos, niſi qui audiũt verbum Dei, & cuſto- *Lu.11.* diunt illud. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quantum donum glorificat ſanctus pater in Acholio, q̃ de monaſterio eijci non valuit adoleſcẽs, nec etiam per parentes. Et q̃ maturæ ætatis dixerunt virgines eſſe velandas, non abnuebat Ambroſius, ſed de ætate diſtinxit, docens nõ omnino præſtolandam, & explorandam ætatem annoſæ carnis, ſed morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis: quia Teclam (inquit) non ſenectus, ſed virtus probauit. Vnde concludit, quòd † omnis ætas habilis Deo, per- *Ætas introẽ di.* fectà eſt Chriſto. Hoc dixit quo ad religionis introitum, quò portas æreas introeant in con- *Ætas profitendæ religionem.* feſsione laudis, non pro * confeſsione irrefragabili normæ regularis. Ad hanc autem cenſuerunt patres ætatem expectandam, qua experiri poſſent iuuenes & iuuenculæ uires ſuas. Vn- **profeſſione.*

Digitized by Google

de iuxta cursum humanæ naturæ quartusdecimus annus in masculo carnales motus quãtùm pubem vrant,ostendit,quanuis ad alia uitia nulla certa ætas requiritur,sic habet lib. 10.sup Genes.ad literam,ca. 15. AVGVST. Non enim de pueris grandiusculis agimus, quibus quidem proprium peccatum nolunt attribuere quidam, nisi ab anni decimiquarti articulo,cùm pubescere cœperint,quod meritò crederemus, si nulla essent peccata,nisi quæ membris genitalibus admittũtur.Quis uerò audeat affirmare furta,mẽdacia,periuria, non esse peccata, nisi qui talia uult impunè committere?At his plena est puerilis ætas,quanuis in eis nõ ita, ut in maioribus punienda uideantur,ꝙ sperantur annis accedentibus,quibus ratio conualescat, posse præcepta salutaria melius intelligere,eisquè libentiùs obedire.Hæc ille. AVCTO. Item quantum reor prouidentia ecclesiastica bene cum maribus actum est, ut sanctificarent Christo totam ætatem sequentem, expleto iam anno decimoquarto,quo numero omnes generationes iuxta Mathæum dedicantur in Christo.Fœminæ uerò tenera ætate matris Christi, qua primùm desertis parentibus sese dedit doctoribus pro explendis paternis rebus in templo ad annum duodecimum,quanuis olim minor ætas posset sufficere ubi maior grauitas apparebat in mente. Qualiter epistola ad Marcellam de uita Asellæ HIERON. Prætermitto,quòd in matris utero benedicatur,antequàm nascatur,ꝙ in phiala nitentis uitri,& omni speculo purioris patris uirgo traditur per quietem,ꝙ adhuc pãnis infantiæ inuoluta, & uix annũ decimũ ætatis excedẽs honore futuræ beatitudinis consecratur,sit gratiæ omne quod ante laboris fuit, licèt Deus præscitus futurorũ & Hieremiam sanctificet in utero,& Ioannem in aluo matris faciat exultare,& Paulũ ante constitutionem mundi separet in euangelium filii.Ad ea uenio,quæ post duodecimũ annum sudore proprio elegit,arripuit, & tenuit, cœpit,impleuit.Hæc ille.

Aug.To.3

Hie.To.1. Epist ep. 15. Incipit. Nemo repræhendat.

Hiere.1 Lu.1. Ro.1.

¶QVOD DIE SOLENNI PROFESsio indissolubilis ritè fiat, in qua supra alios meretur professus aureolam,& primam innocentiam post baptismum,& quòd lege apostolica orationibus solennibus consecratur. Cap. LXXX.

SVMMA.

1 *Virginum profitentium nuptiæ.*
2 *Aureola profitentium religionem.*
3 *Tonsura clericalis,& quid designet.*
4 *Occidentales,ꝙ non solùm in primæuis ecclesiæ,nunc tondebantur,sed & Græci, & Asiani monachi.*
5 *Petrus cur attonsus,& cur alij.*
6 *Corona Simonis Magi describitur.*
7 *Coronæ quantitas ex Concilio Toletano.*
8 *Professio religionis,quòd sit secundùm baptisma, delens omnia peccata,& lumẽ conferens. Et unde meruerit hanc prærogatiuam,ut secundũ baptisma nuncupetur.*
9 *Professio quomodo apostolica lege orationibus solennibus consecratur.*

IAM annos diximus, quibus tantæ consecrationis diuini uasculi, immo templi dei est celebranda solennitas. Tantoque officio dies est aptanda pclarior:quanquàm tantæ professionis natiuitas diem agat præclaram. Aptentur dies triumphales Christi,ut putà Resurrectionis,aut Natiuitatis,uel matris eius sacra celebritas,qua post reditum à Babylone templum domino dedicetur. Vnde libro. 3.de *uiduis AMBROS. Vno autem die terra non parturit, sed parit gratia. Venit Paschæ dies,in toto orbe baptismi sacramenta celebrantur, uelantur sacræ uirgines. Vno ergo die sine aliquo dolore multos filios & filias solet ecclesia parturire. Et infrà. Date ergo filij sortes uestras ei, qui ultra meritum laboris remunerationem suis donare consueuit: date ueritatem ipsius uiro sancto, id est, integritatem. Ipsius enim est integritas, qui immaculatus aduenit. AVCTOR. Et libro tertio de uirginitate, in principio, idem pater AMBROSIVS. Tempus est soror sancta, ea, quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberii præcepta reuoluere, ut quò uir sanctior, eò sermo accedat gratior. Nanque is cùm in saluatoris natali ad apostolum Petrum uirginitatis professionem uestis quoque mutatione signares. Quo enim melius die, quàm quo uirgo posteritatem acquisiuit atque astantibus etiam puellis Dei compluribus, quæ certarent inuicem de tua societate: Bonas,inquit, filia nuptias desiderasti. Hęc ille. AVCT. Non† permittit tantus pater Ambrosius hoc uerbum sancti Papę Liberii ad uirginem profitentem in terram cadere, bonas filia nuptias desiderasti, & bene nuptiæ in professione dicũtur, qua alligata est suo uiro Christo, & nolle amplius quærere solutionem iubet apostolus. Sed dicamus ut cœpimus, de sanctæ professionis præstito sacramento, quid laudis, quid gratiæ, quidque mereatur de præmio. Primo, ut refert DION.interrogatur ingrediens, si renuntiare proponit rebus seculi cum concupiscentijs eius, quo consiten-*

**Virginibus.*

Amb.To.1 Idẽ habet li.ad uirginem lapsã ca.5.

Nuptiæ professentiũ uirginum.

te

te per singula, prout superius lib. 3. cuncta de-
scripsi: tandem profitetur publica clara voce, di
cens. Ego facio professionem meam Deo, &c.
Tres super uitam priorem perfectiones aggre-
ditur. Vnde super præmium antecedens magnã
sacræ professionis meretur aureolam, prout ex
ponendo scripturam Exod. de tabernaculo, Fa-
ciesque illi labium aureum per circuitum: libro
primo de tabernaculo, cap. 20. BEDA. Quod
† uerò descripta priùs una corona subiungitur,
& supra illam alteram coronam aureolam, de il
lorum potest præmio rectè intelligi, qui genera
lia scripturæ sanctæ mandata spontanea uitæ p-
fectioris electione transcendunt, ideoque spe-
cialem præ cæteris fidelibus retributionem vo-
luntariæ retributionis expectant. Corona nan-
que aurea quatuor digitis alta, labio mensæ au
reo apponitur, cùm per Euangelium ijs, qui mã
data diuinæ legis custodiũt, vita æterna promit
titur: dicente Christo, Si vis ad vitam ingredi,
seruа mandata. Non homicidium facies, Non
adulterabis, Non facies furtum, Non falsum te-
stimonium dices, Honora patrem tuum & ma-
trem tuam, Diliges proximum tuum sicut teip-
sum. Sed eidem coronæ altera corona superpo
nitur, cùm protinus subditur. Si vis perfectus
esse, uade, & uende omnia quæ habes, & da pau-
peribus, & ueni, & sequere me, & habebis the-
saurum in cœlo. Ad hanc coronam pertinet can
ticum illud nouum, quòd uirgines tantùm co-
ram agno cantasse referuntur, qui empti sunt
ex hominibus primitiæ Deo & agno. Ad hanc,
quòd ijdem sequuntur agnum quocunque ie-
rit. Hæc ille. AVCT. Vbique scripturæ, ubi-
que sancti patres mendosum Witcleff de falsita
te redarguunt. Corona simplicium, mandata le-
gis seruantium est. Si uis ad uitam ingredi, ser
ua mandata. Est autem corona aureola super
coronam super mandata seruaturis consilia: pri
mo uoluntariæ paupertatis, Si uis perfectus
esse, uade, & uende, &c. Et quæ aureola sic per-
fecti habebis, inquit, thesaurum in cœlo. Prio-
ris corona fuit cœlum ingredi, huius sequentis
aureola est ingredi cœlum, & habere ibi thesau
rum. Et iustè quidem pro thesauro thesaurum,
pro thesauro, cui renuntiauit in terra, centu-
plum accipere, & cum alijs prioribus uitam æ-
ternam possidere. Huic item coronæ accedit
in cumulum, quòd professurus eam, societur ité
ei, qui cum virginibus proposito castitatis con-
tinuæ, canticum coram agno cantabunt. Et ter-
tiò item obedientiæ votum consequuntur, quo
cuncti secundùm illius vitæ regulã, quocunq;
agnus ierit, profitentes sequantur in voce pro-
positi. Hic apud antiquos ubi meretur professus
aureolam coronæ, tonsuram de manu sacerdotis

Exo. 25.

Beda. Aureola 2 pro fessionis.

Matt. 19.

Ibi. 14.

A assumpsit. DION. Hæc † eo qui perficitur atte
3 tè confitente cruciformi figura signans ipsum
sacerdos detondet, trinam diuinæ beatitudinis
inuocans hypostasim. LINCO. Signat crinium
detonsio, omnium materialium varie formabi-
lium ab amore decisionem, ut intellectu puro
ad Deum pertingatur & eius simplicitate for-
metur. Hæc ille. AVCT. Ex † hoc liquere po
4 test, quòd in primeuis ecclesiæ non occidentali-
bus tantùm, ut nunc, sed & Græci, & Asiani mo
nachi tondebantur. Nec mirum. Ipsi enim apud
Iudeos, vnde fluxit summa religio, sacerdotes ve
teres tondebantur, hac ipsa ratione, qua mona-
chi. Vnde super uersum Psal. 39. Multiplicati
sunt super capillos capitis mei. CASSIODO- Cassiodo.
RVS. Non frustrà in comparatione delictorũ Psal. 39.
capilli adducti sunt. Nam in veteri testamen-
to sacerdotes ipsa similitudine radebantur, ut
tali emundatione purgati, carnis uitia depositis
se uiderentur. Hæc ille. AVCT. De hac ta-
men tonsuræ ceremonia quidam olim in eccle-
B sia schismata confecerunt, ita ut clerici, & mona
chi eam haberent contemptui: super qua re Col
fridus Abbas regi Pictorum scripsit Athomi ut
libro 5. de gestis Anglorum refert BEDA. Et Beda
quidem scimus inquit, quia neque apostoli om
nes uno eodemq; sunt modo attonsi, neq; nunc
ecclesia catholica sicut vna fide, spe, & charitate
in Deum consentit: ita etiam vna atq; indissi-
mili totum per orbem tonsuræ sibi forma con-
gruit. Et infrà. Verùm & si profiteri nobis libe
rum est quia tonsuræ discrimen non noceat, qui
bus pura in Deum fides, & charitas in proxi-
mum syncera est: tamen ut maximus nonnun-
quam patribus catholicis de paschæ uel fidei di
uersitate conflictus, ita etiam de tonsuræ diffe-
rentia legitur aliqua fuisse controuersia: inter
omnes tamen, quas vel in ecclesia, vel in uniuer
so hominum genere reperimus tonsuras, nul-
lam magis sequendam nobis amplectendam-
que iure dixerim ea, quam in capite suo gesta
bat ille, cui se confitenti dominus ait, Tu es Pe
C trus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam Matth. 16
meam, & portæ inferi non præualebunt aduer-
sus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorũ. Nul-
lam magis abominandam, detestandamque me-
ritò cunctis fidelibus crediderim ea, quam habe
bat ille, cui gratiam Spiritus sancti comparare
volenti dixit idem Petrus, Pecunia tua tecum Act. 8.
sit in perditionem: quoniam donum Dei existi-
masti possideri per pecuniam. Non est tibi pars
neque sors in sermone hoc. Neque † uerò ob
5 id tantùm in coronam attondemur, quia Pe- Petrus cur
trus ita attonsus est, sed quia Petrus in memo- attonsus,
riam dominicæ passionis ita attonsus est. Hoc cur aut.
idcirco ad nos, qui per eandẽ passionem salua-

Tonsura clericalis.

ri desideramus, ipsius passionis signum cum illo in uertice videlicet corporis, summa nostri parte gestamus. Sicut enim omnis ecclesia quia per mortem sui viuificatoris ecclesia facta est, signum sanctæ crucis eius in fronte portare cõsueuit, vt crebro vexilli huius munimine à malignorum spirituum defendatur incursibus, crebra huius admonitione doceatur se quoque carnem suam cum vitijs & concupiscentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui monachi votum, vel gradum clericatus habentes, arctioribus se necesse habent pro domino continentiæ frænis astringere. Hæc ille. AVCT. Affirmat nempe, quòd beatus Petrus in memoriam dominicæ coronæ, coronam item similis tonsuræ gestabat in capite: quam omnis ordo clericalis, & monasticus sine calumnia litis gestare nõ abnuit. Gessit † & fictor ille & magus coronam, sed erat figura & tonsione dissimilis, sicut erat cordis professione dissimilis. De hac item ibi prosequitur BEDA. Cæterùm tonsuram eã, quam magum ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum ipsa magia primò detestetur, & meritò exufflet aspectu: quæ in frõtis quidem superficie coronæ uidetur speciem præferre? Sed vbi ad ceruicem perueneris, considerandam decurtatam eam, quam te videre putabas inuenies coronam, vt meritò talẽ simoniacis & non Christianis habitum conuenire cognoscas. Hæc ille. AVCT. Quantitas autem coronæ variata per ipsum magum post hoc arctari cępit per hæreticos in Hispanię partibus, sed iterum abscindi comam, & ampliari coronam Toletano concilio. 4. sub Isidoro Hispalensi statuitur capitulo quarantesimo. CONCILIVM TOLETANVM. Omnes † clerici vel lectores sicut leuitæ & sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant. Non sicut hucusque in Galliciæ partibus facere lectores videntur: qui prolixis vt laici comis in solo capitis apice modicũ circulum tondent. Ritus autem iste in Hispanijs hucusque hæreticorum fuit. Vnde oportet pro amputando ab ecclesijs scandalo hoc signum dedecoris auferatur, & vna sit tõsura, vel habitus, sicut vnus totius Hispanię est vsus: qui autem hoc nõ custodierit, fidei catholicæ reus erit. Hæc ille. AVCT. Sic ergo insignitus est noster professus, sic Christo configuratus in capite. Et quod dixit abbas hunc morem exorsum à Petro, famosum est apud patres, ut libro de institutis clericorum capitulo tertio RABAN. Ferunt quidam doctorum hunc ritum Petrum Apostolũ primùm subiisse, vt formam, & similitudinem Christi in capite gestaret, dum pro redemptione nostra crucis patibulum subiret, à nephanda Iudæorum gente acutis spinarum aculeis crudeliter coronaretur, deinde ut sacerdotes veteris testamenti in tonsura & habitu discernerentur. Hæc ille. AVCT. Ad beatum Augustinum in breui quadam epistola scribit item HIER. Dominum meum Allipium, & dominum meum Euodium, ut meo nomine salutes præcor coronam tuam. AVCT. Et epistola ad Proculianum AVGVS. Honorant nos vestri, honorant vos nostri, per coronã nostram nos adiurãt vestri, per coronam vestrã uos adiurant nostri, omnium verba suscipimus, neminem offendere uolumus. Quid nos solus Christus offendit, cuius mẽbra laniamus? Hæc ille. AVCT. Iam venit ad nouam uitam, noua nupta sponsa agni: ideoque induit nouam stolam, antiquam abijciens, secundùm Dionysiũ. Induat Deus te nouum hominem, qui secundũ Deum creatus est, inquiente prælato: sic item de uirgine professa Papæ Liberii ait suprà Ambrosius. Apud apostolum Petrum virginitatis professionem vestis mutatione signares. Nimirum quasi iam alio renascens baptismate, nouam, & vestem candidam perfectæ uitæ recens professor accipiat. Quandam enim gratiam renascentiæ sumit sancto baptismati proxim[illegible] fectu & gradu. Sed ad hoc verbum stim[illegible] Witcleff, miroquè dolore torquetur erga munditiam Christianam libro de ecclesia & membris capit. 12. Witcleff. Hic, inquit, erubescerent nostri priuati ordines blasphemantes, q eo ipso, quo quis ordinem illorum ingreditur, uestito corporali habitu, quem taliter solennizant, deletur omne peccatum suum pręteritum, & noua gratia informatur. Hoc enim non contigit regulariter de statu apostolico, ut patet de Scarioth. Hæc Witcleff. AVCT. Non errat iam simpliciter, sed errorem errore confirmat. Confirmat enim hęresim de retentione peccati pręsciti per necessitatem absolutam suæ præsciẽtię, sicut dixit Iudam nõ accipere potuisse remissionem plenariam peccatorum ꝑ introitum ordinis apostolici, nec item ꝑ Christi baptismũ, nec item per consequens quenq̃ pręscitũ baptizatum infantẽ. In prędestinato aũt, qui nullum peccatũ potest habere mortale, iuxta eũ baptismus quid delet? In utrisq; iuxta eũ mortale non abluit, nõ ergo sancto baptismati introitũ perfectę religionis adęquo, sed eius argumentum blasphemum quomodo contra religionis sanctum ingressum & contra sanctum Christi baptismum tendit adduco. Sic elegit necessitatem suę pręscientię, quam ipse inuenit omni Christi sacramento, & religione, & sacramentalium uirtuti pręferre. Sed audiat fidelis sanctorum fidem concedentem indubiè non fictè religionem

Corona Simonis Magi. 6

Corona quantitas. 7

Rabanus

Hier. To. 2

Aug. To. 2

Digitized by Google

nem intrantibus secundùm gradum munditiæ post baptismum. Vnde epistola ad Demetriadē virginem, quæ incipit, Inter omnes materias HIERON. Nunc quia seculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu inisti pactum cum aduersario tuo, dicens ei, Renuntio tibi diabole, & seculo tuo, & pompæ tuæ, & operibus tuis: serua fœdus quod pepigisti, & esto cōsentiens, pactumque custodiēs cū aduersario tuo dum es in via huius seculi. Hæc ille. AVCT. Renuntians hac forma diabolo, & eius seculo, ad secundum puritatis gradum reducitur post baptismum, ut adhuc purgetur, cui forsan nulla deest integritas, secundùm illud Saluatoris in euāgelio. Omnem palmitem, qui fert fructum, puta in communi semita mandatorum tuorum, purgabit eum pater, vt fructum plus afferat, & purgato igitur animo pater intrāti religionem, magnam confert, ut dixi, gratiam: nō disparem omnino baptismati, signum indulgentiæ apertum monstrat ecclesia, irregularitates quasdam cassat, legum vindictas, reges laxant canones, lege Christi vota resoluunt, vt per vitæ innocētiam & abstersionem reatus non longè quàm alter baptismus ritè putetur. Sicut epistola de dormitione Blesillæ, Idem HIERO. Reuera si seculare desiderium, & (quod Deus à suis auertat) delicias uitæ istius cogitantem mors immatura rapuisset, plangenda erat, & omni lachrymarum fonte lugenda: nunc uerò cum propitio Christo, ante quatuor fermè menses secundo quodam modo se proposito baptismo lauerit, & ita deinceps vixerit, vt calcato mundo semper monasterium cogitauerit, non uereris, ne & Saluator dicat, Irasceris Paula, quia filia tua facta est filia mea. Hæc ille. AVCT. Nondum ingressa est monasterii septa, propositum tantum habebat. Et tamen secundo quodammodo proposito baptismi se lauasse conceditur. Quid igitur vbi propositum effectum habet? nō tunc diceretur quodammodo, sed secundo post baptismum certo gradu se diluit, sicut de priori Hierony. ait, Nunc quia seculum reliquisti, secundo post baptismum gradu pactum inisti dicens, Renūtio. Interrogatus autem Bernardus vnde hæc norma religiosæ vitæ prærogatiuam meruerit vt baptisma secundum dicatur, Respondet libro de dispensatione & præcepto uersus finē. BERNARDVS. Audire & hoc vultis à me, unde inter cætera pœnitētiæ instituta monasterialis disciplina meruit hanc prærogatiuam, ut secūdum baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi renuntiationem, ac singularem excellentiam uitæ spiritualis, quia præeminens vniuersis uitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio professores & amatores suos angelis similes, hominibus dissimiles facit, imò diuinam in homine reformat imaginem, configurans Christo nos instar baptismi: & quasi denique secundò baptizamur, dum per id, qđ mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram rursum Christum induimus: complantati denuo similitudini mortis eius. Sed quomodo baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur æternæ charitatis, ita & in sancti huius secunda quadam regeneratione propositi de tenebris æquè non unius originalis, sed multorum actualium delictorum in lumen virtutum euadimus: reaptantes nobis illud apostoli, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Hæc ille. AVCT. Præteriri non debet, quòd efficaciam huius secundi quasi baptismatis Bernardus expressit dicens, non unius originalis, sicut sanctum baptisma primū, sed multorum intelligens omnium actualium delictorum, tenebras dissipans, nouo aptans lumine in virtutum principio: nec est tantùm alter quasi baptismus fluminis, sed similem ei gradum tenet in baptismo sanguinis per solam relictionem omnium facultatum ob redemptoris amorem. Vnde libro epistolarum ad lapsos epistola quæ incipit, Pax ecclesiæ. CYPRIAN. Primus est victoriæ titulus gentilium manibus apprehensum dominum confiteri. Secundus gradus ad gloriam est cauta secessione subtractum domino reseruari. Illa publica, hæc priuata confessio est. Sequitur. Ille appropinquante hora sua iam maturus inuentus est, hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto idcirco secessit, quia non erat negaturus. Hæc ille. AVCTO. De duobus martyrum titulis secundum gradum eis assignat, qui patrimonio relicto secedunt, nè eo seruato negare ducantur, quantò magis his, qui cuncta relinquūt, ut Deo in omnibus obsequantur, & res, & proximos, & affines, & carnis affectus, & usque ad vsum propriè voluntatis? His attente perspectis, ex ore tantorum non fabula putanda erit, quam Ioannes subdiaconus inter antiquorum patrum refert historias. IOAN. SVBDI. Fuit quidam magnus inter prudentes, hic affirmabat dicens, quia virtutem, quam uidi stantem super baptisma, eandem etiam vidi super vestimētum monachi, qñ accepit habitum spiritualem. Hæc ille. AVCT. Sic ergo Blesilla se lauit huius quasi baptismatis solo proposito, & tamen lauisse dixit Hieronymus. Facto ergo lauat, de facto professus tantum ne pœnitētia post purgationem indigeat, quæ est secunda tabula post naufragiū. Ipse gradus constanter seruandus est, qui secūdus post baptismum. Eadem epistola ad Demetriadem HIER. Verum non ignoremus pænitentiam

Hier. To. 1
Matt. 5.
Io. 15.
Hier. To. 1
professio religionis est secundum baptisma.
Omnia peccata delet & lumen confert.
Ro. 13.
Cyprianus
Ioā subdi.
Hier. To. 1

ne facilè peccemus: illa quasi secunda post naufragium miseris tabula sit, in uirgine integra seruetur maius. Aliud est quærere quod perdideris, aliud possidere quod nunquàm amiseris.

9 Hæc ille. AVCTOR. Hac † ergo sanctitatis forma præcepta, subiungit sacerdos ad confirmationis insigne, deuotæ precis officium, ut ipse Deus pater hostiam huius sanctæ placationis accipiat, benedicat, & muniat, quotiens hostiam illam respicit, quæ huius, & omnis peccata mundi deleuit. Qualiter in sacras uirgines, quas ipse uelauit in oratorio earum, qđ tunc ipsemet dedicauit, facer pater orauit prout lib. 3. de uiduis, qui dicitur etiam, adhortatio ad

Amb. To. 1 uirgines in fine scribit AMBROSIVS. Te nunc domine deprecor, ut super hanc domum tuam, super hæc altaria, quæ hodie dedicãtur, super hos lapides spirituales, quibus sensibile tibi in singulis templum sacratur, quotidianus præsul intendas, orationesque seruorũ tuorum, quæ in hoc loco funduntur, tua suscipias misericordia. Fiat tibi in odorem sanctificationis omne sacrificium, quod in hoc templo fide integra, pia sedulitate defertur. Et cum ad illam respicis hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur, respicias etiam ad has piæ hostias castitatis, & diuturno eas tuearis auxilio, ut fiant tibi in odorem suauitatis hostiæ acceptabiles, Christo Deo placentes, & integrum spiritum eorum, & animam, & corpus sine querela usque in diem domini nostri Iesu Christi filii tui seruare digneris. Amen.

Hæc ille. AVCT. Hoc solemnium orationum, & consecratiuæ inuocationis cum sacris indumentis, & larga gratia donatiuum, sancti Dei Apostoli, & successores eorum in ecclesiis religiosis uiris statuerant propter Dei seruitium, & insolubilem famulatum, ut ait capitu. illo. 6. de ecclesiastica hierarchia antiquus Antistes DIONYSIVS. Diuini ducis nostri cognominationibus ipsos sacris dignificauerunt, hi quidem hierophantas, hi autem monachos nominantes ex Dei puro seruitio, & famulatu impartibili. Et infrà. Propter quod & perfectiuam ipsis donauit gratiã sacra legis positio, & quadam ipsos dignificauit consecratiua inuocatione, non hierarchica. LINCOLIENSIS. Quia sic superexcellenter famulantur Deo, sic & diuinis à mundanis & partibilibus uniuntur in Deum: sacra legis positio, quam posuerunt uidelicet sancti patres donauit ipsis gratiam perfectiuam, hoc est, ut habitus religiosi à communi habitu sacri populi sint distincti, & susceptione perficerentur, & quadam ipsos dignificauit consecratiua inuocatione, ut videlicet in eorum consuersione, & habitus religiosi susceptione, inuocetur super eos specialibus orationibus nomen & gratia saluatoris. Hæc ille.

A

DE COMPARATIONE pastorum secundi ordinis, id est, presbyterorum non religiosorum ad religiosos sub dicto.

Titu. IX.

¶QVOD PRESBYTERI & pastores secundi ordinis sunt opitulatores & cooperatores summorum præsulũ ui institutionis suæ in ecclesia. C. LXXXI.

B

SVMMA.

1 *Aerei, & Montani hæretici confutantur.*
2 *Præfatio in ordinatione presbyteri adducitur, ad probandum presbyteros, & pastores secundi ordinis esse opitulatores & cooperatores summorum præsulum.*
3 *Petri primatus ostenditur.*
4 *Vnitas episcopalis ecclesiæ probatur à Cypriano.*
5 *Apostoli, q sicut sunt uicarij Christi, & legati; ita minores presbyteri in curis ecclesiarum sua rum legatione funguntur episcopi.*
6 *Ordo episcopalis, quòd omnes inferiores ordines, & eorum potestates in se contineat.*
7 *Septenarij perfectio.*
8 *Dominus quòd super Petrum ædificauerit ecclesiam.*
9 *Ecclesia Petri apostolica, quòd sit per totum orbem una, non numerata cum alijs, & una cum singulis.*
10 *Samuel quòd fuerit sacerdos, probatur.*
11 *Apostoli quomodo distinctas sibi parochias & plebes habebant, quibus cooperatores fiebant secundi gradus discipuli.*
12 *Ministri apostolorum qui fuerint, recensentur.*
13 *Ioannes, qui & Marcus dictus, à ministerio suo à Paulo abiectus. Et quare.*
14 *Paulus quos habuerit ministros, cooperatores, & adiutorem.*
15 *Apostolorum subministratores à domino fuisse in stitutos, ut eis obiècquerentur, & ab eorum arbitrio omne ipsorum ministerium dependeret, ostenditur.*

C

Pater

16 *Pater qui sit dicendus. Et quare episcopus solus rectè uocetur pater. &c. Et multa de superioribus & inferioribus ibi.*

17 *Paulus cur ad Hebræos se apostolum non scripsit.*

18 *Actus idem indistinctis suppositis atque causis, quàm disparis sit meriti ostenditur.*

HORVM occasione tracta tuũ sancti Dionysii de clericorum ministeriis, & religiosorum gratiis perfectiuis, affuit, ut Iob refert, & Satan inter filios Dei, cùm starent coram domino, nullo ab eo quærente unde ueniret, sed eius instigatione inter se, quærẽtibus, quis in eis perfectior appareret, & quod magis doleo, huc ex hoc conflictu peruentum timeri potest, si Aereorũ impietas scutum ab eis sumpserit, qui pro perfectione sua quærenda sacerdotes minores sacris præsulibus coæquarent: dum dicunt, statum sacerdotum sancti ordinis à statu præsulum non differre, & tamen, esse diuersum. Cætera quis curat? hoc mihi cordi est, ꝙ noster Witcleff sobolem sodalem inueniet forsan non mente, sed uerbo. Et hunc apicem sanctitatis omnes super bi in ecclesia subruere moliũtur. Aerei † omnes presbyteros epos esse dixerunt, & sine gradus distinctione eosdem. Montani non primum statum ecclesiæ permiserunt epis, sed abiecerunt eos in tertium. Vnde epistola ad Marcellam de fide nostra & dogmate hæretico. HIERON. Apud nos apostolorum locum tenent epi apud eos episcopus tertius est. Habet. n. primos de Pepuza Phrygiæ patriarchas, quos appellant *cenonus: atq; ita in tertium, i. pene ultimum locum epi deuoluuntur quasi exinde religio ambitiosior fiat, si quod apud nos est primũ, apud illos nouissimum sit. Hæc ille. AVCTOR. Ita Romam diaconi se prætulerunt presbyteris. Vnde contra eos capitulum fecerat AVGVS. libro de quæstionibus ueteris & noui testamẽti. Sic eleuant seipsos elati in ecclesia, nec gradum suum satis dignificant, nisi reprimant digniorem. Dicit enim quidam, ꝙ cunctis religiosis omnis rector minor etiam perfectione, præfertur, si præferatur episcopus, quia statu non differunt presbyter minor & episcopus, nisi gradu quodam, sicut gradus, cui commissa est administratio uniuersalis, sicut papa rector ecclesiæ, Episcopus suæ diœcesi, sacerdos parochiæ: vnus perfectionis status in tribus solùm differens penes gradus. Vnde non bene dicunt, dicentes, inquit, ꝙ sunt præpositi, uel balliui, siue opitulatores eporum, sed sunt ueri, & ordinarii rectores instituti in suis prædecessoribus præsulum, scilicet ab apostolis: sed erant ambo ordines immediatè instituti a Deo. Hæc hæreticus. AVC. Quasi se non posset satis religioni præferre, nisi coæquaret episcopis. Quid tibi cum dominis tuis, cum principibus ecclesiæ Christi Iesu? Vince religiosos merito, & satis sit tibi. Quid uis luctari cũ multis, ubi unus te impedit. Qđ uis age, Christos non tangas. Nolite (inquit) tangere Christos meos. Non inquit sumus opitulatores episcoporum. Hoc si dedigneris officium, cur sic ab institutione tua degeneras, & mendacem facis qui te instituit? Attende quid in solenni præfatione, cum te ordinaret, affirmauit. Epus. PRAEFATIO † in ordinatione presbyteri. Domine sancte pater omnipotens æterne deus, bonorum dator, & distributor omnium dignitatum, ꝑ quem proficiunt uniuersa. Sequitur. Vnde & sacerdotales gradus atq; officia Leuitarum sacris mysticis instituta creuerunt, ut cum pontifices summos regendis populis præfecisses, ad eorum societatis & operis adiumentum, sequentis ordinis uiros, & secundæ dignitatis eligeres. Sic in eremo ꝑ septuaginta uirorum prudentiũ mentes, Moysi susceptũ spiritũ propagasti: quibus ille usus adiutoribus in populo innumerabiles multitudines facilè gubernaret. Sicq; in Eleazarum & Ithamar filios Aaron paternæ plenitudinis abundantiam trãsfudisti, ut ad hostias salutares, & frequentioris officii sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Hac prouidentia domine apostolis filii tui doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis prædicatoribus impleuerunt. Quapropter infirmitati nostræ domine quæsumus hæc adiumenta largire, qui quantò fragiliores sumus, tantò his pluribus indigemus. Sequitur. Sint probi cooperatores ordinis nostri, & eluceat in eis totius forma iustitiæ. Hæc ille. AVCTOR. Audite domini mei custodes sanctuarii eius rationẽ muneris, cui uos sacer præsul inseruit. Cùm pontifices summos regendis populis præfecisses, inquit, ad eorum societatis & operis adiumentum sequentis ordinis uiros, & secundæ dignitatis, eligeres. Qualiter ergo non opitulatores facti sanctorum antistitum, cùm ad eorum societatis & operis adiumentum estis electi? Sic septuaginta uiri opitulationi Moysi & plebi in eremo. Sic Eleazarus & Ithamar Aaron sacerdoti, & hac prouidentia (inquit) apostolis filii tui doctores fidei comites addidisti: quos nisi. 72. quos secundum euangelium Lucæ, post apostolos ad prædicandum missos, quasi in eorum opitulationem, & iuuamen ad euangelizandum citò commisit, dicens, Messis quidem multa, operarii uerò pauci?

Iob. 1.

Witcleff & Luther.

Aeri hæretici montani

Hier. To. 2 Epist. 54. incipit testimonia.

*cenones

Aug. To. 4

Psal. 8.

Nu. 11.

Luc. 10.

ci? Quos alios intellexit Paulus apostolus pri-
2.Cor.12. mæ Corint. 12. nisi horum successores secun-
di ordinis sacerdotes, dicens: quòd alios misit
Deus in ecclesia opitulationes & gubernatio-
Godfridus nes? Sic enim in expositione sua præclara in
Epistolas Pauli habet GODFRIDVS. Opitu
lationes, qui aliis maioribus ferunt opem in ad
ministratione, ut archidiaconi. Gubernationes
.i. illos, q̃ sub opitulationibus alios gubernãt,
ut sunt presbyteri. Hæc ille. AVCT. Sunt ergo
presbyteri sub archipresbyteris gubernatores,
& utrique opitulatores sub episcopis: sicut. 72.
sub apostolis. Vnde & omnibus illis operariis
secundis primi præfuerunt apostoli quibus itẽ
3 omnibus præfuit vnus Petrus † & ideò potesta
Petri primatus. tem habens in integrum gregem, ac si solus si-
ne comite præsideret. Vnde super illud Marci,
Marc. 14. Monstrabit uobis cœnaculum grande stratum.
HIERONY. Cœnaculum grande, est ecclesia
magna, dominus domus Petrus apostolus, cui
dominus domum suam credidit, ut sit sub uno
pastore. Hæc ille. AVCTOR. Si sub uno pasto-
re Petro tota ecclesia, quomodo sub duplo pa-
store omnis ecclesia? quia sic dixit, quòd sunt
duo rectores constituentes duos status princi-
pales in ecclesia, & essentiales. Placet esse duos,
sed ad se inuicem ordinatos in vnum, ita tamẽ,
ut minor maiori subseruiat, & ab ipso totus tã
essendo quàm operando dependeat, ut sint am-
bo: sic pastor vnus in ecclesia, qualiter totus ho
mo & sua manus sunt in comparatione operis
una causa, & tunc erit minor presbyter, opitu-
lor tantùm & adiutor maioris, alioquin si in cor
pore ecclesiæ prodierunt ab æquo, tanquàm
duo capita maius & minus, quale portentum in
orbe? Si solum vnum caput, necesse est ut infe-
riora subseruiant. Vnde libro contra hæreticos
Cyprianus. & schismaticos CYPRIANVS. Vnitatem
4 † tenere firmiter, & uendicare debemus maxi-
mè episcopi, qui in ecclesia præsidemus, ut epi-
scopatum quoque ipsum vnum atque indiui-
sum probemus. Nemo fraternitatem mendacio
fallat. Nemo fidei ueritatem perfida præuari-
catione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius
à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna
est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœ
cunditatis extenditur. Quomodo solis multi ra
dij, sed lumen vnum: & rami arboris multi, sed
robur vnum tenaci radice fundatum: & cum de
fonte vno riui plurimi diffluant, numerositas li
cet diffusa uideatur exundantis copiæ largitate,
unitas tamen seruatur in origine. Auelle radiũ
solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non
capit. Ab arbore frange ramum, fractus germi
nare non poterit. A fonte præscinde riuum, pre
5 sciſſus arescit: sic & ecclesia domini luce perfu-

A sa per orbem totum, radios suos porrigit: vnũ
tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec
unitas corporis separatur. Ramos suos per uni-
uersam terram copia vbertatis extendit, profluẽ
tes largitur riuos, latiùs pandit, unum tamen ca
put est, & origo una, mater una, fœcunditatis
successitatibus copiosa. Hęc ille. AVCTOR.
Ad hoc tendit processus iste Cxpriani, ut unita
tem episcopalis ecclesiæ illam dicat, quæ parti-
culares ab ea tanquam partes uel membra conti
neat originaliter ecclesias procedentes, & essen
tialiter dependentes, ut solis radius à solis luce
procedit, riuus à fonte, ramus ab arbore. Si per
se sit aliquid ramus, præscindatur, non germi-
nat. Stet riuus seorsum à fonte, arescit: radius
præscindatur à sole, occidit: ita si cura minoris
præsbyteri ex se sit una, non à maiori sacerdo-
tio sumens originem, ex se habens essentiam cu
ræ quanuis minorem: præscinde eam à maiori,
& qua auctoritate fructificat, qua luce illustrat
plebem, quo sacramento mundificat? certè nul
B lo. Vnum ergo caput, & origo una pontifica- *exem-
lis ecclesiæ. Hoc in tribus * extremis, unum af- plis.
firmans, quòd cura quælibet particularis sit mẽ
brum maioris, & per hoc cum cura maiori, nõ
tanquam alia, & per se, & ex se una immediatio-
ne institutionis in Christo procedens. Incon-
gruè ualde dicitur Deum immediatè producere
fontem & riuum æquè: item lucem solis & ra-
dium: duo secundum essentias æqua immedia-
tionis à Deo producta, pedem & hominem. Et
quid dedignatur opitulator esse episcopi rector
minor, cùm rector maior in professione conti-
neat quòd sit adiutor Christi? Maximè cùm Co-
rinthiorum presbyteris inter plebeios ait Pau-
lus in exhortatione nullam suspicatus iniuriã,
ita & eos imitatores sui esse sicut & Christi ipse,
C Dei, inquit, adiutores sumus. Cur imitari piget
Apostolum, ut minoris ordinis sacerdotes sint 1.Cor.4.
adiutores apostoli? Vnde in expositione solenni Amb.To.5
AMBRO. Dei enim sumus operis participes,
Dei cultura, Dei ædificatio estis, hoc ad apostо
los pertinet, quos constat Dei esse adiutores,
dum uicarij sunt Christi. Hæc ille. AVCTOR.
Et ad Ephes. 6. apostolus dixit se legatum Chri- Ephe.6.
sti, p quo, inquit, legatione fungor in cathena.
Vbi AMBRO. Si enim consuetudo & lex est, le-
gatis hominum non inferre exitia, qua præsum-
ptione & audacia legatis Dei non solùm exitia,
sed & mors irrogatur? quare & dixit, pro quo le-
gatione fungor in cathena? Nõ enim permitte-
batur liberè loqui, sed in subiectione & necesi
tate uerba Dei referens, vinculis, & plagis subii
ciebatur, & mortibus. Hæc ille. AVCTOR.
5 Sicut † ergo apostoli uicarij Christi sunt, & le-
gati, ita minores præsbyteri in curis ecclesiarũ

suarum

Digitized by Google

suarum legatione funguntur episcopi, ut unũ corpus Christi compactum sit ex membris ministrantibus sibi uicissim in Christi operibus. Ad Eph. 4. Veritatem facientes in charitate crescamus in illo ꝑ omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexũ per omnem iuncturam subministrationis secũdùm operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quomodo per omnem iuncturam subministrationis, nisi iunctura subministret iuncturæ sibi præpositæ: non autem vt iunctura & iunctura immediatè instituantur quamuis maior & minor? Duo oculi maior & minor, Duæ nares maior & minor, aut vniuersalis & particularis: immo sic est maior eps, ut totum sacerdotem minorem contineat: & epo cõparatus, nihil extra habeat, nihil sit. Velut dicto ca. ecclesiasticæ hierarchiæ. DIONY. Vt. n. omnem hierarchiam videmus in Iesum terminatã sic unamquanq; in proprium diuinum hierarcham: hierarchici ordinis uirtus in omnibus incedit sacris totalitatibus, & per omnes sacros ordines operatur ꝓpriæ hierarchiæ mysteria Vbi LINCO. Qđ aũt hic ordo sit primus, à quo cæteri suscipiunt, & ad quem referunt ut principium suas virtutes, & actiones, manifestat, subiungens. Etenim in ipsum ordinem scilicet episcopalem, terminatur omnis adornatio eius hierarchiæ, quæ secundum nos. Sicut. n. dominus Iesus est terminus initialis & principium initians, & terminus finalis omnis hiararchiæ, & ipse est, qui omnia operatur, & adimplet sic unusquisque hierarcha se habet ad propriã suo principatui subiectam multitudinem. Et infrà. Hic autem ordo primus, omnes inferiores ordines, & eorum potestates in se continet, & omnia operatur, quæ illi & illæ non operantur, nec possunt, nisi in eius virtute & ptãte. Hæc ille. AVCTOR. Bene dixit, ꝙ † ordo epalis omnes inferiores ordines & eorum ptãtes in se continet, tam ordinem dicens q̃ curam minoris sacerdotis. Nihil in se habet rector minor, quod ordo primus non continet virtute, & auctoritate, neque in se, neq; in plebis regimine, ita ut regimen & locus plùs sit epi, quàm sacerdotis particulariter incumbentis, plusq; Christi, quàm episcopi: quia plùs influit in causatum causa superior, quàm secunda. An non sensit hoc episcopus Paulus quando ait, præterea quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum? An non super omnes rectores locorum sollicitudinem experitur ꝓ singulis, quando pastores parochiales Ephesinæ ciuitatis uigilare præcepit, memoriter retinentes quomodo per totum triennium nocte & die nõ

Dionysius

6

2. Cor. 12.

A cessauit cũ lachrymis monens, unũquẽq; illorũ & commendans eam Deo, & uerbo gratiæ ædificare hæreditatem, i. domum vnam ecclesiæ? vt exponit Rabanus Act. 20. ꝙ si domum unã ædificarent omnes cum Paulo. Vnus ergo pastor & rector, omnes illi cum Paulo, ut si sit vnum ouile, sit & vnus pastor, nõ grex unus, & pastores duo. Ad quid uult solẽnis philosophus tanquàm uniuersalem curatum Christum & particularẽ in eodem grege ꝑsbyterũ, duos esse rectores, qñ uniuersale cum particulari non ponit numerum, neq; pars æquè cum toto? Hac rõne sãctus martyr Cyprianus septem filios Machabæos dulci allegoria in ecclesias septem particulares: & matrem in ecclesiam vniuersalem adducens, & particulans illas omnes, unum septenarium exponit, quarum numerum mater. i. uniuersalis non auget vt dicantur octo, libro ad fortunatum, & assumit Rabanus super Machab. in expositione, libro 2. CYPRIANVS. Quum uerò in Machabæis septem fratres & natalium pariter & uirtutum sorte consimiles septenariũ numerum sacramento perfectæ consummationis implentes. Et infrà. Apostolus Paulus, qui huius numeri legitimi & certi meminit, ad septem ecclesias scribit: & in Apocalypsi dominus mandata sua diuina & præcepta cælestia ad septem ecclesias & earum angelos dirigit: qui nunc iste numerus in fratribus inuenitur, vt consummatio legitima legitimè compleatur. Cum septem libris planè copulatur & mater, origo & radix: quæ ecclesias septem postmodum peperit ipsa prima & una super petram domini uoce fundata. Hæc ille. AVCTOR. Vult † numerum septem fratrum vniuersalis ecclesiæ locorum ecclesias designare. Vnde ad septem ecclesias scripsit Paulus, & ad totidem pastores scripsit Ioannes, in his septem omnes intelligens, qualiter septem diebus tempus omne consumitur, ut calculat Augustinus, sed sine augmento numeri septem filiabus ecclesiis, mater, quæ cuncta peperit, copulatur originalis prima & una radicalis ecclesia. Et notanter subdit: ipsa super petram domini uoce fundata. Teste ipsomet Cypriano libro contra hæreticos & schismaticos CYPRIANVS. Loquitur dominus ad Petrum, Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferorum non uincent eam, & tibi dabo claues regni cœlorum: & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. Et eidẽ post resurrectionem suam dixit, Pasce oues meas. Super unum ędificauit ecclesiã, & illi pascendas oues mandat. Hæc ille. AVCTOR. Cui nisi

B

Cyprianus

7

Septenarii perfectio.

C

Matt. 16.

8 † niſi Petro mandat paſcere oues? Super Petrũ igitur ædificauit eccleſiam. Et epiſtola de fide noſtra & dogmate hæretico ad Marcellũ. HIERO. Si ergo apoſtolus ſuper quem Dominus fundauit eccleſiam, & profeſsionem, & promiſsionem domini illo tempore completam memorauit: quomodo poſſumus nobis tempus aliud 9 uendicare? Hæc ille. AVCTO. Ipſa † ergo eccleſia Petri apoſtolica eſt per totũ orbem una, non numerata cum aliis, & una cum ſingulis. Omnis eccleſia illa eſt, & eccleſiæ paſtor non alius, ſed ipſe idem eſt: non hæc eccleſia tua, ſed illa epiſcopi, ſed quæ tua magis epiſcopi. Vnde non habent rectores minores, quod præter epiſcopum appropriatè in plebis cura poſsideant, dicente apoſtolo his presbyteris primæ Corint. in principio. Cum omnibus, qui inuocant, nomẽ domini noſtri Ieſu Chriſti in omni loco ipſorum, & noſtro. De quo in lib. annotationum HIERO. Propriè ſacerdotum eſt inuocare dominum, quibus dicitur. Sic benedicetis filios Iſrael, inuocantes nomen meum ſuper illos. Et Pſalmiſta ait. Et Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Quem † ſacerdotem fuiſſe 10 illa res probat, quia & ſacerdoti ſucceſsit, & hoſtias offerebat. De quo etiam ſecundum hiſtoriam dictum eſt, Suſcitabo mihi ſacerdotem fidelem. Qui quanuis non ſit de genere Aaron, tamen de tribu Leui eſſe in Paralipo. legitur, quia & Deus ipſe hunc conſtituit, & illum. Ita enim Aaron elegit, ut alios poſtea eligendi poteſtatem non amiſerit. In omni loco ipſorum, & noſtro qui ſacerdotes, & ſuo, & apoſtolorum loco funguntur. Hæc ille. AVCTOR. Hac ratione domini mei rectores, & paſtores minores ſtarent uocatione ſua contenti, non attendentes quoſdam gloriantes ſibi de modico, quòd tantùm poſſent in ſuis curis imò quantùm Papa intenſiuè, ut dicunt, & non audiunt Apoſtolum hic dicentem de ſimilibus. In omni loco ipſorũ, & noſtro: ſiue locus eorum ſit ordinis, ſiue curæ, omnis locus eorum noſter eſt. Quò ipſi in regendo pertingunt, pertingimus: nihil uirtute noſtra iubent uel faciunt, quod nos non potiùs faciamus: qui ſacerdotes (inquit Hieronymus) & ſuo & apoſtolorum loco funguntur. An nõ putatis Paulum apoſtolum geſsiſſe ſollicitiſsimam curam omnium eccleſiarum illarum localium, in quibus continuè laborabat manibus, nihil ab eis accipiens, ut lucrificaret eos Chriſto? De quo in libro de operibus monachorum AVGVSTINVS. Mirandam rem fecit apoſtolus, qui reuera in tanta ſollicitudine omnium eccleſiarum propagatarum & propagandarum ad eius curam pertinẽtium etiam manibus operabatur. Hæc ille. AVCT. Maiorem ergo curam

Hier. To. 2. Epiſt epiſt. 54 incipit, Temporis.

Aug. To. 3.

A omnium illarum eccleſiarum particularium iudicauit Paulus ſibi incumbere, quàm earum presbyteris, quanto maiorem operam dedit ut fierent ſaluæ, quàm earum inferiores presbyteri. Maiorem curam gerit mater infantis, quàm eius nutrix & nutritius, nec quantum legi alicui localem curam diſcipuli minores acceperãt, niſi apoſtoli deſignabant. Apoſtoli † uerò ſuas 11 parochias, & limites acceperunt: diſcipuli autẽ & ſacerdotes minores niſi ex legatione apoſtoli, & quò aliquis eos immitteret: uelut Paulus de ſua parte dixit. 2. Corinth. 10. Non in immẽ ſum gloriabimur, ſed ſecundum menſuram regulæ, quam partitus eſt nobis Deus menſuram pertingendi uſque ad uos. Hoc inſinuat ipſo parochiam ſuam ad eos uſque pertingere. Vbi in expoſitione AMBRO. Tanta ſe dixit uti poteſtate, quanta conceſſa eſt auctore, nec menſurã egredi poſſe. Sequitur. Partitum enim dixit un B cuique ad quos in prædicatione dirigeretur, ut ſinguli aliquas ciuitates proprias haberent, de quarum fide gloriarentur: Dei enim nutu ut Macedonibus prædicaretur aduocatus eſt hic Apoſtolus, & ut Corinthiis euangelizaret à domino monitus eſt: ergo his audenter loquitur, quos ipſe fundauit, & ad quos Dei nutu peruenit. Cæteris non tali fiducia: quia in aliena regula erant, hoc eſt, in parte alterius euangeliſtę Hæc ille AVCTOR. Apoſtoli † ergo diſtinctas 12 ſibi parochias & plebes habebant, quibus cooperatores fiebant ſecundi gradus diſcipuli, uelut ſeptem diaconos ſubſtituerunt ſibi ipſi apoſtoli ad miniſtrandum menſis, Soſconem communem omnes habuere diſcipulum, dixit Beda in martyrologio, Barſabam & Silam, ut literis apoſtolicis Anthiochenos reducerent, Agabum & C Barnabam, Simeonem & Lucium, Manahen & Saulum doctores & prophetas. Eccleſiæ Paulus & Barnabas iam inſtituti apoſtoli, Marcum communem habuere diſcipulum, tunc tamen paſtorem ſecundi ordinis, quando facta eſt diſſenſio inter apoſtolos, quia abiecit eum à miniſterio ſuo Paulus. Vnde homilia. 6. de laude Pauli CHRYSOSTOM. Crucem tollere, ac ſequi Chriſtum, omnibus imperatur: ſi autem cunctis, multò magis doctoribus populi, atq; paſto 13 ribus, quorum ex numero etiã Ioannes † tunc erat, qui dicebatur & Marcus. Qui quoniam in ipſa ſe aciei fronte conſtituens nimis inuiriliter egerat, meritò eum Paulus abiecit, ne illius quaſi contagione, uires corrumperentur aliorum. 14 Hæc ille. AVCTOR. Paulus † item habuit Timotheum & Craſſum miniſtros ſuos in Macedones, & Lucam cooperatorem, & Titum in Corinthiis, & Timotheum adiutorem ſuũ ſcripſit Romanis & Philippenſibus, quem poſtea

Chryſ. To. 3.

Io. Marcus.

Digitized by Google

significauit episcopum Ephesinum. Apollo item ad officium baptizandi substituit, dum ipse in euangelio laboraret: de quo dixit, Ego plãtaui, Apollo rigauit. Vbi in expositione AMBR. Plantare, est euangelizare, & ad fidem attrahere: rigare uerò, baptizare solennibus uerbis. Hæc ille. AVCTOR. Quis dubitet istos ad hanc subministrationem apostolorum institutos à domino, quorum multi ab apostolis in eũdem gradum inserti fuerunt. Apostoli item multos assumpserunt ex his, quos Christus septuaginta duos elegit, uelut Thomas unum ex septuaginta Thaddæum. De quo in secundo libro ecclesiasticæ historiæ ca. 12. EVSEBIVS. Denique post resurrectionem atque ascensionem domini ad cœlos Thomas apostolus ex commonitione diuina Thaddæum quendam vnum ex septuaginta duobus discipulis ad Edissenam ciuitatem euangelistam & prædicatorem verbi Dei emittit; simul & quæ à domino promissa fuerant impleturum; hæc in Archiuis publicis Edissenæ ciuitatis, in qua tunc Abgarus regnauit, ita descripta reperimus in his chartis, quæ gesta regis Abgari seruata antiquitùs continebant. Hæc ille. AVCTOR. Quid

15 †ex his liquet ampliùs, quàm gradum illum discipulorum secundum ad hoc institutum à Christo, ut obsequerentur apostolis, & ab eorum arbitrio omne ipsorum ministerium dependerent? Mirum quòd solennis scriptor, & dignè famosa quadam cognatione solemnis, ut secundum presbyteratum instituat, qui de episcoporum prædecessoribus non emanet, mittit eos ad quadraginta, quorum nullum tunc potest probare presbyterum, vix ullum consequenter diaconum, uel forsan nullum nominabit ex illis, quin post ascensionem Christi sine cura plebis stetit, nisi quam acceperant ut ministrarent, & cooperentur apostolis. Scio formam gerebant secundi ordinis. Sic crux Christi gerebat formam altaris, re ipsa non erat altare: & sepulchrum Christi fontis baptismi. Consepulti ei per baptismum, in mortem, ait apostolus. Ex apostolorum institutione in secundum presbyteratum tàm ad ordinem quàm ad curam egressi sunt multi. Sed quis ex illis septuaginta duobus sacerdotem unquam instituit vel præfecit, nisi ipse prius institutus episcopus, quæri potest, nec facile responderi. A Christo, inquit, in suis præcessoribus constituebantur presbyteri. Verum est, & quos instituerunt apostoli ꝑ loca, Deus ipse instituit. Nam maiores natu sacerdotes locales Ephesi Paulus ipse constituit, & tamen eis dixit. Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam suam, quam acquisiuit

1. Cor. 1. Amb. To. 5

Eusebius.

Ro. 6.

Act. 20.

A sanguine suo. Episcopos dixit, qui erant eis minores, ut dixi frequenter, & hoc cùm eos comparauit ad plebem. Regere (inquit) ecclesiam suam, & sic opitulantes episcopis atque plebi. Quod & Paulus ipse non renuit, cum diceret ei uir Macedo, Veni, adiuua nos. Act. 16. Qualiter super illud primæ Corinth. 13. Exinde gratias curationum, opitulationes. HIERON. Opitulationes, id est adiutores. Vnde Paulo in uisu dicitur à uiro Macedone, ueni, adiuua nos. Hæc ille. AVCTOR. Quales ergo sunt, qui opitulationes non esse dignantur, cùm dignatur Apostolus? Immo nouerint quicquid uires habent in plebe, uel ordine, opitulationes episcoporũ sunt, & plebis cum episcopis, aut numerum nullum ponunt pastorum, rectorum, uel patrum, quia cum memoratur episcopus, ipse solus est

16 pater † & non alius, sicut nec apostolus quisquã Deo commemorato, dicente Christo ad eos, Nolite uocare uobis patrem super terrã, unus est pater uester in cœlis. Et secundum consimilem disciplinam pastores minores comparan-

B tur antistiti, dicente Paulo primæ Corinthi. 4. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. In Christo enim Iesu per euangelium ego uos genui. Hoc intelligens, ꝙ episcopus, qui primus intelligitur generare plebes in Christo, pater dicatur: quisquis alius superueniens rectè docet incedere, non pater est, sed presbyter: pædagogus. Et rectè, quia sic in sacerdote legali, presbyterorum maiorum & minorum distinctio formabatur, Situs maiorum in humeris & pectore: situs minorum sacerdotum ad pedes. Vnde BEDA lib. 3. de tabernaculo ca. 11. super illum textum, Et uestiatur ea, Aaron in officii ministeriis. Quòd si Iosephi uerbis intendimus, quibus dixit, mala punica in tunica pontificis. 70. fuisse, & tintinabula totidem: congruit hoc in figu-

C ris mysteriorum, ut sicut in humero ac pectore apostolicum ferre numerum iussus est, ita etiã discipulorum 72. circa pedes sacramentum haberet. Constat enim ꝙ sicut duodenarius Apostolorum numerus episcopalis gradum dignitatis inchoauit, sic discipuli. 72. qui & ipsi ad prædicandum uerbum sunt missi à domino, gradũ sacerdotii minoris, qui nunc presbyteratus uocatur, sui electione signarunt: unde & illorum numerus in ultima parte sacerdotalis habitus, ille in prima figuratus est. Decebat enim, ut qui maiores gradu in corpore summi sacerdotis, hoc est in ecclesia Christi, erant futuri, sublimiorem in habitu typici pontificis locum haberent. Hæc ille. AVCT. Attendite locum uestrum in ecclesia dilectissimi domini, nolite uox collocare cum primis pastoribus, dicentes duos

Pater qui sit dicẽdus. Matt. 23.

Beda

Exo. 28.

duos rectores,duos ſtatus conſtituentes eccleſiæ:inter quos uos ſitis ſecundi in opitulantes, impertinentes,& non obnoxii prioribus ordine,atq; cura. Nolite uſurpare uobis, quicquid de primis paſtoribus Chryſoſtomus dicat in dialogo,Gregorius inpaſtorali, aut alius eccleſiaſticus doctor in ſcripto. At dicit aliquis, feciſti ne rectores eſſemus,de quibus Paulus ait: Poſuit uos regere eccleſiam ſuam. Non feci,immo rectores dico eſtis pedeſtres;ad pedes, non ad humeros:ubi paſtor agnos portat. Scitis quid uolo:Non eſtis rectores,aut patres computandi cum primis nec perfectione,nec ordine. Sed & ad honorem veſtrum dico,uos patres referēs uos ad plebem,patres pedites,& ut Paulus dixit pædagogos, ſic enim ad pedes collocauit uos dominus in prædeceſſoribus ueſtris, in amictu pontificis, epiſcopos ſuprà in duodenario numero ſurſum in pectore. Pedes autem à pectore quantum diſtent,nouiſtis. Reuera tantum re ctoratus ueſter ab eis perfectione diſtat moris, quantum perfectione naturæ à pectore diſtant pedes. Summa laus foret commemoratis epiſcopis,uos ipſos tacere paſtores. Qualiter† Paulus apoſtolatum ſuum tacuit in ſalutatione epiſtolæ ad Hebræos,quia fuit ibi dicturus apoſtolū Chriſtum, prout in commentario epiſtolæ ad Galatas textu Paulus Apoſtolus, notauit ſic HIERON. In epiſtola ad Hebræos propterea Paulum ſolita conſuetudine nec nomen ſuum, nec Apoſtoli uocabulum propoſuiſſe, quia de Chriſto erat dicturus, Habentes ergo principē ſacerdotem & apoſtolum confeſsionis noſtræ Ieſum:nec fuiſſe congruum, ut ubi Chriſtus apoſtolus dicendus erat, ibi & Paulus apoſtolus poneretur. Hæc ille. AVCTOR. Et cur non poterat Paulus aut ſcriptor quiſquam canonicus ſicut iſte duos rectores in duobus ſtatibus rectorum,ita & ipſe duos apoſtolos in ſtatu gemino apoſtolorum dixiſſe:apoſtolatum Chriſti ſupremum,inferiorem Pauli & ſibi comparem? Immo & tertium infimum Sylæ & Epaphroditi. ad Phil. 2. Neceſſariū exiſtimaui Epaphroditum fratrem,& cooperatorem,& commilitonem meum, ueſtrum autem apoſtolum,aut miniſtrum neceſsitatis meæ mittere ad uos. Referens eum ad apoſtolum: nuſquam tamen cum maioribus in illo apoſtolatu dinumerat:ſubminiſtrator tantùm erat, & maiorum uicarius:ſed quantum perpendo hiſtoriam iſto rectoratu ſecundo præclarior. Ex quibus omnibus patet, quantum diſtant ab origine ſucceſſores apoſtolorum, & ſacerdotes diſcipuli:utriq; ſacri ualde, ſed ordine à perfectionis ſtatu remoti. Dicis,ſed potentiæ operationibus diſtinguntur,operationes autem primorum & ſecundorum ſunt eædem, uel ſaltem conſimiles: ſtatus ergo perfectionis eſt idem utrisque. Si uterq; opifex eſſe completus & perfectus in ſe ab alio non dependens cum cæteris paribus,ut res petit,forſan moueres:ſecus autem ubi ſecundum dependet à primo, nihil operans, niſi uirtute primi. Sic inſtrumenti & artificis unū eſt opus una eſt ſecatio fabri & ſerræ,tamen impar omnino perfectio. Naucleri & ueli unum remigium. Oculi item & animalis idem aſpectus: hominis & intellectus idem ſyllogiſmus. Quātum tamen diſtant homo totus,& oculus eſſentiæ perfectione & operis,quis ignorat? tantùm credo reſtare de ſtatu & perfectione pontificis quæ non habetur in opere ſacerdotis. Qui iſto non ducitur, dicet Chriſtum & Iudam eiuſdē perfectionis prædicatores, Chriſtum item & Cleopham eiuſdem meriti peregrinos, quoniā erant operè & actione conformes & comites: ſic omnes diſcipuli:quibus ipſe ait: Sine me nihil poteſtis facere. Vnde † quàm diſparis meriti ſit idem actus indiſtinctis ſuppoſitis atque cauſis,probat Auguſtinus. cap. 24. libri de quæſtionibus ueteris & noui teſt. AVGVSTINVS. Vna eſt miſericordia in diuite & paupere, ſed aliter imputatur pauperi & diuiti,quia plus laudanda eſt in paupere, quàm in diuite. Pauper enim de exiguitate largiri non timuit, ſperauit à Deo ſibi retribui & in præſenti & in futuro. Credidit enim ſcripturæ dicenti, Quia qui retribuit pauperibus,non egebit. Vnde & pauper cula iſta diuitibus multa mittentibus ſola meruit à domino collaudari, quia de penuria ſua largiri non timuit: diuites uero de diuitiis ſuis largiuntur: pauper autem de domino bene agit. Bene faciunt diuites,dum largiuntur egenis,ſed multò meliùs pauperes, ac per hoc alia remuneratio pauperis, alia diuitis. Ideoq; laudabilis pauper eſt miſericors. Et infrà. Humilitas una eſt, ſed magis laudanda eſt in diuite. Quid enim magnum eſt,ſi pauper humilis uideatur,quem ipſa inopia humilem facit? Magnificum,autem,ſi hic,qui dignitate, & copiis commendatur,inclinet ſe,non ſibi uendicans quod mereri ſe nouit. Igitur in omnibus bona humilitas,ſed magis in diuite. Et doctrinæ ſtudii una cauſa eſt. ſed laudabilior in diuite,Pauper enim cùm nulla prærogatiua commendaretur,operam dedit ut haberet unde poſſet requiri. Diues autem cum non deeſſet unde commē daretur, adhibito labore auxit,ut duplici genere neceſſarius eſſet. Sequitur. Et ideo hic magis dignus laude eſt, quàm pauper, qui ſe ſtudiis minimè operam dediſſet, remanſerat uilis. Hæc ille. AVCTOR. Saltem ſic non habetur perfectionis identitas ab identitate operis operati:

17 18

Paulus cur ad hebreos ſe apoſtolū, non ſcripſit Hieronym.

Heb. 3.

Obiectio.

Reſponſio.

Ioan. 15.

Aug. To. 4

Luc. 21.

operati: cum multæ sint circunstantiæ secundū personas variantes & causas. In proposito autē nostro non erit eiusdem perfectionis aut meriti cā primi agentis aut secūdi, sicut nec arboris tocius & rami. Nā ramus si fructificet, arbori laudem facit. Palmes (inquit Christus) non pōt ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec uos nisi in me manseritis. Eadē simpliciter causa est, benè dicat antistes presbyteris, Sine me nihil potestis facere, idcirco quòd facitis, mihi laus est, uobis cura. Væh mihi si non euangelizauero, ait Paulus.

DIALOGVS RELIGIOSI ET CLERICI curati, quomodo comparantur adinuicē, hic isti ut honore præstans, & ecclesiastico officio, ille iterum isti uitæ merito, & studio contemplandi. Cap. LXXXII.

SVMMA.

1 *Comparatio clericorum secularis & religiosi.*
2 *Clerici secularis bona quæ sint, describuntur.*
3 *Episcopus, presbyter, & diaconus, quòd non sint meritorum nomina, sed officiorum.*
4 *Prælatorum merita.*
5 *Laudata quòd non semper sint præstantiora.*
6 *Curatis obijci solis a narrantur.*
7 *Opinionem malam uel bonam, quòd nihil ita faciat crescere, sicut uulgus.*
8 *Virginum bona recensentur.*
9 *Paupertas qua, & quando reddat hominem perfectum.*
10 *Religiosorum uita & conuersatio, quomodo multum optabatur à iam episcopo Chrysostomo.*
11 *Religio quòd contra dæmones bellum assumpsit acerrimum, & ille aduersus illam.*
12 *Sanctorum cum sanctis comparatio ex Chrysostomo.*
13 *Religiosorum quorundam habitus describitur. Et sermo. &c. Et de alijs eorum obseruantijs.*
14 *Pauperibus quibus præcipuè subueniendum.*
15 *Regularis integritas quid sit.*
16 *Ioannis & Petri apostolorum comparatio.*
17 *Religiosorum uana excusatio.*
18 *Perfectionis gradus. Et perfectum esse.*
19 *Sacerdotium, quàm grande, & sanctum.*
20 *Clericus quantum distet à Præsule. Et de diuersitate officiorum in maiori & minori ordine sacerdotum, ex Gregorio.*
21 *Religiosorum laus.*
22 *Religiosi, & clerici, quid alteri alteris deferant.*

A EXoro deinceps singulos dominos meos minores angelos ī ecclesijs Dei crucifixi sanctę plebis p̄positos sic moderatè, sic se p̄ferre claustralibus, ut nō rapinā arbitrentē se sanctis p̄sulibus coæquales. Multos extulit, & reuera fefellit, assertio illa solēnis ne se coram Chro iudice valeāt excusare, pleriq; nō exaltasse cor suum, elatos oculos iecisse, non item ambulasse in magnis uel in mirabilibus sup se. Absit hoc supcilium Witcleuisticæ superstitionis hrticæ. Fateor si hoc nō expauescerem, de reliqua religionis cōparatione nō scriberem. Ad uerecundiam nostram cōem præsentibus hæreticis inter ecclesiasticos viros de primitate pfectionis cathedratim volat contentio. Et nō tantis uerbis, & laudibus institor mercēs publicas uenales cōmēdat, quantis ipsi merita propria meritis nostris anteponūt, & iactāt. Apostolica disciplina est. Honore inuicē præue niētes, non dedecore. Et item Philip. 2. Nihil p contētionē, neque p inanem gloriā, sed in humilitate supioris sibi inuicem arbitrantes, nō q̄ sua sunt singuli cōsiderantes, sed quæ aliorū. Vnde qui se comparabilem iudicat, secundùm hāc regulam superbiæ notam trahit. De quo lī. de singularitate cleric. AVGVS. Cā supbię sit elata ia tantia ēt in mininis quenque comparabilem uelle conscribi, cùm Paulus moneat, & dicat, alter alterum supiorem sibi existimantes. Sequit. Minus utique de nostris uiribus sentiendū est, nec fortitudini sanctorum nostra infirmitas cōparanda: sicut nobis apostolus Paulus de semetipso magisterium ꝓponit, & dicit: Non.n. audemus comparare nos, aut cōferre quibusdā, qui seipsos commendant. Hæc ille. AVCT. Sed dicunt ex utraq; parte quidā, non de nostris meritis disserimus, sed de huius vitæ perfectionibus C comparamus, sequentes Christum, qui ait: Maria optimam partem elegit. Pōt quidē fieri, sed utinā comparationis snīam non concomitet elatio, uel inuidia nō dissoluat. Ego in claustris cū fratribus agens, ista non audio, quæ agunt in publico: minus nobis vī omne qđ facimus: de delictis nostris quotidianis conquerimur: lapsū religionis continuum lamentamur. Nemo, vel rarus sibi uel alteri de perfectione blāditur. Quin potius aliis religiosis uel clericis in laudabili observantia, uel studii assiduitate seipsum & suos gemēdo postponit quantū reor illo spiritu Pauli, quo iā dixit: Alter alterū sibi supiorem existimet. Hæc igitur cogitādo quis sibimet magnus erit? sermone 54. de uerbis dñi. AVGVS. Nō frustra dixit apostolus, omnibus mēbris Christi alter alterum existimantes superiorem sibi & honore mutuo præuenientes, hæc enim si cogitetis, non eritis apud uos magni: magis enim cogi

Psal. 130.

Ro. 12. Phil. 2.

Aug. To. 9.

Lu. 7.

Phil. 2.

Aug. To. 8.

Digitized by Google

tare debetis quod vobis desit, quàm quod vobis adsit. Quòd habes, caues nè perdas, quod nondū habes, supplica vt habeas. In quantis sis minor, tibi cogitandum est, non in quantis sis maior. Si enim cogitas quantum præcessisti, alterum time tumorem. Si uerò cogitas quantum adhuc tibi deest, ingemisce, & ingemiscens curabe ris. Humilis eris, tutior ambulans non præcipitaberis, non inflaberis. Hæc ille. AVCT. Et forsan quibusdam videbitur vitæ sanctæ accommodum, si hac existimatione apostolici clerici & claustrales arbitrentur sibi inuicem cum humilitate superiores. Optat sol solennis hoc religiosos facturos de clericis, optat apostolus de utrisque, addens non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum. Aspiciat † clericus, & uidere poterit in religioso quid desit sibi, in quo religiosum sibi superiorem existimat. Attendat clericum religiosus, & è regione uidebit quo sibi clericum eminere putabit: nec hoc fictè, quia nec iubet hoc apostolus. Vnde lib. 83. quæstio. q. 71. AVGVS. Non enim fallere nos, aut adulatione potiùs uti apostolus iubet, cū dixit: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriā sed in humilitate mentis alter alterum existimātes superiorem sibi. Non hoc ita debemus existimare, ut non existimemus, sed nos existimare fingamus, sed uerè existimemus posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, si etiam nostrum bonum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum. Istæ cogitationes deprimentes superbiam, & acuentes charitatem faciunt onera fraterna inuicem, nō solùm æquo animo, sed etiam libentissimo sustinere. Hæc ille. AVCT. Hoc ergo modo apostoli ad deprimendum superbiam & acuendam charitatem spiritualibus spiritualia possumus comparare: si religiosus & clericus quæ aliorum sunt bona, non quæ sua inuicem cōtemplentur, ipsi uerius dicturi sunt de alterutris; quòd qui seipsum cōmendat, non enim ille probatus est, sed magis quem Deus commendat in alio. RELIG. Vita † sacerdotis attentè & sine fictione conspecta non dubium magnum continet magnæ & multiplicis perfectionis compendium: ab eo fluit sanctitas plebis per sacramentorum officium: ab eo per quotidianæ orationis instantiā, ab eo per exemplum, ab eo per uerbum tintinabuli more semper sonans, ab ipso religiosus ipse perficitur per pontificem. Et quanuis religiosus uitam plebis transcendat, factus sacerdoti cognatus, non tamen ullatenus coæqualis. Vnde ca. 6. ecclesiasticæ hierarchiæ utrosque comparans ad seipsos DIONY. Quòd neque pedibus inclinare, neque super caput à Deo tradita eloquia habere, astare autem sacerdoti, inuocationem sacræ dicenti ostendit monasticum ordinem non esse adductiuum alterorum. i. sacris non esse prælatum aliis, sed in ipso stantem in singulari, & sacra statione sacerdotalibus sequentem ordinibus, & ab ipsis vt sequacibus ad diuinam eorum, qui secundùm ipsum sacrorum scientiam facile credendo reductum. Et infrà. Est ad sacerdotalem vt fas reformari vitam, ut cognatum ipsius habentem in multis, & magis ipsis præter reliquos ordines approximantem. LINC. Nullum pedem, ut facit diaconus, neque duos, ut facit presbyter inclinare, neque in capite habere à Deo tradita eloquia, ut habet Hierarcha in sua ordinatione. Astare autem à retro sacerdoti sacrè dicenti inuocationem: hoc totum, inquit, ostendit totum sequens. s. monasticum ordinem non esse adductiuum alterorum, sicut monasterialis ordo est ductiuus purgatorum, presbyteralis illuminatorum, & hierarchicus perfectorum, sed in seipso stantem singulari uita & sacra statione, vt potè sui solius, & non alterius ex officio, licet ex charitate omnium curam habentem: q̄ significatur p̄ corporalē eius stationem sacerdotalibus sequentem ordinibus ut pote eis obedientem, & ab ipsis sacerdotalibus ordinibus ut sequacibus. i. quos debent monachi sequi reductum facilè credendo. Hæc ibi. RELIG. Ex his ualde commoueor, sacerdotalem gradū omni religioni præferre, cum reuerēter inclinare teneor, q̄ institutus sum, & eius manibus benedictus, & quem sequi cōcedit, maximè si velim in prælaturam & ducatum aliorū assurgere. Monstrat autem honorem ordinis q̄tum nostrum præcellit, dignitas loci in ecclesia quem ipsi ad sancta sanctorum possident: religiosus autem signatur in ipso introitu supra sānctam plebem. nec tamen ultra portas: uelut ad Demophilum in epistola scribit idem DIONY. Non simpliciter ab uniuersis quidem segregata sunt sancta sanctorum, appropinquat autem magis ipsis sanctus perfectorum ornatus, postea sacerdotum ornatus, post istos consequenter ministrorum. Ordinatis autem iam monachis, portæ adytorum sunt congregatæ, iuxta quas & perficiuntur, & assistunt, non ad eustodiam ipsarum, sed ad ordinationem, & fui cognitionem ipsorum. Hæc ille. CLERICVS. Noli frater illici graduum claritate, uel sublimitate honorum. Aliud est existimare de merito hominis, aliud de officio: iam cœpisti de sacerdotis uita mirari, cui honor loci, uel sedulitas officij res est impertinens * sicut apertè deducit. 7. libro regiſtri epistola 28. ad Anastasium presbyterum GREGO. Non, inquit, loca, uel ordines creatori nostro nos proximos faciunt, sed ei nos aut merita bona iungunt, aut ma-

Nota.

1 Cōparatio clericorum secularis et religiosi.

Aug. To. 4 Philip. 2.

2 Cleri secularis bona.

1. Cor. 1.

Dionysius

Dionysius

Liricus.

*i. nō debita.

Gre. l. 2

la

la desiungunt. Quia ergo adhuc incertum est quis interitus,& qualis sis, non audebas scribere, dum inter me & te qui superior sit ignores. Et quidem bene te viuere scio, me aũt multis oneratum peccatis noui: sed & si peccator es, me tñ multò melior, quia tu tua tantummodo, ego uerò & eorũ,qui mihi commisi sunt,peccata porto.Hæc ille. CLERICVS. Ecce humilis Gregorius,sed humilitatis gratia non mẽtitus: ipse equidem præsul apostolicus ignotum probat Anastasio vtet ipsorum esset superior. Loco quidem & officii auctoritate non potuit, & ꝙ ipse Anastasius de certo melior esset probauit,quia ratione officii Gregorius commissorum sibi peccata portauit.Anastasius sua sola, quia priuatus.Eò ergo potiùs pastor se crederet à Deo disiunctum, ꝙ ordine præstat aliis, & portat officium peccatoris:saltem non ex honore ordinis est perfectionis titulus metiẽdus. Multi.n. perfecti & magni subduntur minorũ officiis,sicut duces regis,pconi uel nũtiis. Sed & leuitæ Romani hoc mõ studebant seipsos loco & præcepto pferre presbyteris, quia presbyteris ordinandis testimonium dabant, & ordinandos inducebant ad præsulem. Vnde lib. de quæstionibus ueteris & no.testa. cap.101. AVGVS. Testis põt esse creandi presbyteri,qui inferior est ordine. Et iterum. Quo inflantur, & putant multùm sibi deberi.A nobis.n.inquiũt, perducuntur,qui ordinandi sunt,ut dum lateri eorum septi sunt honore digni uideantur* sancti eorum esse:quasi officialis.n. ab epo mittitur vt obsequium præbeat ordinandi.Nã imperator vt imperator appareat, ordinatur obsequio militari: non melior tñ,nec par exercitus imperatori. Nam & Aman cum esset clarus in honore militari, à rege missus est, ut Mardochæo in obsequium* sit,ut quantum dignus esset Mardochæus,ex eius obsequiis nosceretur. Ita & diaconi creandis presbyteris in obsequiũ mittuntur,ut eos dignos fieri sacerdotes omnes intelligant.Exceptis.n. sacerdotibus, quibus obsequium debent, omnibus præponuntur diaconi.Hæc ille. CLERICVS.Ecce gradus ipse non pensatur officio, quantò magis non meritum : nomina autem sacerdotis & diaconi officiorum sunt nomina, non meritorum. Vnde in expositione illius 1. Corinthio.7.diuisiones uerò gratiarum sunt. AMBROSIVS.Diuisiones uero gratiarum sunt officiis ecclesię non humanis meritis deputatæ. Et infrà ibi. Diuidens singulis prout uult. Non ad meritum hominum, sed magis ad ædificationem ecclesiæ suæ. Sequitur. Hæc in ecclesia quæ domus Dei est singulorum officiis dono & magisterio spiritus sancti indulta ad probationem ueritatis. Hæc ille. CLERICVS.Quomodo autem non sit meriti sed officii esse presbyterum uel nomen habere diaconi,puto quia de merito suo non omnino pendet officium, sicut de merito monachi pendet religio.Vacuus est enim à religione,qui est uacuus à merito: non sic est uacuus ab opere officii sacerdotis qui aliis prædicat,& seipsum negligit, baptizans & absoluens abluit peccatorem, quamuis habeat ipse crimen. Vnde super illum textum,apostoli.Nunquid omnes Prophetæ.& post hæc,Aemulamini charismata meliora AMBROS.Iam quia supradicta non semper ad meritum pertinent,dicit Saluator.Multi mihi dicent in die illa,s.iudicii, Domine domine,nonne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus,& uirtutes multas fecimus? Et quia non hæc ad meritum pertinent sed officia sunt ecclesiæ ad confusionem Gentilium & Dei honorificentiam protestandam: dominus dicet eis: Recedite à me, non noui uos. Hæc ille. CLERI. Nec sic minus est pastor uel diaconus,qui minus habet scientiæ aut insuper charitatis,quamuis dicant plures hæc magna requisita presbytero, in quibus religiosus quisq; præeminet,ꝙ nó oportet, quia tunc exigeretur pastori bonum habere gradum sicut opus bonum,quod auctoritate Apostoli lib. 1. contra Iouinianum cap.21.negat HIERON. Hier.To.2 Episcopus, † presbyter, & diaconus non sunt meritorum nomina,sed officiorum:nec dicitur si quis episcopatum desiderat bonum gradum 1.Time.3. desiderat,sed bonum opus desiderat, ꝙ in maiori ordine constitutus possit, si uelit occasionem exercendarum habere uirtutum. Hæc ille. CLERICVS. Hoc totum habet eminenter pastor inferior, occasionem , scilicet exercendarum in subiecto grege uirtutum : religiosus autem omnem occasionem habet ut augeat charitatem, & ne in alia parte parua sine pœnitentia restituente , uirtutem perdat acceptam. Tanta regula, tanta uitæ series cui non est mirabilis? cuius tanta est preseruanda uirtute districtio , tanta item cura pro redimendis excessibus , ut siue uigilando, siue dormiendo, loquendo, uel tacendo, die, nocte, æstate, uel hyeme in edendo & abstinendo nihil fugiat rigoris æquilibram, nihil seueritatis prætereat medicinam : idcirco diligenter eos obseruantes, & non perfuncto riè discutientes multi rectores plebis laudare præeligunt,quàm gustare quando uiuũt. Qualiter ex archidiaconis cleri unus uir uita & sciẽtiæ claritate conspicuus libro 7. sui Polycraticon. cap.23. SARISBVRIENSIS. Sancti, Sarisburiẽsis. inquit, sunt Cistertienses, sancti sunt Clunia

dog To.4

**Fateor facti eorum esse, sed quasi officialis Hester.6. *iret.*

censes monachi, sancti & canonici regulares. In his sicut stella differt à stella in claritate, sic alij alijs sunt sanctiores, quanuis professionem professio antecedat, in quauis tamen eorum sorte qui reperientur, possunt sanctis superioribus ad æquari. Planè uirginũ primus gradus & singularis gloriæ titulus est in continentibus, tamen etiam in coniugatis fortè sunt aliqui multis uirginibus præferendi. Confessoribus martyres præferendos, catholica confitetur ecclesia: & tamen nonnullos confessores aliquibus martyribus fortè quo ad aliquid non uerebitur coæquare. Nec est quod se aliquis secularium, mei, scilicet, similium iam dictis professionibus conferat, quia uix est, ut quispiam talis uel ignauo cœnobitæ possit æquari. Siquis è nobis à Septembris idibus usq; ad Pascha, ieiunet, omni die nocturnis adsit uigilijs, iugiter abstineat ab esu carnium, omnem veneris immunditiam nesciat horis competentibus nunquam desit, aut raro, & hoc ex iusta causa, sobrietatis limites non excedat, cautam ponat silentij custodiam ori suo, & diurnos excessus deleat satisfactione quotidiana, & quod præcipitur: incunctanter & sine mora explcat, & non modo uerborum, sed etiam uerberum acrimoniam sufferat patienter, ut coram tondente se obmutescat: quis non eum uirtutis egregiæ & singularis meriti hominem admiretur, & cùm reuerentia præconizet tanquã reuera apostolicum uirum & expressum Christi imitatorem? Hæc autem licet sint ignaui, ex necessitate tamen faciunt cœnobitę. Nam in eo à studioso differunt, quòd illi ex dilectione exercent ea, ad quæ isti stimulo necessitatis urgentur, & sæpe inuiti. Sunt tamen & in habitu communi, quos seculares non audeo nominare, cùm nihil sit dicendum in talibus, nisi quòd seculo noquam amoris fœderantur affectu. Hæc ille.

1. Cor. 15.

CLERICVS. Sic rimandi sunt perfectorum actus, qui uitam ex necessitate possint prædicare perfectam. Clericorum autem penè omnia officia sunt actuosa ad plebem, non de necessitate sic promouentia statim ad meritum, in ordine tamen officij supra perfectos religiosos longè constituti. Sicut in expositione huius ad Ephe. 4. Ipse dedit quosdam Apostolos prophetas, alios uerò euangelistas, quosdam uero pastores & doctores AMBROSIVS. Inter alios post episcopum plus esse intelligitur, qui propter referatum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, quia futura spei uerba depromit, qui ordo potest esse presbyterii, nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus ordo est Hæc ille. RELIGIOSVS. Et est ne tam iniustus dominus, ut magno gradui cum tanto onere in summum usque repleto minus ipsi imputet meritum, cui tantum prouidit sub cura laborem? Vt quid Paulus laborauit plus alijs? ut quid Iob in tentatione luctatur? ut quid Petrus pro confessione filii Dei super omnes præficitur, si plus laborans minus merebitur, & ex eo ipso remissius præmium consequetur? Et ego quidem hac conditione claustri gradus refugerem, quibus tantò maior sollicitudo coniungitur, quanto super fratres magis ascenditur.

Sed & Chrysostomus olim monachus inter has uitas ita discernit lib. 6. dialogorum cum Basilio. cap. 7. CHRYSOST. Nunc† mihi si talem adducas monachum, qualis (ut secundùm exaggerationem dicam) Elias fuit, tamen quandiu solus est, si non perturbatur, neque grauiter peccat, quippe qui non habet quibus stimuletur atque exasperetur non tamen illi comparandus est, qui traditus populis, & multorum peccata ferre compulsus, immobilis perseuerauerit, & fortis, qui sicut in tranquillitate, ita etiam & in tempestate gubernauit semetipsum. Et infra. Equidem non ista me tui humiliandi studio dicere, hinc quoque expendere potes si remiseris crebrò me collocutum tecum fuisse. Quoniam si quis mihi proponat optionem ubi mallem placere, in officio sacerdotali, an in solitudine monachorum, sine comparatione eligerem illud quod prius dixi, nec cessabo laudãs, & beatos pronuntians eos, qui officium ecclesiæ bene administrare potuissent. RELIGIOSVS. Coram illo loquor, qui corda scrutatur, cùm hæc aspera in uita pastorum inspicio, omnes delectationes eorum, si quas dicantur habere, non comparet in carne, sed transferuntur in spiritum, in tantùm vt me magis putem delicatè uiuere in pane, quàm clericum in pauone. Quid si innocentiorem uitam transigat monachus? Et hoc notans Chrysostomus quamdiu inquit, solus est qui nõ perturbetur: quippe qui nõ habet quibus exasperetur: non tamen illi comparandus est qui traditur populis, unde & opimioni suæ dimissus mallet placere pastor, q̃ monachus. Quòd si dicat quis Chrysostomum loqui cùm censura de his, qui egregiè officium ecclesiæ administrant: quid hoc obuiabit dictis nostris? Nam de officiis loquimur beneactis, non hic comparamus de culpis. Quanuis autem uirtutes laudemus in monacho, & uitia damnemus in clerico: nõ tamen inde monachus clerico statu præfertur. Qualiter definit libro de duabus animabus. capitulo octauo.

Chr. To. 5. Prælatorũ merita.

*Clericus

AVGVSTINVS. Suggerit† eñ animo bene, sed animo subiiciẽdo primò nõ omne quod laudamus omni quod uituperamus esse anteponendum. Neque enim quia laudo plumbum purgatissimum, ob hoc illud uituperato auro purius

Aug. To. 6. Laudatum non semper præstare.

Digitized by Google

purius existimo: in suo enim genere quodque considerandum est. Improbo iurisconsultũ multas leges ignorantem, sed eum tamen probatissimo sutori sic præfero, ut ne comparandum quidem putem. Istum laudo, & suæ artis peritissimus sit, illum autem, & suam professionem minus impleat, iure reprehendo. Hæc ille. RELIGIOSVS. In hac linea incedamus, considerantes magis officij debitum, quàm uel hic, uel ibi de professione recessum: in suo genere unumquodque considerandum est, quod speciale nusquàm potest uariare delictum. Optimum ergo unius generis ad alterius optimum copulantes, facilè decernemus in reliquis. Sed † quis non attollat eum, qui tot populorum moribus conuersatus, hos audit secum iurgantes, quòd nõ sit affabilis eis, quòd durus in uerbis, & alijs hilaris non sine nota, alijs rigidus sine culpa: nõ ægros uisitans, pauperes non pascens, cupidus auri, parcus uerbi diuini, frequens in conuiuio, rarus in studio: & ipse singulis factus tãquã mater quæ compatitur paruulo uerbera eius durè tractanti nulli inuidet, nulli præiudicat: sed si tepidus fuerat, si remissus in cura, cuncta reuocat ad examẽ, ut sine turbatione cuncta componat in melius? De quo lib. 5. dicti dialogi cap. 4. idem CHRYSOSTOMVS. Duorum pariter dicitur esse contemptor, inuidentiæ uidelicet, & liuoris: porrò quæ importuna sunt mala, quia necesse est eũ suggestiones irrationabiles sustinere, non directè uereri debet, aut tremere, nec iterum sine consideratione despicere, sed etiam si falsæ sint, etiam si à personis uilibus excitantur, celeriter eas, si potuerit, tentet extinguere. Nihil † quippe ita uel malam opinionem uel bonam facit crescere, sicut uulgus incautum uel insuetum aliquid uel audire uel dicere, quicquid euenerit, loquitur sine respectu aliquo ueritatis. Hæc ille. RELIGIOSVS. Quis cuncta reuoluet, & labores & dolores, uigilias, & sollicitudines, & curas, quas præpositus sine respectu patitur in plebe? Etenim dicit ibi CHRYSOST. Eum qui cum hoc proposito docendi assumit officium quas curas, & quos pati arbitraris dolores? sicut enim mare nunquam immotum potest uideri, ita nec illius animus, uel sollicitudine uacuus, uel dolore. Hæc ille. RELIGIOSVS. Quis ista arbitretur contingere culpa pastoris, quæ tot sancti patres penè omnes diebus suis pasim & ubique omnium locorum euenire quæruntur? Et propter quæ beatus Paulus Thessalonicensium plebem monet dicens: Rogamus uos autem fratres, ut noueritis eos qui laborant inter uos, & præsunt uobis in domino, & monent uos, ut habeatis eos abundantius in charitate propter opus illorum, pacem habete cum eis. 1. Thessalo. A ulti. ubi tangit presbyteros minores in plebe quomodo suscipiantur à plebe eis subiecta. In libro annotationum ibi HIERO. Presbyteri qui laborant in uerbo, dupliciter honorandi sunt, id est, charitati, obsequio, & ordinis dignitate. Hæc ille. RELIGIOSVS. Turbaturam ergo plebem compescuit Paulus erga rectores monens propter opus eorum pacem habere cũ illis, & ut facilè obsequerẽtur eis de uictu, noueritis, inquiens, eos qui laborant inter uos, & præsunt uobis in domino, ut habeatis eos abundantius in charitate. AVCT. Ab his omnibus uacuum pectus gerit antra claustri fouens in abditis. CLERIC. Placerent ista, si firma forent, & solida, sed qui uirtutum alta discernunt, aliud sciunt esse uirtutis perfectionem, aliud probationem, uel gratiam: sicut aliud est aurum esse, aliud fulgere, uel probatum esse. Inter aspera uir probatus est fortis, non tumefactus. Et castitas est eò laudabilior, quò inter aduersa constantior. Facile suadetur, quòd castitas coniugalis est fortè tantò melior uirginali, quantò magis inter multas pressuras carnis, amicorum coniugum, propinquorum necessitudines mundi motus & petulantias carnis & spiritus irretita bellatur, à quibus omnibus uirginalis pudor absoluitur. Et eo melior prædicatur ab apostolo, & hic, & in futuro 1. Corinth. 7. De uirginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à domino ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Sequitur. Si nupserit uirgo, non peccauit, tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem uobis parco: Vbi litera Ambrosii ponit primò bonum positiuè, secundo superlatiuè optimum ponit. AMBROSIVS. Existimo † ergo hoc bonum esse propter præsentem necessitatem, ait, quia optimum est homini sic esse. Bonum dixit esse, uirginem permanere. Et ut absolutius ostenderet propter præsentem necessitatem ait, quia optimum: inter bonum & optimum: nihil tam præclarum atque utile esse cognosceretur, quàm est uirginitas: quia non solùm apud Deum uirginitatem commendatiorem docet, sed apud uitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio: & mœrores partus, simulque orbitates filiorum ignorat. Vt ergo ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has, quæ illam dilexerint, ut non solùm apud Deum locum hac meliorem habere discant, uerum etiam in omni industria hanc expectarent. Hæc ille. CLERICVS. Ecce bonum est propter necessitates præ-

Hie. To. 9.

Amb. To. 5 Virginum bona.

*Ibi forsan aliquid deest

sentes virginem esse,& anxietatibus,quibus cõ iugatus implicatur,carere:nec tantum, * sed & propter eas vitandas, & præmium consequendum pinguioris aureolæ non tantùm bonũ, sed optimum,id est,maioris perfectionis simpliciter apud Deum & homines.Sic enim apostolus parcere nobisipsis hortat̃,ne tribulationes sustineamus gratis,non ad incrementum coronæ: & Ambrosius non solum,inquit,apud Deum locũ meliorem,verum etiam in præsenti virgines in hoc se discunt habere,quàm coniuges. Continẽtia ergo non est perfectior,eo quòd uersatur in ter plura pericula & molestias huius mundi,sed optimũ est eas fugere, sicut Paulus fugit, ut fugit Tecla Antiochiæ.Vnde & super illum locũ

Hier.To.9

HIERON. Bonum est & sollicitudinibus huius mundi carere,& virginitatis præmium expectare. Hæc ille. CLERICVS. Si non audiamur in continentiæ duplicitate, Paupertas † simplex est quæ licet inter diuitias mente retenta possit esse mirabilis,perfectum tamen nõ reddit hominem,donec venditis omnibus relinquat vacuum possessorem,ne sine causa dixisset

9

Matt.19.

Saluator.Si uis perfectus esse,uade,& uende omnia quæ habes,& sequere me. Abraham diues erat,& animo pauper propter Deum.Iob quoq;, qui inter diuitias fuerat, sequens probauit rerũ penuriam.Mirabilis vtriusque inter mundi diuitias propter Deum,opum contemptus, sed præter utrunque inops Petrus perfectus, qui iussu Christi cuncta dimisit.Sic intelligo comparantem Augustin.de ipso Iob lib.de moribus ecclesię. uersus finem. AVGVS. Neque illum *morabor virum,à quo in magnis cruciatibus corporis,& horribili tabe membrorum non modò sustinentur humana,sed etiam diuina disputãtur. In cuius singulis vocibus elucet, si quis æquo animo attendat,quanti pendenda sint ista, quæ cum uolunt homines per dominationem tenere, ab ipsis potiùs per cupiditatem tenentur,& rerum temporalium serui fiunt, cum imperitè domini esse desiderant.Amisit nanque ille omnes diuitias,& factus repente pauperrimus tam inconcussum animum tenuit,& infixum Deo, ut satis demonstret non illas sibi fuisse magnas, sed se illis*ante Deum.Quo animo si esse possent nostri temporis homines, non magnopere in nouo testamento ab ipsorum possessione prohiberemur vt perfecti esse possemus. Multò est enim mirabilius non inhærere illis quanuis possideas,quàm omnino ea non possidere. Hæc ille.CLERI. Attende quid dicat esse perfectius & mirabilius.Perfectius est omnia relinquere,q̃ aliqua possidere.Mirabilius est eis,aliqua possidere,sed nullo animo inhærere.Omnia relinque se secundum perfectionem euangelij possent modo homines, si eis adhuc possessis mirabilius nõ hærerent.Primum agunt religiosi deuoti fugiendo seculum cum rixis suis & iurgijs implicamenta carnis & concupiscentiæ, remoti à turbis & fœminis.Secundò ducunt clerici immiscendo se cum singulis, inhærendo autem & inficiendo se nullis.Planè uita clericorum mirabilior,sed uita religiosorum perfectior.Illa fulgentior,ista securior.Castitas Ioseph magis effulsit quando luctabatur cum domina, nec tamen ante minus perfecta uirtus,nec post, quando sine lucta tutum se clausit in carcere. Placentior tamen erat & gratior castitas eius quando splendebat forinsecus, sed post uel ante pretii non minoris. Gratius inter multos hæreticos hostes fidei ecclesiastici arguentis & vincentis splendet sapientia quæ in arcta pectoris * celebratur,nec prædicabatur ante perfecta.Hoc ergo,data optione,eligibilius esse posset, in quo gratior fieret aliquis,magisque placeret * quanto honorari pro uirtute:quàm habere virtutem. simpliciter esset eligenti acceptius. Hoc autem dico, q̃ uirtus modica interdũ magis placet cũ fulget exterius. Prima magis erat grata Chrysosto.cùm adhuc iuuenis erat, & tam religiosæ quàm clericalis vitæ non satis expertus: secundam in altis votis habuit episcopus:prout in expositione sua super Ioann.Mora. 78. dicit ipse

*celebatur.

*aliquanto.

IO CHRYSOS. Qui † sunt monachi (ait) & qui uertices montium assumpserunt,neque illi sine amicis sunt,sed eos quidem,qui in foro sunt, fugerunt tumultus.Multos autem habent vnanimes,& certissimè sibi inuicem colligatos.Nam ego vellem quidem,si esset possibile,conuersari vobiscum vicissim,quia viderem.Manent tamẽ quæ amicitiæ sunt immobilia, non enim locus facit amicos.Hæc ille.CLERI. Hæc ergo sancta religiosorum uita & conuersatio multum optabatur à iam episcopo Chrysostomo & magno patre ecclesiæ tanquam sibi utilis,Deo grata,& angelis tantùm,si esset ita possibilis. Prima tamen clericorum in laudem Dei multùm proficit in huius vitæ hominibus.De cuiusmodi ministris Christi iussit apostolus. Et hi probentur primùm,& sic ministrent. Super quem locum primo de officiis cap.30.AMBRO. Aduertimus quanta in nobis requirantur, ut abstinens sit à uino minister domini, vt testimonio bono fulciatur,non solum fidelium,sed & ab iis qui foris sunt.Decet enim actuum,operumque nostrorum testem esse publicam existimationẽ, ne derogetur muneri.Et qui videt ministrũ altaris congruis ornatum virtutibus, auctorẽ prædicet, & dominum veneretur, qui tales seruos habet. Laus enim domini ubi munda possessio, & innocens familiæ disciplina. Hæc ille.

Chry.To.3

*Sibi aũt Deum.

1.Tim.3.

Amb.To.1

CLE-

CLERICVS. Propter honorem Dei publicum placet multùm officium clericale,& Deo, & populo, qui in honeſtate miniſtrorum alte plaudit in dominũ. Arduum quid inter tot turbarum flatus vel paruum cereum in extinctum perferre:& multò grauiùs apud homines inter tot turbines plebium, cauſas carnis & tumultus,innumeros iurgiorum per faſces patientiæ caſtitatis, humilitatis, doctrinæ inextinctum gerere clericatum:ſed ſi hoc inter homines,q̃d erit inter dæmones,cõtra quorum tam fortem luctam ſentiat ſe vim habere nullam? Denique † religio cõtra dæmones bellum aſſumpſit acerrimum: prout epiſtola ſua ad Demetriadem virginem ſanctam præmonebat HIERONYMVS. Si ſpiritus (inquit) poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum non dimittas,quia in procinctu, in acie ſtamus ſemper ad pugnam,Vult nos loco mouere hoſtis, & de gradu extrudere, ſed ſolidanda ueſtigia ſunt & dicendum: Statuit ſupra petram pedes meos.Et multum infrà. In Iob ſcriptum eſt de dracone:Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo illius ſuper vmbilicum ventris. Aduerſum iuuenes & puellas ætatis ardore abutitur, & inflammat rotam neceſsitatis noſtræ:& impleuit illud Oſee.Omnes adulterantes quaſi clibanus ſuccenſus à coquente. Sic ſunt corda eorum, quæ Dei miſericordiam & ieiuniorum frigore non reſtringuntur:Hæc ſunt ignita diaboli iacula,quæ ſimul vulnerant,& inflammant, & à rege Babylonis tribus pueris præparantur, qui ſuccendit fornacem.49.cubitorum habens,& ipſe.7.hebdomadas ad perditionem, quas dominus obſeruari iuſſerat ad ſalutem. Hæc ille. CLERICVS. Nec ad cauſam carnalis concupiſcentiæ tantùm ſpargit horrenda tela Leuithan inter ſanctos,ſed vt tu credas expertis,lege ſanctum Antonium,Macharios, item Paulos,Moyſen,Caſsiani inſuper collationes, quas deſperationes,quas elationes mentis,quos terrores immittit,ſenſuum illuſiones, & cordis intimi ſcelera improuiſa.Vt autem ad Hieronymum reuertamur,ipſe ex perſona religioſi dicit: Nos in procinctu & in acie ſtamus. Cur hoc?quia non ſtamus cùm populo. Qui vltra populi perfectionem præcurrit, primorum iectuum violentias tolerat fortiores. Concordat Hieronymus ad ſenſum verbi præter hoc, q̃ in acie prælatos ponit vnà cùm populo:ante aciẽ autem religioſos viros, libro. regiſtri epiſtola. 40. ad Secundianum incluſum GREGORIVS. Nec dubito maiores te hoſtis callidi inſidias p̃peti, qui maiora contra eum bella præparaſti. Tantò quippe ille deceptionis molimina ardentiùs exquirit,quanto te cæleſti patriæ* fruẽtiùs inhiare cognoſcit.Nos.n.qui vitam cũ pluribus ducimus, & ſi formidoloſi, ac timidi, tamen quia antiquum contra hoſtem bellum ꝑpoſuimus, quaſi in acie ſtamus:vos autem qui ſolitariam uitam ducitis,quid aliud,quàm monachos dixerim qui feruore uirtutis etiam ante aciem exire feſtinatis? Cur ergo eum non ſingulariter hoſtis impetat, à quo ſe impeti ſingulariter expectat? Et nos quidem, qui inter homines uiuimus, ſæpe per homines à callido hoſte impetimur.Vos autem,qui uiam uitæ præſentis extra hominum præſentiam ducitis, tantò maiora certamina pati neceſſe eſt, quantò ad uos ipſe tentationum magiſter audentiùs accedit. Hæc ille. CLERICVS.Nos ergo, qui clerici ſumus,nõ nobis blandiamur de meritis ꝑp importunas uexationes hominum, & curas regiminis:ſecundo gradu nos religioſi ꝑeunt in conflictu quamdiu cùm hominibus uiuimus:ſicut dixit Grego. de noſtris. Nos qui uitam cum pluribus ducimus, quaſi in acie ſtamus,Et itẽ Hom. 23.ſuper Ezech. GREG. Quia .n.quandiu in hac uita uiuimus cõtra malignos ſpiritus quid aliud q̃ in acie ſtamus? Hæc ille. AVCTOR.Sed eos,quos monachos dixerim, ante aciẽ exire feſtinatis,& item tantò uos maiora pati neceſſe erit,quantò ad uos ipſe magiſter tentationũ audentiùs accedit. Nos per homines à callido hoſte impetimur, uos item per nũtios eius iugiter & ſine nuntio (q̃d uix eſt tolerabile)ꝑ ſeipſum. Non a ſeipſo hoc ait pater Gregorius, ſed magis corde recogitãs quid Apoſtolus inter has duas conflictationes decreuerit ad Eph.6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus,& poteſtates, rectores tenebrarũ harum. Non eſſe colluctationem carnis & ſanguinis dixit, non quia non ſit, ſed quia non ſit principalis contra nos, ſed admodum exigua in comparatione ſequentis, quæ eſt aduerſus principatus, & rectores tenebrarum, & hominum tenebris obtectorum. Vnde ſermone.8. de uerbis domini AVGVSTINVS. Non eſt uobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem.i.aduerſus homines, quos uidetis ſeuire in uos. Vaſa ſunt, utitur alius: organa ſunt alius tangit. Immiſit diabolus in cor Iudę ut traderet dominum. Et infrà: Dilectoribus ſuis &infidelibus plenus eſt mundus,Hos appellat Apoſtolus tenebras, harum rectores diabolos & angelos eius.Hæc ille.CLERICVS. In annotationibus ſuper hunc locum ANSELMVS. Non contra homines, qui uiſibiles,& fragiles ſunt, uel contra illa uitia tantùm,quæ ſunt de carne & ſanguine, ſed aduerſus dæmones,qui principãtur aliis,& ſuper hos poſſunt, qui

Hier.To.1.
Pſal.39.
Iob.38.
Leuit.3. Oſe.7.
Dan.1.et 3
Gre.To.2.
* Feruentius.
Gre.To.2.
Aug.To.8 Eph 5. Io.13.
Anſelmus

Digitized by Google

qui mundanos regunt, vt rectores mundi tenebrarum harum tàm malarum.i. quos præcipitant in tenebrosa opera. Hæc ille. CLERIC. Hic conflictus, hoc prælium, hæc est uiolentia belli: qui de duris queritur ad religionem accedat: non de hominibus multum dicat, quos uidet, sed de rectoribus eorum, quos non uidet. Has luctas & uirtutum labores non distulit laudare in expositione super Matth. opere perfecto. Homi. 8. dictus pater CHRYSOSTOM.
Chry. To. 2. Hæc bella non in ciuitatibus solùm sunt, sed in eremis magis, quàm in ciuitatibus est videre vbique regionis illius quendam exercitum, & regalem gregem, & superiorum uirtum vrbanitatem, & hæc non in viris solùm, sed & in mulieribus notanter esse effecta inueniet aliquis. Et enim non minus viris præliantur, non scutum assumentes & ascendentes equum quemadmodum honesti Græcorum legislatores & philosophi iubent, sed aliud multò difficilius suscipiētes prælium: commune enim eis & viris est bellum ad diabolum, & potestates tenebrarū: & nūquam naturæ mollities impedimentum fit talibus conflictationibus. Non enim corporum natura, sed animæ dilectione hæ colluctationes geruntur: propterea & mulieres viris magis certauere multotiens, & præclara trophea statuerūt. Non ita est fulgidum cœlum vario stellarum choro, ut eremus, ægypti tabernacula vndique nobis monachorum demonstrans est. Sequitur, De cœlo, & de his qui pro cœlo sūt, philosophāturrebus, & derident paternales consuetudines, & progenitores miseros existimant, & philosophorum nullam habent curam. Didicerunt enim ex rebus istis, quòd quæ illarum sunt, uotularum ebriarum sunt inuentiones: harum vera autem philosophia & cælis digna ipsa est, quę per piscatores ipsis est annuntiata. Propterea & post multam diligentiam dogmatum & multū vitæ propriæ demonstrant studium. Existentia enim omni exuti & mundo omni crucifixi, & rursus ultrà procedunt corporis operatione, & ad indigentiam cibo utentes. Neque enim quādo ieiunant & uigilant uacare post diem dignū existimant, sed noctes quoque sacris hymnis & uigilijs, dies autem in orationibus & manuum operationibus consumunt, apostolicum imitātes zelum. Si enim ille orbe terrarum ad ipsum respiciente ut indigentes cibaret, & * ergasterium assumpsit, & artem adeptus est, & neque noctibus hoc faciens, dormiebat: multò magis nos, qui eremum assumpsimus, & nihil commune ad tumultus ciuitatum qui in eremis non sunt, habemus, in operatione spirituali immorari iustū est. Hæc ille CLERICVS. Nemo ergo putet istos sanctos & eorū colluctationes cum diabolico principatu & omni seculo uenisse in obliuionem coram Chrysostomo, nec pugnas spiritualium clericorum in medijs plebibus cum carne & sanguine istis appositō comparare. Fidelis item laborum librator & rerum, hinc religiosorum actus & suadores priuatos, hinc clericorum officia publica bene perpendens, simul distinguens eorum laudes, & contra superstitiones Manichæorum eos adducens in lib. de moribus ecclesiæ uersus finem primò narratione sua de religiosis cōplens, & ad clericos transiens sic scribit AVGVST. Hos mores, hanc uitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare uelim, neque dignè ualeo, & uereor ne iudicare uidear per seipsum tantummodo expositū placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite si potestis. Nolite cęcis hominibus & discernere inualidis ostentare uestra zizania. Neque tamen ita se se angustè habēt ecclesiæ catholicæ mores optimi, ut eorum tantum uitas quos commemorauerit arbitrer esse laudandas. Quàm enim multos episcopos optimos uiros, sanctissimosque cognoui, quàm multos diaconos, & huiuscemodi ministros presbyteros diuinorum sacramentorum, quorum uirtus eo mihi mirabilior & maiore prædicatione dignior uidetur, quòd difficilius est eam in multiplici hominum genere, & in ipsa uita turbulentiore seruare: non enim sanatis magis quàm sanandis hominibus præsunt. Percutienda sunt uitia multitudinis ut curentur, & prius toleranda quæ sedanda est pestilentia. Difficillimum est hic tenere optimum uitæ modum & animum pacatum atque tranquillum: quippe ut breui explicem, hi agant ubi uiuere discitur, illi ubi uiuitur. Hæc ille. CLERICVS. In quo narrationis ordine religiosos ueros tanto laudum extollit præconio, ut si laudare uelit, haud dignè ualeat, & uereatur iudicare eorum cultum simpliciter expositum non posse perse sufficere, nisi ipse cothurnum laudatoris apponeret. Tandem tot sanctissimos infert episcopos, sacerdotes, diaconos, & ministros, quorum uirtutem eo mirabiliorem prædicat, quò in tanta uarietate hominum inter quos nunc uiuunt, ad obseruādum fuerit districtior. Firmiter prædicat primos in fastigio sanctitatis & ultra ualentiam suæ laudis, posteriores sanctos prædicandos ostendit, & uita mirabiles quos dixit ibi agere, ubi uiuere discitur: illos priores ubi uiuitur, quia hi agunt ubi sanandis magis hominibus quàm sanatis præsunt illi priores. Vbi Manichæi tales mores, talem uitam, talem ordinem, tale institutum inueniunt quòd reprehendere nihil possunt. Nihil

*Opificem professus est.

Aug. To. 1.

hic comparationis ſecundorum ſuper primos innuitur, tantum hos eſſe vita mirabiles inter mundi delicias, ſicut erat Iob inter diuitias nō tamen perfectus cum Chriſto & Apoſtolis. Hos autem tota perfectos vita & eminenti ſā ctitate præclaros. Sic item Chryſoſtomus vbi de uita ſanctorum religioſorum & clericorum mentionem facit. Nihil autem de officiis. Sanctos ſanctis comparat, hos illis conferens ſecū dum hanc vel illam uirtutem, hos illi æquiparans. Vnde in expoſitione ſuper primam epiſto lam ad Timotheum. Mora. 14. CHRYSOSTOM.

Chr. To. 4

12 Laici quidem & die dormiunt, illi, uerò. ſ. monachi & noctè vigilant, & verè filii lucis ſunt. Demum illi tempus conſumentes à ſomno p cedunt grauati, hi verò adhuc vigilant ieiuni permanentes hymnis attendentes. Veſperi rur ſus aſſurgente, hi quidem balneis & remiſsioni ſtudent: illi autem laboribus potientes ſeipſos tunc menſæ tradunt, non famulorum multitudinem exigentes, neque circuncurrentes domū neq; tumultuantes, neq; pulmenta pretioſa ap B ponentes, ſed hi ſolum panem & ſal: hi uerò holera apponentes, hi quoq; qui imbecilliores sūt & leguminibus potiuntur. Deinde parum ſedē tes, magis autem hymnis totum concludentes quieſcunt vnuſquiſq; in ſecreto & ſtrato ex ramis ſolum ad requiem facto, non ad laſciuiam. Non eſt timor principum illic, non ſunt dominatorum minæ, non eſt ſeruorum, non eſt mulierum tumultus, non eſt filiorum turbatio, nō ſecularium multitudo: non eſt veſtimentorum depoſitio ſuperflua, non aurum neq; argentū, non ſunt cuſtodiæ neq; præcuſtodiæ: non ſunt promptuaria, non aliud quid tale: ſed omnia ratione plena ſunt, omnia hymnis, omnia bona adornatione ſpirituali. Nihil illic carnale: latronum incurſus non formidant: non enim habēt quo damnificentur, pecuniæ non ſunt, corpus eſt & anima: ſi hæc auferant, non damnificantur, ſed iuuantur. Mihi autem ait Apoſtolus viuere Chriſtus, & mori lucrum eſt. de morte eorum, ſequitur. Hi non moriuntur: eos qui abierunt præmittunt hymnis: præmiſsionem hoc tale vocant, non ablationem, & ſi annuntietur quoniam ille defunctus eſt, multa lætitia, multa delectatio: nec audet quis dicere quoniam ille defunctus eſt, ſed ille profectus eſt, vel ille dormiuit. Demum gratiarum actio, gloria multa, lætitiaque eſt unoquoque orante finem talem ſuſcipere, agonem hunc exire, requieſcere à laboribus, & uidere Chriſtum. Et ſi infirmauerit quis, non lachrymæ, non luctus, ſed orationes. Rurſus non medicorum manus, ſed fides ſola multotiens eripuit infirmum. Si medico opus fuerit, multa & hic philo

Phil. 1.

A ſophia, multa patientia. Tādē concludit infrà. Sed num & in eccleſiis eſt tales inuenire? Nū quia illorum vitam enarrauimus eos, qui in eccleſijs ſunt, contemnimus? Multi multotiens & in mediis eccleſiis ſunt. Non enim quia domos circuneunt, non quia autem in forum immittunt, non autem quia præſiſtunt, contemnimus eos, ſed Deus iniunxit; Iudicate ait orpha- Pſal. 81.
no, & iuſtificate viduam. Multæ virtutes homi num, & quemadmodum margaritarum multa differentia, & nimirum omnes margaritæ dicū tur, ſed hæc quidem eſt clara & rotunda undiq; alia verò hanc quidem habet pulchritudinem, alia uerò aliam. Quidam autem habent uelut à quadam arte corallum, longam habent lineā, & angulos tornatos, & albo colore alium iocūdiorem. Praſum autem rurſus, id eſt, viride, omni viriditate iocundiùs. Alia uerò ſanguinis floriditatem excedit bono flore, alia verò magis azura: alia uerò purpura luculentior, alia multos flores, ſed & ſolis calores inueniet quis utique & tale quid, & hi ſancti quidē ſeipſos exercitant, hi uerò & totas eccleſias. Hæc ille.

RELIGIOSVS. Hoc ultimum eſt, quod tantum me ſtimulat. Sancti monachi ſeipſos exercitant, ſancti uerò clerici plenas eccleſias. Regiones albæ ſunt ad meſſem, & clerici demetunt eas. Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum. Et Dionyſius deſcribit presbyteros, qui ad ianuas doceant monachos non nudam plebeculam: clerici ergo monachis magiſterio eminent & per conuerſam antipodum formam diſcipulos monachos ſtatuis eminere magiſtris. Hieronymus ipſe ſacerdos & monachus dicit, q monachus non doctoris habet ſed plangentis officium, qui uel ſe, vel mundum lugeat, & domini pauidus præſtoletur aduentum. CLERICVS. Siſte pauliſper gradū: & quamquam in noſtra totos uibras intuitus, tamen oculi tui uideant æquitates. Video q ad conuiuium ue- Pſal. 15.
niens charitatis, longè citra meritum, & in nouiſsimo loco elegiſti recubitum. Nec deerit in C eccleſia clericorum, qui humilitatis tuæ uices expendat, & dicat. Amice aſcende ſuperius ut ſit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Hu Lu. 14.
miliauit te ualde uerbum Chryſoſtomi, q religioſi ſe ſolos exercitant: clerici totas eccleſias. Hoc publicum eſt. Monachi ſibi uiuunt, clerici pleno mundo, ſed hoc intellige quantum ad id quod foris patet: uerum omnis gloria filiæ re- Pſal. 44.
gis abintus: & ſicut dicit apoſtolus ad Coloſſenſes fideles; mortui eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cùm autem apparuerit uita ueſtra, tunc & uos apparebitis cum ipſo in gloria. Et quamquam uiuitis in ſecreto: ita & cor hominis quod tamen eſt principium Coloſ. 3.

uitæ

vitæ toti ſuppoſito:ita & vos in latebris corporis Chriſti viuitis omni mundo. Vnde lib. 7. de reconciliatione. GREGORIVS NAZIANZENVS. Deſiderabam enim intentis & pendentibus oculis, requirebam videre cupiens ſanctum illum pſallentium chorum gloriam offerentium Deo in eccleſia: cupiens aſpicere illos, qui in lege domini meditantur die ac docte: & exultationes Dei ſunt in gutture eorum, qui ad exemplum & communionem melioris vitæ cæteris omnibus viuunt, legis Dei atque euange

13 lij Chriſti taciti prædicatores: in † quibus quoque ipſe habitus præfert virtutum inſignia: hirſutum caput, in comptis & horrentibus comis, & quantum ſufficit attonſis: pedes nudi, & apoſtolicis ſimiles, indumenti uilitas arrogantiam ſeculi ſuperbiamque contemnens: zona ipſa ſui neglectu pretioſior parum quid cohibes ueſtimenti quantum euagari non ſinat, non ultima ſaltem membra denudet. Inceſſus ordinatus, Oculus non oberrans, nunquam ridentes, ſed placidè ſubridentes, & magis ut intemperãtiam riſus cohibeant, & comprimant ſubridendo. Sermo cum ratione prolatus, aut ſilentium uerbo pretioſius. Laudando non nimij, & quantum adhortationi ſufficiat magis, quàm adulationi. Increpatio collaudatione gratioſior. Triſtitiæ menſura iuſtiſsima, uel certè commodiſſimum ex utroque temperamentum, lenitas cũ auſteritate, libertas cum uerecundia: ita ut alterum non impediatur ex altero, ſed alterum ornetur ex altero. Miſceri turbis, & ſecedere ad ſecretum, utrunque agere cum menſura: ut in altero cæteris conſulant, qui ex eorum uiſione ꝓficiunt: in altero per ſpiritum ſanctum illuminentur, & illo hominibus: hoc Deo iungantur. Hæc ille. CLERICVS. Attendite diligentiam ſancti patris, & magnam ſollicitudinẽ in deſcriptione ſanctorum iſtorum in moribus & ſacris obſeruantijs: inter quas aſſerit, quòd ad exemplum & communionem melioris vitæ cæteris omnibus viuunt, & ad finem hoc declarat, dicẽs, eos, miſceri turbis, & ſecedere ad ſecretum: primum facientes, vt cæteris conſulant, qui ex eorum viſiones proficiunt, non tantum laicis, ſed & clericis: ſic enim prædixit, quòd cæteris omnibus viuunt, Secundum agunt, ſecedendo ad ſecretum, vt illuminationes diuinas aptè percipiant. Nempe & quantum ibi mundo proficiunt, morali. 78. ſuper Ioannem non tacet ipſe CHRYSOSTOMVS. Et ipſi, inquit, rurſus ꝓ vniuerſo orant orbe terrarum, quod maximum dilectionis eſt argumentum. Hæc ille. CLERICVS. Quòd dicis clericos monachis prædicare, & eos verbi Dei præferri magiſterio: vnum attẽde, quòd non omnis in officio uerbi eo præfertur auditori ſuo ſecundum perfectionem ſtatus aut vitæ. Nempe docuit apoſtolus Timotheũ, ꝙ ſi qua vidua aut filios aut nepotes habeat, diſcat primũ domũ ſuam regere: in qua item filij & filiæ uirgines regendi & docendi intelligendi ſunt. Nec ideo poteſt virginibus vidua mater ſtatu Præferri. Et perfectione presbyter præſente epiſcopo prædicat verbum Dei. Vnde epiſtola ad Nepotianum presbyterum de vita clericorum HIERONYMVS. Peſsimæ conſuetudinis eſt in quibuſdam eccleſijs tacere presbyteros, & præſentibus epiſcopis non loqui, quaſi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et ſi alij, inquit Paulus, fuerit reuelatum ſedenti, prior taceat. Poteſtis enim omnes per ſingulos prophetare, vt omnes diſcant, & omnes conſolentur. Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubiectus eſt. Non enim diſſenſionis eſt Deus, ſed pacis. Gloria patris eſt filius ſapiens. Gaudeat epiſcopus iudicio ſuo, cùm tales Chriſtus elegerit ſacerdotes. Hæc ille. CLERICVS. Presbyter ecce docet præſente epiſcopo: imò officio Chriſti fretus docet epiſcopũ. Sic habuit textus Pauli in dicto Hieronymi. Poteſtis per ſingulos prophetare vt diſcant omnes & conſolentur. Nemo tamen ex hoc præferet magiſterio ſacerdotem epiſcopo. Et quotiens uidemus epiſcopum ſuis coepiſcopis prædicantem nec tamen præſumit ex hoc eis eminere perfectione vel profeſsione vitæ maioris. Velut libro ſuo de obſeruantijs epiſcoporũ AMBROSIVS. Epiſcopus ſacerdotibus, antiſtes pontificibus audacter prædicare ſalutis omnia non retardabo. Nec in prærogatiuam mihimet ſcientiæ ſi hoc meis conſacerdotibus charitatis in tuitu prorogem vendicabo, aut vitæ perfectæ me eſſe fatebor cùm de vita perfecta alios moneo, ſed potius cum hoc ad illos loqui audebo, ſimul cum illis quæ loquar audiã. Hæc ille. CLERICVS. Ne ergo putes aliud facere ſacerdotem cum religioſos doceat niſi quod ad officium ſpectat, nec ſe præponens eis quos docet uel adæquans. Religioſus autem officio uerbi fungens, multos docet ſimul presbyteros atque plebes, quorum nulli ſupereſt, aut præeſt in ratione magiſtri. RELIGIOSVS. Non quia docent tãtùm, ſed quia præſunt ut patres officio uerbi, atque curæ. Sic enim dignabatur eos patres appellare Hieronymus. Clerici (inquiens) monachorum patres ſunt, & non tantùm patres, ſed iudices. In epiſtola ad Heliodorum. HIERONYMVS. Alia monaſtica, eſt alia clericorum. Clerici oues paſcunt, ego paſtor. Illi de altario viuunt, mihi quaſi infructuoſæ arbori ſecuris ponitur ad radicem, ſi munus ad altare non defero. Non poſſum obtendere paupertatem, cùm in euangelio

anum

Grego. Nazianzenus. *Pſal. 1. 148.* *Habitus religioſorum quorundã.* *Sermo.* *Chry. To. 1.* *1. Tim. 5.* *Hier. To. 1* *1. Cor. 14.* *Pro. 15.* *Ambro. Nunquam medius hunc libram.* *Hier. To. 1.* *Lu. 21.*

Digitized by Google

dnum niduam duo, quæ sola illi supererant, era mittentem laudet dominus. Mihi ante presbyterum sedere non libet. Illi si peccauero licet me tradere Satanæ in interitum carnis. ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Hæc ille. 1.Cor. 5. REIGIOSVS. Illi ergo reuerenter assurgo, an quem sedere non licet. Illi cum omni tremore defero, cui licet me, si peccauero, tradere Satanæ. CLERICVS. Et meritò tanquam gradu dignitatis & officio excellenti si iam non de officio tractandum esset, sed de uitæ merito, quæ supra longè distinximus. Et q̃ præsunt clerici, ad officium videtur spectare, non ad ordinem. Officium, inquam, cuius ipsi sunt mẽbra, pater episcopus plenum corpus. Vnde ut in politicis dici solet, œconomia (quæ regimen domus est) ad domum suam facit respicere. Domus ecclesia Dei est, vir eius episcopus. unde & Paulus. 1. Timoth. 3. admonens eum & episcopalis officii, ut scias (inquit) quomodo oportet te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei uiui; columna & firmamentum ueritatis: hæc ecclesia inquantum sponsa est episcopi. Vnde in epistola ad Oceanum de unius uxoris uiro. HIERO. Quidam coactè interpretantur uxores pro ecclesiis, uirosq; pro episcopis debere accipi, & hoc in nicæna quoque synodo à patribus esse decretum legimus, ne de alia ad aliam ecclesiam episcopus transferatur, ne uirginis pauperculæ societate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus, ut quomodo culpa & uitium in logismis. i. in cogitationibus accipitur domusque pensatio ad animum referatur & corpus, ita & uxores pontificum dici ecclesias, de quibus in Esaia scriptum est: Mulieres properantes de spectaculo uenite. Non. n. est populus habens intelligentiam. Hæc ille. CLERICVS. Solus ergo episcopus uir est ecclesiæ, & ecclesia uxor eius. Cæteri qui si sint mei similes seruientes plebibus ipsi tanquam filii censendi sunt episcopi, & ei obsequentes, quemadmodum filii Aaron patri suo magno pontifici. Vnde in epistola ad Euagrium, quid presbyter & Diaconus differant. HIERON. Vt sciamus traditiones apostolicas sumptas de ueteri testamẽto, quod Aaron, & filii eius cæteri quia leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi episcopi, & presbyteri, & diaconi in ecclesia uendicent. Hæc ille. CLERI. Si hoc episcopus quod Aaron: si quod filii eius hoc presbyteri: & hoc diaconi quod leuitæ: omne nostrum ministerium unum est, cum actu patris episcopi, lege leuiticum & historias, *offerebat pontifex, presbyteri detraxerunt pelles, & leuitæ ligna cædebant, & uasa mundabant. Non ergo duo ministeria, sed unum episcopi & minoris presbyteri.

Esa. 27.

Hier. To. 2 Incipit nõ-quæ sibi eccle.

Hier. To. 2

*bostias. Leu. 1.

A Vnde epistola ad Nepotianum de uita clericorum. HIERO. Quod Aaron & filios eius, hoc esse episcopum & presbyteros nouerimus: unus dominus, unum templum, unum sit etiam ministerium. Hæc ille. CLERI. Non ergo duo, sed unum ministerium plenum à principio, sicut una domus ex uiro constat & familia. Aristoteles ipse dicit ministros domus organa animata, quæ cuncta agunt solius domini potestate. Quia si pecten posset pectinare de se, aut plectra citharizare per se, necesse eis nõ aderit architectus: idcirco organa dicuntur, quæ omnia operantur cum toto. Sunt enim membra in toto & organa capitis ecclesiæ, q̃ est episcopus. Vnde li. 2. de officiis uersus finem. AMBRO. Eius ut membris suis utatur, clericis. & maximè ministris qui sunt uerè filii. Quem cuique uiderit aptum muneri ei deputet. Hęc ille. CLERI. Bene dicit, quem cuiq; uiderit aptũ muneri. i. ecclesiastico officio deputet, ne auri uidendi donet officium, & discorditer imperet ministeria facultatibus seruientium. Sint ergo clerici in capite pontificis hi oculi ad uidendũ, hi aures ad auscultandum: sint nares ad probandum famam fidelium à remotis, sint labia ad experimendum legem dei de scripturis. Omnia membra sint ad honorem publicum in facie p̃sulis, ut cum oculos apertos habeat, his uideat, auribus audiat, labiis uerba tractet. Sunt nihilominus & alia membra in corpore præsulis, quę cum infirmiora uidentur, non minus tamẽ corpori ecclesiæ necessaria esse creduntur. s. membra inter uitalia, cor, iecur, stomachus, intestina *quærenda horrerent aspecta, ornatibus aptis abundãtius honorantur, prout apostolus hanc duplicem membrorum speciem distinguit. 1. Corinth. 12. Multò magis quæ uidentur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt. Et quæ putamus ignobiliora membra corporis esse, his abundantiorem honorem circũdamus. Et subdit causam differentiæ. Honesta autem nostra nullius egent: ipsa honesta mẽbra sunt, quæ publicis semper incumbunt officiis, ut clerici. Isti intus latentes, quæ uidentur infirmiora membra esse quamuis actu fortia sunt pannosi, & cultu uestis horridi religiosi uiri, qui utique non minus necessarii sunt, sed loco cordis aut hepatis principium uitæ spiritualis toti corpori administrant: & si non honorentur uestibus suis, squalent. Vnde in expositione iam dicti textus apostoli AMBROSIVS. Quidam fratrum licet sint egestate & habitu inhonesti, non tamẽ sunt sine gratia: propterea q̃ membra sunt corporis nostri. Nam solent succincti, pede nudo uesticula tenus incedere. Quòd q̃ ergo uideantur contemptibiles, magis

Hier. To. 1

Amb. To. 1

*quæ reddẽt horrorem.

Amb. To. 3

Digitized by Google

gis honori sunt: quia solent vitam habere mundiorem. Quòd enim hominibus uidetur despectum, solet à Deo pulchrum iudicari. Honesta autem nostra nullius egent. Sequitur. Apertum est caput, non eget neque facies, neque manus vt his addatur, per quod decorentur. Hæc ille. CLERI. Omnia ergo hæc membra sunt pontificis, tantum refert quòd interiora ista sunt sibi & corpori spiritualis vitæ principium, non tamen nisi in corpore: & vt episcopi partes cæteræ partes plus honestæ non præstant vitam, sed sumunt tantùm, eo quòd sunt membra per quæ cuncta foris disponat antistes: hac ratione ni fallor, corpus ecclesiæ suæ Vercellis, ex vtrisque complexus est antiquus pater Eusebius, vt recitat epistola ad Vercellenses sanctus AMBRO. Itaque Eusebius sanctus prior leuauit vexillum cõfessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propiore martyribus titulo uitã exhalauit. Hęc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Nanque hæc duo attentiori Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia & monachorum instituta. Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam, hæc velut in quodã theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa abscõditur: ideo bonus athleta ait. Spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sanè qui spectaretur ab angelis, cùm luctaretur vt ad brauiũ Christi peruenire: cum certaret vt in terris uitam angelorum * referret. Colluctabatur enim nequitijs spiritualibus. Meritò mundus spectabat eum ut mundus imitaretur. Hęc ergo vita in stadio, illa in spelunca: hæc aduersus confusionem seculi, illa aduersus carnis appetentiam: hæc subijciens, illa refugiẽs corporis voluptates. Hęc gratior, illa tutior: hęc semetipsam regens, illa semetipsam coercens: vtraq; tamẽ se abnegans vt fiat Christi, quia perfectis dictum est. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christum, qui potest dicere, Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus. Hæc ille. CLERICVS. Ex oppositio quasi lateraliter sanctus pater Ambrosius segregat ista duo, monasterium, & clericatum, proprietates vtriusque discernẽs, dicens clericum agere uitã suam in theatro vbi spectatur, subijciens voluptates, & ideo semetipsum regens: E regione uerò monachum, vitam agere i secreto, in spelũca vbi abscõditur, fugiẽs voluptates: & exhoc tutior factus & semetipsũ coercens. Neutrum alteri supponit, vt filiũ, nec præponit vt patrem, sed vult in hac re conuenire vt fratres, q; vterq; se abneget, ut fiat Christi, & sic vice Christi in vnum corpus conuenire vt membra vnius episcopi. Vnde in epistola ad Nepotianum HIERONYMVS. Scit episcopus cui commissa est ecclesia, quid dispensatio pauperum curaque proficiat. Sequitur, sed & genus arrogantiæ est clementiorem te uelle videri quàm pontifex Christi est. Non omnia possumus omnes. Alius oculus in ecclesia est, alius lingua, alius manus, alius pes, alius venter. Ad Corinth: lege Paulum, vbi diuersa membra vnũ corpus efficiunt. Hæc ille. CLERICVS. Hoc semper fateor esse verum, non esse ecclesiam digamam, aut trigamam: soli episcopo commissa est ecclesia: ipse pater solus, ipse summus dispensator, ipse & villicus. Nihil plus arrogo quàm mihi traditum sit, siue subdispensatio uel plebis cura, siue oculus, siue lingua, siue cor, corpus ipsum non sum: ideo monachi pater nõ sum, quia duo sumus vnius patris episcopi; sicut cor & oculus duo membra sunt in corpore viri: nec tamen cor gemit oculum, nec oculus cordis est pater. Vnde & ibi paulò ante scripsit AMBRO. Si in alijs ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura experitur in Vercellensi ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ, hæc enim primus in occidentis partibus diuersa inter se sanctus Eusebius sanctæ memorię coniunxit, vt in charitate positus, instituta monachorum teneret, & ecclesiam regere ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studiũ abstinentiæ & normam integritatis iuuentutem astringent: & verfantes intra urbem abducat ab usu urbis, & conuersatione. Hæc ille. CLERI. Ecce hęc duo exiguntur ab episcopo in una ecclesia, monasterij continentia, & clericalis obseruantia, duo diuersa (inquit) inter se. Vbi igitur legit hæreticus unum alterius genitorem? nisi forsan in sacramentorum administratione, quam Paulus seorsum à patre deputat pædagogo. Legat uitas patrum Hieronymi. Legat collationes & opera Cassiani, Athanasium legat, & quoslibet: semper monachi patrem habebant suum, quem hebræo nomine abbam uocabant, etiam ad tempora Pauli apostoli ascendendo, vt in epistola Dionysij ad Demophilum monachum patet. Sacerdotem quidem loci habebant, qui sacramento tradendo illuminaret, ministrũ aut diaconum qui purgaret solum episcopum perficeret secundum Dionysium. Vnde & hæreticus improuisè hæc tria assignauit presbytero, qui sunt tres actus hierarchici appropriatè singulis distributi. Nosse tamen potes, quòd per curam alendi Dei famulos tenentur monachis patrissare presbyteri: saltem maiores uice apostoli.

Amb. To. 3. *1. Cor. 4.* *instituerent.* *Matt. 19.* *Gal. 2.* *Hier. To. 1.* *Amb. To. 3.*

de quo

Deo famulos tenentur monachis patrissare ꝑs- A sic institutus est reformari quantum congruit *Hie. To. 1*
byteri: saltem maiores uice apostoli. de quo li. de uitæ sacerdotali. Et in epistola ad Rusticum mo
opere monachorum ca. 16. AVGVS. Sicut non nachum. HIERON. Sancti sunt clerici, &
Aug. To. 1 cessauit apostolus, imò spūs dei possidens, & im omni vita laudabiles. Ita ergo age & uiue in
plens, & agens cor eius exhortari fideles, qui ha monasterio, vt clericus esse merearis. Hæc il-
berent huius mundi substantiam, ut nihil deesset necessitatibus seruorum dei, qui excellentio le. RELIG. Si ergo mereri oportet mona-
rem statum in ecclesia dei tenere voluerunt, ut chum vt clericus fiat, quomodo non sanctius
spei secularis vincula cuncta præciderent, & ani est clericum esse quàm monachum? CLERIC.
mum liberum diuinæ militiæ dedicarent: sic de Quasi diceret: omnis clericus hoc esse prome-
bent & ipsi præceptis eius obedire, ut compatiā ruit, nec audiuit unquam dicentem Giraldum.
tur infirmis. Hæc ille. CLERIC. In hic omni- Ambiant alii, cupiant, & currant, & curis adhæ-
bus dispensandis sacerdos aut minister organū rendo cathedras scandant. Magister Giraldus si
est epi: quo tanquam per os spūalia nutriantur, mul cum Hieronymo sentiet, & dicet, quòd
ideo ipsi tanquàm toti honor omnis & uitæ & minus est tenere sacerdotium, quàm mereri: &
meritum reputandum, cuius est per se minis- sanctius est episcopalem uirum esse, quàm epi-
terium participatiuè, & in ratione suggerētis pau scopum: longè sanctius episcopo esse dignum,
perum necessitates uel plebi, uel prēsuli. Vnde quàm in cathedra collocatum: illud. n. uirtutis
est, hoc fortunæ: illud nempe bonorum tantùm
Amb. To. 1 14 li. 2. de offi. ca. 7. AMBRO. De † eo loquor qui hoc commune. Et quid si Saul immisceat se ꝓ-
De paupe- præest alicui numero, vt si officium sacerdotis B phetis, Et prophetare præsumat indignus offi- *1. Reg. 10*
ribus qui- gerat aut dispensatoris, ut de his suggerat epo: cio? Exibit prouerbium improperij huius: Nū
bus præci- nec reprimat si quem positum in aliqua neces- Saul inter prophetas? Aliud ergo fuit numero,
pue sub- sitate cognouerit, aut deiectum opibus ad ino- aliud merito prophetare. Vnde lib. 2. de officiis
mendum. piæ necessitatem redactum: maximè si non ef- cap. 23. AMBR. Saul vallatus choro prophe- *Amb. To. 1*
fusione adolescentiæ, sed direptione alicuius, & tarum etiam ipse prophetauit: & de solo quasi
amissione patrimonii in eam recederit iniuriā, indigno memoratum est: Num Saul inter pro-
ut sumptum exercere diurnum non queat. Hæc phetas? Hæc ille. CLERIC. Reuera tamen
ille. RELIGIOS. Spectabilis clericorum Hieronymus hoc verbo commonachum suum
ordo qualiter non præcedit merito uitę & con- inuitauit ad melius. Melius est enim mona-
uersatione sublimi religiosorum agmen degens chum esse probum clericum, quàm penitus mo-
in claustris, nondum accipio, nec disponor acci nachum. Nec tantum hoc, sed quia plura requi-
pere. In omni ecclesia Dei, dispensationem & runtur ad meritum clerici, quæ nec perfecto
curam meritum uitæ consequitur, aut qualiter monacho requiruntur, vt puta sine reprehen-
eminentiæ gradus ecclesiastici & honoris non sione vita præterita, famæ integritas, & peritia
correspondet ex vi status eminens perfectionis disciplinæ: in quibus omnibus viuere est me-
gradus, ita ut quemcunque statum excedit in reri clericatum: sicut qui iugiter vacat armis,
gradu & honore, eum etiam vi eiusdem status meretur militiam. Vnde sic ad ipsum Rusti-
excedat in perfectione? CLERIC. Respon- cum scribit HIERON. Ita age, & uiue in *Hie. To. 1.*
Lu. 2. deo, quòd non ita: quia tunc Symeon illi sum- monasterio, ut clericus esse merearis, ut ado-
mi meriti sacerdos sicut præfuit Christo hono- C lescentiam tuam nulla sorde commacules, ut
re ordinis & pontificis functione, præfuisset ita ad altare Christi quasi de thalamo virgo pro-
perfectione: & Ioannes baptista cui officii fun- cedas, ut habeas de foris bonum testimonium,
Matt. 3. ctione subfuit Christus, dicente ipso: Sine mo- fœminæ, quæ nomen tuum nouerint, uultum
do, sic decet nos implere omnem iustitiam. Et nesciant. Et bene suprà. Hoc dico, ut etiam si
Ioannes apostolus præsul uirginis & custos ꝑ- clericatus titillat desiderium, discas quod possis
fuit honore custodis & statu præsulis, item uir- dicere, & rationabilem hostiam offeras Chri-
gini: illa tamen eminebat perfectione uitæ & sto, ne miles antequam tyro, nè prius magi ster
statu matris Dei. Vnde cùm plena perfectio sis, quàm discipulus. Hæc ille. CLERICVS.
sui status infuit istis præsulibus, perfectior ta- Huc item accedit quòd Augustinus increpan-
men status simpliciter eis erat subiectus: sic da do dicentes quosdam, quòd malus monachus
to curato perfectissimo secundùm exigentiam clericus bonus est, sicut malus choraula bo-
status, habebit semper perfectiorem religiosum nus symphonicus, hortatur deponere talem
sibi honore & cura subiectum, perfectione præ superbiam. Vnde in epistola ad Aurelianum. *Aug. To. 2*
stantem: sed & si brauium fit minus est eius me AVGVSTINVS. Nimis dolendum est, si ad
ritum qui adhuc currit, quā qui currit & tenet: ruinosam superbiam monachos suberigimus,
sacerdos iam tenet, quomodo monasticus ordo & tam graui contumelia clericos dignos pu-

Digitized by Google

tamus,in quorum numero sumus, cùm aliquan A regula:sed solitudo quædam est,& otium regu-
do bonus etiam monachus vix bonum clericũ lare,ad quod de labore seculi currãt clerici prius
faciat,si adsit ei sufficiens continentia,& tamen quàm susçipiant onus curæ, ipsa contemplatio
desit instructio necessaria, aut personæ regula- disciplinæ prout lib.3.in expositione Gene.ca. *Rabanus*
Integritas regularis. ris integritas.Hæc ille. CLERIC. Regularis 30. RABAN. Quis non videat hoc geri toto
15 † integritas,est quædam personæ integritas ad orbe terrarum ? Venire homines ab operibus
tam sanctum ministeriũ requisita, nè sit de stu- seculi,& ire in otij vsum cognoscendæ & con-
pro progenitus,aut item digamus. Mancus itẽ, templandæ ueritatis, tãquam in amplexum Ra
aut gibbosus,vel tali vitio deformatus,quæ om chel,& excipi de transuerso ad ecclesiasticam ne
nia bono monacho non obuiant, obuiant cleri- cessitatem, atque ordinari in labore tanquam
co.Nihil dixerit de excessu perfectionis uel me Lia,dicente, Ad me intrabis.Quibus istud mi-
riti,quòd bonus monachus non haberet: cleri- nisterium dispensantibus ut in nocte huius se- *Gen.3.*
cus autem quanuis malus haberet:sed quia pro- culi filios generent fidei, laudatur à populis e-
pter dignitatem ministerij hæc requiruntur in tiam illa uita, cuius amore conuersi spem secu-
clerico quanuis malo, hæc non requiruntur in li reliquerunt, & ex cuius professione ad cu-
monacho quanuis bono.Vnde comparãdo syn- ram regendæ plebis assumptæ sunt. Id enim
ceriter, tãta est administrationis dignitas in cle agunt in omnibus laboribus suis, ut illa pro-
rico, vt uix ad eum sufficiat omne meritum mo fessio qua se conuerterunt, quia tales rectores
nachi:pluris tamẽ meriti monastica vita, quàm populi desunt,ideo non infametur, sed clarius
clericalis ĩtegritas:sicut minor erat dignitas Va glorificetur. Hæc ille. RELIGIOS. Ecce
sthi reginæ,quàm Regis decuisset obsequium, dicit vtrumque venire .s. homines ab operibus
pluris tamẽ erat regina, quàm obsequentum fa seculi, & ire in otij vsum cognoscendæ verita-
milia.Plus est filium regis esse, quàm ministrũ B tis,& demum assumi ad necessitatem ecclesiæ,
mensæ:filio tamen regis congruè dicitur: disce & item ex eis, qui per professionem, spem se-
ut mercaris patri dignius ministrare, quãquam culi reliquerunt,ad similem curam poni, & hoc
laboriosior est uita seruientis quàm filii item re est quod dixi, q̃ vita claustralis sola schola est
gis,sed filij regis gratius erit obsequium ex me & magisterium clericatus: Ibi viuere discitur :
rito ministrantis:sic prius nutriti monasterii re in clericatu docetur. Hinc ergo clericatus api-
gulis gratius forsan ministrabunt,& aptius.Vn cem ad tantum formido, quia valde me ine-
Amb.To.3 de in epistola ad Vercellenses.AMBR. Hæc er ptum ad ardua in ipso discipulatu meo diiudi-
go dimicat.s.exercitatio clericalis, illa se remo- co. In euangelium Christi ad apostolos ipsos
uet.s. uita monachalis.Hæc illecebras uincit,il- 16 si pergimus.Petrus † est & omnium apostolo-
la refugit,huic mundus triumphatur, illi insul- rum magister,& ecclesiæ etiam eius,quam Chri *Ioannis et Petri apostolorũ cõparatio.*
tat.Huic mundus crucifigitur,uel ipsa mundo: stus diligit, & in quo virtus contemplationis
mundus illi ignoratur. Huic plura tentamenta alte resplendet. Fac istum sanctum Ioannem
& ideo maior uictoria,illi infrequentior lapsus designare claustralem, qui matrem Christi in
facilior custodia.Denique ipse Helias vt confir sui claustri priuata recepit, sed Petrus & eam,
maretur verbum oris eius,est missus à domino & eum,& omnem orbem assumpsit. Ioannis
ut se ad torrentem absconderet Carith. Minaba contemplatio præfigitur, donec Christus ve-
tur Achab, minabatur Iezabel, timuit Helias, niat.Remanere Petro socialis quidam cum ma-
& exurrexit,& iterum in uirtute escæ intelligi- C gistro Christo comitatus indicitur. Quid ad *Io. 21.*
bilis.40.diebus ambulauit & 40. noctibus usq; te?tu me sequere. Recumbit Ioannes super pe- *Io.31.*
ad montem Orob:& introiuit in speluncam, & ctus domini, unde exhausit fluenta supernæ
requieuit ibi. Et sic postea missus est vt vnge- dulcedinis. Ipse pro Petro interrogat quis sit
ret regem. Duratus ergo ad * pœnitentiam est dominum traditurus. Ipsi enim dicitur quod *Lu.22. Io.21.*
** patientiam.* solicitudinum incolatu,& tãquam pastus ad uir statim Petro committitur, confirma fratres
tutem ádipalem ab ipso agresti alimento proces tuos. Ad monumentum Ioannes præcurrit,
sit fortior.Ioannes quoque in deserto adoleuit, sed expectato principe, Petrus prior intrat.
& constantiam illic prius exercuit vt posterius Vnde lib.10. super Lucam cap.10. AMBRO- *Amb.To.4*
increparet.Hæc ille.CLERICVS.Ad hoc er- SIVS. Petrum euocant studiosiores, sed po-
go tendit cursus verbi in Heliam & Ioannem, steriores fiducia. Denique ille sine metu venit
Lo.3. qui prius agresti victu fortitudinem adepti sũt, & constanter qui posterior uenerat.Primus in-
ut postea reges arguerent, quòd sic à religione greditur quasi is qui claues regni ut alijs ape-
claustralium aptior clericatus exurgeret, qui ad riret acceperit. Hæc ille. RELIGIOSVS.
eius culmen prouectus principes regeret. RE- Hanc constantiam ecclesiæ principis, has cla-
LIGIOSVS. Falleris indubiè si hoc habes ,p ues ecclesiæ magistrales, cur ergo cunctis meis

similibus

Digitized by Google

similibus aptè non præfero? Ioannes contemplatiuus noſter reuerenter Petrũ expectauit,et
Act.3. prætulit. Petrus item & Ioannes ſimul aſcendebant ad templũ,ſed ſolus Petrus claudũ curauit quia ipſe ſuper Ioannẽ,& apoſtolos, oues & agnos ad paſtum accepit. Ad quas cũ uult ingreditur. Quos uult excludit,includit quos vult: Includet & meipſum cum uolet. Sicut in eundem
Bernar. locum Homil.69.ſuper cantica BERNAR. Petrus intrauit,qui claues accepit,nõ tñ ſolus, nã me ſi voluerit,introducet,aliũq; excludet, quẽ fortè noluerit in ſcientia & ptãte data ſibi deſuper. Hæc ille. RELIGIOSVS. Hæc potẽtia clericalis magiſterii in eccleſia militante, hæc in ſcholam clauſtri uires extendit, in qua ſub eis pfecti eſſe diſcimus, cum nondum perfecti ſumus,ſed tñ ibi proficimus,ut ad perfectionem tẽdamus,non fateamur nos iam eſſe perfectos.
CLERICVS. Ergo quotquot hoc ſapitis,deũ
Hier.To.1 fefelliſtis. Sic repẽte quaſi pungit HIERONYMVS. uecordiã Heliodori epiſtola ad eundẽ, di B cens. Non eſt tibi eadem cã quæ cæteris: dñm audi dicentẽ. Si uis perfectus eſſe, uade,& uẽde
Matt. 19. omnia tua,& da pauperibus,& ueni ſequere me. Te autẽ perfectum eſſe tu pollicitus es,nam cũ derelicta domo,militia te caſtrares pp regna cẽlorum,quid aliud quàm perfectam ſectatus es uitam? Perfectus autẽ ſeruus Chriſti nihil hẽt præter Chriſtum. Aut ſi præter Chriſtum hẽt, perfectus non eſt. Et ſi perfectus non eſt, cùm ſe perfectum Deo fore pollicitus ſit ante, mẽtitus eſt. Os aũt quod mentitur,occidit animam.
Sep.1. Igitur ut concludam: ſi pfectus es, cur bona paterna deſideras? ſi perfectus non es,Deum fefelliſti. Hæc ille. CLERICVS. Argumentũ atten
Vana religioſorũ excuſatio. 17 de Hieronymi. Quiſquis religioſus es, euangelium tibi opponit quicũq; dicis. Non tenor eſ C ſe perfectus, ſed in ſchola perfectionis conuerſans,ſufficit ad pfectionem,ſi tandem dñs dicit in euangelio,Si uis perfectus eſſe,uende omnia tua,& ſequere me: ego ſecundum regulam iui, & uendidi,qũo perfectus eſſe iam deſtiti? Ipſe quoq; qui dicit uade,& uende ſi uis eſſe perfectus,dicit item,Si uis ad uitã ingredi,ſerua mandata. Mandata conſeruo,qũo non ingredior uitæ uiã? Pſalmiſta dicit. Ego autẽ in innocentia
Pſal.25. mea ingreſſus ſum. Planè dicit Hierony. uel fefelliſti dominum,cui ſpopondiſti te eſſe perfectum,uel neceſſe habes perfectum te concedere. Si perfectus non es,inquit,cùm te perfectũ eſſe pollicitus es, & derelicta domo malitia te caſtrans pp regna cœlorum,quid aliud quã perfectam ſectatus es uitam? Quaſi diceret,ergo hoc faciens pfectus es,ſi non es mentitus, es p fectus. Vel fictus eras,ſi fictus,mẽtitus es,ſi nõ es mentitus,es perfectus. Et in epiſtola ad Iu-A llianum conſolatoria de pignoribus dicit hoc eſſe perfectionis & apoſtolicæ dignitatis. HIE- *Hier.To.1*
RON. Hoc hortor ſi uis eſſe perfectus,ſi apoſtolicæ dignitatis,ſi ſublata cruce ſequi Chriſtũ, ſi non apprehenſo aratro reſpicere poſt tergũ, ſi in ſublimi tecto poſitus priſtina ueſtimenta contẽnis, & ut euadas Aegyptiam dñam ſeculi pallium derelinquis. Vnde & Elias ad cœlorũ *4.Reg.2.*
regna feſtinans. non põt ire cum pallio, ſed mũdi in mundo ueſtimenta dimittit. Sed hoc quod ait,apoſtolicæ dignitatis eſt, & eius qui uelit eſſe perfectus. Hęc ille. CLERICVS. Quàm planè probat Hieronymus in hoc eſſe uirum perfectum,& apoſtolicæ dignitatis,uendendo. ſ. omnia,& ſublata cruce religionis Chriſtum ſequi dimiſſo pallio ſeculari in ſeculo cum Elia ſancto tecta cœlorum feſtinanter appetere. Non dicit hoc eſſe tendere ad perfectionem, ſed perfectum eſſe. Sed obſtat forſan, qp non omnia ad punctum complet quis quæ cauentur in regu- *Matt. 19.*
la. Nunquid hoc ait Chriſtus, Si uis perfectus eſſe,uade,& uende omnia,& ſequere me ad omnia quæ continentur in regula? Aut, quòd amplius eſt, ſi in hoc ipſo relinquendi propoſito animo titubaſti,aut firmus non es, ſed mente adhuc fluctuas,ut non ſtabili charitate perſiſtas dum ab ipſa relinquendi profeſſione non reſilis,perfectus es. Ariſtotelis eſt,artificium pfectum eſſe,qp non quantulacunq; parte minuitur. Et hac ſubtilitate laborauit Heliodorus, pbans neminem in ſua patria poſſe eſſe pfectũ, ut recitat iá dicto loco HIERO. Vbi (inquit) ho- *Hier.To.1*
nor non eſt,ibi contemptus, vbi autem contẽptus,ibi frequenter iniuria. Vbi uerò iniuria, ibi & indignatio. Vbi indignatio,ibi quies nulla. Vbi quies nulla, ibi mens à propoſito ſæpe deluditur. Vbi autem per inquietudinem aliquid aufertur è ſtudio, fit minus ab eo quod tollitur. Et ubi eſt minus, perfectum non poteſt dici. Ex hac ſupputatione illa ſumma naſcitur,monachum in ſua patria perfectum eſſe nõ poſſe. Reſpondet ad totũ Hieronymus perfectum eſſe nolle delinquere. Hæc ille. CLERI. Reuera ſic eſt, perfectus tamen eſt, qui iam perfectionem adeptus eſt,quamuis eam ipſam perfectè adeptus non eſt: ita nec ut in ulla parte diminutus eſt: ſic inter ſciolos theologus tanq; sũmus eſt pfectus, âq; quis in ipſa theologia non ſit ſummus, ſed inter theologos diminutus eſt. Apoſtoli Pauli hæc ſententia ad Philippenſes 3. Si quo modo occurram ad reſurrectionem quæ eſt ex mortuis, non qp iam acceperim, aut iam perfectus ſim, ſequar autem ſi quo modo compræhendam. Et ſtatim ſequitur. Quicunque ergo ſumus perfecti, &c. Perfectus (inquit) inter uiatores & curſo-

Digitized by Google

res ad patriam, nondum perfectus comprehen
sor in patria. Sic enim dicit, non quòd iam acce
perim, aut iam perfectus sim, sed sequar si quo
modo comprehendam. Et consonanter Homil.
Gre. To.2. 21. super Ezechielem. GREG. Mensæ, quæ ad
holocaustum constructæ sunt, longitudine cu
biti unius & dimidij metiuntur: quia sancti pa
tres, atque doctores, qui se longanimiter ad se
creta spei intimæ extendunt per hoc, quòd in
virtute viuunt, quantum ad humanam quidem
pertinet mensuram valde perfecti sunt, quantū
uerò ad diuina illa mysteria, quæ plenè ab homi
ne capi non possunt, quandiu in *hoc mortali
*Hac. carne subsistunt, perfecti esse non possunt. Et
infrà. Ecce iterum in mensura mensæ ad testi
Phil. 3. monium Paulus occurrit. Videamus an eius ui
ta cubito integro mēsuretur, Dicit enim. Quot
quot perfecti sumus, hoc sapiamus. Videamus
si in his quæ de Deo sentit, iam se ad percipien
da mysteria perfectè tetenderit. Ego non me ar
bitror, inquit, comprehendisse. Hæc ille. CLE
RI. Sic ergo sancti perfecti sunt, ut sine dimi
nutione possideāt. Qualiter Heliodorus argue
bat perfectum in sua patria monachum esse nō
posse, & qualiter item in epistola ad Hieronym
um de hoc qui totam legem seruauerit, & ci
Aug. To.2. tra. AVGVST. Quandiu autem augeri potest
perfectio, illud quod minus est quàm debet, ex
uitio est. Ex quo uitio non est iustus in terra
qui faciat bonum, & non peccet. Ex quo uitio
Psal. 142. non iustificabitur in conspectu Dei omnis uiuens. Et infrà. Quis itaque, qui rectè uidet ubi,
& quando, & unde speranda sit illa perfectio,
cui non sit quod adijci possit? Hæc ille. CLER.
Non est ille perfectionis modus, quem Chri
stus promisit iuueni diuiti pro via si venderet
omnia, & sese continuo sequeretur. Non enim
promisit ipsi statim hoc facto uirtutem, quæ au
geri non posset, vt sine vitio charitatem: quia
non dedit apostolo Paulo, dedit tamen perfe-
ctionem uitæ huius apostolo ad modum finis.
Aug. To.8. Qualiter super psal. 38. AVGVST. Et ne dice-
res, si non apprehendit apostolus, ego apprehē-
di. Si perfectus non est Paulus, ego perfectus
sum. Vide quid agas. Attende quid dicat. Quid
ergo ais Apostole nondum apprehendisti? non
dum perfectus es: quid agis? ad quam actionem
me hortaris? quid mihi imitandum, sequen-
dumque proponis? unum autem inquit, quæ re-
tro oblitus in ea quæ ante sunt extentus sequor
ad palmam supernæ uocationis secundùm intē
tionem Dei in Christo Iesu. Secundùm inten-
tionem nondum secundum peruentionem.
Non relabamur unde iam transiliimus. Sequi-
tur. Curramus, intendamus, in uia sumus. Hæc
ille. CLERI. Est ergo perfectio nostra qua-

A lis erat apostoli: non dico tanta, sed est perfectio
cursus, quę eo ipso est imperfectio finis. Eo.n.
ipso, quo quis perfectè currit, caret perfectione
finis: sed tamen nisi esset perfectio, non ad eam
hortaretur apostolus: nec dominus hortaretur:
qualiter iam ait quid agis apostole nondum per
fectus es? ad quam actionem me hortaris? Et li
bro de perfectione iustitiæ. AVGV. Quotquot Aug. To.7.
ergo perfecti sapiamus idem: quotquot perfe-
cte currimus, hoc sapiamus, quod nondum per- Phil. 3.
fecti sumus, ut illic perficiamur, quò perfecte 1. Cor. 13.
adhuc currimus, vt cum venerit quod perfectū
est, quod ex parte est destruatur. Et bene infrà.
In Deuteronomio. Tu autem perfectus eris co
ram domino Deo tuo. Item illic, & non erit in-
consummatus in filiis Israel. Item Saluator in e Deute. 18.
uangelio ait: Estote perfecti, quia pater uester ī Matt. 5.
cœlis est perfectus. Item apostolus in epistola- Coloss. 1.
2. ad Corin. De cætero fratres gaudete, perfecti
B estote. Item ad Colossen. Corripientes omnem
hominem, & docentes in sapientia, ut exhibea-
mus omnem hominem perfectum in Christo.
Et tandem finaliter cōcludēs dicit. Horū testi-
moniorum, aliqua currentes exhortanī, ut per-
fecte currant, aliqua ipsum finem commemo-
rāt, quo currēdo pertēdāt. Ingredi aūt sine ma-
cula nō absurde ēt ille dī, nō qui iam perfectus
est, sed qui ad ipsam perfectionem irreprehensi-
biliter currit, carens criminibus damnabilibus,
atque ipsa peccata uenialia nō negligens mūda
re eleemosynis. Hæc ille. CLERI. Ex his patet
perfectum esse qui perfecte currit, quanuis per
fectione finis perfectus nō fit. sic dixit Augusti-
nus. Non qui sic iam perfectus est, sed qui ad ip
sam perfectionem irreprehensibiliter currit, &
supra hoc sapiamus q nondum perfecti sumus
ut illic pficiamur, quo pfectè adhuc currimus.
Si.n. nullo modo perfecti hic essemus: non dice-
ret quò pfectè adhuc currimus. Non tantum in
C finem nostrum ultimum post hāc uitā, sed ad a-
liquem finem intrinsecum huius cursus: v.g. si-
cut in latitudine albedinis sub omni gradu albe-
dinis est albedo perfecta, sed quò est à nigredi-
ne remotior, tantò est purior & perfectior ea,
quæ magis admiscetur nigredini: ita sub omni
gradu charitatis Christianæ est uita perfecta, p-
fectior tamē quo est ab infirmitate, cui tota ui-
ta nostra miscetur remotior, & ad eam compa-
rata est finis & perfectio, ad quam de inferiori
pcurritur: & est imperfectio respectu maioris
vel ultimi, in quem currēdum est ulterius, uel
quò tēditur ultimatè. Probemus ista per se- Perfectio
18 riem. Nisi enim uniuersis Christi fidelibus per gradus hos
obseruantiam sui status profectio adiaceret: bet.
non diceret apostolus ad Collossen. Exhibea-
mus omnem hominem perfectum in Christo Coloss. 1.
Iesu.

Digitized by Google

Iesu. Non enim ignorauit Apostolus omnẽ hominem ad apostolicam illam perfectionẽ deuẽdendo, non debere pertingere, sed quia ad charitatem, quæ est in Christo sub aliquo gradu, volebat omnes attrahere: ideo omnem hominem perfectum uoluit exhibere. Vnde super Ezechielem *hom. 26. GREG. Quia ex fideli populo filios Sadoch ad omnipotentis Dei laudem uel ministerium diximus *assumi, nonne in eodem populo sunt multi, qui inueniantur in mandatis Dei uiuere, & perfecti sunt omnino? Nã & subditur. Et mensus est atrium longitudine cẽtum cubitorum per quadrum. Hæc ille. CLERIC. In solis ergo Dei mandatis perfectè uiuere, est perfectum esse: si quis autem addat cõsilium aliquod minimum, ille adhuc perfectior est, quàm perfectus cum populo: putà qui non solùm non reddit malum pro malo, sed econtrario bonũ rependit pro malo, ille iam perfectus est, & alius prior ad eum comparatus dicetur currens, aut in statu proficiens. Vnde li. 1. de officijs ca. 10. AMBRO. Si uerò is sum qui proficiam & si nõdũ perfectus, non retorqueo contumeliam, & si influat ille conuicium, & inundet aures meas contumelijs, ego taceo, & nihil respondeo. Si uerò perfectus sum (verbi gratia) ego loquor, nam in veritate infirmus sum: si ergo perfectus sum, benedico maledicentem. Sicut & benedicebat Paulus, qui ait: Maledicimur, & benedicemus. Hæc ille. CLERIC. Ita gradatim commixtio statuum, est ut idem comparatus minori perfectio sit qui comparatus maiori sola inchoatio dicendus, uel profectio: non tantum ex comparationis respectu, sed ex absoluto gradu in tota latitudine perfectorũ: sicut albedo ut quatuor est intensa & remissa, & si nulli intensiori vel remissiori comparationem insinuet: ita in altissima pfectione humanitus huius uiæ gradus sunt proficientium & perfectorum, quorum quilibet est perfectus, & si adhuc habeat in illa perfectione quo crescat: nam in apostolico culmine gradus erant distincti, secundùm qp distincta Dei dona susceperant, alius quinque talenta in illa perfectione, alius duo, alius unum tantum. Vnde sup eundem locum Matt. 25. in commentario HIERO. Homo iste paterfamilias haud dubiũ quin Christus sit, qui ad patrem post resurrectionem victor ascendens vocatis apostolis doctrinã euãgelicam tradidit, non pro largitate & parcitate alteri plus & alteri minus tribuens, sed pro accipientium uiribus. Hæc ille. CLER. Ecce apostolorum vna erat vitæ professio, vna perfectio pastoralis: in qua tamen erat pascẽdi disparitas, uiribus respondens imparibus. Est adhuc alta transcendens uitæ perfectio, quam saluator per excellentiam, perfectionem appellat, uendere. s. omnia, & sequi eum, quam summam iustitiæ dixit AMBR. li. de excessu fratris, circa mediũ. Postulando quod iustum est, non exiguum, sed totum relinquit. Hæc enim summa iustitiæ est, uẽdere quæ habeas, & conferre pauperibus. Qui enim dispersit & dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Hæc ille. CLERIC. Summa ista iustitiæ non statim est summa ista iustitia, nec item hæc uitæ perfectio est sine luctatione perfecta, & tamen perfectio est, & qũo perfectio nisi habens eam sit perfectus? Nõ quidem statim sine culpa perfectus, sicut nec sanctus est statim sine peccato sanctus, & tamẽ est sanctus sicut lib. 10. super li. Numerorum homi. 10. ORIGEN. Non enim (ut putant quidam) statim ut quis sanctus eẽ cœperit, iam peccare non pót, & continuo sine peccato putandus est. Si enim sanctus non peccaret, non utique scriptum eẽt: Sumetis peccata sanctorum. Si sanctus sine peccato esset, non diceret dominus per Ezechielem prophetam ad angelos, quos mittebat peccatores punire, & à sanctis meis incipietis. Hæc ille. CLERIC. Stant ergo simul sanctus & peccator: ita etiam simul stant perfectus, & infirmus, non autem simul ubi quis est consummatè perfectus. Et sic puto Thomam debere intelligi, & intelligere Origenem. s. qp iuuenis ille non est statim sine omni imperfectione perfectus: est autem ipso actu & professione perfectus. Vnde est uoti transgressor, & fefellit Deum, ut ait hieronymus suprà, uel est perfectus, qui perfectionem iam vouerit. Non enim vouit ad paupertatem tendere, vel ad obedientiam, & ad corporis castitatem: sed castum esse, obedientem, & pauperem, & per hoc perfectum. RELIGIOSVS 19 O† ergo sanctum & uerè grande sacerdotium, cuius sanctitas excludit omnem immunditiam. Eius item perfectio omnem integritatẽ requirit: ne immundus præsumat accipere sacramentum. Ipsius sanctitas tanta, ut nec paruam maculam sine grandi diffamatione portabit. Religiosorum perfectio tecta est, & portatur si infirmetur à fratribus. Sicut li. 3. dialog. cap. 12. CHRYS. Athleta quandiu domi manet & cũ nullo congreditur, pót cum sit infirmus latere: cùm uero nudus in agone constiterit, qualis sit confestim probatur: ita ergo & qui hanc priuatam uitam, & non multis occupatam negotijs agunt, habent velamen delictorum suorum solitudinem. Et infrà. Delicta quippe uilium psonarũ sicut in tenebris acta, solos eos, a quibus sunt cõmissa, mortificant. Viri aũt conspicui, & in multorum notitiam positi, peccatum cõiter nocet omnibus. Hæc ille. RELIGIOSVS. Quòd si dicas ista de episcopis dici, subiectum non uariat rationem, cuius rationis est. digitus maior

Gre. To. 2. *ho. 22.

* assumptos.

Perfectum esse.

Amb. To. 1

Matt. 25.

Hie. To. 9.

Psal. 118.

Ori. To. 5.

Ezec. 19.

Chr. To. 5

est & minor: & ideo cui præfertur maior digitus in ratione tenendi, illi etiam præfertur: & minor: ita eadē est ratio sacerdotalis & pontificalis curæ: eadem penè sanctitas, idem in vtrisque contemplationis ascensus, & ad exteriora descensus; nisi q̄ istud est sacerdotium uniuersalius siue maius, sed eadem ratione gregem docent, & contemplationem tenēt cum religiosis & ultra monachos actionem. CLERICVS. Non ista possent mihi placere nisi uera essent. Noui † ego quantum distem à præsule. Reuera quantum in exercitu rex distat à comite. Sunt enim vtrique ducatus & curæ plebis, sed longè alterius rationis quos discernit ab inuicem* homil. 26. super Ezechielem GREGO. Gazophylacium, quod respicit uiam meridianam, sacerdotum est, qui excubant in custodiis templi. Atque mox subditur. Porro gazophylacium, q̄ respicit ad uiam aquilonis, sacerdotum est, qui excubant ad ministerium altaris. In quibus prophetæ uerbis prius nobis quærendum est, qui sint maioris ordinis sacerdotes, utrum hi, qui in custodiis excubant templi, an hi, qui in ministerio altaris. Sed quia paulò post subditur. Altare erat ante faciem templi, apertè ostenditur illos esse maioris ordinis sacerdotes, qui in custodiis templi excubāt, quia profectò in altari, quod est interius, ministrāt. Hi autem, qui ad altare, quod ante faciem templi est, excubāt, tātò inferiores sunt, quantò in exterioribus ministrāt. Et infrà. An non custos fuerat templi, qui laboris sui passiones enumerans dixit. In labore & ærumna in vigiliis multis: in fame & siti, in ieiuniis multis: in frigore & nuditate? Atque statim subdit. Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo omnium ecclesiarum. Pensate quæso, custos tēpli quanta sollicitudine uigilet. Ecce enim in seipso inæstimabilia patitur, & cordis sui sollicitudinem aliis impartitur. Cuius rogo uirtutis est plus de utilitate proximorum quàm de sua afflictione cogitare? Quis hoc dignè æstimet? quis digne penset? laborat, luget, esurit, sitit, alget, ieiunat, uigilat: & tamen ieiunando, uigilando, de ecclesiarum omnium sollicitudine cogitat. Ecce est sollicitissimus custos templi in exemplo positus. Imitetur qui uolet aduersa pro ueritate pati: bona proximis impendere, circa animarum sollicitudinem uigilare, ne quis in perfidiam, ne quis in superbiam, ne quis in rapinam, ne quis in immunditiam labatur exquirere, atque compescere, hoc est templum Dei, id est sanctam ecclesiam, custodire. Sunt autem minoris ordinis sacerdotes, qui ad ministerium altaris excubant, qui uidelicet* adiutorium maiora peccata delinquentium subtiliter inuestigant, & uitam carnalium corrigūt, atque ad hoc usque perducunt, ut per lamenta pœnitentiæ quasi incendant carnem in sacrificio, quam prius uiuere permiserant in peccato. Non enim hi, qui sanctis ecclesiis præsunt, per semetipsos cuncta agere prævalent: sed cū ipsi causis spiritualibus occupantur si qua prava & carnalia perpetrantur, hæc aliis discutienda, atque corrigenda committunt. Hæc ille. AVCTOR. De serie scripturarum elicit beatus pater diuersitates officiorum in maiori & minori ordine sacerdotum. Habent hi primò altaria quæ eos distiuguant, primum interitus sacerdotum maiorum, alterum minorum exterius. Ante faciem templi primi, ante altare interius excubant secundi. Ministrant interius primi: secundi exterius. Primi custodiunt; secundi suffragantur custodibus. Sic enim dicit Gregorius, quoniam hi, qui sanctis ecclesiis præsunt, nec per semetipsos cuncta agere prævalent, aliis carnalia corrigenda committunt. Per hoc eminet primus pastor episcopus, q̄ omnis soli citudo eius est intus ante altare aureum. Secundi uerò sacerdotes portionem carnalem & exteriorem curæ episcopalis in eorum subsidiū & iuuamen assumunt. Nihil tamen operantur ipsi exterius, quod præsul multo labore nō meditetur interius. Intus ipse orat, intus mores ouium discutit, & de ipsis ouium correctoribus sollicitudinem omnem gerit. Hic labor, hic afflictio spiritus, præter ea quæ extrinsecus sunt infamia apostoli, & in medio uitiorum indesinens bellum inire cum uitiis. De his loquitur Chrysostomus uerba illa dialogi. De his omnem comparationem suam expandit cum monachis, qui principantur in populis, & latere non poterunt quæcunque agunt, Ideo expressè eos interdum appellat episcopos & principes, quos ante dixerat sacerdotes. In libro 3. cap. 12. ubi quòd iam assumit supponit CHRYSOST. Neque enim errores pontificum abscondi possunt oculis: sed etiam exigua eorum peccata celeriter innotescunt. Et subdit. Nam & athleta quamdiu domi manet, potest latere, quòd sit infirmus. Et infrà. Qui uerò sunt in uertice honoris positi, primi quidem in populi uersantur oculis, propter quod & si modicis præueniantur delictis, aliis grandia uidebūtur. Non enim facti modo, sed dignitate faciētis peccata metimur. Hæc item quæ supra assumpsisti. libro 6. Magnum est monachorum certamen & molestiæ multæ labor. Porrò si quis administrato bene sacerdotio illius, ppositi sudores conferat, tantum eos distare reperiet quantum inter primatum, & regem distet. Hæc ca. 6. & tandem, id est ca. 6. ca. 7. ubi mallet

*22. Greg. 20.

2. Cor. 4.

*in adiutorio maiorum.

Chr. Tom.

Digitized by Google

let placere in officio sacerdotali, quàm in solitu
dine monachali. postea. ca. 8. aperiens de quo sa
cerdotio hoc ait. Neq; n. pōt is, qui præest, & to
tius cura distringitur, pro uirorum tantummō
sexu esse sollicitus, & mulierum partē despicere
quæ eo prouidētiæ maioris indiget adiumento
quo ad peccata facilius labitur. Ac necesse est,
ut pro earum salute si non magis, saltem nō mi
nus ad ea quæ sunt ipsorum esse sollicitū. Hæc
ille. CLERI. Et quamuis eūdem actum habere
videtur sacerdos maior & minor, magnæ tamē
sunt disparitatis & meriti usq; adeo, ut officia
gerant ut alterius rōnis. Sol & homo hominem
unum generant. Artifex & securis asserem unū
dolant. Sacerdos & laicus in missa unam oratio
nem dominicam fundunt, q̄ dispariter uniuer-
sa? Nempe sacerdos minor uarios habet in of
ficiando respectus, pontifex unū solum, & saltē
nomine presbyter minor cum eo communicat,
sed eo ipso minor efficitur, q̄ ad uaria rapitur,
nec in ipsis intimis cum antistite solidatur.
Quos utriusq; respectus superius dicto loco lu
culenter exhaurit Gregorius ex illo Ezechielis
prophetæ, q̄ gazophylacium respiciens uiā me
ridianam sacerdotum erat, qui excubabant in
custodiis templi. & gazophylacium quod respi-
cit uiam aquilonis sacerdotum, qui excubabant
ad ministerium altaris, *homil. 26. super Eze-
chielē. GREG. Quid est hoc fratres Charissimi?
quid in his uerbis mysticum possumus intueri,
nisi hoc secundum ea quæ præmissa sunt, iam
spiritualis auditor intelligit: quia sacerdotes
maioris ordinis, qui excubabant in custodiis tē-
pli, solam meridionalem uiam respiciunt, quia
solis studiis spiritualibus occupati, semper his,
quæ amoris dei sunt, sollicitè intendunt: Sacer-
dotes autem ordinis minoris, qui discutiendis
peccatis delinquentium præsunt, ad aquilonis
uiam oculos reflectant, vt in mente peccātium
quæ sint corporis frigora uideant: & hoc uer-
bis correctionis usq; ad pœnitentiæ gemitus p
ducentes, quasi carbones in altari domini incē-
dant? Respiciunt ēt cum magnis sacerdotibus
ad meridianam uiam, quia quantum ad semetip
sos est, feruent igne charitatis, & succensi sunt
flaminis amoris Dei: quia peccata delinquen-
tium crebrò corrigunt, etiam ad aquilonis uiā
oculos reducunt. Hæc ille. CLERIC. Ecce sa-
cerdos maior & minor intus amore Dei ardēt:
sed sacerdos minor eo minus intus ardet, & ua
cat, q̄d portiōe suæ curæ principalius corrigēdis
insistit & hoc exterius. Vñ ad partē Marthæ cō
currit, cui Maria p̄ponit, quia erga plurima sol
licita facta turbatur. RELIG. Sed excellentiori
honori presbyteri si adsit *esset uita excellens,
nonne potest correspondere gradus meriti al-

*Do. 22. Greg. To. 3

*etiam

tioris? CLERICVS. Potest, item respon-
deo si excedat ambitum sui status. Sicut rex
potest ieiunare & uigilare ut monachus: & tūc
quantum excedit honore regio monachum,
tantum perfectione monacho correspondet, &
est tunc non perfectior rex, sed se rege perfe-
ctior: sicut de Dauid scribit in Psalm. 50. tra-
ctatu primo CHRYSOSTOMVS. Iste qui
bestias superauit, qui Goliam interfecit, qui *Chri. To. 1*
leonem suffocauit, qui ursum strangulauit,
qui in uirtute senior, adolescens corpore, men
te grandæuus: qui regali culmine positus ui-
tam monachi imitabatur. dixit enim, non mar
garitis ornabo lectum meum, sed lachrymis *Psal. 6.*
per singulas noctes lauabo stratum meum:
nunc autem homines non solùm in nocte,
sed & in die dormiunt: ille autem in die pro-
curabat palatium, & nocte Deo uacabat: ut
sit fortè aliquid contraxisset familiariùs collo-
queretur Deo. Hæc ille. AVCTOR. Ecce
dixit quòd regali culmine positus imitabatur ui
tam monachi orando de nocte, ita si sacerdos
curatus, qui tenetur sacramenta ministrare,
assiduè item prædicet, & intus oret, imitatur
in hoc uitam episcopi, si corpus suum casti-
get, si obediat deuotè, præmiabitur cum mo-
nacho, non cum curato presbytero. Mona-
chus sub clerico legitur de sancto Thoma.
Nec aceruus tritici est melius triticum si mul-
tum argentum habeat immixtum, sed aceruus
est ditior: ita sacerdos curatus si actibus epi-
scopalis uitæ aut religiosi partem suam exor-
net. Contemplationis enim episcopalis par-
tem habet admodum exiguam, & illam uio-
lenter. quasi contra inclinationem curæ per se
ipsum extortam. Ideo notanter adiunxit Gre
gorius quantum ad semetipsos est, feruent
igne charitatis. Episcopi autem solis studiis spi
ritualibus intenti, id, sicut dixi, à religiosis ui
ris tanquam spiritualibus suis membris acci-
piunt. Homo enim non à se toto, sed à cor-
de & interioribus suis principium uitæ habet,
& ipsa quidem non sic uiuerent, si membra to
tius non essent. Ita reputo religiosos mem-
bra episcopi, qui tamdiu spiritualiter uiuunt,
& uitam spiritualem principiant, quamdiu
membra esse non desinunt. Ex eis oculi, na-
res, labia, & qualiacunque sint exteriora an-
tistitis membra foris ad populum sacerdotes,
uitam spiritus sortiuntur, quam & ipsi imme
diatè subditis plebibus largiuntur. Connec-
xa suos singula membra in corpore Iesu Chri-
sti, ait apostolus. Hanc uitam quis in suo fon
te oculus prominens, aut labium tumens non
laudat, cuius item laude laus eius accrescit? Vn-
de paternarum laudum magnus scrutator &

probus

Petrus Blesensis. Religiosorum laus.

probus in epistola quadã inuectiua PETRVS BLESENSIS. Vitam † religiosorum, quorum diuersæ sunt species, vt quæ polymita est cum tunica Ioseph, & circunamicta uarietibus sponsa Christi, tota affectione cordis ueneror: ipsorumque pedes brachiis deuotissimæ humilitatis amplector. Scio enim quia præ cunctis secularibus, & clericis, & laicis tantò differentius uirtutum titulum referunt, quantò impressioribus uestigiis apostolorum regulis inhæserunt. Ipsi in humilitate, hospitalitate, obedientia, charitate, & cæteris, quibus regnum Dei rapitur, ac possidetur, indefessa sollicitudine se exercẽt. Hi carnem deprimunt, spiritum erigunt, uitam in terris ducentes angelicam, Christo militant in tenuitate ciborum, in asperitate uestium, in uigiliarum excubiis, in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus in confessionibus & disciplinis, & lachrymis, in cœlestium suspiriis, in ignitis compunctionibus, in excessibus mentis, in iubilationibus arcanis, dulcibusque susurris, in quibusdam gloriæ cœlestis experientiis, in amplexibus sponsi. Hæc ille. CLERICVS. Si uerum sit quod dixit Hieronymus, uita posterior semper iudicat de priore. Iste reuerendus sacerdos, & ministratione grandis archidiaconus, infudit nostris sensibus quid iudicio patrum debemus successores eius de sancta religione sentire: quando dicit: uitam religiosorum per species uariam tota affectione cordis ueneror, ipsorumque pedes brachiis deuotissimæ humilitatis amplector: quando dixit, præ cunctis secularibus clericis & laicis, tantò differentius uirtutum titulum referunt, quantò impressioribus uestigiis apostolorum regulis inhæserunt. Ista dicens, nec clericum læsit officio, nec religionem professum: sed sanctorum gradus & merita libra patrum similiter cum suo Sarisburiensi iudice lance suspendit. AVCT. Benedictus Deus quoniam mirificauit misericordiam suam mihi, in ciuitate munita. An nõ in ciuitate bene munita, cùm dicat Sapiens: Contradictiones comprimit fors? Et sequitur. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Hæc charitas precepti, hæc dilectio proximi, hæc vnica lex Christi, quę uetuit homines amare seipsos, * sed mutua sorte contradictiones comprimere, ut fratrer semper iuuetur à fratre. Erunt (inquit) Paulus in prophetia, homines seipsos amantes. Et sequitur, Cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proterui, tumidi, uoluptatũ amatores magis quàm Dei, habentes quidem speciem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Hi somnibus malis (inquit) super Ioã

*addedũ forsan est tantum.

Pro. 18.

2. Tim. 3.

nem AVGVSTINVS. Ab eo uelut fonte manantibus quod primò posuit se ipsos amantes, & subdit. Non sunt seipsos amantes qui pascũt oues Christi. Sanctũ ergo & per celebre pastoris officium quantuncunque minoris mirabimur, si amemus non * nosipsos, sed illos. Quid enim non dulce amanti? aut quid grande uidebitur odienti? Idcirco legislator, qui de dilectione nostri non dedit præceptum, amare iussit alterutrum. Et Apostolus eius, ut prius dixi, Superiores in humilitate sibi inuicem arbitrantes: quia naturaliter unusquisque, aut pulchrum, aut utile sibi ptiosius reputat quod miratur in alio, quantò hoc minus comperit in seipso. Vaticinante poeta, Fertilior seges est alienis semper in agris, Vicinunque pecus gradius uber habet. Pro quare artificiose scripturam illã enucleat, ubi auditur uox alarum animalium percutientium alteram ad alteram homil. 9. super Ezechielem. GREGORIVS. Omnes (inquit) sancti se inuicem suis virtutibus tangunt, & sese ad proiectum excitant ex consideratione uirtutis alienæ. Non uni dantur omnia, nè in superbiam elatus cadat: sed huic datur, quòd tibi denegat. Vt dum iste considerat bonum, quod habes, & ipse non habet, te sibi in cogitatione præferat: & rursum dum tu habere illum cõspicis, quod ipse non habet, te illi in tua cogitatione postponas: & fiat quòd scriptum est, superiores sibi inuicẽ arbitrantes. Vt enim pauca ex multis loquar: Isti mirę abstinentiæ uirtus tribuitur: & tamen uerbũ scientiæ non habet. Illi datur uerbũ scientiæ, & tamẽ uirtutẽ perfectæ abstinentiæ apprehendere conatur, & non ualet. Et infrà. Mira itaq; dispensatione omnipotens Deus fic in electis suis sua dona dispensat, ut & isti det, quod illi denegat, & alteri maius, quod alteri minus adesse pensat, ut dona dei alter in altero, ideſt, uicissim omnes admirentur, atque ex hac ipsa admiratione humilietur alter alteri: & quem uidet habere quod non habet, eum diuino iudicio sibi prælatum putet. Hæc ille. AVCT. Hac † consideratione mutua filiorũ Dei, mutuus amor surgat, & ex amore mutuo, mutua admiratio, & laus uirtutis, ut dum minister ecclesiæ conspicit in religioso uiro abstinentiam, uigiliam, & paupertatẽ, admiretur eum, & præferat, Religiosus autem intuens in clerico labores, & tolerantias plurimas, & ubertatem regiminis, cum omni humilitate ueneretur, & laudet: nihilque hinc erit unde iste uel ille superbiat, dum plus semper reputet esse quod pulchrum uidet, & ipse non habet: & sponte fiet, quòd de Paulo refert Gregorius: cum omni humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. At, ut dixi, in honore clericus præcellit, non tantùm iure officij, sed effectus reli-

Aug. To. 9

* nosipsos tantum.

Ouidius.

Ezech. To. 2

Non omnes uirtutes uni data ntur, & cur.

Religiosi & clerici quid alteri alteris debeant.

Digitized by Google

religionis enim uirtus admirationem non habet de foris, nisi testimonio eorum, qui præsunt in populis, prout notat textum illum Gene. ubi mãdragoras filij Liæ Rachel accepit in li. 3. expositionis suæ, & assumit ab Augu. li. 12. contra Faustum RABAN. In illo mandragorico pomo figurari intelligam famam bonam popularem. Vnde dicit apostolus: oportet etiam testimonium bonum habere ab his, qui foris sunt, qui licèt parum sapiunt, reddunt tamen plerunque labori eorum, per quos sibi consulitur, & splendorem laudis, & odorem bonæ opinionis. Nec ad istam gloriam popularem primi peruenerunt eorum, qui sunt in ecclesia, nisi quicunque per actionem in periculis & labore uersantur. Propterea Liæ filius mala mandragorica inuenit exiens in agrum. i. honeste ambulans ad eos qui foris sunt: doctrinam uerò illam sapientiæ, quæ à uulgi strepitu remotissima in cõtemplatione veritatis dulci delectatione defigitur, B hanc popularem gloriam quantulamcunque 1 non assequeretur, nisi per eos, qui in mediis turbis agendo, ac curando, populis præsunt. Quia 2 dum isti actuosi ac negotiosi homines, p quos administratur multitudinis utilitas, & quorum 3 auctoritas populis cara, & testimonium etiam perhibent uitæ propter studium conquirendæ 4 & contemplandæ ueritatis, otiose quodammodo mala mandragorica per Liam perueniunt ad 5 Rachel: ad ipsam uerò Liam per filium primogenitum. i. per honorem fœcunditatis eius, in 6 quo est omnis fructus eius laboriose atq; inter cætera tentationum periclitantis actionis, quã plerique bono ingenio prædíti studioque flagrantes, quanuis idonei regendis populis esse possint, tamen uitant propter turbulentas occupationes, & in doctrinæ otium toto pectore tanquàm spe in Rachelis feruntur amplexum. AVC- C T. Hæc ille. & Augustinus. Quando dicit Augustinus mandragorica poma. i. popularem famam & laudem bonam uitæ primo prouenire ad eos, qui in mediis turbis actuosam uitam exercent (scilicet sacerdotes, quorum auctoritas populis cara est, quia curando & agendo populis præsunt, curatos exprimit populorum uicinos, & competentes eis honores. Quòd autem sapiẽtiam dicit à uulgi strepitu remotissimam in ueritatis delectatione defixam, cuius affectores dixit plerosque bono ingenio præditos, & studio flagrantes, & quanuis idoneos regendis populis, regimen tamen ipsum vitantes, & in sanctum otium tanquam in Rachelis osculum pectore toto translatos, religionem sanctam intelligit, ad quam laudum fauor non nisi per Liæ prolem. i. pastores plebis accedit. Meritum ergo ex se potest habere religio: *pensam autem horis extrinseci extra eos, qui inter medias plebes dignitate præcellunt, parcam consequetur, uel nullam.

Gen. 30. Rabanus 1. Tim. 3

*pẽsa uel pensum.

AD BLASPHEMIAS ET contumelias Vvitcleff, contra sacras religiones, adhuc sub Titulo. IX.

¶QVOD RELIGIOSI ORdines perfectorum non sunt factitii à puro homine, sed à Christo homine instituti. Cap. 83.

SVMMA.

Witcleff quomodo falsè dicat religiosorum ordines aduentitios aut factitios à puro homine.

Arrogantium omnium moris esse, ut secundũ seipsos præposterent alios.

Manichæorum perfidorum error, dicentium legẽ ueterem aliam à lege Dei.

Christus, quod omnem religionem tenuerit, & instituerit.

Ordo perfectorum religiosorum, quòd non possit dici, quòd fuerit à puro homine factitatus.

Cœnobitarum uita. Et unde dicantur cœnobita, & Cœnobia. Et quis hanc uitam fecerit primus.

MEMORITER autem teneo, nec abscedo de facili, uoluens uerbum illud huius hæretici, ponentis in statu cœlibum, diuersos status alios contineri, ut sunt, inquit, religiosorum ordines, qui aduentitii sunt, aut factitii à puro homine, & maximè ut sint inter se professione distincti. Magni ponderis debet esse uerbum scribentis. Ecce quantam occasionem dedit hoc uerbo suę hæresi Witcleff, ut diceret consequenter tractatu de contrarietate duorum dominorum ca. ultimo. Quidam eliciunt ex signo triplici, quod ẽ diabolica diuisio in legis, sectis, primò, ex hoc, q̃ carent fundatione in rationib. uiuacibus, uel scriptura, & quòd uel oportet negare Deitatis Christi omnipotentiam, ac omniscientiam, uel dicere, q̃ causa necessitatis inducendi istos ordines, uel patebat in rationibus, aut latebat in thesauro diaboli per tempus, quo regnauerat Iesus Christus. Hæc impius Witcleff. AVCT.

Pro

1 Pro † plano habet Witcleff, quòd à Iesu Christo in tempore, quo regnauit, est non fundata perfectorum religio: cum hucusque regnet, & quo regnauit à ligno, & regnabit dominus in æternum & ultrà. Tamen quia dixit hæreticus ordines istos aduentitios, & ab homine puro factitios, percunctarer ergo hæreticum, si superstes, & præsens esset, quid ipse diceret à puro homine factitium. Sed quòd non legit Christum Deum & hominem expressiùs ordinasse, pro modico est quòd tali auctoritate ducamur. Nã sic ordo diaconatus esset aduentitius, & ab homine puro factitius, maximè ut est inter se diaconorum distinctio: ita ut alij sint diaconi simplices, archidiaconi alij. Aut in ratione uiuaci, uel in scriptura doceat eos à Deo institutos & homine, qualiter religiosos uiros suis ordinibus non fundauit. Vbi item subdiaconos & clericos fundat inferiores, aut sacerdotes plebeios, & parochiarum rectores, quos minores prælatos appellat, maximè antequam per distinctionem fiebant parochiæ. Inimicus homo superseminare solet ista zizania: quo contra Paulus docuit primos fideles. ad Ro. 14. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? omnes enim stabimus ante tribunal dei. Sequitur. Non ergo amplius inuicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum uel scandalum. Leue est ponere offendiculum coram cæco, & dicere hũc statum fundasse Christum, hunc non fundasse: cum sic dicens plus suam dictionem fundare nouit in nugis Aristotelis, quàm in sacris literis uel in ecclesiæ institutis, quem nec ad tantum putem desipere, vt quanuis Aristotelem dicat philosophum & philosophiæ dogmatistem, non tamen philosophiæ factorem concedet. Cur ergo in sanctos Dei homines Antonium, Eliam, Ioannem, Benedictum, Augustinum, aut Dominicum titulos factitios suorum ordinum superponit? qua si contra dominum superbirent & dicerent manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia. Cur eorum filiis item schisma Corinthiorum imponit quasi unusquisque sicut audit: Ego sum Pauli, Ego Cephæ, Ego Apollo: ita audire instat carmelitam dicere, Ego sum Eliæ intuitu prophetico matris Dei: aut monachum, Ego Benedicti, aut alios sigillatim, Ego Augustini. Ego Dominici: diuisus est ergo Christus? Nũquid Elias, uel Augustinus crucifixus est p uobis, aut in nomine Eliæ in professione uestra secundo gradu post baptismum abluti estis? Forma quæstionis est Pauli. Nũquid sicut Witcleff quòd sacerdotes omnes fundantur generaliter in euangelio, qualiter religiosos perfectos nescit ibi fundare? Quid ad hoc dicemus? diuisus

Aduentitiũ quid sit.

Ro. 14.

Deut. 31.

1. Cor. 1.

A est ergo Christus? Sed in uerbo Pauli unusquisque nostrum adiiciat. Siquis confidit sibi Christi se esse, cogitet hoc iterum apud se, quòd sicut ipse Christi est, ita & nos. 2. Corint. 10. Hoc *2. Cor. 10.* in nostro proposito dixit Paulus ad illos, qui famam apostolatus sui decolorabant in populo, quòd non à Christo, sed ab hominibus factus esset apostolus quàm fatuè. Eodem loco in li. annotationum. HIERO. Nemo tàm stultus est, *Hier. Tom.* quàm qui se solum Christi esse gloriatur. Hæc ille. AVCTOR. Non sibi ergo contumeliam faciant & spiritui Dei, dicentes se solos Christi esse, qui stulti dici nolunt, aut esse. Arrogantes 2 † omnes hoc habent de more, ut secundum se ipsos præposterent alios. Sic homili. 33. imperfecti docet CHRISOSTO. Qui non est ex *Chry. Tom.* Deo, nullius sacerdotium putat ex Deo. Vnde autem putas fieri, ut inuicem se sacerdotes cõtemnant & persequantur, nisi quia per ambitionem facti sacerdotes omnes tales æstimant, quales sunt ipsi? Sacerdos autem, qui est secundum Deum, omnes sacerdotes timet offendere, quia omnes ex Deo fieri arbitratur: quanuis ex hominibus sit factus. Ecce enim Dauid quàm manifestè sciebat Saulem non esse regem secundùm Deum, tamen frequenter sibi traditum nolebat occidere, dicens: Non iniiciam manus meas in- **Christũ,* * vnctum domini. Item Paulus cum maledixisset sacerdotem Ananiam, & audisset quoniam *1. Reg. 26. Act. 23.* erat sacerdos, pœnitentia ductus, respondebat, Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotũ. Hæc ille. AVCT. Ita existimo Witcleff non fuisse sacerdotem secundùm Deum: ideo omne sacerdotium maius & minus & omnem religionem à diabolo esse pronuntiat. Respondent autem Witcleuistæ quòd audiuere Witcleff dicentem, quòd lex Christi unam eius esse religionem Christianam docet: ideo pluralitatem religionum non accipit. Sic † perfidi Manichæi ar- 3 guerunt legem ueterem aliam à lege Dei, quia C lex noua (inquiunt) quam attulit Christus, ipsa est lex Dei. Vnde libro de opere monachorum ca. 11. AVGVST. Sub lege quidem non erat si- *Aug. Tom.* cut illi, qui seruiliter eam operabantur, sed tamen in lege Dei & Christi. Non enim alia erat lex ista, & alia lex Dei, sicut perditi Manichæi solent dicere. Hæc ille. AVCTOR. Nec est alia religio Augustini, alia Christi: sicut perditi Witcleuistæ solent dicere, sed vtraque Christi, *1. Cor. 15. Io. 6.* & ex institutione Christi, sicut hæc stella, & illa, quæ item differunt claritate: & quinque millia hominum, qui discubuerunt per centenos & quinquagenos omnes in una Christi mensa refectionem acceperant, nec aliquis sic reficiendo mensam refecerat sibi, aut multiplicauerat sibi panem: sic conuentus religio-

sorum

sorum sub uno magistro Christo discubitus eligunt sub remissiori regule per quinquagenos, aut per centenos sub regula arctiori: sed siue hi siue illi, omnes sub una regula Christi. Quilibet in consensu ecclesiæ de manu Christi accipit vitæ regulam, nullus sibi constituit, Si uis perfectus esse, vade, & vende &c. Nũquid Christus & non apostoli Andreas, & Petrus, q priùs eam deuouerant? Quis illam de tertio genere Eunuchorum, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, nonne Christus qui dixit, Qui potest capere, capiat: non autem, qui potest facere, sibi faciat? Ipse ergo Christo in seipso religiosorum perfectiones inueniet, ipse eleemosynas, ipse prædicationes uerbi, ipse orationes, ipse hymnorum cantus, ipse hospitalitatẽ, ipse silentium, ipse extensas uigilias noctis, ipse opera pietatis inuenit, & omnes futurorum religiosorum perfectiones possibiles: ita ut extra eum nullus facere quicquam possit, sed totum ab ipso accipiat, quod pro modulo uitæ suæ iudicat profuturum. Ioanne tunc religioso eremita asserente, de plenitudine nos omnes accepimus, & Christo semper præsto affirmante, Qui potest capere, capiat. Qui non potes capere arduа, saltem si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Vnde libro 3. de fide ad Gratianum Imperatorem. AMBROSIVS. Vt docet præsenti lectionis testimonium, uirtutes, quibus æternæ vitæ fructus acquiritur, in Deo factas æstimare debemus, Castitatem, pietatem, religionem, fidem, & alia huiusmodi, quæ in uoluntate Dei facta sunt: ergo sicut in Dei patris, ita ẽt in Christi uoluntate & uirtute facta sunt. Sicut legimus: Creati Christo in operibus bonis, AVCTOR. Ecce religionem & fidem uoluntate Dei factas æstimare debemus, dixit Ambrosius ita non potest dici ordinem perfectorum religiosorum ab homine puro factitatum, ut apostolos suos non priùs apostolos, quàm religiosos perfectos Christus efficere pauperes, castos & obediẽtes (inquiens) Sequere me, & sub hoc ordine ordinem plebeiorum, quorum diues iuuenis erat vnus. Qui duo ordines in sãctos Hierosolymitanos, & fidelem gentium postmodũ magno numero diffusi sunt, pro quorum disparitate uitæ & meriti ca. 16. de templo Salomonis scribit BEDA. Multitudo ergo credentium qui relictis possessionibus uno corde & anima Deo seruiebant, ipsa est templum & locus intra atria sacerdotum specialiter illi cõsecratur. Porrò basilica grandis, & orantes in ea circa atrium sacerdotum in gyro figuram gestant eorum, qui eo tempore credebant ex gentibus in Syria, in Antiochia, cæterisque prouinciis & ciuitatibus. Quibus apostoli & seniores, qui erãt Hierosolymis, nihil amplius imponebant, quã vt abstinerent se ab idolis immolato, & sanguine suffocato, & fornicatione quorum tamen oblationibus uolebãt pauperes sanctorum, qui erant Hierosolymis sustentari, quatenus carnalia sua eis ministrantes, spiritualium eorum possent fieri participes. Barnabas uerò, & Paulus cum sociis suis, qui oblationem eorum accipiẽtes, Hierosolymas deferebant, ipsi sunt sacerdotes, qui hostias susciptentes ad altare domini cõsecrantes perducebant: bona deuotionis eorum sanctis, qui pro illis orare deberent, attulerunt. Nam carnales sufficere sibi credunt, si fidem, spem, & charitatem, operumque munditiam habeant. Perfecti autem & hæc habent, & insuper in uerbo prædicando laborant, pauperibus opera sua tribuunt, uigiliis, ieiuniis, hymnis, & canticis spiritualibus, sacris quoque lectionibus se dant: persecutiones, pericula, propter iustitiam tolerant, & cætera, quæ se fecisse cum sociis Paulus gloriatur, prompta deuotione mentis exequuntur. Et infrà. Ad hoc atrium usque uniuersi conscendunt electi, qui fide, spe, dilectione, & opere Deo placere appetunt. Hoc alta meritorum gratia transcendunt perfecti. Tamen intantum uirtutis culmen non perficiunt, ut dicere suis auditoribus possint, Imitatores nostri estote, sicut & nos Christi. Gloriẽtur, & dicant, Nescitis quoniam angelos iudicabimus, quantò magis secularia? Hæc ille. AVCTOR. Totum scribitur suprà libro 3. resumo autem, quantum oportet aliter declarari quod ibi tacitum est. Audiat hic Witcleff, cum unitate sectæ Christi stare distinctionem uiuentium imperfectorum de populo, de fide, spe, & dilectione cum operatione pura contenti, tantò longiùs à perfectis sunt discreti, quantò hi aliis excellentius sunt professi. Quis ibi enumeret uigilias, ieiunia, orationes iuges, hymnos, eleemosynas operum, sacras lectiones, & prædicationes uerbi dei, hoc contra illos aduersarios religiosorum: qui dicunt eos non debere prædicare uel insistere studiis lectionum, quia monachus non docentis sed plangentis habet officium. Audiat Witcleff, q perfecti sunt perfectione uitę popularium, & ultra hanc, prædictas perfectiones admittunt: quia blasphemat in eis, quòd addunt, dicens, eos debere obseruare purè legem Dei: quasi non habeat purum oleum, qui delet amurcam, aut purum metallum qui purgat ei scoriam. Notet item, quod his perfectis uiris debent sacerdotes populorum oblationes & deuotiones afferre præ omnibus suis cæcis, debilibus, & claudis, quemadmodum Paulus & Barnabas dederunt dexteras Apostolis. Hoc idem fecere penes gentes, non cæcis, & uul-

Matth. 19.

Christus omnem religionem tenuit & instituit.

Io. 1

Amb. To. 3

Eph. 2.

Beda

Eph. 5. 1. Cor 6.

Gal. 3.

uul gi pauperibus, sed sanctis Hierusalem: de quibus primò ait illud scripturæ: multitudo credentiũ, quæ relictis possessionibus uno corde & anima domino seruiebat. Quæ multitudo uitam cœnobitarum tunc egit etiam ut gradui uitæ posset congruere in ipso commorans ait, die noctéq; prout ex litera textus BEDA deducit in libro retractionum super actus textu. Erant illis omnia communia BEDA. Communia† latinæ, græcè cœna, à quo nomine constat perfectos Dei famulos cœnobitas græcè, & communiter uiuentes latinè dici. Cœnobia eorum habebant uocata. Bion nanque lingua Græcorũ uitam constat appellari, non eam uitam, quæ morti contraria est, sed illam, dum quærimus, qua quisque conuersatione uitam ducat, in militia, an in agricultura, aut in arcta qualibet, honesta, an turpi, Monachus sit aut clericus, an laicus. Cæterum uita, qua à mortuis discernimur, Zoe nuncupatur à Græcis. Qui ergo ita viuunt ut sint eis omnia communia in domino, rectè composito ex duobus uno nomine uocantur: Cœnobitæ: quæ nimirum uita tantò à terrenis seculi huius conuersationibus felicior est, quantò magis statum futuri seculi etiam in præsenti imitatur, ubi sunt communia omnia omnibus beatis cernẽtibus eius gloriam, à quo sunt omnia bona. Hæc ille. AVCTOR. Hanc uitam sanctam, quis primus hominũ fecit, nisi Christus homo? qui perfectionem uitæ in uoluntaria paupertate constituit, & cæterarum professione uirtutum, ut in medio populi Christiani status religionis sanctæ, quam ipse de crucis religione & auctoritate probasset, tantùm appareret eminere religionibus prophetarum in medio Iudæorum, aut religionibus Stoicorum, & Sibyllarum in medio gentium, quantum populus eius utrique ipsorum populo, uitæ merito præfulgeret: prout artificiosè satis deducit epistola ad Marcellinum, enumeratis in gentibus uitiis hominum, contra quæ uitam religionis Christus instituit. AVGVSTINVS. Gratias domino Deo nostro, qui contra mala ista misit nobis adiutorium singulare. Quò enim non tolleret? quem non inuoluret? in quod profundum non demergeret fluuius iste horrendæ nequitiæ generis humani, nisi crux Christi in tanta mole auctoritatis eminentiùs, firmiusque figeretur, cuius robore apprehenso, stabiles essemus, ut malè suadentium, uel malè impellentium, tam uasto mundi huius abrepti gurgite sorberemur. In isto enim culmine morum pessimorum, ex ueteris perditione disciplinæ maximè uenire, ac subuenire debuit cœlestis auctoritas, quæ uoluntariam paupertatem, quæ continentiam benuolentiam, iustitiam atque concordiam, ueramq; pietatem persuadere, cæterasq; uitæ luminosas ualidasq; uirtutes. Sequitur. Deus. n. sic ostendit in opulentissimo & præclaro Romanorum imperio, quantùm ualerent ciuiles sine uera religione uirtutes, ut intelligeretur, hac addita, fieri homines ciues alterius ciuitatis, cuius rex, ueritas: cuius lex, charitas: cuius modus: æternitas. Hæc ille. AVCT. Cælestis ergo auctoritas mũdo subueniens, uoluntariã paupertatẽ, continentiam, cõcordiã, & cæteras ualidas uirtutes uitæ misit sanctis hominibus, ut omnes ciuiles sine hac religione uirtutes declararet inualidas. Nec esset aliqua uirtus uel præcedentium in prophetica, uel ciuili, aut in religione post modum qualibet Christiana, quæ hic non esset, aut ab hac auctoritatis formula sequeretur.

Act. 4.

Beda 6

¶QVOD A CONVERSATIONE beatæ uirginis, & Apostolorum in cœnaculo, traducta est deinceps schola religionis perfectorum in claustro. Capitu. LXXXIIII.

SVMMA.

1 *Religionis perfectorum schola in claustro unde fuerit traducta.*
2 *Carmelitæ cur fratres Mariæ dicti.*
3 *Cœnaculum cœnæ domini ubi fuerit.*
4 *Religio, quare schola uirtutum dicatur.*
5 *Regula duæ christianorum perfectorum, & inferiorum contra Witcleff.*
6 *Witcleff arguitur mendacij in eo, q̃ dicat plus trecentis annis post Christum religionem perfectorum sumpsisse initium.*
7 *Religionem perfectorum à Christo domino Deo, & homine per apostolos & euangelistas institutam, & auctam esse probatur.*
8 *Apostolorum esse regulã, quam omnes ordines sequi cupiunt, non à tali patrono factitiam, sed ab apostolico exemplari secundùm uiuentium capacitates electam, ostenditur.*
9 *Antonius magnus eremita, & propheta, quòd ad cremum Aegypti apostolicam regulam sibi & suis tulerit, non suam.*
10 *Hieronymus quòd fuerit monachus, ostenditur.*

IN† hac regula sanctimoniæ ꝓfessionis prima ꝓfulsit beata uirgo dei genitrix concordi apostolorum cętui usq; ad corũ dispersionẽ, cohabitans primò in cœnaculo ubi iuxta actuum literã cõmanserunt, Christo primò hoc iubente, donec induerentur uirtute ex alto. Prout lucidè declarat

rat in sermone de Assumptione beatæ virginis ad Paulam, & Eustochium HIERON. Cæterùm ad exemplum humanæ vitæ conuersatio eius post ascensionem Christi generaliter cum apostolis fuit, quousque dispersi sunt, sicuti meminit Lucas, dicens, quod egressi quidem à monte Oliueti, Hierosolymam venerunt, & ascenderunt in cœnaculum, vbi manebant Ioannes, & Iacobus, Andreas, Philippus, Thomas, Bartholomæus, & Thaddæus, Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi: hi omnes, inquit, erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. Ecce Iesu ascendente cum quibus virgo vacat in schola virtutum, & meditatur in lege mandatorum Dei, vt & ipsa forma sit disciplinæ Christi, & exemplũ perfectionis virginibus. Conuersatur autem cum testibus sanctæ resurrectionis: & ipsa testis conuersatur cum senatoribus cæli intra curiam paradisi, sub Spiritussancti disciplina, & magisterio diuino totius maiestatis. Inuenitur prima beata Maria inter primas summi regis cohortes quarum vita non erat iam de terris: in quibus Christus præliabatur, sed in cælis. Hinc ascendisse leguntur in cœnaculum, quo pascha dignissimè celebrabatur. Illi quippe manebant cum Maria matre Iesu vnanimiter conspirati in charitate, perseuerantes in oratione, donec induerentur virtute ex alto. Consueuerant eñ iam orare, quia dudum cum domino conuersantes, virtutibus, & miraculis pascebantur: & bene perseuerantes in oratione, nihil hæsitantes, donec acciperent munera Spiritussancti, quæ poscebant, quos & vos ò filiæ imitamini, quæ in schola Christi permanere vouistis. Perseuerate in orationibus vnanimiter viuentes, quousque intrare possitis gaudia ęternæ vitæ. Hæc ille. AVCTOR. Prope † hoc cœnaculum contemplatione beatę virginis, cultores virginis Carmelitę hospitium acceperũt, illuc ad Pentecostes festum de Carmeli vertice descendentes, prout libro de peculiaribus gestis Carmelitarum ad Caprasium monachum scribit IOANNES. Anno ergo, in quo Christus Iesus ascendit in cælum, omnes religiosi prædicti mox post eius ascensionem in Hierusalem conuenerunt, vt ibi festum Pentecostes celebrarent in sanctis. Habitabant autem tunc in Hierusalem apostoli domini prope mansionem dictorum religiosorum, scilicet in cœnaculo grandi & strato, in quo Christus in die cænæ fecit sibi pascha parari. Vbi sacramentum Eucharistiæ instituit, & corpus suum sub specie panis sumendum discipulis tradidit: quòd † cœnaculum erat in monte Sion, in parte montis, quæ dicitur Mello, vbi olim erat palatium quod rex Dauid sibi construxerat. Hæc ille. AVCTOR. His dictis multa tela franguntur religioni ex aduerso vibrata: primò, quòd impius Witcleff insaniens dicit de nouatione vel fundatione nouarum sectarum capitulo tertio. Siue Benedictus, siue alius quisquam nouam sectam supra Christianam collegerit, non in hoc est laudandus, nec persona ipsum sequẽs sectaliter, sed culpanda. Ratio est, quia cum ista consuetudine desponsantur. Hæc Witcleff. AVCTOR. Expone metaphoram, quam in desponsationis verbo conceperis. Quòd immobiliter teneant sanctæ vitæ consuetudinem, quam ex talibus sanctis traxerunt, tunc non est talis magister laudandus, nec eius discipulus. Et culpanda igitur erat beata virgo, & multùm culpandi apostoli, qui hanc uitam claustralem incœperunt ad exemplum humanæ uitæ, uacantes in schola uirtutum in cœnaculo, perseuerantes in oratione, non raptim orantes & breuiter, & meditantes in lege mandatorum Dei, ut forma essent disciplinæ, & exemplum perfectionis uirginibus, quibus tanto tempore post futuris ait Hieronymus de apostolis. Quos & uos o filiæ imitamini, quæ in schola Christi permanere vouistis, perseuerantes in orationibus, unanimiter uiuentes, quousque intrare possitis gaudia vitæ æternę. Has ergo desponsat huic consuetudini vitæ cœnaculi, quæ cum sancta Paula in claustro uixerunt in grandi numero per turbas, & agmina, ut ipse refert in epitaphio eiusdem Paulæ, Vsque ad finem uitæ, & quousque intrare possitis, inquit, gaudia uitę ęternæ: & hoc unanimiter uiuentes non unanimitatem collegij exeuntes ad euentandum, vt impius Witcleff dixit. Et quod dicit iterum, si quisquam nouam sectam supra Christianam collegerit in religionis detestationem loquitur diminutè: deceret enim supra regulam Christi populi Christianam, supra quam Christus suam ipsius regulam, & post se matris suæ & apostolorum regulam multò magis Christianam collegit, & addidit, sicut dixit Augustinus suprà, iam hac addita fieri homines ciues alterius ciuitatis, cuius rex ueritas. Et Paulus ad Ephes. 3. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, qđ petimus, aut intelligimus secundùm veritatem, quę operatur in nobis. Ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu in omnes generationes seculi. Damnatus Witcleff, dixit in confusiones seculi sanctorum, vt in omni verbo, Christo, & eius apostolo se contrarium demonstraret, & sic indubium Antichristrum: quia & hoc unum signum dat

Io. 24.

Act. 1.

Carmelitæ cur fratres Mariæ dicti, idem habes infra ca. 89.

Cœnaculũ cœnæ dominicæ ubi fuerit.

apostolus Antichristi ad Thessalonicenses. quòd omnem religionem extinguat. Vnde. 12. quæstione ad Algasiam HIERONYMVS. Homo peccati, in quo fons omnium peccatorum est, & filius perditionis & diaboli: ipse est enim universorum perditio, qui aduersat Christo. Et ideò uocatur Antichristus, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, quòd omnem probatam & ueram religionem suo calcet pede. 4 Hæc ille. AVCTOR. Sed ut nostra tangamus, potest hic hæreticus uidere, quare religio schola virtutum dicitur, non q̃ à perfectione uirtutis discat, ut ipse putat, sed q̃ perfectæ uirtutis culmen, & perfectio ibi quæratur. Alioquin ubi maior perfectio uitæ, quàm ubi genitrix Salvatoris, ubi amici Christi, & cohæredes regni, studium conuersationis agebant, quorum tamen unus carne purus, & mentis elevatione præcipuus? Si dixerimus inquit, q̃ peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas non est in nobis. Ideò dicit Hieronymus schola virtutum ibi esse, ubi cum apostolis Christi virgo vacat uirtutibus. Et de virginibus dicit idem, quæ in schola Christi permanere vouistis: Si in schola perfectionis perfecto esse præiudicet, his uirginibus, & uirgini matri præiudicat, & Christi apostolis. Si scilicet ibi est aliquod charitatis obstaculum, sine causa Christus dixit apostolis, Estote perfecti. Et quis nostrum perfectus erit in hac schola, quantumcunque uersetur, quãdo magister gentium impedimenta charitatis sentit in carne, dicens, Caro concupiscit aduersus spiritum? Ideò quæstione octaua ad Algasiam HIERON. Vnusquisque consideret, & accusator sui tractet incentiua uitiorum quomodo in sermone & in calore corporis sæpe loquatur, cogitet, & patiatur quòd non uult. Nolo dicere faciat, ne sanctos uiros uidear accusare: de quorum uno scriptum est. Erat ille homo uerus, immaculatus, iustus Dei cultor, recedens ab omni opere malo. Et de Zacharia & Elizabeth. Erant iusti ambo in conspectu Dei ambulantes in omnibus mandatis & iustificationibus domini absque querela: & præceptum est apostolis. Estote perfecti, sicut pater uester cælestis perfectus est. Nunquam autem hoc apostolis imperaret, nisi sciret posse hominem esse perfectum. Hæc ille. AVCTOR. Nunquam ita dixisset, si uis perfectus esse, uade, & uende &c. nisi hoc faciens esset perfectus, quan 6 uis fugato quolibet impedimento charitatis, non statim culmen eius attingeret. Suprà dixi iam album factum perfectum inter omnes habere colorem, quanuis albedine ipsa non perfectus existat, & omne aurum uerum esse inter metalia perfectius, quanuis in auri spe-

A cie non sit purum. Et quæstione prima ad Fabiam HIERON. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? hoc quod fecerunt apostoli, uade, uende omnia, quæ habes, & sequere Saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris & sola. Non uis esse perfecta, & secundum uis tenere gradum uirtutis? dimitte omnia quæcunque habes, da filiis, da propinquis, nemo te reprehendit: inferiora sectaris, dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Hæc ille. AVCTOR. Hic † contra Wicleff duæ regulæ Christianorum perfectorum & inferiorum. Hic item audis eam statim perfectam, & in primo stare fastigio dignitatis, si faciat, quod fecerunt apostoli: quid hoc? uade, & uende. Hoc ipsum dicit Paulus thesaurizare fundamentum bonum in futurum. Vnde in primæ ad Timoth. 6. lib. annotationum HIERON. Thesauriza fundamentum bonum, uade, omnia tua uende, & da pauperibus & reliqua quæ perfectionis est fundamentum. Hæc ille. B AVCT. Et hæc quidem dicitur apostolica regula, non quòd illi illam regulam primi fecerunt, sed quòd à Christo ipsi primi post eum imbibant, & cum orationis perseuerantia, claustri ut decebat, obseruantia, continentia, uigilia, hymnis, & prædicationibus posteris religiosis, & si non tantam, tamen quantam capere ualuerunt tradebant: Ipsis primò qui in templo Hierosolymis quotidiè perdurabant unanimes, quibus erat cor unum, & anima una. Actuum. 4. Ab his autem in Alexandrinos sanctos, agente sancto Marco est eiusdem religionis regula derivata, sicut in prologo commentarij super Marcum, capiens hoc à libro Hieronymi de illustribus uiris scribit BEDA. Assumpto itaque euangelio, quod ipse conscripserat, perrexit in Aegyptum, & primùm in Alexandria Christum annuntians, constituit ecclesiam tanta deuotione, & uitæ continentia, C ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo disertissimus Iudæorum videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit, & quomodo Lucas enarrat Hierosolymis credentes omnia communia, sic & ille, quòd Alexandriæ fieri sub Marco doctore cernebat, memoriæ tradidit. Hæc ille. AVCTOR. Ab † hac historia iam suprà libro tertio huius operis delexi, improbè Wicleff esse mentitum, cùm diceret plùs trecentis annis post Christum, religionem perfectorum sumpsisse initium: cum Christus ipsam formarit, cùm apostoli ipsi tradiderunt eam Hierosolymitanis, pauperibus, & a quibus eam

Euange-

Digitized by Google

Euangelista Marcus in Alexandrinos sanctos perfectiori adhuc sanctitate traduxit, prout recitat libro secundo de institutis monachorum, capit. 5. antiquus pater CASSIAN. Cum in primordijs fidei, pauci quidem, sed probatissimi monachorum nomine censerentur, qui sicut à beatæ memoriæ Euangelista Marco, qui primus Alexandriæ urbi Pontifex præfuit, normã suscepere uiuendi, non solùm illa magnifica retinebant, quæ primitùs ecclesiam, uel credentiũ turbas in Actibus apostolorum legimus celebrasse, multitudinis scilicet credentium erat cor unum, & anima una &c. AVCTOR. Di-
7 scat † Witcleff amodò, quod nesciuit, religionẽ perfectam a Christo domino Deo & homine ꝑ apostolos & Euangelistas institutam & auctã. Si enim quidam vt illa prima credentium turba aliquid de perfectione apostolica relaxauit, qđ conuentus apostolorum in cœnaculo religiosa seueritate tenebat, liberum fuit sancto Marco, & eius discipulis illud resumere, quod & fecit: nec tunc alia dicenda erit, quam apostolorum religio. Abundet unus in hospitalitate cum militibus, veniat alius vt Benedictus, & crescat in assidua custodia claustri: succedat Albertus cum Carmelitis suis, & crescat in silentio statutis horis & meditatione continua legis Dei in secretis cellis cum labore & penuria uictus. Sic Dominicus ferueat in doctrina cælesti, Franciscus in nuditate & despectu mundi, Augustinus item in mansuetudine spiritus, & parcitate victus, cùm vbere fructu uerbi Dei. Apostolorum † regula est, quam sequi cupiunt, quan-
8 uis nullum sequentem putem totam seruare ad punctum. Sicut de Augustino lectum est: ꝙ cœpit viuere secundùm regulam sub sanctis apostolis constitutam, & hoc quidem quilibet ordo prosequitur, non secundùm regulam à tali patrono factitiam, sed ab apostolico exẽplari secundùm uiuentium capacitates electam, vt uniuersis Christi religionibus quisque viuendi modum, quem sibi oportet, inueniat. In Aegypti eremum postea fluenta religionis huius placido murmure dilapsa sunt, sed aut Paulo, uel Antonio apostolicam regulam illuc ferente nõ suam. Vnde Homilia octaua super Matthæum, opere perfecto CHRYSOS. Neque enim quoniam aut ieiunant, aut vigilant, vacare post diẽ dignum existimant, sed noctes quoque sacris hymnis, & uigilijs, dies autem in orationibus, & manuum operationibus consummunt, apostolicum imitantes zelum. Et infrà. Quam igitur habemus in apologiã dic mihi, q̃ ueniã? Et profectò intellige qualiter hi antiquitùs erant, & pecuniarum amatores, & gastrimargiæ cum aliis malis. Illic erant lebetes carnium,

Cassianus.

Nota.

Chry. To. 2

A quarum Iudæi meminerunt, illic multa uentris tyrannis: sed tamen vbi uoluerunt, transmutati sunt, & ignem Christi suscipientes, ad cælum repentè simul transierunt, & calidiores aliis existentes, & ad iram & uoluptates corporũ proniores, in corporales virtutes, in mansuetudine, & reliqua philosophiæ impassibilitate mutantur: & si quis in regione hac fuit, in tabernaculis illis intelligat eum, qui usque nunc in ore
9 omnium est, quem † post apostolos in Aegypto attulit magnum & beatum Antonium, & reputet, quia & hic in illa regione natus est, in qua & Pharao, sed tamen in nullo iacturam adeptus est, sed & diuina visione dignus effectus est, & talem demonstrauit vitam, qualem Christi leges exquirunt, & hoc sciet quis cum indulgentia superueniens libro uitæ illius historiam continenti, in quo multam uidebit prophetiã. Etenim de his, qui Arij sunt, ægrotans pronũtiauit, & dixit, iacturam ex illis futuram, Deo
B monstrante ei tunc, & ante oculos omnia futura subscribente. Hæc ille. AVCTOR. Ecce beatus Antonius magnus uir post apostolos, & beatus pater uitam monstrauit, qualiter Christi leges exquirant, & ita monachi alii apostolicum imitabantur zelum. Nec Antonius, cuius vitæ historiam non dedignatur sanctus Chrysostomus perscribere, & prophetam eum dicere, & diuinæ uisionis participem: regulam sibi, aut monachis suis fecit, sed nec factitium ordinem eius ab eo dixit, sed talem, inquit, instituit, qualem Christi leges exquirunt, & inter egregios religionum patres quid
C putas? Auxit eam Hieronymus? Nihil, inquit Witcleff, in dialogo ueritatis & mendacii, capit. 15. quia beatus Hieronymus ait, nullo modo uoluit possessiones tales accipere, nec claustraliter uiuere. Hæc Witcleff. AVCTOR. Quàm solenne mendacium per secula reboans, ut aures impleat surdiores, Hieronymus noluit claustraliter uiuere. Quid
10 † ergo tot annos fecit in Bethleem conuersans cum fratribus in cœnobio usque ad annũ suæ uitæ ultimum? Qualiter historia uitæ eius, quæ poni solet ante Epistolas eius in capite, plane refert. Vbi miraculum disputatur inter fratres & eum, de asino & eius custode leone. Et in historia: Hierosolymam, inquit, propter regnum cœlorum iuuenis militaturus aduenit. Cum aliquantis peractis in orando diebus cognouisset, quòd absque animi damno non ualuisset solus uiuere, cautè ex præcepto dominico, vt prudentibus aliis ualeret esse cõtiguus, antro prospecto, quod ab Hierosolymis sex millibus separatur contra meridianam plagam, accedens ad eiusdem urbis Pontificem

Antonius magnus.

Hieronymus monachus.

illum nomine petijt, vt parochiæ, quæ Bethleē fuerat sita, locum sibi habitandi tribueret. Cui nimirum mox quod deuotè poposcit dignè cōcessum est, Bethleem adiuuantibus vicinis catholicis viris construxit monasterium, in quo sub statuta ab apostolis regula degens, cœpit, quod olim multùm cupiebat, cum fratribus habitare, & cum Eusebio Cremonensi nobili uiro cuius postulatione, ex græco sermone quādam epistolam transtulit in latinum. Hæc ibi. AVCTOR. Quam famosè hæc historia lucet in ecclesia, quòd iuuenis uenit in monasteriū, ubi senex octogenarius obijt, non ordinem accipiēs à seipso factitium, sed sub statuta ab apostolis regula: qualiter Hilarionem, Paulum, Antoniū, & cæteros cœnobiorum patres uixisse conspexit, prout in epistola ad Paulum presbyterum ipse refert, Nos, inquit, habeamus propositi nostri principes Paulos, Antonios, Iulianos, Hilarianos, Macharios, & de fratribus, cum quibus in cœnobio monasterialiter uixerat recolens epistola ad Augustinum. Sancti, inquit, fratres, qui cum nostra sunt paruitate, præcipuè sanctæ & uenerabiles filiæ tuæ suppliciter salutant fratres tuos. Et inter epistolas Hieronymi, epistola Epiphanij Cyprij. Epiphanius. Cùm uidisse, quòd multitudo sanctorum fratrum in monasterijs consisteret, & sancti presbyteri Hieronymus, & Vincentius propter uerecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerium, quæ Christianorum præcipua salus est, &c. Hæc ille.

¶QVOD DIVINA AVCTORITATE moniti sancti patres curauerunt unusquisque religionis suæ relinquere successores. Cap. LXXXV.

SVMMA.

1 *Patres sancti quomodo sint laudabiles, quòd sanctitatis suæ consuetudinem & regulam successoribus dereliquerunt.*

2 *Christus dominus specialiter unctus quomodo à seipso tanquam à capite perfectionis traduxit regulam suæ sanctitatis in posteros.*

3 *Spiritualis perfectionis omnium religionum in ecclesia orbis terrarum uarietas, unde descenderit.*

4 *Witcleff quomodo spiritu Petiliani fingit se nescire monasticum ordinem in Christo fundatum.*

5 *Nuptiarum diuersitas describitur.*

6 *Nuptiæ, quòd fuerint à Deo institutæ, ostenditur.*

A 1 ET † isti sancti patres quantum putes laudabiles, quia sanctitatis suæ consuetudinem, & regulam successoribus dereliquerunt? Quòd damnabilis Witcleff contra omnem rationem, & Dei legem, etiam sine omni lege deprauat. Nam hoc satagebant philosophi in discipulis suis facere, hoc patres aut magistri ciuitatū in ciuibus, hoc parentes in filijs, hoc item Christus in discipulis, & discipuli in singulis Christianis. Estote, inquit dominus, perfecti, sicut pater uester cælestis perfectus est, & misericordes, sicut ipse misericors est. Et de Patriarcha nostro Helia in gloriam singularem eius sapientia scribit, qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te. Ecclesiast. 48. Christus Matt. 5.

2 † autem dominus specialiter unctus à seipso, tā quam à capite perfectionis traducit in posteros primò in matrem & apostolos, tanquam in barbam, quæ est fortis viri indicium, & pars uicinior capiti: dehinc in multos discipulos præpositos populi, & doctores perfectos, tanquam in iteratam barbam. Dehinc in omnes gentium partes per euangelistas, & eorum sequaces tanquam in oram. Sicut exponit prædictum uersum Psalmista. Ecce quàm bonum: & sicut unguentum in capite lib. 2. contra Petilianum, responsione * capit. 4. AVGVST. Quid est in illo sacerdotio caput, quid barba, quid ora uestimenti? Quantum donat dominus ut intelligam C, aput est ipse Saluator corporis. De quo apostolus dicit. Et ipse est caput corporis ecclesiæ. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergo ad eos, qui sunt fortes in ecclesia eius, & adhærent ori eius, ut sine timore prædicent ueritatem, ab ipso Christo tanquam a capite sanctum descendit unguentum, id est sanctificatio spiritualis. Ora uestimenti datur intelligi, quæ in capite uestimenti est, qua uestientis caput ingreditur: per hanc significantur fideles in ecclesia, in ora nanque perfectio est. Et utique meministis dictum fuisse cuidam diuiti, Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & ueni, & sequere me. Tristis quidem ille discessit & neglector professionis elector defectionis. Sed nunquid ideo defuerunt in quos unitatis unguentum tali rerum terrenarum dimissione perfectionis, tanquam in oram uestimenti a capite descenderet? Nam exceptis apostolis, & qui cum eis erāt præpositis atque doctoribus, quos eminētiores & fortiores in barba intelligimus: lege in Actibus apostolorum, & uide, qui rerum uenditarum pretia ad pedes apostolorum ponebant, & nemo dicebat aliquid propriū, sed erant illis omnia cōia, & distribuebantur unicuique secun-

Psal. 132. Aug. To. 7 *ca. 104. Colo. 1. Matt. 19.

secundùm quòd opus erat, & erat illis anima vna, & cor vnum in Deum. Nempe ita scriptum esse cognoscitis, Agnoscis ergo bonum & iocũdum fratres habitare in vnum. Agnosce barbam Aaron. Agnosce oram uestimenti spiritualis. Interroga ipsam scripturam vbi cœperint ista fieri, inuenies in Hierusalem. De hac ora uestis pomnes gentes vnitas tota contexitur, hac intrauit caput in vestem, ut indueretur Christus varietate orbis terrarum, quia in hac ora uestimenti apparuit varietas ipsa linguarum. Hæc ille. AVCTOR. Planè dixit Augustinus, qualiter
3 † ista varietas spiritualis perfectionis omnium religionum in ecclesia orbis terrarum à Christo capite per patres successiuè descendit. De hac ora vestis, inquit, per omnes gentes vnitas tota contexitur. Hac intrauit caput in vestem, ut indueretur Christus varietate orbis terrarũ. Psal. 44. In quam vestem putas? illam, qua astitit regina in vestitu deaurato circundata varietate. Quæ varietas inter perfectiones attenditur & perfectos, ut sit Christus summus perfectus in capite, à quo descendit hoc vnguentum spiritualis perfectionis in apostolos, & doctores: & demũ in oram vestimenti, quanuis in inferiores, tamen eiusdem spiritualis sanctificationis vnguẽto perfectos. Quomodo ergo consuetudine religionis suæ perfectæ, quam neglexit diues iuuenis, qui cum plebe communi mandata seruauit, non continuare curauit Christus in alijs, aut patiebatur eam usque deficere? Tristis ille discessit perfectionis neglector, inquit Augustinus. Sed nunquid ideò defuerunt, in quos vnguentum tali rerum dimissione perfectos in oram uestimenti à capite descendit? A capite ergo descendit omnis religionis perfectio, quæ hanc perfectionem ponet, quanuis varietur in alijs, tanquam in homine. Non à Benedicto, Augustino, uel Alberto, ut factitia ab homine puro, quanuis per eos in nos venit, sicut per apostolos in credentes. Petilianus ingens hæreticus sic detraxerat Augustino, q̃ monachorum genus unum ipse instituit, quod Petilianus ió ut ignotum contempsit, lib. 3. contra eundem, c. 35. AVGVST. Deinceps perrexit ore maledico in uituperationem monasteriorum & monachorum, arguens etiam me, quòd hoc genus uitæ à me fuerit institutum. Qui genus uitæ omnis quale sit, nescit, uel potius toto orbe notissimum nescire se fingit. Hæc ille. AVCT. Huc
4 † ueniant Witcieuistæ miselli, qui tanto plausu sui Satrapæ uerba suscipiunt dicentis se nescire religionum fundationes nisi ibi: Nescio uos., Aut ibi. Fratres nolumus uos. Ad tantum perdit sensum Christi, ut spiritu Petiliani nescire se fingit monasticum ordinem in Christo fundatum ab olim iam ante tempora Augustini in toto orbe notissimum. Sed dixit Witcleff. Cur ergo dicitis Dominicum, uel Albertum fecisse religiones uestras differentes obseruantijs, & uestibus, quæ non sunt de substantia ordinum, nec à Christo institutæ diuinitus? Et iterum quæro, si nuptiæ alias habebant obseruantias in paradiso, alias in ueteri testamento, alias et in nouo: & si Christus diuinitus non instituit nuptias has uel illas? Nunc † in nuptijs, sed non olim, dotales tabulæ interceſſerunt. Nunc item annulis subarrantur uxores. Item in lege ueteri ducebantur in domum mariti. In paradiso nihil horum: uix fides mutua fiebat expressè, par consensus in uerbis, aut traditio parentelæ, quæ tamen lege naturæ seruabantur in connubio Iacob, sed non fides illa, quæ omnem personam excludit à coniugio, præter unam. Istas ergo nuptias quando fecit Deus? Sed stolidus Witcleff infert uitiosas consuetudines in religione, quas ipsi religioni conglutinans, Christus, inquit, non hanc instituit religionem: ergo Satan & diabolus. Hac ratione delirus Iulianus imposuit Augustino, dixisse eum nuptias non esse à Deo: quia a concupiscentia nuptiali uitiosa, fomes a prole contrahitur, quæ non est a Deo, libro primo contra duas Epistolas Pelagianorum capit. 3. AVGVSTIN. Dicunt, inquit, istas, quæ modò aguntur nuptias, a Deo institutas non fuisse, quòd in libro Augustini legitur, contra quẽ ego modo quatuor libellis respondi, cuius Augustini dicta inimici nostri in ueritatis odium susceperunt. Respondet Augustinus. Nunc † ergo re- Gen. 2.
6 spondeo nuptias a Deo esse institutas, & tunc, quando dictum est, Propterea relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: & nunc propter quod scriptum est a domino. Iungitur mulier uiro. Neque enim aliud fit etiam nunc, quam illud, ut adhæreat homo uxori suæ, & sint duo in carne una. Sequitur. Absit ergo ut libro meo contra hæc testimonia diuina iste aliquid legerit, sed uel non intelligendo, vel magis, calumniãdo in malum sensum conatus est detorquere quod legit. Hæc ille. AVCT. Quid his uerbis conatur Augustinus, nisi nuptias omnes iustas a Deo dicere institutas, tunc quando ait, Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, &c. siue sint laudabiles, vt virginum, siue permissæ, vt iterantium, siue sint vnius coniugis, vt & nũc in Christo, siue plurium ratione multiplicandæ Dei plebis, vt antiquitus in ueteri testamento, siue cum noxia consuetudine voluptatis, aut transfusione originalis delicti, aut sine omni concupiscentia contracta, uel acce-

pta, ut erant nuptiæ matris Dei, omnes quantumcunque uel qualitercunque uarias tunc primo & illo solo uerbo constituit: Propter hoc relinquet homo patrẽ, & matrem, &c. Neque inquit, aliud fit nunc, quàm ut ad hæreat homo uxori suæ. Pari modo per omnes religiones quãcunque uarias, modò in Christo nihil aliud fit, nisi ut cunctis relictis Christum sequantur. Igitur tunc omnes instituit, quando ait, Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia, quæ possides, & sequere me. Qui per medium meditationis in cœlis & interpositæ prædicationis uerbi Dei Carmelitas instituit solitarias nuptias æquè ut multiplices condebat primordio. Vnde libro de uera innocẽtia propositione. 30. AVGVST. Ad cœlestis Hierusalem non ascendunt consortium, nisi qui toto corde profitentur, non proprij operis, sed diuini esse muneris, quòd ascendunt. Hæc ille.

Matth. 19.

Aug. To. 3

¶ AD BLASPHEMIAM WITcleff de religione perfecta soluenda, qui sine uerecundia apostasiam consulit, & commendat.

Ca. LXXXVI.

SVMMA.

1 *Witcleff blaphemia, quòd religiosi sint iure soluẽdi, quòd sint sectæ Pharisæorum, Esseorum, & Sadducæorum, quas Christus soluit, confutatur.*

2 *Fausti Manichæi calumnia contra patrum sacrificia.*

3 *Christiana religio, quòd ideò non sit contemnenda quia erat religio Pharisæorum, sicut nec sacerdotium Christianorum, quia erat & Iudæorum.*

4 *Paulus quòd non recesserit à secta Pharisæorum, sed superstitione eorum abiecta', in eorum ritu, religione, & nomine se esse gaudebat.*

5 *Pharisæorum fimbriæ spinosæ.*

6 *Fimbria in ueste Christi.*

7 *Nicodemum quomodo uocauerit Christus à secta Pharisaica.*

8 *Gamaliel Pauli magister, & legis doctor, ex Pharisæorum concilio.*

9 *Andreas & socius eius discipuli Ioannis, & quo modo Christus eos ad eius discipulatum uocauerit.*

10 *Barnabas quòd non contempserit Pauli religionem, quanuis societatem eius facta dissensione deseruerit.*

11 *Lapides sanctuarij, qui dicantur, ex pascasio. Et quomodo non sapit esse Christi consilium, conuentus & claustra effugere.*

AT quid sanctis religiosis post ista, cũ blasphemijs impij Witcleff? quòd † religiosi sint iure soluendi, quia Christus soluit religiones Pharisæorum, Esseorum, & Sadducæorum quarto trialogi cap. 38. Christus ad magnificandum sectam suam, quam ordinauit per se sufficere, omnes tales se ctas religionis priuatæ, ut Pharisæos, Sadducæos, & Esseos ordinauit destruere. Hæc Witcleff. AVCTOR. Ita in communi loquio suo solet adiungere, quòd sectæ Pharisæorum, & in Pharisæorum uestibus ambulantes, quasi non possint esse uiri religiosi Christiani, quia fuerant Pharisæi. Hæc † erat calumnia Fausti Manichæi, contra sacrificia patrum, quia erant & aliquantulum talia sacrificia gentium: & arguit Augustinus eum sic intendere contra uirgines sanctimoniales, quia uirgines erant Romæ Vestales. Et respondet lib. 20. contra Faustum AVGVST. Sicut ideò non contemnenda, uel detestanda est uirginitas sanctimonialium, quia & Vestales uirgines fuerunt: sic ideò non reprehendenda sacrificia patrum, quia sunt & sacrificia gentium: quia sicut inter illas uirginitates multum distat, quanuis nihil aliud distet, nisi quæ cui noueatur, atq; reddatur: sic inter sacrificia Paganorum, & Hebræorum multùm distat eo ipso, quòd hoc solùm distat, quæ cui sint immolata, & oblata. Hæc ille. AVCTOR. Ita † dicimus nostro Witcleff, non ideò contemnendam religionem Christianorum, quia etiam erat religio Pharisæorum, sicut nec sacerdotium Christianorum, quia erat & Iudæorum: imò sicut fideles Christiani sunt ueri Iudæi, dicente Apostolo ad Roman. 2. non qui in manifesto Iudæus est, sed qui in abscondito Iudæus. Et circuncisio cordis, & spiritu, non litera, ita sacerdotes Christiani sunt ueri sacerdotes: & religiosi Christiani ueri Pharisæi: ueteres Iudaici superstitiosi, & multùm distant, quanuis hoc solo distant Iudæi ueteres, & fideles, quòd ipsi Iudæi carnales, & per hoc aboliti: Christiani Iudæi sunt spirituales, & per hoc æterni. Ita hoc solo distant sacerdotes olim Iudaici, & fideles, ꝙ illi erant figurales, isti reales, & hoc solo multum distant. Item Pharisæi ueteres, & moderni multùm distant, quanuis hoc solo distent, quòd illi erant superstitiosi, hi, à Christo fundati, sciẽtes se soli Christo nouere & reddere. Sunt ergo omnes fideles ueri Iudæi, & omnes fideles religiosi ueri Pharisæi, nec dissoluit Christus religionem Pharisæorum, sicut nec populum Iudæornm, aut legem, sed impleuit magis & transtulit in fideles. Vndẽ nec Paulus se exuit Pharisæum ut iste, garrulat sine fundamento, tracta tu de oratione, cap. 5. Opus istud foret Deo pro

Aug. To. 6

Rom. 2.

prium

prium, ſicut conuertit Paulum à ſecta Phariſaica ad Chriſtianiſsimum. Hæc Witcleff. AVCT.
4 Sed fallitur in ſcriptura, quia † Apoſtolus à Phariſæorũ ſecta non receſsit, ſed ſuperſtitione eorum abiecta, in Phariſæorum ritu, religione, & nomine ſe eſſe gaudebat. Ad Philippen. 3. Si quis autem alius uidetur confidere in carne, ego magis; circuncisus octaua die ex genere Iſrael, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundùm legem Phariſæus. Ecce ſi exuit ſe Hebræum, exuit ſe Phariſæum. Simul enim fatetur vtrunque. Et nonne alibi ait; Hebræi ſunt, & ego? Et iterum audi profeſsionem eius de præſenti, Actuum. 22. Viri fratres (inquit) ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de ſpe, & reſurrectione mortuorum ego iudicor. Ecce non exuit Phariſæũ, cùm dicit, Ego Phariſæus ſum. Sed retinuiſſe ſe innuit, q̃ natus eſt, quanuis alibi dixerit ſe de præterito Phariſæũ: ſicut ait Actuũ. 26. Secundùm certiſsimam ſectam noſtræ religionis uixi Phariſæus. Certiſsimam ſectam dixit pro fide reſurrectionis, quæ Phariſæorum erat religio, quam Chriſtus contra Sadducæos confirmauit, non ſoluit interdùm, ut habitum eorum non reſpuebat ad uſum ſuum aſſumere, hypocriſis tantùm ſuperſtitione reiecta: ſicut in commentario ſuper Matth. 23. HIERONY.
5 Superſtitioſi † magiſtri captantes auram populare, atq; ex mulierculis ſectãtes lucra, faciebãt grandes fimbrias, & acutiſsimas in eis ſpinas ligabant, vt videlicet ambulantes, & ſedentes interdum pungerentur, & quaſi à commonitione traherentur ad officia Dei, & miniſteria ſeruitutis eius. Et infrà. Iſtiuſmodi † erat fimbria, parua, & breuis ex lege præcepta, quam mulier illa, quæ ſanguine fluebat, tetigit in pallio domini, ſed non eſt compuncta ſuperſtitionis ſentibus Phariſæorum, magiſque ſanata ad tractum eius.
6 Hæc ille. AVCTOR. Dicat iam iſte aſſuetis mẽdacijs ĩ ſcripturis, vbi Chriſtus ſoluit religionẽ Phariſæorum, quorum ipſe firmauit profeſsionem, & induit habitum? Et Paulus poſt aſcenſionem eius pluribus annis tunc, & ſemper ſeipsũ
7 à natiuitate aſſeruit Phariſæum, & † dicat mihi, ſi Nicodemum uocauit Chriſtus à ſecta Phariſaica, an fateatur (ut eſt) hominem ex Phariſæis eum magnum fuiſſe ſimul & Chriſti diſcipulũ, occultè tamen metum Iudæorum? Gamaliel
8 † item vir Chriſtianus, ad cuius pedes didicit legem Paulus: nonne legitur, quidam in concilio Phariſæus, nomine Gamaliel legis doctor, honorabilis uir, uniuerſæ plebi dediſſe conſilium, ſi ex Deo eſt, ſtabit? Actuum. 5. Si ſecta fuiſſet, tunc reproba, ita ut Chriſtus uocaret ab ea Paulum (ut tu ſomnias) ad diſcipulatum ſuũ, cur iſtos ſanctos permittit ſimul eſſe Phariſæos,

Phil. 3.
Act. 22.
Act. 26.
Matt. 23. Phariſeorũ fimbriæ ſpinoſæ.
Fimbriæ in veſte Chriſti.
Act. 5.

A & ſuos diſcipulos? Dic † item cur non erat religio Ioannis dicenda deſerta, cùm diuina & æterna uiſitatione ſua, Chriſtus ab ea uocauit duos
9 diſcipulos, Andreã, & ſocium eius ad diſcipulatum ſuum. Ioan. 1. Hoc deberet concludi pro tiùs de religione, & diſcipulatu ſancti Ioannis, quia planè ſic legitur, quàm de Phariſaica ſecta, & ſancto Paulo, quòd nuſquam, imò potiùs eius habetur oppoſitum: ueritas tamen habet, quòd Ioannis religio ſit cõſecuta: ſicut Homil. 18. ſuper Ioannem habet CHRYSOST. Secuti ſunt eum, non ceu magiſtrum contemnẽtes, ſed vt ab eo maximè ſuaſi, & oſtenſionem maximam eius, quod iudicio rationis recto hoc fecerunt. Sequitur. Non ergo deſtiterunt à magiſtro, ſed uoluerunt diſcere, quid plus ferret loãne. Hæc ille. AVCT. Si ergo religionem Chriſti apoſtolica conſecuta eſt, non ideò erat religio Ioannis ſpreta, ſed iſta prælata: cur non
B item religio perfecta ſancti Ioannis rectè appetitur, nec religio Chriſti vulgaris inde contẽnitur? Stetit enim Ioannes in religione ſua vſque ad mortem retinens ſecum diſcipulos, qui erant, cum duobus. Imò diſcipuli Ioannis erant, qui dixerunt ei, Rabbi, qui erat trans Iordanem tecum, cui teſtonium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Et diſci
10 pulos Ioannes habuit, quando dictum eſt, propter quid nos ieiunamus, & diſcipuli tui non ieiunant? Et diſcipulos reliquit Ioannes poſt ſe, de quibus dictum eſt accedentes diſcipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius, & ſepelierũt illud. Mar. 6. Multi quoque de Chriſti diſcipulis erant, qui abierunt retrò de religione Chriſti, nec ideo religio, uel ſecta Chriſti peruerſa, ſed eorum facta indiſcreta. Multi à religione uulgi Iudaici ad religionem Ioannis à religione itẽ
C Ioannis ad apoſtolicam ſectam Chriſti ſcandebant, altiorem appetentes, nec aliam contemnẽtes: quanuis nec primam dicerentur ſpernere, & ſi contigiſſet eam deſerere: ſicut † nec Barnabas religionem Pauli comptempſit, quãuis ſocietatem eius facta diſſenſione deſeruit. Actuũ 15. Hoc modo igitur ad religionem perfectam aſcẽditur, ſine religionis uulgaris incõmodo: & de religione pfecta ad epiſcopalẽ & apoſtolicũ Chriſti ſtatũ ſine ꝓiudicio religionis pfectæ, ſicut ab eremitica uita Ioãnis ad apoſtolatũ Chriſti aſcẽdit Andreas. Vnde lib. 3. Dialogorũ cap. 13. CHRYSO. Reſpice publicas feſtiuitates, in quibus ſolebant fieri electiones ſacerdotum, uidebis ſtatim tantas in illum, q ui in epiſcopatũ aſſumitur, accuſationes dirigi, quantus fuerit populus ſubditorum. Et infrà circa mediũ. Sed neque de congregationibus monachorum remouendos cunctos hac diſputatione cẽ fuerim.

Act. 15.
Chry. To. 3
Ioan. 1.
Ioan. 3.
Marc. 6.
Chry. To. 7

Euenit

Euenit quippe, ut & plurimi de illo grege in hoc ſplendeſcerent miniſterio. Quid ergo oſtẽdere uolui? uidelicet, q̃ nec religio per ſemetipſam ſolam, neque in longum tempus procedẽs ſenectus abundaret ad ſacerdotii ſuſceptionem quibus multi fidentes, torpenti ſeſe otio dederunt. Hæc ille. AVCTOR. Garrit item amẽtiã ſuam tractatu de ſeptem donis Spiritus ſancti c. 3. Erubeſcerent (inquiens) religioſi moderni, qui dicunt, q̃ in hoc à nobis differunt, q̃ obſeruant omnia Chriſti conſilia. Sed reuera, ſi conſilia Chriſti perfecta ſeruarent, conuentus monſtruoſos relinquerent, & prælatos diabolos, quibus ex humanis traditionibus obligantur, & perfectæ legi domini, atque facili prudenter ſe ſubmitterent. Cõſilium autem tale ex Sancto ſpiritu non proceſsit, cùm ipſe conſuluerit Chriſti apoſtolis terram habitabilem ſine talibus traditionibus infamibus procedendo bini & bini (ſicut fecerunt apoſtoli profecti ad ædificationẽ eccleſiæ) peragrare. Hæc Witcleff. AVCTOR. Hoc intendit impius iſte ſator Lolii, prouocare ſcilicet religioſos uiros ad circumeundum per ſeculum & clauſtri cõtinentiam fugere: nec audit lamentantem Prophetam tales uagos, & dicentem, Diſperſi ſunt lapides ſanctuarii in capite omnium platearum. Non credis mihi, ſaltem audi, quid in expoſitione libri Threnorum dicat PASCHASIVS. Lapides† ſanctuarii plan guntur diſperſi in capite omnium platearũ, qui ſemper intrinſecus priùs habebantur: nec ſumebantur etiam in ſummi ſacerdotis uſibus & honore niſi cùm intra ſanctorum ſancta ingrediẽs in conſpectu ſui conditoris apparebat. Qui ergo puta ſunt lapides iſti ſanctuarii in capite omnium platearũ diſperſi, niſi ſacerdotes Chriſti, & miniſtri ſacri altaris, & etiam monachorũ ſancta Deo conſecrata ſocietas, necnon uirginum & ſanctimonialium numeroſitas, qui ſemper debent Dei apparere in ſecreto conſpectibus, quos nunquam neceſſe eſt foris conſpici, nunquam extraneis & ſeculi actionibus occupari. Sed, quod grauius eſt, ideò diſperſi deplorantur quaſi lapides ſanctuarii in capite omnium platearum: quia dum per uitam & orationem intus eſſe in contemplatione Dei ſemper debuerant, per uitam reprobam foris paſsim uacant. Ecce iam penè nulla eſt ſecularis uitæ actio, quam non ſacerdotes Chriſti adminiſtrant, nulla mundi negotia, in quibus miniſtri altaris ſe non occupant, nulla rerum improbitas, in qua ſe monaſticus ordo non implicet: penè nulla illecebris uitæ blandities, qua ſe caſtitas ſanctimonialiũ non commaculet. Dum ergo in ſancto habitu, & religione conſtituti exteriora ſunt, quæ exhibent, & uana uitæ oblectamenta, quæ ſectantur, quaſi lapides ſanctuarii foris in capite omnium platearum diſperſi iacent. Hæc ille. li. 4. AVCTOR. Magnus ergo pater Paſchaſius non ſapit eſſe Chriſti conſilium ſacros conuentus effugere, & per ſeculum ad prætenſam ædificationem eccleſiæ, uerum autem ſcandalum peragrare: ſed quod uouit aliquis in conſpectu Dei ſemper intrinſecus eſſe, debet hoc de neceſſitate ſalutis implere, ut ſi non *lapis ſanctuarii in pontificis indumento.

*forſan ſupereſt.

¶QVOD NON LICET RELIGIOSO religionis propoſitum dimittere, quod accepit: quia niſi religioſus ſaluus eſſe non poteſt. Ca. LXXXVII.

SVMMA.

1 *Religionis profeſsio, q̃ ſit latria exhibita deo, probatur.*
2 *Homo ſacrificium iam factum, ſemper Deo pertinet. & quomodo ſi alteri donetur, iniuriam Deo facit.*
3 *Religioſus uir quomodo ante profeſsionem ſit de familia Chriſti, non autem de miniſtris: & quid ſi promiſit, & recedat.*
4 *Religioſo quòd non liceat religionis propoſitum, quod ſemel accepit, dimittere.*
5 *Vota etiam inconſultè facta, quomodo non ſine magna formidine temerantur.*
6 *Reſpicere retrò poſt aratrum, qui dicantur.*
7 *Witcleff fugiendus tanquàm Satanæ conſiliarius qui audet apoſtaſiã ſuadere, & approbare clanſtralibus.*
8 *Propoſitum q̃ non liceat nobis mutare, licèt dignitatem propoſiti perdiderimus.*
9 *Lampetij hæretici error antiquus circa religioſos quem renouat Witcleff.*
10 *Witcleuiſtarum extrema ſcuitia in Boemia, recenſetur.*
11 *Lucij Ariani crudelitas narratur, etiã aduerſus Eremicolas martyres.*
12 *Charitatis bona.*
13 *Religionis præconia.*

Threno. 4.

Paſcha ſius

QVid ergo? nunquid de ſcandalo iſto ſe poteſt eripere, quo Chriſti ſeruos à ſeruitute Dei uocat ad ſeruitutem diaboli, & ſecularis negotii? Dixerat Hieroboam in corde ſuo. Nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus iſte ad faciendum ſacrificia in domo domini in Hieruſalem, & conuertetur cor populi huius ad dominum ſuum Roboam, interficientque me, & reuerteutur ad eum: excogitatoq̃, conſilio erit duos uitulos aureos, & dixit eis, Nolite ultra

3. Reg. 12

ultrà ascendere in Hierusalem. 3. Reg. 12. quid diuersum ab isto facit impius iste Witcleff, dicens in corde suo, Si ascenderit populus iste ad faciendum sacrificia in domo domini in Hierusalem, conuertetur cor populi huius ad dominũ suum, secundùm antiquum eius consilium in prophetis, & apostolis, & sanctissimis uiris ecclesiæ: statimq; in comparatione religionis sanctissimæ uidebunt ex aduerso meam perfidiam interficientque me tanquam scripturarum sanctarum, & doctrinæ Christi falsarium, & proditiosum hæreticum. Faciam ergo mihi duos uitulos aureos, eminentiæ scilicet popularis religionis super omnem alia sub colore aureo mandatorum, & uagę uitæ, ab omni uoto, & claustrali ritu, sub colore aureo libertatis apostolicæ, & ædificii proximorum. Sic cogitauit, & dixit, Nolite ultrà ascendere in Hierusalem, in domo domini quid ibitis? Ecce Dii Israel. Sic à latria deo exhibenda uocat fideles ad idololatriam. A domo domini in Hierusalem ad Phanum diaboli in Bethel. & Dan, A religione Christi ad carnis Phanum & seculi. Totum hoc quàm uerum est fidelis non dubitat, qui saltem plano oculo prospicit, quàm altum sacrificium Deo facit, qui carnis & mentis omnes actus per religionis introitum perenniter consecrat. Decimo enim de ciuitate Dei, cap. 1. hoc exprimit AVGVST. 1 Vtrum scilicet angelis, an tantùm Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis ut sacra faciamus, uel sacrificemus, uel aliqua seu nosipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, uel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus. Hæc ille. AVCTOR. Et item post ca. 6. cultum huius sacrificii distinguens in sacrificium corporis & animæ, utrumque dixit Deo, & soli Deo uerum sacrificium esse, rem esse diuinam. Eodem lib. cap. 6. AVGVST. Verum sacrificium est omne opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo ueraciter beati esse possimus. Vnde ipsa misericordia, qua homini subuenitur, si non propter Deum fit, sacrificium non est, sed cùm propter Deum offertur eum sacrificium res diuina est. Vnde ipse homo Dei nomini consecratus, & Deo deuotus, inquantum mundo moritur, ut Deo uiuat sacrificium est. Nam & hoc ad misericordiam pertinet, quam quisque in seipsum facit. Propterea scriptum est, Miserere animæ tuæ placens deo. Corpus etiam nostrum cum temperantia castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, vt non exhibeamus membra nostra, arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo: sacrificium est. Ad quod exhortans apostolus ait. Obsecro uos fratres per miserationem Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, uel instrumento utitur anima cum eius bonus & rectus usus ad dominum refertur, sacrificium est, quantò magis anima, cùm se refert ad Deum, ut igne amoris eius accensa, formam concupiscentiæ secularis amittat, ei tanquam incommutabili formæ subdita, reformetur: hinc ei placent, & de eius pulchritudine acceperit, fit sacrificium? Quòd idẽ apostolus consequenter adiungens, Nolite, inquit, conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate mentis uestræ, ad probandum, quæ sit uoluntas Dei: quod bonum, & beneplacitũ, & perfectum. Hæc ille. AVCTOR Videte processum à principio, & cùm nosipsos, uel nostra, religionis ritibus consecramus, diuinitati debitum cultum facimus, quem tunc non nisi latriam declarat. Postmodum, & cùm sacrificiũ res diuina est, & soli ipsi congruum ipse donũ Dei nouum consecratus, & Deo deuotus, inquantùm mundo mortuus, ut Deo uiuat, sacrificium est. Quis ergo ab hoc sacrificio hominem reuocat, quod iam fecit, nisi qui cultum latriæ Deo detrahit, & si alteri tribuat idololatriam vera, aut docet, aut agit? Maximè † cum homo sacrificium iam factum, semper Deo pertinet, & alteri si donetur, iniuriam Deo facit. Vnde sermone. 52. primæ partis, qui est de persecutione Christiana AVGVSTIN. Primò liber eras, & eras quidem de familia mea, sed non eras ante oculos meos: non eras de ministris meis, sed tamen eras de familia mea. Non eras mecũ, sed tamen meus eras. Ex quo militare cœpisti, si recesseris, non tunc habeo te quasi de familia, sed quasi fugitiuum. Hoc totum quare dico? qm̃ in nostra est ptãte promittere, seruire Deo & obedire, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, præmium habes. Negasti, pœnã habes. Non est meum, utrumq; est tuum: elige, & uelis. Habes uiam uitæ & mortis, ingredere quò volueris. Hæc ille. AVCT. Quàm † pulchrè sanctus pater attestatur priori Paschasio, & religiosus uir ante professionem erat de familia Christi, non autem de ministris, non ante oculos dñi semper conuersans. Si professus promisit, præmium habet, nec tunc si recedat, erit famulus Christi, sed simpliciter fugitiuus. Negasti, inquit, pœnam habes. Et subdit ibi planè AVGVST. Hoc totũ dico fratres charissimi, nè quis de uobis putet se habere liberam potestatem, & dicat, Ergo illi, qui uxores habent, qui sunt in ciuitatibus, qui militãt, qui negotiãtur, ergo totus mundus in periculo est, & soli monachi saluantur? non est æqua nostra & illorum conditio.

Aug. To. 5. Rebrimus professio ob latria exhibita Deo.

Eccl. 3.

Rom. 6.

Rom. 12.

Aug. To. 8.

Digitized by Google

tio. Illi ſcientes imbecillitatem ſuam, non promiſerunt facere, quod adimplere non poterant. Illi quidem ſunt Chriſtiani. Sed eſt Chriſtianus quaſi ſecularis, & ſecularis quaſi negotiator, & Chriſtianus quaſi miles. Et Cornelius Centurio miles fuit, & ſaluatus eſt. Ego † quidē ſum monachus, deſij eſſe ſecularis, & factus ſum monachus: autm onachus ſaluor, aliter non ſaluor. Non eſt itaque aliquod medium, ſi voluero dimittere vitam monachi, & ſequi ſecularem, non habebit me dominus qnaſi ſecularem, ſed quaſi prævaricatorem. Non ergo licet nobis dimittere, quod habuimus in propoſito. Hæc ille. AVCTOR. Cuius ergo procurator eſt Witcleff, quando tàm ſedulò prouocat, tentat, inſtat, vt religioſi reſiliant à propoſito, quod profeſsione ſacra Deo vouerunt: nonne Satanæ? qui tentauit omni arte callida Chriſtum à pinnaculo tēpli deijcere, & ieiunium ſacrum ſoluere, quod elegit, & per ſaporem lucri ſecularis Satanam adorare? Hoc idem agit, vt religioſum uirum ab arce perfectionis, & profeſsionis voto deponat, & ſacram eius abſtinentiam à mundi conuerſatione reſoluat, & illecebris ſeculi ſe iterum polluat, qđ deuouit. Hoc totū facere ſatagit, quod Satan, præter hoc, quòd Satan medijs ſcripturis Chriſti perfectionem aggredi fruſtrà cœpit, & ipſe diſcipulis ſuis obtuſioris ingenij, nec ſcripturam, nec auctoritatem, quanuis falſarius omnium vſquam allegare ſciuit: ſed vt lupus vlulatus vaniſsimos ſpirat pro ſeculo repetēdo, quòd puderet dicere Sarracenum. Vbi iam ſunt leges diuinæ, quas vltimò ſolet de eccleſiaſticis extorquere? Nunquid recolere poteſt ſcriptum eſſe; Cùm uoueris votum domino Deo tuo, non tardabis reddere: qa requiret illud dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, abſq; peccato eris: quòd autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies, quòd promiſiſti domino Deo tuo, & propria voluntate ex ore tuo locutus es. Deute. 23. Quid aliud, quidve diuerſum ab hac diuina ſententia dixit Auguſtinus. Et quid aliud quàm planè huius diuinæ legis contrarium docet Witcleff? Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis non obſeruabis, nec facies quod promiſiſti domino Deo tuo, & propria uoluntate tua ex ore tuo locutus es, imò apoſtatabis, & retrò reſpicies. Et reſpondeat Witcleff. Quanto maiori timore frangenda ſunt ſanctorum uota, quando inconſultè facta non ſunt, cùm † inconſultè facta non ſine magna formidinè temerantur, prout de uoto Ieptæ, libro. 2. * de uiduis, in principio locutus dicit AMBROSIVS. Et ſi parricidium non probo, aduerto prævaricandæ metum, & formidinem ſponſionis. Denique ad Abraham dictum eſt: Nunc ſcio, quia amas Deum tuum, quia non peperciſti unico filio tuo. Habes igitur iudicium, quo docetur prævaricandum temerè non eſſe promiſſum. Hæc ille. AVCTOR. Vtantem temeritas conſulentis apoſtatare, pleniùs confundatur, iactat ſe obicem citò poſt idem AMBRO. Vereor ne prædicatores mihi appoſuiſſe uidear qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, (inquit) ſacris myſterijs, & conſecratas integritate puellas nubere prohibet. Vtinam proſſem reuocare nupturas, utinam poſſem flāmeum nuptiale pro integritatis mutare uelamine. An indignum uidetur, ut ſacrę uirgines à ſacroſanctis altaribus non abducantur ad nuptias, & quibus licet ſponſum eligere, non licet Deum præferre? Hæc ille. AVCTOR. Modo dicat Witcleff Ambroſio, qui tantoperè luget ſacras profeſſas ab altaribus raptas ad nuptias. AVGVST. Sanctus dixit contra eum, q̄ monachus ſaluor, aut aliter non ſaluor. Non habebit me dominus ut ſecularem, ſed ut prævaricatorem, ſi poſt uotum ſequi uoluero uitam ſecularem: quia hoc eſt reſpicere retro poſt aratrū. Audi adhuc quid in titulum Pſalm. 88. de hacre ſenſerit AVGV. Vnuſquiſque, † inquit, fratres chariſsimi de loco itineris ſui ad quem proficiendo peruenit, & quem uouit Deo, inde reſpicit retro, cùm ipſum dimiſerit: uerbi gratia, ſtatuit caſtitatem coniugalem ſeruare (inde enim incipit iuſtitia) receſſit à fornicationibus, & ab illa illicita immunditia, quando ſe ad fornicationes cōuertit, inde retro reſpexit. Alius ex munere Dei maius aliquid uouit, ſtatuit nec nuptias pati, qui non damnaretur, ſi duxiſſet uxorem, poſt uotum, quod Deo promiſit, ſi duxerit, damnabitur. Cùm hoc facit, quod ille qui non promiſerat, tamen ille non damnabitur: quare iſte damnatur, niſi quia iſte reſpexit retro? Iam enim ante erat: Iſte autem ad illud nec dum peruenerat. Si uirgo, quæ ſi nubere, non peccaret, ſanctimonialis ſit Chriſti, ſi nupſerit adultera deputabitur. Reſpexit enim retro de loco, quo acceſſerat. Sic quibus placet relicta omni ſpe ſeculari, & omni actione terrena, ſe in ſanctorum, in communem illam uitam ubi non dicit aliquid proprium, ſunt illis omnia communia, & eſt illis anima una & cor unum: quiſquis inde recedere uoluerit, non talis habetur, qualis ille, qui non intrauit; Ille enim nondum acceſsit, iſte retro aſpexit. Hæc ille AIVCT. Fugiat † ergo omnis Chriſtianus talem conſiliarum Satanæ, qui quaſi animam non haberet, nec ſperaret quicquàm de uita futura: ſic contra Chriſti euangeliū, & omnes ſcripturas diuinas impius tantùm & hoc cæcis ratiunculis audet apoſtaſiam ſuadere, & approbare clauſtralibus.

Mat. 4.

Deut. 23.

Iudi. 11.

*uirginibus lib. 3. Amb. To. 1.

Gen. 22.

Aug. To. 1

Aug. 4.

Digitized by Google

libus. Nunquid sperabam potuisse ingredi cor Christiani tam prauum iniquumque consilium? SAPIENS autem contra istum, omnem admonet Christianum Prouerb. 2. prudentia seruabit te, ut eruatis de uia mala ab homine, qui peruersè loquitur. Qui relinquunt iter rectum & ambulant per uias tenebrosas. Qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Quorum uiæ peruersæ sunt, & infames, greſſus eorum. Vbi in expositione li. 1. Beda. Viam malam, opera iniqua, hominem peruersa loquentem, doctores dixit iniquæ operationis. Viam malam, inquam, uocat, qui dicunt, ueni nobiscum, insidiemur sanguini. Peruersa loquentem eum dicit, qui huius auctor est suasionis. Hæc ille. AVCTOR. Officia uaria sunt, uocantis, loquentis, & operantis iniqua: sed in uno Witclesi conueniunt, loquente, operante, & suadente religiosum uirum retrò respicere, ut nō sit aptus regno Dei unquam deinceps, dicente Augustino iam supra. Virgo sanctimonialis si nupserit, adultera deputabitur: respexit retrò. Vir conferens se in societatem, & conuentum sanctorū ad communem uitam, si dimiserit, non talis habebitur, qualis qui non intrauit, sed damnabitur, retro respexit. Et item supradicto sermone. AVGVS. Non † ergo licet nobis dimittere, quòd habemus in proposito: licèt dignitatem propositi perdideris. Si peccasti in uita monachi constitutus, esto pœnitens quasi monachus, patiens non quasi secularis. Aliquis dicit. Fugi dominum meum, ne me cædat, semper debeo fugere. Si te pœnitet, q̄ fugisti, debes ad dominum reuerti. Nemo dicat, pœnitet me, quia fugi, & semper debeo fugere. Siue sancti sumus siue peccatores sumus, non nobis licet mutare propositum. Si sanctus es, beatus es, & monachus: si peccator es, miser es, & monachus tamē es. Non licet propositum mutare, licèt dignitatem propositi perdideris. Hæc in commune loquor, mihi quoque loquor, ne quis sō putet habere potestatem mutandi propositum. Hæc ille. AVCT. Audiat hoc Witclef: & quanuis ipse fidem Christi, & professionem in baptismo dimiserit, cesset tamen cœli stellas secum asserere terræ: quas religiones fratrum cogitur appellare. Vbi sollicitè procurat eos religiones suas dimittere, quas uouerunt, cap. 39. quarti trialogi. Sed cùm euangelica scriptura eos cum Sole & Luna loquat sursum in cœlo, ipse falsificās euangelium, comatas efficit aere caliginoso, simul & corrumpens naturam, quæ nunquam sic simul comatas pluuificat, ut sunt fratres, sed demum errans post blasphemiam. Quid scimus, in quis uerum personæ istarum sectarum, quas placet Deo ex sua gratia illustrare, dimittent has se

Beda

Aug. To. 7

Aug. To. 8

ctas? Hæc Witclef. AVCT. Hoc habet in uoto quod sanctus uir catholicus nunquam habebat, quod execrandi hæretici semper habent: prostibulum magis esse, quàm claustrum remanere pudicum, qualiter plaudente ecce infert Donatista Petilianus in contemptum ecclesiæ sanctimonialem olim in ecclesia Manichæorum catechumenam factam esse. Vnde lib. 3. contra Petilianum, ca. 14. AVGVS. peragat etiam in sermone multiloquo, sed planè uaniloquo in ea, quæ prorsus ignorat, uel in quibus potiùs abutitur ignorantia plurimorum, & ex confessione cuiusdam fœminæ, q̄ catechumenam se dixerit Manichæorum, quæ sanctimonialis in catholica fuerit, quòd ei placet de illorum baptismo dicat aut scribat, nescienti, aut nescire se fingenti, non illic appellari cathecumenos, tanquam ei baptisma quandoque debeatur, sed eos hoc uocari, qui etiam auditores uocantur. AVCTOR. Contra Dei gratiam monte gens hæretica, quæ sola professus in religionis arcto ad perfectum colligit, quòd spopondit sacer Augustinus hac gratia illustratus uberrimè. Si miser monachus, tamen monachus es: non licet mutare propositum, licèt dignitatem propositi perdideris. Dignitatem, dicit integritatem professionis, quæ sic est virginalis integritas, qua perdita, & si reuocari ulla pœnitentia non possit, est tamen propositum resumendum. Hoc in commune loquor, inquit Augustinus, ne quis se putet habere potestatem mutandi propositum, dimittendi religionem. Vnde ergo præsumit impius Witclef potestatem suam? Non à Christo Deo, sed ab apostata Iuliano, aut à Lampetiano aliquo damnato olim hæretico. Ipse† enim Lampetius antiquitùs hoc suasit religiosis, quod renouat modò Witcleff. Vnde libro centum hæresium. hæresi 98. DAMASCENVS. Lampetiani à Lampetio quodam appellati, qui negligētibus in idipsum, & simul viuere, & in cœnobiis conuersari, concedunt, unicuique qualem uoluerit approbare conuersationem, & pertransire hanc & quam præelegerit formam induere. Non enim aiunt ex necessitate facere aliquid Christianum, quoniam scriptum est, Voluntariè sacrificabo tibi. Et rursus, Ex voluntate mea confitebor tibi. Concedunt autem (vt aiunt quidā) & naturalibus passionibus locum dare, & non resistere ipsis, uelut natura sic expetente. Hæc ille. AVCTOR. Succurre ergo filiis tuis domine Iesu ut contra hos Lampetianos antiquos & nunc Witcleuistas, per quos Satan eos expetit cribare ut triticum, ualidissima manu aratrū religionis teneant, ne retro respiciant: sed sciāt omnem ecclesiasticum cœtum pro hac uita ibi habitare, ubi sedes est Satanæ, & ideò hoc dis-

Aug. To. 7

Damascen

Psal. 50.

Lu. 22.

est septem ecclesijs, quod dictum est Pergamo, Seruus meus fidelis occisus est apud uos, ubi Satanas habitat, ubi aduersarius sanctum propositum mutat. Hoc dolet, hoc delictum centuplum, hoc desperationi uicinum. Non tenere fortiter, non usque in finem expectare constanter: ideò omni ecclesiæ cultori hoc est admonitum datum, ut pedem teneat, quem extendit. Ephesi angelus audit, Sustinuisti nomen meũ, & non defecisti. Memor esto unde excideris, & prima tua opera fac, Angelus etiam Smyrnæ, ad perseuerandum hortatur. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Et angelo Pergamis dicitur simile. Tenes nomẽ meum, & non negasti fidem meam uincenti dabo mãna. Et angelo item Thyatiræ, Non cognouerũt altitudinem Satanæ, quemadmodum dicunt; nõ mittam super uos aliud pondus. Sicut dixit Witcleff, non esse onerandos religiosos pondere alterius regulæ, ultra leue Christi. Et multi simplices non cognouerunt altitudinem Satanæ in hoc dicto. Vnde in expositione eiusdem loci super Apocalyp. sermone secundo AVGVSTINVS. Non cognouistis altitudinem Satanæ, id est, non respicitis doctrinam, sicut hæreses: Nõ mitto super uos aliud põdus, id est, supra quod potestis sustinere. Hæc ille. AVCTOR. Sed huius ecclesiæ filijs statim adiungitur. Tamen id, quòd habetis, tenete, donec veniam. Et qui vicerit, & qui custodierit usq; in finem opera mea, dabo illi potestatẽ super gentes. Angelus autem Sardis inter alia de constantia habet consilium In mente (inquit) habe, qualiter acceperis, & audieris, & serua. Qui vicerit, sic vestietur vestimẽtis albis. Angelo item Philadelphę, Tene, quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Et item angelo Laodiciæ, Qui vicerit, dabo eum sedere mecum in throno meo. Hic septenarius, ecclesiarum vniuersitatem designat. Per omnes ergo ecclesias contra aduersarium nostrum Satanam, filius Dei verbum constantiæ mittit, dicens, Iugiter tene, quod habes, aut ad primum redeas, seruans, quod acceperis: quia nihil est, quod aduersarius humani generis sua det fortius quàm casum nostrum ab alto tecto perfectionum: unde nemo descendat per Euangelium in die nouissimo tollere olim tunicam suam. Odio enim habet ipse & omnis hæreticus religiosum uirum gratis. An credit frustrà dixisse Spiritum sanctũ per Paulum, vt omnes, qui piè uolunt viuere in Christo persecutionẽ patiuntur? Vnde & Ioannes in prima Canonica dixit. Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. Et ibi in expositione BEDA. Mundum, dilectores mundi dixit. Nec admirandum, quòd qui amat mundum, fratrem à mundi auctore

Aug. To. 9.

2. Timo. 3.

1. Ioã. 3.

Beda.

A separatum, & cælestibus tantùm desiderijs intentum amare nõ possit. Abominatio est enim peccatori religio, vt scriptura testatur. Hæc ille, AVCTOR. Et in præfatum scripturæ testimonium lib. de vera innocentia, propositione 31. AVGVST. Omnes qui in Christo volunt piè viuere, necesse est, vt ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria, & despiciantur tanquam stulti & insani, qui præsentia bona perdunt, & inuisibilia sibi futura promittunt. Sed hæc despectio atq; irrisio in impios retorquebitur, cùm abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem. Hæc ille. AVTHOR. Hanc persecutionem, religiosi viri damnis rerum, & opprobrijs hæreticis agitãti bus senserunt in Anglia. Sed † extremam sæuitiã Witcleuistarum ipsi omnes experiuntur in Boemia: vbi locorum sanctorũ euersiones, clan strorũ combustiones, violationes virginum, cædes horrendæ, sanctorum iugulationes, mactationes sub malleis de membro in membrũ, contritiones sanctorum corporum etiam petris molaribus, liquentia item metalla gustant, & exilia vice magnæ pietatis gratanter accipiunt: centies acriùs sub falsi tituli Christianis, quàm sub veris Turcis, & Saracenis afflicti. Sic impijssimi fecerunt Witcleuistæ probantes falsissimam pietatem sibi fuisse sermonibus atrocissimis persùs istis sequentes patrem suum Lucium Arianum episcopum. De quo lib. 11. ca. 3. ECCLESIASTICA HISTORIA. Qui † cum esset Arianæ partis episcopus, continuò ad ouem Petrum Athanasij successorem aduolat lupus. Et Petrus quidem nauem protinus conscendens, ad vrbem Romam profugit. Lucius verò tanquàm materia sibi crudelitatis oblata, sæuior et ga cæteros efficiebatur, & ibat in sanguine, vt ne speciem quidem religionis seruare videretur: cuius primo ingressu tanta etiam turpia in virgines & continentes ecclesiæ gesta sunt, quę nec in persecutione gentilium memorantur. In de post fugas ciuium & exilia, post cædes, tormenta, flammasque: quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit. Vastat eremum, & bella quiescentibus indicit: tria millia simul, & eo amplius viros per totam eremum secreta, & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur. Mittit arma tam equitum peditumque manum, tribunos, præpositos, & bellorum duces, tanquam aduersum Barbaros pugnaturus, delegit. Qui cum venissent, nouam speciem belli vident hostes suos gladijs obiectare ceruices, & nihil aliud dicere nisi, Amice ad quid veniſti? AVCTOR. O beati martyres, religione, charitate, & fraterna collectione in vnum contra horrendi hæreti-

Aug. To. 3.

Boemorum impietas.

Lucij Ariani crudelitas.

Eremicolæ martyres.

Matt. 26.

ci

Digitized by Google

ci gladios iam cruore Christiano calentes, inter se indissolubiliter permanentes: plus omni tentatione hac attendunt quod ipsis dixit apostolus Paulus. Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. Fidelis.n.est, qui repromisit, & cõsideremus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut est cõsuetudinis quibusdam, sed & consolantes, & tantò magis, quantò uideritis appropinquantem diem. Hebr. 10. Ita nunc agant contra omnem calliditatem hæreticam indeclinabilem spei suę confessionẽ teneãt, charitate, & bona operatione inuicem prouocent, ne collectionem sanctam sanctorum conuentus & cœtus, sicut est consuetudinis Witcleuistarum, & iniquæ suasionis scindant, aut deserant. Vnde super hunc locum Homil. 19. CHRYSOS. adijcit, q̃ perfectum amorem non deliquentes, congregationem nostram ipsorum, q̃ quidam, ait, faciunt, & Synodos intercidunt. Frater enim à fratre adiutus, ut ciuitas fortis. Sequitur. Putà, si quis uirtuosus, respiciamus ad eum, ut amemus, & amemur. Ab † amore.n.bona opera fiunt. Magnum.n.bonum Synodus.i.commoratio seu cohabitatio, & conuentio: hæc ẽm amorem calidiorem operatur, & ex ea, omnia generantur bona. Nullum.n.est bonum, qd̃ per amorem non fit. Hæc ille. AVCTOR. Hoc † bonum maximum: hoc apostolicum bonum Witcleff subuertit verbis, Witcleuistæ diabolo contra Christum suadente, conatibus: destruẽtes, in quam vineam religionis, quam iuxta scripturã de Aegypto transtulit dominus: eiecit gentes, & plantauit eam. Plantauit certè radices eius, & impleuit terram, operuit montes vmbra famæ eius & arbusta exemplorum eius cedros Dei. Iam destruit Witcleff maceriam eius, dicens solitudinem claustri nullam: uel sacros ritus eius, quibus carnem emacerant: & vindemiat eam spoliando pijs eleemosynis fidelium, omnes qui pertergrediuntur viam, qui est Christus: hic est ergo catulus leonis illius, qui circuit iuxta Petrũ, quærens quem deuoret: qui iuxta prophetiam Iohelis posuit uineam domini in desertũ. Quẽ locum in commentario Iohelis exponens HIERO. Catulum leonis eum intellige, qui eleuatur contra omne, quod dicitur Deus & Religio uel saltem omne dogma peruersum. De cuius contriti molaribus, quæ intrinsecus latent & non videntur, & non facilè uitantur, etiam Psalmista lætatur, dicens, Molas leonum confringet dominus. Si ergo dederimus locum huic genti ut ascendat in nobis, statim ponet vineam nostram in desertum: de qua vinum solebamus facere, quod lætificat cor hominis: & ficus nostra decorticat, siue confringit, ne habeamus in nobis Spiritus sancti dona dulcissima: ne sub viñea nostrà, & ficu vir sanctus requiescat, sub quibus cùm fuerit, aduersari orum impetum non timebit. Non sufficit huic genti uineam disperdere ficumque cõfringere, nisi scrutans scrutetur eas, & quicquid in eis uitale fuerit, interficiat: ut eius uirore consumpto albi atque mortui ramusculi maneant. Idem super Iohelem textu, Molares eius, vt catuli leonis posuit vineam meam in desertum. Bene notat quare uineam destruit, ne sub ea vir sanctus aliquis requiescat. Ideò scrutans scrutatur, & quicquid inest uitale, uel sanctum, interficit, nè in aspectu tantæ cæcitatis, hæresis eius uilis, & execranda compareat, propter hoc necesse est obturare aurem ecclesię & colorem eius optimum immutare.

Chry. To. 4

Charitatis bona. 12

13

Religionis præconia.

1. Petr. 5.

Hier. To. 6.

Psal. 57.

¶AD CONTVMELIAS WITCLEFF, de religiosis perfectis. Ca. LXXXVIII.

SVMMA.

1 *Religio omnis Christiana, quòd ortum habeat à cruce, contra cuius cultores uociferatur cum Iudæis* Witcleff.

2 *Christi patientia, & potentia ostenditur.*

3 *Secta quatuor, in quas inuehitur* Witcleff, *& fœtentes dicit, quæ sint.*

4 *Religiosi, & fideles Christiani, quibus sint odor mortis in mortem.*

5 *Resistendum quòd sit* Witcleff, *& alijs hæreticis fortiter, à religiosis & Christianis sacerdotibus.*

IS iniquitatibus nõdum cõtẽtus Witcleff, suasionibus pessimis superaddit contumelias & opprobria inaudita. Vocat merdosos ordines, & apostemata, globos & conglobatos appellat nouos, inutiles laruatosque diabolos, semp inhians, semper vociferans cũ Iudæis, ut de religione crucis Christus desecẽdat in suis, ut suis satisfaciat hæreticis, & credãt in eum. Omnis † .n. religio Christiana ortũ hẽt à cruce, & dixit cultor eius, Mihi absit gloriari, nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi. Et oĩa quæ portat opprobria, pro religioso cultu simul eaĩ cruce portat cũ Christo Iesu, forsan uerba tam horrida non formasset mens hominis, sed ipse clamauit in eo contra membra Christi, qui more insultantium Iudæorum clamabant contra p sonam Christi, dum dicerent blasphemãtes. Vah qui destruis templum Dei, saluum fac temetipsum descendens de cruce, & ipsi summi sacerdotes lollardici: Alios saluos faciunt isti ordines per orationes & traditiones friuolas, seipsos non possunt saluare à tormentis verborum no-

Gal. 6.

Matt. 27.

strorum: idcirco de religionis suæ cruce descendant, vt videamus eos lollardizare nobiscum, & credemus eis. At libro 4. de Symbolo AVGVS. Qualis vox velut victoriæ illorum fuit dicentiũ Si filius Dei es, descende de cruce. Sed hoc ille per eos clamabat, qui patientiam Christo auferre cupiebat: vt excitatus insultationibus Iudæorum, demonstraret potentiam, sed perderet patientiam. Ille autem rex fortis, & singulare consilium, per quod nascitur, & regitur omne sanũ consilium, utranque aciem respiciebat, & patiẽtiæ, & potentiæ, & quòd seruauit, exhibuit. Nã
2 † & patientiam seruauit, quia de cruce non descendit, & potentiam demonstrauit, quia de sepulchro surrexit. Dum in cruce pependit, victoria erat Iudæorum, dum de sepulchro surrexit, vera Iudæorum confusio, & sempiterna victoria Christianorum. Et infrà. Non solùm actum est hoc certamen, sed & nunc agitur. Pugnatur, laborant membra Christi vrgente aduersario, resistitur illi, quoniam caput nostrum iam sedet in cælo. Ad hoc ille pugnare voluit, vt te doceret quomodo vinceres. Sed si vires tuæ paruæ sunt, ipsum inuoca Saluatorem, quem inuoco adiutorem, cùm te prospexit fideliter inuocantem: qui pro te pependit in ligno, & hic victoriam, & coronam victoriæ præparabit in cælo. Hæc ille. AVCTOR. Hac autem spe fultæ Christi religiones in Anglia ipsa bestia resonãte, & vrgente in persona sua, & multiplici alicna, dum adeò vineret, vt acciperet actius strepẽtes inaniter, tanquam Baalitæ Prophetæ defecerant, ipsi verò ordines nihilominus cruci Christi Iesu immobiles adhæserunt, quia tanquam membra instar capitis seruant in cruce patientiam, & in resurgente religione contra impios Witcleuistas insultantes ostendunt potentiam. Audite crocitãtem hæreticum tractatu de. 7. do
4 nis ca. 7. Hic notent fideles quomodo isti noueli ordines & omnes istæ sectæ. 4. timuerunt vbi non erat timor, quia plus amant ordinem suum merdosum, quàm sectam vel ordinem Christianum. & infrà. Propter inordinatum amorem, quem habent ad talem merdosum ordinem conseruandum. Et tractatu de oratione. Sicut medicus euacuat superfluitates intrinsecus sanando homines, educit apostemata & putrefactiones quæ partes naturales corrumperent: sic spiritualis medicus ad sanationem corporis ecclesiæ niteretur. Sequitur. Vel ergo conuertat ecclesia has sectas quatuor ad sectam simplicem Christianam, uel illas euacuet, propter sanitatẽ corporis ecclesiæ conseruandam. Et ita conuertat illas, uel assimilando partibus veris quòd foret grande miraculum propter innatum toxi-
3 cum. Hæc Witcleff. AVCTOR. Quatuor † se-

A ctas hic notat fabulosè episcopos & archidiaconos cum officialibus, monachos, canonicos atque fratres. Sed parcat Christus Iesus pijs cultoribus suæ legis: concedatque participes suos ire gaudentes à conspectu huius concilij, quoniam digni sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. In nouitia mea religione hoc didici: beatos esse vos omnes, cùm vos oderint homines, & separauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis, gaudete, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlo. Gaudere nos iubemur nõ tristari in die qua summa nobis merces in cælo conscribitur, quid tunc oberit quòd separent nos? Quid quòd eijciant nomen nostrum tanquam malum, tanquam apostema tanquam uenenum, tãquam merdas fœtentis odoris? Respice prius cui fœtemus si Witcleff, Pharaoni, & Aegyptijs Lollardianis: hoc sanctus Moyses pro summa religione sustinuit, & Aaron frater eius, dicentibus eis quibusdam de
B præpositis Israel, sed dubiis, Ex qua die intrastis uos & existis ad Pharaonem, fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & seruis eius & præbuistis eis gladiem, vt occideret nos. Exodi quinto. Super quem locum Homilia tertia Exod. ORIGEN. Veram dicunt isti, licèt ignorant fortasse quod dicunt, sicut Caiphas verum dicebat, quod expedit uobis, ut moriatur vnus pro populo: sed quid diceret nesciebat. Nam ut Apostolus dicit. Christi bonus odor sumus: sed aliis, inquit, odor de uita in uitam: aliis autem odor de morte in mortem: ita & propheticus sermo suauis est odor credentibus, dubijs uero, & incredulis, & his, qui se populum confitentur esse Pharaonis, odor execrabilis efficitur. Hæc ille. AV-
C CTOR. Bene † dicit Origenes religiosos, & fideles Christi esse odorem mortis in mortem, & venenum, sed iis, qui Deo mortui sunt: quemadmodum Paulus & Apostoli erant pseudoapostolis, & Christus dominus iuxta prophetiam Simeonis, Positus erat in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel. Retera propter deprehensiones hæresum suarum, & hortamenta publicæ fidei contra Witcleff tunc incœpit frendere Pharao cùm suis Lollardis, tunc coram eis cœpimus nos fœtere, sicut scribitur, ex qua die intrastis ad Pharaonem fœtere fecistis odorem nostrum. Et Moyses ipse ad Dominum ait: quia ex quo locutus sum cum Pharaone affligit populum tuum. Vbi ORIGENES. Certum est enim quòd antequàm sermo Dei audiatur, antequam prædicatio diuina noscatur, non est tribulatio, non est tentatio: quia nisi buccinet tuba,

Act. 5.

Matt. 5.

Exo. 5.

Ori. To. 1. Io. 11. 2. Cor. 2.

Luc. 2.

Orig. To. 1

Digitized by Google

bi,non committitur bellum, vbi verò signum belli tuba prædicationis ostenderit, ibi omnis tribulationum pugna,ibi afflictio consurgit. Sequitur.Priusquam enim ueniret sermo, qui argueret vitia intra te,in pace durabant, sed ubi sermo dei facere cœpit uniuscuiusque discrimẽ, tunc perturbatio magna consurgit: & sine fine nascitur bellum. Cum iniustitia enim quando potest conuenire iustitia,cum sobrietate ebrietas,cùm ueritate,mendacium? Et ideò non magnoperè perturbemur,si uidetur odor noster execrabilis esse Pharaoni.Execrationi nanque uiris ducitur uirtus.Quin potius,ut in posterioribus dicit,quia stetit Moyses ante Pharaonem: stemus etiam nos cótra Pharaonem, & non inflectamur,neque inclinemus,sed stemus succincti lumbos nostros in veritate, & calceati pedes in præparatione & prædicatione Euangelii pacis. Sic enim nos exhortatur Apostolùs,dicens. state ergo,& nolite iterum iugo seruitutis inhærere.Et infrà.Stemus ergo ante Pharaonem,id-est,obsistamus ei in certamine, sicut & Petrus Apostolus dicit,Cui resistite fortes in fide. Si enim fortiter steterimus, consequetur & illud quòd orat Paulus pro discipulis suis dicẽs.Quia Deus conteret Satanam sub pedibus vestris uelociter. Quantò enim nos constantiùs, & fortiùs stabimus,tantò magis infirmus & inualidus erit Pharao.Si autem nos uel infirmi cœperimus esse,uel dubii,ille aduersum nos ualidior, & constantior fiet.Et sequitur. Hoc idem nanque Iacobus Apostolus hortatur dicens,Resistite autem Zabulo,& fugiet à uobis.Sed & conteratur Satanas sub pedibus nostris, sicut & Pharao demersus est in mari,& in profundum abyssi extinctus. Hæc ille. AVCTOR. Reuera si resistatur diabolo Lollardorum patrono fugiet à facie bellatorum.Credatis nulli eum parcituru cùm uincat:quia sicut suprà dictum est, nõ potest iniustitiæ conuenire iustitia,nec aliquid uitium cum uirtute, ideo aut fortiter certãdum est &uincere,aut ignauiter succumbẽdo cludelissimè trucidari.Nec solùm hoc modo fiũt catholici religiosi fœtentes & despecti:sed scelerato-rum persecutione,æstuatione & lingua, etiam uiris simplicibus & catholicis turpes reputantur & uiles: quemadmodum de capite nostro Christo Esaias luctum expresit fidelium.Vidimus eum, & non erat aspectus, & desideraui-mus eum despectum,& nouissimum uirorum. Virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi absconditus est vultus eius, & despectus. Vnde nec reputauimus eum. Et nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Et cum iniquis deputatus est. Ita profecto corpus eius(quæ est ecclesia) horum persequutione,& linguarum ictu conteritur omnis decor eius,omnis species eius,omnis sanctitas, quæ non est eorum tabe polluta: deperit etiam in quorundam oculis, qui catholici nominantur,& facultatibus inuident sacerdotum.Sed hæc in exterioribus eius:omnis autem gloria filiæ regis abintus est.Vnde libro primo de sermone domini in monte textu, Beati eritis cùm maledixerint uobis homines. AVGVSTIN. Animaduertat, quisquis delicias huius seculi,& facultates rerum temporaliũ quærit in nomine Christiano,intrinsecus esse beatitudinem nostrã,sicut animæ fideli ore prophetitico dicitur. Omnis pulchritudo filiæ regis &c. Nam extrinsecus maledicta, & persequutiones, & detractiones permittuntur, de quibus tamen magna merces in cælis est,quæ sentitur in corde per patientiam eorum,qui iam possunt dicere,Gloriamur in tribulationibus,scientes quoniam tribulatio patientiam operatur,patientia probationem,probatio uerò spem, spes autem non confundit. Hæc ille. AVCTOR. Ecce apostemata sacerdotum, ecce merdæ religiosorum, in quas polluto ore hæreticus suo spuit,qui delicias huius seculi,& facultates quærit ecclesiæ in nomine Christiano,non tangunt religionis intrinseca, sed sunt Deo odibiles persecutiones,& detractiones,de quibus nobis restat merces in cælis.

Rph.6. Gal.6. 1.Pet.5. Esa.53. Psal.44. Matt.5. Aug.To.4. Rom.5

¶AD CONTVMELIAS WITCLEFF de nouitate religionum.Ca.LXXXIX.

SVMMA.

1 *Paulus quomodo Epicureis & Stoicis philosophis nuntiator nouorum dæmoniorum dictus, & quare.*

2 *Religio etiam si noua sit,& ita calũniosè ab Witcleff dicatur,quòd non sit iniuria,ostenditur.*

3 *Religio quòd sit in Christo fundata, & antiquæ Dei hæreditas,contra Witcleff.*

4 *Carmelitarum ordinis uetustas.*

5 *Ioannes patriarcha Hierosolymitanus.*

6 *Elias cum Maria comparatur.*

7 *Nubecula Eliæ uisa quid significet.*

8 *Carmelitæ primi quomodo castitatem perpetuam nouerunt.Et quare Carmelitæ appellati.*

9 *Elias primus hominum uirgo perpetuus, & Maria inter fœminas.*

10 *Epistola multorum episcoporum ad Bonifacium Papam octauum pro Carmelitis,per quam eorũ antiquitas probatur.*

ADDIT nouitates ordinum, ut odia ingerat: de diabolo cap. 1. Istæ sectæ nolunt de secta Christi & eius regula contentari, sed vnam nouam in multis friuolam, & legi Christi contrariam machinatur: ideo nō solū videntur esse Satanas, sed ipse diabolus tanquā Iudas. Hæc Witcleff. AVCTOR. Diiudicet Christus verba ista, sine ratione, sine scriptura, ex sola cholera vetustæ amaritudinis, & indignationis efflata, & sicut historicus Martis. Quidquid homo est aperit pestis natura prophana, Morte patet. Et iterum. Nec quā tū toto de corpore debet. Effluit in terras sæuū sed mēbra venenū Decoquit in minimum, sed
Act.17. 1 contrahit omnia virtus. Hoc † modo Paulus ipse Epicureis & stoicis philosophis nuntiator nouorum dęmoniorum dicebatur esse, quia Iesum & eius resurrectionem annuntiabat eis. Et alij. Noua quædam in auribus nostris. Et sermonē nouitatis non horruit Iesus Christus dicēte apo
Heb.x. stolo Hebræ. x. Initiauit nobis viam nouam. & dicendo nouum, veterauit prius. Et Ioannes in
Apo.3. Apocalypsi dicit. Figura totiùs ecclesiæ Christi nomen ciuitatis Dei mei nouę Hierusalem. Vbi
Aug. To.9. in expositione Apocal. sermone. 3. AVGV. Nouam Hierusalem cælestem ecclesiam dicit, quæ à domino nascitur. Nouam igitur dicitur pro nouitate nominis Christiani: & quia ex ueteribus noui efficimur. Hæc ille. AVCTOR. Po-
2 ne † igitur religionem nostram nouam, non est iniuria. Origo eius expostulat, quia & mater eius noua est, ex qua trahit originem. An non ipsa est mater nostra, noua nupta, agni sponsa? Hanc ego nouitatem semper exopto, & ad illorum fratrum si ueniamus exordium, de eorum
Bernardus. nouitate lætabimur, quorum. s. nouitatem epistola ad fratres de monte extollit BERNARD'VS. Ad Dei gloriam, & magnam coronam uestram, & gaudium omnium bonorum hoc sanctę nouitatis instauretur ornamentum. Nouita
Psal.8. tem uerò dico, propter linguas nequā (à quarū contradictione abscondat uos Deus in abscondito faciei suæ) hominū impiorum, qui cùm manifestum lumen ueritatis obnubilare nō queūt, de solo nouitatis nomine cauillātur, veteres ipsi
Matt.9. & in ueteri mēte nescientes noua meditari, utres ueteres non capientes uinū nouum: quod si eis
3 infunderetur, rumperentur. Sed † hæc nouitas non est nouella uanitas. Res enim est antiquę religionis profectò fundatæ in Christo, antiqua hæreditas Dei à tempore apostolorum præmōstrata. Iamq; nouæ gratiæ sole exorto in Ioanne baptista instaurata & innouata, ab ipso domino familiarissimè celebrata: ab eius discipulis ipso præsente concupita. Et infrà. Post passionem ue-
4 rò Domini calente adhuc in cordibus fidelium

A effusi sanguinis eius recen timomoria, solitarii hāc uitam eligentibus, paupertatem spiritus sectantibus, & in spiritalibus exercitijs contēplatione pingue otium alterum in alterum zelātibus, deserta repleta sunt. Ex quibus legimus Paulum, Macharium, Antoniū, Arsenium, & alios quoq; plures in sancta huius conseruationis regula cōsulares uiros, egregia nomina in ciuitate Dei, & triumphales titulos habentes de uictoria seculi, & principis huius mundi & corporis sui: de cultu animi & domini Dei sui. Sileant ergo, qui in tenebris de luce iudicantes nos arguunt nouitatis, ex abūdantia malæ uoluntatis ipsi potiùs arguēdi vetustatis & uanitatis. Hęc ibi ca. 1.
AVCT. Iam dicat Witcleff uanitatem suā quā diligit, aut fileat perpetuò à mendacio quod sequærit, sācti patris Bernardi cathena ligatus. Dicit non esse religionem in Christo fundatā: dicit pluries, & nunquam probat: dicit semel Bernar
B dus, & probat in Christo fundatam, & à discipulis affectatam, & in diserta plena, deinceps dum adhuc recens calor sanguinis Christi in memoria fidelium haberetur traductā: quomodo tūc per trecētos annos post ascensionē Dñi moras. fecit religio, antequā uenit in mundū, sicut mille locis falsē dicit Wit. est tamē nouella res inq̄t pater: sed nō nouella uanitas, imò res antiquę religionis in Christo ipso fundatæ, & antiq̄ hæreditas ecclesiæ Dei, & prophetarum tēpore præmonstrata. His uerbis occurrit Witcleff, inuidēs religioni toti perfectæ antiquitatis titulos in suis fratribus Carmelitis. libro de ecclesia & membris eius. capitu. 6. Carmelitæ inquiunt cū ante incarnationem Domini fundati, & beatam uirginem patronam habeant singularem, patet eorum excellentia supra cunctos. Nam ut fingunt Elias fundauit eos in monte Carmelo tan-
C quā filios prophetarum. Sequitur. Fratres etiam beatæ uirginis debent dici. Hæc Witcleff. AV- *Carmelitarum uetustas.*
CTOR. Quod dicit Carmelitæ hoc inquiunt, p̄ iudicium infert testimonio Carmelitæ. Nolo dicat cum perfidis Iudæis, Tu de te ipso testimo- *Io.8.*
niū perhibes, testimonium tuum non est uerū: sed testetur amicus Armachanus in sermone de conceptione beatæ uirginis Mariæ, quem prædicauit anno Domini millesimo. 34 2. in conuentu Carmelitarū Auinione, & hēt exordiū. Aue Armach. Anōn meritò dicimus illi Aue, quæ sic erat illustrata uirtutibus in origine? Vtique hanc illustrationem in suo ortu hic sanctus, ac peculiaris, & antiquus ordo suus Carmelitarum prætendit in habitu: qui hoc festum ipsius singulariter solennizat, candorem habitus sui, ut existimo prudenter, & deuotè referens ad hoc
4 factum. Miramini † forsan, quia dixi ordo suus peculiaris, & antiquus, cùm ueritate attenta

ta nullatenus sit mirandum, quoniam ut dicunt fide dignæ historiæ a tempore Eliæ & Elisæi, qui sæpius morabantur in monte Carmelo iuxta Nazareth ciuitatem Dominæ nostræ ad trimilliaria, solebant homines deuoti secretiùs habitare vsque ad tempora saluatoris: & tunc illi Eremitæ prædicantibus Apostolis, inter cæteros sunt conuersi, & in uno latere montis ipsius primò ecclesiam, siue oratorium in honorẽ beatæ uirginis construxerunt in loco illo. s. in quo didicerant ipsam in vita sua cum sodalibus virginibus cohabitasse. Et ob hoc nimirum inter omnes religiosos Dominæ nostræ primitùs sũt ascripti, vt vocarentur fratres beatæ Mariæ de monte Carmelo. Quia insuper in principio nascentis ecclesiæ in partibus illis prædicando Euangelium sollicitissimè laborarunt, & consequenti tempore à Ioanne Hierosolymitano Patriarcha regulam viuendi cõiter sanctorum Paulini & Basilij susceperunt, meritò gaudent præ cæteris ordinibus antiquitatis honore. Vnde rationabiliter hic ordo propter hanc prærogatiam duplicem ab omnibus in magna reuerentia est habendus. Hæc ille. AVCTOR. Taceant Carmelitæ, dum talis & tantus testis magnus in dubiè præsul ecclesiæ, & vir altæ peritiæ in sacris literis, testimonium perhibeat Carmelitis ordinem suum dixerat, dum virginem sacram commemorat: & primo omnium illi virgini dedicatum, & in cubiculo illo virginis post eius obitum monasticè conuersantem: qui a prophetis sanctis Elia & Elisæo priùs incepit: post saluatoris aduentum cum Apostolis in euangelio solicitissimè laborauit, à Ioanne patriarcha Hierosolymitano primo Carmelitæ regulam viuendi Græcè scriptam accepit, quam pleniore post sub Alberto itidem patriarcha forma digestam inspexit. Hic Ioannes † quantum reor. 44. al sancto Iacobo tempore quo Ciricius post Damasum Romæ rexit, Hierosolymis ipse sedit, & *refecit ecclesias, ut habetur lib. 11. Ecclesiasticæ historiæ cap. 18. Qui item tempore Archadij & Honorij Imperatorum ad Caprasium monachum montis Carmeli de peculiaribus gestis Carmelitarum (quod hactenus translatum in Latinum habetur volumen) descripsit, in quo secundùm veritatem historiæ ingentem conformitatem inuenit Eliæ prophetæ virginis sacræ Mariæ. Quia † virgo primus Elias inter mares, virgo prima inter fœminas: qua contemplata est idcirco procul Elias 3. Reg. 18. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem inter genua sua & dicit ad puerum suum. Ascende, & prospice contra mare: qui cùm ascendisset, & contemplatus esset, ait, non est quicquam. Rursum ait illi, reuertere septem uicibus, in septima autem uice, Ecce † nubecula parua quasi uestigium hominis ascendebat de mari. In quem passum lib. prædicto ad Caprasium monachum IOAN. XI, 1. Quemadmodum hæc nubecula. s. beata Maria in septima generationum prædictarum ætate fuit nata, ita etiam fuit in eadem septima ætate à discipulis Eliæ visa in Carmelum speciali ter ascendere. Nam antequam decem generationes ascendissent à Melchi, à quo vna ætas incepit, fuerunt dicti professores huius religionis in Hierusalem. Sequitur. In septima (inquit) uice ecce nubecula parua. s. beata Maria quasi vestigium hominis descendebat in Carmelum, quæ ideo visa fuit quasi vestigium hominis ascẽdere, quia in hoc suo spirituali ascensu non fœminam, quam imitaretur, sed hominem habuit in exemplum. Sequitur. Nemo autem vnquam ad hanc ascendit circumcisionis scientiam, priusquam Elias, & puer eius. s. cœtus filiorum prophetarum discipulorum eius, ascendit. Ipsi † nanque primi uirorum seipsos domino per uirginitatem perpetuam sponte dedicantes, castrauerunt prorsus venereis voluptatibus suas mentes, & propterea appellati Carmelitæ, quod modo interpretatum est, scientes circumcisionem: quia hoc quod circumcisio indicat, scire uerunt adimplere perfectè. Et infra ad montem quo Carmeli. i. ad hanc altam circumcisionis scientiam nubecula. s. beata Maria ideo quasi uestigium hominis ascendebat, quia non fœmina, sed homo. s. Elias exemplum ascendendi ei præbebat, quem ipsa imitari satagebat. Nam † sicut Elias primus præputium impudicitiæ sciuit a sua carne & mente prorsus circumcidere, dum primus inter homines studuit virginitatem perpetuam sponte inchoare, ita postea beata dei genitrix præputium impudicitiæ sciuit exemplo Eliæ à se penitus circumcidere: dum quasi vestigium hominis illius elegit prima fœminarum propter Deum in perpetua virginitate viuere. Hæc ille. AVCTOR. Ad tantum patet dictum Ricardi de cognatione tituli ordinis, quẽ inchoauit Elias ad sanctæ uirginis patronatum quæ prima virgo fœmina prophetæ in uirginitatis perpetuę uoto succesit: ut ita respondeatur Witcleff contra patronatum uirginis molienti. Sed adhuc libet testes antiquitatis recentiores audire. Accedat † concors præsulum cœtus, qui Bonifacio octauo Papę de terra sancta pro prędicto ordine concorditer sic scripserunt, s. Beatissimo in Christo patri ac domino Bonifacio diuina prouidentia &c. Nichosiensis archiepiscopus. s. episcopus Ebronensis uenerabilis patris domini Patriarchę Hierosolymitani vicarius, Guillermus Tebiriadensis episco-

Nubecula Eliæ visa

Carmelitæ primi castitatẽ perpetuam uouerunt.

Carmelus. Elias primus hominum virgo & perpetuus, Maria inter fœminas.

Epistola multorum episcoporũ pro Carmelitis.

Ioannes Patriarca 5

*restituit

Eliæ cum Maria cõparatio 3. Reg. 18. 6

10

bus,eius ad Deum oratores assidui, deuota pedum oscula beatorum,& cum terræ sanctæ recommendatione seipsos. Et infrà. Credimus.nos non ignorare pater sancte, qualiter ordo fratrum beatæ Mariæ ordinis de monte Carmelo, qui inter cæteras sacras religiones apostolicæ sedi deuotas claret deuotione conspicua, fuit in cismarinis partibus à tempore cuius non extat memoria à prædictis patribus in eiusdē terræ sanctæ solatium institutus, cuius aliis longè, lateque postmodùm opitulatione diuina extensis, fratres eiusdem ordinis subuentioni eiusdē terræ sanctæ deuotione penè ineffabili deuouentes, quæ manus pietatis subministrabat eisdem tenui particula pro suis supportandis necessitatibus retenta, fratribus domorum suarū præmissarum partium ministrabant deuotius in fæpe dictæ terræ subsidium conuertenda. Terminatur epistola, Datum Acon, anno domini millesimo ducentesimo septuagesimosecundo mensis Septembris. AVCT. In hoc suo scripto affirmabant pastores isti primi prædictum ordinem in illis partibus à tempore, cuius non erat tunc eis memoria à sanctis patribus institutum. Et correspondenter eis magister hospitalis sancti Ioannis cum magistro militiæ templi in sua epistola eidem summo Pontifici sanctissimo inquiunt pariter. Domino Bonifacio diuina prouidentia, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ summo Pontifici Frater Nicolaus Lorginus, domus hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani magister,& pauperum Christi custos. Ac frater Guillermus de Bello loco, pauperis militiæ templi magister humilis, cum supplici terræ sanctæ recommendatione, deuota pedum
Psal.136. oscula sanctorum. Sedentes super flumina Babylonis, flere amarè proh dolor compellimur, dum terram illam quasi factam naufragam conspicimus iugi persecutionis infligi sagittis, & ualidis fluctuum impulsibus agitari, quā eius beauit præsentia, qui in ea pro redemptione humani generis immolatus manibus tradi, non dubitauit nocentium,& crucis amaritudinem gustare. Et infrà. Inueuimus siquidem in nostræ memoriæ tabula exaratum, quòd ordo fratrum beatæ Mariæ de monte Carmelo in cismarinis partibus à tempore, quo memoria non existit à sanctis patribus, in eiusdem terræ sanctæ solatium extitit institutus. Scriptum. Acon 12. die mensis Iulii, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimoquarto. AVCTOR. Audiat testes istos Witcleff, quamuis iudex iniquus, non à re, quam testantur remoti, non ab eius experientia sunt longinqui: eiusdem erant terræ sanctæ coloni, domestici, uicini, noti negotio, de quo tractant, scriptis pronuntiant, literis exponunt, chirographis protestantur: quòd ordinis antiquitas, aut initium omnium hominum tunc ibi uiuentium memorias superauit. A tempore, inquiunt, quo memoria non existit. Nunquid sectæ Witcleuistæ tanta est antiquitas? Nunquid ipsa prorupit in Angliam à tempore, quo memoria non existit, aut vt in caput tanti falsigraphi retorqueamus calumniam? Quadraginta anni sunt, ex quo mortuus est impius Witcleff, & hoc anno incineratus est,& penè quinquaginta annos nondum habet hæc nouitas detestanda. Fateor tamen eius antiquitatem in uetustis hæreticis, plantationem uerò eius, quàm nouellā, utinam Christo propitiante tam nullam, prout de hæreticis in maiori Breuiario super uersum Psalmi. 129. Filiæ tuæ sicut nouellæ plantatio- Psal. 129.
nes à iuuentute sua. HIERON. Plantatio eorum non est uetus, sed nouella: non est enim de ueteri lege, non est de prophetis, non de apostolis, sed de nouis est magistris, filiæ eorum sicut nouellæ plantationes à sua iuuentute: sed iuuenes sunt, licèt multæ sint hæreses: ueteres tamen, cùm quotidie mutantur,& doctrinas suas innouant, nouæ sunt, non enim sunt ueterum magistrorum errore contenti, sed quotidie ipsi noua reperiunt. Hæc ille.

¶ AD ARGVTIAS VVITCLEFF contra religionem perfectam. Primò, quia fit contra honorem parentum. Secundò, quia non est perfectior religione uulgi: & tertiò, quia est ea imperfectior auctoritate, leuitate,& necessitate. Cap. XC.

SVMMA.

1 *Parentes quòd sint honorandi,& quando contemnendi.*
2 *Religionis obseruantia quòd non sit contra honorem parentum, aduersus Witcleff.*
3 *Religio perfectorum quæ sit.*
4 *Paupertatem quātum præceperit Christus perfectis supra perfectionem mandatorum, ostenditur.*
5 *Witcleff aduersus religiones perfectas consentio & ad eam responsio.*

SVnt aliæ multæ argutiæ usuales, quibus pollutus, & immundus hæreticus sacram religionem perfectorum semper blasphemat, quas ab abbreuiationem scripturæ surda libenter aure transirem sed ædificandæ fidei charitas parumper ad eas soluendas currentem pedem remorari compellit. Quotidiana eius instantia est, religionem perfectam contra Christi præceptum esse statutam putà contra honorem parentum, quem per assi-

duam

duum clauſtri cuſtodiam derelinquunt. Vnde ſo
Pſal. 118. let illud eis imprecari Pſalmiſtæ, Maledicti, qui declinant à mandatis tuis. Qui de calamo Manichæi argumentum arripuit, ſolutionem eius de calamo Auguſtini poterat habuiſſe. Nam Adimantus non tantùm religionis regulam, ſed & euangelium Chriſti hoc mandatum legis veteris interemiſſe dicebat, contra quem cap. 6. AVGVST. Huic loco, vbi de honorandis parentibus Deus præcipit illum euangelij locum,
Aug. To. 6 Manichæi dicunt eſſe contrarium, vbi dominus
Matt. 8. Lu. 9. cuidam dicenti: Ibo primùm vt ſepeliam patrẽ meum: Reſpondit, ſine mortuos vt mortuos ſuos ſepeliant. Tu autem veni, & annuntia regnum Dei. Quod eodem ſoluitur, quo & illud ſuperius, vbi dictum eſt de vxore relinquenda propter regnum cœlorum, & parẽtes debemus honorare, & eos tamen propter annuntiationẽ regni Dei nulla impietate contemnimus. Sic certus gradus eſt ad dilectionem Dei, & ideò reſpondenti, quòd omnia mandata illa ſeruaui, dicit ei vnum deeſſe, ſi vult eſſe perfectus, ut vendat omnia quæ habet, & det ea pauperibus, & ſe
1 quatur eum. Ex † quo manifeſtum eſt, & ho-
Matt. 19. norem parentum in gradu ſuo eſſe ſeruandum: & eos tamen in diuini amoris comparatione, præſertim ſi impedimento ſunt, ſine vlla dubitatione oportere contemni. Nam & in ſcripturis ueteribus habes poſitum, Qui dicit patri & matri non noui uos, & qui filios ſuos nõ agnoſcit, ipſe cognouit tuum teſtamentum. Ergo ſi in nouo teſtamento commendatur parentum dilectio, & in ueteri commendatur contemptus, ex utroque aptè ſibi duo teſtamenta conſentiunt. Hæc ille. AVCT. In utroque teſtamento commendatur parentum honor, in utroque contemptus, honor uſque ad certum gradum, ne ſi ultrà pergat, Dei minuatur dilectio. Quid ex his ſcripturis concluſit Auguſtinus? Parentes ſuo gradu honorandos, ſed propter annuntiationẽ regni cœleſtis propter perfectionis uotum, quo quis, cunctis uenditis, Chriſtus ſequatur, contemnendos eſſe parentes, ſi impedimento afſuerint. Et item denuo reſumit, & corroborat cap. 6. ad quendam comitem idem AVGV. Iubet
Auguſt. lib. de ſalutar. documẽtis c. 21. To 4. ſcriptura parentes noſtros, ut propria uiſcera diligere: ſi tamen nos accedere ad ſeruitium Chriſti non prohibeant: ſi autem prohibuerint, nec ſepultura à nobis illis debetur. Chriſtus diligendus ſuper parentes noſtros, quia non nobis tribuunt ea, quæ Chriſtus. Ipſe enim dicit
Matt. 10. 5 in euãgelio, Qui amat patrem, aut matrem, aut filios, aut agros plus quàm me, non eſt me dignus. AVCT. Vides ergo quòd † ad intentionẽ
2 Chriſti legiferi obſeruantia religionis non eſt contra honorem parentum, qui ſuo gradu tenendus eſt: non tamẽ propter illum perfectionis quam Chriſtus prædicat, abolenda, quia tunc parentum honor præterit gradum ſuum. De cætero ergo non in religioſos viros, ſed in Chriſtum, ſi audeas, blaſphemeris, qui docuit parentes contemnere propter perfectionem conſequendam ſuper mandata maiorem, nec ipſi declinant à mandatis, quia mandata ſic ſumpſerant: ſic hæretici Witcleuiſtæ, qui Chriſti iuſſa complentes deſpiciunt. Vnde in maiori breuia- Pſal. 118.
rio ſuper eundem verſum HIERO. Maledicti ſunt illi, qui à mandatis Dei declinant, ſed tunc pleniùs maledictione erunt maledicti. i. hæretici, vel reliqui reprobi, quando dicturus erit Do Matt. 15.
minus: Ite maledicti in ignem æternum. Hæc ille. AVCT. Gerit item ad inuentionem cordis ſui, quòd religio perfectorum non ſit vulgi religione perfectior, quia & ipſi, inquit, ad caſtitatem, paupertatem, & obedientiam tenentur in religione ſimplici Chriſtiana: tertia parB te ſermonum ſermone. 29. Vulpina iſta cautela quid proficit perfectioni ſuæ prætenſæ, & qualiter magnificat ſectatores, aut æquat per3 fectis? AVCT. Non † eſt omnium caſtitas perfectorum, nec obedientia, vel paupertas, ſed vſque ad cælibatum caſtitas, vſque ad ſui contemptum humilitas, vſque ad nuditatem & abdicationem rei temporalis extremam, paupertas: hæc eſt religio perfectorum. Sic ne ſunt omnes tui de ſecta vulgi caſti? Sic ne obedientes, & non nudo affectu, ſed re ipſa pauperes, & detonſi, ſicut ſupra Pſal. 94. verſu, nos autem populus paſcuæ eius. AVGVS. Tanquam grex Aug. To. 8
detonſarum, quia ſarcinas ſeculi depoſuerunt. Nonne detonſæ erant oues illæ, de quibus paulò antè dicebat, quos præceptum Dei totonC derat dicentis. Vade, & vende omnia tua, & Matt. 18.
da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni & ſequere me? Fecerunt hoc præceptũ, detonſi venerunt. Hæc ille. AVCTOR. Attẽde
4 † paupertatem quantum præcepit Chriſtus perfectis ſupra perfectionem mandatorum, quæ eſt, non ſummitates pilorum reſcindere, ſed planè detondere: non à longe Chriſtum pauperem imitari, ſicut de Petro legitur, quòd ſequebatur à lõge, ſed re ipſa ſarcinas mundi deponere: hoc præceptum non ſolùm voto imitari, ſed facere, & detonſa pelle venire. Hoc modo faciant uota ſua domino Witcleuiſtæ, & reddant, & tunc iuuante Chriſto in numerum perfectorum ſuorum aſſurgant. Contentio † item eius canina
5 contra lunam eſt, qua contra religiones perfectas latrat per uias, & domos, ſine euangelio, ſine ſancto patre, ſine ratione ſic arguens ceruicoſe. Communis Chriſti religio eſt omni tali perfecta religione excelſior, auctoritate, leui-

tate

tate,& necessitate:ergo auctoritatiuor, leuior, aut communior,& necessarior,ergo melior. Auctoritatiuior est,quia Christus est auctor eius: leuior & communior est,ut patet, quia est pauciorib. onerata ritibus,& necessarior est, quia sine illa nullus potest saluari, sine religione perfecta multi uel omnes possunt saluari. Hæc ille in sermonibus,& dialogis, & centies alibi. AVCTOR. Talibus friuolis quanta impietas decipere populares, & uelut pecora ducere ad mactandum. Soluamus ista, salutem populi Christiani inchoantes ab ultimo. Est(inquit)religio Christi communis,nostra religione priuata necessarior,sicut dictum est. Et interrogo ego rursus,vtrum sacerdotium, aut episcopatus sit religio Christi communis? uidetur contra hoc esse, quod argumentum tuum concluſit, quia sine sacerdotio humano seorsum capto huius ecclesiæ militantis potest quis saluari, sine Christiana religione nullus potest saluari: ergo illa est ista necessarior: vt autem tollatur omnis uerbi

Aug. To.7 difformitas,audiatur quid dixerit. lib. 2. contra Cresconium cap.11. AVGVS. Sicut in accipiendis his rebus possunt esse iustæ causæ cur excuſetur quisque fieri episcopus,nec tamen similiter potest vlla causa esse iusta cur quis excuſetur fieri Christianus. Quid ita? nisi quia sine episcopatu, vel clericatu salui esse possumus, sine sacra religione non possumus:proinde episcopi nostri,seu qui liberè clerici quantum ad ipsa eccle siastica officia pertinet,sic in catholicam suscepti sunt vnitatem,quemadmodum expedire videbatur his,quorum saluti per eorum consulobatur officium,uel exercendum,uel omittendū Hæc ille. AVCTOR. In hac sententia asserit Augustinus nostros episcopos excusare se iustè potuisse, ut non essent episcopi, non tamen ne essent Christiani:ipsos tamen secundùm officia esse susceptos in catholicam unitatem. Cur ergo in unitatem catholicam non possunt suscipi religiosi perfecti,ut sint de religione Christi cōmuni,quamuis sine religione tali perfecta poterant salui esse, sine religione Christiana non poterant? At iterum quæro, quis est ille dandus de religione Christi cōmuni,qui sine statu suo saluari non possit? des coniugatum uirum, vel fœminam,talis sine nuptiis saluari posset, sine religione Christi communi non possit. Des uirginem,sine uirginitate saluari posset. Miles sine militia: clericus sine clericatu, puer sine pueritia;vir sine virilitate:sine dominatione dominus,sine seruitute seruus saluus esse potest: sine hoc q̄ Christianus est, & sine Christianitate saluari non potest. Omnes ergo hi status nūquid extra religionem Christi communem sunt quæ est eorum religione vel statu necessarior?

A Vel item requiro des mihi signatum ex nomine,qui in nullo alio statu religioneque sit, nisi in illa,sine qua saluus non possit esse inter omnes homines hic viuentes. Si dare nescias, omnis ergo Christianus est hic viuens in aliquo statu religionis Christianę communis,sine quo saluus esse non potest. Et frustra tunc sufflasti ista contra religionem Christi perfectam, quæ necesse est æquè iactes contra quemlibet Christianum. Sed deceptus in uerborum sensu, voluisti intelligi religionem Christi vulgarem, sine qua saluari possunt omnes fideles: quia nec de illa vnquam erant Apostoli, sicut supra libro clarius tertio patet,

¶DE LEVITATE, ET AVCTOritate religionis Christi vulgaris supra perfectam,ut argumentatur Witcleff. Cap. XCI.

SVMMA.

1 *Oneris additio,quod leuitatem præbeat quandoque ferenti,ostenditur contra Witcleff.*

2 *Amor Dei,quòd omne onus efficiat esse leue.*

3 *Teclam a Christo Deo sacratam esse,& professam fuisse uirginitate perenni,sub manu Pauli,quòd omnes scripturæ resonent. Et quid de uirginitate dicat Faustus.*

4 *Christus qualiter religionem perfectam in apice suæ religionis instituerit.*

5 *Witcleff,qui uirginitatem Deo dicatā,& Christo professam damnat,& doctrinā dæmoniorū dicit, damnatur.*

6 *Claustrales boni,quòd dæmonibus, & hæreticis terribiles fiunt,ut Spiritualium castrorum acies ordinata.*

CVm subdit Witcleff,q̄ est leuior & liberior religio Christi communis religione perfecta;dico, quòd impropriè comparationem assignat communis generis supra speciem. Sed,ut dixi, nescimus quid dicere, uolebat de religione Christi dixisse, quæ quomodo sit uera religio nisi ad peccandum,nescio,quæ vtique est seruitus secundùm apostolum. Sed est paucioribus ritibus onerata,inquam. Iste forsitan libertatē auis in sylua, libertati præferret hominis ciuiliter conuersantis in vrbe: homo enim necesse est uinculis rationis obtemperet,& subdatur domino,leges obseruet:& quot putas, aliis refrænatur ab illo impetu libertatis, à quibus omnibus libera extat auis? Immo (inquit) & ista religio leuior est religione uestra,rituum paucitate. Scias quandoq; additionem oneris, leuitatem præbere

præbere ferenti, quemadmodum libro de amore, circa finem primæ chartæ probat BERNARDVS. Qui prius non poterat portare præcepta legis, postea leuia habet præcepta euangelii per cooperantem gratiam. Qui primùm implere non poterat, Non occides, posteà leue habet, p fratribus animam ponere, & sic de reliquis. Sic cùm iumento imponitur onus graue, & refugit quasi importabile, adducitur quadriga volubilis, id est, euangelium discurrens per totum mundum, & onus quod quasi graue refugiebat primum, postea sine labore trahit duplicatum: sic auicula, quæ implumis, & sine aliis seipsam non potest portare, pondere plumarum, & alarum addito, auolat sine labore. Sic & panis durus, qui per se non potest transire, adiectione lactis, uel alterius liquoris, colabilis fit in gutture. Hæc ille. AVCTOR. His exemplis probat Bernardus fallere Witeleff simplices de ponderе rituum, quos ferentes religiosi, si sentiunt leuiores, ipse dicit grauiores: & leuiores obseruantias præceptorum, & indubiè eorum transgressiones per plebeios in seculo: sic fefellit serpens Euam, sic fallere solet plures. Sicut sermone: 89 AVGVSTI. Quid prodest, q Satanas facit leue, quod Christus ostendit graue? Quid prodest, q leue dixit diabolus, qd graue dicit Christus dominus? Hæc ille. AVCTOR. Indubiè graue est, & non leue, continentiam à mœchando seruare cùm mœchis: otiosum verbum continere, cùm loquacibus, patientiam cum iracundis. Nonne si adderetur solitudo, esset iugũ eius leuius? Leuius est onus iumenti adiuncto vehiculo: leuius se fert auis per medium aeris, si remiget alis. Graue onus mortis sensit puerulus Sunamitis, quem leue pondus baculi suscitare non potuit, sed graue onus corpusculi senioris, cùm oratione * appressum cadaueri, volubiles oculos fecit, & leuem substantiam corporis mobilem duxit ad vitam. 4. Reg. 4. Sicut onus graue, grauatæ sunt super me, Fateor molestiæ carnis meæ, quæ me ad spirituale opus claustri feminiuum dimittunt, immo mortuum inter vivos: sed dum exempla patrum in laboribus: in vigiliis, in precibus pectore cogito, onera eorũ lassæ & querulæ mentis moli coaptans, vitam resumo, & oculis video me eorum exemplis laboriosis faciliùs viuere, quàm meis leuibus potuisse. Christus ait, Hoc genus dæmoniorum nequaquam eiici posse per ipsos discipulos, nisi conatui eorum interuentum adderent orationis, & ieiunii. Et Witeleff de onere perfectæ uitæ * quærit, quam non nouit, quia non amauit. 2 Amor † enim omne onus efficit esse leue, prout libro de vera innocentia, cap. 218. AVGVSTINVS. Omne præceptum Dei leue est amanti; nec ob aliud intelligitur dictum, Onus meum leue, nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris vt diligendo, liberaliter faciamus: quod qui timendo facit, seruiliter facit. Nec est amicus recti, quando mallet (si fieri posset) id, quòd rectum est, nõ iuberi. Hæc ille. AVCT. Non igitur propter multitudinem rituum, nec propter multitudinem rerum est onus graue, quòd in religione contestamur: sed si desit amor Dei, quem Witeleff non attendit. Vnde libro de Isaac & anima, versus finẽ AMBROSIVS. At verò boni equi volant, & à terris ad superiora se surrigunt, animumq; eleuant, maximè si iugum habeant suaue, & onus leue dicentis, Tollite iugum meum super vos. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Ipse est rector, qui nouit proprios equos gubernare, vt æqualis omnium cursus sit velocior est prudentia, tardior iustitia, admonet flagello proprio tardiorem: si temperantia mansuetior, fortitudo durior, nouit copulare discordes, ne fortè suum cursum dissipent. Hæc ille. AVCT. Addit item, q religio communis illa sit auctoritatiuior, quia à Christo patrono fundata ista non, quasi non ipse fecerit speciem, qui & genus, sed vt suprà dixisset religionem Christi vulgarem. Quòd autem religio perfectorum sit auctore Christo statuta, & per eius apostolos propagata, satis probauimus in prædictis. Nec aliud in hoc loco restat facere nisi frontem mendacem impudentiæ suæ arguere, cùm non publicani, & meretrices, sed ipsi carnales hæretici Manichæi surgent in iudicio contra eum, qui verecundia ducti, de religione sancta nihil aliud dicere ausi erant, quàm eis, q† omnes scripturæ resonent, scilicet à Christo Deo sacratam esse, & professam fuisse Teclam virginitate perenni sub manu Pauli. Vnde libro 30. contra Faustũ AVGVSTINVS inducit quid arguat Faustus. Quid vero & de magistro ipse dicemus, ac sanctimoniæ ipsius professione puellarum cælicè sponso, qui in euangelio tria genera taxans Spadonum, vnum natiuum, alterum factitium, tertiũ voluntarium: eis tamen palmam attribuit, qui seipsos, inquit, Spadones fecerint propter regnum cœlorum. Signans virgines, & pueros, qui nubendi à cordibus suis exacta cupiditate Spadonum vice in eius ecclesia semper tanquã in domo regia conuersentur. Sequitur. Omitto enim cæteros eiusdem domini nostri apostolos Petrum, & Andream, Thomam, & illum inexpertum Veneris inter cæteros beatum Ioannem, qui per diuersam possessionem boni inter virgines, ac pueros diuino præconio formam cecinerunt, atq; adeo nobipsis faciendarũ virginũ relinquentes. Sed hos quidem (vt dixi) prætereo,

Bernardus

Aug. To. 8

conium-lum.

Psal. 26.

Matt. 17. Marc. 9.

quæri-t.

Aug.

Matt 11

Ro. 5

Amb. To. 4

Aug. To 6

Matt. 19.

tereo,quia eos vos excluſiſtis ex canone, facileque mente ſacrilega veſtra dæmoniorum his poteſtis imputare doctrinas. Num ergo & de Chriſto eadem dicere poteritis, aut de apoſtolo Paulo,quem vbiq; conſtat, & verbo ſemper prætuliſſe nuptis innuptas,& id opere oſtendiſſe erga ſanctiſſimam Teclam ? AVCTOR. Quid erga Teclam fecerit,ſuperiùs ſcribit FAVSTVS. Si uerò fauere huic quoq; propoſito,& non reluctari volenti,id quoq; doctrinam putetis eſſe dæmoniorum:taceo nunc veſtrum periculum. Ipſi enim timeo apoſtolo,ne doctrinam dæmoniorum intuliſſe tunc Iconio videatur : cùm Teclã oppignoratam iam thalamo in amorem ſermone ſuo perpetuæ virginitatis accedit. Hæc ille AVCTOR. Hic ecce quamuis acer hoſtis eccleſiæ,& omnis religionis,in ſpem tamen tanto ſanctitatis faſtigio detrahere nõ eſt auſus, ſciẽs ſe omnium Chriſtianorum pias aures offendere debuiſſe,ſi faceret,& propriam item conſciẽtiam vulnerare, cui ſatis probatum erat propinquo iam apoſtolis,qualiter † Chriſtus religionẽ perfectam in apice ſuæ religionis inſtituit, apoſtolorum chorum ad eius profeſsionem in exordio ſuæ conuerſionis introduxit, virgines fęminas, & pueros maſculos in religionis gremium prouocauit volentes,& vt nobis daret formam, qui de futuris ſumus incerti, traxit etiam reluctantes,& negantes. Hanc formam fatetur Fauſtus Auguſtinum,& cæteros eccleſiæ patres ſui temporis ſuſcepiſſe de Chriſto, & eius apoſtolis,ad inducendum virgines,& pueros profiteri religionem,ita ut certatim, & auidè ſingulos incitaret,quousq; ſic repleſſent eccleſias, vt penè plures eſſent profeſſæ uirgines,quàm cæterę mulieres:ibidem antè FAVSTVS. Videte quæſo, uidete ne ſummæ dementiæ hoc ſit à Paulo dictum putare,q; dæmoniorum doctrina ſit abſtinentia omnium ciborum,& prohibere nubere, quemadmodum nec illud etiam quod dicit,uirgines dicatę Chriſto dæmoniorum eſſe doctrinas,quod nos perinde ſine conſideratione legẽtes ut cætera ad nos ſubinde reſpicitis;nec uidetis hinc & uirgines ueſtras, dęmoniorum capras uocari,& nos eſſe antiſtites ut dęmoniorũ, qui ſemper certatim ad hanc eas incitetis profeſsionem ſuaſionibus ueſtris,ut penè iam maior in eccleſiis uirginum apud uos,quàm mulierum numeroſitas habeatur. Quid ergo iam uos non deſiſtitis à talibus inceptis? Quid in fraudem miſeras inducitis filias hominum, ſi nõ in eis Chriſti uoluntas impletur, ſed dęmoniorũ? Hæc ille. AVCTOR. Hoc uerè concludit hęreticus,ſi non celauerit falſum ſuum, unde reſpondet AVGVST. Si ad uirginitatem hortaremini quemadmodum hortatur apoſtolica doctrina,

A Qui dat nuptum,benefacit,& qui non dat nuptum,meliùs facit,ut bonas eſſe nuptias dixeritis,ſed meliorem uirginitatem, ſicut facit eccleſia,quę uerè Chriſti eſt eccleſia:non uos Spiritusſanctus ita prænuntiaret, dicens, prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui malum hoc eſſe dicit:non qui huic bono aliud bonum melius anteponit. Hæc ille AVCT. Erubeſcat ergo
5 Witcleff infelix,qui † uirginitatem Deo dicatam,& Chriſto profeſſam damnat,& doctrinam dęmoniorum dicit, quam miſerrimus Fauſtus non laudare potuit:nec illam dixit, quę periculo ſuo uacat in plebibus,ſed quę replet eccleſias inquit,per religioſas domos, & ſacros habitus, quemadmodum Paulum uelaſſe Teclam ſuprà docetur in tertio. Et hic Fauſtus de uirginibus, & pueris dicit,q; in eccleſia ſemper tanquam in domo regia conuerſantur. De eccleſiarum domibus loquitur in quibus frequentias ſuas agũt
B continuas ſupra uulgares. Et omnem eius ſermonem de prædictis probat Auguſtinus, hoc ſolùm,interimens, q; nuptias damnat, cùm ſic profeſſos extollit. Quantò magis damnandus eſt Witcleff,qui contra Chriſti apoſtolos, contra eccleſiam,contra naturam boni,tales profeſſiones damnat,& uulgi religionem carnalẽ exaltat. ita ut conuerſationes eorum communes in eccleſiis conglobationes,aut globos indignanter appellet, in opere de eccleſia, & membris, cap. 15. & alibi. Sed neſciens benè dixit,& de religionibus clauſtralibus cum aſino prophetauit. Verè enim boni † clauſtrales per amoris in
6 timi glutinum conglobantur, & inde dęmonibus,& hęreticis terribiles fiunt, vt ſpiritualium caſtrorum acies ordinata. Prout exponit illum textum ſuper Ezechie. Homilia. 6. GREGO. Greg. To. 2
Nos (inquit) cùm contra malignos ſpiritus ſpiritualis certaminis aciem ponimus, ſummoperè neceſſe eſt, ut per charitatem ſemper uniti,atque conſtricti,& nunquam interrupti per diſcordiam inueniamur, quia quęlibet in nobis opera fuerint, ſi charitas defuerit, per ma-
C lum diſcordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos ualeat hoſtis intrare. Antiquus uerò inimicus caſtitatem in nobis ſine charitate ſi fuerit, non timet, quia ipſe nec carne premitur, ut in eius luxuria diſſoluatur. Abſtinentiam non timet, quia ipſe cibo non utitur, qui neceſsitate corporis non urgetur. Sequitur. Bene ergo dicitur terribilis, ut caſtrorum acies ordinata: quia multitudinem electorum eo maligni ſpiritus pertimeſcunt, quo eos per charitatis concordiam unitos contra ſe, & conglobatos aſpiciunt. Hæc ille. AVCT. Ecce conglobatos religioſorum cuneos, quos formidandos uis facit unitisſimę charitatis:quales enim Cant. 6

enim claustralium globos utinam semper inspicias in hac uita, qui tibi fiant ita terribiles, ut castrorum acies ordinata.

¶ AD ARGVTIAS VVITCLEFF de libertate, quam Christus dedit in uestibus religiosorum, claustris sensibilibus. Cap. XCII.

SVMMA.

1 *Habitus monachalis defensio, contra Witcleff.*
2 *Christianæ honestati semper esse, & fuisse congruum ut in uestitu, & signis extrinsecis diuersæ professionis & status fiat agnitio, ostenditur.*
3 *Habitus sanctificatio, & ad quid ualeat.*
4 *Pauli uestimenta, & quid de illis dicat Hieronymus.*
5 *Eliæ pallium.*

QVid amplius prædictis insistimus ad probandum scripturis ea, quæ Witcleff remouet, aut ad remouendum, quæ probat? Ipse errorem suum aperit, & dicit planè religionem perfectam in euangelio fundatam: quia & uitam eremitam in sancto Ioanne Domini præcursore probatam. 6. capit. de ecclesia & membris. Eremitæ, inquit, nisi haberent fundationem suam à domino, & Baptista, forent rationabiliter proscribendi. Hæc Witcleff. AVCTOR. Hoc unum, ipsum mendacem esse conuincit, dum omnem religionem Christi communem intelligens, istam uulgarē arguit infundatam. Sic linguam mendacē sinit iustus Deus damnare seipsam, dum omni studio fugerit veritatem: lib. de vera innocentia, ꝓpositione. 247. AVGVSTINVS. Incredibile est non mentiri hominem, nè capiatur, qui mentitur vt capiat. Hæc ille. AVCTOR. Intelligāt igitur filii Christi & matris ecclesiæ periculum suum in audiendo, aut quantulamcunq; fidem dando viro tam assueto mendaciis. Ipse non sequitur auctoritatem scripturæ, uel ecclesiæ. Quid igitur sequitur? Fictitia sui cordis: quis miretur, ꝙ erret tam iugiter? Ipse quos uult in euangelio Christi fundat, & quos vult, excludit. Auctoritate propria statuit. sibi unum capitulum & collegium Antichristi: & quæ vult membra eius annumerat, Papam, Cardinales, Patriarchas, Episcopos, Archidiaconos, officiales, decanos, monachos, canonicos, fratres quatuor ordinum, & quæstores: quos omnes dixit in scriptura domini non fundatos, & præter approbationem domini esse susceptos. In istis ferè omnem numerum comprehendit Christi fidelium. At

Aug. To. 3

A ne quicquàm sibi deesset, statim subiungit cunctos de clero, & vulgo, quos secundùm plus & minus vix includit: euentilat penè omnes ratione sua aurea, reuera cinerea: inter quæ dixit confirmari à Christo officia sacerdotum explicatè, non tamen explicatè seculare dominium, & in vnitione secularium laboratorum statum communem. Hæc Witcleff cap. prædicto. AVCTH. Miser, & maleuolus dispensator, qui dispensare nesciat triticum domini sui: cùm si bene quærerentur scripturę loca, cuncta hæc, quæ dixit, & domini, & laboratores exprimuntur: sed iste vsurpata iactantia sua, quæ vult, ostendit, quæ non vult occultat. Certè omnes fundare posset expressè, si non omnibus inuideret priuilegio suo diabolo (ut ait Augustinus) vt videt iuuari posse hęresim suam, his claudit, his aperit beneficia scripturarum. Prout lib. 19. contra Faustum AVGVST. An fortè, quæ de nouo testamento similia protulimus, ipse quoq; audent dicere falsa esse, atq; peruersa priuilegio illo diabolico, ut quicquid est in euangelio, uel epistolis canonicis, quo adiuuari hæresim suam putēt id esse à Christo & Apostolis dictum teneant, atq; suadeant: quicquid autem ex eisdem codicibus aduersus eos senuerint immissum à falsatoribus omnino impudente, ac sacrilego non dubitent dicere. Hæc Augustinus. AVCTOR. In planum autem huius tractatus adducendum putem, ꝙ ordines ecclesiæ, siue monachos, siue fratres plus negat Christi esse pro vestibus signis, aut domibus, quam pro rebus ipsis, aut religionis substantia. Vnde in prædicti libri de ecclesia & membris cap. 15. Quid rogo facit habitus corporalis, claustrum sensibile, vel quæcunq; alia traditio à fratribus adinuēta? Reuera nihil facit ad sanctitatem eorum, sed hyprocrisis eorum manifestum indicium. Cùm enim tam virtuosè, & tam ædificatoriè possunt uiuere sine tali signo sensibili, ipsum facit nihil. Hæc Witcleff. AVCTOR. Non contendo contra flatum eius hæreticum, qui finem non habet malitiæ, sed docere propono simpliciter Christianum quemlibet, qualiter se reprehensibilem exhibet in duobus: primò de temerè iudicando fratres suos ex sola superstitione peruersa. Omnes enim religiosos, quos non nouit, decernit hypocritas, qui in religionis vtuntur habitibus, dicens eos esse hypocrisis suæ manifestum indicium. Alloquitur enim libro de vera innocentia, propositione. 20. AVGVST. De occultis cordis alieni temerè iudicare, peccatum est. Etenim cuius non videntur nisi bona opera, iniquum est ex suspicione reprehendere, cùm eorum, qui homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, quia inspector,

Aug. To. 6

Habitus monachalis defensio.

Aug. To. 3

& ueritatis. Hæc ille. AVCTOR. Quot religiosi viri, quot sancti Christi deuoti, quorum nec cor nouisti, nec faciem, nihil vidisti iniquè agere, nihil siniſtrè, quid ergo reprehendis ò impie, & de occultis alieni cordis temerè iudicas? quorum solus Deus iudex esse potest, & 1 arbiter veritatis. Secundò † item reprehendendum agnosce pro insufficientia rationis, quando quæris, quid faciat habitus corporalis, cùm tàm virtuosè, & ædificatoriè possent viuere sine tali signo sensibili. Vnde concludis, ipsum nihil facere, sed hypocrisis eorum manifestum esse indicium. Possem item interrogare teipsum quid fecerit tibi talare vestimentum, quod induis cum manicis strictis, aut amplis? quid mantellum, aut pileum? quid lineum, aut laneum omne, quod nuditatem tuam tegere consuesti? quid grisea tegumenta, uel uaria, quibus Collardi tui quotidie vestiuntur ex secta: eum tàm virtuosè, & ædificatoriè possetis viuere sine tali signo sensibili, vnde contra te concludis, ni- B hil hoc uobis efficere, sed hypocrisis vestræ esse indicium manifestum. Sed & iterum quæro, si sine eis possem æquè virtute proficere? Nonne 2 item in eis possem hoc idem efficere? Si uirtuti habendæ non proficit habitus, dic item uirtuti quid officit? Dicis, sed Christus dedit nobis in talibus libertatem. Placeat ita esse, ergo si liberi sim habitum talem dimittere, nunquid item per didi libertatem, ne possem constanter retinere si vellem? Sed vestes, vt homines odio gratis habes. Sed dicis, quia diuersitas in vestibus generat diuersitatem in affectibus. Quid ergo, dummodò nihil geritur contra legem Dei? Vnde lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 14. AVGVST. Nihil sanè ad istam pertinet ciuitatem quo habitu, uel More viuendi, si non est contra diuina præcepta, istam fidem, per quam venitur ad Deum, quisque sectetur. Vnde ipsos quoque philosophos, quando Christiani fiunt, non habitum, & consuetudinem uictus, quæ nihil impediunt religionem, sed falsa dogmata mutare, lex compellit. Hæc ille. AVCT. Ecce malevole iudex, Augustinus fidelis tuam sententiam damnat. Nihil, inquit, sanè ad ciuitatem Dei pertinet, quo habitu, aut more viuendi, si non sit contra diuina præcepta quisque sectetur, nihil obuiat, nihil lædit. Iam tibi restat labor alius, allegare nobis legis Dei locum, qui habitum talem, aut talem prohibeat esse gerendum. Hoc fac, sed non depraues legem, ne curras in uacuũ. Ipsos, inquit, philosophos Augustinus non prohibet lex habitum retinere gentilem, qualiter Iustinum philosophum seruasse continuè suum habitum, scripsit Hieronymus, ut habetur suprà lib. 3. Et qui culpas ingeris uni simplici, & incommutato habitui, quam uirtutem in tanta cultus varietate constituis? Pro ipsa disparitate victus, & cultus, inuenit Hierony. locum arguendi Iouinianum monachum de peccato. lib. 2. contra eum ca. 14. HIERO. Antè nudo cras pede, modo non solũ calceato, sed ornato. Tunc pertusa tunica, & nigra subucula uestiebaris, & pallidus, & callosam opere gestitans manum, nunc lineis & sericis uestibus, Attrabatarum, ac Laodiciæ indumentis ornatus incedis. Rubent buccæ, nitet cutis, comæ in occipitium frontemque torquentur: propensus aqualiculus, insurgunt humeri, turget guttur, & de obesis faucibus uix suffocata uerba promuntur. Certè in tanta diuersitate uictus & uestitus, necesse est ibi, aut hic esse peccatum. Non ꝙ in cibo peccatum, aut uestibus asseram, sed ꝙ uarietas, & commutatio in deterius reprehentioni proxima est. Quod autem reprehenditur, à uirtute procul est. Hæc ille. AVCT. Calcẽ huius argumẽtationis assumo, ꝙ de tanta uarietate uestitus, aut uictus religiosis uiris imminet reprehensio, & hæc digna peccato. Ad hanc ergo quid nos inuitat Witcleff? quid pro mercede 1 estabit? Hoc † ergo noueritiste Witcleff semper esse, & fuisse Christianæ congruum honestati, ut in uestitu, & signis extrinsecis diuersæ professionis, & status fiat agnitio. Vnde lib. 19. contra Faustum AVGVS. In nullum nomen religionis, seu uerum seu falsum, coagulari possunt homines, nisi aliquo signaculorum, uel sacramentorum uisibilium cõsortio colligentur. Hæc ille. AVCT. Propter hoc Elias, & eius discipuli filij Prophetarum constanter vtebãtur pallijs, & melotis. Aut referat Witcleff, quãdo Ioannes Baptistæ uestem suam deposuit de pilis Camel, & zonam pelliceam. Quando item dominus Christus uestes suas dimisit, aut mutauit illam inconsutilem desuper contextam per totum. Cur item angelus ille, qui eduxit Petrum de carcere, mutatorias illi non attulit, sed antiquas iussit induere, dicẽs, Præcingére, calcea te caligas tuas, & circunda tibi uestimentum tuũ? Aut nunquid tàm uirtuosè, & ædificatoriè possent sine illis uiuisse, sicut cum illis? Si dicat cõmunem formam habuisse cum alijs de plebe tũc aut cum Lollardis, nunc autem multùm differentem à religiosis nostris, uel episcopis: omnia ista peto, non dictis probari, sed scriptis. Forma ipsa ueteranæ ecclesiæ differentem cultum approbat in omni professione diuersa. Vnde lib. 5. contra Iulianum ca. 9. AVGVS. Hoc potiùs debet audire ecclesia, quæ uirgo dicitur, ut nos caueat: hoc matronæ, hoc uirgines sacræ, hoc omnis pudicitia christiana. Et infrà. Tenet enim sanctam professionem, non in solo habitu uestis, sed mentis, & corporis, resistendo cõcupiscen-

Aug. To. 5.

Hier. To. 2

Aug. To. 6.

Io. 19. Act. 12.

Aug. To. 7.

cupiſcentijs carnis. Hæc ille. AVCTOR. Audi mi Witcleff, matronas, & virgines ſacras & omnem pudicitiam Chriſtianam tenere profeſſionem ſuam ſanctam, & habitum veſtis & itemmentis, & corporis: & nunquid poſſent iſtum habitum mentis ſeruare æquè virtuoſè ſine illis ſignis? Et de monialibus eiſdem HIERONY. Vnus omnium habitus, linteamine ad tergendas manus ſolùm vtebantur. Hæc ille. AVCTOR. Vnus omnium illarum habitus, ubi erat una illarum profeſsio ſanctitatis, uarius tamen habitus à uulgi mulieribus. Et cum arguit Witcleff, quia diuerſitas veſtium cauſaret diuerſitatem affectuum. Mirum quòd apoſtolus hoc
1. Cor. 11. periculum non præuidit, quando mulierem inſtituit orare uelatam, uirum non uelatum, & cætera, quæ ad cultum pertinent utriuſque: inter quos tamen tanta requiritur affectuum unitas, ut una carne, non diuerſa iungi dicantur. Quare non omnino eadem veſte utitur fœmina cũ uiro ſuo, ne diuerſitas veſtis, aut habitus diuerſitatem inducat affectus? Quòd ſi uarietas affectuum reprehẽdatur in pluribus, quantò magis
Pſal. 44. in vna perſona: & erit obnoxia culpæ regina illa, quæ aſtitit regi à dextris eius in veſtitu deaurato, circundata varietate. Sed paulum monachũ attollit ſanctus Hieronymus, cp cum profeſsione perfectionis mutauit & habitum, epiſtola
Hier. To. 1. ad eundem HIERONY. Tu audita ſententia
Matt. 19. ſaluatoris, Vade, & vende omnia, quæ habes & veni, & ſequere me. Sequitur. Tunicam mutas cum animo. Hæc ille. AVCTOR. Sed cùm non habent, inquit, Witcleff, uitam conformem his 3 habitibus, ſimulatione ſanctitatis, quam non habent, fiunt hypocritæ: quaſi diceret, ſub habitu griſeo Lollardino omnes ſunt veraces, fictores nulli: ſed hoc tibi reſponſum ſit: quia ſub ouina pelle interdum lupus accedit, non ideò abijcict oues pellẽ ſuam: ſed nec uerus religionis cultor habitum ſuũ, quãuis lupus, & hypocrita eum induxerit, nec habitus ipſe ſpernendus, ſed qui induit eum, iudicandus ex opere. Vnde li. 2. de ſermone dñi in mõte, ſuper hunc textũ Cùm ieiunatis, nolite fieri &c. AVG. In hoc aũt capitu-
Aug. To. 4. Matt. 6. lo maximè animaduertendum eſt, non in ſolo rerum corpore, atq; põpa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam eò periculoſiorem, cp ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis, atque ueſtitus, uel cæterarum rerum nitore præfulget, facilè conuincitur rebus ipſis, pomparum ſeculi eſſe ſectator, nec quenquam fallit doloſa imaginẽ ſanctitatis. Qui autem in profeſsione chri 4 ſtianitatis inuſitato ſqualore, ac ſordibus intentos, in ſe hominum oculos fecerit, cum id uoluntariè faciat, non neceſsitate patiatur: cæteris

A eius operibus poteſt conijci, utrum hoc contẽptu ſuperflui culus, an ambitione aliqua faciat. Quia ſub ouina pelle cauendos lupos, dominus præcepit: ſed ex fructibus eorum, inquit, cognoſcetis eos. Cùm. n. cœperint aliquibus tentationibus ea ipſa illis abſtrahi, uel negari, quæ iſto uelamine, uel conſecuti ſunt, uel conſequi cupiunt, tunc neceſſe eſt ut appareat, utrũ lupus in ouina pelle ſit, an ouis in ſua. Non enim propterea ornatu ſuperfluo debet hominum aſpectus mulcere Chriſtianus: quia illum habitum, ac neceſſarium ſimulatores ſæpe uſurpant, ut incautos decipiant: quia & illæ oues non debebãt deponere pelles ſuas, ſi aliquando eis lupi ſe contegunt. Hæc ille. AVCTOR. Hac ratione euangelica ratio fabuloſa Witcleff, quam ipſe auream uocat, abijcitur. Nuſquam iuſsit Chriſtus ouem proijcere pellem ſuam, quamuis in ea lupus ad fallendum aduenìat: nec humilis aut ſordidus habitus religioſi uiri proijci debeat, quanuis in eo plerunque ſimulator aduenìat: nec ſic mulcẽdi ſunt oculi Chriſtiani: quia tunc ſtatim iudicari poterit, quid ex ueſtis huiuſ
B modi ſpecie concupiuit. Qualiter oculis noſtris multos ſectatorum Witcleff habitus ſuos ſqualentes, poſtquàm hæreſis eius abire retrò cœpit, uidimus commutaſſe cum ſplendidis. Ex his ab eorum fructibus cognoſcetis eos, ait Chriſtus. Iterum illudit Witcleff in religioſorum habitus, imponens eis, quòd aliquid numinis latẽtis contineant, cap. 12. de Eccleſia. Non audiui hoc dici frequenter. Sanctificatur † autem, ut aliquid ſanctitatis contineat, uelut in epiſtola ad Troaruenſem Abbatem, inter epiſtolas ſuas 99. ANSELMVS. Quoniam mandaſtis, ut uobis unam cucullam benedictam mitterem, benedixi ueſtram, qua ego aliquãdiu uſus ſum, & eam uobis cum abſolutione, quam ego legi, tranſmitto. Hæc ille. AVCTOR. Nec chriſtianæ derogat ueritati, quòd ex huiuſmodi ſanctificatione eccleſiaſtica trahat ueſtis uirtutem
C fugandi contrarias poteſtates, aut ægritudines per ſpiritus malos immiſſas, vel aeris corruptelas, ſimul & ab eius ſanctitate, qui ſanctè conuerſatur in ea: ſicut ex natura dæmonum, & ebulliente eorum ſuperbia Pariſienſis ingenioſè deducit, nihil enim intolerabilius ferunt, quàm hominem, aut extremum eius ſignum, in quo, & à quo uicti cernuntur. Sic non modò crux Chriſti, ſed & crucis ſignum dæmonum mors eſt. Sic fimbria ueſtimenti, & omnes cultus Chriſti numine iſto ſunt pleni. Vnde in Ho
Chry. To. 5 mil. 5. de laude Pauli CHRYSO. Vis † enim dona cognoſcere? ueſtimenta Pauli dæmonibus terrori erant. Verùm iſtud nequaquam admiror, ſi cutnec illud quidem, cp umbra Petri languoré

Habitus ſanctificatio.

Anſelmus.

Digitized by Google

corporum effugabat. Hæc ille. AVCTOR. Incredulus hæreticus, qui numen miratur in ueste, mittitur ad quærendum numen in vmbra. Ad numen etiam mittatur quærendum in verbo diuino, virtute cuius prædicando, & loquendo, fiunt magnalia, sed semicinctia Pauli perq; erant efficacia, ut dicetur infrà de sanctis reliquijs. Si hos dicas esse numinis talis effectus, quid mirum, si sancti Pauli tunicam minimam regum purpuris præferebat in libro de uitis patrum, de uita Pauli HIER. Vos, inquit, in tunicis aurum texitis, ille ne vilissimi quidem mancipij uestri indumentum habuit. Sed econtrario illi pauperculo paradisus patet: Vos auratos gehenna suscipiet. Ille Christi uestem, nudus licet seruauit, vos vestiti sericis, indumentũ Christi perdidistis. Et infrà. Obsecro quicũque legis, ut Hieronymi peccatoris memineris, cui si dominus optionem daret, multò magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius, quàm regum purpuras cum regnis eorum. Hæc ille. AVCTOR. Ecce sanctus pater Hieronymus non contemptibilem habuit tunicã sancti Pauli, quam tam feruida deuotione regum purpureis prætulit indumentis. Nonne in illo signo aliquod reperit pretium sanctitatis, uel numinis? * & in extremo tractatu refert idem HIERON. Taceo de Christianis. Pagani, & ipsi sacerdotes idolorum ad Dominicum conuolant, dicentes, Deprecamur vt hominem Dei videamus: quia hoc apud vniuersos erat nomen Antonii. Ambiebant quoque saltem fimbriam uestimenti eius tangere, multùm sibi eius tactum prodesse credentes. Hæc ille. AVCTOR. Proh quantus pudor, idolorum sacerdotes colunt christianitatem deuotiùs, quàm Witcleff sacerdos nomine Christianus. Et ibi in fine idem HIERONYMVS. Legatarius autem Antonii benedicti, qui tritum pallium cum melote eius meruerat accipere Antonium, in muneribus Antonij amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, latenter per uestimentum recordatur imaginem sanctitatis eius Hæc ille. AVCTOR. Christus fimbriam uestimenti gestauit, signum religionis suæ, quam infirmi tangere precabantur, & quotquot tangebant eam, salui fiebant. Marci. 6. Quòd si dixerint non omnia competere seruis, quæ congruunt domino: planè consentio, & ad serui pallium eos reduco. Quid ergo sanctitatis, aut numinis pallium continebat Eliæ, cuius ictu bino Iordanis alueus retrocesit? Scriptura hoc dicit, non potes effugere: sed in hoc scire potes, quod diu na potestas, quæ grandis est in propriis virtutem congruam sanctitati ntentium, uestibus commodat alienis. Non sunt ergo contemptibilia in seruis Christi signa uestra, quanuis signa sint: nec sic Christo domino viluerunt signa, cùm diceret, Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. Nam Christus dedit apostolis religiones eorum, quibus an sibi illos alumnos desponsauit, tu videris. Dedit, inquam, uirgam in manu, tunicam simplicem in corpore, sandalia in pedibus, zonam sine pecuniis, salutationem pacis in domibus, hospitium certum in uillis, puluerem iactandum indignis. Ipsi tamen omnes non habebant vitam conformem his signis, sicut nec Petrus, quando dicitur Satanas, nec quando diffidenter palpauit Thomas: nec quando fictè dispensauit, uel prædicauit ille perfidus Iudas. Quid igitur signa illa tenebant constanter, quibus per compunctionem peccati seipsos moribus conformabant? Nec quotiens ceciderunt à uita, abiecerunt & signa. Quòd si fecerunt, tibi restat probare certæ auctoritatis indicio. Hæc enim ideò nec uirtutes sunt, nec vitia, sicut nec ipsa paupertas, aut in gestibus humilitas, si bono usui fuerint, sunt signa virtutum, quæ in sunt: sin malo, signa virtutum sunt, quæ deberent inesse. Et hoc admonet professorem libro suo Apologetico GREGORI. Media tamen hæc sunt, sicut & paupertas, atque diuitiæ, uel humilitas, & claritas, & cætera his similia: quæ media idcirco dicuntur, quia proposito vtentium, uel ad bonum, vel ad malum trahi possunt. Hæc ille.

Marc. 16.

Marc. 6.

Mat. 4. Io. 21. Io. 12.

* Et in extremitate tractatus.

Nota.

Elia pallium. 4. Reg. 2.

DE MERITORVM, ET SVFfragiorum per literas participatione.

Titulus. X.

¶CLERICATVS, ET RELIgio vnum opus perfectum faciunt ad bonum Ecclesiæ, quorum concessio participationis meritorum fundatur in Christo. Ca. XCIII.

SVMMA.

1 *Basilij, & Gregorij Nazianzeni studia describuntur.*

2 *Clerici Gregorij, & Basilij monachi unum opus.*

3 *Christus, quòd meritorum suorũ sui participes fecerit, contra Witcleff, ostenditur.*

Digitized by Google

4 *Christi clementia exprimitur.*
5 *Charta meritorum Christi nobis concessa.*
6 *Merita nostra quòd licitè communicemus.*
7 *Witcleff de participio meritorum obiectio, & ad eam responsio.*

REDIMVS ergo post hæc penè fessi, ad ea quæ suprà tractauimus, hoc duplex apostolicum germen clericorũ, & monachorum in vnum redigentes corpus Christi, & unam eius perfectionem implentes, velut si duo parietes vnam domum instituant: nec perfectum corpus apostolicum sine utroque censebitur. Vnde & apostoli Christi in seipsis statum utrunque uouerunt, & tenuerunt in corpore suo mystico. Necesse est igitur, ut utrunque seruent episcopi, quos item ab apostolorum temporibus pii patres omnes, &
Basilii, & Gregorii Nazianzeni studia. 1 † inter omnes Basilius, & Gregorius uiis uarijs didicerunt augere, ut fœcundarent ecclesiam. Prout in * lib. ecclesiasticæ historiæ ca. 9. refert EVSEBIVS. Ambo, inquit, nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de adiutorio digressi, ad profitendam Rhetoricam rogabantur. Quod opus magnificè quidem implebat Basilius, Gregorius uerò magnificentiùs contemnebat, qui cùm se totum Dei seruitio mancipasset, tamen de collegæ amore præsumpsit, ut sedentem Basilium de Doctoris cathedra deponeret, ac secum ad monasterium, manu iniecta, perduceret: ibique per annos (ut aiunt) tresdecim omnibus Græcorũ secularibus libris remotis, solis diuinæ scripturæ uoluminibus operam dabant, earumque intelligentiam nõ ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur. Quos & ipsos & apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat, quorum præcipuè in prophetas commentarios dissentientes, thesauros sapiẽtiæ & scientiæ reconditos in uasis fictilibus perquirebant. Verùm cùm iam ipsi sufficienter instructi diuina dispensatione ad imbuendos populos uocarentur, & alios alio itinere ad idem tamen opus uterque traherentur, Basilius Ponti vrbis rura circuiens, desides gentis illius animos, & parum de spe futura sollicitos, uerbis, & prædicatione stimulare, succendere, callumque ab his longæ negligentiæ cœpit abolere. Subegitque abiectis inanium rerum, & secularium curis sui notitiam recipere, & in unum coire: monasteria construere, & hymnis, & orationibus docuit uacare: pauperum curam gerere, eisque habitacula honesta, & quæ ad victum necessaria sunt, præbere: virgines instituere, pudici-

**lib. 11.*

Nazianzenus.

A tiam, castamque vitam penè omnibus desiderabilem facere: itaque in breui permutata est totius prouinciæ facies, ut in arido, & squalenti cãpo uideretur seges fœcunda, ac læta vinea surrexisse. Hæc ille. AVCTOR. Hoc igitur opus erat sancti illius Basilij ad castitatem trahere, monasteria construere virorum, ac virginum, habitacula eis honesta parare, & vitæ necessaria ministrare. Gregorius in clericatum se transferẽs, Dei uerbum auidè procurabat, Vnde in eadem Ecclesiastica Historia. Gregorius vero bonum semen non patiebatur, aut super spinas iacere, aut inter saxa dispergere, sed bonam cordis sui iugi cultu & exercitiis indesinentibus excolebat, & multò ampliùs hic in semetipso, quàm ille in cæteris proficiebat. Suscipere ille, quæ renũtiantes seculo deferebant ad pedes suos, & diuidere, ut quisque eguisset, curam gerebat: iste nihil habendi, & omnia possidendi contentus sacramento: erga solas sapientiæ diuitias auarus,
B & multùm cupidus inhærebat. Ille coire plures in unum, & sui inuicẽ in necessariis habere sollicitudinem docebat, hic sui exemplo, quòd erat absolutus, & liber, cunctis sermone apostolico prædicabat. Ego autem uolo vos sine sollicitudine esse. Et dominus in proximo est, nihil solliciti sitis, sed tanquam serui Christi hoc solùm estote solliciti, quãdo redeat dominus de nuptiis. Ille delinquentibus misericorditer condolere, & à delicto reuocare: hic per diuini eloquii gratiam delinquendi incitamenta præuenire, nec sinere relabi eum, qui difficulter erigeretur elisus. Ille purus fide, hic liberior in prædicatione. Ille Deo humilis, hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat: sic in utroque diuina gratia vnum opus perfectio-
2 nis implebat. Hæc ille. AVCT. Hoc † ultimum pendulus expectaui, quod in vtroque diuina gratia vnum opus perfectionis implebat: ille monasteria instruendo, iste populis prædican-
C do. Ille prior, scilicet Basilius, cultores Dei renũtiare cunctis docens seculi rebus, hymnis, psalmis, & spiritualibus hortamentis insistere, carnem calcare, in die ac nocte vigilias sacras in orationibus agere, Iste, scilicet Gregorius, populos gubernando, simul & orando iugiter Deum pro plebe, & vterque vnum opus perfectionis implebat. Ille religiosus, iste nunc clericus. Nõ est perfectum opus ecclesiæ, nec fuit ab initio nisi in vtrisque. Oratio iugis, & assidua, communis vtrisque deuotio: quam item non facere tantùm, sed ultro debent largiri carnalibus. Isti deuotiùs & laboriosiùs exorando, illi solenniùs offerendo. Iuxta illud. 2. Machab. 1. Benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui, quod ab Abraham, Isaac, Iacob locutus

vnum clerici, et monachi opus.

est. Sequitur. Et nunc hic sumus orantes pro uobis regnante Demetrio, anno.169. Nos Iudæi scripsimus uobis. Hæc autem scriptura, quam nobis sic repentè mittit Deus ad calamũ occasionem tribuit altiùs laborandi. Repentè nãque cecidimus in religiosorum suffragia, quæ ipsi religione promittunt, & offerunt, & chartis scribunt Christi fidelibus de pinguedine spiritus, & abundantia charitatis, quàm ideò malignus spiritus, qui in cor Witcleff intrauit, non sustinet, quia charitas Christi, qua cruciatur, efferuet. Dicit enim Witcleff. 31. ca. quarti trialogi. Christus, & sui apostoli, cùm nunquam talia concedere præsumpserunt, cum inuitis fratribus oportet eos concedere, quòd concessio talis sit friuola. Et cap. 30. Cauẽdum est fratribus, ne dent occasionem fidelibus ad percipiendum aliquas infundabiles nouitates, cùm scire debẽt quòd Christus uoluit ecclesiam suam esse liberã ab ipsis. Hæc Witcleff. AVCTOR. Vnde liberam, miser homo, vel à quibus? Nunquid à mutua charitate, ne communicent in operibus bonis, nec pro se mutuò orent, ne vigilent, nè prædicent, nè peregrinentur, ne pro proximis uel amicis Christianis ieiunent? Incipias à capite, Christus, inquit, & sui apostoli nunquam talia concedere præsumpserunt. Hoc dicis de Episcopis, & ultra de dotatis monasteriis. Qualia non concessit Christus? communia suffragia nonne concessit Christus, & participia meritorum? Quibus ergo donauit meritorum suorum fructus, illis & sibi ipsi non profecit? Nonne ipse concessit orationes suis discipulis, dicens, Rogabo patrem meum, & alium paraclytum dabit uobis? & iterum. Nunc autem pro eis rogo, non pro mundo rogo: & non ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo. Et ad Petrum intimauit, ut orasset pro eo. Ego, inquiens, oraui pro te, ut non deficiat fides tua. Et pro omnium discipulorum fide seruanda, tantam in passione pœnæ anxietatem impendit, ut sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram fieret. Super quem locum super Lucam BEDA. Intelligas † per irrigatam sacratamquè eius sanguine terram, non ipsi, * quæ nouerat, sed nobis apertè declaratum, quòd effectum iam suæ precis obtineret, ut fidem uidelicet discipulorum, quam terrena adhuc fragilitas arguebat, suo sanguine purgaret, & quicquid illi scandali de eius morte pertulissent, hoc ipse totum moriendo deleret. Immo uniuersum latè terrarum orbem peccatis mortuum, sua morte innoxia cælestem resuscitaret ad uitam. Et cùm surrexisset ab oratione, & uenisset ad discipulos suos. Sequitur. Et ait illis, Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem, id est, nè in uos calix meæ passionis incumbat. Vbi liquidè demonstrat quòd & pro illis orauit, quos & ipsos sedulo monet orationum suarum uigilando, & orando existere participes. Hæc ille. AVCTOR. Hoc audiat noster Witcleff, videns, si verum dixit, quòd Christus participia suffragiorum suorum concedere nunquam præsumpsit. Magnus Beda planè dixit Christum sedulo monuisse discipulos orationum suarum, vigilando, & orando factos esse participes, intantùm, ut quicquid scandali uel reatus de sua morte perferrent, ipse merito mortis suæ deleret. Ipse igitur fecit eos communicatores meritorum mortis suæ, precis suæ, prædicationis, vigiliæ, patientiæ, abstinentiæ, improperiorum, maledictorum, necessitatis, peregrinationis, laboris, & sitis, infinities plus religiosis modernis. Non scilicet partem eis donando, sed totum: nihil ad sui vtilitatem penitùs reseruando. Non autem vt ipsos discipulos tantum, immo uniuersum orbem peccatis mortuum sua morte innoxia cælestem resuscitaret ad vitam. Quid dicet Witcleff ad ista? An isti cælesti paginæ se ponet obicem, tot centenis annis diuina manu conscriptam, & Christo concedente formatam, & Sanctispiritus pignore sigillatam? Priusquam Christus nasceretur in terris priuilegium orbis cecinit Esaias in charta magna, dicens, Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, unusquisque in viam suam declinauit, & dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Hic concedit eis merita sancti sui silentij. Sicut hactenus concessit meritum passionis. Et adhuc sequitur. Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum. Applicat eis iam meritum iniusti iudicii, quod accepit humiliter. De angustia, & de iudicio sublatus est. Generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra uiuentium. Hic merita sepulturæ. Propter scelus populi mei percussi eum, & dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua, eo, quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius, & dominus uoluit eum conterere in infirmitate. Deinceps assignat cultoribus suis merita congregationis gentium dispersarum in uerbo prædicationis, & uirtute suæ mortis, dicens, Si posuerit pro pecca-

Christus meritorum suorũ participes fecit.

Qui.

Esa. 53.

to

to animam ſuam, videbit ſemen longæuum, & uoluntas domini in manu eius dirigetur. In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe ſeruos meos multos. Ideò diſperdam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo, quòd tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt. Finaliter uero orationis ſuæ participes facit ipſe, inquiens, peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus exorauit. Hæc eſt charta meritorum Chriſti, quam omnes ſcripturæ reſonant, ueteres, & nouellæ, & qua Eccleſiaſticorum ſcriptorum libri ſunt referti. Vnde altiſſimi mendacij ſui poteſt Witcleff confundi, dicens, quòd Chriſtus non conceſſit fidelibus populis vnquam humanitatis ſuæ participium meritorum. Si em regulas prophetales agnoſceret, poſſet ſcire hęc de futuro uentura, quanuis de præterito conſtent dicta. Et quanuis Propheta ea dixerit, uerba tamen eſſe dominica, prout ſermone quadrageſimoquarto tertiæ partis. ORIGEN. Quando propheta loquitur, quid dicimus? dixit Deus, bene dicimus: dicimus etiam dixit Propheta, & utrunque rectè dicimus, & utrunque in auctoritate inuenimus. Et Apoſtoli ſic intellexerunt Prophetas, ut dicerent, Dixit Deus: & alio loco dicit Eſaias: utrunque uerum eſt, quia utrunque inuenimus in ſcripturis. Hæc ille, AVCTOR. Exprimat ergo Chriſtus tunc in perſona propria uerba ſua, nonne dicturus eſt: Ad commodum animæ ueſtræ languores veſtros ego auferam, dolores veſtros ego portabo, in meritum veſtri oblatus ero uoluntariè, ſponte ſilebo, propter ſcelus populi ego percutiar, meis meritis multorum ſeram peccata, & ego pro tranſgreſſoribus exorabo? Quicquid agam, aut paſſurus ſum, ad veſtrum bonum me facturum promitto. Vnde in epiſtola de filio prodigo

Hier. To. 2 Chriſti clementia.

4 HIERONYMVS. Quæ † maior poteſt eſſe clementia, quàm ut Dei filius, filius hominis putaretur, decem menſium faſtidia ſuſtineret, partus expectaret aduentum, inuolueretur pannis, ſubijceretur parentibus, per ſingulas adoleſceret ætates, & poſt contumelias uocum, alapas, & flagella, crucis quoque pro nobis fieret

Phil. 2.

maledictum, ut nos à maledicto legis abſolueret, patri factus obediens uſque ad mortem? Sequitur. Ergo quia ad hoc uenerat, ut quod erat impoſsibile legis, quia nemo ex ea iuſtificabatur, ineffabili miſericordia uinceret, publicanos, & peccatores ad pœnitentiam prouocabat, conuiuium eorum expetens, ut inter conuiuia docerentur, ſicut manifeſtum eſſe poterit ei, qui Euangelia ſollicita mente perlegerit. Quomodo cibus eius, & potus, & deambulatio, & uniuerſa, quæ geſsit, ſaluti hominum procurarent? Hæc ille. AVCTOR.

A Hanc † ergo pleniſsimam chartam meritorum 5 conceſsit Chriſtus participibus ſuis, non tantùm miſſarum, orationum, ieiuniorum, uigiliarum, prædicationum, abſtinentiarum, & laborum ſuorum, ſed & cibationis ſuæ, potationis, quietis, dormitationis, & ſilentii, & gratulationis, meditationis, ſanationis, & cantationis, & uniuerſa, quæ geſsit, ſaluti hominum procurabant. Ideò Paulus primæ Corinthio. undecimo huiuſmodi participationem petens. Omnia, inquit, facio propter euangelium, ut particeps eius efficiar. Et Apoſtolus Petrus exiſtimans ſibi grauiſsimum detrimentum, ſi uel partem ſuam perderet de merito Chriſti, ſi non laueris ſibi pedes, obſequium domini admiſit inuitè, dicentis ſibi, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Et Paulus iterum ad Philip. 3. Exiſtimat omnia detrimentum eſſe ad agnoſcendum Chriſtum, & uirtutem reſurrectionis eius & ſocietatem paſsionum illius, & configurari

B mortì eius. Fides iſta dixit, non argumenta, noua conficiunt. Et quid ultra cõcludimus? Quod 6 † ſi Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquẽs uobis exemplum, qua charitate prohibet Witcleff ne ego concedam pati pro fratre meo ad meritũ animæ eius, prædicare pro fratre, ieiunare, peregrinari, uigilare, orare, imò mori p fratre, Chriſto dicente: Maiorem charitatem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis? Ad quid enim ponat, ſi non ad meritum amicorum? Ponas ergo animam tuam, & de merito tuo ſecurum reddis amicum. Fruſtra † tamen Witcleff 7 hunc poſtem impingit, cum dixit: Sed Chriſtus de hoc participio meritorum ſuorum literas ſcriptas non conceſsit. Fallitur hoc dicens. Nã qui per ſeruum ſuum Eſaiam & prophetas alios literas ſcripſit, nonne ſcripſit? ſcripſit. Certè p prophetas, per apoſtolos & euangeliſtas ſuos ſcripſit, & dicit Witcleff q̃ non ſcripſit. Rex p medios ſeruos ad regem alium, uel ad communitatem, literas ſcriptas tranſmittit, & nemo de eius ſcriba cõmemorat, ſed q̃ rex ipſe ſcribit. Et quidem rex noſter Chriſtus euangelium ſuum ſcriptis ſuis non tradidit, Verbum. n. erat apud deũ

C cuius nõ eſt tradere uerbum ſcriptum. Vnde & in prologo ſuper Matthæum in opere perfecto: CHRY. Neque. n. apoſtolis ſcriptũ aliquid tradidit deus, ſed pro literis ſpiritus annuntiabat daturum eſſe gram. Ille. n. uobis, ait, rememorabit oĩa. Et ut addiſcas q̃m hoc multo melius erat audi per prophetiam quid ait. Diſponam uobis teſtũ nouum, dans leges meas in mente ueſtra, & in corde ſcribam eas. Et Paulus demonſtrans hanc ſuperexcellẽtiam, dicebat vos ſuſcepiſſe legem non in tabulis lapideis ſed in tabulis cordis carneis. Q̃m autem multo tẽpore p̃cedẽte

Charta meritorũ Chriſti nobis conceſſa.

Ie. 13.

Meritа noſtra licite communicamus.

Ie. 13.

Obiectio Witcleff.

Chr. To. 2

Ie. 14.

exciderunt, hi quidem propter dogmata, hi autem propter vitam & mores, indiguimus rursus ea, quæ à literis est, rememoratione. Sequitur. Si enim accusatio est literis indigere & non spiritus adipisci gratiam, intuere quàm magnum delictum est neque post auxilium hoc velle procere, sed inaniter, & vanè iacētes literas despicere, & maius subire supplicium. Hæc ille. AVCTOR. Hoc audiat Witcleuista, qui participiū meritorum Christi in literis abiicit: quia si culpa sit indigere literis, & nō sola gratia spiritus contentari, maxima culpa est hoc auxilium spirituale non petere, sed literas spernere ad grande suum supplicium: qui enim respuit hāc partem habere cum Christo in literis, non dubium quin partem illius ponet Christus cum hypocritis. Matt. 24.

¶QVOD APOSTOLI CONCESserunt sermone & literis participes suffragiorum suorum fieri homines. Cap. XCIIII.

SVMMA.

1 *Diploma literarum de participatione meritorum.*
2 *Seomma in uicarium perpetuum relatum.*
3 *Perpetuum quid, & quomodo debeat intelligi.*
4 *Consonantia literarum fratrum ad epistolas Pauli.*
5 *Suffragia fratrum religiosorum.*
6 *Fratres omnes Christiani.*
7 *Oratio pro alijs, quòd sit deo accepta. Et qualis oratio ante Deum sit dulcior.*

HEc Apostoli talia concesserunt, serm. 42. tertiæ partis. Vel multiplicant fratres tales literas purè propter charitatem, quam habent ad eos, cum quibus communicant, vel purè propter lucrum, aut mixtim. Si primo modo, mirandum foret, quare sancti Apostoli, qui habuerunt maiorem charitatem, quàm fratres prædicti, tales literas nec fecerunt, nec faciendas cæteris exemplarunt. Quare etiam episcopi, & religiosi possessionati non vtuntur communicatione huius modi charitatis. Hæc Witcleff. AVCT. Misereor super istam turbam mendacii. Apostoli tales non fecerunt literas sicut fratres de communicatione charitatis. Vnius fratris audiamus literas si Apostoli sic fecerunt. †Deuotionem synceram, quam ad nostrum habetis ordinem ob Christi reuerentiam, & sanctæ uirginis matris eius diligentiùs attendentes &c. omniū missarum, iciuniorum ab &c. participationē perpetuam vobis concedimus. Legatur litera Pauli ad Ephes. Propterea ego audiens fidem uestram, quæ in domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro uobis, memoriam uestri faciens in orationibus meis. Ad Ephe. primo. AVCT. Quanta iam differentia inter hoc. Ego frater. N. attendens deuotionem synceram ad ordinem nostrum ob Christi reuerentiam, & sanctæ uirginis matris eius: & Ego Paulus audiens fidem vestram, quæ est in domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos? Remunerat autem frater hanc deuotionē taxatis precibus orationum, missarum. Paulus memoriam eorum facit in orationibus suis. Fratres cōredunt participationem perpetuam, Paulus non cessauit gratias agens pro eis exercere memoriam. Si autem dicat Witcleff, q̄ tantùm orationes hic Paulus commemorat, non illa. 7. quæ miserunt religiosi complures, scilicet missarum, orationum, ieiuniorum, vigiliarum, prædicationum, abstinentiarum, laborum. In primo cap. epistolæ offert pro Philippensibus memoriam eorum facere in cūctis orationibus suis. Gratias, inquiens, ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus uobis cum gaudio, deprecationem faciens super communicatione uestra in euangelio Christi à prima die usque nunc. Nihil ergo minus Paulus promisit dicendo semel in cunctis orationibus meis, quàm sigillatim recitando missas, prædicationes, & uigilias, quas fratres promittunt per partes. Vnde ibi in expositione. AMBROSIVS. Primum quidem Domino, agit gratias, cuius nutu prospera omnibus accidunt fidelibus. In omni oratione sua memor eorum cum exultatione, quod participes facti sunt euangelii: sic dicit Petrus Apostolos inter cætera dicens, sic, inquit, consortes diuinæ naturæ. Hæc ille. AVCT. Postquàm fecit eos participes euangelii, & prædicationum suarum, hoc addidit peculiare obsequium, ut omnium modorum, quibus possent illæ orationes fieri meliores, siue per uigilias, siue per abstinētias, uel passiones, uel labores animi propter fratres. De abstinentia propter fratres dixit: Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum 1. Corinth. 8. De uigiliis hortatur fratres in communi. Omne uos filii lucis estis, & filii Dei. Igitur non dormiamus sicut cæteri, sed uigilemus, & sobrii simus. 1. Thessa. 5. De futuris tribulationibus & periculis propter fratres. Si immolor super sacrificium & obsequium fidei uestræ gaudeo & congratulor omnibus uobis. Ad Philip. 2. & 2. ad Corin. 12. Ego libentissimè impendar & superimpendar pro animabus uestris. Vbi nota, quòd promittit se impendendum de futuro: sicut nunc sancti

Diploma literarū de participatione meritorum. 1

Septem communicant fratres, & communicare studet laicis.

Phil. 1.

Amb. To. 5

2. Pet. 1.

Digitized by Google

sancti promittunt fratribus de beneficentia de futuro. Nonne maiora donauit fratribus suis Paulus, & maiorum fecit esse participes per planas epistolas suas, quàm religiosi, vel cæteri ecclesiarum prælati, per chartas modernas fratribus largiuntur? Ipsi missas celebrant, vigilant, laborant, nullus tamen fratrum promittit quod fecit Paulus dicens: Nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, qd est ecclesia. Ad Colossen. primo. Quanta charitas vt se putet passiones debere Christo in carne sua pro fratribus. Non impleuit adhuc ita vt animam cupiat suam eneruare; Desiderantes vos cupidè volebamus tradere vobis, nō solùm euangelium, sed & animas nostras, quoniā charissimi nobis facti estis. Memores estis enim fratres laboris nostri, & fatigationis. i. Thessal. 2. Quæcunque ergo meritoriè posset facere, cō municaret fratribus ex charitate, imò vitam, & mortem, quæ duo item promittit eis dicens. Prę dixi enim quòd in cordibus nostris estis ad mō riendum & conuiuendū. 2. Corinth. 7. Et iterū. Quotidie morior per gloriam uestram. primæ Corinth. 15. Ecce qui fecit bonorum suorum speciales participes primò beneficia charitatis suæ abundanter exponit, orationem uidelicet euangeliorum, uigiliarum, abstinentiarum, passionum Christo congruentium, quotidianam cruciationem animæ, mortem & uitam per gloriam. Hæc charta erat fraternitatis Apostoli, hæc scripta epistola & Pauli manu subscripta. Nec eius tantum, sed fratrum eius: vt Pauli, & Syluani. Pauli interdum & Timothei: quandoque Pauli Timothei & Syluani. quandoque cæterorum fratrum. Vnde & ex parte eorum, quādoque pluraliter loquitur dicens Thessalonicen. fratribus: Nunc viuimus si uos statis in domino. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro uobis in omni gaudio quo gaudemus propter uos ante Deum nostrū nocte ac die abundantiùs orantes, vt uideamus faciem uestram, & compleamus ea quæ desunt fidei uestræ? 1. Thessa. 3. Hæc dixit ex parte sua & fratrum suorum tanquàm præpositus eorum & habens merita eorum, & labores in potestate, ut sit beneficus, Christo dicente in euangelio Lucæ: qui potestatem habent super eos, benefici uocantur. Hac item forma dixit prælatus Carmelitarum, Omnium quæ per fratres nostros operari dignabitur clementia Saluatoris, uobis participationem perpetuam concedimus. Prælatus Cartusiensium dixit: Participationem plenam. Vtranque sustinent uerba Pauli dicentis. Indeficientem: Omnia enim propter uos, ut gratia abundans per multos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei: propter quod non deficimus. 2. ad Corint. 3. Qui nunquàm deficit orare, & omnia facere propter fratres, & hoc spondet: perpetuam, & plenam participationem bonorum promittit. Quòd quia in uno semper impleri non potest, ideo supponit gratiam talem abundare per multos, præsentes scilicet, & sua successione futuros. Cùm autem quidam doctor Witcleuista perpetuus uicarius cuiusdam ecclesiæ in publica schola arguebat literas religiosorum de mendacio: quia perpetuam hanc participationē concedere præsumpserunt hoc sophismate: quia non ultra diē iudicij orabitis, inquit, ergo, non perpetuè. Respondit illi quidam: nec tu ultra diem iudicij eris hic uicarius: quomodo ergo perpetuus? Quod tamen literæ tuæ institutionis non tacēt. Et legit eas publicè. Cur non aduertit iste tàm facilis arguista, modum loquendi scripturæ, quam catholici debent sequi: perpetuum dictum, quod sponte prætermitti non debuit: uelut in Leuitico dictum est. Pectusculum enim eleuationis tuli à filiis Israel de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, ac filiis eius lege perpetua ab omni Israel populo. Leuit. 7. Cū tamen proposuit Deus tollere hanc legem trāslato sacerdotio. Et item ibi. post hæc unctio Aaron & filiorum eius. sequitur. Religione perpetua in generationibus suis. Item facietis diem hunc in progenies uestras legitimum æternum. in Exodo. Super quem librum Exodi. quæstione. 11. AVGVST. Facietis diem hunc in progenies uestras legitimum æternum: æternum dicit, quòd nefas erat prætermittere, aut sua sponte mutare. Hæc ille. AVCTOR. Sic debuit iste sciuisse orationem charitatis fraternæ esse perpetuam, quam nefas erat prætermittere quandiu successores est talis habitura communitas. Sicut in Leuit. 6. dicitur. Iste est ignis perpetuus, qui nunquàm deficiet in altari. Quam perpetuitatem alia scriptura exponit Exo. 27. Perpetuò, inquiens, erit cultus per successiones eorum à filiis Israel. Erubescat ergo Witcleff sui mendacij, quo tàm assertiuè clamat Christi apostolos tales literas de suffragiis non fecisse: imò uideat eos non tàm scribere, quàm offerre sponte, & populos ad hoc desiderium incitare, uelut cùm Paulus Philippen. merita orationum suarum sponderet, dicens se gratias agere in omni memoria eorum in omni oratione sua pro eis omnibus. Post pauca subiecit. Eo quòd habeam uos in corde, & in uinculis meis, & in defensione, & confirmatione euangelij socios gaudij mei omnes vos esse. Testis est enim mihi Deus, quomodo cupiam uos omnes in uisceribus Iesu Christi. Ad Philippen. Primo. Ec-

2 Scomma in uicarium perpetuum relatum.

3 Perpetuū quid.

Leu. 7.

Exo. 12.

Aug. To. 4

Leu. 6.

Exo. 27.

Philip. 1.

1. Thes. 3.

Luc. 22.

ce quàm palàm dixit, teste Christo, se cupere eos socios gaudii sui, quia sic erant non tantum in fide qualiter omnes Christiani, sed speciales eius participes in oratione, in passionibus vinculorum, in defensionum laboribus, & euangelij sui meritis gloriosis, quam societatem eos ita desiderare uolebat. Vnde super idem uerbum in
Ambr. To.5. expositione AMBRO. Deum testatur, ut affectum commendet iusti. Qui enim multùm de aliquo sentit, vt credibile hoc faciat, testificatur. Per quod & prouocat desiderium illorum erga se, ut desiderati desiderent. Desiderat ergo omnes hos, non humanæ cupiditate, sed in amore Christi: non carnis affectu, sed spiritus, vt participes hos habeat, & in sensu mysterii diuinitatis, & incarnationis Domini. Hæc ille. AVCTOR. Parcat ergo Christus Witcleff, contra hanc charitatem societatis Apostolicæ sic rixanti in trialogo quarto capit. 31. Sapponi debet, q licet fratres nullas literas tales concesserint, foret ex concessione Christi simplici melius, quàm est modò. Hæc Witcleff. AVCTOR. Scire posset concessionem Christi simplicem, derogationem à nostra non posse perferre, quo modo igitur foret melius? Illa rixa est sine scriptura, sine sensu. An non sciuit Paulus hoc potuisse dixisse pseudomagistros Witcleff contra literas suas tũc quòd æquè bene aut melius possent Philippen. aut Ephesii stare per concessionem Christi simplicem sine literis suis: & ideo
1. Thes. 1 literas abolẽdas: aũtãte Thessalonicenses, q̃bus similes suffragiorum literas ex parte fratrũ. dedit, dicens. Paulus, & Siluanus, & Timotheus ecclesiæ Thessalon. in Deo patre & domino Iesu Christo, gratias agimus Deo semper pro vobis omnibus memoriam vestri facientes in nostris orationibus sine intermissione, memores operis fidei uestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei domini nostri Iesu Christi ante deũ & patrem nostrum. primæ ad Thessalonicenses primo. Item eiusdem in epistola sua secunda. Et iam oramus semper pro uobis, ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem uoluntatem bonitatis & opus fidei in uirtute, ut clarificetur nomen domini nostri Iesu Christi in uobis, & uos in illo: secundùm gratiã. Dei nostri & domini Iesu Christi. 2. Thessal. 1. Et in fine epistolæ. Salutatio mea manu Pauli, quod signum in omni Epistolæ ita scribo. Ecce Paulus non tantùm orat, sed semper orat pro eis, & oraturum se pollicetur. Scribit literis, atque signaculo manuali. Hoc dum coram fratribus dicerem, cepit unus ex parte Witcleff dicere, sed ubi signauit has fraternitates apostolus? Rursus ego. Vbi manu sua suscripsit, ibi signauit apostolus, q̃ si uim fecerit de sigillo apostolico, ubi ad Philemonem ipse ait: Confidens de obedientia tua scripsi tibi, quoniam & supra id quòd dico facies. In expositione eiusdem epistolæ hoc recordatur CHRYSOSTOMVS. Non simpliciter ait, neque iniungens, neque criminans, sed confidens in obedientia, scripsi tibi. Quòd inueniens dixit propalationem habens, & hoc in sigillando epistolam, sciens quoniam & super id quod dico, facies. Hæc ille. AVCT. Ecce iam exactor durus Witcleff audit apostolum sigillantem epistolam communicationis suæ precis & fraternitatis Philemonis. Nũquid concessio Christi simplex melius faceret? Colossensibus item non dissimiles literas misit dicens: Paulus Apostolus Christi Iesu per uoluntatem Dei, & Timotheus frater, his qui sunt colossis sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Gratias uobis & pax à Deo patre nostro. Gratias agimus Deo & patri domini nostri Iesu Christi semper pro uobis orantes, audientes fidem uestram in Christo Iesu & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes. Et infrà. Sicut didicistis ab Epaphra charissimo conseruo nostro, qui etiam manifestauit nobis dilectionem vestram in spiritu: ideo & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, vt implcamini agnitione uoluntatis eius. Ad Colossen primo. Sicut superius dixi, hoc exemplo Pauli dicentis, audientes fidem uestram, & dilectionem in omnes sanctos. Vnde in libro annotationum HIERON. Sinè exceptione personæ uel notitiæ solam in omnibus diligentes sanctitatem. AVCTOR. Hoc † inquam exemplo bene item scribitur: dicendo in literis fratrum deuotionem synceram, quam ad nostrum habetis ordinem diligentiùs attendentes omnium orationum nostrarum participationẽ perpetuam uobis concedimus. Paulus propter dilectionem in omnes sanctos, isti propter deuotionem in omnes fratres. Paulus ex qua die audiuit, semper orare promittit: isti ex quo attendunt, perpetuas preces fundunt. Paulus non pro se tantùm, sed pro Epaphra hoc spopõdit, qui est fidelis, inquiens, pro uobis Christi minister. Vbi in lib. annotationum HIERON. Fideliter pro uobis in oratione incumbens ministerium Christi exhibet uoluntati. Hæc ille. AVC. In litera ista fratrum item prælatus scribit. Quæ per fratres nostros dignabitur operari clementia Saluatoris. Et ad Philemonem paulus inquit, uinctus Iesu Christi, & Timotheus frater Philemoni dilecto, Gratias ago deo meo semper memoriam tui faciens in orationibus meis audiens charitatem tuam & fidem, quam habes in domino Iesu, & in omnes sanctos. Fides ergo in Iesu, & charitas in omnes fratres

Philemo.

Chr. To.1

Coloss.1.

Hier. To.9. consonantia literarum fratrum ad epistolas Pauli

Hieronym

Philem.

oratio-

Digitized by Google

oratione merebatur Apostoli. Meretur & plati fratrum per omnes illos fratres. Et Ioannes Apostolus in 3. canonica. Senior Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate. Charissime de omnibus orationem facio prosperè te ingredi, & ualere, sicut prosperè agit anima tua. Ecce q̃ non sit noua, sed antiqua pietas Christiana scribendi literas pro impertiendis suffragiis. Et iu- *Iudas. 1* das item in canonica. Iudas Iesu Christi seruus, frater Iacobi, his, qui sunt in domino prædilectis, Charissimi omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi nostra salute necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditæ à sanctis fidei. Iudæ primo. Videtis palàm conuinctam hæresim Witcleff dicentis, q̃ Apostoli non communicabant tales literas ad orandum & laborandum pro fratribus. Ecce scripsit Paulus, scripsit Ioannes, scripsit Iudas: ergo scripserunt Apostoli. Et ab antiquis item sanctis acceperunt exemplum. Vnde. 2. *2. Mach. 1.* Machabæorum liber sic incipit. Fratribus qui sunt per Aegyptum Iudæis: salutem dicunt fratres, qui sunt in Hierosolymis Iudæi, & qui in regione Iudæa, & pacem bonam. Et infrà. Et nunc hic sumus pro vobis orantes regnante Demetrio. Sequitur. Et orauimus ad dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, & similaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes. &c. Omnia enumerãtur: quibus tũc pro fratribus & scipsis in religione illa propitia *Suffragia fratrum.* 5 re putabant diuinam clementiam. Qualiter †ecclesiastici religiosi nũc dicunt missas, orationes, faciunt q; ieiunia, uigilias, prædicationes, labores, disciplinas, & similia: ita & Apostolus Paulus scripsit pro fratribus suis Iudæis. Voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem. ad Ro. 10. De hac participatione item & fraternitate cum sanctis ipse scripsit Colossensibus, quos, vt dicit, fecit suarum *Coloss. 1.* orationum participes. Gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. Ad Colossenses primo. Sed hic nasum surrigunt Witcleuistæ, q̃ fratres inuicẽ appellamus, quos in oratione commendatos susscipimus, & nos susscipimus, non dignantes at- *Fratres omnes christiani.* 6 tendere, q̃ †à primæuis ecclesiæ omnis sanctorum collectio in spirituali substantia solet membra conuentus appellare fratres, uel socios, sicut Actuum 14. Concitauerunt animas gentium aduersus fratres. & capitu. quintodecimo. Quidam descendentes de Iudea docebat fratres & Saluator dignatus est dicere, Vade, & dic ad fratres meos. Vnde paganis in hoc uocabulo insultantibus in christianos apologetici sui capi. *Tertullian.* 39. ueteranus pater TERTVLLIANVS. Sed & q̃ fratres nos uocamus, non alia causa A opinor insaniunt, quàm q̃ apud ipsos esse sanguinis nomen de affectione simulatum est. Fratres autem etiam uestri sumus iure naturæ matris unius, & si nos parum homines, quia mali fratres. At quantò fratres dignius & dicuntur & habentur, qui unum patrem Deum cognouerunt, qui unum spiritum biberunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiæ eiusdem ad unam lucem emerserunt ueritatis? Sed eo fortasse minus legitimi existimamur, quia de nostra fraternitate nulla tragœdia exclamat, uel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ penes uos ferè dirimit fraternitatem. Itaque qui animo animaque miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus. Hæc ille. AVCTOR. Sic bene exponit auctor hanc fraternitatem in his, q̃ unà biberunr spiritum ueritatis, sanctitatis, & in substantia familiari communicant hi spiritualia ministrando, isti pro spiritualibus temporalia rependendo, sicut infrà docebat Apostolus. Et B hæc est fraternitas, quam apostolus Paulus commendat. Charitatem inquiens fraternitatis inuicem diligentes. Ro. 12. Hæc fraternitas charitatis maximè in oratione pro fratre facta attenditur, qua nulla est dulcior ante Deum. velut homilia. 14. Imperfecti. CHRYSOS. Libenter 7 †audit Deus, quando christianus non solum p̃ se, sed etiam pro aliis orat. Pro se enim orare naturæ est: pro aliis autem gratiæ, pro se enim ora re necessitas rei cogit: pro aliis autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior enim est oratio ante Deum, non quàm necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat. Hæc ille.

Oratio pro aliis deo est accepta.

C ¶ QVOD EPISCOPI ET RELIgiosi concedunt communicationes huiusmodi charitatis, & requirunt ab aliis

Capit. XCV.

SVMMA.

1 *Epistola quorundam antiquorum concedentium communicationem charitatis, & requirentium ab alijs.*

2 *Cistertiensis domus gloria.*

3 *Patres ueteres, & nouelli, supremi & infimi, Sancti & peccatores, quòd anhelauerint suffragia, ostenditur.*

4 *Pagani, qui precum sanctorum suffragia ambierunt.*

ADDIT adhuc, ut statuat mendacium triplicatum. Episcopi, inquit, & religione possessionati tales literas non cõcedunt. AVCTOR. Si moder

norum

Digitized by Google

norũ exempla producerem, diceretur a ſuis talia poſt eius tempora practicata de nouo: cùm nulla penè eccleſia epiſcopalis, vel monaſterialis collectio ab inſtitutionis ſuæ tempore hãc omiſerit charitatem. Accedant ſcripta patrum, quæ dicta noſtra confirmant. Libro enim epiſtolarum Iuonis Carnoten. epiſcopi reperitur epiſtola ad Adelam Comitiſſam ſcripta talis. IVO
Ivo. 1 † CARNOTENSIS, Humilis Carnotenſis eccleſiæ miniſter, Adelæ nobili comitiſſæ cum fideli oratione ſeruitium. Et infrà. Rogo pro remedio animæ veſtræ eccleſiam, vt beati Ioannis baptiſtæ, in qua regularem vitam Deo donante ordinauimus, diligatis, & res ad eccleſiam ipſam pertinentes contra inſidiantes & incurãtes pro poſſe ueſtro defendatis. Et finaliter. Pro hoc enim à fratribus prædictæ eccleſiæ habetis munus orationum, ac à me fidele ſeruitiũ. Hæc ille. AVCTOR. Vbi poſtquam orationis ſuæ fidelitatem primam ſcripſit, ſubiecit communionem orationum fratrum eiuſdem eccleſiæ. Inter
B epiſtolas Cantuarien. Anſelmi eſt epiſtola. 68.
Anſelmus. ad eãdem forſan Adelã uel Adelidem. ANSEL. Reuerendæ dominæ ſuæ comitiſſæ Adelidi frater Anſelmus Beccenſis vita peccator, habitu monachus: præſentis vitæ diuturnam proſperitatem, & futuræ æternam felicitatem. Quanuis me nihil apud veſtram celſitudinem vt noſtris precibus annuere debeat cognoſcam, niſi q̃ exquo paruitati meæ innoteſcere dignata eſt, ſemper eam volui coram Deo participem exiſtere noſtrarum orationum, qualeſcunque ſunt, ſi tamen dignum eſt hoc vel memorari. AVCTOR. In hac epiſtola palàm fecit Anſelmus ſe prædidictam comitiſſam omnium precũ fratrum ſuorum factam participem à die, qua ſibi primò in
C notuit. Epiſtolarum item Bernardi habet epi-
*45. ſtolam * quinquageſimã Lodouico Francorum regi directam, in qua fraternitatem regis requiſitione propria precibus fratrum dicit eſſe ſuſceptam, ipſum tamen amiſſurum ipſorum fraternam amicitiam, niſi Pariſienſi inclinaret epiſcopo, qui item eorum literas iure fraternitatis nõ
Bernardus. impariter acquiſiuit. BERNARDVS. Eximio regi Francorum Lodouico Stephanus abbas Ciſtertienſis, totuſq̃ue conuentus abbatum & fratrum Ciſtertienſium ſalutem, ſoſpitatem, & pacem in Chriſto Ieſu. Rex cœli & terræ regnum uobis in terra donauit. donaturus & in cœlo, ſi id, quod accepiſtis, iuſtè, & ſapienter ad miniſtrare ſtudueritis. Hoc eſt quòd pro vobis optamus, & pro uobis oramus, vt & hic fideliter, & illic feliciter regnetis. Cæterùm vos quonam conſilio eiſdem noſtris pro vobis orationibus quas (ſi ritè recolimus) olim tam humiliter requiſiuiſtis, modò acriter repugnatis, qua cum fiducia manus pro vobis leuare præſumimus ad ſponſum eccleſiæ, quem ita, & ſine cauſa, vt putamus, auſu inconſulto contriſtatis. Et infrà. Hæc itaque uobis & pro vobis audacter quidem, ſed amanter intimari curauimus, monẽtes, & rogantes per illam inuicem amicitiam noſtram, & fraternitatem, cui nos ſatis dignanter ſociaſtis, ſed ipſam nunc grauiter læſiſtis: quatenus attento malo citius deſiſtatis: alioquin ſi nõ meremur exaudiri, & contemnimur, & nos fratres, & amici veſtri, & qui quotidie pro uobis oramus, & filiis ueſtris, & regno: ex hoc iam noueritis, paruitatem noſtram, in quibus valuerit, non poſſe deeſſe eccleſiæ & miniſtro eius venerabili videlicet patri & amico noſtro epiſcopo Pariſien. qui noſtram aduerſus vos humilitatem interpellans, noſtras pro ſe ad dominum Papam iure fraternitatis, literas requiſiuit. Hæc ille. AVCT. Attende q̃ dicat noſtris oratiõibus quas olim humiliter requiſiſtis
B & fraternitatem cui nos ſatis dignanter ſociaſtis: & item nos fratres & amici ueſtri qui quotidie pro uobis oramus & filiis ueſtris & regno. Et ipſe Bernardus ſic ſe commendari rogat precibus abbatis & monachorum ſancti Albani epiſtola ibi. * 195. ad abbatem ſancti Albani, quæ *204.
incipit: At ſi facie ignotus. BERNARDVS. Ad Bernar. de obſecro ad ea bona, quæ abs te & de te nobis aſſiduè ueniunt, tuas tuorumq̃ue pro nobis orationes pater chariſsime & deſideratiſsime. Hæc ille. AVCTOR. Et in epiſtola ad patres in Ciſtertienſi capitulo congregatos ex parte Ricardi Cantuarienſis epiſcopi PETRVS BLESENSIS. Inter deſiderabilia huius mundi preципuum apud me uerſabatur in uotis ueſtræ ſanC ctitatis conuentui principaliter intereſſe, uocationis nouæ occupatio, & incumbens negotiorum perplexitas fructum optatæ iocunditatis inuidet mihi. Nec me caſtris felicibus ad tempus intereſſe permittit. O † caſtra optabilia, ò congregatio ueneranda. O Ciſtertium quàm magna eſt domus tua? quàm fœcunda in filiis, Ciſtertienſis domus gloria.
quàm magnifica in linguis, quàm glorioſa in populis? Et infrà. Subuerterer, niſi in lapide adiutorij, & orationum ueſtrarum ſuffragio fiduciã
Iob.6. concepiſſem. Nam (iuxta uerbum Iob) quæ eſt fortitudo mea ut ſuſtineam? Ecce non eſt auxilium mihi in me, ſed infirmitas, & defectus. Vereor ne offenſus mihi dominus hanc iniunxerit ſollitudinem multorum, qui non ſufficiebam propriæ ſalutis procurare negotium. Sed poſuit mihi dominus in uobis uerbum reconciliationis, ut ſi offenſus mihi eſt, ſeſe propitiũ veſtra oratione mihi exhibeat, meumq̃ue ſuppleat imperfectum. Et finaliter. Nos igitur infirmi & fragiles deuotè & humiliter ſupplicamus

Digitized by Google

mus, vt pias affectiones veſtras circa nos excitet uinculum fraternitatis, profeſſionis communio, charitatis debitum, ſubiectionis neceſsitas & deuotio ſupplicantis. Hæc ille. AVCTOR. Vbi vinculũ fraternale commemorat, q̃ eorum profeſsioni communicauit, quòd eo ſibi debito charitatis coniunxerat. Epiſcopi ergo & religioſi dotati concedunt, & ipſi rogant & impetrant talis fraternitatis eſſe participes. Aſcendamus ſi uis ad priores patres eccleſiæ uidentes, an ipſi communicationem habebant talem probabilẽ. Occurrit nobis deuotiſsimus Euſebius Dorritheі ex parte Flauiani Conſtantinopolitani epiſcopi poſt acta concilii Epheſini, Amatoribus Chriſti religioſiſsimis & piiſsimis imperatoribus noſtris Valentiniano & Martiano piiſsimis Auguſtis. Et infrà. Prouoluti peccamur ueſtrã clementiam præcipere reuerentiſsimum epiſcopum Dioſcorum reſpondere de his quæ à nobis ei ingeruntur. Sequitur. Quod conſecuti inceſſanter offeramus Deo preces pro ueſtro æterno imperio ſacratiſsimi imperatores. Et iterum Orationes pro ſe impetrat Auguſtinus, qui ſe precibus eccleſiæ uirginum profeſſarum in domo Iulianæ inſeri poſtulauit, libro de ſancta uiduitate in fine. AVGVSTINVS. Obſecro uos per illum, à quo donum hoc accepiſtis, & huius doni præmia ſperatis, vt me quoque orationibus ueſtris memineritis inſerere cum tota ueſtra domeſtica eccleſia. Hæc ille. AVCTOR. Ecce domeſticam earum eccleſiam nominat, cui ſe inſeri ualde deſiderat. Et inter epiſtolas Auguſt. *16. Paulini ad Auguſt. Paulinus. Omnes in Chriſto ſanctos, quales tibi cohærere nõ dubium eſt à nobis ſaluta: commenda nos omnibus, ut tecum pro nobis orare dignentur. Hæc ille. Et in epiſtola ad profuturum quæ eſt. 149. AVGVST. Commendamus ſanctis orationibus tuis, & dies & noctes noſtras, ut oretis p̃ nobis, nè diebus intemperanter utamur, ut noctes æquo animo toleremus, ut etiam ſi ambulemus in medio umbræ mortis, nobiſcum ſit dominus, nè timeamus mala. Hæc ille. AVCTOR. Item inter epiſtolas Anſelmi continetur epiſtola. Hildeberti Cenomanenſis epiſcopis petentis inſtanter participem ſe fieri orationum Anſelmi. Hildebertus. A domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris: uicem mihi pater ſancte rependes, ſi tuarum participem orationũ me feceris. Hæc ille. AVCTOR. Quòd ſi iſta uideantur exigua, ad ſummam & ſanctum pontificem Gregorium accedamus, qui ſcripſit ſe celeri manu & ſereniore uultu contuliſſe priuilegia cuidam monaſterio ancillæ Chriſti de conſtructione Bruneehildis reginæ, ut bonorũ eius particeps fieret: libro undecimo regiſtri epiſtola octaua. GREGO. Inter alia bona hoc apud uos præ cæteris principatum tenet, quòd in mediis huius mundi fluctibus, qui regentis animos turbulenta ſolent uexatione confunde re: ita cor ad diuini cultus amorem, & uenerabilium locorum diſponendam quietem reducitis ac ſi uos nulla alia cura ſollicitet. Et infrà. Epiſtolis autem ueſtris iudicantibus agnoſcentes eccleſiam uos ſancti Martini ſuburbano Auguſtudinenſi, atque monaſterium ancillarum dei, necnon & xenodochium in urbe eadem cõſtruxiſſe, ualde lætati ſumus. Et gratias omnipotenti deo retulimus, qui cordis ueſtri ſynceritatem ad hæc operanda compunxit. Qua de re & ut nos bonis ueſtris in aliquo participes haberemur, priuilegia locis ipſis pro quiete & munitione illic degentiũ ſicut uoluiſtis, indulſimus; nec excellentiæ ueſtræ amplectenda nobis deſideria uel ad modicum differre pertulimus. Paterna præterea charitate ſalutationes præmittentes alloquium &c. Hæc ille, AVCT. Veteres ergo patres, & nouellos, ſupremos & infimos, ſanctos & peccatores ſi reſpexeris, inuenies inſtinctu Dei ac ſanctorum anhelaſſe ſuffragia, & cum omni auiditate chriſtiana communicationem huiuſmodi charitatis quoſdam per literas poſtulaſſe, quoſdam etiam ſcriptis literis obtuliſſe ſiue maioribus: ſiue minoribus: non curantes quo pede cucurrerit charitas, vel quo iudice refragetur. Vnde epiſtola inter alias 40. IVO CARNOTENSIS Anſelmo reuerendo Cantuarienſi archiepiſcopo. Iuo humilis eccleſiæ Carnotenſis ſeruus pro modulo ſibi collato fidelium orationum munus. Et inter epiſtolas Anſelmi nonageſimaſexta. ANSELMVS. Henrico ſuo chariſsimo domino gratia Dei regi Anglorum, Anſelmus archiepiſcopus Cantuarienſis fideles orationes cum fideli ſeruitio. Ad me pertinet ſi faciatis aliquid, quod animæ ueſtræ non expediat &c. Item epiſtola nonageſimaoctaua. Suo Chariſsimo domino Henrico, Dei gratia regi Anglorum, Anſelmus archiepiſcopus Cantuarienſis fidele ſeruitium cum orationibus. Gratias ago Deo, & dignationi ueſtræ. Item epiſtola centeſimanona. Domino patri uerè diligendo, & reuerendo Paſchali ſummo pontifici Anſelmus ſeruus eccleſiæ Cãtuarienſis debitam obedientiam cum fidelibus orationibus. Et epiſtola centeſima trigeſimaſeptima. Dominæ reuerendæ filiæ chariſsimæ Matildi reginæ, Anſelmus, Gratias ago immenſas celſitudini ueſtræ, amando eam, & orando pro ea pro immenſitate dilectionis ueſtræ. Hæc ille. AVCTOR. Hic pius mos eccleſiæ ab apoſtolis inoleuit, & per omnes ſanctos in ſcriptis & paginis hucuſque decurrit, orationes communi-

Greg. To 2

Aug. To 7

*33. Paulinus

Aug. To 2

Hildebertus

Iuo

Anſelmus

municant,preces participant. Quotiens arduũ quid occurrit, cum de ſcripturis diſputant, aut pro fide Chriſti,uel regni, aut fratrum commoditate decertant, orationes mutuas ferunt, & mutuant,offerunt,& exigunt,appetunt, & propinant,ut certa ſit expectatio ſpei noſtræ, quæ in eccleſiaſtica communione configitur. Econtrario hic uir noſter hereticus Witcleff uix quẽ quam iuuat orando,aut per ſe exorat. Lege ſcripturas eius,lege paginulas,nunquàm orat Deũ ut labia eius aperiat, aut opera manuum ſuarũ dirigat, quomodo intendit. Saltem cum multa eius opera legerim,& indies lego,fallor, ſi eum pluries oraſſe percepi Deum, aut eius auxilium flagitaſſe. Quem ſemetipſum facit ponens carnem brachium ſuum? Inſtante Apoſtolo ex aduerſo,& iubente, ſine intermiſſione orare, aut ſi tantùm in nece ſitate ſua paganica fidem ponit,vt ſuperfluum putet orare Deum, quod itẽ pagani non faciunt. Nam † Cyrus,& Darius reges Perſarum templum in Hieruſalem reædificare decernunt,uaſa templi aurea, & argentea, quæ Nabuchodonoſor abſtulit de templo, reſtituunt:de arca regit tributa perſoluunt,uitulos, agnos & hœdos in holocauſtum Deo cœli,frumentum,ſal,uinum,& oleum ſacerdotibus adminiſtrant:ut ipſi offerant oblationes Deo cœli,orentque pro uita regis, & filiorum eius. Primo Eſdræ 6.Et Artaxerxes Rex omne,quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuit diligenter, ne fortè,inquit, iraſcatur contra regnum regis, & filiorum eius,ibidem capitu.7. Et impius Pharao uocans Moyſen & Aaron. Orate dominum inquit,ut auferat ranas à me, & à populo meo, & dimittam populum, vt ſacrificet domino. Exodi.7.Et item Ego dimittam uos, ut ſacrificetis domino,orate pro me.capitu.octauo. Qualiter igitur poterit eſſe Chriſtianus, qui negat Apoſtolos ſacros patres eccleſiæ taliter communicaſſe in precibus quas pagani principes non contemnunt? Et Apoſtolus Paulus hanc communionem precum per particulas extruẽs. Si qua,inquit,conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis,ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis,implete gaudium meum, vt idem ſapiatis,charitatem eandem habentes. Philippen.3. Super quam partem AMBROS. hoc dicit,quia ſi ẽ vera exhortatio ſpei in Chriſto,apud nos,qua inuicem conſolamur: ſi ſolatium charitatis conſequens,ſi participatioſpiritus ſancti, per quam iungimur in uno corpore nouo:ſi aliqua ſunt uiſcera, id eſt, ſi in animo ueſtro ſum,ſicut & uos eſtis inmeo; ſi miſerationes,hoc eſt,ſi affectus pietatis in amore eſt, implete gaudium meum.Hæc ille. AVCT.Hæc tria enumerat,quæ ſunt in hac fraternitatis charitate:ſolatium charitatis in precibus, participatio ſpiritus in mutuis ſubuentionibus,&mutua pietatis condolentia in cõiunctiſſimis animis. Ideo in gloſſa PETRVS BLE. Si quod ſolatium charitatis eſt uobis,id eſt, ſi uultis ut charitas eccleſiarum,quæ orant, & bene agunt pro fratribus,ſit uobis ſolatium, & confortatio in aduerſitatibus ueſtris. Hæc ille. AVCT. Et ex parte Ricardi Cantuarienſis archiepiſcopi omnibus patribus Ciſtertienſibus in capitulo congregatus PETRVS BLE. Si qua ergo conſolatio uobis eſt in Chriſto,ſi quod ſolatium charitatis,ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua uiſcera miſerationis,implete gaudium meum.Gaudii nãque plenitudinem poſt Deum in orationibus ueſtris pono, ut ueſtrarum beneficio precum in hac miniſtratione commiſſa mihi, uelit miſericordia domini meum ſupportare defectum. Nam Apoſtolus licèt uas electionis factus, & uirtute indutus ex alto,ſanctorum tamen orationes ſibi ad doctrinam gentium neceſſarias iudicans:Obſecro,inquit,uos per dominum Ieſum Chriſtum,& per charitatem ſpiritus ſancti ut adiuuetis me in orationibus ueſtris apud dominum.Hæc ille.

Hiere. 17. 1. Theſ. 5.

pagani qui precum ſanctarum ſuffragia ambiuerunt.

2. Eſdr. 7.

Phil. 1.

Amb. To. 5

Petrus Bleſenſis.

Ro. 15.

¶ AD OBIECTVM WITCLEFF contra conceſsiones participii precum, & piorum operum, quia neſciunt, utrum ſint damnandi. Cap. XCVI.

SVMMA.

1 *Wittleff, qui negat conceſſiones participij precum, & piorum operum aliquid prodeſſe, confutatur.*

2 *Orationes ſanctorum, quòd omnino ſint utiles in hac uita contra Witcleff, oſtenditur.*

3 *Iudicandum q, non ſit ante tempus quis prædeſtinatus, aut quis præſcitus.*

4 *Admonitio pulchra de præſcitis, & prædeſtinatis.*

5 *Verbum Dei, quòd ſit paſsim ſeminandum.*

6 *Præſcitus quòd ſit nullus, dum uiuit.*

APponit autem cornua morticiniorum beſtia hæc, quæ erat, & non eſt. De quibus dixit uir ſanctus in Pſalm. Omnia cornua peccatorum confringam,& exaltabuntur cornua iuſti: dicens in ca. 30.trialogi.quarto. Quia fratres neſciunt ſi ex ſtulta participatione ſui meriti damnabuntur: & nemo debet certiorare fratrem ſuum de retributione quacunque,niſi de qua eſt certus ipſam euenire; ſed quilibet frater eſt incertus utrum ipſemet beatificabitur an damnabitur.

Pſal 74.

Et

Et si frater cui concedit tale participium sit beatificandus in patria. Hæc Witcleff in tertia parte sermonum serm. 42. AVCT. Quid ex hoc sequitur, nisi quòd sacerdotes inducti super infirmum frustra orant super eum: cum nec possint eum certiorare secundum promissum Iacobi, q oratio talis saluabit infirmum, si fortè infirmus sit præscitus: aut presbyteri sic orantes, nec de certo alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, non possunt eum certiorare, quòd remittentur ei? Quo contra, regula Iacobi est, fideles postulare deum certissima fide, nihil hæsitando, quam regulam fidei consequens lib. de uera innocentia propositione. 184. ait AVGVSTINVS. Non est desperandum de malis, sed pro ipsis vt boni fiant studiosiùs supplicãdum: quia numerus sanctorum de numero semper auctus est impiorum. Hæc ille. AVCTOR. Ecce qui nescis si frater, cui tale concedo participiũ, sit beatificandus in patria, dico tibi me scire fideliter non esse desperandum de malis, & ideo pro ipsis studiosiùs supplicandum: quia si pessimus, aut per te præscitus sit, gratia dei, & suffragantibus meritis, certus sum eum posse saluari. Qualiter si quæras Iacobus satisfecit. Infirmatur ex vobis aliquis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, & oratio saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Iacob. 4. Hæc ecce fidei certitudo est: qua certitudine usus Apostolus ad Philipp. primo inquit. Scio quia hoc mihi proueniet in salutẽ per uestram orationem & subministrationem spiritus Iesu Christi, secundùm expectationem & spem meam, quia in nullo confundar, sed in omni fiducia, sicut & semper & nunc magnificabitur Christus in corpore meo. Ecce certam orationem Pauli per orationem communem populi Philippensium. Nec interposuit dubium oppositum isti certo, si in tanta multitudine essẽt omnes, aut pro magna parte ex stulta meriti sui participatione damnandi, sed certus de re sua, scio, inquit, quòd hoc mihi proueniet in salutem per vestram orationem. Qua autem scientia hoc sibi innotuit, subiicit ibidem. Hoc confidens scio, quia manebo, & permanebo uobis omnibus ad profectum uestrum, & gaudium fidei. Nè dicat aliquis Paulum hoc ex reuelatioue sciuisse, aut vsum esse reputatione Witcleff contra fidem. Confidens, inquit, scio. & cùm esset inter eos, pro quibus obseruandis ait. Multi ambulant, quos sæpe dicebam uobis, nũc autem flens dico, inimicos crucis Christi: pro quibus ibi trepidasse uidetur de quorundam subuersione finali: sperans tamen de omnibus illis meliorem partem intrepidè ait. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus uobis cũ gaudio deprecationem meã faciens. Sequitur. Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in uobis opus bonam, perficiet usque in diem Iesu Christi. Ad Philip. 1. Non reputat simpliciter citra fidem, immo confidit, quòd qui cœpit in eis, ipse perficiet. Quid hoc est nisi in bono perseuerare finaliter? Vnde libro. de correptione & gratia post principium AVGVS. illo loco, ubi dixit Apostolus: Gratias ago deo meo in omni memoria uestri semper in omni prece mea pro omnibus uobis cum gaudio deprecationem meam faciens sup communicatione vestra in euangelio à prima die usque nunc: confidens hoc ipsum quia qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem Iesu Christi: quid aliud eis quàm perseuerantiam in bono usque in finem de Dei miseratione promittit? Itemque ubi dicit, salutat uos Epaphras, qui ex nobis est seruus Christi Iesu semper certans pro uobis in orationibus ut stetis perfecti & pleni in uoluntate dei. Quid est ut stetis: nisi ut perseueretis? Vnde dictum est de diabolo: In ueritate non stetit quia fuit ibi, sed non permansit: nam vtique in fide isti iam stabant. Hæc ille. AVCTOR. Vtroque ecce orante pro Philippensi plebe, tàm Apostolo scilicet, quàm discipulo eius Epaphra, eorum finalis perseuerantia postulatur, non aliquorum, sed omnium, pro omnibus uobis, inquit. Et nunquid Apostolus certiorauit eos omnes de prædestinatione? per hanc precem hoc ipsum certissimè confidebat. Et ideo dicit Augustinus de Dei miseratione promittit. Et sic scire dicit AVGVSTI. epistola ad Valerium. 73. Audeo enim dicere scire me, & plena fide retinere, quid pertineat ad salutem uestram, sed hoc ipsum quomodo ministrem ad salutem eorum, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis ut salui fiant. Hæc ille. AVCT. Ecce Augustinus dicit se audere dicere, scire quid pertineat ad salutem: & hoc idem dicit Paulus scire se confidenter de certo. Et unde hoc certum accepit, ipse exponit seipsum in textu, dicens. Sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus uobis, eo quòd habeam uos in corde tàm in uinculis meis, quàm in defensione in confirmatione euangelij, quoniam omnes mihi participes gaudii estis. Vbi in expositione AMBROSIVS. Securus de bonitate, & iustitia Dei, & de horum fide non ambigens confidit, quòd Dei auxiliis adiuti, perseueraturi sint in fide usque ad diem domini, in quo remunerandi sunt persistentes in fide. Nec aliud debuit de his senti-

1 Phil. 1.
2 Aug. To. 7
3 Aug. To. 3
Iacob. 4.
Phil. 1.
B
C
Col. 4.
Io. 2.
Aug. To. 2
Amb. To. 5

Digitized by Google

re, quos ſemper reflexibiles in deuotione Dei expertus eſt, tam directum & infatigabilem curſum eorum videns, vt cogitaret hos dignos ſibi participes gaudii eſſe. Hæc ille. AVCTOR. Hæc igitur ad reuelationes in corde ſuo diſpoſuit ad certiorandum Philippenſes de perſeuerantia ſua finali, quam ad confidentiam Chriſti chriſtianam pro deuotione, quam uidit in eorum corde feruere, continuè in vinculis, in defenſione fidei, in confirmatione euangelij, & deuotis oblationibus ſemel & bis ſibi miſsis Theſſalonicam, & iam iterum per Epaphroditum diſcipulum: vt patet infrà Coloſſ. 4. Si ualeat argumentum Witcleff contra fratres, tendat illud in Apoſtolum, quod ex innata conſuetudine mentiendi non curant contra æternum Chriſti iudicium aſſerere ſe facere quod non poſſunt, & in poteſtate eorum eſſe præſeruare tã ſe, quàm alios nè damnentur. Quomodo hoc? quia firmiſsimam hominum deuotionem attendentes quantum cum deo poſſent, oracionum ſuarum gaudenter promittunt eos eſſe participes. Paulus & eius diſcipuli longè vltra hoc certificè promiſerunt, miſerante deo, fide debere eſſe ſtabiles, & perſeueraturos ad gloriam. Ipſi ergo per argumentum Witcleff multò magis contra dei iudicium aſſeruerunt ſe facere quod non poſſent. Quòd ſi dimiſsis proteruijs elenchorum attendiſſet Witcleff chriſtianiſsimum zelum, & confidentias Apoſtolorum tunc deuotione ardentes, cernens in plebibus, iudicaſſet proximum ut ſeipſum. Qualiter item regula apoſtolica ad nos vſque peruenit per medios ſanctos patres. Ipſe enim libr. eccleſiaſticæ hierarchiæ. cap. 7. diſcipulus Pauli DIONYSIVS. Dico autem diuina eloquia ſequens; quòd † vtiles omnino ſunt in hac vita ſanctorum orationes, ſecundum hunc modum. Si quis ſacra deſiderans dona, & ad participationem ipſorum habitum ſacrum habens vt propriæ cognitor paruitatis, veniens ad aliquem ſanctorũ uirorum dignificet ipſum fieri ſuſceptorem & conſeruum: lucrabitur omnino ex hoc omnem ſuperexcellentem utilitatem. Conſequetur enim quæ petiit diuiniſsima dona, ſuſcipiente ipſum thearchica bonitate, & propria religioſa conſcientia, & ea quæ in diuinis reuerentia, & petitarum ſacrarum petitionum laudabili deſiderio & coalterno & deiformi habitu. In quẽ locum LINCOL. Si quis ſacra deſiderans dona ut illuminationes gratiarum à deo & operationes mandatorum per gratiarum illuminationes, & habens cum hoc deſiderio ſacrum habitum, id eſt, diſpoſitionem ſacram propriæ uitæ ad participationem ipſorum ſacrorum donorum, id eſt, ad uirtutes & opera virtutum, habens, inquam, talem habitum ut cognitor propriæ paruitatis, ueniens ad aliquem uirorum ſanctorum dignificet ipſum ſanctum uirum fieri ſuſceptorem eius, & conſeruum, ſeu oratorem, ſeu conſupplicatorem, ſi quis, inquam, talis exiſtens hoc facit, lucrabitur omnino utilitatem ex hoc omnes alias excellentem utilitates. Conſequetur enim diuiniſsima dona quæ petit, eo quòd recognoſcens propriam paruitatẽ, & inſufficientiam, petit ſe ſuffici ab alio ut alius pro ipſo oret, & cum ipſo collaboret. Et hæc dico thearchica bonitate ſuſcipiente ipſum per merita laborum & orationum eius, qui ipſum ſuſcepit, & propria religioſa conſcientia, qua uidelicet ſibi conſcius eſt doloris pro malis præteritis, & boni propoſiti abſtinendi in poſterum à talibus, & ea quæ in diuinis reuerentia ſeu uerecundia. Sequitur. Et propriæ uitæ diſpoſitione ad uirtutes, coaptantes, ut meritò orationum pro ſe factarum participet donis diuinis. Hæc ille. AVCTOR. In hoc ſacro tractatu docet nos non tantùm antiquam fidem, ſed ritum & exemplarem deuotionem antiquorum ſanctorum accedentium & accipientium eos ad ſacrum participium charitatis fraternæ. Primò quia diſponi debuit ſic accedens ad dolorem intimum de peccatis, & omni feruore deſiderare uias domini, quas poſſet ſua gratia peragrare. Et ſuper hoc attenta humiliter inſufficientia propria coram aliquo ſancto uiro rogando, & lachrymando ſe proſternere, quatenus dignetur eum intra ſua merita, prout deus miſericors annuerit, locum dare: & tunc non diſputandum dicit de præſcientia accedentis: uel ſi ſuſcipiens eum ſit laruatus diabolus. Abſint hæ ſuſpiciones amariſsimæ de libris ſanctorum, & geſtis: ſed ſecundùm doctrinam Apoſtoli ſi quis dicat Chriſti ſe eſſe, ſiue ſit Witcleff, ſiue alius, hoc iterum cogitet apud ſe, quòd ſicut ſecundùm ſpem ſanctam ipſe Chriſti eſt, ita & alius. Non ſpernat animam eius, pro quo mortuus eſt Chriſtus. Nec † uelit ante tempus iudicare aut iudicio trepidare, quis prædeſtinatus, quis præſcitus, dum eum quiſquam honorat, quia bonum dei ſeruum putat, aut orat, aut attollit, & talis ille non ſit, qualem exiſtimat, ex hoc tamen errore felici meremur apud deum, qui eſt bonitas, cuius cauſa ſeruum illum laudat, & orat: prout epiſtola ad Antonium inter epiſtolas. 87. & incipit. Cum à duobus tibi, notabiliter diſputat AVGVSTINVS. Gratulor, inquit, tibi, & gratias ago domino Deo noſtro de ſpe, & fide, & charitate tua: tibique apud eum, quòd de nobis tam bene exiſtimas, ut fideles eſſe

Coloſ. 4.

B

C

Dionyſius.

2

3

4

Auguſtus

Dei

Digitized by Google

Dei ſeruos credas, idque ipſum in nobis corde puriſsimo diligas: quanquam hinc etiam gratulandum beneuolentiæ tuæ potiùs, quàm gratiæ agendæ ſunt. Tibi prodeſt ipſam diligere bonitatem, quam profectò diligit, qui eum diligit, quem credit bonum, ſiue ille ſe ita, ſiue aliter quàm creditur, habeat. Vnus tantum in hac re cauendus eſt error, ne quiſquā non de homine, ſed de ipſo hominis bono aliter ſentiat, quàm ueritas poſtulat. Hæc ille. AVCTOR. Hoc pondus ſuum habet, quòd tantum in hac re cauendus eſt hic error, ut cum homo diligitur quia bonus eſſe putatur, ne aliter ſentiatur de bono hominis, quàm veritas poſtularet: putà, quòd ex ipſo homine ſit eius bonum. Sed ſic diligenti prodeſt, quamuis ille, qui diligitur, nō ſit bonus. Ideo conſequenter ſcribit AVGVST. Tu uerò fratrer dilectiſsime, qui nullo modo erras credendo, uel ſciendo magnum bonum eſſe libenter Deo caſteque ſeruire, quemlibet hominum propterea diligas, q̄ huius boni partici pem credis, tecum eſt fructus tuus, ſi etiam ille ita non ſit: quapropter tibi de hac re gratulandum eſt: ille autem non, ſi propterea diligitur, ſed ſi talis eſt, qualē eſſe exiſtimatis, à quo propterea diligitur. Quales itaque nos ſumus, quā ſumque in Deum promouerimus, ipſe uiderit, cuius non ſolum de hominis bono, ſed de homine ipſo non poteſt errare iudicium. Tibi ad mercedem beatitudinis quod ad hanc rem attinet ſatis eſt, quòd nos tales credens, quales oportet eſſe ſeruos Dei, toto ſinu cordis amplecteris. Gratias verò vberes tibi agimus, quòd nos cùm laudas tanquam tales ſimus, mirabiliter hortaris ut tales eſſe cupiamus, ubi ores etiam, q̄ non ſolùm te commendes orationibus noſtris, ſed etiam pro nobis orare non omittas. AVCTOR. Habeat igitur in corde firmum qui ad hoc accedit, ut orationum particeps fiat eius, quem Dei famulum credit, & præmium ſuum accipiet, imò ad mercedem beatitudinis ſuæ cedet. Dicit Auguſtinus, quòd talem credens qualem eſſe oportebat Dei ſeruum, eum toto ſinu cordis amplectitur. Quid iam dicit Witcleff de præſcientia alterius partis? Auguſtinus non de hoc vult diſcutere, ſed qualis ipſe ſit, ipſe viderit, inquit: cuius poteſt non errare iudicium. Sufficit ipſi, quòd talem eſſe confidat, cuius orationibus ſe dignè commendat. Iſta etiam fiducia chriſtiana utitur in epiſtola ad Valerium AVGVS. Ipſam charitatem, & affectū imploro, ut miſcrearis mei, & concedas mihi ad hoc quod rogaui tempus, quantum rogaui, atque adiuues me orationibus tuis, ut non ſit inane deſiderium meū. Sequitur. Scio quòd illam charitatem pro me orante maximè in tali cauſa, non deſpiciet dominus: & eam ſicut ſacrificium ſuauitatis accipiēs, fortaſsis breuiori tempore quàm poſtulauit, me ſaluberrimis conſilijs de ſcripturis ſuis reddet inſtructum. Hæc ille. AVCTOR. Vides ne quanta certitudine vtitur ſanctus iſte implorās & orans rogare pro ſe Valerium? Scio, inquit, quòd charitatem illam pro me orantem, non deſpiciet dominus. Qualiter hoc ſciuit, cum nondum ſciuit an alter eorum eſſet præſcitus? Dices forſan: A fructibus eorum cognoſcetis eos: hoc audio, bene ſi ſint præſciti. Aliter † quis non cē ſuiſſet Paulum præſcitum, dum perſequebatur eccleſiam, & Iudam prædeſtinatum, dum relictis omnibus ſequebatur Chriſtum, & euangelio inſiſtebat? Sed ſancti uiri eccleſiæ ſine mirabilibus ſup ſe, ſimpliciter gradiuntur, dignos iudicantes Deo ſanctos ſuos quos uiderint. Hic mos fidelium antiquorum, hæc ipſorum pietas chriſtiana, adeò ut uirorum talium precibus ſperarent, & peterent ſe ſaluari. Vnde ad Anaſtaſiū epiſtola inter alias. 68. AVGVSTINVS. Saluta fratres, qui tecum ſunt, & orate pro nobis, ut ſimus ſecundùm illam ſalutem, de qua dicitur. Non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus. Nō ueni uocare iuſtos, ſed peccatores. Orate ergo pro nobis, ut iuſti ſimus. Quòd quidem homo non poteſt niſi norit, & uelit, & erit continuò qui plenè uoluerit: ſed hoc ipſum in eo non erit, niſi gratia ſpiritus ſancti ſanetur & adiuuetur ut poſsit. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ſapiens Auguſtinus ſcripſit, ut fratres illi pro ipſo deum orent, ut ſaluus ſit, ut iuſtus ſit. Et Anaſtaſio ſcriptis literis quòd pro ipſo orare non omiſit, gratias egit, quia ſaluari, & iuſtificari homo nō poteſt, niſi ut hoc norit, & uelit, gratia ſpiritus ſanetur, & orationibus, uel pijs operibus adiuuetur ut poſsit. Ideo Philipenſibus de ſiderantibus apoſtolicis meritis copulari, ſimpliciter & ſine dubitatione conſenſit, dicens: Deus meus impleat omne deſiderium ueſtrum ſecundum diuitias ſuas in gloria in Chriſto Ieſu. cap. 4. In hoc dans formam eccleſiarum & cō gregationum prælatis, ne diſcutiant de perſonis deuotorum fidelium, ſua ſuffragia poſtulantium, dum bona fide conueniant. Et ſi quis finaliter ſit non perſeueraturus in bono, nihilominus fideliter annuat dicens cum Apoſtolo: Deus meus impleat omne deſiderium ueſtrum, & uerbum eius non reuertetur ad ſe uacuum. Super quem textum in expoſitione huius epiſtolæ REMIGIVS. Deus meus impleat omne deſiderium veſtrum. Tale deſiderium habebant Philippenſes, ut ſocij, & cùm participes mererentur fieri remunerationis beati Apoſtoli: & eſt ſenſus, Concedat, præſtetque Deus meus, ut ſicut eſtis participes paſ-

4 De præſcientis & prædeſtinatis pulchra ad monita.

Aug. To. 2 Epiſtola. 148. To. 2.

Matt. 7.

Matt. 9.

Philip. 4.

Eſa. 55.

sionis meæ,& condoletis tribulationibus meis: ita sitis participes pręmiorum meorum, & con gaudeatis lætitiæ meæ. Hæc ille. AVCTOR. Iam arguit Witcleff,quòd homines, sine ratione desiderant participium meritorum à fratribus,quia hoc proprium est Deo concedere, aut quia fratres hoc non concedunt,nisi quia orant deum ut ita fiat.Isti Philippenses hoc desiderabant à Paulo participes, scilicet, fieri præmiorum suorum , nec negauit Paulus , sed annuit,& orauit deum vt sic fieret.Deus meus,in quiẽs,impleat omne desiderium vestrum. Nec est nouum tales participationes desiderare,nec item eas sine cunctatione pia charitate concedere.Quis † enim de verbis precum suarum potest esse securior,aut velit esse cautior illo , qui exijt seminare semen suum, vbi aliud cecidit super petras, id est,homines induratos, & natum aruit,quia non habebat humorem : aliud inter spinas,quales sunt,qui inter delicias,& sollicitudines suffocantur? Aliud autem cecidisse dicitur in terram bonam,vt fructum afferat in patientia.Siue ergo præsciti fuerint auditores, siue prædestinati, quis dicturus verbum dei disputat ut Witcleuista , & non vt omnes salui fiant efficit quantum potest, ita vt pro omnibus certatim debeamus orare,& benefacere, & eo propensiùs , quo quis sit præscitus , aut cui possit prodesse minus scimus?Vnde lib. de cura pro mortuis agenda ca.18.seu finali. AVGVSTIN. Quanuis eleemosynæ , & orationes non omnibus prosunt pro quibus fiunt, quia tamen non discernimus qui sint, nullus prætermittatur,sed oportet ea pro omnibus facere regeneratis:& ideo cunctis debeo benefacere, ut nullus prætermittatur,cui potest prodesse.Hæc ille .AVCTOR.Sic responsum est Witcleff ad hanc suam argutiam quam fingit communiter contra absolutiones pœnitentium, indulgentias prælatorum, orationes deuotorum , electiones ecclesiasticorum, obedientias professorum,eleemosynas pauperum: semper vna argutia est,tunica non mutata: quia si sit præscitus,inquit,aut diabolus,sicut Scarioth, tunc orationes tales, eleemosynæ, absolutiones , indulgentiæ, plus obsunt, quàm prosunt, ergo suadet omittendas. Beatus autem Augustinus secundùm formam Pauli,& ecclesiæ,qui confidenter orauit pro omnibus, vult ideo cunctis benefacere,pro singulis orare, & omnibus indulgere, quia posset incertus esse, & dubitare quis utilis,quis præscitus:& idem ne huiusmodi prætermittatur,suadet omnibus preces & indulgentias largiendas.Si sit prædestinatus proderit ad coronam, si sit præscitus diminuet ipsi ad pœnam,aut certò potest inde consequi ue

Seminandũ est verbum dei passim. Matth.21

Aug.To.4.

niam , & gloriam promereri. Non † est enim præscitus aliquis dum hic viuit, necessitatus ad finalem obdurationem, sed expiari potest à delicto illo finali si velit per pœnitentiam & gratiam redemptoris. Quod item nouit ipse qui eum præscit , & ideo damnationi maiori eum damnat, quòd expiari & saluari ipse nolit cùm possit:sicut suprà dictum est libr.1. Sic item Cresconium rectè redarguit Augustinus,quòd imputaret catholicis dicere Donatistas inexpiabile crimen habere, quia schisma, uel hæresim. lib.2. contra Cresconium * capit. 11. AVGVSTIN. Nos ita vestrum dicimus hæreticum, & sacrilegum errorem,ut tamen inexpiabilẽ nõ dicamus,alioquin frustra vobiscum vt eo relicto correcti ad ecclesiam catholicam transeatis, quibus modis possumus esse agendum, censuimus. Nec nostro,sicut scribis, verbo te vti arbitreris,quasi hoc malum sine uenia & sine medico esse dicamus:quòd omnino non dicimus, quia & ueniam merentur,quos huius mali pœnituit:& omnipotens est medicus , qui ꝑ Prophetam dicit:Si conuersus fueris , & ingemueris,tunc saluus eris. Hæc ille. AVCTOR. In hac ergo sententia uolebat ecclesia:uoluit Augustinus nihil esse inexpiabile in hæresi Donatistarum,quin eo malo relicto, possent ad ecclesiam redire securi. Nec enim hoc malum sine uenia merentur,quos huius mali pœnituit : & medicus ipse est omnipotens,qui dicit: Si conuersus fueris,& ingemueris,saluus eris.

Præscitus dum uiuit nullus.

**cap.12. Aug.To.7*

Ezec.18. & 33.

¶AD TRES OBIECTIONES WITcleff contra concessionem participij spiritualium operum pro pręscitis,pro conditione Dei implicitæ uoluntatis: & quia concedunt post obitum.Cap. XCVII.

SVMMA.

1 *Præscitum non posse saluari,quomodo probent hæretici.*
2 *Augustini improbatio contra eos,qui dicunt,præscitum non posse saluari.*
3 *Prudens homo quis dicatur. Et quòd prudentia sit futurorum prouidentia.*
4 *Voluntas Dei in lege.*
5 *Gratia omnibus facta.*
6 *Participatio meritorum post obitum,quòd sit possibilis.*

OBijcit iterum pro præscitis tertia parte sermonum sermone.42.Quare,inquit, non spoliant omnes præscitos de manu diaboli,& inducunt omnes uiantes

viantes in gaudium cæli? cum enim habent ad id potentiam, vt fingunt, videtur quòd ex otio talis potentiæ sunt damnãdi. Hæc ille. AVCT. Interrogamus te hæretice, vtrum Deus hoc potest? quod si fatearis posse: cur ipse non spoliat omnes pscitos de manu diaboli, & inducit omnes viantes in gaudia cæli? & nunquid ex otio suæ potentiæ est damnandus? Scio, dices, quòd non potest. Et quis frater tibi dixit q̃ ipsi possent? sed reuera tu dixisti. Ecclesiastica vera fides sic concedit, Deum omnes viantes etiam præscitos posse saluare, sicut ipsi omnes possunt saluari si velint: sed hoc gratia saluatoris. Tu † dicis, quòd nec saluari possis, nec ipse saluare potest propter necessitatem præscientiæ absolutam, hoc & Manichæus propter naturam malã, quam & tu concedis, quia ab initio peccatricem præscitam. Et habet vterque pro se quod Saluator ait: Non potest arbor mala fructus bonos facere. Et quod Apostolus ait: Sapientia carnis inimica est Deo. Non legi enim Dei est subiecta, nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Ad Roman. 8. Ex quibus conficiunt Manichæus & Witcleff præscitum quemlibet, per cuiuscunque merita aliena, vel propria, non posse saluari, nec finaliter facere fructus bonos. Sed in actis contra Fortunatum soluit ista ibi. capi. 17. AVGVSTINVS. Sic † enim dictum est: Prudentiam carnis non posse legi Dei esse subiectam, quemadmodum si diceretur glacialem niuem calidam esse non posse. Nullo enim pacto quandiu nix est, calida esse potest: sed quemadmodum nix calore resolui tur, & desinit nix esse vt possit calescere: sic illa carnis prudentia, ideſt, consuetudo facta cum carne, cùm fuerit mens nostra illuminata, & ad arbitrium diuinæ legis totum hominem sibi deus subiecerit, pro illa consuetudine animæ mala, fecit consuetudinem bonam. Ex quo illæ duæ arbores, arbor bona, & mala arbor, quas enumerasti, verisimè dictum est à domino, quos suos fructus habeant, ideſt, neque bonam posse dare, quandiu bona sit, malos fructus, neque malam bonos, quandiu mala sit. Accipiamus duos homines, bonum hominem, & malum hominem: quandiu bonus est, malos fructus dare non potest: quandiu malus est, fructus dare bonos non potest. Sed ut intelligas duas arbores sic esse à domino positas, vt ibi signaret liberum arbitrium, non naturas esse istas duas arbores, sed voluntates nostras, ipse ait in Euangelio. Aut facite arborem bonam, aut facite arborem malam: quis est qui possit facere naturam? Hæc ille. AVCTOR. Instat Augustinus continuè pro libero arbitrio hominis secundùm quòd uoluntates nostræ quantumcunque sint arbores malæ, possunt tamen facere fructus bonos: & sic saluari per consequens. Non autem quandiu sunt malæ. Et carnis prudentia, quam dicit consuetudinem malam, potest tamen facere consuetudinem bonam, & sic legi Dei esse subiectam, non tamen quandiu est mala, sed cùm sit bona. Alibi tamen exponit eam non de natura aliqua, quæ legi dei possit esse subiecta, sed de uitio. sermone. 5. de uerbis Apostoli AVGVSTINVS. Prudentia ista uitium est. Vis nosse quid est sapere secundùm carnem? Mors est, sed ille ipse homo vnus, eadem natura ab eodem domino deo uero & bono condita, heri sapiebat secundùm carnem, hodie secundùm spiritum. Excluſum est uitium, sanata est natura. Nam quandiu est prudentia illa carnis, legi dei esse subiecta non posset, quandiu enim inest per uitium claudicatio, nullo modo potest esse recta ambulatio. Sequitur. Nonne sic dictum? Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt. Si dictum est in hac vita cum sunt homines, deo placere non possunt, ergo non placuerunt sancti patriarchæ. Hæc ille. AVCTOR. Quicquid ergo dixeris præter ipsum vitium legi Dei potest esse subiectum, & potest deo placere. Dic hominem in hac uita quemcunque, dic liberum arbitrium, dic voluntatem, dic carnem ipsam secundùm substantiam suam, potest deo placere, & mereri pro se & aliis etiam regnum cœlorum: siue prædestinatis, siue præscitis, conuersis ad gratiam, si sic deo placuerit. In hoc autem uerbo stomachatus est Witcleff tertia parte sermone prædicto, & item in trialo. Nec ualet sophisticatio, quæ a dyscolis fingi posset, quòd non concedunt absolutè tale participium, sed conditionaliter, si deo placuerit. Sequiturque. Ad istum sensum, posset frater cõcedere cuilibet beatitudinem, & quodcũque signabile, ut quemlibet esse deum. Hæc Witcleff. AVCTOR. Hoc Witcleff concedit, quamuis fratres sibi repugnent. Non tantùm secundùm placitum dei, sed de plano quidlibet esse deum: ut suprà patuit libr. 1. Et hac cõditione impossibili uertitur ad diuinam improbandam potentiam, & misericordiam, dicens deum nõ posse saluare præscitum: potest tamẽ si uult. Quia vero fratres ipsi utũtur possibili ad diuinæ potentię & misericordiæ largitatem, & subiectionem nostræ infirmitatis ad primariam maiestatem quæ culpa? mirum quid Christiano, quid Apostolico facto similius? Nonne Apostolus dixit. Probantes quæ sit uoluntas dei bona, & beneplacita. 1. Corinth. 11. Et facientes uoluntatem dei, reportetis repromissionem. Heb. 10. Et Petrus Apostolus. Me-

Præscitum non posse saluari probant hæretici. Ro. 8.

Aug. To. 6 Improbat Augustin.

Aug. To. x

Ro. 8.

Tomo 1.

1. Cor. 11.

Heb. 10.

lius est benefacientes si uelit dei uoluntas pati, quàm malefacientes? 1. Petri. 3. Vnde lib. de bono perseuerantiæ in principio AVGVSTINVS. Petrus Apostolus donum dei hoc esse demonstrans. Melius est, inquit, benefacientes si velit voluntas Dei pati, quàm malefacientes. Cùm dicit, si velit voluntas Dei, hoc ostendit diuinitùs donari, nec omnibus sanctis, ut p Christo patiantur. Hæc ille. AVCTOR. Ergo præcipuus sermo Christi martyrum est, quem Witcleff exprobrat religiosis viris, vt dicant si velit Deus. Et Ioannes Apostolus. Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, quòd quæcunque petierimus secundum uoluntatem eius, audit nos. 1. Ioan. 5. Dic sancto Ioanni quis sic audit nos, & si petierimus quemlibet beatificandum, aut quemlibet esse deum secundum voluntaté eius. Sed ibi in expositione AVGVS. Bene, inquit, Aug. To. 9 Ioannes cùm dixisset quæcunque petierimus ex 3 audiri nos, interposuit secundùm uoluntatem B eius. Ergo super his tantum plenam nos & indubitabilem iusfit exauditionis habere fiduciam, quia non nostris commodis, nec solatijs temporalibus, sed domini congruant voluntati. Quòd Matt. 6. etiam in oratione dominica inferere præcipimur. Fiat voluntas tua. s. non nostra. Si enim & Ro. 8. illud apostoli recordemur, qm quid oremus secundùm quòd oportet nescimus: & intelligimus nonnunquam nos salutis nostræ contraria postulare, & commodius nobis ab eo, qui vtilitatem nostram rectiùs quàm nos intuetur, ea quæ poscimus denegari, quod ipsi quoque magistro gentium accidisse non dubium est. Hæc ille AVCTOR. O dei misericordia, quæ sic patitur aberrare volentem, quòd nec ipsum euangeliũ sine calumnia & obiurgatione seruari permittat, quia dicunt religiosi. Si dei voluntas fuerit, aut quantum cum deo possumus tecum in orationibus, & cæteris meritorum communicamus operibus. Ideo crimen ordinum commiserunt contra Witcleff, cum sanctus Ioannes iusserit nos hanc habere indubitandam, & plenam impetrandi fiduciam, quando secundum voluntatem eius petimus exaudiri. Beati autem Pauli doctrina vult eam conditionem regulariter nostris assertionibus interponi. Vnde & ipse ad Ro. 1. Rom. 1. si quomodo aliquando iter prosperum habeam in voluntate dei veniendi ad vos. Et ad Ro. 15. Rom. 15. Vt veniam ad vos in gaudio per uolũtatem dei. Qui uerò acquiescens argutiæ Witcleff hanc conditionem ab oratione secludit, superbum eum, & vanum de tanto proposito beatus Iacobus approbat. Ecce nunc, inquit, qui dicitis hodie aut crastino ibimus in ciuitatem illam, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, quid ignoratis quid A erit in crastinum? Sequitur, id est, pro eo vt dicatis, si Dominus voluerit, & si vixerimus faciemus hoc, vel illud. Nunc autem exultatis in superbijs uestris: omnis exultatio talis maligna est. Iacobi. 4. Quòd concorditer ad prædictos apostolos iste beatus apostolus conditionem illam, si deus voluerit, omittentes in pactis & promissis suis obiurgat, & appellat superbos, & malignos. Quis ergo est, qui malignationem istam docet, & sustinet, & solo sophismate obseruantiam apostolicam in scripturis doctam euacuat? Sic inquiens, posset concedere cuilibet esse deum, si deus hoc voluerit. Non ita subuertas conditionem apostoli, sed vt satagant facta futura promittere prout diuinæ congruant uoluntati, secundùm quòd apostolus ad Ephesios. 5. ait, Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas dei. Vbi in expositione. AMBROS. Prudens † homo dicitur quasi procul uidens, qui à longè considerat quem finem sua opera habitura sint: quid debeat appetere, & quid uitare, & qui considerat etiam quæ placeant, aut quæ displiceant deo. Contra ille, qui in consideratè, & improuidè agit, & qui nõ considerat ad quem finem opera sua deducat, & quid placeat voluntati dei, appellatur imprudens & stultus. Hæc ille. AVCTOR. Hanc si quis voluntatem dei uelit cognoscere, communem fidem audiat, scripturas interroget, pro utibi in annotationum libro HIERON. Quæ 4 † sit voluntas domini, scrutamini, inquit, legẽ in qua eius uoluntas agnoscitur. Hæc ille. AVCTOR. Hoc agi potest, ne quis concedat suo proximo esse deum, & cætera impossibilia, quæ scripturis repugnant, & rerum ordini naturali: si quidem supra actus proprios contingentes pergat nostra concessio, tunc diuinæ uoluntati, & gratiæ eius tota rectè committitur. Qualiter C Paulus, & Barnabas de Antiochia erant traditi gratia dei in opus, quod compleuerũt. Actuum. 14. Et Iudæis, & aduenis suadebant, ut permanerent in gratia dei. Actu. 13. Et si concedant, inquit Witcleff, alteri, quòd post mortem participabit suis meritis, tunc manifestè implicant ipsum post mortem fore dignum talis participij, & ipsos in uia beatitudinem promereri: qui si utraque pars sit præscita, & membrum diaboli, tunc talis concessio excedit potentiam horũ fratrum. Hæc Witcleff prædicto capite trialogi. 30. AVCTO. Errat, & eò magis, quò nudis garrulis sine scriptura, uel ecclesiastico processu communicat. Qua & si fideles promittant secundum mandatum apostoli communicare alteri Christi in passionibus aut alterius onera portare orando, uel dimittendo reatum, non inde implicant eum statim dignũ remissio

Prudens quid.

voluntas dei uulgo.

ne

Digitized by Google

ne huiusmodi, uel supportatione fraterna: sed si dignus non sit, magis orant, & dant operam, ut fiat dignus. Et iterum. Si utraque pars sit membrum diaboli: non excedit simpliciter eius potentiam facere se membrum Dei gratia redemptoris: sicut ecõtrario non excedit eius potentiam tollere membrum Christi. Si cogitetis quæ facti estis, omnia vestra ossa dicent, dominus quis similis tui? Vnde tertia parte sermonũ dominica in albis qui incipit. Ad omnes quidẽ pertinet, AVGVST. Non † dignè cogitari potest ista dignatio. Nam omnis sermo, sensusq; deficit, inuenisse nobis gratuitam gratiam non præcedentibus meritis. Et ideo gratia, quia gratis data est. Quam gratiam? ut sitis membra filii Dei: ut sitis fratres unici, sicut ille unicus. Hæc ille. AVCTOR. Ecce in baptismo facti sunt Christiani membra filii Dei, & fratres uniti: quid ipsi timebunt Witeleuistæ, membrationem diaboli: si uelint tenere aut per peccatum amissum per bona opera & suffragia meritorũ recipere corpus Christi? Si autẽ eius deductio hæc non sit perditi hæretici, & contra morem apostolorum Christi: cur beatus Petrus fideles monuit satagere, vt bona opera certam suam vocationem & electionem facerent, promittens eis quod sic abundãter ministrabitur eis introitus in regnum cœlorum, non addens q̃ si essent præsciti, & membra diaboli, hoc facere excederet, utrorumq́ue potentiam, & quomodo per bona opera certiorem electionem suam facerent quàm necessarium absolutè? Quòd si non possent præscientiam suam infirmare, quo modo possent prædestinationem suam ipsi certam efficere? Et † quantum ad participium meriti post obitum ipse ait. Incipiat uos semper cõmonere de his. Et infrà. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis. secunda Petri 1. Si ergo beatus Petrus promisit se daturum operam habere eos participes meritorum suorum, & apostolicæ doctrinæ post obitum proprium quomodo non manifestè implicabat eos in uia dignos tali participio, & seipsum extra uiam, beatitudinem promereri? Ipsum dico caput corpore gregis ecclesiæ. Sic auctoritate eius in sermone cum de expulsione eius ageretur, nisus est uicisse CHRYSOSTOMVS. Vnum corpus sumus, neque caput à corpore neque corpus à capite separabitur. Etiam si solo diuidimur, sed charitate coniungimur, & ego à uobis nec morte diuellar: nam etsi corpus meum moriatur, anima mea uiuit, & memoriam uestri tenebit. Hæc ille. AVCT. Quàm confidenter concesit eos, & promisit eis sanctus pater memoriã sui post obitum: nulla de indignitate eorum dubietas: & si corpus meũ moriatur, anima mea uiuit, inquit, & memoriam uestri tenebit. Et insuper nota, quòd se dicit caput illius ecclesiæ. Quare ergo non primus apostolus Petrus dicẽdus est caput ecclesiæ sibi quoque commissæ? Et si primus, & primas apostolorum dedit operam habere eos memores sui post obitum pro opere & doctrina ad meriti incrementum & gloriæ, cui etiam Deus significauit gloriam tãtam post obitum: quantò magis nos peccatores, & increduli operam magnam dabimus intercessores & promerentes habere post obitũ, qui uiis, & modis Deo placitis, nobis obtineãt ueniam? Sed abscedat hæc hæresis, & dicamus catholicè nos daturos operam in hac uita habere frequenter fratres nostros post obitum in commonitione precum doctrina cessante: ut uestrorum ecclesiasticam memoriam faciant, nullatenus dubium implicantes de membratione diaboli: quoniam fideliter nobis sperantibus, & eis orantibus, beatitudinẽ mereamur: prout libro de excessu fratris Satyri post principium. AMBROSIVS. Publicum officium in fecundis rebus iocundius est, in aduersis gratius. Neq; uerò mihi mediocre meritum tanti uidetur officii. Neq; n. otiosè uel ĩ actibus apostolorum Tabitham mortuam flentes uiduæ describuntur, vel in euangelio mota lachrymis uiduæ prosequens turba funos adolescentis inducitur, cui resurrectio debebatur. Et infrà. Non ergo dubium est uestris lachrymis apostolorum patrocinium comparari. Non, inquam, dubium est Christum misericordia motum, eũ uos flentes uideret, etsi nunc non tetigit loculum, suscepit tamen commendatum spiritum. Hæc ille. AVCT. Audiat Christianus fidelem Ambrosium. Non est dubium, inquit, Christum misericordia motum, cùm uos flentes uideret, & si nunc non tetigit loculum ad resurrectionem carnis agendam, suscepit tamen cõmendatum spiritum. Non iam Ambrosius implicat, sed confidenter explicat fratrem suum Satyrum, pro quo fleuit post mortem talis participii fore dignum. Quis iam Christianus nõ daret ualidam operam frequenter sic habere cõmonentes post obitum? Sed ergo meruit, inquis, si dedit operam mereri aliquanto concedimus, sed sine meritis, aut immeritò nõne concederet Deus? Vnde super illum uersum Psalm. 62. Quoniam melior est misericordia tua super uitas, labia mea laudabunt te. AVGVSTI. Ergo omnes & quos liberat & quos damnat, omnes uiæ domini misericordia & ueritas: quia ubi non miseretur, uindictæ ueritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, immeritum autem neminem damnat. Hæc ille.

AVCT.

Aug. Gratia omnibus facta

2. Petri 1.

Participatio meritorum post obitum.

Lutherum etiam confodiunt ista uerba.

Chrisost.

Athb. To. 3.

Act. 9.

Le. 7

Psal. 62.

Aug. To. 8

Psal. 24.

Digitized by Google

AVCTOR. Ecce multos immeritos liberat Deus, multos indignos, nè dicas omnes dignos Dei liberalitate, omnes benè meritos. Paucos, aut nullos ideo bene meritos dico: quia nō *sint condignæ pasiones huius temporis ad futurā gloriam. Sed esto, quòd dedit operam habere commemorationem post obitum, meretur fateor quisquis hoc agit, sed vt aliorum precibus inducatur quo meruit? prout epistola de obitu Theodosij post medium. AMBROSIVS. Confiteor corde, quia creptus est uir, quem uix possumus inuenire: sed tamen tu solus dominus inuocandus es, tu rogandus, ut eum in filijs repręsentes. Tu domine, custodiens etiam paruulos in hac humilitate, saluos facito sperantes in te: da requiem perfecto seruo tuo Theodosio, requiem illam, quam præparasti seruis tuis. Illò conuertatur anima eius, vnde descēdit: vbi mortis aculeum sentire nō possit: vbi agnoscat mortem hanc non naturæ finem esse, sed culpæ: quòd enim mortuus est peccato, mortuus est, vt iam peccato locus esse non possit. Resurget autem, vt perfectior renouato munere vita repararetur. Dilexi, & ideò prosequor eum usque ad regionem viuorum, nec deseram donec fletu & precibus inducam quò sua merita vocant in montem sanctum domini: vbi perennis uita, ubi corruptela nulla, nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, uera regio uiuentium. Hæc ille. AVCT. Hic attendat Witcleff quid promittat Ambrosius Theodosio suo post obitum, non participij sui tantummodo fore dignum, nec solùm orat Deū dare ipsi quietem perfectam, sed prosequi eum promittit usque in regionem uiuorum: nec uult eum deserere, donec fletu & precibus eum inducat, quò merita sua uocabant, scilicet, in montē sanctum domini, ubi uita perennis sine consortio mortuorum. Illuc eum merita sua uocabant, sed cum precibus amicorum post obitum. Qualiter euangelicam scripturam superius inferebat, quòd turba mota fletibus uiduæ impetrauit à Christo adolescenti uitam post obitum. Et officio Petri uiduæ flentes & elemosynas memorantes Tabitham fecerant rediuiuam. Ecce quā potentes sunt uiuorum preces, quibus participantur post obitum: idcirco efficaciam harum monitionum pro fidelibus defunctis perpendens, non cessat uigili corde eas semper excitare pro fratre suo Satyro in prædicto libro deuotus pater AMBROSIVS. Cessare, inquit, qui poteram, cùm ad omnem sonum nominis tui lachrymæ subrepant, uel cùm usus recordationem excitat, uel cùm affectus imaginem repræsentet, uelcùm recordatio dolorem renouat. Quando enim dees, qui tantis officijs repræsentaris? Ades, inquam, & semper ostenderis, & toto te animo ac mente complector, aspicio, alloquor, osculor, comprehendo, uel in ipsa quiete nocturna, uel luce clara cum reuisere & solari dignaris merentem. Et infrà. Nam certè nullis à me separare momentis: ita enim ubique præsto eras, ut quam in istius uitæ usu habere tui copiā nequibamus, nunc nobis semper & ubique præsto sit. Nam tunc omnia præsto esse non poterant. Neque enim complexionis nostræ conspectus, quia & in osculorum corporalium suauitates locis participationes omnibus temporibus suppetebant. Hæc ille.

*sunt. Ro. 8.

Amb. To. 3.

Act. 9.

Amb. To 3.

¶AD REGVLAS HAERETICAS Witcleff, quòd Deus prius concedit participationes meritorum temporaliter, quàm homines: & quòd homo nulli potest concedere, nisi seipsum dignificet apud Deum. Cap. XCVIII.

SVMMA.

1 *Deus, quòd non prius concedat participationes meritorum temporaliter, quàm homines, multis auctoritatibus, & exemplis, ostenditur, contra Witcleff.*

2 *Deus quòd sit inexpertus malorum.*

3 *Homo, quòd possit alicui concedere participationes meritorum, etiamsi seipsum non dignificet apud Deum, aduersus Witcleff.*

DEVS, inquit, prius naturaliter donat, atque concedit temporalia merita eis, quibus sibi placuerit impertiri, quàm fratres hæc faciunt, imò semper, uel regulariter Deus prius tēporaliter hic concedit, ut dicit sermone quadragesimo secundo tertiæ partis. Vnde concludit suprà, quòd propter tales literas non plùs uel minus acceptat quicquam alicui ad meritum, sed regulariter ut fuerit dignus. Hæc Witcleff ubi suprà. & in trialogo. Quicquid ergo fratres concedunt homini, Deus prius illud concedit. Cum ergo concessio diuina non dependet à fratribus, nec ab eorum chartulis, uel sigillis: uidetur esse ultra præsumptionem diaboli concedere participium meriti hypocriticè sic uiantis. Hæc ille. & ibi. AVCTOR. Et hoc idem argumentum eius contra omnes concessiones, indulgentias, & literas prælatorum, & absolutiones, & gratias sacerdotum sæpe iam recitaui, & soluebam superius, & semper eadem esca putrida de die in diem profertur ad mensam. Si autem uerum sit, quod assumit pro principio, quòd Deus prius

concedit

Digitized by Google

concedit temporaliter quàm fratres, & ex hoc bene concluditur, ꝙ cum diuina concessio non dependet ab illis, nec minus, nec plus pro suis literis, ergo ultra præsumptionem diaboli talia
1 conceduntur. Voluamus † concessiones, & gesta sanctorum patrum si quod ex eis stabit intactum. Ferunt scripturæ ueteres, secundo Parali
2.Paral.21 pomenon uigesimoprimo, patriarcham nostrũ Eliam misisse literas scriptas Ioram regi Iuda, promittentes ei consumptionem uitalium, & egestionem uiscerum cum plaga filiorum, uxorum, & uniuersæ substantiæ: & hæc Deus ante literas facienda proposuit. Nunquid vltra præsumptionem diaboli fuit literas illas concedere maximè in damnum proximi sui finale: quia ex illis literis non pendebat nec plus nec minus pro illis Deus regi? Si fauentia saluti proximi nostri sit præsumptio concedere tali forma, uel scribere. Et quòd rex Assuerus concesit literis scriptis salutem Iudæorum, & eos persequẽtium ultionem decimatertia die mensis Adar per centum uiginti septem prouincias ab India vsque ad Ethiopiam, numquid fuit præsumptio diabolica, cum quicquid ipse concesit, ante illum, & propter tales literas Deus nec plùs acceptat, nec minus? Et quòd rex Darius scripsit vniuersis populis & linguis paueſcere & timere Deum Danielis, uolens eos efficere particípes meriti fidei suæ, qua credidit eum dominũ
Dan. 6. uiuentem, & æternum in secula. Danielis sexto Nunquid fuit ista præsumptio diabolica, cum Deus hoc prius ipso voluit, & decreuit, & hoc temporaliter? Tu dicis ne ad prædestinationem curratur, quæ concesio est æterna, nec illa diuina concesio dependebat à Dario. Tempus durationis mundi uix sufficit ad exempla: sed ne si ne euangelicis transeamus. apostoli Christi con
Act.15. cesserunt concorditer Antiochensi plebi per literas scriptas, & nuncios nihil aliud eis impone re oneris, nisi vt abstinerent se ab immolatis simulacrorum, sanguine suffocato, & fornicatione: & qua præsumptione cùm spiritus sanctus hoc concesserat ante eos, dicente eorum scripto, uisum est spiritui sancto, & nobis? Et beatus Paulus concesit scriptis literis Corinthios
2.Cor.2. fornicanti donari gratiæ, si quid ipsi Corinthii donassent in Christo. Qua præsumptione, si Christus ante eos ita donauit, quia nec ab eorum donatione Pauli donatio, nec à donatione Pauli, Christi donatio, vllatenus dependebat? Sic Christus homo sciens concesionem patris, adhuc officio mediatoris orationẽ suam
Matt.26. ut hoc, quod pater uoluit, cueniret, concesit & meritum, dicens, Non mea uoluntas, sed tua
2 fiat. Ibi DIONYSIVS. Deus † enim est inexpertus malorum: vult autem nobis bona largiri supra id quod petimus, uel intelligimus. Ergo perfectam uoluptatem patris, quam nouerat, petit sortiri effectum, quæ eadem est & sua secundum diuinitatem. Hæc ille. AVCTOR. Si ergo Christus orationem concedit, qui uoluntatem patris præsensit, & nouit, non tunc est præsumptio interuenire chartis, uel uocibus pro te à Deo concesa. Aliter frustra esset Christus mediator, & orator factus Dei & hominum, qui pro nullus orat, nisi quibus Deus ante concesit, quia & nec illis concesisset, nisi Christus in se, & membris pro eisdem suas preces & merita concessurus fuisset. Inde est, ꝙ puella mortua suscitatur in domo, interuentu parentum, Iuuenis extra portam delatus interuentione matris uiduæ, & prosecutione multorum. Lazarus conquestu sororum quartus, quia nullus ꝓ eo precatur, nuntiatus omititur, prout exposítione sua super Marcum capite decimoquarto. BEDA. Quartum uerò mortuum nuntiante discipulo Dominus audiuit, sed quia qui pro eius resuscitatione precarentur, uiui defuerant: dimitte, inquit, ut mortui sepeliant mortuos suos. Hæc ille. AVCTOR. ergo quia uiui procuratores affuerant, quòd ante illorum preces ipse cõcesit, non nisi post orationes exequitur. Vbi uerò concessores præcum surarum desunt, deest beneficium suscitantis, quia sine eis ipse nec antè concesit. Nec tñ quis dicet ab illis oratoribus diuinam dependere potentiam, quia sine eis quod concesit non efficit: quia nec à morte Christi hominis, Dei potentia dependebat, per quam solam mundũ concessum erat redimere: nec à cœlo vel homine item dependet, sine quorum actiuitate gigni hominem non concedit. Sed ipse Deus (inquit) meritum alicui regulariter concedit ut fuerit eo dignus. Sic dicit Witcleff. Et quid sequitur? ergo meretur merito, quia ipsi dignitate meretur. Et quo merito, nisi adhuc tertio præeunte, & ibitur in infinitum? Aut mereatur ali quid indignitate orantis, cùm ipse sit indignus sed hoc ipse non patitur. Vnde dicit ex parte fratrum in trialogo, capite trigesimoprimo. Dicunt primò verum, sed falsè, quia non possunt quicquam talium alicui concedere, aut supposito quòd ille seipsum dignificet apud Deum.
3 Hæc Witcleff AVCTOR. Hæc † ipse respondet pro fratribus, quæ ipse sentit, sed fratres reiiciunt, & ostendunt fidei scripturarum aduersarium. Legatur 22. cap. Matthæi, vbi Deus pa- Matt.22.
ter fecit filio suo nuptias, & non concesit tantùm volentibus, sed parauit nolentibus: nec tãtùm parauit, sed & inuitauit, & misit pro his, de quibus dicit postmodum: qui inuitati erant, nõ fuerunt digni. Et nonne rex iste ante expertus contu-

Digitized by Google

contumelias,& contemptus, indignitatem illorum prænouit,quibus prandium parauit,& altilia,& tauros eisdem indignis occidit, & conceſſit?Qua ergo audacia poteſt iſte fingere talem legem ſine fundamento ſcripturæ,quòd nullus poteſt quicquam talium meritorum alicui concedere, niſi ſeipſum dignificet apud Deum, quando Deus pater conceſsit meritum nuptiarum,ſcilicet incarnationis filii ſui,meritum prædii euangelicæ prædicationis,merita taurorum & altilium apoſtolicæ & martyrum occiſionis, his,quos omni pœna,& ſententia decreuit dignos? Aut fugam præparans dicturus eſt, hoc Deus pater, ſed non homo, ita vt pater gratis concedat, quod nuptus filius in nuptiis propriis denegaret indignis. Nec hoc diſsimulare iam poteſt, qui totiens dixit iam ſuprà, quòd Deus nihil poteſt dare, vel concedere peccatori ſpiritualis commodi, vel temporalis. Qualiter ergo tantas diuitias meritorum? Aut dicet non eum conceſsiſſe,quòd illi nondum leguntur tenere,ſed aſpiciantur quæ in euangelio cõ ſequuntur,& inter cætera ueniemus ad vnum inter diſcũbentes ſedentem: cui rex: Amice, quomodo huc intraſti non habens ueſtẽ nuptialem?& mittitur, iuſſu regis,in tenebras exteriores.Ecce diſcubuit.Ecce nec ſemetipſum dignificauit apud Deum.Et paulò ſuperius in 20.ca. nonne refert operarios ſingulos accepiſſe ſingulos denarios,quorum vni dicit pater,An oculus tuus nequam eſt,quia ego bonus ſum?Ergo participauit denarium, cuius oculus erat nequam. Si autem ſine parabolis planities petis hiſtoriæ.Iudam traditorem fecit Chriſtus participem ſacræ cœnæ cum aliis intingere ſecum in catino præ aliis, participem quoq; precum ſuarum cum aliis, participem autem oſculi & diſpenſationis egenorum præ aliis. Et qualiter ſeipſum dignificat penes Deum?Et Simon pater Alexandri & Rufi factus eſt particeps, & baiulus crucis Chriſti, & vbi leguntur eius merita,niſi quia pro patre filii merebantur? Super quem locum in commentario Marci HIERO. Alii per merita ſua commemorantur, alii per merita filiorum ſuorum:hic autem Simon, qui crucem in angaria portat,merito filiorum ſuorum,qui erant diſcipuli,commemoratur. De hoc nos in præſenti vita admonemur, parentes adiuuari p natorũ ſuorũ ſapientiã,vt populus Iudaicus propter patriarcharum, & prophetarum,& apoſtolorum merita commemoratur. De amaritudine enim radicis ſurgit dulcedo oliuæ. Vnde per Hieremiam ad Iudæam dicitur.Oliuam uberem,pulchram,fructiferam,ſpecioſam uocauit dominusnomen tuum. Hæc ille. AVCT. Ecce filiorum merita patrem indignum ad participium crucis Chriſti perducũte nihil ipſe meruit,ut dignus fieret in tanto triũpho geſtare vexillum,niſi quia genuit militantes. Ideo Hieronymus dicit nos in hac uita moneri per ſapientiam filiorum adiuuari parentes: & hæc fides antiquorum erat in lege ueteri, quam propter auaritiam quidam deprauabant ſub ſpe pietatis,de qua Chriſtus Marc. 7. Si dicit homo patri, vel matri corbam, id eſt, munus quodcunque ex me eſt,tibi profuerit, ultrà non dimittis eum.Illa fuit adiectio ſuperſtitioſa,nè ultrà dimitterẽtur in neceſſariis honorare parentes,quam damnauit Chriſtus. Alia eſt pietas deuotionis, qua uolebant omnẽ ſuã oblationem in templo participatione meriti ꝓ deſſe parentibus. Ita parentes filiis, ita uxores maritis ſalutem merentur indignis, non tãtum merito exhortationis,ſed orationis, peregrinationis,abſtinentiæ,eleemoſynæ, & omnis gratuitæ actionis.Vnde epiſtola ad Ruſticum exhortatoria ad pœnitentiam de uxore eius loquens HIERO.Tu,inquit,uagaris in patria; immo non in patria,quia patriam perdidiſti. Iſta pro te in locis venerabilibus reſurrectionis,& crucis,& cunabulorum domini Saluatoris,in quibus paruulus uagiit, tui nominis recordatur:teq; ad ſe orationibus traxit:ut ſi non tuo merito,ſaltem huius ſalueris fide. Iacebat quondam paralyticus in lecto: & ſicut erat cunctis artubus,diſſolutus,ut nec pedes ad ingrediendum,nec manus mouere poſſet ad deprecandum,& tamen profertur ab aliis, & reſtitui tur priſtinæ ſanitati, ut portaret lectulum,qui dudum a lectulo portabatur.Et te igitur abſentem corpore, præſentem fide offert conſerua tua domino ſaluatori,& dicit cum Chananæa, filia mea male à dæmonio vexatur.Rectè enim appellabo animam tuam filiam animæ eius, quæ ſexus neſcit diuerſitatem:quia te quaſi paruulum,atq; lactentem,& necdum valentem ſumere ſolidos cibos inuitat ad lac infantiæ, & nutricis,tibi alimenta demonſtrat,vt poſsis dicere cum propheta, Erraui ſicut ouis perdita: quære ſeruum tuum: quia mandata tua non ſum oblitus.Hæc ille.AVCTOR. Hòc in loco vincitur Witcleff de participatione pii operis,quia quærit quis poteſt ita participare, niſi ille ſe dignificet penes Deum: Hieronymus dicit de coniuge ac conſerua:teq; ad ſe orationibus traxit.vt ſi non tuo merito, huius ſaltem fide ſalueris. Ecce ꝙ ſinè ſuo merito poterat huiuſmodi fide ſaluari,Quibus meritis aut qua fide, & recitat non nudam fidem,ſed fidem cum operibus:quia iſta pro te,inquit,in locis venerabilibus reſurrectionis,& crucis, & cunabulorum domini ſaluatoris,in quibus paruulus vagiit

Matt.22. Matt. 20. 4. Marc.15. Hier.To.9 Hierem. Hier.To.1 Ma. Pſa.

Digitized by Google

gili, tui nominis recordatur: hæc opera sunt bonæ fidei, hæc participia meritorum, quibus poterat deuota coniunx sine eius merito saluare maritum. Quid sophista noster disputat, ꝙ merita transeunt, quæ iuxta fidem perire non possunt: ne sint in obliuionem coram domino, vbi nec capillus peribit de capite? Aut qualiter blasphemat taliter sua merita concedentes, quasi mamacius concederet, inquit, quod vult, aut cõcedit ꝙ dominus acceptet opus suum. Non ita, nisi quia diuina clementia sic acceptat. Nõ apostolus, ne de domini largitate quis diffideret q̃ siturus est, unde scis mulier, si uirum saluũ facies? aut vnde scis vir, si mulierẽ saluam facies? 1.Cor.7. nisi vnicuiq; sicut diuisit dominus. Idcirco præmisit, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittet illam, sed nec mulier virum: sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem. Ecce non dubitat apostolus de participio sanctitatis, vbi est concessio mutuę charitatis. Sic enim diuisit nobis dominus meritorum, inquit. Probat hoc ipsũ suprà Hieronymus de paralytico portato in lecto, qui sanabatur, non suis meritis, sed fide gestantium. Quod item planè aperit Matth.9. in expositione sua super Matth. vbi tractat dixisse Deum curato paralytico. Iam sanus factus es, noli peccare, ne tibi contingat deterius. Anselmvs. Anselmus Qui verò paralyticum offerunt, doctores ecclesiæ Dei, prædicatoresque significant, qui meritis, & precibus à Deo salutem nobis impetrant: quare bene sequitur, & Matt.9. videns Iesus fidem illorum, dicit paralytico. Confide fili, qui dignus es misericordia. Sequitur. Et rectè ideo filium vocat, quia dimissis peccatis, & membris per gratiam reformatis, gratiæ cooperatorem fortasse præuidebat. Intuendum sanè quantum propria cuiusq; fides apud Deum valeat, vbi tantum valuit aliena. Audit veniam, & tacet paralyticus, nec repẽdit illam gratiam, quia in præsenti plùs ad corporis, quàm ad animæ tendebat curam, & temporales pœnas resoluti corporis sic deflebat, ut æternas pœnas resolutæ animæ non defleret. Meritò ergo Christus offerentium fidem respicit, & vecordiam iacentis sic respicit, ut fidei alienæ suffragio paralytici anima ante curaretur, quàm corpus. Hæc ille. Avctor. Iam ecce Anselmus exposuit, cur sacer pater Hieronymus hunc paralyticum tangere aliis meritis sine sua dignitate saluatum. Non rependet, inquit, illam gratiam Saluatori, quia in præsenti plus ad corporis, quàm ad animę suę tendebat curam. Sed offerentium fidem respicit Christus, & vecordiam iacentis sic respicit, vt fidei alienæ suffragio eius prius anima curaretur, quàm corpus. Quomodo ergo iste se dignificauit tenes Deum, cui intercessorum suorum suffragia, & non sua sufficerent merita? Ideo non eius vitam, aut vecordiam ita respexit Christus, sed illorum fidem, vt prius anima eius ipso non attendente curaretur, quàm corpus. Cur ergo non promeretur sanctus quisquàm ecclesiæ alicui indigno, & circa suam salutem negligenti, quod unus de eius baiulis apud Christum? Ita ut orando, vigilando, prædicando per tectum importunæ petitionis Christi vexando clementiam, vt uisa fide portantis, portatum ęgrum Christus aspiciat, & eius suffragiis animam reparet indeuotam. Dicis quòd plus valeret deuotio propria. Planum est. Ideo Anselmus ait, quod item Beda scripsit super Anselmus. Lucam tertii libri capite sexto. Intuendum sanè quanti propria cuiusque fides apud Deũ ualeat, ubi tanti valuit aliena. Nec ideo aliena non valet, quia propria deficit. Vnde multùm deficit Witcleff in fide meriti alieni, qui illa posita sine propria dignitate coram Deo dicit dare occasionem uiantibus publicè delinquendi. Parum nempe respicit ad id, quod sanctorũ precibus intus operatur clementia sua Christus. Quare enim aliter tam deuotè orat, non tantùm pro indignis filiis suis, sed & pro persecutoribus suis, immo pro paganis, & Iudæis mater ecclesia? qualiter sermone de oratione dominica, qui incipit: Beatus apostolus, scribit Avgvst. Ecclesia inimicus tuus est paganus, Aug.Tom. Iudæus, hęreticus, terra est; si cęlum es, inuoca patrem qui est in cœlis, & pro inimicis tuis ora quia & Saulus inimicus erat ecclesiæ, sed oratũ est pro eo, & factus est amicus, & non solum desistit esse persecutor, sed laborauit vt esset adiutor. Et si verum quæras, oratum est contra illũ, sed contra eius malitiam, non naturam. Ora & tu contra malitiam inimici tui, vt illa moriatur, & ille uiuat. Hæc ille. Avct. Hæc est doctrina Christi, hæc ecclesiastica disciplina, quam ipsa facit, & filios suos, docet mater ecclesia orationes iuges facere, pro amicis non tantùm, sed & pro æmulis, & indignis. Hoc modo impetrant à domino ut fiant amici: hæc nonne bona participatio meriti: hæc ipsa participatio charitatis? Charitas charos facit, gratia gratos. Cur merita non eis partimur, quos reddimus bene meritos nostris meritis: sicut dilectionẽ, & charitatẽ distribuimus his, quos precibus facimus deo charos, nõ de iustis iustiores, de dignis digniores, sed audeo dicere de iniustis, de scelestis, de maleuolis, de indignis sic nẽpe fecit cęlestis pater, quẽ i hoc facto imitari iubemur: qui pluit, & sole suum oriri facit super bonos & malos, super iustos, & iniustos,

quid

quid aliud nisi bona sua concedes iniusto, qui
Matt.5. necdum se dignificat penes Deum? Nolo tamen dicat Witcleff, quòd nihil curandum putemus de bona uita emendationeque eius, pro quo quis orat: dicente Apostolo ad Philip.4. secundùm quandam literam. Non quæro datum, sed fructum abundantem in oratione uestra. Vbi in expositione. REMIGIVS. Oratio apo-
Phil.4. stoli, oratio Philippensium erat. Et quando quilibet orat pro aliquo, si uita illius munda fuerit, pro quo oratur, subleuat deprecationem orantis, vt antea exaudiatur: sicut econuerso vi-
Hiere. 11 ta mala, pro quo oratur, impedit orationē eius, qui p ipso orat. vnde dominus dicit Hieremiæ. Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te. Ergo beati Pauli oratio, quam pro illis fundebat, bona uita illorum subleuatur. vnde dicit, Non requiro tantummodo datum, sed requiro beneuolentiam, & benignitatem abundantem in oratione uestra, id est, ut per ueram voluntatem subleuetur oratio, quam pro vobis fundo.
Nota determinationē. Exodi.8. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ergo catholicum: quòd fructuosior est oratio pro deuoto: sed hoc & hæreticum, quòd cum indigno orationem participare non liceat. An putas orasset Pharao Moysen vt oraret pro se, si iam seipsum dignificasset penes Deum? sed indignum se iudicans, cogitur orare, & dicere, Orate pro me. Et cōcessit Moyses. Egressus, inquit, à te, orabo dominum. Exod.8. Murmurantes item, & indigni
Exod.32. percusi à serpentibus ignitis, dicunt ad Moysen, Ora vt tollat à nobis serpentes. Non tardabat pro indignis orare, & quantum meruit apud Deum impertiri cū eis? Orauit Moyses pro populo. Numeri.21. Et alibi cùm volebat dominus perdere populum, Moyses meriti sui orationem interposuit, pro quo orasset, si non veniam
Num.21 Psal.98. posset mereri pro indigno? Vnde Psalmo.98.
Cassiodorus CASSIODORVS. Moyses populorum uota coram domino semper exhibuit, quod sacerdotis officium esse monstratur: quapropter meritò & hic sacerdos dicitur, quia magnis precibus irascente domino, pro populo supplicauit. Hæc ille. AVCTOR. Qualiter ergo populus iste prius seipsum dignificat apud Deum, cui adhuc irascente domino, & pro quo omne orationis suæ meritum non tantùm concessit, sed obtulit? Falsa ergo sunt duo ipsa principia contra scripturam ecclesiasticam sine auctoritate ecclesiæ per Witcleff iugiter vsurpata. Quòd Deus prius temporaliter concesserit meritis veniam populis, quàm Moyses concesserit eos orationis suæ fore participes. Et secūdùm hoc est hæreticum, quòd Moyses nulli de populo potuit cōcedere orationis suæ meritoriè coram Deo esse participē, quousq; ille seipsū dignificauerit apud Deū.

¶ AD CALVMNIAM WITcleff, quòd religiosi conferunt spiritualia sua suffragia sub spe quæstus. CAP. XCIX.

SVMMA.

1 *Witcleff calumnia, quòd religiosi cōferunt spiritualia propter quæstum, reprobatur.*
2 *Paulus, quòd notam auaritiæ non euaserit; & quomodo de hac se purgauerit.*
3 *Paulus quomodo placuit omnibus.*
4 *Viuere quòd liceat de altario, ostenditur.*
5 *Guilielmi Albi facinus recensetur.*
6 *Witcleff, & eius collegæ, quomodo cum donatistis habent commune, prædicare alijs paupertatem, dum diuitias colligunt perditorum.*
7 *Euangelium, aut spiritualia suffragia uendere quid sit, ostenditur.*

POst hæc calumniantur nos superbi, notam in nos iactantes cupiditatis, prædicto infami capite. 30, quarti trialogi. Patet (inquit) eorum simoniaca hæresis manifestè, cùm non dent tamen literas, nisi sub spe, & intentione probabili, quòd eis lucrum temporalium, & confœderationem illicitam reportabunt: quomodo ergo non sunt hæretici simoniaci in affectu? hæc Witcleff. AVCTOR. Hoc † dixi iamdiu superius omnium ueterum hereticorum antiquam esse calumniā, contra catholicos prælatos, & quoslibet religiosos, & clericos, quos contigerit sumptum uiuēdi accipere. Nec enim omniū tunc sanctorū in accipiendo parcissimus, Apostolus potuit hanc euadere pp pseudo, in tantū, ut eū in suspicionem duxerint auaritiæ, ubi item respuebat oblata, secundæ ad Corinthios. 12. Esto ego non gra-
2.Cor.12. uauī uos, sed ut astutus dolo uos cepi. AMBROSIVS. Ibi dixit, forte * suspicabantur ipsum cōtemnere, quia parua erant, quæ offerebantur, ut maiora consequeretur: Aut si per se nollet accipere, uellet tamen per alios. De quo se ita purgans ibidem. Nunquid, inquit, per aliquem eorum, quos misi ad uos, circumueni uos? Rogaui Titum, & misi cum illo fratrem. Nunquid in uobis auarus fuit Titus? Nonne eodem spiritu ambulauimus? nonne eisdem uestigijs? Vbi in expositione AVGVSTINVS. Apertum est, quia quando ab his, quos misit, nihil tale dictū, aut factum est, una eorum sententia probatur in bono, exclusa omni suspicione auaritiæ. Hæc ille. AVCTOR. Ecce † de auaritia hac purgauit se Apostolus. Ad quam infamiam deduxerunt eum pseudo apostoli: ita religiosi uiri necesse est purgationem suam in hac suspicio-

Amb.To.5 *Suspicarētur ideo cōtempsisse.*

ne

ne deponant. Prædicabat Apostolus, scribebat, monebat, orabat, pseudo omnia bona peruertentes: propter lucrum * inquit, prædicat, scribit, & orat: aut vt confœderationem nobiscum faciat contra Deum, ne teneantur legalia. Ita Witcle uistæ omnes orationes sanctorum, prædicationes, abstinentias, vigilias, & cætera opera pietatis impio tantum iudicio mentis suæ ad spem lucri temporalis peruertunt, aut ad confœderationes contra seminaria Lollardorum quas dicunt illicitas. Et quid concludit vterque, Witcleff cõtra modernam ecclesiam, pseudo contra Paulũ? ergo omnes estis hæretici, simoniaci in affectu. Nihil probant pseudo, nihil hæretici Witcleuistæ. Nobis ergo vna suspitione notatis, vna purgatio præparatur. Sed vbi Paulus susce pit oblata, quod modò pro iusto victu facit ecclesia? A Philippensibus enim recepit: ideo posset ibi locum habere suspicio. Bene feciſtis, inquit, communicantes tribulationi meæ. Scitis autem & uos Philippen. quòd in principio euãgelii quando profectus sum à Macedonia, nulla ecclesia communicauit mihi in ratione dati, & accepti, nisi uos soli, quia & Thessalonicam semel & bis in usum mihi misistis, non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione uestra. Ad Philippen. 4. Ecce ab istis recepit Apostolus sumptus pios. Sed ne ideo prædicaret aut oraret pro eis subdit. Non quia requiro datum finetenus in præmium, sed fructũ deuotionis uestræ. Sicut aliàs scripsit non se placere hominibus & tamen alibi dixit, Ego per omnia omnibus placeo. Quæ loca soluens lib. 2. de sermone domini in monte super textum, 3 uideant opera uestra, AVGVST. Non† ideo rectè faciebat, ut placeret hominibus, sed ut Deo, ad cuius amorem corda hominum uolebat conuertere eo ipso, quòd placeat hominibus. Sequitur. Non ut hoc appeteretur tanquam merces rectè factorũ, sed quia Deo placere non posset, nisi se his, quos saluos fieri uellet, præberet imitandum. Imitari autem nisi placuerit, nullo pacto quisquam potest. Sicut ergo non absurdè loqueretur, qui diceret, in hac opera, qua nauem quæro, non nauem quæro, sed patriam: sic Apostolus consequẽter diceret in hac opera, qua hominibus placeo, nõ hominibus, sed Deo placeo: quia hoc nõ appeto, sed ad id refero, ut me imitẽtur, quos saluos, fieri uolo. Sicut dixit de oblatione, quæ fit in sanctos, non quia quæro datum, sed inquiro fructum. i. quòd quæro datum uestrum, non hoc quæro, sed fructum uestrum: hoc enim iudicio apparere poterat quantum profeciſſent in Deum, cum libenter facerent, q̃ non propter gaudium de muneribus, sed propter communionem charitatis ab eis quærebatur. Hæc ille. AVCTOR. Ita † dicat sanctus in 4 ecclesia, si quæro temporalia dantis, quod mihi soli, non tibi iam euidens est, non ipsa quæro, sed ipsum lucrifacere Christo. Paulus iusſit dicere, Non alligabis os boui trituranti, nonne propter fideles utique scripta sunt, quoniam debet in spe arare qui arat, & qui triturat in spe fructus percipiendi? 1. Corinth. 9. Non est hæc hæresis simoniaca in affectu mi Witcleff, quia dicis sanctos maiores in ecclesia non dare literas suffragiorum spiritualium nisi sub spe, quòd lucrum temporalium reportabunt? Ergo prædicatores, & pastores, & uigilantes, & orantes, nõ catholici solùm, sed & tui sodales hæretici omnes sunt simoniaci, si iuxtà Paulum arant in spe, aut triturant in spe fructus percipiendi? Tu obiectas in spe, Paulo placet de spe. Sed qui nihil sperat præter fructum temporalium, ille non triturat in spe Pauli, qui non quæ siuit datum, sed fructum in rationem dantium profuturum. Nec hoc est euangelium, uel precem uendere, sed bouem edere de tritura: sicut Augustinus iam dixit, qui tàm sollicite nauem quæsiuit, non quæsiuit nauem, sed patriam, ita qui sperat de euangelio, aut de prece, aut meriti sui participatione proficere, non profectum dati quærit, sed dantis: de quo in suggillationem cupiditatis illorum, qui tanti putant datum suum eis spiritualia conferenti, subdit Paulus ubi supra. Si nos uobis spiritualia seminauimus, magnum est si carnalia uestra metamus? Quod pro euangelistis & pastoribus hic dixit, hoc item pro sanctis religiosis Hierusalem ipse subsidium postulans scribit ad Roma. 15. Nũc, inquam, proficiscar Hierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Asia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis. Ecce isti sancti pauperes erant Hierusalem, non de apostolis, non de 70. discipulis, sed sancti erant pauperes, quibus debebant gentiles in carnalibus ministrare, & debitores eorum facti sunt, inquit Apostolus, si spiritualium eorum participes facti sunt: quorum spiritualium? prædicationum, orationum, uigiliarum, abdicationũ proprietatis, quibus ipsi maximè insistebant pro tempore. Inter quæ quantum ad prædicationes dixit in eundem locum annotationum libro HIERON. Si spiritaliũ eorum facti sunt gentiles participes, debent in carnalibus ministrare eis, quia doctores ex ipsis habebãt, & socij facti fuerãt radicis, & pinguedinis oliuæ: ideoq; in quo unusquisq; abũdat, debet alteri impertire. Hæc ille. AVCT.

inquiũt.

Philip. 4.

Matt. 5.

Placuit quomodo omnibus Paulus.

1. Cor. 9.

Licet de alterio uiuere.

Ro. 15.

Hier To. 9

Digitized by Google

Ergo ſancti iſti Hieruſalem fecerunt gentiles in merito prædicationis eorum participes, mittendo eis doctores, quos habebant. Vnde ſuggerit eos debitores eis factos ſuorum carnalium. Ipſi ergo, quibus communicatum eſt euãgeliũ, non uſurparent ſibi gratis doctores eſſe mittẽdos, quanuis doctores gratis adueniant: ſed debitores eorum reputarent eſſe, nec ulli eccleſiæ gratis eſſe euangelium prædicandum. Vnde ſuper illud. 2. ad Corinth. 13. Quid enim quod minus habuiſtis cæteris eccleſiis: in expoſitione

Ambr. To. 5 AMBROS. Adhuc per humilitatem illis ſe commendat. Oſtendit enim non minus illos aliqd habuiſſe cæteris eccleſiis, ſed & amplius. Euangelium enim gratis his prædicauit, quod nullis conceſſum eſt eccleſiis, dicẽte domino: Dignus

Luce 10. eſt operarius mercede ſua. Hæc ille. AVCT. Ecce euangelium Dei prædicare gratis nullis eſt conceſſum eccleſijs, iubente domino, dignum eſſe operarium mercede ſua. Cur ergo auſus eſt Witcleff dicere, quòd ſi fratres laborarent gratia ſalutis fidelium ſicut Apoſtoli tunc ſeruarent ſuam doctrinam, viuentes de labore proprio ſi oportet, nec forent auditorio oneroſi? Hæc Witcleff. ſermone. 42. 3. partis. AVCT. Primò petendum eſſet, cur ipſe nõ primus hoc fecit, qui paſtor indignus fuit in populo, dictus doctor euangelicus inter ſuos, & Apoſtolos imitando prædicans omni clero. Vbi rogo ipſe de labore uixit, qui tam fuit omni adiutorio oneroſus? Vix † item ſunt ſex menſes, poſt

Guillelmi alibi faciunt 5 quos ſectatorum eius doctor quidam & presbyter vxoratus Guillelmus, dictus cognomine Albus, coram Guillelmo præſule Noruicenſi eſt examinatus in hæreſi, & compertus diſſipaſſe totam hæreditatem cuiuſdam iuuenis, quem induxit circiter. 40. librarum Anglici numiſmatis intra annum. Et cur ipſe non laborauit gratia ſalutis fidelium ſeruans regulam ſui Witcleff, nec foret adiutorio tam grauiſimè oneroſus? Sed hoc habent hæretici noſtri cum Donatiſtis commune, prædicare aliis paupertatem, dum diuitias colligunt perditorum, ipſis tamen ſimulantibus pauperiem, ſed mendo sè, prout libro ſecundo contra Petilianum re-

Aug. To. 7. ſpondentem dixit AVGVSTINVS. Petilianus dixit. Nos ſpiritu pauperes: non de diuitijs metuimus, ſed diuitias formidamus. Sequitur. Sic idem dominus dixit: Qui perdiderit ſubſtantiam ſuam, centuplum recipiet eam. AVGVSTINVS reſpondet. Et hoc ad rem pertineret commonere quemadmodum ſcriptum eſt. Nam ubi nihil impedit intentionem meã, ſi quid de ſcripturis fallis aut falleris, nihil curo. Non ergo ita ſcriptum eſt, Qui perdiderit ſubſtantiam ſuam, ſed qui perdi

A derit animam ſuam propter me: de ſubſtantia verò non ſcriptum eſt, Qui perdiderit, ſed qui Io. 12. dimiſerit, nec ſolam ſubſtantiam pecuniæ, ſed & multa alia. Tu autem interim non perdidiſti ſubſtantiam: utinam vero dimiſeris. Quid de paupertate gloriaris? neſcio ſi fortè ſcit hoc collega meus Fortunatus, qui in eadem ciuitate eſtis: nunquam mihi indicauit, quia nunquã quæ fieram. Et infrà, Si autem hoc non feciſti, quid gloriaris, quaſi feceris? Ita ne verò diuitias formidatis, vt nihil habentes, omnia poſſideatis? Dic iſta collegæ tuo Criſpino, qui modò iuxta Hipponen noſtram comparauit fundum, ubi mergeret homines in profundum. Vnde & hoc ego noui, tu fortè neſcis: & ideo ſecurus clamas, diuitias formidamus. Vnde miror, quòd iſta vox tua vt ad nos peruenire ipſum tranſiuit. Inter Conſtantinam quippe ubi tu es, & Hipponen vbi ego ſum, Chalama vbi ille eſt, uicinior

B quidem nobis, ſed tamen interpoſita eſt. Miror ego quomodo ille prior non excepit hãc vocem, & repercuſſit eam ne tranſiret ad nos, aduerſus te diuitiarum laudes copioſiùs recitantes. Non enim ſolùm nõ formidat ille diuitias, ſed & amat. Et certè de cætero priuſquàm edas, recita illi talia, ſi non emendauerit, reſpondebimus. Tu autem ſi verum eſt quòd pauper ſis, ibi habes fratrem meum Fortunatum, faciliùs inde placere poteris illic collegæ meo, quàm

6 hic tuo. Hæc ille. AVCT. Hæc † omnia interſerantur Witcleff, & eius collegis, qui re ipſa auaritiæ ſtudent, & laqueo auaritiæ, & ſpe larga habendi primas mentes ſibi captiuant hominum perdendorum: ſed his ita detectis, quod religioſis obijcit, tollendum eſt. Vos, inquit, cum prædicationibus, & falſis, literis populos ſpoliatis. Ecce quàm conformiter patribus ſuis pſeudoapoſtolis primæuis hæreticis, qui hoc ipſum apud Corinthios obiecerunt Apoſtolo. Ipſe

C autem Paulus econtrario gratis, inquit, euangelium Dei euangelizaui vobis, alias eccleſias expoliaui, accipiendo ſtipendium ad miniſterium ueſtrum. 2. Corint. 11. Ergo Apoſtolus 2. Cor. 11 Paulus fatetur ſe ſpoliaſſe populum, expoliaſſe eccleſias, utens forſan vocabulo hoſtiũ. Sed addidit ad miniſterium ueſtrum. ſ. Corinthiorum tenacium. Qualiter forſan fratres modò ſpoliant fideles populos ad miniſterium Lollardorum, à quibus prædicantes nihil accipiũt. Nec tamen eis euangelium vendunt, à quibus accipiunt, ſed rationem dati uocat eam Apoſtolus, & accepti, quæ eſt generalis ratio, non autem vltima in illo contractu ſecundùm ſpeciem. Quòd bene exponens prima parte ſermone. 25. de muliere forti textu, Sindonem fecit & uendidit. AVGVST. Benè quòd ſin- Aug. To. 8

dones

dones fecit, quare uendidit? nisi quia non quærit datum, sed requisiuit fructum. Venditionem enim istam primò intelligite fratres gratuitam & aliquis emit gratis: si gratis tollit, non emit: si emit, pretium dat, nõ gratis tollit. Et ubi est? Esa. 55. Qui sititis, ite ad aquam, & emite uobis sine argento. Quando emis, non argentum das, & tamen emis: si emis, aliquid das, non tamen argẽtum das, teipsum das: sindones enim referte ad illa lintea spiritualia, quæ facit, & prædicat ista mulier per omnes terras, & fortè uendere dicẽ- 2. Cor. 9. da est, quia dixit Apostolus. Si nos uobis seminamus spiritualia, magnum est, si uestra carnalia metamus? Est enim ratio illa dati, & accepti, sed ille qui sic vendit, non quærit datum, sed requirit fructum: ne quasi venditorem euangelij putetis: nam in omni venditione ratio dati & accepti versatur. Cõtristatur autem Apostolus aduersus quædam fora ubi non uendidit, sindones, inquit, mihi ecclesiæ cõmunicant in rõne dati, & accepti. Est quidem ille mercator domini sui, sed maius pretium quærit: nam quid prorsus uendidit? dat spiritualia. Et quid quærit? fortè carnalia? Debentur quidem & ista, sed non ipsa quærebat Apostolus, dicens, Non enim quæro uestra, sed uosipsos: date ergo pretium, date 2. Cor. 11. uosipsos. Hæc ille. AVCT. Hoc attendat Wit cleff addiscere quid sit euangelium, aut spiritualia suffragia uendere. Planè uendunt spirituales uiri spiritualia, in ratione illa, quæ communis est uenditionis, & emptionis, & aliis contractibus, scilicet, in ratione dati, & accepti. Sic itẽ uendebat Apostolus, sed gratis: ideò gratis, quia sine argento. Et contristabatur (inquit Augustinus) aduersus quedam fora, ubi non uendidit sindones, id est, spiritualia beneficia populis, quæ facit, & prædicat mater ecclesia per omnes terras. Sed si commutaret finaliter spiritualia pro terrenis, peccatrix ualde & turpis esset uenditio. Alioquin uerò meritum est. Et fortè uendere dicenda est, quia dixit Apostolus, Si nos uobis spiritualia seminamus, magnum est, si carnalia uestra metamus? Et pro sanctis deuotis Hierusalem si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Nam quid prorsus uẽdidit (ait Augustinus) dat spiritualia. Et quid quærit? fortè carnalia: debentur & ista. Non est ergo peccatrix commutatio spiritualia conferre, & exigere temporalia uel pecuniaria tanquam debita. Vnde li. 1. de of Amb. To. 5. ficijs, cap. 17. AMBROSIVS. Qui plurimum habet, & si non donat, non abundat, quia quantumuis acquirat, eget semper, quia plùs concupiscit. Et qui exiguum habet, non minuit, quia non multum est quod pauperem facit. Similiter ergo & ille pauper, qui confert spiritualia p 1 pecuniariis: & si plurimum habeat gratiæ, non abundat. Non enim onerat gratia, sed subleuat mentem. Hæc ille. AVCTOR. Pius ergo pater Ambrosius supponit spiritualem pauperem habentem plurimam gratiam subleuantem mẽtem conferre spiritualia sua pro pecuniariis, sed ita tamen, ut cum Paulo continuè dicat: non requiro datum, sed fructum: non uestra, sed uos, in obsequium Iesu Christi.

¶QVALITER PARTICIPANT Christiani meritis mutuis. Cap. C.

SVMMA.

1 *Christiani qualiter participent meritis mutuis, multorum exemplis demonstratur.*

2 *Dæmonis, & Pythiæ Pythagoræorum præclarum facinus recensetur.*

3 *Paulus quomodo concedit Corinthios esse participes meritorum suorum moriendo, & uiuendo.*

4 *Meritum unum, quomodo sit nostrum participatione charitatis.*

5 *Talio charitatis.*

6 *Vtilitates uestræ omnes, quòd sint in medium cõferendæ, ut adiuuemus alterutrum. &c.*

7 *Participare meritis sanctorum, quid sit.*

8 *Syriæ, atque Aegypti reges contendentes de regno, quomodo auxilium, & amicitiam Ionathæ expetebant. Et quid hoc signat.*

9 *Communionis symbolicæ primus gradus recensetur.*

10 *Literæ fraternitatum sigillatæ, q̃ non sint nouæ. Et quomodo hoc ab antiquo peruenerit ad ecclesiam, ostenditur.*

11 *Pennæ alterius ad alterum sub firmamento directæ, quas Ezechiel commemorat, quid significent.*

Vasi aerem verberãs, & adhuc pugnat Witcleff cap. prædicto. 30. trialogi. Nemo debet sibi præsumere, qđ est Deo proprium: sed concedere merita fratrum est deo proprium. Et sermone. 42. prædicto: commaculat me terminis illis quid est concedere participium meriti, & supponit fieri per oblationem ab aliquo. Tm̃ uī (inquit) merita conferre personæ, sicut auferre merita ab eadem: sed in primum possunt, vt dicunt, ergo & in secundum. Et cùm non sit ratio quare merita sua possint sic auferre, quoniam p idem merita aliena, tunc possint spoliare ecclesiã de suis meritis, sicut de suis tẽporalibus. Hæc ille: 1 AVCTOR. Non fuit hic intelligere ut bene Psal. 35.

Digitized by Google

ageret, sed assistit omni viæ non bonæ. Iam enim A reciperetur. Tantam virtutis esse gratiam, ut
suprà dixit apostolus ad Roma. 15. Non igitur tyrannum inclinaret. Hæc ille. AVCTOR. Vi-
proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. de quàm optabile fuit item tyranno in amici-
Probauerunt enim Macedonia & Achaia colla tiam istorum recipi, quorum communio indis-
tionem aliquam facere in pauperes sanctorum, solubilior uita fuit. Quid igitur ne hanc admi-
qui in Hierusalem sunt. Placuit enim eis, & de- randi nexus virtutem mutuam habeant impe-
bitores sunt eorum. Nam si spiritualium corũ dit Christianos, quorum summa lex est, Diliga- Io. 13.
participes factæ sunt gentes, debent & in carna tis inuicem sicut dilexi uos? Summa fides est
libus ministrare. Hìc quærendum esset, quis fe- credere sanctorum communionem. Sed audia-
cit gentes esse participes spiritualium prædicto mus peritiam Pauli dicentis. Cùm essemus a-
rum sanctorum, quæ erant spiritualia illa: si nõ pud uos, neminem læsimus, neminem corrupi-
merita sanctorum, sicut iam suprà dictum est pẽ mus, neminem circumuenimus. Non ad condẽ
dicationum suarum, & penuriæ, atque precum? nationem uestri dico, prædixi enim, quòd in cor
Et quomodo fiebant Achaici illorum partici- dibus nostris estis ad commoriendum, & ad cõ-
pes? Nunquid aliquis abstulit merita illorum 3 uiuendum. 2. Corinth. 7. Participes † esse conce
& spoliauit ab illis spiritualibus, ut conferret dit esse Corinthios meritorum suorum morien
Achaicis? Deliramenta sunt ista proxima mali- do & uiuendo. Vnde in expositione eiusdem lo
gnanti. Nam qui iussit alterum alterius one- ci AMBR. Ex prædictis uult illos cognoscere Amb. To. 5
ra portare, & pro fratribus animas ponere: non quo animo loquatur ad eos. Quos enim parti
dedit occasionem excusationis iniquæ filiis ho- cipes uult habere, & ad præsentes passiones p
minum, vt dicerent, non hoc posse præsumere, Christo, & ad futuram uitam: non utique illos
quod est Deo proprium: concedere. s. fratribus B abijcit, sed ut participatione dignos se faciant,
nostra merita. An non possum concedere pro- exhortatur. Hæc ille. AVCTOR. Ergo Paulus
ximo participium lucis solis, aperiendo ipsi fe- nunquid malè fecit concedendo quod est Deo
nestram meam? & tamen lux solis cælo est pro- proprium? Et nunquid hoc argumento suo pro
pria secundùm potestatem. Et possum conce- babit Witcleff Paulum seduxisse Corinthios
dere proximo participium sapientiæ meæ, ad- concessione taliter t paliter proditoriè à populo
* auditorium. admittendo eum in * adiutorium meum, & for- spoliãdo? Sicut Witcleff procedit hoc loco cõ-
tius doctrinæ insistendo: cum tamen omnis sa- tra fratres. Nimirum quia sic processerunt pseu
Luc. 1. pientia a domino Deo sit, & ab eo necessario pe- do contra Paulum: idcirco dixit Paulus pro se &
tenda, qui dat omnibus affluenter. Et qualiter fratribus, Neminem corrupimus, neminem cir
auferam lucem soli ad conferendum proximo, cumuenimus &c. Reuera ipsi pseudo hæc fo-
aut spoliem auditorium parte suæ sapientiæ ad cerant: & hoc faciunt hactenus Witcleuistæ.
dandum isti, quem iam admiserim? O quàm Ibidem AMBR. Pseudo enim apostoli erant, Amb. To. 5
grossa impietas, & ad modicum participans de qui & nocebant illis, corrumpentes sensum il-
pietate ista sanctorum. Sed nec quid natura ua- lorum, & grauabant sacculos eorum, circumue-
let nouit ex philosophis: an non philosophi ta- nientiæ serpentinæ astutia. Hæc ille. AVCT.
lia fœdera susceperunt per amicitias mutuas Sed quis potest concedere participium meriti
cuncta inter se habentes communia, etiam mo- C nisi Deus, inquit Witcleff? Puto ille potuit, qui
ri, & uiuere? Qualiter lib. 2. de uirginitate uer- Amb. To. 1 iam dixit, In cordibus nostris estis ad commo-
sus finem refert AMBROS. Philosophorum riendum, & ad conuiuendum. In corde suo ergo
2 † inquiens gymnasia Damonem, & Pythiam Py & cordibus fratrum suorum Paulus appetit po
thagoræos in cœlum efferunt, quorum vnus testatem habere participes Corinthios. Quo-
cùm esset morti adiudicatus, commendandorũ modo ergo ad Deum? quia charitas Dei diffusa
suorum tempus popposcit. Tyrannus autem assu- est in cordibus nostris, & ipsa fecit primò fra-
tissimus quod reperire non posse æstimaret, pe tres habitare in unum. Multitudinis enim cre-
tiuit, ut sponsorem daret, qui pro se teneretur, si dentium erat cor unum, & anima una in dño. Et
ipse faceret moram. Quid de duobus præ- quid efficiens communio? in fractione panis, in
clarius, nescio: vtrunque præclarum. Alter va- orationibus esse pariter, & hẽre omnia commu
dem mortis inuenit, alter se obtulit. Itaque cum nia, perdurare unanimiter in templo, collaudare
reus moram supplicio faceret, fideiussor uultu deum, & habere cõiter gratiam ad omnem
sereno mortem non recusauit. Cum duceretur, plebẽ. Esse participium meritorum ad cõmoriẽ
amicus reuertitur, ceruicem substituit, collum dum, & ad cõuiuendum in cordibus nostris. Ec
subiecit: tunc admiratus tyrannus charioremce potẽtia charitatis fraternæ: quæ facit omnes
philosophis amicitiam quàm uitam fuisse peti- uirtutes esse communes, merito scilicet, si non
uit ab eis, quos damnarat, ut in eorum amicitiã possint essentia. Quod mirabili studio quarta

parte

parte ſermonum ſermone. 57. qualiter perfecta dilectio debeat cuſtodiri, aperit AVGVS. Noli inuidere, ſed facias. Ego ſi Chriſtianus eſſem, utique & ad dominum pertinerem, poſſem facere quod alius facit: tale eſt enim, acſi diceret & auris, ſi ad corpus pertinerem, poſſem uidere ſolem & lunam: & tamen non illud habet nec manus, nec auris, ſed faciunt ſingula quod poſsũt, & cum concordia ſeruiunt ſibi inuicem omnia mẽbra. Sic ergo & tu fili congaude illi, eſt Deus aliquam gratiam peculiariter dedit, & potes in illo, quod in te non potes. Ille fortè habet uirginitatem, ama illam, & tua eſt. Item tu habes maiorem patientiam, diligat illam, & ſua eſt. Ille poteſt ſatis uigilare, ſi nõ inuides, tuum eſt ſtudium eius. Tu fortè potes amplius ieiunare, ſi te amat, ſuum eſt ieiunium tuum. Hoc ideo, quia in illo tu es. Per proprietatem enim nõ tu es, per charitatem tu es. Hæc ille. AVCTOR.

4 Quomodo † per charitatem? niſi per meritum: quia meritum vnum eſt noſtrum participatione charitatis, ſi uirtutibus eius ſim connexus p vinculum affectionis: virginis virginitas mea eſt, iuſtitia iuſti, uigilia ſtudioſi, eleemoſyna benefici, doctrina prædicantis, meritum abſtinentis, omnia in eo mea, qui me ſuſcepit amantem: nõ per proprietatem, ut iam dixit Auguſtinus. Nec ideo minuitur illi, quia ego participo, ſed tota eſt in me, ſicut tota merces eſt in eo, cuius ſocius ego fio. Vnde Moyſes ſic dedit Ioſue de gloria ſua Numerorum. 27. Super quem locum in libro quæſtionum ca. 43. AVGVST. Quid eſt, quòd cùm Deus Moyſi præciperet de Ieſu Naue, inter cætera ait. Et dabis de gloria tua ſuper eum. Sequitur. Non ideo eam non habiturus eſſet Moyſes. Nec quia dixit de gloria tua, ideo minui illi iuſſum eſt quod habebat. Sic.n. accipiendum eſt, ac ſi diceret. Facies eum ſociũ gloriæ tuæ. Non enim res huiuſmodi quaſi particulariter diuiſæ minuuntur, ſed totæ ſunt omnibus, totæ ſingulis, qui earum ſocietatem habent. Hæc ille. AVCTOR. Totam † ergo gloriam ſuam dedit Moyſes Ioſue, & totam in ſeipſo per cõicationem ſocietatis retinuit, & donauit: & hæc eſt talio charitatis. Qualiter omnis homo debet omnia bona vel moris, vel induſtriæ, uel naturæ in medium quoddam conferre ut oẽs ſimus vna charitate participes, prout docet li. 1. de offi. ca. 16. AMBR. Ergo ſecundum dei uoluntatem, uel naturæ copulam inuicẽ nobis auxilio eſſe debemus: certare officiis, uelut in medio omnes utilitates ponere, & ut uerbo ſcripturæ utar, adiumẽtum ferre alter alteri, uel ſtudio, uel officio, uel pecunia, uel operibus, uel quolibet, ut inter nos ſocietatis augeatur gratia, nec quiſquam ab officio uel periculi terrore

Aug. To. 4

Amb. To. 1

A reuocetur, ſed omnia ſua ducat vel aduerſa, vel

6 proſpera. Hæc ille. AVCTOR. Omnes † ecce utilitates noſtræ in medium ſunt conferendæ ut adiuuemus alterutrum, vel ſtudio, vel pecunia, vel operibus, ut ſaltem diuiſis ſpiritualibus uiris ab his, qui carnales ſunt, nullus ab officio reuocetur: ſed qualiter ſua ducat in medium, uel aduerſa, uel proſpera, ut ſocietatis in Chriſto gratia roboretur. Hac de cauſa gloriabatur Paulus de mutua communicatione carnalium & Spiritualium. 2. Corint. 9. Per probationem, *2. Cor. 9.* inquit, miniſterii huius glorificantes Deum in obedientia confeſsionis veſtræ in euangelio Chriſti, & ſimplicitate communicationis veſtræ in illos, & in omnes, & in ipſorum obſecratione pro uobis deſiderantium uos propter eminentem gratiam dei in uobis. Ecce gloria Pauli, propter ſimplicitatem communicationis in illis & illorum pro eis, hoc modo cooperatores & comparticipes in alterutrum dici debent ſecundum tenorem apoſtoli, iſti ſpiritua-

B lium bonorum ex pauperibus, hi carnalium bonorum ex diuitibus: prout Gaium, quia cõmunis erat hoſpes eccleſiæ, cooperatorem veritatis euangelij Ioannes appellat in ſua canonica, dicens. Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi, *Beda* ut cooperatores ſimus veritatis. BEDA. Iungit ſe beatus Ioannes, qui omnia dimiſerit propter Chriſtum perſonis fidelium diuitum, quatenus eos ita alacriores reddat ad miſere nd m pauperibus, & peregrinis. Et infrà. Cooperuores autem dixit veritatis, quia qui ſpiritualat bona habentibus tẽporalia ſubſidia tribuit, in ipſis donis ſpiritualibus cooperator exiſtit. Nam pauci qui ſpiritualia dona perceperant, multi qui tem poralibus abundant, per hoc ſe diuites uirtutibus pauperum inſerunt, dũ eiſdem ſanctis pauperibus, de ſuis diuitiis ſolatiantur. Hinc etem dñs ait, Qui recipit prophetam in noie prophe

C tæ, mercedẽ ꝓphetæ accipiet: & qui recipit iuſtũ in noĩe iuſti, mercedẽ iuſti accipiet. Hæc ille. AVCT. Apertè † docet ſanctus pater quid ſit participare meritis ſanctorũ. Cooperari, inquit ſpũalibus viris tpali ſubſidio, aut iſtũ econtrario diuiti, ſubſidio ſpũali. Vnde p hoc, inquit, diuites ſe pauperũ virtutibus inſerũt, vt vna arbor bona fiãt vtriq;. Et nõne meritis pauperũ inſerunt? Sic palã dicit ſcriptura, q̃ infert, Qui recipit iuſtũ, inquiẽs, in noĩe iuſti, mercedẽ iuſti accipiet. Et nõnunquã virtutibus eorũ inſeruntur quibus accedũt participes, tàm pp efficaciã precũ, q̃ pp imitationem morũ. Qualiter Alexãder in amicitiã & ſocietatẽ incitatus eſt Ionathæ, diẽs. Nũquid inueniemus aliquẽ virũ talẽ, & faciemus eũ amicũ, & ſociũ noſtrũ? 1. Mach. x. vbi

7 8 i expoſi. li. 2. c. 15. Qđ † reges Syriæ utq; Aegy- *Rabanus.*

CONtra prędictas ſcripturas addit Witcleff loqui verba prophana capit. 31. quarti trialogi, Homines, quibus fratres concedunt talia, multipliciter demerentur. Primò, quia ſunt in fide inſtabiles, dimittentes fidem catholicam propter mendacia friuola horum fratrum. Secundò, quia tales cæcati, nutriunt fratres Antichriſti diſcipulos, & dimittunt pauperes infirmos, cæcos, claudos, & debiles, quibus de iure euangelii debent dare. Hæc ille. AVCTOR. Nihil ex his probat, quaſi tantum dixiſſe ſufficiat, Teſtem Chriſtum in uoco, qui pro nobis pauper factus eſt, cum eſſet diues, & nihil in pauperum publicorum detrimentum, nihil in eorum præiudicium operari propono. Sed quia iſte ſcripturas inuocat cõtra pauperes ſanctos Chriſti, præponens eis illos coactos inopes, & pauperes publicos, quantum ſufficit ad repellendum iniuriam, veritatẽ meram de ſcripturis eliciam, Chriſto iudici cõmendando reſiduum. Duo† igitur genera pauperum iam dixi, pauperum. ſ. ſanctorum, qui ſic uocantur in ſcripturis: & vulgarium egenorũ. Primi paupertatem ſubierunt pro Chriſto, ſecundi in Chriſto. Primos (audeo dicere) cum omni ſollicitudine curabant apoſtoli in ſcripturis ſuis, vt ſuprà addidi lib. 4. mittentes eiſdem de communi conſilio Paulum & Barnabam, dãtes eis dextras tantùm, vt pauperum memores eſſent. Dextras, tantùm, prout diſputat Hieronymus viriliter contra Vigilantium, qui inuenit hanc hæreſim, quam modo fouet Witcleff: hosq; ſanctos pauperes ſemper appellarunt, cuius rei rationem aperit, exponendo hunc textũ apoſtoli ſecundæ Corinth. 9. Diſperſit dedit pauperibus. AMBROS. Per exemplum, inquit, ad curam pauperum, vt in omni opere bono abundent. Si enim huius, qui pauperibus largitur, iuſtitia manet in ſeculum ſeculi, quantò magis eius, qui miniſtrat ſanctis? Pauperes enim poſſunt dici, qui publicè egeni ſunt. Sancti. n. diſcernuntur ab his, quia hi ſerui ſunt Dei, inſiſtentes orationibus, & ieiuniis, puram uitam agentes, ſicut & Anna prophetiſſa, quæ non diſcedebat de templo, ieiuniis & orationibus ſeruiens die ac nocte: omnem curam huius mundi poſtponens. Miſericordia, hæc iuſtitia appellata eſt, quia ſciens qui largitur, omnia Deum communiter omnibus dare, quia ſol eius omnibus oritur, & pluit omnibus, & terram omnibus dedit: idcirco diuidit cum his, qui copiam terræ non habent, ne beneficiis Dei uideantur priuati. Hæc ille. AVCTOR. Accipe fundamentum diſtinguendi pauperes per ſcripturam, hos quidem ſanctos pauperes appellantem, & peculiariter Dei ſeruos, quia Deo ſeruiunt die ac nocte inſtar Annæ, ieiuniis & orationibus inſtantes, mundi curis poſtpoſitis, quibus miſereri, iuſtitiam quandam appellat: & hos præferendo cæteris pauperibus publicis arguit à maiori: & ſi huius, qui pauperibus largitur iuſtitia manet in æternum, quantò magis eius, qui miniſtrat ſanctis? Falsè† ergo increpat eos Witcleff contra ſanctas ſcripturas dimittere fidem catholicam, qui prius aut potius nutriunt fratres, quã pauperes, cæcos, claudos, & debiles: quoniam ſi hoc ſit contra ius euangelii: ergo apoſtoli, ergo Paulus in euangelico iure deliquit, qui ſanctos pauperes cæteris in eleemoſynis gentium omnimodè prætulerunt, dicendo, Tantùm ut pauperum memores eſſemus. lib. 2. ſuper Eſaiam, textu. Vos depaſti eſtis uineam meam. rapina pauperum in domo ueſtra. HIERO. Pauperem vel ſimpliciter accipe, qui indiget eleemoſyna, vel certè pauperem ſpiritu: de quo ſcriptũ eſt. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Et Paulus apoſtolus. Tantùm ut pauperum memores eſſemus. Hæc ille. AVCT. Ergo nõ multi vulgi pauperes includũtur in hac regula cũ tm̃ hos includat, qui pauperes ſunt electione vel ſpiritu, de quibus ſcriptura pſalmiſtæ pcipuè cecinit beatũ eſſe, qui ſuper pauperẽ talem intelligit. Et Paulus hos ſolos amplectitur dicens, tantùm vt pauperum memores eſſemus. Hi quidem, & diſcipuli apoſtolorum Pauli, & ipſius Pauli erant, qui cum eſſent ignobiles, & inopes, quia tamen pro Chriſto cuncta tulerũt, non erubuit Paulus eorum in prædicando commemorare pauperiem, & poſtulare iuuamen. Prout Homilia. 3. de laude Pauli CHRYSOSTOMVS. Neq;† vero hoc ſolùm admiratione dignum & tãtam potentiam talis obtinuit, ſed quoniã diſcipulorum quoq; illius plurimi pauperes imperiti, ac totius erant eruditionis extranei, in fame, & egeſtate viuentes ignobiles, & de ignobilibus procreati, quòd certè ipſe ẽt prædicauit, nec erubuit eorum commemorare pauperiem, immo neceſſaria quidem victui poſtulare: proficiſcar, inquit, in Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Et ut rurſus ſecundùm vnam ſabbati vnuſquiſq; veſtrum reponat quod ei bene placuerit, vt non cùm venero tunc collectæ fiant. Hæc ille. AVCT. Vides & pro his poſtulare Paulus non erubuit, cauſam bonam ſe putãs habere talium virorum, & ſanctorum inopiam. Horum tutor proprius voluit Paulus eſſe, & ſimiliter diuites alios ſecundùm Deum iuſſit eſſe tutores, dicens. Qui ſubminiſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit & augebit incrementa frugum iuſtitiæ ueſtræ. ſecundæ Corinth. 9. Vbi in expoſitione AMBR. Hæc eſt iuſtitia, ut quia Deus dat, retribuat ex

Pauperes ſancti & religioſi præ ceteris nutriendi.

Gal. 2. Eſa. 3.

Hie. To. 5 Pſal. 40.

Chri. To. 3

Ro. 15. 1. cor. 16.

2. cor. 9.

Pauperum duo genera

Tomo 1.

Gal. 2.

2. cor. 9. Amb. To. 5

Luc. 2

Digitized by Google

ce homo ei, cui deest. Hos enim uult ministros esse ipsorum, qui potiora eligentes, copias præsentis temporis spernunt, totos se Dei rebus obligantes. Vnicuiq; enim secundùm bonam uoluntatem Deus præstat auxilium. Sancti enim quia nihil uolunt possidere, nisi victum habere, & uestitum, hos, qui habere volunt, tutores illorum Deus esse dispositi: vt qui bene & simpliciter eis ministrauerit amplificetur Dei nutu, vt habeat vnde semper possit largiri, & ad præsens locupleatus, & in futurum. Hæc ille.

4 AVCT. Iam potest videre Wicleff, quàm impiè dixit contra Deum iure euangelii pascendos esse pauperes publicos, sanctis dimissis. Ambrosius totum hic agit pro releuandis sanctis pauperibus, dicens uoluntatem Dei esse, vt horum diuites sint tutores. Quorum putas? Nō simpliciter pauperum dicit, sed qui copias præsentes spernunt, totos se Dei rebus obligantes: qui nihil volunt hic possidere præter victum, & uestitum. Horum pauperum eos, qui hæc habere volunt, tutores Deus esse dispositi. Non ergo prædatores, aut dimissores. Cur autem horum præcipuè, prima quæstione ad Edibiam

Hier. To. 2 HIERO. Rationem assignat euangelii iubentis hos facere amicos de mammona iniquitatis, ut nos recipiant in æterna tabernacula. Et ad Iulianum in epistola consolatoria de amissis

Lo. 1. pignoribus HIERO. Difficulter intrant diuites in regnum cœlorum, quod expeditos, & alarum leuitate subnixos habitatores desiderat.

Lu. 18. Matth. 19 Vade, inquit, & vende, non partem substantiæ, sed vniuersa quæ possides, & da, non amicis, nō consanguineis, non propinquis, non uxori, non

Act. 15 liberis: plus aliquid addam, nihil tibi ob metum inopiæ reseruaueris: ne cum Anania damneris, & Sapphira: sed da cuncta pauperibus, & fac tibi amicos de mammona iniquitatis, qui te reci-

Lu. 16. piant in æterna tabernacula, vt me sequaris ut dominum mundi. Hæc ille. AVCT. Hoc ponderat semper Hieronymus in processu uerborū huius euangelij, vt amicos sibi faciat quis de mammona iniquitatis, qui eum recipiant in æterna tabernacula. Ipsi inter omnes sunt sancti pauperes, qui cuncta reliquerunt, donantes pro Christo, ut ipse iussit: aut deferentes ea pauperibus, vt Christum sequerentur ex tempore. Hi quoque in amicos conciliandi sunt, non tantùm quia sic Christo per sequelam proximi sui sed etiam quia cum Christo iudices diuitum sunt futuri: hoc promittente eis Christo qui nō

Matt. 19. potest fallere de promissis. Vos, qui reliquistis omnia, in regeneratione cum sederit filius hominis in maiestate, sedebitis & uos super sedes. 12. iudicantes. 12. tribus Israel. Hi ergo præ aliis amici facti diuitibus de mammona iniquitatis, non tantùm precibus in hac uita, sed & in iudicio futuro in æterna tabernacula introducere possunt beneficios suos, data eis à Christo iudiciaria potestate. Vnde super primum uersum psalm. 40. Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem. CASSIO. Legitur, inquit, omni petenti te, tribue, scriptum est. n. Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustū cui des; sed si omnes iustos quærimus, imperatam constringimus largitatem, uerum hæc causa in sola pia uoluntate consistit: quia non est nostrum prius mores discutere & sic indigentiæ subuenire. Sufficit nobis, ut nos dare aliquid malis artibus nesciamus. Nec opiniones hominum captando, eleemosynam largiamur, sed operemur solo affectu subueniendi & quid nos pcepit diuinitus inuenendi. Qui sic dederit, & si iustis non det, iustè tñ omnibus erogauit: Sed maior opera danda est, ut sanctis uiris in aliqua indigentia subuenire debeamus propter Christum dominum, qui de pauperibus *suis* in iudicio proprio dicturus est, Qui fecit *uni* ex minimis istis, mihi fecit. Quid. n. dici potest sublimius, quidve glorioſius, qñ aut ipſi prætermissi in ignem dirigent, aut remunerati nos ad dexteram collocabunt? Sed aduerte quòd dixit, intelligit: ut ēt non petentibus talibus offeratur: nam qui petēti tribuit, bonum opus efficit, qui uerò tacentem intelligit, beatitudinem sine aliqua dubitatione conquirit. Hæc ille. AVCT. Tria diuersa disposuit nobis Christus in hac serie sancti patris studiosè pensanda. Primò, ꝙ ultimò iam sonuit eleemosynarios diuites tāta cura debere intelligere necessitates sanctorū pauperum, ut eis etiam non petentibus tribuant, & prævenient indigentes. Nam non indiget, inquis. Qualiter tibi constat? Securius & sanctius nondū egenti subuenies, q̄ egere expectatione tua compelles. Paulus abūdauit acceptis, gaudebat tñ Philippenses sibi communicare, & missa recepit. Gauisus sum in domino, inquit, uehemēter, qm̄ tandem aliquādo refloruistis, p me sentire, non quasi pp penuriam dico. Ego .n. didici in quibus sum sufficiens. Et sequitur. Habeo aūt omnia, & abundo. Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis hostiā acceptā, deo placentem Philip. 4. Vbi in expositione REMIG. Repletus sum, inquit, sub omni abundantia acceptis ab Epaphrodito, subaudi muneribus, quæ subaudi munera misistis. Miserāt illi Philippenses, aut aurū aut argentum, & uestimenta p Epaphroditum: in quibus ipse multum congratulatus est. Apud Deum odor suauitatis est intentio bona & voluntas promptissima offerentis. De qua legimus in Genesi, quia odoratus est dominus

Cassiod. *Psal. 40.* *Matt. 25.* *Philip. 4.* *Gen. 6.*

odorem

odorem ſuauitatis. Hæc ille. AVCTOR. Item
1 † inter ſuperiora uerba Caſsiodori notabatur ſi
Dandum omnibus ſine morũ diſcuſsione, nõ tamẽ ob mala artes.
ne diſcuſsione iuſti vel in iuſti dandum pauperi
bus vniuerſis, hæc, inquit, cauſa in ſola pia volũ
tate conſiſtit, nec eſt noſtrum prius mores diſcu
tere, ſed ſufficit nobis, ut nos dare aliquid ma
lis artibus neſciamus: hoc contra impiam Wit
cleff fæuitiam, iubentis, & exhortantis inquire
re de egeno, ne fortè quis foueat, Chriſti aduer
ſariũ contra Chriſtum. Sed contra hanc hypo
criſim Phariſæorum ait Chriſtus in euangelio:
Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus
Lu.11. tuum lucidum erit. Vbi libro. 4. ſuper Lucam
Beda. capit. 3. BEDA. Si ipſe bonum bona intentione
patrauerit, non habens in conſcientia tua ali
quam partem tenebroſæ cogitationis: etiam ſi
contigerit aliquem proximorum tua bona actio
ne noceri, uerbi gratia, aut de pecunia, quam à
te indigens & petens acceperat, facere vel pati
aliquid mali, aut de uerbo exhortationis, quo
errantem corrigere uolebas, fortè pernicioſius
errare: tu tamen pro tuo ſimplici & lucido cor
de, & hic, & in futuro lucis gratia donaberis.
Hęc contra hypocriſim phariſæorum ſubdolè
ſigna quærentium. Hæc ille. AVCT. Quid ergo
turbat Witcleff lucidas conſcientias hominum?
bona intentio pauperi dantium forſan malo re
uera quæratur, & amicus pauperum nuſquàm
erat. Nec quod hic dixit de pauperibus cæcis &
claudis, ipſis fouendis, dixit de vulgo: ſed ma
gis ad ſubſtrahendum, eis pauperibus ſanctis,
Matt.26. *Io.12.* qui degunt in clauſtro. Qualiter Iudas occaſio
nem ſumpſit quaſi ex parte pauperum loquendi
contra Chriſtum: potuit, inquiens, venundari
3 multo, & dari pauperibus. Sed alius euangeliſta
hoc (inquit) ait, non quia de pauperibus perti
nebat ad eum, ſed fur erat. Aliter rogo cur dice
ret aliis in locis quòd Chriſtus & ſui apoſtoli
nonſic corporales eleemoſynas ſed ſpirituales
faciliùs miniſtrarunt? de officio paſtorali capi
te. 10. Et iterum nec Chriſtus in perſona pro
pria, nec ſuos apoſtolos voluit fieri talium di
ſtributores. libro de diabolo in fine. AVCT.
Qualiter ergo conſtituit Chriſtus Iudam diſpẽ
ſatorem loculorum non eſt ignotum euange
lium. Et Chriſtus tantam curam habuit egentiũ
populorum: quibus ducentorum denariorum
panes non ſufficerent, vt vnuſquiſque modi
Io.6. cum accĩperet: diceret tamen Philippo, vnde
ememus panes ut manducent hi? Et ſeptem dia
Act.6. conos quis inſtituit miniſtrare menſis? nũquid
apoſtoli Chriſti, ante quos ipſi apoſtoli exerce
bant officium, dicentes: non eſt æquum nos de
relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis?
Ro.15. Et penè in o:bus epiſtolis ſuis Paulus mentio
nem facit benefacere ſanctis pauperibus in Hie
A ruſalem. Qualiter ait ad Romanos. 15. Nunc ꝓ
ficiſcar in Hieruſalem ſanctis miniſtrare. Vbi
in expoſitione REMIGIVS. Sanctos appellat *Remigius.*
illos, qui pro Chriſti amore omnia ſua reliquerant, aut vendiderant, & pretium illorum ad pedes apoſtolorum poſuerunt. Vel illos, qui deprę
dati fuerant à Iudæis non credentibus: quos lau
dat in epiſtola ad Hebræos, inquiens. Rapinam *Heb.x.*
bonorum veſtrorũ cum gaudio ſuſcepiſtis. De *Eſa.59.*
iſtis etiam dixit Eſaias. qui receſsit à malo eo
rũ prædæ patuit. Iſti omnes, qui omnia relique
rant, vel qui expliati fuerant, qui ſcientiam prę
dicandi nõ habebant, ut ad prædicandas gentes
poſſent ire, erant in Hieruſalem vacantes iugi
ter orationibus, ac ieiuniis. Quibus apoſtolus
de ſingulis prouinciis, & locis, in quibus prædi
cabant quicquid pecuniarum, argenti, aut fru
menti, vel veſtimentorum accipiebant, eis mit
tere ſatagebant: maxime tamen Paulus, qui plu
2 ribus gentibus prædicabant. Vnde † dicunt *Argentum dij pauperibus miſſi.*
B doctores, quòd aliquando amplius quàm tres,
aut quinque modios argenti eis mittebat. Pro
bauerunt enim Macedonia & Achaia, id eſt, ſan
ctum & bonum uiſum eſt illis collationem ali
quam facere munerum in pauperes ſanctos, qui
ſunt in Hieruſalem. Hæc ille. AVCTOR. Vi
deant omnes homines ſi Chriſtus & apoſtoli
nolebant eſſe talium corporalium diſtributo
res, puta auri, & argenti, ueſtium, ciborum, &
huiuſmodi corporalium. Vſquequò hic homo
contra planas ſcripturas frontem opponet cor
nutam? Ita ut trium, aut quinque modiorum ar
genti diſtributio nulla putetur. Condoleo men
dacijs eius tam numero copioſis. Se † ergo om
nibus pauperibus debitores eſſe nouerint Chri
ſtiani. Nullum egenum excipio, nec dico dimit
C tendum ſanctum, ut uulgari detur, quod contra
euangelicam rationem eſt. Nec dico dandum
ſanctis, cæteris dimiſsis, quod impium eſt, ſed
omnibus dandum cẽſeo, maximè uerò ſanctis,
qui more iſtorum ſanctorum Hieruſalem om
nia uendiderunt, aut penitus reliquerunt, uacã
tes iugiter orationibus, & ieiunijs, qui & bene
ficos ſuos cenſoria quadam poteſtate, prout iã
ſuprà dixit Caſsiodorus, in æterna tabernacula
poſſunt inducere: & de quibus omnem ſollicitu
dinem fecerunt apoſtoli, & quibus prouidere
non deſinit ipſe Chriſtus. Vnde pſal. cap. 3. tra
ctatu. 3. uerſu, Producens fœnum iumentis *Pſal. 146 Amb. To.5*
AMBROSIVS. Nemo dicat, nobis præceptũ
à Chriſto eſt, ut ſeruo Dei detur, mendico nõ de
tur. Abſit prorſus. Impius iſta loquitur, da illi,
ſed multò magis illi. Ille enim petit, & in uoce
petentis agnoſcis cui des. Ille autem quantò
minus petit, tantò magis uigilandum tibi ut tu
præoccupes petiturum, aut fortè modò non pe

titurum,

Digitized by Google

pes periturum, aut fortè modò non periturum, & aliquando damnaturum. Itaq; curiosi estote ad ista fratres mei, & inuenietis multorum Dei seruorum indigentiam, tantùm vt velitis. Et bene post. Cum ergo sunt quisq; susceptor, non susceptio, sed susceptori præstatur. Numquid in illa fame non pascebatur Elias? Nonne coruus adferebat carnem & panem seruo Dei seruiente creatura? Missus est autem pascendus ad viduã, non vt militi, sed ut prouinciali aliquid præstaretur. Hæc ille. AVCTOR. Quid amplius contra Witeleff dici posset præferentem pauperes cæcos, inopes, publicos, seruis Christi sanctis pauperibus, allegando primis victum iure euangelii, quod nos concedimus, dummodo primos præferat istis secundis, dicentibus sanctis omnibus: da illi, sed multò magis illi? Et illum præoccupes petiturum, aut fortè modò non petiturum: & aliquando damnaturum. Nam ut tuam opem in eius sustentatione prouideas plusquã suam, dominus ipse Eliam seruum suum sine omni homine pauit in coruo: vt autem beneficiendi occasionem sumeret, demum pauit ex fęmina. Et putas Eliam istum publicum fuisse mendicum? Semper ergo in diuina lege pauperes sancti & religiosi uiri in eleemosynis percipiendis cæteris prælati sunt. Quod item Christus exercuit, & fecerunt apostoli, primò omnium de perfectis in omni sua distributione curantes. Vndè libro de catechizandis rudibus ante finem. AVGVST. Itaque iam ueteris hominis terrena desideria mortificantes, & spiritualis uitæ nouitate flagrãtes, sicut præceperat dominus in euangelio uendebant omnia, quę habebant, & pretia rerum suarum ante pedes Apostolorum ponebant: ut ipsi distribuerent unicuiq; sicut opus erat: viuentesq; in Christiana dilectione concorditer, non dicebant aliquid suum, sed erant illis omnia communia: & anima una, & cor vnum in Deum. Et infrà. De Paulo loquens. Ecclesias autem constituens p omnes gentes, quas euangelium seminabat, impense præcipiebat, ut quoniam ipsi ex idolorũ cultu uenientes ad unum Deum colendum, adhuc rudes non poterant facilè rebus suis venditis, & distributis Deo seruire, oblationes facerent in pauperes sanctorum, qui erant in ecclesiis Iudeæ, quę Christo crediderant. Ita illos tanquàm milites, istos autem tanquàm stipendiarios prouinciales apostolica doctrina constituit, inserẽs eis Christum uelut lapidem angularem. Hæc ille. AVCTOR. Ecce q̃ rudes istos de gentibus constituit apostolica doctrina in primæuis ecclesiis oblationes facere in pauperes sanctorum per ecclesias Iudeæ, qui iam rebus suis renuntiauerant, ut secundùm uerbum Christi fo rent perfecti: quibus tunc distributionẽ ipsi fecerunt apostoli, ipsi postulauerunt, ipsi pertulerunt, ipsi quoque manibus distribuerunt oblata: quam curam peculiariter in religiosos uiros successoribus suis postmodum commiserunt episcopis, prout cap. 2. Vrbanus Papa. Ipsæ uero res in dictione singularum parochiarum, epĩscoporum, qui locum tenent apostolorum, erãt & sunt usque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. Ex quibus episcopi & fideles dispensatores eorum, omnibus communem uitam degere volentibus ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inueniatur.

Vrbanus pa.

¶ QVOD FIDE SVNT CERTI de suo participio cum sanctis, qui communicant cum eis in carnalibus. C. CII.

SVMMA.

Fides quòd non sit opinatio, sed res certa.
Desperandum de nullo dum uiuit.
Præsciti quòd possint emendari, & salui fieri.
Peccatum ad mortẽ irremissibile. Et quãdo tale dicatur, secundum Augustinum.
Christus quomodo orauit pro nõ euenturis, quæ tamen euenire poterant.
Orandum quòd sit sine hæsitatione.
Fraternæ orationes, quòd expiationem obtineant scelerum, & impetrent charitatem.
Emendationis uirorum carnalium probatio.
Paulus purus homo, quomodo securauerit fideles socios factos, & participes meritorum apostoli eorum, contra Witcleff.

Sancti in eleemosynis suscipiendis debẽt aliis pauperibus præferri.

Aug. To. 4

Act. 4.

3. Reg. 17.

DIVVS autem commercii certitudo aliqua est, aut nulla. Sed non uidetur piè, aut catholicè posse dici quòd nulla: quia tàm certificè dixit apostolus: Si spiritualium eorum facti sunt participes & in carnalibus debent eis ministrare. Sed de participio spiritualium quis efficit eos certos? sic arguit Witcleff. 4. trialogi capit. 30. De bono promisso ementes non habent certitudinẽ. Cum fratres ex parte sui habent certitudinem de bono sperato: uidetur quòd seminant deceptionem friuolam utrobique; acsi uenderent catum in sacco. Et iste item catus sic uenditur, in sermone quadragesimo secundo, tertiæ partis. Et hæc ratio currit ubique in libello de oratione capitu. tertio. Nemo (inquit) mercaretur cum alio emendo aliquid, nisi de commercio sit securus. & in speculo militantis ecclesiæ capite. 25. & centies alibi.

AVCT. Propter † hanc certitudinem fidei christia-

christianæ tollendam æstimationem, aut reputationem aliquam incertam, ipse solet exponere, vt sicut fidem, ita spem Christianorum tollat è mundo, vt nihil nobis certum remaneat, nihil fixum. Hoc & Petrus Abellardus conabatur contra apostolos, prout in libello contra eũ ad Papam Innocentium ait BERNAR. Denique in primo theologiæ, aut potiùs stultilogiæ suæ circa finem definit æstimationem, quasi cuiq; in ea sentire, & loqui liceat, quæ libeat, aut pendeant sub incerto in vagils & variis opinionibus nostræ fidei sacramenta: & non magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergo martyres nostri substinẽtes tot acerba propter incerta: nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio durum per exitum, diuturnum inire exilium. Sed absit, vt putemus in fide, vel spe nostra aliquid (vt quis putat) dubia æstimatione pendulum, & non magis quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis, ac miraculis diuinis persuasum, stabilitum, & consecratum partu virginis sanguine Redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista facta sunt nimis credibilia, si quo minus, ipse postremò spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd filii Dei sumus. Quomodo ergo audet quis dicere existimationem nisi qui spiritum istum nondum accepit: qui euangelium, aut ignorat, aut fabulã putat? Scio cui credidi, & certus sum. (clamat Apostolus) & tu mihi subsibilas, fides est æstimatio, tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certiùs. Hæc ille. AVCTOR. Sed nunquid est fides, inquit Witcleff, quòd petitiones vestræ sic innotescunt apud Deum? Nihil mihi cum malè, aut iniustè orantibus, cùm de fide agitur, omnia cum charitate faciamus, quæ omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. E contrariò, superstitio, vel hæresis ponit, secundum Prophetam, bonũ malum, & malum bonum, dulce quoque amarum, & amarum dulce, tenebras lucem, & lucem tenebras. Vis audire, quid non fides sola, sed ipsa ueritas ait? Quicquid orantes creditis, petite, quia accipietis, & fiet uobis. Et sub hac spe iussit, Petite, & accipietis, Pulsate, & aperietur uobis. Sub hac item spe, Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Absit, ut in hac fide, uel spe nostra aliquid, ut Witcleff putat, dubia æstimatione sit pendulum: nihil plùs Christus iubet, quàm ut credamus in eum. Inde Augustinus in fide solebat orare Deum, libro Confessionũ suarum, Da quod iubes, & iube quod uis. Quod verbum eius Pelagius indignè tulit, ut ipse scribit libro de bono perseuerantiæ uersus finem

Fides nõ est opinatio, sed res certa.

Bernardus

Psal. 118.

Ro. 8

1. Timo. 6.

Colos. 1.

1. cor. 13.

Esa. 5

Mar. 11.

Lu. 11.

Lu. 16

A AVGVSTINVS. In eis certè dixi domino nostro, da quod iubes, & iube quod uis, quæ uerba mea Pelagius Romæ, cùm à quodam fratre, & coepiscopo meo fuissent eo præsente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotiùs penè cum eo, qui ea commemorauerat, litigauit. Quid uerò primitùs, & maximè Deus iubet, nisi ut credamus in eum? Et hoc ergo, si ipse dat, bene dictum est, da qđ iubes. Hæc ille. AVCTOR. Hæc ergo certitudo uiri fidelis, ut credat à Deo accipere, & maximè quod sibi placet, iubere. Hoc primitùs hoc maximè iubet Deus, ut credamus in eum, nec tantùm iam, sed vt fundamentum certitudinis in orando quæramus: veteris legis adeamus fidem. Si item carnales illos de oratione pro eis facta dominus misit in hac perplexitate Witcleuistica suæ propitiationis incertos. Leuitici quarto scribitur. Si omnis turba Israel B ignorauerit, & per imperitiam fecerit, quod cõtra mandatum domini est, & posteà intellexerit peccatum suum, offeret vitulum pro peccato, &c. Rogante pro eis sacerdote, propitius erit dominus. Item si peccauerit princeps, & fecerit vnum è pluribus per ignorantiam, quod domini lege prohibetur, & posteà intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino hircum de capris, &c. Rogabitq; pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Item si peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ, offeret caprã immaculatam, &c. Rogabitq, pro eo, & pro peccato illius, & dimittetur ei. Ita anima, quæ iurauerit, & protulerit labiis suis, uel malè quid fecerit, vel bene, & idipsum iuramento, & sermone firmauerit, oblitaq; posteà intellexerit suum delictum, aget pœnitentiam pro peccato, C ut offerat agnum de gregibus, siue capram, orabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius. Item si anima præuaricans cæremonias per errorem in his, quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem, &c. ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro ea, offerens arietem, & dimittentur hæc omnia ex delictis per obliuionem, uel ignorantiam, uel errorem. Sequitur. De delictis ex contemptu. Anima, quæ peccauerit, & contempto domino, negauerit depositum proximo suo, uel ui aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, &c. pro peccato suo offeret arietem immaculatum, & dabit cum sacerdoti, qui rogabit pro eo coram domino, & dimittetur illi pro singulis, quę faciendo peccauit. In his omnibus nihil supponit dominus suę miserationis incertum. Intelligat peccator delictum, & offerat sacerdoti, & statim promittit effectum. Rogabit, inquit, pro eo, & statim dimittetur ei. Si Witcleff maiorẽ securita-

Aug. To. 7

Lu. 4.

Digitized by Google

securitatem exigat de bono sperato, quam illã fidem à Dei ore promissam, seipsum infidelem conuincit. Ergo cùm fides omnem offerentem sacerdoti, & pro quo sacerdos orat, certificet de dimissione delicti, & propitiatione dei, quomodo est Witcleff ausus contra legem Dei populum ad incredulitatem protrahere, iniectis conditionibus præscientiæ, uel indignitate offerentis, uel orantis? Aut ipse extollit se supra deum, & legem eius uolens uideri in lege condenda peritior, aut cautior in explenda, aut necessitate fidei deuictus concedet, quòd meritis, & deuotorum orationibus oratorum deus certos efficit suos participes de bono sperato, & indulto delicto: sic enim admonet plebem beatus præsul augustinus orare pro quodam subdiacono iam ab hæreticis reuerso: addens de nullo desperandum esse, dum uiuit, supra Psal. 36. AVGVST. Neque † enim desperare debemus fratres de aliis, qui fortè legerint ueritatem, non executi fuerint necessitatem. Vsqueadeo enim de cæteris desperandum non est, ut nec de isto desperemus quandiu uiuit. De nullo enim uiuente desperandum est. Hoc ergo fratres ex occasione hac scire debuit charitas uestra, ne fortè quis uobis dicat, nam subdiaconus eorum, qui cum ei nulla quæstio ibi commoueretur, elegit catholicam pacem, & unitatem, & illis dimissis, uenit. Reuersus sicut eligens, quod bonum est, non sicut repudiatus à malis. Sic acceptus est, ut de eius conuersione gaudeamus, & eum uestris orationibus commendemus. Potens est dominus, qui illum faciat etiam atque etiam meliorem. Cæterùm de nullo pronuntiandum est in aliqua parte, siue in bona, siue in mala. Quandiu enim hic uiuitur, crastinus dies ignoratur. Hæc ille. AVCTOR. Hæc doctrina ecclesiastica est, hæc spem roborat Christianam, ne unquam de aliquo desperemus, dum uiuit. Quid ergo docet nos Witcleff trepidare de quolibet alio si sit præscitus, uel diabolus, & de orationibus, & uita eius facit omnino incertos, immo incertum quemlibet de seipso, quia nec est de se certior, quòd non sit præscitus, quàm de proximo? Ideo doctrina apostoli est, sic de proximo sicut de seipso confidere semper uiciniora saluti. Ad Hebræos. 6. Confidimus autem dilectissimi de uobis meliora, & uiciniora saluti, tametsi ita loquimur. Non enim iniustus deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis, quam ostẽdistis in nomine eius, quia ministrastis sanctis. Ecce qualem certitudinem facit istis apostolus de bono sperato, propter hoc, quòd ministrabãt sanctis. Non uoluit enim improperare eis cum iniquo Witcleff, quòd emissent catum in sacco, sed non est iniustus deus (inquit) ut obliuiscatur operis uestri, quia ministrastis sanctis. Nec tamen certificauit eos, quòd nullus eorũ, quos dixit sanctos, erat præscitus, aut aliquem item illorum: sed confidere tantùm se meliora, & viciniora saluti eorum, quia scilicet de nullo censuit desperandum, dum uiueret: de nullo pronuntiare aliud uolebat, nisi q̃ posset bonus esse, si uellet. Item, inter Philippenses tales erãt similes Witcleuistis, improperãtes hominibus de spe futuræ salutis. Vnde apostolus ait, Nihil secundùm irritationem, nec inanem gloriam. ad Philippenses. 2. Vbi in expositione AMBR. Sine dubio erant inter eos dissentientes, & inquieti, & qui inani gloriæ studerent, & uincere uolentes cum atrocitate animi: ubi præmium non est, sed parit lites, & rumpit charitatem. Quæ enim põt esse plebs, in qua aurea uasa, & argentea tantum sint, non & lignea, & fictilia? Sed possunt exercitio boni immutata, fieri aurea, & argentea, quia non naturæ uitium est, sed uoluntatis. Hæc ille. AVCTOR. Hoc audiat Witcleff, qui tam atrociter ingerit religiosis suspicionem, quòd sint præsciti. Scio † non esse talem religiosorum plebem, ut omnia sint inter eos uasa aurea, uel argentea, sed hoc scio, quòd ipsa inter eos, quantumcunque uasa lignea, uel fictilia, & si perpetuis ignibus iam præscita, possunt tamen gratia, & libero suo arbitrio in aurea commutari: quia non naturæ illorum uitiũ est, unde sunt lignea, & urantur, sed propriæ uoluntatis dicit Ambrosius. Propter hoc idem enim peccatum præscientiæ, pro quo nullus oraret. Augustinus seipsum in retractatione libri primi de sermone domini in monte, correxit, quòd dixit illius peccatum esse ad mortem, qui contra gratiam, qua reconciliatus est Deo, fraternitatem oppugnat. Addendum fuit, inquit, si tam scelerata mente uitam finiret. libro primo retracta.* cap. 18. AVGVSTIN. Alio † loco peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes apostolus: non pro illo dico, ut roget quis: ita definiui, ut dicerem peccatum fratris ad mortem, puto esse, cùm post agnitionem Dei per gratiã domini nostri Iesu Christi quisque oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur: quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi, sed tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc uitam, quoniam de quantũcunq; pessimo in hac uita constituto, non est utique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. Hæc ille. AVCTOR. Vbi est ille ergo in hac uita tam perditus, cui fratres orationes non promittant, ne forte sit præscitus? Pone mihi præscitum, sed

Aug. To. 7 2 — Desperandum de nullo, dũ uiuit. — 3 — præsciti possunt emendari, & saluti fieri. — Nota — 4 — Peccatum ad mortem Aug. To. 5 *ca. 19. — Heb. 6.

Digitized by Google

tamen viuentem, non desperò: ideò nec imprudenter oro. Christus † pro pœnitentibus orauit. Nunquid pro saluandis tantùm? Aut nõne etiam pro his, qui saluandi de futuro certi non fuerunt, saluari tamen præstante Christo potuerant? Sicut in horto pro calice, qui amouendus nunquam erat, sed quia poterat auferri, non imprudenter orauit. Abiecta ergo illa hæretica necessitate futurorum, quæ inter fideles præmiũ nullum habet, sed parit lites, & rumpit charitatem fraternam: confidamus in precibus sanctorum, iuxta præmissam legem, scientes, q̃ tunc misercbitur nostri Deus. Et placabitur dominus in generationibus nostris, quando propter iustitiam, & intercessionem sanctorum, quam nobis patronam quærimus, nobis propitiatur Deus. Nullus tam perfidus est Iudæus, qui ista putet incerta: immo lex facit de his securum. Et Christus iubens cum bona fide orare, & peterè, & quicquid credimus, fiet nobis. Et Iacobus † omnino prohibet hæsitare, cùm petimus: qui talis similis est fluctui: nec existimet homo ille, quòd accipiat aliquid à domino, inquit. Et tristatur aliquis vestrum, oret, inquit, æquo animo & psallat. Infirmatur aliquis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, & omni dubio remoto, oratio saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus. Nihil amplius suasit Christus, q̃ ut per orationes fideles, sperarent homines certum à Deo remedium, & Witcleff, quos poterit allicit ad incertum. Felix uir Chrysostomus omnem certitudinem posuit de felicibus eius euẽtibus in propitiatione diuina per intercessiones fidelium, sermone habito, quando de Asia regressus est, uersus finem. CHRYS. Propter hoc gaudeo, & exulto, & orationes vestras exigo, cũ quibus ad Asiam perrexi, cum quibus reuersus sum, cum quibus pelagus transfretaui, & adiutus orationibus uestris feliciter nauigaui. Nec enim in nauim citra vos ingressus sum: nec exiui citra uos, aut in ecclesia eram sine vobis: sed auulsus quidem eram corpore, cõnexus autem charitate. Intrabam ecclesiam, astabam altari, orationes offerebam, & dicebam, Domine conserua ecclesiam, quam mihi tradidisti. Ego quidem corpore absens sum, sed tua misericordia præsens est. Ipse dominus uos conseruauit, & ipse me reduxit. Et in infirmitate positus, orationum vestrarum sensi auxilium, quod mihi quotidie in suffragium postulo. Hæc ille. AVCT. Hunc patrem sanctum, & antiquum in forma fidei ecclesiæ tutiùs est audire, quàm Witcleff. Ipse certificè dixit, quòd orationes eorum exigat, cùm quibus in Asiam ingressus est, & reuersus est, & eorum adiutus orationibus feliciter nauigauit: & ipse in infirmitate positus, oronũ eorum sensit auxilium, quas sibi in quotidianũ suffragium postulat: hæc sunt uerba certifica, & hominis bonæ fidei. O q̃ longè à fide Witcleff est fides huius Chrysostomi. Cõfide fili, inquit Christus, remittuntur tibi peccata tua. Noli, inquit, Witcleff confidere, quia dicere publicè, q̃ tu dimittis peccatum, in Deum est aperta blasphemia, nisi dixerit tibi Deus, q̃ sic facit, & p̃cipiat tibi publicare voluntatem Dei, quòd ipse Deus dimiserit hoc peccatum. Hæc ille in expositione vulgari euangelii tertiæ hebdomadæ Quadragesimæ feriæ tertiæ. AVCTOR. Ergo blasphemauit Paulus, quando ait Corinthiis, Si quid cui donastis, & ego, in persona Christi, eo q̃ non exposuit in publico hoc Deum sibi dixisse, sed nec requisiuit ab eis, si Deus hoc eis p̃cepit facere, & voluntatem suam in huiusmodi publicare, q̃ ipse sic donauerit. Et ergo blasphemauit Augustinus, quando pro quodam Mathematico iusit plebem orare, dicens pro certo oratione tali peccatum eius esse delendum. Nec exposuit in publico hoc Deum dixisse, aut sibi iussisse. Super Psal. 61. in fine. AVGVSTINVS. Ante Pascha cœpit petere de ecclesia Christi medicinam, sed quia talis ars, in qua exercitatus erat, quæ suspecta erat de mendacio, atque fallacia, dilatus est, ne tentaretur, & aliquando tamen admissus est, ne periculosiùs tentaretur. Orate pro illo Christum. Prorsus hodiernam precem pro illo fundite domino Deo nostro. Scimus enim, & certi sumus, q̃ oratio uestra delet omnes impietates eius. Hæc ille. AVCT Quantus ergo blasphemus Witcleff, qui dicit. publicam blasphemiam, quòd tu dicas publicè dimittere te peccatum in Deum, Augustinus audacter dicit orationem eorum delere omnem impietatem huius Mathematici. Et cur tam surdus est nunc Witcleff, ut auertat auulsus suam aurem, ne audiat Christum publicè dicentem ad magistros ecclesiæ, Quoruncunq; remiseritis peccata, remittentẽ eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt? Ecce, dicunt, nos remittimus tibi hæc peccata. Quid sequitur? Iuxta verbum Christi. Remissa sunt. In quo ergo blasphemant, q̃ sic dicũt, & sic efficiũt? Nõ corrũpas priuilegiũ principis, non peruertas. Non ait, quodcũque dimittit, à deo remittit, sed quodcũque vos remiseritis. Nec ait, Quodcunque dixerit uobis Deus, quòd dimiserit, & præceperit vobis publicare, hoc dicite. Hoc ipsum igitur fundasset Witcleff in euangelio Christi, aut apostolorum gestis, uel scriptis, quod toties nudis verbis asserit, & mentitur in Christum: unde destruat fructum passionis Christi in ipsius fidelibus, & pulcherrimum sacramentum. Mentitur ergo, quòd dicit solum Deum peccata dimitte-

Christus orauit p̃ non euenturis, quæ tamen euenire potuerant.

Orandum sine hæsitatione.

5. †

6. †

A

B

C

2. Cor. 2.

Aug. To. 8

Matt. 19.

re,

Digitized by Google

re, si à dimissione extrudat sic hominem : quia ad homines dicit Christus, Quorumcunq; remiseritis vos peccata, remittuntur eis. Mentitur, quando dicit oportere Deum priùs remittere, sicut probatum est suprà lib. 5. in sacramento *To.2.* pœnitentiæ, eo quòd Christus præposuit remissionem humanam, promittens secuturam esse cælestem, tanquam maiorem, minorem primam confirmantem. Quæcunque, inquiens, remiseritis peccata, remittentur eis : ubi nisi, ut alibi *Io.21.* ait, Quæcunque solueritis super terram, soluta erunt & in cælis. Sed pro peccato soluendo, quod fit in Deum, hoc exigendum scribunt patres, ut instantiùs precum fraternarum impetretur à Deo remissio, post soluatur ab homine. Quam qui soluit, promisit in cælis, non cõcessit sine satisfactione Deo condigna soluendum. Ideò fortè, ne minus satisfecerit Deo, qui nostris oculis satisfeciſſe speratur, forti instantia à sanctis fratribus orandus est Deus pro ef- B *non.* fectu fraternæ salutis. Et hæc est ratio quare* nunquid sine prece sacerdos peccatorem absoluit in foro item priuato. Nec sine fratrum precibus in foro publico, prout lib. 3. contra Cresco- *Aug.To.7.* nium cap. 22. dicit AVGVST. Baptismum à peruersis datum habere inconcussam sui roboris firmitatem, & eis, posse quidem in esse : sed nisi correctis non posse prodesse. Correctis autem, & fraternis orationibus expiatis per charitatẽ operientem multitudinem peccatorum. Hæc ille. AVCTOR. Fraternis ergo orationibus tales 8 expiandos docet, ut accipiant charitatem. Fra- 7 ternæ † ergo orationes expiationem obtinent scelerum : & fraternæ orationes impetrant charitatem : sed antequàm expiantur scelera, & obtineat charitatem, expiandus est indignus Dei beneficio. Possunt ergo indignis participium sui suffragij fratres ad remissionem consequendã concedere, quod Witcleff regulariter abnegat. C Sed hoc sperant à Deo credentes exigunt singuli Christiani : pro se donatum lachrymis matris suæ in libro confessionum, & iterum assumis libro de bono perseuerantiæ, post medium. AVGVST. Et in eisdem etiam libris. Quod de mea *Aug.To.7.* conuersione narraui, Deo me conuertente ad eandem fidem, quam miserrima, & furiosissima loquacitate uastabam; non me ita narratum esse meministis, vt ostenderem fidelibus, & quotidianis matris meæ lachrymis, ne perierem, fuisse concessum. Vbi vtique prædicant non solum auersas à recta fide, sed aduersus etiam rectæ fidei ad Deum ad eum sua gratia conuertere hominum uoluntates. Hęc ille. AVCTOR. Quàm infideliter ergo dicit in libello suo de oratione Witcleff, quod nemo confideret in orationibus alienis, sed in vita propria stetisset. An non plus A in prece materna, quando publicè confitetur, & pluries cùm iam furiosa loquacitate fidem Christi vastaret quotidianis matris suæ lachrymis, ne periret * sese fuisse concessum? Aut si beatus Paulus magis confidebat in vita propria, *sibi.* quàm in orationibus alienis, quando ait, secundæ ad Corinth. 1. ut nõ simus fidentes in nobis, sed in domino, qui suscitat mortuos, qui de tan- *2.Cor.1.* tis periculis eripuit nos, in quẽ speramus, adiuuantibus & uobis orationibus pro nobis : ut ex multarum personis facierum, eius, quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis. Breuiter negata omni confidentia in uita, uel persona propria in Deo spem ponit, & per orationes in adiutorio alieno fraterno. Et ad Colossen. 4. Orationi instate, uigilantes in *Coloſ.4.* ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum Christi mysterium : ut manifestẽ illud ita ut oportet me loqui. Hoc euidens est, Paulum plus in oratione fraterna confidere pro fructu prædicationis futuræ, quàm in uita sua, arte, uel facundia. Sed quomodo dat hoc hæresibus uiantibus occasionem publicè delinquendi, si quis crederet propter modicam pecuniam datam fratribus absolui simpliciter de toto crimine, quod commisit, inquit, Witcleff. 4. Trialogi, cap. 3. AVCTOR. Quis frater hoc tibi promisit? scio promisisse dominum, quòd eleemosyna extinguit peccatum, sed de oratione non est pertinens, quod dixisti. Attamen † sicut apostolo usum erat emendatos esse Corinthios, quia prompti erant ministrare sanctis : ita de pœnitentia donantium religiosis posset homo confidere, & sic habere Deum propitium, dicente Apostolo, secundæ ad Corinth. 8. Sicut in omni *2.Cor.8.* bus abundatis fide, & sermone, & scientia, & 7 omni soillicitudine, insuper & charitate uestra in nos, ut in hac gratia abundetis. Vbi in expo- *An.& To.5* sitione AMBROSIVS. Exhortaturillos, ut glorietur de eis apud cæteras ecclesias. Hæc est enim probatio emendationis eorum, si sint prõpti administerium sanctorum. Hæc ille. AVCTOR. Ecce probatio est emendationis uirorum carnalium, si sint parati ministrare sanctis. Ex his facilè est respondere prioribus, si uelit mihi Witcleff satisdare de securitate Pauli, qualiter poterat Paulus certificare credentes, uel seipsum de emẽdatione sua, uel de adiutorio suo sperato per preces fidelium. Et qualiter ipse emit, alios emere facit catum in sacco, cap. 3. de oratione. Nemo mercaretur cum alio emendo aliquid, nisi de commercio sit securus. Cum ergo nullus talis fictus orator securare potest aliquem, quòd propter suam orationem Deus uitam alterius acceptabit, non det alijs pretium

Digitized by Google

commercij, antequàm de illo, quod emitur, sit securus. Hæc ille. AVCT. Pulchrè dispositum argumentum: de quo nec potest reddere rationem politicam, neque fidem, inanis gloria de vico est. Nam quòd mundani mercatores cum aliis mercantur, necdum de commercio sunt securi. Nonne penè omnes, & quasi ad fati aleam sub ventis, & undis, aut rerum euentibus cuncta proponunt ad detrimentum vel lucrum? At quid moramur, in his, qui cuncta penè perdiderint? Petrum adeamus, & apostolos, quæsituri ab eis, quid lucrifecerint, cum cuncta donarint pro Christo. Nonnelongo post sequente tempore interrogabant a Christo, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Matthæ. 19. De præterito dicũt Matthæus, Marcus, & Lucas, Nos reliquimus omnia, & iam serò repetunt, quid ergo erit nobis? Ecce quales mercatores, mi Witcleff, non extremi, sed primi inter apostolos, Petrus & socij. Hi mercabantur cum Christo, nec de commercio B sunt securi, dicẽtes diu post, Quid ergo erit nobis? Respondit autem eis bonus mercator Christus, Omnis, qui reliquerit domum, aut fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorẽ, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce, pone Petrum sic mercantem de commercio non securum, tamen quia fidus est, cum quo agit, non est de simplicitate sua defraudatus à pretio. Omnis, inquit, qui reliquerit domum, &c. centuplum accipiet, & vitam æternã possidebit. Sed nec in hac promissione Christus Iudam * accepit, quamuis inter relinquentes erat tunc præscitus. Quia dicit Witcleff, si sit præscitus, cui meritum tuum communicas, Iudas talis erit, cui communicauit & Christus; si se præparasset & Iudas. Non est nobis datum scire in talibus spiritualibus commutandis, qui priores participabunt his meritis. Idcò in hunc locum, textu Matthæi, Erunt nouissimi primi C &c. RABAN. Multos tales intra ecclesiam cernimus, sed eos nec imitari, nec desperare debemus. Quid enim sit hodie, aspicimus, sed quid cras futurum sit, vnusquisque nescimus. Plerunque & quid post nos venerit, per agilitatem nos boni operis antecedit, & vix eum cras sequemur, quem nos hodie præire videbamus. Certè cùm Stephanus pro fide moreretur, Saulus lapidantium vestimenta seruabat omniũ: ergo manibus ipse lapidauit, qui ad lapidandum omnes exercitos reddidit, & tamen eundem ipsum in sancta ecclesia laudibus antecesit, quem & per sequendo martyrem fecit. Hæc ille. AVCT. 9 Pro omnibus igitur Stephanus orationem fecit nec omnibus satisfecit, & Paulo suffecit: & Christus omnes apostolos certos reddidit de merce A de: nec tamen Iudæ profecit, ut sic securare possemus omnes homines de spe, quam in Christo habemus item orando prodesse, qui sic obsunt, quòd prodesse non possumus, uerùm tamen fides apostoli tutos nos efficit in promittendo, & eos, quos habemus precum nostrarum participes in mercando spiritualiter commutando p carnalibus suis æterna, dum dicit in eodem casu Hebræis fidelibus, Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum: & in altero quidem oppropriis, & tribulationibus spectaculum facti, in altero autem socii taliter conuersantium effecti: nam & uinctis compassi estis, & rapinam bonorum cum gaudio suscepistis. Heb. 10. Vbi apostolus Paulus certificauit socios meritorum effectos eos, quibus compatiebantur in vinculis alimoniam tribuentes. Socij, inquit, taliter conuersantium effecti, subdens causam, nam & uinctis compassi estis. Vnde & in expositione huius loci REMIG. Iudæi credentes quidam Remigius. expoliati sunt à non credentibus, quidam uerò non. Illi verò, qui non fuerant expoliati, subministrabant alijs de facultatibus suis, quapropter cum agnouissent infideles, multa mala intulerunt vtrisque. Sequitur. Ex parte altera opproprijs, id est, contumeliis, & irrisionibus, seu tribulationibus spectaculum facti estis: hoc est, publicè, & in conspectu multorum irrisi. Ex parte autem altera effecti estis socii in passione taliter conuersantium, apostolorum videlicet, & eorum, qui sunt expoliati propriis facultatibus, & uerberibus afflicti, atque in carcerem retrusi. Duobus modis ostendit eis bene laborasse. s. uel quia publicè contumeliis, & tribulationibus sunt diuersis afflicti, quod genus humanum grauiùs fert In conspectu plurimorum alí quid inhonestũ, aut verbis, aut factis pacti. Seu ẽt, quia positis in carceribus compatiebantur, uictumque, & vestimẽtum, prout poterant, subministrabant: unde facti erant eorũ socii. Quoniam mercedem, & retributionem, quam percipiet prædicator ueritatis pro Christi nomine positus in carcere, aliisq; tormẽtis afflictus, eandem recepturus est ille, qui subsidium p̃bet, ne deficiat in tribulationibus, sicut ipsa veritas p̃mittit, dicens: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet. Hæc Matt. 25. ille. AVCT. His dicat Witcleff, qui sine ulla scriptura, facta phantastica ratione sua arguit, solum Deum facturum participes meritorum: ideo hoc purus homo securare non potest. Paulus † ecce purus homo securauit fideles socios factos & participes meritorum apostolicorum omnes illos, qui compatientes * eis uictum, aut

*excluſit

Matt. 21. Rabanus.

Act. 7.

* ei.

uesti-

veſtimentum, prout poterant, miniſtrabant, di cente Remigio, Facti erant eorum ſocii: quoniam mercedem, & retributionem, quam percipiet prædicator poſitus in carcere, & alijs tormentis afflictus, eandem recepturus eſt is, qui illi præſtet ſubſidium: hoc eſt dicere, ſocius factus eſt prædicationis, incarcerationis, afflictionis illorum, tàm quo ad mercedem, quàm quo ad retributionem, ideſt, meritum, & præmium. In quo igitur recedit religioſus à Paulo, ſi item ſocium dicat prædicationis, incarcerationis, afflictionis, ſuæ uigiliæ, ieiunij, ſtudij, qui benefaciendo ſibi compatitur, meritis hic, & præmiis in futurum? Tales ecce ſocios meritorum ſuorum fecerunt apoſtoli, & ea ratione tales faciũt modò fratres, & clerici collegiati in cathedratis eccleſijs.

¶ AD OBIECTVM WITCLEFF, quòd religioſi deberent inſtare pro participio ſuffragiorum à populo, ſicut laici inſtant apud eos pro ſuffragiorũ eorum participio. C. CIIL

SVMMA.

1 *Orandum quòd ſit mutuò.*
2 *Caput, quòd maiorem gratiam refundat; contra Witcleff.*
3 *Orationis beneficium, q̃ ſit à ſanctis uiris maximè appetendum.*
4 *Oratorum q̃ non ſit eadem paritas, oſtenditur.*
5 *Macedones, & Achaici, quot modis erãt debitores ſanctorum, de quibus Paulus ad Rom. 15.*
6 *Religioſorum eſſe prædicare, demonſtratur.*

MVtuas tamen preces nimirum fidelium Chriſtiana ſemper fides commendat, quid ergo uult, quòd contra religioſos pauperes, ſeptimo loco arguit Witcleff ſæpe prædicto capitul. 30. quarti Trialogi. Cùm lex euangelica Matthæ. 7. docent, q̃ quæcunque uultis vt faciant uobis homines, facere debetis & illis: uidetur, quòd ſuppoſita iuſtitia acquiſitionis iſtarum literarum de fratribus, fratres etiam debent acquirere literas de ſimplicibus extra hos ordines, cum probabiliter ex ſuppoſitione debent ſupponere, q̃ tales literæ plùs eis valerent, quàm laicis literæ de fratribus impetratæ. Hæc Wicleff. AVCTOR. Quaſi non haberent fratres in ſummis uotis fidelium plebium precibus commendari. Aut ipſe prædicatores quoslibet non audierit unquam à populis, quibus prædicant, orationes exigere. Ego enim quondam iunior ſolitus eram audire deuotos presbyteros ſingulis dominicis ad orandum pro monachis, & fratribus, cæterisque religioſis eccleſiæ zelo cõcitare fideles, quam regulam eccleſiæ patres à primæuis temporibus traxerunt indubie, ipſo apoſtolo ſic iubente Epheſinis Chriſtianis, per omnem orationem, & precem orantes in omni tempore, & in ſpiritu, & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis, & pro me: vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere myſterium euangelii, pro quo legatione fungor in catena, ut in ipſo audeam, pro ut me loqui oportet. ad Epheſi. 7. Vbi in expoſitione AMBR. *Orandum mutuo.* *Amb. To. 5* 1 Si † rectè conuerſamur, Spiritusſanctus manet in nobis, & quod poſtulamus, poſſumus impetrare: hoc eſt ergo in ſpiritu ſemper orare munda conſcientia, & fide integra precem ad Deum dirigere. In carne enim orat, qui pollutamente precatur, iterum peccaturus, non de euentu, aut ſurreptione, ſed de propoſito. Sed poteſt non peccari ad mortem, ſi perſeueranter oretur, ut animus ſedula mente intentus ſit ſemper in Dei legem, ea meditans die, noctuque, quæ amat Deus. Tunc & pro ſanctis poſſunt orare. Non eſt enim indignum, ut pro ſe inuicem ſollicita ſint membra: nec temerarium poterit uideri, ſi pro magiſtro diſcipuli idonei interpellent, adiuuantes eum, vt poſtpoſitis impedimentis, libertate utatur ad prædicandum, ſicut traditum eſt ab auctore. Hæc ille. AVCTOR. Hæc pietas Chriſtiana ſemper fuit, hæc humilitas, orationes mutuas petere, & ſoluere, & orare pro inuicem, vt ſaluentur. Non eſt indignum, inquit Ambroſius, ut pro ſe inuicem ſollicita ſint membra: ſed nec temerarium uideri poterit, ſi pro magiſtro diſcipuli idonei interpellent. Sed inſtat hoſtis pietas pro literis acquirendis de populo, nec aduertit conſenſum corporis conſummari per ſententiam capitis. vnde Iſaac Eccleſiaſticus ait, q̃ benedictionem omnium gentium dedit illis, & teſtm̃ ſuum confirmauit ſuper caput Iacob. Huius ergo ſanctæ participationis vnguentum neceſſe eſt à capite in barbam deſcendere, & deinceps in oram ueſtimenti eius. Caput plebis ſub Chriſto, eſt Epiſcopus. Non † ergo quælibet membra, ſed caput gratiam vberem effundit. Et quidem inter ipſos ſanctos gratia huiuſmodi communicationis deriuatur à capite. Nec enim communicatæ preces, ſicut nec fœdera pacis per ſalutationes, & oſcula, ſtabilem auctoritatem habent, niſi ſub literis prælatorum, aut principum inſtrumentis. & ſic Iudæi pacti ſunt Romanis ſocietatem in tabulis æreis per Iudam: & Alexandro per Ionatham principes ſuæ gentis: primo Machabæorum. 8. & 10. Eccleſia uero Romana publi-

Pſal. 132.

Caput maiorem gratiã refundit

cam salutationem misit, Petri literis requisitis: & ecclesiæ Ephesinæ Corinthiorum ecclesiis p literas episcopi sui Pauli. Cum autem Paulus preces populorum postularet in literis, non tamen ab eis literas postulauit. Et ita quanquam hanc gratiam inter plebes religiosi quamplurimi petunt, & obtinent, non tamen eis ad tãtum derogare potest humilitas, ut ordo subuertatur apostoli, qui spiritualibus spiritualia comparat, carnalibus autem lac potum signat, non escam solidam, primæ Corinthiorum. 2. Si ergo spiritualia sunt preces, & intercessiones, & oblationes pro peccatis, quanuis multi sint spirituales in populis, spiritualibus tamen viris in clero comparandi non sunt, nec sic omni populo. *Luc. 5.* Et inde apostolus Iacobus cum dixisset, Orate pro inuicem, vt saluemini: subiunxit, quod est præcipuum, Multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Et adducit Eliam orantem pro pluuia. Aut fac Deum iniustè statuere, quòd omnes de populo hostias & oblationes facerent sacerdoti, ut ipse oret Deum pro eis. Nec sic instituit sacerdotem offerre quibuscunque de populo, vt ipsi econtrariò pro sacerdote orarent, cùm tamen multi ex eis erant sacerdote meritis altiores: sed ipsum sanctorum officium, & situs distantes docent fideles, apud sanctos, plebeis *Beda* præcipuum locum esse orandi pro eis. sic libro de templo Salomonis, cap. 10. BEDA. Accedebat vulgus vsque ad atrium sacerdotum, & hostias suas ab hoc usque ad ianuam proferebat, susceptas à sacerdote, atque in altari oblatas oculis prosequebatur, ipsum etiam templum cùm aperiebatur, intuitum suum à longè dirigebat: nec tamen atrium sacerdotum intrandi facultatem habebat, uerùm de inferioribus clamabat ad dominum. Et infrà. Afferunt & suas hostias ad atrium sacerdotum offerendas domino per illos, dum bona, quæ præualent operantes maiorum, ac doctiorum, & firmantur exhortatione, & intercessione commendantur. Offerunt etiã hostias suas sacerdotibus per eos domino commendandas, cùm sanctis quibusque egentibus necessaria mundi huius, quibus ipsi abundant, summæ mercedis intuitu retribuunt, domino admonente, ac dicente, Facite uobis amicos de *Matt. 5.* mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Et quicunque, inquit, potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, &c. ac sic vtrorunque hostias vnus idemque ignis in altari Dei absumit, cùm dominus eleemosynas diuitum, quibus ministrauerunt sanctis, unà cùm magnis eorũdem sanctorum virtutibus suo intuitu, ac retributione dignos iudicat. Hæc ille. AVCTOR. Hæc *Orationis beneficium*

3 † diuina legis sententia manifestat præcipuum 4 orationis beneficium à sanctis viris maximè appetendum, & sub allegoria veteris templi ordinem docet orantium in locis suis, ut quamuis plebs pro sanctis, & sancti pro plebibus exorarent: ubi tamen grandis adest necessitas, plebes orationis solennis locum non adeunt, nec appropinquant atrio sacerdotum, sed de inferioribus locis clamant ad dominum. Et item munera offerunt sanctis viris meriti loco, & professione maioribus, quorum firmentur hortatibus & intercessionibus commendentur: facientes sibi amicos de mammona iniquitatis hos, qui eos in æterna tabernacula possint recipere sacerdotes, & sanctos. *Luc. 16.* Inde communis ecclesiæ vox est ad Deum, Holocausta medullata offerã tibi cum incenso arietum, offeram tibi boues *Aug. To. 8* cum hircis. Super quod in Psalmo 65. AVGVSTINVS. Arietes duces ecclesiæ totũ corpus ecclesiæ loquitur: hoc est, quod offert Deo incensum, quod est oratio, cum arietibus. Maximè enim arietes orant pro gregibus. Sequitur. Quid illi, qui fortè consciì sunt aliquorum peccatorum, qui fortè in ipso itinere lapsi per pœnitentiam, sanantur? Nunquid ipsi remanebunt, & ad holocaustum non pertinebunt? Ne ipsi timeant, addidit, & hircos holocausta medullata offeram tibi, cum incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hircis adiunctione ipsa saluantur hirci, per se non possunt, adiuncti bobus accipiuntur. Fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis, vt ipsi recipiant eos in æterna tabernacula. Ergo isti hirci non erunt à sinistris, quia fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis. *Matt. 25.* Qui autem hœdi, ad sinistram? Quibus dicetur, Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Qui peccata sua eleemosyna non redemerunt. Hæc ille. AVCTOR. Hoc autem dicit Witcleff, arguens in 4. Trialogi ca. 30. doctrinam sacram de fratrum suffragiis occasionẽ dare viantibus publicè delinquendi. Quis, inquit, timeret opera voluptuosa, uel lucratiua facere, si postmodum crederet propter modicã pecuniam datam fratribus, absolui simpliciter de toto crimine, quo commisit? Hæc Witcleff. AVCTOR. Non sic, sed qualiter Augustinus iam dixit, Hirci, id est, peccatores, non erunt à sinistris, si fecerint sibi amicos de mammona iniquitatis. Ipsi autem erunt à sinistris, quibus dicitur, Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Ratio, quia per se saluari non possunt. Adiuncti bobus, & arietibus, id est, perfectis uiris, & suis ducibus, per orationis eorum incensum saluari possunt. Qualiter ergo alios introducent, qui nec possunt introducere semetipsos, sed aliorum ad hoc opus exquirunt, quærit Hieronymus. Non † igitur est hic paritas oratorum, sed spiritua-

spiritualium virorum, qui cunctam sollicitudinem mundi deposuerunt pro Christo, cum sanctis Hierusalem est orare pro plebibus, & eorũ studiis, & prædicationibus confortare, & eo ipso alios, quibus hæc agunt in temporali subuẽtione debitores efficiunt, secundùm illud apostoli ad Ro. 15. Probauerunt Macedonia, & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Hierusalem. Debitores enim sunt eorum, quoniam si spiritualium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Vbi in expositione AMBROS. Romanos scire vult, quòd huiusmodi operibus studendum est. Qui enim per misericordiam viuunt, & iustificati sunt apud deum pios se debent exhibere fratribus: debitores.n. sunt &c. vt sicut in spiritualibus participes eorum facti sunt, ita bene & hi communicent corporalibus necessitatibus illorum, vt gaudentes ex Iudæis credentes collaudent prouidentiam in salute ipsorum, per ministerium eorum. Hi enim totos se diuinis tradentes obsequiis, nihil mundanum curantes, exemplum bonæ conuersationis præbeant credentibus. Hæc ille. AVCTOR. Cur non interrogat Witclef Apostolum, & sanctos Hierusalem, quod iam interrogauit à fratribus, quare, scilicet, non instabant esse participes orationum fidelium Romanorum; sicut dicebant eos in scriptis literis confirmabant suarum orationum Romanos esse participes? Sed apostolus in carnalibus suis Romanos fideles sanctis istis pauperibus debitores ascripsit. Aut nunquid inter fideles istos aliquos æquè sanctos poterant credere? Forsan poterant, sed isti totos se diuinis tradebant obsequiis, nihil mundanum curantes, dicit Ambrosius. Ideò sine sollicitudine sunt mundi, vt domini possint esse solliciti, quomodo placeãt domino: quomodo autem possent talium scilicet orationum, vigiliarum, prædicationum, & rerum spiritualium literas coniugati concedere, qui cum uxoribus sunt, & cum uiris uxores solliciti, quæ sunt huius mundi, quomodo placeãt suis coniugibus. Nec habent potestatem sui corporis fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacent orationi, & iterum reuertantur in idipsum, ne tentet eos Satanas: Ego nescio, nec sciuit apostolus hoc primæ Corinthio. 7. Ideò constituit eos debitores, non spiritualium qui minus habent, vnde vices rependant, sed carnalium suorum, quibus abundant eis, quorum spiritualium participes facti sunt. Vt item in expositione prædicti textus ad Romanos.

Ro. 15.

Amb. To. 5

1. Cor. 9.

5 REMIGIVS. Macedonia, † & Achaia, quæ & Achæa uocatur, à qua, & populi eius Achæi dicuntur, prouinciæ sunt nobilissimæ Græcorum sibi adiacentes, quas apostolus ecclesiis repleuit. Placuit enim eis, & debitores sunt eorũ. Quid acceperãt Macedones, & Achaici, uel Achæi à sanctis, qui erant in Hierusalem, ut eorũ debitores essent? Tribus modis erant debitores eorum. Vel quia in fide processerant, à quorum fide, & apostolis prædicatoribus erudiebantur. Vel quia ipsorum exemplo, & doctrina proficiebant. Vel etiam, quia unius fidei erant, & unum Deum patrem habentes, fratres erant in fide. Omnes enim Christiani, qui fratres sunt in fide, debitores sibi sunt, vt alteri alterius onera portent, Potest & quarto modo intelligi in hoc eos existere debitores eorum, quia illi die ac nocte pro salute istorum orationibus insistebant, vt fides Christi in eis roboraretur. Qñ si eorum spiritalium bonorum participes facti sunt gentiles, debẽt & in carnalibus ministrare eis iisdẽ modis erãt participes eorum, quibus & debitores. Et est sensus. Iam quia in spiritalibus illi præstant istis supplementum, & quod in se non habent, habent in illis: iustum est, ut temporalibus beneficiis eis subueniant. Hæc ille. AVCTOR. Ecce † primi religiosi in ecclesia habebant prædicatores, quos destinarent ad populos, contra eos, qui dicũt religiosos nõ debere prædicare, à *quorum (inquit) apostolis, & prædicatoribus erudiebantur. Et habet hoc idem Hieronymus. Cur item apostolus facit istos Achaios debitores sanctorum Hierosolymitanorum in suis temporalibus, & non spiritualibus, causam assignat Remigius, quia non talia spiritualia in se habebant. Quod (inquit) in se non habent, habent in illis scilicet sanctis: sanctam puto prædicationem: exempla sanctæ uitæ, & doctrinæ, & sanctas preces pro eorum fide, die ac nocte: talia spiritualia bona ad æquiualentiam non poterant sanctis communicare Achaici: ideò debebant in his, quibus superabundabant sanctis scilicet in carnalibus ministrare. Non ergo rependerent sancti uices, nisi quod sancti minus haberent, ipsi supplerent. Non autem hoc facerent, nisi spiritualibus sanctorũ, quibus effluẽtius abũdabant, adderent Achaici parua sua temporalia.

Gal. 2.

*quibus. Religiosorũ est prædicare.

QVOD

¶QVOD FRVCTVOSIVS, ET efficaciùs exaudiuntur viri officio,& perfectione ſublimes in eccleſia, quàm etiam valde iuſti viuentes in ſeculo;& ideò in arduis ſunt potiùs expetendi. Cap. CIIII.

SVMMA.

1 *Culpa quò maior, quòd eò maiora ſint quærenda ſuffragia,contra Witcleff.*
2 *Orare in arduis qui idonei.*
3 *Deo quantò plùs cupimus adhærere, quòd tantò plùs famulos eius,qui ipſi ardentiùs obſequuntur,interpellare debemus.*
4 *Famuli Dei,quòd ſint adeundi,& interpellandi à ſponſa Chriſti populo Chriſtiano, contra Witcleff.*
5 *Witcleff,qui dicit fideles homines non poſſe alios facere participes meritorum ſuorum, retunditur.*
6 *Charitas fraternitatis,quòd unionem ſingulorum in meritis faciat,oſtenditur.*
7 *Petiliani hæretici diabolica ſuperbia. Et quid de eo dicat Auguſtinus.*

AT ſi liceat,audeam comparare precantes precantibus:& dicere,quòd ſi clemẽs dominus exaudit fructuoſè orãtem de plebe, multò tamen fructuoſius,maximè,ubi eſt offenſa grauis in parte, exaudit oratorem deuotum ex ſanctis. Et notetur pro hac re,quod ait ſcriptura. Si peccauerit homo ad hominem, orabunt pro eo dominum, ſi autem peccauerit homo in Deum, quis orabit pro eo? Et aſſumit eam libro. I. de pœnitentia AMBROSIVS. Quid ſcrupuli adfert iſta quæſtio? Non enim ſcriptum eſt: nullus orabit pro eo, ſed quis orabit pro eo? hoc eſt, quis ille ſit, qui in tali cauſa orare poſsit,quæritur, non excluditur. Deniq; habes Pſalm. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Non enim nullus,ſed probatus habitabit. Nec hoc dicit, quòd nemo requieſcat electus. Et ut ſcias hoc verum eſſe, non multò pòſt in Pſalm. 23. ait. Quis aſcendet in montem domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Id eſt, non quicunque de vulgo, nec plebeiæ vilitatis aliquis,ſed uitæ egregiæ,ſingularisque meriti. Et infrà. Similiter igitur accipiendum. Quis orabit pro eo? hoc eſt,ſingularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccauit in 1 Deum. Quò † maior culpa,eò maiora ſunt quę renda ſuffragia. Non enim quicunque ex vulgo pro Iudæorum populo, ſed Moyſes rogauit: quoniã vituli caput,fidei immemores adorauerunt. Nunquid errauit Moyſes, qui rogauit,& meruit,& impetrauit? Quid autem talis electus non impetraret quando ſe obiecit pro populo, dicens, Et ſi nunc dimittis peccatum, dimitte, ſin autem, dele me de libro vitæ. Vides, quòd non tanquã delitioſus interceſſor,& faſtidij plenus ſibi conſulat,ne offenſionem contrahat. Sequitur. Meritò ergo ſcriptum eſt, Quis orabit pro eo? hoc eſt, talis,qualis Moyſes,qui ſe offerat pro peccantibus: talis qualis Hieremias, cui prophetæ cùm eſſet dictum à domino Deo noſtro, Noli orare pro populò hoc, tamen orauit, & veniam meruit. Dẽnique interceſsione prophetica,& obſecratione tanti vatis inflexus Dominus dicit ad Hieruſalem, quoniam ea quoque pœnitentiam pro delictis egerat,dicens, Domine omnipotens Deus Iſrael,anima in anguſtijs, & ſpiritus anxius clamat ad te, Audi domine, & miſerere. Et iubet luctu ſueſtimenta deponi,& abijci gemitus pœnitentiæ. Sequitur. Tales ergo deprecatores in delictis maximis ſunt requirendi: nam ſi quicunque ex populo orent, non exaudiuntur. Hæc ille. AVCTOR. Cum ex hac ſcripturæ ſententia deriuauit Ambroſius tantã diſtantiam precum populi, & ſanctorum, ut in rebus tàm arduis omnino, tàm in efficax ad impetrandum ſit ſupplicatio popularis, & requirantur alicuius ſingularis vitæ potiora ſuffragia, quomodo ualere poteſt intricans conuerſio Witcleff, quòd ſi ſancti uiri concedant eis ſua ſuffragia, æque debent à plebeis ſua repetere, & eos reputare meritis meliores? Nolo laudibus efferre modernos, ſed ſanctorum patrum qualitas, & modus agendi reſpondeat. Moyſes, ut hic dicit Ambroſius, orauit pro populo. Cur ipſe non repetijt ſuffragia publica populi: multos ex eis reputans meliores? Hieremias item orauit pro populo, ubi requiſiuit ipſe plebeia ſuffragia? Non dico non potuiſſe hoc facere, ſed non ad æquiualentiam reſpondiſſe. Idcirco in comparatione maioris de minori tacetur. Sicut Daniel orauit pro populo: non ita legitur ſollicitaſſe populum orare pro ſe. Et Samuel dicit, Congregate uniuerſum Iſrael in Maſphath, ut orent pro uobis ad dominum. primo Regum. 7. At illi non iterum preces ſuas obtulerunt Prophetæ, ſed hoc dixerunt, Ne ceſſes pro nobis clamare ad dominum Deum noſtrum, ut ſaluet nos de manu Philiſtinorum. In † maioribus 2 ergo cauſis orent, non quilibet homines: ſed qui cum oratione ieiunant, Chriſto iubente: & qui omnimodè continent, ut orationi uacent, Apoſtolo ſic dicente. Et qui delitijs abſtinent,& relictis ſeculi rebus, pauperes Chriſti

1.Reg 2.2. Amb. To.1. cap.8. Pſal.14. Pſal.23 Exo.32. 1.Reg.7. Hier.7. B C orare in arduis idoneis

Digitized by Google

sti fiunt. Breuiter non adhibeat sibi quilibet de populo peccatorem: sed qui possit orare pro eo hominem meriti amplioris. Vnde
cap.9. subiungit prædicto loco AMBROSIVS.
1.Ioan.5. Nec illa quæstio quicquam poterit adferre pōderis, quam sumitis de epistola Ioannis dicentis, Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petet, & dabit illi uitam deus qui non peccat ad mortem. Est peccatum ad mortem, non de illo dico, ut oret. Non enim ad Moysen, & Hieremiam loquebatur, sed ad populum, qui suorum peccatorum, alium deprecatorem deberet adhibere. Cui satis est, si pro leuioribus delictis Deum precetur, grauiorem ueniam iustorum orationibus reseruandam putet. Hæc ille. AVCTOR. Populus ecce non sufficit per se, uel sui similem misericordiam impetrare diuinam, sed grauiorum ueniam, iustorum orationibus reseruatam esse putabit. Qualiter ergo potest orantibus illis uices orando rependere? Moysi dico, & Hieremiæ religioni, & clero? Ratio
3 enim dictat, ut † quantò plus Deo cupimus adhærere, tantò plus famulos eius, qui ipsi ardentiùs obsequuntur, interpellare debemus, nec putare consequens esse, si filiam regis orem, iterum expectare, ut ipse me roget. Fi-
Can.2 liæ enim Hierusalem adiurandæ sunt, ut ait exponens illud in Cantico, Adiuro uos filiæ Hierusalem, si inueneritis dilectum meum, annuntiate ei, quia amore langueo. libro tertio
5 super Cantica, BEDA. Nos quippe sumus
Beda sponsa hæc, & amica eiusdem dilecti & domini nostri, inquantum ei adhærerentes, unus cū eo spiritus efficimur. Et cùm æternorum desideriis accensi, atque ad eius, quem nondum uidemus, conditoris nostri faciem suspirantes uenimus ad famulos illius, quos angelicam in terris agere uitam credimus, eosque subnixè petimus, vt tempore suę deuotę orationis nos quoque domino commendent, ac pro nobis interueniant, ut eius uidere uultum mereamur. Hoc est profectò, quod agimus, adiuramus filias Hierusalem, ut amoris nostri magnitudinem ad deum referant, & pro eius uidenda gloria, nobis æquè ut sibi supernum poscant auxilium. Hæc ille. AVCTOR. Non† potest ergo Witcleff fugere istud Bedæ, quoniam dei famuli adeundi sunt, & interpellandi a sponsa Christi populo Christiano, ut inter deuotas pces se item cum ipsis sponso commendent, & fiat argumētum euangelicum ibi assumptum,
Marc.2. ubi uiri portantes paralyticum in lecto, ascenderunt supra tectum, & per tegulas summiserunt eum ante Iesum. Quis sensatus diceret, eos uiros debuisse iterum procurare paralyticum sibi baiulum, qui eos poneret de superiore tecto in medio ante Iesum? Viri isti sunt oratores eximii alicuius spiritualiter egri. Amb.To.5.
Vnde libro. 5. super Lucam, cap. 2. AMBROS. Primum omnium, quod antè diximus, vnusquisq; æger, petendæ precatores salutis debet adhibere, per quos nostræ uitæ compago resoluta, actuumque nostrorum clauda uestigia uerbi cælestis remedio reformentur. Sequitur. Quorum fidem, inquit, ut uidit. Magnus dominus, qui ob aliorum merita ignoscit aliis, & dū alios probat, aliis relaxat errata. Cur apud te homo collega non ualeat, cùm apud dominū seruus & interucniendi meritum, & ius habeat impetrandi? Disce, qui iudicas, ignoscere: disce qui æger es, impetrare: si grauium peccatorum diffidis ueniam adhibe precatores, adhibe ecclesiam, quæ pro te precetur: cuius contemplatione, quod tibi dominus negare posset, ignoscit. Et quamuis historiæ fidum non debeamus omittere, & uerè paralytici corpus istius credamus esse sanatum: cognosce tamen interioris hominis sanitatem, cui peccata donantur. Hæc ille. AVCT. Ergo viri paralytici portitores beneficii adepti medii fuere patroni salutis corporalem summisionem de tecto; secundæ per deuotam oblationem, & interceſsionem fidelem in medio, quorum fidem, inquit, vt uidit. Quod notans Ambrosius, Magnus dominus, inquit, qui ob aliorum merita ignoscit aliis: & dū alios probat, aliis relaxat errata. Igitur† hac auctoritate retunditur Witcleff, cum dicit, fideles homines non posse alios facere participes meritorum suorum. Nonne hi uiri gestando, ascendendo, meritoriè offerendo, credendo coram Christo fecerunt hominem ægrum suorum meritorum participem, intantùm, ut non illius fidem, sed baiulorum conspiciens Christus, sanitatem duplicem ipsi dederit? Et ideò ex fide concludit Ambrosius, quòd ob aliorum merita ignoscit aliis: & alios probans, aliorum laxat errata. Hæc est ergo sanctorum communio, qua meritis suis Christiani uicissim communicant, & singulorum uirtutibus participant secundùm meritum, quas non habent secundùm essentiam. Et apostolus sic orationis suæ meritum impertiebatur Ephesiis, benedicens eos à Deo omni benedictione spirituali. Eph.1.
Ad Ephe. 1. Quod quomodo posset, respondet in expositione REMIG. Quæstio oritur, quare dixerit in omni benedictione spirituali, cū nullus hominum posset habere in præsenti seculo omnes benedictiones, id est, omnes uirtutes, si ue omnia dona Spiritussancti? Quæ quæstio tripliciter soluitur. Quod vnusquisq; in semetipso non habet, in generalitate habet. Charitate

frater-

fraternitatis hoc faciẽte. Verbi gratia quia vnus hẽt charitatẽ, alius manſuetudinẽ, alius abſtinẽtiã, alius ſapientiã. Hæc ille. AVC. Et ideò Auguſtinus iam ſuprà dixit. Dilige in iſto abſtinẽtiam, & tua eſt. Hanc† facit charitas fraternitatis unionem ſingulorum in meritis, ſicut & paralyticus partem ſuam accepit de fide geſtantiũ & omnes iam fideles geſtantur coram Chriſto in fide precantium. Diſce, inquit, Ambroſius, tales tibi adhibere precantes. Et cùm ſuperbus Witcleff, peccator homo eſt, inquit, ſicut & ego immo dixit Ambroſius, Cur apud te homo collega non valeat, cùm apud dominum ſeruus ægri baiulus & interueniendi meritum, & ius habeat impetrandi? Chriſtus non repulit interceſſorem ſeruum, cur tu repellis collegam & parem? Quòd ſi collegam ſpernis, ſaltem adhibe meliorem, ne nullum accerſias. Paralyticus ſanus eſt meritis fortiorum: ſeruus Centurionis ad uitam rediit, intuitu fidei domini ſui, cui nullam parem inuenit in Iſrael. Si parua ſint propria merita, maiorum & perfectorum interceſſiones acquire. Vnde lib. 2. ſuper Lucam, ca. 13.

Matt. 8.

BEDA. Probatur fides domini, & ſerui ſanitas roboratur. Poſſunt ergo domini famulis ſuffragari, non ſolùm fidei merito, ſed etiam ſtudio diſciplinæ. Et infrà. Myſticè, vt dixi, Centurio, cuius fides Iſraeli præfertur, electos ex gentibus oſtẽdit, qui quaſi centenario milite ſtipati, virtutũ ſpiritualium perfectione ſublimes, nilque à domino terrenum, ſed ſola æternę ſalutis gaudia ſibi ſuiſq; requirunt. Numerus. n. centenarius, qui de læua transfertur in dexteram, in cæleſtis uitę ſignificatione poni conſueuit: unde eſt, q̃ arca Noe centum annis fabricabatur: Sequitur. Talis ergo * meriti pro his neceſſe eſt domino ſupplicent, qui adhuc ſpiritu ſeruitutis in timore premuntur, quatenus eis paulatim ad ſuperiora prouectis, perfecta dilectio foras mittat timorem. Hæc ille. AVCTOR. Domini ergo meritum famulo ſuffragatur, & eius intuitu profectione ſublimes inuitari debẽt ad precem. Inter hæc tamen utrum Witcleff requiſiuit preces populi pro ſe fieri, ſcire deſidero. Nondum. n. in omnibus ſcriptis eius, vel eum aſſiduè Deum orantem inuenio. Aſſiduè dico, quia ſemel uix eum comperi oraſſe, & tunc in malo proximi, & in alio contra uotum propriũ libello ſuo de præuaricatione mandatorum. ca. 6. Voluit, inquit, Auguſtinus relinquere Hipponenſibus bona ſua contra legem domini occupata, & uiuere de bonis donatis titulo eleemoſynæ, ut debent eſſe oblationes, & decimæ, ſicut uixerunt clerici tam noui, quàm ueteris teſtamenti. Et oro Deum meum, ac ſanctos in triumphante eccleſia, ut ſic fiat. Hęc Witcleff.

Gen. 6.

**merita.*

1. Io. 4.

A AVCTOR. Ecce deprehendi hic eum oraſſe deum, & ſanctos: neſcio quid ipſi uenit in mentem, q̃ non in cauſa propria ſanctos petere potuit, aut quemlibet uiatorem oraſſe pro ſe. Et cùm tot literas, & paginas miſit in plebes, ipſe nec unam oratiunculam reperietur exegiſſe de plebe: qualiter apoſtolus fecit in epiſtola ad Romanos. *Sollicitudinem, inquiens, impertiamini in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa. Non† impono ipſi quicquam, ſed Petilianus hæreticus uidebatur ſibiipſi tam ſanctus eſſe ſacerdos, ut orationem plebis pro ſe non neceſſariam iudicaret, aſſumens ſibi illud ſcripturæ, Si peccauerit populus, orabit pro eo ſacerdos: ſi ſacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Et reſpondet lib. 2. contra eundem Petilianum, reſponſione. 106.

*Ro. 15. * obſecro ut adiuuetis me in orationibus. &c.*

1. Reg. 2

AVGVST. O ſcelus, ò monſtrum, quia enim te B ſacerdotem aſſeris, quid aliud per hoc propheticum teſtimonium, niſi te omnino ſine peccato eſſe dixiſti? Nam ſi hahes peccatum, quis pro te orabit ſecundum intellectum tuum? Ita etiam uos miſeris plebibus uenditatis, commemorantes ex Propheta, Si peccauerit populus, orabit pro eo ſacerdos: ſi autem ſacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? ut uos ſine peccato eſſe credant, & peccata ſua ueſtris orationibus purganda committant. Magni homines uos, excelſi, cę leſtes: dum nec iam homines ſed angeli: qui pro plebibus oratis, & pro uobis plebes orare non uultis. Tu iuſtior Paulo, tu perfectior tanto Apoſtolo: quia eorum, quos docebat, ſe orationibus commendabat. Orationi, inquit, inſtate, uigilantes in illa in gratiarum actione, ſimul & orantes pro nobis, ut Deus nobis aperiat oſtiũ uerbi. Sequitur. Ecce oratur pro Apoſtolo, qđ fieri non uis pro Epiſcopo. Videſne quanta ſit iſta diabolica ſuperbia? Hæc ille. AVCT. Si talẽ C iam non hominem reputauit ſe Witcleff, ſed angelicum ſacerdotem, ut orationem populi pro ſe nollet: ò ſcelus, ò monſtrum, ò diabolica innata ſuperbia? ſi talis non fuerit, tunc rectiùs tendam ipſi, quàm tetendit in fratres p priam quæſtionem. Cur nuſquam petit, aut ſe commendat precibus aliorum? ſancti nunquam poterat memorari, arcta ſibi fuit cuſtodia ſenſus, & ſine ſpe reſolutionis memoria gelida ta.

Aug. To. 4.

Coloſ. 4.

De

DE ORATIONIBVS GENERALIBVS, & ſpecialibus, earũ què comparatione.

Titul. XI.

¶QVOD ORATIO SPECIALIS AMPLIVS PRODEST EI, PRO QUO ORATUR, QUÀM ORATIO GENERALIS; CÆTERIS PARIBUS. Cap. CV.

SVMMA.

1 *Oratio ſpecialis, quòd plùs proſit ei, pro quo fit, quàm oratio generalis, cæteris paribus, multis exemplis palàm fit.*
2 *Fructuoſi ſancti dictum circa orationem quã quis petebat à ſe fieri pro eo.*
3 *Polycarpus martyr, quomodo tendens ad martyrium, in oratione ſua de ſingulis memoriam fecerit.*
4 *Saluator quòd ſpecialiter orauerit pro Petro, et poſteà etiam pro apoſtolis.*
5 *Mundus multiplex.*
6 *Orationis ſpecialis præeminentia utilitatis ſuper generalem.*
7 *Præſulibus quæ deceant.*
8 *Orationis efficacia, & effectus.*

DE comparatione orationis generalis ad ſpecialem definit mater eccleſia, cuius definitioni gaudenter Witcleff repugnat, ꝙ ſe ſciolũ putans, ſi tam ualidæ auctoritati poſsit obiectare, quod neſcit. Eſt enim concluſio eius inter damnatas. 19. Speciales orationes applicatæ uni perſonæ per prælatos, vel religioſos, non plùs proſunt eidem, quàm generales, cæteris paribus. Cõtra cuius damnationem factam ſub Guillelmo Cãtuarienſi in Concilio, quod ipſe terræmotus appellat, fruſtrà conatur in tertia parte ſermonũ. 48. per ratiunculas ſine ſenſu, & abſq; omni auctoritate eccleſiæ. Pro parte autem eccleſiæ, quem non ſtatim certificat dogma Pauli apoſtoli ſic inſtituentis Timotheum epiſcopũ prima epiſtola. ca. 2. Obſecro primò omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitati ſunt conſtituti, vt quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & caſtitate. In hoc manda- 1. Tim. 2.

A to Apoſtoli uide primò, ꝙ generaliter orare inſtituit, dicens, pro omnibus hominibus. Superaddit autem ſpecialem precem applicatam eiſdem, dicens, pro regibus: & item generali ſpecialem pro his, qui in ſublimitate conſtituti ſunt. Ad quid hæc, ſi non ampliùs proſunt illis ſpeciales ſequentes, quàm quæ præceſſerant generales? Vnde in ſuo Enchiridio, cap. 61. ſcribit AVGVSTINVS. Præceperat enim Apoſtolus, ut oraretur pro omnibus, & ſpecialiter addi derat pro regibus, & iis, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, qui putari poterant faſtu, & per ſuperbiam ſecularem fidei Chriſtianæ humilitatem abhorrere: proinde dixit, Hoc enim bonũ eſt coram Saluatore Deo, id eſt, ut etiam pro talibus oretur. Hæc ille. AVCTOR. Expreſsè I †videtur dicere Auguſtinus, ꝙ primæ orationi ℞ omnibus hominibus, addidit Apoſtolus ſpecialem pro regibus, & perſonis ſublimibus: unB de patet eum ſecundam orationem addidiſſe priori tanquam meliorem, & eis, quibus preces ſuas impenderet plùs utilem. Sed arguit Witcleff, ꝙ ſpiritus ſe conformans uoluntati diuinæ plùs amat communia, & pro peculiaribus ſibi incognitis, niſi fortè conditionaliter nunquã orat: ſic autem ſæpe fit in oratoribus ꝙ orant pro oppoſitis, quod oportet omnino eſſe diſſonum uoluntati diuinæ. Hæc Witcleff. AVCTOR. Hæc maior argutia inter ratiunculas Witcleff, contra orationes ſpeciales, quò tẽdet, quando ſpiritus Deo conformis, ſeu Deus ſpiritus non poteſt amare, vel benefacere rei communi, niſi priùs benefaciat ſingulari? ideò ut fieret homo in communi, factus eſt primus homo ſingularis, ut ablueretur natura hominis, ab originali delicto, priùs ſine delicto naſcitur ChriC ſtus homo. Ita ſunt partes in corpore Chriſti, quarum alleuiatio per preces ſpeciales redundat in bonum totius, ſed priùs applicantur parti in eo, quòd recreatio in ſpecie fit integra refectio ſui totius. Ideò ſpiritus eccleſiæ primitiuæ conformans ſe uoluntati diuinæ, pro particulari ſancto Petro applicatione precis ad ſuã perſonam, Deum orauit, dicente textu, Oratio Act. 12. autem fiebat ſine intermiſsione ab eccleſia ad Deum pro eo. Cur non orabat tunc pro toto mundo ſine applicatione precis ad Petrum? ſed orabat pro eo, inquit. Et Paulus applicat precem populi ad ſpecialem interuentum pro eius prępoſitis. Mementote, inquiens, prępoſitorum ueſtrorum, qui uobis locuti ſunt uerbũ Heb. 13. Dei: quorum intuentes exitum conuerſationis imitamini fidem. Et adhuc hanc præſentiam ſpecialem magis ſpecificans, applicat eam ſibi ſtatim poſt. Orate pro nobis benè uolentes cõuerſari. Amplius autem deprecor uos hoc face-

re

Digitized by Google

re,quo celeriùs reſtituar vobis. Ad Hebræos vl timo.Hic ecce apoſtolus ſpecialem requirit pre
1.Theſ. cem,tàm ſecundùm perſonam,quàm ſecundùm cauſam pro nobis ſcilicet, vt celerius reſtituar vobis.Conſimiliter etiam hortatur Theſſaloni cenſes.in prima epiſtola, vt abundatiorem habeat charitatem erga eos præ cæteris Chriſtianis, qui præſunt eis in domino. Et in ſecunda epiſtola hoc ſpecialiter vendicat ſibi cum ſpecialibus cauſis adiectis:De cætero,inquiens, Frarres orate pro nobis, vt ſermo Dei currat,& cla
2.Theſ.3. rificetur,ſicut & apud vos, vt liberemur ab importunis,& malis hominibus. 2.ad Theſſalonicenſes.3. Aequè autem alijs applicat ſpeciali
Epheſ.1. ter preces ſuas, putà Epheſijs. Ego, inquens, audiens fidem veſtram,quæ eſt in Chriſto Ieſu, & dilectionem, quæ eſt in omnes ſanctos, non ceſſo, gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens ſemper in omnibus orationibus meis,vt Deus domini noſtri Ieſu Chriſti, pa-
B rer gloriæ, det uobis ſpiritum ſapientiæ, & reuelationis in agnitionem eius. Epheſi.1. Non dixit memoriam generalem pro omnibus faciens, ſed ſpecialem pro uobis. Et nonne in eadem interceſsit adhuc ſpecialiùs pro ſeipſo?
Remigius. Vnde ſuper eiuſdem textus expoſitione REMIGIVS. Non ceſſo, gratias agens, ſubaudi, Deo, memoriam ueſtri faciens in orationibus meis, ſubaudi, primùm pro me,deinde pro uobis.Hæc ille. AVCTOR. Specialiùs ergo orauit dominum pro ſeipſo,& priùs, quàm pro Epheſijs.Specialiùs item pro eis, quàm pro cunctis fidelibus,pro cauſis ſpecificatis ibidem, & ad ſpeciales effectus. Et ab apoſtolis traxerunt fideles primitiui orare ſpecialiter pro commo-
Tertulian. dis illis ſpecialiter preces applicando: prout antiquus in ſuo Apologetico,cap.30.TERTVLLIANVS. Precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus uitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes,ſenatum fidelem,populum probum,orbem
C quietum.Quæcunque hominis, & Cæſaris unta ſunt, hæc ab alio orare non poſſum, quàm à quo me ſcio conſecutum. Quoniam & ipſe eſt, 3 qui ſolus præſtat, & ego ſaluti tuæ impetrare debeo famulus eius, qui eum ſolus obſeruo. Hæc ille. AVCTOR. Niſi ſic plùs prodeſſe uideretur in ſpeciali orare,non ſic ſcripſiſſet Chriſtianos oraſſe pro rebus: & quanuis oratione uterentur communi,ipſa tamen per applicationem ad hoc, uel illud ſit neceſſariò ſingularis: ſicut communis terra fit per appropriationem alteri ſpecialis. Vbi autem cauſæ ſpeciales ad ſpecialitatem non urgent, ſufficit orare communiter. Quod induſtriæ relinquitur diſpenſatoris prudentis, qualiter de ſancto Fructuoſo

A recitat in natali eius ſemone. 33. tertiæ partis
2 AVGVST. Cùm † ei diceret quidam & peteret,ut eum in mente haberet,& oraret pro illo, Aug.Tom. reſpondit,Me orare neceſſe eſt pro eccleſia catholica ab Oriente uſque ad Occidentem diffuſa.Quis enim oret pro ſingulis? ſed neminem ſingulorum præterit,qui orat pro uniuerſis.Ab eo nullum membrum prætermittitur,cuius oratio pro toto corpore funditur.Quid ergo uobis uidetur admonuiſſe iſtum Chriſti beatum Confeſſorem,à quo rogabatur,ut oret pro eo? Quid putas?ſine dubio intelligitis cõmemoramini& à uobis.Rogabat ille, ut oraret pro illo. Et ego, inquit, oro pro eccleſia catholica ab Oriente uſq; ad Occidentem diffuſa.Tu ſi uis, ut pro te orem,noli recedere ab illa,pro qua oro. Hæc il-
AVCTOR.Hoc forſan dixit,quia uidit eum facilem ad recedendum ab ea,aut alios excludendumab hac prece,gaudens, ſingulariter accipi ſecundùm Donatiſtarum ſtultitiam.Et quidam
B imprudentes hodie uolunt ſic eſſe in precantũ memoria ſingulares,ut excludant alios uniuerſos.Talibus bene dicitur, ſi uis ut pro te orem, noli à fidelium omnium ſocietate recedere.Ego pro eccleſia oro,non ita tamen, ut pro nullo in ſpeciali:alioquin ineptè rogaſſet Paulur Coloſſenſes,dicens,Orationi inſtate, uigilantes in ea Coloſ.4. in gratiarum actione,orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum.Et in fine.Memores eſtote uinculorum meorum. Stultèque oraſſet beatus latro Chriſtum, Memento mei domine,cùm ueneris in regnum tuum. Hoc dixit Chriſto, quod ille alius Fructuoſo. Nec ſimiliter reſpondebatur utrique.Habe me in mente,& ora, inquit: pro me,inquit,is,Memento mei, dixit alter. Quid Luc.23. alt Fructuoſus?Pro eccleſia oro,non oro pro ſingulis.Quid ait Chriſtus?Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Specialem orationem fudit uterq;.Prior ad communem precem remit
C titur.Secundo ſpecialitas poſtulata conceditur. Dico tibi,& eris mecum. Non ergo ſpeciali ſuffragio derogat Fructuoſus. Abſit, ne Chriſto deroget,& Paulo,& eccleſiæ uniuerſæ. Et † Po
3 lycarpus martyr antiquus, & ab ipſis apoſtolis Smyrnenſium epiſcopus ordinatus, tendens ad martyrium,in oratione ſua de ſingulis quos in notitia habere potuit,memoriam fecerat ſpecialem:ut teſtatur epiſtola eiuſdem Smyrnenſis eccleſiæ ad eccleſias Ponti quam recitat eccleſiaſtica hiſtoria,lib.4.cap.14.EVSEBIVS. Ora- Euſebius. bat totus Dei gratia repletus, ut ad mirarentur omnes, qui aderant,& ipſi,qui ad comprehendendum eum uenerant,pœniterent,ꝙ tam honeſtum uirum,ac Deo dignum,& ipſa ætate uenerabilem rapere iuberentur ad pœnam.Sequi

tur.

Digitized by Google

tur. Posteà uerò finiuit orationem, memoriam faciẽs omnium quoscunq; nosse potuit maiorũ, minorumq;, nobilium, & ignobilium, & totius ecclesiæ, quæ per orbẽ terræ est. Hæc ille. AVCT. Ergo de singulis memorari placuit melius Polycarpo, maiorũ & minorũ, nobiliũ & ignobiliũ, & tandẽ pro ecclesia catholica in memoria generali. A Christo.n. Iesu ipse hoc didicit, qui speciale precem fecit primò pro Petro, dicens, Ego rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Luc. 23. Vbi in lib. 6. cómentarij. cap. 5. BEDA. Lu. 23. Beda. Cùm pro Petro rogans Saluator, non ut tenteẽ, sed ut nõ deficiat fides eius, obsecrat: hoc est, ut post lapsum negationis ad statum pristinum pœnitendo resurgat: insinuat vtile sanctis esse tentationum flammis examinari. Sequitur. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Sicut ipse tuam, inquit, fidem, ne Satana tentante deficiat, orando protexi: ita & ita infirmiores quosq; fratres exemplo tuæ pœnitentiæ, ne de venia fortè desperent, erigere, & confortare me mento. Hæc ille. AVCT. Ergo † orauit Saluator specialem orationem specialiter applicatam Petro, & in speciali causa, ne deficiat fides illius post lapsum. In ea quoq; hora sic paulò pòst orauit Christus specialiter pro apostolis, qui tunc secũ erant, dicens, Ego pro eis rogo, nõ pro mũdo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Sequitur. Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Ioannis. 17. Et tertiò demum addidit orare pro toto mundo fidelium, dicens, Non pro his rogo tantùm, sed pro his, qui crediturí sunt per verbum eorum in me. Sequitur. Vt mundus credat, quia tu me misisti. Super cuius primam partem dixit in expositione Ioãnis, * sermone centesimo nono AVGVS. Illa oratione pro omnibus, redemit, siue tunc in carne uiuentes, siue posteà futuros, redemptor noster orauit, cùm rogans pro Apostolis, qui tunc cum illo erant, adiunxit etiam illos, qui per eorum verbum in eum fuerant crediturí. Hæc ille. AVCT. Tunc ergo orauit pro Apostolis, qui cum eo erant, & demum huic orationi spetiali adiunxit generalem precem pro omnibus crediturís in mundo. Ibi sermone sequente AVGVST. Non pro his tantùm rogo, sed & ‡ pro eis, qui crediturí sunt per eorũ uerbum in me, continuò subiungens, vt omnes unum sint. Isti autem omnes quid est, nisi mundus, nõ hostilis utiq;, sed fidelis. Nam ecce, qui dixerat, non pro mũdo rogo, pro mũdo rogat, ut credat quoniam est mundus, de quo dictum est, Ne cum hoc damnemur: pro isto mundo nõ rogat, neq; enim qui sit prædestinatus ignorat: & est mundus, de quo scriptum est, Non venit filius hominis in mundum, vt iudicet mundum, sed ut salu-

4 *tractatu.* *Aug. To. 9.* 5 *Multiplex mundus.* Io. 17. Io. 3.

A uetur mundus per ipsum. Vnde & Apostolus, Deus erat in Christum mundum reconcilians sibi: pro isto mũdo rogat dicẽs, ut mũdus credat, quia tu me misisti: Hæc ille. AVCT. A principio ergo precis suæ orauit Christus ‡ Petro vicario suo in ecclesia, cui adiũxit specialem orationẽ pro Petro, & apostolis: & tertiò fecit orationẽ simpliciter generalem pro mũdo plebis fidelis. Prima oratio fuit simpliciter specialis pro persona & causa: secunda generalis quodammodo, & pluribus specialis: & tertia cunctis fidelibus generalis. Quem modum nõ omnino omittit ecclesia orans in capite cononis missæ pro Papa loco Petri, addens item antistitem loco Apostolorum, & demũ pro omnibus orthodoxis, & Apostolicæ fidei cultoribus, id est, per eorũ verbum Christo * tradentibus. Et mulier illa magnæ fidei Chananæa orationem specialem fecit dicẽs, Miserere mei domine, filia mea malè à dæmonio uexatur. Et qd ait Christus? Specialiter B orãti speciale rependit subsidium, magna est. n. fides tua, fiat tibi sicut tu vis. In sermone de eadem CHRYS. O mulier, grãdis est fides tua, fiat tibi sicut uis, voluntas tua curet eã. Chananæa uoluntate curauit, & filius Dei, sicut dicunt hæretici, hæc à semetipso nõ curat. Fiat tibi sicut tu vis, neq; iussit mulieri, neq; imperauit, sed sola mulieris voluntas curauit filiam, dæmonẽq; fugauit. Hæc ille. AVCT. Non ergo specialis oratio contemptibilis est, quæ talia promeretur. Et 6 † præeminentia utilitatis eius super generalem patet ex hoc, ‡ omnis oratio specialis ritè facta, continet generalem, sicut singulare totum genus: ideò particeps factus * omnium orationũ ecclesiæ, est etiam socius factus orationũ generalium in eadem: non sic econtrariò. Modò ergo fructuosius est suffragium speciale, quo habito, generale item addetur: quod est apud ecclesiam regulare. Non est autem orationem specialem applicare singulis, pro quibus in generali precamur. Sic rex Dauid eximius orationem suam speC cialem subdit ad dominum pro seipso, dicens, Miserere mei Deus &c. & speciali modo illud, quod tunc molestabatur delictum, cõfessus, Delictum, inquiens, meum contra me est semper: illius specialis delicti remissionem specialem accepit, & uirtute eius omnium criminum remissionem generalem: prout notatur in Apologia eius, & hoc loco scribit AMBROSIVS. Si dixit pronuntiabo, & ueniam meruit antequam pronuntiaret, quantò magis ubi de se pronuntiauit, dicens, Iniquitatem meam ego cognosco, & delictum meum contra me est semper? Remissum est ei omne peccatum, licet specialiter de hoc & Nathan propheta responderit ei: dominus traduxit peccatũ tuum, ergo & remissionẽ

Eph. 2. *credentibus.* *Matt. 15.* *Chry. To. 2.* *specialiũ* *Psal. 50.* *Amb. To. 4* *2. Reg. 1.*

Digitized by Google

ſperuit iniquitatis,& texit charitate, atque operuit peccata ſua. Hæc ille. AVCTOR. Ecce remiſſum eſt ei generaliter omne peccatum. Cum ſpecialiter propter hoc peccatum, de quo Nathan certificauit eum, in ſpe ſpecialiter pœnitens exorauit. Reſpice ſcripturas ſacras,& penè ubique ſpeciales ſunt orationes,quæ factæ probantur à ſanctis, & fructuoſæ exaudiebantur à domino. Nam auctor legis Chriſtus, quando ſecundùm diſpenſationem carnis orauit,ſpecialem precem fecit. Et beatus Stephanus, Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum,quia neſciunt, quid faciunt, pro lapidatoribus ſuis ſpecialiter orando, quemadmodum Chriſtus pro crucifixoribus ſuis,ſpecialiter intercesſit, dicens, Pater igitur ignoſce illis,dum paſſionem generaliter ſuam extendit ad omnes. Hæc deberet eſſe praxis certior ad imitandum,quàm cæcæ ratiunculæ ſine ſenſu. Obijcis autem dedignanter in ſermone prædicto,ꝙ prælati locorum, aut monaſteriorum patres,applicarent ſua & ſubiecto rum ſuorum ſuffragia ad orandum ſpecialiter pro his,aut illis. Non licet,inquiens,vt Begardi faciunt,ſecundùm ſuum iudicium euagari, uel ſua ſuffragia ſecundùm intentiones, quantumcunque irregulares deſiderant limitare. Hæc 7 Witcleff. AVCTOR. Ex odio dicis,irregulares ſed fideliter dic,regulares, & tunc nonne licet eis ſua ſuffragia ſecundùm intẽtiones huiuſmodi præſidentibus limitare? Dicis vbique penè, ꝙ non, quia ſoli Deo competit arbitrium meritorum: veni priùs mecum ad Chriſtum,qui applicare docuit,& præcepit ſuffragia ſubiectorũ ad cauſas ſpeciales,& per ſpeciales preces. Orate,ne intretis in tentationem. Orate,ne fuga veſtra fiat ſabbato, uel hyeme. Et ſic orabitis, Pater noſter,qui es in cælis: vbi generalis oratio in ſeptem ſpeciales diuiditur. Quotiens te remiſi ad facta Pauli, qui tot locis apoſtolica ſuffragia ſubiectorum ad intentionem ſuam ſpecialem planè monſtrat,rem licitam,& imitandam à nobis. Præterea quæ ſuperiùs dixit ad Romanos fideles,ait. Obſecro vos fratres per dominum Ieſum Chriſtum,& per charitatem Spiritusſancti, vt ſollicitudinem impertiamini in orationibus ad deum pro me,ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa, & obſequii mei oblatio fiat in Hieroſolyma ſanctis ad Rom. 15. Hic uidere potes ſanctum Paulum applicare preces populi ſecundùm ſuum iudicium, & intentionem propriam ad orandum ſpecialiter ꝓp duo, vt liberetur ab infidelibus in Iudæa,& dignè ſuſcipiatur à ſanctis religioſis in Hieruſalem, & inter oões eorum,quas generaliter faciebant,deſiderauit partem ſpecialem fieri pro ſe ipſo: ſollicitudinem,inquit,impertiamini pro me in orationibus ueſtris. Quis dicet imprudẽs ſanctum Paulum poſt orationem fructuoſiorem,quæ fiebat generaliter pro ſe,& aliis,præparaſſe ſibi precẽ inualidiorem per applicationem ſpecialẽ, tàm quo ad perſonam,dicendo,pro me: quàm quo ad negotium,addendo,vt liberer ab infidelibus &c. Cùm meliùs dixiſſet,ſecundùm Witcleff,vt omnes omnia faciamus ſecundum Dei placitũ? Ad Epheſios quoque idem apoſtolus preces applicat ſpeciales,dicens, Per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tpe in ſpiritu, & in ipſo uigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis,& pro me, vt detur mihi ſermo in apertione oris mei. Sequitur. Ita ut in ipſo audeam prout oportet me loqui. Ephe. 6. Ecce preces flagitat ſpeciales, pro omnibus ſanctis,inquiens,& ſeorſum pro me. Super quem locum in commentario,tomo. 3. HIERO. Apoſtoli humilitas admiranda petentis Epheſios,ut pro ſe obſecrationes faciant: ait quippe,in omni inſtantia,& pro omnibus ſanctis,inquiens,& pro me,ut ſeorſum ſui facerent mentionem. Hæc ille. AVCTOR. Seorſum. i. peculiariter in generalitate ſanctorum pro ſe. Hoc præſulem docuit,hoc patrem fidelium populorum. Poſt†quem item eius exẽplo cæteris, qui tuitionem ſpiritualem acceperint animarũ, incumbit & ipſis tanquam patribus applicare ſuffragia, & ſecundum incumbentes perſonas & cauſas preces ſpecificare ſubiectis: quia ſecundum CHRYS. Homil. 30. imperfecti. Ipſi gerunt vicem ſtomachi in corpore Chriſti myſtico: cuius eſt membris ſingulis congrua alimenta diuidere, & diſtribuendo ſingulis ſpecialia ſua,toti corpori generaliter procurare. Et ipſe item in expoſitione 1. ad Timotheum Homi. 6. CHRIS. Velut cõis quidã pater orbis terrarũ uniuerſi eſt ſacerdos. Omnium igitur dignũ eſt procurationem hẽre eum, ſicut & deus habet, à quo conſecratũ: propterea ait, Deprecor igitur omnium primum facere interceſsiones,& oões. Hæc ille. AVCTOR. Illud apoſtoli cõmorat unde incepimus, ubi apoſtolus iubet per Timotheũ obſecrationes fieri ſpãles pro regibus,& his, qui in ſublimitate cõſtituti sũt, dicẽs, ꝙ horũ procuratio decet ſacerdotẽ maximè, qui eſt pater orbis, ſicut & deo maxime cõpetit, qui cõſecrauit eũ, & cuius eſt ipſe uicarius. Quòd arguũt quidã de lumine inducto in domũ, quo cõſolati sũt alii æque ut ille, cuius rõne ſpãli inferẽ, longè diſtat hoc exẽplum luminis ab officio ſpãlis precis. Oratio. n. efficax uiuit de ſpiritu hominis, participatione fidei,& affectus eius,& limitatur ab illo: lux uel illuminatio, eſt actus extrinſecus ĩductus, nec ex ſe limitatus ad effectũ eius plusq̃ ad lapidẽ. Vñ frequen-

Act. 7.

Luc. 23.

Matt. 6.

Ephe. 6.

Hie. To. 9.

Chr. To. 2.

Argumẽtũ friuolum.

Digitized by Google

quenter non illuc pergit, quò intendit. Oratio efficax illuc semper tendit, & agit modo primi agentis secundùm effectum eius, secundùm fidem eius, dicente Christo. Quicquid orantes petitis, credite, & fiet vobis. Et Iacobus. Oratio fidei saluabit infirmum. Inde est, ꝙ oratio solùm proficit secundùm fidem, & affectum agentis, & est actus liberi arbitrii, & uariatur, & actuatur ab effectu orantis: prout in sermone Quando regressus est de Asia CHRYS. Iste meus thesaurus: hæ sunt diuitiæ meæ: & ideò uestras orationes requiro: orationes uestrę mihi murus & munimen mihi sunt. Noli dicere, ego langui dus sum, quomodo potero pro sacerdote orare? 8 Audi scripturam dicentem, Oratio † continua, & ecclesiastica oratio soluit uincula Petri: & Pauli dilatauit prædicationis fiduciam. Oratio caminum ignis extinxit: oratio cõclusit ora Leonum, oratio seditionem compescuit, oratio paradisum aperuit, oratio cæli cardines reserauit, oratio sterilem fœcundauit, oratio Cornelii cæ B los penetrauit, oratio Publicanum iustificauit. à uobis munimen exquiro, talem gratiam postulo, & Deus gloriæ suscipiens orationes uestras det mihi in apertionem oris mei sermonẽ, quo I possim creditum populum instruere ad salutẽ. Hæc ille.

Chr. To. 5.

Orationis efficacia, et effectus.

¶MONET, VT ORETVR SPECIAliter pro defuncto patrono, quanuis orans ignoret statum, & meritum eius: & ut amici eius instent apud sanctos orare pro eo. Ca. CVI.

SVMMA.

1 *Ignorantia docta.*
2 *Orandum quòd sit pro patronis in spe fideliter, et amanter, etiam si nesciamus si sint in cælo, an in purgatorio, contra Witcleff.*
3 *Cura ꝙ sit exhibenda specialiter defunctis sine ac* C *ceptione boni uel mali.*
4 *Exequiæ defunctorum, ꝙ antiqua consuetudine ecclesiæ sint ab Apostolis acceptæ.*

DEficiente, uel magis, repugnante sibi fide catholica, tàm ex auctoritate scripturæ, quàm traditione ecclesiæ currit Witcleff ad Logicam, sicut deficiente diuino oraculo cucurrit Saul cõsulere Phitonissam, arguens prædicto sermone. 48. Patet, inquiens, quàm prolixi sunt mundi oratores, q̃ dimissis orationibus generalibus, obligant se gratis ad orandum specialiter, atque simpliciter pro patronis, de quibus trepidant, si nunc sint in cælo, an ī purgatorio, uel ī inferno: si cũ 2

1. Reg. 28.

A decedebant in mortali, uel hæresi, tunc sunt diaboli condemnati. Ista consequentia, est cognita illis esse bona, & antecedens, nec est illis cognitum esse uerum, nec illis cognitum esse falsum: ergo nec consequens subducta obligatione alia ab aliis simpliciter est negandum. Hæc Witcleff. AVCTOR. Hoc insultat iste fidelibus, quòd concedunt orare pro patronis, & cæteris amicis suis in specie, quorum statũ in uia alia ab eis simpliciter & absolutè ad grauãdum causam oratorum proponit. Sic enim absolutè oraturos se faciunt qualiter orationis institutor informauit orationis modum, cum diceret: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, & qualiter ipse idem ait, Quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & fiet uobis. Quid absolutius dici potest, quid simplicius? Sed qui promittunt se orare, inquit, quod non cognoscunt? Hoc orantibus Deum in hac uita commune est, nec tamen ab oratione cessandum, Lu. 11. quia Christus ipse ait. Oportet orare semper, Ro. 8. & non deficere, & tamen per Apostolum suum ait, quid oremus ut oportet, nescimus. Ideo epistola ad Probam de orando Deum AVGVSTIN. Est † in nobis (ut ita dicam) quædam docta ignorantia, sed docta spiritu Dei, qui adiuuat infirmitatem nostram. Nam cùm dixisset Apostolus, si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamns, ibi subiecit. Similiter & spiritus adiuuat infirmitatẽ nostrã Quid. n. oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid spiritus sapiat, quia secundùm Deum interpellat pro sanctis. Sequitur. Interpellare utique sanctos facit gemitibus inenarrabilibus, inspirans. n. desiderium etiam adhuc incognitæ tantæ rei, quam per patientiam expectamus. Quomodo enim narratur quando desideratur quod ignoratur? nam utique si omnino ignoraretur, non desideraretur, & rursus si uideretur, non ignoraretur, nec gemitibus quæreretur: Hæc omnia considerans, & si quid aliud de hac re tibi dominus insinuauerit, quod uel mihi nõ occurrit, uel dici à me longum fuit, concerta in oratione uincere hoc seculum, ora in spe, ora fideliter & amanter, ora perseueranter & instanter. Hæc ille. AVCTOR. Attendat iã Witcleff cum calumniatrice sua consequentia doctam ignorantiam oratorum, & in spiritu dei, qui facit interpellare sanctos suos, & orare quod nesciunt, inspirans eis rei desiderium, quam ignorant, non omnino, quia si omnino ignoraretur, non desideraretur, & iterum si uideretur, non gemitibus quæreretur, & pre cibus. Sed † iterum finale consilium est Au- 2

Ignorantia docta. Aug. To. 2. ca. 15.

Digitized by Google

gustini, & hæc omnia considerantes, oremus in A spe fideliter & amanter pro his patronis, quos nescimus si sint in cælo, an in purgatorio: qui enim mihi præcepit orare, non obligauit orare id solùm, quod noscerem. Non enim dixit, Quicunque petitis uobis cognitum, sed simpliciter ait, simplicitate saltem Euangelij: Quicquid orantes petitis, credite, & fiet vobis. Non ait, cognoscite, nec tamen de patronis illis, vt tu arguis, trepidamus, sed bene de eis speramus, & credimus, quod item fideliter ignoramus. Sic enim Iacobus ait: Postulet in fide, nihil hæsitãs qui enim hæsitat, similis est fluctui maris. Magis ergo qui trepidat, quàm qui hæsitat cum tre 3 more. Vnde ad soluendum totam tuam argutiam, Augustinianam audi sententiam libro de cura pro mortuis agenda ad finem. AVGVST. existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quod pro eis, siue altaris, siue orationis, siue eleemosynarum sacrificio solenniter supplicamus: quanuis non pro quibus fiunt, omnibus prosint: sed iis tantùm, quibus dum uiuunt, operantur ut prosint. Sed quia non discernimus qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc debeant beneficia, & possint peruenire. Melius superer unt ista suffragia eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quã eis deerunt, quibus prosunt: diligentius tamen facit hoc quisque pro necessarijs suis, quo pro illo fiant similiter à suis. Hæc ille. AVCTOR. Hoc semper Augustinus respondere solet, contra quod Witcleff semper solet obijcere de absolutionibus sacerdotum, quos solet Witcleff arguere, & absoluunt quos nesciunt: ideò contra iudices, contra suffragia concedentes, cõtra electiones canonicas, contra eleemosynas erogantes, contra religionem intrantes, unam hãc laicam garrit argutiam: quia nesciunt. Iam Augustinus in hoc casu respondet dicens ipsi, quãuis pro quibus fiant orationes altaris, vel solennes eleemosynæ non discernimus, oportet tamẽ ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus p̃termittatur, ad quos tam magna beneficia poterunt peruenire, vel debeant. Sic dixit superius, quòd dubitare possimus, ne prætermittatur qui verè iam pœnitet. Ne prætermittatur fidelis, interdum baptizamus & fictum: ne prætermittatur iustus, iniusto benefacimus. Hæc regula est Christi patris nostri, qui scienter facit Solem suum oriri super bonos & malos: & multò magis non excludamus, quem esse indignum simpliciter ignoramus. Sic item tertia parte sermone. 29. de cathedra sancti Petri. AVGVSTINVS. Quia increduli homines uidentur ad superstitionem hanc specie esse pietatis attracti, ostendam eis, qua ratione animas defunctorum, suorum iuuare possint utiliùs. Orent quotidiè pro charis suis, interpellent dominum vocè flebili, precentur eis veniam, eorum scilicet errorum, & lapsuum remissionem, pascant esurientes, vestiant nudos, vt si quid defunctorum negligentia minus factum est, fide uiuentium impleatur, adhibeat unusquisque charis suis sanctorum preces, suffragia, sacrificia offerat, & sacerdotali eos professione domino commendet. Sequitur. Hæc sunt, quæ charos uestros iuuare possunt, hæc sunt refrigeria quiescentiũ, hæc remedia defunctorum. Hæc ille. AVCT. Curam † esse communem sine acceptione boni vel mali defunctis specialem exhibendam. Sic enim specialiter docet nos eleemosynis & precibus iuuare charos nostros, & professione sacerdotum eos domino commendare, & orare dicendo. Exaudi me pro charis meis domine: etsi quid ignoretur status eorum. Sic cura nobis est de mortuo patrono orare fidenter vt quiescat B in pace, quanuis quid agat in alia uita nesciamus: sicut dives damnatus inculpabiliter curauit de viuis, quanuis quid agerent omnino ipse nesciret. Sicut prædicto libro de cura mortuorum agenda AVGV. Itaque illi fuit cura de uiuis, quanuis quid agerent, omnino nesciret, quemadmodum nobis est de mortuis cura quanuis quid agerent, omnino utique nesciamus. Nam si nihil de mortuis curaremus, non utique pro illis Deo supplicaremus. Hęc ille. AVCTOR. Ipsa (vt videtur) est naturalis affectio, ut pro eis simus magis solliciti, quorum valitudines ignoramus. Hæc auibus & feris bestiis communis, ut eò diligentiùs pullos nutriant, aut alimenta quærant, quò magis quid eis euenerit, nesciunt. Idcirco poterat esse in diuite sollicitudo curæ pro fratribus eò C maior, quò magis nesciret quid agerent. Et sic nobis quoque est cura de mortuis, quanuis quid egerint, ignoramus: aliter non pro illis Deo supplicaremus, inquit Augustinus: & certificè dixit se ostendere qualiter animas defunctorum suorum fideles iuuare possent vtiliùs: & subdit preces, eleemosynas, & sacerdotales commendationes ad Deum. Hæc sunt, inquit quæ charos nostros iuuare possunt, hæc refrigeria quiescentium, hæc remedia defunctorũ. Cur non potest orator ecclesiæ ad hoc se obligare gratis ad sic orandum specialiter, & simpliciter: sicut simpliciter hæc fore remedia defunctorum charorum promiserit Augustinus? Et qualiter Witcleff iam orat pro omnibus in generali, iam uellem agnoscere. Nunquid ipse est ita ignarus de omnibus, qualiter agant uel in gaudio, uel in pœnis, & multò incertior de liberatio-

Aug. To. 4

Matt. 5.

Aug. To. 2

Luc. 15.

liberatione omnium per preces ſuas generales, quàm nos, qui intercedimus pro quibuſdam? Dicit ſed de omnibus quoſdam liberari ſperamus. Verè & eo certiùs orares pro quibuſdam, quàm pro omnibus liberandis, magisque ualeret oratio ſpecialis, quæ certificè expedit, quàm oratio generalis, quam non cognoſcis in forma generali, qua petitur valituram pro ſingulis.

Exequiæ defunctorum. 4 Sed † redeamus ad orationem ſpecialem pro tali patrono, ſi non ſit Deo conformis, de cætero qualiter potuit eſſe deo placita in principio migrationis ſuæ de ſeculo, quando ſacerdos erat in locatione, & ī funere, & pro anima huius defuncti uel defunctæ: quæ item antiqua conſuetudo eccleſiæ ab apoſtolis derelicta? Nec aliter, vt puto, libro de eccleſiaſtica hierarchia tàm ſignanter dixiſſet *Dionyſius.* DIONYS. Accedens diuinus hierarcha, oſculatur dormientem, & poſt illum præſentes omnes. Vbi in theoria. Accedens diuinus hierarcha, orationem ſacram dormienti facit, & poſt orationem, ipſe etiam hierarcha, eum oſculatur, & præſentes omnes. Oratio quidem à thearchica benignitate deprecatur omnia dimitti, quæ per humanam infirmitatem peccata ſunt dormienti: Conſtitui autem illum in regione uiuentium in ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob, quo aufugit dolor, & triſtitia, atque ſuſpirium. Iſta ergo, vt puto, manifeſta ſunt ſanctiſsimorum præmia. Quid ergo fit omnis intriſtitiæ & lucidalis immortalitatis æquali genere. Sequitur. Verum etiam ſermonem arbitror, quia oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, &c. Hæc ille. AVCT. Ecce mi Witcleff qualiter Dionyſius antiquus pater exponit obſequia circa funerationem defuncti iuxta regulas ab apoſtolis tunc acceptas. Epiſcopus orationem facit ſuper eum, & oſculatur, nec orat tm̄ oratione in generali: ſed quem in ſpecie oſculatur, pro eo ſpecialiter deprecatur. Et recitat per partes penè totam orationem, quam uniuerſa in hoc officio frequentat eccleſia. Deprecatur, inquit, omnia dimitti, quæ per humanam infirmitatem peccata ſunt dormienti. & Eccleſia. Deus, cui omnia viuunt, & cui non pereunt moriendo corpora noſtra, ſed mutantur in melius, te ſupplices: deprecamur, vt quicquid anima famuli tui vitiorum, tuæque uoluntati contrarium, fallente diabolo, & propria iniquitate, atque fragilitate cōtraxit, tu pius & miſericors abluas indulgendo. Sic ait Dionyſius, ꝙ precatur ea dimitti, quæ per humanam infirmitatem peccata ſunt dormienti. & ſequitur. Conſtitui autem illum in regione uiuentium in ſinibus Abrahæ, Iſaac, & Iacob, loco, quo aufugit dolor & triſtitia, atque ſuſpirium, Et in oratione eccleſiæ. Eamque ſuſcipi iubeas per manus ſanctorū angelorum tuorum deducendam in ſinum patriarcharum tuorum Abrahæ ſcilicet amici tui, & Iſaac, electi tui, atque Iacob dilecti tui, quo aufugit dolor, & triſtitia, atque ſuſpirium. Et Dionyſius. Iſta ſunt ſanctorum beatiſsimorum præmia, quæ oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Oratio eccleſiæ. Inter ſanctos & electos tuos eam facias perpetuæ gloriæ percipere portionem, quam oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis nō aſcendit, quæ præparaſti Deus diligentibus te. Per Chriſtum dominum noſtrum. Hanc orationem habet eccleſia ſuper funerandum ſpecialiter flagitandam, quæ, vt liquet, eadem eſt, quā eccleſia vt tunc orauit, habens eam ſibi traditā, vt poſtea ſcribit Dionyſius à diuinis ducibus, ſuis. ſ. apoſtolis, & magiſtris eccleſiæ. Has ego orationes ſollicitè procurarent decedentibus amicis ſuis ſpecialiter fieri, & hoc diligenter ſecundùm hanc formam primitiuæ apoſtolorum eccleſiæ, qui amicos ſuos diligunt, & deſiderant bene eſſe. Velut docet tertia parte ſermonū ſermone. 146. AVGVST. Illa, quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, orationes, oblationes, erogationes, multò pro eis obſeruantiùs, inſtantiùs, abundantiùs impendant, qui ſuos carne, nō ſpiritu mortuos, non ſolùm carnaliter, ſed etiam ſpiritualiter amant. Hæc ille. *Aug. To.8*

¶ QVOD APVD DEVM ET SANctos ſatisfaciant amici defuncti ut oretur pro eo, & ſpecialiter adiuuetur. Cap. CVII.

SVMMA.

1 *Aeriani hæretici.*
2 *Orationes pro defunctis, ꝙ auctoritate Chriſti fiant.*
3 *Mortuis quomodo proſint uiuorum ſuffragia.*
4 *Suffragia deuotorum, quòd proſint patronis defunctis iam damnatis ad damnationem mitiorē.*
5 *Orationis dominicæ forma, & tenor.*
6 *Witcleff obiectio contra ſpecialem orationem, & ad eam reſponſio.*

TImeo, nè Witcleff errauerit ī hac re ꝓfundius, q̄ putamus. Scribit. n. in libello de oſone ca. 3. Cū nullus fictus orator ſecurare pōt aliquē, ꝙ pp oſonē ſuam deus vitā alterius acceptabit, nō abūdet aliquis tāta deſidia, ut det pretium cōmercii anteq̄ de illo, quod emīt, ſit ſecurus. Sicut. n. quilibet hēt proprietates aliquas perſonales, quæ ex natura rei uel vitæ hominis conſequuntur: ſic eſt de præ-

miis meritorum. Vnde Apo. 14. dixit & prophe
ta. Opera eorum sequuntur illos. Sicut enim
umbra sequitur in uespera ad currentem homi
nem versus solem: sic præmiorum dignitas in-
fallibiliter & propriè consequetur hominem
apud solem iustitiæ promerentem. Sicut enim
non prodest emere à proximo statum suum, vt
magisterium suum, decus, vel honorem, sic nō
prodest ab ipso emere meritum, uel peccatum.
Hęc Witcleff. AVCTOR. Suspectam rem ha-
beo. ꝙ spreuit orationes quaslibet pro uiuis &
defunctis fiendas specialiter hac ratione iam fa
cta, ꝙ unusquisq; recipiet secundum merita
propria. Quid ergo proderunt ipsi orationes,
quid eleemosynæ speciales? & erunt omnibus
& hominibus tales, quæ per amicos, uel orato-
res fiunt inutiles preces, inutiles sepulturę.
Hanc hæresim Aerius docuit, prout libro here
Aug. To. 6 Aeriani. 1 sum ca. 53. exprimit AVGVST. Aeriani † ab Ae-
rio quodam sunt, qui cum esset presbyter, do-
luisse fertur, ꝙ episcopus non potuit ordinari:
& in Arianorum hæresim lapsus, propria quo-
que dogmata addidisse nonnulla, dicens offerri
pro dormientibus non oportere. AVCTOR.
Non offerri putes eleemosynas, preces, vel ho-
stias. Quod item ab Witcleuistis cum obseruatur quæri solet, ubi in nouo testamento fiunt
orationes pro mortuis laxandis scilicet à pœ-
na, quam tolerant, & culpæ reatu? dicitur, ꝙ
Orationes pro defunctis auctoritate christi fiunt. 2 †ubi oratum est pro suscitatione Lazari, pro vi
uificanda item puella in domo, hoc medio, ꝙ
non Christus curauit quenquàm exterius, quē
itē nō intus seruasset. Quòd nisi orationibus
piorum fidelium mortuorum debita soluerentur: cur de quibusdam reis in spiritum sanctum
dixit Christus eorum blasphemiam irremissibi
lem in hoc seculo & in futuro? Vnde in exposi
tione illius Machabæorum. Sancta & salubris
1. Mac. 12 est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur lib. 3. cap. 22. Rabanus. Quòd ue-
rò post exitum uitæ præsentis, pro fidelium pec
catis exorandum sit, & eleemosynarum opus
agendum quatenus ii, pro quorum remedio
res agitur, à peccatis soluantur, & præsens lo-
cus ostendit, & in euangelio dominus ubi de
peccato blasphemię in spiritum sanctum dispu
tauit, irremissibile peccatum istud esse osten-
dens, ait: qui dixerit uerbum contra filium ho-
minis, remittetur ei, qui autem dixerit contra
spiritum sanctum, non remittetur ei neque in
hoc seculo, neque in futuro. Cùm enim dixit
unum illud irremissibile esse peccatum: osten-
dit, alia tàm in præsenti, quàm in futuro posse
remitti. Qualiter autem pro defunctorum sa
lute agendum sit, ostendunt sancti patres in
scripturis suis. Hæc ille. AVCT. Ex hoc igitur

A euangelico illo eum frequenti usu ecclesię con
tra hāc hæresim semper orabatur pro mortuis.
Non, inquiunt, solui potest post mortem: quia
unusquisq; iudicium suum portabit, prout ui-
tam digessit ut Witcleff iam arguit. Huic autē
hæresi diu ante Aerium uel Witcleff obiecit se
iam in dicto loco post sanctus pater DIONY
3 SIVS. Quæri † potest, quare episcopus rogat di *Mortui quomō pro sint utroq; suffragia.*
mitti peccata defuncto, & donari ei beatam san
ctorum communionem. Cùm enim diuina iu-
stitia retribuit in futura bona & mala, quæ ges
sit in hac uita: & defunctus iam cuncta opera
sua finaliter compleuit quomodo per orationē
episcopi aliam retributionem obtinebit, quàm
ipse meruit per opera quæ fecit in hac uita?
Ego autem sacram scripturam sequens, noui, ꝙ
unusquisq; habebit retributionem in futuro,
quam hic promeruit. Et infrà, Dico autem se-
cundùm scripturas, ꝙ sanctorum orationes uti
les sunt in hoc seculo, hoc modo. Si quis dona
Dei desiderans, & affectum sanctum habens,
ad ipsorum participationem tanquàm propriā
B cognoscens paruitatem, rogat aliquem uirum
iustum fieri sui susceptorem, & cooperatorem,
iste consequetur ex his maximam utilitatem, &
diuina dona percipiet, Deo ipsum exaudiente
mediantibus suiipsius religiosa cognitione, re-
uerenda in uiris iustis laudabili desiderio petitu
ris, orationum conueniente & Dei formali ha-
bitu proprio. Sequitur. Si quis ergo prædictū
modum obtinendi diuina bona reprobet, falsa
opinione arbitrans se sibi sufficere ad orandum
Deum, & sanctos contemnant: aut & si petitio
nes dignas Deo, & iustas postulet, & tepidè di-
uina dona desideret, & quod sibi non congruit,
per propriam culpam priuabitur consecutione
petitionis imperitæ. Hæc ille. AVCTOR.
Hunc textum assumpsi de sancto Thoma, qui
in nullo uerbo ab aliis uariat, & est ad intelli-
gendum expressior. In quo satis uideri potest,
C qualiter contra mercatorem diaboli Witcleff,
fideles incitat ad orandum sanctos, & iustos, tā
pro seipsis, quàm pro charis suis, & quàm dulci
diligentia docet modum, scilicet, vt aliquis affe
ctum sanctum habens cupiens dona Dei, pro-
priam recognoscens paruitatem, orat iustum
aliquem orare pro se: ex hoc facit consequen-
ter maximum commodum, Deo ipsum audien
te, tàm propter laudabile suum desiderium de
sanctorum suffragiis, quàm propter suæ parui-
tatis religiosam notitiam: qui autem spernit iu
dicans se sibi sufficere ad orandum Deum, &
sanctos contemnat, propria culpa sua optato
priuabitur. Quid dicere uult iam Witcleif ad
sanctum Dionysium, cùm prudenti sua mercā-
tione, dicens in hoc casu oratorem non posse se

curare

Digitized by Google

curare aliquem, & propter orationem alterius Deus acceptabit, & inde consulit, ne quis det pretium, donec de empto sit securus? Incredule & miser homo, quis doctus in fide hanc securitatem postulabit à sancto? Sanctus Dionysius nil aliud dixit, nisi quòd recogitans propriam paruitatem, roget quis uirum iustum fieri susceptorem sui coram Deo: quam aliam securitatem facit illi sanctus, nisi forsan dixerit, propitius sit tibi Deus? Dicis, sed qualiter iudicabit eum Deus secundùm opera sua, si sanctorum prece iuuabitur? Quia & hoc meruit dum uiueret sanctorum precibus scilicet adiuuari: quod mereri non posset ex propriis. Sic enim ait sanctus Dionysius. Ego, inquit, sacram scripturam sequens; noui, & unusquisq; habebit retributionem in futuro quam hic promeruit. Quòd autem orationes sanctorum prosint, siue in hoc seculo, siue in futuro post mortem, qui eisdem orationibus se indignos exhibuerunt, sacræ scripturæ non docent. Et subdit huius primam dignitatem, si humiliter subdiderit se precibus sanctorum, credens se posse iuuari ex eis: qui autem preces talium repulerit, ipse nunquàm inueniet eas sibi utiles post mortem: sicut nec hæretici obdurati Sic enim censetur eis indignus, sicut Christus docebat indignum, qui repulit
Act. 12. uerbum Dei, secundùm illud apostoli: quia iudicastis uos indignos uitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes. Hæc est enim prima indignitas, repellere scilicet orantis beneficium, uel docentis. Qui autem hoc admiserit, sentiet commodum cuiuscunque sit sortis. Vnde Enchiridii cap. 64. AVGVST. Non igitur ista, quæ pro
Aug. To. 3. cap. 110. 2. cor. 5. defunctis commendandis frequentat ecclesia, illi apostolico sunt aduersa, de quo dictum est. Omnes autem astabimus ante tribunal Christi ut referat vnusquisq; secundùm ea, quæ per corpus gesit, siue bonum: siue malum: quia & iã hoc metitum quisque cùm in corpore uiueret, comparauit, ut ei possint ista prodesse. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ecce vetus argumentum à dicto apostoli fecerunt hæretici ab apostolorum tempore, & sancti Dionysii, contra ecclesiasticas orationes pro defunctis; & dum semper eodem modo respondètur, catholicè semper ab hæreticis renouatur. Dicimus, cui prosunt suffragia pro defuncto, ipse hoc meruit bona fide in precibus supplicantum, quanuis nó omnino de bona uita: quia de quanto bene uixerunt, preces non mouerunt: sed quod peccatis non meruerunt, sanctorum suffragiis reparatur. Vnde sermone tertiæ partis de celebrate defunctorum
Aug To. 11. AVGVS. Orationibus uero sanctæ ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, ut cum eis misericordiùs agatur à domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum uniuersa obseruat ecclesia, ut pro eis, qui in corporis, & sanguinis Christi communione defuncti sunt, ad ipsum sacrificium commemorentur oreturq; pro illis, ac id offerri commemoretur. Cum uerò commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitat suffragari, pro quibus oratione Deo non inaniter allegantur? Hæc ille. AVCTOR. Quàm palam dixit Augustinus non esse dubitandum mortuos adiuuari, ut misericordius cum eis agatur à domino, quàm eorum peccata meruerunt? Et iterum. quis dubitet eis suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Si nulli debet esse dubium, quid securitatẽ petit mercator incredulus? At dicat mihi quam cautionẽ securitatis accepit Iudas Machabæus, cum tot drachmas argenti. 12. scilicet millia misit Hierosolymã, offerens ea ibi ut orarent specialiter pro peccatis mortuorum, eorum, qui de denariis idolorum habebant, A quibus lex prohibet? 2. Machabæorum. 12. Quibus tamen sine ulla securitate præter hoc, & fuerant circuncisi sacrificia profuerunt: sicut habet lib. de animæ naturæ ad reatum AVGVS. Non est, ut dicatur *Aug. To. 7.* eas, quas baptismus non abluit, sacrificia pro eis crebra mundabunt. Et infrà. Quæ quidẽ si adhiberi possent, procul dubio non baptizatis prodesse non possent. Sicut nec illa, quę de libro Machabæorum commemorauit sacrificia facta pro peccatoribus mortuis eis aliquid profuissent. Hæc ille. AVC. Pleni sunt libri sacri, & quantò priores in ecclesia, tantò pleniores de hac orationum fide à sanctis faciendarum in speciali pro uiuis & mortuis. Pro quibus impetrandis apud sanctos qui negligit, aut contemnit, arbitrans se sibi, & amicis suis sufficere ad orandum Deum, uicinior hic Deo sibi uidetur Iuda Machabęo, qui sacerdotes templi rogabat pro mortuis suis Deum habere propitium. Procul dubio dixit sanctus Dionysius suprà, per propriam culpam priuabitur consequutione petitionis imperitæ, & stultæ. Sed garrit adhuc quarto trialogi capitu. 38. Nunquid (inquiens) applicatio facta per Christum sit melior, quàm blasphema applicatio, quam fratres fingunt se illis personis, qui uolunt sibi dare pecuniam, applicare? Hæc Witcleff. AVCT. Immo melior, si non sit eadem, secundùm quòd Christus ipse dixit, Sine me nihil potestis fa- *Io. 15.* cere. Quotiens ergo fidelis orator applicat debite precem suam ad aliquod speciale, Christus caput hoc facit in mẽbro. & * Christo blas- **Christũ*
phemauit, qui applicationem istam fecit in mẽ
bro

bro. Sed si Christus applicat generalitatem nostram ad speciale, nonne melior est eius applicatio specialis, quàm nostra intercessio generalis? & quare ergo non nos debemus precem nostram conformare preci, & applicationi Christi, qui semper interpellat pro nobis applicatione speciali: qui & ipse docuit nos orare, Fiat uoluntas tua sicut in cælo & in terra? & prosequitur. Cùm beati instar Christi plùs ament populum, quàm personam priuatam, satis apparet mihi, quòd generalis oratio plus prosit ecclesiæ militanti, quàm fratrum oratio specialis. Hæc Witcleff. AVCTOR. Is est debitus amor communitatem præferre personæ: sed vnde succurritur communitati, nisi beneficio personali? Deus hunc modum condendo naturam hominis reddidit meliorem, & nunquid homo communis in comparatione creati entis est entitas specialis? & item non intulisset hominem communem mundo, nisi condendo hunc hominem. Priùs ergo beneficium creationis contulit vni, vt esset hominum multitudo creata, & Deus pater plùs dilexit ecclesiam quàm proprium filiũ, cui non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; sed priùs illum glorificauit, ut in illo, aperto cœlo glorificaret ecclesiam, ideò sublimat bonos reges in populis, bonos pastores in plebibus, dans eis copias gratiarum præ participibus suis, vt bene sit communitati plebis, quã diligit. Et ideò priùs ipsis rectoribus benefacit: ita priùs subuenit Christus, subueniunt & sancti eius vero uni defuncto in speciali, ut eius beneficium redundet paulatim in plures. Sicut priùs sanaui infirmum unum, quàm omnes: unum cæcum, quàm hominem omnem: ita quoque preces pro unoquoque reddi debent in specie tàm Christo, quàm eius sanctis, ut in eius solutione de pœnis, gloria sanctorum in cœlis, numerus intercessorum crescat interis. Sed quid si sit beatus, inquit, pro quo te obligas ad orandum: aut quanto magis si damnatus? In fide illa tunc oro, quæ dixit, quòd oratio non reuertetur ad me uacua, sicut nec imber descendens super optimam terram. Vnde tertia parte sermonum sermone. 39. de cathedra sancti Petri AVGVS. Illud vnusquisque uestrum agat, quod superiùs diximus: ut per orationes, per eleemosynas, per sacrificia, per oblationes & defunctis suis prosit, & ipsi sibi, ut si peccator est pro quo hoc agit, ælleuientur peccata eius, si autem sanctus est pro quo sacrificium Deo offert, in æternum cum sanctis mereatur. Hæc ille. AVCTOR. Sic ergo responsum sit demum ad illud Witcleff, si talis patronus sit in cœlo, uel in inferno: quia si iam sit in cœlo, adhuc non malè oratur, ut saltem accidẽ taliter magis mereatur esse cum sanctis. Si malis uel *temporibus pœnis traditus, uel æternis, ualebit ut alleuientur peccata eius ad gradum, quem præuidit Deus. De quo Enchiridij * capite. 63. AVGVST. Cùm sacrificia, siue altaris, siue quaruncunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro ualde bonis gratiarum actiones sunt, pro non ualde malis, propitiationes sunt: pro ualde malis & si iam nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque uiuorum, consolationes sunt: quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certè ut tolerabilior fiat * ipsi damnatio. Hæc ille. AVCT. Sic † ergo prosunt suffragia deuotorum patronis defunctis, siue iam damnatis, ut tu trucu lenter supponis, ad damnationem mitiorem, siue beatis ad gratiarum actionem Deo & congratulationem cum aliis sanctis, & non minus sunt istæ consolationes uiuorum. Cùm, quia si bi merentur ex his impendiis charitatis. Tùm, quia spe gaudent, ut prosint amicis. Et in hac spe, & affectu sancto prosunt amicis, tàm apud Deum, quàm apud sanctos. Ideò & orationis locum habet quæ specialiter pro charis nostris fienda requiritur: libro de cura pro mortuis agenda post principium AVGVSTINVS. Profectò prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnullis religio est, ut sepeliantur, nõ potest nulla esse, quando ubi sepeliantur, attenditur. Sed cum talia uiuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non uideo quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, ut dum recolunt ubi sunt posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud dominum adiuuando, & adorando commendant. Et infrà. Cũ itaque recolit animus, ubi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus, nomine martyris uenerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis, & precantis affectus. Qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eũ prodesse non dubium est iis, qui cùm in corpore uiderent, talia sibi post hãc uitam prodesse meruerunt. Verùm & si aliqua necessitas, uel humari corpora, uel in talibus locis humari nulla data facultate pmittat, nõ sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorũ, quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica defunctis societate etiã tacitis nominibus eorum sub generali cõmemoratione susçepit ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut filij, aut quicunq; cognati, aut amici, ab una eis perhibeantur pia matre cõmuni: si autem deessent istę supplicationes, quę fiũt certa fide,

*Temporalibus.

Aug. To. 3. *ca. 110.

*ipsa.

Aug. To. 4 cap. 4.

Mat. 6.

Esa. 55.

Aug. To. x.

Digitized by Google

ta fide,ac pietate pro mortuis,puto q̃ nihil pro
deſſet ſpiritibus eorum quamlibet in locis ſan-
ctis exanima corpora ponerentur. Hæc ille.
AVCTOR. Totus hic locus ait defuncto,quid
ipſi prodeſſet pluſquam vbilibet apud eccleſiã
martyrum ſepeliri,& dixit Auguſtinus,vt pro-
penſiori affectu cõmendetur ſepultus ille mar-
tyribus,quæ item commendatio , & iugis ora-
tio pro tali ſpiritu ſic defuncti prætermittenda
non eſt,quæ ſolet pro omnibus exerceri in ca-
tholicæ religionis ſocietate defunctis, & ſi a-
pud martyres ſepulti non ſunt, intantum , vt ſi
amici eorum,vel cognati defuerint,adhuc taci-
tis eorum nominibus, generali commemora-
tione eos commendat communis mater eccle-
ſia. Hic ergo uideris ſpecialibus amicis defun-
ctis memoriam requiſitam : & hunc eſſe opti-
mam,quando ſolùm ob defectum eius ad gene
ralem recurritur. Sic arguit Auguſtinus pro ta-
li defuncto non eſſe prætermittendam pro eo
recordationem, & commendationem tali ſan-
cto,vel Deo:quia & vbi amici defuerint, orat
generaliter pro eo mater eccleſia. Non.n. po-
teſt in ſpeciali & nominatim orare pro ſingu-
lis. Et inde patet neceſsitas ſpecialis precis, &
dignitas,quæ ſemper præeligitur in omni ora-
tione eccleſiæ:& poſt ſpecialem memoriam la-
bitur in generalem,ne omni prece fraudẽtur,
quanuis non fruantur tam bona, qui ſpecialis
precis nec portione gaudebant. Et ſubiicit ple-
cap 5. nam definitionem de precibus AVGVST. Cũ
ergo fidelis mater fidelis filii defuncti corpus
deſiderauit in baſilica matris poni : ſi quidem
credidit eius animam meritis martyrum adiuua
ri,hoc,q̃ ita credidit,ſupplicatio quædam fuit,
& hoc profuit,ſi quid profuit. Et q̃ ad idem ſe
pulchrum recurrit animo,& q̃ filium precibus
magis magisq; commendat, adiuuat defuncti
ſpiritum,non corporis mortui locus, ſed ex lo-
ci memoria vnius martyris affectus. Simul.n.&
quis,& cui commendatus ſit, nonnunquã infru-
ctuosè religioſam mentem precantis attingit.
Hæc ille. AVCT. Iam ſingulariter loquitur
q̃ in prece mentem precantis ſimul attingit
quis commendetur,ut filius,& cui ſcilicet ſan-
cto, quia quòd credidit eius animam meritis
martyris adiuuari , ſupplicatio quædam fuit &
hoc profuit,ſi quod profuit : & quod filiũ ſuũ
ſanctis precibus magis commendauit currens
ad ſepulchrum. Votum hoc à generali recedit :
& repetit ſpeciale,quòd pro iſto filio hunc ſan-
ctum exorat,q̃ ad hoc ſepulchrum currit,quòd
meritis huius ſancti animam filii credidit ad-
iuuari:& hoc,inquit, profuit, ſi quid profuit :
quia non infructuosè religioſam mentem pre-
cantis attingit ſimul quis,& cui commendatus

A ſit. Et iterum obiicit ibi Witcleff. In iſta ergo
infidelitate videtur mihi, quòd fratres damna- *Obiectio.*
runt(quantum in eis eſt) Chriſtum, & omnes
ciues cęleſtes,& per conſequens totam militan
tem eccleſiam:quæ plus appretiatur orationem
dominicam,quàm iſtas ſpeciales orationes, &
friuolas à fratribus adinuentas. Hæc ille. AV-
5 CTOR. Hæc † forma orationis dominicæ eſt *Reſponſio Orationis dominicæ forma certa eſt.*
pro parte catholica,& in pluribus ſpecialis con
tra tuam hæreſim de prece generali : quia ipſa
tota diſponitur per ſeptem petitiones tam ſpe-
ciales,ut quælibet rem ſuam diſtinctè includat
à re & ratione propinqua alterius, uelut Augu
ſtinus,& Cyprianus, & ſinguli patres eam ex-
ponentes affirmant. Aliud. n. diſtinctè petit
orans ſanctificari nomen domini. Aliud poſtu
lans panem ſuum quotidianum hodie ſibi dari,
Aliud petens ſibi dimitti debita ſua,ſicut & ip-
ſe dimittit debitoribus ſuis. Aliud cùm petit
B voluntatem Dei fieri in terra ut in cœlo.
Aliud deprecans ſe non intentationem in-
duci, ſed liberari à malo. Alioquin ſi non ua-
lerent præcipuæ hæ ſpeciales interceſsiones,
& petitiones in oratione dominica, meliùs ora
remus dimiſsis illis ſpecialibus,dicendo : Pater
omnium benè fac omnibus. Simul & in ipſa o-
ratione videri poteſt qualiter ad ſpecialia ten-
dit quantum potuit,& oratio tam generalis in
omnibus rebus & precatoribus vniuerſis appli
cat ſpecialem precem trahendo à generalitate
loci,dicens. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo , &
in terra : non dixit, ſicut in cœlo & vbique.
Item ad tempus,vt, Panem noſtrum quotidia-
num da nobis hodie. Non dixit, quotidie. Et
quod dixit, ne nos inducas &c. ſed libera nos à
malo ſpecialiùs orat pro Chriſtianis,quàm pro
perfidis:ſpecialiùs item pro parentibus, & ami
cis,& uicinis,quàm pro vniuerſis : ſicut latitu-
C do ipſa poſtulat charitatis. Quis ergo ſano
cerebro non tales ſpeciales, generalibus ante-
ferret? Cum in omni neceſsitate ſpeciali tenea-
mur ex fide hanc orationem generalem ſpecia
liter applicare:ſicut Chriſtus fecit in ſuſcitatio
ne Lazari , in paſsione ſua,& alibi. Et in ipſa
item prece dominica tres petitiones exponun-
tur eſſe generales pro hoc ſeculo,& futuro:qua
tuor autem reliquæ valent ſpecialiter pro hac
uita. Vnde ſermone ſecundo ſecundæ partis
AVGVS. Tres petitiones iſtæ ſunt propter ui-
tam æternam:ſemper enim ſanctificatum in no
bis debet eſſe nomen Dei:ſemper regnum eius *Aug. To.x Vide etiam Aug. To.4 in 2.libr. de ſer. domini in monte.*
eſſe debemus ; ſemper voluntatem eius fa-
cere debemus. Iam ab hoc articulo, quæ ora-
mus ad præſentis uitæ pertinent neceſsitatem.
Panis quotidianus non niſi in hac uita eſt ne-
ceſſarius:debita noſtra nobis in hac uita dimit-

ti neceſſarium eſt: nam cùm ad illã venerimus, debita finierimus, In hac terra tentatio eſt, In hac periculosè nauigatur. Sequitur. Cùm autem facti fuerimus æquales angelis Dei, abſit ut dicamus, abſit ut rogemus Deum, ut dimittat debita noſtra, quæ nulla erunt. Hæc ille. AVCT. His ergo huius terræ ſpecialibus precibus orationis dominicæ nulla generalitas deroget, ſed nec ſpecialiſsime eius applicationi, cũ ſpeciales caſus occurrant, cùm ideo omni die ſpecialem precem & applicationem Chriſtus edocuit dicens, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. i. in hoc die. Item arguunt Witcleuiſtæ per uiam charitatis in libello porrecto ad parlamentum regis Ricardi ſecundi, concluſione. 7.

Obiectio altera.

6 Speciales † orationes pro animabus mortuorũ factæ in eccleſia noſtra præferentes unum per nomen pluſquam alium eſt falſum fundamentũ eleemoſynæ, ſuper quod omnes domus eleemoſynarum Angliæ nequiter ſunt fundatæ. Iſta cõcluſio probatur per hoc, quod oratio meritoria & alicuius ualoris eſt, & deberet eſſe opus procedens ab alta charitate: & perfecta charitas excipit nullam perſonam: quia per eam diligis proximum tuum, ſicut teipſum, quapropter appareret nobis, quòd donum boni temporalis collatum ſacerdotibus, & eleemoſynarum domibus, & ſpeciale conſilium ſpecialis orationis, non eſt longe à ſimonia. Hæc Witcleuiſtæ. AVCT. Induantur confuſione, ſecundum pſalmiſtam, pro tam maligna concluſione, non tàm contra nos modernos, quàm contra Dei ſanctos ſophiſticè practizata. Eliam nunquid tangit, quia ſpecialẽ orationem fecit pro filio mulieris hoſpitæ, præferens eum per nomen pluſquàm alium aliquẽ tunc temporis, inquiens. Domine Deus meus, etiam ne uiduam, apud quam utcunque ſuſtentor, afflixiſti, ut interficeres filium eius? Et tunc ſubiunxit. Reuertatur oro anima pueri. 3. Regum. 17. Ecce ſi hoc factum ſancti uiri ſapuit ſimoniam. Sicut eſt dictum ſancti Pauli, debet in ſpe qui arat arare: & qui triturat in ſpe fructus percipiendi. Si nos uobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra metamus? primæ Corinth. 9. An peccauit Paulus faciens contra charitatem, quæ nullum excipit, cùm re, & nomine primò intrauit ad patrem Publij febribus & dyſenteria tunc vexatum: & cum oraſſet, ſpecialiter impoſuit ei manus, & ſanauit eum? Ac demum omnes qui in inſula infirmitates habebant, generali cura ſanauit. Act. 28. Subiecitque. Qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus impoſuerunt quæ neceſſaria erant. Nunquid hoc factum Pauli ſic orantis in ſpeciali priuſquàm in generali, & recipientis ſubſidium corporeum poſt hãc precẽ, & curam, ſapuit ſimoniam? & an ſit etiam contra ordinem charitatis, qui ita ad uiuos, & ad mortuos eſt ſeruandus? Docuit Apoſtolus Timotheum prim ò omnium facere obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, ex nomine pro regibus, & iis, qui in ſublimitate conſtituti ſunt. Nouerint igitur pii Chriſtiani ipſam charitatem eſſe ordinatam, ita ut cum nullum excludat, aliquem alicui præponit. Ex ipſa, nanque charitate, qua teneor diligere generaliter quoſque propter Deum, teneor diligere Deum pluſquàm omnes. Ex hominibus, plus meipſum. De proximis, plus parentes, poſt parentes, plùs domeſticos. Inimicos quoque diligam, plùs tamen amicos. Vnde ad illud, ordinate in me charitatem: de uerbis domini ſermone. 12. AVGVSTINVS. Quid eſt ordinate in me charitatem? Facite gradus, & quod cuique debetur, reſtituite. Nolite anteriora poſterioribus ſubdere. Amate parentes, ſed præponite Deum parentibus. Hæc ille AVCTOR. Ecce in ipſa charitate eſt ordo: & faciendi ſunt gradus, ita ut plus, & affectuoſiùs hunc amem, quàm illum: ſpecialiter & ex nomine Deum preferendo parentibus, etiam illis ſpecialem charitatem impendendo, quia eſt ſpeciale charitatis præceptum, Honora parentes. Ergo ſi iuxta charitatem honorabo ſpeciali honore parentes: cur non ſpeciali oratione honorabo parentes, ſiue mortuos, ſiue uiuos? omnibus ergo ſuis paſtor prouidere tenebitur ſed ſpecialiter, ex nomine primò domeſticis: Si quis ſuorum, inquit, Apoſtolus domeſticorum curam non habet, fidem negat & eſt infideli deterior, primæ Timoth. 5. Et iterum. Operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Ad Galath. 6. Et ille idem ait omnia ueſtra in charitate fiant. Sicut ergo ex charitate operamur bonum ad omnes, ita ex charitate debemus in ſingulari præferre domeſticos: magis ergo ac magis domeſticos. Vbi in expoſitione epiſtolæ ad Galath. AMBROSIVS. Tempus enim idcirco conceditur uitæ ut iam iuſtè uerſemur exemplum dantes gentibus, maxime autem ad domeſticos fidei: uerum eſt quia faciliores & propenſiores in bono circa fratres eſſe debemus. Hæc ille. AVCTOR. Hæc eſt lex charitatis obſeruata ſemper eccleſiæ nullumexcludere, ſed quenquàm præferre: quam præferentiam, qui dimittit, audeo dicere charitatem ipſam amiſit: quia charitas ſi eſt, ordinata eſt, & habet prius & poſterius, maius & minus: quo contra quàm plane dicunt Witcleuiſtæ erronei in præfato libello corollarium. Oratio, procedẽs ex charitate pfecta amplexaretur in generali omnes illos, quos Deus vult habere ſaluatos, & dimit-

Probatio.

Pſal. 108. Reſponſio.

3. Reg. 17.

1. Cor. 9.

Act. 28.

1. Tim. 2.

1. Tim. 5.

Gal. 6.

& dimitter et usitatam* mercandisam pro specialibus orationibus. Hæc Witcleuistæ. AVCTOR. Hæc in terminis suæ primæ intentionis est planè hæretica tam pro Christo, qui propter orationem generalem, quam fecit morien do pro singulis in genere, specialem orationem pro crucifixoribus non dimisit. Et Paulus orationem generalem pro omnibus hominibus fieri iussit, sed submisit statim orationem specialem pro regibus: ita ecclesię forma iubet in hūc vsq; diem specialem orationem præponi, & tandem subsequi generalem. Planiùs ergo contra scripturas nunquàm amplexantes omnes occursarunt hæretici. Audeo dicere, qui non specialiùs, & magis orat pro parentibus, quàm amplexans in generali cunctos saluandos, ipse maledictionem specialem incurrit, quia specialiter dicitur, Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem suam: & dicet omnis populus, Amen. Deut. 27.

De sanctis orandis.

Titu. XII.

¶QVOD APVD DEVM, ET sanctos satisfaciant amici defuncti, orando pro eo, ut specialiter adiuuetur. Et quod sancti sint orandi. Ca. CVIII.

SVMMA.

1 *Cathari hæretici, antiqui, & quomodo ab his rapuit Witcleff, quòd sancti non sint orandi.*
2 *Vigilantius hæreticus de semine conuenarum natus. Et unde conuenæ dicti.*
3 *Valdenses hæretici.*
4 *Errantes quòd quærunt sibi socios, quos regnantes refugiunt.*
5 *Guillelmi Sartoris propositiones hæreticæ circa orationem, & earum confutatio.*
6 *Chrysostomus quomodo humili prece rogauit non sanctum uirum, sed peccatorem notorium pœnitere de lapsu.*

A VID canitur dulciùs, quàm per ora Christi fidelium in vniuerso orbe tympanizat mater ecclesia, dicens: Laudate dominum in sanctis eius? quo cōtra hostis omnium sanctorum Witcleff suffragia viuorum despiciens ausu nimio debacchatur in sanctos, eos orare prohibens, festiuitates eorum & honores quoslibet interdicens, ter damnati trialogi. capi. 30. Multis uidetur, q̄ quando singulariter oratio directa fuit ad illam personam mediam pro adiutorio spirituali, tunc plùs profuit, & creuit ecclesia, quàm fecit modò multis intercessoribus adinuentis. Hęc Witcleff. AVCTOR. Primo loco interrogādus esset, cur igitur ipse orat sanctos, ut suprà cap. proximo demonstraui, nisi ut magister non solùm erroris unius, sed gemini, & sibi contrarius appareret, non talis, qui ut dixit, facta sunt: sed de iis planè, qui dicunt, & nō faciunt. Quid mirum de eo, qui tot contradicē tiū errores amplectitur? Præter † enim Eliphaz in libro Iob figurantem hæreticum, qui orationem faciendam ibi sanctis deridet, sicut dicetur infrà, ab antiquis Catharis rapit hanc hæresim uelut libro hæresum scribit GVIDO CARMELITA. Malè acquisita non restituunt, nec implorant auxilium beatæ uirginis, sanctorum, aut angelorum. Hæc ille. AVCTOR. Et †Gallias Vigilantius hac ipsa hæresi maculauit uelut in epistola ad Riparium, & Desiderium contra blasphemias eius ait HIERONY. Dicis in libello tuo, q̄ dum uiuimus, mutuò pro nobis orare possumus: Postquàm autem mortui fuerimus, nulliùs sit pro alio exaudienda oratio, præsertim cùm martyres ultionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare nequiuerint. Hæc ille. AVCT. Describit autem patriam, ex qua ortum habebat iste Vigilantius, dicens eum natum de semine Conuenarum sub Pyreneis iugis, ubi superius HIER. Nimirum* respondit generi suo, ut qui de latronum, & conuenarum natus est semine: quos consul Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans, de Pyreneis iugis deposuit, & in oppidum congregauit. Vnde & Conuenarum urbs nomen accepit. Hucusque latrocinetur contra ecclesiam Dei, & de Vectonibus * Arua tis, Celtiberisque descendens, incurset Galliarum ecclesias, portetque nequaquam uexillum *crucis, sed insigne diaboli. Fecit hoc idem Pompeius etiam in orientis partibus, ut Cilicibus, & Isauris Piratis, latronibusque, superatis, sui nominis inter Ciliciam & Isauriam conderet ciuitatem. Hæc ille. AVCT. Et infrà censet

Psal. 150.
Gen. 1.
Matt. 7.
Cathari.
Guido Carmelita.
Hier. To. 2 non longè a principio epistola.
respōdet
Conuenæ.
Arreba cis siuè Aruernis ut alibi scribitur.
Christi.

Digitized by Google

set ipsum errorem suum ab antiquo hæretico dixisse Basilide. HIERON. Quid necesse est enim in manus sumere, quod ecclesia non recipit? Nisi fortè balsamum mihi, & Barbelum, & thesaurum Manichæi, & ridiculum nomen Leusiboræ proferas. Et quia ad radices Pyrenei habitas, vicinusque es Hiberiæ Basilidis antiquissimi hæretici, & imperitæ scientiæ, incredibilia portentia prosequeris, & proponis, quod totius orbis auctoritate damnatur. Hæc ille. AVCTOR. Adhuc hæretici quidam tempore sancti Bernardi hanc impiam herbam rigare curabant, vt arida facere apud mundum nostrum suffragia beatorum. Vnde in expositione sua super cantica Homil. 66. BERNAR. Irrident nos, ꝙ baptizamus infantes, quòd sanctorum suffragia postulamus, in omni genere hominum atq; in utroque sexu festinant proscribere Christum in adultis, in paruulis, in viuis, & mortuis. Hinc quidem infantes ex impossibilitate naturæ, inde verò adultos ex difficultate continentiæ. Porrò mortuos viuentium fraudantes auxiliis, viuentes nihilominus sanctorum, qui decesserunt suffragiis spoliantes. Hæc ille. AVCTOR. Putassem autem si non dixisset ibi Bernardus eorum principem innominatum, ipsos esse Valdenses † qui item precibus sanctorum seipsos negando fecerunt indignos, prout scribit de eis libro primo sui quatripartiti ALANVS. Dicunt hæretici orationes sanctorum nõ prodesse viuis. Immo probare contendunt, ꝙ sancti non orant pro viuis &c. Hæc ille. AVCTOR. Et in libro hæresum de Valdensium hęresi. 16. GVIDO CARMELITA. Dicunt, ꝙ sancti in cœlo non audiũt orationes nostras nec pro nobis orant, nec ipsi sunt implorandi. Hæc ille. AVCT. Sed, quãtum opinor, isti sunt publici illi hæretici, qui de prouinciis Galliæ tempore regis Henrici, qui eos candente claue signauit, serpebant in Angliam, quia, vt Henricus Huntingdoñ. Chronicarius refert, vt Bernardus iam dixit, asserebant paruulos non baptizandos, donec ad intelligibilem peruenirent ætatem, non orãdum pro mortuis, nec sanctorum suffragia expetenda, nuptias damnant, purgatorium non credunt, necdum aruit hedera, quæ lumen cœli Christianis inuidit: eousque, vt per quendam, cui se opponit in quadam epistola venerabilis Hildebertus Cenomanen. quę incipit. In regno quidem nullus, excidendã palmitem mittas ad Witcleff. HILDEBERTVS. In † regno quidem nullus, in errore autem omnis homo sibi consortem quærit. Quod utique ideo fit, quia cuilibet inuẽtioni hominum consensu multitudinis auctoritas accedit. In ortu suo Arriana suffocaretur impietas, nisi tu-

Hier. Te. 2

Bernar.

Alanus

Valdenses. Guido car.

Hildeber. Errantes non regnantes socium petunt.

tores, qui natam educarent, inueniret. Donat schisma perpetuò premeretur silentio, si personam infecisset, non turbam. Tu quoque tãquã doleas ablatione suppressam Vigilantii peruersitatem suscitare eam perhiberis, & tibi socios adhibere, quorum cultu plantatio, quam non plantauit pater cęlestis, sicca dudum reuiresçat. Ais enim (vt aiunt) quid in ista geratur uita sanctorum animas ignorare, atque otiosas ideo esse litanias, quibus oramus ut pro nobis orẽt sancti, quia nec audiunt nos, nec norunt, quid agatur apud nos. Hæc ille. AVC. Ibi tangit Witcle uistas nostros ad regulam eorum loquendi, cũ dicit: Quibus oramus, vt pro nobis orent sancti quia concedunt interdum orandam esse litaniã & sanctos oraturos pro nobis, non tamen orandos esse sanctos orare pro nobis: ita vt aliud sit dicere, Sancta Maria ora pro nobis: & Sancta Maria oro te, ora pro nobis. Non autem oramus, quia hoc esset committere idololatriam. Vnde † Guilhelmi cognomento Sartoris damnati Londini Anno Dñi Millesimo. CCCC. XXII. Prima conclusio erat ista: Omnis oratio, quæ est petitio alicuius doni super naturalis, uel gratuiti, soli Deo est dirigenda. Secunda; Oratio soli Deo dirigenda est. Tertia, Orare aliquam creaturam, est committere idololatriam. Quarta, Fideles nunquam dirigerent orationes suas ad Deum sub ratione humanitatis, sed solùm sub ratione deitatis. Hæc Guilhelmus Witcleuista. AVCT. Ergo Paulus apostolus erat idololatra, qui ait ad Roma. 15. Obsecro uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum, & charitatem spiritus sancti, vt sollicitudinem impertiamini in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa. Ecce non solùm instat, ut orent pro se, sed orationi adiurationem accumulat, contestans eos per dominum Iesum Christum, & per spiritus sancti charitatem obsecrãs eos imperti ri sibi sollicitudinem in orationibus pro se, deo. Quid est ergo obsecrare eos, aut quid minus, quàm eos orare pro se? Hic respondet sophisma facturus cum apostolo, quòd orare non dixit, sed obsecrare: quod potest æqualis, aut socius ad comparem suum dicere modo hortantis aut ad orandum excitãtis, uel monẽtis. Quasi omnis orans, & solus, inferiorem se redderet exorãdo, nõ autem rogans, obsecrans, aut supplicans. Quo cõtra de Christo loquẽs * libro collationis cum Ariano, Pascẽtio, coram Laurẽtio iudice, uersus finem AVGVSTINVS. Si æqualitas nõ est, nõ auderet inferior dicere superiori. Omnia mea tua sunt, & tua omnia mea. nec auderet dicere, volo & vbi ego sum, sint, & isti mecum. Non, inquam, diceret uolo,

Matt. 15.

Guilhelmi sartoris propositiones hæreticæ.

*habetur inter epistolas 10. 2. ep. 178 Aug. Lo 15. Io. 17.

sed

sed diceret supplico, id est, rogo. Hæc ille. AVCTOR. Hoc ergo si diceret supplicans, rogo, inferiorem Deo Christum argueret: qualiter ergo non obsecro, precor, uel supplico? Et de eodem Christo dixit Apostolus, quòd in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui saluum illum posset à morte facere, cum clamore ualido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Ad Hebræ. 5. Hic preces & supplicationes Deo facit Christus, & istæ erant orationes. Vnde ut omnis ihac parte uerbi difficultas abesset, Ambrosius hanc obsecrationem Apostoli orationem exponit, super eum locum in expositione ad Romanos. AMBROSIVS. De hinc orat, ut adiuuetur in orationibus, ut euaderet manus Iudæorum infidelium, non quia ipse minus mereatur, sed ordinem sequitur: ut ab ecclesia fiat oratio pro rectore suo. Multi enim* in vnum dum congregantur, unanimes fiunt magni, & multorum preces impossibile est ut non impetrent. Hæc ille. AVCTOR. Ergo Apostolus Paulus orat ecclesiam Romanorum pro se orare: ordinem sequens antiquum, ut ecclesia pro rectore suo peroret. Hi creaturæ erant, nec omnes sancti, & iusti, ut humanitas Christi, aut ut beati in patria, sed peccatores longè ifra merita sancti Pauli: sicut dixit Ambrosius. Non quia ipse minus mereatur: sed quia multorum preces impossibile est ut nõ impetrent, ideo orat eos vt orent pro rectore. Et in annotationum libro super eundem locum. HIERONIMVS. Rogat ut pro se instanter oret ecclesia, quia nouit multùm ualere preces in commune multorum: Iacobo enim occiso, Petrus fratrum precibus de carcere liberatur, quia non tàm sibi, quàm illi præstiterunt beneficium, scilicet vt per eius possent doctrinam firmari. Hæc ille. AVCTOR. Et iste sanctus pater obsecrationem Pauli in rogationem commutat, nè tu iussionem, aut imperium exponeres potestatis. Qualiter idem Apostolus alibi obsecrat eosdem Romanos, dicens: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem. Vbi in expositione Remigius, Ac si diceret, non per potentiam magisterialem uobis impero, qua sum uester magister, & Apostolus, sed deprecor, ac obsecro, quasi socius: quapropter & fratres eos appellat, non carne, sed fide. Hæc ille. AVCT. Humiliter igitur fideles orat Apostolus quando eos obsecrat. Sicut item fecit prima Timoth. 2. Obsecro primo omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, & pro regibus, & pro omnibus, qui

Mat. 5.

Amb. To. 5

*minimi dum congregãtur

Hie. To. 9. Act. 12.

Ro. 12.

Remigius.

A in sublimitate constituti sunt. Et ad Hebr. ultimo. Orate pro nobis. Confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus in omnibus, bene uolentes conuersari. Amplius autem deprecor uos, quo celeriùs restituar uobis. Non sufficit ei dicere, Orate pro nobis, nisi precem adderet super precem, inquiens. Amplius autem deprecor uos hoc facere. Orat ergo, vt orent, non monens simpliciter, nec instans per imperium. Vbi in expositione HAYMO. Voluntatis quidem meæ est uenire: ideoque attentè deprecor uos pro me orare, ut cito desiderium meum impleatur uenie di ad uos. Et notandum quia primò postulat ab eis orationis suffragium, ac deinde non simpliciter, sed tota intentione, ac omni prisus studio piam orationem pro eis ad dominum B fundit, inquiens, Deus autem pacis. Hæc ille. AVCTOR. Et hunc morem Apostoli consecuti patres ecclesiæ confratres secum in præsenti carne uiuentes orant humiliter ut pro se orent, ut in præfatione secunda HIERONIMVS. Tunc te deprecor Desideri mi charissime, vt qui tantùm opus me subire fecisti, & à Genesi exordium capere, orationibus iuues, quo possim eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in latinum eos transferre sermonem. Hæc ille. AVCTOR. Planè non tantùm excitat, sed precatur orationibus eius in translatione iuuari. Et in lib. 1. registri, epistola ad Ioannem Cõstantinopolitanum, Eulogium Alexandrinũ, Antiochenũ Ioannem Hierosolymitanum, & Anastasium, GREGORIVS. Frater sanctissime, per uenturum iudicem rogo, per multorum millium angelorum frequentiam, C per ecclesiam primitiuorum, qui scripti sunt in cœlis, sub hoc pastoralis curæ onere lassescentem, orationis tuæ intercessione me adiua, ne susceptа me pondera ultra uires præmant. Memor uerò, quòd scriptum est, orate pro inuicem, ut saluemini: ẽt impendo qđ peto, sed recipiam quod impẽdo: dum.n. nos uobis per oões opem coniungimus, quasi ambulantes per lubricum uicissim uobis manum tenemus. Fitque ex magna prouisione charitatis, ut eò singulorum robustiùs charitas perfigatur, quò firmius alter in altero innititur. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quia dixit Guillelmus orare actum esse latriæ: ideo soli Deo à fidelibus dirigendum, hic uenturum iudicem commemorat, & per eum hominem purum rogat orationis suæ se intercessione iuuare: & ipse item uices reddens, impendit eis quod petit, scilicet, orationem suam, ut quod impendit recipiat. Et iterum eodem libro primo, epistola quarta, ad Ioannem Constanti-

Heb. 16.

Haymo.

Gre. To. 1.

Digitized by Google

Gre.To.2. popolitanum GREGORIVS. Quia uetustam nauem, uehementerque confractam indignus ego infirmusque suscepi: undique enim fluctus intrant, & quotidiana ac valida tempestate cassatæ, putridæ naufragium tabulæ sonant, per omnipotentem dominum rogo, vt in hoc mihi periculo orationis tuæ manum porrigas, quia & tantò enixiùs potestis exorare, & quantò & à confusione tribulationum, quas in hac terra patimur, longiùs statis. Hæc ille. AVCTOR. Gre.To.1. Et in fine librorum pastoralium GREGOR. In huius quæso uitæ naufragio, orationis tuæ me tabula sustine, ut quia pondus proprium deprimit, tui meriti manus leuet. Hæc ille. AVCTOR. Mirum ergo, quomodo posset uenire in mentem hominis Christiani, quòd orare creaturam, quantacunque polleat sanctitate, sit idololatria, cùm ab initio populi Dei sancti uiri orabant conciues suos attendere legi Dei, orabant eos piè facere, orabant benefacere: quid impedit nè orent eos pro se orare? Nunquid malè fecit sanctus pater Chrysostomus, quando tam humili prece rogauit, non iam sanctum uirum, sed peccatorem notorium pœnitere de lapsu? libro quem ad eum edidit de Reparatione lapsi, uersus finem. CHRYSOSTOMVS. 6 Curre † itaque quæso te & obsecro charissime, & per ista te merita, quæ prius quæsieras, exoro, ac per illã libertatem, quam prius regibus obtestor, ut sic te iterum in illum cernam uirtutum verticem conscendentem, & in isto rursus pœnitentiæ labore & robore solidatum. Parce mihi amanti te. Parce omnibus, qui pro te scandalizantur, & pro tuo lapsu labuntur. Parce cunctis, qui pro tua desperatione desperãt, nec putant se uia virtutum incedere, si te ad eã rediisse non uideant. Respice quæso & quantus nunc mœror omnium sanctorum fratrum habeat corda: & quanta lætitia, atque exultatio incredulis fiat: quanta desidiosis adolescentibus de te decantetur fabula: quantaque eis ad præcipitia luxuriæ de te crescat auctoritas. Qd. C si redeas denuò ad illam priorem uirtutum uiam, omnia hæc uertentur in contrarium. Hæc ille. AVCTOR. Pius iste pater quanto affectu præcatur? orat, obsecrat peccatorem, vt reuertatur ad veniam: nec orat tantùm, sed, ut suprà fecit Gregorius, obtestatur per antiqua merita, & vt reuertatur, adiurat. Oratio uerò ista non pro re leui processit & commodo secularí, sed erat petitio (ut tu diffinis) alicuius doni supernaturalis, uel gratuiti: nullum enim esset magis cuiquam donum gratuitum, quàm uia uirtutum rursus incedere, & in contrarium uertere omnes occasiones malorum. Et in exordio libri, dixit iste sanctus præcari uelle ad eundem effectum omnes sanctos, & amicos eius secum lugere, & orare, dicens CHRYSOSTO. Et quidem mulier illa, quæ in euangelio drachmam, quam perdiderat, inuenit: conuocauit vicinas, & amicas, ut congratulentur sibi. Ego autem conuocabo omnes amicos meos tuosque, ac vicinos nostros, & deprecabor eos uenire, nõ ut gaudeant, sed ut lugeant mecum, & ingentem planctum, sublatis in cælum unà mecum vocibus, reddant. Dicam ad eosdem, Vlulate mecum ò amici, & plangite: profundite mecum fontes fletuum, & producite fontes lachrymarum: non quia auri pondus immensum, nec argenti talenta innumera amisi de manibus meis: non quia gemmarum fila pretiosa perdiderim: sed quia horum omnium carior & omni auro, omnique gemma pretiosior amicus noster, qui unà nobiscum uitæ huius pelagus, & mare hoc magnum & spatiosum nauigabat, nescio quomodo lapsus, usque in ipsum fertur perditionis profundum. Hæc ille. B AVCT. Qui peccatorem orauit pro suo remedio pœnitere, iam omnes amicos sanctos, & vicinos suos uocat ad lugendum secum, & orare communiter pro conuersione eiusdem. Videant omnes gentes, si creaturæ non sunt orandæ pro spiritualibus bonis à Deo quidem vltimatè petendis, sed sanctorum intercessionibus mediis impetrandis. Sapiens etiam scripturarum AVGVSTIN. sanctum Paulinum duxit Aug.To.3 affectuosè orandum, epistola ad eum inter epistolas. 16. dicens: Tu autem legis, mi sancte Pauline, non te ita rapiant, quæ per nostram infirmitatem ueritas loquitur, vt ea, quæ ipse loquor, minus diligenter aduertas, ne dum auidius hauris bona recta, quæ data ministro, non ores pro peccatis, & erratibus, quæ ipse committo. Et infrà. Hæc ut ex animo semper confitear, meumque cor à lingua non dissonet, ora pro me frater, ora obsecro, vt non laudari uolens, sed laudans in vocem domi- num, & ab inimicis meis saluus ero. Hæc Psal.17. ille.

¶QVOD CHRISTVS SECVNDVM quòd homo est vt refugium nostrum orandus à singulis: sine quo nulla uenit salus à Deo. Ca. CIX.

SVMMA.

1 *Christus quòd sit aduocatus hominum & mediator.*

2 *Christi ante aduentum, quomodo eramus intra Dei præsentiam per naturam, sed extra præsentiam*

eius

eius quo ad gratiam.

2 *Christus, quòd sit orandus humanitus, & interpellandus, contra Witcleff, & Guillelmum sartorem.*

4 *Columbæ, quare super aquas resideant.*

5 *Ecclesia docetur per pulchram allegoriam directè contra latrantes hæreticos, dicentes non esse orandam Christi humanitatem, neque sanctos.*

6 *Deus uerbum, quomodo per humanitatem suam homines rogat homo factus, & per apostolos & sanctos.*

PRAETENDITVR occasio dehonorationis Christi, si sancti eius orentur in terris, prædicto cap. 33. Mouet (inquit) quòd mês uiatorum ex multitudine beatorum, quos orat, dispergitur: & affectio à Christo laxatur, eò quòd tantùm est finita, & per consequens remittitur cũ sic in plurimos sit dispersa. Hæc Witcleff. AVCTOR. Timet ecce creatæ affectionis remissionem à Christo, si uiator alium ab eo orauerit. Sic proterui Iudæi remissionem diuini honoris timendam finxerunt, si Christus sicut Deus peccata dimitteret: quis (inquiũt) est hic, qui loquitur blasphemias? quis potest peccata dimittere nisi solus Deus? Lucæ. 5. Iniustè timent, & sub hoc fuco diuinum miraculum euacuare conantur, & tractare calumnias. Vnde libro 5. super Lucam. cap. 2. AMBROSIVS. Spectant surgentem increduli, mirantur abeuntem, & diuini operis miracula malunt timere, quàm credere. Nam si credidissent, non timuissent utique, sed dilexissent: perfecta enim dilectio timorem excludit foras. Et ideo isti quia non diligebant, calumniantur. Calumniantibus autem dixit: quid cogitatis mala in cordibus uestris? Hęc ille. AVCTOR. Noli timere mi Witcleff, sed crede, quia enim non credis, times, & in Christi sanctos struis calumnias, uocans eos riuos turbidos, siue scurras: sed & timeo, quòd sic timẽs non diligis, quia perfecta dilectio foras mittit timorẽ. Imò dices, diligo, sed sub Christo. Qualiter sub Christo sanctos diligis, nisi ex multitudine tanta sanctorum, tua dispergatur affectio, & à Christo laxetur, eò quòd est tantùm finita, & per consequens remittitur, cùm sit in plurimos sic dispersa? Si ualeat ratiuncula de affectione orandi, plus ualeret de dilectione, quæ est affectio pro se primò. Et tunc contra se dedit Deus præceptum de dilectione proximi: & amplius contra se, & proximum de dilectione inimici: quia ex tanta multitudine dilectorum dispergetur affectio uiatoris, & remittetur à Christo. Qualiter etiam non remittitur affectio erga honorem Dei, si item iubeat honorare parentes, & tamen est præceptum. Et honorabo reges & presbyteros: iuxta Apostolum. Nunquid ex tanta multitudine honoratorum remittetur affectio honoris Dei cùm sit finita? Et honor intrinsecus prius est affectio, quàm oratio in natura, quæ tantùm deforis dicitur esse talis. Nec audis Christum magnum metaphysicum dicere, Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat & id, quod deforis est, mundum? Quod nunc attinet, dilige sanctos, & orabis: mundes affectionem à detestatione sanctorum, & oratio erit munda. Reuera ratio ista faceret, nec Christum dominum nostrum fore orandum quantum Christus est, quia Christus item cum Deo homo est, quomodo ergo non remittetur affectio à Deo ad hominem sic dispersa? Omnes eius argutiæ factæ contra sanctos nè orẽtur, pari uirtute militant contra Christum, nè ipse oretur secundum hominem: sed solus Deus est paratissimus ad omnes secundùm essentiam, præsentiam, & potentiam, & quia nec Christus homo iuuat aliquem, nisi prius imperaretur à Deo, & quia in comparatione Dei qui est fons, Christus homo est turbidus riuus, & scabellum pedum eius, & quia Deus misericordiæ infinitæ, ideo stultus, qui alium quæreret mediatorem: Et sic fides mediatoris Dei & hominum nisi citra Deum mediatio ualeat, statim uacat periculis. Nam quod est aliud officium aduocati, quàm coram iudice perorare pro miseris? Quod aliud mediatoris officium, quàm foris extra dominium interuenire pro reis? Sic † Christus est aduocatus hominum, & taliter mediator. Vnde super hunc textum Hebræ. 1. Et cùm iterum introduxit primogenitum in orbem terræ. In expositione, AMBROSIVS. Foris eramus à Deo, ut sicut qui sunt extra regales aulas in uinculis colligati, & qui habent apud regem pro culpis offensam, huiusmodi quippe regali aula foris excluſi sunt. Qui uoluerit enim istis ueniam impetrare, non primum istos in aulam regis introducit, sed ipse foras egreditur. Ibique in eis miscet sermocinandi negotium, usque dum eos correctos reddat, & dignos efficiat, qui regis uultui repræsentari mereantur. Sic ergo Christus effecit. Egressus quippe ad nos, hoc est, carnem sumens, & collocutus nobiscum, præcepta nobis intonuit, & sic nos à peccatis emundans, & ad Deum conuertens, in aulam regalem, uelut aduocatus optimus, introduxit. Hæc ille. AVCTOR. Et habet Chrysostomus. 3. Hebr. idem ad uerba. Ecce quantuncunque clames de assistentia

Luc. 5. *Amb. To. 5* *1 Io. 4.* *Matth. 15.* *Aduocati officium.* *Mediatoris officium.* *Hebr. 1.* *Amb. To. 5*

tia Dei,& de præsentia eius paratissima creaturis,tamen ante aduentum Christi nos foris stetimus,extra Dei præsentiam,extra regis aulam, quousque adueniens Christus, factus aduocatus noster, & mediator per carnem, introduxit
2 nos.Eramus † quidem intra eius præsentiam p naturam,cui nihil absens:sed extra præsentiam eius quo ad gratiam. Et quid oras deum quando oras,propter naturam quam habes præsentem, an propter gratiam quam non habes? Si propter naturam Dei,uel essentiam:frustra tũc orares,quæ non contingit abesse: si propter gratiam:illa ergo deest, & inter te & Deum plusq; inter te & aliquam creaturam adest distantia. Peccata uestra(inquit propheta) diuiserunt inter Deum,& vos:& tantò longius,quantò omnis creatura propinqua Deo per gratiam magis
3 aptabitur mediatricem. Qua † enim ratione quenquàm ab hac mediatione præcludis quan uis minorem, Christum excludes præ cunctis optimum aduocatum. Quod puto ego nostrũ Witcleff ex eius argutijs intellexisse sequaces. Sicut etiam discipulus eius Guillelmus cognomento Sartor scripsit,& tradidit,Christum,scilicet,orandum non humanitùs,nec interpellandum à quoquam.Ideo etiam addidit ecclesiasticas orationes,vel in collectis, vel in litaniis ad Deum,dirigi sub ratione deitatis,nunquam sub ratione humanitatis:homo sui immemor:quòd ecclesia in litaniis oret. Fili redemptor mundi Deus miserere nobis: cùm sub ratione deitatis sine omni ratione humanitatis nunquàm fuit filius Dei redemptor mundi:sed nec sine homine illo præstari nobis potest salus, de qua dixit
1.Tim.2. Apostolus,q̃ uult omnes homines saluos fieri. & idcirco unus(inquit Apostolus) Deus, & unus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus.Quocirca epistola ad Paulinum inter epi
4 stolas *42.Avgvstin. Ne quisquam diceret posse esse salutis viam in bona conuersatione,& vnius Dei omnipotentis cultu sine participatione corporis & sanguinis Christi: unus, inquit Apostolus Deus, & vnus mediator Dei & hominum,homo Christus Iesus. Vt illud,qđ dixerat,omnes homines vult saluos fieri, nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorem non Deum, quod semper uerbum erat, sed hominem Christum dominum: cum uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc ille. Avctor. Perpende quid dicat Augustinus in prædictis uerbis sensisse Apostolum de mediatore, non solùm sub ratione deitatis suæ concepto, quia semper erat uerbum, sed quòd per eum omnis nostra salus præstatur. Quid & ipse compræstat, q̃ verbum caro factum est,& habitauit in nobis, hominem Ie-

Aug.To.2. *59. 1.Tim.1.

A sum, & Christum Iesum secundùm hominem. Addit rationem quare, ne.s. sine participatione corporis & sanguinis Christi solo Deo uenerato saluus esse quis posset. Qualiter ista cohæreant, nisi humanitatis nostræ substantiam in persona dei orare, & uenerari saluatorem possemus,quam in corpore & sanguine redemptoris communem habemus? Sicut & libro de corpore & sanguine domini cap. 46. pulchrè dixit Rabanvs. Carne quidem caro spiritualiter conuiscerata transformatur, vt & Christi substantia in nostra carne inueniatur, sicut & ipsum nostram in suam constat assumpsisse deitatem. Vnde orantes ad Deum cum Propheta diximus: Memorare quæ mea sub- Psal.88.
B stantia.Nunquid enim vanè constituisti omnes filios hominum? Quæ igitur maior securitas hominis, quàm ad suam substantiam orare, & in ea Deum venerari, atque per unitatem personæ fidenter dicere, O Deus mea substantia, qui me constituisti, nunquid uanè me creasti? Hæc ille. Avctor. Omnia planè dixit, quòd non sit maior securitas, quàm propriam orare substantiam in Christo, quod participationem accepit Augustinus corporis & sanguinis Saluatoris, & quòd illam orare Christum Deum, & dicere Christo secundùm illam, ò Deus mea substantia, non secundùm hoc loquor,quòd semper erat uerbum,sed secundum quòd uerbum caro factũ est, & habitauit in nobis.Hoc mihi in Deo solum refugium, & nisi in illo nullum à Deo refugium. Nec imperitorum solùm est hoc orare, sed maximè præpositorum ecclesiæ, qui non ignorant quomodo debeant proferre sermonem, prout lib.*3. super Cantica textu, Oculi eius sicut columbæ super riuos aquarum. Beda. Columbæ
4 † super riuos aquarum:non solum propter potum, uel lauacrum, uel loci amœnitatem, ac
C munditiam residere solent, sed ea non minus intentione, ut uenientis umbram accipitris in aquarum perspicuitate præuidere, ac sic imminens ab hoste periculum euadere possint. Cuius figura naturæ in propatulo est, quia uidelicet iugi diuinorum eloquiorum meditatione opus habemus, ut uel sanctorum facta, uel dicta legentes, quo nos genere apertæ impugnationis antiquus hostis, quibusve fraudum machinis debellare, ac supplantare conetur, sollicita mente perscrutemur. Moxque ubi futuras eius insidias perspeximus, unicum nobis refugium foramina petræ nostræ, id est,dominicæ fidei præsidia intremus, ac signo nos passionis illius defendere studeamus. Sed & cauernam maceriæ cito uolatu petamus, id est, *uel angelorum, * angelorum,& hominum crebras

*quarto. Columbæ quare super aquas resideant. Rabanus. *uel angelorum

pro

Digitized by Google

pro nobis intercessiones apud misericordiam pii conditoris quæramus. Quod cum uniuersis fidelibus conueniat, illis maximè probatur esse necessarium, quibus non sui solummodo cura, sed & aliorum gubernandorum, atque erudiendorum est onus impositum. Hæc sunt etenim firmissima ac tutissima sanctæ ecclesiæ præsidia, propter quæ superiùs à domino audiuit, Surge amica mea, sponsa mea, & veni, columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ.

5 Hæc ille. AVCTOR. Per † pulchram allegoriam docetur hic ecclesia directè contra iam latrantes hæreticos, ubi maligni spiritus à procul timetur incursus, ad illam petram currere, de cuius latere mortui, sanguis efluxit, & aqua, & signo dominicæ passionis defendere, & in cauernis maceriæ sanctorum angelorum & hominũ pro nobis intercessiones apud misericordiam pii conditoris acquirere. Iam ergo puto accipitrem esse per pullos perditionis suæ nos ab his cauernis, & sanctorum precibus cupit abigere, dicens: Nolite uolare illuc, non orabitis sanctos immo nec refugium à petra humanitatis Christi passi quæretis. Solam misericordiam conditoris aspicite, & ab illa intercessorem alium nolite repetere: ut ego propter contemptum Christi, & sanctorum eius priusquàm in Deum purum volare poteritis, vorare vos possim. Sicut sine Christo sanctos patres omnes absorbui. Nolumus hoc fratres, nolumus. Accipitris sine dubio est hoc consilium. Nam Beda pater dixit orationes Christi hominis & sanctorum firmissima esse ac tutissima ecclesiæ sanctæ præsidia. Ah quanta superbia, eum orare refugere cum domino Saluatore, quando idem dominus me ipsum orare non distulit peccatorem. Non contra scripturarum consilia hæc sancti patres dixerunt. Secundus nempe liber Esdræ, si quid in auctoritate penes uos habeat, hic inquam dixit Dominus omnipotens. Nonne ego uos rogaui ut pater filios, & vt mater filias, & ut nutrix paruulos suos, ut essetis mihi in populum, & ego uobis in Deum? Quæ utique sententia calumniam non est sumptura de libro, cum eadem pene uerba ex persona Dei filii habeantur Iob 19. Orabam filios uteri mei, stulti quoque despicie
Gre. To. 1. bant me. Vnde. 14. Moralium, cap. 19. GREGORIVS. Deus, qui manet ante secula, uteri sui filios orauit, quia quos per diuinitatem cõdidit, incarnatus ueniens humiliter rogauit.

6 Hæc ille. AVCTOR. Rogant † ecce Deus verbum per humanitatem suam homines homo factus humiliter. Ipse quoque per Apostolos & sanctos iam pater existens secundum conditionem & fidem rogauit eosdem. Vnde epistola ad Damasum Papam de filio prodigo HIERO

ANIMVS. Egressus pater illius, cœpit rogare illum. Quàm benignus & clemens pater rogat filium, ut lætitiæ domus particeps fiat. Rogat autem per Apostolos, & euangelii prædicatores. De quibus ait Paulus. Precamur pro Christo reconciliamini Deo. Hæc ille. AVCT. Orat ergo pater: orat & rogat Deus uerbũ creaturas, quas condidit: orat miseros, quos redemit: orat per assumptum hominem qualiter nõ est Deus: orat per apostolos, per euangelistas, & singulos sanctos. Quid impedit * scirem ne per Apostolos Deum oremus, & ipsos apostolos, & assumptum hominem citra deum: cum ipse nos orauit à Deo remotissimos, & infrà sanctorum illorum merita longè defossos? Post Deum patrem & filium angeli homines rogãt. Veniamus tandem ad homines, angelos forsitã, B sed terrestres, qui & ipsi orare populos suos supplicibus suis gaudebant. Insignis ille martyr & præsul in libro suo de lapsu CYPRIAN. Quæso, inquit, uos fratres acquiescite salubribus remediis, consiliis obedite melioribus, cũ lachrymis nostris uestras lachrymas iungite, cum nostro gemitu uestros gemitus copulate. Rogamus uos, ut pro nobis Deum rogare possitis. Preces ipsas ad uos priùs uertimus, quibus Deum pro uobis, ut misereatur, oramus. Hæc ille. AVCT. Vides ne qualiter sacer pastor oues suas orat, ut pro eis orare possit: & prius in ipsos uertit precem, quam post conuertere pro eis disposuit in Deum? Et libro suo de uinea Nabuthæ, uersus finem, AMBROSIVS. Amb. To. 4 Oro uos orate, & reddite Domino Deo uestro omnes, qui in circuitu eius offertis munera. Gratias agite pauperes, quia non est personarum acceptor Deus. Hæc ille. AVCT. Ne- C scio quis rumor istorum cor hominum apprehendit, qui uerentur facere preces sanctis, an humiliari pudet, an beneficium dedignantur, an sine ipsis reputant se Deo propinquos? sed quantumcunque existiment se Deo propinquos, Deus non sunt, nec ut Paulus, qui subsidium petiit. Nec sunt omnes ut Cyprianus episcopus, qui pecoris sui præcibus suas preces subiecit humiliter. Putas ne lapsi illi episcopum rogarent sine peccato, quos ipse deus rogauit aut Paulus angelũ, uel superbus homo dominum suũ Deum?

Hic. To. 3.

2. Cor. 5.

*igitur forsan legendum.

Cyprianus

Digitized by Google

QVOD CAETERI SANCTI SVNT A orandi, quamuis Christus sit potissimus, ac paratissimus mediator, & optimus. Cap. CX.

SVMMA.

1 *Witcleuistarum schisma tripertitum de orando Christum.*

2 *Witcleff, qui dicit, quòd stultum foret alium intercessorem præter Christum inquirere, confutatur.*

3 *Christus homo quomodo mediat inter Deum, & nos.*

4 *Christi humanitas, nubes. Et omnes angeli & sancti dicuntur etiam nubes.*

5 *Deus igni cõparatur. Et quando deus dicatur esse præsens, & quando absens. Et in quibus dicatur inhabitare, & in quibus non.*

6 *Christiani duplex gradus proiectus. Primus, pœnitere delictorum. Secundus, sanctos obsecrare suppliciter.*

7 *Ioannes euangelista ab apostolis eorum intercessor institutus.*

HAec tamen hæresis non uno modo tenetur à Witcleff, & eius complicibus. Ipse quidem ausus est primò ipsam inferre post longi temporis sepultura. Sed de adoratione Christi, & aliorum sanctorũ scribendo vacillat, in quo & alii Lollardi eius cũ transcendunt & vincunt in errore magistrum. Ab ipso igitur erroris fonte latissimos fluuios obstracturi sumamus exordium. Arguit enim cap. 3. libri tertii trialogi Multi probabiliter æstimant, q foret expediens Christum singulariter inter homines adorare, quia ipse est mediator, & intercessor optimus paratissimus quò ad utrunque extremum, & benignissimus ratione charitatis, & misericordiæ infinitæ. Stultus ergo foret, qui alium intercessorem inquireret. Hæc Witcleff. AVCTOR. Ex hac conclusione, q † stultus foret, qui alium intercessorem 1 inquireret, quidam Witcleuistæ Christum solum secundùm hominem orandum intelligunt: quidam nec Christum hominem, sed Deum solum, qui est eo paratior: quidam Christum solum orandum de his, qui iam perfecerint cursum viæ, propter hoc, & Paulus orat fideles orare pro se: sed rationes Witcleff probãt primum fruſtum placuisse sibi schismatis tripertiti. Stultus, inquit, foret, qui alium præter Christum, siue viantem, siue incolam intercessorem inquireret. Sic arguit Eliphaz Temanites derisoriè iubẽs sanctum Iob orare aliquem de sanctis: in hoc stultificans uirum sanctum, & dicens. Voca, si est, qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere. Virum stultum interficit iracundia. Iob. 5. Vbi iib. 5. Moralium GREGORIVS. Deridendo subiungit, ad aliquem sanctorum conuertere. Ac si despiciens diceret, Sanctos inuenire in afflictione adiutores non uales hos, quos habere socios in hilaritate noluisti, qui post irrisionem protinus subdit, dicens: Virum stultum interficit 2 iracundia. Hæc ille. AVCTOR. Qui † tamen Eliphaz non sic deliraurit, vt Witcleff, deridens eum, si ad sanctos adiutores se conuerteret, sed hoc addito, quòd eos ante in hilaritate socios non haberet, tunc putauit rem esse ridendam, q eorum afflictus auxilium postularet. Quod ut sanctus Iob quàm non esset rectum ostenderet, postmodum eosdem sanctos inuocans, ait, Miseremini mei, miseremini mei saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me. Iob. 19. ubi in annotationum libro super Iob AVGVSTINVS. Angelos Aug. To. 3
B uidetur postulare, ut pro eo deprecentur, aut certè sanctos, ut pro pœnitente orent. Hæc ille. AVCTOR. Nunquid putas sanctus uir Christum in spiritu prophetico intercessorem futurum & Deum æternum non nouerat, de Iob. 19.
quo ipse cecinit, Scio quòd redemptor meus uiuit? Stultus ergo fuit, quòd angelos, & sanctos alios intercessores inquireret, aut ualde stultus Witcleff, qui contra auctoritatem ecclesiæ tam robustam in patribus scripturæ sanctæ sic arguit. Et nota, quòd non dixit, qui intercessorem alium oraret, ut alii de secta eius stringunt sermonem, sed largo utens uerbo, qui alium intercessorem inquirerent, stultum uocat. Et stultè tunc inquisiuit sancta Hester intercessiones omnium iudæorum, dicens: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos
C in Susis reperieris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillulis meis similiter ieiunabo. Hester. 4. Stultus item populus vniuersus Israel, quia requisiuit sanctum Samuelem intercedere dominum pro Hest. 4.
peccato suo dicens. Ora pro seruis tuis ad dominum Deum tuum, vt non moriamur. Et stultus ipse Samuel, qui hanc petitionem plebis admisit, dicens: Absit à me hoc peccatum in domino, ut cessem orare pro uobis. Et docebo vos viam rectam, & bonam. Primi Reg. 12. Vnde homilia. 15. super Ezechielem. GREGORIVS. Iam mentis inimicitias postponere cupimus, in benignitate animũ dilatare. Samuel in cognitionem deducatur, qui de principatu deiectus à populo, cum idem Gre. To. 2.

popu-

populus peteret, vt pro eo preces effunderet, Respondit dicens, Absit à me hoc peccatum in domino, vt cessem orare pro vobis. Culpam quippe vir sanctus perpetrare se credidit, si eis, quos aduersarios pertulerat vsque ad deiectionem, benignitatem gratiæ non reddidisset in prece. Hæc ille. AVCTOR. Non ergo culpandus erat populus, quia Samuelem intercessorem appetiit, sed magis inde peccasset, si non petiisset, faciens intercessorem ad Deum quem læsit: quia & culpam sanctus vir perpetrare se credit, si benignitatem gratiæ non reddidisset in prece. Sed forsan dicet, hæc eo tempore legis aptè erant agenda: adueniente autem redemptore in carnem, solacesset eius meditatio postulandæ quia ipse, inquit, est mediator, & intercessor optimus. & sequitur infrà prædicto capitulo, Christus est semper viuens apud patrem ad interpellandum pro nobis, & paratissimus illabi in mentem cuiuslibet viatoris, qui ipsum dilexerit: vnde nō oportet ad captandum eius colloquium sanctos alios mediare, cum sit benignior, & pronior ad iuuandum, quàm aliquis eorum. Hæc Witcleff. AVCTOR. Et intellectiua humana est paratissima ad ostium omnis sēsus, quid ergo oportet item mediare ad deferendum ipsi verbum pluſquàm nasum, cum ita pēsens sit in naso, & in pede, sicut est in aure? Si dicas aurem esse medium competēs ad præsentandum ipsi verbum. Iam arguo, non oportere aliquem sensum medium esse ad captādum colloquium eius, cum sit paratissima secūdum suam essentiam tota in toto, & in omni parte tota. Aut dicat Witcleff, qua frōte ausus est prædicatores medios prouidere, quibus plebes occurrant ad hauriēdum (ut fingit) aquas uerbi Dei cum fons vitæ sit paratior suis fidelibus, quàm turbidi riui tales? Quòd si doctores medios colligat, cur nō oratores medios colligemus? Sed si nō oportet mediare sanctos inter Deum, & populum, quare ait Moyses ad populum: Ego stabam inter Deum & vos in tēpore illo, vt annūtiarem vobis verba eius: Deute. 5. Aut in omni illo populo non fuit aliquis, quem Deus diligeret, cui posset esse paratissimus ad illapsum, ita vt non oporteret mediare Moysen ad captandum eius colloquium: cum tamē diceret, vt annūtiarem vobis verba eius, ego medius fui. Sed ideo intelligere debuisse, quòd inter Dei substantiam, & nos, nō mediat intercessor, sed vt efficiat Deus aliquid qđ disponit: sicut multæ reperiūtur causæ mediæ inter causam primam, & eius effectum remotum. Vnde libro quæstionum Deut. quæst. 10.

tom. To. 4 AVGVSTINVS. Quid est quod ait: ego stabam inter Deum & uos in illo tempore annuntiante uobis uerba domini? Tanquàm in loco esset dominus, hoc est in monte, unde illi voces audiebant, quòd accipiendum est, ut non ex hoc suspicemur Dei substantiam in illo, aut alicuius esse corporali loco, qui est ubiq; totus, nec per locorum interualla propinquat, aut recedit sed demonstrationes eius in ea creatura, quę nō est quod ipse non aliter exhibentur. Sequitur. Medium ergo se dicit Moyses, non inter Dei substantiam, & populum interuallo aliquo loci, sed quia per eum populus audire potuit cætera uerba Dei, posteaquam exterritus est, audita de medio ignis uoce Dei dicentis decalogum legis. Hæc ille. AVCT. Cum ergo dicis illapsum diuinam notas substantiam, per quam cunctis ęq; creaturis illabitur. Nec sic mediat Christus hō inter Deū & nos ut inter deū & nos sit medius intercessor, sed ut accipiamus p eū medias influentias gratiæ spiritalis, & cui Deus, ut capiti, prius influit uitam, & sensum membris. Et hoc genere mediandi sancti alii intercedunt, demonstrationes uarias Dei populis exhibendo secundūm ipsorum genera uaria meritorum. unde Eccles. 35. Qui adorat Deum, in oblectatione suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit. Nubes, id est sancti, ut & nubes plātiustum, hoc est, sanctorum preces germinent nobis Christum, unde super illud Marci. Percutiam pastorem. HIERON. Precibus sanctorum filius à patre mittitur, & percutitur, id est, incarnatur, & patitur. Hæc ille. AVCT. Et in illo, uenietem cum nubibus, ibidem HIERON. In nube ascēdit, cum nube ueniet, in corpore suo solo, quod sumpsit à uirgine, ascendit, & cum multiformi ecclesia, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius ad iudicium uētturus est. Hæc ille. AVCT. Nubes ergo Christi humanitas est: nubes angeli, & omnes sancti. Qui ergo adorat Deum, præcatio illius propinquabit ad nubes; quia quāuis tepidus sit orator, sanctorum tamen suffragio preces eius in eum, quem intendit orare, peruenient. Vnde ibidem subditur. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur, id est, consolationem de sua prece non sentiet. Nec eius tamen humilitas contemnetur. Ob quam causam Saluator ait in euangelio, Qui scandalizauerit unum ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius. &c. Super quem locum libro. 7. expositionis suæ cap. nono. AMBROSIVS Docet infirmos non esse tentandos, ne in nos eorum delicta uertantur, quorum preces ad dominum: & si ipsi uirtutū meritis infirmi sint, angelorum tamen patrociniis euehuntur. Ne mo ergo irrideat pauperem, quia exercebat illum,

Ecclē.35.

Mat.17. Lu.15.

Amb.To.5

illum, qui fecit eum. Ne tentet in uacuum, ne angelos lædat. Nemo præcipitet infirmum, ut soluat beneficium redemptoris. Hæc ille. AVCTOR. Hanc repulsam iam digne sustinet argutia Witcleff, ut sciamus angelos, & homines sanctos & medios, & sequestros inter Deum & nos propter imbecillitatem nostri affectus: quorum patrocinijs nostræ preces euehantur in Deum. Ipse tamen per illapsum Emmanuel præsentiæ immediator nobis est omnibus: nec minus tamen oportet ad captandum eius colloquium alios sanctos mediare: colloquium, inquit, per præsentiam gratiæ, qua priuatur, longe factus à Deo per reatum nequitiæ. Secundum illud uerbum psalmistæ: à lege autem tua longe facti sunt. Et sequitur Prope es tu domine. Ipsi † ergo longe à Deo, Deus eis prope: ipsi absentes Deo per culpam: Deus præsens p potentiam: ideo comparatur igni cap. 15. cœlestis Hierarchiæ DION. Ignis operatiuus potens omnibus præsens inuisibiliter neglectus non esse uisus. Hæc ille. AVC. Vbi in expositione HVGO. Ignis in omnibus, & per omnia clarè uenit, & tamen remouetur ab omnibus: prope est per præsentiam, longè est per excellentiam. Sequitur. hoc est quod sequitur. Et lucidus simul est, & quasi occultus. Lucidus enim est, quia in subiecta materia percipitur: occultus, quia in sua essentia corporaliter non uidetur. Incognitus quippe est ipse per ipsum nõ accũbente materia, quia sine subiecta materia percipi nõ põt Hæc ille. AVCT. Quasi concluderet ita Deus præsens, sed nisi in subiecta materia. Vnde in expositione. LINCO. Quomodo non præsens est illi, in quo est? Sed sciendũ, q alterũ est esse in aliquo, & alterũ est esse præsens illi. Solis. n. radius est ĩ oculo cæci, sed nõ est p̃sens illi, quia nõ eũ sentit, nec iuuatur ab ipso in actione uidẽdi. In oculo aũt uidentis & est lumen, & est p̃ sens ei. Hæc ille. AVCTOR. Hoc modo libro de cognitione ueræ uitæ, de præsentia Dei loquitur AVGVS. Quanuis Deus in omnibus creaturis essentialiter manere credatur, tamen propriè in cœlis, uel in iustis habitare prædicatur, quia ipsi in habitationem eius fruendo sentiunt. Sequitur. Sicut enim uidens & cæcus in sole stantes, uidens claritate solis uidendo fruitur, cæcus lumine eius priuatur. Quanuis enim solis præsentia utriq; æquè adsit, tamen eius præsentiam non utique æqualiter sentit. Sic Deus tantùm hos in habitare dicitur, qui etiam eius præsentia, aut facie ad faciem videndo, ut angeli, aut per contemplationem, ut iusti in hac uita fruuntur. In his non esse dicitur, qui eius uisione priuantur. Hæc ille. AVCTOR. Attendat Witcleff. In his non esse dicitur, qui eius uisione priuantur: in his tamen est per essentiam, sed sanctorum mediatione requiritur præsens esse per gratiam. Sic Eliseus adfuit Syris percussis cæcitate, quos duxit in Samariam, sed præsens eis non erat, quibus ipsi præsentes non erant per iudicium sensus. Et Deus præsens Adæ erat per essentiam, sed absens per gratiam, quando ait. Adam ubi es? & ille ait, abscondi me. Non fuit materia subiecta, ideò nec ad eius oculos diuina p̃sentia. A quo tempore, & deinceps tam longe factus est Deus ab homine. Secundùm illud Psal. Longè à peccatoribus salus, vt sine mediatione sanctorum nunquam posset homo Deum habere præsentem sibi per gratiam. A tempore gratiæ Christum hominem postula, in tempore legis prophetas interroga. Tunc enim primò dictus est Emmanuel, quãdo venit Deus in carnem, ut esset nobiscum plusquàm erat per gratiam. Sicut Homilia. 2. imperfecti. super illud Matthæi. Emmanuel, quod est nobiscum Deus. CHRYSOST. Quanuis enim sẽper gubernando nobis p̃sens sit, tamẽ essentialiter ex vnitate personæ præsentior factus est. Vnde uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hæc ille. AVCT. Nobiscũ ergo Deus à principio: nobiscum plus in assumpto homine, & sic inter Deum & nos medius, uel mediator factus, secundum Moysen, qui itẽ dicit se sequestrum, & medium inter Deum, & populum. At si Witcleff reputauit se tam propinquum, ut non posset Raphaelem medium habere, uelut habebat sanctus Tobias ad offerẽdũ Deo lachrymas suas, & preces & officia sepulturæ. Cùm ergo nihil afferat pro se nisi hanc rationem ruralem, quæ sic aduersatur scripturis diuinis, & ecclesiæ filiis, ita ut in primo sanctæ uitæ aggressu preces sanctorum suspiciant, nor mam antiquam fideles procurent, pro præactis flagitijs pœnitentia iam suscepta. Qui adhuc hoc negligit, sancto Psalmista sit peritior sibi uisus: aut sanctior: de quo in expositione. Psalm. cẽtesimi & uigesimi in titulo scribit CASSIODO. Primò in tribulatione positus propheta ad exemplum publicani illius, qui tunso pectore oculos leuare non audebat ad cœlũ, liberari sic petit se à labiis iniquis, & à lingua dolosa: nunc autem respirans, ad secundum gradum prouectus, oculos leuauit ad montes, ad intercessores vtiq; sanctos, quorũ suffragijs munera superna mereretur. Hoc enim ex persona sua loquitur p pheta, qui tamẽ & ipse mons erat, & patriarcha mirabilis. Hæc ille. AVCT. Notum est prophetas hunc morem seruare scribendo, ut quædam pro se loquantur, & quædam, imò multa pro cæteris. Ne igitur sub hoc ambiguo de eo solueretur auctoritas, ingenio sancto distinxit

doctor,

Psal. 118. *Dionysius.* *Aug. To. 9.* *4. Reg. 6.* *Gen. 3.* *Psal. 118.* *Matt. 1.* *Chry. To. 2* *Io. 1.* *Tbob. 12.* *Cassiodo.*

Digitized by Google

doctor, ꝙ hunc modum patriarcha cum esset ip se sanctus, instituebat pro se. Vnde in diuisione eiusdem psal. CASSIODO. Propheta, sicut diximus, ad cœlestem Hierusalem diuina largitate conscẽdens, primo membro ad sanctorum merita eleuasse se oculos dicit suos, vt eorum precibus auxilia postulata mereretur, ne mẽs ipsius hostili impugnatione succumberet. Hæc ille.

6 AVCTOR. Primus † ergo gradus prouectus Christiani est pœnitere delictorum. Secundus est, sanctos obsecrare suppliciter, vt eorum suffragiis tendere valeamus, quò ex nobisipsis nõ possumus: qualiter fide dignus Centurio ad Luc.7 Christum dũ per se venire reputauit indignũ, accessit mediis senioribus Iudæorum, prout notat libro secundo super Lucam. cap. 14. BEDA Beda Quicunq; passiones nostræ seruitutis agnouimus, ad residentem in dextera patris iam per fidem accedere debemus. Iam seniores Iudæorũ mittere, hoc est, summos ecclesię viros, qui nos ad dominum præcesserunt, humiliter obsecrando patronos acquirere, qui nobis testimonium reddentes, ꝙ diligamus ecclesiam, & quantum in nobis est ædificare curemus, pro nostris apud Deum nostrorumq; peccatis intercedant. Hæc ille. AVCTOR. Vbiq; sancti patres ecclesiæ scribunt, docent, cõsulunt fideles petere diuinam maiestatem orãdo, sed interceſſoribus mediis: & hanc esse dicũt fidei portionem, ut per seniores ecclesiæ, qui nos præcesserunt ad dominum suppliciter deprecãdo patronos quęramus: & qui nobis testimonium reddant, ꝙ diligamus ecclesiã. Ergo sancti obsecrãdi sunt, & ipsi mediãt inter Deum, & nos, testimoniũ de nobis reddẽdo, & pro nobis orando. Vnde. Aug. To.x. 3. parte sermonum sermo. 136. AVGVSTINVS. Ab illo martyres acceperunt, quia pro illo acceperũt. Paterfamilias dedit illis unde illum pascerent; ipsum habemus, ab ipso petamus: & si accipere per nos indigni sumus, per amicos ipsius, qui eum de ipsius bono paueruũt, petamus. Orent ipsi, ut donent pro nobis: Hæc ille. AVCTOR. Medios intercessores hic Augustinus *obseruat sanctos, id est, martyres amicos Dei, per quos possumus à Deo petita nostra accipere, cùm per nosipsos ad hoc sumus indigni. Sollicitè enim interrogant Witcleuistæ probationem huius in fide euangelii, quibus satisfacientes, sanctum Ioannem 7 †euãgelistam ducemus in medium: quem sancti omnes apostoli medium ordinarũt patronum, vt eius interuentu ad magistrum Christũ de traditore suo noscendo venirent, dicente se in euangelio, quòd innuit ei Simon Petrus, ut dicere t, quis est de quo dicit. Quem locum pulchrè tangens, quarta parte sermonum sermone. 5. de sancto Ioanne. AVGVST. Tanta magistri præsidentis videbatur auctoritas, ut sub districta compescerent discipulorum cõscia disciplina, hæsitant, ambigunt, atque inter se inuicem oculorum nutibus quodammodo interrogantes aspiciunt, verumtãmen lingua proferre quod gestiũt, vel dominum consulentes inquirere non præsumũt. Tacet Petrus. Tacet clauicularius cœli. Tacet denique lingua, quæ clauis facta cœlorum, cœlum & terram ligat, & soluit. Sequitur. Silet Andreas, qui ipsi fratri ad frontem vitæ præuius fuit. Non loquitur Thomas, qui viam se nescire professus, eundem esse viam veritatem, & vitam, ipso referente cognouit. Non præsumit os aperire Philippus, qui dũ patrem sibi popoſcit ostendi, profundum mysterium indiuiduæ diuinitatis audiuit. Et infrà. Sed cùm res diu sub hac ambiguitate penderet ut nodum quispiam dubietatis absolueret, tandem Ioannis patrociniũ quæritur: & sic ad rei dubiæ notitiam peruenitur. Hæc ille. AVCT. Stultè, inquit Witcleff, quia cũ Christus, fons sapientiæ fuit eis paratissimus, & benignissimus ratione charitatis, & misericordiæ infinitæ, stultus foret, qui alium intercessorem inquireret. Augustino autem visa est sapiẽtia, ut magis amatum Christo præmitterent. Addit enim AVGVS. Ille nimirum discipulorum in se persona susceptа consultor accedit, qui de amplioris familiaritatis, & dilectionis prærogatiua cõfidit. Vnde considerandum est fratres mei quãtæ deuotionis instantia beati Ioannis flagitare debeamus auxilium, quem sibimetipsi interuẽtorem ipsi apostoli petierunt. Quantum apud iustum iudicem pro peccatoribus poterit, qui pro ipsis cœlestis curiæ senatoribus intercessor factus interuenit? Qui aduocatus est summis, quàm humiliter implorandus est à minimis? Hæc ille. AVCTOR. Ita ne videtis qualiter ad hortatur fideles sancti Ioannis auxilium flagitare cum magnæ deuotionis instantia, quia & ipsum interuentorẽ ipsi apostoli fecerunt, quã quã fons uitæ erat eis paratus paratior indubiè q̃ sit nobis. Videtis ergo quàm deridẽda sit omni humili Christiano hæc popularis argutia Witcleff, quam calcauerunt apostoli, & calcare, ac despuere monentur humiles omnes filii Iesu Christi.

obsecrat

Ioannem euangelistã 7 †euãgelistam — *Ioannem euangelistã instituerunt apostoli interceſſorem.*

Codex Vetus non habet hunc sermonem.

QVOD

¶QVOD SANCTI ANGELI ET beati sunt precibus aduocandi ad auxilium hominum, sicut in litaniis solet ecclesia. Cap. CXI.

SVMMA.

1 *Fideles quomodo sanctorum patrum & scripturarum traditione commoti, per Litanias sacras sanctos exorant. Et unde dicantur Litaniæ. Et in quo distet Litania ab Exomologesi.*

2 *Orandi quòd sint martyres, patriarchæ, prophetæ, angeli, Maria, sanctiq; omnes, contra Witcleff.*

3 *Sanctos interpellandi quanta ratio.*

CONtra quæ aliud fortius (vt putant æmuli) argumentum adducitur ab illo. 30. cap. prædicto Witcleff. Adorato Christo, & placato, ad eius imperium beati cæteri iuuant de suffragio spirituali, & quomodocunque ipsi colantur, singulariter non iuuant aliquem, nisi de quanto ab ipso domino imperantur. Stultitia quidem videtur fontem omnino paratiorem relinquere, & ad riuum turbidum, & remotum accedere. Hæc Witcleff. AVCT. Ecce rationem aliam popularem. Quæ scriptura sacra attestatur ei? Vnicuique viro fideliter exercitatio in scripturis ratio ista concluderet oppositum, scilicet, q̃ eò magis orandus est sanctus, quantò magis adiuturus est hominem, qualiter mandatum habet à domino. Patriarcha noster Elias accepit uerbũ à Domino, quòd iam præcepisset mulieri uiduæ pascere eum in tempore famis in Sarepta Sydoniæ, ad quam ueniens, non iam dominum sed mulierem ipsam obsecrat, dicens: Da mihi paululum aquæ vt bibam. Et iterum: affer mihi & buccellam panis. Ecce viduam pauperculam obsecrat, cui dominus ante præceperat: & cùm propheta esset, fonti saturitatis existens propinquior, rituum turbidum orauit annonam. Cui, s. ipse potuit postmodum impetrare Hydriam farinæ, quæ non deficeret, & lechytum olei nõ minuẽdum de cætero. Ecce signo sensibilis incrementi monstratur propheta potior esse, quã vidua: sed quia in manu eius posuit Deus præsens eius auxilium, non contempsit eam orare, cui dominus iuuare prophetam voluit imperare. Elias ipse tempore siccitatis orans in uertice montis Carmeli impetrauit à domino pluuiã, adiuuans homines, ut ei intus fuit imperatum à domino. Quem si Acab, aut alius orasset hoc facere iuuasset cor eius accendens ad precẽ, nec Deo subtraxisset honorem, prout declarat libro 5. super cantica, textu, caput tuum ut Car

4.Reg.17.

3.Reg. 17.

Cant.7.

melus BEDA. Narrat scriptura, quòd Elias in monte Carmelo flexis genibus orauerit, & post longam siccitatem à domino pluuias impetrauerit. Vnde, caput spõsæ vt Carmelus est, qui corda electorum, quæ sublimia sunt per cõuersationem, q̃ à domino, & in se ascensum p̃bent per quotidianum virtutum profectus. Elias nanque dominus Deus dicitur, qui in his orat patrem, velut arentibus aruis pluuias de cælo euocat: quia hæc ad orandum Deum inuisibiliter accendit, & per eorum preces ac merita sæpius mundo periclitanti sua dona largitur. Hæc ille. AVCT. Ecce qui ad corda electorũ, quæ domino in se ascensum præbent, patrem orat. pluuias vocat de cœlo: quia hęc eorum corda ad orandum Deum inuisibiliter accendit, p̃ quorum preces ac merita Deus periclitanti mundo sua dona largitur. Accendimus ergo corda sanctorum orantium, cùm sanctos oramus, & quasi per quosdam gradus eos orantes, B per eorum corda in Deum ascendimus, & qualiter nisi sanctos ipsos oremus? Eliseus alter patriarcha obsessus in Dothain orauit dominum, & misit ipsi in auxilium dominus grandẽ exercitum angelorum, ita ut diceret plures nobiscum sunt, quàm cùm illis, nec ipsi forsitan aduenissent, nisi per eum aduocati orando fuissent. Qualiter in epistola contra Auxentium de tradenda basilica dicit AMBROSIVS. Eliseus querebatur à rege Syriæ, missus erat exercitus, qui eum caperet, & circumuallatus erat undique. Cœpit timere eius seruulus, quia seruulus erat, hoc est, non erat liberæ mentis, & liberæ potestatis, petiuit aperiri eius oculos sanctus propheta, & ait, Respice, & vide quantò plures sunt pro nobis, quàm contra nos, & respexit, & uidit angelorum millia. Aduertistis C ergo, q̃ famulos Christi hi magis custodiant qui non uidentur, quàm qui videntur. Sed & illi si custodiunt, nostris custodiunt orationibus aduocati. Legistis nempe eos ipsos, qui Eliseũ quærebant, ingressos esse Samariam per eum ipsum, quem capere gestiebant, cui non solũ non potuerunt nocere, sed ipsius, aduersus quẽ uenerant, intercessione seruati sunt. Hæc ille. AVCT. Iam de scripturarum fonte uenit, quòd dicit Ambrosius, seruos Christi magis custodiunt qui non videntur, quàm qui uidentur, sed & illi si custodiunt, nostris custodiunt orationibus aduocati. Et tamen angelos custodes habemus imperatos à domino, qui tamen orandi sunt à nobis vt nos conseruent, uel à nobisipsis cùm orare nouerimus, uel à parentibus, & amicis, aut aliis ecclesiæ fidelibus, ut tutionis officium non remittant. Quid iam ualet contra tantam scripturarum auctoritatem, & sanctorum

4.Reg.6.

Amb.Tom.

Digitized by Google

rum patrum argutia Witcleff, quòd ideo oran
di non sunt a nobis, quia tantùm præcisè iuua
bant, quantùm imperantur à domino. Sed ta-
men si hoc faciant, non vult dominus vt nobis
ingratis famulentur inuiti. Igitur vt nostris fa-
ciant orationibus aduocati. Et in huius signũ
Petrus fuit ad suscitandum Thabitam præpara
tus à domino, sed non minùs, vt hoc faceret, o-
Act. 9. randus, à discipulis, ne pigritaretur venire. Act.
9. Quantumcunq; enim sancti sunt homines,
hoc exemplo moueri possunt sanctorum inuo
care auxilia, cùm necessitatis occasione premũ
tur. Sic habet in expositione eiusdem loci su-
Beda per actus BEDA. Sancti, inquiens, cùm per fra
gilitatem naturæ mortalis aliqua quasi delin-
quunt, quasi in diebus operum bonorum casu I
subitæ infirmitatis occumbunt. Sed cùm lachry
mis insistũt, & spem recuperandæ virtutis asce
dunt, sanctorum auxilia inuocant quæ intermi
serant, bona acta, bona recogitant. Hæc ille.
B AVCTOR. Si sanctorum virorum est sancto-
rum auxilia inuocare quando casu subitæ infir
mitatis occumbunt, occasio arguendi datur fi-
delibus, cp quibus imperatur à domino auxilia
ri nobis, talibus etiam orationum suffragia de-
ferimus. Sed dicit Witcleff, stultitia est fontem
paratiorem relinquere, & ad riuum turbidum
& remotum accedere. Duo dicit. Primum suũ
est, & hæreticis proprium, de quibus in sensu
patrum dicit propheta: Me dereliquerunt fon-
tem aquę viuæ, vt foderent sibi cisternas disci-
Hierm. 2. patas. Hieremiæ. 2. Secundùm nonest sancto-
rum, sed magis illud quod ait Esaias 33. Locus
fluuiorum riui altissimi, & patentes, non transi
bit per eum nauis remigum, id est, erraticorum
spirituũ. Errauit igitur ipse in vtroq; quia neq;
sancti iam beati in illa septemplici claritate tur
C bidi dici possunt, nec si eos petunt Christiani,
idcirco fontem Christum reliquunt; alioquin
fons ipse doceret sic homines, qui & ipse ad hos
riuos iussit accedere. Vnde Iob. 42. ca. dicit dñs
Iob. 42. ad Eliphaz Themanitem, Iratus est furor meus
in te, & in duos amicos tuos: quoniam nõ estis
locuti coram me rectũ sicut seruus meus Iob.
Sumite vobis septem tauros, & septem arietes,
& ite ad seruum meum Iob, & offerte holocau-
stum pro vobis, Iob autem seruus meus orabit
pro vobis. Faciem eius suscipiam, vt non uobis
imputetur stultitia. Ecce dominus Deus iussit
hos tres reos diuinæ iustitiæ petere seruum iob
cùm muneribus, & hostiis: non quidem ut fon
tem ipsum relinquerent, & illi holocaustum
offerrent, sed ut per ipsum, quem intercessorem
orarẽt, Deum placarent. Ad quid enim ad eum
redirent cùm holocausti munere, nisi ut orato-
ri suo prostrati, ipsum precibus flecterent, cu-

A ius precibus salui essent? Alioquin sufficiebat di
cere, Iob orabit pro uobis: nunc autem à Deo
additur, ite ad seruum meum Iob offerre holo-
caustum. Ipse orabit pro uobis, & faciem eius
suscipiam. Et dñs nonne erat fons paratior eis,
quàm turbidus riuus Iob? Fuit, sed ipsi remo-
tiores à fonte. Ideo de meritis suis longè facti,
per riuum necesse est fontem attingant. pecca
ta enim eorum diuiserunt inter Deum & ipsos.
Et libro ultimo moral. in hoc loco habet GRE- Gre To. 1.
GORIVS. Sacrificia uestra non accipio, uerba pe
titionum uestrarum non audio nisi per inter-
cessionem illius, cuius professionis uerba ue-
racter recognosco. Hæc ille. AVCTOR.
Hoc † ergo more sanctorum patrum & scri-
pturarum traditione commoti fideles per lita-
nias sacras sanctos exorant: ut si quidem per sẽ
ipsos indigni sunt, per amicos Dei ad eius cle-
mentiam & propitiationem peruenant, oran-
tes primo Deum, cuius sunt sancti, & cuius so-
B lo intuitu dicitur litania: sicut libro de institu- Litaniæ.
tis clericorum cap. 47. RABANVS. Litaniæ
autem græco nomine appellantur, quæ dicun-
tur rogationes. Litaniæ uerò dicũtur pp deum
rogandum & impetrandum aliquã eius misери- Exomologe
cordiam. Inter litanias & exomologesim hoc sis.
distat, cp exomologesis ex sola confessione
peccatorum agitur, litaniæ uerò indicuntur ad
Deum pro pluribus necessitatibus supplican-
dum. Hæc ille. AVCTOR. In Deum ergo om
nis turba sanctorum concitatur ad orandum:
omnes intercessores uocamus primò, scilicet,
ipsum per nosipsos orantes, & demum per ma
trem eius, & angelos, & feriatim per apostolos
& martyres, confessores, & virgines Deum si-
mulq; & ipsos, ne ipsi nobis offensi Deum, no
C bis non placent, sed exasperent: qui quamuis pp
ni sint, tamen oratione nostra communicare de
siderant. Sicut Christus dominus noster ad so-
crum Simonis sanandam sponte descendit, sed
Luc. 4 ne non rogatus sanaret, rogauerunt eũ pro ea
non pauci, sed plures apostoli. Quem locum
tangens libro de viduis. AMBROSIVS. Cùm Amb. To. 1
socrus Simon magnis febribus detineretur, Pe
trus, & Andreas rogauerunt pro ea: & stans su
pra eam, imperauit febri, & dimisit illam. Ma-
gnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt
illum pro illa: & tu habes proximos, qui pro te
supplicent, habes apostolos proximos, habes
martyres proximos, si in ipsa martyribus deuo-
tionis societate misericordiæ quoque muneri-
bus appropinques. Proximus est enim, qui
misericordiam facit, fac & tu misericordiam, &
eris Petro proxima: non sanguinis necessitudo,
sed virtutis cognatio proximos facit: Quia non
in carne ambulamus, sed in spiritu. Anna quo-

que

que propinquitatem Petri, affinitatem Andreę, & pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ. Et infrà. Ergo rogauerunt pro vidua, vtinam existat aliquis tàm cito, qui posit orare pro nobis, vel certè isti, qui pro socru rogant. Petrus & Andreas frater eius: tunc enim pro affinis poterant, nunc iam possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Videtis enim, quòd magno peccato obnoxia, minus idonea sit, quę pro se precetur, quę pro se impetret. Adhibeat ergo ad medicum alios precatores. Aegri enim nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare nó possunt: infirma est caro, mens ægra est, peccatorum uinculis impedita, ad medici illius sedem debile nó potest explicari vestigium. Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidiū dati sunt: martyres obsecrandi sunt, quorum uidemur nobis quodam corporis pignore patrociniū uendicare. Possunt pro peccatis orare nostris, qui proprio sanguine, si qua habuerūt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres nostri præsules, speculatores vitæ, actuumque nostrorū. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem cordis, ēt cum vincerent, cognouerunt. Hæc ille. AVCTOR. Eleganter † hortatur nos pater sanctus orare sanctos, vt ipsi pro nobis orent: orare apostolos, & dicere, oro te sancte Apostole Petre, ora pro me. Et oro te sancte Paule, ora pro me, sancte Ioannes, sancte Iacobe: & apostoli omnes. Obsecrandi sunt apostoli, inquit. Item martyres obsecrandi sunt, ut dicamus: Sancte Stephane ora pro nobis, sancte Clemens, ora pro nobis: omnes sancti martyres. Patriarchæ sancti obsecrandi sunt, quemadmodum dominus ad Abimelech ait Gene. 20. Redde vxorem uiro suo, quia propheta est, & orabit pro te, & uiues. At ille tollens oues, & boues, seruos, & ancillas dedit Abrahæ, muneribus obsecrans, ut fieret affinis prophetæ: sicut iam dicit Ambrosius. Sic angelis occurrendum est, quos obsecremus orare: obsecrandi sunt angeli, inquit: & subdit causam, quia ægri sumus, & ad medici sedem per nos non ualemus accedere. Adhibendi sunt ergo precatores, inquit. Non erubescamus cum Witcleuistis superbis intercessores innixos scalæ eius Genesis. 28. Adhibeamus obsecrantes Hieremiam, & Oniam, qui pro ciuitate orent ecclesiæ. Machabæorum ultimo. Oret pro nobis beata Dei genitrix uirgo & mater sancta, omnes sancti sanctæque, quos noui commēdat auctoritas testamenti: quia ut ad Witcleff compendio dicam: fons gratiæ nobis præsto est, nec ideò abest, quia per gratiæ intercessores adest. Sed nec putet Deum ociosè creásse sanctos, quos gratiarum procuratores, vel tutores sine omni dubitatione creauit. Qualiter docet libro de vera & falsa pœnitentia cap. 19. AVGVST 1. Præsto semper est gratia, quæ nunquā deficit, nisi prius expulsa: continuò & necessariò quod suum est, inspirat, si est qui recipiat. Et expulsa reuertitur per pœnitentiam, & ut non peccet creatura, quam pietate creauit liberam, & ex libertate dicatam in auxilium retinendæ gratiæ, quæ semper præcedit oēm creaturā, fecit ut liberè seruiret. Ad hanc protegendā, ad hanc non expellendam addidit angelos, & omnes spiritus beatos. Addidit quoq; omnes in æterna uita collocatos. Addidit & in carne uiuos, & totam sanctam ecclesiam omnibus in suo bono succurrentem. Et, quod maximum est, filium suum misit in auxilium, quem tanta pro nobis pati decreuit, & interpellatorem constituit continuū: quē dilexit, vt inspirationē suæ pietatis, prēter quàm nihil creauit, non expellamus, non fugiamus, non fastidiamus, sed omnibus adiuuantibus firmiter & cum gratiarum actione teneamus. Hæc ille. AVCTOR. Videtis † quanta sit ratio interpellandi sanctos, ut ipsi nobis conseruent gratiam, quæ nunquam nobis deest, nisi expulsa per nos. Ad hanc protegendam, ad hanc non expellendam addidit Deus oreare angelos, omnesque spiritus beatos, omnes in æterna uita collocatos, & in carne uiuos, & totam sanctam ecclesiam. Vnde libr. 6. super Lucam. cap. 22. AMBROSIVS. Roget pro te ecclesia, illachrymet populus, nec uereare, ne nó impetres. Aduocatus spondet ueniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paterna pollicetur pietas. Assertori crede, quia ueritas est, acquiesce, quia uirtus est: habet causam ut pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus sit. Hactenus.

Orādi sunt 2

Martyres.

Patriarchæ

Prophetæ. Gen. 20.

Angeli.

Gen. 28.

Maria. Sanctiq; omnes.

Aug. To. 4

Amb. To. 5.

¶ QVOD SANCTI IAM BEATI sunt orandi, non obstante responsione duplici hæreticorum, quòd scilicet iam obierunt, & quòd continuè intercedunt. Ca. CXII.

SVMMA.

1 *Vigilantius, & eius sequaces, qui dicebant sanctos post obitum non posse orare pro uiuis, confutantur.*

2 *Sancti qualiter aliqua ratione possint orari ut orent, quanuis ab orando non cessent, contra Guillelmum album hæreticum.*

ET

ET hoc ipſum ab aduerſarijs orthodoxi ſemper interrogant: cum homines imbecilles, & miſeri poſsint orari, quid obſtat ne ſanctos iam beatos exorare poſsimus? Ad hoc multi illorum, multa reſpondent, & præ multitudine ſenſuum diſperſorum non eſt conueniens illorum teſtimonium. Vigilantius, & eius ſequaces dicebant ſanctos, cùm hic uiuunt, orare poſſe pro uiuis, non autẽ cùm mortui fuerint. Sed conuincit hanc dictionem libro, quem edidit contra eum tertio, HIERONYMVS. Hier. To.2 I Siſ inquit, apoſtoli, & martyres adhuc in corpore conſtituti, poſſunt orare pro cæteris, quando adhuc debent de ſe eſſe ſolliciti, quantò magis poſt coronas, uictorias, & triumphos? Vnus homo Moyſes ſexcentis millibus armatorum impetrat ueniam à Deo: Stephanus imitator domini ſui, & primus martyr in Chriſto perſecutoribus ueniam deprecatur: & poſtquam cum Chriſto eſſe cœperit minus ualebunt? Paulus Apoſtolus ducentas ſeptuagintaſex, ſibi dicit in naui animas cõdonatas, & poſtquam reſolutus cœperit eſſe cum Chriſto, tunc ora clauſurus eſt, & pro his, qui in toto orbe ad ſuum euangelium crediderunt, mutire nõ poterit? Meliorque erit Vigilantius canis uiuens, quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de eccleſiaſtico proponeres, ſi Paulum in ſpiritu mortuum confiterer. Denique ſancti non appellantur mortui, ſed dormientes. Vnde & Lazarus, qui reſurrecturus erat, dormiſſe perhibetur. Et Apoſtolus uetat Theſſalonicenſes de dormientibus contriſtari. Tu uigilans dormis, & dormiens ſcribis, & proponis mihi librum apocriphum, qui ſub nomine Eſdræ, à te, & tui ſimilibus legitur. Vbi ſcriptum eſt, quòd poſt mortẽ nullus audeat pro aliis deprecari: quem ego librum nunquam legi. AVCTOR. Ad hoc argumentum ſancti patris iam plus mille annis ualidum, hæretici ſequẽtes uel ſemel uice magiſtri ſui aliquatenus reſponderent. Quid proderit tã ridiculum ſectari principium, quòd à uinculis publicæ redargutionis nunquã ſciunt exiſtere? Si ſeruus inutilis domino ſuo poteſt impetrare conſeruo: multò amplius qui iam intrauit gaudium domini ſui, & ſupra multa conſtitutus, efficaciùs impetrabit, quis dubitet? Heſter potuit rogare regem immitem, cum ſtaret ante illum, & longè potentiùs quando ſimul cum eo in ſolio collocata, cuncta pro uoto compoſuit: & domina orbis, regina cœli, modicum uinum æternis noſtris nuptiis cum filio ſuo clementiſsimo ſolio reſidens comparare non poteſt, vnde totius gentis ſuæ reſtinguat æſtum generalis incendii? Reſilit ab argumento hæreticus imperitus, & uires malignandi ſumit ab Eccleſiaſte dicente, quòd melior ſit canis uiuens leone mortuo. Sed negat pater Hieronymus, Petrum, aut Paulum ſicut & Chriſtum hominem mortuum. Arguit item de apocriphis Eſdræ, q̃ poſt mortem nullus audeat precari pro alio. Et in ſecundo* eorundem uolumine non aduertit dictum, Reſuſcitabo mortuos de locis ſuis, & de monumentis educam illos: quoniam cognoui nomen meum in illis. Noli timere mater filiorum, quoniam te elegi, dicit dominus. Mittã tibi adiutorium pueros meos, Eſaiam, & Hieremiam, ad quorum conſilium ſanctificaui, & paraui tibi albores duodecim grauatas uariis fructibus, ſecundo Eſdræ uerſus finem. Non perpendit pater Hieronymus ſe illum librum legiſſe, quem profert hæreticus, ſed nouit apocriphum. In hoc libro dicit dominus ſe mortuos ſuſcitare per loca, & miſſurum illis adiutorium pueros ſuos, Eſaiam, & Hieremiam, qui iam lõgè antè ſunt corpore mortui, quamuis ſpe reſurrectionis ſpiritu dormientes. Poterant ergo hi ſancti adiuuare ſuperſtites, quos Deus adiutores prouidit, & quorum cõſilio arbores. 12. fructibus grauidas præparauit. Sicut Onias, & Hieremias poſt hanc uitam oraſſe dicti ſunt pro populo: ſic Noè, Iob, & Daniel oratores plebis poſt hanc uitam conſtituuntur à domino. Quis uel modicum ſciolus ſcripturarum, his perpẽſis neget ſanctos, qui iam dormierunt in domino, poſſe ſuis precibus ſuffragari uiuentibus? AMBROSIVS. confidenter ſcribit Theodoſium imperatorem fuiſſe iam poſt hanc uitam præſulam, & tutorem pœnes Chriſtum Archadio, & Honorio ſuis liberis, & imperio potitis poſt patrem. Qualiter poterant Abias & Amos tenellis ſuę ſucceſsionis hęredibus Ioſię & Aſaph precatores fuiſſe ualentes: tantùm intererat, q̃ fideles non erant. Vnde lib. de obitu Theodoſii AMBROSIVS. Quis ergo dubitauit filiis eius apud dominum præſidium fore? Domino fauente Archadius imperator iam ualidus inuentus eſt. Honorius continuò pulſat adoleſcẽtiæ fores, prouectior ætate, quàm Ioſias. Ille enim deſtitutus patre, orſus imperium uſque ad trigeſsimum primum annum regni ſui perduxit ætatem, & placuit domino, quoniam præ cæteris regibus Iſrael domini paſcha celebrauit, & cæremoniarum aboleuit errores. Aſaph quoque adhuc inualidus corporis robore, cum regnandi periculo recipiſſet. 40. annis regnauit in Hieruſalem. Et infrà. Sed illorum patres Abias, & Amos ambo infideles: Theodoſius ut plenus timoris Dei, plenus miſericordiæ, ſperamus, & liberis ſuis apud Chriſtum præſul exiſtat, ſi dominus propitius ſit rebus humanis: Bonus eſt miſericors homo, qui dum

*eiuſdem 2 Eſd.

Exo.32. Act.7. Act.27. Eccle.9. Io.11. 1.Theſ.4. Io.2. Amb.To.3

Digitized by Google

aliis subuenit, sibi consulit, & in alieno remedio vulnera sua curat. Hæc ille. AVCTOR. Iste sanctus non dubitat dicere, q̃ pater principibus filiis penes Deum præsul existeret, & p̃sidium foret, mortuus in Christo viuentibus filiis, iam exul mundo proli superstiti. Qualiter hoc? quia uir misericordiæ plenus erat Theodosius, & timoris Dei. Cæteros reges impuberes patribus asserit destitutos, quibus subuenire nõ poterant, infidelitate causante, quia nec uiui possent infidelitate manente. Contra illos faciunt isti, qui sanctorum preces, qui iam obierunt in Christo, negant prodesse uiuentibus.

Responsio secunda. Respondit Guillelmus cognomento albus: iõ non sunt orandi sancti, quia semper orant. Ad quid.n. oportet eum instigare, qui semper instat operi? Homines, qui ab orando tepescunt, necesse est interdum monere vt orent. Ita vt non aliter velit intelligi sanctos orandos, nisi monendo, vel pulsando, non suppliciter flagitãdo. Sed

Refellitur. 2 huic breuiter dictum est, q̃ † angeli, & cælestes spiritus Deo semper præsentes, incessanter benedicunt Deum: & tamen nec male, nec superfluè scripsit Propheta domini, quod tota inter orandum quotidie resumit ecclesia: Benedicite angeli domini domino, benedicite spiritus & a-

Dan.3. nimæ iustorum domino, benedicite sancti & hu les corde domino, benedicite cæli domino, benedicite omnes uirtutes domini domino. Et creaturæ illæ, quæ in naturali tantùm cultu sine sensu deum perenniter benedicunt, uelut Sol, Stellæ, Luna, aquæ super cælos, frigus, ęstas, nix

Psal.150. & glacies, montes & coles omnes iubentur benedicere deum. Et item Psal. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes uirtutes eius. Et consonanter Apoc. 19. auditur vox magna quasi tubarum multarum in cælo dicentiũ, Halleluia: Laus, & gloria, & virtus deo nostro. Et item non dixerunt halleluia. Et ceciderunt. 24. seniores, & quatuor animalia adorantes sedentem in throno, dicentes Amen, halleluia. Et tamen dum hæc aguntur, exit uox de throno dicẽs: Laudem dicite Deo nostro oẽs serui eius. Et iterum. Vox tubæ sicut aquarum multarum dicentium: Gaudeamus omnes, & exultemus, & demus gloriam ei. Ecce dicebant, laudabãt, & honorabant, & tamen de throno, & de tuba, & de tonitruo laudare, & exultare iubẽtur Et cur nõ eos orare precabimur iam orãtes? Nõ maximè ꝑꝑ illos excitãdos à somno hæc dicimus, sed magis ꝑꝑ nos ad illorum conformitatem spũaliter eleuãdos, vt nos indesinẽter Deum cum illis benedicere ualeamus: & efficiẽtur tũc benedicẽtes, & laudantes in nobis, quemadmodum in seipsis. Qualiter item in oratione dominica sanctificari Deum oramus in nobis, qui in se

A omni sanctificatione redundat, dicentes, Sanctificetur nomẽ tuum. Et li. 8.* de fide ad Gratianum AMBROSIVS. De filio apostolus dixit, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redẽptio. Vides q̃ factus est sanctificatio, sed factus est nobis: nõ ut ille mutaret, quod erat, sed ut nos sanctificaret in carne. Hæc ille. AVCTOR. Vides igitur qualiter sancti aliqua rõne possunt orari ut orent, quanuis ab orando non cessent: aliter incongruè unã ipsam dictasset sniam Paulus, dicens: Consolamini inuicem, & ædificate alterutrum sicut facitis. 1. Thessalon. Quod item nõ renuit facere apud Corinthios, quãuis ex abundãti hoc agat ꝓ ministerio in sanctos. Nam de ministerio, qd̃ fit in sanctos, inquit, ex abũdanti mihi est scribere uobis. Scio em̃ promptum animum uestrum. 2. Corin. 9. Vbi in expositione AMBR. Superfluum dixit scribere de ministerio, quod fit in sanctos, ut de his bene sentire uideatur. Super-

B fluum est enim, si commoneas quẽ scias facturum, sed ut diligentiam suam ostendat, necessarium est ut scribat, ut & hos promptiores faciat & quid de eis, cæteris prædicet, manifestet. Nã superflua solent maiorem parare sollicitudinẽ. Nam & dominus nõ dubitans de amore erga se Petri Apostoli, dixit ei ter: Simon Ioannis amas me? quæ trina repetitio quasi superflua uidetur: sed prodest ad perfectionẽ monitionis, ut sciat magna secum diligentia debere curare, quod frequenter mandat. Hæc ille. AVCT. Hic docet Ambrosius factum superfluum, quod alia litera Pauli modestè dixit abundans ex causis duabus esse faciendum. s. ut præceptor diligentiam suã ostendat in reiteratione iussionis, & ut hoc prosit ad perfectionem monitionis, quam eo diligẽtius debet curare, cui mandatur, quanto mandatum est frequentius. Ita dicimus non esse illicitum orare beatos, tam ut uideant diligentiã no-

C stram in orando (qualiter Christus uoluit diligentiam Chananeæ) quàm ut nosipsos frequẽs oratio faciat diligentes: non illos moneat tanquàm torpidos, quos oramus. Denique nunquàm orandus est, credis, spiritus sanctus, de quo dixit Apostolus, quòd ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, ita scilicet, ut oratores nos faciat. Aut ipse Christus secundum hominem non est orandus, de quo idem ait, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Romanos octauo. Ecce isti semper postulant: assiduè interpellant.

Matt. 26.
3. de S. S.
Amb. To. 3
Amb. To. 5

AD

¶AD OBIECTVM HAERETICORUM nouellorum nè orentur ſancti: quia in Apocalypſi Ioannis omnis oratio, & adoratio fiebat ſedenti in throno, & non aliis ſanctis: non etiam homini Ieſu Chriſto.

Capi. CXIII.

SVMMA.

1 *Chriſtus homo quòd adoretur etiã in mẽbris ſuis myſticis, oſtenditur contra hæreticos.*
2 *Chriſtus q̃ ſit mediator noſter inter deum, & hominem, & ſic adeundus, & orandus.*
3 *Petrus & Paulus quomodo prædicauerint Chriſtum uerũ, de Deo nihil exprimentes, & quare.*

ADhuc acredine quadã temperato reſponſo cœpit dicere idẽ Guillelmus. Sed in primitiuis eccleſiæ, uelut in actibus apoſtolorum, ubi unq̃ interfectis, aut abeuntibus ſanctis dictum eſt: Sanctæ Stephanæ ora pro nobis, aut ſancte Iacobe ora pro nobis, aut expreſsè pro nobis oratio aliqua ſanctis directa? Sed uelut in Apocalypſi Ioãnis, omnis oratio. 24. ſeniorum & quatuor animalium intenta eſt ſedenti in throno. AVCTOR. Aſtutè dicit ſedenti in throno, vt in uerbo ambiguo ſepẽ auribus poneret, & in perſona Chriſti ſecundùm hominem dum ipſe intenderet filium Deum, tm̃ recordans illius ſui magiſtri p̃di cto ca. 33. trialogi Witcleff. Multis uꝰ quando ſingulariter oratio directa fuit ad illam mediã perſonam pro adiutorio ſpãli, tunc plùs ꝓfuit, & creuit eccleſia, q̃ facit modò multis interceſſoribus adinuentis. Hæc Witcleff. AVCTOR. Frequenter cùm nominaſſet Chriſtum, perſonã appellat, ne Chriſtum ſecundum hominẽ adorandum dicat, uel orandum: & iſte ad ſedentem recurrit in throno. Sed nos ad eundẽ locum eamus ſcripturæ, ut Chriſtum deum, & item eundem ſecundùm hominem adorandũ probemus: non ſedentem in throno, ſed in conſpectu throni agnum in medio ſeniorum: quanquam non idem uidentur iam nobis apponere quando adorandum dicunt, & aliàs tamen adorandum: ſed quia uerba ſe inſerunt ſecundùm eos ſequamur paulatim. Apoca. 4. Lectio refert, q̃ cum darẽt quatuor animalia gloriam, & honorem, & benedictionem ſedenti ſuper thronum uiuenti in ſecula ſeculorum, procidebant 24. ſeniores ante ſedentem in throno, & adorabant uiuentem in ſecula ſeculorum mittentes coronas ſuas ante thronum, dicentes: Dignus es domine deus noſter accipere gloriã, & honorẽ, & uirtutem, qui creaſti oĩa. Lege conſequenter, & de agno audies, q̃ cum aperuiſſet librum, quatuor animalia & 24. ſeniores ceciderunt cum agno, cãtantes, & dicẽtes: Dignus es domine accipere librũ & aperire ſignacula eis, qm̃ occiſus es, & redemiſti nos domine in ſanguine tuo. Et ſequitur. Et audiui uocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & 24. ſeniorum, & erat numerus millia millium dicẽtium: Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere uirtutem & diuinitatem, & ſapientiam. Obſcurus eſſet hic locus intellectui, niſi ſedens ſuper thronũ deus ſecundum ſuam diuinitatem eſſet Agnus Chriſtus, qui item de dextera ſedentis ſup̃ thronum, librum accepit, & inde diuinitatem accipere dignus fuit, quod Deus ipſe non potuit. Vnde in expoſitione Apoc. ſermone. 4. AVGV. Sedentẽ in throno, & patrem accipimus, & filium, & ſpiritum ſanctum. Accepit ergo agnus de dextera Dei. i. à filio accepit opus libri perficiendum, ipſo dicente: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Hæc ille. AVCT. Sic intelligas igitur aliũ ſedentem eſſe in throno, alium agnum, & diſtinctos benedictionum eorũ titulos, ſed adorationes conſimiles. Sedenti in throno non datur benedictio niſi gloriæ, & honoris tanquàm uiuenti in ſecula ſeculorum. Agnus benedicitur, quia occiſus eſt, & accepit uirtutem, & diuinitatem, quòd ſolus Chriſtus potuit ſecundum hominẽ. Ideo ibidem uerſus finem AVGVSTI. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere &c. non de* Deo dixit, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ut ipſe accipiat, ſed de homine aſſumpto, & eius corpore, qđ eſt eccleſia, uel de martyribus eius, qui pro noĩe eius occiſi ſunt: quia in capite ſuo* totũ accepit eccleſia. Sicut ſcriptum eſt: Et cum illo oĩa nobis donauit. Ipſe. n. agnus accipit, qui in euangelio* dixit: Data eſt mihi oĩs poteſtas in cœlo & in terra. Secũdũ humanitatẽ * em̃, non ſecundum diuinitatẽ accepit. Hæc ille. AVCT. Ergo† nõ ſola Chriſti diuinitas, ſed &aſſumptus ille homo adorat̃ in agno, Chriſtus dico ſecũdũ humanitatẽ aſſumptam, imò quod plus eſt, in corpore ſuo myſtico, in eccleſia ſua, in martyribus ſuis: in quibus ſapiẽtiam, & diuinitatem accepit. Sola diuinitas adorat̃ primò ſedens in throno, agnus poſtea, Chriſti. ſ. humanitas, & martyres corporis eius membra, & demũ vna adoratione in throno & agnus. Vnde ſubdit ibi textus. Omnes audiui dicentes ſedenti in throno, & agno, Benedictio, honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Et quatuor animalia dicebãt, Amẽ. Et 24. ſeniores ceciderũt in facies ſuas, & adorauerũt. Apoca. 5. Quem putat Guillelmus adorauerũt, nonne quem benedixerunt? Non ſolũ ergo Deum ſedentem, ſed agnum, Chriſti humanitatem, & martyres adorabant, qđ vtique ſignificans ex litera textus palam dixit in

Aug. To. 9

Io. 20.

**Domino dicit.*

**totã accipit eccleſiam. Ro. 8.*

**dicit. Matt. 28.*

**ergo. chriſtus homo adoratur, etiam in mẽbris ſuis militãs.*

prologo galeato beatus HIER. Hos libros in suo putant numero supputandos, ac per hoc priscæ legis esse libros. 24. quos sub numero. 24. seniorum Apoca. Ioannes adducit ad orantes agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes & stantibus coram quatuor animalibus oculatis retro & ante. i. in præteritum & futurum respicientibus indefessa uoce clamantes: Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui uenturus est. Hæc ille. AVCTOR. Ecce quàm planè. 24. seniores adorabant agnum. i. humanitatẽ in Christo & sanctos eius. Et coronas, inquit, prostratis vultibus offerentes, non tantùm sedẽti in throno, sed ante thronum ipsi agno: prout in explanatione Apocalyp. ad Anatholium idem scribit HIER. Denique cùm *venerit, qui mortem dissungeret, & coronam immortalitatis solus dignus sumeret, omnes, qui habebant pro gloria aliqua actus sui optimi coronas, proiecerunt eas sub pedibus eius, id est, propter eminẽtem uictoriam Christi, oẽs victorias subiecerũt sub pedibus eius. Hos & in euangelio suppleuit spiritus sanctus ostendendo. Cùm enim passurus nouissimè uenirct Hierosolymis dominus noster, & exisset illi populus obuiam, alii præscissis ramis viam sternebant, alii tunicas suas subiiciebant: duos. s. ostendentes populos, unum patrum, & alium prophetarum magnorum virorũ qui quascunque habebant palmas victoriarum suarum contra peccatum, victori omniũ Christo sub pedibus iactabant. Palma autem, & corona idem significant, quoniam non dantur nisi uictori. Hæc ille. AVCTOR. Taliter adorantes agnum, victoriarũ suarũ coronas & palmas proiecerũt: dicit sub Christi pedibus, ergo eas Christo homini obtulerunt, sicut & Christo deo. Et inquit, qui coronã immortalitatis solus dignus assumeret. Valde ergo incautè misit Guillelmus nos ad hunc locum scripturæ, ut probaret solũ Deum adorandum, & orandum: quia sedentem in throno. 24. adorabant. Nec uidere potuit statim sequi agnum ibi adoratum eadem adoratione secundum humanitatem, & per sanctos suos qua Deus. Procidebãt in facies suas coram Deo, mittebant coronas suas coram Deo, benedicebant, glorificabant, & hæc eadem coram agno, coram Christo homine, secũdum hominem dico, & coram sanctis: ita ut palam vincatur Christum hominem ex hac scriptura, quam protulit adorandum, & orandum esse: & sanctos eius similiter adorandos, & orandos ut membra. Nam pro orationibus nostris Christo homini offerẽdis signanter in eodem loco notatur cùm dicitur: Cùm aperuisset agnus librum, quatuor animalia & 24. seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramẽtorum, quæ sunt orationes sanctorum. Qui ergo adorabant agnum Christum secundùm hominem assumptum, proiicientes sub pedibus eius coronas, iam uidentur adorare eũdem, offerendo ipsi phialas orationibus sanctorum refertas. Phialæ uasa dicebantur incensi. Vnde in eundem locum sermone. 4. super Apo cap. AVGV. Habentes singuli citharas. i. corda laudum, & phialas, aureas. Hæc sunt uasa in domo domini, in quibus thimiama offerri consuerat, ideo orationes sanctorum bene *intelliguntur. Hęc ille. AVCTOR. Orationes ergo sanctorum in istorum cordibus reconditæ vlterius per eorum ministerium sunt Christo homini præsentatæ. Vnde in sequenti. 8. ca. Data sunt angelo incensa multa, ut adoleret ea ad altare aureum, quod est humanitas saluatoris, vt ita perueniant ante oculos conditoris. Ergo †uelit Witcleff, aut nolit, Christus noster mediator est inter Deum & homines, ut per ipsum ueniamus ad Deum fontẽ uiuum. Et unde mediator nisi unde homo? Inde agnus occisus: inde aduocatus. Ideo, inquit Apostolus, noui testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem præuaricationũ eorũ qui erãt sub priori testamẽto, repromissionem accipiãt, qui uocati sunt æternæ hæreditatis. Heb. 9. Vnde libro 10. de ciuitate Dei ca. 6. AVGV. Profectò efficitur, ut tota ipsa redempta ciuitas, hoc est, cõgregatio, societasque sanctorum uniuersale sacrificium offeratur deo per sacerdotẽ magnum, qui ẽt seipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus secundum formam serui. Hanc obtulit: in hac oblatus est, quia secundum hanc mediator est: in hac sacerdos, in hac sacrificium est. Hæc ille. AVCT. Ergo si mediator, adeũdus est, & orandus secundum Witcleff, tũc secundum formam serui est orãdus, secundum quam mediator tñ est, & sacrificium, & sacerdos. Igitur ut intercedat per mortem, ideo mediator est, non ut iudicet. Per ipsum ergo necesse est ascendamus per mortem testatoris, per sanguinem redemptoris, sine quo cassæ sunt preces, quæ appetunt fontem domini. Vnde bene orationes sanctorum prius diriguntur ad hunc hominem, ut odore bono currant in Deum. Prius item ad sanctos, qui sunt de corpore agni membra. Quod autem dixit Guillelmus non expressum in actibus, aut euangelicis literis ubi oraretur ad sanctum. Quid si dicam recenter tunc emigrantes non statim exorandos pro sanctis: quam formam ab eis hactenus obseruat ecclesia, ut bene expectato tempore, Dei placitum homines in sanctis eius agnoscant? Sed reuera cuncta

*uenit ueniret.

Matth. 21. Io. 12.

Aug. To. 9.

*in eis intelligimus.

Aug. To. 5.

Digitized by Google

cuncta gerebant Apostoli ad clarificandũ Christum hominem, ne obscuraret eum crucis despectio. Vnde per omnes actus ipsi baptizabant in nomine Iesu, cùm ipse suprà mandaret baptizare omnes gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti: tunc etiam orabant in Iesu filio hominis. Vnde Stephanus vidit Iesum stantem à dextris Dei. Vnde enim à dextris Dei Deus stare non dicitur, non forma Dei, sed hominis videbatur. Vnde ait. Ecce uideo cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris uirtutis Dei. Cui orans ait: Domine Iesu accipe spiritũ meũ.

3 Et prædicaturus Christum Petrus: Iesum, inquit, Nazarenum virum approbatum à Deo. Et Paulus insuper apud Atheniẽses prædicat Christum virum, de Deo nõ exprimit. Quòd notans in expositione super Ioannem Hom. 3. CHRIS. Quid mirum, inquit, si hoc Petrus ait: Athe- Chr. To. 4
nienſibus enim loquens Paulus, uirum eum uocat solùm, ita dicens. In uiro quid determinauit, fidem retribuens omnibus, suscitans eum a mortuis, & nihil de ea, quę Dei est, dixit forma, neq; quin par ei, neque q̃ splendor gloriæ eius decẽtet. Notandum. n. tempus horum verborũ erat, sed amabile erat eos susciperе interim q̃ homo est, & q̃ surrexit: ita & ipse fecit Christus, à quo Christo & Paulus discens sic res dispensabat. Non enim confestim nobis suiipsius deitatem reuelauit, sed primum quidem existimatur propheta esse, & simpliciter homo, postea uerò apparuit per uerba & opera quid erat. Petrus propterea ad Iudæos communicatus est, & in principio hoc modo prima hac communicatione: & quia nihil de diuinitate eius interim indicere manifestum volebant, propterea his, qui de dispensatione, immoratur sermonibus, ut his auditus exercitatus, reliquæ faciat viam doctrinæ. Hæc ille. AVCT. Itaque orationes in deum dirigere consuetum erat semper Iudæis, & multis gentibus proximum erat exorabilem facere Christum hominem, vt hoc exercitato auditu, ad reliquos sanctos orandos ordinatè uenirent. Nullus tamen calumnietur hæreticus me Christum diuidere, sed formæ serui, quod suum proprium est, assignare: in qua forma exoratum dico, sicut in hominis forma prædicatus est à Paulo, diuinitate, sapientia ditatus, & à 24. senioribus adoratus in agno. Sic enim adorantes in benedicendo nouerunt, quòd Christo deo non poterant. Et in hac forma à Deo abstracta dixit Apostolus ad Philippenses, quòd Deus donauit illi nomen, quod est super omne nomen. & Philip. 2.
lib. contra Maximinum post altercationem ca. 5. AVGVSTINVS. Propter quod deus exaltauit illum, & dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Homini enim donauit, non Deo. Aug. To. 5

Neque enim cùm in forma Dei esset non excelsus erat, aut non ei genua flectebant cœlestia, terrena, & inferna: sed cùm dicitur propter qd & eum exaltauit, satis apparet, propter quid exaltauerit. i. propter obedientiam vsque ad mortem crucis. In qua ergo forma crucifixus est, ipsa exaltata est: ipsi donatum est nomẽ, quod est super omne nomen, ut cum ipsa forma serui, nominetur filius unigenitus Dei. Hæc ille. AVCTOR. Sic in qua uisus est à Stephano, & lapidantibus prædicatus secundùm ipsam est oratus, & cum ipsa forma serui præcipuè filius dei uiui. Nec enim orandus non est Deus, quia Stephanus & primitiui fideles orabant filium hominis Iesum, sicut nec dimittendus est baptismus in nomine trinitatis, quia ipsi baptizabant 2
in nomine Iesu. Nec prædicatio deitatis Christi, quia ipsi humanitatem eius prædicabant. Ita econtrario nec dimittemus orare sanctos, quan uis ipsi non leguntur orasse, sed magis eos orabimus, quia sanctum sanctorum orabant, à quo peruenerunt in sanctos: quia sic martyres licet interim ignorare, ut Deus colatur. Contra cleri cum autem dei valuisset hoc argumentum Iudæis post circuncisionem acceptam: quia toto illo tempore post benedictionem filiorũ, non legitur quisquam coluisse Deum, prout li. 16. de ciuitate Dei, ca. 2. colligit AVGVS. Benedictis Aug. To. 5
igitur duobus filiis Noe, atque vno in medio eorum maledicto, deinceps usque ad Abraham de iustorum aliquorum, qui piè deum colerent, cõmemoratione silentium est, per annos amplius quàm mille. Nec eos defuisse credẽdum est, sed si omnes commemorarentur, nimis longum fieret, & esset hæc historica prouidentia. Hæc ille. AVCT. Nonne his Iudæis, qui vitulum conflatilem adorabant, ualuisset hæc auctoritas? quid coleremus Deũ in uisu, quem Abrahã, Isaac, & Iacob celebrãt errore seducti: ante quos nullus tot annis post Noe legitur coluisse, sed q̃ non legit, tñ defuisse non creditur, inquit Aug. nec certè de orantibus sanctos defunctos post eorũ coronas hoc creditur, sed longum esset facere. Et qui diligenter orasse Petrum leguntur pro mortua, plus iam cœlis beatus credi potest orasse eos pro tota ecclesia.

¶QVOD SANCTI ORATIONIBVS inuocati sunt magni amici dei, domestici, & intercessores, & ad impetrandum potentes. Ca. CXIIII.

SVMMA.

Honorandi quòd sint sancti ut amici Christi, & filij, & hæredes Dei.

Digitized by Google

2 *Sancti uiri, quòd possint suis precibus Deo resistere, & quòd Deus possit ab hoc, quod statuit, sanctorum precibus retineri, contra Witcleff.*

3 *Sanctorum oratio, quàm efficax, quàmq; potens sit coram Deo.*

4 *Orationibus sanctorum miracula facta recensentur.*

5 *Maslezelis, atque Theodosii victoria seruorum Dei orationibus sine bello adepta, narratur.*

6 *Acholij victoria, eius oratione, & deuotione impetrata, monstratur.*

7 *Orationes pauperum, quomodo ambiebat Ambrosius, & quare.*

8 *Sanctorum preces quantum possint apud Deum.*

HActenus contra Witcleuistas nouissimos ista descripsi, qui negant adorari aliquas creaturas, etiam nec humanitatem Christi, uel quoslibet sanctos: & ideo nec orandos, cum tamen magister eorum Witcleff humanitati Christi sacræ pepercit, & reliquiis, & cruci, & item imagini primo de sermone domini in monte. ca. 29. In id modo redeamus, quo communiter errant de orando, vel adorando sanctos, magister cum discipulis. Quis rogo, inquit, faceret scurram mediatorem suum, vt regis paratioris, & clementioris colloquio potiretur? Sancti igitur in cœlo licet non sint scurræ, sed incorporati Christo per gratiam saluatoris: tamen minus se habent in comparatione ad illum, quàm scurra ad regem terrenum. Hæc Witcleff. cap. 30. tertii trialogi. AVCT. Si hæc argutia valeat contra sanctos ne orentur aliqui citra Christum, cur item contra Christum non ualet, inquantum mediator est Dei & hominum, & interpellat pro nobis ut homo? Sic enim homo est Deum exorans. Quod dico scurra, aut seruus, immo comparatus Deo, terra est, & scabellum pedũ eius, ut iam suprà audisti. Iam procedat argutia, quis faceret hunc scurram mediatorem suũ & æterni regis paratioris & clementioris colloquio potiretur? Huic rationi miserrimæ inniten tes seducti eius discipuli, contra intentionẽ apostoli à ratione orandi Christum hominem excluserunt cùm aliis, quia tantùm contra eum visa est, sicut contra quoslibet militare. Quia uerò dixit non consulendum scurram, quid dicet si quis amicum regis consuleret, immo filios aut hæredes regis, immo parentes, putasnè stultè factum? Teste enim in euangelio beata virgo mater regis est, Ioannes baptista amicus sponsi, Apostoli item amici & uicarii magni regis. Demum de omnibus sanctis ipse rex ait.

Lu. 2 Io. 15. Matth. 12.

A Quicunque fecerit hæc, mihi frater, & soror, & mater est. Idcirco quarto *lib. sententiarum ca. 17. DAMASCEN. Honorandum † sanctos ut amicos Christi, & filios, & hæredes Dei ut ait theologus Euangelista Ioannes. Quotquot autem receperũt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: quare non adhuc serui, sed filii. Si autem filii, & hæredes, hæredes autem Dei, cohæredes autem Christi. Sed dominus in sacris euãgelicis ait. Vos amici mei estis, non adhuc uoco uos seruos. Seruus autem non nouit quid faciat dominus eius. Si autem & rex regnantium & dominus dominantium, & Deus deorum conditor est, & dominus omnium dicitur: ergo omnes sunt dii, domini, & reges. Horum enim Deus, & dominus: & rex est, & dicitur. Sequitur. Deos autem dico, & reges, & dominos non natura, sed sicut passionum dominantes, & de his regnantes, & diuinę imaginis similitudinẽ secundùm quam & facti sunt in transmutatam custodientes (Rex enim dicitur, & regis imago) & unitos Deo secundùm electionem, & hunc suscipientes inhabitatorem, huius partitione effectos gratia, quod ipse est & natura. Qualiter igitur non honorandi sunt, qui ministri, & amici, & filii Dei existunt? Hæc ille. AVCT. Iste sanctus doctor nõ tam uiles existimat sanctos Dei, sicut Witcleff, scurris eos adæquans, sed hoc cogitat in eis, quod eos Dei gratia iam efficit, qualescunque fuerint ex natura, iam amici Dei sunt, filii Dei sunt, reges regũ sunt, domini dominantium, conuiuæ magni sponsi, commensales agni filii Dei, & membra, & in ipsum ex gratia transmutati. Si tales, & tantos cogitaueris, nonne tibi honorabiles, & exorabiles esse possint? Audi quid de cognitione veræ vitæ versus finem libri consulit. AVGVSTINVS. Cùm sanctos, inquit, in oratione uocatis, sic oportet de eis cogitare constitutis, æternæ *charitatis splendidissima lumina lõgè præ Solis fulgore lucentia, qui omnia bona pleniter in visione Dei habeant, & cunctis se inuocantibus potentes subueniant. Hæc ille. AVCT. Hæc est syncerior norma fidelium, hæc sanctior, & solatio spirituali plenior disciplina. Hæc sanctos inuocare debet, & qualiter cogitationes nostras de eis formare debemus, instruit: Sic, inquit, oportet eos cogitare, non quasi uiles scurras, sed quasi splendidissima lumina: non quasi Dei secretorum ignaros, & qui nihil nos plus vili mancipio iuuare possint, sed quasi qui omnia pleniter in uisione Dei habeant, & cunctis se inuocantibus potenter subueniant. Ecce cunctis se inuocantibus, & non segniter, sed potẽter subueniant. Affirmat hoc verbum super psalm. Beati immaculati, uersicu

Damasc. *lib. de fi de ortho. c. 16. Io. 1. Gal. 4 Ro. 8 Io. 15. Aug. To. 9 *claritatis. Psal. 118

Io,

Hilarius lo, Clamaui in toto corde meo, pater HILARIVS. Non humilis sanctorum querela est, nec depressa oratio fidelium est. Altum ergo est quod postulant, & excelsum est quod expectant: clamore personum est quod precantur. Hæc ille. AVCTOR. Sed modificat ista dicta sanctorum in prædicto famoso capit. Witcleff. Adorato Christo, & placato, ad eius imperium beati cæteri viuant de suffragio spiritali, & quomodocunque ipsi colantur singulariter non iuuant aliquem, nisi de quantò ab ipso dominо imperantur. Hæc Witcleff. AVCTOR. Quid ex isto sequitur, nisi ꝙ uanum sit sanctorum orare suffragia citra Christum? Maximè si Christus sit nobis offensus, quia sine eius mandato nullus sanctus iuuat. Certum est autem, *Io. 13.* ꝙ Deus docet & sanctos suos, & nos, suggerēs nobis omnia quæcunque dixerit nobis. Voluntas eius à Saluatore incitatur, ut petat, & accipiat quod petierit. Quòd si ideo orare sanctos est inutile quia non nisi ad eius imperium omnia faciunt: ergo & nosipsos eum rogare est superfluum: quia nec quicquàm ualemus eum orare, quod ipse non imperet. Sed quomodo ergo orantes Deo possunt occurrere, immo, ut cum scripturis dispensatiuè loquamur, ipsi resistere? Nunquid ipse hoc nobis non imperat? Hieremias dixit. Si prophetæ sunt, & est uerbū *Hierem. 7.* domini in eis, occurrant domino exercituum. *Hier. To. 5* Hiere. 27. In quem locum libr. 5. commentarii HIERO. Quod†ait, occurrant domino exercituum, ostendit verum Prophetam posse domino precibus resistere, secundum quod & Moyses stetit in persecutione contra dominum, ut *Psal. 105.* auerteret iram furoris eius. Samuel idem quoq; *Exo. 32.* fecit: & dominus ad Moysem: Dimitte me, ait, percutere populum istum. Quando autem ait, dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri. Occurrunt, inquit, prophetæ, & quæcunq; prædicunt, opere completa demonstrant & tunc veritate vaticinium comprobatur. Hæc ille. AVCT. Quid ad hanc Dei scripturam dicere potest Witcleff cum suis argutiis? quid ad expositorem eius Hieronymum, qui totiens infert hoc Deus non potest, illud absolutè non potest, istum præscitum absoluere, aut quod iā statuit hominum precibus reuocare? Ecce de scripturæ sensu probat Hierony. sanctos uiros suis precibus posse Deo resistere, & Deum posse ab hoc, quod statuit, sanctorum precibus retineri. Probat in Moyse, cui ait dominus, dimitte me. Nec hæc est impotentia dei, sed beneuolentiæ eius est indicium, & quantæ fiduciæ apud eum sint sancti. Vnde in lib. Numerorum hom. 8. ORIG. Fit hæc tanta comminatio à domino, *Orig. To. 1.* non ut passibilis, & iracundiæ uitio subiacens

A ostēdatur diuina natura, sed ut per hoc & Moysi charitas, quam erga populum habebat, & Dei bonitas, quæ super omnem malum agētem est, innotesceret. Scribitur enim irasci Deus, & cōminari interitum populo, quo doceatur homo tantum ipsi esse apud dominum loci, tantumq; fiduciæ, ut etiam si sit in Deo aliqua indignatio, obsecrationibus mitigetur humanis, tantūque de eo impetrare posse hominem, ut & propria statuta conuertat. Hæc ille. AVCT. Hic planè fatetur Origenes quod dixi, tm̄ esse apud deum loci sanctis eius: tantūq; impetrare posse, ut obsecrationibus mitigetur humanis, & propria statuta conuertat. Audi ꝙ hoc idem de scripturis sanctis lib. de quæstionibus ueteris & noui testamenti ca. 115. probat AVGVS. *Aug. To. 4* Dixit, inquit, Ioannes apostolus, maior est qui *1. Io. 3.* in nobis est, quàm qui in hoc mundo. Rogatus enim Deus, etiam quæ statuit, amouet. Nam utique statuit in peccatores uindicandum, & B tamen deprecantibus ignoscit: quia ipsi Soli statio concessa non sit, sub Iesu naue iussus est stare, & obediuit eius imperio, contra id quod sibi licet ligare, & soluere. Vnde tamen Soli illi statio concessa in ratione mundi fuerat præceptū. 3 Hæc ille. AVCTOR. Monstrat† ex scripturis sanctis, quàm efficax, quàmq; potens sit coram Deo sanctorum oratio. Ad tantum enim ualet, ut penes singulas res, & item uniuersæ regimē creaturæ ea, quę Deus statuit, potest cōuertere. Dat autem rationē huius ad inhabitantē Deū tali oranti Moral. 29. super epistolam ad Hebræos CHRYSOST. Videamus quanta ualet uir *Chri. To. 4* tus sanctorum si hoc operantur, si hic talia faciat angelus; quid ergo illic quantam habent claritatem, fortasis, inquit, & nostrum unusquisq; talis esse ut possit iniungere Soli & Lunæ. Et infrà. Sed his adipiscemur si uoluerimus, qualia. n. enuntiauit nobis Christus, non Solis stationem, neq; Lunæ, neq; repedationem So- C lis, sed quid? Veniemus ad eū ego, & pater, ait, *Io. 14.* & mansionem apud eū faciemus. Quid mihi igitur opus est Sole, & Luna, & miraculis his ipsis dominatore omnium apud me degente, & insidente? nō opus est mihi aliquo horum, ipse mihi erit in Solem, & Lunam. Hæc ille. AVC. Hoc intendit Chrysosto. ꝙ orante sancto uiro venit ad eum mansurus cum eo pater & filius. Facilè ergo statutas res alias posset mutare potētia tanti hospitis, qui ipsum dominū ex oratione deuota pōt acquirere. Sic interuentu matris suæ miraculum unum compleuit, quod antea differre disposuit: quia eius hora nondum uenerat. Vnde super hunc uersum: Beati immaculati &c. Tempus faciēdi domine AMBROSIVS. Fortasse vult à nobis admoneri, vult to *Amb. To. 5*

gari

gari,imò si rogatus fuerit, etiam ante tempus uenit. Nam ante tempus uenit ad ficulneam,& ante tempus uenit,ut dixit,ad matrem.Illa roga
Io.2. bat pro nobis, illa festinabat dicens: Vinum non habent fili. Respondit Iesus.Quid mihi & tibi mulier? nondum venit hora mea.Et mater, quæ sciebat eius affectũ,dixit ministris:Quodcunque dixerit vobis,facite. Iesus quoque, qui horam suam venisse negauerat, fecit quod ante differebat. Hæc ille. AVCT. Si † autem ad sanctorum orationes quis oculos dirigat, quid inter nos faciant iam recenter eorum uires bene amplexas poterit experiri. Libro nanque.7. de ormesta mundi refert OROSIVS. Quòd
Orationes sanctorum miracula facta. 5 † Mastezel quidam à Theodosio sciens quantum in rebus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi à clementia Dei impetraret, Caprariam insulam adiit: unde secum sanctos seruos DEI aliquot permotos precibus suis sumpsit.Cum his orationibus,ieiuniis,psalmis, dies nocteśque continuans,sine bello victoriam meruit,ac sine cæde uindictam. Et infrà.Insistente nocte beatum Ambrosium episcopum Mediolã.paulò ante defunctum per somnium sibi uidere visus est,signantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem:hic hic hic, quod ille prudenti coniectura intellexit merito annuntiantis fidem victoriæ uerbo, locum numero dierum significari:substitit, ac tertiò demum die post noctem orationibus hymnisque peruigilem, abipsis cœlestium sacramentorum mysteriis in hostem circũfusum procedit.Et cũ ad eos, qui primum occurrerunt, pia pacis uerba iactaret, signiferum quendam insolenter obsistentem,& iamque pugnam excitantem, gladio percussit in brachio. Eumque manu debilẽ ipso vulnere coegit pronum inclinare vexillum. Quo viso, reliquæ cohortes deditionem iam fieri præmiorum existimantes, certatim sese ad Mastezelem signis adiere conuersis. Hæc ille. AVCT. Theodosius, à quo suscepit iste per orationes seruorum Dei tanti ausus exemplum sola oratione ad Christum ante scribitur triumphasse.Modò Christus inuocatus ab istis, & sub Christo(si fas est dicere) sanctus Ambrosius saltem eius iussu interfuit,cuius meritis dixit Orosius signum accepit temporis & loci futuræ victoriæ, & consequentem sine cœde triumphum: quantum putas profuit tàm vigil sanctorum oratio, quæ meruit à Deo tantum nuntium, & tàm insperatum tantæ felicitatis euentum? sed hoc multorum preces fortè meruerunt.Videamus † quantum vnius sancti Acholij pro omni patria Barbaricos impetus potuit impetrare deuotio.De qua re lib. 5. epistolarum clero & populo Thessalonicen. AMBR.

Mastezelis victoria. Theodosij. victoria.

Acholij victoria.

6

Amb.To.3 lib.7.epist. epist.59.

A Dum merita viri considero, & quasi discedentẽ spiritu sequor,& sanctorum choris deducentibus intermisceor, non merito vllo, sed affectu penè sum oblitus mei.Ita ne ergo raptus est nobis murus fidei,gratiæ, & sanctitatis: quem totiens ingruentibus Gothorum cateruis nequaquam potuerunt Barbarica penetrare tela,expugnare multarum gentium bellicus furor? Denique in cæteris populatores locis, illic pacem rogabant:mirantibusque quid sibi sine milite vllo obsisteret,à prudentioribus intimabatur Elisæi intus imitatorem degere supparem, non imparem spiritu,cauerẽt ne exemplo Syriaci agmi 4.Reg.5.
nis sibi quoque cæcitas offunderetur.Et tamen circa discipulos suos diuersa dona Christi sunt. Elisæus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorum: sanctus autem Acholius precibus suis fecit, ut de partibus Macedoniæ victores fugaret.Nonne & hoc intelligimus superioris uirtutis fuisse,vt ubi nullus miles aderat,illic pelleretur sine milite? Sed vrgebat,& præliabatur Acholius,non gladiis, sed orationi
B bus, non telis,sed meritis. An incognitum nobis est dimicare sanctos etiam cùm ferientur? Nonne otiosus erat Elisæus scilicet corpore? 4.Reg.6.
sed vibrabat spiritu,& orationibus præliabatur, & 7.
quando in castris Syriæ,vel equitum,& vox uirtutis magnæ audiebatur, adeò,ut putarent Syri aliorum regum aduersum se aduenire exercitus, qui populo Israel adiumento forent. Vnde percussi, magno fugerunt pauore,ita,ut leprosi quatuor,qui mortis egressi fuerant desiderio, castra hostium * deprecarentur. Nonne in Ma- * depreda
cedonia similia dominus per orationes sancti rentur.
Acholii fecit mira, aut prope maiora? Non .n. inani metu animi,nec superflua suspicione, sed sæuiente lue,& ardenti pestilentia perturbati Gothi, ac perterriti sunt.Denique tunc fuge
C runt,ut euaderent: regressi postea pacem rogarunt, ut uiuerent. Hæc ille. AVCTOR. Ob hoc solùm hæc uniuersa sanctus pater curauit inscribere,ut vnius sancti uiri quantum cõtra tot armatos posset intercessio,literis monstraretur: & aptè eum comparat Elisæo:ut utriusque uirtus sit euidens,illius in Syros, huius in Gothos. Ille inani metu venientis exercitus, hic uerò peste currente cũctos hostes sola prece fugere cogebat: tàm potentes sunt sancti orare pro uita. Sic sancti dimicãt,ait, etiam cum feriãtur:quia & otiosus erat Elisæus corpore,quando diriſsima precũ tela usque ad interniciem uibrabat in Syros. Quàm potẽs ergo,magne Deus,quã efficax est omnipotẽs manus tua cùm percutit,quã do tuo munere tàm terribilis est in hostes: tam utilis ad postratos sanctorum lingua dum orat? Quid arguit ergo Witcleff,q quasi sint scurræ

apud

Digitized by Google

apud ſummum Deum minus impetrare ualentes, cum tot, & tanta apud Deum poſsint, quaſi eorum non tantùm annuat precibus, ſed & obediat voluntati? Ab armario ſcripturarum ſanctarum hoc verbum accipimus, quia nō fuit pòſt & antè tam longa dies obediente domino voci hominis. Ioſue 10. Et ad ſanctas fœminas Paulam & Euſtochium in ſermone de aſſumptione beatæ uirginis verſus finem HIERON. Malui accipere ruborem pudoris, quàm non exequi iuſſionem veſtram, quarum precibus nonnunquàm Deus noſter obedire videtur.

Hier. To. 2

7 Hæc ille. AVCT. Et † ob hoc ambit Ambroſius orationes pauperum, dicens eos robuſtis bellatoribus fortiores, quia obligant ipſum Deum; * libro contra Auxentium de tradenda baſilica. AMBROSIVS. Vtinam hoc mihi crimen ſemper aſcribant, quòd aurum pauperibus erogatur: quòd obiiciunt quia defenſionem ab his requiram, non nego, ſed etiam ambio. Habeo defenſionem, ſed in orationibus pauperū. Cæci illi, & claudi, debiles, & ſenes, robuſtis bellatoribus fortiores ſunt. Denique munera pauperum, Deum obligant: quia eſt ſcriptum: Qui largitur pauperi, Deo fœnerat. Hæc ille. AVC.

*oratione Amb. To. 2 Vide lib. 5. q.

Pro 19.

8 Congregemus † in unum hæc omnia, & uidebimus quantum poſſunt apud Deum ſanctū preces ſanctorum: quomodoque verum ſit, quod dixit Auguſtinus iam ſuprà, eos cogitandos tā potētes apud Deum in gloria, ut ſuccurrere nobis poſsint cum inuocantur, etiam in rebus impoſsibilibus nobis uiſis, tantū ſi ita mereamur apud eos, ut ipſi nos diligant. Quod amplius probat de dicto domini ad Moyſen. Permitte me ut iraſcar in populum. Exo. 32. Vnde quæſtionum libro ſuper Exo. *quæſt. 132. AVGVS. Huius tam fideliſsimi famuli apud Deum tantum erat meritum per illius gratiam, vt ei diceret Deus, Sine me, & iratus conteram eos: qd utrum iubentis ſit cum ait, Sine me an quaſi petentis, utrumque uidetur abſurdum. Nam & ſi iubebat Deus, inobedire famulus non debebat & Deum hoc à ſeruo uelut à beneficio petere non decebat. Cum præſertim poſſet eos, etiam illo nolente, conuertere. Ille itaque ſenſus in promptu eſt, quo his Deus uobis ſignificat plurimum apud ſe prodeſſe illi populo, quia ſic ab illo uiro diligebantur, quem ſic dominus diligebat: ut eo modo ammoneremur, cum merita noſtra, nos grauant, ne diligamur à Deo, reſeuari apud eum eorum meritis poſſe quos Deus diligit. Nam ab omnipotente dicitur homini: Sine me, & conteram eos, quid aliud dicitur, quā contererem niſi diligerentur abs te? Ita ergo dictum eſt, ſine me, ac ſi diceret: Noli eos diligere & conteram eos, quia ne id faciam, d lectio tua

Aug. To. 4 *q. 149.

A in illos interredit mihi. AVCT. Quàm larga gratia Saluatoris, ut iniuſti, & peccatores offenſo domino locum poſsint obtinere cum amicis eius, per quos reconciliationis gratiam mereantur, de qua re ſermo ſubſequitur.

¶ AD DICTVM VVITCLEFF hæreticum, q̄ non ualet oratio alicuius ſancti, niſi is, pro quo orat ſit tunc iuſtus per obſeruantiam mādatorum, & quòd tunc ualebit, ipſo ſancto nolente. Cap. CXV.

SVMMA.

1 *Oratio alicuius ſancti quòd ualeat, etiam ſi is pro quò orat, non ſit iuſtus, multis auctoritatibus probatur, contra Witcleff.*

3 *Stephani oratio, quòd fuerit à Deo exaudita pro Saulo.*

B

4 *Deus etiam, quòd peccatores, & pro peccatoribus audiat.*

5 *Oratio ſanctorum, quòd proſit his, quorum uita eſt inualida ad uitam capiendam æternam.*

DEnique cōtra omnium orationes ſanctorum ſcilicet tàm beatorum in patria, quàm peregrinantium in hac uita, unum communè præparatur obſtaculum, de iuſtitia uitæ in orationis hora & merito ſic orantis, propter quam iuſtitiam attēdendam infert Witcleff in hoc 30. ca. tertii trialogi, Vitàm ſancti, quem orat quantum. ſ. imitatus erat ipſe Chriſtum in moribus: & tamen ſtatim poſt dixit contra ſeipſum poſtponendas tales uitas, & ad ſolam uitam Chriſti attendendū.

C Quid uult putas finaliter, niſi oraturum inducere, ut talem ſanctum exorare non curet, quia uelit, nolit, cum iuſtæ uitæ fuerit, pro ſe talis ſanctus orabit: dixit enim ca. 3. de oratione. Dicunt quidam presbyteri dominis, qui rogant orationum ſuarum ſuffragia, q̄ uiuant iuſtè, ſeruando Dei mandata: & erunt orationum ſuarū & meriti eccleſiæ totius participes, uelint, nolint: & quantumcunq; clamauerint, ſine talī iuſtitia ſecularis domini, priuata oratio nihil ualet. Hæc Witcleff. AVCT. Quid cōficit hoc, niſi q̄ nullus poſsit *ab aliquo orare pro ſe? quia quantuncunque clamauerit ſanctus in cœlo, aut uiator in terris pro quocunque, non proficit oranti eum, niſi uiuat iuſtè iuſtitia mandatorum, quod ſi iuſtè uixerit, proficient ipſi preces, tales, uelit, nolit. Conclude. Quid ergo proderit mihi eos ſic orare, quòd orent? Sed

*petere ab aliquo ut oret pro ſe.

1 † ab hac dictione cerebroſa, ſcripturarū pelagus ádeamus. Chriſtus pro crucifixoribus exora-

Lu. 23.

uit

*dominus uit ſacerdotibus & * dominis de militia ſeculari. Aut erant omnes tunc iuſti obſeruantia mãdatorum,& tunc eius oratio debuit eis prodeſſe,vellet, nollet:aut non erant ſic iuſti,& oratio Chriſti nihil eis profuit, & mentitur ſcriptura, dicens: quòd appoſiti ſunt in illa die,& baptizati circiter tria millia. De quibus antè dixit,quòd per manus iniquorum affligentes Ieſum Nazarenum interemiſtis. Actuum. 2. Et † oratio Stephani fuit à Deo exaudita pro Saulo,quando adhuc contra eccleſiam Dei, & obſeruantiam mãdatorum eius graſſabatur in Stephanum. Vnde ſermone de ſancto Stephano AVGVST. Saulus inter illos cũ lapidaretur Stephanus agnus, adhuc ipſe erat lupus. Adhuc ſanguinem ſitiebat. Adhuc manus ſuas quibus lapidaret parum putabat,lapidantium veſtimenta ſeruabat. Ergo recolens quid per ſe dictũ ſit,ſi & ipſe inter illos erat,de quibus dixit quãdo ait, Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciunt. Imitans ergo dominum ſuum in hoc,ut eius amicus eſſet, B dixit & ipſe,Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Putas iſta verba audiuit Saulus? audiuit, & irriſit, & tamen ad orationem petinebat Stèphani, adhuc graſſabatur, & iam pro illo Stephanus audiebatur. Hæc ille. AVCTOR. Audiat Witcleff, & Collollardi presbyteri, quorũ ipſe confirmans perfidiam,ait, quòd quantumcunque orantes clamauerint ſine iuſta obſeruãtia mandatorum talis domini ſecularis, eorum priuata oratio nihil ualet. Ad orationẽ Stephani pertinebat Sauli priuata perſona, quando audiuit, & irriſit, quando Saulus graſſabatur, & Stephanus pro eo exaudiebatur. Sic enim Auguſtinus dixit,Iam pro illo Stephanus exaudiebatur,& ſuperius dixit, quòd fortè inter crucifixores Chriſti fuit Saulus. Et ſi fuit inter illos, p C ipſo ualuit hæc oratio, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Pro illo, ergo Stephani, pro illo iam reo ualet oratio Chriſti ad ſalutẽ. Et quantum graſſabatur etiam in oratorem ſuũ Stephanum tũc Paulus,ipſo loco, ſermone. 37. exprimit AVGVST. Quando lapidatus eſt Stephanus primus martyr pro nomine Chriſti,eui dentius aderat & Saulus,& ſic aderat lapidantibus,ut non ſufficeret eis, ſi tantum ſuis manibus lapidarent. Vt enim eſſet in omnium lapidantium manibus,ipſe omnium ueſtimenta ſeruabat,magis ſæuiens,omnes adiuuando, quàm ſuis manibus lapidando. Hæc ille. AVCTOR.

Act.2. 2

Aug.To.x.

3 Iam † reſpice,quis erat,aut qualis, pro quo ipſe orauit ſanctus Stephanus. Quid iſtud? Oratio ergo Stephani priuata,& perſonalis pro Saulo,exaudiebatur pro Saulo, quando Saulus graſſabatur contra iuſtitiam mandatorum. Quod autem oratio Stephani generalis generaliter au

Deus etiam peccatores. & pro peccatoribus audis.

A diebatur æqua forma pro omnibus, unde probes,non habes. Hæc probata pars hæreſis Donatiſtarum eſt, quòd ſine tali iuſtitia ſecularis domini,talis oratio nihil ualet: hæc erat, quam inſertam libro ſuo de ordine pœnituit AVGVSTINVS. Nec illud mihi placet,quòd cùm dixiſſem, ſumma opera danda eſt optimis moribus, mox addidi, Deus enim noſter aliter nos exaudire non poterit: bene autem uiuentes facilè exaudiret. Sic enim dictum eſt tãquàm Deus non exaudiret peccatores, quod quidem dixit in euangelio:ſed ille, qui nondum cognouerat Chriſtum,à quo iam fuerat illuminatus in corpore. Hæc ille. AVCT. Bene librat terminos Auguſtinus, ut utrunque retractandum uideatur, ſiue dicatur dominum exaudire nos non poſſe, cùm pro nobis oramus, uel cùm oramus pro aliis,niſi ſimus optimis moribus prædi ti, Deus nõ exaudit peccatores. Dixit cæcus ille de Chriſto,quaſi pro ſua illuminatione Deum patrem oraſſet:ſed hoc dixit, inquit AVGVS. qui nondum agnouerat fidem Chriſti. Bene viuentes Deus facillimè exaudiret,quaſi propter bonam vitam audiendus eſſet quis,non ſecundum Dei gratiam,nec vult recordari,quòd dum filius prodigus adhuc longè eſſet,occurrit ei pater,& miſericordia motus eſt. Sic dixit AMBROS. libro de Ioſeph, cap. 3. quòd fratres Ioſeph à longè erant, qui erant in Dothaim,id eſt,in defectione: & ideò ſæuiebant,quia his non appropiaſſet Chriſtus. Nam ſi appropiaſſet hic typus Chriſti fratrem utique dilexiſſent. Fuit item longè à patre filius diſſipator,longè per meritum, longè per peccatum, & ſine omni ſuorum iuſtitia meritorum valebat apud patrem tantùm, quòd redijt, quòd orare uoluit,quòd dipoſuit ſe dicturum: Pater, non ſum dignus vocari filius tuus,fac me ſicut unum ex mercenarijs tuis. Nõdum orauit,& occurrit ei pater. Putasne repudiaret orantem? Vnde in epiſtola ad Damaſum de eo dixit HIERONYMVS. Cùmque adhuc longè eſſet, vidit eum pater eius, & miſericordia motus eſt. Antequàm dignis operibus, & uera pœnitẽtia ad patrem rediret antiquum, Deus,apud quem cuncta futura facta ſunt iam, & qui omnium eſt præſcius futurorum,ad eiuſdem præſentiam Dei præcurrit aduentum, & per uerbum ſuum, quod carnem ſumpſit ex uirgine, reditum filii iunioris anticipat. Et præcurrens, incubuit ſuper collum illius. Antè uenit ad terras, quàm ille domum confeſsionis intraret. Hæc ille. AVCTOR. Ecce antequam dignis operibus rediret ad patrem, aut item uera pœnitentia (quod plus eſt) pater ei adfuit. Ergo ſine iuſtitia mandatorum, quæ eſt prima dignitatis operum,& ſine vera pœnitentia,futu-

Lu.15.

Amb.To.4

Hier.To.2

ro

Digitized by Google

rotamen pœnitenti, & confessuro reatum, pa
ter accurrit, & adit adhuc indignum. Antequã
(inquit) ille domum confessionis intraret. Ma
lè ergo respondebant sacerdotes Witcleff, si
iuxta magistrum suum intellexerunt, quòd ni
si domini seculares iustè uixerint, non possent
orationum suarum, aut ecclesiæ totius esse par
ticipes, quia nec pro peccatoribus hæreticis,
aut paganis oraret vnquam ecclesia. Nunquã
item homo peccator oraret pro se dicendo, Di
Matt. 6. mitte nobis debita nostra, cum tamen expers
quisquàm peccati illud orare non posset. Sequi
tur tamen ex hoc dicto, quia quantulumcunq;
esset eius peccatum, de quanto obliquaret à iu
stitia mandatorum, de tanto orationis propriæ,
aut meriti ecclesiæ particeps esse non posset.
Et sic propitiaretur Deus homini secundùm
iustitiæ meritum, non secundùm gratiam, di
cente Apostolo. Ei, qui operatur, merces nõ im
putatur secundùm gratiam, sed secundùm debi
tum. Roma. 4. Et nonne dominus secularis erat
Pharao, cui dicenti ad Moysen, & Aaron, Ora
te dominum, vt auferat ranas à me, & à populo
meo: non responderunt ei sicut sacerdotes Wit
cleff, Viue iustè, seruãdo mandata Dei, & eris
orationum nostrarum particeps, vélimus, nolimus?
Sed ait Moyses, Constitue mihi quando
deprecer pro te. Qui respondit, Cras. At ille ait
iuxta verbum tuum faciam. Et sequitur. Et ex
clamauit Moyses ad dominum pro sponsione
ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecitque
Deus iuxta uerbum Moysi, & mortuæ sunt ra
Exo. 8. næ. Exod. 8. Ecce mendaces homines Witcleff
cum suis Lollardis, Pharao iã particeps factus
est orationis sancti Moysi, etiam Deo concedẽ
te, qui præscius erat obdurationis eius, & bene
conscius, q̃ non iustè viueret iustitia mandato
rum. Ne autem latebram quæreres in oratione
priuata, non soli Moysi dixit, Orate, sed solus
oratione describitur, pro sola rana tollenda a sola
plebe aduersa. Orauit postea cessare muscas, &
cessabant. Orauit cessare tonitrua, & grandines
dicens, Noui autem, quòd & tu, & serui necdũ
dominum timeatis. Orauit autem & cessarunt,
nec stillauit ultrà pluuias super terram. Plana
ecce scriptura conuincit hoc esse mendacium,
quòd quantuncunq; clamauerint oratores sine
subiecta iustitia, nihil ualeat eis. Ecce clamauit
Moyses, & ualuit eius oratio. Valuit, inquit
eis, quibus dixit, Noui, quòd tu, & serui necdũ
dominum Deum timeatis. Fugiet Witcleui-
sta, scio fugiet à facie scripturarum, dicens for
tè, Sed hæc oratio proficit tantùm istiuitæ:
4 Probemus igitur, quod † sanctorum oratio
prosit his, quorum uita est inualida ad uitam
capiendam æternam. Veniamus ad euange-

A lium, ubi Christus exemplo uillici iniquitatis
ait filii seculi huius prudentioribus filii lucis,
Facite uobis amicos de mammona iniquitatis,
ut & ipsi uos recipiant in æterna tabernacula.
Lucæ. 16. Interrogarem, quibus Christus dat
hoc consilium. Iustis, an adhuc iniustis seruanti
bus Dei mandata, & habentibus per hoc pro
pria merita, unde sint amicorum illorum parti
cipes, ita ut uos recipiant in æterne tabernacu
la uelint, nolint: an adhuc peccata sua habenti
bus, ut non ex sua uita, & iustitia mandatorum,
sed solis intercessionibus amicorum sanctorũ
in ipsa tabernacula recipiantur æterna? Primùm de necessitate dixit Witcleff, q̃ inconsul
tè dixit eis Christus, Facite uobis amicos de
mammona iniquitatis, sed dixisset de propria
iusta uita. Secundum uerò placet sensui Chri
sti euangelico, prout planè literam eius expo
nit 21. de ciuitate Dei cap. ultimo. AVGVSTI. Aug. To. 5
B Venire debet in mentem seruus ille, cui debito
ri dominus eius relaxauit decem millia talento
rum, quæ postea iussit ut redderet, quia ipse
non misertus est conserui sui, qui ei debebat
centum denarios. In his ergo, qui filii sunt pro
missionis, & uasa misericordiæ, ualet quod ait
idem apostolus consequenter adiungens, Su
perexaltat autem misericordia iudicium, quo
niam & illi iusti, qui tanta sanctitate uixerunt,
ut alii, quos recipiant in æterna tabernacula, à
quibus amici facti sunt de mammona iniquita
tis, ubi tales essent, misericordia liberati sunt ab
eo, qui iustificat impium, imputans mercedem
secundùm gratiam, non secundum debitum.
C In eorum quippe numero est Apostolus, qui di
xit, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis
essem. Illi autem, qui recipiuntur à talibus in
æterna tabernacula, fatendum est, quòd nõ sint
his moribus prædíti, ut eis liberandis sine suf
fragio sanctorum sua possit uita sufficere. Ac
per hoc amplius misericordia in eis superexal
tat iudicium. Sequitur. Est itaque quidam uitæ
modus, nec tam malæ, ut his, qui ea viuunt, ni
hil prosit ad capessenda regna cœlorum, largi
tas eleemosynarum, quibus etiam iustorum su
stentatur inopia, & fiunt amici, qui in taber
nacula æterna suscipiant. Nec tam bonæ, ut ad
tantam beatitudinem adipiscendam, eis ipsa
sufficiat, nisi eorum meritis, quos amicos fece
runt, misericordiam consequantur. Mirari au
tem soleo etiam apud Virgilium reperiri istam
sententiam domini, ubi dicit, Facite uobis a- Lu. 16
micos de mammona iniquitatis ut recipiant
uos in tabernacula æterna. Cui est & illa simil- Mat. 10.
lima: qui recipit prophetam in nomine prophe
tæ, mercedem prophetæ accipiat. Nam & cum
Elysios campos Poeta describeret, ubi putauit

ani-

Digitized by Google

animas beatorum habitare, non ſolum poſſit eos, qui propriis meritis ad illas ſedes peruenire potuerunt, ſed adiecit, atq; ait, Quiq; ſui memores alios fecere merendo, id eſt, Qui promeuerunt alios, eosq; memores promerendo fecerunt prorſus, tanquam eos diceret, quòd frequẽtatur de ore Chriſtiano, cùm ſe cuiq; ſanctorum humilis quiſq; commendat, & dicit; Memor mei eſto, atque id, vt eſſe poſsit, promerendo efficit. Hæc ille. AVCTOR. Audiatur proceſſus pii patris: hic expreſſe ſupponit Auguſtinus proceſſum euangelii contra Witcleff, ꝙ ſcilicet ſine ſufficienti iuſtitia ſuæ vitæ poteſt dominus ſecularis per interceſsiones ſanctorum, quos fecit ſibi amicos de mammona iniquitatis, recipi in æterna tabernacula. Et in huiuſmodi ſuperexaltat miſericordia iudicium. Fatendum eſt, inquit, quòd non ſint his moribus præditi, vt eis liberandis ſine ſuffragiis ſanctorum, ſua poſsit vita ſufficere, & ſubdit talis vitæ modum, quæ nec tam mala eſt, vt nihil proſit ad capiendum regnum, nec tàm bona, vt per ſe ſufficiat ſine ipſorum meritis, quos de largitate eleemoſynarum ſibi fecerunt amicos ingredi illud regnum: Hoc ex proceſſu illo euangelico, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, Auguſtinus probat expreſſe, ſequentemque ſenſum euangelii miratur, paganum Virgilium in campis ſuis Elyſiis ſecutum, quem tàm apertè deſpexit ſolo ſenſu Collollardorum ſuorum imperitorum noſter Witcleff Chriſtianus, hæreticus.

Arnold. 6.

¶ QVOD DILIGENTER OREmus ſanctos, quia ſine eorũ interceſsione ſaluari non poſſumus: & quòd ſolus orat fruſtrà, qui mereri contemnit. C. CXVI.

SVMMA.

1 *Orandi quòd ſint ſancti diligenter, Et quare. Et an orans poſſit pro oratione aliquid recipere.*
2 *Scientia bonæ fidei.*
3 *Chriſtiani, quòd nec præſumendo de meritis, ſanctorum contemnere debeant ſuffragia, nec tanti faciant eorum preces, ut meritæ ſua negligant.*
4 *Quomodo fruſtrà roges pro indigno.*
5 *Orare quomodo debeat ſanctus omni conſilio pro uiro peccatore, ut uoluntate bona conuertatur in Deum.*

A REſpuantur igitur, & exufflentur, quæ ex iſta ſequuntur verbales eius blaſphemiæ, ſicut ca. 3. de oratione, quòd nemo debet orationem ſuam vendere pro poſſeſsionibus, uel prædiis, aut bono aliquo temporali, & per conſequens nullus ſecularis debet cum presbytero, uel alio taliter * commorari. Et in Dialogo ſui mendacii. capitu. 22. Clauſtralis uẽdens ſimoniacè orationũ ſuarum ſuffragia pp lata prædia, haberet conſcientiam ſuper iſto, quia neutra pars ſcit, ſi ſua ſuffragia ualeant aliquid. Hæc Witcleff. AVCTOR. Breuiter †reſpondet ſibi Chriſtus; Mentiris, Ego ueritas prima ſemel dixi carnalibus ſeruis mei, Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, vt ipſi vos recipiant in æterna tabernacula, quò uenturi non eſtis per uitæ veſtræ iuſtitiam. Ego ſpiritualem hanc mercationem edocui: nec uolui dicere hanc uenditionem ſimoniacã, ut tu falſa lingua deprauus: ſed hoc dixi facere, illud recipere. Per Apoſtolum autem Paulum rationem dati, & accepti per communicationẽ in ſanctos. Hoc ſemper factitauit apud ſanctos uiros à tempore euangelii pietas Chriſtiana. Quod item euangelium ſpiritu ſancto inſtigante p ſeruum Maronem laudabat Romana peritia, tanquàm diceret, inquit Auguſtinus, quòd frequentatur ore Chriſtiano cùm ſe uiro ſancto quiſque commendat memor mei eſto, atque ut memor eſſe poſsit promerendo efficit, eleemoſynam largiter conferendo. Nunquid priuatam precem iam rogat iſte ſanctus, memor mei eſto? ergo intendit priuatam precem orantis alicui valituram ad introitum regni, cui non ſufficit iuſtitia proprii meriti. Et ampliùs declarat Auguſtinus ſollicitus ſcire, quis ille modus uitæ ſit, aut quæ ſint illa peccata, quæ non niſi per interceſsiones ſanctorum poſſunt obtinere remedium conſequenter ſubinferens AVGVSTINVS. Sed quis iſte ſit modus, & quæ ſint iſta peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, ut tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum eſt inuenire, periculoſiſſimum definire. Ego certè vſq; ad hoc tempus, cùm inde ſatagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui, ſed fortaſsis propterea latent, nè ſtudium proficiſcendi ad omnia cauenda peccata * putreſcat, Quoniam ſi ſcirentur, quæ vel qualia ſint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec prouectu melioris vitæ abſumptis interceſsio ſit inquirenda, & ſperanda iuſtorum, eis ſecura ſe ob uoluerit humana ſegnities: nec euolui talibus implicamentis ullius uirtutis expeditione curaret, ſed tanturnmodò quæreret aliorum meritis liberari, quos amicos ſibi de mammona iniqui-

I

B

C

Phil. 4.

Arnold. 6 Quique ſui memores. Aug. ii. de 21. de Ciu. Dei. c. 27. prope finem. To. 5

* *pigreſcat.*

Lu. 16.

tatis,

Lu. 16.

tatis, eleemosynarum largitate feciſſet. Nũc uerò, dum uenialis iniquitatis, ẽt ſi pſeueret, ignoratur modus, profectò & ſtudium in meliora proficiſcendi, & orando, & inſtando uigilantius adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis sãctos & amicos, non ſpernitur cura. Hæc ille.

AVCTOR. Vigilat ſemper huius ſancti patris euangelica ſententia contra Witcleff, q̃ aliquis modus uitæ ſit, & quædam delicta, quæ ad ſuã purgationem ultra omnia merita ſic uiuentis requirunt auxilium ab intercesſione ſanctorum. 3 Hos dico fratres illos, quos iuxta Chriſti conſilium ipſe *tibi fecerit amicos de mammona iniquitatis: uel per pias oblationes ad eorum memorias, ſi ſint iam in cœlo beati: uel per eleemoſynarũ largitates apud ſanctos iã expectantes in carne. Neutra pars ſcit, inquit Witcleff, an ſua ſuffragia ualeant aliquid, imò utraq; pars ſcit ſcientia ſancti Pauli. Confidens, ait, ſcio quoniam permanebo omnibus uobis ad proue B 2 ctum ueſtrum. Phili. 1. Hæc † eſt ſcientia bonæ fidei, quam idem apoſtolus innuit, dicens, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Hæc ſcientia piſcatorum, ut ait Ambroſius, ſtultam fecit ſcientiam philoſophorum. Sed ergo, inquit, ſuperfluo merebit̃ aliquis per iuſtitiam uitæ, ſi ſic ſaluari poterit ſine meritis, ſanctorum prece. Nec ſic, ſed inter medium montium pertranſibunt aquæ, ideo, inquit Auguſtinus, ignotus eſt nobis ille uitæ modus, & illa ignota peccata, quæ non ſine ſanctorum prece iuuantur, ut utrunque curremus, & neutrum contemnamus. Nunc, inquit, dum uenialis iniquitatis ignoratur modus, ſtudium meritorum orando, & inſtando vigilantiùs adhibetur, & faciendi ſanctos amicos cura non ſpernitur. O quàm periculoſum ergo eſt conſilium Lollardorum, ſic inniti propriis meritis, vt nullam curam faciant pro orandis ſanctis: ſine C quibus omnes illi damnantur gehennæ, quibus non datur ſufficere meritum iuſtitiæ ſuæ. Sancta fides eccleſiæ utrunque facit, utrique iugiter inſtat: ſanctos amicos facere, & merita cumulare, ſed magis, non præſumendo de meritis, ſed ſanctorum orationibus confidendo. Vnde in expoſitione ſuper Cantica, Homil. 68. Bernard. Sufficit ad meritum, ſcire, quod non ſufficiant merita. Sed ut ad meritum ſatis eſt non præſumere de meritis: ſic carere meritis ſatis ad iudicium eſt. Porrò infantium renatorum dicimus neminem carere meritis, ſed Chriſti habere merita: quibus tamen ſe indignos reddunt, ſi ſua iungere non nequiuerint, ſed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis eſt. Merita proinde habere cures habita, data noueris, fructum ſperaueris, Dei miſericordiam, & A omne periculum euaſiſti paupertatis, ingratitudinis, præſumptionis. Paupertas perniciosa, penuria meritorum, præſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ: & ideo diuitias, & paupertates ne dederis mihi, ait Sapiens, Prouerb. 30. Felix eccleſia, cui nec merita ſine præſumptione, nec præſumptio abſque meritis deeſt. Habet unde præſumat, ſed non habet merita. Habet merita nõ ad præſumẽdum: ipſum non præſumere, nonne promerere eſt? Hæc ille. AVCTOR. Vtrunque † igitur neceſſarium Chriſtianis, nec præſumendo de meritis ſanctorum contemnere ſuffragia: nec tanti pendere preces ſanctorum, ut merita ſua quis negligat, aut (qđ peius eſt) deſperet de meritis. Hæc enim ipſa ſuffocat exorantem. Idcirco lib. 2. contra Academicos, in principio AVGVSTI. Si modò dignus ſim, qui impetrem, quotidianis uotis auras tibi proſperas orare non ceſſo. Oro autem ipſam Dei uirtutem, atque ſapientiam. Quid eſt enim aliud, quem myſteria nobis tradũt dei filium? Multùm me adiuuabit pro te deprecãtem, ſi non nos poſſe exaudiri deſperes. Hæc ille. AVCTOR. Sana conditio ſi non nos poſſe exaudiri deſperes, hoc ſolum efflagitat, ne precem ſuam ad Deum pro eo deſperatione retardet. In extremo damnabiliori leuiorem comparatiuè inſinuans, præſumptionis ſcilicet, uel deſperationis de miſericordia conditoris. Vtroque modo enim, uel præſumptione, uel deſperatione euacuet ſibi iuſtæ uitæ meritum. Hoc autem ſolum, ut ait Bernardus, ſatis ipſi eſt ad iudicium. Hæc ſola facit, ut quic quid ſanctus ad Deum clamauerit, ſuo ſupplici nihil ualeat. Vnde Sapiens. Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem, oratio eius execrabilis, Prouerbio 28. & ſuper hoc dixit dominus Hieremię. Tu ergo noli orare pro populo hoc. Vbi libro commentarii HIE. Præcipitur Hieremiæ, ne uelit pro eis dominum deprecari, in quibus iam eſt conſummata ſententia, ne uideatur oratio quis infirma, & propriis ſceleribus non exaudiri. Noli, inquit, orare pro eis, nec laudem aſſumas in replicando ueteris hiſtoriæ clementiam, qua ei ſemper miſertus ſum & laudando meam mitaris mutare ſententiam. 4 Etſi. n. hoc feceris, non exaudiam eos, qui me neceſſitatis tempore rogare coguntur. Ex † quibus diximus fruſtra aliquẽ rogare pro aliquo, cum ille non mereatur accipere, quod pro quo oratur. Hæc ille. AVCTOR. Intellige diſtinctè, & diſcretè, quale hoc meritum, de quo dixit, fruſtra rogari pro aliquo, cùm ille non mereatur accipere illud, pro quo Deus rogatur. Non meretur, id eſt, non mereri proponit, ſed magis demereri continuè, aliàs ineptè rogaſ-

Paupertas perniciosa, penuria meritorum.

Aug. To. 1.

Prouer. 28.

Hier. To. 5

Quomodo fruſtra rogetur pro indigno.

Digitized by Google

set Moyses pro Pharaone iam suprà: rogauit autem supputans eum posse conuerti: sed sicut ait Sapiens suprà, Qui declinat aurem suam, ne audiat legem: non dixit, Qui iam peccator est a lege, aut protinus non meretur, sed qui declinat a lege, ne audiat eam. Et Ioannes in Canonica hoc exponit peccatum usque in finem, dicens, Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. De quo item hanc dictam sententiã suam in simili uerbo Hieremiæ. 24. posteriori lib. 3. exponit HIERON. Stultum est orare pro eo, qui peccauerit ad mortem, dicente Ioanne. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis, omnis iniquitas peccatum est, & est ad mortem peccatum. Ieiunia, & preces, & uictimæ, & holocausta, tunc proficiunt, cùm recedimus a uitiis, & flemus antiqua peccata, si autem in sceleribus permanẽtes putauerimus uotis atque sacrificiis redimere nos aures Dei, uehemẽter erramus, iniquum arbitrantes Deum. Qui enim semel gladio, & peste, & fame fuerit cõsumi prædestinatus, nullis precibus erui potest, vnde & prophetæ dicitur, ne frustra roget, qđ impetrare non possit. Hæc ille. AVCTOR. Qui semel fuerit gladio, aut fame, aut peste consumptus, & ad internicionem spiritus indissolubili malo constrictus, nullis precibus erui poterit, sicut Iudas. Omni igitur consilio debet pro uiro peccatore sanctus orare, vt uoluntate bona conuertatur in deum. Ipseque conatu quo potest gemitibus constringat animum & sanctorũ pedibus prouolutus, imploret auxilium. Vnde in epistola ad corruptorem uirginis. AMBROSIVS. Do consilium, petas vltro terrorẽ pœnitẽtię, obstringas cathenis uiscera: animam tuam gemitibus, ieiuniisquè crucifigas, sanctorum petas auxilium, iaceas sub pedibus electorum, vt non tibi cor impœnitens thesaurizet iram in die iusti iudicii dei, qui reddet singulis secundum opera sua. Hæc ille. AVCTOR. Terrori ecce pœnitentiæ in qua perquiritur iustitia mãdatorum, non sine necessitate coniunxit auxilium impetrare sanctorum, & iacere suppliciter sub pedibus electorum, sine quibus sup

ponere debet humiliter pęnitẽs non si bi sufficere pęnitentiam ad remissionẽ sceleris, nec uitæ suæ modũ ad iter salutis. De quo iam docuit Augustinus.

Hier. To. 5

Ambr. To. 3

Ro. 2

AQVALITER ADORENTVR sancti, & eorum reliquiæ.

Titu. XIII.

¶ CONTRA LIBELLVM Guillelmi Sartoris Witcleuistæ, in quo scripsit quòd solus deus secundùm deitatem est orandus, quia solus est fideliter adorandus. Cap. CXVII.

SVMMA.

1 *Christus quomodo sit adorandus.*
2 *Orare, & Adorare quomodo differant.*
3 *Latria quid sit. Et quomodo tantùm deo debeatur.*
B 4 *Latriæ species describuntur.*
5 *Eucharistia est Teleta summa.*
6 *Hymnus, q̃ specialiter Deo dicatur.*
7 *Adoratio propriè dicta.*
8 *Adoratio priscorum.*

MOVET contra prædicta Guillelmus cognomento Sartor, in libello, quem edidit de orandis sanctis, q̃ omnis oratio, prout nũc loquimur, est cultus latriæ, soli deo debitus, nullo modo ad creaturam à fidelibus transferendus, dicẽte domino in euangelio, Dominum Deum tuum adC orabis, & illi soli seruies. Vnde Augustinus habet in Enchiridio, & frequenter alibi, quòd solus deus est orandus. Et infrà. Christus sic docuit orare discipulos, Pater noster, ubi docetur, cur fideles debent orationes suas dirigere, hoc est Deo sub ratione, qua Deus est, & dominus, & nõ sub ratione humanitatis, uel alicuius creatæ naturæ: quam formam, ut patet in Euangelio, Christus communiter in orationibus suis seruauit. Si enim Christus taliter docuisset suos discipulos exorare, Iesu noster, Christe noster, Messia noster, uel Saluator noster, qui es in cælis, &c. tunc fortè haberetur euidentia, quòd oratio foret creaturæ etiam meritoriè dirigenda, eo quòd termini prænotati utranque Christi naturam significant, quod non facit iste terminus Pater noster. Hæc ille. AVCT. Quasi pater esset exorãdus in hac prece, nõ Christus: & apostolus sollicitus est, ut gentes in Christũ credant, & tunc inuocent, Quomodo, inquit, in

uocabunt

Digitized by Google

uocabunt, in quē nō crediderunt? Vbi super epi stolam ad Rom. li. 9. ORIGENES. Christo Iudæi non crediderunt: & ideò nec inuocant eum, sed & in principio epistolæ, quam ad Corinth. scribit, vbi dixit, cum omnibus; qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi. In omni loco ipsorum & nostro, cum cuius nomen inuocatur, dominum Iesum Christum esse pronuntiat. Si ergo Enoch, Moyses, & Samuel inuocabant dominum Deum nostrum, & ipse audiebat eos, sine dubio Christum dominum nostrū inuocabant, & si inuocare dominum, ac orare dominū Deū unū atque idem est, sicut inuocatur pater, ita inuocandus est Christus. Et sicut oratur pater, ita orādus est, Christus: & sic offeremus Deo patri primò omnium, ita & domino Iesu Christo. Et sicut offerimus postulationes parti, ita & offerimus filio postulationes, & sicut offerimus gratiarum actiones Deo, ita gratias referimus Saluatori. Vnum nāq; honorem utriq; deferendum, id est, patri, & filio diuinus edocet sermo, cùm dixit, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Hæc ille. AVCTOR. Antiqua † ergo fides erat tempore Origenis, quòd cùm dicimus Pater noster, oramus etiam cum patre Iesum Christum, sicut & patrem. Si enim timeas ibi orasi Iesum Christū, ne fortè oretur secundùm vtranque naturam, & sic orare poterimus creaturam. Ergo ne cū prece dominica tollenda est ecclesiastica illa oratio celebriter vsitata græcè, & latinè per orbē, Christe eleison: Christe audi nos, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Hi enim termini utrāque Christi naturam significant. Vnde habetur euidentia, ut affirmas, quòd oratio foret creaturæ simul ut creatori meritoriè dirigenda: si diceretur, Iesu noster, Christe noster. Hāc tamen euidentiam fecit fidelibus sanctus Stephanus orans, & dicens, Domine Iesu suscipe spiritum meum, &, Ne statuas illis hoc peccatum, Iesum orans, de quo antè dixit, Ecce uideò cœlos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei. Iesum ergò, quem filium hominis & prædicat & uidet, ipsum orat. Et Apocalyp. ultimo: Ego Iesus misi angelum meū testificari uobis hæc in ecclesiis, & sponsus & sponsa dicant, ueni. Sequit. Veni domine Iesu. Et in Psal. 94. de translatione Hebraica: Venite laudemus dominum, iubilemus Deo Iesu Christo. Lucæ quoque. 17. A spiritu Christi docti decē leprosi, Iesu præceptor miserere nostri. Vbi lib. 5. cap. 6. in expositione BEDA. Bene, ut saluentur, Iesum præceptorem nominant: quia enim in eius uerbis seorare significant, hunc saluandi humiliter præceptorem uocant. Cùmque ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam Saluatoris recurrunt. Hæc ille. AVCTOR. Ecce isti laudantur, & salutem obtinent, quia Iesum præceptorem inuocant, & per tuam expositionem secundùm utranque naturam diuinam & humanam exorant. Quid ergo tàm absolutè subscribis ibidem nō te meminisse quēquam sanctorum in nouo testamento, uel lege ueteri approbatū, alicui creaturæ suas orationes dirigere? Sanctus iste leprosus ab ore Christi probatus est, & Ioannes in Apocalyp. Et sponsus & sponsa orantes, Veni domine Iesu: & sanctus Stephanus exorans ait, Domine Iesu. Vtranque ergo naturam creatricem, & creatam orabant, quia vtranque tales termini designabant. Ascendamus ad radicem hæreticæ dictionis. Oratio, inquit, est cultus latriæ soli Deo debitus. Vnde Christus, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. De orando est sermo, & in adorandi uerbum conuertit, quasi spiritus inferni semper orarent Christum, quia adorare dicuntur genu flectentes in nomine Iesu. Longè † ergo orare ab adorare constat diuersum. Vnde responsione. 9. Ad Maximinum. cap. vtrum adoret patrem Spiritussanctus. AVGVS. Aliud, inquit, est interpellare, uel orare, aliud adorare. Omnis, qui rogat, orat, nō omnis, qui rogat, adorat. Recole consuetudinem regum, qui plerunque adorantur, & non rogantur. Aliquando rogantur, & non orantur, ac per hoc à Sancto spiritu adorari patrem nullo modo demonstrare potuisti. AVCTOR. Recolat lector, rogo, hoc me dixisse sæpe superius cō tra vtrunque Guillelmum, probantem solum orandum, quia solum simpliciter adorandum: hoc, quod iam ait Augustinus, aliud scilicet orare, & aliud adorare: q. a reges, inquit, pluries adorantur, quando non orantur. Veruntamen bene probat nullam creaturam adorandam, ut sic peruenial ad nullam creaturam orandam. Est, inquit, cultus latriæ soli Deo debitus, ideo nulli creaturæ, nec humanitati Christi donandus. Ergo docuit idololatriam Spiritussanctus per os Dauid, dicens, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctū est: humanitatem Christi designans. Sed ad hoc postmodū. Sed cur Abraham Patriarcha cultum soli Deo debitum Ethcis exhibuit? Gene. 24. ubi scriptum est, Adorabat dominum Abraham corā populo terræ, alia litera habet, Adorauit plebem Iudæorum filiorum Eth. Quem locum assumit lib. 2. post collationem contra Maximinum, post principium AVGVS. Quales homines, quàm religiosæ humilitatis, qui Spiritumsanctum adorare non uultis, cū legatis: Litera occidit, spiritus autem uiuificat. Non vultis ergo adorare, quem uiui-

A B C D

1 2

Christus quomodo sit adorandus.

Apo 22

Psal. 94.

Luc. 17.

Beda.

Orare, & Adorare.

Aug To. 6

Gene. 22.

ficare animas negatis, cùm pater Abraham homines adorauerit, quia concesserunt ei monumenta, vbi poneret mortuæ corpus uxoris. Sic enim scriptum est, Venit autem Abraham plangere Saram, & lugere, & surrexit Abraham de supra mortuum eius, & dixit filiis Eth, Peregrinus & aduena ego sum vobiscum, date ergo mihi possessionem monumenti, ubi sepeliam mortuum meum. Responderunt autem filii dicentes, Absit hoc domine, audi nunc & nos: Rex à 3 Deo tu es in nobis. Inclytis monumẽtis nostris sepeli mortuum tuum. Nemo enim nostrum prohibet te mõumento nostro, ut sepelias ibi mortuum. Surgens autem Abraham adorauit plebem filiorum Eth. Et uos Spiritumsanctum nõn permittitis adorari, ut ipsi dei gratiæ remaneatis ingrati. Hæc ille. AVCTOR. Iuxta hanc historiam, qua adorauit Abraham populũ gẽtilem, probat Augustinus Spiritumsanctum amplius adorandum, quem ipsi Ariani, qui creaturam aiebant, adorandum negabant: sed homi B nes gentiles adorauit Abraham, qui erant sine scrupulo creaturæ: quare non Spiritussanctus adoratur, qui potest creaturas etiam mortuas uiuificare? Vnde patet Witclemistas impiè agere contra Christum hominem, qui secundum creatum esse adorandum eum improbant, uel orandum: cũ Abraham uir iustus adorauit Etheos. Sed dixit librarius Lollardorum Purney, Abraham adorauit eos, id est, salutauit, inquit, nõ aduertens, q Iacob uir iustus adorauit pronus in terram septies Esau. Gen. 33. Et ancillæ, & filii eius incuruati sunt, & uxores cum liberis similiter adorabant, non simpliciter salutabant. Et nũquid ideo adorãdus est Spiritussanctus, quia Abraham salutauit Etheos? quæ rogo deductio, aut causa calumniæ Arianis, qui nollent Spiritumsanctum adorare, cum Abraham Etheos uoluerit salutare? quando Augustinus deduxit 4 a maiori, si Abraham adorauit Etheos, magis adorandus est Spiritussanctus. Nunquid salutandus tantum, sicut Ethei? Et in adoratione ipsa sunt gradus, ita ut non omnis adoratio sit diuina, & summa. Velut libro quæstionum super Gen. quæst. 50. de præfata adoratione Abrahæ *Aug. To. 4* AVGVS. Exurgens, inquit, Abraham adorauit populum terræ. Quæritur, quomodo scriptum sit, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, cum Abraham sic honorauerit quẽdam populum gentium, ut etiam adoraret. Sed etiã animaduertendum est in eodem præcepto non dictum, Dominum Deum solum adorabis, sicut dictum est, Et illi soli seruies, quod est græcè *Latreueis* talis enim seruitus nõ debetur nisi Deo, unde damnantur idololatræ, id est, eiusmodi seruitutem exhibentes idolis, quæ debentur A Deo. Hæc ille. AVCTOR. Sed redarguitur Guillelmus arguens ex præcepto omnem adorantem creaturam esse idololatriam, quia scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, sed non scriptum est, Dominum Deum solum adorabis, sicut scriptum est, Et illi soli seruies, quod intelligitur seruire latria debita soli deo, qualis seruitus est sacrificium, aut uota, prout ipse dicit, lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 1. AVGVST. Latria† græcè nuncupatur, & latinè interpretatur seruitus, sed ea, qua colimus Deum: uel quam illi, id est, Græci *Theobiã* nos uerò non uno uerbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: Hanc enim tantũ Deo deberi dicimus, qui uerus est Deus, facitque suos cultores Deos. Hæc ille. AVCTOR. Hæc est adoratio creaturæ negata, quæ est seruitus latriæ, & expletur in multis soli Deo, prout assumit eodem lib. ca. 8. AVG. Hinc nos seruitutem, quæ latria græcæ dicitur, siue in quibuscunque sacramentis, siue in nobismetipsis debemus. Huius enim templum simul omnes, & singuli templa sumus. Sequitur. Cum ad illum surſum est altare cor nostrum, eius unigenito sacerdote eum placamus, & cruentas uelut uictimas *bestias cædimus, quando usque ad sanguinem pro eius ueritate certamus, tum suauissimo adolemus incenso, cũ in eius conspectu pio sanctoque amore flagramus, & dona eius in nobis, nosque ipsos uouemus, & reddimus. Et beneficiorum eius solẽnitatibus, festis, & statutis diebus dicamus, sacramusquè memoriam, ne uolumine temporũ ingrata subreperet obliuio. Et sacrificamus hostiam humilitatis, & laudis in ara cordis. Ad hunc uidendum, sicut videri poterit, eique cohærendum ab omni cupiditatum malarum, & peccatorum labe mundamur, & eius nomini consecramur. Hæc ille. AVCT. Membratim † docet Augustinus genera seruitutum, quas soli Deo tãquam species latriæ deferre licebit. Primum est, cum offerimus sacrificium altaris, quando eius unigenito sacerdote eũ placamus, C inquit: non dixit, quando figuramus corpus filii eius pistorio pane nostro. Secundo, quando sacrificamus ipsi carnem, & animam nostram in martyrio. Tertio, quando flagrantis amoris alto incendio dona nostra, uel nosipsos ipsi uouemus, & reddimus. Quarto, quando solennitates eius, & dies festos, ne memoriam beneficiorum eius ingrata tollat obliuio, statuto temporum uolumine celebramus. Quinto, cum offerimus ei sacrificium spiritus humiliati: excellentius autem cæteris in sacramento pœnitentiæ. Sexto, quando eum uidendum & cum eo manendum summo rapimur fruitionis amore. His seruitutum modulis solum deũ possu-

Latria. Aug. To. 5.

**hostias.*

Latriæ species.

Digitized by Google

possumus adorare, & illi soli seruire. Si qui alii modi sunt, uel ad hos pertinent, uel ad hos reduci, uel ex similibus animaduerti ualebunt. Nulli enim per fruitionem adhærere debemus nisi Deo. A nullo ullam indulgentiam ueniamque petere peccatorum, nisi à Deo. Nulli solennitates ieiuniorum, aut dies festos dedicare, nisi Deo. Quia quando sanctis in talibus obsequimur, non eis, sed Deo, cuius sunt beneficia, protestamur. Nulli uota facimus, aut reddimus, uel rerum nostrarum, ut prædiorum, aut ẽt filiorũ, sicut Anna uouit puerum Samuelem, aut cùm uouemus nosipsos ad religionis actum, uel ad habitum per religionis ingressum, nisi soli deo. Pro nullius iure tuendo, debemus uitas nostras mandare suppliciis, nisi diuino. Nulli sacrificare licet electum illud sacrificium, nisi Deo, non angelis, non sancto quantuncunque excellenti, etiam nec assumpto ad Dei hypostasim homini prout in eodem li. 10. de ciuitate Dei ca. 20. AVGV. Verus ille mediator, inquantum formam *Aug. To. 5.* 6 serui accipiens, mediator effectus est Dei, & hominum, & homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & unus Deus est, tamen in forma serui sacrificiũ maluit esse, quàm sumere: ne uel hac occasione *Phil. 2.* quisquam existimaret cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est: ipse offerẽs: ipse & oblatio: cuius rei sacramentum quotidianum esse uoluit ecclesiæ sacrificium, cum ipsius corporis ipse caput sit, & ipsius capitis ipsa sit corpus tàm ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsa *Eucharistia est teleta summa.* 5 suetus offerri. Hęc ille. AVCTOR. Ideo† teleta teletarum dicitur à Dionysio, quia quanuis alia quædam sacramenta, sicut baptismi, confirmationis, & pœnitentiæ, uel ordinis poterãt in primitiua ecclesia ad Christum referri, quia baptizabantur, & pœnitebant in nomine Iesu: nũ quam tamẽ sacrificabatur nomini Iesu, sed simpliciter soli Dei. Attamen nunquam est sacramentorum seruitus relaxata in aliquem ut dominum, nisi solum Deum, ideo dixit Ambrosius totam Trinitatem tunc signatam in nomine Iesu. Vnde libro de Trinitate, & Spiritusancto grandæuus pater *Athanasius* Athanasius. Scriptum est enim in Actibus apostolorum de his, qui in Samaria crediderunt, & baptizati sunt à Philippo. *Act. 2.* Tantum baptizati erant in nomine domini Iesu Christi. Petrus autem Iudæos alloquẽs pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi, Et infrà. Non enim scriptum est, quòd baptizauerũt in nomine patris, & filii, & Spiritussancti. Sed nunquid sunt præuaricati? Absit. Nam licèt filii nomen tantummodò dicatur, habet tamen & patrem, & Spiritumsanctum secum pronun-

A tiatum. Hæc ille. AVCTOR. Ergo re ipsa in nomine Trinitatis baptizarunt. Sicut Augustinus iam dixit, quòd in quibuscunque sacramentis latriam exhibemus, & tunc cum aliis p̃dictis erit species septima. Octaua uero, quam addit, siue in nobis, qui omnes, & singuli sumus templum eius, id est, quandocunque per sancti tatem uitæ, uel orationem facimus domino mã sionem. Templum enim nulli facere possumus citra Deum etiam nec fabricæ materialis, ut habetur infrà. Ideo dixit Augustinus hoc esse latriam. Sic etiam in cantibus ille, qui in culmine humani uoti est latriæ seruitus, in solennitatibus computatur, quarta specie latriæ, qualis est hymnus. Vnde lib. 1. de officiis, cap. 25. AMBROS. Te decet hymnus Deus in Sion: hoc *Amb. To. 5* est, honestum est, ut te timeamus: te diligamus, te rogemus, te honorificemus. Scriptum est. n. Omnia nostra honesta fiant: sed possumus & hominem diligere, timere, rogare, & honorare. *Hymnus.* B Hymnus † specialiter Deo dicitur hoc tanquã excellentius, cæterisque decorum. Hæc ille. AVCTOR. Hoc forsan specialiter & excellenti modo omnes illi, qui sanctis applicantur in officiis quouis ecclesiæ, hymni non sunt, quanuis abusiuè dicuntur: cum sic hymnus est laus dei excellens cum cantico. & hymni multi sunt, qui non dicuntur. Restat item † exterior cultus quidem *Adoratio proprie dicta.* in ordinatione membrorum corporis in adorãdo deum, in adoratione diuina, sicut est, pronũ facere caput, & altiores partes ad terram, quod fit simpliciter procidendo, uel genuflectendo depressè, sicut Hecter. 3. Flectebant genu, & adorabant Aman, & solus Mardochæus non flectebat genu, nec adorabat Aman, quia in hoc signo gestus corporei fatemur humilitatem omnimodam in comparatione excellentiæ potioris, secundum quartam adorandi speciem. Cuius genus & ortum docere uidetur, ut hẽt Tho C mas super illud Lucæ. 22. Positis autẽ genibus orabat, &c. GREGOR. Humanus quidem vsus est pronos terræ supplicare maioribus, facto ostendentes fortiores esse, qui rogantur. Palàm autem humanã naturam est nihil habere Deo condignum, & ideo honorifica signa, quæ inuicem exhibemus fatentes nos humiliores eẽ respectu excellentiæ proximi, transumpsimus ad obsequia incõparabilis naturæ Dei. Vnde ille, qui nostros portauit languores, ac pro nobis intercessit per hominem, quem assumpsit, genu flexit orando, sanciens non esse superbiendum orationis tpe, sed per omnia humiliatis conformandum, quia deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, Hæc ille. AVCT. Bene docet nos pater Gregorius, ꝙ pronos nos facere supplicantes humanus usus est, & talia ho-

norifica ſigna,quæ inuicem exhibemus, ad obſequia incomparabilis naturæ tranſumimus. Signa,inquam,quibus excellentiſsimos adoramus. Sunt & alia ſigna leuiora congrua ſalutandis,velut ipſa verba ſalutationis,& pacis,aut oſcula,uel amplexus:prout apoſtolus Paulus, Salutate vos inuicem in oſculo ſancto.Aut ſi multùm additur,cùm quis ſubmiſſo capite ſalutet. Vnde in epiſtola 147.ad Proculianum AVGVSTINVS.Non de auro,non de fundis,non de pecoribus, pro quibus rebus quotidie ſubmiſſo capite ſalutamur,ut diſſenſiones hominum terminemus, ſed de ipſo capite noſtro tam turpis inter nos & pernicioſa diſſenſio eſt.Quantumlibet capita ſubmittant,qui nos ſalutant,vt eos concordes in terra faciamus , de cælo uſque ad crucem ſubmiſſum eſt caput noſtrum, in quo concordes non ſumus. Hæc ille. AVCTOR. Modicùm ergo aduertebat ſcripturas, qui adorationem,ſalutationem expoſuit, quas ex ipſis extrinſecis valde potuit ſcire eſſe diſtinctas,quãtum.ſ.ſubmittẽs Paulum caput,ab eo diſtat,qui pronus procidens adorauit. Sic † enim antiquorum more adorauit Dauid Ionathan,cadẽs pronus in terram.primi Regum.20.Sic Abigail ꝓcidit in faciem ſuam coram Dauid , & adorauit ſuper terram,& cecidit ad pedes eius.1.Regum 25.Sic Booz audita gratia Ruth,cadens in faciẽ ſuam,adorauit ſuper terram. Ruth.2. Hunc itẽ adorationis modulum, tanquam quo nõ habuerimus potiorem,mente tamen vltra omnẽ hũc modum humillima referimus nos ad Deũ:Qualiter computato cultu mentis creaturam adorare non licet. Et hoc de non adorandis angelis ſancti patres ſcribunt.vt lib.de vera religione , uerſus finem cap.55. AVGVS. Honoramus eos,inquit,charitate,non ſeruitute:nec eis templa conſtituimus.Nolunt enim ſic ſe honorari à nobis:quia noſipſos cùm boni ſumus, *templum ſummi Dei eſſe nouerunt. Rectè itaque ſcribitur,hominem ab angelo prohibitũ , neſc adoraret,ſed unum Deum, ſub quo ei eſſet & ille conſeruus. Qui autem nos inuitant , ut ſibi ſeruiamus , & tanquam Deos colamus , ſimiles ſunt ſuperbis hominibus*qui,ſi liceat, ſimiliter coli uelint. Sed iſtos perpeti minus,illos uero colere,magis pericoloſum eſt.Hæc ille.AVCT. Manifeſtat Auguſt.quam uetuit fieri creaturæ ſpeciem adorandi,dicens,Et tanquàm Deos colamus,qualiter homo ille voluit angelum adorare,quia uidebatur ipſi,quaſi poterat Deus eſſe,prout dicit Auguſtinus in quæſtionib. ſuper Gen.& aſſumit li.3.ſuper ca.23.Gen. RABANVS.Nec moueat, ꝙ alio loco in quadam ſcriptura prohibet angelus, ut pro Deo poſſet adorari,& ideò fuerat corrigendus adorator. Hæc ille. AVCTOR.Non ergo prohibitum eſſet ẽt in nouo teſtamento angelos adorare , ſi tamen cultus moderamen haberet,qualis ſine præiudicio creatoris poſſet incumbere creaturæ , prout ſanctus Ioſue certus iam factus de illo , quem putabat hominem euaginatum tenentem gladium,ꝙ eſſet angelus princeps exercitus dñi,cecidit pronus in terram,& adorans ait,Quid dominus meus loquit̃ ad ſeruum ſuũ?Ioſue.5.Adorauit,non quem vidit uirum , ſed quem angelũ intellexit:etiam non angelum ſimplicẽ,ſed exercitus domini principem ſecundùm ſeipſum:nó figulariter ſolum Deum.

Aug.To.5.

Oratio prima ſcarum.

Aug.To.9.

templa.

quibus.

Apoc.9.

¶QVOD ANGELI, ET SANCTI beati , & etiam nondum beati,poſſunt in ſe licitè adorari,ſed cultu duliæ citra Deum. Ca. CXVIII.

SVMMA.

1. *Angelos quomodo colebant,fidelis populi dei more,priores Chriſtiani deuoti.*
2. *Sancti,ꝙ non ſint qualitercunque ſalutandi, ſed honorandi,& magnificè uenerandi,imò congruentius adorandi.*
3. *Adorare ſanctos,quanuis hominum meritis , & humilitati aſcribatur,quomodo diſcretè tamen agendum ſit.*
4. *Reuereri,Honorare,Laudare,Glorificare,Adorare,quomodo differant.*
5. *Gloria,Glorificare,quid.*
6. *Honoranda ꝙ non ſint omnia a deo facta,deus tamen in omnibus honorandus.*
7. *Sanctorum honorandorum ordo deſcribitur.*

1 SEcundum † hunc morem fidelis populi dei priores Chriſtiani deuoti colebãt angelos,eis frequentius occurrẽtes,iõ tãtò mẽdacius decolorauit eos hoſtis Chriſti Porphyrius in ſua*Ectheſi ſub noĩe dæmonũ,quo nõ cõtra cõſiliũ Hebræorũ,ſed iuxta talẽ cultũ angelis exhibebãt,prout ſcribit li.19.de ciuit.dei.ca.*24.AVG. Quis huic dixit, uel iſpirauit,niſi diabolicus ſpũs tã vanũ,apertũ que mẽdaciũ,ꝙ dæmones ab Hebræis coli ,phibitos reuereãtur potius,q̃ oderint Chriſtiani ? Sed Deus ille,quẽ coluerunt ſapientes Hebræorum,ẽt cæleſtibus ſanctis angelis,& virtutibus Dei, quos beatiſsimos tanq̃ ciues in hac noſtra peregrinatione mortali ueneramur,& amamus ſacrificari uetat in tonãs in lege ſua, q̃ dedit populo,& ualde minaciter dicẽs,ſacrificans Diis, eradicabitur.Hæc ille.AVC. Quid aliud, quid diuersũ ab ipſo Porphyrio metiunt̃ noſtri Wiclenſtæ,exprobrando fidelibus,ꝙ cõtra legem

*Porphirius *Hecate.*

*23. *Aug.To.5.*

Dei

Dei ueterem, adorent angelos, lege dicente, do
Deut. 6. & 10. minum Deum tuum adorabis? &c. Quibus utriſq; reſpondet Auguſtinus, ꝙ angelos tãquã beatiſsimos cœli ciues, nos in hac peregrinatione veneramur, & amamus, fatetur, nec Dei lex hoc prohibet, ſed magis laudat. Quod autẽ lex vetat, eſt, ne ad tantùm adorantes venerationis debitum excedamus, vt cultum ſoli Deo congruum, extendamus in angelos putà, ꝙ quis eis ſacrificet ſicut diis. Hoc.n. Deus prohibet Hebræis, dicens, Sacrificans diis, eradicabitur. Ex qua tamen calumniatrice ſcriptura Porphyrii ſciri poteſt, ꝙ fuerit frequẽs illo tempore mos Chriſtianis, attollendo cultu angelos uenerari: nec tamen eis ſolùm, ſed & cultoribus legis antiquæ hoc licitum videbatur, & iuſtum. Iõ Rab
Rab. Moyſes. bi Moyſes dixit facta duo Cherubin in ſanctuario ad deſtruendam idololatriam: quia credulitas angelorum, inquit, eſt ſecunda poſt creduli tatem creatoris. De præceptis decimæ partis, li
B bro ducis dubiorum. Et approbat Auguſtinus, rationem aſsignans, quia cœleſtes ſancti ſunt, & uirtutes Dei, ciues item beatiſsimi. Et hęc ratio tangit omnes ſanctos. Quam item ſcripturis confirmans euangelicis. 3. ſententiarum. ca.
Damaſcen. 7. proſequitur DAMASCENVS. Honorandum ſanctos, vt amicos Chriſti, & hæredes, & filios Dei, ut ait Theologus Ioannes Euangeliſta.
Io. 1. Ro. 8. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri &c. Quare non adhuc ſerui, ſed filii, ſi autem filii, & hæredes, hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti. Et infrà. Qualiter ergo non honorandi ſunt, qui amici, & miniſtri filii Dei exiſtunt? Honor.n. qui ad deuotos conſeruos refertur, demonſtrationem habet bonæ uoluntatis, quæ eſt ad communem dominatorem. Hi enim promptuarii Dei pura
C cœnacula facta ſunt. Inhabitabo. 11. in eis, ait Deus, & inambulabo, & illorum Deus ero. AVCTOR. Honorandos ecce ſanctos Dei probat tanquam Dei filios, cœli ciues, & prõptuarii eius pura cœnacula. Non † igitur qualitercunque ſalutandi, ut Wiccleuiſtæ uolunt, ſed honorandi, & magnificè venerandi, Immo congruentiùs, adorandi: quia honor, ait Damaſcenus, qui ad deuotos ſeruos refertur, demonſtrationem facit bonæ uoluntatis in dominum, Et dominus in euangelio. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet. Qui recipit amicum Dei ut amicum, filiũ Dei ut filium, conſiliarium eius, nõ ſimpliciter ut aliquem, ſed ut conſiliarium Dei, hic à Deo peculiarem mercedem accipiet. Qualiter ſine ſpecie præſumendi ſanctus Patriarcha noſter Eliſæus iã recenter accepto ſpiritui Eliæ, filios prophetarum occurrentes ei ad aquas Iordanis
Matt. 10.

Aſe adorare permiſit, pronos in terram. 4. Reg. 2. Hoc, more religioſorum filiorum patribus facientes, non leui quodam honore utentes ſalutando, ſed egregie uenerando. Qualiter notã ter dixit ſuperiùs Auguſtinus, Abraham ſic ho *Gen. 23.* norauit populorum Ethæorum, ut etiam adoraret. Et Cornelius Centurio obuiam ueniens ſancto Petro, & procidens ad pedes eius, adora uit eum. Act. 10. Qui quamuis excesſit in adorationis ſigno, non tamen pœnaliter deliquit in facto. Vnde non dixit ei Petrus, quod in Apocalyp. ait angelus: Vide ne feceris, ſed animo *cap. 28.* compeſcens, Surge, inquit, & ego ipſe homo ſum. Vbi in expoſitione Actuum BEDA. Geſtu corporis præmonſtrat Cornelius, quid intus in corde deuotionis habuerit. Obuiam eñ *a. l. doctori.* ſuo auctori uenit auditor, qui mundo pectore, & intenta ſedulus aure, atque inhianti deſiderio uerbum Dei ſuſcipit. Nam qui tarde ad credendum pertrahitur, quaſi à Doctore iacens erigitur, ſed qui de ſuę uitæ maculis erubeſcens, procidendo in faciem, humilitatis pariter, & pudoris indicia præfert, iure à ſuo præceptore meretur erigi. Hæc ille. AVCTOR. Nihil ergo inordinatè Cornelius mente peccauit, ſed qđ intus cordis deuotione habuerit, exteriori ſigno humilitatis oſtendit. Quæ humilitas in corde recta, ſed in exteriori ſigno à circũſtantibus potuit nimia iudicari, & Dei forſan adoratio-
Gre. To. 1 ni uicina. Sic iudicat ipſe ſanctus pater GREGORIVS. 31. Moralium. Aduerſatus ei, quia procidit ad pedes Petri, quod ſoli Deo, non homini facere licuiſſet, ſed ſuſpectam mentem, ut puto, habebat uiri Romani, qui ſic ſolebat leuiter coram illis, idolis immolare. Nam & coram excellentis gratiæ uiris humilitatis cauſa, quoſ
C que procidere, non erat olim extraneum Chriſtianis. Hoc enim in laudem ſanctæ Paulæ eximiam in Epitaphio eius ſcribis ſanctus pater *Ad Euſtochium.* HIERON. Poſt Maleas, &*Cæraunia, ſparſasque per æquor Cycladas, & crebris freta con *Hier. To. 1* cita terris, poſt Rhodum, & Lyciam, tandem ui **cytherã* dit Cyprum, ubi ſancti Ephiphanii pedibus ꝓuoluta, decem ab eo diebus retenta eſt, non in refectionẽ, ut ille arbitrabatur, ſed in opus Dei quod rebus probatum eſt. AVCTOR. Et bene infrà, uerſus medium libri, ubi eam ueniſſe in Nitriam dixit HIERONYM. Occurrente ſibi ſancto, & uenerabili Iſidoro Epiſcopo, & Confeſſore, & turbis innumerabilibus monachorum è quibus multos ſacerdotalis & leuiticus ſublimabat gradus, latabatur quidem ad gloriã Chriſti, ſed ſe indignam tanto honore fatebatur. Quid ego narrem Macharios, Arſenios, ſerapiones, & reliqua columnarum Chriſti nomina? Cuius non intrauit cellulam? quorum

non

nō pedibus aduoluta est? Per singulos sanctos Christum se uidere credebat,& quicquid in illos contulerat, contulisse se in Deum lætabatur.Hæc ille. AVCTOR. Ecce quàm leuiter sanctorum episcoporum,& monachorum beata fœmina legitur pedibus prouoluta: quid aliud,quàm uiros eminentes adorans? Christum se putans uidere per singulos,& sic cuiq; honorem proprium donans humanum, ut nulli supra modum dederit quid diuinum. Beatus autem pater Chrysostomus hortatur deuotum quenque fidelem hac humilitate prosterni coram sanctis,Mor.14.super epistolam.1. ad Timotheum CHRYSOSTO. Vade, inquit, ad eos exteros,suscipe,accede, tange pedes sancto rum:multò enim honorabilius est illorum tangere pedes, quàm aliorum caput,Sequitur. A pedibus enim sanctorum magna ualuerunt, quia & puniunt,cùm puluerem pedum excusserint.Hæc ille.AVCTOR. Hoc† ad cautelam licet inter cætera dicere,quanuis sanctos adorare hominū meritis,& humilitati a scribitur, discretè tamen agendum est, ne per humilitatem nimiam,aut aliud subrepens uitium, diuinus honor homini deferatur.Attendendumque velim, quod libro. 10. de ciuitate Dei, cap.4.ait AVGVST. Multa deniq; de cultu diuino vsurpata sunt,quæ hominibus deferuntur,siuehumilitate nimia,siue adulatione pestifera:ita tamen,vt quibus ea deferuntur,homines haberentur,qui dicuntur colendi,& venerandi. Si autem multū eis additur,& adorandi. Quis uerò sacrificandū censuit,nisi ei,quem Deum aut sciuit, aut putauit,aut finxit?Hæc ille.AVCTOR. Quòd aliqua de diuinis honoribus usurpata deferantur hominibus,impium iudicat, quamuis non nisi ut homines haberentur,hoc fiat. Quòd autem propter excellentias bonorum Dei, dicantur quidam colendi,aut uenerandi,aut ubi multùm additur,adorandi,quis abnegat?Nam Dauid inclinauit pronus in terram,& adorauit Saul. primi Reg.24.Nec hoc fecisse credendus est uir iustus,aut humilitate nimia,aut adulatione pestifera ei,qui omni persecutionis rabie animā suā quæsiuit: sed Dei donum eximiæ unctionis in eo perpendit:ideò quamuis spretum à Deo,durante tamen munere regio,adorauit. Nabal uerò salutauit,ut inter adorationem, & salutationem aliquid interesset.Et ualde notandus est ordo specierum humani huius honoris, & demū quòd pro summo honore, si multum additur, inquit,adorandi,præsupponens colere, & uenerari pro minoribus. Et ex hoc colorem habere uidetur dictum Walsingham,& Henrici: quòd ista quinque,reuereri,honorare,laudare,glorificare,adorare, se habent per ordinem, & posterius semper addit aliquid super prius. Reuereri,† est animo reputare magna bona, quæ quis uidet,aut existimat esse in alio, parui pendendo in eorum comparatione bona, quæ considerat in seipso. Honorare, est reuerentiam existentē intus in anima, opere exterius indicare. Hinc est, q̄ honor dicitur esse exhibitio reuerentiæ in testimonium uirtutis eius, quem reueretur. Laudare,est honoratum pro bonis, quæ in ipso sunt,aliis commendare. Glorificare†autem,est laudes honorati largè latèque præconizare;propter quod dicitur esse Gloria,frequens fama cū laude.Adorare aūt est in id,quod reuerendum, laudandum,honorandum,glorificandum, propter eminentiam eius sanctitatis,ac uirtutis tam spem,ac fiduciam subijciendo, se illi proijcere.Propter quod Adoratio dicitur cultus scilicet propter diligentē intētionem erga id quod adoratur. Illud enim soli dicitur, cui quis studiosè intendit operam suam illi exhibendo.Sic gradatim crescit affectio cultus de reuerentia, quam Augustinus ab honore exorditur usque ad culmen adorationis:ita ut minorem cultum extendat affectus mentis,& reuerēdo,quàm honorando:minorem item honorificando, quàm glorificando,sicut minor est reuerentiæ cultus, quàm honoris,aut gloriæ.Sicut Augustinus ait superius,quòd Abraham sic honorauit Ethæos, ut etiam adoraret. Multò magis est adorare, quàm honorare: sed ideo creuit honor. Vnde libro contra sermonem Arianorum cap.23. AVGVSTINVS. Filius, inquiunt, honorat,& adorat patrem:Spiritussanctus honorat,& adorat filium.Propter formā serui dicuntur ista de filio dicant si possunt ubi legerint adorari filiū à spiritu sancto.Quod enim subijciūt,unde hoc probare conantur, quia uidelicet scriptum est, Pater ego te honorificaui super terrā,& de Spiritu,Ille me honorificabit,quia de meo accipiet & annuntiabit uobis:ad rem,de qua agitur, nō pertinet.Honorat.n.omnis qui adorat,non aūt adorat omnis, qui honorat: nam & fratres, secundum Apostolum, inuicem se honore præueniunt, nec tamen inuicem adorant. Alioquin,si honorificare, hoc est, adorare, dicant, si placet,quòd filium adorat & pater, & hoc iubente filio,qui ei dixit, honorifica me. Hæc ille. AVCTOR. Deceptos uidemus hæreticos in ambiguitate adorationis, & honorationis, & quia nihil plus putabant adorare quàm honorare: sed bene probat Augustinus, plus esse: quia omnis adorans honorat, non econtrariò: quia honorem necesse est crescere, ut aliquis adoretur. Inde prius ait, quòd quidam homines dicuntur colendi, & tunc reuerendi,& si iustum est, additur adorandi.

Chry.To.4

Aug.To.5.

Reuereri.

Honorare.

Laudare.

Glorificare.

Gloria.

Adorare.

Aug.To.6

Io.17.

Io.16.

Ro.12.

Io.17.

Digitized by Google

di. Intenditur gradatim, & crescit affectus, sicut etiam crescit ratio honorabilis in re culta. Sed in hoc colendo hominem, non autem Deum: vbi quicquid debitè fit; ex tota simpliciter fit mente colentis: quia reuerendo Deo nihil accrescit honoris: alioquin fuit olim sub non gradu honorabilis. Prout subtiliter deducit contra Potentinum Arianum, lib. 5. de Trinitate, re- *Sub anaf.* sponsione. 3. grandæuus præsul ATHANASIVS. Adhuc adiecit iniquitas eorum, dicendo, antequàm generaret, non erat pater, sed erat omnipotens Deus. Proh nefas, hæc uos tam temerè de Deo sentire. Ergo sine dubio (ut dicis) si omnipotenti Deo de recenti, honor patris accesit priùs imperfectus fuisse detegitur. Et si omnipotenti Deo tanquàm homini egenti per ordinem dignitas creuit, priùs iam omnipotens nó fuisse cognoscitur, quia cui honor accedit, dum usque ad summum gradum peruenerit, melior incipit esse in nouissimo, quàm fuit in principio: dum de humilitate vsque ad summum fastigij culmen ascendit. Hæc ille. AVCT. Honorem obiectiuè rationem dixit honorãdi: quę B cui accedit usque ad summum ut melior ita fiat in fine, uilem &, inhonoratum fuisse probat in principio. Igitur quantumcunque species honorandi Deum sint definitione diuersæ, omnium tñ cultus bene par est. Ex tota mente laudatur, sicut ex toto animo adoratur. Nec minus est honoratus, quàm adoratus, quia utriusque cultus ratio est immensa. Omnino autem alicui est in creatura. Hic autem ad punctũ 6 interrogat Witeleuista, quæ poterit esse ratio adorandi creaturam? Non enim propter se creaturam, quia tunc omnis creatura esset adorabilis: si propter creatorem, quia in ea gratia & magnificentia conditoris relucet, adhuc modulus straminis esset colendus latria, quia in eo relucet eximiè gratia, & omnipotentia conditoris. C *Ex Aug. epistola ad Volusianũ quæ est 3. in 7o. 2. Rom. 9.* Interrogo ego rursus, Quid quæris ordinem huius facti, ubi tota ratio faciendi est uoluntas facientis? Nunquid (ait Apostolus ad Romanos) potestatem habet figulus ex eadem massa luti aliud quidem uas in honorem facere, aliud uerò uas in contumeliam? Non ergo omne uas honorandum est, ubi quædam fiunt in contumeliam placito conditoris. Et subdit ibi, Cp uolens Deus ostendere iram, sustinuit uasa iræ apta ad interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ *Honorandi non sunt omnia a deo facta, Deus omnes in omnibus honorandus.* 5 suæ in uasa misericordiæ. Non omnia ergo à Deo facta sunt honoranda, quamuis Deus honorandus in omnibus. Sed sunt sicut uasa iræ, & uasa misericordiæ, hæc in contumeliam, hæc in honorem. Item quædam ad maiorem honorem, quædam ad maximum, secundùm quòd ostendit Deus diuitias gloriæ suæ plùs & misericordiæ in uasa misericordiæ. Non secundùm communes merces suæ potentiæ, quæ cursum reperiuntur in singulis, sed secundùm diuitias gloriæ eius, quas peculiariter largitur suis præcipuis, hunc assumens in hanc gloriam suam, illum in hanc, ut in Mardochæum dictum est. Sic honorabitur, quemcunque rex uult honora re, acceptis insigniis regij honoris, prius equo de cella regia, diademate super caput, & principe præcedente præcone. *Hester. 6.* In quamlibet ergo creaturam Deus has diuitias in gloriæ elargitur, ipsa præcipuo cultu inter omnes homines necessariò ueneratur. Vnde lib. 3. sententiarum ca. 7. DAMASCEN. Vita enim Deus est, & lux, & qui in manu Dei sunt, in uita, & luce sunt. *Damascen.* Quoniam autem per intellectum, & corporibus eorum inhabitauit Deus, ait apostolus, Ne scitis quoniam corpora uestra templum inhabi *1. cor 3. & 6.* tantis in uobis Spiritus sancti sunt? Dominus autem spiritus est, & si quis templum Dei corrumpit, corrumpet hunc Deus. Qualiter igitur non sunt honoranda animata templa Dei, & animata tabernacula? Isti uiuentes in ueritate cum multa pœnitentia Deo assistunt fontes nobis salutares. Hæc ille. AVCT. Argumento isto utitur, quia Deus honorat sanctos, faciendo eos templa sibi præcipua, & suæ habitationis tabernacula animata: & fontes nobis assistentes, semper deo præsentes, quis audet eos non honorandos dicere? Et infrà. Subdit DAMASCEN. Dei genitricem, ut uerè & principaliter dei matrem honoremus, Prophetam Ioannem, ut præcursorem, & Baptistam, & apostolum, & martyrem: quo neque in natis mulierum maior est erectus, ut dominus dicit: & regis primus præco factus est. Apostolos, ut fratres domini, & inspectores, & ministros passionum, quos præuidens prædestinauit conformes imaginis filij sui Deus & pater. Primùm apostolos. Secundò prophetas. Tertiò pastores, & doctores, & martyres domini ex omni ordine electos, sicut milites Christi, & qui eundem biberunt calicem: & viuificæ huius mortis baptizati baptismate: sicut commilitones passionum eius, & gloriæ. Quorum agminis princeps est protodiaconus Christi, & apostolus, & protomartyr Stephanus. Et sanctos patres nostros deiferos confessores, qui prolixius & labo *Heb. 11.* riosius martyrum conscientiæ, ut Athletæ certauerunt, & circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, deficientes, tribulati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ: quibus dignus non erat mundus. Prophetas, qui ante gratiam Patriarchas iustos, qui prænuntiauerunt dei præsentiam. Horum omnium respicientes con- *Sanctorum, honorandorum ordo Maria, Ioannes Baptista, apostoli. Matt. 11. Rom 1. cor. 12. Eph. 4. Martires. 1. Cor. 10. Ro. 6 2. Cor. 1. Stephanus. Prophetæ Patriarchæ*

uersa-

Digitized by Google

uersationem, zelemur spem, fidem, & charitatē: zelemur uitam, patientiam, passionum constantiam usque ad sanguinem, ut eiusdem gloriæ cum ipsis participes efficiamur. Hæc ille. AVCTOR. Hacigitur ratione multiplici sunt sancti à uiatoribus honorandi, quia scilicet Deus per gratiam suam eos sibi cum honore in facultatem alicuius sui operis excellentis elegit. Idcirco sunt ab hominibus honorandi, sicut beatam uirginem elegit in matrem, Ioannem in Baptistam, apostolos in amicos, Stephanum & martyres omnes in milites, Religiosos confessores in conuersationis suæ testes, & comites. Omnes quidem opus Dei fecerunt, & in eius opus electum assumpti sunt, & dixit sapiens, q̄ omne opus electum iustificabitur, & qui operabitur, illud, honorabitur in illo. Ecclesiastici. 14. Et dominus in euangelio. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Omnes ergo hi operarij honorandi, & parcè, uolente domino, q̄ qui super pauca fuerit fidelis, super multa constituatur: & de amicis Dei prædictis canit Psalm. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, id est, excellenter ualde. Vnde & imagines eorum adorandas probat in subsequenti cap. Damascenus. Quantò magis honore tantò digni sunt sancti per se, si imagines, & reliquiæ sanctorum sic honorantur in suis principijs.

Ioan. 12.

Matt. 25.

Psal. 138

¶QVOD CREATVRAE IN DEO adorantur cultu diuino, sicut humanitas Christi, imago eius, crux, & reliquiæ. Cap. CXIX.

SVMMA.

1 *Adorandi duplex ratio.*
2 *Ioseph somnia, quomodo in Christo consummata.*
3 *Esau quomodo adoratus à Iacob.*
4 *Christi humanitas adoranda.*

Adorādi duplex ratio.

1 VNde de cætero totus iste sensus adorandi creaturas, ad hæc duo colligitur: quia vel separatim uenerantur per se, vel in suo prototypo exemplari. Creaturæ per se nunquam coluntur honore diuino: quæ autem pertinent creatori, indistinctè à cultoribus intellecto cultu Dei proprio ueneramur. Velut sancta Christi humanitas, crux, * sanguis, & reliquiæ, imò & figuræ deitatis & humanitatis eius occultæ: sicut tres angelos Abraham in conualle Mambre, & duos Loth in Sodomis, in figura summæ Trinitatis, adorauerunt. Vnde lib. 3. contra Maximinum

* imago Gen. 18 Gen. 19. Aug. To. 6. ca. 26.

A post collationem uersus finem disputat AVGVSTINVS. Venerunt duo angeli ad nesperam in Sodomā, quid si in illis duobus angelis unus dominus inuenitur, qui secundùm uerbū suum in ipsis angelis descendit in Sodomam? Nonne manifestum erat in tribus unum dominum uisum fuisse, quid aliud quàm ipsa Trinitas figurata est? Sed uideamus, utrum nobis sancta scriptura demonstret etiam in illis angelis duobus, ut dixi, unum dominum inuentum, ne fortè hoc ex corde nostro affirmasse uideamur. Venerunt in Sodomam duo angeli ad uesperā. Loth uerò sedebat, ut scriptum est, iuxta portā Sodomorum: uidens uerò Loth, surrexit obuiā illis, & adorauit in faciem super terram. Vides hic nempe à iusto uiro angelos adoratos, & tamen non uis adorari Spiritumsanctum, quem uos quoque omnibus angelis sine ambiguitate præponitis: sed dicturus es, homines esse credebat. Nam & in hospitium tanquam homines inuitauit. Hoc magis est contra te, qui dicis, non adorari Spiritumsanctum omnibus angelis præferendum, cùm uideas & homines inferiores angelis à iustis hominibus adorari. Sed adhuc dicturus es, dominum adorauit: Eū quippe in duobus illis, quos putabat esse homines, tanquàm in prophetis, esse cognouit. Iam ergo probatum est, quòd me per scripturā sanctam demonstraturum esse promiseram, eundem dominum, qui dictus fuerat abisse, ut cessauit loqui ad Abraham in illis duobus angelis descendisse in Sodomam, sicut dixerat, & in eis ab homine iusto cognitum fuisse. Hæc ille. AVCTOR. Planissimè uincuntur his uerbis negātes creaturas adorari aliqualiter, cùm angelos scriptura reste, Loth adorauit in faciem suam super terram: dicente autem aduersario Maximino, uel aliquo Witcleuista, quòd homines adorabat, non hoc corrigit Augustinus, sed magis obsecuat: ergo mente homines adorabat, addens eum uirum iustum, quantò magis contra te est, inquit, qui Spiritumsanctum dicis non adorandum, cùm homines inferiores angelis à iustis hominibus Abraham & Loth uideas adorari? Si angelos dixit adorasse, similiter Spiritumsanctum arguit adorandum, qui secundum utroq; angelis omnibus præeminet. Nusquam corrigit dicentem angelos adorari, uel homines, nec adorationis depauperat formam, ut salutatio parua putetur, sed adorationis sensum uerum in suo analogo retinens, ad Spiritumsanctum refert, si angelos, & homines iusti homines adorarent. Addunt item dominum in angelis, uel hominibus figuraliter adoratum. Et approbat Augustinus, concludens probatum esse, quod promisit, dominum

Gen. 19.

deum

Deum adorandum,quem in eis esse cognouit. A exulabat à parentibus, loquebatur cum Deo,
Gen.37. 2 Sic†Ioseph somnium uerum erat, ꝙ fratrum augebatur censu,liberis, gratia. Neque istis
Ioseph somnium Christi figuraliter adorauit. manipuli adorauerunt suum,& sol & luna cum elatus,cùm fratri occurreret, sed humiliatus a-
stellis vndecim adorauerunt seipsum:quia tunc dorauit:non utique illum immitem,illum furi-
Tom.5. figuraliter adorabant in humanitate sua,quam bundum,illum degenerem: sed eum, quem in
de Iacob assumpsit,& Ioseph figurauit Christũ fratre considerabat. Ideoque adorauit septies,
Iesum. Vnde libro de Ioseph patriarcha Am- numero scilicet remissionis, quia non hominẽ
BROSIVS. Deniq; in puero adhuc refulsit di adorabat,sed eum, quem in carnem hominis es
uina gratia,si quidem somniauit,quòd cùm al- se uenturum præuidebat spiritu,ut tolleret pec Io. 1.
ligasset(vt ipsi videbatur per visum)manipulos cata mundi. Hæc ille. AVCTOR. Sic Iosue ui-
cum fratribus suis,surrexit manipulus suus, & rum euaginatum tenentem gladium in Christi Iosue. 5.
stetit erectus: conuersi autem fratrum manipu adorauit figura hominem, & non hominem,
li,adorauerunt manipulum suum. In quo utiq; sed plusquàm hominem. Hominem propter
Matth.28 domini Iesu futura resurrectio reuelata est: Manichæum,plusquàm hominem,quia Deum
Lu.24. Psal.149. quem in Hierosolymis cùm vidissent vndecim propter Deum:ut dixit AVGVSTINVS. libro Iudeum fortè est legendum. Vide Aug.ibi.c.4
adorantes discipuli, & omnes sancti cùm surre contra quinque hæreses. Et item angeli adora- To.6.
xerint,adorabunt, fructus bonorum operũ præ uerunt non solum Deum,sed humanitatis my-
ferentes, sicut scriptum est, Venientes autem sterium propter Deum,lib.8.de fide AMBROS. Psal.96.
venient cum exultatione,portantes manipulos Adorauerunt angeli, de quibus scriptum est. Christi humanitas adoranda
suos.Sequitur. Vidit autem aliud somnium, & Et adorauerunt eum omnes angeli eius. Ado-
narrauit illud patri suo,& fratribus suis, eo, ꝙ B rant†autem non solùm diuinitatem eius, sed
Sol,& Luna,& vndecim stellæ adorarent eum. 4 etiam scabellum pedum eius. Sicut scriptum Psal.98.
Vnde obiurgauit eum pater suus,dicens, Quid est. Et adorate scabellum pedum eius,quoniam
ergo hoc uisum erit,quod somniasti? Nunquid sanctum est. Aut si negant,quia in Christo etiã
uenientes ego,& mater tua,& fratres tui adora incarnationis adoranda mysteria sint in quibus
bimus te super terram? Quis est ille,quem parẽ velut uestigia quædã diuinitatis expressa sunt,
tes,& fratres adorauerunt super terram, nisi & uias quasdam uerbi cœlestis aduertimus: le-
Christus,quando eum Ioseph,& Maria cum di gant ꝙ apostoli adorabant,eum in carnis glo- Matt.28.
scipulis adorabant Deum uerum in illo corpo- ria resurgentem. Hæc ille. AVCT. Hoc est, qđ
re confitentes? De quo solo dictum est. Lauda iam ante dixit,ꝙ undecim fratres Ioseph ado-
te eum Sol & Luna,laudate eum Stellæ, & lu- rabant manipulum eius erectum, quia unde-
Psal.148. men. Hæc ille. AVCTOR. Huc accedat cim apostoli Christum adorabant in carnis glo
noster Witcleuista Guillelmus, qui dicit ideò ria resurgentem. Non igitur solam diuinitatem
non adorandum Christum secundùm suam hu Christi,sed & scabellum pedum eius, incarna-
manitatem,quia nec orandum,ut ex hoc intelli tionis scilicet,& humanationis Christi adoran- In enarratione 98.
gat,non solum humanitatem nostri Saluatoris da mysteria,quibus diuinitatis eius sunt expres- Psal. To.8.
non adorandam in se propter diuinitatis cõsor sa uestigia. sic item exponit eundem uersiculũ Cassiodo.
tium,sed nec in figura. Contra quem sunt, quæ Psalmi beatus Augustinus:prout libro 1. descri-
iam adduximus. Figuram Trinitatis gesserunt C psimus:& prosequitur eum super eundem uer
angeli,& ideò sine culpa Abraham,& Loth di sum in expositione libri Psalm. CASSIODO
uina eos adoratione colebant? Figuram Christi RVS. Quoniam beatus Augustinus diligentis-
incarnati gesit Ioseph, ideò adorauerunt eum simus exquisitor corpus Domini, quod de Ma
sicut Christum pater suus,& mater sua, & fra- ria uirgine sumpsit, scabellum diuinitatis eius
tres vndecim. Sic ait Ambrosius, Quis est ille, asseruit debere sentiri propter naturam huma-
quem parentes,& fratres adorauerunt super ter nitatis,quam est dignatus assumere. Illi enim
ram,nisi Christus,quando Ioseph, & Maria cũ virtuti esse subiectum atque unitum, omnibus I.cor. 1.
discipulis adorabant Deum uerum in illo cor- creaturis constat esse excellentius, sicut dicit I.Tim.2.
pore confitentes tanquam Deum? Igitur adora apostolus. Quod infirmum est Dei, fortius est
bant,& adoratione diuina:nec hoc illi fecerunt hominibus. Et alibi de eodem mediatore Dei: Phil.2.
tanquam homini,quamuis, sicut suprà dictum & hominum homine Christo Iesu, apostolus
est,homo,qui sanctus est, poterit adorari, sed dixit. Propter quod Deus exaltauit illum,& de
tanquam figura Dei:qualiter etiam homo non dit ei nomen,quod est super omne nomen, vt
Gen.33. 3 lus adorari debet,& ualet,ut † Iacob adorauit in nomine Iesu omne genu flectatur,cœlestiũ,
Esau quomõ ratus à ob. nb. To.3 Esau super terram. Vnde in epistola ad Ver- terrestrium, & infernorum. Nunc dicendum
cellenses,uersus finem. AMBROSIVS. Quo nobis est,quid in isto scilicet uersu pedes eius
niam ob pietatem, non propter improbitatẽ signare uideantur,id est stabilitatem diuinita-

tis

tis,quæ ſemper in naturæ ſuæ omnipotenti glo A
ria tantùm pedum indefecta ſtabilitate perſeue
rat.Huius ergo uerbi aſſumptum corpus, quan
uis glorioſum, quanuis magnum, quanuis ſit
adorabile,tamen propter humilitatem humani
tatis ſcabellum pedum competenter accepimus.
Nam cùm ipſe dicat, Cœlum mihi ſedes, terra
Eſa.66. autem ſcabellum pedum meorum: corpus ter-
renum,quod de Maria uirgine ſumpſit,bene(vt
opinor) eadem ſimilitudine ſcabellum pedum
eius probatur intelligi.Et nota,quòd non dicit,
quoniam ſanctum eſt,ſed quoniam ſanctus eſt,
ſcilicet vt corpus à deitate mentis contempla-
tione diſcerneres,ſed ad unam perſonam refer-
Io.1. res,ſcilicet humanitatem Chriſti,dicens, quòd
uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.
Hæc ille.AVCTOR.Sequitur in hoc dicto ſen-
tētiā Auguſtini de aſſumpto corpore, uel homi
ne,id eſt, humanitate Chriſti, dicens illud ma-
gnum,glorioſum,& adorabile,ſed tamen deita- B
ti cōparatum,ſcabellum eſſe pedum eius.Sic ait
Auguſt.Chriſtum quæro,& inuenio,quomodo
ſine impietate adoretur terra. Ne diceret Wit-
cleuiſta Deum adorari in Chriſto terra facto.
Caſsiodorus dicit ideò non dici ſanctum eſt,ſed
ſanctus eſt,ut corpus à deitate mentis contem-
platione diſcerneres.Chriſtus ergo non ſolùm
vt ſanctus eſt,& vt corpus ſecundum deitatem,
ſed ſecundùm ſuam humanitem à deitate diſcre
tam,eſt à terrigenis adorandus. Qua adoratio-
ne inquies?Reſpondetur, quod adoratione ver-
bi quæ eſt latria: quia tunc ad ipſam perſonam
referres:quia verbum caro factum eſt, & habita
uit in nobis.Et Auguſtinus ait.Ad terram quā-
libet, cùm te inclinas,atque proſternis non qua
ſi terram intuearis,ſed illum ſanctum,cuius ſca-
bellum pedum eius ſanctum eſt quod adoras.
Nō credes iſtis forſan,niſi uideris in ſcripturis.
Ecce Ioannes in Apocalyp. de agno ſemper di-
Apo.5.&.7 ſcretè loquēs,& diſcretè de Deo,Deo(inquiēs)
& agno, & ſedenti ſuper thronum, & agnum.
Deum autem ſedentem intelligens ſeorſum, &
agnum,aſſumptam humanitatem ſeorſum: ſe-
cundùm illud Caſsiodori iam ſuprà, ut à deita-
te corpus mentis contemplatione diſcerneres:
Dignus eſt agnus,inquit,qui occiſus eſt,accipe
re uirtutem, & deitatem,& ſapientiam,& ho-
norem,& fortitudinem.Et interrogant Witcle-
uiſtæ,quem honorem?ſtatim ſubdit,Omnes au 1
diui dicentes ſedenti in throno,& agno:Benedi
ctio,& honor,& gloria,& poteſtas in ſecula ſe- 2
culorum.Et quatuor animalia dicebant, Amen.
Et 24.Seniores ceciderunt infacies ſuas, & ado
rauerunt.Apoca.5. Iam quære cui benedictio- 3
nem dicunt,cui gloriam, cui honorem.Reſpon-
debit textus,q̄ ſedenti ſuper thronum, & agno
indiuiſis ſede,& p hoc indiſtinctis honore. Vn-
de non dictum eſt benedictiones,gloriæ,& ho-
nores, maior ſedenti,minor agno,ſed una bene
dictio,vnus honor,una gloria ſedenti Deo,ſedē
ti & agno.Nam.22.ſequenti cap.oſtendens vtri Apo.ibi.
uſque ſedem indiſtinctam.Oſtēdit mihi,inquit,
fluuium aquæ uiuæ ſplendidum tanquàm cry-
ſtallum,procedentem à ſede Dei, & agni.Vnde
libro de Trinitate & fide catholica cap. de uno
Deo AVGVS.De ſede,inquit,agni, & Dei una
ſedes,non duæ.Vbi ſuprà.Sedes Dei, & agni in
illa erunt,& ſeruient ei. Hæc ille. AVCTOR.
Seruient ei,non eis,quia propter unam ſedem
una ſeruitute unius Dei cultu honorari debēn-
tur.Quod & facto exequentes, uiginti quatuor Apo.5.
ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt indi-
ſtinctè(ut loquitur)Deum,& agnum.Vnde lib.
9.de fide Trinitatis ad Gratianum, uerſus finē
AMBROS.Nunquid cum diuinitatem Chriſti
adoramus, eam & Chriſti carnem diuidimus?
Nunquid cum in eo imaginē Dei, crucemq; ue
neramur,diuidimus eū? Apoſtolus certè quid
de eo dicit?Quoniam & ſi crufixus eſt ex infir- 2.Cor.13
mitate,uiuit tamen ex uirtute Dei. Ipſe dixit,
quia non diuiſus eſt Chriſtus.Hæc ille. AVCT.
Hic ſignat pater Ambroſius formam catholicè
adorandi carnem Chriſti humanitatem, ac ſanc-
tas reliquias,adoratione.ſ.indiuiſa uerbi Dei:
quia cum carnem Chriſti,& crucem,eius imagi
nem adoramus,Chriſtum non diuidimus. Hoc
eſt,quod Auguſtinus de uerbis domini ſermo-
ne.58.ſicut li.1.ſcriptum eſt,ait, Purpuram re- Tom.10.
gis iacentem quis adoret?ſi verò rex eam indue- In calc.ca.
rit,periculum mortis incurrit, qui eam cum re-
ge non adorat.Itaque in Chriſto humanitatem
ſolam non adoro,inquit,ſed deitati unitam,ſi
quis adorare contempſerit,æternæ mortis pœ- C
nam incurrit.

¶QVALITER SANCTAE RELIquiæ pro ſeipſis uenerandæ non ſunt,ſed ſanctitate contracta, & tunc per ſe, uel in ſuis principiis contemplatæ. Cap. CXX.

SVMMA.

1 Reliquiarum,aut, rerum ſanctarum triplici conſideratione diſtinctio.

2 Hieronymus quomodo adorauerit præſepe, & in cunabula Saluatoris.Et quid de beata Paula dicat.

3 Chriſti humanitas quòd non tantùm adoranda eſt, ſed & præſepe,& lignum crucis,& cuncta memoriæ Saluatoris.

Tactus.

Digitized by Google

4 *Tactus nudus quòd non faciat rem adorabilem.*

5 *Reliquiæ cur honorandæ.*

1 EX † his ergo ſanctas res aut reliquias triplici conſideratione diſtinguo, vel ut res ſunt in ſeipſis ſimpliciter, ferrum, lignum, caro, uel veſtis, cum cæteris naturæ ſuæ comparibus. Aut res tales cunt gratiæ, aut ſanctitatis alicuius diuinæ participes, per ſe tamen conceptæ, nec ad huc in conſideratione ad illud factum principale relatæ. Vel iam tertiò, atque cum illo principali ſancto indiſtinctè proſpectæ. Hoc tertio modo ipſa ueneratione rem colimus, qua eius principem ueneramur. Probo per contrarium. Percutiens telo chlamydem regis, ſuper carnem eius non tetigit, nunquid propterea non dicetur mortis vulnus regi paraſſe, non ueſti? aut ſi illam reſcindas, non ne regis cenſetur iniuria? Cur igitur à contrario, ſi chlamydem leues, aut complices reuerenter, aut oſculo foueas, non dicitur regis honor in ſua ueſte penſari? Audacter dico, quòd in nullo minorem, quàm honorem regium exhibuiſti clamydi. Quare aliter percuſſit cor Dauid, quòd præſcidiſſet oram clamydis, qua Saul tunc erat indutus, dicens, Propitius ſit mihi Deus, ne faciam hanc rem domino meo Chriſto domini: cùm regem non tetigiſſet, ſed clamydem? Et inter duriſsimas contumelias Chriſtus propheticè computauit, & crucifixores eius diuiſerunt ſibi ueſtimenta ſua, & in ueſtem ſuam miſerunt ſortem. Nimirum quem Ioannes in Apocalypſi adorabilem exiſtimans, habuiſſe dicit in femore eius ſcriptum, Rex regum, & Dominus dominantium. Quare in libro 3. contra Rufinum pater ait. HIERO. Conſcendi, inquit, Aegyptum, luſtraui monaſteria Nitriæ, & inter ſanctorum choros aſpides latere cõſpexi: protinus concito gradu, Bethleẽ meam conuerſus ſum, ubi † adoraui præſepe, & incunabula Saluatoris. Hæc ille, AVCTOR. Quàm confidẽter fidem ſuam exprimit ſanctus pater. Adoraui, inquit, præſepe, & ſancta incunabula Saluatoris, quaſi iam uagientem in illo dominum meminiſſet; uelut ipſe de ſancta Paula loquens in eius Epitaphio HIERONY. Perrexit, inquit, Bethleem, & in dextra parte itineris ſtetit ad ſepulchrum Rachel. Sequitur. Atq; inde ſpecum Saluatoris ingreſſa, poſtquàm uidit ſacrum uirginis diuerſoriũ, & ſtabulum, in quo agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, ut impleretur, quod in eodem propheta ſcriptum eſt, Beatus, qui ſeminat ſuper aquas, ubi bos, & aſinus calcant. Me audiente, iurabat ſe cernere fidei oculis infantem pannis inuolutum, uagientem in præſepe dominum, Magos adorantes dominum, ſtellam fulgentem deſuper matrem uirginem, nutritiũ ſedulum, paſtores nocte uenientes, ut uiderent uerbum, quod factum erat, & tunc Euangeliſtæ Ioannis principium didicerat. In principio erat uerbum. Et uerbum caro factum eſt. Paruulos interfectos, & Herodem ſæuientem, Ioſeph, & Mariam fugientes in Aegyptum, mixtisq; cum gaudio lachrymis loquebatur, Salue Bethleehẽ domus panis, in qua natus eſt panis, qui de cœlo deſcendit. Salue effrata καὶ φορός, regio uberrima, atque cuius fertilitas Deus eſt. De te quõdam Michæas uaticinatus eſt. Et tu Bethleem domus Effrata non minima es in millibus Iuda. Et benè infrà. Et ſtatim quid deſideraret, expoſuit, atque oculis prophetalibus ſuis, quem nos ueniſſe iam credimus, illa uenturum eſſe cernebat. Ecce audiuimus eum in Effrata: inuenimus eum in campis ſyluæ. Vau quippe ſermo Hebraicus, ut te docente didici, non Mariã matrem domini, hoc eſt αὐτὸν, id eſt, ipſam, ſed αὐτὸν. i. ipſum ſignat. Vnde loquitur cõfidenter. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes eius. Et ego miſera, atq; peccatrix indigna ſum deoſculari præſepe, in quo paruulus dominus uagiit: orare in ſpelunca, in qua uirgo puerpera dominum fudit infantem. Hæc requies mea, quia domini mei patria eſt: hic habitabo, quoniam Saluator elegit eam. Hæc ille. AVCTOR. Sicut adipe, & pinguedine iocundæ ſanctitatis charitatiſquè ignitæ replenda eſt anima, ut confidenter dicam cuiuslibet electi, fidelis in Chriſto, audientis ſub calamo tanti ſcribæ: qualiter deuotiſsima mulier adorare nouit etiam latria ſacras reliquias ſaluatoris. Huc accedite duri cordes hæretici, alieni à fide, & ideo ab hac multis millibus paſſuum remotiſsimi pietate, diſcite ſi uultis ſi non uultis, quòd ſpecum ſaluatoris ingreſſa, uidere ſe ſacrum uirginis diuerſorium, ſtabulum, & præſepe iurauit, audiente Hieronymo, ipſam fidei oculis infantem cernere pannis inuolutum, uagientem in præſepe dominum, Magos adorantes, ſtellam fulgentem, matrem uirginem, nutritium ſedulum, paſtores nocte uenientes, & paruulos interfectos in Bethleehem, in Effrata, ut dicit Hieronymus. Quid ridentes arguitis nos adorare mutas petras, & ligna obeſa uermiculis? Nolite tam cæcos putare eos, qui intra has res, & ultra tam perſpicacibus oculis fidei dominum contemplantur. Quid uos lippi expectatis in ſtercore, nec auditis Auguſtinum monentem adoraturam terram? Ad terrena quælibet cùm te inclinas, atque proſternis, non quaſi terram intuearis, ſed illum ſanctum, cuius

1. Reg. 24.

Pſal. 21.

Apoc. 19.

Hieron. in Apolog. aduerſus Ruf. lib. 3. circa medium lib. Tom. 2.

2

Ad Euſtochium. Hier. To. 1.

Eſa. 1.

Eſa. 32.

Luc. 2.

Matt. 2.

Matt. 5.

Pſal. 131.

Sup. cap.

Digitized by Google

scabellum pedum eius terra est. Hanc cum ado
ras,inquit,cogitatione, non maneas in carne,si
Io.20. cut Thomas Apostolus iussu ipsius domini vul
nerum locum & carnem tetigit , & dominum
protinus adorauit:Deus meus,inquit,& domi-
nus meus.Deus ppter se, dominus quia homo
Marc.15. Deus:& sic tu adorans,creaturam simul cum di
uinitate adoras:atque eius non minus diuinita-
ti deseruis , alioquin crucifixores Christi non
essent rei mortis Dei & hominis:nec adorantes
eum flexis genibus ei illudentes , blasphemiæ
rei essent,quæ est crimen tantùm in Deum . Si
autem crimen illatum carni redundat in deum,
cur non honor à contrario si uniti sunt? Vnde
ut contumeliis,ita & honore separari non pos-
3 sunt.Non † humanitas autem Christi tantùm
adoranda est,sed & præsepe, & lignum crucis ,
& cunctæ memoriæ saluatoris . Vnde libro
quarto,capitulo tertio DAMASCEN. Ado-
randum signum Christi. Vbi utique fuerit si-
gnum,illic & ipse erit. Sequitur. Omnia ergo ,
quæ Deo adiacent,adoramus, ipsi reuerentiam
afferentes.Hæc ille. AVCT. Bene dixit Chri-
stum illic esse,ubi signum eius est : quia si cor-
pore non unitur ligno crucis, aut præsepi , uel
clauis,ut olim , tamen per uirtutem insignisi-
mam,quam impressit ei , plùs quàm rebus aliis
iisdem præsens est,ideo hæc vnitio , uel relatio
in affectu colentis est , rebus multùm distanti-
bus:Ideò post tot centenos annos à Saluatoris
infantia beata Paula solùm fidei oculis cernebat
in diuersorio uirginis infantem pannis inuolu
tum,& vagientem dominum in præsepe,& pau
lo ante in eodem epitaphio HIERON. Cum-
que proconsul Palestinæ,qui familiam eius opti
mè nouerat , præmissis apparitoribus iussisset
apparari prætorium, elegit humilem cellulam ,
& cuncta loca tanto ardore ac studio circui-
uit, vt nisi ad reliqua festinaret , à primis non
posset abduci:prostrataque ante crucem , quasi
pendentem dominum cerneret,adorabat . In-
gressa sepulchrum , resurrectionis osculabatur
lapidem,quem ab ostio sepulchri amouerat an-
Mat.2. gelus,&ipsum locum corporis,in quo dominus
iacuerat,quasi sitiens,desideratas aquas fidei o-
re lambebat.Quid ibi lachrymarum , quantum
gemituum,quid doloris effuderit,testis est cun
cta Hierosolyma, testis & ipse dominus , quem
rogabat.Hæc ille.AVCT. Semper oculis fidei
in reliquiis Christum aspexit : & quę locis illis
sacris fecit,Christo impendit:ideo ante crucem
prostrata,tanquàm pendentem cerneret, adora
uit,ideo locum sacri corporis fidei ore lambe-
bat.Sic licet adorare res diuinas cultu diuino,si
tanta fides fuerit adorantis,ut quasi Deum pro
spiciat rei sacrę foribus assistentem. Non dico,

A ut putet lignum illud,præsepe illud,uel clauum
illum esse Deum : quia propter hoc dixit Cas-
siodorus suprà:corpus à deitate mentis contem
platione discerneres , sed ad vnam personam re
ferres . Sic crucem adorauit Paula , non cru-
cem Deum existimans, sed tanquàm dominum
in ea cerneret , adorauit . ¶Secundò adorari
potest res sacra per seipsam concepta : per se di-
co tertio modo , ut alteri non adhæret, propter
gratiam tamen , vel virtutem sacram , aut fa-
miliarem contactum , uel tractum honoris,
quem à Deo promeruit . Ita quasi res ipsa vir-
tutem sacram , aut familiarem , uel gratiam
à Deo exeuntem acciperet , non coexisteret à Luc 7.
Deo . Qualiter Hęmorrhoissa creditur ado-
rasse fimbriam Saluatoris : dicente postmo-
dum Saluatore:Quis me tetigit?Sensi virtutem
exiisse à me.Fide tetigit, sed à longe tangens,
uirtutem exeuntem meruit , non uindictam .
B Vnde li.de Isaac & anima AMBR. Delectauit
Iesum & illa mulier,quæ tetigit eum, & curata
est à sanguinis fluxu. De qua dixit: Tetigit me
aliquis,nam sentio de me uirtutem exiisse. Tā
ge ergo,& fide tene,& constringe fideliter pe-
des eius,vt virtus de eo exeat, & sanet animam
tuam,tametsi dicat, Noli me tangere . Hęc ille.
AVCT. Sic,& si inferior sis , ut Christum non
uideas fidei oculis,saltem pedes,id est,inferiora
eius fide tene,crucem eius adora , tene Christū
in lancea,in clauis,in imagine: Christum tene,
& senties exire ab eo uirtutem animæ sanati-
uam.Vnde libro.4. cap. 3. DAMASCEN.
Igitur ipsum pretiosum lignum quidem vt ue-
re venerabile , in quo seipsum pro nobis in ho
stiam Christus attulit , ut sanctificatum tactu
corporis sui & sanguinis decenter adorandum ,
clauos,lanceam,indumenta, quia sacra eius ta-
C bernacula,quæ sunt præsepe,spelunca, Golgo-
tha:salutare & uiuificatum eius sepulchrū , Sió
ecclesiarum acropolis, id est, arx,& quæ sunt si-
milia,ut ait Theopator, id est , diuus pater Da
uid.Ingrediemur tabernacula eius,adorabimus
in loco,ubi steterunt pedes eius. Quod autem
crucem dixit, manifestat quod sequitur. Exur-
ge domine in requiem tuā.Sequitur enim cru-
cem resurrectio. AVCT. Quàm altum san-
cti patris ingenium , quo probat lignum san-
ctæ crucis adorandum , quia tactu corporis &
sanguinis consecratum . Et hac item ratione se-
pulchrum, præsepe,claui,lancea uestes , Sion,
Gogotha,loca sunt adoranda.Iuxta illud:adora
bimus in loco vbi steterunt pedes eius. Ne per-
uertat sensum textus hęreticus non hæc ideo
adoranda,sed Deus in his rebus, aut locis. Ipse
enim dixit ex hoc lignum &c.adoranda. Quod
ut uideatur Prophetam de adoratione sanctę

crucis

Digitized by Google

crucis ibi intendere, ſtatim ab adoratione aſſurgere iubet in requiem. Reſurrectionem autem Chriſti quid præceſſit niſi crux,& ſepulchrum, & cætera, quæ commemorat tactu ſacri corporis dedicata? Quod ſi dignetur quis irriſiones, blaſphemias,vel ab obliquo proſpicere Witcleuiſtarum dicentium in contemptum huius fidei chriſtianæ labia Iudæ Scarioth adoranda : quia ipſe tangebat oſculo labia Saluatoris : reſpondeat his blaſphemiis,nec † nudum tactum argu
4 mentum ſufficiens huius cultus,nec ſanctificationis diuinæ:ſed ſi res innoxia amanter tractetur a ſancto,& per excellentem gratiam aſſumẽtis,talem ab ipſo & diligẽtibus eum mereatur honorem : prout ſubdit ibi Damaſc. Si enim amatorum diligibilis domus,& lectulus,& hortus,quantò magis quæ Dei & ſaluatoris,p quæ & ſaluati ſumus? Hæc ille. AVCTOR. Diligibilis ergo crux,quam dominus dignabatur eligere,diligibilis Chriſti ueſtis inconſutilis,diligibilis quoque lancea,diligibiles item claui, & B
diligibiles ſpinæ,dilecta flagella, & dilecta columna,coli mereꝝtur à fidelibus amatoribus Ieſu Chriſti.Deteſtanda autem Chriſto labia traditoris in eius proditionem aperta: ſicut & manus impiæ clauos figentium,& iniqui digiti ſpinas capiti ſacro imprimentium,ab iniquo ſpiritu animante eos fœdati malitia & perſecutorũ perſonis continui dilectoribus Ieſu Chriſti tantum ſunt deteſtabiles, quantum Chriſto erant odibiles,& aduerſi.Honorabiles autem, & adorabiles ex ſancti Chriſti contractu fuiſſent, ſi honorificè tetigiſſent, ſi uirtuosè, & ſi ſuo ipſorum officio nobis Chriſtum amandum oſtende
5 rent.Propter † tria hæc conſpecta in ſanctis reliquiis,eas honorificat in ſermone quartæ partis ſermonum de pluribus martyribus,qui incipit. Quotienſcunque fratres chariſſimi, AVGVS. Honoro cicatrices pro Chriſti nomine ſuſceptas.Honoro uiuentes in memoria perennitatis uirtutes.Honoro corpus, quod mihi oſtendit Deum meum diligere. Cur ergo non adorarent corpus illud omnes fideles,quod ueré tur etiam dæmones? Quod aliquando affixerũt in ſupplicio,ſed modò glorificant in ſepulchroꝝ Honoremus itaque fratres ſanctos martyres,ut eorum participes fieri mereamur in cœlis. Hæc ille.AVCTOR.Ergo nos honorare deberemus labiorum oſcula ad labia Saluatoris,ſi pro Chriſti nomine,non Phariſæorum,& principum nomine ea tetigiſſent.Palmas cædentium honorarem,ſi ſuæ uirtutis mihi memoriam reliquiſsẽt: & adorarem utroſque,ſi dilectionis,& non iniuriæ Dei mei inſignia demonſtraſſent.Modo autem in contrarium res uerſa eſt:quia labia Iudæ prophana ad Chriſti dedecus ſacris ſe labiis te-

'eſſus non- bus non fa- 4 itsrem ado- abilem.

Reliquiæ cur honorandæ. 5

A merè ingeſſerunt, ſeditioſæ manus apprehendentium memoria tyrannorum perenniter uiuunt,& blaſphemorum digiti nobis oſtendunt, quantis dominum noſtrum conuiciis deſpexerunt. Vnde tanta Chriſti uicinitate fruebatur latro blaſphemus, quanta beatus : ſed quia quod iſte nobis oſtendit amandum, & honorandum uerbis aſtruxit, ideirco ſua propinquitate eum Chriſtus ſanctificauit ad gloriam: alterum ipſa *Lu.23* eadem corporis propinquitate damnificauit ad pœnam : ſic ſanctificauit protoplaſtum infirmum,ſanctificauit alloquium Chriſti cęcum na *Io.9.* tum,non ſanctificauit Phariſæum cæcum fidei *Lu.7* aduerſum.

¶QVOD ADORATIO, AVT HONOR excellens defertur ſanctæ rei : non propter qualemcunque modum diuinæ præſentiæ in illa, ſed propter effectum aliquẽ gratiæ ſingularis.Cap.CXXI.

SVMMA.

1 *Adorandæ,uel colendæ quæ creaturæ.*
2 *Imagines uenerandæ cum ſuis prototypis.*
3 *Crux Chriſti,quomodo ſit apparitura in nubibus. Et de illius adoratione.*
4 *Scarabei more quomodo clamauit Chriſtus.*
5 *Helena,inuenta cruce,quid adorauerit. Et quid de illa dicat Ambroſius,& alij.*
6 *Naturæ rerum quòd non propter ſeipſas,ſed pro diuinis gratijs ſunt colendæ.*
7 *Dominus Chriſtus eſt,& Deus.Et de eius adoratione.*

NEC † omnis tactus ſaluatoris,benedictio,uel præſentia,cultum iſtum ſingularem rebus tactis requirit fieri uelut benedictis,ne ſic cogamur adora- 1
C re,uel colere ſingulas creaturas,quas in exordio ſeculi benedixit:ſed in quibus exhibet ſigna,uel *Matt.21.* fauores gratiæ ſingularis.Sic uenerandum eſt li *Mar.11.* gnum aridum ſanctæ crucis,non lignum male- *Matt.3.* dictum areſcentis ficus.Sic Iordanis alueus co- *Io.6.* li meretur, quem tactus ſancti corporis ſanctũ effecit. Sic lacus Tyberialis,quem ſua,& Apoſtolorum frequenti nauigatione dedicauit. Vn- *Hier.To.1* de in epitaphio ſanctæ Paulæ HIERO. Cito itinere percurrit Nazareth nutriculam domini, Chanaam,& Capharnaum ſignorum eius familiares, Lacum Tyberiadis nauigante domino ſanctificatum,& ſolitudinem,in qua multa populorum millia paucis ſaturata ſunt panibus. Hæc ille. AVCT. Lacum uides domini nauigatione ſanctificatum. Hoc modo ſingula coli

Digitized by Google

debent, quibus ſingulari beneuolentia tanq̃ rebus ſanctitatis ſuæ capacibus de ſe innoxiis utebatur Chriſtus, tanquàm donorum ſuorum excellentium ſalutaribus inſtrumentis, ſiue ſint eius reliquiæ ſine ſenſu, ut crux, & claui: ſiue cum ſenſu, ut caro, & membra, uel eius humanitas benedicta: poſtquàm eius ſancti omnes, & eorum reliquiæ ſunt ſuis gradibus adorandæ: quia uaſa erant in honorem eminentem electa ad diſpenſandum ſingulariter gratiam ſaluatoris. Cum reliquiis item Chriſti ſunt earũ ſigna 5
Imagines 2 colenda, & eius imago, & † ſanctorum imagines cum ſuis prototypis, ut ſtatim dicetur infrà. Hæ autem omnes in ſeipſis conceptæ, & ſecundum id tantùm quod habent ex ſe, nec uenerandæ ſunt, nec ullatenus cum honore colendæ. Vnde *Damaſcen.* in prædicto iam loco Damaſ. Adoramus & typum pretioſæ crucis, & ſi ex alia materia facta eſt, non materiam honorantes, abſit, ſed typum, vt Chriſti ſymbolum. i. notam: dedit enim ſignũ B
3 ſuis diſcipulis, tunc † apparebit ſignum filii hominis in cælis: ideoque mulieribus dixit in reſurrectione angelus. Ieſum, quem quæritis, Nazarenum, crucifixum. Et Apoſtolus. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum. Multi quidẽ *Crux Chriſti apparitura in nubibus.* Chriſti & Ieſus, ſed unus qui crucifixus. Non dixit lanceatum, ſed crucifixum. Hæc ille. AVCTOR. Hoc uult, quòd crux Chriſti omnem Chriſti paſſionem ſignat, lanceatio ſolam partem: ideo crux perfectum ſignum eſt crucifixi Chriſti, ratione cuius ſignaturæ eſt adoranda à fidelibus, & ſignum huius ſigni: neutrius uerò materia, uel natura. Et hoc eſt, quod in libro de *Amb. To. 3* obitu Theodoſii dicit AMBROS. Habeat Helena quod legat, unde crucem domini recognoſcat. Inuenit ergo titulum: regem adorauit, nõ lignum utique: quia hic gentilis eſt error, & uanitas impiorum, ſed adorauit illum, qui pependit in ligno: illum, qui † ſicut Scarabeus clamauit, ut perſecutoribus ſuis peccata donaret. Hæc C
Scarabeus more clamauit Chriſtus. 4 ille. AVCTOR. Regem adorauit, ecce non lignum. Verum eſt, non ipſam ligni naturam, ſicut Damaſcenus ait, ſed lignum tamen per uirtutem, & ſpeciem crucifixi. Sic uerbum item temperat ſermone. 72. tertiæ partis ſermonum de natali beati Laurentii, qui incipit. Beati martyris: AVGVST. Chriſtianus es, in frõte portas crucem Chriſti. Character tuus docet quid profitearis, quando ille in cruce pendebat, quan docr ucem portas in fronte, non ſignum ligni te delectat, ſed ſignum pendentis. Hæc ille. AVCTOR. Non lignum propter ſe, ſicut ait Ambroſius, multò amplius nec ſignum ligni, propter lignum, ſicut dicit Auguſtinus, eſt adorabile Chriſtianis, ſed ideo lignum & ſignum ligni, quia ſignum eſt in ligno pendentis: ſed neſapendens humanitas eſt adorabilis propter rẽ aut naturam ſuam, nec breuiter natura aliqua citra Deum. Ideò dicit Auguſtinus ſuper Pſal. Si dimiſſa eſſet, nec adoraret eam, nec ei ſeruiret, ſcilicet nec ſeruitute diuina, ſi in re & mente referente colentis eius amitteret unionem: nec ſeruitute altæ duliæ, ſi cœpto chriſmate priuaretur: nihil eſt enim adorabile propter ſeipſum: quia res eſt, niſi Deus, qui ſumma res eſt. Ideo bene dixit Ambroſius, quòd † Helena regem adorauit: non lignum: attamen lignum adorauit propter regem: ſicut nec clam adorauit naturam, ſed etiam gratiam adorauit. Vnde eodem lib. de obitu Theodoſii AMBROS. Helena, ut imperatores redimerentur, miſit filio ſuo *Amb. To.* Conſtãtino diadema gemmis inſignitum, quas pretioſiore ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma connectant. Miſit & frænum: utroque uſus eſt Conſtantinus, & fidem tranſmiſit ad poſteros reges. Principium itaque credentium imperatorum ſanctum eſt, quod ſuper frænum. Ex illo fides, ut perſecutio ceſſaret, deuotio ſuccederet. Sapienter egit Helena, quæ crucem in capite regum leuauit, & locauit ut Chriſti crux in regibus adoretur. Non inſolentia iſta, ſed pietas eſt, cùm defertur ſacræ redemptioni. Bonus itaque clauus Romani Imperatoris, qui torum redegit orbem, ac neſcit principum frontem ut ſint prædicatores, qui perſecutores eſſe conſueuerant. Rectè in capite clauus, ut ubi ſenſus eſt, ibi præſidium. In uertice corona, in manibus fides. Habent coronam de cruce ut fides luceat, habent quoque frænum de cruce, ut poteſtas regat: ſitquè iuſta moderatio, nõ iniuſta præcatio. Habebãt hoc etiam principes Chriſti ſibi liberalitate conceſſum, ut ad imita- *Pſ. 20.* tionem domini dicatur de Imperatore Romano: Poſuiſti in capite eius coronã de lapide pretioſo. Ex illo gratulatur eccleſia, erubeſcit Iudæus. Sequitur. Nos crucifiximus, quem reges adorant, quem non adoramus, ipſi adorant. Ecce & clauus in honore eſt, & quem ad mortem impreſsimus, remedium ſalutis eſt, atque inuiſibili quadam poteſtate dæmones torquet. Et infrà. Ferro pedum eius reges inclinantur, reges adorant, & Photiniani dignitatem eius negant. Clauum crucis eius in diademate ſuo præferunt Imperatores, & Arriani poteſtatem eius imminuunt. Hæc ille. AVCTOR. Quantum gaudium putas Witcleuiſtarum erat audientium prius dici Helenam adoraſſe non lignum, ſed regem. Non clauum, ſed clauo transfixum? Crudelis, & perfida gens tantopere deteſtans audire crucem honorari, uel clauum, quanto Iudæus, qui crucifixit Chriſtum. Iam igitur audiat iſtud, qui dicit

cit non adoraturum lignum, sed regem ab He A
lena: dicere item Helenam sapienter egisse, quæ crucem in capite locauit, ut Christi crux in regibus adoretur. Crux, inquam, quæ in regũ capite ponebatur, crucis lignum sicut & claui, de quo ait: Ferro pedum eius reges inclinantur reges adorant. Quid amplius dici potuit contra Witcleuistas superbos, qui cum impijs Iudæis crucis reliquias uilipẽdunt, quas prædicandi reges adorant? Et addit clauum in honore esse, quem Iudæi impresserunt ad mortem, & esse salutis remedium Christianis, & inuisibili potestate dæmonibus ad torturam, & ipsis regibus corona de cruce, vt potestas regat. Ex isto, inquit Ambrosius, gratulatur ecclesia, erubescit Iudæus: adde, & tristatur noster Witcleuista hæreticus. Sequitur in hoc ipse beatus pater fidem ecclesiasticæ historiæ, quæ qualiter res facta sit, *Eusebius.* aperit lib. 10. cap. 8. Eusebius. Sic euidenti indicio regina, voti compos effecta, templum mirificum in eo loco, in quo crucem repererat, regia B
ambitione construxit. Clauos quoque, quibus 6
corpus dominicum fuerat affixum, portat ad filium, quibus ille frænos composuit, quibus uteretur ad bellum, & ex aliis galeam nihilominus belli usibus aptam fertur armasse. Ligni uerò post ipsius salutaris partem detulit filio, partem uerò thecis argenteis deditam dereliquit in loco, quæ etiam nunc in memoriam sollicita uenerationе seruatur. Hæc ille. AVCT. Ecce ligni sancti pars ibi ad memoriam sollicita ueneratione seruatur. Ex residuo autem verborũ Ambrosij ducit huius rei causam ad Romanos ultimo capitu. super Zachariam, textu, In die erit quod *Longauilla* super frænum est sanctum domino. Longauilla Clarauallen. Frænos, inquit, composuit, uel potius ornauit, quibus vteretur ad bellum. Mysticè per frænum sermo Dei accipitur, qui equos, & mulos lasciuientes, id est, carnales, & superbos homines insanientes libidine, refrænat, & coercet à uitijs, & non sinit exire per præceps. Tale reuera sanctum est: Nolite sanctum dare C
canibus. Hæc ille. AVCT. Sic ex beato Ambrosio non sermoni domini tantùm, sed ipsis Christi reliquiis Deus hanc uidetur influxisse uirtutem in eodem loco consequenter de obitu Theodosii, AMBROS. Quæro inquit, quare sanctum super frænum, nisi ut imperatorum insolentiam refrænaret, comprimeret tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnirent, & liceret eis adulteria impunè cõmittere: quæ Neronũ, quæ Caligularũ, cæterorũq; probra cõperimus, quibus nonfuit sanctum super frænum? 7
Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, ut fræna dirigeret, nisi ut omnibus imperatoribus sancto dicere spiritu uideretur, Nolite fieri sicut equus, & mulus, sed in chamo, & fræno maxillas eorum constringe, qui se non agnoscerẽt reges, ut regerent sibi subditos? Prona enim potestas in uitium ferebatur, & more pecudum uaga sese libidine polluebat. Ignorabant Deum: restrixit eos crux domini, & reuocauit à lapsu impietatis: leuauit oculos eorum, ut Christum in cælo quærerent. Exuerunt se chamo perfidiæ, susceperunt fræna fidei & deuotionis. Inde reliqui principes Christi, præter unum Iulianum, qui salutis suæ reliquit auctorem, dum philosophiæ se dedidit errori: inde Gratianus, & Theodosius. Non ergo mentita est prophetia dicens: Ambulabunt reges in lumine tuo, planè ac maximè Gratianus & Theodosius præ cæteris principes. Hæc ille. AVCTOR. Ex istis facilè potest uideri, quid ecclesiæ patres volunt, quando Deum solum adorandum dicũt, & angelos, aut homines, reliquias Christi, aut sanctorum imagines à Christianorum adoratione uerbo repellunt. Non dico sensu, & uerbo. Naturas † enim istas intelligunt non colendas, ut fecerunt idololatræ, & dicetur infrà, sed pro diuinis gratiis sunt colendæ. Sic suprà lignum & clauus adoranda non erant, & postmodum adoranda, sic præsepe & loca sancta: sic dixit Augustinus angelos à iustis hominibus adoratos suprà, quos dixit nullatenus adorandos de religione uera. Sic item dixit solum Deum adorandum in cælis, & tamen regem adorandum in terris. libr. de quæstionibus noui & ueteris testamenti ca. 91. AVGVS. Deus nihil stultum decreuit, maximè cùm non liceat nisi Deum adorari, quantò magis in cælis? Rex enim adoratur in terris, quasi uicarius Dei: nam post hanc uicariam impletam dispensationem adoratur in cælis & in terra. Hæc ille. AVCT. Ecce solum Deum adorandum dicit, & tamen regem hominem terrenum adorandum affirmat. Qualiter ergo solum Deum? intantum hoc asserit, ut hominem in Christo citra deum adorandum *Aug. To. 4* *statim supra* phibeat AVG. Aut si Deus potentias illas cęlestes, & sanctos angelos, ut hominẽ adorẽt, decreuit, sed absit. Hæc ille. AVC. Absit igit, ut homo assumptus adoret, sed nõ absit ut hõ rex terrestris adoretur. Respondebat ad hoc supius: absit ut adoretur seruitute diuina, siue rex, uel itẽ homo assumptus per se conceptus. Adoretur autẽ seruitute debita creatæ gratiæ excellenti. Ipsi ergo debetur honor per excellentiam seruitutũ, sed *Aug. Contra max. li. 3. ca. 23.* dominationi humanæ congruæ seruitutis. Vnde libro contra Maximinum post collationem. *Dominus Christus est ex deus. Deu. 6. & 32.* AVGVSTIN. Exponę † nobis, Iesus Christus quomodo sit dominus, qui non trinitatis, sed solus patris asseris esse uocem. Ego sum dominus & non alius præter me. Sequitur. Non. n. agitur *Esa. 43.*

de domino,quales ſunt homines domini homi A tatis,quia & ſi erret adorans,adoratio falſa nul-
Oſe.13. *ſeruorũ. num *ſuorum,quos apoſtolus ſecundùm carnẽ lius eſt generis, dicente apoſtolo: Idolum ni 1.Cor.8.
1.cor.7. 1.Tim.6 dominos eſſe dicit. ſed de domino agitur, cui hil eſt.Hoc ergo debuit iſte Witcleuiſta præſci
Deut.6. ſeruitus illa debetur,quæ græcè Latria dicitur, re:quia ſolus iuxta ſcripturæ ſenſum & modum
ſecundum quàm dictum eſt,Dominum Deum loquendi eccleſiæ excludit quandoq; rem alte
tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies.Qui dominus rius generis,non ſemper omnem rem aliam,
Deus ſi non eſt trinitas,ſed ſolus eſt pater, pro ut ſolus deus adoretur,ita ut nil aliud p ſe ſicut
hibemur vtique domino Deo tali Chriſto ſerui Deus illo genere adorandi: ſicut de Ieſu Chri-
*In Aug. legitur, ſi ita dictũ eſt, ac ſi diceretur deo patri &c. re in eo quod audiuimus, illi ſoli ſeruies. * Sic ſto canitur in hymno angelorum: tu ſolus ſan-
itaque dictum eſt,ac ſi diceretur, Deo patri ſo- ctus,tu ſolus dominus:tu ſolus altiſsimus, Ie-
li ſeruies.Qui profectò ſi ſolus, & non ipſa tri- ſu Chriſte: ſed incluſo tamen patre & ſpiritu
nitas dicit, Ego ſum dominus,& non eſt alius ſancto illo colendi genere adorando.Item ſicut Aug.To.2.
præter me:negauit filium eſſe dominum talem peritus logicus AVGVS.eſt auſus ſcribere in epi circa finem
quali ſeruitus illa debetur, qua non niſi Deo ſtola ad Martianum in ordine epiſtolarum 155 epiſtole.
cum uera religione ſeruitur: Non enim dicit, Omnino non eſt cui alteri præter dominum
Ego ſum dominus,maior,aut melior:&non eſt Chriſtum dicat genus humanum, Te duce ſi
tantus,ac talis præter me,ſed uolens ſoli ſibi ea qua manet ſceleris ueſtigia noſtri, Irrita perpe
quæ domino Deo debetur, ſeruitute ſeruiri. tua ſoluent formidine terras. Quod ex Sibylli-
Ego ſum,inquit,dominus,& non eſt alius præ B no carmine ſe faſſus eſt tranſtuliſſe Virgilius:
ter me.Porrò ſi uox iſta,ſicut fides catholica di quoniam fortaſsis etiam illa uates aliquid de
cit,unius Dei eſt,quæ eſt ipſa Trinitas, ſine ul unico Saluatore in ſpiritu audierat, quod neceſ
la dubitatione huic ſoli ſeruiendum eſt ea ſerui ſe habuit confiteri. Hæc ille. AVCTOR:
tute,quæ non niſi domino Deo debetur, quia Dicit non eſſe, cui alteri, præter Chriſtum di
ipſe eſt dominus,& nõ eſt alius præter ipſum. cat hos uerſus genus humanum: non putes
Hæc ille. AVCTOR. Hæc audiat Witcleuiſta excluſiſſe eum patrem & ſpiritum ſanctum,
Guillelmus,& ſciat reſponſum eſſe frequen quibus eſt cum Chriſto unus ſimplex honor,
ti ſolutione ad hanc argutiam ſuam: ne ado- & unus ducatus hominum ad ſuperna. Niſi
rentur creaturæ:quia dominum Deum tuum quia dicit ſceleris ueſtigia noſtri, reſpexerit ad
adorabis,& illi ſoli ſeruies. Iungit ſimul domi opus redemptionis ſoli filio debitum.
num,& propriam ſeruitutem,quia ad menſurã
ſeruitus domino correſpondet:Deus autem ſo
lus dominus eſt plenus, ſine diminutione, uel
atributione ad alium,ſic eſt pater,ſic magiſter.
Sic ergo ſolus dominus,ſicut ſolus pater, ſolus
magiſter,ut canit euangelium:& in 2. libro ſu-
Matt. 23. pra definitum eſt,ubi agitur de magiſtris. Sunt C

DE CANONIZANDIS id eſt, catalogo aſcribendis ſanctis.

Titu. XIIII.

¶DE CANONIZATIONE rectè fienda per teſtes, per iudicem competentem, & per miracula. C. CXXII.

tamen alii in perfectione magiſtri, & alii pa-
tres,ita ergo alii domini,& aliæ ſeruitutes. sed
ſolus Deus eſt adorandus,inquit, ſecũdùm Au
guſtinum in Enchiridio: immo ſolus Deus eſt
colendus,ut ibi dicit,& tamen homo colendus
& terra colenda. 10.de ciuitate. Soli Deo ho-
1. Tim.1. nor,& gloria:noſti quis dicit. Et iterum dictũ
Ro.1 Exo. 20. noſti gloria,honor,pax omni operanti bonum
Iudæo primùm,& Græco. Et iterum, Honora
patrem tuum,& matrem tuam. Sed honor iſte
congruus creaturæ:honor ille ſolam condecẽs
deitatem.Breuiter dico: dominatio, adoratio,
magiſterium,paternitas,cultus, honor, gloria, 1
laus,ſeruitus,ſicut entitas & bonitas, ſanctitas
& magnitudo,& quotquot talia dicantur de 2
Deo,idem nomen habent,ſed ut Dei ſunt,lon-
gè ſunt alterius,& omnino diſparis rationis:ve
lut calor ignis & ſi infinitè creſcat, non poteſt 3
calorem infinitum attingere. Ita nec adorario
hominis in adorationem parilem creſcere dei-

SVMMA.

Sanctorum primus, & præcipuus honor quis ſit.

Witcleff,qui negat rectè canonizationem fiendã per teſtes,per iudicem competentem,& per miracula,confutatur.

Chriſti canonizatio per Petrum.

PRIMVS

Digitized by Google

1 PRIMVS† & præcipuus honor ſanctorum, eſt ſanctos uelle cognoſcere, & canonicè cognitos, fidelium populis prædicare colendos: qđ ne fiat obuiat Satã in Wicleff, obſtruens omnes vias p quas in hac vita de veneradis ſanctis poſſet haberi notitia. Primũ cõtra iudicem cognitorem, deinde contra deponentes teſtes de uita: & itẽ de miraculis ca. illo 30. trialogi. Videtur multis ꝙ curia iſta ſic canonizans ſanctos, blaſphemię præſumit crimen: cum ſubducta reuelatione, tam planè ignorat, ut Ioannes Presbyter, uel Soldanus: & certum eſt, ꝙ teſtium depoſitio quantum ad propoſitum, nihil probat cum ſuppoſita ueritatis notitia canonizandi, ac detecta Papæ fideliter ſine mendacio, quod rarò, uel nũquàm cuenit. Adhuc de epiſcopo quantum ad propoſitum nihil probat cum ſuppoſita uerita te: quia ſententia alterius iudicis ſententiantis ſecundùm allegata & probata: qui iudex foret mundo magis authenticus, tantum probaret, ſicut Papæ ſententia in hac parte: tamen etiam quia horum deponentinm teſtimonium probat ad maximum, quòd dati ſancti conuerſatio fuit talis: & cum hoc ſtat, quòd uſque ad mortẽ fuit hypocrita, & præſcitus. Quæ ergo præſumptio ſuperallegata, & probata, confirmare, & canonizare poteſt, quod talis in patria ſtit beatus?

2 Hæc Witcleff. AVCTOR. Videte † per proceſſum, quàm dignè euangelicus doctor iſte dicatur, ubi ſunt uerba eius euangelica? ubi ſcripturæ apoſtolicæ? Iſtæ ne ſint ſtipulæ eius authencæ quibus obediat omnis mundus? De iſto dicit ſapiens. Quomodo ſi argento ſordidũ ornare uelis uas fictile, ſic labia tumentia cum peſſimo corde ſociata. Prouerb. 26. Sordida iſta ſententia ſua in uerbis uanis, & tortis, & ſibiipſi repugnantibus uas fictile ornat ſuis ſophiſtis, quæ circumſpectis uiris cum totum ſe probaſſe putauerit, nihil probat. Videte ſtultitiam primò, quòd ſupponit reuelationem in proceſſu ſubductam, ubi totius proceſſus ſollicitudo eſt, ut reuelatio habeatur tàm diuinitùs per iuges preces, & ieiunia, quàm item humanitùs per teſtes. Et teſtium inquit depoſitio ad propoſitum nihil probat. Quomodo hoc? Quia ſententia alterius iudicis tantum probat, quantum Papæ. Dicatur quòd ratio eius nihil proficit, quia eui dentia alterius arguentis tantum proficit, quãtum ipſius. Quis tales non ridet argutias in re tanti ponderis, & tam robuſtæ auctoritatis in Chriſti eccleſia? Et iterum. Tale teſtimonium deponentium probat ad maximum, quòd dati ſancti conuerſatio fuit talis. Et cum hoc ſtat, quòd uſque ad mortem fuit hypocrita, & præſcitus. Falleris Witcleff contra ſuppoſitum proprium de notitia ueritatis canonizandi detecta Papæ fideliter ſine mendacio. repugnat nanq;, quòd conuerſatio ſancti fuit facta detecta que uſque ad notitiam ueritatis fideliter, & ſine mẽdacio papæ: & quòd ille datus uſque ad mortẽ fuit hypocryta & præſcitus. Hæc tamen ſic ſimul catenaſti per copulas, dominus noſter teſtimonium ethnicorum efficax eſſe decreuit ad probandum uirum gentilem dignum apoſtolis ſuis, & tu probatiſſimorum fidelium teſtimonium dicis nihil probare pro inferioribus ſanctis ſuis. Chriſtus ipſe dicit. Matth. 10. In quãcunque ciuitatem, aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit, & ibi manete. Vbi in commentario HIERON. Super ordinatione epiſcopi, & diaconi Paulus loquitur: oportet autem & teſtimonium eos habere bonũ ab his, qui foris ſunt. Ipſi uerò nouam introeuntes urbem, ſcire non poterant quis qualis eſſet: ergo fama hoſpes eligendus eſt populi, & iudicio uicinorum, ne *prædicatoris dignitas ſuſcipientis infamia deturpetur. Hæc ille. AVCT. Et qualiter eligendus eſt hoſpes apoſtolorum fama populi, & iudicio uicinorum infidelium paganorum, ſi in propoſito nihil probet his maximè, qui introeuntes ciuitatem ſcire non poterant quis qualis eſſet pluſquam Presbyter Ioannes, uel Soldanus? Sed in hoc ipſo noueris Chriſtum approbaſſe legem illam ueterem naturæ, ꝙ in ore duorum uel trium ſtabit omne uerbũ hoc apud omnes homines iuſſu Chriſti probat epiſcopos & Leuitas, hoc probat hoſpites apoſtolorum, hoc ciues ſanctorum, & domeſticos Dei, etiam dico quamuis pagani deponant bona fide penes iudicẽ eccleſiaſticum; quòd omnino requirebatur in ordinandis miniſtris, & hoſpitibus eligendis, Chriſto dicente apoſtolis. Interrogate uos quis in ea dignus ſit. Hæc quamuis non ſit ſcientia analectica, aut demonſtratiua, ſufficiens tamen eſt ad fideliter ſanctũ celebrandum. Vnde & libro de fide reſurrectionis uerſus medium AMBROS. Morte martyrum religio defenſa, cumulata fides eccleſia roborata eſt: vicerunt mortui, uicti perſecutores ſunt, Itaq; quorũ uitã neſcimus, horũ mortem celebramus. Vnde & Dauid prophetice gloriatur in ſuæ mẽtis exceſſu: pretioſa, inquit, in cõſpectu domini mors ſanctorũ eius. Mortẽ mauult præferre, quàm uitam. Hæc ille. AVC. Ecce qui tot ponere paratus es ſcrupuloſas ambages in canonizatione martyris, ut nunquam ſciat iudex definire de ſancto, Ambroſius tibi liberè dicit, quorum uitam neſcimus, horũ mortem celebramus. Neſcimus, cum Witcleff, quãuis

Prouer. 26

Hier. To. 9 1. Tim. 3.

*prædicationis.

Deut. 19.

Matt. 10.

Amb. To. 3

Pſal. 115

nis fide ſcimus. Hoc eſt ſcire fidelium, qualiter apoſtolus bona fide dicit ſe ſcire, quòd gaudiũ ſuum de annuntiatione Chriſti per occaſionẽ, uel per ueritatem proueniret ſibi in ſalutẽ per orationem populi Philippenſis habens ſpem, q̃ non confunderetur in vllo. Philip. 1. Hæc non eſt ſcientia à principiis poſteriorum potiſsimè demonſtrata, ſed eſt de qua dicit apoſtolus, Nõ me iudicaui aliquid ſcire inter uos niſi Chriſtũ Ieſum, & iterum. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam non huius ſeculi, neque principum huius ſeculi, qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcõdita eſt, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. 1. Corinth. 2. Secundum hanc ſcientiam, & ſapientiam fidei iudicat Papa iudicio Dei, quis eſt ſanctus. Accuſatores audiuntur, ſi ſint defenſores locum habent. Teſtes non niſi digniſsimi fide ſub diligenti examinatione limatas & bene purgatas ueritates exponunt. Quid uis amplius, ut ſciat iudex in differendo iudiciũ? Iudicium Dei eſſe pronuntiat Origenes, quod hoc ritu procedit, expoſitione epiſtolæ ad Romanos lib. 2. ORIGENES. Rectum iudicium eſſe Dei quis dubitet, ubi accuſatores, & defenſores adhibentur, & teſtes? Et quidem de hoc iuſto Dei iudicio nos homines capiamus exemplum, nec putemus vnquàm ſine accuſante, & defendente, & teſtibus iuſtum haberi iudicium. Hæc ille. AVCTOR. Si tale ſit iudicium Dei: non niſi ex parte perditorum eſt, qui huic diffidit. Qualiter iudicauit Arrianos hæreticos purgando iudicium ſuum de transferendo ſanctos Geruaſiũ & Pthaſiũ per ueridicos teſtes, & miracula patula, tractat. 3. de eiuſdẽ AMBROSI. Quid aliud hoc biduo, niſi uerbum Dei intimo eructaſtis affectu, & ſcientiam nos habere fidei probauiſtis? Cui tamen celebritati noſtræ qui ſolent, inuident, & quia celebritatem noſtram inuidis animis referre non poſſunt, tantum celebritates oderunt, atque intantum amentiæ prodeunt, ut negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Siquidem tanta eſt incredulorum perfidia, ut tolerabilior ſit diaboli plærunque confeſsio. Dicebat enim diabolus: Ieſu fili Dei uiui, quid veniſti ante tẽpus torquere nos? Et cum hæc audirent Iudæi, ipſi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audiſtis clamantes dæmones, & confitentes martyribus, quòd pœnas ferre non poſsint, dicentes, Quid veniſtis, ut nos tàm grauiter deleatis? Et Arriani dicunt. Non iſti martyres: nec diabolũ torquere poſſunt, nec aliquem liberare, cum tormenta dæmonum, ipſorum uoce probentur, & beneficia martyrum remediis ſanctorum & abſolutorum iudiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, ſed ille ſanatum ſe nõ negat. Ideo dicit, uideo qui non uidebam. Ille dicit, cæcus eſſe deſij, & probat facto. Iſti beneficium negãt, qui factum negare non poſſunt. Notus homo eſt publicus, cum ualeret mãcipatus obſequiis, Seuerus nomine, lanius miniſterio, depoſuerat officium poſtquàm inciderat impedimentum. Vocat ad teſtimonium homines, quorum ante ſuſtentabatur obſequiis. Eos iudices ſuæ uiſionis accerſit, quos habebat teſtes, & arbitros cæcitatis. Clamat, quòd ut cõtigit fimbriam de ueſte martyrum, qua ſacræ reliquiæ ueſtiuntur, redditum ſibi lumen ſit. Nonne ſimul illud eſt, quod in euangelio legimus? Vnius enim potentiam laudamus auctoris, nec intereſt utrum opus ſit, an munus: cũ & muneretur in opere, & in munere. Quod enim aliis faciendum donauerit, in hoc aliorum opere nomen eius operatur. Legimus ergo in euangelio Iudæos cum uiderent in illo loco ſanitatis remedium requiſiſſe parentum teſtimonium, & interrogant, quomodo uidet filius ueſter? cum ille diceret, cæcus cùm eſſem, modò uideo. Interroga te alios, ſi mihi non creditis. Interrogate extraneos, ne obſtipulari mihi parentes putetis. De teſtabilior eſt iſtorum, quàm Iudæorum pertinacia. Illi cùm dubitarent uel parentes interrogabant: iſti occultè interrogant, palàm negant iam non operibus increduli, ſed auctori. Hæc ille. AVCTOR. Quid aliud damnat Ambroſius in toto proceſſu, niſi Arrianorum perfidiã, & in omni uerbo ipſam eandem Witcleuiſtarum duritiam? Vident miracula, teſtes audiunt, geſta conſiderant: & adhuc inuidia crepitans cor eorum magis elegit Dei opera tribuere Beelzebub, quàm conuenire cum ſanctis. Pater Ambroſius accerſiuit iudicio ſuo uidente de cæco, & adhuc ſuper illo arbitros cæcitatis, ſed Arriani, & Witcleuiſte, obſiſtunt increduli, dicentes, nec Papam habere ſcientiam de ſancto, nec ſanctum Ambroſium, quia nullus Witcleuiſta falſus teſtis accedit. Ambroſio autem credant fideles populos ſciuiſſe confirmat. Scientiam, inquit, uos habere probauiſtis fidei, quia piè credebant inteſtes fideles, non tàm operum, quàm ſanctæ uitæ, & poſt teſtes in iudicẽ. Hoc eſt enim quod dicit pſal. Teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini tuo. In quem locum CASSIODORVS. Teſtimonium Iſrael, id eſt, qui teſtimonium præbeant ſanctitati, & ſunt probatio eorum, qui Deum uident. Teſtimonium enim confirmationem præſtat ignorantibus, ut credant eſſe reuera Dei famulos, qui uiderint beatos uiros actuum probitate conſpicuos. Nam ut hoc non haberes ambiguum, ſubiecit, ad confitendum nomini tuo. Ad confi-

Origẽ. To. 2

Amb. To. 3.

Matt. 8.

Luc. 11.

Pſal. 121.

Caſſiod.

tendum

tendum enim dicit ad laudandum, quia cum Angelis omnes sancti laudes Domini deuotissimè celebrabant. Hæc ille. AVCTOR. Testimonium ecce præbere sanctitati aliquorum, est probatio eorũ, qui scilicet sancti sunt & iam præsenter uident Deum. Quomodo ergo insensatus iste dixit, ꝙ testes nihil probãt? Et subdit, ꝙ hoc testimonium prestat confirmationem ignorantibus. Putà iudicibus, vt credant reuera esse Dei famulos, quos in uerbis testium uident beatos uiros esse actuum probitate conspicuos. Qualiter hoc si nihil probent? probant ergo ita ut iudices sciant, qui prius nescii fuerant: sed cum hoc stat, inquit, quòd sit hypocrita, & præscitus. Latior difficultas ex his uerbis se offert de illis, qui inter sanctos memoriam habent in ecclesiis: & tamen de quibusdã eorum improbis actibus, & etiam inhonesta morte historiæ eorum non tacent. Sicut de superbia Buccij, & aliis. Sed huic satisfacit ambiguo primo de ciuitate Dei. ca. 26. AVGVSTINVS. Sed quædam inquiunt sanctæ fœminæ tempore persecutionis vt insectatores suæ pudicitiæ deuitarent, in rapturum, atque necaturum se fluiuum proiecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in ecclesia catholica, ueneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temerè audeo iudicare. Vtrũ enim ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, ut eorum memoriam sic honorent, diuina persuaserit auctoritas, nescio, & fieri potest ut ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ, non errantes sed obedientes, sicut de Sanson aliud nobis fas non est credere. Cùm autem Deus iubet, seque iubere sine ullis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen uocet? quis obsequium pietatis accusет? Hęc ille. AVCTOR. Non paruã auctoritatem reputat Augustinus fidem dignorum testium, qui poterunt diuina quadam auctoritate persuadere ecclesiæ, quòd hæc ipsa, quæ putamus absurda, iusserit Deus sanctis suis. Vnde eò magis sunt eorum memoriæ recolendæ celebriter, quò obedientiam pietatis nulli sit licitum ut accusет. Si esset catholicus Witcleff, si filius pacis ecclesiæ, non supponeret p̃scitos esse, quos canonizat ecclesia. Sed magis insipidum, & maleficiatum cerebrum suum cũ Augustino submitteret: de his inquiente: nihil audeo temerè iudicare, sed in partem bonã retorquere parabolam. Et tunc concludit. Quæ ergo præsumptio, super allegata, & probata, & confirmata canonizare, quod talis in patria sit beatus? AVCT. Rñdeo, quòd præsumptio bonę fidei, si cętera sint allegata, & probata: quia mendosa allegari non possunt, etiam quamuis homini seducto probata credantur, si sint, sed ergo ueritas doceatur hoc: primò quòd contra iudicem tentat, quia sententia, inquit, alterius iudicis, qui mundo esset magis authenticus tantum probaret, quantum sententia Papæ in hac parte. Quamuis iudex iste sit, siue angelus, siue Christus non hic definit. Sed fortè supponit ac supputat unum cum magistro suo Guillelmo, dicente, quòd canonizatio sanctorum, seu ueneratio pertinere debet concilio generali Christi fidelium tantum, quia sic, inquit, Gregorius quartus ex assensu Lodirici imperatoris, & omnium sanctorum episcoporum instituit, ut festum omnium sanctorum celebraretur. Et quæri posset à Guillelmo, utrum semper à primitiuis suis hoc obseruauit ecclesia. Et iterum, si rex cum episcopis faciat plenarium generale concilium. Tertiò quærit, an hoc sit canonizare sanctum, quod est statuere diem esse solemnem. Quartò item, si definire de meritis uariis mortuorum pertineat soli cõcilio generali: quo contra dicit libro de ecclesiastica Hierarchia cap. 7. DIONY. De dicta oratione, ꝙ Hierarcha orat dormiẽti nobis aduenientes nobis de diuinorũ p̃ceptorũ traditiõe dicere necessariũ reor. litera Thomæ intelligibilius habet. Quòd autem de dicta oratione episcopi super defunctum nobis tradiderunt, dicere debemus. Episcopus secundum scripturam manifestatiuus est diuinorum iudiciorum. Iuxta illud, Angelus domini exercituum est. Didicit ergo episcopus ex sacra scriptura ex his, qui sanctè uixerunt clarissima & diuina uita dignè à regibus iustissimis retribuitur diuina clementia supportante maculas per humanam infirmitatem contractas, quia nullus (ut dicit scriptura) mundus est à macula. Hæc igitur nouit episcopus in scripturis promissa, & postulat eadẽ fieri, & dari his, qui sanctè uixerunt, sanctus retributiones, in hoc à Deo confortatus benignitate, quòd aliorum dona sicut proprias gratias petit. Et in eo quòd ipse sciens has promissiones futuras, præsentibus manifestat, quòd ea, quæ ipse petit, secundùm attestationes scripturarum omnino fient his, qui in sancta conuersatione decedunt. Episcopus autem recitator est diuinæ iustitiæ, nec postularet, nisi Deo placita & Deo promissa: propter quod & his, qui in mundo moriuntur, non ista postulat: non quia solum id faciendo diuinæ recitationis ordinem peruerteret, & opus aliquod Hierarchicum sine diuino instinctu præsumptuosè exerceret: sed quia iniustæ orationis effectum non consequeretur audiens sacram scripturam, petitis, & non accipitis, eo ꝙ malè petatis. Episcopus autem, qui petit à Deo quæ Deus promisit

Dionysius.

Malach. 2.

Iob 25. secundã lxx

Iacob. 4.

&

& diligit, & omnino donabit proprium bonũ affectum ostendens Deo bonorum auctori, & his, qui ibi præsentes sunt, manifestans retributiones, quæ fiunt sanctis. Hæc ille. AVCTOR. Hæc est traditio apostolorum: hæc ante argutias Witcleff & Guillelmi norma fuit ecclesię. Quod apostoli, inquit, nobis tradiderunt, dicemus, primò ꝙ auctoritate scripturæ sacræ episcopus est manifestator diuini iudicii, qui ex eisdem scripturis accipit quam retributionem Deus est facturus sanctè uiuentibus, & qualiter supportabit infirmitates humanas, quia nullus est mundus à sorde. Pro eis ergo postulabit bona fide, sciens promissiones Dei non posse deficere his, qui in sancta conuersatione decedunt. Pro execratis autem non deprecabitur, & pro his, qni turpi uita decedunt non solum ne diuinũ puertere conetur iudicium, sed & quia iniustæ orationis non consequetur effectum. Ideo sine trepidatione confidit ecclesia, quòd episcopus petit, & iudicat circa mortuos, quæ sola Deo sunt placita, ostendens hominum zelum Deo auctori bonorum, & toti populo ibi præsenti retributiones diuinas, quæ fiunt sanctis, si iuxta scripturas sacras & fidem ecclesiæ hoc donetur episcopo ad tantum iudicare de mortuis, ut possit ex his, quæ sibi constant, certificare præsentes de retributione diuina fienda sanctis in gloria pro sancta conuersatione sua, quid impediet episcopum, ne canonicè inquirat de uita diutina talis sancti, ut pleniorem trahat notitiam: & si eam inuenerit sanctorum cultu dignam, auctoritate episcopali confidenter exprimere sanctum Dei plebibus uenerandum? Et si omnis episcopus hoc habet iuris, quid maximè facere poterit episcoporum episcopus? Mortua Thabita, quis apostolorum quæritur, nisi Petrus à Ioppe, non ad suscitandum dormientem sanctam, sed ad cognoscendum de vita & conuersatione defunctæ, qualiter eleemosynis & bonis operibus plena, merita esset, ut benè digna haberetur in ecclesia sanctorum consortio? Actuum. 9. Et hoc ad testimonium fidelium fecerat sanctus Petrus.

Chr. To. 3 Vnde super Ioannem Mora. 85. CHRYSOSTO. Si enim memoria mirabilium uirorum defunctorum proficit uiuentibus, Expio, ait, ciuitatẽ hanc propter me, & propter Dauid puerũ meũ, multò magis eleemosyna hoc operabitur, hæc enim & mortuos suscitauit, quum circunstabãt uiduæ, ostendentes quid fecit cum eis existens Dorcas. Hæc ille. AVCTOR. Et ꝓ post resurrectionem Christi sanctus Petrus primò omnium testificationes apostolorum super uita & conuersatione Christi, & demum resurrectione eius à mortuis promulgauit in plebibus definiens eum sanctum domini, & omni instãtia colendum, & hominibus singulis adorandũ. Viri, inquit, Israelitæ audite uerba hæc, Iesum Nazarennm uirum approbatum a Deo in nobis uirtutibus, prodigiis, & signis, quę fecit Deus in medio uestri, sicut uos scitis. Et infrà. Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius omnes nos testes sumus, dextera igitur Dei exaltatus &c. Actuum 2. Quid erat hoc minus, quàm canonizatio Christi Iesu, id est sanctificatio conuersationis & operum Christi, iuxta regulas canonicę scripturę, ad prouocandum populum in cultum eius? Et capi. 3. idem Petrus: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum, quem uos quidem tradidistis, & negastis. Sequitur. Quem Deus suscitauit à mortuis, cuius nos testes sumus, & in fide nominis eius hunc, quem uos uidetis, & nostis, confirmauit nomen eius, & fides, quę per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium uestrum. Actuum. 3. Et in hoc item Petrus sententiam dedit sanctificationis nominis Christi, tã per testes operum eius, quàm item per miraculum. Cuius sanctificationis Christi ipsos eosdẽ fideles, ut Christum sanctum colant, & prędicent, ammonet postea, dicens. Dominum autẽ Christum sanctificate in cordibus uestris. primę Petri tertio. Et hos item testes producit paulus in sua pronuntiatione Christum dominum sanctificãdo in Antiochia: Deus, inquiens, suscitauit eum a mortuis tertia die, qui uisus est dies multos his, qui simul ascenderunt cum eo de Galilęa in Hierusalem, qui usque nunc sunt testes eius ad plebem. Actuum. 13. Sic ab initio Deus ipse uoluit per maiores plebis, & maximè sacerdotes effici sanctus, id est taliter nuntiari, & sic sanctificari coram plebe. Numer. uigesimo. Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis populos hos. Sic itaque pater sanctificauit filium suũ Christũ, quem pater sanctificauit, inquit, & misit in mundum, uos dicitis quia blasphemat. Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Ioannis decimo.

4. Reg. 19. & Esa. 37. Ac. 9

Christum canonizat Petrus. 3

¶QVOD IN FORMA CHRISTI canonizantur sancti eius, per testes uitę. Cap. CXXIII.

SVMMA.

1 *Stephani Canonizatio.*
2 *Cornelij Papæ, & martyris uirtus describitur.*

Digitized by Google

3 Theodosius princeps augustæ memoriæ ab Ambrosio sanctus enuntiatur.

HOC eodem modo sanctificatur Deus in sanctis suis, quo sanctificatur in se per testes uitæ, & operum, & signorum, pronuntiatione tamen apostolica. Vnde dominus per os prophetæ. Sanctificabor in eis coram gentibus, & habitabunt in terra sua. Ezechie. 28. Audite † qualiter sanctificatus est Stephanus, & canonizatus in scripturis. Primò testificatio fit de sanctimonia uitæ eius, ubi elegerunt Stephanum plenum fide & spiritu sancto, demum quomodo operatus est signa publica, dicendo, quòd Stephanus plenus gratia, & fortitudine, faciebat signa, & prodigia magna in populo. Cuius facies in concilio uisa est tanquam angeli: & quomodo sub confessione nominis Christi, uidens ad dexteram patris, cuius imitator factus est, pro persecutoribus orans, migrauit ad Christum. Act. 6. & 7. Attende testimonium, & nonne totum ad hoc pergit, quòd ex synceritate uitæ, & claritate signorum credi debet esse cum Christo? & in hac summa tota inquisitio ecclesiæ quiescit: quam plene colligit in sermone de eodem, parte tertia sermonum, sermone. 21. AVGVSTIN. Audiuimus, & audiuistis, non sunt uerba multa necessaria, quia audistis: hoc tantum exhortãdam uideo charitatem uestram, & ædificandam, ut sciatis sanctum Stephanum honorem Christi quæsisse, ut sciatis sanctum martyrem Christi testem fuisse, ut eum sciatis tanta nunc miracula in nomine Christi fecisse. Sequitur. Videte cui animam suam commendauerit. Ecce, inquit, uideo cœlos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram Dei. Vidit Christum, confitens Christũ, moriturus pro Christo, perrecturus ad Christũ. Dominus pro inimicis suis in cruce pendens ait: Pater ignosce illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Stephanus sub lapidibus genu flexo ait: Domine, ne statuas illic hoc peccatum. Secutus est uestigia pastoris ouis. Bonus agnus secutus est agnum, cuius sanguis tulit mundi peccatum. Et infrà. Quomodo non posit iste ibi esse, vbi erat quem imitatus est? triumphauit, coronatus est. Hæc ille. AVCT. Vide quid fideuter concludit, quidve definit episcopus. Triumphauit, coronatus est. Vnde hoc? Quomodo, ait, posit ibi non esse, ubi erat quem imitatus est? Sed restat docere qualiter imitatus est Christum, ut sic credere possimus eum esse cum Christo. Imitatus est uita, inquit, quærens in omnibus honorem Christi, plenus fide & spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine: quod probant testes, & examinata miracula.

Stephani canonizatio. 1

Aug. To. 8. In serm. de sanctis ser. 3. qui incipit Donet mihi Deus pauca dicere &c.

Luc. 23.

Act. 7.

Io. 10.

Io. 1.

A Morte tenus imitatus est Christum: cuius item testes sunt uiri illi timorati, qui curauerunt Stephanum humandum. i. funus eius fecerunt, plãctum magnum facientes super eum. Actu. 8. Testes probi sunt, quia timorati. Hoc totum facio diligentiùs, ut sciat Wit. quantum ecclesia nostra conuenit cum scripturis, dum conatur canonizare sanctos maiores, eisdem. s. utens mediis, & eadem inquisitione in forma, eo quòd ipse dicit in sæpe dicto. 30. trialogi. 3. si ad acuendum, deuotionem uestram beatos aliquos adoremus uidetur quòd dereliquendo ambiguum illos adorare debemus, quos fides scripturæ & sic dominus canonizat. Hæc Witcleff. AVCT. Concedit ergo canonizationem sanctorum in scripturis in facto dominico. Reuera nullum sanctum in specie canonizat scriptura de nouis, nisi Deum sanctum, & Christum sanctum, quia nullum definit hominem per se colendum. Cuius ratio est sicut dicit August. ut in toto testa- B mento ueteri coleretur Deus, ad quod uix trahere poterat populum ut reuocaretur ab idolis. In nouo testamento tota sollicitudo est, ut colatur Christus. Interim ergo dimittantur martyres, inquit, ut colatur Deus, quia in breui uenerabitur corpus capite coronato. Ibi omnis difficultas, ibi omnis contentio, ut infrà dicetur. Scripturis ergo sanctis utriusque paginæ de sanctis Dei testimonium redditur, quod est ad eorum sanctificationem in terra præambulum. Testimoniũ, inquit, uitæ, & signorum. Quod si plenè consequatur ecclesia, qualiter errat in iudicio? Aut uis ut modo non liceat, quæ tunc licebant, fides putà Christi de sanctis, inquirere, ipsa scriptura iubente? Congregate illi sanctos eius in moribus, congregate de signis: quia quanuis martyres Christi sint, inquirendi de uita, & fide, ne propter improbitatem morum occultè C fatiscant in pœnis. Qualiter li. 4. Ecclesiasticæ historiæ cap. 14. de quodam Phryge dicit Eusebius. Cum ad exclamationem grauis perturbatio fieret, Corinthium quendam natione Phrygem nuper de suis regionibus aduentare accidit, qui primò quidem bestias, cæteraque tormenta sponte lacessisse dicitur: deinde fractis animis cedere, ad ultimum etiam segnitia fidē perdere. Quæ res eum ad martyrium procacia potiùs, & temeritate, quàm deuotione prosiluisse declarat. Ipse nanque se iudiciis ingesserat. Virtus itaque exemplum euidens omnibus dedit cautiùs in rebus talibus & circũspectius agẽdum, quia non temeritas, sed fides, & modestia coronantur. Hæc ille. AVCTOR. Deuotio igitur uitæ, & morum antecedens tormenta quærenda est in martyre, quanuis paritas sit in causa certandi, ne morum fœditas, Dei causam

Psal. 49.

Euse. 8.

obumbret

obumbret in affectibus honestorum. Hanc igitur sanctæ conuersationis notam conformiter ad scripturas interserit actis suis circa solemnitatem sanctorum martyrũ Geruasii & Prothasij tractatu 2. Beatus AMBROS. Aspicite ad dexteram meam, aspicite ad sinistram reliquias sacrosanctas. Videtis cœlestis conuersationis, uidetis uiros spectantes animi sublimis trophæa. Isti sunt cœli, qui enarrant gloriam Dei, hæc opera manuum eius, quæ annuntiat firmamentum. Non enim eos sæcularis illecebra, sed diuini operis gloria ad firmamentum sacratissimę passionis euexit. Multoque ante morum uirtutumque documentis annuntiauit in his martyrium, & aduersus lubricum seculi huius stabiles permanserunt. Cœlum erat Paulus, qui ait, Nostra autem conuersatio est in cœlis. Cœli erant Iacobus & Ioānes, deniq; filii tonitrui nuntiabantur, & ideo quasi cœlum Ioannes, quia uerbum apud Deum uidit. Ipse dominus Iesus perpetui luminis erat cœlum, cum enarraret Dei gloriam, sed eam, quam nemo ante aspexerat: & ideo dicit Ioan. 1. Deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris. Hæc ille. AVCTOR. Ab hac paginã suam inchoat sanctus pater sanctos martyres dedicaturus in terris. A uita, à moribus, à sancta conuersatione, quos futuros Christi certatores diceret, & deuoti populi defensores. Non, inquit, eos secularis illecebra, sed diuini operis gloria ad firmamentum sacratissimæ passionis euexit. Sic canonizari cœpit Stephanus in scripturis, & plenum eum asserunt spiritu sancto, & gratia domini, antequam de passione tractetur. Et hic Ambrosius: Multo, inquit, antè morum uirtutumque documentis annuntiauit in his martyrium, & aduersus lubricum huius seculi stabiles permanserunt. Quo dicto ad eorũ certandi modum accedit subinferens AMBRO. Dies diei eructat uerbum. Ecce uerè dies, quos nulla caligo noctis interpollat. Ecce uerè dies pleni luminis, & fulgoris æterni, qui non perfunctorio sermone uerbum Dei, sed intimo corde eructarunt; in confessione constantes, in martyrio perseuerantes. Hæc ille. AVC. Imitatur planè formam scripturæ, quæ sic item subinfert de Stephano, & omnes de synagoga disputabant cum Stephano, nec poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur in eo, & inter lapidantium ictus: Domine, inquit, Iesu accipe spiritu meum: & obdormiuit in domino. Vbi ergo forma scripturæ seruatur, & ordo, cur non eundem speremus euentum? An non si modò iustè uiuat homo eandem ueniam habebit, quam scripturæ loquuntur de suis? Cur igitur non eãdẽ gloriã in cœlis, & eandẽ manifestatio

Amb. To. 3

Psal. 18.

Philip. 3.

Psal. 44.

nem in terris: ubi identitas est processus & ordinis? Sanctus pater Ioannes Chrysostomus audebat hoc modo sanctos probare, libro de reparatione lapsi post principium CHRYSOSTOMVS. Scio enim plures, & nostris temporibus, & à maiorum memoria lapsos ab itinere recto, & præcipitatos ab ingressu uiæ angustæ, & ita reparatos rursus esse, ut posterioribus priora trã sierint, atque ad palmam peruenerint, & coronam, numeroque rursus & choro inscripti credantur esse sanctorum. Hæc ille. AVCTOR. Responsum est Wircleff, suspicanti de tali sancto, qui fuerit usque ad mortem hypocrita, & præscitus. Chrysostomus dicit se scire plures experientia sui temporis, & testimonio sanctorũ post lapsum ita reparatos, ut numero, & choro sanctorum credantur adscripti. Hæc est testificatio bonæ fidei, hæc depositio orthodoxa pro sancto. Sic contra detractores sanctum cornelium, sanctum Dei martyrem in epistola ad Antonianum probat CYPRIA. Factus† est Cornelius episcopus de christi & Dei eius iudicio, de clericorum penè omnium testimonio, de plebis, quæ tunc affuit, suffragio, de sacerdotũ antiquorum, & bonorum uirorum collegio, cùm nemo ante eum factus esset: cum Fabiani locus esset, cum locus Petri, & locus cathedræ uacaret. Quo occupato, & de Dei uoluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis iam episcopus fieri uoluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiasticam ordinationẽ, qui ecclesiæ non tenet *ueritatem. Sequitur. Tunc deinde post episcopatum non ex ambitu, nec extortu, sed de dei, qui sacerdotes facit, uoluntate sic susceptum, quanta in ipso suscepto episcopatu suo uirtus, quantum robur animi, qualis firmitas fidei? Quod nos simplici corde, & perspicere, & laudare debemus sedisse intrepidum Romæ in sacerdotali cathedra eo tempore, quo tyrannus infestus dei sacerdotibus fanda, atque infanda comminaretur: cùm multò patientius, & tolerantius audire leuari aduersum se æmulum principem, quàm constitui Romæ dei sacerdotem. Nonne is frater summæ uirtutis & fidei testimonio prędicandus est? Nonne inter glorioſos confessores, & martyres deputandus est, qui tantum temporis sedit expectans corporis sui carnifices, & tyranni ferocientis ultores: qui cornelium aduersus edicta feralia resistentem, & minas, & cruciatus, & tormenta, fidei uigore, calcantem, uel gladio inuaderent, uel crucifigerent, uel torrerẽt igni, uel quolibet in audito genere pœnarum uiscera eius, & mẽbra lacerarent? Etiam si maiestas domini protegẽtis, & bonitas sacerdotem quem fieri uoluit, factum quoque protexit: tamen cornelius quantum

Chrisost.

Matt. 8. Luc. 13.

Cyprian. Cornelio papæ & martiris uirtus

**unitatẽ.*

Digitized by Google

tum ad eius deuotionem pertineret & timorem passus est quicquid pati potuit,& tyrannum armis & bello postmodum uictum prius suo sacerdotio uicit. AVCT. Quàm sano, q̃ inexpugnabili processu,profectum,& constantiam describit Papæ Cornelii,quibus eum probat inter cõfessores dei,& glorioſos martyres collocandum & semper uicisse dicit tyrannum priùs sacerdotio,quẽ post uicit martyrio.Et tamen tales(quales nũc sunt Witcleuistæ)detractores uitæ suæ morumque item morte tolerata sustinuit. Ideo subiungit CYPR. Quòd aũt quædam de illo inhonesta & maligna iactantur, nolo mireris, cum scias sp hoc esse opus diaboli,ut seruos dei mendacio laceret,ut opinionibus falsis gloriosum nomen infamet,ut qui conscientiæ suæ clarescunt,alienis rumoribus sordidentur. Hęc ille. AVCT. Suspicientur igitur hęretici contra sanctos,dicant clam esse hypocritas, processus ambulat sano pede definitione patrum, postq̃ inquisitio recta sanctos reddiderit. Nec timẽt sanctos asserere,postquam sanctos inuenerint,
2 sed palam enuntiant.Sicut item cõstat de principe Theodosio in li.de eius obitu,Dicente AMB. Conuertere anima mea in requiem tuam: ĩ quam festinauit intrare Theodosius, atque ingredi ciuitatem Hierusalem,de qua dictum est. Et reges terræ ferent gloriam tuam in illam. Sequitur.Absolutus igitur dubio certamine,fruitur nunc augustæ memoriæ Theodosius,luce ꝑpetua tranquillitate diuturna,& pro ijs, quæ in hoc gesit corpore,munerationis diuinæ fructibus gratulatur.Ergo quia dilexit augustæ memoriæ Theodosius dñm suum,meruit sanctorũ consortia:& ego, ut quidem sermonem meũ ꝑorationem concludam,dilexi uirum misericordem,humilem in imperio,corde puro & pectore mansueto præditum, qualem dominus amare consueuit,dicens.Super quem requiescam nisi super humilem,& mansuetum? Hæc ille.

Amb.To.3 Ps.114. Hebr.4.

Esa.66.

¶QVOD ITEM CANONIZANTUR sancti,probatis miraculis, quæ ultra modum displicent Witcleuistis: sicut olim Saracenis,Arianis,& Paganis. Capitulo. CXXIIII.

SVMMA.

1 *Miraculorum detestatores qui.*
2 *Miraculis ad fidem astruendam opus est.*
3 *Miracula quomodo torqueant & crucient hæreticos,& perfidos,*
4 *Miracula priscorum sanctorum narrantur.*
5 *Miraculorum effectus.*

A DE miraculis item testes nihil probare confirmat ibi subiungens.Nec dubiũ, quin miracula magis possint illudere, cum diabolus transfigurans se in personam defuncti,uel in angelũ lucis maiora miracula damnati possit ostendere. AVCT. Nul
1 lit sit dubium, Witcleff,& sectatores detestantur miracula supra modum, ut magis suam ostendant originem:sic Machometus in alchorano,quia miracula non potuit faceredeprauauit: & omnis deinceps Agarenorum secta: sic item Pagani omnes facilè sine miraculis se idolis mãcipabant.Scripturæ sacrę testantur, ꝙ Achaz refutauit miraculum,ꝙ obtulit dñs. Causam referunt patres, ne sic idolis cogeretur abscedere. Reuera impiũ dogma,qđ fabricat sibi Witcleff in corde,hoc est idolũ eius ĩ mẽte. Vñ li.4.comment. in Hiere.text. Aedificauerũt excelsa Baalim HIER. Oĩs hĩticus derelinquit Deũ,& alie
B nũ locum facit habitationis dei,quẽ sua fraude polluit,& libat diis alienis,quos nec ipse nouerat,nec patres eius,apostoli uidelicet,& apostolici uiri.Hæc ille. AVC. Eadẽ ergo cã detrahunt hĩtici diuinis miraculis,quibus & Achaz,ne idola errorũ suorũ deserãt,sub illo fuco.Nõ tẽtabo dñm.Probatio eius est,quia ubi fauet eis aliqua ex parte,qđ cõtingit diuinitus,nõ abiiciũt, sed usurpãt,iactãtes cã ad gloriã suę partis,uelut ip se Witcleff de terræmotu garrit ĩ 4.trial.ca. 36. Multi fideles piè putãt,ꝙ sicut ĩ alia dãnatione Christi ꝑ sacerdotes legis ueteris,q̃ fuit reꝓba, sic in ista damnatione, ad ostẽdendum defectũ attestationis humanę fuit insolitè terræmotus. Qñ.n.membra Christi deficiunt,ad reclamandum contra tales hæreticos,terra clamat. Hęc Witcleff. AVCTOR. Ecce ꝙ pro se putat illo die contigisse terræmotum,& non uult esse illusionem diaboli,nec uult esse quid inefficax ad probandum:immo dicit,qñ membra Christi deficiunt,terra clamat,Sed pro hęresi sua: pro cor
C pore sancto cęlum & terræ mutescunt. Videãt omnes gentes,quid iste agit de miraculis.Religio.n.pura Dei nunq̃ sine magnis miraculis culto res obtinuit,nec itinere debuit secundum patres, ne sic paganizaremus de facili. Vnde li. de quæstionibus ue.& no. test.ca. 114. AVGV.
2 Quo † pudore fidem nostram reprehendendam aut ridendam putant, quorum legem uirtutum testimoniis fultam, necnon ipsius domini,ac dei nostri relegunt uocem,dicentes. Ego sum Deus,& non est alius prętęr me. Quod si nudis uerbis diceret,non erat ei credendum,ne similes Paganis * haberemur,qui nulla deorum suorum signa maiestatis uidentes,colere eos cę perunt,&(quod pcius est)inhonesta. Turpia enim aguntur illic, quę pudoris est reuelare,&

Miraculorum detestatores.

Esa.7.

Hiere. 19 Hie. To.5

Aug. To.4 Miraculis ad fidem astruendum opus est.

* *uiderentur.*

Digitized by Google

prudentes se appellant. Porrò autem Deus no-
ster teste uirtute cæli se mandauit, & ut nihil su
spicionis relinqueret, legem ipsam honestam,
& sanctam, & ut Deo dignum est, tradidit. Nos
uerò, qui stulti à Paganis dicimur, Deo nostro
non credidissemus, nisi nobis satisfeciſſet testi-
moniis uirtutum, nec legem eius suscepissemus
si nō illam puram, & ipsa professione condignā
cognouissemus. Hæc ille. AVCTOR. Duo er-
go in Paganis annexa, lex turpis, & carēs signis,
uincunt professores insanos. Duo in fidelibus,
maiestas alta signorum, & honesta regula præ-
ceptorum prudentes eos, & cautos. Qualiter er
go illudunt, aut decipiunt diuina miracula Chri
stianos sanctos, quæ ipsos prudentes fecerunt,
3 & cautos? Attēdant † orthodoxi rem ab exordio
nihil ita torquet perfidos, aut cogit insuriam, si
cut miraculorum potestas, & diuinarum virtu-
tum uictrix* Frequentia hæc Pharaonem durisi
mè cruciabant, & tādem quousque mergeretur
ad persequendum Dei populum incendebant.
Hæc Pharisæis, & Scribis stimulos dabant inui
diæ, vt eò maiori studio deprauarent Christum
Iesum, quò videbant eum curare cæcum natum
rectificare claudū, & Lazarum suscitare defun-
ctum, quem atrocissimo odio conabantur occi-
dere, quia maiestati miraculi non poterant re-
spondere. Et nunquid gentiles persequētes san
ctos non dicebant miracula Dei dæmoniorum
esse magica arte præstigia? Consimiliter arguūt
hæretici contra catholicos, ꝙ miracula, quæ fe-
cit Deus contra ipsos pro fide, sunt illusiones
diabolicæ. Nam & hoc Arriani dicebant contra
4 sanctos Geruasium, & Prothasium, negantes in
cæco raparato, & expulso dæmonio, diuinum mi
raculum: de quo refert tractatu tertio de eisdē
AMBROS. Cedit diabolus plagis, & adhuc ce
dere nesciunt Arriani. Quanta perpessi sunt, &
quemadmodum Pharao malis suis indurantur?
dicebat diabolus, ut scriptum legimus: scio te q
sis: tu es filius dei uiui. Dicebant Iudæi: nesci-
mus quis sit. Dicebant hodie, & superiore die
uel nocte dæmones: scimus quia martyres estis.
Et Arriani dicunt: nescimus, nolumus intellige
re, nolumus credere: dicunt martyribus dæmo-
nes, ueniſtis perdere nos: Arriani dicunt, non
sunt dæmonum uera tormenta, sed ficta, & com
posita ludibria. Audiui multa componi, hoc ne
mo unquam fingere potuit, ut * dæmonium es-
se se simularet. Quid illud, ꝙ ita agitari eos ui-
demus, quibus manus imponitur? Vbi locus
fraudi est, ubi suspicio simulandi? Sed non ego
ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmo-
niorum: beneficiis suis sacra passio comprobe-
tur. Habet iudices, sed purgatos: habet testes,
sed absolutos. Melior uox est, quam sanitas lo-

*miracu-
la.*

Io.9.
Io.1.

Amb.To.3

Marc.1.
Luc.4.
Io.9

** dæmo-
niacum.*

A quitur eorum, qui debiles aduenerunt. Melior
uox est, quam sanguis emittit. Habet n. sanguis
uocem canoram, quę de terris ad cælum perue- *Gen.4.*
nit. Hęc ille. AVCT. Audistis de duritia hære-
ticorum, qualiter duriores diabolis negant dei
miracula, quæ dæmones confitentur. Arriana
uox incredula, quam iam increpauit Ambro-
sius, ipsa est vox Witcleff, & sectatorum eius, ꝙ
non sunt uera tormenta dæmonum apud mar-
tyres, nec sunt vera miracula, sed ficta, & cōpoſi
ta ludibria. Et Witcleff. Talia miracula sunt il-
lusiua, quia diabolus in persona defuncti potest
facere his maiora. Sed ergo probentur ait Am-
brosius, Dæmonum nemo singit, agitantur æ-
groti, non est locus fraudi: sed dicunt Arriani,
nolumus intelligere, nolumus credere. Sed di-
cit Witcleff, ꝙ hæc omnia sint citra fidem, & ui
detur, quòd per testes, iudices, & patrias procu
rantes particulares, ecclesia sæpius sit seducta.
Hoc autem foret facilè, & diabolus non dormit.
B Hæc Witcleff ubi prius. AVCTOR. Igitur
prophetico spiritu, priusquàm Witcleff loque-
retur, omnes hos nodos Ambrosius absoluebat,
beneficiis suis, inquiens, sacra passio comproba
tur. Habet iudices, sed purgatos, habet testes,
sed absolutos. Ipsa enim miraculorum benefi-
cia purgant iudices procurantes, & testes absol-
uunt. Vbi enim sunt beneficia uera, testes non
producunt, & iudices non probant, nisi vera mi
racula: & hæc ipsa miracula quàm officiosa sūt,
quia deo testantur, sanctorum uirtutes loquun-
tur, & miseris suffragantur. Prout Homi. 15. su
per Ezech habet GREGOR. Quid † inter pro- *Miracula
pugnacula, & clypeos distat, nisi ꝙ in sacro elo- prisco-rum
quio patrum præcedentiū & miracula legimus, sanctiorum
& uirtutes bonorum operum audiuimus? Ibi Exod. 14.
nanque cognoscimus, ꝙ alius potuit mare diui Iosue 10.
dere, alius solem figere, alius mortuum suscita- Act. 3.
re, alius paralyticum erigere verbo, vmbra ægro Act 5.
tos curare, alius ꝑ sua semicinctia infirmātiū fe Act. 6.*
C bribus obuiare: qui tamen omnes patientiæ lō
ganimitate mites, & zelo rectitudinis feruen-
tes, fuerunt verbi prædicatione diuites simul &
misericordiæ largitate. Hi itaque quàm uera
de Deo dixerint, testantur miracula, quia ta-
lia per illum non facerent, nisi uera de illo nar-
rarent. Et quàm pij, quam humiles, quàm
benigni extiterint, eorum testantur operatio-
nes. Si igitur de fide tentamur, quam ex illo-
rum prædicatione concepimus, loquentium mi
racula conspicimus, & in fide, quam ab eis acce
pimus, confirmamur: quid ergo illorum miracu
la, nisi ipsa sunt nostra propugnacula? Hæc ille.
5 AVC. Primum † officiū miraculi designat Gre- *Miracula
gorius, ꝙ quàm uera de deo dixerint sancti, mi effectus
racula protestantur, quia talia per illum nō face-

rent,

Digitized by Google

rent,nisi de illo uera narrarent. Non igitur est otiosum opus miraculi,quod uerba priora corroborat:& siue martyr cõsensius fuerit, siue spõtè obierit, fidem Dei in sua assertione cõfirmat. Vnde epistola ad Victorianum AVGVS. Ne aliquis existimet illos Dei seruos,quos dicis à barbaris interfectos,sic illam mortem euadere debuisse,quomodo illi tres uiri ab ignibus,& Daniel a leonibus liberatus est, sciat illa propterea facta miracula,ut eos uerum Deum colere crederent reges,à quibus in illa supplicia* trahebantur:hoc *tamen erat in occulto iudicio, & misericordia Dei,vt illis regibus eo modo consuleret ad salutem. Antiocho autem regi, qui Machabæos pœnis crudelibus interemit, noluit ita consulere,sed eorum glorioſiſsimis passionibus cor duri regis acriori seueritate puniuit.Hæc ille. AVCTOR.Hoc,quod dicit Gregorius,Augustinus affirmat, illa miracula triũ uirorum ideo facta, ut eos uerum Deum colere crederent reges.In robur ergo fidei nostræ, quam de sanctis audiuimus, eorum miracula uideamus. Sic enim quandoque fiunt, ut non tantùm fidelium uirtus robur accipiat, sed etiã infidelium noua fides accrescat: & propter hoc lapides Onychinos ad ornandum Ephod, ac rationale,libro primo de tabernaculo capit.7.conIũgere docet BEDA.Lapides Onychinos,& gẽmas ad ornandum Ephod, ac rationale connectimus, cum miracula sanctorum, quibus cogitationes Deo deuotas,& opera uirtutum ornare digna laude prædicamus:atque hæc in adiutorium nostræ fidei, ubi opus fuerit,assumimus .Sequitur.Lapidèsq; Onychini, ac gemmę ornant Ephod,& rationale, cùm eximiis sanctorum patrum actibus, & cogitatibus etiam miraculorum insignia iunguntur.Hæc ille. AVCT. Et quàm pii, insuper quàm humiles,quàm benigni sancti tales extiterint, eorum testantur operationes.Ait supra Gregorius.Imò,& quanto in honore propter has uirtutes apud dominum habeantur,miracula ipsa probant. Prout scribit.3.parte sermonum sermone.36.qui est de sancto Vincentio AVGVST. Quid, inquit, agit Deus mira opera faciendo circa sanctorum 1
corpora defunctorum, nisi testimonium perhi 2
bet sibi non perire,quod moritur, & ut hinc in 3
telligatur, in quali honore secũ habeat animas 4
occisorum, quando caro exanimis tanto affectu diuinitatis ornatur? Sicut enim de membris
ecclesiæ loquens apostolus similitudinem adhi 5
buit de membris corporis nostri:quoniam quæ 6
inhonesta sunt nostra, his abundatiorem honorem circumdamus,ita prouidentia creatoris cadaueribus martyrum tam præclara miraculorũ 7
testimonia præstando abundãtiorem honorem

Aug.To.2. epist.122. post mediũ.

Dan.3.

Dan.14.

*Tradebantur. *Enim.

2.Macha.7

Beda. Exod.35.

1.Cor.12.

A exanguibus hominum reliquiis circumponit, & quam e uita migrante tanquam deforme iam remanet,ibi euidentiùs præsens uitæ dator apparet. Hæc ille. AVCTOR. O sancti patris à spiritu sancto impręgnata sententia, quæ sanctorum titulos inæstimabiliter auget: piorum deuotionem in sanctos accendit, & impudicos Witcleuistas confundit. Dicat modo si nihil probent testes sanctorum miracula producentes. AVGVSTINVS. Fidelis iudex ecclesiæ dixit eos probare quanto honore tales sancti fuerint apud Deum, quorum inanimata cadauera tanto miraculorum honore curantur, & ꝙ eo euidentiùs uitę dator ibi prẹsens apparet, quanto magis deforme corpusculum inter tanta miracula remanet. Hæc ipsa miracula fidem eius probant,& tu dicis,quòd nihil probant.O quàm facilè fuisset isti corrumpere custodes do
B minici sepulchri pro principibus sacerdotũ, & cum pecunia quantumlibet copiosa tollere,uel suspectum facere Christi resurrectionis miraculum,tot qui illusionum fucis omnium miraculorum splendores obumbrat, quæ ab illa resurrectione capiunt fructum suum. Obstinatis Iudæis iste uidetur obstinatior:de quibus tamen psal.quærulus ait in gemitu. Patres non intellexerunt in Aegypto mirabilia tua.In quẽ uersum HIERO. Viderunt,& non uiderunt. Viderunt carnalibus oculis,& spiritalibus oculis non uiderunt:non dixit: Non uiderunt, sed non intellexerunt.Non enim ea spiritali contẽplabantur intuitu.Hæc ille. AVCTOR. Ita & Witcleff,& cæteri patres hæreticorum de Aegypto non intellexerunt miracula etiam quæ uiderunt. Viderunt dicam, sed non viderunt: quia dissoluti Witcleuistæ non ea spiritali, sed superbo contemplantur intuitu.

Psal.105. Hier.super Psal.105. Tom.8.

C

¶ QVALITER MIRACVLA apud sanctorum memorias probant, & iudicant eos sanctos, & Dei amicos. Cap. CXXV.

SVMMA.

Witcleff,qui dicit omnia miracula esse illusiones diaboli,confutatur.
Ioseph ossa,quomodo post mortem prophetauerunt, ad probandum eum sanctum Dei.
Miracula in Christi morte.
Deus quomodo egit miracula in præsentia corporis diui Vincentij,ad iudicandum eum sanctum.
Miracula sanctorum,ad quid ualuerunt.
Petrus quo ꝓbauerit ptãtẽ simul miraculi primus post Christũ, in Simone mago,ad laudẽ euãgelij.
Prophetare,uirtutes facere,& demonia eijcere quomodo possint etiam mali.

Digitized by Google

8 *Witcleff quare tam inimicatur ſanctorum miraculis, oſtenditur.*

VLtis ſcire ipſum interrogate: dixit.n. in dialogo ſui maioris mendacii ca.16. Quantum ad orationes,& miracula patet,ꝙ ſunt illuſiones diaboli ſomniatæ,cum publicatur hodie, ꝙ quilibet ſacerdos conſecrando euchariſtiam facit infinita miracula,& tanta,& quanta fecit dominus Ieſus Chriſtus,& ſecundùm apoſtolum 1.Cor. 13. Si uiator habuerit omnem fidem,ita ut montes transferat,charitatem autem non habuerit,nihil eſt. Multò ergo magis ſigna oſtenſa,ſiue a deo,ſiue à diabolo in præſentia corporis mortui non indicant,ꝙ ſit ſanctum:ideo una de precipuis cautelis diaboli, per quam ſeduxit uiantes, eſt decceptio in his ſignis. Credamus igitur uiuis operibus conformibus legi Dei, & dimittamus hæc
1 ſigna friuola. AVCTOR. Stupeo † ad hæc uerba,ita vt pennam contineam, dubitans utrũ uir iſte fuerit Chriſtianus, an de Chriſtiano factus apoſtata. Retractemus hæc dicta, & diligentiùs attendamus. Quantum ad orationes,inquit, & miracula patet,ꝙ ſunt illuſiones diaboli. Indefinitè loquitur hæc uerba:ideo uniuerſaliter ſumi poſſunt,logica propria eius docet: quia homo ex corpore eſt & anima rõnali,ideo quilibet homo eſt rõnalis: ſic hæc miracula ſunt illuſiones diaboli,ita omnia. Confirmat ſenſum iſtũ, ꝙ ſtatim infert ab apoſtolo. Multo ergo magis ſigna oſtenſa,ſiue à domino, ſiue à diabolo in præſentia corporis mortui non indicant, ꝙ ſit ſanctum. Omnia ſigna iam comprehendit, ſiue à Deo,dicens,ſiue à diabolo facta in præſentia corporis mortui non indicant,quòd ſit ſanctũ.
2 Quid † ergo ad canonizandum ſanctum Ioſeph & ſanctum Dei probandum,recitat ſapiens hæc miracula,dicens,Ioſeph, qui factus eſt hõ princeps fratrum,firmamentum gentis, rector fratrum,ſtabilimentum populi, & oſſa ipſius uiſitata ſunt,& poſt mortem prophetauerunt? Eccleſiaſtici 49. Prophetam oſtenderunt,ut exponunt patres. Ecce miraculum ad probandũ ſanctum Dei,quia oſſa eius prophetauerunt. Proiecerunt item quidam hominem mortuum in ſepulchrum Eliſei,qui tetigit oſſa Eliſei, reuixitque homo ille,& ſtetit ſuper pedes ſuos. 4. Regum. 13. In canonizationem Eliſei,& ad probandum eũ ſanctum hoc adducit ſcriptura miraculum,& dicit,ꝙ mortuum prophetauit corpus eius. In uita ſua fecit monſtra,& in morte mirabilia operatus eſt. Eccleſi:48. Si hæc miracula quãuis à Deo facta in præſentia corporis mortui nihil probant,ſed ſunt illuſiones diaboli ſomniatæ,ut quid ſanctus ſanctorum, ut probaret ſe

Miracula in Chriſti morte.

A ſanctum, ea requiſiuit in morte? Clamans † &
3 uolens * emiſit ſpiritum, uelum templi ſciſſum eſt,terra mota eſt,petræ ſciſſæ ſunt,ſol obſcuratus eſt, monumenta aperta ſunt: ut quid hæc omnia fecit Deus pater in præſentia corporis mortui filii ſui, ſi non indicant eum ſanctum? Hoc in commentario Matthæi dixit HIERO. Nulli dubium eſt,quid ſignificet iuxta literam magnitudo ſignorum: ut crucifixum dominũ ſuum,cælum, & terra,& omnia demonſtrarẽt. Hæc ille. AVCTOR. Et ampliùs infrà ſuper hunc textum. Ecce terræmotus factus eſt magnus. Idem HIERONYMVS. Dominus noſter vnus atque idem Dei filius, & filius hominis iuxta utranque naturam diuinitatis & carnis,nunc magnitudinis ſuæ, nunc humilitatis ſigna demonſtrat. Vnde & præſenti loco quanquam homo ſit, qui crucifixus eſt, qui ſepultus,qui clauſus tumulo, quem lapis oppoſitus cohibet,tamen quæ foris aguntur, oſtendunt filium dei:ſol fugiens, tenebræ ingruentes, B terra commota,uelum ſciſſum,ſaxa dirupta, mortui ſuſcitati,angelorũ miniſteria, quę & ab initio natiuitatis eius probabant. Hæc ille. AVCT. Ecce perfide,ecce perdite Witcleff his oblo quaris,ſi potes,& audes, ut nedũ homines, ſed hęc omnia,quæ Dei filium in eius morte proba bant circa corpus mortuum te cõfundant. Gentilis ille Centurio ueniens tecum ad iudicium te cõuincet:qui cum Chriſtus animam ſuã poneret,dicere nouit: Verè filius Dei erat iſte. Et tu dicis,hæc eum non indicant eſſe ſanctum. Et beatus Petrus beatum illum eſſe probauit, de quo prophetauit Dauid,quia caro eius nõ uidit corruptionem. Act.2. Et beatus Paulus in ſermone ad populũ Antiochiæ Piſidiæ hoc ipſum probauit Act. 13. Cur non ſequatur eccleſia patres ſuos,& ſcripturas, & ipſum ſcripturarum auctorẽ in ſic ſcrutando miracula,& indicando de mortuis? quis detrahet, niſi pfidus, & qui diC uinis ſcripturis nõ credit,& p hoc nec deo cre-
4 dit? Scio † ꝙ per hanc auctoritatis peritiã indicauit Vincentiũ ſanctũ,dũ uiueret, quia in pſentia corporis eius mortui Deus egit miracula. in ſermone de ipſo ſecundo,qui incipit: In paſſione, AVG. Qđ uerò tãta cura ſeruauit dñs martyris corpus,qd aliud demõſtrauit, niſi ſe gubernaſſe uiuẽtẽ,quẽ nõ reliq̃t exanimẽ? Vicit ergo Datianũ uiuẽs Vincẽtius,vicit & mortuus, uiuẽs tormẽta calcauit,mortuus maria trãſnatauit. Sed ipſe inter undas gubernauit cadauer extinctum,qui inter ungulas animum donauit inuictum. Nec flexit flãma tortoris corpus eius, ſed ĩ his,& hmõi omnibus nihil eſt aliud,niſi p̃tioſa sẽp in conſpectu domini mors ſanctorum eius. Hæc ille. AVCT. Attende quid dicat,

ꝙ tanta

*uocem magna. Matt. 27.

Hie.lib.4. expõnis in Matth. ad c.27.To.9

Matth.27.

Pſ.115. *eſt nunc ſermo 1. To.10.

Digitized by Google

ꝙ tanta cruce ſeruauit dominus martyris corpus,& monſtrauit ſe gubernaſſe uiuentem,quē nō reliquit exanimem. Inter undas gubernauit cadauer extinctum, qui inter ungulas animum donauit inuictum. Ergo indicat eſſe ſanctum. Item non flexit tortoris flamma cor eius, nec merſit aqua maris corpus eius. Quō dicis,credimus uiuis operibus,relictis his ſignis? ſunt ne hæc opera Dei mortua,quia dicis, Signa oſtenſa ſiue à Deo,ſiue à diabolo in preſentia corporis mortui,non indicant eum ſanctum? & ſubinfertur. Credamus uiuis operibus, dimittentes hæc friuola. Cùm Magi Pharaonis poſt Moyſē fecerant ſigna magna,ut patet Exod. 7. & 8. Et ſecundùm veritatem euangelii,præſciti dicent, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus, & uirtutes multas fecimus? Matt. 7. & Chriſtus aſſerit Matthæi. 24. ꝙ pſeudo Chriſti, & pſeudoprophetæ dabūt ſigna magna,& prodigia. Erubeſce ergo de cetero eſſe de generatione adultera,niſi docere ſcieueris, ꝙ hæc ſigna mortua fiunt ab homine,quem aſſeris eſſe ſanctum. Hæc Wiccleff. AVCTOR. Iam expreſsè dixit ſigna mortua,quæ doceri exigit ſcita eſſe fieri ab homine,quem aſſerit eſſe ſanctum,quaſi tunc non erubeſceret cultor, ſed ſi Deus ea fecerit in præſentia talis ſancti, erubeſcere debet,& ſi dimittenda ſunt hæc ſigna tanquam mortua, quia in præſentia mortui facta,& credenda: uiua opera, quia à uiuentibus facta,falſum cecinit Auguſtinus de Pſal. ꝙ pretioſa ſit in conſpectu domini mors ſanctorū eius: ſed ſola uita ptetioſa in conſpectu domini & uiuentium opera. Attamen quid te iuuat, ꝙ Magi fecerunt ſigna poſt Moyſen, ut ſuadeas miracula ſanctorum dimittenda tanquam friuola? Nunquid Moyſes,& Aaron ideo dimiſerant ſua ſigna? Scriptura ibi conſequenter dixit, ꝙ devorauit uirga Aaron uirgas Magorum, & poſt ſanguinis ſignum in paludibus,& poſt ſignum ranarum addiderunt ſancti Cynifes per Aegyptum,qđ quia Magi non poterant, digitus Dei 5 eſt hic, inquiunt. Ad hæc ergo ſanctorum miracula ualuerunt, ut magicis prævalerent, & ad Dei fidem hoſtes compellerent. Sic item qualiter primus dux,& ſacerdos, miraculi diuini poteſtatem probauit in Magis ad legis ingreſſum, Act. 8. 6 Ita † primus poſt Chriſtum poteſtatem ſimul miraculi probauit in Simone Mago ad laudem euangelii Petrus ſacerdos, prout antiquus pater & ſcriptus ſemper uicinus apoſtolis, li. 3. de laudibus Iudæorum Egeſippus. Quanuis in aliis terrarum partibus Petri eſſet expertus potentiam ſcilicet Simon Magus, tamen prævenies Romam, auſus eſt iactare, ꝙ mortuos reſuſcitaret. Defunctus erat id tpis Romæ adoleſcens nobilis propinquus Cæſaris cum uniuerſorum dolore. Admonuere plerique ad experiendum, utrum poſit reſuſcitari. Celeberrimus in his operibus Petrus habebatur, ſed apud gentiles nulla facti huiuſmodi deferebatur fides. Dolor exegit inquiri remedium: perrectum eſt ad Petrum, fuere qui etiam Simonem accerſendū putarunt, utrique adfuerunt. Ait Petrus Simoni, qui de ſua iactaret potentia, priores ſeſe partes dare, ut ſi poſſet, mortuum reſuſcitaret: ſi ille nō reſuſcitaſſet, ſe non defuturum, ut Chriſtus opē ferret defuncto, quo poſſet reſurgere. Simon, qui putaret apud urbem gentilium plurimum ſuas ualituras artes, conditionem propoſuit, ut ſi ipſe reſuſcitaſſet mortuum, Petrus occideret, qui magnæ potentiæ (ſic enim appellabatur) laceſſendo iniurias pari genere irrogauiſſet, ſin uero inualuiſſet, Petrus in Simonem uindicaret. Acquieuit Petrus, adorſus eſt Simon, accesſit ad lectulum defuncti: incantare, atque murmurare dira carmina, ut cœpit, uiſus eſt agitare caput, qui mortuus erat. Clamor fit ingens gentilium, quòd iam uiueret, quòd iam loqueretur cum Simone. Ira & indignatio in Petrum, quòd ſe auſus eſſet conferre tantæ poteſtati. Tunc ſanctus apoſtolus popoſcit ſilentium, & ait, Si uiuit defunctus, loquatur, ſi reſuſcitatus eſt, ſurgat, ambulet, fabuletur, phantaſma illud eſſe, nō ueritatem, quòd uideatur caput mouiſſe. Denique ſeparetur inquit, à lectulo Simon, & tunc ne quidem id oſtentui futurum. Abducitur Simon a lectulo, manet ſine ſpecie motus alicuius qui mortuus erat. Adſtitit Petrus longius, & intra ſe pauliſper orationi intentus, cum magna uoce ait. Adoleſcens ſurge, ſanet te dominus Ieſus. Et ſtatim ſurrexit adoleſcens, & locutus eſt, & ambulauit, & cibum ſumpſit, & dedit eum Petrus matri ſuæ. Hæc ille. AVCTOR. Hic non abſtinuit Petrus à faciendo miraculum, quia Magus fecerat illuſiuum, ſed magis proſequit: ſicut Moyſes, ut fictitiam ueritas ſuperaret. Qđ item damnandi dicent, In nomine tuo uirtutes multas fecimus, & dæmonia eiecimus, nō ideo probas dimittenda miracula tanquam friuola: alias culpandus Chriſtus, qui continuè poſt aduentum tot fulſit miraculis. Stultus eſſet Petrus qui curauit claudum in porta, Aeneam in Lydda Thabitam in Ioppe, ægros innumeros per plateas umbra ſua. Paulus quoque miraculo cōuertit Paulum Sergium, & curauit Eutychum iuuenem. Per manus quoque apoſtolorum fiebant prodigia, & ſigna magna in populo. Magnificabat eos populus tanquam ſanctos, Deo agente. Et quis inuidet iſtis ſignis, niſi hi increduli de hæreſi Sadducæa? Aut nunquid ideo dimittendæ ſunt Chriſti prædicationes, & le- Matt. 7. Act. 3. Act. 9. Act. 5. Act. 13. Act. 20. Act. 5.

Egeſipp.

Digitized by Google

ctiones prophetarum tanquam friuolæ? Ipsi, qui dicebant, uirtutes multas fecimus, ipsi præmiserunt, in nomine tuo prophetauimus. Nec item illusiones erant istæ virtutes, quas fecerũt illi mali, quia dæmonia eieciſſe fatentur, & feciſſe uirtutes, ſed in his miracula domini ſunt laudanda pro magnis, quia ad honorẽ dei ſunt: & fiunt ad laudem meriti eorum, ſi boni ſint, p quos fiunt, vel ad eorum condemnationem, ſi improbi: aut certè ad eorum commodum, apud quos fiunt. Vnde in eundem locum, Matt. 1. libro commentarii HIERO. Prophetare, † & uirtutes facere, & dæmonia eijcere interdũ non eius eſt meriti, qui operatur, ſed vel inuocatio nominis Chriſti hoc agit, uel ad condemnationem eorum, qui inuocant, vel ad utilitatem eorum, qui vident, & audiunt, conceditur: ut licèt homines deſpiciant ſigna facientes, tamen Deũ honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Nam & Saul, & Balaam, & Caiphas prophetauerunt, neſcientes quid dicerent. Et Pharao, & Nabuchodonoſor ſomniis futura cognoſcunt, & in Actibus apoſtolorum filii Sceuæ uidebantur eijcere dæmonia, & Iudas apoſtolus animo proditoris multa ſigna inter cæteros apoſtolus feciſſe narratur. Hæc ille. AVCTOR. Sed propter hoc non habes in ſcripturis, quòd homines declinare tenentur à miraculis domini: ſicut nec à prædicationibus legis Chriſti propter pſeudo prædicantes: quia plures conuerterunt ad fidem Chriſti ſigna, quàm uerba, & eos, qui non poterant ſuaderi verbis, miraculis uincebant: ſicut tot millia per Petrũ in rectificatione claudi. Adſunt tamen Witcleuiſtæ, ſuſtentantes magiſtrum ex hoc, q dixit Auguſtinus de uera religione, quòd miracula primæ eccleſiæ in noſtra tempora duratura nõ eſſent, ne anima ſemper uiſibilia quæreret, & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum. quorum nouitate flagrauit. Ex quo inferunt, poſt illa miracula, cætera non ſunt diuina miracula, ſed machinamenta diabolica. Benedictus ergo Deus, qui in cor miſit ſacri antiſtitis ſeipſum exponere, quod voluit in prædictis: libro enim primo retractationum ca. 13. in eundem librum ait AVGVS. Quod dixi, nec illa miracula in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne ſemper anima uiſibilia quæreret &c. uerum eſt quidem. Non enim nunc uſq; cùm manus imponitur baptizatis, ſic accipiunt Spiritumſanctum, ut loquantur linguis omnium gentium, aut nunc uſque per vmbram tranſeũtium prædicatorum Chriſti ſanantur infirmi: & ſi qua talia tunc facta ſunt, quæ poſtea ceſſaſſe manifeſtum eſt, ſed non ſic accipiẽdum eſt, qđ dixi, ut nunc in Chriſti nomine fieri miracula

Hie. in ca. 7. Matth. Tom. 9.

1. Reg. 19 Gen. 41. Dan. 2. & 4. Act. 9.

Aug. de uera Reli ca. 25. To. 1.

Aug. To. 1

nulla credantur. Nam ego ipſe, quando iſtum ſcripſi librum, ad Mediolanenſium corpora martyrum in eadem ciuitate cæcum illuminatum fuiſſe iam noueram, & alia nonnulla, qualia tam multa etiam iſtis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoſcere, nec ea, quæ cognoſcimus, enumerare poſſimus. Hæc ille. AVCT. Doceat uos Auguſtinus, increduli Witcleuiſtæ & ab ipſo audite, non hoc ſapuiſſe, quod uos: q deinceps poſt apoſtolos nulla fiant in nomine Chriſti miracula, & omnia illuſiua eſſe diaboli, cùm ipſe cæcum viſum recepiſſe cognouit ad corpora martyrum. Quod item retulit libro de ciuitate Dei, ut habebitur infrà, & de eodem facto martyrum diſputans tractatu 3. de ſanctis Geruaſio, & Prothaſio AMBROSIVS. Quæro quid non credant? vtrum à martyribus poſſint aliqui uiſitari, hoc eſt Chriſto non credere. Ipſe enim dixit, Et maiora his facietis. An ab iſtis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum reperta ſunt? Quæro hic, vtrum mihi, an ſanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ uirtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident, quod meum non eſt? Si martyribus (reſtant enim ut ſi mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) oſtendunt alterius fidei fuiſſe martyres, quàm ipſi credunt. Non. n. aliter eorum operibus inuiderent, niſi fidem in ijs fuiſſe eam, quam non habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare uon poſſunt, ſed Arriani negant. Hęc ille. AVCT. Iam † noui, quare Witcleff tam inimicatur ſanctorum miraculis, quia certè alterius fidei eſt, uel extraneitate perfidię à fide ſanctorum. Sic hoſtis fidei Chriſti eſt, & ſanctorum ſuorum in uiuis, & mortuis. Scit eñ perfidiam ſuam ſtatim uincendam, cùm venitur ad miracula, ſicut ſęua gentilitas, & cęcus iudaiſmus, & miracula, quibus inſtaurauit Chriſtus ſuos apoſtolos, dicens, Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur: in nomine meo dęmonia eijcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent. Ideo primus eis obloquitur, quibus orbis victoria celebratur, vt ſaltem ſi non poterũt vincere, non vincantur, ſed more Philoſophorũ luctentur cum fidelibus, ſicut capitulo 114. de quæſtionibus noui, & ueteris teſtamenti AVGVSTINVS. Omnes Philoſophi, & ſectarum inuentores, diuerſis diſputationibus inuicem ſe confuderunt. Nullus ad alterum tranſiens, quia unuſquiſque, in quo imbutus fuerat, permanebat. Perid enim, quòd uerba contradictionis obnoxia ſunt, nullus alterum ſuperabat. Sequitur. Hinc factum eſt, ut Dei prouidentia, cuius ſenſus inueſtigari non poteſt

Amb. To. 3 lo. 14.

Mar. 16.

Aug. To. 8

Digitized by Google

poteſt,prædicationi ſuæ uirtutem adiungeret, vt veritas prædicationis uirtutis teſtimonio ꝓbaretur:ut qui uerbis contradicerent, uirtutibus non auderent. Quæ enim maior poterit eſſe teſtificatio ueritatis,q̃ ē operatio uirtutis? Si q̃s ãt opera virtutũ deneget,accusãs ſcripturas, qũo poterit ſtultã fidē noſtram dicere denegãs ſcripturas? Vbi enim ſcriptum eſt de Chriſto, ꝙ filius Dei credendus eſt, eodem lóco uirtus teſtis inuenitur.Hæc ille. AVCTOR. Nulla ecce maior eſt teſtificatio ueritatis, quàm eſt operatio uirtutis. Igitur ſi Witcleff in ſcriptu ris fidem ſuam inueniat, probet illam, quia no ua eſt,certis miraculis:aut noſtris nõ inuideat, miracula pulchra pro antiqua fide pãdentibus. Fidem illam dixit Ambroſius maiorum traditione firmatam,quam dæmones coacti non negant:Ariani negant, & cum Arrianis improbi denegant Witcleuiſtæ. Semper enim cum vetuſtis hęreticis conſentit manus Chriſtum, & cũ toruis gentilibus. Nam comparando miracula ſanctorum incantationibus Magorum, quid aliud fecit,quàm ueſanus Porphyrius contra ſigna fidelium fecit, & Philoſophi Romanorũ? Vnde libro.21.de ciuitate Dei,capi. 8. ubi dicto de miraculoſa ſtatione ſolis per Ioſue, & Ezechiam infert AVGVS. Sed iſta quoque mi
Aug.To.5. *Scimus, racula,quæ meritis* ſunt conceſſa ſanctorum, quando credunt iſta facta, magicis artibus tribuunt. Vnde eſt & illud Virgilij. Siſtere aquam
Aeneid. 6. fluuiis,& uertere ſydera retrò. Nam & fluuium
Ioſue.3. 2.Reg.2. 2.Reg.20. ſtetiſſe ſuperiùs inferiusque fluxiſſe,cùm populus Dei ductore Ieſu Naue uiam carperet, & Elia propheta tranſeunte, ac poſteà diſcipulo eius Eliſæo id eſſe factum in ſacris literis legimus:& retrouerſum fuiſſe maximum ſydus reguante Ezechia modò commemorauimus. Hæc ille. AVCT. Vera nonne erant iſta miracula à uero Deo meritis ſanctorum facta?& tamen ſi dicant facta eſſe magicis, diſputant, ſed unde,non eſt quod probent. Sic ſufficit coruo Witcleff ſanctorum deprauare miracula, comparando illa Magorum ſignis: ſed ultra contumelioſum uerbum non habet uel uerbum.

¶QVALITER VERA PROBANTur Dei miracula,ſi cultum dei commendent: & ꝙ quando meritis bonæ uitæ ſuccedunt,tũc probant eos ſanctos, per quos fiunt. Cap. CXXVI.

SVMMA.

1 *Miracula,quæ uera dicãtur,& credantur eſſe facta,ipſo Deo in illis operante.*
2 *Miraculum an ſit uerum,uel fictum,quomodo deprehendatur.*
3 *Vacua opera,quæ dicantur.*
4 *Miraculorum ſcrutatores, quid habeant aſpicere.*
5 *Gregorius prædicatores ſanctos appellat.*
6 *Witcleff,ꝙ mentiatur contra Deum, & ſanctos, quum dixit,quòd miracula nihil probant.*

INtererit autem noſtra pro fide catholica differentias ponere inter illuſiones Magorum,Deorum,aut dæmonum,& uerè ſanctorum,&diuina miracula,quas ſemper ad oculos habent ſancti patres,cùm de miraculis illis loquuntur. Maximè autem,cùm de ſanctorum miraculis rogati, uel requiſiti, definire coguntur. Hinc ſcribit libro 10.de ciuitate Dei,cap. 12. AVGVSTI. Quia tanta,& talia geruntur his artibus, ut uniuerſum modum facultates excedant, quid reſtat,niſi ut ea,quæ mirificè tanquam diuinitus prædici, uel fieri uidentur,nec tamen ad unius Dei cultum referuntur, cui ſimpliciter inhærere fatentibus quoque Platonicis, & permultateſtantibus,ſolùm beneficium bonum eſt, malignorũ dæmonum ludibria,& ſeductoria impedimenta quæ uera pietate cauenda ſunt, prudenter intelligantur? Porrò † autem quæcunque mira cula,ſiue per angelos, ſiue quocunque modo ita diuinitùs fiunt, ut Dei unius, in quo ſolo beata uita eſt,cultum,religionemq́ue commẽdent,ea uerè ab eis,uel per eos, qui nos ſecundùm ueritatem,pietatemq́ue diligunt, fieri ipſo Deo in illis operante, credendum eſt. Neq; enim audiendi ſunt,qui Deum inuiſibilem uiſibilia miracula operari negant,cùm ipſe etiam ſecundùm eos fecerit mundum, quem certè viſibilem negare non poſſunt. Quicquid igitur mirabile fit in hoc mundo,profectò minus eſt, quàm totus hic mundus,id eſt,cœlum,& terra & omnia,quæ in eis ſunt:quæ certè fecit Deus. Sicut autem ipſe, qui fecit,ita modus,quo fecit occultus eſt, & incomprehenſibilis homini. Hæc ille. AVCT. Hic diſcant Witcleuiſtæ diſtinctius loqui de miraculis,nec indefinitè cuncta damnare, illuſiones eſſe dicentes: ſic enim loqui damnantes audiuimus:non autem audiuimus alicubi laudantes miracula. Et ex hoc de illis eſſe uidẽtur,quos hic tetigit Auguſtinus,dicens,Neque audiendi ſunt,qui Deum inuiſibilem uiſibilia miracula operari negant. Facit.n. miracula etiam coram cadaueribus mortuis ad confirmationem illius fidei,quam ſanctus ille defendit, aut docuit, uel propter homines inſtruendos,quàm diligenter Deus honoret ſanctum illum ſecum in gloria,cuius corpus exanime ſic honorat in terra. Sicut expoſuit Auguſtinus

Aug.To.5. In calce 11. c. & initio 12.

2 ſtinus iam ſuprà. Veruntamen † quia multæ ſunt illuſiones malignorũ ſpirituũ, multæ ſunt fictiones cupidorũ fidelium: idcirco ſancti patres ſibi reſeruare cœperũt examen, ne ſub ſpecie ueriſimilis, & non ueri, plebs fidelis per incuriã poſſet illudi. Sic dixit Auguſtinus, modò quòd uera pietate cauenda ſunt, & intelligenda prudenter. Hoc ideo in unoquoque miraculo eis oblato, patres, vt prudẽter intelligãt, primò diſcutiunt, ſi vnius Dei, in quo ſola uita beata eſt, cultum, & religionem commendet expreſſe. Et ibi attendunt fines hiſtoriæ, & plauſus, quò tendunt fidelium auditorum, & circunſtantias rerum geſtarum cum omni qualitate negotii, quod potius cogitari, aut fieri poterit, quàm doceri. Quòd ſi notanter in aliquo uideantur excedere à cultu Dei, ſtatim deprehenditur, aut fictio eſſe, aut ſeductorum illuſio. Si autem deuotionem ſynceriter accendat in Chriſtum, & fidem Chriſti commendet, & augeat, ſine noB uitatis, ſine ſingularitatis ſcrupulo, tunc uerè ſiue per angelos fiat, ſiue par homines, per eos, qui nos piè diligunt, diuinitus fieri credendum eſt. Et hoc eſt in diſcuſsione miraculi primum indicium: ſi autem propter opacitatem* relatio nis, uel rei, quid horum agatur, quia adhuc eſt ambiguum, curritur ad antiquitatis exemplum, 3 & illud magis petendum eſt, in quo conuenit cum antiquis. Vnde lib. 22. de ciuitate Dei, ca. 8. AVGVST. Si enim miracula ſanitatum (ut alia taceam) ea tantummodò uelim ſcribere, quæ per hunc martyrem, id eſt, per glorioſiſsimum Stephanũ facta ſunt in Colonia Calamẽſi, & in noſtra, plurimi conficiendi ſint libri. Nec tamen omnia colligi poterunt. Sunt tamẽ de quibus libelli dati ſunt, qui recitarentur in populis. Id nanque fieri noluimus, cùm uideremus antiquis ſimilia diuinarum ſigna uirtutũ, & noſtris temporibus ſtequentari, & ea non debere multorum notitiæ deperire. Hæc ille. AVCTOR. Valde noto, quòd Auguſtinus inter omnia, & tot miraculà, quot contigerant tunc apud memorias ſancti Stephani, quanuis Chriſti martyris indubitati, & in canone teſtamenti noui probati, ea diſcretè elegit, quæ uidit antiquis diuinis ſignis uirtutum ſimilia eſſe oblatas ſibi libellis, ut ad Dei laudem, & augmentũ cultus fidei pro multorum notitiis probarẽtur. Nam ubi de lignorum faſce fit caſtrum, aut de ſtipulis ſurgunt armati, & huiuſmodi, quæ mirum quoddam oculis ingerunt, ſed nec fidei proſunt, nec deuotioni fidelium viuorum, potiùs adiudicanda ſunt ludicris, aut præſtigiis illuſorum, nec tam inutilia, quàm uana, & inde uetita, quia uana. Lege enim ueteri inſpici prohibẽtur: ſed quomodo, inquis, diſcerni poſſunt

A ſigna iſta portentoſa à ueris? Reſpondet quæſtione. 29. lib. 5. ſuper Deutero. AVGVS. Quoniam portentorum inſpectores prohibet eſſe in populo Dei, quærendum eſt, quomodo iſta portenta, quæ inſpici prohibentur, diſcernantur ab eis, quæ documentis ita dantur, ut quid ſignificent, dici debeat, ſicut omnia miracula, quæ in ſcripturis reperiuntur ſignificantia quod pertineat ad ſanam regulã fidei, ſicut dicimus, quid ſignificauerit uellus in area compluta ſiccum, uel in ſicca area complutum: aut uirga Aaron, quæ floruit, & nuces attulit, aut cætera huiuſmodi. Sicut autem diſcernuntur diuinationes, quas conſequenter prohibet à prædictionibus, uel annuntiationibus prophetarum: ſic illæ inſpectiones prodigiorum à ſignationibus diuinorum miraculorum diſcernendæ ſunt. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ſicut diſcernuntur diuinationes à prædictionibus propheticis, ſic miracula à prodigiis diſcernuntur. Sic item diſcernit miracula Homilia. 19. ſuper Matth. operis imperfecti. CHRYSOS. Adhuc conſidera uirtutes, quas fecit, utiles ſunt, aut inutiles? Vtiles ſunt, quæ mirabiliter fiunt, & ad ſalutem proficiunt: ut putà, infirmos ſanare, & alia huiuſmodi, quæ fecit Chriſtus. Vacua † autem ſunt, quæ admirationem quidem uidentibus, utilitatem nullam adferunt, ut putà uolare per aerem, ſicut diabolus hortabatur Chriſtum, ſtatuas facere ambulare, aut commiſceri flammæ, & non comburi, qualia fecit Simon: nam plena opera ex Deo ſunt, quia & ipſe plenus eſt. Vacua autem opera ex diabolo, ſicut & ipſe uacuus eſt, & uanus. Nam quòd quędam mirabilia ſunt ex Deo: quædam ex diabolo, demonſtrat Nicodemus. Non enim dixit, nemo facit ſigna, niſi ſit Deus: ſed, Nemo facit hæc ſigna, quæ facis, niſi ſit Deus cum illo. AVCT. Ita † ergo ad hæc habent ſcrutatores miraculorum aſpicere, ſi ſint 4 utilia, & conformata prioribus. Antiqua enim C Dei miracula ultra mirum, quod operantur exteriùs, ſemper habent Dei laudem, & fidei ualidos ſtimulos compungentes ſpectatorum mentes interiùs, & ea ſunt Dei miracula, qualibus antiquitus glorioſi facti ſunt patres. Quæ quanuis noua tunc erant, quondam tamen facta collecta ſunt in multis libellis, ut eſſent formæ ſequentibus, ſicut in catalogo ſanctorum ueterũ patent. Eccleſiaſtici. 44. ubi de laude Enoch dixit, quòd placuit Deo. Hæc laus uirtuoſæ uitæ eius, & tandem ſubdit diuinum miraculum, q̃ tranſlatus eſt in paradiſum, & adiungit effectũ miraculi, ut det gentibus ſapientiam. Hic ex omni parte ſolida uirtus reſplendet, unde concluderet fidelis, prudenſque, quod ſanctus Dei eſt. Sic de Noe primò docet, quòd inuentus eſt perfe-

*rationis

Aug. To 5.

Deut. 18.

Aug. To 4

Indic. 6. Num.

Chry. To 2

Vacua opera.

Matt. 4.

Act. 8.

Ie. 3.

Digitized by Google

perfectus,& iustus,& in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. Subdit miraculum de eo, seruata est in diluuio omnis caro, scilicet seruitura Deo pòst. Et de Abraham, q̃ non erat similis illi, qui conseruaret legem excelsi: & tũc subdit miraculum incrementi seminis instar stellarum cœli: de quo nimirum processurus erat omnibus stellis maior sol iustitiæ Christus Deus noster. De Isaac quoque dixit similiter. Propter Abraham patrem suum, & ita de Iacob. Hac forma canonica reddit patres esse sanctos, Moysen, Aaron, Phinees, Iosue, Samuelem, Nathan, Dauid, Salomonem, Eliam, Eliseum, Ezechiam, Iosiam, Hieremiam, Ezechielem, Zorobabel, Neemiam, Simonem, & Oniam, hoc. n. loco uiros sanctos istos Dei sapiens canonizat præbens formam canonicam: primum à fide, & operibus, & demum à miraculis Deo dignis sanctos Dei sequentes in seculis pariformiter approbare. Inquisitores ergo mirabilium horum spectent, & uitas, & miracula, & tunc de dei sanctis, si suæ functioni incumbat, audacter diiudicent, retinentes semper pro themate, quod sanctis his sapiens præassumpsit, Laudemus uiros glorioſos. Multam gloriam fecit dominus magnificentia sua à sæculo. Corpora eorum in pace sepulta sunt, & nomina eorum uiuent in generationes. Ita in gloria Dei cuncta inchoent, & cuncta concludant. Nec putet quis istos solos canonizatos esse pro sanctis, quos hoc capitulum comprehendit expressè: sed hac forma sacri canonis omnes, quos ex similibus scriptura commendat, aut forsan & multi alii, sicut prophetæ, qui nec specialiter innotescunt. Vnde Homil. 3. super Matth. in opere imperfecto.

15. usque 50. cap.

br. To. 2

CHRYSOSTOM. Per omnes prophetas Nazarenus uocatur Christus, q̃ sanctus est, aut fortè per aliquos prophetas iste dicentes, qui non sunt nobis canonizati. Aliquanti enim prophetauerunt, & non scripserunt, sicut Nathan, & Esdras. Hæc ille. AVCTOR. Hoc tamen non seruat, qui sanctos taliter canonizat, q̃ licèt hoc modo prædicto uera miracula, & à Deo facta possint, à non factis, & non ueris discerne re, tñ & si uera sint, non statim sanctum p se p̃ bant, penes quem fiunt, sed si iuxta formam ecclesiasticã ueræ fidei formate charitate iũgant uera miracula: quia & apud hæreticos quandoque fiunt causis Deo notis, & ipsi habent dicere, q̃ Witcleff orthodoxis obiecit: Domine, nonne in nomine tuo uirtutes multas fecimus? sed sicut eleemosyna cum bona uita arguit uirũ piũ: & sub laudibus hominum non efficit facienti ueniam peccatorum, sic miracula diuina cum fide recta, arguunt canonicè eum sanctum, quæ idem sanctis suis Deus addit, ut non tam eorũ sanctitas, quàm fidei suæ ueritas hominibus eluceſcat, sicut 26. lib. Moralium super hunc textum, Si uoluerit extendere nubes, quasi tentorium suum, scribit GREGORIVS. Rectè nunc nubes istę eius tentorium dicũtur, quia ad nos Deus per gratiam ueniens, intra prædicatorũ suorum mentes operitur. An Paulus eius tentorium non erat, cùm ab Hierusalem per circuitum, usque ad Illiricum in corda mortalium ueniens, in eius mente dominus quiescebat? Nubes quippe erant hominibus, tentorium Deo. Sequitur. Nubes eius Moyses extitit, cum priusquàm plebi Israeliticæ ducatum præberet quadraginta annis in deserto permanens, & sublimia appetens, à conuersatione populi segregatus uixit. Et infrà. Sed iisdem sanctis prædicatoribus nequaquam ad persuadendum uerba sufficiunt, nisi cùm miracula adduntur. Vnde cùm dictum sit, Si uoluerit extendere nubes, quasi tentorium suum, rectè subiungitur, & fulgurare lumen suum desuper. Quid enim sentire fulgura, nisi miracula debemus, de quibus p̃ Psalmistam dicitur, Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos? Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat, quia per prædicatores sanctos, insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. Hæc ille. AVCTOR. Ecce† pater sanctus Gregorius prædicatores sanctos appellat, quorum sanctitas per prædicationes pollet in uerbis, & apud populos tota tonat miraculis & signanter dixit contra Witcleff q̃ eisdem sanctis nequaquàm ad persuadendũ, uerba sufficiunt, nisi cùm miracula adduntur, dum scilicet noua, & inaudita, rudi populo prædicaret, quales sanctos assumpsit Moysen, & Paulum. Quod mirum, cum lex sua, & uirtus sua erat, quam illi populis suadebant. Quæ ergo optimo, & potissimo modo prædicanda erat hominibus: qualiter nulla hæresis, aut callida gentilitas posset ostendi. sicut cap. 114. de quæstionibus ueteris & noui testamenti, circa medium AVGVSTINVS. Vt ad fidem Dei accederemus unius, & filium incarnatum, & crucifixum crederemus, non uerbis suasum est nobis, sed rebus. Vidimus enim mortuos excitatos, leprosos mũdatos cæcos natos, oculos restitutos, dæmonia eiecta, & simul omnes infirmitates curatas; Nunc quando stulti fuisse iudicemur, cùm nudis uerbis credidimus, aut cum rebus, sine dubio enim res ante uerba sunt: quippe cũ ad res significandas inuenta sint. Si ergo traditioni humanæ, nulla suadente uirtute, quæ ad illudendas hominum mentes inuenta est, fidem dedimus: quantò magis huic, quam diuina, & deifica omnium signa, quæ Deum inuocant, conteſtantur? Nonne stulti digni diiudicaremur,

Iob. 36. Gre. To. 1. Ro. 17.

Psal. 143.

quæst. aduersus paganos. &c. Aug. To. 4

Digitized by Google

mur,si uirtutibus non crederemus, qui sermonibus*crederemus?Hęc ille. AVCTOR. Stultus esse ecce probatus est Witcleff, non potest negare,declinare non poterit: quia uirtutibus non credit,nec patitur esse credendum, qui solis uerbis suis,& deliris argutiis, quas extra sacras scripturas diuinas sola traditione format humana,pugnat, instat, certat esse credendum
6 Mentitur†igitur,& contra Deum mentitur, & sanctos, quum dixit, quòd miracula nihil probant. Maximè uerò, quia miracula Domini ad gloriam suam in claris basilicis,& tumulis martyrum audet dicere illusiones dæmonum, nec ullis prodesse,nisi incredulis. O nunquid sensit eum Hieronymus, sicut senserit eadem illusione Vigilantium, quòd spiritus immundus coget eum hæc dicere, qui à martyribus tortum
1 se sensit epistola contra eum secunda. HIERONY. Argumentatur contra signa,atque uirtutes
2 quæ in basilicis martyrum fiunt, & dicit incre-
3 dulis eas prodesse,non credentibus, quasi nunc
4 hoc quæratur,quibus fiant, & non qua uirtute
5 fiant.Esto,signa sint infidelium: qui quoniam
6 sermoni,& doctrinæ credere noluerunt, signis
B adducantur ad fidem,& dominus incredulis si-
7 gna faciebat,& tamen domini non idcirco sug gillanda sunt signa,quia illi infideles erant,sed maiori admirationi erunt, quia tantæ fuerunt potentiæ, ut etiam mentes diuersissimas edomarent,& ad fidem cogerent.Itaque nolo mihi dicas,signa infidelium sunt,sed respõde, quo modo in uilissimo puluere,& fauilla nescio qua tanta sit signorum uirtutumque præsentia.
Sentio,sentio infelicissime mortalium,quid do
1 leas,quid timeas:spiritus est immundus, qui te cogit hæc scribere, sæpe hoc uilissimo tortus est puluere,immo hodieque torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cæteris confitetur, nisi forte in morem gentilium, impiorumque Porphyrii,& Eumonii has præstigias dæmonũ esse confinges,& non uerè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta.Do consilium ingre C dere basilicas martyrum,& aliquando purgabe ris:inuenies ibi multos socios, & nequaquam cereis martyrum,quia tibi displicent, sed flammis inuisibilibus combureris,& tunc fateberis quòd nunc negas,& tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, liberè proclamabis te esse aut Mercurium,propter nummorum cupiditatem, aut nocturnum Iouem,iuxta Plauti Amphitryonem, quo dormiente, in Alcumenæ adulterio duas noctes Iuppiter copulauit, ut magnę fortitudinis Hercules nasceretur, aut certè Liberum patrem pro ebrietate, & cantharo ex humeris dependente,& semper rubente facie,& spumantibus labiis, effrænatisquè conuitiis.

*credidevamus.

Hier.To.2: epistola quæ incipit multa in orbe mõstra po sti medium.

A Hæc ille. AVCTOR. Ita uidere uellem Witcleffistas ad sanctorum aduentare basilicas, & experiri semel eos purgari à dęmone, quem semper in ore suo reuoluunt, & cui penè cuncta de signant fidelium pro Christo & in Christo ob sequia deuotorum.

¶ QVALITER NECESSE EST sanctos canonizari nobis adhuc continuè per ecclesiã, etiam de his, qui canonizantur à scripturis, & à deo. Cap. CXXVII.

SVMMA.

1 *Christus quomodo se, & Apostolos apud patrem canonizauerit,& quare.*
2 *Cayni qui,& unde dicti.*
3 *Canonizati per Paulum,recensentur.*
4 *Fides uera,quæ dicatur.*
5 *Hæreticorum miracula pro nihilo habenda.*
6 *Canonizationes sanctorum,quomodo est necessarium ut continentius celebrentur.*
7 *Finis omnium,quod pendeat de statu, & consummatione ecclesiæ.*

PRobant miracula maximè, sed cùm sunt ipsa probata. Nobis enim tunc probant. Sicut iam suprà ait Chrysostomus notanter aliquos prophetas non esse canonizatos nobis, quia nobis adhuc per uerba fidei,& per miracula non innotescũt.
1 Hac†de causa Christus se,& apostolos apud patrem canonizauit,& sanctificauit in terris, dicens,Pro eis,quos dedisti mihi, sanctifico meip sum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate: & subdit.Et ego claritate m,quam tu dedisti mihi, dedi eis,ut sint unum sicut &nos unum sumus & ut cognoscat mundus,quia tu me misisti, & ut uideant claritatem meam,quam dedisti mihi.Et pater iuste mundus non te cognouit, ego autem te cognoui.Et hi cognouerunt, quia tu me misisti,& notum feci eis nomen tuum, & notum faciam.Ioan. 17.Ecce quanta fecit Christus,ut ipse,& sancti eius noti fiant nobis,& canonizentur & patri,& item Petrus post Spiritussancti misionem canonizauit populis Christum Iesum uerbis,& signis. In nomine Iesu, inquit,Christi Nazareni surge,& ambula, &c. Actuum 3.Et subdit,Viri Israelitæ, quid miramini in hoc,aut uos quid intuemini, quasi nostra uirtute,aut potestate hunc fecerimus ambulare?Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum.Et infrà. Et in fide nominis

eius

Digitized by Google

eius hunc,quem videtis,& noſtis, confirmauit nomen eius,& fides,quæ per eum eſt, dedit ei integram ſanitatem in conſpectu omnium ueſtrum.Et iterum idem Petrus orans, Da ſeruis tuis,inquit,cum omni fiducia loqui uerbũ tuũ in eo,q̃ manum tuam extendas,ſanitatem,& ſigna, & prodigia fieri per nomen ſancti filij tui Ieſu.Et cùm oraſſet, motus eſt locus, in quo erant: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. Actuum 4. In quem locum retractationum ſuꝑ Actus Beda.In Græco habetur,Per nomen pueri tui Ieſu.Quòd magis apoſtolorum uotis congruere uidetur,qui per omnia ſatagebant,vt homo, quem crucifixerunt Iudæi, clareſcentibus per nomen eius miraculorum ſignis in cœlum aſſumptus,& Dei filius eſſe innoteſceret.Hæc ille. AVCTOR.Deo patri ſatis hoc innotuit, &angelis eius,quibus paſſio,reſurrectio,aſcenſio,& omnia geſta Chriſti erãt canonizata certiſsimè:ſed hoc ipſum uolebant innoteſcere, & canonizari hominibus. Hæc igitur ualde noto, ne pro nullo ducatur, q̃ ſancti canonizentur modò ꝑ patres eccleſiæ,ſed omnino ſtetur ſanctificationi Dei,& canonizationi illorũ, quos ſcripturæ ſpecificant.Sicut uidetur Witcleff intendere ca.dicto 30. Si ad acuendum deuotionem noſtram beatos aliquos adoramus, uidetur,q̃ relinquendo ambiguum,illos adorare debemus,quos fides ſcripturæ,& ſic dominus canonizat. Hæc ille. AVCTOR. Qui ſint illi, ut nouerris eos ſanctos,niſi quos tibi dixerit mater eccleſia?Ecce ipſos libros ſcripturæ, qui tibi iſtos dicerent canonizatos ex fide, quis canonicos inſtituit eſſe præter eccleſiam?In fide autem ſcripturæ,ubi habes Petrum, habes SimonemMagum.Vbi habes Paulum,habes fornicãtem corinthium:potuit pœnitere Simon ſicut pœnitebat corinthius. Ex ſcripturis nihil amplius habes.Cur ergo non adoras ſic Simonem Magum,ſicut Petrum?ſic Corinthium peccatorem,ut Paulum? At ne putares inutile argumẽtum,ex ipſis ſcripturis inſpectis perpendebant aliqui Cain primum fratricidam adorandum ꝑ ſancto, Iudam item proditorem,& traditorem, Chore item , Dathan, & Abiron, & omnem illam ſchiſmaticam clientelam,quam terra patens abſorbuit, & Sodomitas igni ſubuerſos,& ſulphure.Vnde libro hæreſum hereſi.18.AVGVSTINVS.Caini † ſic appellati ſunt, quoniã cain adorant, dicentes eum fortiſsimę uirtutis. Simul & Iudam traditorem diuinum aliquid putant,& ſcelus eius beneficium deputãt aſſerentes eum præſciſſe, quantum generi humano Chriſti paſsio profutura eſſet, & occidendum Iudæis propterea tradidiſſe. Illos etiam,qui & ſchiſma facientes,in primo popu

Beda. Fide glo. ad illum locum

2 Ro.16. Gen.19 Caini alias Caiani. Aug.20.6

lo dei terra dehiſcente perierunt,& Sodomitas colere perhibentur:blaſphemant legem,& deũ legis auctorem,carnisque reſurrectionem negant.Hæc ille.AVCTOR. Quis iſtos damnauit & decreuit hæreticos:quia pro ſanctis adorabant,ſacrilegos,niſi patres eccleſiæ? Ipſi ſcripturas uidebant, & in ſcripturis canonizatos ſuo iudicio reputabant.Quis conuinceret ergo contra ſcripturas non ſanctos pro ſanctis coluiſſe,niſi mater eccleſia?Aut quis tibi uidebitur canonizatus ex hac fide,ſi non poſt hanc fidem canonizet eum eccleſia? Quis canonizet libros ſcripturæ?Quis dies feſtos Chriſti,& matris eius?Quis Apoſtolorum,& dies, & nomina canonizat præter eccleſiam?& hoc uobis inquio.Nunquid putas fruſtra,cùm ſic canonizati ſcripturis,canonizentur & nobis? Alioquin † fruſtrà canonizauit beatus Paulus patres ueteris teſtamenti,quos prius canonizauit ſcripturæ fides in eccleſiaſtico,& locis aliis, ſic ſolemni ſtylo rem proſequutus,& ordinem. Fide plurimam hoſtiam Abel, quàm Cain obtulit Deo, per quam teſtimonium conſecutus eſt iuſtus,teſtimoniũ perhibente munere eius deo & per illam defunctus adhuc loquitur. Fide Enoch translatus eſt, ne uideret mortem, & non inueniebatur,quia tranſtulit illum Deus. Ante translationem enim teſtimonium habuit placuiſſe Deo. Fide Noe reſponſo accepto de iis, quæ adhuc non uidebantur,metuentes aptauit arcam. Sequitur,& iuſtitiæ, quæ per fidẽ eſt, hęres inſtitutus.Fide, qui uocatur Abraham,obediuit in locum exire.Fide moratus eſt in terra repromiſſionis. Fide & ipſa Sara ſterilis uirtutem in conceptione ſeminis accepit. Fide Iacob moriens ſingulos filiorum Ioſeph benedixit.Fide Ioſeph moriens de profectione filiorum Iſrael memoratus eſt, & de oſſibus ſuis mandauit. Fide Moyſes natus,occultatus eſt. Fides Raab meretrix non periit cum incredulis Et tunc finaliter,Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Samſon, Iepte, Dauid, & Samuel,& aliis prophetis,qui per fidem uicerunt regna,operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones.Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis,effugarunt aciem gladii &c.uſq; illuc,& hi omnes teſtimonio fidei probati,non acceperunt repromiſſionem Deo pro nobis aliquid melius prouidente, ut non ſine nobis conſummarentur.Ad Hebræ.13.Vbi canonizat ſanctos iſtos in fide Chriſti pro nobis , ut fide ampliùs roboremur tales patres habentes exemplo. Fidem, intellige charitate formatam, prout eo loco in expoſitione 4 REMIGIVS.Fides † ita eſt accipienda, ut credatur in corde, confiteatur ore, exornetur operibus.

Canonizati per Paulũ.

Remigius. fides uera.

Digitized by Google

bus. Ille enim uerè credit, qui exercet operando, quod credit. Quo contra de his, qui fidē nomine tenus retinent, Paulus dixit, Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hæc ille.

Tit.1.

Hebre.11. Remig.

AVCTOR. Et posteà exponens illud Apostoli, Et hi omnes testimonio fidei probati sunt, idem REMIGIVS. Qui omnes testimonio fidei probati sunt, nisi superius omnes memorati, quorum tam clara, & tam laudabilis fides cō memorata est? stellæ uidelicet firmamenti, terreni homines, & cælestes angeli, uiui lapides, & splendidæ margaritæ: quorum opera, quæ egerunt, fidem eorum confirmant? Sequitur. Testimonio itaque fidei probati inuenti fuerāt, hoc 7 est, operatione facta, quæ per fidem operabatur, laude digni inuenti sunt. Fides illorum. n. operibus mūdis declarabatur. Hæc ille. AVCT. In utroque canonizationis catalogo tàm ueteris legis apud Ecclesiasticum, quàm nouæ legis apud Paulum probatur fides sanctorum cum operibus bonæ uitæ, & tandem miracula declarata probantur, qualibus Deo commendati putantur: & in hoc plus est catalogo, quia & meri B tis, & miraculis recitati patres definitè probantur. Probant ergo miracula sanctum uirum, sed ubi fides, quæ per dilectionem operatur, esse 5 probatur. Ideòque † inquisitores sancti ad vtrū que conspiciunt, ne nobis interdum canonizēt hæreticos: de quibus & si quandoque miracula faciant, ecclesia Christi dixit, Quorum uirtus manuum erat mihi pro nihilo. Iob. 30. Vbi libro 20. Moral. ca. 7. GREGORIVS. Nonnunquàm signa hæretici quoque, & mirabilia faciunt, sed ut hic præmia afflictionis suæ abstinentiæque recipiant, uidelicet laudes, quas quærunt, unde & in redemptoris uoce, Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quòd nunquàm noui uos. Qua nimirum sententia, quid datur intelligi, nisi quòd in hominibus charitas, & humilitas debeant, non autem signa uirtutum uenerari? Hæc ille. AVCTOR. Iam patet, quòd illud euangelii, quod attulit Witcleff contra sanctorum miracula, non de ipsis, sed de hæreticorum signis, quæ fecerint, eo quòd fide sancta priuentur, debent intelligi, quæ Gregorius nō miracula dignatus est dicere, sed signa, ut miracula, quæ nunquam sanctos probant, quia nunquā fideles, sed omnia in igne probationis clarescūt 6 ecclesiæ. Ideò † ualde necessarium est canonizationes sanctorum continentius celebrari, tàm ut ficti arguantur, quàm ut manifestentur iusti, ut fides consolationē accipiat, & laudetur Deus in sanctis suis, gustu quodam præambulo: sed non sic, ut infuturum perfecto. Fiat tamen uoluntas Dei in nobis sic in terra, sicut in cælo. Vn de virtutes cœlorum sibi applaudant, & sine quo scilicet nostro comitatu nec sancti consummabuntur in cœlo, dicente iam suprà Apostolo, *Hebre.11* q̄ sancti illi priores nondum repromissionem accipiunt, Deo nobis meliùs prouidente, ne sine nobis consummarentur, id est, quousque sanctos nostros consummatè perceperint ad uidendum in bonitate electorum suorum, ad lætandū in lętitia gentis tuæ, ut laudetur Deus cum hæreditate sua. Vnde Homil. 68. super Cantic. *Psal. 105* BERNARDVS. Nec parum hoc opus exi- *Bernardus.* stens, nullum dico tibi remanebit opus perfectum, si hoc mutaret. Nonne † de statu, & consummatione ecclesiæ, finis omnium pendet? Tolle hanc, & frustrà inferior ista creatura reue *Rom.8.* lationem filiorum Dei expectat. Tolle hanc, & neque patriarchæ, neque prophetæ aliqui consummabuntur: cùm Paulus asserat Deum ita p̄ uidisse pro nobis, ne sine nobis consummarentur. Tolle hanc, & ipsa sanctorum angelorum pro imperfectione sui numeri gloria claudicabit, nec Dei ciuitas de sui integritate gaudebit. Sequitur. Tu putas dominum Deum nostrum *Psal.89.* habiturum suæ gloriæ laudem, donec ueniant, qui in conspectu angelorum psallant illi? Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis, quib. uidimus mala. Hoc genus lętitię cæli nescierūt, nisi p̄ ecclesiæ filios. Hoc nemo unq̄ lætatur, qui nunquam non lætatur. Opportunè post tristitiam gaudiū subit, post laborem quies, post naufragium portus. Et infrà. Pars mea hæc in cælesti conuiuio, & seorsum ab ipsis beatis spiritibus. Audeo dicere expertem meæ beatitudinis ipsam beatam uitam, nisi qui dignetur fateri, quòd per charitatem ea in me fruitur, & per me aliquid suæ perfectioni illi uidetur accessisse ex me: neque parum hoc: denique gaudent angeli ad pœnitentiam peccatoris: q̄ si deliciæ angelorum lachrymæ: quid deliciæ? *Psal.65.* Omne opus ipsorum, laudare Deum, sed deest C laudi, si desint, qui dicant, Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigeriū. Hæc ille. AVCTOR. O quàm remota sunt ab his occultis Dei Witcleuistarum ingenia. Neque enim uel peritiores illorum sagacius disputarent, quod caput asini, quàm qualiter sancti cælestes ultimum sanctum nostrum de terris canonizandum expectent, nec ante eum cōsummabuntur, dixit Paulus. Vbi iam beati sunt in gaudio paradisi: si enim hoc scirent isti terrigenæ, & filii hominum, necessarium scirent, & super necessarium patres huius militantis ecclesiæ, cœlesti ciuitati in celebrando sanctos aggregatione illius sacri collegii continuè subuenire, sine quorum cumulo accedente, continuè

ubi supr. cap. præcedenti. Hebre.11.

Hæreticorū miracula pro nihilo habenda.

Gregorius.

Matt.7.

Digitized by Google

nuè angelorum gloria claudicat, apostolorum, prophetarũ, & martyrum chori uix medijs laudibus iubilant, imo & Deus noster, dixit Bernardus, non habet ex creaturis gloriæ suæ laudem, donec in conspectu angelorũ ueniant, qui psallant illi: lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti. Audeo ergo dicere, quòd patres nostri tñ tenentur in nostris canonizationibus aggregare sanctos sanctis, conformando se triumphãti choro sanctorum in gloria, quantùm deuotus aliquis Christianus tenetur desideranter orare patrem in cælis, ut eius uoluntas fiat sicut in cęlo, & in terra. Sic enim cælestis Hierusalem ædificatur à nobis, ut ciuitas, secundùm prophetiã
Psal. 121. Psalmistæ. Vbi CASSIOD. Dixit. n. primùm, Hierusalem, quæ ædificatur ut ciuitas. Aedificatur planè, quæ quotidie usque ad consummationem mundi uiuis lapidibus, spirituali operatione construitur. i. confessoribus, martyribus, & qui dño syncera mente deuoti sunt. Hæc ille.
AVCTOR. Præ aliis iam dictis, quia hęc est debita ueneratio sanctis, taxata eis à Deo, ut memoria laudis eorũ relinquatur hominibus. Iacobi. 5. Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, laboris, & patientiæ prophetas, qui locuti sunt in nomine domini. Ecce beatificamus, qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem dñi uidistis, quia misericors est dominus, & miserator. Attendamus, quid Apostolus dicat, p̃p pœnalem exitum suum longanimitatem, laborem, patientiã, prophetas beatificamus. Quid beatificamus. i. beatos eos facimus coram hominibus, & reddimus eos sanctos in terra, qui Deo sancti sunt in cælis: teste scriptura, quia & hoc eis dominus vult vice cuiusdam beatitudinis portionis concedere, qui miserator, & misericors. Vbi in expositione huius canonicę
Beda BEDA. Misericors est Deus, uel miserator, ut & in p̃senti suos a tẽtationibus liberet, & pro constantia fidei ẽt coram hominibus uiuentes glorificet, uel post mortem occultè coronet & nec sic quidem ab hominibus memoriã, quã meruere, laudis auferat. Hæc ille.

¶DE EXHVMATIONE, ET SOlenni translatione sanctorum, & eorum ossium ad loca solẽnia. Ca. CXXVIII.

SVMMA

1 *Iacob Patriarchæ translatio ab Aegypto.*
2 *Corpora defunctorum, maximè iustorum, atque fidelium, q̃ non sint contemnenda, nec abijcienda.*
3 *Michææ, & Habacuc translatio.*
4 *Stephanus primus martyrum post Christum, quo modo tardè canonizatus ecclesiæ.*
5 *Geruasii, & Prothasii translatio. Et quomodo cæcus tunc fuerit illuminatus.*
6 *Dionysii cõfessoris reliquiæ Mediolani trãslatæ.*

RDo deinceps exigit in honorãdo deũ in sanctis eius, ut eorum notitiã in ecclesia exhumatio, & in locum uenerabilem translatio subsequat: sup hoc nauseat oĩs cognatio Lollardorũ. Citra annum Guillelmus cognomento Albus, iudicialiter cõfessus est, q̃ reliquiæ sanctorum. i. carnes, & ossa hominum mortuorum, non debent à populo uenerari, nec de monumẽto fœtido extrahi, nec in capsa aurea, uel argentea reponi, quia homines sic faciẽtes, nõ honorãt Deũ, & sanctos eius, sed cõmittũt idololatriã. Est inter cõclusiones eius. 22. Audiuit aũt Witcleff dicere dicto ca. 30. tertii Trialogi, q̃ multi patrię, ex seductione diaboli plùs colũt uocatum sanctum nouum hmõi, &
B spãliter assistente sumptuoso signo sensibili, q̃ colunt dñm Iesũ Christũ. Hæc Witcleff. AVC. Isti multa inculcãt, sed nos tractemus p̃ seriem de exhumatione sancti corporis, & translatione
1 ad locum celebrem, primo dicẽtes, Scimus† quidem ex scripturis, Iacob patriarchãcũ magna ueneratione filiorum suorum, & seniorũ Aegypti translatum ab Aegypto, & sepultũ in sepulchro duplici contra faciem Mãbre. Gen. 50. Et Ioseph mãdante, ossa eius dudum sepulta in Aegypto, exhumãtur, & cũ magna ueneratione tot annis translata, tandẽ sepeliuntur in Sichẽ, Gen. & Ioue, capi. ult. Cæteri autem fratres eius, secundũ Iosephum, quisq; in obitu suo deferebat, & sepeliebãt in Ebron, & postèa translati sunt in Sichem. In hoc putabant se ueneratione magnam prẽstare defuncto, nullus dubitat: nec usquequaque committere idololatriam pòpulum illũ dei electum: quem inter idola Aegypti Deus sibi ip
C si seruauit immunem, & sanctos, maximè Patriarchas, qui iusserunt hęc fieri. Dicet Witcleuista, sed ista non fecerunt eis tanquam sanctis, sed curam exhibentes tãquam hominibus mortuis. Reuera si non in hoc peccauerunt, uenerãdo sepulturas pretiosas, & translationes solennes, & loculos, uel capsas pretiosas, prẽstando reis, multo magis non peccarent hęc ipsa cum ueneratione solenni, prẽstando sanctis Dei amicis, & ciuibus uere beatis Deo fruentibus sine fine. Vnde lib. 1. de ciuitate Dei, ca. 13. AVGV-
2 STINVS. Non† contenenda, nec abiicienda sunt corpora defunctorum, maximèq; iustorum atque fidelium, quibus tanq̃ organis, & uasis ad omnia opera bona sanctus usus est Spiritus. Si enim paterna uestis annulus, ac si quid huiusmodi tantò charius est posteris, quantò erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa sper-
Aug To. 5

Digitized by Google

nenda ſunt corpora: quæ utique multò familiariùs, atque coniunctiùs, quàm quælibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod exhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent. Vnde & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate ſunt curata, & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa. Ipſi quoque, dum uiuerẽt, de ſepeliendis, uel etiam transferendis ſuis corporibus, filiis mandauerunt: & Tobias ſepelien
Tobiæ 2. & 12. do mortuos, Deum promeruiſſe, teſte angelo, commendatur. Ipſe quoque dominus tertia die
Matth. 26. & Io. 12. reſurrecturus, religioſę mulieris bonũ opus prę dicat prædicandum, commendatque, quòd unguentum pretioſum ſuper membra ſua effuderit: atque hæc ad ſepeliendum ſe fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui
Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. & Io. 19. corpus eius de cruce acceptum diligenter, honorificè tegendum, ſepeliendumque curarunt. Verum iſtæ auctoritates non hoc admonent, q B inſit ullis cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem reſurrectionis aſtruendã. Sequitur. Sunt quidem & alia, quæ ſancti Patriarchæ de corporibus ſuis uel cõdendis, uel trãſferendis prophetico ſpiritu intelligi dicta uoluerunt. Hæc ille. AVCTOR. Hic tradit Augu 4 ſtinus triplex officium curæ, tribus mortuis exhibendum. Docet curam corporis humani in genere, ſcilicet omnium corporum fidelium, atq; iuſtorum, quibus tanquam organis, & uaſis ad omnia opera uſus eſt Spiritusſanctus. Et de corporibus ſubdit antiquorum iuſtorum, de quibus ſepeliendis, uel etiam transferendis, filijs mandauerunt. Tertio item de his, qui corpus domini Saluatoris honorificè depoſuerunt, texerunt, & ſepelierũt honorificè quali laude cõmemorantur in Euangelio. Primis in erit pietas: ſecundis pietas cum reuerentia debita iuſtis: tertijs item honor euangelicæ laudis in opus diuinum. Quæ tamen omnes ſatis admonent, non ineſſe ſenſum illis corporibus, quibus agunt officium, ſed quia ad reſurrectionis fidem aſtruẽdam pertinere uidentur. Et de corporibus quidem Patriarcharum condendis, uel transferendis, alia ſunt, quæ ſpiritu prophetico uolebant intelligi, puta, quia in illa terra, ad quam transferebantur, reſurrectura corpora ſanctorum erãt cum Chriſto. Aut quia ibi recondi uolebant, vbi à Chriſti futuris cultoribus translationis ſuæ præſtolarentur honorem, non aliter, quàm exẽplo, & auctoritate ſcripturæ, quæ talem admiſit ſanctis eius: quorum tamen ſpiritus ad ſpectandum Saluatoris aduentum mittebantur ad inferos. Cur non magis illorum corpora, quorum A ſpiritus iam per angelorum manus ſecure tranſferuntur ad cœlos? uelut † ſanctorum corpora 3 Michææ, & Habacuc de uico Seila translata feruntur circa tempora Epiphanij Cypriorum Epiſcopi. Vnde libro. 9. hiſtoriæ tripartitæ ca. 49. CASSIDORVS. Non ſolum hæc religionem tunc uolitabant, ſed etiam Habacuc & Michææ prophetarum corpora, ſicut audiui, hoc tempore ſunt oſtenſa reuelatione diuina, dum Zebennius tunc Elencherapolitanam gubernaret eccleſiam in uico, qui priùs uocabatur Coyla, in Berathaſia prædio, quòd diſtabat ab urbe quaſi ſtadia decem. Circa hunc locum ſepultura Michęę fuit, quam neſcientes, quid dicerent prouinciales, O fidelem memoriam uocitabant. Hæc ille. AVCTOR. Inſufficienti igitur definitione uſus eſt Witcleff', dum diceret, Si beatos aliquos adorare debemus, illos adoremus, inquit, relinquendo ambiguum, quos ſcriptura, & dominus canonizat. Ecce hos canonizauit ſcriptura, non tamen eos reuelandos dominus duxit, ut canonizentur à nobis, uſque poſt tot annos, tunc inuenta ſunt eorum corpora, tunc honorantur translata, ad quid? niſi ut nouo honore colerentur ſancti Dei in antiquis carnis ſuę officinis in Chriſti eccleſia? Sanctus † item Stephanus Protomartyr poſt Chriſtum primum martyrum, quem ſcripturę canonizant, ſic diſponente Chriſto, qui tanto tempore latere eum mundo uolebat, longè poſt multos martyres reuelatus eſt, & ideò tardè canonizatus eccleſię: ſicut in ſermone. 70. de inuentione eius recolit AVGVSTINVS. Expectat ſanctitas ueſtra ſcire, quid hodie in iſto loco poſitum ſit. Reliquię ſunt primi, & C beatiſsimi martyris Stephani. Audiſtis cum paſsionis eius lectio legeretur de libro canonico Actuum Apoſtolorum, quemadmodum lapidatus ſit à Iudæis. Sequitur. Huius corpus ex illo uſque ad iſta latuit, nuper autem apparuit, ſicut ſolent apparere ſanctorum martyrum corpora reuelatione Dei, quando placuerit creatori. Sic ante aliquot annos nobis iuuenibus apud Mediolanum cõſtitutis, apparuerunt corpora ſanctorum martyrum Geruaſij, & Prothaſii. Scitis, quòd Geruaſius, & Prothaſius longè pòſt paſi ſunt, quàm Stephanus beatiſſimus: quare illorum priùs, & huius poſteà, nemo diſputet. Voluntas Dei fidem quærit, non quæſtionem: verùm autem reuelatum fuit ei, qui res ipſas inuentas monſtrauit: præcedentibus enim ſignis, locus demõſtratus eſt. Et quo modo fuit reuelatum, ſic eſt inuentum. Multi inde reliquias acceperunt, quia Deus uoluit, & huc uenerũt. Hæc ille. AVCTOR. Hic agno

Michææ, & Habacuc tranſlatio. Ceſſiod. Auguſt.

ſcant

sant Witcleuistæ, se quæstionē friuolam quæ-
sisse, cur non essent sancti occumbentes statim
post Christum canonizati tunc ecclesiæ, & a fi-
delibus obsecrati; immo post iam diu, post san-
ctos tardiores tardius honorati. Noli per hos
ecclesię factis derogare: sed arrogātem quęstio-
nem diuinę uoluntati submitte, quia quare illo
rum prius, & huius prioris posteà, nemo dispu-
tet, inquit Augustinus. Voluntas Dei fidē quę-
rit, non quęstionem. Si uero res ipsa qōne me-
lior fieret, quęrerē ergo. Cur tu ista quæris, quæ
citra Christi ascensiōnem de cultibus mortuo-
rum, & ueneratione sanctorum ī omni antiqua
ecclesia hactenus dubitata non sunt? Dei uolun
tas fuit, ut nunc primo uenirēt in lucem: quod
signa præcedentia, & diuina reuelatio patefacit.
Accedit ergo, cœlestis monitio per signa,
& uisa, quid tunc restat, nisi ut iubenti deo
seruiat creatura? Ordinem exhumandi, & hos
martyres transferendi narrat ille, qui fecit: testē
iam Augustino. Idem dicit tractatu primo de
eisdem sanctis AMBROS. Quid multa? do-
minus gratiam dedit formidantibus etiam cle
ricis. Iussi eruderari terram eo loci, qui est ante
cancellos sanctorum Felicis, atque Naboris. In
ueni signa conuenientia, adhibitis etiā, quibus
per nos manus imponenda foret. Sic sancti mar
tyres eminere cœperunt, ut adhuc nobis silen-
tibus arriperetur urna, & sterneretur prona ad
locum sepulchri. Inuenimus mirę magnitudi-
nis uiros duos, ut prisca ætas ferebat, ossa om-
nia integra, sanguinis plurimum, ingens con-
cursus populi per totum illud biduum. Quid
multa? Condiuimus integra, ad ordinem tran-
stulimus, uespere iam incumbente, ad basilicā
Faustæ: ibi uigiliæ tota nocte, manus impositio: sequenti die transtulimus ea in basilicam,
quam appellant Ambrosianam: dum transferi-
mus, cęcus sanatus est. Hæc ille. AVCTOR.
Ecce Witcleuista Guillelmus, quid dicet Am-
brosio? Non uult sanctorum corpora à populo
ueneranter de monumento extrahi, & in pretio
sa capsa translata reponi. Ambrosius secutus au
ctoritatem scripturę, iussit fossoriis, & sarculis
eruderari sepulchrum, inuentum thesaurum sā
ctorum cadauerum transferri præcepit, comita
tur & dominus transferentes, & in signum be-
neplaciti sui cęcum curauit in uia. Cui nomen
fuisse Seuerum dicit, lanium officio, dum id pro
sequitur insequenti tract. 3. cui item miraculo,
li. 22. de ciuitate Dei. cap. 8. tanquam vero Dei
miraculo, & eius sanctos probante, is, qui tunc
adfuit iuuenis, vt iam asseruit, attestatur AVG.
Miraculum, quod Mediolani factum est, cùm il
lic essemus, quando illuminatus est cęcus, ad
multorum notitiam potuit peruenire, quia est

Amb. Gervasii, & Prothasii translatio. To. 3.

Cæcus illuminatus. Aug. To. 5.

A ciuitas grandis; & ibi erat Imperator, & immen
so populo teste, res gesta est, concurrente ad cor
pora martyrum Geruasii, & Prothasii, quæ cum
laterent, & penitus nescirentur, ępo Ambrosio
per somnium reuelata, reperta sunt, ubi cęcus il
le, depulsis ueteribus tenebris, diē uidit. Hęc il-
le. AVCT. Hic dicit, quod supra tacebat Am-
brosius, reuelata. s. sibi per somnium esse sancta
corpora, quæ prius cunctis erant ignota: & de
cæco antiquo testatur, quem dixit Ambrosius
restitutum, dum comperti martyres transferrē
tur. Ipse idem Ambr. In eam ciuitatem transla-
tas illuc reliquias sancti Dionysii digno conde-
bant honore: prout in martyrologio sub. 8. Cal.
6 Iunii testatur BEDA. Mediolani † inquit, san-
• cti Dionysii ępi, & confessoris, qui apud Cappa
B docian pro fide catholica damnatus exilio ibi
quieuit: postea reliquias corporis eius per san-
ctum Basilium præfatæ urbis episcopum rece-
ptas, beatus Ambrosius cum digno honore con
didit. Hæc ille. AVCT. Multum honorem credi
dit sanctus pater se præstare deo, cùm tam erat
sollicitus effodere corpora sanctorum eius de ui
li gleba: & cum omni ueneratione fidelium ea
amplius ueneranda in loca sancta, & alta Chri-
sto propinqua transferre.

Sancti Dionysii confessoris reliquiæ.

¶DE SOLENNI DEDICATIONE corporum sanctorum, & ossium, & repositio ne eorum in capsis, ædiculis, aut scri-nijs pretiosis. Cap. CXXIX.

SVMMA.

1 *Ambrosius, quomodo sacris reliquijs de monumē to translatis sacras ædes concesserit, apostolo-rum more, atque constitutione.*
2 *Apophoreta triumphalia.*
3 *Agricolæ, & Vitalis translatio, & dedicatio.*
4 *Petri, & Pauli corporum leuatio, contra insa-*
C *nos, qui negant Romæ fuisse Petrum, aut præse disse.*
5 *Constantinus imperator, quæ corpora sanctorum leuauerit.*

Quantos plausus, quantum gaudium
putas ipsi Ambrosio fuisse, quòd sibi
concessum est, & suo tempore ista
præstare martyribus? Vnde tractatu
secundo de eisdem AMBROSIVS. Eruun-
1 tur † nobiles reliquiæ de sepulchro ignobili:
ostenduntur cælo trophæa: sanguine tumulus
madet, apparent cruoris triumphalis notæ, in
uiolatæ reliquiæ, loco suo, & ordine repertæ.
Auulsum humeris caput. Nunc senes repetunt,

audisse se aliquando horum martyrum nomina, titulumque legisse. Perdiderat ciuitas suos martyres, quæ rapuit alienos. Et si hoc Dei munus est, tamen gratiam, quam temporibus sacerdotii mei dominus Iesus tribuit, negare non possum: quia ipse martyr esse non mereor, hos uobis martyres acquisiui. Succedant uictimæ triú 3 phales in locum ubi Christus est hostia: sed ille super altare pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ergo locum prædestinauerã mihi (dignum est em ut ibi requiescat sacerdos, ubi offerre consueuit) sed cedo sacris uictimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias sacrosanctas, & dignis ædibus inue hamus: totumque diem fida deuotione celebremus. Hęc ille. AVCTOR. Concesit ergo saeris reliquiis de monumentis translatis sacras ædes: sic ab antiquæ legis patribus deinceps cũ cesserunt apostoli corporibus maximè iustorũ, ubi etiam persecutio permisit dignas pretio sepulturas: prout ordinauit ecclesiasticum officiũ B ab apostolis sibi traditum, ca. 7. eccleſiasticę hie

Dionysius. rarchiæ DIONYS. Hæc perficiens Hierarchã, reponit in domo prætiosa corpus cũ aliis coadunatis sacris corporibus. Si.n. in anima, & corpore Deo amicam uitam, qui dormiuit, uiuebat, pretiosum erit cum anima sancta, & qđ concertauit ipsi corpus, secundùm sacros sudores. Vnde diuina iustitia cum suo corpore ipsi donat retributiuas quietes, ut coeunt, & comparticipi diuina, uel contraria uita. Hæc ille. AVCTOR. Ecce, q̃ institutione apostolica Episcopus reponit corpus iam defuncti in prætiosa domo, & limitat cum aliis cõordinatis, secundùm Vercellensem cum aliis eiusdem ordinis, putà similis meriti. Et assignat rationem, quia si sanctam uitam duxit anima cum illo corpore, diuina iustitia uult retribuere corpori honorem ẽt sepulturæ: sicut animæ retribuit inter sanctos suæ præsentiæ, vt totum hominem sanctificet, qui totus promeruit. Secundùm hunc ordinem C transtulit sanctorum corpora Vitalis, & Agri-

S. Petron. colæ Bononiensis præsul, quorum festiuitati adfuit inuitatus, prout ipse refert primò martyrũ nomina, & triumphos, li. 2. de uiduis in principio

Amb. To. 1 AMBROSIVS. Qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta deferre secum consueuerunt. Ego ad Bononiense inuitatus cõuiuium, ubi sancti martyris celebrata translatio

Apophoreta est, apophoreta vobis plena sanctitatis, & gratiæ 2 reseruaui. Apophoreta † autem solent habere triumphos principum. Et hæc apophoreta triumphalia sunt. Christi enim principis nostri triumphi, sunt martyrum palmæ. Sequitur. Martyri nomen Agricola est, cui Vitalis seruus A fuit ante, nunc consors & collega martyrij. Præcesit seruus, ut prouideret locum, secutus est dominus securus, quòd fide seruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus. Passio.n. serui, domini disciplina est. AVCTOR: Prosequitur exhinc postea ordinem passionis AMBROS. Sanctus † Agricola mitior habebatur *Agricola.* moribus, ut ab ipsis etiam inimicis diligeretur, ideoq̃ differebant eius passionem. Sed hæc persecutorum honorificentia omni erat immanitate acerbior, quæ inuidebat martyrio. Denique ubi non acquieuit sanctus Agricola, crucifixus est, ut aduertamus illas blanditias illorũ nõ sedulitatis fuisse, sed fraudis. Supplicio serui dominum terrere uoluerunt, uertit hoc Christus in gratiam, ut martyrium serui dominus imitaretur. AVCTO. Sequitur de sepultura AMBROS. Sepulti autem erant Agricola, & Vitalis in Iudæorum solo inter ipsorum sepulchra: Iudæi ambierunt cum seruulis sepulturæ habere consortium, quorum dominum negauerunt. B Sic & aliquando Balaam dixit, Moriatur ánima *Num.23.* mea in animis iustorum: & tamen non cõicauit eorum operibus, dum uiueret, quorum in animis cupiebat mori. Et isti, quos uiuentes persecuti sunt, mortuos honorabant. Et mox de translatione. Illic ergo martyrum exuuias requirebamus, tanq̃ inter spinas rosam legentes. Circũ fundebamur à Iudæis, cum sacræ reliquiæ eueherentur. Aderat populus ecclesiæ cum plausu, & lætitia. Dicebant Iudæi: flores uisi sunt in terra, cum uidebant martyres. Dicebant Christiani, Tempus incisionis adest. Iam qui metit, mer *Cant.1. Io.4.* cedem accipit. Alii seminauerunt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audiẽtes Iudæi uoces plaudentis ecclesiæ, dicebant inter se. Vox turturis audita est in terra nostra. Vnde benefactum est, Dies diei eructat verbum: & nox *Psal.44.* nocti indicat scientiam. Dies diei. i. Christianus Christiano: nox nocti, id est, Iudæus Iudæo. Indicabant ergo Iudæi, q̃ habebant scientiã martyrum, sed non scientiam uerbi. i. non secũdum C illam solius boni, & solius ueri scientiã. Igno- *Rom.10.* rantes. n. Dei iustitiam, & uolentes se iustificare, iustitiam Dei non receperunt. AVCT. Huius martyris reliquias sic translatas dedicabant, quasdam tamen secum delatas condidit, & dedicauit, ut subdit AMBROSIVS. Collegimus sanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc sanctæ uiduæ negare nõ potuimus postulanti. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub sacris altaribus reconduntur. Ea igit uidua sancta est Iuliana, quæ hoc domino templum parauit, atque obtulit, quod hodie dedicamus digna tali oblatione, quæ in sobole sua templa iã domino pudicitiæ, atque integritatis sacrauit

crauit. Hæc ille. AVCTOR. Totum penè ordinem facti recitauit ex integro, teſtatur de paſſione, & de genere mortis, & fidei conſtãtia, de ſepultura, de effuſione, & collectione reliquiarum præſentibus ibi epiſcopis, de translatione, & euectione ſolenni cum populo ad altiorẽ locum, de dedicationeq́ eorum ſolenni. Quam item dedicationem oſſium ſancti alterius martyris, tangit epiſtola ad Iulianum conſolatoria ſuper pignoribus ſuis HIER. Laudent te ergo alii, tuasq́ue contra diabolum victorias panegyricis proſequantur, ꝙ læto vultu mortes tuleris filiarum, ꝙ in quadrageſimo die dormitionis earum lugubrem ueſtem mutaueris: & dedicatio oſſium martyris candida tibi indumenta reddiderit, ut non ſentires dolorem orbitatis tuæ, quam ciuitas uniuerſa ſentiret: ſed ad triũphum martyris exultares. Hæc ille. AVCT. Hæc antiquorum ſanctorum formata deuotio ſucceſſion em pietatis ſuæ, iam mille annis dereliquit B eccleſiæ, & ipſi à ſuis patribus eius regulam ſuſceperunt, uelut diu ante iſtos officio ſolenni tranſtulit Petri, & Pauli Cornelius Papa uigeſimus ex decreto eius inter decreta Pontificum, ca. unico CORNEL. Chariſſimis, atque dilectiſſimis ſanctæ Dei eccleſiæ filiis, & omnibus domino, recta fide famulantibus, Cornelius epiſcopus. Et infrà, Rogo vos nobis congratulari, 5 quia rogatu cuiuſdam deuotæ fœminæ, atque nobiliſſimę matronæ Lucinæ leuata ſunt corpora beatorum Apoſtolorum Petri † & Pauli de 4 Catacumbis. Et primo quidem beati Pauli corpus leuatum ſilentio, ac poſitum eſt in prædio prædictæ matronæ, uia Hoſtienſi, ad latus, ubi decollatus eſt: poſteà uero beati Petri Apoſtolorum principis accepimus corpus, & condecenter poſuimus illud iuxta locum, ubi crucifixus eſt, inter corpora ſanctorum epiſcoporum, in in templo Apollinis, in monte aureo, in Vatica- C no palatii Neroniani, tertio Calend. Iuliarũ die. Hæc ille. AVCT. Fecit iſte ſanctus Papa, quod tunc potuit, ſæuiente adhuc rabie tyrannorum, ſub quibus & ipſe martyr occubuit. Nec habet in eo locum dos eccleſiæ, qui tot epiſcopis dotem præceſſit: nec illa inordinata cupiditas matronam inflauit Lucinam petentem hãc trãſlationem fieri à ſancto Papa, qualiter imponit Witcleff eccleſiis petentibus cito Romanam curiam pro ſuis fratribus transferendis, ſed imponat, ſi audeat, Conſtantino Auguſto hanc cupidinem, & Witcleff, & Guillelmus item ſatrapa magnus Witcleff idololatriam, quòd ipſe corpus ſancti Petri prius translatum æde, uel loculo pretioſo condidit: prout habet libro de Romanis pontificibus ex Damaſo HIERO. Auguſtus Conſtantinus ex rogatu Sylueſtri epiſco A pi beato Petro apoſtolo baſilicam fecit, cuius loculum ita condidit cum corpore ſancti Petri, ipſumq́ue loculum undique ære concluſit ad caput pedes quinque, ad latus pedes quinque, ſubtùs pedes quinque, & ſic incluſit corpus beati Petri apoſtoli, & recondidit, & ornauit ſuperius ex columnis uitreis, quas de Græcia perduxit. Hæc ille. AVCT. Ad hunc ſanctum Conſtantinum Auguſtum blaſphemam linguam torqueat, ſi audeat Witcleff propter ſignum ſumptuoſum ſenſibilis loculi, quo dignè corpus recondidit ſancti Petri. Et Guillelmus uaſſallus eius doleat capſa prætioſa reponi. Eodem enim dęmone agitante ſunt iſti ſanctis infeſti, quo & Vigilantius eorum doctor, & ante eum Eunomius. Vigilantius nanque dedignanter ait, Neſcio quod in modico uaſculo transferendo colis. At contra eum libro contra Vigilantium ad Riparium HIER. Quid eſt illud, neſcio quid, B ſcire deſidero: expone manifeſtius, ut tota liber tate blaſphemes. Puluiſculum, inquit, in modico uaſculo prætioſo linteamine circundatum? Solet martyrum reliquias prætioſo operiri uelamine, & non uel pannis, uel cilicio collocari, uel proiici in ſterquilinium, ut ſolus Vigilantius ebrius, & dormiens adoretur. Ergo ſacrilegi ſumus, qñ apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus † Imperator, qui ſanctas reliquias Andreę, Lucę, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dęmones rugiunt, & habitatores Vigilantij illorũ ſe ſentire pręſentiam confitentur? Sacrilegus nũc dicẽdus eſt Auguſtus Archadius, qui oſſa beati Samuelis longo poſt tpe de Iudæa tranſtulit in Thraciam. Omnes epi non ſolum ſacrilegi, & fatui iudicandi, qui rem uilisſimam, & cineres diſſolutos inſerico, & uaſe aureo portauerunt. Stuli omnium eccleſiarum populi, qui occurrerũt ſanctis reliquiis, & tanta lętitia, quaſi pſentem, C uiuentemq́ue cernerent, ſuſceperunt, ut de Paleſtina uſque Chalcedonem iungerent populorũ examina, & in Chriſti laudes vna voce reſonarent? Videlicet adorabunt Samuelẽ, & nõ Chriſtum, cuius Samuel, & Leuita, & propheta fuit. Hęc ille. AVC. Hoc ſęculum inſpicit iã Guillelmus ibi argumenta ſua inter antiquas blaſphemias uidit Vigilantii idololatras dicens fideles, qui uenerantur ſanctos defunctos in loculis, aut capſis aureis, uel argenteis ędibus. Reſponde mihi Guillelme: reſponde Hieronymo, ne Vigilantius magiſter tuus in diſputatione ſuccumbat. Ergo, inquit, Conſtantinus ſacrilegus? immo dic & idololatra, ergo & Archadius idololatra? ergo omnes epiſcopi ſancti à ſancto petro hucuſque ſunt idololatrę? omnes populi concurrentes ſunt idololatrę? Conce-

Hie. To. 1

Cornelius qui fuit circa annum do 225.

Petri, & Pauli corpora leuatio contra inſanos, qui negãt Romæ fuiſſe Petrum aut præſediſſe.

Hie. To. 2. lib. qui incipit multa ſ orbe mon ſtra, non lõ ge a prin cipio.

Conſtantinus, quæ corpora ſãctorum leuauit.

Digitized by Google

do,dicas,& ſolus ſanctus Vigilantius, ſanctus Eunomius qui has reliquias calcauerunt ut pul uerum contemptores. Adhuc dicas altius, ergo ſanctus Ioſeph fuit idololatra? qui tam numeroſa plebe utriuſque gentis concurrente tanto terræ tractu, cum grandi ueneratione oſſa patris ſui recondenda tranſtulerat. Et ipſe itē,qui oſſa ſua ſic cum ueneratione per fratres ſuos transferenda mandauit. Omnes ſancti ſunt idololatræ,& ſolus fœtidus Witcleff, & Eunomius ab origine cum ſua hæretica clientela eſt cultor Chriſti catholicus.

Gen. 50.

¶QVOD HOS HONORES EXhibentes ſanctis, non colimus eos ut Deos,ſed ut Dei amicos,& noſtros apud Deum patronos. Cap. CXXX.

SVMMA.

1 *Adorandi ſanctos mos antiquiſſimus.*
2 *Deus ſolus cultu latriæ colitur.*
3 *Sanctos,quomodo non colimus ut Deos,neq; pro Disi eos habemus,ſed ut Dei amicos.*
4 *Sancti defuncti q; ſint honorandi,non adorandi.*
5 *Serapis Aegyptiorum Deus qui priùs & Apis appellatus.*
6 *Gentilium error circa mortuorum hominum cultum.*

GEntilium eſſet hæc impoſitio,non hæreticorum fidelium. Aut ergo putat Witcleff nos paganizare, colēdo ſanctos, ut gentiles, qui tot habebant deos reſponſales,quot honores. Aut neceſſe eſt ſe confiteri paganum, qui calumnias Paganorum nobis imponit. Quid aiunt gentiles? q; colimus plures deos. Quid Witcleff in Dialogo ſui mendacii,ca. 16. Erubeſce eſſe de generatione adultera, niſi docere ſciueris, q; hæc ſigna mortua miraculoſe fiunt ab homine,quem aſſeris eſſe ſanctum. Sequitur. Idem eſt legem Chriſti poſtponere, & iſta apocriphachronicorum anteferre,& antiquum dierum relinquere. & Deos recentes infideliter acceptare. Hæc Witcleff. AVCT. Ecce deos recentes acceptamus,ſi præter legem Chriſti, chronicorum libris de miraculis ſanctorum credamus,& in capit. 30. tertii Trialogi dicit,fideles plus colere nouum ſanctum,quàm dominum Ieſum,& proprer iſta appellat cultores ſanctorum Guillelmus idololatras. Attamen ſine conſilio, & aſſenſu gentilium Witcleff iſta non ſcripſit. Puto enim eum conſilium iniiſſe ſecretè cùm quodam Niceta: de quo refert lib. 4. eccleſiaſticæ hiſtoriæ. ca. 16 Euſebius. Aemulus totius boni, & aduerſarius omnium iuſtorum,& poſtquàm uidit, q; martyrum gloria,& pro uitæ egregiæ uirtutibus coronatus eſt ſanctus ſcilicet Polycarpus, & per mortem præmia immortalitatis adeptus, ſatis agere cœpit,ut reliquias eius ad ſepulturam noſtris deſiderantibus nemo concederet. Inſtigabatur ergo Niceta Herodis pater,frater autem Dalce adire iudicem,& petere ab eo,ne humandum concederet corpus,ne fortè,inquit, relinquentes eum,qui crucifixus eſt, Chriſtiani hūc colere incipiant: Iudæis maximè iſta machinantibus,qui & noſtros intentis oculis obſeruauerant, ne eum flammis adhuc ardentibus raperent: ignorantes miſeri, quia neque Chriſtum aliquando poſſimus derelinquere,qui mortem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit: neque alium quemquam colere,quàm uerum Deum, & qui ſolus colendus ſit,nouerimus. Martyres uerò tanquàm diſcipulos domini diligamus, & uenemur,quaſi integrè fidem magiſtro ſeruantes, & domino,quorum in fide,& perſeuerantia charitatis optamus eſſe participes. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ingenium uiri gentilis, quod illi immiſit ſpiritus hoſtis ſanctorum,non humandum ſancti corpus,ne ita incipiant colere Chriſtiani,ut Chriſtum relinquant. Vnde & ingenium Witcleff,niſi ab eodem principe omnis mali,quando dicit Chriſtianos plus colere talem ſanctum,quàm dominum Ieſum. Vnde niſi ab eodem,quod ſuprà dixit, q; mens uiatoris ex multitudine beatorum,quos orat, diſpergitur,& affectio à Chriſto laxatur. Ignorantes omnes uos miſeri à diabolo inſpirati pagani Witcleuiſtæ,& iudæi, q; neque chriſtum aliquando poſſumus derelinquere, neque alium quenquam colere tanquam Deum. Martyres uerò tanquam diſcipulos domini diligamus, & uenemur,in hoc ſeruantes fidem integram magiſtro noſtro,qui de eis dixit, Qui uos recipit,me recipit. Gentiles ſunt,aut Iudæi,qui hæc imputant fidelibus. Et † tamen modus iſte orandi ſanctos,quàm ſit antiquus,uidetis,calumniā quam chriſtianis adiiciunt,uidetis item antiquam. Hanc gaudenter accepit Witcleff, dicēs nos acceptare deos recentes. & ſermone item. 34. 3. par. AVG. Nos, martyres noſtros pro diis non habemus,non tanquam deos colimus,non eis templa,non eis altaria,non ſacrificia exhibemus,non eis ſacerdotes offerunt. Abſit, Deo † iſta præſtantur,immo Deo iſta offeruntur, à quo nobis cuncta præſtantur,etiam apud memorias ſanctorum martyrum. Sequitur. Quando audiſtis dici apud memoriam alicuius ſancti, Offero tibi Petre,aut, Offero tibi Paule? Nunquid audiſtis? non fit non licet. Et ſi dicatur

Euſeb.

Luc.

Aug.

Digitized by Google

tur tibi, nunquid tu Petrum colis? Reſponde, quod de Fructuoſo reſpondit Eulogius, Ego non colo Petrum, ſed eum colo, quem colit & Petrus: tunc te amat. Nam ſi uolueris pro Deo habere Petrum, offendis Petrum, & uide ne pedem frangas, offendendo in petram. Vt noueritis uerũ eſſe, quod dico, audite, ad moneo uos in Actibus apoſtolorum, cum magnum miraculum feciſſet apoſtolus in Lycaonia: ciues eiuſdẽ ciuitatis ſuæ prouinciæ prædicauerunt Deos deſcendiſſe ad homines, & crediderunt Barnabam eſſe Iouem, Paulum eſſe Mercurium, quia ipſe erat in ſermone promptiſsimus. Hoc credẽtes, attulerunt hoſtias, & uictimas, & uoluerũt offerre illis. Illi continuò non irriſerunt, ſed expauerunt, ueſtimenta ſua conſciderunt, & dixerunt eis, Fratres, quid facitis? & nos ſicut uos homines ſumus, homines paſsibiles: ſed annuntiamus uobis uerum Deum. Conuertimini ab his uanis. Videtis quomodo ſancti horruerunt coli ſe pro dijs? Item Beatus Ioannes Euangeliſta, qui ſcripſit Apocalypſim, inter illa mira, quæ ſibi oſtendebantur, ſtupet, expaueſcens quodam loco cecidit ad pedes angeli, à quo ſibi hæc omnia demonſtrabantur. Et illi ait angelus, cui nullus homo eſt comparandus: quid facis? Deum adora. Nam ego conſeruus tuus ſum, & fratrũ tuorum. Sequitur in fine. Ideo chariſsimi reuereamini martyres, laudate, amate, prædicate, honorate, Deum martyrum colite. Hęc ille. AVCT.

3 Hæc † eſt apoſtolica regula: hæc fidelium diſciplina, quanuis martyres ueneremur, honoremus, amemus: nõ tamen eos habemus pro dijs, neque colimus ſcilicet ſicut deos. Hoc intelligunt ſancti de cultu, quòd non coluntur, pro dijs, ſed pro Dei amicis, quia etiam res alias à Deo colimus ut terram ipſam colimus, ut ſuprà docuit Auguſtinus, ubi de cultu ſanctorum tractauimus. Sed non colimus eos pro dijs, ut Romani ſolebant, & Lycaonienſes iſti uolebãt: quorum item ruditate Witcleuiſtæ noſtri cæcantur. Hanc diſtinctionem colendi planè ſcribit lib. 20. contra Fauſtum, calumniæ eius ſatis faciens, quòd catholici memorias martyrum honorantes conuertunt ſe ad idola. AVGVST. Colimus, inquit, martyres eo cultu dilectionis, & ſocietatis, quo & in hac uita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro euangelica ueritate paſsionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tãtò deuotiùs, quantò ſecuriùs poſt in certa omnia ſuperata, quantò etiam fidentiore laude prædicamus iam in uita feliciore uictores, quam in iſta adhuc uſque pugnantes. At illo cultu, qui in græco Latria dicitur. latinè uno uerbo dici non poteſt, cùm ſit quædam propria diuinitati debita ſeruitus: nec colimus, nec colendum docemus, niſi unum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiã idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, uel cuiquàm martyri, uel cuiquàm ſanctæ animæ, uel cuiquã angelo. Et quiſquis in hunc errorem dilabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſiue ut corrigatur, ſiue ut caueatur. Ipſi enim ſancti, uel homines, uel angeli, exhiberi ſibi nolunt, quod uni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo, & in Barnaba, cùm * commoniti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonij, tãquam diis immolare uoluerunt. Conſciſsis enim ueſtimentis ſuis, confitentes, & perſuadentes ſe Deos non eſſe, iſta ſibi fieri uetuerunt: Apparuit & in angelis, ſicut in appocalypſi legimus, angelum ſe adorari prohibentem, ac dicẽtem adoratori ſuo, Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ſancti martyres colendi, & angeli colendi, ſed non cultu diuino: hoc tantùm intererat, quod & ſuprà dixi, ne Petrus ſe pateretur à Cornelio adorari, ſicut nec angelus à Ioanne, uel à Lycaonienſi paganitate Apoſtoli. Quid clamant hæretici? ſemper eis, reſponſum eſt, Cultu ſanctorum ſanctos colimus, non ut Deos: hoc Porphyrio, hoc Fauſto, hoc Witcleff continuè reſpondemus, hoc Vigilantio dicimus: & continuè repetunt, cuius ſolutionem ſurdi non audiunt: nempe Vigilantio contra blaſphemiam iſtam eius conſimili uerbo Auguſtini reſpondit HIERONY. Galliæ uernaculũ hoſtem ſuſtinent, & hominem moti capitis, & * Harpocratis uinculis alligandum, cernunt, ſedentem in eccleſia, & inter cętera uerba blaſphemiæ iſta quoque dicentem: Quid neceſſe eſt tanto honore, non ſolùm honorare, ſed etiam adorare illud, neſcio quid quod in modico uaſculo transferendo colis? Et rurſum in eodem * loco. Qui puluerem linteamine circundato, adorando oſcularis? Et in conſequentibus. Prope ritum gentilium uidemus ſub prætextu religionis introductum in eccleſiis, ſole adhuc fulgente, moles cereorum accendi. Et Vbicunque puluiſculum, neſcio quod in modico uaſculo, prætioſo linteamine circundato, oſculantes adorant. Magnum honorem præbent huiuſmodi homines beatiſſimis martyribus, quos putant de uiliſsimis cereolis illuſtrandos, quos agnus, qui in medio throni eſt, cum omni fulgore ſuæ maieſtatis illuſtrat. Quis enim ò inſanum caput aliquando martyres adorauit? Quis hominem putauit Deum? Nonne Paulus, & Barnabas, cùm à Lycaonibus Iuppiter, & Mercurius putarẽtur, & eis uellent hoſtias immolare, ſcinderunt

*Commoti. Act. 14.

Apoc. 19. & 22.

Act. 10.

Hier. To. 2 loco etiam ſuperius citato aduerſus Vigilantium non longe à principio.

*Hippocratis, ſed melior eſt hæc lectio ſiquis diligentius rem perpẽdat.

*libro.

Act. 14.

Apoca. 19. & 22.

Aug To. 6. cap. 21.

runt ueſtimenta ſua,& ſe homines dixerunt eſ
ſe? Non ꝙ meliores non eſſent, olim mortuis
hominibus Ioue, & Mercurio,ſed ne ſub genti
litatis errore eis honor Deo debitus deferretur
Quod & de Petro legimus,qui Cornelium ado
rare cupientem,manu ſubleuauit,& dixit,Surge,nam & ego homo ſum.Hæc ille. AVCTOR
Sic reſpondet Hieronymus argumento ueſtro
communi, cum magiſtro ueſtro Vigilantio im
properante fidelibus pia oſcula, & honores ad
corpora,& reliquias martyrum. Non adorant,
inquit.Et ſubdit exemplum,quòd non adorant 6
cultu diuino, qualiter Lycaones uolebant apoſtolos adoraſſe,& Cornelius ſanctum Petrum.
Et cauſam dicit planè,ne ſub gentilitatis errore,honor Deo debitus, eis deferretur. Non tamen ſuſtulit eis omnem honorem,quia tulit diuinum, alioquin non eſſent honorandi parentes,nec qui bene præſunt, duplici honore digni eſſent,ſecundùm Apoſtolum. Honorandi B
1. Tim. 5. ergo ſunt, ſed honore congruente ſanctis hominibus, non Deo,ſicut ſuprà dictum eſt. Et
4 †dicit honorandos ſanctos defunctos,non adorandos,libro de uera religione,in fine AVGVSTI. Non ſit nobis religio cultus hominum
Aug. To.1 ca.55. mortuorum:quia ſi piè uixerunt, non ſic habẽtur,ut tales quærant honores,ſed illum à nobis coli uolunt, quo illuminante, lætantur meriti ſui nos eſſe conſortes. Honorandi ergo ſunt propter imitationem,non adorandi propter religionem. Hæc ille. AVCT. Modificat ecce, qualiter adorandi ſunt. Non ſunt adorandi, inquit,propter religionem,quia ipſorum non eſt religio,ſed Dei ſolius,ſicut nec uota, nec ſacrificium,nec ſacerdotes.Gentiles autem hæc omnia hominibus ſuis mortuis ſicut diis præſtabant:ideò ſecernit eos in iſtis à fidelibus libro 22.de ciuitate Dei capi. 10. AVGVSTINVS. Adiiciunt ſe habere Deos ex hominibus mortuis,
Aug To.5 ſicut Herculè,ſicut Romulum, ſicut alios multos,quos in Deorum numerum receptos opinantur.Sed nobis martyres non ſunt dii, quia unum eundemque Deum ſcimus noſtrum, & martyrum. Et infrà. Denique illi talibus diis ſuis,& templa ædificauerunt, & ſtatuerunt aras,& ſacerdotes inſtituerunt, & ſacrificia fecerunt.Nos autem martyribus noſtris non templa, ſicut diis, ſed memoriam ſicut hominibus mortuis,quorum apud Deum uiuunt ſpiritus: fabricamus.Hæc ille.AVCT.Intantum autem in iſta ſtultiùs tumeſcebant idololatræ, ut de multis illorum illicitum eſſet & mortale crimẽ eos homines appellare.Sicut de Serapide,& Iſide,& de Api apud Aegyptios libro 28. de ciuitate ca.5.docet AVGVSTINVS. Factus eſt (in-
5 quit)Serapis† omnium maximus Deus Aegy- A ptiorum: nominis autem huius cur non Apis etiam poſt mortem,ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddit, quia enim Serapis. arca,in qua mortuus ponitur,* quam omnes *quod iam ſarcophagum uocant, σορὸν dicitur græcè,et ibi eum uenerari ſepultum cœperant,priuſquã templum ei eſſet extructum, uelut Soroſapis, uel Sorapis primò deinde una litera, ut fieri aſ ſolet,commutata,Serapis dictus eſt: & conſtitutum eſt de illo,ut quiſquis hominem eũ fuiſſe dixiſſet, capitalem pœnam penderet. Hæc
6 ille.AVCT.Hic † error erat gentilium ad tantum colere mortuos homines,ut deos exiſtimari permitterent, qui erant ab origine mortales. Hæc autem omnia inter ſacrilega damnat ſacra fides.Sed non ideò denegat eis omnia, quæ conceſſit gentilitas uenerationes putà fideliũ ædes pulchras,ſcrinia,capſas aut fabricas pretioſas:ſed nec negabimus ſepulturam, quia ſepelierunt ſuos idololatræ,ſed iſta non faciemus tam prætioſa eis ut diis, ſed ut hominibus facie mus & prætioſas eis fabricas ſtatuemus, ut ſanctis hominibus.Hæc enim uoluntas Dei in ſeruos ſuos,& amicos,quam item reuelare digna tus eſt,& aperire miraculis.Sicut de ſancto Vincentio in ſermone.36. tertiæ partis de eodem ſcribit AVGV.Magnum autem teſtimoniũ perhibet dominus teſtibus ſuis,cum ille,qui erexit cornua certantium,nec corpora deſerit defun- Aug. ctorum. Velut de huius ipſius beati Vincentii corpore præclariſſimm miraculum exhibuit:ut quod inimicus non apparere cupierat,fecerunt tamen,ut præſenti nutu proderetur, & religioſius humandum uenerandumque demonſtraretur,ut uictricis pietatis, & deuictæ impietatis in eo memoria perduraret.Verè prætioſa in cõ
C ſpectu domini mors ſanctorum eius quando Pſal. 115. nec terra carnis uita deſerente contemnitur,& inuiſibili anima de domo uiſibili deſcendente habitaculum ſeruitura domini cuſtoditur,& in gloria à ſeruis fidelibus honoratur. Hæc ille. AVCTOR. Tangit Auguſtinus hiſtoriam de paſſione Vincentii,ubi Datianus iuſſit corpus exanime ad mulam ingentem ligari, & in mare demergi.Quod cum feciſſent nautæ, ſuperfuit ſtatim aquis ſacrum corpus,&citiùs eis cum uelo & remis corpus cum mola remigauit ad litus.Quod ſtatim matrona quædam deuota complexa palmis,cum omni gaudio uenerabili tradidit.ſequitur.Sic igitur ait Auguſti. ꝙ in beati Vincentii corpore præclariſſimum miraculum Deus exhibuit,ut quod inimicus non apparere cupiebat,fecit Deus ne celaretur, & ampliùs proderetur,& religioſiùs humandum, uenerandumque demõſtraretur. Eſt igitur dei uoluntas,ut ſit uenerabilis ſepultura ſanctorũ,

quam

Digitized by Google

quam ipse miraculis promouit, cui item inuidunt Witcleuistæ cum impio Datiano, & cæteris hostibus sanctorum honori infestis. Nō autem hoc satisfecit latratibus Witcleff insaniētis, quòd sanctorum historias fideles legunt in codicibus, quos ipse clamet apocriphos, & à probabilitate alienos, multa falsa inserta eis, & hoc esse dicit legem Christi, postponere, & ista apocripha anteferre. Saltem uenerabilis Augu 1 stinus non dedignabatur historicum librū Vincentii, nec propter eum postponit legem Christi. Et quare Witcleff ipse consulit sectatores tantum ad uniuersalia & prædicamenta Aristotelis non fidelis, sed pagani? nunquid hoc est magis postponere legem Christi, quàm cernere historias seruorum Christi? Et super omnia quando docturus est homines non legant suis schedas, & codices, quibus non tantùm præter fidem, sed contra fidem, nec à probabili, sed pbato, nec tantùm multa, sed millia sunt eis inserta falsa, hæretica, & blasphema? Et ideò idem & omnino non aliud est legem Christi postpo B nere, & hæc mendosa, & turpia hæretica anteferre.

¶QVOD ORNARE VEL CONdere sepulchra pretiosa sanctis Dei mortuis, est à lege Dei pietas approbata, sed semper impiis, & hæreticis detestata. Capit. CXXXI.

SVMMA.

1 *Constantini impietas circa sanctorum miraculis coruscantium reliquias.*

2 *Sancti quòd ubique sint honorandi, & quomodo secundum ueritatem non possint deesse sepulchro, contra Witcleff.*

3 *Aedificare sepulchra pretiosa, quòd nō sit peccatum. & quos ornātes monumenta, & sepulchra C aedificantes redarguat Christus.*

IVndamenta sua exponant isti contēptores sepulchrorum pro sanctis. Fundamenta item sua ornatores eorum, ut quietari possit ibi uera pietas deuotorum. Re enim uera, quod isti garruli ponunt, sanctus Ioannes exponit Apoc. 11. fundans eorum insaniam in bestiam, quæ ascendit de abysso, faciens bellum aduersus duos testes Christi, duas oliuas, & duo candelabra, quos uincet, & occidet, & corpora eorum relinquet in plateis ciuitatis Sodomæ spiritualis. Ita ut uideant tribus, & linguæ, & gentes corpora eorum, nec sinant ea poni in monumentis. Ista A bestia est Antichristus, Et huius bestię mēbra quis dubitet tyrannos esse, persequutores sanctorum, qui martytum corpora incēderūt igni aut submerserunt aquis, ne eos ut Christi sanctos in terris colerent Christiani? de quibus erant & hæresiarchæ, & hæresum defensores, ueluti circa annum domini. 766. Constantinus Cæsar, de quo SIGISBERTVS. Constantinus *Sigisbertus* finsuper ægrè ferens gloriam sanctorum miraculis coruscantium, etiam lipsana eorum ubiq; *Constantinus impius.* iubet effodi, & iactari in profundum. Hæc ille. AVCT. Horum etiam erat Iulianus magnus apostata: de quo lib. 6. historiæ tripertitæ *Cassiodo.* cap. 31. Casiodorus. Cum Iulianus apud Pythium Daphneum peteret responsa de Parthici belli uictoria, & ille in ciuitate corpus Babyle martyris accusasset, iussit corpus auferri. Ob quam rem cùm Christiani festiuitatem deducto psallentes agerent, & ob indignationē principis quidam Theodorus iuuēculus multa passionum tormenta pertulisset, hoc gesto fallax dæmon martyris quidem gloriam auxit, suum uerò mendacium clarius enudauit. Fulmen nā que cœlitus missum, omne templum accendit, ipsumque Pythii Apollinis simulacrum redegit in puluerem. Hæc ille. AVCT. Ecce hi sunt apud quos putēt sanctorum cadauera, ideo nec monumentis recondunt, nec recondita tolerāt ad ornatum. Iungantur patribus suis Witcleff, dicens libro 2. de sermone domini in monte, capit. 17. Quid rogo ualet ornare sepulchra hominum mortuorum: & in ista hypocrisi laborare? Nam nec animæ, nec corpora sunt nunc in istis sepulchris, quæ incolunt, collocata, & tamen ex fide patet, q̄ Christus est essentialiter in qualibet creatura, & uirtualiter secundum humanitatem per omnem partem ecclesiæ militantis: quare ergo non honoramus istud caput ecclesiæ, & hypocrisim sepulchrorum dimittimus? Hæc Vvitcleff. AVCTOR. Communis est hęc argutia Witcleff idem semper canentis cum culo: sed scripturarum fundamenta expectaui; quotiens dixi tam cæcum esse istum, ut non pmittat iuxta legem Dei quemquam honorare parentes, ne dicatur ei, Christus est essentialiter in qualibet creatura, quare ergo non honoras illud caput ecclesiæ, dimissa hypocrisi honorandi parentes? Dicet. Sed honor est & laus Christi in honore parentis: uerum dicis. Et ipsa ueritas ait. Laudate dominum in sanctis eius *Psal. 150* puerorum istæ sunt nugæ, sed rationem primā attende, nec animæ, nec corpora sunt nunc istis sepulchris, quæ incolunt, collata. Quid putas istum mouet, quod fides quotidie nobis canit: Corpora sanctorum in pace sepulta sunt *Eccle. 44.* & uiuent nomina eorum in æternum? Vt sinemi

nomina uiuant, colantur saltem sanctorum me- A runt, festiuis stolis ad suas accedunt custodias, moriæ. Aut si sanctorũ cineribus nihil credat, quid dicet, ubi Deus sanctorum corpora iam mille annorum cursibus in corrupta seruauit? Hoc certè Deo agentè fit, ut mendax obiectũ Witcleff confusione graui dignam pateretur instantiam. Sed hoc erat argumentum Fausti Manichæi lib. 20. contra Faustum concludentis ideo umbras circa tumulos uolitare, quod gentium dicit stultitia. Et Lucanus ait, umbraque erraret Crassus inulta. Superat autem in hac calumnia suum magistrum Vigilantium, qui hoc tantùm arguebat de sepultorum spiritibus. Respondet tamen ei libro contra Vigilantiũ. HIERONY. Mortuum suspicaris, & ideo blasphemas. Lege euangelium Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob non est, Deus mortuorum, sed uiuorum. Si ergo uiuunt, honesto iuxta te carcere non clauduntur. Ais enim, Vel in sinu Abrahæ, uel in loco refrigerij, uel subter aram B Dei animas apostolorum & martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, aut ubi uoluerint, ad esse præsentes. Senatoriæ uidelicet dignitatis sunt, & non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera, honestaque custodia, infortunatorum insulis, & in campis Elisiis recludũtur. Tu ergo Deo leges pones? tu apostolis uincula iniicies, ut usque ad diem indicii teneantur custodia, nec sint cum domino suo: de quibus scriptum est. Sequuntur agnum quocunque ierit? Si agnus ubique est, ergo & ii, qui cum agno sunt, ubique sunt credendi. Et cum diabolus, & dæmones toto uagentur orbe, & celeritate nimia ubique præsentes sint martyres, post effusionem sanguinis sui arca operientur, inclusi, & inde exire non poterunt? Hæc ille. AVCTOR. Vbi ab ore magistri tui argutiam rapuisti: quare non timuisti responsa Hieronymi? qua lege à memoria sua sanctum excludis? qua fronte securare non potes, quòd animæ sanctorum in suis sepulchris, quibus coluntur, præsentes sint? C Hoc asseris firmiter, quod probare non potes: quia nec illò excludis diabolum, dicens miracula ibi facta illusiones eius esse tantam libertatẽ illi donas ut noceat, quantum sanctis aufers, ut prosint fidelibus. Sed Hieronymus dicit, quòd si agnus ubique est, tam secundùm deitatem essentialiter, quàm secundùm humanitatem uirtualiter, ut tu pridem assumpseras, directè tibi concluditur, quòd hi, qui cum agno sunt, ubiq; credendi sunt. Ergo † & ubique honorandi, ita saltem, ut secundùm ueritatem non possint deesse sepulchro. Et pone ita esse: angeli descenderunt ad sepulchrum domini uisitandũ, postquàm Christus surrexisset, & ibi corpus, & animam assumpsisset. Illuc gratulanter accur-

sacras uestes cũ omni ueneratione reuoluunt: si fideles peregrinos instruunt consolantes, hostes terrent, lapidem deponunt ad ingressum sanctorum. Cur igitur & si sancti corpus, id est, loco sepulturæ, non adorent, & supplicent dominum peccatores, tàm ubi festiuè spiritus obsequuntur angelici? Cur ibi dedignatis humiliter poscere gratiam, ubi angeli deuotum famulatum impendunt? Hæ sunt à scripturis rationes acceptæ, nõ vt argutiæ Witcleff puteis hæreticorum exhaustæ. Sed addit his Witcleff. capitu. 16. secundi libri de sermone domini in monte. Non sine causa noluit Christus seipsum, matrem suam, baptistã, & cæteros charos apostolos in sepulchris talibus adorari, non dubium affectus uiantium in talibus adorationibus sunt subuersi, Hæc Witcleff. AVCTOR. Nullum nisi captiuum hæreticũ potest necessitare hæc ratio. Scio quòd non sine causa noluit Christus seipsum, matrẽ suam, baptistam, adde item alium Ioannem euãgelistam in sepulchris talibus incinerari. Quid ergo, nunquid ideo affectus uiantium ad omnes incineratos sunt subuersi? Sed tentas ecclesiasticos, ut talium sepulchrorum uiris sanctis fundamenta probemus. Miror cur sic mẽtiris planè, & nullo rubore suffunderis. Nunquid inuitè Christus ponitur in sepulchro? Aut item mater eius, & baptista sepulti non sunt? Quòd si dicas, nunquid Christus pretiosa prophetarum sepulchra diebus suis facta cognouit, & factores eorum non propter factam fabricam, sed propter neglectam uitam redarguit? Væh uobis scribæ, & pharisæi, inquiens, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Matthæi. 23. Legas expositionem patrum, & ubi uideris aliquem sentire, quòd Christus redarguit sanctorum affectus, quia sic ornabant monumenta iustorum, semel enarra. Sed quia sectabantur uitam persecutorum, & operabantur sepulchra iustorum, ideo increpat, & pro diuaricatione affectus ab opere appellat hypocritas. Vnde super eundem locum Lucæ sexto. capitulo septimo. AMBROSIVS. Et enim propheticorum ædificatione tumulorum sceleris eos, qui occiderant, arguebant, & similium æmulatione factorum se esse quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes. Non igitur ædificatio, sed æmulatio loco criminis æstimatur. Hæc ille. AVCTOR. Ergo ædificare illa sepulchra pretiosa non erat peccatum, non, inquit, ædificatio,

Aug. To. 6.

Hiero. To. 2 lib. qui incipit multa in orbe. & non lege à principio.

Matth. 22. Marc. 12.

Apoc. 14.

Ambr.

2

ædificatio,sed æmulatio loco criminis æstimatur.Item quarto capitul.libri quarti super Lucam BEDA.Non monumenta prophetarum ornare,sed interfectores prophetarum imitari sceleris est.Hęc ille.AVCT.Sunt ergo inter fidelium præcipuos computandi,qui sanctorum tumulos fabricant,saltem si sic fabricant,q item eos sanctos imitentur,sicut perfecti. Igitur ex hoc loco scripturæ fundata sunt pretiosa sepulchra sanctorum,etiam sumptuose facta. Nam & HIERON.quem tu legeras, dicit ea sic facta in 4.libro commentarii super Matth.Ambitiosè,& magnificè ædificant memorias occisorum,quos à patribus suis ingulatos esse non negant.Hæc ille.AVC.Et super ipsum locū Matth.Rabanus.Simulabant quidem se ob fauorē uulgi captandum patrum suorum horrere perfidiam,memorias prophetarum,qui ab eis occisi sūt,magnificè ornādo,sed ī ipso opere testificātur, quantum paternæ nequitiæ consentiant, dominum,qui ab eisdem prophetis est prænuntiatus iniuriis agendo. Hæc ille. AVCTOR.

3 Ecce sepulchra illa,quæ isti ædificauerant, iustis & prophetis sumptuosa erant, & ornata, nec propter ea redarguit Christus, quod facta fuerant per eos, qui imitabantur *factores eorum.Multo ergo maiori ratione necesitatus esses ex fide ista laudare,quàm supra fidem, & ultra Christum ista contemnere.

Beda

Hier.To.9 ad 23.capi. Matth.

Rabanus

*interfectores.

¶QVOD CHRISTVS VOLVIT semetipsum,& beatissimam matrem suā, & sanct.Ioann.Baptistam in sepulchris congruis poni, & in eis à deuotis populis uenerabiliter adorari. Ca.CXXXII.

SVMMA.

1 *Sepulchri dominici ornatus describitur. & quomodo illuc multi fideles deuoti ad adorandum confluebant.*

2 *Sepulchrum Mariæ in medio uallis Iosaphat.*

3 *Sepulchrum Ioannis baptistæ, & quomodo ossa eius fuerunt cremata. & de crebro illuc fidelium concursu.*

VOd autem addis, Christum non in sepulchro huiusmodi adorari, sicut nec matrem eius,uel Baptistam.Ambiguum est, utrum noluerit sepulchrum adorari,an in sepulchro adorationē sui fieri:sed sufficit nobis,quòd utrobique mentiris.Sepulchrum eius sumptuosum erat, & amplum,quantum tunc temporis pretium exige-

Matth.25. arc. 15. l.23. 19

A bat pro uiro diuite,& nobili,qui administratione erat decurio,fabricatum,hoc euangelium ipsum testatur.Ornatum † autem eius libro ultimo super Marc.exponit BEDA. De monu- 1 mento domini ferunt, qui in nostra ætate de Hierosolymis uenere in Britanniam,q domus fuerit rotunda,de subiacente rupe excisa,tantæ altitudinis,ut intra consistens homo uix manu extenta culmen posset attingere: & finaliter. Color autem eiusdem monumenti ac loculi rubicundo,& albo dicitur esse permixtus. Hæc ille.AVC. Ampla ecce domus domini fuerat pro sepulchro res grandis & splendidi apparatus. Quas autem mulieres sanctas, quos item apostolos illuc peregrè uenire in cultum suum paratos,euangelistæ non tacent. Quot uerò sancti illuc adhuc inter frementes gentes ad eum adorandum accedant,quis ex omnibus terrarum finibus potest populos numerare. Sanctus Ambrosius Helenam Reginam? Sanctus B Hieronymus sanctam Paulam.Cæteriq; sancti sanctos & sanctas illuc Deo uocante ad eū in loco crucis & sepulchro adorandum iuisse mirantur,& scribunt. Quid igitur dicit iste, Christus noluit seipsum in sepulchro adorari, nec matrem suam?Et in sermone de assumptione eius ad Paulam,& Eustochium dicit HIE- 2 RO.Monstratur † sepulchrum eius cernentibus nobis,& usque ad præsens in uallis Iosaphat medio,quæ uallis est inter montem Sion, & montem Oliueti,quam & tu ò Paula oculis aspexisti:ubi in eius honore fabricata est eccle sia*muro lapideo tabulata,in qua sepulta fuisse (ut scire*potes) ab omnibus ibidē prædicatur. Sed nunc uacuum esse Mausoleum cernentibus ostenditur.Hæc ille.AVC.Ergo in fide maiorum & eorum maximè,qui ista potuerunt uidere,& sensibus experiri,beatissimæ matri suæ C uoluit Christus præparare sepulchrum & supra sepulchrum uenerandi tanti operis fabricā tàm pretiosam.Sed dum hæreticus,qui ad eius uenerationem ratione traheretur, non credit historiis, cæteri tamen Christiani fide & sanctorum ratione perrexerunt: quibus prædicto sermone aliquanto post,deuotas literas effundit HIERO.Legimus sæpe ad funera, & ad sepulturas quorunlibet sanctorum angelos aduenisse,& ad exequias eorum obsequia prestitisse:necnon & animas electorum usque ad cælos cum hymnis & laudibus detulisse. Vbi & utriusque sexus chori commemoratur frequenter auditi,& laudes ceciniſse interea : & quod perspicacius est, multò nonnunquam lumine eosdem resplenduisse,insuper & adhuc in carne uiuentes ibidem miri odoris fragrantiam diutius persensisse.Quod si ad recreandam spē & cor-

Beda *Sepulchri dominici ornatus.*

Hier.To.9 *serm.qui in cipit cogitis me.circa ipsum.*

Sepulchrū Mariæ.

**muro lapide.*

**potestis*

& corroborandam fidem interdum aſtantium Saluator noſter Chriſtus, ob merita ſuorũ amplius comprobanda talia ac tanta dignatus eſt exhibere per ſuos cœli miniſtros circa defunctos, quantò magis credẽdum eſt hodierna die militiam cœlorum cum ſuis agminibus feſtiuè obuiam aduenisſe genitrici Dei: eamque ingenti lumine circumfulſiſſe, & uſque ad thronum olim ſibi ante mundi conſtitutionem paratum, cum laudibus & canticis ſpiritualibus perduxiſſe? Hæc ille. AVCTOR. Quis ergo dubitet illuc gratia uenerandi Dei matrem non properaret, quò tot cœli ciues iuſſu Chriſti cõcurrunt, ad tot & tam magnifica obſequia cum celebri deuotione complenda? Et ſi ad recreandam fidem & ſpem roborandam aſtantium tanta mira dignatus eſt Chriſtus facere per cœleſtes angelos circa peccatores olim & iam iuſtos defunctos, quanto maiori fide & robuſtiori ſpe ipſa beneficia quærenda ſunt ad tumulum Dei matris? Et Baptiſtam, inquit, Chriſtus noluit in ſepulchro huiuſmodi adorari. De Baptiſta refert Euangeliſta Marcus, q̃ diſcipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius. Marc. 6. Si ibi non ſunt uenerati ſanctum Deo uiuentem in ſpiritum quem prius cœleſtem magiſtrum uenerati ſunt in carne: quis tibi dixit? Monumentum audis, nec potes reuerenter negare ſepulchrum. Vnde in expoſitione huius loci proſequitur BEDA. Ioſephus narrat, uinctũ Ioannem in caſtellum Macherunta adductum: ibiq̃ truncatum. Narrat eccleſiaſtica hiſtoria eum ſepultum in Sebaſte urbe Paleſtinæ, quæ quondam Samaria dicta eſt, ac tempore Iuliani principis inuidentes Chriſtianis, qui ſepulchrum eius pia ſollicitudine frequentabant, paganos inuaſiſſe monumentum, diſperſiſſe oſſa per cãpos, & rurſum collecta igne cremaſſe, ac denuò diſperſiſſe per agros, ac fuiſſe tunc temporis ibidem de Hieroſolymis monachos, qui mixti paganis oſſa legentibus maximam eorũ partem congreganerunt. & ad patrem. i. abbatẽ ſuum Philippum Hieroſoly. detulerunt. At ille miſit ea beato Athanaſio Alexandriæ epiſcopo ibi quòd ſeruata ſunt uſque ad tempora Theophili eiuſdem urbis epiſcopi, quando iubente Theodoſio principe, omnia gentium phana deſtructa ſunt, tunc expurgato à ſordibus templo ſerapis, ibidem illata & baſilicam pro ædicula Serapis in honorem ſancti Ioannis eſſe conſecratam. Lege 11. eccleſiaſticæ hiſtoriæ librum. Hæc ille. AVCTOR. Hic habes ſepulchrum ſancti Ioannis Baptiſtæ in Sebaſte, ubi à ſanctis populis fuit ipſe pia ſollicitudine frequentatus, habes & poſt malitiam inuidorum qui quia nolebant cum Chriſto colligere, malebant diſpergere oſſa ſancta induſtria quoq; ſanctorũ in baſilica conſecrata eiſdẽ uenerabiliter collocata. De hac ſepultura Ioannis prima, & uenerationefidelium, & miraculorum crebro concurſu in epitaphio ſanctæ Paulæ qualiter illuc peregrè uenit docet HIERO. Inde inquit, diuertens uidit 12. patriarcharum ſepulturas, & Sebaſtẽ. i. Samariam, quæ in honorem Auguſti ab Herode, græco ſerm. Auguſta eſt nominata. Ibi ſiti ſũt Heliſæus, & Abdias propheta, & quo maior inter natos mulierum non fuit Ioannes Baptiſta: ubi multis increbuerunt mirabilibus. Hier. Ta.

Nam quia cernebat dæmones uariis rugire cruciatibus & ante ſepulchra ſancta ululare homines luporum more, uocibus latrare canum, fremere leonum, ſibilare ſerpentium, mugire taurorum: alios rotare caput & poſt tergum uertice tangere: ſuſpenſiſq̃ pede fœminis ueſtes defluere in faciem. Miſerebatur omnium & p̃ ſingulis effuſis lachrymis Chriſti clementiam deprecabatur. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ante ſancta ſepulchra dæmones tui ſingulis cruciatibus rugiunt, nec uacat eis ut illudant fidelibus. Iam audiant Witcleuiſtæ, ut euidenter ſciant magiſtrum ſuum de capite proprio contra miracula ſanctorum larga feciſſe mendacia: quando ca. 6. ad argumenta Stroodæ dicit, Chriſtus noluit corpus ſuum iacens in ſepulchro corpus ſuę martyris: corpus Ioannis baptiſtæ, & corpora cæterorum ſanctorum, quos fides eccleſiæ dictat in beatitudine triumphare, talibus miraculis ſenſibilibus coruſcare. Hæc ille. AVC. Mentiris, inquit Hiero. quia in Sebaſte, ubi ſepultus eſt ſanctus Ioannes ſepulchrum eius inter cætera multis increbuit mirabilibus. Et inter tot ſanitatum gratias, quot iã audiſti morbos de diabolicis illuſionibus in cõſpectu ſanctorũ corporũ nullã mentionẽ fecit Hiero. Sed hæreticus es, & tali ſpiritu obſeſſus: de quo frequenter loqueris. Idcirco fidem minuere ſtudes, quam, ut Hiero. ſuprà dixit, Chriſtus ſatagit roborare frequentando miracula circa defunctos.

Bede

Sepulchrũ Ioan. Baptiſtæ & eius oſſa cremata.

DE

Digitized by Google

¶DE PEREGRINATIONE ad sanctos, aut sancta loca.

Titu. XV.

¶DE DEVOTA PEREgrinatione fidelium ad templum domini olim probata, sicut modò ad loca sacra natiuitatis, & crucis, & incunabula saluatoris. Cap. CXXXIII.

SVMMA.

1 *Peregrinari quid sit.*
2 *Iesus quomodo fuerit peregrinus.*
3 *Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum quomodo uenerit peregrè adorare in Hierusalem.*
4 *Pastores, & Magi quòd peregrè primi uenerint adorare saluatorem.*
5 *Christus ꝙ à fœminis in sepulchro sæpe fuerit peregrè uisitatus, contra Witcleff.*
6 *Christus quòd uoluerit in sepulchro adorari, contra Witcleff ostenditur.*
7 *Maria sepulchrum domini, & cætera loca sancta uisitauit, & Ascensionis uestigia.*
8 *Helenæ præpropera uisitatio loci salutaris laudatur.*
9 *Vestigia pedum Christi quomodo ab apostolis adorata. Et quid de eis dicat Sulpitius.*

OLVX quanta uenit in mundum, & dilexerunt homines Witcleuistæ magis tenebras quàm lucem: quia nec corusca loca sancta passionis, crucis, sepulturæ, prædicationis, conuersationisque eius à piis fidelibus uisitanda permittunt. Dicunt enim, ꝙ Christus noluit seipsum in sepulchris talibus adorari. Hoc à magistro suo suscepto addunt audacter peregrinos nostros esse idololatras infideles: cum tamen peregrinari
1 † in nostro proposito nil aliud sit quàm ire de manso, seu domicilio suo quemquam longiùs, ut acutiori deuotione Deum adoret. Quod qui contingit aliquando ex memoria loci, uel sancti, uel signi ostensi Dei intus, ideo diuinæ legis est instinctus. Hoc modo peregrinari Deus instituit Israeliticam plebem ter in anno ad domũ dñi in Hierusalem, dicens: Tribus uicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu domini Dei tui in loco, quem elege-

Io. 3.

A rit: in solennitate azymorum: & in solennitate hebdomadarum: & in solennitate tabernaculorum. Deutero. 16. Additur autem & honor tributi debiti ab eis Deo: Non apparebit ante dominum uacuus, sed offeret unusquisque secundum quod habuerit iuxta benedictionem domini Dei sui, quam dederit ei. Informantur igitur peregrini limitati ad locum, ad tempus, & fructum oblationis, sine quo non est proprie pere
2 grinus. Iuxta † hanc regulam legis Dei ascendit Iesus cum parentibus suis ad diem festum paschæ. Luc. 2. Vbi item in commentario BEDA. Euangelista dominum post natiuitatem continuo cum hostia transfert ad templum. Eundem illo singulis annis cum parentibus ducit, & duodennem in templo doctorum choris inserit. Hæc ille. AVCTOR. Hic noto, quòd singulis annis peregrinabatur ad templum Iesus cum suis parentibus, & ad diem festum sce
B nophegiæ item ascendit. Nec ualet dici hoc fuisse cæremoniam Iudęorum non profuturam ecclesiæ: cum magis perfici debuit in ecclesia gentium, quod tunc in populo cœperat Iudæorum dicente propheta. Et omnes qui reliqui fuerint de uniuersis gentibus, quæ uenerũt, contra Hierusalem, ascendẽt ab anno in annum, ut adorẽt regem dominum exercituum, & celebrent festiuitatem tabernaculorum: & erit, qui non ascenderit de familiis terræ ad Hierusalem ut adoret dominum regem exercituum, non erit sup eos imber: Zachariæ ultimo. Secundum quam prophetiam Gentiles quidam ascenderãt citò post suscitationem Lazari, ut adorarent in die festo.
3 Ioan. 12. Et † uir æthiops Eunuchus Candacis reginæ æhtiopum uenit adorare in Hierusalẽ. Act. 8. Iustus in hoc facto, & ideo iustitiæ præmium sumens fidem à domino. Vnde in expositione huius loci Actu. BEDA. Pro uirtute, &
C integritate mentis uir appellatur non immeritò, qui tantum studium in scripturis habebat, ut eas etiam in uia legere non cessaret, tantumque amoris in religione gerebat, ut aula regia derelicta, in ultimis mundi partibus ueniret ad templum domini: unde iusta mercede dum quęrit interpretem lectionis, Christum, quem quærebat, inuenit. Plusq;, ut Hieronymus ait, in deserto fontem ecclesiæ, quàm in aurato synagogæ templo reperit. Hæc ille. AVCT. Loco ergo non mutato peregrinatio est translata sacerdotio. Inde omnes familiæ gentium, quas prophetauit Zacharias, ut secundum literam peregre uenirent adorare Christum ad Caluariæ locum, ad sepulchrum, ad montem ascensionis, ad pręsepe
4 natiuitatis, quorum † erant primitię peregrè uenientes pastores ad saluatoris exortum: & tres magi uenientes peregrè adorare regem Iu-

Iesus peregrinus. *Beda.* *Io. 7.* *Beda*

dæorũ à solis exorto: uelut docet in 2. parte ser-
Aug. To.8 mo. sermo. 30. AVGVSTINVS. In his terris de longinquo isti peregrini puerum istum nondũ uerba promentem adorauerunt, ubi ciues illi in uenem miracula faciẽtem crucifixerunt. Isti in membris paruis *dominum agnouerunt, illi in factis magnis, nec tanquã homini pepercerũt. Et bene post. Manifestatus est. n. in ipsis cunabulis infantię suæ iis, qui propè, & iis, qui lõgè erant Iudæis in pastorum propinquitate, Gentibus in Magorum lõginquitate. Hæc ille AVCTOR. Hos euangelicos peregrinos culpet Witcleff, si audeat, q̃ Herodes impius non audebat. Isti de longinquo peregrini puerũ istum adorauerunt, ait Augustinus, & isti de primis. Sed properas audire de ultimis, de his, qui eum in sepulchro peregrè uisitarunt, quia dixeras iã suprà, Christus noluit seipsum in sepulchris talibus adorari. Nõ aduertis forsan, quid dicas
5 Christus † semel, & unico sepulchro, sepultus, non ampliùs altero sepelitur, & quotiens à fœminis ibi peregrè uisitatur: Euangelista enim dicit, quòd uespere sabbati, quę lucescit in prima sabbati, uenit Maria Magdalene, & altera Maria uidere sepulchrum. Et his angelus ait. Iesum, qui crucifixus est, quæritis. Surrexit, nõ est hic: ecce locus, ubi posuerunt eum. Iesum ergo quærebant, quem in sepulchro totiens uisitabant. Vnde in commentario super illud Matth. 28. HIERON. Quòd diuersa sunt tempora istarum mulierum in euangeliis, non mendacii signum est, ut impii obiiciunt, sed sedulæ uisitationis officium, dum crebro adeunt, & recedunt: & non patiuntur a sepulchro domini diu abesse longius. Hæc ille. AVCTOR. Crebro igitur a mulieribus istis, domini uisitatur sepulchrum: crebroque repetitur. Quòd si pro adoratione contendas Christi in suo sepulchro, ut non litigemus amplius, angeli illius, qui custos sepulchri dñici factus, custodes ad mortem exterruit, tibi seruitutem oppono, si latriã domino suo hoc custodiendo non fecit. Vnde in prædicto loco Matt. citò post scribit HIERON. In præsenti loco quanquam homo sit, q
Hie. ibidem crucifixus est, qui sepultus, qui clausus tumulo quem lapis oppositus cohibet, tamen quæ foris aguntur, ostendunt filium Dei. Sol fugiens tenebræ ingruentes, terra commota, uelũ scissum, dirupta saxa, mortui suscitati, angelorũ ministeria, qui & natiuitatis eus probãt insignia. Nunc quoq; angelus uenit custos sepulchri dominici, & in uestitu candido signat gloriã triũphantis. Hæc ille. AVCTOR. Ecce angelica seruitus ad sepulchrũ fit filio Dei, quæ minor esse non põt, quam latria. Qũo ergo non adorat in sepulchro, cui in sepulchro sicut filio Dei & hoA minis debitum facit obsequium? Nec ipse solus, sed & qui intus sedere secundũ Ioannem, unus ad caput, & alter ad pedes. Aut si plures ibi uisi fuerint relatu sanctarum fœminarum, quæ dicunt se uisionem angelorũ uidisse, imò multa millia, quæ uisa non fuerant, sed circa sepulchrũ intra sepulchrum, aut ante sepulchrum sepultũ adorabant Deum, & omni cultu dignissimo uenerantur & hominem resurgentem: circa cuius sepulchrum, quamuis uacuum, iuges parant excubias, & benignè refouent, ostendentes sanctas reliquias, & lęta nuntia referentes, pieque tractantes beneuolos peregrinos, pp hæc. n. angelorũ submissæ seruitutis obsequia psalmista prædixit, quod habet apostolus: Et adorent eũ omnes angeli Dei. super quod Hebræ. primo REMIG. Tale est, ac si diceret, omnes angeli mei, & illius, quia per ipsum facti sunt. Tunc adorauerunt eum quando natiuitatem illius annuntiauerunt: & quando illo esuriente accesserunt, & ministrauerunt ei. Siue quando sepulchrum eius custodierunt. Hæc ille. AVCTOR. Ergo conuinceris ò Witcleff quòd teste Dauid
6 & apostolo Christus † in sepulchro uoluit adorari, & ab angelis adorari. Iungamus his Nicodemum, qui uenit cum tanta mistura myrrhæ, & aloes, quasi librarum centum. Et Ioseph ab Arimathia prænobilem, qui tanto cultu ditabant Christum uenerabili sepultura. Non putas, ab istis uoluit Christus in sepulchro taliter adorari? Non inquis quia ei non obsequebantur ut Deo, sed ut homini mortuo. Et tantò hoc fortius est pro nobis, qui ipsos hoc opere commendatos sanctis cultum faciendo iacentibus in sepulchris laudabiliter imitamur. Sic & in sermone. 22. secundæ partis AVGVSTI. De Iesu Nazareno, qui fuit uir propheta magnus. Iam non dominus, sed propheta, hoc enim eum putabant, cum mortuus esset, adC huc honorabant quasi prophetam. Nondum agnoscebant Deum non solum prophetarum, sed & angelorum. Hæc ille. AVCTOR. Honorabant, audacter assero, tanquàm sanctum Dei iacentem in sepulchro, & quem nisi Christum? Iam ne recolis te olim dixisse Christum esse trium naturarum, habereque quam libet sigillatim? Caro ergo Christi in sepulchro erat: Christus in carne sua in sepulchro, qui fuit adorandus ubique. Vbi inueneristi tu prohibuisse Christum, ne quis eum adorares, in sepulchro, quando omnes discipuli arguuntur hactenus de triduana perfidia, quia eum non Deum & hominem crediderunt, & ideo nec sicut Deum, sed prophetam mortuum coluerunt? Tu autem à Deo nolitum præsumptuosè usurpas, quod ipsi ingrati Deo,

& in

Lu. 24. Io. 20. Ps. 96. Remigius. Matt. 28. Io. 19.

& inereduli omiſerunt. Qui autem ad Chriſtum adorandum uenerunt, ſiue tanquàm ſancto, ſiue Deo præbentes obſequium, ſiue diſcipuli, ſiue fœminæ, quia ad deuotionem ſuam acuendam uenerunt in Deum, cuius intuitu hoc fecerunt, pii peregrini fuerunt. Hieronymus ſanctus pia ratione confidit matrem domini ſepulchrum filii ſui, uiſitaſſe frequenter poſt aſcenſionem eius, imò inhabitaſſe morosè, & cætera paſſionis loca, quibus propinquum eſt perambulaſſe quotidie, in ſermone aſſumptionis eiuſdem ad Paulam. HIERONYMVS. 7 Chriſtus † in omnibus eſt amandus ex toto corde, & ex tota anima, atque tota uirtute quærendus: maximè tamen ab ea ardentius, cuius & dominus erat, & filius. Fortaſsis ergo præ nimio amore in loco, quo ſepultus dicitur, interdum habitaſſe eam credimus, quatenus piis paſceretur internus amor obtutibus: ſic nanque locus medius eſt hinc inde conſtitutus, ut adire poſſet aſcenſionis eius ueſtigia, & locum ſepulturæ, ac reſurrectionis, ſeu omnia, in quibus paſſus eſt, loca inuiſere. Non quo iam uiuentem quæreret cum mortuis, ſed ut ſuis ſolaretur aſpectibus. Hoc quippe habet impatiens amor, ut quæ deſiderat, inuenire ſe credat. Ignorat ſi quidem iudicium, multotiens ratione caret, modum neſcit. Nec aliud cogitare, quàm quod diligit, poteſt. Amor non accipit de impoſsibilitate ſolatium, neque ex difficultate remedium. Quæ licet beata uirgo quanuis iam in ſpiritu eſſet, tamen dum in carne eſſet, carneis mouebatur ſenſibus, & ideò quam ſæpe locorum recreabatur uiſitationibus, & quem genuerat, mentis cū plectebatur amplexibus. Hæc ille. AVCT. Qđ dicit dubitantis more, Fortaſſe beata uirgo locū inhabitauit, quo ſepultus eſt Chriſtus, argumentum facit fidelibus non hoc eſſe illicitum, nec contra hoc, quod uoluit Chriſtus, non, ſcilicet illicitum eſſe eum in talibus uiſitari ſepulchris. Nā quis hoc credat de uirgine, quòd peccabiliter filium dominum irritaret? Sed & Hieronymus arguere hoc incipit à debito amoris, per quem ex tota anima, & ex tota uirtute quærendus. Tamen erat ab ea, cuius Dominus erat & filius, quærendus in ſepulchro, quærendus in oliueto, quærendus in caluario loco. Tandem concludit firmiter, quòd ſæpe locorum iſtorum recreabatur uiſitationibus, complectens eum, quem genuit, mentis amplexibus. Et in laude Helenæ matris principis Conſtantini libro de 8 obitu Theodoſii AMBRO. Magna † fœmina, quę multo amplius inuenit quod imperatori cō ferret, quàm ab imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani ceſſerat, feſtinauit Hieroſolymam, & ſcrutata eſt locum paſsionis dominicæ. Et infrà. Venit ergo Helena, cœpit reuiſere loca ſancta. Infundit ei ſpiritus, ut lignum crucis requireret: Acceſſit ad golgotham, & ait. Ecce locus pugnæ, ubi eſt uictoria? Hæc ille. AVCTOR. Laudet quantum ſentio perproperam uiſitationem loci ſalutaris in fœmina, & ideo ſtipendium pietatis accepit, uiſitationem ſancti ſpiritus, ut quęſitę crucis inuentrix fieret, quæ & crucifixum reperit, quem quæſiuit. Quid pigritor in paucis ſanctæ terræ peregrinis, cum dicere poſſem ab omnium regnorum fideliū incolis de cætero poſt aſcenſionem Chriſti illuc per annos & menſes perexamina populorum fluxiſſe fideles? Vnde libro de obitu ſanctæ Paulæ de ea ait HIERONYMVS. Quam Romæ habitātem nullus extra Romam nouerat: latentem in Bethleem, & Barbara, & Romana terra miratur: cuius enim gentis homines ad loca ſancta non ueniūt? Hæc ille. AVCTOR. Quaſi dicat, rariſsimę. Vt ad ſatis impleretur prędictum iam Zacharię prę ſagium: Reliqui de uniuerſis gentibus aſcendent ab anno in annum ut adorent regem dominū exercituum in Hieruſalem. Exponit cauſam in epiſtola ad Deſiderium presbyterum, quę incipit: Lecto ſermone. HIERO. Hortor, & precor nos per domini charitatem, ut nobis ueſtros tri buatis aſpectus, & per occaſionem ſanctorum locorum tanto dicetis munere. Certè ſi conſortia noſtra diſplicuerint, adoraſſe ubi ſteterunt domini pedes, fidei eſt, & quaſi recentia natiuitatis & crucis uidiſſe ueſtigia. Hæc ille. AVCT. Vbi nunc eſt blaſphemia Witcleff arguentis in docti, Deum ubique eſſe, nec alicui loco ſancto, uel tumulo ſuam potentiam alligaſſe? Iam uerum eſt: ſed linguam tuam maledicam utinā alligaſſet. Niſi enim emineat locus loco per gratiā, cur pars fidei eſt adoraſſe ubi ſteterunt pedes domini, & recentia dominicæ crucis uidiſſe ueſtigia? Hoc † ad literam implebant apoſtoli 9 Chriſto iam aſcendente in cœlum, dicente Luca: factum eſt dum benediceret illis, receſsit ab eis, & ferebatur in cœlum: & ipſi adorantes, regreſsi ſunt in Hieruſalem, & erant ſemper in tē plo laudantes, & benedicentes Deum. Lucæ ultimo. In quem locum BEDA. Aſcendente in cœlum domino, diſcipuli adorantes in loco ubi ſteterunt pedes eius, confeſtim Hieroſolimam redeunt: quia ibi promiſſum patris, quod audiuere per os domini, ſunt expectare præcepti. Hæc ille. AVCTOR. Attende, quòd adorabant non tantum in loco ubi ſteterunt pedes eius, ſed ubi nouiſsimè ſteterunt ad aliquam gratiæ prærogatiuam ex ipſo pedum ueſtigio ultimo, quod aſcendens ibi reliquit, peculiariter promerendam. Et adorabant habitu corporis compe-

Hier. To. 4 loca ſepulchri Domini, & cætera loca eā uiſitauit

Hier. To. 3

Pſal. 131.

Luc. 24.

Beda.

Ambro.

tenti, capite illuc depresso, & toto corpore consternato, iugibus putemus osculis sacra eos refouisse uestigia. Iuxta quod prophetauit Esaias. Locum pedum meorum glorificabo, & ueniēt ad te curui filii eorum qui humiliauerunt te, & adorabunt uestigia pedum tuorum. Esaiæ. 60. Iam exponit propheta prophetam, scilicet quid in mente Dauid conceperit, dicens, introeūtes adorare in locum ubi steterunt pedes eius. & Beda, ubi nouissimè steterunt, hic autem dicit eos adoraturos non Deum tantùm in loco pedum, sed ipsa planè uestigia, quibus marmora locum dabant, & formam, nunquàm æquari poterant reliquo pauimento: nunquàm calcantium damna sentire, prout sanctum patrem Sulpitium sic dicentem recitat in hoc libro expositionis Actuum apostolorum SVLPITIVS. Illud autem mirum est, quod locus ille, in quo postremùm perstiterunt diuina uestigia, cùm in cœlum dominus nube sublatus est, continuari pauimento cum reliqua stratorum parte non potuit. Siquidem quæcunque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, excussis in ora apponentium marmoribus: quoniam & calcati à Deo pulueris adeò perenne documentū est, ut uestigia impressa cernantur. Et cùm quotidie confluentium fides ad dominum calcata diripiat, damnum tamen area non sentit. Et eandem adhuc sui speciem uelut impressis signa uestigiis terra custodit. Hactenus Sulpitius. AVCTOR. Huius sanctæ ergo peregrinationis, & sanctæ adorationis ad uestigiorum diuinorum reliquias formam fidelibus primò dabant, quam consecutæ sunt sancta Christi puerpera, sanctæ alię fœminæ, & fideles deinceps in tempore sancti Sulpitii. Et ille. adeo, inquit, perenne documentum est, ut uestigia impressa cernantur. Et cùm quotidiè confluentium fides ad dominum calcata diripiat, damnum tamen area nō sentit. Vnde ammonetur Hieronymus hortari, & precari deuotos sancta loca crucis & sepulturæ per uisitationem appetere, dicente iam illa fide, quam tetigit, Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. in psal. Præteriri item non dēt ad sepulchrū christi sanctę peregrinationis exēplum ꝙ Theodosius imperator mitissimus reliquit fidelibus. De quo li. 12. historiæ tripertitę c. 15. CASSIOD. Theodosius imperator pro beneficiis à Deo sibi collatis gratias referebat pluribus honoribus Christo uota sua compensans coniugemque suam Eustochium ad Hierosolymam destinauit. hoc enim & ipsa uotum habuit, si filiam uideret nuptam, quæ tam Hierosolymis ecclesias constitutas, quàm per singulas ciuitates positas honorauit, & cum pergeret, & cum denuò remearet. Hæc ille. AVCTOR. Dignus à beato Ambrosio inter sanctos computari post obitum, sic compensare decreuit sanctæ coniugis suæ, & peregrinatione, & uoto beneficium multiplex à Deo sibi collatum. Quo tempore Arianæ & Eunomianæ fęces de calice, quem sectatoribus reliquerunt, contra peregrinationes ad sancta loca exinanitæ non erant. Ad idem quoque instigat Rusticum pœnitentem, maximè ut satisfaciat uoto suo loca sancta uisitare cum coniuge, Epistola ad eundem HIERONY. Narrauit mihi uxor quondam tua, nunc soror atque conserua, ꝙ iuxta præceptum apostoli ex consensu abstinueritis uos ab opere nuptiarū, ut uacaretis orationi. Et infrà. Cunq; uos rabies barbarorum, & imminens captiuitas separaret, sub iurisiurādi testificatione pollicitum, ut ad sancta transeuntem loca, uel statim, uel postea sequereris, & seruares animam tuam, quam uisus fueras negligentia perdidisse. Redde igitur, quod præsente domino spopondisti. Incerta est uita mortaliū, ne ante rapiaris, quàm tuam impleas sponsionem. Imitare eam, quam docere debueras. Et sequitur pòst. Tu uagaris in patria, imò nō in patria, quia patriā perdidisti. Ista pro te in locis uenerabilibus resurrectionis, & crucis, & cunabulorum domini nostri saluatoris, in quibus paruulus uagiit, tui nominis recordatur, teq; ad se orationibus trahit: ut si non tuo merito, saltem huius salueris fide. Hæc ille. AVCTOR. Prouocat ecce uisitare peregrè sancta loca. Sed ualde noto, ꝙ eū monet ex uoto, ne antè rapiatur, quàm impleat sponsionem. Tale autē uotum Witcleff committit dispensationi propriæ eius qui uouit. Hieronymus autem cauere iubet periculum.

Vestigia pedū Christi.

Sulpitius

Hier. To. 1 epistola quæ incipit, quid ignotus etc. circa finē.

¶QVOD RELIGIOSA SIT PEregrinatio deuotorum fidelium ad sanctorum tumulos perornatos. Cap. CXXXIIII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui dicit sepulchra, & tumulos perornatos, esse tripliciter illusionis obiecta, & sic religiosa peregrinatione non uisitanda, confutatur.*

2 *Sepulchra mortuorum quomodo dicuntur uel memoriæ, uel monumenta, & quare. & quomodo has sanctorum memorias deprauat Witcleff.*

3 *Paula laudatur à Hieronymo sancto de ipsius peregrinatione assidua ad sanctorum memorias.*

4 *Romanorū fides, quā præcipuè monstrabant circa*

ea uisitationem sepulchrorum martyrum. &c. laudatur.

5 *Romam peregrè proficisci, laudat.*

6 *Cassiodorus quomodo ex fide Romanorum, quam prædicauit Paulus, didicit trahere populos ad sanctorum corpora uisitanda.*

7 *Ambrosius quid de se dicat, cùm martyres uisitaret.*

8 *Institutum Gangrensis Concilij in fauorem sanctæ peregrinationis ad sanctorum corpora, & reliquias martyrum.*

CErtat Witcleff cõtra sanctos in tumulis ca. 21. tertij libri de sermone domini. Habent, inquit, isti hypocritæ tria genera rerum, quibus illudunt populos: sicut sepulchra mortuorum sunt tripliciter illusionis obiecta: lapides enim in forma & figura politi, sunt obiectum primum, aurum & argentum commassata super exteriora suprema istorum lapidum sunt secũdum: Et lapides pretiosi, ac alia iocalia super superiora illius sepulchri pendentia sunt tertium illusiuum: ut patet de sepulchris nouiter canonizatorum à Romana ecclesia. Hæc ille. AVCTOR. Cuncta †peruertit pessimus iste iudex, pestifer arbiter mentium deuotarum: honores hominũ ad sanctos, illusiones appellat: & honorifica signa astruit illusiua: motus eo spiritu contra sanctos, quo Iudæi, & Samaritæ, & retro mouebantur hæretici, prout in commentario super Esaiam lib. 18. textu. Qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt. HIERONY. Samaritani, & Iudæi nobis faciunt, omnesque hæretici, quales nuper sub magistro cerebroso in Gallia pullularunt, qui basilicas martyrum declinantes, nos, qui ibi orationes ex more celebramus quasi immũdos fugiunt. hoc aũt non tã illi faciũt q̃ in eis habitantes dæmones fortitudinẽ, & flagella sancti cineris nõ ferentes. Quis aũt hæreticorũ non requiescit in memoriis: nõ dormit in specubus magistrorum? qualis fuit Marcion, Valẽtinus, & nup Eunomius mentis immunditiã leprosa carne contestans. Hæc ille AVC. Tot sub uno magistro diabolo scholares inuoluit, cuius instinctu Samaritæ, iudæi, Marcionistæ, Valẽtiniani, Eunomiani, Vigilãtiani, & iã post eos fœtidi Witcleuistæ odorẽ deuotorũ fidelium ferre non pñt. Qui cum uirtutum odoribus ad Christi membrũ, ubi in sepulchro quiescit, p̃ sancta desideria proficiscuntur. Sanctus pater toto orbe Hieronymus queritur seipsum cum reliquo deuotorum agmine tanq̃ immundum eiectum à Vigilantianis dudũ hæreticis: & orationes ad basilicas, & memorias martyrũ celebrauit ex more. Ipse uero planè indicauit non tã à seipsis, q̃ à diabolo inhabitante sic esse commotos, qui & ipse fortitudinẽ, & flagella sancti cineris dæmon ferre nõ potest. Sic Ariani hæretici, ut prædixi, sanctorũ æq; memorias cõdemnabant, itaq; ut eorum Cæsares Constantinus, & æq; Cõstantius contra deuotos peregrinos ad memorias martyrum leges ferebant. Vnde sanctus Hilarius quæritur libro edito cõtra Constantium Augustũ uersus finem. Hilarius. Cæteri quidem mortales semp cum uiuis bella gesserunt, dum homini ad hominem ultra mortẽ nihil causę est: tibi uerò inimicitiarũ nullus est finis. Receptos. n. iam in æternã patriam patres nostros lacesis, & in decreta eorũ puersus irrumpis. Apostolus nos communicare sanctorum memoriis docuit, tu eas damnare coegisti. Est ne aliquis hodie aut uiuus aut mortuus, cuius tu nõ decreta recideris? Sequitur. Qui nunc sanctorum memoriæ cõicabitur, anathoma tibi. Hæc ille. AVCTOR. Magnã est adhuc & semper fuit ad memorias sanctorum hæreticorum inuidia, & q̃p in suis argutiis cauere prętendunt idololatriam: & ideo suum seruare honorem, planè conuincit eos mendacii, q̃p hæc in auctoribus suis defunctis non cauent. Quis hęrericorum, inquit Hieronymus, non requiescit in memoriis, nõ dormit in specubus magistrorum? Et cum in ipsis Deum honorem suum nõ seruent, nec sibi cauent, quomodo cauent martyribus memoriæ, sunt ipsa monumenta pro titulis mortuorum, aut transsumptiuè ab istis altaria basilicæ, uel picturæ, ad sanctorum memotias editæ. Sic Absalon legitur. 2. Reg. titulũ sui nominis monumentum fecisse. Vnde libro de cura pro mortuis agenda ante medium. AVGV. Non † ob aliud, uel memoriæ, uel monumenta dicuntur ea, quæ insigniter fiunt, sepulchra mortuorum, nisi q̃p eos, qui uiuentium oculis morte subtracti sunt, ne per obliuionem etiam cordibus substrahantur, in memoriam reuocãt, & admonendo faciunt cogitari. Nam & memoriæ nomen id aptissimè ostendit & monumentum, eo q̃p moneat mentem, id est, ammoneat nuncupatur, propter quod & Græci μνῆμα & μνημεῖον uocant, quod nos memoriam: quoniam & lingua eorum memoria ipsa, qua meminimus, μνήμη dicitur. Hæc ille. AVCTOR Has igitur sanctorum memorias deprauat ipse Witcleff, tripertiens illas in tria illusionum obiecta, primò in lapides frigidos, & figura politos. Secũdò in aurum, & argentum earum. Tertiò in iocalia, & lapides pretiosos. Ideo illusiones obiecta dixit, quia qui populum illas deuotius uisitat; putat illusum, & sic Christus dominus procurauit sibi primum illusionis obiectum in lapide illo frigido figurato sepulto,

Esa. 65.
Hier. To. 5

2. Reg. 18.

cap. 4
Aug. To. 4

& in domicilium edito, ut suprà descripsimus: ad cuius pia & deuotissima oscula tot ab omni parte trahit populos sanctorum de quo prophetauit Esaias planissimè, dicens: Radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Esa. 11. Quem locum pertractans super epistolam ad Rom. ultimo. REMIGIVS. De sepulchro eius dixit idem propheta. Erit sepulchrum eius glorioſum. Sepultus est Christus, patefactum est illud mysterium, quod latebat. Hæc ille. AVCT. Nō ergo uile, sed publicè glorioſum sepulchrum sibi Christus elegit. Sed ad puros homines veniamus: de quibus solent dicere Witcleuistæ. Et nunquid ipse & illi homines erant ut nos? De sepulto sancto Ioseph dixit scriptura in ecclesiastico. Natus est hō princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi: & ossa ipsius uisitata sunt. Ecclesiasti. 49. Quod si quis accipiat more nostro, quòd à deuotis populis tam suæ gentis, quàm posteris Christianis sint peregrè uisitata non existimo scripturæ literam detorquere, & ea magis occasione, ipso patriarcha iubente de Aegypto sunt à fratribus in Sichē trās lata, quæ est Samaritanorum urbs Neapolis. Sic item cæterorum ossa sanctorum ueteris testamenti sunt à Christi piis fidelibus laudabiliter in dies uisitata. Laudat † non est dubium, deuotam Paulam sanctus Hieronymus, quando in epitaphio eius de ipsius peregrinatione assidua ad sanctorum memorias ita scribit HIER. Sepulchra inquit, in monte Ephraim Iesu filii Naue, & Eleazari filii Aaron sacerdotis è regione uenerata est. Quorum alter conditus est in Iannathsare à Septentrionali parte mōtis Gaas. Alter in Gabaa filii sui Phinees. Hæc ille. AVCTOR. Quid dixit Witcleff, nunquid accusaturus est ibi lapides frigidos, ac polytos, aut aliquod reliquorum illusionis obiectum, quod sanctam Paulam illudere potuerit, ut cum tanta ueneratione sanctorum memorias uisitaret? Nouerit illusor ipse, q̄ hanc pietatem, & fidem bonam nominauit Paulus Apostolus, & propter hanc commendauit Romanos cum cæteris, dicens: Fides uestra annuntiatur in uniuerso mundo. Vnde in commentario super epistolam Pauli ad Galat. libr. 2. in prologo eleganter scribit HIERON. Vultis † scire ò Paula & Eustochium quomodo Apostolus unamquanque prouinciam suis proprietatibus denotarit, & usque hodie uirtutum uestigia permaneant, uel errorum? Romanæ plebis laudatur fides, Vbi alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias, & ad martyrum sepulchra concurritur? ubi sic ad similitudinē cælestis tonitrui Amen reboat, & uacua idolorum templa quatiuntur? non q̄ aliam habeant Romani fidem, nisi hanc, quam omnes Christi ecclesiæ: sed quòd deuotio in eis maior sit, & simplicitas ad credendum. Hæc ille. AVCTOR. Hoc audiant Witcleuistæ, commendatam. s. ab Apostolo præcipuè fidem Romanorum, quàm cum monstrent in pluribus, inter alia tamen, quòd tam impenso studio, & frequentia ad ecclesias, & ad martyrum sepulchra uisitādo concurrunt: & unde nisi ab Apostolorum tempore uenit hæc religio Romanorū, pro qua fidem eorum per uniuersum mundum annuntiatā dixit? Quæ etiam ad occubitus martyrum ante Apostolos occisorum, & loca sancta tunc sumpsit initium, quanuis postmodum ad certū ordinem certè scribitur redegisse eam Gregorius, prout lib. 3. de officiis scribit amicus Witcleff WALRANNVS. Ipse enim, inquit, beatus Gregorius egregium Romanæ sedis post Petrum Apostolum decus, qui optimè, ut dictum est, auctoris eius conscius extitit, hoc sese cum illis officio consolatus est. Quippe qui in libro uitæ ipsius legimus stationes per basilicas, uel beatorum martyrum cœmeteria secundum q̄ hactenus plebs Romana quasi ea uiuente certatim discurrit: sollicitus ordinauit, per quas & ipse sollicitus discurrens, dum adhuc prœualuit loqui. 20. homilias euangelii diuerso tpe declamauit. Reliquas uero eiusdem numeri dictauit quidem, sed lassescente stomacho languore continuo, aliis pronuntiandas commisit. Qui sicut uerè dulcissimum sancti spiritus organū quicquid scripsit, digito Dei dictante concepit, sic easdem stationes non sine eodem spiritu dispositas: & tàm hæc, quàm cętera eius opera, tanquam aurum rutilant in Christi ecclesia. Hæc ille. AVCT. Quid igitur mirum, si ad se totius orbis pertrahant peregrinos, ut in illorum fide, & studio solidentur? Magna laus Romæ, quę ab ore fluxit Apostoli, ex qua didicit omnis terra peregrinari, deuote, & sanctorum memorias frequentare. Planum est, dissimulari non potest fides uestra, annuntiatur in uniuerso mundo, dixit Apostolus. Nec fluxit ista fides Romanorum in orbem sine principibus, nec tantùm erat plebibus consueta. Quod magnificentia fidei Christianæ, in epist. ad Madaurenses fratres prosequitur AVGVSTINVS. Videtis certè simulachrorum templa partim sine reparatione collapsa, partim dirupta partim clausa, partim in alios usus commutata: ipsaque simulachra uel confringi, uel incendi, uel includi, uel destrui, atque ipsas mundi huius ptātes, quæ aliquando pro simulachris populū Christianum persequebantur, uictas & domitas non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis

Remig.
Gen. 50.
Hier. To. 1
Ro. 1
Hier. To. 9
Aug. 94. To. 2.

Digitized by Google

stianis,& contra eadem simulachra, pro quibus Christianos occidebant,impetus suos,legesque uertisse,& imperii nobilissimi eminentissimum culmen ad sepulchrum Petri piscatoris(submisso diademate)supplicare.Hęc omnia diuinæ scripturæ,quæ in manus omnium iam uenerũt,ante longissima tempora futura esse testatæ sunt. Hæc ille.AVCTOR. Hoc attendite Witcleuistæ,q̃ nobilissimi imperatores Romani non humano consilio, sed instinctu spiritussancti, qui longè ante sua tempora hæc in scripturis sãctis sua assertione decreuit,ipsi apud sepulchrũ piscatoris submisso diademate supplicarunt.Ibi enim statio solennis est peregrinorum sanctorum, tanquam ad apostolorum principem, & Christi supremum in terris uicarium.Est denique apud sanctũ Paulum coapostolum eius, & laudatorem peregrinationum hmõi,dicens esse fidem,sicut & beatus Hieronymus,adorasse ubi steterunt pedes eius, fidei partem dixit. Nil † mirum igitur apud alios,quorum fides est integra,si magna portio fidei sit merces peregrinationis Romanæ,ita ut proxima sit Hierosolymis,ubi steterunt pedes domini. Quæ sicut olim assidua erat ad templa falsorum Deorum,& simulacra per orbem frequentia, ad quæ cõfringẽda martyres certauerunt,ut nunc dixerat Augustinus:ita deinceps discurratur ad martyres, & Christi basilicas,quas martyres laudauerunt. Hanc medo uicissitudinem commutationis originalem fuisse sic uisitandi basilicas,cùm nec eius immemor esset perfidus ille Faustus,ita improperando catholicis, Sacrificia gentium uertistis in Agapes,idola in martyres, quos similibus uotis colitis.Vndé 20.lib. contra Faustum AVGVS. Nec alienum existimare debebat à bona fide factum. Si tamen hoc inuebat Apostolus apud Corinthios, De spiritualibus Autem nolo uos ignorare fratres, scitis quoniam gentes cum essetis,ad simulacra muta prout ducebamini euntes.primæ Corint. 12. Vbi REMIGIVS.Sicut cum gentes essetis,dæmonum templa sine reluctatione, prout ducebamini, frequentabatis : sic modo dum agamini spiritusancto, secundum sanam doctrinam nostrã ad ecclsiam Dei accedite, & præceptis salutiferis cum omni humilitate obtemperare contendite.Et quod dixit,prout ducebamini, ostendit eos tãtam ueneratione exhibuisse simulacris, ut eorum cultum nequaquam abhorrerẽt, à quibuscunque hortarentur, monerentur, & ducerentur personis:ita & cõuersi, diligentes Deũ, & Paulum,& coapostolos eius, spernere nõ deberent suæ salutis amatores. Hæc ille. AVCT. Nolunt igitur hæretici ad spernendum Paulũ pronocantem peregrinari deuote concitare fideles:quia si diligerent Deum, & Paulum, & coapostolos eius, duci deberet à sublimibus ad mercedem,qui se duci permiserunt à quibuslibet ad contemptum sanctorum, & pœnam. Hanc fidem sollicitè curauit in Constantinopolitanorum plantare præcordiis, in sermone suo post reditum ab exilio,qui incipit: Quid dicam? CASSIODORVS. Ante hæc quidem ecclesia replebatur,nunc & in plateis ecclesiæ factæ sunt, & unanimes, & compunctim psallentes Dei in nos pronocatis aspectum, uoces uestræ cœli secreta penetrarent,ut omnis ætas uestras psalmodias miretur attenta. Cursus equorum hodie & pauci illuc, immo cũcti in ecclesia qua si torrẽs quidam ac fluuius uestra facta est multitudo. Voces uestræ eleuantur in cœlum: amorem,qui ad patrem est, ostendentes: orationes uestræ meum coronauerunt caput. Oratio omni monili præclarior uiri,aut mulieris. Sequitur. Ideo uos ad Apostolos inuitaui, ut ad eos,qui persecutionem aliquando passi fuerãt, ueniremus,& nos quidem passi,illi uerò impugnati.Sed inimici illis nihil nocuerunt,quia isti orbem terrarum lucrati sunt. Veniamus ad sancta corpora,quæ Christi stigmata portauerunt ueniamus ad Timotheum nouum Paulum : & Andream alterum Petrum,& credimus nos ad iuuari meritis illorum. Hæc ille. AVC. Ex †fide Romanorum,quam prædicauit Apostolus,didicit sanctus pater trahere populos ad sanctorum corpora uisitanda. Credimus, inquit, nos meritis illorum iuuari.Veniamus ad sanctorum corpora,quæ Christi stigmata portauerũt.Ex hac fide uisitandi sanctos didicit in laudem matris suæ libro 6. Confessionum dicere AVGVS.Quod pro caniſtro pleno terrenis fructibus, plenum purgatioribus uotis pectus ad memorias martyrum afferre dedicerat:& ut q̃d posset dare egentibus, & si dominici corporis communicatio illic celebraretur, cuius passionis imitatione immolati sunt,& coronati martyres.Hæc ille. AVC. Hac autem fide armatus sanctus Ambrosius,in eadem ciuitate Mediolani etiam inter mẽdios hostes pergens, non uisus,non tentus,martyres uisitauit assiduè. Vnde libro contra Auxentium de tradendis basilicis ipse AMBRO. Nonne,†ut de ipso domino sumamus exemplum quando uoluit passus est? & cùm quæreretur inuentus est ? Quando autem hora non uenerat passionis, per medium quærentium transibat,& uidentes cum tenere non poterant.Quo utique euidenter ostenditur,quod quando dominus uult, unusquisque inuẽnitur,& capitur. Quando autem differt, etiam si quærentium manibus occurrat, & oculis,non tenetur.Ego ipse non quotidie uel uisi

tandi

Romã peregre profi: à fe laudat.

Aug. To.6

Remig.

Caſſiodo.

Aug. To 1 lib.6. cõfeſ. ca.2.

Ambroſ.

Lu.4

tandi gratia prodibam, non pergebam ad martires? Non regiam palatii præteribam, eundo, atque redeundo, & tamen nemo me tenuit, cũ exturbandi me haberent, ut prodiderunt postea uoluntatem, dicentes. Exi de ciuitate, & uade quo uis. Hæc ille. AVC. Interrogatiuè legatur quod dixit non, id est, nonne quotidie uisitabã, uel peregebam ad martires? Ab hoc loco sumat Witcleff illusionis obiectum: illuduntur certè homines, sed peruersè illudebant eos non lapides frigidi & politi, sed lapides uiui, martyres Iesu Christi, ne Christi uiderent episcopum, ne uolentem eos uisitare, quotidianum tangerent peregrinum. Sic euangelio teste, uidit Herodes qđ illusus esset à Magis. Peregrinos suos deuotos Christus per angelicam uisitationem defendit: & hostem peregrinationis suæ, qui cunctas parauit insidias seruis suis, illudere, & illæsos eũ præterire concesit, quod & ipse fecerat, cum secesit in Aegyptum: ita dico uobis Witcleff uistæ, qui non hospites estis, sed hostes sancto-
rum, & inimici domestici Dei, quia cum Arianis illis, qui insidiabantur Ambrosio, sanctorũ sepultorum glorię inuidetis: multipliciter à Satana, & angelis eius estis illusi. Draco iste est secundum Psalm. quem formauit Deus ad illudẽdum ei. Non lapis ille frigidus, quem tu criminaris illusionis obiectũ, sed ille magis, de quo canebat Deus pater, ne filius suus dilectus offẽderet ad lapidẽ pedẽ suum. Obstinatio mẽtis est hic lapis, & contra oẽm potestatem fideliũ, frõs hæreticorum superba, & indurata proteruia. Super quẽ ceciderit iste lapis, confringetur, ait scriptura: iõ huic omnimodè prohibet specialiter in hoc sanctæ peregrinationis articulo sacra fides. Vnde li. de definitionibus rectæ fidei. c. 40. AVGV. Sanctorũ corpora, & maximè beatorũ martyrũ reliquias, ac si Christi membra syncerissimè honorãdo, basilicas eorũ nomine appellatas uelut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu pii ssimo, & deuotione fidelissima adeũdas credimus. Si quis contra hanc sniam uenerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilãtianus credatur. Hęc ille. AVC. Et in Gãgrensi concilio legitur nstitutumi. Gangrense
8 CONCILIVM. Si † quis per superbiam, tanquam se perfectum existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiũt, uel accusauerit, uel oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hæc ibi. AVCTOR. Ecce iam plùs mille annis erat hæc sanctarum peregrinationum firma, discussa, fixa fides ecclesiæ post tot latratus hæreticos, quot in superioribus numerauimus: & ne deperiret ab orbe nostro per obliuionem san-

Matt. 2.

Psal. 103.

Psal 90.

Esa. 28. & Matth. 21 Aug. Tom. 3. De Eccles. Dog. ca. 73.

Can. 20.

A ctam perfidia tot blasphemorũ, renouant Witcleuistæ incinerata pericula, & sufflant in fauillis hæreticis Cerberi focos: unde ipsi uruntur intus per inuidiam ad sanctos: sicut & Satanas princeps eorum, mouens bellum perpetuum contra sanctos, secũdùm Ioannis Apocalypsim.

¶ QVOD SANCTORVM MEmoriæ, & cætera loca sacra sunt catholicorum peregrinationibus, & rerũ oblationus personaliter uisitãda. Cap. CXXXV.

SVMMA.

1 *Miracula, quibus uisa sunt magna.*
2 *Miracula prisca recensentur.*
3 *Martyrum memorias quare Christiani frequentent, quatuor causæ significantur.*

B NEC nos in conferẽdo prætereat, quod notanter dixit hoc decretum ecclesię honorãda sanctorum corpora, & statim adiunxit, & basilicas eorum nomine appellatas, uelut loca sancta diuino cultui mancipata, pijssimo affectu, & deuotione fidelissima adeundas credimus. In quo passu basilicas sanctorum adeundas honoribus eorum corporibus exhibendis copulauit. Quo contrà quidam scribit, tales basilicas, quamuis parcelsas, uelut ipsi dicunt Cantuariensem in Anglia, non plus esse petendas peregrinationibus, & oblationibus piorum fidelium, quàm ecclesiam minorem cuiuscunque parochię, ab auctoritate Christi. Ioannis. 4. Venit hora, & nunc est quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem. Suppositoque processu Nicolai concludit, quòd Dei prouidentia destructum est templum Anno. 42. post ascensionem
C Christi, ut ubique liceret ecclesias fabricare, & in eis corpus & sanguinẽ domini, & alias oblationes offerre tanquam in locis Deo acceptis. Item, inquit, si Cantuariensem ecclesiam eligeret Deus tanquam sibi magis placentem ad peregrinos suscipiendos: sic spernerentur parochiæ, & oblationibus & decimis priuarentur. Item si propter miracula plus expetenda foret Cantuarien. ecclesia, transubstantiatio panis in corpus Christi, conseruatio creaturarum ne cadant in nihilum, excedunt suscitationem mortuorum, quæ fiunt in ecclesijs parochialibus. Propter has, & huiusmodi rationes alias, teneo, inquit, tanquàm fidem, uel ueritatem ipsi propinquam, quòd propter nulla miracula elegit Deus Cantuariensem ecclesiam ut plus placentem sibi, ut ibi à fidelibus ueneretur corporali-

bus

Digitized by Google

bus peregrinationibus,& aliis, ut pecuniarum oblationibus. Hæc Deneroſe. AVCTOR. His in parte conſentiunt Witcleuiſtæ propter hoc, quod ait Witcleff in de ſermone domini in mõte, cap. 55. uidetur fidelibus conſulendum, q̃ non petant Romanam eccleſiam, uel Auinioni cam ad plures indulgentias impetrãdum: quia, ut dixit Hieronymus, dominus totius mundi non uult in tali breui loco uel angulo coarctari. Sequitur. Vnde ſubtilis hæreſis Antichriſti eſt dicere, q̃ Chriſtus eſt acceptor perſonarum, uel ſituum, quo ad influxum gratiæ tribuendũ. Hæc Witcleff. AVCTOR. Has hominum iſtorum argutias complico, quia retenta forma arguendi, nõ eſſet peregrinandum ad ſanctorum eccleſias, uel ad ſanctos, ubi ſunt eorum memoriæ plus quàm ubi non ſunt, quia ubique ſunt eccleſiæ ſatis Deo placidæ, in quibus fiunt maiora miracula: & parochiales eccleſiæ non ſunt contemnendæ, nec Deus eſt acceptor perſonarum, uel ſituum quo ad influxum gratiæ tribuẽdum. O leuitas hominum. O cerebrum inane: uaga mens nullis coercita diſciplinis. Ideo ſecũdum Iacobum inconſtans in omnibus uiis ſuis. Anno tali deſtructum eſt templum, inquit, ut ubique fabricarentur eccleſiæ: quaſi non deſcriptionem iſtam fabricaſſet Petrus eccleſias iſtas primò Antiochiæ, poſtea Romæ. Aut Paulus deſtructionem templi expectauit, ut poſtea diceret: præter ea, quæ intrinſecus ſunt, ut ſollicitudo omnium eccleſiarum: aut ut conſtitueret per ſingulas eccleſias presbyteros, aut ut ignotus eſſet facie eccleſijs Iudeæ? Et Ioannes item ut ſeptem eccleſijs ſuã ſcriberet Apocalypſim? Et Iacobus item ut eccleſiam Hieroſolymitanã in ſuum epiſcopatum acciperet: qui omnes cũ Marco, qui Alexandrinam cœpit eccleſiam, & aliis ante deſtructionem templi anno tradito obierunt? Et putabimus Paulum omnes eccleſias contempſiſſe, quibus cum Barnaba hæſitatis & relictis aſcendit Hieroſolymam uidere Petrum? Nec didici Chriſtum partem Marthæ ſpreuiſſe, quia præelegit partem Marię. Optimam partem, inquiens, elegit ſibi Maria: non tu malam, ſed illa meliorem. Sicut nec pius Iacob Liam ſpreuit, quando Rachelem, quanuis ſterilem, prælegit. Nec ideo contemnuntur minores eccleſię, quia à peregrinis fidelibus prælegũtur eis maiores. Argutię iſtę, fœminarum zelantium ſunt querelę. Miracula † item magna dicuntur, uel pœnes id, quod ſunt, uel pœnes quod intuentes mouent. Sicut eis uidebatur arduum, qui dixerunt, uidimus mirabilia hodie. Et quando eiecto dæmone loquutus eſt mutus, dicebant turbę admirantes, Nunquam ſic apparuit in Iſrael, Matth. 9. Et † tamẽ

Iacob. 1.
2. Cor. 11. Act. 14. Gal. 1. Apo. 1.
Gal. 1.
Luc. 10. Gen. 29.
Miracula quibus uiſa pugna. Luc. 5.

A præſente Iſrael ſiccatum eſt mare rubrum, manna pluit de cœlo, Deus deſcendit in Sina, prophetæ mortuos ſuſcitabant, leproſos mundabant. Et tunc item in Iſrael angelus domini deſcendens in piſcinam, ſanauit ægrotos à quacunque detinerentur infirmitate. Ioannis. 5. Sed hoc unum Chriſti factum plus egit populum in ſtuporem, & idem uiſum eſt maius omnibus. Nunquam, aiunt, ſic apparuit in Iſrael. Hoc modo certè maius erat miraculum panum pro quinque millibus, quàm ſaturatio quotidiana cunctorum uiuentium ex paucis granis. Vt impleatur illud Apoſtoli. quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, primæ Corinth. 1. Huic noſtræ infirmitati condeſcendens Saluator ait diſcipulis: maiora horum facietis: & quis illorum de uirgine natus eſt uel alium naſci fecit? quis item transfiguratus eſt, aut reſurrexit a mortuis, & tamen dixit, maiora horum facietis? quia unde ſtupeant homines, & acutiori deuotione uiſis rebus inſolitis, alacres currãt ad fidem, inde maiora. Quod item dixit Witcleff ſubtilem hæreſim Antichriſti, quòd Chriſtus ſit acceptor perſonarum, aut ſituum, quo ad influxum gratiæ tribuendum. Aliis tacitis, ut rem expediam, poſtulo meum Witcleff, quid innuit Chriſtus dicens apoſtolis cum aſcenderet, Vos autem ſedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto, Luc. ultimo. Acceptum ſitum limitauit dicens. Vos autem ſedete in ciuitate, unde influxum gratiæ diſpenſauit, donec induamini uirtute exalto, Et Lucas in Actibus dicit. Præcepit eis ab Hieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris hoc ad ratiunculas hominum. Modo (ut ad rem pergamus) quare religioſi fideles memorias martyrum celebrant aut peregrè uiſitent, attendæ ſunt cauſæ, quas item libro uigeſimo cõtra Fauſtum poſt medium ſic colligit AVGV. Populus, inquit, Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandum imitationem, & ut meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur. Et infrà. Quod offertur, domino offertur, qui martyres coronauit. Ex ipſorum locorum ammonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum, quo adiuuante poſſumus. Hæc ille.

Miracula priſca.
Ioan. 6.
Ioan. 14.
Act. 1.
Aug. To. 6

3 AVCTOR. Hic † quatuor cauſæ ſignificantur, quare martyrum memorias chriſtiani frequentant. Primò, ad excitandum deuotionem, quòd declarat poſtmodum, ut illos poſſimus imitari, & hoc adiuuante domino martyrum, quo poſſimus. Secundò, ut meritis eorum conſociemur quorum memorias niſitamus. Tertiò, ut eorum orationibus adiuuemur. Quartò, ut ea ipſorum

loco-

locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem in martyres domini, & in dominum martyrum. Hoc audiant qui propter uisitationes locorum, quibus sanctorum aguntur memoriæ, locorum inuident claritati. Non est simplex causa quare ad hunc locum accedatur, sed multiplex. Aut quare sanctorũ memorias, & hoc in eorum locis, quibus aguntur memoriæ, & ipsis itẽ temporibus honoramus. Maior enim ex ipsa uisitatione, & loco, & tempore acuitur charitas in Deum, & in sanctis eius, & ex charitate zelus imitationis. Ex hoc autem zelo ipsorum meritis sociamur. Et statim sequitur. Vt eorũ orationibus adiuuemur. Et potest esse causa quinta, ut uigilãtioris fiamus memoriæ ad orandum Deum in locis, ubi sanctorum aguntur memoriæ. Vnde secunda parte sermonum, sermone 32. de sancto Vincentio. AVGVST. Præstitit, inquit, Deus martyrum corpora sanctorum ecclesijs suis ad memorias orationis, non ad glorias martyrum. Illi enim habent integram gloriam suam apud creatorem suum, nec ipsi corpori aliquid timẽt, quoniam non est quem timeant. Hęc ille. AVCTOR. Ecce sanctorum corpora præstat Deus nobiscum esse præsentia in ecclesiis ad nostram utilitatem: non ad sanctorum glorias martyrum stabilendas, sed ad nostræ orationis memorias excitandas per exempla sanctorum, quos corporaliter uisitamus. Valde enim mirum est, quòd homines ratione utentes, nec miraculorum maiestate, nec sanctorum præsentia, aut eminentia loci mouentur, ut sciãt ibi aptiùs, quàm in aliis multùm imparibus suscipi peregrinos. Sanctus pater Chrysostomus conduxit secum Constantinopolitanam plebem ad extra fines ciuitatis pro uenerandis sanctis, & ad eorum patrocinia imploranda: nec putauit esse contumeliam ciuitatis, nec maioris cathedralis ecclesiæ: quantò magis, nec reputaretur cõtumelia localis & particularis parochiæ? Vnde in sermone de ascensione domini, qui incipit. Quando de cruce Chrysostomus. Quando de cruce nostra processit oratio, extra ciuitatem, solennitatem celebramus, & nunc quando de crucifixi ascensione præclarum diem, & omni lætitia coruscantem fines ciuitatis egressi, summa congratulatione celebramus, & hoc nõ ad dedecus ciuitatis, sed ad honorem obseruatur sanctorum: ne nos causa dissimulationis accusent, dicentes, quòd pro domino sensimus uniuersa tormenta uexantiũ manibus, nostra uidimus ossa carne nudata, libenti animo pro Christo noster sanguis effusus est, & decisa capita sunt pro eius gloria. Hæc etiam meruimus sustinere, nec mysteriorum arcana in nostris tabernaculis celebrantur. Ideo dilectissimi fratres ad loca conuenimus beatorum: ad sanctorum habitacula festinamus, ut conuentus noster ipsorum præsentia quoquò clarior redderetur: non enim in hoc theatro tantum martyres præsunt, sed & angelorum præsidentia locus decoratur. nam & angeli præsunt. Et si martyres uidere desideras, si angelos cupis inspicere: aperi oculos fidei, & illud tibi theatrũ facilè demonstratur. Nam cum omni aere angelorum multitudo uersatur: multo magis in ecclesia, multo amplius hodierna die, quando eorum dominus ascendit in cælum. Et infrà: Vides, quòd angeli præsunt, insistunt martyres, & ubique nobis præparantur auxilia. Igitur quid miserius est illis, qui conuentum splendidum derelinquunt? Et quid uobis beatius, qui ad tacitam solennitatem concurrere uoluistis? Hæc ille. AVCTOR. Ex hoc uerbo terreri poterit iste magister, quo Witcleuisticam omnẽ Chrysostomus damnat progeniem. Nihil illis miserius, inquit, qui contemptu sacri loci conuentum splendidum derelinquunt. Magnum quoque piaculum non breuiter redimendũ his qui sanctos in suis locis, & memoriis cum magna pietatis ueneratione non colunt: sed eis neglectis, etiam populos Christianos alia loca simplicium precum uisitare, uel tenere quædã uerbi potestate compellunt. Cum his duabus causis ad sanctorum esset habitacula properandum eis egressis & omissis ad horam: & quisquis piorum fidelium ex sanctorum præsentia, quibus accurrit, in suis tabernaculis clarior redderetur. Velut Saul ait ad Samuelem, Peccaui, sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israel, & reuertere mecum ut adorem dominum Deum meum. Primi Reg. 15. Tanta est apud Deum in conspectu seniorum ecclesiæ, angelorum, & cælestium beatorum etiam coram Deo sanctorum præsentia, ut etiam intentè precantes, eisdem honoratos faciant peccatores. Alia quoque causa est, ut sancti habita ueneratione nostra eis debita, ignauiam nostram in curia beatorum accusare non habeant. Ad honorem, inquit, obseruatur sanctorum, ne nos causa dissimulationis accusent, dicentes, quòd pro domino sensimus uniuersa tormenta, & in nostris tabernaculis, nec peregrinos aspicimus, nec oblationibus honoramur, nec sacrosancta mysteria celebrãtur.

Chry. To. 3

QVOD

¶QVOD PROPTER NOVEM causas colenda uideantur quædam sancta loca præ alijs, nec hoc ipsis præiudicat. Capitulo. CXXXVI.

SVMMA

1 *Causæ quædam, unde ad memorias, & loca sanctorum currant religiosi fideles præ parochialibus, & minutis ecclesiis, quibus incumbunt.*

2 *Deus, qui non arctat uirtutem suam ad locũ, quomodo tamen limitet ad locum, ubi operetur sic, quòd non alibi operetur.*

3 *Loca tria Iudæis sancta.*

4 *Excelsa quæ dicantur.*

1 ADdamus † has causas quinque prioribus Augustini, & habebimus septem unde ad memorias, & loca sanctorum currant religiosi fideles præ parochialibus, & minutis ecclesiis, quibus incumbunt. Prima, propter excitandam imitationem. Secunda propter acuendam deuotionem. Tertia, ut sanctorum meritis socientur. Quarta, ut eorum orationibus adiuuentur. Quinta, ut sint ad orandum Deum plus memores. Sexta, ut satisfaciant honori sanctorum pro eorum laboribus. Septima, ut ex sanctorum præsentia ipsi coram omni ecclesia rutilemus splendidius. Nondum uenitur ad opes necessarias firmis, & diuina miracula, per quæ tanquam præcelsa uerba uocat nos Deus ad loca sancta: & quis uocante Deo prohibet peregrinum? Vocatur Moyses ad ardentem rubum, & discalciatus accedit. Et qđ dixit Witcleff uirtutem suam non uult Deus in tam breui angulo coarctari: aut ꝙ murmurauit iste contra Cantuariensem ecclesiam, uel ubi alioquin fiunt miracula: ꝙ ideo ibi fiunt, ut ad parochiales ecclesias ire tollatur libertas: non essent dicta sapientium reputanda, sed sunt iurgia querulorum, quæ quia nec ideo facit Deus parochiales ecclesias, ne nunquam liberè dimittantur, uel apud sanctos miracula ut non liberè uisitentur. Virtutem autem suam nunquam arctat ad angulum. Nec ne ibi uirtus sua compareat, & inde emanet, arctat ab angulo, qui tamen liberè quandoque facit, ut nec aliunde uirtus illa fiat, nisi in angulo, quem elegit. Nam de fimbria uestimenti eius uirtus exiuit, quæ nec in turbis eum comprimentibus aspirauit, & quis arctabit Deum, ne quod uult faciat, & ibi solum ubi uult? Vnde epistola prima ad Hipponen. ecclesiam. AVGVSTINVS. Vbiq; quidem Deus est, & nullo continetur, uel clauditur loco, qui condidit omnia: & eum à ueris adoratoribus in spiritu & in ueritate oportet adorari, ut in occulto exaudiens, in occulto etiã iustificet, & coronet. Verumtamen ad ista, quæ hominibus uisibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis. n. notissima est sanctitas loci, ubi sancti Fœlicis Nolensis corpus conditum est, quo uolui ut ꝑgerent, quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest, quicquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter, & terribiliter dæmones confitentur furem quendam, qui ad hunc locum uenerat, ut falsum iurando deciperet, compulsum fuisse cõfiteri furtum, & quod abstulerat reddere. Nunquid non & Aphrica martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam scimus hic talia fieri. Sicut enim quod Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationẽ spirituum, ita nec in omnibus memoriis sanctorum ista uoluit fieri ille, q diuidit propria unicuique prout uult. Hæc ille. 2 AVCTOR. Ecce Deus † qui non arctat uirtutẽ suam ad locum, limitat tamen ad locum, ubi operetur sic, quòd non alibi operetur, sicut Capharnaum operatus est miracula, quæ apud Nazareth non poterat, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. Sic in personis, quæ diuersas habent donationes, nulla habet omnes donationes uirtutum, nec quæ habet, habet eas in omnibus temporibus item æque. Nec in omnibus memoriis sanctorum omnia uult fieri ille, qui diuidit propria unicuique prout uult. Pro hac ergo sanitate hic uisitandus est sanctus: pro hac plaga curanda alibi ille sanctus & iste sanctus concedente Deo potest per ossa mortua hæc quæ potuit in hac uita. Sicut Elisæus suscitauit mortuum mortuus, sicut suscitauerat prius uiuus. Et de sancto Fortunato libro primo dialogi capitulo 33. GREGORIVS. Cur multa de eius uita dicamus, cùm nunc usque ad corpus illius, ut uirtutum documenta teneamus, dæmoniacos quosque absoluere, ægros curare quotiens ex fide petitur, ut uiuens consueuerat, hoc indesinenter facere, & apud mortua ossa indesinenter perseuerat. Hæc ille. AVCTOR. Hoc non omnibus sanctis apud eorum memorias datur a Deo: sed cui datur, sanctum est, ut a patientibus Christianis præ aliis corporaliter requiratur: & tamen hic & ibi unus dominus est, qui operatur per sanctos suos ut uult, sed uni commisit hęc talenta, alii uero illa. Nec ideo spreta est hæc ecclesia, quia uisitatur & illa: cũ nec

Exo.3.

Marc.5 & Luc.8. Aug.To.2. Io.4.

1.Cor.12

Luc.4. Matt.13. Marc.6.

4.Reg.13.

Greg.To.1

nec ægrorum illa plebs ſanctum & magnum templum conſumpſit, quia admotionem angeli adibat ad porticum Salomonis. Sic item arguit, quòd ſi Cantuarien. eccleſia ſit à Deo electa ut & ibi uenerarentur cum oblationibus & peregrinationibus populorum plùs cæteris minutis eccleſiis, tunc eſſet ſola Deo accepta, & cæteræ parochiales eccleſiæ, ſicut excelſa Iudæorum, tollendæ. Necdum eccleſiarum fundamenta diſtinguit ſecundùm curſum ſcripturæ.

Ioſ.

3 Sed † ut conformitatem ueteris ſanctitatis inueniamus in noſtris, tria fuerunt loca ſancta à populis uiſitata: templum ipſum cultu ſupremum, à Deo quidem inceptum, & à Deo finaliter prælectum. Vbi ſedulò per ſingulos dies iugis ſacrificij locus erat: in cæteris autem ciuitatibus, & oppidis ſynagogæ erant, ubi omni ſabbato cõuenerunt ad minorem cultum, & lectionem legis, prout Chriſtus legitur docuiſſe in ſynagogis Galilææ. Lucæ. 4. In monte uero Carmelo, &. contra fluenta Iordanis ad diuinum cultum trahendum ſita erant monaſteria prophetarum. Templum locum habet in eccleſijs cathedralibus, ubi ſunt pontifices cum ſacerdotibus, & integro numero, & ordine leuitarũ. Synagogis ſuccedunt in nouo teſtamento locales eccleſiæ per omnes uillas, & parochias tot continentes plebes, quot poſſet unus ſacerdos ſufficere, qui illo tempore princeps fuerat ſynagogæ. In primitiuis autem eccleſiæ tales per domos magnatum congregabantur eccleſiæ, ſicut Apoſtolus ait. Salutate Priſcam & Aquilam &c. & domeſticam eorum eccleſiam. Ad Roman. 16 Et ſalutant uos Priſca & Aquila cum domeſtica ſua eccleſia. primæ Corinth. vltimo. Conuentus autem prophetarum inſtituit Samuel ad canendum Deo: apud quos etiam præter legem conſultum erat, quid uellet Deus, aut nollet. In hunc gregem poſt primam vnctionem incidit Saul prophetans cum eis. Ex his mittebantur, qui reges arguerent, uelut Natham, & Gad ad Dauid. His ſuccedunt modò religioſorum eccleſiæ, ad quos non propter ſacramenta, ſed magis pro ſanctę uitæ culmine rapiendo, & pro conſilijs, & monitis legis Dei & precum inſtantiis ſatis religioſè plebium fit acceſſus. Hoc dico de his in genere ſuo. Sunt tamẽ, qui apti cum patribus ſui uideantur, ut duarum priorum eccleſiarum regulas compleant, ſicut forſan fecerat cuneus Samuelis. Cætera excelſa non habent (quantum opinor) loca nobiſcum: nec erant laudata prius, forte quia importunitate plebis erant à ritu tracta gentilium. Vnde BEDA. Quod paulò pòſt de eodem rege dicitur. Excelſa † quoque, quæ erant in Hieruſalem ad dextram partem montis, of-

Loca tria Iudæis ſancta.

1. Reg. 19.

2. Reg. 12. & 24.

Excelſa.

Beda.

4. Reg. 23. 4

A fenſionis, & cætera uſque polluit rex, & contriuit ſtatuas: luce clarius eſt, quod excelſa nominare ſolet ſcriptura, loca in collibus poſita frondentibus: in quibus uel dæmonibus immolabant, uel etiam domino locorum amœnitate allecti, & contra interdictum, relicto altari, quod erat in templo, hoſtias immolabant. Vnde ſæpius in hoc libro de regibus, qui minus perfectè iuſti fuerunt, dicitur: ueruntamen excelſa non abſtulit. Hæc Beda libro. 30. quæſtionum, quæſtione. 29. AVCTOR. Iam uides, quòd nõ præiudicauerat ſynagogis, quòd omnis populus uiſitaturus templum dominiter aſcendit in anno, nec ideo erant ſynagogæ tollendę: ita nec minutis locorum eccleſiis præiudicat, nec ideo ſunt tollendę, quòd Cantuarien. eccleſia mater eccleſiarum eſt interdum & ter in anno ſolenniter uiſitanda. Nec item, quia memorię ſanctorum, aut ſanctarum monaſteria ſunt deB uotę peregrinationis & reconciliationis inſtinctu. ſ. à ſanctis plebibus requirenda: quare nulli fuit præiudicium, quòd poſt aſcenſionem Chriſti omnes fideles aſcenderunt, ubi manſerunt Petrus &. 12. Apoſtoli. Act. 1. Nulli quoque, quòd Paulus multis inſtitutis eccleſiis, & cunctis poſt poſitis, aſcendit uidere Petrum, & manſit cum eo diebus. 15. Gal. 1. Nulli item, ꝙ omnes natu maiores eccleſię ab eccleſiis Epheſi fecit ſeipſum uiſitare Mileti. Actuum 20. Et ad Titum epiſcopum Cretę relicta eccleſia ad altiorem eccleſiam Pauli peregrinari iuſsit Nicopolim. Ad Titum. 3. Non modica enim eſt recreatio mentium deuotarum relicta quandoq; eccleſia domeſtica alia ſancta uel ſanctos Dei ſeruos acceſſu ipſo corporeo & petere, & contemplari ad oculum: uelut de eo, qui mortuum ſuum in loco ſancto eligit ſepeliri. Vt notat lib. de cura pro mortuis agenda cap. 5. AVGVSTI. Aug. To4
C Cùm plurimum interſit, ubi ponat corpus mortui ſui, qui pro ſpiritu eius Deo ſupplicat: quia & præcedens affectus locum eligit ſanctum, & illic corpore poſito, recordatus locus ſanctus eum, qui præceſſerat, renouat, & auget affectũ. Hæc ille. AVCTOR. Ita cum pius affectus ſancti memoriam, aut monaſterium, uel maiorem eccleſiam uiſitantis locum ſanctum eligit uiſitandum: recordatio poſteà loci ſancti, quem uidit elegiſſe, eum ipſum, qui præceſsit, iam poſt modum renouat, & auget affectum, & poteſt eſſe cauſa octaua. Nona pro ſanitatum, aut uotorum miraculis computata: quare loca ſancta ſint corporaliter appetenda, & hoc ipſum in augmento piæ deuotionis fidelium eſt quid magnum.

QVOD

Digitized by Google

¶QVOD SANCTI DEI MAGNVM A ferunt præsidium ciuitatibus, & territoriis, in quibus habent memorias, & eos honorantibus ualidi sunt patroni. Cap. CXXXVII.

SVMMA.

1 *Deus quomodo regulariter iubet pro lege communi, ut quos inuocamus in nomine domini, præstet auxilium.*
2 *Petrus, & Paulus quomodo in suis memoriis ultra supremos Gentilium Deos auxiliabantur Romanæ reipub. & suis rebus.*
3 *Alarici pium facinus recensetur.*
4 *Fila chordæ citharæ, quare dicantur fides.*
5 *Sanctorum inter homines sepultorum utilitas.*
6 *Martyres quod sint ciuitatum turres.*

VENIT Deus ad Balaã noctè, & ait. Si uocare te uenerint homines isti, surgens uade cum eis, ita duntaxat, ut quod præcepero facias. Num. 21. Tam propitius est Deus humanis casibus, ut sponte tutores eis assignet, & quotiens rogantur, iubet accurrere: si uocauerint te, inquiens, homines isti, surgens uade cum eis, non tamen simpliciter dixit, sed si uocauerint te homines
1 isti: hoc † regulariter iubet Deus pro lege communi, ut quos inuocamus in nomine domini, præstent auxilium. Quòd si infideli prophetæ tantæ seruitutis mandat officium, quid de fidelibus sentiemus? Elisæus occurrere puerum suũ fecerat Sunamitidi eum dolenter quærenti. Saluator item à morte resurgens, mulieribus mœstis occurrit, dicens. Auete: quæ nec tunc hanc consolationem occurrẽtis acciperent, si non uisitare uenirent. Et Petrus à spiritu Dei præceptum item accepit, quod Balaam à Deo. Ecce uiri tres quærunt te, surge itaq;, & descende, & uade cum eis nihil dubitans. Act. 10. Referuntur ista in scripturis sanctis, ad quid? nisi ut quotiens sedula fide sanctos inuocamus in præcibus, ipsos noscamus admonitos per diuinum spiritum, ut opitulationibus, & beneficiis congruis orphanis suis occurrant, & patronatum cœlestem adhibeant suis supplicibus, dicẽte eis domino multò diligentius, quàm Balaam, si uocare te uenerint homines, uade cum eis, & syncerius modò Petro in cœlo, quàm tunc in cœnaculo. Ecce uiri tres quærunt te. i. de triplici hominum genere, rectorum, religiosorum, & populi: surge, & descende, & uade cum eis. Tendimus
2 † ad experta in apostolorum memoriis, ut nostro tractatui conferamus qualiter. s. ultra supremos gentilium Deos auxiliabantur Romanæ reipub. & suis item rebus apostoli Petrus, & Paulus in suis memoriis. Vnde lib. 1. de ciuitate. ca. 4. AVGVS. Compara nunc asylum illud, nõ cuiuslibet Dei gregalis, uel de turba plebis: sed * Iunonis sororis, & coniugis, & reginæ omnium deorum, cum memoriis nostrorum apostolorum. Illuc incensis templis, & diis, erepta spolia portabantur, non donanda, uel reddenda uictis, sed diuidenda uictoribus: hunc autem & quod alibi ad ea loca pertinere compertum est, cum honore, & obsequio religiosissimo reportatum est. Ibi amissa, hic seruata libertas. Ibi clausa, hic interdicta captiuitas. Ibi possidendi à dominantibus hostibus præmebantur, hic à ministrantibus hostibus liberandi ducebantur. Postremò illud Iunonis templum sibi elegerat superbia & auaritia leuium Græcorũ: Istas Christi basilicas misericordia & humilitas immaniũ barbarorum. Hæc ille. AVCTOR. Planitiem historiæ, quam Augustinus hic tangit. Orosius manifestat. libr. 7. de Ormestra mundi de Alarico rege Gothorum irrumpente tunc Vrbem. OROSIVS. Discurrentibus per Vrbem barbaris, fortè unus Gothorũ, idemq; potẽs, & Christianus sacratam uirginem Deo, iã ætate prouectam, in quadã ecclesiastica domo reperit. Cumq; ab ea aurum & argentũ honestè exposceret, illa fideli constantia esse apud se plurimum, & mox proferendum spopõdit, ac protulit. Cumq; expositis opibus attonitum barbarũ magnitudine, pondere, pulchritudine, agnita ẽt uasorum qualitate intelligeret, uirgo Christi ad barbarum ait, Hęc Petri Apostoli sacra mysteria sunt, præsume si audes, de facto tu uideris. Ego quia defendere nequeo, tenere non audeo. Barbarus † uerò ad reuerentiã religionis ti
3 C more Dei ac fide uirginis motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit, qui cõtinuò reportare ad Apostoli Basilicam uniuersa, ut erant, uasa imperauit: uirginẽ ẽt, simulq; omnes, qui ad eã se iungeret christianos, eadẽ cũ defensione deduci. Ea domus cũ sanctis sedibus longo, vt ferunt, spatio, & medio interiecto urbis aberat. Itaq; magno spectaculo oĩum dispositа per singulos singula, & super capita elata palã aurea, & argentea uasa portantur. Exercitus undiq; ad defensionem gladiis pia pompa munitur. Hymnus Deo Romanis barbarisq; cõcinentibus publicè canitur. Personat latè in excidium urbis, salutis tuba: omnes ẽt in abditis latentes inuitat, ac pulsat. Cõcurrunt undique ad uasa Petri uasa Christi, plurimi etiã Pagani christianis p̃fessione, & si nõ fide, admiscentur: & p hoc tũc ad tẽpus quo magis cõfundan̄, euadũt. Sequitur. O præclara illa Chr̃ianæ pietatis tuba, quæ gñaliter cũctos dulcissimo ad vitã modulami-

Iouis. *Orosius.* *Alarici piũ facinus.*

Digitized by Google

ne inuitans, quos ad uitam inobedientes non su
scitauit, inextricabiles reliquit ad mortem. My-
sterium mirabile in transferendis uasis, dicen-
dis hymnis, docendis populis fuit: tanquam cri
brum fuisse arbitror, per quod ex congregatio-
ne populi Romani tanquam ex magna massa
frumenti per omnia ex uniuerso ambitu ciuita-
tis latebrarum foramina effluxere grana uiua
sine occasione, sine uomere commota. Omnia
tunc de præsenti saluti credentia exhorreo do-
minicæ præparationis accepta sunt. Reliqua
uelut stercora, & uelut palea ipsa, uel incredu-
litate, uel inobedientia præiudicante, ad exter-
minium, atque incendium remanserunt. Quis
hæc perpendere satis miracula: quis prædicare
dignis laudibus queat? Hæc ille. AVCTOR. At
tendat modo Witcleff, si increpare ausus est sã
ctos præclaros Dei Augustinum, & Orosium,
qui hæc legerunt apocripha, dimittẽdo legem
Christi: cùm ipse si narraret mihi parentũ suo-
rum historias, quòd eum generassent: aut quòd
legisset Oxoniis suis, necesse haberet apocripha
narrare Christi lege dimissa. Attendat item si
sanctorum fidelium non concordat laudibus in
translatione uasorum aureorum, & argenteorũ
ad apostolorum sepulchra, quorum erant (ut ip
se scribit) iocalia, se & suę perfidiæ sectatores
cum illis infidelibus numeratos mera stercora
esse, & paleas tam incredulitate sua hæretica, q̃
inobedientia præiudicatas, quę ad exterminiũ,
atque incendium remanserunt. O sancta, & ue
neranda apostolorum sepulchra, & præhonorã
da item apostolica uasa, quæ dominos suos apo-
stolos sibi saluatores, hostibus barbaris, & ui-
ctoribus domitores, plebis Christianæ tutores,
& ipsi urbi uictæ patronos facere potuerunt.
Hoc faciat modò sepulchrum prophanũ Wit-
cleff, uel alicuius complicis eius. Sed ultrices flã
mæ sacris sententiis obedientes, episcopi uile ca
dauer præiudicauerunt ad inferos, & flumina ci
neres absorbebant. Et ergo non sicut Augu-
stinus Iunonis asylum, sed ubi positus erat Wit
cleff, fœtidam foueam comparemus memoriis
apostolorum, & quicquid laudis, & tutelæ, uel
gloriæ reperiemus in eis, ignominiam, & hor-
rorem concludet in Witcleff, & ipsius quosli-
bet conblasphemos. Quotidie experimur qua
liter eius reliquiæ ecclesias dissipant, ciuitates
consumunt, & oppida. Contra, sanctorũ Christi
sepulchra, & reliquiarum memorię, ciuitates
protegunt, seruientibus suis sunt singulares pa
troni, uicinis fidelibus præsidium singulare.
Vnde tertia parte sermonum sermone. 113. AV
GVSTI. Debuit apostolorum memoria, per
quam tibi præparatur cælum, seruare tibi in ter
ra theatrum insanorum. Planè uerum est, ideo

A mortuus est Petrus, & Romæ positus, ut lapi-
des de theatro non caderent. Exeutit Deus de
licias puerorum de manibus indisciplinatorum
Hæc ille. AVCTOR. Amplius adhuc probe-
mus, quæ diximus libro uirorum illustrium
cap. 1. de sepulchro Iacobi Nizibenæ ciuita- Gennadius
tis episcopi, refert Gennadius. Moritur hic
uir Constantii temporibus, & iuxta præceptum
patris eius Constantini intra muros Nizibenæ
sepelitur ad custodiam uidelicet ciuitatis: quod
factum per fidem Constantini euenit. Nam
post multos annos ingressus Iulianus Nizibe-
næ, uel gloriæ sepulti inuidens, uel fidei Con-
stantini, cuius obid domum persequebatur, iuss
sit efferri de ciuitate sancti corporis reliquias,
& post paucos menses consulendæ licet causa
reipublicæ, Iouinianus imperator, qui Iuliano
successerat, tradidit barbaris ciuitatem, quæ us
que hodie Persarum ditioni cum finibus suis
subiecta seruit. Hæc ille. AVCTOR. Hanc ua-
B riæ retributionis sortem de sancto sepulto fides
meruit Constantini. Hanc perfidia Iuliani seu
Iulianus substrahendo custodem, ciuitatem
perdidit, quam Constantinus ab omnibus ho-
stibus tutam fecit. Item lib. de obitu Theodo- Amb. To.i
sii AMBROSIVS. Vbi fides est, ibi exerci-
tus est angelorum: bona itaque fides, quæ o-
peratur in mortuis frequenter. Denique, & Fides ubi
aduersarius, & legationes eius quotidiana mar- ra.
tyrum uirtute torquentur. Vnde arbitror, quòd
4 † fila chordarum citharæ ideo fides dicuntur,
qm̃ & mortua sonum reddunt. Hæc ille. AV-
CTOR. Nouerint itaque Witcleuistæ, & de cer
to nouerint, q̃ in fide sanctorum sepulchrorum
à sua tyrannide tuti sumus. Bona. n. fides opera-
tur in mortuis. Ideo 3. parte sermonum sermo-
ne. 134. de natali sancti Cypriani AVGVSTI. Augus.
Si adhuc quisquam quærit fortè quis uicerit, ut
omittam regnum cæleste sanctorum, quod infi
deles credere nolunt, quia uidere non possunt;
C nunc in ista terra, in ista uita, in domibus, in
ciuitatibus, in orbe terrarum: ecce sunt feruen-
tes accusationes impiorum. Ecce quemadmo-
dum honorantur memorię peremptorum. Nũc
illi ostendant idola dęmoniorum. Et bene in-
frà. Illi laus, illi gloria Deo nostro regi secu-
lorum creatori, & creatori hominum, qui suo
tali antistite huius ciuitatis ecclesiam ditauit,
tam sancto corpore huius loci amplitudinem
consecrauit. Illi laus, illi gloria, qui dignatus
est illum uirum prędestinare inter sanctos suos
ante tempora, creare inter homines, uocare
errantem, mundare sordidantem, formare credẽ
tem, docere obedientem, regere docentem, ad-
iuuare pugnantem, coronare uincentem. Hęc
ille. AVCTOR. Ecce quas laudes, quam glo-

riam

Digitized by Google

Iam Deo persoluit in publico beatissimus Augustinus, ꝙ tali antistite illius ciuitatis magnæ Carthaginis ditauit ecclesiam, & tam sancto corpore eiusdem loci amplitudinem consecrauit. Non inuidit ecclesiæ Carthaginis magnæ suas diuitias, quòd dixit bene ditatam tali antistite, & eius corpore consecratam: non tantum puto spiritualibus gratiis, sed & peregrinationibus, & sanctorum oblationibus fidelium populorum. Hoc ipsi non sentiunt, qui dolẽt paruis ecclesiis non obuenire, quæ propter sanctos ibi requiescentes sanctorum ecclesiis competunt. Hunc affectum pietatis Witcleuistæ non habent, qui quacunque ex causa ditatas dolent esse ecclesias: quorum quidam clamant, & rugiunt: si haberem corpus illius Petri, aut Antonii igne concremarem. O dolendi homines, qui hæc de corporibus sanctorum proferunt, quorum corporibus bene esset suspensam habere molam asinariam in collo, & in profundũ maris demergi, ne tales blasphemias proferre auderent in sanctos: cum nobis solum proficiat Deus de sanctorum præsentia: prout sermone. 32. secundæ partis de sancto Vincentio probat idem AVGVSTINVS. Quid putamus fratres, ꝙ istum honorem prouidentia & consilium omnipotentis creatoris eius etiam defuncto corpori detulit, martyri aliquid præstitit, ꝙ si non sepeliretur, ignorabatur, unde ille suscitaretur? Cui etiam uictoriæ corona, & in resurrectione seruata est uita æterna: sed de corpore ecclesiæ præstita est consolationis memoria. Sic plerunque de seruis præstat quandam dignationem donans, quia magis proficit ei, cui datur, quàm ei, de quo datur. Sic Eliam sanctum Deus per auem pascebat, non autem misericordia Dei & omnipotentia defecerat, ne semper sic pasceret. 3. Reg. 17. Mittitur tamen pascendus ad uiduam, non quia non erat unde seruus Dei aleretur: sed ut fidelis uidua benedictionem meretur. Hæc ille. AVCTOR. Altera ecce utilitas sanctorum inter homines sepultorum, ut benedictionem inter homines ex deuota eorum uisitatione hoĩes mereantur, & iterum alia quã prædixit, quia de corpore talis sancti magna est illi ecclesiæ præstita sanctæ consolationis memoria, de spe resurrectionis futuræ, & de tpali præsidio patronatus, prout de sanctis martyribus Geruasio & Prothasio cum nouiter inuenirentur tractatu 2. de eis gaudenter ait AMBROS. Amb. To. 3 Principes populi, quos alios nisi sanctos martyres existimare debemus, quorum iã innumeri diu ante ignorati Geruasius & Prothasius proferuntur. Qui sterilem martyribus ecclesiam Mediolanensem iã plurimorum matrem filiorum lætari passionis propriæ fecerunt & titulis, & exemplis. Nec hoc abhorret à uera fide, Dies diei eructat uerbum, anima animæ, uita uitę, resurrectio resurrectioni, & nox nocti indicat scientiam. hoc est caro carni, quorum passio ueram fidei scientiam omnibus indicauit. Non immerito plerique hanc martyrum resurrectionem appellant. Videro tamen utrum sibi, an nobis certi martyres resurrexerunt. Cognouistis, immo uidistis ipsi multos à dæmoniis purgatos, plurimos etiam ubi uestẽ sanctorum manibus contigerunt, his, quibus laborabant debilitatibus absolutos. Reparata uetusti temporis miracula, quo se per aduentum domini Iesu gratia terris maior infuderat, umbra quadam sanctorum corporum plerunque sanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur, quã ta indumenta super reliquias sacratissimas, ut tactu ipso medicabilia reposcantur. Gaudent omnes extrema linea cotingere, & qui contigerit, saluus erit. Gratias tibi domine Iesu, qui hoc tempore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitasti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possunt, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui prosint omnibus, nocẽant nemini. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo, hoc est, non seculi milites, sed milites Christi, Nullam de talibus inuidiã timeo, quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Horum etiam illis, qui mihi inuident, opto præsidia. Veniant ergo, & uideant stipatores meos, talibus me armis ambiri nõ nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur. Eliseũ diuinę scripturę series refert cùm ab exercitu Syrorum esset obsessus; dixisse timenti seruulo, ne timeret, quia plures, inquit, pro nobis sunt, quàm cõtra nos. Et ut hoc probaret, petisse, ut oculi Giezi aperirentur, quibus apertis, ille innumeros ibi adesse uidit prophetę exercitus angelorũ. Nos & si eos uidere non possumus, sentimus tamẽ. Erant clausi isti oculi, quandiu obrupta sanctorum corpora delitescebant: aperuit oculos nostros dominus, uidimus auxilia, quibus sumus sępe defensi, nõ uidebamus hęc, sed habebamus tamen. Itaque trepidantibus nobis, quasi dixerit dominus, Aspicite quantos uobis martyres dederim. Ita reseratis oculis, gloriã domini speculamur, quæ in martyrum est passione præterita, & operatione p̃senti. Euasimus fratres non mediocrem pudoris sarcinam: patronos habebamus, & nesciebamus. Inuenimus unũ hoc, quo uideamur prestare maioribus. Sanctorum martyrum cognitionem, quam illi amiserunt, nos adepti sumus. Hæc ille. AVCTOR. Quantam Psal. 44. Psal. 19. 3. Reg. 6.

materiam gaudiorum ſanctus pater inuenit de patronatu ſanctorum, quos apud ſe ſepultos inuenit: de ſubuentionibus infirmorum, de remedijs miſerorum. Et quia eos apud ſe in eccleſia præſentes habebat, quanta ſperauit auxilia nullatenus defutura? cùm nec tunc deerant, quando deliteſcebant ignota: de quibus eccleſia canit ad dominum de ſanctis ſuis, abundantia in
6 turribus tuis. Vbi in expoſitione pſalm. CASSIOD. Turres † enim ſunt, quæ obiectu, & altitudine ſua ciuitates defendunt, & uenientes inimicos prima fronte ſuſcipiunt: unde non improbè martyres ſignatos aduertimus, qui oppoſitione corporis ſui ciuitatem Dei piâ confeſſione defendunt: & quaſi eminẽtia ædificia ita hoſtibus fidei repugnare noſcuntur. Hæc ille. AVCTOR. Repete mi Witcleff à principio & iocalia ſepultorum, quæ tu riſiſti: ſancta corpora, quæ blaſphemaſti, ſepulchrorum lapides, quos frigidos contempſiſti, iam a Deo uirtutem protectionis accipiunt, terrorem hoſtibus, ſalutem fidelibus peregrinis extorquent ab eorum manibus, qui tanto impetu, & horrore ſæuire uenerunt: cæterùm eccleſias ditant, tuentur prouincias, & fidei hoſtibus repugnare noſcuntur.

Pſal. 121.

Martyres, ſunt ciuitatum turres.

DE FESTIVITATIBVS anctorum celebrandis.

Tit. XVI.

¶ QVOD SANCTORVM Chriſti martyrum, & angelorum, & ſanctorum hominum feſti dies pijſſimè celebrẽtur. Cap. 138.

SVMMA.

1 *Valdenſium errorem, quòd feſta ſanctorum non ſint celebranda, quomodo ſequitur Witcleff, et confutatur.* 1
2 *Chriſti memoria, quòd rectior habeatur, quum eius beneficia recolimus in beatis, oſtenditur.*
3 *Eccleſia Chriſti cur a primæuis memorias martyrum celebrauerit.*
4 *Feſtiuitates multæ in eccleſia ad quid conſtitutæ.*
5 *Iulianus Witcleuiſtarum Cæſar, & Chriſtianorum apoſtata, quomodo ſanctos contempſerit.*
6 *Baptiſtæ domini capitis inuentio narratur.*

A HOrum ergo ſanctorum celebrare dies, fons omniũ martyrum dño ab antiquis patribus decreuit, & cœpit mater eccleſia. Vnde li. 1. de origine offic. ca. 34. ISID. Feſtiuitates apoſtolorũ, ſeu in honore martyrum, ſolenniter antiqui patres in uenerationis myſterio celebrare ſanxerunt: uel ad excitãdam imitationem, vel ut meritis eorũ conſociemur, atque orationibus adiuuemur: ita tamen, ut nulli martyrum, ſed ipſi deo martyrum, q̃uis in memoriis conſtituamus altaria. Quis. n. antiſtes in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari aliquando dixit: offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? ſed quod offerimus, offertur Deo. Hæc ille. AVC. Cætera prorſus ſequitur ibi, ut ab Auguſtino ſuprà ſecundum eius uerba decerpſi. Inuidia aũt diaboli, q̃ Dei ſanctis ſp aduerſat̃, hoſtiliter cornua Witcleff eõtra feſta ſanctorum ſuſcitat in furorem. ca. di. 30. trial. 3. Non ualet, inquit ſolennizatio, uel feſtiuitas talis ſancti, niſi de quãto ad magnificandum Chriſtum præparat, ad honorẽ eius incitat, & amorem eius prouocat, & accendit. Vnde ſi aliquæ ſint ſolennizationes ſanctorum quæ exorbitãt ab hoc fine, nõ dubiũ, quin cupiditas, uel peccatum aliud ſit in cã: iõ multi putant prodeſſe eccleſiæ, q̃ ceſſantibus oĩbus iſtis feſtiuitatibus ſanctorum, ſolũ Chriſti feſtiuitat obſeruet̃: quia, ut inquiunt, Chriſti tunc memoria recentiùs haberetur, & plebis deuotio non ſic in mẽbra Chriſti indebite ſpargeretur. Hęc Witcleff. AVCT. A teipſo hæc loqueris, analii dixerunt tibi hæc ipſa: debere. ſ. q̃deſſe eccleſię feſtiuitates ceſſare ſanctorum, quia aliquæ exorbitãt ab hoc fine? Ita. n. loquitur, quaſi aliorũ eſſet hic ſenſus. Facta aũt ſequacium eius inuincibiliter arguunt eſſe eius, q̃uis non primò eẽ ipſius, ſed prius Waldenſium hæreticorum de Lugduno, quorum. q. 17. recolit GVIDO. Decimuſſeptimus † error, q̃ feſta ſanctorum non ſunt celebranda, nec in illis ab operibus ſeruilibus eſt ceſſandum. Hæc ille. AVCTOR. Sed attendatur Witcleff ratio, quia putantur ab eo exorbitare à fine honoris Dei, & tunc diu ante hæc tempora ſacrificiorũ ritus debebat ceſſare, quia multorum ſacrificia exorbitabant à fine honoris Dei: & deputabant ea dæmonibus. Item dilectio proximi deberet ceſſare, quia non dubium, quin multi parentes filios, & uiri coniuges, & fœminæ uiros amant, non ad honorem Chriſti: ideo per Witcleff ceſſarent hæ omnes dilectiones hominum, & ſola Chriſti, & ad Chriſtum dilectio haberetur, ut Chriſti memoria recentiùs habeatur, & plebis dilectio non

Iſidorus.

Digitized by Google

non sic in membra Christi indebitè spargeret. Isa.42. Miser homo debuit audire prophetã de Christo dicentem, & quassatam arundinem non contriuit, & *lignum fumigans non extinxit, sed nouum bonum reformauit ex malo ueteri. Ita quoque prouidit mater ecclesia corpus Christi, prout in superiori loco ex dictis Augustini ISIDORVS. Quisquis in hunc errorem dilabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue ut corrigatur siue ut caueatur. Hæc ille. AVCTOR. Magis ergo corrigendi sunt, & monendi fideles sanctorum festa synceriter agere, ut Christi memoria in suis sanctis recentius habeatur, & plebis deuotio in membra Christi debitè colligatur. Quibus ipse dixit. Qui uos recipit, me recipit. Et quid obstat sanctis Christi Witcleff ne celebretur sanctorum memoria? Eius item memoria perpetuò est in ecclesia celebranda, non tamen ut teneatur, sed ut deleatur. Qualiter memoria Iudæ Scarioth, & hæreticorum indies innouatur. Ad ca.3.in expõne eorum uerborum. Et Iudam Scarioth, qui & tradidit illum. De quo lib. 1. commentarij in Marcum super catalogum electionis apostolorum HIERONY. Scarioth memoria mortis, Iudas confitens, uel gloriosus interpretatur: confessores sunt multi in ecclesia superbi, & glorioси, quorum primus Simon Magus, & Arius, & cæteri hæretici: quorum memoria mortalis ideo in ecclesia celebratur, ut deleatur. Hæc ille. AVCTOR. Quantò magis sanctorum Christi, & iam beatorum cũ Christo est celebranda, quia & colenda memoria, & extollenda festiuitas. Aut dic paulatim quid melius? Melius, inquit, non, ut Christi memoria recentiùs habeatur. At ego, sed † Christi memoria habetur recentior, quum eius beneficia recolimus in beatis, dicente beata uirgine, cùm cœlitus hymnizaret. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes: quia fecit mihi magna qui potens est. Vnde & in fauorẽ Saluatoris redundat, quicquid de eius genitricè festiuè celebrat creatura. Qualiter de assumptionis eius festiuitate, quæ quantò est celebrior, tãtò penè est in ecclesia cunctis antiquior: ait in sermone eiusdem festi, qui incipit: Cogitis me ò Paula. HIERON. Si gaudium fit in cœlo de quolibet peccatore conuerso, multo magis putandum pro tantæ uirginis exaltatione, & gloria, quòd exaltatio sit in supernis, cuius nimirum festiuitas omnium supernorum ciuium est gratulatio, quia eius celebritas laus, & fauor est Saluatoris. Vnde credimus, quòd non hunc tantum diem solennem ducunt pro eius honore annuum, uerum continuum, etiã & æternum iocunditatis, ac lætitiæ, ac uenerationis obsequio cum omni colunt tripudio amoris, & gaudii. Nec immeritò igitur omnis illa cælestis ciuitas congratulatur, & ueneratur matrem, cuius super se adorat filium regem: ante quem tremunt potestates, & curuatur omne genu. Hæc ille. AVCTOR. Audis ne, quòd celebritas assumptionis uirginis, laus, & fauor, est Saluatoris? Qui ergo has laudes, & fauores festiuando non colligit, ille indubiè memoriam Christi dispergit. Hoc est enim argumentum Hieronymi, quòd non immerito omnis illa ciuitas tantùm diem solennem ducit continuum uenerando Dei matrem, cuius super se adorat filium: quasi diceret: quid mirum, si tam festiuè matrem adorent, cùm hoc ipso honorem celebriorem impendant filio, quem supra se regnantem aspiciunt? Et dicat modò Witcleff. Cur hæc ciuitas beatorum non omittit hanc festiuitatem celebrare beatæ uirginis, ut in recentiori memoria habeatur Christus? An cum hæc festiuitas, secundùm Hieronymum, sit eis continua, nunquid ideo memoria eorum de Christo non erit recens, sed arida? Fateor occãsiones quærit, qui uult recedere ab amico. Si hæ festiuitates ergo sunt ecclesiæ triumphanti continuæ, magis existim› consulendum, ut eorum conformemur, quantum facultas nostra dabit, exemplis: ut nobis sint annuæ. Sic enim consuluit certior ille magister facere uirgines suas in eodem sermone post medium HIERONYMVS. Ideo charissimæ celebrate solenniter uirginis festum, quæ cælestem nobis uitam in terris ostendit: quoniam qui non nubent, erunt sicut angeli in cælo. AVCT. Mat.22. Ibi tangit Hieronymus unam causam, quam suprà docuit Augustinus de celebrando sanctorum festiuitates. s. ad excitandã imitationẽ: quæ, inquit, cælestem nobis uitã in terris ostendit. Quomodo in fine sermonis idẽ prosequitur HIERON. Ornate lampades uestras, occurrit sponso, quia iam ad ostium pulsat: & matrem, si eam diligitis, sequamini. Intus autem parate, & ornate lampades uestras, quia filiæ regis estis. Omnis ergo gloria uestra ab intus sit & intus habete lumen, quod foris luceat: ne forte inter has solennitates priusquam spõsus ueniat, uestræ lampades extinguantur. Nam celebritas huius diei non nisi accensis lampadibus intus & foris rectè colitur. Ideo emendum est oleum dum uacat, ne quum sponsus aduenerit (quod absit) uacuæ inueniamini. Hæc ille. Psal.44. AVCTOR. Hac † de causa a primeuis celebrauit ecclesia Christi memorias martyrum, ut eorum exemplo incitati, domino Deo fidei fortiter teneremus constantiam: prout de sancto Polycarpo, qui ut scribit Irenæus, discipulus apostolorum fuit, cum ipsis diutius conuersatus, qui dominum uidere oculis meruerunt, & ab ipsis constitutus Smyrneorum epi Matt.15.

scopus: de ipso, inquam, scribit li. 4. ecclesiasticę historiæ, cap. 16. Eusebius. Vbi dicit Centurio tam obstinatam Iudæorum concionem, positum in medio ipsorũ corpus exussit, & ita nos post modum combusta ossa pretiosissimis gẽmis cariora, & omni auro probabiliora ꝑ ignẽ facta, collegimus, ac sicut conueniebat, ex more, condidimus. Quo etiam in loco nunc præstant edomino solemnes agimus, celebresque conuentus. Maximè quidem in die passionis eius: sed & cum eorum memorias, qui prius passi fuerint, celebramus, ut sequentium animi ad præcessorum uiam exemplis in fide suscitẽtur. Hęc ille. AVCT. Ecce ueteres patres sanctorũ memorias, uelut huius sancti Polycarpi, statim post apostolos celebrabant. Putas ne hunc errorem tam manè pepererunt antiqui, ne recens apud eos esset memoria Christi; & iam serò per prophanum Witcleff omnia reintegrarentur in Deum? Et ego nec Christi hominis arbitror qualemcunque hac ratione celebrandam esse festiuitatem, sed solius Dei, & purè secundum Deum, ne à Deo, qui est caput Christi secundum apostolum, dispergatur celebrantis intentio: si autem per Christum currimus in Deum, dispergimur, hoc item uerum est, & item imitãtes membra Christi, non nisi in Christum colligimur: alioquin non dixisset Apostolus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed imitemini Christum solum. Modò dicit, Sic currite, ut comprehendatis, siue post Petrum propter fidem, siue post Paulum per constantiam uerbi, siue post Polycarpum, ut per discipulum imitemur magistros. Sic enim iam dictum est, ut eorum memorias, qui prius passi fuerant, celebremus. Hoc fit, ut sequentium animi ad præcessorum uiam exemplis suscitentur in fide: & cum uarii simus, ne quis occasionem excusandi sumat, multi sanctis festiuitates facimus, infirmis & fortibus, maribus & fœminis, senibus & pueris, uirginibus & nuptis, quondam corruptis, & à natiuitate sanctis, ut omnis gradus hominum aliquem, quem libeat imitari, possit inuenire, prout sagaciter ualde 4. parte sermon. serm. 151. admonet AVGV. Hoc per istas solemnitates commemorari debet sanctitas uestra: primum ne arbitremur nos aliquid conferre martyribus, quia eorum dies solemnissimos celebramus: illi nostris festiuitatibus non egent, qui in cœlis cum angelis gaudent. Congaudent autem nobis, non si honoremus eos, sed si imitemur eos. Quamquam & ꝙ honoramus, nobis prodest, non illis. sed honorare, & nõ imitari, nihil est aliud, quàm mendaciter adulari.

Eusebius

1. cor. 11.

Ibidem

1. Cor. 9.

Aug.

4 Ad † hoc ergo istæ festiuitates in ecclesia constitutæ sunt, ut per eas congregatio membrorũ

A Christi admoneatur imitari martyres Christi: hæc est omnino huius festiuitatis utilitas, alia non est. Si enim nobis proponatur imitandus Deus, respondet humana fragilitas, multũ esse à se imitati eum, cui non potest comparari. Si denique ipsius domini nostri Iesu Christi ad imitationem nobis proponatur exemplum: de quo scriptum legimus, Christus passus est pro nobis, uobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius, tamen & hic adhuc respondet humana fragilitas, quid simile ego & Christus? Ille & si caro, tamen uerbum caro. Sequitur. Ad tollendas ergo omnes excusationes infidelis infirmitatis, martyres nobis stratam construxerunt: non lapidibus, non tabulis construenda erat, qua securè ambularemus, ipsi fecerunt sanguine suo. Quis est quem pudeat dicere, impar Christo planè impar. Impar siue Christo etiam mortali Christo impar. Petrus B hoc erat quod tu: Paulus hoc erat quod tu: apostoli & prophetæ hoc erant quod tu. Si imitari pigeat dominum, imitare conseruum. Præcessit agmen seruorum, sublata est excusatio pigrorum. Postremò adhuc dicis. Impar sum Petro. Impar sum Paulo. Impar es ueritati. Coronatur rusticitas, non excusatur uanitas. Postremò impar es puellis, impar es sanctæ Valerianæ. Si adhuc sequi piget, non uis adhærere uictoriæ. Sic enim sanctorum uiginti martyrum series recitata est. Cœpit ab episcopo Fidentio, clausit ad fidelem fœminam sanctam uictoriã Initium à fide, filius ad uictoriam. Videre ergo fratres sic celebrate passiones martyrum, ut cogitetis imitari. Hæc ille. AVCTOR. Iam pro celebrando festiuitates sanctorum, immo tot sanctorum, & talium, qui per uniuersam ecclesiam penè sunt innumeri, ecclesiasticam causam audistis. Non uos à tam utili celebritate lu C pus exterreat, ne si in toto circulo sanctorum non imitemini ultimum sanctum, nec etiam imitemini primum Christũ. Omnes sancti in Christum eius chorea imitantur, in nullo quisquam sanctus diuaricat ibi pedem. Qui ergo sequi ultimum dedignatur, celebrando deuotè eius memoriam, constanter affirmo, quòd est hæreticus Witcleuista, & discors omnibus factus: primò Christo in euangelica illa saltatione: cui non acclamat, repugnat. Iulianus † Witcleuistarum Cæsar, & Christianorum apostata: tales sanctos contempsit, inuidens eis nomen martyris, & honoris: quos tamen eo inuito constanter honorabant fideles, uelut de sanctis Inuentio & Maximo lib. 6. historiæ tripertitæ. ca. 34. scribit CASSIODORVS. Fingebat enim se, & in eis, scilicet, Iulianus, quasi causam defendere imperialis iniuriæ, & hoc diuulgare iussit, inui

1. Petri 2.

Cassiodor.

dens

dens decertatoribus ueritatis in appellatione martyrii pariter & honoris. Nomina fuerũt horum Inuentius, & Maximus, quos Antiochena ciuitas tanquam pietatis propugnatores uenerata, prætioso monumento recondidit, & usq; ad hunc diem festis annualibus honorantur. Hæc ille. AVCTOR. Videat Witcleff Guillelmus, uideat, & inuideat cum suo Cæsare Iuliano sanctis Dei prætiosa monumenta parari, & à tota sancta ciuitate uenerari, annualibus quoque festis tantò pòst in eiusdem ciuitatis ecclesiis honorari. Non iam gaudebant ecclesię dotatione Cæsaris Constantini: cupido non tũc potuit occupare Christicolas, quos omnes unà cũ clericis prophanus Lollardorum Cæsar ad ultimam paupertatem compulit Iulianus. Tempore uerò sancti Polycarpi etiam diuitus ecclesia non erat onusta, & libera possessione. Quomodo ergo tu fingis indubium, quòd solennizationes sanctorum à Christo exorbitent, & cupidinem, uel aliud peccatum esse causam: nec in ceruice tua durissima, pietatem & deuotionem populorum ad honorem Christi capitis causam esse aduertere locus erat? Ego cum Christi fidelibus semper ut sapui, sapio: quòd qualitercunque cupido se ingerat, ipsa non est mater, sed cuius super filium uiscera contremiscunt pietas sanctitatis. Alioquin cur amicus Christi Baptista uoluit inuentionem sui capitis reuelare? Ex quo uolebat ecclesia, quod suum erat supplere, & cum solennizatione congrua diẽ eius festum requirere celebrandum. Nunquid cupido eius fuit in causa? Vnde in commentario super Marc. capitul. 18. BEDA. Propterea † quòd in lib. sacramentorum natale sancti Ioannis. 4. Kalend. Septembrium die notatum est, & in martyrologio, quod Eusebii, & Hieronymi uocabulis insignitum est, legitur 4. Kalend. Septembris in * Enussa ciuitate Phœniciæ prouinciæ natalis. S. Ioannis Baptistæ die, quo decollatus est: non specialiter ipsum diem decollationis eius, sed diem potiùs, quo caput eius in eadem Enussa ciuitate repertum, atque in ecclesia est conditum, designat. Si quidem, vt chronica Marcellini comitis testatur, tempore Martiani principis duo monachi orientales uenerant in Hierosolyma adorare, & loca sancta uidere, quibus per reuelationẽ assistens idem præcursor domini præcepit, ut ad Herodis quondam regis habitaculum accedentes caput suum ibi requirerent, & inuẽtum digno honore reconderent: quod ibi ab eis ininuentum, & assumptum est, sed non multò pòst culpa incuriæ perditum, perlatum Enussam ab aliis, & in quodam specu in urna sub terra non pauco tempore ignobiliter recondi-

3. Reg. 3.

Baptistæ domini capitis inuẽtio.

Beda

6

*Edissa.

A tum, donec denuò idem Ioannes sese, suumque caput ostendit Marcello cuidam religioso abbati, ac presbytero, dum in eodem specu habitaret: Quòd uidelicet caput Iulioromo eiusdem ciuitatis episcopo per præfatum presbyterum constat esse inuentum. Ex quo tempore cœpit in eadem ciuitate beati pręcursoris decollatio ipso, ut arbitramur, die, quo caput eius inuentum fuit, siue eleuatum est, celebrare. Hæc ille. AVCT. Hic sanctus presbyter Beda non est dedignatus citare librum fidelium chronicorum in materia pietatis, sciens plùs illi esse credendendum omnibus corruptis codicibus Wicleuistarum mendacium.

¶ QVOD DICENDI SVNT dies festi sanctorum, & sunt à nobis tũc orandi, nõ autem pro eis orandum. Cap. CXXXIX.

B

SVMMA.

1 *Dies sanctorum quare nolint persequutores fidei duci ad memoriam.*

2 *Augustini laus.*

3 *Dies martyrum quomodo celebrat Cyprianus, nõ ut Witcleuista.*

4 *Diebus martyrum, & aliorum sanctorum, quomodo ipsi sunt a nobis tunc orandi, non autem pro eis orandum.*

5 *Dies beatorum martyrum, & confessorum Christi, quibus de seculo transierunt, quare natales uocitentur.*

DIscipuli Witcleff modò superstites in tantum huic assentiunt dedignationi magistri contra sanctorum solemnia: ut item dies eis assignari, quibus passio, natalis, aut dedicationis memoria recolatur, nõ paruã putent iniuriã. Nõ est, inquiũt, dies Petri, uel Ioannis, qui nullũ unquàm fecit diem, sed omnis dies eius est, de quo legit, Hæc dies, quàm fecit dominus. Hæc ipsa erant uerba Fausti Manichæi improperãtis ita fidelibus, & comparantis gentilibus. li. 20. contra Faustũ, in dicto Fausti AVGV. Solennes, inquit gentiũ dies cum ipsis celebratis, ut Calendas, & solstitia. Hæc ibi. AVC. Mira res, quod serpens ille antiquus nondum cessat idem spiraculum mortis infundere membris suis modernis, quo intoxicauit antiquos propter odium sanctitatis, & ueritatis: quam sancti palàm dixerunt in populis persecutores eorum dies passionũ sequacibus abstulerunt, persecutores, inquit, prophetarum & sanctorum ueteris temporis. Hoc idem ne

C

Psal. 117

Aug. To. 6

putas

putas ſequaces malorum modo non tractant. Vnde tertia parte ſermonum, ſermone. 107. de Ioanne Baptiſta AVGV. Scire uos conuenit, dilectiſsimi, cur ſolius tantùm prophetæ Ioannis natiuitatis diem colit populus chriſtianus: præſertim cùm multos prophetarum paſſos, & interfectos pro Dei nomine, atque honore manifeſtum ſit: ſecundum illud domini, quo per Stephanum Iudæos increpat, dicens: Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres ueſtri? Cũ ergo cognoſcamus etiam tunc ſanctos Dei perſecutionem ſuſtinuiſſe, atque martyrium, quid eſt, quod eccleſia Chriſti non defert his natalitils ſolennitatem, quorum ſuſcepit, atque com
1 plectitur paſsionem? Illud † ſcilicet dilectiſsimi, quòd iidem populi illos dies, quibus prophetas perſecuti ſunt, & interfecerunt, tradere cultui, ac memoriæ noluerunt, ſcilicet ne religioſa poſteritas, dum paſsiones ſanctorum coleret, ſcelus perſecutorum ſemper horreſceret. Ac ſic obliterando martyrum dies, fecerunt memoriam ſanctorum natalium non eſſe diuturnam, B dum timẽt recordationem malorum ſuorum eſſe perpetuam. AVCTOR. Hac item ſcelerata cautela nolunt noſtri perſecutores fidei dies
3 ſanctorum duci ad memoriam, ne ſcelus ſuæ deprehendatur perfidiæ, qui hoc ipſum proſequũtur in nobis, quod ſancti iſti docuerunt, aſſeruerunt, fecerunt, ſcriptis certiſsimis reliquerunt, & pro quo plurimi ſancti martyrio migrauerũt è ſeculo. O quanta lux ſeculo foret abſtracta, ſi tantus theſaurus fidei cum Auguſtini memoria defeciſſet. Quod item diebus Cæleſtini Papæ ſæui moliebantur hæretici, prout in decreto ſuo, & hoc ex lib. decretorum pontificum tranſmittit CAELESTI. Nec mirari poſſumus, ſi hæc contra uiuentes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam quieſcentium fratrum memoriam diſsipare. Auguſtinum † ſanctæ recordationis uirum, quem pro uita ſua, atque meritis in noſtra communione ſemper habuimus: nec unquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit: quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter optimos magiſtros etiam à meis ſemper præceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerunt, ut pote qui vbique cunctis & amori fuerit, & honori: unde reſiſtatur talibus, quos male creſcere uidemus. Hæc ille. AVCTOR. Reſiſtatur ait talibus, qui nituntur quieſcentium fratrum diſsipare memorias: illorum maximè, quorum uita, & doctrina eſt quotidiana norma eccleſiæ. Malè. n. creſcunt, qui eorum memoriæ diem unum proſcribunt. Sed & in anno malè creſcunt qui penè creſcunt, nec proficiunt: ſicut iam dicto ſermone proſequitur AVGV. Sed nihil tamen A egerunt hoc faciendo. Quid enim eis prodeſt, quòd dies martyrii eorum ignoramus, dum ipſos martyres nouimus? Nihil ergo profecerunt. Natales quidem omnium ſanctorum pro Chriſto paſſorum ſcire non poſſumus, ſed tamẽ quotidiè prophetas, qui pro Deo paſsi ſunt, honoramus, ac ſic grandi compendio detrimenta exigua penſantur: cum quibus ſinguli dies ſublati ſunt per obliuionem, omne tempus tribuitur ad honorem. Hæc ille. AVCTOR. Ecce concul cat rationem ueſtram beatus Auguſtinus, ò inſipidi Witcleuiſtæ, quia ſi dies natales ſanctorum noſſe poterimus, illos tempore quo paſsi ſunt, celebramus, ſi non poterimus omni die. O ſanctum epiſcopum, & presbyterum antiquum Cyprianum, quis feruor fidei docuit eum annua ſanctorum ſemper celebrare martyria? Vnde in epiſtola ad clerum de Celerino confeſſore CYPRIA. Veri, & ſpirituales Dei milites Cyprianus. dum diabolum Chriſti confeſsione proſternũt, palmas à domino, & coronas illuſtri paſsione meruerunt. Sacrificia pro eis ſemper ut memini ſti offerimus: quotiens martyrum paſsiones, & dies anniuerſaria cõmemoratione celebramus.
3 Hæc ille. AVCTOR. Ecce † martyrum dies celebrat Cyprianus: iam recordor dixiſſe Paulum, dum de abſtinentibus diſputaret. Qui ſapit diẽ, domino ſapit. ad Ro. 14. Non dubito ſapere Cyprianum diem illum domino martyrum, quando ſapuit martyrij diem ſuum. Non, ut exiſtimat Witcleuiſta, diem illum credidit ſancti eẽ, quòd ſanctus illum feciſſet, aut ſanctum diem feciſſet. Sed nec Auguſtinus, aut quilibet ortho doxus, ſed pro illius martyris gloria tradita ſibi à domino die illo etiam pro illo ſancto diem domino ſapit & dedicat celebrando. Sic ſapienter dicit ſacrificia pro martyribus offerimus, quotiens eorum dies anniuerſaria commemoratione celebramus. Et cur contra eccleſias murmurant, nominationes dierum gentiles obſeruare
C conantes, quãdo magiſter eorum Witcleff graduationes ſcholaſticas hac ſola ratione diuellit, quòd dicit eas gentiliter introductas, dies Solis, Lunæ, Saturni, ſunt gẽtiliter introducti. Vnde lib. de temporibus. capit. 8. BEDA. Gentiles Beda. cũ obſeruationẽ à populo Iſrael hebdomadis edidicerint, mox hanc in laudẽ ſuorum deflexere Deorũ, primã uidelicet diem Soli, ſecundam Lunæ, tertiam Marti, quartam Mercurio, quintam Ioui, ſextam Veneri, ſeptimã Saturno dicãtes. Hæc ille. AVCTOR. Has nominationes adhuc in ſuo uulgari Anglici retinent, præter feriam tertiam, quartam, & quintam, quæ à duabus Deabus, & uno Deo ueterum Saxonum retinent The Wis & Wedene & Tõri. Quidã putant Arturi. Similiter & menſes quoſdam anti-

quæ

Aug. *Aug.* *Celeſt. epiſtola prima ad Epiſcopum Galliæ quæ incipit Dilectiſsimis fratribus Veneſio. Auguſtino ſanctæ.*

quæ gentilitatis ritu denominant. Idem ibidē. cap. 15. Aprilis. Easter Monathe, qui nunc paschalis mensis interpretatur, quōdam à Dea eorum, quæ Eastrea uocabatur, & cui in illo festo celebrabant, nomen habuit, à cuius nomine nunc paschale tempus cognominant, consueto antiquæ obseruationis uocabulo gaudia nouæ solemnitatis uocantes. Hæc ille. AVCTOR. Ecce dies & mēses falsorum Deorum nominibus insignitas blandè continent, sed si à fidelibus Dei sanctis dedicentur, obsistunt uelut Februarium Dei Plutonis nomine sapiunt, sed in capite mensis diem beatæ uirginis renuunt: qđ acturi ea probabilitate non essent: si paganicæ lustrationis antiquæ nomen seruarent, & ritū. Idem ibi cap. 12. BEDA. Secundum mensem dicauit Februo, i. Plutoni, qui lustrationum potens credebatur, lustrariquè eo mense ciuitatē necesse erat: quo statuit, ut iusta diis manibus soluerentur. Sed hanc lustrandi consuetudinem bene mutauit christiana religio, cum in B mense eodem die sanctæ Mariæ plebs cum uniuersis sacerdotibus, ac ministris hymnis modulationibusquè deuotis per ecclesias perquè cōgrua urbis loca procedit, datosquè à pontificè tamen cereos in manibus gestant ardentes, & augescente bona consuetudine in idipsum & cæteris quoque eiusdem beatæ & perpetuæ uirginis festiuitatibus agere didicit. Non utiq; lustrationem terrestris imperii quinquennem sed in perennem regni cœlestis memoriam, quando iuxta parabolam uirginum prudentiū
Matt. 25 omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiam sponso ac regi suo uenientes, mox cum eo nuptias supernæ ciuitatis intrabunt. Hęc ille. AVCTOR. Videant Witcleuistæ, & confundantur, quàm usualiter sancti patres dies sanctorum clamauerint. Beda non uereretur dicere diem sanctæ Mariæ, & beatæ matris perpetuæ uirginis, festiuitates alias, sicut C
4 †sciuit Augustinum dies sanctorū dixisse, quia eo die sanctos rogamus, quorum memoriā facimus, non pro eis, sed pro nobisipsis rogantes. Non enim orauit Augustinus pro martyribus
5 his diebus. Absit, quos iam sciuit, ut ait, à domino illustri sua passione meruisse coronas. Vnde
Aug. To. 9. super Ioannem Hom. 83. AVGVST. Hoc beati martyres ardenti dilectione fecerunt, quorum si non inaniter memorias celebramus, atque in conuiuio, quo & ipsi saturati sunt, ad mensam domini accedimus, oportet ut quemadmodum ipsi, nos talia præparemus. Ideò quippe ad ipsā mensam non sic eos commemoramus, quemadmodū alios, qui in pace requiescunt, ut ēt pro eis oremus, sed magis ut ipsi pro nobis, ut eorū uestigiis ādhæreamus: quia impleuerūt ipsi charitatē, qua dominus dixit esse nō posse maiorē. Lo. 15. Hęcille. AVC. Dixit ecce ꝙ sic cōmemoramus sanctos ad mensam domini non sicut cæteros quiescentes ut oremus pro eis, sed magis, ut ipsi orent pro nobis. Et signat causam, quia impleuerunt charitatem, quam alii cum precibus Hebr. 10. maiorare non possunt. Vnde & Apostolus, ubi horum. s. peccatorum remissio, non oblatio pro peccato, sed oblatio ibi laudis & gratiarū actio perfecta, est eorum charitas. Idcirco iniuriam facit, qui illā precibus suis maiorare pertētat. Nō solū hoc uerū de martyribus, sed de singulis sanctis, qui plenitudine meritorum cœlos petunt in gratia saluatoris. Sicut de sancto Simeone, de Anna prophetissa, & Baptista, & eius parētibus & cęteris ueteris legis, pro quibus nec ipse Christus orare uoluit, cum pro discipulis exorauit. Aug. To. 9. Vbi super Ioannem Hoc 109. AVG. Non ergo pro eis tunc Saluator orauit, quādo pro eis orauit, qui cum illo tunc erant. Sequitur. Omitto dicere de simeone sene, qui in infantulum credidit, de Anna prophetissa, de Zacharia & Elisabeth, qui eum prophetauerūt antequam de uirgine nasceretur, de filio eorum Ioanne præcursore eius amico sponsi, qui eum & in sancto spiritu agnouit, & absentem prædicauit, & aliis agnoscendum, cum præsens esset, ostendit. Hos omitto, quoniam responderi potest orandū ꝙ talibus mortuis nō fuisse, qui cum magnis suis meritis hinc abierant, & recepti quiescebant. Hoc n. & de antiquis uiris similiter respōdetur Hęc ille. AVC. Si pro istis sanctis mortuis nec ipse Saluator orauit, qui necdū erant carceribus liberi, quantò magis nec pro his, qui iam in cœli culmine rutilant coronati? Magis ad eorum gloriam debemus ipsorum exitus, quos natales dicimus, celebrare festiuè, quia in his pleni doni spiritus sancti, meritorumquè suorum farcina leui regem suum repetunt laureandi. Hic dies est eis ultimus meriti, & primus gloriæ. Hoc die primo dī, ꝙ plenus dierum excesit. Iō què hos dies natalitios celebramus ad sanctos de more ecclesiæ. Vnde li. de institutis clericorū Rabanus ca. 72. Rabanus. Dicuntur† quidem sanctorum festiuitatis natalitia, & meritò: quoniam. n. consuetè dicitur nasci, cùm quis de utero matris procedens hāc in lucem ingreditur: ita certissimè pōt natus dici, qui solutus à uinculis carnis ad lucē sublimatur æternam. Et inde mos obtinuit ecclesiasticus, ut dies beatorū martyrum siue confessorū Christi, quibus de seculo transierunt natales, uocitemus, eorūq; solennia nō funebria, sed natalitia dicūtur. Hæc ille. AVG. Semper dies sanctorum, & natalitia replicātur: sed illi dies, quibus indubiè domino militarunt, non uitio, sed ab illo purgati pleni spiritus sancti erant.

erant. Dies enim, quo nascitur sanctus in hunc mundum, dies hominis est, sed quo ad cœlum nascitur, dies sancti est. De primo die, qui primus erat ad gemitum, primus erat ad peccatū, quantum gaudium? Nunquid de illo ait Iob, pereat dies, in qua natus sum? Dies illa uertatur in tenebras, non requirat eam Deus desuper, & non illustretur lumine? Hoc idcirco, q̃ à die natiuitatis concrescunt nostra pericula: à die exitus nostra fœlicitas. Vnde in epistola ad Iulianum HIERO. Fœlix, & omni dignus beatitudine, quem senectus Christo occupat seruientem, quem extrema dies saluatori inuenerit militantem: qui non confundetur, quum loquetur inimicis suis in porta: cui in introitu paradisi dicetur, Recepisti mala in uita tua, nūc autem, hic lætare. Hæc ille. AVCTOR. Talis est extrema dies sanctorum omnium, & ætas iam uirtute prouecta: cuius festum celebrari potest, cum iam militat uirtute, & amouetur à uitio. Sic. n. notari solet, quòd Abraham celebraret cōuiuium die ablactationis Isaac. li. 2. super Gen. RABAN. Fecit Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius. Meritò quęritur, cur Abraham non in die, qua natus est filius, nec die, qua circuncisus est, sed in die, qua ablactatus est, æpulum fecerit. Sequitur tunc. s. debere esse magnum gaudium spiritalis ætatis, quando homo fuerit factus nouus spiritalis: nō talis, qualibus dicebat Apostolus. Lac uobis de di potum, non escam. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Adhuc enim estis carnales. Hæc ille. AVCTOR. Nec ergo die natiuitatis Pauli festum facit ecclesia: sed die conuersionis eius, qui est ablactationis eius à traditione paterna festum agit. Maximè autē postquàm integram militiam expleuit sanctus de carne per martyrium, aut exitum quenquam sanctum securè festum agitur, cuius laus amplius titubare non posset. Natiuitas hominis quando talis est, aut quotus quisque? Ideo solius Ioannis Baptistæ celebratur post Saluatorem & matrem eius natiuitas: quia statim sanctificatus, & spiritu sancto repletus domino suo, absorpto Adæ uitio, militare tutus incœpit. Vnde tertia parte sermonum, sermo. 105. AVGVST. Occurrit quæstio non prætermittēda, quare natalem, quo est ex utero Ioannes ortus, potius celebremus, quàm cuiuscūque Apostoli, aut martyris, uel prophetæ, uel patriarchę: si interrogemur, quid respondebimus? Quantū mearum uirium mediocritati occurrit, hæc causa est: discipuli domini nati, & per ætatis accessum ad annos capaciores perducti, in discipulatum assumpti sunt: illorum postea fides domino adhęsit, sed nullius eorum natiuitas Christo militauit. Recordemur & pphetas, recolamus patriarchas. Nati sunt homines ætatis accessu, impleti spiritu sancto, prophetauerūt Christū, nati sunt, ut postea prophetarent. Ioannis autē dominum Christum ipsa natiuitas prophetauit, quem conceptum ex utero salutauit. Hæc ille. AVCTOR. Ratio tota celebrandi dies festos sanctorum nobis occurrit: quia enim natiuitas prȩcursoris Christo domino militauit prę aliis, etiam præ aliis celebratur. Et quia dies passionis eius Christo militauit cum alijs, celebratur cum aliis: uterque dies natalitius, uterque dies sanctus, sed aliter. Vnde in eo loco Augustinus dicit cognitum toti mundo, quòd ille sit dies sancti Ioannis sermo. 102. tertiæ partis. AVGVSTIN. Hodierno die beati Ioannis Baptistæ solennitatem illuxisse tradit, & credit ecclesia. Oportet autem hoc de ipso die credere, quem sine uarietate totus orbis agnoscit: sed quia Ioannis esse diem nemo dubitat. Sequitur Non nulli etiam putant passionis eius diem ho die celebrari. Sciat prius sanctitas uestra natiuitatis esse diem, non passionis. Hæc ille. AVCT. Passim ecce sancti patres ecclesiæ de more habent diem dicere talis sancti, quid ergo mordet, quid occasiones quęrit fictitius Witeleuista? Nouit puto, nouit nihil esse periculi. Aut lex ipsa ab ore domini credis periculosè festum tabernaculorum dici: aut diem festū encæniorū, aut item neomeniæ, & hæ res erant insensibiles, sine uita, noua luna templum ipsum, & tentoria pelliū tabernacula mortua, sed in his ipsis Dei miracula recolebant, & dies festos ipsorum ducebant. Cur hæc nō dicimus de templo spiritus sancti, quod sumus & nos? cur non de tabernaculo corporis sanctipetri dicentis: Velox est de positio tabernaculi mei, sicut dominus signat mihi, quòd super lunam, & stellas Christus collocauit in cœlo sermóne. 114. tertiæ partis AVGVSTIN. Attende, inquit, Apostolum Paulū, quoniam & ipsius hodie dies festus est: concordem uitam ambo duxerunt, socium sanguinem ambo fuderunt, cęlestem coronam etiam ambo sumpserunt, diem hodiernum ambo consecrauerunt: & in fine sermonis. Ergo charissimi festum diem sanctorum, qui aduersus peccatum usq; ad sanguinem certauerunt, & domino suo donante, atque adiuuante, uicerunt fic celebremus, ut amemus: sic amemus ut imitemur, & imitati, ad eorum premia peruenire mereamur. Amen.

Iob. 3.

Hier. To. 1. epistola quæ incipit. Filius meus, circa finem Psal. 126 Luc. 16.

Gen. 21. Raban.

1. Cor. 3.

Aug. To. 10 sermo. qui incipit Dies hodierne solennitas & est in ordine 4 in die Natiuitatis. S. Ioan. Baptistæ.

1. Cor. 3. & 6. & 2. Cor. 6. 2. Pet. 1. Aug.

DE

¶DE CELEBRANDO FESTIVE diem dominicum, sine mundanis operibus, nisi propter necessitates immi nentes leuissimis, non à Dei laude abstractiuis. Ca. CXL.

SVMMA

1 *Dominicus dies quando cœperit habere festiuitatem suam.*
2 *Vna, & prima sabbati quid.*
3 *Dominicum diem quare sanxerint apostoli. Et quare sic appellatur. Et quomodo tali die stantes oramus, & ab operibus terrenis abstinemus. &c.*
4 *Feriæ cleri, & unde dicti.*
5 *Sabbati celebratio sub præcepto figurato est.*
6 *Actio nostra in die dominico qualis debeat esse.*

QVid modò quærimur, quid tanto sudore uibramus gladium spiritus, qd *Eph. 6.* 1 est uerbum dei, in hostes sanctorum pro eorum festis tuēdis: & qui festos dñi, & omnium sanctorum euertunt surda aure feruntur? Nec credere uolumus, quomodo dixe runt in corde suo: conatio eorum, simul quiesce *Psal 73.* re omnes dies festos Dei à terra, Hoc dictauit hostis honorum diuinorum in hæreticis Iudæo rum in principio: & adhuc non est exinanita *Ps. 74.* facx eius, si quid dedecorare possit dies præclaros domini in extremo tempore senescentis ec clesiæ. Dixit ille cliētelus Witcleff Guillelmus albus: confessus est coram Guillelmo præsule Norwicensi hoc anno docuisse se plebes, q̄ diebus dominicis, & alijs festis indictis per eccle siam quantumcunque solemnibus licitum est fidelibus operari, & quæcunque opera corpora lia facere, & exercere, præterquàm opera seruilia, quæ peccata, siue uitia esse exposuit. Ad partem ferunt eum dixisse, q̄ omnis dies est modò feriandus, cum spiritus uiuimus: omnis dies est dominicus, omnis dies est dies Paschæ, aut Pentecostes, qualiter angeli cœlestes omnem diem æquè concelebrant. Fucum autem faciunt. Re uera solemnitates temporum à Saluatore, & Apostolis, & demum ab ecclesiæ patribus tradi tas euertere moliuntur, & nihil Christianum p̄ter inane nomen relinquere Christianis. Nam suis magistris miserrimis relinquunt post obitum excellentes memorias: quod ab antiquis hæreticis comperit practicatum. Prout exponit Oseam in commentario li. 2. in hoc textu · *Hier. To 6. exp̄one 7 ap. Osee.* Dies regis nostri: cœperunt HIERON. Infeli ces populi, qui à rege diabolo, & ab eius principibus seducuntur, siue qui ab hæreseos principe, & ab eius ducibus solemnitates alias susce- A perunt, relinquentes ecclesiam, & ueritatem fidei conculcantes; solent clamare, & dicere, hæc est dies nostri regis: uerbi gratia Valētini, Marcionis, Arij, atque Eunomij: quod audientes, qui eis præpositi sunt, non inebriantur uino, *Dem. 32.* ne leue putetur esse peccatum, sed insaniunt ex uino: de quo Moyses, fel draconum uinum eorum. Hæc ille. AVCTOR. Verum dicit iste sanctus pater, q̄ hæretici solennitates alias susceperunt, relinquentes ecclesiam. Nam dies solemnes agere in quiete naturalis lex obligat, & est morale: idcirco pagani, & gentes qui ignorant legem, in hoc, quamuis ambiguè, legem obseruant: obseruant & hæretici, sed festa sua, & docendis accommoda. Ecclesia ea ipsa custodit, quæ Christus dominus dedicarit, & Apostoli obseruabant, qualis est dies dominica, dies in numero dierum octaua, quæ quàm citò celebra B ri cœpit, ipsa origo eius, quam à Christi resurrectione traxit, insinuat. Vnde lib. 2. ad inquisitio *His liber mō est inter epi. Aug. epist. 119. in To. 2. et hæc verba sunt in fonte c. 13.* nes Ianuarij AVGVS. Dies † dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione domini declaratus est, & ex illo cœpit habere festiuitatem suam. Hæc ille. AVCTOR. Ex illo dicit, quasi continuè post hunc. Vnde ad Titum scribens epistolam Paulus sabbati abolitionem inter p̄ecepta legalia ab olim factam esse commemorat: *Hie. in Cōment. 1. c. ep. ad Ti. To. 9* uelut in commentario Titi super hunc textum Qui uniuersas domos subuertunt HIERON. Hi sunt & de circuncisione Iudæi, qui tunc temporis nascentem Christi ecclesiam subuertere nitebantur, & introducere præcepta legalia, de quibus ad Romanos & Galatas plenius Paulus exequitur, Sequitur. Tales homines doctor ecclesiæ, cui animæ populorum creditæ sunt, scripturarum debet ratione superare, & silētiū illis testimoniorum pondere imponere: qui nō C unam, aut paucas domos, sed uniuersas cum* do- * *dominis* mibus & familijs subuertunt, docentes de cibo rum differentiis: de sabbati iam olim aboliti otio, de circuncisionis iniuria. Hæc ille. AVCTOR. Quia inter legalia tunc sublata sabbati custodia fuit unum, planum est tunc intrasse dominicam loco eius: sicut baptisma statim loco *Dominicus dies.* circuncisionis. Adhuc enim superstes erat sanctus Ioannes, qui diceret: & fui in spiritu in die dominica. Apo. 1. cum de dominica die nullam prorsus ante Christi resurrectionem mentio haberetur, sed statim post missionem spiritus sancti lege noua fulgente in humano cultu sublatum est sabbatum, & dies dominicæ resurre- *damas. c. 34* ctionis clarescebat dominica. 4. sententiarum *1. Cor. 13.* de sabbato DAMASCE. Cùm uenerit quod per- *Matt. 27.* fectum est, quod ex parte est, euacuabitur: & ve *Act. 2.* lamine legis. i. uelo per saluatoris crucifixionē scisso,

ſciſſo,& ſpiritu igneis linguis fulgẽte,litera eua cuata eſt, corporalia quieuerũt,& ſeruitutis lex completa eſt,& libertatis lex nobis donata eſt: feſtum & celebramus perfectum humanæ naturæ requiem:aio utique reſurrectionis diem, in quam nos dominus Ieſus Chriſtus uitæ princeps,& ſaluator,in promiſſam his,qui ſpirituali ter Deum colunt, introduxit hæreditatem, in quam ipſe præcurſor noſter intrauit, cum reſurgens à mortuis, & apertis ei cœleſtibus portis, in dextera patris corporaliter ſedit. Hæc ille. AVCTOR. Reſurrectionis ergo diem ſtatim ab ipſa reſurrectione celebrabant Chriſtiani, requietionis Iudæi: ſed & dominicam noſtram Paulus pro feſtiuitate noſtra commemorat obſeruatam omnes eccleſias Corinthiorum, & Galatarum. 1. ad Corinth. ultim. dicens. Nam de collectis,quæ fiunt in ſanctis, ſicut ordinaui eccleſiæ Galatiæ,ita & uos facite per unam ſabbati:ubi in expoſitione AMBRO. Vna† ſabbati, dominica dies:ſicut in euangelio dicunt dominus una ſabbati reſurrexiſſe. Hæc ille. AVCT. Et annotationum libr. HIERON. Vna ſabbati dominica dies eſt,ſicut in euangelio dicitur dominus una ſabbati reſurrexiſſe. Hæc ille. AVC. Hic igitur dies dominicus feſtiuus tempore ſancti Pauli habebatur præ aliis, quo plebs ad eccleſiam dimiſſis operibus ſeculi pacificè conueniret. Vnde in expoſitione prædicti textus REMIGIVS. Vnam ſabbati appellat diem dominicam,quæ apud Iudæos una ſabbati, uel una ſabbatorum,uel prima ſabbati uocabatur:quæ nũc ob reuerentiã dominicæ reſurrectionis dominicus dies appellatur,in quo præcepit omnẽ plebem conuenire ad eccleſiam,& congregare eos prout ualuerint ad opus illorum, qui erant Hieroſolymis. Hæc ille. AVCTOR. Et ſuprà idem REMIGIVS. Præcipiebant apoſtoli,ut diebus dominicis in unum confluentes, unuſquiſque,quod ſibi uideretur, daret ad opus illorũ, & colligebantur ſumptus per ſingulas eccleſias. Hæc ille. AVCT. Quamuis igitur omni die colendus eſt Deus, & omnis dies ſanctus ſit,non tamen omnis dies ſub præcepto cadit: ut opera ſeruilia,quæ ſunt negotioſa, & pœnalia dimittantur, & ſolis intendantur Dei laudibus,& obſequijs pietatis, uelut eſt dies dominicus. Ipſo die iuſſerunt Apoſtoli (ait Remigius) plebes ad eccleſiam conuenire tacentes de cæteris,ſi ſolemnitates non eſſent. Vnde lib. 1. de officiis cap. 24. HIERON. Dominicum† diem Apoſtoli ideo religioſa ſolemnitate ſanxerunt, quia in eodem redemptor noſter à mortuis reſurrexit,quiquè ideo dominicus appellatur, ut in eo à terrenis operibus, uel mundi illecebris abſtinentes,tantum diuinis cultibus ſeruiamus dantes.ſ.huic diei honorẽ,& reuerẽtiã pp reuerẽtiã reſurrectionis noſtrę,quam hẽmus in illa. Nam ſicut dñs Ieſus Chriſtus,& ſaluator noſter tertia die reſurrexit à mortuis: ita & nos reſurrecturos in nouiſsimo ſeculo ſperamus. Vnde etiam eo die ſtantes oramus, quod eſt ſignum futuræ reſurrectionis. Hoc agit uniuerſa eccleſia, quæ Peregrinatione mortalitatis inuenta eſt,expectans in fine ſeculi,quod in domini noſtri Ieſu Chriſti corpore præmonſtratum eſt, qui eſt primogenitus reſurgentium a mortuis. Hæc ille. AVCTOR. Iam uideant Witcleuiſtę, qua confuſione digni ſint, qui ſic inſtitutionẽ apoſtolicam de die dominico confundere ſatagunt,ut præ cæteris diebus nihil habeat ſanctitatis, uel abſtinentiæ ab operibus, & libertate uacandi diuinis rebus in eccleſia extra domos. Hoc die iuſſerunt Apoſtoli cunctos extra domos ſuas in communem eccleſiam conuenire: hoc die a terrenis operibus abſtinere, hoc die ſolis Dei laudibus uacare, & pietatis operibus,dicit Iſidorus. Hoc monſtret Guillelmus, aut quilibet Witcleuiſta omni die præceptum,niſi tantùm clericis, pro quibus itẽ feriæ ſunt omnes dictæ. Vnde li. de temporibus quatuor cap. 8. BEDA. Feriasſ† uerò habere clerum primus Papa Syluester edocuit:cui ſoli Deo uacanti,nunquam militiam,uel negotiationem liceat exercere mundanam. Dicente pſalmographo. Vacate,& uidete quoniã ego ſum Deus. Itemque apoſtolus. Nemo militans Deo,implicat ſe negotiis ſæcularibus. Et primam quidem diem,qua & lux in principio facta eſt, & Chriſti eſt reſurrectio celebrata,dominicam nũcupauit. Quod illi nomen iam olim primis eccleſiæ temporibus fuiſſe inditum teſtatur Ioannes,qui dicit in Apoc. Fui in ſpiritu die dominico. Deinde ſecundam feriam, tertiam feriã, quartam feriam,quintam feriam, ſextam feriam de ſuo ingenio annectens ſabbatum ex ueteri ſcriptura retinuit,nil ueritus grammaticorum ferulas,qui ſicut Calend. nonas,& idus, ita etiam ferias proferendas plurali tantùm numero eſſe decernunt. Hæc ille. AVCT. Clericis ergo ſunt omnes dies feriæ.i. feſtiuæ, & ad fandum Deo diuinum officium ordinatæ, uel quia fando Deus eas inſtituit. Vnde li. interpretationis triformis HIERON. Feriæ autem à fando dictæ eo,q; in creatione mundi per ſingulos dies dixit Deus fiat. Feriati dies,feſtiui,in quibus diuina res fit,ſiue celebratur. Hæc ille. AVCTOR. Sunt ergo omnes dies clericis feſtiui, & feriati, qualiter ſunt dominici,quibus diuina res fit, & celebratur:in hoc tamen quorundam eſt oppoſita lis, & biconurta diſſenſio. Tenent enim quidam dominico die omnia ab omni opere debere

Mare. 16.

Sanctes oramus dominico die

Vna ſabbati Mar. 16. Lu. 23. Io. 20. Dominicus dies.

Remigius.

Beda. Feria clericis.

Pſ. 45. 2. Tim. 2.

Dominicus dies. Apoc. 1.

Feria unde dicta.

Digitized by Google

bere vacare, etiam humanis & quotidianis usibus opportuno. Tenent Witcleuistæ hæreticis à nullo opere tunc cessandum aliàs licito. Vterque horum peccat circa suum extremum: quia cum ecclesia Christi non se tenet ad medium: & domini præceptum de sabbato obseruando dum minus bene intelligunt, hi nimis incrassant, hi macerant. Putant forsan ambo dominicum nostrum hoc esse, q̃ sabbatum, quamuis in alium diem iam translatum. Et ideo Witcleuistæ reputant, q̃ sancti doctores dicunt de obseruãdo sabbato de dominicis obseruandis, q̃.s. sit tantum spiritualiter festiuandus dominicus dies: quia sicut dicit AVGVST. Homi. 3. super Ioannem de sabbato. Dies 7. est tantùm a seruilibus operibus, quę sunt uitia, dedicandus. Re enim uera sabbatum ipsum cessauit, & successit dominicus, non in illius diei septimi obseruantiam, sicut succedit hæres terræ in locum patris, sed sicut noua lux umbræ succedit, & res uera, figuræ. B

Aug. To. 9

Sabbati celebratio sub præcepto figuratæ est. Aug. ubi sup.

5 Vnde † inter præcepta hoc solum est figuratum mandatum, sicut habet libro. 2. ad inquisitiones Ianuarii AVGVS. Cætera præcepta ꝓprie sicut præcepta sũt, sine ulla figurata obseruamus significatione. Nam idola non colere manifestè dicimus. Et non accipere in uanum nomen domini Dei nostri: & honorare patrem & matrem: & non mœchari. Sequitur. Obseruare tamen diem sabbatum non iubemur ad literam secundum otium ab opere corporali, sicut obseruant Iudei, Hæc Augu. AVCT. Non ad literam, hoc est, quod exprimit litera, dicens Exod. 20. Septimo die sabbatum domini Dei tui est: nõ facies omne opus tu, & filius tuus & filia tua, & seruus tuus, & ancilla tua, & iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Hoc ecce opus non est nisi figuratè prohibitum, scilicet ut in figura quietis sempiternæ quiescerent: & iterũ ut curis operũ dimissis, Deo attenderet, & uacarẽt. Nõ ita ꝑcipitur sabbatum sanctifices, & opus nõ facias: ac si diceretur tibi, ego dono nucem comedere, tamen ut testam obserues: & si testã integrã serues, satisfeciſſe credas, cũ uelim ut nucleũ ipse manduces, quẽ sine abiectione testæ non attingeres: ita nisi opera dimittas, non mẽte uacas Fructus ergo moralis huius præcepti est mentis attentio. Vnde in titulũ psal. 91. HIERO. Qui cunq; in sabbato est, & in requie domini, opus seruile facere non dẽt, hoc est, q̃ ad mundũ istũ pertinet. Vultis scire qm̃ in sabbato operantur sacerdotes in templo domini? non licet in sabbato cuiq̃ ligna cadere: deniq; non licet ignẽ succendere, non licet ẽt aliud quicquam operis face 6 re. Videtis aũt qm̃ omnia hæc, quæ in mũdo alicui facere non licet in sabbato solis sacerdotibus licet. Nam & ligna cædunt, & ignem supponũt,

Hier. To. 8

A & alia faciunt ministeria, & hostias immolant. Hoc totũ quare dixi? Vt ostendã scriptũ esse in lege debere nos cessare ẽt in die sabbati ab operibus mundi, & ea facere, quæ ad Deũ pertinent. Psalmus igitur cantici est in die sabbati, quando nõ operamnr mundo, & operamur Deo. Hæc ille. AVCTOR. Hic diligenter attendendum igitur q̃ opera non simpliciter prohibentur, & operari Deo directè præcipitur, & sic hic ultima est translata in dominicã secundũ seipsã sine ipsa operũ dimissione ꝑ figurã, nisi quantum res ipsa, ne periclitaretur, requirit. Nemo. n. carne uiuens uacat in tentè Dei laudibus, & simul distracturis se miscet operib. sicut sunt magna fora, domorũ ædificia, ægrorũ sationes, causarum uentilationes. Et hæc ipsa, quæ necessaria itẽ essent dominicis ipsis diebus, sicut sunt escarum præparatio, aut defensio ciuitatis paucis item dimittenda sunt, ut multi uacent. Hæc res est nostræ dominicæ iam expressa, quam intendens legislator iussit, ne opus facerent, s.ut diebus aliis uacarent. Sed quia Iudæi rudes erant, & diuinis non dediti, magis erant ab operibus coercendi, ut spiritualibus indulgerent. Qualiter modicũ eruditus in obscura luce lunæ librum aspiciens necesse est ut literis attendat, etiam ut minus legat, quàm ille disertus in legendo librum aspiciens in luce solis. Iudęi igitur noui coloni festa celebrant, quasi in luce Lunę. A Luna signum diei festi dicit sapiens. In nullo ergo à Dei cultu *Eccli. 43.* sinendi erant abscedere. Christiani autem in plena luce solis dominico ipso die, qui & solis Deũ excolunt: unde & si non tantum sunt ad uacandum Deo ab operibus mundi coerciti ut Iudæi, cultum tamen eius implent in spirttu. Qualiter citharædus perfectus temperatè colloquẽs, aut ab arte diuertens, in nullo tamen dum citharam tangit, declinat a recto, ubi imperitus, uel modico distractus, totus oberret. Tantum ergo ope- C rum humanorum est necesse dimittere in obseruatione dominicæ, quantum de natura sua a diuinis laudibus intentis simè persequendis impedit Christianum: cuius actio est omni die cum opere, ipso autem dominico sine opere retrahente cohærere diuinis, ut libro secundo ad inquisitiones Ianuarii AVGVSTINVS. Stantes, inquit, oramus, quod est signum resurrectionis, *Aug. epist. 119. ca. 15 in fine cap. To. 2* unde etiam diebus omnibus dominicis ad altare obseruatur, & halleluia cantatur, quod significat actionem nostram non esse nisi laudare Deum. Sicut scriptum est. Beati, qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. *Psal. 83.* AVCTOR. Actionem † ecce nostram in dominica non esse nisi laudare Deum, & hoc directè intellige, & quantum potest sine turbante negocio humana fragi-

Digitized by Google

litas, ut quem cæteris diebus in laboribus, & sudoribus nostris laudare satagimus, iam laboribus parcamus extraneis, ut interius feruеamus. Quod cum omnes non possumus, saltem plenè poterimus, paucis ad necessaria, & quotidiana, & leuissima ipsa dimissis: nec tunc omnes simul ipsi uacent in nobis: prout lib. 13. registri epistola prima definit. GREG. Peruenit ad me quosdã peruersus spiritus homines praua inter uos aliqua & sanctæ fidei aduersa seminasse, vt in die sabbati aliquid operari prohiberent. Quos quid aliud, quàm Antichristi prædicatores dixerim, qui ueniens diem sabbatum, aut dominicum, faciat ab omni opere custodiri? Quia enim mori se, & resurgere simulat, haberi in ueneratione vult dominicum diem, & quia iudaizare populum compellit, ut exteriorem ritum legis reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat, coli vult sabbatum. Hoc enim, quod per Prophetam dicitur: Ne inferatis onera per portas uestras in die sabbati, tandiu teneri potuit, quandiu legem licuit iuxta literam custodiri. At postquàm omnipotentis gratia domini nostri Iesu Christi apparuit, præcepta legis, quæ per figuram dicta sunt iuxta literam teneri non possunt. Et infrà. Aliud quoque ad me perlatum est à peruersis hominibus esse prædicatum, ut dominica die nullus debeat lauari. Et quidem si pro luxu animi, atque uoluptate quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus: si autem pro necessitate corporis, hoc neque die dominico prohibemus. Scriptũ enim est: nemo carnem suam odio habet, sed nutrit, & fouet eam. Et rursum scriptum est. Carnis curam ne feceritis in cõcupiscentiis. Qui ergo carnis curam in concupiscentijs fieri prohibet, profecto in necessitatibus concedit. Nam si die dominico corpus laure peccatum est, lauari ergo eodem die nec facies potest. Si autem hoc in corporis parte conceditur, cur hoc exigente necessitate toti corpori negetur? Dominico uerò die à labore terreno cessandum est, atque omnimodè orationibus insistendum: ut quicquid negligentiæ per sex dies agitur, per diem resurrectionis dominicæ precibus expietur. hæc charissimi filij certa constantia, & recta prædicti fide custodite: stultorum hominum uerba despicite. Hæc ille. AVCTOR. Hæc dicens Gregorius, eos arguit Witcleuistas qui omne opus licitè fieri prædicant, dũ de suo genere non sit seruile peccato. Eos item reprehẽdit, qui leuia opera, & ipsa necessaria nõ pmittunt. Contra hos adducit corporis lotionem licitam: & per hãc necessaria corpori nostro, quæ tunc sine molestia differri nõ possent, concedit. Contra primos autem dicit, q̃ dominico die à labore terreno cessandum est, & omnimode orationibus insistendum: quod dum fortibus laboribus militamus, non possumus, donec mortale hoc immortalitatem induerit, & corruptibile corpus nostrum spirituale fiat, ut simus tunc sicut angeli Dei, qui quantiscunque ministeriis exterius uersus terras aut homines incumbant, nihilominus pleno intuitu diuinis rebus synceris simè semper uacant, quod & nos quando illis iungemur, tunc primitus faciemus. Vnde libro ultimo de ciuitate Dei ad finem. AVGVSTINVS. Hæc septima ætas erit sabbatum nostrum cuius finis non erit uespera, sed dies dominicus, uelut octauus ęternus, qui resurrectione Christi sacratus est: ęternam non solùm spiritus, uerùm & corporis requiem præfigurans. Ibi uacabimus, & uidebimus, & amabimus, & laudabimus. Ecce quòd erit sine fine. Hæc ille. AVCTOR. Et Homilia. 23. Super librum Numerorum ORIGENES. Verum sabbatum, in quo requiescet Deus ab omnibus operibus suis, sæculum est futurum, cum aufugiet dolor tristitiæ, & gemitus, & erit Deus omnia in omnibus. In quo sabbato concedet etiam nobis Deus diem festum agere secum, & sanctis suis angelis, & festa celebrare, offerentes sacrificium laudis, & reddentes altissimo uota nostra, quæ distinxerunt labia nostra. Tunc fortasse & sacrificium nostrum indesinens. Tunc enim meliùs, & indesinenter assistere animam poterit Deo, & offerre sacrificium laudis per pontificem magnum, qui est sacerdos in æternum. AVCTOR. Dum uerò in hoc seculo sumus, quamuis abstrahamus nos ab operibus mundi, adhuc propter curas, & onera carnis, perfectum non celebramus festum domino, sed partitum, ut ibi concludit in fine Homiliæ ORIGENES. Sicut enim dicit apostolus. Ex parte scimus, & ex parte prophetamus, & ita consequens est, ut ex parte diem festum agamus. Vt autem scias hæc ita esse, redeamus ad ipsius Pauli sermonem, quem in diebus festis, & neomeniis poluit, & uidete quomodo obseruatur, dicit enim. Nemo ergo uos iudicet aut in potu, aut in parte diei festi. Attende ergo diligentius, quomodo non dicit, in die festo, sed in parte diei festi. Ex parte enim, & non ex integro diem festum in hoc mundo positi celebramus, interpellamur etiam si nolumus ab opere carnis, pulsamur concupiscentijs eius, curisque, & sollicitudinibus turdamur. Neque enim quid perfectum mundus iste capere potest. Ibi, ut diximus, necessitas corporis, nunc cibum, nunc potum, nunc somnum suggerit, nunc etiam quantumcunque necessariam uitæ præsentis sollicitudinem mouet, quæ omnia interrumpunt

Gre. To. 2.
Tit. 2
Eph. 5.
Rom. 13.
1. Cor. 15.
Matth. 22
Aug. To. 5
Orig. To. 1 Lcor. 15.
Pſ. 49.
Pſ. 65.
Heb. 5.
Pſ. 109.
Lcor. 13.
Colo.

Digitized by Google

currat suis officiis, & si faciat, contemptibile erit opus Dei, quod fecit ipse per hominem. Et sic contemnunt decalogum mandatorum quasi humanitus institutum per manus Moysi, qui ea descripsit in tabulis, quas dolauit. Et reiicienda sunt omnia uocabula bestiarum, quæ indidit eis Adam: & nomen fœminæ, quod ipse statuebat humanitus, tamen non sine grandi mysterio, ne contemptui haberetur, quicquid homo disponeret: ipse Deus ea homini appellanda cõmisit, & ut ditioni, & institutioni eius subderetur, adduxit. Et in proposito Mardochæus, & Hester celebrem instituerũt per omnem Israel sortium diem. Ita ut nulli liceat hos duos dies absque solẽnitate transigere, quos nulla vnquã delebat obliuio: nec ulla ciuitas, in qua dies Phurim, id est, sortium, nõ obseruentur à Iudæis, & ab eorum progenie, quæ his cæremoniis obligata est. Hester. 9. Qui ergo sunt prælules in ecclesia Christi, qui hanc potestatem statuendi non habeant, & qui sunt Iudæis duriores, qui non obtemperent sic iubentibus, nisi prouisi pœnis impii Witcleuistę, qui non sapiunt cibum eccle
Io.6. siæ: sed cum illis dicunt, qui obierunt retrò, dicentes, Quis potest audire eum? Vnde Homilia.
Orige.To.1 7. super Leuitic. ORIGENES. Iesus, quia totus ex toto mundus: & tota eius caro cibus est, & totus eius sanguis potus est: quia omne opus eius sanctum est, & omnis sermo eius uerus est. Secundo in loco post illius carnem, mundus cibus est Petrus, & Paulus, omnesque apostoli. Tertio loco eorum discipuli: & sic unusquisque pro quantitate meritorum, uel sensuum puritate proximo suo mundus efficitur cibus. Hæc qui audire nescit, detorqueat fortasis, & auertat auditum secundùm illos, qui dicebant: quomodo dabit nobis hic carnem suam manducare?
Io.6. quis potest eum audire? Et discesserunt ab
Io.1. eo. Sed uos si filii estis ecclesiæ, si euangelicis imbuti mysteriis, si uerbum caro factum habitat in uobis, agnoscite, quæ dicimus, quia domi
1 Cor.14. ni sunt, ne fortè qui ignorat, ignoretur. Hæc ille. AVCT. Hoc ergo uult, ut cibum doctrinæ, quem præcepit nobis Christus, sine scrupulo comedamus, quia mundus est omnis sermo eius. Et hic accipiendus igitur in primo gradu auctoritatis. In secundo gradu sermo apostolicus. In tertio gradu uerbum cohæredum apostolici culminis. Et si sitis, inquit, filii ecclesiæ, hoc facite, & agnoscite, quæ dicimus. Et si in scripturis sanctis non commemoretur hæc eius præceptio uniuersalis ecclesiæ, consuetudo non parua censetur auctoritas, ut habet Augustinus pro precibus mortuorum, libro de cura pro mortuis agenda, in principio. Accipiendi sunt dies apostolicæ institutionis, & tunc nõ

A reiiciẽdi, quos sanxerunt sequaces eorũ, sed tertio gradu auctoritatis colendi. Sic ergo dominicos dies sanxerunt apostoli; loco ergo suo colamus eos. Ipsi quoque Pentecostes festum colendum instituerunt, prout Actuum. 20. Festinabat Paulus, si possibile sibi esset, ut diem Pentecosten faceret Hierosolymis. Super quem locum libro retractationum in actus BEDA. In Beda.
græco scriptum est, diem Pentecostes, id est, quinquagesimæ. Nota ergo, & Paschæ tempus, & Pentecostes ipsis etiam apostolorum temporibus esse celebratum: sed utrum in Iudęos æmulatores legis ad diem, quo immolatus est agnus in Aegypto, & quo lex data est in monte Sinai: an uerò ad diẽ dominicę resurrectionis, & adnẽtus Spiritussancti celebrata sint, dicant, qui nouerint. Cõstat tamen apostolum Petrum Romę
B die dominica resurrectionis Christi Paschа celebrasse. Constat hoc Euangelistam Marcum ab eo missum in Aegyptum docuisse. Hæcille. AVCTOR. Ergo † ab apostolis, dum uixerunt, hæc instituta sunt festa, & sicut instituerant, dedicata: quantis ipsa festa, quæ commemorantur in Actibus, excepto primo Pentecostes, quod in aduentu Spiritussancti tenebant apostoli, quod uere erat nostrum, an no-
2 stra essent, multi ignorant. Cœna † autem domini tempore apostoli singulis annis celebrabatur à populo, uelut ipsa, quam. 1. ad Corinth. 11. recolebat apostolus, arguens eos, quòd non in cœnam dominicam, sed magis, ut res ipsa pandebat, ut suam cœnam comederent, conuenerunt. In cuius loci expositione REMIGIVS. Cœna dominica dicta est, eo quòd
C ipso die Saluator cum Apostolis cœnauerit, cõplens ueteris testamenti Pascha: & mysterium corporis, & sanguinis tradens apostolis. Corinthii, qui & Achaici, uel Achæi, uenientes ad fidem Christi per prædicationem apostoli Pauli, à quo inter cætera, quæ dominus fecit, acceperunt etiam sacramentum dominicæ cœnæ singulis annis, quinta feria ante diem Paschæ: conueniebant omnes ad ecclesiam, nobiles quoque, & potentes, atque diuites iubebant deferri; aut etiam deferebant singuli panẽ, & uinum, & dabant sacerdoti, unde consecraret corpus, & sanguinem domini. Hæc ille. AVCTOR. Audite, quòd ab apostolo Paulo inter cętera, quę dominus fecit, acceperunt Achaici pro sacramento cœnæ dominicæ singulis annis ad ecclesiam conuenire. Et lotionem quidem pedum, quã dominus eo die discipulis commendauit, nec omittunt ecclesiæ, sed in lotionem altarium, & pauimentorum extendunt. Vnde lib. 1. de officiis, cap. 28. de cœna domini
3 ISIDORVS. Eo † etiam die Saluator surgens Remigius. Isidorus.

à cœna

Digitized by Google

libus operibus uaces,ad ecclesiam conuenias, le A
ctionibus diuinis,& tractatibus aurem pbeas,&
de cælestibus cogites, de futura spe sollicitudi-
nem geras,uenturum iudicium præ oculis ha-
beas,non respicias ad præsentia,& uisibilia,sed
ad futura: hæc obseruatio Sabbati Christiano
est:sed & hæc Iudæi obseruare deberent. Hæc il
2 le. AVCTOR. Valde†notanter inculcat hic plu
ra pater Origenes, pro custodia diei festi, quæ
Witcleuistæ contemnunt,quòd nihil gerant ho
mines operis secularis,sed uacent spiritualibus:
quòd ad ecclesiam etiam materialem conueniãt
sicut Saluator per dies festos ad materiale tem-
Io.7.10. plum ascendit. Vbi etiam ecclesia spiritualis con
gregatio fidelis populi conuenire solet in unũ.
Sic item apostoli post Ascensionem Christi de
cœnaculo,ubi ad priuatas preces, & legis tra-
ctatus manebant, tamen diebus festis in tem-
Act.3. plum ascenderant ad horam orationis nonam, B
ut ibi diuinis lectionibus, & sacris tractatibus
aures præbeant, de solis cælestibus cogitando.
4 Vnde tertia parte sermonum sermone. 116. AV
GVSTINVS. Petri,& Pauli apostolorum dies,
in quo triumphalem coronam deuicto diabolo
meruerunt,quantum fides Romana testatur,ho
diernus est:quibus festiuitas solennis exhibeẽ,
solennis etiam sermo reddatur. Laudes audiant
à nobis,preces effundant pro nobis: sicut tradi-
tione patrum cognitum memoria retinetur.
Hęc ille. AVCTOR. Audiant Witcleuistæ 5
diem Apostolorum Petri,& Pauli, quibus solen
nis festiuitas exhibetur, solennis quoque ser-
mo,& de concurrenti frequentia plebis laudes,
quas ipsi apostoli audiant intra cælos. Et ser-
mone ibi sequente de eisdem AVGVSTINVS.
3 Debuimus † quidem tantorum martyrum di-
em, hoc est, Petri, & Pauli maiore frequentia
celebrare. Si enim frequentissimè celebramus
annuè natalitia agnorum, quanto magis debe-
mus arietum? Et infrà. Literæ eorum popu-
lis recitantur,& quibus populis,quantisquè pri
mum attendite. In omnem terram exiuit sonus
eorum,& in fines orbis terræ uerba eorum. Et 6
Psal.18. nos probamus,quòd ad nos uerba ista uenerũt,
& Britannos de somno excitauerunt, & ad sani
tatem fidei ab infideli insania conuerterunt.
Hæc loquor charissimi,lætus quidem hodierno
die pro tanta festiuitate:sed aliquantum tristis,
quia non uideo tantum populum congregatũ,
quantus congregari debuit in natali apostolo-
rum:Si lateret uos, nobis imputaretur. Si au-
tem neminem latet, quæ est ista tanta pigri-
tia? Non amatis Petrum, & Paulum? Ego
in uobis,illis loquor, qui hic non sunt. Nam
uobis ago gratias, quia uel uos uenistis. Hæc
ille. AVCTOR. Hoc audiant fideles, sed inter

omnes Anglici,quos in honorem gentis Augu-
stinus extollit,& ad gloriam apostolicæ festiui-
tatis gaudenter dicit eos suscepisse uerba illa a-
postolorum,& eorum sonitu excitatos à somno,
& non hoc dicit, quia tunc primò Britanni au-
scultarent apostolos, sed quia remota gens est
& per hoc uerum esse probat,quòd in fines or-
bis terræ uerba sonuerint apostolica, cùm per-
uenerint ad Anglos. Diu enim præcessit Eleu-
therius Augustinum à cuius officio Christiani
sunt ab infidelitate effecti. A quo item ad eccle-
sias sunt conuocati, & festa celebritare didice-
rant. Et cum sanctum Augustinum querelari
conspiciunt, sibi consulunt de pigritia populi
non occurrentis ecclesiæ in tanta festiuitate san
ctorum:& tamen gratias agit uenientibus. No-
tetur item,quòd temporibus Augustini mos e-
rat,ut nunc est,quòd pastores in ecclesiis mone
rent fideles de celebrandis festis de proximo.
Propter hoc, ait, de natali apostolorum si late-
ret uos,nobis imputaretur. In † his ergo festis
læta cantica celebrabant,& melodicis artibus ec
clesiæ resonabant. Vnde lib.8.historiæ tripar- Cassiod.
titæ cap.6.Cassiodorus. Hoc tempore fuit Ef-
fren in Edissa,in Alexandria uero Didymus. Ef
frem lingua*Syracusus spiritualis gratiæ radios * Syra-
emittebat,qui licet nesciret doctrinam Græcã, cus
multos Græcorum eruditosque redarguit, & to
tius hęreticè prauitatis infirmitatem nudauit.
Et quoniam†tunc Armenius Bardesanus quæ-
dam cantica componens, & impietatem melodi
cę suauitati permiscens, illiciebat audientes, &
capiebat in peste. Iste sumens inde contentus,
pietatem cantilenę permiscuit, & audientibus
suaue nimis,& utile medicamen apposuit: quæ
cantica triumphatorum martyrum festiuitates
hactenus efficiunt clariores. Hæc ille. AVCT.
Cantica sancta ecce festa sanctorum martyrum
hactenus decorarunt contra impietatem toxici
Bardesani hęretici. Quomodo item non contra C
impietatem Witcleuisticam, quę cum eis, & ue
tustis hęreticis fremit contra fideles sanctorum
festa cum gaudio celebrantes? Inter†cęteros au
tem tractatus sanctos eius historię martyrum
solenniter sunt legendæ, & sermones solennes
ad populum. Vnde sermone.40.tertię partis, de
sanctis Perpetua,& Felicitate. AVGVSTINVS.
Exhortationes earum in diuinis reuelationi-
bus, triumphosque passionum cum legerentur
audiuimus, eaquè omnia uerborum di-
gesta, & illustrata luminibus aure percepi-
mus, mente spectauimus, religione hono-
rauimus, charitate & laudauimus. Debetur
tamen etiam a nobis tam deuotè celebrari ser-
mo solennis: quem si meritis earum impa-
rem profero, impigrum tamen officium

gaudio

Digitized by Google

eundùm q̃ eorum uirtutibus ac geſtis cõgruit pasſionum. Pro dolore capitis, Ioannem Baptiſtam, dentium, uel gingiuarum, beatam Apolloniam: pro fugandis dæmonibus; archangelum Michaelem. Non dubium, inquit Origenes, diuerſorum animalium fiunt hoſtiæ conuenienter uarietatibus peccatorum ut ſi contra petulantiam carnis orem beatam uirginem, ipſa ꝓ me fit hircus: quaſi dicens, Vnigenite fili, cuius amore ab omni fœditate carnis intemerata permanſi, huic ſupplici meo de meritis caſtitatis meæ rorem tuæ refocillationis contra carnis æſtum infunde. Si perſecutionis ardore conſumor, beatus Athanaſius mihi fit aries. Si humilitatem deprecer, mitis Andreas fit mihi ouis. Si febris, peſtis, aut ulceris ſanitatem beatus Petrus umbram, Paulus ſemicinctia, Laurentius offert Chriſto craticulam. Et adhuc in cœlis æ- 2.Cor.11. ſtuat Paulus priſtina charitate pro nobis. Et quærit, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Nec Paulus ſolus, ſed & martyres, & uirgines, & caput martyrum Chriſtus adhuc ſicut olim in omni feſtiuitate ſua ipſe pro nobis fit agnus. Sic ut idem paulò ante cecinit ORIGENES. Vide ergo, ne fortè ſicut dominus Saluator noſter, q̃ ſicut agnus ad occiſionem ductus, & in ſacrificium altaris oblatus, peccatorum remiſſionem uniuerſo præſtitit mundo: ita fortaſſis & cœterorum ſanctorum, ac iuſtorum ſanguis, qui effuſus eſt, à ſanguine Abel iuſti, uſque ad ſanguinẽ Matt.23. Zachariæ, qui interfectus eſt inter ædem & altare, alterius ſicut hirci, aut capræ, aut alicuius horum fuſus eſt ad expiandum pro parte aliqua populum. AVCTOR. Notetur, quòd dicit Chriſtum quaſi agnum ad occiſionem ductum & in ſacrificium altaris oblatum in remiſſionẽ peccatorum. Non dicit figuram Chriſti, uel Chriſtum figuraliter in altari oblatum, ſicut ad occiſionem ductum, ſed quaſi agnum dixit, nõ quia per eſſentiam agnum, nec aliquos ſanctos per eſſentiam hircos, uel capras, quod conſequẽter infert Origenes. Neque enim hoc animalia per ſpeciem, ſed per figuram referri ad illam, uel illam perſonam putanda ſunt. Nam & ipſe dominus Ieſus Chriſtus non ideò agnus dicitur, quaſi qui mutatus ſit, & couuerſus in ſpeciẽ agni, dicitur tamen agnus, quia uoluntas, & bonitas eius, quia Deum propitiauit hominibus, & peccatorum indulgentiam dedit, talis exiſtit humano generi, quaſi agni hoſtia immaculata, & innocens, qua placari hominibus diuina creduntur. Sic ergo fortaſſis & ſi quem angelorum cœleſtiumq̃ uirtutum, aut ſi quis iuſtorum hominum, uel etiam ſanctorum prophetarum, atque apoſtolorum, qui enixiùs interueniat pro peccatis hominum, hic pro repropitiatione diuina uelut aries, uel uitulus, aut hircus oblatus eſſe ſacrificium ob purificationem populo impetrandam accipi poteſt. An non uidetur ut aries, aut hircus holocauſtum ſe obtuliſſe Paulus pro populo Iſrael, cùm dicebat, Optabat autem ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis ſecundùm carnem? Sequitur. Audi & in aliis dicentem, Iam enim immolor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Hæc ille. AVCTOR. 9 Vide† qualiter apoſtoli, qualiter martyres, & ipſe dominus noſter Chriſtus, & angeli eius nobis feſta ſua concelebrant, quaſi beſtiæ immolatitiæ fiunt ad placandum nobis Deum, & propitiam dum pro noſtris delictis. Non ergo ſine cauſa feſta peragimus, quando ita gloria ſanctorum, ſi ritè celebremus, ſi animo imitemur, intendimus. Vnde in ſermone de excidio urbis Romæ AVGVS. Dico charitati ueſtræ fratres, martyres certè ſanctos laudamus, glorificamus admiramus, dies eorum pia ſolemnitate celebramus. Merita eorum ueneramur, & ſi poſſumus, imitamur. Profectò magna eſt martyrum gloria. Hæc ille. AVCTOR. Ecce dicit Auguſtinus profectò magnam eſſe martyrum gloriã, ſi imitemur martyres, eorum natalitia celebrando. Communi ergo gloriæ omnium ſanctorum, & noſtrę, inuident Witcleuiſtæ, qui dies feſtos nobis conantur adimere. Ipſi dies, ut patet ex præ dictis, nobis repropitiant Deum: angelorum & ſanctorum nobis interceſſionem iugem procurant, gloriam eorum augent, & tandem in nobiſipſis fidem Chriſti corroborant, uirtutes ſanctorum imitando multiplicant, & charitatẽ noſtram mutuo refricant, & fœcundant aſpectu. C Vnde lib. 1. de officiis. cap. 35. ISIDORVS. Isidorus. Omnes autem feſtiuitates pro uarietate regionum, diuerſaq̃; in honore martyrũ tẽpora ideò à prudentiſſimis inſtituta ſunt, ne fortè rara cõgregatio populi fidem minueret in Chriſto. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, ut in unum pariter omnes conuenirent, & ex cõſpectu mutuo fides creſcat & læti tia maior oria tur. Hæc ille.

De

Digitized by Google

pe cùm prohibeat dominus uulgo orare: ſed hoc monet, ne in ſola eccleſia putaretur orandus. Hęc ille. AVCTOR. Ergo error erat in eccleſia ſolum orare, quem Apoſtolus intendebat obruere: ideò materialem locum eccleſiæ quamuis pręferat, alia non ſuſpendit. Sed nec geſtum corporeum negligendum ducit; leuantes, inquiens, manus ſanctas, ſed competens locus intelligendus eſt, dixit Ambroſius, ut nec ſic importunus, ut eſt forum, ut curia uulgaris, nec ſordidus, uelut Sagarelli dicunt ſtabulum porcorum. In eundem locum Apoſtoli. AVGVSTI. Volo uos orare in omni loco: ſi Apoſtolus uult, deus uult qui habitat in eo, quia uas electionis eſt illi. Ne fortè putarent aliqui non eſſe orandum, niſi in eccleſia, ait Apoſtolus, Volo uos, id eſt, omnes homines orare in omni loco, in agris, in ſyluis, in domibus, in itinere: tamen non præcipit orare in turpibus locis, in foro uidelicet, aut in plateis, niſi cauſa itineris, ut in itinere ſic poſitus, ne reprehendatur ille talis cum Phariſæis, quibus dominus ait, Veh uobis Phariſæi hypocritæ qui oratis in angulis platearum. Hæc ille. AVCTOR. Non † uacat mihi ſingula ponderare quæ pondus habent in his dictis ſanctorum: ſed explico duos extremos errores contendentium in materia de locis orationum probandis: primi ſolam eccleſiam, oppoſiti omnem locum ut eccleſiam. Eccleſia Ieſu Chriſti tenet medium, ut eccleſia præferatur: & ꝙ in omni loco opportuno oretur, in domibus, in ſyluis in itinere, ſed magis & Deo gratius in eccleſia. Non, inquit Witcleff, curauit Chriſtus multùm de baſilicis ab hypocritis in eccleſiam introductis, ut patet Matthæi. 24. Omnia uerba eius ſophiſmatum ſternũtur aculeis, ſed tendamus in rem. Matthæ. 24. Prophetat Chriſtus templi ædificium ruiturum ſed Matth. uigeſimo primo prophetat parabolicè ipſum in eccleſias transferendum, ut ſicut ſacerdotii legis non erat ablatio, ſed translatio, ſic templi illius in eccleſias translatio ſequeretur. Quod ſuperius dixit Chriſtus, In ſpiritu & ueritate, Deum adorandum, non autem ſolùm Hieroſolymis, ſed in eccleſiis Chriſtianorum, in quibus uere & ſpiritualiter addiſcunt populi adorare Deum. Lege ibi uineam, quam plantauit paterfamilias, ſcilicet populum Iſrael, & ædificauit turrim. Haud dubium inquit Hieronymus quin tẽplum, de quo dicitur per Michæam, Et tu turris nebuloſa filia Sion, & locauit eam agricolis, ſcilicet cuſtodibus huius legis. Poſtmodum uerò occiſo filio de turris deſtructione non loquẽs cùm ſtatim fuerat eccleſiarum infinitarum numero compenſanda, locat eam aliis agricolis ſacerdotibus nouæ legis. Quomodo ergo parum curat, quam colonis nouis diligentia tanta commendat? Non male dices, ſi ſpirituale dicas ædificium commendatum, ſed male, ſi materiale negligendum dicis, de quo Dominus, Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum, i. Paganorum, & hæreticorum. Sic enim figuratè dicebat apoſtolus nouis de gentilibus Chriſtianis. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ad Epheſios. 5. Vbi in expoſitione. AMBROSIVS. Denique Pagani in tenebris myſtica ſua celebrantes, in ſpeleis uelatis oculis illuduntur. Ex his Chriſtiani facti, cognita ueritate, filii lucis dicuntur, quia Deus lux eſt, cuius fidem in ueritate ſuſcipiunt. Hæc ille. AVCTOR. Qualiter autem in ſpeleis talibus illuduntur perfidi, amplius declarat libro de quæſtionibus ueteris & noui teſtamenti. cap. 114. AVGVSTI. Illud autem quale eſt, ꝙ in ſpeleo, uelatis oculis illuduntur, nec enim horreant turpiter dehoneſtari ſi oculi illis uelantur. Alij autem ſicut ales alas percutiunt uocem orantes imitantes: alteri uerò leonum more fremunt. Alii autem ligatis manibus inteſtinis pullinis proiiciunt ſuper foueas aqua plenas, accedente quodam cum gladio, & irrumpente inteſtina ſuprà dicta, qui ſe liberatorem appellet, ſunt & cætera inhoneſtiora. Ecce quantis modis turpiter illuduntur, qui ſe ſapientes appellant: ſed quia hoc in tenebris patiũtur, putant poſſe neſciri. Iſta enim omnia, quæ à malis, & turpibus inuenta, & ordinata ſunt in occulto, ſancta Chriſtiana fides prodidit, & detexit. Prædicatam enim fidem conſiderantes, qui audiebant, quid boni, & ſanctitatis publicè promitterentur, contulerunt ſe ad fidem, occulta illa inhoneſta, & turpia, & quomodo per ignorantiam illuſi eſſent, confitentes. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ſpelea latronum, qui ſacra ſua furantur, ut arbitris careat occultata perfidia. Hæretici Witcleuiſtæ † domos eccleſiarum contaminant, conculcant baſilicas, dicentes Chriſtum non curaſſe de talibus. Sed ubi agunt ipſi cœtus, & quò conueniunt? nonne in domo? immo, ſed non in domo patris, quia fecerunt illam ſpeleã, & ſpeluncam inſtar latronum gẽtilium, quò nocte pluſquàm die conueniunt. In angulis ciuitatum, ubi (ut ferunt, qui ab ipſorum prauitate, ut quædam fęminæ honeſtæ diffugiunt) turpis, & cæca fit ſexus commixtio ſub extincta lucerna, & à præceptore ſuo diſcunt in tenebris & uerba tenebrarum & opera. Re autem uera, ſi domos non habent accommodas, ſpeluncas quærunt, et foueas, ut ſe uerè probent Chriſto contrarios, qui in tenebris, aut in occulto locutus eſt nihil, ſed in templo, quo omnes conueniunt. Ita ſi eius diſcipulos ſe probarent, in planis eccleſiis, quò omnes conueniunt, prædicarent: & nihil

Mat. 6.

Matt. 21.

Amb. To. 3

Aug. To. 4

Witcleui. Harum mo pienda.

Matt. 21. Hie. in expoſitione d lius loci. To. 9

Mich. 4.

Digitized by Google

8 *Brutorum risus, & colloquia.*
9 *Christus quod non uitauerit domum propter recessum à statu innocentiæ.*

CHRISTVS, inquit Witcleff, parum curauit de templi ędificio sumptuoso. Et libro de sermone Domini in monte, cap. 27. In basilicis materialibus non est affectio nimium infligenda: quia in statu innocentiæ non fuissent. Christus hic tales structuras non attendit hominum; & Christus Deus noster, propter recessum talium à statu innocentiæ, ipsa humanitùs non possedit. Hæc Witcleff. AVCTOR. Nunquid † tunc innocentior fuit Christus secundùm humanitatem, qui templum humanitus non possedit, quã est secundùm diuinitatem, cùm sic templum possedit, ipso dicente, Nolite facere domum patris mei domum negotiationis? Ipse testatur, quòd pater domum possedit: Apostolus dixit, quòd Spiritussanctus corporeum templum. Quid ergo iam filius Dei non erit ubi pater, & Spiritus sanctus? Nec humanitus omnia dedit ipsi pater in manus, qui templum non dedit. Si iam dedit Christo templum, Christus possedit humanitus templum suum. Fatetur hoc libro de tradenda basilica contra Auxentium AMBROSIVS. Templum etiam suum Christus ingreditur, flagellum prendit, & eiecit de templo nummularios. Non patitur enim in suo templo pecuniæ esse uernaculos. Non patitur in suo templo esse eos, qui uendebant cathedras. Quæ sunt cathedræ, nisi honores? Quæ sunt columbæ, nisi simplices mente animæ, fidem candidam, & puram sequentes? Ego ergo inducam in templum, quẽ Christus excludit? Hæc ille. AVCTOR. Attende, quòd dicat Ambrosius Christum ingressum templum suum, & non passum in tẽplo suo esse eos. Nec maior potuit esse innocentia Christi hominis, quàm Christi Dei, ut sic domus fugeret possessionem innocentia paradisi, quam non fugit, sed tanquam sibi curándum possedit summa innocentia summi cœli, Quod item alibi filium audi dicentem, Quòd in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse. Luc. 2. ubi in Homilia BEDA. Diuinæ † maiestatis indicium fuit, de qua alibi dixit, Omnia quæcunque habet pater, mea sunt: atque ideo rectissimè templum non minus ad se quam ad patrem pertinere testatur. Inuentus quippe in templo, dixit, Quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse: quia nimirum quorum una est maiestas, & gloria, una sedes, & domus est. Non enim solum materialem Dei domum, quæ ad adorandum eum corporaliter fieri solet, sed etiam intellectualem, quæ ad laudandum eum in æternum constituitur, æquè patri & filio constat esse communem. Hęc ille. AVCTOR. Exponit Beda diuinæ indicium maiestatis insinuasse Christum, cùm diceret, In his, quæ patris mei sunt, oportet me esse. In his, nõ negotijs actuum tantùm, sed in his locis & domibus consecratis mihi uti que simul ut patri: quia sicut nec maiestate disiunguntur, ita nec domus primæ, uel secundæ, iuxta Aggæum, spiritualis, ac corporalis gloria separantur. Templum, inquit, non minus ad se, quàm ad patrem pertinere testatur, quia quorum una est maiestas, una fides, & domus est. Et nunquid iam structuras hominum non attẽdit? Nunquid ita & filius eius? Si non attendat Deus basilicas, & structuras, cur tanta cura arcam sibi iusserat fabricari, propitiatorium, & mensam, & candelabrum cum hastilibus sphærulis, & cuncta uasa sanctuarij, & altare thymiamatis cum labio, & basibus: & uestes sanctas in ministerio Aaron, & filiorum eius? Impleuit Beseleel, & Ooliab spiritu suo ad ista facienda, prout ipse descripserat Exod. 31. Cùm item propter mansionem eiusdem arcæ in domo Obededon bene dixit ei dominus. 2. Regum. 6. Et non permisit Dauid dilectum suum fabricare sibi domum, in qua quiesceret arca: sicut nec aliquos ante eũ: quia omnes uiri erant sanguinum: sed seipsum dixit ambulasse in tabernaculo, & tentorio per cuncta loca, per quæ transiuit & arca. 2. Regum septimo. ubi in lib. quæstionum HIERONY. Hæc loca, per quæ se transisse dominus dixit, intelligenda sunt Sylo, & Galgala, & Nobe, & cætera loca, ubi tabernaculum, & arca domini collocata fuit. Et infrà. Idcirco à nullo iudicum sibi ædificari domum iussit cedrinam, quia ab omnibus contra hostes pugnatum fuit, & omnes effusores sanguinum fuerunt: filius autem tuus, cui non instabunt bella hostium, & qui non erit uir sanguinum, ipse ædificabit mihi domum, Hæc ille. AVCTOR. Ad quid omnis ista solertia hominum, & Dei cura prætendit, si humanas fabricas non attendit Deus, nec quod signant? Legamus Euangelium Lucæ, ubi Centurionis cuiusdam seruus legitur moriturus, qui misit seniores quosdam Iudæorum, dicentes ad Iesum, Hic diligit gentem nostram, & Synagogam ipse ædificauit nobis: quo audito, Iesus ibat cum illis. Lucæ. 7. Vbi libro commentarii, cap. 13. BEDA. Quia † ędificatam sibi à Centurione narrant Synagogam, euidenter ostendunt, quòd sicut nos ecclesiam, illi etiam Synagogam, non conuentum solummodò fidelium, sed & locum, quò conueniebant, sint appellare soliti. Hęc ille. AVCTOR. Sic ergo materialem domum Synagogę, quò Iudęi ad sua festa conuenerant, intantùm attendebat Iesus

fabricasse

Ex. 2. 2. Cor. 3. 2. 6. 12. 2. Cor. 6. Io. 13.
Amb. To. 3
Io. 2.
Beda Templũ commune patri & filio. Io. 17.
Agg. 2.
Hieron.
Beda. Templi edificatorem dicit Iesus Christus. Synagogã.

gula præsto essent. Respondet huic rationi, libro suo de paradiso, post principium AMBROS.

Amb. To. 4 Operaturi eramus in paradiso.

6 Hæc † duo conueniunt, opera in agro, custodia domus: & quanuis paradisus operibus ruralibus non eguerit, tamen quia primus homo lex † positeritatis futurus erat: ideo legitimam etiam in paradiso speciem suscepit laboris, ut nos ad operationem, & custodiam debiti officii, & hæreditariæ successionis munus astringeret. Hæc duo ergo à te exiguntur, siue moraliter, siue spiritualiter. Quod etiam te Psalmus propheticus docet, quia scriptum est, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificãt eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustrà uigilat, qui custodit eam. Vides illos laborare, qui in operis sunt, ædificationisquè processu: istum uerò uigilare, qui iam habet custodiam operis. Hæc ille. AVCTOR. Sustinet ergo Ambrosius opus rurale primi hominis in paradiso, & custodiam domus, & operis: respondit què ad argutiam Witcleff, q̃ quanuis in loco uberi nõ eguit operari propter uictum, speciem tamen legitimi operis suscepit, ut nos ad eandem operationem, & custodiam posteritatis munus astringeret. Et notanter ad propositum in principio ista distinxerit, opus in agro, & custodiam propter domum, & concludit in fine. Hæc duo ergo exiguntur à te, siue moraliter, siue spiritualiter. Non existimo ergo sapuisse Witcleff, quod scripsit, quando arguit tales artes fieri propter tegumenta, uel esculantia, ideo nec agriculturam, nec conditionariam ibi esse, si præsto sint omnia, & ibi præsto erant omnia, & ipso opere non egebant, sed ad manifestandum Dei sapientiam cuncta fecit ex nihilo. Vnde libro primo hexaemeron AMBROSIVS. Nam quia ut artium aliæ sunt actuosæ, quæ sunt in corporis motu, aut sono uocis, Cessauit motus, aut sonus, nihil superfuit, uel remansit spectantibus, uel audientibus. Aliæ theoricæ, quæ uigorem mentis exerceant. Aliæ huiusmodi, ut cessante quoque operationis artifice, operis munus appareat, ut ædificatio, atque textura, quæ etiam tacente artifice peritiam eius ostendunt, ut operatori operis sui testimonium suffragetur, similiter etiam hic mundus diuinæ maiestatis insigne est, ut per ipsum Dei sapientia manifestetur. Quem uidens Propheta, simul & ad inuisibilia oculos mentis attollens, ait, Quàm magnificata sunt opera tua domine? omnia in

Amb. To. 2

Ps. 126.

Ps. 103.

7 sapientia fecisti. Hæc ille. AVCTOR. Si † ergo Deus in statu excellentioris innocentiæ fabricam huius mundi ad esse perduxit, & custodit factam, ut subsistat tantùm, ut suam sapientiam creaturis conditis manifestet, multò magis sine innocentiæ illius fragilis detrimento debuit homo operibus tertii generis exerceri, ad manifestandam peritiam sibi datam a Deo, ut etiam magnificaretur Deus in suis operibus. Puto enim ego naturam solidam dedisse uulpibus foueas suas, telam araneis, nidos auibus, & secundum eandem speciem operis domos hominibus. Sunt enim domus eleuatæ super terram, & domus item subterraneę, quę ita hominibus competunt, sicut nidi uolucribus, secundum comparationem illam Euangelii, Vulpes foueas habent, & uolucres cęli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Propter commodum ergo educationis, aut exercitium animalis industrię, quam non permisissent incurię, seruassent domos suos, quam utique opararentur & aues, & homines: quia foueę latebrę etiam brutis sunt, domus cur non sint & homini? Vnde libro 3. diuinarum institutionum, cap. 10. Lactantius. Summum hominis bonum in sola religione est. Nam cætera etiam, quę putantur hominis propria, in cęteris quoque animalibus reperiuntur. Omnia † enim suas uoces propriis inter se notis discernunt, atque dinoscunt, colloqui uidentur. Ridendi quoque ratio apparet in iis aliqua, cùm demissis auribus, contractoque rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quęquè coniugiis, aut fœtibus propriis applaudunt. Sequitur. Illa, quę sibi prospiciunt in futurum, & cibos reponunt, habent utique prudentiam: rationis quoque signa in multis deprehenduntur. Nam quando sibi inutilia appetunt? Mala cauent, periculum uitant, latibula sibi parant in plures exitus eis patentia, profectò aliquid intelligunt. Hæc ille. AVCTOR. Sed † vt ad primordium redeamus, non uideo, Christum vitasse domum propter recessum à statu innocentię. Sic etiam vestitum, & tegmen non vitauit. Hoc enim arguens tetigisti, non esse ibi artes mechanicas, nisi propter tegumenta, esculenta, uel alia corporis adiumenta. Vnde primum peccati indicium, priusquàm domus ędificarentur ad speciem uestimenti fecerunt confugium. Sic enim scriptura dicit, Vt cognouerunt se nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cùm iste esset primus penè recessus à statu innocentię, non ideo Christus uestes possidere uitauit, quibus cùm nasceretur, eum mater uirgo inuoluit. Quibus etiam angelus missus de cœlo, eum inueniendum esse indicauit. Inuenietis, inquiens, infantem pannis inuolutum. Et iuxta prophetiam Dauid, finaliter super vestem eius miserunt sortem, nolen-

Homo in statu innocentiæ operaturus fuisset.

Brutorum risus, et colloquia.

Gen. 3.

Luc. 2. Ps. 21. Io. 19.

tes

stimatione comparandi, suis & voluntariis ignibus cremarentur, isti in æternum perdendi, sempiternis ignibus cruciandi relinquerentur. Hæc ille. AVCTOR. Hic non gemit Augustinus, sed magis gaudet in pace uideri Christi lætitias, frequentias, alacritates, & adorationes, & cantus subtiles: ipsos quoque hymnos audiendos, & canendos, & ad uerbum Dei percipiendum celebres, hilaresq; conuentus. Qualiter autem loca orationum habere splendentia, & eminenter pulchras ecclesias sit principium dæmoni docenti populum præponere minus bonum plùs splendidum, quo ad mundum, magis sibi bono postposito, seducendo multos terrenos in ecclesia: de quo habet originem, nescio nisi inter stultas quæstiones, quas apostolus docuit Titum euitare, dicens, Stultas item quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita, sunt enim inutiles, & uanæ. ad Titum tertio. Quia inter has quæstio una stulta fuerat Iudæorum: qualiter Salomon perfecisset tanti templi fabricam, si non per adiutorium dæmonum. Vnde in expositione solemni epistolarum Pauli super hunc locum AVGVSTINVS. Has stultas quæstiones appellat, quæ salutis effectum non habent. Sequitur. Fabulosa, ut est non lex, sed hæresis est, quantum ad tempus illud pertinet Iudæorum, dum quidam eorum sibi uendicarent prærogatiuam, originem Patriarcharum, quæ de matrimoniis ortæ sunt, cum ex hoc nulli sit meritum apud Deum: quidam uerò urceorum, & cæterorum uasorum baptisma, & sanguinem mustelæ magna cura duxerũt expiandum. Et quia ideo Moysi sepultura est abscondita, ne a Magis excitaretur. Quòd si uerum esset, & cæterorum abscondenda fuerat sepultura. Et q; Salomon adiutorio dæmoniorum templum ędificauit, in quo opere ingens multitudo laborauit. Hæc ille. AVCTOR. Fabulosa ergo hęresis Iudæorum posuit primam fabricã diuini templi adiutorio dæmonum perfici, fabulosa hæresis Witcleuistarum contra præceptum Apostoli hanc fabulam non uitans, sed consequens concedit Christi fabricam in ecclesia, quam templum illud figurauit, principium esse dæmonum ad seductionem fidelium. Vtriusque fabulæ fabrica studio dæmonis non dubium consummata, & primò reperta. Inter has mediam proiecit se superstitio Manichæi, secundùm quam dixit Faustus. quòd Pagani aris, delubris, simulacris, uictimis, atque incenso Deum colendum putant. Ego, inquit, ab his multum diuersus incedo, qui ipsum me, si modò sum dignus, rationabile Dei templum puto: unum uiuæ maiestatis simulacrum, Christum filium eius accipio: aram mentem hominis artibus, & disciplinis imbutam: honores diuinos quoque, ac sacrificia in solis orationibus, & puris ipsis ac simplicibus pono. AVCTOR. Quàm propinquus hypocrisi Witcleuistarum accedit Faustus, à sensibilibus se abstrahens, templum, altare, incensum, simulacra, sacrificia in mente & cœlestibus ponens, ut ab ipsis sensibilibus tanquam Paganorum dæmoniacis ritibus abstineret. Respondet autem libro 20. contra Faustum, circa medium AVGVSTINVS. Ecce quomodo templum Dei blasphematis, ut non solum non sanctum esse dicatis, uerũ etiam machimamentum diaboli, & ergaustulũ Dei. At uerò Apostolus, Templum enim dei sanctum est, quod estis uos. Et ne putes tantummodo ad animam pertinere, quod est dictũ, audi expresiùs. Nescitis, inquit, quia corpora uestra templum in uobis est spiritussancti, quem habetis ex Deo? Vos autem fabricam dæmonum, Dei templum dicitis, & ibi viuum, sicut Faustus ait, uiuæ maiestatis simulacrum Christum filium Dei collocatis. Planè Christus uester phantasmaticus habitat intra templum sacrilegæ uanitatis. Ita & mentem tuam aram feciſti, sed vide cuius. Hæc ille. AVCTOR. Ecce qui in scholis & spiritualibus cuncta uolebat exponere, templum corporis nostri, quod apostolus dixit templum spiritussancti, probatur contemnere. Nonne ita Witcleff, qui templum damnat sensibile tanquam opus dœmonum? Ergo sensibilia corpora nostra templum Christi sensibile delirat dœmonum esse principium. Ipsum enim unum de sensibilibus huius mundi negare non potest, & ipsum inter cuncta splẽdidissimum, cui etiam centies plus omnibus mundus est deditus, quàm basilicis splendidis populus Christianus. Et sicut Augustinus ibi Faustum, ita hic Witcleff interrogo, si ideò postponunt fideles magis bonum, quia his sensibilibus datur mundus, & ideò inbstrahendæ sunt basilicę, & cantus, quomodo ipse non subtrahit presbyteris, & uiris suę hęresis uxores, sensibiles, escas, & uestes laneas, & lineas, agros, & uineas, equos, & liberos, ipsum quoque sensibile lumen solis, & linguæ usum, quibus plus millies ipsi non solum magis bonum, & vtile sibi postponunt, sed sacrilegam uanitatem suam præferunt legi Christi. Et iuxta Apocalypsim Ioannis, totam terram Bohemorum detrahunt ad infernum. Sufficiat modò tanta scripsisse, ut non sit ineuidens posteris, quo spiritu incitatus est Witcleff, basilicas opera dæmonum blasphemare, si non eo, quo crudelissimi Donatistæ non pepercerunt Christi ecclesias concremare, prout epistola ad Bonifacium 50. AVGVSTINVS. Tacco crudelissimas

Aug. Non extat.

cap. 15. Aug. to. 6

1. cor. 3.

1. cor 6.

Aug. To. 2. paulo ante locum supra citatum.

3 tertiò dicimus, ut iam suprà de sanctorum locis & sepulchris, q̃ non eis dedicamus basilicas, sicut nec altaria, uel sacrificia Christiana, dicente Augustino, 20. contra Faustum, &. 22. de ciuitate Dei, quòd non eos ueneramur ut Deos, quia nec templa, uel altaria consecramus eis ut Deo, sed memorias sicut martyribus: Deo scilicet in memoria sancti Petri. Vnde contra Maximinum, in collecta AVGVSTIN. Nonne si templum alicui sancto angelo excellentissimum ex lignis, & lapidibus faceremus, anathematizaremur à ueritate Christi, & ab ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ uni tantùm debetur Deo? Si ergo sacrilegi essemus, faciendo templum cuicunq; creaturę: quomodo non erit Deus uerus, cur nõ templum facimus, sed nosipsi templum sumus? Hæc ille. AVCTOR. Prudenter dixit Augustinus, si faceremus templum sancto, uel angelo anathematizaremur, subiiciens causam, & modum talis fabricæ, quoniam creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ uni tantùm Deo debetur, id est, si illum cultum intenderemus in fabrica, nõ autem si Deo potissimum cultum impendentes, sancto uerò in memoriã. Aut, quod dictu breuius est, ad Deo gratias agendum pro sancto, prout lib. de quæstionibus noui & ueteris testamenti. cap. 127. de peccato Adæ, & Euæ AVGVSTINVS. Si encænia celebrabantur Hierosolymis, id est, dedicationis templi domini agebatur festiuitas, quantò magis ipsius celebrandus natalis est, qui magis templum Dei est? Cui etiam ad agendum Deo gratias manibus templum est fabricatum. Melius est autem templum nostrum, quia hoc Dei opere, illud uerò humano labore est constructum, & hoc sub spe æternitatis, illud perditionis. Hæc ille. AVCTOR. Vides, quòd homini ad agendum Deo gratias manibus templum est fabricatum, & per hoc ipsius hominis celebrandus natalis est. Sanctis ergo sunt celebranda natalitia, & sanctis sunt templa, quæ ipsi Deo consecrata, & in eorum usum conferendæ sunt facultates fidelium, & uasa etiam ecclesiarũ conflanda. Vnde lib. 2. de officiis. uersus finem AMBRO. Nemo potest dicere cur pauper uiuit. Nemo potest quæri, quia captiui redempti sunt. Nemo potest accusare quia templum Dei est ædificatum. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis fidelium Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus uasa ecclesiæ etiam initiata confringere, & conflare, & uẽdere licet. Hæc ille. AVCTOR. Tria genera dixit, quorum unum erat, quod accusare nemo posset, quia templum Dei est ædificatum.

Basilicæ sancti Dei consecratæ. Tom. 6. Tom. 5.

Aug. To. 6.

Amb. To. 1

A Ergo præter spem Ambrosii blasphemat Witcleff, ædificia ecclesiarũ à diabolo habere principium: quod ut uir sanctus putaret, accusare nemo posset. Sed si ipse hoc tentaret efficere, putarem eum uere dicere, quòd à dęmone haberęt principium, euidentiam facti sumens à suo Cęsare Iuliano: De quo lib. 6. historię tripartitę, ca. 3. *Caſſiod.*

4 CASSIODORVS. Basilicam † martyrum ędificauit, quam diuina prouidentia non suscepit, cum adhuc Gallus, & Iulianus in Cappadocia morarentur, aiunt habuisse eos tunc studium, vt maximam basilicam ad sepulturam martyris Mãmę fabricarent, & inter se diuiserunt opus. Cũque certarent in ędificio, ut alter alterum superaret: fertur aliquod prouenisse miraculũ, & nisi hactenus superessent, qui hęc se audisse ab inspicientibus enarrarent, uideretur forsitan incredibile: Galli nanque pars augebatur, & omnino crescebat: Iuliani uerò labores, alij quidem

B ferebantur, alii terra ipsa uomente, ruderibus implebantur: alii quotiens deposita fundamenta terrę copulari non poterant, ac si quædam uiolenta uirtus ex loco inferiore percutiendo, depelleret. Quæ causa cũctis apparebat esse prodigiosa. Ex illo nãq; existimabãt, q̃ non esset vir ille in religione Christiana saluber. Hęc ille. AVCTOR. Ecce Cæsaris clerice Iuliani, ecce Witcleuista Iuliani pars fabricæ non profecit: nec Deo erat accepta, nec martyribus. Sed quid sequitur? Ergo sanctissima seruitus Dei fabricare ecclesias, quæ pollutę hęresis auctores sacrilegos respuit. Quid mirum si sancti Dauid sangui- *2. Reg. 7.* nolẽtas manus spreuit? Manus uestrę plenę sũt *Esa. 1.* sanguine: dixit Dei basilica ad detestabiles Witcleuistas, ad raptores quoslibet, & pauperũ oppressores. Vnde Homilia. 42. imperfecti CHRY- *Chry. To. 2.*

SOST. Ecce qui ecclesias maximas ædificant, sepulchra ornant, bonum opus facere uidenC tur. Et si quidem aliam Dei iustitiam non custodiunt, si de eorum bonis pauperes non gaudent, si aliorum bona per uiolentiam, aut fraudem sua faciunt, scito, quòd ad gloriam Dei non ædificant. Si enim alias iustitias Dei non seruant, si de eorum bonis pauperes non gaudent, si bona aliorum per uiolentiam, aut per fraudem, sua faciunt, quis tàm insensatus est, ut non intelligat, quòd illa ædificia non ad gloriam Dei, sed ad humanam æstimationem faciunt, & iniustè memorias, aut monumenta ædificant, ubi pauperes ab eis uiolentiam passi contra illos interpellant? Hæc ille. AVCT. Probet ergo se homo, & qui ædificat, de thesauro bonæ fidei probet, quòd ad gloriam Dei ædificat. Nolo saltem ut cum Witcleff gaudeat, quòd ad gloriam Dei cessandum, non ædificandum erit. Prorsus non tantum ædificare, sed ad Dei

gloriam

SVMMA.

1 *Ecclesia triumphans describitur.*
2 *Sepulchrum Christi forma.*
3 *Christus quare fuerit passus sub dio in excelso ligno, & non sub tecto.*
4 *Hæresis Witcleuistarum, de non colendis ecclesiis & basilicis, unde traxerit ortum.*

DIcent collegæ nefandi Witcleff, eum hoc non dixisse contra ecclesiasticas fabricas absolutè, sed contra præsplẽ didas ad mundi sensibilia illectiuas. Qđ contra ne se uulpes Witcleff in hanc foueã fraudulentam semper gaudere posset habere refugium, uerbis suis eruitur: quibus ait. 3. de sermone domini in monte cap. 27. Quòd in basilicis materialibus non est affectio nimium infigẽda, quia in statu innocentiæ nõ fuissent: & Christus tales structuras hominum non attendit, & propter recessum talium à statu innocentiæ ipsas humanitùs non possedit: sed orauit, pernoctauit, comedit, prædicauit, passus fuit, finaliter est sepultus sub dio. Hæc Witcleff. AVCTOR. Iam palàm dixit, quòd Christus tales hominum structuras non attendit: & eum cuncta fecisse sub dio, ut nos spernamus ecclesias, & cuncta fiant penitùs sine tecto. Structuras, inquit, hominum non attendit Deus in ecclesijs. Mentitur autem cum sit cultus latriæ, ut dixit Augustinus. Dicit eas in statu innocentiæ non fuisse, uel esse debuisse, præsumptiuè hoc loquitur suprà suam, ut ipse solet dicere notitiam propriam, sicut pica. Et

1 †per idem simili studio trahit affectus hominum ab ecclesia triumphante, quæ describitur ciuitas habens 12. portas, & 12. margaritas, cuius sunt plateę aurum mundum, & tanquàm uitrum perlucidũ, nec eget Sole, nec Luna, sed claritas Dei illuminat eam: & lucerna eius est Agnus. Nec aliud templum eius, quàm Deus. Apoca. 21. Putas hanc ecclesiam aliqua affectione diminui speran dam fidelibus. Aut dic ubi in statu innocentiæ, de qua loqueris huiusmodi ciuitatem uel tẽplum inueneris. Dicis ultra fouendo mendaciũ sub tegmine falsæ fagi, & Christus orauit pernoctauit, comedit, prædicauit &c. sub dio. Dic quotiens rogo: an non pluries hoc fecit, & penè semper in domo? nam quo ad prædicationem scio quamuis docebat in monte discipulos, & turbas in campestribus, tanta tamen frequentia prædicabat in domibus ut ipse diceret, Ego semper docui in Synagoga, & in templo, quò omnes Iudęi conueniunt, & in occulto loquutus sum nihil. Ioannis. 18. Comedendi usum non habe-

1. Cor. 11. bat in ecclesiis, dicente Apostolo eius. Nunquid domos non habetis ad edendum & bibendum? uel ecclesiam Dei contemnitis? Et Christus, qui nusquàm comedit in ecclesiis, ubi, uel quotiens eum extra domos comedisse reperis in scripturis? si sine tecto & illius uice comedit post resurrectionem in littore. Ioan. 21. Neutrum tamen scripturæ affirmant, uel aliud unquàm (si non fallor) inuenies. Sepultus item fuit, ais, sub dio, fallis item mendaciter, ait Beda: qui super euangelium Marci describit Christi sepulchrũ fuisse domum altam, super hunc textum, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra. BEDA. De †monumento domini ferunt, qui in nostra ætate de Hierosolymis in Britanniam uenere, quòd sit domus rotunda de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis, ut intus consistens homo uix manu extenta culmen posset attingere, quæ habet introitum ab oriente, cui lapis ille magnus aduolutus, atq; impositus est. In cuius monumenti parte aquilonari sepulchrũ ipsum hoc est locus dominici corporis de eadem petra factus, & septem habens pedes longitudinis, trium verò palmorum mensura, cætero patimento altiùs tumens, qui videlicet locus non desuper, sed à latere meridiano totus patulus est vnde corpus inferebatur. Hæc ille. AVCTOR. Cum igitur monumentum ipsum tectum habuit tanti fastigij, in cuius aquilonari parte tantùm non ambiens domum locellus erat dominici corporis non desuper, sed à meridiano latere patulus: qualiter dicis, improbe homo, & sub dio Christus finaliter sit sepultus? sed sub dio passus est, inquit, hoc certa fecit ratione mysterii quã declarat in sermone de cruce & latrone sanctus pater CHRYSOSTOMVS. Ob † quam causam in excelso ligno, & non sub tecto immolatur, ut etiam ipsius aeris natura mundetur. Hac de causa in excelso, & non sub tecto, ut uniuersus aer in excelso immolatu eius à tetro odore mundetur, sed & terra beneficiũ sentiebat decursi de latere sanguinis distillatione mundata. Iõ non sub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudæi sustraherent sacrificium, & sibimet uendicarent ne putarent pro illa tantùm plebe oblatum. Ideo extra ciuitatem, ideò extra muros, ut sit sacrificium commune totius terræ, oblatio terræ communis, cõis expiatio, non particularis, sicut Iudæis consuetudinis fuit. Hæc ille. AVCTOR. Ecce sub dio, id est, aere & cœlo passus est, ut aerem mundaret à sordibus: ut oblationem communem faceret omnibus, sed qui semel passus est, ne sic ampliùs patiatur, sui corporis oblationem in domo constituit, ut sic quotidie renouetur. In domo. n. cœnaculi grandis ipsam oblationem secundum naturam fecerat sub figuris, ut nos eã iugiter recenseamus in ecclesiis, quam alioquin per se patulam immolauit sub dio: sed

Ecclesia triumphans.

Marc. 15. Sepulchrũ Christi. Beda

Chr. Tom.

figuris

¶ QVOD ALIQVANTO PRAESENTIOR est dominus Deus oranti in ecclesia per gratiam, quàm oranti alibi extra ipsam. Cap. CXLVII.

SVMMA.

1 *Deus an sit magis præsens in ecclesiis, quam in cæteris locis non sacris.*
2 *Deus, quòd ubi manifestat gratiam suam uberiùs illic est eius propitiatio cariùs expetenda.*
3 *Ecclesia pro domo in nouis scripturis semper intelligenda.*
4 *Ioannis euangelistæ obitus in ecclesia. Et quid suis discipulis super omnia commendauerit.*
5 *Dominus Iesus quomodo præcipuè in Synagoga docebat, & operabatur uirtutes in sabbato, & quare.*
6 *Missa quòd non sit in prophano nec audienda nec celebranda ex Fœlicis Papæ decreto.*

1 REgulariter creditur, ꝙ fidelibus suis magis est Deus præsens in ecclesijs, quàm in cæteris locis non sacris. Vnde & in scripturis legitur intrasse Dauid regem & sedisse ante dominum, id est, ante arcam. Vnde locum exponens libro 2. ad Simplicianum in fine AVGVSTI. Quòd autem quæris quid sit, Intrauit rex Dauid, & sedit ante dominum. Quid aliud intelligendum, nisi ꝙ sedit in conspectu domini, siue ubi erat arca testamẽti, per quam sacratior, & commodatior quædam præsentia Domini accipi potest, siue quia oraturus sedit ibi in conspectu domini, quod non fit rectè nisi in conspectu Dei, hoc est, in intimis cordis? Potest autem sic accipi, quod dictum est ante dominum, ubi nullus esset hominum, qui audiret orantem. Siue ergo propter arcam testamenti, siue propter secretum remotum locum ab arbitris, siue propter intimum cordis, ubi erat oranris affectus, conuenienter dictum est, sedit ante dominum. Hæc ille. AVCTOR. Hoc audiant Witcleuistæ, Hieroboamitæ, Massiliani & Sagarelli, omnes hæretici, quod tunc dixit scriptura Dauid intrasse, & sedisse ante dominum, quando ad tabernaculum uenit, ut sederet super arcam: quare? propter sanctiorem, & commodatiorem præsentiam domini, Nonne ibi quàm alibi sic sacratior erat præsentia domini, ubi apparebat Iacob in Bethel. Vnde compulsus est dicere, Verè dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Quàm terribillis est locus iste, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli. Genes. 28. ubi rediens ędificauit altare domino, appellans nomen loci illius domus Dei. Gen. 35. Ergo qui ubique præsens est, & omni loco præsto ꝑ subA stantiam, multò pręsentior est, ubi est domus Dei per accommodam gratiam, ita ut ibi pręcipuè propter gratiarum effluxum esse uidebitur porta cœli: non sic ad omne punctum alibi. Non enim frustra ait Salomon ad dominum. 2. Paralipo. 6. Si cœlum, & cœli cœlorum non te capiunt, quantò magis domus ista, quam ædificaui? quasi dicat, ideo non ad hoc feci, sed ad hoc tãtùm facta est, ut respicias orationem serui tui, & obsecrationem eius Domine Deus meus, & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te, ut aperias oculos tuos super domum istã diebus ac noctibus: super locum, in quo pollicitus es, ut inuocaretur nomen tuum: & exaudires orationem, quàm seruus tuus orat in eo. Exaudi preces famuli tui, & populi tui Israel, quicunq; orauerit in loco isto. Et subiungit ibi alta negotia, quæ in domo illa fuerant impetranda, non solummodo postulanda, sed ob sanctitatem loci orationum meritis obtinenda. Ideò præmisit, super locum, in quo pollicitus es inuocari nomen tuum, & exaudires orationem, quam orat seruus tuus. Vlciscendo periurium, si quis falsò in hãc domũ iurauerit: mitigando captiuitatem, si quis reduci petierit. Vnde libro quæstionum Hebraicarum super. secundo Paralip. HIERON. Propitiare eorum peccatis, & reduc eos in terram, quã dedisti patribus eorum: cùm enim in loco ipso eos oraturos dicat, cur dicit, & reduc eos in terram, quam dedisti patribus eorum: nisi fortè hi, qui ibi *adorabunt Deum, meritis obtinere ualeant, ut hi, qui in captiuitatem ducti sunt, reducantur. Hæc ille. AVCTOR. Nota quàm prudenter complicat Hieronymus uerba textus, ubi dicturus, ꝙ meritis suis obtinere ualerent de captiuitate reduci, præposuit, his, qui ibi adorabunt Deum. Ex ipso ergo loco sacro impetratio nis bonum super merita procuratur, ne solis hominum meritis, sed Dei gratiæ, ut ipse limitat, ascribatur euentus. Et quia in loco plus sacro C plùs est Deus propitiùs. Vnde grauiter errant, qui ambagibus rationum arguunt non plùs orandum esse Deum in vno loco, quam in alio, vel non plus in loco sacro, quàm non sacro, vel ad vnam ecclesiam, vel *agmen, quàm ad aliam. 2 Vbi † enim Deus manifestat gratiam suam vberiùs, illic est eius propitiatio cariùs expetenda. Vnde Daniel sanctus in Babylone orans in cœnaculo, quia non potuit orare Hierusalem in tẽmplo, saltem illuc diuertit seipsum in prece, dicente textu, quòd ingressus domum suam, & fenestris apertis, in cœnaculo suo contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo. Daniel. 6. Et quia non præualuit Dauid ire ad altare, quod ea tempestate erat in excelso Gabaon,

Quæst. 4. 2. Reg. 7. Aug. To. 4

Sub initiũ illius libri Hier. To. 3

ad orandum uenerint.

imaginẽ

Digitized by Google

ta quod in actibus apostolorum Iacobus loqui-
Act.15. tur. Moyses.n. à diebus antiquis ubi per omne
sabbatum legitur. Nam sicut hi, quibus uenan-
di ars est, ubi feras, pisces, & uolucres plùs habe
re didicerint, ibi maximè sua retia tendunt: ita
& dominus semper docuit in synagoga, & in tē-
plo, quò omnes Iudæi conueniunt, uolēs omnes
saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire.
Io.18. Hæc ille. AVCTOR. Contrarium Antichristus
1.Tim.2. & omnis hæreticus, ne sectatores sui ad agnitio
nem ueritatis eueniant, conuentus sanctos, &
domos sacras dissuadent, ne sancti uenatores re
tibus fidei doctrinæ eos quandoq; capiant, &
compedes soluant, quibus miseræ animæ deti-
nentur: ideo petunt ne mora fiat tempore, quo
fideles petunt ecclesias: ideo ingrediuntur ca-
ueas, domos desertas, & loca occulta, in quibus
Christus loquutus est nihil: sicut Hieroboam fe
cit Sychen in monte Ephraim, dicens in corde
suo. Nunc reuertetur regnum ad domum Da-
uid, si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia
in domo dei in Hierusalem: conuertetur cor po
puli huius ad dominum suum Roboam regem
Iuda: interficientq; me, & reuertentur ad eū. Et
excogitato consilio, fecit duos uitulos aureos, &
dixit. Nolite ultrà ascendere in Hierusalem: po
suit unum in Bethel, & alterum in Dan. 3. Re-
gum 12. Idem est apud Witcleuistas consilium
ut dicant fidelibus peruersis. Nolite ascendere
in Hierusalem, ubi est ecclesia Christi, & uera fi
des catholica. Si.n. ascenderit populus iste in do
mum domini, conuertetur cor eius ad dominū
assidue audiendo uerbum Dei, & item conuictū
& consortium sanctæ plebis, sed uenite ad do
mum diaboli in Dan, & Bethel. Sequamini nos
Matt.24. qui dicimus ecce illic est Christus, aut in deser-
to sub dio, ubi Aegyptius quatuor millia Sica-
riorū educit ad perdendum ecclesiam. Actuum
31. Dicit hæreticus Witcleuista hæc uerba. & si
non actu oris, tamen effectu operis. Immo
& interdum dicit palam. Spiritu uiuo, & ubi sū,
legem Dei attendo, sufficit mihi benefacere uel
in campo ne intrem ecclesiam. Sic non dicit
quisquam filius matris ecclesiæ illius mulieris
fortis, quæ operata est lanam, & linum iuxta elo
quium Sapientis. Vnde & in sermone de eadem
Prouer.31. 34. primæ partis AVGVS. Interiora sunt linea
uestimenta, lanea exteriora: quicquid carne ope
ramur in promptu est: quicquid spiritu in secre
to. Operari autem carne, & non operari spiritu,
quanuis bonum uideatur, utile non est. Operari
in spiritu, & non operari pigrorum est. Inuenies
hominem porrigentem manum, uel eleemosynā
pauperi, & tamen nec de Deo ibi cogitantem,

A sed hominibus placere cupientem. Lanea uestis
uideri potest, interiorem lineam non habet. In-
uenies alium dicentem tibi. Sufficit mihi in cō
scientia Deum colere, Deum adorare, quid mihi
opus est, aut in ecclesiam ire, aut uisibiliter mi-
sceri Christianis? lineam uult habere sine lanea
tunica. Non nouit, neque commendat talia ope
ra mulier ista. Hæc ille. AVCTOR. Sic carnale
opus corpore intrare ecclesiā, si ipsum spernas
nudus incedis à tunica inconsutili domini, à
consortio charitatis. Non sufficit tibi conscien
tia nuda sine opere, sicut nec linum tenue sine
ueste lanea: dura est hyems, & hęretici uolitant.
Magistri tamen ecclesiarum non timeant, imò
captiuis ipsis hæreticorum audacter promittāt,
ꝙ rursus ædificandæ sunt per parochias suas ec
clesiæ, in quibus faciem domini deprecentur, Zach.8.
iuxta illud Zachariæ. Venient populi mei, & gē
tes robustæ ad quærendum dominum exerci-
tuum in Hierusalem, & deprecandum faciē do
B mini. Vbi in commentario HIERONI. Perse- Hier.To.
cutionis tempore magistri & sacerdotes eccle-
siæ audacter captiuis credentibus repromittant
ꝙ rursum ędificandæ sunt parochiæ, & pacis
reddenda tranquillitas, & in ecclesiis facies do-
mini deprecanda. Hæc ille. AVCT. Post hyemē
ergo persecutionis sunt ecclesiæ reparandæ, &
ibi facies domini deprecanda: non sub dio, sed
in ecclesiarum fabricis. Sed ideo loca & tempo-
ra filijs suis taxauit mater ecclesia, ut nec aliò
quoquam eant ad dies festos uel lectiones sa-
cras, quàm ubi palā est recta fides, & salutaria sa
cramenta tractanda per plebes. Vnde ex decre-
to Papę Fęlicis. Satiùs est missam nō cātare, aut
audire, quàm in iis locis, ubi fieri nō oportet ni
si (ut sæpe dictum est) pro summa contingat ne- Decretum
cessitate, quia necessitas legem non habet. Hæc Fælicis 4.
& plura illic. AVCTOR. Limitat ergo scriptu- ep. quæ inci
ra loca, ad quæ populi conueniant. Vnde & AV pit dilectis-
C GVS. In sermone. Omni die dominica ad ec- simis fratri
clesiam conuenire. In qua nolite rixas prouo bus.
care, nolite lites committere, & scandala conci Missam in
tare, nec secularia uerba fari, sed lectiones diui- prophane
nas patienter audite. Qui enim in ecclesia ne audiat
fari uerba secularia uoluerit, ꝓ se, &
pro aliis malam redditurus est
rationem, dum uerbum
Dei nec ipse audit,
nec alios audire
permittit.
Hæc il
le.

DE

gi professus,ut falleret,sic fefellit,ut blasphema ret.Hæc ibi AVCTOR.Malè, inquit,eos amor parietum cœpit, & malè in ædificiis Dei uenerabantur ecclesiam,ut ne eam desererent, cum Auxentio antichristo & hæretico pacem haberent.Structura illa splendida non eos tutari posset a diuina ira,quam hosti Christi assistentes, meruerunt incurrere:quia in his ędificiis splendidis sessurus est Antichristus iuxta Euangeliū.

Matt.24. Quo uicino,nullus locus est tutus: ubique tanquàm pestis uestra est perfidia fugienda. Sed tamen quia hæc in basilicis possunt contingere, non ideo ab earum ædificiis, & ab ecclesiarum editarum apparatibus est cessandum,nisi ad tantum abūdaret malitia hominum, ut generalius noceret, quàm prodesset. Ecce non leuiter putem populum domini totum his malefidis hominibus caruisse, quando non minus mandato domini templum illud incomparandi splendoris & operibus plenum Salomon consumauit: etenim templum hoc, figura erat ecclesiæ nostræ:tàm quò ad ædificium spirtuale,quàm quò ad ædificium corporale exemplaris imago:prout in transmigratione illa Babylonis Hieremias insinuat, dicēs, quòd ibi sub regibus alienis ędificarent domos,id est,ecclesias. Vnde libro.12.

Hiere.29. cap.36. contra Faustum AVGVST.Norunt qui legunt:

Aug.To.6. iam ipsa in Babyloniam trāsmigratio,quò etiā spiritus Dei per Hieremiam prophetam iubet ut pergant,& orent pro eisipsis, in quorum regno peregrinantur, ꝙ in illorum pace pax etiā esset eorum,ut ędificarent domos,& nouellarēt uineas,& plantarent hortos: quis non agnoscit

Io.1. quid prefigurauerit,qui attenderit ueros Israelitas, quibus dolus non est, per apostolicam dispensationem cum euangelico sacramento ad regnum gentium transmigrasse?Vnde nobis Apo

1.Tim.2. stolus tanquàm Hieremiam replicans dixit.Volo ergo primò omnium fieri deprecationes,adorationes, interpellationes,gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & his, qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam, & tranquillam uitam agamus in omni pietate, & charitate.Sequitur.Ex hoc quippe etiam illis credentibus constructa sunt domicilia pacis, basilicæ christianarum congregationum,& nouellatæ uineæ populi fidelium,& plantati horti:ubi etiam inter omnia holera granum illud sinapis

Matt.13. regnat,sub cuius umbraculis longè latèque porrectis, etiam altipetax superbia gentium tāquā in cœli uolatibus confugiendo requiescit. Hæc ille.AVCTOR.Totum in sacramentum est redactum ecclesiæ,quicquid uel literaliter,uel spiritualiter cecinit Hieremias. De terra sancta in Babylonem populus Dei transmigrauit, sic ab Hierusalem per hunc mundum cōualuit ecclesia.Illic orare pro regibus terrarum,& incolis regionis Propheta mandauit.Et hoc idem pro regibus,& personis sublimibus,& uniuersis hominibus iussit Apostolus.Ad huius orationis officium domos iussit extruere: & ex hoc,inquit, Augustinus,credentibus constructa sunt domicilia pacis, & basilicæ christianarum congregationum.Si ergo ex hoc spiritu Dei loquente per Hieremiam ædificātur basilicæ christianarū cōgregationum, falsò dicit Witcleff in eis spiritū malū habere principium.Per prophetas.n.suos spiritus Dei inter Christianos basilicas & condēdas,& ornandas instituit.Aliter non tantùm laicos,sed Christi utique sacerdotes ad tātùm pro congruitate operis splendorē domus Dei augēdum non excitasset.Vnde lib.2. de officiis cap. 13.AMBRO. Quid,inquiens,ex affectu puro, *Ambr.* aut syncero promittitur,hoc est decorū,nō superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias, & maximè sacerdoti hoc conuenit ornare Dei templum decore congruo ,nō fulgido,nec ædificationes superfluas aggredi.Hæc ille.AVCT.Dicit non aggredi fulgidas ædificationes:sed nec prætermittere necessarias: quales tu nullas dices: quia Deus quaslibet non attendit, ut ais,sed congruum ornatū templi Dei intantum exponit Ambrosius,ut hoc cultu aula Christi resplendeat,& hactenus impensas minimè conuenientes præcipit frequentare,quas ab carnalium christianorum collectis sacerdos faciet exhauriri, ut ad impensas templi si nolint in maioris perfectionis officiis, saltē in minoribus obsequantur. Quemadmodum ueteri tabernaculo Gabaonitæ,de quibus Homil.10. super Iosue ORIGENES. Vides quomodo ligni *Orig.To.1* cæsores,uel aquæ gestatores fieri condemnantur ad obsequium populi,& ad altaris Dei mini- *Ioso.9.* sterium, quoniam quidem cum dolo & calliditate accesserunt ad filios Israel pannis, calceamentisque ueteribus induti, & cibum uetusti panis ferentes.Isti ergo ueniunt ad Iesum cū omnibus uetustatibus,& orant ab eo hoc tantū, ut saluentur.In quorum figura tale mihi uidetur aliquid ostēdi. Sunt quidā & in ecclesia credentes quidem,& habentes fidem in Deum, & acquiescentes diuinis præceptis omnibus, quique etiam erga seruos Dei religiosi sunt,& seruire eis cupiunt, sed ad ornatum ecclesiæ, uel ministerium satis prompti paratique sunt: in actibus uero suis, & conuersatione propria, obscœnitatibus, & uitiis inuoluti, nec omnino deponentes ueterē hominem cum actibus suis sicut & isti pannis & calceamentis ueteribus obtecti,præter hoc,quòd in Deum credunt,& erga seruos Dei, uel ecclesiæ cultum uidentur esse deuoti, nihil adhibentes emendationis, uel *Eph.4.*

innoua-

Digitized by Google

uenitorriare Dei templum, ut hoc cultu Dei au A
la tota resplendeat. Qualiter istis sanctis respon
deat fulginosus & teter hæreticus, quitantòpe-
re cauet à basilicarum splendoribus : nusquàm
cauet, aut cautelam inducit, ut cum sancto Ne-
potiano presbytero pauimenta tergantur, ni-
teat altare, sacrarium mundum sit, & uasa lu- ¶
ceant. Sed quicquid obscurum, & horridum es-
set, hoc obstruso placet hæretico: quicquid orna
tum aut decorum in basilica, quia prę honesta-
tis opinione damnari non posset, peruersi iudi-
cij dedecore fœdaretur. Nam & Iudæus bene in
terpretaretur donata ad ornatum ecclesiæ. Si-
cut ipse lib. 2. de dubiorum cap. 15. Rabbi Moy
ses. Positum est candelabrum aut pp honorem
& gloriam domus Dei. Et candela cõtinuè, quæ
sit distincta cum cortina, significat diuitias in 1
corde hominis. Et iam scis tu qualiter corrobo-
rat lex fidem diuitiarum templi, & timoris eius, 2
ut informet hominem, pietate, mansuetudine, B
& humilitate. Hæc ille. AVCTOR. Erubescat
Christianus, qui hoc nescit, & saltem à Iudæo
discat, quòd informat hominem pietate, mãsue 3
tudine, & humilitate, conferre ornatus cõgruos
ad domum domini. Nec hoc puto esset plebisci-
tum difficile, si ad illecebras conuerteretur, 4
quod cedit in Deum. Faciliter dederunt inaures
Inaures spõ te tradite. filiarum & uxorum suarum ad cultum idoli, 5
quas maiori difficultate tradidissent ad cultum
domini. Prout notat qõnc. 141. super Exodum. 6
5 AVGVST. Quod iubet Aaron inaures demi
ex auribus uxorum, atque filiarum, unde illis fa
ceret Deos, non absurdè intelligitur difficilia p
cipere uoluisse, ut hoc modo illos ab illa inten-
tione reuocaret. Factum tamen est illud ipsum
difficile, ut esset aurum ad faciendum idolum:
quod propter eos notandum putaui, qui contri
stantur, si quid tale propter uitam eternam diui
nitus fieri, uel æquo animo tolerari iubeatur.
Hæc ille. AVCTOR. Exprimimur tristitiam
istam in carnalibus Christianis, quibus non
parum nocet ad ecclesiæ cõmodum con
ferre denarium: ad sustentandum
hæreticum Witcleuistã in
ecclesiæ discrimẽ: non
ualde tristantur
attenuare
substã-
tiam.

¶ De religiosorum domibus.

Titu. XIX.

DE FABRICANDIS DOmibus religiosis & ecclesiasticis altis secundum moderamen, & de Apostolis, qualiter non omnino carebant eis Christus & Apostoli. Cap. CXLIX.

SVMMA.

Christus quomodo ad noui religionem sacramenti altam domum requisierit, & amplam.

Apostoli statim post ascensionem Christi, quomodo ad superius & altum cœnaculum conuenerunt.

Cœnaculum quid sit. Et quomodo in eo apostoli morabantur, Et elegerunt Mathiam, acceperunt Spiritum sanctum &c.

Paulus quomodo hospitium sibi præparari mandauerit, Et q fuerit celebre, & amplium, contra Witcleff.

Elias quomodo in cœnaculo habitauerit, quod est alta domus.

Leporius sacerdos sanctus quomodo monasterium religiosorum construxerit, basilicam, & Xenodochium.

POst basilicas, domos ecclesiarum deprauat. Non nimis adulteremur, inquit, cum basilicis, domibus, imaginibus & fenestris. De quibus item in trialogo cap. 29. dicit de Apostolis, q non habebant
C in domiciliis proprietatẽ domorũ : & omnino carebant altis domibus, & ad onus proximi sũptuosis. Hæc Witcleff. AVCT. Quod non habebant altas domos in proprietate Apostoli quis non diceret, cùm & dominus ẽt secundũ deitatẽ dũ in tabernaculis uersaretur, proprietate domus habitationis, uel altæ, uel humilis caruisse signauit, dicẽs ad Dauid: Neque.n. habitaui in domo ex die, qua eduxi filios Israel de terra Aegypti usque in diẽ hanc: sed ambulabã in tabernaculo, & in tentorio p cũcta loca, quæ trãsiui cũ oĩbus filiis Israel. 2. Regũ. 7. Sic in exordio legis nouæ per multorũ annorũ spatia expectatũ forsan erat, antequã conderentur in altas domos ecclesiæ: & adhuc multo plures antequã in proprietatẽ Apostolorũ domus uenirẽt, aut agri.

Digitized by Google

fo.2. Matth.2. pria,nisi Deo:ex quo Christus ait, Nolite facere domum patris mei domum negotiationis:domus mea,domus orationis uocabitur. Quia dicit Witcleff Apostolos proprietatem domorũ non habere, & omnino carebãt altis domibus, ut ueniamus tandem ad alias domos claustraliũ qui & ipsi cum Apostolis proprietatem renun-
1 tiarunt in domibus. Quòd † si altas accusas, aut amplas: Christus ad noui religionem sacramenti altam domum requisiuit,& amplam. Ipse, inquiens,demonstrabit cœnaculum grande stratum,illic parate nobis. Marci. 13. Cœnaculum hoc,refectorium religiosorũ supplet,ubi & refectionẽ suã Christus instituit. Vbi inquit,est refectio mea,ubi pascha cum discipulis meis manducem? Et iterum dixit. Diuersorium,& hoc cœnaculum magnum stratum, & ibi parate. Luc. 23.& hæc domus erat alta. Nam de hoc loco Luc.libro. Amb.To.5 IO. AMBROSIVS. Quomodo in superioribus habens stratum ut magnum meritum eius aduertas,in quo dominus cum discipu B lis sublimium eius uirtutum'delectatione quiesceret. Hæc ille. AVCTOR. In superioribus ergo domus ista locata describitur, quæ erat Christo,& discipulis refectorium institutum, & altitudinẽ sanctitatis designabat in hospite: sic † itẽ
2 statim post ascensionem Christi ad superius & altum cœnaculum conueuerunt Apostoli: sicut scribitur. Cùm introissent cœnaculum, ascendebant ubi manebant Petrus, & Ioannes, & Ia- Beda cobus. Actuum. 1. BEDA. Locum in superiori designat, quem iam è terrena conuersatione sublati,ad superiora scientiæ,uirtutisque cõscendebant Petrus,& filij Alphæi. Hæc ille. AVCTOR. Fastigium ergo domus petunt Apostoli,qui fastigium culminis fundare cœperunt ecclesiæ. Augustinus frequenter bene dicit, q̃ fundamenta sua in supremis locauit ecclesia ubi initio fidei habitare cœperunt Apostoli, q̃ quotiẽs cœnaculum occurrit,aduerte. Vnde in expositione dicti loci Actuum RABAN. Et cùm in- C troissent in ciuitatem, sic iunge, in cœnaculum Rabanus ascenderunt. In excelsam itaque domum ascenderunt,quasi obuiam spiritui sancto: Cœnaculũ 4 illud perfectionis typus est in Hierusalem.i. Dei ecclesia uiuentis. Cœnaculum † autem tertium Cœnaculũ. 3 dicitur tectum in figuram charitatis fidei super ædificatæ,& spei. Hæc ille. AVCTOR. Exposuit quid sit cœnaculum ad literam ipsam grammaticè,excelsa domus,inquit, & tertium tectũ à fundo. Exposuit item allegoricè figuram esse charitatis, quæ supereminet cæteris, tertia distans à fide. Et in hanc domum ascenderunt apostoli,quasi obuiam spiritui sancto: ubi manebãt cum cœtu ecclesiæ ab ascensionis die usq; in diẽ Pentecostes o Parcerem modo Witcleff, si fides A non cogeret reuelare mendacem. Quid dicit modo, qualiter sustinebit, quòd dicit, quòd Apostoli omnino carebant altis domibus? iam altas domos pro hospitis retinebant, inhabitabãt, conducebant: qualiter omnino eis carebant? sicut non omnino domo caret, qui domo immanet, quam conduxit, ita nec alta domo omnino caret, qui in alta domo iugiter commoratur. Ecce in cœnaculum, altam domum ad tertiũ tectũ habitandum ascenderunt apostoli. In hac alta domo electionem fecerunt duodecimi apostoli loco Iudæ, dicente textu, quòd in eisdem diebus exurgens Petrus in medio fratrum, electionem Act.1 proposuit. Et ibi RABAN. In diebus illis, in qui Rabanus. bus manebant Apostoli in cœnaculo Sion. Hæc ille. AVCTOR. In eodem quoque cœnaculo in die Pentecostes sancti spiritus susceperunt aduẽtum. Ibi Rabanus. In eodem loco: coniungitur ad illud, quod prædixerat, in cœnaculum ascenderunt. Hæc ille. AVCTOR. Et in hunc locum Beda BEDA. Hoc est in cœnaculo, quò superius ascendisse narrantur. Quicunq; enim spiritusancto adimpleri desiderant, carnis domicilium necesse est mentis contemplatione transcendant. Hæc ille. AVCTOR. In alta ergo domo apostoli morabantur, elegerunt Mathiam, sancti spiritus ac ceperunt aduentum in alto cœnaculo Petrus, eiectis aliis, suscitauit Thabitam. Actuum 9. In altissimis domus Simonis coriarij ad horam orationis nonam Petrus ascendit orare, & uidit reconciliationem gentilium per linteum cœlitus transmissum. Actuum. 10. In alto cœnaculo protraxit Paulus sermonem coram multitudine usque ad mediam noctem. Actuum. 20. Qualiter igitur audet dicere, q̃ altis domibus omnino carebant apostoli? Narret mihi totiens in scripturibus post ascensionem eos in imis domibus conuersari. Attamen planitiem domus sicubi requirebant, sicut putari potest Colossis feciss Paulum, dicens in epistola ad Philemonem. Simul autem & præpara mihi hospitium. Quem cap.ultim. locum pertractans in commentario super epi- Hier.To.9 stolam ad Philemonem HIERO. Non † puto, inquit, tam diuitem fuisse apostolum, & tantis sarcinis occupatum, ut præparato egeret hospitio, ut non una contentus cellula breui, corporis sui spatium, ad ædes amplissimas æstimaret. Sequitur. Si autem hoc non dispensatoriè, sed uere quis interpretetur, imperatum, ut sibi hospitium præpararet apostolo magis, quàm Paulo esset hospitium præparandum. Venturus.n. ad nouam ciuitatem, prædicaturus crucifixum, & inaudita dogmata delaturus, sciebat ad se plurimos concursuros: & necesse erat primum, ut domus in celebri esset urbis loco, ad quem facilè conueniretur: deinde ut ab omni importuni

tate

Digitized by Google

mam uiolentiæ.

2 *Leo imperator imagines destruit, & earum uenerationem interdicit. Et de multiplicibus earum uiolatoribus.*

3 *Imaginum sanctarum uenerationem Papa Gregorius 88. Synodo Romæ congregata, confirmat, et earum uiolatores anathematizat. Et idem facit Stephanus Papa. 92. Et alij.*

4 *Iconoclastæ, qui imagini fragi dicuntur, hæretici, in septima generali synodo in Nicæna facta, dānantur.*

5 *Imagines quòd ab antiquo fuerint in ecclesia admissæ, ostenditur.*

6 *Imaginem suam mittit dominus Abgaro regi.*

7 *Enos, qui uir interpretatur, uel homo, quomodo fuit primus, qui Deum inuocaret, & eius imaginem coleret.*

MOdo de imaginibus, quæ hunc inter blasphemias Witcleff contraornatus ecclesiæ Christi locum suscipiunt, cũ ait frequenter superiùs, ne nimis adulteraremur cum basilicis, domibus, imaginibus, & fenestris, Aspiciat qui vult, & non reperiet eũ contra conditiones imaginum, uel earum cultũ ecclesiasticum multa locutum. Fauet enim eis propter habitudinalem suam eucharistiam, quã imaginariam ueneratur. Sed hac de causa quinto loco sui discipuli criminantur eum uecordiæ, quia non est eas ausus expresè damnare. Ideo ipsi contra imagines sacras prædicare, & tractatus facere, & uiolentias publicas inferre non cessant. Sed parco sanctorum iniuriæ: & ut expediti perferamur in opus hoc, adduco de Witcleff, quod contra personas ecclesiasticas pro cõstructione imaginum in ecclesiis immoderantiam criminatur de sermone domini in monte capit. 17. Oportet, inquiens, ꝙ ista, quæ ultra modum solitum crescunt in nostris temporibus, habeãt terminum suæ destructionis. Vocati quidem antonomaticè ecclesiastici etiam mẽdicantes nũc supra modum ędificant, & constituunt sibi imagines. Hæc Witcleff. AVCTOR. Si imagines non fuerint ante nos constitutæ, uolo nos arguat tanquam primos: si autem ante nos constituerunt eas fideles, cum eos uicerit, secundo loco ad nos descendat. Discipuli eius scripserunt, ꝙ Marcellinus Papa primus iussit adorari imagines, quam fabulam donec ipsi probauerint, conticescant. Nos autem unde hæc hæresis cępit formam uiolentię reperimus Iudæos, & refugas Christianos. Refert enim in historia sub anno domini. 730. SIGISBERTVS. Iudæus quidam maleficus promittens Gizid Saracenorum regi eum. 40. annis principaturum, suadet ut toto regno suo Dei, sanctorumque imagines deponi edicat: qui spe diu regnandi seductus, edictum quidem proponit, ipse tamen mox obiit. Hæc ille. AVCTOR. Venite modò Witcleuistę huic patriarchæ uesaniæ uestræ ueneranter occurite, susçipite Iudęum, adorate maleficum: aut eum, cuius in depositione sacrarum imaginum obsecundatis imperio, principem Saracenum. Iussit Paulus, ꝙ si angelus de cęlo euangelizaret uobis præter quod accepistis, anathema esset. Non angelus de cœlo, non Apostolus iussit ăiolari imagines, quas iam antea accepistis honorari: sed Gizid, & Iudæus ab inferis. Videte ergo quàm horridum & multiplex incuritis anathama pro factis. Adhuc sub anno domini proximo quidam Beser refuga hoc modo Cæsarẽ potuit supplantare Leonem. SIGISBER. Leo Imperator à quodam Beser refuga fidei seductus, contra imagines Christi, & sanctorum eius bellum indicit, easq; ubique deponi, & incendi edicit. Pro quo errore cũ Gregorius Papa scriptis multùm quidem, sed in uanum redarguit. Hęc ille. AVCTOR. De hoc Leone in libro chronicorũ sic scribit uenerabilis IVO CARNOTENSIS. Leo anno incarnationis. 703. Romano potitus imperio imperauit annis. 23. Porrò imperij sui anno. 8. omnes imagines destrui præcepit, maximo enim odio eas abominabatur, & omnes uirtutiferas reliquias sanctorum. Sed ei Germanus fortiter resistebat Constantinopoleos episcopus, nolens acquiescere detestabili cacodoxię ipsius. Sed exhibebat se memorem antiquorum patrum, non solùm sanctis imaginibus, uerùm etiam uirtutiferis sanctorum reliquiis pium uenerationis affectum. Et infrà. Porrò Leo Augustus multos, qui sacras imagines uenerabantur, diuersis pœnis, & uerberibus amarissimis macerabat, & beato Germano multas ingerebat iniurias, eo quod nollet ei acquiescere. Quibus tandem sanctus Patriarcha fatigatus, abrenuntiauit sedi suæ. Deinde secessit procul ab urbe in parentalem domum, ubi etiam quieuit in Christo. Hæc ille. AVCTOR. Quod autem refert iste peritus uir in scripturis inter gesta temporum, ꝙ Leo iste Augustus multos macerabat uerberibus, qui uenerabantur imagines: probat non tantùm errasse eum cum suis de uiolatione imaginum, sed & ꝙ nec uenerari eas permisit. Scribit hoc idem firmis apicibus sub auctoritate Sigisberti Vincentius in speculo historiali. Quid mirum post Christianum regem, si Turcorum tyrannus uenerandas erudescebat in imagines, prout idem prosequitur IVO CARNOTENSIS. Eodem inquit tempore mortuus est Abubalas princeps Manthophilorum turcorũ, & successit ei Abdelas, qui multa mala ostendit sub imperio suo positis orthodoxis: sanctas sanctorum

Sigisbertus.

Gal. 1.

Ivo Leo imagines destruit

**sequens morem.*

Vincentius

lis ſynodus. 350. epiſcoporum congregatur, in qua fides catholica in præſentia Hirenes, & filii eius Cõſtantini, cunctorum ſubſcriptione roboratur: & hæreſis execrantium imagines Dei in perpetuum abdicatur. Hæc ille AVCTOR. Circa † hæc tempora erat, ut fertur, ſeptima facta ſynodus, qua condemnati dicuntur execratores imaginum ſub nomine iconoclaſtarum, latinè fractorum imaginum. De quæ re ſcribunt magiſtri mei temporis, Thomas, & Ioannes ſacri ordinis fratrum prædicatorũ, de quodam li. ex dogmatibus orthodoxæ fidei capitulo. Iconoclaſtes LIB. DE DOGMATIBVS. Hi imaginem domini noſtri Ieſu Chriſti & inuiolatæ dominæ noſtræ Dei genitricis, & omnium ſanctorum imagines, idola uocantes, eas fregerũt: ideò Iconoclaſtæ. i. imaginifragi dicebantur. Hos, & eorum principes, ſiue auctores, commendatores, & cooperatores ſeptima Synodus generalis facta in Nicæna ſub ſecundo Cõſtantio, & Paſcaſio pijs regibus, & Adriano Papa, & *Taraſio patriarcha Cõſtantinopolitano trecentis & triginta patribus præfecto damnauit. Hæc ille. AVCTOR. Aſpiciãt Witcleuiſtæ ab hoc loco ſurſum uerſus auctores ſuæ perfidiæ non prius Chriſti intraſſe eccleſiam, ut atrociter contra Chriſti, & ſanctorum laborarent imagines, quã ſeptingenteſimum annum ſuum Chriſti contigiſſet eccleſia, & penè ſexaginta quatuor annis ſuperant. Si ubi reliquis annis latebant, cur toto tempore ſancto ante dotem non fregerunt imagines? Cur ſancti patres antiquitus ſanctorum triumphos pingebant in eccleſijs, & inſculpebant imagines? Vnde † Gregorius magnus, qui plus centum annis hanc hæreſim anteceſſit, libro decimo regiſtri ad Serenum Maſſilienſis eccleſiæ Pontificem ita ſcribit. GREGORIVS. Quia in locis uenerabilibus ſanctorum depingi hiſtorias, non ſine ratione uetuſtas admiſit, ſi zelum diſcretione condiuiſſes, ſine dubio & ea, quæ intendebas, ſalubriter obtinere, & collectũ regem non diſpergere, ſed potiùs diſperſum poteras congregare. Et infrà. Si ad hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere uultis in eccleſia, eas modis omnibus & fieri, & haberi permitto. Atque iudica, quòd nõ tibi ipſa uiſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit, ſed illa adoratio, quæ picturis fuerit incompetenter exhibita. Hæc ille. AVCTOR. Hæc poſteriora uerba iuſſu Papæ, Põtifex ille populo intimaret, confirmatque, quòd ipſa uetuſtas Chriſtiana non ſine ratione in eccleſiis permiſit, & admiſit imagines: & ideò ſi ad hanc inſtructionem, ad quam antiquitus imagines factæ ſunt, plebes habere uellent, modis omnibus probarentur. Quòd autem Gregorius uetuſtatem aſsignat, ſed tempus antiquitatis non limitat, planum eſt, quòd omnem memoriam anteceſsit. Nam & Iulianus apoſtata, qui pluribus annorum centenis eum ætate præceſſit: certum eſt in Cæſare à Chriſti depoſuiſſe imaginem, ut ſuam ibi collocaret. Vt libro ſexto cap. 41. hiſtorię tripartitę illud, quod CASSIODORVS. Sub auctoritate Sozomeni ſub Iuliano prouenit, narrare nõ ſileo. Fuit enim ſignũ uirtutis Chriſti, & indicium contra principem iracundię Dei. Cùm enim agnouiſſet in Cęſarea Philippi ciuitate Phœnicię, quam Paueam uocabãt, inſigne Chriſti eſſe ſimulacrum, quod mulier liberata à profluuio conſtituerat: eo depoſito, ibi ſuam ſtatuam collocauit, quę uiolento igne de cœlo cadente, circa ſuum pectus diuiſa eſt, & caput cum ceruice una parte deiectum, atque in terram defixum. Reliqua uero pars hactenus reſtitit, & fulminis indicium reſeruauit: ſtatuam uerò Chriſti tunc quidem Pagani trahentes fregerunt, poſteà uero Chriſtiani colligentes, in eccleſia recõderunt, quo loco hactenus reſeruatur. Hæc ille. AVCTOR. Mulier iſta Syrophœniſſa erat, quã Chriſtus in Euãgelio de fluxi ſanguinis ſolidauit, ut refert antiquus pater Euſebius in eccleſiaſtica hiſtoria. De quo item ſimulacro, libro. 7. cap. dicit EVSEBIVS. Hanc ſtatuam ad ſimilitudinem uultus Ieſu formatam tradebant, quę permanſit ad noſtra uſque tempora, ſicut oculis noſtris aſpeximus, & nihil mirum, ſi hi, qui ex gentibus crediderant, pro beneficiis, quę ex Saluatore fuerant conſecuti, huiuſmodi uelut munus uidebantur offerre: cùm uideamus etiam nunc, & Apoſtolorum Petri, & Pauli & ipſius Saluatoris imagines deſignari, tabuliſquè depingi, ſed antiquas à quibuſdam conſeruatas nos uidemus. Hęc ille. AVCTOR. Notate, quòd tam antiquus pater dicat ab antiquioribus imagines conſeruari, & nouas tunc depingi, ergo uerũ dicit Gregorius de antiquitate imaginum, quia non ſine ratione eas ſancta uetuſtas inſtituit, quas item Chriſtiana ſanctitas uenerari etiam illa uetuſtate non diſtulit. Dum fragmenta ſanctæ ſtatuę colligens in diem iam tardum noſtri Caſsiodori in eccleſia dignius collocarat. Adeamus Chriſtum tam ueteris, quàm nouę legis auctorem: cuius prohibitionem antiquam factum proprium certa ratione potuit diſpenſare. Nam cap. de imaginibus quarto ſententiarum DAMASCENVS. Fertur † autem & quædam hiſtoria, quòd dominus Abagaro *Geſiſmorũ ciuitatis regi q̃ pictorẽ miſerat ut imaginẽ Domini ſimilẽ figurare. Nequeunt pictore propter coruſcantes à facie eius claritates: ipſe ueſtimentum propriæ

faciei

Iconoclaſtæ 4

*Tarcaſio.

5

Grcg. To. 1.

6

Caſſiod.

Matth. 9.

Damaſc. cap. 17.

*Eſeuorũ.

Digitized by Google

Matth.5. Euangelio,dicens, Quicunque uiderit mulierē ad concupiſcendum eam iam mœchatus eſt in corde ſuo.Ita & idololatria primò obcæcatio, ſi in corde hominis,& complementum eius in opere ligni,uel lapidis,uel facultatis extrinſecæ. Vnde Apoſtolus dicturus de quibuſdam,quòd mutauerūt gloriā incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis: præmiſit,quòd euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Ad Romanos.1.Et Baruch.1. Abiuimus unuſquiſque in ſenſum cordis noſtri maligni operari Diis a lienis.Sic Witcleff,ſic & omnis uir hæreticus in ſculpſit ſibi in mente falſum conceptum contra ſacras imagines: & hoc eſt idolum exterius,quia eſt principium eius,& cauſis. Cum .n.uir hæreticus corrumpendo ſenſum eccleſiæ ſtultū ſibi dogma mente conſculpit, & alteri ip ſum infundit,ſtatim cùm placere auditori incę perit,idolum hæreſis foras exit; quemadmodū idololatræ tulerunt ad Aaron inaures ſuas, & egreſſus eſt uitulus.Exodi.cap.32.Quod uerbū lib.5.epiſtolarum ad Romulum eleganter tractans AMBROSIVS. Congruè inaures auferuntur mulieribus,ne iterum Eua uocem ſerpē tis audiret:& idcò,quia ſacrilegium audierant, conflatis earum inauribus, conflata eſt imago ſacrilegii,qui enim malè audit, conflare ſacrilegium ſolet.Cur autem caput uituli exierit, ſequentia docent,quia ſignificabatur futurum,q Hieroboam poſteriore tempore hoc genus ſacrilegii induceret,ut populus Hebræorum adoraret uitulos aureos, ſiue quòd omnia perfidia ſimul immanitatis, atque inſipientiæ beſtialis fit,cuius rei in dignitate percitus,fregit tabulas Moyſes,& comminuit uituli caput, atq; in puluerem redegit,ut omnia impietatis aboleret ue ſtigia.Hæc ille. AVCT. Iſti ergo,qui contra imagines ſacras dogmatizant, & idola nuncupant,ipſi idola primi formant, quæ utiq; ignorant fideles.Sic cupiunt fidem blaſphemare, & ideo imputant orthodoxis Paganorum concordiam ſecundùm illud Ezechielis, Pro eo, quòd dixerunt Moab,& Seir,ecce ſicut omnes gētes domus Iuda.In quem textum commentario ſuo HIERON. Ridiculam uerò in hoc loco Hebræi narrant fabulam:poſtquàm urbs aperta, & templum reſeratum eſt,filii Amon,Moab,& Seir ingreſſi templum ſunt,uideruntq; Cherubin protegentia propitiatoriū,& dixerunt, Sicut cunctæ gentes colunt ſimulacra,ita & Iuda hominibus ſuæ religionis idola:& idcirco,inquiunt,iratus eſt dominus, & eos tradidit captiuitati.
Hæc ille.AVCT.Potuit hæc eſſe fabula Iudęorum,quæ reuera eſt hiſtoria Chriſtianorū: Moab, & Seir ſcilicet Witcleuiſtæ, & cæteræ peſtes hæreticotū templū reſeratū perforantes ecclefiæ,uidentes in eis Cherubin,& angelorū, & ſanctorū imagines, in nullo eos diuerſos putāt ab idololatris,ſed ſicut gentes, inquiunt, colūt ſimulacra,ita habent noſtri Chriſtiani idola ſuę religionis:ſicut omnes gentes,ſic domus Iuda, ſicut idololatræ antiqui,ſic eccleſiaſtici. Habebāt reuera Iudæi pictas apud ſe ſacras hiſtorias, quas Gentiles decepti cum inſpicerent, ad ſua idola tranſtulerunt,uelut de pictura ſolis conſtat.prout ſcribit libro.de 30.quæſtionibus quę ſtione uigeſimaoctaua BEDA.Solent† Gentiles pingere,uel facere ſimulacrum ſolis, uel puerū imberbē in curru ponentes, equos eidem quaſi curru cœlum petente ſubiugant. Cui propterea pueri aptant imaginē, quia ſol uelut quotidie nouo ortu natus, nullum per ſæcula ſeniū incidit:ut autem eidē currus,& equos tribuant, de miraculo ſumptum Eliæ prophetæ,qui à curru igneo,& equis igneis eſt raptus in cœlum, Ioannes Conſtantinopoleos epiſcopus autumat.Quòd quidē Græcè ἥλιος dicitur ſol: ſicut etiam Sedulius,cùm de aſcenſu Eliæ caneret,oſtendit,dicens.

Solis imago Beda

Currus ſolis

4.Reg.2.

Sedulius.

Quàm bene fulminei prælucens ſemita cæli
Conuenit Heliæ meritò,qui & nomine fulgens,
Hac ope dignus erat,nam ſi ſermonis Achiui,
Vna per accentum,mutetur litera,ſol eſt.

Audientes Græci ab Iſraeliticis, quos diuinas habere literas fama prodebat, prædicari, quòd Elias igneo curru, & equis ſit igneis ad paradiſum, non ad cœleſtia,translatus. Vel certè hoc ipſum inter alia depictū in pariente uidentes, crediderunt,uicinia decepti nominis ſolis hic tranſitum per cœlos eſſe deſignatū, & miraculū diuinitus factum commutauerunt in argumentum erroris humana ſtultitia commentū, quos imitati ipſi Iudæi ſatagerunt, ne in aliquo gentilium ſtultiſſimis minus ſtulti parerent.
Hæc ille.AVCT.Ecce quòd inculpabiliter primò apud ſe pictas Iudæi detinebant hiſtorias, ſed in culpam ſtultitiæ poſterius ubi erroribus deceptorū Græcorū conſenſerant, deciderunt: non tamen ſic ſemper errabant in cultibus, ut idololatræ iudicabant. Sed & ſcriptores quidā idololatræ Iudæos mentiebantur coluiſſe caput aſini,hac occaſione,quòd aſini ſylueſtres indicabant eis fontes,unde biberent, cùm ſiterent in uaſtis Arabiæ locis: & Chriſtianos idem facere,qui eis ſuccedunt. Scribit hoc quidem Cornelius Tacitus, Romanorum libro quinto de bello Iudaico,prout in Apologetico ca.15.Tertullia-

Matth.5. Hier.To 5 Exo.32. 3.Reg.12. Amb.To 3 Ezech.25. Cornel.To cit.

Digitized by Google

adorantesque contuentur : eisque uelut præsentibus preces allegant, uictimas immolant, uota persoluunt : sic afficiuntur omnino, ut ea sensu carentia putare non audeant. Hæc ille.

4 AVCTOR. Ecce cultores idolorum, in quo delinquunt, quia simulacra sua omnino uiuere putant, ut nec ea sensu carere fas esse putent: idolo latræ honoribus ea diuinis attrectant: sublimes sedes ipsis disponunt, hostias immolant, uota persoluunt, sic animos cultorum afficiunt, ut sine fallacia uiuere credantur, & sapere. Quis fidelis sic colit imagines? Quis eas colit pro diis, aut ipsis pro seipsis diuinos impendit honores? Imò quis Christianus non ideò scit ea nulla esse, quia non ea sunt, quæ facta esse putantur: sed sunt surda cum auribus, muta cum linguis, cæca cum oculis, insensata cum capitibus? Nostræ uerò imagines nec surdæ, nec cæcæ sunt, sicut iste iam blasphemat, quia nec ad uidendum sunt in alicuius opinione habiles : nec sermonem quis expectat ab ore eorum qualiter tamen idololatræ à suis idolis expectarunt. Sic, secundùm philosophiam Aristotelis, lapis non est cæcus, quia priuatio nullius est, cuius habitus pro tunc nõ expectatur inesse: sicut nec catulus leonis est cæcus ante nouem dies: & hac ratione de his dictũ est, quia errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, ca. 9. Serpens autem æncus nusquam dictus est mutus, nec boues fusiles Salomonis superuacui, quia non quasi loquaces, uel uiui putabantur esse, cùm fierent. Nec item Christianorum imagines pari causa: idolum uero non tantum surdum, aut cæcum est, sed hac ratione secundùm Apostolũ nihil est, quia quicquid dicitur esse, hoc non est. REMIGIVS. Idolum nihil est, quia uidetur imaginem hominis habere, & non est homo: uidetur imaginem alicuius bestiæ habere, & non est bestia: uidetur nares, oculos, aures, & os habere, & nõ habet. Sic igitur nihil est, quia non uidet, non audit, non olfacit, non loquitur: dicitur homo esse, non est homo: dicitur Deus esse, non est Deus : ideoque nihil est: quia illud quod dicitur esse, tamen nihil est. Hęc ille. AVCTOR. Id est, nihil est eorum, quæ dicũtur esse. Quicquid imago fidelium dicitur esse, hoc est, Deus, aut sanctus non dicitur esse, nisi signi gratia, & hoc est lapis, & aurum in natura: & sic est. Mortua nõ ẽ quia nec gratia signi, nec gratia rei uiuere dicitur, uel putatur ab aliquo. Quis.n. uiuere eã putat, uel sapere, ac uita carere non audacter affirmat? Quis eis hostias immolat, sacrificat, aut uota persoluit? Sed magis in eis gratias agit Deo, sacrificat, & uota illi persoluit, dicendo cum Psalmista, Gloriosus Deus in sanctis suis. Idololatræ autem cùm angelis immolarent, non

Num. 21. 3. Reg. 17.

1. Cor. 8. Idoli quid. Remigius.

A Deo, sed ipsis diis immolabant. Vnde quæstione 10. ad Algasiam HIERON. Vt sciamus semper eos, qui excolunt idola, licèt in tempore hostias uiderentur offerre, non eas Deo obtulisse, sed angelis per Ezechielem pleniùs discimus. Dedi eis iustificationes, & præcepta non bona. Non enim sanguinem hircorum, aut taurorum quærit Deus, sed Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet. Et propterea qui uitulum fecerũt in Oreb, & coluerunt sydus Rempha (de quo in Propheta Amos disseruimus) adorauerunt figuras, quas ipsi fecerunt: & tradidit eos, ut seruirẽt militiæ cæli: quæ nunc ab Apostolo religio dicitur angelorum. Hæc ille. AVCTOR. Diis igitur immolantes, aut angelis sacrificantes more illo peccabili, ipsis angelis principaliter immolabant, ipsis templa fecerunt, ipsis dies celebres dedicabant; nos omnia ista propter angelos, siue sanctos Deo soli persoluimus, ut qui eos fecit tales, talibus super omnes honoribus cumuletur: & tunc sine crimine, quia ab his, qui crimi nosa ista fecerunt, latè differimus: ita ut respondeamus Apostolo, qui noluit nos esse socios dæmoniorum in prædicto loco ad Deogratias.

B

AVGVST. Quæ immolant gentes dæmonijs & non Deo immolant. Nolo autem uos fieri socios dæmoniorum. Vnde satis intelligi potest, non tam ipsam immolationem (nam uero Deo prisci sancti immolauerunt) sed quod diis falsis & impijs dæmoniis immolatur, reprehendenda à uera religione in superstitionibus gentiũ. Sicut.n. ipsa ueritas hortatur homines fieri sanctorum socios angelorum, ita seducit impietas ad societatem dæmoniorum. Hæc ille. AVCTOR. Ergo si angelis non offeramus, sed in honorem angelorum, nec sanctorum imaginibus, sed in honorem sanctorum Deo hostias immolamus, nemo nos statuet socios dęmoniorum, quibus & non Deo immolabant idololatrę, sed potiùs

C

socios angelorum, & sanctorum hominum, qui ut nosipsi domino immolabant. Vnde 4. sententiarum, cap. 86. DAMASCEN. Quantum utique labores, ut *ducem inuenires, qui ad immortalitatis regem duceret, & pro te ad ipsum sermones faceret. Duces igitur generis totius, qui ad Deum pro uobis interpellationes faciũt, non honorandum? utique honorandum, tẽpla erigentes Deo in horum nomine fructificantes, horum memoriam uenerantes, ut inipsis lętantes spiritualiter, ut propria connotantium lętitia fiat, ut non mitigare tentantes, econtrario eos irasci facianus. Nam his quidem, quibus Deus mitigatur, & huius mimistri inimicantur. In psalmis, & hymnis, & canticis cantantes spiritualibus. Sequitur. Titulos eius erigamus, & uisibi-

1. Cor. 10. Aug. To. 2.

Damasc.

* adiuto-rem.

Digitized by Google

Iurandum si ne stricta necessitate, nec mœchandum cum aliena non tua scilicet muliere: intelligitur, Non facies tibi Deum sculptile. Intransitiuè pronuntia primò Deum: sculptile posteà per seipsum. Et nota Pronomen, tibi, ne facere uetaretur: sculptile, absolutè, sed tibi, & non Deo: non sculpas imaginem, ut tibi sit Deus, & non sola imago Dei ipsa, quam sculpis. Hic solus error est, qui fideles distinguit à gentibus, lib. 8. de ciuitate Dei. cap. 24. AVGVST. Dæmõ quippe simulacro arte impia colligatus, ab homine factus est Deus, sed tali homini, non homini. Hæc ille. AVCTOR. Idcirco subditur, Non adorabis, neq; coles ea scilicet prodijs. sicut primò omnium dixit ibi, Non habebis deos alienos corã me. Vbi in expositione ANDREAS. In Hebræo in multis locis, ubi habemus, coram, habetur, contra. Sensus est, Non habeas idola, & imagines deorum, qui sunt alieni à me, Nec adorabis deos gentium, quod facere est contra me. Hæc ille. AVCTOR. Hoc sensu coram me dicitur, Non habeas deos alienos: quo conuerso in Euangelio dicitur, Ite in castellum, quod contra uos est, idem est contra uos, & coram uobis: hic autem coram me, id est, cõtra me. Sic ergo contrà faciendũ inhibet sculptile, quasi Deũ alienum cõtra se. Vnde in eodem ca. clarius scribitur, Non facietis deos argentos, nec deos aureos facietis uobis: declarans in hoc primum præceptum prohibere omne simulacrum. Vnde quæstionibus Exod. 76. AVGVST. Repetitur, quod in primo precepto in culcatum est, & ex dijs argẽteis atq; aureis utiq; omnia simulacra intelliguntur, sicut etiam in illo Psalmo, Idola gentium argentum, & aurum. Hęc ille. AVCT. Quantum autem à sensu præcepti distet praxis fidelium in faciendo sculptilia, notabili schemate libro suo de templo Salomonis, ca. 19. declarat BEDA. Sunt qui putant in lege domini prohibitum, ne uel hominum, uel quorumlibet animalium, siue rerũ similitudines sculpamus, aut depingamus in ecclesia, uel alio quolibet loco, eo q̃ in decalogo legis dixerit, non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinẽ, quæ est in cœlis desuper, & quæ est in terris deorsum, Nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra. Qui nequaquam hoc putarẽt, si uel Salomonis opus ad memoriam reuocassent: qui & in templo intus palmas fecit, & Cherubim cum uariis cælaturis in columnis illius malagranata, & rete: in mari quoque æneo duodecim boues, & sculpturas histriatas. Sed & in basibus laterum, sicut & in sequentibus legitur leones cum bobus, palmas, axes, & rotas cum Cherubim, & uario picturarum genere fecit. Vel certè si ipsius Moysi opera considerassent, qui iubente domino, & Cherubim priùs in propitiatorio, & posteà serpentem fecit æneum in eremo, cuius intuitu populus à uerorum serpentium uenenis saluaretur. Si enim serpentem æneum licebat exaltari in ligno, quem aspicientes filij Israel uiuerent, cur non liceat exaltationem domini Saluatoris in cruce, qua mortem uicit ad memoriam fidelibus depingendo reduci? uel alia eius miracula, & sa nationes, quibus de eodem mortis auctore mirabiliter triũphauit: cum horum aspectus multum sæpe cõpunctionis soleat præstare cõtuentibus: & eis quoq;, qui literas ignorant, quasi uiuam dominicæ historię pandere lectionem. Nam & pictura Græcè ζογραφία, id est, uiua scriptura uocatur. Si licuit duodecim boues æneos facere, qui mare superpositum ferentes, quatuor mundi plagas respicerent: quid prohibet duodecim Apostolos pingere, quomodo euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritussancti: uiua (ut ita dixerim) præ oculis omnium designari scriptura? Hæc ille. AVCTOR. Oculis uestris uidete fideles, q̃ hoc argumentum legis, quod contra sculptile faciunt Witcleuistæ, antiquorum erat hæreticorũ in tempore sancti Bedæ. Ipse respondet, ipse planè probat per factorem legis hoc contra legem non esse, qui Cherubim fecit iussu Dei, & serpentem æneum, & duodecim boues Apostolorum figuras. Tota autem difficultas in hoc terminatur, q̃ iste feciſſe, & coluisse tanquàm res, non tanquam nudas figuras, error esset Gentilium. Hoc superstitio gentium credidit, q̃ q̃ sciret ipse, quem instituerat, Deũ conficeret, ut plano textu Sapiens ait, Si quis artifex faber de sylua lignum rectum secuerit. Sequitur. Lignum curuum, & uorticibus plenum sculpat diligenter per uacuitatem suam, & per scientiam artis suæ figuret illud, & assimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus illud comparet: perliniens rubrica, & rubicundũ faciens fuco colorem illius, & omnem maculã, quæ in illo est, perliniens, & faciat ei dignam habitationẽ, & in pariete ponens illud & confirmans ferro, ne fortè cadat prospiciens illi, sciens quoniam nõ potest se adiuuare, Sapient. ca. 13. Conclusionem huius præmisit, dicens, In fœlices sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum suarum, aurum, & argentum manus mentionem &c. Sic ergo putauit opus suum Deum fieri, quem elegit hunc, uel illum Neptunum, uel Iouem. Qualiter autem hic affert doctores hoc abditum declarantes. 8. de ciuitate Dei, ca. 24. Inter cæteros autem Hermetem trimegistum dare scribentem AVGVSTINVS. Omnium inquit, mirabilium uincit admirationem, quòd homo

Aug. To. 5. — Andreas. — Matt. 22. — Aug. To. 5. — Psal. 113. — Bedæ. — Exod. 20. — 3. Reg. 7. — Exod. 27. — Num. 21. — Aug. To. 5.

Digitized by Google

nelo ante ostium intexuit. Vt autem sculpturas historiatas ad quid fierent doceamus, notare debemus, quòd prædicto libro ca. 19. circa principium ait BEDA. Sculptura, inquit, historiata est, quæ historias rerum aliquas imitatur, unde & rectè per sculpturas historiatas, quibus mare circundabatur, exempla sunt priorum temporum designata, quia necesse est nos solerter intueri, ut uideamus, quibus operibus sancti Deo placuerunt ab initio, qua obduratione in sceleribus perdurauerunt, quanta iniquitate ob scelera reprobi perierunt, quomodo in exordio nascentis sæculi Cayn ob malitiam inuidiæ damnatus. Abel sit ob iustitiæ merita coronatus. Lamech ob adulterium, & homicidium, maledictus. Enoch ob gratiam pietatis ad paradisum reductus. Quomodo post diluuium Cham ob impietatem à patre detestatus est, & Sem, & Iaphet ob obsequium reuerētiæ perpetua sint benedictione donati. Abraham ob meritum fidei sit hæres diuinæ promissionis effectus. Cætera gentium multitudo in antiqua ita sit infidelitate relicta. Qualiter adueniente in carne domino Iudæa ob perfidiæ noxam repulsa, & gentilitas sit per gratiam fidei ad salutem reducta: & cætera huiusmodi, quæ in utroque testamento solerter, ac pie consideranda, multo studiosius quibus præsunt. Et ideo forsitan duo ordines sculpturarum historiatarum facti, ut hi, qui in fonte baptismatis abluti sunt, utriusque testamenti diligenter auscultent historias: ideo decem cubitorum erant in gyro, ut quoscunque in eisdem historiis deditos iussis cælestibus ac tota intentione ad superna præmia suspensos esse prospexerint, hos imitari contendant. Hæc ille. AVCTOR. Non ergo tantùm imagines, sed & historias temporum sculpturæ maris æneī continebant. Cur non item sculpturas sanctorum apostolorum aut martyrum non nostrę continebunt ecclesię ad incitationem pigrorum, ut Beda dixit, & attentionem seu accensionem sanctorum? Vnde uersus finem cap. subdit de eodem BEDA. Si eidem legi contrarium non fuit in eodem mari sculpturas historiatas in gyro decē cubitorum fieri, quomodo legi contrarium putabitur, si historias sanctorum, ac martyrū Christi sculpamus, siue pingamus in tabulis, qui per custodiam diuinę legis ad gloriam meruerunt 4 ęternę retributionis attingere? Hæc ille. AVCTOR. Vbi sunt hypocritę Witcleuistę, qui tantam rugam faciunt conscientię, cum imaginum sculpturas, aut picturas aspiciunt, idola vocant, & earum artifices, & cultores iungūt idolatris? Ecce qui iussit non facere nobis sculptile, ipse confirmauit sermonem suum cū Salomone, ut faceret in domo domini sculptos boues, & sculptos leones, & leonculos item sculptos, uel infusos. Ipse, inquam, qui dixit. Non facies sculptile, neque similitudinem, quę est in cęlo desuper &c. ipse dixit ad Mdysen, duos cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi. Similitudo cęlestium desuper duo Cherubim. Similitudo in terra deorsum leones, boues, & palmę. Similitudo in aquis cęnū mare. Quid ergo? uult ne Deus firmatum sic irritare præceptum? Et dicet Paulus Apostolus constanter. Si quę destruxi, hęc iterum ędifico, præuaricatorem me constituo. Galat. 2. Sed ut dixi, aliud est rem fieri in præiudicium deitatis, qualiter boues & uitulos fecerant, qui dicebant, Isti sunt Dii tui Israel. Aliud in honorem Dei, & memoriam rei absentis, qualiter. 2. Par. 4. boues erant fusiles, & ipsum mare super 12. boues impositum erat. Sequitur. Et candelabra aurea secundùm speciem, quam iusserat fieri. In quem B locum in Hebraicis quęstionibus HIERON. Secundùm speciem, quam iusserat fieri, subauditur Deus: boues propter memoriam uituli in eremo conditi. Hæc ille. AVCTOR. Et ita in memoriam populi propter eius conditionem afflicti, Deus ipse iusśit fieri boum imaginem, qui præcepit nullam fieri rei factæ similitudinem, ad idolorum subuersionem iubet: prohibet ad fomentum. Vnde † intelligimus, q̄ structura imaginum quandoque ualet ad tollendum in ordinationem cultns, sicut de istis Cherubim senserunt Hebręi, & declarat libro secundo de duce dubiorum capite. 15. RABI MOYSES. Fides, inquit, essendi angelos, sequitur fidem essendi Deum, & cum illis potest stare prophetia, & lex, & propter corroborationem fidei huius, præcepit Deus facere super arcam formam duorum Cherubim, propter quod scimus esse angelicum in fide populi, quòd est uerus intellectus sequens fidem essentię diuinę, & illud C secundum est principium prophetię, & legis, & destruit idololatriam, & si fuisset sola una forma unius Cherub, faceret errare, quòd cogitarent quòd fuissent unus in natura: sicut unus Deus: & ideo adducuntur ad aliquam dualitatem, & quando fecit duos Cherubim cum manifestatione quam fecit, ostendit quod dominus deus noster unus est. Hæc ille. AVCTOR. Non † ergo semper cultus imaginum prouocat ad idololatriam: sed magis ubi est regimen intellectus ad cultum unius Dei, qui tales habet famulos spiritus excellentes: qualiter sanctus Enos intelligitur fecisse, & coluisse imagines in honorem Dei ad deprimendum idololatriam per falsum cultum dęmonum imaginibus præstitum a filiis Cayn, secundùm quòd Nicolaus exponit. Ad cultum ergo Dei proficit, quòd

Historiata. Beda

Gen. 4.

Gen. 9.

Gen. 12. et 15. & 17.

Sub initiū 2. li. in Paralip.

Hie. To. 3.

Rab. Moy.

Digitized by Google

ACCENDVNT uerbum ſuum ut faculam, quòd Dei ſimilitudinem facimus in ſignis inutilibus, quæ ſecundum Baruch habent linguas politas a fabro: ipſa autem inaurata, & inargentata falſa ſunt, & non poſſunt loqui. Et Eſai. 40 Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginẽ ponetis ei? Nunquid ſculptile conflauit faber, aut artifex auro figurauit illud, & laminis argẽteis argentarius? Fortè lignum & imputribile elegit artifex ſapiens, quærit quomodo ſtatuat ſimulacrum, quod non moueatur? Ecce inutile ſignum ſimile Deo factũ, ſed ideo falſum, quia nec ſe poteſt ſtatuere ſtabile, nec habile lingua loqui. Fide percipimus, q̃ non multum diſtant uerbis nudis, aut uultibus error, aut ueritas. Simili opere modo & arte conformi fit idolũ paganorum, & imago fidelium, ſimili modo ſerpens æneus, & draco Belis: ſerpens Moyſi, & ſerpens Magi: Cherubim templi, & aliud idolũ de militia cœli: Apis Aegypti, & uitulus templi Dei. Os habet uterque, & non loquitur: pedes, & non graditur: nares, & non olfacit: guttur, & non clamat. Si uis noſcere diſtantiam rerum factarum, perpende mentes artificum. Facit fidelis imaginem Dei tãtùm, perfidus item Deum. Iſte Deum aſſimilat, ille adæquat. Ideo Eſaias notanter hic ſuperius inconcluſione ſubiunxit, Cui aſſimilaſtis me, & adęquaſtis, dixit ſanctus? Aſſimilatio peccatum non eſt, ubi non concomitatur æquatio. Vnde imago † ratione talis imaginis adæquationem non habet, ſed ſimilitudinẽ, & hoc ab origine, dicente Sapiente: Acerbo luctu dolens pater citò ſibi rapti filij fecit imaginem: tunc demum proſequitur, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquàm Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra, & ſacrificia, deinde interueniente tempore, & conualeſcente iniqua conſuetudine, hic error tanquàm lex cuſtoditus eſt, & tyrrannorum imperio colebantur figmenta. Sequitur. Et hæc fuit uitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deſeruientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt. Sapien. 14. De imagine hac dixit Belis Babylonii primi idoli: quàm quia primo ſculpta eſt, ſcriptura non culpat, aut quia ſimilitudinem mortuæ prolis expreſſit: ſed quando ipſam mortuam in imagine colere cœpit pater, & Deum putari, & eſſe mandauit: tunc enim dicens ſe ſapientem, ſtultus factus eſt, ſecundum Apoſtolum, & res ipſa ſculpta ſecundùm Apoſtolum cœpit eſſe culpabilis, quia mutauit gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Ad Roman. 1. ubi notanter ait AMBROSIVS.

Sic obcęcatum fuit cor illorum, ut maieſtatem inuiſibilis Dei, quem ex his factis agnouerant, non in hominem, ſed, quod peius eſt & inexcuſabile crimen, in ſimilitudinem hominis mutarent, ut forma corruptibilis hominis, Deus ab his uocetur: hoc eſt ſimulacrum hominis, ut quos uiuos hoc nomine donare non audent, mortuorum imagines in gloriã Dei recipiant; Et infrà. Sic enim Dei maieſtatem, & gloriam minuerũt, ut horum, quæ & minima, & parua ſunt, ſimilitudini Dei honorificentiam darent. Primi enim Babylonii Deum uocauerunt figmentum Belis quondam hominis mortui, qui principatum in eos egiſſe dicitur. Coluerunt & ſerpentem, & draconem, quem Daniel homo Dei occidit: cuius ſimilitudinem habent. Aegyptij autem colebant quadrupedem, quem dicebant. Apim in ſimilitudinẽ uaccæ, quod malum imitans Hieroboã, uaccas inſtituit in Samaria, quibus ſacrificarent Iudæi. Harum tamẽ omnium rerũ, quas memoraui, ſimulacra coluerunt Aegyptij. Hæc ille. AVCT. Totum crimen iſtarum imaginũ uides eſſe, quia in ipſas ſecundũ naturam & nomẽ, maieſtatem inuiſibilis Dei homines transferebant. Non hoc fecit Moyſes ad ſerpentem. Non Salomon ad cherubim, quem fecit opere ſtatuario. Nec Chriſtiani moderni ad aliquam ſuam imaginem: ideo non factum, ſed abuſus propagat ibi culpam. Sicut de eiſdem literis, eodem quoq; formam te ſcriptore, fides ſcribitur in codice Chriſtiano, & in ſuo codice Lollardina perfidia: & dicimus hic codex eſt ſacer, & ille prophanus: quia iſte ueram fidem, iſta grammata me docendo ſignant, illa corruptam: & eiuſdem tamen figuræ eſt hic & ibi prima aut alia litera alphabeti: eiuſdem habitudinis item & coaptationis in uerbis ſimilibus ſunt ſyllabæ: ſed iſta inutilis, illa utilis: iſta uera, illa falſa: quia utile quid & uerum iſta deſignant, illa peruerſum. Ita una forſan & eadem erat mihi imago Chriſti, quæ modo Herculi dedicatur: ſed hoc egit non res imaginis, ſed malitia peruertentis. Altera item differentia eſt inſignis, q̃ aliquid forſan, ſed nihil ſacrum ſignant, ſed omnis ſanctitas ipſis ſignis imponitur: & hoc eſt maximè idololatris aſſuetum, qui Neptuni colunt ſimulacrum, Neptunum, id eſt, mare deſignans, mare tamen ipſum contemnunt. Vnde 3. de doctrina Chriſtiana. cap. 7. AVGVSTINVS. Quid mihi prodeſt ſimulacrum uerbi gratia Neptuni? non ad ipſum habendum Deum, ſed eò ſignificari uniuerſum mare, uel etiam omnes aquas cæteras, quæ fontibus proruunt. Sicut à quodam poeta illorum deſcribitur, ſi bene recolo ita. Tu Neptune pater, cui tempora cana crepanti

Dan. 14

3. Reg. 12.

Aug. To. 3.

Claudianus uerſus.

Digitized by Google

sarum solennià prolatũ. Hæc ille. AVC. Iam in hoc casu uerum sapit illud uulgo famosum, ꝙ si uox populi uox Dei. Iustè ualde tulerunt imaginem eius è chartis, & solidis, qui de picturis sanctis abstulit fidem Dei. Sed & nomen eius iustè sublatum est, ne memoriam habeat coram Deo, qui legem Christi sustulit: ut non eius memoria saltem haberetur in populo. Quid amplius, sequitur, ibi statim post tempus triennale qui fecit rem reformando Theodosius. BEDA. Ipse uerò ut regnum accepit, cùm esset catholicus, mox in regia urbe imaginem illam uenerãdam, in qua sanctæ sex synodi erant depictæ, & à Philippico fuerat deiecta, pristino in loco erexit. Hęc ille. AVCTOR. Et nota, ꝙ dixit uenerandã imaginem Beda, ne negare posit Witcleuista ipsi Bedæ sancto venerãdas esse imagines & in qua sex synodi depictæ erant, inquit, in quibus ipsi laici eruditi possent, & doceri decreta fidelia, qualiter antiquitùs triumphatorum Romæ gesta triumphalia solebãt insculpi ad iunio B rum exẽpla. Et Ezechiel iussus est pingere transmigrationem Hierusalem, ut populus Iudæus sensibilibus formis moueretur eam futuram cognoscere, & fidem dare prophetis. Factus est, inquit, sermo domini ad me, dicens. Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad uidendum, & non uident & aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est. Tu ergo fili hominis fac & uasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis. Sequitur. Et efferes foras uasa tua, quasi uasa transmigrationis per diem in conspectu eorum Ezech. ca. 12. Vasa, id est, sarcinas, peram, aut baculum, quibuscum qui transmigrant, ire solent. Quæ omnia tam picturis eis ostendere, quàm schematibus corporeis iussus est, ut fortibus moneantur signis, qui non *Hier. To. 5.* mouentur uerbis. In quem locum in commentario li. 3. HIERONIM. Quia ergo oculos habent ad uidendum & non uident, aures ad audiẽ dum & non audiunt, & tua uerba contemnunt: doce eos ad imaginem & picturam, & schematibus ostende corporeis, ut uenturam captiuitatem non solùm auditu, sed & oculis recognoscant. Hęc ille. AVCTOR. Quis ergo Witcleuista faciet de imaginibus & pictu ris conscientiam contra dominum quando ipse iubet & prophe tam & sanctum instruere populum per pictu ras, & motrices imagi nes?

¶ QVOD IMAGO ARTIFICIALIS aptior est cultui hominum, quàm imago nudi hominis, uel naturæ intellectualis. Cap. CLIIII.

SVMMA.

1 *Homo cur non adoretur ut imago Dei.*
2 *Imago ornata, quàm nuda, quòd ad religionem inducendam aptior sit, ostenditur.*
3 *Imagines similiores quod sint pulchriores aspectui uenerantis, sed periculosiores.*

QVid, inquit, Witcleuista prodest imago mortua? nos ipsi sumus imagines Dei uiuæ. In libello iam prædicto nõ inquiunt, dixit Deus faciamus lignũ, & lapidem ad imaginem & similitudinem nostrã, sed hominẽ. Et ideo eleemosyna magis esset fienda homini indigenti, quia ipse est imago Dei, in maiori similitudine, quàm lignũ, uel lapis. Hæc ille. AVCTOR. Quid parcis ne erres adhuc altius in ligno, nec in homine discernas imaginẽ, qui tantũ est factus ad imaginẽ Dei, sed tantũ in Dei filio, qui est imago substantiæ eius, ut obuiam Fausto tuo curras, qui nullibi sciuit imaginem reperire, uel (ut ipse dixit) simulacrũ, donec ueniret ad seipsum. Ipse. n. ait. Pagani, aris, delubris, simulacris, uictimis, at que incenso Deum colendũ putant: ego ab his quoque multũ diuersus incedo, qui ipsum me, si modò sim dignus, rationabile Dei templũ puto uiuũ uiuæ maiestatis simulacrum. Christum filium eius accipio: arã mentẽ bonis artibus imbutã, honores quoque diuinos, ac sacrificia in solis orationibus, & ipsis puris ac simplicibus pono. Sic recitat Augustinus libro 20. contra eum. Vnde in hoc se iactat à paganis diuersum, quòd tẽplum non habeat, nisi seipsum, non ima C ginem nisi Christum, non altare nisi mentem, non sacrificium nisi precem. Cùm tamen ibi fatetur adorare lucẽ tanquã sedem patris, solẽ & lunã ut sedes filii, & communem aerem ut sedẽ spiritussancti. Dignè tamen ibi Augustinus redarguit deteriorẽ esse paganis, qui adorant ea, quæ sunt, quanuis colenda non sint. Manichæi autẽ, quæ nec sunt, nec item sunt colenda, scilicet, proprias uanitates. AVGVSTINVS. Quis, inquit, splenditenus suspendit mundum, & quis arcas cũ illo supportat, hæc & innumerabilia quæ similiter deliratis omninò non sunt, & colitis ea? Hinc uos Paganis dicimus deteriores, eo tantùm similes, quòd multos Deos colitis: eo uerò in peiorem partem dissimiles, ꝙ illi pro diis ea colunt, quæ sunt, sed non sunt dii. Vos autem colitis, quæ nec dii, nec aliquid sunt,

Imago mortua.
Gen. 2.
Hebr. 1.
Aug. To. 6. lib. 20. contra Faustũ. cap. 3
ibid. cap. 9

Digitized by Google

sunt, sed nociui. Hæc ille. AVCTOR. Sic merè similè est nociuum, nisi ualde dissimili miscea

Imago ornatu quàm nudu ad religionem inducendum aptior est.

2 tur. Idcirco † certior est imago æris, uel ligni, vt repræsentet, aut coli faciat synceriter Deum, aut sanctum cælitus, quàm homo uiuus; aut mens hominis, si sensui patẽs esset: quia uicinitas idoli titubare faceret aspicientem, & ita sistere in conspectu eius, ut intenderet, an ipsa res esset, cuius est imago. Hac ratione dominus Deus patribus, & prophetis ante euangelium & apostolis citra se & spiritus cœlestes, qui tunc erant, aut futuri essent, non modò strauit per essentiã, sed per remotas imagines, quarum eis indidit

Gen.18. Gen.32. Apoc.1. Act.x. Ezech.1.

intellectum: sicut apparuit ad Abraham in specie hominis. Ad Iacob in forma angeli & luctãtis. Ad Ioannem in Apocalypsi tanquam filius hominis uestitus podere. Petrus item totam ecclesiam gentium aspexit in linteo per formas serpentum, & quadrupedum. Ezechiel quoque uidit Deum in forma hominis sedentis super cherubim à lumbis deorsum in specie ignis, & ad sursum in specie electri. Omnia ista per imaA

B

gines plus remotas à rebus, quàm ligna, uel lapides nostri remouentur à nobis, propter similem tamen dissimilitudinem suarum imaginũ clarissimè rebus conceptis uidebatur eis immediatus intuitus. Ita ut diceret Iacob, Vidi dominũ facie ad faciem: cum solam hominis uidisset imaginem. Et Esaias ait, Dominum exercituũ vidi oculis meis. Vnde super illum textum Esaię, Vidi dominũ sedẽtem super solium excelsum.

Esa.6.

Hier.To.5.

HIERONYMVS. Legimus, quòd Abrahæ uisus est dominus in hominis figura, & cũ Iacob quasi homo luctatus sit, qui Deus erat. Vnde appellatur locus ille Phanuel, hoc est, facies domini. Vidi enim, ait, dominũ facie ad faciẽ, & salua facta est anima mea. Ezechiel quoque uidit dominũ in forma hominis sedentẽ super cherubim à lũbis eius, & deorsum erat quasi ignis, &

C

superiora habebant speciem electri. Ergo Dei natura non cernitur: sed uidetur ab hominibus ut uoluerit. Hęc ille. AVCTOR. Et itẽ super Ezechielem textu. Et cecidit super me manus domini. & Ecce similitudo quasi aspectus ignis.

Ezech.1.

Hier.To.eodem.

HIERONYMVS. Hic considerandũ est, quòd non ipsas uiderat ueritates, sed similitudinem ignis, quia à lũbis usq; deorsum ignis apparuit, & à lũbis quasi aspectus splendoris, & uisio electri. Hæc ille. AVCTOR. Ergo dominus qui optimè nouit proportiones imaginũ, non per ipsas ueritates, sed per similitudines rei remotas, & quasi conformitates differmes intuitus prophetarũ conuenienter instruxit. Aut quæ

Exod.3.

conuenientia saltem naturalis rubi ad uirginẽ, & ardoris ad Dei filium? & has tamen similitudines Deus instituit illis rebus. Similitudo tamen ista quanta est, accipitur ex parte formæ uel figurę imaginis: dissimilitudo ex parte naturæ. Vnde libro de conditione hominis cap. 17.

Greg.Nyss. extat.

GREGORIVS. Sicut impressam ære figuram sanctum euangelium Cæsaris appellat imaginem, per quod addiscimus, quòd iuxta figuram quæ quidem similitudo sit Cæsaris, subiecto autem differentia eius appareat: ita & in præsenti ratione pro figuris ea quæ sunt in contemplatione diuinæ naturæ humanæque cernentes eorum, quibus eadẽ similitudo est, subiecto prorsus differentiam reperimus, quam intuitu mentis in increata natura creataque conspicimus. Hæc ille. AVCTOR. Figura ergo ipsa in natura omnino dissimili est Dei cõformitas infinitè Deo dissimilis. hoc uerum est adæquationis,

Esa.40.

sicut dixit propheta. Cui assimilastis me, & adæquastis dicit dominus? Est tamen similitudo repræsentationis ad intuentẽ sufficiens. Sed subtiliter se putat obijcere Witcleuiista si dicat. Sed quanuis dissimilibus, non aũt cõtrariis formis deputari debent. Et quæ magis contraria, quàm uita & mors, breue & immensum? Quomodo ergo aptè signatur Deus uiuus in lapide mortuo, & Deus immensus in pugillo ligneo? Hoc argumento usus est aduersarius legis & prophetarũ contra Augustinum. & lib. 2. contra eũ satisfacit AVGVSTINVS. Relinquamuis eũ, inquiens, inania garrientem, & ne sciendo quid loquatur, quædã (si dici potest) imperita peritia de figurarũ qualitate tractantẽ: qui cũ dixit rebus congruis non contrariis aliquid esse signandum, poteramus dicere semper Deum lucido auro, nunquam nigro atramento scribi oportere, quoniã est Deus lux: & tenebrę in eo non sunt ullæ. Hæc ille. AVCTOR. Ita relinquẽdus est iste, garriens id quod nescit de conuenientia figurarũ: quia si signorũ cũ signatis requireretur tanta conformitas, nunquã atramento nigro literas scriberes, quibus significaretur tibi Deus. Si aũt non incongruè hoc fit in literis, quare non item congruè in picturis? Cũ ergo hominem dicunt Dei esse imaginem, uerũ dicunt: sed secundũ animàm, quã non possumus in hac carne intuitiuè conspicere, ut uideamus Deũ per suã imaginẽ. Inuisibilia enim Dei opera per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sed à corpore detentis per corporales & sensibiles formas. Qualiter non prætermisit Deus se ostendere corporalibus oculis Abrahæ & Loth per corporales formas humanas. Moysi quoque & populo Israel in corporali specie nubis & caliginis. Vnde lib. 2. de trinitate cap. 15. AVGVSTINVS. Per subiectam, ut sæpe diximus, creaturam exhibentur hæc omnia uisibilia & sensibilia ad signandum

Aug.To.6. infine ca.9.

2.Ioa.1.

Rom.1

Aug.To.3.

inuisibilem

QVOD IMAGO TRINITATIS A in ecclesiis solita aduersatur hæreticis: & quare Iudei non sic celebrant imagines, quas fecerunt. Ca. CLV.

SVMMA.

1 *Deus pater ut homo uisus, contra Witcleff.*
2 *Trinitatis in tribus hominibus figura ostenditur.*
3 *Spiritussanctus quòd uariè efficiat hominem, demonstratur.*
4 *Extasis quid.*
5 *Trinitatis imaginem quomodo gratia rei demonstrandæ uidere habent simplices.*
6 *Iudæi quare non sic celebrant imagines, quas fecerunt.*

IMagines omnes offendunt hæreticos, sed maximè trinitatis imagini fulminant anathema. Vnde in libello eorum iam dicto conclusione. 8. Quãuis ista inhibita & imaginaria sint liberi erroris populo laicali, adhuc imago usualis de trinitate maximè abominabilis. Hęc Witcleff. AVCTOR. Imaginem usualem astruunt, ubi pater habet speciem uiri senis, filius iunioris, & spiritussanctus columbæ typum habet. Cũ uerò cœperint in communicando sensum suũ exprimere spiritualitatem, & incircũscriptibilitatem, causantur diuinæ essentiæ, quam cogitare non possumus, qualiter ergo sensibili forma depingere? Et pater, inquiunt, homo non erat, nec uisus ut homo: qua ergo audacia dant illi imaginem hominis, quam minimè recognouit? Qua audacia faciunt hoc, scripturæ iam Witcleuilta respondeat. In psalmis dat propheta domino Deo manus. Opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dat pedes. Adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. Dat humeros propheta. Atque portauit in humeris suis. Dat digitos. Opera digitorum tuorum lunam & stellas. Dat uterum. Ex utero ante Luciferum genui te. Dat brachium. Et brachium eius dominabitur. Dat oculos. Oculi tui uideant æquitates. Dat aures. Fiant aures tuæ intendentes. Dat uiscera. Per uiscera misericordiæ Dei nostri. Dat cor. Eructauit cor meum uerbum bonum. Breuiter autem ecce scriptura omnia membra humani corporis Deo patri designat. Quid deest, ne totum hominem possideat, qui possidet omnem partem? Sed quòd scriptura facit uerbis, cur artifex non faciet signis? Quam culpam incurrit pictor dans Deo osculum, quod scriptura concesserit? An magis peccatum circa hanc rem incurrit penicillus, quàm penna, imago quàm litera, dũ vero transumpto penicillo Deus imaginem suam depinxit in anima? Vnde libro de bono mortis ante medium AMBROSIVS. Ecce ego. (inquit, ad Hierusalem) pinxi muros tuos. Non tergamus penicillo negligentiæ depicta animæ nostræ firmamenta muralia. Hæc ille. AVCTOR. Et † ipse inuisibilis Deus pater in forma hominis patribus frequenter apparuit, quantumcunque Witcleuistæ hoc negent, ut opem conferant Arianis, qui ideo negabant patrem unquam visibilem, ut uisibili filio maior esset. Sed respondet eis libro responsionum ad obiecta Ariana ad Luciferum episcopum ATHANASIVS. Prophetis, inquiunt, solus filius apparuit, & idcirco maior dicendus, qui nulli apparuit. Si docuerimus & patrem hominibus apparuisse, aut æquales confiteantur eos, qui similiter uisi sunt, aut certè quærant sibi, cui patrem minorem faciant apparentem. Et ne probationem patris hominibus apparentis differam, ipsa in medio proferam testimonia. In Genesi ergo de Iacob ita refertur. Cum in Mesopotamiam Syrię pergeret, fugiens propter Esau fratrem suum, quòd uiderit dominum incumbentem super scalam sibi dicentem, Ego sum Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac, ne timeas. Item post multi temporis seriem, cùm ad patriam solus reuersus fuisset, apparuit Deus dicens, Surge, & ascende in Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo, qui apparuit tibi, cùm fulgeres à facie Esau fratris tui. Eligant igitur sibi isti utrum uolunt, aut patrem apparuisse fugienti, & patrem nihilominus remeanti, quà hinc exeant, quorsum erumpant non inueniant: quia utrosque apparuisse scriptura diuina testatur. Item Daniel propheta patrem humano habitu se uidisse describit. Aspiciebam (inquit) donec sedes positæ fuissent, & uetustus dierum sedebat. Vestimentum eius candidum ut nix, capilli capitis eius ut lana munda: thronus eius flamma ignis. Rotæ eius ignis accensus. Fluuius ignis egrediebatur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et ut ostendamus manifestiùs Deum patrem fuisse, qui Danieli in antiqui hominis specie uisus est, in sequentibus quoque de filio ita dixit. Ecce in nubibus cœli filius hominis ueniebat, & usque ad uetustum dierum peruenit. Apparet ergo secundùm præsentis testimonij fidem, & patrem, & filium Danieli quoque apparuisse prophetæ. Hæc ille. AVCTOR. Pulchro processu probat pater Athanasius Deum item patrem hominibus apparuisse, non solum, sed ante in-

Psal.18. *Psal.131.* *Deut.32.* *Psal.8.* *Psal.109.* *Esa.40.* *Psa.16.* *Psal.129.* *Luc.1.* *Psa.44.*

Amb. To.4.

Deus pater ut homo uisus.

Athanas.

Gen.28.

Gen.31.

Dan.7.

ibidem.

incarnatio-

incarnationem item filium, & hoc in humano corpore. Ad certiorem autem euidentiam eorum, qui patrem in specie hominis antiqui depingunt, Athanasius probat Deum patrem apparuisse in habitu antiqui uiri: dicente propheta de patre, quòd uetustus dierum sedebat, & de filio quasi iuniori, Ecce filius hominis ue niebat. & ad hoc idem libro secundo de trinitate capit. 18. AVGVSTINVS. Nescio quemadmodum isti intelligant, quod Danieli apparuerit antiquus dierum, à quo filius hominis, qui propter nos nasci dignatus est, accepisse intelligitur regnum ab eo, scilicet, qui ei dixit Psalmo secundo. Filius meus es tu, ego hodie genui te Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et qui omnia subiecit sub pedibus eius. Si ergo Danieli & pater dans regnum, & filius accipiens apparuerunt in specie corporali: quomodo dicunt isti patrem inuisum esse prophetis? Sequitur. Ita Daniel ait: Aspiciebam donec throni positi sunt, & uetustus dierum sedebat, & indumentum eius quasi nix album. Et paulo post. Aspiciebam, inquit, in uisione noctis, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis ueniens erat: & ad ueterem dierum peruenit, & oblatus est ei, & ipsi datus est principatus, & honor, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguę ipsi seruient. Potestas eius, potestas æterna, quæ non prəteribit: & regnum eius non corrumpetur. Ecce pater dans, & filius accipiens regnum sempiternũ: & sunt ambo in conspectu prophetantis uisibili specie. Non ergo inconuenienter creditur etiam Deus pater solere apparere mortalibus. Hæc ille. AVCTOR. Eandem sententiam continent isti sancti patres, quòd in comparatione filii pater, eo modo apparuit uetustus dierum capillis canis, & uestibus niueis, filius autem eius tãquam hominis, utique uisibili specie oculis prophetãtis, ut paternitatem exprimat, nobis similitudinem antiquitatis ostendit, ut pater præcessor tẽporum, & conditor sæculorum. Et sic Deus pater, inquit, solet apparere mortalibus. Probat & hoc factum Adæ primo homini in paradiso. 2. lib. de trinitate cap. 10. AVGVST. Primum in eo, quod scriptum est in Genesi, loquutũ Deũ cum homine, quem de limo finxerat, si excepta figurata locutione rei gestæ etiam fides ad literam teneatur, ita tractamus. In specie hominis uidetur Deus cum homine tunc loquutus, non quidem expresse hoc in libro positum, sed circunstantia locutionis id resonat, maximè illa, ubi scriptum est. Vocem Dei audisse Adam de ambulantis in paradiso, & abscondisse se in medio ligni, quod erat in paradiso, dicensque Deo, Adam ubi es? respondisse Adam.

Aug. To. 3

Psal. 8.

Aug. ibid.

cap. 3.

A Audiui uocem tuam, & abscondi me à facie tua, quoniam nudus sum. Quomodo. n. possit ad literam intelligi talis Dei deambulatio, & collocutio, nisi in specie humana, nõ uideo. Sequitur. Quis ergo erat ille, utrum pater an filius, an spiritussanctus? An omnino indistincte ipsa Trinitas in forma hominis homini loquebatur? Contextio quidem ipsa scripturę nusquam transire sentitur à persona ad personam: sed ille uidetur loqui ad primum hominem, qui dixit: Fiat lux, & firmamentum, & cætera per illos singulos dies: quem Deum patrẽ solemus accipere, dicentem ut fiat, quicquid facere uoluit. Hæc ille. AVCTOR. Quanuis hęc scriptura non apertè pronuntiet apparitionem patris in specie hominis, probat tamen eam Augustinus ex contextione scripturæ, & circunstantia lectionis, dicentis Adam audisse uocem eius, & deambulationem eius in paradiso. Habet de hoc in epistola ad Paulinam de uidendo Deum recitando Ambrosium super Lucam libro primo capitulo primo ubi tractat de angelo, qui apparuit Zachariæ in templo AVGVSTINVS. Non similiter sensibilia uidentur, & hic, in cuius uoluntate situm est uideri, & cuius naturæ est non uideri. Nam ubi uult, non uidetur, & si uult, uidetur. Apparuit. n. Deus Abrahæ, quia uoluit, aliis quia non uoluit non apparuit. Visum est etiam Stephano cùm lapidaretur aperiri cœlum: uisus etiam sed Iesus ad dexteram Dei patris stans, & non uisus est à populo. Vidit Esaias dominum Sabaoth, sed aliud uidere non potuit, quia cui placuit, apparuit. Hæc ille. AVCTOR. Sufficit apparuisse Deum patrem Abrahæ, prout uoluit, & aliter, quã uoluit omnibus apparere. Si ergo uoluit apparere in specie hominis, & hoc antiqui hominis per picturas apparuit, filium quoque in specie hominis iunioris, non solùm quia homo fuit ex uirgine, sed ne principium sumpsisse credatur ex uirgine, sicut Fotinus dicit: spiritum quoque sanctũ in colũbæ specie, qua itẽ apparuit, ecclesiastica ratio congruenter admittit in eodem loco. AMBROSIVS. Aut acquiescatur necesse est si Deum patrem nemo uidit unquã, filium uisũ esse in ueteri testamento, & desinant hæretici ei principium dare, qui antequam nasceretur ex uirgine, uidebatur, aut ex uirgine certè refelli non potest, uel patrem, uel filium, uel spiritum sanctum, si tamen est spiritus sancti uisio, eam specie uideri, quam uoluntas elegerit, non natura formauerit: quoniam spiritum quoque uisum accepimus in columba. Hæc ille. AVCTOR. Visum ergo profitetur patrem, filium uisum, uisum spiritum sanctum corporali spe-

Gen. 1.

Aug. To. 2 ep. 112. quæ incipit Augu. Memor debiti.

Act. 7.

Esa. 6.

Amb. To. 5

cle, non quam natura deitatis formauit, sed quam uoluntas elegit. Nec tamen pater dicendus est homo: aut filius ante incarnationem dicendus est homo, quanuis uisi sunt hominibus homines. Nec item spiritussanctus dicēdus est columba, in cuius habitu uisus est, quamuis hoc Witcleff dixerit. & ideo a discipulis redargutus existat, non intelligentibus, quòd propter prædicationem suam habitudinalē ad hoc compellitur, & sic filium fuisse hominem ante natiuitatem ex uirgine, & Deum patrem hominem in mundi principio: a quibus turpissimis uerbis ecclesiæ fides est libera, quæ nec panem habitudinaliter corpus Christi concedit. Vt † item fundamento auctoritatis non careāt, qui speciebus trium hominum trinitatem effigiant Deus trinitatis uisus creditur Abrahæ in similitudine trium uirorum sub ilice Mambre. Et ad monstrandum æqualitatem personarū, forma, ætate, potestate, similiū. Vnde li. 2. de trinitate. ca. 11. AVGVSTINVS. Si unus uir apparuisset Abrahæ, idemque Dei filius crederetur. Cum vero tres uisi sunt, nec quisquam in eis uel forma uel ætate maior cæteris dictus est: cur non hic accipiamus uisibiliter insinuatam per creaturam uisibilē trinitatis æqualitatē, atque in tribus personis unā eandēque substantiam? Hæc ille. AVCTOR. Siue ergo hoc modo, siue illo, trinitatē depingimus, similitudinē ei aptamus, subqua possit quoquomodo fide discerni. Si uultibus disparibus emanationes psonarum: si similibus æqualitatē earū ostendunt. Vtrobique similitudinē cū pluralitate, sed nō sic cū pluralitate personarum originem. Idco hæc ipsa Danielis imago de uetusto dierum congruentiùs reputatur esse reperta ad confundendam Arianam perfidiam, quæ constanter intra eādē essentiam singularem, coæternam negauit originem: quapropter hanc prius inuenit ecclesia, ut iuxta sententiā Danielis à patre tanquā seniore nostro modo potuit filius suus iunior emanare Quod inter homines formæ coæqualis, & ætatis iuxta sensum non possit intelligi. Sed dixit Robertus periculosum, & stultum esse talem librum populari viro proponere, quem erit sic informare difficile, quoniam faceret eum plus errare de trinitate, q̄ scire. Et pro uno uel raro populari sistēdū nō est, sed multi sūt, qui docti nō errāt, quāuis non omnino nō discernant. Et iā patiatur ut dicam, stultè ergo sibi librū scriptū unquam propositum esse, quē tā informare fuit difficile de fide trinitatis, ut plùs nesciret, & sic erraret respondendo, q̄ sciret. Quid item si proferam Deum tales libros imaginum non intelligentibus proponentem, & defendam tamen Deum non stultum in facto. Ecce li. 2. ad Simplicianum in principio AVGVS. Attingit ubique spiritus propter suam munditiam, afficit † autem omnes non eodem modo, sed alios per informationem spiritus eorundem hominum, ubi rerum demonstrantur imagines. Alios per fructum mentis ad intelligentiam. Alios utraque inspiratione. Alios etiam nescientes. Per informationē spiritus duobus modis, aut per somnia, sicut non solùm plerique sancti, sed & Pharao, & Nabuchodonosor uidit, quod neuter eorū intelligere ualebat, sed tamen uterque uidere poterat. Aut per demonstrationē in † Extasi quod nōnulli latini pauorem interpretantur uiriū, sed impropriè, sed uicinè tamen, cum sit mētis alienatio à sensibus corporis, ut spiritus hominis à diuino spiritu assumptus, capiendis, atque intuendis imaginibus uacet. Sicut Danieli demonstratum est, quòd non intelligebat, & Petro illico uas summissum de cælo quatuor linteis. Et infrà. Nescientes autem afficit prophetiæ spiritus, sicut & Caiphas, cùm esset pontifex prophetauit de domino, quòd expediret unum mori pro tota gente, cùm aliud in uerbis, quæ dicebat, attenderet, quæ non à seipso se dicere nesciebat. Hæc ille. AVCTOR. Hic habere potes rerum imagines demonstratas cœlitus ēt sanctis hominibus, quas ipsi nesciebant, sicut Daniel erat, & Petrus: quidam nec informati sciebant, ut Caiphas. Rei tamen significandæ gratia, aut fidelibus demonstrandæ, sunt reuelatæ uidentibus. Sic † gratia rei demonstrandæ uidere habent simplices Trinitatis imaginē, & quatenus capere possunt, erudiendi in fide, ne errent. Vbi autē capacitas deficit, charitas ipsa non desit, si captiuum submittant intellectum in obsequium fidei. Nec tunc erit error in intellectu, ubi non est in affectu præsumptio. Nec quantum uideo satisfacit ecclesia statui gratiæ, in qua est, si propter paucos carnales, uelidiotas, uel hæreticos, uel garrientes hypocritas euacuaret imagines, quandiu saltem non plus obesse debeant quàm prodesse. Nostri enim temporis sunt imagines, non ita ut Iudæorum. Nō tantum, quòd Deus homo cum eis non fuerit, quando tamen Cherubim habuerunt ex Moyse, & ita ex Salomone similiter. Nec tantùm quia proni erant per idololatriam abuti licentia imaginum, sed magis quia ipsi seruierunt umbris legalium, nos autem in imagine reformamur. Quam rē lib. de octo tubis post principium tractans AMBROSIVS. Vere, inquit, legis character in nostris moribus exprimitur, qui in Dei ambulamus imaginem: quoniam iam legis umbra transiuit. Vmbra Iudæis carnalibus, & imago: nobis ueritas resurresturis. Tria enim hæc secundùm legem esse cognoui-

Trinitatis in trib. hominibus figura. Aug. To. 2 Gen. 18.

Spūsāctus uarie affecit homīes.

Gen. 41. Dan. 2.

Extasis.

Act. 2. Io. 11.

Aug. To. 4

Non extat

Digitized by Google

cognouimus, umbram, imaginem, ueritatem. Vmbram in lege, imaginem in euangelio, ueritatem in iudicio. Sed Christi omnia, & in Christo omnia, quem nunc secundùm ueritatẽ uidere non possumus, sed uidemus quasi in quadam imagine futurorum, quorum umbram in lege prospeximus. Hæc ille. AVCTOR. Pulcherrima ratio, quare noster homo transeat in imaginem, & utatur imaginũ ritu cum frequentia: Iudæi antiqui non sic, quia Christum nunc uidemus in imagine futurorum expressiùs lineamenta corporis exprimente, quàm umbra stolida Iudæorum. In qua per agnum umbratilem Christus noscitur impressa imagine sui corporis naturaliter in altari. At tamen lux ueritatis micat in patria, quæ umbram interceptæ imaginis iecerat in Iudæos, quia ipsi post imaginẽ statuuntur à dorso. Vnde & Moysi dictum est legis principi. Posteriora mea uidebis, & omnis plebs aspiciebat ad tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium. Exod. 33. Et Agar ait. Hic uidi posteriora uidentis me. Gene. 16. Status ergo synagogæ fuit in umbra, noster in imagine. Colant ergo Iudæi cæcas umbras ouis & uituli: panis propositionis & cinerum: quæ omnia longè sunt à corporis expresso charactere. Non iniurientur christicolis Witcleuistæ, ut à Christi eos imagine in vmbras iactant Iudæorum. Ab imagine enim Christo sumus omnes imagines. Vnde Homil. 1. super Gene. ORIGENES. Quicunque veniunt ad eum, & rationabilis imaginis participes effici student, per profectũ suum secundum interiorem hominem reformãtur quotidie ad imaginem eius, qui fecit eos: ita ut possint conformes corpori claritatis eius effici. Sed unusquisque pro uiribus Apostoli se ad eius similitudinem reformarunt, intantum, ut ipse de eis diceret: Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum, Deum meum: & Deũ uestrũ. Ipse.n. iam petierat patrem pro discipulis suis, ut eis similitudo pristina redderetur, cùm diceret: Pater da, ut sicut ego, & tu unum sumus, ita & isti in nobis unum sint. Semper ergo intucamur istam imaginem Dei, ut possimus ad eius similitudinẽ reformari. Hæc ille. AVCT. Dicet hæreticus: sed quid ad hoc imaginem grossam, quam de lapide fabricatis? imago hæc, aut Christus est, aut structura virtutum in anima. Est equidem, sed cur hanc structuram habentes antiquitus adhuc ambulabant in umbris, nec colebant, nec portabant imaginem? Iuxta quod Apostolus ait. Vmbram enim habens lex bonorũ futurorum, nõ ipsam imaginem rerum. Per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere. Hebr. decimo. Vides, quòd lex umbram futurorum bonorum habebat, non ipsam rerum imaginem, ideo non poterat ad se accedentes perfectos facere ultra umbram perfectionc imaginis. Ideo libro primo de officiis capitulo quadragesimo octauo prędictus AMBROSIVS. Quæ prima mansio apud patrem, quæ secunda, & tertia, quibus pro ratione meritorum unusquisque requiescet. Illa ergo nobis expetenda, in quibus perfectio, in quibus ueritas est. Hic umbra, hic imago, illic ueritas. Vmbra in lege, imago in euangelio, ueritas in cælestibus. Antè offerebatur agnus, offerebatur uitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & seipse offert quasi sacerdos, ut peccata nostra dimittat: hic in imagine, ibi in ueritate, ubi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine uidemus, illic facie ad faciem, ubi plena perfectio, quia perfectio omnis in ueritate est. Sequitur capitulo quadragesimonono. Ergo dum hic sumus, seruemus imaginem, ut ibi perueniamus ad ueritatem. Sit nobis imago iustitiæ, sit nobis imago sapientiæ, qua veniemus ad illum diem, & secundùm imaginem existimabimur. Hæc ille. AVCTOR. Præcesit Apostolus, & sequitur eum Ambrosius uerborum eius uerus interpres, concludens uentum iam esse ad illum diem, ut sit nobis imago iustitiæ, imago sapientię, perfectio ueritatis eorum in patria iudæorum in umbra, quia agnus tunc offerebatur ex pecore, nunc Christus offertur, non sic ut apud Iudęos in umbra grossi panis, sed tantum in imagine tenui, & panis specie, quę ueritatem sacri corporis non obumbrat, sed contegit apud patrem in ueritate. Qualiter distinguet ista Witcleff, qui non Christum offert, sed panem, cùm dicat Ambrosius, quod Christus offertur quasi homo recipiens passionem: hic in imagine: apud patrem in ueritate. Et hic eum uidemus in imagine, Iudæi non poterant in umbra uidere, uno eorum magno sic orante Propheta. Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: nec tamen ad lumen ipsum peruenit, sed ad lucernam, quasi eius lucis monstrantis originem. De qua dictum est. Non ergo faciebant Iudæi rerum distinctas imagines, sed confusas: quia toti uersabantur in umbris, nihil distinctè uidentes. Nos Christiani, Christi habentes notitiam, excutimus ueterem umbram & cùm in eius transformemur imaginem, laudamus imagines. Altius autem, si conemur rei causam discutere, dici posset, quòd nos Christiani, qui fidem colimus resurrectio

Orig. To. 1

Io. 29.

Io. 17.

Amb. To. 1

Luc. 1.

nis cum filio Loth, qui resurrectio interpretatur, scilicet, cum ipso Enos imagines colimus: qui & ipse sic cœpit inuocare nomen domini: & in quem beatus Augustinus. 15. de ciuitat. to tam ecclesiæ propagationē scriptura cogente p duxit. In ipsius ergo fide deuota, qui primus ritè colebat imagines, Christiani (deserta synagoga) sculpturas adorant: sicut in fide Melchisedec sacram eucharistiam in pane, & uino, pecore de ordine Aaron dimisso, secundùm Apostolum Christo trandente consummat. Sic. n. posset quæri, quare præter morem Iudæorum Christi carnem non in carne ueneramur, sed in pane: sicut modò quæritur quare præter eorū morem Christum in sua ueneramur imagine. Huius auctor ante legem signatur Melchisedec: huius item ante legem auctor est Enos fidelibus.

Gen. 4.

ad Heb. 7.

¶QVOD HAERETICI COLVNT dęmones, & Christiani ritè colunt imagines. Cap. CLVI.

SVMMA.

1 *Iudæi quomodo adorabant opera manuum hominum contra Witcleff.*

2 *Witcleuistæ qūo rationem contra sacras Christianorum imagines non traxerunt ex euangelica scriptura, sed Socratica.*

3 *Witcleuistica hæresis quæ damnat imagines, quomodo dæmones adorat in suorum phantasmatū idolis.*

4 *Statuarij, & idololatræ hæretici ab Ezechiele demonstrantur.*

5 *Witcleuistarum errores.*

6 *Imagines quare honoremus, & qua ratione, & quando Dulia, & quando Latria.*

7 *Christiani quomodo uenerentur & adorent imagines, sed non seruiant eis cultu diuino.*

ADhæc hæreticus Witcleuista. Sed Iudæi cùm habebant umbras, non eas colebant, nec adorabant imagines, quas habebant: sed illū, de quo scriptura præcepit, Dominum Deū tuum adorabis & illi soli seruies. Colebant in umbris, in imaginibus adorabant. AVCTOR. Responsi alicuius gratia dico, quid ergo eis tabernaculum plùs quàm alius locus, quod colebant, ut in eo Deum colerent cultu eximio? Quid de arca? q̄d de propitiatorio super Cherubim, quod Dei sedem putabant? Vnde & Psalmista legem pronūtians magis quàm statuens, Adorate, inquit, scabellum pedum eius, quoniā sanctū est. Et quid item de templo, aut altari, in quæ item prō religione iurabant, quod est actus omnino latriæ. Et Saluator ait. Qui iurauerit in templo, iurat in eo, & in eo, qui habitat in ipso. Et qui iurat in cęlo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum. Matth. 23. Et Rabanus ibi ait. Templum. n. uel altare ad gloriam Dei pertinet, & ad hominum spiritualium salutem. Ideo cap. de sacris imaginibus DAMASC. Cuius igitur gratia Mosaycus populus tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem, & typum gerens supercælestium. Magis autem uniuersæ creationis. Ait denique Deus Moysi. Vide facias omnia secundū typum demonstratum tibi in monte. Sed & Cherubin obumbrantia propitiatorium nonne opera manū hominum sunt? Quid autē in Hierusalem famosum templum, nonne factū manu hominum, & eorum arte constructum? Hæc ille. AVCTOR. Opera † ergo manuū hominum adorabant Iudæi, iuxta Damascenū, putà templum Cherubin, & tabernaculū ipsū, quod forsan ex eo perpendit, ubi unusquisque stabat in loco Papilionis sui, descenditque colūna nubis, & stabat ad ostium tabernaculi: stabantque & ipsi, & adorabant per fores tabernaculorū suorum. Exod. 33. Adorabant, dicit doctor, tabernaculum, quo ingressus est dominus, & adorabant & columnā nubis, in qua descēdit primum opus hominum, secundū opus Dei, & tamen plus primū sanctum dicit Witcleuista Guillelmus albus, sed nec colendum erat unū uel alterum, sed magis aranea, quę plus appropinquat Deo per similitudinē doni uitæ. Sic. n. in libello suo confessus est conclusione. 26. q̄ non sit honor aliquis exhibendus imaginibus crucifixi, beatæ Mariæ, aut alicuius sancti, quia arbores crescentes in sylua sunt maioris uirtutis, & uigoris, & expressionē gerunt similitudinē Dei, & imaginem, quàm lapis, uel lignū mortuum ad similitudinē hominis sculptū, & ideo huiusmodi arbores crescentes magis sunt adorandæ orationibus, genuflexionibus, oblationibus, peregrinationibūs, & luminibus, quā aliquod idolum in ecclesia mortuū. Hæc ille. AVCTOR. Ecce crudelis hæresis, quæ præ penuria ueritatis prætensa ratione blasphemias fabrefecit. Quomodo magis appropinquat ad similitudinem & imaginem Dei arbor uirēs in sylua, quàm sculpta in ecclesia? dicet magis propter uitam. & iterum magis, quia hoc in agro Dei est opificium: sculptum in ecclesia est opus humanum. Amodo ergo uirent Witcleuistæ cum Socrate iurante per canes, & lapides, cū quo idola destruunt, quæ adorant. Refert de eo in exordio libri de uera religione. AVGVST. Socrates, inquiens, audacior cœteris perhibetur fuisse iurando per canem, aut animantem quēlibet,

Deut. 6. & 10.

Psal. 98.

Damasc. li. 4. c. 17.

Exo. 25. & 26.

cap. 2 Aug. To. 1

libet,& lapidem quemlibet, & quicquid iuratu A ro esse in promptu,& quasi ad manum occurris set. Credo intelligebat qualiacunque opera naturæ,quæ administrante diuina prouidentia gignerentur,multò quàm hominum,& quorumlibet opificum esse meliora, & ideo diuinis honoribus digniora,quàm ea, quæ in templis colebantur.Non quo uerè lapis & canis essent colenda sapientibus, sed ut modò intelligerent, quo possent tanta superstitione demersos esse homines,ut emergentibus hic esset tam turpis demonstrandus gradus. Sequitur. Non. n. 4 sic isti,id est,Socrates & Plato,nati erant,ut populorum ipsorum opinionem ad uerum cultũ Dei à simulacrorum superstitione,atque ab omni huius mundi uanitate conuerterent. Itaque & ipse Socrates cum populo simulacra uenerabatur,& post eius damnationem mortemq; nemo ausus est iurare per canem, nec appellare quemcunque lapidem Iouem,sed tantummodo literis,memoriæque mandare. Hæc ille. AV- B CTOR. Hinc formant suam conscientiã Witcleuistæ,timentes uenerari lignum mortuum, sed propter uiriditatem arborem præferunt iã crescentem: iudicantes eam quolibet humano opere diuinis honoribus digniorem, ut per eã iuretur,uel testimonium ueritatis qnodlibet assumatur.Sic item Socrates,ut habet apologetici sui capite duodecimo.TERTVLLIANVS. Vecorde philosopho Socrate contentus, qui in contumeliam Deorum quercum, & hircum, & canem deierabat, sed propterea damnatus est Socrates, quòd Deos destruebat. Hæc ille. AVCTOR. Ecce non tantùm canem & quercum assumpsit in usum iuramenti:quia rem ui 2 uam lapidi non uiuenti prætulit.Igitur † non hanc rationem contra sacras Christianorũ imagines traxerunt ab euangelica disciplina,sed So C cratica, qui & ipse Augustinus dicit ibi, idola coluit.Cyprianus dicit,quòd dæmonem,quales secundum Hermetem per inuocantis errorem idola animarent.Vnde epistola, quòd idola dii non sunt,CYPRIA.Spiritus sũt insynceri,&vagi,qui postea quàm terrenis uitiis immersi sunt à uigore cœlesti terrena contagione recesserunt, non desinunt perditi perdere,& deprauati erro rẽ prauitatis infundere. Hos & Poetæ dæmones norunt,& Socrates instrui se, & regi arbitrio dæmonis prædicabat,& magis inde est ad pernicioſa uel lubrica potentatus. Hæc ille. AVCTOR. Socrates ecce, qui conscientia tanta tactus est, ut lignum, & canem potius adoraret uiuum, & diuini substantiam operis, quàm mortuum idolum, ipse adorauit diabo- 3 lum. Indubiè † ita Witcleuistica hæresis, quæ damnat imagines,dæmones adorat in suorum phantasmatum idolis, quibus se regendos & eorum imbuendos arbitrio tradunt, & inde ad pernicioſa, & ludicra sunt potentes. Nanq; erant idola in gentibus ad publicum sensum. Hæc per prophetas,qui totiens loquuntur contra idolum, esse hæreses in ecclesia ad spiritualem conceptum testatur interpres Christi Hieronymus, ubicunque in commentariis Esaiæ, Hieremiæ,aut aliorum prophetarum loqui contingit.Qualiter item textum Ezechielis ad Donatistas refert libro tertio contra Donatistas ad finem AVGVSTINVS. Per † Ezechielem eidem fornicariæ dicitur.Et protulisti de uasis gloriæ tuæ,de auro meo, & argento meo ex quibus dedi tibi,& fecisti imagines tibi masculinas,& fornicata es in eis,& accepisti uestẽ meã uersicoloriam, & cooperuisti idola tua, & oleũ meum, & incensum meum, & imposuisti ante faciem idolorum, & panes meos,quos dedi tibi,& similagine,& melle, & oleo cibaui te, & posuisti hæc ante faciem Idolorum tuorum, & in odorem bene olentem perfecisti hæc. Ad imagides enim phantasmatum suorum, cum quibus uoluptari delectatur carnalis anima,cõuertit omnia sacramenta,& uerba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, & doctrinæ sunt dæmoniorum, & hypocrisis mendaciloquorum,propterea & illa sacramenta,& diuina eloquia sic honoranda sunt, ut corum illa esse deputentur, cum dominus dicat:de auro meo,& argento meo, & uestẽ meã uersicoloria, & oleo meo, & incenso. Hæc ille. AVCTOR. Ecce si quis quærat statuarios, & idololatras, Ezechiel monstrat hæreticos, qui ad imagines suorum phantasmatũ omnia uerba conuertunt sanctorum librorum, & quia diuersorum diuersa sunt phantasmata, necesse est penè quot phãtasiãtes cum eis sunt,esse 5 tot hæreses. Quòd†inter Witcleuistas experimur,qui uidimus ubi unus docet uxorem ducere sacerdotes, alius continere. Alius Eucharistiam panem dicit, & negat alius. Alius imagines suscipit, alius uilipendit. O quot iam uideres Deos hæresum in Bohemia uelut in altera Samaria coronatos: ubi secundum historiam quarti Regum, capite 17. unaquęq; gens fabricat Deum suum, ponuntq; in phanis excelsis quæ faciũt Samaritæ:gens & gens in urbibus suis:uiri Babylonii faciunt Sochoth, Benoth:uiri Chuteni Nergel:& uiri de Emath Assuna.Euei faciunt Nebaam & Tarchã,& si qui sunt,qui amplius Deum colere se affirmant,ipsi sunt de Sapharuaim, qui comburunt filios suos tanquàm deuotionis igni Adramelech & Anamalech Diis Sapharuaim. Et nihilominus colunt Deum,& hoc eximiè,ut dicunt, euã

gelium

Tertullian. *Cyprianus* *Aug. de Bapt. contra Donatistas li.3.c.19. To.5. Epo.16.* *1.Tim.4* *Lutheranorum quoque errores.*

Digitized by Google

gelium uenerantes, oſculantes, ſalutantes, & ipſum codicem uenerãtes. Et qualiter hoc? quia arborem potiùs colunt, quia uiuam, quàm imaginem, ut dicunt, mortuam. Cur hoc pellibus & literis mortuis exhibent, quibus melior eſt ouis uiua? Cur eas collocant ueneranter in ſcrinio, cur manus lauant, aut imbres prohibent, quam curam canibus aut muſcis ſuis non faciunt natura præſtantibus? Et uir hypocrita cur regis imaginem mortuam in pectore portat, tutam in burſa, & pulicem uiuum cum indignatione iactat, aut perimit, qui eſt natura dignior denario, & ſimilitudini Dei proximior? ¶Item nunquid dixit Deum malè iuſsiſſe populum colere ſerpentem mortuum æneũ, quia potius eſſent ſerpentes uiui colendi, tanquàm plùs habentes imaginis & ſimilitudinis Dei? Ego cum omni fide Chriſti mortem adoro, & negligo Iudam uiuum. An uult noſter Witcleuiſta potius quàm Chriſtum hominem adorare diabolum? Teſte enim Apoſtolo, Chriſtus homo minoratus eſt paulòminus ab angelis, & in angelis quaſi imago eſt Trinitatis expreſsior. Cur ergo cùm natura ſit excellentior Chriſto homine, & imago deitatis expreſsior, non potius eum eligat adorandum ſicut arborem uiuam in ſylua ſculptam, quàm imaginem mortuam? Dicet forſan, quia quanuis Chriſtus ſit natura inferior, tamen gloria & honore coronauit eum Deus per gratiam: ut idem Apoſtolus dicit Heb. 2. Verum dicis, & ita ob gratiã deitatis, quam imago deſignat, ſuper arbores uiuas eſt reuerenda, quæ tamen natura præcellũt. Et quia de arboribus comparat: Ecce dominus poſuit ſibi uenerabilem ſedem ſuper mortua ligna deorum Cherubim abſciſa de Libano, nunquid uenerabilius ſe collocaſſet ſuper ea in ſylua? Et ipſe puniuit ementes, & uendentes in flagello, quia domum illam ex lapidibus, & lignis factam, dehonorabilem ſtatuerunt, facientes domum patris domum negotiationis. Et cum ipſi eſſent homines & natura uitæ & rationis præſtantis, cur cogendi erant deteriorem honorare naturam? Inſipiens cor eorum, cur non aduertit etiam in ipſis hominibus honorem primum eſſe uirtutis, non materiæ, uel naturæ? alioquin omnes homines æquales haberent honores: ſicut natura ſunt pares. Vnde ſæpe dicto cap. de imaginibus DAMASCENVS. Multotiens † non ſecundum mentem habentes domini paſſionem, imaginem Chriſti crucifixionis uidentes, & ſalutaris paſsionis in rememorationem uenientes, procidentes adoramus, non materiã, ſed imaginatum, quemadmodum neque euangelij materiam, neque crucis adoramus, ſed typoſin, id eſt, figurationem. Quid enim differt A cux non habens domini typoſin ab habente? Similiter & Dei genitricis imaginis non materiam, ſed figuram adoramus. Honor enim, qui eſt ad ipſam, ad eum, qui ex ipſa incarnatus eſt, reducitur. Hæc ille. AVCTOR. Nudè, & clarè ſoluit rationes hæreticas Damaſcenus, quòd ideo non honoramus imagines ligneas, aut aureas propter naturas, uel materias clariores, ſed propter eos, quorum habent figuras. Quod itẽ aduertere poſſunt hæretici, cum uident fideles ſupplicius honorare crucem ueterem de ligno, quàm eburneam de ſancto Petro. ¶De adorando autem iſtas imagines occurrit, quod dixi de adorando ſanctos, & eorum reliquias, quòd in ſeipſis attentæ, ut ſunt res naturæ, nullius honoris capaces. Attentæ autem, ut res familiares altioris naturæ, uel ſuppoſiti illud conceptui præſentantes expreſsè, honorandæ ſunt ut tales. Si uerò conceptus ad eas nõ ſiſtat, ſed ſtatim cum feruore eat in prototypum, non alio, ſed eodem B actu ea conueneror, ſicut non alio, ſed eodem actu uideo lucem & colorem, dum tamẽ lucem non attendit uiſus, nec iudicat, ſed fertur in rẽ. Sicut dicit Homilia. 1. ſuper Geneſim. ORIGENES. Sicut enim qui uiderit imaginem alicuius, uidet eum, cuius eſt imago, eo, ſcilicet, intuitu: ita quòd penè obliuiſcitur imaginis, dum prima contemplationis inſtantia rapitur in ſignatum: & ſic uident multi quoſdam ueſtitos, qui interrogati de colore ueſtis, ignorant, quia toti ferebantur in hominem: ita qui adorat imaginem, cum adorat, cuius eſt imago. In hac enim ſequela uidere imaginem, non eſt ibi ſiſtere uiſum, ſed transferri in eum, cuius eſt, trãſitu competẽti, uel per latriam, ſi ſit Deus, uel per duliam, ſi ſit quiddam citra Deum. AVCTOR. Attamen in Deo ipſo ſecundum Auguſtinum ſunt diuerſæ cauſæ, ut adorem etiam eum dulia: quæſtio C ne. 94. ſuper exodum AVGVSTINVS. Græcus δουλεία habet, non λατρεία. Vnde intelligitur, quòd dulia debetur Deo tanquàm domino, latria tanquàm Deo. Hæc ille. AVCT. Sic in imagine, cum ita formatur, ut eum tanquàm dñm repreſentet, dulia colitur, ſi Deum, latria. Adorare ergo eas ut res naturæ, quanuis ſic mihi dominum ſignificent, fatuum eſt. Adorare eas pro Deo, uel diis, ſacrilegum eſt: ſed adorare eas, ut per eas adorem Deum, ſacrum eſt. De primo enim ſuper pſalm. 103. ſermone. 3. Sol cognouit occaſum ſuum AVGVSTINVS. Talis eſt dementia hominum, quaſi adorandum aliquid dicatur, cum dicitur, Sol Chriſtum ſignificat. Adoro ergo petram, quia Chriſtum ſignificat. Hæc ille. AVCT. Dementiam ergo notat Witcleuiſtarum, qui redarguentes cultum imaginum quia ſigna ſunt, arguere ſolent: ado-

Hebr. 2.

Io. 2.

Damaſc.

6

Orig. To. 1

Aug. To. 4

Aug. To. 8.

Digitized by Google

ra ergo modulum ſtraminis quia habet ueſtigiũ Trinitatis. Nec.n. omne ſignum adoro, ſed ſignum expreſſum, & euidens apud ſenſum, mouens ſtatim affectum ad colendum aliquid cultu ſibi debito: cuius rationem ſenſibilis tenet imago, nec tamen eas pro ſanctis aut diis adorare ſacra fides permittit, quod ſolum erat culpa plebis idololatræ. Quod item in epiſtola ad Serenum epiſcopum decernit GREGORIVS. Peruenit ad nos, inquit, fuerat, quòd inconſiderato zelo ſuccenſus, ſanctorum imagines ſub hac quaſi excuſatione ne adorari debuiſſent, cõfregeris. Et quidem quòd eas adorari uetuiſti, laudamus: fregiſſe uerò, reprehendimus. Hæc ille. AVCTOR. Quòd adorari uetuiſſet imagines eccc laudauit: non ne adoretur omnino, ſed ne pro ſeipſis adorationis actum ad ſe ſiſti facerent, nec eſſent media alia adorandi. Sic enim adorantur ut dii, prout idem declarat ſe ad Secundinũ in reſcripto GREGORIVS. Scimus, inquiens, quòd imaginem Saluatoris ideo non petis, ut quaſi Deum colas, ſed ob recordationem filii Dei in eius amore recaleſcas cuius imaginem uidere deſideras. Et nos quidem nõ quaſi ante diuinitatem, ante ipſam proſternimur, ſed illum adoramus, quem per imaginem, uel natum, uel paſſum, uel in throno ſedentem recordamur. Et dum nos ipſa pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducimus, animũ noſtrũ, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet. Hæc ille. AVCTOR. Difficile eſt ſatis aptis uerbis pronuntiare, quod in cogitatione ſentitur: hoc tamen certum eſt, nolle Gregorium, q̃ ante eas ipſas ultimatè cogitãdo, tanquam eſſent ipſa diuinitas Chriſti, proſternimur, ſed illum adoramus, quem per imaginem recordamur. Et hoc ante dixit. Non, ut quaſi Deum colas: quod tamen in imagines ſuas fecerunt idololatræ, ultra quas ad nihil aliud intendebant. Vnde libr. 2. diuinarum Inſtitutionum, cap. 3. Lactantius. Qui ergo colunt ſimulacra, corpora ſunt honoribus carentia, quia ſe corporalibus dediderunt, nec uident aliquid plus mente, quàm corpore, cum ſit animi officium ſubtilis, ea* terrere, quæ acies corporalis non poteſt intueri. Hæc ille. AVCTOR. Verum dicis, & in hoc incidit, quod eſt proprium Chriſtianis, aliud circa imaginem corpore intueri, aliud mente: corporis uiſu ipſam imaginẽ mente uerò Deum aut ſanctum in cæleſtibus, ad quem acies oculi corporalis non poteſt attingere. Et per hoc multo plus mente uident quàm corpore: & qualiter uident, honorant in imagine ſua Deum, non ipſum ſimulacrum, tanquàm Deum. Quod ita definiuit SACRVM CONCILIVM VII. dicens, Venerabiles imagines Chriſtiani, non Deos appellant, neque eis ſeruiunt ut diis, neque ſpem ſalutis ponunt in eis, neque ab eis expectant futurum iudicium, ſed ad memoriam, & recordationem primitiuorum uenerantur eas, & adorant, ſed non eis ſeruiunt cultu diuino, nec alicui creaturæ. Hæc ille. AVCT. Notate uerba Concilii, quòd† Chriſtiani uenerantur, & adorant imagines, ſed non ſeruiunt his cultu diuino. Qualiter ergo adorant eas, dicit, quòd non ſeruiunt eis ut diis, nec eas Deos appellant, ſic eis non ſeruiunt cultu diuino, quæ latria dicitur, tamen cultũ eas adorant tanquam non Deos, ſed Dei imagines. Sic laudauit Serenum Gregorius, q̃ adorare uetuiſſet imagines, quas tamen ipſemet adorauit ante quas proſternebatur, Non, inquit, quaſi ante diuinitatem, ſed ſicut ante illum, quem per imaginem recordabatur.

Gregorius. ibidem Lactantius. cernere

¶ AD ARGVMENTVM VVITcleuiſtarum contra imagines, Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia: & quòd fideles uocant Deum, & ſanctos eius imagines. Ca. CLVII.

SVMMA.

1 *Idolum quid. Et quid Simulacrum. Et quomodo ſimulacra, et idola ſint ab omni adorante cauenda.*

2 *Damaſcenus quomodo reſoluat omne ambiguum de adorandis ſculptilibus. Et qui dicantur bene adorare ſculptilia, et qui malè.*

3 *Paulus quid fecerit, cum circũiens Phana Athenienſium, reperiſſet inter ea aram, in qua erat ſcriptum. Ignoto Deo.*

4 *Lucas q̃ fuerit pictor. Et quomodo Saluatoris, et matris eius imagines depinxerit.*

5 *Epiphanius cur imaginem diſcidit.*

6 *Anthropophormitæ hæretici.*

7 *Imaginũ uſus quomodo Iudæis ueteribus fuerit ſublatus. Et quare.*

8. *Reſpõſio ad Witcleuiſtas, qui cauſantur, quòd populus ignoranter ſic adorans imagines, incidit in idololatriam.*

CONfundantur, inquiunt Witcleuiſtæ, omnes qui adorant ſculptilia: quaſi ſe bene à nobis catholicis ſanctis amouerunt, deteſtantes imagines, cũ ſculptilia deteſtantur, quaſi imagines pictę, aut tinctæ, aut ductiles, uel fuſiles, ſine peccato colãtur. Qualiter Fauſtus errauit ĩ uerbo, dicẽs, Iudeos à Gẽtibus ſegregari hoc ſolo, q̃ ſculpturas earũ dimiſerunt. Vt lib. 20. contra Fauſtum arguit Pſal. 96.

Digitized by Google

ap.12. Aug.To.6. guit AVGVSTINVS. Neque enim, sicut Faustus dicit, priores Iudæi nostris segregati à Gentibus, cum templum haberent, & in immolationes, & aras, & sacerdotia, & sculpturas solum dimiserunt, id est, idola. Poterant enim, sicut non nulli, etiam sine idolorum culturis, arboribus, & montibus, postremò etiam Soli, ac Lunæ, cæterisque syderibus immolare: quod si facerent per illum cultum, qui latria dicitur, creaturæ potiùs, quàm creatori seruirent, & nihilominùs se dæmonibus traderent: sed satis notanter ibi addidit AVGVSTINVS. Si per cultum, qui latria dicitur, creaturæ potiùs, quàm creatori sic colendo seruirent: si uerò præcisè Deo seruire proponerent, & si per cultum creaturæ, quæ est duliæ, aut item latriæ creaturæ Dei, non ipsam, sed Deum cogitantes, cultum exteriorem impẽderent, soli Deo seruirent. Totum, quod intendimus, illud dictum Augustini confirmat, & continet. Ergo uerum est, dixisse scripturam cõfundi scilicet omnes, qui adorant sculptilia, intelligendo etiam totum genus in specie uniuersa creata: sed quomodo iam diximus tanquam Deos, & nihil extra sculptile, aduertentes, cui seruiunt ut Deo. Quod item Hebraica litera sonat, quæ dicit, Confundantur uniuersi, qui seruiunt sculptili, qui gloriantur in idolis. Et litera antiqua, quã sequitur Cassiodorus, habet, Confundantur omnes, qui adorant idola, & qui gloriantur in simulacris suis. Vbi in expositione adiungit CASSIODO. Aduentu domini prophetato, idolorum cultores increpat, qui tãta manifestatione declarata, non erubescunt adhuc colere nescio quas ineptias. Idolum † quippe dictum est, quòd ipsum sit dolo, id est, hominum falsitate repertum. Simulacrum, à simulatione sacra compositum, quòd illis detur honor alienus. Sic utraque fugienda ipsorum nominum interpretatione declarantur. Et quoniam spiritus immundi se cupiunt adorari, dum falsos sibi honores uendicant, quos eorum iniquitas non meretur accipere. Vide quid sequitur. Adorate eum omnes angeli eius. Hęc ille. AVCTOR. Idola ergo, & simulacra sunt ab omni adorante cauenda, quia & nominibus suis suam superstitionem accusant. Sculptilia quoque Christianorum, sicut Mosaica, & item in templo Salomonis non sunt idola, sed imagines sunt Christi, & sanctorum cultu, non deorum, sed signorum simpliciter uenerandæ. Vnde capitulo de uenerandis imaginibus DAMASCENVS. Diuina autem scriptura accusat adorantes sculptilia, sed & immolantes dæmonibus. Immolabant quidem Græci, sed & Gentiles: immolabant autem & Iudæi, sed Græci dęmonibus: Iudæi autem Deo. Detestabilis quidẽ est Deo, quæ Grecorum immolatio, & condemnabilis: quę Iudęorum autem Deo acceptabilis. Immolauit enim Noe, & odoratus est dominus odorem boni odoris bonæ electionis: & bonæ ad eum uoluntatis, bonum odorem acceptans. Ita Grecorum quidem sculptilia, quę dæmonum erant imagines, abiectabilia, & detestabilia existunt. Hęc ille. AVCTOR. Resoluit † doctor omne ambiguum de adorandis sculptibilibus, dicens scripturam accusare adorantes sculptilia: non quidem qualitercunque adorantes etiam immolantes dęmonibus: nam sicut immolabant quidam bene, quidam malè, quidam Deo, quidam dęmoniis, & non Deo. Bene & Deo Iudęi: malè, & detestabiliter Gręci. Sic adorant quidam benè sculptilia, qui in eis dominum honorant, & sanctos, quidam detestabiliter, qui dęmones adorabant. Confundantur ergo omnes, qui adorant sculptilia, sed dęmonum, non sanctorum, Sicut maledictus omnis, qui pendet in ligno, non tamen maledictus Christus, qui redimit nos à maledicto legis in ligno, factus pro nobis maledictum. Gal.3. Et maledictus uir, qui confidit in homine. Hierę mię.17. Non tamen maledicti, qui confidunt in Christo homine: quibus ipse ait, Confidite, nolite timere. In his omnibus bonum aliquod inuenimus quod propter malum adiunctum non rescindimus. Confidere in homine secundum Deum, bonum est, pendere in ligno propter iustitiam, sanctum est: sic Deum adorare in imagine, & Deo immolare, sanctum est. Hoc ergo non abiiciamus à cultu Dei, nec Deo ideò non immolemus, quia diis immolabãt idolatrę, nec omnem adorationem sculptę reiicimus imaginis, quia in ea dęmones adorabãtur. Eximium huius rei signum habemus ab Apostolo Paulo, qui interphana, & aras Deorum cùm uenisset ad aram ignoti Dei, confirmauit illam, & cultum eius, quantum bonum inuenerat: & quod minus perfectum inuenit, suppleuit, dicens, Quem uos ignorantes colitis: hunc ego annuntio uobis. Actuum.17. Quem locum assumens libro de unico Baptismo, ad Constantinum, cap.4. AVGVSTINVS. In Actibus, inquit, apostolorum, cum de Deo uno & uero Athenienses doceret, quòd in illo uiuimus, mouemur, & sumus. Ex illa ueritate, quam & illi impuri simulacrorum cultores in iniquitate detinent: qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt, hanc tamen ueritatem, sicut uidemus, apud impios, & sacrilegos inuentam, non destruit, sed confirmat Apostolus, eiusquè utitur testimonio ad docendos eos, qui ista nesciebant. Et infrà. Multò † autem mirabilius est, quod fecit Apostolus,

Deut.21. Matt.6. Aug.de Vnico Bapt. cõtra Petil. Tom.7. Rom.1.

Digitized by Google

lus, ut eorum phana circuiens, aram quandam inter aras dæmonum inuentam, in qua esset scriptum, Ignoto Deo. Neque hoc negando, & refellendo destruxerit, sed potiùs confirmando, hinc etiam reperit oportunissimum suæ disputationis exordium, dicens, Quem uos ignorantes colitis, hunc ego annuntio uobis. Hanc itaque nos per maiores nostros traditam nobis sequentes apostolicam regulam, si quid recti ēt in peruersis inuenerimus, eorum peruersitate correcta, illud, quod rectum est, minimè uiolamus. Hæc ille. AVCTOR. Ecce sanctus Paulus quod rectum inuenit inter aras dęmonum, minimè uiolauit, sed quod peruersum erat, correxit; inuenit aram ignoto Deo, non uiolauit, qa erant aræ & dæmonum. Inuentum titulum scriptum non destruxit, sed confirmauit. Quid si ibi inter phana, Phanum inuenerit? Ara enim testis est cultus phani, sermone sexto de uerbis domini AVGVST. Nam & illi habeant, & pro numine accipiant istam statuam, ara testatur. Quid hic facit ara, nisi illud habetur pro numine? Hęc ille. AVCTOR. Quòd autem Apostolus aram cognominant, non simulacrum titulus fecit, qui aræ fuit inscriptus, & à quo exordium prædicationis assumpsit. Nam ubi aliorum simulacra dixit, aras non dixit, hic aram dixit simulacrum. Cum tamen ibi nec dixit simulacra sine aris, nec hic aram sine simulacro inuenit, iō post inducit scripturam insigne tertium Dei ignoti. Nec abstulit eis illam, cum tamen adorationem sacrilegam simulacri increpauit, dicens, Genus ergo cùm simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis diuinum esse simile. Hāc ergo sculpturam ignoti Dei, quæ ex priori dependet, Paulus non sustulit, sed correxit: sicut nec tēplum abstulit, sed correxit, nec aram. In tribus enim illis sermonem suum continuat de Deo ignoto, usque ibi, tempora huius ignorantiæ, despiciens: Deus nunc annūtiat hominibus. Sequitur in uiro suscitans eum a mortuis. Correxit eorum fidem de templo, dicens, Deus non manufactis templis inhabitat, scilicet ut claudatur in illis. Sic conformiter Salomon in dedicatione templi prædixit. 3. Reg. 8. Si cœli cœlorū te capere non possunt, quantò magis domus hæc? Correxit item sensum eorum de ara, id est, de immolatis in ea. Non quidem oblationem destruens, sed errorem æstimantium, quòd deus ea egeret. Tertiò uenit ad sculpturam, de qua solum hoc destruxit, q̄ putarent illam Deo esse similem, scilicet in natura, ita ut Deus esset. Si illam sustulit, cur item non templum, & aram, in quibus omnibus superstitionem eorum inuenit æqualem? Cur item non ait, Tolle scripturam,

4 sed ait, Nolite æstimare consimilem? Cur† item
A finaliter Lucas comes eius in Euangelio, Saluatoris, & matris eius depinxit imagines? 4. libro sententiarum, cap. 8. DAMASCEN. Accepimus Lucam Apostolum, & Euangelistam pinxisse dominum, & matrem eius, & eas imagines habere Romanorum famatam ciuitatem. Hæc ille. AVCTOR. Dicunt ergo Witcleuistæ, Quid igitur sanctus Epiphanius fecit, qui uelum fregit tinctum, & depictum, & habens imaginem quasi Christi, uel sancti? Cùm, † inquit, uidissem in
5 ecclesia Christi contra auctoritatem scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illam. Di co cum magistro Roberto forsan zelo captus erat, non secundum scientiam: dixisset Gregorius, si tunc superstes fuisset autem, quod ad Serenum ait, Fregisse sacras imagines non laudo, q̄ uetueris *orari hoc probo. Et† tempore illo
6 quasi hæresis Anthropophormitarum inualuit, B qui uidentes talem picturam, feruore maiori pronuntiassent Deum esse intus corporeum, humanis membris distinctum, Vnde lib. 10. tripertitæ historiæ cap. 7. CASSIODORVS. Ea tempestate quæstio mota fuerat, utrum Deus corpus est, & hominis habet schema, an certè incorporeus, & à schemate humano omnimodè alienus. Ex hac quæstione contentiones, & plura certamina surrexerunt, aliis hoc, aliis affirmantibus aliud. Maximè tamen simplices monachorum corporeum, & humanæ formæ Deum esse iudicabant: plurimi uerò reprobātes illos, Deū incorporeum esse dicebant, & a forma corporea segregatum: Cum quibus Theophilus Alexandrinus consonabat Episcopus, ita ut ecclesia coram populo contra eos, qui humanæ formæ Deum asseuerarent, contenderet, & Deum incorporeum suo dogmate definiuit. Hoc agnoscentes Aegyptiorum monachi, uenerunt Alexandriam, & seditionem contra Theophilum uelut impium excitarunt, ita ut eum occidere
C niterentur. Hæc ille. AVCT. Hac ecce occasione schismatis, & pronitatis ad male sentiendū de rebus, quarum sunt imagines, iustè tollunturad tempus. Qualiter† etiā dicit Rabbi Moyses sublatum fuisse usum imaginum Iudæis uetribus ratione procliuitatis eorum ad idolagentium. Sicut item Iacob Patriarcha sustinuit in familia sua imagines, quousque intraturus esset terram Chanaan, ubi abundabant idolatræ: nec ipsi adorauerunt ea pro diis, sed iā
7 imminente periculo tulit ea, dicens, Abiicite Deos alienos, qui in medio uestri sunt. Vbi in libro notularum super Genesi. HVGO. Consuetudo erat apud illos antiquos, ut licèt unū Deum solùm crederent, imagines tamen quasdam haberent, quas uenerabantur, non quia

Lucas pictor. Damasc.

Epiphanius imaginē diuidit.

Anthropophormitæ.

adorari.

Cassiod.

Gen. 35.

Hugo

Deos

Digitized by Google

Deos crederent, ut idololatræ, sed ut recordarentur per eas summi Dei: has tamen imagines ne in deterius uertantur, prohibet modò Iacob, ne habeat eius familia. Hæc ille. AVCTOR. Ecce antiquis patribus ante legem consuetum erat uenerari imagines, ut Dei recordationem haberét non ut Deos colerent. Iam uerò tollit eas Iacob ne cultum mala societate peruertant: maximè cũ ipsæ imagines essent dii Laban, quas Rachel occultauerat: ideò dixit Iacob, Auferte deos alienos, quia Laban dij erat, non autẽ ipsis, sed propinquiores erãt, ut esse possent eis pro dijs, qui dij erant maioris auunculi. Nec mirum, si eis talibus negentur imagines pictæ cũ uitiosis uiris negetur trinitatis imago, natura conditionis incerta: sicut libro de conditione hominis, cap. 19

Gregorius Nissenus.

GREGORIVS Nissenus. Plerunque contingit, ut munera diuina ignoret nostra miseria, pulcherrimæ imagini fœdissimam faciem passiõis obducens: ideoque uenia digni sunt, qui ista cernentes, non facilè diuinam formam talibus inesse consentiunt, sed per eos, qui recta uitæ cõuersatione resplendent, diuinam licet imaginem in hominibus contueri. Hæc ille. AVCTOR. Huc accedat Witcleuiſta, qui iubet imaginem Trinitatis in homine contemplari non in pictura, uel trunco. Iste sanctus pater dicit, quòd illa item imago substrahenda est ab hominibus uenia digni, qui nec de Ieui consentiunt diuinam imaginem inesse singulis, sed tantùm magnæ vitę conuersationis hominibus: propter eos, inquit, qui pulcherrimæ imagini faciem passionis obducunt, multò magis erraticis mentibus hominũ, saltem si corruptela hæresis sit cõis, tali cõmunitati substrahenda esset materialis imago, nisi forsan malignatio hæreticorum, & non infirmitas hominum esset in causa. Tunc corrigendi sunt homines, & res imaginis fortiter sustinenda. Causantur iterum Witcleuistæ quòd populus ignoranter sic adorans imagines, incidit in idololatriam, putans re ipsa Christum esse hanc, quam colit imaginem. Reuera occasiones quærunt malignandi. Absit ut fidelis quisquam semper doctus in fide, & inter fideles cohabitãs in tanta dementia superaret idololatram. Ipse nempe Deum creatorem suum intelligit, & licèt lapides ueneretur, & ligna, tamen maius aliquid quàm lapidem illum, uel lignum Deum suum esse diiudicat. Quod item scribit super illud Psal. 95. Etenim correxit orbem terræ,

Hier. To. 8

HIERON. Nullæ gentes sunt, quæ naturaliter non intelligant creatorem suum. Licet. n. lapides, & ligna uenerentur, tamen intelligunt aliquid maius esse, quàm ipsi sunt, & in errore suo iudicant se habere sapientiã. Hoc est, nulla gens est, quæ naturaliter non intelligat Deum, denique Gentiles idola colunt, hoc est, lapides, & ligna uenerantur. Et si fortè rixam fecerint, & si iuramentum aliquod inter illos uenerit, non dicunt, lapides isti uident, ligna uident, sed Deus uidet, & Deus audit. Hæc ille. AVCTOR. Fingunt ergo, quod non est, ut non causam pro causa supponant. Non. n. est idololatra, qui Deum suum hoc lignum appellat, cùm numen, uel dæmonẽ supra grossum lignum hoc esse concipiat. Multò magis fidelis anima nihil in imagine, nec ipsam ligni naturam, sed eum, qui in cęlis habitat, hac designatum imagine, Deum nouit. Immo in quiunt Witcleuistæ, quia Christum appellant, aut Trinitatem, aut beatam uirginem sculptam imaginem, dicentes, Eamus ad Mariam Cantuariæ, aut Crucifixum sancti Pauli Londoniis. In hac conditione uenerantur, & colunt. Quid hoc facit simplicibus? Ipsi enim simpliciter adorant, & simpliciter, & fidenter modo suo, quo adorãt, appellant. Quòd si modò idolum foret, quod nescientes colerent, non essent idololatræ. Qualiter, qui cibo uesceretur idolothyco nesciens, nec aduertens sine conscientia manducaret. Vnde Iulianus apostata tali modo simplicem populum uoluit seducere, sed non potuit. Vnde libro tripertitæ historiæ CASSIODORVS. In publicis imaginibus depingebat Iouem quasi de cœlo sibi coronam, & purpuram deferentem, Mercurium & Martem in se respicientes, uelut pro testimonio sapientis & fortis. Et hoc agebat in imaginibus, ut sub occasione imperii, latenter adorarentur dii: & hoc modo subditi clanculò fallerentur. Et infra. Turba uerò (ut assolet) per ignorantiam simpliciter imagines adorabat, qđ tamen Imperatori nihil profuit. Hæc ille. AVCT. Si ergo Imperatoris ad idololatriã procurantis proposito, nihil profuit, q turba simplex, & ignorans imagines adorasset: turbas ergo non læsit, quantominus ergo lædit, quòd imagines rerum nominibus simpliciter, sic appellent. Vnde libro 2. ad Simplicianum uersus finem

Cassiodor.

Aug. To. 4

AVGVSTINVS. Solent imagines earum rerũ nominibus appellari, quarũ sunt imagines. Sicut omnia, quæ pinguntur, atque finguntur ex aliqua materia metalli, aut ligni, aut cuiuslibet rei aptę ad opera huiusmodi: quæque etiam uidẽtur in somnis, & omne ferè rerũ imagines earũ quarũ imagines sunt, solent nominibus appellari. Quis. n. est, qui hominem pictum dubitet uocare hominem? Cum quidem & singulorum quoruncunque picturam aspeximus, propria quoque nomina incunctanter adhibemus, uelut cum intuentes tabulã, aut parietem dicimus, Ille est Salustius, ille Achilles, ille Hector, hoc flumen Simois: hæc urbs Roma: cũ nihil aliud sint, quàm pictæ imagines. Vnde Cherubim

bim cum sint cælestes potestates, sisti tamen ex metallo imperauit Deus super arcam testamenti, magnæ signandæ rei gratia: non aliud, quàm Cherubim illa quoque figmenta uocitant. Hæc ille. AVCTOR. His uerbis approbat Augustinus, appellationes illas figurarum à populo, cum vocant illa nostram dominam, aut Michaelem, aut Thomam, intendentes imaginē. Quis, inquit, hominem pictum dubitet uocare hominem? quòd si peruersum eorum cultum ꝑ hoc suspicaris in fide, quia dicunt, Sancta Maria de aquis adiuua me: ergo fidem Psalmistæ nota tibi suspectam, quia dicit, Qui sedes super Cherubim, apparere coram Effram. Sicut enim non sedet Deus localiter, sed uirtute sua ibi magnifica super Cherubinas imagines, nec hoc latebat fidem eius, qui ideo bene dicit, Qui sedes super Cherubim: quia tutius credidit, quàm uerbis expressit. Ita fidelis populus non est culpandus in uerbis, quibus apud imagines, & loca sanctorum confidenter illos appellant: cū multo syncerior est eorum fides, quàm uerbum. Maximè ergo deficiunt Witcleuistæ in hac suspicione crudeli, cum ipsi more scripturæ possunt fundare uerba, quæ promunt. Ipsa enim scriptura itē de idolis sine scrupulo quòd os habent, non dicit os ęquiuocum, & oculos habent, & manus habent, & nares, & aures habent. Appellat vitulos, & serpentes, & item nominibus propriis Adonidem, uel solem, & lunam, duodecim boues, lilia, & leones cum similibus, quæ sculpta tantum, aut figmenta ficta cognouimus. Sed pone, quòd erroneè cogitarent de imagine, nō statim tollendæ sunt eis imagines, aut ipsi ab eorum cultu terrendi, sed potius dulciter reformandi, exhortandi, monendique quomodo recta fide patrum sapiendum sit, & quo periculo errauerunt. Sicut si quis audierit Deum creasse mundum, primò cum hoc audiat, imaginetur Deum humano more fabricasse manibus carneis molem magnam, sicut figulus ollam suam, corripienda paulatim est imaginatio falsa, non fides creationis abrumpenda cōtinuo. Vnde libr. 12. Confessionum aliquantò ante finem AVGVSTINVS. Alii cum hæc uerba legunt, uel audiunt, qualiter scilicet creat Deus? cogitant Deum quasi hominem, aut quasi aliquam molem immensam præditam potestate, nouo quodam, & repentino placito extra seipsam tanquam locis distantibus fecisse cęlum, & terram, duo magna corpora suprà, & infrà, quibus omnia continerentur. Et cum audiunt fiat illud, & factum est illud, cogitant uerba cœpta, & finita, sonantia temporibus, atque transeuntia, post quorum transitum statim existere, quod iussum est ut existeret. Etsi quid

Psal. 79.

Aug. 12 cō fes. ca. 27. To. 1.

A fortè aliud modo ex familiaritate opinantur carnis. In quibus adhuc paruulis animabus, dum isto humillimo genere verborum tāquam materno sinu, eorum gestatur infirmitas, salubriter ædificatur fides, qua certum habeāt Deū fecisse omnes naturas, quas eorum sensus mirabili uarietate circunspicit. Hæc ille. AVCTOR. Ecce, quòd materno sinu eorum gestatur infirmitas, dummodo salubriter ædificetur fides, qua credant Deum fecisse naturas omnes sensibiles. Ita materno sinu portandus est modicus error simplicium, dummodo salubriter ædifitur fides, ꝙ hæc imago non sit deus, uel sanctus eius: sed uel Dei signum, qui cuncta creauit, & redemit in patibulo crucis: aut sanctus eius, qui Deum tota mente in uita sua dilexit.

De adoratione sanctæ Crucis.

Tit. XX.

B

DE CRVCE CHRISTI LIgnea, quod sit à fidelibus adoranda. Cap. CLVIII.

SVMMA.

1 *Crux domini quod fuerit gemina.*
2 *Crux, de qua gloriatur apostolus, ꝙ fuerit lignea. Et quomodo huius reuerentia displicet Witcleuistis hæreticis.*
3 *Signum crucis quomodo apparebit in cælo, quum dominus ad iudicandum uenerit. Et cur Christus cum cruce ueniet.*
4 *Christus quomodo uult crucem suam exaltari in cælo.*
5 *Sibylla pagana quid in laudem sanctæ crucis exclamauerit.*
6 *Crucis inuentio ab Helena facta describitur.*
7 *Helena quòd fuerit stabularia, & Anglicana.*

C

DE sancta item cruce Christi inter imaginum laudes dicere oportebit, quia eius gloria impii Witcleuistæ ferre non possunt: si quid autem de scripturis in eius gloriam conferamus, uolant per æquiuocum ad crucem Christum, ut crucis Christi fideles honores extenuant. De utraque cruce scrutemur, & uideamus, si propter crucem primam, secunda crux patibuli non meruerit gloriam. Tangens enim qualiter rex Hay in ligno gemino sit suspensus, Ho

Ori. To. 1. milia. 8. ſuper Ioſue dicit ORIG. Poſt omnia etiam Rex Hay in ligno gemino dicitur eſſe ſuſpenſus. Sequitur. Crux † domini noſtri gemina fuit. Mirus tibi ſermo fortaſſe, & nouus uidetur, quòd dico, Crux gemina fuit, hoc eſt re gemina conſtat, & duplici. Quia uiſibiliter quidem & filius Dei in carne crucifixus eſt, inuiſibiliter uero in hac cruce & diabolus cũ poteſtatibus, & principatibus ſuis affixus eſt cruci. Non tibi hoc uidetur uerum, ſi tibi horum teſtem produxero Apoſtolum Paulum?

Coloſ. 2. Audi ergo de his, quæ pronuntiat. Et quod erat, inquit, contrarium nobis, tullit illud de medio, affigens cruci ſuæ, & exuens principatus, & poteſtates traduxit, liberè triumphans eos in ligno crucis. Licèt in aliis exemplaribus habeatur triumphans eos in ſeipſo, ſed apud Græcos habetur in ligno. In ligno ergo

1. Pet. 2. duplex eſt ratio dominicæ crucis: una illa, quã dicit Apoſtolus Petrus, quod Chriſtus crucifixus, nobis reliquit exemplum: & hæc ſecunda, qua crux illa trophæum de Zabulo fecit, in

Gal. 6. qua crucifixus eſt, & triumphatus. Ideo denique apoſtolus Paulus dicebat, Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini mei Ieſu Criſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Vides, quod & hic Apoſtolus duplicem crucis prodidit rationem? duo.n. contraria ſibi dicit eſſe crucifixa, ſeſe ſanctum, & peccatorem mundum: ad illam formam ſine dubio, quam ſupra diximus Chriſti, & diaboli. Hęc ille. AVCTOR. Qui poteſt, hic Origenem intelligat: mihi uidetur, quòd crucem lignùm dicat, & crucẽ Chriſtum. Inter quas diſtinguens in aliis exemplaribus habetur, inquit, in ſemetipſo, in Græco autem, quod ipſe imitatur, habetur, in ligno. Et proſequitur. In ligno ergo duplex eſt ratio dominicæ crucis: una, qua crucifixus eſt, ut nobis daret exẽplum. Altera, ſecundum quam diabolus in ea eſt crucifixus, cum Chriſtus crucifixus trophæum reportauit in Zabulo: propter quam rem Paulus non niſi in cruce uoluit gloriari. Crux ergo ad utrumlibet glorioſa. Tũ quia Chriſti geſtatorium fuit. Tũ, quia chriſti uictoriæ inſtm. Vnde Witeleuiſtæ iam poſſunt accipere, qꝙ † crux illa lignea fuit, de qua gloriabatur Apoſtolus, dicens, Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini: quia non celebrauit Chriſtus triumphum Zabuli in ſeipſo tm̃, affigens qđ de medio tulit cruci Chriſto ſecundum Græcam veritatem, in qua ſcripſit Paulus, Triumphauit eum in ligno. Diſplicet autem noſtris Lollardis huius ligni reuerentia, nimirum multo enim magis diſplicet eorum magiſtro diabolo. Victorialis.n. ſigni lau-

A des non ferunt. De quo Chriſtus ipſe oẽs admonuit, qꝙ in aduentu Chriſti ad iudicium patebit ſignum filii hominis in cælo, Matthæi. 24. Vbi in commentario HIER. Signum hie autem crucis intelligamus, ut uideant iuxta Zachariam, & Ioannem Iudæi, quem compũxerant, aut uexillum uictoriæ triumphantis. Hæc ille. AVCT. Crucifixum exiſtimo eum dicere in ſuã cruce expanſum, aut tenentem deorſum à latere ſuam crucem. Et quid altius in hoc feſto canit * ſeruitium, quàm qꝙ Chriſtus ipſe dicit, hoc ſignum crucis erit in cælo? Cætera omnia ibi inferiora ſunt iſto. Apertius omnibus ſcribit hoc ipſum in ſermone de cruce, & latrone, circa medium Chryſoſtomus.

3 Crucem † ſolam non reliquit in terra, ſed ſecum eam leuauit ad cęlum, & iterum cum cruce ueniet. Sed ais, Vnde monſtratur? Monſtrat ipſe, ſi nos monſtrare nequimus. Non.n. hanc qõnem aliquando obliuione prætereas, ſed audi tunc, inquit, tunc quando ueniet, ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum. Tanta

B .n. lux ipſius luminis præclareſcit, ut eius radiis lumina cuncta uincantur: tũc & ſtellæ cadent, tunc & ſignum uidebitur filii hoĩs in cęlo. Vidiſtis gloriam ſigni. i. crucis, ſolis lumen reddetur obſcurũ lunę non dabit lumẽ, ſed illud lumen radiabit, & lucebit. Et ſicut Imperatorẽ regalis pompa p̃cedit, & militaris ordo p̃eundo, uexilla humeris portare conſueuerũt, & in his declaratur aduentus: ſic dño de cœlo ueniente, Angelorum cœtus, Archangelorũ multitudo illud ſignũ humeris portant excelſis, & regalem nobis aduentum denũtiant. AVCTOR. Ergo ipſum lignum dñicę crucis ibi portabitur humeris, qđ ſecum in cęlũ leuabit Chriſtus, nec relinquet ſolùm in terris, quo leuato de ſuis fruſtis collectio, ẽt de terris colligenẽ electi, dicente Eſaia, Secũdùm dies ligni erũt dies populi mei. ca. 65. Et item rõnem huius preſentię crucis cum Chriſto proſequi

C tur ibidem CHRYSOST. Sed cur cum cruce ueniet, videamus, ſcilicet, ut ij, qui eum crucifixerunt, ſentiant damnationis cæcitatem, & impudentię eorum ſignum portetur. Ideo propheta ait, Tunc lamentabuntur tribus terræ, uidentes accuſatorem, & agnoſcentes peccatum. Et quid mirum eſt, ſi crucem portans ad ueniet, quando & uulnera corporis ipſe demõſtret? Tunc enim, inquit, uidebitur quomodo compunxerunt. Sequitur. Et tunc oſtendit uulnera, crucemq́ue demonſtrabit, ut iſtũ oſtendat illum eſſe, qui crucifixus fuerat. Hæc ille. AVCTOR. Ex quo loco planum facit, qꝙ utraque crux, ſcilicet corporis crucifixi, & crux ipſa patibuli ſeorſum leuabuntur ibidem. Et

*apparebit

Hie. To. 9. Zach. 12 Ioan. 19.

*officiũ.

Chr. To. 3.

Apoc. 1 Matt. 24.

qua

qua laude, quo tremore non sic contremant huic cruci, quam Christus tanto leuabit honore, ut sibi iudici coassistat cœlo. Ratio ergo festi uitatis crucis est auctoritas iudicis. Et hanc sententiam de crucis apparitione in cœlo, resumis in expositione perfecta Matth. Mora. 54. idem CHRYSOSTOMVS. Ne igitur uerecunderis in tanto bono, ut non de te uerecundetur Christus, cum uenerit in sua magna gloria, & signū ante hoc antea appareat clarum supra radium ipsum: & enim uenit crux, tunc uocem emittēs per uisum: & ad uniuersum orbem terrarum excusando respōdet, p dominatore, & monstrans quoniam nihil defecit eorum, quæ ad ipsum decebant. Hęc ille. AVCTOR. Ecce crucem coruscantem in cœlo, & in causa redemptoris 4 uniuerso sęculo respondentem. Sic † ergo Christus est, qui exaltari vult crucem suam in cœlo. Ipse propter Spiritum sanctum in crucis honorem filios suos excitat in hoc mundo, quos ad ipsam crucē tractaturus est apparentem in cœlo. Sic nempe legitur Helenam sanctam in somnis excitatam à Christo, ut origo fieret primi festi de cruce. De quo libro. 2. historiæ tripartitæ, cap. 23. Sub auctoritate Socratis. CASSIODORVS. Interea mater Imperatoris Helena admonita per somnum, ad Hierosolymam properauit, & quondam Hierusalem desertam sicut pomorum custodiam inueniens, requisiuit se- 6 pulchrum Christi. Quod licet difficillimè, tamen inuenit, ita repente templum illud cœlestissimum deiici iusit, & palàm facto domini monumento, apparuerunt circa ipsum suffossę tres cruces, & claui simul cum titulis Hebræis literisque Græcis, Latinisque conscriptis. Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Dicitur etiam, q 5 mortuus, crucis tactu surrexit. De † hocligno Sibylla dicit apud Paganos, O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est. AVCT. Hoc audiant Witcleuistæ, qui iam intruserunt idolo latrię labem officio celebrantis ecclesiæ. Hæc Sibylla, quanuis Pagana, in laudem sanctæ crucis exclamasse fertur, O ter beatum lignum, in quo Deus extensus est. Ter beatum, est super latiuè beatum. Beatissimū ergo lignum prædicat, in quo Christus extenditur. Huic, quis inspirauit hanc laudem, nisi ille, qui etiam per ora dæmonum Christi ueras laudes intonuit? Putas hoc uerbum eius idololatria plenum, quàm alius in prophetia sua de Christo ab Augustino dixisse asseritur, Deijcient simulacra uiri? &c. Quid ergo peccat ecclesia in officio suo, dicens, O quàm dulce lignum, dulces clauos. O crux splendidior cunctis astris, mundo celebris, hominibus multum amabilis. &c. Et sequitur. CASSIODORVS. Tunc quæ crux esset domini, quæ latronum, dubitare cœperūt: proinde Macharius ciuitatis præsul, huiusmodi tractatu dubitationem soluit. Mulieri nanque nobilitate claræ longa ægritudine fatigatæ unā illarum crucium cum oratione promptissima adhibens, uirtutem Saluatoris agnouit. Mox enim ut mulierem crux attigit, passionem sæuissimæ ægritudinis effugauit, & fœminæ salutem restituit. Sic itaque mater Imperatoris, quod cupiebat, agnoscens, salutaris crucis partem aliquā regalibus distribuit, quam Constantinus suscipiens, & credens saluari ciuitatem, ubi particula seruaretur, in sua statua, sicut fertur, in foro Cōstantini positam super columnam porphyreticam deuotè condidit. Reliquam uero partem in argentea theca clausam, ciuitatis tradidit sacerdoti. Et undique congregans artifices, maximas illic, & ornatas ædificauit ecclesias. Hæc ille. AVCTOR. Hęc est causa crucis laudis in inuentione eiusdem. Quid iam displicet, inuentrix eius, an laudatores inuentricis, an crux ipsa? Si ipsa displiceat, nollem, quòd rei inuentę laudibus inuiderent. Vt enim ipsa inueniatur, & laudetur inuenta, Deus inuentricem admonebat, ut pergeret, ut agnosceretur, mortuum tactu curat, languidam reparat, gaudia intonant populis, miracula coruscant. Accedat ergo Cassiodoro senatori, libro de obitu Theodosij, testis sacer AMBROSIVS. Anxia † mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymā, scrutata est locum dominicæ passionis. Stabulariam hanc primùm fuisse asserunt, sic cognitam Constantino seniori, qui posteà regnū adeptus est. Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe domini requisiuit: bona stabularia, quę stabularium non ignorauit illum, qui vulnera curauit à latronibus uulnerati. Bona stabularia, quę maluit existimari stercora, ut Christū lucrifaceret. Ideò illam Christus de stercore leuauit ad regnum, secundùm quòd scriptum est, Qui suscitat de terra in opem, & de stercore erigit pauperem. Venit ergo Helena, cœpit reuisere loca sancta: infudit ei spiritus, ut lignum crucis requireret. Accessit ad Golgotha, & ait, Ecce locus pugnę, ubi est uictoria? quæro uexillū salutis, & nō inuenio. Ego, inquit, in regnis, & crux domini in puluere? Ego in aureis: & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc latet, & latet adhuc palma uitę ęternę? Quomodo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris diabole, ut gladius, quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam passus est. Tollatur ergo ruina, ut uita appareat. Promatur gladius, quo uero ueri Golię caput est amputatum. Aperiatur hu-

Cassiod. *Sibylla.* *Amb. To. 3* *Luc. 10.* *Psal. 112.* *Gen. 26.*

mus, ut salus fulgeat? Quid egisti diabole, ut absconderes lignum, nisi ut iterum uincereris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ sine imminutione uirginitatis edidit eũ, qui crucifixus uinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, ut mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta dominum gestauit. Ego crucem eius inuestigabo. Illa generatũ docuit. Ego te suscitatum. Illa fecit ut Deus inter homines uideretur. Ego ad nostrorum remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo uexillum. Hæc ille. AVCTOR. In hoc soliloquio, quod de concepto feruore sanctæ Helenæ figurat Ambrosius, putas ne eũ finxisse historiam? Ipse, quod Cassiodorus de crucis inuentione p Helenam scripsit, planè confirmat. Addit autẽ ꝙ stabularia fuit; ꝙ item patria naturalis eius Esleria comitatus Angliæ uerum esse cognouit. Addit etiam suaues instinctus, quibus agitauit eam Spiritus sanctus. Celeberrima est ergo hæc crucis inuentio, quæ tanti gaudii materiã præstitit, & percelebris crux, quæ per omnem Christi ecclesiam inuentrici eius perpetuos largitur honores.

Helena Stabularia, & Anglicana 7

¶DE FESTIVITATE ECCLESIAstica sanctæ Crucis, quòd eius officium non sit plenum idololatriæ. Cap. CLIX.

SVMMA.

1 *Crucis officium, quòd non sit plenum idololatriæ.*
2 *Crucis præconia recensentur, & beneficia.*
3 *Nuditas diuersa ostenditur.*
4 *Crucis inuentionis festum quomodo debeamus percolere contra Witcleuistas, imò & sanctam Helenam.*

ERangit iterum Witcleuistas aliqua festiuitas sanctæ crucis, dicunt. n. libello suo famoso, qui suprà, ꝙ *seruitiũ de cruce factũ, bis quolibet anno in nostra ecclesia est plenum idololatria. Hæc ibi. AVCT. Hoc ſiõ, quia dicimus, Salue mundi gloria, uera spes nostra, & similia. Repetamus iã uerba quę in persona sanctæ Helenæ iã scripsit Ambrosius. Putant ne idololatria plena eẽ, an certe (ut sunt) sana? Ergo si ista uerba sunt sana, ĩ quo culpas officiũ? Canimus in officio, Salue crux sancta, uera salus nostra. Ambrosius ait uerbis Helenæ, Quęro uexillũ salutis, & nõ inuenio. Cãtamus, Vitale lignũ, uitã portãs omniũ, Ambrosius uocat uitã ipsã, Tollat, inquit, ruina, ut uita appareat. Cãtamus, O crux benedicta, qa ĩ te triũphauit rex angelorũ. Sibylla cõfirmat crucẽ ter beatã, & Ambrosius ipsũ triũphũ, In ruinis, inquit, Christi triũphus. Vocamus crucẽ uiuificã, Ambrosius uitæ ęternæ palmã. Cãtamus signũ salutis, salus in periculis, Ambros. dicit ipsã salutẽ. Aperiat humus, ut salus effulgeat. Aut quia crucẽ sanctã officiãtes alloquimur, dicentes, Per te redẽpti dulce decus sęculi. Ambrosius ipsam redẽptionẽ nostrã describit, dicens in Helena, Quo me redemptã arbitror, si redẽptio ipsa nõ cernit? Apostrophatio aũt ipsa, quę crucẽ quasi rẽ uiuã alloquimur, quo ad idololatriã pertinet? Rudes Lollardi scripturę linguã non intelligent, quę in re non uiua qñque suum authorẽ qñque res uiuas alloquit, secundũ regulam denominationis rhetoricę: sicut apostolus iducit figmẽtum luti loqui ei, qui se finxit ad Ro. 9. Et psalmis ait. Benedictum est lignum, p qđ fit iustitia. Per manus aũt, quod fit idolũ maledictũ ẽ & ipsum, & qui fecit illud. Sap. 14. Ergo benedicit lignũ crucis, & maledicit idolũ impietatis, rem vtiq; inanimatas quas alloquit. An dicẽt Iosue fuisse idololatrã, dicẽdo. Sol cõtra Gabaõ nõ moueris, & luna cõtra Haylon. Scimus. n. tunc cõditorem eorum alloqui, ne pro nos ad occasũ mergi permitteret. Sic tres pueri cantabãt. Benedicite sol & luna dño. Frigus & æstas, nox & dies, & fulgura & nubes. Et ipse psalmista. Laudate eã sol & luna, stellæ, & iumẽ, cœli cœlorũ, & aquę oẽs. Quid ergo idololatriã causaris eccle, si tali more loquat. O crux uiride lignũ &c. aut. fie. Te adorandam, te crucẽ uiuificam, nõ lignũ adoranduni p suam naturam cẽsentes, sed gra redemptoris, quem in ea alloquimur. Quid ergo in hoc festo infestũ sit, nescio, nisi quia grãs solumus Deo, ꝙ inuẽtionẽ sanctę crucis, pmouit in Helena, dicẽte Ambrosio. Infudit ei spiritus, ut lignum requirat. Qđ si grandiloquas laudes sanctę crucis quasi diuinas horretis, & nimias: beatus Ambrosius tantas, aut eis maiores non ueret exprimere. Et addit his ĩ lib. suo de cruce CHRY. Si nosse desideras charissime uirtutẽ crucis, & quanta possum ad eius laudẽ dicere, audi. Crux spes Christianorum. Crux resurrectio mortuorum. Crux cęcorum dux. Crux desperatorum uia. Crux claudorum baculus. Crux consolatio pauperum. Crux refrænatio diuitũ. crux destructio superborum. Crux male uiuentium pœna. Crux aduersus dæmones triũphus. Crux deuictio diaboli. Crux adolescẽtiũ pædagogus. Crux sustinẽtia inopũ. Crux nauigãtiũ gubernator. Crux periclitãtiũ portus. Crux obsessorum murus. Crux orphanorũ pater. Crux defensor viduarũ. Crux iustorũ cõsiliarius. Crux tribulatorũ requies. Crux paruulorũ custos. Crux virorũ caput. Crux senũ funis, ac baculus. Crux lumẽ ĩ tenebris sedẽtiũ. Crux scutũ ppetuũ. Crux insẽsatorum sapiẽtia. Crux libertas seruorũ. Crux Impera-

officiũ. 1 2 *Chr. To. 3. Crucis præconia. Vide ser. de cruce, incipit, Quid dicam.*

Digitized by Google

Imperatorum philosophia. Crux impiorum lex. Crux prædonatio prophetarum. Crux annuntiatio apostolorum. Crux martyrum gloriatio. Crux monachorum abstinentia. Crux uirginũ castitas. Crux gaudium sacerdotum. Crux ecclesiæ fundamentum. Crux orbis terræ cautela. Crux templorum constructio. Crux idolorũ repulsio. Crux scandalum Iudæorum. crux perditio impiorum. crux inualidorum uirtus. crux ægrotantium medicus. crux emundatio leprosorum. crux paralyticorum requies. crux esuri entium panis. crux sitientium fons. crux & nu
Nudus. 3 dorum protectio. Nuditatem ꝓuero cum dixero non corpoream æstimes, sed infidelitatis pœnã. cum autem in christo crediderit, uestitus inuenitur, dicente Paulo: Quicunque in Christo baptizati estis, christum induistis: Hæc ille. AVCTOR. Ecce laudes, sed ecce item beneficia sanctæ crucis, si non præsumam, dicerẽ unumquid deesse. Plenum autem esset si diceret. Quis nisi ingratus hæreticus ob inuentionem, aut exaltationem tanti insignis festa solennia Deo non B cantabit? hanc paginam laudum crucis assumit, & incorporat egregiæ expositioni suæ super illud
Cassiod. psal. Signatum est super nos lumen uultus tui domine Cassiodo. Crux est humilium inuicta tuitio, superborum deiectio, uictoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cælestium confirmatio, mors infidelium, uita iustorum. De quo loco Ioannes constantinopolitanæ ciuitatis antistes quasi multipharias definitionum stellas in crucis declamationem lampauit. d. Crux est Christianorum spes. Crux Romanorum uictoria. Crux mortuorum resurrectio. Crux cæcorum dux. Crux conuersorũ uia. Crux claudorum baculus. Crux pauperum consolatio &c. quæ ab eo in hunc modum diuina aspiratione profusa sunt. Ecce uera munera, ecce bona præsentia, quibus maledicorũ linguæ damnatis faucibus obstruũtur. Hæc figura dr ἀπόφασις latinè aũt percunctatio, ubi & interrogatio fit, & responsio parata subsequitur. Hæc ille. Avc. Cassiodoro ur hæc dicta Chrysostomi in laudes crucis diuina inspiratione esse profusa: ipse autẽ addidit. Crux est tuitio humilium, perditio diaboli, uictoria Christi, infernorum destructio, cõfirmatio cælestium, uita iustorum, & mors infidelium Lollardorum. Et in confirmationem historiæ Constantini, & postea Heraclii interposuit. Crux Romanorum uictoria. Nunquid ista uerba sunt plena idololatria, sicut dicit esse officium? Cassiodorus te damnat, sic dicta concludens. Ecce uera munera, ecce bona præsentia, q̃ bus maledicorum linguæ damnatis faucibus obstruuntur. Idcirco auscultemus historiam ut festi causam: Subdit autem circa eius inuentionẽ

A AMBROS. Aperit itaque humũ, decutit pulueręm, tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat: sed nõ potuit ob- *Amb. Oratione 3 mor te 7 heodo. in fi. To. 3.*
litterari Christi triũphus. Incerto hæret ut mulier, sed certam indaginem spiritus sanctus inspirat, eo quod latrones cum Christo crucifixi sũt: quærit ergo medium lignum. Sed poterat fieri, ut patibula inter se ruina confunderet: casus inuerteret. Redit ad euangelii lectionem, inuenit q̃ in medio patibulo prælatus titulus erat, Iesus *Io. 19.*
Nazarenus Rex Iudæorum. Hinc est collecta series ueritatis, titulo crux patuit salutaris. Hoc est illud, q̃ petentibus Iudęis respondit Pilatus quod scripsi, scripsi. i. non ea scripsi, quę uobis placerent, sed quę futura ętas cognosceret. Vobis scripsi, sed posteritati profutura, propemodum dicens, Habeat Helena quod legat, unde crucem domini recognoscat. Hæc ille. AVC-
4 CTOR. Dicant ꝓnunc omnes Witcleuistæ, cur festum huius inuentionis non debemus percolere, quam tam sollicitè dominus omnium procurauit? Ad quid inuentionem ligni, nisi ut ab omnibus honoraretur effecit? Cur item ipsam sanctam Helenam nõ honoremus, qua spiritus sanctus uoluit uti pro organo. Sic dicit Ambrosius de crucis requisitione q̃ spiritus sãctus ipsi infudit ut quęreret. Et iterũ pro crucis agnitione hęret ut mulier, sed certã indaginem ei spiritus sanctus inspirauit. Cõparat eam uirgini matri Dei, quam in partu sancto spiritus sanctus pro organo sumpsit, quia & ipsa dominum absconsum in utero, propalauit in seculo. Ista crucem domini ruinis occultam detexit adorandã in populo. Verè ergo sancta, & colenda Helena, quę est sic comparabilis Dei matri, & cui itẽ pretium est sanctas fœminas comparari, uelut pulcherrimam imperatricem, ob zelum catholicæ fidei nouam Helenam sancta synodus appellauit. Scribente Gregorio epistol. 32. registri ad Augustam Leontiam. GREGORIVS. Reddat nobis in nostra pietate Augustę pulcherrimę cle- *Gre. To. 2.*
C mẽtiam, quæ pro zelo catholicę fidei in sancta synodo Helena noua uocata est. Hęc ille. AVC. Festum ergo crucis cuncti celebrant, qui crucis beneficiis antiquis, & nunc eius inuentioni cõ gaudent. Hęretici fileãt, qui cum diabolo de crucis inuentione tristantur. Audeo dicere, gaudẽt angeli, qui eã humeris deportabũt. Et apostolus ex parte apostolorum in honore huius crucis iusit, & statuit diẽ festum, dicens ad Corin. Pascha
1. Cor. 5. nostrũ immolatus est Christus, itaque epulemur in dño. Sic probat actũ sermone iam dicto de cruce & latrone. Chryso. Hac de causa ho- *Chr. To. 3.*
die gratulamur, quia crucis beneficia memoramus. Sic & Paulus præcepit propter crucem, festiuitatem celebrari. Pascha nostrum immola-

tus est Christus. Diem itaque festum celebremus non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis synceritatis, & ueritatis. Et sic adiunxit causam, quia pascha nostrum immolatus est Christus. Vides crucis intuitu præceptam lætitiam. In cruce enim immolatus est Christus. Et ubi immolatio, amputatio est peccatorum, reconciliatio domini. Vbi reconciliatio domini, ibi festiuitas est, & omnis gratulatio. Pascha nostrum pro nobis immolatus in excelsa cruce: nouum altare constitutum est, quia & sacrificium nouum, atque omnibus inopinatum. Et infrà. Et altare crux fuit: & quare, inquies, non in templo sacrificium offerebatur, sed extra ciuitatem: ut illud impleretur. Quoniam inter iniquos deputatus est. AVCTOR. Esa. 53. Ecce beatus Paulus crucis festiuitatem instituit, ubi immolationis festum diem esse mandauit. Huius, inquam, crucis, in qua dominus immolauit. Et altare, inquit, fuit Christus, sacerdos, & sacrificium. Ob reuerentiam igitur immolantis altaris eius, crucis, diem festum peraglmus. Vnde & in principio sermonis idem CHRYSOS. Nos, inquit, festiuitatem nimia lætitiæ celebramus, ut discamus crucem totius spiritualis gratulationis esse substantiam. Etenim antè ipsum uocabulum crucis pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur. Antea condemnationis ferebat horrorem, nunc salutis indicium est. Crux enim nobis totius beatitudinis est causa. Hęc nos à cæcitate liberauit erroris: hæc & tenebras reddidit luci, & debellatos sociauit quieti. Hæc alienatos Deo coniunxit: longè constitutos ut proximos præsentauit. Hæc peregrinantes ciues ostendit. Hæc discordiæ amputatio est: hæc pacis firmamentum, hæc omnium honorum abunda largitio. Istius causa nullis angustiis deserti erramus, quia iam nobis campi monstrati sunt ueritatis: nec aulis regalibus habitare prohibemur, quia aditus iam uidetur inuentus. Hæc ille. AVCTOR. Quàm festiuè omnes ad eius honorem homines adhortatur. Crux, inquit, bonorum omnium est abunda largitio, ab erroribus liberat, luci restituit, ciues efficit, regalibus aulis inhabitare concedit. Ergo eius festiuitatem nimia lætitia celebramus, qui totius gratulationis spiritualis substantiam esse didicimus. Et in expositione perfecta Mat. moral. 54. in definitione sanctæ crucis noua declamatione utens Chryso. Hoc signum in progenitoribus nostris & nunc ianuas aperuit clausas. Hoc lethalia extinxit, hoc ueneni uirtutem dissoluit, hoc ferarum uenenum immittentium morsus sanauit. Si enim inferni aperuit portas, & cælorum ianuas expandit, & paradisi ingressum renouauit, & diaboli neruos abscidit: quid mirabile est, si pharmaca, i. uenena, & feras superauit. Hæc itaque conglutina menti tuæ, & salutem animarum nostrarum adiunge. Hæc enim crux orbem terræ saluauit, errorem abegit, ueritatem reduxit, terram cælum fecit: hæc homines angelos fecit, propter hanc dæmones non adhuc terribiles sed contemptibiles: neque mors, sed somnus profert, propter hanc omnia in terram proiecta sunt, & conculcata, quę impugnabant nos. Si ergo dixerit tibi quis, Crucifixum adoras? Dic clara uoce, & alacri facie. Et adoro, & non quiesco unquàm adorans, & si deriserit, lachrymare, quoniam insanit. Hæc ille. AVCTOR. Deridentes ergo Witclcuistæ, quòd crucifixum adoramus in signo crucis, quod ut iam dixi, ianuas cęli aperuit, lachrymandi sunt, quia insaniunt, & ne per crucis æquiuocum a ligno crucis in Christum crucem hæc retorqueret hæreticus, addebat prius pater Chrysostomus, de qua loquebatur, insinuans, quòd antea crux ista pœna fuit, sed nunc ad gloriam nuncupatur, quia fuit olim tortura reorum, & nunc incepit dicere: Hoc signum, in quo uinces. Et infrà. Hæc crux orbem terræ saluauit. Sic item homilia 36. super Ioannem consonanter dicit AVGVS. Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplici suo? Denique modo in pœnis reorum non est apud Romanos. Vbi. n. crux domini honorata est, putatum est, quòd reus honoraretur, si crucifigeretur. Hæc ille. AVCT. Crux igitur supplicij Christi, quę olim in pœnis erat reorum, modo culmen habet honorum. Hęc, inquam, ad tantũ honorem orbis iam peruenit, ut reus honorare tur, si crucifigeretur. Nec est hic honor erroneus sanctę crucis, quem instituit Christus, dicente Augustino. Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplici suo?

Aug. To. 6

¶QVOD NON SOLA CRVX PRIma Christi sit colenda, sed etiam signacula eius, & illę cruces sunt exaltandę in ecclesiis coram prelatis, & in regnum catholicorum diadematibus. Cap. CLX.

SVMMA.

1 *Crucis signum quòd sit uenerandum, & colendũ, contra Witcleff, & Claudium Taurinensem quondam episcopum.*

2 *Crucis signo quomodo omnia, quæ secundum nos perficiuntur.*

3 *Faustli Manichæi error circa crucẽ. Et quomodo fæliciores quodammodo erant Manichæi in fide crucifixi, quàm Witcleuistæ.*

4 *Augustini instructio circa cultum Crucis.*

Crucis

5 *Crucis signum quid operetur.*
6 *Iulianus quomodo cruce se munierit, & dæmones repentè disparuerunt.*
7 *Crux Constantino uisa. Et quomodo eorum se portari fecerit, & militaribus uexillis impresserit.*
8 *Crucis signum quomodo debeat leuari in processionibus ecclesiasticis. & c. in uexillis, ac diadematibus orthodoxorum regum.*

1 NON † tantum crucē sanctam, ipsam dico ligni sancti substantiam Christi sanguine rubricatam fideles adorāt, sed & signum eius ob reuerentiam filii hominis, ubicūq; inuenerint, siue in ecclesiis, siue in triuiis uenerantur, & colūt. Quo contra Witcleuistæ nostri cū claudio Taurinensi olim episcopo impropèria multa persoluūt. Sic enim
Ivo Carno. Carnotensis Ivo ad finem libri chronicorū scribit. Theodulpho Aurelianēsi episcopo successit in episcopatu Ionas uir uenerabilis, qui contra Claudiū Taurinensem episcopum hæresiarchā librum edidit de adoranda cruce. Dogmatizauit enim memoratus hæreticus crucis dominicæ signum non oportere adorari: quod nisi adhibeatur frontibus nostris, siue aquis, quibus regeneramur, aut chrismati, quo uegetamur, nihil ritè perficitur. Sed ei memoratus episcopus Ionas, satis lucidè, catholicèq; illo suo respondit libello. Hæc ille. AVCT. Huic dicto Ionæ cōueniēter accurrit in expositione perfecta Mat. mo
Chry. To. 2 ra. 54. CHRYSO. Nullus itaque uerecundetur honesta nostræ salutis signa, & capitulum bonorū, per quod uiuimus, & per quod sumus, & vt coronā, ita circūferamus crucē Christi. Etenim
2 † omnia, quæ secūdum nos sunt, per ipsam perficiuntur: & si regenerari oportet, crux accedit: & si nutriri, uel pasci mystico illo cibo, & si consecrari, & si quodcunq; aliud facere, ubiq; signū uictoriæ nobis assistit: propter hoc in domo, & in muris, & in ianuis, & in frōte & in mēte cū multo inscribimus studio. Salutis enim, quæ pro nobis est, & libertatis communis, & māsuetudinis dominatoris nostri hoc est signū nostrū. Hæc ille. AVCT. Videtis hic planè q̄ fuit Christiano rū deuotio tpe sancti patris, ut p muros, p domos, in omni cōsecratione, & usu sacramēti fiebant, pingebātur, scribebantur, honbrabantur piisimè sanctæ cruces: quas iā sero Theodulphus iste uitare concepit, & Witcleuistis nostris trāsmisit. Rudes Lolhardi, qui sine exēplari præambulo errorē de suo nusquā iueniūt: vbiq; impietatem suā reficiūt toxico alieno. Ecce his diebus uenerabiles cruces in locis insignibus uilipendunt: truncos putridos eos uocant, sed longinquiores à cultu, quàm ligna, uel arbores crescentes in syluis quia & ipsæ uiuunt, inquiūt:

A addite adhuc parum, si libeat, quòd omnis arbor crescēs, crux sit Christi. Qualiter † Faustus
3 ille Manichæus cum in sania sua scripsit terram concipientem gignere patibilem Iesum, qui est uita, ac salus hominum omnium suspensus ex ligno. Contra quem lib. 20. AVGVSTINVS. Itaque nos Christum filium Dei uerbum incontaminabiliter carne indutum, corde credimus, ore confitemur: quia illa substantia cōtaminari nec carne potest, quæ nullā rē potest. Vos autem secūdùm uestram fabulam adhuc in arbore pendentem Iesum contaminatum dicitis antequam carnem ingrediatur cuiuslibet uescentis. Aut si non est contaminatus, quomodo uos eum manducando purgatis? Deinde cùm omnes arbores crucem ipsius esse dicatis, unde à Fausto prædicatur omni suspensus ex ligno: cur non sicut illum uerum Iesum bonum opus faciens Ioseph ille ab Arimathia de cruce deposuit ut sepeliret, ita & uos poma decerpitis, ut
B Iesum de ligni suspensione depositum, uestro uentre sepeliatis? Aut unde pium est Christū sepulchro condere, impium autem de ligno deponere? An ut de uobis etiam concinat, quod de propheta ponit Apostolus, Sepulchrum patens est guttur eorum: ore aperto expectatis quis inferat Christum tanquàm opportunæ sepulturæ faucibus uestris. Hęc ille. AVCTOR. Fœliciores credo in fide Crucifixi Manichæi isti erant, qui omni ligno Christū in sua cruce colebant, quàm isti, qui nulli cruci eius reuerentiam deferunt. Ipsi in errore suo poma non sunt ausi decerpere, reuerentiam deferentes arbori propter Iesum, qui omni pendebat ex ligno. Isti nec ligno parcunt in crucē formato propter Iesum, qui unico pendebat ex ligno, quo minus crucē cæcam, aut surdam appellent, blasphemum nomē adaptent, aut cum abundanter insaniant, detrahant, conculcent, aut item igni componant, ignibus cōmittendo. Sed, ut ostendi superius, in istis conueniūt cū Paganis, qui iam antiquis,
C & ualde ab hinc remotis annis ecclesiæ scandalizabant fideles, q̄ essent idololatræ, quia colebāt crucē Christi. Velut scribēs cōtra eos apologeti ci sui ca. 15 testatur TERTVLLIANVS. Sed & qui crucis nos religiosos putat, cōsecraneus, uel consectaneus noster erit, cū lignū aliquod perspiciatur, uiderit habitus, cū materiæ qualitas eadem sit, uiderit formam, cum idipsum Dei corpus sit. AVCTOR. Quātum datur intelligi, hoc intendit, quòd cùm aliquod eis lignum placuerit suis diis; aut solennis dedicandum, cùm eadem sit materię qualitas & ligni habitus cum cruce, sibi uiderit si consectaneus noster non erit, qui crucem colimus, cum id ipsum lignum sit Dei, qui corpus consequitur. TERTVLLIA.

Aug. cōtra Faustū lib. 20. cap. 11 in Ep. 6.

Io. 19.

Psal. 5. & 13. Rom. 3.

Tertullianus

Et

Et tamen quãto diſtinguitur à crucis ſtipite Pallas Attica, & Ceres faria, quæ ſine effigie rudi palo, & informi ligno proſtat. Pars crucis eſt omne robur, quod erecta ſtatione defigitur. AVCTOR. Id eſt, non multum diſtat à cruce palus ille, quem tanquam rudc, & informe ferunt lignum ad dcam Palladis & Cereris: quia ad minus pars crucis eſt omne, quod erecta ſtatiõe defigitur. Tertullianus. Nos ſi fortè integrum, & totum Deum colimus, diximus originem Deorum ueſtrorum à plaſtis à cruce induci. AVCT. A plaſtis, i. fabris, & opificibus ueſtris diximus Deos ueſtros induci à cruce, ubi Deus ueſter totus eſt, & integer. Tertullianus. Sed & fara illa uexillorum, & Cantabrorum ſtolæ crucium eſt: laudo diligentiam, noluiſtis incultas, & nudas cruces conſecrare. AVCTOR. Ideo non nudas quia ſuper ornauerunt eas alias cruces, unde noſtræ eſſent, quas taliter adorabant. Sic ecce colludit eis doctor fidelis, qui paganico ritu inſultabant Chriſticolis cultum crucis quibus iſti Witcleuiſtæ æquis & ipſi conuiciis modo conſonãt. Iſtorum ergo deſertis furoribus, in communi quid Chriſtianę cõuenit pietati, nos melior magiſter, prout in lib. de uiſitatione ſcripſerat infirmorum, inſtruat AVGVST. Habent ſi quidem, inquit, Chriſtianorum arcana illius dominicæ crucis quoddam uenerabile monumentum, qđ de crucis ipſius *imaginatiõe, crucem cognominant, quod nos etiam omni ueneratione digniſſimum fatemur, & ad recordationem crucifixi 4 noſtri ueneramur† Habetur. n. in cruce quædam hominis uerbera patientis imago, per quam ſalutifera nobis Ieſu Chriſti renouatur paſſio: hãc complectere humiliter, uenerare ſuppliciter, cũ hoc ad memoriam tibi reducens.

Aug. To. 3

imagine.

Nec Deus eſt, nec homo præſens, quam cerno figura.

Sed Deus eſt, & homo, quẽ ſignat ſacra figura.

Verus homo, uerusque Deus, tamẽ unus uterq;

Probra crucis patitur, mortem ſubit, & ſepelitur.

Et uiuit, crucis hæc per ſigna, triũphat ab hoſte.

Id notum nobis crucis huius litera reddit.

Scilicet, ipſius nota ſunt crux, & crucifixus.

Hæc & ego uneror, & Chriſtum ſemper adoro.

Hæc ille. AVCTOR. Videant modò Witcleuiſtæ, quàm longè abſint ipſi à fidelibus, qui à crucis reuerentia tàm procul ſunt, quàm propè fuit Auguſtinus. Audiant dicentem, ꝙ crucis Chriſti imaginem, quam crucem fideles cognominant, nos omni ueneratione fatemur eſſe dignisſimam. Iubet infirmantem hanc complecti humiliter, & uenerari ſimpliciter. Non dixit Chriſtum, uel crucem primam in hac, uel cotã hac cruce, quæ eſt prioris imago, ut quidam fidē ſophiſticant, ſed hanc ipſam complectere humiliter, uenerare ſuppliciter, quia per hanc ſalutifera nobis Chriſti paſſio renouatur. Sed ne ſi uenereris, tanquam ſit Chriſtus uereris exceſſum ad memoriam tibi reduces, ꝙ nec Deus eſt, nec homo præſens, quam cerno figura. Sed deus eſt & homo, quem ſignat ſacra figura. Et cõcludit, ꝙ Chriſti cruis nota ſunt crux, & crucifixus, Hæc & ego ueneror, & Chriſtum ſemper adoro Non ergo ſemper ſolum Ieſum, ſed in Ieſu chriſto hæc eius ſigna. Quæ ſutiq; uita nobis tollũt 5 cum reducuntur ad animum, & dæmones abigunt. Velut mora. 54. in perfecto ſuper Matth. CHRYSO. Salutis. n. quæ pro nobis eſt, & libertatis communis, & manſuetudinis dominatoris noſtri hoc eſt noſtrum ſignum. Quando ergo cruce ſignaris, excogita omnem conditionem, uel cauſam crucis, & extingue iram, & omnes reliquas paſsiones. ſequitur. Sciatis autem omnino quæ ſunt, quæ libertatem tribuunt. Ióque Paulus ad hoc inducens nos, ad libertatem, dico decentem, nos ita induxit, crucis & ſanguinis dominatoris rememorans. Pretio. n. ait, empti eſtis, ne fiatis ſerui hominum. Excogita. n. ait, pro te penſum, & nullius hominum eris ſeruus. Pretium crucem dicens. Sequitur. Et ſi ita informaueris eam uiſui, nullus prope te ſtare poterit immũdorum dæmonum, uidens enſem in quo plagam accepit. Si. n. nos loca uidentes, quibus includuntur condemnati, horreſcimus, excogita quid patietur diabolus arma uidens, p quæ omnem uirtutem eius ſoluit Chriſtus, & caput draconis abſcidit. Hæc ille. AVC. Quid moraris Witcleuiſta ſignum illum adorare, qui emptus es, ꝙ adhuc cogitatum in mente peccata reſoluit, ita ut dæmones credant, & contremiſcãt? Non ad crucem Chriſti tantum, ſed iam ad eius ſignum lapideum, uel æneum, immo uel in cogitatione, uel in uoce bona fide formatum. Sic. n. dixit Chryſoſtomus: Si ita informaueris eam uiſui, nullus prope te reſtat dæmonum. Conſonat aũt ei libro. qõnum ueteri ac noui teſtamenti. c. 114. AVG. Quia. n. tempus non eſt faciendarũ uirtutum: in initio. n. fieri oportuit, ut ſemen fidei p eas incrementum faceret: tamen etiã mõ dæmonia, nominata cruce Chriſti, terrentur, & dii Paganorum formidine & metu nominæ crucis Chriſti reſponſa dare non poſſunt. Itaque niſi ſentirent dæmonia, uel dii Paganorum ſacramentum eſſe crucem Chriſti, non tererentur. Hi. n. omnes, qui ex parte diaboli ſunt, conſenſerũt in mortem Chriſti: unde cuncta dæmonia, ſiue dii gentium, nominata Chriſti cruce terrore cõcutiuntur. Hæc ille. Avc. Qualiter ergo ſuperat dæmones ſuperbia Lollardina, qui Deum timen-

Chr. To. 2

S. cur. T.

Aug. To. 4

tes

tes, adeò signa crucis eius formidant in aere, ipsi nec Deum timent, nec signa reuerentur in ære, uel alia constante materia. Qualiter eorum princeps Iulianus hostis crucis accerrimus experimẽto didicisse refertur. De quo li. 6. historiæ tripertitæ. c. 1. CASSIOD. Cepit Iulianus imperialia sceptra desiderare, quam ob rem discurrens uniuersam Hellade, uates quærebat responsa reddẽtes: consulens, si ad summum imperium peruenire. Inuenitq; uirum, qui ei desiderata se dicere fateretur. Is. n. perducens ad quendam idolorum locum, & intromittens in adytum, seductores dæmones aduocauit: quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus † in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repentè disparuerunt. Quod agnoscens Magus, cepit culpare Iulianum. At ille & terrorem signauit, & crucis se dixit obstupuisse uirtutem, eo q uidentes hoc signum dæmones, euanuerunt. Porrò Magus, Nõ hoc suspiceris, inquit, o bone uir, q timuerunt, sicut ais, sed abominati potius hoc signum, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum. Hæc ille. AVCTOR. Timeo satis, q hæc ditiõ magica à principe Iuliano in eius asseclas Witcleuistas eruperit, & fecerit item eis exosum crucis signaculũ, quod ficut dæmones, cum uiderint, abominati sint: seu, qđ uerius est, uicti recedant. Honorem autem sanctæ crucis quanto honore testatur eorum uesania, qua feruntur, quando uident corã Christi clero crucis præire uexillum, aut cum in sublime erigitur in ecclesijs, uel coram principibus, uel, ut moris est, in coronis regum Angliæ florẽt, aut cum coram primatibus cruces in publico portantur argenteæ: tunc rixantur, tunc rident, habentes in memoria, q docuit eos Witcleff libro suo de Papa c. 12. Patet, inquiens, q ecclesia humanis traditiõibus insolubiliter catenatur. Et infra. Signa autem, ut cruces, baculum & similia, quę Cæsar instituit, ut patet. 96. distinctione. Constantinus. non uocamus priuilegia, sed potius deliramenta, & ut Chrysostomus loquitur super epistolam ad Timo. rationabiliter deridenda. Si. n. uideres senem ornamentis puerilibus indutum: non gratia ludendi, sed mania cè necessaria tegmini sui corporis reputantem, nonne deridendo diceres huiusmodi insanire? Multò magis presbyter, uel prælatus, qui præponderat signa muta, & putrida ante uirtutes signatas, est ut maniacus deridendus: & per tutorem tanquam decrepitus insaniens regulandus. Hæc ille. AVCTOR. Ecce cruces & baculi muta signa, & putrida coram prælatis. Miseri quoque eius discipuli, qui illi credunt, & libros legere negligunt, nisi putant suos, cum hæc audiũt, q cruces prælatorum damnaret Chrysostomus tanquam res ludicras puerorum: & quod Constantinus eas ferri coram prælatis in illo decreti loco constituit: sibi placẽt, magistroque applaudunt. Sed in utroque capitur opinione fallax auctor. Quantum ad Chrysostomum ipse uir iustus erat, nec quod ipse fecit, contempsit in æqualibus. Libro. n. tripertitæ historiæ ca. 10. scribit de eo Cassiodorus, Studium Ioannis nimis utile, cum turba, periculisque finitum est. Sequitur. Fecerat. n. ecclesia cruces argenteas, quę cũ argenteis cereis portabantur, expensas ad hæc Eudoxia Augusta prębente: tunc Ariani zelo tracti, usque ad neces insurgunt. Hæc ille. AVCTO. Ecce Chrysostomus portari fecit cruces argenteas simul & argenteos cereos, quorũ gloriam sicut nec hactenus Witcleuistæ, sic nec tunc ferre poterant Ariani. Constantinus item non coram prælatis (quantum legi) sed coram se ipso in lauacro suo crucẽ ferri constituit, put uetus pater Euseb. li. 9. ecclesiasticę historię scribit.

7 Eusebius. Et. n. † cum religiosissimus Imperator Constantinus constantis moderatissimi & egregii principis filius aduersus Maxentium urbis Romæ tyrannum bellum pararet, atque exercitum duceret. Erat enim tum Christianæ legis fautor, ueriquè Dei uenerator: nondum tamen, ut est solemne nostris initiari, signum dominicæ passionis acceperat. Cùm ergo anxius, & multa secum de imminentis belli necessitate peruoluẽs iter ageret, atq; ad cœlum superiùs oculos eleuaret, & inde sibi diuinum precaretur auxilium, uidit per soporem ad orientis partem in cælum signum crucis igneo fulgore rutilare. Cumq; tanto uisu fuisset exterritus, ac nouo perturbaretur aspectu: astare sibi uidit angelos, dicentes: Constantine, In hoc signo uinces. Tunc uerò lætus redditus, & de uictoria iam securus, signum crucis, q in cœlo uiderat, in sua fronte designat. Sequitur. Et in signum, quod in cęlo sibi fuerit demonstratum, militaria uexilla transformauit, ac Labarum, quod dicunt, in specie crucis dominicæ exaptat, & ita armis, uexilliſq; religionis instructus, aduersus impiorum arma proficiscitur: sed in dextera sua signum nihilominus crucis ex auro fabrefactum habuisse perhibetur. Hæc ille. AVCTOR. Accipe hic, q signum crucis dominicæ Constantinus coram se portari fecit, & militaribus uexillis impressit: non autem ipse prælatis, aut ecclesiasticis officiis destinauit: sed q in ecclesiis leuantur cruces, aut in uexillis, uel pallis cruces pictæ ferantur, uel argenteæ, domini ipsius est instinctus, iuxta uocem Esaiæ. Ecce leuo ad gentes manũ meam, & ad populo exaltabo signum meum.

Sequi-

Cassiodor.

Iulianus cruce se munit.

Cassiod. de Io. Chri.

Eusebius Crux Constantino missa

Sequitur. Vultu in terrā demiſſo adorabūt te,& puluerem pedum tuorum lingent. Et ſeſci quia ego dominus. Eſa. 49. Quid aliud eſt tam ſignū Chriſti, quàm eſt crux eius? Vnde ſuper Ioannē
Aug. To. 9 Hom. 36. AVGVSTINVS. Ipſam crucē ſuam ſignum habiturus erat: ipſam crucem de diabo-
Gal. 6. lo ſuperato tanquam trophæum in frontibus fi delium poſiturus, ut diceret Apoſtolus. Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt,& ego mundo. Hæc ille. AVCT. Ipſa ergo crux ſignum Chriſti eſt, ſiue in ſe, ſiue in ſignis ſuis. Sicut cum ſignatur in frontibus fidelium: de qua dixit apoſtolus. Mihi abſit gloriari, niſi I cruce domini &c. Audeo dicere, ubicūq; apoſto lus eam inuenit, ſiue in frontibus hominum, ſiue domorum, crux gloria eius fuit. Hæc crux er go ſignum erat, quod ſecundum Eſaiam domi-
Is. 3 mus exaltauit ad populos, Chriſto ad Nicodemum dicente. Sicut Moyſes exaltauit ſerpētem in deſerto: ita exaltari oportet filium hominis. B Quę eſt item manus eius, quam dixit ſe leuare ad gentes in commentario Eſaię ſuper idē uerbum
Hier. To. 5 HIERON. Iſta manus ad gentes leuata eſt, de qua idem propheta loquitur. Erit radix Ieſſe,
Eſa. 11. qui exurget, ut princeps ſit gentium, in ipſo gentes ſperabunt. Nec ſolam manum ſuam leuabit ad gentes, ſed & ſignum ſuum exaltabit ad populos. Hanc manum, hoc ſignum, an dubium, quin uexillum crucis, ut impleretur illud quod ſcriptum eſt, laude eius plena eſt terra. Hæc ille.
AVCT. Non ſolùm ergo crucem Chriſtum dominus leuat adorandum in populis, ſed & crucē Chriſti ſignum eius. Ideo utrunq; dixit prophe ta, ſeorſum leuat ad gentes manum, i. Chriſtum de radice Ieſſe, & ad populos exaltat ſignum. An dubium, inquit Hieronymus, quin uexillum cru cis. Aliud ergo magnum dixit uexillum, ut impleatur, quod dictum eſt, laude eius plena eſt terra: & uterq; domino deferendus eſt honor ec C cleſiæ, uolente illo, qui ſic leuat manū, & exaltat ſignum. Vnde ſequitur. Vultu in terrā demiſſo adorabūt te, & puluerem pedum tuorum lingēt Pſal. hoc ipſum iubente. Adorate ſcabellū pedū eius, qm̄ ſanctum eſt. pſal. 98. ubi in maiori breuiario
Hieronym. HIER. Multæ opiniones de ſcabello ſunt ſed hoc proprie corpus dixit dominicum, in quo maieſtas diuinitatis tanquàm ſuper ſcabellum. ſtetit. Quòd aūt adorari debeat eo aſcendente, docuerunt apoſtoli, cùm adorantes regreſſi sūt
Lu. 24 in Hieruſalem. Ad crucem dominicam, & ad ani 1 mam ſanctam hæc referenda ſunt. Hæc ille. AVCTOR. Ergo leuetur manus Chriſti, ſignū cru cis Chriſti. Anima item Chriſti in populis Ado 2 rare omnia hæc iubet pſalm. Adorate ſcabellum pedum eius, inquiens, quoniam ſanctum eſt.

A Scabellum, eſt corpus Chriſti, in quo diuina maieſtas ſteterit. Scabellum, eſt anima, ſcabellum, eſt crux dominica, ait Hieronymus. Quòd adorari dēt hoc trinum ſcabellum, apoſtoli docuerunt, cum adorantes regreſſi ſunt in Hieruſalem. Sic item, ut ſuprà dictum eſt, ait Ambroſius de fide Gratiani. Iā ergo auctoritatē habēt eccleſiæ, & auctoritatē itē apoſtolorū & auctoritatē tātorū patrū uñ leuēt ſignū crucis Chriſti in populis, i eccleſiaſticis proceſsionibus, & conuētib. & progreſsibus prælatorum. In uexillis, ac diadematibus orthodoxorum regum, ſ. ut adoretur uultu demiſſo ſcabellum pedum. Et puluerem pedum ſuorum lingent, inquit, & ſcies quia ego dominus. Vnde hoc? quia ſcient omnes, q in aſpectu leuatæ crucis in populis, lumen uultus domini *Pſal. 4.* ci ſignatum eſt ſuper nos. In quem uerſum pſal. *Caſſiod.* CASSIOD. In crucis. n. impreſsione lumen eſt uultus Dei: quia ſemper eis noſcitur radiare, qui *Eph. 4.* ſe aliqua non eligunt prauitate polluere, ſicut dicit Apoſtolus, Nolite contriſtare ſpiritū ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Quid. n. efficit iſta crux, in alio loco apoſto- *1. Cor. 1.* lus pulchra breuitate complexus eſt, dicens. verbum. n. crucis, pereuntibus quidem ſtultitia eſt, iis aūt, qui ſalui fiunt, uirtus Dei eſt. Quapropter uoces ſacrilegas reſpuamus. Magna & competentia dona ſunt domini contra principem tenebrarum lumen nobis adeſſe dominicum. Hęc ille. AVCTOR. Contra principem tenebrarum dixit tam in ſe, quàm in membris eius hæreticis: quibus horror eſt lumen uultus ſanctæ cru- *2. Cor. 6.* cis, quemadmodum lux ſolis uerſpertilionibus. Ideò apoſtolus ait, Quæ ſocietas lucis ad tenebras?

De peregrinando ad imagines.

Titu. XXI.

QVOD BENE ADEVNT FIdeles imagines, & loca ſancta quædam præ aliis propter maiorem Dei uirtutem in eis, uel gratiam potiorem. Cap. CLXI.

SVMMA.

1 *Chriſtiani quomodo non poſtulant aliquid ab imaginibus, ſed à Chriſto & ſanctis apud imagines.*

2 *Deus quomodo in una eccleſia, aut cruce, uel imagine manifeſtat uirtutem ſuam, quam non facit in alia.*

3 Mira-

Digitized by Google

3 *Miracula, naturalia recenſentur.*
4 *Imaginis ære, e miraculum.*
5 *Picturis ſanctis, aut reliquijs quòd communicet Deus uirtutem, non autem numen. Et quid ſit Numen.*
6 *Effigies quomodo adoranda.*

POST hæc reprehendunt Witcleuiſtæ fideles, q̃ ob uirtutis gratiam colunt cruces, uel imagines, putantes uni cruci Chriſti, aut imagini plùs ineſſe uirtutis, quàm alteri. Imputant nempe eis idololatrarum cultum quia credant ſimulacris ſuis quaſi quoddam numen ineſſe. Vnde quidã dictus Ricardus With reſpondendo pro ſe in libello oblato iudici ad defenſionem huius, protulit illud Sapientiæ 13. Imago enim eſt, & opus illi eſt adiutorium: & de ſubſtantia ſua, & de filiis ſuis, & de nuptiis uotum faciens inquirit, Non erubeſcit loqui cum illo, qui ſine anima ẽ: & pro ſanitate quidem infirmum deprecatur, & pro uita rogat mortuum: & in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non poteſt. Et de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum euentu petit ab eo, qui in omnibus eſt inutilis. Hæc ille. AVCTOR. Falsò applicant cultum fidelium ad cultum idololatrarum, qui ipſa ſdola inuocabant ut Deos, uirtutem habentes beneficium ſalutis donare, uel uitæ: itineris bonam ſpem, euentum proſperi operis, & ſimilia, quæ iam ſapiens recitauit.

1 Chriſtiani † enim non hæc ab imaginibus poſtulant, ſed à Chriſto, & ſanctis apud imagines. Niſi autem Chriſtus apud unam crucem, uel imaginem, ſiue item eccleſiam, aut altare plus operaretur uirtutis, quàm ubique locorum, quare diceret ad Moyſen, duos quoque cherubim aureos, & productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherub unus ſit oraculi in latere uno, & & alter in altero: utrunq; latus propitiatorii tegant, & expãdentes alas, & operiẽtes oraculum. Reſpiciantq; ſe mutuo uerſis uultibus in propitiatorium, quo operienda eſt arca: in qua pones teſtimonium, q̃ dabo tibi. Inde præcipiam, & loquar ad te ſuper propitiatorio, ſ. ac de medio duorũ Cherubin, qui erunt ſup arcã teſtimonii, cuncta, quæ mandabo per te filiis Iſrael Exodi. 25. Iã dicant Witcleuiſtæ, qualiter imagines iſtæ mortuæ dicantur ſe reſpicere mutuò uerſis uultibus ad propitiatorium. Dicant de illis, qđ de noſtris imaginibus dicere ſolent, quòd ſeſe reſpicere non iam poſſunt, quia oculos habent & non uidebunt: alas ſuas expandere nequeunt & nolare uel mouere ſe non poſſunt: dicantq; qua

A liter ad illam arcam mortuam, & propitiatoriũ mortuum accederent Moyſes, & Aaron, & cæteri ſacerdotes ad dominum conſulendum pluſquàm ad alia ligna templi, uel loca mundi: qualiterq; limitaret illic Deus uirtutem ſuam, ut inde præciperet, & loqueretur ad eos: & ſi ita incãceraret uirtutem ſuam, ut ſolum ſuper propitiatorio, ac de medio duorum Cherubin, qui erant ſuper arcam, cuncta mandaret per eos filiis Iſrael. Et quomõ benedixit dominus Obededom, & omnia eius pp arcam Dei. Vnde diceret Dauid. Ibo, & reducam arcam cum benedictione in domum meam. 2. Reg. 6. Quæ uirtus illa, & ubi benedictio quieuit in arca: qualiter non erit in cruce dominica? Replicent quæ iam contra cruces, & imagines prædixerunt, q̃ Moyſes, & ſacerdotes non erubeſcunt loqui cum Cherubin, productili propitiatorio, uel arca, quæ ſine auima ẽ. Imago. n. eſt, & opus eſt illi adiutorium pro ſani B tate, deprecetur ut infirmum pro uita mortuum & petit pro itinere ab eo, qui ambulare non poteſt. Quòd ſi non arcam dicant eos rogaſſe cherub, uel propitiatorium, ſed ibi dominum inuocabant, rectè & hoc item poſſunt ſentire de nobis, quando ad crucem oramus Chriſtum, uel sãctos ad imagines: ſed quæ uirtus erat in Cherubin illis productilibus, aut in arca, ut ipſi ibi reſponſa domini potius caperent, quàm ubique locorum, uel ubi domino placuit limitatè uirtutẽ exhibere reſponſi, quod non ſic alibi. Reuera uicti ſunt, & fateri cogentur, quòd Deus † item in 2 una eccleſia, aut cruce, uel imagine manifeſtat uirtutem ſuam quam non facit in alia: ſicut in piſcinam poſt motionem aquæ deſcendit angelus curare primum languidum: non ſic autem in mari æneo, aut in natatorio Siloe, cuius aquæ cum ſilentio. Adhuc dicent Witcleuiſtæ, quomodo Deus præ aliis locis uirtutem ſuam limitauit ad templum: ita ut illuc gentes accederent orandi gratia ſicut Eunuchus ille Candacis de partibus Aethiopiæ? Act. 8. Et alii multi. Actuum. 1. De quibus ſcripſit in expoſitione epiſtolæ ad He- C bræos Homil. 17. HIERON. Neque enim alibi tale erat conſtructum templum: non opulentiæ gratia, non alia quacunque re. Deus enim id imperauerat, & iuſſerat cum honeſtamento uult fieri, quia & illi corporalibus magis attrahebantur, & adducebantur: lateres quippe habebat aureos in parietibus unicuique uolenti. Licet in 2. libro regnorum, in Ezechiele hoc cognoſcere, quanta auri talenta expenſa ſunt in illo templo. Secundum uerò ædificium clarius factum eſt, & in pulchritudine, & in aliis omnibus, & non ex hoc ſolum erat uenerãbile: ſed etiam quòd unum erat. Omnibus quippe à finibus illuc ueniebant, ſiue ex Babylonia,

2. Reg. 6.

Ioſ.

Act. 8. 101

Hier. To. 6

ſiue

siue ab Aethiopia: & hoc manifestans Lucas in actibus apostolorum dicebat. Erant illic habitantes Parthi, Medi, & Elamitæ, qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pōtum, Asiam, & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenem. Omnes ergo undique illuc conueniebant, & multum nomen erat illius templi. Hæc ille. AVCTOR. Ad uenerationem templi reducit Chrysostomus pretium ædificii, & postea confluentiam plebis ad illic orandum Deum ex qualibet parte mundi: qualiter hoc per te, nisi crederent numen inesse templo ut credunt idololatræ? Quod si fore non possint, cum tanta cura tunc fuit eis in lege de idololatria uitanda, necesse habebunt dicere dominum uirtutem magnam concessisse tanto loco ad reuerentiam Dei, uniuscuiusque uirtutis diffusio erat confusio idolorum. Hoc & ipse Paganorum dux Heliodorus testabatur dicens ad regem. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit, eo quòd in loco Dei sit quædam uirtus, nam & ipse, qui habet in cœlis habitationem, uisitator est, & adiutor loci illius, & uenientes ad malefaciendum percutit, ac perdit. 2. Machabæorum. 3. Hæc uerbera, & flagella utinam semel experimento nostri sentirent hæretici, donec thesauros ecclesiæ desinãt uelle diripere. Nouerint aliquando uerum dixisse ducem hunc, quòd in loco ecclesiæ Christi sit quædam Dei uirtus: in una ecclesia maior, quã in qualibet, & ipse qui habet in cœlis habitationem, uisitator est, & adiutor talis ecclesiæ: & uenientes illuc peregrè ad orandum, & colendum Deum maiori gratia consolantur, & malefactores in locum acriori ultione percellit. Probat rẽ istam, quòd idem dominus uolentes in contemptum fidei Christianæ idem templum reparasse, Iudæos percussit, qui Heliodorum quia uoluit tunc spoliasse & contaminasse, culpabat. Ecce sub Iuliano apostata ad odium fidei potestatem accepere Iudęi; sed quanta ui repulit opera ipsa Christus & finaliter prohibebat ne facerent, testatur libr. 6. historiæ tripertitæ cap. 43.

2. Mach. 3.

Cassiod.

CASSIODORVS. Cumque gypsi & calcis multa modiorum millia congregassent, uis magna uentorum repente respirans, tempestates atque procellæ subitò factæ, quicquid congregatum fuerat, disperserunt. Ad hæc autem uesanientibus eis, & nequaquam diuina longanimitate correptis, maximus primò terræmotus factus est. Cùm uerò neque hoc terrerentur iudicio, ignis ex fundamentis, quę suffodiebantur, egrediens, plurimos suffodientium concremauit, aliorum membra dissoluit. Nocte quoque plurimis in uicina porticu dormientibus, cadẽs A subitò cum tecto ipsa porticus, dormientes oppressit. Alia uerò die in cęlum signum splendens crucis salutaris apparuit: sed etiam Iudęorum uestes crucis signaculo sunt impletę, non tamen splendentes, sed nigro colore signatę. Hæc itaque rebelles Iudęi considerantes, & diuina flagella contremiscentes, ad propria sunt reuersi: confitentes esse Deum, qui ab eorum genitoribus ligno perhibebatur appensus. Hęc ille. AVCTOR. Quanta uirtus Dei locum istũ conseruauit, ne prophanum in eo ędificiũ strueretur post crucis aduentum: quantaq; uirtus in crucis signaculo, quę rebelles Iudæos ad agnitionem deitatis Christi cogere moliretur? Qua re ergo non confitebimur uirtutem Dei locis inesse structurisque imaginibus, & picturis liberè collatam à Deo, sicut uirtutes multas, & mirandas naturaliter collatas herbis & gemmis 3 negare non possumus? Adamas† quanta uirtute trahit ferrum: gagates fugat dæmonem, echeneis piscis exiguus etiam furentibus in uelo uẽtis nauem tenet immobilem. Quanta Dei uirtus in rebus? Qua fide ergo non credemus ex dono Dei præcipuè aliquam uirtutẽ inesse uni structurę, uel imagini, quę non insit cuilibet? Pijs animis forsan expediat referre, quę de imagine ærea Saluatoris scribit libro 7. ecclesiasticę histo. capitu. 15. EVSEBIVS. Mulierẽ, quam sanguinis profluuio laborantem à saluatore curatam euangelia tradiderũt, huius urbis ciuem scilicet Cęsareę Philippi, cõstat fuisse: domusque eius in ea etiam nunc ostenditur. Pro foribus verò domus ipsius basis quodam in loco ędītiore collocata monstrat: in qua mulieris ipsius uelut genibus prouolutę, palmaque supplicitèr tendentis imago ære videtur expressa. 4 Astat† verò alia ære nihilominus fusa statua habitu viri, stola comptè circundati, & dextrã mulieri porrigentis: huius ad pedem statuę è basi herba quędam noua specie nascitur, quę cùm C exorta fuerit, excrescere usque ad stolę illius ærei indumenti fimbriam solet: quam cùm summo verticecrescens herba contigerit, uires inde ad depellendos omnes morbos languoresq; acquirit: ita ut quęcunq; illa fuerit infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis deppellatur: nihil omnino gerens uiriũ, si antequàm ærea fimbrię summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem vultus Iesu formatam tradebant, quę permansit ad nostra usque tempora: sicut ipsi oculis nostris inspeximus. Sed nihil mirum si ii, qui ex gentibus credebant, pro beneficiis, quę ex Saluatore fuerant consequuti, huiusmodi uelut munus videbantur offerre: cùm videamus etiam nunc & apostolorum Petri, & Pauli,

Miracula naturalia.

Eusebi. Matt. 9. Marc. 5 & Luc. 8.

Imagnis ærea mirabilibus.

& ipsius

Digitized by Google

& ipſius Saluatoris imagines deſignari, tabuliſque depingi: ſed & antiquas à quibuſdam conſeruatas nos uidimus. Hæc ille. AVCT. Hoc in iſto paſſu reſpicio, quòd herba creſcens, ab imaginis æreæ fimbria virtutem ſanandi recipiebat. Ergo & illi imagini Deus virtutis ſuæ collationem immiſit. Coram oculis est res: fidem ergo quis negabit experto? Beatus Gregorius planè ſcribit ad Secundinum, quòd mittit illi imaginem binam, & crucem, ut ab ipſa à maligno
Greg. To. 2. ſit defenſus, in reſcripto ad eum cap. 4. GREG. Direximus, inquit, tibi tabulas duas, imaginem Saluatoris, ſanctæ Dei genitricis Mariæ, beati Petri & Pauli Apoſtolorum per ſupradictum filium noſtrum diaconum, & vnam crucem cum clauis pro benedictione, ut ab ipſa à maligno ſis defenſus, cuius ſancto ligno te eſſe munitum credis, ut ab eo te protegat, qui iuueniles affectiones tibi ſuggerit recordari. Hęc ille. AVCT. Non credit ſe peccare Gregorius, cùm dicat Secundinum ab hac cruce, uel imagine de maligno defenſum, aut ſi ipſe credat ſancto ligno crucis eſſe munitum, aut q̃ protegat eum à dęmone tẽ
5 tatore. Virtutem † hanc Deus his ſanctis picturis, aut ſanctis reliquijs certe communicat: non autem numen, quod potius diuinitatem ipſam ſecundum naturam, aut eius maieſtatem deſignat. Vnde lib. interpretationis triformis HIERON. Numen, maieſtas, uel honor. AVCT. At hęc una de cauſis eſt, quò id dolum nihil ſit ſecũ dum Apoſtolum 1. Cor. 8. Vbi in expoſitione REMIG. Quia quidam illorum habentes ſcientiam cuncta eſſe à Deo creata bona manducabant in templis idolorum, & ſcandalizabant ſimpliciores fratres, qui dicebant: Niſi iſte, qui maioris ſcientię eſt, quàm ego, ſciret aliquid numinis, & deitatis eſſe in hoc idolo, & in carnibus ei conſecratis, nequaquam in idolo. i. in templo idolis conſecrato reſidens, carnes, alieſque cibos, & uinum idolis conſecratum ſumeret. Hęc ille. AVCT. Vbi numen, & diuinitatem ſimul accepit procedem, quod ideo deteſtatur fides catholica in omni imagine, uel ſanctis reliquijs, & adorationem talibus competentem. Prout declarat fidem in 1. lib. chronicorum cap. 70. IVO CARNOTENSIS. Illud catholica fides non admittit, ut propter ſimilitudinem amabilium multuum quęlibet adoretur effigies. Solum eñ Deum adorare, & illi ſoli ſeruire præcipimur, ne ſi quid aliud adorauerimus, idololatrę potius, q̃ Dei cultores inueniamur. Vnde cũ ſanctis imaginibus ceruices inflectimus, aut dominicę paſſionis ſigna ueneranda recolimus, aut pro aſſumpta pro nobis mortalitate ipſi Deo gratias exhibemus, nullam in ipſis imaginibus credentes eſſe diuinitatem: & quando ſanctorum ſolẽ
A nia celebramus, & eis ſanctas dedicamus baſilicas, hoc agimus, ut eorum mereamur imitatione proficere, & orationibus adiuuari. Et quanuis nobis eorum meritis multa beneficia conferũtur, eis tamen ſacrificare, uel eos pro Deo colere, incongruum, indebitum, & illicitum eſſe profitemur. Hæc ille. AVCTOR. Iunge particulas, & prima declaratur in ultima: quod. ſ.
6 non † ſic adoretur efficies ut tanquàm ſit Deus colatur, uel aliquam diuinitatem imaginibus ipſis ineſſe credatur, ſed ut uirtutem aliquam uel gratiam habeat ad effectum.

De eccleſiarum dedicatione.

Tit. XXII.

B

QVOD A PRIMAEVIS FIdei erant eccleſiæ dedicandæ, & ipſarum dedicationes obſeruatione annua celebrãdæ. Cap. CLXII.

SVMMA.

1 *Witcleff, qui penè ſimul ſacra obruit uniuerſa, & nihil uult in nomine domini benedictum, confutatur.*
2 *Dedicatio ædium ſacrarum.*
3 *Encænia quid ſit, & unde dicatur.*
4 *Iudæi perfidi, & hæretici, q̃ non iocundentur in feſtis eccleſiæ, ſed potius confundantur.*
5 *Dedicationum eccleſiarum ſolennitates, quòd per ſingulos annos ſint ſolenniter celebrandæ ex Felicis Papæ decreto.*

C IS ergo peractis, quæ ad ædificia eccleſiarum, & congrua eis ornamenta concurrunt, pro earum conſecratione, uel dedicatione ſolenni ſacramentales ritus, & preces prouidit paterna traditio. Contra quarum conſecrationem, uel benedictionem fidelem, more Pagani contra omnem fidem Witcleff inſurgit tractatu de quatuor ſectis capitulo ſexto. Videtur, inquiens, q̃ omnes tales conſecrationes, & benedictiones cerei, panis, & aquę, palmarum, luminis, ſalis, perę, baculi, armorum, cum eis ſimilibus, non ſunt de ſubſtantia fidei Chriſtianę: ideo laudabilius foret multis rectoribus, quòd epiſcopus eorum prędicaret, & doceret fidem catholicam,

Digitized by Google

quàm ministraret hęc sacramenta, uel consecra ret suas ecclesias. Hæc Witcleff. AVCTOR.
1 Ecce † penè simul sacra obruit uniuersa: nihil vult esse in nomine domini benedictum, quia non est de substantia fidei Christianę, inquit, q talia sint benedictionibus consecrata. Hoc peti mus, instamus, ut probet. Nam à principio scri pturę usq; in finē fuit semp morale principiū, & res, & homines in nomine domini benedi ci. Cur alioquin patriarchæ oēs filios suos cœ perunt benedicere? Cur item Deus benedictio nē immisit suis cultoribus in ciuitate, in agro, super fructu uentris & terrę eorum, iumētorū, armētorum, & caularum ouium: super horreis, & reliquiis, & super omnia opera manū suarū? Deutero. 28. Post hæc ritu solēni Aaron, & filii eius non ministrant coram domino, quousq; in duantur, & oleo consecrentur, pectusculum, & armus consecrantur arietis, ut cœdant in partē eorū. Altare cum uelis peruncta unguento pre tioso sanctificari mandantur, ut pecudum san guine balneentur. Et in ecclesia Christi quantū est de substantia fidei nihil benedictione Chri sti mundabitur? Apostolus uerò non permitte
1. Cor. 10. & 1. Ti. 3. ret corporeum cibū nisi benedictū sub gratiarū actione consumi, & indiuinū usum nihil benedi ci merebitur: dicente nihilominus Sapiēte, Col laudate canticum, & benedicite dominū in ope ribus suis. Date nomini eius magnificētiam, & cōfitemini illi in uoce labiorum uestrorum. In canticis labiorum, & citharis, & sic dicetis in cō fessione: Opera domini uniuersa bona ualde. Ecclesiastici. 39. Nec plenè deliberauit iste quid diceret, cùm de substātia fidei has benedi ctiones amouit. Nā traditiones plures reliquerūt Apostoli, quæ & si nō omnes sint de substā tia fidei, non temerè tamen sunt omittendę. Et tales non omnes scriptæ sunt, sed quædam non scriptæ, & per uniuersam ecclesiam custoditæ, ad quas æquè ligamur, acsi essent scriptæ codici bus: dicente Apostolo. Itaque fratres mei state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per ser monem, siue per epistolam nostram. 2. Thess.
Hier. To. 9. 2. ubi in lib. annotationū HIERO. Quādo suas vult teneri, non uult extraneas superaddi. Apo stolica autem traditio est, quæ in toto mundo ce lebratur: ut baptismi sacramenta. Hæc ille. AVCT. Ad hoc dicant omnes Witcleuistę qui uocant pondus & pondus: quędā ut fidē seruāt, quędā tollunt ad libitū: sine exceptione iubet Apostolus traditiones suas teneri, quas ipsi didi cerunt. Hieronymus dixit eas esse quę in uniuer so fidei orbe seruantur. In omni mundo Christi construūtur ecclesiæ: per omnē mundū dedicā tur ecclesiæ: sacramēta celebrātur: panis benedi citur: cerei cōsecrātur: sanctius & celebrius esse A putatur, quod in ecclesia cōsecratur. Quis ergō temerè ista deserit, & Apostolū nō contemnit? Ostēde prius benedictiones istas ab Apostolis non traditas uel per epistolā, uel per sermonem. Nos aūt ab eis traditas per ecclesiam uniuersa-
2 lē eas probamus. Ac primò † de ecclesiarum de dicationibus: postquā scilicet construantur labo re ab antiquis tēporū spatiis: dedicabātur cum iocunditate. 3. parte sermonum. 155. AVGVS. Celebritas huius aggregationis, dedicatio est domus orationis. Domus ergo nostrarum ora- *Augu.* tionum, est ista: domus aūt Dei, nosipsi. Si do- mus Dei nosipsi, nos in hoc seculo ædificamur, ut in fine seculi dedicemur. A edificiū, imò ędifi catio habet laborē, dedicatio exultationē. Qđ hic fiebat, q̄do ista surgebant, hoc fit modò, cū congregantur in Christū credentes. Credendo enim quasi de syluis, & mōtibus ligna, & lapides pscindūtur. Cum uerò catechizātur, baptizātur, in formātur, tanquā inter manus fabrorum, & B opificū dolantur, collineantur, cōplanantur. Ve rūtamen domus Dei nō fiunt, nisi quādo chari tate compaginantur ligna ista, & lapides, si non sibi certo ordine cohærerent, si nō se pacifice cō necterent, si non se inuicem cohærēdo sibi quo dammodo amarent, nemo huc intraret. Hæc il- le. AVCT. Celebritatem cōgregationis dixit es se dedicationē domus orationis. Non p domo ipsa foris uisibili, sed pro nobis ędificandis inui sibiliter cum labore, & dedicādis cū iocūditate. Totū quod agit exterius, imago est operis, qđ fiamus interius. Vnde nō est omittēda uel fabri ca corporalis, uel dedicatio eius sensibilis: quia spiritualis illa est mellor: sicut non est omitten- da auditio verbi diuini per aurē corporis, quia auditio cordis est melior: nec pdicatio uerbi di- uini lingua corporis q̄a lingua cordis est melior aut ambulatio ad opus pietatis pedibus corpo- ris, quia ambulatio spiritualis est melior affecti C bus spiritus. Sunt hæc sophismata Witcleff risu digna, sed ipse uerbere corrigendus. Sic enim nū quā esset edenda esca corporea, quia spiritualis esca melior est. Debuit ergo scire, quòd p res in- fimas dū est in hac carne ad nos superiores ascē sus p sensus corporeos instruitur intellectus. *Rom. 1.* Quia inuisibilia Dei p nostra facta cōspiciūtur secundū Apostolū. Fide melior est uisio: & spe retentio summi boni: & melior his duobus est charitas, nec tamen deserenda est fides Christi, aut spes, quia charitas antecedit utranque: sed firmiter tenēda est fides, ut uisio subsequat. Sic in antiqua fide ecclesiæ dixit Dionysius. Sancti ficatur ecclesia, uel altare uisibile, & ungitur vn guento uisibili, ut oculis fidei conspiciamus, qualiter in hoc facto Iesus secundum hominem sanctificat seipsum in nobis. cap. 4. ecclesiasticę

Hierarchię

Dedicatio ædium sacra rum.

Hierarchiæ Dionysius. Si enim diuinissimum nostrum altare Iesus thearchica diuinorum intellectuum consecratio: in quo secundum eloquium consecrati, & mystice holocausta effecti habemus adductionem, super mundanis oculis inspiciamus ipsum diuinissimum altare, in quo perfecta perficiuntur, & sanctificantur ab ipso diuinissimo unguento, perfectum sanctificat, etenim propter nos seipsum sanctissimus Iesus & omni nos sanctificatione replet. Hæc ille. AVCTOR. Ecce ideo altare sanctificatur, & diuinissimo unguento perficitur, ut supermundanis oculis inspiciamus, qualiter Iesus in nobis seipsum sanctificat. Sic templum item eadē pietate dedicatur, nec iam primo, sed à tempore cōgregationis populi Dei. Primo templum, & tabernaculum consecrari cœperunt, & solenniter dedicari, quod templum Salomonis probat palam. Sed ibi Wicleff parat blasphemiam dicēs: Si episcopi à Salomone fundamentum accipiāt consecrandi ecclesias, ab ipso item accipiant septaginta reginas, octoginta concubinas, & adolescentulas innumeras. Non hic immoremur, ut respondeamus blasphemo secundum blasphemiā suam: sed hoc attendamus in eius dedicatione nostrum exemplum, quod moraliter benefecit, & dominus postea confirmauit. Nam templo perfecto, & dedicato, subiecit scriptura regum, 4 Cum perfecisset Salomon ædificium domus domini, apparuit ei dominus secundò, sicut apparuerat ei in Gabaon, dixitque dominus ad eum. Exaudiui orationem tuam, & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me. Sanctificaui domum hanc, quam ædificasti, ut ponerē ibi nomen meum in sempiternum, & oculi mei erunt ibi, & cor meum cunctis diebus. Et infrà. Si autem auersione auersi fueritis. Sequitur. Tēplum, quod sanctificaui nomini meo, proijciā a conspectu meo. 3. Reg. 9. Ergo sanctificante Salomone templum, sanctificauit illud deus, nec dubitauit illud Deum esse facturum, certum reddente ipsum conscientia pietatis. Cur non episcopi iam fideles idipsum facere conabuntur, confidentes in domino, qui cuncta benedixit a primis, nobis est paratior cunctis & bonis? Hoc exemplo Neemias templum, quod refecerat, dedicauit. Nec eius exemplo 60. reginas accepit, quas nec dedicasse dominum quisquam legit ad literam. Hoc item exemplo sub Machabæis dedicatio purificationis templi successit. & iam facta dispersione gentis perfidiæ per uniuersum orbem, moralis obseruantia dedicationis huius inter Christianos translata seruatur. Addita rōne facti, quia Christus dns hoc festum ad nostrū transtulit exemplum. Vnde lib. 1. de offic. ca. 35.

Isidorus, 19. 10.

ISID. Festiuitates annuas, dedicationes ecclesiarum, ex more ueterum celebrari in euangelio legimus, ubi dr, facta sunt Encænia Hierosolymis. Encænia quippe erat festum dedicationis templi. Græcè. n. καινὸν dicitur nouum, quando n. aliquod nouum fuerit dedicatum, uocantur Encænia: illum. n. diem, quo templum dedicatū est Dei, solenniter celebrantes, & ipse dies apud eos festus agebatur, qui licèt usus ex illis exoleuit exhibita ueneratione, quia caruerunt & cultu, & tēplo: Christiani aūt seruant morem illum patrum, in quos legis gloria translata uī. Hæc ille. AVCT. Notandum igitur, q̄ genti Iudaicæ per mundum captiuæ aboleuit usus dedicandi ecclesias, quem morem patrum Christiani conseruant, in quos legis gloria est translata. Vnde simul cum templo dedicationi eius, ne iocundē tur, renuntiant. Cum his item captiui Witcleuistæ ne iocundentur in ecclesiæ festiuitate, Iudaicè constringuntur: de quibus, quia hostes sunt, ait in sermone tertiæ partis. 155. AVGVSTINVS. Modò quando ecclesię ædficantur, dedicantur, implentur, quomodo nonnulli non tantum non iocundantur, sed etiam confunduntur, & impletur exultationis uox. Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me. Non iocundasti super me, si tamen credant, iocundabis in me. AVCT. Perfidi ergo Iudæi, & hæretici, nunquàm iocundantur in festis ecclesiæ, imo confunduntur. Fideles soli iocundi sunt, quando ædificantur ecclesiæ, & ex eis à diebus antiquis, cum dedicantur, implentur. Non est noua hæc festiuitas, quam tam famosè prædicat uetus pater Eusebius, docens qualiter post persecutionem Maximini in Oriēte cum cœperunt ædificari nouę ecclesiæ, uel olim destructæ reparari, quanta iocunditate earū dedicatio regulariter agebatur li. 9. ecclesiasticæ historię. cap. ult. EVSEBIVS. Cum nube deter sa lætus iam dies, & solito clarior illuxerat terris atque ecclesiis Christi splendor sui solis effulserat. Sequitur. Ex quo aderat cunctis uelut diuino munere infusa lætitia, maximè uidentibus ea loca, q̄ paulò antè impiis tyrānorū machinis fuerant destructa, rediuiua constructione clariora, & celsiora consurgere: templaque excelsa p humilibus conuenticulis eleuari. Iuuabat & christianorum principum fauor, & legislatione religiosa alacres nostros animos eo amplius animabat Deum, ut ad personam episcoporum frequentius scriberent, & honorem sacerdotibus cū summa ueneratione deferrēt. Sed in impēdio rū sumptus benignius largirentur. Interea festiuitates à nostris frequentissimè gerebant cū lætitia, & exultatione per urbes, & loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis: cōgregabātur in unū sacerdotes, nec pigebat ēt lōgè posi-

tos conuenire, quia nulli longum uidebatur spatium charitatis. Concurrebant ẽt populi ad populos, ut infrà. Iam uerò ingens in sacerdotiis, & ministeriis, atque in omnibus, quæ ad religionis obseruantiam pertinent gratia refulgebat. Astabant huic psallentium chori iuuenes & uirgines, seniores cum iunioribus laudabant nomẽ domini: hinc mystica mysteria ordinatis, ac dispositis uicibus agebantur. Hæc ille. AVCT. Ecce uideant Witcleuistę uota antiquorum fideliũ statim cum à persecutione Maximini Orientalis tyranni laxaretur libertas. Templa noua & ecclesiarum fabricas multo excellentiores, q̃ erant antiquæ, fecerunt exurgere, & excelsa pro humilibus, & clariora pro umbrosioribus commutari, hoc pro Witcleff, qui piam fabricã pro celsitudine & fulgore ipse tenebrosus impugnat. Christianorũ principũ fauor occurrit, festi uitates cum omni exultatione geruntur per urbes, & loca singula ecclesiarum dedicationibus celebratis. Conuenerunt ad hoc officium longè positi sacerdotes, chori psallebant gratia pontificalis & sacerdotalis cantici eminùs præfulgebant, cæteraque mysteria ecclesiastici ritus, & officij suis uicibus agebantur. Et hæc omnia quãuis plus mille annis iam lapsis, quo tpe Constãtinus magnus, & Licinius imperabant Romanis, hæc in Oriente fiebant: ipsi tamen non iã primo, sed antiquorum temporum reliquias obseruantes, qui persecutionem istam præcesserunt, ut planum sit hanc obseruantiam dedicationis uniuersæ ecclesiæ traditionem fuisse ab origine domini in consecratione pro Salomonis templo susceptam. Quam item longè ante hæc tempora ne prætermitteretur in anno, prout à patrum traditione concepit, Sextus ante Syluestrum Felix instituit: prout in decreto põtificum decreto Felicis Papæ legitur. FELIX PAPA. Solennitates † uero dedicationum ecclesiarum per singulos annos sunt solenniter celebrandæ: ipso domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandẽ festiuitatem celebraturus uenit: sicut scriptũ est. Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Iesus in tẽplo in porticu Salomonis. Quòd autem dierum octo sunt Encænia celebranda in lib. Regum peracta dedicatione templi reperietis. Hęc ille. AVCTOR. In primis confirmat, quod suprà dixit Isidorus, solennitates scilicet dedicationum ecclesiarum singulis annis exemplo & auctoritate Christi seruandas, & addit octauam huius officii: item auctoritate scripturæ, quam Saluator noster dignatus est sequi.

Hic Felix fuit huius nominis 4. & à Siluestro. 22. ut colligitur ex Decr. Pontif. ep. quæ incipit. Dilectissimis fratribus omnibus episcopis &c. *3. Reg. 8.*

A DE RITIBVS DEDICATIONIS ecclesiæ, de crucis signaturis, & cereis, de ingressu, & præce, & alphabeti inscriptione põtificis, & cantu cleri, & quid hæc designent. Cap. CLXIII.

SVMMA.

1 *Dedicationis ecclesiæ celebritas unde sumat exordium.*
2 *Ecclesiæ in dedicatione quomodo fit multiplex crucium signatio. Et quare.*
3 *Crux quomodo nos muniat.*
4 *Cerei duodecim quomodo ponantur ante crucis signa in dedicatione ecclesiæ. Et ad quid. Et de tritritione, pulsatione, percussione, & apertione ecclesiæ &c. Et quid hæc omnia denotent.*
5 *Oratio pontificis ad fores ecclesiæ dedicandæ.*
6 *Alphabeti Latini & Græci super pauimentum ecclesiæ dedicandæ descriptio.*

B

1 OMnis † huius dedicationis celebritas exordium sumit à consecratione põtificis, cum cœtu cleri psallentis, & ar- cam legis Dei conantis inferre: sic. n. inchoatur officium dedicationis templi Salomonis. Venerunt cuncti seniores Israel, & tulerunt sacerdotes tabernaculum domini, & arcã fœderis, & omnia uasa sanctuarii, quæ erant in tabernaculo domini, & ferebant ea sacerdotes, & leuitæ 3. Reg. 8. Portabant ipsi arcã, nos crucem, cum arca item, uel capsula reliquiarum, sed Christi cruce reliquias singulas præeunte, quia gloriari nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, in quo sunt omnes thesauri scientiæ

2 & sapientiæ abscondit. Est † & basilica per parietes, & columnas multiplici cruce signata ad designandum simplicibus, quòd omne officiũ huius materialis ecclesiæ passim demonstrat gesta Christi crucifixi prima, media, & ultima, C ingredientis, conuersantis, & operantis in ecclesia spirituali, scilicet sua plebe. Ob cuius memoriam domus ecclesiarum in primæua ecclesia fuerunt eius signo deuotiùs insignitæ, sicut inter cæteras domus Nymphæ, de qua Apostolus ait: Salutate eos, qui sunt Laodiciæ fratres, & Nympham, & domesticã eius ecclesiam. Super quem locum in expositione sua solenni AMBROS. Quoniam simili modo & pro his, qui Laodiciæ sunt, sollicitus erat in eorum epistola hoc salutando, ammonet Nympham charioré existimans, cuius & domum salutat: tam. n. deuota uidetur fuisse, ut omnis domus eius signo titulata eẽt crucis. Hæc ille. AVC. Quis hæc audiens, dubitabit ab antiquis ecclesiæ uenisse signaturam uenerabilem sanctæ crucis in domi-

Gal 6
Colos. 2.
Colos. 4

bus

bus deuotarum ecclesiarum: maximè cum sint consecrandæ de nouo in noua hospitia fidelium oratorum, quando fœmina discipula sancti Pauli domum unicam sic signauit pro paucis nomine ecclesiæ forsitan localis illic congregandis fidelibus? Est enim tutela generalis ecclesiæ: ideo
Psal. 85. in muris, & foribus, & domibus ecclesiæ poni cum cantu versus huius psalmistæ. Fac mecum signum domine in bono, vt videant, qui oderũt me, & confundantur. Sub quo singulis diebus signauit se uenerandæ semper & Christianæ memoriæ Rex Angliæ Henricus. V. antequam finita esset oblatio missæ, subintelligens illud,
Hic. To. 9. Crux nos munit. quod in expositione huius psal. 85. ait HIER.
3 Munior † crucis tuę signo, quod uidentes potestates aduersæ, & discedant à me. Hic. n. pro nostro populo propheta rogat, sed & nos precamur domine, ut crucis tuæ signo tueri, atque eius præsidio custodiri mereamur ab omnibus
B insidiis diaboli. Hęc ille. AVCTOR. Bona ergo intitulatio sanctæ crucis in frontibus Christianorum: bona & fœcunda in custodiis, Fœcũdissima & tutela non dubium maxima in Christianorum ecclesiis, quam ingredientes singuli dicant, Fac nobiscum signum domine in bono
4 &c. Ponunturque † crucis signa, & ante ea lucernæ, aut cerei. 12. iuxta muros ecclesiæ. Vnde
Raban. lib. de institutis clericorum ca. de Encæniis RABAN. Ponuntur uero 12. lucernæ intus iuxta parietes templi, quod exprimit duodenarium
Psal. 23. numerum apostolorum, & patriarcharum. Hæc
5 ille. AVCTOR. Et circuit ter pontifex ipsam ecclesiam cantans psalmum, Domini est terra. & cum accedit ad ostium percutit illud uirga, & ter hoc faciens, in potestate ingreditur. Ita Iesus
Luc. 2. dominus circuiuit gentem Israel adhuc sibi clausam, sed futuram ecclesiam, silenter orans, & cũ parentibus conuersans subditus illis. Ostium tã
C tum pulsat in primordio, & petit ingressum, regem ecclesiæ se designans, quando tres Magos
Matt. 2 uocat ab Oriente, quærentes, vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Vnde & Herodes rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo: & post hæc secesit ad tempus. Secundò pulsauit ostiũ illius ecclesię, quando cum parentibus ductus ad templum, ut omnia fierent secundum legis consuetudinem pro eo, & ipse Simeon corã om
Luc. 2. nibus exclamauit eum: Lumen ad reuelationẽ gentium: & Anna prophetissa loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redẽptionẽ Israel, ita ut audiret Herodes, & parauit insidias. Et Christus cũ parentibus secesit in Aegyptũ secundũ ordinẽ Augustini li. 2. de cõcordia Euangelistarum. Venit pulsans tertio qñ 30. annorũ factus, baptizatur à Ioanne. Et ipse eum agnum Dei appellat, & spũm sanctum se sup eũ uidisse
A & eum esse, qui venturus erat, fortior eo, cuius non esset dignus corrigiam calceamenti soluere, & ipse tunc christus discipulos congregans, ingreditur docens in synagoga, & stupebat super doctrina eius secundùm Marcum, qui erat docens eos quasi potestatem habens, & non sicut scribę. Marc. 1. Huius ergo imaginem gerit antistes circa materialem ecclesiam ingrediens illam cum potestate Christi, cuius gerit uices, cui portę inferi, & obduratissimæ mentes non possunt resistere. Vnde lib. de officio dedicationis HVBERTVS. Cùm igitur pontifex uirga sua superliminare futuræ ecclesię terpercutit, ostendit, quòd sibi cęli, & terræ, & inferi potestas cedit. Vnde & post pcussionẽ ostium aperiri, uidelicet quia ipsi ptãtem suam dignè conuersanti pars aduersa resistere nõ põt. Nam ipsa domus antequam pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis, ac perfidi ac repagulis inclusi figuram tenet: ad quem dominus uenit, ut educeret uinctos de tenebris, cui pater dixerat, Ego ante te ibo, & glorioſos terrę humiliabo, portas æreas conteram, & uectes ferreos cõfringam. Itaque postea dicit ei pater, ut diceret his qui uincti sunt, exite, & iis, qui in tenebris, reuelamini. Qđ per seipsum dñs in carne ueniẽs peregit, & usque in finem seculi p uicarios suos agere non desistit. unde antiphona cantat a põtificè. Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales. & introibit rex gloriæ.
Hubertus. Esa. 45.
Hæc ille. AVCTOR. Demum † erat pontifex ante fores ecclesiæ, dicens, Domum hanc quæsumus dñe clementer ingredere, & in tuorũ tibi cordibus fideliũ perpetuã constitue mansionẽ: ut cuius ędificatione subsistit, fiat habitatione præclara. Cuius itẽ prędicis recolit in exhortatione ad populum in sermone dedicationis ecclesię. 155. AVG. Itaque sicut hoc ædificium uisibile factũ est corporaliter cõgregãdis, ita & illud, ęp nos ipsi sumus, deo spũaliter habitaturo cõstruiẽ. Tẽplum. n. hoc dei est sanctũ (inquit apostolus) qđ estis uos. Si hoc nõ terrenis moribus erigamus. Et infrà. Cũ aũt pfectię dificii dedicatio celebrat, gaudiũ, & securitas laboribus curisq; succedũt sic & spũalis ædificatio, cuius habitator est Deus, non ad tps, sed in æternum erit. AVCTOR. Hoc erat, quod orabat Antistes, In tuorum tibi cordibus fidelium perpetuam constitue mansionem. AVGVSTIN. Dum ex infideli uita homines segregantur ad fidem: dumque id, quod non bonum, atque per uersum est, amputatur, & cæditur, dum fiunt aptæ, pacificæ, pięque iuncturę, quando tentationes timentur, quando tribulationes sustinẽtur. Cùm uerò aduenerit dies dedicationis æternæ, cùm dicetur: Venite benedicti patris mei,
1. Cor. 3.

percipite uobis regnum, quod paratum est uobis ab origine mundi: quæ illa exultatio, quæ securitas erit? Cantabit claritas, nec compungetur infirmitas. Hæc ille. AVCT. Sic item terminum posuit preci suæ antistes, dum diceret: ut cuius ædificatione subsistit, fiat habitatione clara. Tunc cantabit charitas domus Christi, quando voce domini dedicatur, vt fiat eius habitatione præclara. Nec diu post incipit Alphabetum latinè describere super pauimentum à sinistro angulo Orientis vsq; in dextrum Occidentis, & cùm orauerit, iterum Græcè à dextero Orientis vsq; in Occidẽtis sinistrum, quasi in hoc figurans nouello populo se fidei tradere rudimenta. Sicut ad Hebræos Apostolus. Cùm deberetis esse magistri, rursum indigetis vt instruamini quæ sint elementa sermonum Dei. Elemẽta domini diuinæ legis, sunt principia naturæ, in quibus ipsos Romanos primo & secundo capitulis deprehendit esse culpabiles. Quæ item Christus Pharisæis insinuat, quando pro adultera scripsit in terra digito: terra terram accusat, & coram publico dixit: Qui sine peccato est vestrum primus, in eam lapidem mittat, quasi diceret, igitur hoc fac alteri, quod tibi vis fieri. Sic pontifex pater plebis primo omnium in humili plebe erudit, vt seruare nouerit instituta naturę. Vnde in lib. de sacramentis dedicationis IVO Carnotensis. Scribit pontifex quasi alphabeti ordinem, cùm docet fidei simplicitatem. Nam sicut paruulorum eruditioni conuenit primùm literarum elementa cognoscere: deinde ad syllabas, & post uerba paulatim ad sententiarum cognitionem peruenire: sic sunt quidam gradus in eruditione sanctæ ecclesię. Quod verò ab angulo orientali sinistro in occidentem dextrum: & iterum orientalis dexter in sinistrum occidentalem, sequitur, Crux figuratur, ut doctrinæ euangelicæ, qua simplices imbuendi sunt, mors Christi principaliter inferatur. Vnde Paulus Corinthiis adhuc rudibus dixit. Nescini me scire aliquid inter uos, nisi Christum Iesum, & hũc crucifixum. Hæc ille. AVCTOR. Mouentur quidam, quare Græcè, & Latinè, non autem Hebraicè, describat pontifex pauimentum, cùm à Iudæis salus est, & ab ipsis primò ecclesia: & Apostolus ad Romanos ait: Pax, & honor omni operanti bonum, Iudæo primum, & Græco. Aestimo quòd non diu post ędificari cœperunt ecclesiæ, & ædificatæ taliter ædificari, quàm dicebant Iudæis inuidis Apostoli. Vobis oportebat nos primùm loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis eternę vitę, ecce conuertimur ad gentes. Ac excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconiũ. Act. 13. Et deinceps in ecclesiæ gentium, quas docere cęperunt fidei rudimenta, hanc descripserunt imaginẽ. Quamuis.n. in synagogis Iudæorum post docuisse leguntur, non tamen quantũ nouis ecclesiis statuisse. Cantat autem clerus interea psalmos. Sic enim Dauid propheta. 95. psalm. in templi dedicationem post captiuitatẽ composuit, prout psal. titulus habet. Et prædicto sermone 151. tertiæ partis AVGVSTINVS Considerat charitas uestra ædificare adhuc istã domum, sicut præmissum est orbi terrarum. Cum.n. ædificaretur post captiuitatem Psal. dixit, Cantate dominum cantium nouum, cantate domino omnis terra. Quod ibi dicit, canticum nouum, hoc dixit dominus, mandatum nouum do uobis. Hæc ille. AVC. Et in officio dedicationis hunc psalmum, qui est 29. qui etiam in dedicationem scribitur, ibi sumpserat AVGVSTINVS. Attendite psalmum dedicationis, quomodo cantamus ex ruina ædificium. Concidisti sacrum meum, hoc pertinet ad ruinam. Quid ergo ad officium? Et accinxisti me lætitia. Vox dedicationis, ut cantet tibi gloria mea, & non compungar. Hæc ille. AVCT. Deinde quia longum est cuncta seriatim exponere, pauimenta rationẽ, parietum significationem, luminarium, columnarum, tecti quoq;, & fundamenti dedicandi figuras, assignat ibi sermone prædicto finaliter. AVGVST. Fundamenta (inquiens) in cordibus uestris, apostolica & prophetica monita iacite. Humanitatem uestram sicut pauimentum sine offensione prosternite salutarem in corde uestro doctrinam orationibus & sermonibus tanquam firmis parietibus communite. Diuinis enim eos testimoniis tanquàm luminaribus illustrate. Infirmos sicut columnæ sufferte: ino pes sicut tecta protegite, ut Deus noster pro temporalibus bonis æterna restituat, & uos in æternum sanctos dedicatosque possideat. Hęc ille. AVCTOR. Cuncta hæc in exteriori dedicatione, & sub hac forma curemus, ut nos dominus æternaliter habeat dedicatos.

Mat. 25.

Alphabeti descriptio.

Aug.

Io. 8.

Pſa. 29.

Ino Carno.

Aug.

1. Cor. 2.

Ro. 2

De

DE RELIQVIIS IN DEDICATIONE inferendis.

Tit. XXIII.

¶DE INFERENDO ET COLlocando reliquias in dedicatione ecclesiæ, uel altaris, quæ item requiruntur adesse. Cap. 164.

SVMMA.

1 *Reliquiæ quomodo sint inferendæ, & collocandæ in dedicatione ecclesiæ, uel altaris.*

2 *Reliquiæ sanctorum quomodo debeant uenerari contra Witcleuistas.*

3 *Concilium Carthaginiense de euertendis altaribus & basilicis, in quibus nullum corpus, uel reliquiæ alicuius martyribus probarentur conditæ.*

1 RElíquias† deinde Christi, vel sanctorum ad altare, uel aliũ locum aptum locabit pontifex, venerãter eas thurificãs & cantu solemni eas honorans. Quarum in dedicatione obseruantiam simul iuxta ritum templi tangit libro de institutione clericorum ca. de Encæniis, Rabanus. In dedicatione templi in nocte præcedenti diem dedicationis, reliquiæ sanctorum conditæ in tentorio vigiliis custodiuntur. In tempore uerò dedicationis multitudine undiq; conuocata, feretrum cũ reliquiis sanctorum per sacerdotes de tentorio ad templum defertur: & infert eas sacerdos ad locum suum. i. in sancta sanctorum per inuocationem nominis domini, & uocabitur deinceps nomen loci dominus. ibidem. AVCTOR. Hoc est inter Christi fideles reliquiarum insigne, ꝙ inter cętera sanctę dedicationis officia ualde displicet Witcleuistis, dicente Guillelmo Albo in libello suo, ut suprà retulimus, ꝙ reliquię sanctorum, s. carnes, & ossa hominis mortui non debẽt à populo uenerari, nec à monumento fœtido extrahi, nec in capsa aurea, uel argentea reponi: quia sic facientes, non honorant Deũ, & sanctos eius, sed idololatriam committunt. Hæc ille. AVCT. Si ista dicat contra membra carnis sanctorum, & coniunctas reliquias, quid dicturus est ad reliquias separatas, putà uestes, libros, aut sedilia? Mortua res nonne erat arca domini cum contentis. s. urna aurea, habens manna, & uirga Aaron, quæ fronduerat, & tabulas testamẽti? secundum Apostolum ad Heb. 9. Quibus utique quantos honores impendi iussit dominus, vt nec arcam tangeret pręter sacerdotes quicunque. Quam cũ educeret Dauid de domo Obed, ipse erat accinctus Ephod lineo, & omnis domus Israel ducebant in Iubilo, & clangore buccinæ. Cui item uice Dei, & quasi ipso pręsente impendit honorem diuinum, dicente textu. Et Dauid saltabat totis uiribus ante dominum. & iterum. Cunq; intrasset arca domini in ciuitatẽ Dauid, Micol filia Saul prospiciens per fenestram, uidit regem Dauid subsilientem, atq; saltantem coram domino. Et item Dauid, Viuit dominus, quia ludam ante dominum. 2. Regum. 6. Et hæc arca cum contentis reliquiis sub ter Cherubim collocata in summitate oraculi intra uelum, cuius erat tanta fama apud exteras gẽtes, ut cum uenisset in castra iuxta lapidem adiutorii, dixerunt Philistiim. Venit Deus in castra. primo Regum 4. Non fuit arca Deus, nec uiuentes reliquię. Non & tabulę testamenti, non manna, non tunc uirga, sed olim fronduerat. Cur istis tantus cultus exhiberetur a populo sine suspicione idololatrię, nisi quod erant monumenta mirabilium diuinorum? quanto magis crux, spina, & flagella Saluatoris, quę ipsam carnem dominicam tetigerunt & eius sanguine maduerunt, sunt Saluatoris reliquię, & tanquã mirabilium monumenta maiorum sine omni reatu idololatrię diuinitùs adorandę, in seipsis dico, & in suis signis. Qualiter etiam intellexi, quòd primæ arcę erant figurales, quales habent synagogę hactenus Iudæorum, unde per suas vices producunt mandata. Ecce quantò magis his esset caro Christi, & membra eius veneranda corporea. De membris† item sanctorum quid aggrauat quęstionem, dicendo, quòd carnes, & ossa hominis mortui non debent à populo uenerari, quando item uenerationem vetat fieri carnibus sancti uiri? sed quod infęlix dignatur hæreticus, annuit sanctorum omniũ rex & factor dominus, intantum, ut in suam custodiam sanctorum reliquias ipse receperit, dicente Psalm. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. Vnde sermone plurimorum ma tyrum qui incipit. Quotiẽscunque fratres, 4. partis AVGVST. Honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mundi, prędones regni, conciues angelorum, hęredes quidem Dei, cohęredes autem Christi. Quòd si hoc dicas mihi: Quid honoras in carne iam resoluta de hac uita, de qua iam nulla est cura? Recordare quod ueritas loquitur per prophetam dicens, Prętiosa in conspectu

Rabanus

2 Reliquiæ sanctorum.

Psa. 33.

Aug.

Digitized by Google

ſpectu domini mors ſanctorum eius. Et iterum, Pſal. 138. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus. Et iterum, Iuſtorum animæ in manu Dei Sap. 3. ſunt: & non tanget illos tormentum malitiæ. Sap. 5. De quibus alibi ſcriptum eſt, Iuſti autem in perpetuum uiuent: & apud dominum eſt merces Pſal. 33. eorum. De quibus, & illo loco dixit, Dominus cuſtodit omnia oſſa eorum, vnum ex his non cõteretur. Sequitur. Cur ergo non honorarent corpus illud omnes fideles, quod reuerentur etiam dæmones? Quod aliquando afflixerunt in ſupplicio, ſed modò glorificant in ſepulchro? Hæc ille. AVCTOR. Attendat hæreticus Witcleuiſta argumenta ſua, blaſphemiam eſſe: quòd ab alijs factum Auguſtinus reſumit, & ſoluit. Carnes, & oſſa, dixit, hominis mortui non debent à populo uenerari: ſic hic. Si dicas mihi, inquit Auguſtinus, quid honoras in carne iam reſoluta, atque cõſumpta? Reſpondi autem hoc debere venerari, quod dominus vult tueri, quia pretioſa eſt in conſpectu domini mors ſanctorum eius. & quid non honorent fideles, quãdo reuerentur & dæmones? Chriſtus enim illos cogit, quos afflixerunt ſupplicio, glorificare eos in ſepulchro. Putas ne hæc in ſcripturis fundata? Ipſe enim tam honoranda eſſe voluit oſſa noſtri patriarchæ Eliſæi dudum iam mortui, ut ad eorum contactu cadauer illatum reuiuiſceret, & ſuper pedes ſtaret. 4. Regum. 13. Inſuper Ioſias rex cultor domini ſynceriſsimus, dum contriuit 3 ſtatuas deorum, & lucos incendit, oſſa ſacerdotum deorum combuſsit, & altaria polluit, uenerationi habens oſſa prophetarum Dei, qui venerunt de Iuda, & Samaria, Dimitte eum, inquit, nemo commoueat oſſa eius: remanſerunt oſſa illius cum oſsibus prophetæ, qui uenerat de Samaria. 4. Reg. 24. Iſte rex honorauit Deum, & ſanctos eius, nec cõmiſit idololatriã oſſa hæc taliter uenerando, quã vbiq; perdebat. Fruſtrà ergo taliter inuehis contra ſanctos, quos nec honoras mortuos, nec uiuos. Immunda tibi hæc oſſa videntur, quæ de monumẽto fœtido extrauntur, quia nec diligis martyres, nec ſanctos amas Aug. To. 9. ſynceriter. Vnde Homi. 3. ſuper Ioannẽ AVG V. Nonne martyres laniati ſunt vehementer? & quãdo eos cõmemoramus, in ardeſcimus amore quòd mẽbra laniata à feris illis amamus fratres. Quid fœdius, ſi oculos carnis interroges? quid pulchrius, ſi oculos cordis interroges? Hæc ille. AVCT. Attollãt ergo cordis oculos ad aſpectũ deuotæ fidei reſpectu amoris iſti Witcleuiſtæ carnales, ipſo Apoſtolo hæreſes eorum annumeráte inter opera carnis, quaſcunq; carnis moleſtias ſimulãdo ſuſtineãt, ſed ſi ſemel oculos cordis fideles reliquias ſanctorũ inſpicerent, quas modò uiles ſpernũt, pulcherrimas, odoriferas,

A & ſuaues oſculis adimplerẽt. Membra dixit Auguſtinus à feris laniata. Sed quid pulchrius, ſi oculos cordis interroges? Ideo quãdo eos cõmemoramus, amore inardeſcimus. Hoc eſt, quod Pontifex orat, dũ aptat reliquias, Da ędificationi tuæ incrementa cœleſtia, & præſta, ut quorũ hic reliquias pio amore amplectimur, eorũ ſem per meritis adiuuemur. Hac igitur pietate fulti patres primæui, eccleſias ibi conficere, aut altaria dedicanda cenſebant ſuper ſanctorum reliquias, vbi eas reperire daretur, tractatu primo de inuentione ſanctorum corporũ Geruaſii, & Amb. To. 3 Prothaſii AMBROSIVS. Dominę ſorori vitę, atq; oſculis prędferendæ frater. Quia nihil ſancti tatem tuam ſoleo eorum prędterire, quę hic te gerantur abſente: ſcias etiam ſanctos martyres à nobis repertos. Nã cùm baſilicam dedicaſſem, multi tanq̃ vno oreinterpellare cœperant, dicẽtes, Sic in Romanam baſilicam dedices? Reſpondi, Faciã, ſi martyrũ reliquias inuenero, ſtatimq; ſubiit uelut cuiuſdam ardor præſagii. Quid B multa? dominus gratiã dedit. Hæc ille. AVCT. Ecce ſanctus pater Ambroſius dedicauit baſilicas, & quod plus eſt, non dedicaſſet, niſi martyrum reliquias, quas uerſus finem dedicationis officij cum honore tractaret, Dei gratia reperiſſet. Recoluit memoriter facta priorum, qualiter etiam in Concilio Carthaginenſi, cap. 14. cautũ Concilium Carthag. quintũ De Conſecr. d. 1. c. Placuit ne altaria. & in Decret. Iuo. lib. 2. eſt. CARTHAGINENSE CONCILIVM. Item † placuit, ut altaria, quæ paſsim per agros, aut uias, tanquam memoriæ martyrum conſtituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquię martyrum conditæ probantur, ab epiſcopis, qui eiſdem locis prędſunt, ſi fieri poteſt, euertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non finitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recta ſapiunt, nulla ibi ſuperſtitione deuincti teneantur, & omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, niſi C ibi corpus, aut aliquæ reliquię ſint aut origo alicuius habitationis, aut paſsionis fideliſsima relatione tradatur: nam quę per ſomnia, & inanes quaſi reuelationes quorũlibet hominum ubicũque conſtituuntur altaria, omnimodè improbẽtur. Hæc ille. AVCTOR. Approbatur per eccleſię Concilium altare ibi fieri, aut baſilicam dedicari in memoriam martyrum, vbi corpus, uel reliquię, aut origo habitationis, aut paſsionis eius certa relatione probatur: ſic conſequenter probat Auguſtinus tam inuentionis diem, quàm locum ſancti Stephani celebrandum pro ſancto & altare de eius reliquijs eſſe faciendum, ſermone. 120. tertię partis, de eius inuentione AVGVSTINVS. Verum reuelatum fuit ei, qui res Aug. ipſas inuentas monſtrauit: præcedentibus enim ſignis locus demonſtratus eſt, & quomodo fuit reuelatum,

Digitized by Google

reuelatum, sic & inuentum est. Multi inde reliquias acceperunt, quia Deus sic uoluit, & huc uenerunt. Commendatur ergo charitati uestrę, & locus, & dies utrunque celebrandum in honorem Dei, quem confessus est Stephanus. Nos. n. in loco isto non aram fecimus Stephano, sed de reliquiis Stephani aram Deo. Grata sunt Deo huiusmodi altaria, quæris quare? quia pretiosa in conspectu domini mors sanctorũ eius. Hæc ille. AVCTOR. Contra Witcleuistas totus Augustinus occurrit: dicunt non celebrandum diẽ sancti, sed Dei. Dicit Augustinus ĩ honorẽ Dei diem celebrãdum inuentionis sancti Stephani. Dicunt nec locum sanctificandum sancto: dixit utique locum in honorem eius, quem confessus est sanctum: Idololatriam imputant eis, qui altare, uel capsam, aut basilicam præparant. Paratus eorum insidias destruit, Nos, inquiens, in loco isto non aram fecimus Stephano: sed de reliquiis Stephani, aram Deo. Iam dicat, si malè Augustinus respondit: si idololatriam hoc ipso commisit. Non Augustinus, sed penè ab antiquo omne orbis episcopi, sicut contra Vigilantium ad Riparium, & Desiderium epistola HIERON. Malè ergo facit Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri, & Pauli secundum nos ossa ueneranda, secundùm te uile puluisculum offert domino: sacrificia, & tumulos eorum arbitrantur altaria, & non solum unius urbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis uilissimus, & fauilla nescio quo iacet linteamine colligata, ut polluta omnia polluat, & quasi sepulchra pharisaica foris dealbata sint, cum intus immundo cinere sordeant. AVCTOR. Tangit hic Hieronymus in sepulchris foris dealbatis ritum illum, quo antistes in dedicatione basilicæ tabulam, capsam, uel aram, ubi conduntur reliquiæ, calce linit, canente clero, Corpora sanctorum in pace sepulta sunt, quæ cum tunc fierent, dixerunt Vigilantiani hæretici, qualiter Witcleuistæ nostri moderni, facta esse sepulchra foris dealbata; cum essent intus cinere sordidata.

Hier. To. 2. p. quæ incipit. Multa in orbe mundi.

¶QVARE PATRVM RELIQVIAE ueteris legis non inferebantur templo, & altaribus: & de ueneratione eorum, modò quanta cura geritur. Capit. CLXV.

A SVMMA.

1 *Reliquiæ patrum legis ueteris, quare templo nõ inferebantur & altaribus.*

2 *Elisæi prophetæ reliquiæ quomodo Rauennam translatæ, & aliæ, aliò.*

3 *Machabæorum quomodo celebramus diem, & honoramus basilicas.*

4 *Iacob, & Rachelis sepulchrum ubi fuerit, recensetur.*

5 *Augustinus quomodo propter terram sanctam à Hierosolyma allatã dedicarit ecclesiam, in qua & paralyticus fuit curatus.*

6 *Reliquiæ sanctorum, quòd debeant esse coopertæ & a tactu uulgi Fidelium remotæ.*

7 *Reliquiæ sanctorum usuales, quæ locis sanctitatẽ reddunt, recensentur.*

B SED Witcleuista interrogat, quare Christus non leuari fecit sepulchrũ sancti Ioannis, candidari, & honorari, sed neque ante eum patres ueteris testamenti, nec apud eos orabant, nec ecclesias, uel altaria consecrabant. Breuiter † responderur, quid prodesset leuare corpora super terram, quorum animę colebant adhuc inferni abyssum, expectantes eum, quem resurrecturum sperabant, ut ipsæ primitiæ dormientium? quorum autẽ animas Christus leuauit in cœlos, horũ rectè corpora de sub ignobili cespite suscitamus. Vnde tractatu secundo, de sanctorum Geruasii, & Prothasii inuentione AMBROSIVS. Alius Psalmus lectus est, dicens, Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo, & in terra? Respicit humilia Deus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum martyrum suæ ecclesiæ reuelauit, quorum anima in cœlo, corpus in terra, suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, quos uidetis, ut eos cum principibus populi sui collocaret. Hæc ille. AVCTOR. Bene dixit Ambrosius, quorum animæ sunt in cœlo, corpora in terra suscitari uidentur, ut cum principibus collocentur. Sic item modò cùm coruscant in cœlis patrum corpora leuantur in terris: sicut † Patriarcham nostrum Eliseum transtulerunt orthodoxi Rauennam. Habacuc, & Michæam, secundum Bedam, & Samuelem prophetam, secundum Hieronymum, Archadius Cæsar transtulit de Iudæa in Thraciam. Horum festa fideles adiacentes modò celebrant, sicut etiam Machabæorum solemnitatem celebrandam, & eorum basilicam prædicat sermone. 119. tertię partis AVGVSTINVS. Machabæi martyres Christi sunt, ideo non incongruè, neq; importunè

Ambrosius Psa. 112.

Elisæus Rauennã translatus.

Aug.

tunè, imò conuenientiſsimè dies eorum potiùs à Chriſtianis celebratur. Quid tale Iudæi celebrare nouerint? Sanctorum Machabęorum baſilica eſſe in Anthiochia prædicatur, in illa ſcilicet ciuitate, quæ à regum ipſorum perſecutoris nomine vocitatur. Antiochum quippe perſecutorem regem impium pertulerunt, & memoria martyrum eorum in Antiochia celebratur, ut ſimul ſonet, & nomen perſecutoris, & memoria coronatoris. Hæc baſilica à Chriſtianis tenetur, à Chriſtianis ędificata eſt. Eorum ergo memoriam celebrandam, nos tenemus, apud nos paſsiones eorum millia per orbem terrarum ſanctorum martyrum imitata ſunt. Nemo ergo dubitet fratres mei imitari Machabæos, nec cùm imitatur Machabæos, putet ſe non imitari Chriſtianos, potiùs imitationis affectus, ferueat in cordibus veſtris. Hæc ille. AVCTOR. Machabæorum † ergo celebramus diem, & honoramus baſilicam. Chriſtiani hoc fecerunt, non Iudæi, quia non reſurrectionem, non gloriam eorum adhuc cum Chriſto credunt, in cœlis. Qui item de Witcleuiſtis iſta facere cum Chriſtianis renuunt, crede mihi, tàm reſurrectionis articulum, quàm ſanctorum gloriam eſſe perfectã, aut negant cum Iudæis, aut dubitant. Hinc autem ſcire poteſtis, qualiter per eccleſiarũ fabricas, & dedicationes earum celebriter ſanctorum reliquiæ à primæuis eccleſiæ venerari ſolebant. Creditur autem, quòd à ſancti Ioannis Euangeliſtę temporibus, qui & ipſe iuxta altare ſepulchri foſſam elegit. Sancti quoque patres ſanctorum corpora, uel reliquias martyrum ſub altari Dei, uel ante altare locabant, Ioanne dicente, & adhuc inchoante eccleſiam, quòd ſub altari Dei uoces audierit occiſorum clamantium, & dicentium, Vſquequo domine uindicas ſanguinem noſtrum? Has eſſe uoces martyrum exponit Auguſtinus, qui non abſurdè de ſub altari clamare dicuntur: ſicut uox ſanguinis Abel clamaſſe de terra deſcribitur, vt inde clamet uox ſanguinis, vbi collocarunt clamantis reliquias, ſiue illuc inferantur poſt ſtructuram altaris, ſiue illis ibi conditis ſucceſsit altare. Qualiter Chriſtus dominus gratior patrum oſsibus, quàm Iudæi, illum fundum in eccleſiæ primæ conſtructionem ſuo dedicauit ſanguine, ubi Patriarcharum reliquias, ſeipſo prouidente, ſepultus inuenit. Qualiter † ſub hunc locum ſepulturæ Iacob in mambre, & Rachelis in Bethelcem in quęſtionibus ſuper Gen. ſcribit AVGVSTI. Vbi ſepelienda erant hæc ſignificãtia cadauera Patriarcharum, niſi in terra illa, ubi ille crucifixus eſt, cuius ſanguine facta eſt remiſsione peccatorum? Mortibus enim Patriarcharum peccata hominum figurata ſunt. Dicitur autem ab eo loco, quod

A * Mambre uocatur, ubi iſta corpora ſunt, abeſſe locum, ubi crucifixus eſt dominus fere triginta millibus: ut etiam ipſe numerus eum ſignificare intelligatur, qui baptiſmo apparuit ferè triginta annorum. Hæc ille. AVCTOR. Et de ſepultura Rachelis, tertia ſequẽte quæſtione ſubiicit AVGVS. Quod Iacob filio ſuo Ioſeph tanquàm neſcienti uoluit indicare, vbi, & quando ſepeliret matrem ſuam: cùm ipſe etiã ſimul fuerit cum patribus ſuis, ſed & ſi erat tam paruus ætate, ut illud uel omnino retinere non poſſet, quæ res cõpulit modò dici: niſi fortè ad rẽ pertinuit commemorare ibi ſepultã matrem Ioſeph, ubi Chriſtus erat naſciturus. Hęc ille. AVCT. Ad rem ergo pertinuit, quòd ibi ante tot annorum ſpatia ſanctorum collocarentur reliquiæ, ubi ad natiuitatem Chriſti, & crucem fundandę, & dedicãdę erant eccleſię. Quem item morẽ à Chriſti tempore uſque nunc ſancti patres obſeruãt: qualiter qui ſcire uult in. 9. libro regiſtri Gregorii epiſtolis. 13. 14. & 18. non trepidet in Bened. Non fragmenta ſolum curantes ſanctorum corporum, ſed res earum uenerabiles inferamus, ut ubi ad honorem Chriſti eccleſię conſecrantur: prout Heſperius quidam uir Tribunitius terram ſanctã in ſaculo de Hieroſolymis allatam accepit à quodam, ut propter eam Auguſtinus dedicaret eccleſiam. 22. de ciuitate Dei. cap. 8. AVGVS. Acceperat † ab amico ſuo terram ſacram de Hieroſolymis allatam, ubi ſepultus eſt Chriſtus, & die tertio reſurrexit: eamque ſuſpenderat in ſuo cubiculo, ne quid mali etiã pateretur. Aſt ubi domus eius ab illa infeſtatione purgata eſt, quid de illa terra fieret cogitabat, quam diutiùs incubiculo reuerentię cauſa habere uolebat: fortè accidit, ut ego, & collega meus tunc epiſcopus Suntecenſis eccleſię Maximinus in proximo fuiſſemus, ut ueniremus, rogauit, & uenimus. Cumque nobis omnia retuliſſet, hoc etiam petiuit, ut infoderetur alicubi C atque ibi orationum locus fieret, ubi etiam Chriſtiani poſſent ad celebranda, quę Dei ſunt, congregari. Non reſtitimus, faſtum eſt, Erat ibi paralyticus inuenis ruſticanus: hoc audito, petiit à parentibus ſuis, ut eum ad illum locum ſanctũ non cunctanter afferrent: allatus, orauit, atque continuò pedibus ſuis ſaluus abſceſsit. Hæc ille. AVCTOR. Paralyticorum erat Chriſto cura frequens, teſte Euangelio. Modò ergo terre idem ſignum agens, teſtimonium ſepulturæ, & reſurrectioni eius cõfert, unde ſumpta eſt. Quid hiç culpat Witcleuiſta? An Heſpirium tribunitium uirum cultorem huius terræ, qui ad tantum terræ reuerentiam detulit, ut de cubiculo erueret in eccleſiæ ambitum conſecraret? An addere cupis, quod item Auguſtinus, & Maximinus

* Abra. mam.

Ibid. qu. 165.

Aug. To. 5

Apoc. 6.

Gen. 4.

Aug. quæſt. ibi. To. 4.

ximinus sacri antistites erant idololatræ, qui re
uerentiam huiusmodi probauerunt, & auxerũt
per consensum? Scio superbam frontem hæreti
cam tam excelsam, ut hoc dicere non plurimùm
uereatur. Sed extollam quęstionem, postu-
lans, quid dices de sancto illo Naaman sub Eli-
sæo mundato, & Dei cultore effecto: de quo re-
fert scriptura consimile dixisse, scilicet Elisæo,
Obsecro concede mihi seruo, ut tollam onus
duorum burdonum de terra. Non enim faciet
seruus tuus ultrà holocaustum, aut uictimam
diis alienis, nisi domino. Super quam terram cõ
struxit altare in domo sua, ut soli domino immo
laret. Et non restitit Elisæus, sed ait, Vade in pa
ce. 4. Regum quinto. Compara tibi uiros, He- 6
sperium, & Naaman reuerentiam deferentes ter
ræ, & altare, & ecclesiam super eam uenerabili
ter collocantes. Et nota, quòd uterque abso-
num reputauit domino immolare, aut Christia-
nos ad celebranda diuina undique congregare,
nisi in domo orationi specialiter consecrata, uel
solo ad hoc sanctificato. Compara iterum Au
gustinum antistitem, & Elisæum Prophetam,
neuter restitit: uterque consensit. Si cuius causa
sit melior, hæc erit Hesperii, qui terræ sanctæ de
Saluatoris sepulchro honorem detulit, Naa-
man terræ regni? Et hæc terra nonne erat pul
uis exanimis sine ratione, uel sensu? sicut blas
phemant Witcleuistæ imagines, siue cruces.
Et cum in sacris reliquiis carnaliter sapiunt,
hoc solum perpendunt, quod extat per natu-
ram: nihil, quæ sunt per gratiam. Præstan-
tior est hominis caro, uel os, quod uitæ huma-
næ præstabat olim officium, & participauit con
sortium, quàm terra puluerea ultimum elemen
tum: alioquin peioraſſet Deus terræ limum,
quando transsubstantiauit eum in carnem hu-
manam. Qualiter ergo non reuerebimur ossa,
carnes, uel eorum item deciduum puluerem
sanctorum Dei hominum, sancti quondam spi
ritus organorum, si limo terræ sic liceat? Com
para reliquias nostras ad reliquias ueteres, &
confer naturam naturæ, & gratiam gratiæ. 7
Et dicat hæreticus, Cur nostras uenerando fia
mus idololatræ: Iudæi autem diis falsis procli-
ui, uenerando suas reliquias erunt Dei seruuli
absolutè. Si apud sacerdotem summum inuo-
luendus erat gladius Golię pallio post Ephod,
quia tulit eum Dauid, quando percussit in ual-
le 1. Reg. 21. quæ superstitio est inuoluere gla
dium Petri, quo percussit Malchum? Lu. 22. Ar-
ca testimonii gestanda inuoluebatur pendens
ante fores, & rursum operiebatur uelamine
pellium hyacinthinarum. Mensa quoque pro-
positionis inuoluebatur pallio hyacinthino;
cum thuribulis, mortariolis, cyathis, & crate-

A ris. Filiis Aaron tantùm ista licebat inuolue-
re. Filiis autem Caath, quibus hæc omnia porta
re incumbebat, tangere non licebat, immo nec
priusquàm inuoluerentur, inspicere: dicente scri
ptura, Cũq; inuoluerint Aaron, & filii eius san-
ctuarium, & cuncta uasa eius, tunc intrabunt fi
lii Caath, ut portent inuoluta: & ne tangant
uasa sanctuarii, ne moriantur. sequitur. No-
lite perdere populum Caath de medio Leui-
tarum: sed hoc facite eis, ut uiuant, & non mo
riantur, si tetigerint sancta sanctorum. Aaron,
& filii eius intrabunt, ipsiq; disponent onera.
Sequitur. Alii nulla curiositate uideãt, quæ sunt
in sanctuario, priusquam inuoluantur, alioquin
morientur. Num. 4. Si ista tam sacra erant, quæ
erant seruitura figuris, ut nisi Dei sacerdotibus
ea nec tractare liceret, nec cernere, priusquàm
essent pannis inuoluta: quare nos sacras reli-
quias non seruemus opertas, remotas à tactu
uulgi fidelium: aut ne publicè uideantur, suda-
B riis, aut sacris palliolis inuoluamus? Litera
enim scripturæ Dei hanc legem paternam, quã
ecclesiæ colunt, commendat. Quam scilicet li-
bro 4. sui registri epistola. 30. inscribit GREGO- *Gregorius*
RIVS. In Romanis nanq;, uel totius Occidentis
partibus omnino intolerabile est, atque sacrile-
gum, si sanctorum corpora tangere quisquàm
fortasse uoluerit: quod si præsumpserit, certum
est, ꝙ hæc temeritas impunita nullo modo re-
manebit. Pro qua re de Græcorum consuetudi-
ne, qui ossa leuare sanctorum se asserunt, mira-
mur uehementer, & uix credimus. Et infrà.
Quis ergo serenissima Domina tam temerarius
posset existere, ut hoc sciens, eorum corpora, nõ
dico tangere, sed uel aliquatenus præsumat in-
spicere? AVCTOR. Et probat dicta sua Gre-
gorius per multiplicem afflictionem super ir-
reuerentes sanctorum reliquias. Hęc ergo re-
gula est sanctorum patrum, quam quia san-
C ctorum est, non mirum si prophani despiciant.
Verumtamen de præcipuis reliquiis sanctorũ
corporum, aut ossium hanc regulam credo es-
se Gregorii. Sunt † & aliæ sanctorum reli-
quiæ usuales, quæ locis sanctitatem reddunt,
quemadmodum sunt baculi, uestes, aut cathe
dræ, quæ item uenerantur, & aspicientes oscu-
lantur fideles. Qualiter ab antiquis ecclesiæ
cathedram sancti Iacobi Hierosolymitanorum
episcopi primi fideles magna deuotione cole-
bant. De qua li. 6. ecclesiasticę historiæ. capit.
16. EVSEBIVS. Denique & Iacobi cathedra, *Eusebius.*
qui primus in terris episcopus ab episcopo
saluatore ut sacra uolumina designat institu-
tus usque in hodiernum diem inibi conserua-
tur, atque in ea sedent omnes, qui usque ad pre
sens templum sedis illius sacerdotium sortiun-

tur

tur. Seruatur ergo cum ingenti studio vel à maioribus tradita memoria sanctitatis & cum magna ueneratione habetur uel uetustatis uel primi sacerdotii sanctificationis obtentu. Hæc ille. AVCTOR. Attendat charitas Christiana uerba senioris patris Eusebii. Non solum.n. cõmemorat, quam reuerentiam studiose fecerunt Hierosolymitani tam episcopi, quàm de reliquo clero & uulgo fideles huic cathedræ sancti Iacobi: sed etiam antiquitatem rei explicat, ꝙ à tempore Apostoli usque in illum diem: hoc est trecentis annis & ampliùs conseruatur, & hoc cum ingenti studio secundum memoriam eis à maioribus traditam sanctitatis. Non ergo erat studium idololatræ impietatis. Et tractat commodum facti huius, quare cum tanta reuerentia possidetur, uel in obtentu uetustis, scilicet, uel spæ obtinendę gratiæ sanctificationis primi sacerdotes Iacobi cunctis sacerdotibus sedentibus sedem illam, Ergo specialem uirtutem sperabant ab illius cathedræ sessione, quam non sperabant ubique. Ab Apostolorum ergo temporibus etiã in terra ecclesię Christi docti sunt Christiani piè colere reliquias sanctorum.

DE CEREI PASCALIS, & aliorum benedictione.

Titu. XXIIII.

¶DE BENEDICTIONE CEREI Paschalis, & luminum, & item candelabri. Cap. CLXVI.

SVMMA.

1 *Cerei & luminis benedictio, quod debeat fieri in sacra uigilia, & quare.*

2 *Benedictionis traditio specialis quòd in Synagoga permansit, & in ecclesia celebratur in nuptijs.*

3 *Paschalis festiuitatis præclara officia tangit Ambrosius.*

4 *Cereus Paschalis quid denotet. Et de infixione frustulorum incensi in eo.*

5 *Candelabri benedictio, & de illius mystico intellectu.*

6 *Witcleuistæ, qui dicunt lumina nec in ecclesiis ardere oportere, confutantur.*

A POst consecrationes ecclesiarum currit perfidia contra benedictiones sacrarum rerum in usum ecclesiæ. Et benedictionis, inquiens, cerei, panis, aquæ, palmarum, luminis, salis, & armorum, cum similibus non sunt de fidei substantia christianæ. Sic dicit Witcleff de quatuor sectis. AVCTOR. Supradictum est non sic esse de substantia fidei, ut necessariò compleantur: sed ne temerè dimittantur apud Isidorum Hispalensem in Toletano concilio. 4. cui sanctus pater interfuit, & subscripsit quorundam taliũ quæstio laborauit, ut quid scilicet in sancta uigilia paschæ luminis & cerei solemnis benedictio fieret. & responsum est eis ibi. ca. 8. Toletanum Concilium. 4. Lucerna † & cereus intra uigilias apud quasdam ecclesias non benedicitur & cur à nobis benedicatur, inquirunt. Propter gloriosum.n. noctis ipsius sacramentum solem B niter benedicimus, ut sacræ resurrectionis Christi mysterium, ꝙ tempore huius uotiuæ noctis aduenit, benedictionẽ sanctificati, suscipiamus. Et quia hæc obseruatio ꝑ multa loca terrarũ, regionesq; Hispaniæ in ecclesiis cõmendatur, dignum est, ut ꝑꝑ unitatẽ pacis in *Gallicanis ecclesiis conseruetur. Nulli autem impune erit, qui hæc contempserit, sed patrum regulis subiacebit. Hæc ille. AVCT. Cerei benedictio ecce in sacra uigilia fit, ut noctis resurrectionis Christi uenerabile sacramentum cum sancto lumine sit susceptum. Hac.n. nocte de creatione mundi, & benedictione rerum secundùm genera sua lectiones de scriptura leguntur. Quia hæc dies, mundi prima dies est, primæ lucis origo, & in qua Deus primò per effectum uidit lucem esse bonã. Sed addit Isidorus, nulli impune erit, qui hæc contempserit, sed patrum regulis subiacebit. Hoc iam dixi superius de tantò has benedictiones esse de substantia fidei, ne temerè contẽ C nátur, quia contemni non possunt impunè. At temerarius obiicit Witcleuista. Ergo uultis benedictionibus uestris Dei perficere creaturas. An poteritis eas ultra conditionem creatoris facere meliores? Et ego iterum postulo, quid intẽdit Sapiens facere cùm dicit, Conserua fili mi p̃cepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuę. Sequitur. Euigilans loquere cum eis, quia mandatum lucerna est, & lex lux, & uia uitæ increpatio disciplinæ. Prouerb. 6. Nonne intendit legibus disciplinæ filium meliorem facere, quàm creatus est? Libro enim quæstionum ueteris & noui testamenti. c. 127. ad propositum ait. AVGVSTINVS. Sicut per culturam melioranda erant semina: ita & hominum genus adhibita cura

Con. To. 4. Circa tempora Honorij Papæ primi.

**Gallicanis.*

Gen. 1.

Aug. circa initium q. 127. cuius titulus est. De peccato Adam, & Eua &c.

cura id ſtuderet, ut creatoris cognitione percepta, uitam ſuam frænaret ad promerendum eũ, ut ſimul omnino proficerent ad laudem & gloriam creatoris. Sequitur. Omnia.n. quæ facta ſunt, Dei nutu multiplicata, & meliorata ſunt ſuper terrã. Nec enim aliter poſſet creſcere, quàm Dei uolũtas, & benedictio decreuit ſeminibus. Quomodo ergo dici poteſt malè fieri, aut non licere, quod ex Dei benedictione, & ipſo fauente augmentum facit? Cuius † rei traditio & in ſynagoga manſit, & nũc in eccleſia celebratur, ut Dei creatura ſub Dei benedictione iungatur: non utique per præſumptionem, quia ab ipſo auctore ſic data eſt forma. Et ſi ceſſare debere putatur, tunc ceſſare debebit, quando ceſſatura & illa ſunt, quæ ſimiliter benedicta ſunt ut multiplicarentur. Hæc ille. AVCTOR. Generaliter docuit Auguſtinus creaturas meliorandas per adhibitum diligẽtiæ cultum, & benedictionem humanam, cuiuſmodi benedictionis traditio ſpecialis in ſynagoga permanſit, & in eccleſia celebratur in nuptiis: ubi Dei creaturæ ſub Dei benedictione iungantur, & ſi ex hoc meliorentur, non tamen niſi nutu Dei, ut multiplicẽtur ſuper terram. Nec ceſſare debet benedictio quaſi præſumpta, donec ceſſent quæ multiplicanda ſunt. Ecce reſpondetur Wiclefiſtis, q̃ benedicendi ſunt cerei: benedicenda ſunt lumina, ut Dei nutu meliorentur in terra, & ſacramenti ſpiritalis celebri myſterio ſaginentur: ut ait in ſermone de Paſcha, qui incipit, Paſchę myſterium. AMBROSIVS. Hæc † inquam eſt illa cæleſtium myſteriorum gratia: hoc paſchæ donum: hæc optabilis anni feſtiuitas: hæc exordia gignentium rerum. Huic uitalis lauacri: ſanctæ eccleſiæ puerperio infontes paruulorũ ſimplicitate renati barathro innocentis percrepant conſciẽtiæ. Hinc caſti patres, pudicæ etiam matres nouellam per fidem ſtirpem proſequuntur innumeram. Hinc ſub fidei arbore ab utero innocui cereorum ſplendent ornatus. Hinc cæleſtis meriti ſanctificantur munere, & ſacramenti ſpiritalis celebri myſterio ſaginantur. Hinc unius plebis gremio beatæ eccleſiæ nutrita fraternitas, unicæ diuinitatis ſubſtantiam, ac uirtutis trinum nomen adorantes, pſalmum annuæ feſtiuitatis cum propheta concelebrant, Hæc eſt dies, quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Hæc ille. AVCTOR. Præclara tangit paſchalis feſtiuitatis officia. Qualiter hæc erant initia olim, & adhuc ſunt gignentium rerum. Hæc baptiſmatis monſtrat officium, & hinc, inquit, cereorum ſplẽdent ornatus ab utero innocui, qui cæleſtis meriti ſanctificantur munere. Cui reſpondet illud in præfatione, qđ ſanctificando cereum cantat diaconus, q̃ hæc

2 3 4 5

Amb. To. 3.

Pſal. 117.

A columna alitur liquentibus ceris, quas in ſubſtantiam pretioſæ huius lampadis apis mater eduxit. Qualiter ergo huius cerei ſanctificationem Zozimus inchoaſſet, quem diu præceſſit Ambroſius, ſignificans ſe fuiſſe tempore Syritii Papæ. 36. Cũ Zozimus ſequebatur Papa. 39. AVCTOR. officiorum WALRAMNVS. Prop rium quoddam huius tantæ ſolennitatis decus eſt cereus à Zozimo Romanæ eccleſiæ. Põt. 39. per eccleſias benedici inſtitutus, à cuius dulciſona benedictione præconia ſanctæ reſurrectionis Chriſti inchoantur. Significat † uero eũ dem dominum noſtrum reſurgentem, ſuorum triſtitiam diſcipulorum, imò mundum uniuerſum lętitiæ competentis claritate ſerenantem. Sequitur in ſequẽti cap. Eo uel maximè cereus ad Chriſti ſimilitudinem accedit, quòd paruulam ſubſtantiam ceræ, quam apis mater eduxit, abſq; concubitu concepit, & parit: cui rectè cõparatur uirgo Maria Dei genitrix, quę in uiolata nobis Deum in carne quaſi mel in cera protulit. Cum ergo rectè humanitatis Chriſti ſimilitudinem gerat annus, illi ab incarnatione domini eiuſdem Chriſti conſequenter inſcribitur. Et quia crucifixus eſt, crucis quoq; figura congruè nihilominus inſcribitur. AVCTOR. Et in quarto ſequente ca. ſignificationem dat impoſitionis incenſi. WALRAMNVS. Cumq; diaconus cum cęteris ſubminiſtris ad benedicendum accedit, fruſtula quoque portantur incenſi, ut cruci, quę cereo inſculta eſt, offerendo infigat hoc quoque ad cauſam prędictam reſpicit. Illę nanque mulieres, quæ mortuum quęrebant dominũ, & Viuum uidere meruerunt, aromata ferebant. Hęc ille. AVCTOR. Huius cerei benedictionem non dicit iſte, quòd Zozimus primus inſtituit, ſed obſeruari inſtituit, quibus. ſ. obſeruata non fuit. Quòd item Iſidorus cum Toletano concilio propter unitatem & pacem eccleſię * Gallicanis eccleſiis introduxit, non tamen hoc ipſum primus ibi inſtituit, ut quem Zozimus anteceſſit, ſic Zozimus primus hoc nõ comperit: ut quem præceſſit Ambroſius, & de hac lucis benedictione in eo feſto tractauit, Sed, ut dixi, non obſeruantibus ut obſeruent prędecepit. Sed † noto Iſidorum dicentem tam lucernam, quàm cereum. i. ipſum candelabrum cũ luce in hac uigilia benedici. Inſtar. n. candelabri ſtantis ante arcam teſtamenti in ſanctuario ſtat hoc candelabrum ante altare Chriſti in choro. Vnde in. ſerm. 156. tertiæ partis, qui eſt de dedicatione AVGVSTINVS. In illo ſcilicet Chriſto ædificatur eccleſia, quę abſcondi non poteſt, neque accendunt lucernam: & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum: ut luceat omnibus, qui ſunt in domo. Vnde occur

In catalogo Pontificum Syritius habetur 38. Zozimus uero 41. Walramnus.

Idem

** Gallicanis.*

Auguſt. Matth. 5.

Digitized by Google

rat lectio, quando candelabra dedicantur, ut sit qui operatur, lucerna posita in candelabro. Lucerna.n. est homo, qui bene operatur. Quid autē candelabrum? Mihi aūt absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Qui ergo secundum Christum facit, & ꝑꝑ Christum: ut nō glorietur in Christo, candelabrum est: luceat omnibus, uideant, quod imitentur, non sint pigri, nō auari, prosit ꝙ uiderint. Hęc ille. AVCT. Monstrat ergo in hac sententia Augu. qualiter candelabra in ecclesiis benedici solebant, docet & eorum mysticum intellectum. Nec.n. uideo quare in ecclesia Christi, ubi tractatur ueritas, non debeant candelabra cum aliis utensilibus benedici, quæ inter arietes, & hircos non nisi sanctifica ta recipere uoluit synagoga. Ad†tantū ergo sollicitus erat Witcleff, ut ecclesiæ lumina sacerdotis non subderentur officio. Vincunt auctoris insaniam discipuli pertinaces, dicuntq; nec in ecclesiis ardere oportere. Nec tamen ad istos confundendos debemus immensos conferre labores quando ex hic confundi possunt, quæ contra huius auctorem erroris Vigilantium instaurauit HIER. Cereos non clara luce accendimus (sicut frustra calumniaris) sed ut noctis tenebras lucis solatio temperemus, & uigilemus ad lumēne tecum dormiamus in tenebris. Quòd si aliqui per imperitiam, & simplicitatem secularium hominum, uel certe religiosarum fęminarū (de quibus uerè possumus dicere, confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiā, hoc pro honore martyrum faciūt, quid inde perdis? Causabantur quondam Apostoli, ꝙ periret unguentum: sed domini uoce correpti sunt. Neque em̄ Christus indigebat unguento, neque martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honorem Christi fecit hoc, deuotioque mentis eius recipitur. Et quicunque accendūt cereos, secūdum fidem suam habēt mercedem, dicēte Apostolo, Vnusquisque in suo sensu abūdet. Et infrà. Nam absque martyrum reliquiis per totas Oriētis ecclesias, quando legēdum est euangelium, accentur luminaria, iam sole rutilante, nō utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & uirgines illæ euangelicę semper habēt accensas lampades. Et ad Apostolos dicitur. Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. Et de Ioanne baptista, ille erat lucerna ardens, & lucens; ut sub typo luminis corporalis illa lux ostēdatur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumē semitis meis. Hæc ille. AVCTOR. Oēs illorum blasphemias, quas audiui, simplici pede conculcat Hieronymus. Et ꝙ aliquos simplices dicit habere zelum Dei, sed non secundùm scientiam, qui clara luce cereos accendunt: non hoc solum dicit, quia sic accendunt, sed si ea intētione, qua de nocte accēdant. Nam postmodum probat ex cōsuetudine Oriētis, & ex eo, qđ est signum lętitię, & ꝙ uirgines euangelicæ sine accēsa lampade nō fuerūt. Et cōcludit, ꝙ quicunque accendunt cereos, secūdum fidem suam mercedem habebunt.

Gal. 6.

6

Hie. loco superiore cap. citato.

Rom. 10. Matt. 26.

Ro. 14.

Matt. 25. Luc. 12. Ps. 118.

¶DE BENEDICTIONE PANIS, & aquæ, & primitiuorum fructuum, ciborumque, & mensæ. Ca. CLXVII.

SVMMA.

1 *Panis, uinum, carnes, aut fructus, quòd non habuerint primò suam benedictionem præter auctoritatem domini ab episcopis introductam.*

2 *Fructibus primitiuis benedicere, quòd dignitati sacerdotis incumbat, Et quare.*

3 *Panem nostrum quando oramus quotidie dari nobis, quid intendendum est secundùm Chrysostomum.*

4 *Gradus tres benedictionis panis in corpus Christi, & quæ harum sit maxima.*

5 *Discumbendum quòd non sit prius, quàm oratio ad Deum prægustetur, disciplina Christianorū antiqua ostenditur, et de gratiarum actione post conuiuium.*

MOdo de benedictione panis, & aquæ quomodo probat Witcleff, dicens audacter, quòd sint tollendæ quia non sunt de substantia fidei christianę: habet 3. sermone domini in monte, cap. 49. Arguit, inquiens, contra nos, quia nihil ponimus de hostia consecrata, nisi ꝙ est panis benedictus, secundum ꝙ benedicuntur panes in diebus dominicis. Sed consideret talis ignarus discipulus Antichristi, ꝙ magna latitudo est inter benedictionem, qua Christi minister benedixit taliter sacramentum, & benedictionem usitatam diebus dominicis super panem, vel benedictionem super fructus, & carnes, uel benedictionem armorum, & de benedictionibus aliis præter auctoritatem domini uel scripturæ etiam ab Episcopis introductis. Hęc Witcleff. AVCTOR. Ecce probaui, inquit, quòd magna latitudo est inter hanc & illam, quę tamen qualis uel quanta sit, non exprimit, sed tantum magnam affirmat, Sed dicat, nunquid tam magna, ut ista super panem, carnes, & fructus sit nulla, sed præter auctoritatem domini ab episcopis introducta? Hoc petimus ex scripturis ipsis probari, non aperiat ultra os loqui blaspemias. Probet ex scripturis, quòd contra, uel

præter

1. præter auctoritatem domini usurpat. Nos † scimus ex scripturis panem purum, & uinum benedictum, quando uidit Deus ꝙ esset bonum terram germinare virentem herbam, & faciētē semen: & lignum quòq; pomiferum iuxta genus suum, dicente item Apostolo, ꝙ terra sæpe venientem super se imbrem bibens, & generās herbam optimam illis, à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo. Heb. 6. Qui hæc recolit, non dicet præter auctoritatem domini panem, uinum, carnes, aut fructus habere benedictionem suam primo ab episcopis introductam: quibus priùs in suis principiis, ut sint hominibus opportuni, dominus benedixit. Sed & in benedictione Aser accidit panis pinguis, non quidē ab episcopo, sed ab Iacob patre optimo benedictus. Non ergo nego cautum, ꝙ loco Iacob succedant inter Christianos presbyteri, qui escas filiorum suorum omnes in panis aut fructus nomine benedicant, lege illa dominica. Primitiua ciborum uestrorū dabitis sacerdoti, ut reponat benedictione domui suæ, intellige domui offerētis incibariis suis sequentibus. Vnde super eū dem textum lib. 13. HIEROMY. Primitiæ cibo rum nostrorum sacerdotibus offeruntur, ut nihil gustemus nouarum frugum, nisi quod sacerdos ante gustauerit: hoc autem facimus, ut repo nat sacerdos benedictionem, & oblationem nostram in domo sua: siue ut ad prædicationem suam dominus benedicat domibus nostris. Grā dis dignitas sacerdotū, sed grandis ruina, si peccauerint. Hæc ille. AVCTOR. Dignitati † ecce 2 sacerdotis incumbit fructibus primitiuis benedicere, ut domus offerentium ad prædicationē eius, id est, ad sanctificationis eius precem diffusa largitate redundet. Ad precem sacerdotis dico non tantùm, sed per ipsam, cùm fructum, uel panem sacerdos benedicit, Deus in sacerdote sanctificat, ut sit perfectus panis ultra naturam panis ipsa sanctificatione. Ille est, inquam, panis, quem Christus in oratione dominica iussit 4 nos petere, dicentes. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Super quem locum Mat. 3 Hom. 14. imperfecti CHRYSOST. Ita † ergo intendendum est, ꝙ non solum ideò oramus, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, ut habeamus, qđ manducemus, sed ut quod mādu cemus, de manu dei capiamus. Nam habere ad manducādum, commune est inter iustos & pec catores. Frequenter & abundantiùs peccatores habent, quàm iusti. De manu autem Dei panem accipere, non est commune, sed tantùm sanctorum. Sequitur. Ita ut cum à Deo datur, sanctificatus accipiatur. Et ideo non dicit, panem quotidianum da nobis, sed addit, nostrum, id est, quem iam habemus paratum ad nos, illum da

A nobis, ut dum à te datur, sanctificetur, ut putà, si laicus sacerdoti panē offerat, ut sacerdos accipiens sanctificet, & ei porrigat: ꝙ enim panis, est offerentis, ꝙ autem sanctificatum est, bene ficium est sacerdotis. Hæc ille. AVCT. O quātū chaos inter prophanum Witcleff, & beatum pa trem Chrysostomum? Sanctus pater nouit aliud esse panem, & aliud benedictum panem, & ipsum quidem benedictum rectis, & peccatoribus non communē, sed iustis à Deo porrectū; ipso dicente, Non adorabis Deos eorum, nec co les eos. Non facies opera eorum, sed destrues eos, & confringes statuas eorum. Seruietisq; do mino Deo uestro, ut benedicā panibus tuis, & aquis. Exodi. 23. Ergo præter auctoritatem domini non est, quod sint panes benedicti. Nec be nedictiones panum, uel fructuum sunt ab Episcopis, sed à domino introductæ, & sic, inquit, Chrysostomus. Si laicus panem offerat sacerdo B ti, ut ipse eum benedicat. Iam interroget eum Chrysostomus, quo tempore, quaquè audacia sacerdotes inceperunt benedicere panem, laico hoc petente? Quòd autem ipse assignat latitudinem benedictionis panis in corpus Christi se cundùm naturam, & panis huius sanctificati be nedictione minori, omnino concedimus Christiani, & adhuc addimus tertiam sanctitatem panis, qua sanctificantur cibi, quibus reficimur: quos tres gradus panis benedicti suprà libro quinto prædixi. Vnde libro. 5. de baptismo paruulorum, uersus finem AVGVST. Catechu menos, secundum suum quendam modum per signum Christi, & orationem, & manuum impositionem sanctificari puto, & quod accipiūt, quanuis non sit corpus Christi, est tamen sanctū, & sanctius, quàm cibi, quibus alimur, quia sacramentum est. Verum & ipsos cibos, quibus ad necessitatem sustinendæ uitæ huius alimur, C sanctificari dicit Apostolus per uerbum Dei & orationem qua oramus nostra corpuscula refecturi. Hæc ille. AVCTOR Ecce † tres gradus benedictionis panis in corpus Christi, & hęc est maxima. Panis catechumenorum, quem uocat Augustinus etiam sacramentum, & panis refectionis per Dei uerbum. De hac ultima tradit Apostolus, secundum repeto panem dominicis benedictum. Iam exponat nobis Witcleff panem suum benedictum ab Episcopis præter auctoritatem domini introductum, secundùm hunc multò sanctiorem afferat Augustinus suprà panem tertium sub Apostolo benedictum, in cuius argumentum iuxta figuram legis ueteris panis iste debet tantùm a fidelibus, & cum hoc in sanctuario manducari. Reliquam, inquit lex partem comedet in loco sanctuarii tabernaculi. Leuit. 6. & quòd

Aug. ff. De peccatorum meritis & remiſ. ad Marcellinū. lib. 2. ca. 26 1. Tim. 1.

Digitized by Google

solis fidelibus porrigendus: omnis alienigena inquit non comedet de sanctificatis. Inquilinus sacerdotis & mercenarius nō uescentur eis. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Leuiti. 22. Communis panis non est Iudeis negandus, aut paganis egenis, sed de sanctificato pane loquimur, & benedicto. Hoc modo scio antiquitus non solum dominicis, sed christianæ communicationis gratia panes benedicē dos inter amicos esse commissos: qualiter Paulinus cum Therasia coniuge sua epistola ad Paulinum inter epistolas eius. 14. PAVLINVS. Panem vnum, quem unanimitatis indicio misimus charitati tuę, rogamus accipiendo benedicas. Hæc ille. AVCTOR. Et Augustinus benedictum eis panem remittens, dicit eorum acceptione fore benedictum uberius; epistola ibi. 17. AVGVSTIN. Panis, quem misimus, uberior benedictio fiet dilectione accipientis uestræ benignitatis. Hæc ille. AVCT. De pane autem, & omni cibo refectionis, cp sit sub apostolica regula sub benedictione sumendus, quid reluctabuntur hæretici, apostolo planè dicente nihil abiicie dum, quod cum gratiarum actione percipitur? Sanctificatur etenim per uerbum Dei, & orationem. primæ ad Timo. 4. Quæ qualiter profecit post apostolum in communem obseruantiam Christianorum, testatur antiquus pater Tertullianus apologetici sui cap. 39. de disciplina Christianorum, TERTVLLIANVS. Non prius discūbitur, quàm oratio ad Deum præguſtetur: editur quantum esurientes capiunt: bibitur quantum pudicis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam Deum adorandum sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant dominum audire. Post aquam manualem, & lumina, ut quisquis de scripturis sanctis, uel proprio ingenio potest, prouocatur in medium Deo canere, hinc probatur quomodo biberit: æque oratio conuiuium dirimit. Hæc ille. AVCTOR. Ecce disciplina Christianorum antiqua, quòd non prius discumbitur quàm oratio ad Deum prægustetur, & unde hoc nisi ab illo apostoli, Sanctificatur. n. omnis esca per uerbum Dei & orationem? Secundùm eandem similiter disciplinam lectio scripturæ sanctæ aut ibi legitur, aut ab aliquo ingenioso tractatore concinitur, & tunc æquè ut prius conuiuium oratione finitur. Saluator noster similiter nunquàm panem sine benedictione præeunte porrexit: nunquàm nisi gratias agens comedit, & post refectionem hymno dicto recessit. Vnde ideo inter definitiones rectæ fidei, capitulo. 66. AVGVSTINVS. Bonum est in cibo cum gratiarum actione sumere, quicquid Deus præcepit, edendum: abstinere autem ab aliquibus, non quasi à malis, sed quasi à non necessariis, nō est malum. Hæc ille. AVCTOR. Hic tamen necessario se ingerit quæstio proteruorum, ut quid benedicitur ut mundetur fructus, panis, aut cibus innocuus: nonne Deus illud uidit in primordio, & erat ualde bonus? Et Saluator ait. Mat. 15. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore. Huic antiquæ proteruiæ satisfacit commentario super Matth. HIERO. Opponat inquiens prudens lector, & dicat: si quod intrat in os non coinquinat hominem, qua re idolothycis non uescimur? Et quare Apostolus scribit, non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum? Sciendum ergo, quòd ipsi quidem cibi, & Dei creatura per se omnis munda sit, sed idolorum, ac dæmonum inuocatio ea facit immunda. Hęc ille. AVCTOR. Si ergo Deus auctor bonorum est, ut est, si pót cibus per se mundus inuocatione dæmonum effici immundus, multo magis propitiante salutis auctore Christo inuocato efficietur mundior, & Mar. 16. salubrior. Cibus ecce mundus reddetur, & tolletur infectio, dicente Christo, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit.

Hæc uerba habētur in fine epi. 31. qua est Paulini epiſcopi ad Aug.

Hæc uero mō sunt in calce ep. 34 qua est Aug. ad Paulinum in To. 2

Tertullian. 5

Aug. de Eccleſias. dog. c. 66. To. 3

¶ DE EXORCISMIS SALIS, ET aquæ, qualiter sunt de fide scripturæ, & de utilitate huius aquæ taliter benedictæ. Ca. CLXVIII.

SVMMA.

1 *Exorciſmi ueteris legis recenſentur, contra Wicleff.*

2 *Exorciſmus quid ſit.*

3 *Homines Dei, quòd uera pietate aereum poteſtatem omni pietate contrariam exorcizando eiciunt, non placando, contra Porphyrium.*

4 *Aqua benedicta à Marcello pontifice quantum ualuerit, oſtenditur.*

5 *Aqua ſale conſperſa, & ſacerdotis benedictione ſuffulta, quantam uim habeat, oſtenditur.*

DE aqua item benedicta non est apud Witcleuistas simplex blasphemia, dicentibus eis in libello oblato Parlamēto Regis Ricardi, quæstione quinta, quod exorcismi, & benedictiones factæ super uinum, panem, & aquam, & oleum, sal, ceram, & incensum, lapidem altaris, & ecclesiæ muros, super uestimenta, mitram, & crucem, & baculos peregrinorum, sunt uera practica necromantiæ potius, quàm sacrę Theologię. Cuius probatio est, quia per tales exorcismos creaturæ honorantur altioris uirtutis esse, quam sunt in natura propria

Digitized by Google

pria, & non uident mutationem in creatura exorcizata, niſi per falſam fidem, quod eſt principale artis diabolicæ. Hęc Witcleuiſtæ.

AVCTOR. Iſte diſcipulus malus contra Euangelium falſificat, ut ſit ſupra ſuum magiſtrum. Nam Witcleff de ſtatu innocentiæ, ca. 4. dicit exorciſmos editos à ſtatu naturæ, dicens, ꝙ Adam habuit notitiam à Deo naturaliter ad nominandum propriis ſimè ſecundum proprietates naturales naturas ſibi ſubditas: ſub quibus nominibus homini naturaliter obedirent. Et hinc reſeruantur reliquiæ poteſtatis innocentiæ in uocibus exorciſtæ, & naturaliter incantantis, & ad hoc credo uoces Hebræas habere maiorem efficaciam, quàm alias uariatas. Hæc Witcleff. AVCTOR. Iſte ergo concedit exorciſmos naturales ſub uocibus Hebręorum habẽtibus poteſtatem à Deo de ſtatu innocentiæ. Ille dicit nullam creaturam ſubditam homini mutabilem p̃ eos, niſi per falſam fidem artis diabolicæ. Planè ergo magiſter falſificat ſuum diſcipulum, & econtrario: utrunque miſerum abiicit fides Chriſti, pro eo, quòd nihil gratiæ Dei concedit ſuper naturam. Veniat perditus uterque ad ſcripturæ fontem: audiat dominum dicere, non autem diabolum, neque naturã: quòd maritus zelotypus adducet uxorem coram ſacerdote, offerens pro illa decimam partem ſacci farinæ ſine oleo, ſine thure, aſſumetq̃ ſacerdos aquam ſanctam in uas fictile, & pauxillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam, diſcooperiens caput mulieris, tenebitq̃ aquas amariſſimas, in quibus cũ execratione maledicta congeſſit, adiurabitq̃ eam, & dicet, Si enim dormiuit uir alienus tecũ, & non polluta es deſerto mariti thoro, nó te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ, in quas maledicta congeſſi: ſi autem declinaſti à uiro tuo, atq; polluta es, his maledictionibus ſubiacebis: det te dominus in maledictionem, exemplumq̃ cunctorum in populo ſuo. Putreſcere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in uentrem tuum. Et reſpondebit mulier, Amen, Amen. Scribetq̃ ſacerdos in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis, in quas maledicta cõgeſſit: & dabit ei bibere. Numerorum. 5. Iam dicant iſti ignari ſcripturæ. Iſte eſt exorciſmus maledictionis diuino ore, & iuſſu formatus ad perdendum noxiam creaturam ſecundum carnem. Iſte non habet efficaciam per falſam fidem artis diabolicæ, ſed diuinæ. Qualiter ergo exorciſmus benedictionis habet efficaciam prodeſſendi omnino per falſam fidem artis diabolicæ? Quando ille non uenit, niſi ut furetur, & mactet, & perdat? quia tu dicis ibi non te uidere mutationem aliquam in exorcizata creatura, niſi per falſam fidem, quod eſt principale artis diabolicæ. Sic Samuel creditur probaſſe idololatras: ſic Moyſes uituli cultores. Super primo libro Samuelis, in Hebraicis quæſtionibus HIERON. Abſtulerunt filii Iſrael Baalim, & Aſtaroth, & ſeruierunt Deo ſoli, & conuenerunt in Maſphath, hauſeruntq̃ aquam, & effuderũt in conſpectu domini. Hebræi tradunt, quod coram domino in eadem aqua maledicta congeſta ſint. Et ſicut in lege mulier zelotypica hauſta aqua probabatur, Ita & hic idololatræ hac aqua probati ſunt; hi uidelicet, qui ſe idola coluiſſe penitus denegabant. Tradunt etiam, quòd quicunque idololatra hanc aquam guſtaſſet, labia eius ita ſibi adhęrebant, ut nequaquam ea ab inuicem idololatra ſeparare poſſet: quod & ſequentia demonſtrant in eo, quod dicitur, Iudicauit autem Samuel filios Iſrael in Maſphath. Iudicare in hoc loco idololatras ſecundum legem, morti tradere intelligendum eſt. Dicunt etiam, ꝙ hoc modo Moyſes idololatras, qui ſibi uitulum fecerant, probauerit, quando arripuit uitulum, & combuſſit, & cõtriuit uſque ad puluerem, & ſparſit in aquam, & dedit ex ea potum filiis Iſrael. Hæc ille. AVCT. Facite Witcleuiſtæ, quòd Moyſes, & Samuel forent necromantici, quia maledicta, & cineres nocuos congeſſerunt in aquas ad efficaciter prodendum idololatras. Hos enim coloratius haberetis dicere eos eſſe necromanticos, qui uerbo benedictionis cum diuini nominis inuocatione benedictiones congerunt aquis ſalutiferis ad expellendum morbos, & dęmones, & quoſlibet Witcleuiſtas citent catholici ad reſpondendum argumento, quod de hac ipſa re Chriſtus fecit in euangelio contra quoſdam calumniantes de turba, quòd eieciſſet dęmonium in Beelzebub principe dęmoniorum. Quia ſi Satanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum ipſius? Luc. 11. In ſeipſum, & contra ſeipſum diuiſus eſt Satanas, ſi per artis diabolicæ falſam fidem, aqua precibus benedicta. Satanam abigit ab obſeſſis. Non ergo poteſt ſacerdos benedicens ſic aquam mutare, ut eiiciat dæmones: qui nec Chriſtus ſic potuit. Satanas enim Satanam non fugit, ſed Chriſtum: nec in falſa fide fugatur, ſed in inuocatione nominis Ieſu Chriſti ẽt per illos facta, qui ueram fidem non habent. Sicut ſcripturta planè dixit de filiis Scenæ, tentauerunt quidam (inquiens) de circumeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare ſuper eos, qui habebant ſpiritus malos, nomen domini Ieſu, dicentes, adiuro uos per Ieſum, quem Paulus prędicat. Erãt autem quidam Sceuę principis ſacerdotum ſeptem filii, qui hæc faciebant. Reſpondẽs autem ſpiritus nequam dixit eis. Ieſum noui, & Paulũ ſcio, uos autem qui eſtis? Et inſiliens homo in

1. Reg. 7. Hie. ſuper Reg. cap. 7. In Tom. 3.

eos, in quo erat dæmonium peesi mum, & dominatus amborum inualuit contra eos. Actuū. Beda 19. ubi in expositione BEDA. Refert Iosephus regem Salomonem excogitasse, suamque gentē docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vel ulterius reuerti non sint ausi. Fit autem hoc interdum etiam per reprobos ob condemnationem eorū, qui faciunt, uel ob utilitatem eorū, qui uiderint, & audiuerint, ut licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cuius inuocationem fiant tanta miracula. Hęc ille. AVCTOR. Ergo mendaciter hoc dixistis, quod per exorcismos nihil uidetis mutatum nisi per falsam fidem, nam in istis falsa fides nō coegit dæmonem, sed inuocatio nominis Christi, & apostoli, qui statim agnouit, & honorauit, ipsos autem propter falsam fidem elisit, & uisit. libro 2. de sacramentis parte 6. cap. 1. HVGO. Exorcismus † de Græco in latinum adiuratio dicitur, exorcistæ enim sunt, qui super catechumenos, siue super energumenos, id est, eos, qui habent spiritum immundum, inuocant, nomen domini Iesu, diuina uirtute obtecta adiurantes eum, ut egrediatur ab illis. Hæc ille. AVCT. Ergo diuina uirtute & non falsa fide uel ullatenus exorcismus: sed isti Witcleuistæ, qui ista finxerunt non posse rem per exorcismos nisi falsa fide mutari, non omnino fundamento carebant. Porphyrius enim Christianorum impugnator accerrimus, dicit ex sententia aliorum, bonum Deum, uel genium non uenire in homine, nisi malus fuerit antè placatus; tanquàm fortiores sint apud eos numina mala, quā bona. Vnde 22. cap. lib. 10. de ciuitate Dei, respondet AVGVSTINVS: Vera † pietate homines Dei aeream potestatem inimicam contrariamq; pietati exorcizando eiiciunt non placando: omnes tentationes aduersitatesque eius vincunt orando, non ipsam, sed Deum suum: aduersus ipsam. Non. n. aliquem uincit, aut subiugat, nisi societate pecati. In eius ergo nomine uincitur, qui hominem assumpsit, egitque sine peccato, ut in ipso sacerdote ac sacrificio fieret remissio peccatorum. Hæc ille. AVCTOR. Audiant Christiani catholicum Augustinum contra hos oēs dicere porphyrianos, quòd homines Dei uera pietate aeream potestatem omni pietate contrariā exorcizando exijciunt, non placando. Certe placando id facerent, si id falsa fide, quæ est principium artis diabolicæ, perpetrarent. Et omnes tentationes, inquit, aduersitatesque eius uincunt orando: puta cum dicitur, virtutē benedictionis tuæ infunde: ut quicquid in domibus fielium, uel locis hæc unda respserit, careat omni immunditia, liberetur à noxa: non illic resideat spiritus pe

A stilens, non aura corrumpens: discedant omnes insidiæ latentis inimici. Sed hic iterato blesphemant in prædicto libello, corrollarium annectentes conclusioni prædictæ, quòd si liber exorcizā di aquam benedictam lectus in ecclesia esset totus fidelis, nos cogitemus ueraciter, & aqua benedicta usitata in sacra ecclesia foret optima medicina pro omnibus mortuis, cuius contrarium indies experimur. Hæc Witcleuistæ. AVCT. Petimus orthodoxi turbam istam, si liber euangelij Marci sit ex toto fidelis, in quo indicatiuè asseritur, & signa eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferū Marc. 16. quid biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Si iste passus libri sit ex toto uerus, cur non experiuntur Lollardi, si crediderint hanc optimam medicinam contra omnes morbos in seipsis? Et in oratione Dominica, secundum Matthæum, continetur, Matth. 6. quicquid utile fuerit ad habendum: & omne inutile deuitandum, siue spirituale bonum fuerit, siue temporale. Quare non experiuntur Witcleuistæ fidelitatem eius, quando dantur incendio, dicentes fideliter, Libera nos à malo, ita vt liberentur cælitus, quod est hactenus inexpertum. Sed audiunt promissum Dominicum dicere, Quicquid orantes petitis, credite, & accipietis, & fiet uobis. Ipsi increduli sunt, & fidem Christi corrumpunt. Quo ergo pacto reciperent, quod non credunt? Omnia possibilia sunt, sed credenti, ait Christus. Et ad Martham, uidebis mirabilia, Mar. 9. Io. 11. si credideris, inquit. Et quot sunt modo inter catholicos, quorum charitas ita refriguit, ut dicat Christus, Modicæ fidei, quare dubitastis? Matt. 14. Si habueritis fidem sicut granum sinapis dicetis huic arbori Moro, eradicare, & explantare in mare, & obediet uobis. Lucæ. 17. Et arbor Morus sensum non habet, & fideli præcipienti obediet, ergo fideli adiuranti aquam, B & elementa obedient, & iussa complebunt. Quot putas, uidemus eregione fideles quotidie febres curare, amentes reducere, sanare podagricos, suscitare lymphaticos, ipsos quoque dæmones à morituris Christi seruis uisibiliter effugare per aspersionem, aut potionem aquæ benedictæ? Vix senex, aut infans sine hac circunstantia, & eorum, qui curantur, cognitione ex ipsorum relatu discedit. Quòd ista mystica fidei non possunt experiri Lollardi, experiri saltem eò certius possunt, quantis bonis eos orbet sæua perfidia. Quod ipsi non sentiunt, Christiani fideles sentiunt. Aufertur eis, ideo reuertantur, & gemant: datur enim genti facienti fructum eius. Si nostris experientiis non credunt, audiant se-

niores

niores de templo quodam Iouis in Appamia ciuitate subruendo, quod forte nimis, & robustũ erat ædificium. Vt libro. 9. historiæ tripartitæ, cap. 33. CASSIODORVS. Natura, † inquit, petræ fortissimæ, quæ non facilè quibuslibet ferramentorum generibus rumperetur. Harum itaque tres columnas per circuitum suffodiens, & sub earum basibus fortia ligna supponens, immisit ignem: quo facto, non poterat ligna naturaliter ignis accendere, dæmon etenim quidã teterrimus apparuit, qui flammam uires suas operari prohibebat: cũquè hoc frequenter facerent, & molitionem suam explere non possent, nuntiauerunt hoc Pontifici Marcello sub meridie dormienti. At ille repentè ad Ecclesiam concurrens, & aquam de uasculo portare præcipiens, aquam posuit super altare: ipse uerò in pauimento, posita fronte clementi Domino supplicabat, ne amplius tyrannidem dæmonis ullam pateretur habere fiduciam: sed ut infirmitatem illius enudaret, & signum propriæ uirtutis ostenderet: ne magis ex hoc infidelibus exultationis occasio nasceretur. Hæc cùm dixisset, facto signaculo crucis in aqua, quendã Diaconum suum Equitium fide, & zelo munitum sumere iussit aquam benedictam uelociter, & cum fide spargere, ignemque supponere. Quod cùm fuisset factum, dæmon effugit, non ferens aquæ uirtutem. Ignis autem uelut oleum habuit illius aquæ naturam. Comprehensa ligna sunt repentè consumpta. Columnæ uero solatio nudatæ, & ipsæ ceciderunt, & alias duodecim unà traxerunt: tuncquè latus, quod cohærebat templo, uiolentia ruinæ depositum est. Sonus autem totam concutiens ciuitatem, cunctos illuc fecit concurrere: & dum inimici dæmonis apertè cognouissent fugam, in diuinis laudibus ora soluebant. Sic enim & alia templa sacratissimus Pontifex ille destruxit. Hæc ille. AVCTOR. Audiant Witcleuistæ increduli, & omnino pertinacissimi, si sanctus iste pontifex sic orando super aquam, & crucem supponens, erat necromanticus: quia per talem adiurationem diuinam fecit aquam plus habere uirtutis, quàm habuit ex natura: dum ignem non extinxit, sed fouit, & mirabili modo auxit ignem, & promouit incendium: quasi aquæ illius crassæ, quæ in flammam sub Neemia prorupit, haberet originem. Sed quod mihi mirabilius apparet, non super ignem, sed super dæmonem illum atrocem exercuit terribilem potestatem. Quis ergo fidelium uel minimus dubitat, qui Euangelium semel audiuit, quin diuinæ benedictiones, & piæ preces creaturarum naturas exaltant, & efficiunt potentiores? Quis Christianus hoc ignoret? Dæmones hoc credunt, & contremiscunt. Vnde certior factus, omni fide contestor, quòd ars dæmonis callida est, quæ per Lollardos resonat inter gentes cõtra sanctificationes, & benedictiones ecclesiasticas in res sacras. Non enim cruciat dæmones aqua, nisi sancta, non sal, nec terra, non domus, uel arma, non homo, non creatura alia, nisi sacra, nisi adiuratione purgata, & crucis signatione defensa. Tunc torquetur, tunc fugit, si ligatus non fuerit, ubi diuina & summa uirtus fuerit, inuocata, tunc Christianis nocere non potest, ubi signa sacra persenserit, hęreticos excitat, qui sacras res ut uiles despiciunt, ut ablato propugnaculo sanctitatis in rebus, diabolo sit patens introitus. Paganus si hoc diceret inter fideles, diaboli statim censeretur amicus: sed hæc per falsos Christianos probatius operatur. Sancti autem patres antiquæ Ecclesiæ contra eum hanc aquam benedictam commune remedium prouiderunt. Quis nouus hæreticus contra eos est audiendus simpliciter? Quartus enim à beato Petro, cap. quarto sui Decreti scribit ALEXANDER. Aquam † sale conspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi, sanctificentur, ac purificentur. Quod etiam omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis uitulæ aspersus sanguine, populum sanctificabat, multò magis aqua sale aspersa, diuinisque precibus consecrata, populum sanctificat, atque mundat. Et si sale asperso per Elisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quantò magis diuinis pręcibus sacratus, sterilitatem rerum aufert humanarum: & coinquinatos sanctificat, & purgat, & cętera bona multiplicat, & insidias diaboli auertit, & à uersutiis phantasmatum hominem defendit? Nam si tactione fimbriæ uestimenti Saluatoris infirmos sanatos non dubitamus: quantò magis sacrorum eius uirtutę uerborum dominica celebrantur elementa, quibus sanitatem, corporis, & animę humana percipit fragilitas? His ergo, & aliis instructi documentis, uota singulorum Domini sacerdotes respicite, & uirtute Sanctispiritus diuinis precibus per mysterium uobis diuinitus collatum perficere certate. Elementa quoque, tam ea, quę prędiximus, quàm cętera diuinis apta usibus, & humanis necessaria infirmitatibus sacrate. Infirmos curate, cętera, quæ ad uos pertinent, diligenter perficite. Ipse enim Saluator ttibuendo nobis exemplum discipulis suis ait, In nomine meo, dęmonia eiicite, infirmos curate, ęgros sanate, leprosos mũdate: super infirmos etiam manus imponite, & bene habebunt. Hęc ille. AVCTOR. In hoc loco sanctus pater Alexander Papa ueteranus, &

Cassiodo. 4

5

Alexander epistola quæ incipit Alexander. Episcopus etc. c. 5. Vide De Cons. dist. 3. c. Aquam sale conspersã. Hebr. 9. 4. Reg. 2.

Matt. 14.

Marc. 16.

nus,& martyr glorioſus,probat exemplis uariis ſcripturæ ſacrę, aquam ſale conſperſam, & ſacerdotis benedictione, & præce ſuffultam, habere uim magnam contra morbos, & præſtigia dęmonum. Ideò omnino iubet faciendam In remedium ſanctæ plębis. Nec tantum aquam ſed cœtera quoque elementa, & res uſibus diuinis aptandas, ſicut ſalem loco terrę: ignē ipſum In Vigilia Paſchæ, oleum pro aere, domos, carnes, fructus,& uirgas,& peras, & quaslibet res ipſe reputauit dignas ſanctificari pro ſanctis, dicente domino, Sancti eſtote, quonſam ego ſanctus ſum. Leuit. 19.

¶DE SANCTIFICATIONE ARmorum. Cap. CLXIX.

SVMMA.

1 *Arma, quomodo ſanctificari olim ſolita, contra Witcleff.*

2 *Miles Chriſtianus quomodo muniri debeat ſanctis præcibus,& cogitationibus æquè ſanctis, cùm arma ſumi.*

3 *Bellum, quòd interdum ſit licitum.*

ARma quoq; ſanctificari Witcleff deridet, ut inter cætera iam proximis capitulis recitaui. Sed† nonne uenit ipſi unquam in mentem, q dominus ait, Galaath, tu mihi caput Libani. Si non poſuero te in ſolitudinem orbis inhabitabilis, & ſanctificabo ſuper te interficientem uirum,& arma eius. Hieremię 22. ubi audire poteſt ſanctificationem armorum, quanuis alio modo ſanctificari ſolent, quàm ut res ad uſum eccleſię, uel altaris debeant conſecrari. Vnde in eundem locum Hieremię commentarii ſui libro. 4. HIERONY. Alia autem eſt interfectoris ſanctificatio, & armorum eius: alia ſacerdotum,& eorum, qui miniſtrant domino. Hæc ille. AVCTOR. Si alia non eſt nulla. Nam & præſeruatio ad ſexum uirilem,& ſanctificatio quædam eſt: de qua item cura Deo tanta fuit, ut diceret in ſcripturis, Nō induetur mulier ueſte uiri. Deut. 22. ſecundum aliam translationem: non erunt uaſa uiri ſuper mulierem. Vnde in libro quæſtionum Deutero. queſt. 32. AVGVSTINVS. Arma ſunt uiri ſuper mulierem: uaſa bellica uult intelligi, ſic quidem interpretati ſunt. Hæc ille. AVCT. Arma ſunt hęc uaſa bellica, de quorum ſanctificatione cura eſt,& loquitur Hieremias. Vnde & longo uſu ſcripturę probatur, uelut prodit ipſa ſanctificatio armorum facta tempore Samuelis: Vnde dicitur de bellis,& manubiis prędiorum, quę conſecrauerat ad inſtaurationem, & ſupellectilem templi domini, hęc autem uniuerſa ſanctificauit Samuel uidens, & Saul filius Cis,& Abner filius Ner,& Ioab filius Saruię, qui omnes ſanctificauerunt ea per manum Salemoth,& filiorum eius. 1. Paralipome. 26. Non omnes iſti ſimul, ſed ſinguli per uices, & tempora ſua. Nec erat mos iſte recens, ſed à tempore Moyſi, quando attulerunt armati de præda belli diuidebant ea,& domino obtulerunt, ſiue de auro,& gēmis pretioſis, ſicut patet. Numero rum. 31. ſiue de armis ipſis, ut patet de lancea, & gladio Goliath. 1. Regum. 21. Sic igitur in reſumendo, ſicut in deponendo arma ſanctificata proſpicimus. Vnde † & ualde expedit ſanctis prębus, cogitationibus ęquè ſanctis, cum arma ſumit, muniri militem Chriſtianum, non ut Witcleff uult, manibus cæcæ commiſſum fortunæ,& nudum cœleſti gratia prodere deſtitutum, prout docet Bonifacium comitem, epiſtola. 111. AVGVST. Hoc primum cogita, quando armaris ad pugnam, quòd uirtus tua ipſa etiam corporali Dei donum eſt. Sic. enim cogitabis de dono Dei non facere contra Deum: fides enim quando promittitur, etiam hoſti ſeruanda eſt, contra quem bellum geritur, quantò magis amico, pro quo pugnatur? Pacem † debet habere uoluntas, bellum neceſsitas, ut liberet Deus à neceſsitate,& conſeruet in pace. Non. n. pax quęritur, ut bellum excitetur, ſed bellum geritur, ut pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem uincendo perducas. Beati. n. pacifici, ait Dominus, quoniam ipſi filii Dei uocabuntur. Si autem pax humana tam dulcis eſt pro temporali ſalute mortalium, quantò eſt dulcior pax diuina pro æterna ſalute angelorum? Itaque hoſtem pugnantem neceſsitas perimat, non uolũtas. Sicut rebellanti,& reſiſtenti uoluntas reddi tur, ita uicto, uel capto miſericordia iam debetur: maximè in quo pacis perturbatio non timetur. Hæc ille. AVCT. In hoc proceſſu Witcleff ad terram proſternitur, cum iſta bella nō patitur, ſi enim bellum quodlibet temporale eſſet illicitum, non eſſet miles docendus ſeipſum armare ad bellum, & pacem habere in uoluntate, bellum in neceſsitate certandi, ſed dicendum eſſet pugnaturo, arma abiice,& de uirtute potentiæ non gratias agas ut dimices, ſed ambi uecordiam pro uirtute, & interficere te uolenti, & patriam perdere, libenter ſuccumbe. De hoc dicturi ſumus, ut Deus donabit in ſequenti libro octauo. Quantum autem præſens opus expoſtulat, ſufficit ſcire, qualiter homo puguaturus, ſeipſum ſumens arma ſanctificet: & arma utrumque canens, deo commendet.

Hier. To. 5.

Aug. To. 4

To. 2. Hæc epiſt. ab Eraſmo ſuo loco eſt mota eo quòd ipſi nō uideretur eſſe Auguſtini ſuppoſitę loco huic aliam quæ Fortunatiano epiſcopo Siccenſi eſt ſcripta.

Matth. 5.

Bellū interdum licitum

EPI-

Digitized by Google

EPILOGVS HVIVS LIBRI.

CAP. CLXX.

SVMMA.

1 *Witcleuiſtæ, qui nolunt ſtare, & tenere traditiones, quas apoſtolus mandat non deſerere, ab auctore carpuntur.*
2 *Stare quid ſit. Et qui dicantur ſtare.*
3 *Auctoris oratio, & peroratio.*

HIC figo greſſum calami, ſancte pater, & ab exordio huius libri cuncta recolligens, quæ de rerum ſanctificationibus in eccleſia Chriſti per præces, & patrum ritus à ſcripturæ ſacræ, & ueterũ tractatorum dictis excerpſi, quaſi ſecundũ B legis leuiticum pugillum ſimilæ tibi primo, & unico Chriſti poſt Chriſtum offero ſacerdoti: Cur niſi ut Chriſti fidelibus auctoritate Petri & Pauli ſententiam proferas? Itaq; fratres ſtate, 1.Theſſ.1. & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Et infrà. Denũtiamus vobis fratres chariſſimi in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ſubſtrahatis uos ab omni fratre ambulãte inordinatè, & non ſecũdùm traditionem, quam acceperunt à nobis. 2. Theſſ. 3. Traditiones dicit, non præcepta legis: non magnos Chriſti ſermones, ſed, ut diuus exponit Baſilius, peculiares obſeruantias, atque ritus, quales ſunt ſignatio ſanctæ crucis, orare verſus Orientẽ, & hmõi, quas oẽs ſermone eos docuit, ſed nõ ſcripſit epiſtolis p̃cepta decalogi, & magnos articulos oẽs. ſcripſit. Traditiones ergo hę ſunt, quas non omnes ſcripſit: ſed quaſdã ſcripſit, quaſdam uerò reliquit auditui. Sed nec alicui ab eis recedendi liberum pedem dedit, ſed C ſtate, inquit. Nec ad faciendum aliter manum dedit, ſed tenete, inquit, traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem noſtrum, ſiue per epiſto
1 lam noſtram. Propter† Witcleuiſtas hęreticos, qui dicunt: ubi hos ritus, & traditiones profert Chriſtus, aut profertis ab apoſtolis, & libertate ſua, ut humanis traditionibus catenentur ſpoliatis fideles. Iam dicit nobis apoſtolus traditiones illas conſtanter tenendas, quas didicerunt, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Quantum credebat epiſtolis, ipſæ palàm docent, ipſas legite. Si nõ omnes has traditiones loquantur, quas cernitis, non minus obſeruare tenemini, ipſo iubente, etiam per ſermonem traditis adhærere. Nec uos laterent, ſi ſtaretis in eccleſia orbis terA rarum: ſi pacem teneretis eccleſiæ, ſi per Pauli epiſtolas eas traditiones non attingitis, per ſermones Pauli eas legatis, in eccleſiis iugiter obſeruatas. Vnde in *epiſtola ad Vercellenſes. AMBROSIVS. Docuit† *Vos apoſtolus quid ſit ſtare: hoc eſt, quod Moyſi dictum eſt, locus. n. in quo ſtas, terra ſancta eſt. Nemo enim ſtat niſi qui fide ſtat, niſi, qui fixus ſtat ſui cordis ſententia. Alibi quoque legimus. Tu autem hic ſta mecum, hoc eſt metum ſtas, ſi ſtes in eccleſia. Ipſa enim eſt locus ſanctus, ipſa terra eſt fœcunda ſanctitate, & opima uirtutum meſsibus. Sta ergo in eccleſia, ubi tibi apparui, ubi ego tecum ſum. Vbi eſt eccleſia, ubi firmiſsima ſtatio tuæ mentis eſt. Ibi fundamentum animi, ubi tibi de rubo apparui. Tu rubus, ego ignis in rubo, ego in carne, propterea ignis, ut tibi luceam, ut tuas ſpinas, ut tua peccata conſumam, & meam tibi demonſtrem gratiam. Stantes ergo in corde ueſtro lupos fugate ab eccleſia, quærentes prædã tollere. Et infrà. Sedentes detrahunt, ſtantes autem dominum benedicunt: quibus dicitur. Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui do- Pſa.133. mini, qui ſtatis in domo domini. Qui ſedet, ut de corporeo uſu loquar, quaſi otio reſoluitur corpore, atque intentionem mentis relaxat. Stat autem ſpeculator prouidus, explorator impiger, peruigil cuſtos, qui prætendit in caſtris. Bellator atq; ſtrenuus ante expectatum ſtat in agmine, qui uult aduerſarii conſilia prævenire. Hæc ille. AVCT. Sic ſtare mandat apoſtolus, ne traditiones deſeramus, quas in eccleſia ſub eius magiſtratu didicimus. Quod ſi facimus, munerabit nos cum ſtantibus. Si negligamus, cum ſedentibus. Si fatigati reiicimus, cum inordinatè ambulantibus condemnabit. Sic enim ait Subſtrahatis uos ab omni fratre ambulãte inordinatè. i. aliter, quàm ordinatum eſt, & non ſecũdũ traditionẽ noſtrã. Is ambulat, qui ſecundũ deſiderium cordis ab uno in aliud pedem mouet: & inordinatè ambulat, quia ſtatutum ordinem arbitrio ſuo commutat. Sic Witcleff conſulit contra apoſtolum nihil ordinatè tenere, ſed cantare cùm placeat, ſilere cum uelit, omnes ritus & obſeruantias citra præcepta libera permutare. Et ubi tunc eſt traditionum ſumma, quam tenere ut didicimus, ſub pœna ſubſtractionis communionis fidelium Paulus iniunxit? Hanc ego à Witcleuiſtis interrogo, cum nullus iuxta eos niſi propter peccatum mortale poterit excõmunicari iuridicè. Dicent Witcle. exhibe nobis illam, ut teneamus, & ſtemus. Et ego exhibeo, non autem ſcriptis totam, ſed ſicut ipſe iuſſit; per ſermonem, ſiue per epiſtolam uiuam, & mortuam per chartis ſcriptam. Legite epiſtolas Pauli, per epiſtolas Ieſu Chriſti. Illas inquã, quibus

*Eſt epiſ. 82 Amb. To.3 Stare. Exod.3. *nos. Deut.5.*

quibus Paulus ait. Epistola nostra uos estis, scripta in cordibus nostris, quę scitur, & legitur ab omnibus hominibus, manifestati, quoniam epistola estis Christi, ministrati à nobis, & scripta, non atramento, sed in spiritu Dei uiui non in tabulis cordis carnalibus. 2. ad Corinth. 3. Venite ergo ad ecclesias uos seducti, & captiui, in qua secundùm Ambrosium apparuit nobis Christus, Paulus traditiones edocuit. Ad ecclesiam dico orbis terrarum, & ibi in epistolis Christi uiuis, & Dei spiritu animatis, uidere potestis, & infidelibus legere traditiones, quas Christus instituit, & Paulo ministrante docuit omnes gentes, & per Paulum loquens, stare in eis iussit, & firmiter tenere. Vbique per omnem mũdum sine mutatione solemnibus ritibus sacramenta canuntur, officia celebrantur, basilicę construũtur, sanctorum corpora uenerantur. Ipsæ gentes Christi ecclesiis congregatæ per orbem testes sunt, q̃ has traditiones Christus per apostolorũ linguas instituit: quas mutare non licet. Sed dicunt. At aliis ritibus utuntur Gręci, alios tenẽt Armeni, Romani alios, Mediolanenses item diuersos. Aut non omnes Pauli traditiones tenẽt. Aut si bene faciunt, mutare licebit. Hoc contra seipsos arguunt Witcleuistæ: quia si Gręci aliũ ordinem teneant, nõ aliud sacramentum quàm Romani presbyteri: suũ ordinem, quem à principio didicerunt, firmiter continent Romani item, quem susceperunt à Petro: Indi suum, quẽ didicerunt à Thoma: Persæ suum, quem didicerunt sub Bartholomæo. Et unusquisq; locus eandem fidem Christi, & eadem sacrata, ut ab apostolis didicerunt, constanter suis ritibus, & usibus celebrant. Propter hoc non arctauit omnes A fideles Paulus ad ritus proprios dicens: Tenete traditiones, quas didicistis à me, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante non secũdum traditionem meam: sed quas didicistis, inquit, & secundùm traditionem nostram, Titum excipiens, & Timotheum, Lucam, Apollo, & Philemonem, quos episcopos instituit, cum pluribus aliis, ut suis locis, & usibus moderarentur ecclesias. Sic Petrus Martialem, Marcum, & omnes apostoli per subiectos episcopos locales instruxerunt ecclesias: quorum traditiones, prout dicerunt à magistris ecclesiarum subiectus clerus, & plebes tenere, & in eis stare mandantur. Quod cùm ita sit, Witcleuistę maledicto subiiciuntur apostoli, qui inordinatè prout eligunt, etiam ambulant, & non secundum traditionem quam ecclesiarum magistri dispensant. Hanc libertatem, ubi in ecclesia Christi ipsi reperiũt, filia Bohemorum misera, nonne legisti: Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram B ecclesiæ? Nec ita legitur: beatus, qui liberè permutabit in omni populo fideli, uel item perfido legibus dedito. Incolę Pragenses effræni hac & equina libertate fruuntur, quàm à cœlis suis Christus amouit propter immutabilitatis insigne, quo sanctos suos, glorificat, & instar illius cœlicę hierarchię ecclesiam suam terrestrem, quantum facultas sufficit, immutabili libertate subarrat. Iuxta hanc professionem det & ipse mihi Christus Iesus hac immutabilitate teneri, dũ niuiam ut ad illam potiorem attingam. Ad quem sub uerbis Augustini ad comitem Valerium capit. 26. me toto corde conuento, deprecans, atque dicens.

Præstantissimi Theologi Thomæ Vvaldensis Carmelitæ, de Sacramentalibus tertij, & ultimi Tomi Finis.

Digitized by Google

Oratio, & Peroratio Auctoris.

DA mihi Domine ſine errore immaculatam tibi ſeruare fidem : & iuxta fidem digna eſſe opera mea, ut fidem rectam opere prauo non polluam: & te, quem benè credendo confiteor, malè uiuendo non denegem: & te, quem ſtrenua fide ſequor, negligentiæ operibus non offendam. Fac me in ſancto conuerſantem propoſito ſequi iuſtitiam, diligere miſericordiam, amare ueritatem, refutare mendacium, falſum nihil meditari, uel loqui, te indeſinenter timere, te amare, te diligere, tua præcepta ſeruare. Addimus, & quicquid in Eccleſia per magiſtros eius de fide Sacramentorum, & cæterorum ſacrorum norma ſentire iuſsiſti, hoc plena fide, & deuotione pinguiſsima ſuſcipiam, ab eo non deficiam, donec in teipſum perueniam: qui es omnium ſolemnitatum, & obſeruantiarum noſtrarum finis. Amen.

¶REGI SECVLORVM IMMORTALI, inuiſibili, ſoli Deo honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. 1. ad Timotheum 1.

Digitized by Google

Digitized by Google